Universidad de Deusto
Biblioteca

TOM. I. INCOGNITI IN PSA

Universidad de Deusto
Biblioteca

2/7284

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIA IN

PSALMOS

DAVIDICOS, PRISCI

CVIVSDAM AVCTORIS

INCOGNITI,

IN DVOS DIVISA TOMOS,

Quorum hic prior expositionem à primo Psalmo vsque ad LXXXVIII.
Posterior reliquorum complectitur.

Post COMPLVTENSEM *editionem recognita, & plurimis in locis suæ integritati restituta: & nunc hac tertia editione adhuc emendatiora reddita.*

Additi sunt duo INDICES: vnus sententiarum, quæ toto opere habentur, alter omnium versiculorum, in quos singuli Psalmi diuiduntur.

M O R I, E T

D V R A R E,

N O N P E R I R E.

LVGDVNI,

APVD CAROLVM PESNOT.

CIↃ. IↃ. LXXXII.

12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Franciſci Vergaræ Græcarum literarum profeſſoris Complutenſis de Dauidici Pſalterij argumento Carmen.

DVLCIA Ieſſæus verſans Pſalteria vates,
Quum caneret pugnas, parióſque ex hoſte triumphos,
Cœleſtéſque Deo laudes dictaret ab alto
Spiritus, humanam feriens qui numine mentem,
Ad plectrum digitos, ad cantus ora mouebat.
Hinc vbi diuinos concepit pectore flatus
Regia progenies, inuoluens facta futuris,
Nunciat arcanum ventura in ſæcula fatum.
Scilicet vt pater omnipotens miſeratus iniquam
Sortem hominum, foret extremum miſſurus in ævum
Stellato è ſolio natum, qui crimina mundi
Tolleret, humanam cœlo delapſus in aluum.
Vtq́ futura caro patris ſapientia verbum
Cœlorum, terræq́ potens, in paupere tecto,
Atque inopi cultu, tenuiq́ è virgine matre
Naſci optet: patrias leges mox vulget in orbem
Factus homo: quo ſint homines authore docendi
Diuinam ſpirare fidem, quo Delphica laurus,
Quo tripodes ceſſent, qui ſancta oracula vatum
Impleat, & rupto naturæ fœdere verſet,
Commutetq́ vices magna in miracula rerum.
Hinc canit, vt nitis plebi, nulliq́ negatus,
Quem penes arbitrium vitæ eſt: poſt verbera mille,
Dum paret æternam populis proferre ſalutem,
Se dedat immerita mulctandum morte, priorum
Ob delicta patrum, gentiſq́ ob damna futuræ.
Conditus vt tumulo Stygiũ hinc deſcendat in orcum:
Quo cœlo dignas animas è carcere tetro
Proferat, æthereas ſecum ductурus in arces:
Mox trina exurgat rediuiuus luce ſepulchro.
Quem tandem ſacrarum maieſtate decorum
Venturum exitio iniuſtis, rectiſq́ ſaluti,
Omne ævum videat poſt vltima ſæcula mundi.
Enthæus arcanis hæc quondam obducta figuris
Præcinuit vates, è geſtis omne futurum
Expromens. Tantum latuit ſub pectore numen,
Quo affiante ignotũ nihil eſt: quoque auſpice demum
Hic opus eſt nobis, ſanctæ vt myſteria muſæ,
Concentumq́ pium mens hauriat. Ergo age vatum
Si Deus inſpirat mentes, ſi ſpiritus ipſe eſt,
Hoc quoque ſi gaudet, ſit nobis ſpiritus ardens,
Atque animus cœli ſpirans: quo cuncta docente,
Noctes, atque dies meditati dogmata legis,
Diſcamus parere Deo, quem tramite recto
Efœce hac ſuperam cœli ſectemur ad aulam.

REVERENDISSIMO ATQVE AMPLISSIMO DOMINO, DOMINO GEORGIO DRASCOVITIO,

Colocenſis, & Bacienſis Eccleſiarum canonicè vnitarum Archiepiſcopo, Epiſcopo Iaurienſi, Sac. Cæſ. Regiæque Maieſt. Conſiliario, ac ſupremo per Hungariam Cancellario: Domino ſuo colendiſsimo.

OVVM animo mecum perſpicerem, Reuerendiſsime, atque ampliſsime Archipræſul, pleroſque magno ſtudio in eam rem incumbere, vt huius ætatis Theologorum ſcriptiones turmatim in lucem proferant, ac in vulgus diffundant: ego contrà omnem meam operam eò contuli, vt veterum authorum libros è blattis, & tineis, quibus paſsim opprimebantur, erucrem, ſuæque integritati, & candori reſtituerem, ac quàm emendatiſsimè in lucem proferrem: neque id temerario, vt arbitror, conſilio. Si enim in antiquis eſt ſapientia, vt Salomon ait, certè in antiquis, quæ à noſtris maioribus promanant, monumentis haud parua recondita erit ſapientia. Vbi occurrit mihi Alphonſi Regis dictum, quod in occupatione Regni Neapolitani proferebat, reliqua omnia eſſe meras nugas, præter ſicca ligna ad comburendum, annoſos equos ad equitandum, vetus vinum ad bibendũ, amicos veteres ad conuerſandũ, & libros antiquos ad legendum. Et certè pluribus præeminentijs, ac prærogatiuis libri veteres antecellunt nouos: nimirum, quia loquuntur veritatem, tenent grauitatem, oſtendunt authoritatẽ. Vnde accidit, vt eos ſine ſcrupulo legere, & ſine verecundia citare poſsimus. Inter alios mihi commendatiſsimos libros antiquos hunc præſentem etiã, non ſine maximis expenſis, & labore immenſo in theatrũ, ac conſpectum, vſumque totius Chriſtiani orbis quaſi ex tenebris, & latebris produco. Qui quidem, vt non obſcurè apparet, res diuinas, atque abſtruſiſsimas graui quodam ſtylo pertractat diligentiſsimè, & copioſiſsimè, vt dignus ſit, qui doctorum, & piorum virorum manibus, & animis verſetur. Eũ autẽ tibi, Reuerendiſsime Archi præſul, præcipuè dicare volui, quoniam ex præclara deprædicatione Reuerendi Domini Georgij VVyrffelij, Sacræ Theologiæ Doctoris, ac Canonici Monacẽſis, (decẽnalis olim ſecretarij tui, & ad tuã promotionẽ Canonici Zagrabienſis Eccleſiæ, & Archidiaconi Dubicenſis) qui in hoc opere nonnihil ſuam operam nobis contulit, plures excellentiſsimas virtutes tuas cognoui, quæ videbantur dignæ hoc præſenti opere, & dono. Nam & nobilibus parentibus, & ſtrenua gente Croata natus es, & de Eccleſia Catholica, & bonis literis optimè meritus, vitæ præterea integerrimæ. Vnde meritò auguſtiſsimi Imperatores, Ferdinãdus, & Maximilianus, te plurib. ſummis, & honoribus, & dignitatib. extulerunt, ac grauiſsimis officijs præfecerunt. Horum enim Imperatorum iuſſu multis annis præpoſiturã Poſoniẽſem, & Iazouiẽſem, ſimul etiã Epiſcopatũ Quinqueeccleſienſẽ, laudabiliter tenuiſti. Miſsus ad Concilium Tridentinum pro Regno Hungariæ Orator & ſapientiam, & elo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quentiam tuam omnibus Patribus, ac moderno potißimum Romano noſtro Põtifici Grego rio XIII. *& toti denique orbi conſpicuam, & gratam reddidiſti. Inde ad Epiſcopatum Zagrabienſem promotus, ſpontanea Ferdinandi Imperatoris voluntate, multis annis eam Eccleſiam fœliciter rexiſti, ſimul etiam Banatus, hoceſt Viceregis, intribus Regnis, Sclauonia, Croata & Dalmatia, officium tanta ſapientia, támque fœlicibus auſpicijs, plurimis etiam præclaris trophæis poſitis, adminiſtraſti, vt plurimos ex ijs confinijs ob vitæ, rerúm q; periculum fugientes reduceres, ſaltem nominis, & fortunatæ tuæ gubernationis fama. Diſcedẽs magnum tui apud illas gentes deſiderium reliquiſti, & memoriã non intermorituram. Tandem ad Archiepiſcopatum Colocenſem promotus, mox etiam Iaurienſem Eccleſiam accepiſti, ac officium Cancellariatus. Eo, quemadmodum ſatis apparet, conſilio, vt Imperatori eſſes coniunctior, & vt ex aula Imperatoris tanquam ex altißima ſpecula, tuæ prudentiæ maius in omnes nationes promanaret incrementum. Licet verò hæ tuæ virtutes omnes me plurimum excitarint, vt tibi hoc opus dicarem, tamẽ vnum adhuc reſtat, quod me non ſolum excitauit ſed prorſus perſuaſit. Nimirum quia nõ tædet te tuo ore ſuauißimo, ac eloquentißimo prædicationem verbi diuini ſubire. Nec ceſſas ſermone & Latino, & Italico, & Croatico, & Hungarico varijs in locis, vbi opportunitas datur, Catholicam docere, & illuſtrare fidem. Vnde certò mihi perſuadeo, te lectione optimorum authorum apprimè gaudere, plurimumq; affici. Accipies ergo hunc quoque, quem tibi mitto librum hilari vultu, eumq; per otium leges, & animum noſtrum boni conſules. Vale, & viue fœliciſſimè, optimorum Præſulum exquiſitißimum exemplar. Lugduni, Calendis Nouemb. 1580.*

Reuerendißimæ T. Amplitudinis

obſequentißimus ſeruitor,

CAROLVS PESNOT,
Bibliopola Lugdunenſis.

Laurentius Cum-deo Pio lectori S.

En tibi iterum, pie lector, Auctor hic datur, à mendis quoad eius fieri potuit maxime expurgatus: qui, cùm in prioribus editionibus aliquid continere videretur, quod pios animos aliquantulum poſſet offendere, hac præſertim tempeſtate, in qua à peruerſis ingenijs ſacroſanctæ fidei noſtræ decreta maiori ex parte reuocantur in dubiũ (non quòd pius hic noſter auctor aliquid vnquam ex traditis innouare ſtuduerit) nonnulla in rebus præcipuè alicuius momenti caſtigatione opus habere videbatur: nam leuiuſcula quædam quæ & minimum haberent offenſionis & in bonam partem capi poſſent ſuo loco ferè reliquimus, de lectoris æquitate confidentes: immõ & nonunquam vbi commodè abſque ſenſus vlla perturbatione fieri potuit, abraſimus. Loci autem qui aliquid catholicis mentibus nunc negotii faceſſere queunt, ſunt tres: primus videlicet tomo 1. pſal. xxix. pag. 161. Alter eodem tomo pſal. xxxi. à pag. 177. vſque ad pag. 181. Tertius, tom. 2. pſal. ciiii pag. 158. quib. in locis de clauium poteſtate diſputatur: vbi noſter auctor Magiſtri Sentent. opinionem ſequutus, in eoſdem atque ille ſcopulos impegit. Magiſter verò lib. 4. diſt. 18. vult à Chriſto (verè & propriè loquendo) non eſſe Eccleſiæ remittendorũ peccatorũ relictam poteſtatẽ: quã Deo ſolius aſſerit eſſe, qui per pœnitẽtis contritionẽ peccata noſtra deleat, idémque à pœnæ æternæ reatu abſoluat. Claues ergo Eccleſiæ iuxta hanc ſententiã id tantũ efficiunt vel vt peccatores per culpã ligatos ac ſolutos cõtritionem oſtendant, vel eos ad pœnas quaſdam canonicas ſubeundas compellant, per quas Eccleſiæ eorum delictis offenſæ ſatiſfiat: ab eiſdémque ſoluant: cùm ſcilicet de illis aliquid vel etiam totum remittitur, ſiue cùm per eas pœnitentes purgati ad ſacram communionem admittuntur. Sed quoniam moderni hæretici in hoc toti ſunt vt vniuerſam Eccleſiæ poteſtatem eneruent: & hoc in primis vrgent per fidem ſolam à Deo tantum remitti peccata, Eccleſiæ miniſtris id ſolummodo auctoritatis relinquentes vt per ſuum miniſterium ex Euangelij promiſſis, fidelibus peccatorum remiſſionem à Deo factam annuncient & eccleſiaſticæ communioni reſtituant, eos ab omni culpæ reatu abſolutos oſtendentes: ideo hoc tempore Magiſtri & Auctoris noſtri ſententia non poteſt abſque hæreſeos labe ſuſtineri: præcipuè cùm ſanctũ Conciliũ Tridentinũ ſeſſ. 24. ca. 6. declarauerit ſacerdotis abſolutionẽ non eſſe ſolum miniſteriũ declarandi remiſſa eſſe peccata: ſed ad inſtar actus iudicialis, quo ab ipſo velut iudice ſententia pronunciatur, idque can. 6. ſub anathematis pœna & dicẽdum & ſentiendum ſanxerit. Quãobrem exploſa auctoris opinione in hac parte, (qui tamen eſt excuſandus cùm eo tempore ſcripſerit, cùm de hoc dogmate nondum erat ab Eccleſia deciſum, quid eſſet ſentiendum) dicendum, Eccleſiæ claues ſe extendere ad verè retinenda,, aut dimittenda peccata, & ad pœnitentem obligandum, ſiue abſoluendum à pœna æterna, non ſolùm à temporali aut à ſatisfactoria. Hæc ſunt, quæ te, Pie lector, præmonitum volueram. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prologus.

VONIAM, vt ait Magister in principio glossæ epistolæ Pauli ad Roma. principia omnium rerum requirenda sunt prius, vt earum notitia plenior possit haberi. Idcirco antequàm ad expositionem libri psalmorum procedamus, ipsius libri causas & principia prius declarare oportet. Vt autem ait philosophus 2. Physicorum, principia rerum & causæ sunt quatuor, scilicet, Causa efficiens & productiua, Causa materialis & subiectiua, Causa formalis & distinctiua, Causa finalis & completiua: & sic conformiter istius libri Psalmorum quatuor sunt causæ. Prima est causa efficiens & productiua, & ista est duplex, scilicet causa principalis & causa instrumentalis. Causa principalis est ipse Deus, per quem omnia facta sunt, & sine quo nihil fieri potest. Ioan. 1. & 15. cap. Causa autem efficiens & instrumentalis, secundum beatum Augustinum, & Magistrum sententiarum in glo. fuit ipse Dauid, qui omnes psalmos composuit. Sed secundum Hieronymum fuit ipse Dauid non solus, sed & multi alij qui psalmos composuerunt, vt in titulis Psalmorum prosequendo apparebit. Nam, vt dicit Hieronymus in prologo huius libri, decem fuerunt auctores Psalmorum, scilicet Dauid, Moyses, Salomon, tres filij Chore, Asaph, Etham, Eman, & Idithum. Et etiam post istos alij fecerunt aliquos Psalmos, qui non nominantur. Et ideo aliqui Psalmi sine titulo ponuntur: quia ipsorum auctores ignorantur. Iste tamen totus liber attribuitur ipsi Dauid, quia licet non omnes Psalmos, tamen maiorem partem ipse fecit. & consuetudo est à principaliori parte totum denominare. Et hoc satis videtur innuere titulus, qui toti libro præmittitur: qui talis est, Incipit liber hymnorum vel soliloquiorum prophetæ de Christo, qui principaliter istum librum ipsi Dauid attribuit, qui singulari nomine prophetam inter cæteros nominatur. Propter quod dicit Magister in glo. prædicta. Cum enim in scriptura dicitur propheta sine additione proprij nominis, intelligitur Dauid: vt cùm dicitur Apostolus, intelligitur Paulus, & cùm dicitur Vrbs, intelligitur Roma. Quare autem Dauid in comparatione ad alios prophetas per excellentiam dicitur propheta: est quia excellentiori modo aliis suam prophetiam habuit à Deo sibi reuelatam. Vbi notandum quòd, vt ait Magister in prologo huius libri, prophetia alicui reuelatur quinque modis. scilicet per facta, per dicta, per somnia, & sola inspiratione Spiritussancti, remoto omni exteriori adminiculo, facti, dicti, visionis, vel somnij: quod ostendo. Primò igitur quandoque alicui reuelatur prophetia per facta: quando scilicet per vnum factum alicui aliquid aliud reuelatur, sicut per arcam quam Noë fecit, in qua solum existentes sunt saluati, & cæteri à diluuio submersi: eidem fuit reuelata fides catholica, extra quam nullus potest saluari. 24. quæst. 1. quia sola. &c. quoniam verus oriens. Et istum modum reuelationis propheticæ in multis ostendit Gregor. super Ezech. parte prima, homilia 6. dicens, Quid est, quod Adam dormiente Eua pro ligna portat, atæ superponitur, & vixit: nisi quòd redemptor noster ad passionem ductus lignum crucis ipse portauit? & sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus: vt tamen immortalis maneret ex diuinitate. Quid est quòd homicida post mortem pontificis absolutus, ad propriam terram redit: nisi quòd humanum genus quod peccando sibi mortem intulerat, post mortem veri sacerdotis, scilicet redemptoris nostri Christi, peccatorum suorum vinculis soluitur, & in paradisi possessionem reparatur? Et isto modo reuelatū fuit ipsi Ionæ per factum hederæ, quæ sub vna nocte nata est, & vna nocte periit, qualiter Deus iustè pœnitenti ciuitati Niniuæ pepercit. Ionæ 4. Secundo modo reuelatur prophetia per verba vel dicta, sicut per verba, quæ dixerunt angeli Gen. 12. vt In semine tuo benedicentur omnes gentes, sibi fuit reuelata Christi incarnatio. Sic & gloriosæ Virgini per verba angeli dicit, Spiritussanctus superueniet in te &c. Et isto modo fuit reuelata prophetia sua Oseæ & multis aliis, qui suas prophetias per aliquod verbum sibi reuelatas ostendunt dicentes, Verbum Domini ad eos fuisse factum. Tertio modo reuelatur per visiones. Et isto modo fuit reuelatum Hieremiæ, malos per aquilonem, à quo omne malum panditur, figuratos, pœna ignis in inferno cruciandos: dum vidit rubum ardentem sine consumptione, Exo. 3. propter quod canit ecclesia. Rubum quem viderat Moyses &c. Et isto modo prophetauit Esaias, qui prophetiam suam à visione incipit dicens, Visio Esaiæ. Quarto modo fit reuelatio per somnia. Isto modo fuit reuelatum sponso virginis Mariæ, Ioseph, quòd ipsa de spiritusancto concepe-
rat. Matthe. 1. & quòd Herodes puerum Iesum persecuturus erat. Matthe. 2. quia angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens, Surge & accipe puerum &c. Futurum est enim vt Herodes
quærat,

Autores psalterij.

Titulus eius.

Prophetia & reuelatio.

quærat &c. Et isto modo Daniel prophetizauit regi Nabuchodonosor somnium, & interpretationem eius, quod nocte in somnio per reuelationem acceperat. Dan. 2. Quinto vero modo fit reuelatio ex sola inspiratione Spiritussancti, qui per seipsum cor illuminat, & reuelat obscura. Et isto modo reuelata fuit prophetia istius libri ipsi Dauid, scilicet solo instinctu Spiritussācti, remoto omni exteriori adminiculo: propter quod ipse de seipso dicit, psal. 84. Audiam quid loquatur in me dominus Deus meus &c. Modo ad propositū, quia vltimus modus reuelationis excellentior est cæteris: & ab excellentiori fit denominatio: ideo quia ipse Dauid prophetiam isto modo excellentiori habuit, ipse inter cæteros per excellentiam dicitur propheta. Ex quibus omnibus apparet huius libri prima causa, scilicet efficiens tam principalis quàm secundaria, & instrumentalis. Secunda est causa materialis, & subiectiua: & hæc causa istius libri est ipse Christus. Vbi notandum, quòd iste liber se generaliter extendit ad omnia, quæ in scriptura sacra continentur singulariter. quòniam, vt ait Cassiodorus super librum istum, totus Christus quantum ad caput, & membra, est subiectum, & materia totius sacræ scripturæ, & similiter secūdum eum totus Christus est materia huius libri. Et hoc est, quod doctores dicunt, scilicet, quòd iste liber continet totam sacram scripturam: quia scilicet principalius agit de Christo, & eius membris: circa quæ tota scriptura versatur: quod patet si consideres, quòd in isto libro agitur de Christi æterna generatione, psal. 2. Dominus dixit ad me, filius meus es tu &c. De Christi cum patre æqualitate, psal. 108. Dixit dominus domino meo &c. De Christi incarnatione. psal. 71. Descendit sicut pluuia in vellus &c. De Christi natiuitate. psal. 84. Veritas de terra orta est. De Christi apparitione. psal. 81. Reges Tharsis, & insulæ &c. De Christi victoria in tentatione. psal. 90. Super aspidem, & basiliscum ambulabis &c. De Christi à Iuda proditione. psal. 40. Homo pacis meæ, in quo sperabam, ampliauit super me supplantationem. De Christi passione per totum psal. 21. Foderunt manus meas, & pedes meos &c. De Christi morte, & expiratione. psal. 87. Factus sum sicut homo inter mortuos liber. De Christi resurrectione. psal. 3. Ego dormiui, & resurrexi &c. De Christi gloriosa ascensione. psal. 86. Ascendit Deus in iubilatione, & dominus in voce tubæ. De Christi ad iudicium apparitione. psal. 49. Dominus noster manifestè veniet, ignis in conspectu eius &c. Et sic totius huius libri materia dicitur Christus. Tertia verò causa huius libri est formalis: & hæc est duplex, scilicet forma tractatus, & forma tractādi. Forma tractatus est forma ipsius libri, id est psalmorum ordinatio. Vbi notandum, quòd non eodem ordine, quo psalmi facti sunt, sunt in isto libro ordinati, quod patet. Nam inter psalmos Dauid, primus est psal. 142. scilicet, Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, &c. Hunc enim fecit in principio suæ iuuentutis: quando scilicet miraculosè de gigante Golia glorioſus habuit victoriam, & tamē ponitur quasi in fine libri. Similiter inter omnes psalmos generaliter primus fuisse videtur psalm. 45. Deus noster, refugium. quem fecerunt tres filij Chore in deserto: quando ipsorum pater cum suis complicibus à terra fuit miraculosè absorptus, & tamen multi alij psalmi ante ipsum situantur. Huius autem ratio est, quia postquàm Biblia Hebręorum per Babylonis regē fuerat combusta, nutu diuino surrexit Esdras propheta, qui quæsiuit psalmos ad versus factos, quos reperire potuit, & ipsos in vnum librum compilauit scilicet ordine, quo ipsos reperit. Non tamen ex hoc dicitur auctor libri, sed magis cōpilator, vel etiam ordinator psalmorum. Forma verò tractandi est modus, quem tenet iste liber, qui secundum Magistrum in glossa talis est. Quoniam quandoque agit de Christo secundum caput, aliquando secundum corpus, scilicet, quod est ecclesia, aliquando secundum vtrumque. Agit autem de Christo secundum caput tribus modis. Aliquando secundum diuinitatem: vt ibi. Tecum principium in die virtutis tuæ &c. Aliquando secundum humanitatem: vt ibi. Ego dormiui, & soporatus sum. Aliquando per transactionem, vt quando caput vtitur voce membrorum: vt ibi. Longe à salute mea verba delictorum meorum &c. & ibi. Deus, tu scis insipientiam meam. Item de corpore, id est, de ecclesia agit tribus modis, scilicet aliquando secundum perfectos: vt ibi. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij &c. Aliquando secundum imperfectos: vt ibi. Imperfectum meum viderūt oculi tui. Aliquando secundum illos, qui sunt in ecclesia solo nomine, non re, numero, non merito, vt in psal. 107. Deus, laudem meam ne tacueris &c. Ex quibus apparet huius libri causa formalis. Quarta est causa finalis, & hæc est vt Deus à nobis laudetur: vt per Dei laudem præmium gloriæ mereamur æternæ. Nam iste liber totam sacram scripturam continet per modum laudis diuinæ: vt dicunt doctores. Et hoc satis declarat huius libri titulus: quia dicitur liber hymnorum vel soliloquiorum. Vt autem ait Augustinus in glo. Hymnus est laus Dei cum cantico. Canticum autem est exultatio mentis habita de æternis in vocem prorumpens. Bene ergo dicitur liber hymnorum: quia docet nos laudare Deum cum
exulta

Causa materialis Christus.

Causa formalis.

Forma tractatus.

Forma tractādi.

Causa finalis.

exultatione habita de æternis:& hoc non ſolum corde, verum etiam & voce. Ex hoc apparet ſolutio cuiuſdam quæſtionis, quæ ſolet fieri, ſcilicet quare liber Pſalterij plus in eccleſiaſticis legitur officiis, præ omnibus aliis ſacræ ſcripturæ libris. Et hanc quæſtionem Magiſter mouet in glo.& ipſam ſoluit dicens.Notandum autem hanc ſcripturam,ſcilicet Pſalterij,plus cæteris ſcripturis in eccleſiaſticis officiis frequentari: quod ideo fit,quia in hoc libro conſummatio eſt totius theologicæ paginæ. Hic enim diſtribuuntur præmia bonorum,ſupplicia malorum,rudimenta incipientium, progreſſus proficientium, perfectio peruenientium, vita actiuorum, ſpeculatio contemplatiuorum. Hic enim docetur quid peccatum auferat, quid pœnitentia reſtituat, quid pœnitens peccati conſcius dicat &c.Quibus omnibus conſideratis, ad ſtudium huius libri præ aliis omnes hortatur beatus Hieronymus, cuilibet noſtrum dicens, Nunquam de manibus, aut oculis tuis liber Pſalterij diſcedat. Dicatur ad verbum oratio ſine intermiſſione, vigilet ſenſus, nec vagis cogitationibus patens corpus,paritérque animus tendatur ad dominum. Iram vince patientia,ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vicia non amabis &c. Ex quibus omnibus patet huius libri cauſa finalis. Quibus præmiſſis,deſcendo ad huius libri diuiſionem:qui ſecundum Magiſtrum in glo. prima ſui diuiſione in tres partes diuiditur, ſcilicet in tres quinquagenas,quibus tres ſtatus Chriſtianæ religionis ſignificantur.Primus eſt ſtatus pœnitentiæ.Secundus eſt ſtatus iuſtitiæ.Tertius eſt ſtatus laudis æternæ vitæ. In prima quinquagena agitur de ſtatu pœnitentium:ideo illa terminatur in pœnitentia, ſcilicet in Pſalmo pœnitentiali, qui eſt, Miſerere mei Deus &c. Secundum terminatur in iuſtitia: ideo terminatur in Pſalm. iuſtitiæ,ſcilicet 100.qui eſt,Miſericordiam,& iudicium cantabo tibi, domine. Tertium terminatur in laude æternæ vitæ in fine,ibi, Omnis ſpiritus laudet dominum. Vel aliter ſecundum alios doctores iſte liber diuiditur in tres partes: quia primo ponitur procœmium ſiue præfatio in primo Pſalmo:ſecundo ponitur executio in ſecundo Pſalmo:tertio ponitur principaliter intenta concluſio ibi,Pſal.145. Lauda,anima mea dominum. Pars ergo procœmialis eſt iſte primus Pſalmus. Vel ſecundum alios doctores diuiditur in tres partes: quia ponitur præfatio in principio: ſecundo executio in principio ſecundi Pſalmi: tertio principalis concluſio, Pſalmo 145. Lauda,anima mea, dominum. Prima ergo pars procœmialis eſt iſte primus Pſalmus, ad cuius diuiſionem accedo.

Hieronymus.

Diuiſio Pſalterij.

PSAL.

A

PSALM. I.

1 BEATVS vir, qui non abiit in conſilio impiorum:& in via peccatorum non ſtetit: & in cathedra peſtilentię non ſedit

Nota.

¶Iſte primus pſalmus à doctoribus dupliciter exponitur,ſcilicet literaliter,& allegoricè de Chriſto.Primò ergo procedam ſecundùm primũ.Scdò ſecundùm ſecundum.Quantum ad primũ ſenſum, primò ſciendũ,q̃ iſtum pſalmum non fecit Dauid, B ſed Eſdras:qui pſalmos in vnum volumen copulauit.Cui copulationi præmiſit iſtum pſalmũ per modum prologi,inducere volens fideles ad ſtudiũ ſacræ ſcripturæ,in iſto libro cõtentæ.Et ideo in iſto pſal.duo facit:quia primò excludit à fidelibus doctrinam peruerſam,& hæreticam. Secũdò ſuadet doctrinã iſtã fidelem,& catholicam:ibi, *Sed in lege.*

Hæreticę

Circaprimum notandũ,q̃ in doctrina hæretico rũ talis eſt proceſſus,quia primò ad ipſam audiendã fidelibus ab hæreticis conſulitur.ſecũdò in ipſa per frequentẽ auditũ quis habituatur. tertiò quis in ipſa habituatus,aliorum peruerſus doctor efficitur.Et ſecundũ hoc tria facit,quia primò diſſuadet primũ in principio.ſecundò ſecundũ:ibi, *Et in via peccatorum non ſtetit.*tertiò tertium:ibi, Et in cathedra peſtilentiæ.Dic vt Nicolaus de Lyra. Sequitur C ſecdm, ſcilicet vbi catholicã doctrinã ſuadet, &c. vt Nic.de Lyra.¶Aliter iſte pſal.de Chriſto exponitur capite totius eccleſiæ:in quo iſtã concluſionẽ intẽdit principaliter,ſcilicet q̃ Chriſt'eſt verè beatus.Et diuiditur in duas partes: qa primò agit de Chriſti beatitudine:per illã nos alliciens,ſecundo de malorũ vltione,p illã nos terrẽs:ibi, *Non ſic impii.*Ad euidentiã primi ſciendũ,q̃ ad verã beatitudinẽ duo requirũtur, ſcilicet carentia omnis mali:& abundantia omnis boni: quæ duo fuerunt in Chriſto.Et primò oſtendit primum,ſcdò ſecundũ: ibi, *Sed in lege.*Primò oſtendit in Chriſto carentiã eſſe omnis mali.Vbi ſciendũ, q̃ mali nomine propriè ſolum peccatum intelligitur.Vnde canõ dicit quòd mali nomine ſolùm illa intelliguntur, quæ mẽtem crimine implicant.Hoc autem malũ ſcili- D cet peccatũ tribus modis committitur,ſcilicet voluntate,opere,& exẽplo,ſiue conſuetudine. Vnde volẽs oſtẽdere Chriſtũ carere omni malo,ponit ipſum non peccaſſe voluntate:quia non abiit in cõſilio impiorũ.Non opere:quia in via peccatorum non ſtetit.Non conſuetudine & exemplo: quia in cathedra peſtilentiæ nõ ſedit. Et iſti tres modi peccãdi ſunt figurati per illos tres mortuos,quos Chri E ſtus ſuſcitauit ſecundum magiſtrum in gl. ſcilicet quia ſuſcitauit vnũ in domo, hoc eſt peccatũ latẽs in mente.Alium extra portã,hoc eſt peccatũ iã extra patẽs per operationem.Aliũ in ſepulchro, hoc eſt peccatum ex conſuetudine omnibus fœtens per malum exemplum. Vt autem clarius oſtendat Chriſtum omni peccato carere: oſtẽdit Chriſtũ per oppoſitum ſe habuiſſe ad primum hominem. Nã primus homo tripliciter peccauit,ſcilicet, quia abiit, ſtetit,& ſedit.Abiit per peccatumvoluntatis.Stetit per peccatum operis.Sedit per peccatum malæ cõſuetudinis.Abiit ergo Adam, ideſt, à Deo receſsit non loco,ſed d ſimilitudine,more filij prodigi: q̃ patrẽ voluntate relinquẽdo,abiit in regionem longinquã.Sic Adam abiit,ideſt,receſsit à Deo peccato volũtatis,quando perſuaſionibus,& cõſilio diaboli,& Euæ conſenſit voluntate,vt domini præceptũ violaret. Tunc enim abiit in conſilio impiorũ, *Nota de cathedra.* ideſt,voluntate conſilio ipſorũ conſentiens,receſſit à Deo.Stetit in via peccatorũ:quãdo voluntatẽ malã opere cõpleuit,comedẽs lignũ vetitũ. Sed ſedit in cathedra peſtilentiæ:quãdo exẽplo & verbo peccatum ſuum excuſando,ſe retorſit in Deum. d. Mulier quam dediſti mihi,&c. Ille enimpropriè in cathedra peſtilentię ſedet,qui peccatum ſuum excuſando,aliis datexemplum peccandi.Cathedra enim propriè eſt doctorũ,ſicut thronus regum, & tribunal iudicum. vocatur ergo exemplum malũ cathedra peſtilentiæ.Nam peſtilentia eſt morbus, qui latè peruagatur omnes propinquos, aut penè omnes inuolues.Et dicitur peſtilentia à paſta.q.paſtilentia.Et ſic peſtilentia dicitur morbus latè depaſcens.ideſt,amor dominandi,quo vix aliquis ca- *Mat.4.* ret.Et ſic ille in cathedra peſtilentiæ ſedet, qui amore dominãdi,vel apparẽdi,peccarũ ſuũ excuſat vel alios ſuo exẽplo ad peccandũ trahit. Sic ergo oſtẽdit primũ hominẽ peccaſſe tripliciter.quaſi di *Mat.27.* cat.Ideo primus homo infœlix fuit:quia abiit,ſtetit,& ſedit.Sed nõ ſic ſecundus Adã,ſcilicet Chriſtus,quia hic non abiit in conſilio impiorũ. Impij nanque hic dicũtur dæmones,& Phariſæi, q̃ Chriſto dabãt peccãdi conſiliũ.Sic enim dæmõ ipſum *Iob.26.* tentando d.Hæc omnia tibi dabo,ſi cadens, &c. Phariſæi ſibi conſulebant,ne voluntatẽ patris im- *Greg.17. mor.c.10.* pleret.d.Deſcende de cruce,&c.Sed in cõſilio eorũ non abiit:quia voluntate ipſis non conſenſit. Oquãta peruerſitas dæmonum, & Phariſeorũ,qui Deo conſiliũ dare præſumebãt.Vnde cuilibet corũ dicitur.Cui dediſtis conſiliũ:forſitã illi,qui non *Iob.21.* habet ſapientiam? Quod verbũ exponit Grego. d. Dare ſtulto conſiliũ,charitatis eſt:dare ſapienti,oſtẽtationis eſt:dare verò ipſi ſapiẽtię, peruerſitatis eſt.Et ideo Chriſtus Dei ſapientia,cui iſti conſulebant peccare,non abiit in cõſilio impiorũ: ſed ipſum repulit.d.Conſilium impiorũ longè ſit à me. *Greg.15. Mor.c.21* Quidnam eſt impiorũ conſilium, vt ait Greg.niſi gloriam terrenam quærere, æterna negligere, ſalutẽ temporalem cum damno animæ appetere,&dolores tranſitorios ad æternos gemitus cõmutare? *Gen.49.* Ideo qa iſta oĩa Chriſtus deſpexit:ideo in conſilio impiorum non abiit.d.illud Gen.In cõſilium eorũ

Malum. 15.q.1.Illa cauenda ſunt.

Peccatum

No.detribus mortuis ſuſcitatis.

Matt.9. Luc.7. Ioan.11. Chriſtus. Adam. Luc.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nō intret anima mea. *Impiorum.* Impij sunt diabolus suggerens, caro delectans, & spiritus cōsentiēs. Ille namque, ideſt, diabolus Euam ſeduxit dicens. Eritis ſicut dij: & per illam virum ſubdidit. Similiter adhuc dæmon ſuggerit carni, caro ſpiritui: & fit impiorū cōſiliū. Dicut enim ſibi adinuicē, Omniū noſtrum ſit vnum marſupium. Ponunt ergo in memoria quaſi in marſupio vnuſquiſque obolum ſuū, ſcilicet dæmon ſuggeſtionem, caro delectationē, & ſpiritus conſenſum. Inde tanquam de ſymbolo compatant victum ſibi competentem, caro quidē combuſtionem, ideſt, ignem inextinguibilem, ſpiritus malam conſcientiam, ideſt, vermē non moriētē dæmon autem vtriuſque ſanguinem. Beatus ergo vir, qui non abiit in conſilio impiorum, ideſt, non delectatur in ſuggeſtione diaboli, nec conſentit ei, quia Chriſtus licet fuit tentatus à Diabolo, non tamen fuit delectatus intentatione, nec conſenſit. ſed ex ſuſtinuit & deiecit, dicens, Non in ſolo pane viuit homo: ſed in omni verbo, quod ꝓcedit de ore Dei ſcriptum eſt, Non tentabis dominum Deum tuum. Vade ſathana, ſcriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis: & illi ſoli ſeruies. Ego & tu, Chriſtiane, ſic fac exſuſſlando tētationē, ſi vis eſſe beatus. Vnde Iacobus apoſtolus. Beatus vir, qui ſuffert tētationē ideſt expugnat. Si autē cecideris per delectationē vel cōſenſum in tētationē, ſurge fortiter per cōtritionē cordis, & oris confeſsionē ſacramentalē. (*Et in via peccatorum non ſtetit.*) Via peccatorū eſt operatio praua, quæ eſt lata, & cōmunis, & ducit ad mortē. de qua Chriſtus loquitur d. Lata eſt porta & ſpacioſa via, quæ ducit ad perditionē: & multi ſunt, qui intrant per eā. Quæ verba exponēs Chriſo. Porta perditionis eſt diabolus, per quem introitur in gehennā. Porta vitæ eſt Chriſtus per quē introitur in regna cælestia. Lata autē porta dicitur eſſe diabolus, non magnitudine poteſtatis extenſus, ſed effrenatæ ſuperbiæ licentia dilatatus. Porta autē anguſta dicitur Chriſtus non paruitate poteſtatis exiguus, ſed humilitatis ratione collectus: quia quē totus nō poteſt capere mundus, ſeipſum interangustiat vteri virginalis incluſit. Via autē perditionis, & peccatorū eſt omnis iniquitas, quę lata, & ſpacioſa dicitur: quia nō eſt intra regulā diſciplinæ incluſa: & ambulātes in ea, quicquid eos delectauerit, hoc ſequūtur. Via autē vitæ dicitur eſſe omnis iuſtitia; propter contrarias cauſas etiā dicitur arcta. Conſiderandū autē, ꝙ niſi quis ambulauerit p viā nō poteſt peruenire ad portū: qui enim nō ambulat per viā iuſtitiæ, impoſsibile eſt, vt verē Chriſtū cognoſcant. Similiter non incurrit in manus diaboli, niſi q in via ambulat peccatorum. Ex quib. apparet ꝙ via peccatorū dicitur omnis iniuſtitia, & omnis operatio praua. Sed quia in hac via Chriſtus non ſterit, ꝙa non fecit peccatū, nec inuentus eſt dolus in ore eius. (*Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit.*) Cathedra peſtilentiæ dicitur praua doctrina, & malū exēplum: in quib. Chriſtus nō ſedit: quia in tota doctrina Chriſti nō reperitur aliquid malis moribus conſonū, vel diſſonū bonis. In tantū ꝙ ſui inimici eius doctrinæ teſtimoniū cogerentur dare. d. Magiſter ſcimus ꝙa verax es, &c. Rectē dicis, & doces. Nec etiā aliquod malū exemplū in vita ſua conſpicitur: ſed oīs ſanctitatis, & iuſtitiæ nobis reliquit exēplū, vt ſequamur veſtigia eius, &c. Sic ergo Chriſtus in cathedra peſtilentiæ non ſedit: oīs ſanctitatis, & ſapientiæ, figuratus p Dauid, de quo dicitur. Dauid ſedit in cathedra ſapiētiſsimus princeps. Ecce ergo ꝙ in iſto primo verſu oſtendit Chriſtū immunem ab oī malo, i. peccato ꝓmotionem peccatorum, quibus peccauerat Adā, ꝓhæc nos allicies, vt ſi cū Chriſto beatificari cupimus, ipſa peccata cordis, operis, & oris fugiamus. Sed dices, Nonne ita allicit mulieres vt viros: quare exemplū ſolum viri dedit, & nō mulieris. d. Beatus vir, &c. Reſpondetur, ꝙ vir, & mulier quandoque dicūtur à ſexu: quādoq; verò vir à virtute: & mulier à mollitie. Et ſic oīs tā maſculus quàm fœmina virtuoſus dicitur vir: & omnis mollis, & vitioſus dicitur mulier.

Queſtio. Reſponſio. 32.9.7. ſed illud. vir. Mulier.

Sed in lege domini voluntas eius: & in lege eius meditabitur die, ac nocte.

Poſtquam oſtēdit pſal. Chriſtū immunē ab oni peccato: nūc ipſum oſtendit abundaſſe omni bono, ſ. virtutis, & meriti. Vbi ſciendū, ꝙ ſicut peccatur tripliciter, vt dictū eſt, i. voluntate, opere, verbis & doctrina. ſic & tripliciter agitur bonum. Et ſecūdum hoc oſtendit Chriſtum tripliciter omni bono abundaſſe, ſ. voluntate in principio operis. ibi, (*Et*) *erit tanquam lignum*) verbo & doctrina ibi, (*Et foliū*) Quantū ad primum dicit, (*Sed in lege domini, &c.*) Quia enim perfectio non eſt ſolū mala fugere, niſi bona fiant. ideo oſtendit Chriſtum & mala fugiſſe & bona feciſſe, d. (*ſed in lege domini fuit voluntas eius.*) Vbi nota ꝙ aliud eſt eſſe in lege, aliud ſupra legē, aliud ſub lege. Ille. n. eſt i lege, q ſm legē agit, volūtariè obediēs legi. Ille eſt ſupra legem, qui non legē cōdere poteſt, & in lege diſpenſare. ſic enim Papa dicitur ſupra canones: quia nouos canones condere poteſt: & in antiquis diſpenſare. Ille verò eſt ſub lege: qui ſecundū legē agit neceſsitatis timore coactus. Ad propoſitū ergo, Chriſtus ſecūdum diuerſos reſpectus erat in lege, ſupra legem, & ſub lege. Erat enim in lege, quia voluntariè legem Dei obſeruabat, d. Non veni legē ſoluere ſed implere, ideſt, facere. Erat ſupra legē, quia rigorem legis antiquæ in amorem nouæ legis permutauit, ſicut dicitur, Lex per Moyſem data eſt, ſed gratia, & veritas per Ieſum Chriſtū facta eſt. Fuit ſub lege: nō ꝙ dē, ꝙtimore ageret, quæ erāt legis: ſed ꝙa illa: quæ naturaliter homo fugit, & timet, quæ in lege ſcripta de ipſo erāt, ipſe aſſumpſit voluntariè, vt famē: ſitim, & mortem. propter quod dicit apoſtolus. Misit Deus filiū ſuū: ſequitur factum ſub lege. Ex quibus patet ꝙ eſſe in lege, eſt ſanctitatis, eſſe ſupra legem eſt poteſtatis: eſſe ſub lege, eſt humanitatis. volens ergo hic oſtendere pſal. Chriſti ſanctitatē quo ad bonū volūtatis. dicit. *ſed in lege domini fuit voluntas eius.* & non dicit ſupra legē, nec ſub lege. Verum quia non eſt perfectionis bonum inchoare: niſi perſeueratēr bonū cōtinuetur: quod in caſſum bonum agitur, ſi ante finem deſeratur. ideo de Chriſto adiungit. d. *Et in lege eius meditabitur die ac nocte* ei. ſecundum gl. aſsiduè & perſeueranter: vel aliter. In ſcriptura enim dies proſperitatem ſignificat: ſed nox aduerſitatem: ſicut oſtēdit Greg. Scriptura ſacra ſępe diem pro proſperis, & nocte pro aduerſis recipit. Vnde de Diabolo in Apoc. dicitur ꝙ proiectus accuſator fratrum noſtrorū, qui accuſabat eos ante conſpectū domini die, ac nocte. In die, & nocte nos accuſat diabolus: quia modo nos in proſperis, modo in aduerſis accuſabiles oſtendere contendit. In die accuſat: cū ꝓſperis malè nos vti inſinuat. In nocte accuſat, dū in aduerſis nos non habere patientiam demonſtrat. Chriſtus meditabatur in lege Dei die, ac nocte, i. in rebus proſperis & in aduerſis ſuę paſsionis. vnde omnia tam proſpera, quā aduerſa de ipſo in lege poſita volūtariè Chriſtus obſeruabat, d. Legē pone mihi, domine. i. legem poſitā exquirā eā ſemp. Sic ergo in lege domini erat die

Triplici. ter agitur bonū Lex. Chriſtus. depo. dī. 3. in caſſum. Dies. Nox. Greg. li 2 Mor. c. 9. Apoc. 12. 25. q. 1. ſe. ergo prę. mam ſedem. Mat. 5. Ioānis. 1. pſal. 118.

ac nocte Chriſti voluntas. vnde d. Deſcendi de cœlo: non, vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me.

3 Et erit tanquā lignum, quod plantatū eſt ſecus decurſus aquarum: quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.

Lignum. Greg li 2. Mor. c. 2. ¶Hic conſequenter oſtenditur Chriſtum omni bono abūdaſſe quo ad opera. Ad cuius euidentiam ſciendum: ꝙ lignum in ſcriptura multa ſignificat vt d. Greg. in ſcriptura enim ſacra ligni nomine aliquando crux, aliquando iuſtus aut etiam iniuſtus aliquando verò incarnata Dei ſapientia figuratur. Crux etenim ligno ſignificatur cum dicitur, Mittamus lignum in panē eius. Lignum quippe in panem mittere eſt dominico corpori crucem adhibere. Rurſus ligni nomine vir iuſtus aut etiam iniuſtus exprimitur. ſicut per prophetam dicit Ergo dominus lignū ſublime humiliauī: & exaltaui lignum humile, quia iuxta eiuſdem veritatis vocem: Omnis, qui ſe humiliat, exaltabitur: & omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur, &c. Rurſum per lignū incarnata Dei ſapiētia ſignatur: ſicut de ea ſcriptum eſt, Lignum vitę eſt iis, qui apprehenderint eam. Et ſicut ipſa veritas deſe ait, Si in viridi ligno hoc faciunt: in arido quid fiet? Hic ergo accipitur lignum pro ipſa Dei ſapientia incarnata: cum dicitur. *Et erit tanquam lignum &c.* Item notandū, ꝙ iſtę dictiones tanquam, ſicut, & qua ſi: quæ idem ſignificant, qñq; ſimilitudinē, & non rei veritatem: quandoque rei veritatem & non ſimilitudinem: aliquādo vtrunque. Primo modo accipitur pſal. Ego autem tanquam ſurdus non audiebam. & Matth. Tanquam ad latronem. &c. Secundo modo accipitur. 1. ad Co. 15. Tanquam nouiſsimo omniū viſus eſt mihi & Mar. &. Io. Vidimus gloriam eius quaſi &c. Tertio modo accipitur Heb. 12. Tanquā filiis vobis loquitur Deus. Et ſic accipitur hic, quia Chriſtus non eſt verè lignū, &c. Et ad ſimilitudinem ligni fructum ſuum dat &c. huius ligni plātatio fuit verbi incarnatio: quia plantatio facta eſt ſecus decurſus aquarū. Vbi nota quòd per aquā tria principaliter in ſcriptura ſignificantur, ſcilicet, piritus ſancti gratia: iuxta illud, Qui credit in me: ſicut dicit ſcriptura, Flumina de ventre eius fluent aquę viuæ. hoc autē dicebat de ſpiritu, quē accepturi erant credentes in eū. Aliquando per aquā ſignificatur Dei ſapientia, qua interior homo reficitur. Aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illū. Aliquando per aquā ſignificatur noſtrę mortalitatis decurſus. Omnes morimur, & quaſi aquæ delabimur, &c. Ad propoſitū ergo de Chriſto dicit propheta: ꝙ *erit tanquā ſignum quod &c.* Si accipiatur aqua primo modo notat abundātiā, & plenitudinē gratiæ, ſecus quę Chriſtus in ſua incarnatione fuit plantatus: quia tātam habuit gratiæ plenitudinem, quod Deus ei plenius conferre non poteſt: vt ait Magiſter. & hęc plenitudo ſignificatur per decurſum aquarum. vnde Ioan. 1. Non ad menſuram datus eſt ei ſpiritus. Si autem accipiarur aqua ſecūdo modo, plantatus eſt Chriſtus ſecus decurſus aquarum, i. diuinæ ſapientiæ vnitus. quod benè notat hæc dictio ſecs, quæ importat vnitatem: quia non ſapienria Dei in humanitatem eſt conuerſa, nec econuerſo, Sed natura humana ſecus diuinam ſapientiam plantata, id eſt, vnita, quia Dei perſona humana natururam aſſumpſit. Vnde dicit ipſa diuina ſadientia. Radix mea aperta eſt ſecus aquas, id eſt, radix mea ſcilicet humanitas aperta eſt: id eſt, eleuata, ſecus aquas, id eſt, ex vnione ad aquā diuinæ ſapientię. Et non te moueat quia dicit ſecus aquas cum vna ſola ſit aqua diuinæ ſapientię: quia ſcriptura multoties plurale pro ſingulari accipit: ſicut econuerſo. Si autem aqua accipiatur tertio modo, tunc Chriſtus verum lignum ſcilicet verbum plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, id eſt, ſecus decurſus noſtræ mortalitatis: quia Dei verbum in plantatione ſuæ inarnationis omnes noſtros defectus, & mortalitatem aſſumpſit. Et iſto modo exponit iſtum textum Greg. d. Creator noſter qui in diuinitate videri non poterat, aſſumpſit à nobis vnde videretur à nobis: ipſe verò ſecus aquas aperitur: quia humani actor generis per humanitatem ſuam hominibus demonſtratur. Vnde rectē per Pſalm. dicitur, *Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum*: quia fructum obumbraculi in protectione nobis proferens apparuit creator in carne: vt humanum genus per reſurrectionem figuret quod per defectum quotidie ibat in mortem, & aduerte quòd iſtud lignum Chriſtus ſic triplici modo plantatum ſecus decurſus aquarum, fructum ſuum dedit in tempore ſuo. Quod enim dicitur tempus Chriſti. nihil tempus ſuæ paſsionis de quo dicebat, tempus meum propè eſt apud te facio paſcha, &c. quo, ſcilicet tempore dedit fructum noſtrę redemptionis, quo ſcilicet tempore ſuę paſsionis de Chriſto impletum eſt illud lignum attulit fructum ſuum.

Aqua. Gratia. Ioa. 7. Eccl. 15. ante. 14. Mag. li. 3. diſtin. 13. Greg. 29. mor. c. 27. Folium. Chriſti. Mat. 24. Folium. Daniel. 4. Mat. 26. Ioelis. 2. Eſaiæ 55.

4 Et folium eius nō defluet & omnia quæcunque faciet, proſperabuntur.

Depe. di. 1. quid er go.

¶Hic conſequenter oſtendit Chriſtum omni bono abundaſſe, quo ad verba, & doctrinam. d. *Et folium eius non defluet*: Per folium enim in ſcriptura verba ſignificantur: & hoc duplici ratione: quoniam ſicut foliis fructus ornatur: ſic & verbis cōpoſitis ſcientia decoratur. Et hanc rationem aſſignat. Hugo de ſancto Victore ſup illud Dan. Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, d. in foliis verba in fructu vita deſignatur quia ſicut foliis veſtitur fructus, ſic verbis compoſitis vita decoratur. Aliam rationem aſſignat Magiſter in gl. d. quia ſicut folia tegunt fructus: ita verba domini ſuas promiſſiones cuſtodiunt. Folium igitur Chriſti non defluit: quia eius verba ſancta, & ſolida manent. Folium ergo eius non defluet: quia nullum verbum Chriſti erit irritum: ſed quodlibet deducit advitam, ipſo dicente, Cœlum & terra tranſibunt, verba aūt mea non tranſiunt. Et tunc concludit de Chriſto dicēs, *Et omnia quæcunque faciet proſperabuntur*. Omnia. i. fructus & folia, id eſt, facta, & dicta Chriſti mors & vita *proſperabuntur*, id eſt proſperitatis æternæ nobis ſunt cauſa, ſcilicet, electis. Et hoc eſt quod de Chriſto, id eſt, verbo incarnato pater prędixit verbum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui: & proſperabitur in iis, ad quæ miſi illud.

5 Non ſic impij, non ſic, ſed tanquam puluis quē proiicit vētus à facie terræ.

¶Poſtquam oſtendit Chriſti beatitudinem & perfectio-

Universidad de Deusto Biblioteca

fectionem,per illam nos alliciens:nunc consequenter ostēdit peccatorū vltionē,p illā nos terrēs. Et duo facit:qa primò ostēdit malorū demerita.scūdò ipsorū tormēta ibi. *Ideo non resurgent*. Quantum ad primum sciēdū, ꝙ vita malorū in duobus malis cōsistit.s.quia variis inuoluūtur peccatis,&omnibus priuātur bonis meritoriis: sicut per oppositum de Christo capite dictum est:quod fuit immunis à peccato omni,&abundans omni bono. Sic & mali per oppositū. Ideo ait. *Nō sic impii*. s.nō sic carēt,sed abūdant peccatis. Et addit iterū nō sic.s. nō abundāt meritis,& bonis:sed per cōtrariū peccatis abundant & carēt bonis. Caret nāque bonis, quia carēt stabilitate charitatis,& vnitatis:quæ oīs boni est fundamētū. Ideo nomine pulueris denotātur cū dicitur:*sed tāquā puluis &c.* vnde Gre.d. Quid.n. pulueris nomine nisi peccatores accipimus,qui nullo virtutis pōdere solidati,cuiuslibet tētationis flatu rapiūtur:de quibus scriptū. *Nō sic impii nō sic:sed tāquam puluis,&c.* Et quia dęmō serpēs antiqu⁹ peccatorū vita satiat:iō de isto puluere peccatorū dicitur. Serpēti puluis panis ei⁹. Insup tales peccatis abūdāt: quia vēto elationis, & supbiæ agitātur:qa taliū puluerē ꝓiicit vēt⁹ à facie terræ. Vñ qualiter vēto supbiæ vel aliorū viciorū peccator ꝓiiciatur à facie terræ.s.stabilitatis,ostēdit Greg. sup illo verbo Iob. Contra foliū,ꝙ vēto rapitur,ostēdis potentiā tuā.d. Peccator.n.tētationis vēto rapit,&malorū desideriorū flatib.leuatur. Mēs quippe humana quot tētatiōes patitur,quasi tot flatib.mouetur,vel ꝓiicitur. Hāc etenim plurimū ira ꝑturbat:cū recedit ira,succedit inepta lætitia Luxuriæ stimulis vrgetur,æstū auaritię lōge,lateq; ad ābiēda q̄ terrēa sūt,tēditur. Aliqñ hāc vētus supbię eleuat:aliqñ verò inordinat⁹ timor in infimis deponit. Quia ergo peccator tot peccatorū vētis qritur,merito pulueri,quē à facie terrę vētus proiicit,cōparātur. Si eñ de peccatorib.dicitur. *Nō sic impii,nō sic,sed tāquā &c.* i.à facie stabilitatis æternæ,quæ terra dicitur à simili:qa sicut terra nutrit, & cōtinet exteriorem hominē:ita illa interiorem, vt Magister in glossā.

Vita malorum impius. Malus — *Greg.30. moral.c. 6.* — *Psal.1.* — *Esa. 65.* — *Greg.11. mor.c.23. & 24. d.* — *Peccatoris instabilitas.*

6 Ideo non resurgunt impii in iudicio: neque peccatores in concilio iustorū.

Hic cōsequēter ostēdit malorū punitionē,s.qualiter ī vltimo iudicio dānabūtur. Et primò facit hoc scdò rōnē assignat.ibi, *Quoniā nouit domin⁹ &c.* Quo ad huius literæ euidētiā,sciēdū, ꝙ aliqui hęretici ex hoc loco moti dixerūt,qd quāuis boni post iudiciū beatificentr aīa,&corpe,qa resurgēt ipsorū corꝑa mali tñ solū in aīa punięntur ęternaliter, nō aūt in corpe quia malorū corpora non resurgent,dicēte psalmista. *Non resurgunt impii in iudicio.* Et hoc spectare dicūt ad Dei bonitatem, quæ largior esse debet ad bonos præmiādū, quā ad puniēdū malos Vñ bonos sp pręmiat vltra condignum sed malos punit citra cōdignum. Sed hūc errorē tollit dñs.d. oēs,q in monumētis sūt,audiēt vocē filij Dei:& ꝓcedēt qui bona egerūt in resurrectionē vitæ:qui verò mala,ī resurrectionē iudicii. Et iō ad euidētiā huius lrē sciēdū,ꝙ duplex est resurrectio.s.pria,&scda. Prima est aīæ,Scda corꝑis. Resurrectio aię ē,qñ aīa per peccatū mortua ꝑ pœnitētiā à peccatis resurgit ad vitā:q solū ī pſēti vita locū habet. Scda est resurrectio corporū,q̄ de lege cōi in vltimis reseruatur. Prima est bonorū. Scda est cōis omniū bonorū & malorum. Et ideo prima facit hominem beatū,nō secunda. Vnde Apoc.dicitur. Beatus qui habet par

Nota de condigno — *Ioan.5.* — *Resurrectio duplex.* — *Apoc 26.*

A tē in resurrectiōe pria. Dicūt ergo aliqui,quòd iste textus intelligitur de resurrectione prima, non de scda:eo quòd mali,s.à Deo præsciti,quātūcūq; sint boni,& virtuosi,finaliter tñ à gratia cadūt & p peccatū moriūtur,à quo nō resurgūt:sicut ecōtra de p̄destinatis, vt habetur de pæ.di.3.cirius ad hæc.& de pę.di.4.si ex bono. Sed quāuis ista sint in severa:nō tñ sūt ad ꝓpositum literæ, cuius rō est,qa hic litera, vt ex p̄missis apparet, vult dare differētiā inter bonos,&malos quę est,quòd boni resurgēt in iudicio,&in cōcilio iustorū,sed nō mali. Certū est autē ꝙ in iudicio vltimo nō resurgēt boni, neque mali pria resurrectione,q̄ solū habet locū in vita pręsēti,& non in resurrectione iudicij:& dum anima vnitur cū corpe,& nō post. Propter quod dicit glo. B Magistri sup illo verbo.2.Cor.5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat quisque,prout gessit in corpore.ait. Frustra homo post corpus hoc poterit.s.à peccatis resurgere: quod in corpore cōparare negligit. Dicēdū est ergo, ꝙ hic textus loquitur de secūda resurrectione.s.corporū,& nō de prima,quę est animarū. vñ sciēdū primò quod iste textus non loquitur de omnibus peccatoribus sed solū de impiis. Impii enim propriè dīr infideles, & idololatræ. Peccatores autem dīr etiā &xpiāi mali peccātes. Vñ ipietas ꝓpriè ē cōtra cultū diuinū,& respicit īfidelitatē idolatriæ. Di C cit ergo de infidelib⁹,qd nō resurgēt ī iudicio: nō eñ negat,quòd nō resurgēt:sed ꝙ non resurgēt in iudicio. Et ad hoc intelligēdū notat Gre. sup illo verbo Iob.46.iudiciū pauperib.tribuit.vbi sic ait Duæ quippe sūt partes.s.electorū atq; reproborū, sed bini ordines eisdē singulis partibus cōtinētur. alij nāq; iudicātur,& pereūt. Alij nō iudicantur, & pereunt. Alij iudicantur,& regnant. Alij non iudicātur,& regnant. Iudicantur,& pereunt,quibus dominica inclamatione dicitur, Esuriui,&nō dedistis manducare. Sitiui,&c. Quibus præmittitur. Discedite à me maledicti ī ignem æternum, qui paratus est diabolo &c. Alij verò in extremo iudicio non iudicantur,& pereunt.de quibus propheta ait: *non resurgunt impii in iudicio*, Et de quibus dominus dicit. Qui non credit iam iudicatus est. Et de quibus Paulus ait. Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgūt verò ēt omnes īfideles:sed ad tormētum non ad iudicium. Non eñ eorum tunc cā discutitur,q ad cōspectum districti iudicis iā cum cōdenatione infidelitatis accedūt. Professionē verò fidei retinētes,sed ꝓfessiōis opa non hñtes, redarguunt vt peāt. Qui verò nec sacramenta fidei tenuerunt,īcrepatione iudicis in examinatione non audiunt: qa pręiudicati infidelitatis suę tenebris, eius,quē despexerunt inuectiōe redargui nō merētur. illi saltē verba iudicis audiūt,q eius fidei verba tenuerunt. isti ī dānatione sua ęterni iudicis nec verba ꝑcipiunt eius reuerētiā nec verbotenus seruare maluerunt. illi legaliter pereunt q sub lege peccauerunt. istis in perditione sua nihil de lege dicitur,qui nihil legis habere conati sunt. Princeps nanque terrenam rempublicam regens, aliter punit interius delinquentem,aliter hostē exterius rebellantem in illo iura sua consulit, eúmque sub verbis dignæ inuectionis adiicit. Cōtra hostē verò bellum mouet: instrumenta ꝑditionis exercet, dignaq; tormēta eius malitiæ retribuit. De malo verò eius,qd lex habeat,non reqrit. Neq; eñ lege necesse est puniri,qui lege nunquam potuit teneri. ita ergo in extremo iudicio & legalis illum inuectio

impius. — *Greg 26. ca.24. iudicium vltimum iudicare.* — *Mat.25. Ioan 3. Ad Ro.2.* — *Comparatio.*

uectio peutit,q ab eo,qd ꝓfessiōne tenuit actione A declinauit. Et iste sine iudicio inuectionis pimitur q lege fidei nō tenet. Ex electorū verò parte alij iudicātur & regnāt q vitæ maculas lachrimis tergūt:q mala p̄cedētia factis sequētib . redimētes qd illicitū aliqñ fecerāt ab oculis iudicis eleemosinarū supductiōem cooperiūt. Quib.iudex veniēs ī dextera cōsistētib.dicit, Esuriui & dedistis mādūcare. sitiui &c. Venite bñdicti patris mei:possidete paratū vobis regnū,&c. Alij āt nō iudicātur, & regnāt: q ēt p̄cepta legis pfectione virtutū trāscendūt, qa nequāq̄ hoc solum qd cūctis diuina p̄cipit lex implere cōtēti,sed p̄stātiore desiderio pl⁹ exhibere appetūt,q̄ p̄ceptis gñalib.audire potuerūt. Quib.diuina voce dr. Vos q reliquistis oīa, & secuti estis me B cū venerit fili⁹ hoīs in sede maiestatis suę, sedebitis & vos sup thronos,12. Iudicātes 12. trib. Israel. Et de qb. ppheta,ait. Dñs.ad iudiciū veniet cū senioribus ppli sui. Et de qb. Salomō cū de spōso ecclię loquetur:ait: Nobilis ī portis vir ei⁹ qñ sederit cū senatorib.terræ. Hi itaq; in extremo iudicio nō iudicātur,& regnāt q cū auctore suo ēt iudices veniūt &c. Aliter p̄dicta recolligēs Magister in gl.hui⁹ lrę ait sic. Nota ꝙ quatuor ordines erūt ī iudicio. Alij nāq; erunt,q iudicabūt,& nō iudicabunt,vt apłi,& alij pfectissimi. Alij nec iudicabūt, nec iudicabunt, q̄ iā iudicati sunt,sentētia eñ dānationis eorū toti ecclię iam nota est,vt infideles alij, aūt iudicabu C ntur & saluabuntur,vt mediocriter boni. Alij autem iudicabunt & dānabunt vt mediocriter mali. Ex quib⁹ apparet,ꝙ impij.i.peccatores infideles ī iudicio vltimo non se habebūt actiuè,vel passiuè,qa nec iudicabūt neq; iudicabunt. ideo nō erūt de illis,qui ad iudiciū requiruntur.qd bñ psal.ait.ꝙ *nō resurgūt impij in iudicio*. Sed qd de peccatorib.q tñ fidē verbis tenuerunt tunc erit: certè spectabūt ad iudiciū. qa vt dctm̄ est,tunc iudicabuntur & pibūt : sed ipsi alios cum iustis nō iudicabunt. Ideo de illis subdit, Neq; peccatores in concilio iustorū,qa cōciliū & cōgregatio iustorum malos cum Christo iudicabit,sed nō peccatores,qa nō malis sed pauperib.i.ꝑfectis humilib.tunc potestatem dabit iudicandi.sicut dicitur Iob 36. Iudicium tribuit pauperibus.

Matt.25. — *Matt.19.* — *Esa.3. prouerb. 31.* — *Iudicium vltimum.*

7 Quoniam nouit dominus viam iustorum:& iter impiorum peribit.

¶ Postq̄ psal.ostēdit malorū punitionē & pręmiationē iustorū. Hic cōsequēter vtriusq; rōnē ostendit, dicens, *Qm̄ nouit dñs viā iustorū,&c.* q.d. Ideo iusti ꝓsperātur & beatificātur, qa nouit dñs viā ipsorū. Impij āt pereunt:qa Deus iter ipsorū nō nouit. Vltimo notādū, ꝙ scire vel nosse Dei est duplex.s.simplicis & verę cognitionis.& scire cōplacētiæ & approbatiōis. Primo modo Deus scit oīa tā bona quā mala, Cū.n.oīum tā malorū q̄ bonorum sit iustus iudex,punitor.s.malorū& remunerator bonorū quomodo illos instè iudicare posset,si illorū bona vel mala ignoraret. Cū ſm Arist.1.Ethi. Vnusqsq; bñ iudicat de iis q̄ nouit & horum solū est rect⁹ iu E dex. Propter qd Deo dr. Tu solus nostri corda oīm filiorum hoim Ista.n.noticia oīa nuda sunt & aperta oclis eius ad Hebrę.4. Scdo modo solū nouit illa q̄ approbat. Et qa malos in suis maliciis nō approbat.ideo illos,& eorum mala non nouit. Sic.n.fatuis virginibus ait. Amē dico vobis, nescio vos. Istā distinctionē ponit Gre. sup illo verbo Iob 2. Ipse nouit decipientē &eum,qui decipitur.d. Cum oīs,q ꝓximū decipit sit iniqu⁹,&iniquis veritas dicat, Non noui vos,discedite à me oēs,qui operami-

existimāt. — *Scire Dei Noscere Dei.* — *prin. Ethicorum.* — *3.Reg.7.* — *Mat.25. Greg.11. mo.c. 8. Matt.7.*

A ni iniquitatē. Qualiter in hoc loco dr,ꝙ dñs decipientem nouit? Et rñdet.d. Sed quia scire Dei aliqñ cognoscere dr,aliqñ approbare,& scit iniquum quē aliqñ cognoscēdo iudicat, Neq; enim iniquū quēpiā iudicasset si nequaquā cognosceret.& tñ iniquū nescit,quia ei⁹ facta nō approbat. Et nouit ergo,quia deprehēdit & nō nouit:quia hunc in suæ sapiētiæ specie nō recognoscit. Et dat exēplū. Sicut de veraci quolibet viro dicitur:quia falsitatē nesciat,nō quia cū vel aliis falsū dr,hoc deprehēdere ignorat.sed quia eādē ipsā fallaciā & scit in examine,& nescit in amore. vt videlicet hāc ipē nō agat, quā actā ab aliis damnat &c. Ad propositum ergo ideo iusti sunt beati:quia viā.i.opera illorum Deus nouit .i. approbat,& sibi placet:sed *iter impiorum peribit*, quia illos Deus non nouit.i.non approbat, nec sibi placent. Opera enim iustorum nō solum dicuntur bona,sed & digna merito, quia Deus approbat illa.sed malorum opera nō approbat, quia illa sunt mala. Et hinc omnibus operibus sine charitate vel Dei amore factis, non præmiunt, sed pæna debetur 1.q.1. Marchion.

Exēplū

PSALM. II.

Quare fremuerunt gentes & po- 8
puli meditati sunt inania.

Iste est primus psalm⁹ habēs titulum C cuius titulus ſm magīm talis est. *Psalmus Dauid*. Vnde notandum ꝙ iste tractatus ideo pars dicitur:eo ꝙ non solum vocē hic cōtentā Dauid decantabat domino,sed etiā psalterium decē cordarum tāgendo. à quo psalterio iste tractatus,& sequentes psalmi notantur Ac etiā adde notadum mysticè,ꝙ sicut Dauid laudabat Deum, Psalmos canendo,& psalterium decem chordarum manu tangendo:sic & nos laudare debemus Deum nonsolum voce,sed magis obseruatione decem præceptorum legis,q̄ signantur per tactum manu decem chordarum. Quæ duo tāgēs infra psal.d. Iubilate Deo oīs terra:quo scilicet ad vocē,psalmū dicite nomini eius quo ad operationem. Est ergo titulus iste *psal. Dauid*. Hic Dauid est datiui casus,vt sit sensus. Psal. Dauid.i. attri D buitur ipsi Dauid. Dauid.n.interpretatur manu fortis,& desiderabilis aspectu.& significat Christum, qui verè est manu fortis debellādo aereas ptātes,& desiderabilis aspectu,in quē.s.angeli desiderāt ꝓspicere. Sic ergo est sensus Psal. Dauid.i.ipsi Christo.i. Psal.s.iste tractatus qui Psal.dr: quia ad benè operandū mouet:attribuitur Dauid.i.ipsi Christo qui hic agit de se rege.d. *Ego autē constitutus sum rex ab eo,&c.* Vel ſm alios hic ly. Dauid est casus genitiu⁹, vt sit sensus, Psal. Dauid.i.ipsi⁹ Dauid quia istū psalmū Dauid fecit. vt habetur expresse Act. 4. Et hoc de tit. ¶ *Quare fremuerunt*. Iste Psal. exponitur dupliciter etiam līaliter. s. de ipso Dauid,& de Christo. Primo ponā expositionē primā. Scdò scdam. Ad euidentiā primæ partis, sciendum,ꝙ Dauid, Christus dicebatur qm̄ Christ⁹ grece, latinè vnctus dr, Dauid aūt trib.vicib.in regē fuerat vnctus.s.primò E secretè ī domo p̄ris à Samuele,vt hr.1.reg.16. Scdò in Ebrō à viris Iuda solū sup tribū Iuda. Tertiò fuit vnct⁹ ī Ebrō supra totū Israel vt hr.2.reg.5. Propter quas vnctiones ipse merito Xp̄s.i.vnct⁹ dicebatur. Scdò notādum ꝙ in scriptura ppli ī hoc differt à gētilib.quia gentes dr ipsi gētiles, & idololatræ. ppl̄s dicebatr gēs Iudæoru verū Deū colēs. Sic.n.dr Psal.11.5. Laudate dñm oēs gētes collaudate.e.o.p. Qd exposuit magr̄ d.oēs gētes.i.gentiles. oēs populi iudæi,&c. Sic ēt gētilib.ad fidē cōuersis dicebat

Titulus — *Psalteriū* — *psal. 99.* — *Interpretatio. Dauid.* — *Notaq̄uo Dauid fuerit vnctus trib. vicib. in regem. Nota differentiā inter populum & gentes*

bat Petr'.1.Pet.2.q aliqñ nõ ppľs nũc ãt ppľs Dei. Hoc præmisso notãdũ est ꝙ post mortẽ Saulis.qñ Dauid sup totũ Israel vnct' fuit in regẽ hoc audiẽtes philistei,scientes Dauid esse virũ bellicosũ cõuenerũt ĩ vnũ qrẽtes occidere Dauid vt hr̃ 2.Re.5. Fuerãt.n.tpe Saulis aliqñ subiugati ppľo Dei.Ideo ad seruitutẽ redire timẽtes.q.d.ad ĩuicẽ. Venite pu-

2.Reg.5.

gnem' viriliter contra Dauid vt ipsi Hebrei nobis seruiãt & nõ nos ipsis.Sed Dauid cõfidẽs ĩ dño oĩm illorũ habuit victoriã.Itẽ notãdũ,ꝙ nõ solũ gẽtiles Philistei sed ẽt multi de Israel.i.de ppľo Dei à principio restiterũt ipsi Dauid,ne regnaret sup eos,se-

2.Reg.2.

quẽtes filiũ Saulis qui tñ intentiõe sua frustrati fuerunt,vt apparet.2.Re.2.Et super istas historias iste psal.fundat' & diuiditur in tres partes, quia primò ponitur inimicorũ Dauid malignatio.Scđo ipsius Dauid ĩ dño cõfortatio.ibi.*Qui habitat in cælis*.Tertio ex hoc oĩm regẽtiũ informatio.ibi.*Et nũc reges*

Fremere.

intelligite.Primò ponit' inimicorũ Dauid malignatio d.*Quare fremuerũt gẽtes*.i.Philistei gẽtiles contra Dauid.s.qrẽtes eũ occidere?Et dicit *fremuerũt* qa sine rõne vt bestiæ mouebãtur contra Dauid.fremere.n.est ferarũ.& nõ solũ gentes, ĩmo ẽt & multi ppľi ex Israel cõtra Dauid meditati sũt inania.i. vana & vacua cõtra Dauid,ne.s.regnaret sup eos.s. vndecim tribus seqntes filiũ Saul.Sequit'.*Astiterũt reges terræ*.i.nõ solũ minores,& plebeij gentiliũ fremuerũt contra Dauid:sed ẽt magnates.s.reges pri-

Philistinorum.

cipes Philistinorũ. Terra.n.Philistinorũ habebat quinq; reges fm qnq; ipsius ꝓuincias,quorum regũ qlibet multos principes sub se cõtinebat.Qui oẽs cõuenerũt cõtra Dauid,vt imperiũ perderẽt.2.reg.5.Et hoc est qđ dr̃.[*Astiterũt reges terræ:& principes cõuenerunt in vnũ aduersus Deũ*.s.aduersus Deũ: quia diuinæ ordinationi,qua Dauid regẽ ordinauerat,aduersari conabãtur.& aduersus Christũ ei' i.aduers' Dauid q erat Christus dñi .i. vnct' Dei volũtate.Et isti sic conueniẽdo,qd cõtra popľm Dei dicebãt? sequit'. *Disrũpamus vincula eorũ &c.* Verba erãt Philistinorũ,se adinuicẽ confortãtiũ ad bellãdum cõtra Dauid,& regnũ eius ne inualesceret,& sic sibi subiiceret Philisteos.Hoc.n.modo loquebãtur Philistæi.Confortamini,& estote viri

2.Reg.4.

Philistæi,ne seruiatis Hebræis,sicut illi seruierunt vobis:cõfortamini & bellate.Et cõsimiliter loquebãtur in ꝓposito .d.*Disrũpamus vincula eorum &c.*

¶Sequitur secunda pars in qua Dauid cõfortatur, & sperat in dño *Qui habitat &c.*Et diuiditur in tres partes.Primò.n.Dauid ponit suã in Deo cõfidẽtiã scđo à Deo sibi datã excellẽtiã. ibi. *Ego ãt*. Tertiò de inimicis habitã victoriã.ibi.*Postula à me*.Primò ergo Dauid confidẽs in Deo ꝙ inimici nõ præualebũt aduersus eũ dicit. *Qui habitat in cælis irridebit eos &c.*Qđ & factũ fuit,qa virtute diuina.oẽs p Dauid debellati fuerunt,& sic derisi.vt hr̃ 2.Re.5.Scđò ponit sibi à Deo datã dignitatẽ.d.*Ego autẽ constitutus sum,&c.q.d.*qd illos timere debeo,qa dñs me regẽ cõstituit,cuius voluntati nullus cõtradicere põt. *Super Sion montẽ*&c.Quod ideo dicit,qa Hierusalẽ

Nota.

erat metropolis in regno Israel.& in monte Sion erat fortaliciũ illi' ciuitatis & habitatio regalis.*Prædicãs præceptum ei'*.Et hoc respicit versiculũ seqntẽ q.d.Dominus ideo me fecit regẽ vt enarrẽ aliis pceptũ eius.s.illđ qđ mihi præcepit.& quid sit illud subdit.d.*Dñs dixit ad me*.s.p reuelationẽ. *Fili' meus es tu*..s.p singularem dilectionẽ.*Ego hodie genui te*.i. regẽ te cõstitui: sicut modo qñ aliquis in episcopũ cõstituit' dr̃ creari,vel de nouo generari. Tertiò ponit datã sibi victoriã.d.Postula,&c.Verba sunt do-

A mini dicẽtis ipsi Dauid.Postula,&c.q.d.qñ eris pugnaturus contra gẽtiles tũc postulabis à me adiutorium & ego dabo tibi victoriã.quia dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã,quia eos supando hæreditabis ipsorũ spolia.*Et possessionẽ tuã terminos terræ*.s.ipsorũ terras sic ꝙ erunt sub iurisdictione tua.*Reges eos in virga ferrea*.i.gladio ferreo subiicies eos tibi.& *tãquã vas figuli cõfringes eos*.Tertiò principaľr ex hoc ponit' oĩm regẽtiũ informatio.d.*Et nũc reges intelligite & erudimini*.vt.s.meo exẽplo nõ cõfidatis in vobis,sed in Deo.Et hoc *apprehendite disc.ne pereatis de via iusta*.via iusta est spẽ in dño,nõ in viribus propriis ponere,quia furor domini super cõfidẽtes in seipsis sed beati & victores erũt oẽs qui sperant in

Nota quõ iste psal. exponitur de Christo.

B eo.Hic est expositio lr̃alis fm aliquos quę satis plana appet in superficie:sed apparet,ꝙ iste psal. licet à Dauid fuerit fact':tamẽ nullo mõ lr̃aliter de ipso põt intelligi,sed de Christo intelligi dẽ;,qđ declaro. Vbi aduertendũ,ꝙ volens ꝓbare aliquid contra hęreticos de fide p sacrã scripturã oportet ꝙ illã adducat quo ad sensum lr̃alem. sensus. n. moralis , & mysticus bñ manu ducit fideles,sed nõ cõuinceret infideles. Sicut si modo p hoc quod dicitur , *quare fremuerunt gẽtes*,&c.vellẽ deducere qualiter infideles,& populi.i.schismatici insurrexerũt inaniter cõtra Christũ domini.i.cõtra apľicũ Romanũ,esset aliqualis persuasio fidelibus,sed infi deli,& schismati-

Hæreticus probatio.

C co nullã ꝓbationẽ faceret.Modo ad ꝓpositũ appľs Paulus volens efficaciter ostendere & infidelib.& schismaticis,ꝙ Christ' erat maior angelis, adducit istum psal.dictum de Christo.d.cui em̃ angelorum aliquando dixit.Tu es filius meus,&c.Similiter & apostolus Petrus contra Iudæos nomen Christi persequentes , adducit istum psal. ad literam de Christo dictum.Domine qui spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti.Quare fremuerunt gentes &c. Conuenerunt enim nunc in ciuitate ista aduersus sanctumpuerum tuum Iesum Herodes,& Pontius Pilatus cum gentibus & populis, &c.igitur ad literam iste psal.de Christo est dictus non de Dauid.& ad confirmationẽ huius dicit ille

Actuũ 4

D Rabi Salomõ magnus doctor Hebræorum in principio glossæ huius psal.Antiqui doctores Hebræorum exposuerunt hunc psalmum.de rege Messia,p quem.s.Christus intelligitur.sed propter responsionem ad hæreticos exponitur de Dauid.Ex quo habem',ꝙ doctores antiqui Hæbręorũqui legis intellectũ nouerãt,istũ psal.de Christo exposuerũt ad literã.Sed qa dum fideles,quos ipsi hæretici appellãt,hũc psal.cõtra ipsos adducerẽt de Xp̃o dictũ ẽt fm eorũ doctores antiquos nõ valentes fidelib. respõdere negauerũt hũc psal.de Xp̃o dictũ, sed de ipso Dauid vt dictũ est.Ad hoc ẽt est expresse magr̃ in gl.istũ psal.nõ est de Dauid,sed de Xp̃o ad literã exponens vt appebit.Sic ergo exponẽdo istũ psal. de Christo *Quare fremuerunt*.Iste psal.in tres partes diuiditur qa primò ponitur regni Xp̃i institutio. scđò instituti dilatatio:ibi.*Postula à me* tertio dilata-

Non diuisionem, accipiẽdo pro Christo.

E ti veneratio,ibi,*Et nunc reges*.circa primũ ponit' psetorũ Xp̃i malitiosa psecutio scđò malitiosæ psecutionis rigorosa depositio:ibi . *Disrumpamus*. tertiò Christi regis gloriosa sublimatio:ibi,*Ego aũt cõstitutus*.Prima in duas. quia primò ponitur persecutio minorũ.secundò maiorum:ibi,*Astiterunt*.Quãtum ergo ad persecutionem minorum.d.*Quare fremuerunt gentes &c.* scilicet contra Christum . Et sunt verba Dauid per gentes,vt dictum est gentiles intellige.& per populos ipsos Iudæos. Gẽtes ergo contra Xp̃m fremuerunt,qñ Romani milites gẽti-

Christus.

les cõtra Christũ sine rõne insurrexerunt.Fremere n. ferarũ est.Nõne fremuerunt gẽtes contra Christum,qñ milites pśidis suscipientes Iesum in ptorio congregarunt ad eum vniuersam cohortẽ,&c.

Fremere

Mat.27.

Et genu flexo ante eum,illudebant.d. Aue rex iudæorum,&c.*Et populi meditati sunt inania*. i. Iudæi. Vt puta qñ abeuntes cõsilium fecerunt,vt caperẽt Iesum in sermone.Et qñ cogitabãt Christi nomẽ delere.d.Nos legem habemus,& secundum legem

Mat.22. Io.19.

debet mori.Et vere isti meditati sunt inania: quia inane dr̃ quod sine caret intento.Per mortem aũt Christi nõ est deletum nomen Christi, immo amplius dilatatũ:qa ante,solum in Iudæa notus erat: post mortẽ verò ptotũ orbẽ.Vñ post mortẽ,& re-

Mat.vlt.

surrectionẽ dixit.Data est mihi oĩs ptãs &c. Quæ oĩa considerans Dauid dicit.*Quare &c.*Vbi nota ꝙ

Quare. Iob.19. Iere.12. psal.49.

quare in sacra scriptura multipliciter tenetur,s.Interrogatiuè.Quare psequmini me sicut Dei.&c. Admiratiuè.Quare via impiorũ ꝓsperatur,&c. Increpatiuè.Peccatori autẽ dixit Deus,quare tu enarras &c.Et istis trib' modis hic põt exponi.Primò interrogatiuè,vt Dauid à Deo petat sibi reuelari causã tantę persecutionis gentiliũ & Iudæorũ in Christi passione.Et ad hoc rñdetur,ꝙ causa fuit ipsorũ inuidia.Sciebat .n.ꝙ per inuidiã tradidissent eũ. Se-

Mat.27.

cundò admiratiuè,vt Dauid præuidens,quanta bñficia facturus erat Christus gentibus,& populis. de

Actuũ. 10.

quo Act.10.ꝙ pertransiuit benefaciendo,& sanando omnes &c.admiratus de tanta crudelitate. d. *Quare fremuerunt &c.*Et ad hoc rñdetur, ꝙ causa fuit eorum malicia:Christo dicente,Odio habue-

Luce.15.

runt me gratis.Tertio modo increpatiuè,vt.s.Dauid illos increpando dicat.*Quare* &c.q.d. quæ vtilitas vobis fuit Christũ persequendo q.d.nulla.qa totum oppositũ illius ꝙ quærebatis ex hoc vobis

Iere 15.

euenerit? Vnde Christo loquitur Deus. Bellabunt aduersum te,& non præualebunt:quia ego tecum sum,vt saluem te,dicit dominus.&c.

19

Astiterunt reges terrę,& principes conuenerunt in vnum aduersus dominum,& aduersus Christum eius.

Hic consequenter ponit persecutionẽ maiorũ. d.*Astiterunt*.s.nõ solum minores,sed ẽt maiores,cõtra Christũ.s.*reges terræ*,&c.vbi nota ꝙ hoc tripli-

Rex. Christus.

citer exponitur.Primò,qa cũ nõ legatur aliquẽ regẽ Christum ĩ passione fuisse psecutũ nisi Herodẽ: & ibi accipit' plurale ꝓ singulari.Scđò dr̃,ꝙ licet Pilat' non nominetur noĩe regis:erat tñ de facto rex.ꝙ patet,qa sub se habebat regulos,vt Ioã.Erat

Ioan.4.

qdã regulus,cui' filius infirmabatur.&c.ipse aũt Pilat' ĩmediate erat sub Imperatore:mõ inter regulum,& imperatorẽ nõ est dignitas media nisi regalis.Sed iõ nõ vocabatur rex,qa Iudæi sciẽtes regẽ Messiã ex eis egressurũ in metropolitanã ipsorum ciuitatẽ,aliũ regẽ sustinere nõ poterãt. Tertiò dr̃,ꝙ duo reges Christũ ad mortẽ sunt psecuti, s.Herodes senior tpe natiuitatis q innocẽtes occidit,& iunior ei' fili' q tpe Christi passionis ipsũ veste alba indutũ illusit,& spreuit. Et sic de istis duob' regib' dicit.*Astiterunt terræ*.Et hoc quo ad laicos. Quãtũ verò ad clericos dicit.Et prĩcipes cõuenerũt in vnũ,&c.Quãuis.n.cõtra Iesum multotiẽs fuissent cõgregati,tñ maximè tpe passionis ad tractãdũ de Christi morte cõuenerunt.vt Mat.26. Tunc cõgregati sunt prĩcipes sacerdotum in atriũ prĩcipis sacerdotũ q dicebatur Cayphas vt Iesũ dolo tenerẽt.Et pdicẽs psal.grauitatẽ peccati istorũ

A notãter dicit.*Et principes cõuenerũt,&c.*Vbi apparet ꝙ istorum peccatum aggrauatur ex multis.Primò ex cupiditate:cum dicit. *Et principes*. licet.n. fm legẽ vnus solus princeps sacerdotũ eẽ deberet. tñ ꝓpter auariciã plures sunt facti, q sacerdotij prĩcipatũ ementes,alternatis annis sibi succedebãt vñ Chrysost.Multi erãt tũc principes sacerdotum, Lex verò vnum solum esse volebat.sed,cum iudaici populi ritus inciperet dissolui,multi erãt principes sacerdotum annuatim creati. Moyses aũt vnũ principẽ esse iussit,& eo mortuo,alterũ fieri,sđ isti auaricia corrupti,principatũ emebãt,&c. Secũ

Peccatũ Circũstãtia. Cupiditas. Chrysostomus super Matthæum.

dò ex dignitate.Dignitas .n.peccãtis peccatum aggrauat:sicut & meritum merẽtis.cuius rõ est:qa talis peccãs est Deo magis ingrat',& subditorũ cor-

Dignitã 11.q.3. præcipue & 15.q.1.nulli.

B da magis mouet ad malum.Hãc igitur circunstantiã dignitatis tangens psal.dicit.*Et principes*,Sic.n. egressa est iniqtas à principibus q videbãtur regere populũ.Tertiò ex cõspiratiõe.qa in vnũ cõtra Christum cõspirauerunt.Cõspiratio tñ peccatum aggrauat,ꝙ oẽs cõspiratores reddit infames,& excõicatos.Et hoc notãs psal dicit. ꝙ *cõuenerunt in vnum*.Quartò ex psumptione,qa aduers' dñm,&c.

Dani. Conspiratio 1.q.1.conspirationem Præsumptio.

Quãuis em̃ oĩe peccatũ sit cõtra Deum:tñ aliqua peccata principalius respiciunt offẽsam creaturæ, q creatoris,vt gula,luxuria,auaricia,& ex cõsequẽti offensam Dei:sed superbia principalius Dei offẽsam respicit:qua hõ Deo subiici renuit.Et hoc notãs dicit.*Aduersus dominum* ,&c.i. aduers' patrẽ,& filium.q em̃ cõtradicit filio,& patri cõtradicit: pa-

C trẽ notat p dñm,& filium p Christũ ei'.Vbi notãdum,ꝙ qcunq; scriptura loquitur de Christo absolutè,intelligitur de Christo in lege,& ꝓphetis ꝓmisso,nisi in litera pcedẽte vel seqũte manifestè appareat,ꝙ de alio loquatur Christo:qa filius virginis antonomaticè Christus est dictus.Sicut cum Dauid dixit adolescenti.2.Reg.1.Quare nõ timuisti mittere manum in Christum dñi? p literã pcedẽtẽ apparet, ꝙ loquebatur de Saule.sic & Esa. 45. Christo meo Cyro,&c.qa hic nõ ponitur aliquid determinãs ly Christũ:iõ ĩtelligitur de Christo filio Dei,& sic notat grauitatẽ peccati ex eorum psumptiõe,quia aduersus dñm &c.vñ gl.ait. Ostulta psumptio,principes terræ cõtra regẽ cœli cõuenerũt.Et ne ista expositio appareat nõ literalis,sed

Christus semper intelligitur in lege promissus nisi per christum alius exprimatur.

D mystica,istum textum ad literã exponit Petrus de Christo.d.vt tactum est,Dñe,quia spiritu sancto p os patris nostri Dauid dixisti. Quare fremuerunt gẽtes,& populi meditati sunt inania.Astiterunt reges terræ,& principes cõuenerunt in vnum aduersus dñm,& aduersus Christũ eius. Cõuenerunt. n. nunc in ciuitate ista aduersus puerum tuum sanctum Iesum,quem vnxisti Herodes,& Pilat' cum gẽtibus,& populis Israel facere,quæ manus tua,& cõsilium tuum decreuerunt fieri,&c.

Actuũ.4.

Disrumpamus vincula eorum: & proiiciamus à nobis iugum ipsorum.

Hic ponitur pdictæ cõspiratiõis,& psecutiõis depositio ac punitio.Et diuiditur in tres partes. quia ponitur primò cõspiratiõis ipsorũ detestatio.

Disrumpere.

E scđò intẽtiõis ipsorum frustratio.ibi.*Qui habitat*. tertiò iniqtatis ipsorum punitio:ibi.*Tũc loquetur*. Primò ergo ponit' conspirationis detestatio:ij. n. vinculis iniqtatis se ligauerunt ad inuicẽ contra Christũ conspirando:vt iugo suæ seruitutis alios subijcerent.Sed nos eis cõsentire nõ debem'.ideo *disrumpamus vincula eorum*.i. cõspiratione eis non consentiendo, & *proiiciamus à nobis iugum ipso-*

Vinculũ.

Universidad de Deusto Biblioteca

rum eis non obediendo. Et ista possunt esse verba Christi secundum glo. quasi dicat ipsi cōtra me sic sunt ligati. sed vos ô mei, nō cōsētiatis in mortem meā, sed magis *disrumpamus vincula eorum*. i. conspirationes, vel vinculum. i. blādicias, & minas ipsorum nō timeamus, *& proiiciam⁹ à nobis iugum ipsorum*, ne. s. eorum voluntati seruiamus. Vel ēt pōt esse verba ipsi⁹ pphetæ in eodē sensu. Verisimili⁹ autē videntur verba ipsorum principum sacerdotū qui videbant Christum cum suis discipulis vnicum: & turbæ magnum ad ipsum cōcursum ipsum reprehendentē ipsorum vitia. propter ꝙ timebāt locū, & gentē perdere. propter ꝙ d. si dimittimus eū sic: ecce totus mundus post eum abit: & sic pdemus nostrū locum, & gentē. Et iō antequam inualescāt, *Disrumpamus vincula eorū*. s. antequā ampli⁹ fortificētur contra nos, *& proiiciamus à nobis iugū* s. iugum humilitatis: ꝙ Christus pdicabat: ꝙ Christus oībus imponebat. d. Tollite iugum meum sup vos &c. [Mat. 11.] Secundò ponitur ītētionis ipsorum frustratio. [Psal. 82.] Intentio enim ipsorum erat p conspirationē, quā cōtra Christum fecerant, Christi nomē delere, & eius annihilare doctrinā dicentes. Venite disperdamus eos de gēte. & nō memoremur nomē Israel vltra. [Ioan. 12] Sed hoc facere nō potuerunt, quinimo p passionem Christi, & mortem eius nomen, & fides maximē creuit, ipso dicente, Si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum, & hoc ideo, qa Deus spreuit eos. Et hoc est, quod dicitur.

11 Qui habitat in cęlis, irridebit eos: & dominus subsannabit eos.

[Deus. Cælum Habitatio. Magister. lib. 1. dist. 27. Irridere]

Cœlum ēm dicentur angeli, & animæ sanctæ quarū cōuersatio in cœlis est, in qb⁹ habitat Deus. Quamuis ēm Deus sit n omni re per præsentiā, potentiā, & essentiā, quia immensus est. non tñ in oī re habitat, sed solum in animab⁹, & angelis sanctis, in quibus habitat p gratiā, vt dicit magister. vñ psa. 21. Tu autem in sancto habitas. Hic ergo *Deus irridebit eos*. Irridere enim dicitur, quasi de cōtrario ridere, ab in, & ridere, & sic irrisio fit bucca: subsānatio verò fit rugato naso, atque cōtracto. Et si isti irrisi fuerunt à Deo, qñ totum oppositum eius ꝙ intēdebant effecit. Vtputa credebāt p mortē crucis, Christi fidem, & nomen delere: & per hoc fuit magnificata: Credebāt, positis custodibus, Christi corpus in sepulchro tenere. Et per hoc ei⁹ resurrectio amplius fuit demonstrata. Et nota ꝙ tales actus. s. irridere, & subsannare Deo attribuūtur: qui tñ corpus non hēt, non, in se sed quia facit illud, per qđ illi sunt digni irrideri à nobis &, subsannari.

12 Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos.

[De pe. di. 1. c. nunquid Cain. Ira. Sapi. 12. Furor. Vide de hoc vltra psa. 6. versi. 54 vbi videtur dicere cōtrarium De pœ. di 1. sed econtratio]

Hic ponitur iniquitatis ipsorum punitio. Vbi notandū, ꝙ propriè ira: vel furor nō cadit in Deo. qa tales sunt passiōes motum animi cōtra aliquē significantes, q in Deo esse non pōt, qui semper est trāquillus. propter qđ dr, Tu autē, dñe, virtutū cū trāquillitate iudicas. Cum trāqullitate autē nō stat ira, vel furor. Sed dr iratus, vel furibundus. qa ad similitudinē irati, vel furibūdi qñque vr punire malos. Et notandum, ꝙ differt isto modo loquēdo in Deo ira à furore, quia tunc dicitur iratus: qñ punit vt emendet: quia irascitur cōtra nos De⁹, vt nos cōuertat nō vt perdat. vt dr de pœ. di. 1. Et hoc est ꝙ dicitur Deuter. 32. Cum iratus fueris misericordię recordaberis. Furit autē qñ punit vt dānet. Et sic ira Dei est in pręsēti: sed furor in die iudicij erit. vñ Iob. 5. Nūc ēm non infert furorem suum, neque vlciscitur scelus valdè. Et sic Deus illis loquitur in ira, quos punit vt cōuertat. In furore verò suo illos turbat, quos damnat. Et istum sensum ponit gl. d. *Tunc loquitur ad eos*, s. per prophetas, per apostolos, & per sacrā scripturā. Et hoc *in ira sua*, s. cōminando pœnā, vt conuertantur. Sed in futuro *turbabit eos in furore suo*, æternaliter damnādo. Vel per ista verba notatur punitio Iudæorum pro morte Christi per Titū, & Vespasianū facta, quæ magnæ iræ, & furoris indicium fuit. de qua dicitur. Quia videns Iesus ciuitatem, fleuit &c. [Luca. 19.]

Ego autē cōstitutus sum rex ab eo super Sion mōtem sanctum eius, prędicans præceptum eius. 13 [15. q. 2. visis.]

Hic ponitur Christi regis gloriosa sublimatio. Et duo facit. q primò Christus ostendit suā regiā dignitatē. secundò suā æternam generationem. ibi. *Dominus dixit ad me*. Quātum ad primum dicit. *Ego autem* &c. q. d. illi persequētes turbabuntur: sed ego ex eorum persecutione exaltabor. Quoniā ex humilitate, quā Christus in passione, & persecutione habuit, regiā dignitatem assumpsit iuxta verbum apostoli. d. Humiliauit semetipsum, &c. [Phil. 2.] ppter ꝙ De⁹ donauit illi nomen &c. Et aduerte, ꝙ quāuis Christus omniū rex, & dñs esset, quia rex regū, &c. [Apoc. 1. Rex Christus] Tñ regiā suam potestatē primò ostēdit in ecclesia ex iudæis, quàm ex gentibus: quę per montē Siō intelligitur fm gl. Quia ecclesia Iudæorum prius recepit radios fidei, vt mōtes prius suscipiunt radios solis. Vñ & Iudæis primò pdicauit. d. Nō sum missus nisi ad oues &c. tanquā primis subditis eius. [Mat. 15.] Et hoc est ꝙ dicit. *Ego autē cōstitutus sum, &c. Prædicās præceptum eius*. Sed cum plura præcepta Dei prędicauerit Christus in tēplo, quod erat in monte Siō: quare in singulari dicit præceptum, & nō præcepta? Ratio, quia oīa præcepta vnum sunt in radice & in illo præcepto fundātur. ꝙ Christus prædicabat. d. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis &c. [Ioan. 13. Hodie.]

Dominus dixit ad me, filius meus es tu: ego hodie genui te. 14

Hic agit de æterna Christi generatione: hoc ēm est verbum Christi declarantis suā æternam generationem à patre. Cum ei à patre dicitur. *Ego hodie genui te*. i. æternaliter. [Eternitas. Heb. 1.] In æternitate enim nihil transit in præteritum: nec in futurum expectatur. Et ideo æterna verbi generatio conuenienter exprimitur per præsens tempus, cum dr *hodie*. generatio autem Dauid iā transierat in pręteritum, & similiter sua promotio ad regnum. Et ideo hoc verbum non potest intelligi de Dauid, maximè cum Apostolus dicat. [Dei Dicere] Cui ēm angelorū dixit aliqñ: fili⁹ meus es tu? Volens probare Christum maiorē angelis. ergo multominus ipsi Dauid. Ad hoc autem intelligendum sciendum est: quomodo pater dicēdo æternaliter suum generat verbum. Vbi sciendū est ꝙ dicere Dei idē est, ꝙ filiū generare, &c. Et nota ꝙ dicere Dei accipitur multipliciter. s. qñq; est. Dicere dispositionis. Dixit dominus domino, &c. Donec ponam. &c. [psal. 109.] Dicere operationis. Dixit dominus fiat lux: & facta est lux. [Gen. 1.] ipse dixit & facta sunt. [psal. 148.] Dicere imperationis. Locut⁹ est dominus ad Moysen. d. non habebis deos alienos. [Exod. 20.] Dicere promissionis. Ego dico tibi: quia tu es Petrus &c. & tibi dabo claues. [Mat. 16.] Dicere eruditionis. Aperiens os suum docebat eos dicens, &c. [Mat. 5.]

Dicere

Dicere generationis vt habet. *Dominus dixit ad me filius meus es tu, &c.*

15 Postula à me, & dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrę.

¶Hic ponitur regni dilatatio, & primò ponitur regni Christi dilatatio. secūdò potestatis Christi explicatio, ibi. *Reges eos, &c.* Prius enim Deus solum Iudæos habuit sibi per fidem subiectos, quando solum notus erat in Iudæa Deus, sic & Christus primos sibi per fidem subditos ex iudæis habuit, vt apostolos. [Gentes.] Sed consequenter etiam gentes habuit, quando per apostolos per vniuersum orbē Christi fides prędicata fuit, quia tunc gentes Christi fidem susceperūt. Sed quæ fuit causa subiectionis gētium Christo, nisi oratio Christi, qui pro gentibus saluandis patrem exorauit, d. Pater non pro eis rogo tantū, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me. [Ioan. 17.] Et isti fuerunt gentiles, qui per verbum apostolorum Christi fidem susceperunt. Et ideo sicut soli Iudæi prius filij Dei erant, & hæredes: sic post virtutem orationis Christi gentes, conuersæ ad fidem, ad hæreditatem Christi peruenerunt. Et hoc est, ꝙ pater filio incarnato dicit. *Postula à me, & dabo tibi*, &c. Et quia istas gentes non solum de vna plaga mundi conuertit ad fidem, sed etiam de omnibus partibus, ideo subdit. *Et possessionem tuam terminos terræ*. Et ex istis patet apertè, ꝙ iste Psa. ad literā non debet intelligi de Dauid, sed solum de Christo, quia regnū Dauid non se extendit ad omnes terminos terræ, sed satis strictū fuit.

16 Reges eos in virga ferrea: & tanquam vas figuli confringes eos.

¶Hic ponitur explicatio Christi potestatis. Vbi notandum, ꝙ Christi potestas se extendit ad duo maximè. s. ad præmiationem bonorum, & ad punitionem malorum: iuxta illud. Positus est hic in ruinā, & in resurrectionem multorum. [Luc. 2.] Quātum ergo ad bonos dicit. *Reges eos in virga ferrea*. Per virgam ferream virtutē iustitiæ intellige, quia, sicut virga ferrea stabilis in sua rectitudine permanet: sic & iustitia obliquari nescit. Ad iustitiam autem pertinet bonis dare præmi7, & supplicium malis. Et quāuis in vtroque simul concurrat Dei misericordia, & iustitia: tamen quia sicut misericordia plus relucet in præmiatione bonorum quam iustitia: & sic iustitia plus relucet in punitione malorum quā misericordia, ideo singularem mētionem facit de malorum punitione facta per Iustitiam Dei. d. *Et tanquā vas figuli confringes eos*, s. malos. Et aduerte ꝙ cōgruè mali per Dei iustitiam puniti æternaliter tanquam vas figuli confringi dicuntur. Quia sicut vas figuli fractum amplius reparari non potest, vt vas auri, argenti vel vitri: sic confringuntur, vt amplius per pœnitentiam reparari non posint, quia tempus pœnitentię fructuosę est solum in præsenti vita. [Virga ferrea.] Et nota quod multipliciter virga reperitur in scriptura: qua multa significātur, scilicet, Virga aurea, qua figuratur dilectionis charitas. Virga fumea, qua figuratur personalis vnitas. Virga linea, qua figuratur corporalis castitas. Virga ferrea: qua figuratur iudicialis æquitas. [De pœni. dist. 7. nemo desperandus.]

17 Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.

¶Hic ponitur regnum Christi dilatati veneratio. Hortatur enim omnes reges, & dominos, vt Christū venerari debeant, & ipsum cognoscere regem supra se esse: cui ipsi subiici debent, quoniam ipse est rex regum, & dominus dominantium. [16. q. 2. c. 1.] Et primò hortatur eos in generali: secundò in speciali, ibi. *Seruite domino*. Primò ergo omnes hortatur in generali: vt Christum venerentur, & ei subiiciantur. d. *Et nunc, reges, intelligite*, scilicet supra vos regem Christum habere. *Et erudimini*. s. exēplo Christi facere iustitiam, *Qui iudicatis terram*. Sic enim dicitur, Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. [Sap. 1.] Secundò eos hortatur ad obedientiam, dicens.

Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. 18

¶Vbi nota, ꝙ differentia est inter timorem Dei & mundi: quia timor Dei à peccato reprimit mentem, quia per timorem Dei declinat omnis homo à peccato. [Timor.] Sed timor mundi solum comprimit manum à malo, non mentem: ideo dixit Christus. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c. [Mat. 10] Timor Dei, quia diligit, timet offensam: sed timor mundi timet pœnam: quia non diligit. Timor Dei spe æternorum mentem lætificat, quia timēti Deum benè erit in extremis, sed timor mundi pœnam inducit, ideo timor non est in charitate. [Eccl. 1.] Ad propositum volens Psal. omnes inducere ad timorem, & obedientiam Christi, dicit, *Seruite domino in timore*. Et ne quis credat, ꝙ Deo sit seruiendum timore mundano, ideo adiungit, *Et exultate ei cum tremore*, quia timor Dei Israel ingerit exultationem de æternis, & timorē offensæ ne displiceat. Tertiò eos hortatur ad patientiam, dicens.

Apprehendite disciplinam, nequando irascatur dominus, & pereatis de via iusta. 19

¶Per disciplinam enim aduersa, & flagella, quibus Deus sibi dilectos corrigit, ne in æternum pereant, intelligunt, Noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum à Deo argueris. quem enim diligit dominus, castigat. Flagellat autem filiū quem recipit, &c. [Patientia. Prosperitas. De pœniten. di. 2. art. 5. Heb. 12.] Et huius ratio est: quia aduersa magis conseruant hominem in statu gratiæ, quàm faciant prospera, propter ꝙ dicit canon, quod aduersitas bonorum non est signum reprobationis ipsorum, sed magis virtutis. Et nota hic, ꝙ volens Deus suos electos in bono confirmare, ne pereant, flagellat eos, malos autem damnandos, prosperitatibus mundi abuti permittit: quod benè ostendit Greg. Nunc etenim flagellatur iustus, & verbere disciplinæ corrigitur, quia ad ęternę hereditatis patrimoniū præparatur: in voluptatib. relaxatur iniustus, quia tanto ei tēporalia bona suppetunt, quanto æterna denegātur. Iniustus ad æternā mortem currens effrænatis voluptatibus vtitur: quia & vituli, qui mactandi sunt in liberis pascuis relinquūtur Et contra, iustus à delectationis transitoriæ iocunditate restringitur: quia nimirū ad laboris vsum vitulus vitæ deputatus subiugo retinetur. Negantur electis in hac vita terrena, quia & ægris, quib. spes viuendi est, nequaquam à medico cuncta, quæ appetunt, conceduntur. Dantur autē reprobis bona, quæ in hac vita appetunt: quia & desperatis ægris omnia, quæ desiderāt, non negantur, &c. Ad propositū ergo quia aduersa signa sunt virtutis, & hoīem magis in gratia cōseruant quā prospera: ideo patiēter immissa [7. q. 1. aduersitas.]

ter immissa

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter immissa tolerari debent. Et hoc est quòd dicit, A
Greg. 31. Mor. c. 4. *Apprehendite disciplinam*, scilicet, patienter, *ne pereatis de via iusta*, id est, à statu gratiæ. Et consequenter ad hoc duas orationes addit, scilicet, ꝙ disciplinam, & aduersa patienter ferre debemus, tum quia sunt breuia, tum quia vtilia. Breuitatẽ ponit dicẽs.

20 Cum exarserit in breui ira eius beati omnes, qui confidunt in eo.

Greg. li. 7. Mor. Quia breue est omne, ꝙ finem habet respectu æternorum vt ait Greg. vtilitatem autem ponit. d. *Beati omnes, qui confidunt in eo.* s. tẽpore quo patiuntur aduersa. Aduersa enim iustis à Deo immissa, eis
Gre. Iob 5. perpetuâ securitatẽ conferũt, vt ait Greg. propter ꝙ dicitur Beatus vir, ꝙ corripitur à domino. Et hoc est, quod hic dicit. *Cum exarserit in breui ira eius, &c.* B

PSAL. III.

21 De pœni. di. 2. si enim. Omine quid multiplicati sunt, qui tribulant me: multi insurgunt aduersum me.

¶Istius, psal. titulus est, *Psalmus Dauid cum fugeret à facie Absalon filij sui.* Ad intellectum huius tituli, ac etiam Psal. oportet primò videre historiam supra quã iste Psal. fundatur: quę historia hæc est, vt
Absalon. habetur 2. Re. 15. Absalõ filius Dauid cõspirat cõtra patrem suũ, sibi titulum regni vendicans, vnde persecutus est patrem suum, quærens illum occide
C re. Cui Dauid cessit exiens de ciuitate Hierusalem nudis pedib. intelligens hoc sibi cõtingere propter peccatum adulterij cõmissum cum Bersabæ, & homicidii de Vria perpetrati. sicut Nathan propheta sibi prædixerat. d. Non recedet gladius de domo tua: suscitabit enim Deus semẽ tuũ contra te. Dum autem Absalon persequeretur Dauid patrẽ suum, conuerso contra eum exercitu. Absaló terga vertit in fugã: atq; impetu muli ductus est in ramosam quercũ, ramis eius circundantib. collum eius, ibique capite intercepto pendẽs, à Ioab principe militiæ Dauid, interfectus est: quo mortuo, Dauid restitutus est in regnũ, & in pace regnauit. Huic historiæ alludit Psal. iste, de quo tamen principaliter nõ agit, sed de significato historiæ. s. de passione, & re-
Christus Dauid Iudas. surrectione Christi. Dauid enim Christus est. Absa
D lon filius eius Iudas est: quẽ cum aliis apostolis filium vocat. Iesus in Euãgelio. d. Non possunt filij sponsi ieiunare quãdiu cũ illis est sponsus. A quo Iuda Christus fugit, illo discedẽte cũ cæteris apostolis, in mõtẽ Oliueti secessit. Vel potius ab eo fugit cum mentẽ eius sapiẽtia Dei deseruit, vt totus esset, & plenè diaboli: q̃ desertio dicitur fuga propter celeritatẽ. Vnde dominus ei dixit. Quod facis id est, facies. Et sicut Dauid pacẽ exhibuit iniquo filio Absalõ, qui præcepit populo, dũ iret ad bellum seruare puerũ Absalõ, eoq; mortuo, dixit. Quis det mihi vt moriar pro te, fili mi Absaló? Ita Christus Iudæ proditori, vt in cõuiuio, & in osculo, & in a-
liis: propter quod benè dicitur Absalõ quod patris pax interpretatur: abba enim pater, saltem pax dici
E tur. Inde Absalon quasi abasalem dicitur. Et sicut Absaló, ita & Iudas suspẽsus interiit. quo mortuo, Christꝰ regnauit in pace, quia in gloria resurrexit Hoc ergo intelligens Esdras. s. in illo facto significari mysteriũ Christi passionis, & resurrectionis, de quibus agit Psalm. tituli verba posuit de historia. Quod idẽ Dauid per spiritum sanctũ intelligẽs in primis serie verbis allusit historiæ. Et tunc sensus tituli talis est. Psal. Iste attribuitur Dauid, id est, Christo qui loquitur hoc Psal. dico agens de eo quod figuratum est, *Cum fugeret à facie Absalon filij sui*, id est, de passione & resurrectione Christi, quę in illa historia figurata sunt. Sunt enim sex Psa. qui latè tractant de passione, & resurrectione Christi. Primus, Domine quid multiplicati sunt. Secũdus, Deus Deus respice in me. Tertius, Iudica me Deꝰ. Quartus, Exaudi Deus orationẽ meã cũ deprecor. Quintus, Saluũ me fac Deus. Sextus, Deus laudem meã. Ex prędictis ergo apparet, quòd duplex esset sensus literalis istius Psalmi. Primus historialis, secundus autẽ significatus per historiã: ideo agẽdum est primò de primo, & secundò de secundo. Quãtum
B ad primum sensum diuide, & dic vt Nicolaus de L.

¶Quantũ verò ad intellectum principalẽ Psal, qui est de Christi persecutione, morte & resurrectione, iste diuiditur in tres partes: quia primò ponit multitudinẽ persecutorũ Christi, & malitiã, secundò persecuti Christi respirationẽ, & victoriam ibi. *Ego dormiui.* tertiò persecutorum Christi exterminationẽ, & miseriã: ibi. *Quoniã tu percussisti, &c.* Prima pars diuiditur in tres: quia ponitur primò inimicorum Christi rebellãs cõtumacia: secũdò patiẽtis deuota cõfidentia: ibi. *Tu autẽ, domine susceptor meus es.* tertiò orationis Christi impetrata effi
cacia; ibi, *voce mea.* Quãtum ad primũ, Christus videns persecutorum suorum multitudinẽ, in vocem quærelæ causam suã patri exponit, dicens, *Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me?* &c. id est, quare, quid feci ꝙ tot mihi aduersentur? præuidebat enim Christus ex omni genere hominum contra se insurgere, vt ipsum morti traderent, multasque tribulationes sibi inferendas, & in omni sui parte corporis flagella se recepturum. Et hanc vniuersalitatem passionis per multiplicationem tribulantium exprimit patri. Vbi nota, ꝙ tribulantes Christum *In passione Christum multi persecuti.* in sua passione verè multiplicabantur, si cõsideres vniuersalitatem suæ passionis, ex tribus, scilicet, ex parte illorum, à quibus tribulatus est: & ex parte rerum, in quibus tribulatus est: & ex parte membrorum, in quibus passus, & tribulatus est: verè à multis, scilicet, à gentibus, & Iudæis, à masculis, & fœminis: vtputa ab ancillis accusantibus Petrum, à
C principib. & ministris, à regibus, & subditis, à familiarib. & notis. Vt patet de Iuda ipsum prodẽte, & Petro negante, à stantib. & transeuntib. quia stabant principes sacerdotum constanter accusantes eum, & prætereuntes blasphemabãt eum, &c. Non solum autem sic multiplicati sunt tribulantes Chri
Mat. 25. stum, sed etiam & tribulationes: quia in omnib. rebus, in quibus quis potest tribulari, passus fuit Christus. Nam passus est in amicis, & apostolis eum deserentib. Mat. 25. omnes relicto eo, fugerunt. Passus est in suis parentibus s vt videndo matris angustiam quam gladius pertransiuit doloris. Passus est in fama: quia blasphemabant eum. Passus est in honore glorię: quia irridebant eum, dicens, Aue, rex Iudæorum. Et Hærodes spreuit eum cum exercitu
D suo: & dederunt arundinem in manu eius. Passus est in rebus suis, quia omnib. suis vestibus fuit spoliatus. Passus est in mente per timorem mortis naturalem, dicens, Tristis est anima mea vsque ad mortẽ. Passus est in corpore per flagella: quia tunc apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eum, &c. vlterius considera membra sui corporis, in quibus fuit passus. Nã passus est in capite per coronã spi-

neam

neam passus in manibus & pedibus per clauorum A
vulnera: quia foderẽt manus meas, & pedes meos: passus est in facie per alapas, & sputa passus est in tollo per colaphos: In linqua per vinum myrrhatũ felle mixtum, & acetum. Passus est in toto corpore quod nudum pendebat in cruce sic quod à planta pedis vsque ad verticem non erat in eo sanitas. Vlterius etiam fuit passus per omnes corporis sensus. Per visum; quia velauerũt faciẽ eius. Per tactum: quia flagellauerũt eũ. Per auditũ, quia multa blasphemantes dicebãt in eum. Per gustum, quia felle & aceto potatus. Per odoratum: quia crucifixus in loco Caluariæ: quia erat locus fetoris propter corpora ibidem dãnatorũ. Quibus omnibus cõsidera
B tis, non immerito multiplicationem tribulãtium ac tribulationũ suæ passionis exprimit Christus. d. patri. *Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me* &c. q. d. secundum glo. vt quid isti taliter tribulant me. q. mirum est, quia nihil mali ab eis promerui. *Et multi insurgunt aduersum me.* Et hoc refer-
Psal. 26. tur ad falsos testes, de quibus psal. Insurrexerũt in me testes iniqui. &c. Et istorũ omniũ persecutorũ sine causa ostẽdit Christus multiplicationẽ. d. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderũt
Psal. 77. me gratis, id est, sine causa. Et aggrauatur talis per secutio, quia intẽdebãt per hoc ipsũ ad desperationem inducere. Et hoc est, quod subditur.

Multi dicunt animę meę, nõ est salus ipsi in Deo eius.

22 26. quæsti 1. Agnoui mus. Silicet ille, quem Deum suum dicit, quia facit se filiũ Dei, nõ saluat eum de manibus nostris. vnde Matth. 27. d. confidit in Deo, liberet eũ nũc si vult. dixit. n. filius Dei sum. q. d. Deus nõ saluabit eũ, qa
Mat. 27. peccator est. dicente psal. Lõge à peccatoribus salus. Non enim aduertebant, quòd Deus pater erat tunc cum Christo operans nostrã salutẽ, Abac. 3.
Abac. 3. Egressus es in salutẽ populi tui cum Christo tuo.

23 Tu autẽ, domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

¶Hic ponitur Christi patientis deuota confidẽtia. Illi enim insultantes dicũt, *non est salus illi in Deo eius.* Sed ostendit eos dicere falsum, ostẽdens quod
110. t. 3. ad mensam. in Deo erat salus eius, & cõfidẽtia: quia Deus susceperat eum in suam protectionẽ. Vnde dicit, *Tu autẽ domine susceptor meus es.* Loquitur enim hic Chri
D stus patri vt homo, & orator. Loquitur patri vt medico, vel aduocato: aut iudici. nam medicus suscipit ægrum in suam curam, vt sanet: aduocatus reũ vt defẽdat; iudex, vt parcat. Sic à s mili dicit Xps patri, Tu autẽ, dñe susceptor meus es. Quomodo autem Christus susceptus est à Deo, notãdũ, quòd
Magister lib. 3. dis. 5. tunc Deus Christũ susscepit, quãdo verbũ caro factũ est, quia tunc persona verbi suscepit naturã humanã, non persona personã, nõ natura naturã, nõ
Suscipere incarnatio. natura personã, vt clarè deducit magister. Et de ista susceptione loquitur Christus patri. d. psal. 62.
Dextera. Adhæsit aĩa mea post te me susceipit dextera tua. quid. n. per dexteram, quã operamnr: misi filius in
E telligitur, per quẽ oĩa Deus operatur. Io. 1. Quia ꝙ ipsum facta sunt. dicit ergo Christus, Adhęsit aĩa mea post te, scilicet nõ deficiendo in tanta passione, sed voluntatem tuam adiplendo, ratio quia me suscepit dextera tua, id est, fili⁹ tuus. Ex qua susceptione aĩa Christi fuit impeccabilis: fuit glorioſa: fuit ꝙ gratiarũ plenitudinẽ sup oẽs exaltata, Et oĩa ista hic notat Christus. d. *Tu autẽ domine susceptor meus es.* quia ad vnionẽ hypostaticã me susceipit dextera tua *gloria mea*, quia gloriosũ me feciſti, *exaltans ca-*

putm eũ. i. mẽtẽ meã super omnes alios per gratiã.

Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de mõte sancto suo. 24

¶Hic ponitur orationis Christi efficacia. Vbi notandum ꝙ duplex est clamor. s. vocis corporalis, & sic Christus clamãs voce magna expirauit. Et clamor vocis cordis: & sic oĩs oras deuotè, voce cordis clamat ad Deum. Sic. n. Moyses tacẽs orãdo clamabat ad dominũ. Dixit dominus Moysi orãti, *Clamor. duplex.* quid clamas ad me de terra. cum enim Deus sit spiritus, magis attendit ad clamorem spiritus, scilicet cordis quã corporis. Vnde Be. sup illo verbo Mat. *Exo. 14.* Pater noster &c. dicit vt corde clamandum sibi in *Oratio.*
B orõne nouerit homo inter primordia suę oratiõnis, ipsum quẽ orat patrẽ in cęlis esse protinus admonetur quomodo videlicet impetu quodã spiritus illic sibi inclamãdũ esse sibi meminerit oratio- *Mat. 6.* nem. Spiritus enim est Deus. ideo in spũ clamare oportet, quisquis ad eũ peruenire desiderat. Isto cordis clamore clamauit Susanna, dum duceretur ad- *Susanna. Clamor Christi.* mortem, & exaudita est. Isto igitur clamore cordis clamauit christus ad patrem orando & exauditus est propter quod dicit. *Voce mea ad dominũ clamaui.* Et ideo exauditus fuit à patre, qui nõ faciẽ corporis aspicit, sed mẽtis. de quo clamore ait apostolus, Quod cum clamore valido, & lachrimis, offerens scilicet seipsũ, exauditus est pro sua reuerẽtia. oĩs *Hebr. 5.* enim Christi oratio exaudita fuit, vt ostẽdit magister. *Et exaudiuit me de monte sancto.* i. de me, quia sũ
C sanctus mons in quo ipse Deus habitat. de quo dicitur. Et erit in nouissimis diebus pręparatus mons domus domini &c. Vis enim videre quomodo fuit exauditus de monte sancto suo. quid enim clamabat Christus orando, nisi vt ab inimicis eriperetur: Exaudi, Deus, oratioẽn meã cũ de precor à timore inimici eri. &c. Sed fuit exauditus, quãdo statim post mortẽ resurrexit ĩmortalis. Et hoc est ꝙ seqt̃.

Ego dormiui, & soporatus sum: et resurrexi, quia dominus susceipit me. 25

Mag. lã. 3. dist. 17. ¶Vbi ponitur Christi cõtra persecutores victoria per resurrectionem facta. Vbi notadum quod per *Esa. 2.* dormitionem, in qua omnes sensus corporis à labore quiescunt: significatur mors corporis, per quam *psal. 53.* labores corporis cessant. sic enim de Lazaro iã mor-
D tuo dicit Christus Lazarus dormit. Per soporem verò intelligitur sepultura. nã secundum Catholicõ, sopor dicitur quies suauis, quæ dormitionem sequi
56. distinc. 1. nascit tur sic per dormitionem mortis sequitur sepultura tanquam locus quietis suauis. De ista ergo dormitione mortis & sopore sepulturæ dicit Christus *Ego dormiui.* Idest, fui mortuus, *& soporatus sum.* Idest, *Dormire. Mors.* sepultus. Et notat glo quòd hic ly *ego*, cum pondere pronũciandum est. quasi dicat. Ego, qui tãtus sũ dormiui, scilicet sponte mortem suscepi, & fui sepultus. Sed vide, in quo fuit exauditus: quia de manib⁹ persequentiũ liberatus immortalis surrexit. ideo sequitur. *Et resurrexi, quia dominus susceipit me.* Sed circa *Resurrectio.*
E istam materiam resurrectionis Christi quærunt alii qui: cũ Christi resurrectio figura, et exẽplũ sit nostrę resurrectionis, quare ergo ĩati post mortẽ ipse surrexit: nostrã aũt resurrectionẽ differt vsque in finẽ. Ad hoc tres assignãt rationes, scilicet, Ppropter meritorũ multiplicationẽ. Propter suffragiorũ exhibitionem. Propter hæreticorum extirpationem. Ex hoc infert ꝙ nõ debemus timere persecutores corporis sed sperare in Deo qui protector est omnium spẽrantium in se. Vnde loquens in personã suorum mẽbrorum & fidelium dicit,

Non ti-

Universidad de Deusto Biblioteca

8.quest.3. non tur.

26 Non timebo millia populi circundantis me: exurge, domine, saluú me fac, Deus meus.

Sed sperare debet ecclesia in Deo,& eius postulare auxilium.d. *Exurge, saluum me fac* &c. Sed qualiter Deus dicitur exurgere, qui nunquã dormit? Ad hoc respõdet gl. ꝙ mos est scripturæ illa Deo attribuere, quæ ipse facit in nobis. Sic enim dicit Deũ cognoscere, quando nos cognoscere facit, sic enim dixit Abrahę, Nũc cognoui, ꝙ timeas Deũ, idest; alios cognoscere fecit,& ĩ ꝓposito exurgere nostrum tribuim⁹ Deo.d. *Exurge domine*,&c. id est fac me resurgere à mortuis: quod magis aperit subdẽs, *saluum me fac Deus meus.*

Gen. 22. 27. 12.q.2. fraternitas.

27 Quoniã tu percussiisti aduersãtes mihi sine causa, dẽtes peccatorũ cõtriuisti.

Dentes. persecutio. Greg 13. mur.c.6.

¶Hic ponitur persecutorum Christi exterminatio Vbi notandum quòd per dentes, qui habẽt terrere cibũ significãtur crudeles persecutores Christi, & bonorũ, qui bonos vt dentes verbis lacerãt,& persecutionibus terunt. Vt ostendit Gregorius .d. Ille Antiquus hostis contra ecclesiam dentib. fremit, eamque terribilib. oculis intuetur, quia per alios crudelia exercet,& per alios, quę exerceat, ꝓuidet. Dentes nanque huius hostis sunt bonorũ persecutores, atque carnificæ qui eius membra lacerãt, dũ electos illius suis persecutionibus affligũt &c. Sed hi dẽtes cõtriti sunt quia omnes Christi persecutores ad nihilũ redacti fuerunt. Vt Iudas qui laqueo se suspendit, Pilatus in vindictã mortis Christi fuit per imperatorem in exilium missus. Hęrodes vermibus consumptus, subito expirauit. Principes sacerdotum,& scribæ gentem & locũ perdiderunt. Totus Iudæorum populus per Titum:& Vespasianum occisus & captiuatus. Tẽmplum destructum. Ciuitas Hierusalẽ ad solũ redacta. Benè ergo dicit Christus. *Quoniam tu percussisti &c.* Et aduerte quòd hic ly, quoniam, non refertur ad præcedentia: quia tunc esset sensus: ideo ego dormiui,& resurrexi, qa tu percussisti &c. quod esset falsum, sed magis refertur ad futura, vt sit sensus: *dentes peccatorum contriuisti.* ratio quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa.

28 Domini est salus & super populũ tuum benedictio tua.

Pars. 25.

¶Hic concludit ex prędictis quòd solum Deum timere debemus,& diligere: quia solus salutem contra persecutores dare potest propter quod dicitur, Dominus illuminatio mea,& salus mea: quem timebo? &c. Ipsum solũ debemus diligere: qa diligẽtib. se gloriã cõfert, quæ per benedictionẽ significatur, ideo dicit, & *super populum tuum benedictio tua.*

PSAL. IIII.

29 CVm inuocarem, exaudisti me, Deus iustitiæ meæ in tribulatione dilatasti mihi.

¶Titul⁹ isti⁹ psal. est iste. *In finem psal. cantici Dauid*, vbi sciendum, quòd finis duobus modis acci- A tur, scilicet pro consumptione & per consummationem, scilicet quando aliquid deficit: vt cũ dicitur candela finita est, vel finis est pecunię nostræ. Vel quando aliquid adesse completum,& perfectũ ducitur, vt dicitur finitus est liber, vel hic est finis libri vel finita est domus. Quãdocunq; autẽ finis ponitur in titulis psal. finis accipitur pro consũmatione & perfectione. Et qã Christus est cõsũmatio & perfectio omnium fidelium, in quem vt in finẽ debemus tendere: qui de seipso dicit. Ego sum α & ω, principium & finis. ¶Item notandum propter hoc quod dicitur in titulo, in finẽ psal. cantici Dauid, quòd in titulis psal. quãdoque ponitur psal. tantum, quandoque canticum tantùm, quandoque vtrumque:& tunc diuersimodè, quia quãdoq; præcedit psal. sequitur cãticum, quandoque ecõtra,& B horum ratio est, quoniã vt ait magister in gl. quod psal. cantabantur ante arcam domini in tabernaculo, aliquando solo instrumento sine voce, aliquãdo econuerso, aliquando vtroque modo:& tunc diuersimodè, quia quandoque præcedebat instrumẽtũ & vox chori sequebatur: quãdoque econuerso &c. quod non sine magno agebatur mysterio. Nã psal. significat bonam operationẽ propter psalterium decem chordarum. Canticũ significat exultationẽ de ęternis. vnde psal, quandoq; agit solum de bona operatione: & tunc dicitur psal. quandoq; solum de lætitia æternorum,& tunc dicitur canticũ;. quãdoque de vtroque,& si præcedit bona operatio: dicitur psal. canticum, si autem præcedit exultatio, dicitur cantici psal. Quia igitur in isto psal. prius agitur de lætitia sibi in tribulatione data post verò de C bona operatione: ideo dicitur psal. cãtici, Ex quib. apparet sensus tituli. Item notãdum quòd iste psal. fundatur super historiam quę habetur. 1.Re.2. ꝙ quãdoque Saul persequebatur Dauid, Dauid cõfugerat ad locũ: qui dicebatur petra, ad quem venit Saul cum exercitu suo, & sic circundabat locum vbi erat Dauid cum viris suis quasi in modũ coronæ, quod tunc Dauid desperauit posse euadere manus Saul. Et cũ oraret dominũ vt ipsum liberaret subito venit nũcius ad Saul.d. festina,& veni: quoniã infuderũt se Philistęi super terrã. Et tũc cõpulsus fuit Saul cũ exercitu suo dimittere obsessionẽ Dauid. Et sic Dauid qui prius in anxietate arctatus erat, recepit dilatationem: quia poterat inde ad libitum recedere. Et pro gratiarũ actione fecit istum psal.d. *Cũ inuocarem &c. in tribulatione dilatasti mihi.* D ¶Exponendo ergo istũ psalmum primò applicabo ipsum ad historiam. Secundò ponam intellectũ psal. Quãtũ ad primũ dic vt Nic. de ly. Quãtũ ad intellectũ psal. sciendum quod intentio psal. est nos abducere à vanis,& temporalib,& in finem Christum dirigere. Et secundum hoc iste psal. diuiditur in tres partes, quia Dauid primò vanos arguendo increpat, secundò Christũ laudando prædicat: ibi, Et scitote. Tertiò cunctos ad pœnitẽtiã prouocat: ibi, Sanctificate. ¶Quãtum ad primum sciẽdum, quod mali non possunt benè corrigi sine auxilio diuino, ideo antequam arguat malos, primò diuinũ quærit auxilium: Secũdò suum sequitur propositũ, ibi, filij hominũ. Et quia recognitiò beneficiorũ fiduciam aliam impetrandi pręstat, ideo primò diuinũ recognoscit auxiliũ prętéritum. Secũdò quęrit futurũ, ibi. *Miserere mei*, Quantũ ad primum recognoscẽs Dei beneficia, dicit. *cum inuocarem.* Cũ.n. in tribulatione Saulis esset positus, inuocauit Deũ & liberat⁹ fuit: nõ & solũ liberat⁹ fuit, sed in corde dilatatus quia

Finis. apocal.1. psalmus. canticum. psal. dicitur bonus operatio. petra vbi Dauid fuit obsessus à Saule.

dilatatus quia secũdum multitudinẽ tribulationũ Deus in se confidentib. dat multitudinem consolationum. iuxta illud psal. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo,&c. Per tribulationes enim cor constringitur. Per lætitiam,& cõsolationem dilatatur. Hãc autem dilatationem cordis maximè facit charitas, quæ parit gaudiũ de pura conscientia: de qua dicit Apostolus. Gaudemus in tribulatione, scientes ꝙ tribulatio patientiam operatur: patientia probationem: probatio verò spẽ: spẽs verò non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. hæc dilatationem cordis generat, angustias pellit. hac viri sancti recreantur, etiã si extra affligantur. hac qui carent, in visceribus angustiantur. hac ergo charitate in suis tribulationibus Dauid consolatus dicit. *Cum inuocarem te, exaudisti me, Deus iustitiæ meæ*. id est dator iustitiæ. *in tribulatione dilatasti mihi*, id est, dedisti mihi charitatẽ cõsolantẽ interius: qua cor gaudio dilatatur,& fortificatur ad mãdata Dei perficienda. Psa. Viam mandatorũ tuorũ cucurri: cũ dilatasti cor meum.

Psal.93. Rom.5. Charitas Psal.118.

30 Miserere mei:& exaudi orationem meam.

¶Consequenter diuinũ quærit subsidium.d. *Miserere mei*,&c.q.d. Misertus es mei, in tribulatione dilatando mihi. Adhuc iterum miserere, vt fructuose vanos valeam arguere, scilicet, dando mihi lumen tuæ sapientiæ,& vanis timorem. Ecclesia.36. Miserere nostri, Deus omniũ,&.r.n.& ostende nobis lucem.m.t.& immitte timorem,&c.

Eccl.36.

31 Filij hominum vsquequo grauicorde? vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendacium?

12.q.1. omnis aetas.

¶Hic inuocato Dei auxilio, procedit ad malorũ increpationẽ.d. *Filij hominum,&c.* Hic primò notandum ꝙ homo propriè solum dicitur virtuosus vtẽs ratione, cũ homo sit animal rationale:& ideo mali propriè homines nõ dicuntur: sed bestiæ. Psa. Homo, cũ in honore esset,&c. Et sic nota, quod aliqui sunt homines: sed nõ filij hominũ, vt & boni filij malorũ: aliqui sunt homines,& filij hominum vt boni filij iustorũ, sicut Isaac,& Iacob: Aliqui filij hominũ, sed nõ homines, vt mali filij iustorum, sicut Esaũ: Aliqui homines, sed nõ filij hominum, vt boni filij malorũ. Aliqui filij hominis,& nõ hominũ, vt habentes vnũ solum parentẽ, vel vnum solum bonũ:& sic singulariter Christus dicitur filius hominis: quia solum vnum habuit parentẽ, quo ad humanitatẽ bonũ, scilicet matrẽ. Ex quibus apparet quare Iudæos, quos increpabat, Dauid vocat filios hominũ,& nõ hominis, quia ipsi mali erãt ex bonis parentibus orti, scilicet, ex Abraã, Isaac,&c. ¶Item nota ꝙ triplex est grauitas, scilicet, gratiæ, pœnæ,& culpæ. De grauitate pœnæ dicitur Eccl. 40. Graue iugũ super filios Adã à die exitus de vẽtre matris eorũ vsq; in diem sepulturæ. De grauitate gratię, quæ animã grauem,& stabilẽ facit, dicitur Exo.17. Quòd manus Moysi erãt graues, id est, in bono stabiles. De grauitate culpæ dicitur, Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate. Et meritò peccatũ grauitas quædã dicitur, quia, sicut graue naturaliter descendit deorsum, sic peccatum deorsum animã trahit ad infernũ. Vnde in persona peccatoris dicitur. Factus sum mihi metipsi grauis: cur nõ tollis peccatũ meum? Item nota, ꝙ vanitas dicitur esse, quod verum,& fixum esse non habet:&

Psal 48. Homo. Filius. Nota. Grauitas Esa.1. Iob 7.

A talia sunt omnia temporalia. vnde ecclesiast.1. Vidi cuncta, quæ sunt sub sole:& ecce omnia vanitas. Similiter mendaciũ dicuntur, quia veritate carẽt, prętendentes beatos facere suos possessores, quos tamen miseros faciunt. Vnde sperãtes in temporalibus, finaliter cum se deceptos cognoscunt, dicunt illud Esa.28. Posuimus mendacium spem nostram & mendacio protecti sumus. Tales ergo reprehendẽs Psal. ait. *Filij hominum*: quia, scilicet, ex hominibus & bonis nati, mali estis. *Vsquequo graui corde*, id est, vsquequo peccati grauitatem tenebitis in corde,& voluntate, scilicet, amando tẽporalia. *Vt quid*, id est, quare diligitis temporalia, quæ vanitas sunt & mendacium: quia deficiunt,& decipiunt.

B Scitote quoniam mirificauit dominus sanctum suum: dominus exaudiet me, cum clamauero ad eum. 32

decõse.di.2.iteratur.

¶Hic consequenter laudãdo Christũ prædicat vt in ipso spem suã ponant, tũ propter suã dignitatem quia mirificauit dominus sanctum suum: tum propter nostrã vtilitatem: quia exaudit sperãtes in eum. ideo, *Dominus exaudiet me*,&c. quasi dicat. Ita & vos exaudiet: si spe clamaueritis ad illum. Et nota quod per ly, *Dominus De⁹*, pater intelligitur: quia dominus est nomen potestatis:& potentia patri attribuitur. per ly *Sanctus* verò intelligitur Christus. de quo dicitur Daniel.9. Vngatur sanctus sanctorum,& finem accipiat peccatum. *Dominus ergo mi-* C *rificauit sanctum suum*, id est, Deus pater mirabilem Christum ostendit per miracula multa incarnationis, vitæ, prædicationis, passionis, mortis, resurrectionis, ascensionis,& Spiritussancti missionis. Sed quia quis plus mirificatur, id est, mirandus efficitur per misericordiã, quam per aliquid aliud, iuxta illud orationis. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miserando manifestas,&c. Ideo ostendit quod Christus maximè in operibus misericordiæ, scilicet, exaudiendo peccatores, fuit mirificatus propter quod.d. *Mirificauit*,&c. Et maximè in operibus misericordiæ, *Quia dominus*, ipse Christus *exaudiet me*,&c.& consequenter ostendit modum, quo clamare debemus ad eum, si ab ipso exaudiri cupimus, scilicet, vt à peccatis caueamus. quia D peccatores Deus non exaudiet. Et hoc est ꝙ dicit.

Dominus Pater. Deus. Misericordia. Ioan.9.

Irascimini,& nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris,& in cubilibus vestris compungimini. 33

De pœ.di.2.tonsurã

¶Vbi nota, quod de duplici ira hic versus intelligitur, scilicet de ira subita, quæ est quidã primus motus, qui non est in potestate nostra: sed ei non consentire, ipsam perducendo ad effectũ, est in potestate nostra.& de ista dicit, *Irascimini*, id est, si cõtingat primus iræ motus, nolite peccare, scilicet, consentiendo,& ad effectum perducendo. Et hoc idem docet Apostolus.d. Irascimini,& nolite peccare:& modũ adiungit.d. Sol non occidat super iracundiã vestram. Secundò intelligitur de ira deli E berata, qua quis irascitur peccatis, quãdo, scilicet, peccata displicent sibi. Sic enim etiam Deus irascitur non hominib. sed peccatis,& vitiis. de pœniten. dist.1. quamobrem cõsilium meum. sic ergo & vos irascimini peccatis,& amplius nolite peccare. Et ad istum sensum aptatur sequens litera.d. *Quæ dicitis in cordibus vestris*,&c. Vbi nota quòd per cubicula intelliguntur corpora nostra, in quib. anima

Ioa. Ephe.4. Cubile.

Universidad de Deusto Biblioteca

requiescit, vt ī cubiculo corpus. Sic enim dicitur. A Tu autem, cum oraueris, intra in cubiculum tuum &c. quia deuotè orans seipsum infra corpus suum claudere debet, vt nihil de exterioribus cogitet. *In cubilibus ergo vestris cōpūgimini*. id est, corpora vestra cōpungite, & affligite. *Quæ dicitis in cordibus vestris*, id est, de illis peccatis, quæ in corde vestro versantur. Et de hac compunctione pænitentiæ sequitur.

Matt.8.

34 Sacrificate sacrificiū iustitię, & sperate in domino, multi dicūt, quis ostēdit nobis bona?

¶ Hic enim psal. cunctos ad agendam penitentiam prouocat. Vbi nota ꝙ iustitia, quę reddit vnicuiq; quod suum est, exigit, vt alienum restituatur quantum est possibile. homo autem peccando aufert à Deo honorē debitum. Exigit iustitia, vt Deo ablatum honorem restituat. hoc autem facit puniēdo peccatum, quod cōtra Deum commisit: quia tantū honoris inducit peccati punitio, quantū abstulit ipsum peccatū. & ideo punitio peccati vel ipsa penitētia dicitur sacrificiū iustitię: in quo. s. peccator iuste cōmissa peccata puniendo, seipsum sacrificat Deo. Et hoc est quod hic. d. gl. *Sacrificate sacrificiū iustitiæ &c.* q. d. Offerte Deo nō animalia bruta, quibus nō delectatur Deus, sed sacrificium iustitię, quod est, spiritus contribulatus: vt se puniens homo per pœnitentiam mactet se Deo: quia sacrificium Deo spiritus contribulatus &c. quod benè dicitur sacrificium iustitiæ. Quid enim iustius, quam ꝙ quisque suis peccatis irascatur potius quàm alienis: & se puniens per penitentiam satisfaciendo se ipsum offerat Deo: Et per tale sacrificium sperantur bona ęterna, quæ hic non recipiuntur. Sed quia pauci sunt, qui diligant illa ęterna bona, quæ non videntur, quæ tamen sola diligenda sunt: quia cæteris solum ad necessitatem vtendum est. & non ibi finis ponēdus. ideo subdit. d. *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona*. scilicet ista ęterna, quæ dicitis sola diligenda. q. d. Quis nouit, si talia bona æterna sunt: Quis nouit, si post hanc vitam boni præmiantur, & puniantur mali: Quis enim ab inferis venit, vt ista nobis annūciet: q. d. nullus est, qui nobis talia bona ostendere possit. Et isto modo de istis bonis æternis dubitabant: imò potius illa esse negabant illi q. d. Non est refrigerium in fine hominis: & non est, qui agnitus, sit reuersus ab inferis.

Iustitia. Punitio. sacrificatio. sacrificiū.

Nota.

Bona.

Sapien.2.

35 Signatum est super nos lumen vultus tui, domine: dedisti lætitiam in corde meo.

¶ Hic consequēter prædictæ quæstioni respondet. Et tria facit. quia primò. d. quis talia bona nobis ostendit. Secundò quis talia bona nobis abscondit: ibi. *A fructu*. Tertiò ꝙ in talibus mens perfectè requiescit: ibi. *In pace*. Quantum ad primum ostendēs qualiter æterna bona possumus cognoscere. d. *Signatum est* &c. Vbi nota, quòd per vultum Dei intelligitur ratio, per quam rationales à brutis animalibus distamus. Tum quia sicut per vultum quis cognoscitur, ita per speculum rationis cognoscitur Deus. Et sicut per vultum vnus alteri maximè assimilatur, ita & nos per rationē Deo similes sumus: vnde dicitur. Fecit Deus hominem ad imaginem, & similitudinē suam, & hoc per ipsam rationem: hæc autem ratio per peccatum in nobis obscuratur per ꝙ homo dissimilis Deo efficitur: de peccatorib' dicit psal. 34. Domine, quis similis tibi: sed ista ratio per peccatum obscurata, per gratiā illuminatur: vt homo scilicet cognoscat, quid querendum, quid vitandū sit, psal. 88. Domine in lumine vultus tui ambulabūt: Est ergo vultus Dei ratio nobis impressa: lumē autem huius rationis est gratia. Quando ergo illi quærunt. *Quis ostendit nobis bona*. Respondendum: ꝙ ratio per gratiam illuminata talia bona cognoscere potest. & hanc in se habent, qui seipsos sacrificāt Deo sacrificium iustitiæ. Et hoc est, quod dicit. *Signatum est super nos* &c. Vel secundum aliam expositionem magis mysticam, quàm literalem: Lumen vultus Dei dicitur ipsa crux benedicta, cuius lumine signatissimus interius, & exterius, s. in frōte cordis, & corporis: quod est signum regis nostri. Vt sicut denarius signo regis signatur, ita & fidelibus signū summi regis scilicet crux imprimitur, quæ verum lumen dicitur: quia virtute sacramenti crucis vera bona non solum ostenduntur nobis, verū etiā & conceduntur. ido subdit. *Dedisti lætitiam in corde meo*. s. lætitiam spiritualem non foris in vanis, sed intus in corde, vbi habitat Deus, vbi quęrenda est lętitia: quia intus sunt vera, & certa bona, quæ mali videre nō possunt amore temporaliū execęati. ideo subditur.

Gen.1.

Vultus. ratio.

Crux.

36 A fructu frumenti, vini, & olei: sui multiplicati sunt.

de ps. di. 3. quid ergo

¶ Hic enim ostendit, quid ęternorum bonorū cognitionem tollit à nobis, scilicet amor temporaliū. q. d. quare mali talia bona non cognoscunt. Respondet, quia in temporalibus delectantur: & hoc est. *A fructu frumenti &c.* Per ista tria, scilicet frumētū, vinum, & oleum, vsibus humanis magis necessaria intelligit omnia temporalia. A talibus enim mali multiplicantur. i. multiplicibus curis implicantur: per quas distracti bona vera nonsiniuntur videre.

37 In pace in idipsum dormiam, & requiescam.

¶ Hic consequenter ostendit. in quo nostram fidē debemus ponere: quia scilicet non in tēporalibus, quæ decipiunt, & deficiunt: sed solū in Deo, qui nēc deficere nec decipere potest, dicit. *In pace in idipsum*, scilicet in ipsum Deum incommutabilem *dormiam, & requiescam*: dormiam, scilicet ab omni strepitu mūdi securus: *Et requiescam*, fruendo vita beata. Et hāc gratiā sibi à Deo datam recognoscit. d.

38 Quoniam tu, domine, singulariter in spe costituisti me.

PSALM. II.

39 Verba mea aurib. percipe domine: intellige clamorē meum.

de conse. dis. 5. non mediocri ter.

¶ Titulus huius psalmi est iste secundum magistrum. *Infinem pro ea, quæ consequitur hæreditatem psalmus David*. Vbi notandum, ꝙ iste psalmus fundatur super historiam, quæ habetur Genesis. 21. vbi legitur ꝙ Abraam habuit duos filios, vnum de ancilla Agar, scilicet Hismaelem, & alterū de libera, scilicet Sarra, idest Isaac. Hismael verò maior natu persequebatur Isaac, dum luderet cum eo: intelligens igitur Sarra ludum Hismaelis esse persecutionem Isaac, dixit viro suo. Eijce ancillam, & filium eius de domo. & eiecta est cū filio suo & sic libera cum filio obtinuit hęreditatem. Ad hāc historiam respicit iste titulus, cui etiam quędam verba psal. alludunt. verum non de historia, sed de significato historiæ agitur in hoc psalmo. Libera enim Sarra, quę non secundum naturam, sed per gratiam Dei peperit, ecclesiam Dei significat quæ filios spirituales Deo generat, nō carne, sed spiritu & gratia Dei. Ancilla autē significat synagogā, quæ pro temporalibus seruit, & totū corpus malorum qui fecundi, & terrenis abundantes persequuntur ecclesiam & filios eius tormētis, & illusionib. quę tamen consequitur hæreditatē æternam, illis exclusis. Et tunc est sensus tituli iste psal. iste dirigens nos in finē. s. in Christum, est pro ea libera. s. Sarra honoranda. s. de ecclesia libera per Sarram significata: quę consequitur hæreditatem ęternam à qua æmula eius. s. synagoga excluditur. vnde sequitur quę consequitur hæreditatem. intentio autē istius psal. est spe confortare fideles de æterna hæreditate habenda. His pręmistis accedo ad diuisionē psal. qui diuiditur in tres partes. Quare psalmista loquēs in persona ecclesiæ, primò petit hæreditatem gloriæ sibi dari. secundò petit contra hostes auxilium gratiæ pręstari. ibi. Domine deduc me &c. Tertiò ostendit finaliter bonos gloriari, & malos cruciari: ibi, *Lętentur omnes qui sperant*. Prima in tres, qa primò orando hęreditatem dandam sibi petit. Secūdò ad hoc rationem adducit: ibi, *Intende voci orationis meæ*. Tertiò ab hoc malos vel synagogam excludit: ibi. *Neque habitabit iuxta te malign'*. Primò ergo orando, petit hæreditatem sibi dari, & exaudiri. d. *Verba mea auribus &c.* Et vide ꝙ iste orando duo facit, & duo petit. Duo enim facit: quia verba loquitur & clamat. & quęrit verba auribus percipi. & clamorem intelligi. verba pertinent ad os, sed clamor ad cor. vnde dicit, *verba auribus percipe & clamorem intellige*. Nota ergo ꝙ auris Dęi nō est corporale instrumētū, sed est eius gratia qua nostris votis annuit. Sic enim aures Dei pro exauditione orationis accipiebat Salomon. d. Deus sint aures tuæ intentæ super orationē, quæ fit in loco isto: & psal. Inclina aurem tuam & exaudi me, consimiliter intelligere Dei, est nostram orationem considerādo exaudire. Sic enim intelligere ꝓ exaudire, siue subuenire accipitur. Beatus vir qui intelligit super egenū & pauperē. sic ergo in oratione debet esse clamor cordis: debēt esse verba oris: & verba percipit Deus, & clamorē intelligit exaudiēdo. sed hic cadit dubiū, nunqd sufficit orādo clamare corde sine verbis? Rñsio ꝙ duplex est oratio quædā ex institutione Christi, vel ecclesiæ certā habens formā verborū, quędam verò nullam certā habens formā. de prima dico, quod si qs ad illā obligatur, quòd orationē verbis exprimere oportet: vt puta, cū quis absoluit alium non sufficit corde dicere, dominus te absoluat &c. sed oportet ꝙ orationem verbis formatis exprimat, sic & de officium dicendo. De oratione autem quę certam formam institutam non habet, non obligato sufficit orare corde.

Isaac.

Hismael.

Libera Ancilla

Auris. 2. Par. 8. psal. 85. Oratio.

psal. 40.

Vox. Dubitatum. Responsio.

40 Intēde voci orationis meę rex meus & Deus meus.

Hic adducit rationem quare à Deo debet exaudiri, vbi nota ꝙ orationē tria exaudiri faciunt. s. humilitas, simplicitas, & assiduitas, Et secundum hoc rationes adducit. s. suam humilitatem in principio. Secundò suā fidelitatem: ibi. *Quoniam ad te orabo domine*: Suam assiduitatem: ibi, *Mane astabo tibi*. Primò ergo assignat rōnem suæ humilitatis. d. Intende &c. Humilitatis eñ orationē facit exaudiri. Iudith. 9. Superbi ab initio nō placuerunt tibi sed humiliū & mansuetorū semper tibi placuit deprecatio. Hanc autē humilitatem in sua oratione ostendit. d. se Dei seruū, creaturā, & subditū. vnde vocat Deum regē suū, & dominum. d. *Intende voci oratinis meæ, rex me' & Deus meus*, per regē intellige Christum, secūdū cōsuetudinem scripturæ: ideo quia secundū hominem vnctus est oleo spirituali: sed per Deū intellige patrem qui est fons totius deitatis. Et benè pręmittit regē Deo: quia per Christū peruenimus ad patrē ipso dicente, Nemo venit ad patrem, nisi per me. Et tñ aduerte, quod duabus personis loquens, s. patri, & filio: non dicit intēdite in plurali: sed intende in singulari: per hoc ostendens pluralitatem personarum in vnitate essentiæ diuinæ. Ponit vnitatem essentiæ, contra Arrianos: sed pluralitatem personarū contra Sabellianos.

Humilitas. Oratio.

Ioan. 4

41 Quoniā ad te orabo, domine: mane exaudies vocem meam.

1. q. 2. c. ipsi sacerdos.

Hic assignat rationem suę fidelitatis: fidelitas eñ orationē facit exaudiri, dicente Christo, Si habueritis fidē, & dicetis huic arbori, eradicare: & trāsplatare in mare, obediet vobis. Hāc autē fidelitatē in sua oratione ostendit: qa non ad dæmones, non ad sortilegos orat: sed solū ad Deum, d. *Quoniam ad te orabo domine*. s. non ad alium. Sed quia fides puritatē annexam debet habere, ideo subdit. *Mane exaudies vocem meam*, sicut enim per noctem peccatum: sic per mane, quod est principiū diei, puritas à peccato significatur.

Luc. 17. Oratio.

42 Mane astabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

[illegible]

Hic assignat assiduitatem. Assiduitas eñ orationem facit exaudiri: ideo dicitur. Oportet semper orare, & non deficere. & Lucæ. 11. Si perseuerauerit pulsans &c. Hāc ergo assiduitatem in sua oratione se habere ostēdit: qa bono mane ad orandū surgebat. d. Mane astabo tibi &c. Hęc. n. hora apta est ad orandum. si consideres ex oratione principaliter duo debemus petere. s. amotionē malorū, & bonorum operationē. quæ duo isti horæ couēniunt. qm̄ mane fit malorum, & viciorum extirpatio & bonorum operatio. Primo enim mane fit peccatorum exterminatio. In matutino interficiebā omnes peccatores terrę. naturaliter enim dæmones odiunt lucē: ideo, adueniente mane, facilius fugātur. psal. Ortus est sol &c. In cuius figurā Deus mane omnes Ægyptios psecutores Hebræorū proiecit in mare. Exo. 14. Iam aduenerat vigilia matutina, & respiciens dñs super castra Aegyptiorum, interfecit eos &c. Secundo mane fit bonorū operatio. In cuius figurā dicitur. Exiit primo mane cōducere operarios in vineā suā. Et propter ista dicunt aliq ꝙ semp oratio est maioris efficaciæ de mane, quā alia hora. in cui' signū orationes solēniores, & sacrificiū ecclesia de mane fieri statuit, vt missa, & cōsecrationes tam personarum, quā ecclesiarū, & altariū. Quod bñ notās psal. dicit, Mane oratio mea pręueniet te, In huius signū Dauid ordinauit, quod Leuitæ starēt mane ad cōfitēdū, & canēdum domino. 1. Paralipome. 23. Ista ēt hora maiores fiūt à Deo reuelationes. Sic enim de mane Samueli primo reuelatus fuit sermo Dei. 1. Reg. 3. Quod benè notans hic psal. dicit. *Mane astabo tibi, & videbo* &c. Vel secundum glo.

Luc. 1. 8. Oratio. Mane.

P[illegible] 100

Psal. 103.

Mat. 20.

Psal. 86.

Universidad de Deusto Biblioteca

2. Regum 22. Puritas.

glo.per mane intellige puritatem conſcientię:quę oritur pulſis tenebris culpæ ſicut mane oritur poſt tenebras noctis.Ideo dicitur. Mane abſq; nubibus rutilat.Iſtud mane puritatis mentem diſponit ad Deum videndum & cognoſcendum.Matt.5.Beati mūdo corde &c.Et ideo dicit.*Mane aſtabo tibi*.Aſtare enim Deo nōtat mentis directionem ad Deum: *& videbo quoniam tu es*.i.ſciam qm̄ tu es qui ſtabilis manens,das cuncta moueri.Et quare orando mane aſtandū eſt? *Quoniam tu es Deus nō volens ini quitatē*.

de pæ di. 1. Cain.

43 Neq; habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos.

Hic conſequenter ab iſta hæreditate malos,& ſynagogam excludit. Et duo facit:quia primò hęreditatem æternam excludit à malis. Secundò eam conſequendam dicit à bonis,ibi, *Ego autem in mul itudine miſericordiæ tuę*.¶ Circa primū tria genera peccatorū excludit,ad quę cętera peccata reducūtur,ſcilicet peccantes voluntate,peccantes opere,& peccantes ore. Primum excludit peccantes voluntate. d.*Neque habitabit iuxta te malignus*.per malignitatē enim intelligit peccatum volūtatis.quoniam,vt ait glo.Malignus dicitur,qui malum vult proximo,& ſi noſcere nō poſſit.tales non habitant iuxta Deum quia per malam voluntatem ſeparantur à Deo,nō loco,ſed ſimilitudine.& hoc aliis verbis confirmat d.*Neque permanebūt iniuſti ā te oculos tuos*. Iniuſtus eſt.n. qui nō facit,quod debet,vel facit quod nō debet.Iſti non permanebunt ante oculos domini: quia lucem Dei ipſorum oculi tenebris peccatorū preſſi ſuſtinere non poſſunt. Vnde & lucem veræ intelligentiæ & ſi mali aliquando vidēt ad tempus: tamen in illa non permanent.vel hoc erit complentum in iudicio: vbi mali,& ſi humanitatem Chriſti videbunt,diuinitatem tamen videre non poterunt ne lætentur in ea, dicente propheta, Tollatur impius,ne videat gloriā Dei.Iſtū autē textū exponūt aliqui magis litteraliter dicentes,quòd quia Deus habitabat per gratiam ſolum in Iudæorum populo quorum metropolis erat Hieruſalem, ideo per Dauid fuit ordinatum,ne gentiles per ipſos ſignificatos,ibidem habitare poſſint:ſcilicet in Hieruſalem: vbi ſpecialiter Deus habitabat. Et ad iſtum ſenſū exponunt totum iſtū verſum. Nos autem non talem reuerentiā habitationi Dei exhibemus:quia non ſolum in noſtris ciuitatibus impios & infideles habitare permittimus, ſed quod deterius eſt,hęreditatem inter Dei miniſtros habent &c.

Malignus. Iniuſtus. Eſa. 26. Eccleſia. Templū. Nota.

22.q.c.2.

44 Odiſti omnes , qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Odium.

Hic excludit peccatum operis. Odiū enim propriè nō cadit in Deo:ſed odire malos dicitur quia ad modum odientis ſe habet,dum eos à ſe expellit, & damnat.Et ſi dicas quomodo odit operantes iniquitatem,cum dicatur,Sapiētię 11. Diligis omnia, & nihil odiſti eorum,quæ feciſti? Reſponſio.quòd naturam diligit,ſed odit peccatum . Et notanter dicit,*Omnes,qui operantur iniquitatem*:& nō qui operati ſunt:ne pænitentiam excludere videatur: omnes enim impios Deus perdit , & odit:& tamen parcit pęnitentibus:quia amplius non dicuntur impij.Omnia enim nomina, quę à vitiis, vel virtutibus de-

A riuantur, vt iuſtus, bonus, adulter,impius,remoto vitio,vel virtute,& nomina ipſa remouentur,vt debent,vt habetur 36.quæſtio.2. His auctoritatibus 32.quæſtio.1.quod autem tibi. *Perdes omnes , qui loquuntur mēdacium*.Hic excludit peccatū oris. quod eſt,loqui mendacium:& meritò. Nam mendacium veritati contrarium eſt.Verum autē eſt de eo,quod eſt mendacium verò de eo,quod non eſt.Et ſic merito perduntur, qui declinat ab eo, quod eſt,ad illud,quod non eſt.Et nota hic gloſ. quòd aliud eſt mentiri,aliud falſum loqui,& aliud mēdacium.Nā mentiri eſt contra mentem ire,vel loqui.Et ſic aliquando verum dicens mentitur , vt Iudæus dicens Chriſtum verum Deum:falſum loqui eſt dicere aliter,quàm ſit in re,ſiue credatur illud eſſe falſum,ſiue nō.Et ſic falſum dicens aliquando mentitur:vt Chriſtianus.d. Chriſtum non eſſe Deum:aliquādo non mentitur,quādo ſcilicet dicit falſum credens verum dicere:& ſic falſum dicens,quādoque verax eſt.Mendacium verò omnia iſta continet:quia mēdaciū eſt falſa vocis ſignificatio cum intētione fallendi. Vt ergo ſit mendacium , neceſſe eſt, vt falſū ſubſit,& contra conſcientiam dicatur.Et quia omne,quod eſt contra conſcientiam,peccatū eſt,& ędificat ad gehennam:ideo merito perdūtur omnes qui loquuntur mendacium.Ad hoc tamen magis declarandum,notat glo.quòd maximè ſunt tria mēdaciorum genera,ad quę cętera reducūtur,ſcilicet mendacium officioſum, iocoſum,& pernicioſum. C Officioſum , quod fit pro vtilitate alterius : vt mēdacium obſtetricū.Iocoſum.quod non fit ad decipiendum.Pernicioſum,quòd fit ad alterius damnū. Et omne mendacium licet quandoque ſit veniale in imperfectis, perfectis tamē eſt mortale.Exprædictis igitur omnibus concludit propheta, malos.& ſynagogā ab hęreditate Dei velut Hiſmael expellendam.Eo quia pręuidit prophetico ſpiritu,ſynagogam omnibus prędictis modis contra Chriſtum peccaturā.q.d.Maligni ab hęreditate Dei expellētur:quia non habitabit iuxta te malignus. Sed iſti fuerunt contra Chriſtū:quia malignus eſt,qui vult malum proximo: iſti autē ſine cauſa mortem Chriſti quærebant. Vnde de illo populo dicitur admiratiuè. D Quanta malignatus eſt inimicus in ſancto:Iſti operabantur iniquitatē:quia dolo quærebāt Chriſtum occidere. Iſti loquebantur mendacium: quia multa falſa teſtimonia contra Chriſtum produxerant.Quid ergo de iſtis fiendum reſtat:niſi vt ab hęreditate expellantur:ipſi contra Chriſtum malignādo quærebant hæreditatem Chriſti.d.Matt.23.Hic eſt hæres,venite occidamus eum:& habebimus hæreditatē eius.Sed tamen audierunt ſententiā Chriſti.d.Auferetur à vobis regnum Dei,& dabitur &c.

Mentiri. Mēdaciū. Nota tria genera mendacii. Cautè legenā & perfectorum,mendacia poſſunt eſſe venialia. Pſal.73.

Virum ſanguinum,& doloſum abominabitur dominus,ego autē in multitudine miſericordię tuę. 45

Poſtquam excluſit hęreditatem à malis.Hic cōſequenter oſtendit illā bonis cōcedendā.Bonus autem eſt ille qui non in mundo,non in ſe,ſed ſolū in Deo Deū varaciter & colit,& timet : & iſtis datur E hæreditas vnde dicit.*Virum ſanguinum &c*. q.d. Si ergo ſic eſt:ꝙ virum ſanguinū.i.homicidam,id eſt, peccatorem qui ſeipſum per peccatum occidit &c *abominatur dominus*:& ſic ab hæreditate expelletur. Ideo ego hęreditatem habere cupiens, in perſona eccleſię.d. *Ego autem ſperabo in multitudine miſe-ricordiæ*

Homicida peccator.

diæ tuæ,ſcilicet non meis meritis mihi hæreditatem dandam,ſed ex miſericordia tua & ſic.

22.q.2.cū deuotiſſimum

46 Introibo in *domum tuam*.ſcilicet cæleſtem *adorabo ad templum ſanctum tuum* , quod.ſ.eſt Chriſtus:*in timore tuo*.ſcilicet filiali:qui timor, quo ſcilicet timetur offenſa non pæna hæreditatē Dei acquirit.Quia vt dicitur Ecc.Timor domini gloria & gloriatio.Iudæi.n.extra Hieruſalem exiſtentes quando adorabant faciem corporis verſus Hieruſalem & templum vertebant.Iſte autem hoc in ſpiritu ſe facturū dicit in perſona eccle.d.*Adorabo ad templum &c*.non quidem corpore,ſed mente: quia veri adoratores adorant patrem in ſpiritu &c.

Oratio.

47 Domine,deduc me in iuſtitia tua propter inimicos meos , dirige in conſpectu tuo viam meam.

Hic conſequenter cōſiderans multos ſe habere hoſtes qui ad malum conantur inducere ne hæreditatem domini obtineat,ſcilicet dæmones,mundum & carnem,contra hos petit auxilium ſibi præſtari,& duo facit quia primò auxilium à Deo poſtulat.Secundò malitiam ſuorū hoſtium demonſtrat. ibi,*Quoniam nō eſt in ore eorum*.¶ Quātum ad primū ſciendum quòd Chriſtus ideo à patre fuerat miſſus vt ſua paſſione redimeret mundū.& ſic per iuſtitiā Deo pro nobis ſatiſfaceret . quę ſatisfactio iuſtitia dicitur:quia iuſtitia vult vnicuique reddi,ablata ſatiſfieri,& quia mortem appetere non eſt humanę naturæ: iccirco vt hanc iuſtitiam perficere poſſit auxilium Dei poſtulat.d.*Domine deduc me in iuſtitia tua*. vt ſcilicet conſtanter patiar pro inimicis meis:quæ conſtantia nomine iuſtitię intelligitur,quia iuſtitia idē eſt,quod iniure ſtatus.*In iuſtitiā tuā* ad differentiā iuſtitiæ hominum quę ſolū eſt exterior & apparens,& quę malum reddit pro malo.Sed iniuſtitiam tuam quę interior eſt exiſtens, quę non malū pro malo,ſed bonum pro malo reddit ſecundū illud.Benefacite iis qui oderūt vos&c. Et hanc iuſtitiam poſtulabat Chriſtus vt ſcilicet ꝓ inimicis ſaluandis moreretur.Ideo dicit *propter inimicos meos*,ſcilicet cōuertendos & ſaluādos.Et hāc declarans iuſtitiam ſubdit.*Dirige in cōſpectu tuo viā meam* . vbi nota,quòd cōſpectus hominis ſolū exteriora cōſpicere poteſt.ideo multotiēs fallitur:quia laudat quod laude nō eſt dignū:& vituperat , quod vituperari non debet,ſed Dei conſpectus conſcientiā interiorē conſpicit ideo decipi nō poteſt:petēs ergo dirigi in conſpectu domini, petit dirigi exterius & interius,ſcilicet,in conſcientiam q.d.nō quęro viam meā.i. viuere meū dirigi in conſpectu hominum qui ſolum exteriora cōſpicit,ſed in cōſpectu tuo,qui conſcientiam vides: vt .ſ. omnis mea voluntas,& meditatio in conſpectu dirigatur.ſic.n. dicitur meditatio cordis mei in cōſpectu tuo ſemp.

Iuſtitia. Satiſfactio. Mat. 5. Cōſpect'. Pſal.18.

48 Quoniam non eſt in ore eorum veritas:cor eorum vanum eſt.

Hic oſtendit quanta ſit malitia inimicorum pro quib. tamen mori deſiderat vt magnitudo charitatis eius nobis magis eluceſcat.Et diuiditur in tres partes:ſecundum ꝙ tria vitia de ſuis oſtendit inimicis,ſcilicet,Iudæis.Oſtēdit enim primò quod ſunt mendaces verbi adulantes.Secundò ꝙ ſunt crudeles,& iuſtos perſequētes:ibi,*Sepulchrum*.Tertio qd ſunt procaces Deum irritātes:ibi *decidant*. Primò oſtendit eos mendaces.d.*quoniā nō eſt in ore eorū veritas*.Hoc ideo quia multa falſa Chriſto impone-

A bāt:vt puta, ꝙ in Beelzebub eiiciebat dæmonia : ꝙ ꝓhibuerat cenſum dari Cæſari ꝙ gentes ſubuertebat &c.& quare talia falſa ſibi imponebant , ſubdit cauſam.*Quia cor eorū vanū eſt*.q.d. Ex abūdātia cordis os loqtur.Hn̄s ergo cor vanum,qūo pōt veritatē loqui.q.d.nō.Vnde & Philoſophus. d. 1.Ethic. Quod vnuſquiſque qualis eſt,talia loquitur & facit. Et aduerte ꝙ vanitas cordis ſtat in duob.maximè, ſ.circa peccatum,& circa pænā peccati.Circa peccatū qn̄ quis putat q̄ ſunt peccata, nō eſſe peccata habēs iudiciū corruptū.Iſto modo cor vanum habuit Paul' qn̄ putabat nō eſſe peccatū nomē Chriſti pſequi, ſed legis īpletio. Et hāc vanitatē habuerūt Iudæi multi qui zelū Dei habentes,ſcilicet non ſecundum ſcientiam arbitrabantur non eſſe peccatū B ſed meritum ecclesiam Chriſti perſequi de quibus d.Chriſtus venit hora vt omnis qui interficit, vos arbitretur obſequium ſe pręſtare Deo,& de iſta vanitate ipſorū loquitur Chriſtus d.ipſi vero in vanū quæſierunt animā meā.i.in corde vano non credētes hoc eſſe peccatū. Vanitas autē circa pænā eſt,qn̄ quis peccata impunita Deū dimittere credit :qui.n. ipſum peccatum & pœnā debitā diligēter aſpiceret nunquàm peccaret.Et iſtā vanitatē habuerūt iudæi impunitatem ſibi ꝓmittentes.vnde de ills dicit, Populū tuū humiliauerunt:& hæreditatē tuā vexauerūt &c.Et dixeruntnō videbit dn̄s. ſ.ad puniēdum vn̄ ſubditur,intelligite in populo & ſtulti aliqn̄ ſapite &c.Qui corripit gentes nō arguet &c . Sequitur dn̄s ſcit cogitationes hominum.ſ.illorū , qm̄ vanę C ſunt.Sic ergo iſti habētes cor vanū,vana.i.falſa loquebantur quod notās dicit: *ꝙ nō eſt in ore eorū veritas*.rationem reddit *quoniā cor eorum vanum eſt*.

Matt.1. Vanitas Cordis. Ioan.16. pſal.62.

Sepulchrū patens eſt guttur eorū,linguis ſuis doloſe agebāt iudica llos De'. 49

Sepulchrum. perſecutio.

Hic oſtendit ipſos eſſe crudeles &c. Et hoc in bus.ſ.alios inficiendo. ideo *ſepulchrum patens &c*. & alios decipiendo,*Quia linguis ſuis &c*.patet.Quoniam ſicut ſepulchrum patens fetores emittit.quibus alij corrūpuntur ſic guttur iſtorum eſt ſepulchro cōparabile,quo verba contra Chriſtum emittebant vt alios inficerent,& contra Chriſtum animarent &,etiā decipiendo *Quia linguis ſuis doloſe agebant*.vel aliter: iſti.n. perſequebantur Chriſtum D dupliciter.ſ.apertè & occultè Apertè per manifeſtas iniurias vt cū aperte & palā dicebant,Dæmonium habes.quādo tulerunt lapides,vt iacerent in eum: quando duxerunt eum in ſupercilium mōtis vt præcipitarent eum.Et quantum ad hoc cōparantur ſepulchro patenti:quia patēter fetores ſuarum malarum voluntatū emittebant. Et de quolibet tali dicitur. Pharetra eius quaſi ſepulchrum patens. Perſequebantur etiam occultè vt puta per adulationes vt eum capere poſſent in aliquo defectu. Vt cū dicitur. Magiſter ſcimus quia verax es &c. Et quantum ad hoc ſubditur.*quod linguis ſuis doloſe agebant*.quia.ſ. vnum verbis pretendebant, oppoſitū gerebāt in corde.Et cuilibet tali dicitur. Tota E die iniuſtitiā cogitauit lingua tua.ſicut nouacula feciſti dolum.Et pſal. 13.Linguis ſuis doloſe agebant venenum aſpidum ſub labijs eorum. Et quia tales ſunt ideo ſubdit,*Iudica illos Deus*.quod duobus modis exponitur.Primò optatiuè,vt ſ.Chriſtus oret ꝓ illis patrem,vt iudicet illos.id eſt det eis gratiam,qua illi ſeipſos iudicent,ne.ſ damnētur æternaliter .Illa.n.Deus agere dicitur,quę nos agere facit,ſicut tunc cognoſcere dicitur,quando nos co-

Ioan.8. Doloſitas. Luca.7. Iere.5. Matt.22. pſal.51. Iudicare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnoscere facit. Vt Gen. 22. Nunc cognoui, q timeas Deum, id est, alios cognoscere feci: sic & alios iudicare quandoq; dicitur, quando dat eis gratiã qua se pœnitendo iudicãt ne iudicentur æternaliter sic Deus g entes iudicauit, quando gratiam dedit gentibus, vt errores suos cognoscerẽt, & se ad Christum conferterent. Iudicabit g ẽtes, & arguet populos multos. Et sic in proposito virtute orationis huius aliqui iudæorum conuersi sunt ad Christum. Secundò exponitur prędictiuè: & tunc iudicare stat propunire vel damnare: sancti enim quando præuident pœnam malis futuram illam prædicunt non optant, sic & nunc Christus. Et hoc est quod hic ait glossa. Hic enim prædicit quæ pœna sit malis futura, non est enim hic optatio, sed videt, quod futurum est secundum iustitiam Dei, quasi dicat. Et quia tales sunt, ô Deus iudica illos, non optans, sed quod futurum est prædicens sic enim prædicendo pœnam inde futuram, dicit psalmista. Cum iudicatur exeat condemnatus, &c. Fiãt dies eius pauci, &c. Sed prima expositio plus mihi placet.

Esa. 2.

Psal. 108.

50 *de pæ. di. 1. medica.*

Decidant à cogitationib. suis secũdũ multitudinẽ impietatũ eorũ expel le eos, quoniã irritauerunt te domine.

Cõsimiliter iste versus potest intelligi optatiuè & prædictiuè: Optatiuè vt sit sensus. Isti irritauerũt. te domine. s. suis peccatis ad iram te prouocauerũt Sed pro eis rogo, vt *decidant à cogitationibus suis malis*, id est, ab illis cadãt, illas deserẽdo. Et q̃a hoc à seipsis non possunt facere: ideo ô tu Deus, *secundũ multitudinẽ impietatũ eorum expelle eos*. s. ab illis, scilicet non solum ab vno peccato, sed ab omnib: Expelletur em̃ peccator à statu peccati: qñ Deus ipsũ cõuertẽdo ad pœnitentiã ducit. Iuxta illud, Timor dñi expellit peccatum. Potest etiã legi prædictiuè & tunc non optãdo sed prophetãdo prędicit punitionẽ malis futurã: quasi q̃a isti irritauerũt nomen tuum dñe. Ideo decident à cogitationibus suis. i. cadãt. Decidit. n. qui spe sua frustratur. Isti autẽ persequendo & occidendo Christum sperabãt Christi nomẽ & fidẽ extinguere, sed deciderũt à suis cogitationib. quia per hoc Christi nomẽ & fides magis inualuit. Et iã q̃a per hoc credebãt hæreditatẽ Dei habere sed per hoc illam perdiderunt vnde dicit illud, Hic est hæres venite, &c. Sed ab istis cogitationib. deciderũt ꝓpter quod eis ibidẽ dixit Christus Auferetur à vobis regnũ Dei. Et nõ solũ ista pœna eis cueniet in præsenti, sed etiã futuro, quia secũdũ multitudinem peccatorum erit & pœnarum multitudo. Et hoc est quod dicit. *Secundum multitudinem impietatum eorum, &c.* Et tunc expellere idẽ est q̃ punire vel dãnare. Sic. n. dñs Iob, 18. Expellet eũ de luce in tenebras: quod exponens Greg. d. De luce ad tenebras peccator ducitur. cum de honore vitę præsentis ad æterna supplicia damnatur.

Ecc. 1.

Mat. 21.

Greg. 14. moral. c. 21.

51

Et lætẽtur oẽs qui sperãt in tein æternum exultabũt & habitabis in eis.

Postquã ostendit synagogam ab æterna hæreditate repulsam propter suã demerita. hic ostendit, ecclesiam Catholicam illã habere. & sicut nos pœnas damnatorum terruit, ita nos per præmia alliciat de ipsa hæreditate cælesti per bonos habenda, tria ponit, scilicet quòd est æterna. Secũdò quòd est diuina: ibi. *Et gloriabuntur*. Tertiò quòd est gratuita & non ex meritis nostris. ibi. *Domine vt scuto*. Quantum ad primũ ostendẽs quod illa est æterna, dicit. *Et lætentur oẽs qui sperãt in te in æternũ exultabũt &c.* Spes enim formata beatos nos facit, quæ scilicet in solo Deo ponitur psal. Gustate quoniã suauis est dominus: beatus vir qui sperat in eo. Qui enim spe formata sperat in Deo beatus est: quia ia Deum habet in spe, qui est omne bonum. & dico spe formata, quia sperare sine meritis, nõ est spes, sed præsumptio, vt ait Magister lib. 3. distin. 26. Illa autẽ beatitudo est ęterna: vnde dicit *in æternum exultabunt*. Certitudo enim æternitatis gaudij est suprema cõditio beatitudinis, quia si quisnõ esset certus de illa æternitate, iustè timere posset cadere ab illa: & sic iusti timent. Talis autem timor pœna esset: & sic in beatis esset pœna quod contradictionẽ includit. Et hoc est ratio, quare Paulus vidẽs diuinam essentiã, nõ fuit beatus: quia nõ fuit certus de æternitate illius visionis. Et quantum ad hoc dicit. *in æternum exultabunt*. Sed quæ erit causa tantę exultationis? Certè quia Deum in seipsis habebũt, propter quod sequitur, *& habitabis in eis*. vnde glo. Hæc est exultatio sanctorum æterna: cum templum Dei sient & Deus habitabit in eis, secundum illud Apoca. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus: & habitabit cũ eis, & erit eorũ Deus, & ipsi populus eius: & absterget Deus omnem lachrimam ab oculis eorum, & non erit amplius neq; luctus nec clamor, nec vllus dolor, &c.

Spes. Psal. 33.

Beatitudo.

Apoc. 21.

52 *de pæ. di. 2. charitas.*

Et gloriabũtur in te oẽs qui diligũt nomẽ tuũ: quoniã tu benedices iusto.

Hic ostendit quòd ista beatitudo est diuina: quia de solo Deo nõ de creatura: propter quod dicit. *Et gloriabuntur in te*. quasi dicat: non in alio, scilicet tãquam te habentes ad fruendum, *Qui diligunt te, quoniam tu benedices iusto*. s. illa benedictione quam dabit iustis in iudicio, dicit venite benedicti patris mei &c. Iuxta illud. Etem̃ benedictionẽ dabit legislator: ibũt de virtute in virtutẽ, vt videatur Deꝰ, &c.

Benedictio.

Mat. 25. Psal. 83.

53

Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

Hic ostendit quòd ista hæreditas est gratuita: quia merita nostra ad tantã hęreditatem non sunt condigna, sed sola dei bona voluntate nobis datur. Et hoc est qđ dicit. *Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ &c.* Vbi nota quòd scutũ dupliciẽ formã habet. Aliquando enim est triangulare, & significat fidẽ sanctæ trinitatis. Iuxta illud apostoli, In omnib. sumentes scutum fidei, in quo possitis extinguere omnia tela nequissimi in ea, &c. Fides autem non est à nobis sed à bona voluntate Dei qua nos elegit ab æterno. quoniam bona volũtas Dei nostrã bonam voluntatem prędecedit. propter quod dicit Magister lib. 2. di. 26. & 27. quòd fides est donũ Dei, nec est ex libertate arbitrij nostri, sed ex gratia. Et bona volũtas Dei nobis est vt scutum in præsenti, quia omnis diabolica tẽtatio repellitur. Et de hac bona Dei voluntate qua per fidem regeneramur in Christo. voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, scilicet. si dei, Secundò scutũ habet formam rotũdam: & hoc propriè est forma scuti. Nam secundum Catholicon, scutum dicitur à scus, quod est rotundũ, quia scutum rotundum solebat esse & significat coronam

D

Scutum. Fides.

Ephe. 6.

Iacob. 1.

E

nã gloriæ. quæ victoribus & trium phãtibus datur. A Vñ apud Romanos antiquitus erat cõsuetudo, q̃ cũ reuertebãtur de bellis victores ĩ signũ victorię, & coronæ, scutũ rotundũ sup caput pertabant. Et ad hui' imitationẽ inoleuit cõsuetudo in ecclesia, q̃ sancti in signũ victoriæ cũ scuto rotundo ĩ capite pinguntur. & hãc coronã gloriæ à bona volũtate Dei subsequente habemus, nõ meritis nostris: q̃a nõ ex operib' iustitiæ, q̃ fecim' nos, sed sm̃ suã misericordiã saluos nos fecit: pp qđ dr̃. Hęc est voluntas Dei, sãctificatio vestra. Ex quib' apparet, q̃ bona voluntas Dei est nobis in præsenti scutum de fensionis p fidem, & in futuro scutum coronæ per beatificationem: propter quod dicit, *Domine vt scuto, &c.* i. bona voluntas tua in præsenti est nobis, scutum, sed in futuro erit corona.

Gloria. Corona.

PSAL. VI.

54 Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.

Quæstio. Septẽ quare dicuntur psalmi pœnitentiales

Ant eq̃ ad expositionẽ veniã notandũ, q̃ quia inter psal. pœnitentiales hic est primus. Põt q̃ri quare sunt septẽ precisẽ. Ad hoc multæ dãtur rationes Primò sunt septẽ, cõtra septẽ mortalia peccata. primò contra superbiã, &c. secundò sunt septẽ, vt ostẽdatur p septiformẽ gratiã posse deleri q̃dq̃ peccati in septenario huius vitæ, quæ septẽ diebus voluitur, cõmittitur. tertiò q̃a septẽ sunt modi, quibus peccata delẽntur. s. baptismus, eleemosyna, martyriũ, conuersio fratris, remittere in se peccanti, fletꝰ & cõtritio, & corporis Christi cõcatio, vt dicit magister in glo. Vel aliter p̃t dici, q̃ ideo sunt septẽ, ad denotandũ septẽ, quæ vera pœnitentia requirit, q̃ in illis psalmis septẽ cõtinẽtur, s. misericordiæ Dei imploratio. In primo spei fidens tentio: i secundo peccati frequẽs meditatio: i tertio lachrymosa peccati cõtritio: in quarto aperta oris cõfessio: in quinto plena offensæ satisfactio: in sexto veniæ receptę gratiarũ actio. Vel q̃ iõ sunt septem psal. q̃a septẽ magna peccata cõmisit Dauid, contra q̃ fecit septẽ pœnitentiæ psalmos: cõtra quod libet faciẽdo psalmũ distinctum, vt em̃ p scripturã pater. Dauid fuit superbus, vanẽ numerando populum. Dauid fuit luxuriosus, facto cõmittẽdo adulterium. Dauid fuit adulator, falsẽ decipiendo proximũ. s. Vriã, vt dormiret cũ vxore sua. Dauid fuit proditor, militẽ perdẽs serenũ. Dauid fuit auar', alienis ditãdo filium. Dauid fuit homicida, multũ perdẽs populũ. Dauid fuit hypocrita, peccatũ celando propriũ &c. Et sic contra ista septẽ peccata septẽ sunt psal. pœnitẽtiales sic, q̃ contra primum peccatũ superbiæ directè istum psalmum fecit, vt videbitur. ¶ Circa istum psalmum ergo primò videndum est de titulo, qui talis est. *In finem psalmus Dauid pro octaua*: hic accipitur finis pro Christo, vt in titulo quarti psalmi. Sed hic nouus terminus ponitur, s. *pro octaua*. Vbi notandũ q̃ secundum Hebræos, Octaua est hic nõmẽ instrumenti musici, quod octo cordas habet, sicut psalterium decem chordas habens, decachordum dicitur, & monochordum dicitur instrumentum quoddam solum vnam habens chordam. Et tunc est sensus *pro octaua*. i. iste psalm. aptus est decantari in tali instrumẽto. Aliter aũt hoc exponit magister in glo. d. Quod octaua significat aduẽtũ dñi ad iudicium. quod ideo sm̃ aliquos dicitur; q̃a dñs ad iudicium venturus est, post septem millia annorum. Sed hãc rationem improbat, quia diem iudicij nullus mortalium nouit, dicente Christo. Matth. 4. De die autem illo, & hora nemo scit, &c. Ideo quorundã nimiũ temeraria præsumptio est, q̃ annis computatis certissime sperãt post septẽ millia annorum futurũ diem iudicii. Consequẽter ad hoc alias rõnes adducit. d. Ideo dies iudicii dicitur octaua, quia tempora septẽ dierũ repetitione voluuntur, post q̃ erit ille dies, qui nullã varietatẽ habet. Vel ió dies iudicii dicitur octaua, q̃a post duas vitas futura est, s. animæ, & corporis. Ad corpus aũt pertinet quaternarius, quia constat ex quatuor elementis, & quatuor qualitatibus afficitur, s. sicca, humida, calida, & frigida, & quatuor temporibus administratis, s. verno, æstate, autũno, & hyeme. Ad animam verò pertinet ternarius pp triplicem vim animæ, q̃ est rationalis, irascibilis, & concupiscibilis. Peracta igitur vtraque vita, quasi septenario numero transacto, veniet octauus iudicij vnicuique pro meritis reddetur. Et ideo Dauid timẽs scelera & pœnitens hic orat. Est ergo sensus tituli istę. *In finem psalmus Dauid pro octaua. i.* iste psalm. attribuitur Dauid. i. pœnitenti. q̃ dirigit nos in finem. i. in Christum, q̃ psalmus est ꝓ octaua. s. compositus. i. pro timore diuini iudicij. Cõsequenter accedo ad psalmum. cuius litera fundari videtur super historia q̃ habetur 2. Reg. vltimo. Vbi Dauid elatus sup bia de multo populo sibi subdito, voluit scire numerũ bellatorũ, & fecit numerari populum: & inuenta sunt nongẽta quinquaginta millia virorum pugnatorum. quod grande peccatum fuit: quia iactanter contra legem iussit numerare populũ absque datione argenti. quæ in tali numeratione dari præcipitur. Exo. 31. Propter quod Gad propheta de mandato domini venit ad eum. d. Trium tibi datur optio: elige vnum, quod volueris, vt faciã tibi, aut septem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, aut tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Cui respondit Dauid Coartor nimis, sed melius est vt incidam in manus domini, multæ enim sunt misericordiæ eius, quàm in manus hominum. Immisit ergo dominus pestilentiam in Israel, de mane vsque ad tempus constitutum: & mortui sunt septuaginta millia virorum, &c. Et super hanc historiam litera psal. fundatur. Primò ergo applicabo psal. ad historiam. Secundò exponam literam. Quantum ad primum dic vt Nic. de ly. Quãtũ aũt ad sm̃, notãdũ, q̃ ĩtẽtio isti' psal. tota est ĩducere nos ad pœnitẽtiã. Partes aũt pœnitẽtiæ sunt tres, s. cõtritio, cõfessio, & satisfactio. Et secundũ istas iste psalmus diuiditur in tres partes, q̃a primò ostendit suam contritionẽ, secundò suam confessionem, ibi, *Quoniam non est in morte*. tertiò suam satisfactionem: ibi, *Laborani in gemitu*. Prima in tres. Contritionem enim inducit timor pœnæ, & ipsam sequitur amor iustitiæ. Primò ergo ponit timorem, quo contritio inducitur. Secundò contritionem, qua peccatum expellitur, ibi. *Miserere mei, domine*. Tertiò spem, qua amor subsequitur: ibi. *Conuertere, domine*. Quantum ergo ad primam partem ostendit se habere timorem diuini iudicij. d. *domine ne in furore tuo &c*, Vbi sciẽdũ, quòd aliud est argui à Deo in ira, aliud in furore corripi. vel sm̃ gl. In furore corripitur q̃ ad tẽpus punitur, vt emẽdetur. Et hoc significat nomen furoris: quia furor viri nõ multũ durat: ira aũt plus durat, & sic in ira arguitur, q̃a punitur, vt dãnetur. Et ista duo erunt in iudicio vltimo. quia ibi aliqui damnabuntur

Dies iudicii

qualitates.

Anima

Sensus tituli.

Numerare. Superbia

2. Reg. 24.

Furor. Ira.

tur,& aliqui purgabuntur,vt puta,quia aliqui tunc
de numero saluandorum reperientur, qui pœnam
tãtum peccatis eorum debitam non compleuerãt:
in purgatorio.Et tales in furore corripientur:quia
quantitas extensiua pœnæ in quantitatem intensi-
uam commutabitur.vtputa quia tantam pœnã in
vna hora patientur,quantam per viginti annos e-
rant passuri.Et talis pœna propter magnam acer-
bitatem furor dicitur.Dicit igitur.*Domine,ne in fu-
rore tuo &c.*q.d.dicens :nolo esse inter eos, q̃ ar-
guẽtur,vel corripientur in iudicio,sciens horrẽdũ
Heb.10. esse incidere in manus Dei viuentis.Ideo orãs deo.
O domine,qui potens es,hic seca,hic vre me,hic sa
na me,ne opus sit ibi.Et vere benè eligit potius hic
de paccatis suis puniri,quàm in alia vita:quia mini
ma pœna purgatorii maior est quã aliqua hic pos-
sit excogitari.vt dicit magister li.4.di.21.Et ideo q B
libet debet velle hic magis de suis peccatis puniri,
quàm punitionem in alia vita reseruari.propter ꝙ
dicitur.2.Mach.6:Etenim multo tempore non si-
nere ex licẽtia peccatoribus agere,sed statim vltio
nes adhibere,magni bñficij est indicium.Nõ enim
sicut in aliis nationibus dominus patienter expe-
ctat:vt eas,cum dies iudicij aduenerit,in plenitudi-
ne peccatorum puniat &c.Ergo & nos cum psal.
eligamus hic à Deo iudicari,& puniri,ne in furore
suo arguat.Dicentes cum Hieremia Deo. Corri-
Hire 10. pe me,domine,verũtamen in iudicio,& non in fu-
rore tuo,ne forte ad nihilum redigas me.

55 Miserere mei domine,quoniam in C
firmus sum, sana me domine quoniã
conturbata sunt ossa mea.

Hic inducit contritionem,qua peccatum expel
litur. Vbi notandum,ꝙ contritio vera de peccato
non potest haberi sine Dei gratia , quoniã donat
deus nobis,non propter nostra merita, sed solũ ex
sua gratuita pietate,& misericordia.Ideo hoc co-
gnoscẽs psal.Primò Dei misericordiã inuocat.Se-
cundò suam cõtritionem explica:tibi. *Et anima mea
turbata est valdè* ,Quantum ad primum ait.*Miserere
mei,domine quoniam infirmus sum.*Vbi primò notan-
De misericordia nota. dum qualiter misereri competat Deo.Cũ enim m
sereri sit actus misericordiæ:ille solum potest misei
reri,in quo est misericordia.Misericordia autẽ cũ
sit quædam passio,quomodo in Deo cadere potest. D
in quo nulla passio cadit.Ideo notandum,ꝙ miseri
cordia duobus modis accipitur.s.propriè, & meta
phorice:propriè enim misericordia dicitur quædã
cordis compassio alterius miseriæ.Vnde Isido . 9.
Isidorus. Etym.dicit.Quod misericordia est cõpassio cordis
alienæ miseriæ,& inde vocabulũ traxit.vñ miseri-
cordia quasi miserum cor.s.ex aliena miseria.Et sic
nullo mõ in Deo cadere põt,in quo nulla miseria
cadit.Misericodia aũt metaphoricè dicitur, q̃ se
hẽt ad modũ,& similitudinẽ veræ misericordiæ.Vt
qa vera misericordia alienã miseriã suã reputans il
lã conatur expellere:sic qa De' miserias nostras sua E
bonitate tollit,non tñ in se cor miserũ habens, iõ
misericors dicitur:q ad modũ se hẽt misericordis.
Sic enim multa de deo metaphoricè dicuntur,q̃ ꝓ
priè nõ côueniunt Deo.vt ostẽdit Greg.20. li.mo
ral.c.25.Sacra scrptura nonnunquã de Deo ver-
Exo.34. bis vtitur:quæ ẽt apud homines habentur in vitio.
4.Re.13. Dicitur eñ Deus zelans sicut scriptũ est. Dñs zelo
Gen.8. tes nomẽ eius.Dicitur iratus,vñ scriptũ est .Iratus
dñs contra Israel.Dicitur deus pœnitens:sicut scri
ptũ est.Pænitet me fecisse hominẽ sup terrã.Dicit'

A De' misericors sicut scriptũ est.Misericors & mise
rator dñs,patiens,& multũ misericors.Dicitur pre
scius:vñ de illo apostolus dicit. Quos p̃sciuit,& p̃-
destinauit cõformes fieri imaginis &c. Et tñ nec *Psal.85.*
zel',nec ira,nec pœnitẽtia, nec misericordia, nec
p̃sciẽtia põt ĩ eẽ ĩDeo.Hæc nanq; oĩa ab humanis *Rom.8.*
qualitatibus in illũ tracta sunt,dum ad nostræ infir *zelus.*
mitatis verba descenditur:vt quasi quibusdã nobis *ira*
gradibus factis,& iuxta nos positis per ea,quæ no- *pœnitentia*
bis vicina cõspicimus,ad summa eius q̃nque ascen *præscientia.*
dere valeamus.Zelari eñ dicitur, qui cũ cruciatu
mentis castitatẽ custodit vxoris.Irasci dicitur,q fer
uore animi cõtra puniendũ vitiũ accenditur.Peni
tere dicitur,cui id quod fecit displicet, & ecõtra
mutãdo aliqd aliud facit.Misericors dicitur,q pie
tate ad proximũ mouetur.Misericordia aũt à mise
ro corde vocata est:eo ꝙ vnusquisq; intueatur quẽ *Nota.*
piã miserum,atque ei cõpatiens, dũ dolore animi
tãgitur,ipse cor miserum facit,vt eũ à miseria libe
ret,cui intendit.Præscire dicitur,q vnãquãq; rem
priusquã veniat videt,& illud ꝙ futurũ est priusquã
p̃sens fiat:p̃uidet.Quomodo ergo Deus zelans dici
tur,qui in custodiẽda castitate nostra,nullo mentis
cruciatu tãgitur?Quomodo irascitur,q in vlciscẽ
dis vitiis nostris nulla p̃turbatione animi cõmoue
tur?Quomodo est pœnitens,q illud quod semel fe
cerit,nunquã se fecisse dolet.Quomodo habet mi
sericordiam,qui cor miserum nunquã habet?Quo
modo est p̃scius,dum nulla nisi quæ futura sunt p̃-
sciãtur?Et scim',quia Deo nihil futurũ est: qñ eius
oculis p̃terita nulla sunt,p̃sentia nõ trãseunt,futu-
ra nõ veniunt:quippe qa omne,quod nobis fuit, &,
erit,in eius cõspectu p̃sto est.Et oẽ,quod p̃sens est
scire potius põt q̃ p̃scire.Et tñ dicitur De' zelãs,dr̃
iratus,dicitur pœnitens dicitur misericors, dicitur
p̃scius:vt qa castitatẽ animæ vniuscui'q; custodit,
humano more zelãs vocatur,q̃uis mentis cruciatu
nõ & tãgatur:qa culpas p̃cutit,dicitur irasci, q̃uis
nulla animi p̃turbatione moueatur.Et qa ipse est
immobilis,illud,quod voluerit,mutat,pœnitere di
citur,q̃uis rẽ mutet,cõsiliũ nõ mutat.Et cũ miseriæ
nostræ subuenit,misericors vocatur,quãuis miseris
subueniens,miserũ cor nũquã habeat.Et qa ea, q̃
futura sunt nobis,videt,q̃ tñ ipsi semp præsto sunt,
p̃scius dicitur,q̃uis nequaquã ei futurũ sit,quod p̃
sens videt.Nã & ab æternitate eius quæcunq; nõ iõ
videtur,qa sunt,sed iõ sunt qa videtur.Dũ ergo ad
verba mutabilitatis nostræ,descẽditur,ex eius qbus
dã gradibus factis ascẽdit,qui põt ad immutabilita
tẽ Dei vt videat Deũ sine zelo zelãtẽ,sine ira irascẽ
tẽ,sine dolore,& pœnitẽtia pœnitẽtem,sine misero
corde misericordẽ,sine p̃uisionibus p̃sciẽtẽ &c.hæc
omnia Greg .Et iõ notãdũ,ꝙ q̃cũq; aliquid Deo
attribuit,qd in nobis notat imperfectionẽ aliq̃,&
aliq̃ perfectionẽ,Deo solũ dẽt attribui q̃tũ ad signi
ficatum p̃fectũ,& nõ imperfectũ,vt puta. Zelus si-
gnificat duo. s.cruciatũ zelantis,& custodiã castita
tis vxoris.Primũ est impfectionis,Secundũ pfectio
nis.Qñ ergo zelus attribuitur Deo,tunc accipitur
zelus nõ rõne primi,sed secũdi. Similiter miseria
duo significat,s.tristitia cordis de aliena miseria, &
subleuationẽ alienæ miseriæ. iuxta primum non
conuenit Deo,sed iuxta secundum:& sic cúm Deo
dicimus.*Miserere mei,domine.*nõ intelligimus,ꝙ mi
seriã cordis Deus habeat pro miseriis nostris,sed ꝙ
nostras expellat miserias secundum bonitatem suã.
Sic enim dicit.psal. 50.Miserere mei,Deus &c.se-
quitur.& sm miltitudinẽ miserationũ tuarũ dele
iniqui

iniquitatem meã.Sic & nunc ait psal. *Miserere mei* A
dñe quoniam infirmus sum ¶Nota ꝙ ista Dei mise-
ricordia ĩ multis apparet in nobis,sm ꝙ multiplici
Misericordia Dei. ter nobis miseret̃,s.Gratiosè expectãdo.Misericor
dia Dei est,ꝙ nõ sum' cõsumpti.Morosè sustinẽdo:
Thre.3. qa nõ statim punit.Cũ iratus fueris,misericordiã fa-
Tobiæ 3. cies.Ad pænitẽtiã reuocãdo.Misericodiã volo, &
Mat.9. nõ sacrificiũ.Amorose nos suscipiẽdo.Suscepit Is
Luc.1. rael puerũ suũ,recodat' misericordiæ suæ. Virtuo
se cõfortãdo.Si dicebã motus est pes meus:miseri
cordia tua,dñe,ad iuuabat me.Vigorosè fortificã
Psal.93. do.Qui sequtur misericordiã,inueniet vitã. Et qa
Prouerb. 21. oĩa p̃dicta sunt necessaria volẽti de peccato digne
agere pænitentiã.Ideo psaltes, vt perfectè possit
cõteri,Dei implorat misericordiã. d. *Miserere mei*
Infirmitas. *domine quoniã infirmus sum.*Sed qua ĩfirmitate erat B
ĩfirm'.Iõ nota ꝙ duplex est infirmitas, s. corpora-
lis,& spiritualis.Infirmitas corporalis est quædam
spiritualis sanitas,quia animam fortificat. dicente
apostolo.Cũ infirmor,tunc potens sum:nã virtus
in infirmitate perficitur.ideo patiẽter ĩmo libẽter
est sustinẽda,exemplo apostoli.d.2.Corin.2.Liben
ter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet
in me virt' Christi.Ab ista ergo nõ petit hic psal.sa
nari.Alia est infirmitas spiritualis,s. culpæ. Om-
ne enim peccatum quædam spiritualis est infirmi-
tas,qua anima debilitatur excæcatur,& à Deo ve-
ra vita separatur vt dicitur 15. q. 1. Vt itaque. Et
istam infirmitatem sola Dei gratia sanare põt.psal.
Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, q sa C
nat omnes infirmitates tuas.Et iõ hanc à Deo psal.
hic petit.d.*Miserere mei domine quoniã infirmus sum:*
psal. 40. *sana me &c.*Sic etenim.psal.orabat.d.Ego dixi,do
mine,miserere mei,sana animam meam, quia pec-
Os ossis. caui tibi.Per hanc enim infirmitatẽ culpæ omnis
virtus perturbatur.Ideo adiungit. d. *sana me domi*
ne quoniam conturbata sunt ossa mea. Per ossa enim
Ossa virtutes significãt. quæ solida sunt & fortia, virtutes significantur.
Vnde psal.33. Custodit dominus omnia ossa eo
rum,vnum ex eis non conteretur.Quod de virtuti
bus exponit Grego.23.moral.ca.24.d.Ossa in scri-
ptura sacra virtutes accipiũtur,sicut scriptum est.
Custodit dominus omnia ossa eorũ &c. Quod v-
tique non de ossibus corporis,sed de virtutibus di
citur mentis.Nam & certè nouim',quod multorũ D
martyrum corporum ossa confracta sunt,& perse-
cutores domini latronis illius,cui dictum est.Ho-
die mecum eris in paradiso,sicut latronis alterius
in cruce ossa fregerunt &c.Ista ergo ossa virtutum
per peccatum cõturbantur,quia omnis virtus mẽ
tis per peccatum cadit,& dissipatur,vt amplius vir
tus dici nõ possit:quia omnis virt' Deo placet:sed
nihil peccatoris,vt sic Deo placet,quia nihil ab il
lo acceptatur.Ex quo sequitur,ꝙ cũ peccato nulla
stat virtus.Et ad istum intellectum dicitur Iacobi
1.Qui offenderit in vno,factus est omnium reus.
qa omniũ virtutum formam,& meritum perdit,q
Quæstio Peccatũ. vno peccato deficit.quod benè notans psal. dicit.
Quoniam conturbata sunt omnia ossa mea,& notãter di
cit omnia.Sed vnum hic oritur dubium.s. vtrum
per peccatum sic omnis virtus hominis conturba-
tur,quod existens in peccato,peccatum vitare non
possit,sed necessario peccare cogatur.Vbi notãdũ
ꝙ dubium duplicem intellectũ habere potest,pri
mus de peccato commisso,& tunc esset sensus. V-
trum quis viribus suis peccatum commissum pos-
sit vitare,& de illo exire.& tunc quæstio non ha-
bet dubium,quia non potest &c.

Et anima mea turbata est valde , sed 56 *38.q.1.c.*
tu,domine vsquequo? *omnes.*

Postquam Dei postulauit misericordiã, qua ve
ra cõtritio donatur nobis.Hic consequẽter suã cõ *Turbatio.*
tritionem explicat.d.*Et anima mea turbata est valde,*
s.pro commissis peccatis.Pro cuius euidentia notã *al' corporalis*
dum,ꝙ turbatio est multiplex.s.Turbatio inquina-
tionis,& criminalis immũditiæ.Turbatio afflictio-
nis & temporalis displicentiæ.Turbatio correctio
nis & paternalis diligentiæ.Turbatio admirationis
& inuisitatæ apparẽtiæ.turbatio dãnationis,& æter
nalis pestilentiæ.Turbatio cõtritionis, & salutatis
pœnitentiæ. Prima est turbatio peccati. Ipsum e-
nim peccatum est quædam turbatio interior , qua
conturbatur anima:quia ipsa cæcitatæ percutitur,
à Deo diuiditur, & æternis pœnis obligata,instabi
lis ad omne bonum redditur.Vnde de peccatori-
bus dicitur. Turbati sunt animi eorum valdè. *Iudith.*
Et sic secundum diuersitatem peccatorum diuersæ *14.*
sunt turbationes. Est enim turbatio temeritatis,&
superbiæ,quanto enim arbor in altiore monte cõ-
sistit,tanto facilius ab omni vento turbatur,& qua
titur.Sic & superbi per ambitionem in alto situati,
specialiter ab omni verbo, & suspicione turbãtur.
In cuius figuram Herodes rex , audiens Christum
natum,statim suspicionibus agitatus, turbatus est, *Matt.2.*
& omnis Hierosolyma cum illo.Turbatio cupidi-
tatis auaritiæ.In tantum enim auaritia auarũ per-
turbat:ꝙ ipsum quiescere nunquam sinit.Vnde de
auaris dicitur,Pauebunt,& turbabũtur in vniuer-
sis bonis.Quod ideo dicit,qa quanto plura habet *Hie.33.*
auarus, cupiditate auxius, plus intus, perturbatur.
propter quod ait psal.Verũtamen in imagine per- *Psal. 38*
transit homo:sed frustra perturbatur, thesaurizat,
& ignorat,&c.Vbi nota,ꝙ turbatio auari dicit fru
stra. duplex est enim turbatio:quædam formata.s.
quæ hominem erudit,& emendat,& informis,quæ
non emendat turbatũ,sed magis affligit,& cruciat
& ista est turbatio auarorum,in quibus cũ tempo-
re cupiditas crescit: & per consequens cupiditatis
turbatio vnde ipsi Archam cupido, qui furatus fue
rat de anathemate,dixit Iosue.Turbasti nos,turbet *Iosue 7.*
te Deus. Turbatio gulositatis,& ingluuiæ,de quib'
D psal.106.Turbati sunt,& moti sunt, sicut ebrius.Se
cundò est quædam turbatio afflictionis corpora-
lis.Cum enim homo naturaliter timeat pœnam,&
aduersa fugiat:quis est, qui non turbetur secũdum
carnem, dum sentit pœnas,& aduersa tolerat?Quin
immo & magister noster Christus ex passionibus
illatis secundũ carnem turbatus fuit. Turbatus est
Iesus,& dixit, Vnus vestrum me traditurus est.Ter *Io.13.*
tiò est turbatio correctionis &c. In doctore .n.&
prælato,qui delinquentes corrigere studet,necessa
ria est quandoque turbatio saltẽ apparens, vt sub-
diti turbationem prælati timentes,facilius corrigã
tur. propter quod dicitur. Melior est ira risu: quia
per tristitiam vultus corrigitur animus delinquen-
tis.Quis enim pater corrigens natos,ridebit ad il-
E los? Vnde ecclesi.7.Filiæ tibi sunt,serua corpus il- *Eccles.7.*
larum: & non ostendas faciem tuam hilarem ad
illas. Vnde plus corrigit aliquando ostẽsa turba
tio,quam emissa locutio; vt pater sic corrigens di- *Psal.76.*
cat illud psal. Turbatus sum,& non sum loquutus.
Quartò est turbatio admirationis,quæ scilicet pro
cedit ex apparentia rei insolitæ, & admirabilis.Sic
enim apostoli videntes rẽ insolitã.s. Christum am *Mat.14.*
bulantẽ supra mare,admirando turbati sunt Vidẽ
tes

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes eum supra mare ambulantẽ,turbati sunt. Quin A to est turbatio dãnationis: quoniã in inferno pax nullum habet locum,sed ibi perpetua turbatio.vn de de dãnatis dicitur Sapie. 5. Quod turbabuntur timore horribili gemẽtes præ angustia spirit⁹,&c. Sexto est turbatio cõtritionis. Quilibet enim pœni tens de peccatis necessario turbatur,& dolet.Cum enim anima prõ peccato turbatur,& sibi plene pec catũ displicet statim peccator de peccato moue tur,& transit ad gratiã:quod satis figuraliter ostẽ ditur Esa. 4. Turbabo cœlum, & mouebitur terrã de loco suo:p cælum intellige animã, quæ cælestis & spiritualis est naturæ:per terrã verò intellige ho minem terrenum,& peccatorem.Dum igitur cælum,id est,anima turbatur,terra mouetur de loco suo,quia paccator definit esse peccator.Ad propo B situm ergo de turbatione contritionis,& pœniten tiæ hic loquitur psalm.d.*Et anima mea turbata est valde*:scilicet ex peccati displicentia.Et aduerte q̃ quanuis anima per contritionem purgata sit à pec cati maculatamen manet peccati reat⁹, &sequela quam non statim sanat dominus,& sanato peccato, ideo hanc cupiens habere contritus exhorat.d. *Sed tu,domine,usquequo*.scilicet differs me nõ solũ à cul pa,sed etiã à reatu culpę sanare.Et aduerte secundũ quòd ait glossa,quòd cum Deus differt nos totaliter sanare,non est crudelitatis,sed magis cautelę,& dilectionis.ideo enim differt Deus, vt persuadeat animæ in quãta mala peccãta nos præcipitãt.ideo C etiam vt orare non desistat Ecclesia:ideo vt ex difficultate sanationis magis caueat sibi, quod enim facile sanatur,non multum cauetur:ex difficultate autẽ sanationis diligentior fit custodia receptę sanitatis.Item etiam vt ostendantur,quæ pœna para ta sit non conuersis,si tanta sit difficultas cõuersis. Vnde alibi legitur.si vix iustus saluabitur, impius vbi apparebit? Istis ergo causis,& remissa culpa, De⁹ culpæ pœnã non statim aufert.Sic etenim lo quebatur Iob deo.d. Vsq; quo nõ parcis mihi? peccaui,quid faciã tibi,ô custos &c. Vel aliter, quãto qui magis ad Deum conuertitur,tãto plures,demonis tẽtationes sustinet.Et ideo Dei custodia maior est necessaria,vt non permitat nos tentari supra vi- D res nostras.& hoc est, quod iste oratit. *Et anima mea turbata est* &c.q.d.pœnitet me peccasse,sed dæb⁹ resistere possim,ignoro,quæ tibi sunt cognitæ. Ideo peto scire,vsque quo tũ,domine,pmittes me tẽtari.Sic etenim iste dicebat. Vsque quo exaltabitur inimicus meus super me? respice,& exaudi &c.

Sauare. Exaudire Oratio.

1 Pet.4.

Iob.7.

Tentatio

Psal.12.

57 Conuertere, domine,& eripe animã meã,saluũ me fac propter misericordiam tuam.

¶ Postquam ostendit iste pœnitẽs suam contritionem.Hic consequẽter addit suam confessionẽ vbi E notandum,quòd maioris difficultatis est confessio peccati,quàm sit contritio. Quinimo maioris virtutis est humilis confessio peccati cõmissi,quàm sit innocẽtiam seruare.Si ergo null⁹ sine speciali Dei gratia potest se à peccatis custodire:ergo nec humiliter confitetur peccata commissa. Vnde Gregorio.d. Narratis multis virtutib⁹ sancti Iob dicit. In Iob initentur qui volunt castitatis continẽtiã, mirẽtur integritatem iustitiæ:mirentur viscera pietatis: ego autem in eo non minus admiror confessionẽ humillimam peccatorum,quàm tot sublimia gesta

Cõfessio.

Greg. 22 moral. c. 24.

virtutum .Scio enim,quia per infirmitatis verecundiam plerunq; grauioris est certaminis cõmissa peccata prodere:quàm non admissa vitare.Et vnumquodque mãlum quãmuis robustius vitetur, tamẽ humilius proditur &c.Si ergo iste vt posset contẽti de peccatis,misericordiam Dei postulauit:d. *Miserere mei,domine,quoniã infirmus sum. &c.* Multo fortius & Dei gratiam postulat,vt sic ad Deum cõuertatur,quatenus,postposita verecundia, peccata sua confiteatur.Et hoc est,quod dicit. *Conuertere dõmine,& eripe animam meam &c.*q.d. secundum gl. *Conuertere domine*.id est,fac me perfectè ad te cõuerti. *Et eripe animam meam*.scilicet à timore verecundiæ,ne scilicet tãta sit verecundia peccati,vt p̃pter eam perfectã, & humilis amittatur cõfessio. *ideo saluum me fac*.scilicet à tali verecundia *p̃pter misericordiã tuã*,vt scilicet in præsenti faciã veram peccãti confessionẽ.quia scilicet solum in præsenti ante mortẽ est tempus veræ confessionis,& pœnitentiæ.propter quod dicitur. Ante mortem confite re:à mortuo enim perit confessio.cõfiteberis ergo viuus,& sanus.Et ideo vt in præsenti vera sit confessio,hic orat.d.*Conuertere &c.*

Eccl.17.

58 Quoniam non est in morte qui memor sit tui:in inferno autem quis confitebitur tibi?

¶ Et si dicas nõne ille diues epulo in inferno existẽs memor fuit Dei,& cõfessus est peccata sua,dũ tormẽta iuste sibi illata cõfitebatur? Ad hoc respõdet gl.d.quòd in morte,id est,post mortẽ nullus. s. memor est Dei ad veniã,nec in inferno cõfessio fãcta valet ad salutẽ.quia nunc est tẽpus cõfessionis: cũ autẽ hæc vita transierit,non restat nisi retributio.Nõ est ergo cõtra hoc,qđ in inferno cõfessus est diues ille euangelicus,qui Lazarũ vidit in requie.qui de profundo Lazari cõparatione coactus his præmoneri.quia non ad veniam cofessio eius profuit sibi.

59 Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meũ,lachrymis meis stratum meum rigabo.

De pæ.d. 1. perfecta.

¶ Hic cõsequenter ponit suam satisfactionẽ. Et quia satisfactio debet esse secundũ mensurã peccatorũ.Ideo primò ponit mẽsuram suæ satisfactionis secundò mensuram sui peccãti:ibi *Turbatus est à furore*.Quantum ad primum dicit. *Laboraui in gemitu meo*.scilicet considerando quid egerim,qui pœna futura peccato sit debita. Et vidẽs quòd gemitus preteritus non fuit sufficiens,addit. *Lauabo per singulas noctes lectum meum &c.* Hic idẽ est lectus, & stratũ & lauare,& rigare. Vel accipitur de lecto materiali,& tunc exprimit lachrymarum abundãtiam,quibus lectus lauari poterat. Si autẽ accipiatur lectus spiritualiter,scilicet pro conscientia,iuxta illud Cãtic.2. In lectulo meo per noctem quæsiui,quem diligit anima mea.vnde glos. vocat lectum conscientiam,in qua quibusdam quies est,& quibusdam tormentum. Ibi enim mundi corde quiescunt, & ibi malè cordati cruciãtur:& tunc est sensus. *Lauabo lectum meum*.conscientiam meam.*Per singulas noctes*.i.cundo per singula peccata. Si autem accipiatur lectus pro carne nostra,quam regere debemus,& nõ ab illa regi.de quo dicitur. Tolle lectũ *Mat.9.* tuum,& vade in domum tuã.i.subiicias tibi carnẽ tuam

Lectus.

Lauare.

tuam;vt eam portes, & non porteris ab illa. tunc A est sensus. *Lauabo &c. Et lachrymis meis stratum meũ rigabo.i.*carnem,vel sensualitatẽ *lachrimis*.i.amaritudine pœnitentiæ lauabo: & rigabo ipsam faciendo bonis operibus fertilem,quæ prius arida, & sterilis erat.hic est lectus doloris,& pœnitentię:qua gratiã contra peccata Deus confert.iuxta illud psal. Do-
Psal. 40. minus opem ferat illi super lectum doloris eius.

60 Turbatus est à furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.

¶ Per oculũ intellige rationem hominis,&intellectum.psal.123.Ad te leuaui oculos meos,qui habitas in cælis.Per furorem accipe peccatũ, quia i- B ra,& furorẽ Dei prouocat.Turbationemverò oculi intellige obscuritatem, & ignorantiam mentis. tũc ergo furor turbat oculũ:quãdo peccato intellectus & ratio obscuratur.peccatũ enim est quędã tenebra interior, qua totus homo interior obscuratur,& intellectus obtẽditur.dicit ergo ostendẽs magnitudinẽ suorum peccatorũ.*Turbatus est à furore*.scilicet peccato meo oculus meus.*Inueteraui inter omnes inimicos meos*. Per inimicos accipe peccata,q̃ naturę insidiantur secundum gloss.Inueterare autẽ fieri inutilẽ ad similitudinẽ vestis veteris,quę nec vsui est apta,nec decori. Dicit ergo *inueteraui inter omnes inimicos meos.i.ego* qui prius à Deo fui electus,& eius gratia decorus,& fortis *inueteraui*.i. ad nullum bonũ per peccatũ factus sum aptus. Et hoc *inter omnes inimicos meos*.i.inter omnia peccata C q.d.secundum gloss.Anullo vitio immunis fui:sed omnibusvitiis cõsensi.& per hoc ostẽdit omnibus fuisse se vitiis subiectũ.Quod ideo dicit. Ne quis
Quæstio. desperet de grauitate peccatorũ.Sed dices quãuis Dauid multis peccatis fuerit implicatus vt patuit in principio huius psal.nõ tamẽ oib.qui nunquam
Confessio idololatria fuit.Cur ergo cõfitetur se inter oĩa vitia cecidisse.d.*Inueteraui inter oẽs inimicos meos*.Et hoc est q̃rere nũquid licitũ est aliq̃d cõfiteri de se per humilitatẽ peccatũ,quod nõ fecit. Responsio aut talis gerit officiũ personæ publicę,aut priuatę si primũ,potest:quia loquitur in persona omniũ, & oẽs omnia peccata commitunt,licet oĩa nõ cõmittantur ab vno.Si autem est persona priuata, nõ pot,qa tũc mẽtiretur,quod nulli licitũ potest esse. Vel dicendum,q̃ quando Dauid dicit, quod D inueteraruit inter omnes inimicos suos.i. in omnibus vitiis.quod ly omnes stat pro generibus singulorum peccatorum,non pro singuliis generum.sicut dicitur, quod Deus illuminat omnẽ hominẽ veniẽtem in hunc mundum. cum tamẽ multi sũt qui nõ illuminãtur. Genera autem peccatorũ sunt tria,peccatum cordis,operis,& oris.

61 Discedite à me, omnes,qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.

Post quã ostendit pœnitentiã suam,hic ostendit effectum pœnitentiæ,s.quod per pœnitentiã est exauditus,& ab omni purgatus peccato.Et tria facit quia primò declinat malorum conuersationem,sc E cũdo recognoscit peccatorũ purgationẽ. ibi.*quoniam exaudiuit dominus*.tertiò prædicit iniquorum damnationem:ibi, *Erubescant*.Quantum ad primũ dicit, *Discedite*. Sicut cũ bonorum societas & conuersatio multorum bonorum est causa,sic & malorum conuersatio multorum peccatorũm est causa vel saltem occasio.iuxta illud psal.17. Cum sancto sanctus eris,& cum peruerso peruerteris.& ideo pœnitentiam purgatus,vt à peccatis abstinere possit,societatem malorũ debet fugere, sic & modo facit Dauid dicẽs. *Discedite à me.omnes, qui operamini iniquitatem*.nõ dicit qui operati estis,vt sacramẽtum saluet pœnitẽtiæ,quo q̃ operati fuerũt iniquitatẽ,boni sũt effecti. sed nullo sacramẽto illi, qui operantur iniquitatẽ,sunt boni. Et nota q̃ dupliciter mali discedunt à bonis,scilicet in præsenti,& in futuro. In præsenti animo,quia diuersas habẽt voluntates:sed nõ loco:quia hic insimul mali mixti sunt cũ bonis: sed in futuro discedũt animo & loco,quia boni à dexteris collocabũtur,mali autẽ à sinistris:boni in paradiso,mali in inferno. *Quoniã exaudiuit dominus vocem fletus mei*.id est, compunctionẽ p̃ peccatis cõmissis,me scilicet ab illis ab soluẽdo. Et attẽde, q̃ hoc verbũ *discedite* hic põstare tripliciter,s.optatiuè,prædictiuè,& imperatiuè Si optatiuè, tũc loquitur malis hominib.de seu paratione morum in præsenti.Si prædictiuè, t ũc loquitur malis hominib. de separatione in futuro. Si autem imperatiuè,tunc loquitur dęmonib.imperãdo,vt ab ipso recedant. existens.n.in gratia, maiorem potestatẽ habet super dęmones, quã su *Nota. Mat.9.* per malos.In cuius figurã legimus Christum suis Apostolis dedisse potestatẽ super oĩa dęmonia,sed nunquam super omnes homines.& ideo imperatiuè loquitur dęmonibus.d. *Discedite*.hominibus autem optatiuè,vel prædictiuè.

62 Exaudiuit dominus deprecationẽ meam, dominus orationem meam suscepit.

¶ Hic recognoscit purgationẽ peccatorũ:qa se exauditũ cõfitetur à Deo. Et nota, q̃ differentia est inter deprecationẽ & orationẽ.vt dicit gl.sup psal 60.Qm deprecatio est assidua postulatio,q̃ nõ so- *Oratio* lũ Deo,sed etiam hominibus offertur. Sed oratio *Depreca tio* est postulatio puræ mentis,quæ soli Deo offertur. & sic deprecari possumus Deum, & orare. Homines autem deprecari possumus, sed propriè nõ orare. Vel aliter & magis ad propositum huius literæ differentia est inter depreeationẽ, & orationẽ. vt ait hic gl.quia deprecatio est pro malis removendis,sed oratio pro bonis habendis.Et sic quando postulamus peccata nobis dimitti, Deum deprecamur. Quãdo verò postulamus gratiam nobis cõferri,Deũ oramus.Ideo iste se in vtroq; exauditũ cõfitetur virtute pœnitẽtiæ.Quod ad primu dicit. *Exauduit dominus deprecationẽ meã*.i.peccata remittẽdo. *Dominus orationẽ meũ.suscepit*,gratiã mihi cõferẽdo.Vel fm alios,in isto versu est repetitio eiusdẽ sententiæ sub alijs verbis.& hoc ex magno affectu,& gaudio pœnitentis.Gaudenti .n.nõ sufficit semel dicere q̃gaudet,sed pluris gaudiẽ suum conatur repetere.Etenim hoc pœnitentibus datur exemplum fiducialiter petẽdi, quia pœnitẽtes exaudiuntur à Deo, quia lachrymæ pœnitentis in gaudium terminãtur; ideo à lachrymis incepit .d. *Lauabo per singulas noctes lachrymis* &c.& in gaudiũ finit.d. *Exauduit dominus deprecationẽ meã &c.* Et sic fit in omnibus pœnitentialibus psalmis.

Erubescãt,& conturbentur vehemẽter omnesinimici mei:conuertentur, *dep.em. distinc.2.* & erubescant valdè velociter.

¶ Hic

Malus. Bonus.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Hic prędicit obstinatorum dãnationem. vbi aduertendum ꝙ iste versus duobus modis exponitur. scilicet prædictiuè,& odtatiuè. Si prædictiuè, tunc est prophetia non odtatio. quia hic prædicit, quod futurum sit impiis, qui hic peccatorũ suorũ pœnitere nolunt. q.d. *Me exaudiuit dominus*. quia peccatorum meorũ memor pęnitentiã ago. sed, *Omnes inimici mei*. scilicet contrario modo se habẽtes, scilicet nolentes pœnitere. *Erubescant & conturbentur*. i. erubescent,& cõturbabuntur, *vehementer*. quia. s. maxima cõfusio malis erit in die iudicij. Quare ibi *conuertantur, & erubescant valde velociter*. id est, cõuertentur,& erubescent. Sed quomodo mali tunc conuertentur? dico ꝙ ibi nõ erit conuersio à culpa ad gratiã, sed ab actione ad passionẽ. quare hic mali deridẽt bonos,& simplices, & boni deridentur. sed ibi erit cõuersio, quia boni deridebũt malos,& mali deriserunt à bonis. Vnde dicitur Iob. *Cõuersio. Iob.12.* Deridetur iusti simplicitas: sed in futuro videbunt iusti scilicet malorum collegium,& super id ridebunt, & dicent. Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suũ, sed sperauit &c. O quã magna & mirabilis *psal.51.* erit ista cõuersio: quã benè tunc mali cognoscent: vnde dicẽt de bonis illud Sap. 5. ij sunt, quos aliquã habuimus in derisum, & in similitudinem improperij: nos insensati vitã illorũ ęstimabamus insaniã & finẽ illorum sine honore. & ecce quõ cõputati sunt inter filios Dei,& inter sanctos, sors illorũ est. Et ista conuersio erit celeriter: quia dum non speratur veniet, sicut enim omnibus sperantibus quælibet mora longa videtur. sic & de sperãtibus quodlibet quãtuncunque longum,& distans breuiter ac celeriter venire videtur. Secundò iste versus exponitur optatiuè. vt scilicet hic psal. oret pro malis vt conuertantur ad Deum per pænitentiã, sicut & ipse conuersus fuit. vt illi veniam obtineant, sicut & ille habuit. q.d. Dominus pænitẽtem exaudiuit me. Ergo iam meo exemplo omnes inimici mei erubescãt de suis actibus malis: quia mali sunt & cõturbentur per pænitentiam: & conuertantur per pęnitentiam scilicet ne vadant, quo ibant. Et hoc celeriter. quia scilicet mora in cõuersione peccatoris periculum trahit. Ideo dicitur. Ne tardes conuerti *Ecclesiæ. 5.* ad dominum,& ne differas &c.

64 *26.q.6. agnouimus*

PSAL. VII.

DOmine Deus meus in te speraui: saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

¶Titulus huius psal. est. *Ignorantia Dauid quam cecinit domino super verba Chusi filii Iemini*. Pro cuius declaratione notãdum. Quòd Chus, siue Chusi quãque est nomen proprium, quandoque appellatiuũ. *Chusi.* Vt autẽ est nomẽ proprium; est nomen cuiusdam hominis, qui fuit amicus Dauid. vt habetur. 2. Reg. 15. Hic quãdo Dauid fugiebat persequutus ab Absalõ filio suo, ad instantiam ipsius Dauid finxit amicitias cum Absalone, prætendens se inimicum Dauid, vt omnia, quę Absalon tractaret contra Dauid, ipse sibi significare posset. Tunc ergo accidit *Achitofel* quod Achitofel, cuius consilio Absalon regebatur & persequebatur patrem suum, consilium dedit ipsi Absalõ, vt ipse cum duodecim milibus bellatorũ statim inuaderet patrem suum,& eum perderet, dũ adhuc esset in campestribus, antequam intraret ali-

A quod fortalitium: quia tunc difficilius. cum posset habere. Chusi autem dedit consilium oppositum. d. Scis patrem tuum esse virum bellicosum, & nos fatigatos; melius est ergo, vt pater tuus aliquam ciuitatem ingrediatur. Et tunc congregato toto regno, circũdabimus ciuitatẽ, sic quòd nullo modo euadere poterit manus tuas. Placuit autem hoc cõsilium Chusi magis Absalon, quam consiliũ Achitofel: propter quòd Achitofel indignatus, statim se laqueo suspẽdit. Et Chusi statim occulte scripsit ipsi Dauid, quid actum erat. Et tunc super istis verbis Chusi, Dauid gratias Deo agens,& petens liberari à tam dura persecutione filij sui Absalon, istũ psal. composuit: Dauid enim primum ignorabat consilia Absalõ contra ipsum, sed per verba Chusi sibi reuelabantur. Et sic est sensus tituli. iste psal. est *ignorantia Dauid*: quia prius ignorabat consilia Ab- B salon, quam cecinit domino. s. confitendo se ignorasse: *super verba Chus*. s. quæ ignorantia fuit amota per verba Chus etc. Et ad istum intellectum satis concordat litera psalmi. Sed Hieronimus istũ sensum tituli non approbat. *Hieronymus. Aethiops.* sed vult, quòd Chusi hic sit nomẽ appellatiuum,& non proprium, & significat AEthiopem. Vnde nota, quòd hic Chusi. i. æthiops significat Saulem, eo quòd fuerit denigratus in fama pro iniqua persecutione Dauid,& horrenda persecutione sacerdotum Nobe in odium Dauid vt habetur. 1. Reg. 22. cuius occasionis Dauid fuit culpabilis per ignorantiã crassam. eo quòd pręsente Doegh Idumæo petiuit sibi dari ab Achimelech panes propositionis,& gladiũ Golie ꝙ cũ Sauli per ipsum Doegh fuisset nunciatum, illos sa- C cerdotes fecit occidi. Fuit ergo Dauid hoc ignorãs futurum ignorantia crassa: quia benè poterat scire quod Doegh illum accusaret Sauli. Vñ qñ audiuit mortem illorum sacerdotum, dixit. Ego sum reus animarum omnium. sciebam enim. i. scire poterã, quòd, cum ibi esset Doegh. Idumęus, proculdubio nunciaret Sauli. *al. nunciaret.* Vnde Dauid tunc audiens crudelẽ mortem sacerdotum illorum à Saule factã propter ipsum timuit multũ incidere manus Saul. Et ideo tunc fecit istum psalmum, petens à Deo liberari. Et tunc sensus tituli est iste. Ignorantia Dauid scilicet prædicta, quã scilicet culpã ignorantiæ i. propter quã delendam cecinit dño, scilicet hunc psal. *super verba Chusi*. i. Saulis denigrati in fama, & moribus, quia mandauit occidi sacerdotes domini *filii Iemini*. quia ad literam Saul fuit de stirpe Ie- D mini. vt habetur. 1. Reg. 9. Et secundum istum sensum Dauid fecit istum psal. liberari petens à crudeli ꝑsecutiõe Saulis. Et sic psal. iste diuiditur in duas partes: quia primò Dauid à Deo petit liberari secũdò rationes adducit, quia debet liberari ibi. *Domine Deus meus si feci istud &c.* dic vt Nic de Ly. Iste psal. agit de mysteriis Christi ꝑ historiã prędictam figuratis. Vnde intẽtio psal. est nos monere ad gratiarũ actionẽ ꝓ mysteriis Christi hic fidelibus reuelatis. Et diuiditur in partes sex, quia hic sex reuelantur mysteria Christi, scilicet incarnationis in principio. Secundò passionis: ibi *Si reddidi retribuẽ- E tibus mihi mala*. Tertiò resurrectionis: ibi. *Exurge domine*. Quartò ascensionis. ibi. *Et propter hãc in altum regredere*. Quintò iudicij, & vltimæ retributionis: ibi. *Iudica me, domine secundum iustitiam meam*. Sextò nostrę ꝑ Christũ beatificationis: ibi. *Confitebor domino secundum iustitiam eius*. In prima ergo parte agit de mysterio ĩcarnationis xp̃i. In prima. n. parte ostẽdit mysteriũ incarnatiõis xp̃i nobis esse necessariũ ex duobus. s. rõne liberatiõis à vitiis, & rõne redẽ-

ibi. *Nequando rapiat*. Quantum ad primum sciendũ ꝙ vitia sunt hostes humani generis, qui nos persequuntur. Et quia anima nostra suis viribus destituta sine Dei gratia vitiis non valet resistere, ideo dicitur. *Tre.3. Persequutor. Peccatũ. Inimicus.* Omnes persecutores eius apprehenderunt eam. Sed ab istis inimicis, & persecutoribus solus Christus incarnatus nos liberare potuit, nos corrigendo: nõ enim purus homo nos liberare poterat, qa quilibet peccator erat, nec solus Deus, quia corrector,& liberator videri debet à liberato,& sic necessarium fuit, vt liberator noster Deus esset & homo. *Greg.14. mor.c.1.* Quæ omnia clare deducit Greg. d. Vitiosus homo corrigi non poterat, nisi per Deum. Videri autem debuit, qui corrigebat, vt præbendo imitatiõnis formam, anteactæ malitiæ mutaret vitam. Sed videri ab homine non poterat Deus, homo ergo factus est, vt videri potuisset. Et infra probat quòd B nullus purus homo nos liberare poterat. d. *Nota de incarnatione.* Omnes nos vnica illa persuasio in culpæ contagio ab ipsa radice pollucerat: nullusque erat, qui apud Deũ pro peccatoribus loquens, à peccato liber appareret: quia ex eadem massa cõditos cunctos pãr reatus inuoluerat. Proinde venit ad nos vnigenitus patris & assumpsit à nobis naturã, non perpetrans culpã. Sine peccato quippe esse debuit, qui pro peccatoribus intercedere posset, quia nimirũ alienæ pollutionis contagia non tergeret, si propria sustineret. *Ioan.8.* Sic igitur filius Dei incarnatus solus nos liberare potuit, ipso dicente, si filius vos liberauerit, vere liberati eritis. Si ergo solus filius incarnatus nos à vitiis liberare potest, quid est dicere Deo, libera me à persequentibus me, nisi mysteriũ incarnationis verbi efflagitare? Quod nunc facit Psal. d. *Domine Deus meus, in te speraui libera me &c.* q.d. secundũ glo. O Domine omnium per potentiam, Deus per creationẽ, meus per incarnationẽ, quia tũc seipsum nobis dedit. *In te speraui*: non in me: *libera me*. s. carnẽ assumẽdo. *ab omnibus persequentibus me*. s. ab omnibus spiritualibus inimicis, vitiis. s. & peccatis. Et hoc modo liberari per Christi incarnationem Iob *Iob.17.* à Deo postulabat d. Libera me Dñe,& pone me iuxta te. s. humanitatẽm tuæ personæ vniendo.

65 *16.q.2. visis.*

Nequando rapiat vt leo animam meã: dum non est, qui redimat, neque qui saluum faciat.

Hic ostendit mysteriũ incarnationis ratione redẽptionis. *Incarnatio. Satisfactio. Peccatũ, aliãinde bitum.* Vbi nota, ꝙ ante Christi incarnationẽ genus humanũ propter peccatum sub potestate diaboli erat subiugatum: à qua seruitute non nisi per Christum incarnatum poterat redimi. Cuius D ratio est, quiã nullus poterat pro peccato commisso Deo tantum bonum reddere, quantum mali fuerat peccatum: & tamen homo obligabatur. Deus ergo solus poterat, sed non debebat, homo debebat, sed non poterat, vt ergo idem homo posset debitum soluere, quod debebat, necesse fuit, vt Deus homo fieret, qui vnus existens poterat, quia Deus: debebat, quia homo: etiam ex alio quia nulla creatura poterat nos reducere ad tantam libertatem, *Diabol⁹.* quantam homo habuit ante peccatum nisi solus Deus homo: quia si aliqua creatura nos redemisset rationabiliter serui illius facti essemus, etiã ex alio, E quia ad illum spectat iniuriam remittere, qui iniuriam passus est. Primo autem peccato filius Dei specialiter fuit iniuriatus: quia primi parentes in sapientia Deo voluerunt æquari, sapientia autem fi-

A lio attribuitur. Ex dictis rationibus Christus incarnatus redemptor noster dicitur quia solus ipse nos poterat redimere, quod benè notabat psal. d. Deus redimet animã meã &c. cum acceperit me. s. ad vnionem hypostaticã. *psal 48. Greg.17. mor.c.15.* Quæ benè notãs Greg. d. Ipse namque diabolus peccato primi parentis sub potestate sua quasi iustè tenebat hominẽ, qui libero arbitrio conditus iniusta suadenti diabolo consensit. *aliter hæc littera habetur in originali Gregorii.* Redimenda igitur erat talis culpa, sed non nisi per sacrificiũ deleri poterat. Sed quale sacrificium quærendũ erat pro redẽptione hominis, Nec. n. iustum fuit, vt pro rationali homine brutorũ animaliũ victimæ cæderentur. Non ergo bruta animalia pro rationali ãnimali. i. pro homine, dignæ victimę fuerunt. Requirendus ergo erat homo, qui pro hominibus redimendis offerri debuisset, vt pro ratio- B nali peccante rationalis hostia mactaretur. Sed homo quidem sine peccato inueniri non poterat, & oblata pro nobis hostia quomodo nos à peccato mundare potuisset, si ipsa peccati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo vt rationalis esset hostia homo fuerat offerendus: vt verò peccatis mundaret hominẽ homo etiã sine peccato. Proinde venit propter nos in vterũ virginis filius Dei, qui pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura, nõ culpa. Fecit ꝓ nobis sacrificiũ corpus suũ &c. quibus noster redẽptor est effectus. Ex quibus patet, ꝙ propriè nomine nostri redẽptoris Christus incarnatus intelligitur. *Redemptio.* Sic ergo ratione redẽptionis mysteriũ incarnationis ostẽdit psal. d. *Nequando rapiat vt leo animã meã, dũ nõ est, qui redimat, &c.* q.d. Si nõ veniat Christus carnẽ assumẽdo, qui nos redimat, & saluos fa- C ciat. Leo. s. diabolus, qui tanquã leo rugiẽs circuit, &c. *1.Pet.5.* *Rapiat animam meam*. s. de corpore ad pœnã æternã. Et ideo ne animas nostras rapiat leo diabolus. Misit Deus filiũ suũ factũ ex muliere, factũ sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. *ad Gal.4.*

Domine Deus meus, si feci istud: si est iniquitas in manibus meis. 66 *de pa.di. 6.opportet.*

Hic consequenter agit de sacramento passionis Christi. Et hic stilus loquendi mutatur, quia in pręcedentibus psal. loquebatur in persona propria, postulando Christi incarnationẽ, nunc autẽ loquitur in persona Christi, ostendendo suam innocentiam & patiẽntiam in passione. Et tria facit. Quia primò ostendit Christi innocentiam. Secundò Christi patientiam ibi. *Si reddidi retribuentibus*. Tertiò Christi D passionẽ asperrimam. ibi. *Persequatur inimicus animam meam*. Quantum ad primũ ergo ostẽdit Christus suam innocentiam d. *Domine Deus meus si feci istud, &c.* Vbi primò notandum ꝙ ista dictio, si, in scriptura tripliciter ponitur. s. Quandoque affirmatiuè s. si pro quia Si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet? *Luc.22. Psal.94. Luc.17. Mat.25.* Aliquando negatiuè, vt quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meã. Aliquãdo neutraliter: vt amen dico vobis, ꝙ si perseuerauerit pulsans,&c. & Matt. Si sciret pater familias quã hora,&c. *Peccatũ, Superbia Iniquitas.* Hic autem tenetur merè negatiuè. Item notandum ꝙ quando aliquod peccatum po- E nitur sine speciali nomine tunc significat maximũ peccatorum. s. superbiam, quę est fons, & origo omnium vitiorum propter quod hic dicit gl. Quod quando hic dicitur. *Domine Deus si feci istud*, ly illud significat peccatum superbiæ quæ est radix omniũ

Universidad de Deusto Biblioteca

malorum. Et hoc eſt primum vitium recedentibus ſ.à Deo & vltimum redeuntibus. Per iniquitatem autem intelligitur generaliter peccatũ operis. Ex iſtis apparet ſententia textus, quoniã Chriſtus volens oſtendere ꝙ abſq; peccato proprio paſſus eſt patri ſuo per modũ quærelę d. *Domine Deus*.ſ.pater *ſi feci iſtud*.i.peccatum ſuperbiæ quod ſine nomine dixi. *Si*.i.non feci. *Et ſi eſt iniquitas in manibus meis*. i.non eſt q.d.Chriſtus illud, Nõ peccaui,& in amaritudinibus moratur oculus meus.

Iob 17.

67 Si reddidi retribuentibus mihi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis.

Reddere.

Vbi Chriſtus oſtendit ſuę paſſionis patientiam. Vbi nota ꝙ reddere in ſcriptura quadrupliciter diſtinguitur.ſ.Reddere pro bono bonũ. Reddet Deꝰ mercedem laborum ſanctorum &c.& Matt. Voca operarios & redde illis mercedem,& hoc eſt opus iuſtitiæ. Reddere malum pro malo. Reddet illis iniquitatem ipſorũ,& in malitia eorum diſperdet eos quod quandoque fit virtute iuſtitię:& ſic licet: quãdoque verò liuore vindictæ,& ſic ſpectat ad vitiũ iracundiæ reddere malum pro bono. Nunc redditur pro bono malum, quia foderunt,&c. Et hoc eſt opus ſummę malitiæ, reddere pro malo bonũ. Videte nequis malum pro malo reddat, ſed econtrario benedicentes,& hoc eſt opus ſuumæ patientiæ. Modo ad propoſitum, opus ſumm malitię faciebant perſecutores Chriſti ipſum perſequendo: quia mala pro bonis in paſſione ſua ſibi reddebant Multa bona opera oſtẽdi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Chriſtus verò econtra erga eos habebat opus ſummæ patientię, quia non reddebat malum pro malo, ſed pro malo bonũ, quia vt dicitur, Cùm malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non cõminabatur,&c. Et hanc ſummam Chriſtum in paſſione habuiſſe patientiam patet, maximè cũ pro inimicis oraret, vt non perirent: quod oſtendens ipſe Chriſtus nunc dicit, *Si retribui retribuentibus mihi mala*.ſ.pro malis.ſi.i.nõ retribui malũ pro malo, nec ſolũ ꝓ bono bonũ, ſed quod eſt ſummæ patientię, retribui bonũ pro malis,& tamen ipſi me perſequẽtur, vnde ſubdit, *Decidam ab inimicis meis*.i.tanquam inanis& impotens. *Decidam ab inimicis meis*.ſ. per mortem,& paſſionem.

B Sap.4 Mat.20 Pſal.94. Hiere.18 1.The.5. C Ioan.10 1.Pet.1. Patiẽtia Chriſti.

68 Perſequatur inimicus animam meam & comprehendat & conculcet in terra vitam meam & gloriam meam in puluerem deducat.

Ilq. ue. mo.

Id eſt, perſequetur inimicus animam meam, cõprehendet & conculcabit in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem reducet, quod ideo dicit quia ad horam paſſionis omnis Chriſti gloria in puluerem.i. in nihilum deducta videbatur, quando.ſ.omnia appoſita glorie regali videbãtur in eo: vt puta pro corona regni coronam habebat ſpineã pro ſceptro arundinem, pro purpura veſtem albá, pro ſolio crucem, pro calice ſpungiam aceto plenã, pro familia nullũ ex apoſtolis, quia omnes, eo relicto fugerunt. Vnde tunc merito de diabolo & mẽbris eius Chriſtus poterat dicere illud, Spoliauit me gloria mea, abſtulit coronam de capite meo, deſtruxit me vndique & pereo. Non.n.credendum eſt, quòd Chriſtus iureiurando hoc ſibi impre-

Paſſio Chriſti. E Luc.23. Iob.19.

A cetur, ſed prædicit quod futurum erat, prophetizat ergo & non iurat per execrationem quod eſt grauiſſimum iuſiurandi genus, cum dicit, Si illud feci, hoc patiar, vt ait glo.

Exurge domine in ira tua,& exaltare in finibus inimicorum meorum. 69

Hic conſequenter agit de myſterio reſurrectionis Chriſti,& duo facit: quia, primò reſurrectionẽ Chriſti poſtulat. ſecũdò eius meritum & fructũ indicat, ibi, *Exurge domine Deus meus in præcepto*. Quãtũ ad primum ſciendum, ꝙ Chriſti reſurrectio fuit opus magnæ miſericordię & iuſtitię. Miſericordiæ, quia per illlam & noſtra reſurrectio fiet ad gloriã vltra merita noſtra. Iuſtitiæ, quia per illam fiet reſurrectio malorum ad ipſorum pœnam & vindictam. Sicut Simeon de ipſo Chriſto prędixit. Poſitus eſt hic in ruinam & in reſurrectionen multorum. Etiam ex alio quia per aliam multi per gratiã illuminati conuerſi ſunt ad fidem, quod fuit opus miſericordię,& per illã multi magis obſtinati ſuis iniquitatibus relicti fuerunt, quod fuit opus iuſtitiæ: ideo ipſa Chriſti reſurrectio reſpectu bonorũ, dicitur opꝰ miſericordiæ, & reſpectu malorũ opus iuſtitiæ. Et quia Dei iuſtitia, qua malos punit: per iram figuratur, quia tunc ad modũ irati ſe videtur habere, ideo eius reſurrectio dicitur in ira Dei fieri.i.in iuſtitia. Et hoc eſt quod dicit *Exurge domine in ira tua*.i.nõ ſolum per tuã reſurrectionem dabis bonis gratiam per miſericordiam, ſed & malis pœnã per iuſtitiã. Sic etenim iuſtitiam malorum punitiuam per iram ſignificabat. Dominus in ira ſua conturbabit eos & deuorabit eos ignis.& conſequenter oſtendit ꝙ ſit opus miſericordiæ d. *Et exaltare in finib. inimicorum meorum*. Hic enim oſtẽdit ꝙ per Chriſti reſurrectionẽ diabolus,& angeli eius, qui ſpecialiter inimici dicuntur humani generis, expellentur de poſſeſſione ſua. Poſſeſſio enim diaboli ſunt mali homines quos per peccatũ diabolus poſſidet cum enim iuſtificatur impius, vt dicit glo. & poſſeſſione diaboli migrat in templũ Dei,& in ipſo Deus exaltatur, qui per ipſum prius vilipẽdebatur,& hoc eſt qđ dicit. *Exurge, domine*.ſ.à mortuis. *Et exaltare in finib. inimicorum meorum*.i.in poſſeſſione diaboli & angelorum eius, vbi ſcilicet honoreris à conuerſis hominibus, qui prius erant diaboli poſſeſſio, ſic enim in finibus inimicorũ Deus exaltatur, quando in cordibus conuerſorum grandeſcit & altus colitur & prædicatur, propter quod dicitur. Accedet homo ad cor altũ & exaltabitur Deus. Ad cor altum accedit homo, quando non terrena, ſed cœleſtia meditatur & tunc exaltatur Deus.ſ.in corde eius. Deus enim non in ſe, ſed in corde hominis grandeſcit, vt ibidem dicit glo. Sic enim dicitur Zach.14. Exaltabitur Dominus, & habitabit in loco ſancto ſuo.ſ.qui prius poſſeſſus erat à diabolo. Sic enim exurgere à mortuis Chriſtum, vt diabolus à nobis fugaretur orabat Pſal.d. Exurgat Deus,& diſſipentur inimici eius.

Reſurrectio Chriſti. B Luc.2. Ira Dei C Pſal.20. Diabolus Exaltare D Pſal. 63. Pſl.67

Et exurge domine Deus meus in præcepto, quod mandaſti & ſynagoga populorum circudabit te. 70

23.q.5.e-leuamus

Hic oſtẽdit meritũ,& fructũ Xp̄i reſurrectionis Et primò meritũ, d. *Exurge domine Deus in præcepto*

quod

quod mandaſti. Vbi notandum, ꝙ per domini præceptum intelligitur humilitas, quã Chriſtus maximè exẽplo nos docuit,& verbo.d. Diſcite à me qa mitis ſum,& humilis corde. Et hoc eſt illud præceptũ lucidũ, quod oculos mẽtis maximè illuminat: ſicut ipſos excæcat ſuperbia ei oppoſita. de quo pſal. Præceptum domini lucidum, &c. Per hoc autem preceptum quo ſcilicet Chriſtus vſque ad mortem crucis obediens patri ſe humiliauit, exaltatus per reſurrectionem. iuxta proceſſum apoſtoli Humiliauit ſemetipſum,&c. Declarans ergo meritum reſurrectionis Chriſti.d. *Exurge domine, in præcepto, quod mãdaſti*.i. virtute humilitatis, quam verbis mandaſti, & exemplis tu reſurges. Conſequenter oſtendit fructum reſurrectionis.d. *Et ſynagoga populorum circundabit te*. Synagoga enim dicitur à ſyn quod eſt cõ, & goge aggregatio, vel aggregare:& inde ſynagoga.i.ſimul aggregatio vel congregatio. Per reſurrectionem enim domini congregatio diuerſa populorum circundedit Chriſtum ſcilicet quidã amãdo,& ſe ad Chriſtũ cõuertẽdo,& quidã pſequẽdo. Circũdederunt enim Chriſtum, vt ait glo. Populi vel humilem contemnentes, vt perſequẽtes vel humilem amantes, vt credentes. Quia ſicut dictũ eſt in præcedẽte verſiculo. viſa & prædicata Chriſti reſurrectione, aliqui obſtinati fuerunt ad malũ, non credentes:& aliqui cõuerſi ad bonũ,& facti fideles De primis dicit xp̄s. Circũderũt me canes multi, &c.ſ.ap̄los & fidẽ perſequẽdo. De ſecũdis dicit xp̄s Circundabo domũ meam ex iis, qui militant mihi.

Matt.11. præceptũ. Humilitas. pſal 18. Philip. 2. Synagoga B Circũdatio. pſal.21. Zach.9.

71 Et propter hanc in altum regredere: dominus iudicat populos.

Aſcenſio Chriſti.

Hic conſequenter agit de myſterio aſcenſionis. Sicut enim Chriſtus per incarnationem de alto venit ad ima, de cœlis ad terras, ſic per aſcenſionem ſuam de terris ad cœlum. De imis ad alta eſt regreſſus. Et hic præuidens pſal.d. *In altum regredere*, ſicut em̃ & in pſal.18.dicit. A ſummo cœlo egreſsio eius & occurſus eius vſque ad ſummum eius. Sed quid eſt quod ait? *Et propter hanc*. vbi nota ꝙ hanc refertur ad ſynagogam, de qua ſtatim ſuperius dixit. Et ſynagoga populorum &c. *Et propter hanc*.i.ſynagogã *in altum regredere*. Illa enim ſynagoga, quæ Chriſtũ reſuſcitatũ circũdedit, fuit duplex. ſcilicet amãtium & perſequentium. Et de vtraque dicit. *Et propter hanc in altum regredere*. ſcilicet ad cęlũ aſcẽde vnde *propter hanc*.ſcilicet credentium, *in altum regredere*, vt de alto mittas eis ſpiritumſanctũ. quia ſi in altum regreſſus non fuiſſet, ſpiritusſanctus non deſcendiſſet ad ſynagogam.i.ad populos cõgregatos. Sic enim ipſe Chriſtus dicebat. Expedit vobis, vt ego vadam: ſi enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam vobis eum. Et hoc eſt, quod hic orans pſal. dicit. *Et propter hanc*, ſcilicet congregationem fidéliũ *in altum regredere*: vt ſcilicet eis ſpiritumſanctum mittas. Hoc etiam & de ſynagoga perſequentium dominum intelligitur. *Et propter hanc in altum regredere*. te illi ſubtrahẽdo: quia ſcilicet locum non habes in malis.& ideo ſubtrahendo te illis in altum regredere. Ex prędictis apparet, quàm iuſtè Deus iudicat congregationes, vel ſynagogas diuerſas, ſcilicet bonis dãdo ſpiritusſancti gratiam,& à malis ſe ſubtrahendo, nec cum eis etiam ſpiritualiter habitando. Et ideo ſubditur. *Dominus iudicat populos*. q. d. pſal. Dominus iudicat populos: quia bonis dat gratiam, ſed obſti-

C D Ioan.16. E

A natos in ſua relinquit malicia.& ſic malos diſcernit à bonis. Quod in alio loco orat pſal d. Iudica me Deus,& diſcerne cauſam meam, de gente non ſancta.

Iudica me, domine, ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam mean ſuper me. 72

Hic conſequẽter agitur de vltimo iudicio, quo venturus eſt iudicare bonos,& malos. Et duo facit, quia primò agit de iudicio, quo ad bonos. ſecundò quo ad malos. Secunda pars eſt ibi. *Niſi conuerſi fueritis*. Prima diuiditur in tres partes. quia primò ad bonos iudicandos, primò oſtendit Dei iuſtitiam. ſecũdò Dei miſericordiam.ibi, *Conſumetur nequitia peccatorum*. Tertiò Dei patientiã.ibi, *Deus iudex iuſtus, fortis, & patiens*. Primò igitur oſtẽdit Dei iuſtitiam, quæ bonos iudicando eis iuſtè retribuet. Vnde de hac confidens ait. *Iudica me, domine, ſecundum iuſtitiam meam*. Vbi nota quòd duę ſunt partes iuſtitię ſcilicet declinare à malo:& facere bonũ, quas in pſona iuſtorũ pſal.ſe cõfitetur habere.d. Iudica me dñe, ſ̃m iuſtitiã meã. quæ.ſ.eſt in bonis faciẽdis, *Et ſecundum innocentiam meam*. que ſcilicet eſt in declinandis malis. Sed fortè dices. Qualiter iſte tantũ præſumit, vt ſe tantũ iuſtificet, vt ſecundũ ſuam iuſtitiam iudicari petat à Deo, cum tamen nõ ſecundum iuſtitiam, ſed ſolum ſecundum miſericordiã Dei ſe in præſenti pſal. ſaluari poſtulabat.d. Saluũ me fac propter miſericordiam tuam. Reſponſio. dicitur primò quòd iſta pſal. non dicit optando, ſed prophetizando: vt ſit magis futurorum prædictio, quàm poſtulatio. Secundò quia in pręcedenti pſal. gerebat formam pœnitentis: ideo poſtulabat miſericordiam, qua vocamur ad pœnitentiam. Nunc poſt peractam pœnitentiam, accepta remiſsionis gratia, qua quis iuſtificatur à Deo, ne ſit ingratus, iuſtitiã à Deo ſibi datam, cõmemorat.d. *Iudicia me, domine, ſecundum iuſtitiam meam*. Nõ quidem præſumens de ſuis meritis, ſed magis Deo gratias reddẽs de iuſticia à Deo ſibi data. q.d. ſicut tua gratuita bonitate me iuſtificaſti non meis meritis, ſic per illam iuſticiam à te peto, gratioſè iudicari. Et quòd iſtã iuſtitiam,& innocentiam nõ ſibi attribuat, ſed ipſi Deo notat: cum ſubdit. *Et innocentiam meam ſuper me* q.d. ſecundum glo. Iuſtitiam,& innocentiam dico meam, quia à te mihi data. ideo illam & iuſtitiam & innocentiam dico ſuper me: quia deſuper à Deo ſunt,& non ex me. Et iſto modo dona Dei dicimus noſtra: nõ quia ex nobis, ſed quia nobis data à Deo vt oſtendit Grego. ſuper illo verbo Iob, Reddet homini iuſtitiam ſuã.d. Iuſticia noſtra dicitur, nõ quia ex noſtro noſtra eſt: ſed qa diuina largitate ſit noſtra. Sicut in dominica oratione dicimus. Panẽ noſtrum quotidianum da nobis hodie. Ecce & noſtrum dicimus:& tamen, vt nobis detur, oramus: noſter quippe ſit, cum accipitur: qui tamen Dei eſt, quia ab illo nobis datur:& ergo Dei eſt ex munere & noſter ſit veraciter per acceptionem. Sic & modo iuſtitiam ſuam dicit pſal. quia à Deo ſibi datam confitetur. dicit ergo. *Iudica me, domine, ſecundũ iuſticiam meam*,&c.q.d. ſicut per iuſtitiam tuam mihi datã me iuſtificaſti,& per cõſequens in numero filiorum conſtituiſti: ita ora vt me iudicando ad partem dexteram ponas cum filiis, & bonis. Vel alio modo poteſt decalrari, quòd iuſtitia dicatur noſtra quia ad iuſtificationem hominis requiritur, & Dei:

B Iuſtitia. Quæſtio. C Iudicare. D Greg.24. mor.c.7. E

gratia iustificās, & hominis voluntas mala detestās, & appetens bona. & sic ratione gratiæ dicitur esse Dei, & ratione liberi arbitrii dicitur nostra. secundū enim Augu. Qui fecit te sine te non iustificabit te sine te. Et hoc est, quod dicit magister. ꝙ nō est meritum in homine, quod non sit à gratia, & à libero arbitrio nostro. Et hoc est, quod dicitur Esa. 26. Omnia opera nostra operatus est in nobis, domine Deus noster.

Magister lib. 2. distinc. 27.

73 Consummetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.

Hic ostēdit Dei misericordiā. Et duo facit. Quia primò ostēdit Dei misericordiā in iudicādo. Scdò illam sibi præstari postulat. ibi. *Iustū adiutoriū*. Quātum ad primum dicit *Consummetur nequitia peccatorum*. Vbi nōtandum ꝙ in hoc magna misericordiā Dei apparet in nobis: qa vt merita nostra crescant, per quæ in iudició maiorā nobis præmia dentur, non solum bona, sed etiam mala aliorum, & peccāta ad nostrum meritum proficere facit: quia crescente malicia malorum & peccatorum: & iustorū merita crescunt. Et hoc est, quod dicit apostolus. Diligentibus Deum omnia cooperātur in bonum. Cogitā quantū nequitia tyrānorū profecit martyribus. quia quanto plus eorum crescebat nequitia tanto maior erat victoria, & gloriosior erat corona. In cuius signum quanto maior fuit contra ecclesiā persecutio, ipsa magis crescebat, & dilatabatur. Et hoc est quod dicit Greg. Æternitatis quippe præmia præstolātes vires ex aduersitatibus sumūt quia crescente pugnā, gloriosiorem non ambigunt habere victoriam. Sic itaque electorum desideria, dum premuntur aduersitate, proficiunt. Sicut ignis flatu premitur, vt crescat: & vnde quasi extingui cernitur, inde roboratur. In eo nanque ostendimus quāta ad Deum charitate flagramus: si non solum ad eum per tranquilla, sed & per aduersa & dura transimus. Deus enim summè bonus, mala fieri non permitteret, nisi ipsa mala bonis proficerent. Et hinc est quod sicut quādò bona malis nocent, sic & mala proficiunt bonis. Et hoc non est, nisi ex misericordia Dei, quam habet erga suos electos. Hanc igitur misericordiam notans psal dicit *Cōsummetur nequitia peccatorum & diriges iustum*. q. d. Consummetur nequitia peccatorum. i. perficiatur: vt qui in sordibus est, sordescat adhuc: vt tandem inueniat iustum contra se Dei iudicium, quod prædicit, non optat. Et quia crescēte malorum nequitia, crescunt & merita iustorum, ideo subdit. *Et diriges iustum*, vt per illorum nequitiam dirigatur iustus idest, eius merita crescant. Verum quia per consummationem malitiæ peccatorum à nobis non potest cognosci, in quo crescat iustus & dirigatur, quia maximè versatur in corde quod nobis non patet, sed soli Deo, qui solus nouit corda omnium filiorū hominū: ideo subdit. *Scrutans corda, & renes Deus*. i. cogitationes, & delectationes. i. solus Deus nouit *corda*. i. cognitiones. *& omnes*. i. delectationes, quæ per renes significantur: quia in renibus viget delectatio carnis, quæ communior est cęteris, & maior q. d. Quia Deus nouit quid quisque cogitet, quid quemque delectet: an scilicet cogitationes sint bonæ, vel malæ: an delectationes sint bonæ, vel malę. Ideo ipse solus nouit, quis iustus dirigatur, crescente nequitia malorum, & quis decrescat. Vnde ad Roma. 8. Qui autem scrutatur corda, scit quid desiderat spiritus, scilicet an bonum, vel malum.

Rom. 8. Aduersitas. Meritum Bonus. Greg. 26. mora. ca. 10. Cor. Renes.

Iustum adiutorium meum à domino, qui saluos facit rectos corde. 74

Hic consequenter diuinum postulat adiutoriū. Quia enim statim dictum est, quod nequitia peccatorum dirigit occasionaliter iustum: sciens iste, ꝙ propriis viribus talibus nemo meritoriè resistere potest: ideo in persecutionibus, & aduersitatibus positus vt in illis dirigatur & non deficiat Deum sibi auxiliari postulat. d. *Iustum adiutorium, &c.* Vbi nota quòd Deus illos adiuuando exaudit qui iusta petūt, petentibus autem iniusta, magis contrariatur. Verbi gratiá iens quis ad homicidium perpetrandum, rogat Deum, vt illud peragat faciliter: similiter de adulterio, & aliis malis: nunquid credendum est, Deum talibus patrocinari? Certè minimè quia solum rectis corde iusta petentibus patrocinatur. vnde Chrysosto. Omnis colonus, cuius terrā possidet, illius auxilio opus habet. Et qui iustitiam tenet, nullius auxilio indiget nisi Dei. Et qui in iniquitatibus ambulat, diaboli auxiliū necessarium habet. Colonus enim Dei auxiliū diaboli non requirit. Colonus autem diaboli adiutorium Dei, & si requirit, non inuenit. Vidistine aliquando euntē ad furtum Deum orantem, vt benè prosperet in furto vt nō cōprehendatur in crimine: aut qui vadit ad fornicationem, nunquid signum cruris sibi apponit in fronte, vt non comprehendatur in crimine: quod si fecerit non solum nō adiuuatur, sed tūc amplius tradetur: quia nescit diuina iustitia criminibus patrocinia dare, vnde hoc sciens propheta, solū à Deo iustum adiutorium petit quia multi sunt, q̄ aduersa sustinēt vel pro vana gloria, vel ad alios decipiendū à quorū numero iste se excludit. d. *Iustum adiutorium meum à domino*, *Qui* scilicet ipse solū rectis corde auxiliatur. propter quod subdit. *Qui saluos facit rectos corde*. vnde. Deus in adiutoriū meū intende: Domine, ad adiuuandum me festina.

Oratio. Exaudire. Chrysost. sup. ei. Matth. Psal. 69.

Deus iudex iustus, fortis, & patiens nunquid irascitur per singulos dies? 75

de pæ. di. 1. nun. uil.

Hic ostendit Dei patientiam. Magna est enim patientia Dei, qui peccatores non statim iudicat, sed eos patienter expectat, vt cōuertantur Quis enim saluus esset si peccatores ad pœnitentiam non expectaret. Non Paulus, Christū q persequebatur, nō Petrus, qui Christum negauit &c. vnde ait apostolus. Tū contemnis patientiam eius: ignoras quoniā benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit. vbi glo. Copiosa est patientia Dei. quæ multa peccantibus bona ministrat: blandiens vt ad pœnitentiam attrahat. Copiosa est patientia Dei, quæ tot, & tanta peccantes sustinet, non cito eos punit. &c. Tamen & si modo patiens est cogita quod etiam fortis est, & iustus. Fortis cui nullus resistere potest. Iustus quia nullum peccatum impunitum permittit. Quod ideo dicit, vt magis nos ipsum timendo eius patientiam non contēnamus. Et hæc omnia notās psal. d. *Quod Deus est iudex, fortis, & patiens. Nūquid irascitur per singulos dies*. scilicet peccata statim puniendo q. d. nō. sed expectat ad pœnitentiā, vt cōuertamur. Et, si non conuertamur, grauius iustè puniat ratione contemptus suæ patientię. Illa enim peccata sunt grauiora, arctiori pœna plectenda, quæ diutius animam detinent alligatam. extrà de consue. cum tanto.

Patiētia Expectare. Rom. 2. Peccator.

76 Nisi cōuersi fueritis, gladium suum vibrauit: arcum suum tetendit, & parauit illum.

de pæ. di. 6. in fine.

Hic consequēter agit de iudicio Dei, quo ad malos. Et tria facit. quia primò ponit peccatorum admonitionem. Secundò peccatorum maliciam, & inquinationem. ibi. *Conuertetur dolor eius*. Quantū ad primum dicit. *Nisi conuersi fueritis. &c.* Vbi nota, ꝙ per gladium Dei scriptura sacra intelligitur iuxta illud apl̄i. Assumite gladium spiritus, quod est verbum Dei. Iste est ille gladius de ore Dei procedēs ex vtraq; parte acutus, de quo Apocal. 1. Ex ore eius gladius ex vtraq; parte acutus exibat: quia sacra scriptura ex ore Dei procedit, non humanitus adinuenta, ex vtraque parte acumē habet: qa bonis præmia, & malis minatur supplicia. Silr̄ arcus dicitur sacra scriptura: Arcus em̄ habet duo. s. lignū durū, & chordā mollē. & tn̄ lignū durū per chordā mollē flectitur. Sic sacra scriptura habet vetus testamētum qđ durū erat, & rigoris: quia ibi oculū ꝓ oculo & dentē pro dente, &c. quæ satis dura, & rigorosa erant. Habet & nouum testamentū, quod totum est molle, & pietatis: quia indulgētiam prædicat, & benefacere etiam inimicis. Et sicut per chordā flectitur lignum, sic per nouum testamentū duritia veteris testamēti flectitur, & domatur. Et de isto arcu scripturæ dicit dn̄s. Arcus meus in manu mea instaurabitur, quia. s. sacra scriptura, quę modo malis pœnam minatur, nisi conuertantur, tunc scilicet in vltimo iudicio instaurabitur. i. verificabitur: quia tunc quod verbis modo minatur, verificabitur per exhibitionem pœnæ. Dicit ergo malis minādo. *Nisi cōuersi fueritis*. s. à peccatis vestris. *Gladium suū vibrauit*. i. sententiam, quā modo minatur scriptura, mandabit executioni: quia manifestā vindictā exercet in malis. Et eodē modo *arcum suum*. i. sacrā scripturā quæ modo malis minatur *tetendit & parauit*. tetendit quippe quia ipsam per suos doctores exposuit: vt. s. in ipsa apertè cognoscātur supplicia malorū debita. *Et parauit*. s. ad percutiēdū: *Nisi conuersi fueritis*. Quod ideo dicit, ne remissa putetur Dei patiētia, quæ malos patienter expectat. Ideo dicit parauit arcum suū, vt mox missurus sagittas putetur, sicut qui arcum parat, vt sagittas emittat. Sed quales sagittas emittet: subdit.

Gladius. Ephe. 6. Arcus. scriptura sacra. Iob 29.

Et in eo parauit vasa mortis sagit-
77 tas suas ardentibus effecit.

26. q. 2. in fine. Sagitta duplex.

Vbi nota ꝙ sacra scriptura duplices sagittas cōtinet: quas in iudicio emittet. s. sagittas mortis, & sagittas amoris. Per sagittas mortis iaculabit sententiam contra malos dicens. Ite maledicti in ignem æternū. Sed per sagittas amoris bonos in suo cōfirmabit amore, & gloria. d. Venite benedicti. &c. Primæ sagittæ vocantur vasa mortis, quia mortē perpetuam malis immittent. Secundæ vocantur sagittæ ardentes, quia bonos ad Dei amorem totaliter accendent. De sagittis mortis contra malos dicit dominus. Inebriabo sagittas meas sanguine gladiꝰ meus deuorabit carnes de cruore occisorū. Quod sic loquitur ad significandum acerbitatem pœnæ damnatorum. De sagittis verò ardentibus pro bonis dicitur. Sagittę potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. vbi gl. Sagittæ sunt verba scripturæ sacrę: quia verbis Dei sagittatur cor ad amorē Dei: vt fiat in eo vulnus non liuoris, sed amoris. Carbones verò sunt exempla iniquorum conuersorum ad Deum: qui benè dicuntur carbones, qui ad literam de mortuis reuiuiscunt, quando accenduntur. Ita qui se conuertunt ad dominum, de mortuis reuiuiscunt, igne charitatis calefacti, & suo exēplo alios accendunt: vt quod verbis quis accipit, credat se facere posse. Cum multi etiam delicati & fęminę, vt Agnes, & Agatha, illud implerint. Etiam si multū peccauerint, vt Paulus, & Maria, eo amplius amauerunt. Hæc exempla dicuntur carbones desolatorij, vel vastatorij: quia vastando ad desolutionē ducunt carnales cogitationes, & seculares amores. Et istis sagittis ardētibus vulnerabuntur in iudicio beati: vt ab amore Dei amplius discedere nō possint, de quibus nunc dicit. *Et sagittas suas ardentibus effecit*. Istæ ergo sunt sagittę acutæ quibus quilibet bonus in iudicio vulneratus, dicet illud. Posuit me quasi sagittā electā, in pharetra sua abscōdit me &c. Vel aliter, isti duo versus de Christo intelligūtur: vt per gladiū significetur Christus, qui est verbū Dei. de quo apl̄s. Et gladium spiritus assumite quod est verbū Dei. Iste gladius in primo aduentu suo vagina humanitatis fuit tectus: sed in secundo aduentu vibrabitur, coruscabit. s. lumen suis, & impios terrens. Similiter per arcum, intellige Christum, de quo, Vide arcum, & benedic qui fecit illū: valde enim speciosus est in decore suo. Iste arcus fuit paratus, quando operatione spiritus sancti ex Maria virgine formatus fuit, & homo factus. Fuit tensus, quādo in cruce brachia in modū arcus tetendit. Sed iste arcus habet vasa mortis, & sagittas ardentes: quia in iudicio malos dānabit: sed bonos assumendo, charitate vulnerabit. &c. vt supra.

Deuter. 32. psal. 119. Carbo. Conuersio. Peccator. Esa. 49. Christus. Arcus. Ephe. 6. Gladius. Eccl. 43.

Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. 78

Dolor.

Hic consequenter ponit peccatorum maliciam & demerita, quibus. s. iustè damnabuntur. Ad cuius intellectum notandū, ꝙ in scriptura multiplex dolor cōtinetur. s. dolor deformis. s. peccatum, quod dolor dicitur, quia causa omnis doloris. vnde dicitur. Eos, qui se obseruant à doloribus, scilicet à peccatis, liberabit. Et est dolor informis. s. pœna præsens huius vitæ. Si aūt in potētatibus 80. anni, & amplius eorum labor, & dolor. Et est dolor informatus, scilicet gratia, scilicet dolor cōtritionis. Dolor meus super dolorē, quia scilicet dolor cōtritionis est super dolorem peccati. Et est dolor informans. scilicet passio Christi. O vos omnes, qui trāsitis per viam, attendite, si est dolor sicut dolor meꝰ. Et est dolor damnationis. vnde de dānato dicitur. Omnis dolor irruet in eum. Hic autem accipitur dolor pro peccato. per iniquitatem verbo, & iniustitiam accipe peccatum exterius in operatione, Quamuis enim omne peccatum sit iniquitas. 1. Io. 5. tamen proprius accipitur pro peccato operis. vt habetur psal. 6. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Et similiter iniustitia accipitur hic pro peccato operis, peccata enim interiora abscōdi possunt: sed exteriora patent. Ideo de peccato exteriori, & patenti sub nomine iniustitię dicitur. In iustitiam meam non abscondi. Modo ad propositū quia dictum est, quòd Deus contra malos gladium suum vibrabit, & arcum tetendit. &c. Forte diceret aliquis: ergo Deus est causa damnationis eorū. Re-

Sap. 80. Hiere. 80. Thren. 3. Iob. 10. Iniquitas Peccatū. iustitia Psal. 31. Quæstio.

Universidad de Deusto Biblioteca

ſpondet pſal.d.nō:ſed malicia,& peccatum eſt cauſa damnationis.probat.d.de primo homine. Quia concepit dolorem.i.peccatum in corde *& peperit iniquitatem*.ſcilicet.& iniuſtitiam.peccatum cordis executioni mandando. *Concepit nanque homo dolorē*.i.peccatum à diabolo:qñ conſenſit ſuggeſtioni diaboli.d. Eritis ſicut dii:ſed peperit ex illo conceptu iniquitatem,& iniuſtitiam; quando peccatum in corde conceptum ad actum perduxit, comedendo lignum vetitũ. Et ſimiliter de quolibet alio homine peccante poteſt dici:ꝙ prius concipit dolorē i.peccatum in mente : & poſtmodum ipſum parit *Gen.3.* *Cōcipere* in opere :, vt ſic cuilibet peccatori dicatur illud. Multiplicabo erumnas tuas.Et cauſam ſubdit.qa conceptus tuos in dolore paries.Et quantũ ad hoc notare poſſumus: ꝙ iſte cōceptus peccati eſt multi- *Gen.16.* plex in ſcriptura: ſecundum diuerſitatem peccatorum.ſcilicet cōceptio ambitionis & ſuperbię figurata in Agar. quæ ex conceptu ſuperba eſt effecta. Illa cōcepiſſe ſe vidēs deſpexit dominā ſuā,figurās illos qui ex cōceptu bonorum operum ſuperbiũt. *Eſaie.59* Deceptionis,&maliciæ,quaquis ſcilicet per falſitatem concipit proximum decipere.Concepit dolorem ; & peperit iniquitatem.Concepimus, & locutiſumus de corde verba mendacij. Conceptio carnalitatis & luxuriæ.Luxuria enim eſt quidā intrinſecus ardor,qui non ſolum intus mentem comburit,ſed etiam extra corpus vt ſtipulam conſumit. *Eſaie.33.* Concipientis ardorem,& parietis ſtipulam. Cōceptio crudelitatis, & ſeuiciæ: qui conceptus magis *Oſee.1.* eſt fœmineus quam virilis. Concepit, & peperit filiam & dixit.voca nomen eius abſque miſericordia:quia non addam vltra miſereri. Cōceptio ocioſitatis,& pigriciæ: qua quis bona opera ſolum in fine agere concipit:quod figuratur in Eliſabeth.ꝙ ſolum in ſenectute concepit filium Eliſabeth. Lu. 1.Et ipſa concepit filium in ſenectute ſua. Conceptio maledictionis blaſphemiæ. Iob.21. de impiis dicitur.Bos eorum concepit,& non abortiuit.&c. Iſtæ ergo ſunt malę conceptiones ex quibus in iudicio mali dānabũtur.Vnde oſtēdēs hic cauſam dānationis ipſorũ dicit.*Ecce parturit iniuſtitiā, cōcepit dolorem,&c.* Et iſte talis conceptus eſt quędā cōcupiſcentia interior,quæ exterius operis parit peccatum.Iacobi.1.Concupiſcentia,cum conceperit, parit peccatum.Et de peccato ſimilem ſubdit:dicens.

79 **Lacum aperuit,& effodit eum:& incidit in foueam,quam fecit.**

Lacus. Quaſi d.talis comparabilis eſt aperienti lacum. ſcilicet concipiendo, hoc eſt dicere *Lacum aperuit*: aperiendo mentem ſuam diabolo ſuggerenti & cōſentiendo.*Et effodit eum*.i. ſimilis eſt fodienti lacũ, in parturiēdo per opus,qui enim fodit lacũ operatur:& ſic,qui inſtat operi fraudis,vel peccati , lacũ effodit.Sed quid ſequitur? quòd *incidit in foueam, quam fecit*.i.ſimilis eſt incidenti in foueam, quam fecit.ſic & iſte parauit ſibi foueā.i.dignũ ſe fecit fo- *Prouer. 26.* ueam damnationis peccando:& ideo: merito *incidit in foueam,quam fecit*.i.incidet.Qui fodit foueam incidit in eam.

80 **Conuertetur dolor eius in caput eius:& in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.**

Hic conſequenter ponitur ſententia damnatio- *Caput.* *Corpus.* nis in iudicio contra peccatores. Vbi nota,quòd per caput, quod eſt principalis pars corporis noſtri, ipm intelligitur corpus:ſic enim caput pro corpore accepit ſcriptura.quando Achis dixit ad Dauid. Ego cuſtodem capitis mei ponam te cūctis diebus. Vertex autē hominis,qui eſt ſuperior pars totius hominis,eſt ipſa anima,vel ratio.Et quia in anima magis relucet ſpecies,& imago deitatis,quā in corpore:ideo de anima figuratiuè dr ſub noīe verticis. *Exo.24.* Species gloriæ dñi quaſi ignis in vertice. Cōuertitur ergo dolor in caput,qñ corpus per dolorē,ideſt,per peccatum punitur æternaliter,Deſcendit iniquitas in verticem quando damnatur æternaliter. Volēs *Iudicium* ergo iſto oſtendere,quòd in iudicio mali propter peccatũ dānabuntur æternaliter,& quo ad corpus & quo ad animam,dicit.*Conuertetur dolor eius in caput eius*.ſcilicet quo ad corpus, *& in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet*. cum ſcilicet pœnis æternis ſubiicientur.Vnde merito de damnato tunc poterit dici illud.A planta pedis vſque ad verticem nō eſt in eo ſanitas. *Eſa.1.*

Confitebor domino ſecundum iuſtitiam eius:& pſallam nomini domini altiſsimi. 81

Confeſsio Hic vltimò agit de myſterio noſtrę beatificationis per Chriſtũ. Vbi notandũ primò, ꝙ multiplex eſt in ſcriptura confeſſio.ſ.confeſſio reorũ damnatiua.qua.ſ.quis in iudicio forali crimen ſuum confitetur.de qua dicitur in canone;ꝙ ſecundũ confeſſa,& ꝓbata iudex iudicare debet.Et de iſta dixit Ioſue ad Achor. *2.q.1.* *Ioſue 7.* Fili,cōfitere,& indica mihi quid feceris:ne abſcōdas.Reſpondit ei Achor. Vere ego peccaui &c.Et ex iſta cōfeſſione fuit damnatus ad mortē.Confeſſio peccatorũ purgatiuā:de qua pſal. 31.Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiā meam domino.&c.Et de iſta dicitur, ꝙ confeſſio ſubitā *26 q.6 cō ſ. omnium.* latroni pēdenti in cruce,ſubito aperuit paradiſum. Confeſſio grarum redditiuā,de quā dr. Confitemini domino quoniā bonus:qm̄ in ſæculum miſericordia eius. *Pſal.105.* Et iſta tali confeſſione omnis creatura ſuo modo cōfitetur domino.ſ. vel per ſe, vel per rationales creaturas.ſicut illa, quę nō habent ſenſum laudādi,quæ tamē Deũ laudāt: quia nobis materiā laudis pręſtāt. Tamē homo maximè ſic tenetur Deo cōfiteri.i.gratias agendo ipſum laudare. Confitebor domino nimis in ore meo.Quod maximè faciũt beati in patria.iuxta illud. *Pſal.108.* *Pſal.88.* Confitebunt cœli mirabilia tua,domine.i.homines cæleſtes,qui habitāt in cœlis:qa beati,qui habitāt in domo tua domine,in ſæcula ſæculorũ laudabũtte. Et de iſta cofeſſione laudis,quam beati faciũt in patria hic dicit pſal.*Confitebor domino ſecundum iuſtitiam eius*.i. ꝓpter iuſtitiā eius.q.d.expreſſi ſuperius,quō iuſtitia Dei iuſtè malos puniet:& iuſtè bonos præmiabit.Ideo ego *Confitebor* cũ bonis domino : quid?ꝙ iuſtè dānat malos,& bonos præmiat : & ſic *pſallam nomini domini altiſsimi*.ſ.in patria. Pſallere enim ad gaudium pertinet:quòd commune erit hominibus beatis cũ angelis. Vnde quilibet beatificādus dicit illud pſal.In conſpectu angelorũ pſallam tibi &c. *Pſal.137.*

PSAL. VIII.

Domine dominus noſter,quā admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. 82

Titulus huius pſalmi eſt. *In finem pſal. Dauid pro torcularibus*: pro eius euidentia notandum quod ſicut in ſcriptura diuerſæ res eodem nomine *De conſe d. 4. poſt quam aſcendit.*

quan

quandoque nominatur propter diuerſas proprietates ſignificati illius nominis : vt leonis nomine quandoque ſignificatur Chriſtus,quandoque diabolus.Sic econtra quandoque eadem res diuerſis *Eccleſia.* nominib. nuncupatur.Ad propoſitum ergo eccleſia catholica licet ſit vna, nomina tamen habet diſtincta:quia quandoque vocatur ſponſa , quandoque mater,quandoque area, quandoque torcular. Dicitur ſponſa:quia Chriſto per fidem copulatur. *Can.4.* Veni ſponſa mea veni.Quandoque dicitur mater: *Mat.12.* quia nos per fidem generat. Hæc eſt mater mea: quicũque enim fecerit voluntatem patris mei,&c. Vocatur area:quia ſicut in area grana à paleis, ita in eccleſia boni à malis opere miniſtrorum ſeparantur.non loco ſed effectu,& quaſi à tegumentia purgantur;& vt frumenta in area à paleis.Quę tamē neceſſaria erant,vt ſimul orirentur & creſcerent,& ad maturitatem peruenirent,eo quòd vita malorum proficit bonis.Vnde de eccleſia dicitur, *Mat.3.* Chriſtus permundabit aream ſuam,& congregabit triticum ſuum in horreum ,paleas autem comburet igni,&c.Quādoque verò dicitur torcular.quia ſicut in torculari vinum diuiditur à vinaciis,ita in eccleſia boni ſeparantur à malis:& ſicut vinũ cum vinaciis creſcit,& matureſcit: ita mixtio malorum bonis eſt neceſſaria.qui ſimiliter incipiũt,creſcũt, & conſummantur:ſed boni in bono,& mali in malo in futuro verò etiam loco ſeparabũtur.Vel iō *Torcular* eccleſia dicitur torcular,quia ſanguine ſanctorum martyrum eſt expreſſa,& collecta.In eccleſia enim ſicut in torculari corpora eorum:qui pro nomine Chriſti afflictione perſecutionis calcātur,quaſi actiua remanent in terra:animæ verò ad requiē cœleſtis habitationis emanant.Et quia iſta fiunt in eccleſia catholica,ideo ipſa nomine torcularis exprimitur.Cum ergo in titulo ponitur pro torcularibus nihil de viſibilibus torcularibus intelligitur, ſed de ſpiritualib.per viſibilia torcularia ſignificatis.i.de eccleſia.Quia de eccleſię conſtitutione & cauſa cōſtitutionis hic agitur in iſto pſal.ſ.de Chriſti aſcēſione,& ſpiritusſancti miſſione. Cum enim Deus poſt reſurrectionē aſcendit,miſit ſpiritũ ſanctum in apoſtolos, & in alios fideles quo impleti prædicādo eccleſiam congregauerũt: & proprio ſanguine quaſi per torcular de ipſorũ corporib.expreſſo.Ex Prędictis pōt patere titulus pſal.qui eſt. *In finem pſal.Dauid pro torcularib*.i.iſte pſal. Dauid in finem nos dirigens.ſ.in Chriſtũ eſt agens de torcularibus.i.de eccleſiis,quia.ſ.agit de eccleſiarum conſtitutione & de cauſa conſtitutionis.Intentio pſalmiſtę eſt errorem Iudęorum,qui dicunt tantũ In Iudęa Deum notum:& Donatiſtarum, quitantum in Africa dicunt veram eccleſiam eſſe,& omnium ſimiliũ cōfutare,quibus dictis accendo ad pſalmi diuiſionem.Vbi primò ſciēdũꝙ totus iſte pſal. eſt de victoria facta per Chriſtum cuius virtute cōgregata eſt eccleſia ſub ipſo Chriſto:cuius Chriſtꝰ eſt caput.Vñ iſte pſal.nō fundatur ſupra aliq̃ hiſtoriā,ſed immediatè agit de ipſo Chriſto. vnde & Chriſtus iſtũ pſal.de ſeipſo eſſe factũ oſtēdit.nā cũ *Matt.21.* pueri.in tēplo ad Chriſti laudē clamarent,Oſanna filio Dauid,principes ſacerdotũ indignati dixerũt ei,Audis qd iſti dicũt?q.d.nō deberes ſuſtinere talē falſum applauſum.Et Ieſus rñdit eis.Nunqd nō legiſtis.*Ex ore infantiũ & lactentiũ perfeciſti*,&c.q.d. Vos qui legitis ſcripturas deberetis intelligere qd hoc ſcriptum eſt de me.Hoc patet ēt per apoſtolũ. *Heb.2.* vbi magnā partem iſtius pſalmi inducit dictam de Chriſto dicēs ſic.Quid eſt homo ꝙ memor es eius &c.vſque ibi oīa ſubieciſti ſub pedibus eius.Quod poſtea exponendo de Chriſto dicit.Eũ aũt qui modico quam angeli minoratus eſt,videmus Ieſum ꝓpter paſſionē mortis gloria & honore coronatũ.Nec pt dici:ꝙ iſtę expoſitiones ſint myſticę,& nō literales:quia Chriſtus loquebatur legiſperitis,& apoſtolis hebræis,qui non recipiebant niſi literalem ſenſum.Agit igitur totus iſte pſal.de Chriſto:iccirco intitulatur *pro torcularibus*:eo quod ſanguis Chriſti de corpore ſuo fuit expreſſus per coronam ſpineā , per flagella,& vulnera,ſicut vinum exprimitur in torculari. Item ſciendumꝙ licet triumphus & victoria Chriſti peruenerunt rōne ſuæ humanitatis patientis in cruce,vt oſtēdit apoſtolus. Humiliauit ſemetipſum factus obediens,&c.propter qd *Phil.2.* & Deus exaltauit illum,&c. Effectiue tamen virtute deitatis.Et ſm hoc pſal.primò agit de Chriſti deitate,ſecundò de eius humanitate.ibi,*Quid eſt homo quod memor es eius*.Circa primũ .ſ.circa deitatē Chriſti ſic procedit,qa oſtēdit ꝙ Chriſtus rōne ſuę deitatis,primò eſt admirabilis:ſecundò ꝙ eſt ineffabilis.ibi.*Quoniam eleuata eſt*.tertiò ꝙ eſt laudabilis. ibi.*Ex ore infantium*.quartò ꝙ eſt per creaturas intelligibilis.ibi,*Quoniā videbo cœlos*.Qm̄ ergo ad primum oſtendens ꝙ deitas Chriſti eſt admirabilis totum mundo,dicit,*Domine dominus noſter quā admirabile &c*.Vbi primò notandum ꝙ quis nomen dñi dñs, *Nomen Dominus* eo quod ſignificat poteſtatem appropriatè,cōpetat patri:tñ quia eſt nomē cauſæ, ſicut & hoc nomen Deus:ideo etiā de qualibet perſona diuina dr,ſicut & Deus.Quod .n.dicatur de patre,& ēt de filio patet pſal. 109.Dixit dñs dño meo .i .pater filio.hic aũt accipitur pro filio:qa hic filio loquitur pſal.Et nota ꝙ bis vocat eũ dñm ratione creationis & gubernationis,& ratione ſpecialis cultus & protectionis,Primo mō eſt omnium generaliter dñs.Heſter. Dñs omnium tu es & dñi eſt terra,&c.Secũdo modo ſpecialiter eſt dñs fideliũ:qui ſingulariter dicũt *Ioan.19.* illud Io.Dñs meus,& Deus meus. Nomen aũt hic accipitur pro fama,& gloria.ſicut de Iuda Machabeo *1.Mac.6.* dr ꝙ dedit ſemetipſum vt liberaret populum ſuum,& acquireret ſibi nomen æternum.Et ſic accipitur hic *admirabile eſt nomen tuum*.i.fama & gloria tua.Et nō ſolum in vno loco:ſed *in vniuerſa terra* *Admirabile.* q.d.Deo fama,& gloria tua vbique eſt admirabilis,nō ī Iudæa tm̃,vt dicũt Iudæi,nō in Africa tm̃,vt dicunt Donatiſtę.Iudæi ergo,nec donatiſtæ nec aliquis alius ſibi vendicet,ꝙ eſt cōe omnium.¶A d hoc aũt declarandũ.ſ.qualiter,& quare nomē Chriſti quo ad deitatē eſt admirabile in vniuerſa terra .Eſt notandũ,ꝙ aliquis in ſcriptura admirabilis redditur ꝓpter multa.ſ.rōne ptātis & efficaciæ: ratione veritatis,& facundiæ, rōne ſanctitatis & iuſticiæ,rōne formoſitatis,& decētiæ,rōne paupertatis voluntarię,rōne triumphantis & victoriæ, q̃ oīa in Chriſto fuerunt excellenter propter quod admirabilis vniuerſaliter prædicatur, primò quis admirabilis prędicatur ratione poteſtatis : ſi admirantur hoīes magna opera conſequens eſt,vt admiretur & facientē,vnde Iob 5.Ad Deum ponā eloquium meũ,qui facit mirabilia abſq; numero. Sic & rōne poteſtatis Chriſtꝰ vbiq; admirabilis redditꝰ dicēte pſal.*Domine dominꝰ noſter quā admirabile &c*. q.d.ſm gl.*Domine admirabile eſt nomē tuũ*.i.gloria & fama tua.& hoc pp creaturas tuas quas feciſti,& regis.Admirabile dico,& infinitũ,nullus .n.mortaliũ ſufficit omnes creaturas cognoſcere : in quibus te

 nobis

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobis admirabilem facis. Et nota secundum aliam gl. quòd Dei nomẽ Christi admirabile diuersimodè est in terris diuersis. Primò est mirabile in terra vbi timetur & nõ amatur: & sic fuit mirabile apud Aegyptios inter quos mirabilia sua operat⁹ est Deꝰ tanquã in seruos & rebelles non vt in filios. Exo. 3. dixit dominus. Extendam manum meã & percutiam Aegyptum in cunctis mirabilibus meis. Secũdò est admirabile in terra, vbi amatur & nõ timetur seruiliter, vt in iustis & beatis. Ecc. 44. Audiẽs auris admirabit. & Esa. 60. Tũc videbis, & affluues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. Tertiò mirabilis in terra, vbi amatur & timetur, & sic est admirabilis apud nouiter cõuersos, nondum perfectos, & sic mirabilis fuit apud Pilatum qui amabat, sed Cæsarem timebat seruiliter. de quo dicitur Matth. 27. ꝙ Christus nõ respõdit ei: ita vt miraretur præses vehementer. quia ergo oĩs terra sub aliqua ista rum triũ partiũ continetur: ideo nunc benè de eo dicitur. *Admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.* Et de hoc diffuse vide Gre. 6. mo. c. 6. sup illo verbo Iob. Qui facit mirabilia, &c. Secũdo quis admirabilis redditur ratione veritatis, & facundiæ, siue eloquentiæ. Sic. n. serui Holofernis audiẽtes sapiẽtiam & eloquentiam Iudith, admirabantur Iudith. 11. dicitur ꝙ admirabãtur sapientiã Iudith, & dicebant alter ad alterum. Non est talis mulier super terram in aspectu, & sensu verborũ. Sed quis rõne sapientiæ & facundiæ magis admirabilis Christo? Vnde de Christo dr. Cepit Iesus in synagoga docere, & multi videntes admirabãtur in doctrina eius dicentes. Vnde huic hæc omnia? & quę est sapientia quæ data est ei? &c. Et Lucæ 4. Mirabãtur oẽs in verbis gratiæ, quę procedebant de ore eius. Tertiò quis admirabilis redditur rõne sanctitatis. Si enim effectus insolitus inducit admirationem, quõ sanctorum vita nõ erit admirabilis? ꝙ de terra creati nihil amant terrenum, sed tẽplum Dei effecti in cœlestib. cõuersantur. vnde rõne sanctitatis illa mater septem fratrũ vidẽs eos ꝑ lege Dei martyriza ri, sanctitate eos conforrans admirabilis omnib. facta fuit de qua dr. Supra modum aũt mater admirabilis, & bonorum memoriã digna parẽtes singulos filiorum hortãbatur. Sed quis sanctitate mirabilior Christo? certè nullus, quia ipse sanctior cęteris. vñ de ipso dr psal. 67. Mirabilis Deus in sanctis, & gloriosus. Et ẽt videtur in dictione admirabilis. Vnde rõne omnium prędictorũ quãtũ admirabilis nobis sit Deus, ostendit Grego. Quis omnipotentis Dei mirabilia scrutari sufficiat? ꝙ cuncta ex nihilo creauit, ꝙ propria mundi fabrica mira potentiæ suę virtute disposita & super aera cœlum suspenditur: & super abyssum terra libratur: ꝙ hominem fecerit: vt ita dixerim in breui colligens mundum alterũ, sed rationabilem: ꝙ hunc ex anima & carne constituens, in inuestigabili virtutis dispositione permiscuit sputum & lutum. Sed tamen in his oĩb. Deum admirabilem admirari negligimus, quia ea quę incomprehensibili indagatione mira sunt, humanis oculis vsu viluerunt, vñ fit, Si mortuus homo suscitetur omnes in admiratiõe exibunt: & quotidie homo qui non erat nascitur: & nemo miratur: cũ tñ procul dubio omnibus constet ꝙ plus sit creare quod non erat, quàm reparare quod erat. Quia arida virga Aaron floruit, cũcti mirati sunt. Quotidie ex arenti terra arbor producitur vilisque pulueris in lignum vertitur, & nemo miratur. Quod ex quinque panibus quinque millia hominum satiata, & escæ in dentibus hominum creuisset: cũcti sunt mirati: sed quotidie sparsa semina plenitudinem multiplicantur spicarum & nemo admiratur. Aquam in vinum semel conuersam cuncti videntes admirati sunt. Sed quotidiæ humor terrę in radicem vitis attractus per botrum in vinum vertitur & nemo miratur. Mirabilia itaque sunt opera Dei quę homines mirari negligunt quia ad cõsiderandum vsu torpescunt. vnde psal. 110. Mirabilia opera domini exquisita in omnes voluntates eius, Sed ista omnia esse miranda, considerans psal. dicit, *Domine dominꝰ noster quam*, id est, infinitè *admirabile est nomẽ tuum in vniuersa terra.* Quia etsi Deus aliqua mirabilia in vna parte mundi facit, quę nõ facit in alia, nulla tamen est pars mundi, in qua non operetur mirabilia.

Matt. 6.

Mirabile

Greg. 6. lib. mora c. 6.

Opera misericordiæ

Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos. 83

Hic consequenter ostendit, quòd Christus ratione suę deitatis à nobis est ineffabilis: quia s. de ipso vt dignus est, loqui non possumus. Vbi primò notãdum quòd per magnificentiam Dei intelligitur Christus secundum Apostolum. 1. Cor. 1. est virtus & sapientia Dei. Per virtutem autem, & sapientiã fiunt opera magna, circa quę consistit virtus magnificentię, vt dicit philosophus. Et ideo de Christo qui in nubibus est ad cœlum eleuatus, sub nomine magnificentię dicitur psal. 67. Magnificentia eius. i. Christus, qui est magnificentia Dei in nubibus per cœlum autem intelligitur quilibet scriptura sacra quæ de cælestibus agit: iuxta illud psal. 18. Cœli enarrãt gloriã Dei. Quãdoq; rationalis creatura. s. angelica, & humana. De angelis dicitur Mat. 6. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. De hominibus vero dicitur Iob 15. Cęli non sunt mundi in cõspectu eius. Volens ergo ostendere ipsum Christum quo ad deitatem eius, nobis fore ineffabilem, dicit. *Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos.* id est, super omnes scripturas, sup omnes homines & super cœlos angelos. Vnde glos. *super cœlos* .i. super scripturas. Quia excedit eloquia omnium scripturarum incomprehensibilitate. Vel *super cœlos*. i. super omnes rationales creaturas humanas & angelicas. Scripturæ autem mẽrito cæli dicuntur, qa diuina mysteria celant. Eleuatus est ergo Christus super omnes cœlos: quia tantam excellentiam cœli quasi nube tecti comprehendere non possunt, vnde quasi nube obumbrati dicuntur. Qui operit cœlum nubibus. si autem cœli accipiãtur materialiter tunc hic expressè prædicit Christi ascentionem. De qua apostolus. Quod ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. Quod ideo dicit, Quia Christi humanitas super omnes cœlos ad dexteram patris est eleuata. Et de ista eleuatione ad literam dicitur. Et videntibus illis, eleuatus est, &c. Ascendit super cœlum cœli ad orientem. Et si quæras, quomodo Christus etiam secundum deitatem incomprehensibilis est à nobis vel angelis, nonne clarè videtur à beatis? Respondeo quòd sic sed non comprehenditur: quia non videtur quantum in se visibilis est. Iuxta illud. 1. Tim. 6. Deus habitat lucem inaccessibilem. &c.

Cœlum Scriptura

A scientia Eleuatio

Psal. 146.

Ephe. 4.

Actuũ 1.

Psal. 67.

Ex ore infantium, & lactẽtium perfecisti laudem propter inimicos tuos vt destruas inimicum & vltorem. 84

Hic consequenter ostendit ꝙ etsi est incõprehẽsibilis tũ à nobis est laudabilis. Vbi notandũ ꝙ infantes & lactentes aliqñ dicuntur ſm ętatem, aliqñ secundum innocẽtiã, & puritatẽ. Primo modo dr Matt. 18. ꝙ apostoli offerebant ad Iesum infantes, vt tangeret eos. Secũdomodo dicitur 1. Petri. 2. Quasi modo geniti infantes rationabiles sine dolo, &c. Quantum ad primum modum vult ostẽdere quod non solum ab angelis laudatus est Christus, s. in natiuitate qñ angeli cantauerunt, Gloria in excelsis. Sed ab infantibus & pueris qñ. s. vt habetur Matt. 21. Videntes principes sacerdotum, & scribæ pueros clamantes in templo, & dicentes, Osanna filio Dauid indignati sunt, & dixerunt. Audisti quid isti dicunt. Iesus autem dixit eis, vtique: nunq̃ legistis, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Et qñ ad hoc dicit: *perfecisti laudem.* ad denotãdum quòd ista laus infantium mirabilior fuit quam laus angelorum. Primò quia isti cõfitebantur Christum verum Deũ dicentes. Osanna. i. obsecro saluain excelsis. Nullus autem salutem in excelsis, s. gloriam dare põt, nisi Deus. Gratiam & gloriam dabit dominus. Et in hoc hæc laus æqualis fuit angelorum laudi, Sed ratione efficientis hæc fuit perfectior: quia isti pueri erant illiterati qui ex scientia legis & prophetarum Christi deitatem cognoscere non poterant, vel confiteri, ꝓpterquod ista laus vt processisse immediate à spiritusancto, linguas istorum infantium mouẽte ꝑ se & immediatè, sicut locutio asinæ Balaã non fuit ab ea nisi passiuè, sed effectiuè fuit ab angelo lingua eius mouente. Et ideo quãto spiritussanctus perfectior est angelo tãto ista laus puerorum fuit pefectior laude angelorum. Et ideo istã laudem perfectam ostendens dicit, *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Si autem accipiantur infantes nõ ętate sed puritate: sic per infantes accipiuntur apostoli, & alij simplices: quorũ laus est perfectior, & mirabilior quàm laus à sapientib. mundi data. quia ista inspiratione spiritusancti, illà humano studio dicta. Et hoc est quod ait gl. Infantes & lactentes nõ solũ ꝓ ętate, sed pro simplicitate accipimus sicut Petrus ait. Quasi mõ geniti infantes, &c. Et sic infantes ostẽdit apostolos: quoniam stulta mũdi elegit Deus vt fortia confunderet, Vñ hæc perfectior est laus, quia ad eam nõ humana sapientia sed diuina grãtia accedunt. *vt destruas inimicum & vltorem.* Vbi nota ꝙ populus iudeorũ, singulariter Christo inimicabatur iuxta illud Mat. 10. Inimici hominis domestici ei⁹. Dicebatur ẽt vltor quia sub velamine & titulo iniurę legis Mosaicæ, Christum persequebatur. Ex dicta autem laude fuit destructus populus Iudæorum: quia per istam laudem puerorum, & eius increpationem principes sacerdotum & maiores confusi fuerunt. Matthæi. 21. Vel inimici, & vltores dicuntur omnes pagani & idololatrę, qui dicuntur inimici Christi secũdum Glossa. Quia generaliter inimici Christi dicuntur omnes, qui dispensationi per crucem factæ contradicunt. Vltores autem dicuntur, quia idolorum suorum hominem ardentissimè vindicabant, sed isti per laudem ex ore infantium fuerunt destructi quando ad prædicationem apostolorum, dissipatis idolis, gentes ad Christum conuersæ fuerunt. Vnde isti infantes in puero Hieremia figurantur cui dixit dominus. Ecce constitui te super gentes, & regna vt destruas, & ædifices, &c. vt destruas, s. gentilitatem: & ædifices ecclesiam.

Apostoli

Iudæus

Inimicus vltor.

Vere. 1.

Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum: lunam & stellas quę tu fundasti. 85

Hic consequenter ostendit ipsum Christũ Deũ per creaturas intelligibilem esse à nobis: quia per cognitionem creaturarum ipsarum creator cognosci potest: vt ait apostolus. Inuisibilia Dei per ea, quę facta sunt à creatura mũdi intellecta cõspiciuntur. Sic enim philosophi ex cognitiõe ceraturarum intellexerunt ipsum Deum, per quẽ omnia facta sunt. Et quia inter creaturas visibiles cœlum, & stellæ & luna cum sole excedunt: ideo magis ex istorũ cognitione cognouerunt Christi deitatem, per quem ista sunt facta. Et hoc est quod dicit. *Quoniam videbo cœlos tuos*, &c. Quasi dicat ex ista visione tu Deus à nobis es cognoscibilis. Et hoc est quod dicitur sapien. 13. A magnitudine enim speciei, & creaturę cognoscibiliter poterit eorũ creator. Vel ãliter per cælos intellige apostolos qui gloriã Dei per mundum prædicauerũt. psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei. Per digitos verò intellige sanctũ trinitatem: quæ tribus digitis significatur in scripturã. Esaiæ. 40. Tribus digitis appendit molem terrę. Per lunam intellige vniuersalem ecclesiam, quæ lumen suum non à se, sed à sole recipit, id est, à Deo. quæ quanto remotior est à sole, tanto amplius illuminatur & crescit, quia quando Deus ecclesiam suã videbatur relinquere manibus persecutorum: tunc clarior erat sanctitate, & maior fidelium numero: quanto autem magis Deus illi propinquior creditur dando illi pacem & temporalium abundantiã, tanto minus clarescit sanctitate, & minor fideliũ numero apparet. Et quia ecclesiam suam Deus virgini matri protegendam specialiter commisit, ideo de ipsa sub nomine lunę dicitur, Mulier amicta sole & luna sub pedibus eius. Per stellas verò intelligẽ ecclesias particulares, sicut dicitur Apoca. 1. Septem stellæ, septem ecclesię sunt, Est ergo sensus, Tu ergo Deus hominibus es cognoscibilis s. per prędicationem apostolorum mundo innotescens. *Quoniam ego.* s. in posteris meis *videbo cœlos tuos.* s. apostolos tuos & ꝓdicatores, qui te mundo manifestabunt: *Qui sunt opera digit orum tuorũ.* s. operatione trinitatis facti & illuminati. Et sic videbo. s. ꝙ eos, & ipsorum prdicationem *lunam & stellas* .i. ecclesiã vniuersalem Romanam, & alias particulares ecclesias. *Quas tu fundasti.* Quod ideo dicit: quia apostoli solũ ministri fuerant ædificationis ecclesiæ: tu verò auctor & magister. Et hoc est qđ de Deo dicitur psal. 137. ꝙ fecit lunam & stellas in potestate noctis, quia ad hoc ecclesia Romana. s. luna, & stellæ aliæ ecclesię particulares à Deo mediantibus apostolis sunt fundatæ vt de credendis illuminet noctem vitę præsentis.

Cognitio Deus. creatura Rom. 1.

Apoca. 12.

Ecclesia Aduersitas

Quid est homo quòd memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? 86

Hic consequenter agit de Christi humanitate. Et quatuor facit, quia primò ostendit incarnationis Christi beneficium. Secundò Christi passionis meritum. *Minuisti eum paulominus.* Tertiò Christi dominationis imperium ibi. *Omnia subiecisti*

11. q. 3. ad mensã

Universidad de Deusto Biblioteca

cisti. Quartò concludit ex prædictis psalm. principium. ibi, *Domine dominus noster*, Primò ergo ponit incarnationis Christi beneficium, ostendens ꝙ non ex meritis nostris, sed solũ sua gratia Deus per filiũ suum nos visitauit: qñ. s. verbum caro factum est: ꝙ dicit, *Quid est homo* &c. Vbi primò notandum, ꝙ hic per hominem omnes peccatores intelliguntur, sed p filiũ hominẽ iusti. vt dicit gl. Vñ ad faciẽdã differentiam inter hominem, & filium hominis distĩctionẽ intermediã ponit. d. homo aut filius hoĩs q̃ hõ est. sed nõ ecõtrario, vt Adã qui fuit homo, sed non filius hominis. Homo ergo hic accipitur, omnis qui portat imaginẽ terreni hominis. i. omnis malus & peccator. Filius aũt hoĩs specialiter dr̃ Christus, & sic imitatione filius hominis dr̃ omnis qui portat imaginẽ Christi. s. oĩs iustus imitator Christi & vtrosque respicit Deus sua misericordia. s. malos & bonos, sed malos respicit seiũctim à Deo bonos autem quasi ꝓpinquos, & præsentes. Et hoc est quod ait. *Quid est homo*. s. peccator. *quod memor es eius*. q. n. per memoriã aspicitur, quasi lõgè positũ vix cõspicietur. Itẽ nota, quod p visitationem Dei incarnatiõ verbi intelligitur. iuxta illud Luc. 1. Benedictus dominus Deus Israel; quià visitauit, & fecit redemptionẽ plebis suæ. Ostẽdens ex nullo nostro merito verbum esse caro factum, ait. *Quid est homo*. i. peccator. *aut filius hominis*. i. iustus. *Quid est*. i. q̃d est meritum eius. *quia visitas eum*: ipsum assumendo ad verbi vnionem. q. d. nullũ fuit meritum eius Sic enim dicit apostolus. Apparuit humanitas saluatoris nostri Dei. i. Deus in humanitate non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

Homo. Filius. — Peccator. — Incarnatio. Visitatio. — Ad Ti. 3.

87 Minuisti eum paulominus ab angelis gloria & honore coronasti eum & cõstituisti eum super opera manuũ tuarum.

Hic ostendit meritum Christi passionis. Vbi notandum ꝙ meritum exaltationis Christi fuit humilitas passionis eius iuxta illud apostoli. Humiliauit semetipsum, &c. ꝓpter quod Deus exaltauit illum, &c. quamuis aũt Christus dignitate maior esset angelis vt ꝓbat apostolus. Et hoc rõne suppositi, tñ vt nos sua passione redimeret: ĩ hoc minor angelis est effectus. quia fuit passibilis, & mortalis quod angelis non cõuenit, qui sunt merè spiritus. In hoc ergo fuit meritũ Christi quia minoratus ab angelis s. qa mortalis ꝓ nobis passionẽ & mortẽ suscepit. & ex isto merito fuit exaltatus, quia rex dominus & iudex omniũ factus. Vnde cõpleto passionis triũpho ait. Data est mihi omnis ptãs in cœlo & in terra. Quod notans psalmista statim subdit. *Gloria & honore coronasti* &c. Vbi nota premium Christi: *quia gloria & honore* &c. *Gloria*. i. claritate corporis incorruptibilis. *Et honore*. vt omnibus sit venerabilis. Et bñ ait, *coronasti* quia circulus mũdi, qui est quasi similis coronæ ad fidem Christi merito suæ passionis peruenit. *Et constituisti eum super opera manuum tuarum*. vt ostendat & angelos Christo esse subiectos. Quia. n. angeli sunt opera manuũ Dei ergo & sup eos cõstitutus est Christus. Et ad istũ intellectum allegat Apostolus de Christo istum versum. *Minuisti eum paulominus ab angelis gloria & ho. co. eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub*, &c. In eo eñ quòd omnia subiecit, nihil dimi-

Humilitas Christus angelis. — hebre. 1. — Matt. vl. — Corona — Heb. 2.

A sit non subiectum ei. Sequitur, Eum aũt q modice quã angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum.

Omnia subiecisti sub pedibus eius oues & boues vniuersas, insuper, & pecora campi. 88

Hic consequenter ostendit altũ Christi dominationis imperiũ & duo facit. quia primò ostẽdit bonos Christi imperio subiectos. secũdò malos. ibi, *Insuper & pecora campi*. Quãtũ ad primũ notandũ ꝙ boni sunt in duplici differentia. Quidã sunt innocẽtes, & subditi, quidam verò presidentes, & prælati. Primi significantur per oues. Oues meæ vocẽ meã audiunt & sequuntur me. Secundi verò significantur per boues: boues. n. terram scindunt & eã fru B ctificare faciunt. Sic & boni prelati corda subditorum prædicãdo, & corrigendo scindunt ducẽtes ad pænitentiã: & illa fructificare faciunt per virtutum opera. Et sicut deficientibus bobus, manet terra inculta, sic bonis prælatis deficientibus, steriles subditi manent. Et de istis bobus prelatorum bonorum dr̃, Vbi nõ sunt boues, præsepe vacuum manet, vbi aũt plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bouis q̃ subditos, imperio Christi esse subditos dicit *Omnia subiecisti sub pedibus eius*: sub voluntate eius: *oues & boues*. Et si dicas, quare mẽtionẽ nõ fecit de angelis, dico quòd iõ, qa illi continẽtur in numero prælatorũ, quia nobis præsident. Ad qd denotandũ dicit, *Boues vniuersas*, vt nullã prælationẽ excludat. C Et quis bos sit cõis tñ sm gl. fęminino genere vtitur vt notet fructificationẽ prælatorũ, qui. s. semine verbi Dei corda hominũ fructificare faciũt: & sic est punctus, ibi, *oues, & boues vniuersas i. super & pecora cãpi*. Hic cõsequẽter ostẽdit malos Christo subiectos. Vbi notãdũ ꝙ mali sunt in triplici differẽtia: sicut est triplex pricipale peccatũ ad q̃ cætera reducuntur s. luxuria, supbia, & auaritia E t sm hoc ostendit omnes malos Christo subditos: primò luxuriosos, secundò superbos, ibi, *volucres cæli*. tertiò auaros, ibi *Et pisces maris* primò ergo de luxuriosis dicit. *Insuper & pecora campi*. per pecora. n luxuriosi significantur. Nã sm Catholicõ, pecus dicitur omne animal quod humana effigie caret & humana lingua, Quid aũt magis aufert humanã formam & linguã q̃ luxuria quæ humanũ intellectum furans, D hominem vertit in bestiã. Vocãtur ergo luxuriosi pecora cãpi. qa tales in carne viuẽtes, nihil arduũ nihil laboriosum ascendunt, sed cãpos. i. latã viã sequentes, oẽ quod delectat, sequuntur. De istis pecoribus, s. de luxuriosis dr̃. Qui post carnẽ & immunditiã concupiscentię ambulant: ij velut pecora irrationabilia in corruptione sua peribunt. De quibus nunc dicit, *Insuper & pecora campi*.

Bonus. — Prouer. 14. — Malus triplex differentia. — Luxuriosi pecus. — 2. Ethicorum. — Nota. — 2. Petr. 2.

Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. 89

Hic ostendit superbos subditos Christo, per volucres enim cœli qui in altum se eleuant, intellige superbos, qui se mente in altum extollunt, se re E putantes præ aliis altos & Deo subiici recusantes. illum regem superbiæ imitantes, qui dixit. Ascendã in cœlum & exaltabo solium meum, &c. *Et pisces maris*. per istos intellige auaros, qui in profundo maris huius seculi temporalia, quę quasi semitę in mari cito euanescunt, inquirunt studio pertinaci, de quibus auaris in alio psal. dicitur. In mari via tua

Superbia. Volucris. Esa. 14. piscis. auaritia

tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & Vestigia tua A non cognoscentur, Quod ideo dicit, quia auarus propter diuitias acquirendas, multas difficiles perambulat vias, sed eius vestigia non cognoscuntur, quia diuersas vias auari reperiunt, vt suas vsuras, vel auaritias pallient. vnde de hac auarorum semita dicitur. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula eius super semitam.

Iob. 18.

90 Domine dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.

Hic ex omnibus præcedentibus cõcludit primò principium, quasi dicat: Ex omnibus, quæ tu, Deus fecisti, circa Christum, quo ad eius deitatem in pri B ma parte Psal. & quo ad eius humanitatem in secunda parte apparet, quòd nomen tuum admirabile est in vniuersa terra.

PSALM. IX.

91 Confitebor tibi, domine, in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

Titulus huius Psal. est iste *In finem pro occultis filii psal. Dauid*. Vbi primò notandũ secũdũ magistrũ in glo. ꝙ quando in scriptura ponitur filius sine alio additamento, per filium significatur Christus Deus, & homo, qui per excellentiã dicitur filius, scilicet, Dei quo ad deitatem, sicut de seipso dicebat ipse. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et C ipsius Dauid quo ad humanitatem. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, &c. Sic ergo ly *filii*, in titulo potest referri ad Deũ, & ad Dauid, vt cũ dicitur, *pro occultis filii*. scilicet, ipsius Dei vel ipsius Dauid. Itẽ notãdũ, ꝙ in eo, ꝙ dicit *pro occultis filii*: non manifestando, quæ sint illa occulta, iam pretẽdit ꝙ ipse filius habet aliqua occulta, & aliqua manifesta. Est ergo sciendum, ꝙ duplex est aduentus istius filij, id est, Christi. primus fuit in humanitate occultus. Et hic gentibus profuit, sed ipso Iudei excęcati fuerunt. Et hoc est quod dicit Apostolus. Vnde cęcitas cõtingit in Israel, vt plenitudo gẽtiũ intraret. Secũdus erit in maiestate qui erit manifestus omnib. Mat. 25. Cũ venerit filius hominis in maiestate sua, &c. Sic & conformiter istius filij Dei duo sunt iudicia. Vnum occultum quod est iudiciũ discretionis. Aliud manifestum quod erit iudiciũ D discussionis. Primum est iudicium occultũ discretionis, quo scilicet discernuntur boni à malis, & fideles ab infidelibus. Quod maximè incępit à prædicatione Christi, & Apostolorum. Isto enim Dei occulto iudicio aliqui conuersi sunt ad fidem, aliis in infidelitate induratis, cuius ratio nobis occulta est omnino. Vnde cũ Apostolus dixisset. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Postea subdit. Vide ergo bonitatem, & seueritatem Dei, in eos quidem, qui non credũt, seueritatem, in te autẽ, qui credis, bonitatẽ Dei, si permanseris. Et subdit ex hõc. O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei, quam E incomprehensibilia sunt iudicia eius &c. Et verè occulta sunt Dei iudicia & incomprehensibilia: vt ostendit Gregorius. Duo ad hanc lucem paruuli veniunt, vni datur vt ad redemptionem per baptismum redeat, alter autem subtrahitur, ne hunc re-

Filius. Christus. — Ioan. 8 — Esa. 9. — Aduẽtus duplex. — Roma. 11. — Iudiciũ duplex. Discretionis & discussionis. Occultũ. — Rom. 9. — Rom. 11. Greg. 17. mor. c. 2.

A gñationis vnda profundat. Et sæpè fideliũ filius sine fide rapitur. Et sæpè infideliũ filius, cõcesso sacramẽto fidei, renouatur. Quis ista iudicia Dei cognoscat? Latro ꝙ de patibulo transiuit ad regnum, & Iudas de Apostolatus gloria lapsus est in tartarum. Ista ergo sunt occulta Dei iudicia discretionis, de quibus dicit Psal. Iudicia Dei abyssus multa. Secundũ est iudiciũ manifestũ, scilicet, iudiciũ discussionis, quod erit in fine mũdi, quod erit valdè clarum, quia ibi & occulta cordiũ erũt manifesta. Et quãuis tunc erit manifestũ, tamẽ ad pręsens nobis est valdè occultum: vnde de illo dicit Christus. De die autem illo, & hora nemo scit. Vltimum autem iudicium datum est Christo, ipso teste, Pater omne iudicium dedit filio, &c. Et de vtroq; iudicio agit iste Psal. Est ergo sensus tituli iste *In finem pro occul* B *tis, &c.* iste Psal. factus est à Dauid *pro occultis filii*. id est, pro duplici iudicio prędicto dato filio. *In finẽ* scilicet in Christum nos dirigens. Vel, *in finem*, id est dirigens nos ad considerationem finis mũdi, & æternę beatitudinis, quæ tunc dabitur bonis, vt vltimus finis. ¶ *Confitebor tibi, domine, &c.* Tota intentio istius Psal. est fidelibus ostendere, ꝙ mũdus non fato, vel fortuna regitur, sed Dei prouidentia, quæ per sua occulta iudicia mundũ gubernat, & regit. Et diuiditur in duas partes. Quia primò à regimine mũdi excludit fatum, vel fortunã. Secũdò diuinam ostendit prouidentiam: ibi: *conuertendo inimicum &c.* Quantũ ad primum sciendum, ꝙ aliquorum error fuit, quòd mundus iste non per ipsum Deum regitur, sed per fatum, & fortunã: dicẽtes, ꝙ Deus superiora per se regit, sed de inferioribus minimè curat, innitẽtes verbis Apostoli. Nunquid de C bobus cura est Deo? Sed istum errorem excludit Grego. d. Sunt nonnulli, qui Deũ res humanas curare non existimant, & eas ferri fortuitis motibus putant contra quos dicitur. Subter omnes cœlos ipse considerat, acsi aperte diceretur. Qui summa regit, etiam extrema nõ deserit. Qui enim vbique pręsens est, & vbique æqualis est, etiam in dissimilibus, sibi ipsi dissimilis nõ est. Æquè ergo omnia respicit, æquè cuncta disponit, qui in omnibus locis præsens, nec localiter tenetur, nec varia curãdo variatur. Consimili ergo modo, nunc psal. prædictum errorem euacuans, dicit: *Confitebor tibi, domine, in toto corde meo*. quasi dicat, laudabo te, & hoc in toto corde meo, non solum in partẽ, vt quidam faciunt qui quædam opera domini approbant, & quædam blasphemant, qui quædam per se facere Deũ putãt quædam per fortunam. Isti Deo confitentur, id est, Deum laudant, nõ in toto corde, sed solum in par- D te. Sed ego nõ sic, sed *confitebor tibi in toto corde meo* Quia in nullo de ꝓuidẽtia Dei dubito, sed omnia per te regi cõfiteor, & credo quæ stulti temere, & casu regi putãt. Hęc autem confessio nõ est criminis, sed laudis. Illa luget, ista gaudet, illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit. *Narrabo omnia mirabilia tua*. sed quis omnia mirabilia Dei narrare sufficiat? Cum de ipso dicatur, Quod facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia quorum nõ est numerus. Quia mirabilia Dei opera sunt magna virtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia multipli E citate, vt ibidẽ dicit Gregor. quomodo ergo iste audet dicere, narrabo omnia mirabilia tua? Ad hoc respondetur, primò quòd in ista locutione est quædam figura grammaticalis, quæ dicitur hyperbolica locutio, scilicet, vt accipiatur totum pro parte. Tota ciuitas currit ad plateam: hoc ad denotan-

Latro. Iudas. — Psal. 35. — Mat. 24. — Ioan. 5. — Regere. Mundus Fortuna. — 1. Cor. 9. — Greg. 17 mor. c. 14. Iob. 37. — Confessio — Iob. 9. — Totum. Pars. Omnia.

Universidad de Deusto Biblioteca

Psal. 6.

denotandum multitudinẽ euntium, quãuis multi nõ vadant. Sic enim dicitur Matth. 2. Turbatus est Herodes, & omnis Hierusalẽ cum illo. Sic & in proposito volens Psal. ostendere multitudinẽ mirabilium Dei, quæ in hoc Psal. narrat, vtitur signo vniuersali. d. *Narrabo omnia mirabilia tua.* Secũdò dicẽdum, ꝙ hic ly *omnia*, stat pro generibus singulorũ, nõ pro singulis generum, vt supra fuit dictum. Inueterâui inter omnes inimicos meos. Vnde dicit hic glo. Omnia enim mirabilia narrat, quid de visibilibus ad inuisibilia transit, vt puta si qui dicat Christum, qui Lazarum suscitauit in corpore, Paulum suscitasse in mente. Tertiò dicendum, quòd ly *omnia*, stat accõmodè, vt sit sensus: omnia, quæcunque dicam de tuis operibus, sunt mirabilia.

92 Lætabor, & exultabo in te, psallã nomini tuo altissime.

2. ad Corinth. 9. Lætitia. Exultatio. Psallere. Psal. 63.

Omnia enim opera bona cum hilaritate mentis debent fieri secundum Apostolum. Hilarem datorẽ diligit Deus. Ideo Psal. hanc narrationem mirabiliũ Dei cũ lætitia, & exultatione se facturũ dixit. *Lætabor, & exultabo, &c.* Et nota ꝙ suam hilaritatẽ exprimendo, Psal. tria dicit, scilicet, ꝙ lætabitur, ꝙ exultabit, & ꝙ psallet: quæ tria distinguũtur. Quia lætari propriè est intus in corde. Exultare verò est interius in corde, & extra in opere. Exultatio enim est quasi extra saltatio, scilicet, quãdo quis lætatur interius & exterius: vnde dicit Catholicõ, ꝙ exultatio est verborum, atque membrorum. Letitia verò est mentis gaudium. Psallere verò est lætitiam cordis operibus dilatare: vnde psallere, quasi salire. Volens ergo Psal. ostendere in narrationẽ mirabilium Dei se perfectam habere lẹtitiam. d. *Lætabor*, quo ad cor interius. *Et exultabo* per mẽbra corports exterius. *Et psallam nomini tuo, altissime*, id est, operib' ostendam nomen tuũ fore altissimũ. Sic enim Deũ altissimũ facimus, cũ per nostra opera bona ipsum altissimum prædicamus. Sic enim alibi dicit. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.

93 In conuertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur, & peribunt à facie tua.

Iudiciũ. Inimicus. Retrorsũ. Ioan. 12.

Hic consequenter diuinã ostẽdit prouidentiam. Et hoc secundùm duplex Dei iudicium, scilicet discretionis, & discussionis. Et primò agit de iudicio discretionis. Secundò de iudicio discussionis: ibi. *Conuertantur peccatores in infernum.* Iudicium autẽ discretionis Dei occultũ circa duo existit, scilicet, circa dẹmones, & circa homines. Primò ergo agit de iudicio circa dẹmones. Secundò de iudicio erga homines: ibi. *Increpasti gentes.* Quantum ad primũ sciendũ, quòd altũ est iudiciũ Dei, quo dẹmones à quibusdã expellit, in quibusdam permittit, ꝙ isti à potestate diaboli liberentur, & alii in eius potestate dimittantur. Et ista talia Dei iudicia hic narrat. d. *In conuertendo inimicũ meũ, &c.* Christus enim inimicũ, scilicet, humani generis, scilicet, diabolũ retrorsum cõuertit, quando per suam incarnationẽ prædicationẽ, & mortem à quibusdam, scilicet, à suis fidelibus expulit, sub ipsius potestate alios relinquendo. Retrorsum ergo fuit diabolus cõuersus, quando mundi principatum per Christũ amisit. Nũc princeps huius mũdi eiicietur foras. Vnde de dẹmonibus subdit. *Infirmabuntur, & peribunt à facie tua.* quia sic debilitata fuit virtus dẹmonum per Christum, vt nullo modo ei, nec eius Apostolis re

Matth. Matth. Malus homo.

A sistere possent. Dedit eis virtutem super omnia dæmonia, &c. Reputabãt enim dæmones à facie Christi perire, quia ab eo arcebãtur ne hominib' nocere possent, vt ante poterãt. vnde per Christũ arctari dicebãtur. Quid nobis, & tibi, Iesu Nazarene? venisti ante tẽpus torquere nos. Vel iste versus potest intelligi de quolibet malo homine, qui ante aduentũ Christi persequebatur ecclesiã: qui per Christũ & eius successores fuerunt conuersi, scilicet de persecutione ad defensionem, de odio ad amorẽ. Qui sic conuersi perierunt, scilicet, ab illo, quod erãt, & peruenerunt ad illud, quod nõ erãt. Et sic hic orat pro malis, vt cõuertantur, quasi dicat: *conuertantur retrorsum*. id est, sequãtur te non præcedant, nõ dẽt consilium, sed accipiant. Sic enim retrorsum conuersus fuit Petrus, qui præcedendo Sathanas, sed B sequendo discipulus fuit. Sic Paulus, &c.

Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam, sedisti super thronum, 94 qui iudicas iustitiam.

Iudiciũ. Causa ob causato cõtra populo. Cõparatio. Iob. 13. Iob 36. Thronus. Crux. Quæstio. Magister.

Hic ostẽdit causam talis conuersionis, quæ scilicet fuit humilitas Christi passionis. Quod notãs dicit, *Quoniã fecisti iudicium meũ, &c.* quasi dicat Ideo inimicus conuersus est retrorsum, quia tu fecisti iudicium meum, &c. Sed quod fuit hoc iudicium, & quæ causa nostra, quã Christus fecit? Christus pro nobis: certè causa fuit, quãdo pro nobis accusatus coram Pilato, contra ipsum causã ventilabatur. Iudicium verò, quãdo post ventilationem causæ pro C nobis morti fuit adiudicatus. Et nota ꝙ dicit *iudiciũ meum, & causam meam*, meum, inquit, quia ista mihi seruierunt, & ad vtilitatem meã fuerunt. Qualiter nautæ dicunt illum ventum suum, qui eis valet ad benè nauigandũ. Vocatur ergo illud iudiciũ & illa causa & domini, & nostra: domini, quia in corpore suo illa succepit: nostrã autem, quia pro vtilitate nostra sunt facta. Vnde quia istud iudiciũ suscepit nõ necessitate, quia sine peccato, sed volũtate: ideo dicit Iob. Nõ cõtempsi subire iudicium cum seruo meo. Et istud iudicium nobis tribuit, id est, pro nobis sustinuit. Iudiciũ tribuit pauperibus. Sed vbi hoc iudiciũ peractũ fuerit, cõsequẽter ostẽdit. d. *Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiã.* Thronus enim est regũ. Quid enim fuit thronus Christi nisi crux? in qua regio titulo fuit insignitus. Scripsit D & titulũ Pilatus, & posuit super crucem eius Iesus Nazarenus rex Iudẹorũ. Crux ergo est ille Christi thronus, in quo Christus manẽs omnibus fuit gratiosus gratiã omnibus prẹbẽs, quia ibi seipsum obtulit pro nobis: propter quod dicit Apostolus. Adeamus cũ fiducia ad thronum gratiæ ipsius. Et in isto throno crucis sedens rex noster iudicauit iustitiam, quia ibi non potentia, sed iustitia, diabolum superauit, & nos ab ipsius potestate eripuit, quia ibi pro nostris peccatis patri satisfecit, secundum dictamẽ iustitiẹ. Sed si dicas, Qualiter mors Christi dicitur iustitia, qua diabolus fuit victus, cũ fuerit mors illa iniustissima, quia ille sanctissimus, & innocens iniustè fuit occisus? Responsio, quòd iniu- E stissima fuit ex parte agentium, sed iustissima ex parte patientis, qui affectu iustissimo peccatum impunitum nolens dimittere, & videns nos inualidos ad satisfaciendum, omnia nostra peccata pertulit in corpore suo. Vnde qualiter in throno crucis sedens operatus est iustitiam, ostendit magister, dicens: Quod morte Christi iustitia superatus est diabolus, & non potentia.

Et quo

lib. 3. di. 20. Ephe. 2. Psal. 7.

Et quomodo id factum sit, explicabo vt potero. Quadã.n. iustitia Dei in potestatem diaboli traditũ est genus humanũ, peccato primi parẽtis in omnes originaliter transeunte, & illius debito obligãte, vnde omnes homines ab origine sunt sub principe diabolo. vnde apostolus. Eramus natura filij irẹ, natura. s. vt est damnata peccato ab initio. & infra. Et tandem hominẽ, quem cõmissio peccatorũ diabolo subdidit, remissio peccatorum per sanguinẽ Christi data, à diabolo eruit: vt sic iustitia vinceretur diabolus, & nõ potẽtia. Quia nihil in Christo morte dignum inueniens, occidit eum, vnde vtiq; iustum fuit, vt debitores, quos tenebant, liberi dimitterentur in eum credentes, quẽ sine aliquo debito occidit. Et sic non potestate, sed iustitia ipsũ superauit. Et sic in throno crucis manẽs iustitiam B iudicauit. Et hoc tangens hic psal. d. *Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.* i. qui diabolũ iudicas, & condemnas per iustitiã. Et quia in isto iudicio operatus est iustitiã, fortiter patiendo pro nobis. ideo de ipso dicitur. Deus iudex iustus; fortis, & patiens.

95 Increpasti gentes, & periit impius, nomen eorũ delesti in æternum. & in sẹculum sẹculi.

35. q. 1. non est. Nomen. Impius. prou. 13. Zach. 13. Seculum.

Hic cõsequenter agit de iudicio Dei discretionis erga homines. s. qualiter suo occulto iudicio aliquos ad fidem vocat: & alios in suis permittit erroribus. Et duo facit. quia primò ostendit bonorũ electionem. secundò eos inducit ad gratiarũ actio C nem, ibi, *psallite domino.* Circa primũ, vbi ponit bonorum electionem, multa facit. Quia primò ponit gentilium vocationem. Secundò persequentium conuersionẽ, ibi, *Inimici defecerunt* frameæ. Tertiò apostolorum prædicationem, ibi. *Periit memoria.* &c. Quartò iustorũ prẹmiationẽ, ibi. *Parauit in iudicio thronum suum.* Quintò deuotorum cõfortationem. ibi: *Et factus est dominus refugium.* Sextò orationum exauditionem, ibi, *Et sperent in te.* Quantũ ergo ad primũ ostendit vocationem gentiliũ & idololatrarũ ad fidem. d. *Increpasti gentes*, &c. Per gẽtes. n. gentiles, & idololatras intellige, quos Christus increpauit per prædicationẽ apostolorũ: & ipsos cõuertit ad fidẽ, vt Petrus Italiam, Ioãnes Græ D ciam, Thomas Indiam, Matthias Aethiopiã, & sic de aliis. Et sic ergo per increpationem apostolorũ periit impius. Impius. n. propriè dicitur infidelis, & idololatra: sicut & pietas propriè cultum Dei respicit. periit ergo impius: quia ipsi infideles de impiis facti sunt pij. Nõ .n. amplius dicuntur impij, qui Deo credunt. Cum enim quis de impio ad piũ vertitur, tunc periit impius, & pius efficitur sicut cũ quis de luxurioso fit castus. Et hoc est quod dicitur. Verte impios, & non erunt: quia scilicet nomen impii perdunt. &. Et hoc est quod subdit. *Nomen eorum delesti in æternum* &c. quia. s. prius vocabantur pagani, modo Christiani vocãtur: & etiam nomina idolorũ perierũt de terra, sicut prædictũ fuerat. In die illa dicit dñs perdam nomina idolorũ de terra: & non remanebũt vltra. Et aduerte ꝙ E ait, *nomen eorũ delesti in æternum, & in sæculum seculi.* Per sæculũ intelligitur prẹsens mundus, qui voluitur vicissitudine temporũ sibi succedentium: sed sæculũ seculi est æternũ quod in incõmutabilitate æternitatis consistit. cuius istud præsens sẹculũ est imago, & vmbra. Cũ ergo, dicit, *in æternũ & subdit in sæculum sæculi.* est explanatio illius, qđ præmiserat *in æternum.* s. nẽ dicendo, *in æternum* solum præsens sæculum intelligens: ideo subdit, *& in sæculũ sæculi.* i. non solum in præsenti seculo mutabili. sed etiã in futuro inuariabili. Est ergo præsens seculum. s. vmbra futuri: & sic ly, *sæculum*, stat pro præsenti: & ly *sæculi*, pro futuro. Et sic intellige quotiescũque dicitur, per omnia sẹcula sæculorum. vel in sæcula sæculorum. i. in prẹsenti & in futuro.

Inimici defecerunt frameẹ in finẽ, 96 & ciuitates eorum destruxisti.

23. q. 5. cultor. Gladius. Persecutor. Psal. 34. Ciuitas. Psal. 45. Psal. 54. Heb. 13.

Hic ostendit persequentium conuersionẽ. s. per occultũ iudicium Dei factũ. Hic .n. inimici est casus genitui: vt sit sensus: frameæ vel gladij *inimici* s. diaboli defecerunt. Gladij .n. quibus quis vtitur ad hostium interemptionem, psecutores fidei significant: quibus vsus est diabolus contra ecclesiã, & sanctos martyres trucidando. Nõne gladius diaboli fuit Paulus, qui supra modum persequebatur fideles. Nõne gladius diaboli fuit Magdalena, quẹ suo malo exemplo multos spiritualiter occidebat. & sic de alijs. Et isti gladii defecerunt: quia de persecutoribus facti sunt defensores. *Defecerunt* inquit *in finẽ*, quis .n. est finis noster nisi Christus? per quem omnes isti gladij &, satellites diaboli defecerũt, *Defecerunt* ergo *in finem.* i. propter finem Christũ. vel *defecerunt in finem.* s. in Christũ conuersi: Et istas frameas deficere orabat psal. Effunde frameam, & cõclude aduersus eos, qui persequũtur me, &c. Nõne conclusus fuit Paulus qñ argumento luminis Christi fuit superatus. Et ideo ad hoc ꝙ defecerũt frameæ inimici: sequitur. quod *ciuitates eorũ destruxisti.* Vbi nota ꝙ mysticè ciuitatem habet Deus, & ciuitatem habet diabolus. Ciuitas Dei est quẹlibet anima iusta in qua inhabitet. Fluminis impetus. s. gratiæ, lẹtificat ciuitatem Dei. Ciuitas diaboli est quælibet aĩa Deo rebellis: in qua diabolus inhabitat: de qua dicitur. Vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Hic autem accipiuntur ciuitates pro iniustis animabus, in quibns habitabant dẹmones iniqui Christo contradicẽtes, cum dicit. *Et ciuitates eorum destruxisti.* Consequens est .n. ꝙ si frameæ diaboli defecerunt, ꝙ ad Christũ sunt cõuersi ꝙ similiter & ciuitates diaboli sint destructæ: quia s. non amplius diaboli ciuitates, sed Christi sunt effectẹ. Vt patet in Paulo, qui prius persequendo ecclesiam, diaboli ciuitas erat: intentus in iis, quẹ huius mundi erant. Cuius post modum ciuitas destructa fuit: vt amplius non de malis, non de terrenis, sed solum de cœlestibus meditaretur in cœlestibus conuersando. vnde audi ipsũ in persona omnium ac conuersorum dicentem. Non habemus hic ciuitatẽ manentem, sed futuram inquirimus.

Perijt memoria eorum cũ sonitu, 97 & dominus in ẹternum permanet.

35. q. 4. c. 1. Sonus. prædicatio. Psal. 8. Psal. 108. Esa. 65.

Hic consequenter ostendit apostolorum prædicationem: quæ. s. fuit causa defectionis gladiorum, & destructionis ciuitatũ. Vbi nota, ꝙ hic sonus accipitur pro sono prædicationis apostolorum: qui totum orbem repleuit. de quo psal. In omnem terrã exiuit sonus eorum, &b. Isto ergo sono *periit memoria eorum.* s. apud Deum: ne. s. eos puniet. sic. n. peccata apud Deum: manent in memoria. quæ ad puniẽdũ reseruat. In memoriã, redeat iniquitas patrẽ eius in conspectu domini. Et illa a memoria Dei cadere dicuntur, quæ non reseruat ad puniendum. Non erunt in memoria amplius iniquitates priores.

Universidad de Deusto Biblioteca

Esa. 65. priores. *vel periit memoria eorum cum sonitu*.i. ritus & cultus idolorũ sono prędicationis periit de terra, & hoc in magna parte: sed in fine mundi totaliter peribit: quia tũc exaltabitur solus Deus. Et hoc est quod subditur. *Dominus autem in æternum permanet* quia regnum, & nomen domini nostri Iesu Christi in æternum stabile erit: sicut angelus virgini præ- Luca 1. dixit. Regnabit in æternũ, & regni eius nõ erit finis

98 9.q.3. Prum. ai

Parauit in iudicio thronum suum: & ipse iudicabit orbẽ terrę in ęquitate, iudicabit populos in iustitia.

Consequenter hic ostẽdit bonorum præmiatiõnem similiter, & punitionem malorum. (Crux.) Vbi sciẽdum, ꝙ potestatẽ iudiciariam acquisiuit Christus per humilitatis patientiam, qua in cruce fuit iudicatus: vt ostẽdit apostolus. (Phili. 2.) Vt scilicet qui in humilitate iudicatus est & suspensus in cruce, in maiestate oẽs iustè, & apertè iudicabit, bonis præmia donans, & reis supplicia Per thronum enim Christi, vt dictum est: ipsa crux dominica accipitur. (Crux Christ præsentabitur in iudicio.) *Parauit ergo in iudicio thronum suum*. s. parauit crucem in iudicio, quia per virtutẽ crucis cũctos iudicabit et bonos & malos. omnes tamen iuste propter quod sub dit. *Quod iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in iustitia*. Per iustitiam, & æquitatem idem intelligit: (Iudiciũ.) sed per orbem terræ accipe terrenos peccatores & malos: per populos autẽ bonos in Christi fide copulatos, quos omnes iudicabit in ęquitate & iustitia. C Quid enim æquius & iustius esse potest: quam populos. i. electos congregare secum ad iudicandũ, & cæteros diuidere, hos ad dexteram, illos autem ad sinistram? Hoc idem sub aliis verbis ponitur psal. 15. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

99 7.q.1. ad uersitas.

Et factus est dominus refugiũ pauperi, adiutor in oportunitatib. in tribulatione.

Consequenter hic ponit deuotorum: confortationem. Superius enim dictum est, quòd iudicabit omnes bonos, & malos. ne ergo forte turberis: cõsiderata multitudine aduersorum, & tentationum, quibus per te resistere non vales: & ex hoc desperes cum bonis iudicari: ideo nunc te confortans dicit: Sis paupei, & dominus erit adiutor tuus, & refugium tuum. (Matt. 5.) *Quia factus est dominus refugiũ pauperi, &c.* Illis scilicet pauperibus, de quib⁹ dicitur. Beati pauperes spiritu, &c. scilicet, humiles, spiritum inflatum per superbiam non habentes. vnde Augusti. ait, (August. in sermone domini in mõte.) Legimus scriptum de appetitione rerũ tẽporalium, omnia vanitas, & præsumptio spiritus: prę sumptio autem spiritus superbiã, & audaciã significat. Vulgo etiam superbi magnum spiritum habere dicuntur: (Pauper. Humilis) & rectè, quoniam spiritus idem est, quod ventus. Quis autem nesciat superbos inflatos dicit, & tanquam vento distentos; qua propter rectè intelligunt pauperes spiritu humiles, & E timentes Deum, non habentes spiritum superbia vel alio vitio contra Deum inflatum. vel hic pauperes accipe qui nihil curant de mundo. Sic enim exponit glo. *factus est refugium pauperi*. i. illis, qui nihil amant in transitoriis. Vnde factus est refugium, quo ad bona deragẽdo, sed ad quo ad mã la vitanda. (Adiutor.) propter quod dicit. *adiutor in oportunitatibus, in tribulatione*. quia adiuuat sperantem in se, quãdo oportet: licet quandoque ad tẽpus deserere videatur: Cogita quã fortis adiutor fuit, sãctis martyribus in suis tribulationibus: quam dulce refugium omnibus ad ipsum deuotè confugientibus; sed maximè quando oportet, vnde dicit, *in oportunitatibus*: quia non semper oportet, ideo quãdoque vtile est, quosdam suis viribus permittere, ne de se præsumant, & vt alijs compatidiscant. Sic enim reliquit Petrum ab ancilla superari. Et de isto adiutorio dicitur. (psal. 71.) Liberauit pauperẽ à potente, parcet pauperi, & inopi, & aĩas pauperũ saluas faciet. Vbi nota, ꝙ Deus suorum pauperum adiutor est tripli B citer, scilicet, quia eos adiuuat liberando à dęmonũ violentia. Adiuuat, liberando eos à peccatorũ immundicia. Adiuuat, liberando eos à damnatorum miseria. Primò eos adiuuat, liberando à dæmonũ violentia. ideò dicit, Liberauit pauperem à potẽte. Per potentem intellige diabolum: vnde ibidem dicit glo. Liberauit pauperem à potente. i. à diabolo quem potentem fecerunt non sua merita: sed nostra peccata. Si autem quæras, quem pauperem sic adiuuat, subdit. Cui non erat adiutor: quia nullus hominum quantumcunque iustus, & nullus angelus, nulla lex hominẽ à potestate diaboli liberare poterat: nisi tantum leo de tribu Iuda: qui sic adiuuando liberat: quia peccata, quibus homo à diabolo tenetur, relaxat: vt merito quilibet nostrum dicat illud. Dominus mihi adiutor: & ego despiciã inimicos meos. scilicet dęmones. (psal. 118.) Secundò adiuuat pauperes, ipsos liberando a peccatorum immundicia: quod notatur cum subditur. Parcet pauperi, & inopi. Quid enim prodesset, hominẽ adiuuare contra hostes extrinsecos, nisi etiã cõtra intrinsecos adiutorium ferret. (psal. 78.) Ideo principalius eius adiutorium contra vitia postulemus secundũ illud psal. Adiuua nos, Deus, salutaris noster: & propter gloriã nominis tui libera nos, scilicet à vitiis. Tertiò adiuuat pauperes, ipsos liberando à damnatorum pestilentia. Expulsis enim hostibus interiorib⁹, & exterioribus, tunc saluat animas: quod notatur cũ dicitur. Et animas pauperum saluas faciet. vbi secũdum gl. Duplex adiutorium gratiæ commendatur. Primum est in remissione peccatorum: cum dicit, D Parcet pauperi, & inopi. Secundum est in collatione præmiorum: cũ dicit. Et animas pauperum saluas faciet. (psal. 7.) Quibus consideratis, nostrum quilibet Dei adiutorium quærere debet, dicens. Adiutoriũ meũ à domino, qui saluos facit rectos corde. Quę omnia benè hic psal. notat. d. *Et factus est dominus refugium pauperi, adiu. &c.*

Et sperent in te homines, qui nouerunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quęrentes te dominẽ. 100 23.q.8. si-ne.

Hic consequenter osten dit orationum exauditionem. (Oratio. Spes.) Vbi notandum, quòd ad hoc, quòd quis orando debitè quærat dominum, duo requiruntur scilicet spes impetrandi, & diuini nominis notitia. quæ duo hic præmittit. d. primò, *sperent in te*. secundò. d. *qui nouerunt nomen tuum*. & cõsequenter efficaciã postulationis adiungit. d. *Quoniam non dereliquisti. &c.* Quis enim infirmus sine spe habita in medico sanitatem obtinebit? Sic & spes impetrandi habita in Deo, facilius postulata concedit, d. Sperate in eo

in eo omnis congregatio populi: effundite coram A illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum. Et ex hoc remouetur postulatio malorum, vel tẽporalium, in quibus nullo modo spes est ponenda: (Magister lib 3. di.) quia vt dicit magister, Spes solum est de rebus bonis futuris, & ad Deum pertinentibus, Et ad hoc notãdũ dicit, *Sperent in te*: vbi glo. In te inquit sperent, non in sæculo, vel temporalibus. vnde Greg. (Greg. 32. mora. c. 32. 46.) d. De creatore desperare est spẽ in creatura ponere. In rebus autem dubijs spem fixerat diues ille, qui dicebat. (Luce 12) Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos: requiesce, comede, &c. sed hunc diuina vox increpat. d. Stulte, animam tuam hac nocte repetent à te: quæ autem parasti, cuius erunt? Eadem nanque nocte sublatus est qui ĩ rerum abundantia spem ponẽdo. multa tempora fuerat præstolatus, vt scilicet. qui in longũ tp̃s se mansurũ sperabat subsequentẽ diẽ vel vnũ, minimè videret. Quasi .n. in aquis defluẽtibus fundamẽtũ ponere est in rebus labẽtib. fiduciã spei velle solidare, &c. Nõ .n. in istis spes est ponẽda, sed solum in Deo. (Psal. 72.) quod notans psal. d. *Et sperẽt in te*, Mihi autẽ adhærere Deo bonũ est & ponere in dño Deo spẽ meam. Sed quia sperare nullus potest in illum, quẽ nullo modo cognoscit? (Nomen.) ideo subdit. *Et sperẽt in te omnes, qui nouerit nomen tuum*. Sed quod est istud nomen Dei, quod noscere nos oportet. Nomen autẽ scitur, cũ ille cuius est nomẽ cognoscitur. Nomẽ autẽ dei est dominus. (Psal. 97.) vnde, Qui ascẽdit super occasũ dominus nomẽ illi. vnde glo. Hoc nomẽ bene nouit, qui libenter ei seruit vt domino. Vel secũdũ gl. Nomen domini est, qui est, vnde dominus ad Moysen ait. Ego sum, qui sum; hæc dices filiis Israel qui est, misit me ad vos. Quod nomẽ rectè intelligit, qui spem non ponit in iis rebus, quę temporis volubilitate prętersfluunt, nil habentes nisi fuit vel erat: quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, statim fit præteritum, quod expectatur, cum cupiditate, cum dolore amittitur, non tenetur cum certitudine. Et ideo nemo speret in trãsitoriis, sed in eo, cuius essentia non nouit præteritum, vel futurum. Et tales sic quærentes dominum, accipere merentur, quod quærunt. Et de talibus sequitur. D Quando *non dereliquisti quæ entes te domine*. Et de talibus dicitur, Hæc est generatio quærentium domi- (Psal. 23) num, quærentium faciem Dei Iacob.

102 8.q.1.o-portet.

Psallite domino, qui habitat in Sion: annunciate inter gentes studia eius.

Hic consequenter excitat bonos ad gratiarum actionem. primò facit hoc. secundò ostẽdit, de quibus gratias Deo debemus agere: ibi. *Quoniã requirens sanguinem*, Quantum ad primum dicit, *Psallite domino, &c.* Et diuidit in partes sex, secundũ qđ sex ponit bñficia, de quibus electi Deo gratias debent agere. s. primò de prædicatione euagelica. secundò (Sion. Ecclesia.) de martyrũ victoria, ibi: *Quoniam requiẽs*. tertiò de humilium custodia, ibi. *Miserere mei domine, vide humilitatem, &c.* (Sion. Ecclesia) quartò de collata innocẽtia, ibi, *Qui exaltas me de portis mortis*, quintò de persecutorũ prostrata superbia, ibi, *Exultabo in salutari tuo*. sextò E de sũma Dei iustitia, ibi, *Cognoscetur dominus*. Quãtũ ergo ad primũ, ostẽdit ꝙ gratias Deo debem⁹ agere de prædicatione facta gentibus euangelij. d. *Psallite domino, qui habitat in Sion*. Sion enim erat mons intra ciuitatẽ Hierusalẽ, vbi tẽplũ Dei erat, in quo Deus colebatur: & interpretatur specula siue speculatio. & sic significat ecclesiam triumphantem in qua Deus speculatur à sanctis facie ad faciẽ, & colitur: in qua specialiter habitat Deus. Licet .n. Deus sit vbique per essentiam, præsentiã, & potẽtiã in beatorum ecclesia tamẽ singulariter habitat p apertam visionem atque gloriam. iuxta illud psal. 112. Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat. Sic ergo per Sion hic significatur triumphans ecclesia, in qua Deus clarè cernitur. (Habitatio Dei. psal. 8.) Psal. Videbitur Deus deorum in Sion. Quid autem sunt iudicia eius, quæ inter gentes debemus annunciare, nisi lex euangelica, quę Dei iudicia continet malorum & bonorum: vt patet Matth. 25. quamuis .n. ista Dei iudicia, siue studia legis euangelicę primò B Iudæis fuerũt nuncianda: quia illa repulerũt. ideo consequenter gentibus erant prædicãda. Sic enim vt habeur Act. 13. Paulus, & Barnabas constanter dixerunt Iudęis, vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam illud repulistis, & indignos vos iudicatis ęternę vitę: ecce conuertimur ad gentes, &c. sic enim nobis præcepit Deus, O Deus quàm beatissimũ est istud: quod obscura Dei iudicia, scilicet fides, & voluntas eius nobis sint nunciatã, non solum exterius per prædicationem, sed magis interius per inspirationem: sine quibus in gẽtilitate remansissemus, & essemus perditionis filij. C Ideo gratias Deo de hoc agentes dicamus illud, Nõ fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis. (psal. 47)

Quoniã requirens sanguinem eorum recordatus est: & non est oblitus clamorem pauperum. 102

Hic consequenter ostenditur secundum beneficium, pro quo psallere debemus, Deo gratias agendo, scilicet de martyrum victoria. (Martir. Vindicta) Christus enim sanguinem sanctorũ martyrum vindicat, occisores puniendo ęternaliter. *Et clamorem suorũ pauperũ*, scilicet, sanctorũ martyrum exaudit, eis dando in passionibus victoriam, & postmodum gloriã in cęlestibus. & hoc est quod dicit. *Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est*, nõ quòd obliuio ca- D dat in Deo. sed quia quando peccatorũ pœnam inferre differt, obliuisci videtur, sed recordabitur in iudicio eos æternaliter, quo ad corpus, & animã damnando. *Non est oblitus clamorem pauperum*, id est, martyrum, ipsos exaudiendo. Quid enim clamant sancti martyres ad Deum nisi vindictam sanguinis ipsorum: Apoc. 6. Vidi animas interfectorum propter verbum Dei, & clamabãt dicentes. Vsque quo non vindicas, sanguinem nostrum, &c. quod sancti orant, non quidem optando, sed prædicãdo, vel si vindictam optant, hoc faciunt per accidens. quia quãdo malis in iudicio pœna ęterna tribuetur, tunc boni coronabuntur. vel hoc clamant se diuinæ iustitiæ conformando. Sic ergo ipsorum clamorem non obliuiscitur Deus, quia ipsos exaudit (psal. 90. Quæstio.) Clamanit ad me & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eũ & glorificabo eũ. Et si dicas: quo modo exaudiuit clamorem ipsorum, E ipsos eripiendo de manibus inimicorũ, quoniam ipsos occiderunt. Responsio, quòd tota volũtas persecutorum non referebatur ad martyres, sed ad Christum, cuius nomen, delere conabũtur, & ipsum martyribus auferre quorum neutrum facere potuerunt, immo per mortem martyrum nomen Christi magis amplificabãt, & ipse Christus, in cordibus martyrum magis imprimebatur.

Universidad de Deusto Biblioteca

103 Miserere mei domine vide humilitatem meam de inimicis meis.

Miserere.

Hic ponit tertium beneficium, scilicet, humiliũ custodiam. Vbi nota, quòd vt superius dictum est aliter miseretur homo, aliter Deus: quia homo miseretur quando de alterius miseria cor miserum habet, & misero subuenire studet, quorum primum imperfectionem dicit, secũdum autem perfectionem. Deus autem miseretur nobis, non quidem miserum cor de nostra miseria gerens, quia hoc imperfectionẽ dicit: sed secundum illud est quod dicit perfectionẽ, scilicet subleuãdo miseriã nostrã. Dicere ergo, *Miserere mei domine*, nil aliud est dicere Deo nisi subleua, & tolle miseriã meã. Dicere antem homini, *miserere mei*: est dicere simul mecũ patiaris miseriam per compassionem, & me adiuua. *Vide humilitatem meam.* Vbi nota, ꝙ videre Dei est multiplex scilicet videre cognitionis: & sic omnia videt: quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Ad Heb. 4. Eccle. 23. Omnia videt oculus eius. Videre punitionis. & sic videt mala, quando illa punit. Gen. 19 Descendã, & videbo an clamorem eorũ, qui venit ad me, o pere cõpleuerit. Et est videre approbationis: & illa solũ videt, quæ approbat. Vnde Greg. sup illo verbo Iob. 28. Omne preciosum vidit oculus eius ait. In sciptura sacra videre Dei aliquando pro eligere, vel approbare ponitur, sicut in euangelio scriptum est, cũ esses sub ficu, vidi te. i. elegi te. Hoc ergo videre approbationis postulat psal. hic. d. *Vide humilitatem meam.* vnde glo. Aspectus Dei auxilium est, qui cum sit lux tenebras fugat, serenans mẽtẽ. & est sẽsus. *Vide humilitatem meam*, id est, adiuua humilitatem meam. vt scilicet, tibi sit grata, & accepta. sic, & videre Dei postulabat Hieremias. d. Vide domine afflictionem meam, quoniam erect⁹ est inimicus. i. approba patientiam meam, & adiuua. Dicit ergo, *vide humilitatem meam de inimicis meis*. q. d. Ex superbia inimicorũ æstimat humilitas iustorũ: quia iusti tantũ humiliãtur, quãtũ illi extolluntur.

Videre dei. — *Greg. 18 mo. c. 23.* — *Thren. 1.*

104 Qui exaltas me de portis mortis: vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

11. q. 3. cu-stodi. — *Portæ mortis.*

Hic ponitur quartum beneficium; pro quo debemus Deo gratias agere, scilicet pro collata innocentia. Vbi vide ꝙ duas hic portas nominat. s. portas filiæ Sion. Portæ mortis sunt vitia, per quæ itur ad perpetuam mortẽ. Portæ verò filiæ Sion virtutes per quas itur ad Sion. nam filia Sion erat Hierusalem, quæ visiõ pacis interpretatur. & per virtutes vadimus ad visionem pacis æternam. Exaltat ergo nos Deus de portis mortis, quando de vitiis nos eruit, & ab illis absoluit. Et ad quid? vt scilicet perueniamus ad portas filiæ Sion, scilicet cœlestis Hierusalẽ, vbi à beatis, & sãctis prædicãtur omnes Dei laudes, primæ ergo scilicet vitiæ sũt portæ mortis, secũdæ sunt portæ vitæ: sed Deus nos exaltat. i. absoluit à primis? vt perueniamus ad secundas. Vel aliter, primæ sunt portæ perditionis, quę sunt latæ, secundæ sunt portę saluationis, quę sunt arctæ, de quibus dicit Christus. Intrate per angustam portam, quia lata est porta & spaciosa via, quæ ducit ad perditionem: & multi sunt, qui intrant per eam. quàm angusta est porta & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci intrant per eã. Vnde Chrysostomus. Porta perditionis est diabolus, per quam introitur in gehennam. Porta vitæ est Christus, per quem introitur in regna cælestia. Lata autem porta dicitur esse diabolus: non magnitudine potentiæ extensus, sed obstinatæ superbiæ licentia dilatatus. Porta autem angusta dicitur Christus, nõ paruitate potestatis exiguus, sed humilitatis ratione collectus: quia quem totus non capit mundus, seipsum inter angustias vteri virginalis inclusit. Via autem perditionis est omnis iniquitas, quæ dicitur spaciosa: quia non est inter regulam disciplinę inclusa: & ambulantes in ea, quicquid eos delectauerit, hoc sequentur: via autem vitæ dicitur esse omnis iustitia, quæ propter causas contrarias dicitur arcta. Considerandum autem est quia nisi quis ambulauerit per viam, non peruenit ad portam. Qui enim non ambulant per viam iustitiæ impossibile est, vt Christum cognoscant. Similiter non currit in manus diaboli, nisi qui ambulat in via peccatorum. Vel aliter, portæ mortis sunt secundum glo. corporei sensus: à quibus exaltantur, qui quærunt sed quæ non videtur. & portę filię Siõ sunt sacramenta, & initia fidei, quę pulsantibus aperiunt, vt perueniant ad occulta, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit. Et est sensus, *Exaltas me de portis mortis*. i. ab appetitu temporalium, quinque sensibus subiacentium. Et ad quid, *vt annunciem omnes laudes*. i. scilicet iis, qui sunt ĩ portis filiæ Sion, idest in sacramentis, & initiis fidei. Vel aliter portæ mortis sunt hæretici, & eorum dogmata. Portę vitę sunt prophetæ, apl̃i, & ipsorum doctrina, qui per bonam doctrinam ad vitam ducunt: sicut hæretici per malam doctrinam ad mortem. Et est sensus *Exaltas me de portis mortis*. idest, à doctrina hæreticorũ: & collocas *me in portis filiæ Sion*. idest, in prophetis, & apostolis, *vt annũciẽ omnes laudationes tuas*, quæ scilicet in illis continentur.

Matt. 7. — *Porta diaboli.* — *Chrysosto. vnus super matt.* — *portæ mortis.*

Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt gentes in interitu, quem fecerunt. 105

Hic ponitur quintum beneficium, scilicet persecutorum prostrata superbia. Vbi nota, ꝙ per salutare Dei quo salus denotatur, & efficitur, Christus saluator intelligitur. De Christo dixit Simeõ: Viderũt oculi mei salutare tuũ. Hoc ergo salutare non saluat à tyrannorũ superbia: dum plus cõstãtię tribuit martyribus quã sit posse tyrannorũ. vnde dicebat Vincentius. Videbis me plus posse Dei virtute, dũ torqueor, quàm possis tu ipse, qui torques. Etiam multoties volentes occidere corpora sanctorũ subito in corpore, & anima sunt mortui, & in infernum demersi. Sicut Ægeas in persecutione Andreę à dæmone suffocatus expirauit. Et Quintianus, sancta Agathã interfecta, Dei iudicio in flumine suffocat⁹ interiit. Et Dominicanus eo anno, quo sanctũ Ioannẽ euangelistã exultare fecit, à senatu Romano interfectus est. & sic de multis aliis: quæ omnia considerãs hic psal. gratias agẽs Deo, dicit. *Exultabo scilicet spe in salutari tuo*: idest, in Christo qui suos saluat. & per quem *infixæ sunt gentes*. idest tyranni, in *interitu*. idest in morte, *quem fecerunt*, scilicet aliis.

Salutare. — *Luc. 2.* — *Persecutio tyrãnorum.* — *Nota de morte persequentiũ martyres.*

In laqueo isto, quem absconderunt comprehensus est pes eorum. 106

Iste versus primum declarat. Vbi nota ꝙ laqueus dicitur dolosa cogitatio qua quis quærit alium decipere, vel perdere. Pes autem animæ est amor, qui, si prauus est, dicitur cupiditas, vel libido: si bonus, dicitur charitas. ꝙ more enim mouetur anima quasi ad lacum, ad quem tẽdit, idest, ad delectationem bonam, vel malã. *In laqueo ergo isto, quẽ absconderũt*, id est, in dolosis cogitationibus, quibus plures tyranni laqueum mortis parentes christianis, ipsi comprehensi sunt, vt scilicet mortẽ, quã aliis inferre cogitabant, ipsi prius in se reciperẽt: & ab illa cõprehenderẽtur. Vt puto Holofernes, qui dolose disponebat perdere populum Iudæorum, primò ipse manu fœminę fuit interfect⁹. & sic de multis aliis. Et hoc est, quod dicit. *In laqueo isto, quem absconderũt &c.* Vnde iste versus cõsimilis est illi superius dicto. Lacum aperuit &c. Et cõuertetur dolor eius in caput eius, & multi sunt similes.

Laqueum — *Dolus.* — *Cogitatio.* — *Iudith. 13.* — *Psal. 7.*

107 Cognoscetur dominus iudicia faciens: in operib. manuum suarum cõprehensus est peccator.

15. q. 1. ca. non est.

Hic ponitur sextum Dei beneficiũ, scilicet, Dei summa iustitia. Quamuis enim Deus in seipso sit æternaliter summa iustitia, non tamen hoc nobis innotescit nisi ꝑ effectus. quia ex hoc, quòd bonis tanta beneficia præstat, vt dictum est: & malos punit: ipse à nobis summè iustus, & omnium dominus cognoscitur. & hoc est quod dicit. *Cognoscetur dominus iudicia faciens* &c. Cognoscetur enim vel hic à suis, vel in iudicio ab omnibus, faciens iudicia, scilicet secernens hic merito non loco malos à bonis. vnde qualiter separẽtur mali à bonis per iudicia Dei ostendit. d. *In operibus manuum suarum cõprehensus est peccator*. q. d. Non à Deo procedit, ꝙ mali hic cruciẽtur, sed ab eis, quia ipsa peccata sũt eis cruciatus, & tormenta. Tamen hic notandũ de cognitione Dei. ꝙ vt dicit Ricardus super illud psal. Populus, quẽ non coguoui, seruiuit mihi &c. Quidam nanque sunt qui à Deo cognoscuntur & Deũ cognoscũt. Cognoscere enim Dei, est fęlicẽ facere. Cognoscere autẽ hominis, est de præcepta fęliditate gratias agere, & tales sunt angeli. Quidã nec cognoscunt Deum, nec cognoscuntur à Deo, vt pauperes necessarij, quos nec rerum temporaliũ copia ditat, nec beatificat seruitus diuina. Quidã cognoscuntur à Deo, sed Deum non cognoscunt, vt diuites huius sęculi, qui acceptis opibus, affluunt, sed carnalibus desideriis pressi, nunquam ad cælestia cor suspendunt. Quidã verò non cognoscuntur à Deo, sed Deum cognoscunt, vt pauperes voluntarii, quos nec tribulatio, nec angustia, nec alia quęcunque pericula possunt separare à charitate Christi. In quorũ persona loquitur Dauid. d. Deus meus, Deus meus, respice in me. Nunquid verbo incogniti videntur, qui orãt, vt respiciant? verũtamẽ licet habeãtur quasi ignoti, licet videãtur derelicti, ipsi tñ Deũ, cognoscũt quẽ exorãt deuotè. Et de istis dicit Deus, populus, quẽ nõ cognoui, seruiuit mihi &c. Acsi aptè angelis suis dicat, & aliis, quos hic fælices facit, Quid mirũ, si mihi seruitis, quos fęlices facio: quãdo & illi mihi seruiunt, quos in sua paupertate derelinquo? Et ab istis talib⁹ pauperibus cognoscitur dominus iudicia faciẽs: quia & si malos opibus temporalibus ditat ipsos tamen in operibus manuũ suarum comprehendi, & cruciari permittit: bonos autem & si pauperes temporalibus velut incognitos permittat, illos tamen à cruciatu mentis pati non sinit.

Cognitio — *Ricard.* — *Psal. 17.* — *Psal. 21.* — *Psal. 17.*

108 Conuertuntur peccatores in infernum, omnes gentes, quę obliuiscuntur Deum.

Postquã egit psal. de iudicio discretionis occulto, Hic consequenter agit de iudicio discussionis, quod erit in fine mundi. Verũ ante iudicium vltimum venturus est Antichristus ad mundum seducẽdum. Ideo iste duo facit: quia primò ponit iudicium vltimum, quo peccatores damnabũtur. secũdò ponit aduentum Antichristi præuiũ, quo gentes seducentur: ibi, *Exurge domine*. quantum ad primum, sciendũ, quòd in vltimo iudicio duplex sententia dabitur, scilicet, pro bonis, & contra malos. Et licet sententia bonorum præcedat sentẽtiam malorum. quia primò dicet iis, qui erunt à dextris, Venite &c. Deinde iis, qui erũt à sinistris. Discedite à me &c. Tamen sententia malorum prius executioni mandabitur, & consequenter sentẽtia bonorum, propter quod dicitur Matth. 25. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem. &c. Et iuxta ista psal. duo facit quia primò ponit sentẽtiam malorum. d. *Conuertantur peccatores*, &c. secũdò sententiam bonorum: ibi. *Quoniam non in finem obliuio erit pauperis*. Quantum ergo ad sententiã malorum dicit. *Conuertantur peccatores &c.* Peccatores enim in præsenti delitiis affluunt, & suis volũtatibus abutuntur, sed in iudicio à suis voluptatibus ad æternas pœnas cõuertentur: quod notans, dicit. *Conuertantur peccatores in infernũ*. Et q. peccatores? subdit d. *Omnes gẽtes, quæ obliuiscuntur Deum*. Ille enĩ obliuiscitur Dei qui Dei mandata nõ seruat in opere. Ideo dignũ est, vt De⁹ illius obliuiscatur, imperiũ non liberans à pœna. ideo in persona cuiuslibet peccatoris tunc damnandi dicitur. Repulsa est anima mea: oblitus sum bonorũ, scilicet quæ facere debebam. Sed notandum quòd quatuor loca assignantur animabus post hanc vitam, vsque ad diẽ iudicii. In primo est summum bonum sine omni malo, scilicet paradisus. In secundo est summum malum sine omni bono, scilicet infernus. In tertio est malum, & bonũ, scilicet gratia, & pœna, scilicet purgatorium: In quarto carentia boni sine malo, scilicet limbus. Et ista quatuor loca erunt vsque ad diem iudicii: sed post diem iudicij solum erunt tria scilicet paradisus, limbus, & infernus. quia amplius purgatorium non erit. Si quæres de situ, vbi sunt ista loca. Respondeo, ꝙ ista loca possunt considerari aut secundum situm. aut secundum qualitatẽ, nulli dubium, ꝙ sunt distincta ista inferna: quia in vno est pœna sensus, non in alio: Et omnia ista loca in plurali vocantur inferna: Si autem considerentur quantum ad situm, satis credibile est, quòd omniũ istorum infernorum sit vnus situs, sic ꝙ in eodem loco saltem continuo sunt omnia ista inferna. Hoc autem probo. primo quia infernus damnatorum, & limbus sanctorum patrem, & puerorum sunt vnus locus: ergo etiam & locus purgatorii. consequentia nota quia limbus minorem conuenientiam habet cum inferno damnatorum quam purgatorium: qa infernus, & limbus conueniunt solum in vno: scilicet in carentia visionis diuinæ: infernus autem, & purgatorium conueniunt in carentia visionis, & in pœna sensus. Sed consequẽs ꝓbo. primò per Greg. Vbi expressè vult, ꝙ Christus descẽdẽdo ad inferos extraxit de inferno sanctos patres, ibidẽ dãnatos relinquendo. vnde, sic dicit Christus, Ego, exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. omnia. n.

Sententia contra malos prius executioni mãdabitur. — *Thren. 3.* — *Nota quo quatuor loca assignãtur post hanc vitam animabus paradisus, Infern⁹, Purgatoriũ, Limbus.* — *Quæstio.* — *Nota cõuenientiã istorum locorum. s. inferni, & limbi & purgatorii.* — *Greg. homil. 22.* — *Ioan. 12.*

Universidad de Deusto Biblioteca

traxit,qui de electis suis apud infernum nullũ reliquit. Omnia igitur abstulit: omnia itaque electa. Neque enim infideles quosque,& pro suis criminibus æternis suppliciis deditos dominus resurgendo ad veniam reparauit. Sed illos ex inferni claustris rapuit,quos suos in fide,& actibus recognouit. *[Osee.8.]* vnde rectè per Oseam dicit. Ero mors tua, ô mors: ero morsus tuus ô inferne. Illud nãque,quod occidimus,agimus,vt penitus nõ sit. Ex eo autem,quòd mordemus,partem abstrahimus, partemq̃ue relinquimus. *[Occidere. Mordere.]* quia ergo in electis suis funditus occidit mortem,mors mortis extitit. quia verò ex inferno partem abstulit , partemq̃ue reliquit , non occidit funditus,sed momordit infernũ.ait ergo, Ero mors tua ô mors. Ac si aperte dicat: quia in electis meis mortẽ funditus perimo,ero mors tua, ô mors. Ero morsus tuus,inferne , quia,sublatis eis, te ex parte transfigo. *[Doctor sanctus.]* Item huic opinioni assentit sanctus doctor.lib.4.dist.15.d.ꝙ limbus patrũ & infernus sunt in eodem locò. Hoc etiam dicit de limbo puerorũ. *[Aug.20. de ciuitate Dei.c.15.]* Item hoc est de mente beati Aug.d. Non absurde credi videtur,antiquos sanctos,qui venturi Christi tenuerunt fidem,à tormentis quidem impiorum remotissimos,sed apud inferos fuisse,donec eos Christi sanguis erueret. *[Nota optimam distinctionem de loco inferni.]* Imaginor ego in hoc; quod idẽ est locus inferni,limbi,& purgatorii : sed diuersis nominibus nuncupatur propter diuersitatem ibidem existentium. Sicut enim idem carcer damnatis ad mortem , erit carcer mortis, damnatis in pecunia,erit carcer pecuniarius,damnatis ad certũ tempus , erit carcer temporalis. sic & idem locus damnatis perpetuis tormentis, est infernus,damnatis ad tempus,est purgatorium , damnatis perpetuo,ne Deum videat sine alia pœna,dicitur limbus. *[Questio.]* Sed forte di.vbi est talis locus. Ad hoc respondeo,ꝙ secundum doctores,situs inferni, limbi,&purgatorij est in medio,vel in centro terrę. Quod probatur multipliciter, Primò p glo. super illud Ionę 2. Proiecisti me in profundum in corde maris.d. Quod sicut cor est in medio hominis:sic & in fernus est in medio terræ. *[Terra.]* hoc idem ponit glo. super illud Esa. 14. Infernus subtus te conturbatus est &c. *[Questio bona.]* Et,si dicas: potest ergò ne sciri distantia quanta sit à superficie terræ vsque ad infernum. Respondeo quod sic: quia quicunque potest scire quantum vnum corpus sphæricum gyrat,faciliter potest scire quantum est à superficie vsque ad centrum. *[Secundũ doctrinã Ptolemæi ambitus terræ cõtinet. 22040. milliaria. Diameter vero. 6500. milliaria. Semidiameter. 1345. milliaria.]* Nota ergo, ꝙ,vt dicit Chatolicun in littera terra , secundũ sapientes mathematicos,qui secuti sunt Ptolemęum Rotunditas terræ est viginti duo millia,& quadraginta milliara. Cum autem circulus vincat diametrum per tria,& septimam partem. quia proportio circuli ad diametrum est sicut proportio viginti duarum ad septem. Viginti enim duo continent ter septem,& vnitatem , quæ est pars eius septima, Sequitur quòd quantitas diametri terræ erit ferè sex millia quingenta milliaria. Et dico fere : quia deficiunt nouem milliaria ad complendum sex millia quingenta. Est ergo quantitas diametri circuli terræ sex millia quadringenta, & nonaginta vnum milliaria. Cum igitur infernus sit in centro terræ,sequitur,quòd distat à superficie terræ solum per medietatem dicti diametri , quæ medietas facit tria millia ducenta à quadraginta quinque milliaria cum dimidio. Et per tantum spacium infernus est sub pedibus nostris. *[Questio. Nota de distantia.]* Iterum fortè quæres. Vtrum in inferno sit aliqua redemptio. Et hoc est quærere, vtrum supplicium damnatorum in

A inferno ; aliqãdo finem sit habiturum. *[Infernus si æternus. Damnatus.]* Respondeo quòd aliquorũ,vt puta Origenis opinio fuit,quòd omnes finaliter existentes in inferno liberabuntur. quod multis rationibus probare conantur.sed opinio est,hæretica:vñ illorum opinionem cum suis rationibus recitat Greg.& illas soluit,dicens, *[Greg.34. moral.c. 11,& 12.]* Sũt.n. nunc qui iccirco peccatis suis finem ponere negligunt:quia habere qñque super se finem diuina iudicia suspicantur. Quibus breuiter rñdemus , ꝙ si qñque finienda sunt supplicia reproborũ:ergo qñque finienda sunt gaudia beatorũ. *[Mat.25.]* Per semetipsam nãque veritas dicit. Ibunt hi in suppliciũ æternũ,iusti aũt in vitam æternam. Si igitur verum non est,ꝙ minatus est:nec illud verum est,quod promisit. At illi inquiunt. Iccirco æternam pœnam peccatoribꝰ B minatus est,vt eos à peccatorum perpetrationibus cõpesceret:quia creaturæ suæ æterna supplicia minari debuit,non inferre. Quibus citius rñdemus. Si falsa minatus est.vt ab iniustitia corrigeret:etiã falsa pollicitus est,vt ad iustitiam prouocaret. Et quis hanc eorum insaniam tolleret,qui,dum promissionibus suis reproborum supplicia finiri asserunt,assertione sua etiam electorum præmia remunerationesque confundunt? Quis hanc eorum insaniã toleret, qui conantur astruere verum non esse , quod veritas de æterno igne comminata est? & dum satagunt Deum prædicare misericordem non verẽtur ipsum prædicare mendacem. *[Vide an in inferno possit esse redẽptio secundũ beatum Greg.34. moral.c. 12.]* At illi inquiunt. Sine fine punire non debet culpa cum fine. Iustus nimirum est omnipotens Deus , & ꝙ non æterno peccato cõmissum est,æterno non debet puniri tormẽto. Quibus citius,dicimus quod rectè dicerent:si iudex iustus, districtusque veniens non corda homi- C num,sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt,quia cum fine vixerunt. Voluissẽt q̃ppe sine fine viuere:vt sine fine potuissent in iniquitatibus permanere. Nam magis appetũt peccare q̃ viuere:ideo hic semper viuere cupiunt, vt nunquã desinant peccare,dum viuunt. Ad districti ergo iudicis sententiam ptinet:vt nunquam careant supplicio, quorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato. Et nullus detur iniquo terminus vltionis,q, quandiu potuit , habere noluit terminum criminis. At inquiunt, Nullus iustus crudelitatibus pascitur:& delinquens seruus iccirco à iusto domino cædi præcipitur,vt à nequi tia corrigatur. Ad aliquid ergo cæditur:cum dominus eius crudelitatibus non delectatur. Iniqui autem gehennæ igni- D bus traditi , quomodo sine fine semper ardebunt. *[Nota]* Et quia certum est,quòd pius , atque omnipotens Deus non pascitur cruciatibus iniquorum,cur cruciantur miseri,si non expiantur ? Quibus citius respondemus,quòd omnipotens Deus , quia pius est, miserorum cruciatibus non pascitur : quia autem iustus est,ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio , & quidem sua iniquitate puniuntur : & tamen ad aliquid cruciantur,s.vt iusti omnes in Deo videant gaudia,quæ percipiũt,& in istis respiciãt supplicia, quæ euaserunt, vt tanto magis in æternum se diuinæ gratiæ debitores esse cognoscant , quanto in æ- E ternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vitare potuerunt. At illi inquiunt. Et vbi est, quòd sancti sunt , si pro inimicis suis , quos tunc ardere videbunt , non orabunt ? quibus vtique dictum est , Orate pro inimicis vestris. ad quod respondemus , quòd sancti orant pro inimicis suis eo tempore , quo possunt ad fructuosam pœ-

nitea

nitentiam eorum corda cõuertere, atque ipsa cõ A uersione saluare. Quid ẽm aliud pro inimicis orãdum est, nisi quod ait apostolus. *[1.Ti.2.]* Vt det illis Deus pœnitentiam,& resipiscãt à laquæis diaboli,à quo capti tenẽtur ad ipsius voluntatem? Et quomodo pro illis tunc orabunt,qui iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? Eadẽ itaque causa est, cur nõ tunc orent pro hominib. æterno igne dãnatis:qa nũc ẽt cã est,vt nõ orẽt ꝓ diabolo, & angelis eiꝰ,æterno supplicio deputatis. Et q̃ nũc etiã causa est,vt nõ orẽt sancti homines ꝓ hominibus infidelibus, impiisq; defunctis, qui de eis vtique, quos æterno damnatos supplicio iã nouerũt, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritũ cassari refugiunt. quod si nunc B quique viuentes iusti mortuis:& damnatis in iustis minimè cõpatiuntur, quãdo adhuc aliquid iudicabile de sua carne se perpeti etiã ipsi nouerũt *[al. omnino.]* quanto districtius tunc iniquorum tormẽta respiciunt,qñ ab omni vitio corruptionis exuti ipsi iã iustitię vicinius,atque arctius inhęrebũt? Sic quippe eorum mentes per hoc quod iusto iudici inhærẽt, ius discretionis absorbet. vt oẽ eis nõ libeat quicquid ab illius internę regulę subtilitate discordat. Hæc breuiter cõtra Origenistas diximus. Hęc Greg. Volens ergo psal. ostendere,quanta erit malorum pœna,dicit, *Cõuertantur peccatores in infernũ.* vbi.s.cruciatus perpetuus erit,& ꝙ hoc de omnibus intelligatur subdit: *Omnes gentes,quæ obliuiscuntur Deum.* s.in fine vitæ moriẽtes sine remedio pœ- C *[Greg.16 moral. c 31.]* nitentiæ. Dignum nãque est, vt ait Greg. vt omnipotentis Dei misericordia illius obliuiscatur: qui iustitiæ Dei fuerit oblitus:quia quisquis eũm nũc *[Psal. 49.]* iustum non timet,eum posteà nõ inueniet misericordem. vnde dicitur psal. Intelligite hæc,qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat,& non sit, q̃ eripiat. Ne quãdo .s.infernus rapiat.

109 Quoniam non in finem obliuio e-
25.q.1. rit pauperis:patie ntia pauperum non peribit in finem.

Hic consequenter ponitur sententia bonorum. Sicut enim mali punientur æternaliter:sic & boni *[Pauper]* præmiabũtur ęternaliter. Et nota,ꝙ hic accipitur D finis pro finali iudicio. in quo Deus pauperum suo *[Obliuio.]* rum recordabitur. Sicut enim supra dictum est:illos Deus cognoscit,quos facit fœlices,ita conformiter illorũ dicitur obliuisci,quos in miseria stare permittit. vnde & pauperum in præsenti vita dicitur obliuisci. sed in finali iudicio eos cognoscet dũ eos faciet fœlices. Et hoc est,quod iste orabat. Nõ tradas bestiis animas cõfitẽtes tibi : & animas *[psal.73.]* pauperũ tuorum ne obliuiscaris in finem.i. secundũ glo. Nõ tradas bestiis,id est,diabolo,& angelis eius animã confitentẽ tibi,quę.s.pœnitens cõfitetur peccata. Et animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finẽ,idest, ne obliuiscaris ducere in finẽ Christũ,sed potius ad Christi consortiũ ducas quę omnia prædicẽdo ponit. Sed quia nõ omnis *[paupertas triplex]* pauper Deo placet. Ideo notãdũ,ꝙ triplex est pau E pertas.s.quędã cum impotentia,quædã cum patientia,& quædam cum cõplacẽtia. Prima est ma- *[prouerb.15.]* la propter malum pœnæ cum malo culpæ. Omnes dies pauperis mali.& Eccle.25. Tres species odiuit anima mea,pauperẽ superbum,&c. Secũda est bona,quia habet malum pœnæ sine malo culpæ,& *[Psal.33.]* metoriua ratione patientię. Iste pauper clamauit & Deus exaudiuit eum Tertia est optima propter

donũ excellentis gratiæ,de qua Matt.5. Beati pauperes spiritu , &c. De duabus ergo vltimis paupertatibus intelligitur iste textus. *Quoniam non in finem obliuio erit pauperis,*,&c. vñ hic ait glo. Pauper in fine non erit in obliuione:& si hic videatur oblitus cũ mali florent fœlicitate sæculi.& iusti laborãt:sed in fine istorũ status conuertetur. qa illi de diuitiis sæculi ad æterna tormenta transibunt: isti autem de paupertatibus ad fęlicitatem æternam.

Exurge,domine , non confortetur homo: iudicentur gentes in conspectu tuo.

[Aduẽtus Antichristi.] Hic consequenter ponitur aduentus Antichristi,qui finale iudiciũ præcedet. Et tria facit: quia ponitur primò Antichristi aduentus,& apparitio: Secundò Antichristi crudelitas,& persecutio:ibi, *Vt quid domine recessisti lõge.* Tertiò eius victoriosa dissipatio:ibi, *Exurge domine Deus exaltetur manus tua.* *[Potestas.]* Quantũ ad primũ,ꝙ Antichristus adueniẽs apparebit cum magna potestate,& cũ astutia,& calliditate:& sic psal. duo facit quia primò præmittit eius potestatem. secundò adiungit eius calliditatẽ: ibi, *Cõstitue domine legislatorẽ.* Quãtũ ergo ad primũ notandũ, ꝙ magna erit Antichristi potestas,nam vt habetur Apo.20. Figuraliter angelus.i. Christus descendens de cœlo.s. per suam incarnationẽ apprehendit diabolum,& ligauit eum per annos mille.i. ipsius potestatẽ ligauit, ne tñ nocere possit, quãtũ vult,vsq; ad tempus Antichristi,& tũc soluetur diabolus:quia omnem suã potestatẽ , & crudelitatẽ per Antichristũ contra electos exercebit,in tantũ, vt etiã electi , si fieri potest, in errorẽ mittãtur. Hacn ergo magnam Antichristi faturã potestatem contra electos præuidens,ac timens psal. ait. *Exurge domine,non confortetur homo.*.i. nõ præualeat tuis electis. quia.n. statim supra dtxerat ꝙ patiẽtia pauperũ non peribit infinem. *[Homo dicitur antichristus. non tamẽ reget se ratione]* Et ideo considerãs magnam Antichristi potestatẽ cõtra electos pauperes orat.d. *Exurge , domine, non præualeat homo.* s.contra tuos pauperes electos. Et nota, quòd Antichristus vocatnr hic homo, nõ quia se reget fm rationẽ,à qua dicitur homo,sed quia fallax & mẽdax erit fm quòd post lapsum factus est homo : ex eo quia mentietur.d. se Christum esse,cũ nõ Christus sit,sed purus homo. Sic enim eũ hominẽ vocat apostolus Paulus,d. Nisi reuelatus fuerit homo *[2.The.2.]* peccati,filius perditionis,qui aduersatur,& extollitur supra omne,quod dicitur Deus,q.d. Ante iste homo veniet:quã iudicij dies adueniat : Et quãuis iste Antichristus sic electis non præualebit:tñ præualebit alijs,qui eius timore cadent à fide. Et hoc est,quod subdit. *iudicentur,*i. iudicabuntur gẽtes.s. ab Antichristo, *In conspectu tuo.* Hic enim per conspectũ Dei, qui videt occulta, accipe iudicia Dei *[Conspectu proprio dicto.]* nobis occulta, quibus fit vt electis nõ præualeat Antichristꝰ.& *vt gẽtes.*i. gentiliter viuẽtes iudicet. Qui tales iudicabunt ab Antichristo.i. in peccatũ E præcipitabuntur,quo digni erunt ęterno iudicio.

Constitue, domine, legislatorẽ super eos:sciãt gẽtes,quoniã hoĩes sunt.

[Desẽd 2cap 1. Antichristus. Legislator.] Hic cõsequẽter ostẽdit Antichristi calliditatẽ. Secũdũ.n. expert os,fortius hominẽ trahit amorq̃ timor ad bonũ,& ad malũ. vñ amor voluptatis plꝰ inclinat hominem ad malum, quàm timor aduersitatis. Quos ergo Antichristus subiugare non pote

Universidad de Deusto Biblioteca

sit terrore suæ potestatis, subiugabit blandimētis voluptatis, donans diuitias, concedens voluptates & delicias:, vnde legē faci et cōtrariā legi Christi. A Christus enim legē dedit paupertatis voluntariæ: ipse autem reuelatione dæmonū thesauros abscōditos inueniet: & omnes sibi adhærentes ditabit. Christus legē dedit munditiæ: & ipse legem dabit voluptatis, & luxurię. (Ioan. 5.) Christus legē dedit humilitatis, & ipse dabit legem superbię. Et hoc præuidēs psal. dicit. *constitue, domine, legislatorē, &c.* i. cōstitues quod dicit prædicēdo, non orando. vñ magister in gl. *Constitues, domine, legislatorem.* s. Antichristū super eos, idest, in ruinā eorū. *Vt sciant gentes.* i. idololatrę, qui Anti christo credēt: *quoniā homines sunt.* i. tūc adueniēte pœna, scient per experiētiā se homines esse. i. veteres homines, veteri homini. i. peccātis seruientes. O quā digna trāsmutatio, vt, q Christum latorē legis beatificantis noluerūt recipere, tāta cæcitate puniantur, vt latorē legis perditionis recipiāt! Hoc em̄ aperte Iudæis Christus prædixit. Ego veni in noīe patris mei, & nō accepistis: me sed alius veniet in nomine suo, illū recipietis. Ac si apertè Iudęis Christus dicat, s̄m Archidiaconū. Ideo veni in mundo legē dando Euangelicam, vt per me glorificetur pater, & nō accepistis me, credendo. Sed Antichristus veniet in nomine nō patris, sed in nomine suo: quia lege sua nō gloriā patris, sed propriā queret. Quia em̄ Iudæi noluerūt recipere verum latorē legis Christum, ideo in pœnam peccati huius, recipient falsum latorem legis Antichristum: vt, qui noluerunt credere veritati, mendacio credant. C

Quia iudæi noluerunt recipere legē Christi, recipient legem antichristi.

112 Vt quid domine, recessisti longe, despicis in opportunitatibus, in tribulatione.

25. q. 1 illa.

Hic consequitur crudelitas persecutionis Antichristi. Et duo facit, quia primò ad confortādū fideles ostēdit, q illa persecutio bonis erit vtilis & fructuosa. Secūdò q erit terribilis, & venenosa, ibi: *Quoniam laudatur peccator.* Quū ad primū ostēdens q illa persecutio erit vtilis, dicit, *Vt quid domine, recessisti,* &c. Vbi notandū q talis & tāta erit persecutio ecclesiæ tempore Antichristi, vt videatur ecclesiam Deus deseruisse, & ab ipsa recessisse. quia em̄ illo tēpore omni potestate diaboli Antichristo tradita, licebit ei talia, ac tanta mirāda facere, vt Deus esse credatur. Et ideo ex hoc psal. quasi in vocē gementium per modum quærelæ Deo dicit, *Vt quid, domine, recessisti longe.* s. ab ecclesia tua. Longe em̄ à nobis recessisse videtur Deus, qñ subuenire nobis differt. Isto modo Deū à se recessisse, dicebat Saul: qa auxiliū sibi nō dabat. Ait Saul, philistæi pugnāt abuersū me, & dñs recessit, à me: & exaudire me nō voluit. Sic & modo psal. præuidens magnā ecclesiæ tpe Antichristi persecutionem, per modū quærelæ quærit à Deo quare ecclesię suę subuenire sic tardat; d. *Vt quid, domine; recessisti longe,* Et statim subdit causam: quæ. s. est nostra vtilitas. d. *Despicis in oportunitatibus in tribulatione,* Oportunitas enim pro vtilitate accipitur. q. d. secundum glo. *Despicis in oportunitatibus, in tribulatione.* id est, oportunè, & vtiliter despicis tuos, & sinis tribulari. Despicit, dicit secundum hoc, quod videtur gementibus, dum auxiliū differt: sed oportunè, & vtiliter illud facis. Et quæ sit illa oportunitas vel vtilitas talis recessus vel despectus, ostendit, cum subdit.

Antichristi persecutio. — *Recedere lōge Deus.* — *1. Reg. 28*

Dum superbit impius, incenditur pauper comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant. 113

Vbi nota, quòd aduersitate electis proficiūt: qa occasione illarum præsentem vitam magis despiciunt, & ad Deum venire desiderant: ad amorem Dei accēduntur, & purificātur. quod hic notans psal. dicit, *Dum superbit, impius,* scilicet, Antichristus contra ecclesiam, vel sanctos, ipsos persequendo. *tunc incenditur pauper.* s. desiderio tui aduentus: vel *incenditur* amore Dei: vel *incenditur,* idest, purificat: fornax enim tribulationis, vt ait gl. Ligna vitiorū incinerat: & aurū virtutum purgat: vel malos cōburit, & bonos purificat. B Ex his liquet, quod mira prouidentia Dei operatur de malis, comparatione nanque peccatorū boni magno studio bonę spei accenduntur ad rectè viuendū. Sic & per hæreses crescit, & gratior est cognitio veritatis. Ita ergo talis superbia impiorum bonis proficit, quos incēdit, sed ipsis malis nocet, quos per culpam & pœnā comprehendit. Ideo de malis subditur. *Comprehenduntur in consiliis suis, quibus cogitant.* id est, in cogitationibus suis quibus cogitant comprehendere sanctos, ipsi comprehēduntur: quia malæ cogitationes ipsis sunt vincula, & reatus ad pœnā æternā.

Aduersitas Iustorum. — *Incendere.*

Quoniam laudatur peccator in desideriis animę suæ: & iniquus benedicitur. 114

De pœni. dist. 1 illud vero.

Consequenter ostendit, q illa Antichristi persecutio erit terribilis, & periculosa. Quod ostendit ex sex cōditionibus. s. q illa persecutio, primò erit alliciens, & fraudulosa. Secundò erit superba, & ambitiosa: ibi. *Non est Deus in conspectu eius.* Tertiò q erit sacrilega, & facinorosa: ibi, *Dixit enim in corde suo nō mouebor.* Quartò. q erit deceptoria, & insidiosa: ibi, *Sedet ī insidiis.* Quītò q erit & crudelis, furiosa: ibi. *Oculi, eius in pauperem.* Sextò q erit obscura, D & tenebrosa: ibi, *Dixit enim in corde suo, oblitus est Deus.* Quantū ergo ad primū ostendit, q illa persecutio erit alliciēs, & adulatoria. d. *Quoniam laudatur peccator, &c.* Magnū enim periculum est peccatori, dū in peccatis laudatur. quia tunc ad peccandum amplius incitatur. Ipse autem Antichristus operatione dæmonū in suis malitiis ab omnibus malis laudabitur: quinimò vt Deus reputabitur, & ideo ex hoc magis ad crudelitatem, & peccatum contra bonos incitabitur. Vnde quantum malum sit adulari peccatorib⁹: ostendit magister in gl. d. Hęc est magna ira Dei, vt desit correctio peccati, & adsit adulatio. Adulantium enim linguæ alligant animas in peccatis: delectat enim facere illa, in quibus non E solum non inuenitur reprehensor, sed auditur laudator. Vnde quantum malum sit laudare peccatores, & eis adulari, ostendit Greg. d. sunt namque nonnulli, qui, dum malefacta hominum, laudibus efferunt, augent, quæ increpare debuerunt. Hinc enim per prophetam dicitur. Væ, qui consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub omni capite, & vniuersæ ætatis. Ad hoc quippe puluillus ponitur, vt molliter quiescatur. Quisquis ergo malè agentibus adulatur, puluillum sub capite, vel cubito iacentis ponit: vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus

Adulatio. Peccator. Laudare adulari. — *Gre. 18. mor. c. 3.* — *Ezech. 13.*

fultus laudib⁹, molliter requiescat, &c. Vel ēt potest A intelligi de quolibet alio peccatore, quē tunc Antichristus laudabit, ipsum honorib⁹ & diuitiis extollendo: vt amplius ipsū pręcipitet. q autē talis adulatio adulatum ad peccandū magis prouocet, ostēditur, cum subditur.

115 Exacerbauit dominum peccator, secundum multitudinem irę suæ non quæret.

Exacerbare.

Exacerbare enim idem est, q vuas acerbas colligere, quæ stupefaciunt dentes, & irritant. Et sic exacerbare, Deum est ipsum prouocando ad irā, prouocare. quia ergo peccator laudatus amplius in peccato confirmatur. ideo per ipsum amplius Deus irritatur contra eū, & prouocatur. Et hoc notās dicit, *Exacerbauit dominum peccator.* idest, peccando fecit Deum acerbum, & dudum contra seipsum prouocando. Qualiter autem Antichristus Deum exacerbabit, & contra seipsum fecit acerbū, ostenditur, cū subditur. *Secundum multitudinem iræ suæ nō quæret.* i. Deus, non quæret peccata Antichristi, vt illa hic puniat, sed illa reseruabit in futuro grauius punienda, & hoc *secundum multitudinē iræ suæ.* Vbi nota quòd magna misericordia, & dilectio Dei ostenditur erga peccantē: qñ statim peccata punit. & non reseruat illa in futuro seculo punienda. propter quod dicitur Etenim inulto tempore non sinere peccatores ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni bñficij est indicium, &c. Sic & per oppositum C peccata hic impunita dimittere, vt grauius in futuro puniantur, est indicium iræ dñi. Sic ergo qa De⁹ non quæret peccatum Antichristi ad puniendū in futuro, erit signum iræ Dei contra ipsum. Vñ magister in gl. *secundum multitudinē iræ suæ non quæret.* De⁹ em̄ qui solet alios quærere, & à malis reuocare, nō quæret eum. s. Antichristū. i. non attendet ad peccata eius, vt hic vlciscatur illa in futuro grauius puniturus. *Et hoc secundum multitudinem iræ suæ.* i. qa Deus multum est illis iratus quos per fraudes & scelera ad diuitias, & honores peruenire sinit. magna em̄ ira Dei est qñ peccantem non corripit, sed vagam licentiam in peccatū ruendi permittit. Vñ ad peccantē synagogam dicitur. Recessit à te zelus meus, non visitabo super filias tuas, & vxores, cum fornicatæ fuerunt. Et iccirco à Deo humiliter postu D lemus, vt hic peccata puniat, & non illa in futurū punienda reseruet.

2. Mach. 6. — *Finis.* — *Ezech. 6.*

116 Non est Deus in conspectu eius, inquinatę sunt vię illius in omni tēpore.

Hic consequenter ostendit, q erit superba, & ambitiosa Antichristi persecutio. Vbi aduertendum q superbia Antichristi in fine maior erit quàm fuerit superbia diaboli. Diabolus em̄ superbiens voluit æquari Deo, dicens illud Esa. 14. Ascendā sup altitudinem nubiū, & similis ero altissimo. Sed Antichristus non se æqualem Deo faciet: sed maiorē prędicabit esse Deo: & Deum nullius ęstimationis esse reputabit. Vñ de illo dicit apostolus, q reuelabitur homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur. Quæ verba pertractans Gre. dicit. Nam, cū de Antichristo dicitur, quod extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur, apertè monstratur, quòd diabolus appetendo dudum Dei similitudinem quasi iuxta Deum se erigere voluit, sed in superbiæ culpā crescendo, iam se supra omne, quod dicitur

Antichristus. Superbia Antichristi. — *2. Th. 2.* — *Greg. 29. mor. c. 4.*

A Deus, aut colitur, se extollit. Hanc ergo eius supbiā nunc exprimens psal. dicit. *Non est Deus in conspectu eius.* quare. s. seipsum solum esse Deū prædicabit. Et quantum erit ex hoc peccatū eius, ostēdit. d. *Inquinatæ sunt viæ illius in omni tēpore.* s. viæ illi⁹. i. cogitationes, verba, consilia, & opera in omni tpe vitę suę erunt sordidæ, & malæ. Vel hoc, quod dicit, *in omni tempore,* dicitur per comparationem omniū, qui fuerunt ante eum in aliquo tempore, vt sit sensus, viæ illius magis erunt inquinatæ, quàm fuerunt viæ alicuius alterius in aliquo tempore ante eum. Vnde qualiter non ęstimabit ipsū Deū esse in conspectu suo, subditur.

B Auferuntur iudicia tua à facie eius: omniū inimicorū suorū dominabitur. 117

Idest, quia iudicia Dei super se ventura non cogitabat: qa ex eo quod pæna differetur per aliquod tempus, ideo putabit Deum non iudicaturum malos: & per consequens Deum putabit non esse Deū: sed se solum esse Deum. Vbi notandum, q quicūq; putat Deo placere mala, non putat eum esse Deum: vel qui dicit eū omnib. peccantibus parcere. Idem nāque est Deo esse Deum, & esse iustum: quia iusticia in Deo Deus est. qui ergo negat Deū esse iustū, negat esse Deum: eum verò negat iustū, qui putat ei mala placere, vel non punire. Quia igitur Anti- C christus putabit Deum non punire peccata, qa *auferentur iudicia tua à facie eius.* Ideo ex hoc sequitur: quòd *non est Deus in conspectu eius.* Dixit insipiens in corde suo, nō est Deus. Sic ergo hoc quod dicitur, *Auferētur iudicia tua à facie eius,* est declaratiuum illius: *non est Deus in conspectu eius.* Quod autem sequit. *omnium inimicorum suorum dominabitur* est declaratiuum illius: *inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Hic. n. cum dicitur omniū, inimicorum suorum.* intelligitur, s. omnium inimicorum Dei, quorum omnium ipse dominabitur: quia omnes peccatores in malitia superabit, & excedet. *Et ideo inquinatæ erūnt viæ illius in omni tēpore.* i. sup omnes alios malos qui fuerunt ante eum in aliquo tempore. Vel ad literam *omnium inimicorum suorum dominabitur.* Antichristus, quia secundū glo. dicitur, quod Antichri- D stus omnes reges superabit, vt solus regnet, & sedeat in templo Dei, extollens se super omne, quod dicitur Deus. Sed qualiter ad hoc perueniat, subditur.

Negare Deum. — *psal. 13.*

Dixit enim in corde suo: non mouebor à generatione in generationem sine malo. 118

Hic consequenter ostēdit, q Antichristi persecutio erit facinorosa & sacrilega, quia magicis artib⁹, & diabolicis ad tm̄ dominium perueniet, & per illas credet regnū suum fore semper permansurū. Et sic per ly. *sine malo* intellige sine malis artibus. Vnde sic exponit magister. *Dixit enim in corde suo.* i. dicet secretè apud se, quia se per malas artes regnaturū nō dicet aliis: sed ista dicet in corde suo: Et quid di- E cet. *Non mouebor à generatione in generationē sine malo.* idest, fama mea non transibit de hac gerneratione ad aliam, & ad posteros *sine malo:* idest, nisi malis artibus. Id est tale culmen, & tam excelsum principatum consequar: de quo posteri tacere non possunt. Animus enim perditus, & expers bonarum artium, & à iustitiæ lumine alienus, malis artibus sibi aditum semper molitur ad famam

Antichristus. Magnus.

tam

Universidad de Deusto Biblioteca

tā diuturnam,vt apud poſteros ēt celebretur. Vel aliter putabit Antichriſtus,ſe de hac generatione mortali ad immortalem cum corpore trāſiturū,& hoc per ſuas magicas artes. Conſimiliter eñ & Simon ille magus ſe putauit cum ſceleratis artibus cœlum adepturum:& de humana ḡnatione in diuinam magicis artibus trāſiturum.Conſimiliter ergo iſte in corde ſuo cogitās.d. *Non mouebor à generatione in generationem ſine malo*.i.niſi artibus malis mediātib. Sed q̄a omnia iſta cælata tenebit in corde,nō oſtendens alijs, ꝙ talia per magicas artes faciat:ſed prætendet ꝙ virtute diuina.Ideo ſubditur.

Simō magus.

119 Cuius maledictione os plenum eſt, & amaritudine, & dolo: ſub lingua eius labor, & dolor.

Antichriſtus.

Vbi aduertendum,ꝙ illud,quod tenetur infra os vel ſub lingua,manet occultum.Sic & cogitatio, q̄ alijs ad extra non manifeſtatur,dr̄ eſſe in ore nō extra.Et ideo notans,ꝙ tales artes , quibus Deus maledicitur,& blaſphematur,tenebit occultas.ideo dicit.*Cuius os plenum eſt maledictione*.i.maledictionē,& blaſphemiam intra ſe abſcōſam tenebit. Inſup addit.*Quod os eius plenū eſt amaritudine & dolo*.Duobus eñ modis principaliter excogitabit oēs ſibi ſubijcere,ſ.per minas & tormenta,& per blādicias,& doloſitates. Primus modus ſignificatur per amaritudinem, & ſecundus per dolorē. Et ſic os eius plenum erit maledictione : quia per artes diabolicas Deū blaſphemabit.*Amaritudine.* quia minis & tormentis.*Et dolo* quia blandicijs & deceptionib. Sequit̄.*Et ſub lingua eius labor & dolor*.qa .ſ. oīs cogitatio eius erit de labore inferēdo ſanctis, & dolore corporeo.qa cogitabit qualiter ſanctos ſibi reſiſtētes affligat,& occidat.De iſto eñ alibi dr̄.Iniquitatē meditatus eſt in cubili ſuo, aſtitit omni viæ non bonæ:malitiā autem non odiuit.

pſal.35.

120 Sedet in inſidijs cū diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem.

de pe.di. 2.ſi enim. Antichriſtus elegit potentes ſcilicet, chriſtus ſecit contrarium.

Hic conſequenter oſtendit, quòd erit deceptoria & inſidioſa. Vbi notandum,quòd Antichriſtus tenebit modū oppoſitū Chriſto:nā Chriſtus volens fidem catholicā toti mundo tradere,elegit apoſtolos pauperes,ignobiles,& indoctos. Antichriſtus autē amicos ſibi faciet mundi potentes,nobiles , & doctos,quos diuitijs,artibusque magicis per ipſum repertis ditabit,vt per illos alios pauperes,& impotentes tam minis quàm dolo ꝑuertat: & cum talib' ſua conſilia & ſuos dolos cōtra ſanctos habebit. & hoc eſt quòd dicit.*Sedet in inſidiis cū diuitib.in occultis*: quia per occultas inſidias & doloſitates , quas ſimul excogitabunt,ſanctos deducent ad mortem, & modus inſidiarum erit iſte vt dicit glo.Nam altos, & potentes huius ſeculi ditabit muneribus, & altis exaltabit honoribus:quorum falſam fœlicitatem ad alios decipiendum oſtentabit.*Et vt interficiat innocentem*. quòd duobus modis exponitur , ſcilicet ſpiritualiter,& corporaliter:ſpiritualiter,vt ſcilicet de innocente faciat nocentem.Corporaliter autem vt,ſi ei conſentire nolint,interficiat corpus. Interficitur enim quis ſpiritualiter , cum de bono fit malus : & reſuſcitatur , cum de malo fit bonus.

perſecutio antichriſti inſidioſa.

121 Oculi eius in pauperem reſpiciunt:

A inſidiatur in abſcondito quaſi leo in ſpelunca ſua. *23.quæſt. 4.duo.*

Conſequenter hic oſtendit, quòd eius perſecutio erit crudelis,& furioſa. Vbi notandum, ꝙ Antichriſti perſecutio erit crudeliſſima , cæteras omnes præteritas excedens perſecutiones. Et , ſi quis dicat,quomodo erit crudelior perſecutio omnibus præteritis, cum ſancti martyres iam omnia crudelia fuerint experti, quid crudelitatis poterit Antichriſtus facere,quod alias factum non fuerit ? Reſpondeo.Sanctis martyribus omnia tormenta erāt leuia,quia aperta miracula Chriſtus per eos,vel circa eos faciebat:quibus perſecutores confundebantur,& ipſi martyres confortabantur. Tūc autem B erit oppoſitum, quia perſecutor crudeliter ſanctos perſequitur,& ipſe miracula faciet:quibus ipſe amplius admirabilis reddatur , & martyres quaſi territi dubitare videantur. Et hanc ſententiam ponit Grego.iſtum verſum inducendo.d.Quæ enim pœnarum genera non nouimus:quæ pœnarum genſura non iam vires martyrum exercuiſſe gaudemus. Alios namque improuiſo ictu immerſus iugulo gladius ſtrāuit:alios crucis patibulum afflixit , in quo & mors prouocata repellitur , & repulſa prouocatur.Alios hirſutis ſerra dentibus attriuit:Alios armato ferro inſultans vngula ſparſit : Alios beluina rabies morſibus detruncādo comminuit: Alios ab intimis viſcerum per cutem preſſa vis verberum rupit:Alios effoſa terra viuos operuit.Alios in altum demerſos mors in præcipitium fregit. Alios in ſe proiectos aqua replendo abſorbuit:Alios edax flāma ad cineres depaſta cōſumpſit. Quid igitur eſt, quòd in iſtis tormentis tunc atrocius creſcat ? Reſpondet.Niſi hoc,quod veritas dicit.Surgent pſeudochriſti,& pſeudo ꝓphetæ,& dabūt ſigna magna, & prodigia:ita vt in errorem mittantur, ſi fieri poteſt,etiam electi.Nunc enim fideles noſtri mira faciunt, cum peruerſa patiuntur : tunc autem Antichriſtus cum peruerſa inferet,mira operabitur.pēſemus igitur,quæ erit illa humanæ mentis tentatio: q̄n & pius martyr, & corpus tormentis ſubijcit , & tamen ante eius oculos miracula tortor facit. Cuius tunc virtus non ab ipſo fundo quaciatur , q̄n is, qui flagris cruciat,ſignis coruſcat? quia ipſe Antichriſtus: & altus tunc erit veneratione prodigij,& durus crudelitate tormēti.Vnde per Dauid dicitur. D *Oculi eius in pauperē reſpiciunt,inſidiatur in abſcondito quaſi leo in ſpelūca ſua*.Ad apertā namque potentiā ſuffeciſſet,vt leo eſſet,etiam ſi inſidians non fuiſſet. Rurſ' ad occultas verſutias ſuffeciſſet,ne inſidians ſurriperet. etiam ſi leo non fuiſſet. Sed quia Antiquus hoſtis per hunc tunc cunctis viribus effrenatur: ſæuire per vtraque permittitur , vt contra electos in certamine, & fraude & virtute laxetur per potentiam, ſed fraude per ſigna. Rectè ergo & leo & inſidians dicitur, Inſidians per miraculorum ſpeciem:ſed leo per ſingularem virtutem.hæc Grego. benè ergo dicit pſal.*Oculi eius in pauperē &c*.Hic accipe pauperem pro humili,& virtuoſo.quia contra tales maximè intendet crudelitas Antichriſti, & ad huius declarationem ſubdit.

Antichriſti crudelitas. Martyr. quæſtio. *Gre.li.13. mor.c.31.* *Matt.24*

Inſidiatur vt rapiat pauperem,rapere pauperem,dum attrahit eum. 122

Vt enim dictū eſt:duplici via perſequetur bonos, & pauperes,ſ.dolo, & violentia. hos modos his exprimit.d.Quo ad dolū,& blādicias dicit,*inſidiatur vt rapiat*

rapiat pauperem.inſidiæ enim in abſcondito fiunt. Quo verò ad violentiam addit,*rapere pauperem*.ſ.cōnabitur,*dum attrahit eum*.ſ.per violentiam .attractis eñ ſit publica violentia:verum tali perſecutione & ſi nocebit ſanctorum corporibus.magis autem ſibi ipſi nocebit:qa ex hoc in interitū cadet æternū. Et hoc eſt quod ſubditur.

123 In laqueo ſuo humiliabit eum, inclinabit ſe, & cadet, cum dominatus fuerit pauperum.

Antichriſtus humiliatur.

Quia per inſidias ſuas,& miracula ſanctos humiliabit.quia quanto maiora ſigna faciet , tanto magis ſancti humiliabuntur.i.contemnentur,& pro nihilo habebuntur. Sed ſibiipſi magis nocebit , quia *inclinabit ſe*.ſ.non voluntariè:ſed diuina virtute deponetur de tanta ſublimitate ad ima.*quia cadet,cum dominatus fuerit pauperum*.

124 Dixit enim in corde ſuo, oblitus eſt Deus:auertit faciem ſuam , ne videat in finem.

Hic conſequēter oſtendit, ꝙ illa perſecutio erit obſcura,& tenebroſa:qa.ſ.ſicut ipſe non credet Deū curare de iſtis inferioribus,ſic & alios ad tantā mentis cæcitatem ducet,vt non credant Deum de terrenis curare.Ex iſto enim textu habetur,ꝙ Antichriſtus erit illius opinionis ꝙ intellectus diuinus iſta inferiora non curat:nec circa illa verſatur. C Et hic nota,ꝙ finis accipitur dupliciter.ſ.pro vltimo iudicio,& fine mundi.Et ſic finem accipit Chriſtus.d. Oportet hæc primum fieri,ſed nondū finis, & tunc eſt ſenſus. Quod Deus mala noſtra non videbit in finem,ſ.ſæculi illa iudicando.Accipitur ēt aliq̄n finis pro terra:eo qa terra finis eſt rerum, & vltimum elementū.Sic.n.finis pro terra accipit̄.In manu eius ſunt omnes fines terræ, & tūc eſt ſenſus. *Auertit faciē ſuam, ne videat in finem*.i. in terram.q.d. non videt nec cōſiderat illa,quæ fiunt in terra.In finem eñ vt dicit gl.dicunt Deum non videre,qui dicūt eū non curare humanas res,quæ fiunt in terra,& iſtius falſę opinionis erit Antichriſtus.ſ. ꝙ Deus nō videt illa, quę fiunt ī terra.vnde tales dicūt illud Iob.22. Nec noſtra conſiderat,& circa cardines cœli perābulat. D *Dixit enim in corde ſuo oblitus eſt Deus*.ſ.ſui ad puniēdum.Hoc autē putare,ſ.impunitū remanere peccatum,eſt negare iuſtitiā Dei,& ꝑ cōſequēs ipſū Deū. *Auertit faciem ſuam,ne videat in finē, vt expoſitum eſt*.

Finis dupliciter dicitur. Mat.24. *pſal 94.* *Iob 22.*

125 Exurge,domine Deus,exaltetur manus tua, ne obliuiſcaris pauperum.

Hic conſequenter ponitur ipſius Antichriſti victorioſa depoſitio,& protractio:pro qua ſancti aſſiduè Deum orabunt.Et tria facit:quia ad hoc ponitur primò ſanctorum deprecatio. Secundò Antichriſti depoſitio:ibi.*Contere brachiū*.Tertiò gratiarum actio:ibi.*Deus regnabit*.Quantum ergo ad primum,poſtulat Dei auxilium contra Antichriſtum. d.*Exurge,domine,exaltetur manus tua*.Dormire enim E quaſi videtur Deus , q̄n bonos à malis affligi permittit,& peccatores proſperari.Similiter & exurgere dicitur:quando bonos adiuuat, & malos flagellat.& hoc petit pſal.nomine bonorum.d. *Exurge domine*.Precatur enim Dei iudicium , vt illa Antichriſti perſecutio,in qua tot mala fient,cito finiatur.*Exurge ergo,domine*.i.cito veni,& manifeſta po-

Dormire. Exurgere.

A tentiam tuam , *& exaltetur manus tua*. quia enim per manus operamur,ideo manus ſignificat potentiam:& ſic manus Dei eſt potentia Dei.Manum ſuā miſit ad fortia. Et hæc manus tunc exaltatur non quidem in ſe,ſed in nobis:quia per effectum ipſam altam videmus,q̄n malos bonis nocentes deprimit, & ſic ſummè nobis exaltata videbitur,quando filiū perditionis Antichriſtum deponet. Sic & manum diuinæ potentiæ exaltari.i. manifeſtari poſtulabat Eſa.d.Domine,exaltetur manus tua,& ignis hoſtes tuos deuoret. Vel per manum intellige ipſum Dei filium:per quem omnia Deus operatur: quæ in depoſitione Antichriſti ſummè exaltabitur:quia tunc ab omnibus cognoſcetur ſolus verus Deus , & do- B minus. Et cum ipſo Antichriſto oīa idola penitus conterentur iuxta prophetiā Eſa.d.Exaltabitur dominus ſolus in die illa:quia dies domini exercituū ſuper omnem ſuperbum.ſ. Antichriſtum,& complices eius.Et eleuabitur dominus ſolus in die illa:& idola penitus cōterentur.Hanc ergo exaltationem Chriſti contra Antichriſtum poſtulans dicit. *Exuge, domine,exaltetur manus tua*.i.filius tuus cōtra Antichriſtum adiuuando electos tuos. ideo ſubdit. *Ne obliuiſcaris pauperum*,ſicut putat Antichriſt',& eius cōplices.d.Oblit' eſt De',auertit faciē ſuā,ne videat.

Manus Chriſti prouer. vlti. *Eſa.26.* *Eſa.2.*

Propter quid irritauit impius Deū? dixit enim in corde ſuo,non requiret. 126

Hic conſequenter ponitur Antichriſti depoſi- C tio.Vbi notandum,ꝙ vt habetur in gloſſa.Perſecutio, & dominium Antichriſti modico tempore durabit ,ſ. ſolum per tantum tempus , quantum fuit prædicatio Chriſti.ſ. per tres annos cum dimidio. Et illo tempore Enoch,& Helias,qui viui tranſlati fuerūt in paradiſum.ſ.Enoch.Gen.5.& Ecclesi.64. Helias aūt vt habetur.4. Reg.2. Redibunt ad præliandum cōtra Antichriſtum.vnde dicitur. Ecce ego mittam vobis Heliam,antequam veniat dies domini magnus, & terribilis : vt conuertat corda patrum ad filios,& filiorum ad patres.Quia.ſ.iſti prædicando,& legem exponendo,oſtendent Chriſtum verum eſſe Dei filium. ſicut patres antiqui Iudæorum ſpe crediderunt illum eſſe futurum : ſic & Iudæi,qui tunc temporis erunt , conuertentur ad fidem patrum,vt.ſ. filij patrum.ſ.Iudæi,ſic intelligāt legem de Chriſto , ſicut eorum patres.ſ. prophetæ intellexerunt,vt Moyſes,Dauid,Eſa.&c. Et ſimiliter conuertet corda patrum ad filios , quia intelligētia patrum ad filios perducetur,dum illud, quod ſenſerunt patres,ſentient ſimul & filij : vt oſtendit Auguſtin'.Et ideo,qa fides:incepit in iudæis,& poſtea venit ad gētes:qui in fine mundi ad Iudæos reuertetur: iō miſſa incipitur in parte dextera altaris:poſtea itur ad ſiniſtrā , deinde ad dexterā reuertitur. Vn̄ de tp̄e perſecutionis Antichriſti quantum durabit,& de iſtorum p̄dicatione contra ipſum dr̄, ꝙ Datum eſt templum Dei gentibus.ſ.Antichriſto, & cōplicibus eius, & cōculcabunt illud menſibus quadraginta duob'.Et dabo duobus teſtib' meis.ſ. Enoch,& Heliæ.Et p̄liabuntur dieb' mille ducētis ſexaginta.ſ.tribus annis,& ſex mēſibus. Et cum finierint teſtimoniū ſuum.ſ.tanuo tp̄e,beſtia,q̄ aſcēdit de abyſſo.ſ.Antichriſtus,faciet aduerſus eos bellū,& occidet eos:& iacebūt corpora eorū in platea magnæ ciuitatis .ſ. Hieruſalem. vbi dn̄s eorum . ſ. Chriſtus,crucifixus eſt.Et poſt occidetur Antichriſtus ſpiritu oris Chriſti .i.virtute ſpirituſſancti,q̄ à Xp̄o ꝓcedit: & hoc miniſterio archāgeli Michael. vt .d.

Enoch. Helias. *Malac. vltimo.* *Aug.22. de ciuit. Dei.c.29* *Apoca.11.* *Nota tēpus durationis Antichriſti.*

Universidad de Deusto Biblioteca

vt d.gl.2.The.2.Occidetur autem,vt tradũt docto A res in monte Oliueti stãs in papilione, & in solio suo,vbi Christus ascendit ad Cœlos.Illo aũt interfecto,nõ statim veniet Christus:sed electis cõcedentur ad pœnitentiam quadraginta quinque dies. Ad propositũ ergo, præuidens psal. Antichristi finẽ, & quàm modico tpe durabit eius superbia,dicit, *propter quid irritauit impius Deum*? Et tria facit.qa primò ponit Antichristi increpationẽ.secundò bonorum saluationẽ:ibi.*Tibi derelictus est pauper*.& tertiò Antichristi cum suis dãnationẽ:ibi,*Cõtere brachium*. Quantum ergo ad primum increpans Antichristũ, dicit:*propter quid irritauit impius*.s. Antichristus Deũ.i. quidprofuit ei tantamala facere, & non considerare finem suum, qualitereũ Deus esset puniturus, *quia dixit in corde suo,nõ requiret*.s. De⁹ peccata mea, vt illa puniat:sed decipietur: propter quod nũc loquens Deo subdit.

127 ## Vides, quoniam tu laborem, & dolor em consideras, vt tradas eos in manus tuas.

Hebr.4. Quasi.d.falsum existimabit, qm̃ tu Deus vides, qa oculis tuis omnia nuda sunt,& aperta. Et quòd De⁹ oĩa videat,quæ Antichristus erga sanctos faciet, subdit, *Quoniã tu laborem,& dolorem consideras*,quẽ, s.laborem, & dolorẽ ille sanctis inferet.de quo dictum fuit superius sub lingua eius labor,& dolor. Et ad quid istum laborem,& dolorem consideras? certè, *vt tradas eos*.s.Antichristum & suos, laborem,& *Manus Dei.* dolorem sanctis inferentes : *in manus tuas*, scilicet. iustitię tuæ. Et nota ꝙ sicut manus Dei est potestas creatiua singulorum. *Iob 10.* Manus tuæ domine fecerunt me,&c. *Sapie.7.* Est cõseruatiua creatorũ. In manu eius nos C & sermones nostri. Est protectiua deuotorum. *Exo.13.* In manu forti educã vos de Ægypto. *Eccl.36.* Sic etiã est punitiua reproborum.ideo dicitur ,Alleua manum tuam super gentes alienas: vt cognoscant potentiã tuã. Et sic isto modo vltimo,tradi in manus Dei,est Deũ persuã iustitiã & potentiam de peccatoribus vindictam sumere. Sic ergo Deus laborẽ,& dolorẽ considerat,quem Antichristus cum suis cõplicibus bonis inferet,vt *tradat eos in manus suas*,s.vt eos puniat. *Videre.* Vel aliter,vbi notandum, ꝙ videre aliqñ accipitur pro sustinere,vel permittere trãsire, & non curare. sic em̃ dr̃ Prouer.25.Quæ viderunt oculi tui,ne ꝓferas. Et sic accipiendo,hic iste versus est expositorius præcedentis. Et sunt verba Antichristi,Deo dicentis. Vides,s.peccata mea, & sustines, nec ea punis,& rõnem subdit.d.*Quoniam tu laborem,& dolorẽ consideras*.Solent em̃ homines, vt ait glo. interdum non sumere vindictam de iniurijs sibi illatis:quia timent laborare,vel irasci. Sic impi⁹ iste Antichristus de Deo putat, ꝙ non valeat Deus tot mala punire *punitio.* sine labore,& ira. Sensus autẽ iste pronunciationẽ requirit,in qua si erratũ fuerit,obscurabitur. Sic enim dixit impius: non requiret Deus,rõ,quia Deus laborẽ,& dolorẽ considerat,vt tradat eos in manus suas.quasi laborare,& irasci timeat, & ideo parcat eis:ne puniendo eos laboret, & turbetur ira: sic vt aliqñ faciunt homines,dissimulando vindictam,ne irascãtur. Et sic est sensus. Dixit Antichristus.*Non* E *requiret Deus*.s.mala,quæ facio, & dixit. Quid tu,ô Deus, *Vides*.i.sustines mala, & impunita dimittis. *quia tu laborem,& dolorem consideras*, quẽ.s.sustinere te oportet,ad hoc,*vt tradas eos in manus tuas*.i.qa times laborare,& irasci,si punias eos. Et forte hoc cogitabit Antichristus:quia se Deũ prædicabit, & expert⁹ multos labores & dolores quos ipse patietur, alios puniendo:similiter cõsiderat,ꝙ accidat Deo Et ex hoc apparet,quantum erit per diabolũ deceptus,vt se dicat Deum & laborare,& dolores pati.

Tibi derelictus est pauper:orphano tu eris adiutor. 128

Hic cõsequenter ostẽdit bonorum cõfortationem,& protectionẽ. Vbi nota,ꝙ nomine pauperis, & orphani bonos fideles ĩtelligit Pauper.n.dr̃ humilis Matt.5.Beati pauperes spiritu.Orphanus verò carẽs patre,& matre. *pauper. Orphanus.* Huius em̃ vitæ temporalis pater est mundus, mater verò concupiscentia car- B nis,& sic orphanus dr̃ ille,qui mũdo caret.s.cui crucifixus est mũdus,& q carnẽ suam cum vitiis crucifixit,& cõcupiscentiis, & talibus Deus finaliter adiutor erit. Ideo em̃ volũtarius pauper omnia mũdi relinquit,vt tu De⁹ tm̃ spes eius sis & adiutor. Vel per pauperem & orphanum populũ Iudaicum intellige,qui verè pauper est, qa vagabundus ꝑ mũdum orphanus est: quia Christũ patrẽ negauit,& matrem synagogã perdidit. Et hinc De⁹ in finẽ erit adiutor.qa ipsos per prædicationẽ Heliæ,& Enoch cõuertet ad fidẽ,& saluabit. Tũc em̃ vt dicitur de populo Iudeorũ, *psal 71.* De⁹ parcet pauperi & inopi,& animas pauperũ saluas faciet.

Contere brachiũ peccatoris, & maligni:quæretur peccatum illius, & non inuenietur. 129

Hic ostenditur quòd sicut Deus in fine adiutor erit bonorum?sic erit damnator Antichristi, & reproborum. *Brachiũ. Potestas Antichristi Superbia.* Quid enim per brachium peccatoris intelligit nisi superbia,& Antichristi potestas.de quo brachio Iob.83.d.Brachium excelsum confringetur.quod exponens Greg.d. *Greg 29. mor.c.4.* Quid nanque excelsum brachium dicitur,nisi superbia Antichristi celsitudo: quia supra superbas mentes hominum fastu gloriæ sæcularis erigit:ita vt homo peccator.& tñ æstimari homo despiciens,Deum se super homines mentiatur. Quia verò huius superba potentia districti aduentu iudicis erit ferienda,sicut scriptum est. Quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, ideo rectè de ipso Antichristo dicitur. *1.Thess.2.* Et brachium excelsum confringetur. Similiter & nunc psal.præ- D uidens istius brachij confractionem.d.*Contere brachiũ peccatoris,& maligni*.vbi gl.*Contere brachiũ.p.& ma.i*.potentiam illius pessimi antichristi,qui peccator est in se, & malignus in alios: vel peccator est violentia,& malignus fraude. Et qualiter sit conterẽda subdit. *Quæretur peccatum illius &c*.id est, quęretur peccatum illius per iudicium,& punitionem. & ipse sic punitus peribit.& sic non inuenietur, scilicet amplius in potestate,sed in tormentis. Vel aliter peccatum Antichristi vtile erit ad purgationem malorum,sicut peccata,& persecutiones aliorum tyrannorum valuerunt ad purgationem iustorum:sicut dictum est supra: consummentur nequitia peccatorum,& diriges iustum. Item,dũ superbit impius, incenditur pauper. *Quæretur ergo peccatum*. Antichristi,scilicet an sit amplius necessarium, ad purgandum bonos, sicut antea. *Et non inuenietur*, scilicet tunc esse necessarium : quia iam non erit locus illius peccato , omnibus iustis tunc purgatis: sicut plano ferro amplius lima non est opus.

130 ## Dominus regnabit in ęternũ & in sæculum sęculi:peribitis gentes de terra illius.

de conse. dist.3.c. vlt.

Hic consequenter omnibus prædictis consideratis,ponitur gratiarum actio. Et diuiditur in partes tres. quia de tribus agit gratias. scilicet primo de æternitate fęlicitatis. Secundò de exauditione orationis:ibi *desideriũ pauperũ*. Tertio de præmiatiõe humilitatis:ibi *Iudicare pupillo,& humili*. Quantum ad primum dicit *Domins regnabit &c*. Vbi notãdũ,ꝙ sicut opposita iuxta se posita magis elucescunt, sic & conformiter considerata damnatione reproborum , magis elucescit felicitas sanctorum. Et hinc est,quod quamuis damnati videant beatos vsque ad diem iudicij ,vt ipsorum pœna magis crescat, & beati videãt dãnatos,vt eorũ augeat gloria. Tamen Deus puniẽs damnatos citra cõdignũ:ne tm̃ puniãtur : non permittit damnatos post iudicium videre beatos.& præmiat beatos vltra cõdignũ,vt amplius *Nota.* pręmientur, faciet etiã post iudiciũ beatos semper videre damnatos:vt videndo pœnas,quas euaserunt cognoscant quales gratias Deo agere debent, vt dicit magister. *magister. lib.4. dist.50.* Sic & nunc conformiter ex comparatione damnatorum ad præmiationem bonorũ psal. vult ostẽdere,ꝙ maius erit gaudiũ beatorũ,& ex cõsequenti quantum gratias boni Deo reddere debẽt, dicẽs primò quo ad bonos. *Domin⁹ regnabit inæternũ & in sæculum sæculi*.s.supra bonos ipsos beatificando. *Luce.1.* Sic enim Mariæ prædixerat angelus, Regnabit in domo Iacob inæternum.id est,in beatis,qui dæmonẽ, vitia,supplantauerat, & mundum. Et consequenter addit punitionem malorũ.d. *Peribitis gẽtes de terra illius*.i. gentiliter viuentes. Gentes enim vocat non habentes Dei cultum,& legem. *Peribitis*, inquit,*de* *2.psal.23. Terra triplex.* *terra illius*. Sed quare dicit terra illius , cum omnis terra sit Dei. Dñi est terra & plenitudo eius. Ideo. notandũ ꝙ triplex est.s. beatorum, viatorum,& damnatorum. Terra damnatorum. dicitur infernus *Iob.10.* qa in medio terræ collocatur. Terra miseriæ. & tenebrarum,vbi nullus ordo,sed sempiternus horror inhabitat.& ista est Dei puniẽtis. Terra viatorũ est terra vitæ præsentis,nobis data ad viuendum. *prouer.12.* Qui operatur terrã suã,satiabit panib⁹.& ista est Dei miserentis. Terra beatorum est terra cæli: nam cælum vel patria beatorum terra dicitur propter stabilitatem durationis. *psal.26 Matth.5.* Credo videre bona domini in terra viuentium:& Beati mites , quoniam ipsi possidebunt terram. & ista est Dei præmiantis. Et singulariter dicitur terra Dei,quia ibi,nemine discrepante, ab omnibus cõcernitur,videt,amatur,& possidetur. Et de ista terra malis nũc dicit psal. *Peritis gentes de terra illius*.

131 ## Desiderium pauperum exaudiuit dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Hic consequenter gratias agit de exauditione orationis. Vbi nota ꝙ desiderium non est respectu *Desideriũ* præteritorum proprie, nec præsentium , sed solum futurorũ.& est semper cũ quadã anxietate,& pœna *Martyr Beatus.* ex dilatione illius, quod desideratur. Sancti autem & martyres laborantes in malis huius seculi desiderant diem iudicij cum magno feruore,quia tunc ab omnibus malis eruentur. Istam etiam diem desiderant,non solum existentes in purgatorio, vt ab illis pænis eruantur , sed etiam existentes in paradiso,vt secundam stolam beatitudinis accipiant,& ꝓpter hoc ad Deum pro vindicta malorũ clamant.d. Quare non vindicas sanguinem nostrum : *Apoc.6.* Istud ergo desiderium exaudiuit dominus. quia sic facere decernit Vel ibi accipitur præteritum pro futuro. & hoc propter certitudinem futuri à Deo ordinari. Vel aliter notandum, quod desiderium est triplex. scilicet naturale , Iob.35. Firmamentum desiderat nubes. Animale. Quemadmodum desiderat ceruus *psal.41.* ad fontes aquarum &c. Rationale. vt cum quis desi *Sap.4.* derat virtutem,& sapientiam. Cum præsens est, imitantur illam:& desiderant eam,cum se eduxerit. Sic vir pauper,& iustus istud triplex desiderium transcendit. Primo transcendit desiderium naturalis tendentiæ desiderando dissolutionem corporalem. d.illud.Phili.1. Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo. *Galat.5.* Secundo transcendit desiderium animalis concupiscentiæ, desiderando spiritualem conuersationem.d. Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Tertiò transcendit desiderium rationalis appetitiuæ,desiderando facialem Dei visionem. Anima mea desiderabit te in nocte, scilicet videre te. De quo.1. Petri.1. In quem desiderant angeli prospicere. *Desiderium ergo pauperum exaudiuit dominus*,ipsos educendo de mundo,ipsos spirituales faciendo,& ipsos in cælestibus beatificando.quia vt dicitur Prouer.10. Desiderium suum iustis dabitur. Sed quia tale bonum desideriũ iusti pauperes a seipsis non habet,sed a Dei gratia præueniente , & corda eorum præparante. ideo illud desiderium vocat præparationem.d. *Præparat oñe cordis eorum audiuit auris tua*. Et hic accipitur audire ꝓ exaudire:& auris pro misericordia. Sic accipitur audire. psal.29. Audiuit dominus,& misertus est mihi dominus factus est adiutor meus. & auris pro misericordia. Auribns ipe lachrymas meas. *Psal.38.*

Iudicare pupillo, & humili, vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. 132

De præmiatione humilium, vbi notat magister in glo. quòd aliud est iudicare pupillum, & aliud iudicare pupillo. *Iudicare. videre differentiã inter iudicare pupillũ & pupillo.* Iudicat enim pupillum etiam , qui condamnat ipsum. sed iudicat pupillo , qui pro illo sententiam fert.& sic.d.*Iudicare pupillo*,ostẽdit quòd sententia danda erit pro ipsos. & sic exprimitur ipsius præmiatio. Et tunc scilicet in iudicio implebitur de pupillo quod scribitur.2. Re.18. Iudicauit pro te hodie dominus. Isto autem iudicio peracto, cessabit omnis tyrannus propter quod subdit.*vt nõ apponat vltra magnificare se homo super terram*. Vel intelligitur de Antichristo qui solum homo erit quamuis mentiendo dicat se Deum esse. *2.Thes.2.* Tunc enim omnia mala finientur super terram,cum antichristus cũ omnibus suis membris damnabitur,quia vt dicitur Iob.3. ibi. Impij cessauerunt à tumultu.i. cessabũt.

PSALM. II.

IN Domino cõfido:quomodo dicitis animæ meæ transmigra in montem, sicut passer. 133

Universidad de Deusto Biblioteca

Titulus istius psa. est *in finem psal. Dauid*. Cuius A patet expositio ex supradictis in titulis aliorum psalmorum præcedentium. De historia autem, supra quam iste psal. fundatur. & de expositione literali, dic vt Nic. de Ly. ¶ Quantũ ad intellectũ psal. notãdũ, ꝙ in isto psalmo agit propheta de hæreticis, qui sunt membra putrida mentientes se veros catholicos, & Christũ habere. Et sic alios conãtur ab vberibus sanctæ matris ecclesię abducere: & ad se illos adducere, affirmantes, ꝙ apud se sit Christus. Et quasi piè, & studiosè sunt admonentes, vt ad eos transeundo, trãsmigremus in Christum. Quibus in isto psal. respondet propheta, redarguens eos, & docens eis esse resistendũ. Vnde psalm. iste diuiditur in duas partes. B Quia primò ponuntur bonorũ, & malorũ merita, & demerita. Scđò vtrorumq; præmia & supplicia: ibi. *Dominus in templo, &c.* Prima in duas. quia primò ponuntur bonorum merita. *confidentia. Spes.* Secundò malorum demerita: ibi. *Quoniam ecce peccatores intenderũt arcũ* Quantum ergo ad primum loquens in persona omnium bonorum dicit. *In domino confido.* Vbi notandum, ꝙ volens exprimere breui sermone omnes virtutes, & merita iustorum, & fidelium, ait. *In domino confido.* quia confidentia in domino, omnes virtutes continet: quoniam ipsa est remissio peccatorum, operatio meritorum, fortitudo animorũ, cognitio credendorũ, superatio dæmoniorum, acquisitio prę miorũ. Primò nãq; cõfidẽtia in deo facit remissionẽ C peccatorũ. Matth. 9. Confide, fili remittũtur tibi peccata tua. Nec mirum, quoniam cõfidentia in Deo, fidem includit, quia cõponitur, ex con, & fide: fides autẽ peccata purgat. Actuũ. 15. Fide purificãs corda *Ephe 3.* eorũ. ideo dicit apostolus. In Xp̃o habem⁹ fiduciã, & accessũ in cõfidẽtia p finẽ eius. Scđò est actiua meritorũ. Si eñ peccatũ sine Dei grã purgari nõ põt, & ipsa grã omnia nr̃a efficit merita: cõsequẽs est vt cõfidentia, quę peccatũ purgat etiã in nobis nr̃a merita operat. vnde Hiere. 17. Benedictus vir, qui confidit in dño, & erit dominus fiducia eius: & erit quasi lignum, quod trãsplantatur super aquas: nec aliqñ desinet facere fructum. Tertiò causat fortitudinem animorũ. quoniã cõfidẽtia in Deo animã vnit Deo: *Eccle. 11.* vnitus aũt Deo, stabilis est, & fortis. ideo dr̃. Cõfide D in domino, & sta in loco tuo. Locus aũt noster, in quo stabiliter manere debemus, est cor nostrum, à quo extrauagãdo per tẽporalia nõ debemus exire: & in ipsos nos stabiles facit cõfidentia in dño. psal. 124. Qui cõfidunt in dño, sicut mons Sion nõ commouebitur in æternũ. Quartò facit veritatis cognitionem, Sapiẽ. 3. Qui cõfidunt in dño, intelligent veritatem &c. Quintò facit dęmoniorũ superationẽ: *2. mac. 15.* vnde dicit de Machabęo. Machabeus aũt cõfidebat semper cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturũ qua confidentia ipse frustratus nõ fuit. Nam vt ibidem sequitur, dñs per manum Hieremiæ prophetæ gladiũ ei porrexit, in quo aduersarios suos superauit. Sic enim per confidentiam ad aduersarios su- *Ioan. 16.* perandum nos suo exemplo hortabatur Christus d. Confidite, ego vici mundum. Ista confidentia Su- E sanna de suis hostibus iudicibus triumphauit. de qua Dani. 13. Erat enim cor eius fiduciam habens in dño. ista virtute superantur pericula maris: vnde *Matth. 6.* naufragãtibus discipulis dixit Iesus. Confidite, ego sum, propter quod dicitur Dan. 4. Non est confusio cõfidentibus in te. Sextò facit acquisitionem premiorum. Ad Heb. 6. Confidimus autem de vobis, dilectissimi meliora, & viciniora saluti. Et ideo ad istam virtutum virtutẽ conseruandam nos hortatur apostolus. d. Nolite amittere cõfidentiã vestrã quæ multã habet remunerationẽ. *Heb. 10.* Quia ergo sicut confidentia cæteras virtutes continet, ideo merita, & virtutes iustorum breui verbo exprimens psal. d. *In domino confido.* Et quia confidens in domino, ideo reprimit omnia tentamenta hæreticorum, vel aliorum malorum, ipsos reprehendendo. d. *Quomodo dicitis animę meæ, &c.* Litera hic est duplex, quia alia litera habet montem, & alia montes. Si autem legatur in singulari, *transmigra in montem*, tunc per montem Christus intelligitur, de qua sub montis *Esa. 2.* nomine dicitur. Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & B eleuabitur super omnes colles, & fluẽt ad eum omnes gentes, &c. Et tunc sunt verba hæreticorum dicentiũ cuilibet fideli, *transmigra in montem sicut passer*. i. Christum, qui apud nos est: quasi ipsis dicens psal. Quomodo moneris me trãsire ad vos, tãquam multi sint Xp̃i. quasi mirum est, qa, si hoc fecero, ero sicut passer, scilicet instabilis, contra illud, quod prę misi. d. *In domino confido.* Si autem legatur montes in plurali, tũc per montes intellige ipsos hæreticos. qui vere sunt montes. i. alti per superbiam. qui fideles à vera fide seducere volentes, dicunt: *transmigra in nos*. i. in societatem nostrã. *Sicut passer*, quod dicunt adulando. i. quia tu sicut passer pennatus es virtutibus, & præceptis. ideo nobiscum, qui sumus alti, de- C bes habitare. sicut & passer in altis habitat. & tunc istos reprehẽdens. d. *Quomodo dicitis animæ meæ.* hoc quasi. d. mirum est, cũ Christus, quem vos dicitis habere, non alta quærere, sed humilitatem docuerit.

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum suum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. 134 *de pę. ch. 2 oppenit.*

Hic consequenter ponit malorũ demerita, & peccata, scilicet hæreticorum, vel dæmoniorũ, quorum malitia præcipuè intendit ad corrumpendam & applicandam scripturam sacram ad suos errores, vel D mala defendenda. Vnde nota ꝙ per arcum scriptura sacra intelligitur: supra fuit declaratũ super illo verbo psal. 7. *arcus dicitur scriptura sac.* Nisi conuersi fueritis, gladium suũ vibrauit, arcum suum tetendit. Hunc autem arcum intendunt hæretici, plicant, & torquẽt. Cum enim intenditur arcus vtraq; pars eius, scilicet lignum & chorda plicatr: quia tam nouum testamentum quàm vetus torquẽt à vera intelligentia, & ad suas hereses applicãt. Sicut verbi gratia, dicit scriptura, ꝙ cũ esset desponsata Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est habens in vtero. *Matth. 1.* Istam scripturam plicãt hæretici: vt antidicomaritæ. vt. 24. q. 3, quidã hæretici. d. Quod ex hoc habetur, ꝙ Maria post natum Christum, cum Ioseph. fuit carnaliter coniuncta. Vnde sic plicando scripturam, arguebant. Cum enim ante sit idem, quod prius, est differentia temporis: sed prius tempus relatiuè dicitur ab posteri⁹. 4. Phys. ergo si prius, quam conuenirent, habuit in vtero, consequens est: quòd postea conuenerunt. Sed non aduertunt, quod hæc dictio ante exponitur affirmatiuè & negatiuè. Affirmatiuè, quod illud dicitur ante, post quod aliud sequitur. Negatiuè verò illud dicitur ante quod nihil tale præcedit. & sic intelligitur hic ly ante. Similiter & alij torquentes arcum scripturæ dicunt, ꝙ virgo Maria habuit plures filios præter Christum, quia dicitur Lucæ. 1. ꝙ *Primogenitus.* peperit filium suum primogenitum. primogenitus autem

autem quis non dicitur, nisi respectu sequentium. A soluitur vt prius. *Parauerunt sagittas suas in pharetra.* Pharetra dicitur cor, quod sagittas continet, s. acuta, & acerba cõsilia. *vt sagittent in occultis rectos corde.* s. fideles etiam simplici sensu scripturarum degentes. Sic enim dicitur psal. 63. Intenderunt arcum rẽ amaram, vt sagittent in occultis immaculatum qa s. tales vt ibi dicit gl. gestant mel in ore, & aculeum in dorso. & dicit *in occultis*: quia hæretici in planis, & apertis scripturis simplices non possunt decipere, sed in occultis locis, & obscuris, tunc sensum scripturæ conantur peruertere, & hoc est ꝙ subditur.

335 Quoinam quæ perfecisti destruxerunt: iustus autem quid fecit?

Id est, sẽsũ scripturæ, quẽ tu perfecisti. s. scripturas B quas tu perfectè edidisti, destruxerũt. vel sẽsũ scripturæ, quẽ tu perfecisti. s. implẽdo in te prædicta in scripturis, destruxerũt. id est, peruerterũt. *Iustus autem quid fecit?* Nemine enim iusti Christus intelligitur, *Iustus Christus.* quia est iustus iustificãs alios. vnde non solũ amici, sed etiam inimici & persecutores eius ipsũ nomine *Pilatus.* iusti vocãt. vt Pilatus dicit Matt. 27. Innocẽs ego sũ à sanguine iusti huius: vxor Pilati. d. Lucæ. 22. Nihil *vxor.* tibi, & iusto illi. *centurio.* Cẽturio, qui ipsũ crucifixit, dicit. Verè hic homo iustus erat. *Iudas.* Ipse Iudas, qui eũ tradidit. d. Matt. 27. Peccaui tradẽs sãguinẽ iusti. *Iustus ergo quid fecit?* id est, Christus. quasi. d. isti sic peruertẽtes scripturas vt diuidãt ecclesiã nõ benè attendũt quid iustus. i. Christus fecerit: quia faciũt opposi C tũ: quia isti ecclesiã conãtur diuidere: sed Christus eam pace vniuit, s. Pacẽ relinquo vobis: pacẽ meã do vobis. Christus. n. tantã pacẽ ecclesiæ exhibuit, vt etiã traditorem suum Iudam mira patiẽtia toleraret, & ad prædicandum regnum cœlorum cum alijs apostolis mitteret: & ei sicut cæteris eucharistiam daret: quem ante suum traditorem, & diabolum nominauerat. cui omnia prædicta contulit, vt ostenderet dona Dei ad illos peruenire: qui fidem Christi accipiunt: etiam si talis sit, per quem accipiunt, qualis Iudas fuit. Isti autem hæretici per oppositum faciunt: quia etiam fideles à fidelibus fidem sacræ scripturæ accipientes, etiam peruertere conãtur. Non ergo cõsiderant, quid iustus. i. Christus fecit.

336 Dominus in templo sancto suo, dominus in cœlo sedes eius.

Hic consequenter ponit bonorum præmia, & supplicia malorum & primò ponit primum, & secundo secundum: ibi, *Pluet super peccatores.* Quantũ ad primum nota, quòd tria bona dominus bonis tribuit, & secundum hoc ista pars diuiditur: quoniam Deus suos primò inhabitat: secundò illos gratificat, ibi. *Oculi eius in pauperem.* tertiò ipsos purificat: ibi. *Dominus interrogat iustum.* *Habitat Deus. Tẽplum. Bonus. 1. Corin. 3.* Quantum ad primum ostendit quòd dominus bono inhabitat. d. *Dominus in tẽplo sancto suo, &c.* Quilibet enim iustus templum Dei dicitur, teste apostolo Templum Dei E sanctum est, quod estis vos: & spiritus Dei habitat in vobis. si quis autem violauerit templum Dei, disperdet illum Deus. quamuis enim vbique sit *Magister lib. 1. dist. 37.* Deus: non tamen vbique habitat: habitat enim in illis, qui sunt templum eius cœlum. In malis autem non habitat, licet sit in illis vt ostendit Magister. dicẽs, In sanctis enim habitat Deus, in quibus est per gratiam: non enim, vbicunque est Deus A ibi habitat: sed vbicunque habitat, ibi est. In solis ergo bonis habitat, qui sunt templum eius & sedes eius. vnde per Esaiam dominus ait. Cœlum mihi sedes est: terra autem scabellum pedũ meorum. *Esa. 66.* Quiã in electis, qui sunt cælum habitat Deus, & regnat, qui eius volũtati deuoti obtẽperãt. Malos verò, qui sũt terra, iudicij discretione calcat. vnde in libro sapiẽ. dicitur. Thronus sapiẽtię anima iusti. quia in iustis specialius est quã in aliis rebus: in quibus tamẽ omnib. est totus, Quemadmodũ Augustinus ait. Anima per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in maiorib⁹, nec maior in minorib⁹. sed tñ in aliis intensius in aliis remissius operatur: cũ in singulis particulis corporis tota essentialiter *Aug. in epistola ad Hier. de origine animæ.* B sit. Sic & Deus, cum sit essentialiter in omnibus totus, in illis tamen plenius dicitur esse, quos inhabitat, id est, in illis, in quib⁹ ita est, vt faciat eos templũ suum. Istud ergo est donum, quod De⁹ suis facit electis: qa scilicet illos inhabitat per gratiam. de quibus nunc psal. dicit. *Dominus in tẽplo sãcto suo, dominus in cælo, &c.* *Psal. 102.* Et alibi. Dominus in cælo sedes eius. Vocantur enim sancti non solum templũ Dei, sed etiam cælum: quia in cœlestibus mente consistunt.

Oculi eius in pauperem respiciunt: palpebrę eius interrogant filios hominum. 137

Hic ponit secundum donũ, quod suis dat electis, C qa. s. eos gratificat. Vbi sciendũ, quòd p oculos Dei intelligitur misericordia, & gratia Dei: quibus suos electos respicit & sibi facit gratos. *Oculus Dei. Misericordia & gratia.* Sicut & respectus Dei dicitur auxiliũ Dei: quia illũ suis respicit oculis, quem suo auxilio sibi gratificat. Sicut de Petro legitur. Respexit dominus Petrum: & ideo statim Petrus egressus foras, fleuit amarè. *Lucæ. 21.* *Oculi ergo domini in pauperem respiciunt*: quia ipse pauperes spiritu sua adiuuando gratia, facit sibi gratos. & ideo, si aliquando aduersa suis pauperibus infert: tamen hoc misericorditer facit, vt medicus. propter quod *Psal. 33.* psal. d. Oculi domini super iustos: aures autem eius in preces eorũ. vbi gl. Oculi dñi. i. respectus misericordiæ Dei sunt super iustos: etiã qandoq; vt medicus secat, & vrit: per quod videtur nõ respicere: qa D hoc facit vt sanet, & parcat in sempiternum. & consimili modo nũc ait. *Oculi eius in pauperem respiciũt & palpebræ eius interrogant filios hominũ.* *Palpebra iudicia.* Vbi nota ꝙ palpebræ, quia illis clausis, nihil videmus, illis verò apertis. videmus, significant diuina iudicia, quibus nos interrogat Deus & probat: quæ aliquando sunt nobis aperta, quandoque verò clausa, & obscura. *Greg. 18 mo. ca. 7 interrogare Respondere.* Vide istum textum exponens Grego. d. Tribus modis interrogare nos conditor noster consueuit. cum aut flagelli discretione nos percutit: & quanta nobis insit vel desit patientia, ostẽdit. aut qñ quædã quæ volumus præcipit, & nr̃am nobis obedientiã vel inobedientiã patefacit. aut qñ aliqua nobis occulta patefecit, & aliqua abscondit, & mensurã nobis nr̃æ humilitatis innotescit. Et ponit exemplo. d. E flagello namq; nos interrogat, cũ mentem sibi benè per tranquillitatẽ subditã, afflictionibus pulsat. vnde & Iob laudatur attestatione iudicis, tamen ictibus cæditur percussoris, vt eius patientia tanto verius clarescceret, quanto inquisita durius fuisset. Præcipiendo autẽ dura, dominus nos interrogat, sicut Abraham terrã suam iubetur egredi, & pergere quo nesciebat, in mõtem vnicũ filiũ ducere, & quẽ ad cõsolationẽ senex acceperat, immolare. Cui ni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mirum ad interrogationem benè respondenti. ad iussionem bene obedienti dicitur. Nunc cognoui q̃ timeas Deum: scire namque Dei est, nostram
Psal. 10. obedientiã nos scire facere. Aperiẽdo quoq; nobis quædã, atque claudẽdo, nos interrogat Deus: sicut per psal. dicitur, *palpebræ eius interrogant filios hominũ.*
Græc. 8. Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil videmus. Quid ergo per palpebras Dei, nisi iudicia eius accipimus: quæ iuxta aliquid clauduntur hominibus, & iuxtã aliquid reserantur, vt homines, qui sel ipsos nesciunt, sibi ipsis innotescant: quatenus, dum quædam intelligendo comprehendunt, quædam verò cognoscere omnino non possunt eorum corda, sese latenter inquirant; si illos diuina iudicia vel clausa non stimulãt, vel aperta non inflant.
Hæc enim Paulus interrogatione probãtus est, qui
4. Rom. 3 post ascensionem tertij cæli post supernæ locutionis mysteria, d. Non sumus sufficientes cogitare aliB quid à nobis, quasi ex nobis sit. Apertis ergo palpebris Dei interrogatus Paulus, rectè respodit: quia superna secreta attigit: & tamẽ in humilitate cordis sublimiter stetit. Qui rursum cum secreta Dei
Rom. 11. iudicia de repulsione Iudæorum, & gentium vocatione discuteret, atq; eã peruenire non posset, quasi clausis palpebris Dei int errogatus est. Sed rectũ illi responsum reddidit, qui Deo se ini psa sua ignorantia scienter, inclinauit: d. O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt &c. Ecce enim absconsis mysteriis, quasi clausis palpebris interrogatus: recta respondit, qui secreti ãditum pulsans, quia per cognitionem intromitti ad superiora nõ valuit, per confessionem ante ianuas humilis stetit: & quod intus cõprehendere non potuit, foris remanendo laudauit. Ex quibus pãret, q̃ palpebræ Dei ideo nos interrogãt, vt amplius nos sibi gratificent. Vel aliter, per palpebras Dei, apertas intellige prospera: per clausa s, aduersa: quibus suos Deus probat & interrogat, vt in prosperis sint humiles, & stabiles in aduersis: vt clausis palpebris
138 non fatigentur, & apertis non inflentur.

Dominus interrogat iustum, & impium: qui autem diligit iniquitatem odit animam suam.

Hic ponit tertium beneficium, scilicet, q̃ Deus
D isuos purificat. Dictũ enim statim est, dominus nos
aduersitas Iustus. Malus nterrogat per aduersa, & prospera, scilicet innittẽdo. Sedq̃a hoc commune est & bonis, & malis quam uis differenter, ideo dicit, *Dominus interrogat iustum & impium.* Iustum purificando, quia iustus per patientiã aduersorum, & per humilitatem habitam in prosperis purificatur, & Deo magis gratus redditur. Impius autem per impatientiam aduersorum, & superbiã habitã in prosperis, magis inquinatur. Quæ diuersitas non prouenit ex parte interrogationis, sed ex parte diuersitatis responsionis. quia iustus prosperis interrogatus, respodet humiliter, & malus superbè. Similiter iustus interrogatus, vel pulsa tus aduersus, respondet patienter, malus autẽ impatienter. Et quia superbia in prosperis, & murmuraIniquitas tio in aduersis, est quædã iniquitas à Deo. & si iusti illis interrogationibus purgantur, iniusti tamen amplius sordidãtur: ideo sequitur, *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suã.* & sic malus sibiipsi nocet
Tom. 8. nõ aliis. Et attende secundum quod ait magister in glo. Nota quod ait: *Qui diligit iniquitatem, odit animã suam.* non dicit qui facit. Iniquitas enim idem est q̃ A peccatum vnde Ioa. ait: Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, nemo vero sine peccato viuit: Ille verò diligit iniquitatem, qui ex desiderio, & affectu peccat. Ex quo apparet, q̃ ista glo. vult ponere differentiã inter peccatum veniale, sine quo nullus viuit, & peccatum mortale: quod est ex electione, & desiderio. Ex quo sequitur, q̃ oẽ peccatum factum ex electione voluntariè, & à proposito, est mortale.

Pluet super peccatores, laqueos: ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

Hic consequenter ponit supplicia malorũ, vbi
primò notãdum, q̃ per laqueos intelliguntur pecca
ta, q̃ peccatis diabolus capit animas. sicut laqueis Laqueus
auceps capit aues. vnde prouer. 29. Peccantẽ virũ Peccatũ.
inuoluet laqueus, s. & 2. dicitur. Resipiscant à Prou. 29.
laqueis diaboli, quib⁹ captiui tenent. peccata autẽ 2. Tim. 2.
generaliter sunt tria, ad quæ alia reducuntur. s. aua Ignis.
ritiæ & cupiditatis, luxuriæ, & voluptatis, superbiæ, & Auaritia
vanitatis. Peccatũ auaritiæ per ignẽ figuratur: quia sicut ignis lignis nõ satiatur, sed magis accenditur, sic & auaritia non satiat pecunia, sed magis irritatur, vnde puer. 30. Ignis nunquã dicit sufficit. Et Prou. 30.
eccles iast, 5. Auarus nõ replebitur pecunia. Sulphur Ecclesia. 26.
verò res fetida, & ignita significat peccatum luxu- Sulphur. Luxuriæ
riæ. i. cui⁹ signũ sup luxuriosos & fetidos homines Gene. 19.
pluit Deus ignẽ cũ sulphure. Gen. 19. qd declarans Greg. 14. mo. 6. 10.
Grego. d. Sulphur fomentũ est ignis. qd tñ sic ignẽ
C nutrit, vt fetorem grauissimũ exhalet. quid itaq; in sulphure nisi peccatum carnis accipimus, qui, dum peruersis cogitationibus: quasi quibusdã fetoribus mentem replet, æterna ei incendia præparat, & dũ fetoris sui nebulã in mente reproba dilatat, cõtra eam flammis subsequentibus, quasi fomenta subGen. 19. ministrat? Nã quia per sulphur fetor carnis accipitur, ipsa sacri eloquii historia testatur, qui cõtra Sodomam ignem, & sulphur pluisse dñm narrat. Qui cum carnis eius scelera punire decreuisset, in ipsa qualitate vltionis notauit maculam criminis, &c. vñ de luxurioso dr. Aspergatur in tabernaculo eius Iob. 18.
sulphur. Quid aũt per spiritum procellę nisi super- Procellæ.
D bia designatur? Nam propriè est subita vis ventorũ Superbiæ
cum pluuia: & dr procella à percutio percutis. q̃ap
cutiat. Quid aũt est superbia, nisi quidã ventus cũ impetu alios percutiens: & despiciens, vñ de superbis impijs dr. Procella ruens in capite impiorum
pluet ergo dominus super peccatores. & hoc in præsen Hier. 30.
ti: *laqueos*, s. peccata, quibus illaqueamur. Quod qui dẽ pluere dr, quia malos in peccatis permittit cadere: quia subtrahit ab eis auxilium gratiæ suę, & in oẽ peccatũ permittit cadere: quia in tria prędicta peccata, ad q̃ osa alia reducuntur. s. auaritię, & hæc est ignis luxurię, & hæc est superbiæ, & hæc est spi- Pœna æterna.
ritus procellę. Et quia oẽ peccatũ est pœna, ió d. quod hæc est pars calicis eorum in præsenti: sed in futuro aliam partem habebunt. Calicis. s. æternam pœnam ignis sulphuris, & procellæ, quæ pœna æterna vere ijs nominibus significatur. dicitur eñ laqueus, quia quos semel capit, amplius nõ relaxat dicitur ignis, quia ignis est ibi crucians: dicitur sulphur, propter fetorem, dicitur spiritus procellarũ, propter varietatem pœnarum. Sic igitur istius cali eis. s. pœnę malorum, vna pars est in præsenti vita, alia pars in futura. Et hic est calix damnationis æternę, de quo dicitur. Babylon ciuitas illa magna

venit

venit in memoriam Dei, dare illi calicem iræ eius A ibi. *Propter miseriam inopum, &c.* Dic vt Nic. de Ly.
Apoc. 16. Babylon, quæ interpretatur confusio: significat cõ fusam multitudinem damnatorum.

140 Quoniam iustus dominus, & iustitias dilexit: æquitatẽ vidit vultus eius:
16. q. 1. Iniustitia. Hic ostẽdit, quare Deus sic bonis dat præmia, & malis pænas, d. *Quouiã iustus dominus, & iustitias dilexit.* per iustitias intellige bonos: quia plures iustitias habent. Dei autem vnica sola est iustitia, quasi dicat. *Dominus iustus est*, ideo *dilexi iustitias.* s. bonos eos præmiando. Etiam quia iustus est. *ideo æquitatẽ vidit vultus eius*, malos puniendo. quia vt dicitur, psal. 33. Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.

PSAL. XI.

141 Saluum me fac, domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates à filijs hominum.
22. q. 3. cum alius.

Iste psal. talem habet titulum. *In finem psal. Dauid pro octoua.* & idem titulus habetur, psal. 6. Et hic pro octaua eodem modo exponitur sicut ibi, s. pro Die iudicij. Sed in hoc istius tituli intentio differt ab illo. quia ibi Dauid loquitur in illo psal. 6. in persona peccatoris timentis octauam, s. Diem iudicij, ne puniatur: ideo ibi diuinã postulabat misericorC diam. Hic autem loquitur in persona viri perfecti optantis octauam iudicij, & orantis vt veniat: quia hic petit propheta iniquitatẽ mundi destrui, vt ad veritatem futuræ promissionis perueniat. Et sic est sensus tituli iste. *In finem psal. Dauid.* i. psal. iste factus à Dauid dirigens nos in finem, s. Christum: est factus *pro octaua.* i. pro Die iudicij, quẽ iustus desiderat, vt iniquitas mundi destruatur, & veniat veritas promissionis beatitudinis æternæ. Intentio huius psal. est reuocare homines à falsitatibus sæculi ad eloquia Dei, in quibus nostra salus consistit. Item sciendum, quòd iste psal. fundatur supra quandam historiam, quæ habetur. 1. Reg. 23. Nã cum Dauid fugeret à facie Saulis persequentis eum: accidit q̃ Philistæi pugnarent contra vnam ciuitatem regis D Saulis. quæ dicebatur Ceila. Quod audiens Dauid pietate motus defenditcum sociis eius ad liberandum ciuitatem illam, & pugnauit contra Philistęos & obtinuit victoriam. Et ibidem in ciuitate illa cæpit habitare cum suis. viri autem Ceilæ ingrati cõtra Dauid, statim tractauerunt tradere Dauid, & viros eius in manibus Saulis: & nunciauerunt Sauli quòd Dauid habitaret cum eis. Quo audito, Saul mandauit totum exercitum suum parari, vt ciuitatem illam circundaret: & sic caperet Dauid. Dauid autem hæc audiens, consuluit dominum per Abiathar sacerdotem: qui respondit, q̃ viri Ceilæ volebant eum tradere in manus regis: propter quod Dauid tunc fugit de ciuitate illa: & sic saluatus fuit de manibus Saul. Et in ista tali proditione orans E fecit istum psalm. Sic ergo duo faciam: quia primò concordabo literam psalm. cum historia. secundò exponam psalm. quo ad intellectum significatum. Et sic psal. iste diuiditur in partes tres: Quia primò Dauid ponit suam deuotam orationem. secundò explicat Ceilorum falsam proditionem. ibi. *Vana locuti sunt.* tertiò ponit Dei benignam exauditionem

¶ *Saluum me fac domine, &c.* Nunc accedo ad verũ intellectum psalm. Diuiditur autem psal. iste in tres partes. Quia primò à malis mundi liberari postulat humiliter. secundò aduentum Christi liberantis prædicat vtiliter. ibi. *Propter miseriã inopum:* tertio in fine cũctos iustè iudicari explicat veraciter. ibi, *Tu domine seruabis nos.* Circa primũ duo facit, Quia primò ponit malorum mundi periculum. Secundò contra illa diuinum postulat suffragium. ibi. *Diffecit dominus.* Mala autem mundi in duobus consistunt. s. in carentia bonitatis, & iustitiæ, & in abundãtia falsitatis. & malitiæ, & sic primò explicat primum. secundò secundum ibi. *Vana locuti sunt.* Quãtum ergo ad primum explicãs malum, mundi staB tum ostendit, quòd in mũdo est carentia sanctitatis, & omnis virtutis. d. *Saluum me fac, domine quoniã defecit sanctus.* Vbi nota, quòd sanctus in scriptura quandoque accipitur pro Christo, quandoque verò pro quolibet homine iusto: Dicitur enim Christus sanctus, quia omnes sanctificãs. Hæc dicit sanApoc. 3. ctus, & verus, qui habet clauẽ Dauid, &c. Et hunc esse sanctum etiam dæmones cognouerunt. vnde exclamauit dæmon Christo. d. Quid nobis, & tibi Iesu nazarane, venisti ante tempus torquere nos. Matt. 8. Dicitur etiam quilibet iustus sanctus. Et quia talis quilibet quãdiu est in præsenti vita, semper, phicere potest. Ideo dicitur. Qui sanctus est, sanctificetur Apoc. 3. adhuc. Et de vtroque in simul dicitur. Sancti estote Leuit. 16. quoniam ego sanctus sum. Et de vtroque hic intel Christus. ligitur. Et primò de sancto, qui est Christus: qui licet in seipso deficere non possit: tamen nobis desicit; dum fidem eius non habemus quia deficit illis qui in ipsum non credunt: immo multi contra ipsum malignantur: quibus non sufficit, quòd in ipsis deficiat sanctus. sed conantur fidem eius facere in aliis deficere. d. Psal. Quanta malignatus est ini- Deficere: micus in sancto. Sic ergo quandocunque Christi Psal. 73. fidem deseris verbis, vel factis. tibi non in se deficit Christus, sicut sol non in se deficiens, tamen deficit cæco. vnde quilibet peccator de Christo, qui est vita animę, dicere potest illud, Defecit in dolo- Psal. 30. re vita mea. In dolore, s. peccati. Si autẽ accipiatur sanctus pro homine iusto, etiam defecit sanctus: Iustus. quia respectu malorũ hominũ pauci iusti reperiũ- Psal. 13. tur. Quoniam vt dicitur. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonũ. Et hoc est, quod deplorabat propheta. d. Perijt sanctus Mich. 7. de terra: & rectus non est in hominibus: omnes in sanguine insidiantur. Vir fratrem suum venatur ad mortem. Malum manuum suarum dicunt bonum: Princeps postulat. &c. Ex quibus verbis ostendit sanctum in omni statu, & gradu defecisse. Et primò quo ad regulares, & monachos. d. Periit sanctus de terra. Terra enim propter stabilitatem significat religionem, quę stabilior, & securior est mundo. Et vbi hodie est sanctitas, vel regularis obseruantia. Secundò defecit quo ad clericos sæculares: qui notãtur per homines: quia præ cæteris ratione debent vti: quibus commissa est cura dominici gregis. de quibus dicit. Rectus non est in hominibus: quia omnes declinauerunt ad auaritiam à propheta vs- Esa. 16. que ad sacerdotem. Tertiò quo ad laicos, qui maximè deficiunt. s. sanguinem pauperum deuorando, quo ad tyrannos de quibus. d. Omnes in sanguine insidiantur, innocentem sanguinem persequẽdo, quo ad populares, qui stimulo inuidię se inuicem persequuntur, est facerant de quibus dicit.

Vic fratrem ſuum venatur ad mortem, artes, & mercantias falſificando. quo ad artifices, & mercatores, de quibus dicit. Malum manuum ſuarũ dicunt bonum. iudicia vendendo, quo ad officiales, & iudices, de quibus dicit. Principes poſtulat, vt puta dicendo. Quid mihi vultis dare, & ego eum vobis tradam quia hodie plures ſententias dat pecunia, quàm faciat iuſtitia. Merito ergo dicit pſal. *Saluum me fac domine quoniam defecit ſanctus.* quia in nullo ſtatu amplius reperitur ſanctitas. Eſaie.1. Quod benè præuiderat Eſa. d. Quomodò facta eſt meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij. Iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ, principes tui infideles, ſocij furum, omnes diligunt munera: ſequuntur retributiones: pupillo non iudicant: cauſa viduæ non ingreditur ad eos, &c. Propter quod de hominibus mundi ſequitur pſal. d. Mat.22. *Diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.* Et nota, quòd dicit veritates in plurali: quia multiplex eſt veritas: quę hodie diminuta immo annihilata videtur. ſ. veritas doctrinæ, quæ ſpectat ad doctores. Exo.23. Magiſter, ſcimus, quia verax es. &c. Veritas iuſtitiæ, quæ ſpectat ad iudices. In iudicio non acquieſces ſententiæ plurimorum, vt à vero deuies. 1.Io.5. Veritas vitæ, quæ ſtat in operatione mandatorum. Non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate. Eſaie.59. Quæ tamen omnes veritates hodie defeciſſe vidẽtur. Sic enim prædictum fuit. Veritas corruit in plateis. Quid ergo mirum, ſi iuſtus homo tot mala mũdi cernẽs deſiderat vltim ũiudiciũ? d. *Saluũ me fac, domine, quoniam d fecit ſanctus, &c.*

142\. Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum: labia doloſa in corde, & corde locuti ſunt.

Hic conſequenter oſtendit, in mundo eſſe abũdantiam falſitatis, & maliciæ. Vbi ſciendum ꝙ quãuis malum ſit carere ſanctitate, tamen peius eſt abundare prauitate ſicut quamuis bonum ſit declinare à malo, tamen melius eſt facere bonum. Vanitas quid eſt. Dicit igitur. *Vana locuti ſunt, &c.* Vbi ſciendum, ꝙ vanitas ſiue vanus dicitur à venus. Et idem eſt vanus quod falſus, vacuus, inanis & irritus: eo ꝙ venerei homines intenti veneri ſunt tales. Et ſic vana dicuntur D falſa, lubrica, & ĩutilia. Iſti ergo vana locuti ſunt, ad alios decipiendum, vel ad venere peragẽda. Et nota ꝙ dicit. *Locuti ſũt in corde, & corde.* In hoc notat cor duplex, & deceptorium, quia minus malum eſſet, ſi quis vana loqueretur corde ſimplici, vt puta credens bene loqui. ideo notans duplicitatẽ dicit. Proximus. *Labia doloſa in corde, & corde.* Et quib⁹? ſ. *ad proximum ſuum.* Et notat glo. Quod proximus dicitur tribus modis. ſ. Conditione primæ natiuitatis, ſecundum quem modum omnis homo proximus alteri dicitur. Et ſic dicitur Exo.20. Nõ loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Certum eſt enim, ꝙ ibi accipitur proximus pro omni homine. Carnis coniunctione. Et ſic dicitur Prouerbiorum quartodecimo. Proximo ſuo etiam pauper odioſus E erit. Beneficij collatione, ſicut de vulnerato dicitur Luc.10. Quis tibi videtur illi fuiſſe proximus, qui incidit in latrones? Reſpondit ille. Qui fecit miſericordiam cũ illo. Ad denotandum ergo quantũ malum hodie regnat in mundo, quia non tenetur fides erga aliquem prædictum, dicit. quòd *vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum.* Et vere hodie magis ſolito hoc docet experientia.

A Diſperdat dominus vniuerſa labia doloſa, & linguam magniloquam. 143. 6.q.1. ſi ad plurimis.

Hic conſequenter contra prędicta mala diuinum poſtulat ſuffragium. Vbi aduerte, ꝙ non orat cõtra homines, ſed contra vitia, & dolos ideo dicit, *Diſperdat dominus.* Dicunt enim philoſophi, & experiẽtia docet, quòd oĩs virtus fortior eſt vnita quàm diſperſa. patet de virtute aquæ inſimul collectæ: patet de virtute grauitatis inſimul collectæ in vnum corpus ad deſcendendum, & diſperſæ: quia citius collecta deſcendit. Rogans ergo ne tales mali nocere poſſint. d. *Diſperdat dominus labia doloſa.* & non dicit, diſperdat dominus doloſos. Sic etenim & pſal. 58. B orabat de talibus. d. Diſperge illos in virtute tua, & depone eos, protector meus, domine. Hic enim cõtra duo vitia maximè orat: quæ. ſ. hominibus magis nocent. ſ. contra doloſitatem, & contra ſuperbiam. Contra doloſitatem dicit, *Diſperdat dominus vniuerſa labia doloſa.* Doloſus enim dicitur à dolo. & eſt doloſus idẽ, quod fraudulentus, malitioſus occultus, blandus ſermonibus, callidus mente. Doloſus. Inſidioſus. Fraudulentus. Et nota ꝙ differunt doloſus, inſidioſus, & fraudulentus. Nam vt dicit Catholi. quòd doloſitas eſt in mente, inſidiæ in loco, vel telo, ſed fraus circa fidem promiſſam. quæ tamen omnia inſimul hic notans pſal. d. *Diſperdat dominus vniuerſa labia doloſa,* & per labia accipit omne illud, in quo dolus põt eſſe. Sic. n. orabat pſal. d. Muta fiant labia doloſa, quę loquun- C tur aduerſus iuſtum. &c. Conſequenter orat cõtra vitium ſuperbiæ. d. pſal.30. *Et linguam magniloquam.* Lingua magniloqua eſt magna & grandia loquens, ſicut ſunt ſuperbi hypocritæ, & ſapientes philoſophi mundi, qui alios ornatu, vel faſtu verborum conantur decipere. Sic enim magniloquos pro ſuperbis accipit ſcriptura. Sopho.3.d. Auferam de medio tui magniloquos ſuperbiæ tuæ. Hoc etiam conſequenter exponit pſal. quid ſint magniloqui. d.

Qui dixerunt linguã noſtram magnificabimus: labia noſtra à nobis ſunt: quis noſter dominus eſt? 144. 11.q.3.ſi. Iud.

Quia ſuperbi & poteſtatum linguæ, & alia à ſe, & non à Deo ſe arbitrantur habere. d. Lingua. *Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt.* ſ. & nõ à Deo. Vnde iactant ſe de poteſtate labiorum, quaſi à Deo non ſit. vnde dicunt. *Quis noſter dominus eſt?* quaſi. d. Quis eſt, cui ſubdamur. q. d. nullus.

Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit dominus. 145. 12.q.2. gloria epiſcopi.

Hic oſtenſis malis, quæ in iſto mũdo abundant, & inuocato Dei adiutorio, conſequenter aduentũ Chriſti nos à prædictis liberans oſtendit. Et nota ꝙ duplex ponit adiutorium. ſ. primum Chriſti incarnationem, ſecundum verò ſcripturarum conſolationem. ibi. *Eloquia domini.* Quantum ergo ad primum. d. *Propter miſeriam inopum. &c.* Inops. Pauper. Differentia eſt inter inopes & pauperes ſm Catholi. Quoniam ops, opis idem eſt quod diues, & opulentus. vnde componitur cum in, quod eſt ſine, & dicitur inops. i. ſine diuitiis, & facultatibus terrenis. Vnde inops dicitur proprie, qui nihil habet, qui nec ſibi ſuffice-

re poteſt

repoteſt, nec aliis elargiri. Pauper autẽ dicitur, qui A licet aliis elargiri non poſſit, tamẽ ſibi ſufficit, & ſic Gentiles. Iudei. per inopes intellige gentiles, qui nec legẽ, nec prophetas habuerũt: quibus ad cultum vnius veri Dei ducerentur, & ſic nec alios ducere poterant. Pauperes autem erant Iudęi, qui licet haberent legem, & prophetas, quibus ad vnius veri Dei cultum ducerentur: tamen hoc aliis elargiri non ſufficiebant: quia ſecundum legem alias gentes abominabãtur, nec conuerſabãtur aliis nationibus. Et hoc eſt quod dicit gl. Inopes rectè gentiles dicuntur, qui nec legem, nec prophetas habuerunt. Pauperes vero Iudæi ſunt, qui quamuis legem, & prophetas haberẽt, illas tamen ſpiritualiter non intelligentes, miſteria aliis communicare non valebãt. Volens ergo oſtẽ B dere Deus, ꝙ filij ſui incarnatio remedium pręſtaret Iudæis & gentilibus, ambos commemorans Dormire Dei. Exurgere. dicit. *Propter miſeriã inopũ.* &c. Vt enim alias dictũ eſt, dormire dicitur Deus, quando ſuis non ſubuenit, ſed eos affligi permittit. Et ſic per oppoſitum exurgere dicitur, quando ſuis ſuccurrit, & eos defendit. Et quia maximè ſubuenit mundo per miſterium incarnationis, nunc ipſum prænuncians dicit. *Propter miſeriam inopum,* &c. Nunc, id eſt, in tẽpore 2.Cor.6. pręordinato à Deo. De quo tempore dicit apoſtolus. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies ſalutis, &c Vnde quid faciet ſic exurgens: & qualiter auxilium nobis pręſtabit ſubdit. d. C

146\. omnes. Salutare Luce.2. Ponam in ſalutari: fiducialiter agam in eo.

Salutare enim idem eſt, quod ſaluator, & ſic ſignificat Chriſtum omnium ſaluatorem. iuxta illud. Nunc dimittis ſeruum tuum, &c. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Et de hoc ſalutari, d. *Ponam in ſalutari.* i. in Chriſto. Sed quid ponet in ipſo? ſ. ſuũ adiutorium nobis dandum & noſtram redemptionem. Et quod iſtud ſalutare ſit nobis ſufficiens adiutorium ſubdit. d. *Et fiducialiter agam in eo.* Chriſtus. *Fiducialiter,* i. potenter: quia nihil Chriſto reſiſtere poterit. Per hoc volens diſtinguere Chriſtum ab aliis prophetis, & ſcribis ante miſſis: quia iſtud ſalutare non docebit populum, ſicut fecerunt alij prophetæ, qui D docebant legem; ſed legem mutare, vel terminare nõ poterant. Sed Deus in Chriſto fiducialiter agit: quia Chriſtus docuit tanquam poteſtatem habens. ſ. addere legi; terminans legem, & legem nouã condens pro voluntate ſua tanquam dominus legis. Et hoc eſt, quod dicit. *Fiducialiter agam in eo.* quod. ſ. non feci in alijs, qui tantam docendi, & agendi poteſtatem nõ habuerunt. Sic ergo Deus *Fiducialiter* i. potenter egit in Chriſto. quia Chriſtus docebat tanquam poteſtatem habẽs: quia legem perficere & commutare poterat: quod nemo alius potuit. Vt dicit. Canon. 2 51. Si ergo primam ſedem.

147\. Eloquia domini eloquia caſta, argẽtum igne examinatum, probatum terræ purgatum ſeptuplum.

E Hic conſequenter ponit ſecundum adiutorium à Deo nobis datum. ſ. ſcripturarũ cõſolationem. vñ de ſacra ſcriptura quam ſalutare Chriſtus debet pdicare ad noſtram conſolationem ſubdit, *Eloquia domini.* &c. Prædicatio Chriſti lex e. Vbi nota ꝙ quamuis Chriſtus multoties prædicauerit, & multis in locis, tamen principalis eius prædicatiò, & eloquium fuit ſermo ille, quem Euãgeliũ. Eloquiũ. fecit in monte, dando euangelicam legem. Matt.5 Vidẽs Ieſus turbas, &c. Et de illis eloquijs domini & ſermone nunc ad literam. d. *Eloquia domini,* &c. Vbi aduertẽdum, ꝙ eloquia domini pręfata nobis dant adiutorium contra omnia mala prædicta, Nã vt dictum eſt, duplex malum in præſenti vita abundat. ſ. carentia boni, & malorum abũdantia. Sic per oppoſitum in eloquijs diuinis eſt carentia omnis mali, & omnis boni abundantia. Ibi enim eſt carentia omnis mali. ſ. culpæ: Peccatũ luxuriæ. quod. ſ. eſt triplex. ſ. voluptatis luxuriæ, ſuperbiæ, & auaritiæ. Vñ iſtorũ omniũ carentia oſtendit, & primo mali luxurię. d. *Eloquia domini eloquia caſta.* Mat.5. quia. ſ. contra luxuriã, caſtitatem prędicant, & munditiam. Beati mundo corde. &c. Vnde de munditia eloquiorum dicitur. Neptalim ceruus emiſſus, dãs eloquia pulchritudinis. Gen.49. Neptalim enim qui interpretatur conuertens eos, ſignificat Chriſtum. Secundo excludũt malum ſuperbiæ: Superbia. quia *ſunt argentum igne examinatum.* Argentũ. n. quod eſt inter metalla ſonorum, ſignificat ſonoroſitatem prædicationis. Ignis verò inflammans ſignificat charitatem dilectionis, dicente domino. Ignem veni mittere in terram. Eloquia ergo domini ſunt argentũ igne examinatum: quia charitatẽ, Luce.12. & dilectionẽ ad ꝓximum prędicãt, qua ſuperbia excluditur, ꝓpter qđ in ſuo ſermone præfato Chriſtus dicebat. Diligite inimicos veſtros, &c. vnde & Matt.5. pſal. Ignitũ eloquũ tuũ vehemẽter. Et de Ioſeph dr, pſal.118. Eloquiuũ domini inflãmauit eum, &c. Deute.32. Tertiò excludunt peccatum auaritiæ: quia auaritia. *ſunt argentum purgatum terræ.* Hic enim genitus terræ ponitur pro ablatiuo, more græcorum. vnde eſt ſenſus: purgatum terræ. i. ſeparatum à terra: nihil terrenitatis habens vel docens. Sic enim in prefato ſermone eloquium Chriſti purgatum erat à terra, & à terrenis qñ dicebãt. Nolite theſaurizare vobis in terra &c. Matt.6. quia ſolum diuina docet amare. d. illud Iob, Ad deũ Iob.5. ponam eloquium meum. Sic ergo eloquia domini ſunt caſta per caſtitatis continentiam contra luxuriam: ſunt igne examinata per charitatis amicitiam contra inuidiã, ſunt igne examinata per charitatis amicitiam, contra ſuperbiam, ſunt probata terrę D per paupertatem voluntariã contra auaritiã. Vnde ergo continent omnis mali carentiam. Et ideo vt ꝑ eloquium domini timeamus aliquod dictorũ vitiorum incurrere orãdo Deo dicamus illud. pſal.118. Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Secundò principaliter in eloquijs domini eſt abundantia oĩs boni: quod notatur, cũ dicitur Quod eſt *probatum ſeptuplum* Dicitur eñ dictum eloquium Chriſti probatum ſeptuplum: quia ſeptem donis ſpirituſancti ornatum, in quibus omnis virtus continetur, q̃ dona ſunt ſeptẽ. ſ. timor domini, pietas, ſcientia, fortitudo, conſilium, intellectus, & ſapientia, quæ oĩa Chriſtus in illo ſermone prædicauit: & ſic eloquiũ ſuum ſeptuplum probauit. i. ſeptem illis virtutibus ornauit, vt oſtendit Augu. primo li. de ſer. domini in monte. d. Vĩ mihi ꝙ ſeptiformis gratia ſpirituſſancti, de qua Eſaias loquitur, his gradibus cõgruere: ſed intereſt in ordine illa ponendi: quia Eſaias incipit illa dona ab excellentiori, & terminat in timorem. Chriſtus verò incepit timore, & terminat ad ſapientiam. vnde ſequitur: illa dona concordans cum gradib. in iſto ſermone contentis. dicit. Timor domini congruit humilibus, de quibus. hic dicitur. Beati pauperes ſpiritu. Pietas congruit mitibus: qui enim piè quærit, honorat

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctam scripturam, & non reprehendit, quod non intelligit: & propterea non resistit, quod est mitem esse. de quibus hic dicitur. Beati mites. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerunt in scripturis, quib. malis victi teneantur, quæ tanquã bona, & vtilia ignorantes appetierunt: & propterea lugent. de quib. hic dicitur. Beati qui lugẽt. Fortitudo congruit esurientib. & sitientibus, qui laborãt esurientes, & sitientes æterna gaudia, & desiderãt se à terrenis auertere. de quib. hic dicitur. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiã. Consilium cõgruit misericordibus: hoc enim vnũ remedium est de tantis malis euadẽdis, vt dimittamus, sicut & nobis dimitti volumus. de quib. hic dicitur. Beati misericordes. Intellectus cõgruit mundis corde tanquã purgato oculo, quo cerni possit, quod corporis oculus non vidit, nec auris audiuit. de quibus hic dicitur, Beati B mundo corde. Sapientia cõgruit pacificis, in quib. iam ordinata sunt omnia, nullusq; motus aduersus rationẽ rebellis est: de quib. hic dicitur. Beati pacifici. Ex quib. omnib. apparet, qualiter eloquia domini. s. quæ in monte protulit, septẽ donis spiritussancti sunt probata, & ornata. Ideo de illo eloquio dicitur, Quòd est *probatũ septuplum*. ¶ Alia verò litera habet, *probatum centuplũ*: quam credo vitio scriptorum corruptã. Et tunc ly *centuplũ*, staret pro premio. iuxta illud, Cẽtuplũ accipiatis, &c. & esset sensus. eloquiũ domini est probatũ cẽtuplum. i. donat cẽtuplum: per quod æternũ præmium intelligitur.

Matt. 16.

448

2.q.7. testes.

Tu domine, seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternũ.

Hic vltimò concludit cunctos iustè iudicari. Et primò ostendit præmiationem bonorum. Secundò punitionem malorum. ibi, *In circuitu impij ambulãt.* Quantum ad primum sciendum, q̃ dominus aliter seruat, aliter custodit. Seruat enim protegendo ne in peccatis labamur: sic enim pro suis orabat Christus. d. Rogo, vt serues eos à malo, scilicet culpæ nõ pœnæ: quia illos mittebat sicut oues in medio luporum. Custodit autem quos ad æternam gloriam ducit. Custodit dominus animas sanctorũ suorum. Loquens ergo Deo de premiatione iustorum, d. *Tu domine seruabis nos*, scilicet deducendo nos ad gloriam. ideo d. *A generatione in generationem.*

Seruare custodire.

Ioan. 17.

psal. 96.

449

In circuitu impij ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

Hic consequenter concludit punitionẽ malorum. Vbi nota, q̃ per circuitum bona temporalia presentis vitæ significantur: quia per circuitum septẽ dierum vertuntur. Et quia omnia tẽporalia sunt labore plena: ideo ambulare in circuitu significat temporalium laborem, quem habent mali pro suo præmio. Vnde istum passum exponens Greg. d. *In circuitu impij ambulant*, quia dum interiora nõ appetunt, in exteriorum labore fatigantur. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti, &c.* Per filios hominum intelligit Iudæos natos ex hominib. ratione vtentibus, vt supra psal. 4. Quos Deus multiplicauit sicut stellas cœli secundum promissionem factam Abrahæ. Quos Deus multiplicauit non solum numero, sed multis beneficiis: quamuis rebelles Deo essent, & ingrati: *quia in circuitu ambulabant*. i. solum tẽporalia quærebant. & ideo, si quis quærat, quare tantum eos Deus multiplicauit. Respondet psalm. dicens. Quod hoc non fecit Deus secundum ipsorum merita: sed secundum suam altitudinem, & magnificentiam, sicut altum alta facere decet.

Circuitus. Tempora lia.

Greg. 2. mor. c. 4.

Filii hominum.

PSAL. XII.

450

De summa trinita. & fide catholica c. 1.

VSquequo, domine, obliuisceris me? in finem? vsquequo auertis faciem tuam à me?

Titulus istius psalmi est. *In finem psal. Dauid.* Qui titulus patet prædictis. De materia verò historiali, per quem factus est psal. iste, dicunt doctores, q̃ iste psalmus factus est de quatuor regnis, quib. tribulati, & afflicti fuerunt Iudæi post mortem ipsius Dauid. Quæ ipse præuidens in spiritu, pro ipsorum liberatione Deum exorabat. Primum fuit regnum Babyloniorum, quod destruxit ciuitatem Hierusalem & templum, & captiuauit populum sub Nabuchodonosor rege, vt habetur 4. Reg. 25. Secundum fuit regnum Assyriorum, quod captiuauit regnum Israel tempore Oseæ prophetæ: vt habetur 4. Reg. 18. Tertium fuit regnum Græcorum, per quod fuit positum idolum abominationis in templo, & populus occisus, & compulsus ad idololatriam sub Antiocho rege: vt patet in lib. 1. Machabæorum 1. 2. & 6. cap. Quartum fuit regnum Romanorum, per quod fuit iterum templum destructum, & ciuitas, & populus occisus captiuatus & venundatus per Titum, & Vespasianum imperatores. Et contra istas captiuitates Iudæorum hic orat psalm. Et eius oratio sic fuit exaudita. Quod à prima captiuitate fuerunt liberati per Cyrum, qui remisit captiuitatem dans eis licentiam ædificandi templum: vt patet. 1. Esd. 1. A secunda fuerunt liberati per Dariũ regem: sub quo consumptum est templum secundum: vt habetur 1. Esdræ 6. A tertia fuerunt liberati per Machabæos: vt patet in libris Machabæorum. A quarta non debet liberari nisi in fine mundi per Christum, qui tunc in fine restituet regnum Israel: propter quod ipsum interrogabãt apostoli. dicentes Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Et de istis captiuitatibus, & liberationibus dicitur. Super tribus sceleribus Iuda, & super quatuor non conuertam. quod sic exponitur. quod licet scelera tria per quę incurrerunt tres primas captiuitates fuerint eis remissa, vt liberarentur, quartũ tamen scelus, quod fuit Christi occisio propter quod sunt in presenti captiuitate, nõ remittetur eis, scilicet, quòd ab ista captiuitate liberentur vsq; ad finem mundi. Et secũdum istas quatuor captiuitates Dauid Deo facit quatuor quæstiones. Et primò de vltima captiuitate, quæ durabit vsque in finem dicit. *Vsquequo obliuisceris me domine?* & respondet. *in finem*: quia, scilicet illa captiuitas vsque in finem durabit. Secundò quærit de captiuitate Babylonica. d. *Vsquequo auertis faciem tuam me?* Auersa enim videbatur facies Dei à populo suo, quando permisit Babyloneos destruere tẽplum, & ciuitatẽ, & captiuare populũ. Tertiò quæ de captiuitate Assyriorum. d. *Quandiu ponam consilia in anima mea, & dolorem in corde meo per diem.* li. per singulos dies. vides populum tuum sic affligi per Assyrios. Quartò quærit de captiuitate Græcorum. d.

Regnum quadruplex.

Captiuitas Iudæorum.

Nota de ratione captiuitatis iudæorum vsque ad finem mundi propter mortẽ Christi. Act. 1. Amos. 9.

Vsquequo

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? &c. s. Antiochus, qui fuit per superbiam ita elatus, vt videretur sibi q̃ haberet pelagum ad iter agendum, & terram ad nauigandum. Hic em̃ populum Israel multum afflixit, & suppeditauit. quod prædicẽs Dauid. d. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?* Cõsequenter factis quæstionibus auxilium Dei inuocat d. *Respice in me, & audi me, domine Deus.* Illum enim respicit Deus, quem exaudit, & liberat: & ab illo auertit faciem suam, quem permittit cadere. Respice in me, & miserere mei: da imperium puero tuo, s. populo tuo. Auertisti faciem tuã à me, & factus sum cõturbatus. Et in quo velit exaudiri. subdit. *Illumina oculos meos, ne vnquã obdormiam in morte.* s. mortalis culpæ, & per consequens gehennæ. s. fractus impatientia, & desperatione sub tot aduersitatibus & tribulationibus. Et hoc est quod subdit, *Nequãdo dicat inimicus meus, prævalui aduersus eum.* Gloriatur enim diabolus, quãdo aduersus aliquem prævalet, ipsum superando per culpã, vt ipsum trahat ad gehennam. *Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero.* Omnia enim illa regna ad hoc tribulabant Iudæos, vt ipsos mouerent de terra sua. *Ego autem in misericordia tua speraui.* q. d. non in iustitia mea. Cõsequẽter prævidens, q̃ ab vltima captiuitate solum per Christum in fine debet liberari. d. *Exaltauit cor meũ in salutari tuo.* s. in Christum. *Cantabo domino, qui bona tribuit mihi.* i. finaliter mihi tribuet bona gratiæ, & gloriæ. *Vsquequo, domine*, &c. Totus iste psal. agit de desiderio sanctorum patrum, quo desiderabant filium Dei nostrã humanitatem assumere, vt à peccatis, & diabolo liberaret. vñ psal. loquens in persona sanctorum patrum duo facit. Quia primò ipsorum exprimit desiderium, secundò ad hoc adimplendum Dei petit adiutorium. ibi. *Respice in me*, Circa primum tria facit. Quia primò Christi quærit incarnationem. secundò suam ostendit afflictionem. ibi. *Quamdiu ponam consilia.* &c. tertiò hostis ponit elationem. ibi, *Vsquequo exaltabitur* Quantum ergo ad primum Christi quærens, & desiderans aduentum. d. *Vsquequo, domine, obliuisceris me? in finẽ.* Vbi notandum, quod dupliciter hic nominat Christum, scilicet, quia dicit Christum finem, & faciem Dei. Vocatur enim Christus finis, non quidem cõsumptionis, sed consũmationis, & perfectionis: q̃a in ipso est cõpleta omnis virtus, & perfectio inquã tum em̃ Deus est, omnia perficit: sed inquantũ hõ, omni perfectione fuit perfectus, & sic erat principiũ à quo omnia, & finis in quem omnia. Ego sum α, & ω, principiũ & finis. α enim est prima græcorũ litera: & ω, vltima. Sic enim & apostolus finẽ dicit Christum. Finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Secundò Christus dicitur facies Dei: q̃a sicut per faciem cognoscitur homo, sic per Christũ Dei cognitio est nobis manifestata: ipso. d. Pater, manifestaui nomen tuum hominibus, &c. vnde de hac facie dicitur. Misericordia, & veritas præcedẽtes faciã tuã. Vocatur etiã Christus facies quia sicut in facie solum omnis sensus cõtinetur & in nulla alia parte corporis: quia facies p oculos videt, per aures audit, per nares odorat, per linguã gustat, & per tactum sentit: sic & Christus solus oẽs sensus spirituales. i. dona gratiarum habuit. de quo dicit Grego. Redẽptor noster in carne veniẽs operationes septiformis spiritus simul in se iũctas, & manentes habuit. de quo dicitur, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius ascẽdet: & requiesset super eũ spiritus domini, spiritus sapiẽtiæ, & intellectus, spiritus cõsilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, pietatis, & replebit, eum spiritus timoris domini. de quo & Zach. ait. Super lapidẽ vnũ septem oculi sunt. Nullus verò hominũ operationes spiritussancti omnes simul habuit nisi mediator Dei, & hominũ: alius nãque prophetiã, alius virtutes, alius scientiã, alius genera linguarum, alius interpretationem sermonũ i uxta distributionẽ spiritussancti accepit: ad habenda verò cũcta eiusdẽ spiritus munera, nemo pertingit. At verò cõditor noster, infirma nostra ruscipiẽs, per diuinitatis suæ potentiã se similiter habere oẽs spiritussancti virtutes docuit. &c. Et sic nõ immerito p faciẽ quę omnes sensus corporis continet figuratur: vñ merito de ipso dicitur. Facies tua plena gratiarum. Hanc faciem. s. Christum pro gratia impetrãda postulabãt sacerdotes. d. Propter Dauid seruum tuũ nõ auertas faciẽ Christi tui. Et vis videre, q̃tũ gratiosa sit ista facies, quæ Christus dr: etiã ætequã nasceretur, dicũt Hebræi, q̃ cũ sacerdotes trãferrẽt arcã dñi &c. vide in illo versiculo. Propter Dauid seruum tuũ nõ auer. fa. &c. Istam faciẽ. s. Christi incarnationẽ desiderabãt antiqui. d. Ostẽde nobis dñe faciẽ tuã & salui erimus. & Iob cõquerẽdo dicebat. Cur faciẽ tuã abscõdis &c. De Christi ergo incarnatione ostẽdens psal. sanctorũ desideriũ p modũ q̃relæ Deo dicit. *Vsquequo* dñe, &c. Et est sensus. Vsquequo dñe tardabis me ducere ad finẽ. s. in Xp̃m incarnandum. Et idem sub alis verbis reptit. d. *Vsquequo auertis faciem tuam à me?* i. non mihi ostẽdis Christum incarnatũ? De ista Christi facie nota, q̃ ab ista facie manat radius omnis sapientiæ. Facies eius, sicut sol lucet in virtute sua. Manat sinui' oĩs gratiæ. Facies tua plena gratiarum. Manat salus omnis comalescentiæ. psal. Ostende faciẽ tuam, & salui erimus. Gen. 32. Vidi dñm facie ad faciem &, salua. &c. Manat fructus omnis felicitatis & lætitiæ. Ostẽde mihi faciem tuam. Rñdit. Ego ostendam tibi oẽ bonum. Et tñ istis nõ obstãtibus, hæc facies fuit in passione deturpata per cõspuitionem. Faciem meã cõspuere nõ verentur. Expuerũt in faciẽ eius. Velata p irrisionẽ. Cæperũt cõspuere in eũ, & velare faciẽ ei'. P ercussa per flagellationẽ Alapas dederũt i faciẽ eius. Et oĩa ista ad patientiam ducunt.

Respice re. Exaudire. psal. 85. psal. 29.

Christus. Finis.

Apoc. 1. Rom. 9. Facies. Christi Io. 17. psal. 88.

Gre. 29. mo. c. 30 Esaiæ. 11.

Hester. 16. psal. 131.

Zach. 3.

Hester. 1. Gene. 32.

Exo. 33.

Tob. 30. Mat. 26 Mar. 14.

Quãdiu ponã consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diẽ?

155.

de præ. di. 1 serpẽs.

Hic cõsequenter ex dilatione incarnationis Christi suã ostẽdit ãxietatem & dolorẽ. Vbi nota quòd consilium quandoque accipitur pro bona operatione, per quam aliquis alteri cõsulit benè operari. Sicut enim efficacius quis docetur exemplis quàm verbis, sic & consimiliter efficacius est consilium sanctis operibus datum & exemplis quã solis verbis. Et hinc est, quòd quilibet benefaciens suis operibus consulit proximo benefacere. Et ex hoc bona operatio, quę per manus significatur, consiliũ in scriptura dicitur. vnde prouer. 31. de forti muliere dicitur. Operata est consiliũ manuũ suarũ. Et iõ quia præ omnibus alijs Christus suis operibus bonis & exemplis nobis benefacere consuluit, ipse consiliũ nostrũ dr. Sic em̃ de Christo dixit Gamaliel sub nomine consilij. Si ex hominibus est hoc cõsiliũ. s. Christus: dissolvetur: si verò ex Deo est, nõ poteritis illud dissoluere. Item notãdũ quòd istud consiliũ, quod est Christus q̃nque habetur solum in mẽte per desideriũ, q̃nque verò etiam extra per presentiam corporalem.

Consilium.

Christus

Act. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

lem. Sancti ergo patres, qui Christum futurum esse sciebant, & ipsum præsentialiter videre desiderabant, ipsum habebāt intus in mente, sed non in exteriori præsenta. Et quia desiderium ex dilatione rei desideratæ affligit mentem: ideo ex tali ardēti desiderio affligebātur: quia Spes, quæ differtur affligit animam. Sic ergo psal. ostendens sanctorum desiderium de Christo incarnando, in persona ipsorum loquitur. d. *Quamdiu ponā consilia in anima mea* q.d. Quādiu habebo Christum incarnandum solū in mente per desiderium, & non præsentiā corporalē, affligar. Et sic *ponam dolorem in corde meo per diem*. i. per singulos dies. Et istum intellectum habet magister in glo. d. Magna anxietas est concupiscere, & desiderare bonum, & diutius expectare, qa tunc crescit desiderium in dolorem: quia spes, quæ differtur, affligit animam. Et attēde, ꝙ Christū vocat consilia in plurali propter pluralitatem sanctorum operū & exēplorum, quibus nobis consulit.

152 Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice, & exaudi me domine Deus meus.

Hic consequenter ex dilatione incarnationis hostis ponit elationem. Vnde nota quòd inimici nomine diabolus intelligitur. Inimicus, qui super seminauit zizania, est diabolus. Iste ante Christi incarnationē in mūdo exaltabatur. quia quasi vbique per idololatriā colebatur: vnde & mūdi princeps appellabatur: qui tamē per aduētū Christi depositus fuit, & subiugatus, Christo dicente. Dolens ergo propheta diabolū supra homines exaltari, ac dominari, anxiè à Deo quærit. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?* Et loquitur in persona humani generis. q.d. Tam diu exaltabitur, quādiu differs incarnationē. Vnde magister in glo. Hoc ideo dicit: quia ante Christi aduētū diaaolus captiuos tenebat homines, quia ante Christi aduētum nullus plenè ei resistere poterat. vnde ipse elatus dicebat. Super astra cœli exaltabo solium meū. quia etiam quandoque iustos superabat. *Respice, & ex audi me domine Deus meus*. Hic est secunda pars principalis, in qua postquā suū expressit desiderium, nūc Dei postulat adiutoriū. secundò incarnationis explicat beneficium ibi. *Illumina oculos meos*. Quātū ad primū dicit. *Respice in me*. &c. Quid enim hoc loco est respicere Dei super hominem, nisi filium in carne ad homines mittere? Sic enim respicere pro incarnatione psal. accipiebat. d. De cœlo respexit dominus: & vidit omnes filios hominū. vbi gl. De cœlo respexit dominus, in aduentu filij sui. Et vidit misericorditer non peccata, à quibus auertit faciem, sed omnes filios hominum. s. omnes, qui in nouam vitam volunt renasci pertinentes ad filium hominis. Et nota quòd iste respectus incarnationis est respectus sapientiæ cognoscentis omnia: quia omnia nuda sunt, & aperta oculis Christi incarnati, vnde Iob. Omnia, quæ sub cœlo sunt, respicit. Respectus iustitiæ punientis crimina. Respexit dominus super castra Ægyptorum, & interficit exercitum eorum. Respectus clementiæ conferentis commoda. Ad quem respiciam, nisi ad humilem, & trementē sermones meos. Isto respectu miserationis respexit virginem Mariam: quæ. d. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc, &c. Et isto respectu per incarnationem se nunc respici psalm. postulat, dicens, *Respice in me, & miserere mei*.

Illumina oculos meos, ne vnquàm obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus, prçualui aduersus eum 153

Hic ostendit incarnationis beneficium: quia. s. per illam beatificamur, Vbi notandum ꝙ beatitudo est duplex. s. viæ & patriæ, & spei, & rei. Et sic conformantur ad inuicem: quia præmiis patriç correspondent merita viæ. Præmia autem consistunt in tribus. s. in clara diuinitati cognitione. Hæc est vita æterna. &c. In certa æternitatis duratione. Ibunt iusti in vitam æternam. In sancta voluntatis dilectione. Conformiter & merita viæ consistunt. in cognitione credendorum, quam charitas perficit, quæ omnia facit verbi incarnatio. Et ista pars diuiditur in tres. Quia primò postulatur cognitio credendorum. Secundò stabilitas agendorum. ibi. *Qui tribulant me*. Tertiò exultatio interiorum. *Exultabit cor meum*. Quantum ergo ad primum petit illuminari per fidem. d. *Illumina oculos meos*. s. *interiores* vt s. perfectè credam, quę sunt fidei: Christus enim est illa vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mundū. Qui de seipso, d. Ego sum lux mundi &c. Sic enim Christus oriens ex alto venit illuminare iis, qui in tenebris, vmbra mortis sedent. Nonne quasi totus mundus in tenebris positus erat, qui idola pro vero Deo colebat? Sed oculos hominum tunc illuminauit, quando ad dissipandum cultum idolorum, filiū misit in carnē. Quod nūc postulat psal. d. *Illumina oculos meos* Et ad quid subdit. *Ne vnquam obdormiam in morte*. s. peccati: qa quilibet lumine fidei carēs, spiritualiter mortuus iacet. Et ideo diabolus maximè conatur lumē fidei tollere: vt, illo amoto hominem ad libitum per errores ducere possit, & Prçualere. Et hoc timens psal. d. *Nequando dicat inimicus meus prævalui aduersus eum*. Dicit ergo *illumina oculos* &c. s. cordis. ne infidelitatis peccato claudantur. Oculi enim: vt dicit gl. obdormiunt in morte: quādo lumine fidei sepulto, clauduntur.

Qui tribulant me, exultabunt, 154
si motus fuero: ego autē in misericordia tua speraui.

Hic consequenter quærit stabilitatem perseuerantiæ, scilicet ne cadat à virtute. Inter omnes virtutes, quas odit diabolus, est perseuerātia in bono: quia sine perseuerantia nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Et ideo ipsam, quantum potest, conatur dissipare: & de ipsius dissipatione gaudet. Et hoc est, quod dicit, *Qui tribulāt me*. s. diaboli, & angeli eius, *exultabunt, si motus fuero*. s. à bono proposito. Sed quis istū motum magis superat quàm Christi incarnatio, qui diabolū sic ligauit, vt à bono proposito nos inuitos mouere non possit? Et ideo subdit. d. *Ego autē in misericordia tua speraui*. Qualiter autem Christus incarnatus nobis dat stabilitatem: ne à proposito bono moueamur, ostēdit magister. Quia diabolus victus à sanctis hominibus, amplius alium de eodē vitio superare non potest Ideo Christus incarnatus ab ipso de tribus principalioribʼ peccatis voluit tētari: vt de ipsis alium amplius tentare nō posset: & sic debilitans hostē, fortificat suos. & hoc est, ꝙ dicit psal.

psal. *Ego autem in misericordia tua speraui*. Si dicebā motus est pes meus misericordia tua, dñe, adiuuabit me. ¶ Alia litera habet. *Qui tribulant me, exultabūt, si mortuus fuero*. & in idem redit: quia qui stabilitatē fidei perdit, moritur spiritualiter. Sed prima litera communior est.

155 Exultabit cor meum in salutari tuo cantabo domino, qui bona tribuit mihi: & psallā nomini domini altissimi.

Hic cōsequenter quærit exultationē internorū qua. s. gaudere desiderat de Xpi incarnatiōne Christ⁹ em̄ qa saluator noster est, ideo salutare dr̄. Viderunt oculi mei salutare tuum. Et in isto salutari, ꝙ est Christus, omnis nostra lætitia est ponēda. Exēplo gloriosæ virginis, quę ait. Exultet spiritus me⁹ in Deo. Sic & nunc conformiter psal. in hoc salutari exultat. d. *Exultabit cor meum in salutari tuo*. Sicut em̄ nō potest homo duobus dominis seruire sic nemo potest in sæculo exultari, & in Christo salutari quia amicus huius mūdi, inimic⁹ Dei reputabitur. Multum em̄ inter se hæ exultationes, & gaudia differunt, suntque contraria, nec possunt simul esse. Sæculi nāque lætitia est impunita nequitia, vagari in spectaculis, ebriositate ingurgitari, turpitudine fetere, & nihil mali pati. Sed salutaris exultatio est carnem domare, nequitiam impunitam non relinquere, tota mente in Deum consurgere, mala pati & mala non reddere. Primi lætātur cum male fecerint, & exultāt in rebus pessimis. Secundi autē in dño, de quibus dicitur. Exultate iusti in domino rectos decet collaudatio. Et quia talis exultatio etiam per signa exteriora demonstratur: ideo subdit, *Cātabo domino, qui bona tribuit mihi*. s. bona gratiæ in pſenti, & gloriæ in futuro. *Et psallā nomini domini altissimi*, Et est sensus. Cantabo, & psallā nomini tuo altissime. i. cum gaudio gratias agam corde, & opere. Si ergo iste tantū desiderat Christum vēturū, sic famulatur: quid faciendum nobis est, iam Christo incarnato, & suscepto? vtique ei idem famulādum est, secūdum illud. Seruite domino in timore & exultate ei cum tremore. Et istam exultationem facit charitas. quia vt dicitur. Charitas congaudet veritati. s. quæ Christus est.

PSALM. XIII.

Dixit insipiens in corde suo nō est Deus.

Titulus istius psal. est. *In finē psal Dauid*. Et patet expositio ex supradictis. Iste psal. historaliter exponitur de Nabuchodonosor rege Babylonis, qui blasphemauit Deum Israel verbo, & facto, quando. s. iussit incendi templum Dei per Nabuzardam: quod non fecisset: si Deum verum reputasset. Et sic in isto psal. etiam quo ad literam Dauid propheticè de futuro loquitur tanquam de pręterito. Et secundum hoc iste psal. dicitur. &c. Dic vt Nic. de Ly. ¶ Dixit insipiens. &c. Iste psal. vult redarguere Iudæorum insipiētiam, quoniā vt in pręcedēti psal. patuit, antiqui patres Iudęorum cū magno desiderio & deuotione expectabant Christum in lege eis pmissum, & ipsum videre: propter quod & Christus dicebat. Multi reges, & prophetę voluerunt videre quæ vos videtis, &c. Sed quando Christus venit, Iudęi ipsum spreuerunt, & Deum esse negauerunt, sibi dicentes illud. Non de bono opere lapidamus te, sed de blasphemia: quia tu, cū homo sis, teipsum Deum facis. Ideo propheta hic increpat insipientiam Iudæorū, & duritiam: quia Christo præsenti, quem ante optauerant: non crediderunt: primò ipsum negauerunt. Et sic tota intētio psal. est confutare Iudæos Christi contemptores. Et ad istum intellectū psal. iste diuiditur in partes tres. quia ponitur primò debita Iudæorum increpatio secundò adhibita Iudęorum condemnatio. ibi. *Nonne scient omnes*, tertiò finalis Iudęorum reuersio, siue cōuersio. ibi, *Quis dabit ex Sion*. Quātū ad primū notandum, ꝙ de multis malis hic Iudęi increpantur. s. quia erga Christū multipliciter mali fuerunt. Et ponitur primo ipsorum execrabilis stultitia. s. quia *dixit insipiens* &c, secundò ipsorum abominabilis idololatria. *Quia corrupti sunt* &c, tertiò ipsorum ingrata resistentia. *Quia dominus de cœlo prospexit*. quartò ipsorum adulans & fętida fallacia, *Quia sepulchrum patens*. &c. quintò ipsorum crudelis & persequēs sæuitia. *Quia quorum os maledictione*. sexto ex prædictis concluditur eorum cōdigna miseria. *Quia contritio, & infœlicitas*. Quantum ergo ad primum ponitur ipsius populi Iudæorū execrabilis stultitia. vnde de illo proposito præmittit. d. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*. Non quòd Iudæi negarent Deum esse: cum scriptum sit. Notus in Iudęa Deus. Et etiam ipso Christo dicebant Nos ex fornicatione nati non sumus: vnum patrē habemus Deum. Sed negabant Christum, quem hominem videbant, esse Deum. *Et sic dixit insipiens* s. Iudæorum populus, *in corde suo, non est Deus*. i. hic homo non est Deus. Sed hic dubium est, vtrum Iudęi cognouerunt Christum esse verum Deum. Et videtur ꝙ sic, teste Christo de eis parabolicè. d. Quod agricolæ videntes filium patris familias dixerunt. Hic est hęres, venite occidamus eum, &c. Quod exponēs Hiero. ait, Per hoc manifestè dñs pbat Iudæorum principes non per ignorantiam sed per inuidiam Dei filium crucifixisse. Intellexerunt enim illum esse, cui pater per prophetam. d. Postula à me & dabo tibi gentes hęreditatem tuam Hæreditas quippe filio sancta ecclesia data est: quam non moriens pater reliquit sed ipse sua morte mirabiliter acquisiuit. Ad oppositum est Petrus apostolus. d. Iesum, quem vos interemistis, &c. nunc scio, fratres, ꝙ per ignorantiā fecistis, sicut & principes vestri. &c. Item apostolus ait. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Respondet glo. super prædicto verbo Si enim cognouissēt, &c. d. Iudæorum quidam cognouerunt Christum, alij verò non cognouerunt. De ignorantibus dicit Petrus, Scio fratres quòd per ignorantiam fecistis. Isti enim non cognouerunt illum esse qui in lege promissus fuerat. Maiores verò, vt scribę & Pharisæi, & principes sacerdotum cognouerunt ipsum esse, qui in lege promissus fuerat: Sed ipsum esse Deum, vel Dei filium nescierunt: ideo de vtrisque sic accipi potest. Si cognouissent minores illum esse messiam, in lege promissum, vel maiores illum esse Deum, vel Dei filium, nunquam dominum gloriæ crucifixissent: non enim hoc facerent, si Deum esse scirent. Si enim dæmones Deum factum esse hominem non intellexerunt: quanto magis homines? Non igitur illum scierunt, aliter dæmones, & aliter principes. Sciebant. n. esse illum, qui promissus erat in lege, non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non tũ mysterium eius, ꝙ filius Dei erat ab æterno sciebant, nec sacramentum incarnationis passionis & redemptionis. Quod ergo in Euangelio clamãt dæmones. Quid nobis, & tibi, fili Dei summi? magis ex suspicione, quàm ex cognitione dixisse credendi sunt. Et, si dicas si ignoranter ipsum occiderũt: ergo mortaliter non peccauerunt. R. fideo, ꝙ istorum ignorantia non fuit inuincibilis, sed voluntaria: à principio enim scierunt ipsum esse verum Dei filiũ vt patet per propheriam quam allegauerunt Hero
Matth2. di. Et tu, Bethleem, terra Iuda, nequaquã minima es in principibus Iuda; ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Sequitur. Et egressus eius à diebus æternitatis. sed hoc Herodi dicere noluerunt, ne ab ipsius persecutione cessaret, timẽtes se per eum reprehendendos. Cognouerunt ergo eũ B esse verum Dei filium à principio: sed postea, quãdo cæpit prædicare, & corũ vitia corrigere, ipsi cõtra ipsum inuidia concitati fuerunt, & ira. Et sic ipsorum cognitio per inuidiã fuit obnubilata, vt amplius non aduerterent ipsum esse Deum. Et per istũ modum de illo populo saltẽ qui ad maiores hic dicit psal. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.*

157 Luxuria Fornicatio duplex 1. para. 5

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis: nõ est, qui faciat bonum non est vsque ad vnum.

Hic consequenter reprehenditur ipsorum abominabilis idololatria. Vbi notandum, ꝙ sicut corruptio luxuriæ vastat, & perdit corpora, sic & idolola tria corrumpit animas. Vñ & ipsa idololatria quedam spiritualis fornicatio dicitur. Reliquerũt Deũ & fornicati sunt post Deos populorum terrę. Vñ
28. q. non solum. dicit canon, ꝙ fornicatio est duplex. s. carnis, & idololatrię. Quia ergo Iudei proni erant ad idololatriã vt patuit de Salomone, qui amore mulierum alieni genarum captus, templa idolis fabricauit: & sic de multis aliis: vt patet per totum librum Regum. iõ de hoc increpans psal. d. *Corrupti sunt.* s. per fornicationem idololatrię. *Et abominabiles facti sunt in studiis suis.* Per studia hic intellige ipsorũ affectiones:
Osee. 9. Idolum. Superbi. Auari. Luxurio si. quibus plus mundum quàm Deum amabant. & iõ faciliter recedebãt Deo: & sic relicto Deo, abominabiles erant aliis nationibus. Vñ de Iudeis ad literam dicitur. Ipsi intrauerunt ad Belphegor, & abominabiles facti sunt sicut ea, quę dilexerunt. O De⁹ D quot sunt hodie, q sub Christianitatis nomine idola colẽtes, abominabiles sunt effecti tam Dei quã hominibus. Quilibet em illud colit, quod plus diligit, & adorat: vt puta. Superbus colit idolum mundanę potestatis, Auarus idolum pecunię. Lubricus effigiem mulieris: & sic de alijs. Et de talibus dicit
ad Titum apostolus. Confitẽtur verbis se nosse Deum factis autem negant: cum sint abominati, & incredibiles & ad omne opus bonum reprobi. & hoc est, quod de talibus sequitur. *Non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum.* Hoc autem, quod hic dicitur in isto
Negare Deum. versu. *Non est vsque ad vnum* nõ habetur in hebreo nec in translatione Hiero. iusti hebraicam veritatem: sed benè habetur in versiculo alio sequenti: fuit ergo hic appositum, nescio à quo. tamen sic exponitur. *Non est qui faciat bonum*, scilicet meritorium: quamuis aliqua bona de genere etiam idololatriæ faciẽt: sed quia sine fide bonum meritorium nullus facere potest: quia fides maximè tendit in Christum, qui vnicus patris dr, Ideo sine isto
vno. i. sine Christi fide nullus bonum facere potest

A *Non est ergo, qui faciat bonũ: nin est vsque ad vnum. s.* vsque ad fidem vnius. Vel aliter. Quia omnes gentes erant idololatræ, excepto populo Iudęorum: in quo semper aliqui fideles, & boni fuerunt. Ideo de omnibus gentib. dicit. *Non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum. s.* populum vnum Iudęorum.

158 Dominus de cælo prospexit super filios hominum vt videat, si est intelligens, aut requirens Deum.

Hic tertiò consequenter improbatur ipsorũ ingrata resistentia. Vbi nota, quòd per cœlum intelligitur humana natura à verbo assumpta: per quem oculo suo misericordię respexit super filios hominum. s. Iudæos, qui homines. i. ratione vtentes pa-
B tres habuerunt. Et de isto cœlo dicitur. Dominus *psal. 103* in cælo paravit sedẽ suam, i. in humanitate Christi in qua inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et ad quid respexit super filios hominum? Certe *vt videat si est intelligẽs, aut requirens Deum. i.* vt videri faciat: si quis intelligit corde Deũ esse in homine; aut requirat Deum. s. sequendo eius mandata. Ad hoc enim venit filius Dei, vt crederetur verus Deus, & verus homo: vt per talem fidem saluaremur. Et tamen audi Iudæorum ingratã resistentiam: quia sequitur.

159 Omnes declinauerunt, simul inuti les facti sunt: non est, qui faciat bonũ, non est vsque ad vnum.

Declinauerunt scilicet à mandatis eius illa contemnendo: quia non in Deum, sed in terrenis rebus corda sua declinabant. Oculos suos statuerunt de-
C clinare in terram. Vnde de ipsorum declinatione *psal. 16.* dicitur. Omnes in viam suam declinauerunt: vnus- *Esaiæ. 56.* quisque ad auaritiam suam à summo vsque ad no- *Declinare.* uissimum. Et quia sine obseruatione mandatorum Dei cætera sunt inutilia, *Ideo quia omnes declinauerunt. s.* à diuinis mandatis, ideo omnes inutiles facti sunt, &c. vt prius. Et si dicas. Nonne in populo Iudæorum aliqui erant non declinantes à mandatis Christi? Dico quòd sic: sed quia tam pauci erant respectu malorum, ideo non ponuntur in numerum.

Sepulchrum patens est guttur eo rum, linguis suis dolosè agebant: venẽ num aspidum sub labijs eorum.

Hic quartò consequenter increpatur ipsorum fœtida, & adulans fallacia. Hic primò notandum quòd isti tres versus sequentes, vsque ibi. *Nonne scient.* non habentur in hebræo: ideo non videntur facti à Dauid, sed ab alio additi. in cuius signum, in
fra vbi iste psal. repetitur. s. psal. 52. Dixit insipiens isti tres versus nõ habentur. Et, si dicas contra: qa isti tres versus recitantur ab apostolo contra Iu- *Rom 3.* E dæos: vbi dicit. Non est iustus quisquam. non est intelligens Deum. Omnes declinauerunt, &c. Sepulchrum patens, &c. vsque ibi. Non est timor Dei ante oculos eorum. Dicitur, quòd apostolus istos tres versiculos confecit cõtra Iudæos ex sententia multorum aliorum psal. Ipsos ergo inferendo huic psal. sicut textus communis habet, exponam. Notandum ergo, vt superius dictum est psal. 5. quòd sicut

sicut sepulchrũ patens fœtores emittit, quibus alios A stus, qui cediderit super lapidem istum, confringe- *Mat. 21.*
inficit, sic & guttur Iudæorum verba fœtida & falsa tur, super quem verò ceciderit cõteret eum. Quod
contra Christũ emittebãt: vt alios contra Christũ exponit Augstu. in, de verbis domini de cõtritione
animarent & incitarent: vt puta cũ Christo dicebãt, pœnæ. Et sic accipitur hic cõtritio: quia taliter ipsi
Samaritanus es tu & dæmoniũ habes. Hic est pu- Iudæi in præsenti vita erant conterendi, vt amplius
Mat. 9. blicanorũ & peccatorũ amicus. Et sic contra Chri- reædificari non possent propter eorum superbiam
Persecutio Iudæ Christus stum linguis dolosè agebant. Vel aliter. Notan- cõtra Christum, de quibus dicitur. Eleuati sunt ad *Iob 25.*
dum, quòd Iudæi dupliciter Christũ persequebantur, modicum & non subsistent: & sicut summitates
scilicet apertè, & occultè. Apertè, scilicet per spicarum conterentur. Per infelicitatem verò, quæ
manifestas iniurias: vt quando apertè tulerunt lapi directè opponitur sanctorum fœlicitati, æternam
Ioan. 8. des vt iacerẽt in eũ. & quantum ad hoc eõparãtur damnationem accipe. Infœlices supra modum ani- *Sap. 5.*
sepulchro patẽti, quia patenter fœtorẽ suarum ma- mæ suæ. Dicens ergo. *Contritio & infœlicitas in viis*
larũ voluntatũ emittebãt. & quãtũ ad hoc de ipsis *eorum.* vult dicere, quòd viis eorum, id est, operibus
Hiere. 5. dicitur pharetra eius quasi sepulchrum patens. Oc- correspondet contritio pœnæ temporalis, & infœ-
Ioan. 11. cultè etiã ipsum persequebãtur: vt puta. Quãdo col licitas æternæ damnationis. vnde contriti fuerunt
legerunt pontifices, & Pharisei conciliũ. d. quid fa- B temporaliter & dissipati per Titum, & Vespasianũ:
cimus, &c. Et quantũ ad hoc subditur: *quod linguis* sed infœliceserunt per vltimum iudicium. Et cau-
suis dolosè agebant: quia scilicet vnũ verbis prætẽde sam tantæ pœnæ subdit *Quia viam pacis non cogno-*
Psal. 51. bant, & oppositũ gerebãt in corde. Et de tali quo- *uerunt.* id est, quia ipsum Christum nolucrunt co- *Ioan. 14.*
libet dicitur. Tota die iniustitiam cogitauit lingua gnoscere, qui est via, veritas, & vita. Deinde subdit
tua. sicut nouacula acuta fecisti dolũ. Ideo subdit. causam, quare non cognouerunt viam pacis. *Quia*
Aspis. *Venenum aspidum sub labiis eorum.* Aspis enim aures *non est timor Dei ante oculos eorum.* Sine timore di- *Eccles. 1*
claudit, ne vocem audiat incantantis: cuius venenũ nullus potest iustificari. Et sine iustitia nullus viã
est mortiferũ. Sic & isti aure cordis præcepta Chri pacis cognoscere potest. Quia non est pax impiis. *Esa. 48*
sti audire nolebant: & sub labiis, id est, occultè ve-
nenum mortiferũ cõtra Christũ, id est, intentionẽ
mortiferã habebãt. Quod ideo dicitur, qa isti erga
Christũ quãdoq; mel gerebant in ore, sed venenũ
in corde: vt quando ei dixerunt. Magister scimus,
Mat. 12. quia verax es. &c. Vnde de Iudæis ad literam dici-
Deut. 33. tur, Fel Draconum vinum eorum, venenum aspi- C
dum & insanabile..

161 Quorum os maledictione & amaritudine plenũ est: veloces pedes eorũ ad effundendum sanguinem.

Hic quintò consequenter increpatur eorum crudelis sæuitia. Erant enim crudeles contra Christũ duobus modis, scilicet verbis iniuriosis, & factis ipsum persequendo. & quantum ad verba iniuriosa. d. *Quorum os maledictione & amaritudine plenũ est* Glo. id est, opprobriis, & blasphemiis: vt puta quãdo existẽti in cruce dicebãt. Alios saluos fecit, &c. Et si filius Dei es descende de cruce, &c. Quantum verò ad facta, quibus eum persequebantur: subdit. *Veloces pedes eorum, &c.* Per pedes intellige affe- D
ctiones, & vota eorum, quę omnia erant velocissima, id est, prõpta ad effusionẽ Christi sanguinis, &
Velocitas triplex. eius fidelium. Ideo veloces, id est assueti. Et nota triplicem velocitatem malam, qua isti contra Chri stum veloces fuerunt, scilicet. Est velocitas turba-
Eccles. 7. Prouerb. 29. tionis & iracundiæ. Ne sis velox ad irascendum: ira enim in sinu stulti requiescit. Velocitas locutionis indebitæ, Vidisti hominem velocẽ ad loquendũ: stultitia magis speranda est, quã correctio. Velocitas persecutionis & sæuitiæ, de qua hic dicitur.
Quod veloces sunt pedes eorum ad effundẽdum sanguinẽ.

162 3. q. 1. ac consatores Contritio & infœlicitas in viis eorum: & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

Hic sextò consequenter ex prædictis concluditur eorum condigna miseria. Vbi primò notandũ, Cõtritio quòd contritio vel conteri aliquando idẽ est quod pœnitere: & sic dicitur. Qui sanat contritos corde.
Psal. 102 Et sic non accipitur hic. Quãdoque verò idem est, quod confringi siue commui: & sic dicebat Chri

Universidad de Deusto
Biblioteca

plebis accipiuit,sed peccatum bonorum non sol- A
uunt. Et non cogitant tales superiores illud quod
Iob 20. scribitur. Decimas, quas deuorauit, euomet: quia
scilicet pro illis, punietur ęternaliter.

164 Dominumnon inuocauerunt: illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

Hic redditur ratio talis punitionis. duplex enim est causa damnationis Iudęorum. Prima amor mundanorum: Secunda despectio supernorum, ibi. *Quoniam dominus in generatione iusta est*. Quantū ad primum, quòd Iudæi plus temporalia amabant quam ęternæ: & ideo plus timebant terrenis priuari, quàm
Temporalia. cęlestibus: sed quia de terrenorū perditione nō debemus timere, sed de cælestiū. ideo *trepidauerunt timore vbi non erat timor*. s. habendus. Et hoc est quod ait glo. *Domini non inuocauerunt*: non enim Deū verè inuocat, qui displicentia Deo amat. Isti autē terrena supra ęterna amabāt: ideo trepidauerunt timore vbi nō erat timor. Timuerunt enim perdere terrenum regnum, vbi non erat timendum. Et non timuerunt perdere cœlum, vbi timendum erat.

165 Quoniam dominus in generatione iusta est: consilium inopis confudistis: quoniam dominus spes eius est.

Hic ponitur ipsorum despectio supernorū. Isti enim despexerunt Christum pauperem, & eius legem, ponentes magis spem in temporalibus quā in Christo, & eius doctrina. Et hoc est, ꝙ dicit. *Quoniam dominus in generatione iusta est*. supple, sed nō i vobis. quia iusti non estis, quia despexistis iustum Christum. Ideo illi populo dicit, quod sequitur. *Consilium inopis confudistis*. id est, Christi cōsiliū recipere noluistis, qui ad vos liberandos venerat. Et secundū glo. hoc admiratione debet legi. *Quoniam dominus spes eius est*. Consilium enim Christi pauperis erat, spem in Deo non in temporalibus ponere. Et hoc consilium isti confuderunt, spē in tēporalibus magis quā in Deo ponentes. Vnde de illo
Psal. 51. Iudæorum populo dicitur. Ecce homo, qui nō posuit Deum adiutorem suum: sed sperauit in multitudine diuitiarū suarū & prævaluit in vanitate sua.

166 Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum auerterit dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lętabitur Israel.

Hic est tertia pars principalis, in qua ponitur Iudæorū finalis ad Deū conuersio. In fine enim mundi Christus sua virtute conuertet populum Iudaicum ad veram suam fidem. Quod nullus alius propheta vel ex iudæis natus facere potest: quem tamen & eius consilium ipsi modo despiciunt, & hoc
Iudæorū. Conuersio. est quod dicit. *Quis dabit ex Sion salutare Israel*. i. quis alius ex Sion, id est, ex Iudæis procedens. *Dabit salutare Israel*. id est, saluabit finaliter. Iudæos subaudi, nisi ille pauper Christus, cuius consilium confudistis? Qui cū conuerterit captiuitatē Israel: quia, scilicet modo Israelitæ sub potestate diaboli captiui tenentur propter infidelitatem: sed cū in fine conuerterit eos ad fidem, tunc *exultabit Iacob, & lętabitur Israel*. Exultabit Iacob supplantator: quia, sicut illi fuerunt à diabolo supplantati: sic per fidem ipsū supplantabūt. *Lætabitur Israel*. quia Deum facietenus postea videbūt. Sic enim adimplebitur, quod dicitur. Lætetur Israel in eo, qui fecit eū. Psal. 149.

PSAL. XIIII.

DOmine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo. 167

Titulus istius psal. est *Psalmus Dauid*. Patet expositio ex præmissis superius multis. Iste psalmus, non est historialis, sed totaliter morū structorius. Vbi notandum, quòd, vt habetur Deuter. 12. & pluribus B aliis locis: promisit dominus filiis Israel, quòd, si obseruarēt præcepta domini, & facerent quod rectum, & iustum est, & à malo declinarent. quòd ipsi in pace habitarent terrā promissionis: & nullus per circuitum eis noceret. Si autem facerent oppositū quòd eosexpelleret de terra, & inimici ipsorum ipsos superarent. Verum, quia maius est habitare ī templo, & in sorte domini, quā sit habitare generaliter in terra: quia templo maior reuerentia debetur, quā reliquę terræ, quæ templi habitatio maximè ad sacerdotes, & clerum pertinet. Ideo in hoc psalm. vult psal. ostendere quas conditiones clerici & sacerdotes debent habere, & dignè in tabernaculo ecclesię habitare volunt, & seruire Deo, per hoc volens ostendere, quòd isti maioris perfectionis es C se debent, quā cæteri homines, sicut maioris sunt dignitatis. Et secundum hoc psal. iste diuiditur in tres partes. Quia primò Dauid circa prædicta mouet quæstionem, secundò ponit quæstionis solutionem, ibi, *Qui ingreditur sine macula*. tertiò ex prædictis ponit intentam conclusionem. ibi, *Qui facit hæc*. Dic vt Nic. de ly. *Domine quis habitabit*. &c. Notādū quod duplex est ecclesia, scilicet militās & triū phans. Militans est in via, sed triumphans in patria. In præsenti autem ecclesia sunt semper mixti boni cum malis, & mali cum bonis: hoc ideo vt bonorum merita per malitiam crescant malorū. vt ostē ditGre. d. Abel esse renuit, quem Cain malitia *Bonus. Malus.* non exercet. Sic & in tritura areæ grana sub paleis premuntur: sic flores inter spinas prodeunt, & rosa *Greg. 26. mor. c. 30.* D quæ redolet crescit cum spina, quę pungit. Sic & bonis semper permixti sunt mali. Duos namque filios habuit. primus homo, sed vnus electus, alter reprobus fuit. Trēs quoque filios arca Noe cōtinuit sed duobus in humilitate persistentibus, vnus ad patris irrisionem ruit. Duos Abraam filios habuit: sed vnus innocēs, alter verò fratris persecutor [illegible]. Duos quoque filios Isaac habuit: vnus in humilitate seruatus, alter verò & priusquam nascceretur reprobatus est. Duodecim Iacob filios genuit: sed ex his vnus per innocentiam venditus: cęteri verò per malitiam venditores fratris fuerunt. Duodecim quoque Apostoli in sancta ecclesia sunt electi, sed ne improbati remanerent: vnus eis admixtus
E est, qui eos persequens probaret. Sic namque iusto peccator cum malitia iungitur, sicut in fornace au *Ecclesia.* ro palea cum igne sociatur: vt quo ardet palea, aurum purgetur. Et hinc est quòd in præsenti ecclesia propter corporalem cohabitationem malorum cum bonis, non possumus scire, qui verè sint de vnitate ecclię, & vera ac viua Xpi membra. Vnde quidam

A neplacitum est Deo habitare: etenim dominus habitabit in finem. Ex prędictis apparet, quòd intentio psal. est quærere, quis verè et dignè est de ecclesia militante. d. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* Et quis dignus erit quiescere in cælesti patria. d. *Quis requiescet in monte sancto tuo?*

Qui ingreditur sine macula: & operatur iustitiam. 168

Hic est secunda pars principalis, in qua ponit quæstionis responsionem. Vbi notandum, quòd solū ille verè et dignè pertinet ad ecclesiā militātē, & per consequentes ad triumphantem tēdit, qui quatuor virtutibus cardinalibus adornatur, scilicet iustitia, prudentia, fortitudine, & temperantia. Vnde ad istam quęstionem dominus respondendo dicit sententialiter, quòd ille habitat in tabernaculo, &c. qui prædictis virtutibus perficitur. Et secūdum hoc hęc pars quatuor habet partes. Quia primò hoc ostenditur de iustitia, secūdò de prudentia. ibi. *Qui loquitur veritatē*. tertiò de fortitudine, ibi. *Ad nihilum deductus*. quartò de temperātia, ibi. *Qui iurat proximo suo*. Quantum ergo ad virtutem iustitię. d. *Qui ingreditur sine macula*. &c. Iustitia enim duas habet partes, scilicet declinare à malo, & facere bonū. Et quantum ad primam partem. d. *Qui ingreditur sine macula*. Et quantum ad secundam partem. d. *Et operatur iustitiam*. Quantum ergo ad primā partem iustitiæ. d. *Qui ingreditur sine macula*. Peccatum enim quędam interior est macula, qua hominis interior facies maculatur. Et sic nota, quòd macula peccati est multiplex, qua carere debemus, scilicet, Macula temeritatis, & superbiæ: vnde de superbo *Eccl. 47. Ecclesi. 32.* Angelo dicitur. Dedisti maculā in gloria tua. Macula cupiditatis & auaritiæ. Beatus vir, qui inuentus est sine macula, qui post aurum non abiit. Ma- *Apoc 14.* cula carnalitatis & luxuriæ: vnde de innocentibus dicitur. Quod sine macula sunt ante thronum Dei. Et quia ista macula maximè clerū dehonestat. ideo dicitur. 1. Mach. 4. quòd Iudas elegit sacerdotes sine macula. Et quia ad ista tria vitia reducuntur cętera: ideo per maculam intellige omnia peccata, cū dicit. *Qui ingreditur sine macula*. quia volens esse verè et dignè de ecclesia Dei, omnē maculā peccati *Greg. 10. moral. ca.* operis vel cordis pellere debet, vt ostēdit Grego. *16.* sup illo verbo Iob. Si iniquitatē, quę in manu tua, abstuleris à te, & nō māserit in tabernaculo tuo iniustitia, tunc eleuare poteris faciem tuam absque *Peccatum* macula, & eris stabilis. d. Quia peccatum aut sola cogitatione cōmittitur, aut cogitatione simul, & opere perpetratur. Iniquitas ergo in manu est, culpa in opere: Iniustitia verò in tabernaculo est, iniquitas in mente. Mens quippe nostra tabernaculū non incongruè dicitur, in qua apud nosmetipsos abscondimur, dum quod cogitamus, foris in opere non videtur. Prius autem à manu iniquitatem subtrahi, & post à tabernaculo admonet iniustitiā abscindi: quia quisquis iam praua opera à se exterius
E resecat: necesse est profectò, vt ad semetipsum rediens, solerter sese in mentis intentione discutiat: ne culpa, quam iam in actione non habet, adhuc in mente perduret. Quod enim vltimum est in constructione, primum est in corruptione. Quæ duo si perfectè gerimus, ad Deum statim sine macula faciem leuamus. Interna quippe facies hominis mēs *Facies.* est: in qua nimirum recognoscimur, vt ab autore nostro diligamur. Quam facie leuare, est in Deum

Universidad de Deusto
Biblioteca

animam per ſanctæ orationis ſtudia attollere. Sed eleuatam faciem macula inquinat: ſi mentem reatus ſui conſcientia accuſat. Et infra cap. 17. Tunc ergo verè ſine macula faciem leuamus, cum nec nos mala prohibita committimus, nec ea, quæ in nobis à proximis commiſſa ſunt, ex proprio zelo retinemus. Et hæc omnia breuiter tangens pſal. d. *Qui ingreditur ſine macula.* Sic enim cuilibet cõſulitur Eccleſ. 31. Ne dederis maculam in gloria tua. Sed quia non ſufficit abſtinere à malo, niſi bonum faciamus, ideo ſubditur ſecunda pars iuſtitiæ. *Et operatur iuſtitiam.* ¶ Ad huius intelligentiam, notandum, quid proprie eſt iuſtitia, & quam ſit vtilis. Iuſtitia enim à viris peritis ſic diffinitur. Iuſtitia eſt cõſtans, & perpetua voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens. Quæ diffinitio eſt bona, ſi benè intelligatur. niſi quia actus ponitur ibi pro habitu. omnis igitur virtus habitus eſt. Ponitur ergò voluntas ad oſtendendũ, quòd actus iuſtitiæ debet eſſe voluntarius. Additur conſtans, & perpetua, ad deſignandum habitus firmitatem, qui eſt de difficili mobilis. Et iſta diffinitio eſt quaſi eadem ei, quam ponit Philoſophus. d. Quod iuſtitia eſt habitus, ſecundum quem aliquis dicitur operatiuus iuſtorum ſecundum electionem iuſti. Et iſta iuſtitia multum eſt diligẽda: quia multas virtutes continet: quoniam oppreſſa iuſtificat, obliqua rectificat, iurgia pacificat, bona dignificat, ſancta multiplicat, in patria glorificat. Primò ergo iuſtitia oppreſſa iuſtificat. Ad hoc enim conſtituitur iudex, & portat gladium. 2. Cor. 6. Per arma iuſtitiæ. vnde. 2. rheto. Philoſophus. d. quod homines putant illos iuſtos eſſe, qui non viuunt ab aliis, ſcilicet de rapina: imo opprimunt raptores: Exemplũ Dionidæ piratæ ponit Auguſ. qui cùm captus fuiſſet, & ductus ad Alexandrum, petit ab eo Alexander: Cur mare infeſtas? Illc imperterritus reſpõdit. Et quare tu opprimis mundum? Ego vocor latro: quia parua claſſe mare cõturbo. Tu verò, quia tanta acie totum mundum perturbas, vocaris imperator: me paupertas facit aliorũ oppreſſorem, & paucorum, ſed te cupiditas multorum facit turbatorẽ. Miratus Alexander conſtantiam eius, dixit. Experiar, an mutatio fortunæ te faciat meliorem. vnde ad hoc probandum, eum fecit militiæ aſſcribi: vt poſſet inde ſaluis legibus militare. Qui deinceps iuſtus effectus, malorum erat oppreſſor & iuſtorũ defenſor. Vnde de quolibet tali dicitur. Erit iuſtitia cingulum lumborum eius. Secundò iuſtitia obliqua rectificat. vnde 2. Rhetoricæ dicitur. Quod iuſtitia eſt virtus, per quam ſinguli habent quæ ſua ſunt. Et Anſel. dicit, quòd iuſtitia eſt rectitudo voluntatis propter ſeipſam ſeruata. Exemplum de Traiano imperatore: qui cùm aſcendiſſet equum, vt iret ad bellum, quædam vidua ipſum interpellauit, vt cõtra iuſtitiam ſibi factum defenderet. Qui reſpondit. Faciam, cum rediero. Et illa. Si non redieris? Et ille. Succeſſor meus faciet tibi. Et illa replicauit. Si ſucceſſor tuus faciet, quid ad te, vel quid tibi proderit? Quod ille benè conſiderans, de equo deſcendit, & eidẽ fecit iuſtitiæ complementũ. Ideo benẽdicitur. Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram. Ex hoc ſequitur: quòd defendens iuſtitiam propter lucrum, non eſt iuſtus, vt faciũt aduocati, & procuratores: quia tales nõ iuſtitiam. ſed lucra diligunt: vt oſtendit Gregorius. Tertiò iuſtitia iurgia pacificat. Et ideo omnes diligũt iuſtos. vt dicitur. 2. Rheto. quia iurgia ſedant, & lites. Exemplum ponit Valerius li. 6. de Alexandro. Qui, cum orta eſſet diſſenſio inter ipſum, & milites ſuos, elegerunt aliquos, qui de hoc cognoſcerent, & iuſtè condemnarent in iuſtum. Quod cum illi in caſtrenſi iudicio ſententiam contra Alexandrum dediſſent, Alexander gratum habuit, & iudicibus gratias egit: quia iuſtos eſſe probauit illos. Et hoc eſt, quod in pſal. dicitur. Iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt. Quartò iuſtitia bona dignificat. vnde Tullius. 1. Rheto. dicit, quòd iuſtitia eſt habitus animi communi vtilitate ſeruata, vnicuiq; tribuens dignitatem. Et idẽ Tullius libro 1. de officiis dicit. Quod duo fuerunt præcepta Platonis, ſecundum iuſtitiam volentibus prodeſſe reipublicæ. Primum vt vtilitatem ciuium ſic tuerentur, vt quæcunque agunt iudices, ad iuſtitiam referant, obliti commodorum ſuorum. Alterum præceptũ, vt totum corpus reipublicæ curent: ne, dum partẽ alteram tuentur, alteram deſerant. Et ad hoc facit ſcriptura dicens. Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ. Quintò iuſtitia ſancta multiplicat. Vnde Seneca in libro de quatuor virtutibus cardi. dicit. Quid eſt iuſtitia, niſi tacitæ naturæ conuentio in adiutoriũ multorum adinuenta? Vnde exempla multa ponuntur à doctoribus de illis, quipropter iuſtitiam ad multiplicationem reipublicæ, ita inſudabant, quòd de propria vtilitate nihil curabãt. Vnde Auguſtinus narrat de Lucio Valerio, qui Conſul moriens, adeo pauper fuit, vt de cõmuni ſumptu traderetur ſepulturæ. Et ideo dicitur, Si ſequeris iuſtitiam, apprehendes illam, & indues illam quaſi poderem honoris. Sextò iuſtitia in patria glorificat. Vnde Macrobius in principio ſomnij Scipionis ponit, quòd pater Scipionis apparuit ei dicens. Iuſtitiam, & pietatem cole: quæ iuſtitia cum ſit magna hic in præſenti, maxima eſt in patria. Eſt enim via, qua itur ad cælum. Et ideo propter iuſtitiam multi appetebant mori: vt per iuſtitiam ſaluarentur: vt fuerunt omnes ſancti. Et ideo dicit pſal. Ego autẽ in iuſtitia apparebo inconſpectu tuo. Ex quibus omnibus patet virtus iuſtitiæ quã primo debet habere, volens verè de eccleſia Dei eſſe, vt dicit pſal. hic, quòd ille intabernaculo eccleſiæ habitat, qui ingreditur ſine macula, & operaẽ iuſtitiã. Ideo dicitur, Iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ.

Qui loquitur veritatem in corde 169
ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua.

Hic conſequenter ponit ſecundam virtutem: quæ ſcilicet eſt prudentia largo modo dicta, quòd ſcilicet comprehendit veritatem. Vnde ſecundum glo. in hoc notatur prudentia cum dicit. *Qui loquitur veritatem, &c.* Vbi notandum, quòd triplex eſt veritas, ſcilicet cordis, oris, & operis. Quarum quelibet eſt ſeruãda exiſtenti verè ac dignè de eccleſia. Primò eſt veritas cordis. Accedamus ad eũ cũ corde vero. Et quantum ad hanc dicit. *Qui loquitur veritatem in corde ſuo.* vnde magiſter in glo. Congrue autem dixit. *Loquitur veritatem in corde ſuo.* Nam, ſi quis putans alium fallere, & tamen verum dicit, ille veritatem habet in labiis, ſed non in corde. Parum itaque eſt, verum loqui, niſi ſit verum in corde. Vt ſi quis alicui doloſè oſtenderet viam putans in ea latrones eſſe: & dicat. Si hac via ieris, à latronibus tutus eris, & contingat vt verè ibi non inueniantur latrones: verum ille locutus eſt, ſed non in corde. Et de hac veritate cordis dicitur. Scias, quomodo oporteat te conuerſari in domo Dei, quæ eſt eccleſia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.

Eſt ſe

Eſt ſecundò veritas oris, quæ ſcilicet ſtat in verbo veritatis. Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo. & de hac veritate ſubdit, dicens, *Qui, non egit dolum in lingua ſua.* Dolus in lingua eſt quando linguæ cordi diſcordat. vt cũ vnũ dicitur aliud habetur in pectore, cõtra quod pſal. orabat. & ne auferas de ore meo verbum veritatis. Eſt tertiò veritas operis, quando ſcilicet, opera rationi concordant. Memento, domine, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto. Et de hac veritate quæ ſtat in opere, ſequitur.

Nec fecit proximo ſuo malũ & op- 170
probrium non accepit aduerſus proximos ſuos.

Qui enim proximo malum facit, non agit conformiter rationi, ideo veritatẽ operis non habet. *Et opprobriũ nõ accepit aduerſus proximos ſuos.* id eſt: temere, vel libenter nõ credidit criminãti. Tales. n. cõtra rationẽ naturæ faciũt, dũ de aliis præſumunt quod de ſe ipſis alios ꝑſumere nollẽt. Et talis triplex veritas ab omnibus eſt ſeruanda propter multa. Primò, quia dat loquenti ſtabilitatẽ. Labiũ veritatis firmiſſimũ erit. Secundo dat pœnitẽti ſecuritatẽ, quia ſoluit peccati pretium. Veritate redimitur iniquitas. Tertio dat prælianti victoriam. Sup omnia vincit veritas. Quarto dat principianti cuſtodiam. Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem

Ad nihilum deductus eſt in conſpe- 173
ctu eius malignus, timentes autem dominum glorificat.

Hic conſequenter ponit tertiam virtutem, quæ eſt fortitudo. Vbi nota, quòd ꝑ malignũ intelligitur nõ ſolus diabolus, verum etiam quilibet alius homo malus. Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Iſte malignus magnam habet poteſtatem: vt de ipſius poteſtate dicatur. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ cõparetur ei. Et tamen, hoc nõ obſtante, quilibet bonus virtute fortitudinis ipſum ſuperat & vincit. Et hoc eſt, quod de vera fortitudine dicit *Ad nihilũ deductus eſt in conſpectu eius malignus.* Sed quia hac tali virtute fortitudinis ſupra malignum nullus ſuperbè debet eleuari. ſed magis timori diuino ſubiici, ideo ſubdit. *Timentes autem dominum glorificat.* quia vt habetur Eccleſ. 1. Timor domini gloria, & gloriatio.

Qui iurat proximo ſuo, & non deci- 172
pit qui pecuniam ſuam nõ dedit vſuram & munera ſuper innocentem nõ accepit.

Hic ponit quartã virtutẽ, quæ eſt tẽperãtia. Vbi nota ꝙ temperãtia largè dicta nõ ſolum ad victum pertinet, ſed etiã ad promiſſa, ad mutuata, & ad accepta, quæ hic notat. Primò quo ad temperantiam promiſſorũ dicit. *Qui iurat proximo ſuo, & nõ decipit.* vnde hic iurare accipitur pro promittere, quæ promiſſio tẽperata debet eſſe, vt ſolun quis illa proximo promittat, quæ intendit obſeruare: vnde glo. Ille, qui iurat proximo, nõ nocet, ſed ſubuenit. Ille ergo iurat proximo, qui aliqua firmiter ſibi promittit: Et nõ decipit, quia promiſſum reddit. Secũdò quo ad temperantiã accõmodatorum dicit. *Qui pecuniã ſuam non dedit ad vſuram.* Hoc ideo dicit, ꝙ mutuum gratum debet eſſe. Mutuũdate, nihil inde ſperantes. & erit merces veſtra multa. Etiam debet eſſe ſine ſpe, vt ſibi alias ab illo mutuetur. Si mutuum dederitis his à quibus ſperatis accipere, quæ vobis gratia erit? Tertiò quo ad temperantiã accipiendorum, dicit. *Et munera ſuper innocentem non accepit.* Munera enim ſupra innocentẽ accipit qui innocentis cauſam deprimit pro munere. Licitum eſt enim accipere muner a. Nam & Chriſtus munera recepit à Magis. Et quotidie pias oblationes à fidelib. recipit eccleſia, ſed non contra innocẽtes. Qũ prohibetur Deut. 27. Maledict' q accipit munera, vt percutiat animã ſanguinis innocentis.

Qui facit hæc, non commouebitur 173
inęternum.

PSAL. XV.

Conſerua me, domine, quoniã 174
ſperaui in te, dixi domino meo, Deus meus es tu: quoniã bonorum meorum non eges.

Titulus huius pſal. eſt. *Tituli inſcriptio ipſi Dauid.* Hunc titulum Eſdras ſpiritu prophetico præuidens futura, accepit, nõ de veteri teſtamẽto, ſed de nouo. Legitur enim, quod crucifixo domino, Pilatus ſcripſit titulum, & poſuit ſuper crucem eius, Ieſus Nazarenus rex iudæorum. Quem cum pontifices delere vellent dicẽtes Pilato. Noli ſcribere rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iudeorũ. Reſpondit Pilatus. Quod ſcripſi, ſcripſi. Ibi per Pilatum, non intelligentem quid diceret: Deo ſignificante, quòd regnum Chriſti per paſſionis eius humilitatem non infirmaretur, ſed confirmaretur amplius. De quo regno hic agitur. De cuius confirmatione titulus Pilati immutatus, Pilato neſciente, intendebat. Sic & Cayphas, piſo tamen neſciente, quid diceret, prophetizauit, quòd Ieſus moriturus erat pro Gente, quando dixit. Expedit vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Ideoque Eſdras de inſcriptione illius tituli ſcripti per Pilatum, quã futurã per ſpiritum ſanctum præuidit: hunc Pſal. intitulauit; oſtendens quòd in iſto pſal. agitur de regno Chriſti in illa inſcriptione Pilati ſignificato, d. *Tituli inſcriptio ipſi Dauid.* Et eſt ſenſus, *Tituli inſcriptio* id eſt: victoria, & regnum, quod tituli inſcriptio notauit, attribuitur ipſi Dauid, vel conuenit ipſi Dauid, Non quidem illi Dauid carnali filio ipſius Iſai, ſed ipſi verò Dauid, id eſt, Chriſto, qui eſt pulcher aſpectu, & manu fortis, ſecundum interpretationẽ nominis huius Dauid. De quo Dauid ſecundũ hominem hic loquitur. Et nota, quod ille Chriſti titulus, à quo iſte pſal. intitulatur, ſcilicet, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum, fuit ſcriptus in triplici lingua, ſcilicet: Græcè, Herbaicè & Latinè. Tres enim erant in mundo tunc nationes maioris famæ, & nominis: Hæbræorum propter cultum vnius veri Dei, Græcorum propter ſcientiam mundi, Romani propter potentiam imperij. Et ſic cæteræ nationes ad iſtas tres reducebantur. Ad oſtendendum ergo: quòd Chriſtus erat verus rex omnium cuiuſcunque nationis eſſent, ſi veri Iudæi eſſent per fidem ipſum confitentes. Ideo titulus prædictus aſſerit ipſum fore regem Iudæorũ in prædicta lingua. Et aduerte ſecundum Hieronimũ ſuper pſal. 58. ſ. Eripe me

Universidad de Deusto Biblioteca

Titulus. de inimicis,&c.quod triplex est titulus, scilicet memorialis, præconialis, & triũphalis. Titulus memorialis est, qui fit in alicuius rei memoriam, sicut est sculptura, vel scriptura facta super sepulchra mortuorũ, vt scilicet, ipsorũ memoria celebretur. Titulus præconialis est, qui scribitur in portis nobilium: vt domus Iulij: vel cognomina ciuitatum vt ciuitas *Esa.19.* solis, vel Bononia pinguis, vel Bononia mater studiorum. Titulus triumphalis est, q cõtinet causã & ordinem triumphi alicuius & victoriȩ. Et ideo, quia Christus in passione sua de diabolo triumphauit. Et iste titulus continet causam mortis Christi, quia.s. se Iudȩorum regẽ dixerat secundũ accusationẽ Iudȩorum, ideo fuit crucifixus: & ideo iste titulus dicitur triumphalis. Intentio autẽ Psal. in isto psal. est omnes monere, vt nullus regno Christi, aut eius titulo contradicat. Ex prȩdictis patet, ꝙ iste psal. quò etiam ad literam nõ intelligitur de Dauid, vt quidã dicunt, sed solum de Christo. Probaẽ. Nam Petrus Apostolus ad intelligendum scripturas ꝑ spiritum sanctum inspirãs, dixit hunc psal. ad literam intelligendum de Christo, & nõ de Dauid, vbi dicit, sic de *Actuũ.2.* Christo. Quẽ Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri eum ab illo, quod probat per literam istius psal. d. Dauid em̃ dicit in eum. Prouidebã dominũ in conspectu meo semper, &c. vsque ibi. Notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me lætitia cum vultu tuo. Et quod ista litera non possit intelligi de Dauid, sed solũ de Christo, subiũgit Petrus, d. Viri fratres, licet audẽter dicere ad vos de patriarcha Dauid, quoniã defunctus est, & sepultus, & sepulchrũ eius apud vos est vsque in hodiernum diem: quasi dicat. Hæc scriptura non intelligitur de Dauid, sed de Christo. Cuius resurrectionem præuidit in spiritu sancto: ideo subdit, ibidẽ. Præuidens locutus est de resurrectione Christi, quia nec derelictus est in inferno, neq; caro eius vidit corruptionem. Ex quo patet apertè, ꝙ secundum verba Apostoli Petri iste psal. ad literam de Christo intelligitur. Et sic de Christo iste psal. intellectus diuiditur in partes sex, secundum quod sex Christi mysteria tractat. Nam hic agitur primò de Christi oratione, qua vt homo pãtrẽ deprecatur, secũdò de Christi prȩdicatione, qua mundo Deus reuelatur: ibi. *Sãctus, qui in terra, &c.* tertiò de Christi electione qua fideliũ cœtus congregatur: ibi. *Non cõgregabo conuenticula, &c.* quartò de Christi passione qua peccator homo liberatur: ibi: *Dominus pars hæreditatis meæ.* quĩtò de Christi resurrectione, qua mors vita superatur: ibi. *Quoniã non derelinques animam meã in inferno.* sextò de Christi ascẽsione, qua ad cœlos Christus eleuatur: ibi. *Notas mihi fecisti.*

Oratio Christi. Primò ergo agit de Christi oratione, dicẽs Christ⁹ patri. *Conserua me, domine. &c.* Orabat .n. Christus inquantũ homo, vt sua oratione nos doceret orare, vnde notandũ, ꝙ ista oratione Christus nos tria docuit. q̃ nostra oratio debet habere, scilicet, *Oratio Charitas.* charitatẽ, spem & fidẽ. Charitatẽ ponit, d. *Conserua me domine.* Spẽ, d. *Quoniã speraui in te.* Fidẽ, d. *Dixi domine Deus meus es tu.* Primò ergo oratio debet habere charitatẽ, vt scilicet gratia Dei principalius quæratur, quod notat dicens: *Cõserua me, domine.* Quid.n. nos conseruat à peccatis, & diaboli tẽtationib. nisi diuina gratia, quoniã sicut peccatũ est naturæ corruptiuũ, sic per oppositũ gratia est naturæ cõseruatiua, dicit ergo, *Cõserua me domine.* nihil petit nisi cõseruantẽ Dei gratiã, & charitatẽ. Sic etenim gratia Dei à malis culpæ Christũ cõseruauit, quãdo scilicet, à diabolo fuit tẽtatus. In tentatione Deus illũ cõseruauit & liberauit à malis. Nõ ergo orãdo terrena petamus, quæ non conseruãt, sed dissipant mẽ- *Eccle.33.* tem: sed vt gratiã suã Deus cõseruet in nobis dicẽtes. *Conserua me domine.* qđ si fecerimus tunc gratia *Eccle.29.* hominẽ quasi pupillã cõseruabit. Secũdò debet habere *Spes.* spem. Sicut enim spes infirmi habita in medico ei sanitatẽ acquirit optatam, sic & spiritualiter spes in Deo habita, impetrat postulata, Et hãc nos in Deũ habere docet Christus, dicens: *Quoniã in te speraui:* Licet.n. in Christo nõ fuerit spes, vt est virtus theologica, eo ꝙ ab instãti suȩ cõceptionis verẽ Deo fruebatur: & sic nõ spẽ sed rẽ possidebat. Tamẽ in Christo fuit spes glorie corporis, & immortalitatis ante suã resurrectionẽ, propter quod benè dicere Deo potest, *quoniam in te speraui.* Sic & nos in Deũ orãdo sperare nos docet suo exẽplo. d. Sperate in eo oĩs cõgregatio populi: effundite corã il- *Psal.61.* lo corda vestra, &c. Tertiò debet habere fidẽ. Po- *Iac.1. Fides.* stulet autẽ in fide nihil hæsitãs, Et hãc nos Christ⁹ hic docet habere, d. *Dixi domino, Deus meus es tu.* Quia quilibet orãs fide Deũ credere debet oĩm dominũ. Et subdit rationẽ quare credit Deum: esse verũ dominũ. *Quoniã bonorum meorum nõ eges.* Oĩs.n. creatura rationalis bonis alterius eget, vt Angeli bonis nostris pro ipsorũ restauratione, homines principãtes egẽt subditis ꝓ ipsorũ seruitio, homines subditi indigent dominis pro ipsorũ regimine, vnde nullus est qui per seipsum solũ viuere posset, etiã stãte Dei influẽtia generali. Ille ergo rationis capax merito Deus dicitur, qui nullius alterius in- *Deo nocere prõ- ficere.* diget bono. Ex hoc statim seq̃tur, ꝙ sicut Deo nocere nõ possumus malis nostris, nec etiã bonis nostris possumus proficere ei. Vnde Grego. illũ versi- *Greg.16. mor.c.3.* culũ pertractãs sup illo verbo Iob, 22. Quid ei ꝓdest si iustus fueris, &c. d. In omni quippe quod bene egim⁹ nosmetipsos, Nõ Deũ iuuam⁹ vnde psal. ait, *Dixit domino Deus me⁹ es tu, quoniã bonorum meorum non eges.* Ipse .n. verè nobis dñs, q & vtiq; De⁹ est q bono nõ indiget seruitutis, sed bonitatẽ nobis cõficit qua recepit vt oblata bonitas non ipsi, sed prius non accipiẽtib. & post reddẽtibus prosit. Nã ad iudiciũ dñs veniẽs, d. quãdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis: Mira hæc pietas loquitur ex suorũ cõpassione membrorũ. Et ipse nos ꝑ hoc, quod caput nostrũ est, adiuuat: qui ꝑ bona nostra opera in suis mẽbris adiuuatur. Et ideo dicit Iob 35. Si peccaueris, qd ei nocebis? porro, si iust⁹ fueris, quid dabis ei? aut q̃d de manu tua recipiet? Homini enim, q similis tui est, nocebit impietas tua, & filium hominis adiuuabit institia tua.

Sanctis, qui sunt in terra eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis. 175 *23.q.1. forte.*

Hic consequenter agit de Christi prædicatione qua Christus mũdo Deus demõstratur: vbi nota, ꝙ in Christo fuit volũtas moriẽdi ꝓ nostra redẽptione, resurgẽdi ꝓ nostra spirituali resurrectiõe, ascẽdendi ad cœlos ꝓ nostra glorificatione: quas volũtates suis prȩdicauit discipulis, d. Fili⁹ hominis tra- *Mat.20.* detur principibus sacerdotũ, & scribis, & tradẽt eũ Gentibus, &c. Et istas Christi volũtates mirificat Deus pater sanctis, qui sunt in terra eius. i. illis, qui mẽte cõuersantur in cœlis, & in terra viuẽtiũ, quȩ terra Dei dicitur, quia ibi nostra glorificatur humanitas, & dicitur terra propter stabilitatem durationis. Talibus ergo sanctis mirificauit Deus Chri- *Mat.20.* sti *voluntates.* i. miras ostendit, dũ volũtates Christi prædictas

prædictas hoĩes considerãtes ac obediẽtes, fiunt de terrenis cœlestes, de filiis diaboli, filij Dei. Nõne mi- *Mirificare.* rificatȩ fuerũt voluntates Christi in Apostolis, qñ expẽlo voluntatis Christi, qui pro nobis voluit mori, ibãt Apostoli gaudentes à conspectu cõcilii, &c. *Act.5.* Nõne in Petro, qñ mundum corde deserens, solus *Mat.17.* cum Christo esse cupiebat, d. Dñe bonũ est nos hic esse? Nonne in Paulo, qñ voluntate Christi subito *Act.9.* ex persecutore Christi factus est defensor. d. Dñe, quid me vis facere? Et sic de aliis. Nonne in Gentibus, quãdo per Christi voluntatẽ deserẽtes idõla ad Christũ cõuersi fuerũt? Et quãtum ad tales subdit mirum Christi voluntatis effectum. d.

176 *5.q.5. mordacissimi infirmitas.* Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea accelauerunt.

Per infirmitates.n. accipe peccata idololatriæ: qbus Gẽtiles diuersis idõlis seruiebant. vnde & in Hebrȩo hic hẽtur. *Multiplicata sunt idõla eorum: sed post ea accelerauerunt.* quia.s. voluntate Christi per mundũ ꝑdicata, Gẽtes, dimissis idõlis, ad Christi fidẽ velociter cõcurrerũt, Iudæis in infirmitate sua pro maiori parte remanẽtibus, &c. Vel hoc etiã accipi potest de infirmitatibus corporalibus, & aduersitatibus, quæ multotiẽs accelerare faciũt infirmũ, vel afflictũ nõ solũ ad medicũ corporalẽ, sed etiã ad spiritualẽ. i. ad verũ Deum. vnde hic, d. gl. Vel de exteriori afflictione agit, quia sȩpè aliqui à Deo flagellantur, vt sanentur. Multi.n. sunt Dei prouisiõe salubriter afflicti, & postea mirabiliter ad Deũ cõuersi, & ad amorẽ Dei accẽsi, propter quod dicebat Apostolus. Virtus in infirmitate perficitur, li- *2.Cor.12.* benter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.

177 *12.q.2. clericus.* Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Congregatio sanguinis. Hic agit de Christi electione. qua.s. suos elegit, & in vnã fidẽ Ecclȩ cõgregauit. Vbi notãdũ, ꝙ ante Xp̃m, q̃libet secta tã Iudȩorũ quã Gẽtiliũ cõgregabaẽ cũ sanguine aĩaliũ, q̃ in suis sacrificiis immolabãt. Sed Xp̃o adueniẽte, cessauit aĩaliũ sãguis in cõgregationib. fideliũ: q nõ cõgregãtur ĩ vera Xp̃i fide ꝑ sanguinẽ brutorũ animaliũ, sed per fidẽ Xp̃i sãguinis: & hoc est qđ d. *Nõ cõgregabo, &c.* vt sic cõstruatur. *Cõgregabo cõuenticula eorũ.* s. Gentiliũ, & Iudæorũ in vnã verã fidẽ, sed nõ *de sanguinibus.* i. talẽ cõgregationẽ nõ faciã *de sanguinibus.* i. per sanguinẽ brutorum aĩaliũ. Et sic hæc negatio, nõ refertur ad ly *de sanguinibus.* nõ ad ly *cõgregabo.* Vel cõgregationẽ hic accipe ꝓ finali iudicio, in quo cõgre- *Iudicium vltimũ.* gabũtur oẽs gẽtes, tã boni, q̃ mali, & de illis faciet duo cõuenticula, vnũ. s. bonorũ ponet à dextris, aliud. s. malorũ ponet à sinistris: primũ ꝑmiabit bonos, ꝑm dãnabit, sed nõ *de sanguinib.* i. nõ præmiabit bonos *de sanguinibus.* i. ꝓpter sanguinẽ brutorum Deo oblatũ, vt in antiqua lege, sed de operib. pietatis, & misericordiȩ, similr̃ nõ dãnabit malos de sanguinib. misericordiæ neglectis, vñ subdit. *Nec memor ero nominũ eorum per labia mea.* i. nominũ ipsorũ aĩaliũ, vel sanguinũ, qa labia Xp̃i tũc nõ dabũt sentẽtiã bonorũ, vel malorũ, noĩando talia aĩalia, vel sãguinẽ, sed solũ opera misericordiȩ. Vel labia Christi sunt Apostoli, & ꝑdicatores, per quos non memoratur Dñs illa bruta aĩalia offerenda, vel ipsorum sanguinẽ, sed solũ verã fidẽ, & dilectionẽ ꝑ ipsos memoratur. i. ad nostri memoriã ducit.

Dominus pars hȩreditatis meæ, & calicis mei: tu es qui restitues hȩreditatem meam mihi. 178 *1.q.1.c.1.*

Hic cõsequenter agit de Christi passione. Et primò ponit eius passionẽ. Scđò effectũ eius passionis, ibi. *Funes.* Vbi primò notãdũ, ꝙ ꝑ calicẽ in scriptu- *Mat.26.* ra Christi passio intelligit̃, vñ suã passionẽ noĩe calicis notabat Christus. d. Pater, trãseat à me calix iste. Sic & matri filiorũ Zebedæi in ꝑsona filiorũ dixit, Potestis bibere calicẽ, quẽ ego bibiturus sum? vnde Hier. sup Mat. Calicẽ in scripturis passionẽ *Mat.20.* intelligimus, vt in ps. 115. Calicẽ salutaris accipiã. *Calix. Passio.* Et statim infert q̃s sit iste calix. d. Preciosa in cõspectu Dñi mors sctõrũ eius. Sed fortè quæris, quare calice significatur Xp̃i passio? Rñdeo. Nam ꝑm Catholicõ calix dr̃ à calõ, qđ est lignũ: & est calix qđdã gen⁹ poculorũ, qđ, ex lignis fiebat: vel calix dr̃ à caleo cales: qa solebãt calidã, & frigidã potionẽ in calice miscere. Sic ergo qñq; accipit calix ꝓ vasculo ad bibẽdũ: qñq; verò ꝓ poculo in calice ꝓpinato. Quia igit̃ in vasculo ligneo crucis Xp̃o potio calida, & frigida simul fuit sibi ꝓpinata: qa dederũt ei bibere vinũ myrrhatũ, qđ est calidũ, & acetũ, qđ est frigidũ, ideo ipsa Xp̃i passio calice signi- *hæreditas* ficaẽ. Itẽ notãdũ, ꝙ hr̃editas Xp̃i sunt fideles ad ip- *Psal.2.* sius fidẽ cõuersi. Postula à me, & dabo tibi gentes hȩreditatẽ. Et sic est sensus. *Dominus est pars.* i. portio *hæreditatis meæ.* i. fideliũ. Et dicit pars, qa alia est pars fideliũ, alia dãnatorũ, vt. s. dicat: pars q̃ ꝑuenit ad fideles, q sunt hȩreditas mea est Dñs. q. d. ꝑm gl. Eligãt sibi alii alia, qb⁹ fruãtur: pars autẽ mei, & sctõrũ meorũ De⁹ est. Et, si q̃ratur, quõ gẽtes sũt hȩreditas tua? Rñdet, Quia vigore calicis mei. i. ꝑ *1.Pet.10.* mortẽ, & passionẽ meã istã hȩreditatẽ mihi acq̃siui, & sic illa hȩreditas est calicis mei. i. ꝑ calicem meæ passionis acq̃sita. Seq̃tur, *Tu es, qui restitues hæreditatẽ meã mihi.* Vbi sciẽdũ, ꝙ hereditas qñq; accipit̃ ꝓ ȩterna gl'ia ad q̃ fact⁹ fuit hõ. Bñdict⁹ De⁹, q̃ regenerauit nos in hæreditatẽ cõseruatã ĩ cœlis. Istã hæreditatẽ ꝑdidit humanũ gen⁹ peccãdo: sed eidẽ ꝑ Xp̃i passionẽ est restituta: & sic Xp̃s ꝑsonã suorũ fideliũ in se assumẽs. d. *Tu es, qui restitues hæreditatẽ meã mihi.* i. fidelibus meis, vel secũdũ gl. Vel hȩreditatẽ dicit gloriã immortalitatis, quã in Adã perdidimus, quæ Xp̃o in sua resurrectione restituta est, & nobis in nostra resurrectione restituetur.

Funes ceciderũt mihi in prȩclaris etenĩ hȩreditas mea præclara est mihi. 179

Hic consequenter notat effectus sui calicis, vel passionis, qui fuerunt tres. s. efficacia sapientiæ in principio, notitia experientiæ, ibi. *Benedicã Dominũ* constantia patiẽtiæ, ibi. *Prouidebã Dominũ.* Quãtum *Funes.* ad efficaciã sapientiæ, & illuminationis dicit. *Funes ceciderũt mihi in præclaris.* Vbi nota, quòd per funes intelligitur sortes, & limiltes consignari, vnde in *Iosue.* libro Iosue. Sortes portiones decem tribuum eis cõsignatæ, frequenter funes, vel funiculi dicũtur, & sic partes aliquibus cõsignatæ funes dicũtur. Et quia Apostoli virtute Christi passionis fuerũt ad ꝑdicandũ illuminati: qui ꝑ sortes distinctas missi fuerũt per mundũ, vt Petrus sortẽ habuit Italiã. Matthæus Aethiopiã, &c. iõ de ipsis funibus, vel sortib. Apostolorũ. d. *Funes ceciderũt mihi in prȩclaris.* Quia sorte ceciderũt in apostolis, qui spiritusancto iiluminati, clari erãt. Et ab istis Ecclesia, q̃ est Christi hæreditas, fuit in fide illuminata, & hoc

Universidad de Deusto Biblioteca

notans.d. *Etenim hæreditas mea præclara eſt mihi.* ſ. predicatio Apoſtolorum eſt ſide illuminata.

180 Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectũ: inſuper & vſq; ad noctem increpuerunt me renes mei.

Patiẽtia Chriſtus Experientia. Heb. 5.

Hic ponitur alius effectus paſsionis, qui eſt notitia experiẽtiæ: quãuis.n. Chriſtus ante paſsionem oĩm cognitionẽ haberet, tñ non oĩm habebat experientiã, ſed per ſuã paſsionẽ patiẽtiæ didicit experientiam. ſic.n. loquitur Apoſtolus de Chriſto, didicit ex iis &c. Et de hoc Chriſtus patri gratias agens.d. *Benedicã dominũ, qui tribuit mihi intellectum inſup.* i. intellectũ ſup intellectũ, cognitionẽ.ſ. experiẽtię ſup cognitionẽ notitiæ. Et quomodo habuit talẽ intellectũ experientiæ ſubdit. *Et vſque ad noctẽ increpuerũt me renes mei.* per noctẽ accipe mortẽ. B Venit nox, in qua nemo poteſt operari: per renes accipe carnem: per increpare accipe erudire: & ſic eſt ſenſus ſecũdum gl. *Vſque ad noctem increpuerunt me renes mei.* i. vſq; ad noctẽ erudiuit me inferior pars mea.ſ. carnis aſſumptio, vt experirer tenebras mortalitatis, quas ante expertus non fueram. *Ioan. 11.*

181 Prouidebam Dominũ in cõſpectu meo ſemper, quoniã à dextris eſt mihi ne cõmouear. Propter hoc lętatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea, inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.

C *Chriſtus. Beatus.* Hic ponitur alius effectus Chriſti paſsionis, quę fuit conſtantia patientię. Chriſtus.n. ab inſtãti ſuæ cõceptionis clare videbat Deum, & vnitus hypoſtaticè erat Deo. Impoſsibile eſt autẽ, q beatus habẽs Deum in conſpectu ſuo ſemper, & vnitus Deo hypoſtaticè cõmoueatur per impatientiã. Sic igitur Chriſtus in paſsione cõſtantiã patiẽtiæ habuit, qa Deũ clarè videbat. Et Deo erat vnitus hypoſtaticè. & hoc eſt qđ.d. *Prouidebã Dominũ in conſpectu meo ſemper*, quia ſemper Deo fruebatur. *Et ideo à dextris eſt mihi ne commouear.* i. dextera eius potẽtiæ me protegit, ne cõmouear per impatientiã. *Paſsio. Lætitia.* Et nõ ſolũ in paſsione non fuit turbatus, immo etiã fuit ſummo gaudio repletus: & hoc eſt quod d. *Propter hoc dilatatũ eſt cor meum.* ſ. quia habeo Deũ in conſpectu D meo ſemper, & quia ipſe eſt à dextris meis: & non ſolũ in corde, ſed in verbis, qñ.ſ. vidit redẽptionẽ humani generis cõpletã, dixit, Cõſummatum eſt. O cũ quãta exultatione credis Chriſtũ illud verbũ dixiſſe, qñ vidit finẽ intẽtũ oĩs ſuæ peregrinationis, tẽtationis, prædicationis, oĩs ſuæ ſanctæ operationis aduenisſe: & quãtũ ad hoc d. *Et exultabit lingua mea.* Hæc eſt.n. plena lætitia, quæ corde hilari percipitur, & alacri ſermone prófertur. Et non ſolum cor, & lingua exultabunt, ſed etiã caro expectans gloriã reſurrectionis, quod notans d. *Et caro mea requieſcet.* ſ. in ſepulchro, *in ſpe*, ſcilicet reſurrectionis. *Ioan. 19.*

282 Quoniam non derelinques animã meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.

Chriſtus. infirmus 18. q. 7. hoc dicimus.

Hic cõſequẽter agit de Chriſti reſurrectione. E In morte.n. Chriſti aĩa ſepata fuit à corpore, qa aĩa ad infernũ deſcẽdit, ſed ſctm̃ ei⁹ corp⁹ mãſit in ſepulchro, ſicut & cæterorũ ad tps. Sed nec aĩa more aliorũ diu in inferno mãſit, nec ſctm̃ ei⁹ corpus in ſepulchro fuit ĩcineratũ p corruptionẽ. Et hoc eſt qđ Chriſt⁹ d. Ideo lętatũ eſt cor meũ, & exultauit A lingua mea. *Quoniã non derelinques animã meã in inferno.* i. in limbo ſctõrũ patrũ, vbi aĩa Chriſti fuit ſolũ p nouẽ, & triginta horas.ſ. ab hora nona feriæ ſextæ, ĩ qua ſpm emiſit, vſq; ad diluculũ diei dñicę, qñ ſ. p reſurrectionẽ corpori fuit reunita. *Nec dabis ſanctũ tuum videre corruptionẽ.* i. nõ pmittes corpus meũ immaculatum, per corruptionem incinerari.

Notas mihi feciſti vias vitę, adimplebis me lætitia cũ vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem. 183 *de cõ. diſt. 5. ieiuniũ*

Hic agit de Chriſti aſcenſione. Vbi nota, q ſicut via mortis eſt ſupbia, ſic via vitæ, q̃ ducit ad cœlũ, eſt humilitas. Et hãc viã Chriſtus p experiẽtiã didicit, qñ exinaniuit ſemetipm factus obediẽs vſq; ad mortẽ crucis: pp qđ & Deus exaltauit illũ.ſ. in cœlũ aſſumẽdo, & hoc eſt quod d. *Notas mihi feciſti vias vitæ.* ſ. humilitatis p experiẽtiã: pp quã humilitatẽ *Adimplebis me lætitia cũ vultu tuo.* ſ. ad cœlũ aſſumẽdo ad dexterã tuã, vbi eſt omnis delectatio: & ideo ſubdit. *Delectationes in dextera tua vſque in finẽ.* q.d. lætitia, & exultatio mihi erit ſedẽdo ad dexterã tuã, dum humanis obtutib⁹ ſubtractus fuero. Et hoc *vſque in finem*, id eſt, in æternum.

PSAL. XVI.

Exaudi, Domine, iuſtitiam meam, intende deprecationem meam. 184 *de con. diſt. 1. quando autem.*

Titulus iſtius pſ. eſt *Oratio Dauid.* Notandũ q ppriè loquẽdo, iſta orõ nõ eſt pſa. quia pſ. dr à pſallẽdo publicè, vel cũ inſtrumẽto, quod pſalteriũ dr. Iſta autẽ orõ facta à Dauid, fuit in ſecreto facta ab ipſo, & pſ. ppriè nõ dr, ſed quodãmõ largè ſumẽdo dr pſ. Itẽ notãdũ, q cũ in titulo dicitur, *Oratio Dauid*, ly *Dauid*, cũ ſit nomẽ indeclinabile põt eſſe caſus gtĩ, & datiui: ſi ſit caſus genitiui tũc eſt ſenſus. Iſta orõ eſt ipſius Dauid.ſ. ſicut auctoris, qa ipſam fecit: ſi autẽ ſit caſus datiui, tũc eſt ſenſus, Iſta orõ eſt Dauid. i. ipſi Dauid.ſ. Chriſto attributa: qm̃ in iſto pſal. Chriſt⁹ orat ſm hominẽ, adiũcta ſibi voce corporis ſui, qđ eſt eccleſia. Orat aũt hic Chriſtus nõ p ſua tm̃ ſalute, ſed p noſtra neceſsitate. Chriſti.n. oratio eſt fideliũ inſtructio. *Oratio* Vñ ſicut Chriſt⁹ flẽdo Lazarũ, nos charitatẽ proximi, & cõpaſsionem docuit habere, perſecutores fugiẽdo, nos docuit temeritatis audaciã declinare: ita orando nobis formam propoſuit orandi. Eſt ergo ſenſus tituli, *Oratio Dauid.* i. iſte pſ. vel orõ cõpetit pſonæ Chriſti, adiũcta ſibi eccleſia, q̃ eſt corpus ei⁹. Et ſm iſtũ ſenſum pſa. iſte diuiditur in tres ptes, qa Chriſtus primò ſuã orõnem iuſtificat. Scdò ſuã poſtulationẽ explicat, ibi. *Ego clamaui.* Tertiò oĩbus retribui iuſtè poſtulabat. ibi. *Exurge Domine.* In prima ergo parte Chriſtus ſuã orõnẽ iuſtificat. i. oñdit eſſe iuſtã. Vbi nota, q ad iuſtificationẽ orõnis multa requirũtur, q̃ hic ponũt. ſecũdũ q̃ iſta ps diuidit. Nã orõ 1. debet eſſe iuſta ex poſtulãtis ſanctimonia. Scdò debet eſſe vera oĩs duplicitatis neſcia, ibi. *Auribus percipe orationẽ meã.* Tertiò debet eſſe æqua diuinę voluntati cõſona, ibi, *De vultu tuo.* Quartò debet eſſe firma ſtabilitatis permanẽtia: ibi, *Probaſti cor meũ.* Quintò debet eſſe grata charitatis amicitia, ibi. *Per fice greſſus meos.* *Ioan. 9.* Primò ergo orõ debet eſſe iuſta, &c. i. facta ab hoĩe iuſto: ſcimus.n. q peccatores Deus nõ exaudit. ppter qđ dr. Prou. 15. Longe ab impiis Dñs: & orõnes iuſtorũ exaudiet. Hoc oſtendit Chriſtus orãs ſe hrẽ cũ d. Exaudi, Dñe, iuſtitiã meam. Vñ gl. iuſtitia.n. locum hẽt apud Deum, q̃

penetrat cœlum. Sed hic eſt vnum dubium, vtrũ A vir iuſtus orare Deũ debeat, & videtur q nõ: qa aut ſua oratione petit à Deo, qđ Deus facere diſpoſuit, & tunc illa oratio eſt ſuperflua. aut petit, quæ Deus non facere diſpoſuit, & ſic iniuſtè & cõtra Dei volũtatẽ petit. *Quæſtio. Oratio Iuſtus.* Ad oppoſitũ verò eſt Pſal. iſte in quo Chriſtus iuſtus orãs iuſtos docet orare. Reſpondeo q ſic, Vbi notãdum q vir iuſtus orãdo nõ intendit Dei ordinationẽ mutare, ſed magis orationẽ inſtare, vt cõpleatur. Deus.n. ſic ordinauit vt ea, quę ſunt nobis neceſſaria, tribueret mediãtibus orationibus noſtris. Igitur, cũ Deũ oramus non intendimus illum mutare: nec ad nos ipſum inclinare: ſed magis nos ad Deum eleuare, & noſtram voluntatẽ ſuo beneplacito cõformare. & hoc declarat Diony. ſub duobus exemplis. *Dionyſ. de di. no. c. 3.* Primũ eſt q imaginatur vnã catenã à cœlo in terrã pẽdẽtem, vbi ſi manibus applicatis vellemus eã de cœ- B lo trahere ad terrã, eam deſcendere nõ faceremus ſed nos per eam ad cœlũ magis aſcenderemus. ſic in propoſito eſt de oratione. Scdm exemplum eſt, Si eſſemus in naui exiſtenti in aqua, & teneremus funes fortes extenſos ab vna ripa ad aliam: ſi traheremus funes, non moneremus, nec traheremus ripam ad nos: ſed potius nos cum naui traheremus ad ripã. *Nota comparatione.* Sic eſt, cũ oramus, nõ trahimus Deum ad noſtram voluntatem: ſed magis noſtram trahimus ad illius. Ex quibus patet, q tota intentio orãtis debet eſſe, vt ſuam voluntatem cõformet diuinæ: nõ vt Dei voluntatẽ ad ſuam inclinet. Impoſſibile eſt.n. orationibus quibuſcunq; Dei voluntatẽ mutare: ſententiã.n. Dei, quæ ſtat in ſignis exteriorib. C mutare poſſumus, ſicut ſentẽtiã per Deum de morte Ezechiæ datam.ſ. diſpone domui tuæ &c. Bene mutauit orationibus ſuis Ezechias, ſed non voluntatem: immo voluntas Dei ab æterno fuit; q vt ſic orationibus ſententiã illã mutaret. & hoc eſt quod dicitur Iob. 23. & nemo poteſt auertere cogitationes eius: quod verbum exponens Grego. d. *Greg. 16. mor. c. 18.* Sicut.n. Deus immutabilis eſt natura. ita eſt immutabilis cogitatione, & voluntate: cogitationem quippe eius nullus auertit: quia nemo reſiſtere occultis eius iudiciis præualet. Nã & ſi fuerunt quidã qui orationibus ſuis eius cogitationẽ vel voluntatem auertiſſe viderentur: ita fuit interna eius cogitatio, & volũtas, vt ſententiã illius auertere deprecando potuiſſent. D & ab ipſo acciperent, quod agerent apud ipſum. Dicat ergo, & nemo põt auertere cogitationes eius: quia ſemel fixa diuina iudicia nequaquã mutari poſſunt, vnde ſcriptũ eſt. Præceptũ poſuit. & non pteribit. *Pſal. 148.* Orãdo ergo nos mutamur: qa noſtra creſcit iuſtitia, nõ Deũ mutamus. Dicat ergo Chriſtus in noſtrũ exemplũ *Exaudi, Domine, iuſtitiam meam.* exauditur.n. iuſtitia cũ augetur. Etſi Chriſti iuſtitia in ſeipſo augeri non poterat: tñ augebatur in nobis. *Intende deprecationem meam.* Intẽdit.n. illũ Deus: quẽ oculo ſuæ miſericordiæ reſpiciẽs exaudit. vnde ſic orans Pſal. d. Intẽde voci orationis meæ: rex meus, & Deus meus. *Pſal. 5.*

185 Auribus percipe orationem meã non in labiis doloſis.

de conſe. di. 5. non mediocriter. Labia doloſa. Mat. 15.

Hic oſtenditur, q oratio debet eſſe omnis duplicitatis neſcia. Labia.n. doloſa dicuntur habere illi, qui Deum ore honorant orãdo: ſed corde peccãdo blaphemant. Sicut eſt oratio illorũ, qui dicunt Dñe, Dñe, & non faciũt voluntatẽ patris mei. De talibus.n. dicit Chriſtus. popul⁹ hic labiis me honorat: cor autẽ eorũ lõgè eſt à me: ſine cauſã autẽ colunt me. i. tales orant fruſtra. Et q in pręcedẽti verſiculo poſtulabat ſuam deprecationem exaudiri. d. *Intẽde deprecationẽ meam.* nunc autem ſuã orõnẽ: qđ ideo facit qm̃ differt depcatio ab oratione. quia depcatio eſt de malis amouẽdis, & cauendis. oratio verò de bonis impetrandis. *Oratio. Deprecatio.* Et quia prius extirpãda ſunt vitia, & cõſequenter inſerẽdę virtutes, ideo nõ immerito deprecationem præmiſit orõni. Hic nota, q in ſcriptura multiplicia reperiuntur labia: *Labia* quędã bona, & habenda, & quædã mala, & fugienda. Primò ergo ſunt quædã bona labia: & iſta ſunt multiplicia.ſ. labia diſcreta, cõtra verborũ temeritatẽ. In labiis ſapiẽtis inuenitur ſapientia. labia modeſta cõtra verborũ ſuperfluitatẽ. Diſciplinã labia tua cõſeruẽt. *Prou. 10. Prou. 5.* labia honeſta, cõtra verborũ inhoneſtatẽ. Qui diligit cordis munditiã propter gratiã *Pro. 22.* B labiorũ, habebit amicũ regẽ. labia iuſta, cõtra verborum iniquitatẽ. Exultabunt renes mei; cum locuta fuerũt recta labia mea. *Prou. 23.* Sũt etiã alia labia mala & fugiẽda.ſ. labia detrahentia, cõtra charitatẽ. Remoue à te os prauũ: & labia detrahentia ſint pcul à te. *Proue. 24.* labia mẽdacia cõtra veritatẽ. Abominatio eſt Dño labia mendacia, *Pro. 12.* labia contendentia, cõtra pacis vnitatẽ. *Pro. 23.* Labia ſtulti immiſcẽt ſe cõtumeliis: & os eius iurgia prouocat. labia doloſa, cõtra cordis puritatẽ. Et iſta ſũt, q̃ orationis exauditionem impediunt, contra quæ nũc orat Chriſtus dicens, *Auribus percipe orationem meã, non in labiis doloſis.*

186 De vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem.

C Hic oſtenditur, q oratio debet eſſe diuinæ volũtati conſona, ſ. vt illa ſolum petamus, quæ diuinæ voluntati conformantur. Et hoc ſic oſtẽdit Chriſtus orans, vt iudicium ſuum.ſ. quo iudicatus fuit: procedat à voluntate diuina dicens, *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* *Oratio Vultus. Voluntas.* Vultus enim voluntatẽ ſignificat, quia ſicut nos vultum principalius reſpicimus, quã cætera membra: ſic & Deus vota noſtra magis aſpicit, quã facta: & ſic vultus Dei eſt voluntas Dei: per quam aliquos reſpicit adiuuando. Pſal. Adiuuabit eã Deus vultu ſuo, & aliquos dãnãdo. Pſal. Vultus autẽ Dñi ſuper facientes mala. *Pſal. 44. Pſal. 33. paſſio Chriſti.* Modo iudicium Chriſti, i. mors, & paſſio fuit opus Dei, & opus Iu- D dæorum: & voluntas Dei & Iudæorum. Voluntas fuit Dei, qui voluit ipſum pati pro ſalute noſtra. Volũtas Iudæorum, qui inuidia moti voluerunt ipſum mori. In quãtũ verò eſt voluntas Dei, Chriſt⁹ illi ſe conformauit: quia & volũtariè pro nobis eſt paſſus. ipſo. d. Nemo tollit animã meã à me: ſed ego pono eam. In quãtũ verò fuit opus Iudæorũ fuit difformis diuinæ voluntati & demeritorũ. orat ergo Chriſtus, vt iudicium ſuum, quo charitate p nobis voluit pati, ſit conforme voluntati patris. d. *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* vt autẽ eſt opus Iudęorum æquitate iudicetur. d. *Occuli tui videant æquitatem.* vnde gl. *De vultu tuo iudiciũ meũ prodeat.* id eſt, prodiiſſe videatur. i. vt in ipſo voluntas mea tuæ conformetur. non ſecundum diſpoſitionem, & voluntatem Iudæorũ: ne.ſ. illis conformer. E *Oculi tui videant æquitatem.* vt.ſ. ex illo iudicio mihi; qui ſum cõformis, remediũ conferas ſaluationis. i. meis. Iudæis autem ſupplicium damnationis: quia ſunt vultui tuo, id eſt, voluntati diſformes.

187 Probaſti cor meũ, & viſitaſti nocte igne me examinaſti, & non eſt inuen *de conſec. di. 2. e ex præmiſſis.*

ta in

Universidad de Deusto Biblioteca

ta in me iniquitas.

Oratio. Puritas. 1 Tim. 2.

Hic quartò ondit, ꝙ oratio debet esse pura syncerititatis innocētia. ꝓpquod dicitur. Volo viros orare leuātes manꝰ puras &c. Nec mirū, qm̄ peccati imundicia ꝓhibet orōnē exaudiri, Esa. 1. Cum multiplicaueritis orationes vestras nōn exaudiam manꝰ. n. vestræ pollutę sūt sanguine vñ sicut impuritas orātis diffidētiā dat impetrationis, sic & per oppositū mūdicia cōfidētiā p̄stat exauditionis. qđ ostendens Greg. d. A spei fiducia mēs ꝓtinus frāgitur si intēta orationibus, nec dū deuictæ culpæ memoria mordet. Diffidit nāq; se posse accipere, qđ appetit, qui reminiscitur se adhuc nolle facere, quod diuinitus audiuit. hinc per Io. dicit, si cor nostrū nō rephēdit nos fiduciā habemus apud Deū quicquid petierimus, ab eo accipimꝰ. Hinc Salomō ait Qui auertit aurem suā ne audiat legē: oratio eius erit execrabilis. Cor quippe nos in petitione reprehendit, cum resistere se præceptis eius quę postulamus, meminit. & oratio fit execrabilis, cū à cēsura auertitur legis, quia dignum ꝓfectò est vt ab illius beneficiis sit quisq; extraneus: cuius iussiōibus nō vult esse subiectus. Qua in re hoc est salubre remedium, vt, cum se mens ex memoria reprehendit culpæ, hoc prius in oratione defleat; quod errauit; quatenus dū erroris macula fletib. tergitur, in petitione sua cordis facies ab auctore mūda videatur Ex quibꝰ apparet ꝓpositum. s. quòd oratio debet esse mūda, sed quid magis mundat, & purgat orātē quàm ignis tribulationis, qui mentē purgat, sicut metalla ignis fornacis? q si rubiginē reperit, ipsā C cōsumit, si autē puritatē, ipsam cōseruat. Volens ergo Christus ostendere puritatē in oratione necessariā esse: seipsum dicit ignē probatū, & inuctū sine macula. d. *probasti cor meū &c.* vñ gl. *ꝓbasti cor meum* &c s. visitatione tribulationis, & passionis: quę nox dr̄, & ignis, nox, quia turbat: ignis, quia ex-

188 urit, vnde subdit. *igne me examinasti*. hoc dicit ad similitudinem fornacis, quæ metalla purgat, &c.

Greg. 10. mor. c. 17. Petere. 1. Ioan. 3. Prouer. 28.

Vt non loquatur os meum opera hominum : propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras.

Loqui. aduersitas.

Iste enim versus est quasi explicatiuus præcedentis : quia hic explicat, quo igne fuerit ipse Christus examinatus. scilicet igne mortalitatis, & passionis: qui per vias duras significatur. Vnde. d. D *Vt nō loquitur os meū opera hominū*. q. d. Sic fuit ꝓbatus & examinatus: vt nihil aliud loquar, nisi q̄ ad laudem tuā Deus sunt, & gloriam: nō autē quę ad laudem operum hominum: quæ faciunt præter voluntatem tuā. i. nihil nisi bonum locutus sum. Et quia nolui loqui opera hominū. s. laudādo opera Scribarum, & Pharisæorum, quæ erant vitiosa: sed magis volui loqui, & obseruare verba tua, ideo sustinui vias duras: vt sit sensus *Non loquitur os meum opera hominū*, ipsa laudando: sed potius volui sustinere *vias duras*. s. mortalitatis, & passionis. Vel secūdū aliā literam, *ego custodiui vias latronis*. i. quòd latro meritò sustinuit. ego immeritò. & hoc totū sustinui, *Propter verba labiorum tuorum*, s. complenda. i. vt cōplentur verba labiorum tuorum. i. quę per ꝓphetas, qui erant labia tua, de mea passione p̄dixisti. E Sic. n. loq̄batur Iesus: qm̄ in horto vt latro fuit captus. d. Tanquā ad latronē existis. &c. Sequitur, Hoc autē totū factum est, vt implerentur scripturę Prohetarum. quod ergo ibi d, scripturę Pro-

Mat. 26.

A phetarum, hic d. *verba labiorum tuorum*

Perfice gressus meos in semitis tuis vt non moueantur vestigia mea. 189

e p 2. dist. 2. si quis. Oratio. Charitas Via. Semita.

Hic cōsequenter quintò ostendit, ꝙ oratio debet esse grata per charitatem: per gressus. n. quibus tendimus corporaliter virtutes accipe, quibus aīa ad Deum graditur. de quibus Psal. 36. Apud dn̄m gressus hominis dirigētur, & viam eius volet: p semitam verò, q̄ est via breuis, charitatem accipe: q̄ velocius cæteris virtutibus ducit ad vitā. Istæ sunt semitę charitatis, quas Christus dedicabat de quibus Esa. 2. dicitur. Docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. volens ergo Christus ostēdere orationem cum charitate debere fieri, in psona suorum patrum orat. d. *Perfice gressus meos in se* B *mitis tuis*. i. oēs virtutes meas & actiones in charitate perfice. vnde gl. *Ideo custodiui vias duras*, vt preficiatur charitas Ecclesiæ. q. s. vestigia mea sequēs per charitatē ambulabat, nō vias latas. q̄ ducūt ad mortē, sed charitatis semitas, q̄ ducunt ad vitā. Et nota ꝙ quāuis charitas dilatetur ad proximū: tamē vocatur semita, q̄ est via stricta: qa multa arcta, & aspera charitatis amor ꝓpter Deum, & proximū aggredi facit: & qa gressus in charitate fundati sunt stabiles, dicente Apostolo, Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an gladius &c. & cōcludit: certus sum. n. ꝙ neq; mors, neq; vita &c. neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Christi. Ideo iste orans in cha C ritate perfici suos gressus q̄rit: vt stabilis pemanēs à Deo separari nō possit. & hoc est qđ subdit. *vt nō moueantur vestigia mea*. vestigia. i. exēplum virtutū mearū: q̄ immitāda reliqui Ecclesiæ. hæc. n. Christi vestigia in electis fixa ꝑmanēt, & ꝑmanebunt in æternum.

Rom. 8.

Ego clamaui, quoniam exadisti me, Deus, inclina aurē tuam mihi, & exaudi verba mea. 190

de conse. di. 2. quādo. E.

Hæc est secunda pars principalis, in qua Christus postulationem suā explicat. i. ostēdit in speciali, quid orando à patre petat. & diuiditur in partes tres. Quia Christus primò patri grās agit de sua exauditione. Scđò patris adiutoriū petit pro sua liberatione, ibi, *Mirifica misericordias tuas*. Tertiò hostis malitiā ponit de sua persecutione: ibi, *Inimici* D *mei animā meā circundederūt*. Primò ergo patri gratias agens, quia exaudiuit eū. d. *Ego clamaui, quoniā exaudisti me*. Oīs. n. Christi oratio fuit exaudita, v ostēdit magister, ꝓpter quod & ipse Christꝰ patrit orās. d. Pater gratias ago tibi, qm̄ audisti me; ego. n. sciebā, qm̄ semper me audis. Dicat ergo Christus patri. *Ego clamaui quoniā exaudisti me*. quia certissimè me exaudiendū sciebā, & attēde, quòd hic ly, *quoniā* pōt referri, ad ly, *clamaui*. & tunc est sensus, quòd causa clamoris, fuit exauditio, vel pōt referri ad ly *exaudisti me*. & tunc est sensus, ꝙ cā exauditionis fuit oratio. Et vtroq; mō verū est, qm̄ Deus sua gratia p̄uenit clamorē nostræ orationis, inspirādo volūtatē orādi: & sic antequā clamemus, nos exaudit, inspirādo volūtatē orādi, & tunc *quoniā* refertur ad ly. *exaudi*, Deus etiā orōnē sua grā ꝓseq̄tur E cōcedēdo postulata & tūc ly, *quoniā*, refer: ad ly *clamaui*. i. quia clamaui exaudisti me. Vnde sicut Christus in omni oratione fuerat exauditus: ita pro mēbris suis in futurū exaudiri postulat. d. *Inclina aurem tuā mihi, & exaudi verba mea*. In hoc quod dicit

Inclina

Magister li. 3. d. 17. Ioan. 11. Inclinare Aurem.

Oratio Christi. Exauditur. Quæstio. Ioan. 17. Luc. 22. Ioan. 8.

inclina. ostēdit ꝙ orātē oportet humilē esse, & bassū: A homo. n. nō inclinat aurē, vt audiat altū hoīem, sed paruū, & bassum. per hoc ergo mysticè denotatur. ꝙ humilitas orationē facit exaudiri. Iudi. 8. humiliū, & mansuetorū tibi semper placuit deprecatio. Sed hic est dubiū, vtrū omnis oratio Christi fuerit exaudita. videtur quòd non. Primò, quia Christus orauit pro suis Apostolis, vt seruarētur à malo. Et tamē multa mala; & etiā mortē passi fuerunt. Item Christus rogauit patrē: vt calix suæ passionis transiret ab eo: quē tamē potauit. Itē nō oīs oratio iustorū exauditur: igit nec omnis orō Christi: patet cōsequētia. quia oīs orō iustorū est Christi, qa vnū sunt cū Christo. Ad oppositū est iste versus. *Ego clamaui, quoniā exaudisti me*. Respōdeo ꝙ oīs Christi B orō fuit exaudita: patet, quia cū oīa nuda sint, & aperta oculis eius, omnia videbat, quæ Deus: & sic sciebat omnia, quæ Deo sunt placita, & quę nō. cū ergo orōnibus suis nō discordaret volūtati patris, ipso dicēte, quæ placita sunt ei, facio semper. sequitur ꝙ in oībus fuit exauditus. Nūc ad argumenta. Ad primū dicēdū ꝙ patrē rogauit ꝓ Aplīs, vt eos seruaret à malo culpæ, nō autē à malo pœnæ: & sic factū fuit. Ad 2m dr̄, ꝙ Christus nō rogauit, vt Petrus nō deficeret à fide: sed ne fides Petri deficeret, q̄ nunquā defecit: etiā si ad tp̄s Petrꝰ ab ea defecit. Ad tertiū, quo dicitur, ꝙ Christus rogauit, vt calix suæ passionis transiret ab eo: qđ tñ nō obtinuit: dr̄ ꝙ obtinuit, qđ orauit. Vnde nota, quòd ille passus Christi orōnis à doctoribus multipliciter exponit Primò, quòd in Christo erat duplex affectus. s. carnalis sensualitatis, & rōnalis volūtatis: primò mortē fugiebat sicut cæteri hoīes, secdò ipsam desidera C bat: & quia oratio magis ꝓcedit ab affectione rōnali, si sit deuotè regulata: iō Christi orō fuit exaudita. vñ dixit, Transeat à me calix iste: quo ad affectionē carnis. Et quātū ad affectionē superiorē rōnis subdit. Vetūtamē, nō, qđ ego volo, sed qđ tu. p hoc instruēs nos: vt, quātū possumus, sine peccato mortē fugiamus: si autem nō possumus, humiliter nr̄am volūtatē subiiciamus diuinæ. Vñ Leo Pa. in sermone de passione. d. Hæc vox trāseat à me &c. Oēs fideles instruit, oēs cōformes accēdit, oēs martyres coronat. Nā quis mūdi odia, quis tentationū turbines, quis posset ꝑsecutorū superare terrores, nisi Christus in omnibus, & pro omnibus diceret, Transeat à me calix iste. verū tñ non qđ ego volo: Discāt hanc vocē oēs Ecclesiæ filij, vt cū aduersitas alicuius violentæ tentationis incūbit: superato carnis timore, formido fiduciā accipiat: & tolerantiā D subeat passionis. Scđò sic. Transeat à me calix iste, Nō quidem, nō vt oīa nō veniāt: sed vt nō diu durent. Tertiò sic. Trāseat à me &c. i. à meis. s. iudęis calix iste. s. pc̄tm̄ illatæ passionis, vt. s. nō remaneāt in eo finaliter: sed ꝑ pœnitētiā finaliter deleat. Ex quibus omnibus patet ipsum exauditum fuisse. Ad quartū aūt, quo dr̄, quòd omnis orō iustorū exauditur. Rn̄det, quòd, cū omnis orō iustorū sit iusta, exauditur à Deo dādo qđ petit: vel melius quā petatur. vt qn̄ Paulus orauit ꝓ ablatione stimuli carnis melius obtinuit, quā peteret. s. cōseruationem grę. Ex isto dubitatur, an votum faciens, aliquid licitū à Deo postulādo, si illud nō obtinet, quod promisit adimplere teneatur. & videtur quòd sic. quia & si E nō obtinet, quod petit, obtinet tñ aliquid melius.

Calix passio Christi. Leo.

¶ Quia igitur in tota parte præcedenti actū est de Christi oratione: quia nos docet orare. Ideo ꝓ nr̄a eruditione noto, quòd Christi orō est scutum nr̄æ

A defensionis, Nuncius nr̄æ legationis. Redditus nr̄æ subuentionis. Primò est scutum nr̄ę defensionis, qm̄ sicut scutum à telis aduersis ꝓtegit, & sic oratio Christi ab insidiis diaboli nos defendit. vñ patrem pro suis orauit. d. Pater, ꝓ eis rogo quos dedisti mihi: vt serues eos à malo. s. culpæ. Narrat historia Britonum, quòd rex Arthus illustris depictā habuit infra scutum imaginem virginis in brachiis filium baiulantem: ad hanc autem imaginem quoties in belli pressura incipiebat fatigari, respiciebat, ex cuius intuitu vires resumebat, & quasi potens efficiebatur. vñ illud scutum interius præscina vocabatur. Moraliter ad propositum isto modo scutum nr̄ę orationis debet ordinari: vt infra habeat gloriosæ virginis imaginem. si. n. rectè imaginet in in B teriori parte ipsa videbitur quasi scutum nostram orōnem assumere, & suo p̄sentare filio. Nā quidquid offert illa, necessario est acceptum. vñ. d. Ber. super missus, certè frater quicq̄d offerre paras, Mariæ cōmendare memento, vt eodem alueo ad largitorē gratiæ gratia redeat, quo influxit. Duo igitur sunt, q̄ orationem nostrā cōplere debēt. s. Christus, & Maria: dicunt. n. Grāmatici, quòd duę sunt principales orationis partes. s. nomen, & verbū. Inter q̄ differentia talis datur. quia nomen significat substantiam cum qualitate sine tpe, verbum autem significat personā agere, vel pati cū tpe. de natura nominis est reddere suppositum verbo: & de natura verbi est regere sibi suppositum nomen. Moraliter ad hoc, quòd oratio nostra sit cōgrua, necesse est quòd ex nomine, & verbo cōponatur. verbum autē, quod orationē nostrā ingredi debet, est illud C verbū, qđ caro factū est. Illud autē verbū nō solū ꝑsonā significat: immo ꝑsona est, filius Dei. Significat autem cū tpe, quia nunc venit plenitudo tpis in quo misit Deus filium suum &c. Istud autem verbum actionem denotat: quia eius actione factꝰ est mundus significat etiā passionem: quia eius passione redemptus est mundus. Sed nomen, quod in nostra oratione debet poni, est nomē virginis Mariæ, Maria, ecce substantia. virgo, ecce qualitas. & hoc sine tēpore: cuius rō est. vt dicitur. 4. physi. Tēpus est causa corruptionis: quia omnia, q̄ tempore mensurantur, tabefiunt in tempore, & corrumpuntur. Vñ illę virgines q̄ post corruptę fiunt matres, significāt substantiā cum tpe: sed ista virgo existens mater est effecta sine corruptione. fuit. n. semper virgo ante partum, in partu, & post partum: iō fuit sine tempore. Nunc ergo restat videre, qn̄ & quō D hoc nomē huic verbo suppositum reddidit, & quō à verbo isto regit. Qn̄. n. ipsa ab Angelo fuit salutata statim reddidit suppositū verbo: quia verbum suppositum, & uhmiliatum per incarnationem fuit, & statim à verbo fuit recta. d. fiat mihi secundū verbū tuū. Sed hic oritur dubiū, nā secundū Grammaticos impossibile est, quòd nomen sit suppositum verbi, & nō regatur à verbo. Maria autem semper verbo supposita fuit: tamen nō semper recta à verbo. nā Christus in sua passione hoc nomen per se non rexit, sed eius regimē dedit Ioan. d. Ecce mater tua. Respōdeo, quòd quādo nomē stat in recto casu s. in nominatiuo, tunc semper regitur à verbo qn̄ autem stat in obliquo, quia tunc qn̄q; stat abso E lutè, nō semper regitur à verbo. Mō hoc nomē virgo Maria, scilicet in morte filii totaliter fuit in casu obliquo absolutè posita: quādo. s. aīa Xp̄i absoluebatur à carne, & corpus filij auferebatur à matre vñ dicebat illud Es. Gnatio mea ablata est à me. sed

in incar-

Ioan. 17. Ioan. 1. Gala. 4. Dubium. Ioan. 19. Esaiæ.

in incarnatione verbi ipſa ſtetit in recto caſu.Luc. 1.Nomẽ virginis Maria. ſ. quia in paſſione Chriſti hoc nomẽ nõ ſtabat in recto,ſed magis in ablatiuo, ideo nomẽ eius tunc nõ poſuit Euangeliſta, ſed dixit:ſtabant iuxta crucẽ Ieſu mater eius &c. Vides,ꝙ hic nomen Mariȩ tacetur:ad denotãdum ꝙ hic,hoc nomen non in recto ſed potius in obliquo,& ablatiuo :& ideo non neceſſario regebatur à verbo &c.

191 Mirifica miſericordias tuas, qui ſaluos facis ſperantes in te.

Hic adiutorium Dei petit pro ſua liberatione. d.*Mirifica miſericordias tuas.* *Mirificatur.* Mirificare idem eſt, ꝙ miranda facere.& quia omnia quantuncunq; magna ex vſu vileſcunt,& non mirantur: ſicut ꝙ aqua virtute ſolis vertatur in vinum, & ſimilia:noua autem magis mirantur,& ſic mirificare miſericordias eſt per miſericordiã aliqua noua,& miranda facere; & ſic Chriſtus petendo miſericordias mirificari petit à patre miraculorum poteſtatem,quib.nouas miſericordias conferat mundo: per quæ à ſuis perſecutorib.liber exiſtat. vnde glo.Mira ſunt,quæ noua ſunt, hæc ſunt miracula, quæ Chriſtus geſſit in carne,mirantib.Iudæis.Et eſt ſenſus,*Mirifica miſericordias tuas*.i.per me fac noua,& miranda,quæ etiã mali mirentur, ne vileſcant miſericordiæ tuæ. *Ioan.6.* Sic enim mirificauit miſericordiam ſuam : quando de quinq; panib.quinq; millia hominum ſaturauit.Sic mirificauit miſericordiam ſuam:quando Iudæi duxerunt illum vſq; ad ſupercilium montis,vt præcipitarent eum. *Luca 4.* Ieſus autem tranſiens per medium illorum ibat.Sic etiam quando facto flagello de funiculis omnes ementes & vendentes eiecit de tẽplo, quod inter Chriſti miranda mirabilius prædicatur. vnde Hier.ſuper Matth.Multi pro maximo ſignorum mirantur Ieſum Lazarum ſuſcitaſſe,cæcum ex vtero lumen recepiſſe,transfiguratum in mõte gloriam triumphantis oſtendiſſe. *Hiero.al. miraculum. Matt.21. Mirabile Chriſtus.* verum inter omnia ſigna miranda,quæ fecit Ieſus,hoc mihi videtur mirabilius eſſe,ꝙ vnus homo eo tẽpore contemptibilis Scribis,& Phariſæis ſæuientib.cõtra ſe per vnius flagelli verbera eorum lucra deſtruxiſſet.Siquidem ignis ſidereus ex eius oculis radiabat, & magna dignitas in facie fulgebat:ex quo ei reſiſtere non audebant.Talem ergo poteſtatem miraculorum à patre poſtulat Chriſtus dicẽs. *Mirifica miſericordias tuas*.quia talia mira mirificauit ſanctũ tuum pater. & quia per illa opera miranda multis conuertebantur,ideo ſubdit.*Qui ſaluos facis ſperantes in te*.Per talia enim mirifica opera ſaluos fecit cæcũ illuminatum magnam turbam Iudæorum per Lazarum reſuſcitatum,infirmum in piſcina ſanatum.

192 A reſiſtentibus dexterȩ tuæ cuſtodi me,vt pupillam oculi.

2.q.7.teſtes. Dextera Vbi notandum,ꝙ in ſcriptura per dextera multa intelliguntur,ſignificat enim dextera,mũdi proſperitatem,& ad iſtã nõ debemus declinare per ſuperbiam nec ad ſiniſtrã aduerſitatis per impatientiam. *Prouer.4* Non declines ad dexteram,neq; ad ſiniſtram:auerte pedẽ tuum à malo.Carnis propinquitatẽ,& hanc debemus amputare. *Matt.5.* Si dextera tua ſcãdalizat te,abſcinde eã,& proiice abs te.Aeternam fœlicitatem, *Matt.25.* Statuet oues à dextris &c. tunc dicet Rex iis, qui à dextris erunt,venite &c.Dextera ſua reget eos. *Sap.5.* Humanam bonitatem,quã debemus eligere.Prouerb. 4.Vias,quæ à dextris ſunt,nouit Dominus.i.approbat.peruerſæ autẽ ſunt,quæ à ſiniſtris ſunt.Incarna-

A tam deitatẽ,cui debemus obedire. *Pſal.117.* Dextera Domini fecit virtutẽ, dextera Domini exaltauit me,&c.Ad propoſitum hic autẽ accipitur dextera Dei pro ipſo Chriſto. huic autem dexteræ Dei, ſ. Chriſto Iudæi reſiſtebant:quia omnia,quȩ faciebat bona,interpretabantur in malum, vt de expulſione dæmonum.d. In Belzebub principe dæmoniorum, &c. *Reſiſtere Deo* quando ipſum ſanante ægrotos dicebant cõtrarium Deo.d. Non eſt hic homo à Deo,qui Sabbathum non cuſtodit.Quando ipſum docentem dicebant ſeductorem.Io.9.Aliis dicentibus,quia bonus eſt,ipſi dicebant non:ſed ſeducit turbas.Et ſi quæras, quomodo huic dexteræ aliquis mortalis reſiſtere poteſt,cũ ſcriptum ſit.Virtuti brachij tui quis reſiſtet?q.d.nullus. *Sap.11. Greg.9. mor.c.2.A* Reſpondet Greg.Super illo Iob 9.Quis reſiſtet B illi,& habebit pacem.d.peruerſa mens,vnde ſe contra auctorem erigit,inde ſe in ſemetipſam confunditur. Reſiſtere autẽ Deo dicimur,cùm repugnare eius diſpoſitionib.conamur.neq; enim noſtra infirmitas incommutabili eius ſententiæ obuiat:ſed tamen,quod explere non valet,tentat.Nã ſępè humana infirmitas occultæ vim diſpoſitionis agnoſcit:& tamen hanc ſi mutare valeat,appetit:contrariæ ſata git:ſed ipſo ſe gladio cõtradictionis frangit:ordini interno renititur,ſed ſuis victa conatib.ligatur &c. Quia ergo ipſi Iudæi Chriſto reſiſtebãt,ab ipſis petentes protegi.d.*A reſiſtentib.dexteræ tuæ cuſtodi me vt pupillam oculi*.i.ſecundum humanitatẽ. *Pupillam oculi humanitas Chriſti.* Per pupillam enim oculi Chriſti humanitas ſecundum gl.intelligitur,quia pupilla pars exigua eſt:& tñ per illã C acies luminis dirigitur,quo lux,& tenebræ diiudicãtur.ſic per humanitatẽ Chriſti diuinitas diſcernẽs inter bonos,& malos.quia eos,qui fidẽ humanitatis hãbẽt in ſorte bonorum,alios verò in cõſortio malorum annumerat. hanc ergo pupillam Chriſtus à patre petit cuſtodiri,& modum cuſtodiæ ſubdit.d.

Sub vmbra alarũ tuarũ protege me: à facie impiorum, qui me afflixerunt. 193

Alæ Dei. Charitas Miſericordia. Alæ enim Dei,quib.nos protegit,ſunt duȩ.ſ.miſecordia & charitas:quia per miſericordiam remouet mala:ſed per charitatẽ bona largitur.vnde glo. Miſericordia enim,& charitas ſunt alȩ patris,quib. nos protegit.Alis iſtis protegi quærit Chriſtus,nõ ſolum in ſe,ſed magis in ſuis,& à quib.ſubdit.*A fa* D *cie impiorum,qui me afflixerunt*. i.à facie Iudæorum, qui me affligere diſpoſuerunt.Impius enim diabolus quando per ſemetipſum Chriſtum tentando ſuperare non potuit,per membra ſua.i.impios ipſum affligere vſq; ad mortẽ procurauit, quod præuidẽs Iob.dicit de Chriſto. Terra data eſt in manus impij.quod ad propoſitum exponens Greg.d.Quid enim terræ nomine niſi caro exprimitur? *Greg.9. mor.c.21.* quis appellatione impij:niſi diabolus deſignatur?Huius impij manus , & membra fuerunt ij, qui in redemptoris *Diabolus* noſtri morte graſſati ſunt.Terra itaq; in manus impij data eſt: *Tentatio. Chriſtus. Terra.* quia antiquus hoſtis redemptoris mentem corrumpere per ſe tentando non valuit, ſed eius carnem per ſuos ſatellites ad triduum paſſionis permiſſus extinxit. Tribus etenim redemptorem E noſtrum tentationib . pulſans corde tentare nõ valuit:ſed tamen ſua mẽbra ad mortẽ carnis excitauit. Cúmq; ei cohortem,atq; à pontificibus, & Phariſæis miniſtros tradidit,nimirum iſte impius manus ad terram tetendit. *Alter habetur in originali Gregorij* Huius terræ iudices ſacerdotes, & principes Pilatus , atque illuſores fuerunt &c. Ab iſtis ergo Chriſtus liberari poſtulat : non quidem ne affligatur,& occidatur ab eis:ad hoc enim venerat

venerat:ſed ne per ſuam afflictionem,& mortẽ ſua A membra,id eſt apoſtoli cęterique fideles deſperando occidant à fide,ſed magis in tabernaculo eccleſiæ permanẽtes protegantur à Deo,vt ſic voce mẽ- *Pſal.60.* brorũ ſuorum dicat illud pſal.Inhabitabo in tabernaculo tuo in ſæcula,protegar in velamento alarũ tuarum.

194 Inimici mei animam meam circũdederunt,adipem ſuum concluſerunt: os eorum locutum eſt ſuperbiam.

Hic cõſequenter hoſtis,id eſt,populi Iudęorum ponit maliciam:vñ tria ſpecialia vicia Iudęorũ cõ- B tra Chriſtũ hic diſcribit,quoniã ipſi Iudæi contra Chriſtum fuerunt primo ſuperbi,& cõtumaces. Secũdo auari,& crudeles:ibi,*proiicientes me*. Tertio doloſi,& inſidiantes:ibi,*Suſceperunt me ſicut leo*. Quãtũ *Superbi. Adeps.* ergo ad primum eorum oſtendit ſuperbiam,d. *Inimici mei* &c.Vbi notãdum,ꝙ per adipẽ ſignificat ſuperbiam:qa ſicut adeps, & pinguedo ex ciborũ cõſurgit abundantia,ſic ex abundantia diuitiarũ conſurgit ſuperbia:vñ de quolibet ſuperbo diuite dr. Viſcera eius plena ſunt adipe.i. interiora diuitis re- *Iob.21. Gre. lib. 15.mor.c.25.* plentur ſuperbia. vt exponit Grego. Notans ergo Chriſtus Iudæorum ſuperbiã cõtra ſe incraſſatã.d. *Inimici mei*.ſ. Iudæi *adipem ſuum concluſerunt*. i. vitam meã volentes tollere, *adipem ſuum concluſerunt*.i .ſuperba lætitia & pingui ſunt operti: poſtquam cupi C ditas eorum de ſcelere eſt ſatiata. Quod ideo d. qa capto Chriſto,lætitiam pinguem intus conceptam ſuperbè extra oſtentauerunt : vel à ſimili animaliũ, quæ ex adipe inflantur,& fiunt laſciuia. Sic & iſti *adipẽ ſuum concluſerunt*,id eſt,ſuperbiam tenuerunt. *Loqui ſuperbiam.* non quidem humiles, ſed inflati ſuperbia. Et ideo quia ad ſuperbiã intus concluſam ſequitur loquelæ ſuperbia:quia vnuſquiſque talia loquitur,& dicit,qualis eſt intus,vt dicit Philoſophus,& ex abũdantia cordis os loquitur.hic quod ſequitur *Os eorum locutum eſt ſuperbiam*. vt puta,qñ ſuperbia inflati,Chriſto dicebant.Aue,rex Iudæorum.Vah q deſtruis templum Dei.Alios ſaluos fecit &c.Quando D em̃ viderunt Chriſtum captum,tunc cogitauerunt *Greg 12. mor.c.24* Chriſto præualuiſſe:& ideo ampli⁹ ſolito in verba ſuperbiæ proruperunt:qm̃ vt ait Grego. Superbus quiſque quo in hac vita plus valet , eo ſibi linguæ *Lingua.* fręna audacius relaxat,vt nullum de verbis ſuis metuat, iſtos cõtumeliis feriat, illos maledictionibus iaculetur,nonnunquam verò in blaſphemiam contra conditorem rapitur:ſicut de aliquibus per pſal. *pſal.72.* dicitur:Poſuerunt in cœlum os ſuum,& lingua eorum tranſiuit ſuper terram.Sic & modo Iudęi credentes ſe Chriſto præualuiſſe, ore ſuperbo contra ipſum grandia loquebantur.Et hoc eſt quod de ipſis nunc dicit pſal.*Os eorum locutum eſt ſuperbiam*. E

195 Proiicientes me, nunc circundederunt me:oculos ſuos ſtatuerũt declinare in terram.

Hic conſequenter oſtendit,illos contra Chriſtũ fuiſſe auaros,& crudeles.Vbi notandum,ꝙ fundamentum peccati Iudęorum, quo Chriſtum perſequebantur ad mortem,fuit,quia cor ſuum ad aua- *Auaricia* riciam declinauerũt, & oculos ſuos ſtatueruut declinare in terram,vt quando d.Ecce totus mundus *Ioan.11. Nota.* abiit poſt eum,ſi dimittimus eum ſic: venient Romani, & tollent &c.Hac ergo auaritia motus dicit Chriſtus.*Proiicientes me circũdederunt me*.Proiecerũt A enim Chriſtum,quando ipſum extra ciuitatẽ duxerunt ad crucifigendum:quaſi locus ſanctus ciuitatis per Chriſti præſentiam macularetur:tunc circũdederunt eum,non obſequio , ſed furore , ſicut ad ſpectaculũ grãde concurrentes.vnde de talibus ſic ipſum circundantibus dicit Chriſtus,Circundede- *pſal.21.* runt me canes multi:concilium malignantium obſedit me.Per canes multos accipe Iudæos:qui non *Canis.* pro veritate , ſed liuore odij concepti latrantes,& mordentes,vt canes latrantes dicebãt.Tolle, tolle, crucifige eum:ſed concilium malignantium Chriſtum obſedit,qñ collegerunt pontifices, & Phari- B ſei conſilium aduerſus Ieſum , vt ſ. eum morti tra- *Ioan.11.* derent,vt ſit ſenſus.Proiicientes me circundederũt me.i.volentes me proiicere de vita ad mortem,circundederunt me &c.& hoc quare.Sequitur. *Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram*,id eſt, ad auaritiã, quæ excæcauit eos,vt putarent eum impune occidere: & ipſorum peccatũ impunitum manere : qui enim oculos ad terram declinat,cœlum non videt, & ſic iudiciorum Dei recordari non vř:ſic omnis q peccat,oculos declinat ad terram,quia qui iudiciorum Dei mente vellet recordari, nunquam peccaret.Sic enim de illis malis iudicibus dicitur. Quod *Danie.13* auerterunt ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos ſuos,vt non viderent cœlum:neque recordarentur iudiciorum iuſtorum.

Suſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam,& ſicut catulus leonis habitãs in abditis. 196

Hic conſequenter oſtendit illos cõtra Chriſtum *Leo. diabolus.* fuiſſe doloſos & inſidiantes.Nomine autem leonis diabolus propter ſuam ferocitatem intelligitur.ꝑ- *1 Petri.5.* pter quod de ipſo dicitur.Aduerſarius veſter diabolus tanquã leo rugiens,circuit quærens quẽ deuoret.Eſt etiã fraudulentus ipſe leo:quia fameſcẽs ſe in inſidiis occultat,vt tranſeuntes rapiat.pſal.Inſi- *pſal.9.* diatur quaſi leo in ſpelunca ſua. Iſtis duabus conditionibus ipſi Iudæi leoni cõparantur: quia & cõtra Chriſtum crudeles,& malicioſi.Vide ipſorũ crudelitatem:qa non fuerunt contenti Chriſtum interficere,niſi crudeliori morte ipſũ occiderent,ſ. morte crucis.hoc ideo,vt eius famã magis diuulgarent, ne aliquis crederet in eum. Vñ cũ Pilatus diceret eis.Accipite eum vos,& ſecundum legem veſtrã iudicate eum:ſtatim rñderunt,nobis non licet interficere quẽquã. *Ioan 19. Iudeus.* quod ſic exponit Chryſoſto.quia Iudæi crudeles crucifigi eum cupiebãt:vt hoc genere mortis eum amplius diffamarẽt,ipſis autẽ per Romanos ablata erat poteſtas aliquem crucifigere ꝑpter ſummum opprobrium talis mortis, qua ſolũ proditores ĩperij,& latrones occidebãtur. Hac em̃ morte aliquẽ occidere ſolum licebat ꝑfidi:licet Iudæi alio genere mortis occidere poſſint reos,vt patuit de Stephano,quẽ lapidauerunt. *Actuũ.7. Hiere.12.* Et ideo hac crudelitate leoni cõparantur Iudæi.idem de Iudæis dicit Chriſtus.Facta eſt mihi hęreditas mea quaſi leo in ſilua,ſ.crudelis.Fuerunt etiã contra Chriſtũ malicioſi & inſidiantes,,quia ipſum falsò in multis accuſauerunt dicentes. *Lucæ.22.* Hũc inuenimus ſubuertentẽ gẽtem noſtram,& prohibentẽ tributa dari Cæſari: quæ falſa erant.vt oſtendit Theophyl.d. Vide inſidias leonis in falſis accuſationibus:quæ euidenter veritati aduerſantur Non em̃ prohibuit dominus tributũ dari Cæſari : ſed magis dari iuſſit.d . Reddite,quę ſunt Cęſaris,Cęſari.Nec etiã gentes ſubuertebat,vt regnum aggrederetur,quinimo volẽte to-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

ta multitudine eum regem facere, sciens fugit. vt habetur Ioan. 6. Fuerunt ergo Iudæi contra Christum, vt leo & crudeles, & insidiãtes, & ista duo hic de ipsis Christus notat. Dicens quo ad primũ. *Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam:* vbi notatur crudelitas, i. susceperunt me auide, & crudeliter, vel à Deo patre cui⁹ dispositio erat vt moreretur, vel à Iuda proditore: vel à Pilato iudice. Et hoc sicut leo paratus ad prædam: qui sua crudelitate circuit quærens quem deuoret. i. secundum gl cõparandi erãt leoni diabolo, quo auctore tanta crudelia faciunt. Et non tantum principes, & maiores, sed etiam plebei, & minores. s. qui erant *catuli leonis.* i. filij diaboli. quibus dictum est. Vos ex patre diabolo estis. Quo verò ad secundum dicit. *Habitans in abditis:* quia isti insidiose cogitabant. quibus insidiis circũuenirẽt, & perderẽt eum. Quibus omnibus consideratis, de populo Iudaico: dicatur illud qđ scribitur. 1. Mac. 3. Similis factus est leoni in operibus suis.

197 Exurge, domine, præueni eũ, & supplanta eum: eripe animam meam ab impio, frameã tuam ab inimicis manus tuæ.

Hæc est tertia pars principalis: in qua omnibus à Deo iuste retribui postulat. Et duo facit: quia primo petit malos puniri. secundo bonos præmiari: ibi. *Ego autem in iustitia apparebo.* Quantumad primã partem: tres pœnas pro peccato commisso contra Christũ Iudæis in hoc mundo prædicit futuras. Prima est mentis excæcatio. Secunda à terra ipsorum expulsio: ibi: *Domine. à paucis de terra diuide eos.* Tertia est filiorum maledictio: ibi. *Saturati sunt filiis.* Quantum igitur ad primum dicit. *Exurge, domine* &c. Dormire enim videtur Deus, quia ad modum dormiẽtis se habet, qñ peccata impunita dimittit: vel quãdo suos permittit affligi. Et à tali somno excitari videtur: quãdo suos defendendo, malos punit. Sic em̃ psal. 43. ipsum Deum excitabat psal. d. Exurge, quare obdormis, dñe, &c. Consimiliter hic petit Christus Deum exurgere ad punitionem Iudæorum. d. *Exurge, domine, præueni eũ.* Et loquitur à simili duorũ, qui currunt ad nocendũ vnus alteri. Sic enim currebat populus Iudæorum ad malum, vt Christum crucifigeret, currebat Deus pater, vt ipsũ vindicaret. vñ orat Christus. d. *Exurge, domine, præueni eũ.* i. citius ipsum excæcãdo punias, quàm ipse me persequendo crucifigat. Hoc ideo dicit: quia quilibet, qui peccat, prius seipsum lædit, quàm alterum, immò magis seipsum lædit quã alterum: quia sibiipsi primo mortem animæ infert, alteri autẽ post corporis, & est sensus. *Præueni eum.* i. præueniens eum. s. populũ Iudaicum ipsum mente excæcando. Nã ante Christum, vt dictum est superius: ibi. Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus: ipsum Christum cognouerunt scribæ, & Pharisęi esse verum messiã in legẽ ꝑmissũ. sed postea ira contra Christũ excitati, excæcati fuerunt, & hoc est, quod dicit apostolus. Si cognouissent, nunq̃ dñm gloriæ crucifixissent. Et hoc significans, dicit. *præueni eum.* s. ipsum excæcando. *Et supplãta eũ.* loquitur ad modum luctantium, quorũ supplantans, supplantatum deiicit. Sic & iste populus fuit supplãtatus, & deceptus: quia tota intẽtio, qua Christum occidit, fuit, ne perderet gentẽ, & locum, & tamen propter Christi mortem, & gentem perdidit, & locum: quia per Titũ & Vespasianum & magna pars fuit interfecta: & reliqua extra patriam, & locum captiuata, & venundata. *Eripe animam meã ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ.* Vbi aduertendum, ꝙ Christus dicitur manus Dei: dicitur & framea Dei. Dicitur manus Dei quia per verbum pater omnia fecit, & hanc manum in mundum mitti petebat alibi psal. d. patri Emitte manũ tuã de alto, eripe me, & libera me &c. Dicitur etiã framea Dei quia per Christum: sicut per frameã regna iniquitatis delenit, & ab impiis separat iustos: hic affectu s. in futuro loco, sic ergo orat psa. d. *Eripe animam meam ab impio.* i. vitam meam à populo Iudaico, s. per resurrectionem. Quod aliis verbis explicat subdens frameam tuam. i. animam meam quæ est framea tua. *Eripe inquam illam ab inimicis manus tuæ.* s. ab inimicis meis, qui sum manus tua.

Dormire Dei. Exurgere Dei. — Peccator nocet. — 1 Corin. 2. — Supplantatio. Iudæus. — Iudæus. Manus dicitur Christus & framea. — Psal. 143.

Domine à paucis de terra diuide eos in vita eorum: & de absconditis tuis adimpletus est venter eorum 198

15. q. 1. nõ est.

Hic ponit secũdam pœnã, quę est à propria terra exulatio. Vbi notandum, ꝙ Romani, qui expulerunt Iudæos de ipsorum terra per orbem, pauci erant numero respectu ipsorũ Iudęorũ: in tantum ꝙ Dei virtute tũc videbatur cõtra Iudæos impletũ, quod alias pro illis dictum fuerat. s. quòd vnus persequebatur mille: & duo fugarent decem millia. sic tunc Iudæis accidit in vindicta mortis Christi. Et hoc præuidens Christus patri dicit. *Domine, à paucis de terra diuide eos.* q. d. perde eos de terra, quam inhabitant, & disperge eos per totum mundum. Et hoc *in vita eorum.* i. in vita ista, quã solum vitã putant: q de æterna vita desperant. & rationem subdit. d. *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum.* Vbi nota ꝙ sicut Deus se abscondit ab aliquibus: ita aliqui abscondũtur à Deo. Abscõdit enim se Deus à peccatoribus. Abscondam faciem meam ab eis, & consi. no. eorum. Sed à Deo absconduntur peccata, quæ non videt, i. non approbat. Vnde peccatoribus propter peccatum dicit. Amen dico vobis, nescio vos. Per ventrem autem accipe mentem, quia sicut in ventre, quæ existunt ab oculis hominum absconduntur: sic quæ manent in mente. Dicit ergo. Quæ est causa, quare Iudæi de terra sua expellantur? Respõdet. quia *de absconditis tuis,* i. de peccatis *adimpletus est venter eorum,* i. mens ipsorum.

Abscõdere. De re. — Deut. 33 — Mat. 25.

Saturati sunt filiis: & dimiserunt reliquias suas paruulis suis. 199

De pœ. di. 3. quãque

Hic ponitur tertia pœna Iudæorum, quæ est filiorum maledicto. Iudæi enim inter alias nationes generationi filiorum intendebant. & hoc propter cultum Dei multiplicandum. vnde non solũ abundabant in bonis temporalibus, sed etiam in filiorũ multiplicatione. & hoc est quod dicit. *Saturati sunt filiis,* s. quibus abundant. tamen sequitur. *Dimiserunt reliquias* suas paruulis suis. Reliquiæ enim peccatorũ dicuntur pœnæ peccata sequentes. Et isti pœnam peccati mortis Christi transmiserunt ad posteros. Quia cùm Pilat⁹ diceret. Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Respondens vniuersus populus dixit. Sanguis eius super nos, & super filios nostros. q. d. Nos totum peccatũ effusionis sanguinis istius, & eius vindictã super nos, & super filios nostros accipimus, & te libere absoluimus. Sed nũquid pro peccato patris filius puniri debet, cùm dominus dicat. Filius non portabit iniquitatem patris, &c. Responsio. quòd pœna est duplex, s. temporalis, & æterna. Pœna temporali punitur filius pro patre,

Mat. 27. — Quæstio. Peccatũ. Ezec. 18. Punitio.

patre, subditi pro domino quandoque. sed nunquam æterna, neque spirituali. 1. q. 4. cum ergo. Sic igitur isti dimiserunt reliquias paruulis suis. qa s. pro peccato ipsorum puniti fuerunt filij: quando per Romanos omnes exterminati fuerunt. 23. q. 4. hinc notandũ. Alia litera habet. *Saturati sunt porcina.* & tunc est sensus. *Saturati sunt porcina.* i. immundicia quia porcus est animal immundissimum. Et est idem sensus cum priori.

Pater. — Filius.

200 Ego autem in iustitia apparebo in conspectu tuo: satiabor, cùm apparuerit gloria tua.

De conse. di. 5. ieiunium

Hic consequenter ostendit bonos præmiari. vbi nota ꝙ hæc verba de se Christus dicit: ac etiam de electis suis. De se quidem: quia quãuis ab instãti cõceptionis suæ fuerit verè beatus, & Dei repletus gloria, quo ad animam: corpus tamẽ habebat mortale, & passibile, quod per gloriã resurrectionis gloriosum, & immortale resurrexit. cuius meritũ fuit iustitia passionis, per quam meruit gloriam. Et vocatur Christi passio iustitia: quia per illam Deo satisfactũ est pro peccato humanæ naturæ. Dicat ergo de se Christus. *Ego autem in iustitia tua apparebo in conspectu tuo.* i. propter iustitiam meæ passionis, quã tuam dico: quia per eam tibi satisfactum est, apparebo. s. gloriosus corpore resuscitatus in conspectu tuo. *satiabor, cum apparuerit. &c.* Sed nunquid ante resurrectionẽ Christus satiatus? Dico ꝙ sic eo modo, quo erat beatus: s. quo ad animam, sed gloriam immortalitatis adhuc expectabat, qua habita, fuit quo ad animam, & quo ad corpus satiatus. Et hanc gloriam dicit esse patris: quia à patre sibi datam. Si autem hic Christus loquatur in persona corporis sui quod est ecclesia: tunc per ista verba ostendit præmiationem finalẽ omnium bonorum, qñ post diem iudicij omnes erunt gloriosi duplici stola induti. s. beatitudinis animæ, & corporis. Sed quia in persona electorum hic dicit Christus, *satiabor, cum apparuerit gloria tua,* occurrit dubium. Vtrum omnes sancti æqualẽ habeant gloriam, per quã æqualiter sint satiati. Et arguitur quòd sic. primo quia Mat. 20. dicitur, ꝙ omnes acceperunt singulos denarios, & ꝙ dominus tantũ dedit nouissimo sicut primo. quod exponit gl. de præmio beatitudinis. Item quia tam perfecta erit charitas in patria: quòd quilibet tm̃ diliget alium sicut seipsum, & per consequens tantũ gaudebit de beatitudine alterius, sicut de sua. quod si sic: ergo omnes æqualiter gaudebunt & erunt æqualiter beati. Ad oppositum dicit Christus. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Item quia p̃mium correspondet merito: sed merita sunt dispaia. ergo & præmia. Rñsio. quòd omnes erunt satiati: sed non omnes æqualem habebunt gloriam. qa maioris gloriæ capax erit vnus quàm alius. Notandum tñ, quòd beatitudo accipitur dupliciter, s. vel vt est satiatio effectiuè, vel formaliter. Primo modo est vna omnibus, quia vnus Deus est obiectum beatitudinis omnium. Secundo modo beatitudo diuersa est in diuersis secundum maiorem, vel minorem gratiam: quæ animam magis, vel minus disponit ad Deum participandũ. sic vno sole illuminantur omnes, quantum sunt capaces luminis: sed tamen maius lumẽ solis participat vnus, alius verò minus secundum maiorem, vel minorem oculorũ dispositionem. Per hoc rñdetur ad argumenta. Ad primũ patet de denario, quòd ibi accipitur beatititudo ꝓobiecto. Ad secũdum dicitur, quod quilibet tm̃ alium & se diliget quantum habeat de charitate: & sic secundum proportionem charitatis gaudebit de sua beatitudine, & alterius. Et sic quia Petrus maiorem charitatem habet quàm Linus, plus de propria beatitudine, & de beatitudine Lini gaudebit, quàm Linus, &c.

Christus. — Quæstio. Beatitudo. Resurrectio Christi. — Quæstio. — Ioan. 15.

PSAL. XVII.

DIligam te, domine, fortitudo mea, dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. 201

Titulus istius psal. est. *In finem puero domini Dauid qui locutus est domino verba cantici huius in die qua eripuit eum dominus de manu inimicorum eius, & de manu, Saul.* Aliqui istũm titulum & psal. de Dauid volunt exponere, ex eo quod legitur in lib. 1. Reg. quod iniquus rex Saul persecutus est Dauid mitem, & mãsuetum. quo mortuo Dauid liberatus est: & in pace regnauit. Et pro hac liberatione videtur hunc psal. cantasse domino. sed istã opinionem reprobat Magister in gl. pro hoc quod in titulo dicitur in finem cantici. Finis nanque Christus est. Canticum verò est exultatio de æternis habita. Melius ergo accipitur iste psal. de toto Christo. i. de capite, & membris, quem totum dominus eripuit de manu inimicorũ suorum. i. de manu Iudeorum, & dæorum in die resurrectionis, & de manu Saul. i. mortis. Notãdum est ergo, quòd per Dauid q manu fortis & aspectu desiderabilis interpretatur, Christus significatur. Saul autẽ, qui petitio interpretatur, significat mortem quam Deus non fecit: sed homo peccans ipsam manibus & verbis appetiit, & extorsit à Deo ꝓ suo rege, dicente apostolo, Regnauit mors ab Adam. vñ sicut Saul non fuit rex electus à Deo: sed permissus regnare ad tempus propter peccatum, sic & mors. Sicut ergo Dauid prius sustinuit Saulem antequã regnaret in pace, sic & Christus prius sustinuit mortem, quã regnaret quietus, sic & eius corpus quod est ecclesia. Est ergo sensus tituli iste. *Verba cãtici huius quæ loquutus est Dauid domino in die qua eripuit eum dominus de manu inimicorum suorum,* s. Iudæorũ: *& de manu Saul.* s. mortis. quæ s. in die resurrectionis: conueniũt *puero domini Dauid,* s. Christo. de quo dicitur. Puer natus est nobis, & prędicta verba nos dirigũt in finem. i. in ipsum Christum. Iste ergo psal. totus est de Christo, & de mẽbris eius. Et sic potest diuidi in partes decẽ. fm qđ de decem hic agit Christus. Ponitur em̃ primo pro bñficiis receptis Christi gratiarum actio, in principio. Secũdo pro peccatis cõmissis nobis pœnarum circundatio: ibi. *Circundederunt me dolores mortis.* Tertio pro nobis liberandis mira diuinitatis incarnatio: ibi. *In tribulatione mea inuocaui dominum.* Quarto pro fidelibus informandis, clara veritatis prædicatio: ibi. *Et intonuit de cælo dominus.* Quinto pro electis discernendis, ecclesiæ veritatis congregatio: ibi. *Misit de summo & accepit.* Sexto pro cunctis operationibus iusta finalis retributio: ibi. *Et retribuet mihi dominus.* Septimo pro erroribus remouendis, lucis diuinæ inspiratio: ibi. *Quoniam tu illuminas lucernam meam, domine.* Octauo pro aduersis tolerandis, data mentis roboratio: ibi *Deus, qui præcinxit me virtute.* Nono de malis obstinatis, Iudæorũ Christo contradictio: ibi. *Eripiens me de contradictionibus*

Saul mors. — Rom. 15. — Esa. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus. Decimo pro omnibus acceptis bonis: laus, & A
diuina commendatio: ibi. *Viuit dominus, & benedictus*
Deus. Quãtum ergo ad primũ Christus gratias agẽs
Deo de beneficiis ab ipso receptis: tam pro se quàm
pro suis, Deo gratias agit. Et secundum tres theolo
gicas virtutes, tria reddit Deo pro gratiarũ actione
factum charitatis: qui est Deũ amare in principio,
actum spei: qui est in Deum sperare: ibi. *Deus meus,*
Dilectio. *adiutor meus*, & actum fidei: qui est Deum inuocare:
ibi. *Laudans inuocabo dominum*. Primo ergo Deo red-
dit actum charitatis. d. *Diligam te, domine, &c.* Quid e-
nim Deo ex omnibus suis beneficiis valemus red-
1. Ioan. 3. dere: nisi amorem, & dilectionẽ? nihil. Hic em̃ actus
est de omnib. sufficiens, gratiarum actio. Diligamus
Deum: qm̃ ipse prior dilexit nos. q. d. Sufficiens re-
compensatio Dei est ipsum diligere. Vis autem vi-
dere si Christus Deum patrem dilexit: nam præci-
puum signũ dilectionis alicuius est cõformitas vo-
luntatum: vt quicquid vnus vult, alius velit: & quic
Philoso- quid vnus odit, odiat alter, & hoc est, qđ dicit Phi
phus 9. losophus. Qualiter erunt amici neque complacen-
Ethicor. tes eisdem, neque cõgaudentes, neque contristati?
Sed quę tanta cõformitas voluntatis Christi ad pa
Io. 4. tris voluntatẽ fuerit, patet si consideres, ꝙ tota intẽ
Io. 14 tio Christi erat voluntatem patris facere. Meus ci-
bus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Et
ideo dicebat Christus. Vt cognoscatis, quia diligo
patrem: sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio.
Et nota, quòd Christus quatuor causas dilectionis C
addu cit. primo quia Deus est fortitudo sua. secũdo
quia firmamentũ. tertio qa refugium. quarto quia
liberator. Est em̃ Deus ipsi Christo, & membris eius
psal. 117. fortitudo: quia viriliter aduersa facit superare. For-
titudo mea dominus. Firmamentum, quia constan-
ter prospera facit nos amare. Firmamentum est do
minus omnibus timentibus eum. Refugium, quia
psal. 24. benignitate tribulatos habet confortare. Deus no-
psal. 45. ster refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus.
Liberator: quia hostes habet debellare. psal. Libera-
psal. 17. tor meus de gentibus iracundis. Sed hic vnum in-
Quæstio. surgit dubium: quia Christus hic dicit se Deũ dili-
gere: qa fortitudo eius, quia firmamentũ, &c. Vtrũ
Beneficiũ propter Dei beneficia Deum debeamus diligere? vi
detur quòd non: quia Deus propter seipsum nõ ꝓpter aliud est diligẽdus, quia diligens aliquẽ ꝓpter qđ vtile, magis vtile diligit quàm illum. quia ꝓpter qđ vnum quodque tale, & illud magis. Itẽ, diligere au-
Diligere. tem propter virtutem est dilectio iusti: sed dilectio
Nota. cõmodi de se vituperabilis est. ꝓpter quod dicit A-
Arist. 9. rist. quòd diligens alium propter vtile, s. nõ propter
Ethicor. virtutem: accusandus est. nã talis peior est quã falsi-
ficator monetæ. ꝓbat, quia deceptionem facit circa
honorabilius. Ad oppositum vr̃ hic verba Christi. d.
Diligam te domine fortitudo mea, & psal. Inclinaui cor
psal. 118. meum ad faciend. iust. t. in æter. propter retributio-
nem. Respõsio, quòd dilectionis fundamẽtũ debet E
esse virtus dilecti, & non vtilitas diligentis: propter
quod dicit Arist. quod bonorum est solum diligere
Arist. 2 bonos. Dico ergo. ꝙ cùm quis Deum vel aliquẽ dili
Rhetoricæ git propter vtile, vel propter beneficia accepta. aut
sic diligens diligit præcise ratione vtilitatis, & non
bonitatis Dei, & tunc peccat: quia tunc plus diligit
se quàm Deum: aut diligit ratione vtilitatis. & bonitatis, & iustitiæ Dei, & tũc aut plus manet vti-
litas quàm bonitas Dei, & tunc plus se quàm Deũ
Nota. diligit, & peccat. aut æqualiter: & sic æqualiter se &
Deũ diligit, & peccat. aut plus mouet bonitas Dei
& consequenter vtilitas, & sic plus Deum quã se di
ligit, & sic licet. Si autem dicas: sed quid de dilectio-
nẽ hominum ad inuicem? Conformiter dico, quòd
rationabiliter plus debet amari bonum virtutis, &
iusti quàm bonum commodi, & sic dico conformi-
ter ad prędicta. Sic ergo dupliciter diligẽdus est Deꝰ:
primo propter seipsum. secundario propter nos, &
hoc est, quod dicit Ber. in De diligendo Deum. Ob
duplicem causam à nobis diligendus est Deus. pri-
mo propter semetipsum: quia nihil iustius. Et pro-
pter nos, qa nihil fructuosius diligi põt, & sic Chri
stus Deũ diligebat. d. *Diligam te, domine, fortitudo, &c.*
Et per hoc patet respontio ad rationes.

Bernardus.

Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum. 202

B

Hic consequenter actũ spei dirigit in Deũ: prin-
cipalius tamen propter ipsum Deũ: secundo ꝓpter
beneficiũ. Ideo dicit, *Deus meus adiutor meus &c.* Hoc
loquitur Christus magis in persona membrorum:
qm̃ vt alias dictum fuit, spes in Christo locum non
habebat, qui rem tenebat: sed in nobis. Et ideo notã Spes.
dum, quòd tripliciter in Deum sperare debemus, s.
Sperare eius veniam, qua remittantur crimina. Spe
rare eius gratiã, qua operentur merita. Sperare eius
gloriam, qua conferantur præmia. Primò speremus
veniam. d. illud psal. In te, domine, speraui, non con- psal. 30.
fundar in æternum, in iustitia tua libera me. quia eũ
debitè peccati à Deo speratur veniã, statim pecca-
tum remittitur. Nihil est enim quòd peccatũ faciat
irremissibile, nisi desperatio veniæ. Vnde Iudã pro
ditorẽ non tm̃ damnauit peccatum, quo Christum
prodidit, quantum desperatio veniæ fecit interire.
vt dicit Aug. in lib. de vtilitate agendæ pœnitentiæ. Augustin.
Hæc autem spes, vt sit debita: debet esse semper cũ li. de vtil.
timore iustitiæ: vt, sicut Deum sperat misericordẽ,
sic etiam iustum credat iudicẽ: quod ostendit Greg.
d. Nemo sit, qui dicat, qa pius est dominus: ideo ve- Greg. 33.
nialiter pecco. Et nemo, qui, cũ peccauerit dicat: qa mor. c. 15.
iustus est: de peccati remissiõe despero. Relaxat em̃
Deus facinus, quod defletur: sed perpetrare quisque
D timeat: quòd si digne deflere possit, ignorat: ãte cul
pam igitur iustitiam metuat: post culpam tamẽ de
pietate præsumat. Et neque ita iustitiam metuat, vt
nulla spei consolatione conualescat, neque ita con
fidat de misericordia, vt adhibere vulnerib. suis di
gnæ pœnitentiæ negligat medicinã. Sed quẽm pre-
sumit sibi pie parcere, semper cogitet etiam distri-
cte iudicare, sub pietate eius spes peccatoris gau-
deat: sed sub districtione illius pœnitẽtis correctio
contremiscat. Et subdit. Spes igitur præsumptionis
nostræ habeat etiam morsum timoris, vt ad corri-
genda peccata, & iustitia iudicantis terreat, quẽ ad
spem veniæ gratia pietatis inuitat, &c. Hanc ergo
spem veniæ habere nostrum quilibet debet Deo. d.
illud psal. In vmbra alarum tuarum sperabo: donec psal. 58.
transeat à me iniquitas. Secundo speramus gratiã.
quia oculi domini super iustos, & in eis, qui sperãt
super misericordia eius. Psal. Ideo spera in domino, psal. 33.
& fac bonitatem. quod ideo dicit: quia sperare sine psal. 36.
meritis, non est spes, sed præsumptio. Tertio spere-
mus gloriam: quia vt dicitur psal. Domine Deus vir
tutum: beatus homo qui sperat in te. psal. 83.

Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus. 203

Hic declarat quod statim dixerat. Deus meus ad
iutor meus, s. ostendit, quomodo Deus est adiutor.

Adiuuit

Adiuuit enim Deus Christum, quando ipsi Christo A
potestatem dedit, & regnum, quo suos rebelles ha-
bet iudicare, hæc enim Christi potestas regia per
Cornu. Potestas cornu significatur, Lucæ. 1. Erexit nobis cornu salu
Beda. tis in domo Dauid pueri sui. Quæ verba exponens
Beda super Lucam, dicit. Cornu autem salutis re-
gnum saluatoris vocatur. Ossa siquidem omnia car
ne inuoluta sunt. Cornu verò carnem excedit. &
ideo cornu salutis regnum Christi vocatur: quo sci
licet mundus, & gaudia mundi superantur. Isto cor
nu Deus Christum adiuuit: quia potestatẽ contra
diabolum dedit. Dedit in dextera eius tollere homi
Eccles. 48. nem fortem in bello, scilicet diabolum: & exaltare
cornu gentis suæ. Dicat ergo Christus patri *Protec-*
tor meus: & subdit quo. *quia cornu salutis meæ*. q. d.
regiam etiam salutẽ à te habeo pater. Et per quem
modum habet istã potestatem, subdit. *Et susceptor*
meus: scilicet, quia me suscepisti ad vnionem hypo
staticam: ideo es cornu salutis meæ. B

Laudans inuocabo dominum: & ab inimicis meis saluus ero. 204

¶Hic consequẽtur actum fidei dirigit in Deum.
Rom. 10. Vbi nota, ꝙ secundum apostolum, inuocare domi-
Inuocare. num est actus fidei: vnde ait, Omnis, qui inuocauer-
it nomen domini, saluus erit. quomodo autem in-
uocabunt, in quem non crediderunt? vnde ibidẽ ait
gl. ꝙ inuocare Deũ non potest quis, nisi credat. q
ergo vere Deum inuocant, non modo credunt: sed
etiam orant. Vt postquam alicuius animus credide
rit, non desinat ad postulandum, quod promisit: qa
credere dat remissionem peccatorũ. Et ideo, vt ostẽ
dat, ꝙ nõ est vera inuocatio sine fide, quomodo in-
uocabunt, in quem non crediderunt? Ex quibus pa-
tet, ꝙ inuocare Deũ à fide procedit. Et sic per actũ
fidei hic Christus in persona suorum membrorum C
Deo gratias agit, d. *Laudans* scilicet Deũ, & grãtias
agens *Inuocabo dominum*, credendo, & orando: *& ab*
inimicis meis saluus ero: non solum ab inimicis corpo-
ralibus, sed à spiritualibus, scilicet dæmonib⁹, & vi-
Iohel. 2. tiis. Quia omnis, qui inuocauerit nomen domini,
saluus erit.

Circundederunt me dolores mortis: & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. 205

Depæ. di. vltima in fine.

¶Hæc est secunda pars, vbi ponitur pœnatũ circ- D
cundatio pro peccatis nostris & maxime ante ad-
uentum Christi. Vbi primo sciendum, ꝙ secundum
Ecclesiæ vnitas. gl. tantaest vnitas ecclesiæ, scilicet capitis ad mem-
bra, id est, Christi, & ecclesiæ: vt quasi sit vna perso
na, caput, & corpus. & ideo vtitur vna voce, caput
cum membris: licet ea, quæ dicũtur, ad diuersa refe
rantur. Quædam enim soli capiti conueniunt, quæ-
dam verò capiti, & membris. Item quæ mẽbris cõ-
ueniunt, quædam præteritis, quędam præsentibus,
quædam futuris. Et tamen in tanta diuersitate scri-
ptura vna voce loquitur: & quasi vna persona vide
tur loqui. quod pro tanto dixi: quia hic psal. cùm in E
cipiat loqui ex persona antiquorũ patrum, postea
de mysterio incarnationis Christi, & consequenter
de ecclesia per Christum collecta: tamẽ in omnib.
istis vocem non mutat. sed in omnibus vna vox &
vna psona loqui videtur. In persona ergo antiquo
rum patrum nunc loquens ait. *Circundederunt me do-*
Mortis dolor. *lores mortis*. Vb nota, ꝙ per mortem diabolus intelli
Peccatũ, diabolus. gitur: quia mortis fuit adinuentor. vnde Greg dicit,
Quid enim mortis nomine, nisi maligni spiritus de

signãtur, qui inuẽtores mortis, & perditionis exti-
terunt? sicut de ipsorum principe per Io. dicitur. Et
nomen illi mors, Apoca. 6. Dolores verò istius mor Greg. 19.
tis sunt peccata, quæ dęmõ procurat in nobis, quę mor. c. 2.
dolores vocãtur: qa causa doloris ęterni sunt. vñ de
peccatis sub nomine doloris dr̃. Vidi eos, q operant
iniqtatẽ, & seminãt dolores, flante deo, periisse. vbi Iob. 4.
Greg. Dolores aũt seminãt, q peruersa peragũt, me Greg. 5.
tũt cũ de eadẽ puersitate puniũtur: fructus quippe mor. 13. 6.
doloris. i. peccati est retributio dãnationis. Volẽs er
go ostendere genus humanum quamuis peccatis
per diabolum ante Christi premebatur aduentum,
dicit. *Circundederunt me dolores mortis*. i. peccatum dia
boli. Quod ideo dicit: quia ante Christi aduentum,
vbique & quasi in omnibus regnabat diabolus, &
rari erant iusti: quia nulla gẽs mundi Deum cole-
bat nisi Iudæi, & inter illos pauci erant electi. Et ꝙ
per dolores peccata intelligat, aperit consequẽter,
d. *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me*. i. iniquitates Torrens.
abundantes, & rapidæ vt torrens conturbauerunt miquitas.
me. Nónne sicut torrens iniquitas conturbauit Da
uid, qm̃ in amore dei existens ad aspectũ vnius mu
lierculæ. s. Bersabę subito cecidit cõturbatus? certe
sic, ꝓpter quod de se dicit. Domine, in voluntate tua psal. 29.
præstitisti decori meo virtutem. sequitur, Auertisti
faciem tuam à me, & factus sum cõturbatus. Verũ
quia peccatorum sunt duo genera. s. peccatũ actua
le & originale. Peccatum autẽ originale est caren- Ephe. 2.
tia iustitiæ inesse debitæ, cum quo nascimur: quia,
vt dicit apostolus, natura sumus filij iræ. Et istud in
nobis præcedit omnia alia peccata: & est quidam la
queus. quo cęteris peccatis inuoluimur. Ideo postq̃ De conse
prædixit abundantiam peccatorum actualium, nũc di. 1. quã-
consequenter ostendit causam ipsorum. s. originale do.
peccatum, dicẽs *Dolores inferni circundederunt me*. s. Laqueus.
actualia peccata, quæ merentur infernũ: quæ statim mors.
dixerat dolores mortis. Vñ, si quęras causam, quare Originale
dolores inferni circundederunt eũ, statim respõdet peccatũ.
quia præoccupauerunt me laquei mortis. i. ipsa ori
ginalia peccata, quæ animam ad mortem deducũt:
tum quia mors est pœna originalis peccati, quia ꝑ
vnum hominẽm peccatum intrauit in mundum, &
per peccatum mors: tum etiam quia mors spiritua
lis, quæ est pœna damni. s. à Deo æternaliter separa
ri, est pœna originalis, tum etiã, quia peccatũ origi- Rom. 5.
nale est cã aliorum peccatorũ, q̃ sunt animæ mors.

In tribulatione mea inuocaui dominum, & ad Deum meum clamaui. 206

Hic cõsequenter agitur de Christi incarnatione
facta ꝑ nobis liberãdis. Et quantũ ad hoc duo facit.
Quia primo ponit sanctorũ deprecationẽ. Secun-
do Christi incarnationem, ibi *Inclinauit cœlos, & descẽ-*
dit. Circa primũ duo facit: quia primo ponit suã pro Oratio.
incarnatione deprecationem. Secundo incarnatio-
nis vtilitatem: ibi. *Commota est, & cõtremuit terra*. Et in
prima parte primo ponit orationẽ. Secundo oratio
nis exauditionem: ibi. *Et exaudiuit*. Quantum ad pri
mũ dicit. *In tribulatione mea inuocaui dominum*. vbi no- Sapi. 8.
ta ꝙ oratio digne facta principalius in corde consi-
stit quàm in ore. Vnde Salomon pro sapientia orãs
Deum dixit. Adij dominum, & deprecatus sum ex
totis præcordiis meis. i. ex profundo cordis mei, nõ
ex summitate labiorum. De profundis clamaui ad psal. 129.
te dñe, præcordia enim secundum Papiam sunt lo-
ca intima cordi, eo ꝙ ibi sit principiũ motus & co- Isidorus
gitationũ. vñ dicit Isidorus de summo bono: Quid de summo
prodest strepitus labiorum, vbi cor est mutum? Si- bono.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cut enim vox sine modulatione est quasi vox por- A
corũ:sic oratio sine cordis deuotione est quasi mu-
gitus boum. Oratio inquit est cordis:nõ labiorum.
neque enim verba Deus attendit:sed cor aspicit o-
rantis. vñ melius est cum silentio corde orare sine
sono vocis exterioris.quàm solum verbis sine men
tis intentione. Ad propositum ergo isto modo hic
orat genus humanum Christi petẽs incarnationẽ.
sed corde,non labiis.d. *In tribulatione mea inuocaui do
minum*. Inuocare em̃ idẽ est,ꝙ intus.i.in corde Deũ
vocare. Et quia talis oratio cordialis,est quidam cla
mor spiritualis ad Deum,ideo subdit. *Et ad Deum* B
meũ clamaui. vnde quilibet deuote orans magna mẽ
tis affectione,clamat ad Deũ. Hinc est,quòd,tacẽte
populo,dixit dñs Moysi. Quid clamas ad me? Vnde
Exo. 14. & Bern. ait. Spiritus est deus,& vt in spiritu clamet
Bernar- necesse est q̃squis ad eũ desiderat puenire. vñ sicut
dus. Deus tanquã homo nõ respicit faciẽ sed magis cor
intuetur, sic ad cordis potius clamorem quã vocis
intendit. Hinc est ꝙ Moyses foris tacens,intus do-
minum audiuit dicentem. Quid clamas ad me?

207 Et exaudiuit de tẽplo sancto suo vo-
cem meam,& clamor meus in conspe-
ctu eius introibit in aures eius.

Hic consequenter ponitur orationis exauditio.
Vbi notandum,ꝙ templum mystice sumptũ est tri-
Templum plex.s. Templum iusti hominis,s. cõscientia iusti ho- C
1.Cor. 3. minis. de quo dicitur. Tẽplum sanctũ Dei est quod
Christus. estis vos:si quis autẽ violauerit templũ Dei,dispe-
Psal. 10. det illum Deus. Templũ matris virginis. Dominus
Io.2. in templo sancto suo. Templũ Christi corporis. Sol
uite templũ hoc, &c. Hoc aũt d. de tẽplo corporis
sui hic aũt accipitur templum pro Christi corpore,
cùm dicit. *Exaudiuit me de templo sancto suo*. vt sit
sensus. Exaudiuit me de eo, quòd ipsum orabam:
quia petebam Christum incarnari qui est verũ Dei
templum,& de hoc templo me exaudiuit. Ita ꝙ ly
de templo non notat locum exaudientis sed magis
rem postulatam. *Et clamor meus introibit in aures eius*.
Quando enim diuina pietas nostras orationes e-
xaudit:tunc in aures eius clamor orationis nostræ D
intrare dicitur. vnde nota,ꝙ,sicut Deus habet aures
æquitatis,& iustitiæ,quibus ad vindictam oppressõ
Iaco. 5. res aliorum audit. Vñ,Ecce merces operariorũ,quę
fraudata est à nobis,clamat,& clamor ipsorũ in au
res dñi sabaoth introibit. Sic etiam cõsimiliter ha-
bet aures pietatis,& clementiæ:quibus iustorũ pre
Psal. 33. ces exaudit. Oculi domini super iustos,aures autẽ
eius in preces eorum.

Commota est,& contremuit terra: 207
De conse- fundamenta montiũ conturbata sunt,
2. itera- & commota sunt: quoniam iratus est
tur. eis.

Hic consequenter ponitur vtilitas incarnationis:
vt enim auditores magis attentos faciat ad myste-
rium incarnationis audiendum,præmittit vtilitatẽ
ex dicta incarnatione habitam. Quę vtilitas fuit du
plex.s. malorum culpę derelictio,& bonorum gratię
collatio. & sic hæc pars in duas diuiditur: quia pri-
mo ponit primum. Secũdo secundum, ibi, *Ascendit
fumus in ira eius*. Quantum ad primum ostendit, ꝙ
per Christi incarnationem fuit malorum culpę de-
relictio,d. *Commota est*,&c. Vbi aduertendum,ꝙ ter-
Terra. ræ nomine peccatores intelliguntur. quia quamuis
peccator. humanum genus de terra ante peccatum sit factũ:

tamen solum propter peccatum in terram resoluitur. Sic enim peccanti homini dictũ est. In sudore *Gen.3.*
vultꝰ tui vesceris pane tuo,donec reuertaris in ter
ram,de qua assumptus es. Ista ergo terra per incar-
nationem Christi commota est,& cõtremuit,vt cõ
motio spectet ad contritionem interiorem,sed cõ-
tremitio ad pœnitentiam exteriorem. Et sic cõmo
ta est terra interius per pœnitentiã: & contremuit
exterius,relíquẽdo peccata. Quia necesse est, vt ait
glo. vt præsentia iudicis terreat peccatores, & non
solum plebeij,& minores,sed etiam alti,& potẽtes
per Christi incarnationem commoti sunt & con-
uersi. *Et fundamenta montium conturbata sunt & commo* *Mons.*
ta sunt. per montes accipe superbos,& altos,qui di- *Peccata.*
cunt cum superbo diabolo. Sedebo in monte testa- *Diuitiæ.*
menti. Sed quid sunt fundamenta montium nisi di- *Esa.14.*
uitiæ, quæ fundamenta sunt superbiæ? Ista fun-
damenta per Christi incarnationem sunt com-
mota & turbata:quia primo docuit diuitias abiice
re.d. Vade,vẽde omnia,quę habes,& da pauperibꝰ. *Mat. 19.*
Et hoc maxime adimpletum fuit tempore aposto- *Actuũ.*
lorum,qñ s. & possessiones,& substantias vẽdebãt: *2.*
& diuidebant illas omnibus,prout cuique opus e-
rat. Et,si quæras,quare taliter ista fundamenta sunt
commota,vt credentes libere sua diuiderent. Rñ-
det. *Quoniam iratus est eis*.i. quia per Christi incarna- *Psal. 61.*
tionem innotuit mundo ꝙ Deus iratus est eis.i.ip-
sis,qui spẽ in diuitiis ponunt. Sic enim dicit Chri-
stus incarnatus. Nolite sperare in iniquitate: & ra-
pinas nolite concupiscere,diuitiæ si affluãt, nolite
cor apponere.

Ascendit fumus in irã eius, & ignis à 209
facie eius exarsit:carbones succẽsi sunt *1.q.4. ho*
ab eo. *mines.*

Hic consequenter ostenditur ꝙ Christi incarna- *Fumus.*
tionem bonorum collatio Quia,s. per Christi incar *Oratio.*
nationem orationes nostræ ascendunt coram Deo,
& igne charitatis animæ peccatorum inflãmãtur.
Et hoc est qđ dicit. *Ascendit fumus in ira eius*. Per fu-
mum intelligitur denota lachrymosa oratio. Ascen
dit fumus incensorum de orationibus sanctorum.
Quia,cùm cognouissent gentes iram diuini iudicij
supra peccatores obstinatos,incœperũt orare Deũ,
vt misericorditer ageret cũ eis. *Ascendit ergo fumus*
in ira eius.i. cognita ira diuini iudicij fumum oratio-
nem ad Deũ emiserunt pro sua liberatione, & sta-
tim exauditi fuerunt:quia ignis à facie eius exarsit.
Quid enim per ignem nisi charitas.quæ post ascen
sionem fumi statim exarsit?quia peccatores inflam
mauit,in tantũ ꝙ carbones succẽsi sunt ab eo. Nõ
ne carbo extinctus fuit Matthæus solum lucris tẽ-
poralibus intẽtus,qui tñ per Christi incarnationẽ
charitatis igne fuit accensus? sic & Magdalena,sic &
mulier in adulterio inuenta. Carbones ergo sunt
succẽsi igne diuino,qñ charitate Dei peccatores ac
cẽsi ad Dei amorẽ fortiter ardebãt. Quod prædictũ
fuit Eze. 23. Domus earum igne succẽdent,& aufe-
ram scelus de terra. Quod ideo sic dicit, quia per
Christi incarnationem ignis charitatis,purgans vi-
tia,ad Dei amorem hominum mentes accendit.

Inclinauit cœlos,& descendit,& cali 210
go sub pedibus eius. *2.q.7.c.*
item.

Hic consequenter ponit Christi incarnationem.
Circa quam ostẽdit,quòd in incarnatione in Chri
sto triafuerũt,s. dignitatis altitudo,in principio, sa

pientiæ plẽnitudo:ibi. *Et ascendit super cherubim*.cha A
ritatis latitudo: ibi. *Et posuit tenebras latibulum suum*.
Cœlum. *Angelus.* *Matt.6.* Primo ergo in Christo incarnato,fuit dignitatis al-
titudo: quia ei omnia subiecta fuerunt. s. cœlestia,
Gre.27. terrestria,& inferna. Quod notãs dicit. *Inclinauit cœ-*
c.25. *los*, &c. Vbi notandũ,quid per cœlos, quid per cali-
Iob.37. ginem significatur. Per cœlos enim angelica natura
Et hoc a- beata intelligitur,teste Christo,d. Fiat voluntas tua
bi ponit sicut in cœlo & in terra. vbi per cœlum beatos an-
psal.d.do- gelos intelligit: per terram autem homines viato-
mine in- res,vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. Fabrica-
clina cœ- tus est cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt,d.
los tuos& descende. Per cœlos intelliguntur ij, qui in cœlestibus sunt B
conditi angelici spiritus,vnde in oratione dominica
dicere voce veritatis instruimur, Fiat voluntas tua,
sicut in cœlo & in terra, vt nimirum voluntas Dei
sicut à superiori creatura agitur, ita in omnibus e-
Caligo. tiã ab humana infirmitate seruetur. Quid autẽ per
diabolus. caliginem,nisi ipse diabolus,qui mentes hominum
obnubilat intelligitur, qui mentes occupat pecca-
torum? Occupet eum caligo. Inclinauit ergo Deus
in Christi incarnatione cœlos,quia beatos angelos
Christi dignitati subiecit. *Caligo fuit sub pedibus eius*,
quia diabolus ab eo fuit superatus. Et sic est sensus
iste,*Descendit*.s. filius Dei ad nos per assumptionem
humanitatis. *Etenim inclinauit cœlos*.i. humiliauit cœ-
lestia.quia angelos humanæ naturæ Christi subie-
cit. *Et caligo sub pedibus eius*.i. diabolus qui hominum C
mentes obscurat,sub pedibus Christi est, quia do-
mini potestate calcatur.

211 Et ascendit super cherubim, & vola-
uit,volauit super pennas ventorum.

cherubim *Scientia.* Hic cõsequenter ostendit, ꝙ in Christo fuit ple-
nitudo sapientiæ. Vbi nota,ꝙ cherubim,secundum
Gre. in homili. de angelis, dicitur plenitudo scietiæ,
Christus. & illa summa angelorũ agmina idcirco cherubim
sunt vocata:quia tanto perfectiore scientia sunt ple
na,quanto claritatem Dei vicinius cõtemplantur,
vt secundum creaturæ modum ,eo omnia plenius
sciant,quo vicinius visionem cõditoris sui per me-
ritum dignitatis appropinquant. Quid est ergo as-
cendere super cherubim, nisi scientiam omnium D
beatorum spirituum transcendere? Ipse ergo Chri-
stus ascendit super cherubim: quia excellentiorem
scientiam & notitiam tam Dei quàm creaturarũ,
cæteris angelicis spiritibus habuit,quoniã vt dicit
Magister *lib.3. dis* *13.* Magister, Christus ab instanti suæ cõceptionis ha-
buit tantam gratiæ,& scientię plenitudinẽ,vt Deus
Hebræ.4. plenius conferre nõ potuerit. propter quod de ipso
ait apostolus. Omnia nuda & aperta sunt oculis e-
ius. Vel etiã aliter. *Ascendit super cherubim*.quia my-
sterium incarnationis eius,& mortis, nullus intel-
incarna- *tio.* ectus creatus attingere potest. Quis enim hoc arca-
num attingere potest, ꝙ verbum Dei caro factum
est,ꝙ Deus passus sit, mortuus, & sepultus? Certe
nullus. *Et volauit, volauit su. pen. ven.* quamuis e- E
nim istud sacramentum Christi incarnationis sit
ineffabile,statim per totum mundum volauit. vnde
ipso statim nato stella Magis in oriente volans ip-
sum prędicauit,angelus pastoribus ãnunciauit,mi-
raculis multis etiam in ipsa hora natiuitatis in vrbe
Romæ innotuit. Ideo de ista incarnatione dicitur,ꝙ
volauit su.pen.ven.i. fama eius superauit velocitatem
ventorum, quibus nihil velocius reperitur. Et bis
dicit volauit: vbi geminatum verbum nimiam ce-
leritatem significat.

212 Et posuit tenebras latibulum suum
in circuitu eius: tabernaculũ eius tene-
brosa aqua in nubibus aeris.

Hic consequenter ostendit,ꝙ in Christo fuit cha *Tenebræ.*
ritatis latitudo. Vbi notandum, quòd per tenebras *Peccatũ.*
significatur præsens vita mortalis ,in qua ambula-
mus per spem,videntes Deum ,non quidem sicuti
est, sed per speculũ in ænigmate. Et ideo tota præ-
sens vita nox,& tenebra dicitur. vnde ad istas tene-
bras charitate maxima venit filius Dei illuminan- *Lucæ 1.*
das. Illuminare iis,qui in tenebris, & vmbra mor-
tis sedent. In istis tenebris vitæ mortalis latuit vir-
tus diuinitatis,vt puta,latuit diuinitas in carne, re-
missio peccatorum in baptismo: latet Christus in
altari sub sacramento panis,& vini. Et hoc est quod
dicit. *Et posuit tenebras latibulum suum*:quia in istis ve-
lamentis latet virtus diuinitatis. *Vel posuit tenebras* *Latibu-*
latibulum suum.quia diuinitas carne velata, à nobis *lum.*
nõ clare per speciem, sed solum per fidem videtur. *Iob.17.*
In istis tenebris Christus incarnatus habitauit. In
tenebris straui lectulũ meum.i. habitationem meã. *Psal. 77.*
Et in istis tenebris latẽs mirabilia operabatur. Co-
gnoscentur in tenebris mirabilia tua. Nónne hic est
latitudo charitatis, ꝙ propter nos lux diuina late-
ret in tenebris, vt ipsas nostras illuminaret tene-
bras? quia Io. 1. Lux in tenebris lucet. Vnde quòd
ad nostram vtilitatem lateret in tenebris,subdit. *In*
circuitu eius tabernaculum eius. Quid enim per taber- *Tabernã-*
naculum hic intelligitur,nisi ecclesia vel congrega- *culum.*
tio fidelium , in qua Christus habitat per gratiam, *Ecclesia.*
vt merito dicat ecclesia illud Iob. 29. Secreto Deus
erat mecum in tabernaculo meo. Et vocatur eccle-
sia tabernaculum , quia in præsenti vita est in statu
militiæ: quia Christo militat. Tabernaculum autem
habitaculum est militantium. Istud autem taberna
culum est in circuitu Christus , & Christus in me-
dio eius stare dicitur: quia omnibus æqualiter fa-
uet:quia non est personarum acceptor Deus. sed in
omni gente,qui operatur iustitiam,acceptus est il-
li. Et quamuis Christus sic sit in medio:non tamen *Actuum*
clare à nobis videtur,sed per scripturas: de quibus D *10.*
subdit. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*. per nubes ac- *Aqua.*
cipe prophetas,prædicatores,& doctores:qui à ter- *Scriptu-*
renis eleuati in superioribus verbum Dei cõpluunt: *ra.*
per aquam verò scripturam sacram , quæ tenebro- *prophetæ.*
sa dicitur:quia sub signis ,& ænigmatibus grandia
Christi continet mysteria. vnde Greg. istum passum *Greg.17.*
exponens,d. Per aquam sacra scriptura designatur. *mor.c.12.*
sapiente attestante,qui ait. Aqua sapientiæ saluta- *Eccles.*
ris potauit illum. Et hoc Dauid attestatur,d. *Tenebro* *15.*
sa aqua in nubibus aeris. i. occulta scientia est in pro-
phetis : qui ante aduentum domini occultis sacra-
mentis grandia Christi mysteria cõtinebant. Nónne tenebrosa aqua erat in nubibus , idest obscura
scriptura , quod Esaias prædicens Christi natiuita-
tem,d. Egredietur virga de radice Iesse,&c. Quãdo *Esa.11.*
Hieremias mysterium crucis præsignabat,d. Mitta- *Hiere.11.*
mus lignum in panem eius , &c. Ex quibus omni-
bus Christi charitas denotatur.

Præ fulgore in conspectu eius nubes 213
transierunt,grando,& carbones ignis.

Vide hic & in alio Xpi charitatẽ.ꝗa mysteriũ suę
incarnationis,nõ solũ Iudæis reuelari voluit,sed ẽt
toti innotescere mundo. quia,s. apostolos suos per *Apostolus*

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicatio. orbē ad prædicandum misit. Et hoc est, quod dicit. A *Præfulgore in cōspectu eius.* i. ante fulgorem, qui erit in cōspectu Christi, quādo. s. veniet in maiestate sua iudicare mundum: *nubes.* i. apostoli *transierunt*, s. à Iudæa ad Gentes. Quia s. apostoli per mundū dispersi, præibant tanquā nuncij annunciantes Christi futurū fulgorē, & claritatem in iudicio. Et quid prædicabant. s. per eos prædicabātur grando, & carbones ignis. Duo enim prēcipue prēdicabant apostoli de futuro Christi aduentu. s. pœnā tunc malis debitā, quæ per grandinem, quæ fecit designatur. Ignis,
psa. 149. grando, nix, glacies, spiritus procellarum pars calicis eorū. Prædicabant etiā & præmium tunc bonis debitum: quod per carbones ignis designatur. Quia B tunc carbones prius extincti. i. corpora mortuorū, accendentur per resurrectionem, & tunc erūt beati: *carbones* ignis. i. resuscitati igne charitatis accensi. De quibus prædictum est in isto psal. *Carbones succensi sunt ab eo.*

214 Et intonuit de cœlo dominus, & altissimus dedit vocem suam, grando, & carbones ignis.

Hic cōsequenter ponitur clara veritatis prędicatio, & hoc ꝓ fidelibus informādis. Vbi aduertendū, ꝙ quamuis tenebrosa esset aqua in nubib. s. in prophetis ante Christi aduētum, qui mysteria Christi, C & ecclesiæ obscure, & sub vmbra prædicabant: tamen, adueniente Christo: illa tenebrosa, & obscura sunt clara facta. quia apertè sunt prædicata supplicia malorū, & bonorum præmia. Et quatuór hic facit: quia primo ostendit Christi declarationem. Se-
Manifestatio. cundo gentium cōuersionē: ibi. *Et misit sagittas.* Tertio prophetarum intellectionē: ibi. *Et apparuerūt fontes aquarum.* Quartò de prædictis ponit gratiarū actionem: ibi. *Ab increpatione tua, domine.* quātum ergo ad primū ostendit, qualiter Christus ꝙ esset verus
Christus. Deus mūdo fuit manifestatus: fuit enim manifestatus: & hoc à patre duobus, s. per tonitruum, & per vocē paternā. Per tonitruum enim: vt quādo Chri-
Ioan. 12. stus dicebat. Pater, clarifica nomen tuum: & venit vox de cœlo. d. Et clarificaui, & iterum clarificabo. D Turba ergo, quæ stabat, & audiebat, dicebat tonitruum factum esse. Et quātum ad hoc dicit. *Et intonuit de cœlo dominus.* Secundo Christus fuit manifestatus à patre per vocem, s. in baptismo, quādo vox
Lucæ 3. de cœlo facta est. Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi. Similiter & in transfiguratione: quādo Christo trāsfigurato, ecce vox de nube dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo bene cōpla-
Matt. 17. cui ipsum audite. Et quātum ad hoc dicit. *Et altissimus dedit vocem suam.* Sed quid sequitur ex tali manifestatione, s. *grando, & carbones ignis.* s. grando nō credentibus Christum verum Dei filium & carbones ignis fidelibus suis. Exponitur grando pro pœna damnatorum, sed carbones ignis pro præmio beatorum, vt in præcedenti versiculo.

215 Et misit sagittas suas, & dissipauit eos: fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.

23. q. 4. quid facient. Hic ponitur fructus prædicationis apostolorum, qui est Gentium conuersio. Vbi nota, ꝙ sagittarum
Sagitta. prædicatio nomine, prædicatio verbi Dei intelligitur. vñ Greg.
Greg. lib. 34. mor. dicit. Quid enim sagittas nisi verba prædicatorum accipimus: quæ semel ex voce bene viuentiū emissa, audientium corda trāsfigunt? His sagittis sancta ecclesia percussa fuerat, quæ dicebat. Vulnerata charitate ego sum. De his sagittis per psalmistā dicitur. Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: quia s. verba humilium penetrant animos audientium. Quid autem per fulgura accipimus, nisi miracula? vnde Greg. istum passum pertractans, d. Quid enim *Fulgur. Greg. 27. mor. ca. 8.* sentire fulgura, nisi miracula debemus, de quibus per psal. dicitur. Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos: per nubes ergo. i. per prædicatores suos Deus fulgurat, quia per prædicatores suos. i. insensibilitatis nostrę tenebras miraculis illustrat. Est ergo sensus iste. *Et misit sagittas suas, & dissi. eos.* quia s. per suos apostolos & prædicatores, misit verba præ B dicationum: per quæ gētes fuerunt dissipatæ. i. quo ad ritum gentilem, & ad fidem conuersæ. Sic enim dicebat superius. Increpasti gētes & periit impius. *fulgura multiplicauit.* s. miracula. *& conturbauit eos.* quia *psal. 9.* multi per miracula conturbati fuerunt. i. de peccatis contriti: vt per discursum actuum apostolorum patet.

Et apparuerunt fontes aquarum, & 216 reuelata sunt fundamenta orbis terrarum. *23. q. 1. impudicas.*

Hic consequenter ostēdit, ex Christi incarnatione apertam esse scripturarum & prophetarum in- *Aqua. Scriptura.* telligentiam. Vbi primo notandum, ꝙ per fontes aquarum intelligit sacram scripturā: quia aquā vitæ *ra.* cōtinet. de quo fonte. d. Iesus Samaritanæ. Qui bibe- *Ioan. 4.* rit ex aqua quā ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Sed per orbem terrarum intellige ecclesiā fidelium de toto orbe cōgregatā: ad quā colligendā missus fuit Christus. Et cùm ite- *Hebræo.* rum introducit primogenitum in orbē terræ: dicit. 1. Et adorent eum, &c. Istius autem orbis fundamenta fuerunt antiqui prophetæ, quia omnia fidei & ecclesiæ mysteria in dictis ꝓphetarum, quāuis obscure, cōtinebātur. Ideo fidelibus ecclesiæ dicit apostolus. Superædificati estis super fundamenta apo- *Ephe. 2.* stolorū, & ꝓphetarum. Est ergo sensus iste, ꝙ virtute incarnationis Christi *apparuerunt fontes aquarum.* i. veritas scripturarum: q̄ priꝰ in prophetis erat obscura, & vmbraticè dicta, apparuit declarata. Quod aliis verbis ostendit subdens. *Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.* i. prophetæ & dicta ipsorum: q̄ *fundamē ta.* sunt fundamenta orbis, s. ecclesiæ: *reuelata sunt* & ꝙ *Apostolus.* Christum & eius prædicatores manifestata. Sic em dicitur. Et fundamenta eius reuelabo. Nónne fue- *Mich. 1.* runt fundamenta orbis reuelata, qñ Christus suis discipulis aperuit sensum, vt intelligerent scripturas? Et in huius ostensionē altaria, & pallæ coope- *Lucæ 24.* riuntur, quadrageſimali tēpore, qđ præcedit Christi passionem, sed in die passionis eius reuelantur, ad denotandum, ꝙ in Christi passione, prophetarum dicta, quæ ante obscura videbantur, omnia sunt reuelata. vnde dicit apostolus. Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum: spiritus enim scrutatur omnia, etiam profunda Dei. *1. Cor. 2.*

Ab increpatione tua, domine, ab in- 217 spiratione spiritus iræ tuæ.

Hic consequenter de prædictis ponit gratiarum actionem. Vbi nota, quòd per increpationem, & inspirationem accipit Christi prædicationem: quia per suam prædicationem increpabat peccantes, & inspirabat, vt timerent iram futurā. Hic ergo psa. in persona totius ecclesiæ cōuertit se ad ipsum Deū: *Increpatio.* cui cum gratiarum actione loquitur, d. O domine,

hæc

hæc omnia facta sunt, *ab increpatione tua.* s. tui clamā A tis: nisi pœnitentiā egeritis, moriemini. *Et ab inspiratione spiritus iræ tuæ.* s. per quem te peccantibus iratū ostendisti. Quod ideo dicit: quia per Christi increpationem conuersi sunt peccatores & peccata per-
psal. 79. ierūt in illis. psal. Ab increpatione vultus tui peribunt. Quid enim inerepauit Christus nisi peccata? vnde & psal. 9. Increpasti gentes, & periit impius.

218 Misit de summo, & accepit me, & as-
5. q. 5. non omnis. sumpsit me de aquis multis.

Hic agit cōsequenter de ecclesia fideliū per Chri B stum congregata. Et quatuor facit. Quia ostendit primo ꝙ congregata est per Christum cōgregatur. Secundo ꝙ purificatur: ibi. *Eripuit me.* Tertio quòd defen-
aqua. baptismus. satur: ibi. *Præuenerunt me.* Quarto quòd dilatatur: ibi. *Et eduxit me in latitudinem.* Quantum ad primum ostendit, qualiter ecclesia per Christum fuit cōgrega ta, s. per sacramenta nouę legis, quorum præcipuū, & ianua aliorum est baptismus: quod in aqua cele-
incarnatio. bratur. ꝙ quod quis de Christi ecclesia efficitur. Et quantum ad hoc dicit Dauid in persona totius ecclesiæ. *Misit de summo, & accepit me.* s. Deus pater misit filium suum de summo. i. de cœlo, vel de maiesta te diuinitatis, non tamē ꝙ dimitteret cœlum, vel di uinitatis maiestatem. quia verbum Dei cùm sit immensum, loco non continetur, sed omnia replet. *Et assumpsit me.* s. in sponsam sibi. Sic em promiserat an-
Oseæ 2. te Deus populo Gētili, & Iudaico. Sponsabo te mihi in sempiternum: & spōsabo te in iudicio iustitia & misericordia, & sponsabo te mihi in fidem. Consequenter modum ponit talis desponsationis. qui. s. fuit per aquā baptismi. d. *Assumpsit me de aquis multis.* i. de aquis baptismi. Quia. s. cùm quis assumitur de aqua baptismi: statim membrum sponsæ Christi. i. ecclesiæ efficitur. Et sic est sensus hic psal. ꝙ Deus ꝓ aquas baptismi ecclesiam suam sibi despōsauit. Vel aliter, per aquas multas intellige populos multos:
Apoc. 17. ex quib. Deus suam congregauit ecclesiam. Aquę, quas vidisti, gētes sunt. Dicat ergo ecclesia de Christo. *Assumpsit me de aquis multis.* i. vocauit me de gentibus, & de multitudine populorum.

219 Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab iis, qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

Hic consequenter ostēdit ꝙ ecclesia per Christū purificatur, & à peccatis purgatur. Vbi notandū ꝙ
amicus. Inimicus Peccatū. inimicus dicitur ab in & amicus. quia contrario mo do se habet quā amicus: amicus aūt dr ab hamo, ꝙ est catena. s. charitatis, & vnio. Et ideo quanto quis nos priuat catena charitatis, & amore, maior dicitur inimicus. Cùm igitur vitia nos maximè amore vero priuent, & dissoluant à Deo, ideo per inimicos maxime intelliguntur. Vnde ait gl. *Eripuit me de inimicis meis fortissimis.* i. de vitiis, quæ dicuntur inimici fortissimi, quia super omnes nocent. isti sunt inimici interiores, alij sūt inimici exteriores. s. homines, qui tamen nō sunt fortes vt primi. quia isti odire, & E persequi possunt: sed mentem non possunt violenter superare. Ideo debiles inimici dicuntur: quia su-
Greg. 21. mor. c. 7. perare non possunt, nisi volentē. Sed, cùm eis cōsentitur, tunc confortantur, & inualescunt. vnde Greg. d. Neque enim culpa ad opus ꝓdire permittitur: si intus, vbi nascitur, extinguatur. Si autem tentationi in corde nascenti non resistitur, hāc eadē, qua nutritur, mora roboratur, & exiens foras in operib. vincī vix prævalet: quia ipsam intus mēbrorum domi- A nā mentē captiuā tenet. Isti ergo inimici tā interiores quàm exteriores ante Christi incarnationē, supra humanum genus dicuntur cōfortati, qa Deus, q̄ est mentis fortitudo, ignorabatur. Et de omnib. his ecclesiam suam eripuit dñs, peccata remittens, dæmones ligans: & homines, s. tyrannos & persecutores ecclesiæ conuertens ad fidem.

Præuenerunt me in die afflictionis 220 meæ, & factus est dominus protector meus.

Hic consequenter ostendit, ꝙ ecclesia à Deo defensatur. Vbi nota, ꝙ dies afflictionis vocatur tēpus primitiuæ ecclesiæ: quando ipsam persequebantur tam Iudæi, quàm Gētiles, vt nomē, & fidem Christi *Actu. 12.* delerent. sicut qñ Herodes rex misit manus, vt affli *aduersitas.* geret quosdam de ecclesia. Quādo Nero occidit pe *afflictio* trum, & Paulum. Æthiopes Mathæum. Indi Bartho *præueni-* lomeum. vñ tunc ecclesia dicere poterat illud Iob. re. Possident me dies afflictionis. In die ergo afflictio- *Iob. 30.* nis præuēta fuit ecclesia. s. in principio, antequā esset aucta, & fortificata. vel *præuenerunt.* i. prævalue runt ad affligendam, & perimēdam vitam ecclesiæ temporalē. Et tunc ecclesia orās dicebat illud Thre. 2. Vide, domine, afflictionem meam, qm̄ erectus est inimicus. Sed tamen in tanta afflictione ecclesia nō defecit: quinimo quanto magis affligebatur, tanto ampliꝰ Christi fides multiplicabatur. Quod fuit figuratum in filiis Israel, de quib. dicitur. ꝙ quanto *Exo. 3.* magis affligebantur, amplius crescebant & multiplicabantur. Sic fuit de primitiua ecclesia, & huius causa fuit: qa Deus protegebat ecclesiam. propter quod subdit, *Et factus est dominus protector meus.* protexit enim ecclesiam, quādo ipsam multiplicauit, & inimicos, & persecutores fecit defensores, & amicos. Et hoc est, quod tunc orabat ecclesia. d. protege me à facie impiorum: qui me afflixerunt. *psalſ. 16.*

Et eduxit me in latitudinem: saluum 221 me fecit, quoniam voluit me.

Hic cōsequenter ostendit, ꝙ ecclesia p Christū *aduersitas.* dilatatur, & crescit. Vt em statim dictū est: ecclesia *Ecclesia.* per psecutiones, & aduersitates multiplicabatur. Et *Dilatatio.* hoc nō solum numero: sed & merito p aduersa dilatatur charitas: sicut per ignē aurum purificatur. vñ per sequitiā malorū, charitas iustorū magis excrescit. Et hoc est, qđ dr. In tribulatiōe dilatasti mihi. Quia *psal. 4.* dū crescit tribulatio carnis, mens p charitatem dilatatur, iuxta illud psal. 93. Secundū multitudinē dolorū meorū in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animā meā. Vñ quia in psecutionibus ecclesia nō succubuit, sed magis creuit, ideo Deo dicit psal. 9. Dilatasti gressus meos subtus me: & nō sunt infirmata vestigia mea. Et. saluā eā fecit. Vñ subdit, *saluū me fecit quoniam voluit me.* Et hic notatur mera Christi gratia. qa *Quoniā voluit me*, saluū me fecit: nō qa volui eū. Quia hic ait Psal. *Saluū me fecit: quoniā vo- Voluntas Dei.* luit me.* p hoc ostendens, ꝙ illi saluātur, quos volun- *Quæstio.* tas Dei vult saluare. Quæro vtrū Dei voluntas sem E per impleatur. Et arguo ꝙ nō: qa vt dicitur. 1. Tim. *1. Tom. 2.* 2. Vult omnes homines saluos fieri, &c. non tamen omnes saluātur. Secundo quia Iudæos voluit Deus in fide ecclesiæ cōgregare, ipso d. Quoties volui cōgregare filios tuos, quēadmodū, &c. & noluisti. Ad oppositū. qa volūtati eius nullus resistere potest. Et Psal. voluntatem Dei efficacem esse ostēdit. d. *Saluū me fecit: quoniam voluit me.* Responsio, quòd quamuis voluntas Dei sit idem, ꝙ ipse Deus: & p cōsequens

pluri

Universidad de Deusto
Biblioteca

plurificari non possit: tamē fm quosdam respectus ad extra, in scriptura dicitur esse multiplex: vñ psal. ait. Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Est enim voluntas signi, & voluntas beneplaciti. Dicitur enim voluntas signi, illa, quæ homini per aliqua signa demōstratur, sicut præceptū, prohibitio, ꝓmissio, &c. Dicitur voluntas beneplaciti illa eius voluntas æterna, & omnipotens: cui nihil resistere potest. Et tunc pono duas conclusiones. Prima ꝙ voluntas signi non semper impletur. patet, quia multotiens eius præcepta & prohibitiones violantur. Dico secundo quòd voluntas beneplaciti semper impletur, etiam per malam voluntatem hominis. vt ostendit Greg. per multa exempla. Ad primum argumentum dico vt in gl. ibidem. Ad secundum vt in gl. ibidem.

Greg lib 6. mor. c. 11.

222 **Et retribuet mihi dominus secundū iustitiam meam: & secundum puritatē manuum mearum retribuet mihi.**

3. q. 3 sex differentiæ.

Hæc est sexta pars principalis, in qua ponitur finalis omnium iusta retributio. Et duo facit; quia primo ostendit iustā retributionem bonorum; secundo malorum: ibi. *Et cum electo electus eris.* Circa primum duo facit. quia primo ostēdit bonorū retributionem in præsenti. Secundo in futuro: ibi. *Et retribuet mihi dominus.* Quantū ad primum nota, ꝙ bona opera retributione digna, duo debent habere. s. bonitatem iustitiæ, & stabilitatem perseuerantiæ. Secundum ibi, *Et ero immaculatus.* Quātum ad primū dicit. *Et retribuet mihi dominus*, &c. Vbi notandum, ꝙ hic accipit iustitia, prout est virtus vniuersalis stans pro omni merito. Omnia autē merita nostra à duabus causis procedunt. s. à diuina gratia, & à libero nostro arbitrio. Quia nec gratia sine voluntate, nec volūtas sine gratia apud Deum mereri potest, quō ad meritum vitæ æternæ. Et per consequens omnis iustitia, i. omnia merita & sunt Dei, inquantū. s. procedunt à diuina gratia, & sunt nostra, inquantū procedunt à nostra voluntate. vt diffuse ostendit Magister. lib. 2. d. 15. Nō ergo psumptioni est imputandū, si iste iustitiā, quā habet, dicit suam, loquens in psonam membrorum corporis Christi. Dicit etiā ipsam esse Dei, qñ dicit. *retribuet mihi.* Retribuere em̄ idem est, quod iterum tribuere siue dare: per hoc em̄ notat, ꝙ prius Deus iustitiam dedit nobis, & postea iterum retribuit: qñ pro merito priori ipsam iustitiā dilatat. Itē notandum, ꝙ duplex est iustitia, siue meritum. s. bonę voluntatis, & bonæ operationis. Iustitiā voluntatis notat, cùm dicit. *Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam.* i. secundum bonā voluntatem: quod facit. qñ bona volūtas crescit p gratiam. Iustitiā verò exteriorē notans dicit. *Et secūdū puritatem manuum mearum, &c.* Notandū ergo, ꝙ ad pfectionē meritorū, vel iustitię nullus subitò, sed p incremēta tēporū ꝓficit. sic ꝙ virtutes in nobis paulatim crescunt bono Dei, donec ad pfectum deducā tur: & istud crescere hic dr̄ retribuere. Vñ hoc ostēdit Greg. ex verbis Christi dicētis. Terra vltro fructificat, primū herbā, deinde spicā, deinde plenū frumentū in spica. Ecce veritatis voce p qualitates frugū, distincta sunt incremēta meritorū. Ait em̄ primū herbā, deinde spicā &c. An nō herba tūc adhuc fuerat Petrus, cùm ancillæ ab ore subito vnius flatu sermonis inflex⁹ est? iā qdē p deuotionē viridis: sed ad huc pinfirmitatē tener. Plenū vero frumētū in spica inuentus est: qñ psequentib. principib. resistebat, dicēs. Obedire oportet Deo magis q̄ hoībus. Plenū

Meritū. iustitia. Perseuerantia.

Greg. 22. mor. c. 20 virtus Marc. 4. Crescere.

Actuū. 5.

A frumētum in uētus est, qñ in tritura psecutionis tot verba ptulit: & nequaq̄ palearū more imminutus est, sed granū ītegrū pmansit. Nemo ergo quē licet proximū, cū adhuc herbā videt, de frumēto desperet. Ab herbarū qppe foliis, q̄ huc illucque molliter defluunt, surgētia frugum grana sollidantur. Et pōt hoc in particularibus virtutibus demonstrari. Retribuitur em̄ hoī, qñ fm iustitiā fides accepta augetur à Deo: plerūq; em̄ in exordiis suis fides & nota, & solidaiā habetur: & tñ adhuc de eius fiducia sub dubitatiōe trepidatur: pars nāq, ei⁹ ptius accipitur, vt in nobis postmodū pfecta cōpleatur. Si em̄ certo gradu in credētis mente nō ꝓficeret: requisitus in euangelio pater sanādi pueri nō dixisset Credo, dñe, adiuua incredulitatē meā. Ad hoc ergo ascendebat ad fidē, q̄ iā perceperat, q vno codēq; tpe clamabat ēt se credere: & adhuc ex incredulitate dubitare. Hinc est ēt ꝙ redenptori nostro à discipulis suis dr̄. Auge nobis fidē: vt q̄ iā accepta p nūciū fuerat: quasi p augmēta graduū ad pfectionē veniret. Et cōsimiliter de aliis virtutibus exēplificari p̄t. Ad ꝓpositū, *retribuit Deus homini secundū iustitiā: vel secundū puritatē manus* qñ virtus per ipsum data homini, crescit in ipso & augmentatur. Sic em̄ virtus meretur augeri, vt aucta mereatur pfici: vt dicit Magister. d. 25. se cūdi. Vñ causam talis retributionis adiungit, dicēs.

Fides.

Quia custodiui vias domini: nec impiè gessi à Deo meo. 223

Hic redditur rō talis retributionis & augmētatio nis iustitiæ. Sicut em̄ diuturnitas peccati peccatum cōtinue aggrauat. extra de cōsue. cū tanto. sic & cō formiter diuturnitas seruatæ iustitiæ, ipsam iustitiā augmentat. Vnde si q̄ratur: quare retribuit tibi fm iustitiātuā. Rnder. *Quia custodiui vias domini.* i. pcepta, quę viæ vocātur: q̄a nos ducunt ad Deū iuxta illud psal. Viā mandatorū tuorū cucurri. *nec impie gessi à Deo meo.* Vbi nota, quòd differt secundū Cathol. gero geris à porto portas. quia gerim⁹ nostra, q̄ in nobis sunt, sed portamus extrinseca, q̄ nobis imposita sūt. Ille ergo impie gerit, qui bona intrinseca à Deo sibi data, impiè ptractat, vt q voluntatē sibi à Deo datā: contra Deum erit, q cognitionem à Deo adeptus, ad mundū solùm aspicit, qui gratiam sibi datā negligit. Et qa omnis talis est Deo ingratus, mortaliter peccat: & separatur à Deo. Econtra autem ille pie gerit, qui talia bona sibi data dirigit in Deū. Dicit ergo psal. in psona membrorum corporis Christi. Ideo mihi retribuet &c. *Quia custodiui vias dñi.* s. eius pcepta, vel vias dñi, de quibus in psal. Vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas. vel vias dñi misericordia, & veritas. vel vias domini. q̄ sūt humilitas in ꝓsperis, & patiētia in aduersis. de qbus psa. Ego custodiui vias duras, *nec impie gessi à Deo meo.* sup ple quo à Deo recederē. Et aduerte, ꝙ ad custodiam viarum Dei maxime nos inducit assidua cōsideratio diuinorum iudiciorum. Qui cm̄ mēte considerat diuina iudicia. s. qualiter malos dānat & beatificat bonos, qualiter per aduersa bonos purgat, nein futuro puniātur, per prospera hic malos ꝓmiat, vt ī futuro dānētur: talis em̄ nūq̄ à voluntate Dei discederet. Et hoc est qđ dicit hic psal. *Custodiui vias domini.* Et quare? q̄a semper iudicia Dei cōsideraui. vnde rō est. *Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo.* Et iō iustitias eius, i. mādata eius. q̄ hominē iustificāt, nō repuli à me. Cōsideratio. n. iudiciorū Dei diuinū timorē inducit in nobis. iuxta illud psal. A iudiciis. n. tuis timui. Timor autē dñi omne peccatū expellit. Sed forte. d. Iudicia diuina sunt semper cogitanda.

Via

Nostrum

Psal. 118. Gerere. Portare.

Præceptum

Psal. 24.

Psal. 16

Iudicium

Psal. 118. Eccle 1.

Sed

Quæstio. Occultū. Greg. lib. 5 c. 1.

Sed quod est magis occultū, vel timendū: an dum bona bonis eueniunt, & mala malis: an dum bona malis, mala bonis occurrūt? Ad hoc rñdet Greg. ꝙ magis ante oculos mentis debemus ponere ne peccemus iudicia illa, quibus bonis bene, & malis male contingunt. vnde sic ait. Cùm valde occulta sint diuina iudicia. Cur in hac vita nonnunq̄ bonis male sit, & malis bene? Tunc occultiora sunt cùm bonis hic bene est, & malis male. Nā cùm bonis male est, & malis bene, hoc fortassē deprehenditur: quia & boni, si qua deliquerunt, hic mala recipiunt, vt ab æterna dānatione plenius liberentur. Et mali bona, quæ pro hac vita faciunt, hic inuenīūt, vt ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Vnde & ardenti in inferno diuiti dicitur. Memēto, fili: quia recepisti bona in vita tua: & Lazarus similiter mala. At cùm bonis bene est: & malis male, incertū valde fit: vtrum bene idcirco bona accipiant: vt pronocati ad melius crescant: an iusto, latentiq; iudicio hic suorum operum remunerationem recipiant: vt à præmiis vitæ sequentis inanescant, & vtrū malos idcirco aduersa feriāt: vt ab æternis suppliciis corrigentia defendāt: an hic eorū pœna incipiat vt qñq; cōplenda eos ad vltima gehennæ tormenta perducat. Quia ergo inter diuina iudicia grauis incertitudinis sūæ caligine humana mens premitur, Sancti viri, cùm sibi supperere prospera huius mundi cōspiciunt: pauida suspicione turbātur. Timent enim ne hic laborum suorum fructus percipiant. Timent etiā ne diuina iustitia latens in eis, vulnus aspiciat: & exterioribus eos muneribus cumulās, ab intimis repellat, &c. Quis enim talia iudicia oculis suis ꝓponendo ad peccandū labatur? Certè nullus. Recte ergo ostendēs hic psal. qualiter & quare custodiuit vias dñi, subdit. *Quia omnia iudicia eius in cōspectu meo*, &c. Et ideo iustitias eius non repuli à mē. Iustitias enim domini à se repellunt: qui sub sarcina eorum deficiētes, reuertuntur ad vomitū. vel qui fragilitate carnis superati, dimittūt quod inceperant. Sed qui iudicia domini in corde suo meditantur: reuertuntur ad dominum. & à malo recedunt. Et hoc est, quod dicitur. Reuertere ad dominum, & auertere ab iniustitia. Et quis sit modus subdit. d. Recognosce iustitias, & iudicia domini.

Ezech. 17.

224 **Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea.**

Hic consequenter ostendit, ꝙ opera nostra debent habere stabilitatē perseuerantiæ. Quid enim currenti ad brauiū, si omnes alios præcedat: sed in fine deficiat? Ideo psa. in persona membrorū corporis Christi ostēdens pseuerantiā in meritis esse necessariā: ait. *Et ero immaculatus, &* c. q. d. Dixi superius ꝙ de præterito, custodiui vias domini: nunc autē dico, ꝙ perseuerabo. quia *ero immaculatus cum eo.* s. cū ipso Deo, adhærens sibi. *Et obseruabo me ab iniquitate mea.* Vbi nota, ꝙ iniquitas hic dicitur peccatum originale: quod est fomes, & seminarium cæterorum malorum, & peccatorū si non resistatur ei. Ecce enim in iniquitatib. cōceptus sū, &c. Isto nāq; vitio cuncta cogitatio hominis prona est ad malū. Ideo opus est homini magna, & diligēs custodia: p quam ab illa iniquitate, vel cōcupiscentia se obseruet. Et obseruare em̄ qñque idē est, quod adimplere. Obserua vt custodias mandatum Dei tui. Quādoque idem est, quod infidiari. Obseruabant scribę, & pharisæi si sabbato curaret. Quādoque idem est, quod vndique sibi cauere vel se ipsum ab hoste cauere. Ianitores per portas singulas obseruabant. Et sic accipitur hic. *Obseruabo me &* c. quasi per portas singulas seruum obseruabo, ne peccatum originale ad actuale peccatum me perducat.

Iniquitas Originale peccatū.

Obseruare. 3. Regum. 2. Luc. 6. 2. Para. 25.

Et retribuet mihi dominus secundū iustitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius. 225

Hic consequenter ostendit iustam bonorum retributionem in futuro. vbi. s. pro meritis redduntur præmia. Superius enim loquutus est de retributione, q̄ fit in pręsenti, quādo. s. pro virtute virtus augetur. Hic agit de futuro: vbi pro virtute præmiū datur. d. *Et retribuet mihi dominus secundum iustitiā meā &* *Consequens* *secundum puritatē manuū mearum in conspectu oculorum eius.* Quod ideo dicit. Quia in conspectu oculorum hominis multotiens apparet iustitia: quæ nō est iustitia, neque puritas, sicut est hypocritarum iustitia, & puritas, & pro tali nō redditur in futuro præmiū sed supplicium. Sed illa vera est puritas, & iustitia, quæ in conspectu Dei est puritas, vel iustitia. Et isto modo ly *in conspectu eius* declarat iustitiam, & puritatē. q. d. Illa sola est vera puritas, & iustitia, quæ in Dei conspectu est puritas, & iustitia: nō quæ in cōspectu hominum. Vel ly *in conspectu eius* pōt determinare ly *retribuet*. vt. s. determinet, quæ Deus iustis, & puris tetribuet: bona illa, cil. quæ sunt in cōspectu eius, non quæ in conspectu hominum. quia quæ videntur ab hominibus, solū tēporalia sunt: & talia nō retribuet Deus bonis in futuro. sed illa, quę sunt in cōspectu eius. s. Dei. s. bona æterna, quæ nō ab hominibus, sed à Deo videntur. Et ne reprehendatur, ꝙa dicit sibi in futurum retribui secundum iustitiā, & puritatē suā: quia omnia bona nostra sūt Dei, & nō nostra. Ideo cōsequenter talibus respondēs, ostendit, ꝙ iustitia, puritas & alia bona spiritualia non solum sunt Dei, sed etiam nostra. Dei quidem, quia ab ipsius gratia procedunt, nostra autem, quia à nostra voluntate libera. Vnde nunc se conuertens ad Deum, dicit.

Nostrum.

Cum sancto sanctus eris: & cum viro innocente innocens eris. 226

Quasi dicat. Sāctitas, & est nostra, & tua: nostra, quia à volūtate nostra: tua, quia à gratia tua. Vnde tu Deus *cū sancto sanctus eris*: quia tu sanctus es, & alios sanctificas. *Et cū innocente innocēs eris.* q̄a tu, q̄ es innocens: es cum innocēte sibi innocētiā præstans. Sic em̄ dicit dom⁹. Ego dñs qui sanctificabo vos. De retributione ergo præmiorum reddēda in futuro meritis, Et retribuet mihi dñs secundum iustitiā meam, &c. Vnde Greg. dicit. Quia in hac vita nobis est discretio operum: erit in alia proculdubio digni tatum discretio, vt quo hic alium superat: illic alius alium retributione transcendat. Sic enim dicit apostolus. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit in corpore, siue bonum, siue malū.

Sanctitas

Exo. 31

Greg. 4. mor.

2. Cor. 5.

Et cum electo electus eris: & cū peruerso peruerteris. 227

Hic consequenter ostendit retributionem malorum. Et loquitur ipsi Deo. Deus enim cum electo est electus. quia ille, qui eligitur à Deo per æternam prædestinationem, & gratiam: & ipse Deū sibi eligit. Eligit enim Deus iustos per suā gratiā, & prædestinationē. Elegit nos ante mūdi cōstitutio

Electio.

Eph. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutione:vt essemus sancti,& immaculati. Quod sic dicit secundum gl.Ne quis putet animas cum Deo fuisse æternas,& tunc aliquid meruisse: iuxta errorem illorũ,qui ante hæc visibilia dicunt fuisse animas:& ideo tunc fuisse electas.Sed hoc aperte ostẽdit falsum esse,d.Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti.Et isti tales sic electi etiã eligunt Deum.s.pro suo dño, & æterno præmio.sic enim dicitur.Elegi abiectus esse in domo Dei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum, sic & de Magdalena.Optimam partem elegit: quæ nõ auferetur ab ea in æternum.Veruntamen,quia electio,qua nos eligit Deus,est causa, quare nos cõsequenter eligimus Deum,ideo dicitur. Non vos me elegistis:sed ego elegi vos.Et hoc est,quod hic dicit. *Et cum electo.*s.à te: & *tu electus eris* ab illo.Et consimiliter. *Et cum peruerso peruerteris.* Peruerti enim dicitur Deus cum peruerso,quãdo ipsum sinit peruerti: & consequenter pœnis punit æternis. Vbi notat gl.q̃ duplex est Dei iudicium.s.occultum,quod nũc agitur, & manifestum, quod erit in futuro. Et sic Deus dupliciter retribuit,& bonis,& malis. Hic enim retribuit iustis, vt iustus iustificetur. i. vt eius iusticia crescat.malis autem, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc.Et sic cum sancto sanctus est: & cũ peruerso peruertitur.s.permissiue.Quod iusto iudicio Dei agitur,vt ostendit Greg.d.Nam quia omnipotens Deus tẽpus ad pœnitẽtiã indulget:quod tamẽ humana malicia ad vsum suę iniquitatis intorquet:nimirum iusto iudicio augeri culpa permittitur,vt ad feriendũ altius quãdoq; cumuletur. Hinc Dauid ait. Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorũ,vt non intrent in iusticiam tuam.Hinc voce angeli ad Ioannem dicitur.Qui in sordibus est,sordescat adhuc:Si ergo Deus cum peruerso peruerti dicitur,quando peruersum ad maiora peccata cadere sinit : vt in illis punitione clatior sua iustitia demonstretur.Vel aliter exponitur iste versus : vt sint verba psalmistæ loquentis nõ Deo,sed cõgregationi electorum,& reprobatorũ.Et primo cõgregationi electorum dicat.*Cum sancto sanctus eris.* i. tu quilibet electus,cum Christo sancto eris sanctus, & cũ innocẽte innocens eris.Similiter & cũ electo Christo eris electus, & cum peruerso. s. diabolo tu perueterteris.Et est argumentum à conuictu:quia ex cõuictu mores formantur. Sic & qui conuersatur in viis diaboli peruersi, cum ipso peruertitur. Sed ex forma meritorũ sequitur forma præmiorum. Ideo de vtrisque.s.de sanctis,& peruersis subdit, quid in futurum sunt recepturi. Quia boni recipiẽt gloriã: peruersi autem gehennam.Quod denotat,dicens.

227 Quoniam tu populum humilẽ saluum facies : & oculos superborum humiliabis.

Et hoc quo ad bonos. Quantum verò ad malos subdit.*Et oculos superborum humiliabis.* Et hæc illa regula,quam multis ponit Christus,d. Omnis,qui se humiliat,exaltabitur,& omnis,qui se exaltat, humiliabitur.Quantũ ergo ad primũ dicit. *Quoniam tu populum humilem saluum facies.* Docet enim natura,q̃ omnis in altũ ascendere volens,primo ipsum oportet humiliari.vt ostẽdit Isaac super illo verbo matt. 21. Ecce ascendimus Hierosolymã. d. Quisquis eũ ascẽdere cupit:prius humiliari,& descẽdere debet. Sic nempe aues vt se in altum suspendant,profundius omni corpore solo,vbi residẽt, se imprimũt.

Hominũ quoq; & ferarum eadem est ars naturę,siue natura artis, aut potius ars naturalis vt in sublime salire cupientes,humilius terræ quasi toto corpore subsidentes,incuruẽtur.Arduum est,quo ascẽdere molimur,arctũ foramẽ, quod penetrare conamur.ideo expeditos nos esse conuenit, & subtiles, &c.Et sic q̃tum ad hoc dicit.*Quantum tu populum humilem saluum facies.*Quantum vero ad malos subdit. *Et oculos superborum humiliabis.*Vbi nota,q̃ superbos maxime per oculos describit ex eo q̃ secundũ Gre. Superbia principaliter per oculos manifestatur.vñ ait.Quantum per mẽbrorũ ministerium deprehendi potest:prima superbiæ ostensio esse in oculis solet.Hinc etenim scriptum est. *Et oculos superborum humiliabis.*Quod duobus modis intelligi potest. s. *oculos superborum humiliabis.*i. deposita superbia ad virtutẽ humilitatis perduces sic.n.Lucia d.Spõsum,quẽ quasi leonem ferocem accepi:quasi agnum mãsuetum ad te &c.Vel *humiliabis*, depones per pœnæ afflictionem. sic d.psal. Humilians autem peccatores vsque ad terram.Et sic accipitur hic.

228 Quoniam tu illuminas lucernam meam domine : Deus meus illumina tenebras meas.

Hæc est septima pars principalis,in qua ponitur veritatis illustratio pro terroribus remouendis. Et quatuor facit:quia primo suorũ illuminationẽ petit.Secundo diaboli superationem:ibi.*Quoniam in te eripiar.*Tertiò mentis purificationem:ibi *Deus Deus impolluta via eius.*Quartò ponit Dei recognitionem: ibi.*Quoniam quis Deus.* Primò ergo petit suorũ illuminationem.Vbi notandum,q̃ omnes prædestinati dicuntur esse mẽbra Christi secundũ æternã prędestinationem:quãuis non omnes secundum præsentem iustitiam.Ex istis autem aliqui in præsentia Christi fuerunt illuminati,& charitate inflammati, vt sancti apostoli:aliqui non, sed postea erant illuminandi : de quibus dicebat Christus. Non pro eis tantũ rogo: sed etiam pro iis, qui per verbũ eorum credituri sunt in me.primos enim.i.apostolos lucernam vocat:quia illi lucebant per doctrinã, & ardebant per charitatem.sicut de Ioanne Baptista dicitur.Ille erat lucerna ardens,& lucens. sed secundos vocat tenebras suas,tenebras quidem : quia secundum præsentẽ iustitiã tenebris peccatorum obuoluti,s.suos : quia secundũ æternam Dei præscientiã electi sunt,& prædestinati.Et hoc est,quod hic orat Christus.d.O dñe,qui es Deus meus,*tu illuminas lucernam meam.*i. apostolos meos,& alios primitiuos prædicatores.qui ideo lucerna dicuntur, q̃a in illis fuit lux.& cognitio veritatis, qua illuminauerũt alios.*Et quoniã tu illuminas lucernã meã.*i.p̃dicatores: ẽt te rogo, *illumina tenebras meas.*s.p eos prædicatores.

229 Quoniam in te eripiar à tentatione: & in Deo meo transgrediar murum.

Hic Christus vt homo petit hostis superationem. Præuidebat enim se cum diabolo pugnaturum,& ab ipso tentandum.ideo orat patrem,vt patris virtute ipsum superet. d. *Quoniam in te eripiar &c.*q.d.ideo oro,quoniam nõ à me,sed in te eripiar à tentatione diaboli,vbi dat nobis exemplum:vt in omni tentatione ad Dei adiutorium postulandum per orationẽ recurramus,& statim ex gaudio mutat personam loquentis. quia in persona suorum nunc loquitur. d. *Et in Deo meo transgrediar murum.* Murũ.n.vocat obstaculũ peccatorũ:q̃ nos à Deo separat

parat, & desiungit ne ad ipsum possimus accedere. Sic.n. murum pro iniquitate accipit Propheta .d. Erit vobis iniquitas hæc in muro excelso. Et notaq̃ non dicit dirimã murũ:sed *transgrediar murum.* Quia dirimere penitus murum peccatorum non potest homo mortalis:sed gratia Dei transit murum,i.obstaculum peccatorum.

230 Deus meus,impolluta via eius:eloquia Domini igne examinata : protector est omnium sperantium in se.

Hic cõsequenter petit mẽtis purificationẽ. Vbi sciendũ,q̃ Christus cũ sit via, veritas,& vita,tñ duplicem viã impollutam dr̃ habere.viã,qua venit ad nos,& viã,qua vadimus ad eum. Via,qua venit ad nos,fuit gloriosa virgo Maria,q̃ impolluta dr̃ omni carens immundicia actuali,vel originali. Et de hac dicitur.Deus,in mari via tua. Quid.n.mare significat nisi Mariã?Quia sicut mare sordes non retinet, sic & Maria ab omni sorde fuit aliena. Via aũt,qua vadimus ad eũ,est mandatorum eius obseruatio:q̃ impolluta dr̃.qa nihil cõtra mores continent eius præcepta:sed oẽm detestantur immundiciam. Psal. 118.viã mãdatorũ tuorũ cucurri.per hoc.n.petit mẽtis puritatem.q.d.Si via,qua Christus ad nos venit est impolluta,si via,qua vadimus ad Deum,est impolluta,sequitur q̃ oportet me esse impollutum,si ipsum ad me venire cupio : & me ad ipsum accedere.Vis ergo Christum ad te venire ? Accede ad Mariam,quæ est via vitæ, per quã ad nos venit. ipso d. Ecce ego do corã vobis viam vitæ.Vis tu ad Deum accedere?serua mãdata:quæ sunt viæ rectæ. Osex. 14.Rectæ vię Dñi : iusti ambulant in eis.Et q̃ ista via præceptorũ Dei sit impolluta subdit. Eloquia Dñi igne examinata.q.d. Sicut aurum igne examinatum,rubigine caret:sic *eloquia Domini.*i. præcepta sunt munda.Sic.n. superius dictũ fuit. Eloquia Dñi eloquia casta:igne examinata. Et,si forte quis diceret,præcepta Dei sunt grauia , & difficilia,propter quod ipse ait. Arcta est via, quæ ducit ad vitã,& iõ timeo non posse per illã incedere. Statim dubium remouet.d. Noli timere , *quia protector est omnium sperantium in se.*Illos.n. protegit:qui non in se ipsis,sed solũ sperãt in illo.Et dicit oĩm:quia nullus ab eius protectione excipitur,nisi qui sperare in illo nõ vult.

231 Quoniã quis Deus pter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?

Hic consequenter ex p̃dictis in persona totius Ecclesiæ recognoscit Deum:vt merito oẽs inducat ad obediendum diuinis præceptis. Vñ nota, quòd Christum vocat dñm,& Deum:vocat dñm.d. *Quoniã quis Deus præter Dominũ?* q.d.nullus. Si ergo ipse verus est dñs : ei merito obedire debemus in vita p̃senti ps.2. Seruite dño in timore. Secundo vocat ipsum Deum. d. *Aut quis Deus præter Deum nostrum?* quasi dicat,nullus.Si ergo verus Deus est:ab illo solo beatitudinem sperare debemus in futuro. Hæc est vita æterna:vt cognoscant te solum Deum,&c. Et vide magnam differentiam inter dñm,& Deum. Nam Deus est nomen essentiale. Dñs autẽ nomen temporale. vt Deus semper fuit Deus :non autem semper fuit Dominus. quia Dominus relatiue refertur ad seruum : & ideo cùm relatiua sint simul, sicut Deus ab æterno seruũ non habuit,ita nec Dominus fuit. Et ex hoc insurgit dubium. Quod nomen est maioris venerationis, an Deus, an Dominus.

Deus meus impolluta via eius eloquia Domini igne examinata protector est omnium sperantium in se.

Hæc est octaua pars principalis, in qua ponitur per Christum Ecclesiæ data fortitudo contra omnia nobis aduersantia.Et quia fortitudo contra hostes est duplex.s.ad resistendum,& ad inuadendum, ideo hic primò ostendit per Christum datam fortitudinem ad resistendum. Secundo ad persequendũ ibi.*Persequar inimicos meos.* Quantum ad primum nota , quòd multa nos fortes faciunt ad resistendum hostibus nostris : quæ hic ostendit Ecclesiæ à Christo collata. s. mentis innocentia in principio. operis constantia:ibi. *Qui docet manus meas.* aduersitatis tolerantia: ibi. *Et disciplina tua.* Quantum ergo ad primum dicit.*Deus qui præcinxit me ,&c.*Vbi nota q̃ quamuis Grammatici differentiam faciant inter accingere,& præcingere,& succingere:quia accingimur bellaturi. ps. Accingere gladio tuo &c. præcingimur ministraturi. Præcinget se, & faciet illos discumbere:& transiens ministrabit illis. Succingimur ituri.Simon Petrus cùm audisset , quia Dominus est: tunica succinxit se:& misit se in mare vt.s. veniret ad Iesum. Tamen sacra scriptura indifferenter vnum accipit pro alio. Sed tamẽ cõmunius accipitur præcingere pro castitatis obseruantia.Vnde super illo verbo Lucæ. Sint lumbi vestri præcincti &c.ait Greg.Lumbos enim præcingimus , cùm luxuriam per carnis continentiam coarctamus , &c. Quid ergo significat aliquẽ præcinctum esse : nisi mundiciam carnis habere?Hæc enim virtus mirabiliter resistit hostibus nostris spiritualibus.Ecclesia ergo se fortem ostendens ad resistendum diabolo , dicit *Deus, qui præcinxit me virtute.*s.castitatis , & munditiæ. & quòd de virtute castitatis loquatur subdit.d *Et posuit immaculatam viam meam.*Et notaq̃ præcingi debemus triplici zona.i . triplici virtute,per triplicem zonam in scriptura significatã. prima est zona aurea,quæ præcingit pectus. Et ista est mundicia mentalis puritatis. De qua dicitur Apoc. 1. Quòd Ioannes vidit similem filio hominis vestitum podere , & præcinctum ad mamillas zona aurea.Secunda est zona linea : quæ præcingit ventrẽ. Hæc est temperantia contra superfluas comessationes.de qua dicitur Ioan.13. quòd Iesus surgit à cœna: & cùm accepisset linteum , præcinxit se &c. vide temperantiam : quia surgit à cœna. Tertia est zona pellicea , q̃ præcingit lumbos. Et hæc est moria nostræ mortalitatis , quæ ponitur ad lumbos contra noxias carnis delectationes. Et hac præcinctus erat Elias. 3. Regum. & Ioannes Baptista habebat zonam pelliceã circa lumbos suos. Quarta est zona funea.& hæc præcingit renes.Et hæc est pœnitentia tigidæ asperitatis.de qua dicitur. præcingit fune renes eorum.Ista ergo multiplici virtute Deus suos fideles præcingit:dum puritatem carnis,& mentis contra hostis versutias tribuit. Et nota quòd merito ista puritas siue castitas,hic virtus dicitur. quia dicit. *Præcinxit me virtute.* quia sine illa nulla alia virtus existit. vt ostendit Greg.d. Nulla enim bona sunt cętera:si occulti iudicis oculis testimonio non approbantur castitatis. Omnes quippe virtutes in conspectu conditoris vicaria ope se subleuant , & quia vna virtus sine alia vel nulla est omnino,vel minima:nisi vicissim sua coniunctione fulciantur. Si enim vel castitatẽ humilitas deseret, vel humilitatem castitas relinquat:apud amatorem humilitatis , & mundiciæ prodesse quid potest ,vel

Universidad de Deusto Biblioteca

superba castitas,vel humilitas iniquinata? Sic ergo Ecclesia dicat de Christo: *præcinxit me virtute*.s.castitatis:& rationem subdit, quia *posuit immaculatam viam meam*. vnde de Ecclesia dicitur. Christus dilexit Ecclesiam,& tradidit semetipsum pro illa, vt sanctificaret eam:vt sit sancta,&immaculata.

Ephes.5.

233 *De pæ.di 6.quæris.*

Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorũ:& super excelsa statuens me.

montes excelsi ceruis.

Hic ostenditur in quo vera virtus consistat mũdiciæ.s. in abdicatione temporalium, & supernorum amore. Vbi notandum, ꝙ secundum naturales, ceruus cùm sit agilis naturę despiciens bassa, siue valles semper tẽdit ad superiora:& omnia impedientia ascẽsum suum,faciliter saltando trãsgreditur. Et ideo Psal.nunc volẽs ostendere in quo B vera mundicia nostra consistit: similitudinem cerui adducit.d. *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum.* vbi per pedes intellige mentis affectiones, quibus totus homo interior gestatur. Vnde istum passum exponit glo.d.*Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum*.i. amorem meum,quo vado ad eum, *tanquam ceruorum*.i.ad transeunda spinosa,& vmbrosa implicamenta sæculi. *Et super excelsa statuẽs me*.s.in cœlestibus fixit cordis mei intentionem. In primo ergo nota despectionem terrenorum. In secundo verò amorem supernorum. Ad istum intellectum hunc versiculũ exponit Gre.d.*Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum,&c.* Ceruus enim cùm montium iuga cõscendit:quæcũq; se aspera obiiciunt,quæcũq; sentibus illigata dato saltu transgreditur,& absque C vllo cursus sui obstaculo in sublimia eleuatur. Ita etiam electorum mentes, quæcunque sibi in hoc mundo obsistere, atque obuiare conspiciunt, contẽplationis saltu transcendunt,& more ceruorum despectis terrenorum sentibus,in superna se euehũt, dicentes cum Psal. *Qui perfecit pedes meos tãquam ceruorum:& super excelsa statuens me.*

Ceruus. Iustus. — *Greg.26 mor.c.10.*

234

Qui docet manus meas ad prælium,& posuisti vt arcum æreum brachia mea.

Bellum. Diabolus

Hic ponit secundum,quod nos facit fortes contra mundum, & diabolum. quod est constantia D mentis. Vbi notandum, quòd in præsenti vita semper sumus in continuo bello cum carne, mũdo,& diabolo,quia mundus allicit,caro inficit:sed diabolus decipit. Sed contra istos hostes pugnare docemur:dum singulis ipsorum iaculis virtutibus oppositis armamur.vt ostendit Greg.d.Sancti.n. viri,quia contra multiformem aduersarium se pugnare considerant:semetipsos in certamine multipliciter armant. Habent enim contra famem diuini verbi pabulum,contra belli gladium,continentię scutum,cõtra flagellum linguæ,protectionẽ patientiæ,cõtra exterioris calamitatis, dãna interni amoris adiutorium. Vnde miro modo agitur vt quo eos hostis callidus numerosius tentat, eo circumspecti Dei milites virtutibus ditiores fiant. Si autem vis videre modum,quo nos docet cõtra spirituales hostes pugnare: hoc figuraliter ponitur Iud.7.vbi dicitur. quod cũ Gedeon princeps populi Iudęorũ à Madianitis opprimeretur,& eis vellet resistere:decem millia viros congregauit. Cui dixit. Dominus:Multus est populus,nec tradetur Madiã in manu eius: ne forte glorietur Israel, & dicat. Meis viribus liberatus sum. Præcepit ergo dominus,vt milites ad pugnã ducendos sic probaret.s.vt

Greg.li.7 mor.c.19.

A oẽs ad aquã potandum duceret, & illos qui flexis genibus aquam biberent.s.ponendo os ad aquam, repudiaret. Illos autẽ,qui genua flectere non dedignarentur, sed manu aquam ad os proiectã biberent:illos eligeret. Sic ergo factũ est,ꝙ de decẽ milibus solũ trecenti inuẽti fuerunt, qui aquã manu, & lingua biberent:& hos elegit ad pugnam. quos sic armauit. Nã quilibet eorum habebat lagenam vacuam in manu,& lumen intra lagenã absconditum,& in alia manu tubã. Et dixit eis. Quod videritis me facere:& vos facite. Cùm autẽ appropinquarent ad castra Madian,omnes simul lagenas fregerunt & tubis insonuerunt:& lampadibus lucẽtibus taliter hostes subito terruerunt, ꝙ omnes sunt in fugam conuersi. Ad propositum Gedeon significat Christum. Nam,vt ait Greg.istam figuram exponendo lib.30.moral.cap.32.Gedeon interpretatur circumiens in vtero. Et Dominus noster quãuis per maiestatis potẽtiam omnia complectatur, tamen per dispensationis gratiam intra vterũ virginis venit. Quis est ergo iste circumiens in vtero: nisi omnipotens Deus:qui sua dispẽsatione nos redimens, diuinitate cuncta complectens,& humanitatem intra vterum virginis sumens: in quo vtero & incarnatus fuit,& clausus nõ fuit? qui quamuis in vtero esset per humanitatẽ:per diuinitatẽtamen extra vterũ existens,omnia complectitur,& circundat. Quid autem Madianitæ figurant,nisi hostes animarũ.s.dæmones & vitia. Nam Madiã interpretatur iniquus,aut contradicens. Quid aqua, qua suos milites probat Christus,nisi pœnitẽtia designatur, quæ animas lauat? vt scriptura sacra intelligitur. Quã aquã aliqui solo ore bibunt:& manũ apponere nolunt:qui multa s.de pœnitentia, vel de præceptis diuinis loquuntur:sed nihil manibus tangunt, dicunt enim & non faciunt. Quinimo tales ad istã aquã genua flectere vidẽtur: si eorũ verba attẽdas, sed ad faciendum,quod dicunt,manũ apponere nolunt. Et omnes tales tãquã indigni milites, & inhabiles Christus recusat. Sed illos,qui cum manu primo aquã accipiunt:deinde lingua ipsam lambunt: i.qui aquã pœnitentiæ,vel scripturæ primo operibus adimplent,& postea lingua bibũt,qui.s. ipsam aliis prædicant:exemplo Christi,qui cœpit facere & docere. Act.1. Istos inquã tales vt idoneos milites ad pugnandũ eligit Christus. Sed attende: tales milites, vt hostes superent, quibus armis muniri debent.audi quod sequitur, Debent portare lagenas vacuas. Lagena enim vas terreum est,&fragile, & significat corpora nostra, q̃ de terra sunt, & fragilia,quæ lagenæ debent esse vacuæ per ieiunium, s.& abstinentiã ciborũ. sed intus lampades debent habere.s.virtutibus,quibus mens illuminatur,abũdare. Debent & tubas habere in manibus.i. orationem ad Deũ cum manibus,&operibus mundis. Isti ergo milites sic armati,dum appropinquant hosti- E bus.s.tentantur à diabolo,carne,vel mundo, lagenas debent frangere.i.de corporibus non curare. quinimo si expediat:ante permittere corpora interimere quã illis cõsentire. debent etiã tunc lumen, quod intus latebat,ostẽdere.i.per suã constantiam aliis exẽpla dare virtutũ. sed ne confidant in seipsis dæmones superare,sed in Deo,tunc tubis clangere debent.i.in oratione clamare ad Deũ. Et statim hostes cõfusi recedẽt,& superati. Sic.n.dicitur. Cecinit tuba,& recesserunt. Hæc est ergo doctrina præliandi,quã nos habere docuit Christus. vñ in persona Ecclesiæ nunc dicit Psal *Qui docet manus meas ad prælium.*

Aliter habetur in originali Grego. — *Arma.* — *2.Re.20*

prælium. Sed quia oĩa ista sine perseuerantia præmiũ A non merentur, ideo subiungit. d. *Et posuit vt arcum æreum brachia mea*. Per arcum. n.hic diuina præcepta significantur. Et sicarcũ tenet in manu, qui diuina præcepta in opere seruat. vñ Greg. Per arcum sacra scriptura significatur. Ipsa est. n.arcus: de quo ad corda hominum:sicut ferientes sagittę, sic terrentes sentẽtiæ veniũt. vñ rectè de sacra scriptura per Ps. dr. Arcũ suũ tetẽdit, & parauit illũ & in eo parauit vasa mortis &c. Arcum ergo tenet in manu:qui diuina eloquia quæ corde cognoscit ope perficit. Sed iste arcus æreus debet esse:per æs.n.cõstantia,& fortitudo significatur. Et hoc notans hic Ecclesia dicit. *Et posuit vt arcum æreum brachia mea*.i.dedit mihi cõstantiã perseuerantiæ in operatione diuinorũ mandatorum. Et hoc est,quod dicit glo. *Et posuit vt arcum* B *æreum brachia mea*.i. dedit mihi infatigabilem intentionem meorum bonorum operum. Et hoc prædixerat Iob dicẽs. Arcus in manu mea instaurabitur. i.per constantiam fortificabitur.

Greg.19. mor.c.28. — *Aliter habetur in originali Greg.* — *Iob. 29.*

235 *13. q.1. in præsenti*

Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ:& dextera tua suscepit me.

Sed ne quis talẽ cõstantiã in operibus virtuosis à seipso habere credat, sed à Deo, nunc se Ecclesia vertit ad Deũ.d. *Et dedisti mihi protectionẽ salutis*.i. protexisti me ad salutẽ:quia prædicta nõ sufficiunt,nec possunt permanere,nisi adsit Dei protectio: qua in suam curam, & custodiam nos recipiat. Et hoc est, quod dicit. *Dedit mihi protectionem salutis*. Sed qualiter?*quia dextera tua*.i.filius tuus Dñs Iesus Christus C *suscepit me*. s. in suã gratiã. quod aliis verbis notans Psal.dicit. Dextera Dñi fecit virtutem: dextera Dñi exaltauit me. Vbi gl. Dextera Dñi.i. Christus,qui est dextera patris,exaltauit me. magna virtus est exaltare humilẽ,deificare hominẽ mortalẽ, præbere de infirmitate perfectionẽ,de subiectione gloriam, de passione victoriam, pro terrenis dare cœlum. Et quia omnia nobis hic dextera Domini facit, ideo veraciter dicit Ecclesia. *dextera tua suscepit me*. Et hoc est,quod alibi Christo dicebat. Adhæsit anima mea post te:me suscepit dextera tua.

Dextera Christus. Ps.117. — *Ps.62.*

236

Et disciplina tua correxit me in finẽ:& disciplina tua ipsa me docebit.

Disciplina. Prou.19.

Hic consequentertertio ostendit,quòd nos con D tra hostes facit fortes aduersitatis toletantia. Disciplina.n. licet quandoque significet doctrinam, Suscipe disciplinam,vt sis sapiens, tñ quandoque stat pro aduersitatibus. Nam vt dicit Cathol. disciplina dicitur à displiceo,ces. Et ideo quia aduersa displicent, saltem sensualitati, ideo disciplina vocantur. Vnde & disciplinare idem est, quòd verberare. vnde Prouer.22. Stultitia colligata est in cordepueri,& virga disciplinæ fugabit eam. Et isto modo hic loquitur Psal. primo modo de disciplina pro aduersitatibus dicit. *Et disciplina tua correxit me in finem*.s. tẽdere fecit in Christum. Ipsa enim disciplina aduersitatis multotiens peccatores corrigit: & in Christum finem dirigit. vnde Apostolus dicit. Quem diligit Deus, castigat. flagellat autem omnem filium, E quem recipit. In disciplina ergo perseuerate. quod si extra disciplinam estis: adulteri, & non filij estis. Et sic aduersitatis disciplina peccatores corrigit:& manifestat qui sint veri filij Dei,& qui adulteri. Nam qui per disciplinam conuertitur ad Deum verus Dei filius est. Qui autem per disciplinam auertitur à Deo: adulter,& spurius iudicatur. Ad hoc morali-

Heb.12. — *Aduersitas.*

A ter notandum ꝙ Deus aduersa immittit multotiẽs, & disciplinas,vt corrigat: & manifestet filios legitimos,& spurios. Dicit Magister de proprietatib. rerũm li.10. & habet hoc à Macrobio libro suo primo de lapidibus, quod est quidam lapis dictus adamas,vel magnes,cuius sunt tres species. Quia quidam est pellucidi coloris ad modum crystalli: magnus ad modum auellanæ. cuius duricies omne ferrum,& ignem contemnit:& de isto dicitur,ꝙ nullo modo frangitur nisi sanguine hircino, cuius proprietas inter alias est, quòd si capiti mulieris dormientis superponatur, scire poterit maritus: si sit casta,vel adultera:quia si casta fuerit, vi lapidis cogitur in dormiendo vt virum suum subitò amplexetur. Si vero adultera,quasi cum quodam impetu B à marito resilit, & tanquam tanti lapidis indigna, de lecto cadit. Moraliter anima nostra sponsa est Christi per fidem. Sponsabo te mihi in fide. Volens igitur Deus experiri.i. nos expertos facere, quæ sit vera sponsa:& quæ sit adultera, supponit magnetem capiti eius. i. disciplinam aduersitatis, quæ per magnetem figuratur, quia est lapis durus, & rigidus, sic & disciplina. Et quid accidit: nam casta, &vera Christi sponsa: per hoc ad Deum magis conuertitur & ipsum per ampliorem charitatem amplexatur. Si autem adultera sit, & non vera sponsa: tunc à Deo auertitur & de lecto.s.charitatis cadit per impatientiam,& murmurationem contra Deum. Et ideo istam disciplinam aduersitatis si veri filij Dei sumus:in pace sustinere debemus. Eccl.41. Disciplinam in pace conseruate, filij. Et hoc est,quod nunc dicit Psal. *Et disciplina tua correxit me in finem.* Quandoque etiam accipitur disciplina pro doctrina. & tunc dicitur disciplina à disco discis:quia doctrina.s. sacræ scripturæ nos discere facit. Et isto etiam modo aduersitas dicitur disciplina:quia pœna aduersitatis oculos mentis aperit, quos clauserat culpa. Qui diligit disciplinam, diligit scientiam. & quantum ad hoc subdit, *Et disciplina tua ipsa me docebit* Et aduerte, quòd disciplina aduersitatis non solum corrigit, & docet: vt in isto versiculo dicitur: sed etiam patientis dilatat charitatẽ:& firmitatẽ roborat propter qđ subditur.

Nota. Mulier. Castitas. — *Osee.2.* — *prou.12.*

Dilatasti gressus meos subtus me: 237
D & non sunt infirmata vestigia mea.

11. q.1. si omnia.

In Hebræo habetur. *Dilatasti passus meos subtus me*. Et per hoc vult ostendere, ꝙ disciplina hominẽ contra hostem fortificat. quando enim pedes adinuicem sunt coniuncti: homo faciliter ab aduersario proiicitur: quando autẽ sunt cõuenienter elongati, & dilatati,tunc est dispositus ad firmius permanendum. Sic ergo disciplina gressus dilatat: quia pedes affectionis cõuenienter elongat: & neminẽ tũc cõtra hostẽ magis fortificat. Sequitur & *non sunt infirmata vestigia mea*. Hic vox mutatur, quia ex prædictis Christus ad patrẽ loquitur.d. *Non sunt infirmata vestigia mea*. Quæ enim sunt Christi vestigia, quæ nobis imitanda relinquit, nisi exempla suæ vitæ? vt puta, ꝙ benignus fuit ad tribuendũ, humilis ad su- E stinendũ, patiens ad exemplum præbendum? Et ista vestigia nõ infirmantur in eius electis, qui eius vestigia,& exẽpla sunt sequuti. de quibus Petrus Apostolus d. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius &c. Non fuerunt infirmata hæc vestigia in sanctis Apostolis, qui ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt.

Dilatatio — *Vestigiũ.* — *2.Pet.2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

238 Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non conuertar, donec deficiant.

Ex prædictis sex versiculis apparet fortitudo nobis per Christum collata ad resistendum. Nunc autem consequenter ponit fortitudinem ad persequendum, quæ maior est: & duo facit: quia primo ponit hostium persecutionē: secundo ipsorum deiectionem: ibi *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Quantū ad primum notandum: q̄ quamuis multiplices habeamus inimicos, tamē maximi inimici nostri sunt intrinseci, & domestici nobis, scilicet motus carnales. Et de istis loquitur. *Persequar inimicos meos.* s. motus carnales, qui sunt inimici: quia inimici hominis domestici eius. *Persequar ergo inimicos meos.* i. motus carnales: contrarium eius, quod suggerunt, faciēdo: vt puta illi suggerunt mundi vanitatem: & ego persequar illos per humilitatem. illi cupiditatem, & ego paupertatem, illi voluptatem, & ego charitatem. & sic comprehendam illos, non illi comprehendent me. Sic enim prædictum fuit. Persequimini inimicos vestros: & illi corruent coram vobis, & non conuertar donec deficiant à rebellione. Vel, si vis intelligere de inimicis temporalibus, inimici Christi fuerunt tyranni: & persecutores Ecclesiæ: quos tūc persequitur Christus: quando de inimicis facit amicos: quia deformauit, quod prius erant, & & facit, quod nō erant. Sic enim persecutus est Mathæum, quem de Publicano apostolum fecit. sic Paulum, quem de persecutore fecit defensorē, sic & Cornelium: quem de gentili fecit fidelem &c. & de talibus subdit. *Non conuertar, donec deficiant.* s. esse inimici. Et nota, quòd ista propositio est indefinita, & non vniuersalis, & ideo vera est etiam si non omnes conuertat. Et hæc aliis verbis replicat. d.

Inimicus Caro.

Matt. 10.

Leui. 26.

239 Confringā illos, nec poterunt stare. Scilicet mihi resistere: qui *Cadent subtus pedes.* Quod si ad motus carnis referantur, tunc cadunt subtus pedes: quādo scilicet rectæ voluntati subiiciuntur. Si autem de inimicis persecutoribus, tunc cecidерunt sub pedibus Christi, quando eius imperio subiugati fuerunt: iuxta illud psal. ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorū. Et quia hoc à se facere nulla creatura potest, ideo Christus omnia prædicta patri attribuit. d.

Cadere.

240 Et præcinxisti me virtute ad bellum.

Expone vt ibi Dominus, qui præcinxisti me virtute. *Et supplantasti insurgentes in me subtus me.* Si de motibus carnalibus hoc intelligas: tunc hic Christus loquitur in persona membrorum suorum: quia Christus in se non habuit motus carnis spiritui repugnantes. Si autē de hostibus persecutoribus: tūc expone, vt prædictum est in præcedenti versiculo.

241 Et inimicos meos dedisti mihi dorsum: & odientes me disperdidisti.

Hic consequenter ponit inimicorum deiectionem, postquam posuit eorum persecutionem. Hic enim non loquitur de inimicis, quos sibi per fidem subiecit: sed de obstinatis Iudeis, & persecutoribus. Ista litera exponitur: vt per hoc ostendat Christus se superasse suos persecutores: & illos in fugam cōuersos. Hostis enim, qui dorsum vertit, in fugam est conuersus, & tunc est sensus. *Inimicos meos dedisti mihi dorsum*, id est, ipsi fugiendo verterunt ad me Adorsum, quod impletum fuit: quando in vindicta mortis Christi, Iudæi hinc inde fugati, dorsum fugiendo vertebant ad templum, de quibus Ezech. Quòd erant dorsa habentes contra templum Domini. Et hoc est, quod sequitur. *& odientes me disperdidisti.*

Exod. 8.

242 Clamauerūt, nec erat, qui saluos faceret, ad Dominum: nec exaudiuit eos.

Vbi nota, quòd conuerti ad Dominum solum timore pœnæ, & non amore iustitiæ, non est meritorium. Sic etiam clamans ad Dominum solum timore pœnæ: exaudiri non meretur. Sic enim de Antiocho dicitur. Quod cùm templum Dei maledixisset, & graui infirmitate tactus fuisset à Deo, cœpit seipsum cognoscere, & timore pœnæ, quam patiebatur, omnipotentem Deum inuocare, & tamen exauditus non fuit, vnde ibidem dicitur. Orabat Dominum, à quo non est misericordiam consequutus. Ita in proposito de Iudæis dicitur, *quod clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: ad Dominum, nec exaudiuit eos.* vnde quod scribitur Ioel. 2. Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit, verum est de illis, qui debitè inuocant illum.

Clamare Oratio. Timor.

2. Mac. 9.

243 Et comminuam eos, vt puluerem ante faciem venti: vt lutum platearum delebo eos.

Hoc enim de Iudæis ad literam fuit adimpletū. Quoniam sicut puluis nulla soliditate stabilitur, sed à vento vndequaque dispergitur, sic & Iudæi in vindictā Christi passionis sunt per orbem dispersi. Quod ideo se fecisse Christus dicit, quia hoc fecit per Romanos. Qui enim aliquid per alium facit, hoc per seipsum fecisse videtur. vt de populo Iudaico dicatur illud Psal. Non sic impij, non sic. sed tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. *Et vt lutum platearum delebo eos.* quod ideo dicit, quia sicut lutum platearum à diuersis gentibus conculcatur: & sic citius deficit, & deletur, sic & ipsi Iudæi in vindictam mortis Christi hoc à diuersis mūdi gentibus conculcati, à terra sua penitus alieni sunt effecti. sic enim ad literam de populo Iudæorum dicitur. Ad gētem fallacem mittam eum. s. exercitum Romanorum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lūtum platearum.

Iudæus. Puluis. Lutum.

Psal. 1.

Esa. 19.

244 Eripies me de cōtradictionibus populi: constitues me in caput gentium.

Hæc est noua principalis pars Psal. in qua ponitur Iudæorum Christo rebellis contradictio. Et ponitur primo Iudæorum contradictio, secundo gentium vocatio: ibi. *Populus, quem non cognoui.* tertio Iudæorum exprobratio. ibi. *Filij alieni.* Quantum ad primum dicit. *Eripies me, &c.* Et nota, quòd non dicit de contradictione populi in singulari, sed in plurali dicit de contradictionibus, qui Iudæorum populus multipliciter Christo contradicebat, scilicet, Contradictione temeritatis, & superbiæ. Contradictione pœnalitatis & miseriæ. Contradictione infidelitatis, & fallaciæ. primo contradictione temeritatis, & superbiæ, quia scilicet subditis suis dominis, & superioribus rebellantes contradicunt. Sic enim Cain contradixit Deo, & Chore Moysi domino suo, de quibus ait Iudas in epistola sua. Væ illis, qui via Cain abierunt, & in contradictione

1.q.4.

Contradicto.

Chore.

Chore. Sic & Iudæi Christo contradicebant, negātes ipsum regem, & Dominum suum, d. Non habemus regem nisi Cæsarem, & non solum Christo in persona propria, sed etiam eius contradicebant nunciis, s. Apostolis. vnde Act. 13. Videntes Iudæi Gentes, repleti sunt zelo, & contradicebant iis, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes. In hoc enim isti non aduertebant dictum Philosophi, d. Quod non est licitum contradicere diis, aut parentibus, nec doctori: Christus autē erat Deus, pater, & doctor ipsorum. Secundo est contradictio pœnalitatis: qua scilicet alteri contradicitur, nō solū non obediendo, sed etiam flagella inferendo, & pœnas, & sic Iudæi Christo cōtradicebant, sic enim de ipso Simeon prædixerat. Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur. Quod enim maius contradictionis signum contra aliquē potest esse, quam ipsum iniustè persequēdo, ad mortem ducere? Vnde secundum Basi. Signum huius contradictionis fuit ipsa crux dominica. In quo signo quando Christus positus fuit, ab omnibus sibi contradicebatur, & in omnibus: vt puta quia contradicebāt suæ dignitati regiæ, suæ potentiæ, suæ misericordiæ. Et per hanc contradictionem ducimur ad patientiam, d. Apostolo. Recogitate eum, qui talē sustinuit aduersus semetipsum à peccatorib. cōtradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Tertio est contradictio infidelitatis. Sic enim Iudæi infideles Christo contradicebant, id est, fidei Christi. De Christi fide d. illud. Act. 13. De secta hac notum est nobis, q̄ vbique sibi contradicitur. Et ab istis contradictionibus se eripi postulat Christus, dicēs Patri. *Eripies me de contradictionibus populi.* A quibus per resurrectionē fuit liberat⁹, vnde d. Viuit Dominus, q̄ eruit me de omni angustia. Et qa per talē cō tradictionem ipsi Christum occiderunt: & eius Apostolos à se expulerunt, ideo fide Christi Gentibus prædicata, & ab eis recepta, Christus caput Gētiū fuit factus: quia eius fidē receperūt, & hoc est, quod d. *Eripies me de contradictionibus populi*, scilicet, per resurrectionem, & per cōsequens *Constitues me in caput Gentium.* Ecclesia enim collecta est ex Gentibus: & Christus caput est Ecclesiæ: ergo & caput Gentium, & hoc est, quod ait Apostolus. Ipse est caput Ecclesiæ, qui est primogenitus ex mortuis.

Iean 19.

philos. in Rheto.

Luc. 2.

Hebr. 12

2. Reg. 4.

Col. 1.

245 Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi.

Hic consequenter ponitur Gentium per obedientiam Christo subiectio. Dicebantur enim gentes populus à Deo non cognitus: eo quòd non fuerat à Deo per legem, & prophetas edoctus, nec etiam corporali præsentia Christi visitatus: qui tamen populus, audita Christi prædicatione per Apostolos, per mundum dispersos, statim fidem recepit, & obediēs Deo fuit. Et hic notat Ricardus istū versum exponendo. d. Non esset magnæ admirationis. si populus à Deo cognitus seruiret illi: cùm verò incognitus illi seruiat, & in auditu auris obediat, magnæ laudi ascribendum est. Quidam itaque sunt, qui à Deo cognoscuntur: & Deum cognoscūt. Quidam itaque sunt, qui à Deo cognoscuntur. Cognoscere Dei est fœlicē facere. Cognoscere hominis est de percepta fœlicitate Deo agere gratias; & tales sunt Angeli omnes, & beati. Quidā sunt, qui nec cognoscuntur, nec cognoscunt, sicut pauperes A necessarii, quos nec rerum tēporalium copia ditat, nec beatificat seruitus diuina. Quidam autē à Deo cognoscuntur: sed Deum non cognoscunt, sicut diuites huius sæculi, qui acceptis opibus affluūt: sed carnalibus desideriis pressi, nunquam ad cœlestia cor suspendunt. Quidam vero Deum cognoscunt: sed non cognoscuntur à Deo, sicut pauperes volurarij: quos nec tribulatio, nec angustia: nec alia quę cunque pericula possunt separare à charitate Christi. In quorum persona dicitur in Psal. Deus Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? Nunqd incogniti videntur à Deo, qui orant vt respiciantur. Verumtamen licet habeantur quasi ignoti, licet videantur derelicti, ipsi tamen Deum cognoB scunt, vnde ex persona cognoscentium statim subinfertur. Deus meus, clamabo per diem &c. De his ergo dicit vox diuina. *Populus quem non cognoui, seruiuit mihi.* ac si aperte Angelis suis dicat. Quid mirum, si vos mihi seruitis, quos fœlices facio: quando illi mihi seruiunt, quos in sua paupertate relinquo? Et quid mirum, si vos mihi obeditis, qui faciem meam videtis: cùm & illi audiant, qui me non vident? Et ista omnia applicari possunt contra diuites huius sæculi, & potentes: qui Deo existunt de beneficiis ab eo receptis ingrati, non enim tales aduertunt, quod dicitur Deut. 17. Qui superbierit, nolēs obedire sacerdotis imperio, & decreto iudicis, morietⁿ.

cognoscere. Seruire. Obedire.

14.q.5. quihabetis.

246 Filij alieni mentiti sunt mihi: filij alieni inueterati sunt: & claudicauerunt à semitis suis.

Hic cōsequenter ponitur Iudæorū exprobratio. Et hoc respectu Gentium, q.d. Christus. Ecce qd de Gentibus dictum est: populus, quem non cognoui, seruiuit mihi. Sed quid dicam de populo meo Iudæorum, quem cognoui? certe quod ipsi facti sunt filij alieni, q̄ ipsi mentiti sunt mihi, quòd ipsi inueterati sunt: q̄ ipsi claudicauerunt. Primo enim Iudæi, qui primo erant filij Dei per singularem protectionem, cultum, & deuotionem, per infidelitatē facti sunt filij alieni. s. à me: quia facti sunt diaboli, quibus dicitur. Vos ex patre diabolo estis. Prius. n. Iudæi dicebantur filij Dei pro prærogatiua patrū, sicut de ipsis per Moysen dictum est Pharaoni. Dimitte primogenitum meum Israel: sed per peccata facti sunt filij alieni, vnde de ipsis dicitur. Vę Genti peccatrici, filiis alienis, populo pleno peccatis, & isti mentiti sunt Deo, quia scilicet contra mentem dixerunt: quando falsa testimonia contra Christū proferebant, vt eum morti traderēt. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa, &c. Et ideo de ipsis Christus dicit. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Sed aduertunt tales, quòd mentiri Deo potest homo: sed Deum decipere non potest. Tertio isti sunt inueterati, id est, veterem hominem, scilicet Adam sunt imitati, qui Dei contempsit imperium, vt placeret vxori, sic & isti nouum hominem Christum refutantes, & carnalitatem solum sequentes, sunt inueterati peccatis. Psal. Inueterati inter omnes inimicos meos. Isti etiam claudicauerūt, scilicet per infidelitatē, qui enim Deo, vel sacræ scripturæ in parte vult credere, & non in alia parte, talis claudicat infidelitatis vicio. Sic & populus Iudæorum claudicat, qui testamentum verus reciC piens, nouo testamento contradicit. Claudicat etiam in antiquo testamento, quia quod ex ipso faciendum cognoscit, hoc opere facere contradicit.

Iudæus. Filius. Alienus.

Ioan. 8.

Esa. 1.

Luca. 22

Psal. 25.

de con. di. 3.

Psal. 6. claudicatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnde Greg. istum textum adducens, d. Iudaicus populus habens oculos, claudus fuit: quia legē qui dem sciendo tenuit: sed in ea gressum bonæ operationis non tetendit. Si enim Iudaicus populus à bono opere minime claudicasset: nequaquam voce Domini Psal. dixisset. *Filij alieni mentiti sunt mihi &c. & claudicauerunt à semitis suis.* Qui nimirum Iudæorum populus idcirco claudus nominatur, quia sanum gressum in operatione non habuit, quippe q vtroque pede vti noluit, dum vnum testamentum recepit, & aliud spreuit. Vnde isti populo ad literā dicebat Helias. Vsquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum &c. Sic & moraliter quilibet peccator claudicat. Quod declarans Ricardus, istum versiculum exponēs, d. Ad imaginem, & similitudinē suam creauit Deus hominem magnum, scilicet, & rectum, sicut de Domino scriptum est. Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, &c. & alibi, quoniam rectus Dominus Deus noster, Est itaque anima magna, quia capax æternorum. Est recta quo ad appetitū supernò rum, quæ vero non sapit, quæ sursum sunt: sed quæ super terram, claudicans est. Nec tamen ex hoc magna esse definit, manens scilicet æternitatis capax. Neque enim illius aliquando nō capax erit, etiam si nunquam caperet, vt sit, quomodo scriptum est. Verumtamen in imagine pertransit homo: immo quasi claudicans pede. Nam per magnitudinē, qua capere Deum potest, etiā perdita rectitudine, claudicat pede factus filius alienus. Et de tali reor esse dictum. *Filij alieni mentiti sunt mihi*, &c. Pulchrè appellati sunt filij alieni. nam filij sunt propter retentam magnitudinem: sed propter amissam rectitudinem alieni. Non enim dixisset claudicauerunt, sed corruerunt, si ex toto magnitudinem amisisset. Istos ergo tales claudos ad pœnitentiā vocat Dominus, d. Cæcos, & claudos introduc huc.

Greg. 16. mor. c. 21. *3. Reg. 18* *Peccator.* *Claudere* *Luc. 14.*

247 **Viuit Dominus: & benedictus Deus meus: & exaltetur Deus salutis meæ.**

Hic est decima, & vltima pars principalis Psal. In qua pro acceptis beneficiis ponitur diuina laus & commēdatio. Vnde hic loquitur Ecclesia Deo gratias agens. Et duo facit, quia primo beneficia Dei sibi facta commemorat, secūdo pro ipsis Deū glorificat, ibi. *Propterea confitebor tibi.* Circa primum tria beneficia in speciali hic enumerat Ecclesia sibi facta, scilicet, quia Deus Ecclesiam suam primo iustificat, secundo magnificat: ibi. *Deus qui das vindictas.* tertiò ipsam ab inimicis liberat: ibi. *Et ab insurgentibus.* Quantum ad primum, d. *Viuit Dominus.* &c. Vbi sciendum, quòd licet Deus sit via, veritas, & vita per essentiam in seipso, non tamen omnibus est vita, sicut nec veritas, nec via. Nam illis solum est via, qui per ipsum incedunt, eius mandata sequentes. Psal. Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Illis autem, qui non Christum, sed diabolum imitantur, non est Deus via: sed diabolus, de quibus in Psal. Inquinatæ sunt viæ illius in omni tēpore. Sic & illis solum est veritas: qui eius veritatem faciunt. Et conformiter illis solum est vita, quos per suam gratiam, & fidem iustificat, sic enim dicit Apostolus. Viuo ego iam non ego: viuit autē in me Christ⁹: quod enim nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, & sic illis Christus viuit: quos per fidem, & gratiam iustificat. Cùm ergo Ecclesiam per fidem, & gratiā iustificet: sequitur q̄ suæ Ecclesiæ viuit, & hoc est, quod dicit. *Viuit Dominus.* s.

Vita Deus. *Via. Veritas.* *Psa. 142.* *Psal. 9.* *Gala. 2.*

A mihi. Vnde gl. *Viuit Dominus*, quia præsens est in corde meo firma fide mihi viuus. Sic enim dicitur. Iustus ex fide viuit. Et quia viuus signa vitæ debet ostendere: signa autem vitæ spiritualis est Deum benedicere, & magnificare, ideo iste in persona Ecclesiæ in vocem vitæ prorūpens ait. *Benedictus Deus meus.* i. à me benedicitur, & laudatur, & exaltatur: ipse enim in seipso exaltari non potest: sed exaltatur in nobis. *Exaltetur* inquit *Deus salutis meæ.* s. qui dat mihi salutem in excelsis: non in terris. i. cœlestem, non temporalem, q.d. Non terreno more de Deo salutis meæ sentiam: sed in excelso de illo sperabo. hæc est salus animarum, nō corporum. 1. Pet. 1. Reportantes finem fidei vestræ salutem animarum vestrarum.

Rom. 1.

Deus, qui das vindictas mihi: & sub 248
dis populos meos sub me: liberator
meus de inimicis meis iracundis.

B Hic ostendit quomodo Deus Ecclesiam suam magnificat. Vide nouū genus vindictæ, quo Deus vindicat Ecclesiam, nam homines vindicando iniurias, iniuriantes puniunt, & exterminant, Christus autem vindicans Ecclesiam iniuriantes Ecclesiæ sibi lios facit, & subditos. Et hoc est, quod dicit hic Ecclesia. *Deus, qui das vindictas mihi.* i. vindicas me de hostibus meis. Sed qualiter? subdit. *Subdis populos meos sub me.* s. qui mihi erant rebelles, obedientes mihi sacis, & fideles. Pia vindicta est dū rebellis subditur. Et quia quando rebelles Ecclesiæ, & persecutores fidem Christi receperunt. & Ecclesiæ facti sunt subiecti: tunc Ecclesia ab inimicis est liberata, quia amplius inimici non remanserunt. ideo, d. *Subdis populos meos sub me.* & sequitur. *Liberator meus de inimicis meis iracundis.* Nonne inimici iracundi, & crudeles contra Ecclesiam quandoque fuerūt Romani, qui modo Ecclesiæ subditi, primā Ecclesiæ sedē habēt & sic de aliis. Ex quibus apparet, quā vtile sit nobis vindictā non facere: sed vindictam iniuriarū relinquere Deo, qui inimicos, & subditos facere nouit. vnde, Mihi vindictā, & ego retribuam, dicit Dns. Et nota, q̄ diuersimode vindicat Deus secundū diuersitatem personarum: quoniam vindicta Dei est alicui quibus iustissima propter offensam supernæ maiestatis, & ista est acceptabilis bonis. Psal. Lætabitur iustus, cùm viderit vindictam. Quinimo clamant sancti. Vindica sanguinem nostrum, &c. Aspērima propter maliciam humanæ voluntatis, & sic est terribilis malis. Vindicta omnis impij ignis, & vermis. Potentissima propter superbiam mundanæ potestatis, & sic erit ineuasibilis. Gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum: & sceptra iniquorum contribulet. Dulcissima in reductione reproborum, & sic est desiderabilis iniuriatis, quia scilicet persecutores facis amicos, & subditos. Quid enim magis potes lucrari de vindicta inimici: nisi quam quòd fiat amicus? Et de ista vindicta hic loquitur Ecclesia, d. Christo. *Deus, qui das vindictas mihi, & subdis populos, &c.*

Vindicta *Rom. 12.* *Vindicta* *Psal. 57.* *Eccl. 17.* *Eccl. 35.*

Et ab insurgentibus in me exalta- 249
bis me: à viro iniquo eripies me.

de pœ. di. 4. quam.

Hic ostenditur, quòd Deus Ecclesiam suam ab inimicis liberat. Quæ. n. maior potest esse liberatio tibi ab inimico tuo, quā te super inimicū tuum cōstituere: & ipsum tibi subdere? Et hoc hic notans dicit. *Et ab insurgentibus*, &c. Quod duobus modis exponitur.

exponitur. Primo de bonis ad fidem conuersis: qui primo cōtra ecclesiā insurrexerant, vt fuit Apostolus: qui tamen postea Christi ecclesiā exaltauit, & amplificauit, ac defensauit. Et ita mundi principes, qui primo persecutores ecclesiæ fuerāt, postmodū ad fidem Christi conuersi, ipsam exaltauerūt, quod bene prædictum fuerat de ipsis gentilibus Iob 28. Ad silicem extendit manū suam, subuertit à radicibus montes, quod ad propositum exponēs Greg. d. Manū quippe suam ad silicem Christus extendit: quia ad duritiam gentium brachium suæ prædicationis misit, vt scilicet ab illis exaltaretur, qui prius erant inimici. Quid enim hoc loco, montes, nisi potentes huius sæculi accipimus: qui terrena substantia in altum tument? De quibus psal. dicit. Tange montes, & fumigabunt. Sed mōtes à radicibus sunt euertēdi: quia prædicante sancta ecclesia, summæ huius sæculi potestates in adoratū omnipotentis Dei ab intima cogitatione deciderunt. Sic igitur ecclesia exaltatur hodie ab iis, qui prius insurgebant in eam. Vnde de hoc dominus prædixit Ecclesiæ suæ. Veniunt ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te: & adorabunt vestigia pedum tuorū, qui detrahebant tibi. Vel secundo exponitur de malis obstinatis. Certum enim est, quòd quāto fortior est pugna, tanto glorioſior est victoria. Et sic persecutio, & rabies malorū cōtra ecclesiam pugnantes, ipsam exaltāt: quia ipsam per victoriā reddunt gloriosiorem. Quia quanto amplius hostes insurgunt in ità: tāto amplius exaltatur ille, qui pertulit tribulationem. Sic enim per Christi passionē exaltata fuit ecclesia. Sic per martyrū mortes fuit coronata. Vnde quanto plures persecutiones sustinebat, plus ipsa augmentabatur, & crescebat: vnde & ecclesia dicit *Qui exaltas me de portis mortis*, id est, per mortē, & persecutionem, quā fideles ab insurgentibus sustinent: tu me exaltas, sic & nunc ait. *Ab insurgentibus in me exaltabis me.* Sequitur ad istum sensum. *A viro iniquo eripe me.* Quia ecclesia sic exaltata, à viris fuit liberata: quia de ipsa non habuerunt intentū: sed totū oppositum euenit: quia illi cogitabant insurgendo, Christi fidem, & ecclesiam supprimere: & certe per illos licet contra voluntatē eorum magis fuit exaltata: & sic ab intentione eorum liberata, sic enim dicit superius. *Eripies me dē contradictionibus populi: constitues me in caput gentium.*

Greg. 18 mor. c. 22 *Exaltare Ecclesia* *Psal. 143.* *Esa. 60* *Psal. 9.*

Propterea confitebor tibi in natio- 250
nibus, domine, & nomini tuo psalmum
dicam.

Hic enim ecclesia enumeratis beneficiis à Deo sibi collatis: ipsi Deo pro illis gratias agit. Agit enim gratias ore, & opere. Ore dicit, *propterea confitebor in nationibus*, scilicet confessione laudis. cōfitetur enim domino, qui dominum laudat. Et opere. d. *Et nomini tuo psalmum dicam.* Vbi notandum, quòd Deo confitendo, vel gratias agendo: non nostra merita proferre debemus: sed solum beneficia eius. Sic enim de spiritualibus hominibus dicitur psal. Cōfitebuntur cœli mirabilia tua, domine, id est, secundum glo. Cœlestes homines laudabunt non merita sua, sed mirabilia tua, quòd nos redimis, quòd nos iustificas per misericordiam, quòd in persecutionibus exaltas. In omni enim misericordia peccatorum, in omni iustificatione impiorū: quid confitemur: quid laudamus, nisi mirabilia Dei? Lauda, quia resurrexerūt mortui, plus cōfitēdo lauda: quia

Psal. 88. *Confessio.* *Laudare.* *Cōuersio. Peccator.*

Magnificans salutes regis eius, & fa- 251
ciens misericordiam Christo suo Dauid: & semini eius vsque in seculum.

Hic psal. concludit gratiarum actionem, ostendens causam huius d. *Ideo confitebor tibi.* quia scilicet tu es *magnificans salutes regis eius*, id est, regis Ecclesię, qui est Christus, id est, admirabiles facis virtutes, & salutes, quas Christus rex, suis filiis concedit vt puta, quia per aduersitates ipsos purificas: per prosperitates ipsos exaltas. *Et faciens misericordiam cum Christo suo Dauid:* id est, cum Christo filio Dauid, vt puta quia humanitatem Christi ex Dauid conceptam ad suam vnitatem personalem assumpsit: quod summa fuit misericordia. Et sic etiam facies semini eius, id est, illis, quos Christus per Euangelium, & fidem genuit, scilicet fidelibus

Psal. 42.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et hoc vſque in ſeculum,id eſt,ſine fine.

PSALM. XVIII.

252
dęp.lis.
2 anteſi num.

CÆli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Titulus pſal.iſtius eſt.*In finem pſal. Dauid*.Expoſitus eſt ſuperius multoties. Dicunt
Hebræi,quòd iſte pſal. factus eſt àDauid,pro gratia
rũ actione legis datæ populo Dei per manũ Moyſi:
quod fuit magnũ Dei beneficiũ. Sed hoc ſtare non
poteſt : quia Apoſtolus Paulus de lege ſufficienter
edoctus,& ſpiritu ſãcto plenè edoctus,literã iſtius
pſal.allegat dictã de publicatione euãgelij per Apo
ſtolos,& diſcipulos Chriſti per orbẽ publicata. vn-
de ad Ro.10.cõcludit.Ergo fides ex auditu:auditus
autẽ per verbũ Chriſti. Et ſubdit de Apoſtolis. Sed
nunquid non audierũt?q.d.ſic. quod probat per li-
terã huius pſal.d.Et quidẽ in omnẽ terrã exiuit ſo-
nus eorũ:& in fines orbis terrę verba eorũ.Et ſecũ-
dum iſtũ intellectum procedã in iſto pſal.& ſic iſte
pſal.diuiditur in tres partes,quia primo ponitur le
gis euãgelicæ publicatio:ſecũdo eiuſdẽ publicatio-
nis cõditor.ibi.*Lex domini immaculata*. tertio eiuſdẽ
legis debita obſeruatio:ibi.*Deſiderabilia ſuper aurum*.
Prima in duas,quia primo ponitur legis euãgelicæ
publicatio,ſecũdo Chriſti per legẽ publicati incar-
natio:ibi.*In ſole poſuit tabernaculũ*.Prima in tres:quia
primo ponit Apoſtolorũ deſcriptionẽ ſiue euãgeli-
ſtarum.ſecũdo prædicationis moderationẽ:ibi.*Dies
diei*.tertio prædicationis publicationẽ:ibi.*In omnem
Prædicare.* *terram*.Quantum ergo ad primũ ſciendũ,quòd præ
dicatoris auctoritas , ſiue ſanctitas credibilia facit
Credere verba ipſius magis.Nam ſecũdũ Ariſt.tria ſunt,quę
Philoſophus 1. Rhe. faciũt verba alicuius eſſe credibilia:quãuis non de
monſtratiuè loquatur,ſcilicet prudẽtia,bonitas,&
beneuolẽtia.Cuius ratio eſt ſecundum ipſum:quia
propter oppoſita iſtorũ alicui diſcredimus,quantũ-
Nota. cũque verè loquatur,ſcilicet propter imprudentiã,
vtputa quãdo eũ reputamus ignorãtẽ:aut propter
malitiã,quia quãuis bene dicat,nõ tamẽ eſt amicus
veritatis,& iuſtitiæ:aut propter defectũ beneuolen
tiæ , quia quanuis in caſu ſit prudens , & virtuo-
ſus:ſi tamẽ nõ ſit amicus , nõ reputamus eũ velle,
quod nobis expediat. Sed quando iſta tria , ſcilicet
prudẽtia, virtus, & amicitia cõcurrũt in aliquo,cre-
dimus dictis eius.Ad propoſitũ ergo omnia iſta tria
fuerũt in Apoſtolis,& per cõſequens idonei fuerũt
ad legẽ Chriſti prædicandã per orbẽ:& ipſam face-
re omnib.credibilem.Et hoc eſt , quod præuidens
pſal. Apoſtolos deſcribens,prædicta omnia habere,
ipſos breui ſermone deſcribẽs ait.*Cæli enarrãt gloriã
Dei*.Vbi notandũ,ꝙ cęlũ inter alias cõditiones tres
habet : quę dictas virtutes prędicatoribus neceſſa-
Cælum Prædicator. rias ſignificat.Quoniã cęlũ habet in ſuo aſpectu lu
minoſitatẽ:& ſic ſignificat virtutẽ veritatis,& pru-
dentię. In ſuo ſitu ſublimitatẽ : & ſic ſignificat vir-
tutem ſanctitatis,& iuſtitię.In ſuo fructu viuacita-
tem : & ſic ſignificat virtutẽ charitatis & amicitię.
Primo cęlum in ſuo aſpectu habet luminoſitatem.
Omnia enim luminaria mundũ perluſtrãtia in cæ-
lo ſunt poſita Eccleſ.24.Ego feci , vt in cęlis orire-
tur lumen indeficiens. Et ſic cęlum ſignificat vir-
tutem veritatis,& prudentię,quia ſicut corporali-
ter cęlum illuminat mundũ,ſic ſpiritualiter homi-
nem interiorem illuminat ſcientia.Sed qui fuerunt
magis illuminati,quã ipſi Apoſtoli , qui per ſpiritũ

A ſanctum , & ore Chriſti immediate fuerũt edocti?
Quia cum ſediſſet,acceſſerũt ad eum diſcipuli eius,
& aperiens os ſuũ , docebat eos. Et ideo recte cæli *Matt.5.*
dicuntur. Vnde Apoſtoli dicuntur illud cælũ:quod
dominus per ſcientiam inhabitat.Dominus in cęlo *Pſal.10.*
ſedes eius.Secundo cælũ habet in ſuo ſitu ſublimi
tatẽ:& ſic ſignificat virtutem ſanctitatis. Naturali
enim ordine quanto aliqua creatura eſt nobilior,
tanto ſublimior eſt.Et ideo quia cælũ nobilius cor
pus eſt igne altius ſituatur , & ignis aere , & aer
aqua,& aqua terra.Ideo Prouerb.20.Cęlũ ſurſum,
& terra deorſum. Et per hoc ſignificat virtutẽ ſan-
ctitatis:quæ homines à terrenis eleuat , & facit cæ-
leſtes.Sed qui fuerunt mente , & ſanctitate magis
eleuati,quã ipſi Apoſtoli,qui propter Chriſtũ om-
B nia terrena deſpexerunt , & ſolũ Chriſtũ imitaban
tur?Ecce nos reliquimus omnia,& ſecuti ſumus te. *Matt 19*
Vnde & dicebant. Noſtra conuerſatio in cælis eſt. *Coloſ.3.*
Tertio cælũ in ſuo fructu habet viuacitatẽ.Cælo-
rum enim influentia omnibus inferioribus vitã tri-
buit,& cõſeruat:ac etiam omnia illa , quib. noſtra
vita nutritur,generãtur.Si enim pluuia de cælo nõ
deſcenderet,patet ꝙ omnia in terra viua deficerẽt.
Et ideo dicitur:Dominus aperiet theſaurũ ſuũ opti *Deut.28.*
mũ cælũ:vt tribuat pluuiã terræ tuæ in tẽpore ſuo.
Et quantum ad hoc ſignificat virtutẽ charitatis,&
amicitiæ,quæ ſola animæ noſtræ , & operibus eius
vitã ſpiritualem tribuit:& qua remota ,omnia viua
moriũtur:teſte Apoſtolo.Si tradidero corpus meũ,
C ita vt ardeã:charitatẽ autẽ nõ habeam,&c.Sed qui *1.Cor.13.*
charitatis amicitiã,plus quã Apoſtoli habuerũt:qui
pro ſalute animarũ ſeipſos morti tradebãt lætãter? *Actuũ 5.*
Ibãt Apoſtoli gaudẽtes,&c.Iſti ergo Apoſtoli virtu
te charitatis roborati ſunt illi cæli,de quibus dictũ
eſt.Verbo domini cæli firmati ſunt , & ſpiritu oris *Pſal.32.*
eius oĩs virtus eorum.Iſti ſunt ergo cæli , qui pro-
pter tres prædictas virtutes dicta ſua faciẽtes credi
bilia apti fuerũt legẽ prædicare euangelicã:de qui-
bus nunc dicitur. *Cæli enarrant gloriam Dei*. & Iob. *Iob 26.*
Spiritus eius ornauit cælos:quod de Apoſtolis ex- *Greg 17.*
ponit Greg.introducẽs præſentẽ verſiculũ.d. Quos *mor.c.16*
cęlos hic accipimus,niſi ſanctos Apoſtolos?De qui
bus ſcriptũ eſt.*Cæli enarrant gloriã Dei*. quos tũc ſpi- *Actuũ 2.*
ritus ſanctus ornauit,quãdo repleuit. Quod Luca
D referẽte didicimus,qui ait:Factus eſt repẽte de cęlo
ſonus,&c.& repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto,&c.
De iſtis ergo cælis dicit. *Cæli enarrant gloriam Dei*. id
eſt exponũt gloriã Chriſti,in qua eſt patri æqualis,
& ꝙ Deus eſt vnus cũ patre:ꝙ Chriſtus gratis pec
cata dimittit,& quòd patrem ſuum glorificauit ſu
per terram. Ecce iſti mũdo narrabant gloriam Dei:
ſed mali narrauerunt,vt eis abſconderent laqueos.
Iſti narrabant gloriam legis : mali narrauerunt fa-
bulationes : ſed non vt lex tua. Et de eiſdem Apo-
ſtolis ſubditur.*Et opera manuũ eius ãnũciat firmamẽtũ*.
Ipſi enim Apoſtoli dicti ſunt firmamentum : quia
quamuis ante aduentum ſpiritus ſancti pauidi eſ-
ſent,& timidi: tamen poſt aduentum ſpiritus ſan-
cti, ita ſunt firmati vt non verba,non verbera , ſed
E etiam nec ipſam mortem timerent.Vbi nota,quòd
firmamentum dicitur illud cælum , in quo ſtellæ
ſunt fixæ : quod quidem dicitur firmamentum
quãtum ad loci extenſionem,quo ad ſe totum , ſed
quo ad partes ſemper eſt mobile : quia mouetur
ſemper in vigintiquatuor horis ; mouetur ab eo-
dem puncto ab eundem. Sic & Apoſtoli cælum di-
cuntur:quia firmi quo ad fidem:ſed ſemper mobi-
les quo ad mundi viſitationem,& prædicationem
fuerunt.

fuerunt.De quibus nunc dicit.*Et opera manuum eius
annunciat firmamẽtum*.Opera manuũ eius,ait gloſſa,
id eſt,facta virtutum domini : quæ ſecundum ho-
minem egit.vt natiuitatem , paſſionem , mortem,
reſurrectionem,& huiuſmodi.Et ſic vide,quòd pri
mo notando dicuntur cæli,qui ſunt alti : quia alta
annunciabant.In ſecundo autem dicuntur firma-
mentum:quia annunciabant illa,quæ magnã men
tis firmitatem requirunt,ſcilicet paſsionẽ, & mor-
tem.Non enim paſſi ſunt Apoſtoli: quia prædica-
uerunt verbum in principio apud patrem,ſed quia
annunciauerunt eundem Dei filium hominem fa-
ctum,paſſum,& mortuum.vnde Apoſtolus,prædi- B
1.Cor.1 camus dominum Ieſum Chriſtum crucifixum,Iu-
dæis quidem ſcandalum,gentibus autem ſtultitiã.
Vel aliter. *Cæli enarrant gloriam Dei*, &c. Quia cæli
nouam ſtellam miſerunt,ortum ſummi regis nun-
ciantem,quæ magos ad præſepe duxit.

253.
14.9.5.
relęgẽtes.

Dies diei eructat verbum:& nox noctiindicat ſcientiam.

Hic conſequenter declarat ipſorum Apoſtolo-
rum publicationis eruditionem,& moderationem,
ſcilicet qualiter,& quibus legem Euangelicam pu
Dies. blicauerunt.Vbi ſciendũ, quòd dies ſignificat ho-
mines noui teſtamenti fide lucidos,& in ſtatu gra-
tiæ exiſtentes.Nox autẽ ſignificat antiquos teſta-
menti veteris.Ratio,quia myſteria diuinitatis obũ C
bratè in antiquo teſtamento tractabantur:in nouo
Rom.13. autem clare,& apertè ſunt reuelata.Et ſic diem,&
noctẽ accipit Apoſtolus,d.Nox præceſſit:dies autẽ
appropinquauit.Et ſic in iſtis verbis vult dare dif-
ferentiam inter prophetas antiqui teſtamenti : &
Apoſtolos noui teſtamenti. *Quod dies eructat verbũ
Dei*,id eſt,verbum Dei incarnatum clare per Apo-
ſtolos prædicatur fidelibus.Sed antiqui Prophetæ,
qui nox erant,ratione obſcuritatis dictorũ ſuorũ:
ipſi populo obſcurè indicabant ſcientiã,ſcilicet illi
prædicabant ſcientiam verbi incarnandi:oſtenden
do ipſum eſſe incarnandum.Sed Apoſtoli eructant
ipſum verbum,id eſt ad plenum ipſum verbũ pro-
Pſal.44. ferunt,& declarant.Sic enim in perſona Apoſtolo D
rum,& Euangeliſtarum pſal.dicebat.Eructauit cor
meum verbum bonũ.Si autem vis ſcire,quid nobis
vere faciat dies ad percipienda verbi Dei myſteria
per Apoſtolos prædicata : attende primos dies &
opera facta in ipſis.Nota igitur , quòd à principio
creationis mũdi ſeptẽ dies nominantur: in quibus
diſpoſitio mũdi producitur.Et per opera in illis fa-
cta:occultè nobis demõſtratur,quomodo quis ve-
rus dies efficiatur:& ad percipiendũ myſteria verbi
incarnati apertus.Vnde Gen.1.ponũtur ſeptẽ dies,
in quibus mundus fuit creatus:per quorum opera
Opꝰ ſeptẽ dierum ſeptẽ dona ſpiritus ſancti denotãtur:quæ nos diem E
eſſe faciant. In prima ergo die Deus tria fecit,ſci-
Prima dies. licet cœlũ,terrã,& lucẽ.Gen.1.In principio creauit
Cælum. Deus cælum ,& terrã:& dixit fiat lux, &c. & factũ
Timor. eſt veſpere,& mane dies vnus. Iſte primus dies ſi-
gnificat primum donum ſpiritus ſancti, ſcilicet ti-
morem:quod ſpiritus ſanctus in nobis format cæ-
lum,terram,& lucem,ad denotandum,quòd timor
domini animã diem facit.quia ipſam pulchrificat:
quia facit cælum,animã humiliat:quia facit terrã,
animam illuminat:quia facit lucem. Cælum enim,
quod ſordes non recipit,ſed ſemper purum perma
net,puritatẽ ſignificat animæ. tunc ergo timor fa-
Eccleſ.1. cit animam cælum,quando animã purgando à vi-
tiis facit cęleſtẽ.Quia timor domini expellit pecca-

A tum.Terra,quæ infimior eſt elementis cæteris , ſi-
gnificat humilitatẽ:quã timor domini generat: Ti- *Ioſue. 11*
more domini proſtrati ſunt.Lux autẽ,qua median
te,cognoſcũtur omnia:ſignificat cognitionem,qua
quis ſuã miſeriã,& fragilitatẽ cognoſcit:quam co-
gnitionem generat timor domini.Sapiẽtia,& diſci
plina timor domini.Hæc eſt ergo prima hora diei *Eccleſ. 1.*
ſpiritualis ,ſcilicet timor domini.propter quod di-
citur Prouer.14.Quod timor domini eſt fons vitę, *Secunda*
id eſt principiũ vitæ ſpiritualis. In ſecũda die fecit *dies.*
Deus firmamentũ,diuidẽs aquas ſuperiores ab in-
ferioribus Gen.1.Fecit Deus firmamentũ:& diuiſit
B aquas,quæ erant ſub firmamẽto,ab iis , quæ erant
ſupra firmamentũ:& factũ eſt veſpere,& mane dies
ſecũdus.Iſte ſecũdus dies eſt donũ fortitudinis:qua *fortitudo.*
ſpiritus ſanctus inter aquas nos firmamentũ facit.
Aqua enim fluida in ſcriptura ſignificat aduerſita- *Pſal. 68.*
tes mũdi iuxta illud pſal.Saluũ me fac,Deus , quo- *Aduerſi-*
niã intrauerũt aquæ vſq; ad animã meã.Et iſtę ſunt *tas.*
duplices,ſcilicet ſuperiores,ſignificãtes aduerſita-
tes,quæ à Deo cauſantur,& immittũtur.Et inferio
res ſignificãtes aduerſitates,quæ à mũdo cauſãtur,
& diabolo.Sed ſpiritus ſanctus in ſecũda die, ſcili-
cet ſecũdo dono ſpiritus ſancti facit firmamẽtũ in
medio aquarũ:quia per donũ fortitudinis nos facit
patiẽtes,& cõſtantes ad omnia aduerſa toleranda.
Quod in Petro fuit figuratũ, qui ante ſpiritus ſan-
C cti miſſionem aduerſa tolerare nõ poterat. Ideo ne
quid mali pateretur,Chriſtũ negauit:ſed poſt miſ-
ſionẽ ſpiritus ſancti firmamentũ factus fuit ad om-
nia cõſtãter tolerãda.Petrus repletꝰ ſpiritus ſancto,
dixit,&c.Sequitur.Vidẽtes autẽ cõſtantiã Petri,&c. *Actuũ 4.*
In tertia die fecit terram germinare herbã, & arbo- *Tertia*
res.Protulit terra herbã virentẽ,lignũq; faciẽs fru- *dies.*
ctum,& factũ eſt veſpere,& mane dies tertius. Iſte *Terra.*
tertius dies ſignificat tertiũ donũ ſpiritus ſancti,id *Geneſ.1.*
eſt,donũ pietatis,quo ſpiritus ſanctus in nobis for-
mat herbã virentẽ,& arbores fructiferas:quia terrã
noſtræ humanitatis bonis operibus facit abũdare.
Quia ſine ſpeciali gratia ſpiritus ſancti ad nullum
opus meritoriũ ſufficimus:ſed ipſa habita ad om-
D nia bona ſufficimus,vt oſtẽdit Magiſter.Et hoc ſin- *Magiſter*
gulariter facit ſpiritus ſanctus per donum pietatis: *li.2 di.25*
per quod homo aliis compatiendo regnũ meretur *Quarta*
æternũ.1.Ti.4.Pietas ad omnia valet , promiſſionẽ *dies.*
habẽs vitæ futuræ,& quæ nũc eſt. In quarta die fe-
cit Deus ſolẽ,& lunã:ſolẽ vt præeſſet diei:& lunã vt
præeſſet nocti,& ſignificat quartũ donum ſpiritus *Sol.*
ſancti,ſcilicet ſciẽtiæ,quo ſpiritus ſanctus in nobis *Luna.*
generat ſolẽ,ſcilicet ſcientiã ſupernorũ,& lunã,ſci- *Scientia.*
licet ſcientiã terrenorũ,ſcilicet cognitionẽ benefi-
ciorũ diuinorũ,& noſtrorũ peccatorũ,gaudiorũ cæ
leſtiũ,& pœnarũ infernaliũ:vnde 1.Cor.12 .Per ſpi
E ritũ ſanctũ datur ſermo ſciẽtiæ. In quinta die Deus *Quinta*
fecit ex aqua piſces,& aues.Iſta dies ſignificat quin *dies.*
tum donũ ſpiritus ſancti,ſcilicet donũ cõſilij , quo
in nobis generatur lachrymarũ abũdãtia,& cõtẽ- *Donum*
platio ſupernorum.piſcis enim,qui in aqua ſumme *conſil.*
delectatur,& qui ſine aqua viuere nõ poteſt, ſigni-
ficat perſonã,quæ ex cõſideratione peccatorũ ſuo-
rum ſe cõtinue lachrymis lauat,& irrigatur : iuxta
illud pſal.Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes, &c. *Pſal.41.*
Aues vero,quæ ſuperius ſe eleuãt,ſignificãt contẽ- *Aues*
platiuos,qui ſpretis terrenis,ſolũ in creatoris con-
tẽplatione delectãtur.Et iſta duo in nobis generat
ſpiritus ſanctꝰ per donũ cõſilij:quo nobis cõſulitur,
vt ſpretis carnalibꝰ,ſolũ cęleſtia ſapiamꝰ,dicẽte Apo
ſtolo,Quæ ſurſum ſunt,ſapite : quæ ſurſum ſunt,
quærite:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Galat 5 quærite: nõ quæ ſuper terrã. Secũdũ ſpiritũ ambulate, & deſideria carnis nõ perficietis. In ſexta die
ſexta dies Homo Ratio. fecit hominem, in quo intelligitur donum intellectus, quo ſpiritus ſanctus nos facit homines, id eſt, rationales & intellectuales: quoniã per hominem rectitudo rationis intelligitur. Quælibet enim res denominatur à parte ſua potiori: cùm autem potior pars hominis ſit ratio: ſequitur quòd homo à ratione debet nominari. Spiritus ergo ſanctus per donum intellectus nos facit homines: quando ſua gratia nos facit rationabiliter viuere, & nõ beſtialiter, vt homines, & non vt beſtiæ, ſcilicet quando ratio dominatur ſenſualitati, & ſpiritus carni. Et econtra ille beſtialiter viuit, in quo caro ſpiritui dominatur, & ſenſualitas rationi. Et hoc ſolum in nobis facit ſpiritus ſanctus ſua gratia: dicẽte Apo-
Roma 8. ſtolo. Debitores ſumus non carni, vt ſecũdum carnem viuamus. ſi enim ſecundum carnem vixeritis moriemini. ſi autem ſpiritu facta carnis mortifica- B
ſeptima dies. Sapiẽtia. ueritis, viuetis. In ſeptima die Deus requieuit: quia, his omnibus peractis, per donum ſapientiæ Deus quietat hominem, & pacem mentis plenè poſſidet. Quia ſicut ſcientia cognitionem Dei tribuit: ita ſapientia mentem cum Deo plenè pacificat. Ex quibus omnibus per opera ſeptem dierum patet, quis verè dies dici poſſit: qui ſcilicet ſeptem donis ſpiritus ſancti prædotatur, & talibus dicitur.
1. Theſ 5. Filij lucis eſtis, & filij diei. Et iſtis talibus reuelantur arcana noui teſtamenti, ſcilicet verbi diuinitas, & cum patre æternitas. De quo nunc dicitur. *Dies diei eructat verbum*, id eſt, Apoſtoli, & Euãgeliſtæ, qui dies erant: per lucem ſapientiæ eructabant, id eſt C
plene verbum proferebant illisqui ſunt dies, id eſt, ſeptem donis ſpiritus ſancti prædotati. *Et nox nocti indicat ſcientiam*, id eſt huius verba ſcientiam obſcurè indicabant antiqui patres nocti, id eſt, populo Iudæorum, qui nox dicebatur. quia Chriſtus verus ſol iuſtitiæ illis nondum erat ortus. vnde illa antiquus populus quaſi in nocte Chriſti notitiam habuit. Vnde & dicebat illud Iob 4. Ad me dictũ eſt verbum abſcõditum. Sed nobis vt in die clare manifeſtatum eſt verbum: quando ſcilicet verbum ca-
Ioan. 1. ro factum eſt, &c. & vidimus gloriam eius, &c. Vel aliter ſecundum glo. per diem accipe Chriſti diuinitatem: ſed per noctem carnis eius mortalitatem. Illis ergo, qui erant ſpirituales, & illuminati vt dies Apoſtoli prædicabant Chriſti diuinitatem: ſed carnalibus, & infirmis prædicabãt noctem, id eſt Chriſti paſſionem, & mortalitatem: per hoc inſinuans, quòd non omnibus omnia debent prædicari, ſed perfectis perfectiora, infirmis autem humiliora. Et hanc prodicationis diſcretionem notabat paulus. d. Nihil indicaui me ſcire inter vos:
1. Cor. 1. niſi Chriſtum, & hunc crucifixum. Sapientiam autem Dei loquimur inter perfectos.

254. Non ſunt loquelæ, neque ſermones: quorum non audiantur voces eorum. E

Hic conſequenter ponitur prædicationis Euangelicæ publicatio. Iſte enim textus duobus modis
Locutio. exponitur: primo vt ly *loquelæ, & ſermones* referantur ad Apoſtolos. Vbi ſciendum, quòd tria ſunt genera dicendi, & loquendi, ſcilicet humile, quod rudibus competit: & altum, quod philoſophis, & ſapientibus mundi: & mediocre, quod communibus, ſcilicet aliqualiter literatis: ſed non ad plenũ. Apoſtoli autem per ſpiritum ſanctum ſic erãt edocti: quòd A omni genere locutionis loquebantur: quia Philoſophis alto, cum ſimplicibus baſſo, cum mediocribus mediocri ſermone loquebantur. Et tunc eſt ſenſus. *Non ſunt loquelæ, neque ſermones.* id eſt nõ ſunt aliqua genera loquendi, vel ſermocinandi: quo genere non fuerint auditæ voces Apoſtolorum, quia ſicut decebat eccleſiam Dei de toto orbe congregari, ſic etiam ex omni ſtatu hominum colligi debebat. Secũdo, poteſt exponi, vt ly *loquelæ* referatur ad auditores. Vbi ſciendum, quòd genera linguarum ſunt varia: & omnibus linguis in omnibus nationib. Apoſtoli prædicauerunt. Et tunc eſt ſenſus: quod non eſt aliqua natio cuiuſcunque linguæ in mundo, ad quam non peruenerit Apoſtolorum prædicatio. Omnibus enim linguis primos doctores loqui fecit ſpiritus ſanctus, qui omnes gentes in vnum erat congregaturus. Et ſic vnus homo tũc omnibus linguis loquebatur. ſic & modo vnus homo, ſcilicet totus Chriſtus, caput, & corpus omnibus linguis loquitur: quia ex omnibus linguis vna, & ſancta conſtat eccleſia. Sed hic vnum cadit *Quæſtio. Apoſtol. Lingua.* dubium. Vtrum diuerſitas linguarum, qua Euangelium omnibus gentibus per Apoſtolos fuit prædicatum: eſſet ex parte audientium, vel prædicantium. Et dicunt aliqui, quod ex parte audientium: quia quamuis Apoſtoli ſolum linguam vnam, ſcili cet Hebraicum loquerentur: tamen illam omnis natio vt propriam intelligebant. Sicut enim per vnam, eandémque literam diuerſi diuerſa intelligũt, vt per o, nos intelligimus medium, & Græci finem, & geometra figuram circularem. Sic per eandem vocem Apoſtolorum diuerſæ nationes proprium idioma intelligebant. Cõſimiliter enim quando ſcribæ adduxerunt ad Chriſtum mulierem in adulterio deprehenſam: & Chriſtus inclinans digito ſcribebat in terra: dicitur, quòd quaſdam literas faciebat per quas quilibet illorum peccata ſua cognoſcebat: propter quod confuſi, vnus poſt vnum exibat. Alij dicunt, quòd non omnes linguas ſcierunt: ſed ſolum illas ipſos ſpiritus ſanctus in die pentecoſtes edocuit: ad cuius linguæ nationes erant prædicaturi. vt puta Petrus ſciuit linguam Latinam. Ioannes Græcam, &c. Alij dicunt, quòd D
quilibet Apoſtolorum omnia ſciuit linguarum genera. Sed qualitercunque fuerit, communius tenetur. quòd miraculum linguarum erat ex parte prædicantium, non auditorum, quia ſcilicet ad omnem nationem fuerunt miſſi omnia genera prædicare linguarum. Et hoc eſt, quod ſequitur.

In omnem terram exiuit ſonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorũ. 255.

Hic ly *omnis terra* accipitur pro ſingulis generibus nationum, vel linguarum: non pro ſingulis generum: quia ad omnes nationes ſe extendit ipſorum prædicatio. Sic ergo intelligitur. *In omnem terram exiuit ſonus eorum*, id eſt fama ipſorum Apoſtolorum: etiam ſine ipſorum præſentia. *Et in fines orbis terræ verba eorum*, id eſt, in angulis mundi exiuit fama prædicationis eorum: non quòd ipſi præſentialiter fuerint in omni terra, & in omnibus finibus terrarum.

In ſole poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. 256.

Hic

Hic conſequenter ponitur Chriſti incarnatio, A
quæ in lege prædicta fuerat. Et diuiditur in tres partes, quia primo ponitur Chriſti incarnatio, ſecundo Chriſti peregrinatio, & conuerſatio. ibi. *Exaltauit vt gigas.* tertio Chriſti ad patrem regreſſio, & aſcenſio. ibi. *Et occurſus eius.* Quantum ad primum ait. *In ſole &c.* Vbi notandum primo, quod
Sol Maria. nomine ſolis intelligitur virgo Maria in ſcriptura ſacra propter multa, ſcilicet propter puritatẽ virginalis incorruptionis. Quoniam ſicut ſol integritate ſeruata, ex ſe emittit radium: ſic virgo Maria, virginitate non violata, ſuum genuit radium, ſcilicet Ieſum Chriſtum. Et iſta ſimilitudo ponitur Eccleſ. 26. Sicut ſol oritur mundo in altiſſimis Dei: ſic mulieris bonæ ſpecies, &c. propter poteſtatem ſingularis dominationis. Nam ſol ſingularem poteſtatem habet ſupra dæmones. Quoniam ipſi dæmones orto nobis ſole non poſſunt cõtra nos tantum ſæuire ſicut de nocte faciũt. propter quod di- B
Pſal. 103 citur Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus ſuis collocabuntur. Et in Hymno dicitur. Hoc excitatus lucifer, ſoluit polum caligine: omniſque terrorum chorus viam nocendi deſerit. Sic & virgo Maria omnes ſua poteſtate fugat dæmones, quos ſua poteſtate terret, & fugat. vnde de ipſa dicitur, quòd eſt pulchra vt ſol: terribilis vt caſtro-
Cant. 9. rum acies ordinata, propter claritatem ſuæ informationis: quoniam ſicut ſol omnia illuminat quãtum eſt ex ſe, ſic & gloriosa virgo ſuis exemplis omnes informat. Eccleſ. 42. Sol illuminans per omnia reſpexit. Item notandum, quòd tabernaculum
Tabernaculum. Corpus Chriſti. ſignificat Chriſti corpus, & humanitatem. Quoniam tabernaculum dicitur militãtium, & verbum in homine habitauit, vt hic militaret contra dæ C
mones. vnde hic ait glo. Per tabernaculum accipe Chriſti corpus: in quo verbum venit aëreas expugnare poteſtates. Et tunc eſt clarus ſenſus. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*: quia ſcilicet corpus ſuum in gloriosa virgine colloeauit: quando de ipſa ſpiritus ſancti virtute carnem aſſumpſit. Et ſequitur de eius natiuitate. *Et ipſe tanquam ſponſus procedens. &c.* Quia ſcilicet ad hoc de vtero gloriosæ virginis per natiuitatem eſt egreſſus: vt eccleſiam ſibi deſponſaret
Oſee 2. per fidem. Sponſabo te mihi in fide. Vel tunc fuit ſponſus: quia humanam naturam in ſponſam ſibi aſſumpſit: dum humanitatem noſtram in vnitatem ſuæ perſonæ copulauit. vt ſicut ex ſponſo, & ſponſa fit vna caro: ſic Deus, & homo vna ſola eſſet perſona. vnde glo. *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*, id eſt de virginali vtero. vbi Deus humanæ naturæ vt ſponſus copulatus eſt. Quia ergo dictum eſt ſuperius, quòd cæli enarrant gloriam Dei, hic pſal. oſtendens, quid prædicarent: dicit quòd ipſi hoc prædicabant quòd Dei filius in ſole poſuit tabernaculum ſuum, &c. Quãdo enim iſtam ſponſam, ſcilicet humanam naturam copulauit: tunc per tabernaculum ſui corporis nobiſcum habita-
Apoc. 21. uit. Vidi Hieruſalem ſicut ſponſam ornatam viro ſuo: & audiui vocem dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus: & ipſi erunt populus eius: & ipſe Deus eorum erit. Vel iſte verſus aliter E
poteſt exponi: retenta ſignificatione tabernaculi pro corpore, & humanitate Chriſti: ſed permutata ſignificatione ſolis. Vbi ſciendum, quòd ſecundum
Greg 34. Mor. c. 6. 2. Reg. 12 Sol. Grego. Sol in ſcriptura multa ſignificat, ſcilicet veritatis manifeſtationem. ſic enim diuina voce per Nathan dicitur ad Dauid. Tu feciſti hoc in abſconſo, ego autem faciam verbum hoc in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu ſolis. Quid enim per conſpectum ſolis niſi cognitionem inſinuat manifeſtæ viſionis. Rurſum per ſolem ſapientium intellectus accipitur: vnde per Salomonem dicitur. Sa-
Eccle. 27 piens vt ſol permanet: ſtultus vt luna mutatur. Rurſum per ſolem aduerſitatis perſecutio demonſtratur, ſicut in euangelio veritas dicit, quòd nata ſine radicibus ſemina, orto ſole, aruerunt: quia ſci-
Mat 13. licet verba vitæ in corde terrenorum hominum temporali momento virentia, ſuperueniente perſecutionis ardore ſiccantur. Sic igitur iſtis modis accipiendo ſolem: Chriſtus in ſole poſuit tabernaculum ſui corporis. Primo in ſole manifeſtationis veritatis: quia ipſo nato, ſtatim in publico poſitum fuit hoc ſacramentum: quia per Angelos paſtoribus cum magna claritate fuit reuelatum: Magis per ſtellam: Romanis, & orbi vniuerſo per multa miracula. Item tabernaculum ſuum in ſole ſapientiæ poſuit: quia animam Chriſti omni ſapientia prædotauit: vt tantam ſapientiam haberit, vt ei Deus plenius conferre non potuerit. Item in ſole perſecutionis tabernaculum ſui corporis poſuit: quia labores noſtros & miſerias ac perſecutiones vſque ad mortem crucis ſuſtinuit. propter quas miſerias & paſſiones eius tabernaculum per triduum mortis fuit diſſolutum. iuxta illud quod Sap. 2. dicitur. Sicut nebula diſſoluetur, quæ fatigata eſt radiis ſolis, ſcilicet perſecutionis. Et de omnibus iſtis hic loquitur pſal. d. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.*

Exultauit vt gigas ad currendam viam: à ſummo cælo egreſsio eius. 257.

Hic conſequenter ponitur Chriſti in mundo conuerſatio. vbi notandum: labores vitæ præſentis vt ſint nobis meritorij, debemus tolerare cum cordis lætitia, & cum ſtabilitatis conſtantia. Primo enim cum cordis lætitia: quia coacta ſeruitia Deo non placent. ideo de Apoſtolis dicitur. Ibant Apoſtoli gaudentes, &c. De ſtabilitate autem patientię & perſeuerantiæ dicitur, 1. Pet. 5. Aduerſarius veſter diabolus, &c. cui reſiſtite fortes, &c. Et iſta duo habuit Chriſtus in conuerſatione huius vitæ mortalis. Primo quia illa gaudẽter ſuſtinuit & voluntariè. & quantum ad hoc *Exultauit ad currendam viam.* quia ſcilicet ipſe non neceſſitate, ſed vo- D
luntate labores noſtros ſuſcepit: nos autem neceſſitate: vt oſtendit Magiſter lib. 3. Vnde de Chriſto dicitur. Exultauit Ieſus in ſpiritu ſancto. Et ad quid? ſcilicet ad currendam viam huius mortalitatis: non ad habitandam: quia ſcilicet amore nõ ſtetit in via mundi, vt mundi vana diligeret. Secundo. Ieſus mala & aduerſa mundi ſuſtinuit conſtanter & patienter: quod notatur cùm dicitur. *Quod exultauit vt gigas*, id eſt, ſicut fortiſſimus, & omnes homines imperturbabili virtute tranſcendens: quod per gigantem ſignificatur, vnde propter fortitudinem conſtantiæ de Iuda Machabæo dicitur. quod induit ſe lorica ſicut gigas. Nos igitur exemplo Chriſti viam huius vitæ alacriter, conſtanterque curramus: nonhic mente conſiſtentes, ſed per puritatem ad æternum regnum properantes. Ad hoc notat Valerius, quòd Darius rex adiutoribus eius dignitatis aſſumptis, pactum cum præclari operis conſortibus fecit: vt equis inſidentes ſolis ortu curſum in quendam locum dirigerent: iſque regno potiretur, cuius equus locum

Aduerſitas. Labor. Exultatio Patientia. Chriſtus. Act. 5. Magiſter li. 3. di. 25. Luce 10. 1. Machab. 3. Caſtitas. Caſtratio Valerius. li. 7. c. 3.

prius

Universidad de Deusto
Biblioteca

prius attigisset. Cæterum cùm maximè mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectãtibus solus ipse exoptatæ rei prosperum effectũ assecutus est hac cautela: quia genitalibus equi sui naribus equi appositis: equus suus terrore perterritus ante omnes alios præcucurrit: & sic ille regnũ habuit. Sic moraliter. Qui ad propositum vitę brauiũ velociter exemplo Christi vult currere: equi sui, id est suæ carnis abscindat genitalia: se propter Dei regnum spiritualiter castrando: & illa naribus equi apponat: vt scilicet persequendo luxuriæ fætorem ipsam facilius detestetur. Et tunc talis dicere poterit cum Christo illud psa. Sine iniquitate cucurri & direxi. Hæc autem non fecit Christus vt Deus: sed vt homo factus. quod notans dicit. *A summo cælo egressio eius*, scilicet ab æqualitate patris egrediens per carnis assumptionem. Non quidem egrediens: quòd æqualitatem patris perderet: sed ideo dicitur egressus, quia quod prius non habebat assumpsit, scilicet nostram mortalitatem. De isto egressu prædictum fuerat Micheę 1. Egredietur dominus de loco sancto suo, & descendet, &c.

Psal. 58.

258. Et occursus eius vsque ad summum eius, nec est, qui se abscondat à calore eius.

Hic consequenter agitur de Christi ad patrem regressinoe & ascensione, sicut enim verbum Dei ab æqualitate patris descendit in mundum nostrã humanitatem assumendo: sic & ipse Christus homo ad summum est reuersus per ascensionem, id est, ad patris æqualitatẽ. Et hoc est, quod ipse Christus de se dicit. Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrẽ. Quid autem per talem ascensum nobis contulerit: subdit dicens. *Nec est, qui se abscondat à calore eius.* Christus enim postquam ascendit ad patrem, spiritum sanctum in specie ignis misit Apostolis: qui totum mundum calore spiritus sancti inflammauerunt. Quoniam, vt dictum fuit superius: In omnem terrã exiuit sonus eorum, &c. Ita quòd nulla fuit natio, in qua spiritus sancti calor non fuerit dilatatus: etiam si nõ omnes fuerint inflammati: ipse tamen calor spiritus sancti omnibus fuit præsentatus. Sicut sol quantum est ex se omnes illuminat: quamuis non omnes illuminentur. & hoc est ex ipsorum defectu non solis. Sic etsi non omnes calefiant per gratiam spiritus sancti, non est defectus caloris: sed ipsorum. In quorum figura legitur de Dauid quòd Dauid cùm operiretur vestibus, non calefiebat. Et quare calefieri non poterat Dauid, Stephanus tres rationes adducit. Primo quia erat antiquus ætate. Secũdo quia in bellis multum sanguinem perdiderat. Tertio, quia ex quo vidit Angelum domini cædentem populum, pauore vehementi contabuit. Sic moraliter ista tria multos impediunt: ne calore charitatis spiritus sancti calefiant. Primum est antiquitas temporis. Quid enim est spiritualiter antiquari nisi antiquioribus peccatis implicari. Antiquiora enim, & prima peccata, quæ fuerunt, sunt duo scilicet inuidia, & superbia. Inuidia enim primum peccatum dicitur. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarũ. Similiter & superbia fuit primus. Initium omnis peccati superbia. Et sic inuidia, & superbia dicuntur prima, & antiquiora peccata. & istis implicatus calefieri non potest. vnde de istis dicitur. Non sunt prunæ vt calefiant nec focus vt sedeant ad eum. Secundum est egenorũ proximorum incompassio: quod notatur: quia Dauid multum sanguinem fuderat. Tantorum enim sanguinem fundimus, quot fame mori permittimus, subuenire valentes. Tertium est iustitiæ diuinæ sine misericordia nimia consideratio, quæ ad desperationem perducit. Et hoc notatur in eo quòd Dauid vidit Angelum cędentem populum: & ex hoc contabuit. Sed quibus vias suas volens custodire, id est, voluntates, & opera iusto igne spiritus sancti calefit, & accenditur. Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam, &c. Sequitur. Cõcaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Et de talibus hic dicitur. *Non est, qui se abscondat à calore eius.*

Ascensio Christi. *Joan. 16.* *Spiritus sanctus Calor.* *Psal. 58.* *Frigiditas Dauid.* *3. Reg. 1.* *Sapien. 2* *Eccles. 14* *Esa. 47*

Lex domini immaculata, conuertens animas: testimonium Dominifidele, sapientiam præstans paruulis. 259

Hic consequenter ponitur legis Euangelicæ cõmendatio. Commendatur autem à tribus, scilicet à puritate, qua nos purificat. ibi. *Lex domini immaculata*, secundo à claritate, qua nos illuminat. ibi. *Iustitiæ domini rectæ*. tertio ab humilitate, qua nos humiliat. ibi. *Timor Domini sanctus*. Quantũ ad primum, d. *Lex Domini immaculata*. Alia litera habet. *Lex Domini irreprehensibilis*. Quod ideo dicitur, quòd solum sancta docet, & munda. Beati mũdo corde. Antiqua enim lex immunditiam carnis mundabat: hæc autẽ mentis. Hanc munditiam confert lex Euangelica: quia sermo Christi animam purificat. Vos mundi estis propter sermonẽ, quem locutus sum vbis. Et quia lex domini est immaculata: ideo animas à peccatis conuertit, propter quod sequitur. *Conuertens animas.* Sic enim per legem euangelicam Petrus animas ad Deum conuertebat. d. pœnitemini igitur, & cõuertimini: vt deleantur peccata vestra. Lex enim domini conuertit animas: quia sua districtione peccata corrigens ad Christi gratiam mittit: etiam conuertit animas: quia est testimonium fidele. Quod ideo dicit. quia quod Christus in lege promittit perficiet. sic etenim alibi dicitur. Fidelis est Deus, qui vocauit nos, & faciet. Etiam lex Domini cõuertit animas: quia ipsas illuminat, quia *sapientiam præstans paruulis*, id est, humilibus. Abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Tunc enim sapientiã nobis præstat: quando nos peccata nostra cognoscere facit, vt detestentur, & bona superna, vt desiderentur. Sic enim suis Apostolis Christus promisit dicens, Dabo vobis os & sapientiam.

Mat. 5. *Joan. 15.* *Act. 3.* *1. Thes. 5* *Matt. 11.* *de pœ. di. 2. vnctio.* *Luce. 21.*

Iustitiæ domini rectæ: lætificantes corda: præceptum domini lucidum, illuminans oculos. 260

Hic consequenter commendatur lex Christi ab æquitate, & claritate. Vbi primo notandum, quòd cùm omnis iustitia sit recta: quinimo idem est iustitia, & rectitudo: quia omnis iustus est moribus rectus: & omnis rectus est iustus. Ad quid ergo inculcat verba dicens. *Iustitiæ domini rectæ.* Respondeo quòd quamuis omnis iustitia in se sit recta: non tamen omnibus est recta. Iustitia ergo illi solum dicitur recta: qui facit, quod præcipit iustitia: & illi dicitur obliqua: qui eius iussa non perficit. Christus autem fecit omnia, quæ per legem Euangelicã docuit facere. Ideo sibi rectæ dicebantur. Dicuntur etiam rectæ. Ille enim solus rectus dicitur, qui bonum facit amore, non timore pœnæ. Et in hoc differt lex noua ab antiqua, quia illa data fuit cum terrore, & ideo iustificare, vel rectos facere non poterat: propter quod dicebat Apostolus. Ex operibus legis nõ iustificatur omnis caro. Lex autem Christi fuit data cum amore: vnde in datione legis nõ terrores: sed solum præmia Christus promisit dicens. Beati pauperes, &c. Et ideo quia terror conturbat, & præmium lætificat, hinc est, quòd lex Christi promittens præmia, corda lætificat. Quod hic notans dicit. *Lætificantes corda.* vbi glo. *Lætificantes corda*, scilicet spe præmij, non terrentes timore pœnæ, vt vetus testamentum faciebat. Et non solum sic lex euangelica est recta, sed etiam lucida, quia quæ antiqua lex dicebat sub figuris, & vmbratiè, lex noua dixit apertè, & clarè, quãdo scilicet Christus ore proprio promulgans legem nouam docuit Apostolos. Ad hoc enim venerat vt oculos cæcos peccatis per veram fidem, & doctrinam illuminaret. Visitauit nos oriens ex alto: illuminare iis, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent. Vnde ioan. Ego sum lux mũdi: qui sequitur me, &c. Et nota, quòd lex Euangelica nõ principaliter illuminat oculos corporis, quia illi non sunt perceptiui cœlestium sacramẽtorum: sed magis oculos mentis, propter quod de ista luce dicitur, quòd illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vbi sciendum, quòd homo ex duobus constituitur, scilicet ex corpore, & anima, & sic duplices habet oculos. primã autem partem, scilicet corpus non habemus deforis, sed à mundo isto, scilicet à parentibus, qui sunt in isto mundo. Aliam autem partem, scilicet animam non habemus à mundo, sed deforis: vt dicit Aristo. quia scilicet ipsam immediatè habemus à Deo per creationem. Et quia animam non habemus à mundo, sed à Deo per creationem: ideo quando creatur & vnitur corpori, tunc dicitur in mundum venire: quia deforis ducitur. Corpus autem, quia datur à mundo, & non deforis, ideo in mundum venire nõ dicitur. Volens ergo ostendere Euangelista secundum quam partem homo illuminatur, ab Euangelica lege dicit, quòd illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quasi dicat, quòd homo illuminatur non secundum corpus, quod habemus à mundo, sed secundum animam, quam deforis habemus. Sic enim superius orabat psalm. Christi lege illuminari cupiens: cum dicebat. Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam, &c.

Actu 1 *Rom. 3.* *Lex.* *Amor.* *Timor.* *Matth. 5.* *Luce 2.* *Joan. 8.* *Illuminare.* *Homo.* *Joan. 1.* *Arist. 19. de animalibus.* *Psal. 12.*

261 Timor domini sanctus, permanet, in sæculum sæculi: iudicia domini vera, iustificata in semetipsa.

Hic consequenter commendatur lex Euangelica ab humilitate: quia nos humiliat. Vbi sciendum quòd vt ait glo. præter timorẽ naturalem, quatuor sunt genera timoris, scilicet, Timor mũdanus, quo timemus bona perdere mundi. Timor seruilis: quo à malo timore pœnæ cohibemur. Timor initialis: quo partim pœnæ, & partim amore iustitiæ seruitur. Timor filialis siue castus, quo offendere sponsum timemus, & separari ab ipso. Et de isto timore hic dicit psal. *Timor domini sanctus*, quo scilicet quanto quis plus diligit: tanto diligentius cauet offensam, hunc timorem perfecta charitas non mittit sed includit. Timorem autem initialem perfecta charitas foras mittit. Sed timorem mundanum, & seruilem non solum perfecta charitas foras mittit, sed etiam imperfecta. De timore ergo filiali hic dicitur. *Timor domini sanctus permanet in sæculum sæculi.* Sed nunquid iste timor filialis fuit in Christo? Videtur quòd sic, quia habuit omnia dona spiritus sancti. Ad oppositum, quia ab initio fuit beatus, & non timuit offendere Deum. Respondeo, quòd iste timor duos habet effectus: vnum simpliciter perfectum, quia facit Deum reuereri. Alium nõ simpliciter perfectum, quia facit timere casum, vel offensam Dei, qui effectus imperfectionem habet annexam. Dico ergo, quòd iste timor quantum ad effectum imperfectum, nõ fuit in Christo, nec in beatis erit: sed bene quantum ad effectum simpliciter perfectum. Et hoc dicit Magister libro 3. distinc. 34. d. Sciendũ itaque est quòd spiritus timoris erit in futuro, sicut & alia dona spiritus sancti, sed nõ habebit omnem illum effectum quem modo habet. Faciet enim tunc nos reuereri Deum, non timere separari à Deo, vel ipso carere. Fuit ergo & in Christo timor ille, sed iuxta illum vsum, quem habebit in futuro in sanctis. Non enim timuit Christus separari vel offendere Deum, sed eum præ omnibus reueritus est.

Quæstio. Christus. Esa. 11.

Desiderabilia super aurum, & lapidem preciosum multum: & dulciora super mel, & fauum. 262.

Hic consequenter tertio principaliter ostendit, qualiter lex Euangelica est merito obseruanda. Et tria facit, vt nos ad eius obseruationem inducat. Quia primo ponit eius dignitatem. Secundo eius vtilitatem ibi. *Etenim seruus tuus, &c.* Tertio suã per hoc remoueri petit cæcitatem. ibi. *Delicta quis intelligit*: Quantum ad primum ostẽdens legis Christi dignitatem, dicit. *Desiderabilia, &c.* Vbi notandum, quòd tria maximè in hoc mundo videntur desiderabilia, vel, vt melius dicam, desiderata ab hominibus mundi, quibus tamen omnibus præferenda est lex Euangelica, scilicet diuitiæ temporales, & hæc significantur per aurum, potentiæ mundiales, & hæc significantur per lapidẽ preciosum, & delitiæ, vel voluptates carnales, & hæc significantur per mel, quod est dulce. De auro diuitiarum dicitur. Beatus vir, qui inuentus est sine macula, & qui post aurũ non, abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris: quis est hic? & laudabimus eum. Quod ideo dicit, quòd pauci sunt tales. De lapide vero potentiarũ vel dignitatum dicitur Eccles. 27. Qui in altũ mittit lapidẽ, super caput eius cadet. Quod ideo dicit, quia maior potentia maiorem casum generat, & ruinam. De melle vero voluptatum dicitur. Fauus distillãs labia meretricis, sed nouissima illius amara quasi absinthium. Volens ergo psalmista præferre omnibus temporalibus, quæ possunt desiderari, legem Euangelicam, dicit, quòd in ipsa contenta *sunt desiderabilia super aurum*, quo ad diuitias: *super lapidem pretiosum*, quo ad dignitates, & potentias: & *super mel, & fauum*: quo ad voluptates, & delitias. Et isto modo de ista sapientia nouæ legis dicitur, Prouerbiorum 3. quòd melior est acquisitio eius negotiatione auri, & argenti, &c. Et omnia, quæ desiderantur, huic comparari non valent.

Aurum. Diuitiæ. Potentia. Delitiæ *Eccles. 31* *Prouer. 5* *Lex euangelica.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

263 Etenim seruus tuus custodit ea: in custodiendis illis retributio multa.

Lex. Custodia

Hic consequenter ponit huius legis vtilitatem: quia scilicet in obseruatione illius magna est retributio. Vnde Gregorius dicit. Sacri eloquij mandata si modo hic perpetrentur in opere: postmodum coronam victoriæ exhibent in retributione. Quod hic notans dicit. *In custodiendis illis retributio multa. Et ideo seruus tuus custodit ea.* Hoc ideo dicit, quia consideratio præmij vim laboris minuens ad obseruationem legis faciliter nostras mentes inclinat. Et nota, quòd duplex retributio custodientibus legis Christi mandata debetur, scilicet in præsenti, & in futuro. In præsenti enim, quia in eo, quòd custodiuntur non tantum in re extra posita, sed etiam in ipsis, dum custodiuntur in hac vita, quia in ipsis est gaudium, quia per semetipsa placent, & delectant facientem. Et ideo non ait, præ custodiendis illis, sed in custodiendis illis. Quia non tantum pro illis in futuro debetur præmium, sed etiam hic in eorũ custodia magnum est gaudium, vt ait glo. quia seruire Deo regnare est. Habent etiam retributionem in futuro & etiam duplicem, vt ostẽdit Gregorius. Duplicia enim in futuro erunt præmia, quia finito labore præsentis sæculi, non solum animarum gaudium, sed etiam beatitudo retribuitur corporum, &c. vide ibi. Et ista Psal. attẽdens dicebat. Inclinaui cor meum ad faciendas iustitias tuas in æternum propter retributionem.

Greg lib. 1. mor. ca. 14.

264 Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me: & ab alienis parce seruo tuo.

Hic consequenter postquam ostendit se voluntarium ad obseruationem mandatorum Christi, orat remoueri impedimentum, quod scilicet est peccatum. Vbi notandum, quòd quædam sunt peccata, quæ ab intrinseco procedunt, vt peccata, quæ quis propria malitia absque tentatione exteriori committit, vel interiori tentatione propulsatus, vt tentatus à propria carne, & ista dicuntur propria peccata, & intrinseca. Alia sunt ab extrinseco intro ducta, sicut quæ fiunt per tentationes exteriores, vt puta dæmonis, vel mũdi, vel quæ per sensus corporales animam inuadunt, & ista dicuntur aliena. Vel aliter. Quędam sunt peccata, quę quis committit, & illa dicuntur propria. Alia sunt peccata, quæ alii committunt ex negligentia principis, vel malo principis exemplo: quæ tamen principi imputantur, & ista dicuntur aliena. Item quia si quis malum exemplum prætendat aliis, quo multi peccare possunt, vel occasionem peccandi assumere: quamuis nesciat, quot suo exemplo peccabunt, ei tamen omnia illa peccata imputantur, quę alij eius malo exemplo committunt. Quia tot mortibus sunt digni prælati, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Ad propositum ergo, quia Dauid erat prælatus, quia rex, & suo adulterio multis malum dederat exemplum, imò omnibus, ideo nesciens, quot suo malo exemplo peccassent, di. *Delicta quis intelligit?* id est, quis malẽagens quomodo potest cognoscere, quot suo corrumpuntur exemplo? quasi dicat, nullus. Ideo orans subdit, *Ab occultis meis munda me*, scilicet à peccatis quæ proprio motu commisi, *& ab alienis*, quæ scilicet commisi prouocatus ab aliquo, *munda me*. Vel, *ab occultis meis*, id est, à peccatis, quæ ego commisi, quæ dicũtur occulta: quia principalius stant in voluntate, quam nullus exterior cognoscere potest. *Et ab alienis*, scilicet, quæ alij meo exemplo commiserunt. *A meis*, inquit, *munda me*, scilicet tollendo de corde malam voluntatem, sed *ab alienis parce*, scilicet, non permittas tentationes mihi dominari.

Delictum Peccati.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & emundabor à delicto maximo. 265

Vbi nota, quòd omnis faciens peccatum, seruus est peccati, & peccatum semper dominatur illi, qui peccat. Ex quo sequitur: quòd ille, cui peccatũ non dominatur, est sine peccato, & immaculatus. Et hoc est quod ait, *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.* Per delictum maximum accipe superbiam, quia nõ est maius delictum, quam à Deo apostatare, quod est initium superbiæ hominis. Est enim superbia vltimum vitium redeuntibus ad Deum, & primum recedentibus. Et secundum istum sensum ly mei est casus genitiui, & numeri singularis. Potest secũdò esse numeri pluralis, & nominatiui casu, & tunc est sensus. *Si mei*, scilicet sensus corporales, *non fuerint dominati*, id est, supra rationem, quod scilicet fit, quando ratio subiicitur carni, & sensualitas spiritui dominatur, tunc nunquid immaculatus ero? Cogitabat enim propheta, quod oculi sui fuerant supra rationem dominati, quando, visa Bersabe, concupiuit, & commisit adulterium.

Ioan. 8.

Dominus.

Et erunt, vt complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. 266

Vbi nota, quòd oratio est duplex, scilicet mentalis, & vocalis, quarum nulla Deo placet, quæ maculato corde procedit, vel superbo. Sed illas respicit, & exaudit, quæ immaculata mente procedunt. Et hoc est, quod dicit. Si ero immaculatus. Tunc tibi placebũt eloquia cordis mei. Et hoc quo ad orationes vocales. *Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper*, scilicet erit, & hoc quo ad orationes mentales. Illud enim libẽter aliquis respicit, quod est sibi placitum, & illud in conspectu suo ponit. Sic enim dicitur Gene. 3. Respexit dominus ad Abel, &c.

Domine, adiutor meus, & redemptor meus. 267

Videns enim, quòd per seipsum à peccatis liberari non potest, sed solum adiutorio diuino munitus: ideo se conuertens ad Deum dicit. *Domine adiutor meus*, scilicet cõtra hostes tam intrinsecos quàm extrinsecos. *Et redemptor meus*, quia non solũ iuuas ne cadam: sed etiam post lapsum repatras. Adiutor ergo quia facis præcauere futura, sed redemptor, quia remittis commissa virtute tuæ passionis & sanguinis. Non enim auro vel argento redempti estis, &c. A illo ergo loco, Delicta quis intelligit? omnia dicit, vt ostendat, quòd nullus nisi mundus Dei

1. Pet. 1.

sacramẽta pertractare dignè potest: iuxta illud psal. 49. Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, &c.

Psal. 49.

PSALM. XIX.

268 Exaudiat te dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob.

22. q. 2. gloriã epi scopi.

Titulus istius psal. est. *Ad victoriam Psalm. Dauid*: pro cuius expositione sciendum, quòd ait Rabbi Sal. Iste psal. fuit factus à Dauid, quando milites sui iurauerunt dicentes. Non egredieris nobiscum ad prælium: ne extinguatur lucerna in Israel. Vbi notandum, quòd cum Philistæi iniissent prælium contra Israel, defeendit Dauid cum suis vitis, & pugnabat contra Philistæos: & ibi Dauid fuit in magno periculo mortis: nisi ipsum iuuisset Abisai filius Saruiæ, qui defendit regem Dauid, & philistæũ qui nitebatur occidere Dauid, interfecit. Videntes igitur viri Dauid periculum in quo fuerãt, quia si rex fuisset interfectus, totus exercitus succubuisset. ordinauerũt inter se, ne rex Dauid amplius ad pugnam cũ ipsis iret, sed domi remaneret: vnde ibidem dicitur. Tunc iurauerunt viri Dauid dicentes. Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguatur lucerna in Israel. Cogitabant enim quòd rex plus poterat eos orationibus manens domi iuuare, quàm pugnando manibus. Sicut Moyses obsecrans, fortius dimicabat contra Amalech precibus, quàm exercitus armis instructus ab eo missus: vt habetur Exodi 17. Vnde ibidem dicitur. Cumq; eleuaret manus Moyses, scilicet deuote orando, vincebat Israel. Si autem paululum remisisset, superabat Amalech. In sequenti ergo bello contra Philistæos in Gob Dauid remansit domi, & exercitum suum misit ad pugnam. Et tunc orãdo pro victoria sui exercitus istum psalmũ fecit, & verba sua exercitui suo dirigens dicit. *Exaudiat te dominus*, &c. Ex prædictis apparet sensus tituli qui est, *ad victoriã psal. Dauid*, id est, iste psalmus factus est à Dauid *ad victoriam*, scilicet pro exercitu suo impetrandam. Et hoc est quod dicit. *Exaudiat te dominus in die tribulationis, &c.* vt Nic. de Ly. Intẽtio aũt psalmistę in hoc psal. est agere de Christo, quasi de sacerdote immolaturo, & rege pugnaturo. Et sub figura optã di hic prædicit, quæ de Christo sunt futura ante passionem suam, scilicet tempore suæ tribulationis: & post resurrectionem suam, scilicet tempore suæ exultationis. Et psal. iste diuiditur in duas partes. Quia propheta orando prædicit primo aduersa suæ passionis. Secundo prospera suæ resurrectionis. ibi. *Tribuat tibi secundum cor tuum.* Prima vero pars diuiditur in tres. Quia primo passionis Christi ponit efficaciam: secundo per Christi passionem sanctificandam dicit Ecclesiam: ibi. *Mittat tibi auxilium de sancto*, tertio passionis Christi nobis postulat memoriam. ibi, *Memor sit omnis sacrificij tui.* Quãtum ergo ad primum sub modo optatiuo prædicit efficaciam Christi passionis, quæ est, quòd virtute eius omnis Christi oratio, & Ecclesiæ fuit exaudita, & defensata. d. *Exaudiat te dominus in die tribulationis.* scilicet exaudiet te dominus in die passionis. Vbi nota, quòd Christus tempore suæ passionis orauit tripliciter, scilicet pro se, pro suis discipulis, & pro suis inimicis. Orauit pro se. d. Pater, venit hora: clarifica filium tuum. Sed quid prætendebat ista Christi oratio: cùm ipse filius esset sempiterna claritas patris, quæ nec diminuta fuit in forma humana, nec augeri potest in diuina? Ad hoc respondet August. super Ioannẽ. Apud homines minor erat claritas Christi, quando in sola Iudæa Deus erat notus. Quia vero per Euangelium Christi factum est vt pater innotesceret gentibus, patrem clarificat filius: & filium pater. Dicit ergo, pater, clarifica filiũ tuum, vt filius tuus clarificet te. Quasi in passione Christus positus dicat patri: Pater resuscita me, vt toto orbi innotescas per me. Secundo orauit pro suis Apostolis. d. pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi vt sint vnum, sicut nos vnum sumus. Et exauditus fuit, quia vt habetur Actuum 3. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, &c. Vnum quidem per charitatis vnitatẽ. Tertio, orauit pro inimicis: quando cruci affixus, ait ad patrem: pater, dimitte illis, quia nescit̃ quid faciunt. Et pro ipsis gratiam impetrauit: vnde Beda. Non est putandum hoc Christum frustra orasse, sed in illis hoc fuisse impletum, qui post eius passionem crediderunt in eum. Ista ergo omnia prænidens psal. ait. *Exaudiat te, &c.* psal. In die tribulationis meæ clamaui ad te: quoniam exaudisti me. Sequitur. *Protegat te nomen Dei Iacob.* Vbi nota, quòd nomen Dei Iacob non accipitur pro ipso nomine Dei, sed pro significato nominis, scilicet pro ipso Deo, quem Iacob colebat. *Protegat ergo te*, id est, vndique te defendat in passione. Et ponit hic verbum optatiuum pro futuro indicatiui, vt sit sensus, *protegat*, id est, proteget. Sic enim se exauditum insinuat Christus. d. Protexisti me à conuentu malignantium, & à multitudine operãtium iniquitatẽ.

2. Reg. 21.

Ioan 17.

Ioan 17.

Psal. 63

Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. 269.

2. q. 5. ita scet.

Hic consequenter ostendit, quòd per Christi passionem sanctificata est ecclesia. Vbi notandum, quòd Ecclesia est corpus Christi mysticum. id est, fidelium multitudo. De quo dicit Apostolus. Vos autem estis corpus Christi, & membrum de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia: primum Apostolos: secundo Prophetas: tertio doctores. &c. Sequitur. Nunquid in corpore ecclesię omnes sunt Apostoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? &c. quasi dicat, non. Cũ igitur ecclesia sit corpus Christi, tunc Deus Christo auxilium mittit, cum eius corpus sanctificat, quod est ecclesia. Quod hic faciendum præuidit psalmista. d. *Mittat tibi auxilium de sancto.* vbi glo. Id est, auxilietur tibi, scilicet faciens tibi sanctificatum corpus, scilicet ecclesiam, vt scilicet in aduersitatibus nõ deficiat, sed proficiat magis. Sic enim ipsi Christo se auxiliaturum Deus promiserat, scilicet ipsi corpori suo. d. psal. 88. Manus enim mea auxiliabitur ei. Sequitur. Nihil proficiet inimicus in eo, &c. Sed qualiter ecclesiam suam Deus custodit & sibi auxilium mittit: subditur. *Et de Sion tueatur te.* Sion nanque speculatio interpretatur, & significat contemplationem, qua ecclesia mente conuersatur in cælestibus, per quam contemplationem tuetur & fortificatur. Quis enim contemplando æterna præmia mala timet terrena? certe nullus: vt ostendit Grego. d. Mala præsentis vitæ tanto durius animus sentit: quanto pensare bonum quod sequitur negligit. Cumque non vult considerare præmia quæ

1. cor. 12.

Greg 10. mor. c. 19

Universidad de Deusto Biblioteca

reſtant grauia æſtimat eſſe, quæ tolerat. Ac ſi ſemel quiſque ad æterna ſe erigit, atque in iis, quæ incommutabiliter permanent, oculum cordis figat, propè nihil eſſe hic conſpicit, quicquid ad finem tendit. Quò enim ſe interius gaudiis robuſtius inſerit, eò minus dolores exterius ſentit. Ex quibus patet, quòd de Sion Deus tuetur Eccleſiam, quia ſpeculatione ſupernorum fortis efficitur ad tolerantiam omnium aduerſorum. Et hoc eſt, quod de Sion dicitur Abdias cap. vnico. In monte Sion erit ſaluatio, & erit ſanctus, quia per ſpeculationem æternorum ſaluatur Eccleſia, & ſanctificatur.

270. Memor ſit omnis ſacrificij tui: & holocauſtum tuum pingue fiat. *de conſe. di. 2 iterabitur.*

Hic conſequenter oſtendit, quòd Chriſti paſſionem habere debemus in memoria. Per ſacrificium enim intelligitur Chriſti paſſio, quæ fuit ſacrificium veſpertinum, quia adueſperaſcente die, eleuatis in cruce manibus, ſeipſum ſacrificium iuſtitiæ pro nobis obtulit patri. De quo pſal. 140. ait Chriſtus. Eleuatio manuum meatum ſacrificium veſpertinum: vt enim ibidem ait glo. In lege duo ſacrificia iugiter fiebant, ſcilicet mane, & veſpere, ſed ſacrificium, quod veſpere offerebatur, dignius, & acceptabilius erat, quia figura erat illius veri ſacrificij, quod in fine mundi oblatum eſt in cruce. Et nota, quòd ſicut in Deo non cadit obliuio propriè, ſic nec rememoratio. Sed ſicut dicitur cognoſcere, quando nos facit cognoſcentes. In hoc cognoui, quòd timeas Deum, id eſt, alios cognoſcere feci. Sic tunc dicitur memorari alicuius rei, quando illius memoriam noſtræ inſerit menti. Cùm ergo pſal. orans dicit de Chriſto. *Memor ſit omnis ſacrificij tui, & holocauſtum, &c.* vult dicere. Memores nos faciat omnium iniuriarum, & cõtumeliarum: quas pro nobis tuliſti. *Et holocauſtum tuum pingue fiat.* Vbi nota, quòd holocauſtum differt à ſacrificio, quia ſacrificium partim incendebatur: & partim pro comeſtione ſacerdotibus ſeruabatur, ſed holocauſtũ dicebatur illud animal, quod totum incendebatur. Vnde holocauſtum dicitur ab holon, quod eſt totum & cauſtos, quod eſt incenſum, vel incendium: inde holocauſtum quaſi totum incenſum. Sic ergo per ſacrificium Chriſti intellige iniurias, & pœnas, quas pro nobis citra mortem pertulit, ſed per holocauſtum ipſam mortem, per quam igne charitatis totus incenſus fuit. Dicit ergo. *Et holocauſtum tuum pingue fiat*, id eſt mors tua, & crux, qua tot' pro nobis oblatus es Deo, *Pingue fiat*, id eſt, Deo acceptum, & iucundum nobis, vt dolorem mortis in reſurrectionis lætitiam nobis conuertat. Et in omnibus iſtis locutionibus ponit optatiuum pro indicatiuo futuri temporis, vt ſit ſenſus. *Pingue fiat*, id pingue, & acceptum fiet.

Pſal. 140 — *Memoria Deus.* — *Gen. 22*

271. Tribuat tibi ſecundum cor tuum: & omne conſilium tuum confirmet.

Hic conſequenter Propheta prædicit proſpera Chriſti reſurrectionis. Et diuiditur in duas: quia primo oſtendit quæ proſpera per Chriſtum bonis eueniunt: ſecundo quæ aduerſa malis. ibi. *Hi in curribus*. Prima in tres. Quia oſtendit primo, quòd per Chriſti mortem, & reſurrectionem nos liberamur: ſecundo magnificamur: ibi. *Lætabimur*. tertio exau-
A dimur. ibi. *Impleat dominus*. Quãtum ad primum dicit. *Tribuat tibi ſecundũ cor tuũ*. Vbi nota, quòd aliud fuit cor & intentio Iudæorum in Chriſti morte, & aliud cor Chriſti ſiue voluntas. Nam intentio, & cor Iudæorum erat per Chriſti mortem, Chriſti fidem, & nomen delere. Chriſti autem cor & intentio erat nos à peccatis liberare. Similiter conſilium Iudæorum aliud erat à conſilio Chriſti, quia conſilium Iudæorum erat, vt vnus periret pro populo, ſcilicet Iudæorum, & conſilium Chriſti ab æterno fuerat, vt ipſe mortem ſubiret pro vocandis gentibus, & ſaluandis. Et hoc eſt quod pſal. Chriſto loquens prædicit. *Tribuat tibi ſecundum cor tuum*, id eſt, ſecundum cor, & intentionem tuam, qua pro nobis mortem ſubiſti, ſcilicet vt morte tua noſtrã mor- B tem tolleres, & reſurrectione tua vitam nobis donares. Et non ſecundum cor, & intentionẽ Iudæorum, qui nomen tuum, & fidem delere conabãtur. *Et omne conſilium tuum confirmet*. & eſt confirmatio eiuſdem, id eſt, confirmet illa, & perficiat, quæ tu alto conſilio per mortem, & reſurrectionem tuam de nobis facere decreuiſti. Et poſſumus hic notare diuini conſilij conditiones. Vbi primo notandũ, quòd Dei conſilium differt à ſententia Dei, quia Dei ſententia cùm ſtet in ſignis exterioribus, mutari poteſt: conſilium autem Dei cùm ſit eius æterna diſpoſitio, & prouidentia, mutari non poteſt. vnde Non eſt in poteſtate hominis conſilium tuum. *Thob 3.*

C Lætabimur in ſalutari tuo: & in nomine Dei noſtri magnificabimur. 272 *24.q.1. quæ diuor.*

Hic conſequenter oſtendit, quòd per Chriſti reſurrectionem magnificamur. Vbi nota, quòd ſalutare aliquãdo dicitur ipſe Chriſtus, & tunc ſalutare idem eſt, quod ſaluator. ſic enim Deo patri loquens Simeon Deo d. Nunc dimittis, &c. Quia viderunt oculi mei ſalutare, quod paraſti, &c. Aliquando vero ſalutare dicitur Chriſti ſaluatoris effectus, vel modus, per quem nos ſaluauit, ſcilicet eius mors, & reſurrectio. Redde mihi lætitiã ſalutaris tui, id eſt, effectum tuæ mortis, & paſſionis, qui eſt ipſa ſaluatio. Cùm enim quis peccat, perdit effectũ Chriſti paſſionis, & reſurrectionis, quo ſe facit indignum. D Cùm autem ad ſtatum pœnitentiæ, & gratiæ reducitur, ei hoc ſalutare redditur. Ipſa enim reſurrectio Chriſti effectus fuit magnæ lætitiæ, quia ſicut per mortem ſaluatoris mors noſtra eſt mortua, ita per Chriſti reſurrectionem eſt nobis vita donata. Quid eſt ergo lætabimur in ſalutari tuo, niſi lætabimur in reſurrectione tua, Chriſte: quæ cauſa lætitiæ omnibus fidelibus exiſtit? Vnde de die reſurrectionis cãtat Eccleſia illud pſal. Hæc dies, quam fecit dominus, exaltemus & lętemur in ea. Vnde ibidem ait glo. Hæc dies, quã fecit dominus id, eſt, qua mihi ſalutem dedit. Hic iubilei annus ſub lege figuraliter obſeruatus, qui dicitur remittens, vel initians, quia tunc manu mittebantur, debita remittebantur, poſſeſſiones dominis reſtituebãtur. Et nos E hoc die à ſeruitute peccati redempti ſumus, quibus etiam æterna hæreditas eſt reſtituta. Ergo exultemus, & lætemur in ea. Exultemus intus mente, lætemur foris opere, quia diabolus ius perdidit, & homo reuixit. Sic enim dicit pſal. 9. Exultabo in ſalutari tuo, &c. *Et in nomine Dei noſtri magnificabimur*. Quod eſt enim nomẽ Dei noſtri niſi Chriſtus, à quo & nos Chriſtiani vocati ſumus? In quo nomine magnificamur à Deo, & nos Deũ magnifica-

mus.

Luca 2. — *Pſal. 50.* — *Pſal. 117*

mus. magnificamur à Deo, quia per iſtud nomen A nos ad fidem deitatis vocauit, & iuſtificauit. Quos vocauit, hos & iuſtificauit, & quos iuſtificauit, hos & magnificauit, ſcilicet in præſenti omnium virtutum genere. Vel ſecundum glo. ponitur ibi præteritum pro futuro, vt ſit ſenſus, *magnificauit*, id eſt, magnificabit ęterna remuneratione, vt ſimiles Deo ſint. Nos etiam Deũ magnificamus, quia per opera per iſtud nomen in nobis facta, Deum magnũ prędicamus. Sic & glorioſa virgo in hoc ſalutari Deũ magnificabat, d. Magnificat anima mea dominum: & exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Vnde modum, quo Deus ſic magnificatur à nobis, oſtendit Origenes ſuper Lucam. d. Si autem Deus nec augmentum, nec detrimẽtum recipere poteſt, quid eſt, quod Maria dicit. Magnificat anima mea dominum? Sed, ſi conſiderem dominum ſaluatorẽ imaginem eſſe inuiſibilis Dei, & animam meam factam ad eius imaginem, vt ſit imago imaginis: tunc B videbo, quoniam in exemplo eorũ, qui ſolent imagines pingere quãdo magnificauero animam meã virtutibus: tunc imago Dei grandis efficitur. Et ipſe dominus, cuius imago eſt, in anima mea magnificatur.

Rom. 8. — *Luc. 2.* — *Magnificare.*

273 Impleat dominus omnes petitiones tuas: nunc cognoui: quoniam ſaluum fecit dominus Chriſtum ſuum. *2.q.1 clericus.*

Hic conſequenter oſtendit, quòd per virtutem Chriſti mortis, & reſurrectionis exaudimur. Petitiones enim noſtras tunc exaudiuit dominus, quãdo Chriſtum exaudiuit pro nobis orantem. Orat autem Chriſtus pro nobis, & in præſenti, quando C nobiſcum erat, & in futuro, quando iam ad dexteram patris ſedens interpellat pro nobis. Omnis autẽ Chriſti oratio fuit ex audita. d. Apoſtolus. Exauditus eſt pro ſua reuerentia. Et hoc eſt, quod dicit. *Impleat dominus omnes petitiones tuas*, id eſt, implebit. Et quaſi pſal. de hoc certificatus ſubdit. *Nunc cognoui, quoniam ſaluum fecit dominus Chriſtum ſuum*, id eſt ſpiritu prophetico ante præuidi: *quoniam ſaluum fecit dominus Chriſtum ſuum*, id eſt reſuſcitauit illum, quaſi dicat: Si Deus reſuſcitauit Chriſtum à morte, multo fortius ipſum exaudiet reſuſcitatum. Et hoc idẽ aliis verbis explicat dicens.

Oratio. — *Hebr. 5.*

274. Exaudiat illum de cælo ſancto ſuo: in potentatibus ſalus dexteræ eius.

Id eſt, non ſolum exaudiuit illum de terra: quando poſtulauit clarificari à patre: quando pro ſuis exorauit, vt non perirent, quando pro inimicis, vt eis peccata dimitterentur, ſed etiam exaudiuit illũ de cœlo ſancto ſuo, vbi interpellat pro nobis ad dexteram patris, mittẽs inde ſpiritum ſanctũ ſuper credentes. Si autẽ quæras in quo generaliter exaudiet Deus Chriſtum orantem, ſubdit, in hoc, ſcilicet: *Quod in potentatibus ſalus dexteræ eius*. Potentatus enim à potens dicitur, & idem eſt, quod potẽtia. Et eſt ſenſus, quòd in potẽtatibus noſtris *eſt ſalus dexteræ eius*, id eſt, omnis noſtra potentia eſt ſalus dexteræ eius, id eſt, potentia eius, id eſt, quicquid boni nos poſſumus, totum eſt à ſalute dexteræ eius, id eſt, à virtute gratiæ ipſius, quia non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis ſit, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Salus ergo dexteræ Chriſti eſt fauor gratiæ ipſius, à quo omnia noſtra bona procedũt. Potentatus enim noſter ſine ſalute dexteræ Chriſti permanere non poteſt: ideo dicitur. Omnis potentatus breuis vita.

potentatus. — *Eccle. 10.*

Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei noſtri inuocabimus. 275. *23 q. 3. poſtea.*

Hic conſequenter pſal. dat differentiam inter bonos, & malos, quæ ſtat in hoc, Quia potentatus bonorum ſunt ſalus dexteræ Chriſti, quia, ſcilicet, omnem ſuam potentiam à ſalute gratiæ Chriſti ſe credunt, & confitentur habere. Mali autem & ſuperbi non ſic, ſed ſuam potentiam ponunt non in Deo, ſed in rebus temporalibus mundi. Vnde hanc differentiam ponens, d. *Hi*, ſcilicet ſuperbi, *in curribus: & hi in equis*: ſupple confidunt. *Sed nos*, ſcilicet boni, in Deo, quia in nomine Dei noſtri inuocabimus, Quid enim per currum, & equos, niſi ipſa ſuperbia & auaritia mundi deſignatur? Vnde glo. hic dicit. *Hi in curribus, & hi in equis*, quaſi dicat. Potentatus, & ſalus bonorum eſt dextera Dei. Sed ſuperborũ eſt in curribus, & in equis. Quia ſuperbi volubili ſucceſſione temporalium trahuntur, qui ſæculari potentia gaudent: hi etiam ſunt in equis, dum ſuperbis honoribus inflati diſcurrunt. Tangit autem hic duo triumphorũ genera, quæ apud Romanos fiebant, ſcilicet triumphus maior, & minor. Maior triumphus, qui dicebatur laureatus, fiebat in curru. Minor autem, qui dicebatur ouatio, fiebat in equo. Et per hoc omnes ſuperbos hic deſpicit propheta, qui de terrena dignitate præſumunt, propter quod ſubdit, *Nos autẽ in nomine Dei noſtri inuocabimus*, quaſi dicat, Superbi confidunt in temporalibus, nos autẽ in Deo. Et ideo ſicut diuerſæ ſunt malorum, & bonorum affectiones, conſimiliter & fines diuerſificantùr, propter quod ſubdit.

Currus. Equus. Superbia Auaritia — *Triumphus.*

Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt: nos autem ſurreximus, & erecti ſumus. 276

Quid enim magis hominem ligat, & cadere facit quam peccatum? Funibus peccatorum ſuorũ conſtringitur quiſque. Et hoc eſt, quod dicit. *Ipſi obligati ſunt*, id eſt, à peccato ſuperbiæ ligati ſunt. Sed quia ligatus faciliter cadit, ideo ſubditur. *Et ceciderunt*, quia peccatum quodlibet de ſe caſum facit: de quo Amos 5. Domus Iſrael cecidit, & non adiiciet vt reſurgat. Quod ideo dicit, quia quis de ſe ſolo in peccatũ cadere poteſt, ſed nullus de ſe ipſo poteſt reſurgere. Non autem de bonis, quia illi ſurgunt & eriguntur, ſurgunt enim quia mente ſuperſuperna inquirunt, eriguntur autem quia ad terrena oculos non inclinant. Sic ſurrexit ille adoleſcens, qui ſe videns peccaſſe oculos ad patrem dirigens, ait. Surgam, & ibo ad patrem meũ. Vel hic pſal. ponit differentiam inter Iudæos, & Gentiles cõuerſos. De Iudæis d. *Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt. Ipſi*, ſcilicet Iudæi cupiditate temporalium bonorum *ligati*, nolentes parcere domino, ne locum, & gentem perderẽt, ipſi inquam ſic cupiditate ligati, *ceciderunt* ſcilicet de ſpe cœleſti ad temporalia, de filiatione Dei ad filiationem diaboli, de libertate ad ſeruitutem: qua hodie per mundum præmuntur vniuerſi. *Nos autem*, ſcilicet populus gentium ad fidem Chriſti cõuerſi, *ſurreximus*, ſcilicet ab idololatria ad verum Dei cultum, à vitiis ad virtutes, à morte culpæ ad gratiæ vitam. Et hoc non noſtris meritis, ſed per fidem Chriſti iuſtificati. *Erecti ſumus*. ſcilicet ad ſuperna contemplandum. Quod ideo dicit, quia ad aduentum Chriſti Gentiles, qui in peccatis iacebant, per gratiam ſunt erecti. Iudicum 5. Ad eius

Prouer. 3. — *Cadere.* — *Luca 15.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

aduentum erecti sunt.

277 Domine, saluum fac regem: & exaudinos in die, qua inuocauerimus te.

De conse. dis. 5. non mediocriter.

Hic Psal. totam spem suam ad Christum ditigit. d. *Domine, saluum fac, &c.* Sicut enim læso capite, cętera membra lædunt̃r, sic saluo capite, cætera membra conualescunt. Cùm igitur rex noster Christus sit caput totius Ecclesiæ, ipso à morte per resurrectionẽ saluato, & nos per ipsam saluamur. *Et exaudi nos in die, qua inuocauerimus te.* Quid est inuocare Deũ in die, & quid in nocte. In nocte em̃ inuocat Deũ: qui Christum mortuum resuscitatum non credit. In die autem inuocat, quiipsum à morte credit surrexisse, vt hic dicit gl. Et sic omnis talis fide munitus, qui inuocauerit nomen domini, saluus erit.

Ioel 2.

PSALM. XX.

278 *22 q. 1. caritas*

DOmine, in virtute tua lætabitur rex & super salutare tuum exultabit vehementer.

Titulus psal. iste est *In finem psal. Dauid.* Patet ex dictis, quòd istum psal. tam Hebræi quam catholici de Christo dictum ad literam affirmant. Intentio psal. est vt Christum verum regem, & verum credamus Deum, & hominem esse. Diuiditur autem iste psal. in tres partes. Quia primo ponit Christi meritum: secundo Christi præmium. ibi. *Quoniam præuenisti.* tertio Christi imperium, & hoc in subiectione inimicorum. ibi. *Inueniatur manus tua.* Circa primum duo facit. Quia primo ponit meritum incarnationis: secundo meritum passionis. *Desiderium animæ Meritũ, eius, &c.* Quantum ad primum sciendũ quòd Christus secundum quòd homo, in primo instanti suæ incarnationis habuit omnia ad meritum necessaria, scilicet libertatem arbitrij, & gratiam summã, qua voluntas eius tota in Deum dirigebatur. Et ideo in primo instanti habuit summum meritum: sic quòd in merito proficere sibi non potuit: sed solum nobis: vnde quantum ad hoc dicit Magister.

Magister h. 3. di. 18.

Non solum meruit Christus, quando patri obediẽs crucem subiit, sed etiam ab ipsa conceptione, ex quo homo factus est per charitatem, & iustitiam, & alias virtutes: in quarum plenitudine fuit secundũ hominem conditus, sibi tantum meruit, quantum post per martyrii tolerantiam. Tanta enim plenitudo spiritualium charismatum in eo fuit, quòd in eis proficere non potuit. Et ideo melior ipsius anima fieri non potuit quàm ab initio suę conditionis extitit: quia proficere in meritis non valuit. Et quia signum virtuosi habitus est, delectabiliter secundũ habitum operari: ideo Christus ex habitu summæ chariratis, quem habuit in incarnatione, delectabatur, omnia non sibi, sed diuino verbo, cui erat vnitus, attribuens. Quod præuidens Psal. de ipso patri dicit, *Domine, in virtute tua lætabitur rex.* Per virtutem Dei accipe verbum patris, per quod omnia facta sunt. Vnde de verbo Dei, quod etiam vox quandoque dicitur, habetur psal. 28. Vox domini in virtute. Per regem autem Christum intellige, qui scilicet habet in vestimento, & in femore suo scriptũ: rex regum, & dominus dominãtium. Est ergo iste sensus: O domine, scilicet Deus pater. *Rex.* scilicet homo Christus lætabitur in virtute tua, id est, in verbo tuo. In eo, scilicet quòd verbum caro factum est. Quod rectè verbum dicitur virtus tua, quia tibi coomnipotens. Ecce ergo meritum incarnationis, quia de se homo Christus non prę sumpsit, sed omnia verbo tribuit. *Et super salutare tuum exultabit vehementer*, id est in dispositione tua, qua disposuisti per ipsum genus humanum saluare. Ecce ergo meritum Christi humilitatis, quia omnia non sibi, sed verbo attribuit, cui erat vnitus. Et salutem humani generis per ipsum fiendam gaudenter acceptat. Et de ista Christi exultatione qua paruuli, & humiles à Deo per ipsum erãt saluandi, dicitur Lucæ 10. In illa hora exultauit Iesus in spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi, domine pater cœli, & terræ, quoniã abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.

Matth. 11

279 Desiderium animæ eius tribuisti ei: & voluntate labiorum eius non fraudasti eum.

Hic consequenter agit de merito passionis. Vbi sciendum, quòd desiderium Christi propriè dicitur eius passio, quia summè pro nobis pati desiderabat: vnde, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobis. ũm, &c. Quod ideo sic dicit secundum Chrysostо. quia post illud pascha crux imminebat: quam pro salute nostra euenire quam plurimum cupiebat. Et attende, quòd non sine causa dicit psal. de Christi passione. *Desiderium animæ eius tribuisti ei.* Quoniam tempore eius passionis dæmon multipliciter ipsam impedire conabatur: vnde & propter hoc vxorem pilati visionibus terruit, vt marito suggereret, ne Christum traderet morti: vt ait Grego. Ecce cõcertatio, inter Christum, & diabolum, quia diabolus ne Christus moreretur, satagebat. Christus autem pro humano genere mortem desiderabat. Quia ergo cassata voluntate diaboli, desideriũ Christi Deus adimpleuit: igitur tunc suũ desideriũ Christo dedit. Et hoc aliis verbis confirmans dicit. *Et voluntate labiorum eius non fraudasti eum*, id est, voluntate per labia Christi expressa, & prolata. Voluntatem enim mortis Christus habebat, quia pro nobis venerat pati. Filius hominis venit saluare,

Lucæ 19.

quod perierat, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Et hanc voluntatem suam labiis suis multoties expressit: maximè in horto, quando patri orans dicebat. Non quod ego volo, sed quod tu vis. Quia etsi voluntas naturalis mortem fugiebat, voluntas tamen rationalis mortem desiderabat. Vel per voluntatem labiorum Christi accipe omnem eius voluntatem, quam suis verbis expressit, quæ omnis fuit implera. Quod patuit quando verbis dæmones fugabat, infirmos sanabat, mortuos suscitabat, peccata remittebat. Quoniam vt dicitur Rom. 9. Quis resistet voluntati eius? quasi dicat, nullus.

280 Quoniam præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.

Depæ di. 1. alis ecõ tra.

Hic consequenter ponit Christi præmiũ, & dona, quæ recepit à Deo, & sunt multa, secundũ quæ

pars

pars ista diuiditur. Quòd ostendit psal. quòd quinque dona specialiter Deus Christo contulit, scilicet primo puritatis sanctitatem. ibi. *Quoniam præueniſti:* secundo resurrectionis claritatem. ibi. *Vitam petiit à te.* tertio ascensionis dignitatem. ibi. *Magna est gloria eius.* quarto iudicandi potestatem, ibi. *Quoniam dabis eum in benedictionem.* quinto æternitatis firmitatem, ibi. *Quoniam rex sperat in Domino.* Primo ergo habuit Christus à patre puritatis sanctitatem: quod ponit, d. *Quoniam præueniſti eum*, &c. Vbi sciendum,

Magister li. 2 di. 26

q̃ vt ait Magister, duplex est gratia Dei in nobis, scilicet, præueniens, & subsequens, siue operans, & cooperans. Operans enim, vel præueniens gratia præparat hominis voluntatem, & præuenit, vt velit bonum. Sed gratia subsequens, vel cooperans adiuuat, ne frustra velit. Operans ergo gratia est, quæ præuenit voluntatem bonam, vt sit bona, bonumque efficaciter velit. Cooperans vero gratia iam voluntatem bonam sequitur adiuuando. Hanc autem duplicem gratiam habuit Christus, scilicet, gratiam præuenientem, quia Deus eum præuenit, ne peccatum originale contraheret: quãdo ipsum non per viam seminalem, sed solum virtute Spiritussancti ipsum in virginis formauit vtero ex quo peccatum postea ei obesse non potest. Gratiam vero cooperantem habuit, scilicet gratiam

Magister lib. 3. di 13.

gratum facientem, quia vt dicit Magister, Tantam gratiæ plenitudinem habuit, quòd ei Deus plenius conferre non potuit. Primam ergo gratiam præuenientem hic notans Psal. de Christo dicit. *Quoniam præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis.* vbi glo. Benedictionem dicit immunitatem peccati, qua Christus donatus est in conceptione, vt postea ei peccatum non obesset. Quæ dicitur benedictio dulcedinis: quia totũ ex dulcedine diuinæ gratiæ fuit. Cùm ergo alij amaritudine peccati Adam præueniantur, tu, ô Deus Pater, præueniſti eum, scilicet Christum regem immunitate peccati, quæ ex gratia est. Et illi sic præuento immunitate primi peccati, sal actualis peccati consequenter non nocuit, & hanc gratiam præueniẽtem sibi collatam dicit Christus. Deus meus, misericordia eius prę uenit me. *Posuisti in capite eius coronam*, &c. Hic consequenter ostendit Psal. Christum habuisse donum cooperantis, & subsequentis gratiæ. Per coronam enim præciosi lapidis virtutum copiam accipe, quia sicut corona circundat caput, sic virtutes caput mentis ambiunt. Et ideo de timore Domini, qui virtutum omnium est fundamentum, dicitur Eccle. 1. Timor Domini corona exultationis. Vnde notandum est, q̃ Christus multiplici corona fuit coronatus, scilicet corona carnea in eius incarnatione, corona lapidea in eius conseruatione, corona spinea in eius passione, corona aurea in eius ascensione. Primo corona carnea in eius incarnatione, quando scilicet Dei verbum ad modum coronæ nostram carnem sibi circundedit. Et ista corona ipsum coronauit gloriosa mater sua. Egredimini, filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die despõsationis illius. Vnde Bernard. dicta verba exponens super Cant. dicit. Egredimini, filiæ Sion, id est, animæ sæculares debiles, & delicatæ, filiæ, & non filij, in quibus nihil est fortitudinis, nihil virilis animi. Egredimini ergo de sensu carnis ad intellectum mentis, de seruitute carnalis concupiscentiæ ad libertatem spiritualis intelligentiæ. Egredimini ergo, & videte regem Salomonem, scilicet Christum in diademate quo coronauit eum mater sua. Corona, scilicet, humanitatis nostræ, corona paupertatis, corona pietatis, & clementiæ. Siquidem & coronatus fuit Christus à nouerca sua, scilicet, synagoga, corona scilicet spinea: coronandus est à familia sua corona iustitiæ. Sed eum coronauit pater corona gloriæ, dicens patri Psal. Gloria, & honore coronasti eum, &c. Secundo fuit coronatus corona spinea in eius passione. Coronam de spinis posuerunt super caput eius. Quæ corona nobis efficax patientiæ præstat exemplum. Vnde Chrysost. prædicta verba exponens ait. Quæ nobis erit de reliquo cura: si iniurias ab aliquo patiamur, postquã rex noster Christus corona spinea est coronatus? Etenim quod fiebat in Christum, vltimus contumeliæ terminus erat, nec erat particula tantum, sed totum corpus eius patiebatur iniurias. Caput per spineam coronam, arundinem, & colaphos. Facies, quia expuebatur. Genæ, quia alapis cędebantur, totumque corpus flagellis vulnerabatur. Ista ergo fuit patientiæ corona: quæ gloriæ meretur coronam. Vnde cuilibet nostrum ait Dominus. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Tertio corona aurea in sua resurrectione, vel ascensione. Eccle. 45. Corona aurea super mitram eius expressa signo sanctitatis, gloriæ, & honoris, & opus fortitudinis omni desiderio oculorum ornata. Vnde nota, quòd gloria æterna Christi merito per coronam figuratur, quæ est figura sphærica, quæ finem non habet. Hæc corona dicitur aurea propter claritatem visionis: quia aurum inter cætera metalla amplioris est refulgentiæ, vt ait Greg. super illo verbo Iob. Sternet sibi aurum quasi lutum. Hæc corona aurea dicitur super mitram eius, ad denotandum duplicem Christi dignitatem, quoniam Christus fuit rex, & pontifex summus. Corona enim significat dignitatem regiam, sed mitra pontificalem. Item hæc corona fuit expressa signo sanctitatis, quæ expressio sanctitatis multis signis apparuit in eius gloriosa resurrectione, ascensione, & Spiritussancti missione. Hæc corona desiderio oculorum dicitur ornata, quia ex gloria Christi nostra pendet: quia in ipso noster corporalis oculus beatificabitur: ipso patri dicente, Hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c. Et istam coronam gloriæ aureã meruit Iesus per suam passionem, dicente Apostolo. Videmus Iesum propter passionem mortis gloria, & honore coronatũ, &c. Quarto corona lapidea: de qua nunc dicitur. *Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.* Quid enim per lapides precioſos quibus fundamenta ciuitatis Hierusalem, id est, Ecclesiæ sunt constructa, nisi ipsos accipimus Apostolos? qui Christum prædicantem quasi coronam circundabant, vnde hic ait glo. *Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.* Quia in principio sermonis eius, & prædicationis ambierunt eum lapides precioſi, id est, Apostoli duodecim: à quibus principium prædicationis ficret. Isti sunt illi duodecim lapides præcioſi, qui erant in rationali iudicij sculpti duodecim nominibus filiorum Israel: quos summus sacerdos ingressurus tabernaculum, gestabat in pectore. Quia doctor Ecclesiasticus vitam sanctorum præcedentiũ debet inspicere, atque doctrinam, & hæc cuncta in secreto pectoris colligere, & executione operis, pdere. Coronã verò dicit: quia docẽtẽ Christũ Apostolorũ circuitus tãquã corona ambiebat. Et de hoc dr Eccl. 50. Circa illũ corona fratrum. Et Apoc. 13.

In capiter eius corona stellarum duodecim.

281 Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi.

Hic consequenter ostendit secundum donum Christi, scilicet quòd habuit resurrectionis claritatem. Per vitam enim spiritualiter dictam intellige vitam per resurrectionem factam immortalem. Quoniam præsens vita ante resurrectionem mors potius dicenda est, quàm vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis quid est aliud, quàm quædam prolixitas mortis? vt ait Greg. Et sic illa sola propriè vita dicitur, quæ morte non terminatur, scilicet, quæ per resurrectionem acquiritur. Pater igitur Christo vitam dedit: quando per resurrectionem ipsum ad immortalem vitam perduxit. Vnde hic ait glo. *Vitam petiit à te*, id est resurrectionem, d. pater venit hora: clarifica filium tuum. Et quòd de immortali vita intelligat. subdit. *Longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi.* Quod dicit ad differentiam dierum vitæ præsentis: qui nõ sunt longi, sed breues. Brenes dies hominis sunt. Sed dies futuræ vitæ longitudinem habere dicuntur, quia fine carent. Longitudo dierum in dextera illius. Per dexteram accipe vitam immortalem.

282 Magna est gloria eius in salutari tuo: gloriam, & magnum decorem impones super eum.

Hic consequenter ponit tertium donum, scilicet ascensionis dignitatem. Vbi notandum, quòd Christi passio fuit meritum eius glorificationis, teste Apostolo. Factus obediens patri vsque ad mortem, propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Quamuis enim à principio suæ incarnationis ipse habuit gloriam, tamen quia gloria eius vsque ad resurrectionem mundi manifesta non erat: sed in resurrectione fuit manifestata: ideo in resurrectione gloriã dr accepisse. Tunc em̃ res dicitur fieri, qñ innotescit: quia, si veniret occultè, non venisse diceretur. Sic licet Christus glorioſus fuerit à principio, tamen gloriã accepisse in resurrectione dicitur quia tunc gloria eius innotuit mundo. Vnde & tunc primo dixit, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Item nota, quòd hic per ly *salutare* intelligitur ipsa Christi resurrectio: quia per ipsam fuit Christus à morte, & à potestate Iudæorum saluatus. Et hoc salutare resurrectionis petebat Christus patri dicens. Redde mihi lætitiam salutaris tui, id est, in resurrectionem, quæ toti mundo fuit causa lætitiæ. Et sic est sensus iste. *Magna est gloria eius in salutari tuo*, id est, in resurrectione, qua tu Deus pater Christũ suscitasti, magna apparuit gloria Christi. Sed adhuc maior erit in ascensione. vbi super omnes Angelos ad dexteram Patris collocabitur. Et hoc est, quod subditur. *Gloriam & magnum decorem impones super eum*, id est, in cœlo ad dexteram tuã ipsum collocabis per ascensionem, in qua singulariter decorem à patre Christus recepit. Vbi nota, q̃ secundum Grammaticos à decet deriuatur hoc decus decoris media genitiui correpta, & est idem quod honor. A decet etiam deriuatur hic decor decoris, co producta, & est idem quod venustas, & pulchritudo. Super Christum ergo gloria cum decore in ascensione posita fuit: quia tunc gloria Christi ab omnibus Angelis fuit honorata, & venusta, siue pulchra confessa. Et quòd istum decorem gloriæ per resurrectionem habuerit dicitur Iob. 40. ipsi Christo. Circunda tibi decorem, in sublimi erigere. Decorem sibi Christus circundauit: quia sanctorum Angelorum choros, quos condidit in vsum sui decoris assumpsit, vt de ipso post Ascensionem dicatur illud Psal. 92. Dominus regnauit decorem indutus est, &c.

Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. 283 *de con. di. 4. placuit*

Hic consequenter ponit quartum donum Christo collatũ, scilicet iudicandi potestatem. Vbi nota, quòd ad iudiciariam potestatem duo spectãt, scilicet peccata punire, & præmiare merita, secundum philosophum 5. Ethicorum. quoniam itur ad iudicem sicut ad iustum: quia iudex est quoddam iustum viuum, quod iustitiam exequitur, vnicuique dando secundum merita sua. principalior autem inter duas partes est præmiare bonos: quoniam hanc partem iustitia per se intendit. punire autem malos non intendit iustitia, nisi ad finem præmiationis bonorum, scilicet vt boni tantum possint viuere, timore malorum sublato. Quia ergo quælibet virtus à suo principaliori actu denominari debet, hinc est, quòd iudicandi auctoritas principalius à præmiatione bonorum denominatur. In vltimo ergo iudicio quia Christus malis maledicet dicens. Discedite à me maledicti, &c. Et bonis benedicet, d. Venite benedicti patris mei, &c. Idcirco per benedictionẽ intelligitur Christi iudiciaria potestas, qua bonis in iudicio benedicet. Et hanc potestatem notans Psal. de filio, patri dicit. *Quoniam dabis eum in benedictionem*, &c. id est, facies eum iudicem, vt benedictionem vltimam bonis conferat, di. Venite benedicti Patris mei, &c. In illo autem iudicio omnes tam boni quàm mali, iudicem Christum videbunt: quæ visio bonos lætificabit: sed malos turbabit: ipsorum conscientia hoc faciente, vt sub exemplo iudicis vitæ præsentis ostendit Greg. d. Nam cum duo ad iudicium pergunt, alius innocentiæ sibi conscius, & alius culpæ, ante prolatam sententiam adhuc tacentem iudicem vtrique conspiciunt. Et cùm culpæ debitor grauem contra se iram hoc ipsum iudicis silentium suspicatur: quam iram sibi non denunciat perturbatio iudicis, sed recordatio prauitatis. Quia etsi adhuc eum foris resi sententia iudicis nõ clamat: intus tamen iam grauiter cõscientia accusat. At contra iustitiæ amicus iustitiæ vultũ cõspicit: sed intus de testimonio bonæ conscientiæ hilarescit, &c. Sic in iudicio vltimo erit. Quia sicut mali videndo iudicem Christum, turbabuntur: sic & boni lætificabuntur. Et hoc est, quod dicit. *Quoniam dabis eum*, scilicet Christum, *in benedictionem in sæculum sæculi*, scilicet, ad dandum populo iusto benedictionem æternam. Et sic *lætificabis eum*, scilicet populum iustum in gaudio *cum vultu tuo*, quia scilicet iniustis apparebit iratus: iustis autem tranquillus, & lætabundus, *Greg. 32 mor. c. 6.*

A lætabundus. Propter quod dicitur Prouerb. 16. In hilaritate vultus regis vita.

234 *depæ. di. reserpens.* Quoniam rex sperat in Domino: & in misericordia altissimi non commouebitur.

Hic consequenter ponit quintum Christi donũ, scilicet æternitatis firmitatem. Vbi nota, quòd inter alias virtutes spes animum non solum in aduersis fortificat, sed etiam in Deum animum firmat, d. In te, Domine, speraui, nou confundar in æternũ. Qualiter autem spes fuerit in Christo, notandum, quòd *Psal 30.* *Spes. Christus.* B spes aliquando stat pro expectatione, quandoque pro confidẽtia. Pro expectatione sic est virtus Theologica, qua æterna expectantur præmia. Et sic dicit *Magister* Magister, quòd spes solum est de rebus futuris, & *li. 3. di. 36* ad Deum pertinentibus. Et tunc secundum Grammaticos dicitur spes quasi pes, quia sicut quasi pes progrediendi vlterius, & ad futura bona peruenien di, sic & desperatio dicitur quasi sine pede, quia desperans non habet pedes, quibus ad æternam vitam se proficisci credat. Et isto modo de spe loquitur Apostolus. Manent autem tria hæc spes, fides, *1. Cor. 13* *Psal. 31.* &c. Et isto modo rex noster Christus non sperauit in Domino, quia in primo instanti suæ creationis, fuit in termino & beatus. Quandoque vero accipitur pro confidentia. & sic sperare in aliquo idem est quod confidentiã habere in illo: vt mundani spe C *psal. 61.* tant in diuitiis. Sperauit in multitudine diuitiarum suarum, &c. Sed boni solum in Deo non in se, non in temporalibus confidunt, sic etiam dicitur Psal. 61. Sperate in eo omnis congregatio populi, &c. Et istam spem Christus vt homo habuit: quia totam suam virtutem vt vere humilis Deo attribuebat, *Psal. 4.* non sibi. Et ideo dicebat. Tu, Domine, singulariter in spe constituisti me. Ad propositum ergo ostendens psal. causam quare Christus & in se, & in suo corpore habet æternitatis beatitudinis firmitatem: hic dicit, quòd causa est, quia non in se sperauit scilicet, vel confidit, sed in Deo, d. *Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi.* & hic est punctus. Et ideo inæternum *non commouebitur*. s. à beatitudi- D ne, sed stabilis erit. Sic enim dicebat Psal. 124. Qui confidunt in Domino, sequitur. Inæternum non commouebitur.

285 Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.

Hic consequenter ponit Christi imperium in subiectione, & punitione inimicorum. Et diuiditur in partes quatuor. Quia primo ponit malorum pœnam infernalem: secundo ipsorum ostendit culpam criminalem, ibi. *Quoniam declinauerunt in te mala.* tertio ipsorum ostendit pœnam temporalem, ibi. *Quoniam ponet eos dorsum.* quarto ipsi concludit gloriam triumphalem, ibi. *Exaltare, domine.* Prima pars diuiditur in tres. Vbi sciendum, quòd mali in inferno duplici pœna puniuntur. s. pœna sensus & pœna damni. Primo ergo ponit Christi potestatẽ iudicãdi. Secundo malorum pœnam sensus, ibi. *Pones eos vt clibanum ignis.* Tertio ipsorum pœnam damni, ibi. *Fructum eorum de terra perdes.* Quantum ad primum ostendens Christi potestatem iudicandi malos: quã scilicet nullus euadere potest, dicit. *Inueniatur*, &c. *poniten- tes.* Vbi notandum, quòd pœnitentiæ tempus est vsq; ad vltimum articulum vitæ præsentis. de pœni. dis. 7. Nemo. Et in toto isto tempore per pœnitentiam à nobis Deus potest per gratiam & veniam inueniri. Sed post hanc vitam nullus per pœnitentiam Deum potest inuenire: sed sine pœnitentia decedentes à Deo per pœnam inueniuntur, quia tanta est manus eius potestas siue dextera, quòd nullus ipsam euadere potest, vt ostendit Gre. Quia in hac vita expectat Deus peccatores, vt conuertantur, & per pœnitentiam inueniant ipsum: quos si non conuertantur, fortius damnat, vt ostendit Greg. Et hoc est quod dicitur Esa. 55. Quærite dominum, *Inuenire.* dum inueniri potest, inuocate eum, dum prope est. quasi dicat. In vita præsenti prope est pœnitentibus: sed nõ in futuro. Et hoc intelligit præsens versus. Cuius prima pars accipitur de vita præsenti, & *Manus. Filius. Dei.* secunda pars de futura, vnde de vita præsenti dicit, *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis.* Per manum accipe ipsum Dei filium: quia per ipsum sicut per manum pater omnia fecit. Cuius incarnationem sub nomine manus Psal. perebat alibi d. Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me. Est ergo sensus. Præsens tempus pœnitentiæ ideo est ordinatum *vt inueniatur manus tua*, id est, vt inueniri possit filius tuus per pœnitentiam, *omnibus* id est, ab omnibus, *inimicis tuis*, scilicet, ab omnibus peccatoribus. Quoniam vt dicitur Sap. 6. Facile inuenitur ab omnibus, qui quærunt illum, scilicet in præsenti vita Et consequenter de futura vita dicit. *Et dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt.* Per dexteram accipe virtutem Christi, & potestatem bonorum præmiatiuam, & punitiuam malorum. Est enim dextera Christi quandoque potentia prẽmiatiua bonorum. Exo. 15. Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exalrauit me. Quandoque vero punitiua *psal. 117.* malorum. Dextera tua, Domine, percussit inimicũ, Accipiendo ergo dexteram pro potentia Christi malorum punitiua dicit. *Et dextera tua inueniat*, scilicet in futuro. *Omnes, qui te oderunt*, scilicet, omnes illos puiendo, qui in præsenti per pœnitentiam teinuenire noluerunt. Si autem accipias dexteram pro potentia præmiatina: tunc est sensus quòd omnes Christi inimicos, qui scilicet eum per pœnitentiam inuenerunt, ipse in futuro dextera sua inueniet eos, ipsos scilicet beatificando, & in iudicio ad dexteram suam collocando, sic enim dicitur cap. 5. Dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

286 Pones eos vt clibanum ignis in tẽpore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. *23 q. 4. quod fa- ciet.*

Hic consequenter ponit malorum pœnam sensus, vbi sciendum, quòd mali in inferno duplicẽ pœnam sensus habent, scilicet interiorem, & exteriorem. Nam interius habent vermem conscientiæ, qui comburit mentem, sed exterius habent ignem gehennæ, quo cruciabuntur in corpore: pœna inte- *Greg. 15 mor. c. 14* rior per clibanum figuratur: sed exterior per deuorationem ignis. Vnde ista verba ad propositũ exponens Greg. Sciendũ vero est, q̃ omnes reprobi quia in aĩa simul & corpore peccauerũt: ideo ĩ futuro in *Isai. 20.* aĩa pariter, & corpore cruciãtur. Vñ & per psal. dr

Pones

Universidad de Deusto Biblioteca

Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos: & deuorabit eos ignis. Clibanus namque intrinsecus ardet. Is vero, qui ab igne deuoratur: ab exteriori incipit parte concremari. Vt ergo sacra eloquia ardere interius, & exterius reprobos denuncient, eos & ab igne deuorari, & sicut clibanum poni testantur: vt per ignem crucientur in corpore, & per dolorem ardeant in mente. Vel secundùm glo. Clibanus ignis significat pœnam, quam hic peccantes habent ex remorsu conscientiæ, sed ignis deuoratio, pænam ignis, quam patientur in futuro, vnde sic exponitur. *Pones eos in clibanum ignis.* i. ardentes intus in conscientia impietatis suæ. Et hoc *in tempore vultus tui*, id est, in tempore manifestationis tuæ, quando scilicet peccatori peccatum suum fit intus manifestum. Deinde de de pœna futura, d. *Dominus in ira sua.* &c. id est, post in sequenti iudicio, vbi Dominus malis irasci videbitur. *Conturbabit eos*, quando scilicet dicet. Ite maledicti, &c. Et mox *deuorabit eos ignis* scilicet, infernalis, vbi erit fletus, & stridor dentium. Et vide ordinem damnationis, quia prius ardēt in conscientia, postea conturbati ira Dei, deuorabuntur igne æterno, (*Soph. 1.*) vnde & Propheta ait. A prima porta erit clamor, & à secunda vlulatus. Quasi enim duæ portæ sunt visus, & auditus. Prima ergo porta, quæ est visus erit clamor, cùm scilicet viderint impij omnia mala sua, propriis conscientiis eos accusantibus: quasi dicente conscientia. Ecce homo, & omnia opera eius cum eo. A secunda verò porta, id est, ab auditu erit vlulatus, id est, dolor vehemens, cùm scilicet in vltimo hanc sententiam damnationis audierint. Ite maledicti in ignem æternum, &c.

287 Fructum eorum de terra perdés: & semen eorum à filiis hominum.

Hic consequenter ponitur malorum pœna dāni. Pœna namque dàmni dicitur carentia visionis beatificæ, qua etiam mali cruciabuntur, pœna vero sensus dicitur ignis combustio. De hac ergo pœna damni dicit. *Fructum eorum de terra perdes.* Hic per (*Psal. 26.*) terram accipe cœlestem patriam, quæ propter stabilitatem terræ comparatur. De qua Psal. Credo videre bona Domini in terra viuentium. Per fructum vero opera in terra intellige. Quamuis enim mali quandoque multa bona opera faciant: tamen ex eis mercedem non recipiunt in terra viuentium. Et hoc est, quod dicit. *Fructum eorum de terra perdes.* i. opera eorum non reperientur in terra cœlesti remunerata. *Et semen eorum à filiis hominum*, id est, illos etiam, quos suis exemplis seduxerunt, perdes à filiis hominum, id est, non deputabis inter hæredes regni. Per semen enim scriptura intelligit imitatores. Dan. 13. Semen Chanaam, & non Iuda. Sed forte quæres. Ecce duas malorum pœnas posuit, scilicet, primo pœnam sensus, d. Pones eos vt clibanum. &c. & consequenter pœnam damni, dicēs, *Fructum eorum*, &c. Sed quæ istarum maior est pœna? Audi Chrysostomum super Matthęum, super illo verbo. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, &c. Si quis diligenter inuestigabit: duæ pœnæ sunt, exscindi, & comburi. Qui enim comburitur, & à regno exscinditur omnino: quæ pœna difficilior est. Multi enim gehennam solum abhorrent, ego autem casum illis gloriæ multo maiorem pœnam

A dico gehenna. Quod enim paruum vel magnum malum non susciperet pater, vt videret, & potiretur dilecto filio? Hoc itaque in gloria illa putemus: non enim aliquis filius ita suauis est patri vt illorum bonorum requies, & à corpore dissolui, & esse cum Christo. Intolerabilis quidem pœna est gehenna: sed si quis decem milia gehennas ponat: nihil tale dicet, quale est à beata illa gloria exscindi, & odio haberi à Christo.

B Quoniam declinauerunt in te mala: cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire. 288 (*23.q.9.qu ferundum*)

Postquam posita est pœna malorum, ne Christus ipsos puniendo videatur iniustus, hic ponitur ipsorum culpa. Maxima autem Iudæorum culpa, pro qua æternaliter, ac temporaliter fuerunt puniti, fuit, quia mala in Christum declinabant. Vnde nota, quòd mala sunt duplicia, scilicet corporis, & animæ. Corporis vt infirmitas, pœna: passio, & mors Mala autem animæ sunt, quæ maculant animam: vt vitia, & peccata. Et ista propriè mala dicuntur. Infirmitas autem, ægritudo, vel mors propriè sub nomine mali non continentur: vt habetur 15. q. 1. C cauenda. Et ista duo malorum genera Iudæi declinabant in Christum, scilicet, quando ipsum persequebantur, flagellabant, crucifixerunt, & occiderunt. (*Mala. Christus. Iudæi.*) Cogitabant enim quòd si Christus viueret, ipsi à Romanis persecuti, flagellati, & occisi fuissent. Sed ne ista mala paterentur, ista mala declinauerunt in Christum, ipsum persequendo, flagellando, & occidendo, propter quod dicebant. Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic: venient &c. (*Ioan. 11.*) Et ideo ne ista eis acciderent: eum occidere deliberauerunt d. Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, &c. Sed nunquid ipsorum consilium fuit stabilitum, & adimpletum? certe non: quia per Christi mor- D tem non euaserunt persecutionem, & occisionem in eos factam à Romanis. immo mors Christi fuit causa huius. Et hoc est, quod dicit quare ita puniuntur Iudæi? Respōdet. *Quoniam declinauerunt in te mala*, id est, sua mala, quæ timebant, retorserunt in te. Et sic cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire. Si autem accipiatur de malo culpæ: etiam sic mala declinauerunt in Christum: quando scilicet peccata sua in Christo imponebant, vt quando ei dicebant, Dæmonium habes, &c. (*Ioan. 8.*) Consulentes per istas tales infamationes nomen, & fidem Christi delere: sed talia consilia E non potuerunt stabilire: quia scilicet contrarium consilij ipsorum euenit, quia quanto plura peccata Christo imponebant, tanto amplius Christi fama per eius patientiam clarior reddebatur: vnde merito Iudæis poterat dicere, Vos cogitastis de me malum, & Deus illud vertit in bonum. (*Gen. 50. Psal. 54.*) Quoniam declinauerunt in me iniquitates, in ira molesti erant mihi.

Quoniam pones eos dorsum, in reliquiis tuis præparabis vultum eorum. 289 (*6.q.1. quiescite.*)

Consequenter hic ponitur ipsorum pœna temporalis

poralis

(*Iudæorum pœna.*) poralis. Vbi nota, ꝙ notabilior pœna Iudæorū ex Christi morte est ipsorū fuga: qua vsq; hodie sunt per mundum dispersi, & fugitiui. Quia dum exercitus Romanus per Titum, & Vespasianum ipsos inuaderet: illi statim hostibus non resistentes, dorsa verterūt, accipere fugam cupientes. Qui enim fugit persequentem, ei dorsum vertit. Hanc ergo pœnam prænuncians Psal. de Iudæis dicit. *Quoniam pones eos dorsum.* scilicet, vertentes hostibus suis. Quod ideo eis accidit: quia ipsi faciem auerterunt à Christo, qui est verum Dei templum, & ei dorsum verterunt, eius mandata spernendo. Erant dorsa habentes contra templum. Vnde merito tunc (*Ezech. 8*) exercitus Romanorum de Iudæis poterat dicere (*Psal. 17.*) illud Psal. Inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me, &c. Sed quia quāuis Iudæi sic à Christo fuerint auersi, dorsa vertentes, & ipsum nolentes per faciem videre, scilicet cognoscere, tamen in fine mundi Iudæi reuertentur ad Christum, & ad fidem eius. Et sic cognitionem, quam Prophetæ de Christo prædixerunt, habebunt reliquiæ Iudæorum, id est, relicti ex Iudæis, qui in fine inueniētur. Et hoc est, quod dicit. *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.* Per vultum accipe cognitionem. De vul- (*Psal. 16.*) tu tuo iudicium meum prodeat. i. de secreto cognitionis, & scientiæ tuæ.

290 Exaltare, Domine in virtute tua: (*15.q.1.reuertimini*) cantabimus, & psallemus virtutes tuas.

Hic consequēter ponit Christi gloriam triumphalem. Iudæi enim Christum cogitabant persequendo deprimere, & ipsum occidendo, fidem eius delere: sed totum oppositum euenit, quia per crucis exaltationem per totum orbem adoratur, & eius fides dilatatur. Quia ante exaltationem crucis solum in Iudæa notus erat Deus, sed per crucis my- (*Ioan. 19.*) sterium colitur vbique, ipso dicente. Ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad ipsum, id est, ex omni genere hominum conuertam ad fidem. Et hoc prænuncians Psal. Christo dicit. Exaltare, Domine in virtute tua. Sed quæ fuit virtus, per quam fuit exaltatus? nonne humilitas? Per hanc enim virtutē (*Phil. 2.*) exaltatus fuit in cruce, & per fidem in toto orbe. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu, &c. Et quòd propter illam crucis exaltationem per fidem in cordibus hominum fuerit exaltatus, ideo subditur. *Cantabimus, & psallemus virtutes tuas*, scilicet nos corde, & opere fidem tuam cantantes. *Psallemus virtutes tuas*, id est, nota faciemus mirabilia tua. Istum textum exponit glossa, non de exaltatione crucis sed resurrectionis: quia, sicut Christus fuit depressus per mortem: sic exaltatus fuit per resurrectionem: quia tunc possessionem hæreditatis Gentium accepit sibi à principio de iure debitam. Sic enim dicitur Psal. 36. Expecta Dominum, &c, Et exaltabit te vt hæreditate capias terram, &c. Alij hoc exponunt de exaltatione ascensionis: per quam Spi- (*Psal. 107.*) ritum sanctum Apostolis misit, per quem mirabilia Dei per totum orbem prædicauerunt. De qua Psal. Exaltare super omnes cœlos Deus; & super omnē terram gloria tua. Alij exponunt de exaltatione,

A qua omnibus exaltatus in sede maiestatis suæ apparebit in iudicio, de qua Esa. 2. Exaltabitur Dominus solus in die illa. Hic moraliter potes notare, quòd cantus est multiplex, vt in digitis canere.

PSAL. XXI.

DEus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum. 291

B Hic psal. talem habet titulum, *In finem Psal. Dauid pro susceptione siue pro cerua matutina.* Ad euidentiam istius tituli, notandum, ꝙ iste Psal. ad literam exponitur de Christo. Sic ꝙ Psal. spiritu prophetico assumptus præuidens, quæ circa Christum erāt futura in persona Christi loquit̃ Deo Patri. *Deus, Deus meus.* &c. Et hoc probatur multipliciter. Primo per verba Christi, qui in cruce positus principium istius Psal. patri protulit dicens. *Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?* per hoc ostendens, ꝙ iste Psal. ad litterā de ipso fuit factus. Itē patet ex eo: nā Euāgelistæ dicunt litterā istius Psal. de Christo dictā, nā Mat. 27. dr̃. & Ioan. 19. ꝙ acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes vnicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica incōsutilis, &c. Dixerunt ergo adinuicem. Nō scindamus eam, sed sortiamur, &c. Vt scriptura impleretur, scilicet, C istius Psalmi d. Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem, &c. Item ex alio, nam Apostolus Paulus partem istius psal. & per consequens totum allegat de Christo, dicens de credentibus in Christo. Non confunditur fratres (*Hebr. 2. Psal. 21.*) eos vocare, scilicet Christus, dicens in psal. Narrabo nomen tuum fratribus meis. Item propter hoc quidam, qui istum psal. dixit exponēdum ad litteram de Dauid posito in persecutione Saulis, & non de Christo, fuit condemnatus in cōcilio Toletano. (*Resurrectio Christi.*) Exponendo ergo istum psalmum de Christo pro intellectu tituli notandum, quòd *susceptio matutina.* hic accipitur pro Christi resurrectione, quæ mane D facta est, cùm tenebræ adhuc essent, quando humana natura in gloriam suscepta est. Et hoc dicitur à simili solis, qui paulatim ascendendo assumitur, donec vbique clarescat. Sic Christus de passione ad resurrectionem, inde in cœlum ad dexteram patris ascendit. Vnde misso in Apostolos Spiritusancto, mundum fidei radiis illustrauit. Et notandum, quòd iste titulus agit de resurrectione Christi, de qua tamen non agit psal. sed de passione. Ideo sciēdum, quòd quicunque loquitur de resurrectione Christi, etiam agit de passione, posteriora enim præsupponūt priora. Cùm ergo resurrectio Christi mortem eius necessariò præsupponat, agens de resurrectione, consequenter de passione agit, sicut cū de aliquo dicitur, quòd est manumissus, statim ex E hoc intelligitur, quòd fuit seruus. Quia autem alij habent in titulo *pro cerua matutina.* quod tamē idē est. Cerua enim intelligitur humana Christi natura, quæ ad modum ceruæ agilis lutum, & spinas peccatorum transilit, & mane in altum est assumpta per gloriam resurrectionis. Quia sicut cerua de nocte latitat in cubili suo, à quo mane prosilit apparēs in manifesto, sic Christi humanitas ī triduo [illegible] mortis latuit quasi ī cubili. s. corp' in sepulchro, sed

anima

Universidad de Deusto Biblioteca

anima in limbo.Mane autem tertiæ diei reſurgens apparuit Magdalenę,& aliis diſcipulis in manifeſto. Conſuetudo namque eſt ſcripturæ nomina diuerſarum rerum ſecundum earum proprietates ſanctis aſſignare. Sic enim Gen. 69. dicitur. Nephtalim ceruus emiſſus,dans eloquia pulchritudinis. Eſt ergo ſenſus tituli iſte. Pſal. iſte *in finem* ſcilicet nos dirigens,qui finis eſt Chriſtus,eſt *ipſius Dauid* effectiue qui agit *de ſuſceptione matutina*,i. de reſurrectione facta mane,vel *de cerua matutina*,quod idem eſt. Sic ergo intelligendo iſte Pſal. de duobus principaliter agit.ſ. primo de Chriſti paſſione,ſecundo de Chriſti reſurrectione.ibi.*Tu autem , Domine,ne elongaueris auxilium tuum à me.* Quantum ad primam partē circa Chriſti paſſionem duo ponit. ſ. primo oſtendit qualiter à Iudæis fuit diriſus,ibi.*Ego autem ſum vermis.*ſecundò qualiter per paſſionē fuit flagellatus,& afflictus,ibi.*Quoniam tu es,qui extraxiſti me.* Quantū ad primum ſciendum,quòd tanta eſt vnio Eccleſiæ capitis.ſ.quod eſt Chriſtus,& corporis,quod eſt fidelium vnio,quòd illa,quæ non conueniunt propriè capiti,ſed corpori,caput ſua reputat.ſicut ipſe ait,Quod vni ex minimis meis feciſtis , &c. Sic & multoties ipſum caput cauſam corporis agens loquitur non pro ſe,ſed pro ſuis. Et ſic in propoſito Chriſtus hic aſſumit cauſam generis humani,& ipſam patri offert. Et diuiditur in partes tres. Quia Chriſtus pro nobis primo Patri proponit quæſtionem.Secundo patri porrigit orationem. ibi. *Deus meus,clamabo.* Tertio patris concludit exauditionem ibi.*In te ſperauerunt patres noſtri.* Quantum ergo ad primum cauſam noſtrā patri proponēs dicit. *Deus, Deus meus,&c.* Vbi primo notandum hoc,quod hic dicitur *Reſpice in me*,non habetur in Hebræo , neq; in tranſlatione Hieronymi iuxta Hebraicam veritatem:ſed à ſeptuaginta interpretibus fuit appoſitum,qui magis ſenſum quam verba imitabantur. Et hinc eſt,ꝙ quando Chriſtus in cruce iſta verba protulit,illud verbum omiſit,d.Deus,Deus meus, quare me dereliquiſti ?Et non dixit. Reſpice in me? Item notandum,ꝙ,vt dicitur à multis,Chriſtus in cruce alta voce hunc Pſal.incepit , & poſtmodum ſubmiſſa voce proſequutus eſt totum pſal. & alios nouē ſequentes.ſ.vſque ad pſal.30,In te Domine, ſperaui:quando autem fuit ad illum locum,In manus tuas,&c. tunc illum verſiculum alta voce protulit,& ſic ſpiritū emiſit.ꝓpter qđ iſti decē pſal.vocātur pſalmi paſſionales,id eſt à Chriſto in ſua paſſione dicti,& ſunt magnę deuotionis,qui in paſſionibus,& aduerſitatibus debitè dicti, magnam habēt virtutē.Sed forte dicēs,fuitne Chriſtus verè derelictus à patre,cùm eſſet verbum patris? Ad hoc multæ ſunt opiniones.prima eſt opinio,d. quòd in morte Chriſti diuinitas à Chriſto fuit ſeparata. Et hoc probant auctoritate Ambroſij,quam opinionē cum ratione ponit Magiſter,d.de illis.Adducunt.n. auctoritatis teſtimonium. Ambroſius enim tractans de Chriſti derelictione, qui in cruce clamans voce magna dicit. *Deus Deus meus,vt quid dereliquiſti me?* ait,Clamat homo ſeparatione diuinitatis moriturus.Nam,cùm diuinitas à morte libera ſit: vtique mors ibi eſſe non poterat,niſi vita diſcederet, quia vita diuinitas eſt.Hic videtur tradi , quòd diuinitas ſeparata ſit in morte ab homine : quæ niſi diſceſſiſſet,homo ille mori non poſſet,quod illi ad carnem referunt : quam dicunt à Deo ſeparatam. Iſti opinioni reſpondit Magiſter arguens contra eā, d.Quibus reſpōdemus illam ſeparationem ſic eſſe

Capus eccleſiæ. Corpus eccleſiæ. Mat. 25.

Declaratio. Chriſtus. Quæſtio.

Ma li.3. diſt.21. Ambroſius.

A accipiendam:ſicut intelligitur derelictio , quæ illis verbis ſignificatur.*Vt quid me dereliquiſti?* Qn̄ igitur Chriſtus derelictus eſt à patre,cū in cruce ſe derelictum clamabat à patre,non receſſerat Deus ab homine,ita quod ſoluta eſſet vnio Dei,& hominis,alioquin fuit quoddam tempus , quando Chriſtus adhuc homo viuus erat,& non Deus , quia adhuc viuus ſe derelictum clamabat,& non derelinquendum,ſed quis hoc dicat?Secunda opinio eſt , quòd Chriſtus illa verba dixit:vt ſe verum hominem oſtenderet,qui mortem naturaliter refutaret , vnde Beda ſuper Marcū d.Hoc verbum Chriſti dicentis patri.*Vt quid derelinquiſti me* , corporalis vocis erat proprium , quia ſolet ſecundum naturam corpus nullatenus velle à coniūcta ſibi vita fraudari, & ſic B hic ſaluator corporis naturam,oſtendens loquitur vt homo. *Nota.* Tertia opinio eſt Theop.quòd hic Chriſtus loquebatur in perſona populi Iudaici : de quo erat ſecundum carnem natus,qui propter peccata ſua intantum erat derelictus à Deo,vt permitteret eum tantum peccatum committere , ꝙ ſuū filium crucifigeret vnigenitum,vnde ſic ait Theoph. Hoc de Iudæis dixit:quaſi ipſe ſecundum carnē Iudæus exiſtens. Ac ſi patri diceret,vt quid Hebraicum populum dereliquiſti,vt tuum crucifigeret filiū? Quarta opinio eſt ꝙ loquebatur in perſona totius generis humani,propter peccatum à Deo derelicti,quaſi Patri d.Vt quid dereliquiſti genus humanū propter peccatum?nam ex illa derelictione vt eos redimam modo me talia oportet ſuſtinere, vnde Orig. C Videns Chriſtus peccata hominum,pro quibus patiebatur,ait *Quid me derelinquiſti?* Et iſtam opinionem ponit hic Magiſter in glo.d. Quando Chriſtus patri dicit:*vt quid derelinquiſti me?* cùm Deus eſſet cum eo, non enim dereliquerat illū Deus , cùm eſſet verbū Dei,ſed Deus pro nobis hoc dicit , quia in eo ſumus vnum vt membra,& ſumus corpus eius, corpus enim Chriſti Eccleſia : pro qua hoc d. Quinta opinio eſt Magiſtri.Quod ideo Chriſtus in cruce ſe à Patre derelictum clamat,quia in poteſtate perſequentium poſitus erat:nec patris virtus eum defendebat, vnde ſic ait ibi Magiſter. *mag.li.3. diſt.21.* Fatemur Deū quodammodo in morte illum hominem deſeruiſſe,qui D poteſtate perſequentium eum expoſuit ad tempus, non ſuam poteſtatem exercendo , iſtum defendit, vt non moreretur. Separauit ſe diuinitas,quia ſubtraxit protectionem:ſed non ſoluit vnionem,Separauit ſe foris,vt non adeſſet ad defenſionem : ſed non intus defuit ad vnionem.Si ibi non cohibuiſſet potentiam,ſed exercuiſſet,non moreretur Chriſtus.Mortuus igitur eſt Chriſtus diuinitate recedēte,id eſt,effectum potentiæ defendendo non exhibente.Et hæc opinio communior eſt. Et ad iſtum ſenſum facit litera ſequens.*Longè à ſalute mea*,quaſi d.In hoc me dereliquiſti:quia lōgè eſt à ſalute mea, ſ.corporali,quia me manibus Iudæorū exponis vt E tolerē mortē.Et ſic hic eſt punctus. Sequitur *verba delictorum meorum.* Duo.n.verba dixit.ſ.*quare me dereliquiſti:& longè à ſalute mea.* Iſta duo verba fuerūt, non verba iuſtitiæ,ſed verba delictorum.q.d.reſpōdendo dictę interrogationi. Ideo me dereliquiſti:& longè es à ſalute mea. Iſta ſūt *verba delictorum* , id eſt hoc facis propter peccata eorum , ſcilicet humani generis,& veritatem corporis,& capitis,quia delicta noſtra ſua dicit,vel etiam quia ipſa in corpore ſuo portauit: vnde.1 Pet. 2. peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum crucis , vt peccatis mortui iuſtitiæ viuamus &c.

292 **Deus meus,clamabo per diem,& nō exaudies,& nocte , & non ad inſipientiam mihi.**

Vbi nota,ꝙ Chriſtus tempore ſuæ paſſionis orauit ad patrem de nocte , & de die.In nocte enim orauit patrem in horto:vt calix paſſionis trāſiret ab eo.In die autem , quādo exiſtens in cruce circa horam nonam clamans dixit,hely,hely,&c.In hoc em̄ ꝙ patri per modum querelę ſe derelictum dicebat: orabat,vt ipſum ſaluaret à morte:vt habetur ex dictis apoſtoli.d.Qui in diebus carnis ſuę preces,ſupplicationeſque ad Deū,qui poſſet illū à morte ſaluū facere. *Hebræ.5* Sed hic eſt dubium,cùm omnis Chriſti oratio fuerit exaudita,vt dicit Magiſter.Ipſo etiā Chriſto d.Io.11.Pater,ego ſciebam,ꝙ ſemper me audis. *Magiſter lib 3. diſt.17. Ioan.12.* Quomodo ergo hic dicit Chriſtus,*Clamabo , & non exaudies?* Reſpondeo,ꝙ duplex fuit Chriſti oratio,ſ. quædam ex voluntate deliberata procedens, & talis ſemper fuit exaudita,quædam vero per modum affectionis,& ſenſitiuæ partis , & iſta nō ſēper fuit exaudita,quia ipſam ſēſualitatē naturaliter mortē abhorrentem, rationi ſubdebat.d.Non mea voluntas , ſed tua fiat. Vel aliter ſecundum Magiſtrum in glo.Hic loquitur Chriſtus in perſona corporis ſui, quod eſt Eccleſia,quæ non ſemper exauditūr ad votum,ſed ad vtilitatem. ſicut nec infirmus à medico. Vnde ſicut dicit Magiſter,hoc de corpore ſuo dicit Chriſtus,qui corporis ſui,i.eccleſiæ hic gerebat perſonam.ſicut & alibi:cùm dicit.Tranſeat à me calix iſte, pro nobis loquitur. Niſi forte putetur timore mortis ſuæ illud dixiſſe. Sed non verè timebat dominus pati , tertia die reſurrecturus : cū Paulus deſideraret diſſolui,& eſſe cum Chriſto.Non eſt enim fortior miles quàm imperator. ſufficit enim ſeruo, vt ſit ſicut dominus eius. Miles ergo coronādus gaudet mori,& dominus coronatus timet mortem?ſed infirmitatem noſtram repræſentans pro ſuis infirmis,qui timēt mori,hoc dixit.illorum enim vox erat.ſic hic,vox membrorum eſt,non capitis. *Clamabo per diem,& non exaudies* quia multi clamant in tribulatione,& non exaudiuntur ad voluntatē:ſed ad ſalutem. Sic medicus non ad voluntatem ægri agit,ſed ad ſanitatem.Sed nunquid Chriſtus vere timuit mori,cùm prædicta glo. oppoſitum videatur velle? Reſpondeo ꝙ Chriſtus ex neceſſitate conditionis mortem nō timuit:quia neceſſitate non ſubiacuit illi defectui :qa ſine vicio,& peccato erat:tn̄ verum timorem mortis habuit:& ſi non neceſſitate,tamen voluntate miſerationis illos defectus aſſumpſit pro nobis. Et hoc,quod nō fuit exauditus, ad vtilitatem fuit:propter quod ſubditur. *Et non ad inſipientiam mihi.* quaſi dicat. Hoc,quod non ſum exauditus,non cōtingit mihi ad inſipientiam:ſed apparuit magna virtus , & ſapientia eius. Quia ſ. alta Dei ſapientia in hoc fuit mundo manifeſtata : quia mors Chriſti fuit conuenientiſſimus modus redemptionis humanæ,vt ſic,ſ.homo pœnam ſolueret , q debebat,& Deus redimeret,qui poterat.Et per iſtū modum,ſ.redemptionis per paſſionem , ipſe Chriſtus,vt dicit apoſtolus , Factus eſt nobis ſapientia à Deo,ſanctificatio,& redemptio. *1.Cori 1.* Si autem hic Chriſtus loquatur in perſona membrorum , hoc quod clamantes non exaudiantur,vt petunt , non eſt eis ad inſipientiam,ſed magis ad vtilitatē. Sicut quòd infirmus non exaudiatur à medico:non imputatur inſipientiæ infirmi:ſed ad vtilitatem. q.d.Et ſi non exaudit ad voluntatem : tamen exaudiuit ad vtili-

A tatem.

Tu autem in ſancto habitas,laus Iſrael. 293

Hic oſtendit,quòd Deus ſiue clamantem audiat, ſiue non,tamen ſemper bene facit,etſi hoc à nobis non intelligatur.*Tu autem in ſancto habitas.*i.in ſanctitate ſemper manes:& omnia ſanctè,& ordinatè facis : etiam ſi nobis ignorantib.aliter eſſe videatur: q.d. Etſi aliquando ſanctos non audis clamantes ad te,vt Paulum:tu hoc ad ſanctitatem ipſorum diſponis. Etſi aliquando malos ad eorum damnationem audis , vt feciſti concedens dæmoni tentare Iob,tu hoc ad tuorū ſanctitatem diſponis : quia tu B ſcilicet in ſancto habitas,id eſt,cuncta ſāctè diſponis.Tu dico,qui es *laus Iſrael.* q.d.In hoc laudaris ab illis,qui te vident,& cognoſcunt. Nam Iſrael vidēs Deum interpretatur.quia illi,qui ſūt Iſrael , qui ſcilicet bonitatem tuam agnoſcunt , in omnib. his te laudant. Et ſic es laus eorum,dum ab illis laudaris: & in omnibus illis es laudabilis. Sicut enim Deus in illis habitat:quia tu in ſancto habitas.ſic & illi in Deo habitantes ipſum laudant. Beati,qui habitant in domo tua , domine : in ſecula ſeculorum laudabunt te. *pſal.83.*

In te ſpeuerauerūt patres noſtri:ſperauerunt,& liberaſti eos. 294

C Hic conſequenter ponit Dei exauditionem:oſtēdens,ꝙ omnes deuote clamantes exaudit,etſi non ad votum , tamen ad vtilitatem. probat per exemplum.d.*In te ſperauerunt patres noſtri*,ſ.antiqui,& *liberaſti eos.* *Oratio. Exaudire* Vt patres noſtros in Ægypto ad te vociferātes audiſti , & liberaſti eos de ſeruitute Pharaonis. Tres pueros in te ſperātes liberaſti de camino ignis ardentis. Danielem iuſtū in te ſperantem liberaſti de lacu leonum. Suſannam in te ſperantem liberaſti de falſa criminatione , & à ſententia mortis.q.d. *Exo.14. Dan.3. Dan 14. Dan.13.* Si ergo patres noſtros in te ſperātes liberaſti,vnde eſt,quòd nos Chriſtianos modo clamantes non audis?q.d. Sciant omnes Chriſtiani Chriſtum inuocātes:quòd ſicut antiquos patres exaudit : ita & modo omnes in ipſum ſperantes exaudit , etſi non ad votum,tamen ad vtilitatem. Et hoc idem aliis verbis replicando confirmat,dicens.

Ad te clamauerunt , & ſalui facti ſunt:in te ſperauerūt, & non ſunt confuſi. 295

Vnde hic vult arguere per locum à minori. q.d. Omnia veteris teſtamenti erant in figura nouæ legis datæ per Chriſtum.Si ergo antiquos patres,qui figuram Chriſtianorum gerebant,ſic affectuoſè clamantes audiebas , & ſperantes in te liberabas , de quo minus videtur quàm de nobis , ſicut minus eſt figura quàm veritas,quanto magis hos clamantes, & ſperantes in te exaudiēdo liberabis? vnde de ſuis *pſal.60.* E fidelib.dicit Chriſtus. Quoniam in me ſperabit , & ego liberabo eum,cum ipſo ſum in tribulatione:eripiam eum , &c.vbi glo.q.d.Chriſtus. Etſi in me ſperantem,& clamantem ad votum non audio,tamen iam ſum cum ipſo in tribulatione:non ergo timendum eſt in tribulatione,etſi non eripieris , quando vis,non ideo putes te deſeri. Eripuit tres pueros de igne:ſed q illos eripuit , nunquid martyres deſerit? abſit.ſed tres pueros liberauit corporaliter,vt confundantur infideles:ſed martyres liberat ſpiritualiter,vt imitentur fideles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

296 Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. A

Hic consequenter ostendit qualiter Christus à Iudæis fuit derisus. Et tria facit: quia primo ostendit derisionis grauitatem. secundo deridẽtium quã titatem: ibi. *Omnes videntes me.* tertio derisionis qualitatem: ibi. *Sperauit in domino.* Quantum ad primum sciendum, ꝙ tanto derisio alicuius est maior, quanto maior est dignitas eius, & etiã quanto validiori modo deridetur. Et sic Christus volens ostendere grauitatem suę derisionis, primo ponit suam dignitatem. secundo suam abiectionem: ibi. *Opprobrium hominum.* Ponens ergo suam dignitatem, de se dicit Christus. *Ego autem sum vermis, & non homo.* Hic enim Christus modo in propria persona loquitur. Vbi notandum, ꝙ vermis tres habet conditiones, quibus B triplicem Christi significat dignitatem. Primo nãq; vermis sine commixtione sexuum nascitur. Et in hoc significat dignitatem generationis Christi, qui fine virili semine natus est de virgine. Secundo vermis est esca, qua hamo capitur piscis. Et in hoc signi
Greg. 33. moral. 5. 10. ficat dignitatem Christi passionis: qua diabolus fuit captus, vt ostendit Greg. d. Quis nesciat, quòd in hamo esca, vel vermis ostenditur: & aculeus occultatur? Vermis, & esca prouocat, vt aculeus pungat. C Dominus itaque noster ad humani generis redemptionem veniens, velut quẽdam de se in necem diaboli hamum fecit: assumpsit enim corpus, vt in eo diabolus escam suæ carnis appeteret mortem: quã mortem dum in illo iniustè appetit, nos, quos qua si iustè tenebat, amisit, &c. Et quia dulcedinẽ vidit in carne, & aculeũ diuinitatis non aspexit, ideo diabolus deceptus fuit. propter quod dicitur Iob. 24. Dulcedo illius vermis. Tertio vermis cũ tangitur, mollis est, & tener: sed cùm tangit durus existit. sic & Christus cùm tangit. i. offenditur, mollis est, quia in præsenti semper remittere paratus est, sed cùm tangit ipse in futuro, durus est puniendo, vt nullo modo amplius placari possit. Ex quibus apparet, ꝙ vermis nomine Christus significatur. vnde de ipso dicitur. Noli timere, vermis Iacob. vnde ait glo. hie.
Esa. 41. Excellentiam suam hic notat Christus cũ dicit. *Ego autem sum vermis.* quia sine virili semine natus sum de virgine, vt essem vltra homines in homine. vnde subdit. *Et non homo*, s. tantum, quia etiam Deus sum. ideo cùm dixisset sum vermis, addidit, & non vt distinctionem notaret. qm̃ quis est homo, & non vermis? sicut quilibet per concubitum generatus: aliquis autem homo, & vermis. sicut Adam, qui de semine viri non fuit. ideo fuit vermis, sed homo tantum: Christus autẽ vermis est, & homo, sed non homo E tantum, quia etiam erat verbũ patris æternum. Et tamen nõ obstante tanta dignitate, à Iudæis fuit derisus, & vilipensus. vnde subdit. *Opprobrium hominum, & abiectio plebis*, s. factus sum. Fuit enim Christus opprobrium hominum factus in sputis, colaphis, & spinis. psal. 108. Ego factus sum opprobriũ illis, viderunt me, & mouerunt capita sua. Et nõ solum fuit opprobrium hominum: sed etiam abiectio plebis. & qñ? qñ plebs Barrabã elegit, & ipsum Christum abiecit. Ecce ergo quanta fuerit grauitas derisionis Christi. q̃ Christus ideo narrat, vt vel sic supbia hominis Deũ humilem imitetur, vt hic dicit Magister in gl. vnde Christus merito dicit. Factus sum
Hiere. 20. in derisum tota die: omnes subsannabant me.

Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, & mouerunt caput. 297

Hic consequenter ponitur deridentium Christũ quantitatem. Quia scilicet *omnes videntes me*, &c. vt exponatur *omnes*, s. mali. Quia certũ est, ꝙ multi iusti Christo compatiebantur, nec illum deridebant. vel accipe *omnes* pro generib. singulorum; s. omnes tam de maioribus quàm de minoribus: tam de sacerdotib. quàm de popularibus. vnde glo. Deridebant eũ principes, cum eis locuti sunt labiis, quia prætereũtes blasphemabant eum. Matth. 27. *Et mouerunt caput*, s. minantes, quia blasphemabant eum mouentes capita sua, & d. Vah qui destruis templum Dei &c. Matth. 27. Vnde hic notat Chrysostomus ad Iudæorum crudelitatem. quia non fuerunt contenti Christum crucifigere, sed etiam cùm ipsum denudassent, & crucifixissent, vltra procedũt. quia in crucem nudum videntes affixum, exprobrabant ei, d. Vah, qui destruis templum Dei. Vah enim est interiectio: quæ aliquando denotat gaudium. vnde de equo dicitur, vbi audierit buccinam, vah. Quandoque vero significat derisionem sicut hic. vnde Remigius dicit, quod vah est interiectio insultantis si- *Iob. 39.* ue irridentis.

Sperauit in domino, eripiat eum, saluum faciat eum, quoniam vult eum. 298

Hic ponit consequenter derisionis qualitatem. Hic enim ostenditur quid deridendo Christum dicebant, s. *sperauit in domino*, &c. Ista enim verba Christo ironicè improperabãt. q. d. Ipse se dicebat spera- *Spes. Christus.* re in domino. *Eripiat eum* s. de manibus nostris: *saluum faciat eum*, &c. quasi, ex hoc arguentes Christũ fuisse fallacẽ. quia omnis, qui verè sperat in domino, dominus iuuat, & liberat eum de manibus inimicorum. Ergo quia istum non liberat de manibus nostris, signum est, ꝙ ipse non sperabat in domino, vt dicebant, quoniam vt scribitur Daniel. 13. Saluat D sperantes in se. Ad litterã enim talia verba insultãtes Christo in cruce existenti dicebant principes sacerdotum illudentes cum scribis, & senioribus. *Matt. 27.* Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere: confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult. quæ omnia formaliter præuidens Psal. d. quòd ipsi dicunt. *Sperauit in domino, eripiat eum, saluum faciat eum: quoniam vult eum.* Et ly *quoniam* stat pro si: *quoniam vult eum.* i. si vult eum saluum facere. Per hoc ergo probare conabantur: quòd Christus iustus nõ erat, nec verè in Deũ sperauerat: quia, si verè sperasset, Deus ipsum liberasset, iuxta illud psal. Quoniã in me speravit, & ego liberabo eum, &c. Sed hoc non valet, *psal. 60.* quia ista liberatio sperantium in se, non intelligitur de liberatione corporali, sed magis de spirituali, & æterna. Nónne Abel iustus fuit, & sperauit in domino, à fratre tamẽ suo fuit occisus? Nónne Isaias, & tamen fuit secatus? Nónne Hieremias, & tamẽ fuit lapidatus? & sic de aliis. Vnde istud ipsorum argumentum deridens Chrysostomus, dicit. O insensati Iu- *Chryso. in homil.* dæi, nunquid prophetæ, quos occidistis, iusti erãt, & in domino sperabant, & tamen ipsos Deus à periculis non eripuit? Si autem illorum gloriæ non obfuit, quòd ei pericula induxistis: multo magis in isto non oportebat vos scandalizari, quoniam per ea, quæ nobis prædixerat, hanc vestram semper remouebat suspitionem.

Quoniam

Quoniã tu es, qui extraxisti me de ventre: Ipes mea ab vberib. matris meę in te proiectus sum ex vtero. 299 A

Hic consequenter ostendit qualiter per suã passionem Christus afflictus fuit, & passus. Et duo facit. quia primo describit naturam, secundum quam passus est. Secundo ostendit modum per quem est passus: ibi. *Circunde derunt me vituli multi.* Quantum ad primum notandum, ꝙ Christus passus est secundum humanitatem assumptam, non secundum diuinitatẽ. Et ideo de natura humana sua Christus ostendit tria, s. primo suam dignitatem. secũdo suam fidelitatem, ibi. *De ventre.* tertio suam necessitatem: B ibi. *Quoniam tribulatio proxima est.* Primo ergo ostendens dignitatem naturæ suæ patientis, dicit. *Quoniã tu es, qui extraxisti me.* q. d. In hoc Iudæi me persequẽtur, quia homo factus sum tua operatione. Nam in verbum, quod in principio est Deus apud patrem, talia nõ diceret. Verbum enim illud, per quod facta sunt omnia, per se non est extractum de ventre, nisi quia verbum caro factum est. Secundum ergo naturam humanam, per quã extractus sum de ventre: tu es spes mea, & non secũdum diuinitatẽ, quia diuinitas nulla sperare põt, cui omnia præsto sunt, Christus autem secundum humanitatem spem habebat, etsi non glorificationis quo ad animam, tñ resurrectionis corporis, & immortalitatis. Et quòd C intelligat de humanitate subdit. d. *Ab vberib. matris meæ, in te proiectus sum ex vtero.* i. ex illam partem qua suxi vbera matris meæ *in te proiectus sum ex vtero*, vt tu solus mihi esses spes. Potes etiam hic notare: ꝙ per ista verba Christus cõmendat duo, s. matris integritatem, & suam cum verbo hypostaticam vnitatem. Vbi nota, ꝙ aliqua sunt, quę Deus facit se solo, sicut est animæ creatio. aliqua facit, sed mediantè creatura, vt, quòd vinum nascatur in vite. Vnde ꝙ homo nascatur de muliere: est opus naturæ, quia illud Deus facit, mediãte natura, ꝙ autem quis nascatur de virgine: non est opus naturæ, sed solius diuinæ potentiæ. Ad ostendendum ergo, quòd non modo naturali Christus natus est: sed supra naturã, D quia saluo virginitatis sigillo: hoc suæ natiuitatis soli Deo attribuit. d. *Quoniam tu es*, s. solus, *qui extraxisti me de vtero matris meæ.* secundo commendat suam hypostaticã vnitatem. d. *In te proiectus sum ex vtero*, i. tibi hypostaticè vnitus à conceptionis principio. Sic enim & alibi dicit Christus patri. Suscepisti me de
psal. 138. vtero matris meę.

300 De ventre matris meæ Deus meus es tu: ne discesseris à me.
de consec. di. 3. c. vltimo.

Hic consequenter ponit Christus suæ humanitatis fidelitatem. Vbi notandum, ꝙ omnis peccans falsum Deum colit, & illud, quod prædiligit Deo, sibi Deum constituit. sicut de gulosis dicit apostolus.
Philip. 3. Quorũ Deus venter est. Qui ergo nihil Deo prædi- E ligit, sed omnia pp Deũ: ille verum Deum solũ colit, & fidelitatẽ seruat Deo. Volens ergo Christus ostẽdere fidelitatẽ etiam ab initio Deo seruasse dicit. *De ventre matris meæ Deus meus es tu.* i. Deum meũ te cognoui, & vt verum Deũ dilexi. quod ideo dixit, qa anima Christi. in primo instanti suæ creationis plena fuit omni scientia, qua Deum cognouit, & omni
Magister. lib 3. dist. 3. virtute, qua Deo debitũ exhibuit obsequium, vt dicit Magister. Et nota, ꝙ tãta fuit vnio naturæ humanæ ad verbũ, ꝙ inseparabilis fuit. Sic, ꝙ humanã na-

turã Christi, q̃ verbũ semel assumpsit, nunquã dimit. Assumpsit cm̃ corpus, & animã, & sic corpus, & anima Christi verbo consequenter semper fuerunt, & erunt vnita. quia quamuis in triduo mortis separata fuerit anima à corpore, tamen anima manet diuinitati vnita, & corpus similiter, vt ostẽditMa *Magister lib 3. dist. 21.* gister. Et hanc talẽ vnionem hic notãs Christus ait. *ne discedas à me.* i. non discedes à me. Et hic loquitur Christus homo ipsi verbo: ostendens, quòd non separabitur ab eo. Tamen notandum, ꝙ ex ista tali vnione sumpserunt aliqui occasionem erroris. d. ꝙ Christus in triduo mortis fuit verus homo. licet anima à corpore fuerit separata. quia ambo, s. corpus & anima in tertio, s. in verbo erant vnita. Sed hoc est falsum, quia nunquam potest quis dici homo: nisi ex coniunctione animæ ad corpus tanquã formæ ad materiam.

Quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. 301
3. q. 1. c. nulli.

Hic consequenter ponit Christus suam necessitatem, quam ostẽdit ex duobus. Primo ratione passionis imminentis. ideo dicit. *Quoniam tribulatio proxima est.* Secundo ratione adiutorij deficientis. ideo dicit. *Et non est, qui adiuuet*, s. præter te: quia nullus à periculo psecutionis põt aliquẽ liberare, nisi Deus adiuuet illum. Vel absolute potest intelligi, vt Christus de passione sua, & morte dicat. *Et non est, qui adiuuet*, s. me de manib. inimicorum liberando. Quia certum est, ꝙ neque Deus, neq; al' quis angelus, vel homo ipsum sic de manibus persecutorum liberauit, vt mortem sibi inferret. Quinimo & pater ipsum in manibus Iudæorum exposuit occidendũ, licet post mortem à Deo adiutus fuerit per resuscitationem. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed *Rom. 8.* pro nobis omnibus tradidit illum. Quinimo, & ipsemet Christus seipsum tradidit in mortẽ. vnde Ephe. 5. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsũ pro nobis oblationẽ, & hostiam Deo. Benè ergo absolutè dicit Christus. *Et nõ est, qui adiuuet*, quia à nullo fuit adiutus, quin mortem sustineret.

Circunderũt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me. 302
16. q. 2. c. vltis.

Hic consequenter ostendit modum Christi passionis. Circa quam tria ponuntur, s. primo Iudæorũ dolositas. secundo passionis Christi vtilitas, ibi. *Sicut aqua effusus sum.* Tertio Iudæorum crudelitas, ibi. *Quoniam circundederunt me canes multi.* Dolositatem autem in duobus ostendit, s. in ipsorum dolosis cõsultationibus, & in peruersis detractionibus. ibi. *Aperuerunt super me.* Quantum ad primũ dicit. *Circundederũt me vituli multi.* Et nota hic, ꝙ futura ponit sub verbis præteritis, propter certitudinem futurorum, quã Christus habebat. Et est sensus. *circundederunt.* i. circundabunt, & *obsederunt.* i. obsident. Circundederunt enim Iudæi Christum dolosis consiliis, & cõspirationibus, vt ipsum deciperent. Vnde ad literã volentes eum in sermone capere, dolosè cõsilio circundederunt eum. Io. 10. vbi dicitur. Circundederunt eum Iudæi, & dixerunt ei. Quousq; animam nostram tollis? si tu es Christus: dic nobis palã. Circundederunt etiam eum gladiis, & fustibus: quando, s. in horto ipsum capere voluerunt. Eccles. 51. Circundederunt me vndique, & non erat, qui adiuuaret. Circũdederunt eum existentem in cruce: qñ ipsum felle, & aceto potauerũt. Threnorum 3. Circundedit me felle, & labore. Dicat ergo Christus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Circundederunt me vituli multi,&c.Et notãter Iu dæos vocat vitulos,& tauros.Vitulus enim lasciuũ animal est, & in vno proposito nõ manens semper discurrit.Sic & Iudæi in fide promissa Deo non stabiles, ad idololatriam proni discurrebant. Vnde & statim post exitũ de Ægypto beneficiorum Dei obliti,vitulum cõflatilem adorauerunt.psal.Et fecerũt vitulum in Oreb:& adorauerunt sculptile,& mutauerunt gloriã suam, &c. Taurus autem est animal indomabile,& superbũ,vt ait Greg.Sic & Iudæi indomita ceruice,& superbi semper Deo restiterunt, propter quod eis dicebat Stephanus.Dura ceruice, & incircunciſi corde, quem prophetarũ non sunt persequuti patres vestri? vnde superbis Iudæis dr. Non te extollas in cogitatione animę tuę,velut taurus.Sic ergo de Iudæis sub nomine vitulorũ, & taurorum nunc dicit Christus.*Circundederunt me*,&c.

psal.105. *Greg.7.c.13.* *Actuũ.7.* *Eccleſi.6.*

303 **Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens,& rugiens.**

Hic consequenter ostendit Iudęorum dolositatẽ in diuersis detractionibus,&oblocutionibus.Oblo quebantur eñ de Christo, vt titulum haberent ad ipsum capiendum,& occasionem ad ipsum occidẽdum.Primo nanq; aparuerunt os suum ad ipsum capiendũ.Io.7.Principes,& pharisæi quærebant apprehendere Iesum,& miserunt ministros, vt apprehenderent eũ.Sic & Iudas aperuit os suũ ad Christum capiendum,qñ dicit.Quẽ osculatus fuero,ipse est,tenete eum. At illi manus miecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. Et hoc notãs Christus dicit. *Aperuerunt super me os suum,sicut leo rapiens.*Sic eñ Iudęi erant contra Christum,vt dicitur psal.193.Sicut catuli leonum rugientes vt rapiant,& quærant à Deo escam sibi.quia isti quærebant rapere Iesum escam à Deo mundo pręparatã,sed sibi ad damnationẽ.Secundo obloquebantur de Christo, vt ipsum morti traderent,vt Caiphas,qñ dixit. Expedit vt vnus homo moriatur pro populo:Et Iudæi clamãtes Tolle, crucifige eum.Et hæc hic notans Christus dicit.*Aperuerunt super me os suum,sicut leo rugiens.*tunc eñleo rugit,qñ aliquem fame oppressus ad deuorandum quærit.Tanquã leo rugiens quærens, quem deuoret.Et ad istum sensum exponit glo.hic. d. *Aperuerunt super me os suum*: ipsi dico Iudæi quasi leo rapiẽs in comprehensione mea.Et rugiens,qñ.s. dicebant crucifige eum.Fui enim quasi leonis rapina, quando apprehensus sum.fuit quasi rugitus leonis,quando clamabant.d.Tolle, crucifige eum. vnde merito de populo Iudæorum conqueritur Christus. d. Os tuum abundauit malicia, sedens aduersus fratrem tuum loquebaris,&c.

Matt.26. *Ioan.11* *Ioan.19.* *1.Petri.5.*

304 **Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.**

Hic consequẽter ponitur vtilitas Christi passionis:quæ est triplex:s.quia purgationem facit peccatorum.secundo,quia placationem facit supernorũ, ibi. *Factum est cor meum.* tertio quia formam præbet meritorũ,ibi. *Aruit tanquam testa.* Primo ergo Christi passio purgationem facit peccatorum, quod notans dicit.*sicut aqua effusus sum.*Vbi notandum est: ꝙ aqua effunditur ad multa : vel multos effectus habet effusio aquæ,s.quia abluit,irrigat,& lapsum facit pedibus.Ita effuso Christo per passionem,ablutæ sunt sordes viciorum. Et ad germinandum irrigatæ sunt virtutibus mentes.Et etiam quasi per accidens elapsi sunt persecutores,quia propter peccatum mortis Christi exterius,& interius puniti sunt Iudæi. *Et dispersa sunt omnia ossa mea.*per ossa eñ,quæ in corpore sunt partes solidiores ,intellige solidiores partes corporis ecclesiæ, quæ fuerunt apostoli, & ista ossa in Christi passione fuerunt custodita. Si ergo me quæritis,finite hos abire. sed postea virtute Christi passionis per totum orbem fuerũt dispersa ad Christi fidem prædicandam. Vnde de istis ossibus Christi dicitur. Ossa ipsius post mortem visitata sunt,& prophetauerunt,quia apostoli fuerunt visitati in missione spiritussancti,&postea per mundũ dispersi prædicando prophetauerunt. Vel aliter iste versus,& magis litteraliter iutelligitur. Vbi sciendũ ꝙ inter omnes liquores aqua perfectè effunditur. nam de aliis liquoribus cùm effunduntur:invase ta meu remanet sapor,& odor. de aqua autem non.& per hoc significatur,ꝙ Iudæi sic vitam Christi intẽdebant effundere per mortem & annihilare, vt de ipso nulla remaneret memoria. Et ideo intentionẽ illorum notans Christus hic dicit. *Sicut aqua effusus sum,& dispersa sunt omnia ossa mea.*i.discipuli mei: qui cæteris robustiores esse debebant, tẽpore passionis me relinquentes,sunt dispersi.Sic enim prædixerat eis Christus. Venit hora,vt dispergamini, & me solum relinquatis.

Ioan.16.

305 **Factum est cor meum tanquam cera liquescens,in medio ventris mei.**

Hic consequenter ostendit,ꝙ Christi passio fuit placatiua supernorum.Vbi nota, quòd sacramenta antiqua,& vetus testamentũ durauit vsque ad Christi passionem, propter quod dicit Magister, ꝙ omnia sacramenta fluxerunt de latere Christi dormientis in cruce.libro.4.dist.2. Sacramenta autem antiqua erant dura,& magnæ asperitatis,vt patet in circunci sione,sed noua sunt magnæ placabilitatis, & sic per Christi passionem duritia sacramentorũ in molliciem est versa,sicut cera dura ad ignem posita vertitur in molliciẽ.Et hoc hic notans Christus ait. *Factum est cor meum*, &c. per cor Christi accipe doctrinam Euangelicam vel sacramenta,à quibus sicutà corde vita procedit.Hiere.24.Dabo eis cor,vt sciant me.per ventrem autem intellige ipsum corpus ecclesię, in cuius medio stat corpus Christi, s. sacramenta nouę legis, vt sic sit sensus , per passionem Christi in medio ventris , scilicet ecclesiæ , factum est cor Christi molle. i. sacramenta sicut cera liquescens.

306 **Aruit tãquam testa virtus mea,& lingua mea adhæsit faucibus meis , & in puluerem mortis deduxisti me.**

de pœ.dis. 3. inter hec.

Hic consequẽter ostenditur,quòd Christi passio formam præbet meritorum.Vbi primo notandum, quòd à terreo.res.quod est assare, vel deficcare, dicitur tostus tosta.tum.i.assatum,vel deficcatum,& ab hoc dicitur testa.tæ : quasi tosta.& dicitur testa omne vas,vt olla,vel vreeus,ex terra decoctũ , quia licet primo terra sit mollis,tamẽ postea calore ignis torretur,& deficcatur.Et sic per similitudinem ille homo testa dici potest , qui euacuato humore sanguinis,manet exiccatus,& virtute naturali euacuatus.Et hinc est,qđ cùm quis de diuitiis ad paupertatem,de fortitudine ad debilitatem,vel de pinguedine ad maciẽ venit,inter vasa testea computatur.vnde Thre.4 Filij Sion inclyti, & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea,opus manuũ figuli? Quod si sic est,quis iter omnes homines magis

gis testæ comparari potest,quã Christus in sua passione. quia humor existens in corpore Christi fuit exhaustus per sudorem sanguinis.de quo Lu.22.& per extractionem sanguinis in flagellatione,& coronatione,manuum, & pedum contusione & lateris apertione. In cuius signum post sanguinem exiit aqua de corpore eius. Et hoc notans Christus ait. *Aruit tanquam testa virtus mea.*Et quia ad amissionem humoris nataralis,& sanguinis sequitur resolutio vitæ,ideo per talem deficcationẽ corpus Christi fuit ad mortem deductum,quod notans ait.*Et in puluerem mortis deduxisti me.* s. ad mortem,per quam corpora in puluerem rediguntur. Sed in omnibus tactis afflictionibus , quæ sit forma merendi nobis ostendit Christus ostendens,quod in his omnibus semper patiens,& tacẽs fuit.vnde dicit. *Adhæsit lingua mea faucibus meis*,quasi dicat,Non reddidi male dictum pro maledicto,sed semper silui,& tacẽs fui. Sic enim de Christo dicitur.Qui cùm malediceretur,non maledicebat:cùm pateretur, nõ comminabatur,& Matt.27.Qui cùm accusaretur à principibus sacerdotum,& senioribus, nihil respondit: ita vt miraretur præses. Sic enim de ipso prædixerat Esa.Sicut ouis ad occisionem ducetur,& quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.Hoc ergo notans Christus ait. *Aruit tanquam testa virtus mea,& in puluerem mortis deduxisti me.* Et in his omnibus semper humilis tacui,& patiens fui.*Quia adhæsit lingua mea faucibus meis.*

Ioan.19. *1.Petri 2.*

307 **Quoniam circundederũt me canes multi:consilium malignantium obsedit me.**

Hic consequenter circa passionem Christi ostenditur Iudæorum crudelitas.quæ crudelitas ex multis apparet.primo in maligna ipsorum consultatione.secundo in crudeli Christi vulneratione:ibi. *Foderunt manus meas.*tertio in vestimentorum Christi diuisione, ibi. *Ipsi vero considerauerunt.* Quantum ergo ad primum ostendens ipsorum crudelitatem in suis cogitationibus,& consiliis,d.*Quoniam circundederunt me*,&c.q.d.Vnde hoc,quòd aruit tanquam testa virtus mea, &c. ex hoc fuit : *quoniam circundederunt me*,&c. Vbi notãdum , ꝙ ideo hic Iudæos canes nominat,quia sicut canes dẽtibus mordent, & lacerant . sic isti Christum detractionibus mordendo eius famam lacerabant.de quibus dicitur.Videte canes.videte malos operarios. Isti Christum circundederunt suis detractionibus , & consultationibus.De qua circundatione dicitur. Circundederunt me sicut apes , & exarserunt sicut ignis in spinis.Et non incongrue Iudæi Christum circundãtes in passione , vocantur hic canes propter ipsorum crudelem rabiẽ,& vocantur apes propter ipsorum frustratam intentionem.Vbi nota,ꝙ apes mel in fauis operantur,sed aliis,nõ sibi.Ita & Iudæi nescientes salutẽ humani generis,fecerunt in ipsa domini passione non quidẽ sibi,sed nobis. Sicut apes dum mel sibi putãt reponere,aliis illudfaciunt.Vel ex alio apes vocãtur,quia sicut apes,dum alios pũgere volunt,seipsas euiscerant,sic Iudæi occidendo Christum.seipsos peremerunt.Et istam talem circundationem notans Christus d. Sermonibus odij circundederunt me , & expugnauerunt me gratis. Et consequenter apertius eorum maliciam insinuat.d.*Concilium malignantium obsedit me.* quod scilicet tunc fuit : quando vt habetur Matt.27. Mane autem facto,consilium fecerũt omnes principes sacerdotum,& seniores populi aduersus Iesum , vt eum morti traderent.

Esa 53. *Philip.3.* *Psal.117.* *Psal.108.*

308 **Foderunt manus meas , & pedes meos , dinumerauerunt omnia ossa mea.**

Hic consequenter ponitur crudelis facta à Iudęis Christi vulneratio.Et nota,ꝙ quamuis Iudæi non posuerunt Christum in cruce, nec ipsum vulnerauerunt in manibus,& pedibus,tamen eis totũ imputatur,quia totum importuna ipsorũ postulatione est factum.Et videte hic claram de Christo historiam.Vnde hic non videtur psal.prophetiam de futuro texere,sed magis,vt Euangelista historiam de Christo præteritam enarrare,d.*Foderunt manus meas, & pedes meos.*Quę omnia in Euangelio facta leguntur.Sed attẽde,quòd hic ait *Foderũt manus meas* , &c, & non dicit vulnerauerunt, aut transfixerunt, quia sicut terra fossa facit fructum, sic Christus vulnerans fructum vitæ dedit,vt ait glo.Et attẽde , ꝙ non facit mentionem vulneris lateris:quia in pedibus, & manibus cõfossus fuit adhuc viuens:in latere autem,cùm iam expirasset.Cùm ergo hic per ista vulnera velit psal.nobis ostendere Christi patientiam, quæ solum habetur in vita,ideo narrat solum vulnera vitæ non mortis.sequitur. *Et dinumerauerunt omnia ossa mea.*i.dinumerare potuerunt.Vbi sciendũ, vt ait Magister N.ꝙ quando aliquis affigebatur cruci:prius accipiebatur mẽsura corporis eius à manu in manum secundum latitudinem.Et à spatulis vsque ad pedes secundum longitudinem, vt in ligno crucis fierẽt foramina,per quæ claui possent transire facilius. Et sic de Christo factum fuit , quando autem vna manus fuit affixa,humoresconcurrerũt ad locum illum:qui naturaliter currunt ad locum læsum.Et sic fuerunt nerui retracti versus illã partem.Et ideoad hoc,ꝙ alia manus reduceretur ad locum foraminis,in ligno facti:oportebat eam trahi violenter cum chordis.Et idem intelligendũ est de pedibus propter læsionem factam in partibus superioribus:propter quod ex tali violenta corporis extensione aperiebantur ossium iuncturę,quia Christus nudus fuit crucifixus.Et sic ad litteram poterãt eius ossa dinumerari. quod Christus notans dixit. *Dinumerauerunt omnia ossa mea.*i.dinumerare potuerunt.Et quamuis ad litteram ista sic de christo intelligantur,possunt tamen mystice exponi,vt fossio manuum innuat,quòd operibus eius non crediderunt.fossio pedum,quod eius affectiones renuerũt. dinumeratio ossium,quòd apostolos eius ne in maiorem numerum excrescerent, quęrebant extingere,vt pauci essent,& numerabiles.

Ioan.19.

309 **Ipsi vero considerauerunt, & inspexerunt me: diuiserunt sibi vestimenta mea,& super vestem meam miserunt sortem.**

Hic consequenter ponitur christi derisio in vestimentorum partitione. Et primo præmittit ipsorum Iudæorum obstinationem.d.*Ipsi vero*,&c. Vbi nota, ꝙ peccatum ex mera malicia perpetratum, grauius est quàm ex inconsideratione, vel ignorantia,ipsi vero Iudæi ex obstinata voluntate ,& plena habita deliberatione,hæc Christo faciebant.Et hoc est,quod christus ipsis dicit.*Ipsi vero considerauerunt*,

Universidad de Deusto Biblioteca

s.mala,quæ faciebant, & quod iniustè agebant. vñ A & ad literam dicebant illud, quod habetur Sap. 2. Circunueniamus istum: qm̄ contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis,grauis est nobis ad videndum:qm̄ dissimilis est aliis vita illius,&c.Hæc enim omnia considerauerunt Iudæi,& ideo Christum persequebantur,quod notās dicit. *Ipse vero considerauerunt.* vnde psal. Considerat *psal.36.* peccator iustum, & quærit mortificare eum.*Et inspexerunt in me.*s.delectabiliter viderūt,me talia perferentem.Cùm tamē naturaliter homines à re crudeli solent oculos auertere. Ex quibus apparet,quā obstinati erant isti,quia non casu aliquid faciebant: sed ex deliberata malicia.Sequitur,*diuiserunt sibi vestimenta mea,*&c. Iudæi em̄ hoc per se non fecerunt, sed milites præsidis,vt dicit Ioannes. Quatuor em̄ fuerunt milites, quibus executio condemnationis Christi fuit commissa. Et sic de Christi vestimentis quatuor partes fecerunt, sic ꝙ vnusquisque militū habuit partem suam.vnde sic dicit Ioan.19.Milites ergo cùm crucifixissent eum acceperunt vestimenta eius,& fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partem.Et nota,ꝙ inter Christi vestimenta erat tunica inconsutilis. Ista enim tunica erat reticulata, facta in modum retis. Et ita erat inconsuta acta, & erat desuper contexta per totum,quòd in superhumerali ab vna manica in aliā panno desuper consuta erat,vt fortior esset.Sicut in pelliceis in superhumerali consuitur lata corrigia corij ad robur ipsarum pellicearum. Et ideo quia illa tunica reticulata erat,diuidi non poterat,vt alia Christi vestimenta,quin tota destrueretur, propter quod non diuiserunt sed sortes miserunt,cuius esse deberet. Et de hac tunica sequitur.*Et super vestem meam miserunt sortem.*Aduertendum tamen,ꝙ talem vestimentorum Christi diuisionem non fecerunt milites ex auaritia,sed magis ad procurationem Iudæorum ex derisione:quia credendum est illa vestimenta Christi parui fuisse valoris, maxime consideratis diuisoribus,quia milites erant.Et ad istum intellectum loquitur Theophilus.d.Forsitan em̄ vestimenta Christi milites diuiserunt,quia indigebant.sed verisimilius magis ad opprobriū Christi hęc agebant.Quid em̄ preciosū inueniebatur in vestibus Christi?Deludentes igitur hæc agebāt. Nam ibi primi principes subsannabant Christū,q̄d dicere oportet de vulgo?

310 Tu autē,domine,ne elongaueris au-
2.q.7.testes. xilium tuum à me :ad defensionem
meam conspice.

Hic consequenter ponitur secunda pars principalis.vbi agitur de Christi resurrectione. Et diuiditur in partes tres. quia ponitur primo resurrectionis postulatio. secundo resurrectionis diuulgatio, ibi.*Narrabo nomē tuum.*tertio resurrectionis vtilitas, siue fructificatio,ibi.*Apud te laus.*Prima pars diuiditur in tres partes, q̄a ponitur primo resurrectionis postulatio.secundo per resurrectionem ecclesiæ defensatio,ibi. Erue à framea:tertio p resurrectionem diaboli subiugatio,ibi.*Salua me de ore leonis.* Ponitur ergo primo resurrectionis per Christum à patre postulatio.Vnde Christus patri orās dicit. *Tu autem,domine,ne elongaueris auxilium tuū à me.*Sciebat em̄ Christus, quòd generalis omniū resurrectio erit in fine mundi. Eius autē resurrectio sicut ipse ab aliis differebat in sanctitate,& personali dignitate,sic ab aliorum resurrectione differre debebat, vt s. statim post corporalem mortem resurgeret, & non cum aliis resurgere expectaret.Sic enim scriptum est de ipso. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. *psal.15.* Ideo hoc patrem exorat. d.*Tu autem, domine, ne elongaueris auxilium tuum à me.* scilicet in communē omniū resurrectionem secundum glossam. Sed statim resuscita me.quod & factum est, quia tertia die resurrexit. Et subdit idem aliis verbis replicans & d.*Ad defensionem meam conspice.*s.defendendo corpus meum ab incineratione.Sed hic oritur dubium, quare Christus resurrectionem suam sic accelerare voluit,nostram autem vsque in finem sæculi differre?Respondeo primo: quòd suam resurrectionē accelerare voluit.primo vt discipulorum fidem repararet perditam.secundo vt spiritualis resurrectionis formam nobis demonstraret debitam,s.vt cito resurgeremus à peccato.tertio vt corporalis resurrectionis fidem nobis condonaret congruam. Per hoc enim,quòd Christus surrexit,qui est caput B nostrum,& nos,qui sumus eius membra,credimus resurrecturos.Nostrā autem resurrectionem vsque in finem differre voluit propter tria,s.propter meritorum nostrorum multiplicationem: resurrectio em̄ futura est vnus articulus fidei. Si autem euidenter quilibet mortuꝰ statim resurgeret:nō esset meritū, ipsam credere:nunc autē quia non videtur,est meritorium.qm̄ vt ait Grego.in homil.Fides nō habet meritum,cui humana ratio prębet experimentum. Secundo propter suffragiorum multorum exhibitionem.Multa enim bona opera dimitterentur, si mortui statim resurgerent. quia maior pars Missarum,orationum,& eleemosynarum,quæ fiūt hodie,fiunt pro animabus defunctorum,quorum tūc C nullum fieret,quia si statim resurgerēt,aut ad vitā, aut ad mortem,aut ad pœnam, aut ad gloriā resurgerent.In inferno autem nulla est redemptio:in cœlo autem nulla indigentia. Et sic si resurrectio omnium statim fieret,hominum deuotio perderetur, & multi pauperes fame perirent,propter quod scribitur.Sancta,& salubris est cogitatio pro defunctis *2.Mach.12.* exorare, vt à peccatis saluantur.Tertio, hæreticorū extirpationē. Nā si mortui statim resurgerent: non defuissent hæretici dicētes.quod resurrectio hominis est naturalis, sicut & natiuitas.Et ꝙ sicut corpora cœlestia conferunt ad natiuitatē,q̄a sol,& homo generat hominem:ita &ad resurrectionem. *phi.2.phisyc.* Et ꝙ sicut natiuitas nostra non est virtute natiuitatis Christi,sic nec resurrectio nostra esset virtute resur- D rectionis Christi.Omnes ergo istos errores extirpare volens Deus, nostram resurrectionem vsque in finem distulit,sed Christus suam resurrectionē accelerauit patri d. *Tu autem, domine,ne elongaueris auxilium tuum à me.*

Erue à framea, Deus,animam meā: 311
& de manu canis vnicam meam.

Hic consequenter ostenditur, quòd per Christi resurrectionem ecclesia defensatur. Vbi sciēdum,ꝙ prima pars istius versus spectat ad sententiā præcedentis versiculi,sed secunda pars ad propositū nostræ diuisionis. Quantum ergo ad primam partem E sciendum:quòd hic per frameā mors intelligitur:eo quòd à ferrum dicitur hæc framea frameæ, s. gladius longus ex vtraq;parte acutus:quo faciliter alteri mors irrogatur,& antiquitus tali gladio malefici occidebantur. Sic ergo framea qn̄q; pro morte accipitur, vt psal.Effunde frameam & conclude aduersus eos,qui me persequūtur. *psal.34.* Sic ergo iuxta præcedentem versiculū hic orat Christus resuscitari

tari statim post mortem d.patri. *Erue à framea.* i. à A morte animam meam,quod fit per resurrectionē. Sequitur secūda pars, *& de manu canis vnicā meam.* Vbi per canes accipe Iudæorū populum, vt supra dixit.Quoniā circundederunt me canes multi. Sed *Ecclesia dicitur vnica.* p vnicam intelligitur ipsa ecclesia fidelium.Quę sola vnica est & multiplicari non potest.de qua Can.6.dicit. Vna est colūba mea:pfecta mea,&c.Quāuis em̄ ecclesia in suis mēbris dilatetur,in se tn̄ semper vnica manet.sicut & vna est ecclesię fides.quod declarans Cyprianus episcopus,& habetur.24.q.1. loquitur dn̄s,d.Ecclesia vna est:quę multitudine latius incremento fœcūditatis extēditur. Quomodo radij multi sunt, sed vnum lumen.Et rami arboris multi sunt,sed robur vnum tenaciter radice funda- B tum.Et qn̄ de fonte vno riui plurimi defluunt, & numerositas licet diffusa videatur,exundātis copia largitate:vnitas tn̄ seruatur in origine.Auelle radiū solis à corpore,diuisionē vnitas nō capit.Ab arbore frange ramū,fructus germinare non poterit.A fonte pręcide riuum,pręcisus arescit.Sic ecclesia dn̄i luce pfusa: per totum orbē radios suos porrigit:vnū tn̄ lumen est,quod vbiq; diffūditur:nec vnitas corporis separatur.Ramos suos per vniuersam terram extendit,profluentes largiter riuos latius pandit: vnum tn̄ caput est,& origo vna,vna mater fęcunditatis copia.Adulterari non pōt sponsa Christi, incorrupta est,& pudica,vnam domum nouit: vnius cubiculi sāctitatē casto pudore custodiuit. Sic ergo p vnicam intellige ecclesiam:quam virtute suæ resurrectionis de manu Iudæorum erui, & defendi C orat Christus.d.*Erue de manu canis,*s.populi Iudaici: *vnicam meam.*i.ecclesiam.ac si dicat secūdū glossam. Libera caput,& corpus,per animam caput,s. Christus,sed per vnicam corpus,quod est ecclesia,intelligitur:quod cùm sit vnum,respuit diuersitatem.et ideo pro vtroque congrue orat coniunctim.

312 Salua me de ore leonis,& à cornibus
vnicornium humilitatem meam.

Hic consequēter ostēditur,ꝙ per resurrectionē Christi diabolus subiugatur.Vbi aduertēdum, ꝙ p *Leo. 1.Pet.5.* leonem ratione suæ ferocitatis intelligitur ipse diabolus.Aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiēs D &c. Et consimiliter p vnicornium ,intellige ipsum diabolum.Nā vt dicit.gl.Vnicornis est animal superbissimum:quod dr̄ mori ex indignatione, si præter suā voluntatē teneatur.Quod etiā habet vnum cornu in frōte quatuor pedum:ita acutum , & validū, vt quicquid ille pcusserit,aut ventilet,aut perforet. Sic nimirū est diabolus,qui est superbissimus. Iob. 40.Ipse est rex super omnes filios superbię.Hic etiā diabolus vnum cornu gestat in fronte,s. cupiditatē auariciæ,quā suadet in aperto.Cornu em̄ intus est vacuum aptum ad recipiendū,sed in sua substantia carnem nō habet.Sic & auaricia in se vacua, quia auarus nunq̄ satiatur.ideo semp est apta ad recipiē- E dum,sed carnem nō habet, quia aliis compati nescit. *Eze.32.* Et hinc est,quòd ipsi diabolo dicitur.Leoni gētium assimilatus es,& draconi,qui est in mari,& ventilabas cornu,& conturbabas aquas pedibus tuis. quod ideo sic dicit,quia ipse diabolus dictus est leo propter ferocitatem: draco propter crudelitatem. habitat in mari pœnæ infernalis.Hic cornu.s.tentatione auaritiæ ventilat,& conturbat aquam. Quid enim per aquā,quæ fluit, & refluit, nisi humanum genꝰ designatur?quod quidem diabolus cornu auaritiæ pturbat:quia hodie cupiditati diuitiarū quasi nullus resistit.Vnde de diabolo dicitur.Cornua rhinocerotis.i.vnicornis cornua illius. *Deut.33.* Sic ergo per leonem,& vnicornium significatur diabolus. Volens ergo Christus,ꝙ per suam resurrectionē diabolus subiugatur,per modum orationis prędicit,quod futurum erat. *Salua me ex ore leonis.* i. saluabis meos de ore diaboli. *Et à cornibus vnicorniū humilitatē meā.* i.à tentationibus auaritiæ, & cupiditatis diabolicæ saluabis humiles.Sic enim superando diabolū post Christi resurrectionem saluati fuerunt à cornibus auaritiæ infideles: de quibus dicitur Actuum. 4. Quod multitudinis credentium erat cor vnum ,& anima vna:nec quisquam eorum,quæ possidebat, aliquid dicebat sibi proprium,sed omnia illis erant communia,&c.

Narrabo nomen tuū fratribus meis: 313
in medio ecclesiæ laudabo te.

Hic consequenter ponitur resurrectionis Christi diuulgatio.Et diuiditur in partes tres. Quia primo ponit resurrectionis diuulgationem. Secundo ex consequenti inducit ad gratiarum actionem,ibi. *Frater.* *Qui timetis dominum.*Tertio ostēdit suam à patre factam exauditionem,ibi.*Timeat eum.*Ponens ergo resurrectionis diuulgationem dicit. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* *Narratio. psal.8.* Hic enim per nomen domini intellige virtutem,& famā Dei patris:iuxta illud psa. Admirabile est nomen tuum in vniuersa terra,i.fama,& virtus tua:quæ per Christi resurrectionem C multo fortius per orbem fuit diuulgata.Hāc narrauit Christus fratribus suis.i.discipulis,vt quādo in die resurrectionis,dum essent discipuli in vnū congregati,stetit Iesus in medio eorum,&dixit.Pax vobis,& ostendit eis manus,& latus;& sic multis aliis vicibus.Sic enim se facturum promiserat.d.Venite, *psal.65.* & audite omnes,qui timetis dominum,& narrabo quanta fecit animæ meæ.Ipsi vero apostoli p Christum informati ipsam resurrectionem Christi corā omni populo prædicabant,quia vt habetur Act.4. Virtute magna reddebāt apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi domini nostri.Et hoc est, quod subdit.*In medio ecclesiæ laudabo te.*i.faciā te laudari per apostolos aliósq; credentes,qui in die pen- D *Act.2.* teco.recepta gratia spiritussancti,loquebantur variis linguis magnalia Dei.

Qui timetis dominum,laudate eum: 314
vniuersum semen Iacob glorificate *23.q.6. scismaticis.*
eum.

Hic consequenter de tanto beneficio nos inducit ad gratiarum actionem.Vbi sciēdum , quòd hic non loquitur de timore mundano,vel seruili. quia illo non Deus laudatur,sed magis contemnitur,sed de filiali timore, quo offensa principaliter ,& non pœna timetur. Sic enim omnis, qui timet Deum, E eo ipso laudat eum , etsi non verbis : tamen factis.Quia ergo solum timentes Deum filialiter,tantum resurrectionis Christi beneficium participant: ideo ipsi soli ad gratiarum actionem excitantur,cū dicitur.*Qui timetis dominum,laudate eum,vniuersum semē Iacob glorificate eum.*Semen Iacob,dicuntur imitatores Iacob.sicut semen malorum dicūtur imitatores peccatorum.Semen Chanaam , & non Iuda, *Dan.13* &c.Iacob autem supplantator interpretatur. Illi ergo semen sunt Iacob:qui mundum supplantant, i.ipsum despiciendo pedibus calcant, & tales Deū glorificant.Glorificare enim est aliquē honorando

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius laudes vbique prædicare. Sic enim iustis homi
nibus dicit apostolus. Glorificate,& portate Deum
1. Cor. 6. in corpore vestro.

315 Timeat eũ omne semen Israel, quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis.

Hic ostẽdit suam orationem exauditam à patre. Vbi aduerte, q̃ inter alia, quæ faciũt orationẽ exaudiri, est humilitas. in cuius signum petẽtes eleemo
synam, quantum possunt se abiectos,& viles prætẽ
dunt, vt facilius exaudiantur. propter quod dicitur Iudith 9. Superbi ab initio non placuerunt tibi, sed humilium, & mansuetorum semper tibi placuit de precatio. Et ideo hic Christus per humilitatẽ se exauditum ostendit, nos ad humilitatem inducens. d. *Timeat eum omne semẽ Israel*, Israel nãque videns Deũ interpretatur. Et sic semen Israel vocantur omnes, qui per fidem resurrectionis Christi renouati sunt spiritualiter ad Dei visionem. Et statim subdit causam, quare scilicet debet à nobis timeri filialiter,& humiliter reuereri dicens. *Quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis.* Hic nomine pauperis seipsum insinuat Christus, qui in paupertate natus est: conuersatus,& mortuus. quia nudus crucifixus, & in alieno sepulchro sepultus. Vel per pauperem intelligit seipsum humilem, iuxta suum modum lo
quendi. Beati pauperes spiritu, &c. vel per paupe-
Matt. 5. rem secundum glo. intelligere potes quemlibet alium humilem, de se non præsumentem: nec de põpis mundi tumentem. Sic enim dicitur. Desiderium
psal. 6. pauperum exaudiuit dominus. Et consequenter dictum generaliter ad seipsum applicat. d.

316 Nec auertit faciem suam à me, & cũ clamarem ad eum, exaudiuit me.

Quasi dicat, quia fui pauper, i. humilis: ideo me exaudiuit, me resuscitando. Omnis enim Christi oratio fuit exaudita. quia Christus in omni oratione sua procedente ex voluntate deliberata, fuit exauditus, quia in nullo voluntati paternæ discrepabat. Sed hic est dubium, quia in principio huius psal. di-
Quæstio. cit Christus. Deus, clamabo per diem, & non exaudies. Hic autem dicit se exauditum. Solutio, vide ibi in principio huius psal.

317 Apud te laus mea ī ecclesia magna: vota mea reddã in conspectu timẽtiũ eũ.

Hic consequenter ostenditur resurrectionis vtilitas, quæ multiplex fuit. s. charitatis Christi exhibitio. Secundo ad fidem gentium conuersio, ibi *Reminiscentur, & conuertentur ad dominũ.* Tertio regis Christi sublimatio: ibi. *Quoniam domini est regnum.* Quantum ad primum sciendum, q̃ Christus iam resuscitatus ex magna charitate, suis promisit discipulis di
Mat. vlti cens. Ego autem vobiscũ sum omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi. Quod quidem non de præsentia corporali intelligitur, sed de præsentia sacramentali. quia per sacramentum eucharistię, vsq; ad mundi finem nobiscum manebit. propter quod istud sacramentum dicitur sacramentum charita-
E tis. tum, quia charitatem Christi nobis ostendit. tũ, quia nos ad charitatem Dei, & amorem prę ceteris sacramentis nos inducit. Et istud sacramentum in ecclesia sua relinquẽdum hic Christus promittit. dicens patri: *Apud te laus mea in ecclesia magna.* q. d. Laudem meam non quęro, sed patris. Apud Deũ enim laudem suam ponit, qui de seipso nõ præsumit, sed
A de Deo. Et hęc Christi laus apud patrem posita cognoscitur *in ecclesia magna.* s. in ecclesia catholica per totum orbem diffusa. quã vocat magnam: ad cõfusionem aliquorum hæreticorum, qui dicunt ecclesiam catholicam non vbique diffusam, sed solum in aliqua gente, vel in aliqua mundi parte contineri. Sicut Donatistæ, qui dicunt ecclesiam catholicã solũ in Africa esse,& Iudæi solum in Iudæa. quos con
futans Christus ecclesiam suam dicit esse magnam, *psa. 34.* qa vbique dilatatã. Sic & alibi dicitur. Confitebor tibi in ecclesia magna. Et cõsequenter ostendit, quo modo hæc laus est in ecclesia magna. s. per sacramẽ
tum corporis sui. d. nobis. *Vota mea reddam in conspectu timentium eum.* Quæ enim fuerunt Christi vota,
B quæ obtulit patri, nisi corpus, & sanguinem suum quæ pro nobis in cruce obtulit patri, ipso teste. Calicem salutaris accipiã. &c. Vota mea domino reddam coram omni populo eius? Quod ideo dicit, qa seipsum obtulit patri nõ in secreto, sed coram omnibus eleuatus in cruce. Hæc autem vota Christus reddidit: qñ panis,& vinum in corpus suum,& sanguinem cõuersum nobis restituit. dicit enim reddi, quando promissum adimpletur. hoc autem suis promiserat Christus. d. Ego autem vobiscum sum, &c. Vnde glo. dicit. *Vota mea.* i. sacrificium corporis, & sanguinis, quod Christus obtulit Deo: hoc reddit in conspectu timentium eum, quia solum tales cognoscunt se per ista vota posse saluari: quia solum tales istud sacramentum sumunt ad salutem, de
C quibus subditur.

318 Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt dominũ, qui requirunt eũ: viuent corda eorum in sæculũ sæculi.

De conse. dis. 2. Chrõ

Per pauperes intellige humiles. & huius sæculi *sius.* cõtemptores. Beati pauperes spiritu. Et tales edẽt, *Matt. 5.* & saturabũtur, quia per hoc sacramentũ perueniũt ad saturitatẽ refectionis ęternę. vbi totus homo interior,& exterior saturatur: quia ibi voluntas repletur dilectionis charitate, itellectus cogitationis claritate, memoria certitudinis firmitate. psal. 19. Satiabor, cùm apparuerit gloria tua. Et quia in illa satietatis gloria, omnes exultantes Deũ laudant, agẽ
D do gratias: ideo subdit. *Et laudabunt dominum, qui re-*
quirunt eum. s. qui humiliter istud sacramentũ requirunt: ex hoc in gloria saturati laudabunt dñm. *Et viuent corda eorum in seculum sæculi.* Christo d. Si qs mã
Ioan 6. ducauerit ex hoc pone: viuet in æternum.

319 Reminiscẽtur, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ.

de pœni. dis. 1. nullus.

Hic consequenter ponitur ad fidem Christi gẽtium conuersio. Vbi nota, q̃ charitas Christi prædicata gentibus, qua pro nobis mortem toleravit, maximè Gẽtiles ad Christi amorem traxit,& fidẽ. propter quod dicebat apostolus. Nos autem prædi-
1. Cor. 1. camus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. ipsis autem vocatis Christum Dei virtutem,& Dei sapientiam. Et
E ideo quia hoc sacramentum fit in commemorationem dominicę passionis, Christo d. Hoc est cor-
1. Cor. 11. pus meum, &c. hoc facite in meam cõmemorationem: sequitur, q̃ virtute istius sacramenti, qa memoriã inducit dñicę passionis, gẽtes sũt ad Christũ cõuersæ. Et ideo statim eũ dixit. *Edunt pauperes*, &c. subdit. *Reminiscẽtur.* scilicet per hoc passionis *Christi. Et sic conuertentur ad dominũ omnes fines terræ.* i. alię de

omnibus

omnibus finibus, & partib. terræ, vt ly *omnes* vel v-
A niuersi, stet pro generib. singulorũ, non pro singulis generum. Et hoc aliis verbis confirmans dicit,

320 Et adorabũt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.

Id est aliqui de omnibus familiis & de omnibus gentibus. Et quia vera adoratio non stat in actibus exteriorib. principaliter, sed in mente,& conscien-
Ioan. 4. tia, veri adoratores adorant patrem in spiritu,& veritate. ideo dicit. *Et adorabunt in conspectu eius.* i. in cõsciẽtiis suis. Et hoc intelligitur de adoratione latrię: quę est seruitus, siue cultus soli Deo debitus. quo. s. tota spes in illo ponitur, quod adoratur, & sic non debent adorari imagines, non crux Christi, nec etiã Christi humanitas: sed solus Deus. Ad cuius euidentiam notandũ, q̃ adoratio est duplex, quædam per accidẽs. Et adoratio p se duplex est: quędã pp se,
Magister. di. 3. dis. 9 Vna adoratione &c. qdã propter aliud. Adoratio pp se est illa, qua sola trinitas vnus,& verus Deus debet adorari, & talis dicitur adoratio vel cultus latrię. Adoratio autem p se, sed propter aliud: est illa, qua humanitas Christi verbo vnita adoratur, non propter se: sed propter
Hoc videtur tenere Magister bene inspectus in fine ipsius dist. per verba Damasceni & Augu. ibi adducta & propter-rationem hic dictã de vnitate verbum, cui manet vnita. Vnde Magister lib. 3. dist. 6. dicit humanitatem Christi vna adoratione cum verbo esse adorandam: non propter se, sed propter illum, cuius scabellum est, cui est vnita. Nec ipsa humanitas sola, vel nuda, sed cum verbo, cui est vnita, Nec propter se: sed propter illud est adoranda. Nec
C qui facit hoc, reus idololatriæ iudicari potest. quia nec soli creaturæ: nec propter ipsam, sed creatori cũ humanitate, & in humanitate sua seruit. Adoratio autem per accidens fit quinque modis. s. significatione, imitatione, cõtinentia, pertractatione, & condescensione. Adoratione per accidens significatione adorantur sacramenta, quia sunt signa inuisibilis gratiæ,& verba sacræ scripturæ, quia nobis Deum repræsentant. Et aduerte, quòd talis adoratio per accidens debetur signo, qualis per se debetur significato. Vnde quia Deus adoratione latriæ per se adoratur: ideo signa, vel verba significantia Deum adoratione latriæ per accidens adorantur. Et sic
D quia sancti adoratione duliæ, ideo signa sanctos significantia, adorantur adoratione duliæ per accidens, vt nomina sanctorum. Adoratione imitationis, vel similitudinis per accidens, adorantur imagines eadem adoratione, qua illa, quorum sunt imagines, adorantur per se. Adoratione per accidens continentia debuit adorari columba: quæ super Christum descendit, quę spiritũsanctum cõtinebat: similiter,& species sacramenti altaris ratione cõtenti. Adoratione pertractationis per accidens, debet adorari crux dominica, in qua fuit Christus pertractatus,& etiam beata virgo, in quantum Christum pertractauit. Adoratione autem condescensionis p accidens adorantur sanctorũ cadauera, vel corpora mortuorum. Et sciendum, q̃ idem potest adorari vna adoratione per se,& alia per accidens, sicut beata virgo inquantum est Deo vnita per gratiam, &
E gloriam adoratur per se, licet nõ propter se. in quã tum autem Christum pertractauit, adoratur per accidens, vt dictum est. Ex quibus apparet, quòd solũ Deum adoramus per se,& propter se: imagines autem sanctorũ non adoramus per se, sed p accidens. Ipsos autem sanctos adoramus per se, sed non propter se, sed propter Deum, cui sunt vniti per gloriã
& gratiam. Ad propositum ergo cùm dicit. *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium* loquitur de adoratione per se,& propter se, quæ est adoratio latriæ.

Quoniam domini est regnum, & ip 321
se dominabitur gentium.

Hic consequẽter ponitur regis Christi sublimatio ac ipsius regni dilatatio. Et ponitur primo regni Christi dilatatio. Secũdo huius dilatationis reddi-
Ioan. 19. tur ratio, ibi. *Et anima mea illic viuet.* Tertio Christianorum ponitur commendatio, ibi. *Annuntiabitur do-*
B *mino.* Primo ergo ponitur regni Christi dilatatio. Nã Iudæi Christum regem negauerunt, dicentes Pilato. Non habemus regem nisi Cæsarẽ. Pilatus autẽ Gentilis, Christum regem confitebatur verbis. d. Iudæis exprobrando. Regẽ vestrum crucifigam,& scripsit titulũ Pilatus,& posuit super crucẽ eius, Iesus Nazarænus Rex Iudęorum. Et sic solũ ipsum Iudæorum regem fatebatur. Sed hic psal. clarius præuidens Christi regnum: ostendit ipsum e-
Apoc. 19. tiam regem esse: non solum Iudæorum, sed etiam Gentium. d. *Quoniam dominī est regnum.* s. ipsius Christi, qui est dominus dominantiũ, & psalm. 67. Qui ascendit super occasum, dominus nomen illi. Domini ergo *est regnum.* s. Iudæorum. quia ad ipsum etiam carnali successione regnũ Iudæorum peruenerat,
C quia de stirpe regia recta linea natus, vt ostendit Matt. c. 1. Et tamen non solum habet regnum Iudæorum, sed etiam sic dilatatur quòd omnium gentium regna ei subiiciuntur. Et hoc est, quod subdit. *Et dominabitur gentium.* Pro cuius declaratione subdit. d.

Manducauerunt, & adorauerunt 322
omnes pingues terræ: in conspectu eius cadent omnes, qui descendunt in terram.

Depœni. dis. 3. quã quam.

Per pingues terræ intelligit reges, & principes
D mũdi Gentiles: quia ad fidem Christi cõuersi sacramentum eucharistiæ in memoriam Christi passio-
Eucharistiam mãducare. nis deuotè manducant. Sed quia nullus dignè Christi corpus sumere potest sacramentaliter: nisi prius ipsum spiritualiter sumat, quia qui indignè mãducat, iudicium sibi manducat,& bibit, ideo deuotionem principum mundi ostendens, dicit. *Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ.* Omnis enim, qui adorat corpus Christi, ipsum spiritualiter recipit. Sic ergo manducauerunt sacramentaliter recipiendo, sed adorauerunt spiritualiter recipiendo. Et ipsorum deuotionem explicans, ait. *In*
conspectu eius cadent, scilicet ipsum adorando se pro-
Matth. 4. sternentes ad terram. sicut de Magis legitur. Et pro cidentes, adorauerunt eum. Et hoc magis explicat alia littera, quæ in Hebræo sic habetur. *Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, & curuabant ge-*
E *nu.* Curuare autem genua alicui proprium signum est adorationis latriæ, quæ soli Deo debetur. sic ẽnim dicebat apostolus. Flecto genua mea ad pa-
Ephe. 3. trem domini nostri Iesu Christi. Verùm quia genua non potest digne adorando curuare, nisi humilis: ideo ad talem adorationem oportet primo per humilitatem descendere. Est ergo sensus.

Mandu

Universidad de Deusto
Biblioteca

*Manducauerunt,& adorauerunt omnes pingues terræ, in conspectu eius cadant in terram omnes,qui descẽdunt,*ſ.per humilitatem.ita quòd ly *cadunt* referatur ad ly *in terra.descendunt*,referatur ad humilitatem.

323 Et anima mea illi viuet, & semẽ meũ seruiet ipsi.

Hic redditur ratio dilatationis regni Christi.Vbi sciendum,ꝙ Christus meruit regnum suum dilatari merito suæ passionis,& mortis.d.apostolo,ꝙ *Phili. 2.* factus est obediens vsque ad mortem crucis : propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen,quod est super omne nomen,vt in nomine Iesu flectatur omne genu.Hanc ergo causam ostendens Christus,dicit.*Et anima mea illic viuet.q.*d.Quæ estcausa,quare incõspectu eius cadent omnes,&c. ipsum adorando?Respondet,quia anima illi viuet. B ille enim solum Deo viuit,qui seipsum ꝓpter deũ *Gala. 2.* mortificat,iuxta dictum apostoli.d. Viuo ego iam non ego,viuit autem in me Christus,&c.In eo igitur Christus viuebat Deo,quia propter Deum patri obediendo se ipsum mortificauit, crucis mortẽ pro nobis tolerando.Et istum sensum magis exprimit littera,quæ hic habetur in Hebræo: quæ sic dicit.*Et anima eius non viuet.*ſ.sibiipsi,sed Deo p obedientiam crucis.Et quia Christus per suam mortẽ, & resurrectionem multos Deo filios spirituales genuit,& generandos reliquit,ideo de illis dicit.*Et semen meum seruiet ipsi.*i.fideles,qui sunt Christi semẽ. C

324 Annuntiabitur domino generatio ventura,& annuntiabunt cœli iustitiã eius,populo, qui nascetur, quem fecit dominus.

Hic ponitur Christianorum commendatio.qa.ſ. hic ostenditur quomodo semẽ Christi.i. fideles generantur.quia.ſ. per prædicationẽ verbi Dei, & fi- *Ioan.1.* dem.Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri,iis,qui credũt in nomine eius,&c.Generatur ergo qs in Christo per fidem: fidem autem habemus ex auditu:auditum autem per prædicationem.Et sic prædicatio *Rom.10.* verbi Dei semẽ.i.filios Christo generat, quem processum notat Apostolus.d.Quomodo autem credẽt ei,quem non audierunt?Quomodo autem audient sine prędicãte?Et hoc est,quod de generatione, vel de filiis spiritualibus Dei noui testamenti dicit.*Annuntiabitur domino generatio ventura.*Et est cõstructio talis.*Annuntiabitur*.i.prædicabitur fides Christi,& per talem annuntiationem *generatio ventura*,ſ. noui testamenti domino conuertetur. i. generatio noui testamenti,quæ ex aqua,& spiritusanctogeneratur per prædicationem,conuertetur domino. Vel aliter.*Annuntiabitur domino generatio ventura*.i.Angeli custodes animarum,annuntiabunt dominogeneratio nem venturam.i.preces generationis venturæ,ſ.fidelium annuntiabunt domino,non quidem ꝓ in- E struendo domino,sed vt voluntatem Dei in præcibus nostris cognoscant,& nobis quandoque referant.Et quid mirum,si talitergenerationem futurã noui testamenti angeli Deo annũtiant, quia etiam & hoc in antiquo testamento generationi præteritæ fecisse leguntur.Sic enim angelus Raphael dixit *Thobiæ* Thobię.Cùm orabas cum lachrymis:ego orationẽ *12.* tuam tuli coram domino.Et quantum ad primum sensum ostendit,qui annũtiant,ſ.fidẽ Christi, vt generatio conuertatur dño d. Et annunciabunt cœli iustitiam eius:cœli.i.apostoli,vel Euãgelistæ,& sanActi doctores annunciabunt mundo iustitiam eius.i. ipsum Christum. qui est iustitia Dei.Factus est no- *1.Cor.1.* bis sapientia à Deo,& iustitia.Vel annũciabunt cœli iustitiam eius.i.legem Euangelicam,quę nihil iniustum,sed omnia continet iusta.Et quibus ista iustitia sit nuncianda,subdit.d.*Populo,quia nascetur,quẽ fecit dominus*.Ecce populum Christianum dicit nasciturum de futuro,quem tamen à Deo factum dicit de præterito.Ideo notandũ,ꝙ duplex est factio,qua Deus populum Christianum facit ,vna est naturalis qua ipsum facit de nihilo producendo,sicut qñ quis generatur,vel mũdo nascitur.alia est,qua nos facit spirituales per regenerationem ex aqua,& spiritusancto,quæ fit per baptismum,& istã primã ꝓsupponit,quia nullus potest regenerari: nisi primo fuerit generatus.Dicit ergo *populo,qui nascetur*, ſ.per regenerationem spiritualem.*quem fecit dominus*,ſ.ante per generationem naturalẽ,quia qui primo nos fecit,vt essemus,secundo nos fecit.vt iustiessemus. Et nota,ꝙ iste psal.de Christi passione,à Christi passione incipit,sed in magna spe Christianorum terminatur, vt quisque sciat se ex passione Christi saluari.

PSAL. XXII.

325 *De conse dist.2. in calice.*

DOminus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit.

Titulus istius psal.est:*ꝓſ.Dauid*.De materia istius psalmi,notandum ꝙ fundatur huius littera supra historiam,quę habetur 1.Regũ 22. vbi habetur.ꝙ cùm Saul persequeretur Dauid,ipse Dauid fugit in spelũcãOdollam.Quod dum audissent fratreseius, & omnis domus patris eius descenderunt ad eum illuc.Et conuenerunt ad eum omnes qui erãt in angustiis cõstituti,& o pressi ære alieno.Et factus est eorum princeps.Fuerunt́que cum eo quadringẽti viri,cum quibus omnibus fugit de regno Saulis ad regem Moab,qui.ſ.erat gentilis, & idololatra. Sed quia homines,qui erant cum Dauid,erant fugitiui, & ære alieno oppressi.i.debitis obligati, ideo propter penuriam erant ad idololatriam dispositi, antequàm reuerti vellent ad propria.Ne ergo Dauid, D & viri,qui erant cum eo idololatrarent, manentes cũ rege Moab,qui erat idololatra, Gaad propheta de mandato domini dixit ipsi Dauid,ꝙ ibi non remaneret,sed iret in terrã Iuda,vnde sequitur,quòd inde profectus est Dauid,& venit in terram Iuda in saltum Areth.ſ.confidens de prouisione diuina. Et dicit Rab.Sa.quòd diuina virtute factus est locus ille abundans fructibus,animalibus, & irriguis fontibus.Et tunc Dauid videns se per Dei gratiam cũ suis in loco vberi, & pascuoso positum, deo gratias agens,fecit istum psalmum dicens.*Dominus regit me*,&c. Dic vt Nic.de Ly. Quantũ vero ad significatum historiæ,dicit Magister in glo.quòd hic Dauid spiritu prophetico tactus,vidit reditum populi de captiuitate Babyloniea sub Zerobabel,& Iesu magno sacerdote, vt habetur Nec. 1. Qui reditus de captiuitate,figurabat reditum fidelis populi de captiuitate huius sæculi ad ecclesiam catholicam. De quo reditu scilicet Gentilium ad fidem hic intendit agere Psalm. vnde in isto psalm. loquitur ecclesia de gentibus congregata: ostendẽs gratias à Deo sibi factas. Et sic secundum numerum gratiarum, psalm. iste diuiditur. Et sic secundum quòd iste psalm.nouem versus continet.

iste

iste psalmus nouem gratias enumerat. Prima est legis Euangelicæ salutaris prædicatio : ibi. *Dominus regit me.*Secunda est aquæ baptismalis spiritualis renouatio:ibi.*Super aquam refectionis.*Tertia est perfectioris vitæ pfectorũ erogatio:ibi.*Deduxit me.*Quarta est mundi aduersorum vigoralis superatio : ibi. *Nam si ambulauero.*Quinta ad filiorum delinquentium paternalis castigatio':ibi. *Virga tua.* Sexta est Christi corporis internalis recreatio :ibi. *Parasti in conspectu meo.*Septima est Christi sanguinis integralis inebriatio:ibi.*Impinguasti in oleo.*Octaua est finalis perseuerantiæ perfecta confirmatio:ibi.*Et misericordia tua subsequetur.*Nona est æternalis felicitatis gloriosa inhabitatio:ibi.*Et vt inhabitem in domo domini.* Prima ergo gratia facta ecclesiæ suæ,est prædicatio legis Euangelicæ.Verbum nãque Dei est cibus nostræ mentis,& refectio.iuxta illudMatt. 4. Non in solo pane viuit homo:sed in omni verbo,quod procedit de ore Dei.Quod exponẽs Rabanus dicit.Du- B plicem nãque natura habet homo.ſ.corporalem,& spiritualem. Vnde sicut corpus humanum sine terreno cibo non viuit:ita & anima viuere non potest sine verbo Dei.Si quis ergo nõ vescitur verbo Dei, iste spiritualiter nõ viuit.cuiꝰ ergo noster est verbũ Dei.pastor noster est ipse Christus doctor,& magister.locus vero pascuæ,& refectionis,est sacra scriptura.de quibus ait.*Dominus regit me*.i.Christus,qui est pastor noster.Ioan.10. Qui nos regit, dum ver- *Matt. 2.* bo sacræ scripturę nos reficit.Ex te enim exietdux, qui regat populum meum Israel.Et quàm sufficienter verbo suo nos regat:ostẽdit.d.*Et nihil mihi deerit.* quia *in loco pascuæ ibi me collocauit.*Quid em̃ est locus spiritualis pascuæ,nisi sacra scriptura, quæ contra omnem penuriam animã pascit,& contra omnem spiritualem infirmitatẽ adhibet medicinam ? Vnde in pascuis sacræ scripturæ quanta sit efficacia verbi diuini,vt nulli auditori aliquid deficiat,ostẽdit Gol- C fredus super illo verbo.Beati,qui audiunt verbum *Luca. 11.* Dei,&c.In pascuis sacræ scripturæ verbũ Dei omnia factum est omnibus , vt nulli audienti verbum Dei aliquid deficere possit.d. psal.*Dominus regit me,& nihil mihi deerit,in loco pascuæ*&c.Nam, si mortuus es peccato,cùm audieris vocẽ filij Dei viues , Christo *Ioan.5.* dicente,Qui audierint verbum,vel vocem filij Dei, viuent.Si cor tuum induratum est,ipse emittet verbum suum,& liquefaciet illud.Si repidus es,& iam euomi formides,nõ discedas à pascuis scripturæ,& verbum Dei inflammabit te,quia ignitum eloquiũ D eius vehementer.Si tenebris ignorantiæ grauaris, diligẽter audias quid loquatur in te dominus deus *Psal.118.* tuus,& erit verbum domini lucerna pedibus tuis, & lumẽ semitis tuis.Ac forte tanto amplius,quanto clarius,etiam peccata minuta illuminatus agnoscens.Si immundus es,verbum Dei te purificabit. *Ioan.15.* Audi Christũ apostolis dicentẽ, Iam vos mundi estis propter verbum meum.Si consistant aduersum te castra:& prælium tentationis insurgat:accipe gladium spiritus,quod est verbum Dei , & in eo facile triumphabis.Et si,vt est consuetudo certaminis,cõtigerit te aliqualiter vulnerari,audi scripturam di- *Psal.193.* centem.Misit verbum suum,& sanauit eos. Quod *Matt. 8.* benè nouit Centurio d.Christo,Dic verbum tuũ, E *Psal. 72.* & sanabitur puer meus.Et si titubas confidere in verbo Dei,clama d.Mei autem penè moti sunt pedes,& in verbo Dei confirmaberis,vt experimento discas:verbo domini cœli firmati sunt,vt sic in pascuis scripturarum positus pastorem Christum agnoscas.d.*Dominus regit me, & nihil mihi deerit.*Cuius

A ratio est.quia in loco pascuæ scripturarum me collocauit.Sic enim ait Christus. Per me si quis intro- *Io.10.* ierit,saluabitur,&pascua inueniet.Hæc est ergo prima gratia facta ecclesiæ,ſ.verbi Dei prædicatio,sine qua non credidissent gentiles.d. Apostolo.Quomodo credent ei,quem non audierunt? Dicat ergo ec- *Rom.4.* clesia.*in loco pascuæ ibi me collocauit*, quia locus pascuę scripturarum ablatus est à Iudęis,& datus gentibus: quia intellectum scripturarum perdiderunt Iudæi sua malitia,& gentes conuersę illum acceperunt.d. *Matt.21.* Christo Iudęis,Auferetur à vobis regnũ Dei.ſ.intellectus scripturarum,& dabitur genti,&c.

326 Super aquam refectionis educauit me:ànimam meam conuerrit.

Hic ponitur secunda gratia ecclesiæ facta,ſ.aquę baptismalis spiritualis regeneratio. Primo em̃ verbum Dei prædicatum est gentibus.Secundo ex auditu verbi Dei baptismum receperunt:dicẽte Chri- B sto Mat.vlt.Ite docete omnes gẽtes.sequitur,baptizantes eos,&c.Vbi nota,ꝙ aqua baptismi dicitur aqua refectionis.Reficere enim idem est,quod iterũ facere.Deus enim primo creauit hominem rectum & sine peccato, & ipse seipsum factũ destruxit peccando,Deus fecit hominem rectum,& ipse se mul- *Eccle. 7.* tis immiscuit quæstionibus.Illud ergo,per quod homo ad primum,in quo factus fuerat,reducitur,vocatur hominis refectiuum. Cùm igitur per aquam baptismi homo ad primum innocentiæ statum reducatur,hinc est,ꝙ aqua baptismalis aqua refectionis dicitur.Et hoc est, quod hic dicit Ecclesia.*Super aquam refectionis educauit me.* i. per aquam baptismi C educit me.ſ.de statu culpæ ad statũ gratiæ. Educere nãq; cõponit ab e,& duco ducis,& sic educere, est extra ducere. *Educauit ergo me super aquã refectionis.*i. eduxit me de gẽtilitate ad fidẽ.Et hoc est,qđ subdit. *Animam meam conuertit.*ſ ab idololatria ad verũ Dei cultũ.Ista est aqua purgatiua,de qua Eze.36. Effundam super vos aquam mundam , & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.Sed circa istãaquam refectionis insurgit dubiũ. ſ. quare per aquã voluit Deus hominem lapsum reficere potius quã in alio elemento. Ad hoc respõdet Magister, adducens maxime duas rationes. Prima propter confor- *Magister lib.4.dist.3.* mitatem,quia sicut aqua abluit sordes corporis, ita baptismus sordes mentis.Secundapropter communitatem:quia aqua communior est apud omnes cæteris liquoribus , vt ergo nullum à baptismo excusaret inopia,vt,si fieret in vino,lacte,vel oleo , ideo reficere hominem voluit per aquam,quia communis est omni patriæ,& omnibus personis tam pauperibus quàm diuitibus. Sed quia aqua multiplex *Quæstio.* reperitur,ideo quæritur,qualis aqua ad baptismum apta sit materia.Ad hoc dicunt doctores,ꝙ aqua baptismi debet esse aqua simplex , non alterata à sua specie.Vbi notandum quòd aqua alteratur aliquãdo solum in accidentibus non in sua specie, vt cùm de calida fit frigida:vel econtrario.vel de dulci amara , vt cùm aqua fluuij intrat mare : vel econtrario de amara dulcis ,& talis alteratio nõ impedit aquã esse debitam materiam baptismi. Alia est alteratio, quæ fit circa substantiam, quod fit quandoque per putrefactionem,vel digestionem , vt cùm aqua putrefacta in terra per digestionem invite efficitur vinum,quandoque per alterius liquoris admixtionẽ. vt cùm modicæ aquæ multum vinum misceatur. Et quia tales mutationes variãt aquæ speciem , ideo non remanet aqua debita baptismi materia. Ad

hoc

Universidad de Deusto Biblioteca

hoc autem clarius videndum, quæ ſit debita aqua refectionis,ſciẽdum ꝙ multipliciter variatur aqua ſ.per alterationem,per generationẽ,per corruptionem,per mixtionem,per digeſtionẽ , per reſolutionem.Alteratio ſolum variat aquam in accidẽtibus, vt cùm fit de frigida calida,&c.& talis mutatio nõ variat ſpeciẽ aquæ. Generatio autẽ,vt cùm ex aere generatur aqua:vel ex aqua generatur aer.ſic ꝙ ſemper generatio vnius eſt corruptio alterius, & tunc poteſt baptizari in aqua genita.Si autẽ ex aqua generetur aer,in aere ex aqua genito baptizari nõ poteſt.Mixtio autem vt cùm ex duobus vnum tertiũ generatur:vt ex aqua,& farina generatur panis , & non remanet aqua,nec farina.ideo in tali mixtione, baptizari ñ pt.Digeſtio aũt vt cũ aqua ꝑ digeſtionẽ in vrinã cõuertitur,ibi variatur ſpecies:iõ ibi nõ eſt debita aqua baptiſmi.Reſolutio autẽ vt cùm aqua reſoluitur in terrã , vel ſanguis in aquam,& alij liquores effuſi reſoluuntur in aquam.tunc ſi terminus,in quem ſit aqua,in ipſo baptizati poteſt.Si autem aqua ſit terminus à quo,in termino reſolutionis baptizari non poteſt.quia ſpecies aquæ variatur.

Quæſtio.

Ex prædictis apparet aliquorum dubiorum ſolutio.Primum eſt vtrũ in tincta,vel atramento poſſit baptizari,& videtur per prædicta ꝙ ſic : quia ibi non eſt variatio niſi ſ̃m qualitates, quia aqua alba facta eſt nigra:talis autem variatio non mutat ſpeciẽ aquæ.Iſte caſus realiter accidit Pariſiis,dum ibi legerem,&c.

Nota bene.

Rñdeo ꝙ non.quia in tincta eſt variatio mixtionis.quia ad tinctam faciendã multa miſcentur cum aqua:ex quibus reſultat tertium per cõpoſitionem .Secundum vtrum in ſputo. Reſpõdeo ꝙ non.quia ibi eſt mutatio per digeſtionẽ,quæ variat ſpeciẽ.Similiter de aqua roſacea,vel vitis. Tertium vtrum in lixiuio.Dicunt quidam ꝙ non:quia ibi eſt digeſtio aquę ꝑ cineres.ſicut digeritur aqua ꝑ vitem virtute ſolis,& in vinũ cõuertitur. Sanctus doctor dicit,ꝙ ſic.quia ſicut aqua tranſiens per venas ſulphureas non variat ſpeciẽ:quin ſit debita baptiſmi materia,ſic nec tranſiens per cineres.Ego autem conſiderans de hoc inter doctores controuerſiam:dico ꝙ tutius eſt in lixiuio non baptizare. Et ſi quis ſic baptizatus fuerit:ſub conditione rebaptizari debet:ſecundum regulam iuris li. 6. In dubiis certior via tenẽda eſt.Ex prædictis omnibus apparet,quæ ſit debita aqua refectionis,ſ.baptiſmi.quia ſ.aqua ſimplex in ſpecie ſua non variata.Hęc eſt ergo aqua refectionis:quia lapſos nos reficit.eſt aqua educationis:quia nos de morte educit ad vitam.eſt aqua conuerſionis,quia de gentilitate baptizatos conuertit ad fidem.de qua ſaluator ait.Niſi quis renatus fuerit ex aqua,& ſpirituſancto,&c. *Io.3*

327 Deduxit me ſuper ſemitas iuſticiæ, propter nomen ſuum. *2.q.7.Se- ſtei.*

Hæc eſt tertia gratia facta eccleſiæ,ſ.perfectioris vitæ perfectorum erogatio.Vbi nota , ꝙ ſemita in hoc differt à via:quia ſemita arctior eſt quã ſit via, via autem latior.Quid ergo ſunt ſemitæ,niſi ſtrictę viuendi iuſtorum regulæ:quæ quãuis hic ſint ſtrictæ,tamen citius ducunt ad patriã,quàm faciat via lata?Vnde ſecundum Cathol. à ſemis, quod eſt dimidius,dicitur hæc ſemita, ſ.dimidium iter , & eſt ſemita duorum pedum , ſ. via adeo ſtricta, vt alter in tranſitu tranſire non poſſit.Et ſic ſemita ſignificat perfectionem viuendi,quę in duobus præceptis charitatis cõſiſtit tranſitum obuianti non permittens,ſ.obuiantibus tentationibus non cedens.Super has ſemitas iuſtitiæ deduxit Deus eccleſiam, reliquos in via mundi lata vagari permittens. Vnde Greg.d. *Gre. 27. mor.c.24.* Arcta enim bene viuendi cenſura nõ eſt ampla via , ſed ſemita ſtricta, in qua quiſque ſtudioſè aſtringitur, quia ſub præceptorum cuſtodia ſollicitè coanguſtatur. An nõ quaſi quædam anguſtia eſt itineris in hoc quidem mundo viuere ſed de huius mundi concupiſcentia nihil habere ,aliena non appetere,propria non tenere, laudes mũdi deſpicere, & pro Deo opprobria amare,gloriam fugere,deſpectum ſequi:adulantes diſpicere,deſpicientes honorare,mala nocentiũ ex corde dimittere, & erga eos dilectionis gratiam immobilem in corde retinere? Quæ videlicet omnia ſemitæ ſunt,ſed magnæ.quia quanto in præſenti vita pro ipſa viuẽdi cuſtodia anguſtæ ſunt,tanto amplius in æterna retributione dilatantur.Et hæc omnia fideles libenter ſuſtinent ꝓpter honorem nominis Dei. Sic enim de apoſtolis dicitur quòd ibant gaudentes ,&c.quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu cõtumeliam pati. *Actuũ.5.* Qđ bene hic notãs pſal.dicit. *Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuum.* Per has ergo ſemitas iuſtitię eccleſiam ſuam Chriſtus deducit,ſibi d.Viam ſapiẽtiæ monſtrabo tibi,ducam te per ſemitas æquitatis. *Pſ.14.* Quod ideo dicit,quia maior ſapientia eſt per ſemitam arctam ad æternam dirigi vitam, quàm per latam viam ad mortem. Vnde Prouer. 12. In ſemita iuſtitiæ vita. *Prouer 12*

328 Nam & ſi ambulauero in medio vmbræ mortis,non timebo mala: quoniã tu mecum es. *5 q.5.nõ omnis.*

Hæc eſt quarta gratia eccleſiæ facta per Chriſtũ, ſ.conſtanter ſuperare omnes mundi aduerſitates. Vbi notandum,quòd per vmbram ſimpliciter præſens vita deſignatur , ſed per vmbram mortis vitæ præſentis miſeria,& mors. Primum patet.quia , ſicut vmbra habet apparentiam,& non exiſtentiam, & ſic præſens vita licet aliquid apparet:modicum tamen habet exiſtentiæ.Et ſicut etiam videmus , ꝙ vmbra ſecum non compatitur ſolem , ſed ſol ſemper proiicit vmbram ex altera parte corporis,ſic eſt de temporali vita præſenti,& de vero ſole iuſtitiæ Chriſto. Quoniam qui habet ante oculos ſuæ mẽtis Chriſtum ſolẽ,vmbram vitæ præſentis retro ſe habet,& econtrario , q dorſum vertit ad Chriſtum, vmbrã pręſentis vitæ ãte oculos ſuos habet ꝓ amorẽ.Et ideo ſicut decipitur,q verã rẽ ꝑ vmbrã dimittit,ſic q verã vitã ꝑ pręſentẽ negligit.vñ de delictore præſentis vitæ dicitur.Quod apprehẽdit vmbrã, & perſequitur ventum. *Eccle.34.* Et ſicut quãto amplius ſol declinat,vmbra longior,& maior cauſatur,ſic quãto magis per peccatum ſol Chriſtus nobis occidit: tanto via præſens nobis maior apparet,& econtrario:quanto ſol eleuatur,tanto vmbra breuior cauſatur,ſic quanto in nobis per amorẽ eleuatur Chriſtus tanto iſta vita minor,& quaſi nihilum reputatur.Quod bene cõſiderans Hieremias,d.in perſona peccatorum.Væ nobis quia declinauit dies , quia longiores factæ ſunt vmbræ. *Hiere. 6.* Si ergo vmbra ſignificat vitam præſentem,conſequẽs eſt, vt vmbra mortis ſignificet miſerias,pœnas,ac etiam mortem vitę præſentis.vnde de pœnis, & miſeriis iſtius vitæ ſub nomine vmbræ mortis,dicitur.Humiliaſti nos in loco afflictionis,& cooperuit nos vmbra mortis *Pſal.43.* Vnde Gregori⁹ ſuper illo verbo Lucę.1.Illuminare iis, qui in tenebris , & vmbra mortis ſedent, dicit per

vmbram enim mortis mors carnis accipitur , quia ſicut vera mors eſt, qua anima ſeparatur à Deo,ita vmbra mortis eſt,qua caro ſeparatur ab anima. Ad propoſitum ergo Eccleſia cognoſcens ſe per Chriſtum fortificatam ad omnia mala vitæ præſentis pro fide conſtanter toleranda, dicit. *Nam etſi ambulauero in medio vmbræ mortis*,id eſt , inter omnia mala præſentis vitæ:etiam & vſque ad mortem,*non timebo mala* ,ſcilicet pati.*quoniam tu mecum es*,in corde ſcilicet per fidem, vt ſcilicet poſt vmbram mortis ego tecum ſim per ſpeciem. Vel dicat *quoniam tu mecum es*, ſcilicet per doctrinam ad hoc me confortans, vnde ipſe Chriſtus ſuis d.Nolite timere eos,qui occidunt corpus. *Mat. 10.* Quod exponens Chryſoſtomus dicit. *Chryſoſtomus ſuper Matthæum.* Nolite timere &c. quoniam corpus etſi ab impiis occiſum non fuerit propter Deum à ſeipſo poſt modicum morietur propter naturam. *Mors corporalis.* Ergo occiſi ſecundum corpus ab iniquis,nihil perditis, niſi mortis dilationem,vt corpus, quod poſt modicum fuerat moriturum,ante modicum moriatur.Si ergo & & gratis poſt modicum morituri ſumus,nulla Dei cauſa propoſita, quare non ante modicum in cauſa Dei cum gloria morimur,vt fiat voluntarium quod futurum eſt neceſſarium , vt offeramus pro munere, quod reddituri ſumus pro debito?

329 Virga tua,& baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.

Hæc eſt quinta gratia Eccleſiæ facta. ſ. delinquẽtium paternalis correctio. Delinquentes enim filios Deus hic paternaliter corrigit,ne in futurum puniat. Sed reprobos hic temporaliter reficit, vt in æternum puniat. Quia ſicut apud Deum nullũ bonum irremuneratum manet , ſic & nullum malum manet impunitum.Et ſicut flagellatio Dei,qua nos hic corrigit, conſolationem nobis debet inferre:qa nobis ſignum eſt dilectionis Dei , ſic & ſucceſſus proſperitatis mœſtitiam,quia ſignũ eſt reprobationis.Et hoc eſt,quod dicitur Prou. 13. Qui parcit virgæ,odit filium ſuum. *Greg 21. mor.c.4.* Quod bene notans Grego. d. Nũc etenim flagellatur iuſtus,& verbere diſciplinæ corrigitur, quia ad æternæ hæreditatis patrimonium ordinatur.In ſuis autem voluptatibus relaxatur iniuſtus,quia iſto tẽpore ei tẽporalia bona ſuppetunt,cui denegantur æterna.Iniuſtus ad debitam mortem currens , effrenatis voluptatibus vritur, quia & vituli,qui mactandi ſunt,in liberis paſtibus relinquuntur.At contra iuſtus à delectationis tráſitoriæ iucunditate reſtringitur:quia nimirum ad laboris vſum vt vitulus vitę deputatus ſub iugo retinetur. Negantur electis in hac vita bona terrena, quia & ægris,quibus viuendi ſpes eſt, nequaquam à medico cuncta , quæ appetunt,conceduntur.Dantur autem reprobis bona,quæ in hac vita appetunt quia & deſperatis ægris omne quod deſiderant, nõ negatur.Perpendant ergo iuſti,quæ ſint mala,quæ iniquis permanent,& nequaquã eorũ fœlicitati inuideant. Quid eſt , ꝙ de ipſorum gaudio admirentur, quando & ipſi iuſti per iter aſperum ad ſalutis patriam redeunt, & iniuſti quaſi per amœna prata ad foueam tendunt ?Ex quibus omnibus patet: quòd proſpera malis cauſa debẽt eſſe mœſtitiæ:aduerſa bonis conſolationis , & lætitiæ. Quæ omnia attendens Eccleſia lætatur cum virga à Deo corrigitur , d. *Virga tua , & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.*.Vbi per virgam intellige correctionem leuem, & afflictionem,vt puta, quæ fit in rebus temporalibus,per baculum autem grauiorem , & duriorem, vt puta,quæ fit in corpore. Sic enim percutit Deus corpus,vt animã ſanet. Et hoc eſt,quod dicitur Pſa. 88.Si dereliquerint legem meã, & in iudiciis meis non ambulauerint,viſitabo in virga iniquitates eorum:& in verberibus peccata eorum , miſericordiã autem meam non diſpergam ab eo.

330 Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos, qui tribulant me. *de con.di. 2. Chriſtus.*

Hic ponitur ſexta gratia Eccleſiæ facta.ſ.corporis Chriſti conſecratio , vbi per menſam accipe cõmunionem corporis Chriſti. Poſtquã enim Chriſtus conſecrauit corpus ſuum in cœna , cõmunicauítque diſcipulos de iſto Sacramento ſub menſæ nomine dixit eis. *Menſa Euchariſtia.* Ego diſpono vobis regnũ, vt edatis,& bibatis ſuper menſam meã in regno meo , id eſt,in Eccleſia militante , tunc enim inſtituit iſtius Sacramenti vſum. *Lucæ 26.* De hac menſa corporis Chriſti dicitur. *Prou.9.* Sapientia ædificauit ſibi domũ , excidit columnas ſeptẽ , immolauit victimas ſuas , & propoſuit menſam. Tunc enim ſapientia ædificauit ſibi domũ,quando verbũ Dei quod eſt ſapientia Patris, Eccleſiam ſuã congregauit ex Gentibus, excidit columnas ſeptẽ , qñ ipſam ſeptẽ donis Spirituſſancti roborauit,immolauit victimas qñ ſeipſum pro nobis in cruce moriens obtulit Patri, propoſuit menſam,qñ in menſa altaris corpus ſuum conſecrandũ nobis reliquit , vt merito ſibi ex hoc gratias Eccleſia dicat.*Paraſti in conſpectu meo menſam.*Et de hac mẽſa ad literam dicit Apoſtolus.Non poteſtis calicem Domini bibere,& calicẽ dæmoniorũ , non poteſtis menſæ Dñi participes eſſe,& menſæ dęmoniorum. *1.Cor.10.* Sed ad quid valeat talis mẽſa corporis Chriſti,ſubdit,d.*Aduerſus omnes,qui tribulant me*.ſ. aduerſus dæmones,vnde ſicut indignè ſumẽtibus corp⁹ Chriſti magis nocere poteſt diabolus, in cuius figurã de Iuda dicitur,ꝙ poſt communionẽ introiuit in eum Sathanas.ſ.ad ipſum magis poſſidendum. Sic ſi dignè ſumatur,fugat dæmones , & nos aduerſus eos facit fortiores. *Ioan.6.* Vnde Petrus Dam. ſuper illo verbo Chriſti.Qui manducat carnẽ meam, &c. ꝙ corpus Chriſti etiã ore carnis ſuſcipere perutile eſt.Terretur.n.aduerſarius noſter diabolus cũ Chriſtiani labia Chriſti videt cruore rubentia. Agnoſcit. n. profecto ſuæ perditionis iudicium , & diuinæ victoriæ qua captiuatus eſt,& obtritus, nõ tolerat inſtrumẽtum.Ad hoc tñ plenius intelligendum notandũ ꝙ ad hanc menſam Chriſti corporis diuerſimodè accedũt diuerſi,& ſumũt Sacramentũ.ſ.quidam ſacramentaliter:ſed non ſpiritualiter,& iſtis nocet , quidam autẽ ſacramẽtaliter,& ſpiritualiter,& iſtis vitã tribuit,& proficit aduerſus omnes tribulantes.

Impinguaſti in oleo caput meum: & calix meus inebriãs quã præclarus eſt. 331

Hic eſt ſeptima pars, in qua ponitur ſeptima gratia facta Eccleſiæ. ſ. ſanguinis Chriſti ſalutaris inebriatio.Hic glo.mouet dubium,d. Quare Pſal. calilicem ſanguinis Chriſti Eccleſiæ conceſſum , aliam gratiam à menſa Chriſti.i. à carne corporis Chriſti ponit diſtinctam: cùm tamen nec caro ſine ſanguine,nec ſanguis ſine carne poſſit eſſe , vel ſumi , nec ibi fiunt duo ſacramenta caro,& ſanguis,ſed vnum ſacramentum ? Reſpondet, quia nec caro eſt ſanguis:nec ſanguis caro, tamen panis in cárnem conuertitur,& vinum in ſanguinem,& non econtrario quia non panis in ſanguine,nec vinum in carne, & vtrumq; ſub diuerſis ſpeciebus ſumitur,ideo men-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sam,& sanguinem distinguit velut diuersas gratias. Ad ista autem intelligendum,est sciendum ꝙ in cõsecratione corporis vel sanguinis aliquid ibi efficitur virtute verborum principaliter: aliquid autem ratione concomitantiæ &c. Hoc ergo præmisso sciendum, ꝙ per caput anima nostra significatur. quia sicut in corpore caput est principalior pars,sic in toto homine anima.Sic.n.caput pro anima accipit scriptura d.Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis.Benedictio autem Domini super caput vendentium. i. super animam. Per oleum autẽ, quod supernatat omnibus liquoribus,gratia Spiritussancti accipitur, qua mẽs fidelium inungitur. Et quia ipsa gratia Christus pro omnibus fuit vnctus, ideo de ipso dicitur. Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Quia ergo calix sanguinis Christi dignè sumentes omnibus virtutibus inebriat,& impinguat:ideo hanc virtutem Ecclesia sibi datam ostendit d. *Impinguasti in oleo caput meum*, animam meam omni gratia dilatasti. Et quæ est ratio ? *quia calix meus inebrians est.* quia, sicut mens ebrij absorbetur à vino, sic & mens deuota absorbetur à gratia,per Christi sanguinem data. Tamen est differentia,quia ebrietas corporalis obscurat intellectum , ebrietas autem gratiæ magis illuminat, quod notans dicit,*quàm præclarus est.* i. multum clarus. Vnde istum textum exponit Ambrosius li. de Sacramentis,& habetur de conse. di. 2. in calice d. *Calix meus inebrians quàm præclarus est* ! Quotiescunque calicem Domini bibis,remissionem peccatorũ accipis,& inebriaris spiritu,non carne. Vnde Apostolus ait.Nolite inebriari vino , in quo est luxuria, sed impleamini Spiritusancto. Hæc est præclara ebrietas,quæ sobrietatem spiritus operatur.

Prou. 11.

Psal. 44.

Eph 5.

332 Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.

Hæc est octaua gratia Ecclesiæ data. s. finalis perseuerentia. Ecclesia enim Dei licet multas pressuras patiatur , nunquam tamen à fide deficiet , quia fidem eius,quã gratia præueniens operatur, gratia subsequens confirmat. Et hoc est quod orat Ecclesia d.Misericordia tua nos præueniat , & sequatur. præuenit enim inspirando,subsequitur adiuuando.

333 Et vt inhabitem in domo Domini, in longitudine dierum.

Hæc est nona gratia ad quam. s. omnes præteritæ terminantur,vt.s. Ecclesia in cœlesti domo fœliciter habitet in æternum. Vbi nota , ꝙ domus Dei est multiplex.s.exterior, interior,inferior , & superior. Domus inferior est mundana machina , quæ est domus omniũ creaturarũ:& quasi consistorium in quo omnia disponuntur sapienter.Baruch 3. O Israel quam magna est domus Dei, &c. Domus exterior est Ecclesia,quæ est quasi oratorium, in quo Deus colitur reuerenter. Domus mea domus orationis vocabitur. Domus interior est conscientia, quæ est quasi dormitorium, in quo iusti requiescãt suauiter.Intrans in domum meam requiescam.Domus superior est æterna gloria , quæ est quasi refectorium , in quo boni reficiuntur fœliciter. Replebitur in bonis domus tuæ. Et de ista domo gloriæ hic loquitur Psal.d. in persona Ecclesiæ, ꝙ omnes prædicans gratias, ideo Deus Ecclesiæ suæ fecit, *vt inhabitem in domo Domini*, scilicet in gloria , *omnibus diebus vitæ meæ.*

Matt. 21.

Sapi. 8.

psal. 64.

PSALM. XXIII.

334 DOmini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum , & vniuersi, qui habitant in eo.

Huius psalmi titulus est. *Psalmus Dauid in prima sabbathi.*.Vbi notandum est , quòd Hebræi propter dignitatem sabbathi , omnes alios dies septimanæ sabbathum appellant:sed differenter. Quoniã dies sabbathi simpliciter appellatur sabbathum. prima autem dies sequens sabbathum,vocatur prima sabbathi.s.dies dominicus. Secunda dies post sabbathum, dicitur secunda sabbathi. s. dies lunæ , & sic dicitur de aliis sequentibus. Sic em & Gẽtiles dies appellant à nominibus planetarum dicentes , dies Lunæ ab ipsa Luna,dies Martis ab ipso Marte,& sic de aliis,quem modum etiam nos tenemus ex Gentibus ad fidem conuersis. prima ergo Sabbathi est dies dominicus , in quo mundus primo conditus fuit , quando scilicet in principio fecit Deus cœlũ, & terram,& diuisit lucem à tenebris &c. Factumque est vespere,& mane dies vnus, scilicet dies dominicus. Insuper & in eodem die Christus depositis mortalitatis tenebris , clarificatus resurrexit. Et homo,deposita peccatorum caligine, restitutus est luci gratiæ per Christi resurrectionem.De hac ergo clarificatione Christi,& hominis reparatione in prima sabbathi facta agit iste psalm. factus à Dauid in prima sabbathi,id est,pro Christi resurrectione spirituali , quæ perpetrata fuit in prima sabbathi, id est, in die resurrectionis. Et quamuis ista sit intentio psalmistæ , vt ostendetur , tamen hanc intentionem suam fundat supra quandam historiam quę habetur.3.regum.8.scilicet.quòd cùm per Salomonem perfectum esset templum cum omnibus suis ornamentis,conuenit ad regem Salomonẽ vniuersus Israel.Et portauerunt sacerdotes arcam fœderis in templum, & posuerunt eam in sancta sanctorum. Verùm , vt dicunt doctores Iudæorum & maxime Ra.Salomon , quando sacerdotes præcedente rege,& omnibus senioribus populi , voluerunt arcam Domini inferre infra templum , statim portæ templi se clauserunt.Et tunc sacerdotes orãtes incœperunt canere psal. Memento , Domine, Dauid .quem psal. prius Dauid fecerat spiritu prophetico,hoc præuidens, scilicet qualiter portæ templi se clauderent,& quomodo aperirentur,cantantes ergo illum psal.ante portas clausas,quando fuerunt in illo versiculo,propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui , id est , Salomonis regis inuncti.statim portæ seipsas aperuerunt.Consimiliter & Dauid eadem causa fecit istum psalm. præuidens prędicta.Et istum etiam psalm.sacerdotes canebant.Sic quòd vna pars canebat psal. prædictum Memento , & alia pars canebat istum psal. *Domini est terra.* Et sic accidit.quòd quando canentes,Memento , Domine.Dauid peruenerunt ad illũ versum propter Dauid seruum tuum , &c.tunc insimul alia pars cantans psalm.*Domini est terra*,peruenit ad illum versum. *Attollite portas* &c. Et tunc ad cantum illorum duorum versiculorum portæ templi apertæ fuerunt.Sic igitur istos duos psalm. fecit Dauid præuidens clausuram portarum templi, vt istorum virtute aperirentur. Neq; obstat, quòd isti duo

Psal.131

duo psal.simul facti à Dauid sint tantũ in psalterio distantes.Quia sicut dicit Hieronymus in prologo huius libri psal.fuerunt in hoc libro positi,non secundum ordinem,quo fuerunt facti,sed secundum ordinem,quo fuerunt reperti.Contingit autem in aliquibus quia illi psal.qui primo fuerunt facti fuerunt de vltimis reperti , sicut patet de psal. 143. s. Benedictus Dominus Deus meus, quem secũdum Hieronymum fecit Dauid pro victoria habita contra Goliam Philistæum, & sic fuit primus factus à Dauid: & tamen ponitur quasi in vltimo.Et contra de psal.3.s.Domine,quid multiplicati sunt , quem fecit fugiendo à facie Absalon filij sui,& sic factus fuit quasi circa finem ipsius Dauid:& tamen ponitur quasi in principio.Sic in propositolicet isti duo psal. insimul vel quasi fuerunt facti,tamen distãter sunt multum situati,quia distãter fuerunt reperti. Ex prædictis ergo apparet materia psal. & intentio illius.Vnde primo tractabo litteram psal. & consequenter intentionẽ litteræ.Littera.n.psal. est de introductione arcæ in templũ Salomonis.Et psal.diuiditur in partes duas&c.vt Nic.de Ly.Quãtũ vero ad intellectum Psalmi,est intẽtio Psalmistæ hic agere de Christi clarificatione.s.per quã fundata est catholica Ecclesia.Et sic psal.iste diuiditur in tres partes.Quia primo catholicę Ecclesiæ cõmẽdat dignitatẽ.Secõ membrorũ Ecclesiæ demonstrat qualitatem:ibi.*Quis ascendet*.Tertio infideles ad Ecclesiæ prouocat vnitatem,ibi *Attollite portas*.Prima diuidi tur in duas,quia primo ostendit Ecclesię dignitatem.Secundo eius potestatem , ibi. *Quia ipse super maria.*Quantum ad primum ostendit Ecclesiæ dignitatem:& hoc ratione Domini,per quem gubernatur,& regitur.Regnum enim à rege nobili nobilitatem recipit , sicut ab ignobili dissipatur. Sic enim dicitur Eccle.10.Væ terræ, cuius rex puer est, cuius principes mane comedunt.Beata autem terra, cuiꝰ rex nobilis est.Si igitur ex nobilitate regẽtis terra nobilis dicitur,quanta erit Ecclesiæ dignitas,quæ per ipsum Deũ immediatè regitur,possidetur,& gubernatur?Et hoc est,quod dicit. *Domini est terra.*Per terram hic intelligit Ecclesiam.Tum propter stabilitatem durationis.Eccl.1.Generatio præterit,& generatio aduenit,terra autem in æternum stat.Quod ideo dicit,quia licet generationes variæ sibi succedant in Ecclesia,ipsa tamen nunquam deficiet.Tum propter humilitatem subiectionis,quia sicut terra aliis elementis subiicitur , sic Ecclesia multis aduersitatibus subiecta premitur , cœlum sursum,& terra deorsum: qđ ideo dicit , quia terra Ecclesiæ subiicitur superioribus virtutibus,& cœlestibus,quibus defensatur.Tum propter fertilitatem fructificationis,quia solum infra terram Ecclesiæ quis fructum boni operis , & meriti producere potest,quia ipsa sola Dei gratiam,& benignitatem recipit.Dominus dabit benignitatem,& terra nostra dabit fructum suum.Et hac ratione Greg. dicit terram significare Ecclesiam, exponens illud Iob. 26.Appendit terram super nihilum d. Quid enim terræ nomine nisi sancta Ecclesia designatur?Quæ dum verba prædicationis suscipit , fructum boni operis reddit:De qua per Mosen dicitur. Audiat terra verba ex ore meo:expectetur sicut pluuia eloquium meum.Et quid per nihilum nisi Gentiles populi designantur?de quibus per prophetã dicitur.Omnes gentes velut nihilum,& inane reputatæ sunt.In eo ergo nihilo terra suspenditur , quia corda Gentilium ad fidem deducta repleta sunt

Rex Dominus.

Prou. 25

Psal. 84

Greg. li. 17. mor. c 11.

Iud. 26.

Deut. 36

Esa. 40.

A charitate Dei, quæ prius repleta fuerant corpore diaboli.Ecclesiaergo est illa terra bona,in qua semẽ cecidit,& attulit fructum trigesimum,sexagesimũ, & centesimum,de qua nunc dicit psal:*Domini est terra.*sequitur,*& plenitudo eius.*Plenitudo Ecclesiæ dicitur gratia Dei,sine qua anima dicitur inanis , & vacua,quam plenitudinem primo habuit caput Ecclesiæ Christus,de cuius plenitudine omnia Ecclesię membra participant.Vidimus eum plenum gratiæ,de cuius plenitudine omnes accepimus gratiã, &c.*Dicit ergo,quòd Domini est terra,& plenitudo eius.* s. gratia,vt nullus sibi aliquam gratiam attribuat,sed omnẽ à Deo recognoscat,sequitur, *Orbis terrarum.* hoc dicit ad denotandũ Ecclesiæ latitudinẽ. Quia non solum congregata est de vna mundi gente(sicut antea solum erat in Iudæa) sed de toto orbe est congregata virtute Christi passionis,ipso dicente.Ego si exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipsum,id est,de omni generatione mundi , quia sic per fidem totum orbem terrarum,id est de omni parte orbis populos Deus Christo subiecit , vt ostendit Apostolus d. Non enim Angelis subiecit Deus orbem terrarum,sed Christo.*Orbis* ergo *terrarum,& vniuersi,qui habitant in eo.*i.de omnibus generationibus orbis terrarum sunt Domini,quia de Ecclesia sua,quos per suam gratiã gubernat,& regit.

Hebr. 2.

335 Quia ipse super maria fundauit eum:& super flumina præparauit eum.

Vbi notat Ecclesiæ potestatem,quę superat omnia aduersa,& mundi potestates. Vbi nota , quòd per mare intelliguntur mundi aduersa : Per flumina vero mundi potentes.*Super maria* ergo Christus *fundauit orbem.*i.Ecclesiam suam , quia per persecutiones infidelium Ecclesia fundata creuit , vt per Christi passionem & Apostolorum.Et quanto maior erat persecutio:tanto amplius crescebat Ecclesia.Vnde Greg.dicit. Quid enim maris nomine:nisi in bonorum necem seruiens mundi huius amaritudo signatur?per flumina vero huius mundi potentes accipe,vt ait glo.quia sicut flumina in mare refluunt,ita potentes,& cupidi labũtur in sæculũ, quos tamen sua potestate superat Ecclesia , quæ Dei gratia victis sæcularibus potestatibus, ad recipiendam mortem pro Christo paratur.Sic ergo *orbem terræ.*i.Ecclesiam suam Deus supra mare fundauit,quia per persecutiones, & aduersa ipsam dilatauit.*Et præparauit super flumina.*quia ipsam potentiorem potestatibus sæculi demonstrauit.Vñ Greg. ait,Per psal. namque dicitur. Mirabiles elationes maris,mirabilis in altis Dominus;quia contra Ecclesiam,vel electorum vitam ad persecutionis vndas mundus mirabiliter se extulit,sed has Dominus virtute prædicantium mirabilius strauit.Ministros enim suos,id est,Ecclesiæ plus ostendit posse per prædicationes , & miracula , quàm potestates terrenæ possent per iram.

Ecclesia. Mare. Aduersitas. Flumen.

Greg 9. mor. c. 5.

Greg. 9. mor. c. 5. Psal. 92.

336 Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius?

De pœni. dist. 1. omnis.

Hic consequenter ostendit membrorum Ecclesiæ qualitatem,scilicet quales sunt illi,qui verè mẽbra sunt Ecclesiæ.Et primo de hoc facit interrogationem.Secundo super hoc dat responsionem , ibi. *Innocens manibus &c.* primo ergo per modum quæ=

Universidad de Deusto
Biblioteca

stionis interrogat,d.*Quis ascendet in montem Domini*, &c.Vbi per montem Domini, intellige Christum. *Mons. Christus* De quo dicitur Esa.2.Venite ascendamus ad montem Dominj,& docebit nos vias suas, &c.quod ad litteram de Christo intelligitur,qui docuit nos legem Euãgelicam in mõte.Locus verè sanctus Domini dicitur Ecclesia,quæ est domus Domini.Mat. *Mat.5.* 21.Domus orationis vocabitur.Vnde sicut templũ fundatum erat in monte Sion ,sic Ecclesia Christi fundata est supra ipsum Christum,dicente Apostolo.1.Cor.3. Fundamentum aliud nemo ponere potest,præter illud,quod positum est,qui est Christus Iesus.Mons ergo Christus est, super quem locus Domini.i.Ecclesia fundatur.Et hoc quærit psal.d. *Quis ascendet in montẽ Domini*. i. quis digne membrũ montis.i.Christi fieri potest,vt sit verè de corpore Domini?Aut quis dignè stabit in loco sancto eius, B quod idem est.i.quis dignus erit computari de corpore Ecclesiæ?Sed forte dices. Cùm per montem Christus intelligatur,qui est fundamentum Ecclesiæ,fundamentum antè semper in imo positum est, vnde ad ipsum tota structura descendit,& non ascendit,quomodo ergo hic quærit psal.d.*Quis ascen-* *Ascendere. fundamẽtum.* *det in montem*,scilicet in fundamenta,cùm congruẽtius dicere videretur,d.quis descendet?Ad hoc respondet Magister in glo.1.Cor.3.d.Sciendum quo que est quod sicut fundamentum corporalis fabricæ est in imo,ita spiritualis est in summo. Ideoque sicut pondus parietum tendit ad ima,ita &spiritualis ædificatio tendit ad summa,vbi suum est fundamentum.Nam ponderum duo sunt genera,quorũ alia petunt ima vt lapis super aquam positus , alia C petunt summa vt ignis, & oleum. Semper enim ignis superiora petit,& etiam oleum super aquam fusum non se patitur supponi. Sic Ecclesia in imo posita tendit sursum ad cœlum,vbi est fundamentum eius,quod est Christus sedens ad dexteram patris.Quod notans hic psal. dicit. *Quis ascendet in montem Domini,&c.*

337 Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suã: nec iurauit in dolo proximo suo D

Hic quæstioni dat responsionem. Et tria facit, quia ad hoc quod quis sit in numero ecclesiæ ,vel ascendat in montem Domini, aliquibus debet carere,& aliqua debet habere.Et circa hoc tria facit. Quia primo ostendit vitia,quibus debet carere.Secundo gratiam,quam debet habere,ibi.*Hic accipiet*. Tertio modum quem debet tenere,ibi.*Hæc est generatio*.Quantum ad primum numerat vitia quibus quis debet carere,qa.s.debet carere peccatooperis, quod notãs d.*Innocens manibus*.i.purus in operibus, quia per manus opera intelligũtur. Debet carere peccato cordis,qd notãs dicit.*Et mundo corde*.i.mũdus in cogitationib⁹.Et,si quæras quomodo possu *Temporalis. Vanum.* mus seruare cordis mundiciam , declarat , d. quòd ille seruat cordis mundiciam: *Qui non accepit in vano animam suam*.i qui rebus vanis, transitoriis , & non E permanentibusnon deputauit animam suam.i.ille, qui amorem animæ in temporalibus nó ponit, sed sciens animam esse immortalem,solum æterna desiderat,& non vana. Debet tertio carere peccato *Dolus.* oris,quod notans dicit.*Nec iurauit in dolo proximo suo*.In dolo enim secundum gl.iurat,qui aliter quã facturus est,promittit:cum periurium sit,nequiter decipere credentem,vel ille,qui verbis suis vnum A prætendit proximo,& aliud gerit in corde,vt si qs à te mutuo petat pecuniam,quam tu habes, & tu *22.q. 5 quantum. & Magister lib.3. dist.39.* sibi dicas non habeo,& in corde subintelligas quã tibi velim præstare,quia semper iuramentum Deus ita accipit,sicut ille,cui iuratur,intelligit:& non sicut illum tu vis intelligere.Sed quia omnia ista sen *Psal.14.* tentialiter declarata fuerunt superius, ibi. Qui ingreditur sine macula & cãdeo pertranseo.

Hic accipiet benedictionem à Domino,& misericordiam à Deo salutari suo. 338

Sed quia non sufficit abstinere à malo nisi etiã bonum fiat,ideo etiam ad hoc quòd quis sit de Ecclesia Christi,requiritur gratia gratum faciens,quę *Benedictio.* per benedictionem significatur, & misericordiam, *clio.* iuxta illud Psal.66.Deus misereatur nostri,& benedicat nobis.Vbi secundum glo. Deus nostri misereatur,peccata dimittẽdo,& nobis benedicit gratiam infundendo.De quolibet ergo vt sit de numero Ecclesiæ dicitur,quòd non solum mundus à peccato debet esse,sed etiam Dei gratia decoratus. Quod hic notans dicit , quod *hic* scilicet, qui ascendet in montem Domini &c.& erit de numero Ecclesiæ, primo,*accipiet benedictionem à Domino*. i. gratiam , & misericordiam à Deo,qua scilicet, peccata condonantur.Et aduerte,quòd quãdoque benedictio præcedit gratiam,quandoque econuerso in scriptura, quia in eodem instanti fit culpæ remissio,& gratiæ infusio,& sic vnum non præcedit aliud,nec subsequitur.Sed quia illa duo simul scriptura,vel lingua nominare non valet,ideo ad denotandum,q̃ vnum aliud non præcedit,scriptura non semper præmittit benedictionem:sed quandoque misericordiam, vt ibi.Deus misereatur nostri &c. nec etiam semper præmittit misericordiam , sed aliquando benedictionem:vt hic.*Hic accipiet benedictionem à Domino,&c.*

Hæc est generatio, quærentium eũ, quærentium faciem Dei Iacob. 339 *12 q cui portio.*

Hic ponit modum quem debet tenere , qui de Christi ecclesia vult esse,quia scilicet debet in Christum per aquam & spiritum sanctum regenerari, quasi respondens tacitæ quæstioni. Quia si quis quærat,qui sunt illi,qui ascendunt in montem Domini,& qui benedictionem accipiunt à Domino. Respondet,d.quòd tales non sunt pauci:sed est generatio. s. multitudo per Baptismum renata , sine qua regeneratione nullus est ecclesiæ Christi membrum , dicente Christo. Nisi quis renatus fuerit *Ioan.3. Quærere. Facies.* aqua,& Spiritu sancto,non potest introire in regnũ *Cognitio* Dei,vbi per regnum Dei intelligitur ecclesia. Verũ *Dei.* quia nullus inuitus in Christum regenerari potest imo talem regenerationem per se ipsum quærere debet,si sit adultus,si autem paruulus,per aliũ,idco *Eccl.19.* dicitur,quòd ista generatio *est quærentium faciẽ Dei Iacob*.Quid enim facies dei dicitur,nisi noticia dei, quia facie cognoscitur quis? Ex visu cognoscitur vir:& ab occursu faciei cognoscitur sensatus , faciẽ ergo Dei quærit habere. Et quia hic cognoscitur Deus à nobis per fidem, ideo quærere faciem Dei, est quærere eius fidem , qua cognoscatur à nobis,quã baptizandi,& regenerandi primo quærere debent psal.104.Quærite Dominum, & confirma-

mini

mini,quęrite faciem eius semper.Sed aduerte quòd A dicit,*quærentium faciem Dei Iacob*.quia Gẽtibus quærentium Deum per baptismũ, & fidem Deus facit sicut fecit ipsi Iacob, quem propter eius fidelitatem Deus antiquiori præposuit: scilicet, Esau, cuius primogenita hæreditauit. Consimiliter accidit & populo Christiano posterius nato, cui dat Deus primatum à Iudæis sublatum. i.ipsum Christum, sicut Iudæis Christus dicebat. Auferetur à vobis *Mat. 21.* regnum Dei,& dabitur Genti,&c.

340 Attollite portas,principes, vestras: *2.q.summa.* & eleuamini,portæ æternales, & introibit rex gloriæ.

Hic ad vnitatem ecclesiæ omnes etiam infideles B inuitat.Vbi notandum,quid nomine principũ , secundo,quid nomine portarum intelligitur. Nomi- *Greg. lib. 19.c.14.* ne ergo principum , omnes hæretici,vel etiam infi- *Psal.107* deles intelliguntur. Vt ostendit Gregor. d. Qui alij principes hoc loco possunt intelligi nisi hæreticæ prauitatis auctores:de quibus per psa. dicitur,Effusa est contentio super principes eorum,&errare fecit eos in inuio & non in via.Ipsi enim dum dispensationem Domini peruersè interpretari non metuunt, profecto plebes subditas non in eam viam, quæ Christus est, sed in iuuium trahunt &c. Simi- *Esa.1.* liter & nomine principum hic accipe omnes infirdeles,socij furum.Item notandum,q̃ anima nostra duplices habet portas,scilicet portas suas , & portas Dei.portæ nostræ sunt illæ , quas à nobis habemus,per quas ad animam nostram potest esse ad- C itus, & quia à nobis nihil habemus nisi peccata,quibus diabolus ad animam nostram habet introitũ, ideo ipsa vitia dicuntur portę nostrę.Portæ autem Dei dicuntur illæ,quas non à nobis habemus, sed à Deo,per quas ad animam nostram potest esse aditus,& sic virtutes,quas non à nobis, sed à Deo habemus,portæ æternales dicuntur, quibus Deus ad animam nostram ingreditur. Primæ dicuntur portę mortis,sed secundæ dicuntur portę vitæ,de quibus vide superius , ibi. Qui exaltas me de portis *Psal.9.* mortis.Psal.ergo infideles , & hæreticos ad vnitatẽ Ecclesiæ prouocãs,dicit.*Attollite portas,principes,vestras*.i.vos principes mali,& hæretici,*attollite*.i.auferte ab animabus vestris *portas vestras*. s. peccata , quibus diabolus ad animas intrat,quibus diabolus fit locus in cordibus hominum.Et illis remotis,&*eleuamini* , *portæ æternales*. i. exaltamini vos, virtutes, quæ portæ æternales estis in cordibus hominum . Et sic *introibit rex gloriæ*.s.Christus ad corda vestra. Quo.s. facto,eritis ecclesiæ membra. Et q̃ per regem gloriæ intelligat Christum,ideo subdit.

Quis est iste rex gloriæ, Dominus fortis,& potens,Dominus potẽs in prælio. 341

Hanc interrogationem facit psal. non propter suam ignorantiam , sed ad conuincendam magis Iudæorum perfidiam , vt excellentiã Christi magis commendet d.*Quis est iste rex gloriæ* , qui. s. ad corda vestra intrare debet?Et respondet ipsum regem describens d.q̃ est *Dominus fortis, & potens*, &c. *Dominus*. s. omnium per creationem , *fortis* per gubernationem,*potens* perpassionem , *dominus potens in prælio*, per diaboli subiugationem. Quasi d. Iudæis , Et si vos,ô Iudæi,regem Christum cum gladiis,fustibus, & armis cepistis,si ipsum crucifixistis,& duxistis ad mortem : non ipsum in pugna vos superasse putetis,quia non plus in ipsum potuistis , nisi quantum ipse pro nobis vos posse voluit , & se sponte vobis submisit. Vnde & ipse pilato dixit:non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper, *Ioan.19.* scilicet à me,qui sum desuper.

Attollite portas , principes, vestras: 342 & eleuãmini,portæ æternales:& introibit rex gloriæ.

Prædictam. n. exhortationem replicat vt magis auditores reddat attentos,vnde exponitur vt prius. Et respondet determinando breuiter d.

Quis est iste rex gloriæ? Dominus 343 virtutum ipse est rex gloriæ.

Hic virtutes, cùm dicitur *rex virtutum* accipiuntur multipliciter. s. pro agminibus Angelorum.Benedicite Dño,omnes virtutes eius &c.Et sic *Domi-* *Psal.102* *nus virtutum*.i.omniũ Angelorum. Ita pro donis gratiarum.2.Cor. 12. Nam virtus in infirmitate perficitur.Et sic dicitur *Dominus virtutum*.i. omnium gratiarũ. quia omnis gratia nobis ab ipso datur. Ioan. 1.De plenitudine eius accipimus vniuersi gratiam pro gratia. Item pro potestatibus dñorum tempo- *Eccle 40.* ralium.Facultates , & virtutes exaltant cor. Et sic *Dominus virtutum*.i. Dñs omniũ temporaliũ dñorũ, & virtutum. Et ista est proprior expositio , propter quod vbi nos habemus *Dominus virtutum* , in Hebræo habetur *Dominus sabaoth* , quod interpretatur Dominus exercituum,vel militiarum.Dñs ergo virtutum dicitur Christus,quia omnis virtus,& potestas mundi subiicitur sibi.Vnde 1.Paralip. 29. dicitur.Tuũ,Dñe,est regnum, tu es super omnes principes, tu dominaris omnium , in manu tua omnis virtus,& potestas.

PSAL. XXIIII.

344 *De pœni. dist.10. in domo.*

Ad te, Domine ,leuaui animam meam : Deus meus, in te confido , non erubescam.

Iste psal.talem habet titulũ. *In finem Psal. Dauid.* patet ex præmissis aliorũ psalmorum titulis. Ad intelligendũ autẽ materiã istius psal.sciendũ,q̃ Dauid fecit istũ ps. psecutus à Saule , petens à Deo, in quẽ cõfidebat,ab illa persecutione liberari,p̃ qua persecutione etiã multos alios psal. fecit. Sed in ista tali oratione intellectũ altiorem habebat. Prophetæ. n. vnũ historicè proferebãt,sed in suis verbis alia altiora significabant. Notandum est ergo, q̃ in isto psal. Dauid loquitur in persona ecclesiæ in hoc sæculo grauiter afflictæ. Vnde hic ecclesia loquitur quasi quidam pœnitens grauiter flagellatus,qui aliis proponitur in exemplo , nẽ murmurent in aduersis, quia in se expertus est iustitiã Dei,& misericordiã. Vnde per misericordiã in hoc psal. aliis blanditur, E vt confidant in Domino.Sed per iustitiam alios terret,vt Deum offendere timeant. Vnde tota intẽtio psal.est hic monere nos in aduersis non formidare, non murmurare, sed ad Deum respicere , & in Domino confidere.Et sic exponendo psal. in quolibet versu , dicam primo secundum litterã, secundo secundum significatum. Quo præmisso , accedo ad psal.diuisionem.Iste.n.psal. est quædam oratio,quę oratio in quatuor partes diuiditur,secundum q̃ hic psal.à Deo quatuor postulat.s. primò postulat mentis illuminationem : ne decipiatur. Secundò obstaculi remotionem:ne impediatur,ibi.*Reminiscere mi-*

Universidad de Deusto Biblioteca

seratiõnum tuarum. Tertio termini degustationẽ:vt
reficiatur,ibi. *Quis est homo,qui timet Dominum.* Quar-
to à pressuris liberationem,ne perturbetur, ibi. *O-
culi mei semper ad Dominum.* Quantum ergo ad pri-
mã partem vt dignè orando exaudiatur, tria facit.
Quia primo mentem suam ad Deum eleuat. Secun
do necessitatem suam Deo explicat,ibi. *Neque irri-
deant.* Tertio per ipsum Deum doceri postulat, ibi,
Vias tuas, Domine. Quantum ergo ad primum scien-
dum,ꝙ oratio secundum Damas. est quidam ascen
sus mentis in Deum, sic quòd omnis orans ad
Deum primò eleuat mentem, vt scilicet oculum
suæ mentis ad diuina, & cœlestia postulanda ha-
beat,& non terrena,vel vana. Vnde solum illeverè,
& dignè orat,qui sola vera,& sancta orando postu-
lat. In cuius figuram Dñs oraturus ascendit in mõ-
Mat.14. tem. Iesus dimissa turba,ascendit in montem solus
orare. Quæ verba ad propositũ exponens Beda,di-
cit. Ideo oraturus Iesus in montem ascendit:vt nos
orare doceret. Nõ.n.omnis orans ascendit, sed solũ
qui bene orat. ille autẽ solũ bene orat, qui super-
na quærit orãdo. Qui vero pro diuitiis,aut pro ho-
nore huius sæculi,aut pro inimici morte obsecrat,
hic in infimis iacens, viles ad Deũ preces emittit.
Conformiter ergo & psal.hic orare cupiens,primo
à terrenis se suspendens,ad Deum mentem eleuat
Psal.122 d. *Ad te,Domine,leuaui animã meam.* quasi dicat secũ-
dum gl. *Ad te,Domine,leuaui animam meam.* de terre-
nis spirituali desiderio ęterna non temporalia quę-
rens. Sic etenim & psal.dicebat. Ad te leuaui ocu-
los meos, qui habitas in cœlis. Verùm quia non
sufficit orando eleuare mentẽ,nisi confidentiã im-
petrationis quis nõ in suis meritis,sed in solo Deo
ponat,ideo subdit. *Deus meus,in te confido,nõ erubescã.*
Sicut enim infirmus confidens in medico citius sa-
nitatem impetrat, sic & conformiter orans confi-
Heb.10 dens in Domino, facilius impetrat postulata, pro-
pter quod dicitur. Nolite amittere cõfidentiam ve
stram,quæ magnam habet remunerationem. ideo
hic nota,ꝙ ex hac tali in Deum confidentia multa
proueniunt nobis. s. omnia, quæ in oratione sunt
postulanda. s. Remissio peccatorum,infusio merito
rum,fortitudo animarum,cognitio credendorum,
superatio dæmoniorum, acquisitio præmiorum.
Primo confidentia facit remissionem peccatorum.
Matt.9. Confide,fili,remittuntur tibi peccata. Nec mirum,
quoniam confidentia in Deo,fidem includit, fides
autem purgat peccata. Actuum 15. Fide purificans
corda eorum,propter quod ait Apostolus. In Chri
Ephe 3. sto habemus fiduciam, & accessum in confidentia
per fidem eius. Secundo facit infusionem merito-
rum. Si enim peccatum sine Dei gratia purgari non
potest:& ipsa gratia omniũ meritorũ est causa,con
sequens est,ꝙ confidentia, quæ per gratiã peccata
purgat: etiam in nobis operetur & merita. Vnde
Hiere. 17. dicitur. Benedictus vir,qui confidit in Do
mino,& erit Dominus fiducia eius; & erit quasi li-
gnum &c. quod aliquando non desinet facere fru-
ctum. Tertio facit fortitudinem animarum. Ratio,
quoniam confidentia in Deo vnit animam Deo:v-
Ecc.11. nitus autem stabilis est. Ideo dicitur. Cõfide in Do-
mino,& sta in loco tuo. Locus enim noster, in quo
stabiliter manere debemus est cor nostrum, à quo
extrauagando per temporalia non debemus exire.
In isto autẽ loco nos stabiles facere debet confiden
tia in Deo,dicente psal. 124. Qui confidunt in Do-
Sap.3. mino,sicut mõs Sion non cõmouebitur,&c. Quar-
to dat veritatis cognitionem. Qui cõfidunt in Do-

A mino, intelligunt veritatem. Quinto facit dæmo-
num superationem. Vnde de Machabæo dicitur.
Machabeus autem confidebat semper cum omni 2 Mac.15.
spe auxilium sibi à Deo affuturum, qua confiden-
tia ipse frustratus non fuit, nam vt ibidem sequi-
tur,Dominus per manum Hiere. Prophetæ gladiũ
ei porrexit in quo aduersarios superauit. Vnde
ad hanc confidentiam nos inducens Christus dicit
Confidite, ego vici mundum. Sexto facit acquisi- Joan 16.
tionem æternorum. Hæc est ciuitas gloriosa, habi- Sopho.2.
tãs in confidentia. i. quæ per confidentiam habita-
tur,& acquiritur. Si ergo confidere in Deo peccata
purgat,& sic omnia merita operatur:sequitur ꝙ de
nullo confidens in Domino erubescere debet. Et
hoc est quod dicit. *Deus meus,in te confido, non erube-
B scam.* Vbi nota,quòd erubescere est quoddã signum
extrinsecum interioris verecundiæ. Quia verecun-
dia causat ruborem in facie,sed timor causat pallo
rem. Cuius causam assignat Boetius super prædi-
ca. Aristo.d. ꝙ homo cum verecundatur ex aliquo
delicto,sanguis quasi amicus naturæ, tendit ad ex-
teriora quasi cooperire volens delictum, & sic per
talem verecundiam homo rubescit. i. rubicundus
efficitur. Cùm verò quis pro aliquo facto timet:cũ
timor sit in corde, sanguis fugit ad interiora. s. ad
cor ad ipsum confortandum, & sic exterius homo
fit pallidus. Et sic pallor est signum timoris,& eru-
bescentia signum verecundiæ. Petit ergo hic Psal.
in persona ecclesię,ne erubescat. i. ne aliquod pecca
C tum committat, per quod verecundetur interius,
& exterius erubescat. Et hoc est petendũ ante pec-
catum,si tamẽ quis in peccatum incidat, statim ex Eze.36.
hoc erubescere debet. Confundimini,& erubescite
super viis vestris,domus Israel,quia qui hic de con-
missis peccatis erubescerę nolunt, erubescunt in
futurum. Erubescant impij ,& deducantur in in- Psal.30.
fernum,&c.

Neque irrideant me inimici mei: 345
etenim vniuersi, qui sustinent te, non
confundentur.

Hic consequenter necessitatem suam Deo expli
cat ipse Dauid secundum literam, quia Saul, & cõ
D plices eius sibi irritabantur,& quærebant eius con
fusionem : contra quod orat d. *Neque irrideant me
inimici mei.* s. me tenendo & morte turpi affligendo.
Sed quantum ad intellectum propheticũ, psal. hic
in persona ecclesiæ orat contra inimicos spiritua-
les, & inuisibiles, ne sibi præualeant d. *Neque irri-
deant me,&c.* Vbi nota, quòd rideo rides componi-
tur cum in mutato.n.in r.& fit irrideo,des,ꝙ idem
est quod alium decipere. Inimici autem nostri spi-
rituales nunquam præualent nobis suis tentatio-
nibus nisi nos irridendo,vel decipiendo, quia cùm
nobis inimicus diabolus præualere appetit, vitia
sub specie virtutum nobis proponit, vt diffusè
ostendit Gregor. d. Ecce quidam contentus rebus Greg li.
propriis ,nullis mundi huius occupationibus vult 32.c.29. Aliter ha
E implicari. Ad hunc antiquus hostis adueniens : vt betur in
intentionẽ bonæ deuotionis subruat,quasi vtilita- originali
tis consilium subministrat d. Et si illa, quæ habes, Gregorii.
tibi nõ sufficiãt,sed deficiant,quid acturus es? quæ-
ris vnde prouidere debes filiis. Solicitudo enim
prouida est parare qđ deest. Quod etiam sine culpa
fieri potest. Alius autẽ decreuit,nõ solũ terrena cõ-
moda nõ ꝗrere,sed etiã oĩbus,ꝗ possidet,renũciare,
vt liberius Deo vacare possit. Huius cor antiquus
hostis

hostis insidians , callida suggestione alloquitur. d
Vnde tanta temeritas? vnde tanta in te surrexit au-
dacia , vt credere audeas , quòd omnia reliquendo
subsistas? An non plerique terrena patrimonia non
deserunt , & tamen ex his per misericordiæ opera
æterna bona mercantur? Hæc blandiens suggerit,
scilicet seorsum in eisdem rebus ante oculos retinẽ
tis mortiferas delectationes apponit,quatenus se-
ductum cor ad blanda exteriora attrahat,& intima
perfectionis vota peruertat. Alius relictis iam om-
nibus,etiam propriam voluntatem frangens,se sub
alterius regimine subiicit:vt quæ sibi agenda sunt,
ex alieno arbitrio obseruet. Hunc antiquus hostis
tanto mollius alloquitur,quãto ipsum ab excellen
tiori loco deiicere conatur. Móxque virulenta sug-
gestione blandiens,dicit : O quãta per temetipsum
bona agere poteris,si nequaquam te alterius arbi-
trio subdas! Cur profectum tuum sub studio me-
liorationis imminuis? Qui ergo tibi plenè ad bene
viuendum sufficis : cur alienum supra te iudicium
requiris? Hæc blandiens , seorsum in voluntatibus
eius superbiæ causas parat , &c. Ex quibus omnib.
apparet,quòd diabolus nos tentãdo vt præualeat,
semper irridet,id est,decipere conatur. Et à talibus
irrisionibus ecclesia se custodiri hic orat. d. *Neque
irrideant me inimici mei.* sciens quod dicitur Iob 12.
Qui irridetur ab amico suo,id est, diabolo , qui se
fingit amicum,inuocabit dominum & exaudietur.
Et orationem suam exauditam ostendit subdens.
Etenim vniuersi,qui sustinẽt te,non confundentur Vbi no
ta,quòd sustineo componitur ex sursum , & teneo
tenes. inde sustinere idem est, quòd sursum tenere.
Illi ergo sustinent dominum:qui in tentationibus
vel aduersitatibus positi , ipsum omnibus rebus
præponendo diligunt,& confidunt in ipso:sic enim
dicitur Psal. 129. Propter legem tuã sustinui te,do-
mine. Vel aliter,sustinere idem est,quòd patienter
Heb.10. pati,& expectare. Certamẽ passionum sustinuistis,
Ber. super Mat.11.c. id est,patienter portastis. Et tales non confundun-
Nota benè tri- tur. Vbi notãdum, quòd secundum quod ait Bern.
plicem con- super illo verbo Mat. 11. Venite ad me omnes , qui
fusionem. laboratis , &c. triplex est confusio,scilicet confusio
in vitiis,confusio pro vitiis , & confusio contra vi-
tia. Confusio in vitiis est , quando homo pessimis
passionibus dissipatus,non ratione regitur , sed vi-
tiorum tumultu confusè agitatur. Confusio pro vi-
tiis est,quando quis in vitiis comprehẽsus, & con-
uictus criminis alicuius confunditur & punitur.
Confusio contra vitia est , quando quis pœnitẽs &
confitens abhorret,quę cõmisit,& salubri cõfusio-
ne purgat. Hic ergo loquitur de cõfusione , quæ est
in vitiis , & pro vitiis,quia sic sustinentes dominũ,
Psal.30. nõ cõfunduntur à diabolo per peccatum. In te,do-
mine,speraui,non confundar in æternum. Sed tali
confusione confunduntur peccatores , diabolo ad-
hærentes,propter quod sequitur.

346. Confundantur omnes iniqua agen-
tes superuacuè.

Superuacuè agunt,qui fine intento frustrantur.
Et ideo quia omnes peccãtes finaliter fine frustrã-
tur principaliter intento,scilicet quiete,& delecta-
tione , ideo superuacuè dicuntur agere. Et nota ꝙ
quamuis omnia peccata confundant animã,tamen
maximè sunt tria,scilicet,Superbia,auaritia , luxu-
ria. Primo confunduntur iniqua agẽtes per super-
Psal.118. biam. Confundantur superbi , quia iniustè iniqui-
Luc.22. Chrysost. tatem fecerũt. Vnde Chrysostomus exponẽs illud

A Lucæ 22. Reges Gentium dominantur eorum,di-
cit Fructum humilitatis posuit Deus primatũ cœ-
lestem, & in primatu terrestri , scilicet in superbia
fructum posuit confusionem cœlestem,vt quicun-
que desiderat primatum cœlestem,humilitatẽ ter-
restrem sequatur. Quicunque autem desiderat pri-
matum in terra,inueniet confusionem in cœlo , vt
iam inter Christi seruos non sit. Quoniam non qui
maior fuerit in honore , ille iustior est , sed qui iu-
stior fuerit,ille est maior. Conuersatio enim melio-
rum est desideranda,vt euadatur confusio , non di-
gnior gradus. Secundo cõfundit auaritia. Gloria in
cõfusione eorum,qui terrena sapiunt,id est,secun-
dum glo. Gloria,quã habẽt auari in rebus terrenis,
B perducet eos ad cõfusionem æternam. Tertio con-
fundit luxuria. Sic enim luxuriosa Holofernis vo-
luntas erga Iudith ipsum confudit cũ toto exercitu
Assyriorum Vna mulier Hebræa fecit cõfusionem Iudith.14
in domo regis Nabuchodonosor. Sic igitur pecca-
ta diuersa peccatorẽ confundunt,quia vt ait Gaul-
fredus super illo verbo , 1. Cor. 5. Expurgate vetus
fermentum. Vetus offensa nouum quandoque ta-
lionem,nouũ ingerit quãdoque vetus plaga dolo-
rem,vetus culpa nouam gignit confusionem. Quæ
omnia nunc cõfirmans Psal. dicit: *Confundantur om-
nes iniqua agentes,&c.* Et sic verbum optatiuum acci-
pitur pro verbo futuro indicatiui,vt sit sensus: *Con-
C fundantur*,id est,confundentur. Vel aliter,hic accipi
potest cõfusio cõtra vitia:quãdo quis,scilicet, con-
funditur de peccatis cõmissis agẽdo pœnitentiã. Vt
sit sensus. *Confundantur omnes iniqua agentes,&c.* id est
displiceat eis peccatũ ipsorũ,& pœniteãt. Cũ enim
quis mente considerat mala,quæ fecit,nõ immeri-
tò confunditur , & erubescit in eis. Et ideo ad hoc
Deus peccata sua hominibus ostẽdit,& manifestat
multotiens , vt inde cõfusi pœniteãt. Vnde Hiere.
31. dicitur: Postquã cõuertisti me, egi pœnitentiã,
& postquam ostẽdisti mihi, percussi femur meũ,&
cõfusus sum. Et ad istã cõfusionẽ pœnitẽtiæ nos in-
ducit Sapiẽs,d. Nõ cõfundaris pro anima tua dice-
re verũ. Est enim cõfusio adducẽs peccatũ,& est cõ Eccles.4
fusio adducẽs gratiã,& gloriã. Et istam cõfusionem
D pœnitẽtiæ omnibus peccatoribus optãs Psal. dicit:
Confundantur omnes iniqua agentes superuacuè.

Vias tuas,domine,domonstra mi- 347.
hi:& semitas tuas edoce me.

Hic consequenter Psal. per Deum doceri postu
lat. Vbi notandum , quòd aliæ sunt viæ domini , &
aliud semitæ eius. Nam via est iter latũ , semita au-
tem dicitur iter strictum:via omnibus est cõmunis,
sed semita paucioribus. Et sic per viã domini intel-
lige præcepta eius,quæ omnibus sunt cõmunia, ad
quæ seruanda omnes obligantur,de qua via dicitur
Psal. Viam mandatorũ tuorum,&c. Per semitas ve- Psal.112
ro eius magis arctas,ad quæ nõ omnes obligantur,
intellige cõsilia domini,sicut est castitas,paupertas,
obedientia,& huiusmodi , ad quæ solum voto quis
E obligatur:de quibus dicitur Iob 37 Nunquid nosti
semitas nubiũ magnas,& perfectas? id est consilia,
quæ nubes,id est,Apostoli obseruabãt. Et attẽde,ꝙ
petit iste demõstrari sibi vias Dei. Quod ideo facit,
quia multoties quis præcepta Dei custodit,& tamẽ Grego. 5.
quo ipse tendat ignorat. Vnde Gregor. super illo mor.c.3.
verbo Iob 3. Viro , cuius ascondita est via , dicit:
Via enim suo viro abscondita est , quia & iam in
qua sit vitæ qualitate considerat : adhuc tamen
ab quem finem tendit , ignorat : Et si iam superna

Universidad de Deusto
Biblioteca

appetit, & hæc plenis desideriis quærit, adhuc si in eisdem desideriis permaneat nescit. Peccata quippe deserentes, ad iustitiam tendimus, & vnde venimus nouimus, sed quò peruenturi sumus, ignoramus. Quid hesterna die fuimus, scimus: sed quid contingat crastina die nos esse, nescimus. Via ergo sua viro abscondita est, quia sic pedem ponit operis, vt tamen præuidere nequeat exitum cõsummationis. Viam ergo præceptorum Dei Psalm. sibi demonstrari postulat, vt intelligat quò per illam pergat. d. *Vias tuas, domine, demonstra mihi*, quia illas per se nullus cognoscere potest. Prouer. 20. Quis autem hominũ potest intelligere viam suam? Si autem sic est de via, scilicet mandatorũ, hoc multo fortius est de semitis cõsiliorum, quia magis sunt arctæ, & difficiles. Vnde quãdoque quis eligit semitã pauper- B tatis, in qua post necessitate pressus appetit diuitias, quis castitatem vouit: postea tentatione tactus grauius ruit. Similiter de aliis. Vnde ait Gregor. vbi supra. Sæpe enim fit, vt opus nostrũ causa sit dãnationis, & profectus putatur esse virtutis. Sæpe vnde placari iudex creditur, inde adrascendum validius

Prouer. 14. instigatur, Salomone attestante, qui ait. Est via, quæ videtur homini recta, nouissima autem eius ducũt ad mortẽ. Propter quod de semitis istis dicitur Iob

Greg lib. 6. 7. mor. c. 34. ponens Greg. d. Sunt nõnulli, qui vitiis tota intẽtione obuiare desiderant, sed irruere tentationis articulo in deliberationis proposito nõ perdurãt. Alius nãque prauo ausu superbiæ inflatus cũ magna esse C præmia humilitatis cõsideret, aduersus semetipsũ se erigit, superbiã deponit, exhibere se quibuslibet cõtumelijs humilem promittit. Sed cũ repẽtè hunc vnius verbi iniuria pulsauerit, ad consuetam proti nus elationẽ redit. Alius auaritiæ æstuans, augendis facultatibus anhelat. Is cũ præterire omnia velociter cõspicit: iam nil appetere decernitur, & adepta tantũmodo sub moderationis freno possidere. Sed cùm repente viderit quæ placeãt in ambitionẽ protinus mens anhelat, & visa quærit habere. Alius luxuria tenetur, dum autẽ quãta sit castitatis munditia cõspicit, restringere voluptatẽ deliberat, sed obiecta oculis eius specie cũ subita tentatione cõcuti tur, protinus à pristina dispositione dissipatur, &c. Et sequitur. Inuoluta ergo sunt semitæ gressuũ eo- D rum: quia recta quidẽ deliberãt, sed ad cõsueta ma la faciliter redeunt: volunt quippe esse humiles, sed sine despectu: volũt esse pauperes, sed sine defectu: volunt esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine cõtumeliis volunt. Et ideo ne sic in istis semitis virtutũ Psal. inuoluatur, has se docere per Deum desiderat. d. *Et semitas tuas edoce me.* Sed quia nec vias præceptorum, nec semitas consiliorum quis dignè perambulare potest, nisi illa prius cognoscat, ideo de illis à Deo edoceri postulat, d. consequenter,

348 ## Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus saluator meus, & te sustinui tota die.

Duo enim petit: in veritate dirigi, quod ad bene viuendum pertinet, edoceri, quod ad verã scientiam spectat. In quibus duobus est vera hominis perfectio, & fine quibus quis saluari non potest adultus: vnde subdit: *quia tu es saluator meus*, quasi dicat: Tu es saluator, ideo me dirigere debes, & docere, quia sine istis saluari non possum. *Et te sustinui tota die.* Vbi aduerte, quòd hic duo ponit commenda A bilia. scilicet *tu es saluator meus, & te sustinui.* Duæ enim sunt res secundum Cassiodorũ, quæ nos bonos faciunt, scilicet vt Deum saluatorem credamus, & patienter retributionem eius expectemus. Vide versum 2495.

Reminiscere miserationum tuarum, 349 domine, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt.

Hic consequenter psal. postulat obstaculi remotionem ne impediatur. Impediunt autem nos peccata nostra & fragilitas naturæ nostræ, sed adiuuamur Dei bonitate, & misericordia. Et diuiditur in tres partes. Quia primo Dei misericordiam postulat, vt sui misereatur. Secundo suam fragilitatem explicat, vt adiuuetur: ibi. *Secundum misericordiam tuam memẽto.* Tertio se exauditum prædicat: vt cæteri confortantur: ibi. *Dulcis, & rectus dominus.* Quantũ ad primum sciẽdum, quòd iste diuinam misericordiam postulat, quo ad duo, scilicet primo, vt sui recordetur ad miserendum: secundo vt sui obliuiscatur ad puniendum: ibi. *Delicta iuuentutis meæ.* Quantum ad primum sciendum, quòd quamuis obliuio, nec recordatio propriè cadat in Deo, quia semper scit quæ æternaliter nouit, & omnia quæ nunc scit æternaliter sciuerit, aliter mutabilis esset, quia de sciente efficeretur nescies: vel de nesciente scies, ta men quodãmodo iuxta humanũ morem, illius rei obliuisci dicitur, cuius effectum nõ ostendit aperte, & illius recordari, cuius effectum ostendit. Et sic dicitur obliuisci iustitiæ, quando malos non punit, & recordari, quando ipsos punit, sic & misericordiæ obliuisci dicitur, quando miserias nostras nõ tollit, & recordari, quãdo subuenit miseris. Quod ostendens Greg. ait, per prophetam dominus ad Israel, d. *Greg. 32. Mor. c. 5.* Recordatus sum tui, miserans adolescẽtiam tuam. *Hiere. 2.* Et rursum per sponsę cõparationem loquẽs ait: Et si *Esa. 49.* illa oblita fuerit tui, ego tamẽ nõ obliuiscar tui. Sed quis nesciat, quia Dei memoria, nec obliuione rũpitur, nec recordatione sarcitur? sed cũ aliqua desecrens prætermittit, more hominũ obliuisci dicitur. & cũ post longum tempus, quæ voluerit, visitauit, nostræ mutabilitatis cõsuetudine recordatus vocatur. Quo enim pacto diuinitatis eius vim dissipat obliuio, cui ipsa quoque laudabilis memoria essen tialiter concordat? Nulla nãque nisi præterita, aut absentia recordantur. Quomodo ergo Deus præteritorum reminiscitur, cùm ipsa, quæ in semetipsis prætereunt, eius nutui semper præsentia existant? Aut quando absentiũ recordatur: dum omne, quod est, per hoc illi præsto est, quod in ipso est? Quod si ei præsto non esset, omnino non esset: nam nõ existantia videndo creat, existentia videndo continet. Quicquid ergo creator non videt, essentia subsistẽdi caret. Consimili ergo modo nunc loquens Psal. petit recordari Deum suarum misericordiarum. d. *Reminiscere miserationum tuarũ, domine, & misericordiarum tuarum, &c.* Et nota differentiã inter misericordiam, & miserationẽ, qui a misericordia propriè est E actus interior miserãtis, sed miseratio est actus exterior magis in misero. Hę autẽ misericordię, & miserationes domini *à sæculo sunt*, id est, ab initio, quasi dicat. Deo, nũquã enim sine misericordia fuisti: nec homini peccãti tua miseratio defuit. primo enim homini peccanti misertus es, quando ipsum peccantem increpasti, vt seipsum cognosceret. Similiter & ipsi Cain primo homicidæ, quem ideo increpasti, d. Quid fecisti? Ecce vox sanguinis fratris tui

Abel

Abel, &c. vt peccatum suum cognoscens pœniteret. Sic & ipsi Noe quẽ tua misericordia à diluuio saluasti, &c. quasi ergo dicat psal. O domine, ne in me fallat, quod ab initio sæculi incœptum est. *Reminiscere miserationum tuarum, domine, &c.*

350. ## Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.

Hic cõsequenter petit, vt Deus sui obliuiscatur ad puniendũ. Vbi notãdum, quòd propriè loquendo, differunt delictũ, & peccatũ, quoniã vt dicit Augustinus in quæstionib. Leuitici, & habetur, lib. 2. di. 42. Delictum est declinare à bono, peccatum est autem facere malũ, & sic delictũ est peccatũ omissionis, sed peccatũ propriè est peccatum cõmissionis. Aliud est enim declinare à bono, & aliud facere malum, peccatũ est ergo perpetratio mali, sed delictum est derelictio boni, quod & ipsum nomẽ ostẽdit. Quid enim aliud sonat delictũ, nisi derelictũ? In B differenter tamẽ peccatũ nomine delicti, & delictũ quandoque nomine peccati accipitur. Sic ergo hic accipitur delictũ pro omni peccato scienter cõmisso. Item notãdum, quòd hic iuuentus nõ accipitur pro ætate, sed pro passione, quæ dominatur maximè in iuuenibus. Et sic peccata iuuentutis dicũtur illa, quæ non fiunt ex certa malitia, sed ex passione prædominãte, vt si quis turbatus excedat modum correctionis, si cholericus citò irascatur, si sanguineus faciliter delectationibus tãgatur, ista dicuntur delicta iuuentutis, quia facta ex passionibus, quæ maximè in iuuẽtute dominãtur. Per ignorãtias autem intelligit peccata ex ignorantia cõmissa, quia multoties quis peccat, se nesciente, vel nõ credente C peccare, saltem quo ad aliquã circunstantiã peccatũ aggrauãtem: vt cũ quis cõmittit adulteriũ ignoranter, qa nescit illã esse vxoratã, cum qua coit. Sicetiã Iacob cognouit Liã nõ suã, quã suam esse credebat. Sic ergo hic psal. duo genera peccatorum hîc sibi quærit dimitti, ne Deus pro illis puniat ipsum, scilicet peccata facta ex passione. *Delicta iuuẽtutis meæ*, & facta ex ignorãtia. d. *Et ignorãtias meas ne memineris.* id est, ne reserues ad æternã vltionem. Sed fortè d.

Quæstio. Quare iste mentionẽ non facit de peccatis ex certa malitia perpetratis: cùm multoties illis peccauerit, scilicet per adulterium, & homicidium? Respõdeo, quòd peccata, quæ Dauid fecit ex certa malitia, fuerunt facta post mortem Saulis, vt homicidium Vriæ, &c. Hanc autem orationem fecit, dum esset D in persecutione Saulis.

351 ## Secundum misericordiam tuam memento mei tu propter bonitatem tuam, domine.

Hic cõsequenter suã explicat fragilitatem, vt adiuuetur. Non enim hic psal. allegat Deo merita sua, sed magis fragilitatẽ. d. *Memento mei tu*, quasi dicat: Tu cuius opus est misereri, & peccata dimittere, memento mei, quia fragilis naturæ sum: nõ quidẽ propter meritũ meum, sed secundum misericordiã tuã, qua me dignatus es creare ad imaginẽ, & similitudinem tuã, nõ dico vt sis memor mei secundum iram tuã: qua sum dignus, sed secundum misericor- E diam tuã, qua peccãdo me indignum feci. *Et propter bonitatem tuam.* Vbi notat glo. differentiã inter bonitatẽ, & misericordiã, quia misericordia propriè est erga miseros, bonitas autem erga quoslibet. Et per istũ modũ bonitas Dei est erga beatos, quos gratis beatificat, & non misericordia, quia miseri non A sunt. Dicitur igitur Deus bonitatẽ habere, quia super omnes iustos, & iniustos suã bonitatem diffundit, propter quod dicitur: Nemo bonus, nisi solus *Lucæ 18.* Deus. Quod ideo dicitur, quia bonitatẽ suã à seipso Deus habet, sine qua nihil bonũ esse potest. Allegat ergo iste, nõ sua merita, sed Dei misericordiã, & bonitatem, quasi dicat: de natura boni est, quòd sit sui ipsius diffusiuum. Et ideo bonitati tuæ infinitæ cõdecẽs est, vt se diffundat erga pœnitẽtes remittendo culpam & gratiam cõferendo. Et nota hic, quòd Deus solus dicitur bonus multipliciter. primo essentiali perfectione, quia nullum bonum ei accidit. *2. Mach. 1.* Domine Deus omnium creator, q solus es rex bonus, solus præstans, solus iustus, & omnipotens, & æternus, & Lucæ 18. Nemo bonus, nisi solus Deus. Secundo vniuersali cõprehensione, qa nullum bonum ei deficit. Ego ostendã tibi omne bonũ. Tertio *Exo. 33.* generali effusione, qã omne bonum ab ipso effluit. *psal. 103* Aperiẽte te manũ tuã, omnia implebuntur bonitate. Quarto finali consummatione, quia omnia bona in ipsum tendunt. Bonus est dominus sperãtibus in eum, animæ quærẽti illum: & Sap. 12. O quã bonus, *Thre. 3.* & suauis est, domine, spiritus tuus in nobis, &c.

Dulcis, & rectus dominus: propter 352. hoc legem dabit delinquẽtibus in via.

Hic consequenter se exauditum prædicat, vt cæteri confortentur. Vbi nota, quòd iste, vt ex prædictis patet, quatuor à Deo postulauerat, scilicet mẽtis illuminationem. d. *Vias tuas, domine demonstra mihi.* secundo operum directionem. d. *Dirige me in veritate tua.* tertio Dei miserationem. d. *Reminiscere miserationum, &c.* quarto peccatorum remissionem. d. *Propter nomen tuum.* Et in omnibus istis ostendit se fore exauditum. In primo. ibi. *Dulcis, &c.* In secundo: ibi. *Dirigit mansuetos.* In tertio: ibi. *Vniuersæ viæ domini.* In quarto: ibi. *Propter nomen tuum.* primo ergo ostendit, quòd Deus sua lege nostras illuminat mentes. d. *Dulcis, & rectus dominus, &c.* Dulcis enim dicitur dominus ratione misericordiæ, qua peccata dimittit. *Et rectus*, ratione iustitiæ, quia etiam peccata impunita non dimittit. *Dulcis* ratione misericordiæ: *rectus* ratione iustitiæ. *Dulcis*, quia priora peccata dimittit, sed *rectus*, quia ne amplius peccetur, præcipit. Et hoc est, quod subdit. *Legem dabit delinquentibus in via* scilicet vitæ præsentis, quæ lex est, quòd peccata priora dimittit per dulcedinem misericordiæ, & vlteriora prohibet per rectitudinem iustitiæ. Vnde *Ioan. 5.* paralytico sanato iuxta piscinam dixit. Ecce iam sanus factus es (& hoc per dulcedinem misericordiæ) iam noli peccare, ne deterius tibi contingat, & hoc exigit rectitudo iustitiæ. Istam consimilem legem *Ioan. 8.* dedit mulieri in adulterio deprehensæ. d. Ego te non condemnabo, vadẽ, & amplius noli peccare. *Dulcis* ergo, *& rectus est dominus*: quia perfecta lex nõ esset illa, quæ per dulcedinem commissa peccata dimitteret, nisi etiam per rectitudinẽ iustitiæ prohiberet futura. Vnde ista verba exponens Bernardus, ait: *Dulcis, & rectus dominus, &c.* quia dulcis est dominus, dat occasionem recuperandæ salutis, nõ tamen absque disciplina legis, quia rectus. *Dulcis est*: quia perire non patitur. *rectus*: quia punire non obliuiscitur.

Diriget mansuetos in iudicio: do- 353. cebit mites vias suas.

Hic cõsequẽter ostẽdit, q Deus nostros actus, &

opera

Universidad de Deusto Biblioteca

opera dirigit. Vbi nota: quòd dirigere opera alicuius, eſt ipſa ad debitum finē perducere. [*Dirigere.*] ſic dirigere viā alicuius, eſt ipſam per rectā viā ad terminū debitum perducere Finis autē debitus omniū operum noſtrorū eſt ipſe Deus, in quem omnia, vt in finem tendūt: vel tendere debēt. Et ſic dirigere opera noſtra eſt ipſa ad æternū præmiū acceptare, quod alibi petebat Pſal. d. Opus manuū noſtrarum dirige. Item nota, quòd ſecundū Caſſiodorum ſuper illud [*Pſal. 89.*] Pſal. Audiāt maſueti, & lætentur, Manſuetos dicimus, quaſi manu aſſuetos, id eſt, patientes, & mites, qui alienas iniquitates tolerāt, nec aliquē grauare præſumūt. [*Manſuetudo.*] Iſtos ergo tales māſuetos in iudicio diriget dominus, quia ipſorū opera ad æternum præmium in vltimo iudicio acceptabit, & ſic exponit glo. d. Manſuetos, ſcilicet, qui Deo nō reſiſtunt, ſed eius voluntatē ſequuntur. *Diriget in iudicio* vltimo, quia ipſos non perturbabit, ſed præmiabit æternaliter. Quod ideo ſic dicit, quia nō eſt volētis neque currentis, ſed Dei miſerentis, [*Rom 9*] vt ſcilicet in iudicio dirigatur: ideo dicitur: [*Prouerb. 16.*] Cor hominis diſponit viam ſuā, ſed domini eſt, dirigere greſſus eius. Et quaſi idem aliis verbis replicat. d. *Docebit mites vias ſuas*, id eſt præcepta ſua, per quæ peruenire poſſint ad gloriam. Vbi nota, quòd aliud eſt docere Dei, & aliud docere hominis, quia docere hominis, ſolū per vocem exteriorem ad aures peruenit corporis, ſed docere Dei aures penetrat mētis, vt dicit Gregorius. Et ſic illos Deus docet vias ſuas, quibus obſeruationem ſuorū præceptorū inſpirat. Talia autē reuelat humilib⁹, & nō ſuperbis, Chriſto patri dicēte, Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. [*Matt. 11 Greg. lib. 26. mor. cap. 16.*] Vnde & Gre. d. Prædicator verba auribus dare poteſt, corda vero aperire nō poteſt, & niſi per internam gratiā ſolus omnipotēs Deus prædicātiū verbis ad corda audientiū inuiſibiliter auditū præſtet: incaſſum prædicatio aure audientis percipitur, quæ peruenire ad intima ſurdo corde prohibetur, &c. Ex quibus patet, quòd ſolus Deus, & non homo mentem docet interius, quod nunc benè notans Pſal. d. *Docebit mites vias ſuas.*

354. [*21. q. 2 ſane.*] Vniuerſæ viæ domini miſericordia, & veritas, requirentibus teſtamentum eius, & teſtimonia eius.

Hic oſtendit, quòd Deus omnibus ſuam exhibet miſericordiā. Vbi notandū, quòd iſte verſus eſt declaratiuus præcedētis, ſtatim enim dixerat. Docebit mites vias ſuas. Hic autē explicat quas vias. d. quòd *omnes viæ domini ſunt miſericordia, & veritas.* quaſi dicat, ſecundū glo. Etſi quaſi infinitæ ſint viæ domini, in his tamen duabus includūtur. Quorū vnum exhibet donādo peccata, alterū iudicando merita. Miſericordia enim dimittit peccata, veritas iudicat merita. Et ſic vniuerſæ viæ domini ſunt duo aduentus filij Dei, vnus miſerātis, alter iudicantis. In illis duobus aduentibus miſericordiā, & veritatē, manifeſtè nobis exhibet, in primo miſericordiā, in ſecūdo veritatē, quæ duo tamen in omni opere domini ſimul ſunt, etſi nō manifeſtè nobis appareāt. Et ſic dominus omnibus exhibet miſericordiā, & veritatem, & ſic hîc veritas accipitur pro iuſtitia. Ad hoc tamen magis intelligendum eſt notandum, quòd licet in aliquibus operibus Dei magis eluceſcat miſericordia quā iuſtitia, vt in præmiatione beatorum, tamen ibi etiā eſt iuſtitia, inquātum Deus ordinauit pro talibus operibus meritoriis reddere æternum præmium, propter quod dicebat Apoſtolus. Bonū certamē certaui, curſum cōſummaui, fidē ſeruaui, ideo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi, &c. [*2. Ti. 4.*] Illa tamen præmiatio eſt opus miſericordiæ, quia illos præmiat gratioſè vltra condignum. Et ſimiliter licet in aliquibus operibus plus reluceat iuſtitia, quā miſericordia, vt in punitione malorum, & dānatione, tamen ibi eſt miſericordia, quia ipſos punit citra condignū, quia tāta eſt offenſa, quātus eſt ille, qui offenditur. Et ideo quodlibet mortale peccatum, de rigore iuſtitiæ meretur pœnam infinitā intenſiuè, & extenſiuè, ſi eſſet poſſibile. Sed cōtra hoc arguūt aliqui, ſcilicet quòd miſericordia, & veritas nō ſint in omni opere Dei: primo auctoritate Iacobi, d. Iudiciū ſine miſericordia fiet illi, qui nō fecit miſericordiā. [*Iacobi 2.*] Itē Auguſtinus ſuper pſalmū 100. dicit. Miſericordia Dei eſt in præſenti, ſed iudicium erit in futuro. Ad iſta reſpondetur. Ad primū, quòd dictū Iacobi intelligitur, quòd iudiciū dānationis fiet illi, qui nō fecit miſericordiam ſine miſericordia, ſcilicet liberāte, & ſaluāte, qui tamē in aliqua pœnæ alleuiatione miſericordiā Dei ſentiet. Ad ſecundū dicitur, quòd miſericordia hic & iudicium in futuro, nō negatur quin in futuro ſit miſericordiæ effectus, in electis, qui per miſericordiā ab omni miſeria liberabuntur, & in reprobis, qui minus quā meruerint, cruciabūtur. Sed hic nō ſine cauſa dicitur fieri miſericordia, & iudiciū in futuro, quia hic multis modis miſeretur Deus, quibus non miſerebitur tunc, vocat enim nunc peccatores & iuſtificat, quod tunc nō faciet. Et tunc reddens ſingulis ſecūdum merita manifeſtè iudicabit, qui nūc occultè iudicat, ſed quia nō omnes hoc intelligūt, ſcilicet qualiter in omni opere Dei ſit miſericordia, & iuſtitia: ideo declarat conſequenter, qui ſunt illi, quibus hæc ſunt nota. d. *Requirentibus teſtamentum eius, & teſtimonia eius.* Per teſtamentū eius intellige eius paſſionem, & mortē, per quā hæreditas æterna nobis promiſſa eſt reddita. [*Teſtamētum.*] Et de hoc teſtamēto ait: Hic eſt calix ſanguinis mei noui teſtamenti. [*Paſſio Chriſti. Mat. 26.*] Per teſtimonia vero eius intellige dicta Prophetarū, & Euangeliſtarum: de quibus dicebat Chriſtus: Scrutamini ſcripturas, & illæ ſunt quæ teſtimoniū perhibent de me. [*Ioan. 5.*] Qui enim *requirunt*, id eſt mente conſiderant paſſionem Chriſti, cognoſcunt, quòd illud fuit opus miſericordiæ, vt innocens pro peccatoribus moreretur, & opus iuſtitię, vt pro peccato tantum bonum ſolueretur, quantum malum fuerat peccatum. Etiam hoc declarant dicta ſcripturarū, quæ promittūt per miſericordiā vitā credentibus, per iuſtitiam vero incredulis mortem æternam.

Propter nomen tuum, domine, propiciaberis peccato meo: multum eſt enim. 355.

Hic conſequenter oſtendit, quòd per Chriſtum habemus remiſſionem peccatorum. Vbi ſciendum, quod principale Chriſti nomen eſt Ieſus, qui ſaluator interpretatur: Chriſtus autem eſt nomē magis officij quā perſonæ: vnde Mariæ dixit Angelus, Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. [*Luca 1.*] Item nota, quòd propicius dicitur à prope, & eſt idem propicius, quòd benignus, miſericors, mitis, placatus. [*Propicius*] Et hinc dicitur propicior, aris, tus ſum, id eſt eſſe, vel fieri propicium, & ſic propiciari eſt placari: placatur autem nobis Deus, quando cōmiſſa nobis peccata dimittit: dicit ergo Pſal. *Domine, propiciaberis peccato meo.* id eſt, dimittes mihi peccatum meum. Et

quòd

quòd hoc Deus facere debeat, duas adducit rationes. Prima eſt gloria ſui nominis, quia Ieſus vocatur. Ille enim honorē nomini ſuo tribuit, qui rē ſui nominis imitatur, ſicut ille nomē Chriſtiani honorat, qui Chriſtū imitatur: ille verè homo dicitur, qui ratione vtitur. Ille autē qui nomē alicuius virtutis habet: & nō rē nominis: ſuū nomē inhonorat. Cū ergo Chriſti nomē ſit Ieſus quod idē eſt quòd, ſaluator, ad gloriā ſui nominis ſpectat ſaluare à peccatis credētes in eū. Et hāc rationē tangēs Pſal. d. propter nomē tuū domine propiciaberis peccato meo. [*Pſal. 78*] Cōſimiliter orabat pſal. d. Propicius eſto peccatis noſtris, propter nomē tuū domine. Aliā rationē aſſignat, [*Pſal. 50.*] quæ eſt proprij peccati cognitio & cōfeſſio: cū enim dicatur Pſal. Sacrificiū Deo ſpiritus cōtribulatus, cor contritū, & humiliatū, Deus, non deſpicies, ſequitur ꝙ mihi debet propiciari, quia peccatum meū ego cognoſco: nō abſcōdo, nō excuſo, ſed ipſum cōfiteor. d. quòd peccatū meū *multū eſt*, id eſt graue. Cōſimiliter & ille publicanus ratione cōfeſſionis ſibi Deū propiciari poſtulabat d. Deus propicius eſto mihi peccatori, [*Luc. 18.*] cōfitetur enim peccatū dū ſe peccatorē fatetur. Quæ verba exponēs Auguſtinus de verbis domini dicit. Ignoſcit Deus peccatū quod homo cognoſcit. Ecce hic publicanus de longinquo ſtat, Deo appropinquare nō audens, & tamē eū dominus de prope attēdebat. Excelſus enim dominus, & humilia reſpicit, nec oculos ad cœlum leuabat, vt reſpiceret. Tremebat cōſcientia: percutiebat pectus ſuū, pœnas de ſeipſo exigebat: propterea dominus ſibi cōfitenti parcebat. Hæc enim à Pſal. didicit, qui orās d. *Propter nomē tuū, domine, propiciaberis peccato meo, multū eſt enim.* Si ergo tu cōtritus [*Pſal. 102.*] cōfitearis, Dominus propiciabitur omnibus iniquitatibus tuis, & ſanabit omnes infirmitates tuas.

Quis eſt homo? qui timet dominū:
356. legem ſtatuit ei in via, quam elegit.

Hæc eſt tertia pars principalis Pſal. vbi petit Dei deguſtationem vt reficiatur. Et diuiditur in partes tres. Quia primo ad hoc cōſequendū oſtēdit meritum. ſecūdo apponit præmiū: ibi. *Anima eius in bonis demorabitur.* tertio promittit ad hoc adiutoriū: ibi. *Firmamentū eſt dominus.* Quantum ergo ad primum oſtendēs quo merito homo ad deguſtationē fœlicitatis æternæ perueniat: de hoc primo quærit. d. *Quis eſt homo?* quaſi dicat, Quis eſt ille, qui dignus eſt hæreditate æterna? & hic eſt punctus *Quis eſt homo?* & ſtatim ſibiipſi reſpōdet. d. *Qui timet dominū.* quaſi dicat: Ille dignus eſt, qui timet dominū, quod intelligitur de timore filiali, quo offēſa Dei principalius quā pœna timetur. Iſte enim timor, ideo nos dignos facit hæreditate æterna, quia mentē purificat prauitatē expellēdo, mentē fortificat timentes cōfortando, mentē ſanctificat charitatē inſpirādo. Primo purificat, quia vt ait Caſſiodor. ſuper Pſalmū ſecūdum. Sicut incauta ſecuritas culpas admittit, ſic timor domini ſemper delicta excludit, ideo Eccleſ. 1. Timor domini expellit peccatū, & qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Secundo fortificat, quia vt ait Auguſtinus ſuper Pſalmum ſecundū. Timor domini præſens ſecuritatē generat ſempiternā. Time ergo, qui ſuper omnes eſt, & nullum hominem formidabis: vnde Eccleſ. 34. Qui timent Deum, nihil formidabūt. Tertio ſanctificat, quia ſcilicet legē nobis charitatis donat, qui vt ait Caſſiodor. ſuper Pſal. Noueris te, ſcilicet conſcientiam tuam diſcutiendo, vt Deum timens. Noueris Deum, vt ipſum anima tua diligat, quia lex Dei incipitur à timore, & in charitatē terminatur. Quoniā initiū ſapientiæ timor domini, & plenitudo legis eſt charitas. Quēadmodū enim ex notitia tui venit in te timor Dei, ſic ex notitia Dei venit in te amor Dei, & hoc eſt, [*Eccleſ. 1.*] quod dicitur. Qui timent Deū præparabunt corda ſua, & in cōſpectu illius ſanctificabūt animas ſuas, quod fuit lex charitatis, de qua nūc dicitur: *Quis eſt homo? qui timet dominū: legē*, ſcilicet, charitatis ſtatuet ei. *In via quā elegit*, ſcilicet, vt ipſe ambulet ī via, quā ipſe Deus elegit, quæ eſt via humilitatis, quia humilitatē præ omnibus aliis viis elegit, & amat dn̄s, ac docet, omnib. dicēs Diſcite à me, q̃a mitis ſū, &c. [*Matt. 11.*]

Anima eius in bonis demorabitur: 357
& ſemen eius hæreditabit terram.

Hic cōſequenter apponit pręmium debitum iis, qui Deū timēt. Hūc locū exponūt aliqui de præmio terreno, ſcilicet de poſſeſſione terræ Iſrael, vel terrę promiſſionis, quā populus ille Iudæorū poſſedit, & inhabitauit, quādiu debitè Deū timuit, & Deo ſeruiuit, & ex ea fuit expulſus quando timorē Dei deſerēs declinauit ad idololatriā: vt habetur. 4. Regū, in multis locis. Sed melius exponitur de præmio cœleſti, & ſpirituali, quoniā præmiū eſt finis meriti, & per cōſequens præmiū eſt melius merito, quia finis eſt melior iis, quæ ſunt ad finē, opera autē meritoria meliora ſunt quā bona terrena. Et ideo non poſſunt habere rationem finis reſpectu meriti. Et ideo quādocūque in ſcriptura aliqua bona promittuntur pro operibus meritoriis, pro præmio, ibi accipiūtur bona ſpiritualia, & nō terrena. Sic ergo iſte verſus eſt intelligēdus de bonis æternis, & de hęreditate cœleſti, cū dicit: *Anima eius in bonis demorabitur, &c.* Sciendū eſt ergo, quòd merito timoris domini duplex correſpondet præmiū, & ſtola duplex, ſcilicet animæ, & corporis. Primā ſtolā habent animæ Deum timentes poſt diſſolutionem corporis, ſaltem peracta pœnitentia purgatorij, ſi aliqua ſit paragenda. Secundam autem ſtolam, ſcilicet corporum, non habebunt corpora, niſi poſt vniuerſalem reſurrectionem. De prima ergo ſtola d. *Anima eius in bonis demorabitur*, ſcilicet poſt diſſolutionē à corpore, in bonis, ſcilicet fœlicitatis æternæ, quia animæ beatæ etiā ante reſurrectionem fœliciter Deo fruuntur corporibus in ſepulchris manentibus. De ſecunda autem ſtola ſubdit. *Et ſemen eius hæreditabit terram.* Vbi nota, quòd homo duabus naturis conſtat, ſcilicet anima, & corpore. Corpus enim ſeminatur, quia ex ſemine per commixtionem ſexuum producitur, & generatur, & ſic ſeminatum radicatur, nutritur, & roboratur, quouſque in formam corporis perueniat humani, ipſo autem ſic formato, anima non ſeminatur, ſed à Deo immediatè per creationem educitur, & corpori iam formato infunditur à Deo, propter quod dicit Ariſtot. quòd anima humana aduenit ab extra. [*Philoſophus 16. de animalibus.*] Ad propoſitum ergo, quid per ſemen hominis intelligitur, niſi corpus humanum, quod ex ſemine humano producitur, & generatur, non autem anima? De hoc ergo ſemine, ſcilicet de corpore humano, hoc dicit. *Et ſemen eius hæreditabit terram*: quia poſt vniuerſalem reſurrectionem corpus humanum reunitum animæ beatæ, etiam cum ipſa anima hæreditatem poſſidebit æternam, quæ per terram rationē ſuæ ſtabilitatis intelligitur. Credo videre bona domini in terra viuentium. [*Pſal. 26.*] Quia tunc homo timēs hic dominum, ſecūdam ſtolā, ſcilicet glorificati corporis, accipiet.

Firmam

Universidad de Deusto Biblioteca

358. Firmamentum est dominus timentibus eum: & testamentum ipsius, vt manifestetur illis.

Hic ne quis desperet à timore domini cadere per tentationes varias, promittit adiutorium. *Firmamentum est dominus, &c.* Quasi dubitando dicas: timere est infirmorum & debilium: quomodo autẽ infirmus & debilis timendo perseuerare potero? Respondet, quia dominus est fortitudo timentium eum, quia sicut timor mundi dat diffidentiam, sic timor Dei stabilem facit hominem ne deficiat tentationibus vel aduersis, propter quod dicitur. In timore domini fiducia est fortitudinis, quod ostendens Grego. ait. In via Dei à timore incipitur, vt ad fortitudinem perueniatur. Nam sicut in via sæculi audacia fortitudinem, ita in via Dei audacia debilitatem parit, & sicut in via sæculi timor debilitatẽ: ita in via Dei timor fortitudinẽ gignit. Salomone attestante, qui ait, In timore domini fiducia fortitudinis. Timori quippe domini inesse fiducia fortitudinis dicitur, quia nimirum mens nostra tanto valentius terrorres rerum temporalium despicit: quanto se auctori rerum temporaliũ veracius per formidinem subdit. Quæ in timore domini cõstituta, non inuenit extra, quod metuat, quia dum recto metu conditori omnium iungitur potestate quadã super omnia subleuatur. Et hoc idẽ hic ponit psal. d. *Firmamentũ est dominus timentibus eum.* Sed ad quid timentes eum confirmat? ad hoc scilicet vt perseuerando hæreditatem consequãtur cœlestem, & hoc est, qđ subdit. *Et testamentum ipsius vt manifestetur illis.* Vbi nota, quòd testamentũ quádoq; accipitur pro voluntate ipsius testatoris, quandoque pro ipsa re in testamento promissa. Testamentum pro promissione accipit Apostolus, d. Vbi testamentum est, mors necessaria est, vt intercedat testatoris, quia scilicet promissio, vel volũtas testatoris non habet efficaciam, nisi per mortem testatoris. Testamentũ autem pro re testata accipitur. Eccles. 45. Statuit illi testamentum æternum, scilicet hæreditatẽ æternã. Et isto modo accipitur hic. *Et testamentum ipsius vt manifestetur illis.* Quid enim testatus est Christus suis, nisi seipsum pro hæreditate perpetua? Testamentum ergo ipsius manifestabitur timẽtibus eũ, quia talibus Christus seipsum clarè manifestabit in gloria. Qui diligit me, diligetur à patre meo & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

testamentum fortitudo. *Prouerb. 14.* *Greg. lib. 5. mor. ca. 13.* *Testamentum domini Christus, Hebr. 9.* *Ioan. 14.*

359. Oculi mei semper ad dominũ: quoniã ipse euellet de laqueo pedes meos.

Hæc est quarta pars, in qua psal. quærit à pressuris liberationem. Et diuiditur in partes tres. Quia primo Psal exponit suã deuotionem: secũdo ostendit suam passionem: ibi. *Tribulationes cordis mei*, tertio petit Dei miserationem: ibi. *Vide humilitatẽ.* Quantum ergo ad primum sciendum, quòd sicut corpus oculos corporales habet, quibus corporalia videt, sic & anima oculos habet spirituales, scilicet cordis, qui solum spiritualia, scilicet ipsum Deum cernere debent, de quibus dicitur. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis, & de quibus dicitur, Eccles. 2. Oculi sapientes in capite eius. Quia videlicet sapiens quisque illum tota intentione considerat: cuius mẽbrum perfectè se esse pẽsat. Istos ergo oculos quisque ad Deum semper debet habere, sicut ad ducem, & magistrum, sicut ad regem, & dominũ. Non ad terrena, quæ laqueũ peccatorũ pedibus parãt. Deuotionẽ ergo suam præmittit Psal. d. *Oculi mei semper ad dominum.* quasi dicat secũdum glo. Oculi cordis mei semper sunt ad dominũ, non ad terrena pericula, quia illa non timeo, quia solũ in Deo spem pono. Et ideo confido, quòd *ipse euellet de laqueo pedes meos*, id est affectus meos de laqueo vitiorũ liberabit, quia miserebitur mei, vt etiam & nos dicamus. Oculi nostri ad dominũ Deũ nostrũ, donec misereatur nostri. Dignũ est enim, vt qui aliquem diligit, diligatur ab ipso. Quid autẽ est oculus cordis, nisi amor interior? Si ergo oculo cordis Deum aspicio, ipsum diligendo, consequens est, vt ipse me aspiciat per suum amorem mihi miserendo & hanc consequentiam faciens subdit.

Oculus *psal. 121.* *Diligere.*

Respice in me, & miserere mei. 360.

Quasi dicat, quia oculi mei sunt ad te, ergo & tu respice in me, & miserere mei. Quid enim est respicere Dei nisi misereri, & peccatores ad pœnitentiã reuocare? vnde Gregorius dicit, Quid enim est respicere Dei, nisi ab iniquitate in melius cõmutare? cõuertit nãque illũ, quem respicit Deus, vnde scriptũ est. Conuersus dominus respexit Petrũ, & recordatus est, &c. & fleuit amarè: & Beda super Mat. 26 ait, Respicere nãque Dei est misereri, quia nõ solum cũ agitur pœnitẽtia, verũ etiã, vt agatur, respectus diuinæ misericordię nobis est necessarius. Consimiliter & nunc Psal. respectũ diuinæ misericordiæ postulat. d. *Respice in me, & miserere mei.* Et adhuc aliam causam addit. d. *Quia vnicus, & pauper sum ego.* Vnicus est ille, qui animo nõ est duplex, scilicet nõ per plura distractus, sed vnicum finẽ Deũ solũ intẽdẽs. Et pauper, scilicet spiritu superbię carẽs: ideo enim vt dicit glo. se vnicũ, & pauperem dicit, quia vnicus filius plus amatur, & pauperi plus compatitur.

Respicere Dei. *miserere Dei.* *Greg. lib. 30. mor. ca. 34.*

Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me. 361.

Hic consequenter vt magis prouocet misericordiam Dei, suã ostendit passionẽ, & necessitatẽ. Vbi aduerte, ꝙ per tribulationes intelligũtur tentationes diabolicæ, quæ animã impugnando fortiter tribulant, in qua tribulatione necesse est Deũ inuocare: vnde Deut. 4. dicitur, Si toto corde quęsieris dominum in tribulatione animæ tuæ, inuenies eũ. Per necessitates verò intellige mũdi aduersitates temporales, quę necessitates dicũtur, quia sine illis nullus vnquã iustus permãsit, & sic sunt necessariæ, vt iusti efficiamur: vt ait Greg. Sic enim necessitas pro aduersitate accipitur. Eccles. 6. Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis. Suas ergo miserias tam interiores per tribulationes significatas, quã exteriores per necessitates insinuãs Deo d. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt*, quo ad primũ. *De necessitatibus meis erue me*, quo ad secundũ.

Tribulatio. *Tentatio.* *Necessitas.* *pœna.*

Vide humilitatem meã, & laborem meũ: & dimitte vniuersa delicta mea. 362

Hic cõsequenter petit diuinã miserationẽ. Et diuiditur in partes quinq;, secundũ ꝙ quinque à Deo postulat, scilicet postulat primo peccatorũ remissionẽ: secũdo inimicorũ conuersionẽ: ibi. *Respice inimicos.* tertio virtutũ conseruationẽ: ibi. *Custodi animã meam.* quarto cõuersorũ societatẽ: ibi. *Innocẽtes, & recti*, quinto electorũ fœlicitatẽ: ibi. *Libera, Deus, Israel.* Quãtũ ad primũ nota, ꝙ humilitas orationẽ facit exaudiri, & pœnitẽtia peccata remitti: ideo vt peccata sibi dimittãtur: primo orãs suã ostẽdit humilitatem.

Oratio. *Humilitas.*

tatem. d. Vide humilitatem meam, id est, approba & gratam habe. Quid enim tã nos gratos facit esse ante oculos Dei, sicut humilitas? Vnde sicut quãto qs præciosior est in oculis suis: tãto magis vilior in cõspectu Dei, ita ecõuerso quãto quis humilior est apud se & vilior, tanto in cõspectu Dei prætiosior est. vnde Gre. d. Sciendũ magnopere est, quòd tanto vnaquæque anima sit prætiosior ante oculos Dei, quanto præ amore veritatis despectior fuerit ante oculos suos. Hinc ad Saul dicitur, Nonne, cũ paruulus esses in oculis tuis: caput te cõstitui in tribubus Israel? ac si apertè diceret. Magnus mihi fuisti quia despectus tibi, sed nunc quia magnus eo tibi factus es mihi despectus: vnde & per Prophetã dicitur. Vę, qui sapiẽtes estis in oculis vestris, & coram vobisipsis prudentes. Tanto ergo fit quisque vilior Deo, quãto præciosior sibi, & tãto prętiosior Deo quanto propter Deũ vilior sibi, quia Deus humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Cõsimiliter & nunc Psal. ratione humilitatis se à Deo per misericordiã videri postulat, d. *Vide humilitatem meam.* sequitur: *Et laborem meũ.* quid enim per laborẽ nisi dolor pænitẽtię intelligitur? d. Laboraui in gemitu meo, &c. Et quia per pænitentiæ laborem peccata dimittuntur ideo subdit. *Et dimitte vniuersa delicta mea.* Cùm iratus fueris misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittes.

Grego. 18. mo. c. 22. *Esa. 5.* *Psal 6.* *Tobiæ 3.*

163 Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt: & odio iniquo oderunt me.

Hic cõsequẽter postulat inimicorũ cõuersionẽ vt enim supra, ibi. *Respice in me, &c.* dictũ est. Respicere Dei est idem, quod misereri. Orat ergo iste, ꝙ Deus suos inimicos, scilicet, Ecclesię respiciat oculo misericordiæ, ipsos cõuertendo. Quod enim respicere Dei homines ipsos ad pœnitentiã cõuertat: dicitur Iob 33. Respiciet homines, & dicent: peccaui, & verè deliqui, sic & hic, *Respice inimicos meos*, id est, cõuerte illos. *Quoniã multiplicati sunt.* Sed nõ solum foris infideles sed etiã intus in Ecclesia nõ desunt falsi fratres. Et tot hominũ perditionẽ nõ potest iustus considerare sine dolore. ideo pro eis rogat à quibus habetur odio: vnde sabdit. *Et odio iniquo oderunt me.* Sic enim docuit Christus orare. d. Benefacite iis qui oderũt vos, & orate pro persequentib. & calũniantibus vos. Nota hic ꝙ triplex est odium. s. odium perfectũ, odium gratũ, odiũ iniquum. Odiũ perfectum est, quo vitia, nõ natura habetur odio, de quo Psa. Perfecto odio oderã illos: vbi gl. i. Odi iniquitates illorũ nõ naturã. Hoc est enim perfecto odio odisse, vt nec propter vitia homines oderis, nec propter homines vitia diligas. Signum est ergo te perfecto odio aliquẽ odire, quando cupis vitia ipsius non esse, illũ fieri & virtuosum. Odium autẽ gratum. i. gratis habitum est, quo sine motiuo aliquis habetur odio. Oderũt me, & patrẽ meũ, sed vt impleatur sermo, qui in lege eorũ scriptus est, quia odio habuerũt me gratis: vbi Aug. super Ioan. ait. Gratis odit qui nullũ ex odio cõmodum quærit, vel incommodum fugit. Odiũ autem iniquum est odire se diligentem, & de isto odio dicitur. *Et odio iniquo oderunt me*, quasi dicat. Ego diligo eos, quia pro ipsis oro. d. *Respice inimicos meos* ipsi autem odio iniquo oderunt me, diligẽtem illos.

Respicere Dei. *Infideles.* *Odium.* *Matt. 5.* *Psal. 138.* *Ioan. 15.*

164 Custodi animam mea, & erue me: non erubescam, quoniã speraui in te.

Hic consequenter petit virtutũ suarum cõseruationem. Hic enim virtutibus multis erat ornatus, quia proximũ diligebat pro ipso orando, & Deũ in ipsum sperando. Timebat autem, ne multitudo tẽtationum & iniuriarũ eũ à talibus declinare faceret. Vt enim dicitur vulgariter, nihil tantũ cõmouet hominem, sicut despectus sibi factus studiosè. Magnus autem despectus est, persequi studiosè ab illis quos quis diligit. Et magnæ perfectionis est tales diligendo sustinere propter quod dicitur. Si inimicus meus maledixisset mihi sustinuissem vtique. Et si is, qui oderat me, scilicet, aperte maledixisset mihi, &c. Et ideo in hoc se periculo videns diuinum petit adiutorium. d. *Custodi animam meam.* s. ipsam seruando in virtutibus, quas habet, ne declinet ex ipsorũ odio. *Et erue me*, scilicet à tali periculo. *Non erubescam*, scilicet non sim dignus erubescentia, ꝙ scilicet foret, si virtutes perderem, quas habeo. Et merito hoc facere debes & rationem assignat. *Quoniam speraui in te.* q. d. Tu promisisti adiuuare sperantes in te. d. in me sperauit & ego liberabo eum.

Inimicus *Psal. 54.* *Psal. 90.*

Innocentes, & recti adhæserunt mihi quia sustinui te. 365

Hic consequenter petit conuersorum societatẽ. Credendum est. n. ꝙ virtute orationis istius multi Gẽtilium postea fuerunt ad fidem conuersi. Cũ. n. Christus dixerit omnia, quæcũque orantes petitis. credite quia accipietis, & fiet vobis. Et ista fuerit sancta & Deo placens, credendum est, quòd illorũ conuersionem pro quibus orabat, impetrauit. Et de istis in persona Ecclesiæ nũc loquitur. d. *Innocentes & recti.* Quia scilicet tales cõuersi ad Deum, & effecti innocentes, dimissis peccatis, & recti exercitati in virtutibus adhærent Ecclesię per fidẽ. Et est sensus. *Innocentes & recti.* i. isti pro quib. oro efficiẽtur, & sic, *adhæserunt*, id est, adhærebunt mihi per fidẽ, & talis adhærentia vitam spiritualẽ tribuit. Sicut arbor adhæret terræ, à qua trahit humorem, à quo viuit, & si ab eius adhærentia remouetur, statim eius viror deficit. Sic quilibet homo. Deo & Ecclesię p fidem ahdærere debet, quæ vitã spiritualẽ tribuit à qua si recedat statim spiritualiter morificatur vnde dicitur: Vos qui adhæretis domino Deo vestro, viuitis vniuersi. Dicat ergo Ecclesia *Innocentes & recti adhæserunt mihi*, scilicet ad fidẽ sunt cõuersi, & rationem subdit *Quia sustinui te.* Sustinere enim idẽ est quod expectare, sustinet autem Ecclesia Deum. i. expectat vsque in diẽ iudicij: vt interim omnes præordinati cõuertantur ad Deũ. Sic enim ecclesia Deo dicit. Propter legem tuam sustinui te domine.

Oratio Christi Mar. 11. *Cõuersio.* *Adhæsio.* *Deut. 4.*

Libera, Deus, Israel ex omnibus tribulationibus suis. *Psal. 129.* 366

Hic enim Israel est casus accusatiui. Vbi nota, quod Israel interpretatur vidẽs Deum. Hic nomine Israel intelligũtur omnes qui sunt præordinati ad Deum videndũ ęternaliter. Et istorũ omniũ beatificationẽ postulat, quia solum in patria ab omni tribulatione & miseria liberamur. Quod benè figuratur Iob 5. vbi dicitur. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima nõ tãget te malum. Per sex enim tribulationes intellige omnes miserias, & aduersitates pręsentis vitæ, quibus scilicet liberamur, id est liberari meremur, vt in futurum ab omni malo existamus liberi, vnde dicta verba exponit Gre. d. Quid. n. senario numero, quem septimus sequitur, nisi præsentis vitæ operatio, discursusq; signatur?

11. q. 2. gloria episcopi. *Tribulatio.* *Vita præsens.* *Beatitudo.* *Liberare.* *Greg. lib. 5. c. 18.*

Universidad de Deusto Biblioteca

tür? Sexto quippe die omnia perficiēs hominē cō- A
didit & septimò die dominus requieuit, qui scilicet
septimus vesperam nō habet, quia subsequentē re-
quiem nullus iam terminus claudit: perfectis ergo
omnibus requies sequitur, quia post bona præsen-
tis vitæ opera retributio ęternæ quietis inuenitur.
In sex itaque tribulationibus nos dominus liberat,
ne nos in septima malum tangat, quia per paternę
pietatis eruditionem, præsentis vitæ labore nos at-
terit, sed in aduentu iudicij ab omni nos liberat ma-
lo. Hanc ergo liberationem postulat Psal. d. *Libera
Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis*. i. per tri-
bulationes quas hic fideles patiūtur, tu scis, eos per
[Psal. 23.] patientiam dirige, vt ęternaliter liberari mereātur.
Sic enim Deo dicitur. Tu virga eum percutis, & B
animam eius de inferno liberas.

PSALM. XXV.

367 [De pæ. di. 2. vt cognouerūt.] IVdica me, domine quoniam
ego in innocētia mea ingres-
sus sum, & in domino sperans
non infirmabor.

Titulus est Psal. *Dauid Psal.* iste fundatur supra
historiam quæ habetur 2. Reg. 2. quòd post mortē
Saulis Dauid qui erat fugitiuus, & iā inunctus prę-
cepto Dei per Samuelē in regē cōsuluit dominū,
an deberet ascēdere ad vnā de ciuitatib. Iuda, & ei
respondit Deus ꝙ sic, & ꝙ ascenderet in Hebrō ad C
possessionē sui regni habendā. ascēdit ergo Dauid
cū vxorib. suis, & aliis consociis suis omnib. Et tūc
venerunt ad eum viri de tribu Iuda, & ibi vnxerūt
Dauid in regē, vt regnaret suprà domū Iuda. Sic er-
go sola trib. Iuda. sequebatur Dauid. Reliquæ au-
tem tribus sequebātur Isboseth filiū Saulis. Et tūc
Dauid fecit istū psal. orās, vt status suus prosperare-
tur in regno sibi à Deo dato, vt scilicet regnaret nō
solum supra tribū Iuda, sed etiā super omnes duo-
decim trib. vt sibi à Deo fuerat promissum: & ꝙ vi-
ri iniqui sibi nocere nō possent. Et ad hoc primo
applicabo literā Psal. Secundò exponā Psalm. quo
ad intellectū Psal. Quantū ad primū Psal. iste diui-
ditur in partes duas, quia in prima parte Dauid pe-
tit prosperitatē in statu regni. secūdò in cultu Dei: D
ibi, *Lauabo inter innocētes*. Quātum ergo ad primum
primò petit Dauid à Deo prosperari in regno, &
quātum ad hoc orās dicit, *Iudica me*. i. iudica causā
regni pro me, &c. vt Nic. de Ly. Quātū verò ad in-
tellectum literæ sciendū ꝙ hic Psal. loquitur in per-
sona viri pfecti, qui vt vitet vitia, societatē malorū
vitare conatur, sciēs quod scribitur Psal. 17. Cum
electo electus eris, & cum puerso peuerteris, & sic
orat vt à malis separetur. Et quātum ad istū intelle-
ctūm Psal. istę diuiditur in duas partes: quia primò
petit hic à malis segregari, ne cū illis vitiis inquine-
tur: secundò in iudicio ne cū illis æternis pœnis de-
putetur, ibi. *Ne perdas cum impiis Deus*. Prima diuidi-
tur in duas: quia primò petit à malis segregari, se- E
cundò petit suam innocētiā declarari. ibi. *Proba me
[Iudicium duplex] domine*. Quātū ergo ad primum dicit, *Iudica me, domi-
ne*. Vbi nota ꝙ iudicium est duplex. s. discretionis,
quo. s. boni discernuntur à malis merito, & si non
semper loco, & iudicium discutionis, quando sci-
licet pro meritis dātur prēmia, & supplicia pro cul-
pis. Hic ergo loquitur de iudicio discretionis, vt sit
sensus. *Iudica me, domine, &c.* Id est, discerne, vel se-
cerne me à malis, qui simul mecum modo sunt in

A Ecclesia, ne simul cum eis eā in ignē ęternum. Sic
ergo petit à malis separari. nō quidem tā loco quā
vita & merito: Sicut .n. in inferno mali loco sunt
sine bonis, & in paradiso boni sine malis, sic in loco
medio qui est pręsens vita eodem loco mixti sunt
boni cum malis, vbi malitia prauorum bonis profi- [Bonus Malus.]
cit ad meritū, & bonorū virtus malis cedit ad culpā. [Nota bene mixturam bonorum & malorum in præsenti vita.]
quod notans Gre. ait, Nullus perfectus est, qui in-
ter proximorum mala patiens non est. Qui enim
æquanimiter aliena mala non tollerat ipse sibi per
impatientiā testis est, quia à boni plenitudine lōgè
distat. Abel quippe esse renuit, quem Cain malitia
nō exercet, sic in tritura areæ grana sub paleis pre- [Greg. 20. mor. c. 30.]
B muntur sic flores inter spinas prodeūt, & rosa, quę
redolet, crescit cum spina, quæ pungit. Duos nāque
filios habuit primus homo, sed vnus electus, alter
reprobus fuit. Tres quoq; filios arca Noe cōtinuit
sed duob. in humilitate persistentib. vnus ad irrisio-
nem patris ruit. Duos Abraham filios habuit, sed
vnus innocens, alius vero persecutor fratris fuit.
Duos quoque Isaac filios habuit vnus in humilita-
te seruatus, alius verò etiam priusquam nasceretur
reprobatus est. Duodecim filios Iacob genuit. Sed
vnus ex his per innocentiam venditus, cæteri verò
per malitiam vēditores fratris fuerunt, Duodecim
quoque apostoli in sancta ecclesia sunt electi, sed
ne improbati remanerent, vnus eis admixtus est,
qui eos persequens probaret. Sic namq; iusto pec-
cator cum malitia iungitur. Sicut in fornace auro
C palea cum igne sociatur, vt quo ardet palea pur-
getur aurū, Hic ergo veraciaer boni sunt, qui in bo-
nitate persistere etiā inter malos possunt. Sic ergo
hic consimiliter quærit Psal. vt si in pręsenti cum
malis loco sit sociatus, tamen ab eis iudicetur. i.
merito secernatur. d. *Iudica me, domine*. i. secerne,
& diuide me à malis, ne scilicet ipsis similis efficiar.
Consimiliter orabat etiā Psal. d. Iudica me, Deus, & [Psal. 42.]
discerne causam meam, ab homine iniquo, &c. Et
rationem subdit. d. *Quoniam ego in innocentia mea in-
gressus sum*. Hoc ideo dicit quasi sicut perseuerātia
in peccato maioris peecati ast causa sic pseuerāta, [Innocētia]
in merito conformationem in bono promeretur.
& hāc causam iste allegat. *Quoniā in innocentia mea
ingressus sum*. hoc est innocentiā per te mihi datā cu-
D stodiui. & aduerte quòd dicit, *Innocentia mea*: quia
duplex est innocentia: scilicet angelorū, quæ nullā
culpam admittit, & hominum, quę sine culpa saltē
veniali esse nō potest de lege cōmuni. Sed fortè di-
ces, Nōne hoc est verbū præsumptionis seipsum.
orādo de innocētia cōmendare, sicut faciebat ille [Laudare seipsum.]
Phariseus, d. Deus gratias ago tibi, &c. Respōdeo, ꝙ
hoc dicere non est elatio, sed nescit ingratus boni si- [Luc. 18.]
bi collati cōfessio. Sic .n. dicebat apostolus. Bonū
certamen certaui: cursum cōsummaui, fidē seruaui,
&c. Vnde quod hoc nō dicat ex superbia sed magis
Deo gratias agens subdit, *Et in domino sperans non in-* [2. Ti. 4.]
firmabor, id est, nō timebo inter peccatores ad malū
declinare. Vnde & alia litera habet, *Et in domino spe-
rans, non mouebor*. quasi dicat, Et si inter peccatores
E sim locaciter: tamen eū eis mente nō mouebor. Sic
enim Loth inter peccatores manēs iustus permāsit,
Sic Tobias in captiuitate positus viā veritatis non [Gen. 19.]
deseruit. Ex hoc enim Paulus Philippenses cōmen- [Tob. 1.]
dat, d. In medio nationis prauæ, & peruersæ, inter [Philip. 2.]
quos lucetis sicut luminaria in mundo. Sic & Ioan-
nes Episcopum Pergami commendat. d. Scio vbi [Apoca. 2.]
habitas: vbi sedes est Sathanę, & tenes nomen meū,
& non negasti fidem meam.

Proba

368 Proba me domine, & tenta me: vre- A
[22. q. 2. prophetauit.] renes meos, & cor meum.
[Virtus.] Hic consequēter petit suā innocentiā declarari,
& duo facit. Quia primò suā innocentiā explicari
[Laudare seipsum.] postulat: secundò ipsā declarat, ibi, *Quoniam miseri-
[Matt. 6.] cordia tua, &c.* Quærunt aliqui vtrū virtuosus suas
[Quæstio.] virtutes aliis velle debeat manifestari. Et videtur,
ꝙ nō, Christo, d. Attēdite ne iustitiā vestrā faciatis
corā hominib', vt videamini ab eis, &c. Ad opposi-
tum, ait Christus. Luceat lux vestra coram homini-
bus, vt videāt opera vestra bona, & glorificēt patrē
vestrum, &c. Ad hoc respōdet gl. Mat. 5. Prohibet
De' opera bona facere corā hominib' ad hunc fi-
nē, vt videamur ab eis, & laudemur: pcipit autē vt
videant proximi opera nostra bona, & Deus glori- B
ficetur. Sic ergo ad propositum iste petit à Deo vt
sua innocētia manifestetur, vt ex hoc alij capiētes
exēplum ad bonum attrahātur. Hoc autē postulat.
d. Deo. *Proba me, domine, & tenta me*. Omnis enim
probatio Dei, vel tentatio ad hoc ordinatur, vt ali-
[Probat Deus.] quid incognitū manifestetur. Sic enim Deus tenta-
uit, & probauit Abrahā, vt immolaret filium suum,
vt prōptitudo obediētiæ Abrahæ, quæ mūdo inco-
gnita erat, mūdo manifestarec, propter quod post
Deus dixit. Nunc cognoui, ꝙ timeas Deum, id est,
alios cognoscere feci. Consimiliter ergo iste petit
probari à Deo, & tentari, vt per hoc sua virtus ad
Dei laudē aliis manifestetur. Et attende, ꝙ hic no-
tat Magister in gl. ꝙ Deus tētat, homo tētat, & dia-
bolus tentat, sed aliter & aliter. Tentat enim Deus C
vt erudiat, & vt probet, id est, vt probatum sibi, &
aliis hominib, ostēdat. Tētat homo, vt discat quod
[Hinc nascitur quæstio, vtrū licitè quis petat tentari.] nescit. Tentat diabol', vt seducat. Sed qualiter iste
tentari, & probari à Deo postulet, subdit, *Vre renes
meos, & cor meum*. Per renes enim secundū glo. in
quib' delectationes venereæ vigent, quæ sunt po-
tiores omnes delectationes vanas, vel carnales in-
tellige. Per cor verò, ex quo omnis mala cogitatio
[Matth. 5.] egreditur, intellige omnes cogitationes illicitas. di-
cente Christo. De corde exeūt cogitationes malę-
furta, homicidia, adulteria, &c. Cōtra ergo ista pe-
tit à Deo medicinā tribulationis, & aduersitatis si-
bi dari, ne quispatiēdo murmuret. d. *Vre renes meos,
& cor meū*. i. adhibe purgatorium medicinale tribu-
lationis delectationib. meis, ne quid mali delectet D
me. Et cogitationibus meis, ne quid mali cogitem.

369 Quoniā misericordia tua ante ocu-
[de pæ. dis 1. quia diuinitas.] los meos est, & cōplacui in veritate tua
Hic consequēter suā declarat innocētiā, & hoc
quo ad duo. Primò quo ad declinationē mali. Se-
cūdò quo ad prosecutionē boni: ibi. *Lauabo inter in-
nocentes*, Prima in duas, quia primò ostendit mo-
dum quo peccata declinauit. Secūdò ostēdit in spe-
[Peccatū Iustitia Dei.] ciali, quæ mala declinauit: ibi, *Non sedi, &c.* Quan-
tum ad primū notandum, ꝙ maximū remedium ad
[Misericordia Dei.] vitāda peccata futura, est cōsideratio diuinæ iusti-
tiæ, & ad deponēda cōmissa cōsideratio misericor-
[Greg. 33. mor. c. 15.] diæ, quod declarans Gre. dicit. Pius quippe ac iu- E
stus est cōditor noster, sed nemo dicat, quia pi' est
venialiter pecco. Et nemo qui dum peccauerit di-
cat, quia iustus est, de peccati venia despero. Rela-
xat enim Deus facin', quod defletur, sed perpetra-
re quisque timeat, quod dignè deflere possit igno-
rat. Ante culpā ergo iustitiam metuat, post culpam
tamen de pietate præsumat. Neque ita iustitiam ti-
meat, vt nulla spei cōsolatione cōualescat. Neq; ita

cōfidat de misericordia, vt adhibere vulnerib. suis
dignæ pœnitentiæ negligat medicinā, sed quē prę-
sumit sibi piè parcere, semper cogitet & districtè
iudicare, &c. Istum autem modum ad declinādum
à peccatis Psal. se dicit tenuisse. cū dicit. *Quoniam
misericordia tua ante oculos meos est*. s. quasi dicat. Et
si quandoq; peccauero, semper corde attēdo mise-
ricordiam tuā ne desperem veniam. *Et complacui in
veritate tua*. s. in iustitia tua, quasi dicat. Complacet
mihi cōsiderare iustitiam tuam, qua peccata punis,
ne in peccatum cadam. Et sic in eodem misericor-
dia, & veritas sibi obuiauerunt, vt dicitur Psal. 84.

Non sedi cum concilio vanitatis: & 370
cum iniqua gerentibus non introibo. [24. q. 3. cū quibus.]
Hic consequenter ostendit peccata, quæ princi- [Auaritia]
palius studuit declinare. Vbi notandum, ꝙ cupidi- [Cupiditas.]
tas radix, & fundamentū est omnis peccati. dicen- [Iudas.]
te Apostolo. Qui volunt diuites fieri, incidunt in [1. Tim. 6.]
tentationē, & in laqueum diaboli, & desideria mul-
ta inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in in-
teritum, & perditionē: radix enim omniū malorū
est cupiditas. Vnde Chryso. in sermone de pditio- [Chrysost.]
ne Iudæ ait. O dementia, imo cupiditas proditoris
cuncta enim mala cupiditas procurauit. Cupiditas
nanq; animas captas retinet, & omnib. modis alli-
gans cōstringit, rerum obliuionē imponit, & alie-
nationē mentis ostendit. Hac Iudas captus cupidi-
tatis insania cōuersationis, mensę, discipulatus, ad-
monitionis, & persuasionis oblitus est cupiditate
ductus, vt traderet Christum. Et nota, ꝙ cupiditas
nō solum vt hic accipitur est inordinat' amor diui-
tiarum, sed etiā omnis inordinatus amor alicuius
vanitatis. Et sic cupiditas est honorem plus debito
quærere, delectationē carnis, refectionē corporis,
&c. Istud est ergo illud vitium, quod hic Psal. spe-
cialiter vitare studuit, tanquā omnium aliorū fun-
damentum. Aliud est vitium, quod est directi' con-
tra Deum. s. peccatum infidelitatis, & idololatriæ.
Et ideo duo facit. Quia à se excludit cupiditatē. Se-
cundò idololatriā, & infidelitatem: ibi. *Odiui eccle-* [Vanitas.]
siam, &c. Quantum ad primum sciendum ꝙ vanita- [Temporalia.]
tis nomine omnia tēporalia intelligūtur, quia sunt
vana, & instabilia, & nos intento sine priuāt, Eccl.
1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. *Conciliū ergo
vanitatis*, dicitur cōsultatio, operatio, vel deceptio
cupidorum, quibus ista temporalia ambiunt, & in-
quirunt. Aurum, & argentum super vtrunq; consi-
lium beneplacitum, facultates, & virt' exaltāt cor. [Eccle. 40.]
Sedere vt ait gl. est consentire cum iis, qui ibi se-
dent. Quod si præsens es, & hoc nō feceris: ibi non
sedisti. Si verò absens es, & cōsensisti, sedisti ibi cor-
de, quāuis nō corpore. Dicit ergo. *Non sedi cum con-
cilio vanitatis*. i. corde nō cōsensi, vel cor meum nō
apposui illis, qui pronidēt beati fieri in trāsitoriis:
ac si diceret, tractatum cupidorū vitaui, facta ipso-
rū nō amaui, quia illa omnis iniquitatis sunt causa.
Et hoc est, quod subdit. *Et cum iniqua gerentib. non
introibo*. Et nota, ꝙ secūdū grāmaticos aliud est ge-
rere, aliud portare. Nā gerim', quæ in nobis sunt,
sed portamus exteriora. Iniqua ergo ille gerit, qui
intus in conscientia tenet iniquitatē. Est ergo sen-
sus. *Et cum iniqua gerenitbus non introibo*, id est, con
scientiam operis eorum non habeo acceptam.

Odiui ecclesiam malignantium: & 371
cum impiis non sedebo.
Hic consequenter à se excludit peccatum idolo

 latriæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

latriæ. Vbi nota, q̃ ecclesia idem est quod conuocatio, siue cõgregatio. Et quia conuocãtur, & congregãtur tam mali quã boni, ideo est ecclesia duplex. s. bonorũ, & fidelium, & malorum, & hæreticorũ, vel infideliũ. Item notat hic gl. differentiam inter vanos, malignantes, & impios. Nam vani dicuntur illi, qui de caducis rebus & trãsitoriis laborant: de quibus in præcedenti versiculo dictum est. Impij autem dicuntur infideles, & hæretici: quia pietas idem est, quod cultus Dei. Impij autem sine pietate, id est, sine Dei cultu dicuntur. Malignãtes autem sunt, qui proximis mala agunt. De cõgregatione ergo, & conuocatione istorum malignorum & impiorum, scilicet infideliũ, & hæreticorum. d.

Sedere. Grego. *Odiui ecclesiam malignantium.* quia non sufficit declinare malum, nisi odio habeatur. *Et cũ impiis non* B *sedebo.* i. cum impiis, & infidelibus nõ habebo consensum. Vel quia secundum Gre. Sedere idem est, quod requiescere: ideo cum impiis sedet, qui cum illis pacem, & requiẽ habet. Et sic nõ sedere est cũ illis pacẽ nõ habere, sed illos persequi, vt veritas si dei omnib. eluceſcat. Sic enim nõ cõsensisse infidelibus, & idololatris pro non sedisse Hiere. dicebat,

Hiere.15. Non sedi in cõcilio ludẽtiũ, id est, idololatrãtium.

372 **Lauabo inter innocentes manus meas: & circundabo altare tuum, domine.**

Bonum. Hic postquam egit de declinatione mali, consequenter agit de prosecutione boni. Vbi nota, q̃ bonum est triplex, scilicet pœnitentiæ, quod stat in C corde: doctrinæ, quod stat in ore: & efficaciæ, siue gratiæ, quod stat in opere. Primò ergo agit de primo: secundò, de secundo: ibi. *Vt audiam.* tertiò de tertio, ibi. *Domine, dilexi decorem.* Quantum ad primum notãdum q̃ peccata, quæ per manus significãtur, quibus operamur, lauãtur per pœnitentiam, quæ principalius stat in corde, quia contritio cor-

Psal.50. dis totius pœnitentiæ est fundamentũ. Cor cõtritum & humiliatũ, Deus, nõ despicies. Sic enim per

Psal.6. pœnitentiã se lauare dicebat Psal. Lauabo per singulas noctes lectum meũ lachrymis, &c. Sic nunc

Lauare peccatum conformiter. d. *Lauabo manus meas.*, id est, per pœnitentiã purgabo peccata cõmissa, & sic ero inter innocentes. Et quia non sufficit peccata lauare, ni

Altare cor. si bonis operibus insistamus, ideo subdit. *Et circun-* D *dabo altare tuum, domine.* Quid enim hic per altare, nisi mens nostra, & cor intelligitur humanũ, quod

Psal.83. virtutib. multis circundari, & ordinari debet, quod subiectum est virtutũ. De quo dicitur. Altaria tua domine virtutũ. Istud altare nostri cordis sæpè visitare dedemus, discutere, & circundare virtutib. ne aliquid immũditiæ lateat in ipso. Et si quid ibidem immundũ inuenerimus, purgare per pœnitentiam, exemplo Psal. nunc dicentis. *Lauabo inter innocẽtes manus meas, &c. Altare tuum, domine.* Vnde hoc exponens gl. dicit hic, q. d. *Circundabo altare tuum, domine.* i. mentẽ meã ipsam sæpè discutiendo, & examinando: & si aliquod ibidẽ immundum inuenero lauabo conterendo, confitendo, & pœnitendo, & E

Altare multiplex sic inter innocentes computabor. Et nota, q̃ istud cordis altare multis virtutibus ornari, & circunda ri debet secundum multiplicem materiam, & quia in scriptura altaria facta leguntur, vt si cor nostrũ sit altare terreum per humilitatis reuerentiam. Altare ligneum per puritatis castimoniam. Altare æneum per pietatis misericordiam. Altare lapideum per firmitatis constantiam. Altare aureum per charitatis amicitiam. Altare virtutum per virtutis abundantiam. Primò ergo cor nostrũ debet esse altare terreum per humilitatem, dicẽte domino. Al-

Exod.19. tare de terra facietis mihi, &c. Terra enim quæ inter omnia elementa gradum tenet infimũ, & omnibus se cõculcandã præbet pedibus, virtutẽ significat humilitatis, qua quis aliis se inferiorem cõsiderans, & viliorem præbet conculcãdum. Et sic ille altare de terra facit domino, qui se inter cæteros humilẽ & abiectum reputat. Vnde Bruno exponens prædicta verba. Altare de terra facietis mihi, ait: altare de terra est humilis homo, qui est de terra creatus, & ideo dicit dominus. Altare de terra facietis mihi, id est, vosipsos de terra cõsiderate formatos, & in vobis terræ humilitatẽ seruate. Secun-

Exod.9. dò debet esse altare ligneũ p castitatẽ: vnde Moysi præcipitur. Facies altare ad adolendũ thymiama de lignis Sethim, quæ ligna sunt incorruptibilia, nec ab igne possunt cõburi, & sic castitatem significant carnis, & cordis, quæ nullo libidinis igne crematur, vt ait Beda exponẽs verba prædicta. Tertiò *Beda.* sit altare æneum per pietatẽ. Æs enim licet in se sit metallum durissimũ, vigore tamen ignis funditur totaliter, & liquesit. Sic & cor nostrũ solidum per constantiã in bono debet esse, & liquefieri per ignem charitatis, & cõpassionis ad proximũ. Et de

2. Paral. 4. isto altari æneo dicitur. Fecit Salomõ altare æneũ viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decẽ cubitorũ altitudinis. Istud altare est cor nostrum, quod æneum debet esse per stabilitatẽ, fusibile per pietatẽ, cuius longitudo est vitæ duratio, cuius latitudo Dei, & proximi dilectio, cuius altitudo supernorum contẽplatio. Habeat ergo lõgitudo viginti cubitos, vt toto vitæ suæ tẽpore decẽ præcepta decalogi seruet duplicatẽ, id est, opere, & voluntate. Similiter eius latitudo

Ioan.14. quæ in obseruatione mãdatorum cõtinetur, Christo dicẽte. Si diligitis me, mãdata mea seruate. Sed eius altitudo sit decẽ cubitorum, vt totꝰ homo interior, & exterior eleuetur in Deum secundũ quin que sensus interiores, & secundum alios quinq; exteriores. Quartò sit altare lapideum per perseuerã

Cor. tiæ stabilitatẽ: de quo Ios. 7. Ædificauit Iosue altare domino de lapidibus impolitis. Vbi notandum q̃ nihil ita cor nostrum facit instabile sicut appe- D titus laudis & gloriæ vanæ: & sic per oppositũ abiectio gloriæ vanæ, & hypocrisis altare cordis nostri stabile esse facit. Quid autem per lapides sectos, & politos nisi exterioris gloriæ, & laudis designatur appetitus? Et sic per oppositũ per lapides insectos, & impolitos abiectio omnis hypochrisis, & vanæ gloriẽ denotatur. Vnde Stephanus exponẽs verba prædicta. Altare est mens hominis, quod de lapidibus impolitis cõstruẽdum est. Lapides enim nõ poliuntur nisi pro exteriori apparentia: hinc est, q̃ lapides, qui in fundamẽtis ponuntur, non poliuntur sed solũ illi, qui videri possunt. Ille ergo cor suum altare construit de sectis lapidibus, & politis, qui ideo opera bona facit, vt videatur, & vt fauorẽ acquirat humanum. Nos ergo de lapidibus nõ sectis nec politis cor nostrum domino faciamus altare, vt nostra opera bona sint lapidea per virtutẽ cõstãtiæ, sint impolita per omnis hypocrisis, & vanæ gloriæ abiectionem. Quintò sit altare aurcum per charitatem, & dilectionẽ. Fecit Salomon altare au-

2. Paral. 4. reum. Quid enim per aurum nisi virtus designatur charitatis? Vnde Num. 4. dicitur. Altare aureum in vouluent hyacinthino vestimento. Per hyacinthum enim

enim calorẽ cœlestẽ ipsa spiritualis & cœlestis affectio significatur. Altare ergo aureũ hyacinthino vestimento tegitur, cũ tota dilectio nostri cordis & amor refertur ad Deum. Sextò sit altare virtutũ, vt scilicet in altari nostri cordis odorem sanctarũ virtutum domino offeramus, quia solum talia altaria

Psal.83. Deo esse dicũtur. Altaria tua domine virtutũ. Istud ergo altare cordis nostri est illud altare ad literam, quod multis virtutibus circũdare debemus: de quo nunc ait Psal. *Et circundabo altare tuum domine.*

373 **Et audiam vocẽ laudis tuæ: & enarrem vniuersa mirabilia tua.**

Hic consequenter ponit secundã virtutẽ, quam debet habere quilibet perfectus, scilicet doctrinæ, quia bonum & veritatẽ quã nouit alios debet docere. Sic enim præcepit dominus suis Apostolis, d. B

Matt.vl. timo. Docete omnes gentes seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Quod ideo requiritur, quia sicut quilibet proximum tenetur diligere, sic & bona quę nouit ipsum docere. De illis bonis dico, quę spectãt ad fidem & animarum salutem. Sed qualiter hoc fit faciendũ hic ostenditur. Quia primò quilibet debet

Docere. Addiscere. Predicare. audire & addiscere antequã alios præsumat docere. Et hoc est quod dicitur in Cano. di. 36. qui eccle siasticis. Saluator noster prius in medio doctorum sedit audiens illos & interrogãs, & postea, & predicare cœpit, quia prius quisque debet discere, & postea prædicationis officiũ vsurpare. Hinc etiã dominus prius Apostolos docuit, postea ipsos ad prædicandum misit. Et istũ ordinẽ hic ostẽdit Psal. Qui prius vult audire laudes & mirabilia Dei, postea illa enarrare & docere, dicens: *Vt audiam vocẽ laudis tuæ*, quo C ad primum. *Et enarrẽ vniuersa mirabilia tua*, quo ad secundum. Et vide quã bene antequã iste audiat vt addiscat, vel aliis prædicet, præmittit cordis mũditiam. d. Lauabo inter innocẽtes, &c. Postea audire verbũ Dei & illud prædicare consequenter adiungit dicẽs, *Vt audiam, &c.* Hoc ideo, quia in maleuolã

Sapien.1. animam non introibit sapiẽtia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Dicat ergo Psal. primo *Audiam vocem laudis tuæ*, id est, discã quomodo te laudem: nõ me. Ille autẽ intelligit qualiter laudandus est Deus, qui bonum suũ non sibi, sed Deo tribuit.

374 **Domine dilexi decorẽ domus tuæ, & locum habitationis glorię tuæ.**

24.q.1. omnibus. Hic cõsequenter ponit tertiam virtutem necessariã, scilicet efficaciã gratiæ, quæ stat in affectione sanctitatis & sanctorũ. Vbi nota q̃ hic per domum

Domus Dei Mat.21. Ecclesia. Decor. Dei intelligit ecclesiã, quam Christus suam vocat, d. Domus mea domus orationis vocabitur, &c. Decor autẽ huius domus est sanctitas & virtus. Vnde sicut domus exterior quãto melius est ornata, magis decora videtur, sic & ecclesia Dei quanto maiori ful

Psal.92. get sanctitate, tanto magis existit decora. Hic est ille decor domus Dei, id est, ecclesię, quo ipsa ornatur, de quo dicitur: Domũ tuã decet sanctitudo in longitudinẽ dierũ. Dicit ergo Psal. *Domine dilexi de-* E *corem domus tuæ*, id est, dilexi me facere tibi domum decoram per sanctitatem. *Et locum habitationis gloriæ tuæ*, quod ad idem tendit, id est, dilexi me facere tibi

Psal.16. locum, in quo in futuro habitet gloria tua, quia tũc satiabor, cum apparuerit gloria tua.

375 **Ne perdas cum impiis Deus animã meã: & cũ viris sanguinũ vitã meam.**

Hæc est secunda pars, in qua Psal. orat in futuro à malis separari, ne cum illis demergatur in peius. Et A diuiditur in tres partes. Quia primò petit dictã separationem. Secundò ostendit malorum iustam dãnationem: ibi. *In quorum manibus.* Tertiò ostendit iustam suam liberationẽ: ibi. *Ego autem in innocentia.* Quãtum ad primum petit à malis in futurum se parari, ne simul dãnetur cum illis. d. *Ne perdas cum impiis Deus animam meam.* quasi dicat: Etsi corpore pateris in præsenti simul esse bonos & malos, hoc rogo ne patiaris in futuro, id est, non patieris. Et ad *Damnãtionem.* uerte quia quamuis non solum impij & viri sanguinum in iudicio damnabuntur, sed etiam superbi, *Damnatus.* auari, luxuriosi, &c. tamen solum nominat impios *Impius.* & viros sanguinum. Quia iste spiritu prophetico *Homicidium.* eleuatus iam præuidebat quòd in iudicio contra damnandos sola impietas erga proximum & crudelitas allegabitur à Christo, cum dicitur damnandis. Esuriui, & non dedistis mihi mãducare, &c. Pie- *Matth.25* tas enim nõ solum in scriptura accipitur pro cultu diuino, sed etiã pro misericordia impendenda proximo. Et sic impius pro crudeli erga proximum accipitur. Dum superbit impius incẽditur pauper. Et *Psal.9.* tales crudeles non miserentes proximo etiam dicuntur viri sanguinum. Quia vt vulgariter dicitur: Occidit hominem, qui ipsum non pauit dum potuit. Et habetur di. 86. in singulis. propter quod hic ait glo. quòd impij & viri sanguinum hic illi accipiuntur, qui contra charitatis mandata agunt, proximo nõ miserentes. Item nota quòd hic animã & vitã pro eodẽ accipit, quia ipse homo anima viuit.

In quorum manibus iniquitates 376
C **sunt: dextera eorum repleta est muneribus.**

Hic ostendit iniquorum iustam damnationem. Vbi nota, quòd quamuis propriè loquendo iniqui- *Iniquitas* tas à peccato differat, quia peccatum est genus ad *Peccatum* omne vitium: iniquitas autem nõ, nisi de graui pec- *Greg.lib.* cato dicitur, vt dicit Grego. Ipso loquendi vsu plus *11.* est iniquitas quã peccatũ. Vnde omnis homo libe- *Psal.22.* rè se peccatorem fatetur. Iniquum verò nõnunquã dici erubescit. Tamen sæpè pro eodem accipitur peccatũ & iniquitas, Sic enim dicitur. Omnis qui *1.Io.3.* facit peccatum & iniquitatem facit: quia etiã peccatũ est iniquitas. Hic ergo accipitur iniquitas pro D maioribus peccatis quando dicit. In quorũ manibus iniquitates sunt, id est, quorum opera sunt iniqua. Vnde & radicẽ, quasi omnis iniquitatis ostendit cum subdit. d. *Dextera eorum repleta est muneribus.* *Dextera* Vbi notandum, quòd nomine dexteræ hic accipitur interior intentio: sic & per sinistram sensualitas exterior. Dextera ergo eorum dicitur repleta muneribus, quia tales totam suam rationem ad munera applicant accipienda & non ad spiritualia. Et dicit muneribus in plurali, quia multiplex est munus, scilicet à manu, ab ore, & ab obsequio: vt dicit textus, 1. q. 1. sunt nonnulli. Vnde dicit hic glo. Dextera eorum repleta est muneribus, quia si quid *Munus.* boni agunt, pro muneribus faciunt pecuniæ, vel E laudis humanæ, vel timoris, quo timent offendere diuitem. Quia rationem, quæ eis data est ad obtinendam salutem ęternam, conuertunt ad accipienda huius sæculi dona: propter quod dicitur *Dent. 16.* Non accipies munera quæ excæcant oculos iudicũ, *Iustitia.* Sed forte dices. Nunquid iustitiam pro muneribus *Aduocatus.* defendens peccat? Ad hoc audi Grego. d. Nam plerunque nonnulli terrena munera appetunt & iu- *Munus.* stitiam defendunt, seque innocentes æstimant, & *Greg.li 9. mor.c.19.*

Universidad de Deusto Biblioteca

esse defensores rectitudinis exultant: quibus si spes muneris subtrahitur, à defensione protinus iustitiæ cessatur, & tamen defensores iustitiæ se cogitant, seque asserunt rectos, qui nequaquam rectitudinẽ,

Deut. 16.

sed munera quærunt. Cõtra quos benè per Moysen dicitur: Iustè quod iustũ est exequere. Iniustè quippe quod iustum est exequitur, qui ad defensionem iustitiæ non virtutis amore, sed amore præmij excitatur. Iniustè quod iustũ est exequitur, qui ad defensionem ipsam, quam prætendit iustitiam venundare minimè veretur. Iustè ergo iustum exequi est in assertionem iustitiæ ipsam iustitiam quærere, &c.

Esaiæ. 1.

Sed quid dicatur hodie de iudicibus & principibus audi Esaiam dicentem: Principes tui infideles socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, &c.

377. Ego autẽ in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei.

11. q. 3. qua recte.

Hic consequenter ostendit suam iustam liberationem. Iste enim loquitur, vt dictum est in persona ecclesiæ, quæ maculam non habet neq; rugam. Ideo suam, id est, ecclesiæ innocentiam & puritatẽ, qua scilicet meritò à malis debet separari prætendẽs, d. *Ego autem in innocentia mea ingressus sum.* quasi dicat. Illi muneribus ditati sunt, ego autem econtra in innocentia mea ingressus sum, id est, diuitiis innocentiæ & spiritualibus thesauris sum ditatus. Ideo, *redime me, & miserere mei.* Pręuidit iste pretium Christi sanguinis, quo mundus erat redimendus. Ideo rogat, dicẽs: *Redime me,* id est, valeat mihi ad perfectionem liberationis pretium tanti sanguinis. *Et miserere mei*, quia magna misericordia fuit sparsus Christi sanguis in redemptionem nostram. Sed fortè dices. Si iste est innocens, & sine peccato, quomodo quęrit redimi per Christi sanguinem, qui solum effusus est in remissionem peccatorum? Respondeo, quòd omnes natura nascimur filij iræ, sed per fidem Christi, & virtutem eius passionis mundamur à peccatis, & redimimur à pœnis, quia ipse peccata nostra in corpore suo portauit super lignũ crucis. Vnde à principio mundi vsque ad finem sine fide Christi nullus à peccato liberatur. Vnde ait August. & recitatur à Magistro lib. 3. dist. 25. Omnes iusti, siue ante incarnationem Christi, siue post, nec vixerunt, scilicet spiritualiter, neque viuent, nisi ex fide incarnationis Iesu Christi, profectò quia scriptum est, Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Ex illo ergo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est. Sic iste suam innocentiam à Christo recognoscens, d. *Redime me, &c.* Loquens per verbum præsentis temporis, & non præteriti, vel futuri, quia semper iusti à peccatis per Christum purgantur, & redimuntur à pœnis. Sic etiam per verbum præsentis temporis de Christo dixit Ioannes baptista: Ecce qui tollit peccata mundi. Quod exponens Theophilus, d. Non dixit Ioannes, qui tulit de præterito, neque qui tollet de futuro, sed de præsenti, qui tollit, quasi hoc semper faciente Iesu, &c. Vnde suam innocentiam per Christum habitam sufsequenter declarat dicens.

Redemptio. Fides Christi. Quæstio. Ephes. 2. Magister li. 5. di. 25. Act. 4. Præsens tempus. Ioan. 1. Theophi.

378 Pes meus stetit in via recta: in ecclesiis benedicam te, domine.

Quid enim pedes significant nisi affectiones animæ, & voluntates, quib. anima graditur benè, vel

A malè? Si pes tuus scandalizat te, erue eum, &c. quod de affectione animę intelligitur. Quid autem est via recta, s. quæ breuior, & facilior ad vitam dirigit, nisi charitas? De qua ait Apostolus: Excellentiorẽ viam vobis demonstro. Vocatur enim Charitas via recta, & ceteris excellẽtior, quia nulla virtus sine ipsa proficit ad salutem, ipsa autẽ per se sufficiens est. Quid est ergo pes meus stetit in via recta, nisi voluntas mea, & affectio stetit in charitate, & dilectione? quę scilicet via recta dicitur, quia omnia opera dirigit in Deum. Vnde de istis viis charitatis dicitur: Iustũ deduxit dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. Et in hoc ostendit se Deũ diligere. Deinde de dilectione proximi subdit. *In ecclesiis benedicã te domine.* Dicit autem pluraliter in ecclesiis quia

B quamuis vna sit ecclesia, quia vnum Christi corpus & vna fides, tamẽ plures sunt ecclesiæ particulares, vt plura corporis membra: sicut dicimus ecclesiam Romanam omnis alia ecclesia debet imitari. In hoc ergo ostendit dilectionẽ proximi. d. *In ecclesiis benedicam te domine.* Quid enim est benedicere dominum, nisi sic viuere, vt exemplo boni operis cœteri ad Dei laudem inducantur? vnde glo. hic dicit. *In ecclesiis benedicam te domine.* hic dilectioni Dei adiunge dilectionem proximi. Quia non occultabo eis quos vocasti, benedictionem & gratiam tuã: vt per me benedicaris ab illis, qui meo exemplo & doctrina informantur ad benedicendũ. Benedicere enim Deũ in ecclesiis est sic viuere vt suo exemplo per mores aliorũ Deus benedicatur. Qui enim be-

C nedicit Deo lingua & nõ factis, nõ verè benedicit. Sic enim dicitur. *In ecclesiis benedicite Deo domino.*

Mat. 18. Pes. 1. Cor. 12. Via recta Charitas. Sap. 10. Eccles. Benedicere. Psal. 67.

PSALMVS XXVI.

Ominus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo? 379

Psal. 67. 2. q. 7. testes.

Hic Psalmus talem habet titulum. *In finem Psal. Dauid priusquam liniretur.* Pro cuius intellectu sciendum, ꝙ Dauid ter fuit inunctus in regem. Primò à Samuele in Behtlehem, cum adhuc esset in domo patris. Ex qua vnctione habuit ius regni, sed non

D possessionem. Et ex illa vnctione habuit spiritum propheticum, & directus est in eum spiritus domini. Secundò fuit inunctus in regem in Ebron, quando scilicet mortuo Saule, venit in Ebron, & super tribum Iuda solùm incepit regnare. Isboseth autẽ filius Saulis regnauit super vndecim tribus: & hoc durauit septem annis & sex mensibus, vt habetur, 2. Reg. 2. Deinde vero interfecto Isboseth à Rechab & Banaa, congregatus fuit omnis Israel, & venerũt ad Dauid in Ebron, & ibi vnxerunt Dauid in regẽ super omnes duodecim tribus. Et post ascendit in Hierusalem, & regnauit in pace, vt habetur 2. Reg. 5. Ad propositum ergo quando titulus dicit, *In finem Psal. Dauid priusquã liniretur,* hoc intelligitur de ista tertia vnctione, quæ fuit generalis, in qua pos-

E sessionem totius regni accepit. Quia antequã ista tertia vice esset vnctus, hunc psal. fecit, se disponens deuotè ad istam vnctionem recipiendam postquã regnauit in pace. Sed quia hæc omnia in figura cõtingebant illis, quia omnia figurabant Christum & eius membra, ideo sciendum, quòd olim duo genera personarũ inungebantur, quod huc vsque hodie seruatur. s. reges & sacerdotes. In quibus significabatur

Vnctio Dauid.

batur vnus Christus, qui est verus rex, verusq; sacerdos. Rex, quia nos regit, & ducit. Sacerdos quia pro nobis interpellat, & sacrificiũ Deo pro nobis obtulit nõ vtiq; aliud quã seipsũ. Nos autẽ quia sumus Christi mẽbra: ideo vnũ sumus in Christo. Vnde & dicimur Christi. i. Christiani, quia per ipsum oẽs vngimur, quia de plenitude eius omnes accepimus gratiã pro gratia. Vnde sicut Dauid tribus vicibus fuit inunctus, sic cõsimiter & nos vngimur. Primo. n. Dauid fuit vnctus in signũ regni ipsius futuri, sic & nos in signũ regni ęterni percipiẽdi, primo. vngimur in baptismo, & in aliis sacramentis. Et sicut Dauid post primã vnctionẽ multos hostes habuit, sic & nos post baptismalẽ gratiã multos hic patimur hostes. Secũdò vngimur particulariter in reges, qñ post mortẽ anima beatificatur. Sed tertiò erit vnctio generalis gratiæ, quando in fine simul anima cũ corpore beatificabitur. Quia tũc in reges vngemur, cũ duplici stola. s. aĩæ, & corporis. Est ergo sensus tituli iste. *In finem Psal. Dauidis.* i. iste psal. dirigens nos in finẽ futuræ cõsummationis attribuitur ipsi Dauid. s. cuilibet fideli, agens de hoc ꝙ *priusquã liniretur.* secũdo. i. ante stolã beatitudinis. Intentio autẽ tota est monere fideles, ne quis post primã vnctionẽ torpeat, sed ad secũdã diligẽter se paret. His præmissis, pri mò dicã sensum literæ. Et consequenter significatũ per literã. Quantum ad primum sciendũ, ꝙ vt dicunt Hebręi: & est valdè verisimile, quando Deus promouet aliquẽ ad aliquã dignitatem, dat ei gratiã, per quam conuenienter illam assequi possit. Et hoc, nisi promotus apponat ei obicem. Et ideo Dauid promotus ad regnum, ad illãm actionẽ se præparauit deuotè, & hunc psal. fecit. Et diuiditur in partes tres secundũ ꝙ Dauid tria à Deo petit necessaria ad debitè exequendũ regiæ dignitatis officium. Primũ est cõtra aduersarios fortitudo, & cõstantia. Scdm est quo ad Dei cultũ deuotio, & reuerentia ibi. *Vnam petii à Domino.* Tertiũ est in bonis operibus cõtinuatio, & perseueratio. ibi, *Adiutor meus esto,* &c, vt Nic. de Ly. ¶ Quãtũ ad intellectũ significatũ per literã, notandũ, ꝙ sicut Dauid tribus vicibus fuit vnctus ita & quilibet verus fidelis, & Christianus tribus vicibus per Dei gratiã inũgitur. s. in Baptismo, in beatificatione aĩæ, & in beatificatione resuscitati corporis. Et secundũ hoc psal. diuiditur in duas partes. Quia primò agit de prima vnctione, quæ fit in baptismo. Secũdò de secunda, quæ fit in beatitudine siue in cœlo, secunda ibi. *Credo videre bona Domini.* Prima in duas, qa primò agit de multis gratiis, quę in prima vnctione conferuntur. Secũdo de multis aduersis, quę illã consequuntur ibi, *Exaudi. Domine vocem meam qua clamaui.* Prima in duas: quia primò ostendit virtutes, quæ dantur in baptismo, secũdò ostẽdit effectum virtutum, ibi, *Dum appropiant,* &c. Quantum ad primum sciendum, quòd in sacramẽto baptismi infunditur fides, charitas, & spes, & si non quo ad actum, tamen quo ad habitum. Cùm sine ilis virtutib. nullus saluari possit: quomodo saluarẽtur paruula baptizati, si nõ darentur eis dictæ virtutes in baptismo? Et hæc determinatio ecclesiæ habetur scilicet in clementinis cap. 1. vbi Dominus papa tractatis duabus opinionibus. de efficacia baptismi cõcludens dicit. Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christis, quæ per baptismum applicatur pariter ab omnibus baptizatis secundum opinionem, quæ dicit tam paruulis quàm adultis coferri. in baptismo informan

Christus. Rex. sacerdos. Nota tres vnctiones Dauid. Vnctio. Christianus fidelis. Baptismus.

A tem gratiam, & virtutes tanquam probabiliorem: & dictis Sanctorum, & Modernorum Theologorum magis consonam, & concordem: sacro approbante concilio, duximus eligendam. Ad propositũ ergo cùm per fidem, & alias virtutes illuminetur anima, sequitur quòd in prima vnctione baptismali Deus dans animæ fidem, & virtutes, ipsam illuminat. Et hoc est, quod psal. in persona noui Christi militis prima vnctione. i. baptismali inunctus gratia d. *Dominus illuminatio mea.* quasi d. Non ego mihi sum lux, sed Christus, qui per suam gratiam illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum. Quod ideo dicit, quia peccatũ mentem excæcat. Excęcauit eos malitia eorum: & naturam ad bonum exequendum debilitat peccatum,

B peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Cùm ergo ista prima inunctio tollat peccatum, sequitur quòd animam illuminat, & fortificat. Quæ duo notans psal. d. *Dominus illuminatio mea;* quo ad primum. *Et salus mea*, quo ad secundum. Et hoc cõtra infirmitatem naturæ, vt scilicet iam possim resistere peccato. Quoniã vt dicitur psal. 36. Salus autem iustorum à Domino est, & protector eorũ in tempore tribulationis. Ex quo sequitur quòd nullum hominem debes timere. Et ideo interrogatiuè subdit. *Quem timebo?* id est, nullum timebo hominẽ. Quia nullus potest contra Dominum. Quia ergo hic agitur de efficacia primæ vnctionis notãdum quòd vt doctores dicunt, baptismus multas habet efficacias: quas his paucis verbis psal. comprehẽdit. d. *Dominus illuminatio mea, &c.* Prima est,

C quia culpã tollit originalẽ. de cõsec. dist. 4. firmissime. Et extrà: de baptismo & eius effectu, Maiores. Secundò omnem culpam delet actualẽ, de consec. dist. 4. regenerante. Vbi dicitur, quòd carne cõtrahitur tantum modo peccatum originale, sed regenerante Spiritusancto, etiam omnium voluntariorum fit remisio peccatorũ. Tertiò tollit omnem pœnã peccato debitã. de pę. di. 7. hoc autẽ qualiter & li. 4. di. 4. Quartò aperit ianuam cœlestem, vnde si baptizatus mox decederet, continuo ad patriam

D euolaret. Extra de presbyterorũ non baptizato. c. debitum. Quintò fomitem extenuat licet concupiscentiã non euacuet. de consec. dist. 4. ca. 2. Sextò dispensat cũ contrahente in secundo, vel tertio gradu. li. 4. de diuortiis, c. gaudeamus. Et ibi allegatur ratio, quia baptismus ideo institutus est, nõ vt soluat coniugia. sed vt peccata deleat. Circa prædicta sunt aliqua dubia. Primum vtrum sit bonum, baptismum vsq; ad finem vitæ differre, quia cum baptismus tollat omnem culpam, & pœnam: talis sine aliqua purgatorii pœna transiret ad cœlum, & sic vtilitas magna foret, sacramentum differre. Respõdeo, quod laudabile est, quòd quàm citius commodè fieri potest, baptizetur infans. Ratio prima

E propter mortis periculum, quia cum sint fragilis naturæ, cito, & faciliter moriũtur, secũdò propter infestationes dæmonum, qui non habent tantam potestatem super baptizatos. Secunda est, posito ꝙ quis velit baptizari, quem sacerdos non vult baptizare, nisi sibi certo dato precio, nunquid tali licet in eo casu pro baptismo aliquid dare, & emere baptismum. Responsio. Ioan. in summa. d. quòd in tali casu à tali licet aquam emere pro baptismo faciendo, etiã si aqua cõsecrata est, sed nõ licet dare pecuniã ꝑ baptismo faciẽdo, nec pro se si talis sit adultus, quia in tali casu sufficit baptismus flaminis, nec etiã ꝑ paruulo, qa nõ sunt faciẽda mala vt

Illuminatio. Sapien. 2. Tren. 1. Timor. Nota hic bene efficaciam baptismi. Baptismus. Quæstio. Dilatatio baptismi. Quæstio. Baptismi simonia. Io. in summa. lib. 3. tit. 24. q. 20.

Universidad de Deusto Biblioteca

euenient bona. Et subdit, ꝙ secundum Alexand. in
tali casu potest redimere vexationem sui iuris, si
Rom.3. baptizandus sit adultus: etiam pro paruulo, quem
vult baptizare. Sed Thomas dicit quòd primũ me-
lius est. Tertia dubitatio est, posito quòd nullus po
test regenerari, nisi sit generatus. aliquis nascẽs est
in periculo, apparet extra vẽtrem matris secundũ
Quæstio. aliquam partem, si de periculo timetur, nunquid
potest baptizari illa pars, quę apparet extra matris
vterũ, vt totus dicatur baptizatus? Respõdeo quòd
sic, quia quæcunque pars corporis eius appareat,
ipsa est animata anima rationali, & humana, cum
ipsa sit in toto corpore, & tota in qualibet parte
corporis. Et per cõsequens quacũque parte bapti
zata, baptizatũ est animal humanum: & per cõse-
quẽs homo, & non alius homo quàm ille puer, igi
Quæstio. tur ille puer esset baptizatus. Sed pone casum: apa-
ret aliqua pars extra, baptizans credit, ꝙ sit mascu
lus, & baptizãs cùm imponit ei nomẽ Petrus, post-
ea totus exit, & est fœmina, nunquid verè est bapti
zatus? Respõdeo quòd talis baptizans aut erat in-
tentionis baptizandi masculũ, sic quòd nullo mo
do fœminã, aut baptizandi illũ fœtũ, siue masculus
esset siue fœmina, primo modo non est baptizatus
secundo modo sic. Consimilis casus est de volẽte
consecrare decẽ hostias, & ante se habet vndecim.
Vnde dicunt doctores, quòd in tali casu debent
imponi nomina cõmunia tam masculis quàm fœ-
minis, vt Bonagratia, Bonauentura, & similia, &c.

380 Dominus protector vitæ meę: à quo trepidabo?

Hic consequenter hoc aliis verbis cõfirmat. d. *Do
minus protector, &c.* q.d. Quem debeo timere? certè
nullũ, quia *Dominus protector vitæ meæ*. i. dans mihi
vitã virtutũ in baptismo, quẽ etiã protegit. i. cõser
uat nisi ponã obicẽ. Ideo non ait Dñs dator vitę
meæ, quia hoc posuit in primo versiculo: sed *Domi
nus protector*. i. cõseruator. Et ideo *à quo trepidabo?* in
terrogatiuè ponitur. i. quẽ vel quid trepidabo. q.d.
nec aliquid, nec aliquẽ, quia ad oĩpotentẽ Deũ per
tineo, qui me illuminat, saluat. & protegit, ideo nul
lum timeo præter ipsum. dicit ergo. *Dominus prote
ctor vitæ meæ*. i. coseruator. Quid. n. valeret aut quo
Greg. 16. mor. c. 18. modo subsisteret vita gratiæ data in baptismo nisi
Gen. 1. ab ipso Deo dante cõseruaretur? certè nihil, Nã vt
dicit Greg. super illo verbo Iob. 23. Ipse solus est.
Esse. Nunquid nõ sunt Angeli: & homines, cœlũ, & terra
&c. Et certè scriptũ est, creauit vt essent oĩa. Cũ er
go in rerũ natura tã multa sunt, cur beati viri voce
Conseruatio Dei dicit, Ipse. n. solus est? Sed aliud est esse, aliud prin-
cipaliter esse aliud mutabiliter esse, aliud immuta
biliter esse. Sunt. n. oĩa, sed principaliter non sunt,
quia in semetipsis minime subsistunt: ni gubernã-
tis manu teneantur, esse nequaquã possunt. Et infra
Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumque essẽ
tia rursum ad nihilũ tẽderet, nisi ea auctor oĩm re
giminis manu retineret, &c. Sic ergo & de vita vir-
tutum quomodo à Deo in Baptismo data subsiste-
ret nisi ab ipso Deo cõseruaretur? Et hoc est, quod
notans Psal. d. *Dominus protector vitæ meæ, &c.*

381 Cum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas.

6. q. 1. summa. Hic cõsequenter ostẽdit quantũ effectũ habeat
virtus à Deo in Baptismo infusa. Et diuiditur in
tres partess secundũ ꝙ tres habet effectus. Quoniã
primò aduersitatis expellit timorẽ, secundo fœlici
A tatis infundit amorẽ, ibi. *Vnã petii à Domino.* tertiò
ęternitatis cõcedit honorem, ibi. *In petra exaltauit*
Aduersitas. *me.* Quantũ ad primũ nota, ꝙ aduersa sunt multi
plicia. s. corporis, fidei & temporaliũ rerũ. Et om-
niũ istorũ gratia in Baptismo collata expellit timo
Timor rẽ. s. hæriticorũ. ibi. *Qui tribulãt me.* Timorẽ mundi,
ibi, *Si cõsistant aduersum me castra.* Primo ergo vir-
tus in baptismo data. s. si secundũ illã viuam⁹ expel
lit timorẽ corporis, quod, notans dicit. *Dũ appropiãt*
pœna temporalis. *super me noçentes &c.* Nocẽtes. n. & inimici tẽpora
les corpus possunt occidere, aĩam autẽ lędere non
possunt. Sed quid timenda sunt dãna corporis vbi
salus aĩæ consistit? certè minimè, quia corpus datũ
est in seruitiũ aĩæ vt ipsi subdatur, & nõ econtrario.
B Et hoc est, quod dicit. *Dum appropiant super me nocẽ
tes.* s. & mali. Ad hoc solũ appropinquãt, *vt edant car
nes meas*: quia. s. aĩæ, & virtutibus eius nocere non
possunt. Sic enim & Christus docebat, di. Nolite
Mat.10 timere eos, qui occidunt corpus, animam autẽ non
possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest
animam, & corpus perdere in gehennam.

Qui tribulant me inimici mei ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. 382

de pæ. di. 1. homicidiorum Hic ostendit, quod expellit timorẽ fidei, i. herę
ticorum impugnantium fidem. Hæretici enim in
primitiua ecclęsia multum ipsam tribulauerunt,
& ipsam destruere conabantur, quia fidem ca-
tholicam, in qua vnitur ecclesia, destruere cona-
bantur, vtputa Arriani vnitatem essentię nega-
Hæreticus. bant in Deo. Sabelliani negabãt trinitatem perso-
C narum. Euthyches negabant verbum verã homi-
nis carnẽ assumpsisse: & sic de aliis. Et sic diuersis
hæresibus ecclesiã tribulabãt, vnde ecclesiæ Smyr
næ dicitur Apo. 2. Scio tribulationem tuam, quia
24. q. 3. quidam autem blasphemaris ab iis, qui dicunt se Iudæos esse, &
non sunt, & isti sunt hæretici. Sed tamen ecclesia
per gratiam Christi sibi datam, hanc hæreticorum
aduersitatem superauit, & vicit, quia hæretici pro-
strati sunt, & defecerunt, fides ecclesiæ manet. Et
hoc notans, dicit. *Qui tribulant me inimici mei.* s. hære
tici, *infirmati sunt, & ceciderunt*: quia. s. veritate fidei
conuicti sunt, & exterminati. Vel in bonum potest
accipi *Ipsi infirmati sunt, & ceciderũt*: vt intelligatur
ipsi infirmati sunt in eo, s. quod malè defendebant
D vt me ad fidem conuersi meliora credant. Et sic ce
ciderunt, quia colla sua iugo fidei submiserunt. Sic
enim de istis inimicis. s. hæreticis prædixerat psal. in
persona ecclesiæ dicens. Persequar inimicos meos
psal. 17. & comprehendam illos. s. per prædicationem fidei
non conuertar, donec deficiant. s. ab erroribus suis
confringam illos, nec poterũt stare: cadent subter
pedes meos.

Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. 383

Hic ostendit consequenter, quòd gratia in ba-
ptismo data excludit timorem contra aduersitates
3. q. 3. Maximiani. mundi tam visibiles quàm inuisibiles. De visibili-
E bus enim aduersitatibus illatis ab hominibus mũ-
di dicit. *Si consistant aduersum me castra.* Castra enim
dicuntur congregatio militum contra hostes ad a
lios inuadendum, & expugnandum. Et sic per ca-
Castra. stra intellige inimicos homines nos per aduersa
persequentes, vt nostra bona tollant vel honores.
Istis irritatus fuit Moyses & Aarõ ps. 105. Irritaue
runt Moysen in castris, Aaron sanctũ Domini. Sed
talia

talia castra gratia Dei facit nos non timere. Et hoc
est, quod subdit. *Non timebit cor meum.* nec mirum,
psal.22. quia per gratiam baptismalem Dominus est nobis-
cum. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non
timebo mala, quoniam tu mecum es.

384 Si exurgat aduersum me prælium: in hoc ego sperabo.

Hic consequenter ostẽdit, quòd gratia excludit
timorem bellorum spiritualium. s. dæmonum, &
vitiorum. Quod clarè figuratum fuit in Iuda Mac
1.Mac.3. cabæo. de quo dicitur. Quod Iudas succinxit se ar-
Timor. ma bellica in pręliis, & protegebat castra gladio
Bellum. suo. Vbi nota quòd per Iudam Maccabęum re-
Prælium. ctè figuratur quilibet fidelis gratia baptismali per-
unctus, qui fidem confitetur, quam in baptismo re
cepit, vnde & Iudas confitens interpretatur. Hic
variis pręliis vitiorum à dæmonibus propulsatur,
quoniam vt apparet ex discursu libri Maccabęo-
rum, Iudas septem sustinuit prælia famosa, & deui-
cit, quæ clarè significant bella septem vitiorũ, qui-
bus aduersum nos insurgunt dęmones, in quibus
tamen fuit victoriosus. Nam illa prælia significant
prælium primum turbationis, & iracundiæ. Secun
Bellum multiplex. dum liuoris, & inuidię. Tertium cupiditatis, & aua
ritiæ. Quartum torpositatis, & acediæ. Quintũ car
nalitatis & luxuriæ. Sextum gulositatis, & gastrimar
giæ. Septimum elationis, & superbiæ. Primum præ
lium quod habuit Iudas contra se fuit Apollonij
ducis Samariæ. Congregauit Apollonius gentes ad
1.Mac.3. bellandum contra Israel, & cognouit Iudas & exi-
uit obuiam illi, & occidit illum, & gladium Apol-
lonij abstulit, & erat pugnans in eo omnibus die-
bus. Per hoc enim significatur prælium iracun-
diæ. Apollonius enim interpretatur admirabilis.
Ira. Et quę res magis admirabilis est, quam sit iracun-
dia, per quam iratus miranda facit, & monstruosa,
quæ hominem, manente humana figura corporis,
intus in crudelem bestiam conuertit? Huius Apol-
lonij gladius est lingua hominis irati mordax, & a-
cuta. Lingua eorum gladius acutus. Sed iste pro-
psal.56. prio gladio occiditur, quia lingua propria condẽ-
natur. Ex verbis tuis condemnaberis. Isto gladio
bellum iracundię superat, qui patienter verba su-
Mat.12. stinet iracundi. Melior est vir patiens viro forti. Et
Prou 16. de tali, qui patientia bellum irracundiæ superat di-
3.Reg.2. citur, Effudit sanguinem belli in pace. Secundum
Inuidia. prælium contra Iudam fuit Seron. de quo dicitur,
1.Mac.3. quòd ait Seron. Faciam mihi nomẽ, & glorifica-
bor in regno, & debellabo Iudam. Et tamẽ sequi-
tur, ꝙ conuersus est Seron, & exercitus eius in con-
spectu Iudæ. Per hoc significatur bellum liuoris, &
inuidiæ. Seron enim interpretatur cantans tristitiã
& significat inuidũ qui sicut de alieno bono trista-
tur, sic de malorum miseria lætatur, & cantat. Inter
pretatur etiam Seron carbo murmurantium, quia
inuidi semper à tergo, & post murmurando præliã
tur & proditoriè, de quibus dicitur. Intellexit Ioab
bellum ex aduerso, & post tergum contra se fieri
victoriam. Tertium bellum cõtra Iudam fuit Gor-
1.Par.29 giæ; de quo dixit Iudas. Melius est nos mori in bel-
Acedia. lo, quàm videre mala gentis nostrę: & sequitur
1.Mac.3. quomodo in illo bello fugatus est Gorgias. Et hoc
significat prælium torpositatis, & acediæ, quoniã
Gorgias interpretatur diuidens luctum vel pręci-
sio luctantium. Et significat otiosos, qui quietem
quærentes in præsenti à luctu, & labore spirituali
A se auertunt. Scientes, quòd diabolus illos bellando
pulsare negligit quos quieto posidet iure. Tales
enim quamuis diabolo resistere possent, viso tamẽ
labore belli ad aduersarium se subiiciendo conuer
tunt, de quibus psal. Filij Effrem intẽdentes, & mit
tentes arcum, conuersi sunt in die belli. Quartum psal. 77.
bellum fuit Lysię, de quo dicitur. Congregauit Ly
sias exercitum, vt debellaret Iudam, & sequitur quo 1.Mac.5.
modo à Iuda in prælio fuit superatus. Et significat
bellum carnalitatis, & luxurię. Lysias enim gene- Luxuria.
rans interpretatur, significat peccatũ luxuriæ; quod
circa partem generatiuam versatur, & tales decipiũ
tur: quia huius pręlij mala non aduertunt. De qui-
bus dicitur, ꝙ in magno viuentes bello tot, & tam Sap.14.
magna mala pacem appellant. & quòd de bello lu-
B xurię intelligat, subdit de illis dicens, Neque vitã,
neque nuptias mundas custodiunt, &c. Quintum
fuit bellum filiorum Esau, de quo dicitur. De- Gula.
bellabat Iudas filios Esau in Idumæa. Esau enim 1.Mac.5.
qui pro edullio lentis primogenita vendidit, bel-
lũ significat gulę. Et quia peccatum gulę commu
niter hominem ad inopiam ducit, ideo de tali bel-
latore dicitur. Vir bellator deficiẽs ꝑ inopiã. Sex-
tum fuit bellum Timothei, de quo dicitur. Vidit Eccl.26.
Iudas, quod incœpit bellũ, &c. sequitur. Et cogno- Auaritia
uerunt castra Timothei ꝙ Iudas Maccabęus esset, 1.Mac. 7.
& fugerunt à facie eius Et significat prelium aua-
ritię, nam Timotheus, qui beneficus inter preta-
tur: significat auaros per oppositum, sicut piscina
dicitur à piscibus, quia piscibus careat, sic per op-
positum auarus dicitur beneficus, quia nulli bene-
C facit, contra quos ait Iudas. Non cõcupiscatis spo
lia, quia bellum contra nos est. Septimum fuit bellũ 1.Mac.4.
Nicanoris. Commiserunt prælium, & contrita sunt Superbia
castra Nicanoris, & cecidi ipse primus in prelio. 1.Mac.7.
Et significat bellũ superbiæ. Nicanor enim, qui in
terpretatur stans lucerna, significat superbos, qui
supra cæteros stare volunt, & lucentes apparere.
Vnde de bello superborum potest dici illud. Indue
bant se gloria, & stolis belli. Ecce ergo quot bella
dęmonum, ac vitiorum nos infestant, quę omnia 1.Mac. 14
figuratiuæ superauit Iudas: quę omnia per Dei gra
tiam superare possumus, quod benè notans hic
Psal. in hoc dicit. *Si exurgat aduersum me prælium ego
sperabo.* s. in dono gratię, mihi in baptismo collato.

Vnam petii à Domino hanc requiram: vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ mæ. 385

de con. di. 5. nõ mediocriter Hic cosequenter ostendit, quòd gratia in bapti
smo collata fœlicitatis concedit, vel infundit amo
rem. Vbi notãdum, ꝙ gloria æterna rectè per vnũ
significatur: tum propter obiectũ fœlicitatis, quod
est vnus Deus. Erit rex vnus omnibus imperans. Ezec.37. vnum.
Tum propter gloriam, quę successione temporum
non variatur: sed tota in præsenti ęternitatis con- Gloria cælestis.
sistit. Melior est dies vna in atriis tuis super millia. psal.83.
Tum propter perfectionem Charitatis, quia ibi o-
mnes beati sunt vniti. Qui adhæret Deo vnus spi- 1.Cor. 6.
ritus est cum eo. Et ideo de ciuitate superna in qua Esa. 19
omnibus clarè lucet. Sol iustitiæ, qui est Christus,
dicitur, Ciuitas solis vocabitur vna: quia ibi nul-
E la discordia, ibi nulla diuisio voluntatum. Et de
hac vna ciuitate dicit. *Vnam petii à Domino*, scilicet
non gloriã temporalem, nõ diuitias, & huiusmodi.
quę vnũ dici non possunt: quia ex se diuisionẽ, & di
scordiã generãt, & cõseruant. Et de ista vna gloria,
vel e iui

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel ciuitate cœlesti subdit. *Hanc requiram.* ſ. bonis operibus ad illam me diſponendo. Et ad quid: *vt in habitem in domo domini.* i. in cœleſti patria. *Omnibus diebus vitæ meæ.* i. omnibus diebus, quibus anima viuet: quæ ſcilicet æternaliter viuet, quia immortalis. *Fides. Gregor.* Vel per vnam intellige fidem catholicam: quę eſt vna in omnibus fidelibus tam veteris quàm noui teſtamenti, vt oſtendit Gregor. Hęc eſt illa virtus, quam primò quærit baptizandus, cui primò propo nitur, quid quæris ab eccleſia? qui reſpõdet, fidẽ. Et de hac dicitur. Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſ- *Ephe.4.* ma. Dicat ergo quilibet fidelis. *Vnam.* ſ. fidẽ catholicã *petii à Domino.* ſ. in baptiſmo. *Et hanc requiram vt inhabitem in domo Domini*, &c. i. in eccleſia catholica, quę eſt domus Domini. 1. Timo. 3. Dom⁹ Dei eſt eccleſia. Et hoc idẽ aliis verbis explicat dicens. B

386 **Vt videam voluntatem Domini: & viſitem templum.**

Voluntas Dei multiplex. Voluntas. n. Dñi ſolũ propriè videtur in patria. Vbi nota, ꝙ Dñi voluntas quamuis in ſe ſit vna, tamen apud nos dicitur multiplex. ſ. voluntas ſigni, voluntas beneplaciti. Voluntas ſigni, vt ſunt præceptа eius. Et hæc non eſt eſſicax, quia multoties præcepit Abrahæ immolare filium ſuum, quem nolebat immolari, ſed hoc ideo præcepit, vt eius obedientia mundo manifeſtaretur. Et etiam multoties aliqua præcipit, quæ noſtra voluntas rebellis non perficit, ſicut patet de præceptis eius. Voluntas autem beneplaciti eſt efficax, &omnipotens, ſic enim C omnia, quę vult fieri fiunt, & nihil ei reſiſtere poteſt. iuxta illud pſal. Omnia, quæcunque voluit Dominus, fecit in cœlo, & in terra. Ad propoſitum ergo, quamuis enim in præſentivolũtas ſigni ſit multis manifeſta, nont amen voluntas beneplaciti, quia illa determinata eſt de omnibus etiam futuris. Et ideo ſicut neſcimus euentum futurorum, ſic etiam neſcimus Dei voluntatem. Beati autem in patria clarè videntes diuinam eſſentiam, in ipſa clarè vident diuinam voluntatem: & quid Deus efficaciter fieri velit, & quid non. Et hoc deſiderans Pſal. d. ꝙ vnam petiit à Domino, &c. Ad quid? *Vt videam voluntatem Domini.* & ideo dicitur pſal. 102. Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſrael volũtates ſuas. Iſrael namque videns Deum interpretatur, & ſignificat cõ prehenſores beatos. Si autem perly, vnam, fides in- D telligatur, quando dicit, *Vnam petii à Domino* &c. tunc ſic exponitur. *Vt videam voluntatem Domini.* vt per fidem intelligam Domini voluntatẽ. i. eius *Templum Colo. 1. Ioan. 12.* præcepta, quæ ſolus ille videt propriè, qui illa perficit, & implet. *Et viſitem templum eius.* Quantum ad primũ ſenſum tẽplum Domini propriè eſt corpus Chriſti, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, de quo tẽplo ait Ieſus. Soluite tẽplum hoc, &c. Hoc autẽ dicebat de tẽplo corporis ſui. Viſitabitur autẽ tẽplum hoc, quando corporeis oculis poſt reſurrectionẽ videbitur. Et ſic videre voluntatem Domini ſpectat ad ſtolã animæ, ſed viſitare tẽplum ad ſtolã corporis pertinet. Quãtum verò ad ſecundã expoſitionẽ eſt ſenſus. *Vt viſitem templum eius.* i. vt per fidẽ faciã tẽplum Domini, qui nõ requieſcit niſi ſuper humilẽ, & quietum. Sic enim E *1. Cor. 3.* iuſtis fidelibus dicit Apoſtolus. Templum ſanctũ Dei eſt, quod eſtis vos, & ſpiritus Dei habitat in vobis. Et ne prædicta poſtulans preſumptuoſus videatur, aſſignat conſequenter rationem, quare iſta A ſperando poſtulet, d.

387 **Quoniam abſcõdit me in taberna culo ſuo: in die malorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.**

Vbi notandum, ꝙ per tabernaculum hic idem ſignificatur quod per templum. ſ. humanitas Chriſti, quæ Dei tabernaculum, & habitatio erat de qua dicitur. In ſole poſuit tabernaculum ſuum. Abſcon ditum verò tabernaculi eſt diuinitas quæ in Chriſti humanitate latebat, vt ait Apoſtolus, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientię Dei abſcondi ti. Abſconduntur autẽ hæc à nobis. ſ. tam humanitas Chriſti quam diuinitas per fidẽ. Quia antiqui B patres illa per fidem credebant, quæ non videbant quia fides eſt de non viſis. Et ſic dicimur in illis abſcondi, quia illa abſconduntur à nobis. Sic enim docebat Paulus. Loquimur Dei ſapientiam in myſte- *1. Cor. 2.* rio, quæ abſcondita eſt. Iſta autem abſconſio fidei non durat niſi per tempus vitę præſentis, quia in futuro euacuabitur fides, quia videbimus eum ſicuti eſt, Sic ergo reddens rationem quare vnam petiit, vt videat voluntatem Dei, d. *Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo.* i. deditmihi fidẽ humanitatis Chriſti. Et etiã *protexit me in abſcondito tabernaculi.* quia dedit mihi fidem diuinitatis eius, & hoc *in die malorum.* ſ. in tẽpore vitæ præſentis, in quo mala regnãt tam culpæ quàm pœnæ. Si ergo per fidem ſaluamur, dicente Apoſtolo. Gratia ſalui facti eſtis per *Ephe. 2.* fidem. Quid mirum, ſi vnam petiit, &c. cum mihi C iam in Baptiſmo dederit fidem?

388 **In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos.** *24. q. 1. Ioquitur.*

Hic conſequenter oſtendit quòd gratia baptiſmalis concedit fœlicitatis honorem. Vbi nota, ꝙ nomine petrę Chriſtus intelligitur, dicente Apoſtolo. Petra autem erat Chriſtus. Ex altamur ergo in petra, quando in Chriſto beatificamur, quoniã *1. Cor. 10. Petra. Chriſtus* in ipſo eſt diuinitas, in cuius viſione beatificatur anima. Et in ipſo eſt humanitas verbo vnita hypoſtaticè, per quam corpus noſtrum beatificatur, iuxta dictum Chriſti. Hæc eſt vita æterna, &c. Sic ergo *Beatitudo. Exaltare loan. 17.* in petra exaltantur, qui per Chriſtum beatificati hęreditatem capiunt cœleſtem. Expecta Dominũ, & exaltabitte: vt hæreditate capias terram. & nora *Pſal. 156* quòd loquens in perſona eccleſiæ, quæ nondum, beatificata eſt, ſed beatificari expectat, dicit de præterito, & non de futuro. *In petra exaltauit me.* Quod facit propter certitudinem, quam eccleſia habet futuræ beatitudinis certam ſe reddit. Beati autem in patria quia confirmati ſunt in gratia, amplius peccare non poſſunt, quia aliter non eſſent ſecuri de ſua beatitudine, & ſi non eſſent beati. Et hoc notansdicit. *Et nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos.* Quid enim inimicorum nomine niſi dæmones ſiggnificantur, & vitia? de quibus Pſal. 16. Inimici mei animam meam circundederunt. Quid autem per caput niſi mens noſtra intelligitur. Poſſide ſapientiam, & dabit capiti tuo augmenta gratia rum. Caput ergo noſtrũ ſuper inimicos noſtros ex *Prou. 4.* altatur, quando mẽs noſtra per gratiã confirmata, ſuis inimicis altior illis ſubiici non poteſt. Quinimo omnes dæmones, & vitia beatis ſubiiciuntur, quia

quia ponitur ſcabellum pedum beatorũ pſal. 106. A cat, ibi. *Quoniã pater meus.* Quantum ad primum
Ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. quatuor facit. Quia primò ſuam format orationẽ,
Vnde & quilibet beatus Deo gratias agens dicit. ſecundò ſuam prætendit deuotionem, ibi. *Tibi dixit*
Inimicos meos dediſti mihi dorſum. Omnibus er- *cor meum.* tertiò Dei petit dilectionẽ, ibi. *Ne auer-*
go gratiis prædictis in vnctione baptiſmali colla- *tas faciem tuam.* quartò Dei implorat miſerationẽ,
tis, ſic enumeratis conſequenter ad gratiarum a- ibi. *Adiutor meus.* Quantum ad primum primò ſuã *Vox Chriſti. Oratio.*
ctionem inſurgit d. format orationem dicens. *Exaudi domine vocẽ meã* *Clamor. deſiderũ Gregor.*
389 *qua clamaui ad te.* Vbi notandum, quòd vox, qua cla-
Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis: cantabo, & pſalmum dicam Domino.

Greg. 17. mor. c. 15. Hoſtia. Euchariſtia. Chriſtus. Redẽpti. Vbi primò notandum, quòd hoſtia vociferatio nis dicitur ſacramentum corporis Chriſti, qui ſolus hoſtia ſufficiens pro noſtra redemptione fuit. Vnde Gregorius dicit. Qualis hoſtia pro abſoluẽ- B dis hominibus offerri poterat Deo? Neque enim iuſtum fuit vt pro rationali homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Ergo ſi bruta animalia pro rationali homine dignę victimæ non fuerunt: requirendus erat homo, qui pro hominibus offerri debuiſſet, vt pro rationali peccante rationalis hoſtia mactaretur. Sed quia homo ſine peccato inueniri non poterat, & oblata pro nobis hoſtia, quæ nos à peccato mundare potuiſſet ſi ipſa peccati contagio non careret. Inquinata quippe inquinatos mundare non potuiſſet. Ergo vt rationalis eſſet hoſtia, homo fuerat offerendus, vt verò à peccatis mũdaret hominem, homo eſſet ſine peccato. Sed quis eſſet homo ſine peccato, ſi ex peccati cõ- C mixtione deſcenderet? & ideo venit propter nos in vtero virginis filiꝰ Dei, qui pro nobis factus eſt homo. Sumpta eſt ab illo natura, non culpa, fecit pro nobis ſacrificium, corpus ſuum exhibuit pro peccatoribus ſiue peccato hoſtiam: quæ & humanitate mori, & iuſtitia mundare potuiſſet. Vocatur autem iſta hoſtia vociferationis. Nã vociferor, aris, *Matt. 21* *Iſa. 115.* idem eſt, quod vocem feram. i. fortẽ emittere. Chriſtus autem quando pro nobis ſeipſum obtulit hoſtiam Deo, clamans voce magna emiſit ſpiritum. Pro beneficiis autem à Deo receptis nihil ei pro gratiarum actione dignius hac hoſtia offerre valemus. Quid retribuam Dño pro omnibus, quæ retribuit mihi? calicẽ ſalutaris accipiã, &c. Tibi ſacrificabo hoſtiã laudis. Et hoc eſt, quod hic dicit pſal. *Circuiui.* ſ. omnia beneficia prædicta, & mente con- D ſideraui. Et ideo pro gratiarũ actione *immolaui in tabernaculo eius.* ſ. in eccleſia *hoſtiam vociferationis* *Cantare. Pſallere.* Sed qualiter debeat immolari oſtendit d. *Cantabo, & pſalmum dicam Domino.* Vt enim ſuperius fuit dictum. Cantare eſt corde, & voce lætari. Pſallere vero. i. pſalterium tangere decem cordarum: eſt manibus, & operibus obſeruare Dei præcepta. Et eſt ſenſus. Corde letabor in Domino, & opere, & ver- *Pſal. 67.* bis gloriam Dei prædicabo. ſic enim omnibus præcipitur. Regna terræ cantate Domino, pſallite, &c.

390

Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamaui ad te, miſerere mei, & exaudi me.

Poſitis gratiis, quæ nobis im prima vnctione ſci licet baptiſmi conferuntur, conſequenter ponit E multa aduerſa, quæ illam vnctionem ſequũtur. Nõ enim milites ſuos Deus imbelles eſſe permittit. Et duo facit. Quia primò cõtra illa aduerſa adiutoriũ Dei poſtulat. Secundò quæ ſint illa aduerſa, expli-

mauit ad te. Vbi notandum, quòd vox, qua clamamus ad Deum, propriè non eſt vox corporis, *deſiderii Gregor.* ſed deſiderium mentis, vt oſtendit Grego. d. Vera quippe poſtulatio nõ in oris eſt vocibus, ſed in co- *22. mor. 18.* gitationibus cordis. Valentiores namque voces apud ſecretiſſimas aures Dei nõ faciũt verba noſtra ſed deſideria. Æternam etenim vitam ſi ore petimus, non tamen corde deſideramus, clamantes tacemus. Si verò deſideramus ex corde etiam cum ore conticeſcimus, tacentes clamamus. Hinc eſt ꝙ inheremo populus vocibus perſtrepit, & Moyſes à ſtrepitu verborum tacet, & tamen ſilens aure diuinæ pietatis auditur, cui dicitur. Quid clamas ad me? *Exod. 14.* &c. Sic ergo vox, qua clamamus ad Deum orando, eſt cordis deſiderium, non ſonitus verborum. Et de hac dicit. *Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamaui ad te.* ſ. orando. Et idem aliis verbis repetit d. *Miſere re mei, & exaudi me.* Vbi nota, quòd animus multo ties ex gaudio voces multiplicat ſimiliter ex preſſura, ex gaudio quippe. Sic enim & pſal. crebrò repetit hoc quod exultans ſe exauditum eſſe cognouit d. Exaudiuit Dominus vocem fletus mei, Dominus *Pſal. 6.* orationem meam ſuſcepit. Ex preſſura, vt pſal. 108. Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. Sic in ꝓ poſito pſal. tactus lætitia propter vnam, quã poſtu lauerat, & corde ſauciatus propter preſſuras, quas ſuſtinebat, voces duplicat nunc d. *Exaudi, Domine, vocem meam, miſerere mei, & exaudi me.*

391 **Tibi dixit cor meum, exquiſiuitte facies mea: faciem tuam, momine, requiram.**

Hic ſuam prętendit deuotionem. Vbi ſciendum, *Facies hominis. Eſa. 7.* quòd ſicut duplex eſt homo, ſcilicet, intertor, & ex terior, ſic duplex eſt facies hominis, ſcilicet corporalis, & exterior: & ſpiritualis, & interior, quę eſt anima, de prima dicitur. Filiæ tibi ſunt, conſerua corpus earum, nõ oſtendas eis faciem hilarem. De *Ioc. 11.* ſecunda dicitur. Si inquitatem aſtuleris à te, tunc leuare poteris faciem tuam abſque macula. Et de iſta facie cordis hic loquitur d. *Tibi dixit cor mũ, ex quiſiuit te facies mea,* Aliqui enim orãdo loquũtur non Deo, ſed hominibus, facie ſui cordis non Deũ, ſed homines quę rũt, vt hypocritæ, quia ſtant in angulis platearum orantes, vt videantur ab hominibus. Alij autem loquuntur Deo, & facie cordis ſo- *Oratio.* lum Deũ quærunt orando. Quibus dicitur. Tu autem cũ oraueris, intra in cubiculum tuũ, & clauſo *Mat. 9.* hoſtio, &c. & tales deuotè orant. Et hanc deuotionem hic de ſe oſtendens pſal. dicit Deo. *Tibi dixit cor meum.* 1. tibi corde ſum loquutus orando: nõ hominibus, quorũ nõ quæro gratiã, ſed tuam, quibus placere nõ deſidero: ſed tibi, qa te ſolũ quæro. ideo ſubdit. *Exquiſiuit te facies mea,* nõ aliud extra te. Et qa bonũ nõ ꝓficit, niſi pſeuerãtia cõtinuetur. ideo ſubdit. Faciem tuam, Domine, requiram. i. huic in quiſitioni perſeueranter inſtabo, quia ſcribitur Matth. 10. Non qui inceperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

Ne auer

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ne auertas faciem tuam à me: ne declines in ira à seruo tuo.

Hic consequenter petit Dei dilectionem. Vbi sciendum, quòd signũ dilectionis Dei erga aliquẽ est quãdo hic ipsum flagellat, & corrigit. Ego quos amo, hos corrigo, & castigo, & ad Hebr. 12. Flagellat autem Deus omnem filium, quem recipit. Et Pro. 13. Qui parcit virgæ, odit filium. Sed quamuis talis correctio ex dilectione procedat, tamen effectũ iræ secundũ nostrũ modũ prætendit. Sicut pater ex dilectione corrigens filium, se illi prætendit iratũ, dum illũ verberat. Sic igitur declinat Deus iram suam à nobis in præsenti, quando nos de peccatis nostris non corrigit, sed ad libitum nos vagari permittit, tunc enim parcens nõ parcit. Si autẽ nos corrigit, tunc nos diligit: quia tunc nõ parcẽs parcit. Petit ergo hic Psal. vt Deus non parcens sibi parcat: nõ parcat. s. cessando à correctione, sed parcat peccata corrigendo, & dimittendo. Itẽ notandum, quòd per Dei faciẽ, Dei designatur dilectio, quia suos saluat electos, psal. 79. Ostende nobis faciem tuam, & salui erimus. Sic igitur Deus insimul nos diligit, dum peccata dimittit, & emendat, iram ostendit, dum peccata punit. Et ista duo simul hic psal. postulat, & primo dilectionem Dei dicens. *Ne auertas faciem tuam à me*. s. me reprobando. psal. 87. Quare faciem tuam auertis, &c. Et consequenter petit secundum d. *Et ne declines in ira à seruo tuo*. i. quando es in ira. s. corrigẽdo, ne declines iram illã correctionis à seruo tuo. Vel aliter ista secũda pars exponitur. Vbi notandum, qꝙ ab aliquibus declinat Deus scilicet non in ira, & ab aliquibus declinat in ira. Declinat, sed non in ira, quando à peccatis faciem auertit, vt ea deleat, non ab ipso peccante, vt eum perdat. Declinat autem in ira quando ipsi peccanti indulget. Et hanc secundam declinationẽ timet Psal. d. *Ne declines in ira à seruo tuo*.

Apoc. 3. Dilectio Dei. Aduersitas.

Facies Dei.

Dilectio Dei. Declinare Dei.

393 Adiutor meus esto, Domine, ne derelinquas me: neque despicias me, Deus salutaris meus.

Hic consequenter diuinum petit adiutorium, & miserationem. Vbi sciendum, quòd sicut quandiu sumus in via, de nullo quantuncunque magno peccatore est desperandum, quia tempus pœnitentiæ est vsque ad vltimum articulum vitæ. Sic nec quãtumcunque sit sanctus, & in statu gratiæ debet esse sine timore, quia sicut quilibet peccator potest cõuerti, sic & quilibet iustus peruerti potest. Et ideo Psal. quamuis se videret in via salutis esse: quia soli Deo loquebatur, solum Deum quærebat, tamen de casu formidans Dei adiutorium petit, di. *Adiutor meus esto*. &c. q.d. Et si iam sim in via salutis per te positus: tamen quia per me ipsum sine te perseuerare nõ possum, ideo *adiutor meus esto, ne derelinquas me*. Quid enim proficeret peregrinãti si ponatur in via recta eundi ad terminum, si necessaria itineri remouerẽtur ab eo? Sic orat iste. Iam me in via posuisti, sed aberrabo, si me derelinquas, volũtatem liberam mihi dedisti, sed sine te nihil potest conatus meus. Ideo subdit, *Ne despicias me, Deus salutaris meus*. q.d. Tu es Deus, qui me creasti, tu es salutaris meus, qui scilicet sanas plagã peccati. Quid igitur mihi proficiet, qꝙ me creasti, vel qa me redemisti, si me contemnas? q.d. Nihil, ideo oro. *Ne despicias me, Deus salutaris meus*. Quid est enim despicere Dei nisi mẽtem derelinquere? Omnipotẽs enim Deus humanum animum tunc despicit, quando ipsum sibiipsi relinqnit. Non enim humanam mentem debellando despicit, sed recedendo: quia ad perditionem suam sufficit sibi ipsa dimissa. Vnde per Salomonem dicitur. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere, quem ille despexerit.

Ecc. 6.

Quoniã pater meus, & mater mea derelinquerunt me: Deus autem assumpsit me.

394. 15. q. 1. ii. Iud pera que.

Hic consequenter explicat, quæ sunt illa mala, & aduersa, quæ in præsenti patimur. Et circa hoc tria facit. Quia primò exprimit datorem malorũ, & illatorem. Secundò contra hoc postulat redemptorem, ibi. *Legem pone*. Tertiò redemptoris ponit orationem, ibi. *Ne tradideris*. Quantum ad primum sciendum, quòd totius culpæ, & pœnæ generis humani causa fuit originale peccatum per primos nostros parentes Adam, & Euam commissum. Deus enim creauit hominem rectum, qui in iustitia originali sibi scilicet data ab origine permanere poterat pro se, & tota posteritate sua, quę iustitia animam faciebat Deo subditam, & carnem animæ, in qua si permãsisset, fuisset in gratia cosirmatus cũ tota posteritate sua. Et sine morte cum omnibus suis posteris trãslatus fuisset ad gloriam in certa ætate. Ipse autem in peccando perdidit iustitiam originalem, quam pro se, & tota posteritate accepe rat. Vnde ipso rebellante Deo, & eius præcepto, ista tim in ipso, & tota posteritate eiꝰ caro spiritui cœpit rebellare, quia dignum est, vt qui suum spernit superiorem, & ipse à suo spernatur inferiori. Et sic peccatum originale transmisit ad posteros. Sicut si in iustitia orginali permansisset, ipsam ad suos trãsmississet posteros. Et hoc peccatum oginale fomes est omnis peccati concupiscentiæ, peccatum autẽ est causa omnis aduersitatis, & pœnę, tam temporalis quàm spiritualis, & ęternæ, quia si nullum fuisset peccatum, nulla pœna fuisset. Et sic primũ peccatum primorum parentum, quod transmittitur ad posteros, causa est omnis aduersitatis, & pœnę. Exprimens ergo causam miseriarum omnium, & peccatorum dicit, quòd fuerũt primi parentes, qui nos dereliquerunt. s. in peccatum originale cadere, dum scilicet ipsi originalem iustitiam, quam etiam pro nobis acceperant, non seruauerunt, quòd exprimit d. *Pater meus, & mater mea derelinquerũt me*. s. Adam, & Eua peccãdo me derelinquerunt, quia iustitiam, quam pro me acceperant, perdiderunt. Sicut per exemplum. Si rex militi donet castrum pro se, & posteritate sua, miles autem efficiatur proditor regis, nomine dignè nõ solum priuatur pro se, & tota posteritate castro, quinimo etiam perpetuo dãnatur exilio. Sic cõformiter in proposito dicit. *Quoniam pater meus, & mater mea derelinquerunt*. s. huic miseriæ me exposuerunt peccando. Et quid sequutum est ex hoc? audi quod sequitur. *Et Dominus assumpsit me*. i. propter peccatũ com missum, vt nos ab illo redimeret: Disposuit me. i. hominẽ ad vnitatem hypostaticã assumere Psal. 17. Misit de sũmo, & accepit me, & assumpsit me de aquis multis. Et si quæras, si peccatũ non fuisset, nunquid verbum assumpsisset hominẽ? Aliàs dixi, qꝙ sic, sed non mortalem, & passibilẽ. Præuidebat ergo psal. qꝙ verbũ debebat

Originale peccatũ pœna.

Iustitia originalis

Quæstio.

debebat hominem assumere: vnde ardenter istam assumptionem videre desiderabat, & feruenti desiderio ipsam fieri postulabat, vnde sequitur quod orans dicebat,

395 Legem pone mihi, Domine, in via tua, & dirige me in semita recta propter inimicos meos.

de cõsec. di. 4. nec quam quã.

Hic ergo consequenter postulat redemptorem, Quid enim propriè dicitur via nisi Christus? qui de seipso ait. Ego sum via, veritas & vita, est enim via qua ad patrem pergimus, ipso dicente Ioan. Nemo venit ad patrem nisi per me. Et per hanc viam edoceri desiderat. d. *Legem pone mihi domine in via*. i. emitte Christum in quo legẽ habeamus euangelicã quę contra omnes defectus habet medicinã, quo ad præcepta. Hic etiã via semita dicitur quia arcta est quo ad consilium. Nonne arduum videtur, inimicos diligere, persecutoribus benefacere? quę tamen omnia docet Christus obseruare, & ideo semita dicitur & non solũ via, ipso di. Arcta est via, quę ducit ad vitã, &c. Et quare hoc sic instanter postulat subdens, ostẽdit dicẽs. *Propter inimicos meos*. qui. s. insidiari non cessant. Sed forte dices. Quæ est ista lex, quam expectat sic per Christum sibi dari, & quæ directio, respõdeo quod ex illa de qua supra dixit ibi: Dulcis, & rectus dominus propter hoc legem dabit delinquentibus in via. s. lex iustitię & misericordiæ quæ commissa peccata dimittit: & amplius nõ peccare præcipit. Similiter est illa directio: de qua ibidẽ subdit, diriget mansuetos in iudicio, s. acceptatio operum nostrorũ ad gloriã, vide ibi.

Ioan. 14. Via dicitur Christus.

Semita dicitur Christus.

Matt. 7.

Lex Dei.

Psal. 24.

396 Ne tradideris me in animas tribulãtiũ me quoniã insurrexerũt in me testes iniqui & mẽtita est iniquitas sibi.

de cõsen. di. 4. si in sacramenti

Hic postquã postulauit redẽptorẽ, consequenter agit de redẽptoris oratione, hucusque enim loquutus in persona corporis ecclesię, nunc autem loquitur in persona capitis. s. Christi. Vbi notandũ, qꝙ principalis intentio tam dæmonum quã Iudæorum contra Christum erat, ei pœnas corporales, & opprobria inferre, ac etiã mortem, vt ipsum ad desperationem inducerẽt, vt per hoc in mundo diffamato nomen eius, & fidẽ delerẽt, vnde principalius quærebant animã eius perdere: sed accessorie, corpus interficere. Et istorum duorum accessoriũ obtinuerunt quia eius corpus percusserunt, flagellauerunt & crucifixerunt. Sed primum & principale obtinere non potuerunt, quia nec ipsum ad peccatum traxerunt: nec eius fidẽ annullauerunt, propter quod & Christus de ipsis dicebat psal. 62. Ipsi vero in vanũ. i. frustra quæsierunt animã meã. Quæ omnia pręuidens psal. spiritu prophetico eleuatus in persona Christi orans. d. *Ne tradideris me in animas tribulantium me*. q.d. Non oro, ne tradas me in manus. s. in animas. i. in voluntates eorum. vt eis, cõsentiam, etsi carnes meas dabis in manu eorum, non tamen rogo permittas voluntates eorũ implere de me. Deuor et caro carnem, terra terram, sed animas ibi seruetur illęsa. Et si terra detur in manibus eorum, rogo ne anima in animas eorum detur. Et de hoc dicitur. Terra data est in manus impij. Quod exponens Gregorius. dicit. Quid enim nomine terrę nisi caro exprimitur? Quis appellatione impij nisi diabolus designatur? Huius impij manus fuerunt, qui in redemptoris nostri morte grassati sunt. Terra itaque data est in manus impij, quia antiquus hostis redẽptoris mentẽ corrumpere per se tentando non valuit, sed eius carnẽ persuos satellites ad triduum permissus extinxit, & dispensationem supernę pietatis nescius ex hac ipsa permissione seruauit. Et cõsequenter ostendit falsitatem inimicorum. s. qualiter eum decipere molibãtur dicens. *Quoniã insurrexerunt in me testes iniqui*. s. de me falsa dicentes, vt moueant me, & reuoluant à te. sic enim ad literã de Christo scribitur principes sacerdotum, & seniores, & omne concilium quę rebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent. sed tamen non pręualuerunt, *quia mentita est iniquitas sibi*. quia. s. nõ habuerunt de me quod iniquitas eorum eis promittebat. Et sic ad damnum eorum mentita est iniquitas sibi. Quia omne peccatum in suum redit auctorem.

Desperatio. Christus. Iudæus.

Mat. 27.

Credo videre bona domini in terra viuentium.

397

Hęc est vltima pars psal. in qua postquã egit de prima vnctione. s. baptismali nũc agit de alia. s. glorię. pręuidebat. n. Psal. regnum cœlorum nonquie te sed labore & pœnitentia mereri quod in capite Christi pręuidit, qui. s. multa mala prius passus est & post glorificatus ipso dicente. Oportuit Christũ pati, & ita intrare in gloriam suã. Propter quod & de Christo dixerat ad litteram psal. 109. Detorre te in via bibit, ꝓpterea exaltauit caput. Quia. s. de fluxu nostrę mortalitatis, & de trãsitoria & turbulẽta passione bibit nascẽdo, & moriendo. Et hoc in via vitę præsentis propterea exaltauit caput, quia per hoc qꝙ humiliatus est vsque ad mortem, Deus exaltauit illũ, & dedit illi nomen, &c. A consimili & iste ex pœnis, quas hic patiuntur propter Christum fideles vitam ęternam pręstolatur. Et hinc est quòd omnibus miseriis vitę pręsentis superius enumeratis, ex illis ad spem gloriæ ęternę consurgit in persona omnium fidelium dicens. *Credo videre bona domini in terra viuentium*. Et ad consimilem crudelitatem alios prouocat d.

Luc. 24. Gloria. Labor.

Expecta dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine dominum.

398 6. q. 1. sũt plurimi.

Quasi dicat, sicut ego certus sum de illa beatitudine, ita tu quicunque vnctus es, expecta Dominum securè, quia non fallit omnipotens. Qui enim promisit certus est, verus promisit, qui mentiri non potest. Sed interim *viriliter age*. i. tolera fortiter aduersa, & tribulationes, & mundi fragella. *Et cõfortetur cor tuum*. s. in prædictis malis quia aduersa mundi signum sunt salutis ęternę. Et sic *sustine dominum* id est, super omnia tene Dominum, ipsum omnibus prędiligendo. Sic & se facere alibi confitetur Psal. dicens. Sustinuit anima mea in Domino.

Expectãtur.

Psal. 129.

PSAL. XXVII.

399 6. q. 1. si omnia.

ADte domine clamabo, Deus meus ne sileas à me, nequando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum.

Iste psal. talem habet titulum. *Psalmus huic. Da-*

Universidad de Deusto Biblioteca

Dauid.

uid. Notandum quòd quādo in titulis Psalmorum ponitur Dauid ly *Dauid* diuersimodè,& varie accipitur, quia quandoque significat caput ecclesiæ, quod est Christus, quandoq; ipsum corpus.s.ipsam ecclesiam, quandoque verò vtrumq; simul.i.totum Christum. Quandoque autem in titulo additur huic vel ipsi,sicut hic,ibi ly *Dauid* significat Christum. Est ergo tituli sensus. Psalmus iste attribuitur huic Dauid.s.Christo,qui loquitur in hoc psal.agēs de Christi passione, & resurrectione. Et monet Christus in hoc psalmo aduersa tolerare, quicunq; volunt cum ipso Christo regnare, Quantum verò ad fundamentum psal.notandum,ꝙ iste psal.fundatur supra quandam historiam,quæ habetur 2.Reg. 15. Quod cum Absalon filius Dauid insurrexisset contra patrem, & regnum patris sibi vsurparet, quod Deus permisit ad puniendum peccata Dauid adulterij, & homicidij. Dauid fugit de Hierusalem timore filij. Et ascendebat cliuum oliuarum nudis pedibus incedens,& flens cooperto capite. Tūc Sadoch, & Abiathar sacerdotes sequuti sunt eū portantes arcam Dei, volentes esse cū Dauid,& ipsum comitari. Et ascendit Abiathar ad consulendum Dominū,quid agere deberent ante arcam Domini, vnde respōsa habere consueuerat, & tunc nullum habuit responsum. Ex quo Dauid tunc cogitauit sibi Deum nondum fore placatum: propter quod Dauid iussit arcam reportari in ciuitatem ad locum suum reputans se indignum illam in sua comitiua secum habere. Quo facto Dauid ascendit summitatem montis oliuarum,vnde ciuitas, & tabernaculum clarè videbantur. Et ex illo loco orauit ad Dominum versa facie ad ciuitatem, & ad locum sanctum,sicut nunc fideles à loco vnde potest videri ecclesia alicuius sancti versa facie ad ecclesiam orant. Et tunc fecit istum psal. Orans deum pro sua liberatione ab ista persecutione. *Oratio.* Et tunc intellexit se exauditum ab eo sic quod filius nō preualeret aduersus eum,sed ipse cum victoria, & pace ad ciuitatem rediret,& in pace suum regnum possideret. His ergo præmissis primo,applicabo psalmum ad historiam,secundò pertractabo intellectum psal. Quantum ad historiam,iste psal. diuiditur in duas partes. Quia primò ponitur ipsius Dauid deuota oratio,secundò ipsius deuota exauditio ibi. *Benedictus dominus*,&c.vt Nic.de Ly. Quātum verò ad intellectum psal. Iste psal.est quædam oratio quā Christus fecit tempore suę passionis & diuiditur in duas partes. Quia Christus primò ponit suā orationem. secundò gratias agit de sua exauditione,ibi. *Benedictus dominus*. prima pars diuiditur in partes duas. quia orando primò Dei gratiam postulat,secundò futuram Dei iustitiam explicat ibi. *Ne simul trodas me*. Prima in duas,quia primò suam petit resurrectionem,secundò ecclesiæ ædificationem ibi. *Exaudi domine vocem*. Quantum ad primum orationē suam premittit Christus seipsum nobis prebens in exemplum patri,d. *Ad te domine clamaui*.i.ego homo clamabo ad te corde orando. Vbi notandū,ꝙ multis vicibus ac multipliciter Christus clamauit.

Clamor Christi. Oratio, Christi.

Clamauit in campo,turbis seminans.
Clamauit in templo,legem prædicans.
Clamauit in loco mortis,mortuos suscitans.
Clamauit in corde,intus generans.
Clamauit in cruce, mortem tolerans.
Clamauit ad patrem,Deum inuocans.

Primo clamaui in campo, & Luc. 8. Cum turba plurima conuenirent & de ciuitatibus properarent ad Iesum, dixit per similitudinem. Exiit qui seminat seminare,&c. sequitur. Et hoc dicens clamabat. Qui habet aures audiendi audiat. Ideo enim clamabat,vt ostenderet quæ dicebat mystica esse, & intento corde meditanda. Vnde prędicta verba exponens Beda dicit. *Beda.* Quoties hęc additio.s. Qui habet aures audiendi audiat vel in Euangelio, vel Apocalypsi Ioannis interponitur, mysticum esse quod dicitur,querēdum quoque à nobis attentius ostenditur. *Ioan.7.* secundò clamauit in templo, &c. In die magno festiuitatis stabat Iesus &. clamabat dicens. Si quis sitit,veniat ad me,& bibat.& flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu sancto, Clamabat septimo die festiuitatis,& non aliis intermediis prædicando,secundum Chrisosto. *Chrisost.* Quia festiuitas per septem dies agebatur. Prima autem dies,& vltima celeberrimi erant secundum legem. Medij autem dies secundū voluptatem magis consumebatur. Ideo istis diebus prædicando non clamabat,neque decebantur, deperirēt,eis vacantibus voluptatibus. In hoc suos prædicatores instruens, vt aptum tempus obseruēt quando sermonem debeant proferre spiritualia enim erāt quę dicebantur. Tertiò clamauit in loco mortis, suscitans.s.ipsum Lazarum mortuum, quē cum quatriduanum suscitare vellet, voce magna clamans ipsum reuocauit ad vitam, *Ioan. 11.* Iesus voce magna clamauit, Lazare, veni foras. Et statim prodiit,&c.qui fuerat mortuus. Ideo enim tunc clamauit secūdum Theophilum, vt aliquorum errorem destrueret,d. Altius enim tunc clamauit Christus, vt Gentilium ora refrenet,fabulantium in tumulis esse animas defunctorum. Nam quasi foras manentem eam aduocat per clamorem. Quartò clamauit in corde, &c. Clamat enim Chrstus in cordibus nostris, dum per suam gratiam nos filios Dei facit adoptiuos. Gal.4. Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus Spiritum filij sui in corda nostra, clamantem abba pater. Quod exponens Magister dicit in glo. Misit Deus Spiritum filij sui in corda nostra clamantem, abba pater.i.qui fecit nos clamare quod nunquam præsumeremus, nisi ipse nos doceret. Sed quid est clamare abba.i.pater? Abba enim Hebræum est idipsum significans quod pater. Et hanc consuetudinem in pluribus locis scriptura seruat: vt Hebræum verbum cum sua interpretatione ponat. Duo namq; sunt verba, quæ posuit, scilicet abba,& pater, vt posterius interpretetur primum: nā hoc est abba, quod pater. Quintò clamauit in cruce mortē tolerās, quando scilicet in cruce positus, vt habetur Matt.27.circa horam nonā clamauit voce magna dicens. Hely hely lamazabathani. Ideo enim tunc sic se derelictum clamauit, vt omnibus notum faceret, non propter se, sed propter nos talia passum fuisse. Vnde prædicta verba exponens Origenes ait. *Origenes* Nō autē æstimes humano more saluatorē clamādo ista dixisse propter calamitatē, quę ipsum opprimebat in cruce. Si enim ita acceperis, non audies clamorē magnæ vocis eius, quæ ostendit aliquid magnum esse absconditum. Sextò clamauit ad patrem Deum inuocās. *Luc.23.* Et clamans voce magna Iesus ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et hoc dicēs expirauit, quod ideo fecit, vt ostenderet quòd libere moriebatur non coactè. *Theophil.* Vnde Theophilus ait, Clamans Christus alta voce expirat, quia inerat ei potestas ponendi animam suam, & eam resumen-

mendi, tunc enim clamans spiritum patri commendat orans,& si anima separabatur à carne, verbum tñ ab ipso non separabatur. Consimiliter .n. illum clamasse hic ostendit propheta.d. *A te, domine, clamabo Domine Deus meus, ne sileas à me*, id est, ne discedas à me.i. secundum gl. Ne vnitatem verbi tui separes ab eo quod homo sum. *Nequando taceas à me*. hoc secundum glo.non est in textu,sed superadditum fuit à septuaginta interpretibus ad maiorem expressionem. Et quare Christus hoc postulat statim subdit. *Et assimilabor descendentib. in lacum* .q.d. Si vnionem tuam à me separaueris assimilabor aliis hominibus qui descendunt in infernum.qui nec alios nec seipsos ab inferno possunt liberare. Quod ideo dicit,quia si diuinitas fuisset separata mors Christi non fuisset sufficiens pretium pro redemptione generis humani.sicut nec mors aliorum hominum. Et ex hoc apparet ꝙ sic orando suam petit resurrectionem, *Psal. 15.* virtute.n.vnitatis verbi ad naturam humanam statim resurrexit. Non dabis sanctū tuum videre corruptionem.

400 Exaudi, Domine vocem deprecationis meæ, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

De conf. ei 4.gratia.

Hic consequenter petit ecclesiæ suæ ædificationem. vbi notandum ꝙ Christus orauit in horto in nocte suę passionis, & in cruce. *Orauit Christus multipliciter.* In horto orauit pro se & in cruce pro nobis. De prima orationē dicit, *Exaudi vocem deprecationis meæ*. qua dicebat. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste,&c. verumtamē nō quod ego volo,sed quod tu vis. In cruce autem orauit pro nobis, expansis manibus in ligno ad recipiendum,& amplectādum fideles dicēs, Pater dimitte illis,quia nesciunt quid faciunt. Et quantum ad hoc dicit. *Dum extollo manus meas ad tēplum sanctum tuum*,scilicet ad construendum,& ecclesiam ædificandam. virtute enim illius orationis multos conuertit ad fidem, qui primitiuam ecclesiam siue templum fundauerunt. Dicit ergo Christus secundum gl. *Exaudi, domine,&c. Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum*,id est quia extollo, vel expando manus meas, quod ad literam Christus fecit in cruce. Et hoc non pro mea culpa, sed ad construendum templum sanctum tuum.i.vt ecclesiam constituam. Ad hoc etiam denotandum, *Christus orans ad templum.* quòd tunc Christus orabat moriendo pro constructione ecclesię & templi Dei, tunc etiam moriendo expansis manibus corporalibns etiam oculis templum respiciebat in monte Caluarię crucifixus vnde templū videri poterat. Secundum enim morem Iudęorum quibus preceptum est. vt vbicunq; fuerint ad illam partem orarent, vbi scirent esse Hierusalem,& Dei templum. Quod & Christus fecit legem implens, quia crucifixus faciem vertebat ad Hierusalem, vnde & templum videbat ad significandum ꝙ ecclesiam catholicam per illud tēplum figuratam tunc moriens ædificabat. Et notandum, quòd hic Christus orat generaliter pro omnib. fidelibus dicens. *Dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum*. Rarò autē legimus orasse pro aliquo in singulari. Nam etsi Petro dixit Luc.22. Ego rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua, illa tamen oratio fuit generalis, scilicet pro fide Petri quæ est fides vniuersalis Ecclesię. Ecclesia tamē in dubio orationes facit pro singularibus personis: multoties ac etiam generaliter orat pro multis. *Oratio debet esse generalis* Et ideo hic oritur dubium. Vtrum orationes specialiter pro aliquo factę æquè prosint omnibus eiusdē meriti? Vel vtrum oratio pro aliquibus facta generaliter ęquè cuilibet eorum prosit,ac si pro vno illorum solum esset facta? Ad hoc respondet sanctus doctor lib. 4. distinct. 45. quęst. 4. Quod valor orationum, vel suffragiorum potest pensari ex duobus. *Doctor sanctus* Vno modo ex virtute charitatis, quę facit omnia communia. Et secundum hoc plus valet ei, qui est maiori charitate, licet pro ipso specialiter non fiat. Cuius ratio est, quia quilibet, qui est in purgatorio ratione charitatis habet quandam congratulationem & delectationem de bono alterius, & maiore secundū quod est in maiori charitate. Alio modo suffragia, vel orationes valent ex hoc quòd per intentionem orantis alteri applicantur per modū satisfactionis pro debitis. *Suffragia Missæ valor.* Et sic dicit quod magis valent ei, pro quo specialiter fiunt, immo sic illi soli valent. Sed contra istam opinionem sunt multi doctores & maximè Prępositiuus, qui ponit, quòd suffragia pro vno facta vel orationes non magis prosunt ei, pro quo fiunt, quam aliis, sed prosunt vnicuique secundum quod magis digni sunt. Quia charitas omnia facit esse communia, diuidens singulis prout sunt capaces. Et ponit exemplum de candela quæ accenditur pro aliquo diuite, cū quo sunt alij serui vel pauperes, quę non magis illum illuminat quam alios, qui cum eo sunt quinimo quilibet participat illius candelę lumē magis & minus secundum quòd magis dispositus est ad receptionem luminis, id est secūdum quòd habet oculos clariores vel debiliores. Similiter ponit exemplum de lectione, quam nō magis percipit ille, pro quo legitur, quàm alij, qui simul cum eo audiunt, sed illi magis, qui sunt intellectu capaciores, quamuis pro illo legatur,& nō pro aliis. Similiter potest poni exemplum de societate aliquorum mercatorum, quia lucrum ab vno illorū factum non plus proficit illi, quàm aliis, sed vnicuique illorum de societate magis,& minus, secundum quod plus & minus habent in societate. Cum ergo charitas sit fundamentum omnis meriti,& omnis societatis spiritualis, quia totum corpus ecclesiæ charitate ligatur & in vnam societatem copulatur, consequens est, ꝙ lucrum ecclesiæ,& omnia merita à quocūque fiant distribuuntur singulis secundum capitale maius, vel minus, quod habent in tali societate quod est charitas. Istam opinionem tenet Dominus Hostiensis in summa titulo de pœni. §. Quibus mortuis suffragia prosint. Et probat. Quia æquum & sanctum est quòd si quis pro amico specialiter possit facere insolidum,& cū hoc nihil sibi obest neque deperit si etiam singulis aliis valeat insolidum, quod tunc singulis æqualiter valeat. Sed hoc est in suffragiis spiritualibus eo quod charitas omnia cōmunia facit in charitate existentibus. Ad hoc etiā est auctoritas Hieronymi *Hierony.* quæ habetur de consec. distinc.5.non mediocriter. Vbi dicitur. Melior est septem psalmorum decantatio cum cordis puritate,& hilaritate quàm totius psalterij modulatio cum anxietate cordis ac mœsticia. Et subditur ad propositum Cùm igitur pro centum animabus psalmus vel missa dicitur, non minus quàm si pro vnoquoq; illorum diceretur, accipitur,&c. Et istā opinionem credo veriorem, scilicet quòd tantum

Universidad de Deusto Biblioteca

valet oratio,vel miſſa dicta pro mille immo pro omnib.in charitate exiſtentibus cuilibet illorũ ac ſi pro vno ſolo diceretur. Et hoc intelligo quantum ex parte operis operati: nõ quantum ex parte operantis. Hanc etiam opinionem tenet Dominus Guido in expoſitorio exponens prædictum capitulum non mediocriter. Sed ex prædictis ſtatim inſurgit alia dubitatio. Quia ſi miſſa vel oratio dicta pro mille tantum, cuilibet illorum valet, ac ſi pro vno ſolo diceretur, vel ſi ita valet ei, pro quo non celebratur, ſicut illi, pro quo celebratur, ſecũdum quod eſt in charitate magis vel minus, vt ponit dicta opinio, quare igitur eccleſia inſtituit ſpecialia ſuffragia, & orationes ſpeciales, & non ſolũ cõmunes? Ad hoc eſt duplex reſpõſio. Vna Præpoſitiui dicentis, ꝙ hoc ideo eccleſia fecit ad excitandas deuotiones fidelium qui promptiores ſunt ad faciendum ſuffragia ſpecialia quàm generalia, & pro amicis, & parentibus, quam pro extraneis, & ignotis. alia eſt reſponſio Hoſtienſis: vbi ſuprà dicit ꝙ ad hoc eſt duplex ratio. Vna ex parte viuorum. alia ex parte mortuorum. Ratio ex parte viuorum eſt ne ſcilicet tu filius, vel hæres damneris: quia tu ſpecialia ſuffragia pro tuis facere multiplici ratione obligaris. Primò ſcilicet lege naturæ, tu tamen velles, ꝙ pro te parentes, & amici ſpecialia ſuffragia facerent in ſubſidium tui: non obſtante ꝙ aliis tantum valerent ſicut pro te: igitur & ſimiliter pro illis facere debes, hæc enim eſt lex naturæ. diſtinct. 1.ca.2. Secundò lege ſcripturæ dicentis. Reddite ergo omnib. debita, ad Ro.13. Tertiò lege amicitię Iob 19. Miſeremini mei, miſeremini mei ſaltẽ vos amici mei. Quartò lege iuſtitię quia nos quaſi nihil habemus niſi à mortuis prædeceſſoribus noſtris igitur illis ſpecialiter obligamur. Illis. n. ſpecialiter obligamur, à quibus ſpecialia beneficia recipimus, lib.3. de teſtamentis, cũ in officiis. Cauſa autem ex parte mortuorum eſt, quia per hæc ſpecialia beneficia illi pro quibus ſpecialiter fiunt honorantur ab iis, qui cum eis inſolidum participant. Sicut patet de candela accenſa pro diuite, quia licet alios præſentes æqualiter illuminet, tamen ille diues ex hoc ab aliis honoratur. Et iſta talis opinio multum attrahere debet omnes ad orationem, & ſuffragia peragenda. Quis enim ſi haberet amicum in carcere pro decem libris ſine quibus liberari nõ poſſet & ipſis ſolutis, omnes alij liberarentur: nõn libentius deberet illas perſoluere, quanto pluribus benefacit amicũ ſuum liberando? Prædicta pro tãto dixit, quia vt docet ſcriptura, Chriſtus ſuas orationes communius faciebat generales, ſicut hic patet, dicens. *Exaudi Domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te, &c.*

Quæſtio. — *di.1.c.2.*

401 Ne ſimul tradas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Hic conſequenter futuram Dei iuſtitiã explicat maximè circa ſuos perſecutores & inimicos. Et duo facit. quia Chriſtus primò explicat ipſorum vitia. Secundò ipſorum ſupplicia. ibi. *da illis ſecundum opera illorum.* Dupliciter enim peccauerunt Iudęi contra Chriſtum, ſcilicet operibus malis, & cogitationibus falſis. Secundum ibi. *Qui loquantur pacem.* Quantum ad primum ſciendum, quòd quamuis omnibus hominibus ſtatutum ſit propter primum peccatum ſemel mori, vt dicit Apoſtolus ad

Mors. Bonus. Malus.

A Heb.9. Tamen differenter moriuntur boni, & mali. Quia boni moriuntur corpore nõ anima. Mali autem moriuntur in corpore & anima: quia ipſorũ anima ſuppliciis punitur æternis: animæ autem iuſtorum vita fruuntur eterna. Ideo hoc hic Chriſtus prædicit in perſona omnium iuſtorum dicens. *Ne ſimul tradas me cum peccatoribus.* ſ. non ſimul tradas me cum peccatoribus in mortem: quia ſcilicet illi moriuntur propter peccatum, ego autem ſine peccato, illi moriuntur neceſſitate, ego autem voluntate: illi moriuntur in corpore, & anima, ego autem ſolo copore. Et vide ꝙ de Iudæis duo dicit. Primum ꝙ ſunt peccatores, ſecundũ quòd operantur iniquitatẽ. B Vbi nota quòd quãuis omne peccatum ſit iniquitas & econtrario, largo modo loquẽdi, tamen propriè loquendo peccatum dicit culpã leuiorem, ſed iniquitas grauiorem. Hinc eſt quòd omnis homo ſe peccatorem liberè fatetur, iniquũ vero dici erubeſcit. Iudęi ergo cõtra Chriſtũ erãt peccatores, quia eius famam lacerabant dicentes. Dæmonium habes. Sed iniqui quia ipſius mortem intendebãt. De primo pſal.10. Ecce peccatores intẽderunt arcum ſuũ parauerunt ſagittas ſuas, &c. i. verba detractoria. De ſecundo pſal.118. Iniqui perſequuti ſunt me, adiuua me, &c. Sed hic cadit vnum dubium, quia hic Chriſtus petit à patre. *ne ſimul tradas me cum peccatoribus, &c.* ſ. in mortẽ, vtrum Chriſtus ſine perſecutione fuiſſet mortuus, vt puta ſenio ex naturali diſpoſitione. Et videtur quòd non C quia neceſſitas moriendi ineſt nobis ex peccato, Chriſtus autẽ peccatũ nõ habuit. Itẽ Chriſtus voluntate mortuus eſt: ergo non neceſſitate. vnde Eſa. 53. Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Ad oppoſitũ eſt Aug. d. ꝙ Chriſtus fuiſſet mortuus ſenio, ſi violenter nõ fuiſſet occiſus. Reſpondeo ꝙ queſtio duplicẽ habet intellectum. Primus vtrum Chriſtus potuit aſſumere naturam humanam immortalem, & tũc dico, quòd ſic: quia potuit aſſumere naturã glorificatã ſiue glorioſã. Alius ſenſus eſt vtrum ſecundum naturã quã aſſumpſit, neceſſitate fuiſſet mortuus, & tunc dico quod ſic. ſed illam neceſſitatẽ aſſumpſit voluntariè, ſicut & alios defectus noſtros. Et per hoc patet ad argumenta.

Peccatum. Iniquitas. — *Ioan. 7.* — *Quæſtio.* — *Chriſti mors.* — *Aug.2. li. de baptiſmo. paruulorum.*

D Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorũ. 402

Hic cõſequẽter explicat ipſorum peccatum magis in ſpeciali. Iudęi enim Chriſto adulabantur verbis, ſed corde perſequebantur ipſum ad mortẽ: vt puta qñ ipſum capere volentes in ſermone ei dixerunt Magiſter, ſcimus quia verax es, &c. *Loquebantur ergo cum proximo ſuo.* i. cum Chriſto pacẽ qui verè proximus erat Iudæorum: & hoc carne quia ex eis natus. Et opere p impẽſam miſericordię. Quia nõ pertranſiuit Chriſtus videns Iudæos vulneratos peccatis ſicut ſacerdos, & leuita, ſed vt verus proximus eis appropinquauit, vt miſericodiam faceret eis. Ipſi autẽ corde elongabãtur ab eo popter quod ſubdit. *Mala autem in cordibus eorum*: propter quod E de ipſis ad literam Chriſtus dicebat. Hic populus labiis me honorat, cor autem eorum &c.

Adulatio Iudæorũ. — *Mat.22.* — *Matt.18.*

Da illis ſecundum opera eorum, & ſecundum nequitiam adinuẽtionum ipſorum. 413

23.q.4. quid facies.

Hic conſequenter ponit ipſorum ſupplicia, & duo facit. Quia primò prędicit ipſorũ punitionẽ ſecundò adducit punitionis rationẽ, ibi. *Quoniã nõ intel*

Paſſio. Chriſti. opus fuit. & Iudæorum.

intellexerunt opera Domini. Vbi notandũ, ꝙ opus Iudæorum fuit Chriſti mors, & perſecutio. Similiter etiam fuit opus Dei. vnde ait magiſter Paſſio Chriſti, & opus Iudæorum dicitur, quia ex actib. eorum prouenit. Et etiam opus Dei, quia Deo auctore & volente fuit. Chriſto dicente, Poteſtatem habeo põnendi animam meam & iterum ſumendi eam. Et ſi quæras, nunquid ergo bonum fuit opus iudęorum. Reſpondeo quòd hoc dupliciter poteſt intelligi. primò quòd fuit bonum ratione effectus, & ſic dico quod ſic, quia Chriſti mors cauſa fuit noſtræ ſalutis. Vel ipſam mortem potes attendere, ratione cauſæ, & voluntatis ipſorum, & ſic non ſunt operati bonum, ſed malum: quia actio eorum non fuit bona, ſed mala. Et quòd iſte verſus dupliciter exponitur. ſ. prędictiuè, & ſic hic prędicit, quod poſt euenit, quia ſicut Chriſto mortem intulerunt, ita ipſi poſtmodum per Romanos fuerunt occiſi in corpore, & eterno igne cruciantur. Poteſt etiam intelligi optatiuè, vt ſcilicet Chriſtus optet illorum punitionem, quia iuſtitia Dei exigit malos puniri, qui cuilibet complacere debet. Et hoc idem aliis verbis confirmat, d.

Magiſter li.3.di.20. — *Quæſtio.*

404 Secundum opera manuum eorum tribue illis, redde retributionem eorum ipſis.

Id eſt, ſecundum voluntatem operum ipſorum, quia & ſi opera eorum aliis proficiant, ipſi tamen voluntate mala hoc fecerunt. Sed hic eſt vnum dubium quomodo Chriſtus, qui erat verè beatus, optabat damnationem Iudæorũ? & ſimiliter ſi boni, & ſancti velint, & gaudeant de pęnis damnatorũ? Reſpondeo ꝙ ſancti in patria clare videntes eſſentiã Dei vibebunt apertè eius voluntatem, cui totaliter ſe conformabunt, & ſic viſa pæna damnatorum, eis non compatientur, ſed magis eorum accreſcet gaudium: vnde lętabitur iuſtus cum viderit vindictã, &c. Vnde ait magiſter cum ſancti malos in tormentis videant, nonne aliqua compaſſione erga eos mouetur? nonne eos de tormẽtis liberari cupiunt? Reſpondet recole illud Euang. quod diuiti Abraham reſpondit: Inter vos, & nos chaos magnum firmatum eſt, vt hi qui volunt hinc ad vos tranſire non poſſint, neq; huc inde tanſire. Quid eſt illud chaos inter bonos & malos niſi hinc iuſtitia, inde iniquitas, quæ nullatenus ſociari volunt. Ab eo enim ſancti Dei iuſtitiæ additi ſunt, vt nulla compaſſione ad reprobos tranſire valeant, nulla pro e is inter ſanctos fiat interceſſio. Quomodo ergo inde volunt aliqui tranſire: & non poſſunt. Non quia velint & non poſſint, ſed quia etiam ſi vellent, non poſſent eos iuuare. Et ita apud animam iuſtorũ non obfuſcat beatitudinem inſpecta pœna reproborũ, quia vbi iam compaſſio miſeriæ non erit diminuere beatorum lætitiam non valebit. Et licet iuſtis ſua gaudia ſufficiant, ad maiorem tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per Dei gratiã enaſerũt &c.

Beati gaudent de pænis damnatorum. — *Pſal.57. Magiſter lib.4.diſt.50.* — *Chaos.*

405 Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum eius: deſtrues illos, & non ædificabis eos.

Hic conſequener ponit cauſam damnationis

A ipſorum & rationem. Vbi nota quod radix, & fundamentum omnium peccatorum eſt ignorantia, quia omne peccatum pręſupponit ignorantiam intellectus, vt oſtendit Philoſ.3.Ethi. dicens quòd omnis malus eſt ignorans, cuius ratio eſt. Quia peccatũ ſtat in voluntate quia ſola voluntate, peccatur: voluntas autẽ non fertur in incognitum, ſic ergo actus intellectus præcedit actum voluntatis. Obiectum autem voluntatis eſt bonum, vel apparens bonum, ita quòd voluntas nihil vult niſi ſub ratione boni. peccat ergo voluntas, quando malum vult, non autem vult malum, niſi quia intellectus decipitur offerens quod eſt malum ipſi voluntati ſub ratione boni. Verbi gratia, intellect⁹ ſic arguit B Omne bonum eſt volendum, ſed omnis delectatio eſt bona: quid ſequitur? ego omnis delectatio eſt volenda. Hoc autem ſic præſentato voluntati per intellectum voluntas vult delectationes, puta venereas, & ſic peccat. Sed ignorantia preceſſit in intellectu, quia intellectus errauit in ſecũda propoſitione dicens: quòd omnis delectatio eſt bona, & conſimiliter de quolibet alio peccato. Eſt ergo ignorantia cauſa omnis peccati. quia in omni peccato intellectus oſtendit aliqui volũtati ſub ratione boni, quod rationem boni non habet. Modo ad propoſitum quæ fuit cauſa peccati, & damnationis Iudæorum? certè ignorantia. C *Quoniam nõ intellexerunt opera domini.* Inter quę præcipuum opus fuit incar. natio verbi, & alia virtutum opera quæ Chriſtus homo faciebat. Si enim benè conſideraſſent ſcripturas & opera Chriſti ipſum Chriſtum vtique cognouiſſent dicat ergo de Iudæis, quod merito ſunt damnandi. *Quoniam non intellexerunt opera domini.* i. opera Chriſti viſibilia quæ vſque ad ipſorum oculos peruenerunt, ex quibus Chriſtum eſſe verum Deum poterant cognoſcere. Et ideo *in opera manuũ eius deſtrues illos.* Opera enim manuum Dei ſunt iuſtę vltiones, quas facit peccatorum etiam quandoque per peccatores ſicut multiores in antiquo teſtamento per manus regum infidelium puniebat peccata Iudæorũ. Sic & peccatum mortis Chriſti puniuit per manus Romanorũ, quę punitio dicitur opus manuũ Dei, quia Deo ordinante fuit facta. Et de iſta opinione dicit hic. *Et in opera manuũ* D eius, ſ. Dei, *deſtrues illos & non ædificabis eos.* Hoc enim dicit ad differentiam aliarum punitionum antiquitus factarum, quia Deus ſæpè puniuit peccata Iudęorum, ipſos captiuando: ſed poſtea ipſos reducendo: ſed non ſic de deſtructione ipſorũ, & captiuitate propter peccatũ Chriſti mortis, quia per illam ſic ſunt deſtructi, & captiuati ꝙ amplius non ſunt ędificandi: vel operandi, niſi in finem mundi. quod per tam modicum ſpacium tẽporis erit, quod pro nihilo computatur. Dicat ergo Pſalmi. *Deſtrues illos & non ædificabis eos.* ſ. vt alias ſolebas poſt captiuitatem eos reuocare, ſed de hac captiuitate non reducentur. Aliquando. n. res deſtruitur, vt in melius reparetur. Sic enim Deus deſtruxit Paulum, ipſum excœcando vt clariores oculos ei faceret, ſecundum illud Hieremiæ.1. Miſi te vt deſtruas, & E diſperdas, ędifices, & plantes, ſed nõ ſic quia deſtrues eos, non ad horam ſed vſque in finem ſæculi.

Peccatum ignorantia. vel Voluntas — *Opera manum Dei.* — *Punitio. Deſtruere. Iudæus.*

Benedictus Dominus quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ. 406

Hęc eſt ſecunda pars principalis. vbi Chriſtus gratias agit de ſua exauditione vbi duo facit, primo oſtendit ſe exauditum de ſeipſo, ſecundo de fi-

Universidad de Deusto Biblioteca

Exauditur Oratio.

deli populo ibi. *Dominus fortitudo plebis*. Prima in duas, quia primò generaliter se ostẽdit exauditum, secũdò in quo specialiter, ibi, *Et refloruit*. Quantum ad primum sciendum, ꝙ non solum omnis Christi oratio exaudita fuit à Deo, sed etiam omnis oratio iustorum fidelium exauditur, sed differenter, quia oĩs Christi oratio exauditur nõ solum quo ad vtilitatem, sed etiam quo ad votum quia anima Christi cum esset plena scientia, cognoscebat omnia, quæ Deus, & sic videbat omnẽ voluntatẽ Dei. Cum etiam esset plena gratia, summè suam voluntem conformabat diuinæ, & sic omnia quæ volebat Christus & quę petebat cõformia Deo erant. Et sic semper exaudiebatur non solum quo ad vtilitatem sed quo ad votum. Oratio autem aliorum fidelium licet semper exaudiatur quo ad vtilitatẽ, nõ tamẽ semper quo ad votum, quia multoties iusti non planè cognoscentes diuinam voluntatem, credunt aliquid vtile, quod foret damnosum, & talia postulando non exaudiuntur quo ad votum, sed quò ad vtilitatem, quia Deus tũc eos non exaudiendo, melius illis facit quam petant. sicut patet de Paulo apostolo, qui ter Dominum rogauit, vt ab eo discederet stimulus carnis, nec impetrare potuit, quia vtilius sibi fuit illo non carere, quem acceperat ad custodiam humilitatis. Hoc notãs Christus simpliciter dicit. *Benedictus dominus quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ*. i. exaudiuit votum orationis meę. Et hoc idẽ aliis verbis cõfirmat, d.

407 **Dominus adiutor meus, & protector meus, & in ipso sperauit cor meũ, & adiutus sum.**

12. q. 2. gloria.

Et nota, ꝙ aliud est protegere, & aliud adiuuare Quia adiuuare est rẽ in suo statu cõseruare, ne decidat, sed protegere est rem magis ad perfectiorẽ ducere statum. Et sic adiuuatur quis cũ in aduersitate patientiam seruat, & ęquanimiter tollerat, sed protegitur cum ad melius perficitur. Sic ergo Dñs fuit adiutor Christi in passione ipsum per patientiã pręseruando. fuit eius protector, post mortẽ ipsum resuscitando. Vnde in passione dicebat illud Psal. 26. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus. De resurrectione autem dicebat ibidẽ Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo. &c. Dicat ergo Christus. *Dominus adiutor meus*. i. mei tãta patiẽtis. *& protector meus*. i. mei ad immortalitatem resurgentis. *In ipso sperauit cor meum & adiutus sum*.

Adiutor protector

408 **Et refloruit caro mea & ex voluntate mea confitebor ei.**

Hic specialiter ostendit in quo fuit à Deo exauditus. Superius. n. in principio psalmi. huius orãdo suam orationẽ postulabat. dicens, Ad te Dñe clamabo, Deus meus, ne sileas à me, nequãdo taceas à me, & assimilabor descendentib. in lacum. Hic ergo quantum ad hoc se exauditũ ostendit dicens. *Et refloruit caro mea*. Vbi notandum ꝙ Christi caro floruit & refloruit. Floruit. s. in conceptione. Sed refloruit in resurrectione. Floruit in conceptione immunitate peccati, quia florẽ innocẽtiæ, quẽ quidã peccando perdiderat, Christus recuperauit. Quia sine vitio, & peccato cõceptus: & de Spiritu sancto natꝰ Et hac ratione Christus in sua cõceptione & natiuitate flori cõparatur. Esa. 11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet. & requie-

Refloruit caro Christi. Incarnatio Christi. Resurrectio Christi.

A scet super eum spiritus Domini, &c. Sed iste flos cãpi, & liliũ conualiũ in morte deperisse videtur, qa omnis eius pulchritudo periit, In tantũ vt propheta de ipso dicat. Esa. 53. Vidimus eum, & non erat ei aspectus, & desiderauimus eum despectũ, & nouissimum virorum. &c. Refloruit autẽ caro Christi quãdo p resurrectionẽ immortalis, & gloriosa surrexit. Et hoc est, quod hic dicit Christꝰ. *Et refloruit*. i. resurrexit caro mea propter quod de seipso in resurrectione ait Christus. Canti. 2. Ego flos cãpi & lilium cõualium. Sed quia resurrectio Christi causa est nostræ redemptionis, ideo pro ipsa gratias multas Deo debemus agere, Et hoc est, quod subdit. *Et ex voluntate mea confitebor ei*. i. cõfitebũtur ei mei in quibus ego sum: & hoc non timoris necessitate, sed B libera voluntate. Bona. n. quę nos facimus, verbũ incarnatum facit in nobis, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et Esa. 26. Oĩa opera nostra operatus es in nobis, Domine. Et sic gratias, quas Deo agimus pro Christi resurrectione Christus se agere dicit, Et ex omni ergo voluntate mea confitebor illi, scilicet, gratias agẽdo.

Dominus fortitudo plebis suæ: & protector saluationum Christi sui est. 409

Hic cõsequẽter ostẽdit se esse exauditum de fideli populo. Et attende quòd nõ dicit Dñs fortitudo nobiliũ est, sed *plebis suæ*. Nã plebs dicitur à polys, quod est pluralitas. Et quia plures sunt ignobiles quã nobiles. I deo plebs diciur tãtũ collectio igno- C bilium, & nõ nobiliũ. Quia ergo Christꝰ elegit pauperes ignobiles. Ideo suos fideles plebeios vocat dicens, *Dominus fortitudo plebis suæ*. q. d. Dñs plebeios suos. s. electos p Christum fortificabit in pugna cõtra diabolum. Et sic fortitudo nostra, nõ est nostra sed Dei. Nõ ergo fortẽ se reputet plebs, vt suã præsumat cõstituere iustitiã, sed se iustitiæ Dei subiiciat nõ cõfidat de sua fortitudine cõtra diabolum, sed de Dei fortitudine pręsumat. Sic. n. eicitur psal. 117. Fortudo mea & laus mea Dñs. & factꝰ est mihi in salutẽ. & nõ solum in pręsenti nos defendit. sed etiã in futuro nos protegit: quia suos facit immortales & hoc est quod subdit. *Et protector saluationum Christi sui est*. i. illos quos Christus saluat, Deus illos ĩmortalitate ꝓteget, qa ego sicut sũ resuscitatꝰ, qa D refloruit caro mea, sic & illi resurgẽt. Sic. n. dicitur Za. 12. Proteget Dominus habitatores Hierusalẽ. Hierusalem enim interpretatur visio pacis, & significat videntes Deum in patria per Christum saluatos. Et hoc erit virtute orationis Christi, hoc à patre postulantis: vnde subdit.

fortitudo Plebis.

Saluum fac populum tuum, Domine, & benedic hęreditati tuę: & rege eos, & extolle illos vsque in ęternum. 410

de conse. di. 2. iteratur.

Hic. n. rogat Christus pro suis, vt. s. saluentur à patre in præsenti, & in futuro. In pręsenti saluẽtur à vitiis & peccatis, & virtutibus ditentur. In futuro autẽ vt glorificẽtur? Quãtum ad saluationẽ à peccatis ait. *Saluũ fac populũ tuum domine*. s. ipsum à peccatis pręseruãdo quẽ dico populum tuũ, qui meus est E quia omnia mea tua sunt, & omnia tua mea sunt. Luc. 15. Et vide progressum fidelium: primò. n. incępit fides in pauperib. & plebeiis, quos Christus elegit, deinde per illos cæteros tam plebeios quã nobiles adduxit ad fidẽ. Ideo de primitiua ecclesia quæ fortiter certauit pro fide martyria sustinendo, dixit superius, Dominus fortidudo plebis suę. Sed de ecclesia post modũ multiplicata nunc orat dicẽs

Populus

Saluum fac populum tuum domine. Vt enim dictũ est, plebs est congregatio solũ ignobiliũ. Populus autẽ dicitur à polys, quod est ciuitas. Vnde quia ciuitas cõtinet tam nobiles quã ignobiles, ideo populus est collectio tam nobiliũ quia ignobiliũ. Et sic hic natat profectũ ecclesiæ, quæ de plebe peruenit ad populum. Dicẽs ergo *saluum fac populũ tuũ, domine* notat plebeios, & nobiles. Sic enim & Psal. 35. dicitur: Homines: & iumẽta saluabis, domine, quemadmodum multiplicasti misericordiã tuã, Deꝰ. Per homines intellige nobiles, sed per iumẽta plebeios. ¶ Quãtũ verò ad collationẽ virtutum, d. *Et benedic hæreditati tuæ*, id est virtutibus orna hæreditatẽ tuã, & numero, quæ est mea, quia tu dixisti mihi. Dabo tibi Gẽtes hæreditatem tuã. Sic enim dicitur Eccl. 11. Benedictio domini super caput iusti festinat, & in honore veloci processus illius fru. &c. scilicet ad augendũ virtutes: quod verò ad glorificationem in futuro dicit. *Et rege eos, & extolle illos vsque in æternum*. id est, hinc tolle eos in æternũ: id est in ęternã vitã. In vita enim beata, vt dicitur Esa. 49. Miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarũ potabis eos. Hic oritur dubium. Nam in pręcedẽti versiculo, Christus se saluare suos ostendit: dicẽs de patre, quòd protector saluationũ Christi sui est. Hic autẽ rogat patrẽ, vt eos saluet. Ideo notãdũ, quòd opera diuina sunt duplicia, scilicet intrinseca, & extrinseca, intrinseca vt generare, spirare, &c. extrinseca vt creare, saluare, &c. Prima sunt in trinitate diuisa, quia sic pater generat, quod filius non generat, sed extrinseca sunt indiuisa, quia omnia, quæ operatur pater, operatur filius, & spiritus sanctus: vt ostendit Magister, libro 3. distinctione 5.

Hæreditas Christi. Opera Dei duplicia. Magister li. 3. di. 5.

PSALM. XXVIII.

411 **Afferte domino, filij Dei: afferte domino filios arietum.**

1. q. 1. sũt nonnulli.

Psalmus iste talem habet titulum. *Psalmus Dauid in cõsummatione tabernaculi*. Pro cuius intellectu notandum, quòd vt habetur. 1. Reg 4. Tempore Heli sacerdotis, filij Israel pugnãtes contra Philistæos afflicti fuerunt, & duo filij Heli mortui multique de populo Dei interfecti. Sed etiam arca Dei. quam habebat in castris: capta fuit à Philistæis, & ab eis portata in Azotum: quam posuerunt in phano suo iuxta idolum suum Dagon. In crastico autem inuenerunt idolum Dagon ante arcam domini prostratum in terra, & erexerunt illud in loco suo. Et similiter in crastino inuenerunt eum iterum prostratum ante arcam domini, & iterum erexerunt eum. Et similiter in crastino tertio inuenerũt eum prostratum in terra abscisso capite, & manibus. Et aggrauata est manus domini super Azotios, & percussit eos infirmitate dysenteria, scilicet vulneratione intestinorum, quæ in parte exibant. Et tunc fecit Deus ebullire mures de terra, qui corrodebãt intestina ipsorũ. Quod videntes Azotii, habito consilio, circunduxerunt arcam domini per omnes prouincias Philistinorum, & sic consimilis plaga omnibus fiebat. Hac igitur plaga percussi Philistæi, quia arcam domini captam tenebant, & compulsi tandem remiserunt arcã domini in terrã Israel, atque pro plaga ipsorum sanãda, vt placarẽt Deum Israel, miserunt cũ arca quinque mures aureos, & quinq; anos aureos iuxta numerum quinque prouinciarũ Philistinorum, dãtes gloriã Deo Israel. Et fuit arca tũc posita Cariathiarim in domo Aminadab. Et benedixit Deus Ami-

Arca domini. Dagon idolum

A nadab propter arcã domini: quã in domo habebat. Transacto itaq; multo tẽpore mortuo Saul, & filio eius Isboset, cũ Dauid regnaret in pace, tulit Dauid arcã domini in Hierusalẽ, & fecit ei tabernaculum in domo sua, vbi collocauit eam, & cũ gaudio & magno populo adducta fuit arca domini in tabernaculũ, quod ei parauerat Dauid, & immolauit victimas multas, & holocausta. Et tunc Dauid fecit istũ Psalmũ ad inuitãdum omnes, vt immolarẽt victimas: & holocausta Deo cum laudibus. Ex quibꝰ apparet expositio tituli, ꝙ istũ Psalmũ fecit Dauid cõsummato tabernabulo, quãdo scilicet introduxit arcã in tabernaculo sibi parato. Et sic inducuntur omnes fides ad cultũ Dei. Et sic primo dicã literam: secũdo sensum, & intellectũ literæ. Quantũ ad B literã Psal. iste diuiditur in duas partes, quia primò inuitat omnes ad deuotè Deo offerendũ: secũdò ad deuotè Deũ colendum: ibi, *Vox domini, &c.* dic vt Ni. de Ly. Quãtũ verò ad intellectũ ꝓphetę, hic monet propheta omnes fideles, vt seipsos offerãt Deo deuotè, vt sic quilibet seipsum templũ Dei faciat. Et secundũ hoc iste Psal. diuiditur in tres partes, qa de ecclesia, vel Dei tẽplo tria ostẽdit, primò quibꝰ modis ædificatur: secũdò quibus donis prædotatur: ibi. *Vox domini*. tertiò quibus muris conseruatur: ibi. *Dominus diluuium inhabitare facit, & sedebit, &c.* Quãtum ad primũ notandũ, ꝙ quilibet se Deo templũ facit, & sacrificiũ, quãdo seipsum in seipso, id est, in corde, & voluntate offert totaliter Deo: scilicet seipsum, & sua. Et primò monet, vt offeramus nos C Deo. Secũdò vt offeramus nostra: ibi. *Afferte domino gloriam honorem*. Primò ergo monet nosipsos offerre Deo. d. *Afferte domino filii Dei*, id est, afferte vosipsos domino in fide, & bonis operibus. Vbi notandum: ꝙ Apostoli, & primitiui fundatores ecclesiæ, qui nos per euangeliũ genuerũt, arietes nuncupãtur, quia velut arietes duces erãt gregũ, ac custodes diligẽti custodia, qui velut arietes duobꝰ cornibus, id est, vtriusq; testamẽti auctoritatibus præualuerunt in defensione sui gregis cõtra hęreticos, & infideles. Ad istos arietes, scilicet Apostolos deueniũt omnes, qui de infidelitate cõuertuntur ad fidem: In cuiꝰ figurã dicitur Exo. 15. ꝙ filij Israel exeũtes de Ægypto venerũt in Helim, vbi erãt duodecim fontes, & septuaginta palmæ. Helim enim interpreta- D tur arietes: hi sunt Apostoli fideliũ gregũ duces: ibi sunt duodecim fontes, quia duodecim sunt principales Apostoli: præelecti à domino, à quibus emanat aqua viua salutaris sapientiæ. Hi secũ habẽt septuaginta palmas, id est, septuaginta duos discipulos cũ eis à Christo ad prædicãdum missos, qui palmam victoriæ Christi toti mũdo nũtiauerunt. Dicit ergo: *Afferte domino filios arietum*, id est, vosipsos, qui estis filij Apostolorũ. Si autẽ quæras, quomodo meipsum offerre debeo Deo, Audi Paulũ ad Roma. 12. Dicentem: Obsecro vos per misericordiã Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuentem, Deo placentẽ, rationabile obsequium vestrũ. Quæ verba exponens Petrus Rauenas dicit: ait Apostolus: Obsecro vos p misericordiã Dei, &c. Mira pietas, E quæ vt largiatur, exorat. Hæc nãque Apostolus nõ humana petens, sed diuina conferens, sic precatur. Obsecrò vos per misericodiã Dei, &c. Medicus cũ austera remedia recipere persuadet ægrotos, agit precibus: nõ cõpellit imperio, sciẽs infirmitatis nõ voluntatis esse, ꝙ salutaria respuit quotiens profutura repellit infirmus. Et filium pater non potestate, sed amore ad rigorem pertrahit disciplinæ: vt

Arietes dicuntur Apostoli. Duodecim Apostoli. Offerre nos debemus Deo. Petrus Rauenas.

exhibeatis,inquit corpora vestra,Sic autē rogando A Apostolus omnes homines,ad fastigiū sacerdotale inuitat,Exhibeatis inquit corpora vestra hostiā viuentē. [Hostia viua.] O inauditū Christiani pōtificatus officium, quando ipse homo sibiipsi est hostia,atq; sacerdos: mirū planè sacrificiū,vbi corpus sine corpore offertur,sine sanguine sanguis.Sed hoc sacrificiū Christi sacrificij descēdit ex forma,qui copus suū pro vita sæculi vitaliter immolauit:& verè corpus suū fecit hostiā viuā,qui viuit occisus.Hinc martyres morte nascūtur,fine inchoāt,& lucēt in cœlis,qui in terris putabantur extincti.Et tu igitur velut sacerdos induere sanctitatis stola,præcingere baltheo castitatis.Sit in velamēto capitis tui Christus.Crux in frōtis tuæ munimine perseueret. Pectori tuo appone diuinę legis sacramentum.In odore thymiamatis sit deuota oratio.Accipe gladium spirit⁹,Altare B cortuū pone.Et sic corpus tuū immola Deo hostiā viuam.Deus fidē tuā,nō mortē quærit,votū,nō sanguinem sitit,placatur voluntate,nō nece.Sic igitur fiet corpus tuū hostia viua:si nullo peccati iaculo fuerit sauciatum.Non enim potest mori,qui vitali gladio meretur occidi,&c. Et hæc est victima, ad quā nos immolandā hortatur Psalmista.*Afferte domino,filij Dei.* Et quid?subdit. *Afferte domino filiios arietum*,id est,vos ipsos filios Apostolorū.Quod est vosipsos immaculatos seruate.Sic enim præcipitur
[1.Cor.5.] Leuitici 2.Omnis oblatio,quæ offertur domino, erit absq; fermēto.Fer fermentū intellige peccatū. C
412 1.Cor.5.Non in fermento malitiæ,& nequitiæ.

Afferte domino gloriā, & honorē: afferte domin gloriam nomini eius: adorate dominū in atrio sancto eius.

[Bonorum gloria. Deo debet dari.] Hic consequēter monet,vt nostra Deo offeramus, scilicet verba,& opera,quibus Christus glorificatur,id est,gloriosus ostenditur.Et est sensus.*Afferte domino gloriam,& honorem*,s.vt per opera vestra, & doctrinā Deus glorificetur.Et hoc est,quod subdit.*Afferte gloriam nomini eius*,vt scilicet nomē eius per vos gloriosè innotescat per orbē.Vel sic distin D gue.*Afferte domino gloriā*,id est,Christum,vt ipsum patri credatis æqualē.*Et honorē*,vt de bonis ab ipso nobis collatis sibi gratiæ referantur.*Afferte gloriā nomini eius*,vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestorū,terrestriū,& infernorū.Et si q̄ras de loco,in quo tāta Deo debes offerre.Respōdet dicēs. *Adorate dominū in atrio sancto eius*.Alia litera habet. [Atrium multiplex.] *In aula sancta eius*:& eadē est sentētia. Et ideo nota ꝙ atriū istud,in quo Deū adorare debem⁹, est multiplex:scilicet atrium congregationis baptismalis, quod militās dicitur ecclesia.Atriū pœnitētiæ salutaris,quo nostra purgantur scelera.Atriū religionis claustralis,quo cōseruari debet regula.Primum est atriū ecclesiæ militātis. [Ecclesia.] Atrium .n.dicitutampla domus,& spaciosa:& sic significat ecclesiā militantem,amplā,& spaciosam baptismate in Christi fide cōgregatam.In isto atrio Deū debemus benedicere Psal.132.Ecce nūc benedicite dominū,omnes serui domini:qui statis in domo domini, in atriis domus Dei nostri.In isto atrio peccata nostra cōfitendo debemus deponere. [Psal.99.] Introite portas eius in cōfessione,atria eius in hymnis cōfitemini illi.In isto debemus Christi fidem prędicare. [Hiere 26] Sta in atrio domus E domini, & loqueris ad eos vniuersos sermones meos,quos ego mandauero tibi. [Nota.] Sed heu, reuerēdi domini,qualiter hodie atriū istud desertū iacet, & in solitudinē versum videtur? Quod figuraliter habetur,1.Maccabæorū,4.vbi dicitur.Viderūt sanctificationē desertā,altare prophanatū,portas exustas, & in atriis virgulta nata sicut in saltu, vel in mōtibus,& pastophoria diruta.Vbi attēdite huius atrij ecclesiæ statū hodiernum,propter schisma desolatū [Schisma.] quo ad multa.Primò vide sanctificationē desertā, quia fides,qua sanctificatur ecclesia, hodie manet deserta,quia in nomine Apostolici diuisa manet per schisma,vt duo se dicāt Apostolicos,& illorum quilibet aliū dānat,Vide altare prophanatum,quia altaria vnius partis excōmunicātur ab alia,& ecōuerso.Vide portas exustas,scilicet prælatos, ꝑ quos alij intrare debēt,exustos cupiditate auaritiæ, quæ istius schismatis fuit radix,& fundamētū.Vide virgulta in atriis orta,scilicet schismatis,& aliarū hæresum multarū,quæ ꝓpter principale schisma pullulāt in ecclesia vt virgulta .In tātū ꝙ in isto atrio ecclesiæ cōsilia cōtra Iesum tractantur.Congregati [Mat.26.] sunt principes sacerdotū,& seniores populi in atriū principis sacerdotū,& cōsiliū fecerūt,vt Iesum dolo tenerēt,& occiderēt.Nōne iterū occiditur Christus,quando eius gratia, & ecclesiastica beneficia pretio dātur indignis.Cum tamē noster Psalmista nūc de isto atrio ecclesiæ dicat. *Adorate dominum in atrio sancto eius*.Secundū est atriū pœnitētiæ salutaris, [Pœnitentia.] De quo Mat.26.Petr⁹ sedebat foris in atrio. Et respexit dominus Petrum,& recordatus est Petrus verbi Iesu.Priusquā gallus cātet,ter me negabis.Et egressus foras fleuit amarè.Tertiū est atriū religionis.Religio enim per atriū figuratur propter multa,quæ ibi,vt in atrio fiunt.Hic est virtus castitatis [Religio.] & mūditiæ,quā ingrediētes solēniter profitentur Ezech.44.Cum ingredientur portas atrij interioris,vestibus lineis induētur,quibus significatur castitas.Hic est virtus asperitatis,& abstinentię.Ezechiel.44.Intrantes in atriū,vt ministrent mihi,offerent pro peccato suo.Et vide quod offerēs hic ponitur.Sed nulla oblatio nominatur.Ad denotandū, quòd quādo religiosus intrat religionis atriū, nullam aliam hostiam Deo offerre debet nisi seipsum. Hic debet esse virtus charitatis,& amicitiæ. Lucæ 22.Accenso igne in medio atrij erat Petrus in medio eorum.Ignis enim charitatis semper vnit, & congregat.Et de quolibet istorū intelligitur,quod hic dicitur.*Adorate dominum in atrio sancto eius*,scilicet in ecclesia in statu pœnitentię,& religionis.

Vox domini super aquas:Deus maiestatis intonuit:dominus super aquas multas. 413

[De conse distin.4. nec quam quam.] Hic consequenter ponit, quibus donis ecclesia prædotatur.Christus enim septem maximis donis prædotauit ecclesiam suā:scilicet septē sacramentis,quæ sunt,baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia,vnctio,ordo,& matrimonium. [Sacramenta ecclesiæ septem.] De quibus omnibus hic agitur per ordinē?Et si dicas ad quid valēt ista sacrameta,& quare sunt septē,& nō plura?Respōdeo ꝙ secundū Magistrū.lib.4.distinc 1.Sacramēta à Christo sunt instituta,& pro remedio cōtra defectus nostros nobis data. [Magister lib.4.di] In nobis autem sunt septē defectus,contra quēlibet illorū vnū est appropriatum sacramentum. Quoniam omnis defectus noster,aut est pœnæ,aut culpæ. Sic culpæ triplex est,scilicet culpæ originalis, cōtra quā est baptismu⁹,culpę criminalis,contra quā est pœnitētia,& culpæ venialis,cōtra quā est extrema vnctio. Defectus autē pœnę est quadruplex,scilicet impotentia ad bonū exequendū cōtra quē est confirmatio

tio.Ignorātia ad verū exequendū, cōtra quē est ordo.Negligētia ad Deū diligendū,cōtra quē est Eucharistia.Cōcupiscentia ad voluntatē exequēdum, contra quē est matrimoniū. Vel aliter de numero sacramentorū,quia sacramenta sunt quædā remedia spiritualis vitæ tradita sub signis sensibilibus. Et ideo cōuenienter secundū similitudinē vitæ corporalis distinguūtur.Est autē in vita corporali ordo duplex, scilicet propagatores,& ordinatores vitę corporalis in aliis,& qui propagātur,& ordinantur secundū corporalē vitā.Vitæ autem corporali tria sunt necessaria per se, & quartū per accidens: oportet enim primò,quòd res per generationē aliquam vitā accipiat,secūdò quòd per augmentū ad debitā quantitatem,& robur perueniat:tertiū exigitur ad conseruationem vitæ,& eius augmentū, nutrimentū necessariū. B Et hæc quidē sunt per se vitæ corporalī necessaria,quia sine eis esse nō potest.Verum quia cōuenit aliquod impedimentū,circa corporalē vitā,ex quo res viua infirmatur:ideo per accidens necessarium est quartum. s.sanatio rei viuentis ægrotātis.Sic igitur in spirituali vita primū est spiritualis generatio per baptismum, secundum spirituale augmentum ꝑducēs ad robur perfectum per sacramentum cōfirmationis:tertium spirituale nutrimētum per Eucharistiæ sacramētum, quartū autē est spiritualis sanatio,quę fit in anima tantum ꝑ pœnitētiæ sacramētum,vel ex aīa deriuatur ad corpus,cum opus fuerit ꝑ extremā vnctionē, & hoc pertinet ad eos,qui vita spirituali propagātur & cōseruantur.Propagatores autē, & ordinatores C vitæ corporalis attēduntur secundum duo, scilicet secundum ordinē naturalē,quo ad parētes pertinet, & secundum regimē politicum,per quod vita hominis pacifica cōseruatur,& hoc pertinet ad reges, & ad principes:sic est de vita spirituali. Sunt enim quidā propagatores,& cōseruatores spiritualis vitæ secundum ministerium spirituale tātum,ad quod pertinet ordinis sacramētum,& secundum spiritualē,& corporalē simul,quæ fit per sacramētum matrimonij,quo vir,& mulier cōueniunt ad prolē generādum & educādum ad cultum diuinum.Et de istis omnib⁹ hic agit,& breuiter psal. Primò. n. agit de baptismali generatione cum aquæ efficacia:ibi.*Vox domini super aquas*.Secundò de spirituali cōfirmatione in frontis eminētia:ibi.*Vox domini in virtute*.Ter D tiò de pœnitētiali expiatione ex cordis pœnitētia: ibi,*Vox domini cōfringētis cedros*.Quartò de extrema vnctione moriētib⁹ necessaria:ibi.*Et cōminuet eos tāquā,&c.*Quintò de salutari cōsecratione ex panis [Baptismus] existētia:ibi.*Et dilectus quemadmodū filius*. Sextò de [Aqua baptismi. vox domini.] cōiugali copulatione cū iusta cōtinētia:ibi. *Vox domini intercidētis flāmā*.Septimò de clericorū ordinatione ꝑuida sapiētia:ibi.*Vox domini præparātis ceruos*.Primò ergo agit de sacramēto baptismi, quod in aqua celebrat.d.*Vox domini super aquas.&c.* Vbi sciēdū,ꝙ aqua baptismatis accepit virtutem lauādi animas à peccatis in baptismo Christi ex tactu ei⁹ mūdissimæ carnis.In quo Christi baptismo apparuerūt ꝑsonæ.s.pater in voce.d.Hic est fili⁹ meus dilect⁹:filius in carne,sed spiritus sanct⁹ in specie colūbę.Quę tres personæ hic notātur:primò pater in voce. E Et quantū ad hoc dicitur:*Vox domini*,scilicet,patris *super aquas*:quia dum Christus esset baptizatus, [Intonuit Christus] vox patris audita est,Hic est filius meus dilect⁹, &c. Apparuit filius in carne,qui baptizatus nos sua voce docebat,d.Decet nos implere omnē iustitiā. O quā mirabiliter ista vox intonuit, & exēplū humili

A tatis toti præbuit mū do.Vnde ait Remigius. [Remigius.] Intonuit de cœlo dominus,& altissimus dedit vocē suā, qñ in baptismo ait Christ⁹,Decet nos implere omnem iustitiā,vt omnes superbi addiscāt humilitatis exēplū,vt nō dedignētur baptizari ab humilib⁹ mēbris meis:dū me viderint Deū maiestatis à te Ioāne seruo meo baptizatū.Et quantū ad hoc de persona filij dicitur:*Deus maiestatis intonuit*. Apparuit etiā spiritus sanctus in specie colūbæ,quia vidit spiritū Dei descendentē sicut colūba, & manentē sup eū. [Matt.3.] Et hoc ad denotādū,ꝙ gratia spiritui sācto attribuitur,quæ ꝑ aquas baptismi baptizatis cōfertur. Ideo [Spiritus sanctus in specie columbæ. Chrysost.] in colūbę specie apparuit:vnde Chryso.super Mat. Ideo spirit⁹ in Christi baptismo speciē colūbę suscepit,quoniā ꝑ omnib⁹ animalib⁹ hęc est cultrix charitatis. B Omnes enim species iustitię,quas habēt serui Dei in veritate,possūt habere serui diaboli in simulatione.Solā autē charitatē spiritus sancti nō potest immūdus spirit⁹ imitari.Ideo hāc priuatā speciē charitatis sibi in Christi baptismo seruauit spiritus sanctus,quia per nullius rei testimoniū sic cognoscitur spiritus sanctus vbi sit,nisi per gratiā charitatis,quæ per aquas baptismi cōfertur.Et quantū ad hoc,d.*Vox domini super aquas multas*.Ideo tūc qa spiritus sanct⁹ omnib⁹ aquis virtutē regenerādi homines dedit.Et de istis tribus hic persona in baptismo notatis,ait Aug.in De fide ad Petrū. Quāuis autē patris,& filij,& spiritus sancti vna sit natura, tamen firmissimè tene ,tres esse personas,patrē solum esse,qui dixit:Hic est fili⁹ meus dilect⁹. Filiūq; esse, C super quē illa vox patris insonuit.Et spiritū sanctū solū esse,qui in specie colūbæ sup Christū baptizatū descēdit,&c.Volēs ergo ostendere baptismi institutionē virtute trinitatis factam dicit.*Vox domini super aquas*,s.Dei patris.d.Hic est filius meus. *Deus maiestatis intonuit*,scilicet filius,d.Sic decet nos im- [Baptismi forma] plere omnē iustitiam.*Dominus super aquas multas*, s. [Mat.vlti.] spiritus sanctus in specie colūbæ sanctificās aquas. Et ideo omnes tres personæ in forma baptismi nominātur.Mat.vltimo,Ite,docete omnes gētes baptizātes eos,in nomine patris,& filij,& spirit⁹ sancti. Sed nūquid vno istorū solo nominato,esset ver⁹ ba [Quæstio.] ptismus?Et videtur ꝙ sic,quia Apostoli baptizabāt iantū in nomine Christi:vt habetur Actuū 8.& 10. ca.Ad oppositū est determinatio ecclesię in Syno- [Nota bene quæstionem suæ determinatione] do Anglorū.Vnde Zacha.Papa Bonifacio episcopo scribit.Præceptū est in Synolo Anglorū:vt quicūq; sine inuocatione trinitatis mersus fuisset,ꝙ sacramētū regenerationis nō haberet.Quod omnino verū est,si mersus in fontē baptismi quis fuerit sine inuocatione trinitatis:perfect⁹ Christianus nō est, nisi in nomine patris,& filij,& spiritus sancti fuerit baptizatus.Respōdeo ꝙ opinio videtur multo- [Ambrosius] rum:vt Ambros.& Magistri li.4.dict.3.Quod si fide mysteriū trinitatis teneatur,& vna persona tātū nominetur,plenū esse sacramentum.Et econuerso: si tres personæ nominētur,& nō rectè mysteriū trinitatis fide teneatur,vacuū esse sacramentū. Et ratio horum est,quia in nomine cuiuslibet personæ tota trinitas intelligitur.Si enim Christum dicas, & patrē à quo vnct⁹ est filius,& ipsū qui vnctus est filiū:& piritum sanctum quo vnctus est,designasti. Scriptum est enim:hunc Iesum,quem vnxit Deus spiritu sancto,&c.Et similiter si patrē dicas, filium eius,& spiritū oris eius indicas:si tamē id etiā corde cōprehendas.Et similiter si spiritū sanctū dicas, patrē,à quo procedit,& filiū,cuius est spiritus,nuncupasti.Ex quibus videtur,quòd in nomine vnius solius

solius personæ potest quis verè baptizare. Sed ista opinio nō tenetur à doctoribus. Quia in sacramē tis nō sufficit fides cordis, nisi forma sacramentorū verbis exprimatur: nam sacramēta habēt efficaciā ab institutione Christi. Christus autem instituit sacramentū baptismi dari cū inuocatione trinitatis expresse. Et ideo quicquid desit ad inuocationē trinitatis plenā, & expressam, tollit integritatē baptismi. Nec obstat, quod in nomine vnius personæ intelligitur alia, cum ille, q̄ nominat vnā solā psonā potest habere rectā fidē de tribus, quia ad sacramē tum sicut requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis: vnde non sufficit intellectus, vel fides trinitatis ad perfectionem sacramēti, nisi sensibilibus verbis trinitas exprimatur: forma autem baptismi quā Christus dedit, totā trinitatē, id est omnes tres personas exprimit. Et ista opinio cōmuniter à doctoribus tenetur. Ad argumentum ergo, cū dicitur, quia Apostoli baptizabāt in nomine Christi: dicēdum, quòd Apostolis fuit licitū in nomine Christi baptizare, quia sic à spiritu sancto erāt inspirati, sed modo hoc nobis nō licet. Illi enim nomini Christi data fuit virtus diuinitus in primittiua ecclesia: cuius ratio est, tum quia nomen Christi significat totam trinitatē: Christus enim vnctus dicitur: & sic vngentem, & vnctum, & vnctionem insinuat. Et sic cum forma à Christo data concordabat: tum quia nomē Christi tunc erat ignotū, & contumelioſum, vt puta crucifixi, Vt ergo dictum nom ēpublicaretur, & haberet in reuerētia, tūc tēporis eo vſi sunt. Sed quia, cessante causa, cessat effectus, Christi nomine publicato, & honorabili facto, amplius nō debuit, nec potuit in eo cōferri sacramentū baptismi quia illud ad tēpus tantū institutū fuit. Sic ergo dicitur, quòd in forma baptismi omnes tres personę debēt nominari: sicut Christus expressit: quod etiā & Psal. hic prædicit, omnes tres personas huiusmodi ponēs. d. *Vox domini super aquas*, scilicet patris. *Dei maiestatis*. s. filius. *Dominus super aquas multas*, scilicet spiritus sanctus. Istæ enim sunt aquæ fontis vitæ baptismales, ad quas Christus suos deducit. Apocalip. 7. Agnus reget illos, & deducet illos ad

414 vitæ fontes aquarum, &c.

de præd. 7 nullus.

Vox domini in virtute, & vox domini in magnificentia.

Sacramēti tū confirmationis

Hic consequēter agit de sacramēto cōfirmatio nis. Vbi sciendū, quòd principalis effectus sacramē ti cōfirmationis est donatio spiritꝰ sancti ad robur & virtutē, qui in baptismo datus est ad remissionē peccatorū: vnde dicit Rabanus. Et habetur de consecratione, distin. 5. nouissime. A summo sacerdote per impositionē manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per spiritū sanctū ad confitendū & prædicādū aliis illud, quod ipse in baptismo cōsequutus est. Cum igitur sacramētum cōfirmationis virtutē, & robur baptizato conferat iniis, quæ sunt ad salutē, sequitur quòd cōgruè per virtutē de notatur, cum dicitur: *Vox domini in virtute*, id est, vox Christi istum sacramētum instituētis in virtute. q̄a virtutē, & robur cōfert baptizato: de ista voce habetur Matt. 19. Vbi Christus hoc sacramentū instituit. Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus ei imponeret, & oraret, discipuli autē increpabāt eos. Sequitur: vox Christi instituētis hoc sacramētū. Iesus vero ait: Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere eos. Ista ergo vox, qua scilicet sacramē tū cōfirmationis instituit, & dat, est in virtute:

A si cōsideres huius sacramenti tres effectus: Primus est gratiæ in baptismo collatæ ampliatio, & roboratio. Secūdus est ad pugnādum cōtra hostes inuisibles confirmatio. Tertius est Christi nominis sine erubescētia prædicatio. Et de ista voce virtutis dicitur. Psal. 67. Ecce dabit voci suę vocem virtutis, sequitur: De° Israel ipse dabit virtutē, & fortitudinē plebi suæ. Sed forte quæres an maior virtus cōferatur in confirmatione, quā in baptismo, vel ecōtrario, quia huius sacramēti vox dicitur in virtute & non baptismi. Ad oppositū quia baptismū tollit omnē culpā, & pœnā, quod nō facit hoc sacramentū. Respōdeo: gratia confirmationis supponit gratiā baptismalē. Quādo igitur fit cōparatio harū gratiarū, pōt fieri dupliciter, vnomodo cū præsumptio

B ne, & sic omnino maior est gratia cōfirmationis quā baptismi: sicut melius est benè viuere, quā viure: quia hoc addit ad primū. Si autē intelligatur cū præcisione: vt scilicet, an hęc gratia quæ additur in cōfirmatione sit maior, vel minor illa, quæ cōfertur in baptismo? Dico, q̄ maior est baptismalis, qa iustificare mortuū maius est quā iustificatū fortificare. Itē notandū est, q̄ istud sacramētū cōfirmationis inter cætera magnę est magnificētiæ, & dignitatis, quia prę cæteris maiorē dignitatē requirit in ministro. Quoniā cætera sacramēta episcopi nō cōficere possunt, & cōferre, istud autē soli episcopi. Et sic est maioris dignitatis cæteris: vnde habetur decōse. dist. 5. de his vero: q̄ sicut sacramentū cōfirmationis solū maioribꝰ, id est, solū summis pōtificibus est accōmodatū: sic q̄ nisi à maioribus pñci nō possit, ita & maiori veneratione venerandū est. Et hāc dignitatem præ cæteris hic notans Psal. postquā posuit eius efficaciā, d. *Vox domini in virtute*. cōsequēter ponit eius dignitatis magnificentiā. d. *Vox domini in magnificentia*, dicitur etia hoc sacramentū vox domini in magnificentia, quia, vt dictū est, confert robur ad prædicandum sine rubore magnificentiā Christi. Vnde de cōfirmatis dicitur, Magnificentiam glorię sanctitatis tuæ loquentur.

Vox domini confringentis cedros: & confringet dominus cedros libani.

Hic cōsequenter agit de sacramēto pœnitentiæ, & cōtritionis. Vbi notādū, q̄ nomine Cedri super

D bus quilibet significatur: quoniā vt hic dicit Magister. Cedrus est arbor altissima, maximè quę crescit in libano, vbi sunt magis proceræ cedri. Hæc enim arbor nisi succisa inutilis est: in sua radice manens nō facit vtiles fructus. Sic & superbia in altū se erigens cæteros despicit. Vnde in sua radice manens inutilis est: vere inutilis quia peccatū intulit nobis succisa autē per humilitatē, & pœnitentiā fructus gratiæ crescunt. Ex quibus colligitur, q̄ duplex est cedrus, scilicet, cedrus libani: & quæ crescit extra libanū: illa quæ crescit in libano altior est: illa verò quæ extra, minor est. Et sic duplex est superbia, maior & minor. Maior est Iudærū, qui præ cęteris magis ingrati, cōtra Christū superbiędo surrexerūt minor autē Gētiū. Et tamē vtraq; superbia virtute pœ

E nitētię cōfringitur, & extirpatur. Et hoc est qd de sacramēto pœnitētię hic dicit: *Vox domini cōfringētis cedros*. Vox dñi qua hoc sacramētū instituit. d. Apostolis: Accipite spiritū sanctū, quorū remiseritis peccata, remittūtur eis: & Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorū, &c. Et ista talis vox pœnitētię sacramēti, primò cōfringit cedros minores, quia Gētiles superbos cōuertēs ad Christū humiliauit sicut

eut quādo altū cedrū, scilicet Corneliū Gentilē p A

Act. 11. pœnitentiā conuertit ad Christū cū aliis: de quib. dicitur. Ergo & gētibus pœnitentiā dedit Deus ad vitā. Et de istis dicitur hic. *Vox domini confringētis cedros*. Sed in fine mūdi cedros libani cōfringet, quia

Iudæus. Iudæos superbos, quos tūc reperiet, ad fidē per pœnitentiā reducet: & de istis subditur. *Et confringet dominus cedros libani*. Vnde istū versum sic ad propositum exponit Magister in glo. *Vox domini cōfringet cedros*, id est, *dominus confringet*, per pœnitentiā, & humiliatē *cedros*, id est, altos de gētibus. *Et confringet dominus cedros libani*, id est, altos de Iudæis, quos in fine conuertet, quādo reliquię Israel saluæ fiēt. Sic enim de istis per pœnitentiā cōfringēdis dictū est Psal. 17. Persequar inimicos meos, & cōprehendam eos, non conuertar, donec deficiant, scilicet ab in B fidelitate. Sequitur: Confringam illos, nec poterunt stare, cadent subtus pedes meos, scilicet per fidem & humilitatem.

416 *S. q. 1. olim. Sacramentum vnctionis virtus.*

Et cōminuet eos tanquam vitulū libani.

Hic exequitur de sacramēto vnctionis extremę. Pro cuius euidētia notandū, q̄ istud sacramentū in ter omnia cōminuit vitia, & impinguat animā. Vnde nōtāt doctores, maximè Petrus Aureolus: quòd istud sacramentum octo habet effectus. Primus est peccatorum venialiū remissio: probatur per illud C quod habetur Iac. 5. Nam postquā dixit vngētes eū oleo, sequitur: Et, si in peccatis fuerit, remittētur ei. Et certū est, q̄ nō loquitur de mortalibus, quia illa solū per baptismū, & pœnitentiā remittūtur. Secūdus est diminutio pœnæ tā pro mortali quā pro veniali debitæ. Tertius est gratiæ augmentatio, quia omnia sacramēta nouæ legis debitē suscepta cōferūt gratiā. Quartus est gloriæ augmētatio, quia aucta gratia, augetur gloria sibi correspōdēs. Quintus est interior animæ confortatio: nam in articulo mortis cōstitutus est in ingēti timore ratione pœnę corporalis, & potestatis diabolicæ. Et ideo hoc sacramentū diuina misericordia instituit, ad confe rendū dignè suscipiēti interiorē in victione iucūdi D tatē, & robur, & spem cōtra dæmonis tentationes. Sextus est diabolicæ potestatis attenuatio. Septimus est infirmitatis etiā corporalis sanatio, & hoc vbi expedit sanitati animæ. Vnde in primitiua ecclesia susceptо hoc sacramēto, multi etiā corporaliter sanabātur: vt patet Marc. 6. & Iac. 5. Octauus est moriētis cōgrua protestatio. Receptio enim istius sacramēti est quædā protestatio, qua infirmus protestatur, q̄ pmāsit in fide ecclesiæ militātis, & ideo securus hinc egreditur, & ingreditur ad populū ecclesiæ triūphantis. Ex quibus omnibus patet, q̄ per istud sacramentū cōminuūtur omnia peccata venialia, & dæmonis potestas, & interior anima impinguatur gratia, vt se Deo offerat in sacrificiū. Et ista omnia breuiter de isto sacramēto notās Psal. d. *Et cōminuet eos tanquam vitulum libani*. nā vt dicit Magister in glo. In mōte libani vituli in sacrificio immolādi nutriebātur, quia mōs ille ferax est herbarū, & irriguis fontibus cōsitus. Sic conformiter in iusto sacramēto: vt patet ex dictis, vituli immolādi Deo, id est, fideles morituri impinguātur, & nutriūtur gratia, & cōminuūtur dæmones, & vitia: E & hoc est qd dicit. *Et cōminuet eos*. s. dæmones, & vitia. *Tanquā vitulū libani*, s. impinguādo per gratiam, *Psal. 17.* vt scilicet dignius Deo post mortē offerātur: de primo dicitur. Cōminuā eos vt puluerē ante faciē vē

ti: de secundo verò, quia isto sacramēto impinguati vt vituli Deo offerūtur, dicitur: Acceptabis sacrifi *Psal. 50.* ciū iustitiæ: tunc imponēt super altare tuū vitulos.

Euc hariſtia. ¶ *Et dilectus quēadmodū filius vnicoriū.* Hic cōsequen ter agit de sacramēto Eucharistię. Vbi notandū, q̄ in Christo est duplex natura, diuina, scilicet, & hu- *Dilectus. significat Christū.* mana. Secundū naturā diuinam est verus Dei filiꝰ, sed secundū humanū est ex Iudęis natus. Natura diuina notatur per dilectū, ipso patredicēte. Mat. 3. Hic est filius meꝰ dilectus: vbi Hilarius his verbis pater Christū ostēdit suū filium, nō solū nomine, sed & ꝓprietate: multi enim nos sumus filij Dei, sd nō talis est hic filius. Hic enim & proprius, & verꝰ est filius, nō adoptione, sed origine, veritate, nō nūcupatione, natiuitate, nō creatione, quod pater ostē dens ait. Hic est filius meus dilectus. Sic igitur per ly dilectū in Christo diuina significatur natura: quia verus est Deus, Dei filius. Natura verò humana si *Vnicornis significat Iudæos. Greg. 31. mor. c. 13.* gnificatur per filium vnicornium. Quid. n. per vnicornē nisi populus Iudæorum intelligitur, q̄ cornu elationis gestabat in frōte? Vnde Greg. d. Per Rhinocerotē, vel vnicornē ille Iudæorum populꝰ intelligitur: q̄, dum accepta lege, nō operatur, sd solum inter cunctos homines elationē sumpsit, quasi inter ceteras bestias cornu singulare gestauit. Vnde passionē suā p prophetā dominus pronūciās ait de Iudæorum populo. Libera me de ore leonis, à *Psal. 21.* cornibꝰ vnicornium humilitatē meā. Tot q̄ppe in Iudæorum gēte vnicornes fuerūt: quot p prædica menta legis veritatis non de operibus legis, sed de singulari & fatua elatione cōfisi sunt. Sic igitur per filium vnicorniū intellige Christū secundū humanitatē ex Iudæis natū. Ad ꝓpositū ergo inter omnia sacramēta nullū est, quod realiter cōtineat Christū verū Deū, & verū hominē, quo ad diuinitatē & humanitatē, nisi solū sacramentum Eucharistiæ. Istud ergo sacramentū cōmendans. Psal. ratione contēti dicit: q̄ hic est verè filius Dei, quia & dilectus, & filius hominis; quia & filius vnicorniū. q. d. Quēad modū est filius vnicorniū. s. Iudæorū, quia secundū humanitatē, sic est etiam in isto sacramento. Et sic exponit Magister in gl. d. *Quēadmodū filius vnicorniū*: D id est, secundū q̄ ipse est filius Iudęorū, id est, secundum quòd ipse est homo. Vnde de isto sacramento quia virtute verborum in hostia est corpus Christi, alia autem per cōcomitantiā, dicitur Psal. 77. Et ædificauit sicut vnicorniū sacrificiū suū in terra, id est, in ecclesia, quam fundauit in sæcula.

417 *De conse dist. 5. de spiritu sancto: Sacramentum matrimonij.*

Vox domini intercidētis flammam ignis: vox domini cōcutientis desertū: & cōmouebit dominus desertū Cades.

Hic consequenter agit de sacramento matrimonii. Vbi notandum, q̄ sacramētum matrimonij tripliciter à Deo fuit institutū, scilicet primò ad procreationē filiorū, & mutuū solatiū: & sic fuit ante peccatū in paradiso institutū: & institutū fuit solū in officiū. Secūdò institutū fuit in remediū, scilicet cōtra carnis cōcupiscentiā, quę sine peccato in cōiunctione sexuū expleri nō potest, nisi per bona matrimonij excusetur: & sic fuit institutū post peccatū. Tertiò institutū fuit in signū. s. spiritualis cōiunctionis Christi, & ecclesiæ, & sic fuit institutū à lege euāgelica. Quātū autē ad secūdā institutionē apparet, q̄ est institutū cōtra libidinis ardorē. Itē notandū q̄ carnis cōcupiscentia, vel libido per flāmā ignis significatur, quia sicut flāma ignis omnia cōsumit, & deuorat, sic & libido, & cōcupiscentia car

Nota. Flammæ dicitur libido. Libido omnia bona.

nis

Luxuria Iob 31. *Greg. 21 mor. c. 9.*

nis nisi ei resistatur. Vnde de libidine sub ignis nomine dicitur: Ignis est vsque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina. Quod ad literam de libidine exponens grego. dicit, Beatus Iob crimē luxuriȩ diffiniens ait: Ignis est vsque ad perditionem deuorans, &c. quia reatus huius facinoris non solum vsque ad inquinationem maculat, sed etiam vsque ad perditionem deuorat. Quia quælibet alia fuerint bona opera, si luxuriæ scelus nō restringitur immensitate huius criminis obruuntur. Nulla quippe ante omnipotentis oculos iustitiæ, pietatisque sunt opera, quæ corruptionis cōtagione monstrantur immūda. Quid enim prodest, si piè quisquam necessitati compatitur proximi, quādo impiè in semetipso destruit habitationem Dei, &c. Ex prædictis ergo collige, quod per flammā ignis intelligitur libido luxuriȩ, quā tamen sacramentū matrimonij reprimit, & excusat. Et hoc hic notās Psal. de isto sacramento dicit. *Vox domini intercidentis flammam ignis*. s. luxuriæ, quā excusat. Quia etsi ex toto ipsam non extinguat: tamē intercipit illā. Et qa istud sacramētum excusat coitum à peccato, ideo subdit. *Vox domini cōcutientis desertū*, per desertum intellige peccatum, quod nos facit desertos à Deo, cōmouet ergo desertum, dum peccatū ab isto actu cōiugali ꝓhibet. Et ꝙ ꝑ desertū intelligat peccatum subdit. *Et cōmouebit dominus desertum Cades*, id est, peccatum, quod nos cadere facit.

Desertū significat peccatū.

418 Vox domini prȩparātis ceruos: & reuelabit condēsa, & in templo eius omnes dicent gloriā.

Hic consequenter agit de sacramento ordinis: quod ideo specialiter est institutū, nō solum vt possint dominica sacramenta dignè tractare, sed etiam vt alios de fide, & moribus habeāt informare, Quorum præcipuum signum est corona, quam in capite portāt. Quoniā vt ait Magister corona regale decus significat, vnde ministri ecclesiȩ reges debent esse, vt se, & alios regant: quibus ait Petrus Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotiū, &c. Summitas enim capitis nudatur, vt eorum mēs libera ad Deum monstretur, quæ reuelata facie Dei gloriam contempletur. Summitas enim capitis est eminētia mentis, & denudatio capitis est reuelatio mentis: clericus enim secretorum Dei ignarus esse nō debet. Ad propositum ergo: hic Psal. agens de sacramento ordinis ostendit primò eius eminētiæ dignitatē. d. *Vox domini præparātis ceruos*. Secūdò scientiæ debitam claritatem. d. *& reuelabit cōdēsa*. Tertiò officij sanctitatem: ibi. *& in templo eius omnes dicent gloriam*. Vide ergo primò huius dignitatē. Vbi notādum, ꝙ sicut totum cōtinet partē, & genus speciē, & species indiuidua, & nō ecōtrario: sic in sacramēto ordinis supremus ordo omnes alios cōtinet, & nō ecōtrario. Quamuis autē episcopatus secundum Theologos nō sit ordo: tamen est quædam suprema dignitas cæteros ordines continens. Ideo illo nominato, cæteri omnes nominantur. Volens ergo Psal. agere de sacramento ordinis, præcisè agit de episcopis: ostendēs eorum eminentiæ dignitatē. d. *Vox domini præparantis ceruos*. Qui enim per ceruos, nisi episcopi designantur? Nam vt dicit Magister de proprietatibus rerum. Ceruus inter omnia animalia dicitur esse maioris discretionis, maximè serpentibus inimicatur. Inter omnia animalia duo grādia portat conua, quȩ solida sunt,

Sacramētum ordinis. Coronæ. Clericalis. Magister lib. 4. di. 28. Episcopatus. Ceruus significat episcopos Cornua.

non vacua, quæ omnia episcopis conueniunt, quia præ cæteris maioris discretionis esse debēt, & scientiæ: dist. 36. oportet etiam ordinādum. Serpētibus maximè debēt inimicari, id est, hæreticis, & ipsos persequi. Magos & sacrilegos. Duo cornua in capite gestant: quia mitram cū duobus cornibus in capite portant. Sed nota, quòd eorū cornua ad similitudinem ceruorum debent esse solida, non vacua: quia significato illorum carere nō debet, quia scilicet, scire debent testamētum vetus, & nouum: quæ per illa duo cornua mitræ significantur. De episcopis ergo sub nomine ceruorum dicit Psal. *Vox domini præparantis ceruos*, id est, ꝑ sacramētum ordinis episcopos consecrantis, & per consequens omnes alios inferiores ordines. Consequenter declarat eorum scientiæ debitam claritatem. d. *Et reuelabit condensa*. Quid enim est præcipuum episcoporum officium, nisi per scientiam sacram prȩdicare populo, & condensa reuelare, id est, obscura sacrȩ scripturæ declarando aperire, figuras mysteriorum reserare: quòd sine claritate scientiȩ facere non possunt. Consequenter declarat ipsorum officij sanctitatē. Quia ad hoc clerici in ecclesia sunt ordinati, & maximè episcopi, vt per eos Deus magnificetur, & laudetur: vt ipsorum exemplo cȩteri ad Dei laudem excitentur. Et hoc est quod subdit. *Et in templo eius omnes dicent gloriam*.

16. q. 5. episcopi eorūque, distinct. 25. qui episcopus. Dist. 36. qui ecclesiasticis.

Dominis diluuium inhabitare facit: & sedebit dominus rex in æternū. 419

24 q. 1. loquutur.

Hic vltimo ostenditur, quibus muris ecclesia à Deo conseruatur. Vbi notandū, quòd per diluuium, quo aquȩ abundantes omnia consumpserunt, intelliguntur homines infideles, & Gētiles, q velut diluuium fluidi sunt, & instabiles, omnē virtutem penitus persequendo dissipantes. Vnde Lucæ 17. Edebāt, & bibebāt, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias: venit diluuium, & perdidit omnes. Dicuntur ergo Gentiles, & idololatrȩ diluuium: quia propter eos diluuium factum est in mundum. Et vide mirabilia opera Dei, qui istud diluuium inhabitare facit, scilicet ecclesiam suam: quia Gētiles conuertit ad fidem, per quos hodie regit, & gubarnat ecclesiam. Quamuis enim Gentiles prius diuersos mores in suis sectis haberent, sicut diuersos Deos, vel idola colebant: tamen dum ipsos fecit in fide vnanimes, & cōcordes, eos ecclesiā fecit inhabitare. Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo, scilicet ecclesia. Istum sensum ponit Augustinus. vt habetur in glo. d. *Dominus diluuium inhabitare facit*. quia illos malos, scilicet Gentiles, quia alios in peccato submergebant. Inhabitare facit hoc templum scilicet ecclesiam, quia etiam illos tales cōuertit ad vnitatem ecclesiȩ. Et in illis dominus in ȩternū habitat, & sedet per gratiam: propter quod subdit. *Et sedebit dominus rex in æternum*. scilicet regnās in eis in æternū. In iustis enim sedet & Deus, & reqescit, quod ideo sedes dicūtur, quia dominus sedet quiescendo in code iustorum, vt ostendit Greg. lib. 20. Mor. c. 5. Quid autem cōferat Christus electis suis, in quibus habitando sedet, exprimit. d.

Diluuiū significat Gentiles. Gētes cōuersi sunt ad fidē. Psal. 67 August. Greg. 20. mor. c. 5.

mominus virtuteē populo suo dabit: doimnus benedicet populo suo in pace. 420

Fides dicitur fortitudo

Duo enim bona Christus electis suis in quibus sedet, tribuit, scilicet hic contra vitia ipsos fortificat, & in futuro contra omnes miserias ipsos beatificat,

tificat: de primo dicit. *Dominus virtutum populo suo dabit*, scilicet populo suo in hoc sæculo cōtra aduersa mundi, cōtra diaboli tentamenta, & vitia fortitudinē dabit, qua omnia superando vincere possit. Et hæc virtus siue fortitudo, est virtus fidei: quia omnia vitia superātur & aduersa. Vnde Greg. ait: Vnicuiq; animæ, cui misericors dominus præsidet contra omnia fidei fortitudinem prȩbet: de qua Petrus ait: Aduersarius vester diabolus sicut Leo rugiens, circuit quærēs quem deuoret: cui resistite fortes in fide. Et ideo dicitur Psal. 67. Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutē, & fortitudinē plebi suæ. In futuro autē suos beatificat: propter quod subdit. *Dominus benedicet populo suo in pace*. In præsenti enim vita nobis Deus benedicit, dādo nobis suam gratiā, & virtutes: sed ista benebictio vitæ non est in pace, sed in cōtinuo bello: propter quod ait suis Christus: Amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, &c. Quinimo quanto hic benedictio Dei est maior, tanto ampliora tam mundi, quàm dæmonis insurgunt certamina. Non est pax vniuersæ carni. In futuro autē benedicet in pace: quia ibi nulla impugnatio, nulla aduersitas erit: quia in illo summo bono, mens perfectè quietabitur. Vnde Hiere. 29. In pace illius erit pax vestra. & Psal. 4. In pace inidipsum, &c. quod bene notās Psal. dicit: *Dominus benedicet populo suo in pace*. Eccles. 11. Benedictio Dei in mercedem iusti festinat.

Greg. 31. mo. c. 27. Benedictio domini. Ioan. 16. Hiere. 12

PSAL. XXIX.

421 Exaltabo te, domine, quoniā suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

5. q. 1. nō est.

Iste Psal. talem habet titulū: *Psal. cantici in dedicatione domus Dauid*. Pro cuius euidentia sciendū, ꝙ hic nō loquitur titulus de domo Dauid, quam ipse inhabitabat, sed de templo per Salomonē ædificato. Nullibi enim reperitur, ꝙ Dauid domū suā dedicauerit. Dicitur autē templū per Salomonē ædificatū domus Dauid: tum quia ipse primus inuētor fuit, & imaginator illius ædificij, & tempore suo illud facere voluit, sed dē mādato domini fuit prohibitus: tum etiam quia omnes impensas templi præparauit: tum quia descriptionē tēpli, & ædificiorū in circuitu, vasorum, & vtensiliū dedit Salomoni. Item notandū, ꝙ peccata grauia, quæ cōmisit, scilicet adulterij cum Bersabe, & homicidij Vriæ ipsum Dauid multum diffamauerunt corā populo intantum ꝙ multi de populo propter illa reputabant ipsum à Deo reprobatū, nec illa peccata sibi à Deo dimissa quousque etiā post mortem eius templum fuit ædificatum, & consecratum. Quando, scilicet, vt dictum est, Salomon voluit introducere arcam domini in tēplo: fores tēpli se clauserunt, nec fuerunt reseratæ donec Leuitæ cantantes Psal. 131. venerūt ad illum locum. Propter Dauid seruum tuū, ne auertas faciem Christi tui, scilicet regis Salomonis: quia tunc reseratæ fuerunt, quod videns omnis populus, cognouit, & credidit peccata prædicta ipsi Dauid à Deo fuisse dimissa, & ipsum ad Dei gratiam restitutum fuisse. Quæ omnia spiritu prophetico præuidens Dauid fecit istum Psal. tunc scilicet in dedicatione templi cantandum: in quo expresse confitetur peccata dicta se perpetrasse, & ipsa sibi fuisse dimissa ex Dei bonitate. Ex quibus apparet tituli expositio literalis, scilicet, *Psal. cantici Dauid*. id est, Psal. ex lætitia habita à Dauid ex remissione peccatorum suorum: quem scilicet fecit decantandū *in dedicatione domus*, id est, tēpli. Quibus præmissis, accedo ad Psal. Et primò exponā literam. Secundò intellectū Psal. Quantum ergo ad literam Psal. iste diuiditur in duas partes, quia primo Dauid cōfitetur diuinā bonitatē. Secūdò, propriā fragilitatē: ibi. *ego autē dixi*, Prima in duas: quia Dauid primò Dei bonitatem confitetur. Secundò ad hoc idē alios exhortatur: ibi *Psallite domino*. Circa primum dicit: *Exaltabo te, domine, quoniam suscepisti me, &c.* dic vt Nic. de Ly. Quātū vero ad significatum literæ notādum secundū Magistrum in gl. ꝙ titulus istius Psal. prædictus non debet intelligi de dedicatione alicuius domus materialis, sed de spirituali domo, quȩ est Ecclesia, scilicet Christus, qui est caput, & de fidelibus, qui sunt eius membra, quæ tota vna domꝰ vocatur. Quia & in capite Christo habitat omnis plenitudo gratiæ. Et de eius plenitudine nos omnes accepimus: Io. 1. Hæc autē domus fabricatur, & dedicatur, sed aliter in capite Christo, aliter in membris. Quātum autē ad caput, scilicet Christū fabricata est in eius cōceptione, sed dedicata in eius resurrectione: quādo scilicet resurgens ex mortuis immortalitatis gloria quo ad corpus est confirmatus. Quantū vero ad mēbra quotidie fabricatur: dum infideles accedunt ad fidem, sed consecrabitur in futuro, quando scilicet fideles resurgentes ex mortuis immortales fulgebūt sicut Sol. Ex quibus apparet sensus tituli. *Psal. cantici*, id est, letitiæ, habitæ, *in dedicatione domus Dauid*, id est, per dedicationem domus Christi, quæ dedicatio modo facta est in capite. Postmodū verò fiet in membris. Et nota, quòd in hoc Psal. loquitur totus Christus: quia huius Psal. quædam verba cōueniunt capiti, id est, Christo, quædam corpori, id est, ecclesiæ, & quædam vtrique. In tentio autem Psal. est mouere fideles ad Dei laudem pro dedicatione iā facta de Christo capite. Et ex illa dedicatione facta ad spem nostræ dedicationis futuræ. Quib. visis accedo ad Psal. qui diuiditur in partes tres, quia de sua dedicatione, id est, resurrectione Christus tria facit. Quia primò ipsam attribuit. Secundò ostendit qualiter ipsam meruerit: ibi *Ego autem*. Tertiò quomodo ipsam acceperit: ibi. *Audiuit dominus*. Prima pars diuiditur in duas: Quia primò gratias agit de sua dedicatione præterita. Secundò ad spem nos erigit de nostra futura, ibi. *Psallite domino*. Prima in tres: quia primò agit de sua dedicatione. Secundò ad hoc de sua oratione: ibi. *Domine Deus meus*. Tertiò de sua à dānatis segregatione: ibi. *Domine eduxisti*. Quantum ergo ad primum gratias agit patri de sua dedicatione vel resurrectione. d. patri *Exaltabo te, domine quoniā suscepisti me*, id est, in resurrectione dedicando me impossibitatis gloria, & immortalitatis. Sed dic, cū Deus sit immutabilis localiter, & essentialiter, qualiter exaltari potest: quia non potest esse maior, nō minor, nō altior, nō bassior, quia totum replet? Et hanc quæstionem mouet Magister. Deus omnino incōmutabilis est: nō ergo augeri, vel minui potest sic nec exaltari. Et respōdet. Deus penitus in se nec augetur nec minuitur, nec in se recipit magis nec minus, sed in homine: quia homini augetur vel minuitur. Sicut Deus dicitur magnifiicari, & exaltari in nobis: qui tamē in se nec magnificatur, nec exaltatur: vnde propheta ait: Accedat homo ad cor altū, & exaltabitur Deꝰ. Super quē locū ait Cassiodorus. Non in se, sed in corde hominis grandescit

Domus Dei dicitur tēplū. 2. Regū 1. 1. Parali. Peccata Dauid remissa ostendit portarum templi apertio. 28. Quæstio. Magister li. 1. di. 17. Psal. 63. Quasi

Universidad de Deusto Biblioteca

Christus qualiter xaltauit patrem.

Sed adhuc restat dubium: si enim ista verba sunt Christi, quomodo Christus patrem exaltabat? quia pater in seipso exaltari non poterat, vt dictum est Nec etiã in corde Christi, qui tanta gratiæ, & scientię habebat plenitudinem, ꝙ Deus ei pleniusconferre non potuit. Respondetur ꝙ Christus sic gratias agendo patri, patrem exaltabat, non in se, nec in corde suo, sed suorum. Sequitur. *Nec delectasti inimicos meos super me.* *Quæstio.* Sed quomodo hoc est verum, nonne lætificati sunt inimici Christi, quando ipsũ flagellauerunt & crucifixerunt? *Threno.1.* Et certe in persona Christi loquitur Hiere.d. Omnes inimici mei audierunt malum meum, & lætati sunt. Respondetur. Et quod si lætati sunt de morte Christi, non tamen de ipsius dedicatione, de qua hic loquitur. Vnde ait Magister in glo. Super Christum quidem iucundati sunt inimici eius, dum penderet in cruce. Sic & superiucũdantur in passionib. sed non in dedicatione, nec super eum, nec super suos.

422 Domine Deus meus, clamaui ad te, & sanasti me.

De conse di.1. quãdo autẽ *Clamor orationis Christi.* *Psal.101*

Hic consequenter Christus agit de sua oratione quã fecit pro sua dedicatione.d. *Domine Deus meus clamaui ad te, &c.* Oratio enim est quidã clamor non quidem vocis, corporis, sed interioris cordis. Oratio enim deuota quidem clamor est cordis aures Dei pulsans. Vnde Deo dicit Psal. Domine, exaudi orationẽ meã, & clamor meus ad te veniat Clamauit ergo Christus ante passionem suam ad patrẽ orando pro sua dedicatione. Vt puta quando ad patrem orando dicebat, Clarifica me tu, pater, &c. *Ioan.17* *Resurrectio Christi.* Ante enim suam resurrectionem Christus habebat corpus infirmum, & obscurum sicut cæteri. Sed per resurrectionem suscepit sanum, & incorruptibile corpus clarum, imo clarius Sole. Et ideo statim subdit. *Et sanasti me.* scilicet in resurrectione: quia iam non gero ægrum corpus subiectum passionibus, sed gloriosum, & immortale. Ante enim percusserat Deus corpus Christi multis flagellis, & aduersitatibus ipsum exponendo, sed postmodum ipsum plene sanauit resuscitando. *Psal.59.* Vnde de corpore Christi dicitur: Commouisti terram, & conturbasti eam, sana contritiones eius, &c. *Quæstio Christus qualiter orare poterat.* Sed hic Magister mouet dubium.d. Impossibile videtur, ꝙ Christum ad patrẽ clamet, & oret, cum sit omnipotens Deus, qui fidelium vota implet, per quem omnia facta sunt. Ad hoc respondet, d. sciẽdum, ꝙ Christus nec homo tantùm, nec Deus tantum est, sed verus Deus, & verus homo: nec duo tamen, sed vnus est Christus: qui non secundum ꝙ Deus, sed ex eo quòd homo, est infirmus. Et ex hoc etiam orans pro nobis mediator est inter Deum trinitatem patrem filiũ, & spiritũ sanctum, & nos peccatores habens cũ vtroque cõuenientiam. In eo .n. quod infirmus est, appropinquat nobis. In hoc autem quod peccator non est, sed iustus nos Deo iungit. In eo tamen ꝙ homo est, præest nobis, vt caput in quo sunt omnes sensus, qui ceteris membris Non est ergo impossibile secundũ hominem, quẽ suscepit, orare. Quia ipse est, qui oratur secundum diuinitatem, &c. Vel dicendum, quod oratio secundũ quod est quoddã desideriũ habendi à Deo, quod quis nundum habet, Christo poterat conuenire.

423 Domine, eduxisti ab inferno animam meam: saluasti me à descendentibus in lacum.

De consi. di.11. te vetur

Hic consequẽter Christus agit de sua segregaione à damnatis. Quoniã animę illorum Christo resurgentẽ inferno remãserunt, Christi anima inde ascendente *Anima Christi fuit in inferno.* Anima enim Christi statim à corpore separata, descendit ad limbũ sanctorũ patrũ vt illos visitaret, ac inde secum educeret. Et ibidẽ mãsit per triginta nouem horas, scilicet ab hora nona feriæ sextæ, in qua spiritum emisit, vsq; ad horam matutinam, siue vsq; ad diluculum diei dominicæ, quando per resurrectionẽ corpori fuit reunita. Et hoc est, quod Christus de se capite dicit. *Domine, eduxisti ab inferno animam meam.* Et sic illã ab iniquis separasti. Et hoc est, quod subdit. *Saluasti me à descendentibus in lacũ.* Infernus enim dicitur lacus, quasi laqueus: quia quos capit, retinet laqueatos. *Lacus significat infernum* Vel dicitur lacus, quasi a-quę locus per cõtrarium: sicut piscina à piscibus, & pontus à ponte per oppositũ, quia in inferno nõ est aqua, scilicet refrigerationis, vel gratiæ liberantis, scilicet, quo ad dãnatos. Et de isto lacu eduxit Christus sanctorum animas. Zacha.9. Tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. Hic oportet recordari de dictis superius Psal.9. versiculo, Cõuertantur peccatores in infernum, &c. Qualiter idem est locus inferni, purgatorij, & limbi diuersis nominibus nuncupatus secundũ diuersitatẽ ibi existentium, &c. *Lacus significat peccatum* Vel aliter secundum Magistrũ in gl. Per lacum enim intelligitur profunditas peccatorũ, & abundatiæ nequitię: vt superbiæ, inuidię, crudelitatis, &c. Qui ergo se immergũt in libidine & in terrenis desideriis, illi in lacum descẽdunt. Cum ergo persecutores Christi fuerunt huiusmodi, merito ipsi descenderunt in lacum, Christũ persequendo & occidendo. Et de istis nunc dixit Christus patri. *Saluasti me à descendentibus in lacum.* quia ab illis saluatus est in resurrectione, ne amplius sibi nocere possint, iam factus immortalis. Sic enim promiserat Pater filio Ego tecum sum, vt salnem te. *Hiere.15.*

424 Psallite domino omnes sancti eius: & cõfitemini memoriæ santitatis eius.

15.q.1. reuertimini

Hic cõsequenter nos exẽplo suæ resurrectionis ad spem ducit nostræ resurrectionis futuræ. Hic enim loquitur Christus non vt caput ecclesiæ, sed vt corpus, id est, in persona sui corporis. Et diuiditur in tres partes. Quia primo nos inducit ad gratiarũ actionẽ. Secũdò ostendit Dei miseratione: ibi. *Quoniam ira in indignatione.* Tertiò nostram futuram resurrectionẽ: ibi. *Ad vesperum.* *Resurrectio Christi resurrectio nostra.* Quantũ ad primũ sciẽdum ꝙ Christi resurrectio causa est, & formã nostræ resurrectionis futuræ, vt deducit Apostolus 1.Cor.15. Quia Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormiẽtium. Vnde sicut incarnatio Christi, natiuitas, & passio propter nos facta est, ita & eius resurrectio propter nostram resurrectionem. Et ideo narrata eius resurrectione, ecclesia ad gratiarũ actionẽ nos excitat.d. *Psallite domino sancti eius.* Quia considerat ecclesia, hæc futura in membris, quæ præcesserunt in capite, quasi dicat *Psallite* quia resurrexit caput nostrum. Et per hoc sperate cætera mẽbra, quod in vestro videtis capite: quia idẽ vobis est promissum. Et dicit: *Omnes sancti eius* idest, qui estis vel esse vultis de numero membrorũ capitis. *Et confitemini memoriæ sanctitatis eius,* vel secundũ aliã literã: *sanctificationis* : id est, laudate eum. Quia & si vos eius eratis obliti, ipse autem non est oblitus vos, quia ex bonitate sanctitatis suæ vos sanctificauit, id est, sanctos per resurrectionem facere disposuit. Quia in eo quod resurrexit vestram resurrectionem ordinauit. Sed hic

Resurrectio Christi causa nostræ resurrectionis.

hic forte quæres, quia dictum est, ꝙ Christi resurrectio causa fuit nostræ resurrectionis. Et videtur ꝙ non: quia illud nõ est causa rei: quo nõ posito, etiã res poneretur in esse: sed non posita Christi resurrectione per impossibile, ad hoc diuina iustitia malos puniret in anima, & corpore, & bonos præmiaret, &c. Ad oppositũ est Apostolus. *1.Cor.15* Sicut in Adam omnes moriũtur, sic in Christo omnes viuificabuntur. Respondeo ꝙ Christi resurrectio est causa nostræ resurrectionis, & hoc multipliciter, scilicet, effectiuè, finaliter, & exẽplariter. Causa autem efficiens est duplex, scilicet, aut sicut primũ principiũ, aut sicut instrumentũ. Christus autem est efficiens nostræ resurrectionis vt primũ pricipiũ, inquantũ Deus est, sed vt instrumẽtũ inquantũ ad vocẽ eius omnes mortui resurgẽt, quia Deus dabit voci eius vocem virtutis. Est autem causa finalis, quia ad hoc boni resurgent, vt in Christo resuscitato beatificẽtur, scilicet, anima in diuinitate, sed corpus in Christi humanitate verbo hypostaticè cõiuncta. Est causa exẽplaris: quia talia erunt corpora nostra per resurrectionẽ glorificata, quale Christus suũ corpus in resurrectione mõstrauit. Ad argumentũ in oppositum dicitur, quòd licet Deus aliter resuscitasset corpora nostra, etiam si Christi resurrectio non esset, tamen sic decreuit facere vt Christi resurrectio nostræ resurrectionis modis prædictis esset causa.

425 Quoniam ira in indignatione eius & vita in voluntate eius.

De pœn. di.3. productor.

Hic ostendit Dei miseratione, simul & indignatione erga genus humanũ. *Ira Dei est punitio.* Præceperat enim Deus primis parentibus, ne de ligno scientiæ boni, & mali tangerent; cõminãs eis.d. Quacũque hora comederitis, moriemini. Illi autẽ contra Dei præceptũ lignum comederũt, & sic Deum irritauerũt, & mortis sententiã incurrerũt, ipsi & omnes posteri ipsorum. Quamuis ergo indignatio nec ira propriè cadat in Deo, qui passionibus alterari nõ potest: dicitur tamẽ iratus, & indignatus quãdo malos punit: sicut dicitur misericodiæ recordari, quãdo tollit miserias nostras. Sic ergo ira fuit in indignatione eius quando propter peccatũ cõmissum cõtra totũ genus humanũ mortis sententiã tulit.d. Genes.3. ipsi Adæ: Quia comedisti de ligno, ex quo præceperã tibi, ne comederes, in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. *Iob 6.* Et sic damnatũ indignatione Dei genus humanum dicit, Sagittæ domini sunt in me, quarũ indignatio ebibit spiritũ meum, id est, separat animã à carne per sentẽtiã mortis. E hoc est, quod nunc ait Psal. *Vita æterna.* *Quonia ira in indignatione eius.* Sed ne desperẽt homines, audi quod sequitur de Dei miseratione. *Et vita in voluntate eius,* quasi dicat: Peccatis vestris exigẽtib⁹, mortis data est sententia: sed sola sua misericordia, & voluntate, & nõ meritis vestris dabitur vobis vita post mortem; tam corporalis per resurrectionẽ, quã beata per fœlicitatem. Et sic vita futura nõ est ex meritis vestris, sed solũ in voluntate ei⁹, vt dicat. Vos mortui ad vitã per vos redire nõ potestis: *Magister li.1.di.26.* sed ipse vos reducit: quia vos ipse gratis saluauit. Eratis enim peccatores: quid autem peccatori debetur, nisi suppliciũ? Quoniã, vt ait Magister: Meritis impij, non debetur gratia, sed pœna. Et hoc notãs dicit: Quod si mors fuit ex peccato vestro, vita tamen est in voluntate eius, vel ex gratia illius.

426 Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

De pœni. dist.5. defleat.

Hic cõsequenter nostram futurã ostendit resurrectionẽ. *Peccatum nostrum causa mortis Christi.* Vbi aduerte, ꝙ sicut peccatũ nostrũ fuit causa mortis Christi, sic & resurrectio Christi causa fuit vitæ & resurectionis nostræ: quod satis patet ex hora peccati nostri & Christi passionis: & ex hora resurrectionis Christi, & nostræ: Quoniã eadem hora, qua peccauit primus homo, passus est Christus, & eadẽ hora, qua Christus surrexit, & nos resurgemus. Primũ tãgit, d. *ad vesperum demorabitur fletus.* Secundũ, d. *Et ad matutinum lætitia.* Adã enim peccauit, sole declinante. Vespera enim est, quãdo sol in occasum declinat. Vnde declinãte Sole temporali, id est, aduesperascente, peccauit Adam: ad significãdũ ꝙ p peccatũ lux veri solis, qui est Christus, declinabat ab eo. *Vespera.* Vnde dicitur Genes.3. Quod cũ deambularet dominus ad aurã post meridiem, Adam timuit, & abscõdit se. Iam enim peccato cõfusus, nolebat videre faciem domini: ad quã cõsueuerat gaudere. Ex isto peccato, aduesperascẽte die, cõmisso, inchoata est omnis ista vita mortalis, dies versus est in noctẽ, lætitia in fletũ: inde omnis miseria, & pœna huius vitę mortalis. Et hoc est, quod dicit. *Ad vesperũ demorabitur fletus,* id est, ad vesperũ peccauit homo: ex quo demoratur fletus in nobis mortalibus, id est, diu moratur, & in multis. Sic & fletus Christi passionis pro illo peccato redimendo ad vesperũ fuit. Mortuus enim fuit hora nona post meridiem. *Matt.27* *Ad vesperum ergo demorabitur fletus,* tã peccati Adæ, quã Christi passionis. Quod clarè figuratũ fuit, 3.Reg.22. vbi dicitur: Rex Israel stabat in curru suo cõtra Syrios, & mortuus est vesperi. Rex Israel, id est, videntiũ Deũ Christus. Syrij autem qui interpretantur sublimes, & excelsi, sunt dæmones elati superbia. Sequitur, *& ad matutinum lætitia.* Quãtus enim fuit plãctus, & dolor mortis Christi, tãta fuit resurrectionis eius lætitia. *Mane fuit resurrectio Christi.* Quæ quidẽ resurrectio mane, id est, diluculo fuit facta, q̃ etiã fuit cã nostræ letitiæ, & resurrectionis, q consimili hora fiet. Et ideo tamde Christi resurrectione, q̃ de nostra dicit. *Et ad matutinũ lætitia.* Et de hoc mane resurrectionis dicitur. *Esa. 17.* Mane semen tuũ florebit. Quid enim semen, nisi corpus, quod seminaliter generatur? Quod quidem florebit: qa mane resurget, sic & Christi caro mane refloruit.

427 Ego autem dixi in abundantia mea non mouebor in æternum.

De conse dist. placuit.

Hic consequẽter ostendit Christus qualiter suã resurrectionem meruerit. Vbi notandũ ꝙ resurrectionem suã Christus meruit virtute suæ passionis: vt ostendit Apostolus ad Phil.2. Quia humiliauit semetipsum, &c. Propter quod Deus exaltauit illum. Vnde circa suã passionẽ, quæ suæ resurrectionis fuit meritũ, vt ostẽdat quãta, & qualis fuerit, tria facit. Quia primò ostendit suã dignitatẽ. Secũdo suæ passionis acerbitatẽ: ibi. *Auertisti faciem tuã.* Tertiò suæ resurrectionis necessitatem: ibi *Ad te domine,* Quãtum ad primũ sciendũ, ꝙ tanto passio alicuius iudicatur grauior, quãto persona patiẽs est dignior & nobilior. Nulla autem persona dignior persona Christi: quæ est persona verbi. *Dignitas Chirsti.* Et hanc dignitatẽ Christus de se notans dicit. *Ego autẽ dixi, &c.* Abundantiã dicit diuinitatis plenitudinẽ, q in ipso habitabat, per quam data est ei gratia nõ ad mẽsurã: per q̃ grtiam sic erat in bono cõfirmatus, ꝙ à virtute per peccatũ cadere nõ poterat. nec à verbo separari. Quæ omnia ostendunt perso-

Universidad de Deusto Biblioteca

næ eius immensam dignitatẽ,vt merito dicat *ego autem dixi in abundantia mea*,id est,in cõfidẽtia diuinitatis,cuius plenitudo inhabitat in me.Quid dixi? *Nõ mouebor in æternum*,scilicet:à Deo:sicut Adã ab eo per peccatum est separatus.Et istam talẽ dignitatem nõ sibi attribuit Chistus, sed patri dixit.

428 Domine, in voluntate tua prestitisti decori meo virtutem.

Duo dicit à voluntate Dei sibi data , scilicet decorẽ,& virtutẽ.Decor est pulchritudo inuocẽtię & immunitas à peccato. Virtus autem potestas,per quam virtutes faciebat,& miracula: quia dæmones fugabat,leprosos mũdabat,infirmos sanabat , mortuos suscitabat.Hæc enim habebat Christus ratione humanæ naturę,quæ defectibilis est,& infirma: sed à voluntate diuina,quæ illa sibi per vnitatẽ verbi cõmunicauerat.Et aduerte,quòd aliter Deus

Decor innocentiæ Christi.

dedit Christo decorem innocẽtiæ,& aliter virtutẽ potentiæ.Quoniam omnibus modis decorẽ habuit quia nullũ peccatũ cõtraxit : neq; peccati causã, sed neque peccare potuit:quia in primo instãti suę creationis eius anima fuit beata, & in gratia cõfirmata.Vt dicit Magister. Virtutem autẽ potẽtię nõ habuit omnibus modis. Quoniam vt ait Magister: Anima Christi omnia scit, quæ Deus scit, sed non omnia potest, quę Deus potest. Et infra. Si verò quæritur,quare Deus nõ dedit ei potentiã faciẽdi omnia,sicut & sciẽti scien di omnia ? Responderi potest:quia anima naturaliter capax est scientię,nõ est autẽ capax omnipotentię. Vnde & seipsam cognoscebat,seipsam tamẽ facere nõ poterat.Habuit ergo decorẽ omnẽ innocẽtiæ,sed nõ omnẽ virtutẽ potentiæ Et, si quęras nũquid Christus habuit solus omnẽ decorẽ innocẽtiæ.Vbi ergo est virgo Maria:vbi Ioãnes Baptista,& alij sancti? Responsio,vb notandũ,quòd peccatũ tollit plenum innocentiæ decorem,peccatũ autẽ duobus modis cõtrahitur, s. originale: scilicet,causaliter & formaliter. Causaliter quando seminaliter quis cõcipitur:tũc in re concepta est quædam fœditas,& pronitas ad malũ, quę est causa, quare anima creata. & illi corpori vnita peccatũ contrahit formaliter. Ita ꝙ peccatũ originale causaliter cõtrahitur in propagatione seminis,sed formaliter in cõceptione hominis.Modo ad propositum nõ cõtraxit formaliter neque causaliter:quia nõ descẽdit ab Adã per seminalẽ propagationem: Et sic habuit omnimodã innocẽtiã.Virgo autẽ Maria contraxit causaliter: quia per seminalẽ propagationẽ concepta,sed nõ contraxit formaliter: quia antequã aĩa eius esset creata,illud semen fuit purificatũ,& sanctificatũ:& sic anima illi vnita non fuit maculata.Ioãnes autem Baptista, & quilibet alius quicũque sanctus contraxit causaliter,& formaliter: quamuis aliqui , antequam nascerẽtur fuerint purgati,& sanctificati.Ex prædictis apparet quòd puritas virginis Mariæ tenet medium inter puritatem Christi,& aliorum sanctorum.

Virtus. potestatis Christi. — Magister li.3.dist. 12. — Magister li.3.dist. 24. — Peccatum originale. — Maria. — Nota.

429 Auertisti faciem tuam à me,& factus sum conturbatus.

Hic consequenter ostendit suæ passionis acerbitatem. Cum enim anima Christi omnibus donis virtutum esset repleta,non faciliter poterat tristari, sed solum magnũ motiuũ passio, vel iniuria ipsũ tristare vel turbari poterat : & hoc solum secundũ portionem inferiorem ,& nõ secundum superiorem. Cum ergo anima eius in passione sua fuerit tristis,& turbata argumentum est euidens, ꝙ eius

Passionis Christi acerbitas

A passio dura fuit,& acerba.Fuit nãque tristis:vnde Matth.6. Assumpto Petro , & duobus filiis Zebedæi , cæpit contristari, & mœstus esse:tunc ait:Tristis est anima mea vsque ad mortem.Consimiliter fuit conturbatus:Vnde Ioan.12.dicit: Nunc anima mea turbata est.Has autem passiones Christus voluntate suscepit non necessitate:vt per illas nostras pasiones mitigaret. Vnde Chrisostomus exponẽs prædicta verba dicit. Quia dominus discipulos ad pasionem exhortatus fuerat: ne dicãt ꝙ ipse extra dolores humanos existens facilè de morte philosophatur,& nos admonet ad mortem, propter hoc ꝙ ipse est sine periculo.Ideo Christus etiã ostendit,ꝙ ipse propter acerbitatem pasionis etiã in agonia fit.veruntamen propter vtilitatem mortem nõ renuit.Dicat ergo patri. *Auertisti faciẽ tuã à me*.Hoc idem aliis verbis dicit, Domine Deus meus, quare me dereliquisti? *Et factus sum conturbatus*,scilicet,secundum portionem inferiorem. B

Chrisost. — Conturbatus fuit Christus — Psal.21

Ad te,domine,clamaui & ad Deũ meum deprecabor. 430

Hic consequenter ostendit suę resurrectionis necessitatem, Et duo facit.Quia primò suam ponit postulationem.Secundò ad hoc adducit necessitatem vel vtilitatem:ibi.*Quæ vtilitas*,Ad Deũ enim clamare est corde orare :sicquòd cla mor cordis dicitur oratio:Psal. 101. Domine exaudi orationem meã,& clamor meus ad te veniat. Vt autẽ aliàs dictum fuit oratio differt à deprecatione. Quia propriè oratio est pro bonis adipiscẽdis, deprecatio autem est pro malis remouendis. Et sic Christus hic orat,& deprecatur: Orat,cũ dicit.*Ad te, domine,clamaui*,id est pro bono obtinendo,scilicet,pro gloria resurrectionis,& immortalitatis.Consequenter deprecatur.d.*Et ad Deum meum deprecabor*,scilicet pro malis remouendis:vt puta pro mortalitate, & passione crucis tollendã,& remouenda, & attende,ꝙ orationẽ ponit de præterito.*Ad te,domine clamaui*, sed deprecationem de futuro.d *Et ad Deum meũ deprecabor*.quia sicut præteritum tempus futurũ præcedit:sic bonum precedit malum : quia omne malum in bono aliquo fundatur. C D

Oatio — Deprecatio

Quę vtilitas est in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? 431

6.q.7.hoc diximus.

Hic Christus consequenter allegat patri rationẽ & necessitatem suę resurrectionis. Vbi sciendum quòd ideo Christi pasio & sanguinis effusio à Deo prędinata fuerunt,vt pro peccatis nostris condigna Deo fieret satisfactio. Quia cum satisfactio sit æquiualentis,aliàs indebiti redditio. Et humanum genus peccando Dei honorẽ abstulerat : pro cuius satisfactione nihil ęquiualens atq; indebitum poterat reddere:quia quicquid poterat ad honorẽ Dei facere, iam totum debitum erat ratione creationis Ideo disposuit Deus,quòd vnus homo fieret : qui E pro peccato illo debitor non esset:cuius vita tantũ bonum,vel maius esset,quã omniũ aliorum hominũ:cuius vita pro honore Dei exponeretur in mortem:vt precio sui sanguinis Deo plenè esset satisfactum.Vnde dicit Magister:quòd per Christi mortẽ & sanguinem redempti sumus à diabolo,& peccato.Redemptio autem perfecta , redemptum debet restituere finaliter in codẽ statu,vel meliori quam fuerit ante captiuitatem.Si autem homo non fuisset per peccatum captiuatus, æternaliter vixisset in anima , & corpore. Sic ergo Christi sanguinis effusio vitam non solum animæ,sed etiam corporis ęternam

Satisfecit Christus pro nobis — Magister li.3.di.19. Redempt.

æternam nobis debuit conferre per resurrectionẽ. A Sed si Christi resurrectio,quæ est causa nostrę resurrectionis nõ fuisset:nostra resurrectio nõ sequeretur. Et sic vtilitas quã ex Christi sanguine debemus cõsequi , perdita fuisset Et hoc est,quod dicit Christus,*Quæ vtilitas est in sãguine meo,dum descẽdo in corruptionẽ*?Id est,si corpus meum corruptũ fuerit,& incineratũ: quod erit nisi cito resurgã quasi dicat, nulla,quia nec alij resurgent, scilicet in anima ad fidẽ quia nemini annunciabo mirabilia tua: nullum lucrabor Neque etiam resurgent in corpore : cùm resurrectio capitis sit causa resurrectionis membrorũ. Et sic nisi resurgã peribit ab hominib. laus,& cõfessio nominis tui.Et hoc est,qđ subdit.

432 Nunquid confitebitur tibi puluis aut annuntiabit laudem tuam? B

Puluis.

Quasi dicat: Si nõ resurgam,corpus meũ in puluerem vertetur sicut & omniũ aliorum.Sed,*nũquid puluis*,id est,corpora in puluerẽ redacta,*cõfitebitur tibi*, scilicet,te laudando,vel te alij prædicando? Et hoc est,*Aut annunciabit laudem tuam*?quasi dicat,nõ Quoniam vt dicitur Eccle.17.A mortuo perit confesio.Vel per puluerem accipe omnes peccatores, secundum illud Psal.1.Non sic impij,non sic , sed tanquam puluis, &c.Dicat ergo de peccatoribus. *Nunquid cõfitebitur tibi puluis*?scilicet peccator laudes tuas,vel peccata sua,scilicet, si non resurgam, quasi dicat,non.Quia illi nõ conuertentur ad fidẽ & sic nec te confitebuntur, sed neque tibi.Ex istis enim verbis necessitatem ostendit suæ resurrectionis,ne pater sinat eum in corruptionẽ descendere. C sciendum est autem,ꝙ duplex est cõfessio,scilicet, peccati & laudis De cõfessione peccati dicitur Cõuertere ad dominũ : & derelinque peccata tua.nõ demoretis in errore impiorũ,ante mortẽ confitere Et Iacob.5. Confitemini alterutrũ peccta vestra &c.De confessione vero laudis dicitur. Confiteberis viuẽs,& sanus cõfiteberis,& laudabis dominũ: & Psa.104.Cõfitemini ,domino& Psallite ,narrate omnia mirabilia eius.Vnde ait Magister in glo. Sciendũ est,ꝙ gemina est cõfessio,aut peccati , aut laudis.Nunquã ergo sine cõfessione esse debemus, Quando enim malè est nobis in tribulationibus, cõfiteamur peccata nostra.Quãdo antem benè est nobis in exultatione,& lætitia cõfiteamur domino laudem. D Sed fortè, d.Nunquid necessaria est cõfesio criminis ad veniã peccati percipiendam? Et videturꝙ non.Quia contritio præcedit confessionẽ: sed contritione peccatum remittitur.Psal.50.Cor contritum,&c.ergo ante cõfesionem iam est peccatum dimissum:igitur nõ requiritur cõfesio:quia nulum posterius necessariò requiritur ad prius.Itẽ quia pronior est Deus ad miserendum,quã ad puniẽdum:sed solo actu cordis cõsentaneo subtrahit gratiam : ergo multo fortius solo actu cordis, scilicet contritione gratiam donat,& peccata remittit, Item Psal.31.Dixi cõfitebor aduersum me iniustitiã meã in domino.& tu re.&c.Ad oppositum dicitur prouerb.28. Qui abscõdit scelera sua, non dirigetur: qui autẽ cõfessus fuerit,& reliquerit ea, misericordiam cõsequetur. E Item Ioan.Chrisostomus in de reparatione,lapsi dicit,Non potest quis gratiam recipere,nisi purgatus fuerit ab omni peccato per cõfesionem. Item Ambrosius in lib. de paradiso.Si potest quis iustificari à peccato ante confessionem,ergo confessio necessario præcedit Respondeo,quòd cũ iustificatio sit gratiæ infusio,ad

Peccator — Eccle.17 — Eclec.17 — Confessio Contritio Questio. — Chrisostomus in de reparatione lapsi. — Ambrosius.

quam peccatum remittitur,ꝙ ad peccati remissionem non est necessaria peccati cõfesio,neque ad iustificationem.Secundum enim rectũ ordinem cõfessio sequitur tempore contritionẽ.Et si sequitur contritionẽ,cũ ipsa contritio nõ sit sine iustificatione : nec ecõuerso ,ipsa iustificatio potest esse,& de facto est sine cõfesioue. Sed pro solutione argumẽtorũ,& cõcordãtia est notandum, quòd secũdũ argumẽtum,quãuis quis posit iustificari sine sacramentis,non tamẽ cõtemnens sacramenta.Quoniam igitur cõfesio est peccantibus imposita , imposibile est aliquem iustificari,qui non habet confesionem in facto,vel in proposito.Si enim cõfesionẽ cõtemnat , quantumcũque doleat nõ acquirit iustitiã. Si autẽ cõfesionem habeat in proposito,cũ Deus bonã voluntatẽ in talibus pro facto reputet,ipsum iustificat.Et ideo pro tãto dicunt auctoritates,& argumenta prædicta,ꝙ cõfesio sit necessaria ad iustificationẽ.Voluntatem .n. efficaciã confitendi vocãt cõfesionẽ. Et hoc patet discurrẽdo per singula.Ad primũ cũ dicitur : qui abscondit scelera,&c.apparet,ꝙ loquitur de illo,qui nõ tantũ non habet propositũ cõfitendi. imo etiã habet malitiam occultandi,& excusandi.Ad dictum Chrisostomi codẽ modo,vel si intelligat de actu cõfitẽdi tunc assumunt confesionem pro peccati recognitione:quæ interius est inter animam,& Deũ.Ad dictum Ambrosij consimiliter Sed statim aliud insurgit dubiũ nõ minus.Quia,si anima iam in cõtritione est iustificata,ad quid valet sequens cõfesio imo videtur superflua. C Respondeo, quòd quia cõfesso est instituta sub præcepto, ad quã oĩs peccans tenetur. Et ideo quia ab hoc præcepto per iustificationem nõ absoluitur:sicut nec aliis diuinis præceptis:ideo etiã post remisionẽ peccati tenetur cõfiteri.Si non confitetur, cadit à iustitia. Sicut enim nullus potest iustificari , qui sacramenta cõtemnit sic nullus in iustitia perseuerare potest,si post iustitiam ex cõtẽptu negligat cõfiteri,& nõ curat cadere à iustitia,cũ cadit à proposito cõfitendi.sine quo iustificari nõ poterat.Dico igitur,quòd confesio est necessaria iustificato post iustificationẽ necessitate præcepti,à qua nõ absoluitur p iustificationem.Alij autem dicũt,ꝙ iustificatio facta in contritione est cõditionalis .s.si exequatur per effectum propositum, quod habuit confesionis.Sicut absolutio excomunicationis facta sub conditione si satisfaciat læso,qui post absolutionem,si satisfacere contemnit,non tenet absolutio. Primus tamen modus plus mihi placet.

De hac re in qua auctor est lapsus,vide censuram in principio huius tomi positam. — Quæstio. Confessio ad quid valet.

Audiui dominus,& misertus est mei, dominus factu est adiutor meus 433

Hic consequenter ostendit quomodo ipsam resurrectionem à patre acceperit.St tria facit.Quia ostendit primò exauditã esse suã orationẽ.Secundò ostendit acceptã resurrectionẽ:ibi. *Conuertisti*.Tertiò surgit ad gratiarum actionem.ibi.*Vt cantem tibi*. Primò ergo suam orationem exauditam ostẽdit.d. *Audiuit dominus & misertus est mei*.Quid enim est Deum nos audire,nisi vota nostra misericorditer exaudire? Vnde Greg.Audire nostrum est aliunde venienti sono autem accõmodare.At contra Deo cui nihil est extra,audire propriè est sub semetipso surgentia desideria nostra percipere.Ad dominum ergo,qui & tacentium corda agnoscit:loqui nostrũ est,nõ vocibus gutturis,id quod sentimus prodere sed prõptis ad illum desideriis inhiare Audire autẽ

Audire Dei & nostrum. Greg.li b.3.mo.c.2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Dei est misericorditer vota nostra percipere. Vota quippe nostra quotiens effectum percipiunt, multiplicãtur, vnde scriptum est. Ego clamaui: quoniã exaudisti me. Non enim ait, quoniam clamaui tu exaudisti me, sed clamaui quoniam exaudisti me. *Psal. 16.* Qui.n. loquens exauditus fuerat, votis proficiẽtib. exauditus clamabat. Sic ergo & nũc Christus se exauditum. d. ait. *Audiuit dominus.* scilicet me exaudiuit. Et idem aliis verbis replicat. d. *Et misertus est mei.* Quid enim est misereri oranti, nisi ipsum exaudire? Item hoc idem aliis verbis. d. *Dominus factus est adiutor meus.* Nihil enim aliud est dominum orantẽ adiuuare, nisi eius votis annuere. Quid enim Christus hic à patre in isto Psal. nisi suã resurrectionẽ petit, vt nostram cõsequẽter efficeret. Et in hoc sibi misertus est Deus nõ permittẽs corpus eius pdi *Ecclesi. 51.* vel incinerari, propter quod gratias agens patri, dicit, Laudabo te Deum saluatorem meum: quoniã adiutor, & protector factus es mihi, & liberasti corpus meum à perditione: & ab incineratione.

434 *3. q. 5. non omnis.* Conuertisti planctum meũ in gaudium mihi: concidisti saccum meum & circundedisti me lætitia.

Tristitia Christi in gaudiũ conuersa Hic cõsequenter Christus ostendit resurrectionẽ acceptã à patre. Tẽpore.n. passionis anima Christi turbata fuit & tristis. Vnde & trib. Apostolis dixit tristis est anima mea vsque ad mortem. Similiter & tristes erãt Apostoli de nece sui domini. Sed ista Christi tristitia per resurrectionẽ fuit in gaudiũ cõuersa. Quia sicut extrema gaudij luctus occupat, sic per oppositum, & extrema luctus gaudium occupare debet. Talẽ cõuersionem tristitiæ in gaudiũ Christi satis ipse manifestat. d. Nisi quia dñs adiuuit me paulominus habitasset in inferno anima *Prouerb. 16.* mea, id est quia adiuuit, ideo ibi non habitabit, *Psal. 93.* sed ad corpus per resurrectionem, sequitur, secundum multitudinem dolorũ meorũ in corde meo, scilicet tempore passionis consolationes tuæ lætificauerunt aĩmam meam. Conformiter & nũc dicit. *Conuertisti planctum meũ in gaudium mihi.* Hoc ecclesie de apostolis & aliis fidelibus accipi potest, quos sicut dolor Christi passionis & mortis inuaserat: sic resurrectio letificauit. De quibus dicitur: Gauisi sunt discipuli viso domino, & hoc est, quod dominus eis prædixerat tempore suæ passionis. Ioan. 16. *Tristitia bonorum vertitur in gaudium. Ioan. 20.* Mundus gaudebit. scilicet mundani de mea passione, vos autẽ contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium, scilicet per resurrectionẽ. Et hoc est quod dicit: conuertisti planctũ meum, scilicet. Apostolorum meorum de me in gaudium mihi. s. de me, Et causam talis conuersionis ostendit fuisse resurrectionẽ. d. *Concidisti saccum meũ, &c.* Vbi nota *Saccus significat carnem.* ꝙ per saccum intelligitur caro nostra saccus enim dicitur vestis aspera in vsum laboris, & pœnę vel tristitię sicut de Niniuitis dicitur quod induti sunt saccis. Et sic significat carnẽ humanã, quã Christus suscepit plenã laborib. & pœnis. & de isto sacco carnis Christi dicitur, Factus est sol, quasi saccus cilicinus quia christus qui est sol iustitiæ. quo ad animã factus est quasi saccus cilicinus per pœnas, & miseriam Iste ergo Christi saccus concisus fuit tẽpore *Ioan. 3.* *Apoca. 6.* eius passionis per multa verbera, plagas, & vulnera, vt à planta pedis, vsque ad verticem non esset sanitas in eo, & finaliter concisus. i. per mortem fuit diuisus ab anima. Et sic *Concidisti saccum meum.* i. vulnerari permisisti, & ab aĩa per mortem separari. Sed quid ex hoc sequutũ est? Quod postea pre-

A surrectionẽ *circundedisti me lætitia*, quia. s. mortalis caro facta est immortalis, & gloriosa, & istã lætitiã suę resurrectionis ostendit Christus. d. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, in super & caro mea requiescet in spe. Et causam adiungit. d. quoniã nõ derelinques animam meam in inferno nec dabis sanctũ tuũ videre corruppionẽ. *Psal. 15*

Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar, Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi. 435 *7. q. 1. aduersitas.*

Nunc Christus ex beneficio resurrectionis surgit ad gratiarũ actionẽ. d. *Vt cante tibi glori: mea* id est: gloria mea, quã mihi resurrectione dedisti, B sit causa quare lauderis: quia immortalis iam sum effectus. Et hoc est quod subdit. *Et nõ compũgar*, id est aliqua molestia amplius non pũgar. Inter enim omnes pœnas & molestias, quas Christus in passione eius pertulit, illa fuit singularis, quãdo caput eiꝰ pter coronã spineam vndique fuit punctũ & perforatum. *Corona spinarum* Vnde de hac singulariter recolens, & ab hac per resurrectionẽ factus alienus dicit, *Et non compugar*, scilicet amplius. Ibi enim cõpunctus fuit, id est, simul pluribus spinis punctus. Sic ergo impassibilis factus, amplius nõ cõpungar, nec moriar, quia vt dicitur Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra nõ dominabitur Et ideo, *Domine Deus meus in æternũ confitebor tibi* id est æternaliter laudabo te. C

PSALM. XXX.

IN te, domine speraui, non confundar in æternum, in iustitia tua libera me. 436

Titulus huius Psalmi est. *In finem Psa'. Dauid pro extasi* Titulus patet ex supradictis titulis excepto illo fine. s. *pro extasi*. *Extasis.* Extasis.n. dicitur excessus mentis. s. cum homo ponitur ex tra statum mentis suę, quod duob. modis contingit. s. cum mens ingenti D pauore mortis vel alicuius generis periculi concutitur: sic enim dicitur in isto Psal. Ego dixi in excessu mentis meę, proiectus sum à facie oculorum tuorũ *Psal. 115.* Fit etiã ex comtẽplatione supernorũ: quãdo. s. mẽs rapitur ad superna terrenorum oblita, Sic in extasi fuit Paulus, quando raptus fuit vsq; ad tertiũ cœlum, Intantum .n. extra mentẽ suam tunc positus fuit vt nesciret an anima eius esset vnita corpori, vel extra corpus in titulo autem isto extasis: vel excessus accipitur pro excessu mentis: quo mens timore periculorum, vel mortis extra statum suũ ducitur: quia in isto Psal. describitur humilitas Christi, sanctorumque martyrum, & ipsorum persecutio ex quibus mens in extasi suspenditur. Est igitur tituli sensus iste. *Iste Psal.* dirigẽs nos *in finem* idest, E in Christum est *ipsius Dauid* habitus *pro extasi*. i. agens de mentis excessu, qui fit ex timore periculorum terrenorũ vel mortis corporalis De materia autem Psal. notandũ, ꝙ istum psal. fecit Dauid, dũ à Saule rege persequeretur: pro qua persecutione etiã multos Psal. cõpilauit quia illa multo tempore durauit. Vnde in isto psal. Dauid gratias agit Deo: eo ꝙ Dei gratia multa iã euaserat pericula. Et etiã orat pro euasione præsentiũ, & futurorũ, hoc præmisso satis patet litera. Si autem aliquod dubium apparebit in litera ipsum declarabo prosequendo intentio

o/o

nendere & cõponitur cũ pro, & dicitur ptego, gis. A intentionem Psalmistæ. Intentio autem Psamistæ est monere, ne quis de se præsumat in aliqua prosperitate, vel aduersitate: sed solum de Dei misericordia. *Caput. Membra Christus Ecclesia.* Item notandum, quòd in hoc psalm. Dauid loquitur quandoque in persona capitis ecclesiæ Christi, quandoque in persona membrorum nõ mutata voce. Quod quidẽ facit propter nimiam vnitatem, quæ est inter caput ecclesiæ, quod est Christus, & corpus. i. Ecclesia, quã vnionẽ facit charitas Sicut enim lingua omnium membrorum in se suscipit vocem, vt puta si pes læditur dicit lædis me, licet lingua in se nõ lædatur, sed propter vnitatẽ mẽbrorum in corpore lingua vocẽ omniũ in se susci- B pit mẽbrorum, Sic etiam si manus percutitur lin- *Nota* gua dicit, me percutis. Sic & Christus propter vnitatem charitatis, quæ est inter ipsum caput, & membra membrorũ verbis quandoque vtitur nõ se diuidens à membris nostris. Qui enim dignatus est pro nobis homo fieri, & forma serui vestiri, nõ dedignatur transfigurare nos in se. Quod facit vtiq; pluribus modis, vt quando in persona membrorũ loquitur vt de sua, sicut dicit. Saule, Saule, quid me psequeris? & in iudicio dicet. Esuriui, & dedisti mi hi manducare. Vel quando aliquid in se vel ex se ostendi quod non habet ex se, sed ex nobis, quia id ex nobis misericorditer suscepit, vt cum dicit se C tristari, vel pauere. Qui ergo sic nos transfigurat in se, non dedignatur loqui verbis nostris, vt nos fidẽter loquamur suis. Quæ omnia pro tanto dicta sũt quia etsi in isto psal. loquitur Christus quædã quæ sibi vt caput est ecclesiæ congruere non possunt, Christus tamen loquitur quia Christus in membris suis est, quia quasi vna persona est sponsus & sponsa. Sic ergo in isto psalm. aliqua loquitur Christus in persona sua, aliqua in persona membrorum suorum. ¶Quibus præmissis, accedo ad diuisionem psal. qui diuiditur in tres partes. Christus enim considerans mala pręsentis vitæ, quæ ipse passus, est, & eius mẽbra continuè sustinent, tria facit. Quia primò contra illa adiutorium Dei postu- D lat. Secundò illa mala aperiendo explicat ibi. *Miserere mei, Domine.* Tertiò quæ, & quanta sint bona Dei cõtra illa mala manifestat, ibi. *Quã magna multitudo dulcedinis.* Circa primum duo facit, quia primò ponit suam contra mundi mala orationem. Secundò suæ orationis per Deum exauditionem ibi. *Ego autem in domino speraui.* Prima pars diuiditur in duas. Quia primo Dei gratiam postulat. Secundò, quid à Deo petat, explicat ibi: *Esto mihi in Deum protectorem.* Prima in duas. Quia primò petit se liberari. Secundò suam liberationẽ accelerari ibi. *Inclina ad me aurem tuã.* *Questio Spes quo modo fuit in Christo.* Primò ergo Christus à malis præsentis vitę petit liberari orãdo. d. ad patrẽ. *In te Domine speraui, &c.* Et si quæras fuitne spes in Christo, cũ spes sit certa expectatio futurę beatitudinis proueniẽs ex Dei gratia, & meritis, ipse autẽ Christus ab initio fuit beatus, quomodo igitur ait. *In te, Domine speraui?* *Fides quid est in beatis* Respõdeo, ꝙ spes propriè, & fides E in Christo, nec in aliquo beato sunt, secundũ illud quod imperfectionis importãt, vel secundũ illud, quod habent perfectionis. Dicit enĩ fides ęnigmaticam, & obscuram cognitionem, & sic non fuit in Christo: spes vero dicit expectationem beatitudinis non habitæ, & sic nõ fuit in Christo. Sed etiam dicunt aliquid perfectionis, vt fides dicit adhæsionem intellectus rei obiectæ, & sic beati credunt resurrectionẽ futurã, quia huic per intellectũ adhæret, non tamẽ ęnigmaticè, quia illam clarè vidẽt in

A verbo, similiter & Christus. Spes vero dicit certã expectationẽ, siue confidentiã in Deo rei futuræ: & sic sancti habẽt, spem & ipse Christus qui plenè cõfitebat in Deũ. Vnde & nunc dicit patri, *In te, Domine, speraui.* Christus enim in presenti vita vilipendebatur, confutabatur à Iudæis, vt puta dęmoniacus appellabatur, legis præuaricator, captus fuit, ligatus & flagellatus ac etiã crucifixus, quæ oĩa in cõspectu populi Christi quandam confusionẽ prætẽdebant. Sed confidẽtiã habebat in Deum: quia ista talis confusio temporalis erat & non diu duratura vnde ꝑin cruce existens dixit *In te, Domine speraui.* i. cõfidentiã habui ꝙ *non confundar in æternum.* & si B modo cõfundar ad tempus. Ideo sic confidens orat d. *In iustitia tua libera me.* s. à morte ista & temporali confusione. q. d. Confusionem ad præsens patior *2. Tim 4* & hoc propter iustitiam tuam. s. vt iustitia peccatũ hominis redimatur precio sanguinis mei, sed iustitia tua soluto precio me liberabit ab omni confusione, quia per istã confusionẽ amplius ero gloriosè exaltus. Vnde merito dicere poterat Christus. Ego hæc patior sed non confundor. Quantũ vero ad sensum literalem patet, ꝙ Dauid pro tunc persequutus à Saule confusus erat: quia erat exul, & fugitiuus, & tanquã lęsor regiæ maiestatis infamatus licet iniustè. Et ideo vt hoc terminaretur ad C diuinã iustitiã recurrit. d. *In te, Domine speraui nõ cõfundar in æternum:* & si nunc cõfundar ad tempus.

Inclina ad me aurẽ tuam, accelera vt eruas me. 437 *21. q. 4. quæ pec- cat.*

Hic suæ liberationis petit accelerationẽ. Hic Deo loquitur more humano, cuius est inclinare aurẽ ad illud, qđ vult exaudire. Et hic attende debitũ modũ orãdi. In hoc.n. quod dicit *Inclina*, ostendit *Inclinare Oratio Humilitas.* ꝙ humilẽ oportet esse orãtem, & bassũ, quia ad hominẽ altũ homo aurẽ non inclinat, sed solũ ad passum, per quod mistice denotatur ꝙ humilitas o- D rationẽ facit exaudiri. Humiliũ, & mãsuetorũ tibi Dñe semper placuit deprecatio. *Accelera vt eruas me.* Christus patiendo duo spectabat. s. suã liberationẽ, quã resurgens obtinuit, & nostrã liberationem, *Iudi 9* propter quã preciũ sui sanguinis dedit. Sed quod istorũ magis desiderabat accelerari? Certè accelerationẽ petebat nostræ liberationis, propter q̃ mortẽ subibat, sed suam liberationẽ propter martyriũ. Vnde ait Magister in gl. Accelera in soluendis *Liberatio nostra resurrectio Christi.* aĩabus de in ferno, & vt etiam eruas me à morte tertio die nõ differens vsq; in cõmunẽ resurrectionem. Et sic accelera refertur ad mortẽ, qua nos redemit: sed vt eruas me ad resurectionem, qua eius aĩa ab inferris libera rediit ad corpus: propter qđ & Christus patri gratias agens ex hoc, dicebat. Misericordia tua magna est super me & eruisti animam meam de manu inferi.

Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, vt saluũ me facias. 438 *Psal. 5.*

E Hic cõsequẽter ostendit Christus, qđ petat à patre & diuiditur in partes tres secundũ ꝙ tria postulat. Quia petit primo vt illęsus cõseruetur. Scđo vt à malis liberetur, ibi. Educes. Tertiò vt in bonis collocetur, ibi *In manus tuas.* Quãtũ ad primũ sciẽdũ ꝙ tota confidẽtia Christi hominis erat ex vnitate ipsius ad verbum, qua manẽte deficere nõ poterat Et hanc verbi vnitatẽ pro sua protectione quærit, *protector dicitur Deus* d. *Esto mihi in Deũ protectorẽ &c.* Tego tegis, duo habet significata, est. n. idẽ quod operire, & quod de- sidem

Universidad de Deusto Biblioteca

idem quod valdè operite, vel valdè defendere. Ver
bum autem vnitum carni secundum primum si-
gnificatum protegebatur à carne, sed secundum si
gnificatum carnem, vel Christi humanitatem pro
tegebat, quia diuinitas sub humanitate Christi la-
tebat, sed ipsa diuinitas humanitatem defensabat.
Dicit ergo Christus. *Esto in Deum protectorem*:
q.d. sicut ego operimẽto carnis meę protego te, sic
& tu Deus virtute protege me, & conseruando de
fende psal.16. A resistentibus dexterę tuæ, custodi
me, sub vmbra alarum tuarum protege me. Vnde [*Refugij domus.*]
psal.26. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepi
dabo? Et hoc idem aliis verbis exprimit. d. *Et in do-
mum refugij*. Vbi nota, quod in antiquo testamento
erant aliquæ ciuitates constitutæ, quæ dicebantur
ciuitates refugij, ad quas s. fugiens malefactor secu
rus erat, sicut modo est de eccles. quia malefactor
fugiens ad ecclesiam, capi non potest de iure, vt ha
betur lib.3. extra de immunitate ecclesiarũ. Quin- [*16.q.4. sicut antiquitus*]
imo quicunque frangit immunitatem ecclesiæ, ho
minem refugum, vel eius bona inde extrahendo, vt
publicus latro iudicari debet. Et sic locus refugij,
vel domus dicitur locus defensionis, & protectio-
nis. Est ergo idem dicere, *Esto mihi in Deum protecto* [*Psal. 62*]
rem & esto mihi in domum refugij. quia ibi confugiẽ
tes saluabantur à persecutoribus. Et hoc est, quod
subdit. *Vt saluum me facias*. s. à Iudæis persequenti
bus me, quod & factum fuit, quia licet corpus eius
ad tempus, ad voluntatem ipsorum tractauerunt,
tamen citò gloriosum resurrexit. Animam autem
nullatenus ledere potuerunt, quam tamen princi-
palius peruertere conabantur, & ad desperationem
ducere, vt ex hoc eius nomen, fides, & fama vilesce
ret mundo propter quod & Christus de ipsis d. Ipsi [*psal.62.*]
verò in vanum quęsierunt animam meam.

439 Quoniã fortitudo mea, & refugiũ meum es tu: & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

Vbi ostendit quare orauit, vt esset Deus sibi in [*Fortitudo nostra. dicitur Deus*]
protectorem & refugium d. *Quoniam tu es forti-
tudo mea*, &c. Qualiter enim Deus dicitur fortitu-
do nostra cum ipse sit æternus, & immensus forti-
tudo autẽ nostra tẽporalis est, & parua? ideo notat
Magister. ꝙ tales locutiones Deus tu es fortitudo [*Magister li.1.d.17.*]
mea, tu es patientia mea: tu es misericordia mea,
non sunt dictæ in scriptura essentialiter, sed sunt di
ctæ causatiuè nõ intelligẽdum est, ꝙ Dei substãtia
sit patientia nostra, sed quia ab ipso nobis est, vnde
alibi dictum est, ab ipso patientia mea. Tale est.n.
Tu es patiẽtia mea, quale est Domine, spes mea, & [*Refugiũ nostrum dicitur Deus.*]
Deus misericordia mea, Deus fortitudo mea, &
multa similia, &c. quia talia sunt dicta per causam,
non per essentiã. Dicat ergo. *Quoniã tu es fortitudo
mea*. i. causa fortitudinis meæ. Potest etiam intel-
ligi vt fortitudo Christi hominis fuerit verbũ, cui
homo Christus erat vnitus quod erat fortitudo
Christi, quia vnione manente, deficere non pote-
rat. *Et refugium meum*. Sed nunquid Deus essentia-
liter dicitur refugium nostrum? Respondeo, ꝙ cũ [*Psal. 31.*]
refugium dicat nõ actum fugientis, sed rem ad quã
pro defensione fugitur quod Deus dici potest refu
gium nostrum, quia ad ipsum mente quilibet in-
omni pressura confugere debet, d. Deo. Tu es refu-
gium meum à tribulatione, quę circundedit me. Et
attende quòd aliud est fortitudo, aliud refugium.

A Nam fortitudò est in tolerandis persecutionibus
refugium autem ad malos, vel mala relinquenda.
Et propter nomen tuum deduces me &c. i. vt nomen
tuum per me gẽtib. innotescat, *deduces me*. alia litera
habet *dux mihi eris*. i. per omnia sequar voluntatem
tuã. *Et enutries me*. i. paulatim aggregãdo mihi san
ctos, quibus corpus meum. i. ecclesia perficiatur,
imples & perficies corpus meum. Sicut per nutri-
mentum corpus exterius nutritur & crescit, sic e-
tiã per vitia corpus diaboli enutritur & crescit. Ia-
cob.5. In luxuriis enutritis corda vestra.

Educes me de laqueo, quem abscõ derũt mihi, quoniam tu es protector meus. 440

B
Hic petit à malis liberari. Iudæi enim laqueos
multos Christo parauerunt, vt eius nomẽ, & fidem
perderent. Primus laqueus fuit desperationis & [*Laqueus multipliciter.*]
istum absconderunt quia non apertè ostendebant
eius desperationem quęrere, sed per iniurias ei
illatas hoc volebat inducere, vt superius fuit dictũ
psal.26. Ne tradas me in animas tribulantium me,
sed vt ad passionem venirent, Alium parauerunt la
queum, vt puta quia faciebant occultas suas ima-
ginationes, quibus necessario ipsum in suis respon
sionibus capere credebant, & ad mortem sub co-
lore iustitię deducere, vt puta quando mulierem
depræhensam in adulterio adduxerunt ad eum, vo
C lentes eum quasi necessaria circumplexione circũ
uenire. s. ꝙ aut contra legem diceret si eam dimit
tendam assereret, quam lex pręcipiebat lapidari:
vel ipsum mendacem facerent, si eam morti adiudi
caret qui mansuetudinem prędicabat. Consimilem
laqueum ei parauerunt, quando Pharisæi mise- [*Ioan.8.*]
runt ad eum discipulos suos cum Herodianis d. an
liceret tributum dari Cęsari, an nõ? Et tamẽ cũ om
nib. istis laqueis principalẽ intentum habere non
potuerunt. s. ꝙ ipsum infamem populo redderẽt, &
eius fidem delerẽt. Dicat ergo Christus. Laqueum
parauerunt pedibus meis. s. malignorum consilio-
rum, & mortis inferẽdæ. Sed sicut de primo laqueo
D me liberasti sic de laqueo mortis *educes me quem ab
sconderunt mihi*. s. de morte leuabis me per resurre
ctionem, vt frustrata sint Iudæorum consilia. *Quo-
niam tu es protector meus*. contra quem scilicet nul
la potest aduersitas.

In manus tuas domine commendo spiritum meum, redemisti me Domine Deus veritatis. 441

Hic petit in bonis collocari. s. in patris manibus [*Spiritus anima. Gre. 11. mor. c. 3.*]
Hæc sunt illa verba quæ in vltimis Christus protu
lit in cruce. Hic autem nomine spiritus anima in-
telligitur: nam vt dicit Greg. In sacro eloquio spiri [*Spiritus dicitur eius effectus.*]
tus hominis Duob. modis poni cõsueuit: aliquan-
do. n. pro anima, aliquando pro effectu speciali po-
E nitur. Ponitur. n. pro effectu speciali sicut scriptum
est. Qui facit angelos suos spiritus. Angeli quippe
prędicatores vocantur. Omnipotens ergo Deus
Angelos suos spiritus facit: quia prædicatores suos
spirituales effecit. Pro anima autem spiritus poni-
tur sicut de domino capite nostro scriptum est.
Inclinato capite, tradidit spiritum. Si enim aliud
spiritum quàm animam Euangelista diceret, ex-
eunte vtique spiritu anima remansisset. Per ma-
nus ergo patris potestatem intellige: & per spiritũ
animam

animam. Vt sic Christus dicat patri. *In manus tuas,* A
Domine commendo spiritum meum. i. potestati tuæ cõ-
mendo animam meam, cito eam recepturus. Et hic
finiunt psal. passionales qui incœperunt in psal. 21.
Deus, Deus meus, &c. Quoniam his verbis dictis,
Christus spiritũ emisit. Quod autẽ sequitur, *Redemi
sti me Domine Deus veritatis*. Non sunt verba Christi
secundũ Magistrũ in gl. sed ecclesiæ. i. fidelis popu-
li. Qui de passione Christi in prædicto verbo com- [*Mat.18.*]
pleta, gratias agens dicit. *Redemisti me Domine Deus
veritatis*. q.d. Domine Deus es veritatis. i. nõ fallẽs in
promissione, quia fecisti, quod promisisti, quia pro
misisti dare animã tuã in redemptionem pro nobis,
quod & nunc perfecisti. Filius hominis venit salua
re quod perierat, & dare animã suam in redẽptio
nem pro multis. Et nota, quod dicitur Luc.
23. Et clamãs Iesus voce magna ait. Pater in ma- B
nus tuas cõmendo spiritũ meum &c. In hoc. n. ꝙ [*Clamãs Iesus emisit spiritũ*]
clamans voce magna expirauit, ostendit se verum
Deũ, & verũ hominem esse. Nisi. n. verus homo es
set, moriẽs nõ clamasset. Si autem purus homo es-
set, & non Deus moriẽdo sic fortiter clamare non
potuisset. Hoc enim est contra naturã morientiũ:
qui vix minimam vocem in mortis articulo emit-
tere possunt. Vnde Chrysostomus in Homil. dicit. [*Chrysost.*]
Propter hoc autẽ & moriens voce magna clama-
uit d. Pater, in manus tuas cõmendo spiritũ meũ,
vt ostendatur, quoniã secundũ eius potestatem id
geritur. Hoc. n. quod moriens vocẽ magnã emisit,
se verũ Deũ esse ostẽdit, quoniã homines cum mo [*Heb.5.*] C
riũtur, vix tenuẽ vocẽ emittere possunt. Vnde A-
postolus. Cũ clamore valido, & lachrymis offerens
exauditus est pro sua reuerentia. Clamans autẽ vo-
ce magna dixit. Pater in manus tuas, &c. Secundũ.
n. Theophilũ per hoc, quod Christus ait. Pater, in
manus tuas cõmendo spitũ meũ. voluit ostendere,
ꝙ ex tũc, postquã pro nobis erat immolatus, san-
ctorũ animæ statim in manus patris ascenderent.
Nã prius omnes animæ quantũcunq; sanctæ ab in-
feris tenebantur, donec veniret ille, qui captiuis
prædicauit remissionem. Secundũ autẽ Bedã super [*Beda.*]
Lucã Patrẽ inuocans se filium Dei declarat: spiri-
tũ autẽ cõmendãs nõ defectũ virtutis, sed confiden
tiã eiusdẽ cũ patre potestatis insinuat. Amat. n. da- D
re patri gloriã in quo nos informat, vt demus glo
riã creatori. Secundũ autẽ Athanasiũ dicens Chri- [*Athanasius.*]
stus, Pater, in manus tuas cõmendo spiritũ meũ, cõ
mendat patri per se vniuersos mortales homines
in se viuificatos, nos enim sumus mẽbra eius, secũ-
dũ illud Apostoli ad Gal.3. Omnes. n. vos vnũ e-
stis in Christo Iesu. Itẽ notãdũ, ꝙ quædã gl. hic di-
cit: Sic ait Hieronym⁹, ꝙ ab illo loco De⁹ De⁹ me⁹
respice in me. Dñs in cruce totũ dixit vsq; ad locũ
istum. In man⁹ tuas, Dñe, cõmẽdo spiritũ meũ. Ideo [*psal. In te Domine speraui. Christus in cruce dixit.*]
ecclesia finit in completorio istũ psa. in isto versi
culo. Si autẽ volumus dicere Christũ totũ istũ ver
siculũ dixisse, quãuis ipse non fuerit redẽptus, sed
aliorũ redẽptor, tũc dicemus ꝙ in prima parte ver E
siculi loquitur vt caput, sed in secunda vt corpus:
Christi enim passio fuit sufficiẽs redẽptio pro om
nibus hoĩbus quo ad sufficientiã. Quantũ verò ad
efficaciã solũ bonis, & prædestinatis applicatur, nõ
malis, & reprobis, quia illos Deus odit. Et hoc est,
quod sequitur.

442 Odisti omnes obseruantes vanitates, superuacuè.

A Quasi dicat ecclesia, me redemisti, sed illos odi- [*24.q.1. odisti.*]
sti. Quãuis. n. scribatur Sap.11. Diligis omnia, & ni
hil odisti eorũ quæ fecisti. Tñ odio habet peccato [*Sap.11.*]
res: non secundũ id quod ipse fecit. s. nõ naturam
eorũ odit, sed illud, quod ipsi faciunt. s. peccatũ, sic [*Odium qualiter est in Deo.*]
enim dicitur. *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem*.
Nõ qa propriè odiũ cadat in Deũ: sed se habet ad
modũ odientis, dũ eos punit propter peccata. *Odi-* [*psal.5.*]
sti ergo obseruantes vanitates, &c. Obseruare. n. cõpo
nitur ex ob, & seruo seruas. Et est obseruare quasi
vndique seruare & custodire. Vanitas autẽ dicitur
omnis res transitoria, fine carens intẽto. Sic igitur [*Obseruare quid est. Vanits.*]
obseruant vanitates, qui temporalia, & caduca vn-
dique seruant. s. mente affectãdo, dolosè acquirẽ
do, & auarè custodiẽdo. Et tales obseruãt superua
cuè: quia carent fine intẽto, quia pro vita tales ma-
B lè agunt appetendo vanitatẽ, & tamẽ in illis vitam
perdunt, nõ tã corporis quã animæ. De hoc supe-
rius vide psal.4. Filij hominũ, vt quid diligitis va-
nitatẽ, &c. ¶ Sed quia in tota parte præcedẽti isti⁹ [*Quæstio. Christus an oret pro nobis*]
psal. Christus videtur orare patrẽ pro se, & corpo-
re suo, quod est ecclesia. Ideo aliqui admirãtes quę
runt, vtrũ Christus orẽt pro nobis? Et videtur ꝙ
nõ, quia qui habet quicquid vult, frustra aliũ orat,
vel aliquid ab alio petit. Oĩs autẽ beat⁹ habet quic
qd vult, aliter beatus non esset. Sic igitur cũ Chri
stus sit beatus ad ipsum nõ spectat orare. Itẽ si Chri
sto cõpeteret pro nobis orare, quare nõ dicimus,
Christe, ora ꝓ nobis, sicut dicimus aliis sanctis. Si [*Anselm.*]
C ergo nõ suã petim⁹ orationẽ, videtur ꝙ ipse pro no
bis nõ orat. Itẽ qa d. Ansel. in prosologiõ, ꝙ beati
erũt oĩpotẽtes suæ volũtati sicut Deus suæ. Tũc er
go aut sancti volũt aut nõ, si nõ, ergo nõ orãt ꝓ no
bis, si sic. ergo cũ nullus orat aliũ facere, quod per [*August.*]
se potest, vt dicit August. de correctione, & gratia,
si sancti possunt salutẽ nostrã, nõ pro ipsa orãt, vel [*Heb.7.*]
nõ sunt suæ volũtatis omnipotẽtes. Ad oppositum
de Christo dĩ, ꝙ est accedẽs ad Deũ semper viuẽs
ad interpellãdũ pro nobis. Itẽ ipse ait, Eho rogabo [*Ioan.14.*]
patrẽ, & aliũ paracletũ dabit vobis. De aliis autẽ
sanctis manifestè apparet, quia ecclesia illos inter-
pellat d. Sancta Maria, ora pro nobis, & sic de aliis.
¶ Respondeo. Ista quæstio sic potest intelligi de
D quolibet alio sãcto sicut de Christo. Dico ergo, ꝙ
Christus orat pro nobis cõsimiliter & alij sancti, vt [*Magister lib.4. dist 45. c. vlti.*]
dicit Magister. Et ad hoc est duplex ratio. Vna, qa
vident nostrã necessitatẽ, qua nos indigemus ab eis
reuelari. Et quia per inuicẽ solicita sunt mẽbra. Et
ideo ipsi cũ sint nobiscũ vnũ Christi corp⁹: nos ne-
cessario debẽt adiuuare. Ad tertiũ ergo, cũ dĩ, ꝙ nõ
solũ Christus, sed & sancti possunt quidqd volũt:
qa sunt suæ volũtatis omnipotẽtes, sicut & Deus.
Ad hoc dicitur, ꝙ volũtas dupliciter operatur, sci
licet ad actũ propriũ, & intrinsecũ, qui est velle, &
nolle, & sic potest quicqd vult, aut ad actũ alienũ,
vt volo te hoc facere, & sic non potest, quicquid
vult. Vnde dico, ꝙ verbũ Ansel. intelligitur de a-
E ctu proprio, non de alieno. Oratio autẽ, vel petitio
non est respectu actus proprij, sed alterius, vt puta
Dei, scilicet, vt Deus nos saluet. Ad primũ cum di-
citur, quòd qui habet, quicquid vult, frustra orat a-
lium, &c. Respondeo quòd beatus aliqua vult sibi,
aliqua vult aliis. Dico ergo, quòd ad statum beati
per tinet, vt habeat quicquid vult sibi, sed quod
habeat omne, quod vult aliis, non est de substantia
beatitudinis, sed de bene esse. Et hoc solum
erit quousque omnes electi sint glorificati. Tunc
enim quilibet habebit plenè quod vult sibi & aliis,
& tunc

Universidad de Deusto Biblioteca

& nunc erit plena beatitudo. Nunc enim orant pro se & pro aliis, sed consummato beatorum numero nec pro se orabunt nec pro aliis. Ad secundum quia si Christus orat pro nobis, quare nõ dicimus Christe ora pro nobis, sicut dicimus sancte Michael ora pro nobis. Dicendum quòd hoc fit propter errorem Arrij vitandum, ne videamur Christum puram creaturam credere, & ne videamur eius potestatem minuere, qua potest omnia inquantum Deus: ideo potius eius miserationem petimus, quàm orationem & adipsum oramus.

443 Ego autem in Domino speraui, exultabo & lætabor in misericordia tua.

Hic consequenter Christus suæ orationis ostendit exauditionem. Et tria facit. Quia primò de sua exauditione lætatur. Scdò meritũ exauditionis declarat, ibi, *Quoniã respexisti.* Tertiò materia exauditionis declaratur, ibi. *Nec conclusisti.* ¶ Quantũ ad primũ ait. *Ego autem in Domino speraui*, Ex hoc enim sequitur ꝙ non dilexit vanitatem in vanis sperando. (*Spes in Deo.*) Nam consequentia est bona, iste sperat in Domino, ergo de mundo & mundanis desperat, similiter iste sperat in mũdo vel mundanis, ergo desperat in Domino. Vnde ait Greg. De creatore desperare, est spẽ in creatura ponere. in diebus enim vanis spem posuerat diues ille, qui dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, &c. Vide supra psal. 9. Et contra hos dicit Christus. *Ego autem in Domino speraui*, q.d. quia odisti obseruantes vanitatem, ideo me diligis qui non obseruo vanitatem quia in domino speraui, quod est de vanis desperare Nam vt ait glo. Si speras in pecunia vel honore, & sublimitate aliqua humanæ potestatis, siue in aliquo homine potente, obseruans vanitatem. Probat quia in his omnibus cum speras aut ante illa tu expiras, & illa hic dimittis, aut viuis & illa pereunt, & sic vtroque modo in tua spe deficis, & sic vanitatẽ obseruas. Ideo cõtra hos ait Christus pro se suisque. *Ego autem in Domino speraui*, qui non est vanitas & vita. Et ideo non sum deceptus, propter quod subdit. *Exultabo & lætabor in misericordia tua.* Vbi nota quòd secundum grãmaticos valdè differunt exultari. & lætari. Exultatio enim propriè est exterior, sed lætitia magis interior. Nam exilio exilis idem est quòd valde vel extra salire. Vnde exulto, as. frequentatiuũ. i. frequenter exilire. Et est propriè quãdo lætitia interior salit extra. s. ad exteriora mẽbra, vt puta cũ ex lætitia saltamus: vel membra exteriora mouentur. Et sic ꝓpriè exultatio est verborũ atq; membrorum: sed lætitia est mẽtis gaudiũ, secundum Cathol. Accipitur tamen quandoque vnum pro alio. Nam lætari idem est quòd dilatari & ideo quia gaudio cor dilatatur, gaudium cordis dicitur lætitia. Etiam quandoque gaudium exterius dicitur lætitia, quia lętitia latam & amplam faciem facit, solent enim lęti faciem distendere, & econtra tristes corrugare. Ad denotandum ergo virtutem spei quę habetur in Domino dicit. *Ego autem speraui in Domino lætabor, &c.* quasi d. ex hoc sequitur gaudium animę interius, quia lętabor, & gaudium corporis exterius, quia exultabo in misericordia tua, quia scilicet omnia ista non meritis propriis sed Dei misericordia habentur. Et sic per exultare & lętari notat stolam corporis & animę.

Greg. 22. mor. c. 2. — *Spes temporalium decipit.* — *Temporalia vana dicuntur.* — *Exultatio differt à lætitia.*

444 Quoniam respexisti humilitatem meam: saluasti de necessitatibus animam meam.

12. q. 2. glori nepi copi.

A Hic ponit suę exauditionis meritum quod est humilitas. Deus. n. libenter respicit humiles, & superbos videre non potest. Sicut. n. ille, qui est in inferiori loco, solum superius aspicere potest, & non inferius. Sic econuerso. Cum ergo Deus sit omniũ summus, solum infra se aspicit. Et ideo quia superbi supra Deũ se corde eleuant, sibi nolẽtes subiici, à Deo nõ respiciuntur: sed humiles subiecti Deo. Et hoc est quòd dicitur psal. 137. Quoniã excelsus Dominus & humilia respicit. Sic & virtute humilitatis matrẽ respexit. Luc. 1. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, &c. Et ideo ista virtus est necessaria omnibus, qui à Dei misericordia respici volunt, & ad illum ascendere. Vide supra Psal. 17. Quoniã tu populum humilẽ saluum facies. Et hanc causam suæ B exauditionis allegat Christus. d. *Quoniam respexisti humilitatem meam.* Ideo. s. exaudisti me. Quod ostendit d. *Saluasti de necessitatibus animã meã.* Necessitates hic dicuntur pœnalitates tã mentis quàm corporis, quæ necessario sequuntur peccatũ, quas necessitates etiã passus fuit Christus, quas tamen assumpsit voluntariè: vt dolor turbatio & tristitia quo ad animam, fames, sitis, labor, & mors; quo ad corpus. Et ab his omnibus saluatus fuit Christus per resurrectionem factus immortalis. Et de istis C necessitatib. dicitur. Honora medicũ propter necessitatem, scilicet propter corporis infirmitatem.

Respicere Dei. Humilis. Superbus Oratio. Exaudire — *Eccl. 38.*

Nec cõclusisti me in manus inimici 445 statuisti in loco spacioso pedes meos. *23. q. 1. paratus.*

Hic explicat materiã suæ exauditionis Superius. s. psal. 26. Christus orans d. Ne tradas me in animas tribulantiũ me. Vbi dicebatur, ꝙ Christus fuit traditus in manus inimici, sed non in volũtatem, quia diabolus potestatẽ habuit ad tempus super corpus eius, dũ per mẽbra sua ipsum flagellauit, crucifixit, & duxit ad mortẽ, quod præuiderat Iob d. Terra da D ta est in manus impij. Et Math. 26. Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Quomodo ergo nũc patri dicit Christi. *Nec conclusisti me in manus inimici?* Dicendũ, quòd aliud est tradi in manus alterius aliud est concludidi. Traditurin manus alterius, qui ad tempus eius potestati deputatur, sed cõcluditur qui omnibus modis sic clauditur, ꝙ de ipsius manibus exire nõ potest. Nã claudere cõponitur cũ cõ, quod est simul, & dicitur quod claudere, vel cõcludere, quod est. ex omni parte, & simul claudere. Licet ergo Christus traditus fuerit in manus inimici, non tamen conclusus: qđ patet, qa statim vt voluit de manib. eius exiuit factus immortalis & impassibilis, & hoc quo ad corp⁹: quo ad aĩam verò nullo mõ ĩ manib. ei⁹ fuit traditus. Vnde subdit. *Statuisti in loco spacioso pedes meos.* Qui. n. sũt pedes Christi, nisi sãcti Apostoli, & p̃dicatores, q Christi nomẽ & fidẽ p vniuersũ portãt mundũ. Isti enim E pedes ante Christi resurrectionẽ in stricto loco positi erant, quia solum in Iudæa Christi fides prædicabatur, sed post resurrectionem in loco spacioso sunt positi, quia ad prędicandum per totum orbem sunt dilatati, relinquentes Iudæam. Quod satis singulariter dicitur Iob. 28. Eos oblitus est pes gentis hominis. Quod exponit Gregorius dicens. Quis hoc loco alius accipitur egenus homo, nisi ille, de quo per Paulum dicitur, qui propter nos egenus factus est, cum diues esset? Cuius videlicet egentis homi-

Manus. Voluntas Christus. — *Tradi. Concludi* — *Pedes Apostoli.* — *Greg. 18. mor. c. 19.*

hominis pedes sancti Apostoli & prædicatores fuerunt, per quorum profecto præsentiam Gentilitatẽ circuiens mundum perambulauit vniuersum. An pes Christi non erat Paulus, qui tentus in compedibus dicebat, Pro quo legatione fungor in catena? Sed eos scilicet Iudæos oblitus est pes egentis hominis, quia in ipso initio nascentis ecclesiæ dũ sancti Apostoli Iudæi cælorum regnum prædicare voluissent, videntes ꝙ ei nihil omnino proficerent, ad prædicandum Gentibus defluxerunt: vt merito de ipsis Christus dicat. *Nec conclusisti me in manus inimici, statuisti in loco spatioso pedes meos*, quia scilicet in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et de ista pedum Christi spaciositate qua ecclesiam longè latéque portauerunt: dicitur Esa. 23. Ducent eam. s. ecclesiam longe pedes B sui ad peregrinandum. Ad peregrinandum ducitur, quia non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Dum sumus in corpore peregrinamur à Domino.

Ephe. 6. — *2. Cor. 5.*

446 Miserere mei Domine quoniá tribulor, conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.

Hæc est secũda principalis pars psal. in qua Christus mala quæ hic patitur ecclesia explicat. Et diuiditur in duas partes. Quia primo aduersitates, quas patitur ecclesia enumerat. Secundo contra illas remedium debitum explicat, ibi. *Ego autem in te Domine speraui.* Prima pars diuiditur, in quatuor par C tes secundum quatuor mala quæ patimur enumeratas, ad quæ reducuntur cætera. Primũ est perturbationis & iracundiæ. Secundum est afflictionis & mœstitiæ, ibi, *Quoniam defecit in dolore.* Tertium est infirmitatis & inopię, ibi. *infirmata est.* Quartum est vituperationis & infaminæ, ibi. *Super omnes inimicos meos.* Primum ergo malũ quod in præsenti patitur ecclesia, est perturbationis & iracundiæ. Vnde dicit. *Miserere mei Domine quoniam tribulor.* & sequitur *conturbatus in ira oculus meus &c.* Vbi videndum est primo, quid per oculum quid per animam, & quid per ventrem intelligatur, & consequenter quid per iram. Primò per oculos duo in scriptura significan- D tur. Aliquando interior ratio quæ oculus est hominis interioris. Si oculus tuus scandalizat te erue eum, &c. Aliquando verò doctores & prædicatores Iob, 29. Oculus fui cæco. Per animam vero quando que sensualitas intelligitur & non ratio interior. Sic enim sensualitati sub nomine animæ loquebatur ille diues d. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, sede, comede, bibe, &c. Per ventrem vero intelligitur memoria, quæ sicut venter cibos ita memoria retinet cognita. Lucerna Domini inuestigat omnia secreta ventris. Ira vero hic accipitur non pro ira quæ est per vitium, sed quæ est per zelum, vt puta quando quis irascitur suis aut alienis peccatis. Videns homines cõfitentes Deũ ore & moribus negantes. Renunciantes E sæculo verbis non factis. Videns vicinos vicinis insidiantes osculum dantes, & fidem non seruantes. Et tales gemit vir perfectus in persona ecclesiæ existens quasi lilium inter spinas. Istis irascitur, & condolet ex zelo charitatis & iustitię & de ista ira dicit. *Conturbatus est in ira oculus meus.* s. ratio interior quę per talem iram conturbatur, sed non excæcatur. Quod ostendens Gre. ait Ira quippe per vitium oculum mentis excęcat. Ira autẽ per zelum turbat,

7. q. 1. cum percussio. hic loquitur Christi corpus — *Oculus spiritualis multiplex* — *Mat. 5.* — *Anima accipitur multipliciter.* — *Luc. 2.* — *Prou. 20. Ira multiplex.* — *Ira zeli est bona.* — *Greg. lib. 5. mor. 6. 33.*

A quia quo recti æmulatione concutitur, ea quę tranquillo corde solum percipi potest contemplatio dissipatur. Ipsę namque zelus rectitudinis. quia inquietudine mentem agitat, mox eius aciem obscurat, vt altiora in commotione non videat, quæ benè prius tranquilla cernebat. Sed inde subtilius post ad alta ducitur, vnde ad tempus ne videat reuerberatur. Et vnde mens turbatur ne videat, inde proficit vt ad videndum verius clarescat. Sicut infirmãti oculo cum collirium mittitur, lux penitus negatur, sed inde post paululum eam veraciter recipit, vnde hanc ad tempus salubriter amisit, &c. Isto ergo modo psal. considerans malos, tam intra ecclesiam quàm extra, ira zeli accẽditur, qua ad tẽpus oculus mẽtis eius turbatur, quod ostẽdit d. B *Conturbatus est in ira oculus meus.* Et non solũ oculus, sed etiam *anima mea* .i. sensualitas *& venter meus* .i. memoria. Quod ideo dicit, qa oĩa exteriora ad turbationem mentis lęduntur, & ipsa multa ad tẽpus obliuiscitur quæ tenebat. Vel aliter, secũdũ Magistrum in glo. per oculum & animam intellige prælatos & doctores qui dicuntur oculi, quia per illos alij vident, dicuntur anima, quia illorum exemplo alij viuũt. Per ventrem verò qa per ea quę aliunde recipit, nutritur & viuit, intellige subditos & inferiores. Et hi omnes in ecclesia turbantur zelo iustitiæ, aliorũ videndo peccata. Dicat ergo ecclesia. *Miserere mei Domine, quoniam tribulor:* & causam subdit d. *quia conturbatus est in ira oculus meus* .i. illi per quos alij vident, *& anima mea* .i. illi quorum exemplo alij C viuunt. *Et venter meus* .i. debiles & subditi, qui aliorũ doctrina & exemplo nutriuntur. Hos ponit vt ab omnibus gradibus quęratur Deus.

Oculus significat prælatos & doctores.

Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus. 447 *7. q. 1. hoc time.*

Hic ponit secundum malum, quod patitur ecclesia. s. afflictonis & mœsticiæ, quod maximè patiebatur in principio, & patietur in fine, ita vt bonos etiam tędeat viuere. Vnde ait Apostolus. Non enim volumus vos ignorare fratres quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem: ita vt tęderet etiam nos viuere. Sic & Apostoli persequuti D in doloribus & persecutoribus vitam finierunt: vt merito ipsos considerans ecclesia dicat. *Defecit in dolore vita mea.* s. sancti apostoli & doctores, qui vitam gratię aliis prędicabant, & hoc quo ad passiones illatas. *Et anni mei in gemitibus.* Et per desiderium visionis diuinę, sicut in alio psal. dicit vir perfectus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, & sequitur, Fuerunt mihi lachrymę meę panes, &c. q. d. Passiones illatę carnem vulnerant. Ideo *defecit in dolore vita mea.* visio Dei dilata mentem affligit. Ideo anni mei in gemitibus.

Dolor. — *2 Cor. 1.* — *Psal. 41.*

Infirmata est in paupertate virtus mea: & ossa mea conturbata sunt. 448

Hic ponitur tertium malum scilicet infirmitatis & inopię. Vbi sciendum quòd ecclesia aduersitatibus proficit, sed deficit prosperitatibus. Tunc enim vigebat vnitas ecclesię, quando credentium erat cor vnum & anima vna, nec aliquis aliud sibi proprium esse dicebat, sed omnia erant illis communia, & erãt in simplicitate cordi laudantes Deũ. & habebant gratiã ad omnem plebem Sed post quã ad statũ diuitiarum peruenit non fides, sed primatus quęritur, non profectus fidelium, sed multiplicatio

Ecclesia aduersitatibus proficit, prosperitatibus deficit. — *Act. 2.*

Universidad de Deusto Biblioteca

catio redituũ beneficia quærunt non benefaciẽtes & sic infirmata est virtus ecclesię, vbi est hodie potestas verbi Petri, dicentis. *Act. 3.* Argentum & aurũ non est mihi: quod autẽ habeo hoc tibi do, &c. Vbi est hodie fortitudo Apostolorũ, qui ibãt à cõspectu cõcilij gaudẽtes, quoniã digni habiti sunt, &c. Hoc est ergo quod deplorat eccle. d. *Infirmata est in paupertate virtus mea.* Ille. n. firmatur in aliqua virtute, qui ipsam corde diligit, & factis sectatur, sic & per oppositum ille infirmatur in aliqua virtute, qui ipsam corde, & opere fugit. *Eccl. 37.* Et sic ille in paupertate dicitur infirmus qui diuitias amãs, paupertatẽ fugit. Sicut. n. multiplicatio ciborum infirmitatẽ corporis generat, sic & diuitiarũ aĩæ. In multis escis erit infirmitas. Quid. n. causat hodiernã infirmitatẽ schismatis in ecclesia, nisi amor diuitiarum & honoris? Et hæc infirmitas hodie amplius viget in maioribus, *Esa. 24.* quia illi prę aliis oculos ad terrena declinauerunt. Infirmata est amplitudo populi. Et hoc notãs psal. dicit. *Et ossa mea conturbata sunt.* Quid. n. p ossa *Ossa.* ecclesiæ nisi ipsi prælati, & pastores, qui præ cęteris fortiores in sanctitate, & fide esse debent, & alios carnales, & subditos sustinere? vt ait Gre. *Greg. 29. li. mor. c. 20.* Et tamen in paupertate ista ossa conturbata sunt, quia sicut præ cæteris lætantur in diuitiis, sic præ cæteris paupertate turbãtur. De istis. n. ossibus in primitiua ecclesia dicebatur illud psal. 33. custodiuit Dñs oĩa ossa eorũ: vnum ex his nõ cõteretur. s. à mẽtis stabilitate. Nunc autẽ quid faciat ossib. ecclesiæ status diuitiarũ dicitur Iob 33. ꝙ ossa illius marcescere facit. Pinguedo enim rem citius marcescere facit.

449

22. q. 2. fraternitatis.

Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valdè, & timor notis meis.

Hic consequenter ponit quartũ malũ. s. vituperationis, & infamiæ. *Iusti deridentur a malis.* ad tantum. n. hodie malum deuenit eccles. ꝙ quod si quis sanctè & iustè velit viuere deridetur à malis, & vituperatur. Et hoc benè præuiderat Propheta. d. Iob 12. *Gre. 10. mo. c. 27.* Deridetur iusti simplicitas. Quod exponẽs Gre. ait, Iustorũ simplicitas deridetur, quia huius mundi sapientibus virtus fatuitas creditur. Omne enim ꝙ innocenter agitur ab eis proculdubio stultũ putatur. Et quicquid opere veritas approbat, sapientiæ carnali fatuũ sonat. Quid nãque stultius videtur mundo, quàm mentẽ verbis ostendere, nihil calida machinatione simulare, nullas iniuriis contumelias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, possessa relinquere, rapienti nõ resistere, percutienti alterã maxillam prębere, &c. *Bonũ mali interpretantur in malum.* Quinimo nõ est aliquod bonũ hodie quod mali non interpretentur in malũ, Audi Ioannem Chrisostomum super illo verbo Matt. 11. *Chrisost. Matt. 11.* Venit Ioannes non mãducans, &c. d. Sunt peruersi homines quidã, qui de omnib. malè iudicant. Si quis studet patientiæ & humilitati dicunt, hypocrita est. Si recreationi gulosus est. Si iustitię impatiens est. Si simplicitati, fatuus est. Si prudentię malitiosus est. Si maturitati melancholicus est. Si iucunditati dissolutus est. Si religiositati singularis est. Si societati, secularis est. Si silentio, & paci, dissimulator est. Si correctioni, pręsumptuosus est. Si vigiliis, & orationibus indiscretus est. Si dormitioni somnolentus est. *Inimicus Vicinus Notus.* Si prædicationi, inanis glorię cupidus est. Si gratiæ hominum, adulator est. Si adulari renuit superbus est. Et istud est magnum ecclesiæ dispendium: quia ex hoc à bono multi retra-

A huntur, & bonis non creditur. Quod plorans Psal. dicit, *Super omnes inimicos meos factus, &c.* Vbi nota ꝙ ecclesia habet aliquos inimicos, aliquos vicinos, & aliquos notos. Inimici. n. sunt infideles, vt pagani, & Iudæi, qui patienter Christum persequuntur, Hiere. 12. Dedi dilectã meam. s. vitam in manibus inimicorum meorum. Vicini sunt falsi Christiani qui Deum ore confitentur, & fidem, sed operibus negant, qui vicini dicuntur, quia verbis appropinquare videntur. Et isti præ omnibus sunt pessimi. *Hie. 12.* Hæc dicit Dominus aduersus omnes vicinos meos pessimos qui tangunt hæreditatem, quam distribui populo Israel, &c. Noti verò dicuntur omnes boni fideles. quia illi soli cognoscuntur à Deo, cæteris enim dicit, Amen dico vobis, nescio vos. Dicit ergo B psal. *Factus sum opprobrium vicinis meis valdè.* i. malis Christianis, quia illi præ aliis deridẽt bonos, & hoc super inimicos meos, quia plus deridentur boni à malis, quàm infideles. *Et timor notis meis.* Quia talis bonorum derisio, etiam iustis multotiens incutit timorem. *Matt. 25. Nota contra illos qui derident conuersos ad fidem vocantes eos marranos.* Sed tamen finaliter ipsi derident malos. Quod benè notatur psal. 51. vbi de quolibet malo Christiano sic iustis detrahẽte dicitur, Quid gloriaris in malitia. &c. *Psal. 51.* Dilexisti malitiã super benignitatem, iniquitatem magis quam loqui æquitatem &c. sequitur, videbunt iusti, & timebunt, sed tamen finaliter super eum ridebunt, &c. Vnde iusti tales derisores conantur corrigere, sed multotiens non possunt, & sic se inutiles reputant: vnde subditur,

C

Qui videbant me, foras fugerunt a me, obliuioni datus sum tanquã mortuus à corde. 450

Hoc maxime ad Schismaticos refertur Illi enim qui Christum vident, scilicet eius diuinitatem per fidem intelligunt, & cognoscunt, moti cupiditate diuitiarum, vel honoris, fidem relinquentes extra vnitatem ecclesiæ exierant, vt dicat Christus vel ecclesia, *Qui videbãt* .i. cognoscebãt me *fugerunt foras*. s. vnitatem ecclesiæ. Et sic in eis *sum datus obliuio ni tanquam mortuus in corde ipsorum*. Vnde & de hoc subdit,

D

Factus sum tanquã vas perditum, quoniã audiui vituperationẽ multorum commorantium in circuitu. 451

Quasi dicat. Visus sum mihi ipsi periisse vsibus Domini viuens, & nullum faciens lucrum in conuersione malorum. *Quoniam audiui vituperationem multorũ cõmorantiũ in circuitu.* *temporalia. Circuitus.* Vbi nota, quòd in circuitu morari dicũtur, qui temporalia amant, spretis æternis: quia tales circueunt, vt requiem inueniãt in temporalibus, & nunquam perueniunt. Rectè enim temporalium amatores in circuitu di- E cuntur, quia eis accidit sicut rotæ, quæ circuit. *Nota rota cadit in ante.* Rota enim circuendo semper in posteriorib. erigitur, sed in anteriora cadit. Sic qui temporalia amãt, eriguntur in posterioribus. i. in tẽporalibus. quę deberent tanquam posteriora paruipendere, *Mat. 6.* Sed cadunt in anteriorib. s. in spiritualibus, quæ proponere deberent, dicente Christo Matth. 6. Quærite primum regnum Dei, & iustitiã eius, &c. dicat ergo psalm. *Audiui vituperationem multorum commo-*

commorantium in circuitu. Quasi vir iustus dicat secũ A dum gl. Multi enim me vituperẽt sequentes circuitum tẽporalium. De quibus alibi dicitur. In circuitum impij ambulãt. Vituperãtur eñ ꝓ malis Christiani omnes boni à circueuntibus. Multa eñ mala dicuntur in malos Christianos, quũ malè dicta ꝑ ueniũt ad omnes Christianos, etiam ad bonos. Qui enim maledicit vel reprehendit, non separat malos à bonis. Non dicit. Ecce quid faciunt mali Christiani, sed etiam quid faciunt Christiani, &c. Tales autẽ sic etiã bonos diffamantes, ipsos in hoc peruertere à bonitate conantur. Vnde subdit.

451

In eo dum conuenireut simul aduersum me, accipere animam meam consiliati sunt.

Et in hoc aggrauatur peccatum talium. Quoniã B *Peccatũ ex deliberatione. peccatum ex ignorãtia.* peccatum commissum ex deliberatione, & consilio multorum grauius est quàm peccatum indeliberatẽ commissum, quia quanto ex maiori industria qs deficit, tanto amplius peccat. quia sicut ignorantia excusat in parte, sic & deliberatio aggrauat. Et hoc notat. d. *Consiliati sunt.* Et hoc fit, quãdo mali insimul cõueniunt ex certa scientia ad detrahendum bonis. Et nota, ꝙ hic Christus loquitur vt caput: ostendẽs cõsilia, quæ contra ipsum malignantes Iudæi habuerunt, vt animã ipsius peccato caperent desperationis. Vnde sciendum, ꝙ Iudæi consiliati sunt cõtra Christum in tribus, quæ in homine maximè refulgent, & commendantur, s. contra eius sapiẽtiã potentiã, & clementiam. Nam fecerunt consilium, *Consilia Iudæorũ contra Christũ. Mat. 22.* Contra Christi sapientiã, vt ipsam verbis caperent. Cõtra Christi potentiã, vt ipsam morti traderent. Contra Christi clementiam, vt ipsam dæmoni ascriberent. Primò contra eius sapientiam, &c. Abeuntes Pharisæi consilium fecerunt, vt caperẽt Iesum in sermone. Secundò contra eius potentiã, *Mat. 26.* &c. Cõsiliũ fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Tertiò contra eius clementiam, s. vt eius bonitatem diffamarent. Vñ miracula eius diabolo ascribebant, vt ab illo tanquam à malefico alij se separarent. *Luce. 7.* Pharisęi autẽ, & legisperiti cõsilium Dei spreuerunt in semetipsis non baptizati. *Hiere. 11.* Ideo de Iudæis ad litteram cõqueritur Christus, d. Super me cogitauerunt consilia dicentes. Mittamus lignum in panẽ eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomẽ eius non memoretur amplius. Et hoc est, quod nũc de ipsis dicit Christus. *In eo.* s. opprobrio *dum conuenirent aduersum me accipere.* i. peruertere, D *animam meam consiliati sunt.* Sed inuanum cõsiliati sunt, quia vt dicitur psal. 20. Cogitauerunt consilia quæ non potuerunt stabilire. Quia scilicet quanto astutius contra Christũ consiliati sunt: tanto magis creuit eius nomen, & fides, & ipsi magis cõfusi permanserunt. ¶ Quia in ista lectione Christus narrat mala, quæ hic patitur ecclesia, & contra illa diuinũ postulãs adiutorium orat. *Miserere mei, domine, quoniam tribulor.* Ideo sequendo materiam orationis in *Questio oratio sanctorum ad quid valet.* præcedenti lectione tactam, quæro vtrũ Christus vel alij sancti suis orationibus adimpetrent nobis, & ex hoc parebit, vtrũ debeamus sanctos orare, vt orent pro nobis. Et videtur ꝙ nõ, quia nullus apud E Deũ pro nobis aliquid potest mereri, qui nõ est in statu merendi, sed sancti non sunt in statu merẽdi, ergo nec valet dicere, vt quidã dicunt, ꝙ sancti suis orationibus nobis merentur, quod petunt, nõ quidem merito, quod nũc faciunt, vel habent, sed illo

A merito, quod habuerunt in via. Sed hoc non valet, quia & si hoc meruerunt in via; etiam si modo nõ peterent, nihilominus obtineremus, quia huius rei iam præcessit meritum, ad quid ergo nouiter orant pro nobis: Præterea ipsi remunerati sunt de toto eo quod meruerunt: ergo ratione præcedentis meriti nihil impetrant nobis. Item sancti per omnia conformant voluntatem suam voluntati diuinæ, ergo non orant, nec petunt pro nobis aliquid, nisi quod Deus nobis dare disposuit. sed quod Deus ab æterno disposuit dare, etiam sine ipsorum orationibus daret, aliter ipsius dispositio falleret. Item sancti in patria vident, an nostrę orationes sint exaudiendæ, vel non, & si non sunt exaudiendæ, nõ petunt illas exaudiri: si autem sint exaudiendæ ante ipsorum orationem, igitur frustra orãt illas exaudiri, & sic ipsorum oratio nihil proficit nobis. Ad oppositum B est consuetudo ecclesię, quę sanctos orat: vt ipsi ꝓ nobis orent ad Deũ: d. Sancta Maria, ora pro nobis Sancte Petre, &c. Respondeo, ꝙ sancti suis orationibus pro nobis impetrant multa bona, & ideo ipsos, vt pro nobis orent, debemus orare. *oratio sanctorum valet ad multa.* Si enim ratione dilectionis etiã in via tenemur orare pro inimicis nostris. *Matt. 5.* Cum igitur maior, & perfectior sit sanctorum dilectio in patria quàm iustorum in via, sequitur ꝙ ipsi orant pro nobis, quod si sit, ergo & nos ipsos ad hoc rogare debemus. ¶ Ad primũ ergo cum dicitur, ꝙ non sunt in statu merendi. Dicẽdum ꝙ exauditio sanctorum non redditur eis merito, quod nunc fit, sed illo, quod pręcessit, dum essent in via, quia hic meruerunt, vt ibi à Deo exaudirentur. sicut aliquo bono opere merens amicitiã C regis: illomet opere meretur in posterum exaudiri absq; merito nouo. Et cum dicitur, ꝙ hoc meruerunt in via: igitur etiam si nunc non orarent id obtineremus, quia iam pręcessit meritum. Dicendum ꝙ in via hoc meruerunt, pro quo orant, sed nõ simpliciter, sed sub cõditione, s. si ipsi pro hoc intercederent, vel alij illorũ subsidia implorarent. Sic eñ aliqui sancti in morte petierunt, quòd dominus exaudiret inuocantes illos. Et cum dicitur ꝙ meritũ eorum est plenè remuneratum, dicitur ꝙ verũ est de merito absoluto, sed non de merito conditionato: adhuc enim manet cõditio, & ratio merẽdi. Ad aliud cum dicitur: quia sancti conformant ex toto voluntatem suam voluntari diuinæ, &c. Dicendum ꝙ sicut dicit Augustinus in De predestinatione sanctorum, quòd debemus orare pro prędestinatis, qa fortasse prædestinati sunt, vt nostris orationibus cõcedantur. Vult dicere: ꝙ sicut ab ęterno Deus aliquid facere disposuit, sic disposuit modum, quo id debeat fieri: vt puta prędistinauit Petrum, & hoc *August.* vt mediante Christi oratione saluaretur. Sic dicendum est de sanctis, quòd Deus decreuit aliquos orationibus sanctorum saluare, sine quibus non saluarẽtur. Ad illud, aut sancti vident orationes nostras exaudiendas, vel non, &c. Dicitur, quòd vident illas exaudiendas, tamen mediantibus suis orationibus.

Ego autem speraui in te, domine: dixi, Deus meus es tu: in manibus tuis sor- E tes meæ.

Enumeratis aduersitatibus, quas patitur ecclesia, hic contra illas diuinũ postulat adiutoriũ. Et diuiditur in partes duas, qa primò implorat diuinũ adiutoriũ in generali. scdo, in speciali, ibi. *Eripe me.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quantũ ad primum sciendum, q̃ generale remediũ contra omnes mundi aduersitates est spes, qua speratur in domino, quia ipse saluat sperantes in se. Et poteshic notare, q̃ spes nostra si dirigatur ad̃ do minum, multa bona nobis concedit: quoniam spes a tribulatione liberat. Spes in Deum mentẽ eleuat. Spes in temporalia bona multiplicat. Spes fidẽ fortificat. Spes animas sanctificat. Spes in aduersitate confortat. Primò liberat à tribulatione. In te speraverũt patres nostri, & liberasti eos. Exemplum de Susanna, quæ in agone mortis posita ad mortem in iustẽ condemnata, flens suspexit in cœlum, Erat enim cor eius fiduciam habens in domino, & statim liberata fuit. vnde & astantes laudauerunt Deũ, q̃ saluauit sperantes in se. Secundò in Deum mentem eleuat. Qui sperant in domino, mutabunt fortitudinem: assument pennas, vt aquilæ: current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient. Huius figura habetur Tho. 2. qui hac spe in Deum eleuabatur. Nam sicut beato Iob insultabant reges: ita isti cognati, & parentes irridebant vitam eius dicẽtes. Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas faciebas, & sepeliebas mortuos? Thobias autem irridebat eos. d. Nolite ita loqui: quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est iis qui fidem suã nunquã mutãt ab eo. Tertiò spes temporalia bona multiplicat: psal. Oculi hominũ in te sperant, domine, & tu das illis escã, &c. Vnde & psal. 9. dicitur. Sperent in te, qui nouerunt nomen tuũ, quoniam non dereliquisti quærẽtes te, domine. Quartò fidem fortificat. Tribulatio patientiã operatur: probatio verò spem, spes verò non confundit, &c. Quintò animas sanctificat. psal. 16. Qui saluos facis sperãtes in te. psal. 21. In te speraverunt patres nostri, & salui facti sunt. Sextò in aduersitate confortat. Qui timetis dominum, sperate in illũ, & in oblectatione venient vobis omnia. Huius figura habetur in Iob, qui in magna aduersitate positus hac spe cõfortabatur, qui afflictus corpore, orbatus filiis, ab amicis derisus, spoliatus omnibus rebus hac spe confortabatur. d. Etiam si me occiderit, in ipso sperabo. Hęc ergo omnia cõsiderans vir perfectus videns quot, & quanta mala prędicta hic sustinet ecclesia, ad spem domini recurrit. d. *Ego autẽ in te speraui, Domine, dixi domino, Deus meus es tu.* In hoc enim vt ait glo. nemo falitur: in hominibus spe. Si autẽ speras in domino, in ipsũ te totum ponere debes. ideo subdit. *In manibus tuis sortes meæ* Sed attende, quid hic nomine sortis accipitur Namvt ait Augustinus, & hic recitatur in glo. Sors non est aliquid mali, sed res in humana dubitatione diuinam indicans voluntatem. Nã & sortes miserunt apostoli: quando Iudas, tradito domino, periit. Tunc enim cœpit quæri, quis loco eius ordinaretur. Et electi sunt duo iudicio humano, sed vnus ex illis electus est iudicio diuino. de duobus cõsultus est dominus, quem ipsorum ipse vellet. Et cecidit sors super Matthiã, Sors igitur hic accipitur gratia Dei, quæ sine meritis, quos vult, eligit. Et hoc est quod hic dicit. *In manibus tuis sortes meæ.* i. gratuita mea electio, quia Dei voluntate, & occulta iustitia venit electio mea. Non enim video, cur me de impiis elegisti &c. Sed dubium est, vtrum sortibus sit vtendum. vide secunda secundę. q. 95.

Dan. 13. Spes multa bona facit. *psal. 21.* *Ecc. 2.* *Iob. 13.* *Rom. 5.* *psal. 21.* *Ecc. 2.* *Sortes. Augus.* *Sortibus an sit vtẽdum.*

453 **Eripe me de manu inimicorũ meorum, & à persequentibus me.**

Hic consequẽter ostendit, quid in speciali à Deo contra prefatas aduersitates postulet. Et secundum quòd tria postulat, parsista diuiditur in tres partes. Quia postulat primò de manibus inimicorum eruptionem. *Secũdò* mentis oculorum illustrationem, ibi. *Illustra faciem tuam* tertiò inimicorum suorum vindicationem, ibi. *Erubescãt.* Primò ergo postulat liberari ab inimicis, & persecutoribus. d. *Eripe me de manu inimicorum.* &c. Secundum glo. nota q̃ alij sunt inimici: alij sunt persecutores. Inimicorum nomine hic intelligitur diabolus cum omnibus suis membris, qui inimici dicuntur, quia nobis inuidẽt regnum cœlorum vnde expulsi fuerunt, & de istis orat psal. 58. Eripe me de inimicis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me. Et de corum manibus liberamur per gratiam baptismalẽ: & demum si quis lapsus fuerit, per pœnitentiam sacramentalem. Persequentes verò vocantur falsi Christiani: quia per hos opprobrium, & scandala patitur ecclesia. Ab istis petit liberari, vt s. corrigãtur, & ad gratiam resurgant. d. psal. 118. Quãdo facies de persequentibus me iudicium. Quod est euidentius iudicium, quàm quòd quis in seipso puniat, quod deliquit? hoc enim est iudicium, quod emẽdat, pœna autem exterius illata punit, sed non corrigit.

Inimicus est diabolus. *Persecutor est falsus Christianus.*

454 **Illustra faciem tuam super seruum tuum: saluum me fac in misericordia tua, domine: nõ confundar, quoniam inuocaui te.**

Hic consequenter petit mentis illustrationem. C Vbi sciẽdum, q̃ inter omnia membra quis melius per faciẽ cognoscitur. Ab occursu facici cognoscitur sensatus. Illud ergo est facies Dei, per quod cognoscitur Deus. Dupliciter autem cognoscitur s. ænigmaticè per fidem. & clarè per lumẽ gloriæ. Et sic fides est Dei facies, sed ænigmatica, sed lumẽ glorię est Dei facies luminosa, prima videtur in præsenti: sed secunda solum in futuro. dicens ergo. *Illustra faciem tuam super seruum tuum:* nihil aliud est dicere, nisi tolle à me faciẽ ænigmaticam fidei: & perduc me ad claram faciem visionis beatic̃e: qm̃, vt ait Ricardus. Nihil dulcius, nihilque iucundius aman tibus potest esse, quàm alterutro delectari aspectu, vt se inuicem videant: sine hoc horrent omnia, sordẽt vniuersa. Amare delectat, & amari: videre cupit amicus amicum, & videri. More itaque amantium anima sancta diuini amoris igne succensa, cœlestis sponsi desiderio suspẽsa, ad ipsum clamat. d. *Illustra faciem tuam super seruum tuum.* Et q̃ istis verbis quę rat visionem beatificam Dei declarat. d. *Saluum me fac in misericordia tua:* non dico meritis meis: non qa ego dignus sim: sed quia tu misericors es. Et confisus de Dei misericordia ait. *Non confundar, quoniam inuocauite.* Indicatiuè enim hoc dicit. non cõfundar & rationem subdit. *quoniam inuocaui te.* Sed. d. quid propriè est inuocare Deum: cum dicatur. Quicunq; inuocauerit nomen domini, saluus erit? Rẽspõdeo q̃ inuocare est intus vocare. inuocas ergo dominũ, quando in te vocas eum: quando in domum cordis tui inuitas eum. Ad quod faciendum prius necesse est mundari ab omnibus sordibus, & fraudibus. aliter enim non inuocas. Si enim vocas Deum, vt det tibi lucrum, lucrum inuocas, nõ dominum. Gratis ergo inuocas Deum, auare, vt te ipse Deus impleat. Nunquid sine auro, & argento non vis illum ad te venire? Quid ergo de iis quæ facit tibi Deus? tibi non sufficit, cui ipse Deus nõ sufficit. Meritò ergo hic

Faciẽs. *Ecc. 19.* *Fides.* *Gloriæ.* *Ricardus* *Nota.*

hic confidens dicit. *Non cõfundar, quoniam inuocaui* A *te.* Inuoca ergo Deum: si vis non confundi.

455 **Erubescant impii, & deducantur in infernum: muta fiant labia dolosa.**

Timor, & amor causa sit conuersionis peccatorum. Chrisost.

Hic consequenter petit suorum inimicorũ vindicationem. Ille versus potest legi optatiuè, & prędictiuè. Si optatiuè hic petit malorũ conuersionẽ, vt erubescant, & confundantur de peccatis suis. Ad quod multum facit consideratio pœnarum infernalium. sicut ait Ioãnes Chyso. Quia si quanta sunt tormenta damnatorum consideres: necesse est, vt timore pœnæ à malo recedas. Et hoc, q̃ hic ait psal. *Erubescant qimii.* s. de peccatis suis pœnitẽdo. Et vt hoc faciát, *deducãtur in infernũ.* s. mẽte pœnas infernales considerando. Etsic *muta fiant labia dolosa:* q̃a cessabunt à detractionibus bonorum. Potest etiã legi prędictiuè, & tunc prædicit pœnam malis futuram. d. *Erubescant impii.* i. erubescent & deducentur in infernum. vbi. s. erit summa erubescentia, & cõfusiõ. qm̃, vt ait Greg. Damnatus quisq; foris flãma succẽditur, intus cæcitatis igne deuoratur: atq; in dolore positus, exterius, intrerius q; confunditur, vt sua deterius confusione crucietur. Et ibi, *muta fient labia dolosa,* quia in inferno mali & sua peccata cognoscũt, & se pœnitẽt peccasse, non quidẽ amore iusticiæ, sed pœnarũ acerbitate. vñ dicitur Sap. 5. q̃ erũt gemẽtes: prę angustia spũs pœnitẽtiã agẽtes: hi sũt, quos habuim' aliqñ ĩ derisum, & in similitudinẽ impperij. Nos insensati vitã illorum æstimabamus sine honore. Et ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei. Tũc enim verificabitur, qd̃ dr̃ psal. 11. Disperdat dominus vniuersa labia dolosa, & linguã magniloquam. Et quę sint ista labia dolosa subdit, dicens.

B

Greg. lib. 9. mor. c. 33 Confusio damnatorum.

456 **Quæ loquũtur aduersus iustũ iniquitatem in superbia, & abusione.**

Iniquus qui dicitur. Iustus dicitur Christus. Mat. 27.

A Equus adiectiuũ componitur cum in, & dicitur iniquus. a. um. i. non equus: à quo iniquitas. atis. Et ꝓriè dicitur iniquitas peccatum graue, & criminale, vt est blasphemia Dei vel hæresis. Et nota, q̃ nomine iusti hic intelligitur Christus per excellentiã. de quo ait Pilatus. Innocens ego sum à sanguine iusti huius, de quo ait vxor eius. Nihil tibi, & iusto illi. de quo & Iudas. Peccaui, tradẽs sanguinẽ iustũ. de quo & Petrus Actuũ 3. Vos autẽ hominẽ iustũ, & sanctũ negastis, &c. Aduersus ergo hunc iustũ labia dolosa iniquitatem loquũtur, quia ipsum filiũ Dei negãt: vel ex Ioseph natum asserunt. Vel etiam quicunque suis detrahunt membris, de quibus dicitur. Cogitauerunt, & locuti sunt nequitiã: iniquitatẽ in excelso loquuti sunt &c. Primò ergo cogitant, & postea loquuntur quia ex abundantia cordis os loquitur. Et qualiter ista proferant subditur. *In superbia, & in abusione. In superbia* inquit: quia creatura contra creatorem erigitur. *In abusione.* i. in peruerso vsu beneficiorũ Dei. Vt puta quando cor tibi à Deo datum contra ipsum erigis cogitando: quando linguam malò loquendo: quando manus malè operando, quando oculos, &c. Sic enim Iudæi fecerunt iniquitatem in superbia, & abusione, quando Christũ, qui eos ad saluandum venerat, crucifixerunt. Iob 34. Abutitur eo in superbiam.

C

D

E

457 **Quam magna multitudo dulcedinis tuę, domine, quam abscondisti timentibus te.**

Hic consequenter ostẽdit, quanta sint bona Dei quę nobis parat contra prædicta mala, quæ hic sustinet ecclesia. Et tria facit. Quia primò bona nobis à Deo parata ostendit. secundò de his Deo gratias agit, ibi. *Benedictus dominus.* Tertiò quo ad bonos, & malos Dei iustitiã ostendit, ibi. *Diligite dominum.* prima in duas, qa primò ostẽdit bona, quę nobis parantur in præsenti. secundò illa quæ in futuro, ibi. *Abscondes eos.* Quantum ergo ad primum ostendẽs bona, quæ nobis hic Deus præstat: ait. *Quam magna multitudo,* &c. Id est, quàm multis modis copiosa est dulcedo tua, domine, qua corrigis delinquentes, parcis pœnitentibus, promittis hæreditatem cœlestem, quia eos, quos emendas, multum amas. Et istã dulcedinis abundantiam nobis præstat Deus absq; meritis nostris præcedentibus: quod attendens psal. dicebat de humano genere Deo. Quoniam præueniisti eum in benedictionibus dulcedinis, & psal. 24. Dulcis, & rectus dominus, propter hoc legẽ dabit &c. Hęc autem dulcedo diuinæ misericordiæ licet omnibus offeratur: tamẽ solis electis seruatur, quia soli electi illam per effectum gustabũt, malis exclusis, qui obicem ponũt. Et hoc, quod subditur. *Quam abscondisti timentibus te.* i. conseruasti. Res enim absconditur, vt seruetur. Sic enim sapientiam Dei, & gratiam absconsam dicebat apostolus. Loquimur sapientiam Dei in mysterio, quæ absconditа est quam prędestinauit Deus ante sæcula in gloriã nostrã. Vnde quòd ista dulcedo electis sit absconditа. i. conseruata, notat cum subdit.

dulcedo diuinæ misericordia. *psal. 29.* *1. Cor. 2.*

458 **Perfeciſti eis, qui sperãt in te, in cõspectu filiorum hominum.**

Id est illam dulcedinẽ gratiæ *perfeciſti.* i. perfectã ostendisti *illis, qui sperant in te.* Vbi nota, q̃ aliqui sperant in Deũ occultè: aliqui apertè. Occultè q̃ in corde Christum confitentur, & fidem eius tenent, sed hoc apertè timore vano illud confiteri non audent. Apertè autem sperant, qui fidem, quam corde gerunt, omni timore dimisso, coram aliis confitentur, & istis seruatur dulcedo diuinæ misericordiæ. *Quia perfeciſti eis, qui sperant in te:* nõ solũ occultè, *sed in cõspectu filiorum hominum.* ¶ Sed nunquid sperans occultè vel credens, sed timore apertè hoc nõ ostẽdens: inter reprobos deputabitur, vt Christum cõfitẽs corde inter in fideles, sed negãs ore? Ad hoc respondet Chrysostomus super Mat. super illo verbo. Nolite timere eos, q̃ occidũt corpus. d. Ne forte propter timorem mortis: non liberè dicatis veritatem. Ex istis verbis ostenditur: q̃ non solum ille proditor est veritatis, qui palam pro veritate mendacium loquitur, sed etiam ille, qui non liberè pro nunciat veritatẽ, quã libere pronũciare oportet. Aut nõ liberè defẽdit veritatẽ, quã liberè defẽdere cõuenit, proditor est veritatis. Nã sicut sacerdos debitor est, vt veritatẽ, quã à Deo audiuit, liberè prędicet. Sic laicus debitor est, vt veritatem, quam audiuit à sacerdotibus, probauitq; in scripturis, defendat fiducialiter: quod si nõ fecerit, ꝓdit veritatẽ. Corde. n. creditur ad iustitiã: ore aũt confessio fit ad salutẽ. Hoc autem diximus, quia multi Christianorum putant esse peccatum, veritatem quidẽ palã trãsgredi: tacere autem veritatẽ corã infidelibꝰ, non putant esse peccatum. Et propterea multi inueniuntur in isto reatu. Ideo nos cõuenit apertius dicere, qm̃ de veritate neganda nihil præsens loquitur sermo, sd̃ de veritate liberè prædicãda. d. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine. Et nolite ti

Perfeciſti. *sperare in Deo qui is dicitur.* *Nota.* *Rom. 10.* *Tacereve ritatem.*

Universidad de Deusto Biblioteca

mere eos, qui occidũt corpus, quominus dicatis in lumine: quod audiſtis in tenebris. Vide ꝙ non ſolũ ille tranſgreſſor eſt veritatis, qui palã denegat veritatem, ſed etiam ille, qui propter timorẽ eorum, q poſſunt occidere corpus, tacet veritatem. Et, ſi propter timorem eorum, qui poſſunt occidere corpus tacere veritatẽ, ſicut præſens ſcriptura teſtatur, impietatis eſt. Quomodo non ſit maior impietas, tacere veritatem propter ventrem miſerum, & ſpem vani honoris? Meliorem facere gratiã panis, & honoris quàm gloriam veritatis Dei? Vnde & ait Chriſtus. Qui me confeſſus fuerit corã hominibus, &c. non ait in corde ſuo. Similiter & hic. d. *Perfeciſti eis qui ſperant in te in conſpectu filiorum hominum.*

459 Abſcondes eos in abſcõdito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Facies dei dicitur verbum. Eſa. 63.

Hic conſequenter oſtendit bona, quæ Deus ſuis in futuro ſæculo præparauit. Quid enim' facies ꝑ quã aliquid cognoſcitur, niſi imago alicuius intelligitur? cũ ergo verbũ ſit imago patris: per faciem intellige verbum incarnatum. de qua facie dicitur. Angelus faciei eius ſaluauit eum. Iſta facies à nobis in ꝑſenti dicitur abſcondita: quia qualiter verbũ in virgine carnem aſſumpſit, abſconditum eſt oculis omnium viatorum. Nã ſicut dicit Hieronymus in ſermone de aſſumptione. Quod natura non habuit, vſus neſciuit, mens nõ capit humana, pauet cœlum, ſtupet terra, etiam omnis creatura miratur hoc totum eſt, quod per Gabrielem Mariæ nunciatur. ſ. in Maria virgine verbum caro factum. Quid eſt ergo abſconditum faciei Dei niſi verbum incarnatũ, hoc eſt abſconditum tabernaculi Dei. de quo ſupra pſal. 26. Protexit me in abſcondito tabernaculi ſui. In iſto ergo abſcõdito faciei Dei, ſ. in verbo incarnato abſconduntur beati. i. conſeruantur, vt ſcilicet Deũ videãt ꝑ ſpeciem: quẽ modo vident per fidẽ. Abſconduntur etiam *à conturbatione hominum*. i. vt à malis hominibus nullam cõturbationẽ iã poſsint habere vel pati vel abſcõdũtur *à turbatione hominum*. i. ab hominibus iam conturbatis, & dãnatis. Quod ideo dicit, quia cõpleta fœlicitate beatorum, quamuis boni videant, & videbunt ſemper damnatos: damnati tñ licet vſque ad iudiciũ videãt beatos, tamen poſt iudicium ab aſpectibus damnatorum beati erunt abſconditi. qm̃ vt dicit Magiſter ſicut Sancti tradunt. Et boni malos, & mali bonos vident vſque ad iudicium, poſt iudicium tamen boni videbunt malos, ſed non mali bonos, & hoc eſt, quod hic dicitur. *Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ à conturbatione hominum*, id eſt, ab hominibus cõturbatis, & damnatis. Et quid ex hoc ſequatur, conſequenter oſtendit, dicens.

Incarnatio Chriſti. Hierony. abſconditum. Damnatus. Beatus. Videre. Magiſter li. 4. diſt. 50.

460 Proteges eos in tabarnaculo tuo à contradictione linguarum.

de pæ. diſ. 1. omnis. qui non. tabernaculum Dei dicitur Chriſtum. Io. 17.

Nam vt alias dictum fuit, tabernaculum Dei dicitur Chriſtus. quoniam in ipſo, vt in tabernaculo habitat omnis plenitudo diuinitatis. Coloſ. 1. Et in iſto proteguntur beati, quia in Chriſto beatificantur, & in anima, quia Deus eſt, & in corpore, quia homo Deus. Hęc eſt vita æterna &c. Vt autem dictum eſt vſque ad diem iudicij beati vident damnatos, & econuerſo. poſt iudicium verò beati videbunt damnatos, & non econuerſo. Damnati autem interim dum vident beatos, deſperant, iraſcuntur, & maledicunt Deum, & ipſos beatos, quia blaſphemant Deum, vt habetur Apo. 16. & per conſequẽs omnes beatos. Sed poſt iudicium coniuncta anima cum corpore, tanta erit damnatorum pœna, quòd ab ipſa abſorpti non videbunt beatos: neque de ipſis recordabuntur. Et per conſequens amplius non maledicẽt eis, nec ipſos blaſphemabunt. Et hoc eſt quod hic de beatis poſt iudicium dicit. *Proteget eos* ſ. beatos *in tabernaculo tuo*. ſ. in ipſo Chriſto, qui eſt Deus, & homo. *A contradictione linguarum*. quia ſcilicet dãnati, qui modo contradicunt beatis, & ipſos blaſphemant poſt iudicium ipſos nõ videbunt: nec corpore, neque mente, & per conſequens ipſis non contra dicent.

Benedictus dominus, quoniam mirificauit miſericordiam ſuam mihi in ciuitate munita. 461

Hic conſequenter de ſupradictis Deo gratias agit. Et tria facit, quia primò de tanto beneficio gratias agit. ſecundò quàm magnum ſit beneficium, oſtendit: ibi. *Et ego autem dixi*. tertiò rationẽ tanti beneficij oſtendit, ibi. *Ideo exaudiſti*. Quantum ad primum gratias agens dicit. Benedictus dominus, &c. Plenitudinem enim beneficij in laudem Dei concludit comparans illud ſuæ imbecillitati. q. d. Quid pro tauto beneficio dicam? Neſcio, niſi te laudare, tibi gratias agere. Ideo benedictus Deus. Quoniam poſt tot aduerſa ſuperius expreſſa *mirificauit miſericordiam ſuam mihi*. i. mirabilem fecit omnibus miſericordiam ſuam in me, vt putame gratis eligendo: me à peccatis corrigendo: me inter preſſuras confortando, & hoc *in ciuitate munita*. Ciuitas munita myſtice fit triplex, ſcilicet Ciuitas interioris cõſciẽtiæ, quæ munitur ex virtutibus. Ciuitas matris eccleſiæ, quæ munitur ex fidelibus. Ciuitas triumphalis reſidentiæ, quę munitur bonis omnibus. Et de qualibet poteſt iſte textus intelligi. Primò nãq; eſt ciuitas interioris conſcientię. Sicut enim ciuitas vnionem intus debet habere, & munitiones: exteri' autem mœnia, ſic & conſcientia noſtra debet habere vnitatem virium, vt omnes rationi ſubiiciantur, munitionem virtutum, quibus à diabolo defendatur, & mœnia donorum exteriorum, quibus ornetur. Vnde animæ fideli dicit dominus. Ego dedi te hodie in ciuitatem munitam. Sed cum diabolus iſtam ciuitatem impugnat, ſi ſuperat, ſtatim munitiones diſsipat, & ꝑcipitat mœnia, vt oſtẽdit Greg. d. Mœnia in ciuitatibus pro ornamento ſunt: munitiones verò in defẽſionẽ. alia igitur ſunt dona, quæ ciuitatem animæ muniunt: alia autem, quæ ornant. Prophetię quippe doctrina, genera linguarum, virtus curationũ, quaſi quędam mœnia ſunt noſtræ ciuitatis: quę ſi quis nõ habeat, ſtare tñ munitus per fidem, & iuſtitiã poteſt. Spes verò, fides, & charitas non noſtræ ciuitatis mœnia, ſed munitiones ſunt, quæ ſi habere negligimus, hoſtilibus inſidiis patemus, &c. In iſta ciuitate Deus ſuã miſericordiã mirificauit qñ animam ad ſuam ſimilitudinem, & imaginem creauit. Eccleſi. 38. Sine his non ędificabitur ciuitas. De hac ergo quilibet dicat. *Mirificauit miſericordiã ſuam mihi in ciuitate munita*: quia ſua gratuita miſericordia nos ad ſuam creauit imaginẽ. Secũdò eſt ciuitas matris eccleſiæquę meritò dicitur ciuitas, quia vnum habet principem Chriſtũ, qui ſuorum ciuium continet per charitatem, vnitatem, & ſuos ab hoſte maligno defendit. de qua pſal. Glorioſa dicta ſunt de te, ciutias Dei. Et verè glorioſa, quia hic remiſsio peccatorum, hic gratiarum collatio, hic meritorum operatio, hic corporis Chriſti conſe-

Ciuitas triplex. Conſcientia. Hiere. 1. Greg. 11. mor. c. 11. Eccleſiæ. pſal. 86.

conſecratio. &c. Et in hac ciuitate Deus ſuam miſericordiã mirificat, quia de infidelitate ad fidem, de peccato ad gratiam, de ſeruitute diaboli ad ſiliationem Dei per baptiſmum vocat: imaginem vitiorũ redigit ad nihilum: pſal. In ciuitate tua imaginẽ ipſorum ad nihilum rediges. Tertio eſt ciuitas cœleſtis gloriæ. de qua Apoc. 21. Vide ciuitatem ſanctam Hieruſalem habentem claritatem Dei in ſe, quæ habebat murum magnum & altũ. Et hæc ciuitas munita. quia ibi eſt gratia charitatis vnio. Vidi ciuitatẽ ibi eſt clara diuinitatis viſio, quia habebat claritatẽ Dei in ſe, ibi eſt bonitatis tentio, quia habebat murum magnum & altum. Et in hac ciuitate Deus mirificat nobis miſericordiam ſuã, quia nõ noſtris meritis, ſed ſua gratia nos beatificat æternaliter, & ideo à nobis ſemper laudandus. Magnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri, &c.

Pſal. 72. Gloria. Pſal. 47.

462 Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ, proiectus ſum à facie oculorum tuorum.

7. q. 1. aduerſitas. Gratia.

Hic oſtendit quàm magna ſit ſic miſericordia, & gratia. Tãto enim gratia alicui facta dicitur maior: quanto ille minor eſt, cui fit & indignior exiſtit, &. ideo iſte indignitatẽ ſuã oſtẽdens ait. *Ego dixi*, &c Exceſſus quippe eſt pauor vel timor, quo mens extra ſe rapitur, vel quaſi alienatur. ſicut quis ex graui periculo imminẽti extra ſe tollitur. Sic ergo populus fidelis à Deo electus dum primò conſiderabat peccata ſua, in quibus tenebatur, æternã mortem, quam pro his merebatur. quaſi extra mentem poſitus, ſe à Deo ex toto proiectum & abiectũ conſiderabat: tam propter culpam cõmiſſam, quã propter pœnam inflictam, quaſi Deo d. Si enim me reſpiceres iſta me pati non ſineres. Sed quia quanto quis magis ſe humiliat: tanto facilius exauditur à Deo, qui in altis habitans humilia reſpicit, ideo iſte in perſona eccleſiæ & cuiuſlibet fidelis loquitur, quod ſequitur.

463 Ideo exaudiſti *vocem orationis meæ*. q. d. Quia humiliter cõfeſſus ſum lapſum meum & meipſum accuſaui. Quia in tribulatione ad te clamaui. *Ideo exaudiſti vocẽ orationis meæ, cum clamarem ad te*. Et hoc idem ſub aliis verbis in alio pſal. dicitur. Si dicebam, motus eſt pes meus miſericordia tua, dominus adiuuabat me. Vides ergo quomodo Deus amat confeſſionem. confitere peccatum, & ſtatim euades periculum.

Humanitas.

464 Diligite dominum omnes ſancti eius, quoniam veritatem requiret dominus, & retribuet abundanter facientibus ſuperbiam.

Hic conſequenter oſtendit quo ad bonos & malos Dei iuſtitiam, qua cõſiderata ad Dei dilectionẽ accendimur, & primò facit hoc. Secundò ex hoc omnes hortatur ad bonum agẽdum, ibi. *Viriliter agite*. Dicit ergo primò. *Diligite dominũ omnes ſancti eius*, quaſi ex pręmiſſis hoc inducens. Quaſi expertus ſum ꝙ Deus ſperantes in ſe, iuuat & confundi non permittit Ergo & vos ſancti. i. q ſanctificari cupitis, *Diligite dominum*, non mundum, quia amor mundi Dei excludit amorem & econueſo. Amicus enim mundi inimicus Dei cõſtituitur. Diſce ergo homo non diligere mundum, vt diſcas diligere Deum. Auertere à mundo, vt conuertaris ad Deum. Eſſunde mundi amorem, vt Dei implearis amore. *Diligite ergo dominum*, &c. Et nota quòd tripliciter à nobis Deus debet amari. In cuius figuram dixit dñs reſuſcitatus ter Petro. Simon Ioannis amas me? quia. ſ. quilibet debet amare Deum pluſquàm ſua, pluſquã ſuos, pluſquàm ſe. Ad iſta tria poteſt referri illa triplex dilectio Dei, vt Deum. ſ. diligamus toto corde, quo ad primum, tota anima quo ad ſecundum, tota mente quo ad tertium. Et huius amoris reſurrectionem ſubdit d. *Quoniam veritatem requiret dominus*: Quid enim eſt veritas niſi vt creatura ſeruiat creatori & compleat eius præcepta? Sic enim ſe ſeruaſſe veritatem dicebat Ezechias. d. Memento domine quomodo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto. Veritatem ergo requiret dominus, ſcilicet in iudicio, quando iuſtorum diſcutiet merita, & pro meritorum qualitate præmia dabit. Et non ſolum hoc faciet boni, ſed malorũ peccata diſcutiet, quia retribuet dominus abundanter facientibus ſuperbiam. Hic enim nomine ſuperbiæ omne peccatum intellige, quo quilibet peccans ſe erigit contra Deum. Illis dominus retribuet abundanter, non quòd puniat eos vltra condignum, ſed quia ſine fine, vnde 1. Reg. 26. Dominus retribuet vnicuique ſecundum iuſtitiam ſuam.

Diligere Deum. Amatur Deus à nobis multipliciter. veritas quid eſt. Eſa. 38.

Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in domino. 465

In hoc enim verſiculo exprimitur tota intentio huius pſal. quę eſt hortari fideles ne vacantes ocio bonum indeſinenter agant, & ne carnis fragilitas aduerſa mundi timens in ipſis deficiat. Sic enim dicebat apoſtolus. Bonum autem facientes non deficiamus, tẽpore enim ſuo metemus, non deficientes. Galla. 6.

PSALM. XXXI.

BEati quorum remiſſę ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. 466

De pæ. di. 1. ille rex.

Titulus iſtius pſal. eſt, *Intellectus Dauid*. vel ſecundum alios. *Eruditio Dauid*. Hic Dauid ſignificat corpus eccleſiæ, non caput, ſ. quemlibet verè pœnitentem. Agit enim principaliter cõtra vitium illorum hominum, qui peccata ſua vel neſciunt & neſcire volunt, vel cognita defendunt: de bonis ac meritis ſe iactant. ſicut faciebat ille Phariſæus orans in templo. d. Non ſum ſicut cæteri hominũ. Et contra aũt iſte docet vt nos peccatores eſſe cognoſcamus, & noſtra peccata accuſemus. Et ſi quid boni in nobis eſt, non nobis, ſed Dei gratiæ attribuamus. Nullus enim putare debet abſconditũ eſſe Deo illud, quod in conſcientia ſua habet occultum. Ex quibus apparet ſenſus tituli qui eſt talis. *Intellectus Dauid*. i. iſte pſal. attribuitur pœnitenti, quia hic docetur pœnitens quid intelligere debeat, ſi verè pœnitẽs eſt, vel pœnitere cupit, vt ſcilicet prius intelligat ſe peccatorem, & ſi cœperit aliquod bonum facere, nõ viribus ſuis tribuat ſe iuſtificans, ſed gratiæ Dei. ¶ Quãtum autem ad materiam pſal. eſt notandum, quòd vt dicit Rab. Mo. Dauid fecit iſtum pſalmum, quando à Deo ſibi fuit reuelatum quòd peccata quæ cõmiſerat, ſ. adulterij, & homicidij à Deo ſibi erant dimiſſa. Sciendum tamen quòd circa remiſſionem il-

Lucæ. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorum peccatorum fuerunt multæ factæ reuelatio-
nes diuinæ. Prima fuit facta ipsi Nathan prophetæ,
cui fuit reuelata peccatorũ dictorum remissio, quo
ad partem pœnę ipsis debitæ, ipso Dauid humiliter
peccatum suum cognoscente, vt habetur 2. Regũ.
12. Et dixit Dauid ad Nathan. Peccaui domino. Et
dixit Nathan ad Dauid. Dominus quoque transtu-
lit peccatum tuum, non morieris. Mors enim cor-
poralis quam Dauid meruerat, propter confessionẽ
suam humilem translata fuit ad puerum de Bersa-
be ex illo adulterio natum. Tamẽ cum hoc dixit ei
Nathan: quòd aliis temporalibus pœnis esset affli-
gendus, vt ibidem habetur, ſ. 2. Regum. 12. Et istæ
reuelationes nõ fuerunt factæ ipsi Dauid immedia-
tè, quia tunc dignus non erat. Postea tamẽ virtute
contritionis, confessionis, & orationũ suarum me-
ruit, vt sibi dimissio illi⁹ peccati à Deo reuelaretur.
Et reuelatione super hoc habita fecit istũ psa. quẽ
primò exponam quo ad literam. secũ dò quo ad in-
tellectũ psalmistę. ¶ Quantum verò ad primum
psal. iste diuiditur in partes duas. quia primò gra-
tias agit de peccati dimissione, secũdò instãter ora-
bit vt præseruetur à recidiuatione, ibi. *Pro hac ora-
bit*. Prima in duas, quia primò ponit remissionis pec
cati fructum. secũdò remissionis peccati modũ, ibi.
Quoniã tacui, &c. Dic vt Ni. de Ly. *Beati quorũ remissę
sunt*, &c. Quantũ ad intellectum literę. Notãdum ꝙ
iste psal. est secundus inter psal. pœnitentiales, &
differt à primò, quia in primò psal. pœnitentiali pœ
nites timore pœnę iudicij peccata sua plorat, in isto
vero peccata, quę commiserat confitetur, & cæte-
ros mouet ad confessionem peccatorum debitam.
Et sic diuiditur iste psal. in quatuor partes. secundũ
ꝙ quatuor in vera pœnitentia concurrunt, ſ. præ-
supposita contritione debita, quia primò ponitur
peccatorum gratiosa remissio. secundò peccatorũ
aperta confessio, ibi. *Dilectum meũ*. tertiò peccato-
rũ debita satisfactio, ibi. *Pro hac orabit*. quartũ pœ-
nitentis clara perlustratio, ibi. *Intellectum tibi dabo*.
Quantum ad primum sciendum ꝙ ad remissionẽ
peccati quatuor concurrunt, quę hic ponuntur. ſe
cundum quæ ista prima pars quatuor habet partes.
Quia ponitur primò diuina miseratio. secundò pec
catoris contritio, ibi. *Beatus vir*, &c. tertiò mẽtis hu-
miliatio, ibi. *Quoniam tacui*. quartò peccatorum fre-
quens meditatio, ibi. *Quoniam die ac nocte*. Quãtum
ad primũ dicit. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates*.
Sola enim Dei miseratio nostra peccata remittere
potest & non homo. Tunc. n. remittit, quãdo pecca
tum non reseruat ad pœnam æternam, vt puta, qñ
tibi debetur vindicta ex culpa cõmissa, & ipse tibi
indulget ex gratia. Malis enim operib. debetur dã-
natio æterna: sicut bonis æterna debentur præmia.
Si tibi redderetur, quod debetur, puniendus esses.
Sed quando peccatum remittit Deus non tibi red-
dit debitam pœnam, sed indebitam tibi gratiã do
nat. ¶ In isto enim versiculo principalius tractat de
remissione peccatorum antè fidem quæ fit in ba-
ptismo. quia in baptismo remittuntur iniquitates,
& peccata tegũtur. Iniquitatis ergo nomine intel-
lige peccati fomitem, ſ. concupiscentiã carnis ad-
uersus spiritum, quæ ante baptismum non solum
est pœna, sed etiam culpa, non quidem actualis, sed
originalis: post baptismum verò pœna est non cul-
pa in baptismo enim deletur originale peccatum,
non quidem vt concupiscentia carnis non sit om-
nino, sed vt peccatum non sit. Dicit ergo. *Beati quo-
rum remissæ sunt iniquitates*, id est, mitigata cõcupi-

Pœnitentia quatuor requirit.

remittere peccatum

baptismo peccata remittit.

scentia, siue fomes peccati. Quo verò ad peccata a-
ctualia ante baptismum cõmissa, sequitur. *Et quo-
rum tecta sunt peccata*, scilicet actualia ante bapti-
mum commissa vel etiam post. Tecta enim dicun-
tur peccata, id est cooperta, res enim cooperta non
videtur. Vocantur ergo peccata tecta Deo, quæ nõ
vult videre vt puniat, id est, quæ ad æternã punitio
nem non referuat, sed ignoscit. Sed fortẽ dices, si *Quæstio.*
tecta sunt peccata: igitur etiam, quę Deus remittit,
manent in peccãte, licet non ad pœnam æternam,
quia quod tegitur etiam sub tegumẽto manet. Re-
spondeo, quòd peccata admissa dicuntur tecta, non
tanquam sub tegumento maneãt, sed quia ita sunt
deleta, vt ad punitionem non imputentur à Deo.
Ad quod intelligendum sciẽdum quòd non loqui- *tecta quo modo dicuntur pec cata.*
tur de actu, & volũtate peccati, & quia illis remanen
tibus nũquam remittuntur à Deo, quia impossibi-
le est, quòd quis sit in actu, & voluntate peccati, &
peccatum ei sit remissum, quia tunc simul esset in
gratia & culpa, quod implicat contradictionẽ. Sed
loquitur de peccato, quòd remanet post actum &
voluntatem peccati. illud enim est, quod remitti-
tur à Deo. Ad quod sciendum notandum quòd, vt *Magister lib. 2. dist. 42. Reatus.*
ait Magister. Non est ignorandum peccatum duo-
bus modis esse in aliquo scilicet actu & reatu. Actu
est in aliquo dum illud, quod est peccatũ, vt actio
vel mala voluntas, est in peccante. Reatu verò cum
pro eo siue transieri tsiue adsit mens suppliciis ęter
nis est obligata. Et sic peccatũ reatu esse in aliquo
cessante actu, & volũtate peccati, non est nisi ani-
mam pro tali culpa suppliciis obligari æternis, &
hoc est illud peccatum quod Deus tegit, quia illam
obligationem tollit & remittit. Vel nos etiam pec-
cata nostra tegimus. dum illis bona opera super-
ponimus. Vnde Grego. prædicta verba pertractans *Gre. lib. 32. c. 1. Hier. 41.*
ait. Scriptum nanque est. *Beati, quorum remissæ sunt
iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. Et rursum
cũ scriptũ sit. Omnia nuda, & aperta sunt oculis
eius, quomodo tegi possunt eius oculis cui cuncta
sunt nuda, & aperta? Sed quia hoc, quod tegimus,
inferius ponimus, atque hoc vnde tegimus. super-
ducimus vt quod est subterpositum tegamus. Ideo
tegere peccata dicimur, quæ quasi subterponimus
dum abdicamus, eisque aliud superducimus, dum
bonæ actionis opus ad hoc post eligimus, vt id prę
feramus. Qui igitur priora mala deserit, & bona
posterius; facit per hoc, quod addit, transactam ne
quitiam tegit, cui boni operis merita superducit.

Beatus vir, cui nõ imputauit domi 467
nus peccatũ, nec est in spiritu eiº dolus

Hic consequenter ostendit ꝙ ad remissionẽ pec-
cati requiritur peccati contritio. Vbi aduertendũ
quòd omnis, si sit adultus, qui contritionẽ pecca
ti non habet in corde, dolum retinet. Dolus enim *Dolus.*
quippe dicitur malicia occulta, vt puta cũ quis a-
ctibus exterioribus se bonum simulat, & in corde
malus existit. Omnis autem homo, de adultis lo-
quor, naturaliter fugit se peccatorẽ exterius osten
dere, & peccata fugere, & odire, dicente saluatore.
Omnis, qui male agit, odit lucem. & non venit ad *Io. 3.*
lucem, vt nõ arguãtur eius opera. Et omnis homo
fugit: & detestatur naturaliter se actibus exteriori
bus peccatorem ostendere. Qui ergo peccatũ nõ
fugit intus in corde, sicut facit exterius, in apparẽ
tia, talis dolum habet in spiritu. Ille autem solũ pec
catum fugit, & detestatur interius, cui peccatũ men
te displicet. & de commisso gerit cõtritionẽ: Ideo
de Na

de Nathanaele, q simplex erat, eo ꝙ ei, sicut malũ A
displicebat exterius, sic & interius. dixit dominus.
Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Sic ergo
idem est de peccato commisso contritionem habe
re & in spiritu nõ habere dolum. Volẽs ergo osten
dere, quib. peccata non imputentur ait, *Beatus vir,
cui non imputauit dominus peccatum, nec est in spiri-
tu eius dolus*. Et nota, ꝙ hic, & in præcedenti ver
siculo loquitur de beatitudine nõ quidam rei, sed
spei, quia peccata nõ remittuntur sine gratia gratũ
faciente, quæ nos in spe facit beatos, quia est quæ-
dam arrha, nostræ beatitudinis. Item nota, ꝙ idem
est peccatum remitti, tegi, & non imputari.

468 Quoniam tacui, inueterauerunt
ossa mea, dum clamarem tota die. B

de pæ. di. 1. deuiq.

Hic consequenter ostenditur, ꝙ ad peccati re-
missionem requiritur mentis humiliatio. Vbi notã
dum ꝙ duæ maximè sunt species superbię. ſ. aut
Superbia Humilitas. cum quis de bonis, quæ habet, se iactat: aut cum
mala sua defendit, vel occultat. Istis duobus modis
peccauit ille superb. Pharisæus, qui. d. Nõ sum sicut
Luc. 18. cæteri hominum raptores, iniusti &c. Ieiuno bis in
sabbato, &c. Ecce enim de suis bonis se iactabat, &
gloriabatur. d. Ieiuno bis &c. Et sua mala occulta-
bat. d. Non sum sicut cęteri hominum raptores. nũ
quid ipse raptor, & iniustus nõ erat, qui dona Dei
sibi attribuebat? Econtra autem vera humilitas,
mala sua nõ excusat, non occultando tacet, sed illa
confitetur, debonis, quę habet non se iactando glo
riatur, sed omnia Deo tribuit. Quę duo hic notat C
Psal. d. *Quoniam tacui, dum clamarem tota die*, quia. ſ.
tacuit mala, quæ debebat dicere, & cõfiteri, clama
Tacere Clamare. uit, &, prædicauit bona sua, quæ debebat tacere vn
de gl. pœnitet iste, quia peruersè tacuit peccata, &
clamauit merita. d. *Quoniã tacui*, &c. q. d. Dixi, quod
nõ erat dicendum de iustitia mea, & tacui, qđ erat
dicendũ de peccatis meis. Non est ergo cõtrarium,
quod ait, tacui, & tota die clamaui. tacuit em̃ q̃dam,
tacuit nõ quædã. Tacuit vnde proficeret, nõ tacuit
vnde deficeret. Tacuit cofessionem: clamauit deme
ritis præsumptionẽ. Sana mẽbra medico ostẽdebat
vulnerata tegebat, & ideo nõ fuit curatus, sed fuit
inueteratus. i. remãsit in vetustate peccati, quia nõ
amauit nouitatem confessionis. Qui enim nõ vult
cõfiteri peccata, laborat sine causa in excusatione D
peccati, in quo cum iactat merita, amplius deficit
eius fortitudo, exaggerat culpã, cũ defendit, pellit
gratiã, dum merita iactat. Dicat ergo, *Quoniam ta-*
Ossa sunt virtutes. Gre. 23. mo. c. 24. ſal. 33. *cui*, ſ. culpam, *dum clamarem tota die*, iactando meri
ta. *inueterauerunt ossa mea*. Per ossa. n. in scriptura
virtutes intelliguntur, quia in illis fortitudo mẽti
cõsistit, vt ostendit. Greg. d. Per ossa in scriptura
sacra virtutes accipimus, sicut scriptum est. Domi
nus, custodit omnia ossa eorũ, vnũ ex his nõ conte
retur. qđ vtiq; non de ossibus corporis, sed de viri-
bus dicitur mentis. Nam & certè nouimus, quod
multorũ martyrũ corporaliter ossa confracta sunt
& persecutores domini latronis illius, cui dictũ est,
Hodie mecum eris in paradiso. sicut & latronis alte
rius, in cruce crura fregerunt. *Inueterantur ergo os-* E
sa. i. omnis virtus veterascit, deficit, & infirmatur,
quando tacetur culpa, & merita clamantur.

469 Quoniam die, ac nocte grauata est
super me manus tua: conuersus sum in
ęrumna mea, dum confringitur spina.

Hic consequenter ostendit ꝙ ad remissionẽ pec-
cati requiritur peccatorũ frequẽs meditatio. Vbi
nota, quod Dei manus dicitur potẽtia sua, quæ ali *Manus dei dicitur potẽtia.*
quando erga nos dicitur ligata, aliquando soluta,
aliquando mollis, aliquando dura, aliquando leuis,
aliquãdo grauis. Dicitur enim ligata, qñ pecca nõ
punit, quã soluit, quãdo nos flagellis propter pec- *Gre. 7. mor. c. 8.*
cata percutit, vt in æternũ parcat, vt dicit Gre. Si- *Gre. 26. mo. c. 26.*
militer dicitur dura. qñ voluntati nostræ contrarię
hoc quod ei in nobis displicet feriẽdo persequitur.
Et sic dicitur mollis, qñ quæ placet, nobis largitur
vt ait Gre. Et consimiliter grauis nobis videtur, qñ
nos flagellis atterit. Super nos ergo grauatur domi
ni manus die, ad nocte: dũ cõtinuis aduersitatibus
nos premit, vt pareat, & tunc plerunque peccato-
res, & superbos ad se conuertit. Plures enim pecca
tores ad Deum conuertunt aduersa, quam prospe
ra, & magis in prosperis offenditur Deus quàm in
aduersis. Item notandum, ꝙ per spinam significa- *Spina significat auaritiã. Luc. 8.*
tur peccatũ cupiditatis: quo quis. ſ. illicita indebi-
tè cupit, & sic est generale ad omne peccatũ, teste
saluatore. d. Quod autẽ in spinis cecidit: hi sunt, q
cũ audierint, à sollicitudinibus, & diuitiis, & volu-
ptatibus vitæ euntes suffocãtur, &c. Vocãtur em̃
peccata spinæ, quia mẽte vndique pũgunt, & lace *Aerumna.*
rant. Confringitur ergo spina: cum peccata frãgũ
tur, & dissipantur. Itẽ nota, quod ærumna dicitur,
hoc enim rumẽ ruminis dicitur eminẽs pars guttu
ris, ꝓxima gurgulioni, quia ibi cibus, & potus ruit,
& deuoratur. Et componitur cum e. & fit ærumna
næ. i. miseria, & calamitas, quasi extra rumẽ. i. sine,
cibo. Est ergo sensus versiculi iste. *Ego sum cõuersus*
ſ. ad te, *in ærumna mea*, ſ. in miseria mea, quæ. ſ. est ex
flagellis tuis. *Quoniã die ac nocte grauata est super me
manus tua*. Et est dum cõfringitur spina, ſ. dum pec
catum meum percutis, cõfringis, & punis, quia, vt *psal. 17.*
dictum est, aduersa sunt causa, vt quis conuertatur
ad Deum. Talis em̃ confractio spinæ non eiicit ad
interitum, sed erigit ad salutẽ. Sic enim de cõfra-
ctione vitiorũ dicitur. Confringam illos, nec pote *Quæstio.*
runt stare: cadent pedes meos. Sed quia in tota par
te præcedente Psa. ait de remissione peccatorum.
d. Beati, quorũ remissæ sunt iniquitates. ideo ad
huius declarationem, quæro vtrum sacerdos po-
testate clauium peccata aliis remittere possit. Et
arguitur ꝙ sic, auctoritate Christi. d. Petro in pso- D
na ecclesiæ. Tibi dabo claues, &c. Quodcũque sol-
ueris super terram, &c. Et ꝙ ista potestas se exten-
dat ad remissionẽ peccati, declarat Christus. d. apo
stolis. Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis
&c. Ad oppositum est Magister, ad hoc inducens
multas rationes, & auctoritates, & in fine capituli
cõcludit. d. His pluribus aliisq; plurib. testimoniis
docetur, Deum solũ per se peccata dimittere. Re-
spondeo. Tria sunt videnda, primũ an omnes sacer-
dotes habeãt claues ecclesiæ, secundum an omnes
habeãt vsum clauiũ. tertiũ ad quid se extendit po
testas clauium. Quantum ad primum sciendum,
ꝙ claues ecclesiæ. ſ. scientia discernendi, & poten-
tia absoluendi & ligãdi, & sententiandi tripliciter
accipi possunt. Vnomodo pro auctoritate simpli-
citer principali. Alio modo pro auctoritate non
simpliciter principali, sed præcellente. Alio mo-
do pro auctoritate non principali nec præcellen-
te, sed solum ministrante. Ex hoc dico tres pro
positiones, prima, quòd auctoritas principalis cla-
uium tam discernendi quàm sententiandi soli Deo
conuenit, patet, quis principaliter aliquem iudica-
re spectat ad principalẽ presidentẽ: patet per illud

De hac quæstione in qua soluenda auctor il lucinatur, quid sit sentiẽdum vide censuram in initio huius tomi positam. Ioan. 20. Magister li. 4. dist. 18. clauium potestas.

Universidad de Deusto Biblioteca

Scotus di. 19.li.4. Roman.14. Tu quis es,qui iudicas seruum alienũ? sed primus præsidens est Deus. igitur. Ideo dicit Scotus,ꝙ sicut Deus nõ potest cõmunicare alicui diuinitatem,sic nec primam potentiã iudicãdi,vel discernendi,nec per cõsequẽs claues aperiẽdi cœlum.Secunda propositio est,ꝙ accipiẽdo claues secũdo modo,solus Christus homo habet claues, patet, quia ipse super omnes creaturas habet potentiam iudicandi & scientiam discernendi. Et hoc est quod de ipso dicitur Apocal.3.ꝙ habet clauẽ Dauid,qui claudit,& nemo aperit:aperit,& nemo claudit. Tertia ꝓpositio,quòd accipiẽdo claues tertiò modo,summus pontifex cum suis successoribus habet claues,ad hoc facit verbum Christi dicens Petro,tibi dabo claues,&c. Et,si queras an omnis sacerdos ritè ordinatus habeat claues ecclesiæ? Rñdeo,ꝙ sic.quod ꝓbo,quia omnis talis sacerdos habet potestatẽ cõsecrandi corpus Christi:igitur,& claues ecclesię:antecedens de se est notum,probatur consequentia,quia in consecratione sacerdotis æqualiter ei tribuitur potestas conficiendi,& absoluendi. Statim enim postquàm episcopus dicit. Accipe potestatem celebrandi missam tam pro viuis quã pro defunctis,subdit.d. Accipe spiritũsanctum,quorum remiseris peccata.&c. Si autẽ quæras,vtrum omnes sacerdotes habeãt æqualiter claues,saltem clauem potestatis sententiandi?Respõdeo ꝙ talis potestas est duplex.s.ordinis,& iurisdictionis.Dico primo,quòd Potestatem ordinis omnes æqualiter habent,quod patet,quia clauis datur præcisè in ordinatione sacerdotali, & ad hoc talis assignatur ratio.s.diuina institutio:cuius institutionis congruitas apparet.Quoniam harum clauium conseruator habet officium mediatoris,& reconciliatoris. Mediator est .n. inter Deum,& homines. Reconciliator autem reducendo peccatores ad ecclesiã,& ecclesię reconciliando. Ad hoc aũt,quòd possit esse mediator pfectus inter Deũ,& homines oportet ꝙ habeat posse offerẽdi dona,& sacrificia ꝓ peccatis,quibus Deus placetur. Et ad hoc,quod possit reducere in corpus Christi misticũ cuius caput est ipse Christus verus,vt recta,& ordinata sit potestas:oportet quòd habeat posse cõficiendi corpus Christi.hoc autẽ ad solos pertinet sacerdotes,& ideo diuina sapientia hanc potestatẽ ligandi,atq; soluendi solis sacerdotib. cõmisit,& ita in ordine sacerdotali dãtur claues. Et quoniam episcopatus nõ dicit nouum ordinem,sed solum quandã ordinis eminentiã, rectè dicendum est in eo non dari nouam clauem,sed potestatẽ huius extẽdi quo ad iurisdictiomẽ solum,non quo ad ordinẽ.Cũ igitur omnes sacerdotes æqualiter habeant ordinẽ sacerdotij:sequitur quòd omnes æqualiter habẽt claues quo ad ordinem non quo ad iurisdictionem,nõ tamẽ tantum potest absoluere vnus sicut alius,quia nõ omnes æqualiter habent iurisdictionem. quod statim in sequenti patebit articulo. Secundò videndum est,an omnes sacerdotes habeãt vsum clauiũ. Et videtur,quòd sic,quia aliter frustra haberẽt claues,si ipsis vti non possent. Ad oppositum ,quia si omnes haberent vsum clauium,cum omnes ęqualiter habeant claues , omnes æqualiter absoluere possent, & ligare,& sic non plus posset absoluere episcopus,quàm simplex sacerdos , nec papa plus quàm episcopus, quod est hæreticum,cum solus dominus papa habeat potestatis plenitudinem:cæteri autem sint vocati in partẽ sollicitudinis.Respondeo,quòd quamuis omnes sacerdotes habeãt

Matt.16. Omnis sacerdos habet claues

Claues ecclesiæ sacerdos.

Nota.

Clauium vsus.

2.q.6.de cætero.& c. quæsisit.

A claues: non omnes tamen habent vsum clauium. Vnde notandum,quod aliud est,habere potestatẽ alicuius rei : aliud habere vsum illius potestatis,sicut patet per exemplum in rebus magis notis.Omnis iudex,vel potestas ciuitatis habet liberè potestatem suspendendi latrones , quamdiu durat in officio:non tamen semper habet vsum , nec etiam habere potest, quia si non habeat latrones puniendos, vsum suæ potestatis habere non potest, quia oportet,ad hoc ꝙ vsum suæ potestatis habere possit,ipsam habere materiam, in quam sua potestate possit vti.Similiter quilibet sacerdos habet potestatem conficiendi, si autem non haberet materiam debitam consecrationis,vt puta si non haberet panem,potestatem quidem consecrandi haberet,sed B vsum nõ haberet. Consimiliter in proposito dico, quilibet sacerdos habet claues ecclesiæ, nõ tamen quilibet habet vsum clauium,quia nõ quilibet habet materiã,in quam sua potestate possit vti.Materia autem debita est homo sibi subditus,sicut panis est materia consecrationis. Certum est autem, ꝙ non omnes sacerdotes habent homines sibi subditos. Vbi notandum,ꝙ ideo dominus papa dicitur habere potestatis plenitudinẽ,quia totum corpus ecclesiæ sibi subditur,& nulli alteri de iure,& ideo ipse potestate clauium potest vti in omnes,& in omnib.casib.Sed quia omnes fideles per seipsum iudicare non posset,aduocat alios in partem sollicitudinis,vtputa episcopos,& dat eis certam partem populi subditam,& in certis casibus. Et illam par- C tem populi episcopi absoluere possunt,& solum in illis casib.eis à papa concessis. Consimiliter etiam quia vnus episcopus per se toti diœcesi suæ intendere non posset,vocat curatos parrochiales, & eis committit parrochialem populum , & non plenè, sed in certis casibus,aliis sibi retentis.Et ideo tales in sibi commissis tanquam in materia debita potestate clauium vti possunt, & solum in casibus sibi ab homine,vel à iure concessis.Sed quid de sacerdotibus,qui non sunt curati habentes determinatum populum sibi subditum , quomodo clauibus possunt vti,dicam in sequenti lectione.

Papa habet plenitudinem potestatẽ.

Delictum meum cognitũ tibi feci & iniustitiam meam non abscondi. 470

De pœ.di 1.c.finali.

D Hic consequenter ponitur aperta confessio.Notandum ꝙ peccatum omne,quãuis includat omissionem,quia omnis peccans omittit prçcepti alicuius obseruationẽ:tamen distinguitur peccatũ quia aliquod est commissionis,quod s.aliquẽ actũ includit,vt homicidiũ,& aliquod omissionis, quod nullum actum includit,vt negligere diuinũ officiũ.Et ista duo genera peccatorũ vt remittãtur,cõfessione indigẽt.s.exteriori,si adsit facultas, sed saltẽ interiori,vbi exterior fieri nõ posset.Vnde hic tangit primo peccatũ omissionis.d.*Delictũ meũ cognitũ tibi feci*.Secundò peccatũ cõmissionis.d.*Et iustitiã meã non abscondi*.i.non excusaui,Nã peccatum quod homo tegit,Deus reuelat,sed peccatum quod homo per confessionem reuelat,Deus tegit.Et hoc est ꝙ quia Dauid voluit celare peccatũ adulterij,& ho- E micidij,ideo Deus illud toti mũdo fecit manifestũ. Sic.n.ex parte domini Nathan dixit ad Dauid.Tu fecisti hoc ascondità,ego vero faciã verbũ istud in cõspectu omnis Israel,& in cõspectu solis. Et ideo ad hæc verba Dauid,compunctus statim peccatum suum confessus est,d.ibidem. Peccaui domino. Et hoc est,quod hic ait.*Delictum meum cognitũ tibi feci*, scilicet

Peccatum duplex.s. omissionis & commissionis.

Confessio est necessaria.

2.Reg.12.

scilicet per confessionẽ.Sed dices,cùm Deus omnia cognoscat ęternaliter,antequã fiant,dicẽte scriptura Deus æterne. qui absconditorum es cognitor,qui nosti omnia,antequã fiant. Quomodo ergo sibi aliquid possumus facere notum vel aliquid abscõdere ab illo?quia omnia nuda, & aperta sunt oculis eius.ad Heb.4.Respõdeo ꝙ tanta est cõnexio creatoris ad creaturã,causæ ad effectum,ꝙ omnia quæ creatura facit,Deus dicitur facere. in tantum ꝙ quãdo Deus aliquid de nouo nos facit scire ipse dicitur illud scire de nouo. Vnde ait Gre.scire Dei est scire nos facere, vsitato nostro locutionis modo,qui lætum diẽ dicimus , ex quo cõtingit vt lætemur. Hinc est enim,quod ad Abrahã dominus,dicẽs. Nunc cognoui, ꝙ timeas Deum.neque enim creator tẽporum quicquã cognouit ex tẽpore,sed cognoscere eius est ex cuiuslibet casus cõtingẽtis articulo nobis cognitionẽ præbere.Sic ergo cõformiter nos Deo illud notũ facim⁹, quod ipse nobis cognitũ facit. Quãdo ergo Deus nobis dat cognitionem peccatorum nostrorum, & per consequens detestationẽ, tunc illa Deus dicitur scire, & sic nos illa Deo facere cognita. Quid est ergo. *Delictum meum cognitum tibi feci*:nisi,me fecisti cognoscere peccata mea,& illa detestari:ex quo tu diceris illa cognoscere? Et sic quicunq; aduertẽs peccata sua & illa detestãs,illa cognita modo prædicto Deo facit. Et quia ad talem cognitionem,& detestationẽ peccati sequitur propositum confitendi, aliter illa plenè non detestaretur. Ideo subditur.

Quæstio. Danie.13

Confiteri Deo qui omnia nouit ad quid valet.

Greg. 21. mor.c.6. Scire Dei

471 Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati nei.

7.q.2.si ergo.

Quasi dicat. Ideo delictũ meum feci tibi cognitum,quia ipsum ego cognoui & pœnitens illud tibi confiteri proposui:non illud excusando,sed me,quia, *Confitebor aduersum me iniustitiã meã*,&c.id est, dicã illã esse aduersum me.id est,me inculpãdo,nõ Deum,vel naturã. Multi enim confitẽtur iniquitatã suã,sed non aduersus se,sed aduersus Deum.qui scilicet,quãdo inueniũtur in peccatis, dicunt.non hoc feci aut hoc nõ est peccatum,sed Deus voluit. Alij dicunt fatum mihi hoc fecit:stellæ mihi fecerunt. Et ita per circuitum volunt venire ad Deum D accusãdum.Stellas enim ipse fecit,& ordinauit, & ita per eas vult ostẽdere ꝙ Deus fecit vt peccarẽt. vt ergo tales indulgẽtiã mereãtur dicãt poti⁹. *Confitebor aduersum me*,&c.vnde sequitur. *Et tu remisisti impietatẽ peccati mei*. Magna Dei pietas hic ostẽditur,vt ad solã cõfessionis promissionem dimiserit peccatum,votum enim ꝓ opere iudicatur. Et nota ꝙ nõ dicit. *Tu remisisti pdecatum meum*,sed *impietatem peccati mei*. vnde secundũ quod hic ait Ricard. Quid enim hic aliud intelligitur nomine impietatis nisi specialis iniuria creatoris:ab ipso enim sumus,ab ipso habem⁹ quicquid boni habem⁹. Quid ergo magis impium:quod magis iniuriosum, quã cõtra tantę pietatis nouũ illud improbè cõmittere quod quãtum in te est,nõ possis inæternum corri- E gere? Impietas itaq; peccati tunc remittitur veraciter, quãdo ad verã pœnitentiam creatoris iniuria indulgetur. Sed hic cadit dubium.s.vtrum ad verã cõtritionẽ sine cõfessione remittatur peccatũ. Et arguo,ꝙ cõfessio sit necessaria. primò quia vt dicitur ꝓuer.28. Qui abscondit scelera sua,non dirigetur:qui autẽ cõfessus fuerit,& reliquerit ea,miseri-

Confessio debet esse accusatiua.

Impietas.

Ricardus

Quæstio. Contritio. Confessio. peccatorũ remissio. Esaia 43

A cordiã consequetur. Item Esa.43.dicitur. Narra si quid habes vt iustificeris. Quod sic exponit Ambr. quod hoc intelligitur de narratione culpæ,quæ fit per cõfessionem. Item Ambr.ait. Non potest quis iustificari à peccato ante confessionem. Itẽ ratione arguo. Nullus potest intrare regnum cœlorum, nisi per ostiarium Petrum,& eius successores:patet quia ei à Christo sunt datæ claues aperiẽdi cœlum, & claudendi,sed nulli aperit potestas Petri, nisi per absolutionem sacramentalem,quæ non fit sine cõfessione.igitur. Item omni existenti in peccato est pœnitentia ad salutẽ necessaria,ergo & partes pœnitentiæ,sed cõfessio est pars pœnitentię. Ad oppositũ est præsens textus.d. *Dixi confitebor*,&c. Quod exponẽs Casiodo.ait. Magna Dei pietas , quæ ad B solam confessionis promissionem peccata dimittit.votum enim pro opere iudicatur. Item Augu. Nondum pronuntiat, sed promittit se pronuntiaturũ,& Deus peccatum dimittit. Item Eze.18. Quacunq; hora peccator cõuersus ingemuerit,vita viuet. Non dicitur ore confessus fuerit, sed cõuersus ingemuerit. Ex quo datur intelligi,ꝙ etiã ore tacente,veniam cõsequimur peccatorũ. Hinc etiam illi leprosi,quibus præcepit dominus, vt ostenderent se sacerdotibus,in itinere,antequã ad sacerdotes venirent,mundati sunt. Ex quo insinuatur , ꝙ antequã ora nostra sacerdotibus aperiamus,id est, peccata confiteamur , à lepra peccati mundamur. Itẽ arguitur ratione. Quia Deus pronior est ad miserendũ q̃ sit ad condemnãdum,sed solo actu cor- C dis consentaneo subtrahit gratiã. ergo multo fortius solo actu cordis detestantis peccatum dimittit. Respondeo supponẽdo,quòd hic loquamur de adultis habentibus liberi arbitrij vsum dico, quòd quãuis sine sacramentis quis possit iustificari:nullus tamen iustificatur contẽnens sacramenta. Quoniam igitur confessio est peccantibus imposita,impossibile est aliquẽ iustificari,qui non habet confessionẽ in facto,vel in proposito. Si enim cõfessionem cõtemnat,quãtumcunq; de pecccato doleat, non ex hoc iustificatur,sed mortaliter peccat. Si autem cõfessionem habeat in proposito efficaci,cum Deus bonã voluntatem in talibus pro facto reputet,iustificatur. Si autẽ voluntatem bonã,& propositum efficax habeat confessionis,tunc statim,cum D poterit commodè, & tempore debito voluntatem ducet ad effectum : aliter propositum non est efficax. Et ex istis ad auctoritates prædictas patet quid dicendum. Quia auctoritates probantes confessionem necessariã , accipiunt confessionem pro efficaci proposito confessionis : probantes verò confessionem non esse necessariam,accipiunt confessionem pro exteriori actu confessionis.

Ambr.in lib.de paradiso.

Casiodo

August.

Lucæ 17.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. 472

Hic consequenter ponitur peccatorum debita satisfactio. Satisfactio autem,vt dicitur de pœni.distin.6.§.3. Satisfactionis sunt tres partes, scilicet, E oratio,eleemosyna,& ieiunium. Et secundum hoc ista pars diuiditur in tres. Quia primò agit de oratione. Secundò de eleemosyna , ibi. *Veruntamen.* Tertiò de ieiunio siue corporis maceratione , ibi, *Tu es refugium.* Quantum ad orationem,.d. *Pro hac orabit ad te*, &. Hic ponit primam partem saisfactionis,quæ est oratio. Ad remissionem enim peccati ac etiam pœnæ peccato debitæ valet oratio,& propria

Oratio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

propria,&aliorũ.& sic iste versus dupliciter intelligitur.Primò de oratione propria, quia.s. omnis sanctus.i.qui vult à peccato expiari,& sic iustificari,*orabit,pro hac*.s.pro iustificatione,& gratię infusione.Ecc.28.Ne despicias teipsum,sed ora dominũ,& curabit te.Exponitur etiã de aliorũ oratione,vt sit sensus.*Pro hac*.s.indulgẽtia habẽda,*orabit omnis sanctus*, quia.s.debes orare sanctos,vt pro te sancti orent.Sic.n.& populus Betuliæ ipsi Iudith dixit,ora pro nobis quoniã mulier sancta es. Seqtur in tempore oportuno.Quamuis enim omni tẽpore sit orandum,tñ vnum tempus magis oportunum est alio,vt tempus ieiuniorum,tempus solemnitatum,&c.Etiam tempore oportuno,quãdo scilicet homo est in altiori deuotione,quoniam vt dicit Eccl.3.Omnia tempus habent:tempus tacendi, & tempus loquendi.&c. Sed hic est vnum dubium.s.vtrum sancti orando pro nobis,aliquid nobis impetrent.Et videtur,ꝙ non.primò, quia non sunt in statu merendi,igitur nihil orãdo nobis possunt mereri.Si dicatur ꝙ nobis impetrant nõ merito nouo, sed merito quod habuerunt in via:cõtra hoc non soluit,quia secundum hoc etiam si non rogarent modo adhuc illud obtineremns.Itẽ ipsi remunerati sunt de toto hoc quod ipsi meruerũt:ergo illo merito nihil obtinent nobis. Itẽ sancti per omnia cõformãt se voluntatidiuinę ergo nõ orãt, nec petunt nisi quod Deus vult dare,sed quod nobis Deus daret decreuit,daret etiam sine oratiõnibus sanctorum.ergo.Item sancti vidẽt,vtrum orationes nostre sint exaudibiles,vel non.si sunt exaudiende,frustra orant pro nobis,si nõ, ergo orãt vt exaudiãtur,in iis quę contra voluntatẽ Dei orãt. Cõtra,sancti in via multa bona nobis impetrãt:ergo multo fortius in patria cũ ibi sint potentiores. Respõdeo,ꝙ sancti suis orationib.nobis bona obtinent &temporalia & spiritualia.Vnde Petrus paralytico obtinuit sanitatẽ tã corporis quam animę Vnde sciendũ, ꝙ Deus voluit nos rogare sanctos triplici ratione,.s. propter nostrã inopiam,propter sanctorum gloriam, & propter Dei reuerentiam. Propter nostram inopiam, vt ibi nostra non suppeterent merita,patrocinẽtur aliena. Propter sanctorũ gloriã,quia Deus vult sanctos glorificare, & ipsos erga nos facere miracula,& ipsos sic laudemus.Propter Dei reuerentiam,vt quia peccator,qui Deum offendit,quasi nõ audẽs in persona propria Deum adire,sanctorum patrocinio confidẽtiã sumat. Et ideo dicitur Iob 5.voca si est, qui tibi respondeat, & ad aliquẽ sanctorum cõuertere. Ad primũ cum dicitur,ꝙ sancti non sunt in statu merendi.dico ꝙ verum est,& etiam dico,quod non redditur exauditio merito ipsorum , quod tunc fit, sed merito, quod in eis præcesit.Et cum dicitur,quòd tũc sine ipsorũ oratione fieret,postquã iam meruerunt, dicendum,ꝙ meruerunt non simpliciter,quod ille obtineret, sed sub conditione , vt si illi intercederent,vel si alij eorum subsidia implorarent.sicut aliqui sancti in morte petierunt à domino,quòd dominus exaudiret inuocãtes ipsorum patrocinium. Ad secundum cum dicitur,quòd sunt remunerati, &c.dicitur,quòd verum est de merito absoluto,sed non de conditionato,quia adhuc stat conditio , & per consequens ratio merẽdi. Ad tertium quia per omnia conformãtur voluntati diuinæ,dico ꝙ sancti vident Deum nos velle exaudiri non quidem simpliciter, sed ad preces eorum.ideo rogauit , vt hoc fiat.Et hoc patet ad quartum,quia sancti vidẽt nostras orationes exaudibiles,sed ipsorum orationibus.

Zudith 8.

Quæstio. Oratio sanctorũ.

Actuũ 5.

Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. 473

Hic agitur de secunda parte satisfactionis,quæ est eleemosyna. Vbi sciendum,quòd per aquã,quę stabilitatem non habet, sed fluit,& resluit,intelliguntur tẽporalia bona,vt sunt diuitiæ.Et hoc est, quod dicit Ezech.27.In profundis aquarum opes tuæ.Et sic aquæ multæ , diuitiæ multæ.Istæ autem aquæ aliquos nutriunt,qui,scilicet,illas debitè habent,& debitè distribuẽdo per eleemosynas dispẽsant indigẽtibus omnib.secundum suã facultatem. Et isti aquas diuitiarum mensuratè sumentes nutriuntur ab illis.Alij verò istis aquis submergũtur, qui scilicet omnia amarè retinentes,nihil aliis conduidere volunt,& sic mẽte , & corpore submerguntur in eis.Et de talibus terrenis hominib dicitur Gen.7. Multiplicatæ sunt aquæ , & omnia repleuerunt.sequitur, Et vniuersi homines mortui sunt.Quid ergo diluuiũ aquarũ multarũ nisi tenax auaritia,eleemosynis inimica,omnia cõsumens,& auarũ vt diluuiũ submergẽs? Et de isto diluuio auaritiæ dicitur.In diluuio prætereũte cõsummatio nẽ faciet.In tali ergo diluuio auaritiæ existẽtes ad eum.s.ad Deum peccata remittentẽ nõ appropinquãt.Ideo subditur.*Ad eum nõ approximabunt*.Istis enim dicitur.Ne appropinques mihi,quia immundus es.Si ergo auaritiæ diluuio suffocati nõ appropinquãt ad dominũ,quid restat ad habendã remissionẽ peccatorum,nisi istam aquã per eleemosynas effundere.Quia vt habetur Ecc.3.Ignem ardẽtem extinguit aqua,& eleemosyna resistit peccatis.

Aquas significat diuitias.

Diluuiũ significat auaritiã

Naum 1.

Esaiæ.65.

Tu es refugium meum à tribulatione, quę circũdedit me: exultatio mea, eruc me à circundentibus me. 474

Hic consequenter agit de tertia parte satisfactionis,quæ est corporis maceratio. Vbi notãdum quòd duplices sunt tribulationes,scilicet,quædam ab extrinseco,vt quæ nobis ministrantur à mundo vel diabolo. Aliæ intrinsecæ, vt quæ ministrantur ab intrinseco,scilicet à propria carne,& sic tribulatio dicitur omne illud,quod appetitui carnali cõtrariatur , vt caro appetit voluptatem, & delectationem, tribulatio sibi est disciplina. caro appetit cibis repleri:tribulatio est fames.caro appetit delicatè nutriri:tribulatio sibi est abstinẽtia. Et de ista tribulatione,qua caro affligitur per abstinentiam dicitur.Sustenta eum pane tribulationis,&aqua angustiæ.Ista tribulatio animam nõ turbat,sed mundat.Tobiæ 3.In tempore tribulationis peccata dimittis.Ista tribulatio Deum nõ expellit,sed ipsum nobis proximum facit. Cum ipso sum in tribulatione. Et hoc est quod dicit. *Tu es refugium meum à tribulatione,quæ circundedit me*,id est,quando carnem affligo , & sic carnis tribulationem patior, tunc tu mihi es refugium,quia,scilicet,spiritui das consolationem. Ideo subdit. *Exultatio mea*. Sed quia quando homo sic tribulatur à carne afflicta, dæmones tunc maximè ad carni complacendum hominem tentant:sicut apparuit in capite nostro, quia statim post iciunium diabolus ad ipsum tentandum

Tribulatio duplex.

3.Reg.21.

Psal.90.

Tentatio.

tandum accessit.Ideo tunc maximè diuinum inuocandum est adiutorium.d. *Erue me à circundantibus me*.Psal.58.Eripe me de inimicis meis,Deus meus & ab insurgentibus me,libera me.Hiere.15.Erue me ab his qui persequũtur me.¶ Sed circa istas tres partes satisfactionis cadit dubiũ,quę illarũ sit magis satisfactoria. Et videtur primò ꝙ oratio , quia satisfactio Deo recõciliat,sed oratio maximè Deo nos reconciliat,& nos sibi vnit. Quod autem ieiunium,probatur, quia illud opus est magis satisfactorium, quod est magis pœnale,sed ieiunium est huiusmodi.Quod autem eleemosyna:probatur per illud,quod habetur.1.Timo.4.exerce temetipsum ad pietatem,quia pietas valet ad omnia.Respõdeo vnde primò notandum,ꝙ satisfactio rectè per ista tria distinguitur.Cum enim sit triplex radix peccati secundum illud.1.Io.2.s.Concupiscentia carnis & contra hanc est ieiunium:Cõcupiscentia oculorum,& cõtra hanc est eleemosyna. Et superbia vitæ,& cõtra hanc est oratio. Et hoc dico appropriatè,quia quãuis vnumquodq; horum valeat contra omnes : appropriatè tamen magis opponitur:sicut dictum est. Tunc ad quæstionem dicendum, ꝙ in satisfactione tria sunt, scilicet vitiatio culpæ, & ad hanc maximè valet oratio.Secundum est augmentum gratiæ , & ad hanc maximè valet eleemosyna, quia per hanc homo sibi facit amicos , qui impetrant gratiam.Tertium est solutio pœnæ,& ad hãc maximè valet ieiunium, & hoc est infimum in satisfactione:alia enim duo præponderant.

Satisfactio,oratio,eleemosyna.

Nota.

475 Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos.

Hæc est quarta pars,in qua ponitur mentis pœnitentis clara perlustratio. Et diuiditur in partes tres.Quia primò ponitur pœnitẽtis illustratio.Secundò peccatoris reuocatio, ibi. *In chamo*. Tertiò iustificati gloriatio,ibi.*Lætamini in domino*. Quantum ad primũ sciendũ , ꝙ pœnitens duas magnas gratias recepit à Deo.s.culpæ remissionẽ,& gratię collationẽ.Culpa autẽ remittitur statim,cum à peccatore detestatur,&cõfessionis propositũ habetur. Et gratia infunditur, cum ad Dei amorẽ acceptatur. Sed fortè pœnitẽs se excusabit.d. Quomodo potero detestari peccata mea,& illa cõfiteri,cũ illa nõ cognoscã , quia multoties quis est in peccato, cuius nõ habet conscientiã:iuxta illud psal.18.Delicta quis intelligit?&c.Hinc respondet Christus.d. *Ego dabo tibi intellectũ*,quo.s.cognosces omnia tua peccata,illa tibi imputãdo,non Deo,non fato,non stellis, non cõstellationib. intellectum etiã tibi dabo,quo cognosces remissionẽ peccatorum,& virtutes alias te habere,non ex te,sed solo gratiæ Dei dono.quod ideo dicit. Quia sacrã scripturã dedit nobis,per quã de omnibus nobis occurrẽtibus sufficienter informamur. Declaratio sermonũ tuorũ illuminat , & intellectũ dat paruulis.Et hoc idem aliis verbis confirmat.d. *Et instruam te in via hac*.s. præsentis vitæ,*Quæ gradieris.Et firmabo super te oculos meos*. Docet experientia , ꝙ nihil tam faciliter mouet oculos alterius ad recipiẽdũ, quãtum facit oculis suis illum respicere. Et secundũ istũ morem dicit. Firmabo super te oculos meos,vt.s.tu oculis tuis in me semper intendas,quia vt dicitur. Oculi domini super iustos. Oculos enim suos erga nos firmat,& aperit Deus quãdo peccata nostra in præsenti cõsiderat,& punit,ne puniat in æternum more medici,qui sanãdũ secat,& vrit.Sed illos claudit à nobis,quãdo peccata nostra quasi nõ cõsiderans hic impunita dimittit,vt inæternũ puniat more medici,qui infirmo non sanando omnia concedit ad libitũ.vnde Psa.33.Ecce oculi domini super metuentes eum,&c.vt eruat à morte animas eorũ,scilicet æterna.Et ex hoc arguuntur superbi,qui nolũt hic à Deo respici,vt corrigãtur.Vnde subditur,

Quæstio.

Pœnitentia.

Cognitio.

Oculus videre.

Psal.118.

Psal.33.

Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. 476

Conuertit enim nunc se pœnitens ad superbos. d. *Nolite fieri*, &c. Vbi nota,ꝙ duo sunt maximè peccata, quæ hominẽ retrahunt à pœnitentia,& à peccatorum suorũ cõsideratione.s.superbia, & luxuria.Superbia enim nõ vult corrigi.Luxuria quę rit carnaliter delectari.Superbia autẽ per equum, sed luxuria per mulum figuratur. Quod enim superbia per equũ figuretur patet,quia equus,qui recta ceruice incedit superbos,& elatos significat,vt hic dicit glo.Vnde Greg. dicit. Equi nomine superbia dignitatis tẽporalis accipitur:Salomone attestante,qui ait. Vidi seruos in equis,& principes ambulantes,quasi seruos super terrã. Omnis quippa qui peccat,seruꝰ est peccati.Serui ergo in equis sunt,dũ peccatores superbia præsentis vitæ dignitatibus efferũtur.Principes vero quasi serui ambulãt cũ multos dignitate virtutũ plenos nullꝰ honoreri git,sed summa hic aduersitas velut indignos deprimit.Hinc rursum dicitur, Dormitauerunt qui ascenderunt equos,id est,in morte animę,mentis oculos à veritatis luce clauserũt superbi qui in præsentis vitæ honore consistunt. Luxuriosi verò per mulũ figurãtur.nã , vt dicit Magister de proprietatib.Mulꝰ ex equa,&asino originẽ trahit.&sic in mulo libido etiam ad alienã speciẽ intẽdit. Sic enim luxuriosos per mulum denotabat angelus dicens Thobiæ.In eos,qui coniugia ita suscipiũt,vt Deum à se,&à sua mente excludant:& sęe libidini ita vacent sicut equus,& mulus,quibus non est intellectus,super eos habet dęmonium potestatẽ.Dicens ergo.*Nolite fieri sicut equus,& mulus*,idẽ est, ꝙ nolite fieri superbi,neq; luxuriosi,quia ista duo peccata maximè excæcãt intellectũ,ne seipsum cõsiderare valeat,& ad statum pœnitentiæ peruenire.

Superbia per equũ significatur.

Luxuria per mulũ significatur.

Greg.31. mer.c.18.

Eccle.10.

Psal.75.

Tobiæ 6.

477 In chamo,& fręno maxillas eorum constringe, qui nõ approximãt ad te.

Hic consequenter ponitur peccatorum reuocatio.Reuocantur enim peccatores ad statum pœnitentiæ per paupertatem,infirmitatem,vel per alias aduersitates,& miserias.Hic enim chamus, & fręnum duplices aduersitates significant. Per chamum accipe aduersitates maiores, sed per frænum leuiores.Chamus enim est quoddam genus fræni , quo magis grauatur equus, frænum autem leuius portat.Vnde glo.*In chamo,& fræno maxillas eorum constringe*,id est,in maiori,& minori tribulatione.Per maxillam autem,ad cuius motionem cibus mastigatur,intellige rerum temporaliũ abundantiam. Quid est ergo constringere maxillam , nisi temporalia parcè conferre , vt saltem necessitate sic constricti ad Deum redire cogantur. Vnde magister in gloss. *In chamo ,& fræno maxillas eorum constringe*,id est,parcius da eis victualia,vt saltem necessitate coacti redeant: sicut & animalia , quæ fame

Aduersitas. Chamus. Frænum. Temporalia. Maxillæ.

Universidad de Deusto Biblioteca

ſame preſſa,manſueſcunt.Sic enim dominus pecca
Ezec.29. tori,quem vult cõuertere dicit.Ponam frænum in
maxillis tuis.O Deus,quot neceſsitate preſsi cõuer
Ioan.9. ſi ſunt ad dominum! Sic enim cæcus natus.Sic Cha
Mat.15 nanæa à dæmonio vexata.Sic ille homo lãguidus.
Io.5. Sic ille homo claudus ſanatus per Petrum.Quan-
Act.3. do igitur peccator elongatur à Deo,aduerſitate p̃-
mitur,vt reuertatur. Et hoc eſt,quod ſubdit. *Qui*
non approximant ad te. Sunt enim quidam,qui etſi
peccant carnis imbecillitate,à piis tamen precibus
non recedunt. Et ſunt,qui peccãdo Deum inuoca-
re contemnunt:& tales maximè,vt reducãtur, ad-
uerſitatibus ſunt arctandi. Talia enim aduerſa vitę
præſentis ſunt leuia, ſed futuræ ſunt grauiſsima,
præſentibus iuſti premuntur, ſed peccatores, qui
reuerti nolunt,ęternis.Et hoc eſt,quod ſubditur.

478 7.q.1.cũ percuſsio

Multa flagella peccatoris, ſperantem autem in domino miſericordia circundabit.

Quæſtio. Aduerſa bonorum. Aduerſ malorum

Hic enim accipitur peccator pro obſtinato,qui
ad Deum per pœnitentiam conuerti renuit. Sed nũ
quid plura,& maiora ſunt fragella,& aduerſa iuſto
rum? cum apoſtolus.d.Heb.12.Quem enim diligit
dominus,caſtigat. Flagellat autem omnem filium,
quem recipit. Et Hierc.12.dicitur. Via iniquorum
proſperatur: benè eſt omnib.qui iniquè agunt,&c.
Et Iob.12.dicitur. Abundant tabernacula prædo-
num,&c. Sed notãdum,ꝙ flagellãtur boni in præ-
ſenti vita ad breue tẽpus, vt gaudeãt in æternum.
mali autẽ gaudent hic ad breue tempus,vt flagel-
lentur inæternum. Cum igitur à fine res denomi-
netur bona, vel mala, grauis, vel leuis, multiplex
vel non, hinc eſt,ꝙ quia finis flagellorũ,bonorum
qui flagellãtur,& corriguntur,eſt bonus,& perpe-
tuus,ideo ipſorum flagella non mala,ſed bona,nõ
grauia,ſed leuia,nõ multa,ſed pauca dicũtur, E cõ-
tra autẽ conſiderato fine malorum, eorum flagel-
la dicuntur mala grauia,aut multa. Similiter quia
conſideratio premij minuit vim flagelli,ſic & conſi
deratio cruciat⁹ perpetui augere debet vim flagelli
præſentis. Ponamus,ꝙ duo ſint in eodem carcere
poſiti,eiſdẽ vinculis mãcipati. Vnus vt probata ſua
innocentia,coronetur: alius vt probata ſua malicia
decapitetur. Cui carcer erit maioris flagelli? nõne
decapitando? Sic in propoſito,conſiderato fine,fla
gella iuſtorum ſunt leuia,& modica,ſed malorum
Gre.li.8 mor.c.7. multa & grauia. Quæ omnia benè oſtendit Greg.
Præmij conſideratio minuit pœnam. d. Mercenarius cum facienda opera cõſpicit men
tem protin⁹ ex grauitate laboris adiicit. cum laſſeſ
ſentẽ animum ad conſiderãdum operis præmium
reuocat: quod graue perpẽdit ex opere leue æſti-
mat ex remuneratione. Sic electi cum mundi hui⁹
aduerſa patiuntur,cum honeſtatis contumelias,re
rum dãna,cruciatus corporis tolerãt, eſſe grauia,
quibus exercentur pẽſant: ſed cum mẽtis oculũ ad
æternæ patriæ conſiderationem tendunt, ex com
paratione præmij q̃ ſit leue, quod patiuntur inue-
niũt. Quod enim valdè eſſe importabile ex dolore
oſtenditur,conſideratione præmij leuigatur. Hinc
eſt ꝙ Paulus ſemper in ſeipſo robuſtior contra ad
uerſa exigitur, quia nimirũ finem ſui operis, ſicut
mercenarius præſtolatur. Grauè nãq;,quod ſuſti-
net æſtimat, ſed leue hoc, quod per cõſideratione
2.Cor.11. pensãt. Ipſe quippe q̃ ſit graue,quod patitur,indi-
cat: qui in carceribus abundantius,in plagis ſupra
modum,in mortib.ſe fuiſſe frequẽter teſtatur.qui

A à Iudæis quinquies quadragenas vna minus acce-
pit,qui ter virgis cæſus,ſemel lapidatus eſt,ter nau
fragium paſſus,nocte, & die in profundum maris
fuit,qui pericula fluminum,& latronum: ex genere
ex gentibus,in ciuitate,in ſolitudine,in mari,in fal
ſis fratribus pertulit.qui in labore,& in ærumna,in
ieiuniis multis,in fame,ſiti,& frigore,& in nudita
te laborauit.qui foris pugnas, intus timores ſuſti-
nuit,qui vltra vires grauatum ſe aſſerit.d.Supra mo
dum grauati ſumus ſupra virtutem: ita vt tæderet 2.Cor.1.
nos etiam viuere.Sed quomodo remunerationis
linteo ſudorem tãti laboris tergat, ipſe denuntiat.
d.Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis Rom.8.
ad futurã gloriã,quæ reuelabitur in nobis. Finem
B itaque operis quaſi mercenarius præſtolatur: qui,
dum prouentum remunerationis conſiderat, vile
æſtimat,quod penè deficiens laborat. Sic ergo ad
propoſitum conſiderato fine,flagella peccatorum
ſunt multa,ſed iuſtorum ex ſpe præmij ſunt pauca.
Vnde flagellis iuſtorum dicitur. Qui diligit filium Eccle.30
aſsiduat illi flagella, vt lætetur in nouiſsimo ſuo.
De flagellis autem malorum dicitur. Mors,contri Eccl.40.
tio,& flagella ſuper iniquos. Quæ omnia hic ponit
Pſal.dicens. *Multa flagella peccatoris ſperantẽ au-*
tem in domino miſericordia circundabit.

Lætamini in domino,& exultate iuſti,& gloriamini omnes recti corde.

479 2.q.4.mẽnam.

Hic conſequẽter ponitur iuſtificatorum gloria
C tio. Iuſti enim ſicut in vita beata in ſolo Deo reali-
ter gloriãtur,ſic & in vita præſenti in ſolo Deo ſpe Gloria. Lætitia.
gloriam ponunt. Mali autem non ſic,quorum qui
dam alienis laudibus delectantur,& gloriã ab inui-
ceu quærunt. Alij gloriã propriã ſibi ſufficere ar-
bitrantes in ſeipſis gloriantur, quaſi falsè ſuppo-
nentes,ꝙ anima,quæ à ſemetipſa eſſe non poteſt,à
ſeipſa poſsit eſſe beata. Sicut ergo cupidi gloria,&
laude aliena tota ſolicitudine illa operantur, quæ
homines mirentur,& laudent, ſic & in ſeipſis glo-
riãtes illa ſolum iudicant eſſe ſectanda, quæ ipſo-
rum arbiter interior animus approbat. Et vtro-
rumq; gloriã quaſi vanã Pſalmiſta tranſcendẽs ait.
Lætamini in domino,&c.vt quid enim aut de alterius
hominis, aut de meo ſollicitus iudicio gloriabor,
D cuius iudicio nec reprobus,nec laude probatus in-
ueniatur. Si enim ante aliorũ hominũ tribunal me Nota.
ſtare oporteret,meritò in laudibus hominum glo-
riarer. Quod ſi meo eſſem iudicãdus examine, iure
meo teſtimonio contentus propriis laudibus dele-
ctarer nunc autẽ nec aliorum hominum nec meo
ſum iudicio præſentandus, ſed Dei. ergo ſolum in
Deo me gloriari oportet,vt.ſ.per omnia verba,co
gitationes,& opera non meam,ſed Dei gloriã quæ
ram. Eſt autem notãdum,ꝙ iuſti lętantur in domi Gloria iuſtorum in multis.
no gloriantur, & exultant multipliciter.ſ.dũ glo-
riantur in ſubtilitate diuinæ ſapientię. In charitate
actionis meritoriæ. In aſperitate aſſumptæ pœni-
tentiæ. In humilitate internę conſcientiæ. Quæ om
nia conſiderãs propheta de quolibet iuſto dicebat. Oſee.14.
Erit quaſi oliua gloria eius. Vbi notandum, quòd Oliua quatuor habet colores.
E oliua in ſuo fructu quatuor habet ſucceſsiuè colo
res,per quos figurantur dictę quatuor virtutes,qui
bus iuſti gloriantur in domino. Quoniam oliua
primò eſt viridis,ſecundò rubea,tertiò liuida,quar
to nigra. Vt ſic color viridis ſignificet claritatem
diuinę cagnitionis. Rubeus claritatem fraternę Cognitio Dei.
dilectionis. Liuidus aſperitatem pœnitentię, &
afflictionis. Sed niger humilitatem conuerſationis

Primò ergo gloriantur iuſti in claritate diuinæ ſa-
pientiæ.ſ.in hoc,ꝙ Deum cognoſcunt. Hæc dicit
Hiere.9. dominus, Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua,&
non glorietur fortis in fortitudine ſua:& nõ glo-
rietur diues in diuitiis ſuis,ſed in hoc glorietur,qui
gloriatur,ſcire & noſſe me. Sic enim ſumma bea-
torum lętitiæ cõſiſtit in faciali viſione diuinitatis.
Ioan.17. Hæc eſt vita æterna,&c. Quid mirum ſi in hac vita
1.Cor.1. mortali iuſti gloriantur in diuinitatis cognitione
ænigmatica,propter quod dicitur. Qui gloriatur,
in domino glorietur. Hæc enim cognitionis glo-
riatio per viridem colorẽ figuratur oliuæ,quia ſi-
cut inter omnes colores viridis oculos corporis
reficit,ſic & diuinitatis cognitio oculos mentis,vn
de Prouer.3. Beatus vir,qui inuenit ſapientiã. Se-
quitur. Longitudo dierum in dextera illius:& in ſi
niſtra illius diuitiæ,& gloria. Quid.n.per dexterã
niſi vita beata? Quid per ſiniſtrã niſi præſens vita
deſignatur? Iſta igitur cognitio diuinitatis habet
in dextera longitudinẽ dierum,dum beatis ſine fi-
ne tribuit vitã. Sed in ſiniſtra diuinitas habet & glo
riã,dum in præſenti iuſti gloriam in Deo ponunt.
Queſtio. Sed fortè dices, quomodo in cognitione Dei hic
gloriabor,cũ ad ipſius cognitionẽ nullatenus poſ-
Prou.25. ſim peruenire, dicente ſapiente. Qui ſcrutator eſt
maieſtatis,opprimetur à gloria. Reſpondeo,ꝙ etſi
non clare diuinitas hic poſsit cognoſci,tamẽ ęnig
1.Cor.13. maticè. Videmus nunc per ſpeculũ, &c. Dicunt na
Sol videtur in ſpeculo & in aqua. turales,ꝙ quamuis noſter corporalis oculus clare
corpus ſolis videre non poſsit propter ſuæ clarita-
tis excellentiã,temen ſi accipiatur ſpeculũ clarum
& ponatur in aqua clara,lucente ſole,tunc videtur
ſol triplicatus.ſ.vnus ex cœlo,qui eſt fons luminis,
vnus in ſpeculo, qui generatur à primo,& tertius
in aqua, qui generatur ab vtroq;. Sic ſpiritualiter
debes facere,ſi hic in cognitione Dei vis gloriari.
Quid enim per ſpeculum niſi rationalis anima, in
Sap.7. qua vt in ſpeculo Dei gloria manifeſtatur? cùm ſit
facta ad ipſius ſimilitudinem,& imaginẽ. Eſt enim
Ioan.7. ſpeculum ſine macula Dei,&c. Quid autem per a-
quã niſi Spirituſſancti deſignatur gratia? Qui cre-
dit in me,flumina de ventre eius fluent aquę viuæ,
hoc autem dicebat de Spirituſancto,&c. Si igitur
hic Deum vis cognoſcere,pone ſpeculum in aqua,
vt.ſ.ſit anima tua in ſtatu gratiæ. Et tunc videre po
teris ſolem triplicatum,id eſt,Deum in tribus per-
ſonis ſuppoſitatum. Tunc enin videbis vnum ſo-
lem in cœlo,id eſt,perſonam patris. Cùm enim cœ
lum inter omnia ſit maximũ,maximè habet indica
re potentiã ſui creatoris, quæ patri appropriatur
Pſal.18. Cœli enarrãt gloriã Dei,&c. Videbis alium ſolem
in ſpeculo,id eſt, perſonã verbi in humanitate aſ-
ſumpta. Cùm enim ſpeculum dicatur rationalis a-
nima,quæ eſt principalior pars humanitatis aſſum
ptæ,merito per ſpeculũ ipſa denotatur,& per ipſam
2.Cor.3. tota intelligitur humanitas aſſumpta. Nos ſumus
gloriam Dei ſpeculantes in eadem imagine. Conſe
quenter videbis alium ſolem in aqua,id eſt,perſo-
nã Spirituſſancti ab vtroq; procedentem in aqua,
Gen.3. ſcilicet,ſuarum gratiarum,quibus anima noſtra ir
rigatur,& fœcundatur. Spiritus Domini ferebatur
ſuper aquas. Et hæc eſt prima gloria iuſtorum ſci-
licet,in Dei cognitione. Ipſe palam faciet doctri-
Eccl.39. nã ſapientiæ ſuæ,& in lege domini gloriabitur. Se
cundò gloriantur ſancti in charitate actionis me-
1.Cor.10. ritoriæ,quia omnia ſua opera ad Dei gloriam refe
runt. Omnia in gloriam Dei facite. Cùm enim om
nia iuſtorum ſint à Deo per ipſam gloriã nõ ſibi,

A ſed Deo quærunt. Io.7. Qui quærit gloriam illius,
qui miſit illum,hic verax eſt. Hæc autẽ virtus cha-
ritatis per ſecundum colorẽ oliuæ, qui eſt rubeus
ad modum ignis figuratur, quia ſicut ignis inter
omnia elementa eſt magis actiuus, ſic & chari-
tas inter omnes habitus magis ad bona opera exci
tat. Dicunt naturales,ꝙ quando quis eſt amore ali- Amor in pulſu cognoſcitur
cuius perſonæ inflammatus, ex velocitate pulſus
percipitur,ad quã perſonã talis ſic afficitur. Nam
pluribus perſonis ſibi nominatis, audita perſona,
ad quam afficitur,cuius præſentia caret, ſtatim pul
ſus fortius mouetur. Et ratio eſt,quia tunc ſpiritus
deſcendit ad cor ratione amoris, & cor ſic magis
inflammatum,magis mouet partes exteriores. Sic
ſpiritualiter,quando homo eſt accenſus gratia, &
B charitate, audito Chriſti nomine, ſtatim cor eius
fortius mouet exteriora membra ad benè operan-
dum,quaſi omnium bonorum Deo gloriam refe- Phil.1.
rens. Vnde de iuſtis dicitur,ꝙ ſunt repleti fructu iu
ſtitiæ per Ieſum Chriſtum in gloriam & laudem Pœnitentia.
Dei. Tertiò iuſti gloriantur in Domino per aſpe-
ritatem pœnitentiæ. Cum enim gloria filiorum ſit
ſequi patrem,gloria militũ ſequi regem,gloria di-
ſcipulorum ſit ſequi magiſtrum,conſequens eſt,vt
gloria iuſtorum ſit ſequi Deum patrem ipſorũ re-
gem & magiſtrum. Gloria hominis eſt ex honore
patris,& Eccle.23. Gloria magna eſt ſequi domi-
num. Cùm igitur Chriſtus Dominus & pater iuſto
rum tenuerit ſtatum aſperitatis pœnitentiæ: conſe
quens eſt, vt gloria iuſtorum ſit ipſe ſtatus pœni-
C tentiæ. Sic enim oportuit Chriſtum pati, & ita in-
trare in gloriã ſuã. Quartò iuſti gloriantur in Do- Luc.24.
mino per humilitatem conſcientiæ. Glorietur ſu- Humilitas.
per humiles in humilitate ſua. Iob 22. Qui humi-
liatus fuerit,erit in gloria. Cuius ratio eſt: nam ſe- Iaco.2.
cũdum naturales,omnis motus cum ſic inter duos
terminos contrarios,ſcilicet,inter terminũ à quo,
& terminũ ad quem, oportet ꝙ motus tendens ad
gloriã,incipiat à contrario gloriæ,quod eſt depreſ
ſio ſiue humilitas,quæ antecedit gloriã,ſicut ſuper
biam ſequitur depreſsio. Et hanc rationem facit ſa
piens,dicens. Superbum ſequitur humilitas,& hu-
milem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Hæc autẽ virtus hu Prou.29.
militatis qua iuſti in Domino gloriantur,per quar
tum colorẽ oliuæ, ſcilicet, nigrũ figuratur,qui eſt
D niger: qui color inter omnes colores infimũ occu-
pat locũ humilitatẽ ſignificans, qua quis ſeipſum
deſpicit, & infimũ reputat. Et talis confuſio hu-
militatis hominẽ ducit ad gloriã. de qua Eccle.4.
Eſt confuſio ducens ad gloriam. Quibus omnibus
attentis meritò dicit Pſal. *Lætamini iuſti in domino,*
& gloriæ,&c. Circa principiũ iſtius Pſal. fuit mota Vide cenſuram initio huius tomi poſitam.
quæſtio, ſcilicet vtrũ ſacerdos poteſtate clauium
aliis peccata remittere poſsit? Cuius tertius articu
lus erat videre,ad quid poteſtas clauiũ ſe extendit,
quã nunc declaro ſub aliquib. propoſitionib. Pri- Magiſter li.4.di.18
ma eſt, ꝙ poteſtas clauiũ non ſe extẽdit ad remiſ-
ſionem culpæ,patet per Magiſtrũ di. Sane dicere,
ac ſentire poſſumus,ꝙ ſolus Deus dimittit pecca-
ta,& retinet. Et tamen eccleſiæ dedit poteſtatẽ li-
E gandi,ac ſoluẽdi,ſed aliter ipſe ſoluit,vel ligat: ali-
ter eccleſia. ipſe enim per ſe tantũ dimittit peccata,
quia & animã mundat ab interiori macula,nõ au-
tem hoc ſacerdotib.cõceſsit,quibus tamen tribuit
poteſtatem ligãdi, atq; ſoluendi.i.oſtendendi ho-
mines ligatos,& ſolutos. Et confirmatur,quia pec Magiſter li.4.di.18
catũ dimittitur in contritione, vt ait Magiſter. Se-
cunda propoſitio,ꝙ poteſtas clauium nõ ſe exten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit ad remissionem æternæ pœnæ, patet per Magistrum d. Deus ipse pœnitentẽ soluit à debito æternæ pœnæ. Et infra, Solus igitur Deus ipse hominẽ absoluit ab interiori macula, & à debito æternæ pœnæ. Et confirmatur, quia nullus sine peccato est debitor æternæ pœnæ, pœnitens autẽ ante absolutionem sacerdotis est à peccato purgatus. Tertia propositio est, q̃ potestas clauium se extendit ad pœnam temporalẽ. s. debitam pro peccato iam dimisso: patet per Magistrum. d. Sacerdotes quoque ligãt potestatem clauium, dum satisfactionem pœnitentiæ pœnitentibus imponunt. Soluunt autem, cum de ea dimittunt aliquid, vel per eam purgatos ad sacram communionem admittunt, &c.

Magister 4. d. 18

Magister li. 4. di. 18

A Sed dices. Qui dicuntur recti esse, & tortuosi? Ad hoc respondet Magister in glo. d. Curuus est, qui laudat Deũ, quãdo sibi benè est, blasphemat autem quãdo malè habet. Rectus verò est, q̃ semper Deum laudat in prosperis, & in aduersis. Recti sunt, qui dirigunt cor suũ secundum voluntatẽ Dei, quæ sola est regula recta: & præponit voluntatẽ melioris suę voluntati. i. voluntatẽ omnipotentis infirmæ suæ voluntati, Exemplo Christi, qui patri orãs ait, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Hæc humana voluntas erat proprium aliquid, & tanquam priuatum volens, sed quia rectũ hominẽ vult esse, & ad illũ dirigi, qui semper est rectus, subdit. Non quod ego volo, sed quod tu vis. Ac si diceret homini. Vide in me quia potest aliquod propriũ velle, vt Deus aliud velit. Cõceditur humanæ fragilitatis aliquod propriũ velle, sed statim cogita, quid sit supra te. i. Deus. Illũ supra te, te infra illũ. Illũ creatorem, te creaturã. Illũ Dominũ, te seruum. Illũ omnipotentẽ, te infirmum. Subiiciesque voluntatem tuã voluntati eius, & sic eris rectus. Ideo ait. *Rectos decet collaudatio.* Non dicit laudatio, sed collaudatio propter vnitatẽ ecclesiæ. Aliter quis dicatur rectus & quis curuus ostendit. Hugo exponens illud Psal. 91. Quoniã rectus Dominus Deus noster, &c. d. Rectus Deus rectum facit hominẽ similem sibi. i. sine iniquitate, sicut non est iniquitas in eo. Porro iniquitas cordis est non carnis vitiũ: vt per hoc noueris in spirituali portione tui, & non in terrena, luteaque substantia Dei similitudinẽ conseruandã siue reparandã. Quanquã & corporis staturam dederit Deus homini rectam, forsitã vt ista exterioris corporis, viliorisque figmẽti rectitudo hominem illum interiorẽ, qui ad imaginẽ Dei factus est spiritualis suæ seruandæ rectitudinis admoneret, & decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim inde cernitis, quã curuum recto corpore gerere animum? Peruersa res est, & fœda luteum vas, quod est corp⁹ de terra creatũ habere sensum, oculos liberè suspicere cœlum, spiritualem vero, cœlestemque creaturam affectus suos trahere in terra deorsum. Et quę debuit nutriri in croceis, herere luto tanquã vna de suibus, amplexarique stercora. Erubesce, anima mea, ait corpus in mei consideratione creata creanti similis. Rectum quoque accepisti me ad utorium simile tibi: vtique secundum lineamenta corporeæ rectitudinis, quocunq; te vertis, siue ad Deum sursum, siue ad me deorsum. Nemo vnquã carnem suam odio habuit. Vbique occurrit tibi species decoris tui. Vbique pro statu tuæ dignitatis habes de magisterio sapientiæ familiarem admonitionem. Ego autem meam, quã ob tui gratiam accepi rectitudinem teneo, & conseruo prærogatiuam. Tu animo non confunderis amisisse tuam. Cur suam in te conditor intuetur abolitam rectitudinem, quã in me conseruat assidueq; representat? Iam omne adiutorium, quod tibi ex me debebatur vertisti tibi in confusionem, abuteris obsequio meo. Indignè ergo humanum corpus inhabitas, brutus, & bestialis spiritus. Quærere, & sapere, quæ sunt super terrã curuitas animæ est, meditari verò, quæ sursum sunt, rectitudo. Ex quibus apparet, quòd recti dicuntur, qui cor ad Deum habent erectum, sed curui, qui ad terrena.

Rectus quis dicatur.

Curuus.

Bernard.

Quæstio. virum d. offitium. suum in peccato peccet.

PSAL. XXXII.

480 *decem. di. 1. quãdo autem*

EXultate iusti in domino rectos decet collaudatio.

Iste Psal. apud Hebræos nullũ habet titulum, secundum autem Magistrum in gl. talem habet titulum. *In finem Psal. Dauid.* Cuius sententia patet ex supradictis. Iste Psalmus nullam pro fundamento habet historiam, sed à Dauid fuit factus ad Dei laudes cantandas, vt, scilicet per Leuitas cantaretur in templo: sicut etiam ad hoc multos alios fecit, vnde sola vnica expositione iste Psa. est exponendus. Diuiditur ergo iste Psal. in partes duas, quia Psal. primo inducit fideles ad diuinæ laudis meritum, secundò ostendit laudantium Deum premiũ ibi. *Beatagens.* Prima in duas, quia nos inducit primò ad Dei laudationẽ, secũdò ad hoc inducit multiplicem rationẽ, ibi. *Quia rectum est.* Prima in duas, quia primò laudis diuinæ facit præceptum: secundò laudationis ostendit modum, ibi. *Confitemini domino.* Quantum ad primũ dicit. *Exultate iusti in domino*, &c. Secundum enim Grammaticos salto, tas, componitur cum ex, quod est extra, & fit exulto, tas, id est, extra saltare. quãdo, scilicet, lætitia interior cordis per actus exteriores extra saltat & demonstratur. Et sic exultare in Domino est lætitiam mẽtis de Deo habitã per exteriores laudes extra ostendere. Et hoc maximè decet iustos facere, tum propter Dei reuerentiã, quæ solum mundo corde, & munda ligna est pertractãda. Eccl. 25. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Propter quod dicitur. Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum, &c. Quomodo enim debitè potest Dei laudes loqui: qui Deo in moribus contradicit? Vnde Greg. lib. 11. mor. c. 9. d. Cùm sacerdos nõ agit bona, quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur. Nr. Sicut per Prophetam dicitur. Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, &c. Vnde & deprecatur. d. Et ne auferas de ore meo verbũ veritatis vsquequaq;. Perpendit nãque, q̃ omnipotens Deus veritatis verbũ facientib. tribuit, & nõ facientibus tollit. Qui ergo hoc de ore suo nõ auferri petiit, quid aliud quàm gratiã bonæ operationis quæsiuit? Ac si apertè dicat. A bono opere errare me ne sinas, ne dum amitto ordinem benè viuendi, rectitudinem perdam loquendi. Ex quibus patet, q̃ solum rectos Deũ decet laudare, & hoc propter Dei reuerentiam, ac etiã propter ipsorum maiorẽ gratiã à Deo quoniã rectè ab illo plus erigitur, cui plus datur. Et hoc est quod hic dicit. *Rectos decet collaudatio.*

Exultare in domino.

Psal. 49.

Laudat Dominũ iustus nõ peccator.

Psal. 118.

Quæstio.

481 Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi.

15. q. 1. reuerimini

Hic

A Hic consequenter ostendit modum diuinæ laudis. Vbi nota, hic enim ad Deum laudandum expri muntur illa instrumenta musica. s. psalterium, & cithara, cùm quibus laudes diuinæ decãtabantur in templo ante arcã Domini, vt ex illis instrumentis intelligas modum, quo spiritualiter Deũ laudare debemus. Et videndũ est, quid per citharam, quid per Psalterium decẽ chordarum hic intelligatur. Primò ergo notandum, q̃ cithara mysticè sumpta triplex est, in quo Deũ laudare debemus. s. Cithara asperitatis pœnitentiæ. Cithara humanitatis Christiferę. Cithara ligni crucis Dominicę. Primò namque cithara significat asperitatẽ pœnitentiæ. Cithara namque est corpus de ligno concauum, quod chordis neruiceis exsiccatis per tactũ manus sonum reddit gratiosum. Cor similiter, & corpus B nostrum per pœnitentiam, sit concauum, atque vacuum à cibis abstinens, quæ, scilicet, pœnitentia, & chordas exsiccatas extendit desuper: dum neruos & pellem remota pinguedine extendit super ossa, & sic corpus tactum benè sonans laudes Deo persoluit. Sicut enim corpus citharæ si plenũ esset, bene sonare non posset, sic & corpus nostrũ cibis repletum laudes Dei benè sonare non valet. Et de ista cithara pœnitentiæ dicitur Iob 30. Versa est in luctum cithara mea. Quod exponens Greg. lib. 20. c. 31. d. Per citharã recta operatio, per chordas verò citharæ intentiones pœnitentiũ non incongruè accipimus. Quia dum ad vitam aliã per afflictionem carnis tenditur quasi extenta chorda in cithara per admirationẽ intuẽtium sonat. Siccatur enim chorda, vt congruum in cithara sonum reddat, quia sancti viri per pœnitentiã castigant corpus suum, & in seruitutẽ redigunt, & sic ab imis ad superiora tendunt. Pensandum quoq; est, q̃ si corda in cithara minus tenditur, non sonat, si autem amplius raucum sonat, quia nimirum virtus abstinentiæ; aut omnino nulla est si tantum corpus suum vnusquisque non edomat, quantum valet: aut valdè inordinatus est si corpus atterit plusquam valet. Per abstinentiã namq; carnis vitia sunt extinguenda, non caro. Et ideo sibimet moderamen debet esse, vt ad culpam caro non superbiat, & tamen ad effectum rectitudinis in operatione subsistat. Ista est ergo cithara: pœnitentiæ quæ in vero pœnitente ad aliorum etiam exhortationem Deo laudes debet reso- D nare. Ad annunciandum mane misericordiã tuam, &c. *In Psalterio decachordo, cum cantico in cithara:* vbi glo. Bonũ est psallere cum cantico, id est, verbo exhortationis: & cithara. i. opere, & exẽplo. Si enim benè loqueris tantum, canticum est sine cithara. si autẽ bene operaris tantum, & non loqueris cithara est sine cantico. Ideo & benè loquere & benefac, vt sit cithara cum cantico. Sic ergo confitemur Domino in cithara cum cantico. Sic ergo confitemur Domino in cithara, quãdo ipsius amore per pœnitentiã affligimus debite corpora nostra. Secundò cithara significat humanitatẽ Christi, &c. Humanitas namq; Christi cithara dicidur. Quia corpus eius extensum in cruce ad modum citharæ dulces sonos emisit. Vnde corpus Christi E pro nobis in cruce extinctum sub nomine citharæ excitauit propter resurrectionem dicens corpori defuncto illud Psa. 107. Exurge psalteriũ, & cithara. Cui respondens Christus ait. Exurgam diluculo. quia in diluculo. i. in aurora surrexit. Quod exponens Adam in libro de perseuerantia dicit. Seipsum Christus pœnitentibus quasi citharam fecit,

Cithara. multiplex

Pœnitentia.

Not.

Greg. 20. mor. c. 31.

Psal. 91.

Christi humilitas

Hic consequenter ostendit modum diuinæ laudis. Vbi nota, hic enim ad Deum laudandum exprimuntur illa instrumenta musica. s. psalterium, & cithara, cùm quibus laudes diuinæ decãtabantur in templo ante arcã Domini, vt ex illis instrumentis intelligas modum, quo spiritualiter Deũ laudare debemus. Et videndũ est, quid per citharam, quid per Psalterium decẽ chordarum hic intelligatur. Primò ergo notandum, q̃ cithara mysticè sumpta triplex est, in quo Deũ laudare debemus. s. Cithara asperitatis pœnitentiæ. Cithara humanitatis Christiferę. Cithara ligni crucis Dominicę. Primò namque cithara significat asperitatẽ pœnitentiæ. Cithara namque est corpus de ligno concauum, quod chordis neruiceis exsiccatis per tactũ manus sonum reddit gratiosum. Cor similiter, & corpus B nostrum per pœnitentiam, sit concauum, atque vacuum à cibis abstinens, quæ, scilicet, pœnitentia, & chordas exsiccatas extendit desuper: dum neruos & pellem remota pinguedine extendit super ossa, & sic corpus tactum benè sonans laudes Deo persoluit. Sicut enim corpus citharæ si plenũ esset, bene sonare non posset, sic & corpus nostrũ cibis repletum laudes Dei benè sonare non valet. Et de ista cithara pœnitentiæ dicitur Iob 30. Versa est in luctum cithara mea. Quod exponens Greg. lib. 20. c. 31. d. Per citharã recta operatio, per chordas verò citharæ intentiones pœnitentiũ non incongruè accipimus. Quia dum ad vitam aliã per afflictionem carnis tenditur quasi extenta chorda in cithara per admirationẽ intuẽtium sonat. Siccatur enim chorda, vt congruum in cithara sonum reddat, quia sancti viri per pœnitentiã castigant corpus suum, & in seruitutẽ redigunt, & sic ab imis ad superiora tendunt. Pensandum quoq; est, q̃ si corda in cithara minus tenditur, non sonat, si autem amplius raucum sonat, quia nimirum virtus abstinentiæ; aut omnino nulla est si tantum corpus suum vnusquisque non edomat, quantum valet: aut valdè inordinatus est si corpus atterit plusquam valet. Per abstinentiã namq; carnis vitia sunt extinguenda, non caro. Et ideo sibimet moderamen debet esse, vt ad culpam caro non superbiat, & tamen ad effectum rectitudinis in operatione subsistat. Ista est ergo cithara: pœnitentiæ quæ in vero pœnitente ad aliorum etiam exhortationem Deo laudes debet reso- D nare. Ad annunciandum mane misericordiã tuam, &c. *In Psalterio decachordo, cum cantico in cithara:* vbi glo. Bonũ est psallere cum cantico, id est, verbo exhortationis: & cithara. i. opere, & exẽplo. Si enim benè loqueris tantum, canticum est sine cithara. si autẽ bene operaris tantum, & non loqueris cithara est sine cantico. Ideo & benè loquere & benefac, vt sit cithara cum cantico. Sic ergo confitemur Domino in cithara cum cantico. Sic ergo confitemur Domino in cithara, quãdo ipsius amore per pœnitentiã affligimus debite corpora nostra. Secundò cithara significat humanitatẽ Christi, &c. Humanitas namq; Christi cithara dicidur. Quia corpus eius extensum in cruce ad modum citharæ dulces sonos emisit. Vnde corpus Christi E pro nobis in cruce extinctum sub nomine citharæ excitauit propter resurrectionem dicens corpori defuncto illud Psa. 107. Exurge psalteriũ, & cithara. Cui respondens Christus ait. Exurgam diluculo. quia in diluculo. i. in aurora surrexit. Quod exponens Adam in libro de perseuerantia dicit. Seipsum Christus pœnitentibus quasi citharam fecit,

Adum per carnem peccati tamen innoxiam pro nocentibus in ligno se crucis extendit. Sic nimirũ Dauid noster Saul vesaniam temperauit, dum per crucis supplicia in suo corpore citharizãs sua morte diaboli impetum temperauit. Est itaq; Christus psalterium secundum diuinitatẽ, cuius contemplationis dulcedine suos amatores oblectat. Est cithara secundum susceptum corporis passionem dum pro eis moriẽs, eos vocat ad veniam: & c. vt de Christo dicamus. Ipse fuit pater omniũ canentiũ in cithara. Quid est ergo, confiteri domino in cithara, nisi Deo gratias reddere de Christi incarnatione, & passione factis pro nobis? Tertiò cithara significat lignum Dominicæ crucis. In cruce enim loco chordarum Christus fuit extensus, sic vt omnia sua ossa possent dinumerari. Et de ista cithara crucis figuraliter dicitur 1. Reg. 16. Quandoq; spiritus malus arripiebat Saul, tollebat Dauid citharam, & percutiebat eam manu sua, & recedebat ab eo spiritus malus. Dauid enim qui manu sortis interpretatur, quemlibet spiritualem virum significat. Saul verò, qui abutens interpretatur: voluptatẽ significat carnis, quem spiritus malus tunc arripit, quando dæmon ipsa aliqua peccati tentatione accendit. Sed si Dauid accipiat citharam, & tangat mentem eius crucis mysterium prædicando, statim spiritus malus discedit ab eo. Hoc ideo quia in cithara crucis contra omnia peccatorum tentamenta virtutum reperies sonos teste Adam in lib. de perseuerantia, de hac cithara crucis dicente, Sunt enim in cithara C crucis nouem quædam notulæ, quæ nouum canticum resonantes hominem faciunt nouum. Prima nota est fides non ficta, secunda, humilitas vera, tertia carnis continentia, quarta disciplinæ grauitas, quinta oris veritas, sexta pietas fraternæ compassionis, septima patientia in aduersis, octaua desiderium æternitatis, nona immobilis animi cõstantia. Et de ista cithara crucis nobis ait Christus. Venter meus ad Moab, quasi cithara sonabit. Quia in cithara crucis venter Christi extensus ad omnes peccatores sonos dedit virtutum. In cithara ergo confitemur Domino, quando de crucis mysterio agimus ei gratias. Et ad hoc nos inducens Psal. ait. *Confitemini Domino in cithara.* Sequitur. *In psalterio decem chordarum psallite illi.* Per Psalteriũ. n. decem D chordarũ intellige decalogũ legis. s. præcepta. Sicut. n. psalteriũ manu tactũ, sonũ reddit, sic decẽ præceptorũ obseruatio in psalterio laudat Deum. Et istos duos modos laudãdi Deũ. s. in cithara, & psal. terio Ps. docet d. Laudate eũ in psalterio, & cithara.

Crucis virtus.

Gen. 4.

Esa. 16.

Psal. 150

482 Cantate ei canticum nouum, bene psallite ei in vociferatione.

Sicut enim quotidie noua beneficia à Deo recipimus, sic quotidie nouas gratias ei debemus reddere, & nouos modos gratiarũ actionis. Si enim carnalis amor, & lasciuus semper nouas cãtilenas inuenit, quãto magis amor diuinus noua cãtica, id est, gratiarũ actiones Deo reddere debet. Qua non solum ore, sed magis corde mirabilia Dei narrare debemus. Cãtate Domino cãticũ nouũ, quia mirabilia fecit. Et iste cãtus maxime comperit clericis qui tã in horis q̃ in missis Dei mirabilia cantando populo narrare debẽt, vt ipsum ad deuotionem inducant. Et ideo ab isto cantu omnis vanitas & lasciuia debet remoueri, vt ostendit Hugo in lib. de abusionib. clau. d. In ecclesia cũ ad officiũ Dei cãtandũ ventũ fuerit, humilitatis honestas diligẽtius

Gratiarũ actio.

Psal. 97. Cantus ecclesiæ honestus esse debet

Universidad de Deusto Biblioteca

obseruetur,ne cum in ecclesia ante conspectū Dei venimus deteriores efficiamur. Sunt enim quidam qui mēte vagi, oculis attoniti,habitu dissoluti,plana parietū prospicientes perlustrant, aliud cātant, aliud cogitant,in choro sunt corpore, sed in foro mente. Sunt etiā alij cantores voce dissoluti,qui vocis suæ modulatione gloriantur,aliud cantant quā libri habeāt ecclesiastici,forsitan vt magis placeāt populo quā Deo:qui sic cantant,nō cantāt in choro cū Maria sorore Moysi,sed in palatio cū Herodiade,vt placeant discumbentibus,& Herodi.

Nota.

Delectātur in altitudine vocis, sed nemo altius cātat eo,quem Dominus audire consueuit de monte sancto suo. Nemo dulcius cantat eo,cui inclinat Dominus aurē suā. Esto igitur cantādo in valle humiliatis,vt in monte sancto audiri merearis. Si sic cātas,vt ab aliis laudē quæras,vocē tuā vendis,& facis eā non tuā,sed aliorū. Habes cātādo in potestate vocem tuam:habeto etiā animum tuum. Frāgis

Hierony.

vocem tuā,frange & voluntatē. Seruas consonantiā vocum,serua & cōcordiā morum,vt per exemplum concordes proximo,per voluntatē Deo,per obedientiā magistro. Et Hiero.in Epistola,& habetur di.92.cātantes, ait. Cātantes, & psallātes in cordibus vestris Domino:audiant hæc adolescētuli,audiant ij,quibus in ecclesia est psallendi officiū Deo non voce esse cantādum,nec in tragœdiarum modo guttur,& fauces leniēdæ sunt, vt in ecclesia theatrales moduli audiātur,& cātica. Ad hoc enim constituti sunt cātores in ecclesia,vt deuotè laudēt Dominum,non vt aures demulceant audiētium,& ad lasciuiā ducāt. Sic.n.de Iosaphat rege legitur,ꝙ

2.Pa.20.

statuit cātores, vt laudarēt nomē Domini in turmis suis,ac voce cōsona dicerēt. Cōfitemini domino quoniā in æternū misericordia eius. Sic & cōformiter nunc Psal.dicit.*Cantate ei canticum nouū,&c.*

483 *32.q.humana.*

Quia rectum est verbum Domini & omnia opera eius in fide.

Nunc cōsequēter ad laudādum Deum adducit multiplicem rationē,ostendit enim,ꝙ Deus multiplici ratione à nobis est laudandus.s. Ratione suæ fidelitatis,qua promissa perficit. Ratione suæ pietatis,qua vniuersa diligit,ibi. *Diligit misericordiam* Ratione suæ pietatis,qua vniuersa efficit,ibi.*Verbo Domini.* Ratione suę maiestatis,quę omnia subiicit ibi,*Timeat dominum.* Ratione suæ veritatis,qua omnia prospicit,ibi,*Dominus dissipat.* Primo ergo laudādus est Deus à nobis ratione suę fidelitatis,quia scilicet fidelis est in promissis. Et hoc est quod.d.

Rectum est verbū Domini.

*Quia rectum est verbum domini, &c. Et omnia opera eius in fide.*i.in fidelitate. Rectū enim dicitur cuius mediū non exit ab extremis. Verbum autē est medium inter intētionē loquētis,& eius effectum. Et ideo tunc verbū dicitur rectum, quādo cōcordat cum intētione loquētis & exteriori opere. Verbū ergo Domini ideo dicitur rectū, quia quod sonat ab intētione procedit & per effectū perficitur. Sic

Psal.144. Fidelis.

n.dicitur,Fidelis Dominus in omnibus verbis suis & sanctus in omnibus operibus suis. Et nota secundum glo.ꝙ aliter fidelis dicitur Deus nobis,aliter nos fideles dicimur Deo. Fidelis enim dicitur Deus cum dat homini quod promisit. Sed homo dicitur fidelis,credēs promittenti Deo. Sic ergo Deus nobis est debitor ex promisso,non ex commisso. Nos autē Deo sumus debitores ex promisso,& ex commisso. Nos enim nihil cōmittimus Deo,vt ipsum debitorē teneamus,cum ab illo habeamus omnia, quibus gaudemus. Et nota,ꝙ hic accipitur verbum non pro ipso Dei filio, sed pro promissis in sacra scriptura,vel per Prophetas à Deo missos.

Diligit misericordiam:& iudicium misericordia domini plena est terra. 484

Hic ostenditur,ꝙ est laudādus ratione suæ pietatis,& misericordiæ. Misericordia enim intātum coniungitur iustitiæ ꝙ vna sine altera esse non potest:nam misericordia sine iustitia est quædam dissoluta fatuitas. Iustitia verò sine misericordia est quasi quædam crudelitas. Vide supra Psal.24. Vniuersæ viæ domini misericordia,& veritas. Et aduerte,ꝙ iustitia misericordiā in omnibus nostris operibus præcedere debet,vt opera pietatis,& misericordiæ rectè possint nuncupari, vt ostēdit Greg.

Iustitia. Misericordia. Greg.19. Mor.c.19.

di. Ille quippe benè agit, quæ pia sunt, qui prius seruat,quæ iusta sunt,vt collatus in proximis riuus misericordiæ de iustitię fonte ducatur. Nam multi proximis quasi misericordiæ opera impēdunt,sed iniustitiæ facta non deserunt. Qui si veraciter proximis misericordiam facere studerent,sibiipsis debuerant prius iustè viuendo misereri.vnde scriptū est. Miserere animę tue,placens Deo. Qui ergo misereri vult proximo,à se necesse est trahat originē miserendi,scriptum namq; est. Diliges proximum tuum sicut teipsum. *Eccl.30.* Quomodo ergo alteri miserēdo pius est, qui adhuc iniustè viuendo,fit impius sibimetipsi. *Deut.6.* Vnde per quēdam sapientem dicitur, Qui sibi nequā est,cui bonus erit? Ad exhibendam quippe misericordiam,vt indigentibus plenè exterius valeat impendi,duo sibi necessaria congruunt

Eccl.14. Eleemosyna.

s.homo,qui præbet,& res,quæ præbeatur,sed longè incomparabiliter melior est homo q̄ res. Qui itaq; indigenti proximo exteriorem substantiam præbet,sed vitam suā à nequitia non custodit,rem suam Deo tribuit,& seipsum peccato:hoc quod minus est obtulit auctori,& hoc quod maius est, seruauit iniquitati. Sic igitur in nobis iustitia misericordiā præcedere debet,sed secundū nostrum modum intelligēdi in Deo misericordia præcedit iustitiam,quia iustitia Dei nobis presupponit opera, quę omnia ipse misericorditer fecit. Et ideo hic ait Psal.ꝙ diligit misericordiā, & iudicium.s.consequenter. Ex quibus colligitur,ꝙ misericordia,sine iustitia impendi non debet. Vnde ait Magister in gl. Caue ne amissa iustitia,sis pauperi in mala causa misericors,vt malā causam sibi foueas&, eius iniquitatem cōtegas. Nam,si parcis flagello,percutis cor:quia remanet iniquus, & inde fit nequior: quia videt iustū sibi fauere. Verū licet misericordia non sit sine iustitia: misericordia tamē relucet magis in operibus Dei:vnde subditur *Misericordia Domini plena est terra. Terra* dicit,nō cœli,quia cœli nō indigent misericordia,vbi nulla est miseria. In terra hominis abundat miseria,& superabūdat Dei misericordia,propter quod ait Psal. Miserationes eius super omnia opera eius. Quod declarās Ricardus ostēdit qualiter Dei misericordia replet cœlū, & terrā.d. Misericordia implet cœlū,& terrā. Domine,inquit, in cœlo misericordia tua:& alibi. Misericordia plena est terra. Et re vera periisset totū, qđ Deus fecerat,nisi misericordia subuenisset. Culpa, & vltio quicquid in hūc mūdū venerat,auferebāt: quia & fragilitas semper tēdebat ad lapsum,& cogebat ad vindictā semper iudicātis cēsura. Sic Angelus deiicitur è cœlo. Sic de paradiso exultat homo. Sic mūdus deletur diluuio. Sic gētes cōfundūtur linguis

Richard. Misericordia. Dei est vniuersalis.

guis. Sic vrbes diuinò exuruntur incendio. Sic Iudæam vltor Christi sanguinis Romanus delet exercitus. Hæc est Christi magna,& longa misericordia qui iudicium omne seruauit ad vnum:& totum hominis tempus ad pænitentię deputauit inducias, vt quod de vitiis suscipit infantia,capit adolescentia,inuadit iuuentus,contingit vel senectus,de peccato vel tunc pœniteat,quando se sentit iam non posse peccare.& tunc saltē reatum deserat,quando

Expectat Deus peccatores.

iam illum relinquit reatus,faciat de necessitate virtutem vt moriatur innocēs,qui totus in crimine vixit. Sic ergo Deus ꝑ misericordiā reddit quod per iudicium deperierat,vt meritò dicat psal.*quod misericordia domini plena est terra.*

485 *1.q.inter catholicam.*

Verbo domini cæli firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorum.

Hic consequenter ostendit,ꝙ Deus sit à nobis laudandus ratione suę potestatis. Et primò ostendit potestatem suam in corporibus superioribus. & secundò in inferioribus,ibi,*Congregans.* Quātum ad primum.d.*Verbo domini cæli firmati sunt.* Tātę.n. potestatis est Deus,ꝙ verbo suo produxit cœlū, & ipsum firmauit sic vt incorruptibile maneat in æternum, vnde & ipsum vocauit firmamentum. Vocauit cœlū firmamentū. Et notādū,ꝙ opera trinitatis licet ab intra sint diuisa vt puta generatio cōpetit patri non filio,neque spirituisancto. Spiratio autē competit patri,& filio,& non spiritui sancto tamen omnia opera trinitatis ad extra sunt indiuisa,quia omnē creaturā quā producit pater,producunt filius,& spititus sanctus,& econtrario. Et hoc satis hic notatur cū ostenditur ꝙ oēs tres personæ diuinæ.s.pater filius & spiritussanctus cœlū produxerunt & firmauerunt. Hic enim ponitur pater, qa

Gene.1 Opera trinitatis sunt duplicia.

Dominus. hic ponitur filius: quia *verbo.* hic ponitur Spiritussanctus, qa *& spiritu oris eius.*&c. Sed hinc errorem asumpserunt Greci.d.ꝙ Spiritussanctus à solo patre ꝓcedit,& nō à filio,quia hic dicitur Spiritus oris eius.s.patris,nō dicitur spirit⁹ verbi. Qui & errorē suū cōfirmāt per illud quod ait spiritussāctus qui à patre procedit,ille testimonium perhibebit de me. Itē quia in symbolo edito in cōcilio Niceno sic dicitur, & in spiritū sanctum dñm,& viuificātē,ex patre procedētē & nō dicitur ex filio. Et in fine subiūgitur. Qui aliud docuerit,vel ꝑdicauerit anathemasit. Ideo Greci nos anathemathisatos dicunt quia dicimus Spiritum sanctū procedere à filio quod ibi non continetur. Quod enim secundū nos ibi dicitur. Qui à patrefilioque procedit:alterum est à Latinis additum.s.filioq;. Sed sancta mater ecclesia determinatè ponit,ꝙ Spiritussanctus à patre & filio procedit:vt apparet de con.di.5. saluator qui veritas. Et per Magistrū li.1.di.11. Ad illas auctoritates,qa Christus dicit,qui à patre procedit:respondit Magister.d. Quia cùm dicat,qui à patre procedit,non addit solo,& ideo à se etiā procedere nō negat,sed ideo patrē nominat quia ad eum solet referre etiā quod ipsius est,quia ab illo habet vt cū dicit. Doctrina mea nō est mea,&c. Eodē modo dicēdū est ad illud quod de isto textu obiicitur. *Et spiritu oris eius.*&c. Ad aliud verò qđ de symbolo Niceno opponitur respondet Magister vbi supra d.ꝙ cū dr. Qui aliud docuerit,vel aliter predicauerit.i.contrarium vel contrario modo prædicauerit anathema sit. Et sic aliud accepit pro opposito. Et sic cōformiter loquitur Ioan.Apoc. vlti.d. Si quis apposuerit ad hæc,apponet Deus super illum plagas,&c. Quod intelligitur,si quis apposuerit contrarium verbis in Apoca.scriptis.

Quæstio Spiritus sanctus a patre & filio procedit. Græcorum error de spiritu sancto. Ioan.15. de con.di.5. Ioan.7.

Congregans sicut in vtre aquas maris ponens in thesauris abyssos. 486

Hic consequenter ostēdit Dei potestatē in inferiorib. creaturis,vt in aquis,hoc exponūt aliqui de mari Occeano dicentes,ꝙ aquæ in mari Occeano sunt contra naturā detentę,ita ꝙ si sibiipsis dimitterētur,fluerent super terrā & terram dissiparent,qa sunt altiores terra in medio maris Occeani. Vnde sicu qñ Deus filiis Israel viā dedit per mediū maris aquę erāt illis quasi murus ad dexterā & sinistram vt habetur Exo.14 quod tamē fuit cōtra naturam aquæ quæ est fluida,sed potestate Dei detinebātur.

Aquæ maris Oceani congregantur.

Consimiliter quādo viā fecit eis in Iordane aquæ superiores quæ descēdebāt steterunt in vnū locū, & ad instar mōtis intumescentes apparebāt procul quod erat virtute Dei cōtra naturā aquarum. Sic dicunt de aquis maris occeani,ꝙ in medio sunt altiores terra,& tamen virtute Dei cōtra naturā ipsarū tenentur sic,ne fluāt,& dissipent terrā: Alij autem hoc aliter exponunt d.ꝙ à principio mundi.s.in tertia die creationis mūdi qñ Deus cōgregauit aquas in locū vnum quia prius ꝑ modum euaporationis eleuatæ erant super terrā:sed tertia die dedit eis depressitatē debitā,& sic occupauerunt minorē locū ꝙ tūc ēt fecit quasdā cōcauitates,& cauernas in terra,in quib. aquæ includōtur,vt apparet in montib. altis,qui infra habēt quasdā cōcauitates, in quib. aquæ sunt detentæ,q̄ & fontes dñr. Et de istis dicit *Cōgregās sicut in vtre aquas maris*,qa illæ aquę primò fuerunt aquæ maris. Et de istis subdit. *Ponēs in thesauris abyssos.* Aquę.n.maris ratione suę profunditatis abyssus dñr. Tenebrę erāt super faciē abyssi.&c. Quod ideo sic dicit.quia sicut thesauri in loco abscondito clauduntur,sic & abyssum aquarū à nobis abscondit. Et quantum ad oīa ista dicitur Aybssus sicut vestimentum eius super montes stabūt aquę.

Iosue.3. Aquæ includūtur in terra. Gen.1. Psal.103.

Timeat Dominum omnis terra:ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem. 387

23.q.6. scismaticis

Hic consequenter ostendit Deū laudandū ratione suæ maiestatis,quæ sibi oīa subiicit. Timor.n.est multiplex.s.mundanus,seruilis,& filialis. Et iste timor filialis nō est nisi quædam deuota reuerētia amoris,qua quis alteri subditur,& ipsum offendere timet, quia offensam timet dilecti, & nō pænā. Et de isto timore hic dicit.*Timeat dominum omnis terra* id est,omnis homo de terra creatus per amorē, & reuerētiam subdatur Domino, sic ꝙ fugit peccare plus amore domini,quàm timore supplicij. Iste timor etiam manet in beatis. Timor Domini sāctus permanet in sæculum sæculi.*Ab eo autē cōmoueantur omnes habitantes orbem.* Hic enim orat Psal.vt Deus per suam misericordiā omnes conuertat ad ipsum.d.*Ab eo autem commoueantur*, &c.q.d.vt omnis terra timeat Dñm modo prædicto ideo oro, vt ab ipso cōmoueantur,&c.i.vt manus misericordiæ Dei omnes commoueantur. Et hoc à simili dicit dormientis qui manu cōmouetur vt euigilet. Ita & gratia Dei peccatores commouet ipsos excitando vt vigilent & à somno pecati resurgāt. Et notāter dicit *ab eo.* q.d.non ab alio,quia solus Deus hominem à peccato potest excitare & ad pænitentiā ducere,& nota ꝙ conuersio peccatoris rectè commotio

Timor multiplex. Psal.18. Cōuersio dicitur commotio

Universidad de Deusto Biblioteca

motio dr̄ nōne magna est cōmotio,qñ peccator cōmutatur per pænitētiā de vitiis ad virtutē,de odio ad gratiā,de filio pditionis ad filiū Dei? Et de ista cōmotione,q̃ fit ad Deū dr̄ psal.59.Cōmouisti terrā, & cōturbasti eā sana contritiones eius, quia cōmota est. Cōmouet.n. Deus terrā, qñ ad pænitentiā peccatores conuertit, peccata remittendo. Sed sanat contritiones eius, quando pænam peccatis debitam dimittit. vnde statim subdit causam, quare omnes Deum timere debent,& ei subiici d.

488 **Quoniam ipse dixit,& facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.**

Potestas Dei. — Potestas nostra nulla est sine Deo. — Ioan.19.

Q.d.merito oēs homines illi subiici debent timore filiali. *Quia ipse dixit,* &c. quia sicut simplici voluntate sua omnia creauit de nihilo ita potest omnia in nihilum redigere: merito igitur ei subiici debes,& illū timere, nihil.n.per teipsum potes,nisi quod Deus permittit. Cupiditatē nocendi per te habere potes,potestatē autem nocēdi,si ille nō dat habere nō potes,quia nō est potestas nisi à Deo,Cupiditas.n.mala est,sed illa non est à Deo sed illa nihil nocere potest,si ille nō pmittit,à quo est omnis potestas. Vnde Deus homo stans ante hominē ait. Non haberes aduersum me potestatē vllā,nisi tibi datū esset desuper. Vnde etiā ipse diabolus nec vnā ouiculā potuit Iob sancto tollere, nisi prius Deo diceret,mitte manum tuā,i.da potestatem. Vnde de hoc ipse Iob eruditus non ait. Dominus dedit,diabolus abstulit, sed ait. Dñs dedit. Dñs abstulit. Ex omnibus ergo prædictis vult concludere Psal.ꝙ solus Deus est timendus à nobis, quia illa quę timentur nō alius fecit, sed ipse solus creauit d. *Quoniam ipse dicit & facta sunt,&c.*

Facere quid est & quid creare. — Philos.16. de animalibus. — Psal.149. — Quæstio. — Symbolū.

Ex istis enim verbis vult Psal.ostēdere,ꝙ omnia circa Deū ab ipso sunt producta nominans facta , & creata, Vbi nota,ꝙ inter factum,& creatū magna diffentia est sicut inter creare& facere. Quoniā creare est de nihilo aliquid producere. Facere verò est aliquid de prȩiacenti materia operari. Et ideo creare quia potentiam requirit infinitam Deus creaturæ nō cōmunicauit sed benè facere : vnde creatura aliqua facit,sed non creat. In vniuersitate enim entiū aliqua sunt quæ de nihillo fiunt,vt animȩ rationales, quæ secundū Ari.dantur de foris aliqua autem fiūt ex præiacente materia,vt corporalia:& omnia tam prima quā secunda producuntur à Deo:quæ notās psal.ait. *Quoniam ipse dixit, & facta sunt,*quo ad oīa producta de materia, quo verò ad producta de nihilo subdit, *Ipse mandauit & creata sunt.* Sed statim vnū insurgit dubiū,quia si tanta differentia est inter facere & creare,& inter factum & creatū,vnde ergo tanta varietas est inter symbolū Niceni concilij,quod cātatur in missa quia in primo dicitur. Credo in Deum parrē omnipotentē creatorē cœli & terræ. In secundo autē dicitur factorē cæli & terrȩ. Respondeo primò, ꝙ omnia ideo dici possunt creata,quia Deus à principiò mundū ex nihilo produxit quamuis ex istis productis postea alia fuerint facta. Et hoc attendentes Apostoli in suo Symbolo dixerunt creatorem cœli,& terrȩ. Sed quia postea insurrexit error Marcionis,d.ꝙ diabolus omni istorum visibilium,quæ fiunt,& nō creātur est cōditor ideo hunc errorē volens extirpare ecclesia,in concilio Niceno cōstituit Symbolum d.Credo in vnū Deum.&c.factorē oīum visibiliū,& inuisibiliū. Ex quo potes etiā notare, ꝙ facere est quoddā verbū cōmune ad ly producere ex aliquo,& ex nihilo qa dicit factorem omnium visibilium,& inuisibiliū. Magister augem ponens differentiā prædictā inter facere & creare li.2.di.1.ibi accipit facere, & creare strictissimo modo,sed hic accipitur largo modo. *Li.2.di.1.*

489 **Dominus dissipat consilia Gētium reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.** *12.q.2.cū deuotissi.*

Consilia gentilium dissipare. — Cogitationes Iudæorum. — Phil.2. — Ioan.12. — Gre.3.mo. — Greg.9. li.mo.14. — 1.Cor.10. — Consilium dæmonum tentatio.

Hic cōsequenter ostēdit , quòd Deus ab omnibus est laudandus,& timendus: & hoc ratione suæ veritatis,qua oīa pspicit. Nō.n.solū exteriora hominū facta prospicit,sed etiā interiora.s.cōsilia,& cogitationes. Et quas vult procedere, permittit,& quas non vult procedere,dissipat. Et hoc est quod dicit. *Dominus dissipat consilia Gentium.* i.Gentiliū, quia eorū cōsiliū erat ad idola colenda,& prædicāda,sicut modo est cōsiliū fideliū ad cultū Dei ampliādū,& istud cōsiliū Gentiū dissipat Dñs,qa eorū idololatriā dissipauit. *Reprobat āt cogitationes populorum.* s.Iudęorū,qui populus Dei dicebātur pter vnitatē in fide veri Dei,quorum cogitationes erāt per Christi mortē dissipare Christi nomē, & fidē. Et tamē oppositū euenit,qa p eius mortē , & resurrectionē fuit nomē Christi adeo exaltatū sup omne nomē,vt in nomine Iesu omne genu flectatur,&c. *Et reprobat consilia principū.* i.dęmonum.qui mundi principes vocabantur, quia principabātur in mundo. Nunc princeps huius mūdi eiicietur foras. Quorū consiliū fuit finaliter Christi mortē impedire,ne de ipsorū potestate humanū genus liberaretur,& ideo visiones immiserunt vxori Pilati, vt viro suaderet,vt nō interficerēt Christū,quorū tamē consiliū ad nihilū redactum fuit , vt deducit Greg. Sic & quotidianū consiliū dæmonum cōtra nos quotidie dissipat Deus, dum illud qđ de nobis suis cōsiliis intēdunt auertit, vt ostēdit. Greg. d. hoc indesinēter cūtra bonos cōsiliū maligni spiritus ineunt,vt ij, quos seruire Deo innocuè in tranquillitate cōspiciūt,vexati aduersitatibus ad voraginē culpȩ rapiātur. Sed eorū cōsilij acumē destruitur,qa pi⁹ cōditor cū viribus flagella moderatur, ne virtutē pœna trāseat: & pastutiā fortiū humana infirmitas cadat, vnde p Paulū dr̄. Fidelis autē Deus,q nō patietur vos tētari supra illud , qđ potestis:sed faciet etiā cū tentatione prouētū, vt possitis sustinere,&c.vt merito psal.dicat. *Dominus dissipat cōsilia Gentiū,&c.* Et hoc est,quod dicitur Iob 5. Cōsilium prauorum Deus dissipat. Sed consiliū Dei nullus dissipare potest. Et hoc est,qđ subditur.

490 **Consilium autem Domini inæternum manet: cogitationes cordis eius in generatione, & generationem.**

25 q.1. ideo. — Consilium Dei non variatur Sententia variari potest. — Greg.16. mo.c.18.

Quāuis.n.sententia Dei quandoq; mutetur: qa stat in exterioribus signis.vt patet de Ezechia,cui Dominus per prophetā dicit. Dispone domui tuę, quia morieris,&c.ad cuius tamen orationem hæc sententia fuit mutata,4.Reg.20. Consilium autem Dei,& cogitationes,quia intrinsecam Dei voluntatē important, nullatenus possunt mutari , vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob.23. Nemo potest auertere cogitationes eius d. Sicut enim Deus est immutabilis natura,ita immutabilis est cogitatione. Cogitationē quippe eius nullus auertit: qa nemo resistere occultis eius iudiciis præualet. Nā & si fuerint quidam,qui de præcationib. suis eiu

cogita

Consilio Dei etiā mali famulātur — Ioseph.

cogitationem auertisse videantur:ita fuit interna eius cogitatio,vt sententiam illius auertere deprecando potuissent,& ab ipso acciperēt,quod agerēt apud ipsum. Dicat ergo:nemo auertere potest cogitationem eius,quia semel fixa iudicia mutari nequaquam possunt:vnde scriptum est. Præceptum posuit,& non præteribit. Et rursum:non enim cogitationes meæ sicut cogitationes vestræ,&c. Cum ergo exterius mutari videtur sententia , interius consilium non mutatur,quia de vnaquaquere immutabiliter intus constituitur,quicquid mutabilite exterius operatur. Et nota,quòd tantæ stabilitatis est diuinum consilium,quòd sibi etiam famulatur malorum consilium,quod ad contrarium diuini consilij tendere nititur: vt per multa exempla ostendit Greg.lib.6.Mor.c.11.super illo verbo Iob 5. Consilia prauorum dissipat,d. Sæpè enim nōnulli sapientia humana inflati dum desideriis suis diuina iudicia contraire aspiciunt,astutis enim reluctari machinationibus conantur:& vt ad votum suū vim supernæ dispensationis intorqueāt,callidis cogitationibus insistunt,subtiliora consilia exquirūt, sed inde voluntatem Dei peragunt, vnde hanc immutare contendunt,atque omnipotentis Dei consilio dum resistere nituntur ,obsequuntur. Et cōsequenter multa ponit exempla dicens: ꝙ melius ostendimus,si pauca rerum gestarum exempla ad medium proferamus, Ioseph somnium viderat, quòd suo manipulo fratrum eius se manipuli prosternebant,quòd sol,& luna cum reliquis stellis se adorabant. Quæ quia purè fratribus retulit,eorum corda futuræ dominationis inuidia, pauorque cōcussit,cumque ad se hunc venire conspicerent,malitia sæuiente,dixerunt. Ecce somniator ille venit, venite occidamus eum. Cumque eius dominio se subiici metuunt,somniatorem in puteo deponunt, eumque Ismaelitis transeuntibus vendunt : qui in Ægyptum ductus:seruituti subditus,luxurię accusatione damnatus,castitatis merito adiutus prophetiæ iudicio ereptus,omni Ægypto prælatus est, per supernam verò sapientiam prouidus frumenta congessit,& futuro periculo famis obuiauit. Cumque in orbem fames creuisset de alimentorum præparatione solicitus Iacob filios in Ægyptum misit, qui dispensationi frumentorem præpositum Ioseph nescientes inueniunt,atque vt mererentur alimenta percipere dispensatorem compulsi sunt pronis in terram ceruicibus adorare. Pensemus igitur gestæ rei ordinem, cogitemus quomodo sapientes in ipsa sua astutia vis diuina comprehendit. Ideo Ioseph ab eis venditus fuerat,ne adoraretur ab eis,sed ideo adoratus est ab eis,quia venditus. Astutè namque aliquid agere ausi sunt,vt Dei cōsilium immutaretur:sed diuino consilio, quod declinare conati sunt renitendo seruierunt. Inde quippe coacti sunt Dei voluntatem, & consilium peragere,vnde hanc astutè moliti sunt commutare. Sic diuinum consilium dum deuitatur,adimpletur,ac humana sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Consequenter ponit aliud exemplum de Saule, & Dauid. Aliud de Iona, & de aliis,vt merito dicamus illud Psal. 65. Videre opera domini,terribilis in consiliis super filios hominum. Quæ omnia benè nunc considerans Psal. ait, *consilium autem domini in æternū manet,&c.*

419 **Beata Gens,cuius est dominus Deus eius populus,quem elegit in hȩreditatem sibi.** *24.q.1. alienus*

Beatitudo duplex — Hebr.11. — Beatitudo consistit in tribus. — Visio diuinitatis — Mat.15. — Dilectio charitatis — Anselm. — Tob.13. — Securitas fœlicitatis — Aug.22. de ci.Dei.

Hic consequenter Psal. ostendit diuinæ laudis præmium. Et duo facit:quiā ostendit primò laudis diuinæ præmium: secundò laudis diuinæ principium:ibi. *De cœlo respexit.* Vbi sciendum,quòd beatitudo est duplex,scilicet spei & rei. Spei habetur in vita ista per virtutes & gratiam,& in ipsa continuè proficiunt iusti:sic enim dicitur Mat.5. Beati pauperes. Beati misericodes. Beati,qui lugent, &c. Sed beatitudo rei solum habetur in patria quo ad primam stolam ante resurrectionem. sed quo ad ambas stolas erit completa post resurrectionem. Vnde per beatitudinem spei peruenitur ad beatitudinem rei. Et de vtraque potest iste versus intelligi. *Beata Gens &c.* Item notādum,quòd talis beatitudo promeretur per diuinum cultum, quo Deus laudatur & colitur: quia sine fide impossibile est placere Deo. Perfecta beatitudo scilicet rei principaliter cōsistit in tribus,scilicet. In clara diuinitatis visione. In grata charitatis vnione. In firma bonitatis intentione. Primo enim ibi est clara diuinitatis visio. In præsenti enim vita diuina essentia clarè videri non potest,sed solum per speculū in ænigmate. Sed à beatis in patria clarè videtur, & facialiter. Quoniam,vt ait Bernar. tripliciter in æterna illa,& vita beata beati fruuntur Deo,scilicet, videntes eum in omnibus creaturis, habentes eum in semetipsis,& quod ineffabiliter iucundius est, atque beatius ipsam cognoscentes in semetipsa trinitatem,& gloriam,illam sine vllo ęnigmate mundo cordis oculo contemplantes. Et istam beatitudinis conditionē notās saluator ait: Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Et Ioan.17. Hęc est vita æterna,vt cognoscant te solum verum, &c. ¶ Secundò ibi est grata charitatis vnio, quamuis enim ibi cesset fides per claram visionem, quamuis spes cesset per desiderati adeptionem, charitas tamen ibi non cessat, sed perficitur per summam dilectionem. Quoniam secundum August.in lib.de perfecta iustitia hominis: præceptum dilectionis quo iubemur Deum diligere ex toto corde, & ex omnibus viribus,& proximum nostrum,sicut nosmetipsos:licet in via ex toto non possit impleri, perfectè tamen implebitur in cœlesti beatitudine, quia ibi charitas non cessat,sed perficitur. Sic igitur in cœlesti beatitudine erit perfecta charitas; vt quilibet plus Deum quàm se diligat, proximum quantum se,& plus quilibet gaudebit de beatitudine Dei,quàm de sua:& tantum cuiuslibet Angeli vel beati hominis fœlicitate, quantum si illam in seipso haberet:vt deducit Ansel. in Prosolo. Et istam conditionem beatitudinis Tobias notabat,d. Beati omnes,qui diligunt te,& gaudent super pace tua. ¶ Tertiò ibi erit firma bonitatis tentio. Ad hoc enim,quòd quis sit beatus exigitur, quòd habeat securitatem suæ fœlicitatis, aliter enim semper timeret ab illa cadere,quod sine displicentia & pœna non posset,quæ non stant cum beatitudine, qa beatus est qui habet quicquid vult,&c. Et ideo dicit Aug. In illa æterna beatitudine quicqd amabitur,aderit,nec desiderabitur quod nō aduertit. Omne quod ibi erit bonū erit:& summ⁹ De⁹ sūmū bonum erit:& quod omnino beatissimū est ita fore sempcertū erit. Et ideo qa sic desideriū adimpletū erit in patria Psal.d. Beatus vir qui adimplebit desideriū suū:qđ etiā nunc notat.d. Beata Gēs cui⁹ est domin⁹ Deus ei⁹,&c. ¶ Et in isto versiculo nota,ꝙ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Possidet Deus à beatis.

Deus possidetur à beatis,& beati possidẽtur à Deo A
Et ita Deus est possessor,& possessio. Possessio,quia
ex eo viuunt beati,& ideo dicit: Beata gens, cuius
est dominus Deus eius. Possessor est,quia beatos
gubernat,& regit,quos in suam hæreditatẽ elegit.
Et quantum ad hoc dicit. *Populus,quem elegit in hæreditatẽ sibi.* Et sic Deus est hæreditas beatorum. Et
sic quilibet beatus dicit illud Psalm. 15. Dominus
pars hæreditatis meæ,&c. Et beati sunt hæreditas
Dei,quia tanquã filios ipsos hæredes elegit. Gal. 4.
Quòd si filij,& hæredes,hæredes quidem Dei, &c.

492 De cęlo respexit dominus, & vidit omnes filios hominum.

Beatitudinis quæ sit.

Hic ostendit consequenter,quid sit huius beati-
tudinis fundamẽtale principiũ. Et duo facit. Quia B
ostendit primò huius beatitudinis principium: se-
cundò hoc declarat per exemplum:ibi. *Non saluabitur.* Quantum ad primũ sciendum, q̃ aliqui indaga
re volentes,quæ est principalis causa, quare Deus
aliquos beatificat in patria, aliquibus dimissis, di-
uersimodè senserunt. Quoniam aliqui dixerunt, q̃
opera in charitate,& ex charitate facta sunt huius
principalis causa. Sed contra,quia electio Dei,qua
nos elegit,fuit ante mũdi cõstitutionẽ, & sic opera nostra,quæ nondum fuerãt,nõ fuerit causæ no-
Rom. 9. stræ electionis. Et hoc ostendit Apostol⁹ de Iacob,
& Esau,dic. Cum nõdũ nati essent,aut aliqui boni,
vel mali egissent,dictum est: Iacob dilexi: Esau autẽ
odio habui, Alij dixerũt, q̃ non ipsa opera,sed præ-
uisio operum est causa prædestinationis, sic quòd C
Deus Iacob prædestinauit ad vitam, quia præuidit
ab æterno,quia Iacob benè vteretur libero arbi-
trio,& crederet in eum. Sed cõtra hoc est August. in
primo retra. d. q̃ si propter futura merita quis esset
electus iam nõ ex gratia esset electio: nõ ergo ideo
August. electus est quis à Deo,quia talis futurus erat,sed ex
electione talis futurus est. Vnde idem August. in li.
de prædestinatione sanctorũ,ait: Non quia futuros
tales nos esse præsciuit,ideo non elegit,sed vt esse-
mus tales per ipsam electionẽ gratiæ suæ, qua nos
1. Cor. gratificauit. Et hoc est quod Apostolus ait: Miseri-
cordiam cõsequutus sum,vt fidelis essem: non ait,
quia fidelis eram. Ex quibus apparet, q̃ principalis
causa,quare quis à Deo beatificatur est æterna Dei
prædestinatio,siue electio ad vitã. Et hoc est, quod D
hic dicit Psal. *De cœlo respexit dominus,& vidit omnes filios hominum,* scilicet,ex se in naturalibus esse æqua-
les. Sed supple ex sua gratia speciali aliquos elegit
ad participationẽ beatitudinis, quã ex naturalibus
nullus assequi potest. Et nota, q̃ hic cœlum accipi
tur pro occulta eius sapientia,in qua omnia celan-
tur. Et hoc idem sub aliis verbis repetit ad maio-
rem expressionem,d.

493 De præparato habitaculo suo respexit super omnes,qui habitant terram.

Respicere Dei. Mat. 26.

Quid enim est respicere Dei,nisi nos ad suã gra
tiã eligere,vel vocare? Sic enim quãdo Petrũ post
negationem vocauit ad gratiã ipsum respexisse di
citur. Conuersus dominus respexit Petrum, & re- E
cordatus est Petrus verbi Iesu,&c. Et egressus fo-
ras,fleuit amarè. Quid est ergo *de præparato habitaculo suo,* id est,de cœlo *respexit super omnes,qui habitant terrã*: nisi elegit ad gratiã,& gloriã,quos vo-
luit ex iis,qui habitant terrã? vnde glo. ait Respe-
xit super omnes,&c. id est,misericorditer vidit. Vn
de & hoc expressius declarans subdit.

Qui finxit sigillatim corda eorum, 494 qui intelligit omnia opera eorum.

Per corda enim accipe animas,quas Deus sigil
latim creat,& producit. Vbi sciendum, q̃ circa pro
ductionẽ animæ rationalis aliquæ fuerunt opinio Lib. 2. di 18.
nes: vt ostẽdit Magister,d. Quemadmodum mulie-
ris corpus de viri corpore traductum fuit,ita puta Animarũ produc-
uerunt aliqui ipsius mulieris animã de viri anima tis.
propagatam,& omnes animas præter primam de
traduce esse,sicut & corpora. Alij autem putauerũt
omnes animas simul ab intio esse creatas: sed istæ
opiniones sunt falsę: vnde subdit: Catholica autẽ
ecclesia,nec simul,nec ex traduce factas animas
docet,sed in corporibus per coitum seminatis,atq; August.
formatis,infundi,ac infundẽdo creari. Vnde in ec
clesiasticis dogmatibus animas hominum non esse
ab initio inter cęteras intellectuales naturas, nec
simul creatas (sicut hi fingũt) docet August. d. Ne
que cum corporibus per coitũ seminari, sicut qui
dam Latinorum præsumptores affirmant: sed dici-
mus corpus tantum per copulam seminari. Crea-
tionem verò animę solum Deum creatorem nosse
eiusque iudicio corpus coagulari in vulua,& com
pingi,atque formari. Ac formato iam corpore ani
mam creari,& infundi,vt viuat in vtero homo ex
anima,&c. Et huius dicti veritas ex isto textu ha-
betur,d. *Qui finxit,* id est,creauit *figillatim corda eorum.* Hic enim satis innuit propheta, quòd non ani
mã de anima facit De⁹, sed figillatim animas de nihi
lo creat. Quamuis enim omnes animæ sint eiusdẽ
speciei,distinguuntur tamen indiuidualiter,& va-
riantur in operationibus coniunctę corporibus,
quia aliquę benè operantur & aliquę malè, quę
omnia Deo sunt mẽifesta: & ideo subdit. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Ex hoc vult habere,quòd
omnes animę in creatione sunt ęquales in suis na-
turalibus: quia omnes figillatim creãtur à Deo. Sed
q̃ aliquę declinent postea ad bonũ,hoc est singu-
lari gratia diuinę electionis,vt puta: quia Deus ele
git ab ęterno istam animam,& non illam.

Nõ saluatur rex per multam virtutem,& gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. 495

Hic consequenter probat per exemplũ: quòd di
uina electio,siue prouidẽtia est primũ principium
beatitudinis nostrę. Et ponit exemplum primò in
reprobis: secundò in electis: ibi. *Ecce oculi domini.*
vnde in prima parte Psal. talem facit rationẽ. Nul- Saluare
lus homo virtute propria,& naturali potest salua- nullus potest se ipsum.
ri temporaliter: igitur multo fortius,nec potest vir-
tute propria beatificari ęternaliter cum incompa-
rabiliter secundum sit maius primo. Antecedens Seon.
autem probatur multipliciter. Primò de Seon re-
ge,qui cum maximo exercitu egressus est obuiam
filiis Israel,vt eos debellaret,qui virtute sui exerci-
tus non solum victoriã non obtinuit, sed seipsum,
nec populũ saluare potuit. sed ante filios Israel cũ
populo suo corruit: vt habetur Num. 21. Et quan-
tum ad hoc dicit: *Non saluatur rex per multam virtutem.* Secundum exemplum est de Og rege Basan, Og.
qui i solus remanserat de stirpe gigantium: vt ha-
betur Deuter. 3. Hic venit cum omni populo suo,
& tota virtute sua,vt expugnaret filios Israel. Et di
xit dominus ad Moysen: Ne timeas illum, quia in
manu tua tradidi illum: percusserunt igitur & hũc
cum

eum omni populo suo, vt habetur Numer. 21. Et A
quantum ad hoc dicit. *Et gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ.* Consimiliter & hoc intellige-
1. Reg. 17 re potes de Golia gigante, quem Dauid adhuc
puer inermis occidit.

496 Fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur.

23. q. 1. nolli.

Pharaon

Hic ponitur tertium exemplum de Pharaone,
qui confidens in multitudine equorũ suorum,per
sequutus est filios Israel,& tamen seipsum,ac po-
pulum suum temporaliter saluare non potuit? sed
vt habetur, Exod. 14. Ingressus est Pharao cum cur
ribus, & equitibus eius in mare, & reduxit super B
eos aquas maris dominus. Si ergo vt prędictis pa-
tet exemplis nullus dignitate regali,non exercitus
multitudine,non virtute corporis, non virtute e-
quorum se temporaliter saluare potest ergo mul-
to minus æternaliter beatificare. Ex quo relinquitur propositum,quòd sola Dei gratia,& electio est
primum principium fœlicitatis æternæ.

497 Ecce oculi domini super metuentes eum,& in eis, qui sperant super misericordia eius.

14. q. 2. gloria epi scopi.

Hic consequenter ponit exemplum de bonis, C
ostendẽs,quòd omnis nostra salus à Deo procedit
Et duo facit: Quia primò ostendit causam nostræ
salutis esse Dei misericordiam. Secundò ex hoc
exemplo suo omnes allicit ad Dei reuerentiam: ibi
Anima nostra. Quantum ad primum sciendũ, quòd
quanquã Deus oculos corporales nõ habeat, my-
sticè tamen habere dicitur oculos, quibus suos ele
Oculus Dei duplex, scilicet, misericordia & iustitia. ctos respicit. Et isti sunt duo, scilicet, oculus iustitię quo respicit peccantes, ipsos puniendo tempo-
raliter. Alius est oculus misericordiæ, quo respicit
iustos, ipsos à peccatis præseruãdo spiritualiter. Se
Gregor. li. 11. mor. c. 20. cundum enim Gregor. Deus oculos clausos tenet
quando peccata hic non punit: sed ipsos aperit,
quando punit. Sic enim habuit oculos suos super
Dauid, quando peccatum eius purgauit per perse
cutionem filij sui Absalon, propter quod ipse Da- D
uid Deo dicebat. Imperfectum meũ viderũt oculi
Psal. 138. tui, scilicet, ipsum puniendo. Oculos autem miseri
cordię aperuit super eum, ipsum ad gratiam suam
reducẽdo. Oculi eius ad sanctum Israel. Sicut enim
Esaie. 17 volens aliquam rem diligenter custodire super il
lam firmat oculos suos, sic & domin⁹ oculos suos
firmat super iustos. Oculi domini super iustos, au-
res autem eius in preces eorum. Et si aliquando p-
Psal. 33. mittat iustos hic temporaliter pati, totum tamẽ est
ad vtilitatem ipsorum, vt scilicet per patientię me
ritum habeant præmiũ maius. Et hoc est, quod sub
dit. *Et in eius, qui sperant super misericordia eius,* non
in viribus suis, non in meritis suis, sed super miseri
cordia eius. Et ad quid oculi domini sunt super
metuentes eum, ostendit cum subdit.

498 Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

Liberat dominus iustos.

Ecce apertè effectus oculorum prædictorũ do- E
mini, nam ad hoc oculi iustitię sunt super metuen-
tes eum, ipsos tẽporaliter puniẽdo: ad hoc *vt eruat à morte animas eorum.* scilicet, vt iudicio eruantur
à morte æterna. Oculi autem misericordiæ sunt
vt alat eos in fame, scilicet, vt hic alãtur spiritualibus
gratiis, vbi fames est,& virtutum penuria,& abun
dantia mali. Sic enim dicit dominus. Serui mei co
medent,& vos esurietis, &c. Sed quia dominus
quandoque sperantes in se liberat nõ solũ à morte Esa. 65.
æterna, sed etiam à temporali. Ideo hoc totum de
præsenti vita potest exponi: *vt eruat à morte animas eorum* vbi per animam accipe vitã corporalẽ. Istud
enim specialiter de Helia potest exponi, quem do-
minus eruit de manu Iezabelis, volentis eum occi
dere. Et consimiliter fuit de Prophetis, quos à per
secutione Iesabelis Abdias in spelunca occultauit.
Et alat eos in fame. hoc realiter fuit de Helia, quem 3. Reg. 18.
dominus tempore famis, quando scilicet non pluit
super terram annis tribus & mensibus sex, domi-
nus pauit coruorum ministerio. Quoniam, vt dici
tur 3. Reg. 17. corui deferebant ei panẽ, & carnes
mane, similiter & panem, & carnes vesperi. Et cõ- Nutrit Deus in-
sequenter miraculosè pauit eum longo tempore fantes.
apud mulierem viduam Sareptanam ex modica fa-
rinula, quantum pugillus capere potest, vt ibidem,
habetur: De Helia ergo, & prędictis prophetis,
quos Abdias tempore famis pauit pane,& aqua in
spelunca, di. Psal. *Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame,* id est, tempore famis.

Anima nostra sustinet dominũ, quoniam adiutor, & protector noster est. 499 6. q. 1. quiescite.

Hic consequenter omnes hortatur exẽplo suo C
ad Dei reuerentiam, quasi dicat, si enim, vt ex præ
dictis patet, principalis causa nostrę salutis nõ sunt
opera, vel merita nostra, sed sola Dei voluntas,&
misericordia, ideo merito patienter debemus Deũ
sustinere, id est, super omnia tenere etiã dum pati-
mur aduersa. Quod se facere cõfitetur. d. *Anima nostra sustinet dominum.* id est, patienter eius misericor
diam expectat. Et hoc facile est. Quoniã adiutor& adiutor noster Deus.
protector noster est: adiutor in tribulationib⁹. Psa. Psal. 45.
45. Deus noster, refugiũ,& virtus, adiutor in tribu
lationibus,&c. Protector autem, quia spiritualib⁹
gratiis nos desuper tegit. Protector meus, cornu
salutis meæ,& susceptor meus. Et de ista Dei prote Psal. 17.
ctione, ait Greg. Per Psalmistã dicitur, Scuto bonę Greg. 33. mor. c. 29
voluntatis tuæ coronasti nos. Scuto bonę volunta
tis nos dominus coronare perhibetur, quia quos
protegens adiuuat, remunerans coronat. Et quare
patienter hic debemus expectare dominum: est ra
tio, quia per patientiã hic habitã in aduersitatibus
ad lętitiã pueniem⁹ ęternã. Et hoc est, qđ subditur.

Quia in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperauimus. 500

Lætitia sequitur tribulationem. Psal. 93.

Quasi dicat: Etsi in præsentiũ tribulamur, in fu
turo tamen lætabitur cor nostrũ in Deo. Secundũ
enim mensuram tribulationis,& patientiæ in futu-
ro datur mensura cõsolationis,& lætitiæ. Psal. Secũ
dum multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo cõ
solationes tuæ lætificauerũt animã meã. Et quia i-
sta consolatio procedit ex spe retributionis: ideo
subdit. *Et in nomine sancto eius sperauimus.* Vbi ly,
&, stat pro quia, quasi dicat: Quare in eo lętabitur
cor nostrum, ratio est: quia sperauimus in nomine
sancto eius. Consequenter cõcludit Psal. diuinam
misericordiam postulando, d.

Fiat misericordia tua, domine, super nos, quemadmodũ sperauimus in te. 501

Quasi dicat: Per misericordiã tuã impleatur in no
bis qđ dictũ est: scilicet vt lætemur in te. Et hocnõ
petimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

petimus meritis nostris, sed de gratia tua: ideo sub dit. *Quemadmodum speravimus in te.* Spes enim est certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia Dei, & meritis proveniens. Et hæc spes tãto amplius crescit in iustis, quanto magis patiuntur aduersa. Quoniam, vt ait Greg. Bonorũ mens quò duriora patiẽter tolerat, eo æternitatis præmia certius sperat. Hic oritur dubium: vtrum licitè quis possit sperare in homine? Vide secundã secundę. quæst. 17. artic. 4.

Spes.

Greg. 10. mor. c. 21. Secunda secundæ. q. 17. ar. 4.

PSAL. XXXIII.

502 35 quæst. 1. reuertimini.

Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

Iste Psal. talem habet titulum. *Psalmus Dauid, cũ mutauit vultum suum, corã Abimelech, & dimisit eum, & abiit.* Titulus iste sumptus est de historia quę habetur 1. Reg. 21. quòd cũ Dauid fugeret Saul persecutorem suum, cõtulit se ad Achis regem Geth, scilicet, cuiusdam Gentis Philistinorum vicinæ regno Iudęorum. Et ibi latitabat, vt persecutionem Saulis euitaret. Fuit autem cognitus ab aliquibus de regno illo, à quibus suggestum est regi Geth, q̃ illũ apud se haberet, qui gloriosus esset, & magnus in regno Iudęorũ: dicentes, Iste est Dauid, cui chorum fecerunt mulieres Israelitæ dicentes. Saul percussit mille, & Dauid decem millia. Nũquid nõ est iste Dauid rex terræ? Quibus auditis, Dauid timuit regem Achis. Cũ enim propter hanc gloriam inuidere ei cœpisset Saul, & ipsum persequi, valdè etiam cœpit timere, ne ille rex Achis, ad quẽ cõfugerat, similiter inuidia motus ipsum persequeretur ad mortem. Videns autem Dauid se in tali periculo positum, simulauit se stultum, mutauit vultum suũ coram ipsis ad modum fatui, & saliuæ decurrebant per barbam eius: quẽ cũ vidisset rex Achis, ait seruis suis. Vidistis hominem insanũ, quare adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi: quia introduxistis istum, vt fureret, me præsente? Dimitte illum hinc, ne ingredietur domum meã. Et sic tãquam fatuum demisit illum, & Dauid recessit. Ista historia directè concordat titulo, nec in aliquo discordat, nisi in hoc q̃ ille rex Geth, secundũ textum vocabatur Achis, & in titulo vocatur Abimelech. Et ideo sciendũ, q̃ ille rex Geth duo habebat nomina vnum erat nomẽ cõmune regni, quo omnes reges illius regni vocabãtur, & aliud erat nomen propriũ personale. Sicut reges Romani nomine regni vocantur imperatores, vel Cęsares, sed nomine personali dicuntur Iulius, Octauianus, Nero. &c. Sic & ille rex Geth, ad quẽ Dauid cõfugerat, vocabatur Achis nomine proprio, sed nomine regni vocabatur Abimelech. Ad propositũ ergo quãdo Dauid per istum modum de manu Achis regis, & seruorũ eius se vidit liberatũ, gratias agens Deo, fecit hũc Psal. Et sic apparet titulus, & causa Psalmi. Primò igitur exponenda est litera iuxta historiam: & consequẽter inducẽdus est sensus Psalmistę. Et sic iste psal. diuiditur in duas partes. Quia Dauid primò de sua liberatione Deo gratias agit: secundò cæteros ad bonũ faciendũ inducit: ibi. *Accedite.* Prima in duas, quia à Dauid primò ponitur gratiarum actio: secundò & ad hoc aliorum inuitatio: ibi. *Magnificat, &c.* Dic vt Nic. de Ly. ¶ Quantum verò ad intellectũ Psal. sciẽdum, quòd Dauid Christum significat: mutatio verò vultus significat mutationẽ veteris sacrificij in nouum. Vetus enim sacrificiũ vultus eò dicebatur, quia fiebat in rebus apertis, & manifestis, sed in nouo sacrificio mutauit Dauid, id est, Christus vultũ suũ, ne cognosceretur, quia corpus suum, & sanguinẽ, sub velamento panis, & vini nobis tribuit. Sed quid per Abimelech significatur: interpretatur enim Abimelech patris mei regnũ, & significat Iudæos, qui erãt regnum patris Christi, scilicet, Dauid: iuxta illud Lucæ 1. Dabit illi dominus Deus regnũ Dauid patris sui. Corã ergo Abimelech, id est, corã Iudęis Dauid, id est, Christus mutauit vultũ suũ, quãdo in cœna terminans sacrificiũ vetus, sacrificium nouũ, scilicet sui corporis, & sanguinis instituit sub velamento panis, & vini. Et attẽde, q̃ in tali mutatione vultus Christus apparuit stultus coram Achis, quia in sua passione quãdo nouũ sacramentũ instituit, à Iudæis stultus fuit reputatus, similiter & à Gẽtibus. Nos prædicamus Christum crucifixũ, Iudæis quidẽ scandalum, Gentibus autẽ stultitiã: & infra: verbũ quidem crucis pereuntibus quidẽ stultitia est. Sed quid ex hoc accidit? Nam quia populus Iudaicus per Achis figuratus, Christũ in passione, & mutatione vultus stultũ reputauit: ideo Christus dimisit eũ: scilicet, & abiit ad Gentes: & sic apparet sensus tituli quo ad intellectũ Psal. Intẽtio autem Psal. est monere nos ad nouũ sacrificium accedere mẽte, veteri dimisso. Et secundum istam intentionẽ Psal. Iste habet quatuor partes. Quia primò de tãto sacrificio Deo gratias agit in principio. Secundò ad tanti sacrificij cõmunionẽ fideles inducit: ibi. *Accedite ad eum.* Tertiò à quibus malis cõmunicãdus abstinere debet, ostẽdit: ibi. *Venite filii.* Quartò bonorum præmia, & pœnas malorum describit: ibi. *Oculi domini,* Prima in duas, qua primò Christus Deo gratias agit: secundò alios ad hoc idem induxit: ibi. *Magnificate dominum.* Prima in duas, quia primò Christus patrẽ benedicit: secundò modũ huius benedictionis ostẽdit ibi. *In domino.* Primò igit̃ dicit Christ⁹ nos instruẽs: *benedicam dominũ in omni tẽpore.* id est, laudabo Deũ corde, ore, & opere, & hoc in omni tempore. Non enim per omne tẽpus hic notatur cõtinuatio omnis temporis, quia mortalis homo actũ virtuosum semper cõtinuare non potest, etsi habitam semper cõseruare possit virtutẽ, oportet enim, q̃ actus laudis, vel alterius virtutis aliquando interrumpatur, saltem tẽpore dormitionis. Sed per omne tempus accipit duo genera tẽporum in quibus omne tempus diuiditur: scilicet tempus aduersitatis, & tempus prosperitatis, in quorum quolibet laudandus est Deus. Et consimiliter intelligitur quod sequitur. *Semper laus eius in ore meo.* id est, in tempore aduersitatis & prosperitatis. Et attende, q̃ ecclesia istum versiculum cantat in officio temporali hora sexta, quia illa hora passus est Christus, & sol magis feruet, quia Christi passio ex feruore charitatis prodiens, & in sacramento Eucharistiæ memorata nobis mãxima est causa landandi & benedicendi dominum. Ad videndum autem qualiter exemplo Christi nos Deum benedicere debemus, est notandum quòd exemplo Christi dominũ multipliciter debemus benedicere, scilicet: Benedicere per debitam mandatorũ eius obseruantiam. Benedicere per solidã in aduersis mentis patientiam. Benedicere per validam in credendis fide adhærentiam. Benedicere per integram ex beneficiis dando gratiam. Benedicere per inclitam nostri cordis reuerentiam. Benedicere per feruidã proximis factam amicitiam.

Simulatio licet.

Benedicere.

Benedictus Deũ multiplicit er.

Præcepto rum observatio.

amicitiam. Primũ patet, quoniam mandatorum Dei plena obseruatio manifestum est signũ, q̃ factis & operibus Deũ bonũ dicimus, quod est ipsum bene dicere. Vnde q̃ faciendo Dei præcepta Deũ bene dicimus ostendit Psal. d. Benedictum nomen maiestatis eius in æternũ. Et quomodo subdit, ad populum. d. fiat fiat. Duplicat enim hoc verbũ fiat, ad ostendẽdum q̃ illa dupliciter debemus obseruare: scilicet corde & opere. Vel q̃ illa obseruatio se extendere debet ad omnia mãdata, tam affirmatiua, quã negatiua. Et quia Dei præcepta maximè à beatis obseruantur in patria, hinc est, q̃ beati summè benedicunt dominũ, scilicet Angeli. Benedicite dominũ omnes Angeli eius, potentes virtute: sequitur, facientes verbũ eius. Sic etiã & animæ beatorũ benedicunt dominum. Benedictus dominus Deus Israel à sæculo, & vsque in sęculum, & dicit omnis populus fiat, fiat: quod ad literã exponitur de populo beatorum. Sic & suo modo omnis creatura quantumcũque insensibilis, benedicit dominum, dum cõseruat præceptũ Dei suæ naturæ inditũ. Sic sol illuminando diem, benedicit dominũ, luna illuminando noctem, terra producendo fructum. &c. Benedicite sol, & luna domino, benedicat terra dominũ. Benedicite domino omnia opera eius. Secundum patet, quoniam patienter aduersa à Deo infligita portare est ipsum pium correctorẽ cõfiteri, & de ipso bonum dicere. Sic Thobias in aduersis docebat Deum benedicere. d. Hierusalem, ciuitas Dei castigauit te dominus in operibus manuũ tuarum, cõfitere domino, & benedic dominũ sęculorũ. Sic & Iob in flagellis d. Dominus dedit, dominus abstulit, &c. sit nomen domini benedictũ. Sic & Christus in flagellis patrẽ benedicebat, nos hoc facere docens: vt ostendit Greg. d. Christus cũ appropinquaret passioni, accepto pane, gratias egit, & benedixit: gratias itaque egit, & benedixit, qui flagella alienæ iniquitatis suscepit. Et qui nihil dignũ pcussione habuit, humiliter percussus benedixit. Vt hinc scilicet ostẽdat, quid vnusquisque nostrum in flagello proprię culpę facere debeat, si ipse æquanimiter flagella portat culpæ alienę. Vt hinc ostẽdat, quid in correctione faciat subditus, si in Flagello positus patrem benedicit, & patri gratias filius agit æqualis. Vnde etiã in captiuitate, quæ aduersitatum videtur maxima, quilibet Deũ benedicere debet. Captiui benedicamus domin, dũicẽtes illud. 2. Corin. 1. Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Tertium patet, quoniã per fidẽ Deo adhærere est ipsum verum Deũ credere, & per cõsequens de ipso bonum dicere. Vnde habentes intellectum fide illustratũ, benedicunt Deum. d. Benedicam dominũ, qui tribuit mihi intellectũ. Et sic per fidem benedicentes dominũ, cõfitemur multa: scilicet maiestatis eius vnitatem. Psal. Benedictum nomen maiestatis eius in æternũ. Confitemur personarum trinitatem. d. Benedicat nos Deus noster, benedicat nos Deus. Et in speciali confitemur personam patris. Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, &c. Confitemur personam filij. d. Benedictus, qui venit in nomine domini, Osanna filio Dauid. Confitemur personam spiritus sancti. Vide arcum, & benedic, qui fecit illum. Arcus enim dicitur filius Dei incarnatus, cuius incarnatio singulariter attribuitur spiritui sancto, & sic benedicere, qui fecit illum, est benedicere spiritũ sanctũ. Quartum patet, quoniam cognoscere Dei beneficia, & ei gratias agere, est de Deo bonum dicere. Et sic pro multis beneficiis dominum tenemur benedicere; scilicet, Primò pro beneficio creationis, quia nos de nihilo creauit mirabiliter. Benedictus dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus. Secundò pro beneficio redẽptionis. Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ. Tertiò pro beneficio conseruationis, quia creatos in vita conseruat, Nos qui viuimus benedicimus domino. Quartò pro beneficio educationis, quia nos creatos sua gratia reficit & satiat. Deuteron. 8. Cum comederis, & satiatus fueris, benedicas domino Deo tuo. Vnde & semper in gratiarum actione post mensam, dicitur iste versiculus. *Benedicam, dominum. &c.* Quintò pro beneficio expectationis, quia peccantes expectat ad pœnitentiam. Iob 29. Benedictio perituri veniebat super me. Sextò pro beneficio roborationis, quia nos contra dæmones fortificat, & docet pugnare. Psal. Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, &c. Septimò pro beneficio retributionis, quia æterna præmia nobis præparat. Psal. Benedicentes ei hereditabunt terram. Vnde & generaliter pro omnibus beneficiis Deum benedicere debemus: vnde Eccles. 32. Super his omnibus benedicito dominum, qui fecit te, & inebriauit te ab omnibus bonis suis. Quintum patet, quia laudare aliquem est de ipso bonũ dicere. Et ideo secundum quòd diuersis modis Deum laudamus, diuersis etiã modis ipsum benedicimus. Vnde benedicimus Deum voluntate. Omni tempore benedic dominũ & pete ab eo, &c. Corde, Benedic, anima mea, dominum, & omnia quę intra me sunt, &c. Opere, In ecclesiis benedicite Deo domino, scilicet, per bona exẽpla. Ideo benedicite dominum omnes serui domini, qui statis in domo domini, &c. Ideo benedicentes dominum exaltate eum quantum potestis, maior est enim omni laude. Sextum patet, quoniam proximum debitè diligere est de Deo bonum dicere, qui hoc præcepit. Vnde & ipsa proximorum amicitia, & ad ipsos miseratio, quædam benedictio dicitur: vnde de misericordibus dicit Apostolus: Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Benedicite, filij hominum, domino, laudate & superexaltate eum in sæcula. Quæ omnia exemplo Christi quilibet nostrũ considerans, cum Christo debet dicere. *Benedicam dominum in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo.*

Psal. 71.

Luc. 1.

Psal. 113.

Psal. 134.

Laudare Deum.

Thob. 4.

Psal. 102.

Proximi dilectio.

Ecclę. 43.

2. Cor. 9.

dilectio.

Iudith. 7.

Fides credendorũ.

Psal. 1. 5

Psal. 66.

2. Petr. 1.

Mat. 21.

Ecclę. 45.

Gratiarũ actio beneficiorũ

Greg. 2. mor. c. 31.

In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti, & lætentur. 502

Hic consequenter ostendit modum, quo Deus benedicitur, qui est non propriam gloriam quærere, sed Dei, non laudem propriam, sed Dei. Sicut enim bonus filius de bona fama, vel laude patris gloriatur, & propriam laudem, si quam habeat, patri refert, sic & Christus: vnde dicit. *In domino laudabitur anima mea.* quia ipse non propriam laudem, sed patris quęrebat. Vnde dicit: Ego gloriam meam non quęro. Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. ¶ Si ergo quæras, quid est gloriari in Deo, vel laudari: audi Origenem super Ioannem di. Nullus enim laudans, vel honorans quicquam ex iis, quæ non laudantur, vel honorantur à Deo, honorat Deum, nec laudatur in domino. Qui ergo

Benedicere Deum gloriapropria gloriari Deũ.

Ioan. 8.

Origenes.

ergo laudat peccatorem,diuitias, vel mundi honores,in domino non laudatur.¶ Sed di.nũquid quãdoque licet de bonis operibus laudem quærere? Reſpõdeo quòd nõ, vt ibi finis laudis ponatur.Sed benè, vt laus ad Deum,vel ad vtilitatem animarũ referatur.Vnde aliud eſt de propria laude lętari, aliud de fructu laudis:vt oſtendit Greg.d.Quiſquis enim de fama ſuæ laudis lætatur,auctori ſe pręfert, cuius dono,vt benè operetur,percipit, & tamen in eius munere de gratia ſuæ laudis hilareſcit.Deſpecto enim honore cõditoris ſemetipſum plus amare cõuincitur,cuius pręconiis lętatur. Quamuis nonnunquam & ſancti viri de bona ſua opinione gaudent,ſed cũ per hãc proficere audiẽtes pẽſant, nec iam de opinione ſua,ſed de proximorũ gaudẽt vtilitate:quia aliud eſt,fauores quærere,& aliud, profectibus exultare.Qua in re neceſſe eſt, vt cum audientiũ vtilitati nõ proficit,mentẽ noſtrã fama laudis non eleuet,ſed fatiget.Cum enim humanæ linguę atteſtatione laudamur occulta pulſatione requirimur,quid de nobis ipſis ſentiamus , vt in hoc humiles permaneamus. Superba etenim mens etiã cum de ſe falſa bona dicuntur, exultat , quia non apud Deum,qualiter viuãt, ſed apud homines,qualiter innoteſcat,excogitat.Iudicium enim omnipotentis Dei deſpiciens,& ſolummodo hominũ quærens inter auditas laudes attollitur,& quia hoc ſolum quæſierat,de brauio operis lętatur. At contra ſi cor veraciter humile eſt,bona,quę de ſe audit,aut minimè recognoſcit,&quaſi falſa dicantur,metuit. Aut ſi ea adeſſe ſibi veraciter ſcit,eo ipſo formidat ne ab æterna retributione ſint perdita,quæ hic conſiderat hominibus diuulgata , pauetq́ue vehementer,ne ſpes futuri muneris in mercedem permutetur tranſitorij fauoris.Qua ex re agitur,vt electorũ animus, magno laudum ſuarũ igne crucietur , &c. Ex quibus cõcluditur,ꝙ ſolũ domino laudari debemus non in nobis,vt Dei laudes,non noſtras quęramus.Stultũ eſt enim rem magni precij pro trãſitoria laude permutare: vnde Greg.d.Magna quippe eſt vecordia,laborioſa agere:& aure laudi inhiare,forti opere præceptis cœleſtibus inſeruire , ſed terrenæ retributionis præmium quærere.Vt enim ita dixerim,qui pro virtute,quã agit humanũ fauorẽ deſiderat,rẽ magni meriti vili pretio venalẽ portat.Vnde cœli regnum mereri potuit,inde nummũ tranſitoriæ laudis quærit.Vili ergo pretio opus vẽdit,qui magna impendit,ſed minima recipit.Quod contra ait Chriſtus.*In domino laudabitur anima mea.* Quia ergo omnis in ſeipſo laudari cupiens ipſo facto ſuperbus cõuincitur:cõſequens eſt, vt ſolũ humiles in domino laudẽtur.Et hoc eſt,quod ſubdit. *Audiant manſueti,& lætentur.* Hoc referre poterat ad Apoſtolos,&ſucceſſores ipſorũ in fide: de quib⁹ dicitur Pſal.Manſueti autem hæreditabunt terram & delectabũtur in multitudine pacis,ſcilicet ęternæ,& non laudis tranſitorię.

Quæſtio. An gloriã de operibus ſuis quis licitè quærere poſſit. Laudari. Greg.22. mor.c.9. — Greg.8. mor.c.28. — Pſal.36.

503 Magnificate dominum mecum,& exaltemus nomen eius in idipſum.

Magnificare Deũ

Hic ſuo exemplo Chriſtus alios ad Dei laudem inducit.Magnum enim componitur cum facio,facis,& dicitur magnifico,cas, quod eſt magnum facere aliquem,exaltare,&collaudare.Sic ergo dominum magnificat,qui ipſũ exaltat, & laudat ,vt magnum illum eſſe oſtendat.Sic & beata Maria dicebat:Magnificat anima mea dominum.Ad quod declarandum ibidem Origenes mouet quæſtionẽ.d. Si autẽ dominus,nec augmentum, nec detrimentũ recipere poteſt, quid eſt quod ait Maria. Magnificat anima mea dominum?Et reſpõdet,ſed ſi conſidero dominũ ſaluatorẽ imaginem eſſe inuiſibilis Dei,& animã meã factã ad imaginẽ eius, vt ſit imago imaginis,tũc videbo,quoniã in exẽplo eorũ,qui ſolẽt imagines pingere,quando magnificauero animã meã opere,cogitatione, ſermone , tunc imago Dei grandis efficitur,&ipſe dominus,cuius imago eſt,in anima mea magnificatur. Et ideo modũ huius magnificationis,qui eſt in domino laudari,ſubdit.d.Et exultauit ſpiritus meus in Deo,&c.Ad hoc ergo opus nos Chriſtus inuitans,ait:*Magnificate dominum meum*,id eſt,ipſum in cordibus veſtris facite magnũ:quia quanto merita ſunt maiora, Deus non in ſe,ſed in nobis grandeſcit.Sic enim dicitur Pſal.68.Laudabo nomen domini cũ cãtico, & magnificabo eum in laude. Et ideo modũ iſtius magnificationis ſubdit.d.*Et exaltemus nomen eius in idipſum.* id eſt, vt omnis noſtra lætitia, vel exaltatio in ipſum terminetur,& nõ ſit propter nos,ſed propter ipſum.Vel *in idipſum.* id eſt,in vnũ,vt ab omnibus miſericordia fiat,vna ſit voluntas , vnum cor: ſicut in Actibus Apoſtolorum dicitur:quod credẽtium erat cor vnum,& anima vna. Vt autem ad hoc alios magis alliciat,oſtẽdit,ꝙ ſibi eſt hoc quod ſolũ in domino laudabatur,euenerũt: vnde ſubdit.

Lucæ.2.

Exquiſiui dominũ,& exaudiuit me & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. 504

Exquirere Deum. — Oratio. Quærere nihil debemus in particulari.

Quæro enim cõponitur cum ex , & fit exquiro, ris,id eſt,valdè,& deſideranter quærere. Et aduerte,ꝙ Chriſtus nobis exemplũ dans orãdi,dicit,*Exquiſiui dominum.* Et non dicit, quid exquiſierit à domino,ad denotandum,ꝙ in oratione ſolum Deum quęrere debemus:vt ſcilicet ſanctificetur in nobis, & eius impleatur volũtas:& nihil in particulari,qa multoties credimus quærere vtilia,& illa nobis noxia ſunt.Et ſic nos quærere Chriſtus docebat.Mat. 6.d.Quærite primũ regnũ Dei,& iuſtitiã eius , &c. id eſt,quęrite regnum Dei, vt per ipſum iuſti ſitis. Iſtius opinio eſt:quod ſingularia à Deo non debemus quærere,ſed ſolum bona in vniuerſali. Fuerũt etiam antiqui Philoſophi,vt de Socrate narrat Valerius,d.Socrates humanæ ſapientiæ quaſi quoddã terreſtre oraculũ,nihil vltra petendũ à diis immortalibus arbitrabatur,quã ꝙ bona tribuerẽt: quia hi ſciunt,quid vnicuique ſit vtile.Nos autẽ plerũque id voluntate expetimus, quod non impetraſſe melius foret.Qualiter enim vt depreſsiſsimis tenebris inuoluta mortaliũ mens in quã latè patentem errorem cæcas precationes tuas ſpargis?Diuitias appetis,quę multis exitio fuerunt. honores concupiſcis,qui quam plures peſſundederunt? Regna tecũ ipſe voluis,quorum exitus ſæpenumero miſerabiles cernuntur?Splendidis coniugiis iniicis manus? hæc autem ſicut aliquando illuſtrãt, ita nonnunquam domos funditus euertunt.Deſine igitur ſtulta futuris malorum tuorum cauſis, quaſi fœliciſsimis rebus inhiare.Et te totum cœleſti arbitrio permitte,quia qui tribuere bona ex facili ſolent, etiã eligere aptiſsimè poſſunt.Sic igitur & nunc cõformiter Chriſtus , nihil in particulari exquiſiuiſſe ſe dicit,ſed ſolum Deum,id eſt,Dei voluntatẽ d.Non quod ego volo,ſed quod tu.Dicit ergo:*exquiſiui dominum,& exaudiuit me.* per quod patet , ꝙ qui non auditur,

Valerius li.7.c.2. — Mat.26.

Tribulationes Chriſti. — Matt. 26 — Pſal. 90.

auditur,ipſum dominũ non exquiſiuit.*Et ex omnib⁹ tribulationibus meis eripuit me.*Multis eñ tribulationib⁹ Chriſtus homo ante reſurrectionẽ fuit circundatus, quia diffamatus,proditus, captus, ligatus,ſpinis coronatus,illuſus,flagellatus,& crucifixus:vt merito diceret.Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.Et ex omnibus per patrem fuit liberatus, quãdo per reſurrectionem immortalis fuit factus.Sic enim ſibi ꝓmiſerat pater, d. Clamauit ad me,& ego exaudiam eum,cum ipſo ſum in tribulatione,eripiã eum, &c. Sed hic ex dictis oritur dubium,ſcilicet,vtrum in oratione aliquid in particulari licitè poſtulari poſſit à Deo. Et videtur,ꝙ non per inducta ſuperius ex verbis præſentis verſiculi: & ex dictis Socratis. Præterea, nullus debet à Deo orando petere,quod neſcit eſſe petendũ. Sed quid ſit à Deo petendum neſcimus,quoniam,vt dicitur Rom.8.Quid oremus,ſicut oportet, neſcimus, qui autem petit,quod neſcit, exaudiri nõ meretur:vnde Iac.4.dicitur:Petitis,& non accipietis,eo quòd malè petatis.Præterea,petere aliquid determinate à Deo,eſt velle inclinare voluntatem Dei ad ſuam propriam,ſed hoc non licet, quia noſtrã voluntatẽ eius conformare debemus,& nõ econuerſo. Ad oppoſitum patet,quia dominus multa determinate docuit diſcipulos orãdo petere, vt patet in oratione dominica,in qua ſeptem petitiones determinatæ continentur.Reſpõdeo , ꝙ quædam ſunt bona, quibus homo malè poteſt vti, & malũ exitum poſsũt habere:vt ſunt diuitiæ,honores,cõiugia,filiorũ generatio,dignitates,& ſtatus:de quibus Socrates ſuperius exẽplificat. Et de talibus nihil determinatè eſt petendum,quia an nobis expediant, ignoramus.Alia autẽ ſunt bona,quibus nõ contingit malè vti,vt ſunt virtutes,voluntatis diuinę obſeruatio,&c.quæ directè ad beatitudinẽ ordinãtur, quæ malũ finẽ de ſe habere nõ poſſunt.Et talia determinatè à Deo orando poſſunt poſtulari.Ex iſtis patet ad quæſtionẽ.Ad primũ ergo dicitur, ꝙ licet homo ex ſe ſcire nõ poſſit,quid ſit petendũ de primis bonis,poteſt tamen ſcire de ſecundis.Etiã quãdoque de primis bonis ſpiritus, quandoque nobis per ſancta deſideria inſpirat,& docet,quid ſit petẽdum.Ad ſecundũ dicendum, ꝙ cũ petimus aliqua, quæ pertinẽt ad noſtrã ſalutẽ,tũc cõformamus voluntatem noſtram volũtati diuinæ:dicitur enim, 1. Timo.2.ꝙ vult omnes homines ſaluos fieri,&c.

505 Accedite ad eum,& illuminamini, &facies veſtræ non confundentur.

Euchariſtia.

Hic cõſequenter ad noui ſacrificij cõmunionem Chriſtus fideles inducit.Et vt ad hoc nos magis alliciat, iſtius ſacrificij multiplicẽ oſtendit cõtinere virtutem.Et diuiditur in tres partes ſecundũ ꝙ triplicẽ virtutem in ipſo cõtineri oſtẽdit. Primo hic eſt fides, quæ mentẽ illuminat:ſecũdo hic eſt ſpes, quæ mẽtem ad Deum eleuat:ibi.*Guſtate.*tertio hic eſt charitas,quæ mẽtẽ impinguat:ibi.*Timete.*Quãtum ad primũ notandũ , ꝙ fides multiplicẽ habet effectum:quoniã fides primo de credendis mẽtem habet illuminare:ſecundo poſtulata facit impetrare:ibi.*Iſte pauper.* tertio à periculis habet liberare: ibi.*Immittet.*Primo ergo fides habet illuminare intellectũ , quia quod in lumine naturali videri non poteſt, per fidẽ apprehendit:quoniã fides eſt quoddam lumen animæ docens,quæ natura docere nequit,vt puta Deũ vnũ in eſſentia,trinũ in perſonis, verbũ caro factũ,virginẽ peperiſſe, & huiuſmodi. In quibus humanæ mẽtis acies inualida figi nõ poteſt,niſi per fidem illuminetur.Vnde glo.ſuper illo verbo : Lucerna corporis tui eſt oculus tuus:dicit, fides eſt ſpiritualis lux mentis ſiue oculus. In iſto autem nouo ſacrificio fides cõtinetur,quia hic vnũ videtur & aliud creditur,quia videtur ſpecies panis & vini,& creditur verũ eſſe corpus,& ſanguis Ieſu Chriſti. Vnde & in ſpeciali hoc ſacramentũ dicitur myſteriũ fidei.Matt.26. Si ergo fides habet illuminare , & iſtud ſacramẽtum eſt fidei:ſequitur ꝙ iſto ſacramẽto illuminamur.Et hoc eſt,quod dicit.*Accedite ad eũ,& illuminamini:*vnde ait glo. Accedite ad eum fide inhærẽdo,& duobus pedibus geminæ charitatis currẽdo:*& illuminamini* ipſum percipiẽdo.Ne ſitis ſicut Iudæi cæci,q de crucifixo tenebrati ſunt:nos autẽ manducando crucifixũ , & bibẽdo eius ſanguinẽ illuminamur.Quo facto *facies veſtræ non cõfundentur*,ſcilicet in futuro iudicio,id eſt,nõ fruſtrabũtur mercede : decepti enim confundẽtur, vos autẽ impetrabitis. Vel *non cõfundentur*,ſicut facies illorum Iudæorũ incredulorũ,qui cũ audiſſent Chriſtum eis daturũ carnem ſuã ad manducandũ, dixerũt.Durus eſt hic ſermo:& confuſi retro abierunt.Qui autẽ fidẽ in hoc ſacramento habet , non cõfundetur.Dicat ergo Chriſtus.Accedite ad eum, & illuminamini. Vnde qualiter ad iſtud ſacramẽtum ſit accedendũ,notat Sapiens,Eccle.32.d. Ante grandinem præibit coruſcatio,& ante verecundiã præibit gratia,& pro reuerentia accedet tibi bona gratia.Quid enim per coruſcationẽ,quę luminoſa quidẽ eſt,ſed breuis,& tranſitoria, niſi peccati delectatio intelligitur, quæ ad momentũ apparet lucida,ſed ſubito trãſit?quia, Laus impiorum breuis Iob 20. Sed grando qui hanc ſequitur coruſcationem,eſt pœnæ peccato debitę grauitas:ante grandinem enim præcedit coruſcatio,quia culpa pœnã præcedit:& ante verecũdiam præibit gratia.Quid enim verecundia, niſi æterna cõfuſio ſignificatur, quã præcedit gratia,quia ad illã cõſiderãdam vt timeatur nos diuina gratia inducit.Et pro reuerẽtia accedit tibi bona gratia?Ille enim ſolum ad ſacrificium altaris habet reuerentiã, qui cũ puritate mentis ad illud accedit , & tali multa gratia confertur. Vult ergo ex iſtis Sapiens dicere , ꝙ acceſſurus ad ſacramentum tria habet cõſiderare.Primo , quam dura ſit pœna , quæ ad breuẽ peccati delectationẽ ſequitur,cũ dicit:ante grandinẽ pręibit coruſcatio. Secundo qualis erit verecũdia & confuſio damnationis æternæ:ideo poſtulare debet gratiã,per quã iſta fugere poſſit,cum dicit. Et ante verecundiam præibit gratia.Tertio quanta cõfertur gratia purè, & debite accedentibus ad ſacramentũ altaris,cum dicit. Et pro reuerentia accedet tibi bona gratia. De iſto ergo acceſſu,quo ſacerdotes mundi ad altare accedere debẽt,dicitur Exo.30.Lauabũt Aarõ, & filij eius pedes,ac manus, quando acceſſuri ſunt ad altare.Per pedes intellige affectiones, & opera per manus.Quæ verba exponens Beda dicit. Illud quoque hic præcipitur,vt,qui ſacramenta domini participant,actus ſuos,& cogitationes prius diſcutiant,& compunctionis lachrymis abluãt,vt ſecuri ad altare domini accedere poſſint.Scientes illud Apoſtoli,quòd,qui mãducat,& bibit indignè,iudicium ſibi manducat,& bibit:& ideo dicitur.Sacerdotes,qui accedunt ad altare,ſanctificẽtur,ne percutiã eos.Sed quam irreuerenter multi ſacerdotes hodie ad altare Chriſti accedant:deplorans Hugo ſic dicit,Sunt multi in ſæculo,qui non ſolum vani,

Matt.6. — Ioan.6. — Accedere ad Euchariſtiã. — Exod.19. Nota totum. — Hugo in de 12. abuſionibus mundi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& curiosi,sed etiã cũ ambitione, nõ cum deuotione,accedunt ad mensam Christi:qui etiã non acce derent,nisi se inde aliquid lucraturos sperarẽt.Sed accessit ad Iesum Petrus,accessit & Iudas, accesserunt discipuli,accesserunt & milites crucifigentes eum. Accedunt & quotidie ad corpus Christi etiã peruersi sacerdotes:qui ea, quæ offeruntur ad mensam Christi,ipsi offerunt ad mẽsam diaboli,in illa Deum inuocãt,in ista periurãt.Non enim orationibus,sed lusibus vacant,& exultãt.Legẽ domini nec sciunt,nec discere volunt,vacãtes otio,comessationibus,& ebrietatibus studẽt.Terrenis inhiãt,terrena sapiũt,assidui in plateis,in ecclesia rari.Tardi ad inuestigandũ culpã peccatoris,sed prõpti ad inquirenda vestigia leporis,velociores ad cõuocãdũ canes,quam ad pauperes congregandos.Libentius panẽ cani porrigũt, quã pauperi,plures seruiũt eis ad mensam,ad missam nullus.Famulos,& famulas habere volunt,sed clericos habere nõ possunt,quia nolunt.Hi sunt,quorum thalamus ornatior est ecclesia,mensa patior altari,ciphus calice pretiosior, equus carior missali,cappa casula pulchrior, camisia delicatior alba. Ecce quomodo obscuratum est aurũ fuligine peccatorũ, mutat' est color optimus decoris, & sanctitatis in fœditatẽ vitiorũ.Lapides sanctuarij dispersi sunt in capite omniũ platearũ. Ecce iam pœnè nulla est vitæ sæcularis actio quam hodie clerici non administrẽt,nulla mũdi negotia in quibus ministri altaris nõ se occupent, nulla rerum improbitas,in qua monachalis nõ se implicet ordo,nolentes aduertere quod dicitur. Omnis,qui habuerit maculam,non accedet offerre hostias domino Deo suo quibus loquitur Psal.d.O vos sacerdotes,corde mundo *accedite ad eum,& illuminamini,& facies vestræ non confundentur.*

Clericorũ vanitas.

Leui. 21.

506 Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

Secundo fides postulata facit impetrare. Et hoc multis exemplis ostendit Apostolus ad Hebr. 11.d. Fide Sara sterilis virtutẽ in cõceptione seminis accepit: fide muri Hierico corruerunt, &c. fide cæci sunt illuminati.Secundũ fidẽ vestram fiat vobis, & illuminati sunt. Fide filia Chananeæ à dæmonio fuit liberata : vnde & Marc. 11. ait saluator. Amen dico vobis,quicquid credentes petitis,credite quia accipietis,& fiet vobis.Si ergo fides facit postulata impetrare, & istud sacramẽtũ est mysterium fidei, consequens est,q̃ virtute huius sacramenti optata impetrãtur.Et hoc hic notãs Psal. dicit: *Iste pauper clamauit,& dominus exaudiuit eũ.*Et loquitur Christus de seipso:dicens.*Iste pauper*,qui fuit verus pauper per humilitatem, verus pauper per carentiam bonorũ temporalium,Qui (secũdum Apostolũ)cũ esset diues,pro nobis egenus factus est,vt sua paupertate nos diuites faceret. Clamauit enim Christus tempore suæ passionis duo petens:scilicet gloriam resurrectionis, & mortalitatis amotionẽ, vt ostẽsum fuit Psal.29.Ad te,domine,clamabo,& ad Deum meũ deprecabor. Et in omnibus fuit exauditus.Et hoc est,quod de isto paupere Christo, ait Apostolus.Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationẽsque ad eum,qui posset illũ à morte saluum facere,cũ clamore valido,& lachrymis offerẽs,exauditus est pro sua reuerẽtia. Per hoc enim vult ostẽdere,q̃ qui p istud sacramentũ vult à Deo exaudiri, cũ paupertate spiritus ad illud debet accedere

Fides facit exaudiri. Eucharistia. Matt. 9. Matt. 15. Marci 11.

Sacramẽta.

2.Cor.8.

Oratio Christi.

Hebr.5.

quoniã vt ait glo.hic ostẽditur quis meretur exaudiri,ille scilicet,qui fuerit pauper spiritu: q̃a diues spiritu nõ auditur.Ad hoc autẽ declarandum,nota, q̃ triplex est paupertas:scilicet,paupertas egestatis quæ est miserabilis,& inuoluntaria.Paupertas vanitatis,quæ est vituperabilis,& fugiẽda.Paupertas honestatis,quæ est cõmẽdabilis , & meritoria.Primam sustinent inuoluntariè pauperes necessarij, quorũ infinitus est numerus , qui libenter haberẽt diuitias,si possent. Isti accusãt Deũ de partialitate, proximum de tenacitate,fortunã de infidelitate.Et licet tales sint vitiosi,piũ est tamẽ illorũ necessitati subuenire.Beatus,qui intelligit sup egenũ,& pauperẽ:vnde miseria aspiciẽda est,nõ psona.Qui indigno peccatori dat,nõ det , quia peccator est,sed quia homo est,nõ peccatorẽ,sed iustũ nutrit : quia nõ delictũ,sed naturã pascit,quę tota est Dei creatura.Secũda est paupertas Philosophorum, qui ad gloriã mũdi lapides pretiosos frãgebãt. Tales sunt hypocritæ,qui propter mundi gloriã diuitias spernunt,& pauperes se esse propter Deũ simulant.Isti faciliter cognoscũtur, si aliquãdo ab aliis corrigãtur:quia correctiones sufferre nõ possunt. Qui aũt pauper est correctionẽ nõ sustinet. Tertia est paupertas assumpta voluntariè propter Christum : de qua August. in de ecclesiasticis dogmatibus. Bonũ est facultates cũ dispensatione erogare,sed melius pro intẽtione sequẽdi dominũ Israel donare,& absolutũ ab omni solicitudine cũ Christo egere. Et de ista paupertate dicitur : Beati pauperes spiritu: &c. Et nota q̃ ista paupertate diues põt esse pauper,& pauper potest esse diues : qui scilicet amorẽ in diuitiis non ponit , sed illas totaliter refert ad Deum.Et tales pauperes exaudiuntur à Deo.Vnde hic dicitur.Iste pauper clamauit,&c.

Pauperta tas multiplex.

Prou.13.

Matth.5.

507 Immittet Angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Tertio,fides à periculis habet liberare. In cuius signũ defectus fidei Petrũ in periculo submersiõis posuit in mari quãdo ad Iesum ambulãs supra mare voluit accedere , propter quod ei dixit Christus. Modicæ fidei, quare dubitasti? Si ergo fides à periclis liberat,& istud est sacramentũ fidei:sequitur cõformiter, q̃ istud sacramentũ à periculis liberat.Et hoc est,quod hic per istud sacramentũ dicit. *Immittet Angelus domini* , &c. Sed aliqui codices habent.*Immittet Angelum dominus*,sed vt dicit Magister in gl.illi sunt falsi,quia dicit verus textus.*Immittet Angelus domini*.Quis autẽ proprius vocatur Angelus domini,quã ipse Christus ? quia Angelus idem est , quod missus. Quis autẽ proprius dicitur missus quã Christus,quẽ pater sanctificauit,& misit in mundũ:Et de isto Angelo Christo ad literam dicitur Malach.3.Ecce ego mitto Angelũ meũ,&c. Sequitur.Et statim venit ad templũ suum dominator,quem vos quæritis,& Angelus testamenti, quẽ vos vultis. Iste ergo Angelus Christus in isto sacramento immittit in circuitu timentiũ eũ. Sed quid immittit?Certe gratiã suã,qua per istud sacramentum suos munit fideles , quia in nullo sacramento amplior gratia datur digne sumẽtibus quã in isto. Vnde & hoc sacramentũ Eucharistia dicitur,id est bona gratia, quia in hoc sacramẽto non modo est augmentũ virtutis,& gratię,sed ille totus sumitur, qui est fõs,& origo totius virtutis, & gratiæ:vt ait Magister.Vel aliter Angelus Dñi,scilicet Christus, qui in isto realiter continetur sacramẽto.*Immittet in circuitu*

Fideles liberat.

Matt. 14.

Angelus.

Ioan.10.

Angelus dicitur Christus.

Eucharistia.

Magister. li.4.di. 8.

in circuitu timentium eum ad eos de periculis eruẽdum,qui immittit alios,scilicet,Angelos tanquam Angelorũ dominus.Sic enim misit Angelos,qui liberarũt Loth de Sodomis.Immisit Angelos,qui liberauerũt tres pueros de camino ignis, vbi Angelus domini descẽdit cũ Azaria,& sociis eius in fornacem,& excussit flammã ignis de fornace,&c.Similiter misit Angelũ , qui liberauit Danielẽ de lacu leonũ. Immisit Angelũ , qui liberauit Iudith ab Holofernis concupiscentia:vnde ipsa ait. Viuit dominus,quoniã custodiuit me Angelus eius, & non permisit me ancillam suam inquinari &c.Immisit Angelum,qui liberauit Petrum de manu Herodis, &c. Nunc scio verè,quia misit dominus Angelum suum,& eripuit me de manu Herodis,&c.Vel aliter Angelus domini:scilicet Christus in isto sacramẽto,vt nos ab omni eruat periculo,immittit,scilicet Angelos:teste Greg.in Homilia:& habetur de conse.dist.2.quid sit sanguis,d.Quis enim fidelium habere dubiũ possit:in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocẽ cœlos aperiri? In illo Iesu Christi mysterio,choros Angelorũ adesse,summa imis sociari,& vnũ ex visibilibus, ac inuisibilibus fieri. Et notans hic Psal.de Christo dicit, q̃ in isto sacramẽto Angelus domini *immittit* , scilicet Angelorum choros in hora consecrationis.*In circuitu timentiũ eũ*,scilicet timore filiali.*Et eripiet eos* ab omnibus scilicet periculis:quoniã,vt dicitur Psal.90. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te,&c.

Gregor. de consec. dist.

Dan.3.

Dan.6.

Iudith 13.

Act.12.

Psal.40.

507 Gustate,& videte, quoniam suauis est dominus : beatus vir , qui sperat in eo.

Hic cõsequenter ostendit, q̃ in isto sacramento est spes,quæ mentẽ ad Deum eleuat.Quoniã omnibus debitè sperantibus in ipsum,suauis est Christus:quoniam talibus vitam tribuit sempiternam. Vnde Magister in gl.ait:*Gustate,&c.*Id est non solũ ad istud sacramẽtum fide debetis accedere, vt illuminemini,sed etiam gustate,id est,mãducate carnem meam,& bibite sanguinem meũ : & tunc vidébitis, *quoniã suauis est dominus*, id est, dulcis iste cibus:quia scilicet est vita sumẽti pellẽs omnes molestias, etsi non in præsenti, tamẽ in futuro. Et hoc est,qđ subdit. *Quia beatus vir,qui sperat in eo.* In eo, scilicet, quod gustat. Miser enim est,qui in seipso, vel in aliis hominibus sperat,qui nec seipsos iuuare possunt. Sed qui sperat in eo iam beatus est, quia eum iam habet in spe,qui est omne bonũ.Sed cum quãta puritate hoc sacramentũ sit gustãdum, qui eius suauitatem cupit videre : ostendit Petrus Damian.super illo verbo,1.Corint.6.d.Qui adhęret meretrici,vnũ corpus efficitur,&c. d. Cur,ô tu sacerdos,qui sacramenta habes dare,hoc est sacrificium debes offerre, teipsum prius maligno spiritui non vereris victimã immolare? Fornicãs enim à membris Christi abscinderis,& corpus meretricis efficeris,Apostolo attestante,qui ait. Qui adhęret meretrici,&c.Quid tibi cũ corpore Christi,qui per carnis illecebrosæ luxuriã membrũ factus est antichristi ? Quæ enim societas lucis ad tenebras? Si enim redemptor noster tantopere dilexit floridi pudoris integritatem , vt nõ modo de virgineo vtero nasceretur,sed etiã à nutrice virgine tractaretur:& hoc cum adhuc vagiret in cunis,à quibus nunc obsecro tractari vult corpus suũ , cum iã immensis regnat in cœlis,si mundis attingi manibus volebat in præsepio positus?quantam corpori suo,

Eucharistia cõtinet spem.

Sacerdotis qualis puritas esse debet. 1.Cor.6

509 Diuites eguerunt,& esurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono.

Diuitiarum enim abundantia mentẽ auari non satiat,sed angustat in præsẽti,& in futuro. De præsenti enim dicitur Iob 20. Nec satiatus est venter eius:quod exponens Greg. ait:venter quippe diuitis auaritia eius est,quia in ipso colligitur quicquid peruerso desiderio glutitur. Liquet vero,quia auaritia desideratis rebus nõ extinguitur,sed augetur. Nam more ignis cũ ligna,quæ cõsumat,acceperit, excrescit. Et vnde videtur ad momentũ flãma cõprimi , ide paulo post cernitur dilatari. Tãtis enim rebus quis in seipso indiget,quantis cõcupiscentia caret:& quia quãto quis ditior est, tãto plura concupiscit:ideo quanto quis ditior est,tanto amplius eget.Bene ergo dicit Psal.*Diuites eguerũt,& esurierunt*. Quoniã saturitas diuitis nõ sinit dormire eũ, Sed adhuc melius homo accipitur de spiritualibus bonis,quibus mũdi diuites egent,in præsenti,& in futuro.Vnde hic ait gl.*Diuites eguerũt,& esurierũt*: scilicet,diuites huius sæculi,scilicet superbi,& auari egerunt bonis interioribus. Non enim putare debes hoc dici de terrenis,quæ nullius pretij sunt. Respice enim , & videbis multos diuites inquos mori cũ diuitiis suis,nec pauperes esse factos,cum

Diuitię nõ satiat. Greg. 15. mor.c.10.

Eccles.5. Egẽt diuites mali.

Universidad de Deusto Biblioteca

viuerent,ſed inter magnas copias diuitiarum,vſq;
ad vltimũ vitæ perduci, & expirare in lectis ebur-
neis circunfluente familia, & magnificè celebrari
põpa funeris, ac pompato funere ad tumulũ à ſuis
deduci.Sed quid iſta proficiũt, quia in futuro care-
bunt ſummo bono, ſcilicet, Deo, licet ipſum eſu-
riant,& deſiderent?Nónne eius exemplũ expreſsè
oſtẽdit ille diues epulo,qui induebatur purpura,&
byſſo,& epulabatur quotidie ſplẽdidè, qui tamen
ad tantam in futuro deuenit inopiã, vt guttã aquæ
mẽdicaret, & habere nõ poſſet?Et hoc eſt,quod di
citur Iob 27.Diues,cũ dormierit,nihil ſecum aufe
Pſal.75. ret,aperiet oculos ſuos , & nihil inueniet : & Pſal.
Dormierunt ſomnũ ſuum,& nihil inuenerunt om
nes viri diuitiarum in manibus ſuis.Non autem ſic
eſt de bonis.quia hic,& in futuro ſpiritualibus bo-
nis,quæ ſunt vera bona,abundant. Vnde ſubditur.
Inquirentes autem dominum,non deficient omni bono.
Inquirentes, id eſt, intus toto ſtudio quærentes do-
minũ,& nõ temporalia: *non deficient omni bono.* id
eſt,habebunt bonũ, quod eſt omne bonũ, quia in
Euchariſtia. Deo ſunt omnia bona.Et nota,ꝙ hic loquẽs de ſa-
cramento altaris dicit.*Inquirentes autem dominum:*
quia ipſe dominus intus in hoc ſacramẽto ſub ſpe-
ciebus panis,& vini velatus continetur:extra ergo
non eſt quærendus dominus, ſed intus, quia extra
aliud videtur, ſed intus aliud cõtinetur, quia intus
Chriſtus continetur , qui eſt omne bonum. Dicit
Exo.33. Dominus Moyſi oſtendam tibi omne bonum.

510 Venite,filij,audite me:timorem do- mini docebo vos.

Hic cõſequenter oſtẽdit Pſal.quæ facere debet,
vel à quibus abſtinere,qui ad hoc ſacrificiũ debitè
vult accedere.Et duo facit.Quia oſtẽdit primo qđ
Euchariſtia. tales debeãt facere:ſecundò à quibus debeãt abſti
nere:ibi *prohibe linguã.*Tria enim debet facere tã-
lis,quia debet primo reuerenter verbũ Dei audire:
ſecundo filialiter Deum timere:ibi.*Timorẽ domini.*
tertio vitam futurã amare:ibi.*Quis eſt homo.*Quan
tũ ad primũ dicit.*Venite,filij,audite me.* Nihil enim
ita diſponit mentem ad huius ſacramẽti deuotio-
nem, ſicut deuotè audire Dei verbum. Dicit enim.
*Venite,filij,audite me.*vt in nomine filiationis deſi-
gnet cũ quãta reuerẽtia verba diuina,vt pr̃is audi-
Prouer.1. Verbum Dei audire. re debem⁹.Fili,audi diſciplinã pr̃is tui , vt addatur
capiti tuo gratia.Vnde cũ quanta reuerentia verba
Dei ſint audienda oſtendit Augu. & habetur, 1.q 1.
interrogo.d.Interrogo vos, fr̃es,& ſorores , dicite
mihi:quid vobis plus eſſe videtur,corpus Chriſti,
an verbum Chriſti?Si vultis verũ reſpõdere,hoc di
cere debetis,ꝙ nõ ſit minus verbum Chriſti,quam
corpus Chriſti.Et ideo quanta ſolicitudine obſer-
uamus,quãdo corpus Chriſti nobis miniſtratur,vt
nihil ex ipſo de manibus noſtris cadat interrã,tãta
ſolicitudine obſeruemus, ne verbũ Dei , quod no-
bis erogatur,dum aliud cogitamus , aut loquimur
de corde puro depereat:quoniam non minus reus
erit,qui verbũ Dei negligẽter audierit,quã qui cor
pus Chriſti ſua negligentia in terrã cadere permi-
ſerit.Ad hoc ergo nos Chriſtus inuitat.d.*Venite filij*
*audite me.*Et aduerte ꝙ Dei verbũ nõ ſolũ reuerẽter
ſed etiã celeriter audire debem⁹:quoniã,vt dicitur
Iaco.1.Sit autem omnis homo velox ad audiendũ,
tardus autẽ ad loquendum.Ideo enim natura duas
aures nobis dedit ad audiendũ,& hoc nulla appo-
ſita clauſura. Ad loquendũ autẽ ſolũ vnã linguam
dedit,& duplici clauſura munitã:ſcilicet labiis, &

A dẽtibus:vt veloces ad audiendũ eſſemus,ad loquẽ-
dũ autẽ tardi.Si enim infirmus corpore velociter
aures pręſtat ad audienda corporalis ſanitatis ver-
ba,quãto magis celerius nos verba æternæ ſalutis
audire debemus?quoniã ſicut audire verba ſerpen-
tis fuit cauſa mortis:ſic audire verba noſtri redem-
ptoris eſt ianua vitæ: vnde Bernardus ſuper illo
verbo Mar.15.Videns autẽ Centurio, qui ex aduer
ſo ſtabat:ait. Vnde irrepſit morbus,inde remediũ
intret:& per eadẽ veſtigia mortẽ vita ſequatur,lux
tenebras antidotũ ſaluatoris ſerpẽtis venenũ. Au-
ditus primo mortis ianua fuit. Nunc ergo auditus
reuerẽter, celeriterque aperiatur & vitæ,& quã tu
B lit,reparet vitam. Et, ſi dicas :quid eſt audire reue
renter,celeriterque verbũ Dei?Reſpõdeo:quod au
re percipis,operibus adiplere.Eſtote factores ver-
bi,nõ auditores tantũ,&c. Et ad hoc nos hic Chri Iacob.1.
ſtus inuitat dicẽs.*Venite,filii,audite me.*Sic enĩ & Ia
cob ſuis filiis dixit.Cõgregamini,& audite filii,pa Gen.49.
trem veſtrũ.*Timorẽ domini docebo vos.*Ecce ſecũdũ Timor.
neceſſariũ ad debite iſtud ſacramentũ percipiendũ
ſcilicet filialiter Deũ timere.Sed di.Quis eſt timor
domini? Ad hoc reſpondet Magiſter, d.ꝙ timoris Magiſter li.3.d.34.
quatuor ſunt ſpecies. Eſt enim timor mundanus,
ſeruilis,initialis,& filialis. Timor mundanus,cũ ti-
memus perdere bona mũdi, vel incurrere pericula
carnis, propter quod peccamus: & hic ſemper eſt
malus. Et hũc dominus prohibet,d.Nolite timere Matth.10.
eos, qui occidunt corpus.Timor ſeruilis eſt,cũ pro
C pter timorẽ pœnæ quis abſtinet à peccato:nõ timo
re amittendi ęternũ bonũ,qđ nõ amat,ſed timore
patiẽdi pœnã,quã odit.Timor intialis eſt,quo quis
incipit,quod durũ erat,amare,& ſic incipit excludi
timor ſeruilis.Timor autẽ filialis eſt, quo timemus
offendere Deum,timor iſte de amore venit:& pro
priè vocatur domini timor,qui permanet in ſæcu-
lũ ſæculi.Hic eſt ergo ille timor, quẽ dominus do
cet,d.Nolite timere eos, qui occidũt corp⁹,animã Matth.10.
autẽ non poſſunt occidere:ſed potius eum timete,
qui poteſt animam,& corpus perdere in gehennã.
Et quia idẽ eſt timor filialis quòd amor,ſicut Deus
vult amari : ſic & conformiter timeri. Vnde dicit:
D *Timorem domini docebo vos.*

Quis eſt homo,qui vult vitam,dili- git dies videre bonos? 511

Ecce tertium neceſſarium ad debitè iſtud ſacra-
mentum percipiendũ,ſcilicet,vera vitã amare.Illa
enim ſola vera vita eſt,quę mortẽ excludit.Illi ſolũ
verè dies boni dicuntur:qui malũ neſciunt.Ex quo
apparet,ꝙ hic nõ eſt vera vita:hic nõ ſunt dies bo
ni:vnde hic ait glo.Dies boni nunquã ſunt in hoc
ſæculo.Omnes hoc fatentur ſe velle.Bonã rem vo
E lunt:ſed nõ in regione eius illã quærunt:velut ſi ali
quem iuſtũ virũ quæreres,ſed nõ in patria eius,vbi
habitaret:diceretur tibi,bonũ virũ & magnũ quæ-
ris.Sed noli quærere hic:vbi non inuenies eum.Ita
quæramus & nos vitã,& dies bonos, ſed non hic,
quia hic nõ eſt.Et merito iſtud ſacramentum dignè
volens percipere,debet quærere vitã, quia in ipſo
noſtra vera vita cõtinetur.Qui mãducat hunc pa- Ioan.6.
nem,viuet in æternum.Et ſic quiſquis hoc ſacra-
mentum debitè quærit:quærit & vitam:& ecõuer-
ſo.In Chriſti enim corpore vita noſtra conſiſtit.

Prohibe linguam tuã à malo, & la- bia tua ne loquantur dolum. 512

Hic conſequenter oſtẽdit à quibus ſe abſtinere
debeat,

Euchariſtia. debeat, debitè ad iſtud ſacramẽtũ accedere volẽs. A
Et duo ſunt, ſ.peccatũ locutionis,& peccatũ ope-
rationis.Secũdũ,ibi.*Diuerte à malo.*Et,ſi dicas,qua
re mentionẽ nõ facit de peccato cordis.Reſpõdeo
quia prohibens peccatũ linguę,etiã conſequenter
peccatũ cordis ꝓhibet:quia ex abundantia cordis
os loquit̃.Dicit ergo *prohibe linguã tuã à malo.* Vbi
Loqui Lingua. ſciendũ,ꝙ malũ linguæ eſt multiplex, à quo ipſam
ꝓhibere debemus,ſcilicet,maliloquiũ,falſiloquiũ,
ſtultiloquiũ,vaniloquium,turpiloquium,multilo-
quiũ.Primũ ergo malum linguæ eſt,maliloquiũ:ſi-
Philoſophus,3. Rethorica. cut eſt detractio, blaſphematio,& huiuſmodi. Et
ideo dicit Philoſophus:ꝙ oratio eſt illatiua paſſio
nis,ſi turpia, aut impia loquatur. Sed tamẽ contra
Seneca de Moribus. iſtud,Patiẽtia debet haberi:vnde Seneca dicit.Ma-
lè de te loquũtur homines:benè loq neſciunt, fari B
ſentiunt,nõ qđ merearis,ſed quod ſolent.Si de te
loquuntur malè,& immeritò,ſit tibi moleſtũ:non
quod loquuntur,ſed quod mentiuntur. Si meritò,
dole,& caſtiga.vult dicere:quod cõtra peſtẽ detra-
ctionis,hęc eſt cõſolatio:q̃a aut dictũ contra te eſt
verũ,aut nõ:ſi verũ,gaude quia corrigeris,& caſti-
Pſal.119. ga te ipſum:ſi nõ eſt verum:gaude, quia innocens
es,& ora cum Pſal.d.Domine,libera animã meã à
labiis iniquis,& à lingua doloſa. Secundũ eſt falſi-
loquium.Nullus enim debet loqui,niſi verum tam
ſuperiorib. quã inferioribus:vnde,4. Ethicorũ di-
citur:Qui virtuoſus eſt, indifferenter loquitur iis,
qui in dignitatibus,& quibuſcunque, ſingulis tri-
buens,quod decet,id eſt,vera loquẽdo.Et hoc ma-
xime indigẽt in dignitatib⁹ cõſtituti:vt veritas eis C
Zacha.8. aperiatur:vnde, Loquimini veritatem vnuſquiſq;
cum proximo ſuo. Tertium eſt ſtultiloquiũ. Stulte
Seneca. ẽm loquitur,qui loquitur indiſcretè. Et ideo dicit
Philoſophus,3. Rhetor. Seneca de morib⁹:ꝙ qui neſcit tacere, neſcit loq.
Et Philoſophus dicit:Non ſufficit habere perſuaſi
bilia,quæ oportet dicere,ſed neceſſe eſt dicere,vt
oportet ea,quẽadmodum loqui oportet:hoc enim
multũ confert ad attrahendũ:homo enim ſine or-
dine loquẽs,merito dicitur ſtultiloquus:vnde Se-
Seneca de Moribus. neca dicit. Auribus frequentius, quã lingua vtere:
quicquid dicturus es aliis,pri⁹ tibi dixeris. Ideo ad
Epheſ.5.dicitur. Stultiloquiũ nõ nominetur in vo-
bis.Quartum eſt vaniloquium : vnde,3.Rhetoricæ D
dicit Philoſophus.Tria ſunt attẽdenda in modo lo
quendi.Primũ eſt magnitudo, vt ſciamus quãtum
alte oportet loqui.Sc dm eſt harmonia,vt ſciamus
quo accentu dictiones ſint proferẽdæ.Tertium eſt
ritus,vt ſciamus,quid loquendũ eſt,& quid tacen-
dum. Vnde vaniloquus dicitur, qui nõ attẽdit cir-
cunſtantias in modo loquẽdi requiſitas:ſicut dicit
Ambr.li.1.de offi. Ambro.Sapiẽs antequã loquatur,multa cõſiderat,
ſcilicet quomodo,in loco,quib.&c.Vnde de vani-
loquis dicitur in Pſal.Vana loquuti ſunt vnuſquiſ-
que ad proximum ſuum.Quintũ eſt turpiloquium.
Valde enim indecẽs eſt turpe loqui:vnde Philoſo-
Philoſo.7. Politicæ. phus dicit : ꝙ totaliter turpiloquiũ à ciuitate ſicut
aliquod aliud malũ oportet legiſlatorẽ extirpare, E
Sene.in li de 4.virtutum. maxime in iuuenibus:vt nõ videãt, aut audiãt ali-
quod tale.Et Seneca ait.A verbis turpibus abſtine:
quia licentia eorum impudicitiã nutrit. Sermones
vtiles magis,quã facetos ama. Ideo ad Coloſ.3. di-
citur. Deponite omnẽ turpẽ ſermonem de ore ve-
Iaco.1. ſtro.Sextũ eſt multiloquiũ Homo.n.debet eſſe tar
Greg.9. mor.c.24. dus ad loquẽdum. Multiloquium enim ſignum eſt
ignorantię.Vnde Greg.dicit:Cum multiplicitas in
ſermone reprehẽditur,eſſe intelligẽtię grauitas in
ſenſu denegatur. Vis enim locutionis quadrifaria

A qualitate diſtinguitur.Nã ſunt nõnulli,quos ſcien-
di,ac dicẽdi amplitudo dilatat.Et sũt nõnulli,quos
ſciendi,ac dicendi inſimul inopia anguſtat.Et ſunt
nõnulli,q̃ efficaciã dicẽdi habẽt,ſed acumẽ ſciendi
nõ habẽt. Et ſunt nõnulli, q̃ acumẽ ſciẽdi habent,
ſed ex inopia locutionis obmuteſcunt.Et infra.In
quibus nimirum quatuor dicẽdi qualitatibus ſola
criminis tertia ſubiacet,ſcilicet illorũ , qui parum
ſciũt,& multa loquuntur:quod directè dicitur mul
tiloquiũ.Ideo dicitur Prou.10 In multiloquio non
deerit peccatũ. Omnes ergo iſtos modos locutio-
nis indebitæ hic ꝓhibet Pſal. *Prohibe linguã tuam*
à malo,&c. Et nota ꝙ prius pręcipit linguã cohibe-
ri,quã labia:quia cum loqui volumus,ante cõmo-
uemus linguam , & mox labia motum linguæ ſe-
B quuntur.Merito ergo lingua debet cohiberi : quia
vt dicit Prouerb.18. Mors, & vita in manibus lin-
guæ.Et Iacob.1.Si quis putat ſe religioſum eſſe,nõ
refrenans linguam ſuam, huius vana eſt religio.

Diuerte à malo,& fac bonum : in- quire pacem,& perſequere eam. 513

Hic conſequenter prohibet peccatum operatio
nis ſimul,& omiſſionis.Cum enim virtus,& vitiũ,
meritum, & demeritũ inſimul eſſe nõ poſſint:ne-
ceſſe eſt vitia declinare, & ex conſequẽti inferere
virtutes.Et hũc ordinẽ hic notat,d.*Diuerte à malo.*
id eſt,depone peccata.Et cõſequẽter,*fac bonũ.* Iſta
enim duo ad debitè accedendum ad ſacramentum Declinare bonũ, malum.
requiruntur:quia nõ ſufficit malum declinare, niſi
C boni operatio ſequatur.Nõ enim ſufficit aliena nõ
rapere,niſi indigẽti propria cõtuleris. Nõ ſpoliare
hominẽ,parum eſt,niſi nudum indueris.Venturus
namque in iudicio dominus dicturus eſt reprobis.
Eſuriui,& nõ dediſtis mihi mãducare:ſitiui,&c. ex
qua culpa ſubiũgit̃. Diſcedite à me maledicti,&c.
Si igitur tanta pœna multatur,qui nõ dediſſe con-
uincitur:qua pœna puniendus eſt,qui rapit aliena?
Sic ergo non ſufficit abſtinere à malo,niſi bonum
agatur.Dicit ergo.*Diuerte à malo,& fac bonũ.*Et no
ta ſecundum gl.ꝙ eſt quidã modus declinãdi à ma-
lo,quo tãtum pœna vitatur:& eſt quidã quo etiam
vita acquiritur. Si enim quis nulla occaſione pro-
D uocatus ad malum,à malo opere declinat, vitabit
vtique pœnã, quã incurriſſet ſi illud cõmiſiſſet. Si
vero ab inimico viſibili, vel inuiſibili prouocatus,
vel læſus,malum nõ reddit, vel malo nõ cõſentit,à
malo declinat,& ꝓmeruit palmã. Sed quale ſit il-
lud bonum, qđ facere debemus,oſtẽdit,d. *Inquire*
*pacem,& perſequere eã,*id eſt,deſidera,vt pax ſit ſpi Pax.
ritui tuo cũ carne.Et hic talis pax plenè haberi nõ
põt.Ideo ſubdit.*Et perſequere eam,* id eſt,perſeuera
ipſam deſiderãdo:aliter enim in futuro nõ capere
tur.Vel aliter,& magis ad propoſitum:hic pacẽ ac-
cipe Chriſtum:de quo dicit Apoſtolus.Ipſe eſt pax
noſtra.*Inquire ergo pacẽ,*id eſt,in iſto ſacramẽto in Epheſ.2.
tus quære Chriſtũ amore, & deſiderio.Et iſta per-
E ſequere, id eſt, valde ſequere:vt ad ipſum ꝑuenias.
Ad hoc enim ipſe nos ꝓuocat,d.Qui ſequitur me, Ioan.8.
non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.

Oculi domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum. 514

Hic cõſequenter deſcribuntur præmia bonorũ,
& malorum ſupplicia. Et diuiditur in duas partes.
Quia primo ponũtur pręmia,& ſupplicia vitę pre
ſentis.Secundo futuræ:ibi. *Mors peccatorũ peſſima.*
Habent enim iuſti in præſenti vita , multa a Deo.

Universidad de Deusto Biblioteca

Primo ipsorum orationes exaudiuntur. Secundo ipsorum tribulationes terminãtur:ibi. *Clamauerũt iusti.* Tertio ipsorũ virtutes cõseruantur:ibi. *Custodit dominus.* Primo ergo ostẽdit differẽtiã inter bonos, & malos:quia vota bonorum exaudiũtur, sed non malorum. Secundum, ibi. *Vultus autẽ.* Quantũ ad primum dicit. *Oculi domini super iustos.* Quia enĩ iusti hic aduersitatibus iniustis premuntur, ne ex hoc deficiant, sed confidant in domino, ideo dicit: *Oculi domini super iustos. Oculi,* id est, respect⁹ misericordiæ Dei:quia etsi iustis permittit aduersa euenire:hoc tamen totum facit ex misericordia. Vnde sicut medicus cum dolore infirmi ipsum vrit, & secat:etiã cõtra voluntatẽ suã, hoc tñ totum facit, vt ipsum sanet. Vnde per hoc, ꝙ infirmum non videtur ad votum exaudire: ipsum multo amplius misericorditer audit ad vtilitatẽ. Sic & Deus aduersa iustis immittit misericorditer, vt in perpetuũ parcat, & sanet. Et hoc est, quod dicit. *Oculi domini*, s. misericordiæ *super iustos.* s. eos misericorditer respiciens. Oculi eius in pauperẽ respiciunt. Sequitur. *Et aures eius in preces eorũ.* quia etsi nõ exaudiat ad votum, tamen exaudit ad fructum. Et nota, ꝙ nõ ait *ad preces:* sed in preces. In quo secundũ Cassiodorum notatur celeritas audiendi:quia antequã preces emittãt, illos Deus exaudit. Sic enim Psalm. 1:8. ait: Fiant aures tuæ intẽdentes in vocẽ deprecationis meæ:& non ad vocem, quia ly ad, distantiam denotat:sed in, præsentiam.

Oculus. Iustus. Psal. 10.

515 Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.

Vultus. Facies.

Hic consequenter ostẽdit de reprobis oppositũ. Forte enim dicerẽt mali, Si oculi domini sunt sup iustos solum:ergo iniustos nõ videt: ideo impunè possunt peccare. Hunc errorẽ remouet, d. *Vultus autẽ domini super facientes mala.* quia etsi malos Deus nõ respicit, vt exaudiat, ipsos tamẽ videt, & cognoscit vt puniat. Et nota, quòd differt facies à vultu. Quoniã vultus dicitur à volo vis: quia per eũ animi voluntas ostenditur:qa secundũ diuersitatẽ animi in varios motus variatur. Facies autem simpliciter aspicitur pro vnicuiuscunq; naturali aspectu, qui nõ leuiter mutatur. Et facilius variatur vultus per iram, quã per aliã affectionẽ. Ideo per vultum ira significatur. Quid est ergo vultus domini super facientes mala, nisi ira domini super malos? Vnde Iob 9. dicitur: Vultũ eius operit iudicium: quia scilicet in vultu Dei apparet iudiciũ cõtra malos. Sic dicitur Psal. 16. De vultu tuo iudiciũ prodeat. Et ꝙ per vultũ intelligat irã Dei, qua malos aspicit, notat cum subdit. *Vt perdat de terra memoriã eorũ*, s. vt nec mẽtio, id est, intercessio fiat pro eis in terra viuentium. Sed nunquid sancti habẽt malorũ hominum memoriã, & orãt pro ipsis:cũ tamen præceptum sit, Orate pro inimicis vestris, pro persequentibus, & calumniãtibus vos, &c. Ad hoc respondet Greg. At illi inquiũt:& vbi est, ꝙ sancti sunt, si pro inimicis suis, quos ardere videbũt, nõ orabũt? quibus vtique dictum est: pro inimicis vestris orate? Quibus citius respõdemus. Orãt pro inimicis suis sancti eo tẽpore, quò possunt ad fructuosam pœnitentiã eorum corda cõuertere, atque ipsa cõuersione saluare. Quid enim aliud est pro inimicis orare, nisi hoc, quod ait Apostolus, vt Deus det illis pœnitentiã, & resipiscãt à diaboli laqueis, à quo capti tenẽtur ad ipsius voluntatẽ? Et quomodo tunc

Quæstio. Beatus. Orare. Matt. 5. Dãnatus. Greg. 34. mor. c. 12. 2. Ti. 2.

A pro illis orabũt, quãdo iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate cõmutari? Eadem itaq; causa est, cur nõ oretur pro hominib. æterno igne dãnatis:quæ etiã nunc causa est, vt non oretur pro diabolo, &c. Sed ex hoc bene habetur, ꝙ sancti nõ orãt pro dãnatis. Sed nunquid orãt pro malis in præsenti vita existẽtibus? Respõdeo, ꝙ sancti vidẽtes clarè essentiã diuinã, vidẽt quos finaliter Deus vult saluare, & quos dãnabit finaliter, cũ ergo voluntatem suã omnib. modis voluntati diuinę conformẽt, orãt pro illis malis, qui finaliter saluari debent:& hoc suis orationib. mediãtibus:non autem pro illis, quos finaliter videt dãnãdos:quia tũc eorũ orationes frustrarentur. Et de talibus dicit:quòd *vultus domini super faciẽtes mala, vt perdãt de terra,* B scilicet, bonorum *memoriã eorũ. &c.* Nos autem in præsenti vita existentes, pro omnibus fidelibus indifferẽter oramus hic existẽtibus, vel etiam defunctis, quia nobis nõ cõstat, qui finaliter saluãdi sunt, vel dãnandi:nec etiã qui in alia vita sint dãnãdi:licet de aliquibus per ecclesiã sit declaratum, quòd sunt sancti, & beati:& pro illis nõ debemus orare. Quia iniuriã facit martyri, qui orat pro martyre.

Peccator.

Clamauerũt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. 516

De pœnit. dist. 4. hæretici.

C Hic ostendit secundũ bonũ iustorũ: quia ipsorũ tribulationes terminãtur. Hic enim adducit Christus exẽplum veteris testamenti multiplex ad probandũ ꝙ aduersitates iustorum solum sunt ad tempus:quia quando clamãt ad Deum per deuotã orationem liberãtur. Nam filij Israel iniustè à Pharaone oppressi clamauerunt ad dominum & ipse miraculose liberauit eos. Sic & tres pueri in fornace ignis iniustè positi clamauerunt ad dominũ, & miraculose sunt liberati. Daniel. 13. Sic & Susanna ad mortẽ iniustè cõdemnata clamauit ad dominũ, & miraculose fuit liberata. Et cõsimiliter de aliis multis habetur in antiquo testamento. Si ergo Deus in antiqua lege, quæ erat timoris, sic tribulationes iustorũ terminabat:quãto magis hoc faciet in noua lege:quæ est amoris? D Ad iustos ergo cõfortandũ, ne aduersitatibus pressi deficiãt, hoc exemplũ proponit, d. *Clamauerũt iusti &c.* quasi dicat. Et vos cõsimiliter cõfidite oppressi, & ad Deũ clamate:quia vt dr̃ psal. 21. Ad te clamauerunt patres nostri, clamauerunt, & salui facti sunt:in te sperauerũt, & nõ sunt cõfusi. Sed forte quis oppressus aduersis dicet. Clamo iugiter ad Deũ, & clamoris mei effectum nõ sentio. Istam infirmitatis humanæ cogitationem Iob Deo proponit, d. Clamabo ad te, & non exaudies me, sto & nõ respicis me, mutatus es mihi in crudelem. Ad hãc obiectionẽ respõdet Greg. d. Sancta quippe ecclesia persecutionis suæ tempore fide stat, desideriis clamat Sed dolet quasi se non E respici: dum sua videt in tribulationibus vota differri. Alto nãque consilio omnipotens Deus, cum sancti eius aduersariorum persecutionibus opprimuntur:cúmque assiduis, vt liberentur interpellationibus clamant, differre solet voces petẽtium, vt merita patientiũ crescãt:quatenus eo magis exaudiantur ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum. Vnde alias scriptum est. Deus meus, clamabo per diẽ, & nõ exaudies, & nocte. Atque ipsa vtilitas de exaudiendi mora mox subditur, cũ dicitur. Et nõ ad insipientiã mihi. Ad multiplicandam quippe sanctorũ sapientiã proficit, quòd postulata tardè

Oratio. clamare. Exaudire Iustus. Exo. 3. Dan. 13. Obiectio. Iob. 30. Greg. 10. mor. c. 15. Oratio differt exaudiri et quare. Psal. 21.

tarde percipiũt:vt ex dilatione crescat desiderium, ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus vero cum intenditur ei in Deũ ardentior affectus aperitur. Affectus autẽ ad promerenda cœlestia tanto sit capax, quanto fuerit longanimis expectando. Ex quibus apparet, ꝙ, si clamor iustorum non exauditur ad votũ, indubiè tenere debemus ꝙ exauditur ad meritũ. Sic enim se exauditum etsi non semper ad votum, tamen ad meritum psal. protestatur, d. Ad dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me. Quod etiam nunc ostendit d. *Clamauerunt iusti & Dominus exaudiuit eos:& ex omnibus tribulationibus, &c.* Et huius rationem subdit, d.

Psal. 119.

517 Iuxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit.

Quæstio, iuxta quomodo dicitur Deus cum sit immensus.

Sed cùm Deus sit immensus omnia replens, omnem locũ occupãs:& in omni re, quomodo potest dici magis iuxta vnũ quàm aliũ, vel magis prope? Respondeo, ꝙ sicut anima humana quãuis sit in toto corpore, & tota in qualibet eius parte, tamẽ aliũ effectum habet in vna parte corporis, & alium in alia, quia in oculo videt, & non in pede, in lingua gustat, & non in oculo, & sic de aliis. Sic & Deus quamuis sit totus in omni re, tamẽ aliter est in vna re, & aliter in alia:& prope vna rem, & tamen distans ab alia. Iuxta enim, vel prope significat quandam vnitatẽ:vnitas autem maximè fit per concordiam voluntatum. Illis ergo dicitur esse prope, vel iuxta, qui suæ voluntati concordant, & ecõuerso: quia iusti conformẽ voluntatẽ habent cum Deo, ideo dicuntur prope Deum, & Deus iuxta illos, & per oppositũ quia mali difformem voluntatem habent à Deo:ideo remoti sunt à Deo, & Deus ab illis. vnde longe est ab impiis Dominus, iustis autem prope. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Vel dicitur iuxta, vel prope, quando exaudit, à longe autem, quando nõ exaudit. psal. 9. Vt quid, Dñe, recessisti longe, despicis in oportunitatibus in tribulatione? Sed quibus tribulatis sit iuxta, ostendit d. *iis, qui tribulato sunt corde,* non tribulatis corpore, sed corde:qui. s. duritiam cordis terunt. *Et humiles spiritu saluabit.* Quod ideo dicit, quia est quædã humilitas exterior & corporalis quæ à corde non procedit, & illa Deo non placet. Eccl. 19. Est qui nequiter se humiliat & interiora eius plena sunt dolo & ista displicet Deo Sed humilitas cordis ei placet, quam docet Mat. 11. d. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. De qua etiam nunc dicit. *Et humiles spiritu saluabit.*

Prou. 15. Psal. 144.

518 Multæ tribulationes iustorum: & de oĩbus his liberabit eos Dominus.

tribulantur multipliciter boni. Greg. 3. mor. c. 14. aduersitas.

Et verè multæ, quia nunquam aliquis fuit iustus, qui tribulationes non sustineret. Vt ostendit Greg. d. Nullus in hanc vitam electorum venit, qui aduersa non substinuerit. Membra n. nostri redemptoris extiterunt, etiã qui ab ipso mundi exordio, dum piè viuunt, etiã crudelia passi sunt. An non huius membrum Abel se esse perhibuit, qui eius mortem, de quo scriptum est. Sicut agnus corã tondente se obmutescet, non aperiet os suum, non solum placens in sacrificio, sed etiam moriens tacendo significauit? Ab ipso namque mundi exordio redemptoris nostri membra aduersitatibus

Esa. 53.

A sunt pressa. Et sic à planta pedis vsque ad verticem non fuit in eo sanitas, quia nullus iustus eius membrum sine aduersis transiuit. Et hoc ideo dicit, quia aliqui iusti sunt planta Christi, aliqui pedes, aliqui manus, &c. Et hoc bene nouerat illa sancta mulier Iudith, quæ populum Dei in aduersis cõfortãs: ait. Memores estote, quomodo pater noster Abraham tentatu est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est, sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes, qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Consimiliter ergo dicit. *Multæ tribulationes iustorũ, & de omnib⁹ his liberabit eos Dominus.* B Sed quomodo hoc est verũ, cum multos iustos sciamus in tribulationibus sine liberatione fuisse peremptos, vt puta Petrus crucifixus, Paulus decapitatus, Laurentius combustus, &c. Respondeo, ꝙ liberatur quis iustus à tribulatione dupliciter. s. & corporaliter, & spiritualiter. Corporaliter, quando, ipso durante eius tribulatio terminatur, sic enim liberatus fuit corporaliter Petrus de tribulatione carceris, Paulus de naufragio. Spiritualiter autem quando quis tribulatus non succumbit per impatientiam tribulationi, sed per patientiam superat ipsam. Et sic iustos de omnibus tribulationibus liberat Deus:quia ipsos triumphatores facit in pœnis:quia etsi succumbãt corpore, C tamen mente superant: cùm ergo mens sit principalior pars hominis, & à principaliori parte denominatio fiat, isti dicẽdi sunt tribulationes vincere & non vinci ab illis. Et hanc liberationem à tribulationibus notabat Sara d. Hæc autem pro certo habet omnis, qui colit te, quia vita eius si in probatione fuerit, coronabitur, si autem in tribulatione fuerit, liberabitur.

Iudith. 8. Thob. 3.

Custodit Dominus omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur. 519

Ossa significant virtutes. Greg. 23. mor. c. 24. Psal. 33.

Hic ponitur tertiũ bonum iustorum:quia. s. ipsorum virtutes conseruantur. Quid. n. per ossa, in quibus robur corporis consistit, nisi virtutes, quibus mens fortificatur, intelligitur? D Vnde istum versum exponens Greg. ait. Ossa in scriptura sacra virtutes accipiuntur, sicut scriptũ est. *Dominus custodit omnia ossa eorũ:vnum ex his non conteretur.* quod vtique non de ossibus corporis, sed de virtutibus dicitur mentis. Nam & certe nouimus, ꝙ & multorũ corporaliter ossa confracta sunt. Et persecutores Dñi latronis illius, cui dictum est, Hodie mecum eris in paradiso, sicut latronis alterius in cruce crurafregerunt. Sed di. Si ossa virtutes significant, qualiter custodit Dñs omnia ossa iustorũ, cum multos etiã iustos mortaliter cadere permittat: vt patuit in Petro, qui timore mortis corporalis ter Christũ negauit: E Respondeo, ꝙ etsi taliũ ossa ad tempus conterantur: tamen finaliter conseruantur:quia etsi iustus peccat & perdit virtutes:finaliter tamẽ resurgit, & perditas virtutes recuperat. Ex quo patet, ꝙ iste textus intelligitur de iustis secũdũ æternã Dei pscientiã, nõ autẽ de iustis solũ secũdũ pñtem iustitiã, quia illi cadẽtes finaliter nõ resurgunt. De istis enim dr̃: Oĩa ossa eius marcescere facit. De primis autẽ dicitur. Ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.

Quæstio. Virtutes electorum finaliter conseruantur. Iob. 33.

Mors peccatorum pessima, & qui oderunt iustum, delinquent. 520

Hic consequenter ostendit supplicia malorũ vitę futurę, & pmia bonorũ, ibi. *Redimet domin⁹.* Nota ꝙ triplex mors reperit. s. mors mala, mors peior,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mors multiplex. 15.q.1. illa cauēda sunt.

& mors peſſima. Mors mala eſt mors corporalis, A que eſt ſeparatio animę à corpore. Quę mala quidem dicitur, non quidem in ſe, quia nihil propriè habet rationem mali, niſi mentem maculet. Mors autē corporalis non maculat animā: aliter omnes morientes peccarent moriendo, quod eſt falſum: imo in ſe quandoque eſt precioſa. pſal. Precioſa in conſpectu Dñi mors ſanctorū eius: ſed ideo dicitur mala, quia peccati pœna, quia per vnū hominē peccatum intrauit in mundū, & per peccatum mors. Mors peior dicitur mors criminalis, quæ eſt ſeparatio animæ à Deo, qui eſt vita animæ. Et ideo quia peius eſt animæ perdere Deū, quā perdere corpus, ideo peior dicitur hæc mors quam prima. De hac B Eze. 18. Anima, quæ peccauerit, ipſa morietᵉ. Mors peſſima dicitur mors æternalis, quæ eſt mors gehēnæ: pro tanto. n. dicitur peior tertia, quia continet ſecundā, remota omni ſpe vitę ſpiritualis, quā retinet ſecunda, & vltra hoc pœnā, & cruciatū æternū.

Psal. 115. Rom. 5.

Rom. 6. Rom. 1.

Nam de peccatoribus & obſtinatis dicitur. Nā finis illorum mors eſt. Et enumeratis multis vitiis, concludit Apoſtolus, ꝙ qui talia agunt, digni ſunt morte. Vnde ꝙ iſta mors gehennę dicatur peſſima, oſtēdit Greg. exponens illud Iob. 10. Vbi vmbra mortis, & nullus ordo &c. d. In huius vitæ tormentis, timor dolorē habet, dolor timorē nō habet, quia ne quaquam mentē metus cruciat, cum pati iam cœperit, quod metuebat. Infernū vero, & vmbra mor C tis obſcurat, & ſempiternus horror inhabitat, quia eius ignibus traditi, & in ſuppliciis dolorē ſentiūt, & in doloris anguſtia pulſante ſemper pauore feriuntur, vt quod timent, tolerēt, & rurſus quod tolerant, ſine fine pertimeſcant. De his enim ſcriptū eſt. Vermis eorū non morietur, & ignis non extinguetᵉ. Hic flāma, quę ſuccēdit, illuminat: illic ignis, qui cruciat obſcurat. Hic metus amittitur, cū cœpit tolerari, quod timebatur, illic & dolor dilaniat, & pauor anguſtat. Horrendo ergo modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cū obſcuritate: ſit ergo miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu, quia & mors viuit, & finis D ſemper incipit & defectus deficere neſcit, Ibi enim mors perimit, & non extinguit, dolor cruciat, ſed nullatenus pauorē fugat. Flāma comburit, ſed nullatenus pauorē diſcutit. Quid igitur mirū, ſi mors peſſima nuncupatur? Et de iſta morte damnationis

Pœna inferni.

Gregor. 9 mor. c. 48

Esa. 66.

Eccl. 39.

æternæ dicitur. Sunt ſpiritus, qui ad vindictā creati ſunt, & in tēpore ſuo confirmauerunt tormēta ſua. Ignis, grādo, fames, & mors: oīa hæc ad vindictam creata ſunt. ſ. dānatorū. Sed quia omnis homo peccator eſt: quoniā ſi dixerimus, ꝙ peccatū non habemus, noſipſos ſeducimus. Ideo ne credatur, ꝙ talis mors omnibus ſit debita: cōſequenter declarat de quibus peccatoribus intelligat. ſ. de obſtinatis, qui ex certa malicia peccant, dicens. *Et qui oderunt iuſtum, delinquent.* Per iuſtū intellige Chriſtū. Omnis E enim, qui odit Chriſtū, vel aliquod eius membrum mortaliter peccat. Secundū. n. Grāmaticos, Linquo, linquis, linquere. i. peccare vel dimittere. Et cōponitur cum de, & fit delinquo, quis. Et derelinquere. i. multum peccare: & hoc omittendo Dei præcepta. Omnis. n. qui delinquit, derelinquit. ſ. Deum. Vnde gl. *Delinquet*. i. Deum derelinquet odiēdo bonum.

3. Ioan. 1

delinquere. i. peccare.

521 *De conſideratione.*

Redimet Dominus animas ſeruorū ſuorum, & non derelinquet omnes, qui ſperant in eo.

Chriſtus enim precio ſui ſanguinis redemit animas electorum. Sed nunquid Chriſtus omnes redemit? Reſpōdeo ꝙ Chriſtus omnes redemit, quo ad ſufficientiam, ſed ſolum ſeruos ſuos quo ad efficaciam. Quia quamuis preciū Chriſti ſanguinis ſufficiens eſſet pro peccatis omniū, illis tamē ſolū applicatur qui non poſſunt obiicere. ſ. illis qui per humilitatem ſeruitio Chriſti ſe ſubiiciunt. Ideo enim, vt ait Apoſtolus. Chriſtus factus eſt ex muliere, factus *Gala. 4.* ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret. Et nō ſolum redimet: ſed, ſi quādoque cadant per peccatum, *nō derelinquet eos, qui ſperāt in eo.* ſed ipſos iuuabit per gratiam ſuam, vt reſurgāt. Quod ideo dicit quia etſi aliquando ad tempus electos cadere per- *Iudith 6.* mittit: finaliter tamen ipſos non derelinquit. Sic enim dicitur Iudith. 6. Non derelinquis præſumentes de te: & præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes humilias.

PSAL. XXXIIII.

IVdica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me.

522 *23.q.3. ſex differentia.*

Hic pſal. talem habet titulum. *In finem pſal. ipſi Dauid.* Iſte titul⁹ patet ex titulo pſal. 27. Quoniam quandocunque in titulis pſalmorum ponitur Dauid cum articulo huic, vel ipſi, tunc ly Dauid ibi ſignificat Chriſtum: & ꝙ in tali pſal. loquitur Chriſtus: ſic igitur in iſto titulo Dauid ſignificat Chriſtū quia Dauid interpretatur manu fortis, vel deſiderabilis aſpectu. Et ſic per Dauid intelligitur Chriſtus, qui vincendo diabolū eſt manu fortis, ſed æternam vitam promittendo eſt deſiderabilis. Quid. n. fortius intelligi poteſt illa manu, quæ inermis hoſtē ſuperauit antiquum: ſed in ligno clauis affixa? Quid deſiderabilius eo poteſt eſſe, in quem Angeli deſiderant proſpicere? Quē martyres non videntes mori voluerunt, vt ad illum videndum peruenire mererētur? Chriſtus ergo vere deſiderabilis eſt: dū vitā promittit æternā. Manu autem fortis, dum hoſtem ſuperauit antiquum. Eſt ergo tituli ſenſus iſte. *Pſal.* iſte dirigens nos *in finē* i. in conſummationem vitę, attribuitur *ipſi Dauid*. ſ. Chriſto: q in iſto pſal. loquitur quandoque in perſona ſua: quandoque in perſona corporis. In iſto enim pſal. Chriſtus inuocat Deum contra tribulationes capitis, & corporis & per tribulationes omnibus vitam promittit æternam. De literali autem materia pſal. dicunt concorditer doctores tam Hebraici, quā Catholici, ꝙ iſtum pſal. fecit Dauid contra perſecutionē Saulis, diuinum adiutoriū petēs. In illa enim perſecutione, quia multum durauit, multos pſal. fecit. Primo ergo exponā litterā. Secundo deducā intellectum litteræ. Quantum ergo ād literalem expoſitionem iſte pſal. diuiditur in partes duas. Quia primo diuinum petit adiutorium. Secundo ſuæ perſecutionis declarat periculum: ibi. *Surgētes teſtes iniqui*. Prima in tres, quia primo diuinū petit auxilium. Secundo propheticè prædicit deiectionē hoſtium, ibi. *Cōfundantur*. Tertio exprimit ſuæ liberationis gaudium, ibi. *Anima autē mea exal. &c.* vt. Nic. de ly. Quārū vero ad intellectum Pſalmiſtæ, notandum ꝙ tota intentio Pſal. eſt monere nos, vt hic patienter portemus aduerſa: ſperātes ꝙ per patientiā aduerſorum

ad gau

ad gaudia perueniamus æterna. Diuiditur ergo iſte A pſal. in partes quatuor. Quia primo Chriſtus pro ſe, ſuiſque cōtrariis præmittit orationē ibi. *Anima autē mea*. Tertio ſuorū aduerſariorū oſtendit malignationē, ibi. *Surgentes teſtes*. Quarto ſuæ paſſionis oſtendit fructū, & eccleſię confirmationē: ibi. *Confitebor tibi*. Prima in duas, quia primo orās diuinum petit adiutoriū. Secundo propheticè prædicit deiectionē hoſtiū, ibi. *Confundantur*. Prima autem pars diuiditur in partes tres. Quia diuinum poſtulando adiutoriū tria facit. Quia primo Deum poſtulat, vt cauſam diſcernat vt iudex. Secundo vt ſe armet vt B miles, ibi. *Apprehende arma*. Tertio vt hoſtes cōcludat vt Phinees, ibi. *Effunde frameam*. Primo ergo orans Chriſtus Deum inuocat: vt cauſam ſuam diſcernat, & iudicet, vt verus iudex d. *Iudica, Domine nocentes me*. Eſt enim duplex iudiciū. ſ. diſcretionis, & vtroq; modo iſta litera legitur de iudicio diſcretionis. quo. ſ. boni ſeparantur à malis, etſi non in præſenti loco, tamē merito. In futuro autem loco & merito. Iſtud iudicium alibi poſtulabat Chriſtus d. Iudica me, Deus, & diſcerne cauſam meā, ab homine iniquo & doloſo eripe me. Sic & modo poſtulat, vt mali iudicentur. i. diſcernātur à bonis, vt ſci licet ipſorum caliditas, & malitia cognoſcatur, ne ſimplices decipere poſſint. Legitur etiā de iudicio C condēnationis, & tunc magis ꝓdictiuè legitur quā optatiuè, vt ſit ſenſus. *Iudica, Domine, nocētes me*. i. iudicabis, *& expugna impugnātes me*. i. expugnabis. verūtamē Magiſter iſtū paſſum exponit magis optatiuè. Et, ſi quæras, nunquid ſancti optant, & gaudent de damnatione malorū? Reſpondeo, cum gaudio expectant diē iudicij, in quo mali quo ad corpus, & animā dānabuntur, nō quidem ex toto perſe, ſed quaſi per accidens: quia ante ſancti nō glorificabuntur in anima, & corpore: niſi quando mali damnabūtur in vtroque: vel etiam quia damnatio reproborū confert ad gaudiū beatorū: dum in illis vident mala, quæ Dei gratia euaſerunt. Et iſta ratione ſancti vindictā à Deo petunt de malis d. illud D Apoc. 6. Quare, Domine, nō vindicas ſanguinē noſtrum, &c. Et hoc eſt quod dicitur Pſal. 57. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam, &c.

Iudicium duplex.

Pſal. 42.

Queſtio. Beati gaudent de punitione damnatorum & quomodo

523 *14.q.6 ſi veri.*

Apprehende arma, & ſcutum: & exurge in adiutorium mihi.

Hic cōſequenter poſtulat, vt in adiutoriū ſuum ſe Deus armet vt miles. Vbi notandum, ꝙ iſte verſus legitur ex parte corporis, quia hic Chriſtus pro ſuo corpore, quod eſt eccleſia loquitur, vt Deus armis ſuæ virtutis illam protegat d. *Apprehēde arma, &c.* Vbi ſecundū Hieronymū Magnum ſpectaculū eſt Deum pro te armatum videre, qui habet arma, habet & ſcutum, armis hoſtē percutit, ſed nos protegit ſcuto. Sed quæ ſunt arma Dei, & quid ſcutum eius? Scutū eſt Dei bona voluntas qua nos protegit, vnde pſal. ⁊. dicitur. Domine, vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. Arma autem Dei, quib⁹ hoſtem percurit: nos ſumus, quia vt nos ab eo, ita ipſe armatur de nobis, quibus percutit hoſtes, dum per nos dæmones ſuperat, & homines malos. Et tunc eſt ſenſus. *Apprehende arma, &c.* i. ita adiuua nos, & nunc tua bona voluntate, vt hoſtes noſtros ſuperemus, & ab eorum iaculis protegamur. Iſta enim talia arma, quib⁹ armamur ſunt virtutes, qui bus vt ſcuto mens defenditur, & illis inuadimus hoſtem. De quibus ait Apoſtolus. Accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in om-

Hieronym.

Arma Dei nos ſumus.

Eph. 6.

nibus perfecti ſtare. Et conſequenter ꝙ iſta ſint arma virtutum, oſtendit d. State ergo ſuccincti lumbos veſtros, induti loricam iuſtitiæ, calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus ſumentes ſcutum fidei: & galeam ſalutis aſſumite, & *Arma virtutū multiplicia.* gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Ex quibus verbis Apoſtoli patet, ꝙ ſex ſunt armorum ſpiritualium genera, quibus ſpiritualiter armari debemus. ſ. Arma caſtitatis, & mundiciæ, ibi. State ſuccincti lumbos veſtros. Arma æquitatis, & iuſtitiæ, ibi. Induti loricā iuſtitiæ. Arma paupertatis voluntarię, ibi Calciati pedes, &c. Arma fidelitatis & credentiæ, ibi. In omnibus ſumentes ſcutū fidei. Arma ſpei alectoriæ, ibi. Et galeā ſalutis aſſumite. Arma veritatis ſcripturę ſacrę, ibi Et gladiū ſpiritus, quod eſt verbū Dei. De iſtis ergo armis virtutum dicamus Deo. *Apprehende arma, & ſcutū*. i. fac nos dicta arma apprehendere. Sicut enim Deus dicitur cognoſcere aliquid quando illud nos cognoſcere facit, vt Gen. 22. Dixit ipſi Abrahæ. Nunc cognoui, ꝙ timeas Deum, &c. i. alios cognoſcere fecit. Sic & in propoſito prędicta arma dicitur Deus apprehendere, & illis muniri, quādo illis nos munit, & nos illa apprehendere facit. Et de iſtis ſpiritualibus armis dicitur. Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potētia à Deo, &c. Vel per iſta arma intellige Chriſtum, qui ante nos omni virtute munitus, ad pugnam accedit armatus. Ipſe aſſumptis armis, hortatus eſt cæteros. Vnde de Chriſto ad literā dici videtur illud 2. Maca. 11. Cumq; prompto animo procederent ad pugnā, apparuit eis præcedens eos eques in veſte candida armis aureis haſtā vibrans. Quæ verba ad literā exponens de Chriſto Stephanus dicit. Eques, qui præcedit fideles tendentes ad diaboli pugnā, Chriſtus eſt. Veſtis eius candida, eſt puritas ſuæ carnis. Arma aurea, ſunt eius opera egregia virtutū. Haſta vibrata eſt iudicij cōminatio. Haſta enim lōga eſt ferrū habens in capite. Et Dominus patiens eſt, ecce haſta longa: & Dñs redditor eſt, ecce ferrū. Hic eſt ergo Chriſtus, qui armis virtutum munitus noſtros deiicit hoſtes. In cuius figuram dicitur. Apparuit illis quidam eques ter- *2. Mac. 11.* ribilem habens ſeſſorē: qui inſidebat, arma aurea vidēbatur habere, cuius equus cū impetu in Heliodoro priores calces eliſit. Vbi per equum accipe Chriſti humanitatē, per ſeſſorē verbi diuinitatem, per arma aurea eius virtutū genera: ſed per Heliodorū hoſtē populi Dei, ipſum diabolū hoſtē noſtrū intellige. Quid eſt ergo dicere Deo. *Apprehēde arma & ſcutum*, niſi fac me mente apprehendere, & cōſiderare Chriſtū omni virtute munitū, vt ſequar in pugna, imitando eius exempla. Vnde ſequitur. *Et exurge in adiutoriū mihi*. Sicut. n. Deus in ſeipſo nō exurgit nec dormit, ſed dormire dicitur, quādo nos dormimus, exurgere autē, quando nos exurgere facit. Dormimus autem quando fides, & charitas torpeſcit in nobis. Exurgimus autem, quando, expulſo torpore, in fide & charitatis operibus vigilam⁹. Dicat ergo *exurge in adiutoriū mihi*, id eſt, ſic ſis mihi in adiutorium, vt me exurgere facias. Conſimiliter etiam orabat. Exurge, quare obdormis, Domine? exurge, & ne repellas in finem.

dormire Dei.

Exurgere Dei.

Pſalm 43

524 Effunde frameam, & conclude aduerſus eos, qui perſequuntur me: dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum.

Hic

Hic consequenter orat, vt Deus hostes concludat vt Phinees. Iste enim versus alludit historiæ, quæ habetur Num. 25. s. ꝙ vnus de filiis Israel coram Moyse,& omni turba filiorum Israel intrauit ad meretricē Madianitidē,quod cū vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis,surrexit de medio multitudinis,& arrepto pugione, ingressus est post virum Israelitā in lupanar,& perfodit ambos s.virū,& meretricē in locis genitalibus, cessauitq; plaga à filiis Israel. Et de hac historia dicitur Psal. 77. Stetit Phinees, & placauit, cessauitque quassatio. Consimiliter ad propositū hic orans Christus ait patri. *Effunde frameam* i.euagina gladiū tuæ iustitiæ.s.ad malos vindicādū. *Et cōclude aduersus eos, qui persequūtur me.* s. da sententiam cōtra eos,me.i. meos saluādo. Et hoc est,quod dicit. *Dic animæ meæ salus tua ego sum.* Dicere enim Dei,idē est quod facere,psal. Ipse dixit,& facta sunt. Dic ergo.i.ostēde per experientiam ꝙ tu es salus animæ meæ.i.meorum. Vel aliter vt iste versus legatur optatiuè. Et tunc optat malorum conuersionē. Vbi nota,ꝙ framea idē est,quod gladius ex vtraque parte acutus, per quem verbum Dei significatur scindens interiora conscientiæ nostræ ex vtraque parte.s.manifestatione supernorum præmiorum, & comminatione infernaliū suppliciorum,de quo ait Apostolus. Viuus est enim sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio accipiti pertingens vsque ad diuisionem animæ,ac spiritus. Iste gladius effunditur quando verbum Dei Gentibus,& infidelibus prædicatur,ad cuius prædicationem gentes conclusæ idola abiecerunt,& Christi fidem susceperunt, & sic veram salutē obtinuerunt. Et hoc est,quod orat Christ⁹ d. *Effunde frameā.* i.effundere prędicationē verbi Dei per Apostolos, & alios fidem per mundum prędicādo. *Et conclude aduersus eos, qui persequuntur me.* i.cōuince Gentiles, vt cognoscant suos errores,& fidei veritatem confiteantur: & sic *dic animæ meæ.* i.meorum ex Gētibus conuersorum, *salus tua ego sum.* vt. s.amplius in idolis non confidāt habere salutem,sed solum in te ,in quo vera salus cōsistit. *Dic ergo animæ meæ.* i.fac animā meā dicere & confiteri salus mea,tu es,vt scilicet sic conuersi Deo dicant. Salus nostra in manu tua est. Et hoc cōtra illud,quod dæmones suadent animæ dicentes, Non est salus ipsi in Deo eius.

Dicere Dei. Framea verbum Dei. Gladius verbum Dei. Heb. 4. Gen. 47. psal. 3.

525 Confundantur,& reuereātur,quærentes animam meam.

Hic consequenter Christus prædicit deiectionē hostium,& persequutorum. Et primo prædicit ipsorum futurā pœnam. Secundo ipsorum malitiam & pœnæ causam,ibi. *Quoniam gratis.* Quantum ad primam partē tres malorum pœnas prædicit. Prima est confusionis,& verecundiæ. Secunda est instabilitatis,& inconstantiæ,ibi. *Fiant tanquā puluis.* Tertia est obscuritatis,& ignorantiæ,ibi *Fiant viæ illorum.* Quantum ad primū dicit. *Confundātur,&c.* Hoc.n.secundū gl. prædicit mala inimicis futura,& est prophetia non optatio,q.d. *Confundātur,& reuereantur.* i. cōfundentur,& reuerebūtur. Vereor.n.vereris,veritus sum idē est. ꝙ verecūdari, vel timere; & cōponitur cū re, & fit reuereor,ris.i. multū verecundari,& timere. Quod ideo sic dicit:quia mali finaliter multū confundentur,verecundabuntur,& timebūt dānari ęternaliter. Vnde super illo verbo, Arguā te,& statuam,&c. dicit Ber. Qualis erit confusio,qualis verecundia,qualis dolor,quādo in cōspectu omnium malorum nudabitur turpitudo,reuelabitur ignominia,sanies apparebit? Quādo iam peccatorē immortalem factū,internę cōsciētię vermis,tota malignitate corrodet,sed consumet animam infœlicē: nec erit omnino aliquis dissimulationis locus,aut spes vlla saluationis. Sic.n. & psal. 24.d. Confundantur omnes iniqua agentes,&c. Potest etiā legi optatiuè,vt Christus optet persecutores suos confundi,& reuereri de peccatis suis per verā contritionem. Est enim quædam confusio ex peccato:& quædam contra peccatum. Optat ergo vt cōfundantur de peccatis suis,& hoc per veram contritionem. Et modum istius confusionis adiungit d. *Quærentes animā meam.* i.fiant quærentes animam meā:vt.s.sicut ante ipsam quærebant ad perdendum,sic modo ipsam quærant ad imitandū :sic enī quærere pro imitari accipitur. Quærite Dnm, dū inueniri potest. Et hoc idē aliis verbis ponit d.

Vereri. Reuereri. Confusio damnatorum. Psal. 49. Esa. 55.

526 Auertantur retrorsum, & confundantur cogitantes mihi mala.

Quod vtroque modo legi potest,vt versus præcedens.s.prædictiuè,& optatiuè. Nā,si legatur prędictiuè,tunc sicut prius, propheticè pœnā malorū futurā prædicit. *Auertantur.* s. à Deo, vt sint retrorsum: Auerto auertis idem est ꝙ remouere. Peccator autem,quandiu est in vita pręsenti:sic remotus est à Deo,ꝙ tamen ad Deum potest conuerti. quia ex toto nō est auersus,& sic nondum retrorsum ex toto est positus: in futuro autem auersus erit retrorsum , vt ex toto sit à Deo remotus; & quo ad actum,& quo ad potentiā.vt amplius ad Deum cōuerti non possit. Et hanc ipsorum pœnā prædicit. d. *Auertantur retrorsum,& confundantur &c.* Si autē legatur optatiuè , orat vt auertantur.i.remoueātur à peccatis suis,& confundantur in seipsis per cōtritionem salubriter ad pœnitentiā. Sicut enim Deus auertit faciem suam à peccatis nostris,quando ipsa nobis dimittit. Auerte faciem tuam à peccatis meis:sic & nos auertimus nosipsos à peccatis,quādo ab illis voluntate ex toto remouemur, & tunc auertimur retrorsum,quia primo faciē vertebam⁹ ad peccata,& retrorsum ponebamus Dñm:sed per confusionē pœnitentiæ retrorsum auertimur,quia sicut faciem vertebamus ad peccata,& dorsum ad Deum:sic per pœnitentiam dorsum auertimus ad peccata & faciem ad Dominum. Et de tali auersione dicitur. Auertent se à dorso suo duro, & à malignitatibus suis:& memores erunt nominis mei.

Auertere. Baruc 2.

Fiant tanquā puluis ante faciē venti:& Angelus Domini coarctans eos. 527

Hic cōsequenter prædicit malorū instabilitatis inconstantiā. Tanta.n. est peccatorum instabilitas, ꝙ nulli tentationi resistunt. Secundum enim Greg. Per ventum tentatio significatur,qui sicut ventus res leues faciliter euertit,graues autē,& bene fundatas nō. Ita tētātio mētes leues nō bene fundatas faciliter subuertit,nō autē stabile charitatis fundamentū habētes. Dicit ergo de peccatoribus,quorū mētes in rebus mūdanis fundātur. *Fiāt.* i.fiēt *tanquā puluis ante faciē vēti.* s.tentationis.i.facile cedēt omni tētationi,vel suggestioni etiā minimę.q.d. Tales nō expectāt faciē venti..i præsentiā grauioris tētationis,sed antecedunt cedentes minori. *Et Angel⁹ Domini coarctās eos.* s.Angelus malus per suas tentationes cōstringet eos.s. sic eos inuoluens in peccatis,ꝙ ex illis exire nolint in præsenti,vel nequeant in futuro. Et si,dicas,quomodo Angelus malus dicatur spirit⁹ Dñi,cū Deo cōtrarietur? Certe ad hoc audi textū.1.Reg.16.d.clarius. Spiritus Dñi malus exagitabat Saul. Dicitur.n. diabolus spiritus Dñi, quia à Deo creatus,dicitur malus,quia à Deo mala voluntate auersus. Vel secundū Greg. Diabolus dicitur Dñi,ratione potestatis, quā habet à Deo:sed dicitur malus ratione peruersæ voluntatis, quā nō habet à Deo. Vnde ait Grego. Sciendū verò est, ꝙ diaboli voluntas iniqua semper est:sed nunquā potestas iniusta,quia à semetipso voluntatē malā habet,sed à Dño potestatem , quod enim ipse facere inique appetit, hoc Deus non nisi iuste permittit. Vnde in lib. Reg. dicitur. Spiritus Dñi malus irruebat in Saul. Ecce vnus,& idē spirit⁹ & Dñi appellatur,& malus:Dñi.s.per licentiā potestatis iustę,malus autē per desideriū voluntatis iniustæ, formidari ergo non debet,qui nihil nisi permissus valet. Sola ergo vis illa timenda est,quę cùm hostem sęuire permiserit:ei ad vsum iusti iudicij etiam iniusta illius voluntas seruit. Sic ergo Angelus Dñi appellatur ipse Diabolus. Secundū ergo prædicta prophetia est hic, qua Christus prædicit mala iniquorum, non optatio, vt optet sic euenire. Vel etiā dici potest, ꝙ Christus,& alij sancti optant diuinā iustitiā adimpleri:& per consequens malos puniri,qui hic emendari nolunt.

Grego. 2. mo. c. 28. Ventus est tētatio. Puluis sunt peccatores. Questio. 1. Reg. 16. Angelus malus dicitur esse Domini. Gre. li. 2. mor. c. 10. 1. Reg. 18.

528 Fiant viæ illorū tenebrę,& lubricū, & Angelus Domini persequens eos.

23. q. 4. Nabuchodonosor. Peccatum habet ignorātiam Philoso. 3. Ethicor.

Hic cōsequenter prædicit malorum obscuritatis ignorātiā. Vbi sciendū,ꝙ peccatum semper aliquo modo annexā habet ignorantiā. Propter quod dicit Philosophus,ꝙ omnis malus ignorans: quia cū voluntas nō possit fieri nisi in bonum, vel apparēs bonum,tunc deficit,quando illud,quod non est bonum,sibi sub ratione boni præsentatur. Et hoc est, quod dicitur Prouer. 4. Via impiorum tenebrosa. Et quāuis omne peccatum obscuret intellectū,maxime tamen lubricū luxuriæ,quia in illo actu absorbetur actus rationis,& hominem in bestiā vertit. Vnde & Seneca.1.li.declama.dicit:quod nihil tā mortiferū in genus,vt est luxuria. Et Aristo.dicit ꝙ Venus furatur intellectū ipsiꝰ sapientis. Quod bene patuit in Salomone:cui Deus tantam contulerat sapiētiam:tamen finaliter per mulieres fuit infatuatus.vt habetur 3.Reg.11. Hæc ergo præuidens psal.ait. *Fiant viæ illorum tenebræ,& lubricum.* Per tenebras nota ignorātiā,sed per lubricum luxuriā. His etenim vitiis tanquam quibusdam viis in barathrum moris peccatores descendunt. Horrenda est hæc via peccatorum,quæ est lubrica,& tenebrosa. Quis nō horreat lubricum, & tenebras? quis nō caueat ibi figere pedem:vbi lubricum videt? Vnde de peccatorib⁹ dicitur, ꝙ derelinquunt iter rectū, & ambulant per vias tenebrosas,qui lætantur cum male fecerunt,& exultant in rebus pessimis. Sequitur, *& Angelus Domini persequens eos.* hoc dicit à simili illius,qui in lubrico,& in tenebris est faciliter impellitur,cum nō videat,vbi pedem figere possit. *Angel⁹ enim Domini.* s.malus illos persequitur quia tales diabolus faciliter de peccato in peccatū ruere facit. Sicut Dauid,qui faciliter post peccatū adulterij,ad peccata homicidij,hypocrisis,& furti ruit.

Luxuria. Seneca. Aristo. 7. Ethicor. Prou. 2.

529 Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui,superuacue exprobrauerunt animam meam.

Hic cōsequenter ostendit persecutorum malitiā, quæ prædictarū pœnarū est causa. Vbi notandū, ꝙ omnia prædicta mala Christus de suis persecutoribus.s.de Iudæis prædixit. Vnde, si quis quæreret, quo merito tanta mala Iudæis prædixit esse futura? Hic Christus respondet d. *Quoniam gratis absconderunt mihi &c gratis.* i.sine causa, quia eis occasionē tantæ persecutionis nō dedi, quoniā eis nō nocui, sed semper benefeci: cæcos ipsorū illuminaui,surdos audire feci,mutos loqui, & mortuos suscitaui, intellectū verū legis eos docui:regnū cœlorū promisi,mortē pro ipsorū redēptione pati decreui. Bene ergo gratis me persequuntur,& nō solū gratis sed etiā dolose,& fraudulenter , quia *absconderunt mihi intertium laquei sui.* Interi⁹. n. dicitur mors,ab intereo,ris,quod est mori. Iudæi ergo abscōnderūt Christo *interitū laquei sui.* i. mortē quā suis laqueis & astutis consiliis parabāt Christo,putabant sic occultè facere,quod ipse Christ⁹ eorū laqueos,vel cōsilia astuta non intelligeret, vt puta quando adduxerunt ad eū mulierem in adulterio deprehensam. Quando miserunt discipulos suos cum Herodianis quærentes , si licet tributū dare Cæsari,&c. Et de istis laqueis,quibus occulte interitū Christo parabant, dicitur. Narrauerunt,vt absconderent laqueos:dixerunt, quis videbit eos ? vt puta quia cogitabant, tradatur à discipulo non à nobis,iudicetur à præside,non à nobis:crucifigatur à Romanis, non à nobis,&c. totū nos faciamus & nihil contra ipsum facere videamur. Dicat ergo Christus *Quoniam gratis absconderunt mihi &c.* i. putabāt abscondere vt eorū consilia nesciret,& ipsorū insidias quibus me interficerent. Iste tamen talis laqueus eis fuit ad interitū nō mihi: quia ille laqueus non morientis,sed peccātis erat interitus. Et hoc magis sonat alia littera,quæ dicit. *Absconderunt muscipulam correctionis suæ.* Et tamē istis omnibus nō habuerūt intentū:quia hoc totum faciebant ne Christi fides cresceret,ne gentē & locū perderent. Et tamen ex hoc totū cōtrarium illius,quod putabāt,euenit,vnde subdit. *Superuacue exprobrauerūt animam meā.* i. inutiliter,& frustra me accusauerunt,nihil probantes,& animam meam diffamantes. Et bene *superuacuè,* quia tali laqueo & interitu Christi fides creuit, & ipsi perditi fuerunt,vnde subdit.

Questio. Interitus. Laqueus est astutū consilium. Ioan. 8. Matt. 22. Psalm. 63. Ioan. 11.

Veniat illi laqueus, quem ignorat: 530.
& captio quā abscondit,apprehendat eum:& in laqueum cadat in ipsum.

Illi.s. Iudæorū populo ecce digna retributio. Nihil enim iustius est quā illa mala eis euenire,quę alteri absconderūt. Inde decipiuntur, vnde decipere voluerūt. Inde nocentes fiunt,vnde nocere voluerunt,vnde subdit. *Et captio,quā abscondit apprehendat eū.* Per captionē hic accipe captionem Christi, qua Iudæorū cōsilio per Romanos fuit captus, & talis captio apprehēdit populum Iudaicum,qui per Romanos.s.Titū & Vespasianū fuit captiuat⁹. *Et in laqueū cadat in ipsum.* i. in eundē laqueū mortis cadant,quē mihi parauerunt. Vnde sicut laqueū mortis Christo parauerunt per Romanos : ita isti per Romanos interfecti fuerunt. Accidit enim isti populo sicut illi,qui calicē venenatū parauit alteri,& tādē de illo oblitus ipsum bibit. Cōsimilē sentētiā de Iudæis

captio Christi.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

de Iudæis dicit Christus. Laqueum parauerunt pe- *Psalm.56.*
dibus meis, incuruauerunt animam meam, fode-
runt ante faciem meam foueam, & inciderũt in eã.

531 *Exultare in Domino.*

Anima autẽ mea exultabit in Domino, & delectabitur sup salutari suo.

Hæc est secunda pars principalis, in qua Chri-
stus suam, suorúmque perfectionẽ ostendit. Et pri-
mo Christus ostendit suam perfectionem. Secũdo
ostendit perfectionem suorum membrorum ibi.
Omnia ossa mea. Tertio ostẽdit humani generis libe
rationem ibi. *Eripiens inopẽ.* Ostendens ergo Chri-
stus suam perfectionem, ait. *Anima autem mea*, &c.
Vbi sciendum, q̃ quis tanto perfectior est, quanto
omnibus temporalibus spretis, in solo Deo læta-
Ioan.6. tur, & gaudet. Et ideo quia Christi anima omnia tẽ
poralia spreuit, vt puta honorẽ, quia, cùm vellent
eum facere regem, fugit ab eis: diuitias, Cũ esset di
2.Cor.8. Matth.20 ues, pro nobis factus est egenus, vt sua paupertate
nos diuites faceret: carnis delectationem, quia vo-
luntariè pro nobis mortem assumpsit. Et sic de cæ-
teris omnibus temporalibus, sequitur q̃ ipsius ani-
Anima Christi exultauit in Domino. ma perfectius cęteris Deo adhęsit, & sic perfectior
fuit, quod nunc ostendens dicit. *Anima autem mea*
Luc.1. *exultabit in Domino*, supple, non in tẽporalibus re-
1.Reg.2. bus. Sed nũquid & alij sancti spretis temporalibus
non exultabant in Domino? Audi Mariam d. Exul-
tabit spiritus meus in Deo salutari meo. Itẽ Anna
ait. Exultauit cor meum in Domino. Et Esa. 40. Ex
ultabit anima mea in Deo meo. Et Abacuch 3. Ex-
ultabo in Domino Iesu meo. Si ergo & cæteri san-
cti, spretis temporalibus, solum in Deo exultabant
qualiter ex hoc Christi perfectio ostenditur, quia
dicit, *Anima autẽ mea exultabit in Domino*? Respõ-
deo, q̃ sicut quanto pugna est grauior, tãto glorio
sior est victoria, sic quanto quis plus impugnatur,
vt desperet de Deo, tanto eius perfectio maior est
si mens eius non recedit à Deo: per aduersa autem
impugnamur ad desperationem. Et ideo quia Chri
stus maiora aduersa fuit passus cæteris omnibus
sanctis: ideo fixè amorem suum tenens ad Deum,
maioris perfectionis cæteris fuit. Et hoc hic notat.
Nam postquam suam perfectionẽ notauit, dicit:
gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, nũc
subiungit suam perfectionẽ d. *Anima autẽ mea ex-*
ultabit in Domino. q.d. Christus secundũ gl. Anima
autem mea exultabit in Domino, nõ quærẽs alias
extrinsecus diuitias: non quærens circunfluere vo-
luptatibus, bonisque terrenis, sed ipsum solum bo
num præponens, quo nihil est suauius: nec defi-
cere potest, quia omnia fecit. Ipsũ ergo & tu pete,
& in illo habebis omnia. Et in signum huius sub-
dit *Et delectabitur super salutari suo.* i. super morte,
quę fuit saluatio nostra. Et per consequẽs Dei salu-
tare quam voluntariè amore Domini sustinuit.

532 *6.q.1.si omnia.*

Omnia ossa mea dicent: Domine quis similis tibi?

Hic consequenter ostendit profectionẽ suorum
membrorum. Quanto enim quis est perfectior: tã-
to per humilitatem se imperfectum respectu per-
fectionis Christi se esse cognoscit. Vbi notandum
quòd hic per ossa ipsa opera iustorum fortia, & vir
tutes significantur. Vnde istum versum exponens

Greg.li.5. mor.c.12. Psalm.33. Ossa sunt opera fortia.

Greg. d. Quid per ossa nisi fortia acta designantur? A
de quibus per Prophetam dicitur. Dominus custo-
dit omnia ossa eorum. Sępe enim ea, quæ agunt ho
mines esse alicuius momenti æstimãt: quia discre
tionis intimæ quàm sit subtile iudicium ignorant.
sed cum per contemplationem rapti superna con-
spiciunt: ab ipsa præsumptionis suæ securitate li-
quefiunt, & tanto magis in diuino conspectu trepi
dant quãto nec bona sua digna eius examine, quę
conspiciunt, pensant. Hinc est enim, q̃ is, qui fortia
operando profecerat: penspiritum subleuatus cla-
mabat. *Omnia ossa mea dicẽt, Domine, quis similis ti-* B
bi? Ac si diceret, ossa mea tuæ magnitudini laudẽ di
cunt, quia ipsa quoque opera, quę in me fortia esse
credidi tua consideratione contremiscant. Vel se-
cundum glossam. Per ossa intellige viros iustos & *Similis Christo nullus est. Phil.2.*
fortes qui se in Christi cõparatione nihil ęstimant
esse: vnde ait. *Omnia ossa mea*, id est discipuli mei, cæ
teríque fortes, qui ecclesiæ sunt ossa, dicẽt. *Domine,*
qui similis tibi? q.d. nullus. Quia nihil simile est illi,
cui dedit Deus nomẽ, quod est super omne nomen
vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cęlestiũ, ter
restrium, & infernorum, quia etiam inter iustos, &
sanctos nullus est similis Christo. Vnde hoc consi- *Iob 36.*
derans scriptura dicit. Nullus ei similis in legislato
ribus. Quod exponens ad propositum Greg. dicit.
Legislator Moyses, legislator Iosue, legislatores
etiam Prophetæ, legislatores cunctos dicere possu *Greg. 27 mor.c.1.*
mus, quos ex lege admonuisse populum nouimus.
Sed huic mediatori Christo in legislatoribus nul-
lus similis est: quia isti gratuito vocati ex peccatis
ad innocentiam redeunt: & ab iis, quæ in semetip-
sis experti sunt, prædicando alios reducunt. Redẽ-
ptor autem noster homo sine peccato est, filius si-
ne adoptione, nec perpetrauit vnquã, quod redar-
guit, &c. Bene ergo dicat ecclesia Christo. *Omnia*
ossa mea. i. omnes iusti dicẽt, *Domine, quis similis tui?*
certè nullus, quia psal. 85. Non est similis tui in diis,
Domine, non est secundum opera tua.

533

Eripiens inopem de manu fortiorum eius, egenum, & pauperem à dirigentibus eum.

Hic consequẽter ostendit humani generis libe-
rationem, ex quo etiam probat, q̃ Christo nullus
similis est. Vbi notandum, q̃ ante Christi incarna- *Magist.li. 9. dis. 18. Redemit nos Christus sua passione.*
tionẽ genus humanum sub diaboli potestate pre-
mebatur: sed Christus per mortem suam humanũ
genus de manu diaboli liberauit. vt ostendit Magi
ster, & sunt verba Augustini in de baptismo paruulo
rum. Nihil inuenit diabolus in Christo, vt morere
tur, sed pro voluntate patris mori voluit: non ha-
bẽs causam mortis de peccato: sed per obedientiã
mortẽ gustauit, per quam nos redemit à seruitute
diaboli: incideramus enim in manus principis hu- *Muscipula fuit crux.*
ius sæculi, qui seduxit Adam, & seruum fecit, cœ-
pitque nos quasi vernaculos possidere: sed venit re
demptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redẽ-
ptor captiuatori nostro? Tendit ei muscipulam
crucem suam, posuit quasi escam carnem suam, &
sanguinem. Ille autem sanguinem fudit non debi-
toris: per quod recessit à debitoribus. Ille quippe
ad hoc sanguinẽ suum fudit, vt peccata nostra de
leret. Vnde ergo diabolus nos tenebat captiuos, de
letũ est sanguine redẽptoris, nõ. n. tenebat nos nisi
vinculis peccatorũ, &c. Hãc ergo liberationẽ gene-
ris huma

humani notans psal. ait. *Eripiens inopẽ de manu for-*
tiorum eius: egenũ, & pauperem, &c. Vbi per inopem
egenum, & pauperem, intellige genus humanum.
fortiores vero, & diripientes dæmones erant.

534. 4.q.3.Te-stes.

Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam, interrogabant me.

Hæc est tertia pars principalis, vbi Christus osten
dit suorum aduersariorũ malignationẽ. Et quatuor
facit. Quia primo ponit aduersariorũ malignita-
tem. Secundo in aduersis suam humilitatẽ, ibi. *Ego*
autem. Tertio aduersariorum conspirationem, ibi.
Et aduersum me. Quarto contra conspirationẽ po-
nit suam orationem, ibi. *Domine, quando respicies.*
Quantum ad primum Christus exprimit quæ in- B
iustè ab iniustis Iudæis fuit passus. Duo autem fuit
passus Christus à Iudęis. s. falsas accusationes, & in-
gratas retributiones, ibi. *Retribuebant mihi.* Quan-
tum ergo ad falsas accusationes dicit. *Surgẽtes testes*
Testis fal sus, testis iniquus. *iniqui.* Testes enim iniqui dicũtur, qui cõtra æquũ
testabãtur. Vbi nota, q̃ alius est testis falsus, & alius
testis iniquus. Nam falsus testis dicitur quilibet qui
falsum testificatur, & hoc quis sine iniquitate face-
re potest. vt puta quis falsum dicit credens dicere
verũ. Sed testis iniquus est, qui falsum à proposito
& scienter testificatur. Et tales testes fuerunt Iudæi
contra Christũ insurgentes: de quibus dicitur. No- C
uissimè autẽ venerunt duo falsi testes, & dixerunt.
Matt.26. Hieronymus. Hic dixit, Possum destruere templũ Dei, & post tri
duum reædificare illud. Sed hic quęrit Hieronym?.
Quomodo isti erant falsi, vel iniqui testes contra
Christũ cũ ea testificẽtur Christũ dixisse, quę ipsum
dixisse legimus. Ad hoc respõdet primo, quia falsus
testis est, qui non eodẽ sensu dicta intelligit quo-
modo dicũtur, sed dns ista verba dixerat de tẽplo
Testis. corporis sui, ipsi autẽ illa intelligebant de tẽplo ma
teriali Iudaico. Secũdo quia ipsius verbis calumniã-
tur, vt paucis mutatis vel additis quasi iustã calum
Ioan. 2. niam faciant. Saluator enim dixerat. Soluite tem-
plum hoc, & ipsi hoc mutauerunt dicẽtes, Possum
destruere tẽplũ Dei. vos, inquit saluator, soluite, nõ
ego, quia illicitũ est vt nobis ipsis mortem infera-
mus. Item Christus dixit. In tribus diebus excitabo
illud. Excitare enim est à somno mortis vocare, vel
dormientem suscitare. Per quæ verba exprẽsse ap- D
paret, q̃ loquebatur non de tẽplo Iudaico materia
li, sed de tẽplo corporis sui, quod erat verum tem-
plum diuinitatis. Isti autẽ testes verba mutauerunt
dicentes. Et in tribus diebus reædificabo illud. Re-
ædificare autẽ propriè respicit templũ materiale.
Potes etiã dicere q̃ ideo falsi & iniqui testes erant,
quia non zelo iusticiæ, sed solũ iniqua intentione,
vt quem oderant perderent, illa testificabãtur. Pos-
sumus etiã in ista materia testimonia notare, quòd
ad hoc q̃ quis idoneus sit testis multas conditiones E
debet habere, maximè in causa criminali, quas in
Testis conditiones. Hostiensis in summa libr. 2. de testibus. hoc versu notat Hostiensis. Conditió, sexus, ætas,
discretio, fama, Et fortuna, fides, in testibus ista re-
quirẽs. Ex quo apparet, q̃ in quolibet idoneo teste
debet esse cõditio libertatis, quia seruus nõ admit-
titur. Sexus si mitatis, quia mulier non recipitur.
Ætas maturitatis, quia puero non creditur. Discre-
tio veritatis, quia furiosus excluditur. Fides diuini-
taris, quia infidelis repellitur. Fama bonitatis, quia
infamis non recipitur. Fortuna prosperitatis, quia
pauperi parum creditur. Quibus testes cõtra Chri-
4.qu.3.si testes. stum carebãt, & ideo iniquos testes ipsos vocabat.
d. *Surgentes testes iniqui*, &c. Prima cõditio testis est

conditio libertatis, quoniam serui à testimonio re- A
pelluntur. Et ratio allegatur, extra de verb. signific.
forus, quia sæpe seruus metu dominantis testimo-
nium supprimit veritatis. Sed isti erãt serui, & non
solũ hominis, sed quod plus est, dæmonis, propter
quod eis dicebat Christus. Omnis, qui facit pecca- *Ioan.8.*
tum, seruus est peccati. Secunda conditio testis est
sexus firmitatis. Mulier enim à testimonio repel-
litur maximè in causa criminali. 23. q.vlt.c.vlt. Cu-
ius ratio est, quia varium, & mutabile semper fœ-
mina testimoniũ profert. de verborũ signific. forus.
Vnde multam fœminę mutabilitatem ibidem no-
tat glo. ponens istum versum. Quid leuius fumo?
flamen, quid flamine? ventus: quid vento? mulier:
quid muliere? nihil. Sed isti ista conditione non ca- B
rebant, quia licet corpore essent masculi, mente
tamen erant effœminati, & instabiles. Thre.1. Pec-
catum peccauit Hierusalem; propterea instabilis
facta est. Tertia conditio testis est ætas matura, vn- *3.q.4.Te-stes.*
de pueri non admittuntur ad testimonium, & ma-
ximè in criminali causa. Ratio, quia pueri faciliter
decipiuntur in factis aliorum: vnum pro alio reci-
pientes. Sed isti pueri erant non quidem tempore,
sed moribus facta puerilia sequentes. Esa. 65. Mo-
rietur puer centum annorũ. Quarta conditio testis
est discretio veritatis. Furiosi enim, & amẽtes à te-
stimonio repellũtur. Sed isti discretione carebant, *3.quæst.7. Tria.*
quia quod erat postponendũ præponebant & ecen
uerso. Ioan. 5. Gloriã ab inuicẽ quæritis, & gloriam,
quæ à solo Deo est, non quæritis. Quinta conditio
testis est fides, quia infidelis contra fidelem in te-
stimoniũ non admittitur. 2.q.7. si hæreticus & cap.
non potest. Isti autem infideles, & increduli erant
Christo. Deute. 32. Generatio enim peruersa est &
infideles filij. Sexta conditio testis est fama, quia *Extra de regu. iur. lib.6 2 q. 7. plerunque.*
infamis non recipitur. quoniam infamibus non pa
tent portæ dignitatis. Isti autẽ erant infames, quia
secundum iura infames sunt omnes, qui insurgunt
in patres. Tales isti erant, Act. 7. Quem prophetа-
rum non persecuti sunt patres vestri, &c. Septi- D
ma conditio est fortuna. vnde pauper expellitur,
quod intelligẽ, quando ad paupertatem deuenit,
vt quia lusor, vel meretricator. vnde in teste atten-
dendum est, an sit diues, vel pauper. Isti autẽ quan- *4.q.3.Te-stes.*
doque diuites spiritualibus virtutibus fuerant, sed
propter ipsorum malam vitã ad ipsorum deuene- *Apoc.3.*
rant paupertatem. Vnde illi populo scelerato dici-
tur. Dicis quia diues sum, & nullus egeo, & nescis,
quia tu miser es, & miserabilis, pauper, nudus, & cæ
cus? Ex quibus omnib⁹ collige, quòd testes qui con-
tra Christũ insurrexerunt, iniqui erãt & falsi. Vnde *Psal.26.*
Christus d. *Insurrexerunt in me testes iniqui*, &c. De
quibus etiam modo dicit *Surgentes testes iniqui, quæ*
ignorabã, interrogabant me. Sed quæ ignorabãt Chri *Quæstio. Ignorare Christi.*
stus, qui omnia sciuit, quę Deus, cuius oculis omnia E
nuda sunt, & aperta? Respondeo quòd Christus di-
citur ignorare vel nescire quę nõ approbat. Nescio *Matt.25.*
vos. vel secũdum glo. Peccata sunt ea, quæ Christus
ignorabat facere: qui tamen est cognitor peccato-
rum quæ iudicat. Dicitur ergo ignorare peccatũ,
non quasi non videndo, & iudicãdo, sed non com-
mittendo, vt puta, quando aliquis nescit vicium,
quod tamen arte cognitũ deuitatur. Interrogabant
ergo eum de peccatis, peccata sibi imponẽdo, quæ
nesciebat scilicet facere, & non approbabat.

535 *3.q.9.Te-stes.*

Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ.

Auguſti. Retributionis multæ ſpecies.

Non ſolum autem Chriſtus paſſus eſt à Iudæis falſas accuſationes,ſed etiam falſas,& ingratas retributiones,quia illi tanquàm ingrati mala reddebant pro bonis.Vbi nota,quòd multę ſunt ſpecies, & modi retributionis,vt ait Aug. ſupra pſal.108.& habetur.22.q.3.ſex ſunt. vbi ait. Sex differentiæ retributionis ſunt, ſ.reddere bona pro malis, & non reddere mala pro bonis, hæc bonorum ſunt, ſed primum melius. Itē non reddere bona pro bonis, & reddere mala pro bonis,hęc duo malorum ſunt, ſed poſterius peius. Item reddere bona pro bonis, &reddere mala pro malis:hęc duo mediocriū ſunt. Iudæi autem inter retributionem malorum deteriorem gradum erga Chriſtum tenebant,quia non ſolum non reddebāt ipſi Chriſto bona pro bonis, ſed quod deterius eſt, ipſi retribuebāt mala pro bonis.Quod Chriſtus notans dicit.*Retribuebant mihi mala pro bonis*, &c. Et in hoc notat ipſorum in eis ſummum ingratitudinis gradum.

Ingratitudo multiplex.

Ad quod clarius intelligēdum, nota quòd peccatum ingratitudinis tres habet partes.Prima eſt pro acceptis beneficiis gratias non reddere.Secunda eſt accepta beneficia aliis non diffundere. Tertia eſt pro acceptis beneficiis mala retribuere.Prima pars ingratitudinis eſt pro acceptis beneficiis gratias non reddere.Quoniam ſecundū Auguſt.Ingratus eſt ille,qui non cognoſcit beneficia, nec ex ipſis laudat benefactorē. propter quod dicit Seneca.Hęc enim beneficij lex, in duos eſt, quia alter ſtatim obliuiſci debet dati,ſ. benefactor,alter autem ſemper debet eſſe memor accepti.Ex quo ſequitur, quòd ille, qui gratias non reddit accepti beneficij,eſt ingratus.Et quātum ad hoc dicit Ber. Peccatum ingratitudinis maximum eſt,vti datis tanquàm innatis,&in acceptis beneficiis gloriam vſurpare benefactoris. Secunda pars ingratitudinis eſt accepta beneficia aliis non diffundere: ſecundum enim Senecā, In benefactore duo ſunt attendēda.ſ.actio benefica,quæ eſt libera dantis voluntas,& ipſum quod per illam actionem datur,vt domus,pecunia,&c. Sic in recipiente vt vicium ingratitudinis non incurrat,duo ſunt neceſſaria,ſ.voluntas,& opus,propter quod dicit,Voluntati voluntate ſatisfacimus,rei autē rem debemus. Ex quo ſequitur, quòd non ſufficit recognoſcere beneficia mente, & ore, vt ponit prima pars, ſed oportet etiam ſi adſit facultas,rem retribuendo ſe gratum oſtendere. Qui igitur beneficiū receptum non cōmunicant ingrati dicātur.Tertia pars ingratitudinis eſt pro bonis reddere mala.Et hoc eſt peſſimum quod etiā præcedētes duas continet partes. Et hæc erat in Iudæis erga Chriſtum. Vnde & de ipſis nunc dicit. *Retribuebant mihi mala pro bonis.* quaſi ſecundū gl. Chriſtus dicat. Ego attuli Iudæis fecunditatem,ipſi autem mihi ſterilitatem,quia ſcilicet nec pro beneficiis gratias exoluebant,nec illa aliis diffundebant. Ego attuli eis vitam: ipſi mihi mortem retribuebant.Ego honores:ipſi contumelias.Ego medicinā,ipſi vulnera.Et ſic retribuebant vt ingrati *animæ meæ ſterilitatem*.i.pro tantis beneficiis nullum bonum mihi retribuebant,ſed ſterilitatem,quæ omnibus fructibus caret.Et propter talem ingratitudinem hodie per mūdum vagantur. Quoniam qui reddit malū pro malo, non recedet malū de domo eius.Sic enim ipſum facturū prædixit Moyſes. d. in perſona Chriſti.Reddā vltionem hoſtibus meis,& iis qui oderunt me, retribuam.

Aug.1. de Ciuitate Dei. Senec.li.2 de benef. Ber. in de diligendo Deum. Senec.li.2. de benef. circa finē. Prou.27. Deute.32.

536. Ego autē,cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio.

Humilitas aduerſitas.

Hic conſequenter ponit Chriſtus inter tot aduerſa ſuam humilitatem. Humilitas autē inter aduerſa maximè tripliciter oſtēditur:ſcilicet quando aduerſa patienter tolerātur. Secundo quando pro aduerſariis humiliter exoratur. Tertio,quando bonum pro malo cōpenſatur.Et hæc omnia Chriſtus inter perſecutiones Iudæorū obſeruauit.Et ſecundum hoc iſta pars diuiditur in tres partes.Quia primo ponit primum in principio.Secūdo ſecundum ibi.*Humiliabā*. Tertio tertium,ibi. *Quaſi proximū.* Primo ergo Chriſtus inter aduerſa habuit patientiam,vt puta quia potens ſe de ipſis vindicare noluit,ſed potentiam ſuæ diuinitatis quantum ad vindictam tenebat abſconſam ſub carne.Et hoc notās dicit. *Ego autē,cum mihi moleſti eſſent,induebar cilicio.* Vbi nota, ꝙ caro Chriſti ideo dicitur cilicium, quoniam cilicium dici poteſt à cœlo cœlas, & humanitas Chriſti diuinitatem cœlabat, quia ſcilicet contra Iudæos potentiā ſuæ diuinitatis non exercebat.Vnde dicit.*Ego autē,cū mihi moleſti eſſent,&c.* q.d.Chriſtus ſecundum glo. Illi mihi retribuebant mala pro bonis. Et cum mihi moleſti ſic eſſent,*ego induebar cilicio*.i.ſub carne mortali latebam,ſecundum diuinitatem,quia non exercui contra eos potentiam meæ diuinitatis. Caro etiam Chriſti ideo ciliciū dicitur. Ciliciū enim fit de pilis caprarum, quæ in veteri lege pro peccatis offerebantur, & Chriſti caro pro peccatis noſtris fuit oblata. Item ex alio,quia ciliciū eſt lugubris veſtis. Et Chriſtus ſecundum carnē multotiens fleuit,&maximè dum penderet in cruce,quia cum clamore valido,& lachrymis ſe offerēs,&c. Et de iſto cilicio ſuæ carnis Chriſtus dicebat. Poſui veſtimentum meum cilicium & factus ſum illis in parabolam, quia Iudæi conſiderātes ſolum cilicium carnis Chriſti,& non diuinitatem,ei maledicebant. vnde quando Iudæi alicui maledicere volebant,dicebant prouerbialiter. ſic tibi contingat,ſicut & Chriſto crucifixo,vt ibidem ait glo.

Cilicium dicitur caro Chriſti. Hebr.5. Pſal.68.

Humiliabam in ieiunio animam 537. meam, & oratio mea in ſinu meo conuertetur.

Oratio.

Hic Chriſtus pro aduerſariis orat.Vbi nota,quòd illa ſola eſt vera oratio,quæ carnē,& mentem humiliat Deo. Et ideo Chriſtus vt orationē ſuam veram oſtendat,primo ſuam humilitatem indicat.d. *Humiliabam in ieiunio animā meam.*Vbi nota,quòd duplex eſt ieiuniū,ſcilicet corporale, & ſpirituale. & ſpirituale per corporale ſignificatur. Nā ieiuniū corporale famem inducit.Fames autē eſt quoddam deſiderium cibi.Et conformiter ieiunium ſpirituale eſt quædam eſuries,vel deſiderium cibi ſpiritualis. Quid eſt autē cibus ſpiritualis niſi voluntatem Dei facere? Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius,qui miſit me. Ieiunabat ergo Chriſtus,non ſolum corporaliter à cibis,ſed etiā ſpiritualiter,quia Iudæos facere voluntatē Dei eſuriebat, & deſiderabat, & hoc non inueniebat. Vnde iſtum intellectum ponit gl.d. Quale fuit hoc ieiuniū Chriſti corporale,an ſpirituale?Manducare quidem volebat Chriſtus, quando poma quærebat in arbore. Bibere volebat, quando mulieri Samaritanæ dicit. Da mihi bibere.Sed non de hac ſiti,non de hoc ieiunio hic agitur, ſed de alio ieiunio in illo ſignificato. Eſuriuit enim Chriſtus, & ſitiuit ſalutem noſtram,bona noſtra ieiunabat: quæ tamen nulla in Iudæis inuenit.Apoſtoli enim fugerāt,& ſe paſſionis tempore in turba abſconderant. Et Petrus, qui vſque ad mortem ſe perſeueraturum promiſit iam ter negauerat. Vix inuenit vnum latronem,quem guſtauit in cruce.Et ideo in huius ieiunij memoria in die paſſionis arctiſſimum ieiunium obſeruat eccleſia. Et hoc ieiuniū ſpiritualis deſiderij recolens Chriſtus ait. *Humiliabam in ieiunio animam meam.* Sequitur ad propoſitū. *Et oratio mea in ſinu meo conuertetur.* quaſi d. Humiliabam in ieiunio, & etiam orabam. Vbi nota, quòd per ſinum quandoque intelligitur ſecretum diuinæ prædeſtinationis, in quo prædeſtinati colliguntur à Deo. Sic enim & Lazarus erat in ſinu Abrahæ. i. in prædeſtinatione diuina abſconſus.qui dicitur Abraham quia multarum gentium pater, immo omnium. Eſt ergo ſenſus,vt Chriſtus dicat. *Oratio mea in ſinu meo conuertetur.* ſ. illis præciſè proficit, qui ſunt in ſinu meæ prædeſtinationis,qui ſcilicet ſunt futuri familiares, & in ſinu ſanctæ eccleſiæ ſani. Sunt enim in ſinu Chriſti prędeſtinati,qui ſunt ſibi vniti,& intrinſeci.

Ieiunium duplex. Ioan.4. Ieiunium Chriſti fuit deſiderium ſalutis noſtræ. Sinus.

538. Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam, & quaſi lugens,& contriſtatus ſic humiliabar.

Amoris ſigna. Rom.12.

Hic conſequenter Chriſtus Iudæis bonum compenſat pro malis receptis ab eis. Quod enim maius ſignum amoris poteſt quis alteri oſtendere, quàm de ipſius bono gaudere vt de proprio: & de ſuo malo triſtari vt de proprio? ſicut dicit Apoſtolus. Gaudere cum gaudentibus,& flere cum flentibus, id eſt gaudere de profectu alterius, & triſtari de eius lapſu, & hoc faciebat Chriſtus: propter quod dicit. *Quaſi proximum*,&c. Hic enim ſecundum Magiſtrū ponitur caſus accuſatiuus pro ablatiuo,vt ſit ſenſus. *Quaſi proximum,& quaſi fratrem.* id eſt,quaſi proximo, & quaſi fratri complacebam illi populo. ſ. quo ad illos, qui conuertebantur ad Deum.*Et quaſi lugens,& contriſtatus, ſic humiliabar.* ſ.quo ad illos, qui conuerti nolebāt:quaſi d.ſic complacui in eis bonis,ſicut de proximo,&fratre,&ſic contriſtabar de malis. Vel aliter vt complacebam referatur patri, vt Chriſtus dicat. Complacebam patri meo habendo eos vt fratrem, & proximum. Et tamen cum hæc omnia facerem, ipſi nolebant conuerti. Et cum nollent conuerti,ego *ſic humiliabar*, id eſt, dolebam, quaſi pater lugens filium, & contriſtatus de morte filij.

539. Et aduerſum me lætati ſunt,& conuenerunt: congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui.

Conuenerunt Iudæi cōtra Chriſtum multipliciter. Matt.22. Ioan.11. Matt.26. Pſal.2. Prou.14.

Hic ponit Chriſtus conſequēter aduerſariorum ſuorum conſpirationem. Et primo ponit ipſorum conſpirationem. Secūdo ipſorum obſtinationem, Diſſipati ſunt. Quantum ad primum nota, quòd Iudæi multotiens cōuenerunt inſimul vt Chriſtum perderent. Primo ad decipiendum.Abeuntes Phariſæi conſilium fecerunt,vt caperent Ieſum in ſermone. Secundo ad deliberandū.Collegerunt pontifices,& phariſæi conſiliū, dicentes quid facimus, & tunc inter eos fuit ſententia mortis. d. Expedit, vt moriatur vnus homo pro populo. Tertio ad occidendum.Congregati ſunt principes ſacerdotum & ſeniores populi in atriū principis ſacerdotum, vt Ieſum dolo tenerent, & occiderent. Et ideo dicitur. Aſtiterunt reges terræ,& principes conuenerunt in vnum aduerſus dominū, & aduerſus Chriſtum eius. Sic autem conueniendo contra Chriſtum lætabantur credendo per Chriſti mortem nomen eius & fidem delere, & ſic hæreditare dominium in populo, & in templo poſſidere. Vnde de Iudæis ad litteram dicitur,quòd lætantur,cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Non aduertentes,quod ſcribitur Prouerb.14. Extrema gaudij luctus occupat.Hoc ergo notans Chriſtus dicit. *Et aduerſus me conuenerunt,& lætati ſunt.*Et ad quid conuenerunt aduerſus Chriſtum? certè ad congregandā ei tormenta, & pœnas. Et hoc eſt quod dicit. *Et congregata ſunt ſuper me flagella*,ſcilicet,per ipſorum conſpirationem.*Et ignoraui.*Sed nunquid Chriſtus ignorabat conſilia, & conſpirationes ipſorum,& tormenta,quæ parabant,cum tamen omnia nuda,& aperta ſint oculis eius?Reſpondet Magiſter in glo.d. quòd illa ignorabat ſecundum illorum opinionem,non ſecundū veritatem. Sic enim dicitur. Narrauerunt, vt abſconderent laqueos: dixerunt, quis videbit eos? q.d.nullus.

Ignorabat Chriſtus & qualiter. Pſal.63.

Diſſipati ſunt,nec compuncti,tentauerunt me, ſubſannauerūt me ſubſannatione,frenduerūt ſuper me dentibus ſuis. 540.

Diſſipare ſignificat multa. Prouerb.29. Hier.40. Sopho.3. Compunctio.

Hic conſequenter ponitur Iudæorum obſtinatio. Vbi notandum, quòd diſſipo, pas, quandoque idem eſt,quòd diſſoluere. Vt ſicut populus habens bonum ducem prælij confortatur ad pugnam, ſic carens bono duce,cor eius diſſipatur,id eſt,diſſoluitur, & ſecundum iſtū ſenſum dicitur. Cum defecerit propheta,diſſipabitur populus,id eſt,diſſoluetur. Quādoque idem eſt quòd diſpergere:populus quando vnitur,congregatur,ſed quando diſpergitur,diſſipatur.ſic enim dicitur. Diſſipentur omnes Iudæi,qui congregati ſunt aduerſus te &c.id eſt,diſpergentur.Quandoque idem eſt quod diuidere,vt quando aliqui circa eandem rem diuerſas habent opiniones,tunc *diſſipati*, id eſt diuiſi dicuntur ſic enim dicitur. Diſſipati ſunt Angeli:quia ſcilicet in opinione fuerunt diuiſi à principio,quia boni adhæſerunt Deo,& mali receſſerunt ab eo. Ad propoſitum ergo iſto triplici modo iſte verſus exponitur per Magiſtrū in glo. Primo modo *diſſipati ſunt nec compuncti*,id eſt diſſoluti,quia ſcilicet Iudæi videntes ſigna,& miracula facta in Chriſti paſſione: corde diſſoluti fuerunt multum timentes. nec tamen per duritiam cordis eorum compuncti ſunt, ſcilicet corde per veram pœnitentiam.Nonne diſſipatum,& ſolutum fuit cor eorum,quando,Chriſto iam mortuo, timebant ipſum reſurrecturum? vnde dixerunt Pilato, Iube cuſtodiri ſepulchrum, &c. Secundo modo diſſipati ſunt,nec compuncti, quando propter Chriſti mortē per totum orbem à Romanis fuerūt diſperſi, nec tamen compuncti, quia adhuc in ſua duritia,& infidelitate manēt obſtinati.Tertio modo diſſipati ſunt,nec compuncti. id eſt,circa Chriſtū in opinione fuerūt diuiſi: quia alij dicebant,quia bonus eſt,alij autē non,ſed ſeducit turbas. Sic & in morte Chriſti fuerunt diuiſi,vt puta duo latrones,vnus bonus,alius malus. Ioſeph & Nicodemus honorificè Chriſtum ſepelire volebant.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

bant,alij autem ei detrahebãt.d.Recordati sumus, quia seductor ille adhuc viuẽs dixit,&c.Vnde'& de illis,quisibi detrahebant,subdit.*Tentauerunt me*,vt puta quando ipsum in passione tentantes.d.Si tu es Christus,dic nobis?Similiter quando d.Si Christus rex Israel est,descẽdat nunc de cruce,vt videamus, & credamus:*Subsannauerunt me subsannatione*.Subsannare enim est aliquẽ deridere rugato naso, atq; contracto.sic isti faciebãt Christo.dicẽtes, Vah,qui destruis templũ Dei,& in triduo reædificas,&c.Et nota, quòd dicit *subsannauerunt me subsannatione:* quando enim in talibus locutionibus fit geminatio, signum est, quòd talis res copiosè fit vel dicitur, vt cum dicitur gaudens gaudebo, benedicens benedicam tibi.Sic in proposito. *Frenduerunt super me dẽtibus suis*.Fremere enim est murmurationem, & tumultum mentis per voces, & stridorem dentium aperire.Sic contra Christum dentibus freme bant,quando contra Christum dicebant.Alios saluos fecit,seipsum non potest saluum facere.Et omnia ista ante præuiderat Hiere.thre.2 d. Aperuerũt super te os suum omnes inimici tui, sibilauerunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt:deuorabimus eum.Et aduerte,vt hic dicit Magister,Omnia hæc, quæ capiti nostro in cruce facta referuntur, corpori vbique fiunt.

Mar.15. *Subsannare.* *Fremere.* *Matt.27.*

§41. Domine,quando respicies?restitue animam meam à malignitate eorum: à leonibus vnicam meam.

Hic Christus contra Iudæorum malignitatem, &conspirationẽ,ponit suã orationẽ.Christus enim contra omnia prædicta mala à suo patre orãs,postulat suã resurrectionẽ post mortẽ.Vbi nota,ꝙ respicere Dei est oratiões nostras exaudire,& vota complere.Sic enim dicitur.Respexit in orationẽ humilium,& non spreuit preces eorũ.Orans ergo Christus dicit.*Domine,quãdo respicies?*i.quãdo meã orationẽ exaudies, vt me.s.resuscites, quia oro ne hoc differas.Sed *restitue animam meam*.s.corpori meo, quod sit per resurrectionẽ die tertio. Consequẽter autem videns Christus,ꝙ etiã post resurrectionem suam,sponsa sua.s.fidelis ecclesia, quæ per vnicam designatur,vt psal.21.Erue à framea,Deus,animam meam, & de manu canis vnicam meam. vide ibi. Videns inquam quod ista vnica multas pressuras erat passura à malignitate hominũ instigatione,& tentatione dæmonum, qui per leones significãtur, pro ipsa orat.d. *Et à malignitate eorum*.s.hominum *à leonibus*,i.à dæmonibus *vnicã meam* supple libera. quod erit in fine mundi, quando sponsa sponsꝰ copulabitur,non per fidem,sed per claram visionem. quando mali separabuntur à bonis, & ibunt hi in supplicium æternũ, iusti autem in vitam æternam. Nota pro hoc expositionem illius versiculi. Erue à framea, Deus animam meam,&c.

Respicere Dei. *Psal.101.* *1.Petr.5.* *Psal.21.*

§42. Confitebor tibi in ecclesia magna: in populo graui laudabo te.

Hæc est quarta pars principalis,in qua Christus ostendit fructum suæ passionis, & ecclesiæ confirmationem. Et diuiditur in partes quatuor. Quia ponit primo ecclesiæ stabilitatem. Secundo persequentium iniquitatem,ibi *Non supergaudeant*.Tertio malorũ damnationẽ,ibi. *Vidisti,domine*.Quarto bonorum saluationem,ibi. *Exultent,& lætentur*. Primo ergo ponit ecclesiæ stabilitatẽ.d. *Confitebor tibi in ecclesia magna*,&c. Vbi notandum,ꝙ omnia ecclesiæ sacramenta sumpserunt efficaciã in Christi passione, & morte, vt ait Magister.libr.4.dist.2. In sacramentis autem fundatur ecclesia. Sic igitur ecclesia in Christi passione fuit fundata. tamen sacramenta acceperũt vsum suæ potestatis in Christi resurrectione,& sic tunc ecclesia incœpit congregari. Et hoc est,quod dicit Christus. *Confitebor tibi*, &c.Nam statim superius dixerat.Domine,quando respicies?restitue animã.s.corpori per resurrectionem.quod cum feceris,sequitur.*Cõfitebor tibi in ecclesia magna*. Hæc enim superius dicebatur vnica propter vnitatẽ fidei:quia vna fides,vnũ baptisma. modo dicitur magna, quia de omnibus gentibus congregata.Sic enim magna superius dicitur ecclesia. Apud te laus mea in ecclesia magna. Sequitur. *In populo graui laudabo te*. Vbi nota,ꝙ duplex est grauitas.s.bona,&mala.grauitas stabilitatis,&constantiæ,& grauitas iniquitatis,& malitiæ. Virtus enim constantiæ,& stabilitas,grauitas quædam dicitur. Grauia enim vento non agitantur,sed leuia: sicut in tritura areæ patet,ꝙ ventus paleas leuat,& fugat,quia leues sunt: grana autẽ,quia grauia,manent.Sic & spiritualiter.Mentes graues,& constantes in bono ventus tentationis non quassat,sed leues,& inconstantes circunducit ad libitũ. Quis est ergo populus grauis,nisi populus fidelis conuersus exgẽtibus, electus à Deo, qui stabiliter in laudem, & fidẽ Christi perseuerat?Qui tamen populus ante grauis erat grauitate iniquitatis,& malitiæ,quibus alias dicebatur. Filij hominum,vsquequo gra- ui corde? Peccatum enim quædã grauitas est, quia sicut omne graue naturaliter descendit, sic & peccatum naturaliter animã ad infernum descendere facit. Vnde de grauitate peccati dicitur. Væ genti peccatrici,populo graui iniquitate,&c. Ecce ergo quantam mutationem resurrectio Christi in gentibus fecit,quia de grauitate peccati ad grauitatem gratiæ ipsas perduxit,vt per illas in ecclesia dominus laudetur. quod Christus præuidens ait. *In populo graui laudabo te*.

Sacramenta ecclesiæ. *Magister lib 4.dist. 2.* *Ecclesia.* *Psal.21.* *Grauitas multiplex* *Psalm.4.* *Esa.1.*

§43. Non supergaudeant mihi, qui aduersantur mihi inique, qui oderunt me gratis,& annuunt oculis.

Nunc consequenter ponit persequentium iniquitatem. Hic enim replicat Christus Iudæorum malitiam, vt aptius consequenter addat ipsorum condignam pœnam,& miseriam. Ipsorum autem nequitia grauis,& magna ostenditur ex tribus.Primo quia erat volũtaria,& sine causa, in principio. Secundo,quia erat plena dolo,& fallacia,ibi.*Quoniam mihi*. Tertio quia erat crudelis, & derisoria, ibi.*Et dilatauerunt super me os suũ*. Quantum ad primum dicit.*Non supergaudeãt,&c.* Tanto enim peccatum est grauius,quanto nulla occasione vel tentatione præuia.sed mera malitia peccatur.Tamen notandum, quòd aliud est aduersari alteri, vel alterum odire gratis, & aliud iniquè. Gratis odit, qui nulla iniuria læsus alterum odit. Iniquè autem odit, qui non solum non læsus, sed etiã beneficiatus odit, quia summa iniquitas est malum pro bono reddere,& odium pro dilectione. Iudæi igitur, Christum oderant gratis, quia ab eo non offensi: & iniquè,quia à Deo beneficiati. Sic igitur odium Iudæorum contra Christũ erat gratis,quia sine causa erat iniquum, quia contra beneficia erat simulatum

Peccatũ grauitas odire gratis odire inique.

latum,quia contra exteriorem apparentiam.Dicit igitur de ipsis Christus explicans ipsorum malitiã. *Non supergaudeant mihi*.i.non gaudeant super me, adimplendo voluntatem suam de me.qua scilicet volebant Christi nomen,& fidem delere.Qui scilicet Iudæi *aduersantur mihi iniquè*, quia ingrati beneficiis meis.*Qui oderunt me gratis*.i.à me non iniuriati,*Et annuunt oculis*,quia s.oculis exterioribus, & signis dilectionem prætendunt. Annuere enim idem est quòd alteri consentire, complacere, vel nutum complacentiæ facere. Illi ergo Christo annuebant oculis,qui exterius prætendebant Christo consentire,& ipsum diligere:quem gratis oderant & iniquè. De quibus dicit Christus psal. 119. Cum iis,qui oderunt pacem,eram pacificus,cum loquebar illis,impugnabant me gratis.

§44. Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant.

Hic consequenter ostendit Christus,quòd ipsorum nequitia erat plena fallacia, & adulatiõe,quia s.verba pacifica, & blanda Christo loquebãtur,sed ipsum corde persequebantur. Ad huius autem maiorem euidentiã,sciendum,quòd adulatio à doctoribus sic describitur. Adulatio est peccatum ex sermone vanæ laudis alicui exhibito intentione placendi.quæ descriptio vt clarius pateat, arguo cõtra sic.Primo,posito,ꝙ quis laudet aliũ in eo quo laudandus est,sed non propter Deũ,sed causa placendi ei,tunc non est sermo vanæ laudis, quia vanum est,quod veritate caret: quam prætendit,& tamen talis est adulator.ergo prædicta descriptio non est vera.Item posito,ꝙ quis cooperiat peccatum alterius causa placendi, tunc talis est adulator absque sermone vanæ laudis cum nõ laudet, sed solum tegat malum,igitur.Item posito,quòd quis alium laudet indebitè non causa placẽdi,sed causa lucri,tunc talis est adulator,& non causa placendi.Respõdeo quòd dicta descriptio adulationis est bona. Ad primum sciendũ,quòd sermo vanæ laudis dicitur dupliciter,vel quia laudatur,quod non est laudãdum, vel plusquam sit laudandum, & hæc vanitas est ex parte materiæ. Alia dicitur vana laus,quæ nõ fit eo fine,quo debet fieri,& hęc vanitas est ex parte finis. Et vtraq; vanitas in laude causat adulationem. Secunda est in casu prędicto,sed non prima.Ad secundum dico, quòd quis occultando malum alterius, interpretatiue laudat eũ.Laudare enim est aliquem bonum,vel iustum ostendere:partes autem iustitiæ sunt duæ.s.declinare à malo,& facere bonũ:in casu autem prædicto talis laudat eum de prima parte, & non de secunda,& falsè,ergo vane. Ad tertium dicendum,quòd intẽtio placẽdi est proximus finis, quamuis non sit vltimus, ita quod placentia est ad finem:licet non finis principalis,quia si non placeret personæ per ipsum laudare,non consequeretur lucrum. Ad propositum ergo Iudæi adulabantur Christo & ipsum vane laudabant.non quidẽ vane ex parte materiæ,sed ex parte finis siue intentionis ipsorum,quia pacifica,& blanda verba loquebantur ad vanum finem scilicet vt ipsum decipiendo perderent. Et hoc notan Christus dicit. *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur*,vt puta quando ei dicebant, Magister, scimus, quia verax es,& viam Dei in veritate doces.dic nobis, licet censum, &c. Et Ioan.8.Magister,hæc mulier modo in adulterio deprehensa est.Et quodvano fine scilicet ad ipsum perdendum ista dicerent, quamuis vera,subdit. *Et in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant*. Talia enim dolosè loquebantur, & dolos cogitabant, *in iracundia terræ*.id est in ira, quam pro terrenis habebant. Timebant enim, quòd,si ipsius in Christi doctrina duraret: ne ipsi perderent locum,& gentem,id est, primatũ loci.s.templi,& gentis: ex quo terrena commoda recipiebant.De istis enim dixerat superius psalm. 27. Qui loquuntur pacem cum proximo suo,mala autem in cordibus eorum.

Obiectio. *Adulatio quid sit.* *Laudare vane.* *Laus vana.* *Matt.22.*

§45. Et dilatauerunt super me os suum, dixerunt euge, euge, viderunt oculi nostri.

Hic ostendit, quòd eorum iniquitas erat crudelis, & derisoria. Nonne magna est crudelitas irrisoris afflictionem dare afflicto? Iudæi autem suprà corpus Christi potestatem acceperant ad tempus: fecerunt in eum omnia,quæ voluerunt,cœperunt, ligauerunt,falsè accusauerunt: dederunt ei alapas, colaphos,flagellauerũt,spinis coronauerũt: ipsum ad crucis patibulum & mortem deduxerunt.Et tamen vt crudeles canes non contenti: dum esset in cruce prope ipsum dilatauerunt super ipsum os suum improperantes ei,& deridentes eum. Vnde alij dicebant. Vah, qui destruis templum Dei, &c. Alij: alios saluos fecit seipsum saluum facere non potest. Alij, confidit in Deo, liberet eum nunc si vult,&c. Et istam talem crudelitatẽ nunc commemorans Christus,dicit. *Et dilatauerunt super me os suum*. Et dixerunt euge euge,est vox secundum gl. irrisoria & insultatoria.Viderunt oculi nostri scilicet quæ desiderabamus,vt puta Christum per nos captum, flagellatum & crucifixũ. Et hoc est,quod dicitur Thre.2. Aperuerunt super te os suũ omnes inimici tui: sibilauerunt,& frenduerunt dentibus, & dixerũt,deuorabimus eum.Et hic est dies,quam expectabamus inuenimus,& vidimus. Sic & nunc conformiter dicitur.*Dilatauerunt super me os suum, & dixerunt euge euge, viderunt oculi nostri*, scilicet quod desiderabamus videre.

Crudelitas Iudæorum. *6.quæst.1. summa.*

§46. Vidisti, domine,ne sileas:domine, ne discedas à me.

Hic consequẽter ponitur iustorum iusta damnatio.Quæ vt iustior appareat:primo Christus inuocat diuinam iustitiam.Secundo ostendit iustã contra illos sententiam,ibi. *Erubescant,&c.* Inuocans ergo diuinam iustitiam, primo ostẽdit quòd causa vtriusq; s.Christi & Iudæorum iudicio est manifesta.d. *Vidisti domine*.s.innocẽtiam meã ex vna parte, & ex alia ipsorum malitiam:vidisti obediẽtiam meam,& ipsorum nequitiã. Loquitur enim Christus more humano,vt quando aliquid volumus ad memoriam alterius reuocare, dicimus, vidisti quæ facta sunt? Sic ait Christus patri.q d. Vidisti quam crudeles sunt illi,& quam patiens ego sum.Et ideo subdit. *Ne sileas domine,ne discedas à me*.Duo enim petit.Primum vt sententia contra malos obstinatos detur.d. *Ne sileas*.Silere enim dicitur Deus,quando malos tolerat,sed non silet quãdo ipsos iudicat puniendo.Deus noster manifestè veniet.s.ad iudicandum,Deus noster & non silebit.Secũdo petit quòd vnitas suæ humanitatis cum verbo conseruetur.d. *Domine ne discedas à me*.s.separatio verbum,quia ex tali vnione peccare nõ poterat.Hoc autẽ dicit præ-

Sileredeò. *Psal.49.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dictiuè. q. d. Scio quòd non tamen poterant esse mihi molesti vt me peccare faciant, quia tu non discedes à me. Et quia iudex debet iuste iudicare, quæ nouit:ideo subdit.

547. **Exurge, & intende iudicio meo, Deus meus, & dominus meus, in causam meam.**

Dormire Dei. Dormire enim, vel iacere dicitur Deus quando aduersa iustorũ quasi dissimulando non terminat: expectans ipsorum patientiæ finem vt coronet:ac etiam quãdo mala prauorũ permittit ipsa non puniens debita pœna. Sic ergo quãdo Christus patiebatur in cruce, dormire videbatur, quia Christo iusto aduersa inferri permittebat, & malitiã Iudæorũ non puniebat. Et ideo sibi loquitur Christus quasi ipsum excitando. d. *Exurge & intende iudicio meo*, &c. q. d. Tu qui videris iacere, exurge ad reddẽdum mihi & aduersariis. *Et intende iudicio meo, vel iudicium meũ.* s. sicut merui retribue mihi. Et quia habui meritum summũ, ideo intende iudicio meo: dando mihi nomen quod est super omne nomẽ. Est enim de merito & præmio: sicut de descensu aquæ, & ascensu. Nam quantum aqua descendit: tantum naturaliter ascendere potest. Sic quantũ quis iustus ab aliis iniustè deprimitur, vilipenditur, & deridetur, tanto amplius exaltari meretur. Et ideo quia Christus in passione vltra omnes alios homines fuit iniquè depressus, & abiectus. ideo meruit sibi nomen, quod est super omne nomen. Et hoc est iudicium, quod petit. d. *Exurge intende iudicio meo.* Et quod Christus suis demeritis non fuerit sic passus, & abiectus: ostendit subdens. *Et dominus meus in causam meam:* s. tu, qui es Dominus meus, intende etiã causam meam. s. meæ passionis, & mortis, quia scilicet non pro meis sceleribus patior, sed causa meæ passionis ex parte mea est redemptio generis humani.

Meritum & præmium. Ascensus & descensus.

1. Petr 2. Et hanc causam suæ mortis notans Petrus ait. Christus passus est pro nobis, &c. qui peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius, &c. Et hoc idem aliis verbis Christus explicat, dicens.

548. **Iudica me secundũ iustitiã meam, domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.**

Quæstio. Hoc enim est quod superius dixit. Exurge, & intende iudicio meo, Deus meus. Hoc idẽ replicat. d. *Iudica me secundũ iustitiã meã, Deus meus.* Sed cum

Iacob. 1. omnis virtus sit à Deo, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum. vt dicitur Iaco. 1. & iustitia inter maxima Dei dona cõputetur: quomodo Christus iustitiã sibi attribuit, & non Deo d. *Iudica me secundum iustitiã meam.* & nõ potius dicit: secundũ iustitiam tuã? Et, si forte dicat, Christus erat Deus, & homo: secundũ quod erat Deus, iustitia erat sua. hoc non soluit: quia hic expresse loquitur Christus vt homo. Ideo dicendũ, quòd licet habitus virtutum quandoque sint à solo Deo, & nullo modo à nobis effectiue; vt patet de virtutibus in baptismo infusis, actus tamen virtutum insimul sunt à Deo, & à nobis; quia actus virtutũ sunt meritorij: nullum autem meritum est in nobis quod non sit à Deo, & à libero arbitrio nostro; vt ostendit Magister. Iustitia autem quandoque accipitur pro habitu, & sic est à solo Deo. loquor de iustitia Christi, quam habuit in primo instanti suæ conceptionis: quandoque verò accipitur pro actu ex ipsa procedẽte, & sic est à Deo, & ab homine. Cum ergo hic Christus petit iudicari secundũ iustitiam suam, accipit iustitiã pro actu, non pro habitu. Vel aliter secundũ Greg. super illo verbo Iob. Reddet homini iustitiam suam. Iustitia nostra dicitur: non quæ ex nostro nostra est: sed diuina largitate fit nostra: sicut in oratione dominica dicimus. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Ecce nostrum dicimus, & tamen, vt detur, oramus. Noster quippe fit cùm accipitur, qui tamen Dei est: quia ab illo nobis datur. Et Dei ergo est ex munere: & noster fit veraciter per acceptionem, &c. Isto ergo modo loquens Christus vt homo dicit. *Iudica me secundum iustitiam meam.* Et quid per tale iudiciũ petat: subiungit dicens. *Vt non supergaudeant mihi.* scilicet, vt non habeant de me principale intentũ suum: quo quærebant Christi nomen, & fidem perdere: quod si habuissent gauisi fuissent supra Christum. q. d. Immo totum oppositum eueniat: vt scilicet per mortem, & passionem meam nomen meũ, & fides crescat per totũ orbẽ, & dilaretur. vt sic magis defleant quàm gaudeãt implesse de me mala sua vota. Hæc autem omnia fuerunt impleta in Christi resurrectione: quia vidẽtes eum resurrexisse, viderunt oppositum euenisse illius q̃ desiderabãt. Et ideo vnde lætari sperabant, tristabãtur. Et hoc est q̃ subditur.

Greg. 14. mor. ca. 7. Iob 13. Matt. 6.

549. **Non dicant in cordibus suis, euge euge animæ nostræ: nec dicant, deuorabimus eum.**

Hic enim euge non est vox irrisoria, vt supra: sed magis est vox lætitiæ, & exultationis, sicut dicitur Mat. 5. Euge, serue bone, & fidelis, &c. intra in gaudium dñi tui. Ante enim Christi resurrectionẽ sperabant lætari, & dicere animabus suis alter ad alterum. Euge, euge, s. lætare, & exulta. quia modo habemus intẽtũ nostrũ de Christo: quia ipso mortuo defecit nomẽ & fides. Sed hoc nõ sic euenit vt sperabant: sed totũ oppositũ. Et hoc est q̃ dicit. *Non dicãt in cordibus suis*, & animabus suis. Euge euge: sed magis oppositũ dicãt, tristare, & plãge. Verũ quoniam quis quãdo perdidit de aliquo inrentum suũ sperat ipsum iterũ recuperare: & sic spe aliqualiter consolatur. Talis aũt spes vana per Christi resurrectionẽ remota fuit à Iudæis: quia cõtra Christũ per resurrectionẽ immortalẽ, & impassibilẽ factũ amplius testatẽ nõ habuerũt: qua sperare possent ipsum iterũ persequi, occidere, vel deuorare. Et hoc est quod dicit. *Nec dicãt deuorabimus eũ.* i. quia Christus immortalis est factus, amplius dicere nõ poterũt, *deuorabimus eum*: quia Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra nõ dominabitur.

Euge.

550. **Erubescant, & reuereãtur simul, qui gratulantur malis meis.**

Hic consequenter ponit iustam contra obstinatos Iudæos dandam sententiam: potest tamen ista pars legi prædictiue, & optatiue. Si prædictiue, præ dicit pœnam malis futuram, dicens. *Erubescant, & reuereantur*, id est, confundẽtur, & timebũt in mea resurrectione, vidẽtes se nihil fecisse. & de quibus intelligat subdit. *Qui gratulantur malis meis*, id est, qui congaudẽt inique de pœnis Christo illatis. Vbi nota, quòd gratulor gratularis habet duo significata. Est enim idem quod gaudere: etiam quod gratias agere. gratulabuntur ergo mali de passionibus Christi. Potest etiam legi optatiue. Et tunc Christus

Gratulor Congratulor.

stus orando optat: quod persequutores sui qui gratulabantur malis suis: erubescant per confusionem peccati: & conterantur, & timeant. scilicet futurum iudicium. Sic enim dicebat supra Psal. 30. Erubescant impij, & deducantur in infernum: vide ibi. Et hoc idem aliis verbis exprimit, dicens.

551. **Induantur confusione, & reuerentia: qui maligna loquuntur super me.**

Induitur damnati confusione. Psal. 108. Quod similiter duobus modis potest exponi vt prius. Quantum ad primũ sensum, induuntur damnati confusione: quia sicut vestis ex omni parte circundat vestitum, sic & confusio ex omni parte circundat damnatum. vide supra. Psal. 30. Erubescant impij. Sic enim dicitur psalmis. Induantur, qui detrahunt mihi pudore, &c. Potest etiam legi optatiue: vt optet illos per veram pœnitentiam confundi de peccatis suis.

551. 21. q. 3. æstimant.

Exultent, & lætentur, qui voluntiustitiam meam: & dicant, semper magnificetur Dominus, qui volũt pacem serui eius.

Matth. 3. Iustitia significat humilitatem. Hic posita malorũ damnatione, ponitur bonorum beatificatio. Vbi iustitiã Christi intellige eius humilitatem, de qua ipse ait Ioanni. Sic decet implere omnem iustitiã. Per iustitiam enim intelligit humilitatem: quæ omnis iustitia est. quæ quidẽ iustitiæ humilitas tres gradus habet. Primus est subdere se maiori, & se non præferre æquali. & ista dicitur iustitia sufficiẽs, omni necessaria ad salutem. Secundus gradus est subdere se æquali: nec se præferre minori: & hic dicitur abundans. Tertius est subiicere se minori, in quo est omnis iustitia. & ista fuit iustitia Christi. quia, cùm esset Deus, semetipsum exinaniuit, formã serui accipiẽs, &c. Et de ista iustitia dicit Christus *Exultent, & lætẽtur omnes qui volunt iustitiã meam.* s. imitari. & hic tangit stolam primam animæ, cùm dicit *lætentur*. & stolam secundam corporis, cùm dicit *exultẽt*. quia, vt alias dictũ est, lætitia est interior: sed exultatio quasi extrafaltatio est exterior, sic enim dicitur. Lætamini in Domino, & exultate iusti, &c. Sed quia quilibet iustus non debet esse contentus de sua salute: sed semper desiderare aliorum salutẽ, ideo subditur. *Et dicant, semper magnificetur dominus, qui diligũt, &c.* Magnificatur enim Dominus non in se, sed in nobis, scilicet quando nos in ipso per gratiã efficimur magni. Debent ergo iusti semper dicere: semper desidera re: vt Dñs magnificetur in nobis per cõuersionem Gentiliũ, & augmentũ gratiarũ. Sic enim supra dicebat. Magnificate Dominũ mecũ, &c. vide ibi. Et qui hoc debent dicere subdit. *Qui diligunt pacem serui eius*, s. qui diligunt pacẽ meam, qui sum seruus Dei. Sed quæ sit pax Christi, quã debebat diligere, ipse ostendit, d. Pacẽ meã do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis, &c. quod exponẽs Aug. de verbis Dñi ait. Est autẽ pax Christi tranquillitas mentis, serenitas animi, trãquillitas cordis, amoris vinculum, consortiũ charitatis. Nec poterit ad hæreditatem Domini pertenire, qui testamentũ pacis noluit obseruare. Nec potest cõcordiã habere cum Christo, qui discordiam habuit cum Christiano. Sed qualiter istam pacem debemus diligere ostendit, scilicet faciendo sicut ipse fecit. vnde subdit.

Magnificare Dominum. Psal. 33. Ioan. 4. Pax Christi. Augusti.

553. **Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam.**

Et nota quòd dicit, *lingua mea meditabitur*. Ad linguam enim pertinet loqui: sed ad cor meditari. Volens ergo ostẽdere, quod lingua Christi cordi consonabat, hæc duo simul coniungit. d. *Et lingua mea meditabitur iustitiã tuam, tota die laudẽ tuam.* quod ideo dicit: quia in omnibus verbis, & factis, Christus non propriam laudem, sed Dei quæsiuit. vnde ait glo. Ille enim tota die Deum laudat, qui omnia bene agit. Non desinit laudare, qui nõ desinit bene agere: qui non desinit iustus esse. Omnia ergo bene age: & laudasti Deum tota die. Sic etenim semper ad Dei laudem se excitabat Psal. d. Lauda, anima mea, Dominum: laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo, quandiu fuero.

Lingua meditabitur. Psal. 145.

PSALM. XXXV.

552. **Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso: non est timor Dei ante oculos eius.**

22. q. 3. pauper.

Huic Psal. talis titulus præmittitur. *Ad victoriam serui domini Dauid.* Pro cuius expositione sciẽdum: quod aliqui dicunt, quòd Dauid fecit istũ Psalmum pro victoria gloriosa. quam habuit populus Israel: quando gloriose per Deum fuit liberatus de potestate Pharaonis, de seruitute Ægypti, & mare rubrum sicco pede transiuit ad seruiendũ Deo, & sacrificandum libere. secundũ quod dictum fuit Pharaoni. Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum. Dimitte populum meũ: vt sacrificet mihi in deserto. Et ad istum sensum litera huius Psal. satis videtur aptari. Alij autẽ dicũt, & iudicio meo melius, quòd Dauid fecit istum Psalmũ de seipso, s. quando Saul voluit ipsum etiã propria manu interficere: sed diuina gratia fuit liberatus: Nam loquutus est Saul ad Ionatham, & ad omnes seruos eius, vt Dauid occiderent. Ionathas autem quia diligebat Dauid, indicauit ei. d. quærit Saul pater meus occidere te. quapropter absconde te: & ego loquar de te ad patrem meum, & quodcunq; videro, annunciabo tibi. Loquutus est Ionathas ad patrẽ suum de Dauid bona dicens, Ne pecces Rex in seruum tuum Dauid: quia non peccauit contra te, & opera eius valde vtilia sunt tibi: & per eum habuisti victorias multas, & lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine, innoxio, vt Dauid absq; causa occidatur? Quod cùm audisset Saul, placatus voce Ionathæ, iurauit dicens, Non occidatur Dauid. Vocauit ergo tunc Ionathas Dauid, & nunciauit ei quòd Saul erga ipsum erat placatus: & quod iurauerat quòd ipse non occideretur, & introduxit ipsum ad Regem. Iterim autem spiritus Domini vexabat Saul, qui sedebat in domo sua habens lanceam prope se. Dauid autem erat ante Saul pulsans citharam: quia per sonum eius spiritus malus fugabatur à Saule. Tunc Saul accepta lancea, voluit percutere Dauid, & ipsum cùm lancea ad parietem configere. & declinauit Dauid à facie Saulis: lancea autem casso vulnere, perlata est in parietem. Et sic Dei adiutus gratia Dauid eua sit manus Saulis, & tunc de tali victoria habita gratias agens Deo fecit istum Psalmum. Ex quibus apparet sensus tituli dicens. *Ad victoriam serno domini Dauid*, Id est iste Psalmus factus est ad declarandam victoriam à Deo datam ipsi Dauid

Exod. 5. 1. Reg. 18.

Universidad de Deusto Biblioteca

seruo domini. Et secundũ istum sensum primo exponam litteram psal. secundo inducã intellectum Psalmistæ. Quantum ad primum, psal. iste diuiditur in duas partes. quia primo agitur de malignitate Saulis Dauid persequẽtis. secundo de benignitate domini ipsum Dauid liberãtis, ibi. *Domine, in cælo misericordia tua, &c.* Dic vt Nic. de Ly. Quantũ vero ad intellectum Psalmistæ, notãdum quòd iste psal. agit de errore quorundam, qui dicunt omnia mala esse ex vitio naturæ & nostræ creationis: bona vero omnia esse à nobis, & ex libero arbitrio. Et hunc errorem hinc destruit psal. ostendens oppositum. s. omnia mala esse à nobis, bona autẽ omnia esse à Deo per gratiã. Vnde notãdum est, quòd hic seruus domini Dauid significat ipsum Christũ, qui dicitur seruus domini, quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiẽs, in qua patri vsque ad Philip. 1. mortem obediens fuit. Hic enim etiam dicitur Dauid. quia vultu desiderabilis, in quem desiderãt Angeli prospicere: & manu fortis quia potestates aereas debellauit. Hic enim ostẽdit omnia nostra bona esse à Deo. Nemo venit ad me, nisi pater meus Ioan. 6. traxerit illum. Ostendit insuper omnia mala non à Deo sed à nobis esse: arbor mala fructus malos Matt. 7. facit. Omnis autem homo de se, sine Dei gratia, arbor mala dicitur & in peccato. Sic ergo erit sensus tituli. Iste psal. attribuitur Christo seruo domini. s. patri vsq; ad mortẽ obedienti, qui est ad victoriam, s. hæreticorũ, quia ostendit mala esse à nobis & bona à Deo. Intẽtio totius psal. est, vt omnia mala nobis attribuamus, sed omnia bona Deo. Quantum ergo ad istũ intellectum psal. iste diuiditur in partes duas. Quia psalmista primo asserit omnia mala esse ex homine. secundo omnia bona esse ex Deo, ibi. *Domine, in cœlo.* Prima autem pars diuiditur in partes quatuor, quia primo ponitur malorum peccati futuri deliberatio secundo peccati deliberati excusatio, ibi. *Quoniã dolose egit.* tertio peccati excusandi aggrauatio, ibi *Verba oris eius.* quarto peccati deliberati prosequutio, ibi. *Iniquitatem meditatus est.* Quantum ad primum notandũ, quòd Peccatum duplex. peccata sunt duplicia, quædam, quæ procedunt ex industria, & deliberata malitia: & ista sunt mortalia, & de istis hic agitur. Dicit ergo. *Dixit iniustus, &c.* Vbi nota, quòd est dicere diuinum, & dicere Dicere Dei. Dicere hominis. humanum. Dicere autem diuinũ multipliciter accipitur, quia aliquando idem est quod intelligere, Genes. 1. & hoc dicere est essentiale & conuenit toti trinitati. Dixit Deus fiat lux, & facta est lux. i. tota trinitas æternaliter intellexit lucem in tẽpore esse fiendam. Item aliquando idem est quod generare, & Psal. 2. sic est personale, & soli patri conuenit. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, dixit, i. me verbum, & filium suum genuit. Item aliquãdo idem est, quòd præcipere, vel disponere, & sic est essentiale, & æternale quo ad principalem actũ, sed temporale quo Psal. 148. ad actum essentialem, & respectiuum. Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. i. disposuit ab æterno creaturã fieri in tempore. Secundo est dicere humanum. Et hoc est duplex, s. extrinsecum, & intrinsecum. Extrinsecum ab intrinseco procedit. Et istud dicere quadrifariè distinguitur, vt osten Greg. 23. mor. c. 3. dit Greg. d. Omne enim, quod dicitur, quadripartita qualitate potest distingui, quia aut mala malè dicuntur: aut bona bene: aut bona malè: aut mala bene. Mala enim male dicũtur, cum res peruersa suadetur. sicut Sapien. 2. Venite coronemus nos rosis: nullum sit pratum, quod non pertranseat luxuria

A nostra. Bonum bene dicitur, cum rectè recta prædicantur, sicut Ioannes ait. Agite pœnitentiam appropinquabit enim regnum cœlorum. Matt. 3. Malum autem bene dicitur: quando per os dicentis idcirco Ephes. 4. vitium exprimitur, vt reprobetur. sicut Apostolus ait. Qui furabatur, iam non furetur. Malè autẽ bonum dicitur, cum rectum aliquid non recto studio profertur. Sicut cœco nato, & illuminato à Christo pharisæi dixerunt. Tu discipulus eius sis. Dicere autem intrinsecum nostrũ, quandoq; idem est quòd cogitare, & sic accipitur Sapien. 2. Dixerunt impij Ioan. 9. apud se cogitãtes non rectè. Quandoque idem est quòd deliberare, & sic accipitur pro deliberatione. B Dixi cõfitebor aduersum me, &c. id est, deliberaui. Psal. 31. Ad propositum ergo cum hic dicitur. *Dixit iniustus*: hic dicere accipitur pro deliberare, & est sensus. *Dixit iniustus*, id est deliberauit in semetipso: *vt delinquat*, id est, peccet. Omnis enim, qui peccat, delinquit, quia obseruationem alicuius diuini præcepti omittit. Hoc enim iniusti deliberãt in seipsis peccare, & non in publico vbi homines vident, sed in seipsis vbi Deus videt. hoc ideo, quia homines timent & non Deum. Si enim timerẽt Deum sicut timent homines, sicut non deliberant in publico coram hominibus peccare, sic nec deliberarent in seipsis. Ex hoc ergo sequitur, quòd Deum non ti- C ment. quod ex hoc concludit psal. d. *Non est timor Dei ante oculos eius.* Vnde sic expone. *Dixit iniustus in semetipso, vt delinquat.* Et vnde hoc, rationem subdit. *quia non est timor Dei ante oculos eius.*

Quoniam dolosè egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium. 553.

Consequenter hic ponitur peccati deliberati excusatio, Vbi notandum, quòd multi inquirunt peccata sua, vt ipsis inuentis, & cognitis, illa detestentur per contritionem, & expurgent per confessionem. sic quæsierat peccata sua Dauid ad ipsa purgandum. d. Meditatus sum nocte cum corde meo, Psal. 76. D scilicet peccata mea, & exercitabar scilicet per cõtritionem, & sic scopebã spiritum meum per confessionem. Et talis peccati inquisitio, peccatum tollit, & mundat. Alij autem peccata sua inquirunt ad Inquiritur peccatum multipliciter. illa operiendum, & excusandum cum falsitatibus, & dolo, vel ad imputandum illa alteri, vt fortunæ, fato, vel constellationibus, & ex consequenti ipsi Deo. Sicut fecit Adam: qui, quando culpam suam negare non potuit, ipsam Deo imputauit se excusando. d. Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, &c. Et isti tales dolosè agunt, quia falsè sua peccata aliis imponunt, & sic peccata excusando dolose illa magis aggrauant, vt ostendit Gregor. d. Greg. 22. mor. c. 15. E Hæc nanque sunt veræ humilitatis testimonia, & Defensio peccati ipsum aggrauat. iniquitatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire. At contra vsitatum humani generis vitium est, & libenter peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo multiplicare. Ex ipso quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Sic namque ille dum lignum vetitum contigisset, abscondit se à facie domini inter ligna paradisi. In qua abscõsione. s. quia Deum latere non poterat, non latendi effectus describitur, sed affectus notatũ. qui cũ argueretur à domino, quod de ligno vetito contigisset: illico respõdit. Mulier, quam de- Genes. 3. disti

disti mihi sociam, ipsa dedit mihi de ligno, & comedi. Ipsa quoque mulier inquisita respondit. d. Serpens decepit me, & comedi. Ad hoc quippe requisiti fuerant, vt peccatum, quod transgrediendo commiserant, confitẽdo delerent Vnde & serpens ille persuasor, qui non erat reuocãdus ad veniam, non est de culpa requisitus. Interrogatus itaque est homo, vbi esset, vt perpetratã culpam respiceret, & confitendo cognosceret, quàm longe à conditoris sui facie abesset. Sed adhibere sibiipsis vtrique defensionis solatia quàm confessionem elegerunt. Dúmque excusare peccatum voluit vir per mulierem: mulier per serpẽtem, auxerunt culpam, quam tueri conati sunt, &c. Ex quibus apparet, quòd peccati excusatio, vel palliatio culpã non mitigat, sed B auget, & multiplicat, & amplius prouocat odium Dei. Et hoc est quod hic de quolibet tali dicit psal. *Quoniam dolosè egit.* s. excusando culpam suam, & defendendo, & hoc in conspectu Dei, à quo nullus potest abscondi. Et causam, quare talis abscondit dolosè peccatũ suum, subdit, d. *Vt inueniatur iniquitas eius ad odium.* Vbi notandũ, quòd hæc dictio vt, Matth. 2. quandoque tenet consecutiue. Erat ibi vsq; ad obitum Herodis, vt adimpleretur, quod dictum est à domino per prophetã. d. Ex Ægypto vocaui filium meum. Et sic est hic sensus, *vt inueniatur iniquitas eius ad odium.* i. ex hoc quòd peccatum suum defendit, consequenter iniquitas eius inuenitur magis ad odium Dei. C Quandoque vero ly vt, tenet negatiuè, & hoc ratione alicuius negationis præcedentis vel subsequentis, vt si dicam nolo vt facias hoc, & sic ratione negationis subsequentis, in sequenti versiculo cum dicitur, noluit intelligere &c. Ly vt, tenet hic negatiuè vt, sit sensus, dolosè egit excusando peccatum suum, vt, id est, ne inueniatur iniquitas eius ad odium. s. suum. i. ne odiret iniquitatem suam per contritionem. ideo ipsam defendendo excusauit. Et iste sensus adiuuatur verbis consequentibus, cum de isto dicitur. iniquitatem meditatus est in cubili suo. s. excusare: maliciam autem non odiuit.

554. 11. qu. 4. nemo. Verba oris eius iniquitas, & dolus: noluit intelligere, vt bene ageret. D

Hic consequenter ponitur peccati excusati aggrauatio. Vbi sciendum est: quòd nolle intelligere, vel scire, quæ sunt agenda, vel fugienda, & sic pec- Ignorantia multiplex. care per ignorantiam, quòd talis ignorantia peccatum non excusat, cum ipsa de se sit peccatũ, sed ag- Magister lib. 2. dist. 22. grauat amplius, quia peccatũ peccato additum: facit maius peccatũ. Ad quod plenius intelligendum est sciendũ, ꝙ vt dicit Magister, triplex est ignorantia. Prima est illorũ, qui scire nolunt, cum possunt. Et hæc dicitur ignorantia voluntaria, quæ non excusat à peccato, cum ipsa sit peccatũ, sed magis aggrauat. E Alia est illorum qui volunt scire, sed non possunt, vt multi simplices, vellent intelligere mysteriũ trinitatis, & vnitatis diuinæ, sed non possunt, & hæc excusat à peccãto, & non est peccatum, sed pœna peccati. Alia est illorũ, qui quasi simpliciter nesciunt non renuentes, vel proponentes scire, & hæc dicitur crassa, quæ neminem plenè excusat à peccato, sed fortasse vt minus puniatur. vnde Au- Augu. ad Valẽtiũ. gust. ait Eis aufertur excusatio, qui mandata Dei scire noluerunt, quam solẽt habere homines de ignorantia. Et licet grauius sit peccare scienter, quam nescienter, non ideo tamen confugiendum est ad

A ignorantiæ tenebras, vt in eis quisquam excusationem requirat. Aliud est enim nescisse: aliud scire noluisse. Quia in eis qui intelligere nolunt, ipsa ignorantia peccatum est. In eis vero, qui non potuerunt, pœna peccati est Ignorãtia vero, quæ non est eorum, qui scire nolunt, sed eorum tanquam, qui simpliciter nesciunt, nullũ sic excusat, vt æterno igne non ardeat, sed fortasse vt minus ardeat. Non enim prima mulier excusationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit & peccatum esse secus agere, nõ ignorauit. Ad propositum igitur illi, qui volũt excusare peccata sua per ignorantiam, quia scire nolũt, illi dupliciter aggrauant peccatum. primo quia falsè, & dolosè excusant. Et de quolibet tali dicit: *Verba oris eius iniquitas & dolus*, B quia. s. dolose iniquitatẽ excusat. Secundo quia ignorare voluerunt, quæ ignorantia semper peccatum est. Et de quolibet tali dicit, noluit intelligere, vt bene ageret.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo, astitit omni viæ non bonæ: malitiam autem non odiuit. 555. 5. qu. 4. in loco.

Hic consequẽter ponitur peccati deliberati prosequutio. Quid enim in hac parte per cubile nisi cor peccatoris intelligitur, in quo peccata deliberantur primo quæ postea deducũtur ad opus. Vnde C quantum ad deliberationẽ factam in corde dicit. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*, i. in corde suo. Quantũ vero ad executionẽ peccati subdit. *Astitit omni viæ nõ bonæ.* Stare enim dicitur manere & non moueri, & componitur cum a. & dicitur asto, tas. iti, quod idem est ꝙ firmiter stare & durare. dicit ergo. *Astitit omni viæ non bonæ.* i. cum studio, & mora pronus fuit iniqua operari. Et hoc ideo, quia malitiam non odiuit, sed supple dilexit. Ecce summa malitia. Qui enim nõ potest penitus carere malicia, debet saltem odisse, vt, si corpore seruit peccato, saltem mente seruiat Deo. de quolibet enim tali dicitur. Dilexisti malitiã super benignitatẽ, &c. Dicit ergo Psal. 51. *iniquitatem meditatus est in cubili suo.* Vbi moraliter D notandum: quòd in scriptura multiplex cubile mysticum reperitur. s. Cubile prauitatis criminalis, in Cubile multiplex. quo nefanda perpetrantur: vt hic scilicet cor peccatoris iniquitatem meditatus est in cubili suo, i. in corde suo, &c. Cubile veritatis magistralis in quo prædicãda meditãtur. s. cor doctoris in quo docẽda meditatur. sicut artifex de nocte in cubili cogitat quæ facere debet in die. & de istis dicitur. In cubili- Esa. 35. bus orietur viror calami. per calamũ, ex quo fistula ad sonãdum efficitur, intellige sonum prædicationis: sed per virorẽ eius aptũ modũ loquendi discernere. Cubile asperitatis salutaris: in quo puniẽda deplorantur: s. cor pœnitentis. Irascimini, s. peccatis Psal. 4. E vestris: quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris cõpungimini. Cubile orationis virtualis: in quo impetranda postulantur. s. cor orantis, in quo orans sicut in secreto cubili se claudere debet: vt ab omni tumultu exteriorum cogitationum sit liber. Tu autem, cum oraueris, intra in cubiculum Matt. 6. tuum, & clauso ostio, ora patrẽ, &c. Cubile habitationis infernalis: in quo horrẽda congregãtur. ante saluatoris aduentum dæmones regnabant in mundo: sed per eius passionẽ in cubiculo infernali sunt reclusi. Ortus est sol, & cõgregati sunt, s. dæmones: Psal. 103. & in cubilibus suis cõgregabũtur. Cubile præmiationis æternalis: in quo optata possidentur, scilicet æterna

æterna gloria. Exultabunt sancti in gloria, lætabun A
Psal.149. tur in cubilibus suis. Sed quia de primo cubili pra-
uitatis criminalis est presens textus, ideo de illo so-
lo procedam. Vbi notandũ, quòd cubile criminalis
prauitatis, secundum varietatẽ peccatorum etiam
variatur, vt dicamus quòd est cubile voluptatis, &
luxuriæ. Cubile cupiditatis, & auaritiæ. Cubile am-
bitionis, & superbię. Cubile gulositatis, & ingluię.
Peccatum cubile dicitur luxuria. Cubile torpositatis, & acediæ. Cubile crudelitatis,
& sæuitiæ. Primo est cubile voluptatis, & luxuriæ,
in quo voluptuosi conuersantur. sicut Amon, qui
2. Reg. 13. sorori suæ Thamar dixit. Veni, cuba mecum, soror
mea, quæ respõdit: noli, frater mi, facere hanc stul-
titiã, qui noluit acquiescere precibus eius, sed præ- B
ualens viribus oppressit eam, & cubauit cum ea.
propter istud cubile ipse Amon fuit occisus, vt ha-
betur 2. Reg. 13. Rubem fuit maledictus Genes. 49.
Rubem primogenitus meus principiũ doloris mei,
non crescas, quia ascẽdisti cubile patris tui, & ma-
culasti stratum eius. Istud cubile est detestandum,
vt vir alienam non cognoscat: neque mulier alie-
Hest. 14. num. Exemplo Hesther, quæ Deo dicebat. Tu, do-
mine, qui habes omnium scientiam, nosti quòd de-
tester cubile incircuncisorũ, & omnis alienigenæ.
Hic per alienigenas, & incircuncisos omnes intel-
lige qui legitimè in matrimonio nõ sunt copulati.
Auaritia. Naum. 2. Hiere. 4. Secundo est cubile cupiditatis, & auaritiæ, in quo C
scilicet auari congregant cogitationes tempora-
lium, de quibus dicitur. Impleuit præda speluncas
suas, & cubile suũ rapina, & Hiere. 4. Ascendit leo
de cubili suo: prædo gentium se leuauit, vt ponat
terram in solitudinem. Quod ideo dicit. quia auari
primo in cubilibus suis cogitant qualiter rapinas,
& prædas facere possint, & alios supplãtare, & po-
stea de cubili sui cordis exeuntes, quæ cogitauerũt
Superbia. interius, exterius operãtur. Tertio est cubile ambi-
tionis & superbiæ. Superbi enim inter superbos
leones scilicet dæmones cubilia sua construunt, vt
sicut leo tex est animalium: ita ipsi per superbiam
Exec. 19. aliis possint dominari. Mater tua læna inter leo-
nes cubauit, in medio leunculorũ nutriuit catulos
suos. Quæ est enim mater peccatorũ, nisi superbia, D
Eccle. 10. à qua omne peccatũ velut à matre procedit? Quia
initium omnis peccati superbia. Quid autem per
1. Petr. 5. leones nisi superbos dæmones? Aduersarius vester
diabolus tanquàm leo rugiens, &c. Superbia ergo
inter leones cubat, cum vagatur cum dæmonibus,
sed in medio leunculorũ nutrit catulos suos: quan-
do alios exemplo dæmoniorum efficit superbos.
Gula. Quarto est cubile gulositatis, &c. Eccl. 40. In tem-
pore refectionis in cubili somnus mortis immuta-
uit scientiã eius. Quod ideo dicit, quia gulosi tem-
pore refectionis non quidem ad mortem naturæ,
sed magis ad voluntatem gulæ se vertũt, vt in ipsa
tanquam in cubili longa mora perseueret. Ex quo E
cubili gulositatis tanquã ex somno mortifero scien
tiam perdunt, quia crassitudo ventris intellectum
Esa. 34. obtundit, vnde de quolibet gulosо dicitur. Erit cu-
bile draconũ, & pascua struthionũ: magnam enim
curam circa gulã struthio ponit, vt ad ipsam replen
dam etiam ferrũ deglutiat, quasi nulli rei propter
Acedia. gulã parcens. Quinto est cubile torpositatis. Et hoc
cubile, quia exercitiũ non habet boni operis obli-
uionẽ inducit. vnde Hier. 50. de occisis dicitur. Tran
sierunt de mõte in collem. s. vagãdo obliti sunt cu-
bilis sui. Istud cubile relinquere nos docebat Apo-
Rom. 13. stolus. d. Honestè ambulemus nõ in comessationi-
bus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudici-
ciis, vbi glo. per cubilia pigritiam dormitionis in-
telligit. Sexto est cubile crudelitatis, &c. Crudeles Crudelis
enim velut dracones alios persequuntur & infe- tas.
stant. Ideo de Iudeis qui aliquãdo clementes erant,
cum Propheta præuidit eos in crudelitatẽ contra
Christum vertendos, de ipsis prædixit Hierem 9.
Dabo Hierusalem in aceruos arenæ, & in cubilia
draconum. Arena enim facit acerum non facit
continuum: draco autem sæuum animal est & cru-
dele. Sic & Iudæi licet per crudelitatem simul con-
gregati essent ad malum contra Christũ: acerum
quidem faciebãt, vt arena, sed non faciebãt vnum
continuum, quia glutino charitatis carebant. vnde
& draconum cubilia per crudelitatem erãt effecti.
Et quia iste Iudæorum populus sic cubile crudeli-
tatis erexit, ideo hodie cubile crudelitatis eius per
orbem manet dispersum, ei dicente domino. Dra- Exo. 29.
co magne, qui cubas in medio fluminum, ponam
frænum in maxillis tuis, & proiiciã te in desertum.
Et tamen istud cubile crudelitatis illum populum
docuerat Salomon non habere, sibi dicens. In co- Eccl. 10.
gitatione tua regi ne detrahas, scilicet, Christo, &
in secreto cubili tuo ne maledixeris. Ecce ergo
quot mala in cubili criminali committunt. de quo
nunc dicit Psalmista: quòd peccator iniquitatem
meditatus est in cubili suo.

Domine, in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. 556.

Hæc est secunda pars principalis: in qua postquã
Psalmista ostẽdit omnia mala esse ex nobis: ostẽ-
dit nunc omnia bona esse ex Deo, ostendens diui-
nam bonitatem. Vbi notandũ quòd secundum Phi Cognitio.
losophum. Nostra cognitio incipit ab vniuersalio- Philoso-
ribus tendens ad particularia. sicut videns aliquem phus 1.
à remotis, primo cognoscit illũ esse quandam sub- Physico-
stantiam, sed non discernit quam: deinde cum ma- rum.
gis appropinquat discernit esse corpus animatũ,
& animal, deinde hominem, & deinde Petrum. Sic
conformiter est in cognitione nostra intellectuali.
Et istum modum tenet hic Psalmista nobis mani-
festans bonitatẽ diuinã, quia primo illam ostendit
in generali. secũdo magis in speciali, ibi *Filij autem*
hominum. tertio magis in particulari, ibi. *Non mihi*
veniat pes superbiæ. Prima autem pars diuidi tur in
partes tres, quia ostendit quòd bonitas diuina pri-
mo est alta in cõmunicatione. secundo est occulta
in electione, ibi. *Iustitia tua*. tertio est grata in sub-
uentione, ibi. *Homines & iumẽta*. Primo ergo osten
dit, quòd diuina bonitas est alta in cõmunicatione.
d. *Domine, in cœlo misericordia tua*, &c. In duobus
enim maximè apparet nobis diuina bonitas, s. per
misericordiam, & per iustitiam, quia per misericor
diam omnia produxit ex nihilo, sed per iustitiam
mala puniẽdo, ordinem vniuersi disponit. Quam-
uis autem in cœlo nulla sit miseria, ibi tamen sum-
me relucet diuina misericordia, non quidem reuc-
lationis, sed præseruationis, quia cœlestes spiritus
ab omni miseria præseruantur. Infra cœlum au-
tem magis relucet iustitia, vbi multa inordinate
fiunt, quæ per iustitiam punientem reformantur:
quoniam tantum honoris reipublicæ confert pu-
nitio mali, quantum confusionis intulit malum.
Et hoc est, quod dicit. *Et veritas tua vsque ad nu-* Nabet.
bes, quæ sunt infra cœlum, quia & iustitia tua ma-
xime in creaturis infrà cœlum existentibus relu-
ceat. Nunquam tamen credas iustitiam Dei esse
sine misericordia, nec econuerso. quamuis in vno

opere

opere magis reluceat misericordia quàm iustitia, A
& in alio econuerso. Vel aliter per cœlũ, & nubes
intellige prædicatores, & doctores fidei, qui cœlum
dicuntur non solum, quia cœlestes conuersatione:
iuxta illud Colo. 4. Nostra conuersatio in cœlis est,
sed etiam quia in ipsis occulta & cœlata manent
Eccle. 24. fidei sacramenta. Vnde de illis Deus dicit. Ego feci
vt in cœlis oriretur lumen indeficiẽs. Isti etiam &
nubes dicuntur, quia aquam sapientiæ fidei, quam
in se continent, etiam opportune aliis prædican-
Esa. 45. do spargunt & cõmunicant. de quibus dicitur. Nu-
bes pluant iustum, s. Christum prædicando, eius fi-
dem doceant mundum. In istis ergo, qui sunt cœ-
lum, & nubes est misericordia Dei, & veritas. Mi-
sericordia, quia gratis electi, veritas, quia de my- B
steriis fidei edocti & illuminati. De quibus dicitur
Psal. 24 psal. Vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas,
sed quibus? s. doctoribus: vnde subdit. Requirenti-
bus testamentum eius, &c.

557. Iustitia tua sicut montes Dei, iudicia tua abyssus multa.

Hic ostẽdit, quòd Dei bonitas est occulta in ele-
ctione. Vbi primo per iustitiam intellige iustos à
Mons. Iustus. Deo æternaliter prædestinatos, quia in illis specia-
libus iustitia Dei habitat, quia illi omnẽ iustitiam
obseruant erga Deum, erga seipsos, & erga proxi-
mos suos. De istis ergo iustis prædestinatis dicit, C
quòd sunt sicut montes Dei. quod ideo dicit, quia
montes habent proprietates. Nam, vt experientia
tradit, mons habet puritatem aeris circundantem.
Vbertatem fructus satiantem. Sublimitatem situs
exaltantem. Claritatem lucis radiãtem. Amœnita-
tem loci delectantẽ. Firmitatem status permanen-
tem. Ex primis tribus cõditionibus mons significat
statum iustorum in via. ex aliis tribus significat sta-
tum iustorum in patria. Nam quilibet iustus ad mo
dum montis in præsenti vita debet habere purita-
tem cunctorum vitiorũ exclusiuã. Vbertatem mul
torum meritorũ productiuã. Sublimitatem dono-
rum supernorum possessiuã. Primo ergo mons ha-
bet puritatem, &c. Quanto enim aer à terra magis D
eleuatur, & à vallibus, tãto purior redditur & sub-
tilior, quia recedit ab elemẽtis grossioribus terræ,
& aquæ tendens versus elementum purius & sub-
tilius ignis. Et ideo aer cacumina montium circun
dans multæ puritatis redditur. Sic conformiter, &
iustus homo ad modum montis eleuatus versum
elementum ignis charitatis puritatem continet, vt
sit mons sanctus per gratiam. de quo psal. 77. Indu-
xit illos in mõtem sanctificationis suæ. Aliter enim
Psal. 14. non esset dignus montem sanctum domini ascen
dere. Psalmista dicit. Domine, quis habitabit in ta-
bernaculo tuo? aut quis requiescet in mõte sancto
tuo? Respondet. Qui ingreditur sine macula, &c. E
Secundo mons habet vbertatem, &c. Nam secun-
Lib. 14. dum Magistrum de proprietatibus rerum. Montes
fructibus, herbis, & pascuis sunt fecundi, & fructus
montium sunt meliores. Et rationẽ assignat, quia
humor nutrimẽtalis, quo nutriuntur fructus mon-
tium, subtilior est, & purior quàm campestris. Et
ideo calor cœlestis facilius illum humorẽ digerit,
& in substantiam fructuum immutat perfectius, &
conuertit, tum propter ipsius humoris subtilita-
tem, tum propter assistentis aeris puritatem. Sic &
conformiter & iustus homo hic in via preciosis fru
ctibus abũdare debet, scilicet habere copiam me-

ritorum, vt talis sit ille mons pinguis. de quo dici-
tur psal. 76. Mons Dei mons pinguis, mons, in quo
beneplacitum est Deo habitare in eo, &c. Vt me-
ritis, & fructibus talium iustorum cæteri pasci va-
leant & ædificari. de quibus dicitur Ezech. 34. Pas-
cam eos in montibus Israel in pascuis vberrimis.
Tertio mons habet firmitatem, &c. Vnde secun-
dum Magistrum de proprietatibus vbi supra Mons
in altum se erigens, solo pede terram tangit. Vnde
dicuntur montes, eo quòd sint super aliam terram
eminentes. Sic & conformiter vir iustus hic in via
ad modum montis in altum mente se erigens, solo
pede tangit terrã, id est sola necessitate qua in pre-
senti vita sustentari possit, terrã tangit. Vnde me-
rito vir iustus dicit cum Apostolo. Quæ retro sunt, Phil. 3.
obliuiscens, ad ea vero, quę priora sunt, extendens,
meipsum ad destinatum prosequor brauium: no-
stra conuersatio in cœlis est. Vt talis iustus solis de
cœlestibus meditãdo, sit ille mons excelsus, de quo
Michææ 4. Mõs domini præparatus in vertice mon Beatus.
tium, & super omnes colles, &c. Tres autem aliæ
conditiones montis significant iustorum statum in
patria. quoniã quilibet iustus in patria ad modum
montis habet lucis claritatem, quo ad claram di-
uinitatis visionem. Loci amœnitatem, quo ad ple-
nam diuinitatis fruitionem. Status firmitatem, quo
ad certam diuinitatis tentionẽ. Quarto ergo mons
habet lucis claritatem. nam vt dicit Magister vbi C
supra. Montes, quia sunt situ altissimi, & ideo ci-
tius quàm valles radios solares suscipiunt & lumen
receptum diutius retinent, vnde & speculationi
multum sunt apti, sic conformiter sunt viri iusti in
patria, vbi à statu præsentis obscuritatis eleuati, lu-
mine diuinitatis perlustrantur, & sic sunt apti, &
dispositi ad contemplationem diuinitatis, vt meri-
to quilibet iustus in patria sit ille mons, in quo as-
cendit Moyses ad speculandum terram promissio-
nis, de quo dicitur Deuter. 34. Ascendit Moyses in
vertice montis, ostenditque ei Deus omnem ter- 3. Reg. 18.
ram, scilicet promissionis. Moyses namque qui in-
terpretatur assumptus ex aquis ascẽdit suprà mon-
tem, quando homo ex aquis huius mortalitatis as-
sumptus ascendit ad statum fœlicitatis æternæ, &
ibi dominus omnem terrã scilicet hæreditatis æter
næ sibi ostendit, vt de isto monte dicatur. Congre-
ga ad me vniuersum Israel in montem Carmeli.
Israel namque videns Deum interpretatur, quia
omnes iusti in illo monte fœlicitatis congregati
Deum vident facialiter. Quinto mons habet loci
amœnitatem. nam, vt ait Magister vbi supra, Mon-
tes sunt fructuum, & animalium productiui, & ibi
altiores arbores abundant quàm in vallibus, & fer
tiliores, & ideo sunt magnæ amœnitatis, & dele-
ctationis. Sic & viri iusti in patria amœnitatis ma-
ximè obtinent statum, & delectationis, & hoc in
fruitione diuinitatis. Quoniam, vt dictum est, ibi
facialiter Deum vident. diuinitas autem sine gau-
dio videri non potest: secundum Magistrum lib. 4. Magister
distinct. 49. vt merito iusti sint illi montes, qui in 4. dist. 48.
visione diuinitatis exultatione replẽtur. de quibus
dicitur. Montes exultabunt à conspectu domini, & Psal. 97.
psalm. 113. Montes exultauerunt vt arietes. Sexto, Psal. 113.
mons habet status firmitatem. nam vt dicit Ma-
gister, vbi supr. Montes quantum ad materiã & co-
iunctionem partiũ solidi sunt, & fortes. vnde man-
siones in montibus solent esse tutiores. Sic & iusti
in patria solidi sunt & fortes, & ipsorum habita-
tio est tutissima, quia de ipsius æternitate sunt

securi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

securi. vnde Augustin. 10. de Ciuitate Dei cap. 7. dicit. A Quod merito illi in cœlestibus sedibus cõstituti immortales, & beati, qui creatoris sui participatione gaudent, cuius æternitate firmi, cuius veritate certi, cuius munere sancti sunt, &c. Et eodẽ cap. 30. dicit, quòd vitã beatissima esse non poterit, nisi fuerit de sui æternitate certissima. Vnde tales ratione suę securitatis, & firmitatis figurantur per illos montes fortissimos. de quibus dicitur Zacha. 6. Quod montes illi mõtes ænei. quod satis de iustis ostẽdit psal. dicens. quòd qui confidunt in domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternũ, qui habitat in Hierusalem. Ex quibus omnibus benè patet, quòd iusti mõtibus figurãtur ratione iustitiæ. vnde nunc
Quæstio. B dicit psal. *Iustitia tua sicut montes Dei.* Si autẽ quæras, vnde hoc aduenit, quòd vnus à Deo est electus, & prædestinatus, alius præscitus, & reprobatus, & sic vnus assumitur ad montem diuinæ iustitię, alius autem relinquitur in valle iniquitatis, & malitiæ? Ad hoc respondet psal. quòd ista proueniunt ex diuinis iudiciis, quæ nobis sunt occulta, & à nobis inuestigari non possunt. Et hoc est quod dicit. *Iudicia tua abyssus multa.* Abyssus cõponitur ex ab. quod
Abyssus. Iudiciũ. est sine, & visu. Et inde per syncopam dicitur abysus quia sine visu, s. maris profunditas imperscrutabilis, & à nostro visu remota. Quod ostendens Gre
Greg. 27. mor 62. 1. C gorius dicit. Dum enim Deus alios reprobat, alios vocat mira iudicia exhibuit, quę à nobis & cogitari possent, sed comprehẽdi non possent. Ait namque
Ioan. 9. Christus. In iudicio veni in hunc mundum, vt qui non vident, videãt, & qui vident, cæci fiant. In quibus nimirum iudiciis Iudæa repellitur, & Gentilitas aggregatur, quod videlicet factũ mirari possumus, sed perscrutari nullatenus valemus. Vnde & psalmista ait. *Iudicia tua abyssus multa.* Et hoc est, quod clamat Apostolus Romanorũ 11. dicens. O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? s. nullus. Vnde Greg. lib. 27. moral. cap. 2. dicit. Vt enim vnũ ex multis occultis diuinis iudiciis loquar, duo ad hãc lucem paruuli veniunt, sed vni datur vt ad redemptionẽ per baptismum veniat: alteri autem subtrahitur antequàm hunc regenerationis vnda perfundat. Et sæpe fidelium filius sine fide rapitur, sępe infidelium, concesso fidei sacramento, renouatur. Sed fortasse quis dicat, quòd hunc etiam Deus amittere post baptisma nouerat, idcirco eum ad baptismi gratiã non perducit, quod si ita est, peccata quorundam proculdubio priusquam sint perpetrata, puniuntur. Et quis ista rectè sentiens dixerit: quia omnipotens Deus, qui alios à perpetratis facinoribus liberat, & hæc in aliis, & iam non perpetrata condemnat? Occulta itaque sunt diuina iudicia, & abyssus multa. Et E ideo quanta obscuritate nequeunt conspici, tanta debent humilitate venerari. Quæ omnia considerans psalmista ait. *Iudicia tua abyssus multa.*

558. 22. qu. 1. quis ignorat. Homines, & iumenta saluabis, domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus.

Hic consequenter ostendit, quòd bonitas Dei est grata in subuẽtione, quia scilicet bonos, & malos, electos, & reprobos saluat. Hæc autem litera
Homo. dupliciter intelligitur, scilicet de saluatione corporali, & spirituali. Vbi notandum, quòd per hominẽs intelliguntur illi, qui secundum dictamen rationis viuunt habentes carnem subditam spiritui, & spiritum Deo. talis enim homo per vsum rationis differt à brutis, de quo dicitur Eccles. 13. Quæ communicatio sancto homini ad canem? quasi dicat. nulla. quia ille secundum rationem viuit, sed non canis. Per iumẽta autem intellige peccatores, Iumentũ. qui amisso vsu rationis, bestialiter viuunt. De quibus dicitur. psalm. 48. Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Et tamen Deus sua bonitate vtrosq; saluat temporaliter vtrisque ministrando necessaria vitę. Sic enim de omnibus generaliter dicitur Psal. 144. Oculi hominũ in te sperant, domine, & tu das illis escam in tempore opportuno. Si autem intelligatur iste versus de saluatione spirituali, & æterna, tunc notandũ, quòd per iumenta intelliguntur homines actiui, & misericordes, qui suis operibus cæteros iuuãt. Nam secundum grammaticos iumẽta dicitur à iuuo iuuas, vel iumentum dicitur quasi iuuamentum per syncopã. Sic enim Dauid qui ratione reginiminis actiuam vitam ducebat, se iumentum esse affirmabat dicens. psal. 72. Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Per homines vero intellige speculatiuos magis dantes se sapientiæ, vt sunt doctores, & prædicatores, qui à iumentis debent sustentari, & de talibus hominibus dicitur Ecclesiast. 27. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol. Hominẽs ergo, & iumenta saluat Deus etiã æternaliter, quia non solum contemplatiuos sapientiæ insudantes, sed actiuos operibus misericordiæ insistentes. Sic enim dicitur Daniel. 12. Saluabitur populus tuus omnis. populus enim continet nobiles, & ignobiles contemplatiuos, & actiuos. Vel si per iumenta intelligantur peccatores, ideo Deus iumenta saluat, quia peccatores ad pœnitentiã vocat & ipsis pœnitẽtibus peccata dimittit, quod totum est ex misericordia Dei. propter quod subdit, *quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.*
D Nonne videtur tibi magna multiplicatio misericordiæ diuinæ, quòd homines gratis creat, conseruat, & ad pœnitentiam vocat? Sed primus sensus, scilicet de saluatione corporali, vel temporali, magis propriè conuenit isti versiculo, quoniam in sequentibus agitur de saluatione spirituali.

559. Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

Hic consequenter ostendit bonitatem Dei magis in speciali, s. qualiter sua bonitate electos beatificat. Et duo facit. Quia primo ostendit electorũ meritum. secundo ostendit ipsorum præmium, ibi. *Inebriabuntur.* Quãtum ad primum sciẽdum, quòd virtutes non solum morales, sed etiam theologicæ Virtus. sic sunt connexæ, quòd vna sine altera haberi non potest, vt ostendit Gregorius lib. 1. Moral. cap. 1. & libro 22. cap. 1. d. Vna itaque virtus sine aliis, aut omnino nulla est, aut imperfecta. Et per consequens, qui vnam virtutem perfectè habet, possidet & cæteras, quod maximè verum est de virtutibus theologicis: quomodo enim fides viua sine spe, vel spes sine fide, & charitate poterit esse? Et sic qui habet Spes. vnam, cæteras habet. Ponens ergo meritum iustorum, ponit virtutes, quibus merentur, & illas ponens,

nens ponit vnam pro omnibus aliis. s. spem: in spe A enim maxime fides, & charitas intelligitur, quia spes est media inter fidem, & charitatem, medium autem sapit naturam extremorũ. Hanc ergo virtutem ponens dicit. *Filij autẽ hominũ in tegmine alarum tuarũ sperabunt.* q.d. Et per talem spem merebuntur.
Ala. Sed quid sunt alæ Dei? Respõdet gl. q. duæ alæ Dei sunt duo testamenta. s. vetus, & nouum. s. sperabunt in protectione veteris, & noui testamẽti. i. sperabunt futura bona, quæ in antiquo, & nouo testamento promittuntur. Nã antiquum testa-
Psal. 88. mentum promisit clarã visionem diuinitatis. Dñe in lumine vultus tui ambulabũt: & in nomine tuo exultabunt, & in iustitia tua exultabuntur. Et etiã B hoc idẽ pmisit nouũ testam. Beati mundo corde,
Mat. 5. qm̃ ipsi Deum videbunt. Istę ergo sunt alæ, quæ iustos protegunt, & in quibus sperant. Istæ sunt alæ duorũ testamentorum, sub quib. populũ Iudaicum multoties Dñs congregare voluit: vnde ei Chri-
Matt. 23. stus ait. Quoties volui congregare filios tuos, quẽadmodum gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti? Quoties. i. multoties per legem naturæ, per legem scripturæ, per legem gratiæ.

560 15. q. 1. Perfirmissimi. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Hic consequenter ponit electorum præmium, quod quidem in tribus consistit. s. in fruitione amo-
Ebrietas. C rosa, qua mens inebriatur gaudio in principio. In visione luminosa, quę claret absq; nubilo, ibi. *Quoniam apud te.* In duratione vigorosa, quæ manet sine termino, ibi. *Prætende.* Primo ergo ponit fruitionem beatorum amorosam d. *Inebriabũtur ab vbertate domus tuæ.* Gaudia enim cœlestia verbis huma-
2. Cor. 12. nis exprimi non possunt. Vnde & Paulus vsque ad tertium cœlum raptus, qualia gaudia viderat exprimere nõ valens d. q. audiuit arcana verba, quæ nõ licet homini loqui. i. quę homo mortalis lingua ex primere nõ valet. Et ideo oportet, q. talia per similitudines dicantur. Sic ergo psal. non valens exprimere quantum erit gaudiũ beatorũ in se: hoc per quandã similitudinẽ exprimit d. q. *inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* i. replebuntur ab vbertate tantarum diuitiarũ, quæ ibi abundãt. Quæ enim maiores deliciæ excogitari possunt, quam sunt illa superna gaudia, Angelorum choris interesse, cũ beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultũ cernere, incircunscriptũ lumen videre, nullo mortis metu affici, ĩcorruptionis perpetuæ munere lætari? Hęc enim gaudia taliter mẽtem beatam replendo inebriant, vt amplius nihil
Eccl. 31. desiderare possit. Vnde cuilibet beato dicitur. Super his omnibus benedicito Dñm, qui fecit te, & E inebriauit te ab omnibus bonis suis. Sic & per oppositum damnati inebriantur omnibus malis. Vn-
Thre. 3. de quilibet dãnat⁹ dicit. Inebriauit me absynthio. Vnde quòd ista ebrietas beatorũ non sit mœroris, sed gaudij, subdit. *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Voluptas enim dicitur à vos vis: & est voluptas delectatio voluntati conformis. Et nota, quòd dicitur *torrente voluptatis* ad similitudinem, quia sicut terrens aquarum subito omnia obstacula tollit, sic & superna voluptas ad modum torrentis. ita talis delectatio subito omnia obstacula, & delectationi contraria inæternum sedabit.

561 Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

de con. di. 5. secundũ. Hic ponitur visio luminosa, tantum enim claritas diuinæ essentiæ excedit intellectus humani vigorẽ, quod per seipsum illã nõ valet aspicere, sed oportet quod per lumẽ glorię creatum quasi per quoddã mediũ eleuetur, & confortetur: quo lumine mediãte illã aperte conspicere possit. Et istud Lumen. Christus. Ioan. 1. lumen gloriæ deriuatur ab ipso Christo, qui est fons, & origo omnis luminis, qui est lux vera. Volens ergo ostendere qualiter sit possibile, intellectũ creatum diuinã essentiam clare videre, quę pl⁹ ipsum excedit quã corpus solis oculum corporis, in quod tamẽ oculus clare non potest aspicere, dicit q. hoc erit virtute luminis gloriæ, quod ab ipso 1. Ioan. 1. Christo procedit. Vnde dicit. *Quoniã apud te,* ô Chri psal. 8. ste, *est fõs vitæ.* s. initium omnis boni, & luminis. & ideo *in lumine tuo,* quod est lumen gloriæ, *videbimus lumen.* s. essentiam diuinam, quæ est essentialiter lumẽ. Deꝰ lux est. s. per essentiã. Et hoc est, quod alibi de beatis psal. dicebat. Dñe in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabũt, &c.

562 de pœ. di. 1. Locuturnitas. Prætende misericordiã tuam scientibus te: & iustitiam tuam iis, qui recto sunt corde.

Prætende re. Hic cõsequẽter ponitur duratio vigorosa. Quia beati taliter cum ipso Deo sunt colligati, quòd ab eo cadere non possunt. Vbi nota, quòd tendo, dis, idem est quòd arcum, vel brachia tẽdere. Et sic prętendo, is, idem quod arcum, vel brachia ante tẽdere. Sicut cum mater vult amplexari puerum, ante ipsum brachia tendit, & aperit, & ipsum subuenit, ne cadere possit. Sit & conformiter Deus volens beatos fœliciter secum semper manere, ante ipsos prætendit brachia suæ misericordiæ: vt & ipsos amplexando stabiliter, cõseruet æternaliter: atque brachia iustitiæ, vt ipsis iuxta qualitatem meritorum præmia distribuat. Sed quibus ista brachia prętendit, audi quod dicit. *Scientibus te & iis qui recto sunt corde.* Scitur à nobis Deus per rectã fidem, & sic illi, qui verè credunt omnia bona esse à Deo, & omD nia mala à nobis, illi sciunt Deũ. Illi vere recti sunt corde, qui cor suum ad Deum sursum erigunt non ad terrena curuãt. Et sic recta fides dirigit intellectum in credendis. Rectum vero cor dirigit volũtatem in agendis. Et quia istis duobus regnũ cœleste meretur: ideo ait. *Prætende.* i. prætendes misericordiam tuã, & iustitiam tuã *scientibus te.* s. iis, qui de te veram fidem habẽt, *& iis, qui recto sunt corde.* s. qui te toto corde quærunt, & diligunt. Et dicit misericordiã, & iustitiam, quia iustitia beatis confert præmia: sed misericordia illa in ęternũ conseruat. Et ista sunt illa duo, quibus beatificamur. s. misericordia, & iustitia. De quibus dicitur psal. 102. Misericordia Domini ab æterno vsque in æternum super timentes eũ. Et iustitia eius in filios filiorũ, &c.

563 de con. di. 2. Non a. cap. Non mihi veniat pes superbiæ: & manus peccatoris non moueat me.

Hic consequenter postquã ostẽdit, quot, & quãta bona nobis præparantur à Deo, psal. in persona ecclesiæ orans, ne illis bonis priuetur, postulat, vt ipsum Deus à peccato præseruet: quia per peccatũ illa bona perduntur. Et duo facit. Quia primò petit à peccato præseruari. Secundo ostendit per peccatum illa bona perdi, ibi. *Ibi ceciderunt.* Quantũ ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

primum sciendum q̃ dupliciter peccatur.s. quandoque ex propria malitia sine aliqua exteriori tentatione:sic peccant illi, qui tentationes dæmonis præueniunt, non sequuntur.aliqui vero prius tentati tentationibus consentiendo illas præueniunt, primum peccatum cæteris paribus est maius. Et quo ad istud dicit. *Nõ mihi veniat pes superbiæ.* Per pedem enim accipe voluntatem: quia sicut pedibus corporis totum corpus portatur,& ducitur,sic voluntate totus interior homo ducitur siue ad bonum, siue ad malũ. Quid est ergo pes superbiæ nisi affectio, & voluntas superba, qua quis propria malitia non tentatus exterius se cõtra Deum peccando erigit? Multi.n.tanta velocitate ad peccãdũ mouẽtur,q̃ non patiuntur moras tentationis exterioris.De quibus dicitur. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.Et ab ista tali voluntate superba pręseruari postulat psal.d. *Non mihi veniat pes superbiæ.* i. affectio superba. Alij autem sunt, qui à peccatis abstinere proponunt, sed adueniente dæmonis tentatione, statim à proposito cadentes tentatori cõsentiunt & à bono proposito prehabito mouentur. Et ad hoc præseruari orat.d. *Et manus peccatoris non moueat me.* Per peccatorẽ intelligę diabolum ratione prioritatis,quia peccator primus fuit. De quo sub peccatoris nomine dicitur. Cõstitue super eum peccatorẽ, diabolus stat à dextris eius. Huius peccatoris manus est tentatio, qua ad operandum sibi placita, excitat quiescentes. Istam manum non possumus euadere, nisi ab ipsa nos Dei virtus defendat,qua nobis assistẽte ipsam timere non debemus.Et hoc est,quod dicebat Iob Deo. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.

Pes superbiæ. *Psal.13.* *Iob.17.*

564 Ibi ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem:expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Hic consequenter ostendit, quomodo peccato prædictis duobus modis commisso, æterna bona nobis præparata perduntur. Vbi sciendũ, q̃ dæmones peccauerunt primo modo.s.sola voluntate, & affectione superba se erexerunt contra Deũ, nulla tẽtatione seducti. Primi autẽ parentes peccauerũt secundo modo.s.tẽtatione dæmonis pulsati. Et hæc est causa,quare homo redimẽdus fuit, & non diabolus,vt ostendit Gre. d. Causa quare perditus homo reparari debuit, & superbiẽs spiritus reparari non possit est,quia nimirũ Angelus sua malitia cecidit,hominẽ vero aliena pstrauit. Hinc est, q̃ humanũ genus ad lucẽ pœnitentiæ reducitur:apostata vero Angelus ad restaurationis lucem nulla spe veniæ reuocatur. Sic ergo ambo isti per superbiam à paradisi gaudiis sunt eiecti.s. Angelus propria malitia, homo vero inductus aliena. Sic ergo quantũ ad casum fuerunt similes, quia ambo ceciderunt, sed dissimiles quantũ ad reparationẽ. Ambo operati sunt iniquitatem,sed nõ eodem modo. Ista ergo notans psal.d. *Ibi ceciderunt.* ibi.i.in pede superbię. *Omnes qui operantur iniquitatem.omnes.* i. tam homo quàm Angelus. *Expulsi sunt.* s.à Deo,& à paradiso. De diabolo namque dicitur. Quomodo cecidisti Lucifer, &c. De homine vero dicitur. Emisit eum Dominus de paradiso voluptatis,vt operaretur terram, de qua sumptus fuerat. Et quia à Deo expulsi, ibi nec potuerunt stare, quia voluntati eius nullus resistere potest.

Redimendus fuit homo non diabolus. Gręgo. 4. mor.c.9. *Esa.14* *Gen.3.*

PSALM. XXXVI.

NOli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

566 27.q.1. hi ergo.

Psalmus iste habet titulum. *Psal. Dauid.* patet expositio ex prædictis superius. De materia autem istius psal. notandum, q̃ psal. iste non est historialis,sed totus doctrinalis,& moralis. Videntes enim multi, q̃ mali in præsenti prosperãtur, & tẽporalibus bonis abundant, boni autem hic affliguntur, & egent,dicunt,Deum de inferioribus nõ curare, ideo dicunt quòd quilibet ad libitũ hic potest agere & cum malignis sociari, vt abundet tẽporalib. bonis,& iucũditatibus. Ista opinio ponitur Iob.22. Quid enim nouit Deus ? quasi per caliginẽ inducat,nubes latibulũ eius nec nostra considerat, &c. Et psal.93. Dixerunt nõ videbit Dominus : nec intelliget Deus Iacob. Hoc autem maxime euenit tempore ipsius Dauid, quia multi videtes Saulem regem,& Doech armigerum suum malignos prosperari,& abundare diuitiis: Dauid autem bonum cum suis fratribus multa aduersa pati, & egere,dicebant quòd melius est sequi malos & abundare quàm bonos & egere. Et ideo Dauid in hac hæresi multos cernens corruptos istum psal. fecit ostendens Deum curã habere de omnibus,& quòd maioribus aduersitatibus affliguntur mali, quã boni. Et bona iustorum sunt maiora quam bona malorum:quia bona iustorum sunt intrinseca, & stabilia,bona autẽ malorum sunt intrinseca, & parum durabilia. Ostendit ergo Dauid in isto psal. quòd proſperitas malorũ sit contemnenda & aduersitas iustorum sit appetenda,quia iusti semper sunt melioris conditionis etiam in præsenti quãuis hominibus grossis,& carnalibus solum sensibilia considerantibus oppositum videatur. Et ad istum intellectum iste psal.diuiditur in partes duas. Quia primo Dauid bonorum,& malorum ponit conditionem. Secundo ex hoc inducit intentam cõclusionem ibi. *Expecta Dominũ.* Prima pars diuiditur in duas. Quia Dauid cõditionem bonorũ, & malorũ dupliciter ostendit.s.primo, ex eo quod habent in præsenti, secundo ex eo quod habebunt in futuro: ibi. *Nouit Dominus.* Prima in duas, q̃a primo ostendit conditionẽ bonorũ.secundo malorum,ibi. Obseruabit peccator iustum. Circa primã partem Dauid facit talem rationẽ. Illa proſperitas est magis appetenda, in qua quis cõsequitur maius bonum. Sed ꝓſperitas iustorũ etiã in præsenti est huiusmodi,ergo est magis appetenda. Maior patet,quia nihil est appetibile,nisi inquantũ bonũ, & ideo maius bonũ magis est appetibile:sed minorẽ declarat in litera ostendens primo,quòd prosperitas malorum in præsenti est modica:secundo quòd ꝓſperitas bonorũ est magna ibi. *Spera in Domino.* Prima in duas, q̃a primo ponit intentã conclusionẽ:secũdo ad hoc adducit rationẽ, ibi. *Quoniam tanquam fœnum.* Principalis autẽ conclusio totius psal. est, q̃ non debemus malos imitari,& hanc ponit d. *Noli æmulari in malignantibus* Vbi notandũ, quòd æmulor,aris. in scriptura multas habet significationes: Nã aliquando idem est,quod diligere. vnde ait Apostolus. Aemulor enim vos Dei æmulatione.glo. id est,diligo vos Dei dilectione.i.non propter me, sed propter Deum. Item æmulari idem est quod in uidere

Emulari. *2.Cor.11.*

uidere,quia & æmulatio est idẽ quod inuidia. Non in contentione,& æmulatione : quod ideo scribit Apostolus Romanis secundum gl. vt non ambulẽt secundum quod facere solẽt Romani, se inuicẽ præferẽdo:quia minor inuidebat maiori,& sic erat inter eos contentio & æmulatio.i.inuidia. Itẽ æmulari idẽ est quod imitari,& sequi. Et ista æmulatio quandoque est bona,sicut quando illud quod imitatur est bonũ. Et sic dicebat Apostolus. Aemulamini charismata meliora. Supra eũ dixerat, Diuisiones gratiarum sunt:quia aliis datur sermo sciẽtiæ, alteri guttur linguarũ, &c. Et quia tales gratiæ sunt datę gratis & cũ peccato possunt exerceri,iõ Apostolus non vult tales gratias æmulari & sequi, sed solum illas quæ cum peccato haberi non possunt: vt est charitas, ideo dicit. Aemulamini charismata meliora.s.gratiam gratum facientem, ideo statim de charitate subdit. Si linguis Angelorum,&c. Aliquando vero talis æmulatio est mala, quando.s. illud,quod æmulatur,vel imitatur,est malũ. Et sic dicitur. Ne æmuleris hominem iniustum,nec imiteris vias eius. Et de ista tali æmulatione pro sequela in malo,intelligit hic psal. d. *Noli æmulari in malignantibus.* i. noli imitari malignantes. Sed forte d. Quis propriè dicitur malignus ? Respondeo quòd malignus componitur ex malo, & igne,& sic malignꝰ dicitur vel quasi malè ignieus, vel quasi malè ignitus. Primo modo malignus dicitur diabolus, quia male ignit,& inflammat. Sic per oppositum Christus dicitur benignus,quia bene ignit. Nã secundum Platonem duplex est natura ignis. Altera edax,& peremptoria,alia mulcens,suauis,& innoxia. s. primo quia comburit, secundo quia illuminat. Diabolus autẽ vtitur prima natura ignis, quæ est mala,quia.s.vtitur igne cupiditatis ad homines consumendos. Vnde ipse est ille faber,de quo Esa. 54. Ego creaui fabrum sufflãtem in igne,ego creaui interfectorem ad dispergẽdum. Et ideo malitiã istorum malignorũ formidans psal.d. Declinate à me,maligni,&c. Christus autem vtitur igne charitatis ad igniendum,qui est innoxij lumen s. Vnde cantat ecclesia. Aduenit ignis diuinus non comburens sed illuminans,nõ consumens sed lucẽs. Alio modo dicitur malignus quasi male ignitus. Et sic omnis mundanus dicitur malignus, quia igne concupiscentiæ hic inflammatus,& postmodum igne gehennæ inflammandus. Discedite à me ma. &c. Hic ergo malignantes intelliguntur mundi amatores,qui igne mundi.s.voluptatibus,& prosperitatibus sunt igniti.& inflãmati. Et de istis d. *Noli æmulari in malignãtibus.* Et ad huius maiorẽ declaratio nem subdit. *Neque zelaueris faciẽtes iniquitatẽ.* Vbi nota,q̃ hic zelus,li.idẽ est quod amor.vnde & zelo,las.idẽ quod amare,vnde. *Neque zelaueris faciẽtes iniquitatẽ.* i. non amaueris facientes iniquitatẽ. Et nota,q̃ non dicit,qui fecerũt iniquitatem,quia Petrus,Paulus, cæteríque sancti quandoq; fecerũt iniquitatẽ,quimodo sunt diligẽdi,sed dicit de præsenti. *neque zelaueris faciẽtes iniquitatẽ.* Et si dicas q̃ hoc videtur contrariari præcepto Christi.d. Diligite inimicos vestros,&c. Ad hoc respondet August. contra Faustum d. q̃ amare debemus inimicum,& odire.s.odire quod in eo malũ est,i.iniquitatẽ, & amare quod in eo bonum est.s.naturã, cuius apertum signum est,quando cupis eum esse bonum.

Rom.13. *Cor.12.* *Prou.3.* *Quæstio. Malignꝰ.* *Plato.* *Esa.54.* *Psal. 118.* *Matt. 25.* *Zelare.* *Matt. 5. Augus.*

567 Quoniam tanquam fœnum velociter arescent:& quemadmodum olera herbarum citò decident.

Hic ostendit propositum suum. s. q̃ malorum prosperitas in præsenti est modica,& nõ durabilis. quia sicut herba florens præcisa citò aresçit, sic & omnis prosperitas mundi ad modicum durans cito aresçit. Pro cuius euidentia notandũ q̃ scriptura ostendere volens mundi prosperitatẽ modicam esse, & quasi nullã ipsam diuersis comparat. s. vmbræ euanescenti,nuncio præcurrenti,naui trãsfretanti, aui transuolanti, sagittæ festinanti, herbæ aresçenti. Primo vmbræ euanescẽti,quia sicut vmbra absçondit hominem à lumine solis materialis, propter aliquod corpus opacũ positum inter nos & solem, sic & prosperitas mundi Deum à nobis absçondit, ne ipsum consideremus, eius præcepta seruando, vnde Sap.2. Vmbræ trãsitus est tempus nostrum,ponit enim corpus opacũ inter lumẽ Dei & nos.s.peccatũ obscuriũ. Vbi notãdũ, q̃ secũdũ pspectiuos triplex est vmbra.s.quædã æqualis,quędã pyramidalis & quædã conoidalis. Prima vmbra dr æqualis,quæ.s. æquè lata est vmbra in principio sicut in fine,& ista causatur quãdo corpus opacum, & luminosum sunt æqualia. Et per istã vmbrã intellige peccatũ originale, qd in hac vita nobis occultat lumen gratiæ,& ista dicitur vmbra æqualis: quia peccatũ originale in omnibus est æquale non suscipiens magis neque minus in omnibus æquale. Secunda est vmbra pyramidalis. Pyramis enim est figura à lato incipiens,& tendẽs in arctum. Et ista vmbra causatur quando corpus opacũ est minus corpore luminoso, sicut patet de vmbra terræ respectu solis. Et isti correspõdet peccatum veniale, quod est minus quã gratiæ lumen. Quoniã nõ potest gratiã annihilare, licet diminuat eiꝰ feruorem. Et ideo vmbra, quã causat, finitur in conũ,& terminatur, quia per satisfactionẽ temporalem finitur. Tertia est vmbra conoidalis. Conoides cũ est figura pyramidali cõtraria, quæ incipit in arcto & tendit in latũ. Et causatur, quando corpus opacum est maius corpore luminoso. Et huic vmbræ correspõdet mortale peccatum, quod incipit à modica tentatione,& semper augetur per continuationẽ. Ad propositũ fœlicitas temporalis vmbræ cõparatur: quia propter præfata peccata, quæ in prosperitate tẽporali cõtinentur, vt in plurib⁹ ipsa à nobis gratiæ lumẽ absçondit, vnde de hac dicitur Iob. 10. q̃ ibi est vmbra mortis, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Secũdo fœlicitas temporalis cõparatur nũcio præcurrenti. Nuncius enim, qui hospitiũ habet prępparare Dño suo, præcurrit ante Dñm suũ. Sic & fœlicitas temporalis prędcedit prępparans nobis æternũ hospitiũ, quia si illa qs bene vtatur, bonũ hospitiũ aĩæ præparat, si autem malè, malũ. Ideo dicitur. Dies mei velociores fuerunt cursore, fugerunt, & nõ viderunt bonum. Tertio assimilatur naui transfretanti, Sap. 5. Tanquam nauis quæ pertransit fluctuantẽ aquã, cuius prætritionis non est vestigiũ inuenire, quod ideo dicit: quia sicut nauis nullũ post se relinquit vestigiũ, ita & fœlicitas mũdi transacto paruo tempore. Quot enim magni,& potentes fuerunt, quorũ hodie nulla habet memoria? Et hoc corde cogitare ab amore mũdi nos retrahit multũ. Vnde Hier. epist. 15. narrat quòd Xerxes Persarũ rex cũ semel de vno loco quasi infinitã hominũ multitudinẽ considerasset, prorupit in lachrymas,& cũ interrogaretur quare hoc faceret, respõdit quia post centũ annos istorũ

Malorum prosperitas vitæ præsentis. *Vmbra. Peccatum Prosperitas.* *Iob.9.* *Hieron.*

Universidad de Deusto Biblioteca

nullus superstes erit. Quarto cōparatur aui. Tanquā auis volans in aere nullū inuenitur vestigiū itineris eius. Auis enim volando tendit ad alta,& tandem ad terrā deficiens cadit. Sic & fœlicitas mūdi hominē sursum leuat,& tandē ad terrā prosternit. Quinto cōparatur sagittæ, qa sicut sagitta emissa nunquā quiescit,donec sit in termino,& sic ꝓsperitas mundi nunquā quiescit,donec hominē ducat ad mortē. Tanquā sagitta emissa in locū destinatū, sic & nos nati continuo desinimus esse. Sexto cōparatur herbæ. herba eñ mane floret:sed scissa vespere decidit,indurat,& arescit. Sic & mundi prosperitas ad modicū floret, sed statim per mortē succisa decidit,&arescit. Vnde Iac.1. Sicut flos fœni trāsibit, extort⁹ est eñ sol cum ardore,& arefecit fœnū,& flos eius decidit,& decor vultus ei⁹ deperiit: ita & diues in itinerib. suis marescet. Et hāc cōparationem faciebat psal.d. Mane sicut herba transeat, & mane trāseat,& floreat,vespere decidat, indurer,& arescat,vbi gl. Aperta cōparatio, qa sicut herba mane floret,vespere decidit,& arescit,sic & mundi ꝓsperitas mane,scilicet, ꝓsperitatis floret, vespere.s.in fine decidit per mortem,induratur vt cadauer,& arescit in puluerē. Ex quib. omnib. patet, quā modica sit malorū prosperitas. Et hoc hic notat psal.de malis di. *Quoniā tanquā fœnū velociter arescēt*,&c. Et attende ꝙ dicit velociter, & citò, qm̄ omnis præsens gloria quantuncunq; duret,tamen cito,& velociter trāsit,q̄a omne tp̄s æternitati cōparatū nihil est. Vnde Greg.d. Si.n.ab ipso humani generis ex ortu vsq; ad tēpus,in quo sumus, mentis oculos ducimus,omne,qđ finiri potuit,quā breue fuerit,videmus. Ponamus.n.quēlibet hominem à primo die mundi cōditū, vsq; ad hodiernū diem vitā ducere,hodie tñ eandē vitā quā quasi lōgā ducere videbātur finire:ecce finis adest, qa cuncta trāsierunt:futurū in hoc mundo nihil est, quia nullum ad vitā vel breuissimum restat momentū. vbi est ergo longū tēpus,quod inter initiū,finéque deprehensum,ita cōsumitur,ac si nec breue vnquā fuisset. Impij itaq;, quia prȩsentem vitā diligūt, in ea proculdubio elati percipere laudem quærunt, linguæ fauoribus extollūtur,nec esse boni,sed dici appetunt, quam videlicet laudem longā esse æstimant, dum assequuntur, sed breuem intelligunt fuisse dum amittunt. In fine quippe eis ostenditur, quòd nihil fuit,quod amauerunt. Et infra c.2. Hoc erit eorum gaudium æternitati cōparatum, quid erit,quando, irruente mortis articulo,ita consumitur:acsi omnino nō fuerit:cuius nimirū gaudij lætitia pertrāsit,& pœna permanet:& cum res amittitur,causa durat. Hanc ergo breuitatem prosperitatis malorū bene considerās psal.d. *Quoniā tanquam fœnum velociter arescent*,&c.psal.102. Homo sicut fœnū dies eius tanquā flos agri, sic efflorebit, qm̄ spiritus pertransibit in illo,& nō subsistet,&c.

Sap.5 — *Psal.89.* — *Breuitas* — *Greg. lib. 15.moral. c.2.*

568 Spera in Deo,& fac bonitatē,inhabita terram,& pasceris in diuitiis eius.

Hic consequenter ostendit,quā magna sit iustorū prosperitas,licet hic aduersa pati videantur. Et duo facit. Quia primo ostendit quāta sit iustorum fœlicitas,vt ametur. Secundo quanta sit malorum peruersitas,vt vitetur,ibi. *Noli æmulari*. Et diuiditur in partes quatuor, secundū quod iustorū prosperitas quatuor facit iustis. Nā primo mentē iustorum plene satiat. Secundo postulata iustis bona impetrat,ibi. *Delectare in Domino*. Tertio infirmitatē iustorū roborat,ibi. *Reuela Domino.* Quarto occultā bonitatē iustorū manifestat, ibi. *Et educet quasi lumē.* Quātū ad primū sciendū,ꝙ ꝓsperitas tēporalis quātuncumq; sit magna,mentē nō satiat. patet de honorib.& dignitatib.quas quāto quis plus habet, plures desiderat,sic de diuitiis,sic etiā de voluptatibus,quia omnia ista mentē accendūt ad ampliora desiderāda. Ideo dicitur. Oculus malus ad mala nō satiabitur. Fœlicitas autem & ꝓsperitas iustorū ipsorū satiat mentē. Et ratio est,quia desiderium iustorū est verū,sed malorū est falsum. Et est de desiderio iustorū & malorum sicut de siti vera,& falsa,qa prima potādo satiatur,secunda verò potādo magis accenditur. Docet.n.Auic.1.can.ꝙ desideriū esurientis,aut sitientis,si est certū,& verum desiderium,nō est tardādum cū ebulierit,sed saturādum. Secus est de desiderio mendoso, quale est sæpe desiderium ebriorū,quorū sitis non ꝓuenit ex aliqua indigētia naturæ, sed ex aliqua materia cholerica, vnde talis sitis mēdosa nō satiatur potādo,sed magis accenditur. Sic moraliter,nā desiderium cordis nr̄i est verū,& certum quādo est respectu illorum, quib.homo naturaliter indiget. Et ideo tale desiderium nō differtur à Deo,sed ipsum satiat,præbēdo ei seipsum in pastum. Sed desideriū ꝓsperitatis mundanæ est falsum,& nō certum. Est.n.quasi quędā sitis mendosa, quæ nō ꝓuenit ex aliqua naturali indigentia,sed ex vana concupiscentia, & ideo non saturatur cupiditas,sed magis accenditur, vt puta, quanto superbus plus honoratur , plus sitit honores:quāto āuarus plus ditatur,plus diuitias sitit, sic de luxurioso,qui voluptatibus fatigatur,sed nō satiatur. Vnde Bernar.in De diligendo Deū d. Stultū & extremę dementiæ est,ea appetere,quæ nō dico nunquā satiant,sed neq; temperāt appetitum. dum quicquid talium habueris , nihilominus nō habita cōcupisces,sed nō habita semper inquietus anhelabis. Ita.n.fit vt p falsa,& mala fortunæ oblectamēta vagabundus animus fatigetur,nō satietur , dum quicq̄d famelicus parum reputat,id quod superest deuotādum. Et Sen.epist.51.loquēs de bonis tēporalibus ait. Sī quid in illis esset solidi , aliquando implerent:nūc autē haurientiū sitim cōcitant. Non sic autē est de vera siti,& desiderio iustorū, qui solum Deū sitiunt,in quo anima satiātur. Satiabor,cū apparuerit gloria tua. Et hoc est quod nūc dicit psal. de quolibet iusto *Spera in Domino,& fac bonitatē, & pasceris in diuitiis eius.* Et notāter dicit. *Spera in Domino & fac bonitatē,* qa sicut fides sine operibus mortua est,ita & spes,quia sperare sine operib.& meritis,nō est spes,sed prȩsumptio,vt ait Mag. Dicit ergo. *Spera in Domino,& fac bonitatē,et tūc pasceris in diuitiis eius.* i.satiaberis. Sed q̄ sūt diuitię Dñi, nonne essentia sua, in qua omnes beati satiantur? Gloria,& diuitiæ in domo eius. Hæc est ergo differentia inter ꝓsperitatē bonorū,& malorum , quia malorū nō satiat,sed sitim auget,bonorum autem satiat.psal. 16. Satiabor,cum apparuerit gloria tua.

Prosperitas tempo ralis non satiat. — *Eccl.14.* — *Sitis. Desiderium.* — *Satiare.* — *Bernard.* — *Seneca* — *Psal.16.* — *Magister li.3. dist. 26.* — *Psal.111.*

Delectare in Domino:& dabit tibi petitiones cordis tui. 569

Hic cōsequenter ostendit,quòd ꝓsperitas iustorum postulata impetrat: ꝓsperitas.n.mūdi nunquā tribuit,qđ homo desiderat:probo:quia naturaliter oēs quærunt fœlicitatē, quā nō tribuit prosperitas mundi,quia nō satiat,vt dictum est,sed bene prosperitas iustorū, qa facit hominē beatū. Beatus autē dicitur ille,qui habet quicq̄d vult, & nihil mali vult.

vult. Ad hoc aūt ostēdendū d. *Delectare in Domino*, &c. Vbi aduerte, ꝙ delecto,tas,cōponitur ex de,& lacto,tas.mutata a,ī e,& sic delectari ī Dño est de bonitate eius lactari , q̄ quidē bonitas Dñi sugitur p cognitionē,& amorē. Ille ergo,q delectat in aliquo,cupit lactari illo,& sic q delectātur in mūdo, cupiūt satiari de mūdo,qđ nunq̄ obtinēt. Qui vero delectātur in Dño , cupiunt de solo dño lactari:& isti obtinēt,qa talib.dat de Dño plena satietas. Et hoc est,qđ dicit. *Delectare in Domino.* i.cupias lactari de Dño solo,spreta mundi voluptate & *tunc ipse dabit tibi petitiones cordis tui.* Et rō est, qa qui sic delectātur in Dño, nō petunt nisi bona gratiæ, & gloriæ,quæ nulli iustè petenti denegantur. Hęc eñ sunt illa,quæ iusti petunt de bonis tēporalibus, nullā facientes mentionē,nisi sub cōditione, si expediat honori diuino,& saluti suæ,vel aliorum qđ De⁹ semper sic petentib⁹ cōcedit. Si.n.aliud peterent , iā nō vellent lactari de solo Dño sed de mūdo,quæ insimul stare non possunt. Et hoc est,quod illis,qui delectātur in Dño,dicit saluator. Si q̄d petieritis pr̄em in nomine meo,dabit vobis. Illa autē sola petitio fit in nomine Saluatoris , quæ spectat ad salutem. Nihil.n.aliud est petendum,vt ostendit Valerius ex dictis Socratis li.7.d.ꝙ doctrina Socratis fuit nihil vltra petendum à diis immortalibus, quā vt bona tribuerent, &c. Sed qa dictum est,ꝙ prosperitas iustorū eos satiat, & nō ꝓsperitas malorū, ideo circa ꝓsperitatem malorum quærit primo, vtrū beatitudo hominis cōsistat in ꝓsperitate malorum circa diuitias, &c. 1. secundæ. q.2.artic.1.

Delectatio. — *Petitio.* — *Ioan.15.* — *Valerius lib.7.*

570 Reuela Domino viam tuam,& spera in eo,& ipse faciet.

de pœ. di. 2. quis aliquando.

Hic consequenter ostendit tertiū,s.ꝙ ꝓsperitas iustorum infirmitatē ipsorum roborat. In hoc est differentia inter mundanos, & iustos:qa mundani cōfidunt in reb.mundanis, vt in potentia mūdi, & diuitiis , dicente Psal. Qui cōfidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarū suarū. In his autem cōfidentia habenda non est. Nō quidem in diuitis,qa per se iuuare non possunt,imo quādoq; causa sunt mortis:vt eñ ponit Philosophus,pōt cōtingere,ꝙ quis diues fame moriatur. Vnde recitat ibidem de quodā,cuius nomen erat Mida, ꝙ cum nimis esset auidus auri(vt fabulose dicitur) impetrauit à Deo, vt quicq̄d tāgeret,fieret aurū , cum ergo tactus reseruaretur in singulis partib. corporis, etiā ore nihil tangere poterat,quod nō fieret aurū. Et sic erat ei magna copia auri, & tamen fame periit,qđ esse nō posset,si aurum, vel cęteræ diuitię p se satisfacerent indigentiæ naturali. vnde de tali ad literā pōt dici illud psal.51. Videbunt iusti,& dicent. Ecce homo,qui nō posuit Deū adiutorē suū:sed sperauit in multitudine diuitiarū suarū,&c. Alij vero cōfidunt in ciuili potētia, nec ista p se iuuare pōt,imo multoties est cā mortis tā aīæ quā corporis,qa talis potentia est q̄d violentum,& cōtra naturā,vt probat Philosophus 7.Politi. Quia sicut ignis,qa est naturæ calidę,ideo naturaliter calefacit,& cōtra naturam esset , si frigefaceret:sic qa homo est naturaliter liberi arbitrij, ideo tūc homo naturaliter dñatur hominib.cum eis liberè,& voluntariè principatur:qđ solum cōtingit, quādo popul⁹ libere,& voluntariè mādata principis exequitur. Nō ergo quis cōfidere debet in ciuili potentia dñari:qa cum talis potestas sit violenta, & cōtra naturā, durare nō potest. ideo dicitur. Nolite cōfidere in principib.in filiis hominū,in quib.nō est salus. Hæc aūt oīa considerantes iusti nō in diuitiis,nō in potentiis fortitudinem suā fundāt, sed in solò Deo, qui est ipsorum fortitudo: & facit oīa, quæ illi volunt facere. Et hoc est,quod hic d.psal. *Reuela Domino viā tuā, & spera in eo,& ipse faciet.* glo. *Reuela Domino.* s.peccata tua cōfitendo. *Spera in eo.* s.per eius gratiā implere mādata. *Et ipse faciet.* vtrūq;. s.liberabit te à peccatis,& omnib.malis,quæ pateris. Et dabit tibi gratiā, & fortitudinem ad faciendum mādata. Sed forte d. Quomodo quis viā suā Deo reuelare pōt, qui omnia cognoscit ęternaliter,cum reuelatio sit quædā occultorum manifestatio? Respōdeo, ꝙ sicut propriè loquendo, nihil Deo pōt occultari,ita nec reuelari, & tamen dicimus illa Deo occultari, quæ vellemus ipsum nescire, sic & suo modo illa sibi reuelamus,quæ illū scire gaudemus. Ista ergo reuelatio est ex pte nostra, quia ei cor nostrū aperimus,sed nō ex pte Dei, ꝙ aliq̄d nouiter per hoc sciat. Vel aliter illa Deus dicitur scire,quæ approbat:& illa nescire , quæ reprobat, & sic cognoscit bona opera,& peccata ignorat,quia nō approbat. Ille ergo celat viā suam Dño, cui⁹ via, siue vita est mala,& peccato obnoxia. Ille vero reuelat, cuius via , siue vita est bona , & virtuosa. Quid est ergo dicere , *reuela Domino viā tuā*, nisi bonā fac viam tuam,vel rectè,& virtuose viue? Et hoc est qđ dicitur. Reuela Dño opera tua , & dirigentur cogitationes tuæ. Et quòd ista reuelatio nihil aliud sit nisi bene operari,ostendit cōsequenter psal.d. *Et spera in eo.* Quid eñ est sperare in Dño, nisi meritoriè operari? quia sperare sine meritis,non est spes, sed prȩsumptio,ideo prȩmisit hic psal.d. Spera in Domino,& fac bonitatē. Sic ergo idē est reuelare Dño viam nostram,& in ipso sperare. Sed,quia secundum Apostolum velle.s.bonum adiacet nobis, non autem perficere:quia.s.cum simus liberi arbitrij,possumus velle sanctè,& iustè viuere, sed hoc ex nobis non possumus perficere: vt scilicet tale velle sit meritoriū, quia opera nostra sunt meritoria:non quidem ex parte nostra principaliter: sed ex parte Dei acceptantis. Dicit ergo Psal. *Reuela Domino viā tuam,& spera in eo.* Hoc fac,quod ex te est: *& ipse faciet.* quia. s. talia bonitate sua faciet esse meritoria:quia illa acceptabit ad vitæ prȩmiū.

Psal. 48. Confidere diuitiis. — *Philosop. 1.politicorum.* — *Aurum.* — *potētia.* — *Psal.145.* — *peccatum peccare.* — *Quæstio.* — *Reuelare.* — *Prouc.17.* — *Rom.7.*

Et educet quasi lumen iustitiam tuam,& iudicium tuum tāquam meridiē:subditus esto Domino,& ora eū. 571

Hic consequenter ostēdit , quomodo iustorum prosperitas ipsorum occultam bonitatem manifestat. Vbi sciendū,quod differētia est inter malos,& iustos, quia prosperitas malorū reddit eos mundo gloriosos,occultādo mala ipsorum,& prȩtendendo bona,quæ nō habēt. Vnde de malis est sicut de sepulchris ornatis exterius , interius autem plenis ossibus mortuorum,& immunditia,quia tales gloriam suam ponūt in exteriori apparentia,& fama, non in existentia,quia curāt boni apparere,sed nō existere. Vnde talib⁹ dicit Christus. Væ vobis,&c. qui similes estis sepulchris dealbatis , quæ apparēt deforis hominib. speciosa : intus autem sunt plena ossibus mortuorum,& omni spurcitia. Et tales curant solum apparere mundo , & hominibus , sed non Deo. Contra quos dicit Chrysostomus super Matt. Dic autē, hypocrita,si bonum est , esse malū vt quid non vis apparere,quod vis esse? Nam quod

Lucere Lumen. — *Matt.23.* — *Chry. super Matt.* — *hypocrita.*

Universidad de Deusto Biblioteca

A turpe est apparere, turpiꝰ est esse, quod autẽ formosum est apparere formosius est esse: ergo aut esto quod appares, aut appare quod es. Prosperitas autem iustorum ad oppositũ tendit, quia iusti solum Deo volunt apparere, & non mundo, sicut Psal. d. [*Psal. 18.*] Ego autem in iustitia apparebo in conspectu tuo. s. non hominum. [*Luna. Sol. Iustus. Peccator.*] Est ergo de malis sicut de luna à sole remota, & de bonis sicut de luna soli coniuncta. Vbi nota, quòd luna quãto magis distat à sole, tunc nobis inferius magis apparet luminosa, sed tunc superius est magis obscura: & quanto plus appropinquat ad solẽ, tunc superius est magis luminosa, & inferius magis obscura. Cuius ratio est, quia luna est quoddam corpus rotundum, quod totum suum lumen recipit à sole, & per magnũ spatium situatur sub sole: ex illa ergo parte solum illuminatur, quam sol respicit, quando autem luna directè est sub sole, & dicitur coniuncta soli, sol solum respicit partem superiorem lunæ, & nõ inferiorem, & quando incipit recedere à sole paulatim, tunc sol incipit eam paulatim ad partem respicere: & tunc nobis aliqualiter apparet illuminata: & sic quãdo directè est ex opposito solis inferius apparet tota luminosa, sed superius est tota obscura. Sic moraliter mali quãto magis per maliciã distãt à Deo, mundo apparent magis luminosi, sed Deo sunt magis obscuri. Sic boni quãto magis Deo appropinquant per vitæ sanctitatem, tãto mundo apparent magis obscuri, & despecti, sed superius magis sunt clari, & luminosi. [*Gregor.*] Vne Greg. ait. Sæpe contingit, vt electus quisque continua hic aduersitate deprimatur, à cunctis despectabilis cernitur, & huius mundi gratia indignus ęstimatur: sed tamẽ ante occulti iudicis oculos virtutibus emicat: meritis vitæ coruscat, &c. Sic ergo in præsenti vita peccatores videntur luminosi: iusti autẽ obscuri. Sed in futura vita oppositum erit: quia mali ostendentur obscuri toti mundo: sed iusti luminosi. Et hoc est, quod dicit psal. cuilibet iusto. *Et educet quasi lumen iustitiam tuam*, s. in futuro, quia omnia omnib. erũt manifesta. *Et iudicium tuum tanquam meridiem.* Per meridiem enim notatur claritas manifestationis, quia tunc sol nobis clarius lucet. Et nota differentiam inter iustitiam, & iudicium: quia iustitia stat pro virtute habituali, sed iudicium pro virtute actuali. s. & operatione, quia tempore iudicij omnes virtutes iustorum tam habituales quàm actuales omnibus erunt manifestæ. Et hoc est quod dicitur. [*Soph. 3.*] Iudicium suum dabit in lucem. Et ideo confortando ex prædictis quemlibet iustum vt perseueret, & tantam lucem & claritatem expectet subdit. *Subditus esto Domino.* s. per humilitatẽ & obedientiam. *Et ora eum.* s. donec donet promissa. [*2. Mac. 9.*] Ecce bona regula, vt ait glo. Vt bona semper agamus, & semper rogemus, quoniam iustum est subditum esse Deo.

572 Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua: & in homine faciente iniustitias.

Hic postquam psal. ostendit, ꝙ maior est fœlicitas iustorum in futuro quàm malorum, hic consequenter ostendit, ꝙ etiã in præsenti maior est bonorum prosperitas quàm malorum: vnde de prosperitate malorum in præsenti quatuor ponit. Primo quòd illa est culpabilis, & criminosa: secundo quòd est fugibilis, & odiosa, ibi. *Desine ab ira.* tertio quòd est dãnabilis, & luctuosa, ibi. *Quoniã qui malignantur,* quarto quòd nõ est durabilis sed breuis, & ruinosa, ibi. *Et adhuc pusillũ.* Quantũ ad primũ ostendit. ꝙ illorũ. s. malorũ prosperitas est culpabilis. &c. [*Prosperitas.*] Vbi notandũ, ꝙ radix omnis peccati est nolle subiici Deo, voluntatem suam diuinæ voluntati præferre, de quib. dicit Apostolus. [*Rom. 10.*] Suã iustitiã statuere volentes, iustitiæ Dei non sunt subditi. Isti vias Domini negligentes in suis cupiũt ꝓsperari: quod peccatum est maximũ. Iusti autem econtrario, se Deo subiicientes volũtates ꝓprias abnegãt, vt Dei faciant voluntatẽ. Vnde istud prosperitatis B malorum vitium hic notat psal. d. *Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua.* i. qui prosperitatẽ vitæ, suæ quærit & nõ Dei quod est vitiũ superbiæ. Hic enim ęmulari stat pro inuidere. q. d. Et si videas malos prosperari, non inuideas, quia illorũ prosperitas non est vera sed criminalis. [*Via.*] Vbi aduerte, ꝙ duplex est via. s. via quæ ducit ad cœlũ, & hæc arcta, via quæ ducit ad infernum, & hæc est lata. [*Matt. 7.*] Spaciosa est via, quæ ducit ad perditionẽ, & multi ingrediũtur per eam. Et arcta est via, quæ ducit ad vitã, & pauci sunt, qui inueniunt eã. Prosperitas peccatorum vocatur via lata: sed iustorum vocatur via arcta. [*Chrysost. super Matt. 5.*] Vnde Chrys. super Matt. Via proditionis est omnis iniquitas: quæ dicitur spaciosa, quia non est intra regulam disciplinę inclusa: & ambulantes in ea quicquid eos delectauerit hæc sequuntur. Via autem vitæ dicitur omnis iustitia, quę arcta dicitur C propter causas contrarias Bene ergo dicit Psal. *Noli ergo æmulari in eo, qui prosperatur in via sua,* s. & non in via Dei, quia talis via ducit ad perditionẽ. Sed magis æmulari in eo, qui prosperatur in via Dei, quia talis ducit ad salutẽ. *Noli ergo æmulari in eo. qui prosperatur in via sua.* quia. s. talis prosperitas causa est multorũ peccatorum. [*Luna. Caro. Spiritus.*] Dicit Albumazar, quòd crescente luna, crescit humidum in corporibus animalium & fiunt corpora animalium fortiora. Et per oppositum decrescente fiunt debiliora: sicut patet in lupis qui crescente luna magis venationi insistunt. Similiter & animalia venenosa: crescente luna, magis sunt venenosa: sic & moraliter. D Quid enim per lunam, quæ semper mutatur, intelligitur, nisi mundi prosperitas, quæ nunquam in eodem statu permanet? quia nunc crescit, nunc diminuitur, nunc hominem eleuet, nunc deprimit, nunc clarum, & famosum efficit, nunc obscurum, & infamẽ. Luna ergo prosperitatis mundanæ crescente fortificantur corpora animalium, quia caro cõtra spiritum magis insurgit. Et sic venena multiplicantur. s. peccata. Et sic per oppositum luna decrescente, corpora debilitantur quia decrescente fortuna, caro minus insurgit contra spiritum, & per consequẽs minuitur peccati venenum. Non ergo tali prosperitati est æmulandum: quia ad peccatũ inducit. Et hoc est, quod subditur. E *Et in homine faciẽte iniustitias.* q. d. omnis, q sic prosperatur, facit iniustitias. Et aduerte, ꝙ cum omnis iniustitia sit peccatum: & omne peccatũ sit nihil, & sic nullum peccatum propriè potest fieri, sic nec iniustitia potest propriè fieri, quia tunc fieret per Deum, per quem omnia facta sunt. Dicitur igitur iniustitia impropriè fieri: quia scilicet fit aliquid vel omittitur, ad quod sequitur iniustitia.

Desine ab ira, & derelinque furorẽ: noli æmulari, vt maligneris. 573

Hic cõsequenter ostẽdit, ꝙ malorũ prosperitas sit odibilis, &c. [*Punitio. Prosperitas.*] Vbi nota, ꝙ multi videntes in hac vita malos prosperari, ex hoc indignantur, & murmurãt. Quod nil aliud est quàm dicere Deũ iniustè agere, dum malos exaltat, & deprimit bonos. Et ex hoc mouentur ad malos imitandum, vt etiam ipsi prosperitatem consequantur. Non enim tales aduertunt, ꝙ talis malorum prosperitas est eis maxima pœna. Quãdo enim Deus concedit peccatoribus prospera, tunc illis videtur iratus, vel quasi de ipsorum salute desperans. [*Psalm. 80.*] Dimisi eos secũdum desideria cordis eorum, &c. Et verè grauis est morbus, de cuius curatione cœlestis medicus desperat. Vnde sicut infirmo grauis esset punitio nõ secare membrum, morbo contagioso infectum, vel non dare amaram potionem sanitati necessariam, sic peccatori est grauis punitio ipsum non secare, ipsum nõ punire, sed prospera ad votum sibi dare. Vnde Proclus lib. de prouidẽtia Dei dicit. Qui enim puniuntur profectum habent, nõ puniti autem circunferunt suiipsorum minorationem insanabilem. Non enim infirmorum corpora secari, amaras dare potiones malum est, sed languere, & sectione, vel potione carere. Et vere hęc maxima punitio est in malo impunitum manere, quemadmodũ si quis à Saluatore Asclepio, qui scilicet secundum Gẽtiles fuit Deus medecinę, despiceretur, corpore languens. Et concludit Proclus sic: vt igitur summatim dicatur, non mox puniri, punitio est incomparabilis: hæc ille. Sic ergo malorũ prosperitas est eis punitio maxima: sic & per oppositum statim per aduersa peccatum puniri est Dei maximum beneficium: vnde 2. Macha. 6. Etenim multo tempore nõ sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium. Ex his omnibus patet, quòd non debemus indignari contra Deum, visa prosperitate malorum, quia eos tunc punit, non beneficium pręstat Et hoc est, quod hic cuilibet nostrum dicit Psal. *Desine ab ira, & derelinque furorem,* id est, non irascaris, neque furore moueraris, visa prosperitate malorũ *Et noli æmulari,* id est, ipsos imitari, *vt maligneris.* id est, vt efficiaris malignus, vt scilicet ipsorum prosperitatem cõsequaris, quia damnosa est & nõ vtilis: vnde sequitur.

574 [*De pœ. di. 3. quid ergo.*] Quoniam, qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem dominum, ipsi hæreditabunt terram.

Tanta est enim Dei iustitia, quòd peccata impunita dimittere non potest: vnde oportet, quòd vel peccator illa puniat per pœnitentiã, vel Deus per damnationem ęternam: vt ostendit Greg. [*Punitio.*] Sed mali considerantes solum Dei misericordiam, credũt peccata sua à Deo non punienda, & ideo nec ipsi illa punire volunt. [*Quæstio.*] Si autem quæras, quare peccator non credit puniri? Respondeo, quia non considerat iudicia Dei. De natura Leonis dicitur, quòd cũ Leo sentit venatores, ne visis venabulis terreatur, terram continuè aspicit, & nõ venabula. Sic & peccator conformiter, cum sentit se à diabolo venari, vt per peccata capiatur, & puniatur æternaliter, nunquam ipsa venabula respicit, sed solum terram, scilicet, non considerat pœnas peccato debitas, sed solum terram, id est, terrenam delectationẽ in peccato habitam: vnde, si consideraret peccata & peccatorum pœnam, peccata commissa puniret & in futurum peccata caueret: quia secundum Damas. Nullus respiciens ad malum, operatur: sed omnis peccans peccat ratione alicuius existimati A boni, vel delectationis, quam per peccatum intendit assequi. Sic ergo peccator non vult aduertere peccatum, nec pœnam ipsum sequentem, sed solã delectationem ex peccato sequentem. Vnde ei accidit, sicut legitur de Simia, quæ habens plures fœtus: fugiens venatores, illum, quem plus diligit, inter brachia apprehendit fugiendo, & alium dimittit, qui videns se dimissum supra matrem saltat, & supra collũ matris se firmiter tenet ipsa inuita. Cum vero ipsa nimis à venatoribus fatigatur, illum, quem plus diligit, cogitur abiicere, alium vero abiicere non potest, sed simul mater cum illo capit. B Sic moraliter peccator duos filios habet, scilicet, peccatum, & delectationem, delectationem diligit, sed peccatum odit. Mors autem venatur continuè peccatorem, & insequitur: quod videns peccator vt fugiat peccatum, relinquit ipsum, nõ considerando, sed delectationem amplectitur, ipsam exequendo. Sed peccatũ sic firmiter à tergo se collocat, quòd delectatione cessante, ipsum remanet in anima. Et quia, peccato remanente, Dei iustitia ipsum impunitum dimittere non potest: hinc est, quòd æterna damnatio ipsum peccatum consequitur contra intentionem peccantis. Et hoc nũc omnibus ad memoriam reducens Psal. d. *Quoniã qui malignant exterminabũtur.* id est, extra terminos & C limites humanæ naturæ ponentur. Nam terminus idem est quod finis. Finis autem humanæ naturæ, ad quem est facta, est ipsa beatitudo æterna, quæ stat in Dei visione & fruitione. *Exterminabũtur* ergo malignantes, ab isto fine & termino exulabunt. Exterminauit impios ex Israel. [*1 Mac. 9.*] Sed contra erit de iustis, quia ipsi *hæreditabunt terrã.* scilicet, viuentiũ. Et hoc quod d. *Sustinẽtes autẽ dominũ ipsi hæreditabũt terrã.* Secundũ enim grãmaticos, teneo, es: componitur cum sursum, & fit sustineo, nes. quod est sursum tenere: & illi sustinent dominum, qui supra omnia ipsum tenẽt, scilicet, ipsum supra omnia diligendo. Et quia tales sunt verè filij Dei, ideo hæreditatem D Dei possidere debent. Hæreditate acquirent eam, & qui diligunt nomen eius, hæreditabunt in ea. [*Psal. 68.*]

Et adhuc pusillum, & non erit peccator: & quæres locum eius, & non inuenies. 575

Hic consequenter ostendit quòd fœlicitas malorum non est durabilis. Et quia opposita iuxta se posita magis elucescunt, ideo primo ostẽdit, quòd malorum fœlicitas est breuis: secundo quòd iustorum est stabilis: ibi. *Mansueti autem.* Quantum ad primum ait. *Adhuc pusillũ, &c.* Fortuna enim mundi stabilitatem nõ habet, sed modicum durat: ideo E pingitur in formã rotæ, quæ faciliter vertitur: vnde in Prouerbiis Sapientum dicitur: quod fortuna vitrea est, quia cum splendet frangitur. Et Augusti. 4. de ciuit. Dei. Hominum fœlicitas vitreæ lætitiæ comparatur, quæ cum altior est, amplius timetur, ne frangatur. Narrat Isidorus, 16. Etym. Fertur sub Tyberio Cæsare quendam excogitasse vitri temperamentum, vt non esset fragile, sed ductile, qui adductus ad Cæsarẽ protulit phialam vitream, quam Cæsar ad terram proiecit, quam artifex sustulit & cum malleo phialam, quam fregerat correxit. Requisitus à Cæsare si quis alius hanc artem nosset, Iurauit quod non. Quem statim Cæsar iussit decollari, ne aurum pro luto haberetur. Sic Cæsar illum occidit, qui vitrium ductile faciebat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

bat:quid mirum, si Deus illum de medio tollit,qui A
lætitiam,& prosperitatẽ mũdi vitreã,& fragilẽ du
ctilem facit,& stabilẽ,id est,in animo suo cogitat,
non mouebor à generatione,&c. & dãnat. Et hoc
ne aurum,id est,gloria æterna vilescat.Multi enim
sunt,qui si in prosperitate mũdi perpetuari possẽt,
ęternã vitã nun quã quærerent.Et ideo prosperitas
mundi breuis est,& modicũ durat.Et hoc est,quod
dicit hic psal.*Et adhuc pusillũ*,id est, modicum tem
pus,& *nõ erit peccator*.scilicet,in prosperitate, puta
vel quia ad aduersitatem deiectus, vel hîc per mor
tem sublatus.*Quæres locũ eius,& nõ inuenies*.scilicet
quod amplius sit locus eius. Discurre per singulos
malignos,qui in alto loco fortunę fuerũt.Vbi nãq; B
magnus Alexander?Vbi rex Antiochus?vbi Tybe-
rius Cęsar:Certè nõ reperies,ꝙ summitas rotę sit
amplius eorũ locus,vt fuit. Ideo dicitur infra.Vidi
impium superexaltatum,& eleuatum super cedros
Libani.Transiui,& ecce nõ erat:quæsiui, & non est
inuentus locus eius.Quãto enim rota est altior, dũ
voluitur,quẽ magis eleuat,magis deiicit.Nõ sit aũt
de prosperitate iustorũ,quæ est fœlicitas perpetua,
quia illa stabilis durat in æternũ:de quib⁹ subditur.

576. 25. 9. 1. *paratus.*

Mansueti autẽ hæreditabũt terram.

Pax.

Scilicet viuentiũ. *Et delectabuntur in multitudine pacis*.Nomine pacis intelligit perpetuitatem.Quia vbi pax est,ibi nulla est cõtrarietas,cum autẽ omnis destructio fiat à cõtrario , ibi nulla erit corru-
ptio,vbi nulla erit cõtrarietas:& ibi nulla cõtrarie
tas,vbi pacis multitudo.Et ideo iusti fœlicitas per-
petua erit.Pax multa diligẽtib⁹ nomẽ tuũ,& nõ est C
illis scandalum.Sed quia dictum est, quòd prospe-
ritas , & fœlicitas malorum consistit in temporali
potestate,ideo circa hoc quęro, vtrũ fœlicitas ho-
minis cõsistat in potestate super alios,& prælatio-
ne,&c.1.secundæ q.2.artic.4.

577. Obseruabit peccator iustum,& stridebit super eum dentibus suis.

Hic consequenter ponit psal. conditiones ma-
lorum,ostendens,quòd prosperitas iustorũ est ma- D
ior,quam malorum ex admixtione mali. Malorum
enim prosperitas habet annexum malum culpę,&
malum pœnæ. Et hoc in generali,& in speciali. In
generali quidem,quia mali prosperitatem habẽtes
in seipsis intrinsecus sunt diuisi. Eo quòd sensuali-
tas ipsos trahit ad bonũ sensibile rationi cõtrariũ:
synderesis autẽ,seu dictamẽ rationis trahit ad con-
trarium:neque sciunt tales sensualitatem subdere
rationi , vt iusti faciunt.Et hoc est,quod de impiis
dicit Philosophus,quòd cõtendit ipsorum anima.
Et hoc quidem huc trahit , hoc autem illuc,quem-
admodum discrepantia.Et postea concludit.Igitur
si sic,miserum est,malum esse,& fugiendã esse ma-
litiã intensè.Et hinc apparet malorũ stultitia , qui E
credunt in mũdi prosperitate pacem habere , dum
tamen intrinsecum bellum cõtinuè ferant:de qui-
bus dicitur.Qui in magno viuentes inscientiæ bel
lo tor, & tam magna mala pacem appellant.Hoc
ergo generale malum habet omnis malorum pro-
speritas.Secundo habet etiam multa alia mala in
speciali annexa.Et ista mala in speciali sunt quinq;
quæ hic ponuntur. Quoniã malorum prosperitas
primo superatur per constãtiã: ibi. *Obseruabit pec-
cator*.Secundo irridetur per miseriã: ibi. *Dominus
autem irridebit*. Tertio inquinatur per malitiã: ibi.
Gladiũ euaginauerũt. Quarto vulneratur per iusti-

Peccator. Malitia. Prosperitas.

Philosophus. 9. Ethicor.

Sapi. 4.

tiam:ibi. *Gladius eorũ*. Quinto superatur per ino-
piã:ibi.*Melius est modicum* Quantum ad primum
primo superatur per constantiam:quãto enim quis
mundi prosperitate est altior, tanto magis crucia-
tur,si per mundum abiectos ad suam voluntatem
flectere non potest.Sic enim tyranni mũdi prospe *Patiẽtia.*
ritate ditati,quãdo sanctos Dei,nec blanditijs,nec
minis,nec tormentis ad suum votum poterant fle-
ctere,à sanctorum constantia magis cruciabantur,
quam sancti per ipsorum tormenta.Sic enim legi-
mus de Decio,& Laurentio:sic de Daciano,& Vin
centio,cui dixit beatus Vincẽtius : Paratus sum ad
omnia tormenta pro Christi nomine sustinẽda.Et
tu dum me perimis in corpore,tuipse acerbius pu-
niris in mente. Et subditur, quòd ad hæc martyris
verba Dacianus cœpit dentibus fremere,& rabido
ore eum stridore dentium anhelare, vt ostenderet-
ur seipsum perfidia & iracundia plus in mente,
quã Dei martyrem in corpore laniare:& eius pro-
speritas per martyris patientiam superabatur. Et
hoc malum hic notans psal. d. *Obseruabit peccator
iustum & stridebit super eũ dentibus suis*.scilicet mo-
tus per insaniam videns patientiam,& iusti virtu-
tem. Peccator videbit , & irascetur, dentibus suis *Psalm.111*
fremet,& tabescet,&c. Et nota hîc quòd hoc ver-
bum obseruo,uas : est valde æquiuocum. Est enim
multiplex obseruatio,scilicet, quia quandoque ob
seruare idem est,ꝙ vndiq; seruare,vel custodire,&
sic obseruamus festa,quando ab omni seruili ope- *Deute. 6.*
re abstinemus.Obserua diem sabbati.Quandoque
idem est quod obedire, & sic obseruam⁹ præcepta
Dei , quando obediendo facimus,quæ præcipiun-
tur.Obserua vt facias,quæ præcepit dominus Quã
doque idẽ est quod insidiari. Et sic Pharisæi obser-
uabant Iesum sibi insidiantes. Intrauit Iesus do- *Deute 5.*
mum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato
mãducare panem,& ipsi obseruabant eum , id est,
insidiabantur : vnde versus.Cõplet,& obsequitur,
obseruat, & insidiatur. Hic autem accipitur tertio
modo,scilicet,pro insidiari,cùm dicit: *Obseruat pec
cator iustum*,id est,insidiatur iusto.

Dominus autem irridebit eum, quoniam prospicit,quòd veniat dies eius. 578

Hic secundo ostendit, quòd malorum fœlicitas
irridetur per miseriã : prosperitas enim malorum
ad contrariũm tendit illius , quod mali quærunt
per ipsam,quia mali per ipsam quærũt lætari & in
lætitia perpetuari:ista autem ad æternam eos ducit
miseriam , & subito transit. Vnde est magis sig-
num diuinæ reprobationis , quã electionis.Sicut
quando medicus infirmo omnia concedit ad libi-
tum signum est mortis eius futuræ:quando autem
dat sibi amara signum est futuræ salutis. Sic etiam
aduersitas iustorum illos ducit ad vitam: prospe-
ritas autem malorum ad mortem. Vnde Grego. d.
Eant ergo reprobi,& delectationum suarum desi- *Greg.11. mor.c.4.*
deria compleant: in finis sui damnatione sensuri
sunt,quia mortẽ malè viuentes amauerunt.Trans-
itorio autem hic verbere affliguntur electi, vt à
prauitate flagella corrigãt,quos paterna pietas ad
hæreditatem seruat.Nunc enim flagellatus iustus
verbere disciplinæ corrigitur, quia ad æternæ hæ-
reditatis patrimonium seperatur.In suis autem vo
luptatibus relaxatur iniustus,quia tanto ei tempo-
re ista bona suppetunt, quanto æterna denegãtur.

Iniustus

Iniustus ad debitam mortem currens effrenatis vo
luptatibus vtitur,quia & vituli,qui mactãdi sunt in
liberis pascuis relinquuntur.At contra iustus à de-
lectationis transitorię incũditate restring tur:quia
nimirum ad laboris vsum etiam vitulus vitę depu-
tatus sub iugo retinetur.Negãtur electis in hac vi-
ta bona terrena:quia & ægris,quibus spes est viuẽ-
di,nequaquam à medico cuncta,quæ appetunt,cõ-
ceduntur.Dãtur autem reprobis bona , quæ in hac
vita appetunt,quia & desperatis ægris omne,quod
desiderant,nõ negatur,&c.Ex quibus patet,ꝙ ma-
Irridere. lorum prosperitas ad contrarium finẽ eos ducit il-
lius,quod intẽdunt.Et merito per misericordiã irri B
dẽtur à domino.Et hoc est,quod dicit de quolibet
tali.*Dominus autẽ irridebit eum*.Vbi nota, ꝙ irride-
re cõponitur ex in,& rideo,des:& mutato, n , in r,
fit irrideo,quod est idem,quod de cõtrario ridere:
sicut si quis vadat ad plateã,vt debitorẽ suũ in car-
cerem mittat,& ipse inueniat creditorem , qui ipsi
faciat,quod ipse alteri facere volebat,tunc irriden
do dicitur ei:modo inuenisti debitorẽ tuũ per con-
trarium.Sic dominus irridebit malos,quia quæren
tes per prosperа mundi lætitiam,tribulationem fi-
naliter reperient.quãdoque in præsenti vitã : tamẽ
semper in vltimo die, id est,in fine vitæ:& hoc est
quod subdit.*Quoniã prospicit,quod veniat dies eius*. C
scilicet,mortis:vbi agit Magister.Semper enim im-
pium vindicatur dominus,aut hîc,aut in futuro. Si
se conuertit vindicatur in eum hic,vt in Paulo,qui
voce domini postulatus respirauit. Si se non con-
uertit,in futuro vindicabitur in eum,&c.

579. Gladium euaginauerunt peccatores,intenderunt arcum suum.

Hic ostendit tertio,ꝙ fœlicitas malorũ inquina-
tur per malitiam,quia scilicet, est causa quãdoque
multorum malorũ,vt puta ciuilis potẽtia tyrãno-
rum fuit causa persecutionis martyrum,abundãtia
diuitiarum Salomonis fuit occasio eius voluptа- D
tis , excellentia Luciferi fuit occasio ipsius super-
biæ,& vanitatis.Vnde sicut aduersitas electorũ est
causa bonitatis ipsorũ,vt dicit Greg. Sic & malorũ
prosperitas est occasio eis pscutionis bonorũ. Et
hoc est qđ hic dicit *Gladiũ euaginauerũt peccatores
&c.*Vbi nota, ꝙ mali dupliciter bonos pſequũt,sci
licet apertè,& occultè.Aperta persecutio per gla-
dium significatur : occulta autẽ per arcũ, quia gla-
dius ferit de propè:arcus autem de longè,& magis
occultè. Vel per gladium accipe malam voluntatẽ
iniquorũ cõtra iustos.Hic gladius manet in vagina,
quando mala ipsorũ voluntas intus manet occulta
sed euaginatur,quando mala volũtas exterius per
opus ad effectum deducitur.Per arcum vero intel- E
lige prauã & dolosam machinationẽ. Quoniã ec-
ce peccatores intenderunt arcum suum,parauerũt
sagittas suas,&c.Verũ quia & quãdoque virtuosè,
Psal.10. & gladius potest euaginari,& arcus parari,quia sci
licet ad iustitiam contra malos exercendã : ideo
ostendit,quòd mali hanc intentionem non habent,
quia alium finem intendunt,scilicet bonorum per
secutionem:Ideo subdit.

Attende hic diligẽter qđ fœlicitas malorum est eis occasio multorũ malorum. Prosperitas. Gladius. Arcus.

580. Vt decipiant pauperem,& inopem, vt trucident rectos corde.

Arcu enim,id est,dolositate decipiũt:sed gladio
Patiẽtia. euaginato trucidãt apertè persequendo.Sed quod
remediũ in istis debet haberi nisi patientiæ scutũ?

Narrat Valerius,ꝙ quidã Spartanus cuidam nobili A
respondit,qui sibi eunti ad bellũ cõtra Persas dice- *Valerius lib.3.*
bat:sagittas Persarũ solẽ obscurare solere.Benè in-
quit narras, in vmbra præliabimur.Sic est morali-
ter de sagittis persecutionũ malorũ contra bonos.
Multæ enim sunt sic ꝙ solem obscurari faciũt,quia
scilicet claritatem huius mundi obscurãt & gloriã.
Sed hoc bonũ afferũt,ꝙ pugnãti faciunt vmbram,
protegũt enim hæ sagittæ iustos ab inordinato fer
uore. Et ideo scuto patientiæ muniti istas sagittas
non timẽt.Scuto circũdabit te veritas eius.Vel per
gladium intellige linguã detractoris. Filij hominũ *Psalm.90*
dentes eorum arma,& sagittæ:lingua eorũ gladius *Psalm.56*
acutus. Per arcũ autẽ dolos,iuxta illud quod habe-
tur psal.63. Quasi exacuerunt vt gladium linguas
suas,intenderunt arcum,rem amaram,&c.Per pau
perem autem intellige Christum.Iudæi ergo cõtra
Christum gladium euaginauerũt, quãdo ipsi aper-
tè detrahebant,apertè mortẽ inclamando.Et ita si
non manibus,tamẽ lingua Christum occiderũt, d. *Ioan. 19.*
To!le,tolle crucifige eum, quia nos legẽ habemus,
& secũdum legem debet mori,quia,&c.Sed inten
derunt arcum suum quãdo occultè & dolosè ipsum
persequebantur.Arcus enim occulte , sed gladius
apertè ferit. Occultas enim insidias Christo para-
bant,vt Christum caperẽt in sermone:Magister sci
mus,quia verax es,&c.Et nota hic differentiã inter *Matt.22*
pauperem,& inopem,quia vt dicit glo.Pauper est,
qui sibi nõ sufficit, Inops, ꝙ nec ab alio opẽ habet.

Gladius eorũ intret in corda ipsorum,& arcus eorum confringatur. 581.

Hic cõsequẽter ostenditur,quod malorũ prospe
ritas punitur per iustitiam:quod dupliciter contin-
git,scilicet in prẽsenti,& in futuro.In prẽsenti enĩ
vulnerantur quò ad corpus, & quò ad animã : quo
ad corpus,quia sæpe malũ,quod aliis indebitè ex-
cogitant,ipsi patiuntur.Sic enim Aman parauerat,
patibulum,vt in ipso suspenderet Mardochæũ,sed
non Mardochæus,sed ipse Amã in ipso fuit suspen *Hester.7.*
sus.Sic Saul excogitauerat, sic facere,vt Dauid per *Peccatoris prosperitas.*
manus Philistinorum interficeretur, à quibus non
Dauid,sed ipse Saul fuit occisus.Sic & Satrapæ re-
gis Babylonis ignem fornacis accendi fecerunt,vt
illi tres pueri innocentes cremarentur, à quo non *Dan.3.*
ipsi pueri,sed incendentes fuerunt combusti.Sic &
Babylonij fecerunt Danielẽ poni in lacu leonum,
vt ab ipsis deuoraretur,à quib⁹ nõ ipse Daniel, sed
aduersarij eius in momento deuorati fuerunt. Et *Dan.14.*
multa talia in scriptura sunt manifesta.Sic enim de
quolibet tali dicitur. Qui fodit foueam,incidet in
eam Et hoc est,quod dicit.*Gladius eorũ intret in cor* *Prouer.26*
da ipsorũ.Quia omnis,qui accipit gladium, gladio
peribit.Quãdoque etiam imo semper hoc accidit *Luca.22.*
quò ad animam,quia etiam ipsa malorum prospe-
ritas quædam pœna est eis,quò ad mortẽ. Quanto
altior est prosperitas,tanto maiorem solicitudinẽ
mentis,& timorem inducit,& anxietatẽ. Sicut ar-
bor, quãto altior est, tanto ab omni vento facilius
agitatur:vnde Chrysost. super Matth. Sæpe enim
grandis potestas maiori timori subiecta est. Sicut
enim ramum arborum in excelso positarum etiã
si leuis aura flauerit,mouet: sic & sublimes homi-
nes etiã leuis nuncij fama cõturbat:humiles autẽ
sicut & in conualle plerunque in trãquillitate cõ-
sistunt.Et ideo tales elati,qui malũ aliis inferre co-
gitant,primo seipsos intus feriũt,propter quod di
cit. Gladius eorum intret in corda ipsorũ.In cuius

figuram

1.Reg.17. figuram Golias,qui nocere volebat Iudæis, gladio A proprio fuit occiſus. De pœna autem futura nulli dubium,quia gladio æternæ dānationis interimuntur. Oſee.14 In gladio morientur omnes peccatores populi mei:hoc ideo quia gladius peccati ipſorum,eſt cauſa ipſorum dānationis.*Et arcus eorum confringatur:* quia ſcilicet inſidię,& doloſitates malorum cōtra bonos fruſtrantur,quia bonis non nocent,ſed proficiunt,quia ipſorum merita accumulant.

582. 11.q.1.clericus.

Melius eſt modicum iuſto,ſuper diuitias peccatorum multas.

Hic oſtenditur cōſequēter,ꝙ malorum proſperitas ſuperatur per paupertatem bonorū,quia melior eſt paupertas iuſtorum quā malorū abundantia.Quod ideo patet,quia malorum diuitiæ mentē ipſorum ſatiare non poſſunt,ſed ipſam magis ſolicitant,& inquietāt.Paupertas autem iuſtorū ipſos ſatiat,& ab omni ſolicitudine reddit immunes.Primum probat Gregor.lib.15.Mor.ca.10.d. ſuper illo verbo Iob 20. Nec eſt ſatiatus venter eius, d. Venter quippe iniqui auaritia eſt eius, quia in ipſo colligitur,quicquid peruerſo deſiderio glutitur. Liquet vero , quia auaritia deſideratis rebus non extinguitur,ſed augetur:nam more ignis,qui cum ligna acceperit,quæ conſumat excreſcit:& vnde videtur momentum flāma cōprimi,inde paulo poſt cernitur dilatari.Iuſtus autem quantumcūque mo- C dicum habeat de bonis temporalibus,quietatur in illis vlteriora non deſiderando,quia eius appetitus tendit ad bona ſpiritualia nō ad temporalia,aliter iuſtus non eſſet.Quod autem diuitiarum multitudo mentem quietare nō poſſit, probo. Vbi notandum ꝙ diuitiarum ſunt duo genera : quia quædam ſunt artificiales,,& quædam naturales.Diuitiæ naturales dicuntur,quæ naturaliter ex rebus naturalibus producūtur,vt quę accipiūtur ex agris vel arboribus,vel ex animalib⁹.Et vniuerſaliter quęcūq; ad victum vel veſtitum deſeruiunt,inter naturales diuitias computātur. Diuitiæ vero artificiales ſunt quæ per artem & induſtriam hominum ſunt adinuentæ,cuiuſmodi ſunt aurum,& argentum, & om- D nis pecunia,quę per ſe indigentias corporales non ſupplent,ſed per conuentionem , & accidētaliter deſeruiunt indigentię corporali. In neutris autem diuitiis eſt animi ſatietas. Nō quidem in artificia- Satiare. Philoſophus.1. Politicor. libus : quod probat Philoſophus ex tribus. Primo, quia diuitiæ artificiales ordinantur ad naturales, quod autem ad aliud ordinatur mētem ſatiare nō poteſt.Secundo quia tales diuitiæ non habēt à natura,ꝙ ſint diuitiæ , ſed ſolū ex ordinatione hominum.Illud autem,quod eſt tale ſolum per accidens & ex arbitrio alterius animum alicuius facere non poteſt,quia aliter in poteſtate tua eſſet , ꝙ animus meus modo eſſet ſatiatus , & modo non,propter quod dicitur 1.Polit.ꝙ trāſmutatis vtentibus,id eſt E tranſmutato ordine & diſpoſitione hominum huiuſmodi diuitiæ nullā habet vtilitatē, nec dignitatem:ꝙ enim tantū auri valeat tantū frumenti, hoc eſt quia numiſmata reputātur magna in opinione hominum,& quia ſic vult ordo,& diſpoſitio vtentium eis.Tertio quia tales diuitiæ indigentias noſtras per ſe non tollunt, quia vt dicitur 1.Polit.poteſt contingere ꝙ quis ſit diues pecunia,& auro,& tamen fame moriatur. Cōſequenter etiā oſtendo, quod diuitiæ naturales nō ſatiāt mētē, maximè quia ſunt bona extrinſeca,& nō intrinſeca. Si ergo nul- l⁹ poteſt ſatiari eo quod nō eſt in ipſo,quomodo illis ſatiabitur mens?Quibus omnibus cōſideratis di- Eccleſ.5 citur:Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias,fructum nō capiet ex eis,&c.Iuſtus in modicitate ſua quietem habet mentis,vt oſtēdit Greg. d.Qui nihil mundi huius appetunt , nullis procul- dubio in corde tumultibus premuntur. Omnes quippe inordinatos deſideriorū motus à cubili cordis manu ſanctæ conſiderationis eiiciunt. Et quia tranſitoria cuncta deſpiciunt ex his naſcētes cogitationum inſolētias nō patiuntur. Æternam enim patriam appetunt,& quia nulla huius mundi diligunt magna mentis trāquillitate perfruuntur. Non ergo merito pſal.d.*quod melius eſt modicum iuſto ſu-* B *per diuitias peccatorū multas.*Et hoc bene aduertunt diuites ſuperbi in alia vita dicētes illud Sap.5.Quid nobis profuit ſuperbia,aut diuitiarum iactātia contulit nobis?tranſierunt omnia hæc tanquā vmbra.

Quoniam brachia peccatorū conterētur,cōfirmat autē iuſtos dominus. 583

Hic conſequenter oſtendit,quòd malorum proſperitas terminatur per miſeriā.Quantūcūq; enim ſit alta proſperitas mundi , vel in ſapiētia , vel diuitiis,vel in honoribus,vel in potentiis, nonne hic in vita per infortunia,vel ſaltem in morte deducitur ad nihilum? Vbi enim nunc poteſtas Alexādri? vbi dignitas Cæſaris? vbi Abſalonis pulchritudo? C vbi ſapientia Salomonis ? omnia enim ad nihilum redacta ſunt.Sed differēter :quia in bonis licet hic nihil appareant, cōmutata tamē ſunt in melius.In malis autē nihil exiſtunt,ſed ad tormenta ſunt cōmutata.Et hoc eſt quod dicit de peccatorib⁹. *Quoniam brachia peccatorū conterentur.*De iuſtis autem, *Confirmat autē iuſtos dominus.*Nota ergo,ꝙ per brachium in ſcriptura multa ſignificantur.Eſt enim in ſcriptura brachium diuinalis firmitatis: ſecundum enim grammaticos brachium dicitur à bari, quod eſt forte.Ipſa autem diuina potentia fortitudinem habet immēſam:cui nullus reſiſtere poteſt. Virtuti Sapien.1. brachij tui quis reſiſtet?quoniā ſicut momentū ſtateræ:ſic ante te eſt orbis terrarum.Momēta enim D ſtateræ quaſi nullam reſiſtentiā habēt , quia cum ſtathera in æqua lance manet, nulli pōderi addito reſiſtere poteſt,quin ſtatim cadat deorſum.Sic eſt omnis creatura reſpectu brachij diuinæ potentiæ. Quod patet ſi cōſideres quod iſtud brachiū mortificatos iuſtificat.Secūdum magnitudinem brachij Pſalm.78 tui poſſide filios mortificatorum.Mortificati enim dicuntur martyres occiſi,quos cum ſua poſteritate iuſtificatos poſſidet Chriſtus. Subiugatos liberat, patuit,quando ſiccato mari rubro,virtute ſui brachij liberauit filios Iſrael de ſeruitute Pharaonis. Eduxit Iſrael de medio eorum in manu potenti,& Pſalm.135 brachio excelſo.Tentatos fortificat: vnde de quolibet tētato ait Deus.Manus enim mea auxiliabitur Pſalm. 88 E ei,& brachium meum confirmabit eum.Nihil proficiet inimicus in eo:nec mirum,quia ipſos dæmones tentantes exterminat. Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum , ſcilicet,diabolum in brachio Pſalm.88 virtutis tuæ, &c.Brachiū vigoroſæ æquitatis,ſcilicet iudicium vltimum,quod ideo brachiū dicitur quoniā ſicut brachiis quæ placent leuamus,quæ diſplicēt deprimimus,ſic in vltimo iudicio Chriſtus ſuo brachio leuabit electos & reprobos dānabit, Ecce domin⁹ in fortitudine veniet & brachiū eius omnibus dominabitur , & in brachio ſuo leuabit Eſa.40. agnos , &c. Eſa.51. Brachia mea populos iudicabunt.Brachium mundanæ poteſtatis , & diabolicæ Sic

Sic enim antichriſtus dicitur brachiū diaboli propter magnā diaboli poteſtatē,quā exercebit cōtra electos:quod tamē brachiū finaliter cōfringetur.Et Iob 38. brachium excelſum cōfringetur.Si autē brachium poteſtatis antichriſti, in quo tota diaboli poteſtas erit locata,cōfringetur,quid de aliis ſuperbis mundi,& potentibus eſt dicendū,niſi Ezech.30. Cōminuam brachiū forte.Bene ergo de malorū proſperitate ſub brachij nomine dicat pſal *Et brachia peccatorum conterentur.*nō ſic autē iuſtis.*Confirmat autē iuſtos dominus,*ſcilicet,hic per aduerſorū patientiā: vnde glo.*Cōfirmat autē iuſtos domin⁹* in aduerſis per ſpem,per exēpla,& maximè per exēplū ſuæ crucis. B Crux enim finita eſt in pœna , manet in gloria. A locis enim ſupplicio ū trāſiit ad frontes imperatorum:qui tantū dedit honorē ſuis pœnis,quid faciet fidelibus ſuis ? Quia,vt ex dictis patet,proſperitas malorū cōſiſtit in voluptatibus ipſorū.ideo quęro, vtrum beatitudo hominis in voluptate cōſiſtit ſeu delectatione.1.ſecūdæ,q.2.arti.6.de re. principum.

584.

Nouit dominus dies immaculatorū,& hæreditas eorū in æternum erit.

Poſtquā oſtendit pſal.proſperitatē bonorū meliorem eſſe proſperitate malorū ex bonis vitę præſentis:nunc hoc idē oſtendit , ꝙ bonis vitæ futurę, in qua boni abūdabūt præmiis,ſed mali ſuppliciis. C Et circa hoc duo facit,quia primo tāgit diuerſitatē præmiorū:ſecūdo tāgit diuerſitatem meritorū: ibi. *Apud dominū.*Quantū ad primā partē ponit differentiā inter retributionē bonorū in futuro, & malorū:quia bonis dabūtur præmia,malis autem oppoſita ſupplicia. Et ſecūdū differentiā pręmiorum & ſuppliciorū pars iſta diuiditur in partes quinq;, ſecundū ꝙ quinque pręmia bonis dabuntur,& per oppoſitū quinque ſupplicia malis.Quod in futuro primo iuſti approbantur à Deo, & mali ignorātur: ſecundo iuſti ſatiantur,& mali anxiantur:ibi. *Non confundentur.*tertio iuſti honorantur, & mali deprimuntur:ibi.*Inimici domini* quarto iuſti abſoluūtur D & mali obligātur:ibi*Mutuabitur.*quinto boni benedicūtur & mali diſpergūtur:ibi *Quia benedicētes.* Quātū ergo ad primū primo oſtendit , ꝙ in futuro iuſti à Deo approbātur,ſed mali reprobāt.d. *Nouit dominus dies immaculorū.*Notādū ergo,ꝙ Deus ali- Cognoſcere Dei. Neſcire Dei. qua duobus modis noſcere dicit,ſcilicet, vel quia approbat,vel reprobat:quę enim approbat dicitur ſcire , & quæ reprobat,neſcire : vide ſupra pſal. 1. Quoniā nouit dominus viā iuſtorū. Sic ergo nunc dicitur.Nouit dominus dies immaculatorū, id eſt, approbat.Et per oppoſitū dies malorum nō nouit, quia illos non approbat.Sic enim malis loquitur. Lucæ.13. Neſcio vos,vnde ſitis,id eſt, nō approbo. Secundo modo Deus aliqua dicitur cognoſcere,quando illa E nos facit cognoſcere : ſimiliter & illa neſcire,quæ nos nō facit ſcire.Sic enim dixit ibi Abrahæ.Nunc Gene.22. Greg.11 mor.c.6. cognoui,ꝙ timeas Deū,&c.id eſt,alios cognoſcere feci. Vnde Greg.exponens illud Iob 31. Sciat Deus ſimplicitatem meā,dicit:Scire Dei dicitur ſcire nos facere,vſitato locutionis modo,qui lętū diem dicimus,ex quo contingit,vt lætemur. Hinc eſt enim quod ad Abrahā dominus dicit. Nunc cognoui ꝙ timeas Deū.Neque enim creator temporū quicquā cognouit ex tempore,ſed cognoſcere ei⁹ eſt ex cuiuſlibet caſus emergentis articulo nobis cognitionem præbere.Sic per oppoſitum & illud neſcire dicitur,quod nos ſcire non facit.Sic enim diē iudicij dicit neſcire, quia illū nobis nō manifeſtat.De die A autem illo,& hora nemo ſcit,neq; Angeli in cœlo, Marc.13. neque filius. Ad propoſitū in præſenti vita quantumcūque iuſti neſciunt ſtatū ſuum , vtrū ſint Deo accepti,vel nō,vtrū opera ſua ante Deū ſint mūda, vel nō:vnde Greg d.Diſtrictionē quippe diuinæ iuſtitiæ cōtemplantes,etiā de bonis noſtris operibus pertimeſcimus , quæ nos fortia egiſſe putabamus: vnde Paulus ait:Mihi autē pro minimo eſt,vt à vo- 1.Cor.4. bis iudicer,aut ab humano die,ſed neque meipſum iudico,nihil enim mihi cōſcius ſum:qui autem iudicat me,dominus eſt Ac ſi diceret:recta me egiſſe recolo,& tamen de meritis non præſumo,quia ad B eius examē vita noſtra ducitur, ſub quo omnia noſtra bona turbantur.& hoc eſt,quod dicitur:Neſcit homo,vtrum amore,vel odio dignus ſit,ſcilicet,in Eccleſ.9. præſenti vita.Sed in futura vita iuſti videntes diuinam eſſentiam,clarè videbūt iuſtitiā ſuam Deo eſſe acceptā.Et ſic dominus dicitur ſcire dies immaculatorū,quia ipſos iuſtos facit ſcire,& quia illos ad æterna acceptat præmia.Et hoc eſt, quod ſubditur. *Et hæreditas eorum in æternū erit.*quia dominus,qui eſt æternus,erit ipſorum hæreditas.Dominus pars Pſalm.15. hęreditatis meę.Sic ergo hæc eſt prima differentia in futuro inter malos,& iuſtos, quia iuſti à Deo approbantur,ſed mali ignorantur.

C Non confundentur in tempore malo , & in diebus famis ſaturabuntur: quia peccatores peribunt. 585.

Hic ponit ſecundā differentiā,ſcilicet,ꝙ iuſti ſatiabuntur,ſed mali anxiabūtur. Vbi notādū, quòd hic per tempus malum , & per dies famis idem intelligitur,ſcilicet,dies iudicij , qui malis erit tēpus malum,omnibus autē erit dies famis: patet primū. Quamuis enim tēpus vniformiter ſe habeat , tamē propter illa,quæ in tempore fiūt,variari dicitur,vt dicitur tempus clarū, nō quia tempus in ſe ſit clarū vel obſcurū,ſed quia aër,qui eſt in tempore,eſt clarus,& obſcurus.Similiter tempus dicitur lætū , vel D triſte,quia illa,quæ accidūt in tēpore,ſunt lęta, vel triſtia.Similiter dicitur tēpus malum,quia illa,quę accidunt in tēpore,ſunt mala.Quia ergo in tēpore iudicij multa mala euenient malis:ideo reſpectu illorum tēpus malum dicitur,quia irruent ſuper eos omnia mala.Sicut apprehēduntur aues laqueo: ſic Eccleſ.9 capiuntur homines in tempore malo. Iſtud autem tempus etiam dicitur dies famis.Fames enim nihil aliud eſt,quā quoddā naturæ deſiderium ſatietatis. Et hinc eſt,quod etiā deſideriū mentis,quo aliquid ardēter deſideratur,fames dicitur:Matt.5.Beati,qui eſuriunt,& ſitiunt iuſtitiā,id eſt,deſiderāt. Bonum autem quanto clarius cognoſcitur , tanto amplius E deſideratur.Et quia Chriſtus in iudicio clarè in ſua maieſtate glorioſus apparebit omnib⁹ bonis,ideo tunc ab eis ſummè deſiderabitur. Sic enim fames pro deſiderio accipitur. Amos 8. Dicit dominus Mittam famem in terra,non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Dei. Et de iſto tempore iudicij dicit de bonis primo.*Non confundentur in tēpore malo.*Cōfuſio enim eſt verecundia ex malo perpetrato,quam non patientur iuſti, ſed gloriabuntur.*Et in diebus famis,*id eſt,deſiderij ſaturabuntur,quia ſcilicet deſiderium eorum quo deſiderabāt habere Deum , adimplebitur:vt enim dicitur Prouerb. 11. Deſiderium iuſtorum omne bonū, quia ſcilicet deſiderabunt Deum, in quo eſt omne bonum.Et iſtud implebitur,quia deſiderium ſuum, dabitur

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

Prouer.10 Psal.17. dabitur iustis.Et sic satiabuntur videntes gloriam A Dei.Psal.Satiabor,cum apparuerit gloria tua.Quãtũ ad malos subdit *Quia peccatores peribũt*.ly *quia*, stat pro &,& non causatiuè:quasi dicat.Iusti satiabũtur & peccatores peribunt.Vel si stet causaliter, tunc est sensus,ꝙ malorum perditio, siue damnatio aliqualiter est causa gloriæ iustorum. Quod sic est,quia iusti videntes pœnas malorum, amplius gaudent: quia vident mala,quæ euaserunt, & amplius Deo gratias agunt,sicut ecõtra mali videntes iustorum gloriam,magis cruciantur,vidẽtes quãta bona perdiderũt:propter quod de bonis dicitur Psal.57. Lætabitur iustus,cum viderit vindictã,&c. De malis autem dicitur: ꝙ videntes turbabuntur timore B Sapien.5. horribili,gementes,& dicentes. Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum: ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei,& inter sanctos sors illorum est. Quæstio. Confusio Beatus. Memoria. Peccatũ. Sed hic occurrit dubium, quia de iustis dicit,ꝙ nõ confundẽtur in tempore malo.Contra, quia certum est,quòd illo tempore singulorũ conscientiæ omnibus erunt manifestæ.Tunc ergo iusti cognoscent se peccasse, vt puta recordabitur Petrus,se negasse Christum,Paulus se persequuntum fuisse ecclesiã.Tunc ergo quæro,quia recordabuntur se peccasse,aut placebit iustis se peccasse,aut displicebit:si placebit,ergo erũt iniusti, habentes cõplacentiã de Dei offensa:si displicebit, cum talis displicentia sit quædam pœna,& confusio, sequitur C propositum:scilicet quòd iusti cõfundentur in tempore malo.Ad oppositum est textus noster,d. *Non confundẽtur in tempore malo*.Et Magister lib 4.di.43. dicit:quòd tunc malorum memoria bonos nõ cõtristabit.Respondeo,dico secundum omnes doctores,quòd ibi bonis erit malorum cognitio,& memoria sine tristitia. Sed quomodo hoc possit esse, multiplex est modus dicendi. Primo dicunt aliqui quòd hoc erit virtute diuina, quia sicut Deus potens est separare in igne lucem à caliditate,sicut in igne inferni,qui ardebit,& non lucebit, & in igne fornacis,q̃ lucebat, & nõ ardebat tres pueros, nec Danie.4. vnũ pilum ipsorũ.Sic quãuis iustis recordatio peccati naturaliter inferat tristitiã & displicentiam, D tamen Deus sua potestate tristitiam separabit ab illa cognitione. Secundo dicunt alij, quòd hoc erit propter dignitatem status beatorum: sic enim Angeli beati,etsi nos ament,nõ tamen propter mala nostra tristãtur,pro eo ꝙ sunt absorpti à gloria, sic ꝙ nihil tristabile eos lędere potest,sic & in proposito est intelligendum. Tertio dicunt alij & melius quòd hoc est propter modum cõsiderandi,quia boni non recogitabunt,vel cõsiderabunt peccata sua absolutè,sed solum in cõparatione ad Deum liberantem:Quoniam cogitare de malo præterito sub respectu liberationis,nõ generat in nobis affectionem tristitiæ,sed gaudij,sicut etiam damnati considerantes bona sua præterita,non gaudẽt,sed ma- E gis tristantur ex tali consideratione, quia illa non considerant absolutè,sed solum respectu ad perditionem ipsorum.Et per ista patet ad argumentum.

586 Inimici vero domini,mox, vt honorificati fuerint,& exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.

Hic cõsequẽter ostendit,quod iusti in futuro honorantur,& mali deprimuntur. Gloria enim vitæ Fortuna. Iustus. Malus. præsentis,quæ est gloria fortunæ, quæ semper ad modum rotæ voluitur,quanto magis hominẽ exaltat,tanto amplius eum consequenter deprimit, vt enim docet experientia,rota dum voluitur,quælibet pars rotæ quanto eleuatur,tanto postea deprimitur:quãto autem rota est altior, tanto amplius eleuatur & sic amplius deprimitur.Quod ideo contingit,quia rotã fortunæ nullus aliquo ingenio firmare potest:& ideo omnes sibi per amorem inhærentes,nunc exaltat,nunc deponit.De talibus dicit Psal.Ascendunt vsque ad cœlos, & descendũt vsq; Psal.106. ad abyssos.Boni autem,quia fortunæ per amorem non inhærent,sed Deo,ideo exaltati nõ corruũt,d. illud Psal. Deo.Quoniã tu es fortitudo mea. Psal.30. Huius autem copulatiuæ,scilicet,quod mali exaltati deprimuntur,& boni stabiliter manẽt solũ ponit primã, per quã secundã dat intelligendã,d.*Inimici vero domini mox vt honorificati fuerint,& exaltati,deficiẽtes,&c*.Et si dicas ꝙ fortuna aliquos honorat & exaltat q̃ nõ cadũt,sed vsque ad mortem exaltati perdurant. Quomodo ergo dicit *mox vt exaltati fuerint*?Respõdeo quod totũ tẽpus præsentis vitæ nihil est respectu æternitatis,nisi sicut punctus respectu circuli.Si ergo exaltati durant vsque ad mortẽ, æternaliter,tamen cadunt.Et attende cõgruam similitudinem casus eorũ: quia dicit,*deficientes sicut fumus deficient*: quia fumus quãto altius exaltatur, tanto plus euanescit.Ita & mali,quia quãto gradus est altior,tanto grauior est casus: vnde quia Lucifer magis omnibus fuit eleuatus, nõne præ omnibus grauiorem casum est passus? Vnde de malis sic Esa.14. iniustè,& fortuitò exaltatis,dicitur:Ibi ceciderunt Psal.35. qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, &c.vnde Grego.20 mor.c.16. Greg.super illo verbo Iob.30.Eleuasti me,quasi super ventum ponens elisisti me valde,d. Quia præsentis vitæ gloria, quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur:velut eleuatus super ventũ ponitur,qui de prosperitate transitoria lætatur, quia ad hoc solum hunc fugitiuæ fœlicitatis aura subleuat,vt repente deterius in infimis sternat.

Mutuabitur peccator,& non soluet 587 iustus autem miseretur,& retribuet.

Hic cõsequenter ostendit,ꝙ iusti plenè liberantur,sed mali semper ad pœnam remanẽt obligati. Ille enim,cui mutuo aliquid datur, tandiu manet Mutuum dare. obligatus,quãdiu receptum nõ restituit creditori, vel æquiualens: quilibet autẽ homo mutuo multa accipit à Deo,& in præsenti,& in futuro.In pręsenti autem accipit bona naturalia,& temporalia.Bona naturalia,vt corpus,& animã.Et vires naturales vt sunt intellectus, volũtas, & memoria.Ista enim propriè nõ sunt nostra,sed mutuata,patet:quia qui libet alicuius rei liber dominus de ipsa ad libitum disponere potest,quod de istis homo nõ potest:aliter quilibet de corpore & anima,aliisque naturalibus bonis licitè ad libitum facere posset,& sic fornicatio,gula,ira,&c.peccatum nõ essent.Deus igitur ista nobis dedit mutuo,vt ex eis sibi fructũ reddamus,vt scilicet,corpus sibi fructificet per pœnitentiã,anima per subiectionẽ,intellectus per diuinorum cõtemplationem, voluntas per Dei amorẽ & benedictionem,memoria vero per suę passionis recordationẽ. Quoties ergo peccator corpus præbet voluptatibus,animũ terrenis,intellectũ dolositatibus,memoriã iniuriis:tunc peccator mutuatur & nõ soluit.Vnde glo.*Mutuabitur peccator,& nõ soluet*.quia à Deo mutuo accipit corpus, mẽtẽ & alia, nec ipsis bene vtẽdo gratias agit.Accipit etiã iustus à Deo mutuò bona tẽporalia & illa Deo reddit,qui illa iustè dispẽsat, sed peccator, q̃ illis malè vtitur, accipit

accipit mutuò & non soluit.Generaliter autem omnia bona à Deo nobis mutuata reddimus Deo, cũ illis iustè vtendo agimus gratias Deo.Et nõ illa nobis,sed Deo attribuimus.Sic enim iusti omnia sua Petrus. Greg.30. mor.c.4. bona nõ sibi,sed Deo attribuunt,exemplo Petri,de quo ait Greg.super illo verbo Iob 38.Nunquid mittis fulgura,& ibunt,& reuertẽtia dicẽt tibi adsum? d.Videamus fulgur vadens.Claudo cuidam ait Petrus.Argentum, & aurũ nõ est mihi,quod autẽ ha- Act.3. beo hoc tibi do:in nomine domini Iesu Christi Nazareni surge,& ambula. Et apprehensa manu eius dextera,alleuauit eũ & statim consolidatæ sunt bases eius,& plantæ:& exiliens stetit, & ambulabat. Sed cũ de hoc facto fuisset Iudæorũ turba cõmota videamus quid Petrus ait. Viri Israelitæ, quid admiramini in hoc, aut nos intuemini, quasi nostra virtute,& potestate fecerimus hũc ambulare?Deus Abrahã,Deus Isaac,Deus Iacob,Deus patrum nostrorum glorificauit filiũ suũ Iesum. Et paulò post. B Cuius nos testes sumus,& in fide nominis eius hũc, quẽ vidistis,& nostis,cõfirmauit nomẽ eius,& fides quæ per eum est,dedit integrã sanitatẽ istã in conspectu omniũ vestrum. Sic ergo accepit mutuo Petrus,cũ miraculũ fecit,sed soluit cũ nõ sibi tribuit, sed auctori,quod fecit.Sic ergo illi,qui gloriã operũ sibi attribuũt & nõ Deo illi mutuantur,& non soluũt.Vel peccator mutuatur,quãdo hic peccat,quia tunc se obligat ad pœnã,pro peccato soluendã. Similiter & in futuro peccator mutuatur,& non soluit,quia peccatores in inferno semper à Deo recipiunt pœnã,quasi quoddã mutuũ,quia non est eis essentialis,sed accidentalis: & tamẽ nunquã soluũt C debitũ,quia semper ad pœnã æternam obligati remanent,vt prius,quia in inferno nulla redemptio. Greg.15 mor.c.9. Vnde Greg.super illo verbo Iob 20.Luet quæ fecit omnia,nec tamẽ cõsumetur,d. Persoluet enim damnatus in tormentis ea, quæ hic illicita seruauit desideria. Et flãmis vltricibus traditus semper moritur, quia semper in morte seruatur. Non enim in morte cõsumitur,quia si cõsumeretur vita moriẽtis cũ vita etiã pœna finiretur: sed vt sine fine cruciatur viuere sine fine in pœna compellitur:vt eius vita,quę hic in culpa mortua fuit,illic eius mors viuat in pœna.Dicat ergo.Luet, qui fecit omnia, & nõ cõsumetur,quia cruciabitur,& nõ extinguetur, moritur,& viuit,deficit,& nõ subsistit semper,& sine fine est. Hæc solo auditu valde sunt terribilia, quãtomagis passione?Et hoc est,quod ait psal *Mutuabitur peccator,& nõ soluet*.Aliqui tamẽ codices habent:*mulctabitur peccator,&c* sed primus verior.Quã- D tum vero ad iustos,ꝙ plenè libẽter subdit.*Iustus autẽ miseretur,& retribuet*, hic scilicet in præsenti,quia de bonis à Deo receptis proximo miseretur:& per cõsequens reddit illa Deo, à quo accepit.Vel in futuro miseretur,& retribuet,quia gloriã,quã à Deo recipit,totã per gratiarũ actionem retribuit. Vel aliter hic per iustum:Ra.Sa. intelligit Deũ,qui miseretur omniũ,sed solũ iustis tribuit gloriæ plenitudinem.

588. Quia benedicentes ei hæreditabunt terram: maledicentes autem ei disperibunt. E

Hic ostendit ꝙ boni benedicentur, sed mali dispergentur.Vbi notandũ,ꝙ iusti benedicunt dominum multipliciter:quoniã benedicunt dominũ per debitam eius mandatorũ obseruantiã,per solidam mentis in aduersis patientiam,per validam fide cre- A dendorum adhærentiã,per integram Deo ex beneficiis datã gratiã,per deuotam mentẽ Dei laudando reuerentiã, per seruidã cum proximis seruatã amicitiam, primum patet,quia mandatorũ Dei obseruatio est apertum signum,ꝙ ipsum Deũ bonũ dicimus factis, & operibus.Benedicite dominum om- Psal.102 nes virtutes eius,ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Et quia Dei præcepta à beatis maximè obseruantur in patria,ideo ipsi maximè Deum benedicunt. Benedicite domino omnes Angeli eius, potentes virtute, qui faciunt verbũ eius:Cõsimili- Psal 102 ter & omnis beatorũ populus,psal.Benedictus dominus Deus Israel à sæculo, & vsque in sæculũ: & dicet omnis populus,fiat,fiat.Et duplicatur ly,fiat, quia dupliciter præcepta sunt seruãda,scilicet,corde,& opere,vel propter duo præceptorum genera, quia alia affirmatiua, & alia negatiua. Sic etiam & creaturæ insensibiles benedicunt dominũ:psal. Benedicite domino omnia opera eius. Vnde quia solus peccator Dei præceptũ trãsgreditur, ideo solus Deo maledicit. Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatũ suũ.Secundũ patet:quoniã aduer- Leui.24. sa à Deo inflicta portare est ipsum pium correctorẽ cõfiteri,& sic de ipso dicere bonũ.Sic enim Tobias Tob 13. docebat in flagellis, per patientiã benedicere Deũ. Hierusalẽ ciuitas Dei,castigauit te dominus in operibus manuũ tuarum,confitere domino,& benedic Deũ sæculorum.Sic & Iob in flagellis positus,d.Sit nomẽ domini benedictũ.Sic & Christus in passio- Iob 1. ne positus benedixit dominũ nobis præbens exemplum.Vnde Grego.ait:In se autẽ Christus credẽtes Grego.2. mor c 31. edocet,vt in flagellis positi,Deũ benedicere sciant, teste Euãgel.Cũ appropinquaret passioni, accepto pane,gratias egit,& benedixit. Gratias itaq;egit,& benedixit, qui flagella alienæ iniquitatis suscepit. Mat.26. Et qui nihil dignum percussione habuit,humiliter percussus benedixit,vt hinc ostẽdat, quid vnusquisque nostrũ in flagello culpę propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter portat flagella culpæ alienæ,vt hinc ostẽdat,quid in correctione faciat subditꝰ,si in flagello positus patrẽ benedixit ęqualis patri filius. Et ideo in aduersitate captiuitatis,quę videtur maxima etiã per patientiã oportet benedicere Deum. Captiui,benedicamus Deũ.Tertiũ patet: quoniam Iudith 7 per fidẽ Deo adhærere est ipsum verũ Deũ credere, & per cõsequens de ipso dicere bonũ. Vnde & fide illustrati benedicũt dominũ. Benedicã dominũ,qui tribuit mihi intellectũ,&c.superius psal. Cũ omnibus istis modis bñdicendi dominũ mereamur,quid mirũ,si sic benedicẽtes pręmiat?Et hoc est,quod ait psal.hic.*Quia benedicentes ei hæreditabunt terrã*.s.viuentium.Et per oppositũ. *Maledicentes autẽ ei disperibũt*. Quid est autem maledicere dominum,nisi ex bonis operibus gloriã Deo debitam sibi vsurpare,vel Dei præcepta cõtẽnere?Taliũ autẽ quilibet à Deo reprobatur,vnde Tob.13.Maledicti erũt, qui cõtempserũt te,& cõdemnati erũt:qui blasphemauerũt te.Et hoc est,quod dicit hic psal.*Maledicentes autẽ ei disperibũt*.Disperire enim est dupliciter perire, q̃ tales, qui Deo maledicũt eius præcepta nõ seruantes bis pereũt,s.in anima,& corpore. Quia dictũ est,ꝙ inimici dñi hic honorati statim deficiũt,nõ autẽ iusti. Ideo cõtinuando materiã quæstionũ cœptã quęro, Vtrũ beatitudo hominis cõsistat in honoribꝰ,vel dignitatibꝰ:vide 2 secũdę,q.2.ar.2.et de regi.prĩci.13.

Apud dominum gressus hominis dirigentur,& viam eius volet. 589.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Postquam psal. ostẽdit diuersitatẽ malorũ, & iustorũ, quo ad pœnas, & præmia, hic cõsequenter ostendit ipsorũ diuersitatẽ, quo ad merita, & demerita, quia ex istis sequuntur præmia, & supplicia. Et circa hoc duo facit. Quia primo ostẽdit hanc diuersitatẽ in operibus vitæ actiuæ: secundo in operib. vitæ cõtemplatiuæ: ibi. *Os iusti meditabitur.* prima in duas: quia primo ponit merita iustorũ: secundo ex hoc infert exhortationem singulorũ: ibi. *Iunior fui* Quantum ad primam partẽ ostẽdit merita iustorũ, primo quo ad opera iustitiæ: secundo quo ad opera pœnitẽtiæ: ibi. *Cũ ceciderit.* Quãtum ad primũ dicit: *Apud dominum. &c.* Hic enim per hominẽ intelligit quẽlibet iustum. Cuius ratio est. Quia, cum homo ponatur inesse specifico suo per animã rationalem, per quã specificè distinguitur ab irrationabilibus, ille solũ verè, & realiter dici potest homo, qui viuit secundum rationẽ. Quia autẽ viuit secundũ sensua litatem comunem etiam animalib. brutis, dicitur homo solo nomine nõ re, quia non viuit secundum illud, quod est propriũ hominis, scilicet rationẽ, sed secundum id, quod cõpetit etiam brutis, scilicet secundum appetitum sensitiuũ. Et hoc est, quod dicit Psal. Homo, cum in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hoc pulchrè declarat Petrus Damian. in quadam epistola, quã scripsit papæ Alexãdro. d. Est qui solo nomine sit homo: & est qui re ipsa, & veritate sit homo. Audi Salomonẽ, d. Deum time & mãdata eius obserua, hoc est omnis homo. Deũ timere est cuncta, quemadmodum prohibet exercãdo cõtemnere. Mandata illius obseruare est omnia, quæ præcipit operibus exercere. Ille ergo Deum timet, qui satagit cauere quod ille prohibet. Ille mandata eius obseruat, qui studet implere, quod ille imperat. Deum ergo time, & mandata eius obserua: hoc est omnis homo, acsi perspicuè dicat. Qui nõstuduerit cauere prohibita, quia neglegit implere præcepta, hoc ipso ratione caret: vocabulum quidẽ hominis habet, sed esse hominis nõ habet, quia nõ veraciter vtitur virtute nominis, quo cẽsetur. Ille ergo nimirum se credat veraciter hominẽ, qui hominũ recognoscit auctorẽ: alioquin, qui ignorat, ignorabitur. Quid autẽ sine his sit homo perspicuè diffinit scriptura, d. Stellæ nõ sunt mũdæ in cõspectu eius, quãto magis homo putredo, & filius hominis vermis? hæc ille. Sic enim per hominem intelligit quẽlibet iustũ, d. *Apud dominum gressus hominis*, id est, iusti dirigetur. Per gressus autem hominis intellige mentis affectiones, quibus gradimur ad Deũ per viam veræ operationis. Quia ostẽdit greg. super illo verbo Iob 31. Nõne ipse cõsiderat vias meas, & cũctos gressus meos dinumerat, d. Quid viarũ nomine nisi actiones denunciat? Hinc etenim per Hiere. dicitur: Bonas facite vias vestras, & studia vestra. Quid vero appellatione gressuũ. nisi initiũ accipimus, meritorum? quibus profecto gressibus ad semetipsam nos veritas vocat, d. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis. Ad se quippe venire nos dominus præcipit nõ gressibus corporis, sed affectionib. cordis. Isti autẽ hominis gressus primo peccato proni sunt ad deuia perambulãda, quia, vt habetur Gen. 6 Cuncta cogitatio hominis prona est ad malũ omni tẽpore. Et idcirco ne labãtur ad deuia per Deũ diriguntur: quis enim ad illicita nõ multoties flecteret merẽ, nisi diuina bonitas nostros dirigeret gressus? Et ideo alibi orat Psal. Deo, d. Gressus meos dirige secundũ eloquiũ tuũ, vt non dominetur mei omnis iniustitia. Et hoc est, quod hic psal. d. *Apud dominum gressus hominis dirigetur.* id est, ab ipso domino dirigetur voluntas, & affectio viri iusti. Et quia opera exteriora assumũt bonitatem, & malitiã ab ipsis affectionibus interioribus, à quibus procedunt, ideo si gressus affectionum sunt directi & boni, sequitur q̃ via exterioris operis est bona, & Deo placita, propter quod subditur. *Et viã eius volet.* s. ipse Deus approbabit opera iusti. Vel aliter, vt ly *eius* referatur ad dominum, vt via eius sit via domini. Et tunc est sensus. Ad hoc apud dominũ gressus hominis dirigetur, vt ipse velit viã domini, scilicet, custodire. Et notat hic glo. q̃ alia est via domini, & alia via mũdi. Via mundi nõ est dura, sed lata, & spaciosa periculis & latronibus plena. Via autẽ Dei, etsi sit arcta, & laboriosa, est tamen ab omni periculo secura. Quis autem dubitet non melius fore pergere per viã duram, sed tutam, quàm per viam planam latronibus plenam? sic enim ait psal. Viam veritatis elegi.

Cùm ceciderit, non collidetur, quia dominus supponit manum suam. 590.

Hic cõsequẽter ostẽdit meritũ iustorum quo ad opera pœnitẽtię. Vbi quãtum ad ꝓpositum spectat notãdum q̃ triplex est casus, de quo ista litera intelligitur, scilicet, casus culpæ venialis, casus culpæ mortalis, & casus pœnæ tẽporalis. Primo est casus culpæ venialis, qa etsi per veniale peccatum homo nõ cadat à gratia, & charitate, cadit tamẽ à charitatis feruore. Et de isto casu exponit glo. d. Si cadit iustus peccãdo venialiter, nõ tamẽ frãgitur per crimina, quia dñs supponit manum suam, id est, auxilium gratiæ: quod ideo dicit, quia ipsa peccata venialia inducunt ad mortale, nisi dñs manum suæ gratiæ apponeret: sicut quãuis vnũ paruũ foramẽ in naui à principio nõ submergit nauẽ, sed si ei nõ succurratur, aqua paulatim crescens, ipsam submergeret: & de isto casu culpæ venialis dicitur: Septies in die cadit iustus, & resurgit. Impij autẽ corruẽt in malũ. Et hoc est quod alibi dicit psal. Impulsus eversus sum, vt caderem, & dominus suscepit me. Vbi glo. Quomodo enim potest cadere, cui dominus est fortitudo? Illi vero cadũt, qui sibiipsis volũt esse fortitudo. Secundo est casus culpæ criminalis. Domus Israel cecidit, nõ adiiciet vt resurgat: qđ de Iudæis intelligitur. Quod ideo sic dicit, quia homo sola voluntate in mortale cadit, sed à se sola voluntate nõ potest resurgere, nisi diuina adiutus gratia. Et aduerte secundũ diuersitatẽ peccatorum, diuersos diuersimodè cadere. Primo cadũt aliqui per superbiã, sicut Lucifer. Quomodo cecidisti, Lucifer, &c. qui dicebas in corde tuo, ascendã super altitudinẽ nubiũ, & similis ero altissimo? & Iob 4. Mõs cadẽs defluit: mõs significat superbiã, qui cadens per superbiã, defluit in gehennã. Secundo cadunt aliqui per detractionis infamiã. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordẽs vngulas equi, cadat ascensor eius retrorsum. Dã interpretatur iudicium, & significat detractores, q̃ omnes alios volunt iudicare & mordendo detrahere. Tertio alij cadunt per acediã. Leuit. 29. Cadẽt, nullo persequente. Et de Heli, qui otiosus sedebat in sella, dicitur, q̃ cecidit de sella retrorsum, & fractis ceruicibus mortuus est. Quarto alij cadunt per hypocrisim, & fallaciam: qui scilicet claudicãtes vnũ dicũt, & aliud faciũt, vnũ volũt esse aliud apparere, figurati per Miphiboseth: de quo dicitur: Cecidit, & claudus factus est. Quinto cadũt alij per gulam figurati in Ochozia rege. de quo dicitur:

citur: Cecidit Ochozias per cancellos cœnaculi, & ægrotauit. Sexto cadunt alij per inuidiã, figurati in Aman, qui inuidẽs ipsi Mardochæo cecidit. Nõ poteris resistere Mardochæo, ante quẽ cœpisti cadere, sed cadẽs in cõspectu eius. Similiter de inuido Saule, ait Dauid. Veniat illi laqueus, quem ignorat, &c. Cadãt in idipso. Septimo cadũt alij per auaritiã, qui scilicet totũ corhabẽt ad terrena. In conspectu eius cadẽt omnes, qui descẽdunt in terra. Octauo cadũt alij per luxuriã. Neq; fornicemini, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderũt vna die viginti tria millia. Et istis modis permittit Deus cadere quandoque etiãelectos suos, vt eorum casus à nobis declinet superbiã, & ipsorũ pœnitentia nos prouocet ad pœnitentiã: vnde Greg. d. Videamus Dauid ille, quantũ mons altus fuerit, qui tanta Dei mysteria prophetico spiritu voluit cõtẽplari: sed aspiciamus, quã subito casu defluxit, quia, dum in solario ambulans, alienã cõiugem cõcupiuit, & ablatulit, eiusq; virũ cum dãno sui exercitus interemit, repẽtino ea su mons cecidit, cùm mẽs illa mysteriis cœlestibus assueta, inopinata tentatione deiecta est, &c. Et hoc totũ permisit Deus, ne superbiamus de virtutibus. Vnde subdit Gre. d. De statu suo Dauid cadẽte, nemo superbiat: de peccato suo Dauid surgẽte, nemo desperet, &c. De isto autẽ casu peccati mortalis sic intelligitur textus noster, quia quãuis multi præde stinati quãdoque cadãt par peccatũ mortale, vt Dauid, Petrus, &c. tamen *non colliduntur*, scilicet, irrecuperabiliter, *quia dominus supponit manũ suã*, id est, auxilium suũ, vt resurgat per pœnitentiã. Tertio est casus aduersitatis tẽporalis: sic martyres pro Christi nomine ceciderũt à vita præsẽti. psal. Sacerdotes eius in gladio ceciderũt. Et tamẽ nõ collidũtur, quia omnia patiẽter sustinent. Et hoc est, quod de quolibet iusto dicit, *Cum ceciderit iustus, non collidetur, &c.*

Iunior fui, etenim senui: & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. 591.

Hic cõsequenter Dauid ex prædictis nos admonet, vt iustos imitemur. Et hoc propter multa, quæ iusti habent à Deo. scilicet, quia iusti primo à Deo nutriuntur: secũdo quia iusti Deũ imitãtur: ibi. *Tota die.* tertio, quia iusti à Deo informãtur: ibi. *Declina à malo.* quarto quia iusti à Deo diligũtur: ibi. *Quia dominus amat*, quinto quia iniusti à Deo punĩtur: ibi. *Iniusti punientur.* sexto quia iusti à Deo beatificãtur: ibi. *Iusti autẽ.* Quantũ ad primũ primo ostẽdit, q̃ iusti à Deo nutriuntur, d. *Iunior fui, et enim senui, &c.* ex hoc apparet, q̃ istum psal. Dauid fecit in senectute. *Et non vidi iustũ derelictum, &c.* Sed cõtra Dauid fuit iustus, & tamẽ panẽ q̃siuit ab Achimelech: vt patet, 1. Reg. 21. Helias homo fuit iustus, & tamẽ panẽ quæsiuit à muliere vidua Sareptana, 3. Re. 17. Etiã sequeretur, q̃ status religiosorũ, qui panẽ mendicã do quærunt, nõ esset licitus, si nullus est iustus, qui panẽ quærit. Ad hoc multipliciter respõdetur. Primo, q̃ locus ab auctoritate nõ tenet negatiuè. Secundò, q̃ hic Dauid vtitur cõmuni modo loquẽdi: sicut quãdo pauci sunt in ecclesia, dicimus: nullus est in ecclesia, vel in foro, scilicet, quando sunt ibi pauci respectu ad alias vices, quia illud quod modi cum est, quasi nihil computatur. 2. physicorũ. Licet autẽ iusti aliquãdo quærẽt panẽ, hoc tamẽ rarò cõtingit, nisi in illis, qui volũtariè statũ mendicitatis assumunt. Quod etiã rarius cõtingebat tẽpore veteris testamẽti: quãdo, scilicet, abũdãtia bonorũ temporalium pro operibus iustitiæ promittebãtur: vt patet Deute. 8. & Esa. 1. Si audieritis me, bona terę comedetis. Tertio dicitur, q̃ iusti non petunt panẽ, scilicet ad cõgregandum auarè: sicut dicitur Phil. 2, Omnes, quæ sua sunt, quærũt, nõ quæ Iesu Christi. Quærũt autẽ ad vitæ sustentationẽ. Quarto q̃ iusti nõ quærunt panẽ, vel alia tẽporalia, vt finẽ intentũ sicut faciũt mali, qui quærunt seruire Deo propter beneficiũ, & nõ beneficiũ ꝓpter Deum. Sic enim dicitur: Quærite primũ regnũ Dei, &c. & hæc omnia adiiciẽtur vobis. Dic ergo: *Non vidi iustũ derelictum.* scilicet à Deo finaliter: *nec semen eius*, id est, imitatorẽ eius: *quærens panem* scilicet temporalia pro suo fine.

Tota die miseretur, & commodat, & semen illius in benedictione erit. 592

Hic cõsequenter ostẽdit, q̃ iustus Deũ imitatur. Inter omnia enim, quæ Deo appropriãtur, est alius misereri. Vnde cãtat ecclesia. Deus, cui proprium est misereri, &c. Et sic ille, qui alteri miseretur, Deum imitatur. Sic enim dicebat Christus. Estote misericordes, sicut & pater, &c. Et nota, q̃ misericordia in duobus cõsistit, primo in affectu interiori: cõsequẽter autẽ in affectu exteriori. Primũ tangit, d. *Tota die miseretur.* quod intelligitur de actu interiori vel habitu miserẽdi: sed secundũ tãgit, d *& cõnodat.* Et vide q̃ misereri aliis est accõmodare, qa qui eleemosynam dat, Deo feneratur, quia nõ solũ tantum, sed centuplũ recipit, & vitã meretur æternam. Et nota, q̃ nullus meritoriè alteri potest misereri, nisi primo misereatur sibiipsi: vt scilicet in se iustitiam ser uet: vnde Gregor. d, Ille quippe benè agit, quæ pia sunt, qui scit prius seruare, quæ iusta sunt vt collatus in proximis riuus misericordiæ de iustitiæ fonte ducatur. Nam multi proximis quasi misericordię opera impẽdunt, sed iniustitię facta nõ deserũt. Qui si veraciter proximis misericordiã facere studerẽt, sibiipsis debuerãt prius iuste viuẽdo misereri: vnde scriptũ est. Miserere animę tuę, placens Deo. Qui ergo misereri vult ꝓximo, à se trahat necesse est originẽ miserẽdi: scriptum nãque est. Diliges proximũ tuũ, sicut teipsum. Quomodo ergo alteri miserẽdo pius est, qui adhuc iniuste viuendo sit impius sibimetipsi? Vnde per quendã sapientẽ dicitur: Qui sibi nequã, cui erit bonus? Ad exhibendã quippe misericordiã, vt indigentibus plenè exterius valeat impendi duo sunt necessaria: scilicet homo, qui prębet & res, quę prębetur. Sed longè incõparabiliter melior est homo, quã res. Qui itaq; indigenti proximo exteriorẽ substantiã prębet, sed vitam suã à nequitia nõ custodit, hic tẽ suã Deo tribuit, sed seipsum peccato: quod minꝰ est, obtulit auctori, & hoc est, quod maius, seruauit iniquitari. Sed iustus nõ sic, quia primo *miseretur*, scilicet sibipsi per actum interiorẽ, & postea *commodat*, id est dat proximo per actũ exteriorẽ. Talis autẽ eleemosyna sic collata est quoddã semẽ, q̃ seminatum ęternã benedictionẽ fructificat. Qui parcè seminat, parcè & metet, &c. vbi glo. Non parcè seminat ille, qui parũ habẽs, parũ largitur, si animus sit prõptus plus dare, si plus haberet. Et nota, q̃ nõ dicit, qui dat, sed qui seminat, quia eleemosynam dare nõ est amittere, sed seminare, scilicet ad tempus carere, vt plus habeatur in futuro, vbi plus pẽsatur animus quã sensus: ideo qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus largam benedictionem metet: scilicet vitam ęternam. Et hoc est quod hic dicit psal. *Et semen illius.* scilicet, eleemosynam, *in benedictione erit*, id est, in larga retributione.

Universidad de Deusto Biblioteca

593 Depæ di 2. quis. ali quando. **Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in sæculum sæculi.**

Hic cõsequenter ostẽdit, ꝙ iusti à Deo informantur. Qui iasi quis quæreret, quomodo me interius debeo disponere, si opera pietatis exterius volo exercere? Informat te Deus dicẽs. *Declina à malo &c.* Vide supra versi. 513. Qui enim sic declinat à malo & facit bonum, hæreditatem cœlestẽ acquirit. Ideo subditur, *Et inhabita in sæculum sæculi*, id est, per hoc habitabis in æterna beatitudine. Vel per declinare à malo intellige obseruationem præceptorum negatiuorum, sed per facere bonũ, obseruationẽ affirmatiuorũ: in quorũ obseruatione cõsistit meritum
Mat 19. æternum. Si vis ad vitã ingredi, serua mandata Dei.

594. 6 q 1. si omnia. **Quia dominus amat iudicium: & non derelinquet sanctos suos, in æternum conseruabuntur.**

Hic cõsequenter ostẽdit, ꝙ boni à Deo diliguntur. Greg. 25. mor. c. 6. Quid enim hic per iudicium, nisi iustos seipsos iudicãtes intelligitur? Quod ostẽdit Greg. super illo Iob. 34. Non enim est vltra in hominis potestate, vt 1 Cor. 11. veniat ad Deũ in iudiciũ, dicẽs. Quod est istud iudicium, nisi illud, de quo Paulus d. Si nosmetipsos iudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur. Psal. 98. Et de quo Dauid dicit. Honor regis iudiciũ diligit: vt scilicet, qui iam Deũ honorat ex fide solicitè iudicet, quid ei debeat in operatione. vnde rursus scriptũ est. Iudicare corã domino, & expecta eum. Corã domino quippe iudicatur, qui corde dominũ cõspicit, & act⁹ suos sub eius præsentia solicita diligẽtia discernit, quẽ tanto quis securius expectat, quãto quotidie suspectus vitam suã examinat, &c. Tale ergo est iudicium quod diligit Deus, quod iusti de seipsis faciunt. Vel hoc dicit ad ostendendũ, ꝙ Deus iustè sanctos suos hic aduersa pati permittit, d. *Quia dominus amat iudicium*, quo scilicet permittit sanctos affligi. Nam etsi sinit sanctos pati, iustè tamẽ iudicat. Et non derelinquit sanctos suos, imo in aduersitatibus ipsos associat.
Psal 90. Cũ ipso sum in tribulatione: & ideo si hic corpore affligũtur, vel moriũtur, ad æternã tamẽ hæreditatẽ cõseruant. Ideo subdit *In æternũ cõseruabũtur*. Et loqtur hic de iustis secũdũ æternã Dei prędestinationẽ.

595 **Iniusti punientur, & semen impiorum peribit.**

Hic cõsequenter ostẽdit, ꝙ iniusti à Deo æternaliter puniuntur, etiã si hic prosperẽtur. Cùm enim Deus sit iustus, peccatũ impunitũ dimittere nõ potest. Sed tamẽ multi credũt peccata sua nõ punienda: & hoc propter longã impunitatem: quia scilicet Deus differt illos punire. Et tamen ista causa illos magis ad oppositũ mouere debet. Dicit enim Iulius Celsus lib. 1. ꝙ consueuerunt dij immortales, quo grauius homines ꝓ peccatis eorum vlcisci volunt, his secundiores interdũ res, & diuturniorẽ impunitatẽ cõcedere. Greg. 19. mor. c. 8. Et Greg. d. In arcum quanto longior trahitur corda, tanto de eo exit districtior sagitta. Sic & peccatorũ punitio quãto lõgius differtur, vt veniat, tanto districtior sentẽtia procedit. Hoc ergo ad memoriã peccatorum reducit nunc Psal. d. *Iniusti punientur, & semen impiorum peribit.* Semita sunt opera nostra, quæ debẽt esse in veritate, & iustitia facta. Osee 18. Seminate vobis in veritate & iustitia. Impij autem aliquãdo bona opera: scilicet, de genere seminãt, sed quia carẽt honore gratiæ, nõ afferunt fructum. Vel etiã si quãdo faciunt opera bona in charitate, quia

A tamen nõ perseuerant finaliter, ideo pereunt. Et de tali semine dicitur. Non erit semen eius in populo suo, quia Deus talium opera nõ acceptat ad populum beatorum. Ioan. 18. vel per semen accipe verbum Dei, quod in peccatoribus seminatum non proficit: vt habetur Luce 8.

Iusti autem hæreditabũt terram, & inhabitabũt in sæculũ sæculi super eã. 596. 1. q. 1 sacerdos.

Hic cõsequenter ostendit, ꝙ iusti à Deo beatificantur: quia tales sunt filij Dei. Si autẽ filij, etiã hæredes. Beati pauperes spiritu, quoniã ipsi possidebũt terram: scilicet, viuentium. Matt 5. Credo videre bona dñi in terra viuentium. Psal. 26. Et ista hęreditas finẽ nõ habet: ideo subdit. *Et inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.* Vbi nota, ꝙ quãuis sęculum sit spacium centum an-
B norum ꝓpriè, tamen ĩ scriptura sacra quandocunque duplicatur, vt dicatur sæculum sæculi, tunc significat ęternitatẽ ex parte post, & nõ ex parte ante. Et si dicas ꝙ de Deo dicitur. Dominus regnabit Psal 9. in æternum, & in seculum sæculi: tamen Deus est æternus, ita à parte ante, sicut post. Dico, ꝙ quãuis Deus æternus sit simpliciter, & ante, & post, nõ tamen sic dicitur dominus rex, vel creator, quia ista nomina ex tempore conueniunt. Quia superius cõmendant iusti, quia à Deo nutriuntur sine indigentia. Ideo quęro vtrum beatitudo hominis cõstat in aliquo bono corporali. 1. secundæ. q. 2. articulo 5.

Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. 597.

C Postquam posuit differentiã inter bonos, & malos, quãtum ad opera vitæ actiuæ, nunc cõsequenter ponit differentiã quo ad opera vitæ cõtemplatiuæ. Et diuiditur in partes duas. Quia primo ostendit in quo occupatur cõtemplatio bonorum: secundo in quo cõtemplatio malorum: ibi. *Considerat peccator.* Prima in duas. Quia primo ostendit, ꝙ iustus legem domini habet in ore: secundo ꝙ ipsã in corde: ibi. *Lex Dei eius, &c.* Quantum ad primum dicit *Os iusti meditatur sapientiam.* Sed quomodo hoc potest intelligi, quia meditatio cùm idẽ sit secundum grãmaticos ꝙ cogitatio: cogitatio autem solum est cordis nõ oris: quomodo ergo os meditari dicitur?
D Respõdeo, primo quòd licet solum ad cor spectet meditari, quia tamen ex abundantia cordis os loquitur, Matth. 12. idcirco os dicitur meditari, quia quod os loquitur, ex meditatione cordis procedit. Vel aliter dicendum, quòd os est duplex: scilicet os cordis, & os corporis. Quia sicut ea, quæ extrinsecè loquimur, prius in corde dicimus: sic & cor suum os habet, sicut & corpus similiter & labia. Sic enim dicitur psal. 11. Labia dolosa in corde, & corde loquuti sunt: vt dicit Gre. 20. Moralium cap. 2. *Os ergo iusti meditatur sapientiam*, quãdo sapientiam meditatur in corde, quam postea ore exprimit corporis. Sic enim conformiter dicitur Prouerb. 8. Veritatem meditabitur guttur meum, &c. Qui autem
E sapientiam sic prius meditatur ore cordis, tunc consequẽter cõgruè loqui potest exterius. Et hoc est, quod subditur. *Et lingua eius loquitur iudicium.* Prius enim sapientiam in se debet quilibet habere, priusquam alios possit docere. Si enim cor tacuerit, quomodo lingua recte loquitur? quia vt dicit Gregorius 11. Moralium cap. 9. Cùm quis non agit bona, quæ loquitur, etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat, quod non operatur, sicut per prophetam dicitur peccatori autem dixit Deus. Quare tu
enarras

enarras iustitias meas, &c. Quid est ergo loqui iudicium, nisi primo seipsum iudicare, deinde alios: prius seipsum docere, & postea alios, &c.

598 Grego. 8. mor. c. 2. **Lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius.**

Hic cõsequenter ostẽdit, quòd iustus bona, quæ ore loquitur, illa prius corde meditatur: vnde Gregor. ait. Qui in dictis suis reprobari metuit, ipse pri⁹ debet examinare, quod dicit: quatenus inter cor, & linguam quidam discretus æquusq; arbiter sedeat subtiliter pensans si recta verba cor offerat, quæ vtiliter suscipiens ad adiutorium iudicium lingua perducat. Sic ergo Psal. ostendens, quod iustus quilibet hoc facit postquã dixit quòd iustus loqui-
B tur sapientiam, nunc ostẽdit quòd illam prius corde meditatur, d. *Lex Dei in corde ipsius.* Et nota, quòd aliud est esse in lege, aliud supra legem, aliud sub lege: vt dictum fuit superius versi. 2. & aliud est in se legem habere. Ille enim in se habet legem, qui non solum operatur debitè quæ sunt legis, vt boni simplices, qui legis sunt ignari, sed etiam habitum sapientię intus habẽt in corde, sicut boni doctores & prædicatores, qui faciũt, quę sunt legis, & alios hęc Eccles. 45 facere docent: de quorum quolibet dicitur. Dedit illi cor ad præcepta, & legem vitæ, & disciplinæ. Et quia talis scit seipsum, & alios docere: ideo *non supplantabuntur gressus eius.* Planto, tas, secundum grammaticos, aliquãdo idem est, quod decipere, & com-
C ponitur cum sub: & dicitur supplanto, tas, quod est decipere, & propriè per plantam, quod fit, cùm aliquid latenter inter plantas alterius ponitur vt cadat. Quid enim sunt plantæ nostræ, nisi affectiones nostræ, quibus totum corpus nostrum portatur interius? inter quas plantas ad dicipiendũ aliquid ponitur, quãdo inter affectiones nostras aliquod malum sub specie boni latenter inseritur. Sic aliquotiens diabolus prætẽdit, quòd si tu ieiunas, eris homicida tuiipsius & similia. Et hoc propriè dicitur supplãtare. Vir ergo iustus, qui in corde suo legem habet domini, non supplantatur, quia astutias diaboli scit cognoscere. Dicat ergo. *Nõ supplantabuntur gressus eius*, id est plantę pedum, vel affectiones men-
D tis, sed magis supplantans supplantatur: vnde Prouerb. 13. Iustitia custodit innocentis viã, impietas vero peccatorem supplantat.

599. **Considerat peccator iustũ, & quærit mortificare eum.**

Nunc consequenter ostendit, in quo cõsistat malorum contemplatio. Et primo ostendit malorum iniquitatem: secundo iustorum securitatem: ibi *Dominus autem.* Quantum ad primũ ait. *Considerat peccator iustum.* Vbi nota quòd alia est consideratio bonorum, & alia peccatorũ. Bonus enim quilibet tria debet considerare: scilicet propriam vtilitatem, ne perdat gratiam. Supernam æquitatem, vt vitet ma-
E culam. Diuinam pietatem, ne desperet veniam. Primo ergo considera propriam vtilitatem, &c. quia hæc consideratio conseruat te in gratia, & humilitate: quia si te benè cõsideraueris, reperies te miseriis plenum, & humilis eris: vnde Iosue 2. considerate terram, vrbémque Hiericho. Per terrã intellige corpus proprium de terra formatum: sed per Hierico, quod luna interpretatur, accipe status tui instabilitatem: Greg. 23 mor. c. 14. quorum consideratio te ducit ad humilitatem, vnde Greg. super illo verbo Iob 33. Ecce

A aperui os meum, &c. Nos enim, quia infirmi homines sum⁹, primũ cõsiderare debemus, quid sumus, vt ex propria infirmitate pensemus, qualiter infirmis fratribus consulamus. Cõsideremus igitur quia aut tales sumus, quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquãdo fuimus, & si diuina gratia operante iam non sumus, vt tanto temperãtius corde humili corrigamus, quãto nosmetipsos verius in iis, quos emendamus agnoscimus. Si autẽ tales nec fuimus nec sumus, quales adhuc illi sunt, quos emendare conamur, ne cor nostrum forte superbiat, & de ipsa innocentia peius ruat, quorũ mala corrigimus, alia ipsorum bona consideremus. Quæ, si omninonulla sunt, ad occulta Dei iudicia recurramus, quia, sicut
B nos nullis nostris meritis hoc ipsum bonum, quod habemus, accepimus, ita illos quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, vt excitati posterius etiam ipsa possint, quæ nos accepimus, præuenire. Quis enim credidisset, ꝙ per Apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanũ præcessurus erat, qui in morte eius lapidantium vestimẽta seruabat? His ergo cõsiderationibus cor primũ humiliari debet, 1. Reg. 25 & tũc demũ delinquentiũ iniquitas increpari. Ideo cuilibet nostrum dicitur. Considera, & cogita quid facias. Considerat ergo quilibet quatuor circa statum suum: vt scilicet cõsideret, vbi fuit, vbi erit, vbi est, vbi nõ est. Ex cõsideratione enim istorũ, omnis vitatur præsũptio. Quatuor sunt enim qualitates,
C quibus anima in cõsideratione vehementer affligitur. Cũ enim malorũ suorũ reminiscitur, cõsiderãs vbi fuit. Aut iudiciorũ Dei sentẽtiã metuẽs, & secũ quærẽs cõsiderare, vbi erit. Aut cũ mala vitæ præsentis attendens solerter mœrens cõsiderat, vbi est. Aut cũ bona cœlestis patriæ, quæ quia nõdũ adipiscit' lugẽs cõspicit, vbi nõ est. Ex istorũ cõsideratione nimirũ humiliat': & ad omniũ istorũ cõsiderationem nobis dicitur. Cõsiderate locũ, vbi sit pes eius, 1. Reg. 23 considerate, & videte omnia latibula, in quibus absconditur, quasi dicat, cõsiderate statũ, in quo estis, & latibula, quibus abscõdimini. Secundo circa teipsum cõsidera diuinã iustitiã, vt inde vites peccati maculã. Cõsiderata enim diuina iustitia, quæ pec-
D cata impunita non dimittit, quis peccare audebit? certe nullus: vt ostẽdit Grego. ideo dicitur, psal. 90. Greg 21 mor. c. 16. Verũtamen oculis tuis cõsiderabis, & retributionẽ peccatorũ videbis. Tertio considera diuinã pietatem, &c. Qui enim solũ diuinã iustitiã cõsideraret, statim in desperationẽ laberetur. Et ideo ante peccatũ cõsidera diuinã iustitiã, ne pecces, sed post peccatũ cõsidera diuinam misericordiã, ne desperes: vt Greg 33. mor. c. 15 docet Grego. Vt sic merito dicas illud psal. 118. In mãdatis tuis exercebor, & cõsiderabo vias tuas, scilicet misericordiæ. Hæc ergo est cõsideratio bonorum. Alia est cõsideratio malorũ, qui peccata considerãt, non vt euadãt, sed magis vt faciãt. Et taliũ cõsideratio est multiplex. Primo cõsideratio temeritatis, & superbiæ, qua scilicet quis aliena peccata cõsiderat, & nõ sua: de qua dicitur. Quid autem vides
E festucã in oculo fratris tui, trabẽ autem quæ est in Mat. 7. oculo tuo non consideras? Et tamẽ quilibet potius suos defectus quã alienos cõsiderare deberet: vnde Gal. 6. Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, cõsiderãs temetipsum, &c. Secũda est cõsideratio cupiditatis, & auaritiæ. Et hanc à nobis dominus remouet, d. cõsiderate coruos, quia nõ seminãt, neque metunt, quibus nõ est Lucæ 12. cellarium, neque horreum, & dominus pascit illos,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quãto magis vos. Tertio est cõsideratio ambitionis
Matt. 6. & vanæ gloriæ, quã dominus prohibet, d. Cõsidera te lilia agri, quoniã non laborãt, neque metũt. Dico autem vobis, q̃ neque Salomon in omni gloria sua coopertus est, sicut vnũ ex istis. Quarta est cõsideratio corpositatis, & acedię. Et hãc suo exẽplo remo
Prou. 31 net mulier fortis: de qua dicitur: q̃ consideravit semitas domus suæ, & panẽ otiosa nõ comedit. Quinta est cõsideratio voluptatis & luxuriæ: & hęc mul
Iudith 12 tos decipit. Considerabant faciem eius, & erat in oculis eorum stupor, quoniã mirabãtur pulchritudinẽ eius nimis. Sexta est consideratio crudelitatis, & iracundiæ, quando quis proximum cõsiderat ad sibi nocendũ, & ipsum perdendum. Et de hac dicit præsens textus. *Considerat peccator iustũ, & quærit mortificare eũ.* Cõsiderat, & insidiatur, qa iust⁹ grauis est peccatori ad videndũ, quia vita illi⁹ dissimilis est aliis.

600. Dominus autem non derelinquet eum in manibus suis: nec damnabit eum, cùm iudicabitur illi.

Derelinquere. Hic ponit consequenter iustorum securitatem, qua à Deo defenduntur, quia, etsi peccatores cõtra iustos sæuiãt, tamẽ à domino liberãtur, quandoque quo ad corpus, semper autẽ quo ad animã. Nónne cogitauerunt peccatores interficere Danielem, quem miserunt in lacu leonum? Et dominus liberauit eum. Nõne illi duo iniqui presbyteri in
1. Re. 18 ficere Susannã? Et dominus liberauit eã. Daniel. 13 Nónne Saul interficere Dauid per manus philistinorum? Et dominus libetauit eum. Et hoc est, quod dicit. *Dominus autẽ non derelinquet eum in manibus suis.* Et hoc est, quod dicitur: psal. 9. Non derelinqnis quærentes te, domine. Etsi quãdoque occulto iudicio derelinquatur corpus iusti in manibus peccatorum, tamen animã saluat, vt ei, non consentiat. Vnde ait glo. *Dominus nõ derelinquit iustum in manibus peccatoris*, secundũ animam: vt scilicet ei consentiat. Vt enim ait Iob. Terra data est in manus impij: id est, caro, in qua sæuire potest, sed animam inuictam educit Deus, ne cedat ei: ideo dicitur, psal. 36. Non derelinquet sanctos suos, in æternũ cõseruabũtur: quod intelligitur secundum animã: vnde sequitur. D *Nec damnabit eum, cùm iudicabitur illi*, id est ad petitionẽ peccatoris Deus nõ damnabit iustum, sed liberabit. Sicut Ioseph ad petitionem vxoris iniquæ putiphari adiudicatũ careeri, De⁹ nõ dãnauit, sed miraculosè liberauit, & exaltauit. Gen. 39. Vnde ad li-
Sap. 10. teram de ipso Ioseph dicitur. Iustum venditum nõ dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum.

601. Expecta dominum, & custodi viam eius, & exaltabit te, vt hæreditate capias terram: cùm perierint peccatores, videbis.

Postquam Psalmista ostendit superius multipliciter iniquorũ prosperitatẽ esse contenendã, & iustorum appetendam, nunc consequẽter ex illis in- E fert suam generalẽ admonitionẽ cõseruandam. Et tria facit: secũdum q̃ de tribus nos admonet, scilicet, primo ad pœnitẽtiã: secũdo ad innocentiã: tertio ad confidentiam: ibi. *Custodi innocentiam.* primo ergo nos mouet ad pœnitentiam, & hoc dicitur: primo ratione boni cõsequendi: secundo ratione mali euitandi: ibi. *Vidi impium.* Quantum ergo ad primum dicit. *Expecta dominũ, &c.* Vbi nota, q̃ expecto, tas, taui: secũdum grãmaticos tria habet significata: scilicet demorari, conspicere, & sustinere. Vnde versus. Expectatur venturus, expectat patiens, expectatur, qui videtur: hic autẽ stat pro patienter sufferre, quasi dicat, Psal. Etsi mali hic prosperãtur, tu autẽ afflligeris, *expecta*. id est, sustine dominum patiẽter, ne turberis: sed *custodiviam eius*, id est, præcepta eius. Et quid hinc sequetur? scilicet, *exaltabit te*, id est, in cœlesti patria te collocabit, quã nullus inhabitare potest, nisi exaltatus à Deo. *Vt hæreditate capias terram*, scilicet viuẽtium. Et hoc si de credere debes. Et si hoc modo clarè nõ vides, hoc clarè scies postea: scilicet post iudicium, i& dãnationẽ peccatorum, quia quod modo fide credis, tunc per experientiam percipies. Et hoc est, quod dicit. B *Cum perierint peccatores, videbis*, scilicet, quod modo credis de prẽmiis bonorum, & de suppliciis malorũ. Tũc enim lætabitur iustus, cũ viderit vindictã, &c.

Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani. 602. *Depœ. di. 3 quãquã*

Hic inducit ad patientiam ex mali vitatione, ne scilicet efficiamur impij per impatientiam, quia gloria impij est nulla, & perpetua pœna: dicit ergo. *Vidi impiũ superexaltatũ*, & eleuatum: scilicet prosperitate præsentis vitæ honoribus, & dignitate. Et eorum exaltationem exprimit, d. *Sicut cedros Libani*. Est enim, vt ait glo. Libanus mõs, in quo crescunt altissi- C mæ cedri, quæ à vento deiiciuntur. Et interpretatur Libanus candidatio, & significat candorem huius sæculi, qui cito euanescit. Vnde subditur.

Et transiui, & ecce non erat: & quæsiui eum, & nõ est inuentus locus eius. 603.

Quod dicit ad significandum breuitatem glorię mundi: de qua supra ver su 575. & versu 586. Vbi modo est gloria Alexandri? vbi principatus Neronis? vbi crudelitas Daciani? Certe *transiui, & ecce non erat*, &c. quia cùm interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius, psal. 48.

Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. 604.

Hic consequenter ex dictis nos monet ad innocentiã. Vbi nota, quòd secundum aliud est innocẽs, aliud iustus. Idcirco hæc duo hic distinctè ponit, d. *Custodi innocentiam, & vide æquitatem*. Quoniã æquitas maiorem perfectionem dicit quàm innocentia. Innocens enim componitur ex in, quod negat, & noceo, es. Et sic innocens est ille, qui alteri nocere nõ intendit quãquam nõdum opera iustitiæ perficiat: vnde Grego. super illo verbo Iob 17. Stupebunt iu- *Greg. 13 mor. c. 18* sti super hoc. & innocens. &c. ait. Hoc loco innocẽs necdum perfectus iustus accipitur, qui bona adhuc inchoans, etsi nocere aliis non nouit, perfecta tamen adhuc ipse non agit, &c. Et sic innocentia etit declinare à malo: sed æquitas facere bonum. Primo ergo primam partem suadet, d. *Custodi innocentiam*. id est, nulli noceas. Et merito, quia nocere alteri est vitium contra naturam. Dicit enim Seneca. Natura nobis indidit amorem mutuum, & sociales fecit, & *epistola 7* ex illius constitutione miserabilius est nocere quã lædi. Et ideo qui proximo nocet, contra institutionem humanæ naturæ facit. Et ideo qui ad hoc studet, à consortio hominum sunt præscindendi. Dicit Albertus: q̃ in omni arbore agri consiti, oportet amputare quæcunq; in ramis, & virgis aruerunt, & *7. deuege tabilibus* rationem assignat, quia vicina sibi arboris mẽbra

corrumpunt. Sic in proposito, Ager est mũdus iste. A
Mar. 8. Arbor in eo cõsita est natura humana. Video homines sicut arbores. In singulis vero arboribus est inuenire ramos aridos. i. humore gratiæ, & vita spirituali carentes, qui mẽbra vicina corpori studeut & aliis nocere in tẽporalibus, vel spiritualibus, tales ergo à consortio hominũ debent præscindi Ioã. 15. Mittetur foras sicut palmes, & arescet. Innocentes autẽ conseruati debent: quia per gratiã Christo adhærent. Innocentes, & recti adhæserũt mihi, &c. *Et vide æquitatem*. Æquitas autẽ statin recta opinione: sicut & innocentia in recta voluntate. Et ideo in
psal. 24. nocentia custoditur in mente: sed æquitas videtur in opere. Per ista enim duo seruatur pax interior. s. per innocentiã, & pax exterior per æquitatẽ. Ideo talẽ pacificum vocat d. *Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico*. Reliquiæ enim dicũtur à relinquo. is, & sic reliquiæ est illud, quod remanet post. Iustus ergo B habet reliquias, quia bona opera, quę egit viuẽs, remanent etiam post mortẽ eius per meritũ. Contrariũm autẽ est iniustis, quia ipsis mortuis moritur etiã oẽ bonũ ipsorũ, quia ipsorũ prosperitas, & opera, si quæ bona videbãtur habere. Vnde subditur.

605 Iniusti autem disperibunt: simul reliquiæ impiorum interibunt.

Vbi notta gl. q̃ ly *simul* potest copulari cũ prima parte, & cũ secunda. Cũ prima vt dicatur. *Iniusti disperibunt simul*, quia oẽs in vnũ fascẽ ligati tradẽtur ignibus. Colligite primũ zizania, & alligate ea in fa-
Mat. 13. sciculos ad cõburendũ. Vel potest cõponi cũ secunda parte vt dicatur. *Iniusti interibunt*. & hic sit punctus, & sequatur, *simul & reliquiæ impiorum interibunt*.
Iob. 27. Reliquiæ enim impiorũ sunt omnia terrena, quæ C omnia simul ipsis mortuis intereunt quo ad illos: ideo de quolibet impio dicitur. Diues cùm dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos suos, & nihil inueniet.

606 Salus autem iustorũ à Domino est, & protector eorum in tempore tribulationis.

Hic cõsequenter mouet nos ad confidentiã. s. in solo Deo habendã, quia ipse solus salutẽ potest cõferre æternã. Nõ. n. opera nostra salutẽ merẽtur, sed Dei gratia nobis tribuit illã. Ro. 6. Gratia Dei vita
Gre. 18, mo c. 24. æterna: quod ostendẽs Gre. super illo verbo Iob 28. D Nescit homo preciũ eius, ait. Eo loquẽdi genere vtitur, quo quis in angustiis deprehensus cũ remediũ nõ inuenit, fateri solet, quia quid faciet, nescit. Huius ergo sapientię precium nescire, est digni operis meritũ, quo illã percipiat, nõ inuenire. Ad hoc nãq; preciũ damus vt eius vice rẽ, quã appetimus possi dere debeamus. Quid autẽ nos damus, vt salutẽ per cipere mereamur? Gratia quippe redẽpti sumus. Ipsa nãque sola opera male viuendo dedimus, quibus si iusta retributio seruaretur, nõ salus, sed supplicia redderẽtur. Vnde merito Psalmista d. *Salus autem iustorum à Domino*. In peccatis. n. nati quid boni E facere possumus, vt salutẽ mereamur, nisi Dei succurrat gratia? Dicit Auice. 4. ca. quòd reliquię, quæ remanẽt post crisim, attrahunt recidiuationẽ citò, nisi succurratur. Et recidiuatio peior est, quã radix, quoniã malicia cõueniens est radici, & status post crisim est debilior. Sic & spiritualiter, nã prima nostra infirmitas est originale peccatũ, cuius crisis, & curationis terminus est baptismus: post crisim autẽ, & curationẽ remanẽt reliquiæ morbi, quia remanet carnis concupiscentia, & peccati fomes: quæ ci- A
to inducunt ad recidiuationẽ, nisi per gratiam Dei succurratur, quæ recidiuatio est periculosior, quia grauius est peccatũ mortale post baptismum, quàm ante fuerit originale. Et ideo quia salus iustorum *Tit. 3.* à solo Dño est, & nõ à nobis, dicit Apostolus. Non ex operib. iustitiæ, quæ fecimus nos: sed secundum misericordiã suã saluos nos fecit. Et modũ quo nos saluat cõsequenter ostẽdit d. *Et protector eorum in tẽpore tribulationis*. Per tribulationẽ accipe tentationẽ carnis, mundi, vel diaboli, qua ad peccatum trahimur: sed tunc Deus protegit iustos, faciendo cum tentatione prouentũ, vt nulla tentatio dominetur inuitis. Vel per tribulationẽ accipe mortem: quia Deus in morte iustos protegit à diaboli potestate d. Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, scili- *Psal. 90.* cet à potestate diaboli, & glorificabo eum.

Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus: & saluabit eos, quia sperauerunt in eo. 607.

Vt sit sensus. q̃ in morte Dñs adiuuabit eos, cõfirmando eos contra dæmones tẽtationis, quę tunc multiplicantur. Et liberabit eos. s. à mundi miseriis, quibus in vita præsenti premuntur. *Et eruet eos à peccatoribus*. qa vt dictum est, peccatores potestatem habent in corporib. sanctorum, sed non in animab. in morte autem liberãtur totaliter, qa post mortem peccatores iustis nocere nõ possunt, nec quo ad animam, nec quò ad corpus. *Et saluabit eos*. s. dando eis ętẽrnã gloriã, q̃ solum datur post mortem. Et quare tot bona faciet illis, concludit. *Quia sperauerunt in eo*. scilicet debita spe, quæ est expectatio futuræ gloriæ proueniens ex Dei gratia, & meritis. Quia sine meritis sperare, nõ est spes, sed præsumptio. Circa prædicta in toto psal. in quo pluries dicitur, q̃ iniusti semper permanent fœlices, quęro vtrum beatitudo semel habita possit perdi. 1. secundæ. q. 5. arti. 4.

PSALM. XXXVII.

609 Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. *1. q. 4. homini.*

Hic psalmus est tertius inter psalmos pœnitentiales, qui talem habet titulum. *Psalmus Dauid in rememorationem sabbathi*. Vbi notandum: quòd sabbathum dicitur à sabe, quod est septem. Et sic potest omnia, quæ septenario numero continentur, significare, vel quod septimum numerum complet, significat ergo quandoque totam septimanam, quæ septem continet dies, vnde, ieiuno bis in sabbatho: quandoque septimum diem septimanæ. Non est homo ille à Deo, qui sabbathum nõ custodit: vel potest significare peccatũ, quod septenario *Luc. 18.* numero continetur. Et sic volunt quidã, q̃ hic acci- *Ioan. 9.* piatur sabbathum pro peccato, vt sit sensus, q̃ Dauid fecit istum psalmum in recordatione peccatorum suorum. Vel alio modo, sabbathum interpretatur requies, & significat vitam beatam, in qua sola vera requies cõsistit: in qua est omnis boni abundantia. Inuenietis requiem animabus vestris. Re- *Mat. 11.* cordario autem istius sabbathi nos ducit ad memoriam peccatorum nostrorum: quia dum ingenti desiderio illam requiem desideramus oportet etiam considerare non solum quæ iuuant ad illam obti-

Universidad de Deusto Biblioteca

nendam, vt illa procuremus, sed etiam quæ impediunt, vt illa fugiamus. Cùm ergo commissa peccata impediant nos à possessione sabbathi, dũ desideramus ad requiem peruenire, oportet etiam, quòd consequenter recordemur peccatorum nostrorum quæ ne nobis obsistant, per pœnitentiam deleamus. Ex quibus patet titulus dicti *Psal. Dauid in rememoratione sabbathi*.i. gloriæ æternæ, pro qua obtinẽda requiritur peccatorum digna pœnitentia. Vel secũdum primam expositionem, *in rememoratione sabbathi*.i. peccati. De materia autem istius psal. dicunt doctores, quòd Dauid fecit hunc psalmũ ad recordandum sua peccata notabilia, & pro eis pœnitendum coram Domino. Licet enim fuissent sibi dimissa quantum ad culpam, & propter ipsa subiisset aliquam pœnam: timebat tamen ne adhuc alia pœna adderetur supra se, & populum suum. Et dato ꝙ fuisset certificatus de dimissione totius culpæ, & pœnæ, tamen vtile foret sibi ad suam humiliationem,
2. Reg. 11. coram Deo talia recordari. Est igitur aduertendum
2. Re. 24. ꝙ Dauid legitur bis peccasse notabiliter, primo in facto Vriæ Cithęi. Secundo in numeratione populi. Intentio ergo eius in toto psalmo est, ista duo peccata recordari coram Deo. In isto ergo psalmo ponam primo expositionẽ literæ, secundo intentionẽ Psalmistæ. Quantum ad primum iste psal. diuiditur in partes duas. Quia primo ponitur dictorum peccatorum recordatio, secundo intenta conclusio, ibi. in fine, *Ne derelinquas me*. Prima in duas: quia agit primo de peccato numerationis populi, secundo de peccato cõtra Vriam cõmisso, ibi. *Miser factus sum, &c.* DIC VT IN C. de Ly. Quãtũ ad ĩtellectũ psal. tota intentio Psalm. est mouere nos ad pœnitentiã pro peccatis agendã. Vnde loquitur in persona pœnitẽtis multas pœnas tolerantis. Vnde secundum Magistrum in hoc psal. videtur ipsum Iob, qui multa, & grauia fuit passus, proponere tyronibus in exemplum, vt cruciatus, & pœnas ipsi gratanter amplectantur. Minores quidem meritis .i. quàm ipsi meruerunt, per quas ab æterna pœna liberantur. Iste ergo psal. sic intellectus diuiditur in quatuor partes. Quia Dauid primo captat diuinam beneuolentiam, secundo enumerat suam miseriã, ibi. *Putruerunt & corruptæ sunt.* tertio ostendit diuinam misericordiam, ibi. *Quoniam in te, Domine, speraui.* quarto ex prædictis concludit internam lætitiam, ibi. *Ne derelinquas me.* Quantum ad primum sciendum, quòd infirmus volens captare medici adiutorium, primo inuocat eius bonitatem: & consequenter suam sibi pandit infirmitatem: qua ipsum ad pietatem inducat. Sic iste facit in præsenti parte, quæ in quatuor partes diuiditur. Quia pœnitens primo medici implorat pietatem, secundo sui status ostendit necessitatem, ibi. *Quoniam sagittæ.* tertio suæ necessitatis ostendit infirmitatem, ibi. *Non est sanitas*: quarto suæ infirmitatis ostẽdit grauitatem, ibi. *Quoniam iniquitates.* Quantum ergo ad primum: primo medici implorat pietatem dicens. *Domine, ne in furore tuo arguas me &c.* Dic vt in versiculo 54. Vis ergo iram iudicis Dei, & furorem euadere? Legitur de Pilato, ꝙ cùm propter mortem Christi à Tyberio Cæsare Romam fuisset vocatus, ne vindictam subiret tanti furoris (quia contra ipsum Tyberius furebat vehementer) Pilatus induit se tunicam Christi inconsutilem. In qua cùm presentatus esset Cæsari, Cæsar ei assurrexit, & ipsum multum honorauit, nihil mali ei facere volens, aut dicere. Cùm autem hic honoratus recessisset, iterum imperator vehementer inflammatus iudicauit se miserum quòd suam furorem nõ apperuisset in vltionem: reuocatusque est Pilatus ad Cæsarem, & eodẽ modo receptus est. Tertio reuocatus Pilatus cùm dicta tunica esset exutus, & sic præsentatus, accepit sententiam *Nota.* capitalem, quam non recepisset, si Christi tunica fuisset indutus. Sic spiritualiter si peccasti mortaliter, tãquam alter Pilatus Christum iniuste iudicasti, & contra Christum ad clamorem falsum testimonium protulisti. Non enim videtur aliud multitudo desideriorum carnalium tumultuans contra Christum quàm illa multitudo Iudæorum clamantium crucifige crucifige eum. Rursum crucifigentes *Heb. 6.* in semetipsis filium Dei, quibus licet ad tempus resistatur: timendo tamen eorum importunitatem deuinceris tanquam alter Pilatus. Inualescebant voces illorum: & Pilatus adiudicauit fieri petitionem *Luc. 23.* ipsorum. Et ideo si iudicium Cæsaris times, & furorem, tunicam Christi inconsutilem induatis, & te ipsa spoliari non permittas. Est autem hæc tunica virtus charitatis, quæ diuisionem non patitur, quia qui hanc habet virtutem, omnes habet. Si vero hac tunica exutus fueris, iudici præsentatus, experieris furorem iudicis, qui dicet tibi. Amice, quomodo huc intrasti, nõ habens vestem nuptialem? *Mat. 22* Et sequitur, ligatis manibus, & pedibus mittite eum, &c. Si autẽ hac tunica fueris indutus, non timebis furorem iudicis, quia non apprehẽdet te furor eius. Vel tunica hæc inconsutilis est confessio *Prou 29.* peccatorum, psal. Confessionem, & decorem induisti: hanc autem scindunt, qui confessionem peccatorum diuidunt, integrã vero habet, qui omnia peccata confitetur debitè. Qui ergo sic indutus iudici fuerit præsentatus, nõ timebit: quinimo magnum reportabit honorem. Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi, cõuersus est furor tuus *Esa. 12.* & consolatus es me.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. 610.

Hic cõsequenter pęnitẽs ostẽdit necessitatẽ suã, vt facilius misericordiam impetret Dei. Vbi primo notandũ, ꝙ in scriptura sacra sagittarũ noĩe multa intelliguntur, vt ostẽdit Greg. d. Sagittarũ noĩe aliquando prædicationũ verba, aliquãdo aĩaduersionũ *Gre. 7.* sententiæ designãtur. prædicationis nãque verba sa *mor. c. 2.* gittis exprimuntur, quia in eo ꝙ vitia feriunt male viuentiũ corda trãsfigunt. De his sagittis veniente redẽptore dicitur, Sagittæ tuæ acutæ populi sub te cadent in corda inimicorũ, & Esa. d. Mittam ex eis, *psal 44.* qui saluati fuerint, tenentes sagittas in Italiã, & in *Esa. 66.* Græciã. Rursum sagittis aĩaduersionis percussio designatur. sicut Ioas regi per Eliseũ dicitur. Iace sagittã, quo iacẽte, ait. percutias Syriã, donec cõsumas *4 Re. 13.* eã. De his ergo duobus generibus sagittarũ Dei dicat pęnitẽs. Sagittæ tuæ infixę sunt mihi. Et primo de verbis sacrę scripturæ: quia cor pœnitẽtis penetrãt, vt, quia cũ audit Christũ d. Nisi pœnitentiã ege *Luc. 3.* ritis, omnes simul peribitis. Et alibi. Pænitentiam *Matt 3.* agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Tales enim sagittæ corda electorum penetrant, & ad pœnitentiam inflectunt, sed obstinata corda reproborum penetrari non possunt. Vt autem penetrent, multum proficit humilitas, & bona vita prædicantium: vt ostendit Gregorius super illo *Greg. 34.* verbo Iob. Non fugabit eum vir sagittarius dicens. *mor. c. 5.* Quid

Quid enim per sagittas nisi verba prædicatorũ ac- *Iob. 4.* cipimus, quæ dũm ex voce bene viuentium defigũt audientium corda transfigunt? De his sagittis ait *psal. 63.* psal. Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ ipsorũ: quia scilicet verba humilium penetrant animos superborum. Vir itaque sagittarius est, qui per sanctæ intentionis arcum audientium cordibus verba sanctæ exhortationis infigit, sed reproborũ corda nõ penetrat: quia quisquis à diabolo apprehenditur verba sanctæ prædicationis iam audire contemnit. Sic ergo peccator cùm ad vocem scripturæ cõpungitur, dicere potest Deo. *Sagittæ tuæ infixæ sunt in me.* Secundo hoc idem dicat de sagittis aduersitatum, & pœnarum. Vbi sciendum, ꝙ Deus habet pharetram, habet & sagittas: quandoque enim pharetrã clausam tenet: & quandoque aperit, & sagittas pœnarum emittit, vt ostendit Greg. super illo verbo *Gre. 20. mor. c. 19* Iob. 30. Pharetram suam apperuit, & afflixit me, d. Quid enim per pharetram Dei, nisi occultum consilium designatur? Sagittam vero de pharetra Dñs eiicit: quando de occulto consilio apertam sententiam emittit. Cùm enim peccata Dominus videt, & tamen manum ad vindictam non commouet, quasi clausam pharetram tenet. Sed feriendo indicat, quantum ei in nobis displicuit hoc, quod diu vidẽdo tolerauit. Quid ergo sunt sagittæ Domini nobis infixæ nisi aduersitates, & pœnę pro peccatis nobis immissæ? Pœnitens ergo considerans quot aduersa pro peccatis hic patimur, dicat. *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt in me.* Ac si aperte dicat. Ego in exilij damnationẽ hic positus pro peccatis aduersitatibus vndique premor. Hæ autem sagittæ electis immittuntur ad correctionem, non ad consummationem. Et hoc est, quod dicitur Iob 6. Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. Quod ad propositum exponens Greg. d. Quid est *Greg. 7. mor. c. 2. & 3.* enim spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagittæ autem Domini spiritum hominis ebibunt, cùm supernæ animaduersionis sententiæ afflictam mentem ab elatione compescunt. Sagittæ Dñi spiritum hominis ebibunt, quia intentum exterius introrsum trahunt. Sagittarum ergo indignatio iusti spiritum ebibit: quia supernæ sententiæ electos, quos in peccatis inueniunt, dum vulnerant, immutant, vt duritiam suã transfixa mens deserat: atque ex salutifero vulnere sanguinis confessio curat. Pensant namque, vnde lapsi sunt, à quanta beatitudine ad corruptionis suæ tormenta ceciderunt. Istæ ergo sagittæ aduersitatũ sunt non mortiferæ sed sanatiuæ: quia æstum vitiorũ refrigerant, & vmbrã nobis faciunt. Narrat Valerius, ꝙ quidã Spartanus cuidã nobili respondit. Nam, dum iret ad bellãdum cõtra Persas, quidam quasi insultando ei dixit. Sagittas Persarum solẽ obscurare solere, quasi dicat. Tanta est Persarum multitudo, ꝙ suis sagittis solem quasi obscurat. Ille autem ex hoc magis confortatus respondit Bene inquit narras: quia in vmbra præliabimur. Sic spiritualiter est de sagittis pœnarũ mundi, & aduersitatum: multæ sunt ẽm in tãtum, ꝙ solem huius mundi. i. claritatem & gloriã omnẽ mundanam obscurant. Sed hoc bonum afferunt, qa nobis pugnantibus. s. cum mundo, carne, & diabolo faciũt vmbram: quia ab inordinato feruore concupiscentiæ nos defendunt. Per has ẽm aduersitatum sagittas homo seipsũ recognoscit: superbia deponitur, & carnis fugatur libido. Pœnitens ergo has sagittas non timet, sed magis sub vmbra illorum fortius pugnat. psal. 90. Scuto circundabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno. A sagitta volante, &c. Quia quanto quis hic magis corporaliter affligitur: tanto amplius Dei misericordiã consequitur, & facilius. Et hoc est qđ subdit. *Confirmasti super me manum tuam.* Quid enim hic per manum Domini, nisi eius misericordia, qua nos de Ægypto peccatorum per pœnas, & aduersitates liberat intelligitur? Exod. 13. In manu forti educam vos de Aegypto. & hoc est, quod modo pœnitens dicit. *Confirmasti super me manum tuam*. i. immittendo in me sagittas tuas. i. aduersitates *confirmasti super me manum tuam*. scilicet tuam misericordiam.

Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. 611

15. q. 1. concupiscentia.

Hic consequenter pœnitens, vt facilius misericordiam impetret, suam ostendit infirmitatem. Vbi *Sanitas infirmitas.* nota, ꝙ nulla infirmitas in homine fuisset, nisi præcessisset peccatum, quia, cùm infirmitas sit quædã pœna, & omnis pœna, si iusta est, peccati est pœna: ideo omnis pœna, vel infirmitas peccatũ supponit proprium, vel saltem primorũ parentũ, pro quo natura humana tantum est infirma, ꝙ etiam sanitas eius sibi infirmitas quædã esse dicatur: quod clarè deducit Greg. d. Vt enim taceamus hoc, quod hic homo dolores tolerat, quod febribus anhelat: sua *Greg. 8. mor. c. 22* quadam ægritudine constringitur, hæc ipsa nostri corporis, quæ sanitas vocatur ægritudo est. Nã ocio tabescit, opere deficit, inedia deficiens cibo reficitur, vt subsistat, refectione labescens, abstinentia releuatur, vt vigeat. Aqua perfunditur, ne arescat: linteis tergitur, ne ipsa nimia perfusione liquescat: labore vegetatur, ne quiete torpeat; refouetur, ne laboris exercitatione succumbat. Fatigata vigiliis somno reparatur, oppressa somno, vigiliis excutitur, ne sua peius quiete lassetur. Vestibus tegitur, ne frigoris aduersitate penetretur: æstiuo calore deficiens, auratum flatu refouetur. Cumque inde molestias inuenit, vnde vitare molestias quæsiuit, male sauciata (vt ita dixerim) de ipso suo medicamine languescit. Remotis ergo febribus, cessantibusque doloribus, ipsa nostra sanitas ęgritudo est, cui curandi necessitas nunquã deest. Quot enim solatia ad viuẽdi vsum quærimus, quasi tot medicamẽtis infirmitati obuiamus. Sic nimirum debuit præsumptio corripi, sic superbia sterni, qa enim elatum semel sumpsimus spiritum, ecce defluens quotidie portámus luctum: vt merito quilibet dicere possit, *non est sanitas in carne mea.* Et hoc est, quod dicit glo. Portamus ẽm corpus mortale, qđ etiã cùm sanum dicitur nõ est sanum. Hãc autẽ infirmitatem corpori intulit Deus cõtra peccatũ iratus vt sanaret ani- *Greg. li 6 mor. c 16.* mam qui vulnerat corpus vt animã sanet, quod o- *vulneratio aduersitas.* stendit Greg. super illo verbo Iob. 5. increpationem Domini ne reprobes. d. Duobis modis omnipotens vulnerat, quos reducere ad sanitatẽ curat. Aliquã- *Deu. 32.* do enim carnem percutit & mentis duritiã suo pauore tabefacit: vulnerando ergo ad salutẽ reuocat, cùm electos suos affligit exterius, vt interius viuãt. Vnde per Moysen loquitur d. Ego occidam, & ego viuere faciã, percutiã, & ego sanabo. Occidit enim vt viuificet, pecutit, vt sanet, quia ideirco foris verbera admouet, vt interius vulnera peccatorũ sanet. Aliqñ etiã etsi flagella exterius cessare videãtur, intus vulnera infligit, qa mẽtis nřę duritiã suo desiderio pcutit, sed pcutiẽdo sanat, qa terroris sui iaculo trans

Universidad de Deusto
Biblioteca

transfixos, ad sensum nos rectitudinis reuocat. Corda enim nostra malè sana sunt, cùm nullo Dei amore sauciantur. &c. Istis duobus modis se percussum,& infirmum dicit hic pœnitens, primo exterius quo ad carnem d. *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.* quia scilicet tu peccatis nostris iratus, infirmitates carnis immittis. Secundo quo ad mentem d. *Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.* quia scilicet propter peccata pacé non habeo intus. Per ossa enim interiores animæ vires intelligun tur. Consimilem sententiam posuit superius, Psal. 6. d. Miserere mei, Domine, quoniã infirmus sum &c. vide. ver. 55. Omnes enim istæ in
Plin. li. 17 Arboris prosperitas. firmitates ad sanitatem animæ dantur. Dicit Plin. q frigora tempestiua multum conferunt arborum firmitati, & germinationi: si autem blandiantur tẽpestiui austri, deficiunt. Sic spiritualiter est in homi B nibus, qui sunt velut arbores. Mar. 8. Video homines velut arbores: quia multum conferunt ad firmitatem in bono habito: & ad germinandum respectu habendi frigora tempestiua, quæ sunt aduersitates vitæ præsentis. Nam frigora serotina sunt aduersitates futuræ, quæ tanguntur Iob 24. Ad nimium calorẽ transeunt ab aquis niuium. Austri vero blandientes sunt voluptates huius vitæ: quæ faciunt has arbores deficere à debito fructu, & germinatione. Et hoc, quod dicitur Eccle. 31. Infirmitas grauis sobriam facit animam.

612 ## Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Hic consequenter ostendit suæ infirmitatis grauitatem. Et notandum, q iniquitas quandoque accipitur pro sequela peccati. s. pro pœna. Aliquando enim iniquitas dicitur ipsum peccatũ tam originale psa. 50. Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum &c. quàm etiam actuale, psal. 50. Quoniam iniqui-
Greg. li. 11 mor. c. 22 tatem meam ego cognosco &c. Tamen ipsa iniquitas peccata grandia videtur significare, vt ostendit Greg. d. Quamuis inter iniquitatẽ, & peccatũ nihil D distare probibet Ioannes Apostolus, qui ait. Iniquitas peccatum est. Ipso tamen vsu loquendi plus iniquitas quam peccatũ sonat. Et hinc est q omnis homo se libere peccatorẽ fatetur. Iniquum vero dici nonnunquã erubescit, aliquando autẽ iniquitas nõ peccatum significat, sed pœna peccati. Sic enim iniquitas pro pœna ponitur Esa. 53. Omnes nos quasi oues errauimus, & Dñs posuit in eo. i. in Christo iniquitatem omniũ nostrum, i. pœnam iniquitatis nostræ. Et vtraque iniquitas est grauis. Grauis est iniquitas peccati, quia deorsum ad infernũ trahit. Vnde Esa. 1. Vę genti peccatrici, populo graui iniquitate &c. Grauis est etiam iniquitas pœnæ: vt patet in præcedenti versiculo. Vnde Eccl. 40. Graue E iugum super omnes filios Adam à die exitus de vẽtre matris eorũ vsque in diem sepulturæ. Quæ verba exponens Gaulfredus, ostendit quanta sit in hoc
Pœna. Misericordia hominis Iugum. mundo grauitas pœnæ d. Graue iugum &c. Quem non humiliet conceptus impurus, & lugubris ortus? aut vnde ei gaudium in vita sua potest esse, qui à mœrore incipit vitam? Quid esse putamus hominem, qui ex vtriusque parentis corruptione concipitur, & in dolore paturientis producitur? Ad quid nascitur homo: certe vt auis ad volandum sic homo ad laborem, nemo glorietur, nemo se extollat, nemo sibi complaceat in seipso. Onus hoc super omnes filios Adam dicitur: nullus excipitur, non persona hominis, non temporis hora. Quid enim est, lugum enim graue: super quos? super diuites, & pauperes, super nobiles, & ignobiles: super sæculi contemptores, vel ab eo forte contemptos: parum est super omnes. Addit, A die exitus de vtero matris, &c. O qualis mater, qualis ille vterus terræ, tumulus sepulturæ! Et tamen paritura est ipsa: quos concipit redditura. Grauis omnino conditione: quã doquidem à nobis non erit excutere à ceruicibus nostris graue iugum, donec ingrediamur sepulchrũ, nec euadere huius vitæ laborem, nisi per mortis horrorem. Ecce ex illo grauiugo imminet homini fames & sitis, ardor febriũ, dolor viscerũ, & molestꝰ timor, vel metulosa molestia. Inde homo insipiẽ ter extollitur: impatienter atteritur, & aduersitatis indignatione crepat, cùm intumuerit indignatione animositatis. Inde succenditur ira, tabescit inuidia, ebrietate mergitur, crapula suffocatur, inquinatur luxuria, auaritia stimulatur. Inde eũ voluptas illicit, curiositas angit, timor contrahit, mœror consumit. Vñ ergo hæc vita diligitur, in qua quisque ille est, q cautissime graditur, sæpissimè labitur, læditur, impingit, offendit, corruit, quassatur. Nam, si forte ad votum interim succedere vniuersa videantur, delitias computat sub sentibus esse. Grauis ergo & mi- C sera vita, quæ sic prodit, sic procedit, sic oritur, sic progreditur. hæc ille. Ex quibus apparet quam sit grauis iniquitas culpæ, & quã grauis iniquitas pœnæ. Et vtrumque hic pœnitens tangit: primo iniquitatẽ culpæ d. *Quoniam iniquitates meæ.* s. peccata mea *supergressæ sunt caput meum.* s. mentem ipsam grauan- *Esa. 24* do. Consimile dixerat superius psal. 7. Cõuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet, vide ibi. De iniquitate verò, quę est pœna peccati subdit. *Sicut onus graue grauatæ sunt super me.* Sic enim de carne iniquitate grauata dicitur: Grauabit eũ iniquitas sua & corruet. Quia totus iste psal. loquitur in persona pœnitentis, ideo in ipso dubia de pœnitẽtia oportet declarare. Quęro ergo primo, vtrũ omnis agens pœnitentiã supra culpã, inueniat culpæ veniam. li. 4. sent. dist. 15. & Aegidium dist. 14.

Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. 615

De pœnit. dist. 5 ver tum.

Hic consequenter pœnitens suas enumerat miserias. Et diuiditur in partes nouem, secundum q nouem miserias ex peccato procedẽtes enumerat. prima est ad malum recidiuatio. Secunda est naturæ incuruatio, ibi. *Miser factus sum.* Tertia est voluptatis illusio, ibi. *Quoniam lumbi.* Quarta est gemitus, & afflictio, ibi. *Afflictus sum.* Quinta est intellectus excæcatio, ibi. *Domine, ante te omne.* Sexta est amicorum derelictio, ibi. *Amici mei.* Septima est dæmonum persecutio, ibi. *Et qui iuxta me.* Octaua est famæ denigratio, ibi. *Et qui quærebant.* Nona est sensus obtusio, ibi. *Ego autem tanquam.* Prima igitur miseria, quam ex peccato patimur, est ad malum recidiuatio. Postquam enim per gratiam baptismalẽ purgamur ab omni peccato: adhuc manet fomes peccati, & inclinatio ad peccatum licet non tantus vt prius. Et illo multorũ inducimur ad recidiuationẽ peccatorum. Sicut infirmus per medicũ curatus facilius recidiuat, quã si nõ fuisset infirmus. Et hoc tangens

tangens dicit. *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices* A *meæ.* Quid enim sunt cicatrices, nisi peccata per pœnitentiam, vel baptismum deleta? nam cicatrix dicitur à cæco cæcas, & est idem quod vestigium, & obductio vulneris, sic dicta, quia excat, & obducit vulnera quasi cicatrix. Cicatrix autẽ putrescit, quãdo
Recidiuatio. plaga iterum renouatur. Et sic cicatrix pecati putrescit, cùm in peccatum recidiuatur. Vnde Magist. ait in glo. *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ.* i. plagę peccatorum per baptismum sanatæ, putuerunt: cum iam peccato iterũ consentitur, sed corruptæ sunt, dum ad actum consensus perducitur. Vel cicatrices putrescunt, & corrũpuntur: quando peccatum iam dimissum interius mentem delectat, licet ad opus extra non ducatur. Et ista est recidiua- B tio interior. Et ad istum sensum: istum versum exponit Greg. super illo verbo Iob. 10. Si peccaui, & *Greg. li. 9 mor. c. 39* ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris? dicens. Peccatori ad horam Dñs parcit, cùm reatũ culpæ concessis protinus fletibus diluit. Sed ab iniquitate nostra mundos nos esse non patitur, quia volentes quidẽ culpam fecimus, sed nonnunquã nolentes eius memoriam cum delectatione toleramus. Sæpe namque hoc, quòd à conspectu iam iudicis fletu interueniẽte deletũ est: ad animum redit: & denicta culpa rursus ad delectationẽ inserpere nititur: atq; in antiquo certamine rediuina pulsatione reparatur: ita vt quod prius egit in corpore, hoc importuna cogi- C tatione postmodum verset in mente: quod cautè cõspicere illa spiritualis athleta nouerat, qui dicebat. *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ.* Quid namque cicatrices, nisi sanationes sunt vulnerum? Laxatas ergo nequitias ad delectationem memoriæ redire conspexerat, qui cicatrices deflebat. Cicatrices quippe computrescere, est sanata iam peccatorum vulnera rursus in tentationem serpere: atque ex eorũ suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ fœtorem culpæ iterum, dolorẽm que sentire: qua videlicet in re & nihil fortis agitur opere, & sola intus cogitatione peccatur, districtoque se reatu mens obligat nisi D hæc solicitis lamentis tergat, hæc ille. Et aduerte, quòd sicut recidiuatio corporalis infirmitatis periculosior est quàm ipsa prima infirmitas, sic etiã & recidiuatio peccati, propter quod dicit. Melius erat illis viam iustitiæ non cognoscere, quàm post
2. Pet. 2. cognitam retroire. Et quia ista talis peccati recidiuatio est ex nostro defectu, ideo subdit. *A facie insipientiæ meæ.* i. secundũ gloss. Hoc accidit per stultitiã meã: qa nõ sum vsus viribus in baptismo receptis, q. d. mihi. nõ Deo imputo recidiuationem peccati.

614 ## Miser factus sum, & curuatus vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar.

Hic ponit secundam peccati miseriã, quæ est na- E turæ incuruatio. quamuis enim Deus fecerit hominem corpore, & mente rectum, ipse tamen per peccatum curuum se fecit, quia ad terram aspicit, non ad cœlum: vnde peccator figuratur in muliere illa incuruata, quæ sursum omnino respicere nõ pote-
rectitudo. curuitas. incuruatus. rat, quam alligauerat Sathanas, quam Christus erexit. Luc. 13. Vbi nota, q quanto res est magis curua: tanto amplius supremum infimo appropinquat, sic enim quanto quis est magis incuruatus, tanto amplius caput pedibus appropinquat. Quid enim supernum in nobis est nisi mens? quid autẽ infimũ, nisi caro, quæ de terra est? Incuruatus est ergo quilibet peccator, qui mente sursum non ad Deũ, sed ad terrena deponit, quod satis pulchrè deducit Hugo super illud psal. Quoniã rectus Dñs Deus noster. &c. d. rectus Deus rectum fecit hominem similem sibi. i. sine iniquitate, sicut non est iniquitas in eo, &c. sapere namque, quæ sunt super terrã, curuitas animæ est, quæ sursum sunt rectitudo, vide supra ver. 480. Hæc autem curuitas durat *vsque in finem.* i. per totũ tempus præsentis vitæ, quia naturaliter homo ad amorem terrenorum incuruatur. Sicut enim ait saluator. Omnis, qui se humiliat, exaltabitur, sic per oppositũ omnis, qui se exaltat, debet incuruari. Quia igitur homo per superbiã se extulit, in pœnam peccati ad terrena incuruatus incedit. Sic enim dicit psal. 56. Laqueũ parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam. Et de hoc dolet pœnitens, ideo ait. *Tota die contristatus ingrediebar:* quia scilicet liberè ab istis terrenis eleuari non potest. Quinimo quanto in tempore plus quis procedit, tanto plus incuruatur, psal. 68. Dorsum eorum semper incurua. 615

Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas incarne mea.

Hic ponit tertiã miseriã, quæ est voluptatis illusio. Vbi nota, q ludo ludis componitur cũ in, & mutata n, in l, fit illudo, dis, & inde illusio. Et est illusio idem, quod deceptio. & derisio. Illusiones autẽ animæ, quæ fiunt in nobis vt dicit glo. sunt quasi infinitæ: vt puta quando vigilanti vel dormienti occurrunt imagines corporũ: vel aliarũ rerum prius visarum vel imaginatarum, & trãsis ab ista imagine ad aliã. Et sic distrahit mẽs, vel decipit, vt vnum accipiat pro alio, & vno aduenięte, alterius fit obliuio. Istæ tales illusiones non permittunt mentem firmã stare in consideratione alicuius rei, sed ipsam vagabundam ducunt hinc inde. Et hoc nobis accidit in pœnam peccati. Verùm quamuis sic communiter accipiatur illusio, quandoque tamen accipitur pro illusione, quę fit in somnis, vt puta quando dormiẽtibus apparent imagines hominũ, vel mulierũ. Ex quibus caro dormiendo polluitur, quod non accidisset ante peccatum. Et istas tales illusiones maxime hic deplorat pœnitens d. *Quoniam lumbi mei im-* *pollutio nectur na* *pleti sunt illusionibus.* Lumbi enim sunt illæ corporis *Quæstio.* partes, in quibus viget libido. Et, si dicas, nunquid tales illusiones ad peccatum imputantur, cùm non sint in potestate nostra? Ad hoc respondet Gregor. scribens Augustino Anglorũ Episcopo. & habetur dist. 6. testamentum. d. Est in illusione necessaria valde discretio, quæ subtiliter pensare debeat, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula: aliquando ex naturæ suæ superfluitate, vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contigit pollutionis illusio. Et quidem cùm ex naturę superfluitate, vel infirmitate euenerit, omni modo hæc illusio non est timenda, quia hanc animus nesciens pertulisse magis dicẽdus est, quàm feciſſe. Cùm vero vltra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, & idcirco humorũ receptula grauantur, habet exinde animus aliquẽ reatum, nõ tamen vsque ad reprobationẽ sacri mysterij recipiendi, vel missarum solẽnia celebrandi: cùm forte aut dies festꝰ exigit: aut exhibere mysteriũ ꝓ eo q aliꝰ sacerdos

ſacerdos deêſt,ipſa neceſſitas eum compellit. Nam ſi adſint alij,qui miniſterium implere valeant,illuſio per crapulam facta à perceptione ſacramenti prohibere non debet,ſed ab immolatione ſacramẽti (vt arbitror) abſtinere debet humiliter: ſi tamen dormientem turpi imaginatione non concuſſerit. Nam ſunt quidam, quibus plerumque ita illuſio naſcitur: vt eorum animus etiam in ſomno corporis poſitus,turpibus imaginationibus non fœdetur: qua in re ibi oſtenditur ipſa mens rea non tũc vel in ſuo iudicio libera: cum ſe etſi dormiẽtis corpore nihil meminiſſe: tamen in vigiliis corporis meminit ſe in ingluuiẽ cecidiſſe. Si vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illuſio in mente dormientis,patet animo reatus ſuus. Videt enim à qua radice iniquinatio illa proceſſit, quia quod cogitauit ſciens, hoc pertulit neſciens. Crapula, procreatio, langor, humor, abundant in ſomniis, maculant extrema duo ſine culpa. Nota hic quando ſacerdos pollutione carnis nocturna inquinatus celebrare,vel percipere poſſit, & quando non. Vbi nota ꝙ totius capituli prædicti ſententia ſtat in hoc,ꝙ ſi talis illuſio accidat ex pręcedenti crapula, vel cogitatione immunda, quod imputatur ad peccatum,& non eſt communicandum. Si autẽ ex infirmitate,vel ſuperfluitate naturæ,non eſt timẽdum. Vbi notatur ſecundum ſententiã dicti capituli,ꝙ differentia eſt inter percipientẽ ſacramentum & celebrantem. Si enim illuſio accidat ex crapula, vel turpi imaginatione,non debet percipere,nec celebrare. Sed ſi turpis cogitatio nõ interuenerit,percipere poteſt,ſed non celebrare eodẽ die. & hoc, ſi alius ſit,qui celebrare poſſit. Si autem dies feſtus exigat: aut neceſſitas ipſum compellat celebrare, vt quia curatus eſt,nec alium ſacerdotem, qui pro eo celebret,poteſt habere, tunc celebrare poterit. Qualitercunque tales illuſiones eueniant etiam ex carnis infirmitate pœnitenti,diſplicere debet. Sic & hic pœnitens ex hoc dolens dicit. *Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus*, quia *non eſt ſanitas in carne mea*. Si enim talis illuſio ſibi non diſpliceret,ipſam approbare videretur: & ſic peccaret.

616 Afflictus ſum,& humialiatus ſum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.

Hic ponit quartam miſeriam, quæ ex peccato conſequitur. ſ. gemitus,& afflictio. Vbi nota,ꝙ humiliatio quandoque denotat virtutẽ,quæ vitio ſupbiæ opponitur, ſicut dicit Iudith. Humiliemꝰ illi animas noſtras: [Iudith 8.] quandoque ſignificat punitionem, & miſeriam. [Pſal. 88.] Humiliaſti ſic vulneratũ ſuperbũ,&c. Humilitas enim dicitur ab humus,vel terra, quod eſt elementum inferius cæteris. Et ſic ſignificat virtutem,qua quis voluntariè ſeipſum deponit, & infimum ſeipſum reputat. Significat etiã quandoque afflictionẽ pœnalitatis,qua quis etiã inuoluntariè ab alio deponitur vt terra, & ſuppeditat. Iſto ergo modo natura humana per peccatum dicitur humiliata. i. afflicta,& à ſua dignitate depoſita. Nam à principio homo dñs factus fuit omniũ, & omnia ſibi famulabãtur ad libitum, [Pſal. 8.] Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Nunc autẽ propter peccatum omnibus ſubiicitur,ab omnibus læditur,& ſubiicit. Eſtne ita paruus vermis,à quo homo nõ humilietur? muſca ipſum infeſtat,pulices ipſum comedunt: nõ dicã de magnis animalibus, vt puta leonibus,vrſis, canibus,&c. Quid de elementis,nónne omnia contra hominẽ pugnant? quoniã ab igne cõburitur: ab

A aere inficitur,ab aqua ſubmergitur,à terra ſuffocatur. Bene ergo hæc omnia pœnitẽs deplorat d. *afflictus ſum,& humiliatus ſum nimis*. q.d. ſecundũ gl. Afflictus corpore,humiliatus ſum anima,vt nihil in me ſit liberũ à pœna: quia vndiq; eſt calamitas. Intus timor: extra dolor. Et ideo plangit corpus, plangit anima. Vnde ſubdit. *Rugiebam à gemitu cordis mei.* Gemitus corde fieri ſolet: ſed rugitus voce corporis. Vel dicas,ꝙ duplex eſt gemitus. ſ. carnis,& mentis omnis gemitus, qui de exterioribus eſt, eſt gemitus carnis,qui vero pro gloria adipiſcenda, & Deo videndo,eſt cordis. Eſt ergo ſenſus. *Rugiebam à gemitu cordis mei*. i. magno deſiderio quærebã animæ refectionem,à ſimili leonis,& aliarũ beluarũ,quibus ſe cõparat,vt fortior gemitus oſtendatur: quia ſoli B Deo talis gemitus cordis eſt manifeſtus: vñ ſubdit.

617 Domine,ante te omne deſiderium meum: & gemitus meus à te non eſt abſconditus. [De pœni. diſt. 3. in actione.]

Id eſt,tibi eſt cognitus gemitus meus,non homini: qui ſolum exteriora videt. Vel ita. *Domine,ante te omne deſiderium meum*. i. nihil aliud deſidero niſi eſſe ante te. Sic. n. dicebat Pſal. 41. Sicut deſiderat ceruus ad fõtes,&c. Sitiuit anima mea,&c. Vel ita *Domine, ante te*,&c. Tale eſt deſideriũ meum,qđ meretur eſſe *ante te*. i. exaudiri à te: quia illud dicitur eſſe ante Deum,quod Deus reprobat. Sic ergo deſideria pro terrenis ſunt poſt Deũ non ante: ſed pro cœleſtibus C ſunt ante. Dicat ergo. *Domine, ante te omne deſiderium meum*. q.d. O Dñe,tale eſt deſideriũ meum qđ mereatur eſſe ante te,exaudiri à te,& acceptari: quia liberationẽ animæ peto: non terrena. pro dilatione patriæ gemo, quia incolatus meus prolongatus eſt: alios autem gemitus non curat Deus.

618 Cor meum conturbatum eſt in me: dereliquit me virtus mea: & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum.

Hic oſtendit quintã miſeriam,quæ peccatũ conſequitur,quæ eſt cæcitas mentis: per peccatũ enim excęcatur ſpiritualiter homo, & perdit animæ lu- D men. Vbi ſciendũ,ꝙ homo ante peccatũ claram,& diſtinctam Dei cognitionem habebat perfectiorẽ ſ. quã ſit illa,quæ nunc à fidelibus habetur. Vñ Magiſter ait. Cognitionẽ Dei primus homo ante peccatũ habuit. [Mag. lib. 2. di. 23.] cognouit. n. Deũ à quo creatus fuerat nõ eo modo cognoſcendi,quo ex auditu ſolo percipitur,quando à credentibus abſens quæritur, ſed quadã interiori aſpiratione,qua Dei præſentiã contemplabatur, non tamẽ ita excellenter ſicut beati vident: nec ita ęnigmaticè,qualiter in hac vita videmus. Sed iſtã cognitionẽ peccãdo perdidit in ſe, & ſuis poſteris. Quoniam peccatum eſt quædã tenebra,qua intellectus Dei cognitione priuatur. Vnde ait Mag. ꝙ peccato totus homo interior obſcuratur imo ꝙ plus eſt,nõ ſolũ homo per peccatũ perdidit E lumẽ ſuæ cognitionis,ſed etiã ſol,& luna magis lucebant ante peccãtũ quã poſt,vt oſtẽdit Mag. [Mag. lib. 4 di. 18.] Hoc ergo lumen diuinæ cognitionis ſe perdidiſſe deplorat pœnitẽs d. *Cor meum conturbatum eſt in me*. Et quare? quia *dereliquit me virtus mea*. ſ. qua eleuabar ad Dei viſionem, [Mag. lib. 4. di. 48.] Et ideo *lumen oculorum meorum*. ſ. quo Deũ videbã, *& ipſum non eſt mecum*. Sic. n. de omnibus hominibus dicitur, Excęcauit eos malitia eorũ. Et, ſi queras,vnde hoc,ꝙ ſenſualitate peccãte,oculus [Sap 2.]

lus mentis ſuo fuerit priuatus lumine? Nota ergo, quòd ſicut homo duas habet naturas. ſ. animam,& corpus,ſic duplices oculos habet. ſ. oculos animæ, & oculos corporis: primus dicitur oculus dexter: ſecundus vero dicitur ſiniſter. Videmus autem in corporalibus,ꝙ ad læſionem partis ſiniſtræ oculus dexter perditur,& econuerſo. Dicit Albertus. Contigit quandoque, ꝙ quis vulneratur in parte ſiniſtra capitis,& perdit oculum dextrum. [Albertus li. de ſenſu & ſenſato.] Et cauſa eſt: quia neruus vicinus dextri oculi peruenit ad partẽ ſiniſtrã,& econuerſo. Et ideo vulnus à latere ſiniſtro incidit neruum oculi dextri, & perditur viſus illius oculi. Sic moraliter oculus dexter. ſ. mentis tendit ad ſiniſtrum. ſ. ad carnem regendam, & ſubiiciendam. Et econuerſo oculus ſiniſter ad dextrum, ſcilicet ad ei ſubiacendum. Sic vulnerata ſenſualitate,perditur oculus,quia illi imputatur deordinatio ſenſualitatis. Hoc ergo deplorat Pſal. d. *Cor meum conturbatum eſt*,&c. & *lumen oculorum*,&c. Vnde dicere poteſt illud Tob. 5. Quale gaudiũ poteſt mihi eſſe,qa in tenebris ſedeo,& lumẽ cœli nõ video?

619 Amici mei, & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt, & ſteterunt. [9 q. honet]

Hic ponit ſex tam miſeriam ex peccato,quæ eſt amicorum derelictio. Vbi nota, ꝙ ante peccatum beati Angeli noſtri familiares erant, & amici, ſed propter peccatum à nobis fuerunt diuiſi,imo nobis oppoſiti. Quod autem prius eſſet Angelorum amicus oſtendit Bernar. ſuper illo pſal. Homo,cũ in honore eſſet,&c. d. Ante peccatũ homo habitabat in paradiſo,in loco voluptatis conuerſatio eius,nihil moleſtiæ,nihil indigentię ſentiebat conſtitutus ſuper opera manuum creatoris. Erat illi ſors,ac ſocietas cũ choris Angelorũ,& cũ omni militia cœleſtis exercitꝰ,&c. Sed quòd p peccatũ ex amicis facti ſint nobis extranei,apparet,quia beati Angeli paradiſum cuſtodiunt,ne ad illam poſſit homo reuerti. [Genes. 3] Collocauit Deus ante paradiſum Cherubim, & flammeũ gladium ad cuſtodiendum viam ligni vitæ. Et hoc eſt,quod iſte deplorat d. *Amici mei,& proximi mei*. ſcilicet beati Angeli *aduerſum me appropinquauerunt,& ſteterunt*.

620 Et qui iuxta me erãnt,de longe ſteterunt: & vim faciebant, qui quærebant animam meam. [23. q. 4. qui ſecundum.]

Hic cõſequenter ponit ſeptimã miſeriam, quæ eſt dæmonũ perſecutio, propter peccatum enim dæmones ſupernos habent poteſtatem,quam ante peccatũ non habebant. Et quanquam ad peccatũ non poſſint cogere exiſtentem in gratia: tamen in peccato exiſtentẽ ligatum tenent, ne per ſe ex peccato poſſit exire: quod totum facit vt animas ſecum ad pœnã rapiat. Et quod magis dolẽdum eſt, illos magis perſequitur,quos conſpicit meliores,vt oſtendit Greg. d. [Greg. 14. mor. c. 24.] Omnes enim,qui ea,quæ ſunt mũdi mente calcant,& ea quæ Dei ſunt, plena intentione deſiderant,diabolum cõtra ſe ſuſcitant,quia eius malitiam inſtigatione ſuæ conuerſionis inflãmant. Nã qui eius voluntati ſubiecti ſubſunt, quaſi quieto ab illo iure poſſidẽtur,& ſuperbus eorum rex quaſi quadã ſecuritate perfruitur, dum eorum cordibus inconcuſſa poteſtate dñatur. Sed vniuſcuiuſque ſpiritus ad conditoris ſui deſiderium recaleſcit,cùm torporem negligentiæ deſerit, & fri-

A gus inſenſibilitatis priſtinæ igne ſancti amoris accendit: cùm libertatis ingenitæ meminit, & teneri ab hoſte captiuus erubeſcit. Et quia tunc idem hoſtis ſe cõſiderat deſpici,quia videt vias Domini apprehendi,dolet contra ſe captum reniti: & mox zelo accenditur,mox ad certamen mouetur, mox ad tentationes innumeras contra rebellantem mentẽ ſe excitat, atque in omni arte lacertos inſtigat, vt tentationum iacula intorquendo,confodiat cor, quod dudum quieto iure poſſidebat. Hæc ergo cogitans pœnitens. ſ. vim qua diabolus ipſum perſequitur,dicit. *Et vim faciebant, qui quærebant animam meam*. Recurrit enim ad Deum. d. Domine, vim patior,reſponde pro me. [Eſa. 38.] Non ſolum ergo plorat pœnitens: quia Angelorum amicitiam amiſit, ſed etiã quia hoſtes contra ſe violentos. ſ. dæmones videt. Quãtum ad primum dicit. *Et qui iuxta me erant de longe ſteterunt*. ſ. Angeli beati. Quantum ad ſecundum B ſubdit. *Et vim faciebant,qui quærebant animam meam*. Accipere animam meam conſiliati ſunt. [Pſa. 30.] Ego autẽ in te ſperaui,Domine.

621 Et qui quærebant màla mihi,loquuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. [6 q. 1 quis ſcite.]

Hic cõſequenter oſtendit octauã miſeriam,quę eſt famæ denigratio. Vanum dicitur idẽ,ꝙ vacuum. Vacuum autẽ dicitur,qđ exterius aliqđ eſſe oſtendit,ſed intus veritate caret. Diabolus autẽ quærens humano generi mala,loquutus eſt vanitatem,quia C falſa promiſit,quando dixit. Nequaquã moriemini ſed eritis ſicut dij,&c. qđ totum ideo fecit,vt hominem apud Deum infamaret. Iſte ergo memorans caſum illum dicit. *Et qui inquirebant mala mihi, loquebantur vanitates*. Diabolus enim in prima ſui creatione videns diuinam eſſentiã,quæ voluntariè repræſentat,quæ in ipſa relucent,vidit hominẽ creãdum [diabolus cognouit verbũ incarnandũ] in vnitatẽ diuinæ perſonæ,& per conſequens magna fama,& gloria ſublimari,ad quã ipſe licet natura ſublimior eſſet,aſſumendus nõ erat: propter qđ ſtatim dolens,inuidit: & cogitauit ſic diffamare hominẽ in cõſpectu Dei,vt ad tantã gloriã ipſum non aſſumeret. Quæ autem maior infamia poteſt eſſe ſerui apud Dñm,quàm vt gloriã Dñi velit rapere, & vſurpare? Et ideo ſtatim creato homine, ei vana D loquutus eſt,vt ad ſcientiã Dñi appetendam ipſum attraheret d. Eritis ſicut dij ſcientes bonum, & malum. Hæc eſt intentio Bernar. ſuper illo verbo Ionę. 1. Propter me tempeſtas hæc orta eſt. Lucifer vidit hominem aſſumendum in vnitatem verbi: vidit,& inuidit. Ideo vana ei loquutus fuit d. Eritis ſicut dij, &c. Et hoc pœnitens deplorat d. *Et qui inquirebant mala mihi,loquuti ſunt vanitates*. Etquia eãdem malitiã contra nos diabolus ſemper tenet,dum tentat: qa bona ſemper proponit,vt ad malum ducat, qa ſemper venenum peccati ſub melle delectationis occultat: idcirco addit d. *Et dolos tota die meditabantur*. vn- E de qualiter diabolus dolos tota die contra nos meditatur,oſtendit Greg. [Greg. 23. mor. c. 20 & 21.] Diabolus magnopere ad exequendã tentationẽ ſatagit, vt, dum peruerſitatis ſuæ conſilium quaſi vtile oſtendit, ſuauiter valeat ſonare,qđ dicit: quatenus & oſtenſa vtilitate,mentem mulceat,& abſconſa iniquitate,corrũpat. Quæ apertius in cunctis oſtendimus, ſi pauca breuiter conſiliorum eius argumenta pandamus. Ecce enim quidam &c. vide ibi. Quæ omnia iſte conſiderans,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ait *Et delos tota die meditabantur*. Quibus conside- A
Eccl. 19. ratis, de diabolo dicitur, Est qui se nequiter humiliat, dum scilicet leniter blandit, sed interiora eius plena sunt dolo, dum subuertere intendit.

622 Ego autem tanquam surdus, non audiebam: & sicut mutus, non aperiens os suum.

Hic consequenter ostédit nonā miseriā, quæ est sensuū hebetatio. Deus. n. à principio præcepta vi-
Gen. 2. tæ primis parentibus dedit d. Ex omni ligno paradisi, comede, de ligno aut ē scientiæ boni, & mali ne comedas: in quacunque enim die comederis ex eo, morieris. Sed quando diabolus ipsum ad gustandū lignum veritū tentauit, statim primus noster patēs
Luc. 11. factus est surdus, & mutus. Surdus, quia dei præceptum obediendo nō audiuit. Mutus autē, quia ten- B
tatorē malorum reprehendere ausus non fuit. Ille enim in scriptura surdus dicitur, qui diuinis præce
Ex. 3. ptis nō obedit, sic & ille audire dicitur, qui obedit. Beati, qui audiunt verbū Dei, &c. Similiter & mutus dicitur, qui malos increpare non audet. Eris mutus, nec quasi vir obiurgans. Sic ergo primus parens factus est surdus diuino præcepto nō obediēs: factus est mutus tentatorē nō repellens. Quod iste in persona primi parentis deplorat d. *Ego autem tanquam surdus non audiebam*. s. diuinū præceptum obediendo. *Et sicut mutus non aperiens os suum*. s. diabolum C
repellendo. Et isto modo ipsemet psal. seipsum exponit consequenter, dicens.

623 Et factus sum sicut homo non audiens.

Eph. 5. scilicet, præcepta Dñi. *Et non habens in ore suo redargutiones*. s. quibus redargueret tentatorē: cùm tamen scriptū sit. Nolite cōmunicare operibus infructuosis tenebrarū, magis autē redarguite. Hic circa materiam pœnientiæ, quia hic ostenditur, ꝙ primus parens duobus modis peccauit. s. Deū non audiendo, & diabolū non repellendo, ideo quæro, vtrū de vno illorū peccato potuerit satisfacere sine alio. Et sic videbitur, vtrū quis pluribus peccatis obligatus de vno possit satisfacere sine alio. Vide Aegidium distinct. 15.

624 Quoniam in te, Domine, speraui: tu exaudies me, Domine Deus meus.

Hæc est tertia pars principalis, in qua Psal. in persona pœnitentis, ostendit erga se diuinam misericordiā, & diuiditur in partes tres. Quia ostendit erga se diuinā misericordiā in exauditione deuotorum. Secundo iusti pœnitentiā in emendationem delictorum, ibi. *Quoniam ego*. Tertio, pœnitentis patientiam in tolerationę aduersorum, ibi. *Inimici mei*. Primo ostendit diuinam misecordiam circa suam
Exaudire Oratio Sonus, Vox. pœnitētia exauditionem. Et duo facit. Quia primo ostendit rationem suæ exauditionis. Secundo ostendit materiam suæ orationis, ibi. *Quia dixi*. Quantum ergo E
ad primum ostendit Deum misericordem, & hoc exaudiendo vota pœnitentium. Vbi notandum, ꝙ orationem à Deo multa exauditi faciunt. s. orantis de peccatis pœnitentia, orantis de diabolo victoria, & orantis in deum confidentia. Primo orantis pœnitentia, quia pœnitentia non solum hominē reddit vacuum temporalibus in corde, sed etiam cibis vacuum in corpore. Docet autem experiētia, quòd in loco clauso, & concauo sonus melius auditur, quàm in loco pleno. Dicit enim Philosophus, ꝙ si
A puteus vel lacus in domo fuerit, tunc maior redditur sonus. Et hinc est, quòd Anglici in Ecclesiis, vbi sedes ad cantandum ponūtur, primo sub sedibus faciunt foueas profundas, quantum sedes occupant, quas postea lignis operiant, & super tales foueas sedes ædificant. Et ex hoc voces cantantium multo amplius resonant. Similiter & in parietibus circa chorum ponunt ollas magnascumparuo ore, quasi ad modum phialæ, vt in eis sonus receptus magis resonet, & forti⁹ audiatur. Et hoc totum, qa cōcauitas sonum vocis reddit altiorē, & audibiliorem. Similiter in proposito quando quis orat ventre vacuo, melius auditur à Deo, quàm orans ventre pleno. Cùm ergo pœnitens cibis non sit repletus, sed magis per abstinentiam vacuus, à Deo melius exauditur. Et hinc est, ꝙ pricipaliores ecclesiæ orationes fiunt de mane ieiuno stomacho, sicut missa, & principaliores horæ canonicæ. psal. 5. Quoniam ad te orabo, Domine, mane, & exaudies, &c. Et in confirmationem huius Christus per quē nostræ orationes exaudiuntur, voluit totum suum corpus plagis esse perforatum, vt in ipso sonus nostræ orationis magis resonaret ad Deum. Vnde & ecclesia suas orationes ratione dictarum concauitatum terminat p Christum d. per dominum nostrum, &c. Secundo orationem facit exauditi orantis de diabo
Victoria. Cicero li. 2. Rhetо. lo victoria. Narrat Tulli⁹, quòd quædā lex Græcorū talis erat. Qui tyrannum occiderit, quam velit, sibi rē à magistratu deposcat, & magistratus concedet ei. Talis lex à Deo orantibus est posita. Nā tyrānus est diabolus, qui bonum continuè nō intendit, sed dissipationē. Qui ergo hunc occiderit. s. ipsum finaliter superando, quicquid petierit à magistratu. i. à Deo, impetrabit. Cùm ergo quilibet pœnitens sit huiusmodi, sequitur, quòd qlibet pœnitēs à Deo exaudiri meretur. Tertio orationem facit exauditi cōfidentia: sicut enim experientia docente, confidentia infirmi habita in medicū quamplurimum adoptatam sanitatem confert: sic & confidentia orantis in Deum habita. Vnde psal. 90. Quoniam in me sperauit, & ego liberabo eū, clamauit ad me, & ego exaudiā eū, &c. Ad propositū ergo iste maximè allegans suā confidentiā, d. *Quoniam in te, Domine, speraui* Idcirco sequitur. *tu exaudies me, Domine Deus meus*.

625 Quia dixi, nequando supergaudeāt mihi inimici mei: & dum commouentur pedes mei, super me magna loquuti sunt.

Hic consequenter ostendit materiam suæ ora- *Inimicus Diabolus*
tionis, quæ fuit licita: quia de victoria spiritualium inimicorum, qui sunt dæmones: quorum tota intention est, nos peccatis subiugare. Sic enim dicitur, Ne- *Psal. 12.*
quando dicat inimicus meus, prævalui aduersus eum. Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero, scilicet si à statu gratiæ per peccatum cecidero. Hac idem hic orat iste, ne dæmones gaudeant de ipsius casu per culpam d. *Quia dixi*. hoc orauit. *Nequando supergaudeant mihi inimici mei*. i. nequando super me gaudeant dæmones, *dum commouentur pedes mei*. i. si affectiones meæ à bono proposito moueantur & cadant. *Super me magna loquuti sunt*, scilicet magna, & amara minando supplicia. De natura enim amicorum est, quòd vn⁹ de bono alterius gaudet. Sic p oppositum de natura inimicorum ostendit, quòd vn⁹ de malo alterius gaudet. Cùm ergo dæmones sint inimici nostri, gaudent de malo nostro. Sic etiam &

beati

beati gaudent de pœnis damnatorum, non tamen directè, sed per accidens, inquantum in illis vident supplicia, quæ euaserunt psal. 57. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam, &c. Sed cùm dæmones gau-
Quæstio. deant de malis nostris, & duo sint mala nostra, scilicet malum culpæ & malum pœnæ: de quo magis gaudent dæmones vel de malo culpæ, vel de malo pœnæ? Respondeo. ꝙ dæmonis voluntas intantum est peruersa, ꝙ quanto quis est magis malus, tanto super eo magis gaudet. vt puta magis de magno peccatore quàm de paruo. Cùm ergo nullus propriè malus effici atur nisi propter malum culpæ, & non propter malū pœnæ, ideo plus gaudet de malo culpæ. Nam malum pœnæ propriè malum non dicitur, quia est iustū malū. 15. q. 1. illa cauēda sunt Vnde Prou. 2. Gaudent, cū malefecerint, & exultāt B
in rebus pessimis. Punire autem peccatorem ex Dei ordinatione, non est malum.

626 Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper.

49. 4. quod Christus. Hic consequenter ponitur iusti debita pœnitentia in emendatione delictorū. Emendatio autē peccatorum stat in tribus. s. in contritione, cōfessione, & satisfactione. Iste autem pœnitens, ista tria se habere fatetur. Et primo satisfactionem d. *Quoniam ego in flagella paratus sum*. Secundo cōtritionem d. *Et dolor meus in conspectu meo semper*. Tertio cōfessionem, d. *Quoniam iniquitatem meam annunciabo*. Quantum C
ergo ad satisfactionem, d. *Quoniam ego in flagella paratus sum*. q. d. secundum glo. Sciens me deliquisse paratus sum pœnam portare. Satisfactio enim, quæ stat in labore, & pœna pro peccato portanda, est ne
Auicēna 3 canone. cessaria ad purgandum peccati venenū. Dicit enim Auicenna. Si bene consideraueris, non inuenies aliquid, quod caloré vehementius intendat, quàm labor, & motus. Spiritualiter autē calor vitalis ipsius animæ summè necessarius est volenti curari, quia, sicut dicit Auicenna. 1. canone. Calor intrinsecus resistit calori extrinseco, intantum, ꝙ venena calida non refrenat, nec expellit, nec eorum substantiā corrūpit, nisi calor innatus. Et ideo sicut idem dicit li. 4. maximum remedium in curatione veneni D
est confortatio caloris intrinseci. Sic spiritualiter. Nam venena, quibus anima inficitur, vt plurimum sunt venena calida: quia ex igne prauæ cōcupiscentiæ procedunt. Sed amor Dei ex igne charitatis procedens, est calor intrinsecus, & innatus, quia naturaliter diligere Deum debemus. Ergo destructio
psal. 6. venenatorū peccatorum non fit nisi per hunc calorem confortatum per laborem pœnitentiæ satisfactionis, de quo labore dicit pœnitens. Laboraui in gemitu meo. Et hunc laborem pœnæ paratus debet esse pœnitens sustinere: vnde hic dicit. *Quoniam*
Mat. 11. *ego in flagella paratus sum*. Et ideo si aduersa, & flagella accidunt pœnitenti, omnia patienter ferre, debet esse paratus: quia flagella sunt signum diuini amoris. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quis est enim filius, quem non corripit pater, &c. Consequenter ponit cordis dolorem, & contritionem pœnitenti necessariam, d. *Et dolor meus in con-*
spectu meo semper. In hoc enim est differētia inter iustos, & reprobos: quia reprobi, cùm peccauerunt, se excusando defendunt. Iusti autem contra seipsos irascuntur, & dolent. Dolor enim contritionis est pœnitentiæ pars prima: qui dolor nihil aliud est,
A quàm quędam compunctio animi cum lachrymis, oriens ex recordatione peccati, & timore diuini iudicij. Iste autem contritionis dolor animam iustificat, quod sic patet. Iustitia enim est virtus, vnicui- *Philos 5. Ethicor.*
que sua tribuens: vt dicit Philosophus. Peccator autem peccando, Deo abstulit honorem, sibi debitū: *Valerius. lib. 6 c 3.*
quia scilicet non se subiecit, vt debuit: & sic quantū in se fuit, Deum inhonorauit. Sed dolor contritionis, hoc ablarum restituit: quia in se punit malum quod fecit. Secundum enim quod ait Valerius, Tātum honoris confert patriæ offensæ malorum punitio, quantum inintriæ ipsa intulerunt mala perpetrata: quia sic per malorum punitionem reformatur perdita iustitia. quod si verum est de punitione peccatoris inuoluntaria, quanto magis de punitione voluntaria, qua peccator dolendo de peccato per contritionem voluntariè punit seipsum. Sic igitur cùm dolor contritionis puniat offensam Dei, sequitur ꝙ perditam iustitiam recuperat: & per cō sequēs per ipsum iustificatur anima. Vnde secundū quantitatem doloris consolatur anima pœnitentis *psal. 43.*
per gratiam. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et iste dolor debet esse continuus: propter quod dicitur in can. ꝙ semper dole *De pæ. d. 1. si Apostolus.*
re debet verè pœnitens: quia vbi dolor finitur, ibi pœnitentia cessat. Quod nunc ostendit Psal. d. *Et dolor meus in conspectu meo semper*.

627 Quoniam iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo. *De pœnid. dist. 1.*

Hic consequenter ponit peccatorum confessionē. q. d. secundum gl. Dolor meus est non de flagello, vel pœna, quæ est medicina, sed de vulnere peccati. Si enim de peccato non dolerem, non sic me accusarem. Et ideo quia de peccato doleo, peccatū meū annuciādo confiteor. Et nota, quòd confessio peccati inutilis quandoque redditur propter tria. s. vel quia contritio non præcedit, vel quia, satisfactio omittitur, vel quia emendatio non subsequitur. Si enim confitetur, & non conteritur, fatetur se habere vulnus, & tamen dolorem non sentit. Dicit Ber. *Ber. lib.* ad Eugenium. Scio longè à salute consistere membrum, quod obstupuit. Et ægrum se non sentientem, periculosius laborare. Si etiam non sequatur satisfactio, & confessio non proficit: quia, vt dicit Augustinus libro de vera innocentia. Bona est peccati confessio, sed, si curatio sequatur. Nā quid prodest detegere plagā, & non adhibere medicinam? Medicinæ autem appositio est sequens satisfactio. Et insuper inutilis si nō sequatur emendatio: quia tunc peccatum remanēs magis aggrauatur. Et ideo quia non sufficit confiteri, nisi ista tria diligenter obseruentur, & considerentur. Hinc est, ꝙ præmissa confessione, subiungit. *Et cogitabo pro peccato meo*. i. so
licitus eroſe, dulè agam. secundū glo. quia duo sunt modi perfectæ pœnitentiæ s. cōfessio, & emendatio quæ fit per fletus, eleemosynas, & huiusmodi. Sic
E enim dicit Psal. 118. Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.

628 Inimici autem mei viuunt, & confirmati sunt super me: & multiplicati sunt, qui oderunt me iniquè.

Hic consequenter ponit pœnitentis patientiam in aduersorum tolerationę. Vbi notandum, ꝙ pœ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitens maxime tres habet inimicos, scilicet carnẽ, A mundum, & diabolum. Contra quos diuersimodè pugnare debemus. Nam carnem vincimus fugiendo, dicit Valerius li. 5. quòd Fabij Maximi non dimicare, vincere fuit. Hoc dicit, quia cæteri duces Romanorum missi contra Annibalem ducem Pœnorum offerentes se bello campestri, deuicti sunt. Valerius lib. 3. Fabius verò missus contra eum solum statuit defendere sibi commissos, bellum declinans, vt sic dilato gressu paulatim minueretur virtus Annibalis, & virtus exercitus Romanorum augeretur, quæ, diminuta fuerat: propter quod meruit nomen summi ducis, & vocatus fuit Fabius Maximus. Sic est moraliter agendum contra carnales affectiones, quia cùm eis te offers ad bellum, vinceris; si autem declinas, viso hoste, auertendo faciem, efficieris victor. Ideo dicitur. Fugite fornicationem. Quid 1. Cor. 6. est autem hostes carnales fugere: nisi in principio tentationis illam superare, & euertere? Nã, si in ten- B tationibus carnis moram traxeris: statim mens allicitur, illecta delectatur, & delectata consentit. Mũdum autem vincimus sustinendo. Dicitur enim in libro de vita Philosophorum, q; Bias vnus de septẽ sapientibus interrogatus quis esset inter homines magis infirmus, respondit, qui non potest infortunia sustinere. Et ideo spiritualiter contra mundum oportet habere arma defensiua. s. patientiæ scutũ. Luc. 21. In patientia vestra possidebitis animam vestras. Diabolum autem vincimus, ei resistendo. Aduersarius vester diabolus, &c. cui resistite, &c. Resisti- 1. Pet 5. mus autem diabolo impugnando ipsum oppositis, quibus nos impugnat, vt si per superbiam tentat, ipsum ei obiecta humilitate, debes fugare, si per auaritiam, ei obiice mundi contemptum, si per lu- C xuriam, obiice ei castitatem. Et ideo dicitur. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Hos autem omnes Iacob. 4 inimicos pœnitens patitur, & superando vincit. Et hoc est, quod dicit. *Inimici autem mei viuunt*, scilicet nunquam à tentationibus cessant. *Et confortati sunt super me*, vel *confirmati*: quia nisi resistatur eis, statim conualescunt. *Et multiplicati, sunt qui oderunt me inique*, quia quotidie crescunt. Et Vbi quis conatur bene agere, semper ipsi adoppositum nituntur inducere. Et hoc est, quod subdit.

629 6. q. sunt plurimi.

Qui retribuunt mala pro bonis: detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem.

D

Species enim retributionis sunt multæ: vide supra vers. 595. quarum pessima est retribuere mala pro bonis: quod faciunt dæmones: quia illos magis ad malum conantur inducere, quos ad bonum magis dispositos vident: vt ostendit Grego. Et hoc est, quod subdit, *Detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.* Sic enim detrahere idem est, q; à bono retrahere. Sic enim accipitur 1. Reg. 2. Quod filij Heli detrahebant homines à sacrificio Domini. Vel detrahere idem est, quòd diffamare: & tunc bonis detrahit diabolus: quia illos diffamare conatur. E Pro cuius euidentia notandum, quòd detractio est triplex, scilicet detractio sanctitatis, & mundi- Prou. 11. tiæ, qua à mente sæculorum culpa trahitur. Cogitat iustus de domo impij, vt detrahat eos à malo. Esa. 14. Aequitatis, & iustitiæ, qua pœnis vita malorũ traditur. Detracta est ad inferos superbia tua. pranitatis, & malitiæ, qua à malis fama iustorum læditur. Nolite detrahere alterutrum. Et nota, q; ista detractio viciosa, est duplex: quia quandoque detrahitur malis, quandoque bonis. Detractionem qua malis detrahitur sic describit Haimo d. Detractio est reuelatio defectus absentis proximi, alicui facta vt ipsum in bonis minorem existimat. Et ista habet tres species. Prima cùm quis peccatum alterius reuelat, vbi reuelare non debet. Secunda, quando peccatum alterius aggrauat. Tertia, cùm fingens alteri malo peccatum falsum imponit. Et ab isto vitio admonet nos sapiens abstinere d. Custodite vos à de- Sap. 1. tractione, parcite linguæ. Secũdo detractio est, qua detrahitur bonis: quã sic describit Haimo d. Detractio est boni alterius diminutio, vel negatio. Et hęc tres habet species. Prima est, cùm quis alterius virtutem negat. Secunda cùm tacet, vbi tacere non debet. Tertia, cùm virtutem alterius minuit, vel in malum peruertit. Et omnibus istis tribus modis bonis Greg. 2. detrahunt dæmones, vt deducit Gregor Et hoc hic mor. c. 7. notat psal. d. *Detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.*

Ne derelinquas me, Domine Deus meus: ne discesseris à me.

630

Hæc est quarta pars principalis in qua pœnitens ex omnibus prædictis concludit internam lætitiã. Videns enim se pœnitens in tot aduersitatibus non derelictum à Deo, cum gratiarum actione auctorem salutis, suæ profitens Deum lætus exclamat, ne in futurum relinquatur, sciens, q; grauior est offensa post veniam: quam offensam euadere non potest, si derelinquatur à Deo. Ideo orãs dicit. *Ne derelinquas me, Domine Deus meus*, &c. Quod ideo dicit: quia derelictus à Deo, quomodo tantorũ ho- Greg. 11. stium bella posset euadere? Cùm enim mentem de- mor. c 5. serit, ipsa statim dissipatur: vt ostendit Greg. d. Omnipotens Deus humanum cor destruit, dum derelinquit: ædificat autem, cùm gratia replet: neque enim humanam mentem Deus debellãdo destruit, sed relinquendo, quia ad perditionem suam sufficit sibi dimissa. Et ideo orat dicens. *Ne derelinquas me*, &c. Et hoc nihil aliud est quàm orare, vt Deus sic ipsum dirigat, vt ipse Deum non deserat: quia nunquam Deus deserit mẽtem nostram, nisi prius nos eum derelinquamus. Est enim de nobis sicut de illo qui in naui mouetur; talis enim præcipit se paulatim à ripa magis, ac magis distare, cùm tamen 2. Par. 15 litus nõ moueatur, sed ipse recedit à ripa. Sic Deus, qui est stabilis vt ripa, nos autem mutabiles, nõ recedit à nobis, nisi quia nos ab eo prius per peccatũ recedimus. Et sic appropinquat ad nos, quãdo nos ad se trahit. Sic ergo dicens, *Ne derelinquas me*, petit gratiam, qua Deum ipse non derelinquat. Ideo dicitur. Si dereliqueritis Deum, derelinquet & vos. Et hoc aliis verbis exprimens dicit. *Ne discedas me*. i. fac me à te nõ discedere. Et ideo nota, q; nos à Deo psal. 6. discedere faciunt multa. s. iniquitas. Discedite à me 1. Tim. 4. omnes, qui operamini iniquitatem. Infidelitas. In Mat. 25. nouissimis diebus discedent homines quidam à fide. Æterna calamitas Discedite à me maledicti, &c. Sed quia nullus in statu gratiæ perseuerare potest sine spirituali Dei adiutorio, nec aliquod bonum operari, ideo diuinum adiutorium consequenter inuocat dicens.

631

Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

11. q. 3. ira.

Deus enim omnes adiuuat, qui eius adiutorium debitè petunt. Si enim quis homo dici non potest iustus, qui miseros oppressos iniustè, non adiuuat, cùm potest, quomodo Deus iustus esset, si iniustè oppressos non adiuuaret. Et ideo de ipso dicitur psal. 8. Factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in tribulatione. Et de tali adintorio Dei tota Dan 3. scriptura abundat. Sic enim adiuuit tres pueros in camino ignis positos iniustè, ignis virtu- Gen. 41. tem ligans, ne eis nocere posset. Sic adiuuit Ioseph propter amorem castitatis incarceratum iniustè, vt inde ipsum extraheret, & totius Aegypti faceret Dominum. Sic adiuuit Susannam propter amorem castitatis ad mortem condemnatam iniuste, vt ip- Dan. 13 sam castissimam declarans, infamatores traderet Act. 12. morti. Sic adiuuit Apostolum Petrũ propter Christi fidem incarceratum, ipsum Angelico ministerio liberando. Sic adiuuit Paulum tertio naufragantẽ. B Et sic de similibus per totam scripturam habetur. Et ideo clamat scriptura, dicens. Deus noster refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Quid ergo mirum si pœnitens Psal. 45. hic diuinum inuocat adiutorium, dicens. *Intende in adiutorium meum*, &c. Et aduerte, quòd istud Dei adiutorium septies petimus in die, scilicet in principio horarum omnium, d. Deus, in adiutorium meũ intende. Primo quia propter septem peccata capitalia, aduersa, & tribulationes nos premunt, quia cuilibet peccato sua correspondet tribulatio: quia aliunde tribulatur superbus, aliunde auarus, & sic de aliis. Ideo septem vicibus in die adiutorium Dei postulamus. Vel quia per septem ætates huius vitæ tribulationes patimur. Et hoc petimus maxi- C me in principio horarum dicentes. Deus, in adiutorium meum intende, quia cum orare debemus, tunc maxime diabolus tentare satagit, & à bono proposito reuocare festinat. Sed dices. Quare ergo in triduo Christi passionis sic Dei adiutorium non postulamus in principio horarum, dicentes. Deus, in adiutorium meum intende: quod magis debemus facere, quia cùm illud tempus magis sit deuotum, tunc diabolus magis satagit tentare fideles? Respondeo, quòd Christi passionis memoria est sufficiens inuocatio adiutorij diuini, eo quòd ipse ideo solum sit pro nostro adiutorio passus. Et ideo quia tunc continue Christi passionis in omni- D bus horis facimus memoriam, ideo aliter non expedit diuinum postulare adiutorium: secus autem de aliis temporalibus, in quibus non tam sedulo in horis Christi passio memoratur. Tunc ergo magis Psal. 37. orare debemus, dicentes. Adiuua nos, Deus salutaris noster, &c. Quia dolorem contritionis hic notat psal. dicens. Dolor meus in conspectu meo semper: quæro vtrum dolor contritionis maior esse debeat de vno peccato quàm de alio? Aegidius distinctione 17.

A octuaginta octò, qui per vices suas ante arcam domini canebant cum citharis, & musicis instrumentis. Inter quos erant tres principales, scilicet Asaph, Hemam & Idithum. Et istorum quilibet certum numerum ex prædictis cantoribus habe- 2. Re. 16. bat sub se. Fecit etiam certos psalmos ab istis decantandos, aliquos deputauit ipsi Asaph: aliquos ipsi Hemam: aliquos ipsi Idithum. Inter cæteros autem psalmos fecit istum decantandum ab ipso Idithum, & ab aliis cantoribus ei subditis. Ex quibus apparet sensus literalis tituli, qui est iste. *In finem canticum Dauid*, scilicet factum ab ipso Dauid pro Idithum, id est decantandum ab ipso Idithum. De materia autem istius psalm. dicitur communiter, quòd Dauid fecit istum psalmum, dum profugus fugeret à facie Absalon filij sui: postquam audierat vituperia sibi illata à Semei. Nam cùm rex B Dauid exisset Hierusalem, & fugeret à facie Absa- 2. Re. 15 lon filij sui, Semei, qui colligatus erat cùm Absalon filio regis, clamans post regem ei improperabat, d. Egredere, egredere, vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul. Ecce premunt te mala tua: quoniam vir sanguinum es. Et tunc rex patienter talia substinebat opprobria. Quinimo cùm Abisai vellet illum interficere, rex prohibuit d. Dimitte eum. Dominus enim præcepit, vt malediceret mihi. Ecce filius meus quærit animam meam: quanto magis Semei, &c. Tunc ergo ad dandum aliis exemplum patientiæ suo exemplo ostendens suam patientiam hunc psal. fecit d. *Dixi custodiam*, &c. Et sic ergo diuidã primùm psal. quo ad literam. Secundo quo ad sensum Psalmistæ. Quantum ad primum psal. iste diuiditur in tres partes. Quia primo ponitur ipsius Dauid patientia. Secundo describitur eius in Deum confidentia, ibi. *Locutus sum*. Tertio ponitur orationis eius instantia, ibi. *Exaudi orationem meam*. &c. Dicit Nic. de Ly. Quãtum vero ad intellectũ Psalmistę, titulus Psal. declarat materiam psal. Nam, vt supra dictũ est: Dauid ordinauerat ducentos octuaginta octo cãtores, quibus tres præfecerat, scilicet Asaph, Hemam & Idithum: quorum nomina Esdras frequenter ponit in titulis psalmorum, vt ex eorum interpretationibus cognoscatur intentio Psalmi. Huius ergo psal. aperit materiam per hoc nomen Idithum, cùm dicit titulus. *In finem canticum Dauid pro Idithum*. Idithum namque interpretatur transiliens eos, id est illos, qui remanent in mundo, hærentésque terrenis: de quo transiliente, vel transitu agitur hic. Quoniam hic psal. docet transire à terrenis ad cœlestia: à dilectione mundi ad dilectionem Dei, & à temporalibus ad æternitatem. Sic ergo sensus tituli est talis. Istud canticum, factum à Dauid *in finem*, id est Christum nos dirigens est *pro Idithum* id est, pro transitu temporalium ad æterna. Et quia iste transitus maxime fundatur in patientia aduersorum, ideo iste psalm. maxime nos docet patientiam, & inter opprobria, & detractiones malorum à murmuratione linguam continere. Et quantum E ad hoc psal. iste diuiditur in tres partes. Quia agit primo de patientiæ habenda firmitate. Secundo de mundi declinãda vanitate, ibi. *Verumtamen*. Tertio de superna exoranda bonitate, ibi. *Exaudi Deus*, quantum ad primum sciendum, quòd in omnibus bonis operibus est talis ordo: quod primo intus corde præcedit deliberatio: consequenter operis sequitur persecutio: & tertio sequitur operationis finis, & consummatio. Et secundum hoc prima

PSAL. XXXVIII.

632 15. q. 1. vos autẽ

DIxi custodiam vias meas: vt non delinquam in lingua mea.

Psalmus iste talem habet titulum. *In finem canticum Dauid pro Idithum*. Pro cuius tituli intelligentia sciendum, quòd Dauid instituit 1. Par. 25 cantores ad diuinas laudes decantandas ducentos,

Universidad de Deusto Biblioteca

pars habet tres partes: quia Psalm. ponit primo suam cordis deliberationem. Secundo suæ deliberationis executionem, ibi. *Posui ori meo.* Tertio suæ exauditionis finem, & consummationem, ibi *Loquutus sum.* Quantum ergo ad primum ponens suam deliberationem dicit. *Dixi custodiam*, &c. Vbi notandum, quòd sicut corpus habet os materiale, & linguam, qua loquitur: sic multo fortius suo modo & mens habet os intrinsecum, & linguam, qua prius verba intus format, quàm producat exterius per corporis linguam, quia prius est dicere mentis, quàm sit dicere corporis. Sic enim de dicere cordis dicitur. Dixit insipiens in corde suo. psalm. 13. *psal.13.* Similiter & quilibet bonus Deo corde loquitur psalm. 26. *psal.26.* Tibi dixit cor meum. Istud autem dicere intrinsecum est mētis deliberatio eorum, quæ exterius dicenda sunt, & facienda. Sic igitur hic dicere stat pro deliberare, vt sit sensus. *Dixi custodiam vias meas*, Id est, in corde meo deliberaui custodire vias meas. Per vias autem intellige actiones nostras. Vnde Gregorius. *Greg.21 mor.c.4.* Quid viarum nomine nisi actiones nostræ significantur? Hinc enim per Hieremiam dicitur. Bonas facite vias vestras, & studia vestra. Deliberabit ergo iste primo custodire vias suas, id est actiones suas, ne scilicet murmurando contra Deum peccet. Vnde subdit. *Vt non delinquam in lingua mea.* Sed aduertendum, quòd linguam suam diuersi variè custodiunt, vt ostendit Gregorius dicens. *Gre.li.5. mor.c.12.* Sunt tria genera hominum, qui gradatim distinctis à se qualitatibus dissident. Sunt namque aliqui, qui ad loquendum praua concipiunt, allocutione sua nulla silentij grauitate refrenantur. Et sunt alij, qui cum praua concipiunt, magno se silentii vigore restringunt. Et sunt nonnulli, qui virtutum vsu roborati vsque ad eam celsitudinem prouehuntur, vt ad loquendum nec quidem in corde peruersa concipiant quæ silentio cōpescant. Et hoc est bonorum, dicit Psalm. *Dixi custodiam vias meas.* *Phi.5. animaliū.* Qui enim linguam custodire nescit, se malis operibus implicatum manifestat. Dicit Philosophus, quod auis si sub lingua habeat venam albam, generat filium album: si nigram nigrum. Sic & moraliter secundum qualitatem, & colorem linguæ, color, & qualitas fœtus, id est operis sibi correspondet. Et ideo bene consulit psal. *psal.33.* dicens. Prohibe linguam tuam à malo.

633 §.q.4 in loco.

Posui ori meo custodiam: cum consisteret peccator aduersum me.

Hic consequenter ostendit deliberationis executionem: quia sicut in corde deliberauit, sic & opere compleuit. *Posui* inquit *ori meo custodiam.* Et diuiditur in tres partes, secundum quod ex tali custodia tria se dicit habuisse, scilicet, quia habuit primo discretum silentium. Secundo humilitatis fastigium, ibi. *Obmutui, & humiliatus.* Tertio charitatis incendium, ibi. *Concaluit cor meum.* Quantum ad primum sciendum, quòd inter omnia corporis membra, lingua maiori custodia indiget, quia ex ea facilius plura mala procedunt. Vnde Bernard. in sermone de triplici custodia dicit. Quis sane enumeret quantas modicum linguæ membrum contrahit sordes, quàm multiplex in labiis incircuncisis immunditia coaguletur: quàm sit grauis pernicies oris incircunspecti. Est enim lingua dissoluta in sermonibus ociosis. Est lingua impudica, & est magniloquia, quorum prior lasciuiæ, sequēs arrogantiæ famulatur. Est etiam lingua dolosa, & est maledica, quarum altera in falsidicam, & adulatoriam subdiuiditur, altera vero nunc in facie contumelias irrogat, nunc detrahit in occulto, hæc ille. Qui enim linguam suam non potest continere, opus bonum minime poterit habere. Dicit Philosophus, quòd si mulier vicina partui potest retinere suum anhelitum, quod partus eius erit facilis, & leuis, si autem non potest retinere, partus eius erit difficilis, & grauis. *Phi. 18 de animalibus.* Sic moraliter in proposito. Anima quantuncunque bono conceptu, & intentione sit impregnata, nunquam tamen pariet opus viuum sine difficultate, si anhelitum suum, id est spiritum cohibere non possit. Et ideo bene dicit Apostolus. Si quis putat, se religiosum esse, non refrenans linguam suam, huius vana est religio. *Iac.1.* Contra quod dicit Psalm. *Posui ori meo custodiam.* *Psal.38.* Et quamuis custodia oris omnibus sit necessaria, maxime tamen clericis Deo dicatis. Vt ostendit Bernardus super illo verbo Apostoli. Sermo vester in gratia semper sale conditus sit, dicēs. Sit lingua vestra modesta, sobria, pudica, sit ori vestro *Coloss.4.* saliua virgo die crescente. Et nisi vtilitas occasionem præbuerit vsque in crastinum incorrupta seruetur. Ponamus ori nostro custodiam. Et ostium circunstantiæ labiis nostris. Auceps non emittit accipitrem, nisi prius anserem viderit. Et monachus dimittit linguam suam, vbi loquendi necessitas non existit. Dedignatur venator catulum soluere, nisi lepus appareat. Viliorem habet monachus linguam suam, quam ad nullius salutem, vel commodum inutiliter soluit. Sudat lapis in manu oppugnantium mœnia, & incassum volat verbum de ore stantis in sanctæ Ecclesia disciplina. Arcus flexis cornibus frustra non tenditur, & rationalis lingua ad deferenda irrationabilia passim laxatur. Parcitur pharetræ, vt ex ea sagitta non leuiter exeat. Non parcitur linguæ, vt mendax in quemlibet verbis velut ictum vulneris infligat. Quid autem ad hoc dicimus? certe excusari non possumus, facilius est enim tacere quàm loqui, vt cum psalm. dicamus. *Posui ori meo custodiam.* Sed, quia perfectius est iniuriatum non loqui, quàm non prouocatum, ideo addit, dicens. *Dum consisteret peccator aduersum me.* Hæc est perfectio, opprobria audire, & tacere, iniurias pati, & non loqui. Relinquentes enim mundum, & ad Deum tendentes hodie *Iob. 11.* præ cæteris à malis irridentur, & impetuntur opprobriis, & fatui reputantur. Deridetur iusti simplicitas. Et tamen iusti se deridentes non derident, sed tolerant patienter exemplo Christi. Qui cum *1.Pet.2.* malediceretur, non maledicebat, cum pateretur non comminabatur. Sic & iusti dum peccatores aduersus se insurgunt patienter tolerantes, ori suo custodiam imponunt. Sic faciebat Apostolus dicens. Maledicimur, & benedicimus, persecutionem *1.Cor.4.* patimur, & sustinemus; blasphemamur, & obsecramus. Vnde iusti quanto magis infestantur à malis, tanto amplius humiliantur. Vnde subditur,

Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis, & dolor meus renouatus est. 634

Hic consequenter ostendit iustos in persecutionibus humilitatem seruare. Vbi notandum, ꝙ verā humilitatem probat illata contumelia: sicut paupertatem voluntariam, oblata abundantia, & verā castitatē obiecta mulieris pulchritudo cum opportunitate. *Greg li.7 mor.c.14.* Ecōtrario de multis dicit Greg. Esse quippe volunt humiles, sed sine despectu, esse contenti propriis, sed sine necessitate, esse casti, sed sine maceratione corporis, esse patientes, sed sine cōtumeliis volūt. Cumque adipisci virtutes quærunt, sed virtutum labores fugiunt, quid aliud quā sine belli certamine triumphare de hostibus quærunt? Ex quibus apparet, quod vera humilitas, & patientia probatur aduersis: vnde in persona iustorum, nunc ait psal. *Cùm consisteret peccator aduersum me, obmutui, & humiliatus sum.* Obmutescit iustus: quia percussus aduersis non murmurat. Sciens, quod ait Gregor. *Greg.5. mor.c.26* Quisquis percussus murmurat, quid aliud quā iustitiam ferientis accusat? Vt ergo homo reprehendere non audeat iudicem culpæ, hunc humiliter cogitet auctorem naturæ: quia qui mirè ex nihilo hominem fecit, factum impiè nō affligit. Ille ergo percussus obmutescit, qui patienter tolerādo, nō murmurat. Exemplo Christi de quo Esa. 53. Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram se tondente obmutescet: quod ex humilitate procedit. Vnde subditur: &, id est, *quia humiliatus sum. Et silui à bonis, & dolor meus renouatus est.* Vbi sciēdum, ꝙ sancti viri, dum se inter malos positos vidēt, qui semen diuini verbi recipere nolunt, tacent, ne margaritas ante porcos proiiciant, & sanctum dent canibus. Sed quia vident aliorum mala multiplicari, grauiori dolore feriuntur interius. Et hoc notat psal. d. *Silui à bonis*, scilicet prædicandis: quia scilicet nō habebam terram bonā, in qua semen fructificare posset. Et quia prauorum malitia continuè augetur, ideo ex hoc *dolor meus renouatus est.* Et sic istum passum exponit glo. & Greg. d. Nam sæpe contigit, vt *Greg.23. mor.c.10* boni viri, cum se non audiri considerant, ori suo silentium imponunt. Sed plerūque dum conspiciunt ꝙ iniquorum facinora ipsis tacentibus crescunt, vim quandam sui spiritus sustinent, vt in locutione apertæ correptionis erumpant. Vnde & propheta Hieremias cum sibi prædicationis silentium indixisset dicens. Nō recordabor eius, nec loquar vltra in nomine eius: illico adiunxit. Et factus est ī corde meo quasi ignis æstuans, & defeci, ferre non sustinens. Pro eo enim quòd se minimè audiri conspe- *Hier.20* xerat, silentium sibi imposuit, sed cum crescentia mala in eo cerneret, in eodem silentio non permansit. Dauid quoque propheta postquam silentium sibi indixerat, d. Posui ori meo custodiam, cum cōsisteret peccator aduersum me. *Obmutui, & humiliatus sum, silui à bonis*: in ipso suo silentio zelo charitatis exarsit. Vnde subdit. *Et dolor meus renouatus est.* Vnde & considerando peccata malorum, dicebat *Rom.9.* Apostolus. Tristitia magna est mihi, & dolor continuus cordi meo.

635. 19.1.mul 14 sunt.

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.

Consequenter ex hoc se ostendit habere charitatis incendium. Dolere enim de peccatis proximorum, signum est charitatis. Charitas autem quidam calor spiritualis est. Et istum calorem in corde iustorum insinuans hic psal. ait. *Concaluit cor meum intra me.* glo. id est, ex omni parte caluit amore Dei: id est, igne cœlestium, vt, quia diligo Deum, diligā proximum: & diligendo proximum, doleam de ipsius culpa: quia semper iusti igne diuino accensi, quæ Dei sunt meditantur. Vnde subdit. *Et in meditatione mea exardescet ignis*, scilicet, diem dilectionis. Vel secundum Gregor. Calescit cor iustorum: quia quando tacentes vident aliorum mala augeri, intus concalescunt, quia dilectionis ardor, ad exterius loquendum excitat illos: vt quæ corrigere non valent, saltem increpare non desistant. Et attende, quòd isto igne charitatis multi sunt, qui calefieri non possunt. Quoniam figura habetur in Dauid, de quo dicitur, 3. Reg. 1. quòd Dauid, cùm operiretur vestibus, non calefiebat. Et quare calefieri non poterat, Stephanus adducit tres rationes, exponendo prædicta verba, d. Dauid calefieri non poterat. Primo quia de senibus est parentibus natus. Secūdo quia in præliis multum sanguinem fuderat. Tertio, quia ex quo Angelum cædentem populum vidit, pauore vehementi contabuit. Moraliter autem ista tria multos impediunt, ne in eis igne charitatis concaleat cor ipsorum. Primum est antiquorum peccatorum imitatio. Antiquiora enim peccata, & prima quæ fuerunt, sunt inuidia, & superbia. Inuidia enim primum peccatum dicitur: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. *Sapien 2.* Similiter & superbia. Initium omnis peccati superbia. *Eccle.10* Sic igitur superbia, & inuidia dicuntur antiquiora peccata, quia nullum aliud peccatum fuit prius istis. Ex istis ergo natus per imitationem in corde suo charitate calefieri non potest. Secundum est egenorum proximorum incompassio: quod notatur in Dauid, qui multum sanguinem fuderat: tot enim sanguinem fundimus, quot fame mori permittimus subuenire valentes. Tertium est diuinæ iustitiæ sine misericordia consideratio. Hoc enim ad desperationem ducit: quod notatur in Dauid, qui vidit Angelum ex iustitia cædentem populum. At contra iusti igne charitatis calescunt, d. psal. *Concaluit cor meum &c.* Quia dictum est, quòd iusti calent igne charitatis, ex dilectione peccatorum: quæro vtrum peccatores amēt seipsos, 2. secundæ, q. 35. articulo 7.

Loquutus sum in lingua mea, notum fac mihi, domine, finem meum. 636

Hic consequenter ponit suæ intentionis finem intentum, & consummationem. Principalis enim intentio, & finale desiderium antiquorum patrum erat videre verbum incarnatum: propter quod Christus suis dicebat Apostolis. Multi reges, & prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & *Luca 10.* non viderunt, &c. Circa autem istam principalem antiquorum intentionem psalm. tria ponit. Quia primo desiderat scire Christi incarnationem. Secundo desiderat scire suæ vitæ durationem: ibi. *Et numerum dierum.* Tertio confitetur humanæ vitæ annihilationem: ibi. *Ecce mensurabiles.* Quantum ad primum sciendum quòd hic Dauid loquitur in persona omnium patrum antiquorum, qui Christi desiderabant aduentum. Et loquitur Deo non hominibus: quod ostendit, dicens: *Loquutus sum in lingua mea: notum fac mihi, domine*, & sic loquitur domino. Et ideo sciendum, qualiter nos Deo loquimur, & qualiter Deus nobis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lingua enim corporalis nō nisi ad aures corporales loquitur, nec auris corporalis non nisi vocem corporis audit. Cùm ergo Deus aures corporales, nec linguam habeat corporalē, nec ipse menti nostræ sono vocali loquitur, nec nos sibi. Loqui ergo nostrum Deo est desiderio cordis ad ipsum clamare: vnde Greg. in illud Ioan. Vidi animas sanctorum *Gregor 1. mor. c. 6. Apoc. 6.* clamantes, & dicentes: Vsquequo, domine sanctus, non vindicas sanguinem nostrū, &c. d. Quid est animas sanctorum vindictam à Deo petere, nisi diem extremi iudicij, & resurrectionē extinctorū corporum desiderare? Magnus quippe eatū clamor magnum est earum desiderium. Tanto enim quisque minus ad Deum clamat, quāto minus desiderat, & tanto maiorem vocem in aures Dei exprimit, quāto se in eius desiderium plenius fundit. Animarum ergo verba sunt ipsa illarum desideria. Nam, si desiderium sermo non esset, propheta non diceret. De- *Clamare.* siderium cordis eorum audiuit auris tua. Ad propositum ergo Dauid in persona iustorum dicit. *Loquutus sum lingua mea*, scilicet cum lingua cordis, quæ est desiderium mentis. De qua lingua dicitur Psal. 70. Lingua mea meditabitur tota die iustitiam tuam. Meditatio enim ad mentem pertinet, non ad corpus. Sed quid hæc lingua desiderabat adiungit. *Notum fac mihi, domine, finem meum.* Quis autē est fi- *Rom. 10.* nis noster, nisi Christus incarnatus? de quo dicit Apostolus. Finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Vocatur enim Christus incarnati finis non quidem cōsumptionis, sed perfectionis, & cōsummationns. Vnde ibidē glo. Finis enim Christus est, in quo lex iustitiæ nō consumitur, sed impletur. omnis enim perfectio in ipso est, vltra quā non est, quo spes se extendat. Finis etiam est fidelis Christus, ad quem cùm venerit currentis intentio, non habet quid amplius possit inuenire, sed habet in quo possit permanere. Finis ergo dicitur Christus, non quia consumit, sed quia perficit. Vnde & ipse *Apoc 1.* de seipso ait. Ego sum alpha, & omega, principiū, & finis. Dicēs ergo. *Notum fac mihi, domine, finem meum.* Hoc est notum fac mihi Christum incarnatum: vt scilicet quem fide credo incarnandum, cognoscam incarnatum. Et ad istum sensum exponit, d. *Notum fac mihi, domine, finem meum*, id est, Christum, qui est finis noster: cuius consummatio est in præsenti ad iustitiam, & in futuro ad gloriam.

637. ## Et numerum dierum meorum quis est, vt sciam, quid desit mihi.

Hic consequenter desiderat scire durationem. In præcedenti enim versiculo desiderauit scire, tempus incarnationis Christi, volēs ergo scire, si ipsum incarnatū videbit, petit vtrum vsque ad illud tempus durare debet, d. *Et numerum dierum meorum, &c.* scilicet notum mihi fac. Vbi glo. Numerum dierum suorum scire volebat, non desiderio huius vitæ, sed desiderio videndi Christum: vt appareat, si eius aduentum poterit videre, quem magno desiderio antiqui patres videre desiderabāt. Vnde ait Christus. Multi reges, & prophetæ voluerūt videre, &c. Inde senex ille Simeon clamabat: putas durabo? putas videbo? quasi dicat, Ideo volo scire numerum, vt sciam, quid desit mihi ad Christum videndum. Sed nunquid cuilibet homini determinatus est certus dierum numerus, quo viuere possit, & non *Iob 14.* vltra neque magis, neque minus? Et videtur, quòd sic. Brenes dies hominis sunt, & numerus mēsium eius apud te est: constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Ad oppositum quia quis potest vitam suam breuiare, ergo & prolongare: patet, quia seipsum potest quis interficere, vel ad infirmitatem sibiipsi dare occasionem, quod qui facit, minus viuit, quod si non faceret, plus viueret. Respondeo quòd quæstio dupliciter potest intelligi: vno modo an apud Deum sit præuisum tempus determinatum, quo quis viuet, & non plus, nec minus: secundo an natura cuiuslibet hominis certam habeat intrinsecam virtutem, per quam tantum potest viuere, & non plus, neque minus. Et tunc dico ad quæstionem primo, quòd intelligēdo primo modo: quòd apud Deum est determinatum tempus certum vitę cuiuslibet hominis, per quod viuet, & non vltra, neque minus: patet, quia diuina sciētia omnia futura, & præterita nouit vt præsentia. Vnde Gregor: exponens prædicta verba: *Numerus mensium eius apud te est*, dicit: Cuncta futura Deus *Greg. 12. mor. c. 1.* præsens ante sæcula decreuit, qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe est homini, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum aduersitas feriat, ne electos eius aut immoderata prosperitas eleuet, aut nimia aduersitas grauet. Statutum quoque est, quantum in ipsa vita mortali temporaliter viuat. Nam etsi annos quindecim Ezechiæ regi ad vitam addidit omnipo- *4. Reg. 20* tens Deus, cùm eum mori permisit, tunc eum præsciuit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per prophetam dicatur. Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Cui cum mortis sententia data est, protinus ad eius lachrymas vita addita est. Sed per prophetam prædixit dominus tempus, quo ipse mori merebatur, per largitatem vero misericordię cum illo tempore ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præsciuit. Nec igitur propheta fallax fuit, quia tempus mortis innotuit quo vir ille merebatur mori, nec dominica statuta commutata sunt, quia vt ex largitate Dei anni vitæ crescerēt: hoc quoque ante sæcula præfixum fuit, atque spatium vitæ, quod inopinatè foris est additum, sine augmento præscientiæ fuit intus statutum: hæc Gregor. Sic igitur quantum ad Dei præscientiam omnia etiam futura contingentia ab æterno fuerunt statuta, & ad vnam partem de facto: licet non de possibili determinata. Si vero quæratur secundo modo: scilicet an in ipsa vita nostra sit determinata virtus, qua quis tantum viuere possit. Respondeo, dicunt quidam, quòd viuere nostrum fundatur in humido radicali, quo calor naturalis intrinsecus fouetur, & illo durante eius operatione non impedita durat vita, & illo deficiente, vel eius operatione impedita vita deficit. Et illud humidum est certæ, & determinatæ virtutis, licet maioris in vno quàm in alio secundum dispositiones diuersas concep- E tionis, & natiuitatis: virtus istius augeri non potest, sed bene foueri potest, & conseruari, ne aliquo consumatur, nisi quantum calor naturalis continuè consumit: ipsa autem per calorem naturalem consumpta, statim deficit vita. Cùm ergo illud humidum radicale sit determinatæ virtutis, sic & tanto tempore, & non plus potest calorem naturalem fouere. Et sic in quolibet homine est determinatum tempus, quo viuere potest, & non vltra. Illud autem humidum radicale potest consumi ab aliquo, quam per calorem naturalem ordinatum, vt per calorem inordinatum

tum febrium, vel per aliā hominis malam vitā, vel A Nullus adhuc articulus mortis erumpit, & tamen potest eius operatio totaliter extingui: vt puta quādo quis interficitur. Et sic vita potest abbreuiari. Et datur exēplum. Si tantum ponatur in lampade de oleo ꝙ sufficiat ad nutriendum ignē lampadis per vnam diem, quāuis non possis facere ꝙ nutriat vltra vnam diem, tamen potes facere, ꝙ minus durabit: vt puta augendo ignem lampadis: quia tūc plus consumet de oleo, vel extinguendo violenter lampadem. Sic in proposito dicitur ꝙ determinata est virtus in homine, per quā per tantū tempus viuere potest, & nō vltra, sed illa impediri potest: & per cō- *Psal. 54.* sequens hominis vita potest abbreuiari, sed nō prolongari. Et hoc dicit alibi psalm. Viri sanguinum B & dolosi non dimidiabunt dies suos: quia tales per malam vitam dissipant virtutem illam vitalem, & multotiens morte violēta terminantur. Quantitas ergo vitæ stat in quantitate caloris naturalis, & humidi radicalis, quo dictus calor nutritur. Ad argumenta ex dictis patet, quid dicendum.

638. ## Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilum ante te.

Hic confitetur humanæ vitæ brevitatem vel annihilationem Psalmista edoctus à Deo de tempore incarnationis, quod postulauerat, d. *Notum fac mihi, domine, finem meum* edoctus insuper de numero dierum, quibus naturaliter viuere poterat, quod postulauerat, d. *Et numerum dierum meorum quis est, &c.* Statim concluſit se non posse deuenire ad videndum finem suum, scilicet, Christum incarnatum, d. *Ecce mensurabiles posuisti dies meos. Mensurabiles*, id est, numerabiles, & paucos: vel *mensurabiles*, id est, breues: quia quod faciliter mensurabile est, breue est. Vnde glo. *Ecce mensurabiles posuisti dies meos*, id est, breues: quia cito transit vita nostra. Quid enim sunt centum anni, qui principium habent, & finē respectu æternitatis Dei, quæ fine caret, & principio? Vn- *Iob 14.* de psal. 89. Mille anni ante oculos tuos tanquā dies hesterna, quæ præteriit: propter quod dicitur. Homo natus de muliere breui viuens tempore, &c. Quo- D modo enim tempus nostrū longū potest dici, quod *Greg. 13. li. mor.* continuè terminatur? Vnde Greg. ait: Omne, quod transit, breue est, etiāsi tardius terminari videatur. Iusti autem viri hanc breuitatē vitæ cōtinuè considerant dies suos mensurātes, sed mali ipsam aduertere nolunt. Vnde Greg. ait. Reproborū mens erga *Gregor 8. mor. c. 12.* dies præsentis vitæ tanto amore cōstringitur, vt sic semper hic apperant viuere, quatenus si valeāt, viuendi cursum nunquā desiderent finire. Cogitare quippe futura despiciūt, spem totā in rebus trāseuntibus ponūt, habere nulla nisi quæ prætereunt, cō- *Aliter habetur in originali Gre.* cupiscunt. Cūque nimis transeuntia cogitāt, & mā- E sura nullatenus sperant, sic insensibili cæcitate oculus cordis clauditur, vt se morituros nullatenus credant. Vnde fit sepe, vt iam corpus molestia quatiat, & intima mors virtutē vitalis spiritus incidat, nec tamen curare, quæ mundi sunt, desistāt. Iámque eos vltor ad iudicium pertrahit: & tamen ipsi rebus transitoriis occupati, nihil aliud cogitant, nisi qualiter in hoc mundo adhuc viuant: quia spes viuendi in eis nō frangitur, etiam cū vita terminatur. Dura enim mente mors longè abesse creditur, etiā cum sentitur, &c. At contra iustorum mens ad æterni tatis intentionem tenditur, etiam cùm præsens eos fœliciter vita concomitatur. Magna carnis salute vtitur, nec tamen eius fiducia animus retardatur.

639. ## Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens.

Secundum grāmaticos, vanus dicitur à Venus, & est idem vanus, quod inanis, fallus, vacuus intus, quia venerei homines tales esse solent. Et inde vanitas quasi vacuitas, vel falsitas. Dicitur ergo omnis homo viuens vanitas vniuersa: quia omnis homo instabilis vacuus, quia nec satiatus. Omnis ergo homo vanitas est, id est, hic vanitate viuēs, quod probat glo. quia omnis homo, aut est bonus, aut malus. Si malus, tunc est deditus mundanis, quæ omnia sunt vana. Vanitas vanitatum, & omnia va- *Eccles. 1* nitas. Si autem sit bonus, tunc desiderat esse cum Christo, & per cōsequens ei vana est vita præsens. Et quantum ad hoc est notandum ꝙ triplex est vanitas, scilicet versionis flexibilis. Et sic omnis homo dicitur vanitas: quia vertibilis de esse hominis ad non esse: quinimo nunquā in eodem statu permanet. Vnde psal. 143. Homo vanitati similis factus, *Iob 14.* est, dies eius sicut vmbra prætereūt. Est secundo vanitas auersionis vertibilis. & hæc in voluntate, quæ D faciliter ad vana vertitur, & peccat. 3. Reg. 6. pecca uerunt, & peccare fecerunt Israel, & prouocauerūt Deum in vanitatibus suis. Tertia est vanitas pœnalitatis cōtristabilis. Cuncti dies hominis dolore, & ærumna sunt pleni. Et hoc nonne vanitas est? Quid enim aliud est habens vita, nisi quædam vanitas, & *Eccles. 2.* miseria? Quoniā, vt ait Greg. Si enim subtiliter consideretur omne, quod hic agitur, pœna est, vanitas, *Greg. 11. c. 20.* & miseria. Ipsi enim carni seruire ad necessaria atq, concessa miseria quædam est, vt contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur: quòd multa cautela custoditur salus corporis, quòd etiam custodita amittitur, amissa cum graui labore reparatur, & tamen reparata semper in dubio est. Quid hoc aliud quā mortalis vitæ vanitas quædam, & miseria est, &c. Quibus consideratis psal. merito dicit. *Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens* propter quod clamat Apostolus, Rom. 8. d. Vanitati creatura subiecta est. Per creaturam enim intelligit hominem, qui cum omni creatura participat, quia omnis creatura est corporalis, aut spiritualis.

640. ## Veruntamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur.

Hic

Universidad de Deusto Biblioteca

Hic cõsequenter agit de mũdi relinquẽda vanitate. Et diuiditur in tres partes. Quia agit primo de singulorum innata dignitate. Secũdo de malorũ vana cupiditate: ibi. *Thesaurizat.* Tertio de iustorũ optata synceritate: ibi. *Et nunc.* Quantũ ad primũ sciendum, ꝙ omnium hominũ maxima est innata dignitas: quia quamuis quo ad corpus nihil sint, & vana, *Imago* tamen quo ad animam imagine Dei sunt insigniti. Vnde dicit. *Veruntamen in imagine, &c.* quasi dicat: Quãuis homo corpore sit vanus, & vanitati subditus, tamen altæ est dignitatis, quia pertrãsit in imagine Dei. quasi dicat: Hoc est mirum, ꝙ cùm tanta sit dignitas hominis, ꝙ ad Dei imaginẽ, sit factus, ꝙ tanta dignitas nõ ipsum retrahit à vanitate. In qua tamen vanitate frustra cõturbatur: quia cũ labore, & miseria terrena appetit, quæ frustra, id est, sine vtilitate cõturbant hominem. Est autẽ notandum, ꝙ multiplex ad propositũ repetitur imago, scilicet, quia est Imago qua factus est homo, scilicet, verbi persona. Imago in qua factus est homo, scilicet anima nostra. Imago in qua lapsus est homo, scilicet, culpæ macula. Imago ad quã factus est homo, scilicet æterna gloria. Primo est imago qua factus est homo, quæ imago est æternum Dei verbum: imago *Magister li. 2. di. 16 Imago. Verbum.* enim alicuius dicitur, quod nos ducit in perfectam cognitionẽ alterius: vt dicit Magister. Sicut illa pictura, dicitur imago virginis, quæ nobis ipsam repræsentat: & sic de imagine crucifixi: verbũ autem Dei nos perfectè ducit in cognitionem patris, cũ sit impossibile verbũ intelligere, quin pater intelligatur, cũ sint relatiua. Et ideo verbũ dicitur perfecta patris imago, & tanto perfectior imago, quãto *Magister li. 1. di. 3. Sapien. 7 Ioan. 1. Quæstio.* patri in omnibus coæquatur, vt deducit Magister. Et de hac imgine verbi dicitur, ꝙ est speculũ sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Ista ergo est imago, qua factus est homo, quia omnia per verbũ facta sunt. Sed fortè dices: Si filius dicitur patris imago, quia ducit in cognitionem patris & patri in omnibus est æqualis: nũquid eadẽ ratione pater dicetur imago filij, cũ etiã pater in omnibus filio sit æqualis? Ad hoc respõdet Magister, d. ꝙ *Magister li. 1. d. 31* nõ, cuius ratio est, quia similitudo alicuius ad hoc vt dicatur illius imago, hoc habet ab illo, cuius est imago, & nõ ecõuerso verbũ autẽ similitudinẽ patris habet à patre, & nõ pater ab eo. De ista ergo imagine dicat psal *Verũtamen in imagine pertransit homo.* quia nullus homo ex hac vita ad æternam pertransire potest, nec potuit sine fide istius imaginis, scilicet verbi incarnati, vt dicit Magister, li. 3. Secundo est imago, in qua factus est homo; quia quilibet homo factus est ad imaginem Dei, sic scilicet ꝙ *Imago. Anima rationalis. Gen 1. August. 83. q. 8.* Dei sumus imago. Creauit Deus hominẽ ad imaginem, & similitudinẽ suã. Quæ verba pertractãs August. dicit: Cùm interiorẽ, & exteriorẽ hominẽ scriptura cõmemoret, quæri potest, vtrũ vnus istorum, aut ambo ad imaginẽ, & similitudinẽ Dei sit factus. Sed quis dubitat eũ potius dicere, qui renouatur, quàm qui corrumpitur? Sed qualiter anima nostra *Magister li. 1. di. 3.* sit diuinitatis imago, notandũ, ꝙ secundũ Magistrũ: Imago vocatur alicuius, quod nos ducit in perfectã illius cognitionem. Sed anima nostra nos ducit in perfectã cognitionẽ Dei: patet, quia in cognitionẽ trinitatis personarum, & vnitatis essentialis, cognitionis aliorũ & intellectionis spiritualis, dominationis singulorũ & prælationis generalis. Primum *Magister li. 1. di. 31* patet, quia vt ait Magister. In mẽte nostra cernimus trinitatẽ, nõ quidẽ Deũ, sed imaginem Dei. In ipsa enim quædã apparet trinitas scilicet, memoriæ,

A intelligẽtiæ, & amoris. Et hæc tria (vt ait Augustinus) non sunt tres vitæ, sed vna vita, nõ tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Verũtamen vt ait ibidẽ Ma- *Augu. 10 de trinitate.* gister caueat homo, ne hãc imaginẽ ab eadẽ trinitate factã ita cõparet ei, vt omnino existimet similẽ, sed potius magnã dissimilitudinem cernat: vt puta quia illa increata, ista creata, illa terminũ personarũ, hæc vnius essentię. Sic enim quælibet creata imago rei cuius est imago magis dissimilis est quã similis. Secũdum patet: quia sicut Deus est naturæ intellectualis: sic & anima nostra inter omnes creaturas *August.* inferiores sola est intelligẽs. Vnde Augustinus 14. de trinitate. Eo anima nostra Dei imago est, quo capax eius, & particeps esse potest. Tertiũ patet, quia B sicut Deus omnibus præfertur, & dominatur: sic & homo omnibus aliis creaturis. Vnde Magister li. 2. dist 15. Omnibus creatis, atq; dispositis nouissimè omniũ factus est homo tanquã omniũ possessor, & dominus omnibusq; præferẽdus. Psal. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Sed hic occurrit dubium. *Quæstio. Vir Mulier.* Vtrũ mulier æquè sit imago Dei sicut vir? Arguitur ꝙ sic: quia dixit Deus. Faciamus hominẽ ad imagi- *Gen 1. 1. Cor. 11.* nem, & similitudinẽ nostrã: masculũ, & fœminã fecit eos. Ad oppositum videtur Apostolus, d. Mulier orans velat caput suum: vir autẽ nõ debet velare, qa imago, & gloria Dei est: mulier autẽ viri. Respõdeo, nã vt dictum est, ideo anima nostra dicitur imago C Dei, quia eius proprietates in se continet, & nobis ostendit. Sciendum ergo, ꝙ quædã sunt in Deo, quę repręsentat mulier æquè sicut vir, vt trinitatẽ personarum, & vnitatẽ essẽtiæ: & secundum ista mulier æquè est imago Dei sicut vir. Aliqua sunt, quæ repræsentat vir, & nõ mulier: & secundum ista mulier non dicitur imago Dei, sed vir. Et ista maxime sunt quatuor, vt ostẽdit glo. super illud Apostoli. Vir est *1 Cor. 11.* imago, & gloria Dei, mulier autẽ viri. Primũ, qa sicut ex Deo omnia, ita ex Adã omnes homines. Secundum qa sicut de latere Christi dormiẽtis in cruce formata est ecclesia, & eius fluxit origo, sic de latere Adæ dormientis orta fuit, & formata Eua eius sponsa. Tertium qa sicut regit Christus ecclesiã, & ecclesia ei subseruit, sic vir mulierem habet regere, D & mulier subseruire. Quartum qa vir principalius imago Dei dicitur quantum ad intelligẽtiã, quã mulier, quia naturaliter in viro magis viget ratio, in fœmina autẽ magis sensualitas. Ex dictis ergo tres cõclusiones eliciuntur. Prima, ꝙ in aliquibus vir, & mulier æqualiter sunt imago Dei. Secunda, quia in aliquibus vir, & mulier, sed vir principalius. Tertia, ꝙ in aliquibus vir, sed nõ mulier. De ista ergo imagine dicit psal. *Verũtamẽ in imagine pertrãsit homo.* quia quicunq; tam bonus, quã malus amãs cœlestia, siue terrena, imaginẽ Dei in se cõtinet: qa licet imago Dei p peccatum obscuratur in nobis, tamẽ quo ad essentiã pœnitus deleri nõ potest. Tertia principalis imago est, in quã lapsus est homo, scilicet, *Imago. Peccatũ.* macula peccati. Quælibet enim anima peccãs in se E imaginẽ diaboli facit p culpã. Fecisti tibi imagines, & fornicata es in eis. Anima enim sibi imagines fa- *Ezech. 16.* cit: cum quib. fornicatur, cùm peccata in se ponit, cũ quibus delectatur. Vnde alius facit sibi imaginẽ superbiæ, alius luxurię, &c. Vnde Origenes Homil. 13. super Gen. dicit: Fecit Deus hominẽ ad imaginẽ suã: huius imaginis pictor est Dei verbum. Et qa tantus pictor est, imago eius per malitiã obscurari potest, sed deleri nõ potest: manet semper in te Dei imago licet tu tibiipsi superinducas imaginẽ peccati. Istã picturã tuipse tibi depingis. Cũ enim te libido fuscauerit,

cauerit, induxisti colorẽ vnũ terreũ. Si vero auaritię studes, induxisti aliũ. Si te ira sanguineũ facis, addis tertiũ colorę. Si superbis, addis aliũ. Et sic per singulas malitiæ species, vel vt quibusdã coloribus congregatis imaginem terrenã tu tibiipsi depingis. Ipse ergo deprecandus est, qui dicit per prophetam. Ego deleo iniquitates tuas. Et cum deleuerit in te istos malitiæ colores; resplendet in te imago illa, quæ à Deo est creata: hæc Origenes. Vnde de quolibet *Sap. 15.* peccatore diligente peccatum dicitur. Diligit mortuæ imaginis effigiem. Et verè peccatum mortis imago dicitur: quia animas ad mortem inducit. *Apoc. 14.* Omnis, qui adorauerit imaginẽ bestiæ, occidetur. Quarta est imago, ad quã, vel propter quã factus *Rom. 8.* est homo: scilicet gloria æterna. Rom. Nã quos pręsciuit, & prędestinauit, cõformes fieri imaginis filij sui: vt sit ipse primogenitus in multis fratribus, &c. B

641 Thesaurizat, & ignorat, cui congregabit ea.

Hic cõsequenter agit de malorũ vana cupiditate. Volens enim hic ostẽdere psal. malorum vitia, inter omnia elegit, vt dicit glo. agere de auaritia: quia illa *Eccle. 10.* radix est omnium malorũ: & ex cõsequenti omnia alia mala superat. Odibilis coram Deo superbia, & execrabilis omnis iniquitas: auaro autẽ nihil est sce- *Mat. 4.* lestius. Vnde Ber. super illo verbo. Hæc omnia tibi dabo, si cadẽs adoraueris me, dicit. Planè auaritia ra- C dix iniquitatis, ambitionis occasio, subtile malũ, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parẽs, omniũ vitiorũ origo, criminũ fomes, virtutũ erugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordiũ ex remediis morbos creans, generãs ex medicina languorem, &c. Non ergo immeritò volẽs psalmista ostẽdere malorũ vitia, auaritiã præponit, d. *Thesaurizat, & ignorat, &c.* Si ergo auaritia tãtũ est *Greg. 15. mor. c. 11.* peccatũ, cui dubiũ, ꝙ magnã inferat pœnam, tam in præsenti quã in futuro? Quod ostendẽs Greg. super illo verbo Iob 20. Omnis dolor irruet in eũ: sic dicit. Auarus nãque primo dolorẽ habuit in ipsa sua cõcupiscentiæ fatigatione, qualiter, scilicet cõcupita acquireret, & quomodo alia blãditiis, alia terroribus auferret. At postquã acquisitis rebus, peruenit ad desideriũ, alius hũc dolor fatigat, vt cũ sollicito timore custodiat, quod cum graui labore meminit D acquisitũ. Hinc insidiãtes metuit, atq; hoc ipse perpeti, quod aliis fecit, pertimescit. Formidat potiorẽ alterũ, ne hũc sustineat violentũ, pauperẽ vero cum cõspicit suspicatur furem. Ipsa quoq;, quæ congesta sunt, curat magnopere ne ex natura proprio defectu per negligentiã cõsumantur. In his itaq; omnibus quia timor ipse pœna est, tanta infœlix patitur, quãta pati timet: post hæc quoque ad gehennã ducitur, æternis cruciatibus mãcipatur. Omnis ergo dolor super auarũ ruit, quẽ & hic prius pœna concupiscẽtiæ, postmodum verò pœna custodiæ, & illic quãdoque pœna vltionis cruciat æternæ, &c. Et ta- E men nõ mẽte cõsiderat, ꝙ relinquẽt alienis diuitias suas, & sepulchra eorũ, &c. Et bene alienis, quia *thesaurizat, & ignorat, cui cõgregabit ea.* Tales sic thesaurizantes reprehẽdũtur Baruch 3. Vbi sunt, qui argẽtum thesaurizãt, & aurũ, in quo cõfidunt homines? Sequitur, exterminati sunt, ad inferos descẽderunt. Sed hic est dubiũ, quod est maius vitiũ, vel auarè thesaurizando cõgregare, vel prodigalitate congre- *Philosophus Ethicorum 4.* gata effundere. Ad hoc dico, quod secundũ Philosophum: auaritia maius vitium est pdigalitate. Quod probat primo, quia melius est infirmari morbo cu-

A rabili, quã incurabili. Prodigalitas autẽ est morbus curabilis, vel ab ætate. Nam qui prodigi sunt in iuuentute, cũ veniũt ad senectutẽ, vt plurimũ curatur eorũ prodigalitas, quia senes auariores sunt iuuenibus. Secũdo curatur ab egestate. Nã, qui prodigi sunt, vt plurimũ egent, quia expẽsæ superabundant reditibus, expenẽdo autẽ indigentiã, inducũtur ad prodigalitatis detestationẽ. Sic igitur secundũ Philosophũ, prodigalitas est morbus curabilis, sed auaritia est morbus incurabilis. Quia quanto quis plus procedit in auaritia, & quanto plus senescit, tanto plus auarus efficitur. Secũdo hoc idẽ probat Philosophus, quia prodigalitas est magis propinqua virtuti, quã sit auaritia. Nam liberalis nõ libenter recipit, & libẽter dat, quorũ vtrũq; facit prodigus, neutrum tamẽ facit auarus. Non ergo differt prodigalitas à liberalitate, nisi quia prodigus nõ dat vbi debet, & quibus, & cuius gratia debet. Quare cũ prodigus nõ sit amator pecuniæ sicut nec liberalis de leui, cùm quis est prodigus, potest fieri liberalis.

Et nunc quæ est expectatio mea? nõnne dominus? & substantia meã, apud te est? 642

Hic cõsequenter agit de iustorũ optata synceritate. Magna enim est differẽtia inter vota malorũ, & bonorũ, quia mali solũ petũt vana, & tẽporalia, iusti C autem petũt spiritualia. Vnde ista pars diuiditur in partes quatuor, secũdum ꝙ iusti maximè quatuor desiderãt: scilicet primo diuinã veritatẽ: secũdo cordis puritatem: ibi. *Ab omnibus iniquitatibus.* tertio patientiæ firmitatẽ: ibi. *Obmutui, & non aperui os meum.* Quarto culpæ punitionẽ: ibi. *A fortitudine.* Primo ergo affectãt iusti habere Deum, non vana mũdi. Et hoc est, quod dicit. *Et nunc quæ est expectatio mea? nõnne Deus?* Istum versum exponit glo. de incarnatione Christi, de qua superius dixerat. Notũ fac mihi domine finẽ meum: idest, Christũ incarnãdum. Sciebat enim ꝙ sine Christi aduẽtu ad gloriã trãsire nõ poterat. Ideo ipsius aduẽtum ardẽter expectabat, d. *Et nunc quæ est expectatio mea? nunc*, id est, quandiu sum in vita præsenti, quid est illud, quod desidero, quod expecto: certe nõ tẽporalia, & trãsitoria, sed ipse do- D minus: scilicet Christus est expectatio mea, qui est dominus omniũ, qui habet in femore suo scriptũ. *Apoc. 19* Rex regum, & dominus dominãtium. Et qd expecto? certe ꝙ natura mea ab ipso sit assumpta & diuinitati vnita. Et hoc est quod dicit: *Nõnne substãtia mea apud te est?* id est natura mea à te assumpta. Et loquitur de futura incarnatione tanquam de præsenti, d. *Apud te est:* propter certitudinẽ fidei, quã de assumptione nostrę substãtiæ à verbo fiẽda habebat. Vel hic versus de expectatione domini ad vltimũ iudiciũ etiã secundũ glo. potest intelligi, quoniã iusti expectãt gaudẽter, mali autem cũ tremore: vt ostẽdit Greg. d. visionẽ districti iudicis, quã iustus vehemẽ- *Greg. 31. mor. c. 21.* E ter expectat, iniustus venire formidat. Iustus nãque labores suos cõsiderãs, mercedẽ retributionis quærit, & causæ suæ meritũ sciẽs, præsentiã iudicis expectat, eũque vt veniat in flãma ignis dans vindictã impiis, & contẽplationis suæ speciẽ in retributionẽ iustis deferẽs piissimo ardore cõcupiscit. Illa vero, q iniustitię suę meminit, venire iudiciũ perhorrescit, actusq; suos examinari metuit, qa dãnari si examinetur, nouit. Merito ergo iustus dicit: *Et nunc quæ est expectatio mea? nõne Deus?* scilicet vt veniat ad iudiciũ. *Et substãtia mea apud te est?* Substãtiã enim dicit, bonã cõsciẽtiæ possessionẽ. Et de substãtia bonæ cõsciẽtię dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebr.3. dicitur. Participes Christi effecti sumus, nisi initium A
substantiæ eius firmum vsque in finẽ tenuerimus.

643. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

Eruere. Hic cõsequenter petit mẽtis puritatem. Ruo, is, secundum grãmaticos componitur, cum, e, & dicitur eruo, is, & est eruere, idem quod euertere: & illud eruitur, quod totaliter euertitur. Peccator ergo dum est in peccato, dorsum vertit ad Deum, & faciem ad diabolum. Clamet ergo Deo, & dicat. *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me*, id est euerte. Et nota, quòd dicit *ab omnibus*, quia multæ sunt secũdum glo. etiam in homine iusto. Et, si accipiãtur iniquitates pro peccatis granioribus (vt cõmuniter accipitur) quæ nõ cadunt in iustis hominibus, tũc dicẽdum ꝙ dupliciter Deus hominem eruit ab iniquitate. Vno modo de iniusto ipsum faciendo iustum: & runc ista verba nõ sunt hominis iusti, sed peccatoris. Alio modo ipsum ab iniquitate præseruãdo, ne cadat, vel fiat iniquus: & sic sunt verba iusti hominis. Et sic intelligũtur ad propositum. Considerabat enim Dauid se in magnis fuisse lapsum peccatis, sed Dei gratia liberatũ: ideo timens recidiuationẽ petit perseuerare. Sed quia iusti hodie vitupe rantur à malis: ideo subdit. *Opprobriũ insipienti dedisti me*, quasi dicat. Et quia sic ego declinare intendo peccata: ideo opprobrium factus sum malis. Quo-
Iob 12. niam stultus, qui remanet in vanitate, irridet bonos, quia deridetur iusti simplicitas.

644. Obmutui, & non aperui os meum quoniam tu fecisti, amoue à me plagas tuas.

Tacere malus. Hic cõsequẽter petit patiẽtiæ firmitatẽ. Statim enim dixerat se insipientib. datum in opprobrium, tamen opprobria superauit tacendo: propter quod dicit. *Obmutui, & non aperui os meum.* Summum enim remedium contra malos homines insultantes, est tacere, quia eorum malitia responsionibus non sedatur, sed magis inflãmatur: vnde Chrysost. super illud Mat. 21. Relictis illis Iesus abiit foras, ait: Relictis illis, Iesus abiit foras, vt recedendo compesce ret, quos respondendo non potuit, quia malus non docetur sermonibus, sed irritatur. Malum enim ho D
minem tacendo, vel locum dando melius poteris vincere quã respõdẽdo. Nam, si cõtendis irrationa bilẽ ratione placare: & ipsum nõ placas, & teipsum subiicis, &c. Consimili modo Psalmista malos tacendo superauit, d. *Obmutui, &c.* Respondere enim improperãti iniquo, signum est perturbationis interioris. Narrat Valerius, quòd Ægles, qui athleta mutus, cùm sibi præmium victoriæ, quam adeptus fuerat, videret auferri, indignatione tam magna accensus est, quòd vocalis euasit. Sic & in propositio, multi in aduersitatibus, & opprobriis sunt muti patienter opprobria tolerantes. Sed, si cõtingat eos
Prou. 26. in vocem erumpere respondendo, hoc signum est magnæ ipsorum indignationis, & iræ: ideo dicitur.
• Non respondeas stulto iuxta stultitiam suam. Dicat E
ergo Psalmista: *Obmutui, & non aperui os meum.* Et statim subdit à quo tantam virtutem patientiæ habuit, d *Quoniam tu fecisti*, scilicet me patientem, dans mihi patientiam. Et vt in tali patientia perseueret,
Plaga. subdit. *Amoue à me plagas tuas*, quod duobus modis intelligitur. Vbi nota, ꝙ per plagas ıtelligit pœnas,
1. Reg 6. & aduersitates à Deo nobis immissas. percussit dominus plebem plaga magna. Ista ergo aduersa à se remoueri postulat, ne scilicet ab eis superatus cadat. Vel aliter, & melius. Ista aduersa iustus à se amoueri postulat, non quidem ne patiatur aduersa, sed ne aduersa credat esse plagas, sed magis plagarum medicinas. Vt aduersa reputet esse remediũ non dispendium, quia sic fortius seruabit patientiã exemplo infirmi, qui amaram medicinam recipit, quam putat remedium: quam patienter non reciperet, si putaret nocumentum. Cui satis concordat sequens litera, d. *Propter iniquitatem corripuisti hominẽ.*

645. A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem.

Hic enim ostendit, quòd Deus nos punit pro
B peccatis vt sanet, non vt perdat. Vbi notandum, ꝙ flagella, quæ nobis Deus pro peccatis immittit, vt nos à peccatis emundet, vocantur increpationes: *Increpatio*
quia per illa nos arguendo corrigit: de quibus dicitur Iob 5. Beatus homo, qui corripitur à Deo. increpationem ergo domini ne reprobes. Quod exponens Greg. d. Electus quisquevt æterna supplicia *Gregor. 6 mor. c. 16.*
euadat, & præmia acquirat æterna, debet hic assiduis flagellis atteri, quatenus in iudicio purgatus *Aduersitas. Flagellũ.*
valeat inueniri. Ipso nãque infirmitatis nostræ pondere deorsum quotidie ducimur, nisi miri manu artificis per subleuantia flagella releuemur: propter quod dicitur. Beatus vir, qui corripitur à domino: prima autem virtus est, ne perpetrari debeant, sed
C vitari peccata: secunda autem saltem perpetrata corrigere. Sed plerumque culpas imminentes non solum non vitamus, verumetiam nec cõmissas cognoscimus. Et peccatoris mens tantum altius tenebrescit, quantum nec damnum suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerumque diuini muneris largita te, vt culpam pœna subsequatur, & flagella oculos delinquentis aperiant, quos inter vitia securitas cẽcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur, quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus cõsideret quo iacet. Hinc itaque ipsa asperitas correptionis origo sit luminis. Vnde per paulum dicitur. Flagellat autem *Hebr. 12.*
Deus omnem filium, quem recipit. Beatus ergo vir, qui corripitur à domino, quia per hoc, quod peccator dolore correptionis premitur, quandoque ad beatitudinem eruditur. Increpationem ergo domini ne reprobes. Et hoc benè nouerat psal. d. *Afortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus, &c.* defeci illo scilicet modo quo deficit iustus. Defecit in
Psal. 118 salutari tuo anima mea. Sicut enim quis peccando deficit à iustitia, quia desinit esse iustus: sic quis peccata relinquendo deficit à culpa, quia desinit esse peccator. Quia ergo increpationes domini (vt dictum est) animam purgant à culpa, ideo per illas iusti deficiunt, scilicet à peccatis. Et quòd tales domini increpationes sint propter iniquitates nostras purgandas, subditur, *propter iniquitatem corripuisti hominem*, quasi dicat secũdum glo. Increpationes tuæ, domine, sunt ad correctionem, quia per eas corripuisti hominem, aliter enim iniquitas incurata ma
Prosperitas. Paralyticus. Aqua. Vinum. neret. Ex quibus apparet, quòd flagella domini, & aduersa plus nobis proficiunt, quàm prospera. Dicit Auice. 3. can. loquens de paralytico, quòd aqua ei melior est quàm vinum: cuius ratio est, quia vt plurimum vinum in corporibus eorum acescit: id est fit acetum. Sic & moraliter quandiu sumus in hoc mundo, paralysi dissoluimur, sicut patet ex contrarietate motuum, quos sentimus: ex hoc quod caro concupiscit aduersus spiritum, & econuerso. Et ideo plus nobis aqua proficit quàm vinum. Per aquam intellige aduersa, sed per vinum prospera: quia vinum in cordibus citò acescit, id est, in amaritudinem, & conscientiæ remorsum citò cõuertitur: & ideo dicitur. Melius est ire ad domum luctus,
Eccles. 7. quàm ad domum conuiuij. De isto inquam vino prosperitatis dicitur. Fel draconum vinum eorum,
Deut. 32. Psal. 65. &c. De aqua autem aduersitatis dicitur. Transiuimus per ignem, & aquam, &c. Consequẽter autem modum diuinæ increpationis ostendit, cùm subdit.

646 Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius. Veruntamen vanè conturbatur omnis homo.

Secundum grãmatices tabeo, es, idem est, quod B
putrescere, deficere, vel liquefieri. Aranea igitur dicitur tabescere, quia habet corpus tenue, & citò liquefit, veldeficit ad tactum alterius. Sic & iustus ad tactum Dei, quando per flagella tangitur, citò deficit à peccatis, & liquefit æternorum amore. Et notat hic glo. conditiones aranææ, propter quas eidẽ iustus cõparatur, d. Aranea enim corpus tenue habet, nec in terra, sed in alto stat, telas egestione viscerum texit. Consimiliter anima conuersi ad Deũ, & afflicti, terrena deserit, stans in alto cœlestis con
C uersationis: & subtiles operationes perficit timore Dei tabefacta, id est, humiliata. Vel comparatur homo iustus araneæ, quia sicut aranea quoddam tabidum est, & infirmum, sic anima hominis infirmitate, & humilitate eruditur, vt non de se præsumat, qui displicuit fortitudine, & superbia. Est ergo sensus. Ita hominem erudisti, quia tabescere fecisti sicut araneam animam eius: id est, fecisti, vt anima tabesceret, id est, infirma fieret per humilitatẽ, deposita superbia quasi aranea, qua nihil est tabidius, quæ leniter tacta digito, deficit. Hæc enim infirmi-
Psal. 106 tas bona est, sicut ante fortitudo superba erat mala. Sic enim dicitur. Anima eorũ tabescebat in malis: scilicet pœnæ. Ex quibus apparebat, quod de flagellis & increpationibus Dei nullus debet conturbari, quia sunt ad correctionem non ad perditionẽ. Et si quis de illis conturbatur peccat. Et hoc est, D
quod subditur. *Veruntamen vane conturbatur omnis homo*, supple, qui de flagellis Dei conturbatur.

647 Exaudi orationem meam, domine, & deprecationem meam; auribus percipe lachrymas meas.

Hæc est tertia principalis pars, in qua agit de exoranda diuina bonitate. Et tria facit. Quia primo diuinam pietatem postulat: secundo suam egestatem explicat. ibi. *Ne fileas.* tertio suam voluntatem manifestat: ibi. *Remitte mihi.* Primo ergo diuinã bonitatem exorat, d. *Exaudi orationem meam domine.* Vbi nota ꝙ differentia est inter orationem, & deprecaE
tionem. Quoniam oratione, bona cõcedi petuntur, sed deprecatione mala remoueri. Sic ergo iste duo postulat: scilicet æterna bona sibi conferri, d. *Exaudi orationem meam, domine.* secundo mala sua terminari, d *Et deprecationem meam.* Vel aliter distringuit glossa, d. quòd oratio est, quando Deo pandimus vota, sed deprecatio est frequens supplicatio: componitur enim ex de, quod est valde, & precor. Sed ne putes psalmistã tantum verbis orare, subdit. *Auribus percipe lachrymas meas:* quia lachrymæ orantis Deum cogunt ad exaudiendum: propter quod dixit Angelus Tobiæ. Quando orabas cum lachry- *Tob. 12.*
A mis, ego tuli orationem tuam coram domino.

Ne fileas quoniam aduena ego sum 648
apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei.

Hic consequenter ostendit psalmista suam necessitatem: quia indigens aduena, & peregrinus hic nihil habens. Notandum, quòd Deus quandoque loquitur nobis, quandoque vero silet à nobis. Loquitur enim nobis, quãdo occultè cordibus nostris
Psal. 34. salutẽ nobis inspirat. Sic enim ipsum sibi loqui desiderabat Psal. Deo dicens. Dic animæ meæ, salus tua ego sum. Silet autem à nobis, quando salutem nobis non inspirat: id est, opera salutis nõ facit nos facere. Sic enim dicebat supra psal. 27. Ad te, domine, clamabo; Deus meus, ne fileas à me, & assimulabor descendentibus in lacum. Dicit ergo psalmista Deo. *Ne fileas.* id est, dic mihi salus tua ego sum. Vel *ne fileas.* id est, dic mihi, remissa sunt tibi peccata tua. Vel *ne fileas*, id est, in futuro dic mihi: venite benedicti patris mei. Et addit causam, quare hoc petit, d. *Quoniam aduena ego sum apud te, &c.* Aduena enim dicitur, qui non est in ciuitate vel loco suo, sed tanquam peregrinus, & forensis alibi ad tempus habitat. Sic & spiritualiter iusti hic aduenæ sunt, & peregrini, quia in mundo isto mente non conuer-
C santur, sed in cœlis. Sic enim dicit Apostolus. Non *Hebr. 13*
habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus: sic etiam dicit: Quandiu sumus in hoc *2. Cor 5*
corpore peregrinamur à domino, id est, remoti sumus à Deo spe, tamen in mente ipsum habemus per fidem. Sed ibi quærit glo. cum alibi scriptum sit, In Christo viuimus, mouemur, & sumus, qualiter ergo dicimur peregrinari à domino, vel peregrini esse apud Deum? Sic enim vbique est Deus, & in eo sunt omnia, dicimur tamen peregrinari ab eo, quia & vbique Deus est, non tamen hic videtur sicut in cœlis, peregrinamur ergo non fide, sed spe. Sic enim dicit psal. *Quoniam aduena ego sum apud te.* scilicet aduena & peregrinus sum per spem, sed apud te sum per fidem. Et hoc *sicut omnes patres mei*, quòd ideo dicit, ne ab hac conditione aliquis putetur extraneus.

Remitte mihi, vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero. 649
De pœn. di. 3. quãnis caute.

Hic cõsequenter suam petitionem declarat. Hoc enim principaliter petit, vt sua sibi debita remittantur, sciens, quòd ad ciuitatem cœlestem nemo immundus accedere potest. Omnis enim peccator in vita præsenti æstu vitiorum vritur & variis concupiscentiis, sed per pœnitentiam ab æstu vitiorum mens refrigeratur. Et tempus pœnitẽtiæ est solum in hac vita: ideo subdit, *priusquam abeam.* id est, recedam de præsenti vita. Nam eo, is, cõponitur cũ ab & dicitur abeo, is. Et est abire idem quod recedere: & quia homo per mortem ex ista vita recedit, ideo cùm moritur, dicitur abire. Dicit ergo. *Remitte mihi*, scilicet peccata mea, vt refrigerer: scilicet, per pœnitentiã. Et hoc *priusquam abeam* id est, per mortem recedam: quia tunc *amplius non ero*, scilicet, in statu merendi, vel in statu in quo remissionem peccatorum, recipere possim. Homo enim post mortẽ dicitur non esse, quia homo mortuus non est homo. Hiere. 4. Intuitus sum, & ecce non erat homo. *Quæstio.*
Quia Psalmista hic quærit sibi dimitti peccata, antequam abeat: quæritur vtrum post vitam aliqua

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccata dimittantur. Ægidius dist. 21. articul. 2. q. 1.

650 33. q. 4. quid facient.

PSAL. XXXIX.

EXpectans expectaui dominum, & intendit mihi.

Secundum Magistrum in glo. titulus istius psalmi est. *In finem psalmus David.* Et licet consimilis titulus pluries in præcedentibus psalmis fuerit positus, tamen aliter hic intelligitur, quàm in aliquo prædictorum psalmorum. Vbi nota, quòd finis in titulis psalmorum, quandoque significat Christum, qui dicitur finis, quia ad ipsum nostra fides & intentio terminatur. Rom. 10. Finis est Christus ad iustitiam omni credenti. Aliquando significat plenitudinẽ temporis, in quo Christus fuit incarnatus, quia tunc finis fuit promissorum. Et tunc maxima Dei charitas nobis fuit ostensa: ideo dicitur. In finem ditexit eos. Quandoque vero significat nouum testamẽtum, & nouam legem, quia in ipsa tanquã in fine omnia sacramenta reuelantur. Et quia ipsa fuit finis legis antiquæ, Christo d. Non veni legem soluere, sed adimplere. Et de lege noua quæ consummauit, id est, perfecit antiquã legem dicitur. Omnis cõsummationis vidi finem. Et sic accipitur hic finis pro lege Euangelica à Christo tradita, & pro nouo testamento: quod ecclesia lõgo tempore expectauit desiderãs Christũ, vt nouum daret testamentum. In qua expectatione multa sustinuit à diabolo occultè & manifestè. A quibus etiam post nouæ legis perceptionem õmnino immunis non fuit. diaboli insidias vincẽs apertè & occultè nocẽtis. Diabolus enim est leo, & draco. Leo dum apertè sæuit, vt fecit tempore martyrum, vbi opus fuit patiẽtia. Draco vero, cũ occultè insidiatur, eùm mouet tẽtationes, sicut nunc facit, vbi opus est vigilantia. Et magis timendus est, cùm fallit vt draco, quàm eùm sęuit vt leo. Inter hæc autem non desinit expectare donec Christum, & nouam legem receperit. Est ergo sensus tituli talis. *Psalmus in finem*, id est, iste psal. nos dirigẽs *in finem*, id est, in nouum testamẽtum, quia agit de mutatione veteris testamenti in nouum, attribuitur Dauid id est: Christo, qui loquitur in hoc psalm. ex persona membrorum suorum. Intentionem mouet, vt relictis cærimoniis legis, & superstitione idololatriæ, ad nouum testamentum accedamus. De materia autem istius psalmi diuersæ fuerũt opiniones. Prima opinio Ra. Sa. d. q̃ istum psalmum fecit Dauid gratias agendo Deo pro beneficio liberationis populi Israel de terra Ægypti, & seruitute pharaonis, vbi seruiebant maximè in luto facientes lateres ad ædificationem ciuitatum, quas Pharao faciebat fieri. Et hoc notat Dauid, cùm in persona ciusdem populi liberati gratias Deo agens dicit. Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fęcis. Sed hæc opinio reprobatur: propter quod hic dicitur Deo. Sacrificium, & oblationem noluisti, &c. Ex quo ostenditur enactio sacrificiorum, & oblationum veteris testamẽti, vt patebit exponẽdo literam. Certum est autem, q̃ talia sacrificia tunc nõ fuerunt reprobata, sed tunc magis iustituta, & ordinata in mõte Sinai. Aliorum fuit opinio: q̃ istum psalmum fecit Dauid pro gratiarum actione, quando fuit liberatus à persecutione filij sui Absalon. Sed contra hoc videtur, quod in principio huius psalmi dicitur. Et immisit in os meum canticum nouum, &c. Certum est autem, q̃ Dauid fuit liberatus ab illa persecutione per mortẽ ipsius Absalon, pro qua Dauid non cecinit cãticum lætitiæ Deo, sed magis mœroris, & tristitiæ, q̃a tunc planxit Dauid dicens. Fili mi Absalon, quis det mihi, vt moriar pro te fili mi? vt patet 2. Reg. 8. Dicendum ergo quòd istum psalmum nõ fecit Dauid pro aliqua præterita, sed in persona Christi ad literam hunc psalmum cõposuit. Quod probat Apostolus ad Heb. 10. ostendens verba istius psal. ad literam in persona Christi dicta, d. Impossibile est sanguine hircorum, aut vitulorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit, scilicet Christus, Hostiam, & oblationẽ noluisti, corpus autẽ aptasti mihi, holocaustomata & pro peccato tibi non placuerunt, tunc dixi, ecce venio. In capite libri, &c. ex quibus clarè patet, q̃ iste psal. ad literã de Christo intelligitur. Veruntamen antequam ad psalmi expositionem accedam: duæ regulæ sunt aduertendę. Prima quòd tanta est vnio capitis ecclesiæ, scilicet, Christi ad corpus, quod est ecclesia, q̃ sub vno contextu verborum scriptura sancta quãdoque loquitur de capite, & statim transit ad membra, & econuerso. Verbi gratia primo dicitur. Induit me vestimento salutis, &c. & quasi sponsum decoratum corona & quasi spõsam ornatã monilibus suis. Quod enim dicitur quasi spõsum, refertur ad ecclesiæ caput, scilicet ad Christum: quod vero dicitur, & tanquam sponsam, refertur ad corpus, quod est ecclesia: vt dicit Augustꝰ. Quod clarius patet in nouo testamento. Nam Act. 9. dicitur: Saule, Saule, quid me persequeris? id est, corpus meum mysticũ, quia Saulus non persequebatur Christum in persona propria, sed eius fideles, & tamen statim de persona propria subdit Christus, d. Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Secunda regula est de corpore domini bipartito, quia in corpore domini mystico cõtinentur simul boni cum malis vsq; ad diem iudicij: sed tunc segregabuntur boni à malis. Et ratione huius cõmixtionis in præsẽti, aliquãdo vituperãtur boni cum malis: sicut Esa. 1. Cognouit bos possessorem suum, &c. Israel autem me non cognouit, &c. Aliquãdo vero propter bonos etiam insimul mali cõmendantur indistinctè. Oseæ 11. puer Israel, & dilexi eum: in Israel & boni, & mali simul cõrinebãtur. Istis præmissis, accedo ad psal. expositionẽ: diuiditur ergo psal. iste in partes tres. Quia circa Christi incarnationem primo ponitur gratiarum actio: secundo incarnationis exprimitur ratio: ibi. *Sacrificiũ & oblationem.* tertio corporis mystici ponitur deuota deprecatio: ibi. *Tu autẽ, domine.* Circã primã partẽ tria facit. Quia ponitur primo incarnationis ingẽs antiquorum desiderium: secũdo incarnationis adimpletum mysteriũ: ibi. *Et statuit.* tertio incarnationis Christi multiplex miraculum: ibi. *Multa fecisti.* Prima in duas: q̃a ponitur primo antiquorum desideriũm: secundo desiderij perfectum adiutoriũ: ibi. *Et exaudiuit.* Quantum ad primum sciendum, quòd corpus Christi mysticum, scilicet antiqui sancti patres sciebant reuelatione spiritussancti Christũ incarnandum, & ex scripturis sacris virginem paritu ram pro redemptione generis humani, & per fidẽ ipsius incarnationis humanum genus saluandum. Ideo cum ingẽti desiderio eius expectabant aduentum. Vnde ad personam verbi clamando Esa. 64. d. Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes. Et psal. 143. Domine, inclina cœlos tuos, & descende. Vnde in persona antiquorum patrum, scilicet corporis Christi, loquitur, d. *Expectans expectaui dominum.* Et nota, q̃ differẽtia est inter expectare, quãdo simpliciter ponitur, & quando duplicatur: quia expectat etiam qui ingratus est sed expectans expectat, qui mitis, & cum desiderio expectat: vt dicit Magister in glo. *Et intendit mihi.* Vbi notandũ, q̃ aliqua res intenditur dupliciter, vel alicui dupliciter intenditur: quia secundũ grãmaticos intendo, is, cõponitur ex in, & tendo, & habet duo significata. Primo intẽdere idẽ est quod augere: sicut dicitur, calor intẽditur, vel est intẽsus calor. Alio modo intẽdere idẽ est, quod cõsiderare, vel annuere, sicut psal. 5. Intẽde voci orationis meæ, dominus meus, id est, cõsidera & exaudi. Primo ergo modo intendit nobis Deus, & orationibus nostris, quando nostra bona desideria multiplicat, & feruorẽ orationis crescere facit: vt quãdo mẽs per varia dispersa in vnũ colligitur, vnũ desiderat, & petit. Nam secundũ auctorẽ de causis, omnis virtus vnita fortior est seipsa dispersa. Sicut patet de ferro ignito, qui magis calefacit, vel cõburit, quàm faciat ignis in seipso: cuius ratio est, quia partes ignis in alia materia sunt magis dispersæ propter raritatẽ materiæ: in ferro autẽ magis vnitæ propter materiæ densitatẽ. Et hinc est, q̃ oratio hominũ mũdanorum intẽsa esse nõ potest, quia cor in multis habẽt varium, & dispersum. De quibus dicit Orige. in homi. Flectis genua, sed mens tua foris vagatur. Et cor tuũ intus: sed foris est sensus. Os tuum cũ Deo loquitur, sed mens tua cogitat vsurã, reditus cõputat, descriptiones domorũ decernit, amicorũ verba volvit, negligẽtias famulorũ intuetur, &c. Tu nõ audis orationẽ tuã, & vis Deũ exaudire precẽ tuam? Isto modo ergo Deus nobis intendit, quãdo ad seipsum desideria nostra vnit, & multiplicat vt crescant. Vnde & multoties exaudire differt, vt ex dilatione desideriũ crescatorãtis, & intẽdatur. Et hoc est quod ait Greg. d. Alto nãque cõsilio omnipotẽs Deus differre solet voces petentiũ, vt merita patientiũ crescãt, quatenus eo magis exaudiantur ad meritũ, quo citius nõ axaudiũtur ad votum. Vnde scriptũ est: Deus meus, clamabo per diẽ, nec exaudies, & nocte. Atque ipsa vtilitas de exaudienda mora, mox subditur, cũ illic protinus subinfertur. *Et nõ ad insipientiam mihi.* Ad multiplicandã quip pe sanctorũ sapientiam proficit, q̃ postulata tardè percipiũt, vt ex dilatione crescat desideriũ: & ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus vero cũ intẽditur, in Deũ ardẽtior affectus aperitur. Affectus vero ad percipiẽda cœlestia, tanto fit capacior, quãto fuerit lõganimis expectando. Vt ergo Deus fic augẽdo vota nostra intẽdat, ipsum rogemus dicentes illud psal. Intende deprecationẽ meã. Aliomodo nobis intendit, quãdo vota nostra cõsideràs, annuit nobis. Sic enim orabat psal d. Intẽde voci orationis meæ. Et psal. 54. Intende mihi, & exaudi me. Dicat ergo psal. Expectaui dominum: scilicet Christũ incarnandum. Et intende mihi, id est, exaudi me. Et istum intellectum declarat statim subiungens.

651 De consec. dist. 2. ite ratur.

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis.

Hic cõsequẽter ponitur desiderij perfecta exauditio. Finis enim Christi incarnationis erat liberatio generis humani, ipso d. Filius hominis venit saluare quod perierat. Et hoc prænidẽs psal. cõplendũ dicit: *audiuit preces meas*: in hoc quia eduxit me de lacu miseriæ. Quod enim erat futurũ prædixit præteritum propter prophetiæ certitudinẽ. Quid enim in scriptura dicitur lacus miseriæ, nisi ipse infernus, qui aliquãdo terra, aliquãdo lacus nuncupatur? vt

A ostendit Greg. d. Quid enim terræ tenebrosæ nomine, nisi tetra tartari clausura designant? quæ & æternæ mortis caligo operit, quia dãnatos quosque in perpetuũ à vitæ luce disiungit. Nec immerito infernus terra dicitur, quia quicũq; ab eo capti fuerint, stabiliter tenẽtur. Scriptum quippe est, Generatio præteriit, generatio aduenit, terra aũt in ęternũ stat. Rectè ergo inferni clausura terra tenebrosa nominantur, quia quos puniẽdo accipiũt, nequaquã pœna transitoria, vel phãtastica imaginatione cruciãt, sed vltione solida perpetuæ dãnationis seruãt. Quę aliquãdo etiã laci appellatione significãtur, prophe ta attestãte, qui ait. Portauerũt ignominiã suã cum iis, qui descẽdunt in lacũ. Infernus ergo & terra nominatur, quia suscepta stabiliter tenet. Et lacus dicitur, q̃a quos ceperit semel, fluctuãtes, & trepidos
B tormẽtis circũfluẽtibus absorbet. Iste ergo infernus est ille laeus miseriæ, ex quo Christus resurgẽdo sanctos patres eduxit. Zacha. 9. Tu autẽ in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, &c. vnde & psal. d. Domine, exaudi ab inferno animã meam, saluasti me à descendentibus in lacum. Sic ergo & hic infernũ laci nomine notãs, dicit: *Et exaudiuit preces meas, &c. Et eduxit me de lacu miseriæ.* Sequitur. *Et de luto fæcis.* Quid emꝑ lutũ fæcis, nisi carnalis cõcupiscentia significatur, quæ pedes nostrarũ affectionum inquinat, & retinet, vel auaritia? vnde Greg. ait: Luti nomine in sacra scriptura, aliquando terrenarũ rerũ cupiditas, aliquãdo sordidãs iniqua doctrina, aliquãdo desideria carnalis illecebra designantur. Per lutũ quippe terrenarũ rerũ multiplicitas designatur, sicut per Abacuch prophetã dicitur. Væ ei, qui multiplicat nõ sua, quia aggrauat eõ tra se dẽsum lutũ. Dẽso enim luto se aggrauat, qui per auaritiã terrena multiplicãs, peccati sui se oppressione coangustat. Rursum per lutum doctrina sordida designatur, sicut per eundẽ ꝓphetã dominо dicit. Viã fecisti in mari equis tuis in luto aquarum multarũ, ac si diceret, Aperuisti iter prædicatoribus tuis inter doctrinas huius sæculi sordida, & terrena sapientes. Per lutũ etiã desiderium sordidæ voluptatis exprimitur. sicut psal. deprecãs, ait. Etripe me de luto, vt nõ infigar. Luto quippe inhærere est sordidis desideriis cõcupiscentiæ carnalis iniquinari, &c. Ex quibus potest patere, q̃ per lutũ tria peccata maximè significãtur, quæ hominũ mentes inquinãt, s. superbia, auaritia, & luxuria. De quibꝰ omnibus Christus incarnatus nos eduxit: ideo dicitur, Neobliuiscaris dominũ, qui eduxit te de terra Ægypti: quodlibet emꝑ peccatũ terra Ægypti dicitur, q̃a animã facit tenebrosam. Sed hic est dubiũ, quomodo Christꝰ sanctos spres eduxit de lacu inferni, cũ in inferno nulla sit redẽptio? Rñdeo, supra vers. 108.

Greg. li. 9 mor. c. 45. Eccles. 1. Psal. 29 Esa. 61. Aug. 3. de doctrina Christiana. Greg. 34 mor. c. 8. Abac. 2. Abac 3. Deute 6. Psal. 68. Iob 29. Greg. 19. mor. c. 12. 1. Cor. 10.

652 16. q. 1 vos autẽ.

Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.

Hic cõsequenter ponit de Christi incarnatione completũ desideriũ. Et diuiditur in partes quatuor. Quia ponit primo incarnationis adimpletũ mysteriũ: secũdo nouæ legis prædicatũ Euangeliũ: ibi. *Et immisit in os.* tertio ad fidẽ factã cõuersionẽ Gentilũ ibi. *Videriũt multi.* quarto fœlicitatis æternæ promissum præmiũ: ibi. *Beatus vir.* Quantũ ad primũ sciendum, q̃ Petræ nomine incarnatus Christus intelligitur, reste Apostolo. Petra autẽ erat Christus. Hæc est illa petra, de qua dicitur. petra fundebat mihi riuos olei: quod de petra Christo exponit Grego. d. q̃

Universidad de Deusto
Biblioteca

petræ nomine in sacto eloquio Christus accipitur, A Apostolus ostẽdit,d.Petra autẽ erat Christus: quæ videlicet petra nũc ad vsum sanctæ ecclesiæ olei riuos fundit,quia in ea loquẽs dominus prædicamẽta vnctionis intimæ emanat. De hac petra Christo olei riuus exiit,liber Matthæi,liber Marci,liber Lucæ,liber Ioãnis.In diuersis huiusmodi partib⁹ quot prædicamẽta edidit,tot petra hæc per omniũ Apostolorum ora olei riuos fundit. Toties adhuc petra hac olei riuus funditur,quoties à sancto spiritu vngendis mẽtibus auditorũ,ea quę in libris veteribus de Christo dicta sunt,explanãtur, &c.De hac ergo petra: scilicet Christo incarnato,ait. *Et statuit supra petrãpedes meos*,id est,affectus quibus anima graditur,supra Christũ incarnatum firmauit,qa per præ B dicationẽ Christi cœperũt hominis tẽporalia cõtẽnere,& totum mẽtis affectũ in amorẽ dirigere Dei. Et vide debitũ ordinẽ, quoniã Christus per suã incarnationẽ pri⁹ de luto fęcis,id est, de peccatis nos eduxit,consequẽter autem pedes nostræ mẽtis per amorẽ supra petrã Christũ statuit,quia prius extirpanda sunt vitia,& consequenter inferẽdę sunt virtutes. Et non solũ affectiones nostras interiores ad seipsum direxit,sed etiã exteriores operationes,qđ notãs dicit. *Et direxit gressus meos*,id est,operationes. Direxit,scilicet ad se,ne retro aspicerem, sicut vxor Loth,quæ respiciẽs retro,versa est in statuam salis:

Lucæ 9. propter quod dicebat saluator.Nemo mittẽs manũ ad arattrũ,& respiciẽs retro,aptus est regno Dei.*Direxit ergo gressus meos*,scilicet suis verbis,& exemplis: actus humani generis in vitã direxit,& hoc per le-

Hebre.7. gem Euãgelica,quæ ducit ad beatitudinẽ,quod lex antiqua facere nõ potuit,qa nihil ad perfectum duxit lex.Notãdum antẽ qualiter pedes nostros ad petrã debemus dirigere.pes enim noster,amor noster est. Et iste est duplex, scilicet dexter, & sinister. pextet pes est charitas,& amor ęternorum:pes vero sinister est cupiditas,& terrenorum amor.prim⁹ pes nunquam illaqueatur,quia vel nõ est, vel est liber, qa secundum Apostolũ, Charitas nõ est ambitiosa,

2.Cor.13 nõ quærit quæ sua sunt.Et ideo istum pedẽ i omnibus gressibus nostris semper debemus præponere,

Philosophus 2. de animalibus. sicut generosa animalia faciunt.Quia vt dicit Aristo. aliqua animalia semp pedẽ dextrum pręponunt,cũ D ambulare incipiunt,sicut leo.Ita & nos si volumus gressus nostros à Deo dirigi,semper pedẽ dextrum charitatis in omnibus nostris operibus præponamus,Deo dicẽtes:Gressus meos dirige secundũ eloquium tuum,vt nõ dominet mei omnis iniustitia.

Psal 118

653. reuertimini.

Et immisit in os meum canticum nouum,carmen Deo nostro.

Hic cõsequenter ostẽdit per Christi incarnationẽ nouę legis prędicatum Euãgelium. Vbi notãdũ, ꝙ sicut duplex est homo, scilicet interior, & exterior,nouus,& vetus:vetus,q corrumpit secundum desideria carnis, nouus qui per gratiã quotidie iuuenescit:sic est duplex cãticum,scilicet, vetus spectãs ad veterẽ hominẽ,& nouũ spectãs ad hominẽ nouum.Cãticũ vetus est veteris testamenti.Canticum nouum est Euãgelicæ legis.Quid emẽ cantabat lex antiqua,nisi oculum ꝓ oculo,dentẽ pro dente, animã ꝓ anima,ꝙ omnes ad infernum descẽderẽt, ꝙ clausa erat ianua regni, prohibente cherubin aditum paradisi?Quę cãtica solũ pœnã resonabãt,&

Amos 8. ducebãt,ad plãctum.Amos.Conuertã omnia cantica vestra in plãctum. Sed Christus incarnatus cum

Amos 1. pietate venięs,talia cãtica terminauit,dicẽs ãtq; legi.Auferà me tumultũ carminũ tuorũ,cãtica lyrę tuæ nõ audiam.Vel per cãticum vetus intellige canticum peccatorum,qđ cantantes veteres homines facit,& ducit ad interitum.Narrãt fabulę,ꝙ tres fuerunt in mari Syrenes ex parte mulieres,& ex parte volucres,quæ ideo dicebãtur Syrenes,quasi trahẽtes,Sirin emẽ Grecè dicitur trahere Latinè,eo quòd per dulcissimam cãtus melodiã nauigãtes per mare ad se trahebãt,& submergebãt:dum tamẽ cãtantes eas audirẽt nauigãtes,vna illarum cãtabat voce humana,altera canebat lyra, altera vero tibia. Moraliter autẽ istę tres Syrenes incãtatrices hominũ sunt tria peccatorum genera,quæ suo sono mulcẽtes aures hominum ipsos ad interitũ ducunt prima cãtat voce humana.hæc est luxuria.Secunda cantat lyra, quæ Græcè dicitur stultitia,hæc est superbia.Tertia vero quæ canit tibia,hæc est auaritia.Quia sicut tibia radix videtur corporis nostri,sic auaritia corporis peccati radix dicitur esse.Radix omnium malo-

1.Tim.6. rum cupiditas.O quales,& quãtos ista cãtica antiqua submersẽrunt!vt multi cum Iob conẽtur dicere.In cãticum eorum versus sum,id est,à statu gratiæ auersus. Istud ergo est hominis veteris, & vetus cãticum.Aliud vero dicit cãticum nouum,scili- *Iob 30.*

Apoc.21. cet ꝙ suo sono facit hominẽ nouum. Et hoc est lex Euãgelica,quã nouus homo attulit, scilicet, Christus,qui dicit.Ecce noua facio omnia.Hæc enim lex noua cantat factã pacẽ inter Angelos, & homines.

Lucæ 2. Facta est cum Angelo multitudo,&c.d.Gloria in altissimis Deo, & in terra pax,&c.Cãtant de resurrectione domini,de incarnatione,de ascẽsione,& spiritussancti missione.Quod Apostoli maxime cantauerunt in die pentecostes,quando,recepto spiritu-

Actuũ 1. sancto,in signo visibili, loquebantur variis linguis magnalia Dei.Bene ergo de lege euangelica dicit fidelis psal.*Et immisit in os meũ canticũ nouũ*.Quodtotũ cedit ad vtilitatẽ nostrã & ad Dei honorẽ:quod declarat,d.*Carmen Deo nostro*,id est,ad honorẽ Dei nostri.Quia totus iste psal. agit de cantico legis nouæ,ideo in isto psalmo de ipsa tractãdo quæro primo,vtrum canticũ nouũ,scilicet legis nouæ,debuerit cantari,vel dari à principio mũdi vel potius in tẽporis plenitudine reseruari.1.secundæ,q.106.arti.2.

Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in domino.

654. 23 q.4. *hoc autẽ.*

Hic cõsequenter ponit per Christi incarnationẽ factam cõuersionem Gẽtilium.Vbi notãdum, quia multi ex Gẽtilib⁹ videntes signa,quæ in Christi incarnatione facta fuerunt,timuerunt Deum,scilicet timore filiali,quia cõuersi ab idololatria,ad cultum veri Dei peruenerunt,& sic i domino sperauerunt, vt fuerunt tres Magi: de quibus Matth.2.Vidimus stellã eius,&c.venimus adorare eum.Vel hoc refertur ad id,quod statim supra dictum est.*Et immisit in os meum canticum nouum*. qđ verificatum fuit in mis- E sione spiritussancti,quia tunc spiritussanctus canticum nouum in ore Apostolorũ misit,quãdo loquebãtur variis linguis Apostoli magnalia Dei.De quo mirabili signo nunc dicit.*Videbunt multi,& timebunt*. qa ad vocẽ Apostolorũ,aliorũq; Deum laudantium cõuenit multitudo,& mẽte cõfusa est prę nimia admiratione,vt dicitur Act.2. *Et sperabit in domino*,scilicet p pœnitentiã cõuersi ad dominum:quoniã vt ibi dicitur.Auditis verbis beati Petri,multi cõpuncti sunt corde de Christi morte,& conuersi sunt ad fidẽ.Sed aduertendum,ꝙ si hoc ɨtelligatur secundũ primum modum, de visis in incarnatione Christi signis,

signis,vel de visis signis Apostolorum tẽpore missionis spiritussancti,certum est,ꝙ in vtroq; tẽpore non solum Israelitæ multa signa viderunt, sed & multa audierunt: propter quæ cõuersi sunt ad dominum.Et hic solum mẽtionẽ facit visus, & nõ auditus dicẽs. *Videbunt multi*.& nõ dicit,audient multi:

Philosophus 3. Meteo. cuius ratio est: quia, vt dicit Philosophus.Visus propter sui subtilitatẽ facilius immutatur ab obiecto,quã auditus.Sic enim docet experiẽtia,ꝙ si aliquem videris à remotis,ligna cædentẽ,visus prius percipit illum actum,quã auditus sonum illius.Sic etiam & moraliter facilius ad bonum agẽdum immutatur cor hominis per visum,scilicet videndo alterius bona exempla,quã solum per auditũ,audiendo,scilicet bona verba.Et ideo quia plus moti fue-

Psal. 67. runt tales videndo,vel Christum incarnatum, vel B mirabilia per ipsũ facta potiꝰ per visum quã per auditum,dicit:*Videbunt multi,&c.*& nondicit audient: sic enim ad literã dicitur. Viderunt ingressus tuos Deus,in ingressus Dei mei,&c.scilicet ipsum ingredientem in mundum,& per mundum.

655. De consc. ds. Agratia.

Beatus vir,cuius est nomen domini spes eius,& non respexit in vanitates, & insanias falsas.

Hic cõsequenter ponitur ex Christi incarnatione æternum nobis promissum præmium. Vbi notan-

Lucæ 1. Actuũ 4. dum,ꝙ proprium nomen verbi incarnati,est Iesus. Sic enim Angelus virgini. Vocabis nomen eius Iesum,&c.Iesus autem interpretatur saluator,qa nobis salutem tribuit:propter quod dicitur,ꝙ non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.Dicit igitur. *Beatus vir,cuius est nomen domini spes eius* id est,qui nõ temporalia sperat ab eo,sed solum illud,quod nomen eius,scilicet Iesus indicat,id est, qui solum sperat salutem apud Deum.Sed nunquid & cõsimiliter mulieres sunt beatæ:quarum spes est nomen domini, quare ergo solum de viro loquitur?Dicendum ꝙ vir aliquãdo stat pro sexu, quãdoq; vero pro virtute animi.Similiter & fœmina stat quandoque pro sexu, quandoque pro mollitie mentis:vt dicit Greg. Hic

Greg. in moralib⁹. autem accipitur vir nõ ꝓ sexu,sed pro animi virtu D te,quod etiã mulierib⁹ cõpetere potest.Et ꝙ solum in nomine domini:id est, insignificato eius nostra beatitudo cõsistat & nõ in temporalib⁹,subdit,d.*Et non respexit in vanitates,& insanias falsas*.per vanitates

Eccles. 1. intellige omnia tẽporalia,quæ sunt vana,& instabilia.Vanitas vanitatũ,&c.Per insanias verointelligẽ omnes mundi vel carnis voluptates quia mentem insanã faciunt.Notandum autẽ ad declarationem hũi⁹.*Beatus vir,cuius est nomen domini spes eius*: scilicet, nomen Iesus, ꝙ nõ immeritò spes huius nominis nos facit beatos,quoniã, istud nomẽ est refugium miserorum,remedium infirmorum,solatium mœstorum.Primo est hoc nomẽ refugium miserorum.

Aug.5 de ciuitate Dei Narratur in chronicis, & etiam hoc tangit beatus Aug.ꝙ Romulus,q Romam cõstruxit,fecit ibi templũ,quod asylũ nominabat,cunctis ibi cõfugientib⁹ impunitatẽm pollicitans, quam ob causam multitudinem fugitiuorum,q apud suos ciues offẽsam contraxerant,tunc ad se cõfugientem habuit,& recepit.Et sic aucta fuit ciuitas illa,q̃ domina futura erat orbis.Sic & spiritualiter Deus ecclesiam funda turus,i ea posuit templum.Dicitur emẽ templum secundum Isidorum 15.etym.quasi tectum amplum: qđ huic nomini Iesꝰ aptissime cõuenit.Est emẽ hoc nomen tectum à regendo,id est, ꝓtegendo dictum,

Psa.90. Protegam eum,quoniam cognouit nomen meum.Et est hoc tectum amplum,qa in Israel magnum nomen eius.Inhac autem ciuitate:scilicet ecclesiæ,positum est hoc templum,scilicet nomen Iesus. Elegi Hierusalẽ, vt sit ibi nomen meum. Hinc autem templo cõcessum est, vt oẽs ad eum confu-

2.Para.6 gientes impunitatem cõsequant: ideo dicit:Turris fortissima nomen dñi,ad ipsam currit iustus,id est, q vult iustificari,& saluabitur.Ideo orat psal.d. In *Prou.18.* nomine tuo saluum me fac. Et hinc est,ꝙ ob spem salutis multi ad hoc nomẽ cõfugiẽtes ciuitatẽ ecclesiæ fecerunt populosam:vnde Bernard⁹ sup Cã. Vnde putas in toto orbe tanta,& tam subita lux fidelis,nisi de nomine Iesu?Secundo hoc nomen est remedium infirmorum:vnde Petrus Raue. de hoc nomine dicit:Hoc est nomẽ,quod surdis dedit auditum,claudis gressum, mutis sermonẽ,vitam mor-

Notaeptimas proprietates, seu virtutes thiriaca. tuis,totámq; diaboli potestatem de obsessis effugauit corporibus.vnde hoc nomen videtur quasi esse illa thiriaca,de qua dicit Auice. 2.can. ꝙ est sublimior medicinarũ & melior ꝓpter multitudinem sui iunamenti.Et addit ꝙ illis,qui ea vtuntur in horra sanitatis,non nocent venena, & fiunt securi ab ægritudinib. pestilentialibus.Re vera sic est quòd hoc nomen Iesus non solum circa præsentia mala expellenda, sed etiam contra futura repellenda, & vniuersaliter cõtra omnia mala valet:vnde Bernardus super Cantic.Electuarium habes ô anima mea, recõditum in vasculo nominis huius, quod est Iesus salutiferum certè,quódque nulli inuenitur pestilentiæ inefficax.Et ideo de hoc nomine dicitur Actuum 4.Neque enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus,&c.Tertio hoc nomen est sola-

Isidor.17. Etym. tium mœstorum.Dicit enim Isidorus,ꝙ oleaster est arbor inculta,amara,& infructuosa.Cui tamen insertus ramus oliuæ vim radicis mutat, & cõuertit eam in proprietatem suam,id est,illius rami.Sic & in proposito,nam arbor inculta,& infructuosa erat humana natura peccatrix, quæ & amara dicitur, quoties in amaritudine & dolore recogitat annos suos attendens illud Hieremiæ 2,Scito,& vide quã amarum est,& malum te dereliquisse dominũ Deũ tuũ,&c.Sic igitur oportet,ꝙ animæ amaricatæ, & dolenti inseratur ramus oliuę,ille scilicet,quem columba in ore suo deferens ad arcã reuersa est,scilicet nomen Iesus.Est emẽ pater oliua fructifera duos ramos producens, scilicet filium, & spiritũsanctũ. Iste autẽ ramus insertus cõuertet radicem amarã, id est cor pœnitentis in sui qualitatem,& suauitatem.Hęc est enim ꝓprietas huius rami:vnde Ricardus de sancto Victo.Iesus nomen dulce,nomen delectabile,nomen cõfortans peccatorem, & nomen beatæ spei. Igitur Iesu esto mihi Iesus. Cãti.1. Oleũ effusum nomen tuum:oleum inquam,de quo psal. vt exhilaret faciem eius in oleo.Quia in eo lætabitur cor nostrum,& in nomine sancto eius sperabimus.Quibus cõsideratis,nõ immerito nunc dicit:

psal.105 psal.*Beatus vir,cuius est nomen domini spes eius.*

Multa fecisti tu,domine Deus meus, mirabilia tua, & cogitationibus tuis non est,qui similis sit tibi.

656. 5.q.1. fi. omnia

Hic cõsequenter ostendit circa Christi incarnationem multiplex miraculum.Et diuiditur in duas partes.Quia primo ponitur miraculorum operatio: secundo ipsorum prædicatio: ibi, *Annuntiaui*. Quantum ad primum sciendum, ꝙ ante Christi incarnationem,multa mirabilia Deꝰ fuit operatus,

Universidad de Deusto Biblioteca

quia mundum creauit de nihilo, peccatores extinxit diluuio. Pentapolim cōbussit sulphuris incēdio. Filios Israel eduxit per medium sicci maris, & similia, quæ sunt innumerabilia: quæ omnia fuerūt mirabilia. Sed maius mirabile quod vnquam fecit fuit incarnatio verbi, quādo scilicet verbum caro factū est, quia tunc fecit Deum esse hominem, & hominem esse Deum: vnde Augu. d. ꝙ in rebus per tempus ortis illud est summū ꝙ homo in vnitate diuini suppositi sit assumptus. (Aug. 13 de trinitate.) Hæc recogitans Psalmista in persona ecclesiæ Christo Deo loquitur, d. *Multa fecisti tu, domine, mirabilia.* quæ omnia fecisti dicendo & cogitando, quia ipse dixit & facta sunt. Ideo si quæratur quomodo illa fecit. Respōdet: *cogationibus tuis.* Hic enim cogitatio accipitur pro dicere interiori. Sed nō est qui similis sit tibi: scilicet, inter omnia opera mirabilia, nō est aliquis effectus qui similis sit tibi, verbo scilicet incarnato, quia tu omnia alia superas incomparabiliter. Quod ex hoc probatur, quia inter omnia per verbū facta excellit rationalis creatura, quæ duplex est, scilicet Angelus & homo, Angelus autem est naturæ superioris, & perfectioris quàm sit homo. Et sic Angelus erat excellentior creatura à Deo facta, sed nullus Angelus est in perfectione similis Christo, igitur nec aliquis homo vel aliqua creatura: ꝙ autem nullus sit Angelus similis Christo, clare probat Apostolus ad Hebræ. 1.

13 q. 1 in scripturis

Annunciaui, & loquutus sum, multiplicati sunt super numerum.

Hic ostendit mirabiliū prædicatio. Vbi notādū, ꝙ secūdū aliquos doctores ista sunt verba ecclesię, quæ per suos prædicatores mirabilia Dei & maximè facta in Christi incarnatione pronūciare conatur, quæ tamen sunt tot & tanta, ꝙ ipsa plenè pronūciare nō potest. Et hoc est quod dicit: *Annunciaui*, scilicet, mirabilia Dei. *Et loquutus sum*, illa prædicādo sed illa supra virtutem meā multiplicata sunt: & hoc est quod subdit. *Et multiplicati sunt super numerum* scilicet, vt illa plenè numerare non possim, quia vt dicitur Io. 20. Multa alia signa fecit Iesus, &c. arbitror totū mūdum capere nō posse eos, &c. Et dicunt aliqui, ꝙ hic est litera corrupta vitio scriptorum, quia quod dicitur *multiplicati*, debet dici *multiplicata* sed melius est seruare literam, & subintelligere effectus: vt sit sensus: *Annunciaui*, scilicet, mirabilia incarnationis, & loquutus sum. *Et multiplicati sunt*: scilicet effectus incarnationis super numerum: scilicet effect⁹ mirabilium tuorum. Aliter & magis ad sensum literę dicitur, quòd ista sunt verba Christi loqnētis de lege Euāgelica per ipsum data, Vbi sciēdū, ꝙ Deus primo per ora ꝓphetarum ꝓnunciauit legē nouā dādam per Christum. Sic enim Esaias in persona Christi loquebatur. Spiritus domini super me, &c. (Esa 71.) Euāgelizare pauperibus misit me. (Luca 4.) Annunciauerunt etiā, ꝙ dāda erat in mōte: ibi. Super montē excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, &c. Et post talē annunciationē factā per prophetas, venit ipse Deus homo factus, & ascendēs in montem, ore proprio ipsā legem Euāgelicā dedit: vt habetur Mat. 5. Et hoc est quod dicit Christus hic: d. *Annunciaui*. scilicet primo p prophetas legem nouam dādam, postea in propria persona veni, & loquutus sum. Sed quis fuit effectus istius Christi locutionis? certè fidelium multiplicatio, quia innumerabiles audita lege Christi quā iusta, quā honesta, quam pia, & vtilis ad fidem sunt cōuersi Et hoc notans. d. *Et multiplicati sunt*, scilicet, fideles *super numerum*. Non tamen per hoc sequitur ꝙ fideles plures sint infidelibus, imo pauci sunt respectu illorū, quia multi sunt vocati, pauci vero electi. (Mat. 20) Sed ne tam altam materiā annunciationis factę de Christo silentio transeā, hic nota quòd multa miranda de Christo sunt nobis annunciata, quę & nos aliis annunciare debemus. Primo annunciata fuit Christi incarnatio, qua scilicet verbū caro factum est. Et hanc virgini Mariæ annunciauit Angelus, quod ante annunciatū, & prædictū fuerat fiendū p Angelum. (Luca 1.) Eccles. 10. Qui habet pennas, annunciabit sentētiā. Angelus enim pennas habere dicitur propter sui agilitatē, cùm nō grauetur corpore. Quæ autē maior sententia potest esse, quā annunciare verbū virgini carnē fiendū? Vnde rectè ille Angelus Gabriel hoc annuncians Mariæ dicere poterat illud Esa. 42. Noua quoque annuncio, antequā oriātur, & vobis audita faciam. Et quòd fuerit id nouum, quod tunc Angelus annūciauit Mariæ declarat Hiere. 31. Nouum faciet dominus super terrā, fœmina circundabit virum. Quod ideo dicit, quia Christus in primo instanti suæ incarnationis fuit perfectus vir à corpore suæ matris circundatus. Vnde prædicta verba tractās Bernar. ait: Noua Mariæ annunciauit Angelus cùm eā circundaturā virū prædixit: quæ est hæc fœmina? quis vero vir iste intelligitur? Aut si vir, quomodo à fœmina circundatus? Aut si à fœmina circundari potuit, quomodo vir? Et vt apertius dicam. Quomodo potest simul & esse vir, & in vtero matris: hoc est enim à fœmina circūdari. Si enim dixisset fœmina circundabit infantē vel paruulū, nec nouum videtur nec mirum. Nunc qa nihil tale posuit, sed virum, verto me ad cōceptum, partūq; virginalem, si forte inter plurima noua, quæ ibi reperi diligenter inquirēs, etiā hāc quæ de prophetia protuli, reperiā nouitatē. Ibi enim agnoscitur lōgitudo breuis, latitudo angusta, altitudo subducta, profunditas plana. Nunqd nō facile est inter hæc agnoscere fœminā virū curcundare cū Mariā videas Iesum in suo vtero circumplectētē. Virū autē dixerim Iesum fuisse, nō solum cùm iā diceretur vir propheta potēs in opere, & sermone, sed etiā cū tenera adhūc infantis mēbra Maria blādo, vel foueret in gremio vel portaret in vtero. Vir ergo erat Iesus, necdum etiā natus, sed sapiētia nō ætate, animi vigore, non corporis, sensuū maturitate, nō corpulētia mēbrorum. Neque enim minus habuit sapiētiæ Iesus post Angeli annunciationē cōceptus quā natus, paruus quā magnus. Siue ergo latēs in vtero, siue vagiēs in præsepio, siue iam grandiusculus interrogās doctores in tēplo, siue iā perfectæ ætatis docens in populo, ęquè vir spiritu sancto fuit plenus, vt merito Angelus Mariæ dixerit Noua ego annuncio antequam oriātur: & dicere poterat illud psal. 88. Annunciabo veritatem tuam in ore meo. Secundo annunciare debemus Christi natiuitatem, quam pastoribus annunciauit Angelus, dicens: Annuncio vobis gaudium magnum, quia natus est, &c. (Luca 2.) Quod verbum pertractans Origenes super Lucam, ait: Dicam venisse Angelum nato domino, & annunciasse pastoribus quòd verus pastor exortus. Angeli enim ānte Saluatoris natiuitatem parum poterant sibi commissi annunciari vtilitatis. Vix enim vnus ex singulis Gentibus credebat in Deum. nunc autem populi ad Christi fidem accedunt. Istam etiam natiuitatem & nos annunciare debemus, Cantate domino, quoniam magnificè fecit: an- (Esai. 12)

cit, annunciate hoc in vniuersa terra. Tertio annunciemus Christi operationē mirabilem. Nónne mirabilia fecit, ꝙ cæcis visum, surdis auditū, mutis loquelā, claudis gressum, mortuis dedit loquelā. Ideo nobis dicitur. (1. Pet. 1.) Annunciate virtutes eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Quarto annunciemus Christi passionē, & mortem: quæ nobis salutis causa fuerunt. (psal. 95.) Annunciate de die in diem salutare eius, id est, mortem quæ nobis fuit salutaris. Quinto annunciemus gloriosam Christi resurrectionem, quam Angeli annunciauerunt mulieribus: vt patet Mar. vltimo. Vnde de gloria resurrectionis annuncianda nobis dicitur psal. 95. Annūciate inter gentes gloriā eius: in omnibus populis mirabilia eius. Sexto annunciemus Christi Ascensionem, qua ad dexteram patris assumptus regnat in æternum. Esa. 52. Quam pulchri supra montes pedes annunciātis pacem, dicentis Sion, regnabit Deus tuus! Et hæc omnia prædicta prædicādo opera Dei annunciamus, quæ omnia Christus etiam ore proprio fuit loquutus, vnde dicit. *Annunciaui*, scilicet per alios omnia prædicta, & etiam ore proprio loquutus sum.

658 Sacrificium, & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi.

Hic cōsequenter exprimit Psalmista incarnationis Christi rationē. Vbi notandū est, ꝙ principalis causa incarnationis Christi, fuit perditi hominis reparatio, ipso dicente. (Ioan. 3.) Sic Deus dilexit mundū, &c. vt filiū suū daret: &c. Quod fuit ex eo necessarium, quia lex antiqua cū suis cæremoniis vel sacrificiis, nō poterat hoīes peccatores iustificare. Fuit ergo necessariū, venire filiū Dei, vt qđ in lege deficiebat ipse suppleret, propter qđ dicebat, Nō veni legē soluere, sed adimplere. (Mat. 5.) In veteri autē lege erāt aliqua præcepta cæremonialia de sacrificiis, & oblationibus offerendis. Hæc autē sacrificia erāt imperfecta, quia nō poterāt à peccatis iustificare, quæ imperfectio fuit ablata per vnū sacrificiū perfectissimū. s. p Christi corpus oblatum in cruce, qđ succedit oībus sacrificiis veteris legis. (Heb. 10.) Et hoc est, quod dicit Apostolus. Impossibile est. n. sanguine hircorū, & taurorū auferri peccata. Ideo ingrediēs mundū. s. Dei filius p suam incarnationem dicit. Hostiā, & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi i. corp⁹ passibile aptasti immolationi. Et hoc est, qđ hic dicitur in summa, licet nō totaliter forma verborum cōseruetur, quia nō semper Christus, & Apostoli allegabāt scripturā veteris testamenti, de verbo ad verbū. Et sic hoc viso, ista pars diuiditur in partes tres, quia ponitur primo legis antiquæ īperfectio: scđo Christi incarnationis perfectio, ibi. *In capite libri.* tertio præfatæ perfectionis promulgatio, ibi. *Annūciaui iustitiā tuā.* Quantū ad primū notandum, ꝙ in lege antiqua, aliud erat sacrificiū, aliud oblatio, aliud holocaustū. Et tn̄ nullū istorū erat Deo acceptū ratione operis operati, sed solum ratione operātis. Sacrificiū erat, quod Deo offerebatur de aīalibus, & auibus, cuius partē sacerdotes, & ministri tēpli habebāt: reliqua pars cōburebatur. Oblatio erat, q̄ fiebat de reb⁹ inaīatis, sicut de simila, de oleo, & huiusmodi. Holocaustum vero, qđ totum incendebatur. Et tn̄ nihil horū de se placitū erat Deo, nisi ratione deuotionis offerentis. Sicut & modo, si Deo offers, vel pauperi denariū, vel vestē, oblatio Deo placet ratione deuotionis offerentis, nō ratione rei in se. Sed sacrificiū noui testamenti, quod fuit corpus Christi oblatū in cruce, & in sacramento eucharistiæ immolatū, non solū Deo placet ratione offerentis, sed etiā ratione rei oblatæ, qa corpus Christi per seipsum Deo placet, & etiā virtute propria ad purgationē peccatorū facit, quia Deo placet voluntas nō res inuoluntaria. Et hoc est, quod primo de sacrificiis, & oblationib. d. *Sacrificium, & oblationem noluisti.* i. res sacrificatas & oblatas ratione sui nō acceptasti pro solutione peccatorū, sicut sacrificiū corporis Christi de se Deus acceptat summè, etiam ratione sui. Et statim subdit de sacrificio nouæ legis, *Aures autem perfecisti mihi.* Per aures. n. quibus audimus, obediētia significatur, sicut & audire in scriptura, quandoq; idem est ꝙ obedire, sicut psa. 80. Israel, si me audieris, nō erit in te Deus recens. Quid est ergo aures autē perfecisti mihi? sunt verba Christi. i. me fecisti ad perfectè obediendū tibi: quod fuit qn̄ factus est patri obediens vsq; ad mortē crucis: vt habetur Phil. 3. Istum autē passum exponit Apostolus ad Heb. 10. vbi hic dicitur. *Aures autem perfecisti mihi.* Apostolus d. *Corpus autem aptasti mihi* quod idē est in sententia. Quod ibidē exponēs Mag. in gl. dicit. Dicit Christ⁹. Hostiā & oblationē noluisti, corpus autē aptasti mihi, qđ s. præ oībus sacrificiis est aptissimū, & idoneū. & aptum, quia sine peccato, & passibile, & mortale corpus mihi dedisti: quod valet offerri in redēptionem oīm. Ablata ergo sunt signa: quia exhibita est veritas. Nunquā enim in odoribus illorum sacrificiorū delectatus est Dn̄s, nisi in fide, & desiderio offerētis. Et si dicas, quare ergo voluit illa sacrificia offerri? Respōdet, vt ipsos ab idololatria retraheret. s. vt sibi potius, quā idolis offerrentur, posuitq; illa in seruitutē, nō iustificationē, & vt figura essent sacrificij futuri. Consequenter hoc idem addit de oblatione, quæ dicebatur holocaustum, dicens.

Holocaustum, & pro peccato non postulasti, tunc dixi, Ecce venio. 659

8 q. 1. suggestum.

Scilicet ratione rei oblatæ. sed solū ratione offerētis. Et ideo ait Christus. *Ecce venio.* s. quādo vidi nullum illorū sacrificiorū ratione rei oblatæ tibi placere *tunc.* s. in tempore præfinito, *dixi*, *Ecce venio* sine aliqua retardatione, ad me tibi pro humano genere offerendum. Holocaustū enim erat solēnius sacrificium, quod tempore legis antiquæ fiebat. Et ideo si holocaustum Deo non placebat, consequēs est ꝙ nec aliquod aliud sacrificium Deo erat placitum, ideo tunc dixi. *Ecce venio.* Mat. 8. Ego veniam, & curabo eum, quia satis dictum est, ꝙ antiqua sacrificia non iustificabant: sed sacrificia nouæ legis. Ideo quęritur, vtrum lex euangelica nos à peccatis iustificare possit. 1. secundæ. q. 106. articulo. 2.

In capite libri scriptum est de me: vt facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui, & legem tuam in medio cordis mei. 660

11. q. 3 si is.

Hic consequenter ostenditur Christi incarnationis pfectio. Vbi sciendū, qđ diuina pscientia ac pdestinatio liber quidā æternus dicitur, in quo oīa ab æterno sunt disposita inuariabiliter, & bonorū electio, ac reprobatio malorū. Quæ liber ideo dr̄ qa licet ī intellectu nostro maneat sciētia, ipsa tn̄ variat,

Universidad de Deusto Biblioteca

quia de eadẽ re diuerſi diuerſa concludunt. Quin-
imo de diuerſis temporibus. Sed in libro ſcientia
ſcripta vniformiter manens non variatur. ſic quòd
ipſa diuina præſciẽtia, & prædeſtinatio inuariabilis
pſeuerat. Et ille liber dicitur clauſus, quo ad illa q̃
nobis ſunt occulta, apertus autem, quo ad illa, quæ
nobis ſunt manifeſta. Et quia ſapiẽtia quãuis cõmu
nis in trib. perſonis, filio tamẽ appropriatur, ſicut
potentia patri, & charitas ſpirituiſancto: ideo hic
liber prædeſtinationis & ſciẽtiæ Dei, filio Dei, id eſt
ipſi verbo incarnato appropriatur, in quo quiſque
noſtrum legere debet quid agendũ, quid ſequendũ,
quid cauendũ, quid timendũ, & quid amandũ. Seip-
ſum ergo Chriſtus librũ appellat d. *In capite libri ſcri
ptũ eſt de me*. i. in me q ſum liber humani gñris, ĩ quo
legere debet. i. q ſum forma iuſtitiæ hoĩbus. Et ad-
uerte quòd dicit in capite, qa iſte liber. ſ. Chriſtus cõ
ſtat ex Deo & hoĩe: Deus autẽ eſt caput Chriſti, ſi-
1. Cor 11 cut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, vñ 1. Co. 11. Caput
viri Chriſtus: caput vero Chriſti Deus. Sic ergo hic
caput accipitur p Chriſti diuinitate, vt ſit ſenſus. *In
capite libri*. i. in diuinitate quę eſt caput libri, qui liber
ego ſum. *Scriptũ eſt de me*. i. æternaliter pręuiſũ & or-
dinatũ. Sed quid de ipſo ſcriptũ ſit, ſubditur. *Vt face-
rem voluntatem tuam*. ſ. vt in aſſumpta humanitate le-
gẽ nouã cõſtituã, humiliter mortẽ pro redẽptione
humani generis perferã, quæ oĩa humiliter ample-
ctens, ad perfectũ duco. Ideo enim deſcendi de cœ-
lo nõ vt faciã voluntatẽ meã, ſed voluntatem patris
Ioan. 6. qui miſit me. idcirco ſubditur. *Deus meus volui*. ſ. oĩa
præordinata adimplere. Et quia voluntas Chriſti
deliberata, ſemper diuinæ voluntati fuit cõformis,
Mat. 5 ideo ſubdit. *Et legem tuam volui in medio cordis mei*. i. in
tota plenitudine cordis mei, vnde dicebat. *Nõ enim
veni legem ſoluere, ſed adimplere*.

661
Annunciaui iuſtitiam tuam in ec-
15. q. 1. reuertimini cleſia magna: ecce labia mea non pro-
hibebo, Domine, tu ſciſti.

Hic ponitur præfatæ Chriſti perfectionis expli-
catio. perfectio Chriſti maximè ſtabat in tribus. ſ. in
doctrina legis euãgelicę, in iuſtitia vnionis hypoſta
ticæ, in affectione veritatis & miſericordiæ. Et ſecũ
dum hæc iſta pars diuiditur in partes tres. Quia pri-
mo ponit primũ, ſecũdo, ſecundũ, ibi. *Iuſtitiam tuam*.
tertio, tertiũ, ibi. *Non abſcondi*. Quantũ ad primũ di-
cit. *Annũciaui iuſtitiam tuam*, &c. Vbi nota, ꝙ per iu-
ſtitiã intelligitur lex euangelica, quæ perfectã docet
obſeruare iuſtitiã; & ſimulatã prohibet dicẽs Mat.
6. Attẽdite, ne iuſtitiã veſtram faciatis, &c. Quæ per
fecta iuſtitia in ſeptẽ virtutibus continetur, quas in
principio euãgelicæ legis docuit Chriſtus, in q̄bus
docetur quid homo debet Deo, quid ſibi, quid pro-
ximo. Iſtã autẽ iuſtitiã Chriſtus annunciauit, qñ aſ-
cẽdit in montẽ, & acceſſerũt ad eũ d. eius, & aperiẽs
os ſuũ do. eos. d. Beati, &. Sed quomodo d. *Annun-
ciaui iuſtitiam in eccleſia magna*, quia legẽ illã tunc ſolũ
diſcipulis annũciauit, qm̃ pauci erãt. Reſpõdeo pri
mo, ꝙ ipſos Apoſtolos vocat eccleſiã magnã, quia
ipſi fundatores eccleſiæ totius fuerunt: propter qđ
Ephe. 2. fidelibus dicit Apoſtolus. Fundati eſtis ſupra funda
mentũ Apoſtolorũ, & Prophetarũ. Vel dicũtur ec-
cleſia magna, quia per ipſos lex euãgelica per totũ
mundũ fuit annũciata. ẜm illud pſal. In oẽm terram
exiuit ſonus eorũ. Et etiã quia poſt primã annũcia-
tionẽ legis per Chriſtũ factã in monte, Chriſtus ſę-
piſſimè legẽ p̃dicauit in tẽplo, qđ erat eccleſia ma-
gna, quia ibi oẽs Iudæi cõueniebant, propter qđ di-
A cebat Chriſtus. Apud te laus mea in eccleſia ma-
gna. Et Chriſtus quotidie erat docens in templo, & Pſal. 21.
promptus ad prædicandum, ideo ſubdit, *Ecce labia
mea non prohibebo*, ſcilicet, à prædicatione ceſſabo,
non vt multi ceſſant à prædicatione timore munda
no deuicti, contra quod dicit Chriſtus. *Ecce labia
mea non prohibebo, Domine, tu ſciſti*. ſ. cor meum. q. d. La
bia ſonant hominibus, ſed cor meum tibi patet.

Iuſtitiam tuam non abſcõdi in cor- 662
de meo: veritatem tuam, & ſalutare
tuum dixi.

Hic oſtenditur prædicatio vnionis hypoſtaticæ.
Chriſtus enim verus Deus erat, & verus homo: qđ
ideo fuit neceſſarium pro ſalute noſtra, qa homo te
B nebatur ſatiſfacere, ſed nõ poterat, Deus autẽ po-
terat, ſed nõ tenebatur. Ideo homo in vnitate perſo
næ vnitus eſt Deo, vt idem Deus eſſet, & homo, vt
inquantũ Deus poſſet nos ſaluare, inquantũ homo
teneretur; & ideo inſimul Deus, & homo ſalutare
Dei, vel ſalutare noſtrum vocatur, quia per iuſtitiã
ipſius ſaluatum eſt genus humanũ, nõ potentia, vt
diffuſè deducit Greg. Hanc autẽ iuſtitiã factã per ſa Greg. 17.
lutare Dei. i. p verbũ incarnatũ, Chriſtus prædica- mor. c. 15.
uit, qñ ſe pro peccatis nr̃is moriturũ dicebat. Sicut Ioan. 3.
Moyſes exaltauit ſerpentem, &c. Filius hoĩs venit Mat. 18.
ſaluare, qđ perierat. Et hoc eſt, quod dicit. *Iuſtitiam
tuam nõ abſcondi in corde meo*. Illud enim in corde abſ
conditur, quod intus tenetur & aliis nõ manifeſta
tur. Dicat ergo patri Chriſtus. *Iuſtitiam tuam*. qua. ſ.
C redimebas genus humanũ, *non abſcondi in corde meo*.
imo p̃dicaui, & docui, quomodo tu per iuſtitiã ho-
minẽ volebas redimere. ſ. mortẽ meã pro peccatis Eſa. 52.
omniũ iuſtè acceptãdo. Et ſic per conſequens duo
Chriſtus oſtẽdit. Dei veritatẽ, qui ante promiſerat
hominẽ redimere. Gratis venundati eſtis, & ſine ar
gento redimemini, gratis, inquã, venũdati, quia ſpõ Mat. 18.
te homo peccãdo diabolo ſe vẽdidit. Sed ſine argẽ-
to redimendus, quia ſanguine Ieſu Chriſti. Chri-
ſtus prædicans hoc d. Filius hominis venit ſaluare,
quod perierat, &c. Veritatem patris prædicauit. Si-
militer oſtendit ſalutare Dei: dum ſe veniſſe pro
nobis ſaluandis oſtẽdit. Et hoc eſt qđ dicit. *Et ſalu-
tare tuum dixi*, id eſt meipſum pro ſalute hominum
D à te dixi miſſum. Et nota, quòd proprie Ieſus dici
tur ſalutare Dei. Ieſus enim ſaluator interpretatur,
quia ipſius proprium eſt ſaluare, non ſolum ab ho Pſal 12.
ſtibus viſibilibus, ſed etiã inuiſibilibus. Exultabo Aui 5. ca
in ſalutari tuo. Ipſe enim Chriſtus videtur illa me
dicina vitæ, de qua dicit Auic. ſic. Medicina vna quę
eſt de cõfectionibus magnis, ſic vocata, quia ratio-
nem bonam efficit, animum confortat, & lætificat
& linguam abſoluit, ſcilicet quia expeditam, & ab-
ſolutam facit. Sic & Ieſus ſalutare dicitur, quia ſi
diligenter conſideremus, inueniemus ipſum ex cõ-
feſſionibus magnis confectum. Quoniam in ipſo
inueniuntur tria maxima ſalubria. ſ. natura diuina
potentiſſima: anima rationalis beatiſſima, & huma
na caro mundiſſima. Huius autẽ confeſſionis eſt tri
plex effectus: quia rationẽ bonam habet facere, &
E hoc per fidem, animam confortare, & lætificare &
hoc per ſpem futurorum, & præſentium perceptio
nem: linguam abſolutam facere, & hoc ad ipſum
laudandum per charitatem, & dilectionem. Merito
igitur dicitur ſalutare, & quilibet ſpiritualiter infir
mus hanc medicinam ſibi debet applicare, vnde
Bernardus ſuper cantica dicit. Siquidem cùm nomi
no Ieſum, hominẽ mihi propono mitẽ, humilẽ, cor
de

de, ſanctitate, ac honeſtate conſpicuũ, eundẽ ipſum
Deũ oĩpotentẽ, qui ſuo me ſanet exẽplo, adiutorio
roboret; & ſaluet paſſione, hoc ergo ſalutare humi-
liter poſtulemus à Deo ſibi dicentes. Oſtende no-
bis, Dñe, miſericordiã tuã, & ſalutare tuũ da nobis.

663
Nõ abſcondi miſericordiã tuam, &
veritatem tuam à concilio multo.

Hic cõſequenter oſtẽdit Chriſtus ſuã iuſtitiã cõ-
tra malos, & mĩam erga bonos. Vbi notãdum ꝙ quã-
uis in oĩ ope Dei cõcurrãt ſimul mĩa, & iuſtitia, qa
vniuerſæ viæ Dñi mĩa, & veritas: tñ in aliquibus
principalius relucet iuſtitia & cõſequẽter veritas, vt
in punitione malorũ. In aliquibus autẽ principalius
mĩa, & cõſequenter iuſtitia, vt in præmiationibus
bonorũ. Vnde prima dicuntur opera iuſtitię, & ſecũ
da dicuntur opera mĩæ, & tã prima opera manife-
ſtauit Chriſtus quã ſecunda. Nõne manifeſtauit o-
Mat. 25. pera iuſtitiæ, qñ punitionẽ malorum dixit, Diſcedi-
te à me maledicti &c. & opera miſericordiæ in præ
miatione bonorum dicens ibidem. Venite benedi-
cti &c. Et hoc eſt, quod hic Chriſtus dicit. *Non ab-
ſcondi miſericordiam tuam, & veritatem*, &c. Per verita-
tem intellige iuſtitiã. Et hoc, *A concilio multo*, & de-
bet ſcribi per c, non ſ. conſilium. vnde ꝙ hic dicitur
A concilio multo, in trãſlatione Hieronymi habetur.
In eccleſia multa quod idem eſt. Et notandũ ꝙ quan-
uis Chriſtus nõ abſconderit Dei veritatẽ, & miſeri-
cordiam, tamen ipſe fuit in multis nobis abſcondi-
tus, quia non plenè cognitus fuit. Vnde abſcondi-
tus fuit Chriſtus, in æterna generatione, in virginis
incarnatione, in carnis appatitione, in verborum
prædicatione, in mortis toleratione, in æterna do-
minatione. Primo abſconditus fuit Chriſtus, ſcili-
cet quoad verbũ in æterna generatione, quia inef-
fabilis eſt & incõprehenſibilis, ſicut dicitur Eſa. 53.
Generationem eius quis enarrabit? vñ de hoc dici-
tur Iob. 28. Vnde ſapientia venit, & quis eſt locus
intelligentiæ? Abſconditus eſt ab oculis omniũ vi-
uentium. Secundo fuit abſconditus in virginis in-
carnatione, quia quod natura nõ habuit, vſus neſci
uit, ignorauit ratio, mens nõ capit humana, pauet
cœlum, ſtupet terra, creatura etiã omnis miratur,
hoc totum eſt quod per Gabrielem cœlitus Mariæ
Iob 4. nunciatur, & per Chriſtũ adimpletur, vt dicit Hie-
ron. in ſer. de aſſumptione, propter quod beata Ma-
ria tũc dicere poterat, Ad me dictum eſt verbũ ab-
ſconditum. Tertio abſconditus fuit in carnis appa-
ritione, ſiue natiuitate. Quãuis enim mundo fuiſſet
eius natiuitas nota, tamẽ ꝙ virgo manens peperiſ-
ſet, erat abſconditũ: vt Chryſ. in ho. d. Scio ꝙ verbũ
caro factũ eſt, ſed quomodo factum ſit, neſcio. Mira
ris, quia neſcio, immo etiã omnis creatura ignorat.
Et iſta eſt diſpenſatio ſacramenti abſconditi, quam
Apoſtolus prædicabat ad Eph. 3. d. Mihi data eſt gra
tia illuminare oẽs, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti
abſconditi à ſęculis, &c. Quarto fuit abſcõditus ver
borũ prædicatione, tã alta enim prædicabat, ꝙ quã-
doque eius prædicationẽ nõ capiebãt etiã ſui Apo-
ſtoli, & abſcõdita erat ab eis verborum intelligẽtia.
Vnde cũ eis prędicaret ſuã futurã paſſionẽ, vt dici-
tur Luc. 18. ipſi nihil horum intellexerunt, & erat
verbum iſtud abſcõditum ab eis. Quĩto abſcõditus
fuit in mortis toleratione. Licet eñ apertum eſſet,
ꝙ ipſe pateretur, & in cruce moreretur, abſcondi-
tum tamẽ erat, ꝙ in crucis myſterio maneret Chri
ſti victoria, per quã vinceret hoſtẽ, propter quod di
ctum de hoc fuit Abac. 3. Cornua ſcilicet crucis in
A manibus eius: ibi abſcondita eſt fortitudo eius. Sex
to fuit abſconditus in æterna ſua dominatione. Li-
cet enim aliquibus notũ fuerit ipſum ad cœlos aſ-
cẽdiſſe, quali tamẽ triumpho in cœleſtibus regnet,
nobis manet abſconditum. Et iſtud eſt illud regis
noſtri ſacramentũ: de quo Angelus Raphael ait. Sa Thob. 12.
cramentũ regis abſcondere bonũ eſt: opera autem
Dei reuelare & confiteri in terris honorificum eſt.
Sic igitur quamuis modis prædictis abſconſus mã-
ſerit Chriſtus: mundo tamen miſericordiam & Dei
iuſtitiam patefecitd. *Non abſcondi miſericordiam tuam,
& veritatem tuam à concilio multo.*

Tu autẽ, Domine, ne lõge facias mi- 664 de pœ. di. 1. diuinitatis naturæ
ſerationes tuas à me: miſericordia tua,
& veritas tua ſemper ſuſceperunt me.

B Hic cõſequenter ponitur corporis Chriſti myſti
ci deuota deprecatio: quæ deprecatio duo cõtinet;
ſ. primo mali amotionẽ, ſecũdo boni collationẽ, ibi.
Exultent, & lætentur. Prima in duas: quia primo petit
diuinã miſericordiã. ſecundo exprimit ſuã miſeri-
cordiã, ibi. *Quoniam circundederunt*. Quantum ad pri-
mum ſciẽdum ꝙ Chriſtus caput eccleſiæ hic loqui
tur pro membris ſuis, dicens patri. *Tu autem, Domine,
ne longe facias miſerationes tuas à me. à me.* i, à fidelibus
meis. Sic etenim orauerat ſuperius pſal. 21. d. Tu au
tem, Domine, ne elongaueris auxilium tuum à me,
defenſionem meam conſpice. Sic & conformiter
nunc dicit. *Tu autem, Domine, ne elongaueris miſeratio-
nes tuas à me*. gloſſa. i. noli remouere miſericordiam
tuam à membris meis, ſcilicet illos defendendo, &
C liberãdo. Vbi notãdum, ꝙ miſericordia Dei aliquan
do accipitur eſſentialiter: & ſic eſt idem quod ipſe
Deus. Et tunc ſicut Deus eſt immutabilis loco, quia
omnia replet: ſic & ipſa miſericordia. Non ergo e-
longatur à nobis recedendo, ſed magis nos elon-
gamur ab ipſa peccando, ſicut patet de exiſtenti in
naui, quãdo nauis recedit à ripa, ſibi videtur, ꝙ ripa
elongetur ab ipſo: cùm tamen ripa immobilis per-
ſeueret, ſed ipſe cũ naui elongatur à ripa. Sic eſt in
propoſito, quia Deus nõ elongatur à nobis, ſed nos
peccando elongamur ab ipſo. Aliquando vero acci-
pitur miſericordia pro effectu mĩæ. Et nunc miſeri-
cordia Dei nobis aſſiſtit, quando nobis miſeretur.
Elongatur autem à nobis, quando nobis non miſe-
D retur. Et per iſtum modum hic orat Chriſtus dicẽs.
Tu autem, Domine, ne elongaueris miſerationes tuas à me.
i. effectum miſericordiæ. Et nota, ꝙ proprie loquen
do aliud eſt miſericordia, & aliud miſeratio. Nam
miſericordia quia bene velle, eſt miſericordiæ a-
ctus: ſed benefacere eſt actus miſerationis. Eſt enim
miſeratio circa miſeriam alterius actio: ſed mi-
ſericordia eſt circa miſeriam alterius compaſſio.
Sic ergo dicendum *miſerationes tuas ne elongaueris à
me*, petit quòd effectus miſericordiæ ab ipſo, id eſt,
à ſuis fidelibus non remoueatur. Sic enim conſimi
E liter oratur Eccl. 36. Oſtende nobis lucem miſera-
tionum tuarum. Et ne dubites quòd Chriſtus ſicut
& nos orat dubitans exandiri à patre: ideo ſubdit.
Miſericordia tua, & veritas tua ſemper ſuſceperunt me,
id eſt orationem meam exaudiendo. Omnis enim
oratio Chriſti ex voluntate deliberata procedens,
à Deo fuit exaudita. Vnde ipſe dicebat Ioann. 11. Pa
ter, ego ſciebã, quia ſemper me audis. Et nota quòd
aliquæ Chriſti orationes erãt iuſtitiæ, & aliquę mi-
ſericordię. Ad mĩam ſpectat exaudire orationes mi
ſericordiæ

Universidad de Deusto Biblioteca

sericordię,& ad iustitiam iustitię. Et ideo ostendés Christus q in vtrisq;semper fuit exauditus d. *Misericordia tua*,quo ad orationes petentes misericordiam, *& iustitia tua* : quo ad orationes petentes iustitiam.

665 *7.q.2 ad uersitas* Quoniam circundederunt me mala,quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ:& non potui,vt viderem.

Hic cõsequenter suorũ membrorũ explicat miseriã.Et duo facit:quia primo exprimit suã afflictionẽ:secundo postulat iniquorũ punitionẽ,ibi.*Confundãtur*.Prima pars diuiditur in partes tres,qa primo suarũ miseriarũ exprimit diuersitatẽ,scdo earũ exprimit quantitatẽ,ibi. *Multiplicatæ sunt*. tertio cõtra illas implorat Dei potestatẽ,ibi.*Complaceat*. Quantũ ad primũ sciendũ,q triplex est miseria.s.pœnæ, culpæ,& ignorantiæ,primam ponit,ibi. *Circundederunt me mala,quorum non est numerus*.secundã,ibi *Comprehenderunt me iniquitates meæ*.tertiã ibi.*Et non potui, vt viderem*. Et his tribus totum genus premitur humanũ.Has ergo exprimẽs d.*Quoniam circundederunt me mala,quorum non est numerus*.Hic loquitur de malis pœnæ,quæ præmittit:quia sunt magis nota,quã mala culpæ.Quis enim numerare posset,quot pœnas,&miserias in hoc mũdo patimur à dextris,& sinistris,ante,& retro,superius, & inferius ?scilicet à dextris prosperitas, à sinistris aduersitas, ante cogitando futura, post recordando præterita: supra, quò ad animam : infra quo ad carnem. Et *Iob.14.* hoc est, quod dicitur. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Consequenter de malis culpæ, subdit. *Comprehenderunt me iniquitates meæ*. Peccatũ.n.dicitur hominẽ cõprehendere,quia ipsum seruituti diaboli *Ioan 8.* subiicit.Oĩs,qui facit peccatũ:seruus est peccati. Et qa peccata excęcãt hominẽ,ideo subdit.*Non potui vt viderẽ*.Soph.1.Ambulabunt vt cæci,qa Dño peccauerunt.Et notanter d *Circundederunt me mala*,&c. Vbi nota,q in hac vita triplici malo circũdamur.s.ignorantia,miseria,& malitia.Primo nãq;circundamur ignorantia,quoniã ignoramus opera nostra præterita,præsẽtia,& futura,an Deo finaliter sint grata, quæ circũdatio est quædã peccatorũ nostrorũ pœna.Iob.3.Viro cuius abscõdita est via:& circundedit eũ Deus tenebris,vnde Greg d.Via sua viro ab *Greg.15. mor.c.3.* scõdita est, quia etsi iã in qua sit vitæ qualitate cõsiderat,adhuc tamẽ ad quẽ finẽ tendit, ignorat. Etsi iã ad superna tẽdit,& hoc plenis desideriis quærit, adhuc si in eisdẽ desideriis permaneat,nescit.Peccata quippe deserentes ad iustitiã tendimus, & vnde veniamus nouimus,sed quo perueniamus ignoramus.Quid hesterna die fuimus,scimus:sed quid cõtingat crastina nos esse, ignoramus,quia sic quisq; pedẽ ponit operis:vt tamẽ præuidere nequeat exitũ cõsummationis. Est &alia,qua circũdamur ignorantia,quia nõnunquã ea ipsa,quæ recta agere credim⁹,an in districti iudicis examine recta sint,ignoramus. Sæpe ẽm opus nostrũ causa dãnationis est, qđ profectus putatur esse virtutis. Sæpe vnde placari iudex creditur,inde ad iracundiã potius irrita- *Prou.14* tur.Salomone attestãte,qui ait.Est via quæ videtur homini recta, nouissima autem eius deducunt ad *Iudi.20.* mortẽ.&c.Et de ista circũdatione ignorantiæ dicitur. Circũdederunt nocte domũ, in qua manebam Quid enim per noctẽ obscurã,nisi ignorantia significatur? Secundo circundatio miseriæ. Quis enim in præsenti vita liber potest esse à circũdatione miseriæ?quoniã hic circundamur pœnis præsentis miseriæ.Circundederũt me sicut aqua tota die,circũdederunt me simul.per aquã enim in scriptura pœna significatur.Circundamur timore infernalis miseriæ.Dolores inferni circundederunt me præoccupauerunt laquei mortis.Quod ideo cõtingit, quia nemo scit,vtrũ amore,vel odio finaliter sit dignus: & ideo semper quisq;pauidus doloribus inferni debet circundari.Circundederũt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.Tertio circundamur malitia,& peccato. Et hoc est,quod psal. quærit d.Cur timebo in die mala?Respondet,quia iniquitas calcanei mei circundabit me,vbi gl.Hic Propheta in sui persona generalẽ causam agens,quęrit causam timoris, & dãnationis malorũ. Cùr timebo in die mala.s.in die iudicij,quę dicitur dies quia oĩa tunc aperta erunt,& manifesta,& dicitur mala, quantũ ad iniustos,qui tunc dãnabuntur.Respõdet ergo.Ecce cur timebo,quia iniquitas calcanei mei circundabit me,& vocatur iniquitas calcanei,quæ durat vsq;in finẽ vitæ præsentis,sicut calcaneũ nouimus extremã corporis partẽ.Et de ista circũdatione peccati dř.Die ac nocte circundabit sup muros eius iniqtas,& dolus.Accepit diẽ pro ꝓsperitate,& noctẽ ꝓ aduersitate.Et ab ista circundatione nos liberat Deus,qñ sua mĩa vitiorũ flãmas extinguit in nobis. Liberasti me ſm multitudinẽ miæ nois tui, & à pressura flammæ,quæ circundedit me.Quibus oĩbus cõsideratis,merito dicit. psal. *Circundederunt me mala*,&c.Quia in principio huius lectionis de lege euangelica ostendit Christus q stat in corde, d. Deus meus volui,& legẽ tuã in medio cordis mei, ideo ipsam cõparando ad legem antiquam quæro, Vtrum lex euangelica sit leuior antiqua,vel econtrario.1.secundæ quæstio.197.articulo 4.

psal.87. *psal.17.* *psal.114.* *psal.48.* *psal.54.* *Eccl.51.*

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me. 666

Postquã posuit miseriarũ pꝛsentis vitæ diuersitatẽ,nũc ponit earũ quãtitatẽ.Vbi primo notandũ,q capilli in sacra scriptura mysticè sumpti varia significãt:quoniã sunt capilli inquinationis,& immunditiæ, quibus culpa dediti inficimur. Cogitationis, & intelligẽtiæ,quibus Christo muniti defendimur. Iustificationis,& cæremoniæ, qbus Christo capiti cõiungimur.De qbus oĩbus præsens exponitur textus. primo sunt capilli inquinationis &c.s.peccata: per capillos.n. ipsa vitia sequacibus diaboli adhęrẽtia figurãtur.Apoc.9.dř.q locustę habebãt capillos sicut capillos mulierũ, & dentes eorũ sicut dentes leonũ erãt.Locustæ.n.quæ nõ nisi saltando se mouent,ipsos superbos significant qui semper saltando appetunt alta. Et isti capillos habent vt capillos mulierum,qui sunt ad eorũm vanitatem,& voluptatem carnis incitandam.Et sic potes dicere, q capillus peccati est multiplex,scilicet. primo capillus voluptatis,& luxuriæ:qui ab omnibus,&maximè à clericis debet abscindi. Vnde super isto versiculo.*Multiplicatæ sunt super capillos*,&c.dicit gl. Bene in comparatione aliorum delictorum carnis vitia capilli dicuntur.Nam ideo in veteri testamento sacerdotes capillos radebãt,vt sic carnis vitia deposuisse viderentur.Secundo est capillus pręsumptionis,& superbiæ,vñ psal.67.Verũtamẽ Deus cõfringet capita inimicorũ suorũ,sup verticẽ capilli,&c. id est

id est secundũ glossam superbã extollentiã hominũ nimis se extollentiũ.tertio est capillus vanitatis,& mũdanæ gloriæ. Isti sunt capilli vanitatis Absalon, de quibus dicitur : q Absalon decorus erat nimis, *1.Reg.14* qui tõdebat caput semel in anno,& põderabat capillos capitis sui ducentis siclis. Et de istis capillis peccati dicitur.Tonde capillũ tuũ,& proiice.Secun- *Hier.7.* do principaliter est capillus cogitationis,&c. Cogitationes.n.nostræ,ideo capilli dicuntur, quia sicut capilli à capite procedũt,& si sint pulchri ipsum ornant,si autẽ turpes,ipsum deformant.Sic & nostræ cogitationes ab interiori nostro capite procedunt, s.à mẽte,quæ caput dicitur hominis : quæ si bonæ sint,eidẽ decorẽ præstant,si autẽ prauæ,ipsam inficiunt. Vñ de bonis capillis. i. cogitationib.dicitur. *Leui 13.* Vir,de cuius capite capilli fluũt,mũdus erit,quia.s. sanctæ cogitationes procedentes à mente, ipsam *Greg 2. mor.c.38* mundã manifestãt. Similiter & malæ cogitationes capilli dicũtur,vt ostẽdit Gre.super illo verbo Iob. Tonso capite,corruẽs in terrã adorauit d.Quid moraliter per capillos nisi defluentes animi cogitationes accipimus?Quid vero per caput,nisi mens ipsa significat?Caput ergo tõdere est superfluas cogitationes à mente resecare.Ille ergo tõso capite in terram corruit,qui repressis præsumptionis suæ cogitationibus,quã insemetipso infirmus sit,humiliter recognoscit.Et istos capillos malarũ cogitationum euellere debemus per pœnitentiã. Euulsi capillos *1.Esd.9.* capitis mei,& sedi męrens. Tertio principaliter est capillus iustificationis,&c.Et sic capillus significat sanctos,& maxime ipsos Apostolos, qui sanctissimo capiti Christo per sanctitatem adhærẽt.Caput *Apoc 1.* eius,& capilli erant candidi tanquã lana alba,& tãquam nix. Christus.n.caput nostrũ dicitur. Eph.5. Christus caput Ecclesiæ,huius capitis mũdicia lanæ albę & niui cõparatur.Lana.n.alba,& nix cõueniunt in colore,sed discrepant in effectu,quia lana alba calefacit, sed nix alba frigefacit.Cõparat ergo Christus caput nostrũ lanæ albæ, & niui ad denotandũ,q in Christo fuit ignis charitatis,&frigus humilitatis.Et cõsimiliter sancti Apostoli his duobus cõparãtur, quia ipsorũ mẽs fuit feruida per amorẽ charitatis cõtra frigus aduersitatis,&frigida per humilitatẽ cõtra ardorẽ cõcupiscentiæ,& voluptatis. Vñ gl.præsentis textus dicit. Capilli capitis Christi sunt fideles,qui in Christo capite sunt radicati, qđ ornãt bene viuẽdo.Et de istis capillis figuraliter Eli *4.Reg.2.* seo dictũ fuit.Ascẽde,calue,ascẽde,calue : qa Christus à suis capillis derelictus.s. ab oĩbus Apostolis, crucẽ ascendit. Modo ad propositum si capilli primo modo significẽt peccata,tunc est sensus,*multiplicatæ sunt super capillos* &c.q miseriæ nostræ multiplicatæ sunt:propter peccata nostra,vt ly *super* denotet supra fundamẽta,quia.s.peccata nřa sunt causa pœnarũ nostrarũ.Si autẽ accipiãtur capilli scdo modo.s.pro cogitationibus,tunc est sensus,q miseriæ nostrę *sunt multiplicatæ super capillos*.i.supra cogitationes nřas.quia tot sunt quot excogitari à nobis non possunt. Si autẽ accipiãtur capilli tertio modo pro Apostolis,& sanctis viris,tũc est sensus.q Psalmista præuidẽs quã multa aduersa Apostoli,& alij sancti erãt pro Christo passuri,in persona Christi loquẽs, ait.*Multiplicatæ sunt*.s.miseriæ *super capillos capitis mei*. i.super Apostolos,& alios sanctos viros.Et inter alias miserias quas pro peccato patimur est cordis ignorãtia,qa cor nostrũ non solũ aliorũ corda non cognoscit, sed neq;seipsum. Sicut Petrus seipsum nõ cognouit,cũ Christo dixit,Etiãsi oportuerit me mori tecũ,nõ te negabo.Et hoc est, q dicit.*Cor meũ dereliquit me*. i.ratio cognitiua.Et nota,quòd ait.*Cor meum dereliquit me*.Dicit.n.dereliquit ad denotandũ, q ista cæcitas nõ est naturaliter in homine,sed propter peccatum à primo homine à quo cæci facti sumus propter peccatum. Vnde ab istis miseriis optans liberari,subdit.

Complaceat tibi, Domine, vt eruas me: Domine, ad adiuuandum me respice. 667

Hic ergo cõtra prędictas miserias postulat Christi potestatẽ. Hic.n. Christus orat pro corpore suo mystico,vt istis malis Deus finẽ imponat,quod erit per collationẽ gloriæ. Dicit ergo cõplaceat,nõ diffidens de potentia Dei,si adsit voluntas.q.d. Si tu vis tu potes .*Domine,ad adiuuandum me respice*.quasi respice pœnitẽtes in dolore suo. Respicere autẽ Dei est nobis auxiliari.Et nota,q hic mysteriũ trinitatis personarũ,& vnitatis essentiæ demõstratur. Vnitatem essentiæ demonstrat cùm dicit, *tibi* : sed trinitatem dicens *cõplaceat* : placere enim vni soli cõpetere potest, complacere autẽ cùm sit idẽ qđ simul *Mat.3.* placere,vni soli cõpetere non potest.Consimili modo nominatur vnitatis trinitas,cũ pater ait. Hic est filius meus dilectus,in quo mihi benecomplacui.

Confundantur, & reuereantur simul qui quærunt animam meam: vt auferant eam. 668

Postquã Christus postulauit suorũ defensionẽ, hic consequenter secundũ debita iustitiæ postulat reproborũ punitionem,& diuiditur in partes tres. Quia primo ponit malorũ damnationẽ.secũdo electorũ conuersionẽ,ibi.*Conuertantur*.tertio conuersorum satisfactionẽ,ibi.*Ferant*. Quantum ad primum sciendũ,q quandocunq;Christus, vel ecclesia orat cõtra malos,hoc nõ facit, quia de directo gaudeat de pœnis malorũ,sed solũ per accidẽs, inquantũ.s. pœna malorũ proficit bonis ad ipsorũ gaudiũ augendũ,quia sicut cõtraria iuxta se posita magis elucescunt,sic & gaudia beatorũ cõparata pœnis malorũ,clarius cognoscuntur. Vel potius dicendũ, q talia orat Christus magis prædicendo, quæ futura sunt,quã optãdo.Sic ergo prædicendo malorũ pœnam orat d. *Confundantur & reuereantur, qui quærunt animã meam*, quæ in vnitate animæ cum corpore consistit. Et hic loquitur Christus non solum de seipso, sed etiam dicit,& re vera sic factum est, q Christi persecutores, & aliorum sanctorum confusi sunt,non solum æternaliter, sed etiam multoties temporaliter : vt Pilatus à Cæsare fuit interfectus,Herodes vermibus consumptus,Nero à senatu interfectus:& sic de aliis.Et hic potes notare, q multiplex est confusio :vt habetur supra versiculo 146.Item nota,quòd reuereri idem est,quod verecundari.& erubescere:de quo supra versiculo 344.

Conuertantur retrorsum, & reuereantur, qui volunt mihi mala. 669

Hic Christus orat pro electorum conuersione. Certum est enim,quòd inter persecutores Christi, & aliorum sanctorum, multi erant : qui postea ad Deum sunt cõuersi:vt Paulus Apostolus, Cẽturio, qui vidẽs miracula in Christi morte facta clamãs d. Vere filius Dei erat iste,&c.Et pro talibus hic Christus orat d.Cõuertãtur retrorsum,gl.id est humiles sequa

Universidad de Deusto Biblioteca

A sequantur,qui superbi præibāt,hoc enim Christus de suis membris futuris dicit. *Qui volunt mihi mala.* quo notatur peccati grauitas,quia grauius est velle mala quàm dicere, vel facere,quia illa non sunt peccata,nisi in quantum à mala voluntate procedunt. Et nota, ꝙ dicit *Conuertantur retrorsum.* Nam qui conuertitur retrorsum,opposito modo se habet quā prius. Peccatores autē iacentes in terram vultu terrā respiciunt:sed dorsum vertunt ad Deū. Si vero conuertantur retrorsum:vt scilicet pars superior fiat inferior, & inferior fiat superior: tunc dorsum vertet ad terram,& faciem ad cœlum,quia sicut ante totam mentem suam habebant ad mundum,& dorsum ad Deum, sic post cor vertunt ad Deum,& dorsum ad mundum. Sic etenim peccatores conuersi Deo dicunt illud.psalm. 43. Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros,&c.

670 Ferant confestim confusionem suā: qui dicunt mihi, euge euge.

Hic petit conuersorum satisfactionem. Peccatū enim impunitum manere non potest,quia vel peccator ipsum punit satisfaciendo in præsenti: vel Deus ipsum puniet in futuro: vnde & peccata conuersorum,quæ hic debitè non sunt punita:in purgatorio puniuntur. Sed sine comparatione melius nobis est hic pœnā peccatorum nostrorū portare: quā in purgatorio,quoniā quælibet minima pœna purgatorij est multo maior quā aliqua in ista vita possit portari, vt dicit Mag.lib.4.dist.21.& de pœnit.dist.7. ꝙ quamuis licet. Et ideo Christus hic optat conuersos pœnam peccatorum suorum hic portare d.*Ferant confestim*.i. statim confusionē suam. i. pondus pœnæ,& confusionis pro peccato debitæ. Sed quibus hoc optat,subdit. *Qui dicunt mihi,euge, euge.* Vbi nota, ꝙ euge est interiectio exultātis,quæ aliquādo profertur ad congaudendū, sicut Matth. 25.seruo bono dicitur. Euge,serue bone, & fidelis intra,&c. Quæ verba exponens Rabanus,ait. Euge interiectio est lætantis per quod gaudium suum Dñs insinuat,qui bene laborantē seruum ad æterna gaudia inuitat. Sic ergo,qui sunt illi, qui Christo dicunt euge,euge,nisi conuersi peccatores,qui congaudent gloriæ Christi? Et istis optat Christus, vt in præsenti ferant confusionē peccatorū suorū. Aliquando tamē euge est interiectio derisionis. Sic enim persecutores martyrū deridēdo eos dicūt. Euge euge. psal. 34. Dilatauerunt super me os suum, D & dixerunt euge,euge: Viderunt oculi nostri: vide supra ver. 546. 549.

671. 12.q.2. gloria. Exultent,& lætētur super te oēs quærētes te: & dicant, semper magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Postquā Christus orauit pro malorum ablatione,hic consequenter orat pro bonorū collatione.s. suo corpori mystico. Et tria facit Christus,quia petit tria à patre.s.primo patrem iustis conseruare lætitiam:secūdo de iustis habere prouidentiā,ibi. *Ego autem mendicus.* tertio iustorū habere custodiā, ibi. *Adiutor meus.* Quantum ad primū sciendū ꝙ omnis E nostra lætitia & exultatio in solo Deo debet fundari,vel in aliquo creato,vt referatur ad Deum. Quomodo enim in præsenti vita causa potest esse lætitiæ,que tota miseriis est plena quæ à ploratu incipit,& in pœnā terminatur in morte? Dicūt naturales,& maximè Solinus de mirabilibus mundi libro 2. ꝙ vox prima,quā emittit homo natus,est ploratus,quia si masculus est,plorando clamat,a. Si verò fœmina clamate. Vox autē lætitiæ vsq; ad quadragesimū diē differtur. Et si oppositū contingat in aliquo,malū signū est eius malæ vitæ futuræ. Vnde (vt dicit idē Solinus) Zoroastes in hora suę natiuitatis risisse legitur,quod in ipso malū signū fuit,quia factus adultus ampliusnunquā risit. Hic adinuentor artiū magicarum fuit,& dæmonibus dedicatus. Sic spiritualiter in præsenti vita nullus in mundo debet lætari,sed semper hic plangere,& in statu pœnitentiæ permanere, considerata miseria tam culpæ quàm pœnæ, quam propter peccatum Adam, & Euæ genus incurrit humanū. Vnde semper primos parentes in memoriā debemus habere, & ipsorū casum lachrymabiliter ferre. In cuius signum masculus statim natus clamat plorando a. Adæ casum plorando. Et fœmina clamat,e,casum plorando Euæ. Si autē quis hic cū mūdo gaudere, & lætari incipiat, signū est ꝙ talis cito dæmonib. per peccatū est dedicandus,& suppliciis deputādus æternis, sicut fuit Zoroastes. Ergo,charissimi,differamus signa lætitiæ nostræ & exultationis vsque in quadragesimū diē,vt post in Deū semper gloriemur. Quid per quadraginta dies, nisi totū tēpus vitæ præsentis intelligitur: post quos ad cœlū ascēdimus, sicut & Christus,qui post resurrectionē suā,cōpletis quadraginta diebus,cœlos ascendit,quia omnē nostrā lætitiā in futuro seruare debemus. Exēplo nationis Thraciæ,de qua narrat Valerius, ꝙ Thraciæ natio merito sibi sapientiæ laudē vēdicauerat,quæ natales hominū flebiliter,& exequias cū hilaritate celebrabat: quæ verū nostræ conditionis habitū præuidit. Remoueatur ergo omniū hominū animalium dulcedo vitæ quæ multa facere,& pari turpiter cogit,qa ea mortua,aliquādo eius fœlicior,ac beatior repetietur finis. Ex quibus omnibus patet, ꝙ solū in Deo non in mundo nostra est ponenda lętitia. Et lætentur omnes,qui sperant in te: in æternū exultabunt,&c. Et hoc est, quod hic Christus suis fidelibus optat,vt in solo Deo lætentur d. *Exultent,& lætentur super te*.s.fundati omnes, *qui quærunt*.s. in me glorificantes per bonā vitā. *Et dicant,semper magnificetur Dominus*.& hoc gratias agendo. *Qui diligunt salutare meum*.i. me Christum,quem pro mundi salute misisti. Sic enim dicitur. Ego autem exultabo,& lætabor in te,psallam nomini tuo,altissime.

Omnis masculus a,nascens e,fœmina profert.

Act. 1.

Valerius li.2.c.1.

Psal.5.

Psal 9.

Ego àutem mendicus sum,& pauper: Dominus sollicitus est mei. 672 13.q 4. duo.

Hic autē cōsequenter ostēdit Deū de istis solertē habere prouidentiā. Vult.n.hic ostēdere Christus,ꝙ nō debemus sollicitari in factis mūdi,quia etsi pauperes simus,& mēdici,bonū habemus procuratorē.s.Deū,qđ suo exēplo nobis ostendit d. *Ego autem mendicus sum & pauper.* Ad literā.n.Christus pauper fuit,& mēdicus,inquantū homo, qđ patet ex eius natiuitate,vita,& morte. Qui cū diues esset,pro nobis pauper fieri voluit,vt sua paupertate nos diuites faceret,vt dicit Apostolus. Potest etiā intelligi de corpore Christi mystico: in quo multi paupertatē voluntariā profitētes,Dei solicitudine gubernātur,dicēte Dño. Quærite primū regnū Dei,& iustitiā eius, &c. Sollicitudinē nostrā in Deū proiicere debemus. ps. 54. Iacta su p Dñm curā tuā,& ipse te enutriet. Nā intenti curis mundi,vitā tēporalē perdūt,& æternā. Qđ exēplo narrat Valerius de Archimede philoso.d. ꝙ Marcellus captis Syracusis, machinationibus Archimedis philosophi diu victoriā suam

2.Cor.8

Mat. 1.

Valerius. lib 8.c.7.

suam inhibitam sensit,delectatusque eius prudentia,præcepit vt eius capiti parceretur. At is,dum animo,& oculis in terra defixis formam protrahendo describeret,multi qui prædandi gratia domum eius irruperant,strictóque super caput eius gladio, quisnam esset,interrogarent: ille autem propter nimiam sollicitudinem inuestigandi,quod requirebat, nomen suum indicare nō potuit. Sed protracto manibus puluere,Noli,inquit,obsecro,figuram istam disturbare. Qui mox non cognitus,obtrūcatus sanguine suo lineamenta confudit. Sic est de hominibus terrenis deditis. Nam,si respicias eorum occupationes,videbis quod non sunt nisi quædam protractiones in puluere. Nihil enim aliud est plantare,,ædificare,& huiusmodi,nisi protrahere figuras: qui etiam sic sunt fatui,quod eorum ciuitas,id est, anima capta est ab hostibus,& ingrediuntur ex omni parte,& per omnes partes, id est,per omnes sensus,& tamen ita mundanis sunt intenti, quod cùm gladius diuinæ sentētiæ super ipsorum capita stringatur,secundum illud Danie. 13. Ecce Angelus Domini accepta sententia,&c. ipsi non aduertunt. donec gladio feriantur,& proprio sanguine,id est,peccato opus proprium,& totam sollicitudinem vitæ suæ confundant. Et ideo contra istos ait Christus. Mat.6. Nolite solliciti esse,dicen. quid manducabimus,&c. Scit enim Pater vester,&c. Vnde 1. Petri 5. Omnē sollicitudinem vestram proijcite in eum, quia ipsi cura est de vobis. Et hoc est,quod de se,suisque nūc ait Christus. *Ego autem mendicus sum,&c.*

673. Adutor meus, & protector meus tu es, Deus, ne tardaueris.

Hic ostendit Deum habere iustorum custodiam. Orat enim vt Deus protegat suos,ne tentationib. vel aduersitationib. superentur. Vbi nota, ꝙ Deus adiuuat omnes ad ipsum deuotè recurrentes,quoniam adiuuat captiuatos,eos liberando personaliter: tribulatos,eos consolando paternaliter: impugnatos eos defensando virtualiter: fatigatos,eos roborando socialiter: infirmatos, eos sanando spiritualiter: adoptatos,eos beatificando facialiter. Primo ergo adiuuat captiuatos,&c. Hoc enim adiutorium postulabant antiqui patres, quando Christi incarnationem pro redemptione humani generis captiuati postulabant dicentes. Exurge in adiutorium meum,Domine Deus salutis meæ. Surrexit enim Deus in adiutorium nostrū, quando Dei verbum vt nos adiuuaret,est caro factum. Hunc adiutorem flagitabat Iob pro redemptione nostra,cùm dicebat, Quis tribuat mihi adiutorem, vt desiderium meum omnipotens audiat? Quod exponens Gregorius ait. Sciens sanctus Iob,quòd suis meritis redimi non poterat, adiutorem quærit. Et quem, nisi vnigenitum Dei filium contemplatur,qui humanam naturam in hac mortalitate laborantem, dum suscepit,adiuuit? Ipse quippe adiutor adiuuit hominē factus homo, vt quia puro homini via nō patebat redeundi ad Deum, via fieret per verbum Dei. Longe quippe distabamus à iusto,& immortali nos mortales,& iniusti. Sed inter immortalem & iustum, & nos mortales & iniustos apparuit mediator Dei,& hominum mortalis,& iustus, qui & mortē haberet cum hominibus; & cum Deo iustitiam, vt quia per ima nostra longe distabamus à summis, in se ipse vno adiutor noster factus iungeret ima cum summis. Atq; ex eo nobis via redeundi

Psal.37.

Iob 31. Greg.22. moral.ca. 18.

A fieret,quo summis suis ima nostra copularet, &c. Istud adiutorium verbi incarnandi pro nostra liberatione petebat Psalmista. Adiuua nos,Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui libera nos,&c. Cōformiter nunc Christus pro nobis orat dicens *Adiutor meus,& protector meus tu es,Deus meus ne tardaueris.* Sed, cùm Deus in seipso nullo modo possit variari,qd est Deum accelerare adiutorium, vel non tardare,nisi immobilis in se manens facere nos adiutorium suum percipere? Sic enim & Psal. dicebat. Deus,in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina, id est,fac me festinè adiutorium tuum percipere. Et hic nota, quòd in nobis tarditas est duplex, scilicet quædam reprehensibilis,& quædā laudabilis. Tarditas reprehensibilis est triplex, scilicet in adhæsione credēdorū. B O stulti,& tardi corde ad credendum. In cōuersione peccatorū. Ne tardes conuerti ad Dñm,& ne differas,&c. In adimpletione promissorum. Votum fecisti Domino Deo tuo,non tardabis reddere. In istis ergo tribus rogare debemus Deum,ne adiutorium suum tardet in nobis,dicētes. *Adiutor meus,&c. Deus meus,ne tardaueris.* Est & alia triplex tarditas laudabilis. Prima est loquelæ, Sit omnis homo tardus ad loquendum, &c. Secunda est iræ, Sit omnis homo tardus ad iram. Tertia est orationis,quæ est tardare, id est perseuerare in oratione. Mirabantur, ꝙ ipse tardaret in templo, &c. Quia per legem nouam euangelicam nobis adiutor factus est Deus. Ideo sequendo materiam istius psalmi quæro: vtrum lex euangelica vsque in finem debeat durare. 1. secundæ C quæst. 106. artic. 4.

Psal.78

Psal.69.

Luc. vlt.

Eccl.5.

Deut.23

Iacob.1.

Luc 1.

PSAL. XL.

Beatus, qui intelligit super egenum, & pauperem: in die mala liberabit eū Dominus. 674. q.1. non est.

Psalmus iste talem habet titulum. *In finem psal. Dauid intellectus filijs Chore.* Ad huius intelligentiam sciendum quòd vt habetur Num. 16. Cùm Dathan & Abiron mouissent seditionem cōtra Moysen. & Aaron: propter quam Dathan,& Abiron cum omni familia sua viui absorpti sunt à terra, Chore vero,& cum eo ducenti quinquaginta,qui thuribula acce D perant, vt adolerēt incensum in conspectu Domini,diuino igne combusti sunt,quia officium Aaron & filiorum eius vsurpauerant. Tunc fuerunt quidam filiorum Chore,qui patris nequitiam nō sunt imitati. Vnde postea successores eorum à Dauid in ministerium domus Domini assumpti fuerunt,& à Domino spiritu prophetico prædotati: propter qđ in titulis Psalmorum sæpe fit mentio ipsorum filiorum Chore. Non solum propter prædicta,sed maximè propter nominis interpretationem,ex qua intelligentia psal. percipitur,vt in isto psalmo. Chore enim interpretatur caluaria,qui fuit locus dominicæ passionis. Vnde per caluariam Christi passio intelligitur. Filij ergo Chore,i.caluariæ,sunt filij passionis,& crucis Christi,q s.in cruce Domini E nostri Iesu Christi gloriātur cum Apostolo,d. Mihi autem absit gloriari,&c. Et his talibus filijs Chore intellectus huius psal. attribuitur,qui.s.credunt Christum etsi pauperem mortuum, esse tamen verum Deum. Est ergo sensus tituli iste. Iste *Psalmus*,q est tendēs, & dirigens nos *in finem*,scilicet,qui est Christus,est *Dauid*,i. factus à Dauid, qui psal. est *intellectus filijs Chore*.i. filijs crucis,quia de Christi passione tractat, &

Galat. 6

crucē.De materia autem huius Psal.sciendū,quòd iste Psal.ad litteram de Christo est:quoniā Dauid, qui plura Christi mysteria præuidit in spiritu eleuatus,præuidens Christi passionem,& resurrectionem,de Christo fecit hunc psalmum:quod manifestissimè patet,quoniam litterā huius psal.Christus allegauit de se dictam,dicēs de Iuda.Sed vt im-
Ioan. 13. pleatur Scriptura,Qui manducat panem meum,leuabit calcaneum suum contra me. Quæ verba secūdum omnes catholicos doctores,de isto psalmo sunt accepta,vbi dicitur.Homo pacis meæ, in quo speraui,qui edebat panes meos,magnificauit super me supplantationem.Et si aliqua dissonātia videatur in verbis:tamen nulla est in sententia.Sic enim etiam Euangelistæ narrātes eandem rem,non semper concordant in verbis.Sic igitur iste Psalmus ad litteram de Christo est dictus. Et secundum hoc Psalmus iste diuiditur in tres partes. Quia primò agitur de Christi paupertate. Secundò de Christi passione,ibi. *Inimici mei.*Tertiò de Christi resurrectione,ibi.*Tu autem,Domine.*prima diuiditur in partes tres.Quia Psal.inducit primò Christi paupertatem.Secundò,ostendit eius vtilitatem,ibi. *Dominus conseruet eum.*Tertiò,implorat Dei pietatem,ibi.*Ego dixi.*Quantum ad primum notandum quod secundum grammaticos,differentia est inter pauperem, & egenum,quia egenus dicitur,qui nihil habet:sed pauper,qui aliquid habet sed parum. Christ⁹ ergo dictus est pauper, & egenus:pauper quidem . quia parum de mundi facultatibus possedit,si cōsideres eius natiuitatem,quia de paupere matre natus, in paupere loco,pauperibus pannis inuolutus,in paupere vita conuersatus,propter quod ipse dicit,Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis,&c.In morte autem non fuit pauper,id est parum habens,sed egenus:quia omnibus etiam suis vestibus expoliatus, & in alieno sepulchro collocatus.Sic ergo Christus dicitur & pauper & mendicus fuit,vel egenus,secundum diuersa
Mat. 8. tempora,propter quod dicit Psalmista,Egenus, & pauper ego sum.De isto ergo paupere,& egeno ait, *Beatus,qui intelligit super egenum,& pauperem.*Vbi nota quod intelligo est verbum compositum,ab inter,& lego legis:& est intelligere,scilicet intus in cōscientia legere.*Beatus* ergo,*qui intelligit*,id est,intus mēte credit Christum quo ad humanitatē esse egenum, & pauperem,tamen verum esse Deum.Et aduerte secundum Magistrum in glo.quod non dicit, Beatus,qui dat,sed qui intelligit,vt etiam non petentibus detur.Qui enim petēti dat,bene quidem facit: qui vero tacentem intelligit,sine dubio beatus est, vnde beatus,qui præoccupat vocem petentis. Sequitur,*In die mala liberabit eum Dominus*, scilicet in die iudicij,quæ mala erit peccatoribus: iustis autē, bona per effectum.Et nota,quòd quamuis illa dies sit bona,& mala diuersis,sæpius tamen in Scriptura vocatur mala à superabundāti, quia pluribus erit mala,& paucioribus bona.Iste versus quantum ad literam de Christo dictus,potest etiam moraliter de membris Christi intelligi,scilicet quòd beatus sit qui pauperibus miseretur,& egenis.In cuius signum omnia opera virtuosa,& merita sanctorum in iudicio Christus tacebit,sola opera misericordię pauperibus facta memorans,& consimiliter cętera malorum peccata silens,solum peccatum impietatis erga pauperes allegabit.Et hoc pulcherrime inducit Petrus Ra.prædicta verba exponens .d.*Beatus qui intelligit,&c.*Tuba magistra bellorum dat suis viris,hostibus dat pauorem.Qui sine tuba dimicat, miles nōn est,fertur furore,non prælio, virtutē nō agit,sed pericula,perire quærit non vincere:hęc diximus,vt Christi miles cœlestis intelligat,quare præmissa fuit cātilena. Cōstituti in sęculi cāpo cum diabolo pugnam⁹,bella cū vicijs sustinemus.Quoties ergo nobis intonat propheticus clāgor,toties nos in pace cautos,in acie fortes,& ī prælio reddit inuictos,*Beatus,inquit,qui intelligit.*nuditate algidus, tabid⁹ fame,siti aridus,lassitudine tremēs,defectu lāguidus:quod egenus sit,quis labor intelligere est? Et si labor nullus,vnde fructus? verùm quod ipse, qui cœlum regit sit nudus in paupere,quod in esuriente esuriat saturitas rerum:quod sitiat in sitiēte fons fontium intelligere,quomodo non magnū est? Quomodo non beatū intelligere,quòd ei sit ampla
B paupertas,cui angustum est cœlū?Qui dat mūdū, quòd egeat in egente,quòd frustū panis, aquæ calicē dator omniū quærat,quòd, sic amore pauperis sedeponat,vt non tātum adsit pauperi,sed etiā ipse sit pauper.Esuriui,inquit,& dedistis mihi māducare.Se māducare dicit,quòd ille comederit,ꝙ pauper bibit,sibi testatur infusum.O quid agit amor pauperis!gloriatur in cœlo Deus,vnde pauper erubescit in terra.Et hoc computat in honorē sibi ,quod pauperi reputatur iniuria.Verū est igitur,qđ verus amor non nisi passionibus probatur.In regno cœli corā oībus Angelis in conuentu oīm resurgentiū ꝙ Abel passus sit, quòd Noe mundū seruauit, ꝙ Abraham fidem incœpit ꝙ Moyses legē tulit,ꝙ Petrus crucē resupinus ascēdit.Deus tacet,& clamat
C solū,ꝙ comedit pauper.*In die mala liberauit eum Dominus.*In die mala illi Deus liberator assistit: q à malis pauperem liberat.Et sine causa accusant peccata,quem pauper excusat.Accusari nō potest,quem fames pauperis excusarit,&c.Et ideo dicitur.Inclina pauperi sine tristitia aurem tuam,vt perficiatur propiciatio & benedictio tua.

Nota tibi totum de misericordia pauperi exhibita seu exhibenda.

Dominus conseruet eum, & viuificet eum,& beatum faciet eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius. 675

Hic cōseqnter Psal.ponit vtilitatē Christi paupertatis,quæ est duplex.sc.spūalis,& corporalis,secundū
D ponit,ibi.*Dominus opem.*Quantū ad primū notandū, ꝙ prædestinati super pauperē Christum intendētes, & in ipsum credentes,etiā aliquādo cadunt in peccatū.Et sic duobus indigēt remedijs.s.vt à peccato iustificētur, & vt iustificati in gratia cōseruētur. Et istos duos effectus hic ponit,& primò secundū. d. *Dominus conseruet eum.*sc.in statu gratiæ.Non derelinquet sanctos suos,in æternū conseruabūtur.Et si tñ
Psal. 36. contingat eos cadere per peccatū,ipsos finaliter iustificat.Et ideo subdit,*Et viuificet eum,*cùm enim qs de statu gratiæ cadit,in culpā mortificatur, quia si-
E cut aīa est vita corporis,qua recedēte,corpus mortificatur,& aīa redeūte per resurrectionē ad corpus, ipsum corpus viuificatur, sic & ipsa grā est vita aīę, qua redeunte,aīa mortificatur. Aīa, q̄ peccauerit, ipsa morietur,& grā redeūte,ipsa viuificatur.Ioā.6. Caro nō prodest quicquā,spūs est,qui viuificat, qa quādiu aīa cum Christo per grām cōiūgitur,viuit, & statim morit̄,cùm grām pdit.Sicut Auicēna 3.de aīalibus.quod si apis præcidatur,viuit,dū tñ caput pectori sit vnitū:si aūt caput à pectore separetur,cō festim morit̄.Sic spūaliter.Nā apes sunt Christi fideles,

Ezec. 18. — *Auicēna 3. de aīalibus.*

Isidor.12. Eti. les,quia secundum Isidorum Apis dicitur eo quod sine pedibus nascitur,nam post pedes,& pennas accipit.Sic & nos primo nascimūr filij iræ,non habentes pedes,quibus rectè possimus incedere:nec alas quib. possimus in altum surgere, quia nec iusta opera,nec sancta desideria,sed postmodū hæc à Deo recipimus,qui operatur in nobis velle,& perficere. Coniungitur aūt istarum apum caput pectori,quādiu aīa nostra per grām Deo adhæret,vnde quidqd nobis accidat,solum quod vnio maneat viuimus,si
Deut. 4 autem perdatur,statim animæ mors sequitur. Ideo dicitur.Vos qui adhæretis Deo viuitis. Sic nos viuificat Deus,quādo per gratiam nos iustificat,ꝓpter quod dicit. *Dominus conseruet eum,& viuificet eum.* Et
Psal.118. hoc petebat Psal. d. Secundum misericordiam tuā viuifica me.Et in tali sic viuificato dæmones potestatem non habent,vnde subditur.*Et non tradat eum in animam inimicorum eius.In animam.*i.in voluntatem dæmonum, quia etsi aliquando in manus dæmonū hic corpus iusti tradatur ad merēdum,tamen aīam, quā quęrit,offēdere nō potest.Vide supra vers.396.

676 Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius.

Hic ostendit vtilitatē tēporalium,quia Deus intelligentes super pauperem Christū non solum saluat quoad animā,sed etiam multoties quoad corpus infirmitates sanando. Vbi notandum, quòd lectus doloris,hic vocatur lectus infirmitatis,quo qs infirmatus quiescit: qui lectus parat infirmis sicut grabatus:séd quando est liberatus,tali grabato amplius non indiget,& sic lectus versatur,siue tollitur & portatur,sicut dixit Dominus languido curato.
Ioan. 5. Tolle lectum tuum & vade in domum tuam,Dicit ergo *Dominus opem ferat illi super lectum doloris*, i. illi infirmo stanti *super lectum*,s. sanet illum. Et statim sermonē conuertit ad Deum loquēs in secunda persona,dicens.*Vniuersum stratum* vel *lectum eius versasti.* i.remouisti,tanquā lectus quo amplius ille sanatus non indiget.Moraliter aūt magis hoc exponit Magister in glos.d. quòd quasi lectus quietis sunt hæc bona temporalia,sed Deus hæc facit doloribus plena,ne spes ponatur in ipsis,ideo illa nominat lectū doloris.Si ergo quæras,Cur ergo Deo opem ferēte tanta patitur, iste sermonem cōuertens ad Deum, exponit consilium medicinæ,dicens.*Vniuersum stratum eius,&c.*Quia per ista aduersa,quæ in temporalibus posuit,nos docet illa nō amare.Stratum enim dicit aliquid terrenū,quod infirmus licet iustus sibi elegit,in quo pauset,vt vxor,filij,& cætera licita cū labore mentis in Deum extensæ,vt possit tolerare assiduè:sed Deus volens nos amorē nō habere nisi æternæ vitæ, his delectationibus miscet amara, & vertit infirmitatem nostrā,ne in via,qua peregrinamur à Domino,stabulum in quo curādi sumus,pro domo æternæ beatitudinis amemus. Et hoc est qđ
Grego. 6 mor.c.15. dicit Gregorius, Electus quisq; vt æterna supplicia euadat,vt ad perennem gloriam pauper ascendat, debet hic assiduis flagellis atteri,quatenus in iudicio valeat purgatus inueniri.

677. Ego dixi Domine,miserere mei,sana animam meam,quia peccaui tibi.

De pœn. dist.1. mēsuram.

Hinc implorat diuinā pietatē:orat enim Dauid pro se.Vbi notandum,quòd postquam Dauid ostendit bona,quæ Deus facit intelligentibus in pauperem Christum,vt sit de ipsorū numero se conuertit
A ad Christum, dicēs. *Ego dixi, &c.* Considerabat enim peccata sua præterita, adulterium cum Bersabe,homicidium Vriæ,populi numerationem.Ideo pro ipsorum remissione orat, vt in Christum pauperem corde intelligere possit. Vnde non petit iusticiam,nō excusat peccata sua,sed accusat, dicens. *Ego dixi.&c.*Christus enim cùm sit verus Deus,virtus Christi est æterna; & sic etiam peccata antiquorum patrum sanabat : immo à peccatis nunquā aliquis mundari potuit nisi per fidem Christi, vt ostendit Magister.Sanatur ergo anima virtute fidei per flagella & debitam confessionem peccati. Ista autem tria in se hic profitetur prius vt sanetur.Primò se Christi fidē habere ostendit sibi, dicens. *Ego*
B *dixi,Domine,miserere mei.*Secundò,flagella hic petit, dicens.*Sana animam meam.*quia aduersa corporis animam sanāt,quia vt ait Gregorius,Percutit Deus, vt sanet,quia idcirco foras verbera admonet,vt intus animæ vulnera sanet. Tertiò peccatum suum confitetur,non excusat,dicens,*quia peccaui tibi,*quasi dicat,secundum Magistrum in glossa. Nullo modo excuso peccatum,sed accuso,dicens.*Peccaui tibi.* Et nota quod iste versus cantatur in hora tertiæ,quia operatione trinitatis,& fide anima sanatur à peccatis.Item postquā anima sanata fuerit quid ad conseruationem sanitatis requiratur, ostenditur per conseruationē sanitatis incorporalis.Dicit Auicen- 1.canone
C na,quòd in ciuitate ad bonam sanitatem cōseruandam,expedit quòd fenestræ, & portæ sint orientales.Et maximè debet esse sollicitudo,vt venti orientales structuras in domo ingredi valeant, & vt sol ad vnumquemque locum peruenire possit.Et idem dicit philosophus politicæ 7. Sic & spiritualiter in anima quæ tanquam vna ciuitas disponitur. Eccles. 24.In ciuitate sanctificata similiter requieui.Huius fenestrę sunt corporis sensus,vt visus,auditus,odoratus,&c.portæ verò sunt intellectus, & voluntas. Expedit ergo,quòd istę sint orientales ,id est respicientes ad orientem,scilicet Christum : de quo Zachariæ sexto. Ecce vir nomen eius oriens. Et tunc venti orientales qui sunt optimi,secundum Auicennam,& philosophum, intrabunt hanc animæ ciui-
D tatem, ad purgationem, & sanitatis conseruationem,scilicet bona spiritus sancti, qui vbi vult spirat, ab isto oriente procedentia, quia vt habetur Lucæ sexto. Virtus de illo exibat,& sanabat omnes,id est spiritus sanctus.Sol etiam id est,calor charitatis cum veritatis cognitione ad omnem locum veniet, si omnia opera nostra ad Deum respiciant. 4.Regum 13. Aperi fenestram orientalem. Et Baruch 5.Exurge Hierusalem & sta in excelso & circunspice ad orientem. Sic autem conspicare confert ad sanitatem. Quia sicut dicit Cassiodorus psal.15. Qui Christum acie mentis intuetur,nullatenus infirmari potest interius. Ei ergo dicamus, *Sana animam meam quia peccaui tibi.* Et securè animæ sanitatem à Deo postulemus, quia ipse præ omnibus animas nostras diligit.Quod maximè patet ex
E tribus, supple ex eius dolorosa animæ perditione. ex eius studiosa animæ inquisitione, ex eius gaudiosa animæ recuperatione.Primum patet : sapiens enim non multum dolet de amissione rei,quam sibi caram nō tenet.Sed Christus Dei sapientia plus doluit de amissione paucarum animarum,quàm si totum mundi thesaurum perdidisset. Nam multę ciuitates sunt perditę, multi thesauri pro quibus nunquam fleuisse legitur,sicut pro paucis animabus,quas in ciuitate Hierùsalem perituras videbat:

Magister lib 3.dist. 25. — *Gre li 6. mor.c. 17* — *Ioan.3.* — *Luc.6.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

Luc. 19. quãdo videns ciuitatem fleuit super illam,&c. Vbi A secũdum glo. plangit reproborum animas, qui etiã nesciunt cur plangũtur, sed in pessimis rebus exultant. Et hoc fuit maximum signum Christi amoris ad animas. Parcis omnibus, quæ tua sunt. Domine, Sapiẽ. 21. qui amas animas. Quod bene cõsiderans Esaias ei dicebat. Sana animam meam, &c. Secundum patet, sapiens non multum sollicitatur, si aliquod vile perdat, & non sibi carum: sed si multum sollicitatur in quærendo rem perditam, signum est amoris ad illam. Christus autẽ in partibus remissionis diu scilicet per triginta tres annos aĩas perditas cum magnis laboribus diligentissimè perquisiuit. Narrãt fabulæ, ꝙ Orpheus vxorẽ suã perditã diu quæsiuit, nec inuenit, donec ad infernum descendit. B Sic & Christus animas nostras sibi desponsatas per fidem, sed per peccatum perditas diu quæsiuit per mundum istum, nec ipsas inuenit, donec pro ipsis moriens ad infernum descẽdit: propter quod dicebat ipse. Ioan. 10. Animam meam pono pro ouibus meis, propter quod ei secure dicit Psal. *Sana animam meam, &c.* Tertium patet, quia Christus videns totũ mundũ non sufficere pro redemptione animarum, pro ipsis redimendis, animam suam exposuit dicens. Filius hominis Mat. 20. venit saluare, quod perierat, & dare animam suam in redẽptionem pro multis. Sed aduerte, quòd C quamuis anima nostra à Deo sit dilecta, multi tamẽ facientes oppositum animas suas vilipendunt, nec illas appreciantur: quod patet, si consideres quod studiose aliqui animas suas perdunt, aliqui vẽdunt, & aliqui impignorant. Primò animam suam perdũt aliqui, scilicet negligentes ad omne opus bonum, non amãtes nisi quod trãseat tempus. Est qui perdit animam suam præ confusione. Secundò animã Eccle. 20 suam aliqui vẽdunt, scilicet cupidi, & auari, qui pro diuitiis, & temporalibus bonis animam non verentur exponere. Non est iniquius, quàm amare pecunias: hic enim animam suam venalem facit. Tertiò Eccle. 10 aliqui animam impignorãt, scilicet voluptuosi, qui delicijs carnis insistunt. Qui enim impignorat rem aliquam, non intendit ex hoc illam alienare, sed sibi D ipsi retinere dominium rei, & ad tempus vsum rei, vel custodiam alteri concedit. Sic & tales de die in diem proponunt abstinere, & se à malis retrahere: sed dæmones, qui sũt pessimi fœneratores, dant eis ad tempus mutuo quod volunt, scilicet delicias, & voluptates carnis, & honores mundi, & huiusmodi: & eos in istis taliter suis vsuris implicãt, quod animam suam repetere erubescunt. Et sic in malis inueterati animam suam finaliter perdunt, quod tamen in principio non proponebant. Isti figurantur per Iudam; qui, vt redimeret pignus, quod dederat ipsi Thamar, ipsum rehabere non potuit, vt habetur Genesis 38. Sunt tamen aliqui, qui iuste, & virtuose animam suam dicuntur impignorare, sicut E boni prælati, qui animam suã ponunt pro ouibus suis, quibus dicitur. Custodi virũ istum, quoniam si 3. Reg. 20. lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Quartò animam suam pro nihilo dant inuidi, & iracundi. Cupidus enim recipit diuitias, voluptuosus delitias, ambitiosus honores, gulosus cibum. Isti autem nihil delectabile accipiunt, nisi amaritudinem, & sic animas suas gratis dant diabolo, Iudith. 9. Animam suam dedit periculis. Contra quos animæ sanitatem quærit Psalmista dicens. *Sana animam meam, &c.* Quæstio vtrum anima sanata per gratiam amplius possit cadere, Aegidius distinctione 14.

Inimici mei dixerunt mala mihi, quãdo morietur, & peribit nomen eius? 678. 6. q. 1. ex merito.

Hic cõsequenter agit de Christi passione. Et diuiditur in sex partes. Quia ponitur primo mortis Christi Iudeorũ consultatio. Secundò cõtra Christũ cordialis malignatio, ibi. *Et, si ingrediebatur.* Tertiò virtutum Christi iniqua diffamatio, ibi. *Egrediebatur foras.* Quartò contra Christum occulta susurratio. ibi. *Aduersum me.* Quintò contra Christi resurrectionem vana cogitatio, ibi. *Verbum iniquum.* Sextò Iudæ proditoris præuisa supplantio, ibi. *Etenim homo.* Quantũ ad primum sciendum, quòd hic Psalmista mutat loquendi modum: prius enim Psalmista fuerat loquutus de Christo, nunc autem introducit Christum loquentem de seipso. Sic enim fecerat Psal. 2. supra psalmo secundo, in quo prius Psalmista loquitur de Christo, dicens. Astiterunt reges, &c. aduersus Christum: & post consequenter introduxit Christum de se loquentem, dicens. Ego autem constitutus sum, &c. Et hæc mutatio frequenter fit in prophetis. Nunc igitur in persona Christi loquẽs dicit. *Inimici mei dixerunt mala mihi.* Quod patet, quia multoties ei vituperia dixerũt, sicut Ioan. 8. Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus, &c. & dæmonium habes? Et Ioan. 9. Nos scimus, quia hic homo peccator est. Quod totum faciebant, vt per ista mala, quæ de ipso dicebant, inducerent ipsum ad mortem. Et hoc est quod principaliter intẽdebant, propter quod subdit. *Quando morietur, & peribit nomen eius?* Quia cogitabant per Christi mortem delere eius fidem & nomen: cuius tamen oppositum totaliter euenit. Et ideo frequenter cogitauerũt de morte Christi, vt nomen eius delerent. Ab illo ergo die Ioan. 11 cogitauerũt illum occidere, &c. Sed quare talia cogitabant contra Christum, nisi quia ipsorum vitia arguebat. Vnde dicit glossa, quod hoc Iudæi faciebant, quia tædiosus erat eis, & grauis ad videndum: & ex hoc timebant, ne ipsi perderent locum, & gentem. Ideo dicebant, *quando morietur?* sperantes, quòd in morte eius nomen periret, quasi dicat. Populi videntes eum mori, scient se falsè in ipsum sperasse. Sed nunquid mortem inimici quis licitè quærere Quæstio potest: propter quod sic Psal. Lætabitur iustus, cùm viderit vindictam, manus suas lauabit, &c. Ad oppositum, Eccles. 8. Noli de morte inimici tui gaudere, &c. Respondeo, quòd mors inimici dupliciter Psal. 57. potest considerari, scilicet aut secundum quod est malum inimici, aut secundum quod cedit ad bonum aliorum. Primum nunquam licet. Secundum verò sic. Et hoc satis deducit Gregorius dicẽs. Si enim quis de prosperitate inimici tristatur, & de ad- Greg. 22. moral ca. 10. &c. 11 uersitate letatur, constat quia non amat, quem non vult esse meliorem, eúmque etiam stantem voto persequitur, quem cecidisse gratulatur. Sed inter hæc sciendum est, quia euenire plerunque solet, vt non amissa charitate etiã inimici nos mors, vel iniuria lætificet, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa constringat: cùm & ruente eo, quosdam bene erigi credimus, & proficiente, plures iniuste opprimi formidamus. Qua in re mentem nostram nec iam defectus eius erigit, nec eius profectus addicit. Sed recta nostra cogitatio nõ quid in ipso, sed quid de illo circa alios agatur attendit. Sed ad hæc seruanda valde est necessarium subtilissimæ discretionis examen, ne cùm nostra odia exequimur, fallamur, & sub specie vtilitatis alienæ. Si enim de inimici morte gaudendum omnino nõ esset, propheta non

ta non diceret. Lætabitur iustus, cùm viderit vindi- A ctam, &c. Ex quibus apparet, quòd sicut licitè quãdo vita inimici alijs est damnosa, eius mors potest optari: sic per oppositum quando eius vita alijs est vtilis, eius mortem velle magnum est crimen. Et sic grauiter peccabãt inimici Christi, eius mortem tractantes, cùm eius vita omnibus vtilis esset.

679. 11 q. 3. no julum. Et si ingrediebatur, vt videret, vana loquebatur cor eius: congregabit iniquitatem sibi.

Hic ostendit malignitatem cordis Iudęorum erga Christum. Et hic etiam mutat modum loquen- B di, quia statim ante inimicos suos nominat Christi pluraliter, dicens. *Inimici mei, &c.* Nunc autem ipsos ponit in singulari, dicẽs *Et si ingrediebatur, &c.* Vnde more Scripturæ hic accipitur numerus singularis pro plurali: vel accipitur hic numerus singularis pro inimicorum multitudine, vt sit sensus. Et si multitudo inimicorum ingrediebatur, &c. Dicit ergo Christus. *Et si ingrediebatur.* s. multitudo inimicorũ vel aliquis de inimicis meis: vt videret, s. me docentem, vel miracula faciẽtem, statim bonum quod videbatur conuertebat in malũ. Et hoc est quod subdit. *Vana loquebatur,* quia falsa referebant ad meam diffamationem, vt puta quãdo ingressi sunt ad Deũ C quærentes, an liceret tributum dari Cæsari. Ipse autem respondit, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Sed ipsi falsa retulerunt, dicentes. Hunc inuenimus prohibentem tributum dari Cæsari. Sic & quando viderunt ipsum miracula faciẽtem, vana, & falsa loquebantur peruertendo miracula. In Beelzebub principe dæmoniorum, &c. Et si quãdoque non poterant peruertere miracula, quia erant manifesta, peruertebant modũ facientis, dicentes, Non est hic homo à Dęo, qui sabbatum non custodit. Et quia hæc est summa iniquitas, bona proximorum in malum peruertere, ideo subditur. *Cor eius congregabit iniquitatem sibi,* scilicet parans calumniam: & hoc sibi, quia tales sibiipsis non alijs nocent. Vel iste versus non solum exponitur de Christi apertis inimi- D cis, sed magis de fictis, & simulatis amicis, vt fuit Iudas, de quo dicit. *Et si ingrediebatur,* quasi dicat, secundum glos. Non solum apperti inimici, sed etiam qui se simulauerant amicos, dixerunt mihi mala. Quia etsi ingrediebatur aliquis eorum (vt Iudas) *vt videret,* id est, vt exploraret. Sic enim & de subintroductis falsis fratribus ait Apostolus ad Galatas. Qui subintroierunt explorare libertatem nostram. *Vana loquebatur,* id est ficta, vt cùm Iudas ingressus ad Iesum dixit, Aue rabbi. Et sic *cor eius congregabit* Philosop. 12 polni. *iniquitatem sibi,* id est ad dãnum suum. Et nota, quòd secũdum philosophum, quia vaniloquium multum est damnosum, ideo pueri, & iuuenes circa loquelam multũ sunt refrenandi, quia circa ipsam maximè tripliciter peccant. Primò quia de facili loquuntur lasciuia. Secundò quia de leui loquuntur fal- E sum. Tertiò, quia vt plurimum loquũtur fatua. Primò, ꝙ iuuenes leuiter loquũtur lasciuia, patet, quia iuuenes sunt insequutores passionum, & ad lasciuiã proni: quare cùm semper sit adhibenda cautela vbi periculum imminet, cohibendi sunt iuuenes à loqutione lasciua, & sermonib. turpibus & increpandi, quando talia eos loqui contigerit. Ratio autem secundum Philosophum vbi supra, est, quia ex talibus loquutionibus de facili ad apertè turpia inclinantur: ipsa enim loquutio turpium facit in nobis memoriam illicitorum, qua facta augetur concupiscentia circa illa: concupiscentia verò aucta facilius inclinamur ad illa, propter quod bene dictum est, quòd corrumpũt bonos mores colloquia praua. Secundò corrigendi sunt, ne loquantur falsa. 1. Cor 15 Nam iuuenes de facili mentiuntur. Cùm ergo consuetudo sit altera natura, ex quo iuuenilis ætas inclinat eos ad dicendum falsum, secundum Philosophum 4. Ethicorum, per debitas correctiones inducendi sunt, vt adhæreant veritati, quæ per se bona est, & laudabilis. 4. Ethic. Tertio corrigendi sunt, ne absque præmeditatione loquantur, quoniam iuuenes sunt inexperti, & pauca cognouerunt, ideo ad pauca inspicientes de facili enunciant: ideo monẽdi sunt, ne statim ad interrogata respondeant. Licet enim repente nullus sit summus, & iuuenes non statim possint esse perfecti, & prudentes, tamen si assuefiant, vt præmeditati loquantur, & respondeant, per successionem temporis disponuntur, vt proferant sermones irreprehensibiles. Et hoc est, Eccl. 31. quod sacra scriptura dicit. Adolescens, loquere in causa tua, vix cùm necesse fuerit.

Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. 6 q. 1. deteriores.

Hic consequenter prædicit, quomodo Iudæi virtutes & opera Christi peruertendo exterius diffamabant. Et in hoc differt versus iste à præcedenti: quia in pręcedenti ipsum diffamabant in corde suo interius, hic autem exterius: quia diffamationem quam prius Scribæ & Pharisæi de Christo inter seipsos primo faciebant, postea ad turbas, & populares ęgredientes, ipsam diffamationem promulgabãt. *Egrediebantur* ergo *foras,* id est ad plebeios. *Et loquebantur in idipsum.* s. malum, quod prius cogitauerant. Vel *in idipsum,* id est vno consilio. Et vide in istis malum ingressum, & malum egressum, quia *ingrediebantur vt viderent,* id est, vt & obseruarent, sed egrediebantur vt diffamarẽt. Et possumus hic notare, quòd multiplex est egressio, scilicet Christi iusti, & peccatoris. Egressus autem est Christus multipli- Psal. 18. citer. s. de solio regali carnem assumendo, à summo Esa. 26. cœlo egressio eius, de aluo virginali carnem assumẽdo. Egredietur Dominus de loco sancto suo. Et Mich. 5. De te enim egredietur, qui sit dominator in 1. paral. 14. Israel: De vita temporali moriendo. Egredietur Dominus ante te, vt percutiat castra Philistiin. Egreditur iustus multipliciter, scilicet de terra Aegyptiorum per viciorum impugnationem, Egressus est omnis populus de terra Aegypti. De terra Chana- Exod. 12. næorum ad Dei conuersionem. Mulier Chananęa à Matt. 15. finibus illis egressa clamabat dicens. Domine, miserere mei. De terra Babyloniorum, per morum ordi- Hiere. 51 nationem. Egredimini de medio Babylonis, &c. Babylon enim interpretatur confusio. De terra Chaldæorum per mundanorum despectionẽ. Egredere Gene. 12. de terra tua, &c. Egreditur autem malus magis ad propositum. Ad voluptatis incendiũ, in quo corrũpitur castitatis integritas. Egressa est Dina, vt vide- Gene. 34. ret mulieres, &c. Ad cũpiditatis diluuium, in quo Gene. 7. relinquitur tranquillitatis securitas, & significatur per egressum corui, qui egrediebatur, & non reuertebatur, designans egressum mali religiosi de quiete claustri ad diluuium mundi. Ad crudelitatis maleficium, in quo perimitur fraternitatis charitas. Talis fuit egressus Cain. Egrediebatur foras, &c. Et Gene. 4. populi Iudæorum, qui de interiori mala cogitatio-

ne foras egrediebantur ad Christi diffamationem: vt noster nunc dicit textus. *Egrediebatur foras,& loquebatur in idipsum.*

681 **Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi.**

Hic consequenter prædicit Iudæorũ cõtra Christum occultam murmurationem, vel susurrationẽ. Vbi sciẽdum, ꝙ secundũ grãmaticos Susurro susurras idẽ est, quod murmurare, in aure alicuius latenter dicere, vel alicui detrahere. Vnde Gre. dicit. Qui *Grego 5. mor.c.20* enim susurrat, occultè loquitur: & vocem non exprimit: sed imitatur. Susurrabant ergo inimici Christi contra ipm: quia vidẽtes ꝙ turbę habebant ipm vt verũ ꝓphetã nõ audebãt palã de ipso malum dicere: sed inter seipsos secretè ipi detrahebant. Quoniã vt dicitur Ioan. 7. Nemo palam loquebatur de illo ꝓpter metũ Iudęorum. Vnde glo. Magistri. *Aduersum me susurrabant &c.* *Ioan.7.* i. in auribus inuicem murmurando. Non enim audent detegere cõsilia sua q in scelere socij sũt. Et hoc maximè fuit, quando põtifices & Pharisęi timentes turbas, secretũ cõsilium fecerunt. d. Quid facimus: hic homo multa signa facit: si dimittimus eũ sic, oẽs credẽt in eum &c. Et quia in illo susurro, & secreto cõsilio fuit deliberatum ab oĩbus vt Christus occideretur: quia ab illo *Ioan 11.* die cogitauerunt vnanimi cõcordia vt interficerent eũ: ideo hoc prędicens psal. in persona Christi dicit. *Cogitabant mala mihi*, scilicet me interficere. Et quantum ad hoc possumus notare, ꝙ oĩs malè cogitans aduersus Christum mala cogitat. quia cõtrarius bonitatem. Et sic aduersus Christũ est multiplex mala cogitatio, scilicet cogitatio primò ambitiõis & superbiæ: quę etiã altas mẽtes inuadit. Vnde apostolorũ Christi etiã mẽtes percussit. Intrauit aũt cogitatio inter eos, quis eorũ videretur esse maior. At Iesus vidẽs cogitationes eorum, apprehendens paruulũ &c. s. dans eis humilitatis exemplum. Et quòd illa fuerit cogitatio superbiæ ostendit Cyrillus ibidem. d. Insidiatur enim diabolus multimodè optimã deli- *Luca.9.* gẽtibus vitam. Et siquidem per carnales illecebras abscindere valeat alicuius mentẽ, affectus voluptatis exacuit. Siquis effugerit cupiditatis laqueos, gloriæ suscitat passionem: quæ quidem gloriæ concupiscentia eius apostolorum corda inuasit: quia intrauit cogitatio in eos &c. Hoc enim cogitare est cupidinis superesse. Improbabile autem puta omnes apostolos hanc cogitationem incurrisse. Sed vno eam passo, ne crimen aliquod contra aliquẽ discipulorũ euangelista machinari videretur, indeterminatè exprimit. d. Intrauit autem in eos cogitatio. dominus aũt, qui saluos facere suos nouit: videns in mente discipulorum superbiæ cogitationem exortam, velut quandam amaritudinis radicem: priusquam augmentum susciperet, radicitus ipsam euellit. Cùm enim inchoant passiones in nobis facile deuitãtur: sed auctæ difficilè sunt mobiles. Ideo vidẽs cogitationes eorum, apprehendens puerum statuit eum secus se &c. Hæc enim cogitatio superbiæ dicitur mala: quia cõtra nos nostrum fortificat hostẽ in eo quòd diaboli famẽ pascit. Vnde Greg. 33. Moral. c. 2. ait. Qui in elationis suæ altitudine remanẽt, & ad diuina eloquia flecti humiliter dedignantur: pro eo quod iuxta diaboli desiderium praua cogitare non desinunt, diaboli famem reficiunt ex eo quod nequiter cogitant, vel operantur. Et ideo ne

A superbi tali cogitatione superbiant cuilibet eorum dicitur. Quid te eleuat cor tuum: & quare magna cogitans attonitos habes oculos? Ad propositum talis erat cogitatio Iudæorum contra Christum: qa *Iob.15.* videntes quòd à turbis magis honorabatur: æmulatione superbiæ moti cogitauerũt illum occidere. Et est hoc, quod hic dicit Christus. Omnes inimici mei aduersum me cogitabãt mala mihi. propter quod dicitur. Ab illo ergo die cogitauerũt vt interficerent eum. *Ioan.1.*

Verbum iniquum constituerunt aduersum me: nunquid, qui dormit, non adijciet vt resurgat? 682.

Hic consequenter ostendit qualiter cõtra Christi resurrectionem vana cogitauerunt. Vbi sciẽdũ, B quòd Scribæ, & Pharisæi ac alij sacerdotum principes audierant multotiẽs à Christo, quod ipse occisus ab eis resurgeret. Ipsi autem hoc nolẽtes credere, putabant, quod ipso mortuo discipuli corpus eius furarentur, & prædicarent postea populo ipsum surrexisse, & in cœlum ascendisse. Ideo huic ꝙ imaginabantur volentes obuiare ordinauerunt, ꝙ corpus in sepulchro à militibus custodiretur ne discipuli ipsum possent furari. Et hoc fuit illud verbũ iniquum, quando scilicet conuenerunt principes sacerdorum, & pharisæi ad Pilatum. d. Domine, recordati sumus, qa seductor ille dixit adhuc viuẽs post tres dies resurgam: iube ergo custodiri &c. vt habetur Mat. 27. Quod ideo fecerunt, quia nõ credebãt Christum resurgere posse: sed hunc per apostolos C esse furandũ. Et hoc est quod dicebãt. *Nunquid qui dormit* i. qui in sepulchro iacet mortuus, nõ *adiiciet*. i. faciet *vt resurgat*. q. d. non. Quæ omnia dicebat cõtẽnendo eius resurrectionẽ. Et vide ꝙ ipsimet suis verbis capiuntur: quia Christum in sepulchro positum dicũt dormire. In potestate autẽ ẽ dormientis, seipsum excitando resurgere. Vel mortui ideo dicuntur dormire, scilicet, Deo: etiam si nobis sint mortui. quia Deus ad libitum illos potest excitare. Et attende, quòd conuenienter Christi mors & passio quædam dormitio dicitur propter multa. Primò quia secundum Philosophum somnus videtur quodammodo esse medium inter viuere, & nõ D viuere. Sic fuit mors Christi. Nam status præsens est non viuentium: quia hæc vita mors dicenda potius est quàm vita: quoniam ipse quotidianus defe- *Philos.9. de animalibus.* ctus corruptionis nihil aliud est quàm quædã prolixitas mortis. Status vero gloriæ est viuentium. Credo videre bona domini in terra viuẽtium. Sed mors Christi mediauit, quia per mortẽ transiuit de vno statu ad alium: & nos consimiliter per mediationẽ mortis eius transimus. ad Heb. 9. Noui testamenti mediator est vt morte intercedente &c. repromissionem accipiant, qui vocati sunt &c. Mediauit etiam *Psal. 26* inter statum legis veteris, & carnalis, nouæ, & spiritualis. quorum primus status erat nõ viuentium: secundus autem viuentium. Quoniam littera occi- E dit: spũs aũt viuificat. Secũdò, mors Christi dicitur *Heb.9.* dormitio quia sicut docet philosophus in libro de somno, & vigilia. In somno redit virtus sensitiua & spiritus sensibilis & sanguis ad interiora, scilicet ad cor. Sic & spiritus Christi ab exterioribus, scilicet à nobis, qui extra terram habitamus, scilicet in superficie terræ, vbi primò operabatur; reduxit se ad interiora terræ, scilicet ad infernum, qui dicitur esse in centro terræ: sicut cor in medio animalis. Similiter & virtus sanguinis Christi ibi congregata est ad salutem

lutem electorum. Nam Deus noster non solum in superficie terræ operatus est salutem: sed etiam in *Mat.12.* medio terræ. Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Et ideo Christus licet quantum ad corpus in sepulchro dormieri; tamen corde vigilabat. Ego dormio, & cor meum vi- *Can.5.* gilat. Et possunt esse ista verba etiam ipsius Christi affirmantis resurrectionem suam contra crudelitatem Iudeorum. vt sit sensus. *Nunquid qui dormit, non adiiciet, vt resurgat?* q. d. immo adiiciet.

683 *De pœni. dis.1. homicidiorũ*

Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem.

Iudas. Hic ponitur Iudæ proditoris præuisa supplantatio. Ista enim verba ad litteram de Iuda sunt dicta. B Vnde dicit Christus. *Etenim homo pacis meæ*, &c. q. d. Christus. Non est mirum si Iudæi inimici mei talia dicebant contra me, & faciebant: quia etiam Iudas discipulus meus, familiaris meus, & commensalis meus contra me cõspirauit cũ eis. Et hoc est, quod *Psal.27* dicitur. *Etenim homo pacis meæ.* i. Iudas, qui se mecum habere pacem simulauit, dum meipsum prodendo, est osculatus. Et sic est hic expressa prophetia de osculo pacis à Iuda dato Christo. Fuit enim Iudas de numero illorum de quibus dicitur. Qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus C eorum. *In quo speraui* i. cui dedit signa confidentiæ, quòd confiderem de ipso in hoc quòd portabat lo- *Phil. 2.* culos, & custodiebat illa, quæ Christo offerebãtur ex deuotione pro necessitate Christi, & apostolorũ *Ioan. 13.* eius. Vel *In quo speraui*, quia pretendi me nescire intentionem suam. Vel. *In quo speraui*. i. quantum est ex parte mea sic egeram cum illo, quod merito in ipso sperare poteram. Vel *In quo speraui*, scilicet quo ad mẽbra mea: quia alij fratres sperabant in illo sicut & in cęteris apostolis. Isto consimili modo etiã Christus in pauperibus se dicit esurire. *Qui edebat panes meos*, scilicet, qui mihi erat cõmensalis. Et dicit panes in plurali, quia Iudas cũ aliis apostolis in cœna duplicem panem mãducauit, scilicet corporalẽ, & sacramentalem: quia corpus Christi in cœna cũ aliis sumpsit. Et secundum glo. hic est expressa pro- D phetia de bucella panis, quam Christus dedit Iudę: qua ipsum designauit. *Magnificauit super me supplantationem*. i. magnificam super me fecit deceptionem. vt scilicet me tradendo morti omnibus conculcandũ, & supplantandum. i. sub planta pedũ redderet. Sed frustratus fuit intentione sua: quia per hoc Christus magis fuit exaltatus. Istum enim versum expresse adducit Christus dictum de Iuda: dicens. Qui manducat panem meum, leuabit calcaneum suum super me. hoc enim secundum Chrysostomũ dicit Christus, ostendens quòd non ignorans traditur, quod sufficiens erat Iudam à proposito proditionis reuocare. Dicit aũt, Qui mãducat panẽ meũ &c. i. q à me E nutritus est: q mẽsa mea cõmunicauit. Quod iõ sic dicit, vt, si quãdo à famulis, aut ab aliquibus vilioribus patiamur aliquod malum, non scandalizemur respicientes Iudę exemplum, qui infinitis potitus bonis in contrarium remunerauit benefactorem. Vnde Augustinus super Ioan. Illi discipuli, qui electi erãt, manducabant panem Christi ad salutem: Iudas autem manducabat panem domini contra dominum: illi vitam, iste pœnam. Qui enim mãducat indigne (vt ait Apostolus) iudicium sibi manducat, & bibit. Hic quæritur, vtrum mali in peccato mortali sciẽter existentes, communicando recipiant verũ Christi

A sti corpus. Ægidius. dist. 9.

Tu autem, Domine, miserere mei, & resuscita me, & retribuam eius. 684

Postquàm psalm. egit de Christi passione: hic consequenter agit de Christi resurrectione. Et diuiditur in quatuor partes. Quia Christus primò orat pro sua resurrectione. Secundò se certum ostendit de sua exauditione: ibi. *In hoc cognoui.* Tertio suã exauditionem ostendit ratione: ibi. *Me autem.* Quartò ex prædictis surgit ad gratiarum actionem. ibi *Benedictus.* Quantum ad primũ rogans Christus ꝓ sua resurrectione acceleranda ait. *Tu autẽ, domine miserere mei*, &c. Sed quomodo in Deo cadere potest misericordia, cũ mĩa sit cordis cõpassio de aliena miseria? Dicẽdũ, ꝙ q̃dã virtutes sũt, q̃ dicũt pfectionẽ absque B oĩ impfectiõe ãnexa: vt ex charitas, sapiẽtia, fortitudo, iustitia &c. Et istę plenè sunt in Deo: ĩmo potius Deus est idẽ ꝙ illę virtutes. Vñ Deus dicitur fortitudo, Deus est charitas, & hmoi. Quædã sũt virtutes q̃ aliq̃ ĩpfectionẽ hñt annexã, vt est fides, spes, mĩa &c. qa fides dicit cognitionẽ ęnigmaticã, spes cõfidẽtiã de nõdũ habito. mĩa dicit volũtatẽ subleuãdi alterius miseriã cũ quadã cordis cõpassione, & dolore. Et tales virtutes dicũtur de Deo fm illud, ꝙ dicũt pfectionis, oĩ ĩperfectione semota. Vnde hanc dubitationẽ mouet Grego. & soluit. d. Dicitur enim Deus zelãs, sicut scriptum est. Dominus zelotes nomen eius. Di- C citur iratus, sicut est scriptum. Iratus est dominus contra Israel. Dicitur pœnitens, sicut scriptũ est. Pœnitet me fecisse hominem. Dicitur misericors, sicut scriptum est. Miserator, & misericors dominus, Dicitur præscius, cùm de illo dicat apostolus Quos pręsciuit, & prædestinauit. Cùm tamen nec zelus, nec ira, nec pœnitentia, nec misericordia, nec præscientia esse possint in Deo. hęc nanque omnia ab humanis in illum qualitatib. tracta sunt: dum ad nostræ infirmitatis verba descenditur: vt quasi quibusdam nobis gradib. factis, & iuxta nos positis per ea, quæ nobis vicina cõspicimus, ad summa Dei ascendere *Greg. 20 moral. c. 25.* quandoque valeamus. Zelari etẽ dicitur, qui cum cruciatu mẽtis castitatem custodit vxoris. Irasci dicitur, qui furore animi cõtra puniẽdũ vicium accẽ- *4 Re 13.* ditur. Pœnitere dicitur, cui id, qđ fecit, displicet, & econtra mutãdo aliquid aliud facit. Misericors dicitur: qui pietate ad proximũ ꝓmouetur. mĩa enim à *Gen.6.* misero corde vocata est: eo quòd vnusquisque in- *Rom.18* tuetur quẽpiã miserũ, atque ei cõpatiens dum dolore animi tangitur, ipse cor miserũ facit, vt eũ à miseria liberet, cui intendit. Pręscire dicitur: qui vnãquãque rem, antequã veniat, videt: & id quod futurum est priusquã præsens fiat præuidet. Deus ergo quomodo zelãs est, qui in custodiẽda castitate nr̃a nullo mẽtis cruciatu tãgitur? Quõ irascit, q ĩ vlciscẽdis viciis nostris nulla pturbatiõe animi cõmouet? Quõ est pœnitens, qui illud, quod semel fecerit, se fecisse nunquam dolet. Quomodo habet misericordiam, qui cor miserum nunquam habet? Quomodo est præscius, dum nulla, nisi quæ futura sunt, præsciantur? Et scimus, quòd Deo nihil futurũ est, ante eius oculos, præterita nulla sunt, præsentia nõ trãseunt, futura non veniũt. Quippe quia omne, quod nobis fuit, & erit, in eius cõspectu præsto est. Et omne, quod præsens est, sciri potest potius quàm præsciri. Et tamen dicitur zelans, dicitur iratus, dicitur pœnitens, dicitur misericors, dicitur præscius. Vt quia castitatem animæ vniuscuiusque custodit, humano modo zelãs vocetur, quãuis mentis cruciatu non tangatur. Et quia culpas percutit, dicitur irasci: quamuis nulla aĩ perturbatione moueatur. Et quia

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipse immutabilis,illud,quod voluerit mutat,pœni
tere dicitur,quamuis rem mutet,cõsilium nonmu
tat:& cùm miseriæ nostræ subuenit,misericors vo
citur,quãuis miseris subuenit,& miserum cor nũ-
quã habet.Et quia ea,quæ futura sunt nobis,videt,
quæ tamẽ ipsi semper præsto sunt præscius dicitur,
quamuis nequaquam futurum præuidet quod præ
sens videt. Nam quæcunque æternitate eius vi-
dentur,nõ ideo videntur quia sunt, sed potius ideo
sunt quia videntur.Dum ergo ad verba nostrę mu
tabilitatis descenditur,ex eis quasi quibusdam gra-
dibus factis ascẽdat,qui potest ad immutabilitatẽ
Dei,vt videat Deum sine zelo zelãtem,sine ira ira-
scentem,sine dolore pœnitentem,sine misero cor-
de misericordem,sine præuisionibus præscientem,
&c.Ex quibus omnibus patet propositum.s. quòd
misericordia quantum ad illud præcise,quod dicit
perfectionis.s.voluntatem tollendi alterius miseriã,
cadit in Deo,non autem quantumad illud,quod est
imperfectionis ,s.cordis miseria. Postquam ergo
Christus narrauit miserias suæ passionis , nunc vt
terminẽtur,misericordiam Dei implorat,dicens.*Tu
autem,Domine,miserere mei.*Et loqtur homo Christus
Deo patri,vel toti Trinitati.Sed qualem misericor
diam implorat,subditur.*Et resuscita me*,id est ne di-
mittas diu animam meam in inferno,& corpus ia-
cere in sepulchro,reuniendo animam meam cor-
pori meo:quod factum fuit,quandotertia die resur
rexit cum corpore glorioso,in quo iudiciatiam po
testatem malos puniendi recepit, quod manifestãs
subdit.*Et tribuam eis*.s. inimicis , & persecut oribus
Iudæis.Sed quid retribuet?Respondet glossa.Retri-
buam eis in præsenti,& in futuro,in præsenti. s. vt
dispergantur:in futuro,vt dãnentur:quòd enim Iu
dæi dispersi sunt per mundum , ad admonitionem
est,non ad damnationem.Hoc autem fuit adimple
tum,quando in vindictam mortis Christi Iudæorũ
populus per Titum,& Vespasianum Romanos pri
cipes fuit occisus,captiuatus,& dispersus,sicut pdi
xerat Christus Lucæ 19.quando videns ciuitatem
fleuit super illam dicens.Quia si cognouisses & tu,
s.mala quę tibi retribuentur,similiter fleres.

68 In hoc cognoui, quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

Hic consequenter ostendit Christus se fore exau
ditũ.Omnis enim Christi oratio ex deliberatione
facta fuit exaudita,quia cùm aïa Christi clarè diui
nam vnitatẽ aspiceret, nihil nisi eidem conforme
orãdo petebat.vnde ait,In hoc quod *inimicus meus*,
s.populus Iudaicus,*non gaudebit super me*,s.de morte
mea finaliter non gaudebit.*In hoc*.s. cognoui quo-
niam exaudisti me resuscitare.Populus enim Iudai
cus ad tempus gauisus fuit de morte Christi,sed de
resurrectione eius turbatus,& anxiatus.Vel sic,In
hoc.s.quod suscitas me cognoui,ꝙ inimicusmeus
non gaudebit super me, quia per resurrectionem
Christi magis fuit declarata gloria Christi , & Iu-
dæorum ostensa malitia,propter quod à Romanis
dissipati fuerunt.Vel sic,*In hoc*,scilicet quod voluisti
me,id est dilexisti me: quia velle aliquid importat
dilectionem eius,quasi dicat.per hoc quod me di-
lexisti,cognoui,ꝙ inimicus meus finaliter *non gau-*
Quæstio. debit super me,id est de morte mea.Sed hic cadit du-
bium. Cùm anima Christi ab instãti suę creationis
A habuerit omnium perfectam cognitionem,& scien
tiam,quomodo per suam resurrectionẽ,vel per pa-
tris dilectionem cognouit futuram Iudæorum pu-
nitionem?vel quomodo per talem punitionem co-
gnouit se fore exauditum?Respondeo,quòd prꝫter
scientiam diuinã,quæ competit Christo, inquantũ
Deus,à doctoribus ponitur in Christo triplex notiti-
tia.prima est,quæ cognoscit verbũ,& alia in verbo.
Et secundũ istam notitiam,non cognoscit vnã crea
turam per aliam,vel vnum effectũ per alium , quia
ĩ hac notitia nõ sunt cognitiones volubiles ab vno
in aliud trãseuntes:sed per verbum immediate co-
gnoscuntur,quia videns verbum,insimul omnia in
ipso videt.Secunda est notitia,qua à principio suæ
cõceptionis cognouit res in ꝓprio genere per scien
tiã sibi diuinitus infusam.Et ista notitia potest cõ-
siderari dupliciter.Vnomodo ad acquisitionẽ,& sic
B non cognoscit verbũ per aliud,quia notitia omniũ
quæ sic cognoscũtur,fuit sibi simul infusa.Alio mo
do quãtũ ad vsum,& sic bene cognoscit vnum per
aliud.sicut habens notitiam acquisitam,aliquando
vidẽdo causam,cõcludit effectum,vel ecõtrario ,&
vnum simile per aliud, & sic de aliis modis conclu
dendi.Et isto modo Christus cùm quæsiuisset à Pe *Mat.17.*
tro,Reges terrę à quibus accipiũt tributum,à filijs
suis,an ab alienis?concluſit Christus,ergo filij sunt
liberi.Tertia est notitia experimẽtalis,quæ fuit ac-
quisita per lumẽ intellectus agẽtis.Et ista cognouit
C vnum ꝓ aliud,non solum quãtum ad vsum,sed etiã
quãtum ad acquisitionem experiẽtiæ.Et secundum
hoc de Christo dicit Apostolus,quod didicit ex iis, *Hebr.4.*
quæ passus est obediẽtiam.i.experientiã obediẽtiæ.
Item notãdum,quod Christi,ac etiam Dei cognitio
in Scriptura variè accipitur.s.quãdoq; pro simplici
eius notitia.Et sic oĩa cognoscit bona & mala,præ-
sentia,prꝫterita,& futura.Et sic dicebat Apostolus.
Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius.Et Dan.13.
Deus æterne,qui absc̃ditorũ es cognitor, tu nosti
omnia:antequã fiant.Aliquãdo verò accipitur Dei
cognitio ,ꝓ eius approbatione,& sic illud quod ap
probat,dicitur cognoscere,& illud,quod nõ appro
bat nescire.Et isto modo de populo gentili,quẽ ante
Deus non approbabat,d.Populus,quem non co *Psal.17.*
gnoui,seruiuit mihi.Et quãtum ad hoc ait Gre. sup *Greg. 11.*
illud Iob.12.Ipse nouit decipientem,& eum qui de *mora.c 8.*
cipitur.Cùm omnis,qui proximũ decipit, iniquus *Mat.7.*
sit,& iniquis ipsa veritas dicat,Non noui vos,disce
dite à me operarij iniquitatis,qualiter in hoc loco
dicitur, ꝙ Deus cognouit decipiẽtẽ,& eũ,qui decipitur?Sc. qa scire Dei alĩquãdo cognoscere dicitur,
& aliquando approbare:& scit iniquũ,quẽ aliquan
do cognoscendo iudicat.Neq; enim iniquũ aliquã-
do iudicaret,si eũ nequaquã cognosceret.Et tñ ini-
quũ nescit,quia eius facta nõ approbat.Cognoscit
ergo,quia eũ deprehendit,& nõ nouit, qa hunc in sa
pientiæ suæ specie non recognoscit,sicut de veraci
quolibet viro dicitur,quod falsitatem nesciat : non
quia vel cum ab alijs falsum dicitur hoc deprehen
dere ignoret,sed eandem ipsam fallaciam,& scit in
examine,& nescit in amore,vt videlicet hanc ipse
non agat,quam prolatam ab aliis damnat,&c. Sic
igitur notitia simplicis visionismalos,& paccata co
gnoscit. Vnde reprobis Iudæis Dñs dicit. Tantum *Amos 3.*
modo vos cognoui ex oĩbus cognationibus terræ,
idcirco visitabo super vos omnes iniquitates ve-
stras.Et sic isto modo cognouit malitiam Iudæorũ,
& pœnam eis correspondentem dicens. *In hoc cogno
ui,quoniam voluisti me*,&c.Et sic noto,quòd isto mo-
do

do ad nostrã vtilitatem Christus multa cognoscit,
scilicet nostram ambitionem,& superbiam , nostrã
fragilitatem,& miseriam ,nostram asperitatem , &
pœnitẽtiam,nostram iniquitatem,& malitiam,no-
stram humilitatem & iustitiam,nostram in aduersi
tate patientiam.Primò cognouit nostram ambitio
Psa.137. nem,& superbiam,sed à longe.Quoniam excelsus
Dominus,& humilia respicit,& alta à lõge cogno-
scit.vbi glo.Humilia respicit Dominus oculo mise-
ricordiæ.Si autem aliqui sint superbi,non eum la-
tent,sed à longe cognoscuntur ab eo,quia per gra
tiam non est cum eis.Non ergo hoc agat superbus,
vt minus perfectè ab eo cognoscatur: sed vt non sit
cum illo à quo videtur.Et hoc est,alta à longe co-
gnoscit.Secũdò patet,quoniam per hoc inclinatur
ad nobis cõpatiẽdum,& miserẽdum.Psal.102. Quo
modo miseretur pater filiorum:misertus est Domi
nus timentibus se,quoniam ipse cognouit figmen
tum nostrũ,vbi glo.Cognoscit enim Deus figmen-
tum nostrum.i.infirmitatem.& miseriam nostram.
Nouit eñ quod fecit,quomodo dilapsum sit quo-
modo instaurãdũ sit.Creatura enim Dei sumꝰ, sed
peccando repulsi,ipsi nos finximus.Tertium patet
quoniam ipse cognouit pœnitentiã,quam agimus
Psal. 13. per aduersa quæ nobis immittit.Domine probasti
me & cognouisti me,tu cognouisti sessionem meã,
& resurrectionem meam,vbi glo. Cognoscit Domi
nus sessionem nostram,& resurrectionem,quiaipse
nobis donat.Sedent humiles in patientia, surgunt
recti in spem vitæ æternæ.Item, sedent confitentes
peccata sua, surgunt iustificati gratia eius.Dicamus
ergo Deo,Tu cognouisti sessionem meam. s. ꝙ in
humilitate patientiam habeo,& peccata confiteor.
Tu cognouisti resurrectionem meam,quia per tuã
gratiam iustificatus surgo,& in spem erigor ꝙternę
vitæ. Et hoc Deo dicere nihil aliud est quàm eius
dona cognoscendo sibi gratias agere.Quartum pa
tet,quomodo enim peccata iustè iudicate posset,
nisi clarè cognosceret illa.ideo dicitur,Nonne deus
Psal. 43 requiret istã?ipse enim nouit abscondita cordis. Et
Hiere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabi-
le, quis cognoscet illud ? ego Dominus,&c.Quin-
tum patet.Aliter enim bona opera iustorum præ-
Ioan. 10. miare non posset,propter quod ipse ait,Ego cogno
sco oues meas,&c.Sexta patet,quiaipse nostram in
Psal.1. aduersitatibus patientiam cõsiderat.Quoniam no
uit Dominus viam iustorũ,& iter impiorũ peribit.
Et psal.46.Nouit Dominus dies immaculatorum,
& hæreditas eorum in æternũ erit. Per immacula-
tos intellige in aduersis seruantes patientiam.

686 Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

Hic ratione ostendit suam innocentiam.vbi no
tandum,quòd istam litteram quidam exponunt de
assumptiõe incarnatiõis,vt quia Deus præuidit in-
nocẽtiam,& sanitatem futuram humanitatis Chri
sti,ideo illam ad vnionem assumpsit hypostaticam.
& illum impeccabilem fecit.Vnde hoc notãs Chri
stus,dicit.*Me autem suscepisti*.s.verbo vniendo:& ra-
tionem assignat,dicens.*Propter innocentiam*.s.meam
futuram,quam præuidisti.*Et confirmasti me in conspe-
ctu tuo in æternum*.s.me faciendo impeccabilem. Sed
ista expositio stare non potest,quia tunc in Christo
præmium præcessisset meritum,ac etiam quiatunc
meruisset,antequã eius anima fuisset,quod impli
cat contradictionem.Est ergo iste versus intelligẽ-
A dus de assumptione resurrectionis,vel ascẽsionis in
cœlum.vt sensus sit iste.*Me autem propter innocen-
tiam*,s.propter meritum innocentis vitæ meæ, quia
sine peccato suscepisti me.s.in resurrectione confe-
rendo mihi corpus gloriosum. *Et confirmasti me in
conspectu tuo in æternum*,quia Christus in resurrectio *Rom.6.*
ne reassumpsit corpus impassibile,& immortale,ꝓ
pter quod dicebat Apostolus. Christus resurgens à
mortuis,iam non moritur,mors illi vltra nõ domi-
nabitur.Nõ est autem hic intelligẽdum(sicut qui-
dam putauerũt)quod in morte Christi humanitas
eius à verbo fuerit dimissa,& in resurrectione reas-
sumpta,propter ꝙ nunc homo Christus dicat ver-
bo.*Me autem propter innocentiam suscepisti*. s. de nouo
ad vnitatem personæ.Quia licet morte Christi a-
B nima separata fuerit à corpore,anima fuerit in lim-
bo,& corpus in sepulchro:tamen ipsi verbo & aïa
semper vnita remansit & corpus,quia qđ semel as-
sumpsit nũquam dimisit,vt dicit Damascenus. Sed
fuit assumptus homo Christus ad gloriã,& immor
talitatem corporis,quam ante resurrectionem non
habuerat.Et de hoc Christus gratias Patri agẽs,di- *psal. 72.*
cit.Tenuisti manum dexteram meam , in voluntate
tua deduxisti me,& cum gloria suscepisti me. Vel
potest hoc exponi de ascensione Christi,in qua glo
riosus in cœlum fuit assumptus,vt dicitur Mat. vlt.
Et Dominus quidem Iesus postquam loquutus est
eis,assumptus est in cœlum. Et quia assumptio sic
est stabilis,vt nullus ibi assumptus amplius cadere
possit,quę stabilitas ꝑsedere significatur:ideo sub-
C dit.Et sedet à dextris Dei.Quod hic alijs verbis ex-
primit,dicẽs.*Et confirmasti me in conspectu in æternum*.
Et nota,qnòd iste cõspectus Dei tãtæ est efficaciæ,
quòd non solum ante ipsum stantes confirmat,sed
etiã in præsenti vita,& in futuro nos illuminat, ex-
pellendo ignorantiam,nos purificat nostram acce-
ptando pœnitentiam,nos humiliat nostram ostẽ-
dendo iniustitiam, nos beatificat nostram satiando
conscientiam.primòconspectus Dei nos illuminat,
&c.Si eñ corpus solare suo conspectu tenebras ex
pellit,quanto magis Deus suo conspectu nostras a-
nimas illuminat,vt ipsum Deũ,& nosipsos cogno-
scamus? Viuemus in conspectu eius,sciemus,seque *Osee 6.*
D murẽque,vt cognoscamus Dominũ.Iste ergo est ille
dei conspectus nos erudiens,& illuminans, de quo
ad litterã dicitur.Et in cõspectu sedis tanquã mare *Apoc. 4.*
vitreum simile cryſtallo.Ex quibus nota,quòd con
spectus Dei maximè hic de tribus nos illuminat, q̃
per illa tria quæ in isto conspectu sunt posita desi-
gnantur.s.mare,vitreũ,& cryſtallus.Per mare,quod
est falsum,& amarũ,intelligit supplicij dãnatorũ a-
cerbitatem.per vitrũ autẽ,quod est fragilissimũ,no-
stræ humanitatis fragilitatẽ.Per cryſtallum verò,ꝙ
est album,lucidum,& diaphanum,intellige virtutũ
claritatem,puritatem,ac honestatem.Stãtes ergo in
conspectu sedis diuinæ efficiũtur mare,dum in illo
conspectu intelligunt tormentorũ amaritudinẽ.Ef-
ficiuntur vitrum,dum in illo conspectu intelligunt
propriam miseriam,& fragilitatem.Efficiuntur cry
stallus,dum in illo conspectu solidantur ad virtu-
tum claritatem, & stabilitatem,propter quod tales
E albis vestibus.s.virtutũ dicuntur induti.Sunt stãtes
albis vestibus.s.virtutũ dicuntur induti.Sunt stãtes *Apoc. 7.*
ante thronũ in cõspectu agni amictistolis albis,&c.
Secũdò diuinus conspectus nos purificat.Quid eñ
stare ante conspectum Dei,nisi per pœnitentiã , &
lachrymas propria peccata lauare? Psal.55. Posuisti
lachrymas meas in conspectu tuo. Sic & in con-
spectu Dei Iob pœnitentiam suam agebat, dicens

In

Universidad de Deusto
Biblioteca

In conſpectu eius arguam vias meas, & ipſe erit Saluator meus. Quod ad propoſitum exponens Gregorius ait, cùm Apoſtolus dicat, Si noſipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur: eo tunc Dominus ſaluator inuenitur, quo nunc per timorem Domini peccata noſtra à nobiſmetipſis in conſpectu ipſius redarguuntur. Vnde electi quoque ſuis culpis nunquam parcere ſciunt, vt poſſint culparum iudicem placatum inuenire, Saluatorem credunt, quem modo iudicem metuunt. Nam, qui ſibi nunc in culpa pareit, ei poſtmodum in culpa non parcitur. Dicat ergo, Vias meas in conſpectu eius arguam, & ipſe erit Saluator meus. Et infra, Sciendum quoque eſt, quòd duobus modis in conſpectu Domini venimus, vno quidem quo hic peccata noſtra ſubtiliter perpendentes in eius conſpectu nos ponimus, & flendo dijudicamus. Nam quoties cõditionis potentiam ad ſenſum reducimus, toties in conſpectu eius ſtamus. Vnde recte quoque per virum Dei Heliam dicitur. Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto. Alio quoque modo in conſpectu Domini venimus, cùm in extremo iudicio ante tribunal eius aſtamus, &c. Ideo quod iſte conſpectus nos ad pœnitentiam prouocet, & lachrimas, dicitur, Intret in conſpectu tuo gemitus compenditorum. Et per conſequens iſte conſpectus nos facit immaculatos. Elegit nos vt eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu eius. Tertiò iſte conſpectus nos humiliat. Quis enim ante cõſpectum Domini conſiderans ſe iniuſtum, vilem, & inutilem ſeruum, non humilietur? Quilibet enim quatumcunque iuſtus ſi ante conſpectum Dei ſe ſtatuat, ſtanti ſibi ipſi apparebit immundus. Quid eſt homo vt immaculatus ſit, & vt iuſtus appareat? Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis, & cœli non ſunt mundi in conſpectu eius. Quod exponens Gregorius dicit. Cœlorum nomine homines iuſtos ſignificauit, de quibus dicitur. Cœli enarrant gloriam Dei. Cœli ergo non ſunt mundi in conſpectu eius, quia per ſemetipſos ante diſtrictum Dei iudicium: nec ipſi eſſe mundi ad perfectum poſſunt, qui munditiæ prædicatores ſiunt, Ioanne atteſtante, qui ait: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus. Si igitur cœli ſic in conſpectu Dei non ſunt mundi, quis quantumcunque iuſtus in conſpectu Dei ſe ponens de iuſtitia præſumat, & non potius humilietur? Et hoc eſt, quod orabat Pſalmiſta, dicens. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quartò iſte conſpectus nos beatificat, quod oſtenditur Pſal. 16. cùm dicitur, In cõſpectu tuo ſatiabor, cùm apparuerit gloria tua. Et Pſal. 67. Iuſti epulentur in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia. Sic ergo nunc & Chriſtus oſtendendo ſe immortalem, & glorioſum factum, dicit. *Confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.* Vel dicamus, quòd Chriſtus iſta oĩa dicit in perſona membrorum ſuorum, dicens. *Me autem*, i. meos ſuſcepiſti propter innocentiam, & ſanctitatem meam, & cõfirmaſti, &c.

Iob. 13.
2. Cor. 11.
Greg. 12. mor. c. 4.
29.
Pſal. 78.
Iob. 15.
Greg. 12. moral cap. 17.
1. Ioan. 1.
pſal. 14

Benedictus Dominus Deus Iſrael à ſæculo, & in ſæculum, fiat fiat.

687.

Hic ex omnibus prædictis Chriſtus ſurgit pro ſe, & ſuis ad gratiarũ actionem, dicens. *Benedictus, &c.* quamuis enim per creationem, & gubernationem ſit Dominus omnium, tamen per verum Dei cultum erat ſpecialiter Deus Iſrael, quia gentes ipſum non colebant. *Fiat, fiat.* in Hebræo habetur, amen, amen. Notandum quòd ſecundum Hieronymum, liber pſalterij diſtinguitur in quinq; libros, ſic quod vbicũque in fine Pſalmi dicitur fiat fiat: quod idem eſt quod amen amen, ibi eſt finis libri. Et ſecundum iſtam opinionem, hic finitur liber primus Pſalterij. Secundus finitur in fine Pſal. 71. Tertius finitur in fine pſal. 88. Quartus finitur in fine pſal. 105. Quintus finitur ibi, Omnis ſpiritus laudet Dominum. Quia in principio huius lectionis, Chriſtus à patre poſtulat reſurrectionem ſuam, dicens. Tu autẽ Domine reſuſcita me &c. Quæro vtrũ Chriſti reſurrectio ſit cauſa noſtræ reſurrectionis. Aegi. diſtin. 43.

A

PSAL. XLI.

Vemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te, Deus. 688

De pœn. diſt. 1. reſcuiamur.

B

Iſte pſalmus talem habet titulum ſecũdum Magiſtrum in gloſ. *In finem intellectus filijs Chore.* Ad huius intellectum oportet recurrere ad illa, quæ ſunt dicta in titulo pſalmi immediatè præcedentis, ſ. qualiter filijs Chore, qui patris iniquitatem non fuerũt imitati, datus fuit à Deo ſpiritus propheticus. Vnde & multos Pſal. fecerunt, quorum iſte eſt vnus ſecundum Hieronymũ. Item, vt ibidem dictum fuit, Chore interpretatur caluaria, qui fuit locus Chriſti paſſionis, & crucis. Et ſic p Chore hic intelligitur crux Chriſti, atque paſſio. Et ſic filij Chore dicuntur filij crucis Chriſti, & paſſionis. Filij ergo caluariæ ſunt filij calui, i. hominis Chriſti in calua Heliſæo præfigurati. Dum enim Heliſeus aſcenderet de Hiericho in Bethel, vt habetur 4. Re. 2. Egreſſi ſunt de Bethel quadraginta duo pueri irridentes Heliſeum, & dicentes, Aſcẽde, calue, aſcende, calue. Tunc iuſſit Heliſeus duos vrſos exire de ſaltu, à quibus pueri interfecti ſunt. Ita ſpiritualiter. Cùm Chriſtus aſcẽderet in Bethel, i. in carne aſſũpta, & veniret ad ſynagogam, quæ prius erat domus Dei, qđ ſonat Bethel, quæ domus Dei interpretatur, irriſus fuit à paruulis clamantibus, aſcende, calue, i. à Iudæis puerili fatuitate clamantibus. Tolle, tolle, crucifige eum, qui D deuorantur à duobus vrſis, ſcilicet à Tito, & Veſpaſiano, quos Deus miſit ad deſtructionem Indæorũ quadrageſimo ſecundo anno poſt Chriſti reſurrectionem, ſicut illi pueri quadraginta duo fuerunt à duobus beſtijs deuorati. Sic ergo filij Chore ſunt, qui tropheum Chriſti. i. ſignum crucis in frõte cordis, & corporis ſuſceperũt, quibus attribuitur pſal. iſte. Eſt ergo ſenſus tituli iſte. *Intellectus* huius pſal. dirigens nos *in finem*, id eſt in Chriſtum cõuenit *filijs Chore*, id eſt crucis, qui in caluaria fuit. Conuenit enim iſte pſal. omni Chriſtiano, qui flãma diuinę charitatis acceditur, de qua iſte p.ſagit. Eſt enim totus iſte pſal. vox fidelis populi Dei. m deſiderantis charitatis amore accenſi. De materia aũt litterali iſtius pſal. eſt notãdum, quòd prædicti filij Chore ſpiritu E prophetico prædotati longe ante præniderunt captiuitatem Babylonicá populi Iudæorum factam tempore Ioſiæ regis Iuda. Præniderũt etiam populi Iudæorum captiuati magnũ deſiderium liberationis ab illa captiuitate, & reuerſionis ad terrã propriam, & ad domũ Dei, ſ. ad tẽplum, qđ erat in Hieruſalem. Et ſic iſte pſal. narrãdo hiſtoricè illorum deſiderium, oſtẽdit myſticè deſiderium fidelis populi deſiderantis liberari à captiuitate, & miſeria præſentis

C

ſentis vitæ, & pueniẽdi ad domũ Dei. ſ. ad cœleſtem Hieruſalem. Et primo narrabo hiſtoriã pſal. Secundo intellectũ hiſtoriæ. Quantum ad primũ, pſal. iſte diuiditur in partes duas. Quia primò oſtẽditur deſiderium liberationis. Secũdo, tædium liberatiõis, ibi. *Fuerũt mihi lachrymæ meæ, &c.* Dic vt Nic. de Ly. Quãtũ verò ad intellectum hiſtoriæ iſte pſal. ait de iuſtorũ deſiderio perueniendi ad Dei facialem viſionem. Et diuiditur in partes duas. Quia ponitur primò iuſtorum deſideratio. Secũdò, deſiderantiũ conſortatio, ibi. *Quare triſtis es, anima mea.* Prima in duas, quia ponitur primò deſiderij affectio. Secũdò dilationis afflictio, ibi. *Fuerunt mihi.* Prima in duas, quia ad exprimendũ iuſtorum deſideriũ primò ponitur quædam ſimilitudo. Secundò ſimilitudinis applicatio, ibi. *Sitiuit.* Quãtum ad primum ponit ſimilitudinem de deſiderio cerui ad fontes aquarum, & de deſiderio animæ ad Deũ. Inter alias proprietates cerui (vt dicunt naturales) hæc eſt: q̃ naribus trahit ſerpẽtes de cauernis ſuis, & ipſos interimit: quo facto, cauſa bibendi ardenti deſiderio fontem quærit. Sic cõfortatis & fideles conſumptis in ſe vicijs, & peccatis fontem cõtẽplationis deſiderãt, vt reficiantur. Vnde ait Magiſt. in glo, *Quemadmodum deſiderat, &c.* Ecce exquiſita ſimilitudo. Nam cùm ſecũdum multas alias proprietates, ceruus fideli cõparetur, ob hanc velut excellẽtiorem, & expreſſiorem hic in cõparationem adducitur. Ceruus enim grauatus excreſcẽtibus cornibus, atque pilis, ſerpẽtes natib. haurit, & ipſorum hauſto veneno æſtuat. Vnde fontẽ ad bibẽdum ardentiſſime deſiderat, quo hauſto, cornua, & pilos deponit, & cõſequẽter applicat, vt dixi. per cornua accipe peccata ſuperbiæ. ſed per pilos peccata carnis, quæ fidelis deponit bibẽs aquã fontis vitæ. ſ. gratiæ ex deſiderio perueniendi ad Deũ. Et aduertẽdum q̃ multis proprietatibus ceruus ſignificat diuerſimodè iuſtos. Nã in Scriptura ceruus multa ſignificat, quæ iuſtis cõpetunt, ſc. prędicationem euãgelicam, paupertatem voluntariam, paſtoralem eminentiam, doctrinalẽ ſapientiam, fraternalẽ amicitiam, fidelitatẽ catholicam. Primum patet, vt enim dicit Magiſter de proprietatib. rerum, ceruorũ hoc eſt propriũ, q̃ naturaliter ſerpentibus inimicantur. Vnde ſpiritu eos natiũ de cauernis educũt, & ſumD pto veneno eorum, ipſorũ pabulo reficiũtur. Quid enim ſerpentes, niſi infideles, & hęreticos deſignãt, qui venenum falſæ doctrinæ, & peruerſæ operationis emittunt ad alios inficiendum, quibus naturaliter prædicatio euangelica inimicatur, non ratione perſonæ, ſed veneni. Vnde ad hoc laborãt prædicatores, vt eos de cauernis peccatorum abſtrahant, & ſibi eos incorporent per amorem. Vnde de ceruis prædicatorum, dicitur, Vox Domini præparantis pſal. 17. ceruos, & reuelabit condenſa, &c. Quod ad propoſitum exponit gloſſa dicens. Vox Domini præparat ceruos, quando prædicatoribus quibuſdam tribuit ſapientiæ ſpiritum, per quem ſuperant, & repellunt venenoſas linguas hæreticorum. Et ſic per eos reuelat condenſa, id eſt, diuinitatis occulta. Secundum patet, nam, vt dicit liber de proprietatibus rerum, ceruus eſt tantæ agilitatis, quòd currendo vel ſaltando, quaſi terram non tangit, & in ſpinas ſaltando, eas non ſentit, & paſcitur ſummitatibus virgularum. Sic & quilibet voluntarius pauper eſt magnę agilitatis, quia mente totus cœleſtis, intantum quòd quandiu hic habitat, quaſi terram vel terrena non tangit, dicens cum Apoſtolo. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti

A

simus. Vnde & inter ſpinas, id eſt diuitias, ſaltans eas non ſentit, quia in ipſis cor non apponit. Summitatibus virgularum paſcitur, quia prius cœleſtem appetit cibum quàm terrenum. Vnde quilibet talis pſal. 27 pauper dicit. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum ſuper excelſa ſtatuẽs me. Vbi gloſſa perfecit pedes meos ceruorum currentium, ne ſcilicet fluentium rerum cupiditates impediant greſſus meos, id eſt, opera mea. Perfecit, inquam, pedes meos, id eſt, amorem meum, quo ad ipſum vado. Tãquam ceruorum. ſ. ad tranſeunda ſpinoſa, & vmbroſa ſæculi implicamenta. Et ſuper excelſa ſtatuit me, ſup. in cœleſtibus, non in terrenis intentionem meam locauit. Vnde quilibet voluntarius pauper Habac. 2. dicit. Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos ſicut ceruorum, & ſuper excelſa deducet me. Tertium patet, ſ. de ceruo, q̃ eſt paſtor. Ceruus enim naturaliter montes quærit, & diligit aquas. Sic & quilibet prælatus, vt ceruus in montibus cõtemplationis, & perfectionis vitę debet habitare, & indehaurire aquas ſapientiæ. Vnde de prælatis dicitur. Herodij domus dux eſt eorum, montes excelſi pſal. 103 ceruis, petra refugium herinacijs. Vbi ſecundum gloſ. Herodius auis rapaciſſima eſt, & omnium volantium maior, qui etiam aquilam vincit. Et ſic per Gen. 49. Herodium intelligitur tribus Beniamin, de qua fuit paulus, de quo dicitur. Beniamin lupus rapax mane rapiet prędam, & veſpere diuidet eſcas, qa paulus in ſua adoleſcentia perſequutus eſt eccleſiam, & poſtea ſpolia rapuit, ſ. à diabolo, prædicando. Domus ergo Herodij, id eſt, paulus de tribu Beniamin C dux eſt eorum ceruorũ, ſ. prælatorum, quia nõ tm ſuis meritis, & exemplis prælatis ducatum præſtitit, ſed etiam eis ſingularem viuendi regulam conſcripſit, vt patet 1. Tim. 3. Mõtes excelſi ceruis, quia excelſa ſcripturarum præcepta ceruis, id eſt prælatis, qui tranſcendentes ſuo curſu omnia ſpinoſa ſęculi in alijs mente conuerſantur. Vel montes ſunt altiora ſcripturarum præcepta, quæ prælati præ cæteris obſeruare debent. Et petra refugium herinacijs. per petram accipe Chriſtum, quia petra erat Chriſtus. Per herinacium autem, vel hericium, animal ſpinoſum, & timidum, accipe diuites huius ſæculi, qui alta tenere non poſſunt. Quibus tamen refugium factus eſt Chriſtus, quia h pauperes extollit, non tamen diuites expellit. Iſtos tales ceruos, id eſt prælatos, ſubditi ſibi incorporare debẽt per imitationem. Et hoc eſt, quod cuilibet ſubdito dicitur. Ceruum comedes duntaxat abſque eſu ſanguinis, Deut. 12 quem effundes ſuper terram. Et notanter dicit abſque eſu ſanguinis. per ſanguinem ſignificatur peccatum, vt ait Gregorius. Quia ſi cõtingat prælatum Greg. lib. 13. moral. cap. 20. quandoque peccare, in hoc ipſum imitari non debes. Quartum patet de ceruo, ſ. qui eſt doctor ſpirituali eruditus ſapientia. Dicũt naturales, quod cùm cerua parere vult, ſe incuruat, & cum magno dolore filios parit. Sic & ſancti doctores, vt filios ſpiriE tuales pariant, à ſpirituali contemplatione ſe incuruant, ſubditis condeſcendendo cum magno dolore pariunt, cadentibus compatiendo, & timendo de ſtantibus, ne cadant. vnde de doctoribus ſub ceruarum nomine dicitur: Nunquid parturientes ceruas obſeruaſti? incuruantur ad fœtum, & parunt, Iob 3. & rugitus emittunt. Quæ de doctoribus expo- Greg. lib. 30. moral. cap. 20. nit Gregorius diffuſe. Vnde de doctore, qui prædicationis eloquio alios habet filios concipere, Gen. 49. & parere dicitur. Geneſis quadrageſimo nono. Nephthalim ceruus emiſſus, dans eloquia pulchritudinis

Universidad de Deusto Biblioteca

Campassio proximi.

christudinis.Nephthalim enim q interpretatur conuertens eos significat doctores, qui sua doctrina hos ad Christum satagunt conuertere. Quintum patet.s.de ceruo amicitię, vel amico:qui dicitur quilibet homo misericors proximis & pius. Nam vt dicit Magister de proprietatibus rerum. Cerui tātam humanitatem ad seinuicem habent:quod quando magnam aquam habent transire,fortiores debilioribus compatiuntur sic.s.quod cerui debiliores capita cornibus præcedentium superponūt:& sic sibi inuicem succedentes nullum laborem oneris sentiunt.Quo ergo exemplo charitatis amicitia potest demonstrari,quàm exemplo cerui,qui in submersionis periculo potentior iuuat infirmum ne pereat?Et hinc est, quod ipse ceruus dicitur animal charissimum à charitate:& gratissimum à gratia. Prou.5.Cerua charissima, & hinnulus gratissimus: vbera eius inebrient te omni tempore:& in amore illius delecta te iugiter.Ergo,charissimi,ceruorū exemplo omnibus compatiamur,& infirmos quantum possumus,adiuuemus:& tunc ante Deum sicut cerui saltantes ascendemus. Esa.35.Tunc saliet sicut ceruus claudus.Claudus dicitur ille,qui compassionem,quamin affectu gerit,ad proximum per effectum ostendere non potest.Sextum patet, s.de ceruo fidelitatis:qui est quilibet fidelis,& iustus: q toto corde desiderat videre faciem Dei.De quo præsens textus intelligitur cùm dicitur,*Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes,&c.*

689. ## Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

De pen. dist. 1. si antequā.

Hic ponitur similitudinis applicatio.Nota quòd hic textus variatur:quia aliqui dicunt.*Sitiuit anima mea ad Deum viuum.*Sed in translatione Hieronymi iuxta Hebraicā veritatem,fontem,ibi non ponitur sed vitio scriptorum in libris nostris cōmuniter additur,& dicitur *ad Deum fontem,&c.*vel ex imperitia aliquorum correctorū, qui posuerunt ibi *fontem*:eo quod in precedenti versiculo ponitur, quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum.Sciēdum quòd sitis desiderium significat tam in bono quàm in malo.De siti mala dicit de auaro.Exardescet cōtra eum sitis.i.desiderium,& amor terrenorū.Vnde dicta verba exponens Gregor. ait. In ei⁹ quippe aīo contra eum exardescit sitis.s.auari.quia quo agere peruersa consueuit,eo ad ebibenda mala vehementius accenditur.Impio quippe sitire est huius mūdi bona cōcupiscere.Vnde Redēptor noster ante Pharisæi domum hydropicum curat.Et cùm cōtra auaritiam disputaret:scriptum est, Audiebat autē hæc omnia Pharisæi,qui erant auari,& deridebāt illum. Quid est ergo,quòd ante Pharisæi domū hydropicus curatur,nisi quòd per alterius ægritudinē corporis in altero exprimitur ægritudo cordis?Hydropicus quippe quo ampli⁹ biberit,amplius sitit;quia omnis auarus ex potu sitim multiplicat: quia cùm ea,quæ appetit,adeptus fuerit,ad appetēda alia amplius anhelat.Qui enim adipiscendo plus appetit: huic sitis ex potu crescit.Significat etiam sitis quandoque desiderium bonū.sic enim dicebat Christus. Beati,qui esuriūt,& sitiunt iustitiam,i.secundū glo. desiderant iustitiam.Sic & Christus ardens desiderium nostræ salutis siti significat,Ioan.19.d.Sitio,id est, desidero salutem humanam.Et sic conformiter sitim pro bono desiderio accipit Psalmista dicēs. *Sitiuit anima mea ad Deum,&c.*glo.Id est desiderat anima mea ad te Deus.Et quid sitiuit,vel desiderauit. subdit. *Quando veniam,& apparebo ante faciem Dei?* Quasi cum Apostolo diceret.Cupio dissolui,& esse cum Christo,quia sitio in peregrinatione:satiabor in aduētu.Et notanter dicit *ante faciem*,quia in præsenti solum dorsum Dei videmus: quia solum per creaturas ipsum cognoscimus,sed in futuro faciem videbimus: quia videbimus eum,sicuti est. Idcirco cùm Moyses oraret Dominum,d. Ostende mihi faciem tuam,vt sciam te.Respondet Dominus, Non poteris videre faciem meam:non enim videbit me homo,& viuet.Vel aliter.Desiderādo videre faciem Domini, quid aliud desiderabant,nisi Christi incarnationem:quę recte per faciē designatur.Dicit enim philosophus.Non est rectū,vt in aliquo vocetur facies,nisi in homine.Et quia Christus verus fuit homo:ideo propriè facies vocatur. quam faciē optabat Psalmista dicens Ostende nobis faciē tuam, & salui erimus.Hæc autē facies nō videbatur à nobis, donec apparuit Christus:cuius visionē maximè desiderabant patres antiqui.Nec mirum,quoniā sicut dicit Augustinus:Bona facies tria continet,quia scilicet est dimensa pariliter:affecta hilariter,& colorata luculēter.Sic & natura humana in Christo assumpta fuit dimensa pariliter,id est,proportionaliter,& correspōdenter:qa singulę eius partes s.tam corpus quàm anima,& earum virtutes sibi debitè correspondebant:non sicut in nobis,vbi pars inferior superioris proportionem excedit. Erat etiam quo ad bonos affecta hilariter. Vnde de ista facie dicitur.Dignos seipsa circuit,& in vijs ostendet se illis hilariter.Fuit etiam colorata luculenter: quia nullus color videtur faciei conuenientior,quàm ille,de quo Can.5.Dilectus meus candidus, & rubicundus.Sed in ista facie lucebant isti duo colores. Quantum ad candidum patet per illud Sapien. 7. Candor est lucis æternæ,&c.Quantum ad rubicundum patet consideranti Christum pro nobis sanguine cruentatum,vt sibi competat illud 1.Reg.16. Erat autem rufus,& pulcher aspectu.

Sitire. desiderare. — Iob 15. — Greg. 14 moral. cap.5. — Luca 16. — Mat. 5. — Phil.1. — Exod.33. — Facies. Incarnatio. — Philos li. 1.de animalibus. — Psal. 79. — August. 8.de trinitate. — Sapien.6

Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die,ac nocte:dum dicitur mihi quotidie,vbi est Deus tuus? 690.

11.q.3 ad mensam.

Hic ponitur dilationis desiderati afflictio:affligitur autem iustus in præsenti vita ex tribus.s. ꝓpter præsentis vitæ miseriam. Secundò propter status perditi memoriam ibi. *Hæc recordatus sum*. Tertiò propter æternæ felicitatis lætitiam, ibi. *In voce.* Quantum ad primum sciendum,quòd vita iusti in præsenti vita semper est in luctu,& miseria,quia si prospera mundi sibi arrident,illa despicit:si aduersa,in illis gemit.Et hoc notat dicens,*Fuerunt mihi lachrimæ meæ panes die,ac nocte.*Nam per diem,intelligit prospera mundi:sed per noctem,aduersa.Vnde ipse dęmō nos dicitur impugnare tam de die quàm de nocte:quia tam in prosperis quàm in aduersis semper nos Deo culpabiles conat̄ reddere.Vnde Greg. dicit.Scriptura autem sacra sæpe diem ꝓ ꝓsperis, noctem autem pro aduersis ponere cōsueuit.In die autem,& nocte nos insequitur dęmon,& accusat, qa modo nos in prosperis,modo in aduersis accusabiles ostendere cōtendit.In die accusat,cùm prosperis malè nos vti insinuat.In nocte accusat,cùm in aduersis nos non habere patientiam demonstrat. Et nota, quòd per tales lachrymas habitas tædio vitæ præsentis, diuina sapientia eruditur

Greg. 2. mora.c.9.

homo

homo ad Deum magis cognoscendum & seipsum, talis autem eruditio,& sapientia panis in scriptura dicitur.Cibauit illū pane vitę,& intellectus.Et ideo hoc notans,has lachrymas panes vocat. d. *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes,&c.* Quia per has lachrymas se cognoscit à Deo peregrinari. Ideo causam harum lachrymarum ostendit d. *Dum dicitur mihi quotidie,vbi est Deus tuus?* q.d.Inde sunt lachrymæ: quia à Deo elōgatum me video. Ex hoc enim vult ostendere talium lachrymarū vtilitatem.Vbi nota quòd philosophus dicit:quòd aqua pluuialis magis est fructifera, & magis cōuenit plantis,quam aqua fontis,vel fluminis.Et nihil vniformiter benè crescit,nisi aqua pluuiali imbibatur. Similiter duplex est aqua lachrymarū, s.aqua pluuialis.s.lachrymæ, quæ veniunt pro desiderio cœlestis patriæ, & aqua fontis,vel fluminis.s.lachrymæ emissæ pro amissione terrenorū.Et primæ lachrymæ sunt fœcundantes,sed non sic aliæ.Vnde ait psal. Cibabis nos pane lachrymarum.Dum ergo intellectus,& affectus vident se elongatos à Deo, & dicunt interius: *vbi est Deus tuus?* tunc lachrymæ erumpunt.

Eccles.15. — Philosophus 7.de animalibus. — Psal. 79.

691. ## Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei.

Recordati.

Hic ostendit suam afflictionem ex status perditi memoria. Quis enim considerans statum in quo primus homo fuit creatus, in quo nihil pœnæ, vel molestiæ, sed omnia erant ordinata ad votum, ibi angelorum beatorum consortium, ibi Deus præsens videbatur, & statū, in quo modo sumus lapsi, miseria plenū & ignorantia, qui non nisi per mortem terminatur:quis enim ista recordans non gemat?nō affligatur?Et hoc est,quod hic dicit iustus. *Hæc recordatus sum*.s.primum statum, & istum. *Et effudi in me animā meam.* Effunditur anima, quādo dilatatur ad cogitandum, vel orandū. Sic & iustus cogitans mundi miserias,dilatat animam suam,vt Deum quærat, & non valens hic Deum inuenire, recurrit ad fidem,vt,si Deum hic videre non possit per speciem salutis, ipsum contēpletur per fidem, quousque perueniat ad claram visionem : propter quod dicit. *Quoniam introibo in locum tabernaculi admirabilis &c.* Vbi nota,quòd differentia est inter domum,& tabernaculū: Quoniam domus dicitur mansio firma. Tabernaculum autem mansio transitoria, sicut māsiones, quæ fiunt in campis armorum,vel quas sibi faciunt viatores ad manendū per breue tempus. Et sic tabernaculum significat ecclesiam militantē, quæ cōtinuè est in peregrinatione. Domus autē significat ecclesiā triūphantē,quæ stabilis manet in termino. Vnde de ecclesia militāte, in qua nobiscū manet Deus per fidē,& gratiā, dicitur Apoc.21. Ecce tabernaculū Dei cū hominibus, & habitabit cū illis. De domo autē ecclesiæ triumphantis, vbi secundū diuersitatē meritorū præmia dantur,dicit Christus. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Iustus ergo in tot aduersitatibus positus sibi hoc statuit, vt stet in tabernaculo militantis ecclesiæ per fidē, donec veniat ad domū triumphantis. Et hoc est,quod dicit. *Quoniā introibo in locum tabernaculi admirabilis*.s.per fidē,& verè admirabilis propter mirabilia in fide,& ecclesia contēta. Et quādiu stabo in hoc tabernaculo declarat.d. *Vsq; ad domū Dei*.i. vsquequò perueniā ad domū patriæ.

Domus. Tabernaculum. — Apoc. 21. 1.Ioan 4

In voce exultationis, & confessionis, sonus epulantis. 692.

Hic consequēter affligitur iustus considerando æternæ fœlicitatis lætitiā,à qua peregrinatur. Vbi ostendit quòd in æterna gloria est exultatio:quia *in voce exultationis*. psal. Exultabunt sancti in gloria,lætabuntur &c. ibi est gratiarum actio, quia *in voce confessionis*. psal. Confitebor domino nimis in ore meo:in medio multorum laudabo eum. Ibi est æterna satietas,& refectio,quia *sonus epulātis*. Iusti epulentur,& exultēt in conspectu Dei,& delectentur in lætitia. Quia in toto isto psal.agitur de desiderio iustorum,quo Deum appetunt videre beatificè: ideo quæro generaliter vtrū omnes homines appetant beatitudinem veram. Ægi dist.49.

Psal.67. — Quæstio.

Quare tristis es,anima mea,& quare conturbas me? 693.

11.q.3.cū estimant.

Hic consequenter ponitur iustorum cōfortatio. Et diuiditur in partes duas. Quia ponitur primò cōfortatio. Secūdò eiusdē explicatio, ibi. *Quare tristis es,anima?* Prima in duas. Quia primò super hoc mouet quęstionē. Secundò ponit responsionē, ibi. *Spera in Deo.* Quātum ad primum notandū, quòd anima secūdum philosophos est triplex. s. vegetatiua, sensitiua,& intellectiua, quę triplex in homine continetur, vel ipsarum operatio, sed duæ primæ. s. vegetatiua,& sensitiua actus suos habent in carne,& sensibus corporalibus, tertia autē actum suum in seipsa retinet interius. Ad propositum ergo, quia ex aduersis, & miseriis mūdi anima exterior.i. sensualitas turbatur, quæ turbatio etiam displicētiam infert rationali animæ, ideo ipsa anima rationalis, vel ipsa ratio confortans sensualitatem, sibi loquitur.d. *Quare tristis es, anima mea,&c.* q. d. Transiui vsq; ad tabernaculum Dei per verā fidem,& spem, quibus indubitanter transibo ad domum patriæ. Si ergo hoc fide credis, spe tenes, quare ergo tristaris? q.d. non debes tristari, sed patiēter expectare. Istorum enim consideratio summè valet ad omnē tristitiam remouendam. Notant naturales,& medici, quòd aurum verum,& falsificatum licet exterius in apparentia æqualiter lætificent aspectū, tamen in hoc differunt, quia aurum verum in medicinis positum infirmum habet confortare,& lætificare: sed aurum artificiale magis grauat infirmū,& conturbat. Sic est de auro gloriæ Dei & gloriæ mūdi: quia licet vtraq; videatur delectabilis,& placida, tamen gloria Dei, quia vera gloria ostensa infirmo & tribulato statim ipsum confortat & lætificat, gloria verò temporalis per oppositum, ideo ratio sensualitatem volens consolari, ei gloriam Dei proponit dicens vt sequitur.

Anima triplex. — Tristitia.

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus. 694.

Hic ergo respondet ad motā quæstionem ostendens, q hic turbari non debemus, sed omnia expectando Deū patiēter tolerare. Et ad hoc multa nos debent inducere, quæ hic ponit. s. primò habita de Deo confidētia, in principio. Secundò plena de seipso diffidētia: ibi. *Ad meipsum.* Tertiò vtriusq; legis consonātia, ibi *Abyssus abyssum.* Quartò aduersitatum pœna transitoria, ibi *Omnia excelsa.* Quintò impensa in pœnis misericordia, ibi. *In die mādauit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sextò ostensa nobis Christi patiẽtia, ibi. *Apud me.* Septimò impensa nobis Dei beneficia, ibi. *Quare oblitus.* Octauò exquisita diaboli malitia, ibi. *Dum confringuntur.* Quantum ergo ad primum ostendit, quòd nos cõsolatur, & fortificat in aduersis confidentia, & spes habita in Deo, sicut infirmũ confortat spes habita in medico. Cuius ratio est, quia ipsa *Spes.* spes est sicut anchora quædã firma, qua nauis animæ nostræ firmatur, quãdiu fumus in magno mari *Anchora.* huius mũdi. Vnde Chrysost. in de reparatione lapsi. *Chrysost.* Spes est nostræ salutis anchora, & vitæ nostræ fundamentum. Accedamus ergo ad tenendam propositam spem, quã sicut anchotã habemus. Ad anchoram autẽ spectat firmare, & stabilire nauẽ, ne à fluctibus rapiatur. Dicit enim Ambr. quòd echinus. s. *Ambros. homilia 5. examerõ.* animal marinũ exiguum, vile, ac despicabile, cùm procellam ventorũ præsenserit, calculum validum arripit, eúmq; tanquam anchoram trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaq; non suis se liberat viribus, sed alieno stabilitur põdere. Sic & nos, imminẽte tempestate tentationis, vel aduersitatis huius mũdi eri- *Apoc. 2.* piamus calculũ illum, de quo Apoc. 2. dicitur. Dabo calculum candidũ, & in calculo nomen meũ scriptum. i. Christũ. & huic fortiter inhæreamus in ipsõ sperantes, & non in viribus nostris, ne inundatione fluctuum moueamur, quoniã scriptum est. Qui *Psal. 124.* confidunt in domino sicut mons Sion, non commouebitur, &c. Et hoc hic facere docet confortans seipsum & d. *Spera in Deo &c.* q. d. Si anima dicat ideo cõturbor, quia ibi non sum, quò desiderio tendo, & ideo grauor, non sic: sed spera in Deo. s. interim, quem si modo plenè non habes, in futuro tamen plenè ipsum habebis, cùm illũ videbis, sicuti est. Interim ergo confitebor illi per fidem: sed quid confitebor subdit: quia ipse. s. Christus *est salutare vultus mei.* s. quòd salus mea non est ex me, sed è Christo, qui est *salutare vultus mei* i. ex forma mea, quam assumpsit: & etiam est Deus meus ratione verbi, quod humanitatem nostram suscepit. Et sic confitebor, quòd ipse Deus est, & homo.

695. **Ad meipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonij à monte modico.**

16. q. 3. c. vlti. Hic ostendit, quòd vt confortemur in aduersis, sicut ideo debemus habere plenã confidentiã, sic in nobis plenã diffidentiã, quia omnis nostra tribulatio est ex nobis, sed cõsolatio ex solo Deo. Ex nobis sunt cõturbationes, sed ex Deo finis earũ. Primam partem ponit. d. *Ad me ipsum anima mea cõturbata est.* q. d. Anima tristis est. s. à me: quę à Deo reficitur. *Psal. 36.* Non est mihi firmitas vel spes in me, ideo non præsumo de me, sed sperabo in Deo. Spera in Deo, & fac bonitatẽ &c. Et hoc est quod subdit. *Propterea memor ero tui.* i. tuarum miserationũ, vnde festino ad te, qui excludis omnia mala. Ecce ergo remediũ, quo euadat tribulationes, non in seipso confidere, sed in Deo. Quomodo autẽ confidendũ sit in Deo, hoc ostẽdit, quòd hoc est per memoriã eius beneficiorum, & exemplorũ, quibus omnia peccata libere relaxat, & ad verã humilitatis formam inducit. *Memora-ri.* Et hoc est quod subdit. d. *Memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonij à monte modico.* Vbi notandum, quòd per Iordanem, in quo Christus fuit baptizatus, & virtus lauãdi animas aquis tradita, significatur baptismus, in quo omnia peccata remittuntur, in quo & virtutes infundũtur, quibus anima fit terra fructifera per productionẽ meritorũ. Dicit ergo *Memor ero tui de terra Iordanis.* i. de beneficio baptismi, vbi fit remissio peccatorũ, quem tamẽ dico terrã, quia de terra Iordanis: quia ex hoc homo fit terra fructifera reddens fructum meritorũ trigesimum, vel sexagesimum, vel centesimũ. Et hoc non sufficit recordari nisi etiã sim memor humilitatis Christi ipsam imitando. Hermon namq; est mons *Hermon.* quidam iuxta Iordanẽ, modicus quidẽ, sed fructuosus multũ. Et significat Christum, qui mons fuit luminosus per sapientiam, sed modicus per humilitatem, & fructuosus per spiritus sancti missionem. Quid est ergo, *memor ero Hermonij à monte modico.* nisi memor ero humilitatis Christi, ipsam imitando? quòd enim per montẽ Hermon Christus significetur, qui rore spiritus sancti dotauit ecclesiam, patet psal. 13. vbi dicitur. Sicut ros Hermon, qui descendit in montẽ Sion. Non enim est intelligẽdum materialiter, quòd ros de monte Hermon descendat in mõtem Sion: tum quia mons Sion de multo est altior: tum quia isti montes multũ ab inuicem distant. Sed mons modicus Hermon est Christus, *Psal. 132.* mons verò Sion est ecclesia. Ros ergo. i. gratia spiritus sancti descendit à mõte Hermon. i. à Christo in montẽ Sion. i. in ecclesiã, & etiã, quia spiritus sanctus à Christo missus realiter descendit supra apostolos existẽtes in monte Sion. Ad propositum vult ostẽdere, quòd prædictorũ memoria nos fortificat in aduersis. Vel aliter exponunt aliqui. Nam Hermon, qui est mons modicus interpretatur anathematizatio, & significat illa, quę in Iordane. i. in baptismo promisisti, ibi enim anathematizasti diabolum, mundũ, & põpas eius, ipsis abrenunciãdo, ibi te promisisti modicũ facere. i. humilẽ & Deo subiectum. Dicit ergo. *Memor ero tui de terra Iordanis.* i. beneficij remissionis peccatorũ in baptismo factæ. Memor ero etiam eorum, quæ tibi promisi ibi: quia memor ero *Hermonij.* i. anathematizationis, qua renunciaui diabolo, mũdo &c. ac etiam *à monte modico:* quia promisi me facere montem per constantiam fidei, & modicum per humilitatem.

696. **Abyssus abyssum inuocat, in voce catarrhactarum tuarum.** *23. q. 5. c. 3.*

Hic ostendit, quòd ad patiẽter aduersa tolerãda nos inducit vtriusq; testamẽti cõsonantia. Vbi nota, quòd abyssus dicitur secundũ grãmaticos altitudo, vel profunditas aquarũ, quæ tanta est, q̃ videri nõ potest. Vnde dicitur ab, ab, qđ est sine, & visus quasi sine visu. Et quia scripturarũ profunditas tanta est, q̃ à nobis penetrari nõ potest, ideo scriptura nuncupatur abyssus, quam sola Dei sapientia penetrare potest, ipsa dicente. Gyrum cœli circuiui *Eccles. 24* sola, & profundum abyssi penetraui. Ista ergo abyssus scriptura duas partes habet, scilicet antiquum testamentũ, & nouũ, quarũ quælibet nos docet patientiam in aduersis tenere, & q̃ aduersa sunt signa diuini amoris. Vnde in prima parte huius abyssus, *Iob. 5.* scilicet in antiquo testamẽto dicitur. Beatus homo, qui corripitur à domino. Increpationẽ ergo domini ne reprobes, quia ipse vulnerat, & medetur, percutit, & manus eius sanabunt: & Iudi. 8. Omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. In hoc etiã concordat nouũ testamentũ. Ego, quos amo, corrigo, & castigo. &, Flagellat *Apoc. 3. Hebr. 12.* aũt Deus omnẽ filiũ, quẽ recipit. Hãc ergo concordiam abyssi scripturarũ ad nostrã confortationem

præuidens psalmista dicit. *Abyssus abyssum inuocat.* gl. id est euangeliũ & lex in hoc concordant, quia lex confitmatur per euangelium, & econtrario. Et hæc inuocatio fit *in voce catarrhactarum tuarum.* id est, secundum glo. per doctrinam apostolorum, & prophetarum: de quibus fluenta Dei manant. Nam catarrhactæ cœli dicuntur fenestræ cœli: quæ per quasdam similitudines videtur aperiri in voce tonitrui, & fulguris, & magnarũ pluuiarum. Dicuntur ergo prophetæ, & apostoli catarrhactæ: quia ex eis fluxit aqua pluuialis, scilicet sanctarum scripturarum, fulgura miraculorum, & tonitrua comminationis tormentorum.

697. *7. q. 1. ad-uersitas.* **Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.**

Hic ostendit habendã patientiam ratione breuitatis pœnarum, quia omnia mundi aduersa sunt breuia, & citò transeunt. Et hoc est, quod dicit. *Omnia excelsa tua.* vbi secundum glo. per excelsa intellige omnes aduersitates maiores, & pœnas, sed per *Aduersitas.* fluctus, minores. Vel per excelsa intellige aduersitates ab excelso, scilicet Deo immissas, per fluctus autem aduersa à mundo vel diabolo procurata. Et tamen omnia transeunt: &, si patienter tolerentur, ad perpetuũ refrigerium ducũt, iuxta illud psal. 65. Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Sic & per oppositum omnis mundana delectatio faciliter transit, sed ad perpetuam pœnam deducit. Transit mundus, & concupiscentia eius. *1. Ioan. 2.* Si ergo faciliter aduersa transeunt, ergo sunt patienter toleranda. Et hanc rationẽ tacit psalmista hic d. *Quoniã omnia excelsa tua, & fluctus tui super me.* s. immissa *trãsierunt.* i. transibũt, ponit enim præteritum pro futuro prophetica certitudine.

698. *24. q. 1. nõ turbatur.* **In die mãdauit dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius.**

Hic ostendit, quòd misericordia Dei in pœnis nobis immissa ad patientiam in aduersis habendam nos inducere debet. Vbi notandum, quòd per *Aduersitas, Prosperitas. Misericordia Dei.* diem intelligit prospera, & per noctem aduersa. Et tam in die prosperitatis, quàm in nocte aduersitatis omnia ad salutem nostrã disponit. Quia in die prosperitatis mandauit nobis misericordiam suam facere. s. aliis subuenire: vt s. quilibet alteri misereatur secũdum facultatem suæ prosperitatis. Sic enim præcipitur Tobiæ. 4. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciẽ tuam ab vllo paupere. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam illud libenter impartire. Ideo enim diem prosperitatis alicui dat Deus, vt tanquam dispensator misericordiam faciendo alios illuminet. Et hoc est, quod dicit. *In die mandauit dominus misericordiã suam.* s. aliis fieri. Et hoc est magis ad vtilitatem dantis, quàm recipientis. Et per consequẽs diem ad salutem nostram disponit, similiter & noctem. Ideo enim immittit aduersa, vt nos corrigat, & purget à peccatis, & per consequens adoptet in filios, qua nulla lætitia maior esse potest, quia nulla gratia maior: propter quod *Rom. 5.* dicebat apostolus. Gloriamur in tribulationibus, scientes, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationẽ: probatio autem spem, spes autem non confundit. Sic igitur in aduersitatibus gaudere debemus sinẽ considerantes. Et hoc est, quod dicit, *Et in nocte mandauit canticum eius:* quia in tribulationibus præcepit exultare in ipso.

699. **Apud me oratio Deo vitæ meæ, dicam Deo, susceptor meus es.**

Hic consequenter ostẽdit, quòd ad tolerantiam aduersorum nos inducit ostensa nobis patientia Christi. Vbi nota, quòd Christus suscipiendo hominem, suscepit omnes infirmitates nostras, & defectus, sola ignorantia excepta. Et in omnibus aduersis exemplum nobis patientiæ dedit. Tanquam agnus ad occisionem ductus est &c. Et 1. Pet. 2. Qui *Esa. 53.* cùm malediceretur, nõ maledicebat &c. quod psalmista spiritu prædicens prophetico, ipsum Christum futurum in exemplũ sibi proponit. Cogitans quòd Christus suscipiet hominem, & pauper erit, non habens quid Deo offerre possit, nisi seipsum, & patientiam in aduersis, eodem modo eius exemplo & ego facere debeo. Et hoc est quod dicit. *Christus.* *Apud me oratio Deo vitæ meæ.* q. d. In his omnibus tribulationibus, domine, Deus noster, non habeo *Oratio Christi.* quid tibi offeram, nisi orationem meam, & vitam meam. quæ est apud me, & non extra me, quia intus habeo, quod offerã tibi: non de longinquo offeram tibi thura, & aromata, non de grege vitulum, vel arietem. In me est, quod tibi offeram. s. oratio vitæ meæ. i. voluntaria oblatio vitæ meæ quam per aduersitates offero tibi probandam. Et hoc exemplo Christi, qui seipsum obtulit Deo patri. Et hoc est, quod subdit. *Dicam Deo susceptor meus es.* Quia sicut suscepisti Christum in aduersitatibus patienter, ita sperando tibi dicam *susceptor meus es.*

700. **Quare oblitus es mei: & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?**

Hic consequenter ostendit idẽ ex beneficiis nobis in aduersitate impensis. Hoc enim ostendit per modum cuiusdã querelæ dicens Deo. *Quare oblitus es mei.* i. quare pateris me nunc his miseriis vexari? quare sic prolongasti incolatũ meũ. Videbat enim iste, quæ sit dulcedo patriæ, & quanta sint pericula mundi, quæ horrebat. *Et quare tristis incedo &c.* Hic loquitur secundũ sensualitatẽ, quę has horret difficultates. Et hoc est petere, quare sic ordinasti, quòd solum per tristitiã, & aduersitates incedamus ad patriam? Incedimus enim tunc maximè ad patriam, *Gloria æterna.* dum nos inimicus affligit, scilicet diabolus tentando, mundus alliciẽdo, caro spiritui repugnando. Et *Aduersitas Prosperitas.* hoc est quod dicit. *Quare tristis incedo.* s. ad patriã: & maximè dũ affligit inimicus triplex prædictus. Proponit ergo quæstionẽ, & ipsam tanquã claram ex dictis supra, ibi. *In die mandauit,* &c. ipsi non respondet. Et respõsio stat in hoc, quia tales miseriæ, & aduersitates inter magna Dei beneficia computantur, quia si patiẽter tolerentur, culpas purgant, augent merita, & ad vitam transmittunt æternam. Sicut enim mali prosperitatibus ad infernum trahuntur, sic econtrario boni aduersitatibus tendunt ad patriã: vnde Greg. dicit. Quisquis in via præsenti *Greg. 16. cap. 30.* recta agit, & aduersa sustinet, laborare quidẽ ex aduersitate cernitur, sed ad benedictionẽ hæreditatis perpetuæ consummatur. Quisquis verò peruersa agit, & tamen prospera recipit, seq; à malis actibus nec donorũ largitate cõpescit, prosperari quidem conspicitur, sed reatui perpetuæ maledictionis ligatur. Si ergo iustus à Deo quærat, *Quare oblitus es mei &c.* Ei respõdet Deus: vt te ad patriam ducam. Arcta est enim via, quæ ducit ad vitã &c. Matth. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

701. **Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi, qui tribulant me, inimici mei.**

Hoc idem hic inducit ex exquisita diaboli malitia. Tanta est enim diaboli malitia, quòd ad hoc solum nobiscum in aduersitatibus certat, vt nos peccare faciat per impatiẽtiam, & ex hoc nos ad damnationem trahat. Si ergo hostis malitiam cognoscimus: oportet nos contra ipsum armis patientiæ muniri: propter quod dicitur. Aduersarius vester
1.Petr.5. diabolus, tanquam Leo rugiens, circuit quærens, quem deuoret, cui resistite fortes. Et quãto fortiores superat, tanto amplius exultat Et hoc est, quod dicit. *Dũ confringũtur ossa mea.* Quid enim per ossa in quibus fortitudo corporis consistit, nisi viri fortes in ecclesia, & virtuosi designãtur? in quibus maximè Deus laudatur, propter quod Deo dicit ecclesia. Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tui: quia nullus quantuncunque iustus Deo potest assimilari. Quando ergo diabolus aliquem iustum ad impatientiam per aduersa ducere potest, eidem
Ossa. improperando lætatur. Et hoc est, quod dicit. *Dum confringuntur ossa mea.* i. dum viri fortes ecclesiæ, & iusti per impatiẽtiam franguntur, tunc exprobrauerunt mihi, qui tribulant me inimici mei, scilicet dæmones. Et, si quæras, quid exprobrando dicunt? consequenter ostenditur, cum dicitur.

702. **Dum dicunt mihi per singulos dies, vbi est Deus tuus? quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?**

15.q.5.ne mirum. Sic enim loquitur diabolus, vt ad casum ducat in aduersis. *Vbi est Deus tuus?* Hoc enim maximè in tentationibus ecclesiæ dicitur fidelibus. *Vbi est Deus tuus?* q. d. Deus tuus nullus est, vel Deus tuus de te non curat, liberet te si potest. Sed quia ex hoc turbatur sensualitas, ideo ipsam increpat ratio dicens. *Quare tristis es, anima mea?* &c. vt versic. 693.

703. **Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus.**

Vt suprà versiculo 694. Quia vt dictum est, totus iste psalm. agit de beatitudine, ad quam per aduersa tendimus. Quæro vtrum omnes iusti in cœlo
Quæstio. sint æqualiter beati. Ægidius distinctione 49.

PSALM. XLII.

704. De consec. distinct. 2. credere. **IVdica me, Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo, & doloso erue me.**

Psalmus iste talem habet titulum. *In finem psalmus Dauid.* Hic per Dauid secundum Magistrum in glo. intelligitur Christus, non vt caput ecclesiæ, sed vt corpus. s. ipsa Christi ecclesia, quæ Christi
Dauid. Christus. corpus dicitur, scilicet ipsa iustorum congregatio, quæ hic inter malos habitat, habens cum eis multa communia, vt puta nasci, mori, prospera, & aduersa, bellum, pestem, salutem, & morbos: per hoc enim omnia non discernuntur boni à malis, nec econtrario. Non tamen habet causam istorũ communem nec merita: quia aliter, & alio merito ista accidunt iustis, aliter malis. Et ideo ecclesia iustorum à malis hominibus petit saltem in futuro separari dicens Deo. *Iudica me Deus &c.* Est ergo sensus tituli. *In finem psalmus Dauid.* id est, iste psalm. dirigens nos in finẽ scilicet, in Deum, qui est finis omnium, est Dauid: id est, corporis Christi, quod hic loquitur. Intentio psalm. est mouere nos, ne in aduersis, & pressuris mũdi deficiamus. De materia autem, supra quam iste psal. fundatur, sciendũ quòd est eadem cum psalmo præcedente. Quia sicut filij Chore præuidẽtes spiritu prophetico futuram captiuitatem populi Iudæorum per regem Babylonis, ad mouendum eos ad patientiam, & ad spem liberationis, fecerunt psalmum præcedentem, scilicet. Quemadmodũ desiderat. Sic Dauid eandem captiuitatem præuidens istum psalmũ composuit. Prædicta enim captiuitas fuit facta tempore Ioachim regis Iuda, quem rex Babylonis cum suo populo captum adduxit in Babylonẽ. Sic ergo istum exponendo psalmũ, primo applicabo literam psal, ad historiam: secundo ostendam intellectum psal. Quantum ad primum psalmus iste allegat Deo rationem pro sua liberatione, quę sumitur ex malitia gentis Babyloniæ, quæ idololatriæ erat dedita. Et ideo videbatur rationabile, q̃ populus, qui verum Deum colebat, ab eius seruitute liberaretur. Et sic iste psalm. diuiditur in duas partes: quia populus captiuatus primò à Deo suam petit liberationem, secundo pro liberatione se offert ad gratiarum actionem, ibi. *Et introibo ad altare Dei &c.* Dic vt Nic. de Ly. Quantum vero ad intellectum psalm. sciendum, quòd tota eius intẽtio est mouere fideles, ne hic deficiant in aduersis. Et circa hoc duo facit. Quia primò ostendit mala, quæ hic patimur, secundò ostẽdit bona, quæ in futuro expectamus, ibi. *Et introibo.* Circa primum tria facit. Quia primò suam liberationem postulat: secundò suam tribulationem explicat, ibi. *Quia tu es Deus.* tertiò modum suæ liberationis manifestat, ibi. *Emitte lucem tuam.* Quantum ergo ad primum iste videns malos cum bonis simul corpore mixtos, & bonos à malis multa mala pati, postulat à malis liberari, & si non loco, tamen merito, scilicet quòd Deus discernat causam suam à causa malorum, id est, ipsam faciat manifestam, dicens. *Iudica me, Deus, & discerne causam meam de gente non sancta.* Non hoc petit iustus confidens de sua iustitia, sed magis confisus de diuina misericordia: vnde glo. *Iudica me, Deus, &c.* q. d. Non metuo iudicium, quia noui misericordiam tuam. Non metuo vltrẽ: quia te cognosco indultorem: timerem, si districtæ mecum ageres, misericordia tua opus mihi est. Nam si iudiciũ exhibueris sine misericordia, quo ibo? Si iniquitates obseruaueris, domine, domine, quis sustinebit? In misericordia ergo tua sperandum est, & insistendum humili confessioni, vnde iudicij metus tollitur, vel mitigatur, vt metũ pœnæ superet spes gloriæ. Omnis tamen homo iudicium Dei horret. Quid enim faciet virgula deserti: vbi concutitur cedrus paradisi? Ex quibus apparet, quòd iste petens à Deo iudicari, primò præsupponit Dei misericordiam, de qua plenè confidit. Item nota, quòd duplex est iudicium, & quomodo hic mali cum bonis semper sunt mixti, supra versiculo. 367. Ab homine iniquo, & doloso erue me. Hæc est gens

Misericordia. Iudicium.

non sancta, à qua petit segregari. Vbi notat glossa, quòd iniquus est, qui mala facit aperrè, sed dolosus qui occultè, à quibus erui postulat, id est, separari desiderat, sciens, quòd malorum societas multos bonos corrumpit, psalm. Erue me de manu filiorum alienorum, quorum os loquutum est vanitatem, hic est vir dolosus, & dextera eorum dextera iniquitatis, hic est vir iniquus.

705. 23.q.3.fortitudo. **Quia tu es Deus fortitudo mea, quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?**

Hic consequenter suam tribulationem explicat. Et, ne videatur in tribulationib. diffidere de Deo, primò totum seipsum Deo cõmittit, dicens. *Quia tu es Deus fortitudo mea.* q. d. Ideo dixi, erue me, quia tua est potentia, non mihi arrogo fortitudinẽ, qua mala fero patiẽter, sed ipsam attribuo tibi, dicens. *Quia tu es Deus fortitudo mea.* Qualiter autẽ Deus dicatur fortitudo nostra, cùm nostra fortitudo sit exilis, Dei aurem fortitudo immensa, vide superius 439. *Quare me repulisti.* Sed nunquid iustos repellit, cùm dicatur. Non repellet dominus plebem
Quæstio. Psal. 94. Repellit nos Deus qualiter. suam? Respõdeo, quòd sicut anima non deserit corpus, nisi propter defectum corporis, sic nec Deus aliquem à se repellit, ipsum deserẽdo, nisi propter defectũ alterius ipse prius repellatur. Sed ideo sic nunc loquitur psalmista, dicens. *Quare me repulisti,* cùm sis fortitudo mea, quia omnis aliquid petens putat se repulsum statim cùm non habet, quod petit, cùm tamẽ ex hoc quòd non exauditur advotum magis sit acceptus, sicut patet de infirmo sanando, quem medicus non exaudit advotum, ei conceden do petita, sed magis ad vtilitatem ipsum exaudit, illa prohibẽdo. *Et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus.* dic vt supra versiculo. 700.

706. Lq.1.c.1. **Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.**

Hic manifestat modũ suæ liberationis, qui modus est Christi incarnatio, per quam saluati, & liberati sumus. Et hanc postulat, dicens. *Emitte lucem tuam, &c.* Ad literam enim Christus dicitur lux, & veritas. Dicitur lux. Ioan. 8. Ego sum lux mundi. Dicitur veritas. Ioã. 9. Ego sum via, veritas & vita. Et istam lucem & veritatẽ mitti in mundum desiderabat dicens. *Emitte lucem, & veritatem tuam.* Vnde
Luxdicitur Christus. Magister in glo. *Emitte lucem &c.* id est, Christum. Lux enim mundi, & veritas patris est Christus, qui veniens in primo aduentu modo discernit causam meritorum, sed in secũdo eruet ab iniquo, & doloso: quia mittet angelos suos, qui separabunt bonos à malis, triticum à paleis, vt colligãt de regno eius omnia scandala. Et consequenter denotat vtilitatem aduentus Christi dicens. Ipsa scilicet lux, & ve
Aduentus Christi. ritas me *deduxerunt, & adduxerunt,* &c. Vbi nota, quòd in primo aduẽtu Christus nos liberauit à peccato, portando in corpore suo nostrorum pœnam peccatorum, & pro nobis satisfaciẽdo: quod nemo alicuius facere potest. Et per consequẽs nos eduxit de manibus diaboli, vt ostendit Magister. Et hoc
Magister lib. 3. dist. 19. notans psalmista dicit. *Ipsa me deduxerunt.* scilicet, à peccatis. Deducere enim idem est, quod extra ducere, sic enim dicitur Thren. 2. Deduc quasi torrentem lachrymas, id est, extra duc. In secundo autem aduentu omnes iustos, in corpore, & anima suscitatos adducet ad regnum, d. Venite benedicti, &c. Et hoc notans dicit. *Et adduxerunt in montem sanctum tuum, &c.* Quid enim est mõs sanctus domini, nisi gloria cœlestis? Quis ascendet in montem do- Psalm. 23.
mini, &c. In quo monte sunt tabernacula plura secundum diuersitatem meritorũ. Vnde statum gloriæ significabat Petrus per tabernacula, quando vidit gloriã Christi transfigurati. d. Faciamus hic tria Matt. 17. tabernacula. Et aduerte, quòd licet Christus, qui est Lux. lux, & veritas sit vnus, & idẽ, sit Dei veritas, & lux, Christus. tamen propter diuersa connotata hic ponitur in plurali, cùm dicitur. *Ipsa me deduxerunt, &c.* Et nota quàm congruè hic verbum incarnatum lucem appellat. d. *Emitte lucem tuam, &c.* Nam secũdum naturales, & vt experientia docet, lux habet aliquas proprietates, quas omnes eminenter habuit Christus, propter quod & meritò lux appellatur. Lux enim vt patet, est peccatorum correctiua. Est viatorum directiua Est aduersorum linitiua. Est terrenorum fœcundatiua. Est distinctorum vnitiua. Est oculorum miratiua. Primum patet, sicut enim docet experiẽtia, omnis malè agens timet lucem, nec coram aliis in luce auderet facere, quæ in tenebris, nullo videnti, facit. Cuius ratio est: quia ipsa lux malè agentes arguit intrinsecus. Vnde etiam ipsi dæmones lucẽ sustinere non possunt, & ad ortum lucis fugãtur. De ipsis dicit psalmista. Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Vnde & Greg. dicit in hymno hoc. s. Ortu lucis Psal. 103.
omnis errorum chorus viam nocendi deserit: quia ipsi dæmones non tantum nobis in luce, quantum in tenebris nocere audẽt. Et hoc confirmans Christus. d. Omnis, qui malè agit, odit lucem &c. glosſ. Ioan. 3.
quia ipsa lux peccata detegendo arguit. Sic & conformiter Christus ad instar veræ lucis sua puritate peccatores arguẽdo increpat, vt ex decursu totius sacræ scripturæ patet, & maximè Matth. 23. Væ vobis hypocritæ, &c. vnde de ipso dicitur. Lux in tenebris lucet, &c. s. Christus inter peccatores. Sed Ioan. 1.
dolendum est, quòd huic luci peccatores obstinati rebellant, dum eius correctionibus contradicunt, de quibus dicitur. Ipsi fuerũt rebelles lumini, id est, Iob. 2.
Christo, qui eos illuminare venerat, ipsius correctiones contemnentes. Et hoc est, quod ipse Christus de seipso dicit, Ego lux veni in mũdum, & di- Ioan. 3.
lexerunt homines magis tenebras quàm lucem, erant enim eorum opera mala. Secundum patet, quis enim gressus suos rectè dirigere potest sine luce? certè nullus, teste saluatore. Si quis ambulat in die, non offendit: quia lucem huius mũdi videt. Si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux Ioan. 11.
non est in eo. Sic & conformiter Christus ad modum veræ lucis iustos viatores per vias iustitiæ dirigit, ne tenebris operti pedibus affectionũ labantur, propter quod de seipso Christus dicit. Quan- Ioan. 9.
diu sum in mundo, lux sum mundi. s. iustos per vias dirigens iustitiæ. Et ideo Christus fuit figuratus in illo angelo luminoso, de quo Apoc. 18. dicitur. Vidi angelum descendentem de cœlo habentem potestatem magnam, & omnis terra illuminata est à gloria eius. Moraliter iste angelus est Dei filius, qui ideo dicitur angelus. i. nuncius: quod propriè sibi competit: quia à patre velut nuncius in hunc miundum fuit missus, vt nobis (secũdum Chrysostomũ) annunciaret amicitiã Dei ad nostram factam naturam, diaboli superationẽ, & apertionẽ paradisi.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ioan.6. Hic angelus de cœlo deſcendit:dum pro nobis re-
dimendis de cœlo,veniens in vterum virginis no-
ſtram naturã aſſumpſit. Ego deſcendi de cœlo, vt
faciam voluntatẽ patris,&c.Hic habet poteſtatem
Matt.vlt. magnã.Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo,& in
terra.i.in iuſtis hominibus,qui cœlũ dicuntur:& in
peccatoribus,qui ſunt terra. Iſte autẽ angelus dum
eſſet in præſenti vita tantæ fuit ſanctitatis, quod
omnis terra.i.omnis homo de terra creatus eſt ſuis
Ioan.1. exemplis illuminatus,& virtutibus. Erat lux vera,
quæ illuminat omnem ho.ve.in hunc mundum,ſci
licet,quantũ ex parte ſua. Tertiũ patet docet enim
experientia oriente ſolis luce infirmi alleuiantur:
lux incarceratis præſtita ipſorum mitigat pœnam:
lux reddita cæcis ipſis magnam ingerit conſolatio-
nem. Intantum quòd ſine luce quaſi nullum gau-
Iob.5. dium poteſt haberi. Tobias angelo dixit. Quale
gaudium mihi erit,qui in tenebris ſedeo:& lumen
cœli non video. Vnde dicit Damaſcenus, Lux tene
bras expellit,mœrores diſſoluit:ægritudines alle-
uiat:& omnem ſpeciem lætam, iocundámq; facit:
Sardius. omnibúſque rebus formã tribuit,& decorem. Sic
Onyx. & Chriſtus ad modum veræ lucis omnes infirmi-
tates alleuiat,& aduerſitates:dũ ſuo,ſcilicet exem-
plo patientiam nobis tribuit in aduerſis. In cuius
præſagium ſtatim ipſo nato angelus cum magna
luce apparuit paſtoribus dicens. Annuncio vobis
gaudiũ &c. Dicit Magiſter de proprietatibus rerũ,
quòd duo ſunt precioſi lapides ad ſe inuicem quaſi
contrariátes,ſcilicet,ſardius,& onyx. Nam ſardius
ſua luce expellit timores,& læticiam ingerit,atque
ſecuritatem. Onyx autem habet excitare rixas, &
lites. Verũtamen ſardius poſitus in præſentia ony-
cis,ipſum totaliter à ſuis nocumentis prohibet.Mo
raliter onyx,qui eſt lapis nigri coloris ſignificat ad-
uerſitatem, vel etiam ipſum diabolũ,qui quantum
poteſt,nobis aduerſatur. Sardius autem,qui eſt ru-
bei coloris ad modũ ſanguinis,ſignificat Chriſtum
proprio ſanguine rubricatũ. Hic ergo ſua prẹſẽtia,
& luce expellit timorem,&ſecuritatẽ præſtat,dum
noſtram mentẽ fortificat, ne diabolum timeamus
gaudiũ donat,dum ſpem præmij dat nobis,vt me-
ritò Chriſtus ſit illa lux,de qua Heſter.8. Noua lux
oriri viſa eſt gaudiũ cunctis,honor,& tripudium.

Quartum patet.docet experientia,quòd illa ter-
ra,quã ſol magis directè ſua virtute tangit,fœcun-
dior eſt,& plures,ac meliores fructus producit.Illa
verò quaſi ſterilis manet:quæ luce ſolis caret, pro-
pter quod dicitur. Deut.33. In fructibus lucis ſolis,
& lunæ erit benedictio tua.Sic & Chriſtus ad mo-
dum veræ lucis terram noſtræ humanitatis fœcun
dam facit per virtutes,& merita:quia ille,quem lu-
Matt.26. ce ſuæ gratiæ tangit:ille fructus bonos facit. In cu-
ius figuram ſtatim cùm Chriſtus luce ſuæ gratiæ
Petrum reſpexit: ille bonum fructum pœnitentiæ
Magiſter fecit. Ille autem, à quo lucem gratiæ ſuæ auertit,
lib.2. diſt. nullum fructum bonum poteſt facere, vt oſtendit
25. Magiſter. Vnde de iſta luce cuilibet iuſto dicitur.
Eſa.60. Erit tibi dominus in lucem ſempiternam.Huius fi-
gura habetur Apoc.21.vbi Ioannes ait. Vidi ciuita-
tem ſanctam deſcendentẽ de cœlo,habentem cla-
ritatem Dei in ſe: & lumen illius ſimile lapidi pre-
cioſo iaſpidis,& cryſtalli.Hæc enim ciuitas dicitur
anima ſancta,in qua Deus habitat per gratiã,& re-
quieſcit Eccle.24. In ciuitate ſanctificata requieui,
quæ de cœlo dicitur deſcẽdere: quia omnis gratia,
& virtus,per quã Dei ciuitas efficitur, de cœlo de-
ſcendit à patre luminum.Iac.1.Sed attẽde,ꝙ lumen

A iſtius ciuitatis,per ꝙ fœcũda redditur,eſt ſimile ia-
ſpidi,& cryſtallo:quia Chriſtus, qui verũ lumẽ eſt,
fœcundans animam, iſtorum lapidũ in ſe continet
proprietates.Nam ſecundũ Magiſtrũ de proprieta De proprietate rerum libro 11.
tibus rerũ, iaſpis præſtat fœcũditatẽ generationis,
vnde & mulieres parturiẽtes iuuat. Cryſtallus autẽ
radiis ſolis oppoſitus ignẽ de ſe excutit & accendit
paleas. Sic & Chriſtus lux animarũ noſtrarũ ad mo
dum cryſtalli ignem charitatis de ſe excutiens pa-
leas aridas.i.animas noſtras ad ſuum amorẽ accen-
dit,ipſo dicente. Ignẽ veni mittere in terram,&c. Lucæ 12.
Item ad modũ iaſpidis præſtat generationis fœcun
ditatem, dum lucẽ ſuæ gratiæ nobis infundit, quæ
B in nobis bona opera generat,dum de tenebris nos
vocauit in admirabile lumen ſuum.Sic ergo Chri- 1.Pet.2.
ſtus ad modum veræ lucis terram noſtræ humani- Epheſ.5.
tatis fœcundat.Fructus lucis eſt in omni bonitate,
iuſtitia,&veritate.Quintũ patet:eſt enim lux quod
dam vinculum,quo cœlum,& terra connectuntur:
quia lux de cœlo ad terrã effuſa eſt velut medium
continuans cœlũ cũ terra. Et ideo ab antiquis ipſa
lux eſt dicta catena aurea ligans cœlum cum terra:
quia vna lux numero omnia à cœlo vſq; ad terrã
incluſiuè comprehendens illuminat. Lumen illius Iob.37.
ſuper omnes terminos terræ.Sic & Chriſtus vt ve-
ra lux diſtincta copulat, dũ in vna perſona Deum,
C & hominẽ coniungit, ac etiã dum nos per pecca-
tum ſeparatos à Deo vt verus mediator Deo copu
lauit.de quo Iob 33.Hæc omnia operatur per ſingu
los, vt reuocet animas eorũ à corruptione, & illu-
minet in lumine viuentium.Et ideo vos per Chri-
ſtum,qui eratis aliquãdo tenebræ,nũc autẽ lux in
domino,vt filij lucis ambulate. Sextũ patet, vnde Ephe.5.
dicit Damaſcenus, quòd ſine luce omnia occulta
ſunt,& ignota. Aufer lumen,& omnia in tenebris
ignota manebũt,vnde Ephe.5.Omne,quod mani-
feſtatur,in lumine eſt. Sic & Chriſtus eſt omnium
occultorum manifeſtatiuum,dum luce ſuæ ſapien-
tiæ noſtras illuſtrat animas. Ego ſum lux mũdi,qui Ioan.8.
D ſequitur me,non ambulat in tenebris,&c.In cuius
figura dicitur.Exo.10. In tota terra Ægypti erãt te-
nebræ:vbicunq; autẽ habitabãt filij Iſrael,erat lux.
Sic verè moraliter,Ægyptus,qui interpretatur te-
nebra, vel obſcuritas, ſignificat homines in tene-
bris peccatorũ exiſtentes, de quibus dicitur Eſa.31.
Væ iis, qui deſcendunt in Ægyptum. Filij autem
Iſrael, qui interpretantur videntes Deum, ſignifi-
cant fideles, qui Deum hic vident per ſpem,in fu-
turo autem facie ad faciem videbunt.In terra ergo
Ægypti ſunt tenebræ: quia peccatores hac luce,
quæ Chriſtus eſt,priuati ſunt. Sed vbi habitant filij
Iſrael,id eſt,iuſti,& contemplatiui,eſt lux: quia in
E talibus habitat Chriſtus ipſos ad ſupernorum co-
gnitionem illuminando,dicente Chriſto.Ego illu- Eccle.34.
minabo omnes ſperantes in domino. Quid ergo
mirum,ſi pſal.ſub nomine lucis Chriſtum petit in-
carnandum, dicens, *Emitte lucem tuam, & verita-
tem tuam,ipſa me deduxerunt,& adduxerunt in mon-
tem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.*

Et introibo ad altare Dei, ad Deũ, qui lætificat iuuentutem meam. 707. 11.q.3 aſtimatur.

Hic conſequenter oſtendit bona, quæ expecta-
mus in futuro,&tria facit. Quia primò æternã ex-
plicat lętitiã,ſecundò diuinã recognoſcit gratiam,
ibi. *Confitebor.* tertiò in Deo ſuã ponit confidentiã:
Spera in Deo. Quantum ad primum ſciendũ, quòd Altare.
quamuis altare ſit multiplex, vt oſtẽſum fuit ver.ſi.
372.

372. tamen aliter hic altare accipitur: ſcilicet pro
gloria cæleſti quæ dicitur altare. Quoniã ſicut hic
in altari Chriſtus per fidem eſſe creditur:ita in illa
gloria per ſpeciem facie ad faciem cernitur. Vnde
de gloria cœleſti ſub nomine altaris dicitur.Ange-
lus ſtetit ante altare aureum habens thuribulum
aureum, & data ſunt ei incenſa multa, vt daret de
orationibus ſanctorum ſuper altare aureum,quod
eſt ante thronum. Quod ideo dicit:quia beati an-
geli orationes noſtras ante conſpectum Dei offe-
runt:ſicut &nos oblationes noſtras ante altare of-
ferimus.Et hoc ſonat nomen altaris:quòd compo-
nitur ex altus,& ara,quaſi alta ara. Et ad iſtud alta-
re:hic iuſtus introire deſiderat nunc dicens. *Et in-
troibo ad altare &c.* Vbi gl.i. ad illud mirabile altare
cœleſtis Hieruſalem: ad quod qui accedit,ſumitur
in holocauſtum,diuino igne totus ſuccenſus.Et ibi
notat glo. quòd ad altare miſſam celebraturus ſa-
cerdos iſtum verſiculum accedens dicit:*Introibo ad
altare &c.* q.d. Deſiderio illius ſuperioris altaris ad
hoc altare viſibile accedo:non caduca petiturus:vt
Chriſti celſitudinẽ humilis ſequar. Et quòd de iſto
altari gloriæ intelligat ſubdit. *Ad Deum,qui lætifi-
cat iuuentutem meam.* Quod ideo dicit:quia omnes
cœleſtem gloriam intrantes: in iuuenili ætate re-
ſurgent, ſcilicet, in ætate triginta trium annorum,
& trium menſium, ſicut fuit Chriſtus: ſecundum
quòd dicit apoſtolus ad Epheſ.4. Quia omnes oc-
curremus in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti.
vt oſtendit Magiſter lib.4. diſtin.44.

708. 15.q.1.reuertimini. Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus: quare triſtis es anima mea & quare conturbas me?

Hic diuinam recognoſcit gratiam. Notat hic,
quòd aliud eſt confiteri Deo,vel Deum laudare in
Cithara. cithara:aliud in pſalterio. Quoniam cithara in in-
Pſalteriũ feriori parte ſonat: ſed pſalterium in ſuperiori. Et
Laudare Deum. ideo qui præcepta Dei facit,& non patitur,in pſal
terio confitetur:qui verò facit, & patitur,quod eſt
ex inferiori natura,in cithara confitetur. Et eſt ſen
ſus *confitebor tibi in cithara.* id eſt, gratias agam tibi
in tribulatione, &c.patet in ſuperiori pſalmo.

708. Spera in Deo,quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Hic vt ſupra verſiculo. 694. Quia tactum eſt
ſupra, quòd omnes reſurgent in iuuenili ætate.
Quæſtio. Ideo quæro vtrum omnes in eadem ætate ad alta-
re cœleſte introibunt. Ægidius diſtinctione. 44.
circa literam.

PSALM. XLIII.

709. DEus, auribus noſtris audiuimus, patres noſtri annũciauerunt nobis.

Titulus. *In finem filijs Chore ad intellectum.* Ad
huius tituli intelligentiam eſt ſciendum:quod con
trario modo ſe Deus habebat in antiquo teſta-
mento cum populo ſuo, quàm ſe modo habeat in
nouo. Quoniam in antiquo teſtamento multis iu-
ſtis contulit Deus abundanter temporalia bona
tanquam rudibus:ex hoc alliciens eos ad ſuum cul
tum:paucos verò in operatione affligi permiſit. In
nouo autem teſtamẽto oppoſito modo facit,quia
paucis iuſtorum florem mundialium rerum appo-
A nit,& multos pati,& affligi permittit, caſtigãs eos
tanquam filios, vt fiant filij Chore,ideſt,Caluariæ
Chriſti, ſcilicet paſſionis. Et dicant alia bona eſſe
quærenda,quæ non ſunt communia malis,ſcilicet
bona ſpiritualia, & æterna,quæ figurantur per illa
temporalia bona, quæ populo rudi data fuerunt.
Et ſic in antiquo teſtamento ſuis dabat Deus tem-
poralia bona,& inferiora.In nouo autem dat ſpiri-
tualia bona,& ſuperiora. Et ad hoc ſignificandum
ordinauit eccleſia, quòd prophetiæ, quæ de veteri
teſtamento leguntur, voce ſubmiſſa terminentur.
Sed epiſtolæ, quæ de nouo teſtamento ſumuntur,
voce eleuata finiãtur, quia ibi ſcilicet in veteri te-
B ſtamento temporalia,& inferiora bona promitte-
bantur,hic autem,id eſt,in nouo teſtamento ſupe-
riora,& æterna. Et ad hoc ſignificandum in titulo
ponitur *ad intellectum.* Et eſt ſenſus tituli, pſalmus
iſte dirigens nos in finem,id eſt,in Chriſtum,attri-
buitur filiis Chore, id eſt,filiis paſſionis Chriſti,ſci
licet, ſanctis martyribus,quorũ vox hæc eſt. Et hoc
ad intellectum.ſ.vt ex hoc intelligamus cur marty-
res Deus videtur reliquiſſe,eis ſubtrahendo tempo
ralia,& ipſos permittendo affligi,cùm patres anti-
quos defenderit valida manu, & ipſis contulerit
temporalia bona.Quod ideo facit Deus,vt deſide-
rent æterna, & temporalia non ament, nec ſic ſibi
C quærant fieri ſicut rudibus eſt factũ.Illis enim pro-
ſpera conceſſit Deus vt crederent. Iſtis aduerſa
infert,vt futura quærant:& intelligant per tempo-
ralia illorum ſignificari ſpiritualia ſua. Et ſic iſte
pſalmus eſt quædam infirmorum confortatio. De
hiſtoria autem pſal. notandum, quòd filij Chore
ſpiritu prophetico eleuati præuiderũt perſecutio-
nem populi Iudæorũ tunc futuram ſub Antiocho
Nobili factam tempore Machabæorũ, de qua dif-
fuſè habetur in duobus libris Machabæorũ. Vnde
in iſto pſalmo loquuntur in perſona populi op-
preſſi ab ipſo Antiocho. Et ſecundum hoc pſalm.
iſte diuiditur in tres partes.Quia primò deſcribitur
antiquorum beneficiorũ Dei recordatio, ſecundò
ponitur præſentium malorũ deploratio,ibi. *Nunc
D autem repuliſti.* Tertiò pro liberatione ponitur di-
uinæ miſericordię imploratio,ibi.Hæc omnia,&c.
Dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad intellectum
pſal.tota intẽtio iſtius pſalmi eſt, nos indũcere ad
contemptum terrenorum, & ad deſiderium æter-
norum. Et ſecundum iſtum intellectũ pſalmus iſte
diuiditur in partes tres. Quia primò patribus anti-
quis multa facta numerantur beneficia, ſecundò
præſentis tẽporis multiplex recolitur miſeria,ibi.
Nunc autẽ repuliſti. Tertiò pro adiutorio Dei im-
ploratur miſericordia,ibi. *Exurge, quare obdormis.*
Prima in tres:quia primò ponitur beneficiorũ Dei
perceptio, ſecundò beneficiorum explicatio, ibi,
E *Opus,&c.* tertiò pro beneficiis gratiarum actio,ibi.
In Deo laudabimur. Quantum ad primum, quòd
hic filij Chore non loquuntur in perſona propria
dicens. *Deus, auribus noſtris audiuimus, &c.* ſed in
perſona populi futuri. Vt enim patebit,ipſi loquun
tur de beneficio,quo Deus extraxit patres miracu-
loſè de Ægypto, quo ipſos miraculoſè per deſer-
tum adduxit: & in terra promiſſionis collocauit.
Iſta autem Dei beneficia iſti non audierunt ab
aliis, nec fuit expediens, quòd patres ſui hæc nar-
rarent eis,quoniam ipſi præſentes erant, & oculis
propriis conſpexerãt. Loquuntur ergò in perſona
futuri populi,ſcilicet tempore Machabæorum,qui
talia Dei beneficia audierant à patribus eorum,ſed

Universidad de Deusto
Biblioteca

nō oculis conſpexerāt. Sic enim Iudas Machabæus confortando populū, multoties ei narrabat dicta Dei beneficia. Memētote, quomodo ſalui facti ſūt patres noſtri in mari rubro, cū perſequeretur eos Pharao cū exercitu ſuo. Et hoc eſt, quod illi recolētes Deo dicebāt. *Deus, auribꝰ noſtris audiuimus, &c.*

1. Mach. 4

Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

Hīc fit beneficiorū explicatio. Et diuiditur in partes quinque, ſecundū q̄ quinq; beneficia in ſingulari facta cōmemorat. Primū eſt mundi creationis. ſecundū introductio in terrā promiſſionis, ibi. *Manus tua.* tertium eſt Chriſti incarnationis, ibi *Non enim in brachio.* quartū eſt noſtræ redēptionis, ibi. *Tu ipſe rex meus.* quintum eſt diaboli ſuperationis, ibi. *In te inimicos.* Quātum ad primū agit de beneficio creationis mundi, quo Deus ſua gratuita bonitate totum mundū de nihilo creauit, & creatum ſub poteſtate hominis dedit. Quare autem hic iſta beneficia cōmemorat, eſt ratio: quia volens exprimere magnā præſentis temporis miſeriam, in quā nos Deus permittit cadere, oſtendit primò Dei beneficia, quibus ante Deus exaltauit hominē: quia oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt. Agēs ergo de beneficio mundi creationis, dicit *Quid audiuimus à patribus noſtris.* Reſpondet. *Opus quod operatus es in diebus eorum, &c.* Tēpus enim creationis mundi vocantur dies antiqui, quia cæteris antiquiores, vocātur etiam dies patrū noſtrorum: quia omnia illa propter hominē creata fuerunt. Quāuis enim Deus ſemper operetur. Pater meus vſq; modo operatur, &c. tamen illo tēpore creationis mūdi ſcriptura dicit Deum ſpecialiter operatum, quia omnia genera creaturarum condidit. Et poſt dicit eum quieuiſſe ab omni opere, nō quia nunc, & cōtinuè nō operetur: quia omnia, quæ fiunt, ipſe facit. Sine ipſo factum eſt nihil. Sed quia poſt noua creaturarum genera non cōdidit, vt dicit Aug. Et per iſtam operationem vult pſalmiſta intelligere, quòd omnia illa creationis opera etiam nunc Deus ſpecialiter operatur in nobis, quod ſatis deduxi ſupra verſic. 253. vide ibi.

Creationis mundi opus.

Ioan. 5.

711 7. q. 1. cū percuſſio.

Manus tua, domine, gentes diſperdidit, & plantaſti eos, afflixiſti populos, & expuliſti eos.

Hic agit de beneficio liberationis de Ægypto, & introductionis in terram promiſſionis. Quādo Deus eduxit Iſrael de Ægypto, multas gentes diſperdidit, multas afflixit, & multas eiecit. Nam diſperdidit Pharaonem, & virtutem eius in mari rubro, & per deſertum multos reſiſtere volentes populo Dei, & etiam multos in terrā promiſſionis, quos filij Iſrael occiderunt gladio, vt patet in libro Ioſue. Aliquos verò afflixit diuerſis plagis, ſicut Philiſtæos. Aliquos verò eiecit: quia multi ante introitum filiorum Iſrael in terram promiſſionis audiētes quòd Deus ſiccauerat mare pro filiis Iſrael, & eis viam fecerat per medium Iordanis, timore iſtorum fugerunt. Et omnibus iſtis gentibus eiectis, plantauit, id eſt, firmauit populum ſuum in terra promiſſionis. Et hoc eſt, quod hic dicit. *Manus tua, domine.* i. poteſtas tua, quæ per manum deſignatur, *gentes diſperdidit.* ſ. alios ſubmerſit, alios occidit. *Afflixiſti populos.* ſ. Philiſtinorum. *Et expuliſti eos,* qui timore tuo receſſerunt. *Et ſic plantaſti eos.* ſ. filios Iſrael in terra promiſſionis. Simile habetur pſal. 79. Vineam trāſtuliſti de Ægypto, eieciſti gentes, & plantaſti eam. Per hoc enim pſalmiſta vult oſtendere, quòd omnia iſta ſpiritualiter hodie fiunt in nobis: quia vt nos plantet in terra promiſſionis. ſ. cœleſtis patriæ per amorem, à nobis gentes. i. vitia expellit, quod patet conſideranti, quas gentes de terra promiſſionis eiecit. Sex enim nationes gentium inde eiectæ fuerunt. De quibus dicitur Exo. 33. Eiiciet dominus Chananæum, Amorrēum, Ethæum, Euæum, Hiebuſæum, & Pherezæum. Iſte enim ſex nationes malorum hominum, quæ tempore antiquo terrā promiſſionis occupabāt iniuſtè, ſignificant ſex vitiorū genera, quæ ante Dei ortum noſtram animā occupant, quas hodie Deus per ſuam gratiā expellit: quia expellit Chananæum cupiditatis, & auaritiæ, Amorrēum carnalitatis, & luxuriç, Ethēum torpoſitatis, & accediæ, Pherezæum temeritatis, & ſuperbiæ. Euæum iniquitatis, & inuidiæ, Hiebuſæū obſcuritatis, & ignorantiæ. De quibus omnibus nunc dicitur. *Manus tua, domine gētes diſperdidit, &c.* Primò expulit Chananæum cupiditatis, &c. Chananæus enim cōmotio interpretatur. Et quid magis totum commouet orbem quàm peccatum auaritiæ? Quod commouet ſæculares, & clericos, famulos, & dominos, fœminas, & maſculos. Hiere. 6. à maiore vſq; ad minorē, quo ad laicos, à propheta vſq; ad ſacerdotē, quò ad clericos, omnes auaritiæ ſtudent. Et hūc Chananæū eiicit Chriſtus à nobis ſuæ paupertatis exēplo: quia, cū diues eſſet, pauper pro nobis fieri voluit, &c. Secundò Amorræus ſignificat vitiū luxuriæ. Amorræus enim idem eſt q̄ reus amor, & ſignificat vitium luxuriæ, quo diabolus amore reo perſonas adinuicem ligat, vt eas capiat facilius, quoniā voluptates arma ſunt hoſtis antiqui ad miſeras animas capiendas, extra de renu. niſi cum pridē. Et hunc eiecit Chriſtus à nobis, caſtitatem docens ſeruare, dicēs. Sint lumbi veſtri, &c. Tertiò Ethæus ſignificat peccatū acediæ. Ethæus enim formidans interpretatur. Et quid magis formidare facit hominē, ne ad opera ſurgat peragenda quàm acedia? Et hūc à nobis Chriſtus eiecit, ſuo exemplo nos docens, ſemper patris facere volūtatem, dicens. Meus cibus eſt, vt faciā voluntatē eius, qui miſit me. Quartò Pherezæus ſignificat peccatum ſuperbiæ. Pherezeus enim ſeparatio interpretatur, quod maximè conuenit ſuperbiæ: quæ dæmones à Deo ſeparauit, atq; homines. Et hūc à nobis Chriſtus eiecit ſuæ humilitatis exemplo dicēs. Diſcite à me, &c. Quintò Euęus ſignificat peccatū inuidię, quia Euaꝰ interpretatur peſſimus, & ſignificat peccatū inuidiæ, quod præ cæteris eſt peius, eo q̄ inuidia in interioribus medullis radicē habet abſconditā. Hūc à nobis eiecit ſuę charitatis exemplo, qua pro nobis ſeipsū dedit in mortē. Maiorem charitatem nemo habet, &c. Sextò Hiebuſæus ſignificat ignorantiam, interpretatur enim conculcatio. Et quid magis conculcat hominem quàm ignorantia, per quam beſtiis ſimilis efficitur? Homo, cùm in honore eſſet, non intellexit, &c. Iſtæ ſunt ergo gētes, quas manus domini eiicit à nobis, vt nos per amorem plantet in terram promiſſionis, de quib. nunc ait pſal. *Manus tua, domine, &c.*

Eiicere. Peccatū. Gentes.

Non enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſaluauit eos.

712

Hic

Hic conſequenter agit de beneficio incarnationis. Vbi ſciendum, quòd à gaudiis paradiſi per peccatum expulſi, ad illa reuerti propriis viribus non poteramus. Et ideo filius Dei carnem ſuſcepit, vt perditum hominē ad regna cœleſtia reuocaret. Et ideo circa iſtud duo facit. Quia primò oſtendit, quòd homo non poterat redire per ſeipſum, ſecundò quod reductus fuit per Chriſtū incarnatum, ibi. *Sed dextera.* Quantum ad primum hoc oſtēdit ſub exemplo antiquorum patrum. Quia ſi antiqui patres non potuerunt intrare terrā promiſſionis virtute propria, quantò minus nos terrā cœleſtis patriæ viribus noſtris intrare poterimus? Et hoc eſt quòd dicit. *Non enim in gladio ſuo poſſederūt terram &c.* Similiter nec nos gladio noſtro terram poſſidemus. Vbi nota quod per gladiū in ſcriptura pœna ſignificatur, qua quis, ſcilicet, punitur ab alio, vel punit ſeipſum, propter quod dicit Apoſtolus. Non ſine cauſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei, qui malè agit. Et ſic gladius dicitur alienus, quando pro peccatis noſtris punimur ab alio. Dicitur autē noſter, quando noſipſos propter peccatum punimus, ſcilicet, per pœnitentiam. Quid eſt enim dicere. *Non enim in gladio ſuo poſſederunt terram,* niſi quòd homo non eſt per ſe ſufficiens ad puniendū peccatum ſuum, vt pro ipſo plenè per ſeipſum ſatisfaciat? Et ſine debita peccati ſatisfactione, nullus regnum cœleſte poteſt intrare. Et hoc eſt, quod ſtatim inferius dicit. Gladius meus non ſaluabit me. *Et brachium eorum non ſaluauit eos.* Vbi notādum, quòd per brachium virtus corporalis oſtenditur, & poteſtas. Populus autem Iudæorum multos contrarios habuit, antequam terram promiſſionis poſſet poſſidere, qui ipſum totaliter delere cupiebāt, à quibus omnibus fuerunt ſaluati, ſed nō poteſtate propria, ſed diuina. Et hoc eſt quod dicit. *Et brachium eorum non ſaluauit eos,* ſcilicet ab inimicis. Conſimiliter ergo per brachiū intelligitur virtus ſpiritualis, & bona operatio. Poſuit vt arcum æreū brachia mea. Per hoc ergo vult pſalmiſta intelligere, q̄ homo per ſe tantam virtutem, & opera bona habere nō poteſt, quod per ipſa ſaluetur. Et hoc eſt, quod dicit *Et brachiū eorū,* ſ. virtus, vel operatio ipſorum, *non ſaluauit eos.* Sed quid nos ſaluat, ſubdit: quòd Chriſtus incarnatus.

Gladius.

Roma. 13.

Brachiū.

Pſal. 17.

713.

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuiſti in eis.

Per hoc quantum ad literā intelligit, quod non propria virtute, vel poteſtate, ſed ſolum poteſtate diuina fuerunt ab inimicis ſaluati, & poſſederunt terram promiſſionis. Et per hoc vult intelligere, quòd ſola virtute Chriſti incarnati ab inimicis ſpiritualibus ſaluamur, & ad poſſeſſionē cœleſtis patriæ introducimur. Vbi notandum, quòd hic Chriſtum triplici nomine deſcribit, quia ipſum vocat dexteram, brachiū, & illuminationem. Primò ergo Chriſtus incarnatus per dexteram ſignificatur, cuius ratio eſt, quoniam ſecundum Iſidorum, dextera dicitur à dando, quia per ipſam pignus pacis dabatur antiquitus. vnde. 1. Mach. 6. dicitur. Demus dexteras hominibus iſtis. Et ratio poteſt eſſe, quia pars dexterа eſt principium motus, & membra dextera ſunt fortiora ſiniſtris, ſecundum Philoſophum. Et ideo, qui dat alteri dexterā, ſignum facit, quòd ſibi adimit potentiam ad nocendum, immo quaſi voluntarium ſibi præſtat impedimētum nocendi. Sic & Deus pater in ſignum hominibus conceſſum filium ſuum vt dexterā ſuam nobis dedit in aſſumptione noſtræ humanitatis. Me ſuſcepit dextera tua id eſt filius tuus: in cuius ſignum tunc angeli cantauerunt. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax &c. Et ideo datio dexteræ fuit conueniens ſignū pacis. Quia in dando nobis dexteram, quaſi ſibi ademit poteſtatem nocēdi, immo quod plus eſt mirabile, vt ſecuriores eſſemus, hanc dexteram permiſit fortiter ligari, & clauis affigi cruci, vt quaſi impotens ad nos percutiendum redderetur. Et ideo ſi timemus potentiam Dei patris, ſummum remediū eſt fortiter amplecti & ſtringere dexteram eius, nec ipſam dimittere. Tunc enim ſi percutiat, percutiet ſolum ſiniſtra: cuius percuſſio tolerabilis eſt. Nam ablatio æternorum pertinet ad dexteram, ablatio vero temporaliū ad ſiniſtrā. Longitudo dierum in dextera illiꝰ: & in ſiniſtra illius diuitię. vnde pſal. 20. Dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt, pones eos vt clibanum &c. Iſta eſt ergo illa dextera, cuius virtute ſaluamur. Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me. Secūdò Chriſtus vocatur brachiū Cuius ratio eſt. Nam ſecundū Catholicon: brachiū dicitur à barv, quod eſt fortē. Et quis fortior Chriſto, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo, & in terra? propter qđ ei nullus reſiſtere poteſt. Propter quod dicitur Sapien. 11. Virtuti brachij tui quis reſiſtet? Quoniam tanquam momentum ſtateræ, ſic ante te eſt omnis orbis terrarum. Momentum enim ſtateræ quaſi nullam habet reſiſtentiam. quia cùm ſtatera in æqua lance manet, nulli ponderi addito reſiſtere poteſt, quin ſtatim cadat deorſum. Sic & per comparationem omnis creatura reſpectu brachij potētiæ Chriſti. Propter quod dicitur. Tu humiliaſti ſicut vulneratū ſuperbum, id eſt, diabolū. In brachio virtutis tuæ depoſuiſti omnes inimicos tuos. Tertiò Chriſtus dicitur illuminatio vultus diuini. Vbi notandum, quod vultus Dei dicitur gloria æterna, in qua Deus clarè cognoſcitur. vnde Gregor. ſuper illo verbo Ioan. 36. Qui tenet vultum ſolij ſui, dicit. In vultu ſolet cognitio deſignari. Solij ergo ſui vultum Deus tenet à nobis in hac vita, regni eius gloria, non quanta in trinſecus habetur cognoſcitur, ſuper quo rectè expandi nebula dicitur, quia, ſicut eſt illa cœleſtis regni gloria, non videtur &c. Sed quis amplius cognitionem iſtius vultus nobis dedit, quam Chriſtus, qui primus regnum cœlorū prædicauit? Et ſic vultum Dei illuminauit, quando æternam gloriam nobis in lucem poſuit, propter quod Chriſtus lumen vultus Dei dicitur. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, id eſt, in Chriſto, ſcilicet per eius exempla. Quibus omnibus conſideratis, benè de Chriſto, qui nos ſaluauit, dicit. *Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui,* ſcilicet, Chriſtus, illos ſaluauit. Et vnde hoc facit? certè non meritis noſtris, ſed ſolum gratuita ſua bonitate, quod notans dicit. *Quoniam complacuiſti in eis,* id eſt, hoc feciſti ex beneuolentia tua. Et iſtam complacentiam ſancti patres ſuppliciter poſtulabant, dicētes. Complaceat tibi, domine, vt eruas me. Sed quia dictum eſt, quod ſine Chriſto de peccatis noſtris non valemus ſatisfacere, verſiculo 713. Ideo quæro vtrum peccator de peccato commiſſo Dto poſſit ſatisfacere Ægidius diſtinct. 15.

Prouer. 3.

Pſal. 117.

Brachiū. Mat. vlti.

Pſal. 88.

Vultus.

Greg. 17. mo. ca. 13.

Pſal. 88.

Dextera.

Iſido. 11. Etym.

Philoſophus 1. de animalibus.

Pſal. 39.

Quæſtio.

Tu es ipſe rex meus, & Deus meus, 714.

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui mandas salutes Iacob.

Hic consequenter ostendit beneficiũ nostrę redemptionis. Vbi notandum quantũ ad literã, quòd antiqui patres vt Moyses, Iosue, Gedeõ, & alij bellatores populi Dei, vidẽtes victorias mirabiles, quas Deus dabat eis contra hostes suos, vt vnus fugaret mille, & duo decem millia, istas victorias nõ sibi, sed Deo attribuebant, ex hoc sperãtes etiã in futurum per Deum de inimicis triumphare. Vnde & Iudas dicebat. Non in multitudine excercit' est victoria belli, sed de cœlo. Sic & antiqui bellatores Deo attribuentes victorias suas dicebant. *Tu es ipse rex meus*, scilicet, qui me regis in bellis contra hostes. Et Deus meus per specialem cultum, quia solum tunc notus erat in Iudæa Deus. *Qui mandas salutes Iacob. Mandas* id est, facis. *salutes* id est victorias. *Iacob*, id est, populi Hebræorum, qui exiuit de Iacob per duodecim patriarchas filios suos. Ex ista autẽ litera psal. vult intelligere beneficium nostræ redẽptionis. Quia sicut Deus sua virtute contra hostes corporales victoriã dabat illis, eos liberãdo, & saluando ab inimicis. Sic & modo Christus, qui est rex, in quantũ homo. Ipse est rex regũ, & dominus dominantium, qui etiã est Deus ratione suppositi, quia verbum caro factũ est, nunc saluté nostrã operatur, nos à peccatis redimẽdo Et hoc est, quod dicit. *Qui mandas salutes Iacob.* Per Iacob intellige omnes fideles, qui supplantant diabolum, carnẽ, & mundum. Nam Iacob supplantator interpretatur. Et hanc nobis salutem per Christum esse factam ostendit Zacharias dicens. Benedictus dominus Deus Israël, q a visitauit & fecit redemptionẽ plebis suæ. Sequitur, Salutẽ ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderũt nos: quod de hostibus spiritualib. intelligitur. Vnde Origenes dicta verba exponẽs. ait, Nõ aũt putemus nũc de corporalibus inimicis dici, sed de spiritualib. Venit enim dominus Iesus fortis in prælio destruere omnes inimicos nostros, vt nos ab eorum insidiis liberaret. Sic ergo meritò Christo dicamus. Salus nostra in manu tua est. Quod nunc attendens psal. ait Christo. *Tu es ipse rex meus, &c. qui mandas salutes Iacob.*

1. Mach. 3.
Salutem Christus operatur.
Apoca. 19.
Luc. 1.
Origenes.
Gene. 4.

714. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

Hic cõsequẽter agit de beneficio diabolicæ superationis, s. qualiter cõcessum est nobis per Christũ, vt diabolum superare possimus. Et quantũ ad hoc tria facit. Quia ad hoc ostẽdit primò, quòd in Christo nostra debet esse cõfidẽtia. Secũdò quòd de nobis debet esse diffidẽtia, ibi. *Non enim in arcu.* Tertio quid per Christũ habetur, ibi. *Saluasti enim nos.* Quantum ad primum notãdum quãtum ad literã, quod iste victoriã inimicorum suorum omnẽ corporalium ipsi Deo iã attribuerat, dicens. *Non enim in gladio suo possederunt terram &c.* Et ex præteritis sumebãt spem futurę victorię de hostibus futuris. Et hoc est, quod nunc pro futuris spem in Deo ponens dicit. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.* i. per tuam virtutem fugabimus inimicos nostros. *Et in nomine tuo spernemus insurgẽtes in nobis*, id est, eorum insultus non timebimus, confidẽtes in virtute tui nominis. Quia turris fortissima nomẽ do-

Victoria est Dei.
Prouer. 18

A mini, ad ipsam currit iustus, & saluabitur. Per hoc autẽ spiritualiter vult intelligere quod inimicos nostros spirituales per Christum superamus. Hoc maximè, quia Christi virtute ipse diabolus manet ligatus, ne ad libitum nos seducere possit. Dicat ergo Deo. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.* Vbi notandum, quòd per cornu Christi potestas designatur de quo Lucæ. 1. Erexit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui, vbi Chrysostomus ait. Cornu salutis vocat potentiam Christi, à brutis animalib. illud accipiens, quibus loco fortitudinis Deus cornua dedit. Nec mirum, si Christus per cornu magis significatur quàm per alia ossa, quoniam, vt ait Beda, Omnia ossa carne sunt inuoluta, cornu excepto, quod carnẽ excedit. Et ideo Christus cornu vocatur, quia ipso mundus, & gaudia carnis superantur. Vnde de ipso dicitur. Protector meus, & cornu salutis meæ. Item notandum, quòd cornua sunt animalibus data loco armorum, non solũ ad defensionem, sed etiam ad inuadendum. Et ideo Christus dicitur cornu, quia per ipsum inuadimus spiritus malignos. Notandum autẽ, quòd (sicut dicit philosophus) quando animal hẽt vnum solum cornu, illud hẽt in medio capitis, sicut patet de vni cornio. Sic & Christũ, qui est vnicum cornu nostrũ in medio capitis nostri. s. nostrę mentis hẽre debemus semper, vt dicere possimus cum psal. Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Qui autem istud cornu sic hẽt in medio mentis, nullũ hostem debet timere. Dicit enim Vegetius lib. 1. Necesse est, vt dimicandi acriorẽ audaciam sumat, qui, munito capite, vulnus non timet. Qui verò habet Christum in capite, satis est munitus. Sic munitus, & cornutus erat Moyses, de quo dicitur Exod. 34. Cornuta erat facies Moysi ex consortio sermonis domini, id est, Christi. Et talis acriorem audaciam impugnandi dæmones habet. vnde dicit. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.* Sed aduerte, quod aliqua cornua sunt magis impedimenta salutis, quàm iuamenta. Dicit enim Philosophus, quòd aliqua animalia non habent iuuamentum magnum à cornib. sicut cerui: quia magnitudo corporis, & multiplicatio ramificationis cornuum est propinquior eorũ nocumento quàm iuuamento. Et Albertus. 12 de animalibus dicit, quòd cornua cerui magis sunt purgamenta naturæ, quàm iuuamentum. Et propter hoc eiicit ceruus cornua sua. Sic & moraliter quidam potentes sæculi cornua habent magna, id est, potestatem in hoc mundo, de quibus Ezechi. 34. Cornibus vestris ventilabatis omnia. Sed talia cornua non sunt adiuuamentum salutis, sed potius impedimenta, quia multitudo ramificationis eorũ est eis nociua, vt facilius capiantur. Et ideo tanquã nociua sunt reiicienda, alioquin à domino sunt cõstringenda. psalm. 74. Omnia cornua peccatorum confringam. Non ergo sic, sed totam fiduciam nostram in cornu Christi potestatis ponamus, dicentes. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.*

Cornu Christi potestas.
Psal. 17.
Philosophus. 13. de animalibus.
Bellare. Cornu. Philoso. 13. de animalibus.

715. Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.

Postquam ostendit, quòd in Christo tota nostra debet esse confidentia, ex hoc sequitur, quòd nullam confidentiam in viribus nostris debemus ponere, quia à nobisipsis non possumus habere salutem

A tem propter quod quantũ ad literã antiquus dicebat populus. *Non enim in arcu meo sperabo &c.* Per hoc autem spiritualiter psalmista vult intelligere, quòd nullus in seipso quantumcunque sapiens, vel potẽs cõsidere dẽt. Et notãter dicit se non speraturum in arcu suo, neque in gladio. Vbi nota, quòd duo maximè sunt, in quibus mundani confidunt, quia aliqui in sapientia, vel astutia sua, aliqui autẽ in mundi potentia, vel diuitiis. Iste autem dicit in neutro esse confidendum. Per arcum enim, qui fẽrit à lõgè, intelligit sapientiã mundi, vel astutiam, quæ à lõgè scit de rebus iudicare. Sed per gladium intelligit potestatem, quæ alios ferit de propè. Multotiens enim, & sæpe accidit, quòd arcus, id est, sapientia, vel astutia mundi decipitur, & superatur. 1. Reg. 2. Arcus fortium superatus est. Sic & de mundi potentia. Deposuit potentes de sede &c.

Arcus significat sapientiam: gladius significat potestatẽ.
Reg. 1.

716. Saluasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti.

Hic consequenter concludit, quòd per Christum omnis nostra constat victoria. Quantum ad literã clarus est textus, quia omnem victoriam de hostibus habitam attribuit Deo. Quantum verò ad intellectum psalm. hoc idem intelligitur de hostibus spiritualibus. Et secundum glo. hic ly *saluasti & confudisti*, quamuis sint temporis præteriti, tamẽ accipiuntur pro tempore futuro, vt sit sensus. *Saluasti*, id est, saluabi. *Confudisti*, id est, cõfundes, quia prophetæ quæ reuelata habent à Deo futura, ita certũ habent illa futura, sicut certum est præteritum esse præteritum. Ideo de futuris multoties loquuntur per verba præteriti temporis. Et nota, quòd idẽ est nos saluare, & hostes nostros confundere, quia eo ipso hostes nostri quo de nobis intẽtum suum habere non possunt, confunduntur in seipsis. Et nota quòd in hoc Christus dęmones nos odientes confundit, quod nos tripliciter saluat. s. primò nos saluat per pœnitẽtiam de sceleribus, quia virtute passionis Christi nostra pœnitentia ad nos saluãdum habet efficaciam. Hiere. 23. In diebus illis saluabitur Iuda. Iudas enim, qui confitens interpretatur, quẽlibet pœnitẽtẽ significat. Secũdò saluat per mũditiã in operib. quia mũditia sine eius gratia haberi non põt. Saluabitur innocens mũditia manuum suarum. Tertiò saluabat per patiẽtiã in aduersitatibus. Tu flagellas, & saluas. Sic & quilibet patiens in aduersis Deo dicere potest. *Saluasti nos de affligẽtibus nos &c. Et odientes nos confudisti*, quia odientes iustos æternaliter cõfundũtur à Deo. Qui oderunt te, induẽtur cõfusione, quod intelligitur tã de hominib. quã de dæmonib. Et nota, quod hoc nõ solũ intelligitur de cõfusione dãnationis ęternę, qua dęmones & mali ab initio dãnabãtur, sed magis de cõfusione cuiusdã indignationis, qua mali cõfũdũtur in seipsis, & indignãtur, qm malitiã cõtra iustos cõceptã ad effectũ perducere nõ possunt. Sicut qñ amici lobvidẽtes virtutes ei⁹, & cõstãtiã, à quaipsũ flectere nõ potuerũt, vt cõceperãt, cõfusi fuerũt in seipsis. Vñ Iob de eis dixit. Cõfusi sũt, quia sperauerũt vsq; ad me, & pudore cooperti sunt. Quod ad propositũ exponẽs. Greg. ait. Cũ bonis mala reprobi ingerunt, si hos à spe intima labefactari cõspiciunt, & effectu deceptionis hilarescunt. Lũcrum namque maximum erroris sui reputant, quia habere se ad perditionem socios exultant. Cùm ve-

Saluare.
Iob. 21.
Tobię 13.
Confusio. Iob. 8.
Iob. 6.
Greg. 7. mo. cap. 20.

B rò bonorum spes interius figitur, & nequaquam malis exterioribus ad ima declinatur, prauorum mẽtẽ confusio occupat, quia, dũ peruenire ad afflictorũ intima nequeunt, incassum se existere crudeles erubescunt. Et talẽ in micorum confusionẽ quærebat alibi psal. dicens. Fac mecũ signum in bonum, vt videant, qui me oderunt, & confundantur, quoniam tu, domine, adiuuisti, & consolatus es me.

Psal. 85.

In Deo laudabimur tota die, & in nõmine tuo confitebimur in sæculum. 717.

Hic consequenter ex omnibus prædictis Dei beneficiis psal. surgit ad gratiarũ actionẽ. Hic. n. quãtũ ad literã de prædictis Deꝰ laudatur. Quãtum verò ad intellectũ nos admonet Deo semper gratias reddere. Si aũt quæras, quid sit laudari in dño, vide supra versic. 50. Dicat ergo. *In Deo laudabimur tota die.* Dies. n. hic significat claritatem lucis ætrnæ. Et est sensus. *In Deo laudabimur tota die.* id est, in perpetuitate, quę nõ est interpolata noctibus. *Et in nomine tuo confitebimur in sæcula*, id est, in cõfessione laudis. Propter quod alibi dicitur. Beati qui habitant in domo tua, dñe, in sæcula sæculorum laudabunt te. Et hoc *in nomine tuo*, quod est Iesus, scilicet, quia nos saluasti.

Dies significat claritatem gloriæ.

C Nunc autem repulisti, & confudisti nos, & non egredieris, Deus, in virtutibus nostris. 718.

1. 9. 4. hominis.

Hic cõsequenter explicatur multiplex miseria pñtis tpis. Et duo facit. Quia primò multas enumerat miserias. Secundò bonorũ explicat iustitias, ibi. *Hæc omnia venerunt super nos.* Et diuiditur in partes quinq; secundũ quod quinq; miserias enumerat. Et ponitur primò adiutorij subtractio, secundò inimicorum pscutio, ibi. *Auertisti nos.* tertiò martyrũ trucidatio, ibi. *Dedisti nos.* quartò captiuorum venũdatio, ibi. *Vendidisti populũ tuũ:* quintò opprobriorum insultatio, ibi. *Posuisti nos.* Omnes nostras miserias literaliter passus est populus Dei tẽpore Antiochi regis, vt apparet ex libris Machabęorum, quas hic psal. enumerat, vt facilius Deum flectat ad misericordiam. Prima ergo miseria fuit subtractio diuini adiutorij. Qm̃ (vt ex prẽmissis apparet) Deus solebat pugnare pro ipsis cõtra hostes. Sicut pugnauit contra Pharaonem, ipsũ submergendo, contra Seon regem Amorræorum, contra Og regem Basan, contra Amalech, in deserto cõtra omnes habitatores terræ promissionis. Tempore autem Antiochi ipsos permittebat ab hostibus superari, pro pter quod videbatur Deus eos à se repulisse, non pugnãdo pro ipsis. Et hoc est, quod dicit. *Nũc autẽ* scilicet tempore Antiochi, *repulisti*, quia tunc videbatur gens Iudæorum à Deo repulsa. *Et confudisti nos*, non quidem interius, sed exterius in facie hominum, quia omnib. gentib. erant in cõfusionem: propter quod dicitur. 1. Macha. 1. quòd vniuersa domus Iacob induit cõfusionem. Et maximè quia Antiochus altare aureũ, quod erat in tẽplo, & omnia vasa tẽpli comminuit, & asportauit. Et posuit idolum desolationis in templo. Iudæi aũt illi non poterant resistere, quia Deus non pugnabat pro illis. Et hoc, quod subditur. *Et nõ egredieris Deus in virtutib. nostris.* Hic enim virtutes accipiuntur pro exercitibus, secundum Hieronymũ. Et est sensus. O Deus, non exibis tu amplius nobiscum ad pugnandum contra hostes, sicut alias faciebas. Quod ideo dicit quia Iudæi præcepto Antiochi exercitum cõgregare

Repellit Deus nos qualiter.
Exod. 14.
adiutoriũ Dei.
Antioch⁹.
Hieronym.

gare non poterant.Quantum ad intellectum ista sunt verba iustorum desiderantium dissolui,& esse cum Christo.Vñ dicunt Deo.*Nunc autem repulisti.* Hoc dicunt,quia differtur prouisio , dum hic iusti habẽtur iniquis opprobrio,omni enim desideranti tempus longũ esse videtur.*Et confudisti*,non quidem confunduntur iusti in conscientia,sed in facie hominum.*Et non egredieris in virtutibus nostris.* In continuo enim bello sumus cum diabolo,cui sine Dei adiutorio resistere non valemus.Et ideo adiutorium petit per modum interrogationis dicens. *Et non egredieris &c.* quasi dicat,immò egredieris.

719 Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros, & qui oderunt nos, diripiebant sibi.

Hic ponitur inimicorum persecutio.Hoc realiter impletum fuit tẽpore Antiochi,quoniam Iudæi fugerunt à facie Antiochi persequentis:vnde dicitur. 1. Macha. 2. Et fugit Matathias , & filij eius in montes,& reliquerunt omnia, quæ habebãt in ciuitate,quæ omnia.s.fuerũt ablata ab hostib.Et hoc insinuans dicit.*Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros*.s.nos insequentes.*Auertisti*,id est,fugere fecisti.*Et qui oderunt nos, diripiebant sibi*.s.inimici nostri diripiebant sibi bona nostra:quę in ciuitate dimiseramus. *Auersio.* Quantum verò ad intellectum,hoc secundum gl.dicit pro illis,qui in aduersitatib. deficiunt à fide,vel in tentationib.victi cadunt in peccatis.quasi dicat.*Auertisti nos &c.* quia illi victores, & nos victi sumus.Et quia cadẽs in peccatum perdit omnia merita,quæ prius habebat,ideo dicit.*Et qui oderunt nos*,scilicet,dæmones, *diripiebant sibi*.i. dissipabant omnia merita nostra. Et nota ꝙ dicit. *Auertisti nos*.Deus enim nos auertere dicitur,quãdo non præstat adiutorium. Vel auertit nos Deus, quando multoties peccatis nostris prouocatus suã protectionem subtrahit,auertendo se à nobis : sic enim dicitur. *Psal.88.* Auertisti adiutoriũ gladij eius & non es auxiliatus ei in bello. Et nota , quòd ista diuina auersio quandoq; est temporalis , & quandoq; æterna. Temporalis.n.est pœnitentib. sed obstinatis æterna.Et æternum formidando Dauid dicit. *Psalm.12.* Vsquequo,domine,obliuisceris me in finem?vsquequo auertisti faciem tuam à me ? Auertit enim se Deus quandoq; à nobis,& hoc ad nostram vtilitatem, vt scilicet homo seipsum sine Deo nihil posse cognoscat,& sic non superbiat,sed Deo subditus humiliter viuat. Sic enim accidit ipsi Dauid: qui in principio regni sui videns , quòd Deus erat secũ , & quòd ipse prosperabatur in omnib. quasi in seipso nimis confidens dixit. *Psal.29.* Ego dixi in abundantia mea,nõ mouebor in æternum. Et hoc quia confidebat in decore,& fortitudine à Deo sibi data:propter quod subdit,Domine,in voluntate præstitisti decori meo virtutem. Volens igitur Deus ipsum ad cognitionem suæ propriæ fragilitatis reducere,se ad tẽpus auertit ab eo,quo facto, statim ipse per adulterium, & homicidium grauiter fuit lapsus,Et ideo subdit.Aduertisti faciem tuam à me & factus sum conturbatus,scilicet,in grauia peccata deiectus Sed ista fuit temporalis auersio Dei.Vnde post orabat, dicens. Auerte faciẽ tuã à peccatis meis &c.Et ideo etsi Deus quãdoq; pro nostra vtilitate tẽporaliter auertatur à nobis,tamen ne æternaliter auertatur,ipsũ orare debemus , dicentes illud Psalm.84.Conuerte nos,Deus,salutaris noster & auerte iram tuam à nobis.

A Dedisti nos tanquam oues escarũ, & in gentibus dispersisti nos. 720.

Hic ponitur martyrum trucidatio. Oues occiduntur,vt edantur.Sic ad literã tempore Antiochi multi Iudęorũ fuerũt occisi,& insepulti dimissi, & per cõsequens in escã bestiis terræ dati. *Occisi vt oues fuerunt Iudæi. 1.Mac.2.* Nam gẽtes Antiochi intulerunt Iudæis bellum die sabbati,& mortui sunt ipsi Iudæi, & vxores eorum,& filij eorum,& pecora eorum,vsq; ad mille animas hominũ. Et sic multis aliis vicib. sunt trucidati. *Li.2.Macha.cap.6.* Legitur etiam , quòd duæ mulieres delatæ sunt natos suos circuncidisse,quas infantib.ad vbera suspensis publicè per ciuitatẽ cũ circũduxissent,per muros præcipitauerũt. Quid de septẽ fratrib. crudelissimè cũ matre occisis?ibidẽ ca.7.& sic de multis aliis. Istas ergo martyrum trucidationes prǽuidẽtes filij Chore,in ipsorum martyrum persona dicũt.*Dedisti nos tanquã oues escarũ*. Et subdit. *Et in gẽtibus disperdidisti nos*,quia illo tempore multi ex Iudæis fuerunt in seruitutem aliarum gentium venundati , vt patet in li.Macha.Istã etiã martyrum illo tẽpore trucidationem finiẽdam prę uiderat Psalm.cùm dicit. *Psal.78.* Posuerunt morticinia seruorũ tuorum escas volatilibus cœli &c. Et nota quòd dicit Deum hoc fecisse,eo quòd omnia potestate Dei fiũt,vel permittũtur.Hic notat gl.diuersa genera martyrũ notari, quia alij fuerũt esca feris,alij gentib. traditi in seruitutem.Quãtum aũt ad intellectũ vult Psal.notare, quod ad verum martyrium requiritur in nobis mortificatio ouis: *Martyr. Ouis.* ideo martyres cõparat ouib.mortificatis,dicens.*Dedisti nos tanquam oues escarũ*,quę sunt oues mortuæ.Vbi notãdum,quòd ouium nomine prę sens vita designatur,cuius ratio est.Quoniã(vt dicũt naturales,& experiẽtia docet) oues in æstate tẽpore caloris insimul strictæ cõgregãtur.In hyeme aũt , qñ frigus est, ab inuicẽ magis disperguntur quod faciunt pp frigiditatẽ flatus ipsarum. Sic & vita præsens tẽpore æstiuo, & prosperitatis homines adinuicem copulat,& vnit.Sed hyemali tẽpore.s.aduersitatis ipsos separat,& dispgit.Quod accidit propter frigiditatẽ flatus.i.propter paruitatem caloris charitatis,dicente sapiente. *Eccle.6.* Est amicus mensę,& nõ pmanebit in die tribulationis.Sic ergo oues significãt vitã præsentẽ dicẽte.Psal. Posuit sicut oues familias.Quid ergo sunt oues mortificatæ , nisi mortificatio vitæ præsentis.Ille ergo verè martyr vocatur , qui moritur mundo,posito quòd mundus sibi viuat.Ille autẽ martyr est solo nomine qui mundo viuit,posito quòd mortuus sit sibi mũdus. *Quæstio.* Hic sequendo materiã primæ lectionis consequenter quæro,vtrũ quis de vno peccato satisfacere possit,nõ satisfaciẽdo de alio.Ægidius distin. 15.

E Vẽdidisti populum tuum sine pretio,& non fuit multitudo in commutationibus eorum. 721.

Hic ponitur captiuorum vęnundatio,quæ facta fuit tempore ipsius Antiochi. *Occisio Iudæorum.* Tot.n.de Iudæis vendebãtur, ꝙ dabantur pro modico pretio, qđ quasi nihil reputabatur.Ita ꝙ non solum fuerunt trucidati,sed etiam captiuati,& vęnũdati.De hac trucidatione & venditione dicitur 2.Macha.5. quòd Antiochus rex armis cepit ciuitatem Hierusalem , & iussit militibus omnes interficere,nec parcere occursantibus , & per domos ascendentes trucidare: Fiebant ergo cædes iuuenum , & seniorum , mulierum,& natorum exterminia, virginũque, & par

uulorum

uulorum neces. Erant autem toto triduo octoginta millia interfecti , quadraginta millia vincti, non minus autem venundati. Postquam ergo in præcedenti versiculo egit de ipsorum interfectione,hic agit de ipsorum venundatione d. *Vendidisti populum suum sine pretio.* Erat enim pretium modicum:quia tot Iudęi venditione erãt expositi:ꝙ respectu multitudinis illorum pauci erant emptores. Et hoc est quod subditur.*Et non fuit multitudo in commutationibus eorum*,scilicet multitudo emẽtium.Vel aliter : *non fuit multitudo in commutationibus &c.* Ad hoc enim martyres Deus ordinauit in ecclesia : vt ipsorum exemplo alij ad fidem conuertantur. Illo autem tẽpore multi erant cæsi,& venundati:pauci tamen ex hoc conuertebantur ad Dei cultum. Et hunc intellectum habet Magister in glo. Martyres dum dantur alienigenis,venduntur sine pretio. Videmus enim quos dedisti:sed nõ quos accepisti: quia quàsi nullus acquiritur,vel si quis acquiritur: pauci tamen sunt.Moraliter autem populus Dei sine pretio venditur: quando quis opera de se virtuosa pro laude facit humana.vnde Greg.ait: *Vendere. Greg. 8. mor. cap. 28.* Quid enim in cũctis operibus suis hypocrita sperat nisi honoris reuerentiam:gloriam laudis:à melioribus metui:sanctus ab omnibus vocari.Et infra. Magna quippe vecordia est,laboriosa agere: & aure laudibus inhiare:forti opere pręceptis cęlestibus inseruire: sed terrenæ retributionis præmiumquærere. Vt enim ita dixerim:qui pro virtute,quam agit,humanum fauorem desiderat : rem magni meriti vili pretio venalem portat. Vnde regnum cœlorum emi potuit:inde nummum transitorij sermonis quærit. Vili ergo pretio opus vendit:qui magna impẽdit,& minima recipit.

722 Posuisti nos opprobrium vicinis nostris:subsannationem , & derisum iis, qui in circuitu nostro sunt.

Hic consequenter ponitur opprobriorũ insultatio.Vbi sciendum , quòd opprobrium & vituperium alicui illatum quatuor modis aggrauatur. Et secũdum hoc ista pars habet quatuor partes.Nam aggrauatur opprobrium,primò vilipẽsione in principio.secundò demonstratione:ibi. *Posuisti nos in similitudinem*.tertiò continuatione:ibi.*Tota die* : quartò diffamatione:ibi. *A voce.* Quantum ad primum dicit. *Posuisti nos opprobrium vicinis nostris.* Gentes enim,quæ stabant circa terras Iudeorum, quæ çolebant idola:videntes Iudæos vnius veri Dei cultores sic crudeliter persequi:& per consequens cultũ veri Dei quasi ad nihilum redigi gaudebant:& ipsis Iudæis insultabant dicẽtes. Vbi est Deus vester: liberet vos,si potest.Quasi ex hoc inferentes: quod Deus,quem colebant Iudæi,verus Deus non esset. Per hoc enim quòd *vicinis nostris,& iis , qui in circuitu nostro sunt*,aggrauatur opprobrium:quia secundũ glo. Grauior est afflictio , quæ à vicinis ingeritur, quàm quę à remotis ; quia non transitoriè dicitur, quod à circunstantibus irrogatur.Hanc autẽ insultationẽ vt grauẽ ostendat:tribus nominibus vocat *Opprobrium. Derisio.* s.opprobrium, subsannationem , & derisum. Primò dicitur opprobrium.Vbi notat secundum grãmaticos,ꝙ probro.as,idem est,quod vituperare,& iniuriari:à quo deriuatur probrum.i. vituperium.

A Et componitur cũ ob,& dicitur opprobrium.i. magna vituperatio,vel iniuriatio.Subsannatio verò dicitur derisio facta despectiuè contracto naso,& rugato.Derisus verò dicitur quædam vox cõfusa lætitiæ insultationẽ immoderata lętitia denũcians.Per hoc autẽ moraliter denotatur,ꝙ sicut Iudęi,qui cõfitentes interpretãtur,à gẽtibus, & malis deridebãtur, sic & hodie per bonã vitam Deũ cõfitentes à malis hominibus vilipendũtur: *Philosophus 8. Ethicorũ.* quia sicut similitudo est causa dilectionis,ita & dissimilitudo causa est odii. Cùm vita bonorũ malis sit dissimilis,hinc est ꝙ mali bonos odiunt,& ipsos vilipẽdendo deridẽt. *Greg. 8. mor. cap. 39.* Et hoc est quod ait Greg. Hoc nãq; propriũ vniuscuiusq; solet esse,vt qualis ipse fuerit, tales sibi cõiungi & alios velit.Mali ergo simplicitatem vitæ refugientes,hoc imitãdum aliis imprimunt,quod amant.Vnde & apud malos simplicitas omnis in crimine est.Apertas quippe mentes diiudicãt, & puritatẽ cordis hebetudinẽ appellãt.Omnésq;,quos sibi adhærere cupiunt,à simplicitatis itinere diuertunt.Nunc itaq; simulatores gaudeant:despiciatur iustorũ simplicitas : atq; à malis fatuitas vocetur. Sed citius despectus simplicium transit,citius malorum gloria percurrit : quia despectum bonorum Deus glorificãdo erigit,& malorũ gloriam reprobando confringit &c.Ex quibus patet,quòd opprobria à malis iustis illata sunt ad bonorũ meritum, & gloriã:sed malis ad suppliciũ,& pœnã. Sed forte d. *Greg. 10. mor. cap. 27.* Opprobria alicui propter culpã illata,posito ꝙ patienter illa sustineat , nunquid illi sunt meritoria? Ad hoc respondet Greg.d.Sunt nonnulli,quos etiã humanæ derisiones deprimũt:& tamẽ diuinis auribus exaudibiles non sunt,quoniã cùm derisio contra culpam nascitur,profecto nullum virtutis meritum in derisione generatur. *3.Reg.18.* Sacerdotes enim Baal clamosis vocibus hũc implorantes derisi ab Helia fuerunt,qui dicebat. Clamate voce maiore , Deus enim vester aut forsitã loquitur , aut in diuersorio est.Sed hæc eius irrisio eis ad virtutis vsum nõ fuit: quia per culpæ meritum venit.

D Posuisti nos in similitudinem gentibus,commotionem capitis in populis. 723

Similitudo gentibus. Hic consequenter ponit derisionem ex demonstratione.Iudęi enim in tantum opprobrium deuenerant,quòd digito demonstrabantur à gentibus. Sicut demonstratur quis ex abundanti gloria : vt, cùm dicimus,ille est sapientior homo ciuitatis,vel dominus.Sic ex infortunio,vt dicendo,ille est, qui tantum erat superbus,& ecce quomodo est humiliatus.Sic ergo & Iudæi erãt in similitudinem gentibus.Vel aliter. Quando gentes loquebantur de infortunio aliquorum ponebant pro exemplo vel similitudine infortunium Iudæorum. Vel quando volebant alicui maledicere pro exemplo adducebant maledictionem Iudæorum , vt puta dicendo. Sic accidat tibi,sicut Iudæis accidit.Sicut si quis alteri maledicens diceret:vtinam pereas, sicut periit Laurentius.Vel aliter secundum glo. vt sit sensus. *Posuisti nos gentibus in similitudinem Christi* : quia sicut Christus à gentibus fuit illusus,flagellatus,& mortuus,sic illo tempore accidit Iudæis. Et sic iste propheta hic non solum præuidit futuram persecutionem Iudęorum,sed etiam passionem Christi, cui passionẽ Iudæorũ assimilauit.Et quantũ ad hoc

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

subditur. *Commotionem capitis in populis.* Sic enim A mouet quis caput contra aliquem quasi ipsum despiciendo, & sibi minando vel ad insultandum. Dicat ergo. *Posuisti nos commotionem capitis in populis*, s. ad nobis insultandū sicut & Christo insultauerūt in sua passione mouentes capita sua. per hoc autem mystice notatur, quòd gentes idololatrę, quæ ante Christi passionem fidelibus Iudęis, qui verum Deū colebant: erant dissimiles per Christi passionem: similes fidelibus efficerentur, verum Deum colendo.

Iob. 38. Et hoc notans dicit. *Posuisti nos in similitudinem gētibus* vt scilicet ad nostram similitudinem couertantur & nobis similes fiant. Et de hac similitudine dicitur. In similitudinem lapidis aquæ indurautur. Per lapidem intellige Christum: vel Christi fideles. 1 B Corin. 10. per aquas verò ipsos gentiles, qui per idolatriam, & alia vitia non constātes, sed fluxibiles erant: Aquæ ergo indurantur in similitudinem lapidis: quando gentilis populus ad Christi similitudinem super fundamētū fidei stabilis fuit effectus.

Caput. Superbia. Et quid sequitur ex hoc nisi quod sequitur. *Et commotionem capitis in populis?* Quia ex hac cōuersione caput amotum fuit à gentibus. s. vitium superbiæ: quod caput est omnium vitiorum. vnde Abucuc. 3. Percussisti caput de domo impij &c. scilicet superbiā de corde impij, scilicet populi idololatrę. Istud est illud superbię caput: quod septē capita portat: quia septem principalia, & capitalia vitia ex hoc capite oriuntur. Apoca. 13. Vidi bestiam ascendentem C de mari habentem capita septem. Hæc bestia dicitur esse superbia: quia homines extra cognitionem propriam trahens vertit in bestias. Hæc ascendit de mari, s. huius mundi: quia ex rebus mundanis. scilicet diuitiis, potentiis, scientiis & huiusmodi oritur: hæc habet capita septem: quia septem capitalia vitia ex ipsa procedunt. s. inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, ventris ingluuies, auaritia, & luxuria. vt dedu-

Grego. cit diffuse Grego. Tunc ergo facta fuit commotio capitis in populis. s. gentium: quando, depositō capite superbiæ, humiliter se fidei Christi, submiserunt

Psal. 17. Christi capitis. quod præuiderat psalmista in persona Christi. d. Eripies me de contradictionibus populi, scilicet Iudæorum, constitues me in caput gentium. D

724 Tota die verecundia mea contra me est: & confusio faciei meæ cooperuit me.

Hic consequenter auget opprobrium ex cōtinuatione. d. *Tota die* &c. Ad huius intelligentiam videamus primò, quid est verecundia. Verecundia enim propriè est quidam timor. Sed nota, quod dupliciverecūdia Timor. ter quis timere potest, scilicet quia vel timet mala corruptiua, vel mala turpia, & inhonorantia: si primū, vocatur timidus: si secundū, dicitur verecūd⁹. Nihil ergo aliud est verecúdia, quā timor inhonora E tionis, vel inglorificatiōis. Vñ verecūdia aliquando dicitur erubescētia: quia verecūdātes cōiter erubescūt: sicut timētes pallescūt. Nā ex eo q̄ aliquis amittere vitā (q̄ est bonum substātiale) credit, dicitur timere. Sed ex eo q̄ timet se amittere gloriā honorē & hmōi: quæ sunt bona exteriora, verecundatur. In timēdo ergo sāguis venit ad intima. & ad interiora recurrit ad cōfortādū cor. Et ideo mēbra exteriora pallescunt: quia timor consurgit ex eo q̄ quis credit se amittere interiora bona. Sed cū quis verecūdatur, sanguis fugit ad exteriora, & facies apparet rubea. Currit enim tunc sanguis ad exteriora: quia verecúdia consurgit ex eo q̄ quis credit se amittere bona exteriora. Ad propositum ergo Iudæi virtuosi in illa persecutione omnia temporalia, ac etiā vitā corporis inter bona exteriora computabāt. Animā autem & virtutes inter bona interiora ponebāt. Et sic nō timebant amittere nisi bona extrinseca: propter quod talis timor propriè verecūdia, vel erubescentia dicebatur. Sed quia pro tunc talis timor continuus erat in eis, ideo dicunt. *Tota die verecūdia mea cōtra me est.* vbi glo. Verecundia grauis erat contra sanctos, vel coram sanctis. i. ante oculos sanctorum, quando quos impios sciebant, sibi insultare videbant. Vel dicit *contra me.* i. contra hoc, q̄ boni erant: quia ideo persequebantur, quia fideles. Non enim commiserant, vnde verecundari deberēt. Vnde subdit. *Et confusio faciei meæ* &c. Quodam enim pallio confusionis vultum dicit opertum: dum nube sanguinea facies inflammata rutilat. Aliquando tamen aliter accipitur verecundia secundū Philoso-

Philoso. 4 ethicorū. phum, s. prout est quædam erubescentia de turpi actu. Et istomodo verecundia nō cōpetit virtuosis: & maximè in senibus est abominabilis. Cùm ergo virtuos⁹ nihil agat: ex quo debeat timere turpitudinē à se factibilem, verecundari nō pōt. Etiam quia senes sic debent esse dispositi, vt nihil agant verecūdia dignum: ideo in eis verecūdia nō cadit. vt dicitur. 4. ethicorū. Si tamē senex faceret aliquid verecundia dignum, plus vituperabilis esset quàm iuuenis: vt ibidem dicitur. Ex prædictis patere potest, quòd verecundia quandoque cōsurgit ex facto alieno: & sic in iustis cadere potest: quādoque ex facto ꝓprio, & sic nō cadit. Notādum etiam q̄ quamuis verecundia nō cadat in iustis: timor tamen verecundiæ cadit, & est vtilis: sicut malis nō timere verecūdiā, occasionem præstat peccādi. Vñ de hoc Gre. d. Sunt nōnulli quos adperpetrādam nequitiam obGreg. 4. moral. c. 13. orta subito malitia inuitat: sed tamen humana verecundia hos reuocat. Et plerunque p hoc quòd exterius erubescunt, ad interiora sua redeunt: & cōtra se internum iudicium sumunt: quia si propter hominē mala facere metuūt: quāto magis propter Deum, qui cuncta inspicit, nec appetere mala debuerunt. In quibus fit, vt mala maiora corrigant per bona minora, s. per exteriorē verecūdiam interiorē culpā. Et sunt quidam, qui postquam Deū in mēte cōtēpserint, multo magis humana iudicia spnūt: atque omne malū, q̄ appetūt, audacter perage re nō erubescunt. Quos ad perpetrandū malū occulta iniquitas inuitat: & nulla aperta verecundia retardat. Sicut de quodam iniquo iudice dicitur: quòd Deū nō timebat: nec hominē verebatur &c. *Luca. 18*

725 A voce exprobantis, & obloquētis, à facie inimici, & persequentis.

Hic cōsequēter aggrauat opprobriū ex diffamatione. Vbi aduerte. quòd exprobrare est in facie maledicere: sed obloqui est absenti detrahere. quod in dæis accidit tempore Antiochi. Et qui nō solum verbis, & oblocutionib⁹: sed magis ipsos gladiis p seq̄bantur: ideo subdit. *A facie inimici, & persequētis.* Inimici nomine significatur animus malus: sed per *exprobra* secutionem malus exterior actus. Notandum quòd *re* exprobratio est multiplex: qm̄ quædam pertinet ad cōtumeliā. psal. Tota die exprobrabant mihi inimici mei. Quædā ad fallaciā. Secretū extranco nō re-*prouer. 25* uelis: ne fortè insultet tibi, cùm audierit: & expro *4 Reg.* brare non cessabit. Quędam ad blasphemiam. Cui ex *19.* probrasti, vel quem blasphemasti? Quædam ad charitatis amicitiā: quo adexprobrātem. Exprobrauit *Mar. vlt.* incredulitatem illorum. Quædam ad fælicitatis gloriam

gloriam: quo ad tolerantem. Si exprobramini in A nomine Christi, beati eritis. Et Matt. 5. Beati eritis, cùm maledixerint &c. & exprobrauerint &c. Exprobratio autem, de qua hic loquitur, pertinet ad contumeliam.

725 Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te: & iniquè non egimus in testamento tuo.

Hic cōsequēter exprimit inter tot aduersa bonorū iustitiā, & constantiā. Et diuiditur in partes duas. Quia ostendit primò iustorum patientiam. Secun dò replicat iustorum miseriam: ibi *Quoniam humiliasti nos.* Quantum ad primum sciendum, quòd licet multi Iudæorum in persecutione regis Antiochi recesserunt à cultu Dei ad idololatriam, vt persecutiones euaderent: tamen maior pars, vel saltem po-

1. Macha. 2. tior elegit ante mortem corporis subire, quàm Dei legē derelinquere. Nam, cùm Antiochus misisset eos, q̄ cogerēt Iudæos immolare idolis, & legē Dei derelinquere, multi ex Iudæis consenserūt: sed

Mata-thias. Matathias, & filij eius constanter steterunt. Vnde, qui missi fuerāt à rege, dixerūt Matathiæ. Princeps magnus es, & ornat⁹ filiis, & fratribus: ergo accede prior, & fac iussum regis: & eris tu, & filij tui inter amicos regis &c. Respondit Matathias magna voce dicēs. Etsi omnes gentes regi Antiocho obediant, vt discedat vnusquisque à lege patrum suorum: ego tamē, & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. Non enim est nobis vtile relinquere legem Dei &c. Et multa similia habentur de bonis Iudæis tēpore illius persecutionis. Istorum ergo constantiam in lege Dei prævidens ante longē psal. in ipsorum persona prædixit, *Hæc omnia* scilicet mala prędicta *venerunt super nos.* Et notāter dicit. *Venerunt super nos* scilicet ab extra: quia illa ab intra non meruerāmus per culpam. *Nec obliti sumus te.* scilicet cultus tui: quia scimus te gratis esse colendum. *Et iniquè non egimus in testamento tuo.* Iniquè agit in testamento Dei: qui transgreditur eius præcepta. Quantum ad intellectum psal. Ista sunt verba sanctorum martyrum, qui tradiderūt corpo-

Obliuio. ra sua propter deum ad supplicia: & omnes admonet memoriā Dei semper habere. Si enim tācti mar D tyres tam dura tolerādo, Deū nō sunt obliti, quāto magis nos alij obliuisci nō debemus? ꝓpter quòd benè dicitur Eccles. vlt. Memento creatoris tui in diebus iuuētutis tuę. Quæ verba pertractans Gual-

memoria Dei habenda. fredus, d. hoc solum concionator noster intendit: vt quā sit necessaria creatoris memoria insinuet: dū ꝓsequitur quā grauia mala pariat eius obliuio. memēto, inqt, creatoris tui: dū ipsū videre adhuc nō licet, memoriā eius habere debemus: si eius præsētiā videre cōcupiscimus. Memēto, inquit, creatoris tui nihil melius: illa nēpe memoria tollit excellētia, & sub eo humiliat: tollit diffidētiā, & aduers⁹ inimicū E erigit, & cōfortat. memēto, īqt, creatoris tui: parūest

3. corin. 9. hoc? Ego ampli⁹ addo, & qd; memēto redēptoris tui. Nihil em̄ creari ꝓfuit, nisi redimi ꝓfuisset. Salomō sueggenerōnis hominib⁹, qđerat notū, ꝓ tēpore, loqbatur. Nobis aūt clamat apostolus. Empti estis pretio magno &c. Nō mediocriter periculosa est beneficij huius oblivio. O dibilis foret omnib. bonis: si quis hominū homini inuenireturingratus, per cui⁹ operā videretur auditū recepisse, vel visum &c. Sed

Psal. 105. de malis dicitur. Obliti sunt Deū, qui saluauit eos &c. Et cōtra hōi dicūt. *Hæc oīa venerūt super nos &c.* Et qđ pl⁹ est oñdit, q̄ista aduersa nō solū nō nocēt in ferēdo obliuionē Dei: sed ēt ꝓficiunt, ad Deū nos dirigendo. vnde subdit.

Et non recessit retro cor nostrum: & declinasti semitas nostras à via tua. 726

Quasi dicat. Nō nocuerūt nobis aduersa, vt remouerēt cor nostrum, à te per apostasiam idololatrādo. Retro em̄ recedere est: nō solū bonū inchoatum omittere: sed ad oppositū tendere per actum, vel per motum contrarium. Et isto mō sequebatur Christus. d. Nemo mittēs manum suā ad aratrum, & respiciēs retro: aptus est regno Dei. Et addit perfectum. d. *Et declinasti semitas nostras à via tua.* Vbi notādum, quòd via Dei dicitur illa via arcta, quę ducit ad vitam. s. beatam, quę stat in obseruatione mādatorum spe regni cœlestis: nō tēporalium bonorū. psal. 118. Viam mandatorum &c. Semita autem nostra dicitur affectio vel desiderium prosperitatis, & voluptatis mundanę. Et dicitur semita. i. via stricta: qa omnis prosperitas mundi multū arctat hominē diuersis pressuris, & amaritudinibus. Vnde foris apparet via lata: sed in mente est semita stricta. sicut ecōtra: via Dei foris apparet arcta: sed intus est multum lata: quia per ipsam cor dilatatur. psal. Viā mandatorum tuorum cucurri, cū dilatasti cor meū. vnde de istis semitis dicitur. Inuolutę sunt semitæ gressuum eius. scilicet multis amaritudinibus. Notandum etiā, quòd ista prępositio, à, quandoque notat separationē. sicut Matth. 25. Discedite à me maledicti &c. Quandoque notat causalitatem: sicut Matth. 11. Discite à me, quia mitis sū &c. Sic in proposito cū dicitur à via tua. ly, à, notat causalitatem: & est sensus. *à via tua.* i. propter viam tuā. dicit ergo q̄ in præfatis aduersitatibus *declinasti semitas nostras à via tua.* i. tulisti, vel remouisti semitas nostras i. affectiones, & desideria tēporaliū: *à via tua*, i. propter viā tuā imitādum. Et ad istum intellectum exponit Magister in glo. d. Semitæ enim nostræ erant in ꝓsperitatibus, & voluptatibus sæculi, sed tulisti eas à via tua: qa ostēdisti nobis arctā viā, quæ ducit ad vitam. In isto versiculo spiritualiter ostēditur, q̄ quamuis aliqn̄ sit licitū cessare à bono opere: nunquā tamē licet retrocedere. i. facere cōtrarium. vnde ait glo. *Non recessit retro cor nostrū.* i. nō nostra: ita. s. quòd retroiret: desperando de bonitate Dei. Etem̄ si aliqn̄ descēdat à cōtēplatione veritatis: nō tñ retroit. Et ideo nō dixit simpliciter nō recessit cor nostrū, sed addidit retro. Sequendo materiā satisfactionis, quęro vtrū per opera extra charitatē facta qs possit satisfacere pœnitētiā sibi impositā. Ægidius dist. 15.

Retrocedere

Via.

Lucæ 6.

Semita.

Iob. 6.

Quæstio.

Quoniā humiliasti nos in loco afflictiōis: & cooperuit nos vmbra mortis. 727

Hic cōsequēter ostēdit alia via vtilitatē ex aduersis habitā. Et diuiditur in quatuor partes secundum q̄quatuor vtilitates ꝓcedunt ex aduersitatibus. Prima est mētis humiliatio. secda est dei memoratio ibi. *Si obliti sumus.* tertia est peccati detestatio: ibi *Nonne Deus.* quarta est carnis mortificatio: ibi. *Quoniā propter te mortificamur.* quātū ad primū sciēdū, q̄ ipsa aduersa superbiā cordis deponunt: & ad humilitatē inclinant. Sicut per oppositū ꝓspera mundi mētē per superbiā inflāt. Quod satis ostendit Greg. super illo verbo Iob. 6. *Qui cepit, ipse me conterat.* d. Sæpe namque fiducia longæ prosperitatis inflati in quodam fastu elationis erigimur: cumq̄ nos extolli cōditor cōspicit: sed amorē suum erga nos per verbera nō exercet: quasi ad ferīēda nostra vitia

Aduersitas de ponit superbiam: prosperia superbiam ducunt. Greg. 7. mor. cap. 8

manū ligatā tenet. An nō affectus sui manū ligaue rat, cū peccanti populo dicebat. Iam nō irascar tibi, & zelus meus recessit à te. Soluat ergo manum dicitur. i. exerceat affectum. Rectè autem subditur. Et succidat me. Cùm. n. securos nos, ac de virtutum affluentia elatos repentinus vel flagelli dolor, vel infirmitatis tētatio peruit, protinus à statu sui vertice mētis nostræ elatio succisa cadit, vt de semetipsa nihil audeat, sed infirmitatis suæ ictu prostrata manum leuantis quærat. Hinc est, quòd sancti viri cū de occulta erga se dispositione suspecti sunt, plus prospera ipsa pertimescunt, tētari appetunt, flagellari cōcupiscunt, quatenus incautā mentem metus, & dolor erudiat, ne in hac peregrinationis via, hoste ex insidiis erumpente, sua eam deterius securitas sternat. Hinc psalm. ait. proba me, Domine, & tenta me. Et rursum. Quoniam ego in flagella paratus sum. quia enim sanctæ mentes corruptionis suæ vulnus sine putredine non esse considerant: libenter se sub manu medici ad sectiones parant: vt aperto vulnere virus peccati exeat, quòd sub sana cute intus occidebat. Ex quibus apparet, q̄ p̄spera mētem eleuant: sed aduersa humiliant: sic q̄ maximæ difficultatis est in prosperis humilitatem seruare. Hoc autem hic notans psalm. dicit. *Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis*, i. quia afflixisti nos, humiliati sumus. Tempore enim Antiochi humiliati fuerunt Iudæi ex maxima afflictione: quoniam illo tempore fugerunt Iudei ad loca deserta, quæ erant afflictiua: ita quòd habebant afflictionem super afflictionē. Nam vt dicitur. 2. Machabæo. 5. Iudas autem Machabæus secessit in locum desertum: ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & fœni cibo vescentes d emorabantur. Quis autem in tali afflictione, vel in loco afflictionis existens superbiret? certè nullus: sed magis humiliaretur. Vel per locum afflictionis accipe præsentem vitam: in qua multis miseriis humiliamur, & deprimimur: sed in futura exaltabimur, vt ait glo. Sequitur. *Et cooperuit nos vmbra mortis.* Vbi notandū, quòd aliud est vera mors, aliud est figuratiua mors, quę dicitur vmbra veræ mortis. Quoniā mors vera est illa, qua anima separatur à Deo, vel mors ęterna. Vmbra autem mortis dicitur mors corporalis, vnde Grego. super illo verbo Iob. 12. Producit in lucem vmbrā mortis: ait. Ista enim mors, in qua caro separatur ab anima, vmbra illius mortis est, in qua anima separatur à Deo. In lucem ergo vmbrā mortis Christus producit, cùm, intellecta morte spiritus, mors carnis minimè timetur. Volens ergo iste exprimere afflictionem populi Iudaici, dicit in ipsorū persona. *Cooperuit nos vmbra mortis.* continuè eramus sub morte corporis, & in periculo mortis.

Aduersitas. Humilitas.

Vmbra mortis. Mors.

Greg. lib. 31 moral. c. 12.

728 Si obliti sumus nomen Dei nostri, & , si expandimus manus nostras ad Deum alienum.

Depœn dist. 1. media.

Hic ostendit, quòd aduersitas inducit in nobis memoriam Dei. Sicut enim prosperitas claudit mētis oculos, ne Deum consideret: sic ecōtra aduersitas aperit, vt Deum, & seipsū cognoscat, vnde Gregori. ait. Flagella oculos mentis aperiunt: quos inter vitia securitas prosperitatis cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur: quatenus, qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus consideret, quo iacet. Hinc itaque ipsa asperitas correctionis origo fit luminis &c. Et

Aduersa aperiunt oculos, prospera claudunt. Grego. 6 moral. c. 16.

A hoc est, quod hic ait psalmista. q̄ in aduersitatib. *si obliti sumus nomen Dei nostri, &c.* Vbi aduerte, q̄ in sacra sciptura ly si, multoties accipitur negatiuè. vt psal. 94. Quibus iurauī in ira mea, si introibūt &c. i. nō introibunt. sic, & hic ly si, stat pro nō, & est sensus. *Si obliti.* i. non sumus obliti nomen Dei nostri, eius recordationē debitis temporibus omittendo. *Si expādimus.* i. nō expādimus manus nostras *ad Deū alienū.* s. idololatriam committendo. Et hic notatgl. d. Ecce iste est intellectus filiorum Chore: de quo agit titulus: qui propter omnia mala non obliuiscūtur dominum. Qui non expandunt manus suas ad Deum alienum: sed solum crucifixū adorant. quia, qui manus extendit, de seipso crucē facit: per hoc

B significās se crucifixum adorare. Et nota hic, quòd per Deū alienum intelligit idola: qui aliena sunt à realitate bonitatis Dei in vocabulo Dei designatę: quia sciliçet nomen habent Dei: sed realitate carēt. Vnde & de idolis dicitur Israel. si me audieris: non erit in te Deus recens: neque adorabis Deum alienum. vbi glo. Alienum Deū dicit idolum: quia nomine non essentia Deus est. vnde & Exo. 20. Non habebis Deos alienos coram me.

Alienus.

Psalm. 80.

729 Nónne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.

Hic consequenter ostendit, quòd aduersitas peccati detestationem inducit. Vnde potest formari talis ratio. Quādocūque ad aliquod antecedēs necessario sequitur aliquod consequens, quicunque fugit cōsequens, fugere debet antecedens: sed ad peccatum necessario sequitur pœna: igitur, qui timet pœnam multo fortius peccatū timere debet, & fugere: quòd autem peccatū necessario pœna sequatur ostendit hic psalmista. d. *Nónne Deus requiret ista?* q. d. sic requiret ad iudicandum. Vbi notandum quòd cùm ly *ista* sit pronomen demōstratiuum solum illa peccata significās, quæ possunt demonstrari. Cùm ergo propriè loquendo solum exteriora ocularitet possint demōstrari cōsequēs est, quod per ly ista, intelliguntur peccata exteriora, quæ Deus iudicādo requirit. qđ probāt: quia etiā peccata occulta cordis ipse cognoscit, propter quod subdit. *Ipse enim nouit abscondita cordis.* Non est intelligēdum, quòd Deus peccata requirat, s. ad cognoscēdū, quasi ante nō cognouerit illa, sed dicitur illa requirere & cognoscere, qñ per aduersa te facit peccata tua requirere, & cognoscere ad illa detestāda. Et hoc est qđ hic ait glo. Noscere dicitur Deus: quia te facit noscere. vnde ad Abraham ait. Nunc cognoui quod timeas Deum. i. te & alios cognoscere feci. Nouit ergo Deus eo modo quo requirit: sed nō pro se, sed pro te. s. quādo aduersa facit: vt tu inuenias te, vt tu peccatū cognoscas & fugias, vt ei gratias agas. Et nota, quod hic peccata dicuntur abscōdita cordis: quia malī quātū possunt, nitūtur sua peccata abscō

E dere, & occultare. Cuius rō est: quia quasi naturaliter omnis, qui malè agit, odit lucē. Nō aduertentes, quod scribitur prouer. 28. Qui abscōdit scelera sua, nō dirigetur &c. Hoc nō faciebat Iob, qui dicebat. Si abscondi quasi homo peccatum meum: si, pro non. Quod dicit contra illos qui peccata sua excusando, nituntur abscondere, ac per hoc Deum accusare, & seipsos excusare nituntur more primi parētis, vt ostendit Greg. d. Hæc namque sunt veræ humilitatis testimonia: iniquitatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire.

Cognoscere Dei.

abscondium peccatum.

Iean. 3. Iob. 31.

Grego. 22. moral. c. 13.

At cō

At cōtra humani generis vitium est, & labēdo peccatum cōmittere, & cōmissum negādo abscōdere, & cōuictum defendēdo multiplicare. Ex ipso quippe lapsu primi homines hęc argumēta nequitię ducimus, ex quo ipsam radicē traximus culpę, &c. vide ibi. Et nota, q̄ specialiter mali quędā abscōdunt peccata. s. quia abscōdunt cupiditatē auaritiæ, voluntatē immunditię, ociositatē pigritię, ambitionem superbię, detractiones fallaciæ, infidelitatem idololatriæ. primum patet Matt. 25. Abiēs fodit in terrā. & abscōdit pecuniam domini sui. Nónne pecuniam domini sui. i. Dei abscōdit in terrā, qui diutias abscōsas retinet, & pauperib. vt fidelis dispēsator non tribuit illas, iuxta domini sui præceptum. B Vnde tales maledictionē Dei merentur, & mundi. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Quinimo & mortem tēporalem, & æternā meretur. Cuius figurā gessit Achā, de quo Iosue 7. Vidi enim inter solia pallium, & ducentos sielos argēti, & regulā auream, & cōcupiscens abij, & abscōdi in terra, &c. Qui propter hoc cōsequenter fuit lapidatus. Secundum patet in illis immundis senibus qui in Susannam libidine exarserant qui abscōditi stabant. De quib. Dan. 13. dicitur. Nō erat ibi quisquā prēter duos senes abscōditos, cōtemplantes eam. Et ibidē de Susanna dicitur, quòd nesciebat senes intus esse abscōditos. Et tamen illud luxurię pec C catum difficulter abscōditum potest manere, quin statim publicetur per aliqua signa. Propter quod ad literam de isto peccato dicitur. Nunquid abscōdere potest homo ignem in sinu suo, vt vestimēta illius nō ardeāt, aut ambulare super prunas, vt nō cōburantur plantæ eius? Sic qui ingreditur ad mulierem, &c. Tertium patet, quoniā pigri quasi semper latent abscōsi. Abscondit piger manum suam sub ascella. nec ad os suum applicat eā. Manus sub ascella abscōsa est virtus operandi ligata. Quartum patet de superbis, qui sub humilitatis habitu vel verbis, cor superbum tenent ascōsum, non aduertentes q̄ (vt hic dicitur) Deus nouit abscōdita cordis. Et Iob 34. Non sunt tenebræ, non est vmbra D mortis, vt abscondantur ibi qui, operantur iniquitatem. Quod exponens Greg. ait. Lux æterna, quæ Deus est, quanto incōmutabiliter fulget, tantò penetrabiliter videt. Et neq; occulta nescit, quia cuncta penetrat, neq; penetrata obliuiscitur, quia incōmutabiliter durat, proinde quotiēs indigni, atq; superbi aliquid corde cōcipimus, totiens in lucem peccamus, quia ipsa nobis etiam non sibi præsentib. præsto est, & pertęsę gradientes in ipsam impingimus, à qua per meritum longè sumus. Cùm verò videri non credimus in sole clausos oculos tenemus, illum videlicet nobis abscondimus nō nos illi. Propter quod Dan. 13. Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, &c. Quintum patet: quia detractores venenum sub specie cōpassionis vel sub alio abscondunt colore. Prouerb. 10. Abscondunt E odium labia mendacia. Sextum patet, quicunque enim plus aliud colit quàm Deum, est idololatra. Sed quanti sunt, qui sub specie religionis plus amant creaturas quàm Deum. Et tales sub specie religionis abscondunt idola, verbis, & operibus mentientes. Quorum figuram gessit Rachel, de qua Genes. 31. Rachel festinans abscondit idola sub stramenta cameli, & sedit desuper. Omnis autem prædicans abscōsiones apud Deum esse, benè non nouerat psalm. dicens. *Nónne Deus requiret*, &c. *ipse enim nouit abscondita cordis.*

Absconditur peccata multa.

Prouer. 11

Prouer. 9.

Prouer. 17

Grego. 25 mor. c. 9.

Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. 730

Hic cōsequenter ostendit, quòd aduersitas inducit carnis mortificationem. Quantò enim caro fortior est, tantò amplius contra spiritum reluctatur, quātò autē debilior, spiritui magis subiicitur. Quid autem tantum mortificat carnem, sicut aduersitates toleratæ patienter? Et hæc est vox sanctorum martyrum, qui non mortificantur, vel patiuntur propter peccata sua, sed fidem Christi confirmandam. Et sonat ista vox. d. Deo. *Quoniam propter te.* i. non pro criminib. nostris, sed vt fides tua gentibus augeatur. Ad literam enim iusserat Antiochus omnes Iudæos occidi, qui nollent trā sire ad ritum gētilem. Tamen boni libentius mortem tolerabant, 1. *macha.* 1 quàm cultū Dei relinquere vellēt, vt patet de Eleazaro antiquo, qui ait. Senectute quidem dignus apparebo, adolescentib. autem exemplum forte relinquam, si prōpto animo, ac fortiter pro sanctissimis legib. honesta morte perfungar, & sic fuit de multis aliis. Et ideo ad denotādum, quòd sine reclamatione mortem acceptabant pro lege Dei seruanda, dicit. *Aestimati sumus sicut oues occisionis.* i. secundum glo. sine aliqua reluctatiōe occisi. Spiritualiter autem hoc cōpetit omnibus sanctis viris, qui seipsos mortificant super terram, vt deo viuant. Vnde præ dicta verba exponēs Ricardus ait. *Quoniam propter te mortificamur tota die.* &c. quare mortuus nō creditur, qui quotidie mortificatur? An fortè quia nō dixit morimur: sed mortificamur. Scimus tamen quia in Dei oculis maioris meriti est sæpe mortificari, quàm mori. Nónne mors martyrum tātò erat pretiosior, quantò mortem præcedens pœna productior erat, quibus volentibus mori, non dabatur occidi. Nónne prædestinatis ad vitam hoc ipsum ad gloriæ cumulum proficit, quod sine graui pugna, sine acerba pœna carnalis in eis vita nō sufficit. d. *Quoniam propter te mortificamur tota die?* Mortificate ergo secundum apostolum membra vestra: mortificate, inquam, in die tantum: vt omnia in luce discretionis fiant: ne vltra, citrá ve mensurę metam operum nostrorum rota discurrat.

Mortificari mar tyr. Ricardus

Exurge, quare obdormis, domine? exurge, & ne repellas in finem. 731

Hic cōsequenter pro adiutorio imploratur Dei misericordia. Vbi notandum, quòd Christus omnes suos fideles adiuuat virtute fidei in ipsum habitæ. Fides autem Christi maximè creuit in mundo ratione eius resurrectionis, mundo manifestatę. ppter quam gentes Christi fidem receperunt. Et ideo iste pro adiutorio postulat: vt Christus à mortuis resurgat. Et diuiditur ista pars in tres. quia primò petit Christi resurrectionem. Secundò assignat ad hoc suam rationem: ibi *Quoniam humiliata.* Tertiò petit humani generis redemptionem: ibi. *Exurge adiuua nos.* Primò ergo petit Christi resurrectionem. Iste enim spū eleuatus prophetico præuidit mysteriū Christi passionis. Et quod in eius passione multi etiam, qui ante fideles fuerant, apostatarent fide, sicut Thomas, cui Christus dixit. Noli esse incredulus, &c. sicut Lucas, & Cleophas, qui iam amissa fide, dixerunt Christo. Nos autem speRabamus, quòdipse esset redēpturus Israel quasi dicat, Amplius non speramus. Præuidit etiam, quòd per Christi resurrectionem fides perdita recupe-

passio Chri Fideles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

raretur sicut factũ fuit in prædictis:ac etiã gẽtes ad fidẽ reducerẽtur.Et ideo pro suo,& aliorũ adiutorio Christi resurrectionẽ postulat cõtra omnia mala prædicta.d.*Exurge, quare obdormis domine*.ſ.Christe.Videtur enim dormire Deus,quando differtur, quod postulatur. Et dicit. *Quare obdormis*. ſ. causa quare tantũ differtur resurrectio tua, tibi cognita est, nõ nobis.*Et ne repellas in finẽ*.Repellere videtur Deus,quos in manib.persecutorũ reliquit.Dicit ergo, *ne repellas in finem*.q.d.Et si modo nos flagellas, & persecutis,non hoc facies,finaliter damnando.Spiritualiter vero hic sancti martyres orant, vt Christus per fidem resurgat in gentibus: quia etsi sciãt Christũ non dormire,& sibi resurrexisse, precãtur tamen ipsum resurgere per fidẽ,non sibi,sed gentibus,quæ Christũ putant esse mortuũ. Si enim crederent Christum resurrexisse credẽtes in eum non persequerentur.q.d.Tota die mortificamur. Et vt hoc finiatur,precamur exurge per fidẽ:quia tu,domine,obdormis,nõ quidẽ nobis credẽtibus,sed gẽtib.quæ nõ credũt.*Exurge, & ne repellas in finẽ*: quia si per fidẽ resurgis in eorũ mẽtibus,cessabit omnis persecutio.Et idem aliis verbis postulat,dicens.

732 **Quare faciem tuam auertis,obliuisceris inopiæ nostræ,& tribulationis nostræ?**

Vbi nota,quòd aliquos respicit Deus,qui etiam Deum respiciunt,sic bonos respicit,quib. dat prospera.Aliquos non respicit,qui etiam nec ipsum respeciunt sicut malos, quib. dat aduersa.Aliquos respicit,qui ipsum non respiciunt,sicut malos,quib. dat prospera. Sed aliquos non respicit, qui tamen ipsum respiciunt,sicut bonos,quibus infert aduersa.Vide vet sic.245.Quia ergo sanctos martyres exponebat persecutionibus, illos dicebatur nõ respicere,sed ab eis auertere faciem,& eodem modo de ipsis non recordari. Vbi notandum, quòd per faciẽ Dei, eius misericordia significatur. Deus enim habet faciem & tergum.ſ misericordiam,&iustitiã: sed misericordia est pars anterior,quia omnia opera incepit à misericordia:quia gratis omnia produxit.Et sic illis ostendit faciem,quib. misericordiam facit.Ab illis vero auertit faciẽ,quos flagellis exponit. Clamant ergo sancti martyres,*quare faciẽ tuam auertis?*scire cupientes sui certaminis finem. *Facies.*

733 **Quoniam humiliata est in puluere anima nostra,conglutinatus est in terra venter nõster.**

Hic suam allegat rationem.ſ.quare ipsum Deus debeat exaudire.Inter omnia enim humilitas orantis orationem facit exaudibilem.Iudith 6.humiliũ, & mansuetorũ tibi,domine,semper placuit deprecatio.Sed humiliati sumus:quia *humiliata est in puluere anima nostra*, &c.Igitur nos exaudire debes.Ad literam enim Iudæi tẽpore persecutionis Antiochi humiliabantur in puluere orantes.Quoniam vt habetur 1.Mach.3.Induerunt se ciliciis,& cinerẽ imposuerũt super capita sua, &c.Et hoc est,quod hic dicunt.*Quoniam humiliata est in puluere anima nostra*.i. vita nostra:quia in signum humiliationis ponebãt cinerem super capita sua, sicut mos erat Iudæorũ in afflictione positorũ. Tum etiam quia,vt dictum est,habitabãt in montib. inter feras,vbi lectisternia non habebãt,& sic iacebãt in terra Et ideo subdit. *Oratio. Humilitas.*

A *Conglutinatus est in terra venter nostet*.i.corpꝰ nostrum terræ adhæret. Quantum ad intellectũ psal.ista est vox martyrum,&pœnitentium,qui animam suam in puluere humiliant,quãdo cõsiderantes peccata sua,per ipsorum memoriam animã suam cruciant secundũ motẽ pœnitentium.Cinis enim,& ciliciũ sunt arma pœnitẽtiũ.Hinc est,quod in capite quadragesimæ,cinis spargitur super caput pœnitentiũ ob humilitatem,& memoriã suæ fragilis conditionis. Et hoc est. Non debes obliuisci.*quoniam humiliata est in puluere anima nostra*.i.ad pœnitentiam cõpũcti sumus. *Et cõglutinatus est in terra venter nostet*. B i.corpus nostrum orando, terræ adhæsit.Hoc autẽ dicendo summã humilitatẽ ostendit. Qui enim genua orãdo flectit in terrã habet,quo plus humilietur.qui vero sic humiliatur,vt venter hæreat terræ, nõ habet vltra,quo humilietur:quia venit ad summum signũ humilitatis: quia bassior ex omni parte fieri non potest. Et isto modo orando se Christus humiliauit, qui primò genu flexit, secundò procidit in faciem suam, sed tertiò totum corpus ad terram prostrauit, quando scilicet factus in agonia,prolixius(scilicet corpore)orabat. *Cinis.* *Humilitas.* *Luc.22.*

De cons. dist.2. ne ratur

Exurge,domine,adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum. 734

Exurge,hic petit redemptionẽ à malis. Hic enim nullum allegat suum meritũ,sed totum gratiæ Dei attribuit.d.*propter nomen tuum*. Hic non solum petit bonos liberari,sed etiã malos prædicit puniẽdos.d. *Exurge*,*&c*.Vbi nota,quòd quãdo quis iacet, totus occultatur,quando verò sedet,occultatur secũdum partẽ inferiorẽ,&videtur secundũ superiorẽ,quãdo verò stat,videtur secundũ omnẽ partẽ.In Deo autẽ sũt quasi duæ partes,misericordia,& iustitia,quarũ misericordia est pars superior,psal.Miserationes eiꝰ super omnia opera eius.Intantum,ꝙ à iustitia licet appellare ad misericordiã. Misericordia superexaltat iudicium. Deus autẽ nunquã legitur iacẽs:quia nullus est,qui non sentiat misericordiã eius.vel iustitiam,nec aliquod est tempus,quod non sit misericordiæ, vel iustitiæ. Sed quandoq;Deus ostendit hominib.partem superiorẽ.ſ.misericordiã,& occultat inferiorẽ.ſ.iustitiã,& tunc dicitur sedere. Quando verò ostendit vtrunq;dicitur stare.Quando autẽ dissimulat punire,tunc ostendit misericordiã,& nõ iustitiam, & ideo dicitur sedere, quod pertinet ad statum præsentẽ,sed in futuro ostendet suã misericordiam,bonos beatificando, & iustitiã malos puniendo.Ideo tunc dicitur stare,& exurgere quãdo.ſ. iudicabit,psal.Terra tremuit,& quieuit,cùm exurgeret in iudiciũ Deus. Petens ergo psalm. vt Christus exurgat,quid aliud nisi vt ad iudicium veniat, requirit, vt boni præmientur, & mali puniantur? Quia in præcedenti quæst. dictum est, quòd per opera extra charitatem facta quis potest satisfacere. Ideo nunc quæro, vtrum illa alicuius sint meritoria.Ægidius distinctione 15. *Lacere.* *Exurgere* *Dei.* *Sedere* *Deꝰ* *Iaco.2.* *Quæstio.*

PSAL. XLIIII. 735

ERuctauit cor meum verbum bonũ: dico ego opera mea regi. *De pœnit. dist.1.si*

Iste psal.talem titulum habet.*In finem pro iis qui commutabuntur, filiis Chore ad intellectum pro delicto.* Pro cuius euidentia sciendum, quòd totus iste psal. agit de sanctis nuptiis sponsi,& sponsæ.ſ.Christi,& ecclesiæ,saluatoris,& saluandorum. Vnde iste psal. dicitur *Epithalamium.*

dicitur epithalamium carmen.i. laus thalami.quia A laus sponsũ,& sponsæ hic cãtatur.Cõsuetudo enim fuit in nuptiis ad honorem spõsi, & sponsæ quedã cantari carmina,quæ dicebãtur epithalamia.i. laudes thalami.ἐπὶ enim Græcè.i.supra, cõponitur cũ thalamo,& sic dicitur epithalamium.i. cantus super thalamum.Talẽ cantum primũ Salomon adinuenit in laudẽ Christi spõsi,& ecclesiæ suę spõsę,vt paret per totũ librũ,qui dicitur cãtica canticorum. Vnde Hiero.in epistola ad Paulinum dicit.Salomõ pacificus,& amabilis domini mores corrigit,naturam docet,ecclesiam,& Christum cõiungit, & sanctarũ nuptiarum dulce canit epithalamiũ. Similiter ergo filij Chore prẽuidẽtes has sanctas nuptias Christi,& ecclesiæ futuras,istũ psal.i. epithalamiũ in laudẽ sponsi, & sponsæ fecerunt.Harum nuptiarum copulam in thalamo vteri virginalis fecit; Dei gratia,quando verbum caro factum est,& humana B natura verbo diuino vnita,& sponso Christo ecclesia spõsa primò charitate,& post immortalitate est coniuncta.Est ergo sensus tituli talis.Iste *psal. in finem*.i. Christum nos dirigẽs,est scriptus *filiis Chore*. id est,filiis Christi,siue crucis.Et hoc *ad intellectum*. ſtanti mysterij cõiunctionis Christi,& ecclesiæ.Et *Matth.3.* est iste psal.*pro iis,qui commutabuntur*.ſ.de veteri homine in nouum.Et etiã est *pro delicto*.i.pro Christo sponso,qui est à patre dilectus.Hic est filius meus dilectus.Hic enim describitur,per quem cõmutabuntur&laus sponsũ,& spõsę decantatur.Iste ergo psal.factus fuit à filiis Chore ꝓ nuptiis Christi,& C ecclesiæ.Sed de materia psal.quo ad literã diuersæ fuerunt opiniones.In isto enim psal.secundũ literã exprimitur quędam magna proprietas,& lętitia filiorũ Israel quæ fuit prævisa à filiis Chore.Sed quæ fuerit illa prosperitas,& lætitia,variæ sunt opiniones,apud Hebræos.Alij dicunt,quòd fuit illa,quæ fuit sub rege Assuero ad procurationẽ reginæ Hester ad statum prosperum Iudæorum, & hostium suorum confusionem.Et ad hoc satis literaviderur aptari.Alij dicunt,ꝙ loquitur de prosperitate,quæ fuit sub Salomone,quę satis describitur tertio Regum per multa capitula.Et secundũ istos,psal. iste ad literam loquitur de rege Salomone,& filia Pharaonis,quam in vxorẽ accepit.Alij dicũt, quòd iste D psal.ad literã loquitur de rege Dauid,&vxore eius Bersabee,ex quib.descẽderuntmulti reges,& iusti: vt Ezechias,Iosias,& alij plures.Sed nulla istarum opinionum stare potest:quia rex,de quo iste psal.loquitur,est perpetuus,& est Deus,propter quod dicitur in psal.isto,Sedes tua Deus in sæculũ sæculi, virga directionis,&c.Et infra de isto rege,& regina dicitur.Audi,filia,& vide,& inclina autẽ tuã, &c. subditur,Et cõcupiscet rex decorem tuum,quoniã ipse est dominus Deus tuus,&c. De Assuero autẽ vel de Dauid,vel Salomone,vel alio quolibet rege prædicta verificari nõ possunt propter quod dico, E quòd ad literam iste psal.loquitur de Christo rege vero Deo,& æterno,& de spõsa eius.ſ.ecclesia. Ad huius probationẽ apostolus Paulus adducit literã istius psal.de Christo dictã ad Heb.1.d.de Christo. Ad filium autem thronus tuus Deus in sæculũ sęculi.Sic ergo iste psal.literaliter agit de Christo.Et secundum istum intellectum psal.iste diuiditur in duas partes.Quia primò præmittitur quædã præfatio.Secundò subsequitur narratio,ibi.*Speciosus forma*.Prima in duas,quia primò huius psal.ostẽditur causa materialis,& subiectiua.Secundò causa principalis effectiua,ibi.*Lingua mea*. Quantum ad primũ sciendum est, quòd totus iste psal.est de verbi incarnatione, & cõiunctione ecclesiæ cum Christo,quã in spiritu prævidit vnus ex filiis Chore. Et hoc est,quod hic prẽmittit,ꝙ in isto psal.de verore ge.ſ.Christo intẽdit loqui, dicens.*Eructauit cor meũ verbum bonum*. Eructare enim est ructũ facere,& emittere,quod fit quando sapor recepti cibi reducitur ad rumẽ.ſ.ad superiorem partem gutturis,tunc enim ructus emittitur. Vnde sicut venter cibo repletus eructat,sic cor istius prophetæ spiritu prophetico repletus hunc sermonem quemintus à spiritu sãcto didicerat,eructauit exterius,& emisit.Et hoc est.*Eructauit cor meum verbum bonum*.i.sermonẽ de Christi incarnatione,& ecclesiæ desponsatione. Hoc mysterium verbum bonũ dicitur:quia in ipso omnis nostra salus consistit. Vnde verbum bonum accipitur pro laude Dei in isto psal.contenta.Sicut enim qui blasphemat eructatverbum malũ,ita qui Deum laudat eructat verbũ bonũ. Et de qua materia sit istud verbum bonum, subdit,d.*Dico ego opera mea regi*.i ad laudẽ regis regum ſesu Christi. Et notat glo.quòd hic per ly *opera* intelligit istum psal.& Dei laudem.Sic ergo per regẽ intelligit Christum, & meritò.Vbi notandum,quòd propriè rex nostet dicitur Christus.Et hocpropter duo,quæ ad verum regem requirũtur,vt distinguatur à tyrãno. Requiritur enim primò ex parte plebis liber consensus. Dicit enim philosophus, quòd regnum est principatus voluntarius,si autem per fraudẽ principarur aliquis,vel per violentiam,iam hic non rex,sed tyrannus dicitur.Est autẽ differentia inter Christũ,& diabolum:quia Christus solũ regnat in volentib.& amantib.eius principatum. Vnde Bernar.li.de diligendo Deum,ait, Iustis non est lex imposita.i.non tanquã inuitis imposita,sed voluntariis liberaliter data,quo suauiter inspirata.Vnde& pulchrè dicit. Tollite iugum meum super vos,ac si diceret. Non impono inuitis,sed vos tollite, si vultis, alioquin nõ requiẽ,sed labotẽ inuenietis. Et Chrysostomus homil.14.super Matth.Verè iustũ regnum est,quando & rex vult homines habere sub se,& homines cupiunt esse sub eo. Quando autem rex per violentiam cogit eos subesse,illud, quãtum ad veritatem non est regnũ,sed tyrannis.Et ideo Deus quamuis homines habeat in potestate,tamen solũ recipit volentes,ne tyrãnus videatur,sed rex.Diabolus autẽ propriè tyrãnus dicitur,quianolentes etiã cõpellit facere voluntatem suam,hæc Chrysostomus. Ideo de Christo rege dicitur.Dominus regnauit, exultet terra.Secundũ est ex parte regis paternus affectus. dicit enim philosophus, ꝙ pater principatur filiis principatu regali. Et ꝙ rex debet esse quasi pater subditorum. Sicut Homerus vocauit Iouem patrẽ hominum,volens innuere,ꝙ erat pater hominum, & rex. Et Seneca li.1.de clemẽtia. Hoc quod parẽti etiam principi faciendũ est,quẽ appellamus patrẽ patriæ.Cætera enim nomina honori data sunt. Sic & Christus ad suos paternum ostendit affectum.d. Pater noster qui es in cœlis,&c. Adueniat regnum tuum.Et sic patet,ꝙ Christus est verus rex.&vt rex à tyranno distinguitur. Et ideo ei debemus timorẽ & amorẽ.Dicit enim Ambros.in exameron,ꝙ apes regẽ suum summa protectione defendunt:pro iuo rege perite pulchrum putãt.Et nos multomagis,& ſimori oporteret pro rege nostro illud pulcherrimum reputare debemus. Nam de Christo dicitur. Ipse est Deus viuẽs,& rex sempiternus.Et huic regi istum psal.iste canit,d.*Dico ego opera mea regi*. *Eructare.* *Tyrãnus.* *Philosophus 5 politicæ.* *Bernardus.* *Matt.11.* *Philosop. 1. Polit.* *Matth.6.* *Ambrosius.* *Hier 10*

736 Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis

De conse. dist 5. de sancto.

Hic ponitur principalis causa effectiua istius psal. quę.s.fuit spiritussanctus. Vbi notandū, ꝙ sicut calamus scriptoris præcise se habet in scribēdo: vt instrumentum scriptoris motum per manum ipsius scriptoris: sic lingua prophetarum in prophetizando erat præcise instrumentum motū à spiritu sancto. Et hoc est quod dicitur. 2. petri. 1. Non enim voluntate humana allata est aliquādo prophetia: sed spiritu sancto inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines. Sic ergo spiritussanctus hic dicitur scriba: & lingua prophetę calamus scribæ. Et hic scriptor velociter scribit: quia spiritussanctus ad scribendū in corde alicuius, i. ad ipsum docendum non requirit temporis processum: sed velociter, & subito mentes, quas tangit, illuminat. vt ostendit Greg. in homil. de pentecost. d. Libet, fratres charissimi, oculos fidei in virtute spiritussācti attollere: & sparsim patres veteris, ac noui testamēti considerare &c. Hic em̄ doctor nulla addiscentium mora agitur: sed in omne, quod voluerit, subito mentem illuminat Et ideo dicitur *velociter scribentis.* Vnde Magister in gl. Hoc dicitur, vt notetur virtus prophetiæ, quę nō sub cruciatu humano cogitat, quæ de arcano diuinitatis aliis diuulgat, sed statim spiritusancto tacta illuminatur. Et ideo dicitur. qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo eius.

Spiritus sanctus dicitur scriba, & lingua prophetarum calamus.

Psa. 158.

Speciosus forma præ filiis hominū, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

De conse di. 3. c. vltimo

Hic consequēter ponitur narratio siue psal. executio, Et diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò regis Christi spōsi magnificentia. Secūdò sponsæ Christi condecentia, ibi. *Astitit regina.* Tertiò genitæ prolis continentia, ibi. *Adducentur regi.* Prima pars diuiditur in quatuor secundum ꝙ à quatuor commendat Christum sponsum. s. primò à decoris speciositate. Secundo à vigoris potestate, ibi. *Accingere gladio.* Tertiò à iudicij æquitate, ibi. *Sedes tua,* Quartò ab ornatus varietate, ibi. *Mirrha, gutta.* Primò ergo commendat Christum sponsum à speciositate, & pulchritudine, non tam corporis quàm animæ. Species enim idē est, quòd pulchritudo. vnde speciosus est idem quòd pulcher, & decorus. Volens ergo psal. præferre Christum omnib. aliis hominibus, dicit. *Speciosus forma præ filiis hominū.* Hoc ideo, quia immunis à peccato, quod de nullo alio dici potest, quin peccatum actuale, vel originale cōtraxerit formaliter, vel causaliter. Et quāquā Christus speciosior sit, nō tātum prę omnib. hominibus, sed etiā prę omnib. angelis, vt deducit apostolus ad Heb. 1. tamen hic solum mentionē facit de hominibus, per hoc volens demōstrare ipsum verum hominē esse, & non angelū natura, quāuis officio. Vnde de Christo sub nomine arc⁹ cœlestis dicitur. Vide arcū &c. valde speciosus est in decore suo. Sequitur. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* i. p. labia tua: quod dicit ad differentiā aliorū sanctorū patrū, qui legē antiquā dederūt, quę lex erat timoris. Sed Christus personaliter aperiēs os suū, & labia sua, dedit legē euangelicā quę est lex gratiæ. vnde Ioan. 1. Lex per Moysē data est: sed veritas, & gratia per Iesū Christū facta est: vel *diffusa est gratia in labiis tuis*: quia omnia verba, quæ de ore eius exibant erant gratiosa,

Heb. 1.

Eccle 43.

Mirabantur omnes de verbis gratiæ, quæ exibāt de ore eius. *Propterea benedixit te Deus in æternum.* Istā benedictionē accepit Christus in resurrectione. & ascensione ad cœlum. s. corpus immortale, & gloriosum, quod in conceptione non acceperat: quia Christus resurgēs ex mortuis, iam nō moritur &c. Qualiter autem Christus prę omnibus aliis sit speciosus: ostendit Greg. exponēs illud Iob. 28. Non adæquabitur ei topazium de Æthiopia. d. Nullus sanctorum quibuslibet virtutibus plenus æquari potest ei, de quo dictum est. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Nos quippe etsi sancti efficimur, non tamen sancti nascimur: quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur, vt cum propheta dicamus. Ecce enim in iniquitatib⁹ conceptus sum &c. Ille aūt veraciter sanctus natus est: qui vt ipsam cōditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ non est cōceptus. Huic sapientiæ alios æquare voluit quidā hæresiarcha, qui dixit. Nō inuideo Christo Deo facto, si volo, & ipse possum fieri. Qui Iesum dominum nostrum, non per mysterium conceptionis, sed per profectum gratiæ Deum putauit, peruersa allegatione astruens eum purum hominē natū: sed vt Deus esset, per meritum profecisse, atq; ob hoc existimās se & quoslibet alios ei posse coęquari, qui filij Dei per gratiam fiunt. Non attendens, ꝙ aliud est natos homines gratiā adoptationis percipere, aliud vnum singulariter per diuinitatis potentiam Deum ex ipso cōceptu prodisse. Nec æquari potest gloria vnigeniti per naturam habita, aliis concepta per gratiā. Mediator quippe Dei, & hominum homo Christus Iesus nō (sicut iste hęreticus desipit) in humanitate alter, alter in diuinitate est, nō prius homo cōceptus, atque editus, post per meritum vt Deum esset accepit, sed nunciante angelo, & adueniente spiritu, mox per verbū in vtero, mox intra vterum verbum caro, & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum patre, & cum spiritu sancto coæterna, assumpsit intra virginea viscera, vt & impassibilis pati, & immortalis mori, & tēporalis æternus ante sæcula posset esse in fine sæculorum, &c. Notandum autem, ꝙ totum textum præcedentem aliter exponunt, omnia verba prædicta nō sunt verba psal. sed verba Dei patris (vt quidam putant) vt dicunt Augu. & Hieron. magis superstitiosè quàm verè: arbitrātur autem omnia ex persona patris dicta intelligi sic, commendat enim Deus pater Christum secūdum vtramq; naturam. Et prius secundū naturā diuinā, d. *Eructauit cor meum.* quasi nō extrinseco cōiugio genui, sed de corde, sicut homo generat cōsilium suum de corde, antequā sit illud, quod per cōsilium est facturus. Cōsilium verò patris est filius, quē ante omnia creata ex se pater genuit. Et est sensus. *Cor meū eructauit verbum bonum.* i. secreta essentia mea genuit verbum. i. filium, qui dicitur verbum: quia per eum pater est notus, quod verbū bonū dicitur: quia Dei filius in natura sui solus bonus est cum patre, & spiritu sancto. Vnde nemo bonus nisi solus Deus. Est etiam bonum hoc verbum, quia omnia bona per ipsum facta sūt. Sequitur. *Dico ego.* i. verbum profero, idē dicit hic, quod prius dixerat, sed addit *opera mea regi.* Vbi in ipso verbo omnia opera Dei dicit. Vnde alibi. Quod factū est, in ipso vita erat. s. quod factum est in tempore, vt. s. nihil sit in opere, quod prius non fuerit in consilio. Et est sensus. *Dico ego opera mea regi.* i. verbum ęternaliter gigno, cum quo, & in quo omnia dispono antequam

Luce. 4

Christus speciosus. Greg. 18. mor. c. 3.

psal. 50.

Ioan. 1.

ante quam sint in opere. Idem verbū etiā vocat linguam dicens. *Lingua mea calamus scribæ.* Aperta cōparatio. Vt enim scriba nihil sine calamo, nec calamus sine scriba operatur: sic cooperatur pater, & filius. Et nota, quòd non sono, qui transit, comparat verbū, sed scripto, quod manet, vt ostendat filiū patri coæternū. Scribe dico velociter scribere, quia non vnum post aliud. s. omnia simul in vno verbo æterno pater disposuit. *Speciosus forma &c.* Supra pater commendauit filium secundum naturam diuinam, hic commendat secūdū humanā. q. d. Genitus est filius, secundū quòd Deus, de mea essentia. Et ipse idem, secundū quod hō est speciosus forma prę filiis hominū. Hæc omnia ex parte Dei patris sunt dicta. Sed consequēter psal. in psona propria loquitur, dicens. *Propterea benedixit te Deus in æternum*, id est, propter tuam speciositatē, Christe, dedit tibi regnum, cuius regni non erit finis. Hæc omnia ponit Magister in glo. Sed prima expositio data. s. vt omnia ista verba sint psal. in persona propria loquentis, proprior est, quamuis ista sit subtilior,

738 Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.

Hic consequenter commēdatur Christus à vigoris potestate. Vbi nota, quòd Christus incarnatus suam potestatē maximè mūdo ostendit in quatuor, quæ hic ponuntur. s. primò cōiunctos carne separando. Secundò cōpunctis corde miserendo, ibi. *Specie tua.* Tertiò opera mira faciendo, ibi. *Propter veritatem.* Quartò inimicos suos conuertendo ibi. *Sagittæ tuæ.* Quantum ad primum sciendum, quòd amor patris ad filium, & econtrario, viri ad vxorem, & ecōtrario nurus ad socrum est naturalis amor, vt patet 8. Ethico. Ideo difficulter pater separatur à filio, vir ab vxore &c. Sed Christus suo verbo prædicationis omnes istos faciliter separauit d. Mat. 10. Nō veni pacē mittere in terrā, sed gladiū. Veni. n. separare hominē aduersus patrē suum, & filiū aduersus matrē suā, & nurum aduersus socrū suam. Quod fuit factū tēpore Christi prædicatiōis, & apostolorum, quia multi relinquētes patres carnales in infidelitate, conuertebantur ad Christum, & sic separabantur, quia amor spiritualis carnalem superabat. Et hoc prædicens psal. ait. *Accingere gladio tuo &c.* q. d. Christo. Accingere ad modū pugnaturi gladio tuo. Gladio tuo non quidem materiali gladio, quo Christus non fuit vsus, sed gladio spirituali, qui est verbū Dei, vt dicit apostolus. *Super femur tuum,* i d est, super carnem tuam. Femur enim est humanæ propagationis seminarium, per quod congrue caro accipitur. *Potentissime.* Quod ideo dicit: quia gladius sermonis Christi magnam potestatem ostēdit. Vt puta, qđ vnus homo Christus ex pauperib. parentib. natus mūdo cōtēptibilis in paruo tpe gladio suæ prædicationis totū mundū diuideret à pristino. s. statu, vt relictis idolis, verū Deum coleret. Iste est ille gladius Christi, de quo apostolus ait. Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio &c.

Gladius verbi Dei

Ephe. 6

Hebræ. 4.

739 Specie tua & pulchritudine tua intende prospere, procede, & regna

Hic cōsequēter ōndit Christi ptātē in miserēdo cōtritis. Potentia. n. Christi magis ostenditur miserēdo, quā puniēdo, pp quod in oratione dicit ecclesia. Deus, qui omnipotētiā tuā maximè miserēdo, & pcēdo manifestas &c. Cui⁹ rō sumitur à nobis. Nulla. n. maior potētia, quā vincere seipm̄. Hō āt magis naturaliter inclinatur ad vindictā offensę q̄ ad parcēdū. Et iō vincēs in hoc naturā suā, vt nō vindictā offensę qrat, sed libenti⁹ parcat offendēti, potētior dicitur, quàm si vindictā quæreret. Sic ergo à simili Christi potentia in hoc demōstratur, quod propriè parcit peccāti. Et hoc notans psalmista dicit. Specie tua &c. Vbi notand. quòd ad remissionē peccati, & ad miserationē cōcurrit diuinitas Christi, quæ culpā delet: cōcurrit & humanitas, quę pro culpis nostris satisfacit. Ista duo hinc tangit. d. *Specie tua & pulchritudine tua.* Nam secundū quòd ait gl. Species hic refertur ad humanitatem, in qua mūdo apparuit. Pulchritudo autem ad diuinitatem, qua omnia pulchra sunt, & decora. Istis duob. s. humanitate, & diuinitate, Christus culpas relaxando, in fidelib. regnat. Et hoc est, qđ dicit. *Specie tua.* id est, humanitate, qua ꝓ peccatis satisfacis. *Et pulchritudine tua,* id est, diuinitate, qua. s. peccata dimittis. *Intende prospere*: id est, hominē misericorditer, & prosperè respice. Quod vt facias, *procede.* s. de vtero virginali, vt sponsus de thalamo suo. Quo facto *& regna,* id est, tunc regnabis in hominib. qui tibi per fidem subiicietur, quādo processeris de vtero virginis, & intēdes prosperè in nobis culpas remittendo. Vel aliter. *Specie tua &c.* Vbi sciendum, quòd speciositas personæ propriè cōsistit in viuacitate coloris, & ꝓportione mēbrorum, sed pulchritudo vltra ista requirit perfectionē debitæ quantitatis. Vnde 4. ethicorum, dicitur quòd parui homines possunt esse speciosi, & formosi. i. debitè cōmēsurati, & proportionati, sed nō possunt esse pulchri, quia carent debita quantitate. Christus autē etiam quo ad humanitatem fuit speciosus, & pulcher, quia nihil ei defuit ex iis, quæ pertinent ad debitā perfectionē corporis, quoad viuacitatē coloris, & membrorū proportionem, & iō speciosus. Nec etiam quo ad debitam corporis quantitatem, quia staturæ cōmunis, & iō fuit pulcher. Ei igitur loquitur psal. d. *Specie tua, & pulchritudine tua,* id est cum specie, & pulchritudine, *intende prosperè*, id est, respice genus humanum prosperè, & non aduersè. *Procede.* s. per viam nostræ mortalitatis, prosperè procedes, quia sine offensione Dei. Et sic *regna,* id est, per hoc regnabis, quia. s. finito decursu vitæ mortalis, obtinebis regnū æternū quantū ad executionē, licet quātū ad iurisdictionē habuit regnū à principio suę cōceptionis, pp qđ post resurrectionē ait. Data est mihi omnis potestas in cœlo, in & terra. Quia totus iste psal. agit de vnitate sponsi, & sponsæ, scilicet, humanitatis, & verbi, ideo quæro, vtrum per verbi incarnationem ista propositio sit concedenda, De⁹ est hō.

Misericordia ostendit Christi potestatem.

Speciositas

Pulchritudo.

Propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. 740

De conse. di 2. iteratur.

Hic consequenter ostendit Christi spōsi potestatem ex miraculorum operatione. Ad cuius intelligentiā primò notandum, quid hic per veritatem, quid per mansuetudinem, quid per iustitiā, & quid per dexteram intelligitur. Quantum ad primū sciēdum, quod veritas, de qua hic loquitur psal. est veritas, non quidem verborum, sed vitę, de qua dicebat Ezechias. Memento, domine, quomodo ambulauerim corā te in veritate. Hæc autem veritas cōsistit, in quadam æquatione hominis interioris ad Deū, & exterioris hominis ad interiorem. Sicut enim ille

Veritas.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

le,qui plus dixit,quàm ſit deuiat à veritate per ſuperabundantiam,& ille,qui minus dicit,quã ſit,deuiat à veritate per defectum. Sic & homo interior quãdo plura appetit, quàm Deus velit ipſum appetere,deuiat à veritate per ſuperabundantiã,& quãdo minus,deuiat per defectũ.Sic quãdo tantũ appetit vt Deus vult,nec amplius nec minus,tunc talis æquatio veritas eſt interioris hominis,& vitæ. Sic & conformiter de homine exteriori reſpectu interioris,quia quãdo qs de ſe verbis , vel factis plura, vel maiora oſtendit,quã ſint:tunc deuiat à veritate per ſuperabundantiam,quãdo autẽ de ſe fingit aliqua vitia,quæ nõ ſunt,vel negat de ſe quæ ſunt,tũc à veritate deficit p defectũ.Oportet igitur dare aliquam virtutẽ mediam : per quã moderantur diminuta,&reprimũtur ſuperflua , & iſta virt⁹ vocatur veritas. *4 ethi.* Hæc autem veritas fuit in Chriſto ſponſo, quia eius ratio interior ſemper conformis fuit voluntati patris,& homo exterior interiori , propter quod de ſeipſo dicit.Ego enim ad hoc natus ſũ, & ad hoc veni in mundum,vt teſtimonium perhibeã veritati &c. *Joan,18* Quantum ad ſecundũ ſciẽdũ,quòd manſuetudo eſt quædã virtus mediãs inter iram,& inraſcibilitatem. *Manſuetudo.* In vindicando autẽ exteriora mala ab aliis facta aliqui ſuperabundant,vt iracundi nimis vindicatiui. Quando enim vindicta vehementer,& nimis deſideratur , tunc ſanguis accenditur circa cor,quo accenſo iraſcitur.Quidam autem per oppoſitum ſunt iniraſcibiles,omnẽ iniuriam diſſimulantes : & aliorum mala ſemper impunita relinquentes.Et horum quodlibet eſt vitioſum.Iraſci enim cuilibet, & ſemper,& de quolibet vindictam expoſcere,vt faciunt iracũdi,vitioſum eſt.Rurſum nũquam iraſci,& in nullo velle aliquẽ puniri , etiã vitioſum eſt,quia eſt agere cõtra ordinem rationis. Ratio enim dictat punitiones aliquas eſſe faciendas,& quod eſt iraſcendum,cui debet , & quando, & quomodo.Iraſci enim loco , & tempore eſt virtus ſecundum philoſophum. Et iſta virtus vocatur manſuetudo.ſ.quandoquis alteri non iraſcitur quando nõ eſt iraſcẽdũ,& iraſcitur,quando eſt iraſcendũ. *Philoſophus 4. ethicorũ.* Et quando vindictam non deſiderat quando non eſt vindicandũ, & deſiderat quando oportet.Hæc autẽ virtus manſuetudinis fuit in ſponſo noſtro,quia mala patienter ſuſtinuit,non vindicando,quando non oportuit.Tãquam agnus manſuetus &c. *Hiere.11.* Quando autem oportuit rigidè malos increpabat,vt patet Matt.23. Quantũ ad tertium ſciẽdum , quòd iuſtitia eſt duplex.ſ.legalis,& æqualis. *Iuſtitia. Philoſo. 5 ethicorum* Iuſtitia legalis eſt quid generale,& eſt quodammodo omnis virtus. Nam ex hoc quis habet iuſtitiam legalem,quia adimplet pręcepta legis,ſicut dicitur in primo magnorum moraliũ.Lex autem pręcipit actus omniũ virtutum.præcipit.n. lex operari fortia temperatè , & prudenter , & vnicuique debita reddere.Et 5.ethi.dicitur,quòd lex præcipit non derelinquere aciem,nec fugere,nec abiicere arma, quod ſpectat ad fortitudinem:præcipit nõ mœchari , quod pertinet ad tẽperantiã &c.Ex quo patet, qualiter iuſtitia legalis eſt omnis virtus.Iuſtitia aũt æqualis vocatur quædam virtus ſpecialis, per quã redditur vnicuique,quod ſuum eſt.vt patet ibidem. Hæc autem virtus fuit in Chriſto perfectiſſimè. De iuſtitia legali patet,quia ipſe totã legẽ adimpleuit. Nõ veni legẽ ſoluere,ſed adimplere. *Matth.5* De iuſtitia aũt æquali patet , potiſſimè in hoc,ꝙ vt Deo redderet honorẽ debitũ p primos parentes ablatũ,ſeipm̃ ad Dei honorẽ patri obtulit in cruce. Qđ fuit op⁹ ſũ-

A mę iuſtitiæ,vt meritò ipſe Ioanni dixerit :Sic decet nos implere omnẽ iuſtitiam. *Matth.3* Quantũ ad quartũ. ſ. qđ p dexteram intelligitur. *Dextera.* Notandũ, ꝙ in Chriſto erat duplex natura.ſ.diuina & humana,quarũ diuina dicitur dextera,quia fortior,ſed humana dicitur ſiniſtra,quia debilior.Vñ quia diuina aſſumpſit humanã,iõ dicit pſal.Me ſuſcepit dextera tua.Ex prædictus omnib.patet text⁹,cũ Chriſto loquitur pſal. d.*Propter veritatem*. ſ. vitæ ,quã habuiſti , *& manſuetudinem*,quã.ſ.obſeruaſti puniẽdo,& parcẽdo ſicut oportet,*& iuſtitiã quã*.ſ.exercuiſti ꝓ nobis Deo ſatisfaciẽdo.pp omnia iſta.*Deducet te mirabiliter dextera tua*.i.diuinitas tua deducet te per mundũ mirabilia faciẽdo.Quod iõ dicit,qa miracula, quę Chri- B ſtus faciebat,erãt virtute diuinitatis. Vel *deducet te* de populo ad populũ,de populo Iudæorũ ad populũ gentilem,vel de mortalitate ad immortalitatem.

Sagitttæ tuæ acutæ,populi ſub te cadent,in corda inimicorum regis. 741

Hic cõſequẽter oſtenditur Chriſti poteſtas ex inimicorũ cõuerſione.Magna eſt.n.poteſtas,animũ hominis immutare,& ex inimico amicũ facere, qđ Chriſtus ſua poteſtate fecit ſuis verbis,& inſpirationib.Hic primò quãtũ ad cõſtructionẽ literæ notãdũ,quòd,vt dicit Rabbi Salomõ,litera iſtius verſus eſt tranſportata.Vñ ad habẽdũ planum intellectum eius,ſic eſt ſituanda. *Sagitta.* *Sagittæ tuæ acutæ cadẽt in* C *corda inimicorum regis*,& iõ *populi ſub te*.ſ. erunt. Per ſagittas.n.quæ emiſſæ à lõgè,& acutæ feriunt ,intelliguntur verba Chriſti,quæ à longè corda hominũ penetrãt.Vel etiã ſagittæ dicuntur ipſi apoſtoli, à Chriſto ad pręcicandum miſſi per mundum.Eũtes docete omnes gentes &c. *Mat.vltimo* Iſtę autem ſagittæ ceciderunt in corda inimicorum regis.ſ. Chriſti. Ita ſ.penetrantes corda in fidelium,& gentilium , qui Chriſto inimicabantur quòd ipſorũ multi cõuerſi ſunt ad Chriſti fidem,& de inimicis facti amici.Vt qui prius Chriſtum,& eius membra perſequebantur ad mortẽ,poſtmodũ iſtis ſagittis vulnerati taliter Chriſti amici ſunt effecti ,vt pro eius nomine D mortẽ acceptarent libenter.Vñ hic ait glo. *Sagitta.* *Sagittæ tuæ acutæ &c*.i.verba tua, Chriſte,& ſacræ ſcripturę, q̃ corda hominũ penetrãt , & velociter quo vult ſpirit⁹,perueniunt,& lõgè diriguntur. Et ſic incõprehẽſibilis potentia Chriſti hic oſtenditur.Vñ populi iſtis ſagittis vulnerati ſub te cadent, vt ſcilicet de inimicis fiant amici.Sicut Saulus prius erectus cõtra Chriſtum cœlitus emiſſa ſagitta percuſſus eſt,& cecidit per humilitatem.d.Domine, quid me vis facere?Et ſic ſecundum gl.ly *cadent* refertur ad ly *populi*,non ad ly *ſagittæ*. Vt ſit ſenſus populi cadent ſub te.Et aduerte, ꝙ nõ incõgruè per ſagittas ſignificãtur apoſtoli.Sagitta.n.ſecundũ Raba. dicitur à ſagaci iactu quia ſagaciter iacitur.Sic & apoſtoli ſagaciter,& prudẽter ſunt emiſſi. *Apoſtoli* Vñ & apoſto- E li miſſi interp̃tãtur.Rom.10.quõ p̃dicabũt,niſi mittãtur?Tã ſagaciter verò emiſſi ſũt à Chriſto ſagittario inter infinita obſtacula,vt quoſcũq; vellet,vulneraret in cord. Act.13.Et crediderũt quotquot p̃ordinati erãt &c.Vñ Augu.de ipſis loquẽs dicit. *Auguſti. 5.de ciuite. Dei.* Inter maledicta & opprobria,inter cõtumelias,grauiſſimáſque perſecutiones,& crudeles pœnas non ſunt deterriti à prædicatione ſalutis humanæ tanto fremitu offenſionis humanæ,& debilitatis quodammodo cordibus duris,atque introducta pace iuſtitiæ ingẽs in eccleſia Chriſti gloria conſequuta eſt

Hiere.50. eſt.Sagitta eius quaſi viri fortis non reuertetur vacua. Secundò, apoſtoli ſagittis cõparantur propter cõpoſitionẽ.Sagitta.n.cõponitur ex ligno rectiſſimo,quod pennis inuolutũ aptatur , & ferro armatur. Sic apoſtoli erant quaſi lignum rectiſſimum, Prouer. 15. Lingua placabilis lignum vitæ. Aptati erant pennis virtutum. Eſa. 40. Aſſument pennas vt aquilæ &c. Erãt etiam armati ferro, cuius virtute penetrabant obſtantia & illæſi manebant. Ferrũ Chriſtus erat. Daniel. 2. Ferrum omnia domat. Et ideo de ipſis nunc benè dicitur *Sagittæ tuæ acutæ &c*.pſalm.119.Sagittæ potentis acutæ &c.

742 Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, virga directionis virga regni tui.

Hic conſequenter Chriſtus ſponſus cõmendatur à iuſtitia & æquitate. Et diuiditur in duas partes. Quia ponitur primũ iuſtitiæ Chriſti rectitudo & ſtabilitas. Secundò eiuſdem iuſtitiæ plenitudo, & vtilitas,ibi.*Dilexiſti iuſtitiam*. *Thronus. Cathedra Tribunal. Matth.25* Quantum ad primũ nota quòd per ſedẽ poteſtas Chriſti iudiciaria ſignificatur.Vñ & quãdo Chriſtus ad iudicium veniet, tũc ſedebit ſup ſedẽ maieſtatis ſuę,quia.ſ.in iuſtitia, & iudicio iudicabit.Vñ ſecundum grãmaticos,Rex hẽt thronũ ſiue ſoliũ,doctor cathedrã,iudex tribunal ſiue ſedẽ.Sic ergo p ſedẽ hic ſignificatur poteſtas iudiciaria Chriſti.Et eſt iſta ſedes in ſæculũ ſæculi,quia quicquid iudicat Chriſtus , nũquã mutatur,quia iuſtitia eius ſemp eſt iuſta,& ab ipſo appellari nõ p̃t. Eſt ergo ſenſus. *Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi*.i.iudiciũ tuũ,Chriſte,inuariabile eſt , & ſemp durabit. Vñ quãdocũq; in ſcriptura ponitur ſęculũ ſæculi,denotatur illius rei ppetuitas à parte poſt. Et hoc aliis verbis exprimit,dicens. *Virga directionis virga regni tui*, quia.ſ.eſt iudiciũ tuũ ſic directũ ,qđ nunquã obliquari põt.Per hoc ẽt vult oſtendere qđ dominiũ Chriſti eſt dominiũ regale & nõ tyrãnicũ quia in hoc ſecundum philoſophũ differt rex à tyrãno,quia tyrãnus q̃rit vtilitatẽ propriã p ſubiectorũ opp̃ſſionem,rex aũt q̃rit bonũ cõmune,& ſubditorũ directionẽ.Et hoc de Chriſto notat.d. *Virga directionis virga regni tui*,q.d.Regimẽ tuum eſt ad dirigendum ſubditos,nõ ad opprimendũ , vel eſt virga directionis vnicuique tribuens ſecũdũ merita.ſ.bonis pręmia,& tormenta malis. *Pſalm.22 Pſalm⁹.1.* Nã quoad bonos eſt virga cõſolationis.Virga,& baculus tu⁹ ipſa me cõſolata ſunt , ſed quoad malos eſt virga punitionis. Reges eos in virga ferrea &c.Nemo ergo ſibi de miſericordia Chriſti multũ blãdiatur , quia virga directionis eſt ei,nã ſic alios regit,vt alios conterat. *Sedes.* Vel p ſedẽ intellige humanitatem Chriſti,in qua verbũ Deus vtin ſede quieſcit,& habitat,de qua ſede dicitur Lucæ .1. *Lucæ 1.* Dabit ei dominus ſedem Dauid &c. quia Chriſti humanitas ſecundũ carnẽ de ſemine Dauid proceſſit. *Iudex. Iuſtitia. Pellis. Valerius li.6.cap.2.* Iſta ſedes eſt in ſæculum ſæculi, quia humanitas Chriſti immortalis eſt effecta. Iſtã ſedẽ ſemper cõſiderare debemus,vt peccata omnia vitemus.Narrat Valerius,quòd Cãbyſes rex,cuiuſdam iudicis cupiditate corrupti pellẽ detractã ſedi iudiciali apponi fecit,& in ipſa ſede filium dicti iudicis iudicẽ factum ſedere fecit, vt pellẽ patris in ſede ſua continuè videndo , æquum iudicium ſemper ferret,& timeret iudicium peruertere. Sic moraliter, Adam pater omnium cupiditate ſcientiæ corruptus, iudicium dedit corruptum,dum magis vxori quàm Deo obediẽdum decreuit,& ſe in ſcientia Deo voluit æquare. Cambyſes autem rex ſcilicet Deus pater,vt omnibus eius filiis timorem incuteret , quò iuſtum iudicium darent , pellẽ ipſius

A Adæ detraxit, ſcilicet, ab eius humanitate corpus detraxit humanũ,quo anima inuoluitur.per mortem detraxit,& excoriauit.ſ. quando corpus ab anima ſeparauit.Et ipſam pellẽ , vel carnẽ humanã ſedi iudiciali affixit.ſ.ipſi verbo , à quo omne iudiciũ emanat. Et tunc filium excoriati iudicis.i.omnem hominem ex Adam natũ in illa ſede à ſeipſo iudicãdum ſedere facit,dum per conſiderationẽ ſibi proponit pellem Adæ propter iniuſtum factum iudicium ab ipſo ſeparatam & Dei filio vnitam, in qua iudicaturus eſt iuſtè , vt iſta conſiderando & iuſtitiam ſummi regis timendo,nullum iniquum de te B audeas iudicium dare , ſed Deo obediendo ſemper iudices iuſtè.Et de iſta ſede Chriſti humanitatis iam glorificata,dicitur.Sedes poſita erat in cœlo,& ſupra ſedem ſedens &c. *Apoca.4*

Dilexiſti iuſtitiam,& odiſti iniquitatem ,propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. 743

Hic oſtenditur iuſtitiæ Chriſti plenitudo & vtilitas. Iuſtitiæ enim ſunt duæ partes .ſ. odire malũ, & diligere bonũ , q̃ Chriſtus plenè ſeruauit. Quod hic declarat : dicẽs Chriſto. *Dilexiſti iuſtitiã*. Hæc eſt dilectio boni , *& odiſti iniquitatẽ*,ecce odiũ mali. Vñ hic ait gl. *Dilexiſti iuſtitiã*,qa nõ ſolum Chriſte,in te iuſtus es , ſed etiam in alios diligis iuſtitiam. *Et odi* C *ſti iniquitatem* , non homines , ſed iniquitatem , aliter non perfectè diligitur iuſtitia , niſi odiatur iniquitas. Si ergo homo iniquitatem in ſe odit , cum Deo facit.Odit Deus iniquitatẽ,oderis & tu , vt vnam rem ambo oderitis. Eris enim Deo amicus, ſi diſpliceat in teipſo iniquitas tua , & placeat creatura ipſius. Sequitur. *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus &c*. *vnctio Chriſti.* Hic enim Deus duplicatur , quia licet ſit ſolus vnus Deus eſſentialiter , eſt tamen trinus perſonaliter. Hic ergo bis ponitur Deus. Vbi primò eſt caſus vocatiui , & ſtat pro filio. Secundò verò eſt caſus nominatiui , & ſtat pro patre , vt ſit ſenſus. O Chriſte Deus,Deus pater vnxit te &c. Eſt etiã no- D tandum,quòd iſta Chriſti vnctio dupliciter intelligitur.Fuit enim primò vnctus vnctione gratiæ , qñ ſ.in primo inſtanti ſuæ creationis animæ habuit tã tam gratiã quantã ei Deus dare potuit , quia Ioan. 3.Non eſt ei datus ſpiritus ad menſuram.Et tunc ly *Propterea* notat cauſam,nõ quidem quod quia dilexit iuſtitiam,&c.iõ fuit vnctus p gratiam,quia non prius dilexit iuſtitiã,quã habuerit gratiã,ſed magis econuerſo,vt ſit ſenſus.*Propterea*.ſ.vt diligeres iuſtitiã,& odires iniquitatẽ,vnxit te De⁹,qa ſ.iõ dilexiſti iuſtitiã &c. qa à Deo fuiſti vnctus per gratiã. Et ſic ly vnctio eſt cauſa dilectionis iuſtitiæ. Secundò fuit Chriſtus inunctus,qñ.ſ.regni ſui poſſeſſionem accepit. Reges enim quando poſſeſſionem regni E accipiebant vngebantur. Chriſtus autem accepit poſſeſſionem regni poſt reſurrectionem ſuam, quando .ſ. dixit. Data eſt mihi omnis poteſtas &c. *Mat. vltimo.* Et tunc eſt ſenſus.Ideo te,Chriſte , Deus pater vnxit in regem,dando tibi poſſeſſionem , quia tu dilexiſti iuſtitiam &c. pro qua ſeruanda , & iniquitate deſtruenda , mori voluiſti , iuxta verbum apoſtoli Phil.2.Factus eſt obediens &c.propter quod Deus exaltauit illum &c. Et nota quòd in vtraque vnctione Chriſtus fuit vnctus *præ cõſortibus ſuis* , id eſt, præ omnib. apoſtolis,& aliis omnib.ſanctis quoad primam vnctionem , quia maiorem gratiam habuit omnibus aliis ſanctis,quoad ſecundam , quia maiorem poteſtatem,& dignitatem obtinet , quia vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt dicitur Daniel.7. Potestas eius, potestas æterna, A
que non auferetur, & regnum eius, quod non cor-
rumpetur.

744 Myrrha, & gutta, & casia à vestimē
tis tuis, à domibus eburneis, ex quibus
delectauerunt te filiæ regum in hono
re tuo.

Hic consequenter commendatur sponsus ab or
natu, quia, scilicet, omnibus virtutibus fuit ornatus.
Vbi notādum, quòd ista diuersarum specierum ge
nera, scilicet, myrrha, gutta, & cassia diuersarum vir
Myrrha, tutum genera significant. Myrrha enim quæ est spe
cies amara, & vermes mortificans, & carnem à pu
tredine conseruans, significat carnis mortificatio-
nem, quæ sensualitati est amara, quæ vermes ma
lorum desideriorum repellit, & præseruat à putre
Matth.2. dine vitiorum. Vnde Vlricus super illo verbo. Ap
tis thesauris suis &c. ait. Myrrha in corde tuo do-
lor est, myrrha in corpore labor, si tamen iste vel il
le pœnitentialis est, myrrha namque amarissimum
gustum sui etiam nomine perdit. Effectum autem,
præter alias sui vtilitates corruptioni resistit. Et
quid gustu amatius? & quid effectu salubrius quàm
dolor, quo peccator ad pœnitentiam contristatur?
Quid verò labor corporis, non tam myrrha est quā C
fasciculus myrrhæ &c. Sic ergo per myrrham intel
ligitur carnis mortificatio. Ista autem virtute spon
sus Christus fuit ornatus, nónne in ipso fuit myr-
rha doloris in corde? quando ait, Tristis est anima
Matth. mea vsque ad mortem. Nónne myrrha laboris cor
26. poralis, scilicet, ieiunando, famescendo, prædican-
do, clamando, & suum corpus fatigando, quia Ie-
Ioan.4. sus fatigatus ex itinere sedebat &c. Vt merito de
Canti.5. cubili sui corporis nobis dicat. Digiti mei, id est,
Gutta. opera mea pleni sunt myrrha probatissima. Gutta
Humilitas autem est quædam species aromatica, quæ pellit
omnes inflaturas, & tumores. Quid ergo significat
nisi virtutem humilitatis, quæ omnem tumorem
superbiæ sedat, & expellit? Et ista virtute fuit Chri
stus præ omnibus ornatus, qui cùm in forma Dei D
esset, semetipsum exinaniuit factus obediens &c.
Et hanc nobis commendat .d. Matth. 11. Discite
à me &c. vbi Cassianus. Humilitas semper est ne-
cessaria, quę superbiæ tollat tumorem, opera autem
signorum non semper sunt necessaria: nec omni-
bus commoda, nec omnibus conceduntur. Humi-
litas autem est omnium via, omnium virtutum ma
gistra, ipsa cœlestis ædificij est fundamentum fir-
missimum, ipsa donum proprium, atque magnifi-
Cassia, cum saluatoris &c. Cassia autem est species, quæ
& fistula dicitur, quæ nascitur in locis inaquosis,
& crescit in immensum. Et significat virtutē fidei,
quæ per baptismi aquā in immensum crescit. Hac
virtute fuit ornatus sponsus ecclesiæ, non quidem
in se, quod fidem habuerit, quia semper fuit com-
prehensor, sed quia fundamētum fidei fuit. De quo E
1.Cor.3. dicit apostolus. Fundamentum aliud nemo ponere
potest præter illud, quod positum est Christus &c.
Istæ autem virtutes fluunt à vestimentis sponsi ec-
clesiæ. Vestis autem Christi dicitur humanitas e-
ius, qua verbum cooperiebatur, vt vestimento. Est
ergo sensus istius versiculi. *Myrrha*, scilicet, carnis
mortificatio, *gutta*, scilicet, humilitas, *& cassia*, scili-
cet, fides, *à vestimentis tuis*, id est, ab humanitate tua
spirauerunt, quia omnium istarum virtutum no-
bis dedisti exemplum. Et non solum per teipsum,
sed etiam per tuos apostolos, qui post te etiam ista-
rum virtutum nobis dederunt odoris exemplum.
Et hoc est quod subdit, *A domibus eburneis.* Domus
eburneas vocat ipsos apostolos, cæteros quę sāctos
qui dicuntur domus, quia in ipsis per gratiam ha-
bitat Christus, dicuntur etiam domus eburneæ
propter mentis castitatem. Ebur enim est frigidæ
naturæ, vt dicit glossa, & ideo in eo figuratur casti
tas, etiam elephans animal castissimum dicitur. Di
cit ergo, quòd prædictæ virtutes, scilicet, myrrha,
gutta, & cassia fluxerunt *à domibus eburneis*, id est
ab apostolis & cæteris sanctis, in quibus Deus per
gratiam habitat vt in domo. Sequitur. *Ex quibus de-*
lectauerunt te filiæ regum &c. Rex in singulari signi- *Rex Chri*
ficat Christum, qui est rex regum. In plurali autē *stus.*
significat reges terrenos. Dicit ergo. *Ex quibus*, sci
licet, virtutibus *delectauerunt te*, id est, delectabilem
habuerunt, *filiæ regum*, scilicet, terrenorum. Et hoc
in honore tuo, scilicet, præferentes honorem tuum
honori regum patrum suorum, vt fuit beata Cathe
rina regis filia, quæ honorem Christi prætulit ho-
nori paterno. Sic & beata Cecilia, & de multis a-
liis, quæ attractæ ex virtutibus Christi præfatis,
Christum honori patrum carnalium prætulerunt.
Vel per istas filias regum (vt Nicolaus de Lyra di-
cit) intelligitur Magdalena cum aliquibus mulieri
bus, quæ cū ea venerūt, vt corpus Christi mortuum
pungerent. Vnde sic dicit, *Myrrha, & gutta, & cassia.*
Per istas species aromaticas, intellige aromata,
quæ sanctæ mulieres emerunt ad vngendum cor-
pus domini, quia de talibus speciebus erant confe
cta. Et quia corpus dominicum erat quasi vestimen
tum diuinitatis, vt dicitur phil.2. Habitu inuentus
vt homo, ideo subditur. *A vestimentis tuis*, quod di-
citur in plurali propter diuersas corporis partes.
A domibus eburneis. Domus æburneæ fuerunt pixi
des factæ de ebore, vel de alabastro, quod est simile
ebori, in quibus illa aromata erant repositā sicut
in domibus suis. *Ex quibus delectauerunt te*, quia de-
notio illarum mulierum fuit accepta à Christo, li-
cet non vnxerint eum in sepulchro, iam enim re-
surrexerat. *Filiæ regum.* Inter illas enim mulieres
fuerunt Maria Iacobi, & Salomæ, quæ fuerunt soro
res virginis Mariæ ex parte matris, de qua certum
est, quod descendit de stirpe Dauid & aliorum re-
gum à Dauid descendentium. Et ideo verisimile
est de eius sororibus. Ideo dicitur hic, *Filiæ regum,*
in honore tuo, quia illam vnctionem facere volue
runt ad Christi honorem. Hic sequere quæstionem
de gratia superius inchoatam. 1. secundæ q. 109.

Astitit regina à dextris tuis in vesti 32.q.5 *fi* Paulus
tu deaurato, circundata varietate. 745

Narrata superius Christi sponsi magnificentia,
hic consequenter inducitur sponsæ Christi con-
decentia. Hic enim commendatur ecclesia Christi
sponsa: non tamen ita excellenter, sicut supra com
mendatus est sponsus. Commēdatur autem à quin
que principaliter, scilicet, primò ex multiplici vir-
tutum dignitate. Secundò ex legis euangelicæ cre
dulitate, ibi. *Audi filia.* Tertiò ex diuinæ voluntā-
tis conformitate, ibi. *Et concupiscet.* Quartò ex ge-
nitæ prolis fœcunditate, ibi. *Et filiæ Tyri.* Quintò ex
interioris conscientiæ puritate, ibi. *Omnis gloria.*
Quantum ad primum sciendum, quod per istam
reginam

reginam spōsam Christi intelligitur sancta mater A
ecclesia, tam in præsenti vita militans, quàm in cœ
lis triumphans, quæ assistit in conspectu Dei à late
re dextro. Sto enim, stas, quod idem est, quòd ere-
ctus manere, componitur cum a, & dicitur asto,
astas, quòd idem est, quòd ante, & in conspectu sta
re. Astat ergo ecclesia triumphans ante Deum:
quia omnes sancti sunt in conspectu agni amicti
stolis albis. Et stat à dextris. Pars enim dextera no-
bilior est quàm sinistra, & per consequens signifi-
cat bona æterna: & sinistra bona temporalia. Stat
ergo à dextris, quæ manet in bonis æternis. Eccle-
sia autem malignantium, quæ non est regina, sed
ancilla: stat à sinistris peritura. Ecclesia etiam mili-
tans stat à dextris spe erecta, et si non adhuc re. Vel B
per dexteram accipe bona gratiæ, quę sunt potiora
Vestis bona præsentis vitæ. *In vestitu deaurato.* Vbi scien-
dū, quòd sicut sancta ecclesia est vestis Christi, sic
Greg.20 & vestis ecclesiæ sunt ipsi fideles, vt ait Greg. dicēs:
mo.ca.24 Vestis sanctæ ecclesiæ est fidelium vita. Nam sicut
tota simul ecclesia vestis Christi est, ita fideles qui-
que eiusdem ecclesiæ vestimentum reputantur. Si
Ephe. 5. enim sancta ecclesia vestimentum Christi non es-
set, Paulus profecto non diceret, vt exhiberet sibi
gloriosam ecclesiam non habentem maculam, nec
rugam, id est, nec per peccatum habentem macu-
lam, neque per duplicitatem rugam: quia & per iu- C
stitiam munda est, & per simplicem intentionem
tensa. Quæ ergo abluta est, ne habeat maculam, ten
sa est ne habeat rugam, vtique Christi vestis. Sicut
ergo vestimentum Christi tota generaliter eccle-
sia dicitur, sic vestis ecclesiæ sunt singulorum ani-
mæ, quę ab errore conuersę, eandem ecclesiam cre
dendo, eiąue inhærendo circundant. Istud autem
ecclesiæ vestimentum, scilicet fideles, est deauratū
& non deauro. Per aurum enim intelligitur ipsa
charitas, quæ omnes alias virtutes excellit sicut au
rum metalla. Quod .n. est auteū, totum est de auro:
quod verò est deauratum aureum habet, & tamē
aliud est. Deaurati ergo dicuntur fideles, qui chari
tatem habent, sed non sunt charitas: sicut albus ha
bet albedinem: non tamen est albedo. *Circundata va*
rietate, scilicet vitæ, & meritorum. Quamuis enim D
vna sit fides ecclesiæ, tamen varij sunt gradus vitæ,
& meritorum. Nam varietatem facit in ecclesia, sta
tus coniugatorū, status virginum, status cōtinen-
tium, status martyrum, status confessorum, status
actiuorum, status contemplatiuorum, status cleri
Scriptura corum, status laicorum, status prælatorum, status
sacra. subditorū. Qui tamen omnes sic varij gradus sunt
Exo. 26. vnum vestimentum ecclesiæ, sic diuersis coloribus
Ricard. meritorum variatum. Et in figuram huius varieta-
tis, dixit dominus Moysi. Facies velum pulchra va- E
rietate contextum. Aliter autem istum textum ex-
ponit Ricardus de sancto Victore de sacra scriptu-
ra, d. O suauissima lux purgatæ mentis: sapientia
cunctarum ancillantium scientiarum regina, quæ
semper astas à dextris Dei in vestitu deaurato, cir-
cundata varietate. Et nunc vt preco ante regē, nūc
verò vt vox ante verbum: nūc vt iustitia corā Deo,
Nota. nunc vt lex coram prætore: mira officiorum varie
tate vestiris. Tu quidem lex immaculata, tu testi-
monium domini fidele, tu iustitiæ rectæ, tu præce-
ptum lucidū, tu iudicia vera, tu timor domini san-
ctus, ignitum eloquium tuum, meditatioque suа-
uis, ac totius diuinitatis nuncius diceris, & inter-
pres. Tu pōderas merita, tu promulgas præcepta,
tu suades optima, tu præmia polliceris &c. Sed ista
expositio est magis moralis, quàm literalis. Aliter
istum textū exponit idē Ricardus de virtute chari- *Ricardus*
tatis. d. *Astitit regina à dextris tuis &c.* Merito regina
virtutum charitas esse dicitur: quia virtutis nomen
amittit, quæ non iungitur charitati. A sinistris Dei
sunt bona tēporalia, à dextris autē bona æterna. A
dextris ergo Dei charitas stare dicitur, quia bonis
æternis nō tēporalibus innititur. In solis nāq; illis
charitas regnat, quos amor ęternorum inflammat.
In vestitu deaurato. Manifestū est eā sereni regis ocu-
lis velle placere: quæ tā pretiosas vestes quærit ha-
bere. In vestitu, opera iustitiæ: in auro intellige cla-
ritatē sapiētiæ. Vestimēta ergo deaurata opera sunt
discreta. *Circūdata varietate.* decet sanè reginā multi
plicē habere vestē ac variā. Qui ergo semper vult
esse in cōtēplatione, vestiri nescit varietate. Quisqs
enim vno quolibet quātumlibet precioso semper
delectatur opere charitatis, ornatū non habet cir-
cundatū varietate &c. Hæc consimiliter expositio
magis est moralis quàm literalis.

Audi, filia, & vide, & inclina aurem 746
tuam: & obliuiscere populum tuum & 23.q.13.
domum patris tui. *loquitur.*

Hic regina cōmendatur ex legis euāgelicæ cre-
dulitate. Vnde hic psal. alloquitur reginā .s. eccleśiā
tanquam vnus de pratribus. i. de apostolis. d. O regi
na filia mea. i. mea prædicatione genita, *audi, & vide*
i. audi intus corde, vide foris opere: ipsum .s. Christū
spōsum tuū. q. d. Iudæi enim ipsum audierūt, vide-
runt, sed occiderunt. Tu autem audi euangeliū, &
credendo videbis Deū: hic per imaginem, sed in fu-
turo per speciē. Vel audi antiquas prophetias: quæ
Christi incarnationē prędixerunt: & vide ipsas esse
impletas: quia qui diligenter antiquas prophetias
audire voluerit, quæ prędixerunt nō solū verbum
incarnandum, sed ex quibus, quādo, & vbi, oculari
ter videbit illas omnes impletas esse in Christo. Ve *Audire*
rūm quia multi audiunt scripturas, & ipsas nō intel- *scripturā.*
ligunt, de suo nimis cōfidentes ingenio, volētes ra-
tione intelligere, quod sola fide cognoscitur: ideo
volens prophetias de Christo dictas intelligere: nō
superbē sapere, sed humiliter cor suū ad illa debet
inclinare: quoniā vt ait Greg. Lumen intelligentiæ *Greg.25.*
humilitas aperit: & superbia abscondit. Et ideo re- *mo. cap.*
ginā istam vt intelligat, quæ de Christo sunt dicta, *17.*
psal. ad humilitatē hortatur. d. *Et inclina aurem tuam.*
glossa. i. vt humiliter audias: parum est enim audire
nisi humiliter audieris. Et attēde, q̄ hic alloquitur
psal. ecclesiā, quæ nondū erat: sed futurā. i. ipsam gē-
tilitatem ostēdens, quid debeat facere: vt à Christo
in spōsam, & reginā accipi mereatur. d. *Audi filia,*
&c. Et obliuiscere populum tuum. Ecclesia em̄ pro ma-
iori parte de populo gentili est ad Christum cōuer-
sa, nec tamen omnes gentiles: sed pars ipsorum. Et
isti parti, quæ ventura erat ad fidē loquitur. d. *Obli-*
uiscere populum tuum gentilem, dimittendo ipsum &
suas ceremonias, ac idololatriam. Nullus enim ad fi
dem Christi venire potest nisi primò idololatriā &
ritum gentilium derelinquat. Et hoc idem aliis ver
bis exprimit. d. *Et domū patris tui.* Multi .n. parētes &
domos, & patriā relinquentes, ad Christū sunt cō-
uersi: vt in vitis sāctorū multorū legitur. Vel aliter,
& domū patris tui. Vbi nota, q̄ oīs idololatra filiꝰ est *Ioan.8.*
diaboli: iuxta verbū Christi. d. Vos ex patre diabolo
estis: domus aūt diaboli est conscientia mala, quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

diabolus inhabitat in peccatum. Quid dicitur seu A
iubetur ergo gētili populo,& idololatræ relinque-
re domum patris sui,nisi conscientiam suam, quæ
domus erat diaboli,facere ne sit amplius diaboli do
mus,sed Dei.Et notandum, quòd hic singulariter
actus duorum sensuum præcipit volenti ad fidem
venire, s. audire,& videre.Secundū enim philoso-
phū libro de sensu,& sensato, inter omnes sensus
Auditus. Visus. corporales auditus,& visus magis sunt necessarij
prudentibus,i.scientiam volentibus addiscere,quia
isti duo sensus plures rerum differentias nobis o-
stendunt quàm alij sensus.Et ideo magis valent ad
discernendum verum à falso in contemplatione,&
bonum à malo in operatione.Verūtamē visus pro-
pter suam simplicitatē,& subtilitatē certius & ve-
Philoso-phus 3. Metaph. locius immutatur ab obiecto suo,quā auditus, vt B
dicit philosophus:vt patet de videnti, & audiente
à remotis hominem cædentē ligna:quia citius vide-
bit actū,quā auditus percipiat sonum,& sic sensus
auditus est imperfectior visu. Cùm ergo nostra co
gnitio incipiat ab imperfecto tēdens ad perfectū:
1. Phisi. o rum hinc est,q̄, fidem volens Christi percipere prius se
Audire verbum Dei, disponere debet humiliter ad audiendum quàm ad
videndum ea,quę sunt fidei.Et hunc ordinē psal.di
cit. *Audi filia, & vide.*i. prius audi quæ sunt fidei,
& postea illa videbis.Et notandū q̄ si cōsideremus
quantæ vtilitatis est auditus diuinæ legis, merito il
lam debem⁹ audire. s. aure cordis. Quoniā auditus
verbi diuini debitè circunstantionatus,ipsis audiē-
tibus multa bona confert.s.primo dat criminis vi-
Actuum 4. Ephes. 4. ctoriā:quia de infidelitate ad fidē adducit.Multi eo
rum,qui audierunt verbum,crediderunt.Ideo dicit
apostolus.Sermo malus ex ore vestro nō procedat, C
sed si quis bonus est ad ædificationē fidei, vt detur
gratia audientibus.Et hoc est,quoddicit apostolus,
Rom 10. Quomodo inuocabunt, in quē non crediderunt?
aut quomodo credēt ei,quem nō audierunt?Et cō-
cludit infra.d.Ergo fides ex auditu, auditus autem
per verbum Christi.Secundò dat diuinā iustitiam.
Ioan, 8. Quæ est enim vera iustitia,nisi ex Deo nasci per ve
ram fidē,& imitationē? Qui est ex Deo.verbū Dei
audit. Sed caueamus ne nobis dicatur,quod subdi-
tur.Propterea vos nō auditis,quod ex Deo nō estis.
Tertiò dat roboris potentiā,quia nos fortes contra
diabolū facit,ne confundamur ab eo.Eccl.24. Qui D
audit me,non confundetur:& qui operātur in me,
nō peccabunt.Vnde Prouer.1.Qui audit me, absq;
terrore requiescet,& abundantia perfruetur,malo-
rum timore sublato.Quartò dat in opere constātiā
s.patientiam in aduersis,& in bonis perseuerantiā.
Lucæ 8.Hi sunt,qui corde bono, & optimo verbū
audientes retinent,& fructum afferunt in patiētia.
Quintò dat luminis scientiā:quia.s.mentem illumi
Iob. 34 nat veritate Audite,sapiētes,verba mea, & eruditi,
auscultate.Et prouer.1.Audiens sapiens sapientior
erit,Sextò dat fēlicitatis gloriam.Ioan.5.Qui audit
verbum meum &c.habet vitam æternā. Auditus e
nim verbi diuini,primò peccatorem terret,sed post
cōsolationē ingerit menti. Quod ostendit Greg. E
Greg.27. mo. cap. 13. dicēs. Notandum verò est,q̄ voxDei,nō in gaudio,
sed in terrore audiri perhibetur:quia nimirū pecca
tor quisque dum solum,quæ tertena sunt,cogitat,
dum cor oppressum in infimis cogitationibus ge-
stat,si repentè diuinæ gratiæ inspiratione agitur,
ante omnia intelligit,q̄ cuncta, quæ agit, districti
iudicis animaduersione puniantur. Auditio igitur,
vocis Dei primò in terrore fit,vt post in dulcedinē
vertatur,quia ante districti iudicij nos timore ca-
stigat:vt iam castigatos,supernæ dulcedinis consō-
latione reficiat. Vnde & dominus ait.Beati,qui au- *Lucæ 11.*
diunt verbum Dei,& custodiunt illud.

Et concupiscet rex decorem tuum: 747
quoniam ipse est dominus Deus tuus, & adorabunt eum.

Hic commendatur sponsa ex diuinæ voluntatis
cōformitate. Vbi nota,q̄ sacrificia,quæ fiebāt in le
ge antiqua pecudum,ex se Deo nō erant placita ra
tione operis operati:sed solum ratione operis ope-
rantis:vnde illi populo data fuerunt, nō tanquam
diuinæ volūtati cōformia,sed magis vt per illa cor-
poralia sacrificia tenerentur, ne ad idololatriam de
clinarent.Omnia autem illa antiqua sacrificia sunt
terminata per vnum verum sacrificium in ecclesia
à Christo institutum.s. eucharistiæ: cuius sacrificia
omnia illa aliqualiter erant figurativa.Istud sacrifi-
cium ex seipso conforme,& acceptum est diuinæ
voluntati: quia in eo realiter cōtinetur Christus Dei
filius dilectus à patre.Et istud sancrificium vocatur
pulchritudo,& decor ecclesię.De quo decore dicit *psal. 25.*
psal.Domine,dilexi decorem domus tuę.De isto er
go sacrificio à Deo sic accepto, dicit. *Et concupiscet*
rex decorem tuum: quia rex Christus,& ecclesiæ spō-
sus cum magno desiderio istud sacramentum con-
ficere dicitur.Propter qđ dicebat de isto sacramē
to.Desiderio desideraui hoc pascha manducare vo
biscum &c.Vbi per pascha realiter intelligit eucha *Luc 22, Eucharis-*
ristiæ sacramentum.Vnde dicta verba exponēs Eu *stia.*
sebius ait.Cū dominus nouum pascha celebraret,
opportunè dixit.Desiderio desideraui hoc pascha.
i.nouū mysteriū, noui testamenti, quod ꝑtradebat
discipulis: quod plures ante eum prophetę,& iusti
cōcupierāt:sed ipse sitiens cōmunem salutem, hoc
tradebat mysterium,quod toti mūdo competeret.
Sic ergo de isto sacramento prædicit psal. ecclesiæ.
*Et concupiscet rex decorem tuum.*Et quod de isto sacra
mēto intelligat,subdit.*Quoniā ipse est dominus Deus*
*tuus.*Quia si quæratur ab eo,quis est iste decor:Re-
spondet.*Ipse est dominus Deus tuus.* Quod ideo dicit,
quia in isto sacramēto realiter De⁹ cōtinetur, quia
totus Christus,qui est Deus, & est ab omnib⁹ fide
libus adorandus:propter quod subdit.*Et adorabunt* *Mat 2. Concupi-*
*eum:*sicut magi fecerunt.Et procidētes adorauerūt *scere quo-*
eum.Sed fortè dices.Quomodo Deus aliquid pōt *modo po-*
cōcupiscere, cùm cōcupiscentia sit quoddam desi *test Deus,*
derium,desiderium autē non habiti volitio?vult er *& deside-*
go Deus habere aliqua quæ nō habet,si concupisci- *rare.*
cit.Respondeo primò,q̄ hic accipitur concupiscē-
tia non propriè,vt est desiderium respectu non habi,
sed vt est quædam complacentia,& sic est respectu præsentis.Sic enim accipitur Iosue 7. quādo
Achan accipiēs pallium,& virguiā auream ait. Cō
cupiscens abstuli,& absconditi,& tamen de facto illa
habebat.Vel dico secundò,q̄ dicitur Deus concupi-
scere,& desiderare,quando nos concupiscere fa-
cit,& desiderare,sicut & cognoscere, quando nos
cognoscere facit.

Et filiæ Tyri in muneribus, vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.

Hic cōmēdatur spōsa ex genitæ ꝑlis fęcūditate
Ad ꝓdicationē Christi, & apostolorū filij spūales
nati

nati sunt ecclesiæ,quia multæ gentes cōuersæ sunt A
ad fidem sponsæ, offerendo seipsas Deo, ac etiam
temporalia bona. Et hoc significat psal. apertè po-
nendo totum. Tyrus enim ciuitas erat gentilium,
& sub nomine illius ciuitatis cæteras gentiliū ciui-
tates comprehendit.d. *Et filiæ Tyri.*i.filiæ gentilium
in muneribus venient. s. seipsas Christo offerendo.
Quæstio. Et,si dicas cùm primitiæ gentium ad fidē Christi ve
nientium fuerit tres magi,qui ab oriente nato do-
mino venerunt Hierusalem,ipsum adorare, vt ha-
betur Matt.2. De quibus dicit August. in sermone
de Epiphania.Isti magi quid fuerunt, nisi primitiæ
gentium,Israelitæ pastores,magi gētiles:illi propè,
Vir. Mulier. isti longè? Quare ergo cùm isti fuerint filij, & non B
filiæ, mares, & non fœminæ:dicit. *Et filiæ* & non
dicit,*Et filij.*Respōdeo, quòd in scriptura sacra vir,
vel masculus quandoque ponitur non pro sexu sed
pro animi virtute.Similiter & fœmina,siue mulier
ponitur quandoq; non pro sexu, sed pro mentis
mollitie:vt habetur 32.q.7.sed illud.Sic dico in pro
posito de filiis,& filiabus, quòd filij accipiūtur pro
virilitate animi,nō pro sexu: filiæ autem pro mētis
inconstantia,siue mollitie.Cū ergo Gētiles omnes
essent idololatræ, & per cōsequens nō virtuosi:se-
quitur,q̄ non filij,sed filiæ magis debuerunt appel-
lari.Et ideo tales ante cōuersionē filias, & nō filios
vocat. d. *Et filiæ Tyri in muneribus.* Et horum omniū
figurā gessit illa mulier Chananæa, quæ de finibus
Matt 15. Munus. 1.q.1 sunt nonulli. Tyri,& Sidonis egressa venit adorare dominum.Et C
dicit in plurali.*In muneribus*: quia munus est triplex
scilicet ab obsequio,à manu,& ab ore.Quę tria mu
nera gentiles conuersi obtulerunt domino. *Vultum*
tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Per diuites
plebis, intellige mundi sapientes,& potentes ex gē
tibus conuersos, qui honorant Christi sponsam.s.
Ecclesiam, & in ipsa suas orationes offerunt Deo.
Tyrus. Vel aliter eadem sententia introducipotest.Nā Ty-
rus interpretatur angustia.Quæ ergo sunt filiæ Ty
ri,nisi animę gentilium,quę erant in angustiis pec-
catorum, quæ ad fidē cōuersæ domino munera of-
ferunt.s.seipsos per pœnitentiam affligendo, bona
sua dando, ecclesias cōstruēdo, & ecclesiarum mi-
nistris prouidendo.*Vultum tuum deprecabuntur omnes*
diuites plebis: quia solum in vnitate ecclesiæ oratio-
nes sāctæ valent ad salutem:quia salus extra eccle- D
siam haberi non potest.24.q.1.quia ex sola.

749 Omnis gloria eius filiæ regis ab intus in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus.

27.q.1. nuptiarum. Hic commendatur Christi spōsa ex puritate in-
Gloria hypocrita rum. terioris conscientiæ, quod dicit ad differentiam sy
nagogæ. Synagoga enim omnē gloriam suam po-
nebat in rebus exterioribus,puta in templi mirabi
li structura,in deauratione parietum,in variis cere
moniis.Sed non sic ecclesia, quæ totam suam glo-
riam ponit intus in bonitate conscientiæ, non in
exteriori apparatu,dicente Paulo apostolo. Gloria E
2 Cor. 1. Gloria in forū ec-clesia. nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.
Quod notās nunc psal.dicit. *Omnis gloria eius ab in-*
*tus.*ad differentiam etiam hypocritarum,qui gloriā
habēt,seu quærunt ab extra,nōab intus.Et,si quæ-
ras cuius eius? quia dicit omnis gloria eius, statim
explicat.d. *Filiæ Regis.* Ecclesia enim,vt in pluribus
scripturæ locis patet,quādoq; vocatur mater Chri
sti,quia fratres generat Christo. Dixit Christus de
Matt.12. ecclesia, Quicunq; fecerit volūtatē patris mei &c.
hic mater est &c. Quandoque vocatur soror: quia
à Deo patre genita.Veni in hortum meum, soror
mea.Quandoq; sponsa.Veni ostendam tibi spōsam *Canti. 5.*
nouam agni.Quandoque filia: vt hic. *Omnis gloria* *Apoc.21.*
*eius ab intus filiæ regis.*Et attende, quòd quāuis om-
nem gloriam principaliter ponat intus in conscien
tia,tamen etiam curat exteriora opera munda ser-
uare,vt aliis de se bona præstet exempla,sibi Chri-
sto d.Sic luceat lux vestra &c.propter quod subdit. *Matth.5*
In fimbriis aureis circūamicta varietatibus. Per quod
denotat,quòd etiam exteriora opera hæc aurea. i. *Greg. 19*
charitate ornata.Vnde Greg.exponēs ista verba di *me.cap.10*
cit.Quisquis enim exteriora sua benè disponit, sed *Exterio-ra opera.*
interiora negligit,in circuitu oculos habet sed in-
tus nō habet.Sancti verò omnes quia & exteriora
sua circunspiciunt vt bona de se exempla fratribus
præbeant,& interiora sua vigilāter attendunt,quia
sese irreprehensibiles æterni iudicis obtuitibus pa
rant,in circuitu oculos & intus habere perhiben-
tur:magisq; se quo Deo placeant, sua æterna com-
ponunt.Sicut per psalmistā de sancta ecclesia dici-
tur. *Omnis gloria eius filiæ regis ab intus.* Sed quia ex-
teriora sua etiā irreprehensibilia custodit, iure de
ea subdidit.*In fimbriis aureis circūamicta varietatibus,*
vt & pulchra intus sibi sit,& aliis foras:& se proue
hens per internam gloriam, & alios erudiens per
exteriora operum exempla.Vel per fimbrias, quæ *Fimbria.*
sūt vltima pars vestis, intellige finem vitę vniuscu
iusque:quia quantūcumq; quis sanctitate polleat
in vita,solū tamen iudicatur secundū finē vitę. Et
sic est sensus,q̄ ecclesia gloriā intus principaliter C
retinet in conscientia & consequenter in exterio-
ribus,quæ perseuerantiā vsq; ad finem requirunt.
Vel per fimbrias vestimenti ecclesię. s. electorum,
intellige ipsum Deum,ad quem vt ad finem cordia
liter tendunt:& dicit in plurali *fimbrias* propter per
sonarum pluralitatē:quæ non deauratæ, sed aureæ
sunt,quia sunt ipsa charitas.Et aduerte,quòd fim-
briæ dicuntur aureæ, sed vestis supra dicitur deau-
rata: ideo quia charitas in fine erit cōsummata, &
perfecta.*Circūamicta varietatibus*,exponitur vt supe-
rius versiculo 745. Accipe quæstionem de gratia
vt supra.

750 Adducētur regi virgines post eam, proximæ eius afferentur tibi.

Hic consequenter describitur prolis cōuenien-
tia.Et diuiditur in partes duas. Quia primò agitur
de generatione filiarum. Secundò de ganeratione
filiorum, ibi.*Pro patribus.*Prima in duas. Quia pri-
mò agitur de filiarum propagatione. Secundò de
generationis exultatione,ibi. *Afferentur tibi in lætis-*
*tia.*Quātum ad primum sciendum,quòd ista gene- *Genera-tio spiri-tualis.*
ratio filiorum,& filiarum ecclesiæ,non est per pro-
pagationem carnis,vel sanguinis, sed per regenera
tionem spiritus per fidem, de qua dicitur Ioan. 3.
Nisi quis renatus fuerit &c.Et non solum mares in
fide generantur,vel solū fœminæ etiam, sed & ma-
res,& fœminę. Verùm quia maior apparet dubita-
tio de fœminis, vtrum per sacramentum baptismi
possent regenerari sicut & mares: quia circuncisio
antiquæ legis, quæ homines ad synagogam duce-
bat,solum viris,& non mulieribus cōpetebat. Ideo
ad hoc remouendum, primò agit de generatione
fœminarum.d.*Adducentur &c.*Vbi sciēdum, quòd *Mariā.*
gloriosa virgo Maria fuit inter mulieres prima,quę
in ecclesia Christi sponsa votum virginitatis emi-
sit,& suam virginitatē Deo consecrauit. Et sic fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

prima,quæ ad spōsum adducta fuit, quam cæteræ A
virgines sequuntur, quia exemplo eius aliæ multæ
mulieres virginitatem suam Christo sponso dedica
uerunt. Et hoc notans hic psal. dicit: *Adducentur regi virgines*: & hoc *post eam*. s. post gloriosam virginē
Mariam, quæ omnium fuit prima, quā cæteræ vt do
micellę reginam sequūtur. Et statim sermonū suū
conuertit ad regem Christum, d. *Proximæ eius afferentur tibi*. Vbi notandum, quòd triplex gradus in
ecclesia. s. virginum, continentium, & coniugatorū:
vt dicit August. super illo verbo Matth. 13. Et attulit fructum aliud centesimum, aliud sexagesimum,
& aliud trigesimum. Cētesimus fructus virginibus,
sexagesimus viduis, & continētibus, trigesimus autem sancto matrimonio deputatur. Maioris enim
meriti est virginitas, quā cōtinentia vidualis, vel cōiugium, ipsa verò cōtinentia vidualis sicut minoris meriti est quàm virginitas, sic est maioris quàm
sit sanctum matrimoniū. Ex quibus patet, q̄ status
continentium approximat virginitati, & status cōiugalis continentiæ. Et per consequens omnes tam
cōtinentes quàm coniugatæ proximæ dicuntur virginitati. Virgo autē Maria omnes istos stat⁹ in se habuit, quoniā virginitatē Deo cōsecrauit: vidua fuit,
quia tempore Christi passionis iam mortuus fuerat Ioseph maritus eius: aliter enim ipsam Christus
Ioanni nō commendasset: fuit etiam cōiugata, quia
vero matrimonio ipsi Ioseph desponsata. Et ideo
eius exemplo non solum virgines ipsam sequūtur,
sed etiam *proximæ eius*. s. tam continentes quā con- C
iugatæ. Et hoc est quod psal. dicit Christo. *Proximæ eius afferentur tibi*. s. exemplo eius. Et ista videtur intentio glossæ. d. *Post eam*. s. reginam. *Adducentur regi virgines*. i. robusti & fortes. *Proximæ eius*. s. viduæ castæ, quæ sunt in gradu secundo, & alij infirmi quasi
imbecillitate fatigati afferentur tibi.

Gradus ecclesiastici plex. s. virginū, continentiū, coniugatorū & viduarum.

Latitia.

2. Cor. 9.

Dare.

751. Afferentur in lætitia, & exultatione, adducentur in templum regis.

Hic consequenter agit de generationis exultatione. Vbi sciendum, quod omnia opera meritoria
debent esse voluntaria: quia nō placent coacta seruitia. Cū ergo omne voluntariū inducat lętitiā mētis, sic omne inuoluntariū, & coactū tristitiā, sequitur, q̄ omne opus meritorū cū lętitia mētis est, quā D
uis nō semper eum letitia carnis. Et hoc notās hic
psal. dicit. *Afferentur in lætitia, & exultatione*: quia voluntariè tam virgines quā proximę se Deo afferūt:
propter quod dicit apostolus. Hilarē enim datorē
diligit Deus, id est, voluntarium. Vnde ibi Magister in glossa. ait. Hilarem enim datorem diligit Deus.
i. qui ex voluntate dat, Deus hunc diligit. i. approbat, & remunerat: non tristem & murmurantem.
Qui enim dat vt careat tædio interpellantis, non vt
reficiat viscera indigentis, & rē, & meritum perdit.
Quicquid ergo boni facis cū hilaritate fac, & bene
facis. Si autem cum tristitia facis: hoc fit de te, nō tu
facis. Verùm quia nō omnes virgines continentes,
vel coniugatæ sunt intra ecclesiam, quia etiā inter
paganos multi seruant virginitatē: multi viuunt cō
tinenter & matrimonio multi vtūtur debitè. Quod E
etiā est de multis, qui nomē Christianitatis habēt,
vtsunt hypocritæ: qui non sunt tēplum, nec habitatio Dei: sed magis diaboli. Ideo tales excludens de
illis virginibus, & proximis, quæ Christo offerunt:
dicit quòd *adducentur in templum regis*. i. ad hoc adducētur, vt sint templum regis. scilicet Christi, sicut
virgines prudētes adductæ fuerūt ad Christum: fatuæ autē foras manserunt. Quælibet enim anima, *Matth. 25.*
quæ est in statu gratię: & per consequēs mēbrū ecclesiæ templum Dei dicitur: quia in illa sicut in tēplo suo habitat Deus 1. Cor. 6. Templū sanctū Dei
est, quod estis vos: & spiritus Dei habitat in vobis.
Adducentur ergo in templum regis. i. ad hoc adducentur fideles ad Christum: vt fiant Dei templū. Ad qd *Templū. Anima.*
intelligendum est notandū, quòd meritò quælibet
iusta anima dicitur Dei tēplū: cuius ratio est. Quoniā tēplum dicitur à theos quod est Deus, & platea:
inde templum quasi platea Dei, eo quòd in illa specialiter habitet Deus: hinc est quòd talis anima templum regis dicitur. Vnde Magister dicit. In sanctis habitat *Magister. li. 1. dist.*
Deus: in quibus est per gratiam. Nō enim vbicun- B *30.*
que est Deus, ibi habitat, vbicunque verò habitat,
ibi est. Sed in solis sanctis habitat, qui sunt tēplum
eius, & sedes. Vnde dominus per Esaiā ait. Cœlum *Esa. 66.*
mihi sedes est: quia in electis, qui sunt cœlum, habitat Deus, & regnat. qui eius voluntati deuoti obtemperant. Vnde sapien. 7. Thronus sapientiæ anima iusti: quia in iustis specialius est, quàm in aliis *August.*
rebus. In quibus tamē omnibus totus est. Quemad
modum anima (vt ait August. in epistola ad Hiero.
de origine animæ) per omnes particulas corporis
tota adest simul, nec minor in minoribus, nec in
maioribus maior est. Sed tamen in aliis intensius,
in aliis remissius operatur. Ita Deus cùm in omnibus sit essentialiter, ac totus: tamen plenius esse dicitur in illis, quos inhabitat. i. in quibus ita est vt faciat eos templum suum &c. hæc Magister. Istud est
ergo illud tēplum, quod à rege Christo, qui est fōs,
& origo omnium gratiarum ædificatur. De quo Zacha. 6. prædictum. Ecce vir oriens nomē eius, & ędificabit tēplū domino. s. per gratiā habitādo animā.
Ad videndum autem moraliter quęliter istud templum ædificatur, est sciendū, q̄ ad similitudinem tē
pli materialis à Salomone constructi, quęlibet anima, quæ Dei tēplum vult esse, quatuor conditiones *Templum spirituale.*
debet habere. Nam in illo materiali templo inter
cętera quatuor erant. s. Fundationis solidata permanentia. Habitationis tripartita differētia. Fenestrationis requisita congruentia. Decorationis exquisita refulgentia. Primum patet, quia illud tēplū
erat fundatum de lapidibus magnis, & quadratis,
qui sunt magnæ firmitatis. Vnde. 3. reg. 5. præcepit
rex Salomon vt tollerēt lapides grandes in fundamentum tēpli, & quadrarēt eos. Et in hoc notatur
fundamentum templi spiritualis cōscientiæ, quod
fundamentum est humilitas: quia sicut fundamentum statum in parte inferiori omnē sustinens structuram, sic & humilitas in fundamento tēpli spiritualis. Vnde Cassiodorus de spiritu superbiæ: ait.
Nullo modo poterit in anima nostra virtutum structura consurgere: nisi prius iactata fuerint in corde
verę humilitatis fundamenta, quæ perfectè collocata, perfectionis culmen valeant sustinere. Sed noto, q̄ in isto fundamento debent poni lapides gran- *Humilitas.*
des, & quadrati. Quia humilitas huius templi fundamentum, debet esse dura vt lapis cōtra præsumptionem. Magna & grandis erga inferiorem. Quadra, & fortis præter defectionem. Sit ergo humilitas dura, vt lapis &c. Quia sicut lapis sua duritia resistit vento, sic humilitas vera sua duritia resistere
debet vento superbiæ. Et hoc contra humilitatem
fictam, quæ nō resistit superbiæ: sed ipsam includit,
de qua eccles. 19. Est qui nequiter se humiliat, &
interiora eius plena sunt dolo. Si ergo humilitas
sit

sit stabilis, & fortis velut lapis, erit huius tēpli fun- A
damentum de lapidibus preciosis, vt dicitur 3. Regum 7. Secundò sit humilitas magna, & grandis,
&c. vt, scilicet altiorē gradum humilitatis habeat.
Ideo præcepit rex, vt in isto fundamento ponerentur lapides grandes. Vbi notandum, quod humilitas etiam vera, est triplex. s. sufficiens, abundans, &
grandis, quæ alio nomine omnis iustitia dicitur.
Vnde glo. Matth. 3. ait, quòd perfecta humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, & se
non præferre æquali & hic dicitur sufficiens. Secundus est subiicere se æquali, nec se præferre minori, hic dicitur abundans. Tertius est subdere se
minori, in quo omnis habetur iustitia, & hic dicitur humilitas grandis. In hoc igitur, quod dicitur B
quòd præcepit rex, vt ponerentur lapides grandes,
notatur, quòd qui seipsum regis tēplū vult facere,
quòd istum gradū grandis humilitatis debet habere. Et sic iuxta illud, quod habetur Hiere. 30. Templum iuxta ordinem suum fundabitur. Tertio hæc
humilitas debet esse quadra. quia sicut lapis quadrus magis est stabilis &c. omni alio lapide, sic ista
humilitas debet esse quadra. i. stabilis per perseuerantiam. Sic enim vt habetur Esdræ 5. Præcepit rex
Cyrus, vt ponerent in templo fundamenta de lapidibus supportantia altitudinem, & latitudinem.
Tunc enim solum fundamentum altitudinē, & la- C
titudinem ædificij dicitur supportare, quando sub
ipsis dicitur perseuerare. Et talis debet esse humili
Bernard. tas per perseuerantiā, propter quod ait Bern. super
cantica. quòd spirituale ædificium non potest stare,
nisi super humilitatis stabile fundamentū. Et in fi-
3 Reg. 6. gurā huius dicitur, quòd, cùm tēplum ędificaretur,
malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt
audita in domo domini: quia. s. tanta in tali debet
esse humilitas, vt in sua mente nulla murmuratio
cadat, vel audiatur. Secundò principaliter in tēplo
Salomonis erat habitationis tripartita differentia.
Nam vt habetur 3. Reg. 6. In templo erant tres mā
siones, sic quòd ab inferiori per cochleam ascendebatur in mediā, & à media in superiorē. Et per hoc
significatur, quòd qui templum Dei se constituit in
seipso tres mansiones debet habere. s. infimam, me- D
diam, & suprēmam, vt in tali anima sit pro inferiori
Pœnitentia. Peccati cognitio. Contritio. Remissio mansione peccati cognitio, pro media peccati contritio, pro suprema peccati remissio. Nec immerito peccati cognitio dicitur mansio inferior: quia,
stante generali iufluētia, à solo homine potest esse:
quia nō includit gratiam gratum facientem: cùm
multi peccata sua cognoscāt, & nō relinquant. Est
tamē magna hominis ad bonum prouocatio: quia
initium salutis hominis est cognitio peccati. Qui
enim peccatese nescit, corrigi non vult. Et ideo ani- E
mæ peccatrici, vt fiat tēplum Dei, dicitur. Hier. 3.
Leua oculos tuos in directum, & vide vbi prostrata sis, &c. Et sic talis anima, quę considerat peccata
sua, erit de numero illorum, de quib. dicitur 1. Esdr.
5. quòd cœperunt ædificare tēplū domini. Secunda
mansio templi dicitur peccati contritio, quæ benè
dicitur media: quia sicut medium participat naturam extremorum. s. Dei, & hominis: quia nō potest
esse contritio sine voluntate hominis, nec sine gratia Dei gratum faciente. Et ad istam secundā mansionem ascenditur à prima: quia contritio præsupponit confessionem. Tertia habitatio est peccati remissio, quę suprema dicitur: quia à solo Deo fit sine
hominis cooperatione; quia solus Deus peccata remittere potest. Et tunc anima talis poterit dicere illud. 3. Reg. 5. Cogito ædificare templum nomini domini Dei mei. Principaliter in materiali templo Salomonis erat fenestrationis, &c. Vnde 3. Reg. 6. dicitur quòd Salomon fecit in tēplo. f. nestras obliquas, quæ. s. erant exterius strictę. sed interius latæ. Hæc enim sunt benè dispositæ ad illuminandum interius. Per hoc autē spiritualiter intellige, quòd anima Dei templum effecta, quæ vult speciali gratia per cōtemplationem cœlestium perlustrari, debet habere fenestras, id est, affectiones volūtatis, quæ fenestræ dicuntur, quia illis tanquam fenestris illuminatur domus conscientiæ. Et istæ debēt esse strictæ exterius. s. respectu temporalium, & latæ interius. s. respectu spiritualium. Et tunc talis anima *Ezc. 40.* habebit fenestras in circuitum obliquas. i. Mach. 4. Accenderunt lucernas, & lucebant in templo. Quartò principaliter in templo erat decorationis &c. Quia. 3. Reg. 6. dicitur, quod nihil erat in tēplo, qdnū auro tegeretur. Et per hoc significatur, q̄ templum animæ triplici virtute debet ornari per aurum significata. s. castitate, charitate, & patientia. Nam aurum inter cætera metalla habet splendorē charitatis: & sic significat castitatem, quę summè lucet. O quàm pulchra est casta generatio cum claritate! Valorem bonitatis: & sic significat charitatem, quæ summè valet. 1. cor. 13. per totum, & in finem. Maior autem horum charitas. Pondus gratuitatis: *Aurum. Castitas. Sapiē. 4. Charitas. Patientia. Lucæ. 21.* & sic significat patientiam, quæ hominem summè stabilem facit & pōderosum: vt non leuiter per iniuriam moueatur. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Auro igitur totum templum tegebatur: quia istis tribus virtutibus omnis actio tēpli Dei spiritualis debet decorari. Et sic omnis ædifi- *Ephe. 2.* catio constructa crescit in templum sanctum in domino. Et sic de talibus nunc dicit psal. quod *adducē tur in templum regis.*

Pro patrib. tuis nati sunt tibi filij: cō 752
stitues eos principes super omnē terrā.

Vbi sciendū, quòd Christus etsi secundum diuinitatem non patres, sed solum vnum patrem habet: tamen secundum humanitatem plures habuit *Patres Chri* patres: eo modo quo scriptura omnes illos patres *sti.* appellat: ex quibus alij mediatè, vel immediatè pro- *Ioan. 6.* cesserunt, sicut enim Christus Iudæis dicebat. Patres vestri manducauerunt manna in deserto &c. Consimili modo Christus plures habuit patres, ex quibus secundum carnem descendit. vt puta Abraham, Isaac, Iacob, Dauid &c. Patriarchæ, & prophetæ. De quibus psalm. Christo regi nunc loquitur, dicens, *Pro patribus tuis &c.* Et sic hic agitur de filiorū generatione. Et diuiditur in partes tres. Quia agitur primò de filiorum generatione. Secundò de ipsorū prædicatione, ibi. *Memores erunt.* Tertiò de gentium conuersione, ibi. *Propterea populi.* Quantum ad primum sciendum, q̄ loco patrum Christi patriarcharum, & prophetarū Christo sunt nati spirituales filij. s. apostoli, & discipuli dñi, qui patriarchis, & pphetis successerūt, qui fuerūt ecclesiæ principes, & prælati per totum mundū ad prædicandum Christi fidē dispersi, vt ex illis alij spiritualiter generarētur, & sic ecclesia Christi vsq; in finē cōtinuaretur. Vel aliter, vt ista verba psal. loquatur, nō Christo, sed ecclesiæ vnde ista verba Aug. exponit dicēs, & habetur dis. 68. quorū vices, sic. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.* Nā patres ecclesiæ fuerūt apostoli, pro apostolis *nati sunt filij*. i. episcopi. Hodie

enim episcopi,qui sunt per totũ mundũ diffusi,inde nati sũt.Ipsa ecclesia patres illos appellat,ipsa illos filios genuit,& ipsa illos constituit in sedib.patrũ.Quasi psal.dicat ecclesiæ. Nõ te putes desertã: quia non vides Petrũ:quia nõ vides Paulum : quia non vides illos,p quos nata es,de prole tua creuit tibi paternitas.*Pro patrib. tuis nati sunt tibi filii, constituet,&c.*filios genuit ecclesia,& constituit eos pro patrib. suis principes super omnem terrã.Ad intelligendum autẽ hãc natiuitatẽ spiritualẽ,quia dicit, nati sunt tibi filij.Sciendũ,q ista natiuitas spiritualib.licet plurib.modis fiat vnum solũ hic tangã.Fit enim virtute sacramenti baptismi.d.Christo.Oportet vos nasci denuò:quia nisi quis renatus fuerit ex aqua,& spiritu sancto,nõ potest introire in regnũ Dei,nec per cõsequens filius Dei fieri,cui iure hæreditario regnũ Dei debeatur.Quod sic patet.Nam per ipsum baptismũ anima de non esse spiritualiter venit ad esse spirituliter,& tota renouatur.Et ideo baptismus habet hominẽ spiritualiter regenerare & renouare, ad Titum 3.Per lauacrũ regenerationis,& renouationis spiritus sancti,quem effudit in nobis adundè:Quærit Arist. quare aqua pluuialis habet magis virtutẽ generatiuã eorũ,quę nascũtur de terta,& meliores fructus facit, q̃ aqua putealis. Respõdet:q aqua pluuialis est subtilior,& ideo facilius penetrat terrã,& poros arborum,& sic citius illas germinare facit.Aqua autẽ putei grossior est, & ideo tardius generat. Similiter quia aqua pluuialis est magis subtilis,& depurata ab elemento grosso terræ, ideo fructus dulciores facit,& meliores q̃ aqua putei. Spiritualiter. Quid est aqua pluuialis de alto descẽdens,nisi ipsa aqua baptismalis ab ipso spiritu sancto sanctificata,& depurata. Si igitur aqua pluuialis absq; speciali influẽtia spiritus sancti virtutẽ multã habet generandi,quid miraris si aqua baptismalis per assistentiam spiritus sancti & bene dictionẽ tota spiritualis effecta habet virtutẽ spiritualiter hominẽ generandi?Adcuius cõfirmationẽ attẽde.q si fœtus conceptus in corpore matris secundũ astrologos nascitur in octauo mense,viuere nõ potest.Si autẽ nascitur in septimo, vel in nono viuere potest.Cuius causam ipsi assignãt dicẽtes, q quilibet planeta per mẽsem integrum dominatur supra fœtum conceptũ,eo ordine quo sunt situati. Sic q in primo mense dominetur Saturnus, in secũdo Iupiter,in tertio Mars,in quarto Sol,in quinto Venus,in sexto Mercurius, in septimo Luna.Et sic iterum incipiẽdo in octauo Saturnus, in nono Iupiter,&c. Dicũt ergo quòd si nascitur in octauo mẽse nõ viuit:quia nascitur sub Saturno,qui habet duas qualitates mortificatiuas.s.siccitatem & frigiditatem.Si autem nascitur in septimo mense viuit, quia nascitur sub dominio Lunæ, quæ habet virtutem generatiuã:quia dominatur aquis. Similiter si nascatur in nono mense viuit,quia nascitur sub dominio Iouis, qui est planeta totus dulcis, & beniuolus propter quod dicitur Iupiter quasi iuuans pater.Moraliter,Saturnus,qui est planeta mortificans propter suam frigiditatẽ,& siccitatẽ,significat peccatũ,quod animas mortificat, quod est frigidũ. carens igne charitatis.Matt.24.Quoniã abundauit iniquitas multorum,refrigescet charitas.Est etiam siccum:quia caret humiditate aquę baptismalis.Et sic nascentes sub Saturno sunt existẽtes in peccato q carẽt charitate,& baptismali gratia.Et ideo viuere nõ possunt, vt semẽ ortũ supra petrã, quod natũ atuit:quia nõ habebat humorẽ.Luc̃ 8.Quid autẽ per Lunã,quę dominatur aquis nisi aqua baptismalis intelligitur?Iupiter autem, qui iuuãs pater dicitur,est ipse spiritus sanctus, qui adiuuat infirmitatem nostram.Nascẽtes ergo sub dominio lunę.i. sacramento aquæ baptismalis regenerati viuunt, ac etiam sub dominio Iouis. i. gratia spiritus sancti baptizati, tales viuunt spiritualiter, & fructificant multipliciter.Scitote,quoniam omnis,qui facit iustitiam,natus est ex Deo.Et isto modo nati sunt ecclesiæ filij, scilicet apostoli, & eorum successores episcopi,de quibus dicitur. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.*

Natiuitas *Ioan.3.* *Philosophus in lib.de proble. aquæ pluuialis.* *Aqua baptismi.* *Planeta Saturnus. Luna. Iupiter.* *Peccatũ.*

Memores erũt nominis tui,domine, in omni generatione,&generationem. 753

24 q.1. *quia ex sola.*

Hic agitur de ipsorũ filiorum natorum prædicatione.Quia ipsi apostoli,vel episcopi pro eis nati fidẽ Christi per omnes generationes orbis prędicauerunt.Et sic per omnes generationes memores fuerunt nominis Christi,ipsũ exaltando,& verũ saluatorem prædicando. Vel vt alia litera habet. *Memor ero nominis tui.* & tunc loquitur populus Christianus.q.d.Christo.Constitues eos principes super omnem terram.s.ad prædicandum nomen tuum. Ideo per eorum prædicationem, *memor ero nominis tui.* Et non solum vno tempore vel in vna generatione,sed *in omni generatione,& generationem.* quia populus Christianus per omnes generationes vsque ad finem sæculi durabit.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum,& in sæculum sæculi. 754

1.q.1. *ex catholica.*

Hic consequenter agit de gentium cõuersione, quia ad prædicationẽ Apostolorum , & successorũ ipsorum populi gentilium cõuersi , Christi nomen cõfitentur,& confitebuntur vsq; in sempiternum. Hic accipe quæstionem de gratia,vt suprà.

PSAL. XLV.

Deus noster,refugium,& virtus, adiutor in tribulationibus , quæ inuenerunt nos nimis. 755

5.q.5. *nõ omnis.*

Iste psalmus talem habet titulum. *In finem filiis Chore pro arcanis psal.* Ad cuius intelligentiam sciendum quòd vt dicit Ra.Sa.aliiq; doctores Hebræorum,q filij Chore hunc psalmum fecerunt, quãdo miraculosè fuerunt saluati, pereunte Chore patre eorum cum aliis multis,vt habetur Nume.16. Tũc enim factum est grande miraculum , vt , pereunte Chore, non perirent eius filij,quod quidem miraculum sic fuit. vt dicit Ra. Sa.& satis verisimiliter. Nam vt habetur Num.16.Chore,Dathan, & Abiron,qui erant magni principes in populo cupientes dominari insurrexerunt contra Moysen , nolentes ei obedire , quia ipsi summum sacerdotium sibi vendicare volebant, quod ipsi Aaron dederat dominus. Tunc & Moyses dixit ad eos.Tu & omnis congregatio tua state seorsum coram domino, & Aaron die crastina separatim. Tollite singuli thuribula vestra,& incensum offerentes domino ducẽta quinquaginta thuribula,quia tot numero illi rebelles Moysi erant.Aaron quoque teneat thuribulum suum. Tunc dixit dominus ad Moysen. Præcipe omni populo,vt separetur à tabernaculis Chore, Dathan, & Abiron. Cumq; recessissent, filij Chore non recesserunt , sed remanserunt cum patre suo suadentes ei , vt se humiliaret Moysi , & ei

chorefilij.

ei obediret.Et tunc,ipso nõ acquiescente, sed in rebellione perdurãte, subito dirupta est terra sub pedib.eorum:& aperiens os suum, deuorauit illos cũ tabernaculis suis , & vniuersa substantia eorũ , descenderũtq; viui in infernum operti humo.Filij autem eius diuina virtute protecti remãserunt in aere in medio illius aperturæ , quousq; terra sub pedib. eorum fuit reclusa.Et hoc fuit grande miraculum, & arcanum mysterium.Si enim recessissent cũ aliis à tabernaculo patris sui ante aperturam terræ,nullum fuisset miraculum de salute ipsorum,sicut nec de salute aliorum.Viso ergo tãto miraculo Dei circa se,cõuerti sunt ad dominũ,toto corde gratias agentes Deo.Et tunc in ipsis requieuit spiritus propheticus. Et pro gratiarum actione fecerunt hunc psal.Ex prædictis autem apparet litera tituli qui est. *In finem psal.i.* iste psal.dirigens nos in finẽ.s.in Deũ, vt puta ad considerandum Dei potentiã. *Filiis Chore.*s.attribuitur:quia hunc psal.ipsi fecerunt.Et hoc *Pro arcanis.*quia.s.agit de arcanis nei,& secretis,quę in dicto miraculo apparuerunt.Ex quib. etiam patet materia psal.quoad literã, & eius effectiua causa.Exponendo ergo istum psalmum,primò declarabo literam,secundò intellectum psalmistæ.Quantũ ad primum iste psal.diuiditur in duas partes. Quia filij Chore primò de sua liberatione Deo gratias agunt.Secundò aliqua de proximo futura prædicũt, ibi *Fluminis impetus,&c.*Dic vt nic.de Ly.Quantum ad intellectum psalmistæ,quoad declarationem tituli,sciendum est,q iste psal.agit de arcanis diuinæ dispositionis,quæ sunt,q Deus sit homo, & homo Deus,q salus est promissa vtrique populo,q Iudæi in aduentu Christi excæcati fuerunt, & gentiles illuminati,quòd apostoli,relictis Iudæis, transierunt ad gentes,quòd pax summa fuit in mundo tempore Christi natiuitaris,& passionis.Ista ergo sunt arcana,de quib.ait iste psal. Dicit igitur titulus. *In finem psal. filii Chore pro arcanis.* Qui sunt filij Chore, nisi filij crucis,& passionis Christi, quoniam Chore caluaria interpretatur, vt supra dictum est versi. 709.qui de arcanis prædictis hic loquuntur.Intentio autem psal.est,nos ad fidem mouere,& inducere.Iste ergo psal.diuiditur in partes tres. Quia ostẽdit primò aduentus Christi mysterium. Secundò ecclesiæ in Christo fundatæ dominium,ibi.*Fluminis impetus.* Tertiò incarnationis Christi multiplex factum miraculum,ibi.*Venite,& vi.*Prima diuiditur in tres : quia ponitur primò circa nos diuina miseratio,secundò diuini verbi incarnatio,ibi.*Propterea nõ timebimus.* tertiò apostolorum per orbem prædicatio,ibi.*Sonuerunt.*Quantum ad primum ponitur diuina erga nos protectio per mysterium incarnationis.Vbi notandum , quòd ante Christi incarnationem Deus multum natura distabat à nobis : quia ille creator,nos creatura,ille dominus nos serui, ille immortalis,nos mortales , ille Deus , nos homines.Et sic nihil commune erat nobis & Deo.Et sic quandoq; dicebatur noster , semper tamen per supereminentiã: nunquam tamen per æquiparantiã, vt puta quia dicebatur noster rex , item noster dominus.Sed post verbi incarnationem,dictus est noster per æquiparantiam,& æqualitatem,quia cõmunia nobiscum accepit,vt puta carnem, & animam, sernitutem,passionẽ,& mortem. Vnde nobiscũ dicebatur homo , passibilis , mortalis, & huiusmodi. Vnde meritò dicere de ipso poteramus illud Gen. 37.Caro eñ nostra,& frater noster est.Cũ ergo hoc pronomen noster propriè importet quandã cõmunitatẽ,sequitur q propriè per incarnationem Deus factus est noster, qui ante nihil cõmune nobiscum habebat,hanc ergo cõmunitatem præuidens psalmista dicit.*Deus noster.*glo.i.nobis factus communis carne assumpta est.Et quid ex hoc sequatur adiungit dicens. *Refugium,& virtus.* Vbi nota, quòd refugium componitur ex reo,& fugio,gis,& dicebatur refugium locus,ad quem rei pro sui saluatione poterant fugere. Nam vt habetur Deut. 19. Præcepit Deus,vt in terra promissionis tres essent ciuitates, ad quas rei fugientes salui essent,& securi.Sicut modo ecclesia dicitur refugium.i.fugium sue fugareorum.Sic igitur propriè Christus incarnatus nostrũ dicitur refugium , quia ad ipsum rei, & peccatores cõfugientes saluantur. Et hoc notans psalmista dicit. *Deus noster, refugium,& virtus.* de hoc vide supra ver. 438.& 439.Sequitur. *Adiutor in tribulationibus, &c.* Vbi nota secundum gl. quòd nullæ tribulationes sunt maiores , quàm illæ , quæ sunt intra nos. Nulla enim maior tribulatio,quàm delictorũ conscientia , & in his tribulationibus peccatorum adiuuat nos Christus incarnatus:quia peccata dimittit. Et aduerte , q dicit quòd tribulationes *Inuenerunt nos:*& non dicit, quòd nos inuenerimus eas. Et ideo notandum, quòd pœnitens quandoq; inuenit tribulationes peccatorum,quandoq; tribulationes inueniunt eum.Quando enim quis sine admonitione alicuius considerat peccata sua,& pœnitet,tunc ipse inuenit tribulationem peccatorũ,dicens , Tribulationem,& dolorem inueni.Quãdo autem persuasione alterius pœnitet,& peccata sua per alterũ ponuntur ante ipsum,vt ipsa recognoscat: tunc tribulatio inuenit hominem. Quia ergo Christus incarnatus nos pœnitere suadebat, dicit. Pœnitentiã agite, &c. Peccata nostra ante oculos nostros considerãda ponebat. Idcirco tribulationes peccatorum inuenerunt nos,& non econtrario. Vel potest exponi de tribulatione pœnæ , & etiam ex prædictis clarus est sensus, vt sic legatur,*tribulationes,* scilicet pœnæ,& miseriæ mundi,*inuenerunt nos,* scilicet eis per Adam expositos.

Refugiũ *Tribulatio.* *Psal.114.* *Matt. 3* *Templi pacis.* *Natiuitas Christi.* *Nostri dicitur Deus.* *Incarnatio Christi.*

Propterea non timebimus,dum turbabitur terra,& transferentur montes in cor maris. 756

Hic ponitur verbi incarnatio.Vbi sciendũ,quod tempore Christi natiuitatis caput totius orbis erat Romana ciuitas:in qua tunc multa mirabilia fuerunt ostensa:inter quæ maximum fuit de subuersione templi pacis, quod in illa mirabiliter erat cõstructum:quando totum mũdum pacificè Cæsar Aug. possidebat. De quo templo à diis responsum habuerant,q durare debebat : quousq; virgo pareret infantem. Et quia hoc impossibile crediderunt : ex hoc concluserunt , q illud templum semper esset duraturum. propter quod ipsum intitulauerunt Templum pacis æternum. Sed in ipsa hora natiuitatis Christi terra,suprà quam fundatum erat illud templum, fuit turbata.i.mota:quia ibi terræmotus est factus : & illud templum funditus est euersum. Quod signum Christi natiuitatis psalmista præuidens ait. *Propterea non timebimus, dum turbabitur terra.q.d.* Dictum est quòd Deus est refugium nostrum , & adiutor : propterea non timebimus.Sed quando erit hoc ? certe quando turbabitur terra, scilicet, tunc veniet Christus refugium nostrum

&virtus. Cõsimile alibi dicitur. Terra mota est: etenim cœli distillauerunt, s. verbum incarnatum: iuxta illud Esa. 45. Rorate cœli, desuper, &c. Completo autem incarnationis Christi mysterio, apostoli ad prædicandum per totum mundum missi fuerunt. *Mons Christus Apostolus.* Et hoc est quod subditur. *Et transferentur montes in cor maris.* Vbi notandum, ꝙ per montẽ in singulari significatur in scriptura Christꝰ incarnatus, sed per montes in plurali significantur prædicatores, & apostoli, vt ostendit Greg. d. *Greg. 33. mor. c. 1.* Mons quippe in singulari dominum incarnatum significat, sicut scriptũ est. Et erit in nouissimis dieb. præparatus mons domus domini in vertice montium. Mons quippe in vertice montium est incarnatus dominus transcendens celsitudinem omnium prophetarum. Per mõtes autem in plurali apostolorum, atq; prophetarũ celsitudo demonstratur, sicut scriptum est. Iustitia tua sicut montes Dei. Et Pauli voce dicitur. Vt nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Per mare verò quid nisi incredulitas gentium significatur? vt ostendit Greg. dicens. Quid autem maris nomine nisi præsens sæculum designatur, in quo corda hominum terrena quærentium diuersis cogitationum fluctib. intumescunt? quia elatione superbiæ incitati, dum alterna intentione se impetunt, quasi aduersantes se inde collidũt. Sed iam incarnato domino discordantia sæcularium corda concorditer credunt. Iam Petrus in mari ambulat, quia nimirum Christi prædicatoribus illa quondam gentilium tumida corda, humili auditu subiiciuntur. Quid igitur sunt montes, nisi apostoli? Quid autem cor maris, nisi corda gentilium? Tunc igitur montes in cor maris sunt translati, quando sancti apostoli & prædicatores Iudæam relinquentes, ad docenda corda gentilium sunt translati. Propter quod ipsi apostoli Iudæis dixerunt. Actuũ 13. Vobis oportebat loqui primum verbum Dei, sed quoniam illud repulistis, &c. ecce conuertimur ad gentes. Hoc ergo præuidens psalmista dicit *Et transferentur montes in cor maris.* Sic enim istum textum exponit Greg. d. In scriptura sacra montium nomine, prædicantium altitudo designatur. De quib. per psalmistam dicitur. Suscipiant montes pacem populo. Electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immeritò montes vocantur: quia per vitæ suæ celsitudinem, ima terrarum deserunt, & cœlo propinqui fiunt. Sed montes Christus transtulit, cùm prædicatores sanctos obduratione Iudææ subtraxit, & misit ad gentes. Vnde per psalmistam dicitur. *Transferentur montes in cor maris.* In corde enim maris montes translati sunt, cùm sancti apostoli à Iudæa perfidia repulsi, ad intellectum gentium venerunt. Vnde & ipsi quoque in suis actibus dicunt. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, &c.

Actuum. 13. Greg. lib. 17. c. 15. Mare incredulitatis. Psal. 35. 2. Corin. 2. Actuum. 13. Gregor. 9. mor. c. 2. Psa. 71.

757 7. q. 1. admersitas.

Sonuerunt, & conturbatæ sunt aquæ eorum, conturbati sunt mõtes in fortitudine eius.

Hic ponitur consequenter ipsorum montium, id est, apostolorum per orbem prædicatio. vbi notandum, ꝙ, dum apostoli Christi fidem per mundum prædicabant, quamuis aliqui gaudenter assumerent ipsorum verba, multi tamen turbati sunt, videntes, ꝙ ex hoc cultus Deorum ipsorum dissipabatur. Vnde & ipsos apostolos vsque ad mortem persequebantur. Est ergo sensus. *Sonuerunt*, scilicet apostoli prædicando Christi fidem. *Et cõturbatæ sunt aquæ eorum.* In scriptura enim per aquam scientia significatur. Aqua sapientiæ salutaris, &c. Quid est ergo aqua maris, nisi gentium per mare significatarum scientia, qua docebant idola esse colenda, quę scientiæ fuerunt ad prædicationem apostolorum conturbatæ: quia cultus idolorum dissipatus, quoniam, vt hic dicit gl. Ad sonum prædicationis apostolorum aquæ maris, scilicet populi gentium, vel doctrinæ eorum sunt conturbatæ: quia sunt infatuatę, corusc ante doctrina saluatoris. Stultam enim fecit Deus sapientiam huius mundi. Vbi scriba, vbi doctus, &c. sicut scriptum est. Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo. Et quia multi proceres gentilium videbãt per prædicationem montium, id est, apostolorum cultum Deorum suorum euacuari, ideo turbati contra apostolos per fortitudinem temporalem ipsos montes persequebantur, & trucidabant. Et hoc est, quod dicit. *Conturbati sunt montes*, id est, apostoli, *in fortitudine eius*, s. asperæ persecutionis. Conturbati sunt apostoli martyrizãti, nõ mente sed carne, sicut & Christus, morte imminente, dixit. Tristis est anima mea, &c. Cùm enim omnis homo naturaliter fugiat pœnam, quis est, qui secundum exteriorem hominem non conturbetur, intentata sibi morte? quinimò & ipse Christus dicit. Nunc anima mea turbata est. *Ioan. 12.* Similiter & apostoli, de quibus nunc dicit. *Conturbati sunt montes in fortitudine eius.* s. duræ persecutionis mundi. Quia iste psal. agit de Christi incarnatione, qũa verbum caro factum est. Ideo quæro, vtrum ista sit vera propositio, Deus factus est homo, &c. in scripto meo.

Aqua significat scientiam.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: sanctificauit tabernaculum suum altissimus. 758

Hic ostendit multiplex priuilegium ecclesiæ suprà Christum fundatæ. Et circa hoc facit quatuor, quia quatuor ostendit de ecclesia per Christi incarnationem facta, s. ꝙ ecclesia per Christũ plenè iucundatur, in principio. Secundò per Christum iustè gubernatur. ibi. *Deus in medio eius.* Tertiò per Christum mundo dominatur. ibi. *Conturbatæ sunt.* Quartò per Christum Deo copulatur, ibi. *Dominus virtutum.* Quantum ad primum sciendum, quòd per flumen rectè sacra scriptura designatur ab antiquis patribus docta. vnde Gregr. Quid nanque per flumen nisi antiquorum patrum dicta designantur? Quis nanque pensare sufficiet, quàm vehemens fluuius, dum legem conderet, ex pectore Moyses erupit: quã vehemens fluuius ex Dauid corde prorupit: quanta Salomonis ore, atq; omnia propheta rum flumina manarunt. Quibus scilicet ecclesia Dei irrigatur: ipsa sacra scriptura dicente. Ego sapientia effudi flumina. Quid est ergo fluminis impetus nisi abundantia intellectus scripturæ sacræ: quam Christus donauit ecclesiæ suæ: dum legem nouam ore proprio sedens in monte dedit: declarans omnia, quæ in lege continebantur. Quid autẽ per ciuitatem Dei nisi sancta ecclesia accipitur, de qua ad literam dicitur, Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem descendentem de cœlo, sicut sponsam ornatam viro suo? Quod ideo dicitur, quia ipsa ecclesia est Christi sponsa, vt supra dictum est psalm. 44. *Fluminis ergo impetus lætificat ciuitatẽ Dei*, quia lex noua

flumẽ scripturam significat. Greg. 18. mor. c. 25. Eccl. 24. Ecclesia Dei ciuitas. Apoc. 21.

uæ à Christo data lætificat ecclesiam, dum per legẽ nouam fœlicitatem æternam sponsæ suę promittit, dum ipsam in sponsam assumit, dum ipsam suo sanguine ornat. vt meritò huic ciuitati dicatur. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Et aduerte, ꝙ sancta ecclesia non solum ciuitas, sed etiam tabernaculum dicitur. Ciuitas enim dicitur propter vnionem ciuium, quos cõiungit charitas, sed tabernaculum, qa in cõtinuo bello manet in præsenti. Tabernaculum dicitur habitatio pugnantiũ. Vnde de ecclesia subdit. *Sãctificauit tabernaculũ suũ altissimus.* i. ecclesiã suã, quam sanctificauit, dum proprio sanguine lauit à peccatis, & donis spiritus sancti ipsam dotauit. Et notandũ, quod non immeritò ecclesia tabernaculũ dicitur. Primò propter nominis expositionẽ. Dicit Cassiodorus super psa. 14. ꝙ antiqui domos pauperum tabernas appellabant, propter hoc ꝙ solum trabib. & nõdum tegulis tegebãtur, qnasi tabernas. Et quia ibi cibũ sumebãt ex duob. nominib. s. taberna, & cœnaculum vnũ traditur esse factum vocabulum. s. tabernaculũ. Dicitur igitur ecclesia militans tabernaculũ, quasi taberna, & cœnaculum. Et merito, qa modo taberna propriè ad potũ pertinet, cœnaculũ vero ad cibũ. In ecclesia verò est vtrumq; qa sicut dicitur. Caro mea verè est cibus &c. & sanguis &c. Ideo de ecclesia dicitur. Sapiẽtia ædificauit sibi domum, miscuit vinum, & posuit mẽsam. Ista enim duo semp sunt in ecclesia ad sustentationẽ fidelium, cui⁹ ratio est, qa sicut in corpore humano calor naturalis agens in humidu radicale, cõsumit ipsum, & ideo, nisi fieret restauratio, citò periret corpus, hæc ante restauratio fit p cibũ, & potum. Sic spiritualiter est de anima. Nã calor fomitis. i. cõcupiscẽtiæ inordinatè cõtinuè agit, & inclinat ad consumptionẽ humoris gratiæ, vt eã auferat, & saltẽ per dispositionem per peccata venialia virtutẽ gratię debiliter. Et ideo, nisi fieret restauratio per cibum, & potũ spirituale, citò periret, ad Hebr. 9. Tabernaculũ factũ est primum, in quo erat mensa, & ꝓpositio panum. Secundò ecclesia dicitur tabernaculũ, ꝓpter rei significatæ cõditionem. Tabernaculum enim nõ est firma domus, nec habet fundamẽtum, sed huc, illucq; mutatur, & cũ transmigrante migrat. Et secundum Cassiodorũ tabernaculum dicimus expeditionales, & subitas mansiones. Sic & ecclesia in præsenti nõ habet firmitatem, s. in terra, vbi collocatur, quia, sicut dicit apostolus. Nõ habemus hic ciuitatem manentem &c. Vnde & cum fidelibus, qui super huĩ⁹ tabernaculi habitatores discedentibus à mundo, & ipsum etiam discedet. Hic etiam fundamentum nõ habet, quia in terra nõ figitur, sed vix terram tãgit, quia terrena nõ amat. nisi quantũ ad sustentationẽ vitæ tẽporalis necessarium est, quia Philippẽ. 3. Nostra conuersatio in cœlis est, & per consequens, qui in terra figuntur, non sunt huius tabernaculi habitatores. sed ille solum qui potest dicere cum Petro illud. 2. Petri. 1. Certus sum, ꝙ velox est depositio tabernaculi mei. Si velox est depositio, ergo non est in terra profunda eius fixio. Vnde solum simplices in hoc ecclesiæ tabernaculo possunt habitare. Iacob vir simplex habitabat in tabernaculis. Et de isto tabernaculo, quod est ecclesia, nũc dicitur. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*, quod tabernaculum sanctificatur, quando Deus per gratiam secretè manet in ecclesia Iob. 29. Deus erat mecum in tabernaculo meo.

Tabernaculum, Ecclesia. Ioan. 6. Prouer. 9. Gen. 25. Hebr. 13.

759 Iesses.

Deus in medio eius non commoue-

Acceptio personarum.

Hic ostenditur quòd ecclesia per Christum rectè gubernatur. Ciuitas. n. tunc rectè per regem gubernatur, quando nõ est partialis, nec personarum acceptor. Si enim plus ad vnum declinaret, quàm ad alium, iam partialis foret, & non iustè regeret. Deus autem ciuitatem ecclesiæ sine partialitate, & acceptione personarũ regit, quia stat in medio ecclesiæ, què omnibus cõsulens æqualiter, personas non accipiens. Sicut punctus, qui stat in medio circuli, æqualiter respicit omnem circunferentiã circuli, æqualiter distans à qualibet parte, & æqualiter cuilibet appropinquans. Et in hoc satis figuratur virtus iustitiæ, quæ non attendit ad personas, sed ad merita personarum, & demerita, quæ de seipsa dicit. In vias iustitiæ ambulo, in medio semitarum iudicij. Notandum quòd Christus stat in medio ecclesiæ sua multipliciter. s. tanquam Medium placatiuum diuinæ iracundiæ, Medium donatiuum vitæ nostræ animæ, Medium instructiuum nostræ ignorantiæ. Primum patet, quoniam Christus videns nos à Deo diuisos, & per peccatum in odium Dei constitutos, se ponens in medio, Deum iratum nobis placauit, & nos Dei amicos cõstituit, propter quod appellatur mediator Dei & hominum, 1. Timo. 2. Mediator Dei, & hominum vnus Christus Iesus. Quæ verba exponens glo. ait. Vnus est mediator Dei, & hominum, id est, ad componendum pacem, quia medius arbiter s. Christus Iesus pro hominib. factus homo, vt si esset mediator, non enim aliter quàm per hominem mediat. Mediator enim inter Deum, & homines oportebat vt aliquid hominib. simile haberet, & aliquid simile Deo, ne per omnia hominibus similis longè esset à Deo, aut per omnia similis Deo longè esset ab hominib. atque ita mediator non esset. Verè itaque mediator Christus inter mortales peccatores, & immortalem iustum apparuit mortalis cum hominibus, & iustus cum Deo, ideo dicitur mediator Dei, & hominum, quia inter Deum immortalem & hominem mortalem est Deus homo reconcilians hominem Deo. Vnde nobis dicere potest. Ego sequester, & medius fui inter Deum, & vos, quia. s. rigorem iustitiæ cõtra peccatores placauit, & nos per pœnitentiam Deo reconciliauit. Figura huius mediationis habetur Ezechi. 9. vbi sententialiter dicitur, quòd Ezechiel vidit sex viros missos ad occidẽdum populum, & in medio eorum vidit hominem lineis indutum, & atramentarium scriptoris ad renes eius, qui signabat signo thau omnes gementes super peccata facta. Et istis signatis non poterant illi sex viri nocere, cæteros autem omnes occiderunt. Moraliter isti sex viri parati ad occidendum omnes homines peccatores, sunt sex mundi ætates Christum præcedentes, in quibus contra peccatores rigidè procedebatur. Prima fuit ab Adam vsque ad Noe, vbi rigor iustitiæ apparuit, quia per diluuium omnes homines fuerunt deleti, octo exceptis. Secunda fuit à Noe vsque ad Abraham, vbi apparuit rigor iustitiæ in punitione Sodomorum. Tertia fuit ab Abraham vsque ad Moysem, vbi apparuit rigor iustitiæ in submersione Ægyptiorum. Quarta à Moyse vsque ad Danid, vbi apparuit rigor iustitiæ in punitione occisionis vxoris Ieuitæ, ex quo octuaginta quinque millia sunt occisi. Quin-

Prouerb. 8. Medium Christus. Deute. 5. Ætates mundi sex. Iudi. 20.

ta

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta à Dauid vsq; ad transmigrationem Babylonis v- A
bi apparuit rigor iustitiæ in occisione prophetarũ
Baal per Heliam, 3. Reg. 19. Sexta à transmigratione Babylonis vsq; ad Christum, in qua apparuit rigor iustitiæ ex multis victoriis Machabeorum. Isti ergo sunt sex viri parati ad occidendum populum, quia in illis sex ætatibus iustitiæ rigor erga peccatores obseruabatur. Sed attende, q̃ in medio istorum erat vir indutus lineis. s. Christus, quia qualibet ætate illarum fuit Christus figuratus: Fuit autem indutus lineis, quando mundissimam vestem carnis assumpsit de purissimis sanguinib. virginis gloriosæ. Tunc enim facta sunt vestimenta eius alba sicut B
Mat. 27. nix. Hic atramentarium scriptoris portabat, quia ipse vt mediator tantæ seueritatis legem misericordiæ scripsit temperans iustitiam cum misericordia
Matt. 9. dicens. Misericordiam volo, & nõ sacrificium, quia veni vocare peccatores ad pœnitentiam, quia ipse omnib. pœnitentib. debitè, liberè parcit. Vnde omnes gentes pro peccatis signat signo thau. i. signo crucis, dum tales facit participes suæ passionis. Et ideo quia talib. sic signatis parcit, rigor iustitiæ istis
Actuum. 3. non nocet, cæteros autem occidit dum omnes impœnitentes perpetuo dãnat. Nisi pœnitentiã egeritis, omnes simul peribitis. Et ideo quia sic fuit mediũ placatiuum, ideo ipse stans in medio, pacẽ cum Deo factam annunciauit, qñ. s. morte pro nobis to-
Ioan. 20. lerata, stetit in medio discipulorum, & ait. Pax vo- C
Cor. bis. Quod benè nunc cõsiderans psalmista, ait. *Deus in medio eius.* Secundum patet. s. quod est mediumvitę donatiuum. Dicunt naturales, q̃ cor, cuius virtus ad cætera membra effluens, eis vitam tribuit, est in medio corporis, & si influxus suę virtutis impediatur, ne ad aliquod membrum transeat, statim illud membrum arescit, & mortificatur. Sic spiritualiter Christus, à quo omnis vita gratiæ procedit, stat in medio animæ nostræ, ipsam viuificans. Et si per aliquod peccatum fluxus eius gratiæ impediatur, statim anima mortificatur. Et ideo multum lætari debet anima, qñ Christum sic habet in medio sui. Lę-
Zacha. 2. tare, Hierusalem, quia habito in medio tui ego do- D
minus. Et in hoc figuratur Christus per lignum vitæ, de quo Gen. 2. Produxit Deus lignum vitæ in
Damas. lib. 2. Paradisus. medio paradisi. Vbi nota, q̃ secundum Damas. lib. 2. Paradisus terrestris est locus purissimus omni terra altior, & luminosus. Et sic significat deuotam cõscientiam, quæ est pura per expulsionẽ vitiorum, altior omni terra per dilectionem supernorum, luminosa per contemplationem diuinorum. Vnde de tali anima dicitur, q̃ est sicut paradisus benedictio-
Eccl. 40. nis. Sed per lignum vitæ cuius esu vita cõseruaba-
Ioan. 6. tur, propriè Christus significatur, cuius mãducatio vitam in nobis cõseruat. Qui manducat me, ipse viuet propter me. Hoc ergo lignum vitæ plantauit Deus in medio paradisi, quia. s. in deuota anima Christum, qui est vita spiritualis, facit habitare in medio eius existens velut cor in medio corporis, omnes eius potentias viuificet, propter quod cuilibet deuotæ animæ dicitur illud psalm. Magnus in medio tui sanctus Israel. Tertiũ patet. s. quod Christus est medium informatiuum &c. Sicut enim sol est in medio cœli, vt omnes stellas melius illuminet, sic Christus in medio conscientiæ nostræ, vt isam illuminet ad subuertendum vitia. In cuius figura sol stetit in medio cœli, donec populus Dei subuertisset ciuitatem Hay. Iosue. 10. Quia Christus stat in medio conscientiæ nostrę, ipsam scilicet, illuminando, donec subuertat ciuitatẽ Hay, scilicet

mũdum cũ suis cõcupiscentiis. Nã Hay interpretatur q̃stio vitæ, eius peccata significans. vt de Chri- *Eccle. 50.*
sto dicatur. Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna plena in dieb. suis lucet. Sic ergo stat Christus in medio ecclesiæ, quæ scilicet, est cõgregatio fidelium, ipso dicente. Vbi sunt duo, vel tres *Matt. 18.*
congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ. Quod bene nunc præuidens psal. de ecclesia dicit. *Deus in medio eius non commouebitur.* id est, ipsa ecclesia durabit firmiter, quia Deus est in medio eius, vt dictum est. Sequitur. *Adiuuabit eam Deus manè diluculo.* Vel secundum aliam literã. *Adiuuabit eam Deus vultu suo.* Ad intellectum primæ literæ sciendũ quod per manè, quod est principiũ diei, significatur principium boni operis, sed per diluculum, quod est principium luminis, significatur spiritus sancti illuminatio, vel inspiratio. Et sic est sensus literæ. Quia Deus est in medio ecclesiæ, ideo iuuabit eam *manè*. i. in principio boni operis. Et, si quæras quomodo, respondet. *Diluculo*. i. per inspirationem spiritus sancti. Quãtum verò ad secundam literã sciendum, quod per vultum, per quem cognoscitur quis, significatur incarnationis Christi mysterium: per quod Deus nobis est manifestatus, de quo dictum est psal. 44. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. s. Christum incarnatũ. Et sic est sensus. *Adiuuabit eam Deus vultu suo.* i. per mysterium C
suæ incarnationis.

Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna, deditvocem suam, mota est terra. 760 11. q. 3. ad mensam.

Hic ostenditur quomodo ecclesia per Christum mundo dominatur. Ad prædicationem enim Christi, & apostolorum eius gentes mundi in diuersis regnis, & partibus relinquentes idola, Christi fidẽ susceperunt, & contritæ de peccatis suis pœnitentiam egerunt, & se iugo Christi humiliter inclinauerunt. Et hoc est, quod dicit. *Conturbatæ sunt gentes*, id est, de peccatis cõtritæ pœnitentiam agentes. *Et inclinata sunt regna.* s. sub fide Christi humiliata. Et vnde talis conturbatio, vnde talis inclinatio? certè, non, nisi per Christi prædicationem, & apostolorũ. Vnde subdit. *Dedit vocẽ suam*, scilicet, prædicationis. *Et commota est terra*, id est, terreni, & peccatores ho- *Commotio pœnitentia.*
mines commoti, scilicet, sunt ab idololatria ad veram Christi fidem. Attende, q̃ cõgruè peccatorum cõuersio dicitur esse quædam commotio: quoniam magna est commotio, quando peccator per pœnitentiam de vitiis ad virtutem, de odio ad gratiã, de idololatria ad fidem, de filio perditionis ad filium Dei commutatur. Et de tali commotione dicitur. Commouisti terram, & conturbasti eam, sana con- *Psal. 59.*
tritiones eius, quia commota est, quod de commotione pœnitentiæ intelligitur. Vnde ibidem ait gl. E
Commouisti terram, scilicet, ab errore ad pœnitentiã. Et hoc vibrato gladio spiritus. s. prædicationis dum dixisti. Pœnitemini, & credite euangelio, appropinquabit enim regnum cœlorum. Commota est ergo terra ad pœnitentiam, conscientia peccatorum accusante &c. Sic & nunc de tali commotione pœnitentiæ loquitur psalmista dicens. *Dedit vocem suam, & commota est terra.*

Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. 761 24. q. 1. quæ diginior.

Hic ostenditur, quomodo ecclesia per Christum Deo copulatur. In Christo enim coniuncta est in vna

vna persona natura diuina, & humana. Et sic nobis- A
cum est Deus, & nos cum ipso. Quod exprimens ait. *Dominus virtutum nobiscum.* Virtutes enim sunt quidã ordo angelorũ, ad quos spectat miracula &
Psal. 102 mirabilia signa facere. De quib. dicitur. Benedicite domino, omnes virtutes eius. Et per istũ ordinẽ angelorũ hic omnes alij ordines intelliguntur, cùm dicitur. *Dominus virtutum*. i. omnium angelorum *nobiscum*. s. per carnis assumptionem. q. d. Qui olim ad homines mittebat angelos ipse in propria. s. persona venit, & est nobiscum. Et quod loquatur quod sit nobiscum per incarnationis mysterium, declarat cùm subdit. *Susceptor noster*. i. nostræ humanitatis, *Deus Iacob*. s. ille Deus verus, quem adorabat Ia- B
cob. Et aduerte, quòd cùm dicit. *Dominus virtutum nobiscum*, innuit proprium Christi nomẽ, quod est Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Vel moraliter. *Dominus virtutum nobiscum*. s. per gratiam, & cũ quib. s. cũ filiis Clore, qb. iste psal. attribuitur i. cũ filiis crucis, p filios Chore significatis. Et sic *Susceptor noster Deus Iacob*. q. d. Ipse est *Deus Iacob*. i. illorum, qui figurantur per Iacob, qui, scilicet, supplantant vitia mundi, carnem, & diabolum. Nam Iacob supplantator interpretatur.

Venite, & videte opera domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella vsque ad finem terræ. 762. 5. q. 1. si mouino.

Hic consequenter ostenditur multiplex miraculum in Christi incarnatione factum. Et diuiditur in tres partes secundum tria maximè miranda facta in Christi incarnatione. Primum fuit totius orbis pacificatio, in principio. Secundum fuit nostræ mentis expurgatio, ibi *Arcum conteret*. Tertium *Natiui-* fuit populi gentilis subiugatio, ibi *Vocate*. Quantum *tas Christi.* ad primum sciendum, quòd tempore Christi natiuitatis pax generalis fuit per vniuersum orbem: quia totus orbis Cæsari Ramano erat subditus. Et hoc ad denotandũ, quod ille nascebatur, qui totius orbis verus erat dominus, & peccatores Deo recõciliare veniebat, propter quod & tunc primò per angelos fuit decantatũ Gloria altissimis Deo, & in terra pax hominib. Hoc signum mirandum præ- D
uidit psalmista dicens. *Venite, & videte opera domini, quæ posuit prodigia super terram.* Et quæ sint ista opera, & prodigia, ostendit dicens. *Auferens bella us-* *Pax pro-*
que ad fines terræ, quia in tota terra nullum erat bel- *digium.*
lum, sed pax mutua. Et aduerte, quòd tale opus pacis per orbem factæ vocat prodigium. Prodigium enim dicitur procul à digito, scilicet, quando p vnũ factum aliud factum procul futurum designatur, quod sic fuit in proposito, quia per pacem illam tẽporalem significatur pax æterna omnib. electis dãda per Christum, vel pax futura inter carnem, & *2. Paral.* spiritum post resurrectionem, vt de Christo merito dicatur. Nulla temporibus eius surrexerunt bella, pacem domino largiente. *14.*
763.

Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburet igni. E

Hic ostenditur secundum mirandum mentis ex *Natiui-* purgatio. Sicut enim Christus naseendo pacem ex *tas Chri-* teriorem per mundum esse, sic in mente nostra pa- *sti.*
cem voluit facere. Et auferendo vitia ab animabus *Arcus lu-* nostris, quib. impugnamur interius, quæ per arcũ, *xuria.*
arma, & scuta significantur. Per arcum, qui à remotis vulnerat, intellige peccatum luxuriæ, quod lon- *Psal.*
gè positos vulnerat, & concupiscentiæ flamma ac-

cendit. psalm. 7. Arcum suum tetendit &c. sagittas suas ardentibus effecit. Per arma accipe peccatum auaritiæ. Arma enim cùm sint ferrea, sunt dura & *arma auaritiæ.*
frigida, sic & peccatum auaritiæ homines auaros erga suos proximos duros & crudeles facit, & frigidos absque alio igne charitatis. Vnde de quolibet auaro dicitur. Pingui ceruice armatus est. Per *Iob 15.*
scutum verò accipe peccatum obstinationis & su- *Scutũ obstinationis.*
perbiæ. Quia sicuti scutum iacula emissa repellit ne interiora penetrent, sic & superbia iaculis. i. verbis diuinis & inspirationibus resistit ne pertingant ad cor, ne conuertatur ad Deum. Vnde de quolibet *Iob. 41.*
superbo dicitur. Corpus eius quasi scuta fusilia, & cõpactũ squãmis sese premẽtibus, quod de superbis intelligitur, vt ostendit Greg. d. Corpus illius quasi scuta fusilia, quia omnes superbi ne ad se cor *Gregor. 33*
ripientiũ verba perueniant, contra aduersantium *Moral. c.*
iacula scuta defensionum parant. Sic igitur pecca- *31.*
ta, luxuriæ, auaritiæ, & superbiæ, per arcum arma figurantur, & scutum, quæ Christus veniens igne spiritus sancti consumpsit, vt etiam interius homo pacem haberet. Et hoc psalmista præuidens de Christo dicit, quòd omnia hæc *comburet igni*. s. spiritus sancti.

Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. 764. 11. q. 3. ad mensam.

Tertiũ mirabile fuit gentiũ subiugatio, quæ per Christi incarnati prædicationẽ Christo sunt subiugatæ. Vnde hic loquitur Christus dicens. *Vacate, & videte*. Loquitur enim omnib. vt cõsideret mira opera eius, ex quib. Christũ verũ Deũ esse cognoscãt. Ex hoc. n. quod corda gẽtilium ad se cõuertit, verum se Deum probat. Cuius cõuersionis in natiuita- *Natiuitas*
te sua clarũ signum ostendit, quoniã in hora suæ na- *Christi.*
tiuitatis omnia idola Ægypti corruerunt, ad signi- *Idolum*
ficandum, quòd per suam prædicationẽ, & apostolorum idololatria erat tollenda, & gentes ei subiugãdæ per fidẽ, propter quod subdit. *Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.* Vbi secundum gl. per terram intellige Iudæos, qui principalẽ terrã mundi. s. terrã promissionis habitabãt. Per gẽtes autẽ populum gẽtilẽ idololatrũ. Christus autẽ in sua natiuitate fuit exaltatus in gẽtib. quãdo caput orbis. s. Octauian⁹ imperator ad inuocationem Sibyllę puerum natum adorauit, & thura ei exhibuit. Quando tres magi gentiles ad terram procidentes Christum natum adorauerunt. Quod præuidens psalmista in persona Christi dicit. *Exaltabor in gentibus.* Fuit etiam subito exaltatus in terra, scilicet, in populo Iudæorum, quando à pastoribus Iudæis fuit spiritualiter adoratus, & ab Anna prophetissa, & Simeone Deus prædicatus. Et ideo dicit. *Exaltabor in terra.* propter quod ait psalm. 148. Exaltatum est nomen eius solius.

Dominus virtutum nobiscum, suscep- 765
tor noster Deus Iacob.

Hic ostẽdit Christi incarnationem factam &c. Die vt supra versiculo 761. Quia hic dicitur *dominus virtutum nobiscum*. scilicet, per incarnationem, & ostensum est in præcedenti quæstione, quod ista propositio est vera, Deus factus est, ideo consequenter quęro, vtrum ista sit, vera homo factus est Deus, in scripto meo.

PSAL

Universidad de Deusto
Biblioteca

766 OMnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis.

Hic psalmus talem habet titulum. *Ad victoriam filiis Chore psal.* Pro cuius expositione sciendum, ꝙ filij Chore (de quib. dictum est in titu. præcedentis psalmi) spiritu prophetico multa futura præuiderunt, quæ significabant alia futura tempore Christi. Et inter cætera præuiderunt multas victorias futuras populi Dei tempore Iosue. Et de illis victoriis hábitis à populo Dei de inhabitantibus terrã promissionis, hic aliquæ narrantur. Et sic sensus tituli est. Iste psalm. factus ad ostendendam victoriam. s. B multiplicem habitam tempore Iosue, attribuitur filiis Chore, quia scilicet ab eis est factus. Intentio psal. est monere nos ad laudem Dei, & gratiarum actionem de beneficiis receptis ab ipso. Quantum verò ad intellectum psalmistæ aliter exponitur. Nã filij Chore significant filios crucis, i. deuotos Christi passionis. Et est sensus, iste psal. qui est ad victoriam Christi per crucem habitam, attribuitur filiis Chore. i. rectè cõpetit filiis crucis. Istum ergo psalmum exponendo primò exponam literam. secundò dicam intellectum psalmistæ. Quantum ad primum iste psal. habet duas partes. Quia primò Dei beneficia narrantur. Secundò omnes ad gratiarum
Plaudere. actiones inuitantur, ibi. *Psallite &c.* vt Nic. de Ly. C Quantum verò ad intellectum psalmistæ, iste psal. agit de victoria Christi, & beneficiis per Christum nobis collatis. Et diuiditur in duas partes. Quia primò narrantur Christi beneficia. Secundò ostenditur debita ei reuerentia, ibi. *Psallite.* Prima in duas, quia ostenditur primò Christi gloriosa operatio. Secundò eius gloriosa ascensio, ibi. *Ascendit Deus.* Secunda in duas, quia primò populus ad Dei laudem excitatur. Secundò ratio laudis demonstratur, ibi. *Quoniam dominus excelsus.* Quantum ad primũ sciendum, ꝙ psal. gentilem populum, quem in precedenti psalmo Christo per fidem subiugandum prædixit, in præsenti psal. ipsum iam conuersum ad laudem Dei inuitat dicens. *Omnes gentes &c.* Vbi nota, D quòd secundum grammaticos plaudo, dis, idem est quod manus adinuicẽ ex lætitia repercutere, claudere vel simul iungere, vel manib. sonum ex gaudio
Manus significat opera. Greg. facere. Secũdum theologos autem per manus quibus operamur, opera nostra significãtur, vt ait Gre. Quid est ergo plaudere manib. nisi opera bona operibus bonis coniungere, & sic hilaritatem mentis & exultationem resonare? Vnde hic ait glo. *Omnes gentes plaudite manibus.* i. gaudete bonis operib. Con-
Psal. 97. similiter dicitur. Flumina plaudent manu simul. vbi ait glo. Sancti pleni spiritu sancto exultabunt bonis operib. Et aduerte quòd in isto inuitat gentes ad plaudendum Christo, & non Iudæis, eo ꝙ præuidebat Iudæos non recepturos Christum. secundũ illud Ioan. 1. In propria venit, & sui eum non rece- E perunt, sed gentes eius fidem recepturas. Idcirco ad gentes se conuertens ait. *Omnes gentes plaudite manibus.* q. d. secundum gl. Etsi Iudæi ipsi nostro Chore. i. caluo Christo insultent deridendo dicẽtes, calue, calue: vos tamẽ omnes gẽtes, ad quas transiuit gratia, plaudite manibus Christo, id est bonis operibus gaudete. Et aduerte ꝙ hoc signum vniuersale *omnes* hic stat pro generibus singulorum, nõ pro
Iubilate. singulis generum. *Iubilate Deo in voce exultationis.* Vbi notandum, ꝙ secundum grammaticos iubilus A est gaudium mentis tantum, quod verbis recitari non potest, nec tamen pœnitus reticeri. Et sic iubilare est quadam voce confusa gaudium mentis ostendere. Et conformiter Greg. dicit. Iubilum dici- *Greg. 8. mo. c. 40.* mus cùm tantam lætitiam corde concipimus, quãtam per sermonis efficaciam non explemus. Et tamen mentis exultatio hoc quod sermone non explicat, voce sonat. Quid ergo propriè est homini iubilare, nisi purgatis prius vitiis, supernę patriæ prẽmia considerare, & inde tantam in corde lætitiam concipere, vt ipsam sermone explicare non possit, sed quadam voce cõfusa ipsam resonare? Quod ostendit Greg. dicens. Deus innotescendo homini, *Gre. 24. mo. c 6.* prius ipsum afficit, postmodum exhilarat. Aliter enim quisque compungitur cùm interna intuens malorum suorum pauore terretur. Aliter verò cõpungitur, cùm gaudia superna cõspiciens spe quadam in securitate roboratur. Illa compunctio tristes, hæc verò lætas lachrymas mouet. Iubilũ namque dicitur, quando ineffabile gaudium mente cõcipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri, & tamen quibusdam motibus proditur, quamuis nullis proprietatibus exprimatur. Vnde Dauid propheta intuens electorum animas tãtum gaudium mente concipere, quantum sermone non valent aperire, ait. Beatus populus, qui scit iubila- *Psal. 88.* tionem, non ait qui loquitur, sed qui scit. Quia sciri quidem iubilatio intellectu potest, sed verbis exprimi non potest. Sentitur quippe per illam, quòd vltra sensum est, & quamuis ad hanc contemplandam sufficiat conscientia scientis, ad hanc tamen dicendam non sufficit lingua dicentis. Et subdit. Sic ergo cordibus nostris, lux se veritatis insinuans iustitiam prætendendo contristat, postmodum æterna gaudia aperiendo lętificat, vt post lachrymas ad iubilum consurgat. Ex quibus apparet, quòd gentili populo dicere. *Iubilate Deo in voce exultationis*, nihil aliud est dicere, quàm prius considerando peccata vestra, illa per pœnitentiam purgare, & post iubilate Deo per internum gaudium de consideratione præmiorum, id est, Deũ laudate. Iubilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius &c. *Psal. 65*

Quoniam dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram. 767

Hic cõsequenter ostenditur ratio, quare sic Deũ laudare debemus. Et diuiditur in partes tres, secundum ꝙ hic ostendit, ꝙ triplici ratione Deo iubilare debemus, scilicet, Primò ratione diuinæ maiestatis excelsæ. Secundò ratione dignitatis ecclesiæ concessæ, ibi. *Subiecit.* Tertiò ratione hæreditatis nobis promissę, ibi. *Elegit nobis.* Quantum ad primũ sciendum, quòd regis nobilitas, & excellentia, non parum subiectos lætificat, propter quod dicitur. Beata terra, cuius rex nobilis est. Sed quis nobilior rege & domino nostro Iesu Christo? certè nullus. Et hoc est quod dicit, *Quoniam dominus excelsus, & terribilis* in potentia, *terribilis* in iustitia. *Excelsus* bonos eleuando, *terribilis* malos iudicando. Quod ideo dicit, vt bonos ad iubilum de tanto domino inducat, & malos terrendo conuertat, vt se dominum habere credant. Narrat. P. Alfonsius, quòd quidam in tantam dementiam venerat, & insaniam, quod credebat non habere caput, nec cor, neque aliqua interiora, nec aliquis ab hac opinione aliquibus persuasionibus poterat ipsum

Christus Rex. *Eccle. 10.* *Lomino.* *Caput.*

Exẽplũ. ipsum remouere. Quidam vero medicus subtiliter A agens circa ipsum, fecit fieri pileum plũbeum multæ grauitatis, & imposuit capiti illius. Et sic ille partim ex onere, quod gerebat in capite: & partim ex repercussione sanguinis, & caloris, qui ex tali põdere ad caput ascẽdebat: deductus est paulatĩ ad suã notitiã, vt sentiret se caput habere. Sic moraliter multi sũt, q nõ se credũt habere caput. i. dñm supra se, qui eos iudicare, vel punire possit, dicentes illud psal. 11. Quis nẽ Deus est: istis ergo Xps vt se illorũ ostendat dñm: nã quia ex visu hoc percipere nolũt, ex põdere pœnæ hoc experiẽtur eis ęternaliter infligendę: eorũ superbiã, q̃ semper ascẽdit deprimẽte. Quæ quidẽ ęterna pœna pp grauitatẽ põdus plumbeũ dicitur: qa nulla grauior pœna põt esse: sicut nil grauius plũbo. Eccl. 22. Super plũbum quid grauabitur? Sic. n. ex grauitate pœne ille superbus Antiochus Deũ esse dñm recognouit: quẽ ante nolebat recognoscere. De quo dicitur. 2. Mac. 9. Is, qui sibi videbatur fluctibus maris imperare, & mõtiũ altitudines in statera appẽdere, diuina admonitus plaga, ad agnitionẽ sui cępit venire: ita vt diceret. Iustũ est, subditum esse Deo: & mortalẽ nõ paria Deo sẽtire. Sic & superbos pœnã cõminãdo psalmista terret. d. *Quoniã dominus excelsus, & terribilis.* Sequitur *Rex magnus super omnẽ terrã.* q. d. Nõ solum Xps in vna parte mundi dñatur, sed super oẽm terrã domi nium suum se extẽdit. Et hoc bene figuratũ fuit in titulo crucis eius, in quo rex Christꝰ dicebatur. Qui C tĩ titulus triplici lingua erat inscriptꝰ, ad quas oẽs aliæ linguę reducebãt. s. Græcè, Hębraicè, & Latinè. Nã græca toti mundo præerat rõne sciẽtię. Hębraica rõne diuini cultus, & reuerẽtię. Sed Latina rõne
Psal. 94. dominij, & potentiæ. Et iõ de Christo dicitur. *Quoniã Deus magnus dominꝰ, & rex magnus super oẽs deos.*

768 Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris. 6. q. 1. si omnia.

Hic ostendit Christum esse laudandum ratione dignitatis cõcessę spõsæ suæ. i. ecclesiæ: cui orbem D terrarum subiecit. Vbi notandum, ꝙ sicut spõsa nomen dignitatis sponsi cũ spõso participat, vt puta
Iudæus. spõsa regis dicitur regina: imperatoris dicitur imperatrix &c. sic & dignitatem cum sponso participare debet. Christo autem Deus subiecit orbem terrarum. psal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Sic & per cõsequens orbẽ terræ Christus suæ spon sæ subiecit. Et hoc est, quod ecclesia de Christo dicit. *Subiecit populos nobis.* Quid. n. per populos nisi Iudæos intelligere debemus, sicut per gentes ipsos gẽtiles idololatras: vt patet supra vers. 8. Dicat ergo sancta mater ecclesia. *Subiecit populos nobis.* i. Iudęos. Qui etsi fide discordant ab ecclesia, nec sperãt nobiscum æterna bona percipere, tamen ex omni par E te orbis profugi apud solam ecclesiã refugium hãbẽtur: & eius dominio subciũtur. Et hoc clarè hic notat glo. d. Loquitur hic psalmista in persona totius ecclesiæ. q. d. Ideo plaudite, & iubilate Deo, quia subiecit populos nobis. i. vniuersali ecclesiæ. Hoc enim dicere omnibus fidelibus vniuersaliter conuenit: quia omnes extrinseci. s. Iudæi subiecti sunt. Quot enim modo currunt ad ecclesiam, nondum Christiani, rogantes auxilium ecclesiæ subueniri sibi tẽporaliter volunt, etsi in æternum adhuc regnare nobiscum nolunt. Psal. ergo præuidens populum Iudæorum solum ad ecclesiã habiturum recursum in persona Christianorum dicit. *Subiecit populos nobis.* Sic enim dominus prædixit Iudæis. Si non audieritis me, subiiciemini iis, qui vos oderunt. s. Christianis, qui odio habent infidelitatem vestram. Sequitur. *Et gentes sub pedibus nostris.* vbi notandum, quòd hic per pedes sancti & apostoli, & prędicatores intelliguntur: quia, sicut pedes corpus portant, ita sancti apostoli, & prædicatores Christum, & Christi fidem portauerunt per orbẽ. Isti enim pedes à Iudæis repulsi ad gentes se trãstulerunt, & ad illas fidem Christi portauerunt: vt ostẽ dit. Greg. super illo verbo Iob 28. Quos oblitus est pes egentis hominis: dicens, Quis hoc loco alius ac B cipitur egenus, nisi ille de quo per Paulum dicitur. Qui propter nos egenus factus est, cùm esset diues. Cuius egentis hominis pedes sancti prædicatores fuerunt, per quorum profecto præsentiam gentilitatem circuiens mundum perambulauit vniuersum. Sed Iudæos pes egentis hominis est oblitus. quia in ipso initio nascentis ecclesiæ dum sancti Apostoli Iudææ regnum cœlorum prędicare voluissent, videntes, quòd eis nihil omnino proficerent, ad prædicandum gentibus deflexerunt. De quibus *Psal. 45.* per propheram dicitur. Transferentur montes in cor maris: quia repulsi à Iudæa apostoli, in hoc gẽtilitatis sæculo sunt translati &c. Prævidens ergo psalmista gentes per prædicationem apostolorum ad fidem ecclesiæ subiiciendas, in persona ecclesiæ C dicit. *Et gentes sub pedibus nostris.* s. subiecit. Vel ista possunt esse verba apostolorum. d. *Subiecit gentes &c.* Vnde ait glo. hic. Apostoli enim passi à suis. s. à Iudæis honorantur à gentibus: vnde & dicunt. *Et gentes.* s. subiecit *sub pedibus nostris.* i. sub prædicatione nostra. Per pedes enim prædicationem, accipe, quibus gentes subiecit.

769. *De pœni. distin. 2. scio.*

Elegit nobis hæreditatem suam speciem Iacob, quem dilexit.

Hic ostendit Christum à nobis laudandum ratione hæreditatis promissæ: ad quam gratis, & non ex meritis nostris nos Deus ab æterno elegit: dicẽte apostolo. Deus benedixit nos in omni benedi- *Ephes.* ctione spirituali in cœlestibus in Christo Iesu: sicut nos elegit in ipso ante mundi constitutionem &c. Et ibi notat Magister in glo. quòd duæ sunt Dei electiones, siue prædestinationes, & duplex earum *Electio. Prædesti natio.* effectus: quarum altera est de præsenti ad iustitiam & altera de futuro ad gloriam. Nec tamen intelliges, quòd sint in se duæ Dei electiones, vel prędestinationes: cùm vna tantum sit prædestinatio, quæ est ipse Deus, sed quia de duobus est ipsa Dei electio, vel prædestinatio. s. de iustitia in pręsenti, & de gloria in futuro: Deus enim ante mundi constitutionem cùm nullus adhuc aliquid meruerat: præordinauit, quòd in tempore gratiæ aliquos à perditis separaret: & iustos, & immaculatos faceret: præ ordinauit etiam, quòd & illos iustos ad æternam hæreditatem perduceret. Alteram electionem hic implet, quę iustos facit: alteram in futuro implebit, quæ erit omnium perfectio. Et ab ista vltima apostolus incipit. d. quòd Deus benedixit nos in omni benedictione, scilicet in cœlestibus: accipiens præteritum pro futuro propter certitudinem rei futuræ. d. Benedixit, id est, benedicet, ideſt, in futuro exultabit ad gloriam. Sed de prima electione, quæ est in præsenti ad iustitiam: subdit. Sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos elegit in ipso ante mundi cõstitutionem. q. d. Benedicet nos in futuro, qđ & si videtur ex meritis nostris, ita tamen gratis erit, sicut & prima electio. s. ad iustitiã est gratuita: quia merita, quæ præcedũt futuram gloriam ex gratia sunt, & dona Dei sunt. Coronat ergo Deus in nobis dona sua, non quæ ex nobis sunt merita. Et hoc est, quod ait. Sicut elegit nos ante mundi constitutionem. q. d. Ita gratis nobis dabit gloriam sicut gratis nos elegit in Christo ante mũdi cõstitutionẽ. s. sine aliquibus nostris meritis. Q̃o autẽ elegit eos, qui nondũ erant nisi prædestinando? Sicut ergo non elegit nos ante mundi cõstitutionẽ, eo ꝙ tunc sẽti essemus: qa nondum eramus: sed solũ gratis elegit nos, vt sẽti essemus: ita quòd diuina electio est causa, quare sẽti sumus, & nõ sanctitas nostra est causa quare nos deꝰ elegit. Ita oĩa intelligẽs psal. hic ait. *Elegit nos hæreditatem suam*, i. elegit nos ad iustitiã, vt nobis hæreditatem suam. s. gloriæ daret. Et, si quæras: qui sunt illi, quos sic Deus elegit? Respõdet. *Speciẽ Iacob, quẽ dilexit*. q. d. Illi à Deo sic sunt electi, q̃ speciẽ Iacob imitãtur. s. vitã spẽciosam Iacob. s. qui terrena dat, ꝓ cœlestibus: sicut Iacob dedit eduliũ lẽtis, ꝓ primogenitis Esau. Et nota, ꝙ hic textus in multis libris variatur: quia aliqui habent *speciẽ Iacob, quem dilexit*, & alii qui *quã*. Et tñ vtroq; mõ textus est clarus: quia si dicatur *quã*, tunc refertur ad speciẽ, si aũt dicatur *quẽ* tũc refertur ad Iacob. Et quia hic innuit psal. quòd gratis, & sine meritis sumus à Deo electi, & prædestinati: ideo ad hoc declarandum quæro, vtrum electio, vel prædestinatio in nobis habeat causam meritoriam &c. Bonauentura primo. di. 41. q. 1.

Ascendit Deus in iubilo, dominus in voce tubæ. 770

Ascensio Christi

Ephes. 4.

11 q. 2 in quibus.

Hic agit̃ de gloriosa Christi ascẽsione. Vbi notã dũ, ꝙ sicut ꝓpter nos de cælo descẽdit ad terras: sic & ꝓpter nos de terris ascẽdit ad cælos. Vñ de ipso ait apostolus: quòd aũt ascẽdit quid est, nisi quia descendit primũ in inferiores partes terræ? Qui descẽdit, ipse est, & qui ascendit sup oẽs cœlos. Et de ista ascensione nunc ait psal. *Ascẽdit Deus in iubilo*. Accipit prẽteritum pro futuro, d. *Ascendit*. i. ascẽdet, Docet. n. experientia, ꝙ res naturaliter tm̃ ascẽdere potest, quãtũ descendit: sicut patet in cõductis aquę, per quas aqua quantũ prius descendit, tm̃ postea ascẽdere pót. Christꝰ ergo, cũ descẽderit de cœlis ad terras, quid mirum, si de terris ad cœlos ascẽdit? Et circa istã ascensionẽ notãdũ, ꝙ tripliciter Christꝰ ascendit. s. euidenter, sapienter, & lẽtãter. Primò ascendit euidenter; & nõ in occulto, vt viã nobis ostẽderet: vnde scribitur. Vidẽtibus illis, eleuatꝰ est &c.

Actũ. 1.

Philip. 2.

Sicut. n. palã crucẽ ascenderat, quæ ascẽsio fuit meritum suæ glorificationis: quia per ascensũ crucis meruit ascendere cælos. Sic & iustum fuit, vt palã ascender & cœlos: ꝓpter quod de ascensu crucis dicebat, Ascẽdã in palmã, & apprehẽdã fructus eius.

Cant. 7.

Michee. 2

Sic ergo palã ascendendo nobis ascendendi viam demõstrauit. Ascendit iter pandẽs ante eos. Secũdò ascendit sapienter. Sapiens. n. ædificiũ suum in altũ erigere volens, primò fundamẽtum solidũ facit. Sic & Christus, priusquã ascenderet, fundamentũ suæ ascẽsionis collocauit, qđ fuit crucis, & passionis ascẽsus. d. Oportuit Christũ pati, & ita intrare gloriã suã. Et sic primò descẽdit ad pœnã, vtinde ascẽderet ad gloriã. Qui descẽdit, ipse est, & qui ascendit. Ascendit sapiẽter. Ciuitatẽ fortiũ ascendit sapiẽs. Tertiò ascendit lætãter. Et hoc est, qđ nunc ait psal. *Ascendit Deus in iubilo*. Quantũ. n. credere debemꝰ fuisse apostolorum lætitiã: qñ, videntibus illis, assumptus est in cœlum. Vnde hic ait gl. *Ascẽdit Deus in iubilo*. s. Christus: qa gaudium admirãtium apostolorum nõ poterat exprimi verbis. Est. n. iubilus ineffabile gaudiũ, qđ nec taceri pót, nec exprimi valet. Quod ecclesia repræsentat in præcipuis solẽnitatibus circa eandẽ vocẽ varias formãdo melodias: vt in natali domini cantant, tanquã spõsus: quasi nõ valens exprimere mentis hilaritatẽ sentiẽs de se: sicut Hieremias ait. A. A. A. Domine Deus, puer sum, nescio loq. Et Moyses, postquã cœpit loq cum dño, dicit se factũ esse ipeditioris, & tardioris lĩguæ: qui ante oĩ sapientia Ægyptiorũ fuerat eruditus. Nã cũ quis accedit ad intelligendũ, & loquẽdũ de verbo, qderat, i principio apud Deũ: mẽs deficit: vox silet &c. præfatos aũt ascensionis Christi gradꝰ notãs Ber. sup illo verbo apostoli. Nemo ascendit in cœlũ &c. d. Dñs noster Iesus Christus volens nos docere, qũo ascendere debemus in cœlum fecit, quod docuit, Ascẽdit in cœlũ. Et quia ascendere nõ potuit nisi prius descendisset, assumpsit descẽdendo naturã, in qua ascẽdere posset. Descendit itaq; quo iferius nõ decuit, ascendit quò cẽlsius nõ potuit. Ipsumq; descensũ egit fortiter: qa Dei virtus erat, ascensum verò disposuit suauiter quia Dei sapientia erat. Descendit aũt, nõ cecidit: quia qui cadit sine gradib. ruit, qui aũt descendit gradati, pedem ponit. sũt ergo in descendendo: sũt & in ascendendo gradus. In descendendo quidem primus gradus est. A sũmo cœlo vsq; ad carnem. Secũdus vsq; ad crucem. Tertius vsq; ad mortem. Ecce quousq; descendit. Vidimꝰ descẽsũ, videmꝰ & ascẽsum. Similiter & ascẽsus tres gradꝰ hẽt. Primus ascẽsionis gradus est gloria resurrectionis. Secundꝰ potestas iudiciaria. Tertiꝰ ascẽsus ad dexterã patris. De morte. n. meruit resurrectionem. De cruce iudiciariã ptãtem: qñ in illa iniustè iudicatus est: vt de illa iustè obtineret iudicis censurã. Ipsam. n. serui formã, in qua passus est, & mortuus refusci tatione euexit super oẽs cœlos, & super oẽs angelorũ choros, vsq; ad dexterã patris. Quid hac dispositione suauiꝰ, vbi mors absorbetur in victoriã: vbi ignominia crucis vertitur in gloriã? vbi ipsa carnis humilitas ex hoc mundo ascendit ad patrem? Sic ergo per suæ incarnationis mysterium descendit Christus: & postmodum glorioſus ascendit, relinquens nobis exẽplum, vt sequamur vestigia eius, at descendamus per viã humilitatis. Ponatur q; primus gradꝰ eius nolle dnari. Secundus velle subiici. Tertius in ipsa subiectione quaslibet iniurias, & cõtumelias illatas, æquanimiter pati. Et tũc Christꝰ nobis dicet. Ascẽde mecũ in sorte meã. Sic ergo ascẽdit dñs in iubilo sequtur. *Et dominus in voce tubæ*. Vbi nota, ꝙ vox angelorũ tuba vocatur: cuius ratio est, quia vox tubæ procedit ab homine, alio à se assumpto instrumento: quia tuba nõ per se sonat, sed per hominẽ, cuius est instrumentũ. Similiter & angeli cũ de se corpus nõ habeãt, per se vocẽ formare nõ possunt, sed assumunt corpora in quibus loquuntur: & ideo eorũ vox dicitur vox tubæ. Ipse dominus in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo. Et certum est, quòd ipse dominus ascendit cum voce angelorum manifestè clamantium. Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum, &c.

Bernard. Ephes. 4. Descẽdit Christus

Iudi. 2.

1. Thes. 4

Psallite deo nostro, psallite, psallite regi nostro, psallite. 771

Hic ostẽditur debita Christo reuerentia. Iaſt aũt reuẽ-

reuerentia Christo debita penes quatuor põt consideꝛari. s. ista reuerentia, in qua re debet sibi fieri, quomodo. quare, & quis finis. Et ſm hoc ista pars habet quatuor partes: quia ostenditur istius reuerẽtię Christo debitę. primò causa materialis, & subiectiua. Secundò causa formalis, & discretiua ibi. *Quoniã rex*. Tertiò causa mouẽs, & allectiua, ibi. *Regnauit*. Quartò causa finalis, & præmiatiua, ibi. *Principes populorũ*. Quãtum ad primũ sciendum, ꝙ reuerentia Christo debita nõ consistit in verbis, sed magis in operibꝰ, ipso d. Nõ omnis, qui dicit mihi, domine, dñe, intrabit in regnũ cœlorũ, sed q̃ facit &c.

Matt. 7.

Psallere.

Hoc notat psal. d. *Psallite Deo &c.* Vbi nota, ꝙ fũ grãmaticos psallere propriè est gestu corporis exprimere gaudium mẽtis: & sic psallere nõ tã stat in voce, quã in opere. Quod verbũ à psalterio scriptũ est: qa Dauid psalmos decãtabat domino, nõ solũ voce humana, sed principalius psalteriũ decẽ chordarum manu tãgendo. Et sic psallere idẽ est ꝙ psalterium decẽ chordarũ tangẽdo pulsare. Quid autẽ per psalterium decẽ chordarũ intelligitur nisi decalogus decẽ præceptorũ? Tunc ergo psallimus dño, cùm decẽ domini præcepta manu tãgentes adimplemus opere. Et sic laus Christo debita stat in opere virtuoso, nõin voce: vnde hic ait gl. *Psallite Deo nostro*. i. operibus laudate dominũ Iesum Christũ, quẽ irriserũt Iudæi. Et nota, ꝙ in isto versu quater dicit *psallite*. Pro cuius euidẽtia notandum, ꝙ reuerentiã Deo quatuor modis exhibemus. s. ipsum humiliter postulãdo, obsecrãdo, orando, & gratias agẽdo. Vt ergo dominũ Iesũ Christũ istis quatuor modis honoremus, & hic quater dicitur psallite. Vnde Ber. de multis modis orãdi dicit in epistola ad Cartus. d. Reuerentiã Christo offerte debemus quadrupliciter. Postulatione, obsecratione, oratione, & gratiarum actione. Postulatio est, quã primã posuimus circa obtinenda tẽporalia, & necessaria aliqua vitæ huius, in qua Deus postulantis quidẽ approbãs bonã voluntatem, facit tamen quod melius ipse iudicat, & dat iibenter se qui benè postulantem. Obsecratio verò in exercitiis spiritualibꝰ est annexa ad Deum instantia, quibus ante gratiã succurrentem qui apponit scientiã, nõ apponit nisi dolorẽ. Oratio verò est hominis Deo adhærentis officio & familiaris quædam, & pia allocutio. Porrò gratiarũ actio est in intellectu, & cognitione gratiæ Dei bonæ voluntatis indeficiẽs ad Deum & inreflexa intentio &c. Quia ergo istis quatuor modis Deũ laudamus, ideo in isto vers. ic. quater nobis dicitur *psallite*. q. d. *Psallite Deo nostro* postulando. *psallite* obsecrando. *psallite* orando regi nostro. *psallite* gratias agendo. Sed fortè d. aliquis: quæro verũ psallere sẽper sit orare: hoc est vtrũ omnis psal. sit oratio. Et hanc quæstionẽ mouet Hugo de sancto Victore in libro de vtitate orandi. d. Quosdam mouere solet, quòd in orationibus nostris illos etiam nõnunquã psalmos, qui vel petitionis verba nõ habẽt, vel qui ad nostrã petitionem nõ pertinent, decantare solemus, cùm inquiunt, Deum pro indulgentia peccatorũ nostrorũ deprecari volumus, quid nobis prodest si psalmos, quare fremuerunt gentes vel attendite, populę meus: vel alium huiusmodi psa. decantamus. Respõdeo, quod, cùm oratio sit ascẽsus mẽtis in Deũ, omne illud ad orationem pertinet, qđ dicendo nostram deuotionem erga Deum auget, & eleuat. Vnde sic respondet idem ſd. Dicamus ergo omnes illas scripturas idcirco conuenienter posse inter vota precum nostrarum ab orantibus recitari, quæin nobis affectionẽ piæ deuotionis excitant, & cor nostrum vel narrando laudẽ Dei ad eius amorẽ prouocant, vel nostram cõmemorando miseriam ante cõspectum eius nos humiliant, vel malitiam aduersariorũ nostrorũ exaggerãt: & vtilẽ nobis sollicitudinẽ, & fiduciam coram ipso amplioꝛẽ præstant. Siue ergo laudẽ Dei in bonitate, & potẽtia, siue miseriam nostrã in infirmitate, & culpa nostra: siue malitiã aduersariorũ nostrorum in tyrannidẽ eorum, & astutiã ad exercitationẽ mentis, & augmẽtum bonæ deuotionis orãtes cõmemoramus: nihil ineptum facimus, sed per ipsum affectũ, quẽ ipsa in nobis verba excitant, vbiq; orãtes sumus. Vnusquisq; ergo cùm in oratione vel psal. vel alias quascunq; scripturas decantat, diligenter cõsideret cui effectui deseruiant, & ad illum affectũ toto nisu cor suũ excitet, ad quem illud qđ loquitur magis pertinere videt. Sicq; per intelligentiã verborũ in amorem & deuotionẽ affectum ascendet. Nos ergo precibus nostris præueniamus facię Domini. Et vt mereamur obtinere, quod petimus, nõ simulatã deuotionẽ, sed veram charitatẽ offeramus. Beatificem̃ amicos domini nostri, indignemur inimicis eius, laudemus in eo potentiam, pietatẽ, sapientiã, æquitatem. Itẽ narremus ei miseriã nostram, offeramus ei obedientiã nostram: dicamus, & credamus alium nõ esse, per quẽ possimus eripi, per quem speremus liberari. Item ostendamus ei aduersariorum nostrorum dæmonũ, ac peruersorum hominũ malitiã, crudelitatem, iniquitatẽ, tyrannidem, qei aduersantur, qui nos persequuntur: ꝙ nos odimus, quod ille odit: quòd diligimus, quod ille diligit: malle nos propter eum omnia odia inimicorũ eius perpeti, quàm cõtra eius voluntatem habere pacem eorũ: hęc ille.

Postulatio.

Obsecratio. Oratio.

Gratiarũ actio.

Orare.

Hugo de sancto Victore, nota totum.

Quoniam rex omnis terræ Deus psallite sapienter. 772

Hic cõsequẽter ostẽditur diuinæ laudis rõ formalis, & discretiua. s. quòd discretè, & sapienter ipsum venerari debemus ꝓpp qđ dicit *psallite sapiẽter*. Vbi sciendũ, quod, vt dictũ est in præcedenti versic. psallere idem est, quòd operib. laudare, vel orare. Ille autem Deum laudat sapiẽter, q̃ discretè, ille aũt discretè, q̃ colit, qđ est colendum, & qđnõ est colendum, nõ colit. Qđ dicit ꝓpter gentiles, & idololatras, q̃ colebãt lapides, & lignа, q̃ factura suã adorabãt: & tales nõ psallebant sapienter, sed stultè: postquã autem per Christũ, & apostolorum ꝓdicationẽ ad verum Deum sunt cõuersi, sapienter psallunt: qa colunt, qđ est colendum. Vnde hic dicit glo. d. *psallite sapiẽter*. hic docet, qũo sit psallendum. s. sapienter: olim enim sine sensu psallebant gentes, dum lapides colerent. Nemo. n. sapienter facit, q̃ non intelligit: vel qui exhibet deuotionẽ idolo, qđ non habet intellectum. Vel ille psallit sapienter, qui sapienter orat. Ille autem sapienter orat, q̃ Deum quęrit orando, nõ quę sunt supra terram. Vel ille sapienter psallit, qui Deum, quem verbis colit, corde, & operibus veneratur. Sapientia. n veritatem includit. Ille autem veritate carꝛet: qui vnum verbis loquitur, & oppositum cogitat & operatur. Vel aliter *psallite sapiẽter*. i. psallendo amor vester tendat in Deum. Ipsa enim sapientia per Dei amorem causatur in nobis. Quod declarat Liconiensis in sermone de pastoribus. d. Sicut cera mollis, sigillo applicato, format omnẽ imitationem formarum, & figurarum sigilli recepti, sic anima per amorẽ ad Deum applicata similẽ formã ipsius pulchritudinis recipit. Et cũ summa pulcri-

Cultus Dei Psallere.

Sapiẽtiæ amor Dei.

Universidad de Deusto Biblioteca

tudine nulla sit superior pulchritudo, nec aliqua sibi desit pulchritudinis cōditio: ideo anima per amoris copulā à summa pulchritudine impressa nō carebit aliqua pulchritudine quæ est supra illā, & omnis pulchritudo inferior parum refulgebit respectu istius. Amor ergo, qui facit hominē Deiformē, facit eū summę sapiētię participatione sapientē: quia ipse amor est ipsius veritatis notitia. Et hinc est quod per sapiētiā deuenimus in cognitionē creatoris. Ex quibus patet, ꝙ sapientia includat amorem Dei, & sic psallere sapienter, est psallēdo principaliter Deū amare. Et sic sapienter psallebat apostolus. d. Psallā 1.Cor.14. spiritu, psallā & mente. Et huius causam præmittit d. *Quoniam rex omnis terræ Deus.* per hoc volens verum Deum à falsis diis distinguere. Nullum enim fuit idolum, vel falsus Deus, q vbiq; coleretur. Sed vna ciuitas, vel patria vnū idolū colebat, vel deū falsum, & alij alium: quia illi dij virtutē suā per demones illis applicatam, non generaliter in omni terra, sed solū in aliqua terra demōstrabant. Sed Deus noster nō sic, sed vbi regnat, omnia regit, & gubernat. Et hoc est quod dicit. *Quoniam rex oīs terræ Deus.* Vnde hic ait glo. *Quoniā rex oīs terræ Deus*, i. in omni terra prædicatus, & cognitus. Nō est Deus tantum partis terræ, vt Iupiter Cretæ, Mars Thraciæ &c. Psal. 73. Sed Deus noster rex vniuersalis, rex æternus. Deus autem noster rex ante sæcula. Est ergo sensus versiculi. *Psallite Deo sapienter.* s. per amorem, ratio: quia *ipse est rex omnis terræ.*

773 **Regnabit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam.**

Hic cōsequenter ponit laudis diuinæ causa mouens, & allectiua, qa qlibet suū verum regem, & dominum honorare, & laudare tenetur. Regnare. Christ⁹ autem est verus oīm rex. Et hoc est, qđ ait. *Regnabit Deus* &c. Et, si dicas, quare de futuro loquitur, d. Regnabit & nō regnauit? Respōdeo ꝙ secundùm philosophū 5. poli. ad hoc, ꝙ aliquis verè regnet, & aliquorum rex dicatur, duo cōcurrunt. s. vnum ex parte regentis. s. amor subditorū, & reipublicæ, & aliud ex parte subditorū. s. amor erga regem, & voluntaria subiectio. Modo quāuis āte Christi prędicationē, & apostolorū ipse Deus esset oīm gentium verus dñs, & rex: quātum ad id, qđ spectat ex parte dñi, vel regis, nō tamen quātum ad id, qđ spectat ad subditos, qa gētes Christi dñium refugiebant, sed p prædicationem dictam voluntariè se Christi dñio submiserunt, & integraliter factus est rex eorū. Et hoc præuidens psal. de futuro dicit. *Regnabit &c.* Et si in multis locis psalmorum inuenias de prẹterito regnauit, hoc est intelligendum, quātum ad id, qđ requiratur ex parte regentis, vel ꝙ ibi accipitur præteritum ꝓ futuro more scripturæ. Dicat ergo regnabit Deus sup gentes. q. d. Qui olim regnauit sup vnam solam gentem Iudæorum (qa solum in Iudæa notus erat Psal. 85. Deus) regnabit sup omnes mundi gentes, q̄ voluntariè eius cultū recipient. Oēs gentes quascunq; fecisti, venient, & adorabunt corā te &c. Et qa ad regem spectat iudicare subditos, bonos prẹmiare, & punire malos, ideo subditur. *Deus sedet super sedē sanctā suā:* Matt. 25. qa in fine veniet omnes iudicare. Cùm venerit filius hominis &c. tūc sedebit sup sedem &c. Origenes. Sed quęrit illa sedes? Respōdet Origenes ibidem. d. Sedes autem Christi aut quidam pfectiores sanctorum dicuntur, de quibus scriptum est. Illic sederunt sedes in iudicio: aut quædam virtutes angelicę, quę throni dicuntur. Vel p sedem intellige ipsas gentes quæ prius sedes erāt demoniorum, sed nunc sedes factæ sūt Christi per fidem: vt Christus in ipsis habitet. De sede Christi vide supra versic. 742.

Principes populorum congregati sunt cū Deo Abrahā, quoniā dij fortes terræ vehementer eleuati sunt. 774. 23.q.5. regum.

Principes Subditus. Hic ostendit diuinæ laudis causa finalis, & prę miatiua: quia. s. sē venerātes debitè beatificat. Vbi nota, ꝙ sicut peccato principis qñq; populus punitur: vt patet. 2. Reg. 22. vbi peccato Dauid numerātis tot millia subditorum perierunt. Sic etiā multoties in scriptura etiā sub nomine principis subditi includuntur: quia sine subditis nō consistit principatus. Sic. n. dicitur psal. 2. Principes cōuenerunt in vnū aduersus &c. quia nō solum principes Iudęorum, sed etiā plebeij in vnum contra Christū cōuenerunt. Similiter in proposito *principes populorum &c.* i. principes, & dñi gētium cum suis subditis cōuenerunt per fidē *cū Deo Abrahā.* i. cū Christo, qui specialiter vocatur Deus Abrahā: quia sibi primò Deus. ꝓmissus, ꝙ descēderet ex semine suo. Iudeus. Et dicit principes populorum in plurali: quia nō solum vna natio: sed de omnibus nationibus gētium ad Christū sūt per fidē cōgregati. Et si quæras causā, quare gētes ad christū p fidē cōuenerūt. Respōdet, *Quoniā dij fortes terræ vehemēter eleuati sunt.* Ipsi. n. Iudæi dij in terra vocabāt: qm vt ait Xp̄s. Illos dixit deos, ad quos sermo Dei fact⁹ est. sermo Dei maximè Iudęis fuit reuelat⁹, vt ex scripturis patet: ergo ipsi dij merito erāt vocati. Ioan 7. Vnde ipsis ad literā dicitur. Ego dixi dij esti &c. Psal. 80. Quę ergo causa cōuersionis gētium? hæc est, *Quoniā dij fortes terræ.* i. Iudęi *vehemēter eleuati sunt.* i. sup erbierunt cōtra Christum, & eius apostolos. Superbia. n. Iudęorū apostolos trāsmisit ad prædicādum fidē gētibus. Vel aliter per deos fortes accipe apostolos, qui dij dicuntur: quia ad illos specialiter factus est sermo Dei, qui dicūtur fortes, qa neq; mors, neq; vita, vel aliud aliquid potuit eos separare à charitate Christi. *qui vehemēter sunt eleuati.* i. doctrina, & miraculis exaltati. Est ergo sensus, ꝙ ideo gentes congregatæ sunt per fidē cū Deo: quia ipsi apostoli miraculis, & doctrina mirabiliter claruerunt. Cōgregatio. Hāc ergo gētium congregationē ad Christum per fidē præuidens psalmista dicit. *Principes populorum congregati sunt &c.* & ponitur præteritum pro futuro ratione certitudinis prophetię. Matt. 22. Istā cōgregationem p suos seruos apostolos fecit Christus, dicens eis. Ite ad exitus viarū, & quoscunq; inueneritis bonos, & malos vocate ad nuptias, egressi autē serui congregauerūt oēs quoscūq; inuenerūt bonos, & malos. Origenes. Quod exponens Origenes dicit. Egressi serui. i. apostoli de Iudęa egressi, & veniētes ad vias diuersas gētes morū diuersorū cōgregauerunt, quoscunq; inuenerunt: & non curauerunt vtrum ante vocationē fuerint boni, vel mali. Bonos aūt hic intelligere conuenit humiliores, & rectiores ex eis, qui veniebant ad cultum Dei. De quibus dicebat apostol⁹. Grego. 31 mor. ca. 5. Gentes, quę legem nō habent, ea, quæ legis sunt, faciunt, sibiipsi sunt lex. Et ista fuit miraculosa cōgregatio: vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. 39. Matt. 13. Matt. 3. Nūqd credes ei, ꝙ reddat sementem tibi, & areā tuam cōgreget? d. Quid aliud semen, nisi verbum prædicationis accipit? Sicut dominus, in euangelio dicitur, Semen est verbum Dei. Quid autem area, nisi ecclesia debet intelligi, de qua prę cursoris voce dicitur. Et permūdabit areā suā. Quis ergo

ergo in initio nascētis ecclesiæ crederet, dū contra eā ille indomitus prīcipatus terræ tot minis, & terrorib. sęuiret? Quis posset tunc infirmorū credere, ꝙ eius areā sic Deus semine prædicatiōis cōgregaret. Ecce enim mō pro ecclesia principes populorū leges promulgant: qui dudum contra eam per varia tormenta sęuiebant. Ecce qualiter gentes capere potuit: quia eas ad fidei gratiam suadendo perduxit. Cur hoc. Quia videlicet nunc aream cōgregat: quam aliquando diabolus superbo cornu ventilando dispergebat. Audiant ergo reges, audiāt, & principes quanta nunc deuotione famulentur ecclesiæ gentes, quæ ipsam alias persequebātur: quia nunc *principes populorū cōgregati sunt cū Deo Abraham* per prædicationem apostolorum: quare dij terræ. &c. Quęstionem prosequere pręcedentis lectionis.

775 ## PSAL. XLVII.

de conse. dis. 2 accesserunt.

Magnus dominus, & laudabilis nimis: in ciuitate Dei nostri in monte sancto eius.

Iste psalmus talem titulum habet. *Psalmus cantici filiorum Chore secunda sabbati.* Hic ad memoriam oportet reducere, quod alias fuit dictum. s. ꝙ orationes in isto libro psalmorū contentæ variæ à prophetis Deo decantabantur, quia aliquando sola voce & tunc dicebantur canticum, aliquando solo instrumento musico, & tunc dicebātur psal. aliquando humana voce pariter, & instrumento, & tunc variè: quia quando illas incipiebant voce humana, & cōsequenter instrumento musico, & tunc dicebantur psal. cantici. quandoq̄ vero ecōtrario: & tunc dicebantur cātici psal. Ex quo apparet quare ista oratio dicitur *Psal. cantici filiorum Chore.* Sabbatū. quia scilicet iste psal. ab illis fuit factus. Et hoc *secunda sabbathi.* Vbi notandum, quòd sabbatum idem est, quòd requies. Bis autem maximè requieuisse dicitur populus Dei, pōstquam exiuit terrā Ægypti, scilicet, primò tempore Iosue: quando Iosue, interfectis trigīta & vno regib. terram ꝓmissionis pacificè populo diuisit. vt habetur Iosue. 12. & infrà. Secundò quieuit tempore Salomonis: quando, cessantib. vndique bellis, Salomon ædificauit solemniter ciuitatem Hierusalem, & mirabile templum extruxit in ipsa. vt habetur. 3. Reg. 6. Et quia de ædificatione ciuitatis, & templi: in qua fuit secunda requies agit iste psal. ideo dicitur psal. pro secunda sabbati. Ex quibus apparet sensus literalis tituli. Quantum verò ad intellectum psalmistæ notandum, ꝙ sabbatum in scriptura: quandoque significat totā septimanam: sicut Lu. 18. vbi Pharisæus ille dicebat. Ieiuno bis in sabbato. Res eñ denominatur à suo fine. cùm ergo finis septimanæ sit sabbathum, ideo totam septimanam sabbatum dicebant. Vnde Theophilus exponens prædicta verba dicit. Sabbatum dicebant hebdomadam totam ab vltima die quietis. Ieiunabāt enim pharisæi secunda, & quinta feria. Quando verò significat solum vnum diem septimanæ: & tunc sabbatum aut ponitur absolutè sine articulo, aut cum articulo numerali. Si absolutè, significat solū vltimam diem septimanæ ab ipso Saturno sic dictam vel à requie: quia in illa cessauit Deus ab operibus suis, s. à nouis generib. creaturarum producēdis. sic accipitur Ioa 9. Nō est hic homo à Deo, qui sabbatū nō custodit. Quandoq; verò accipitur cum articulo numerali: vt cū dicitur prima sabbati, secūda sabbati &c. Et sic prima sabbati est dies prima septimanæ, s. dies dominicus: secunda sabbati dies, quæ immediatè sequitur primam, & sic, &c. Prima ergo sabbati est dies dominicus: quæ deputatur resurrectioni: quia illa die Christus resurrexit: & sic significat resurrectionē. Sed secunda sabbati erit illud, quod imediatè sequitur, s. Christi resurrectionem. Et hoc fuit ecclesiæ fundatio. Vnde sicut prima die Deus fecit lucē: & diuisit lucē à tenebris, sic in dominico die Christus à mortuis suscitauit: & lucem immortalitatis à tenebris mortalitatis descreuit. Secunda autem sabbati. i. secunda die: Deus fecit firmamentum, sic immediatè post resurrectionem suam fundauit ecclesiam: quia ecclesia post Christi resurrectionem fundata est suprà petram: à qua dimoueri non potest. Et sic secunda sabbati significat ecclesiæ firmamentum. Est ergo sensus tituli talis, Iste psa. *cātici est filiorū Chore.* s. crucis, & Christi passionis. *Secunda sabbati.* s. qa est agens de ecclesia, quę post Christi resurrectionē est firmata. His visis, venio ad psal. Et primò ad expositionē literalē; secundò ad intellectum psal. Quantum verò expositionē literalē, dic, vt. Nic. de Ly. Et illam impugna cōsimiliter. Propter quod vt idē ait; iste psal. ad literam exponendus est de Christo, cuius aduentus iā trāsiit. In cuius aduentu ipse sine cōparatione magis glorificauit ciuitatē Hierusalem & templum quàm alias ante fuerit. vtputa: quia ibi ante offerebantur oues, & boues, animalia bruta: sed ibi est ipse verus De⁹ homo factus oblatus in templo à beata virgine, & à Simeone in vlnis receptus. Ibi pluries docuit: ibi apertissima miracula fecit: ibi cum discipulis cœnauit moriturus, & sacramentum eucharistiæ instituit: ac ibi pro nobis seipsum obtulit patri. Ibi primò suam resurrectionē manifestauit: & de mōte Oliueti, & qui est prope Hierusalē in cœlum ascēdit & in mōte Sion spiritum sanctum discipulis misit. Aggei. 2. Et ꝓpter ista, & similia multa Deus hō factus, ciuitatem Hierusalem, & tēplum multū glorificauit. Vnde de aduētu Christi dicitur. Ad huc modicum & ego mouebo cœlū, & terrā, & mare, & aridam. Et veniet desideratus cunctis gētibus & implebo domum istam gloria: dicit dominus. Mons Christus. Et subditur. Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ. Et certum est, ꝙ ꝓpheta iste loquebatur de tēplo reædificato post reditionem de captiuitate Babylonica. Et istud quasi nullius reputationis fuit respectu templi prioris per Salomonem cōstructi. propter quod in nullo potest verbum prophetæ verificari, nisi per hoc quod ipsum glorificauit prẹsentia sua modis pdictis. Illud templum reædificatum durauit vsque ad destructionem ciuitatis per Titum, & Vespasianum. Intelligitur ergo iste psal. ad literam de Christo. Et secundum hoc psal. iste diuidit in partes tres: quia ponitur primò prophetiæ denunciatio. scđò denuntiationis impletio: ibi. *Sicut audiuimus.* Tertiò impletionis publicatio: ibi. *Circundate Sion.* Quantum ad primam ptē psalmista de ecclesia multa prædicit, & ipsā cōmendādā præuidit multipliciter. Vnde de ecclesia duo prædicit. s. qualiter ædificatur: secundò qualiter multiplicatur: ibi. *Ipsi vidētes.* Circa ędificationem ecclesiæ tria ostēdit. s. primò locū, vbi situatur. scđò materiā ex qua ędificatur: ibi *Fūdatur.* tertiò lumē quod plustratur: ibi *Deus in domibus.* Quātū ad primū sciendū, ꝙ ĩ scriptura mōs sāct⁹ maximè dñs dicit' Ies⁹ Christ⁹: q ad modū veri mōtis fuit altus p verbi diuinitatē: fuit clar⁹ p sciētię claritatē: fuit firm⁹ p patiētię stabilitatē: fuit fertilis p opū sctitatē. Et de isto monte

dicitur

Universidad de Deusto Biblioteca

dicitur Nō pōt abscōdi ciuitas sup mōtē posita.qđ
exponens Chrysostomus ait.hæc autem ciuitas ec-
Matt.5 Chrysost. clesia sancta est: de qua dicitur.Gloriosa dicta sunt
de te,ciuitas Dei.cuius ciues sunt oēs fideles.De qui
bus apostolus ait.Vos estis ciues sanctorū. hæc er-
go ciuitas ecclesiæ posita est suprà montem Chri-
Dan.2. stū:de quo Daniel ait.Lapis abscissus ē sine manib.
&factus ē mōs magnus:qa Christus sine ope carna
li cōcept⁹ factus est mōs magnus oīs virtutis,&gra-
tię.Vnde de isto monte Christo dicitur.Erit præpa
Esa.2. ratus mōs domus domini in vertice mōtiū:& fluēt
ad eum oēs gentes.s credendo pfidē.Iste aūt mons
Magnus 1.Regū 2. Christus dicitur magnus dominus:quia magnus in
sanctitate. Magnificus in sctītate, terribilis atque
laubabilis.magnus in dignitate:quia filius Dei hic
erit magnus,& filius altissimi vocabitur.magnus,in
sapientię claritate:Deus magnus vincens scientiā
Lucæ.1. Iob.36. nostrā.magnus in potestate:quia eius voluntas est
omp̄s.psal.Magnus dominus,& magnavirtus eius.
Eccle.43. magnus laude:quia ad plenū laudari nō pōt. Bene-
dicentes Deū exaltate illum,quantū potestis: ma-
ior est em̄ omni laude.Et psal. Magnus dominus,&
laudabilis nimis:& magnitudinis eius nō est finis.
De isto ergo domino.s. Iesu Christo ait psalmista.
Ciuitas. Ecclesia. *Magnus dominus,& laudabilis nimis*.i.excedens nostrā
facultatem ad ipsū laudandum.Sed in loco vel à q
bus sit laudandus subdit *In ciuitate Dei nostri*.Per ci-
uitaté enī Dei,intellige ecclesiam catholicam, quæ
Hiere.31. verè ciuitas dicitur.quia ad modum ciuitatis vnū
habet principem,s. Christum,& p charitatem vni-
tatem suorum ciuium cōtinet:& suos ab hoste ma
ligno defendit.hæc est illa Dei ciuitas: q̃ ex Iudęis,
& gentibus ędificandam Hieremias præuidit.d.Ec-
ce dies veniunt,dicit dominus:& ædificabitur ciui-
tas domino à turre Ananehel vsque ad portam an-
guli.quod de ciuitate ecclesiæ exponit Greg.dicens
Grego. 25. moral. c. 11. sic. Ciuitatem nanque esse domini sanctam eccle-
siam nullus ignorat.Ananehel verò gratia Dei inter
pretatur.In angulo autem duplex paries iungitur.
Ciuitas ergo domini à terra Ananchel vsque ad por
tam anguli ædificari perhibetur:qa sancta ecclesia
à certitudine supernæ gratiæ inchoans vsque ad in-
gressum, susceptionémque vtriusque populi Iudai
ci videlicet,atque gentilis dilatatur.Ante enim in-
carnationem Christi hęc ciuitas solum Iudæos con
tinebat:sed per Christum gentibus est aperta.vnde
Hieremiæ 39.dicitur.Aperta est ciuitas & ingressi
sunt omnes principes regis Babylonis. qui scilicet
gentiles erant.Ex quibus omnibus patet præsens li
tera,quæ dicit.*Magnus dominus*.scilicet Iesus Chri-
stus,& *laudabilis nimis*:quia eius sanctitas nostram
facultatem excedit.*In ciuitate Dei nostri*. scilicet in
sancta ecclesia:quæ scilicet ciuitas ecclesię fundata
est.*In monte sancto eius*.scilicet in ipso domino Iesu
Christo. Et hæc expositio est secuudum intelle-
ctum psal.Sed quantum ad literam magis sic expo-
nitur. Vt per ciuitatem Dei intelligas ciuitatem
Hierusalem,quæ diuino cultui erat mancipata: &
per montem sanctum ipsum montem Sion:in quo
templum domini erat constitutum.Et tunc sic ex-
ponitur. *Magnus dominus,& laudabilis nimis*. scilicet
dominus Iesus Christus erit magnus dominus &c.
ex magnis suis beneficiis. *in ciuitate Dei nostri*, scili-
cet,Hierusalem, quæ fuit ad cultum Dei electa. *In
monte sancto eius*.scilicet in monte Sion, qui erat in
parte ciuitatis:in quo erat templum Deo consecra
tum. Et ideo dicebatur mons sanctus: quia san-
ctam in vna significatione idem est, quòd diuino

A cultui deputatum. sicut & vestes sacerdotales di-
cimus sanctas. In illis enim locis magnus dn̄s fuit
Iesus Christus: & laudabilis precando,sanando,&
peccata remittendo, & similia.

Fundatur exultatione vniuersæ terræ, mons Sion, latera aquilonis, ciuitas regis magni. 776

Hic cōsequenter ostenditur materia, de qua fun
datur ecclesia:quia.s.de omni natione mundi.Nam
totus orbis diuidebatur inter cultores Dei,& ido-
lorum:quia omnis natio aut erat ex Iudæis, aut ex
gentib.Et ex oīb. istis fundata iest ecclesia.Vnde ait.
B *Fundatur exultatione vniuersæ terræ*. quia in primitiua
ecclesia,qui præordinati erant cum magno gaudio
verbum domini audiebāt,& sic cū exultatione om *Actuū 5.*
nium tam Iudæorum quàm gentilium fundabatur *Actu.13.*
ecclesia. Vnde de apostolis dicitur. Ibant apostoli
gaudentes,&c.de gentib. autem dicitur. Audientes
gētes gauisæ sunt,&c.Et de gaudio,& exultatione,
quæ fuit in fundatione ęcclesiæ factus fuit psal.sin-
gularis.s.Incōuertendo dominus, &c. Et cōsequen
ter ostendit partes, ex quib. ipsa ecclesia fundatur
dicens.*Mōs Sion,latera aquilonis*.Vbi nota, ꝙ per mō-
tem Siō intelligit populum Iudæorum, sed per la-
tera aquilonis populum gētilem,cuius ratio est.Nā
C principalior ciuitas populi Iudæorum erat Hieru-
salem, principalior autem pars ciuitatis erat mons *Hiere.1.*
Siō.Et per consequens principalior pars totius ter
ræ Iudæorum erat mōs Siō, & sic à mōte Sion vt à
principaliori parte tota terra Iudæorum intelligi-
tur.Per latera autem aquilonis gētes intelligit,cu-
ius ratio est.Quia per aquilonē,qui est vētus frigi-
dus,& durus,significatur diabolus,qui ait, Ponam
sedē meā ab aquilone,& de quo Hier.1.Ab aquilo-
ne pandetur omne malū, qa à diabolo omne ma-
lum processit. Qui sunt ergo latera aquilonis nisi
qui diabolo hærēt? Quicunq; enim alteri adhæret,
latus eius solet dici.vnde solemus dicere de aliquo,
ille est bonus homo, sed habet latera mala. i. mali
sunt, qui ei coniuncti sunt.Sic & gentes: quia per
idololatriam adhærebant diabolo, ideo dicebātur
D aquilonis.i.diaboli latera. Vnde quòd diabolus per *Greg.17 mor.c.11.*
aquilonē designetur,ostendit Greg.dicens.Aquilo- *Aquilo.*
nis nomine in sacro eloquio appellari diabolus so- *Esa.14.*
let,qui vt torporis frigore gentiū corda cōstringe-
ret,dixit.Sedebo in mōte testamenti in laterib.aqui
lonis,&c.Ex dictis patet sensus literæ, qui talis est.
Ciuitas regis magni.s.sancta mater ecclesia, *fundatur
exultatione vniuersæ terræ*. quia ex omni natione ter-
ræ aliqui exultantes Christi fidem receperunt. Et
hoc declarat ostendendo, ponens duas nationes ex
quibus fundatur.Prima est mōs Siō, qui populum
Iudaicum designat.Alia est latera aquilonis, quib.
gentilis significatur populus. Et istæ duæ nationes
statim Christo nato ad ipsum adorandum concur-
rerunt.Iudæi vt puta pastores,gentiles vt puta ma-
gi.Quantum ad literam magis notandum ꝙ mons
E Sion erat in ciuitate Hierusalē in parte aquilonari,
in quo monte erat tēplum,in quo Christus pluries
prædicauit. Et in illo monte post ascensionē suam
spiritum sanctum misit apostolis,ex cuius missione
totus in orbe terrarum mūdus exultat,quo spiritu
sancto repleti apostoli fidē Christi primò in Iudæa
deinde per mundū dispersi gentib. prædicauerunt.
Et sic fides Christi ab illo monte Sion exiuit pri-
mitus

Esa.2. mitus secundū ꝙ prędixerat Esa.De Sion exibit lex,
& verbum dn̄i de Hierusalem. Est ergo sensus lite-
ræ.*Ciuitas regis magni*.s.ecclesia.*fundatur exultatione v-
niuersæ terræ*.i.ad exultationem vniuersæ terræ,qa fi-
des catholica de Hierusalem ad alias partes orbis p
prædicationem apostolorum est deriuata,quod est
Articuli fidei. causa exultationis cūctis fidelib.Et locus huius fun
dationis fuit *mōs Siō latera aquilonis*. s.qui est in parte
aquilonari ciuitatis Hierusalem.Quia hic agitur de
fundamēto ecclesiæ,*fundatur exultatione vniuersæ ter-
Quæstio. ræ*.fundamenta autē eius sunt articuli fidei.Ideo cir-
ca ista fundamenta, quæro, vtrum articuli fidei in
Symbolo conuenienter sint positi.Et arguo,ꝙ non,
primò sic.Primus articulus nō spectat ad fidem,er-
go nō est articulus fidei,ergo vanè positus, proba-
tur antecedens:qa quod ratione naturali potest de-
monstrari,nō spectat ad fidem,quæ est de iis, quæ
non videntur.Primus autem articulus, qui est cre-
dere Deum esse vnum ratione naturali deducitur.
Philosophus. sic patet 12.metaphysicæ:& etiā multi alii philoso-
phi ad hoc demonstrationes induxerunt, & sic de
multis aliis articulis:vt puta ꝙ Christus natus fue-
rit de virgine.hoc mater per experientiam sciuit,ꝙ
fuerit passus,mortuus,& sepultus, & resurrexerit:
oculis corporalib.viderunt apostoli.cùm ergo fides
sit de iis,quæ nō videntur,sequitur ꝙ de talib.fides
esse nō potest:& per cōsequens neq; de ipsis articu
lus fidei debet esse.Ad oppositum est sacra auctori-
tas ecclesiæ:cui cōtradicere hæreticū est:quia ista q̄-
stio magnas difficultates includit, ideo in ipsa tria
faciā.Primò articulos fidei enumerabo.Secundò de
quolibet specialiter pertractabo.Tertiò ad quæstio
nem formaliter rn̄debo.Quantū ad primum scien-
dum,ꝙ aliquorum fuit opinio, ꝙ articuli fidei plu-
res esse nō possunt,sed ꝙ sit tātum vnus, quia si in
fide posset esse multitudo articulorū, aut hoc esset
ratione formalis obiecti fidei, aut ratione credito-
rum.Non ratione formalis obiecti.qa illa est vnica,
& inuariabilis,quæ.s.est veritas prima,qa fides no-
stra nō assentit alicui verbo nisi inquātū formaliter
est reuelatū à prima veritate, & ipsi primæ veritati
Diony.7. c.de di.nominibus. tanq̄ medio infallibili innititur, vn̄ Diony.de diui-
nis nominib.dicit,ꝙ fides est circa simplicē,& sem-
per existentē veritatem,nec etiā debet distingui pe-
nes creatā materiam,qa tunc nō solum essent duo-
decim articuli,immo essent quasi infiniti,qa æqua-
liter obligor ad credendū, ꝙ spiritus dn̄i ferebatur
sup aquas,& quòd Deus post peccatū eiecit homi-
nem de paradiso,& ꝙ ipsi Iacob loco Rachelis Lya
fuit supposita, & cætera oīa quæ in textu canonis
cōtinentur, sicut ꝙ Christus passus sit sub Pontio
Pilato.Si igitur secundum numerum creditorū de-
berent articuli distingui,& multiplicari, tunc infi-
niti essent,quod est inconeuens. Sed ista opinio est
falsa.Propter quod,sciendū,quòd articuli,vel funda
menta fidei debent esse plures, & distingui, & hoc
penes rationem formalem.Sed hæc est duplex.s.ex
parte obiecti fidei, & illa est solū vnica,vt dicebatur.
Alia est ratio formalis ex parte nostra, & hæc est
multiplex,scd̄m quod credita variā,& multiplicem
difficultatem includunt.Verbi gratia. Licet aliud sit
credere Christum passum sub Pilato,& aliud ipsum
esse mortuum,& aliud ipsum esse sepultum,tamen
de istis omnib.vn⁹ solus existit articulus: quia om-
nia ista vnā difficultatem includunt, & omnia vna
facilitate creduntur:quia credenti,ꝙ sit passus,nul-
la difficultas ingeritur, quòd etiā sit mortuus & ꝙ
sit sepultus.Sed quia eius resurrectio aliā difficulta

A tem includit,ideo alium etiā facit articulum, sic de
descensu ad inferos,sic de ascēsu ad cęlos.Nec va-
let dicere,ꝙ etiā isto modo quasi in finiti erunt arti
culi:qa aliam difficultatem includit ꝙ lex data fuit
Moysi.Alia ꝙ ad tactum corporis Helisæi mortuus
resurrexit.Et sic de infinitis in sacra scriptura cōtē-
tis,quæ tn̄ omnia credere oportet, & sic infiniti e-
runt articuli.Rn̄deo,& dico,ꝙ nō:quia talia per se *Exo 20.*
non faciunt articulum.Vbi notandum,quòd credi- *4.Re.4.*
bilia sunt duplicia,quędam,de quib.est fides secun- *Credere fides.*
dum se,sed tamen in ordine ad alia:sicut in aliis sen
tentiis,quædam proponitur vt per se intenta,quæ-
B dam vero ad manifestandum alia.Fides autem no-
stra est principaliter circa illa,quæ videre speramus
in patria,secundū illud apostoli.Fides est rerum spe *Ad Heb. 11.*
randarum,&c.Duo autem solum sunt, quæ in pa
tria principaliter videre speramus quib. beatifica-
mur.s.diuinitas,& humanitas Christi secundum il-
lud Io.17.Hæc est vita æterna,&c. Et ideo qn̄ circa *Ioan 17.*
ista duo occurrerit noua difficultas, & ratio noua
credendi ex parte nostra, tunc distinctus formatur
articulus.Alia autem quæ ponūtur in scriptura, vt
quòd Deus dedit legem Moysi,quòd Abraham fuit
pater Isaac,&c.nō sunt credita tanquā principaliter
intenta,sed tanquā aliorū manifestatiua,& iō nouū
articulum per se non faciunt.Ex prædictis ergo pa-
tet,quòd articulorū distinctio debet sumi penes di-
C uinitatē,& Christi humanitatem,circa quæ princi-
paliter intentio fidei fundatur. Et qa circa illa sunt
duodecim distinctæ difficultates,sicut & duodecim
erant apostoli, ideo fidei nostræ sunt articuli duo-
decim.Sic quòd quilibet apostolorū,antequā abin-
uicē dispersi essent ad prædicandum per mundum,
cōposuerunt symbolum fidei,in quo ipsorum qui-
libet vnum posuit articulum. Et primò incœpit a-
postolorum princeps Petrus, ponens primum ec-
clesiæ fundamentum,& articulum,dicens, Credo,
&c.prosequar in lectionibus sequentibus.

Deus in domibus eius cognoscetur, cùm suscipiet eam. 777 *pe pœ.dis. 2.dū sanctam.*

D

Hic consequenter ostēditur lumen, quo ciuitas
ecclesiæ perlustratur. Sicut enim quælibet ciuitas,
& habitatio debito lumine indiget,sic & ciuitas ec-
clesiæ, quæ non perlustratur lumine corporali,sed
magis spirituali.s.claritate diuina,per quam Deum
cernit,& omnia credenda:hic per fidē,& spem,sed
in futuro videbit facie ad faciē, sicut de ciuitate ec-
clesiæ ad literam dicitur. Ciuitas ista non eget sole, *Domus ecclesiæ.*
neque luna vt luceant in ea, nam claritas Dei *Apoc.21.*
illuminabit illā.Ista claritas Dei est credendorū re-
uelatio,& inspiratio in præsenti, sed in futuro erit
aperta demonstratio.Et hoc est,quod hic dicit psal.
Deus in domibus eius cognoscetur. Ecclesia enim plures
habet domos licet sit vna ecclesia sola, sicut & vna
E ciuitas plures habet domos,& in præsenti,& in fu-
turo.in præsenti plures habet domos secundum
distinctionem ordinum, vel meritorum. In futu-
ro etiam plures habet domos secundum distinctio- *Ioan 14.*
nem præmiorum. Sic enim Christus dicit. In do-
mo patris mei mansiones multæ sunt. Legitur er-
go ista litera & de præsenti, & de futuro. De præ-
senti sic. *Deus in domibus eius*. scilicet ciuitatis eccle-
siæ.*cognoscetur*.s.per fidem.*Cum suscipies eam*.s. natu-
ram humanam.Et hoc est, quod hic dicit glo. *Deus
in domibus eius*. s. ciuitatis ecclesiæ, *In domibus* dicit
pluraliter: quia iam plures domus sunt in ciuitate

Universidad de Deusto
Biblioteca

ecclesiæ, multi enim sunt ecclesiarũ ordines. *Cognoscetur* Deus p fidem: qđ totum erit ex gratia suscipientis. vñ subdit. *Cũ susceperit eã.* s. naturã humanam curandã. Vel domos huius ciuitatis dicit ecclesias particulares: qa ipsa vniuersalis ecclesia multa hẽt membra. sicut cũ dicitur ecclesia Rauenas, ecclesia Alexãdrina, ecclesia Cõstantinopolitana, quorum tñ oĩm ecclesia Romana caput est, & magistra. Istas tñ domos exponit Gre. de gradib. meritorum, & virtutum: qa in meritis, & virtutib. gradatim sicut de domo inferiori ad superiorem ꝓficimus. De futuro aũt legitur iste textus: qa secundum gradus meritorum erit & gradus prẽmiorum: qa qui maioti merito hic fuerint prædotati, maiori præmio erũt eleuati. Et hoc est, quod hic dicit gl. *Deus in domib. eius.* i. secundum gradus meritorũ singulis dabit cognitionẽ sui: *cũ suscipiet eã.* s. ecclesiã in æterna beatitudine: qa licet beati oẽs æqualiter videãt Deum: tñ clarius vnus videt alio: secundũ maius lumen gratiæ, vel minus, quod hẽt. scđm maius, vel minus meritum, qđ hic habuit. Et de ista Dei cognitione dicebat apostolus. Nũc cognosco ex parte: tũc cognoscã sicut & cognitus sum q.d. scđm ꝓportionem qua Deus hic p suã gratiam me cognoscit: sic & in futuro Deum cognoscã. Ex quib. sequitur, q cognitio patriæ, qua Deum cognoscunt sancti, est maior, vel minor secundum proportionem, qua in præsenti cognoscimus Deum per charitatis amorem.

Aliter habetur in originali Gregor Greg. ca. 22. mora. c. 20.

1. Corim. 13.

778 *2. q. 7. nõ si persecutio.*

Quoniam ecce reges terræ congregati sunt: conuenerunt in vnum.

Hic cõsequenter ostenditur fidei multiplicatio. Ista pars dupliciter exponitur. Vbi sciendũ, q ecclesia Christi ex pſecutionib. tyrannorum, & infideliũ creuit, & fuit dilatata. Sicut tẽpore martyrũ, quorũ cõstantiã, vitæ sanctitatẽ, & miracula multi vidẽtes cõuertebantur ad fidẽ. Quod præuidens psa. vt ostẽdat ecclesiæ multiplicationẽ hic ponit ecclesiæ pſecutionem: q incœpit statim Christo nato: q statim ad mortẽ fuit pſequutus ab Herode rege, & eiº cõplicib. fuit pſequutus ab Herode filio primi Herodis tẽpore suæ passionis. Et hoc præuidẽs psa. dicit *Quoniã ecce reges terræ cõgregati sunt &c.* Simile dixit Dauid psa. 2. Astiterũt reges terrę, & principes cõuenerũt in vnum &c. vide ibi. Et tales pſecutores vidẽtes mirabilia, q Christus faciebat, admirabantur, & irascebãtur in cordib. suis. Vnde de Herode dicitur Matt. 2. q audiens Christum natũ, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. pp quod & innocentes occidit. Et hoc est, qđ subditur. *Ipsi vidẽtes sic admirati sunt, cõturbati sunt.* s. animo cõmoti sunt ad pſequendũ. Et q fuit causa subdit. *Tremor apprehẽdit eos:* qa Herodes timuit regnum suum perdere, audiens natum regem Iudæorum. Et magnitudinem doloris eius exprimit p quandã similitudinem dicens. *Ibi* s. in Herode, & eius cõplicib. *dolores vt parturiẽtis:* qa cruciabatur dolorib. dum parere nõ potuit iniquitatem quã cõceperat. s. occidere Christum. Et, si q̃ras quare non potuit cõplere cõtra Christum iniquitatem suam. Rñdet. quia tu Deus in spiritu vehementi cõteres naues Tharsis. Per naues Tharsis superbia pſecutorum intelligitur. Tharso namq; interpretatur exploratio gaudij. Ad naues autem pertinet per diuersas mundi partes faciliter discurrere. Quid ergo significat p naues Tharsis, nisi pſecutores ecclesiæ discurrentes per mundum explorantes vana gaudia mundi: quos Deus spiritu iræ suæ cõtriuit, dum ipsorum potestatem redegit ad nihilum, vt dicitur Iob 4. Vidi eos, qui operanturã iniquitatem, spiritu irę suę cõsumptos. Aliter autem ista litera legitur de cõuersione gentiũ ad fidem. Et primò ostenditur, qui fuerint primi ex gentib. conuersi ad ecclesiam. Isti nanq; fuerunt tres magi, siue reges: qui statim nato domino venerũt ad Christum, vt verum Deum adorandũ: qui videntes stellã, quæ Christi natiuitatem ipsis ostendit: *Cogregati sunt, & cõuenerũt in vnũ:* vt insimul venientes Christũ adorarent. Quod præuidẽs psa. dicit. *Quoniã ecce reges terræ cõgregati sunt &c.* Et quod isti magi fuerint primi ex gentibus conuersi ostendit Aug. in sermone de epiphania dicens. Isti reges, & magi quid fuerunt nisi primitiæ gentium, sicut primitiæ Iudæorum pastores, magi gentiles, pastores Israelitæ. illi propẽ: isti longe, vtrique tamen ad angulare lapidẽ, cõuenerunt. Manifestatus est ergo Iesus nec doctis, quia pastoribus, nec iustis, quia magis gentilibus. præualet namque imperitia in rusticitate pastorũ: impietas in sacrilegis magorum: vtrosque sibi ille lapis angularis attribuit: quia ipse est, qui venit stulta eligere, vt confundat sapientes: & non vocare iustos sed peccatores, vt nullus magnus superbiret: nullus infirmus desperaret. Isti ergo sunt illi reges, qui congregati sunt ad adorandum dominum, de quib. dicitur. Esa. 60. Venient ad te curui filij eorum. qui humiliantur: & adorabũt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi: & vocabunt te ciuitatem domini Sion, sancti Israel.

Augus.

779 ## Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt: tremor apprehendit eos.

Ipsi enim reges, & magi videntes stellam ducentem eos: videntes stellã disparuisse, cũ intrassent Hierusalem: videntes eã iterum eis apparere, admirati sunt præ gaudio. Vnde dicitur Mat. 2. Vidẽtes stellã magi gauisi sunt gaudio magno valde. q enim admiratio proueniat ex gaudio dicitur Lucæ 24. de apostolis. Illis autem admirãtib. præ gaudio &c. Cõsimiliter & isti magi videntes: sic admirati sunt. sed quomodo mirati sunt præ gaudio cùm statim sequatur. *Admirati sunt, cõturbati sunt.* Rñdeo q magi videntes puerum cũ Maria matre eius, statim spiritu sancto inspirati cognouerunt ipsum esse verum Deũ, & fidem eius recipientes, plenã contritionem de cultura idolorum, & de aliis suis peccatis habuerunt: hæc autem cõturbatio pro peccatis non excludit gaudium mentis, sed ipsum auget. Quia certum est, q quanto quis ampliorem contritionem habet pro peccatis suis, tanto ampliorem habet gratiam, quanto autem quis est in maiori gratia, tanto amplius gaudium mentis habet *Cõturbati sunt* ergo pro peccatis. *Commoti sunt.* Aliud est enim moueri: aliud commoueri. Mouetur quis proprie, qñ secundũ partem mutatur, commouetur autem qñ totus simul mutatur. Verbi gratia. Quis faciendo reuerentiam alteri, mutatur, qñ secundum vnã sui partem facit ei reuerentiam: vt puta quando stando caput illi inclinat, vel manib. plaudit. sed commouetur, quando totus se ad eius pedes prosternit, quod magi fecerunt, videntes Christum: quia non solum capite, vel manibus, vel genibus Christum sunt venerati: sed toto corpore ante ipsum se proſtrauerunt ad terram: propter quod dicitur. Et procidentes adorauerunt eum. Et hoc idem hic aliis verbis dicit. *Cõmoti sunt.* Et causam subdit. dicens. *Tremor apprehendit*

Moueri commoueri.

hendit eos. Hic fuit timor filialis reuerẽtiæ: sine quo nullus iustificari potest. Ad clarius intelligendum, q de Magis dicit, q videntes Christum conturbati sunt, est notandum, q cõturbatio duo potest notare. s. peccati defectum, vel pœnitentis affectum. primò modo cõturbatio capitur dupliciter, quia conturbatio qñque opponitur puritati, sicut quãdo dicimus, aquam turbatã, siue turbidam. Et sic ex peccato cõturbatur cõscientia, dum species rerũ, quas illicitè appetit, immiscent se cogitationib. nostris, & implent fontem conscientiæ aqua turbida. psal. Torrentes iniquitatis cõturbauerunt me. Tali nẽpe aqua turbida poratur diabolus. Dicit enim philosophus, q equus diligit aquam turbidam, vnde, si inueniat eam claram, eam pede cõturbat. Sic & diabolus cogitationes nostras, quæ ad modum aquæ sunt cõtinuè fluxibiles, si claras, & mũdas inueniat eas, ipsas conturbare nititur, quia non diligit aquas claras. Et ideo de illo dicitur. Quid tibi in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? Alio modo cõturbatio opponitur ordini, per quem modum exercitus dicitur cõturbatus, qñ nõ tenet ordinem debitum. Et sic peccatum cõturbat animam, quia soluit debitum ordinem, dum sensualitatem rationi pręponit, immò & quãlibet animę partem peruertit, tanquã debito regimine perdito. Vnde Aug. diffiniens virtutem dicit, q virtus est ordo amoris, & per consequens, qui virtutem perdit, hunc ordinem perdit. Et propter hoc anima peccatrix nõ est dæmonibus terribilis, vt castrorũ acies ordinata, sed potius est sicut castrorum acies dissipata, & ideo disposita magis ad fugiendum, quàm ad resistẽdum, ad succumbendum, quàm ad vincendum. Dicit enim Vegetius lib. 1. Periculum ab hostib. grauissimum semper sustinuit diuisus, & inordinatus exercitus. Vnde Iudith 15. Omnia itaq; castra cõturbata sunt, & vociferantes fugerunt. Alio modo turbatio dicit pœnitentis affectum. Et sic dicitur anima cõturbata, qñ est plenè de peccatis contrita, & anxia pro peccatis. Dicitur. n. anima pœnitens cõturbata, quia quãdiu placent homini fœces peccatorũ, & homo delectatur in ipsis, tamdiu fœces peccatorum quasi resident in profundo cõscientiæ quasi immobiliter. Sed quando incipit cogitare turpitudinem peccatorum, & ipsam reuoluere, tũc quasi de ꝓfundo cõscientiæ incipiunt fœces moueri, & ideo sic cõscientia agitatur, & cõturbatur. psal. Anxiatus in me spiritus meus, & in me cõturbatum est cor meum. Sic in proposito, isti reges videntes verbum incarnatũ, inceperunt cogitare, quàm malè, & superstitiosè idola coluerant, & pœnitere, & per consequens isto modo conturbari, propter quod dicitur. *Ipsi vidẽtes sic admirati sunt, conturbati sunt &c.* Sic enim cuilibet nostrum istorum exemplo præcipitur Eze. 12. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede, & aquam tuam cum mœrore bibe.

Conturbatio.

Philosophus. 7. de animalibus.

Hiere. 2.

Aug. 15 de ciuitate Dei. ca. 22.

Vegetius.

780 *23. q. 5. nõ est nostrum.*

Ibi dolores vt parturientis, in spiritu vehementi conteres naues Tharsis.

Aliqui istum versum referunt ad primam expositionem. s. de turbatione Herodis propter Christi natiuitatem, propter quod multa millia innocentũ fecit occidi, sic quod hic agitur de dolore matrum puerorum occisorum propter Christum, cùm dicitur. Ibi dolores vt parturientis, quia nõ minorẽ dolorem habebant illę matres videndo filios suos occidi quàm habuerint, ipsos pariendo, quia dolorem partus mitigat spes nascituræ prolis, quæ in ista occisione locum nõ habebant. Et ad huius expositionis veritatem facit quod subditur. *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis.* In Hebræo autem habetur *in spiritu vredinis*, q dicitur ab vro vris. Herodes enim audiens, q magi per aliã viam rediissent in terram suam. s. per mare in nauib. Tharsis, iratus naues reuersas igni succendit, vt habetur in historia scholastica. Et ibidẽ dicitur, q ista prophetia fuit tunc adimpleta. Hanc expositionem non improbo. Sed sequendo expositionem præmissam in duob. versiculis præcedentib. sciendum, q dolor pœnitentię assimilatur dolori parturientis, qa sicut ex dolore partus fructus gentę prolis procedit, sic ex dolore pœnitentiæ in nobis nascitur Christus, & spiritus salutis. Vnde Esa. 26. A timore tuo, domine, cõcepimus, & parturiuimus spiritum salutis. Ex tali em dolore pœnitentiæ omnis tumor mundanæ superbiæ deprimitur. Et hoc est, quod subditur. *In spiritu vehemẽti cõteres naues Tharsis.* i. per spiritum sanctum, qui est spiritus vehemens, deponitur omnis superbia gentium. probo: nã isti magi erant reges gentilium ante alti, & elati. Et vide q per dolorem pœnitentiæ spiritu sancto in eis, vel Christo nato humiliati omnem superbiam deposuerunt. Vnde procidentes adoraueruntum. Ad literã. n. isti erant reges Tharsis, vt dicitur psa. 71. Reges Tharsis, & insulæ munera. Quid ergo sunt naues, quę per mare discurrunt, nisi superbia magnorum, quæ per mare huius mũdi vaga discurrit, quæ tamen per aduentum Christi fuit contrita.

Dolor pœnitentia parturiẽs.

Actuum 1.

781 ## Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate Dei nostri, Deus fundauit eam in æternum.

Hic consequenter ponitur prophetiæ adimpletio. Loquitur. n. psal. hic in persona regum illorum, qui Christũ adorauerunt, quia omnia prædicta de Christi natiuitate ꝓphetizata, vt puta q matre nasceretur virgine, q nasceretur pauper, & in Bethleẽ, quod audierunt magi in Hierusalem, quando Herodes scisciabatur à scribis, & principib. sacerdotũ, vbi Christus nasceretur, audierũt q in Bethleẽ, q à regib. gentilibus adoraretur. Reges Tharsis, & insulæ &c. omnia ista propriis oculis magi viderunt, quæ ante per prophetas audierant. Vel aliter hic loquitur psalm. in persona omnium fidelium. Vnde gl. hic ait. Decursis omnib. quæ tempore incarnationis & natiuitatis Christi acta sunt concludit. q. d. Et quia ita est. Ergo sicut audiuimus in promissionibus propheticis, sicut est illud. Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei, & illud, In semine tuo benedicentur omnes gentes &c. Sic vidimus in exhibitione, omnes enim reges, & omnes gentes adorabunt eum. Et nota q quamuis nõdum sit totaliter adimpletum. s. quod omnes reges, & gentes Christum adorent, implebitur qñ in iudicio omnes videbunt eum, vel in cœlesti patria. Et ideo id, quod hic dicitur. *Sic vidimus*, de præterito, accipitur præteritum ꝓ futuro. *vidimus*, i. videmus. Et hoc *in ciuitate domini virtutũ.* i. in ecclesia, quæ dicitur ciuitas dñi virtutum. i. dñi angelorum, quia pp reuerentiã cultus diuini, angeli frequentãt ecclesiã. Vel p ciuitatem dñi virtutum accipe ciuitatem Hierusalem, in qua præmissa quò ad maiorem partem sunt adimpleta. Et hoc idẽ aliis verbis repetit. d. *In ciuitate Dei nostri.* s. in ecclesia catholica, quam dicit Dei nostri ad differentiam infidelium

Esa. 7.

Matt. 2. Psalmus 71.

&

& hæreticorum, q̄ nõ sunt de hac ciuitate ecclesiæ. A Sequitur de ciuitate ecclesię. *Deus fundauit eā in æternū.* id est, Christus, q fundauit ecclesiā in fide, q̄ stabilis est, qa & si fides trāseat, quod tñ fide creditur, ęternaliter manet. Et qa de fundamentis huius ciuitatis, q̄ sunt articuli fidei incœpi agere in præcedenti lectione, ideo hic persequor de quolibet in speciali. *Primus articulus fidei.* Primum fundamentum huius ciuitatis posuit Petrus primus apostolorū d. Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cœli, & terræ. Vbi primò sciendum, ꝙ cõsuetudo erat Iudæorum ad illud, qđ loquebantur, adducere parabolas, vel exempla, vt quod dicebatur, per similitudinem magis cõmendaretur memoriæ, sic.n. & Christus multotiens sua dicta per parabolas, & exempla cõfirmabat, vel declarabat. Similiter & Ioannes euāgelista ista duodecim fundamenta ciuitatis. s. ecclesiæ, q̄ sunt duodecim articuli per duodecim lapides prętiosos expressit. Apoc. 21. vbi ait. Fundamēta muri ciuitatis omni lapide prætioso ornata. Fundamentum primum iaspis, secundum sapphirus, tertium calcedonius, quartum smaragdus, quintū sardonyx, sextum sardius, septimū chrysolithus, octauum berillus, nonū topazi⁹, decimum chrysoprasus, vndecimum hyacinthus, duodecimum ametysthus. Primum ergo fundamētum est iaspis, per quem primus articulus intelligitur. Qm̄ vt dicit Magister de proprietatib. & *Iaspis.* patet per Albertum lib. 2. de mineralib. Iaspis inter alias cõditiones tres habet proprietates, quib. primus declaratur articulus. Quoniam iaspis disgregationis pluralitatem vetat variam. Generationis fœcunditatem præstat placidā. Operationis potestatem habet maximam. Sic & primus fidei articulus diuinitatis docet vnitatem, qua in Deo tollitur diuersitas. Credo in Deum. Fœcunditatis pādit veritatem, qua in Deo creditur paternitas. Patrē omnipotentem. Fertilitatis tradit potestatem: qua Dei cernitur immensitas. Creatorem cœli, & terræ. Primò iaspis vetat diuersitatem & pluralitatem variā. In tm̄.n. vnitatem diligit, ꝙ sanguinem ab homine diuidi, & ab ipso separari nõ permittit, sed in humano corpore vnitum facit permanere, vt dicit Magister vbi supra, & Albertus. Ex quo cõcluditur, ꝙ iaspis naturaliter vnitatem diligit, & indicat. Et per hoc declarat diuinitatis vnitatē. quæ in prima parte articuli ponitur, cùm dicitur. Credo in Deum. Ista pars in symbolo maiori exponitur de vnitate diuinitatis. Vbi dicitur istum passum declarādo, Credo in vnum Deum. Et ista pars à duob. nos liberat errorib. s. ab errore gentilium, q nõ credunt in Deū, sed in idolum, vel in aliam creaturam, & ab errore Manichæorum, q dicunt plures Deos esse, vel plura principia. Et istā partē articuli accepit Petrus deutero. 6. Dñs Deus tuus vnus est. Tāta.n. vnitate omnia in diuinis essentialiter sunt vnum, quod in hac vita mortali à creatura plenè cognosci non potest. *Dionysius.* Vnde Dionysius de diuinis nominib. c. 1. Illud inqt incognitum vnum superessentiale per se optimum, quod quidem trinā vnitatem dico, nec dicere, nec intelligere possibile est. Hæc autem diuinitatis vnitas declaratur. Primò exemplo naturali, quoniā in *Magister lib. 1. dist. 3.* anima rationali sunt tres potentiæ, quarum vna nõ est alia, quæ tamen tres sunt vna mens, vna essentia animæ, vt dicit Magister lib. 1. dist. 3. Secundò typo figurali. Gene. 40. vbi pincerna Pharaonis vidit vnius vitis tres esse propagines, ad denotandum, ꝙ in vna diuinitatis essentia est personarum trinitas. *Quæstio. Credere.* Tertiò verbo prophetali. Ephe. 4. Vnde Deus, & pa-

ter omnium. Sed hic dubitatur. vtrū existens in peccato mortali licitè dicere possit istā partem, Credo in Deum: probatur ꝙ nõ, quia talis nõ diligit Deum per charitatem, igitur &c. consequentia patet per Aug. & allegatur à Magistro. d. Aliud est credere in *Magister lib. 3. dist. 23.* Deum, aliud Deo, aliud Deū. Credere Deo est credere vera esse, quæ Deus loquitur, quod mali faciunt: & nos credimus homini, sed & non in hominem. Credere Deum, est credere Deum esse, quod & dæmones credunt. Sed credere in Deum, est credendo amare, & credendo in eum ire. Ad oppositum quia talis vt puta sacerdos tenetur dicere ho- B ras suas, in quibus credo in Deum continetur, ergo &c. Respondeo quòd talis vel hoc intendit dicere tanquam persona priuata, & pro ipso solo, & sic scienter loquendo peccat, vt probat præfata authoritas. Vel loquitur non in persona sua, sed totius ecclesiæ, & sic non peccat, nec dicit falsum. Vbi notā, quòd cõfessio fidei dicitur in symbolo in persona totius ecclesiæ. fides autem ecclesię est fides formata, quæ est in omnib. qui sunt membra ecclesiæ numero, & merito. Et ideo confessio fidei traditur in symbolo, secundum quòd competit fidei formatæ. Secunda conditio iaspidis est, quod præstat generationis fœcunditatem. Nam secundum quod dicit Albertus vbi supra. Hic lapis iuuat cõceptum, & regit partum. Et ex hoc declarat secundam par- C tem articuli. s. primæ personæ fœcunditatem, cùm dicitur. Patrem omnipotentem. Ista pars à duobus erroribus nos liberat, s. ab errore Iudæorum, qui in diuinis negant pluralitatem suppositorum, & per consequens ibi negant patrem, cùm pater sine filio esse non possit. ideo dicit patrem, & ab errore philosophorum, qui dicūt ex nihilo nihil posse fieri, contra quod dicit omnipotentem. Cùm.n. quicquid est perfectionis in creatura Deo debeat attribui, & generare sibi simile in quātum huiusmodi in nobis dicat perfectionē, ergo Deo attribui debet, pp quod Deus pater dicit. Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariā, & qui generationem cunctis tribuo, sterilis ero? q.d. non. *Esa. 66.* Sed hic est dubium, *Omnipotentia.* D cùm omnipotentia sit tribus personis communis, quare Petrus ipsam appropriat patri. d. patrem omnipotentem? Respõdet Magister quòd licet in Deo *Magister lib. 1. dist. 34.* sit vna potentia, vna bonitas, vna sapientia omnib. tribus personis communis, tamen scriptura non sine causa attribuit patri potentiam, ne. s. ex antiquitate defectus potentiæ in eo esse credatur, filio sapientiam &c. Tertia cõditio iaspidis est, quod operationis potestatem habet multam. Vnde dicit Magister de proprietatib. ꝙ est lapis maximæ efficacię, vnde tot habet virtutes, quot venulas habet. Sic & Deus quot sunt creaturę, tantam se nobis ostendit habere virtutis potestatem. Et per consequens iste lapis explicat tertiā partem huius articuli. d. Creatorem cœli, & terræ. Sed fortè statim dices. Quare in symbolo apostolorū dicit Petrus. Creatorē cœli, E & terræ. In symbolo autem maiori dicitur Factorē cœli, & terræ, visibilium &c. Respondeo, ꝙ creare propriè est de nihilo aliquid facere, facere vero est commune ad operari aliquid ex nihilo, vel aliquid ex aliquo. Vt ergo ostendatur, quòd Deus facit, & operatur, non solum illa, quæ producuntur ex nihilo, vt sunt animæ, & angeli, sed etiam illa, quæ fuit ex materia præiacente, vt corpora, & arbores ex terra: ideo dictum Petri declaratum fuit in maiori symbolo, cùm dicitur. Factorem cœli, & terræ &c. Et de hoc vide in postil. Ioannis. 18.

Susce

782 *24. 9 1. alienus.* Suscepimus, Deus, misericordiam tuam, in medio templi tui. A

Postquā psal. egit de ecclesiæ fundatione, hic cõsequenter agit de ecclesię decoratione. Maximè autē ecclesia fuit decorata, qn̄ Christi præsentia fuit visitata, vt puta qn̄ Christus in ea fuit præsentatus, & à Simeone receptus ĩ vlnis. Et diuiditur ista pars in tres. Quia agit primò de Christi in tēplo præsentatione. Secundò de nominis Christi per orbē prædicatione, ibi. *Secūdū nomē tuū* *Templū.* Tertiò de mūdi per fidē exultatione, ibi. *Lætetur mõs Siõ.* Quātum ad primum sciendū, ꝙ ista litera dupliciter exponitur. s. de templo materiali, in quo Christus personaliter fuit B præsentatus, & de tēplo spirituali. Si de templo materiali exponatur, sciēdum quod ꝓphetæ præuiderunt Christū statim post natiuitatē suā tēplum Iudaicū sua præsentia visitaturū. Sic.n. de ipso dicitur. *Malac. 3.* Statim veniet ad tēplū sanctū suū dominator dñs, quē vos q̄ritis, & angelus testamēti, quē vos vultis, quod ad literā de Christo ĩtelligitur. Hoc per Christū fuit adimpletū, qn̄ (vt habetur Lucę 2.) cõpletis dieb. purgationis Mariæ, Simeõ spiritu sancto inspiratus, venit in tēplum. Christ⁹ in tēplo fuit præsentat⁹, & ipse accepit eum in vlnas suas, & benedixit Deū &c. Hoc autem psal. spiritu prophetico tactus præuidit. d. *Suscepimus, Deus, misericordiā tuā*. i. Christū per quē accepim⁹ misericordiam *in medio tēpli tui*. Et C dicit in medio, vt denotet, ꝙ Christus publicè & nõ in angulo tēpli fuit præsentatus. Et more ꝓphetico ꝓpter certitudinem ꝓphetiæ, ꝓ futuro pręteritum ponit. Istā expositionem ponit gl. Magistri. d. Hic agit de actuali susceptione Christi qua suscept⁹ fuit à Simeone & aliis qn̄ in templo est præsentatus. Et est sensus *Suscepimus, Deus, misericordiā tuā*, i. filiū tuū *in medio tēpli tui*, quod est in Hierusalem. Et per hoc grauius accusantur Iudæi, q cõtēnunt eum, q in medio eorum cõspectus est. Et per hoc notatur incarnatio Christi, qui secundum ꝙ homo, in templo est præsentatus. Si autem legatur de templo spirituali, quod est fidelis anima, vt supra patuit. versi. 751. tunc secundum gl. hic agit de susceptione Christi p fidē, qua ab omnib. credentib. suscipitur. Et est sen- D sus. *Suscepimus* s. fide, *Deus, misericordiā tuā in medio tēpli tui*, i. in cõmune populi tui. *Misericordia. Bernard.* Et de ista susceptione in templo spirituali loqtur Ber. ista verba exponēs ostendendo quātæ nobis fiunt vtilitatis, dicens. *Suscepimus, Deus, misericordiā tuā in medio tēpli tui*. In medio templi nostræ animæ misericordia Dei est non in angulo, aut diuersorio, qa nõ est apud Deum acceptio personarū. In cõi posita est, omnib. offertur, & nemo illius expers est, nisi qui renuit. *Suscepimus, misericordiam tuā &c.* Lõgè est hæc gratiarum actio à voce illa gemētis. Domine, in cœlo misericordia. Quid.n. Videturne tibi in medio fuisse misericordia, cùm apud solos cœligenas haberetur? Aut vbi Christus minorat⁹ paulominus ab angelis, factusq; est Dei, & hominis medius, ex hoc, *suscepimus, Deus, misericordiā tuā*, &c. Eramus enim nos natura filij i- *Ephe. 2.* ræ, sed cõsequuti sumus misericordiam. Cuius iræ filij, & quam misericordiam cõsequuti? Nempe filij ignorantiæ, impotentiæ, & captiuitatis, sed cõsequuti sapientiam, virtutem, & redemptionē. Ignorantia mulieris seductæ excæcauerat nos. Mollicies viri abstracti, & allecti à propria cõcupiscentia enervauerat nos. Malitia diaboli expositos nos iustè à Deo captiuauerat nos. Sic ergo nascimur vniuersi, ignari, desides, & captiui. Nunc ergo, cùm iā salui fa-

cti sumus ab hac triplici ira p Christum, q fact⁹ est nobis à Deo patre sapientia, sanctificatio, & redemptio, videamus ne denuo cõtingat iram incidere, ne sint nouissima nostra peiora priorib. qa nõ iam natura, sed propria voluntate filij sumus iræ, hæc ille. Possumus etiam hic notare qualiter Christum in medio templi animæ nostræ recipimus. Vbi notandum ꝙ Christum in medio nostri multipliciter suscipimus, *Medium Christus.* s. Per officium intercessionis, Per cõmunitatem cõuersationis, Per immensitatem adimpletionis, Per doctrinā inspirationis, per scripturas antiquæ legis, Per æquitatem operationis. Primò suscipimus Christum in medio nostri per officiū in- B terpellationis. Ad hoc enim venit in carnem, vt medius staret inter Deum, & homines ꝓ nobis patrē interpellando. Istum modum ponit Magister lib. 1. dist. 19. Christus verè dicitur Dei, & hominum mediator, & nõ pater, nec spiritus sanctus. Vnde ait apostol⁹. Mediator Dei, & hominū Christ⁹ Iesus, qa ipse est in medio, quasi arbiter ad cõponēdum pacē. i. ad recõciliandum homines Deo. Christ⁹ dr̄ mediator, eo ꝙ medius inter Deum, & homines ipsos recõciliat Deo, recõciliat aūt dum offendicula hominum tollit ab oculis Dei. i. dū pctā delet, qb. De⁹ offendebatur &c. Isto modo ꝓpter simile officiū ĩterpellādi Moyses stetit medi⁹ ĩter Deū, & populū, *Deute. 5.* ipso d. Ego seq̄ster, & medi⁹ fui ĩter Deū, & vox in C tpe illo, vt annunciarem vobis verba eius. Scdò fuit medius p cõitatem cõuersationis, qa. s. eius cõuersatio omnib. erat cõis nõ solū iustis, sed etiā peccatorib. & publicanis, aliis hominib. similis factus. Vnde sup illo verbo. Medi⁹ aūt vestrū stetit &c. ait Chrysost. decēs erat Christū populo vt vnū multorū se v- *Ioan. 1. Chrysost.* biq; humilē eē doceret, pp qđ ipse d. Ego autē ĩ medio vestrū sum, sicut q ministrat. Tertiò fuit medi⁹ *Luce 22.* p suā immensitatem qua oĩa replet, & oĩa occupat, cum.n. verbum Dei sit infinitum, immensum, & illimitatum, oportet ꝙ oĩa sua immensitate repleat. Si.n. alicubi esset, & nõ vbiq;, iā finitaretur, & esset limitatū. Et ideo ipsum verbum rõne suæ immensitatis dicit. Cœlū, & terrā ego impleo, dicit dñs. Sic ergo dicitur Christus Dei verbū in medio omnium *Hiere 31.* D rerū, qa vniuersam implet creaturā. Quartò fuit medius p doctrinā inspirationis. Vbi notādū, ꝙ quāuis intellectus noster sit immaterialis, & careat organo corporali, & sic sit nobilius, qđ est ĩ homine: tñ multotiens in scriptura noĩe corporalis mēbri. s. cordis nũcupatur, eo ꝙ cor sit nobilius mēbrū, quod sit in homine, *Philosophus. 3. de anima.* Sic.n. accipit̄ cor ꝓ ĩtellectu ꝓuer. 2. Si intrauerit sapiētia cor tuum &c. Et Salomõ inqt. Dabis seruo tuo cor docile. Et Lucæ. 2. Maria aūt cõseruabat oĩa verba hæc &c. Sed secūdum naturales corē ĩ medio corporis cõstitutū. Vñ & psa. 21. Cor meū tāquā cera liq̄scens ĩ medio vētris mei. Sic ergo noĩe medij ĩtelligitur cor, qđ est ĩ medio: & noĩe cordis intellectus, & sic de primo ad vltimum noĩe medij ĩtellectus intelligitur. In isto autē medio stat Iesus, qa quicqd sapientiæ, & lucis est in intellectu E nostro, totū ꝓuenit à Christo, secundū illud Ioā. 1. illuminat oēm hoĩem &c. Sed qa multi illuminantur à Christo q tñ ipsum cognoscere nolunt, iō dicitur. Medius autē vestrum stetit, quē vos nescitis. *Ioan. 1. Origenes.* Qđ exponens Origenes, ait. Quod dicitur medius vestrū stetit &c. ĩtelligendū est de nobis hoĩb. cū.n. simus rationales, in medio nostrum existit ex eo, ꝙ principale membrū. s. cor in medio totius corporis insitum est. Qui igitur Christum in medio gerunt, non autem cognoscunt de quo fonte manauit,

nec

Universidad de Deusto Biblioteca

nec quō consistat in eis ,hi verbum caro factum in A medio obtinentes ignorant. Quinto fuit medius p scripturas legis antiquę.Scribæ. n. & pharisæi scripturas maxime antiqui testamenti meditabantur, in quib.Christus pronunciabatur Act.3.Huic omnes ꝓphetæ testimoniū perhibent &c. Pharisæis.n. dixit Ioannes.Medius vestrū stetit,quē vos nescitis. i.in sacra scriptura,quā semper in medio vestrū habetis.Sed tn̄ ipsum nesciebant,q̄a scripturas , quas de ipso legebāt nō intelligebant. Sexto fuit medius p iustitiā operationis.Nomine em̄ medij ipsa iustitia meritò intelligitur , quia omnis virtus consistit in medio.Ipsa autē iustitia est omnis virtus.5. ethi. In medio ergo stat Iesus,quia in omnib.suis operib. seruauit iustitiam.propter quod.d.Vbi duo,vel tres sunt congregati in nomine meo, ego in medio eorum sum.Vnde prouerb.8. In viis iustitiæ ambulo, in medio semitarum iudicij.

785 Secundum nomen tuum, Deus, sic & laus tua in fines terræ, & iustitia plena est dextera tua.

De pœni. di,8.cap.

Hic cōsequenter ponitur nominis Christi p mūdū prædicatio.Istud nomē Christi, qđ per totū orbē laudatur,est nomē Iesus,de quo dicit apostolus, Dedit illi Deus nomen,quod est super omne nomē, vt in nomine Iesu &c.Est ergo sensus.*Secundū nomē tuū &c.*i.secundū magnitudinem nominis tui , quæ est infinita,sic & laus tua in fines terræ.i. diffusa est per totū orbem terrarū per apostolorū prædicationē.Vel secundū gl.sic exponitur. *Secundū nomē tuum, Deus*,quod.s.vbiq; diffusum est, q̄a nullus est,q̄ nomini Iesu nō se subiiciat,et si nesciat cultū.*Secundū ergo nomē tuū* i. sicut reuerētia tui nominis dilatatur, sic & laus tua,quæ nō est nisi in sanctis.Et verè dilatata est.q̄a *in fines terræ*.i.in ecclesia, quæ toto orbe terrarū diffusa est,laus tibi datur.Nō. n.desunt,qui te laudent per omnes terras. Cuius rationē reddit, q̄a *iustitia plena est dextera tua*.i.quia dextera. s. virtus tua iustificauit multos,qui te laudāt.Quod ideo dicit,q̄a de omni natione orbis,& de omni parte terræ aliquos elegit,& vocauit ad gratiā.Vel *iustitia plena est dextera tua*. i. dextera tua. s. æterna beatitudo plena est iustitia,i.iustis,quia multi sunt iusti,q̄ stabunt ad dexterā.De hoc nomine Iesu,& eius laude vide supra versi. 655. Item qualiter nomen Christi est admirabile.vide supra ver.82.

Philip. 2

784 Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ,propter iudicia tua,domine.

Hic agit de exultatione facta per orbē de fundatione ecclesiæ , q̄ exultatio maximè fuit, q̄n fundamenta ecclesiæ fuerunt cōfirmata , ne amplius cadere possent.s.in missione spiritus sancti,in qua totus mundus exultauit, quia ibi erāt ex omni mūdi natione præsentes,vt habetur Act.2.quę missio spiritus sancti in monte Sion facta fuit.Vnde dicit.*Lætetur mons Sion &c.* Vbi notandum, ꝙ hic per mōtem Sion intelligit Iudæos , & per filias Iudæ gentes. Cuius ratio est.Quia mons Sion erat principalior,& nobilior locus totius terræ Iudæorum,& sic per illum tota terra Iudæorum intelligitur. Filiæ autē Iudæ sunt gentes ad fidem conuersæ,sicut nos dicimus,quod regenerans aliquem est pater illius, & regeneratus est filius. Sic & cōuertens aliquē ad fidem sua prædicatione,est pater illius,& cōuersus est eius filius.Cùm ergo gentiles per prædicationē apostolorum ad fidem Christi sint conuersi, cōueniens est, ꝙ filij dicantur apostolorū,qui omnes Iudæi fuerūt, propter quod & ipsi apostoli patres dicuntur fidelium.psal.44.propatribus tuis nati sunt tibi filij &c.Dicit ergo *Lætetur mons Sion*.s.ipsi Iudęi. s.apostoli , & alij Iudæorum fideles *Et exultent filiæ Iudæ*. s. gentiles per prædicationem Iudæorum ad fidē conuersi.Et causam subdit.d.*Propter iudicia tua, domine*.De quibus iudiciis dicit apostolus.O altitudo sapientiæ , & scientiæ Dei &c. quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius!vt pote quod ab æterno sapientia diuina istum ad fidem elegerit , & illū dimiserit,quod maior pars Iudęorum in aduentu ve- B ræ lucis excæcata fuerit,quę ante erat fidelis,& gētiles,qui ante idololatræ erant, Christi fidem receperint.Ista sunt iudicia Dei nobis occulta,quæ nullus hominum intelligere potest.Et ista est intentio gl.d.*Lætetur mons Sion*.i. Iudæa , quæ primos radios fidei recepit. *Et exultent filiæ Iudæ*. i. confessionis. s. gentes à Iuda. i. ab apostolis genitæ per confessionem.Et hoc *propter iudicia tua,domine* , quib. cæcitas contingit in Israel , vt plenitudo gentium intraret. De istis iudiciis diuinis sic à nobis occultis ait Gre. Iudicia Dei cōprehēdi à nobis nō possunt.Vnde.n. vnum ex multis loquar. Duo ad hanc lucē paruuli veniunt,sed vni datur,vt ad redemptionem per baptismum redeat,alter autē subtrahatur,ante quàm hunc regenerationis vnda perfundat, & sæpe fide- C lium filius sine fide rapitur,sæpe infidelium,cōcesso fidei sacramento,renouatur. Sed fortasse aliquis dicet,quia peccare etiam post baptisma hunc Deus nouerat,& idcirco eum ad baptismatis gratiam nō perducit,quod si ita est,peccata quorundā proculdubio,priusquā sint perpetrata,puniuntur. Et quis ista rectè sentiens dixerit , quod omnipotens Deus qui alios à perpetratis facinorib.liberat,& hæc etiā in aliis non perpetrata condemnat?Occulta itaque sunt Dei iudicia.Et quanta obscuritate à nobis nequeunt conspici, tanta debent humilitate venerari &c.Ex quib.apparet , ꝙ quilibet ad fidem à Deo electus sola Dei gratuita bonitate est electus , & sic tam Iudæi quàm gentiles à Deo electi , de hoc de- D bent lætari , propter quod tam de Iudæis quàm de gentib.consimilis sententia ponitur.psal.96. Audiuit, & lætata est Sion. Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua,domine.

Iudicia Dei. Ro. 11.
Gre. 27. mo.c.2.
Peniioma la.

Circundate Sion, & comp lectimini eam, narrate in turribus eius. 785

Hic consequenter ponitur impletæ promissionis publicatio.Et diuiditur in duas partes, quia primò ostenditur locus , in quo debet publicari fides. Secūdò quid debet prędicari,ibi.*Quoniam hic est Deus.* Prima in duas , quia ostendit ꝙ primo prædicanda esset Iudæis. Secundò gentib.ibi. *Ponite corda vestra.* Quantum ad primum sciendum,quòd Iudæis,quibus Christus fuerat promissus,& ex quibus fuerat natus,& cum quibus fuerat conuersatus,tanquàm E propinquiorib. primum fides erat prædicanda , ne excusationem de ipsorum infidelitate habere posset,propter quod Paulus,& Barnabas dixerunt Iudæis.Vobis oportebat loqui primum verbum Dei, sed,quoniam illud repulistis &c. ecce conuertimur ad gentes. Et hoc est , quod dicitur apostolis , & primis fidei prædicatoribus. *Circundate Sion*, quia, scilicet , in monte Sion vbi erat templum , & etiam in aliis locis circa templum ipsi circuibant constanter , Christum prædicando , & miraculis Christi fidem affirmando. In tantum quod in plateis

Actuum. 3.

plateis ponebant infirmi,vt,veniēte Petro,saltē vm A bra illius obumbraret quosq;,& liberarentur ab infirmitatibus suis:vt hr̄ Actuū 5.Et ꝙ ista fidei prædicatio deberet esse facta nō in secreto,sed publicè, & apertè, f̄m ꝙ Christus suis p̄cepit discipulis.d. Quod vobis dico in tenebris,dicite in lumine.Et qđ in aure auditis , prædicate supra tecta. Et ideo hoc præuidēs psa.dicit.*Narrate in turrib.eius*. i.manifestè,& publicè prædicate,sicut præcones clamātes in turrib. audiūtur à tota ciuitate.Et attende , ꝙ ait prędicatorib.*Circundate Siō,& cōplectimini*:q̄a p̄dicator prędicare dēt subditis nō amore tēporalis lucri:q̄a tūc venderet Dei verbum,sed loco amore charitatis totū referendo ad Dei laudē, & vtilitatē B subditorum.Et hoc est qđ dicit.*Circundate,& complectimini*.i.brachiis charitatis amplexamini.

Mat.10.

786 Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera.

De cōse. dist.1.omnes basilicæ.

Hic cōsequenter ostenditur, ꝙ postq̄ prędicata erat fides Iudæis,ꝙ prædicanda erat gentibus. Vbi aduertēdūꝙ postq̄ apostoli expulsi fuerūt de Iudęa diuiserūt se p orbē,& episcopos ordinauit Petr⁹ī diuersis partib.orbis,vt domos.i.ecclesias ordinarēt, ī q̄b. diuina celebrare possent , & verbū Dei alienigenis,s.aliis à generatione Iudęorum.i.gentib. prædi C care.Quod præuidēs psal.prædicit apostolis *Ponite corda vestra in virtute eius*.i.in virtute noīs Christi,in cui⁹.s. virtute miracula faciebāt,vt diffusè in actib. apostolorum habetur.*Et distribuite domos eius*.i.ecclesias p orbē distribuite, & ordinate.Quāuis.n.vna sit ecclesia generalis,multę tn̄ sunt particulares,vt puta ecclesi.Hierosolyma distributa fuit Iacobo,Roma Petro.India Bartholomęo,Achaia Andreę , Gręcia Ioāni:& sic de singulis.Et hoc est q̄d dicit.*Distribuite domos ei⁹*.Et ad qđ?certe,*vt enarretis,in progenie altera*. s.gētibus,quæ nō erāt de ꝓgenie Iudęorū. Ex istis autē verbis ostēdit :ꝙ prædicatores nō tm̄ verbis quātū operib⁹ bonis p̄dicare debēt: ꝓpter qđ ipsis dicit. *Ponite corda vestra*, nō tantū ora,vel verba. *In virtute ei⁹*.i.in charitate,q̄ est virt⁹ hui⁹ ciuitatis &c. D

787 Quoniam hic est Deus Deus noster in æternum,& in sæculum sæculi, ipse reget nos in sæcula.

Hic cōsequēter ostendit,quid debeāt prædicare. Tota enim prædicatio apostolorū in hoc fundabatur ad ostendendū,ꝙ Christus erat verus Deus, & verus homo:ideo postquā dixit,vt enarretis &c. ostēdit q̄d dicit.*Quoniā hic*. s. Christus est *Deus Deus noster*.s.qui seipsū dedit nobis:& bis dicit *Deus Deus noster*:& hoc ad maiorem expressionē:quia hoc est quod principaliter prædicare debebant.Et ad differentiā deorū,siue idolorum,quæ gētiles deos appel E lant subdit , d.*In æternum & in seculū sæculi*:q.d. Non est Deus noster ad tēpus,vt falsi dij gentium.Quod dicit cōtra illos qui tēporales homines deos faciebant.Vel.q.d. *Hic est Deus Deus noster* : quia seipsum dedit nobis , & nō solum in præsenti per gratiam, sed etiā erit noster in ęternū:quia seipsum nobis dabit per gloriā. *Ipse reget nos in sæcula.* Christus enim non in præsenti vt rex suos regit,ne finaliter cadēt à gratia,sed in æternū eos reget,ne cadere possint à gloria.In trāslatione autē Hieronymi habetur. *Ipse reget nos in morte* : & idem valet: quia qui regitur in morte , ne cadat à gratia,postea semper erit in glo- A ria.Sequēdo materiā inceptā de fūdamētis ciuitatis ecclesiæ,i.de articulis fidei,sequitur agere de secundo fundamēto.Secundū fundamētum ciuitatis erat sapphirus,cui correspōdet secūdus articulus fidei, quem posuit secundus apostolus.s.Andreas dicens. Et in Iesum Christum filium eius vnicū,dominum nostrum.Circa quē duo sunt videnda.s.primò qualiter iste articulus per ecclesiā exponatur:secundò qualiter per secundū fundamentū,quod sapphirus est,figuratur.Quantū ad primū notandùm,ꝙ circa istum articulum,qui est de persona filij multi errauerunt,& maximè Arrius : qui f̄m dominum Guidonem circa istum articulū errauit in quinq; .s.dicebat. Primò filiū nō esse eiusdem substantiæ cum patre.Secundò filium nō esse patri coęternum,sed natum ex tempore. Tertiò filiū nō esse æqualē patri,sed minorē patre.Quartò Christum nō esse filiū naturalē Dei,sed adoptiuū.Quintò filium Dei dicit Iesum Christū purā esse creaturā.Cōtra istos quinque errores ecclesia declarās istum articulū in maiori symbolo quinque addit.d.Et in vnum dominū Iesum Christum filiū Dei vnigenitū. Per hoc enim quod dicit filiū,ostendit ipsum esse eiusdē substantiæ cum patre. Vnde Aug.in lib. de symbolo dicit. Cùm audis filium,agnosce hunc esse Deū. Si enim ver⁹ est fili⁹:est id,qđ est pater.Si ergo pater est De⁹, & filius est Deus : hanc cōsubstantialitatē filij ad patrē cōtra Arrianos cōcludit Christ⁹.d.Ego,& pater C vnū sumus.Vbi Augu.Vtunq;audi,& vnum, & sumus. Quod dicit vnū , liberat te ab Arrio:qđ dicit summus:liberat te à Sabellio.Secūd⁹ error Arrij erat ꝙ filius nō est patri coæternus. Quod ꝓbabat vt refert Augu.1.de Trinitate.d.Omne,quod natum est principium habet,omne autem,quod habet principium,nō semper fuit:ergo,si filius natus est : patri nō est coæternus.Cōtra istum errorē ecclesia addit Et ex patre natūante omnia sæcula.Quod declarat exemplo familiari.d.Lumē de lumine : quia cū lumen procedat à corpore luminoso , est tamen sibi coęuum.Et ideo ad argumentū Arrij respōdet August.vbi supra d. Qui homo dicit:nō intelligit natū D esse sempiterum Deo,vt sit coæternus patri filius sicut splendor,qui gignitur ab igne coæuus est illi, & esset coæternus,si ignis esset æternus. Tertius error Arrij fuit,ꝙ filius est minor patre,qđ probabat quia oīs mittens alium:maior est illo,quem mittit. Pater autē misit filium , & filius missus est à patre, ad Gal.4. Misit Deus filium suum &c.Ergo contra istum errorem addit ecclesia.d. Deū de Deo,lumen de lumine , Deum verum de Deo vero.q.d. Sicut contradictionem implicat, aliquem esse Deo maiorem,cùm Deus sit,quo maius cogitari non potest: sic quòd filio Dei,q̄ est Deus de Deo natus , patrē esse maiorem,vel illum patre esse minorem implicat contradictionem. Ad argumētum autem Arrij E respondet Aug.d. Non ideo putandum est , filium minorē esse patre:quia missus est à patre:quia propter principij commendationem non propter imparitatem,vel inæqualitatem,vel dissimilitudinem substātiæ in scriptura hæc posita intelliguntur &c. Vnde hanc æqualitatem cum patre se filius habere ostendit , dicens se habere à patre quo nihil maius est.d.Pater meus,quod dedit mihi,maius omnibus est. Vbi Augu. vide quòd non crescendo , sed nascendo filius æqualis est patri:qui semper natus est de patre filius:de Deo verus Deus:hoc est ergo quod dedit mihi pater , quod maius est omnibus, vt sim splendor lucis eius,sibi æqualis. Quartus error

Artic. fidei.2.
Sapphir⁹ filius Dei Christus
Errores Arrij.
Ioan.10. Augustinus
August.4 de trinita
Ioan.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ror Arrij fuit,quòd filius Dei non sit filius naturalis,sed adoptiuus:probat,quia nullus pater sine sui decisione generat filium sibi naturalē,quod de Deo dicere est absurdum:& sic restat,q; Deus pater nunquam habuit filiū sibi naturalē. Cōtra hoc addit ecclesia.d. Filium Dei vnigenitum.q.d. licet adoptiui filij sint multi: hic aūt qa vnigenitus est naturalis. Et ideo ad argumentū eius respōdendo & ponēdo differētiā inter filios adoptiuos & filiū vnigenitum Hilarius 12.de trin.dicit.Vero patri solus filius,qui ex eo nasciturverè filius est.Nos quidē filij Dei sumus,sed per factūrā:fuimus.n.aliquādo filij iracundiæ,sed filij Dei per adoptionē facti sumus &c.Vult dicere ad argumētū,q; habet veritatē de generatione,qua filij deducuntur de nō esse ad esse:qđ nō habet in proposito locū:vnde Iesus se verum esse Dei filium natura nō adoptione ostēdit.d. Sic Deus dilexit mundū,vt filiū suum vnigenitū daret.Vbi Hilarius. Hic est verus Dei filius naturali veritate nō adoptione.Quintus error Arrij fuit,q; filius Dei nō erat Deus,sed creatura. Qđ cōcludebat ex prædictis erroribus,ex eo quia alterius substātiæ à patre: qa natus ex tēpore:quia minor patre,& adoptiuus filius nō natiuitatis proprietate : ex quibus sequitur quòd sit pura creatura. Cōtra hoc addit ecclesia in maiori symbolo.d. Per quē oīa facta sunt:quasi sic arguens.Si omnia per filium facta sunt : ergo filius nō est factus.patet cōsequentia,quia nulla res seipsam facere potest. Si ergo omnia per filiū facta sūt, ergo ipse nō est factus:sed si factus nō est,ergo creatura nō est:& si creatura nō est ergo creator & Deus est.Et sic ex prædictis apparet,qualiter ecclesia declarat in maiori symbolo fm articulum fidei positū in symbolo apostolorum,vbi solum dicitur.Et in Iesum Christum filium eius vnicum dñm nr̄m.Cōsequēter restat videre,qualiter iste articulus per secundum fundamentum ciuitatis. s. per sapphirum declaratur:quod fiet in sequenti lectione.

PSALM. XLVIII.

788 AVdite hæc,omnes gentes, auribus percipite,oēs, qui habitatis orbē.

Hic psalmus talē habet titulum. *In finē filiis Chore psalm.* Iste psal. historiæ alicuius fundamentum nō habet, sed totus est doctrinalis,atq; moralis factus à filiis Chore,de quib.dictū est suprà in principio psal.45.Hic ostendit mundum cum illis, quæ sunt in mundo:vt diuitias,honores,& gloriā nō esse diligendum, ostēdens oēs mundi amatores cum sua gloria citò perituros.Et quòd Christus est redēptor,nō illorum,qui mundum colunt:sed illorum, qui mundum,& ea,quæ in mundo sunt, cōtēnunt. Insuper illos redarguit, qui ideo Deum colunt, vt assequantur ꝓspera mundi, & qui murmurant de ꝓsperitate malorum.Est ergo sensus tituli talis.Iste psal. à filiis Chore factus *In finē.* s. in Christum nos dirigit. Vel iste psal. dirigens nos in finē.cōpetit filiis Chore.i.crucifixi : vt fuit dictum in titulo psal. 41.Iste ergo psal.diuiditur in partes quatuor.Quia primò auditores ad intelligentiā dicendorum excitat. Secundò quæ corde intus cōceperat extra verbis explicat ibi. *Cur timebo.* Tertiò supplicia malorum,& bonorū præmia ꝓdicat,ibi.*Sicut oues.* Quartò ad mundum nō timendum bonos ꝓuocat, ibi. *Ne timueris.*Primò ergo omnes excitans ad attentè percipiendum dicenda,ponit quatuor, quæ audito res attentos debēt facere. quorum primum est dicendorum cōis vtilitas. Secundum est audientium A status diuersitas,ibi *Quique terrigenæ.* Tertium est indocendorum profunditas ibi. *Os meum.* Quartum est apertę locutionis facilitas,ibi.*Inclinabo in parabolam.* Quantum ergo ad primum, quia quod omnes tangit,ab omnibus debet meditari. Et ea doctrina in psalm. ipso tradita, omnes tangit tam bonos quàm malos, tam diuites quàm pauperes.ideo ab omnibus debet auditi, & meditari: propter quod omnes ad audiendum excitat.d. *Audite hæc omnes gentes.*Vbi notandum, quòd secundum glo.per gentes.quæ idola colebant,intelligit peccatores, & iniustos, sed per habitantes orbem, intelligit iustos, qui,scilicet,sunt domini rerum,& orbis, non serui eorum. Habitant enim orbem, qui non tenentur ab orbe, nec eius implicantur erroribus. Istos ergo omnes prouocans dicit. *Audite &c. auribus percipite* &c.Et attēde,quod ait. *Audite, & percipite auribus*:quoniam non sufficit audire verba Dei,nisi adsit & percipere. Nam percipio percipis secundū grammaticos cōponitur ex per, & capio.pis.& inde percipere,id est,perfectè capere,& intelligere. Ille ergo audit, qui verborum sonum capit, sed ille aurib. percipit.qui quod dicitur,perfectè, & attento corde intelligit Et non frustra dicit *auribus percipite.*Vbi notandum, quòd per aures vult intelligere perfectam cordis intelligentiam. Auribus enim corporalibus natura tria tradidit. Primò ipsas fecit apertas,quod non fecit de organo visus,quod claudit palpebris,& gustus,quòd clauditur dētibus, & labiis,ad denotandum, quòd proniores esse debemus ad audiendum quàm ad videndum,vel gustādum. Vnde & Seneca ait. Auribus quàm lingua frequētius vtere.Sic etiam & Iacob.1 dicitur. Sit aūt omnis homo velox ad audiendum, tardus autē ad loquendum.Secundò natura aures fecit paruas : animalia enim bruta secundum sui corporis quantitatem (vt in pluribus) maiores habēt aures,quàm homo,vt patet de asino, boue,equo,cane,lepore,& similibus.Ad denotandum,quòd illa,quæ audimus distinctè,atque discretè recipere debemus. vt,scilicet,non omnia audita credamus. Et ad istum sensum dicitur eccle.28. Sepi aures tuas spinis,& noli audire linguam nequam. Vnde & Seneca in prouerbiis dicit. Difficilem oportet habere aurem ad crimina Vnde & in canone dicitur.In scriptura,narratur Constantinum imperatorem diuisse. Verè si oculis propriis vidissem sacerdotem Dei, aut aliquem eorum,qui monachali habitu circum amicti sunt peccantem,chlamydem meamexplicarem, & coopertirem eum,ne ab aliquo videretur. In quo commonemini &c. Sed hæc quidem diximus, cautos vos reddere cupientes,vt,si de domini sacerdotibus aliquid contigerit vos audire, quod confusionem piis mentibus ingerat,non infcunitum sed pudoratos filios Noe imitantes, paternam de reliquo verecundiam contegatis,vt affluenti,quemadmodum illi, benedictione repleri moderante domino mereamini &c. Et sunt verba Nicolai papæ Ludouico imperatori. Tertiò natura aures fecit homini non cadentes, sicut habent canes, sed stantes. Ad denotandum, quòd verbis terrenis aures inclinare non debemus, sed solum cœlestibus audiendis, & spiritualibus, & ad verba legis diuinæ. Vnde & Neemiæ 8. dicitur, quòd aures omnis populi erectæ erant ad librum legis. Quibus omnibus consideratis, non est contentus psalm. hunc psalm. audire etiam nisi addat. *Auribus percipite.*

Seneca in de moribus.

Dist. 96. in scripturis.

Quique

789 Quique terrigenæ,& filii hominum, simul in vnum diues,& pauper.

Hic tāgitur status auditorum diuersitas. Vbi notādū,q; quamuis oēs homines creati sint de terra, tñ aliqua corpora terrena gerētes animum habēt cœlestem:aliqui verò sicut & corpora ita& animū gestāt terrenum.i.terrenis applicatum. Cùm ergo à nobiliori parte totum debeat denominari,illi homines vocātur cælestes,qui animū habēt cœlestē: & illi *terrigenæ*.i.terrenæ generationis,qui animum habent terrenum.Sic.n.legimus in toto genere humanæ naturæ duos hoīes principales.s.vnum terrenum,& causam mortis,qua corpora nostra rediguntur in terrā.s.Adā,& aliū cœlestē,& causam vitę.s.Christū.Sic & hodie sunt duę generationes.s.filij Adæ terreni hoīs, qui ipsum imitantur, & filij Christi cœlestis,q; ipsum imitantur.Has autē duas generatiōes.s.bonorū,& malorū hic excitat psal.d. *Quiq; terrigenæ filij hominum.* Per terrigenas, intelligit filios Adā peccatores,sed p filios hominū intelligit iustos Christi imitatores:qui in scriptura dicitur filius hominis. Cōsimilē distinctionē bonorū, & malorum,licet sub aliis verbis,faciebat apostolus.d.Primus homo.s.Adā de terra terrenus:secundus.s.Xps de cęlo cęlestis.Et hāc intentionē habet gl.hic,d. Terrigenæ sunt, qui vitia terena sequuntur quasi geniti à terra:hi sunt in parte Adę, q; fuit homo:sed non filius hominis.Filij autē hoim sunt iusti,q; sūt in sorte Christi,qui fuit filius hominis: cuius gestant imaginē.Hos ergo oēs tā bonos quā malos.excitat psal.d.*Quiq; terrigenæ* &c.Ac si dicat, Nulli sermonē subtraho.Audiat hæres terræ,quia loquar de iudicio vnde iudicetur,vt sic timeāt.Audiant filij hominū.i.iusti,quia loquar de regno cœlorum: vbi regnēt,& sic diligāt.Sed statim insurgit dubium, qūo per filios hominum intelligit filios Christi & imitatores,cùm ipse Xps nō sit filius hominum,sed solū hoīs? Respōdeo,q; primi à Christo geniti,vt fuerunt apostoli,& illi benè possunt dici filij hominis : quia Christi imitatores immediatè. Sed qa illis filiis primis mediantibus, alios plures genuit fideles,isti ab illis geniti filij hoim dici possunt Et qa in pręsenti vita simul sunt corpore mixti boni cum malis,licet merito distincti : ideo subdit. *Simul in vnū diues, & pauper.* Diues refertur ad terrigenas, pauper autem ad filios hominum. Et est sensus. *Diues.*i. terrigena. *pauper.*i. filius hominis.Audite : qui estis simul in vnū nō separati vsq; ad messem quandoq;non simul eritis,quandoque s.separabunturzizania à tritico, oues ab hædis. Audiatis ergo omnes,qui nunc estis simul in vnū, antequā veniat,qui segreget oues ab hædis,& ponat oues ad dexterā:hœdos autē ad sinistrā:tunc.n. auditus erit ad iudicādum,nō ad corrigēdum.Moraliter autē per hoc q; auditores suos vnitos desiderat.d.*Simul in vnū diues & pauper.* vult ostendere q; quilibet,qui fructuosē verbum Dei vult audire, vnitatē,& cōcordiā cum proximis debet habere: propter quod dicitur. Congregatus est omnis populus quasi vir vnus ad audiendam legem. Quienim discordiam cum proximis habet,ipsum Deū nō amat.Docet autem experientia,quòd graue est omni homini audire verba illius,quem non amat. Vnde,sicut graue est iustis audire verba malorum, ita graue est malis audire verba bonorum, & Dei. Et hæc differentia est inter bonos,& malos : quia boni,qui per amorē vniuntur personæ malorum, sed non vitiis,libenter audiunt malorum bona verba,sed non vitiosa.Mali autem,qui per odium separantur à bonis,nulla bonorum verba possunt audire libenter. Quod ostendit Greg.lib.9.mor.d. Peruersæ mētes,si semel ad studium cōtrarietatis eruperint:siue rectū quid à bonis audiāt,aduersis hoc responsionibus impugnant.Quia cùm persona displicet,nec recta quæ protulerit,placent. At contra bonorum corda,quibus in odium non venit persona,sed culpa,sic peruersa diiudicant, vt quæ recta dicuntur,assūmāt. Sic enim malè prolata respuūt: vt approbent,quæ ex veritate cognoscunt &c.Hic ergo psal.volēs auditores ad audiēdum aptos reddere ipsos admonet in vnum.s.amore primo cōuenire,dicens.*Simul in vnum diues, & pauper.*

Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam. 790 *4.q.1.c. vlti.*

Hic consequenter reddit auditores attentos ex profunditate dicendorum.Proponit enim de duob⁹ se locuturum.s.de sapientia,& de prudētia,quæ duo sunt profunditatis maximæ. Quoniā secundū glo.sapientia spectat ad diuina,quæ sunt altissima: & prudētia ad mores instruendos,Et sic per sapientiam intelligit Christum,sed per prudentiam vitā moribus honestis regulatam. In his enim duobus omnis sermo diuinus cōtinetur. Est autem aduertendum,q; duplex est sapiētia.s.increata,quę Deus est,& creata,qua homines dicuntur formaliter sapientes.Sapientia autem increata appropriatur filio Dei:vnde dicit apostolus.Nos prędicamus Christū Dei virtutē,& Dei sapientiā. Quod exponēs Magister.i. gl.d.Xps.n.sapiētia patris est qm̄ ipse est verbū patris,& man⁹ patris:per quē tanq; manu,& verbo pater oīa facit.Vn est illud, Oīa in sapientia fecisti,& verbo domini cęli firmati sūt. Quod ergo verbo facit pater,hoc & manu,& quod manu,hoc & verbo fecit Dicit ergo apl's,prędicamus Christū Dei virtutem,& Dei sapientiam.Cane ne intelligas filiū Dei sapientiā Dei patris tanquam ipse solus filius sit intelligens,vel sapiens sibi,& patri, & spiritui sancto. Si enim solus filius intelligitur sapiens sibi,& patri,& spiritui sancto sapiens,rectè redditur ad illam absurditatem : vt pater non sit sapiens de seipso,sed de filio.Nec sapientia sapientiam genuerit,sed ea sapientia dicatur pater sapiēs esse,quam genuit,vbi enim nō est intelligentia,nec sapientia pōt esse.Et inde.s.pater ipse non intelligit ipse sibi: sed filius intelligit patri,profecto filius patrē sapiētem fecit. Et sic hoc est Deo esse quòd sapere,& idem sapientia quòd essentia:non filius à patre est, sed à filio potius pater habet essentiam:quod falsissimum est. Est ergo Deus pater sapiens ea, quæ ipsa est sapientia sua.Et filius sapiētia patris est sapiens,sapiens de sapiētia,quæ pater est,de quo est genitus filius. Sic pater intelligens est ea,quæ ipse est sua intelligentia:filius autem intelligētia patris, est intelligens de intelligentia,quæ est pater. Et sic hæc increata sapientia cùm sit idem, quòd diuina essentia,tamen appropriatur ipsi Christo,qui dicitur Dei virtus,& Dei sapientia. Et de ipsa increata sapientia se loquuturum dicit psal. d. *Os meū loquetur sapientiam.*id est, Christum Dei filium. Alia est sapientia creata,qua nos formaliter dicimur sapientes. Et ista est quidam habitus in mente nostra creatus,quo diuina sapidè cognoscuntur, qui habitus differt ab habitu prudentiæ : quia sapientia est diuinarum,& humanarum rerum cognitio. Et

Universidad de Deusto Biblioteca

sic sapiens diuina, & humana rimatur, sed prudens A ea, quæ corporis sensib. experiuntur. Vñ sapiẽs in diuinis, sed prudẽs in humanis. Grãmatici autẽ (vt Catholicõ) distinguũt inter sapiẽtiã, sciẽtiã, & intelligentiã.d. Sic distingui põt inter sapiẽtiã, sciẽtiam intelligentiã, & prudẽtiã. Quia sapiẽtia creatorẽ tm̃ inspicit & cũ sapida delectatione. Sciẽtia verò ad cognitionẽ refertur oĩm: etiã sine delectatione, & bonis moribus. Intelligentia aũt ad creatoris, & creaturarũ cognitionẽ visibiliũ, & inuisibiliũ. Prudẽtia verò ad rerũ tẽporaliũ administrationẽ, & inter bonos, & malos debitã cõuersationẽ. Ex quib. patet, ꝙ aliud est sapiẽtẽ esse, aliud prudentẽ: & ꝙ aliquis est prudens, qui nõ est sapiens: & ecõtrario. In hoc ergo quod psal. dicit se loquuturum de sapientia: quia de diuinis reddit auditores attentos ex B profunditate dicendorum.

791 32 q 4. meretrices.

Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.

Hic consequenter reddit auditores attentos ex parte facilitatis locutionis. Vbi primò sciẽdũ, quid per parabolã, & psalterium intelligit. Parabola.n. ſm Grãmaticos est rerum genere dissimiliũ cõparatio, vt illud. Simile est regnũ cœlorũ grano sinapis. illud. Sicut Moyses exaltauit serpentẽ in deserto: ita exaltari oportet filiũ hominis. Et illud. Semẽ est verbum Dei. Et cõponitur parabola à para qđ est iuxta, & bolę qđ est sñia. inde parabola, qa iuxta sñiam: nõ.n. parabola est ipsa sñia, quę sonat, sed iuxta illã. Sic ergo loquẽs in parabolis nõ aperte loquitur, sed similitudinariè, & ænigmaticè: qđ nõ oẽs capiunt. Et aduerte, ꝙ quãuis parabola nõ statim intelligatur, quia nõ est aperta locutio, sed similitudinaria: tñ intellecta multũ persuadet, & inducit ad cognitionẽ veritatis. Et ideo Christus turbis loquebatur (Math. 13.) in parabolis: vt dicit Chrysostomus: qa loquebatur idiotis indigentibus ab his induci. Dicit ergo psal. *Inclinabo in parabolã aurẽ meã.* i. humiliabo me veritati, quæ per parabolas, & ęnigmata me docet: quia quasi tota scriptura sacra parabolis est plena. i. figuris, & ęnigmatibus, qa cũ per vnũ factũ etiã ostẽdit aliud ab illo genere distinctũ, faciendũ est parabola. Sicut ꝙ Moyses aquã de petra eduxit: erat parabola, docẽs, ꝙ de Xpi latere (qui vȝa petra dicitur:) aqua baptismalis erat exitura &c. pp qđ dicit apostolus, Oĩa in figura cõtingebãt illis. (1. Cor. 10) *Inclinabo ergo in parabolã aurẽ meã.* i. ad sanctã scripturã quæ parabolicè loquitur. Sequitur. *Aperiã in psalterio propositionem meã.* Vbi notãdũ, ꝙ aliqua instrumẽta pulsantur ore vt tuba, vel musa: & aliqua manu, sicut organũ, & psalteriũ. Prima significãt doctrinam prędicationis quæ promitur ore, sed secũda significãt doctrinam operationis, quę efficitur manibus, sicut qñ aliquis aliũ docet, nõ modo verbis, sed magis operib⁹, quę E doctrina est efficacior prima, & hæc maximè in psalterio decẽ chordarũ denotatur: in quo obseruatio per opera decẽ mãdatorũ figuratur. Dicit ergo psal. *Aperiam in psalterio propositionẽ meam.* i. factis ostendã propositionẽ meã. i. factis, & operib. ostendã quę dico: quia sicut dico æternam beatitudinẽ cæteris omnibus esse præponendã, ita hoc esse faciendũ factis ostẽdam. Et hoc est, qđ dicit. *Aperiã.* i. declarabo, quod clausum est dissoluam: quia parabolas expcabo: quod ideo dicit, quia multa alibi parabolicè dicta, hic factis aperiuntur. Et cõformiter dicitur psal. 32. In psalterio decem chordarum psallitę illi.

Moraliter aũt in psalterio aperit ꝓpositionẽ suam, (psalmus 32.) qui bonũ suæ mẽtis ꝓpositum per facta etiã exteriora manifestat. Quod facere nõ possunt terrenis dediti: qui psallere Deo dignè nõ possunt. Dicit Isidorus 3. etymol. agens de prima diuisione musicæ, ꝙ illa vox cæca dicitur, quæ mox vt emissa fuerit, cõticescit, atq; suffocatur, & nequaquã lõgius producitur: sicut est in vasis fictilibus. Sic moraliter. Quid enim sunt vasa fictilia. i. de luto facta: nisi corda hominũ terrenorum: de quibus psal. 2. Tanquã vas figuli cõfringes eos. Habẽt enim ista corda lutea, id est igne cupiditatis & auaritię decocta & indurata: vnde vox eorũ cæca est, nec apta suaui melodiæ: qualem regem angelorum audire decet: vnde sicut merito fatuus reputandus esset, qui pulsando vas fictile corã rege terreno, suauem melodiam, & regiæ celsitudini cõuenientem crederet facere: sic aliqui corde fictili, luctuoso, & terrestri Deo psallendo credit sibi placere. Vox enim illa cùm sit cæca, mox emissa conticescit, nec longius producitur: & per consequens cœlum nõ ascendit, nec ad aures perducitur Dei. Vnde Ber. in meditationibus. Non potest fieri, vt cum Deo loquatur, qui cum toto mundo tacens fabulatur. Cõtinuando materiam articulorum fidei superius inceptam, nunc restat videre qualiter secundus articulus per sapphirũ, qui erat secundum fundamẽtum ciuitatis declaratur. C Vbi sciendũ, ꝙ sapphirus lapis quasdã habet proprietates, per quas huius secundi articuli singulas significat partes: ac eiusdẽ filij Dei (de quo iste est articulus) ꝓprietates. Nam ſm Magistrum de proprietat. Sapphirus habet virtutẽ distinctorum vnitiuam. Virtutem infirmorum sanatiuã. Virtutẽ turbatorũ solatiuã. Virtutẽ oculorũ seruatiuã. Virtutẽ gẽmarum prelatiuã. Sic & verè filius Dei (vt in verbi isti⁹ articuli ostẽditur) hẽt virtutẽ vnitiuã, quia distinctarum vnitiuus naturarum: Et Sanatiuam, qa pditorũ redẽptiu⁹ peccatorũ: qa Iesum. Solatiuã, quia afflictorum solatiuus miserorũ: qa Christum. Seruatiuam oculorum: quia cunctorũ cognitiuus occultorum: quia Christum. Prælatiuã: quia dominium tenet cęterorum: quia filium Dei vnicum dominum nostrum. Primò ergo sapphirus habet virtutẽ vnitiuam. D Nam vt ibidem dicit Magister. Sapphirus ſm Dioscor. habet virtutem reconciliatiuã discordãtium, multum enim valet ad pacem reformandam. Sic & conformiter filius Dei humanam naturam per peccatum à Deo diuisam reconciliauit, & vniuit, dum in vna persona naturã diuinam, & humanam coniunxit. Vnde Hieronymus in explicatione fidei catholicæ. Confitemur in Christo vnam esse filij personã: vt dicamus duas integras, & perfectas esse substãtias. i. diuinitatis, & humanitatis &c. Et hãc filij virtutẽ vnitiuã notat iste articulus d. Et. est. n. &, copulatiua cõiunctio: vnde istam vnitatem per ly &, ostẽdit Paulus. d. Mediator Dei, (1. Tim. 2.) & hominum Christus Iesus &c. Secũdò sapphirus habuit virtutẽ sanatiuã. s. multarum infirmitatum. Vnde secundum Magistrum vbi suprà valet cõtra tumorẽ apostematis: quia apostematum reprimit inflaturam. valet contra antracẽ: quia habet virtutẽ malitiæ, & venenositatis atrosis expulsiuã. valet cõtra venenum: cuius experientia est: quia si araneã infra pixidem posueris: & verum sapphyrum supra pixidis orificium aliquandiu retinueris, aranea eius virtute victa: quasi subito morietur. Hanc virtutem singulariter habet Dei filius qui humanam naturam peccato morbidam, & infirmam sanauit: ac

ac ꝓ peccatis eius satisfaciendo saluauit. Quã virtutem de ipso notat secundũ verbum articuli. d. Et A in Iesum. Iesus enim saluator ĩterpretatur. Et ideo de ipso dixit angelus. (Luce. 1.) Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorum. Et sic quia Iesus in saluatione fundatur, ideo ei (Esa. 54.) dicitur. Fundabo te in sapphiris. Tertiò sapphirus habet virtutem solatiuã. Nã vt dicit Magister vbi supra habet virtutẽ lætificatiuã cordis, vnde valet cõtra cardiacum, & quamlibet passionẽ melãcholicã. Sic & Dei filius eius aspectu fideles lætificat, ipso teste. (Ioan. 16.) Videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Et hãc virtutẽ de ipso ponit secũdus articulus. d. Christũ, (Luce. 2.) q. vnctus interpretatur: quia vnxit nos oleo lętitię. Ideo ait angelus. Annũcio vobis gaudiũ magnum, quod erit omni populo: quia natus est saluator mũdi, qui est Christus, &c. Et de hac virtute solatiua B sapphiri dicitur. (Tob. 13.) Portæ Hierusalẽ ex sapphiro, & p vicos eius alleluia cãtabitur. Quartò sapphirus habet virtutẽ visus saluatiuã. Nã vt dicit Magister vbi supra, de sapphiro dicit Dioscorides, ꝙ tollit de oculis sordes, & de fronte dolorẽ. Sic & Dei filius, q est lux vera, illuminans omnẽ hominẽ venientẽ in hũc mundũ, in quẽ p ipsum solũ oculis cordis possumus cognoscere patrẽ. Hãc virtutẽ de ipso secundus narrat articulus, dicens. Filiũ. s. cui attribuitur sapiẽtia. (Matth. 11) Hãc virtutẽ nomine filij demõstrabat Christus dicẽs, ꝙ nemo nouit patrẽ, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Hæc virt⁹ cognitiua in sapphiro figuratur, quãdo in rationali Aarõ, (Exo. 28.) quod rationẽ C & intelligentiã significat, poni iubetur. Quintò habet virtutẽ prælatiuã, quoniã ꝓpter sui excellentiã rex lapidũ dicitur. Vnde Magister vbi supra hic lapis est gẽma preciosa, regũ digitis prę cæteris apta. Vnde hic lapis in lapicidario ꝓpter sui excellentiã gẽma gemmarũ vocatur. Sic verè Dei filius tãtam habet super cæteros excellentiã, ꝙ eius nomen est super omne nomẽ, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c. Et hanc virtutem de ipso demonstrat iste articulus dicens, ipsum vnicum dñm nostrum. Apoc. 19. Ipse est rex regum, & dñs dominantium. Et hæc virtus prelatiua in sapphiro figuratur. (Iob. 28.) Iob. D Preciosissimo sapphiro non adequabitur.

792 13. q. 6. scismatici

Cur timebo in die mala: iniquitas calcanei mei circundabit me.

Hic psal. per modum tractatus incipit verbis explicare: q̃ prius corde cõceperat. Intentio enim psalmistæ est ostendere, quòd mundi prosperitas non est affectanda. Et circa hoc primo proponit quæstionem, & eam soluit. Secũdò solutionis ponit declarationẽ: ibi. *Qui confidunt.* Quantũ ad primũ sciendũ: quòd vltimum iudicium iustis erit valde delectabile: sed iniustis valde formidabile. Quã diuersitatem non faciet diuersitas iudicis, sed diuersitas conscientiarum iusti, & peccatoris. Quod declarans E Greg. d. (Greg. 32. moral. c. 6) In extremo iudicio Christus in semetipso incommutabilis manẽs, nulla vicissitudine aut cõmutabilitate variatur. Sed tamen electis, ac reprobis nequaquam sub specie eiusdem incommutabilitatis ostenditur: quia & tranquillus iustis, & iratus apparebit iniustis. Testem enim conscientiam intra semetipsos deferunt: vnde & eorum mentes æquè vnum respiciant, sed non æqualiter modificẽtur: quia & istis eũ benignũ ostẽdit anteacta iustitia: & illis terribilẽ culpa. Quorũ pauorẽ qs explicet: cùm contigerit miseris & intra se culpas cernere, & ante se iudicem iustum videre? Hoc nimirum

quotidie in vsu vitæ præsentis agitur, vt de qualitate venturi iudicis mortalium corda doceantur. Nam cùm duo ad iudiciũ pergunt, alius innocẽtiæ sibi cõscius, & alius culpæ, ante ꝓlatam sententiã adhuc tacentẽ iudicẽ vtriq; conspiciunt, & tamen culpæ debitor grauẽ cõtra se irã, hoc ipsum iudicis silentium suspicatur. Quã irã sibi non denũciat perturbatio iudicis, sed recordatio prauitatis. Quia etsi adhuc foris reum sententia nõ clamat, intus iam conscientia grauiter accusat. At cõtra iustitiæ amicus decernentis iudicis vultum cõspicit, sed intus de testimonio bonæ recordatiõis hilarescit. Et quo apud se quod metuat, nõ habet, omne quod cõtra ipsum est, blandum videt. Ex quib. apparet, ꝙ dies iudicij malis erit multũ formidabilis. Et super hoc psal. fundat intentionẽ suam quærens: quare mali timebunt in die iudicij. Et sic format quæstionem suam. d. *Cur timebo in die mala.* i. in die iudicij quæ dicitur dies: quia erit clara: quia tunc omnia erunt manifesta, & aperta. Et dicitur malą quantum ad iniustos: quia tunc dãnationis sentẽtia cõtra ipsos fulminabitur. Vnde de illa die respectu malorum dicitur. Dies illa tribulationis, & angustiæ, dies calamitatis, & miseriæ, dies tenebrarum, & caliginis, (Sopho. 1.) dies nebulæ, & turbinis, dies tũbæ, & clãgoris. Horum ergo causam quærit. d. *Cur timebo in die mala?* Et statim respondet. d. *Iniquitas calcanei mei circundabit me.* hæc enim est causa. Vbi notandum, quòd per calcaneum, qui est extrema pars corporis, & finis, intelligitur finis vitæ præsentis. Et quia Deus omnem hominem iudicat secundum statum finis, qa etsi in vita malus fuerit & bonus in fine inter bonos iudicabitur, vt patet de latrone, & si bonus in vita, & malus in fine, inter malos iudicabitur: quia secundum Isidorum, quemlibet iudicat Deus, nõ de præterita vita, sed de fine vitæ. Ideo Diabolus maximè hunc calcaneum. i. finem nostrum obseruat. Sic enim dictum fuit serpenti à principio. Ipsa cõteret caput tuũ, & tu insidiaberis calcaneo (Psal. 55.) eius. i. finis vitæ. Et dæmonibus dicitur. Ipsi calcaneum meum obseruabunt. Et sic iniquitas calcanei est peccatum, in quo quis moritur. Et hæc est causa, quare timebit quis in die mala. Et istam intentionem ponit Magister in glo. d. Ecce cur timebo: quia *iniquitas calcanei mei circundabit me.* i. pro iniquitate timebo, quam tamen tunc vitare possum. q. d. Nõ est, quod timere me oporteat, si volo, cùm iniquitatem, quæ est causa timoris, vitare in mea sit potestate, pro qua tamen timebitur in die nouissima quæ erit mala damnatis, non iustis. Ideo ergo tunc timet iniustus: quia *iniquitas calcanei mei circundabit me.* Per calcaneũ enim finis vitæ intelligitur, cui maximè diabolus insidiatur. Circundabitur enim tunc peccator ab iniquitate sua: quia ex omni parte erit manifesta. Sic enim dicitur psalm. 17. Circundederunt me dolores mortis, torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. 793 De pœni. dis. 3. quãquam.

Hic explicat solutionẽ datã superius, ostendẽs ex quo ꝓuenit iniquitas calcanei, quæ timorem inducit in die iudicij. Et ostẽdit ꝙ ꝓuenit ex duob. s. ex nimio appetitu pñtis fœlicitatis. Secundò ex contemptu futuræ fœlicitatis, ibi. *Non videbit.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Circa primũ duo facit.Quia priò oſtẽdit,in quo cõ
ſiſtit fœlicitas vitæ præſentis.Scdò oſtẽdit ꝙ illa in
die mala non ꝓficit,ibi.*Frater nõ redimet.* Quantum
ad primũ oſtẽdit,ꝙ fœlicitas huius mũdi maximè
in duob.cõſiſtit.ſ.in poteſtatis robore,& in diuitia-
rum multitudine.Et quantũ ad hoc dicit.*Qui confi-
dunt in virtute ſua.*q.d.Si quæras,q ſunt illi quos cir
cundabit iniquitas calcanei,reſpondet,ꝙ illos cir-
cundabit,q cõfidunt in virtute ſua.Vbi notandum
ꝙ bona mundi,in quib.mundani cõfidunt,ſunt du
plicia.ſ.quædã intrinſeca,vt ſcientia,fortitudo,elo
quentia, pulchritudo,& huiuſmodi. Et hæc omnia
nomine virtutis intelliguntur. Quædã ſunt extrin
ſeca,vt diuitię,honores,amici,fama,&c.Et hæc om
nia nomine diuitiarum ſignificantur. Prima enim
ſunt quodãmodo intrinſeca perſonæ,& ideo nomi
ne virtutis ſ.q quodãmodo ĩtrinſeca eſt homini,de-
notantur. Alia autẽ ſũt extrinſeca,ſicut & diuitiæ.
Et in iſtis ſumma omnium bonorũ tẽporalium cõ
ſiſtit.Quaſi d.pſ.Timor eſt de iniquitate, iniquitas
autẽ ex cõfidentia terrenorũ cõſiſtit. Et qa textus
iſte multũ eſt notabilis,& multos tãgit,ideo ipſum
magis explicando,eſt notandum,ꝙ cõfidunt aliqui
in rebus temporalib.multipliciter malè:quia cõfi-
dentia mala eſt multiplex. ſ. cõfidentia auarorum
terrenalis adundantiæ, ſuperborũ perſonalis ſan-
ctimoniæ,hypocritarũ exterioris vanæ gloriæ,ty-
rannorum mundialis eminẽtię,reproborum ſæcu-
laris ſapiẽtiæ.Primò eſt cõfidentia auarorum.Sunt
enim quidam tantum excæcati,ꝙ totã ſuã cõfiden
tiam in mundi diuitiis ponunt,nõ cõſiderantes ꝙ
illæ tẽpore neceſſitatis.i.mortis deſerunt hominẽ.
Baruch 3. Et de iſtis dicitur. Vbi ſunt principes gentiũ,q do-
minantur beſtiis terræ,q in auib.cœli ludunt,q ar-
Auaritia gentum theſaurizant,& aurũ in quo cõfidunt ho-
mines,& nõ eſt finis poſſeſſionis eorũ?Et tamẽ ex-
terminati ſunt,& ad inferos deſcenderunt.Vnde ta
lium cõfidentia q̃ ſit vana oſtendit Greg.22.mor.c.
2.dicẽs.De creatore deſperaſſe,eſt in creatura ſpem
poſuiſſe.In rebus autẽ dubiis fixerat confidentiam
Lucæ 12. ſuam diues ille,q dicebat.Anima mea habes multa
bona repoſita in annos plurimos,requieſce,comede
bibe,epulare.Sed hũc ſuperna vox increpat.d.Stul
te hac nocte animam tuã tollent à te,quæ autẽ pa-
raſti,cuius erunt? Eadẽ enim nocte ſublatus eſt,q̃
in rerum abundãtia multa ſibi fuerat tpa præſtola-
tus,vt.ſ.q in lõgum ſubſidia colligenda ꝓſpexerat,
ſequentem diem vel vnum minimè videret. Quaſi
enim in aquis defluentib. fundamẽtum ponere,eſt
in rebus labentib.cõfidentiã ſpei velle ſolidare.Stã
te enim in perpetuum Deo, tranſeũt omnia. Quid
ergo niſi à ſtante fugere eſt,tranſitoriis rebus inhę
rere? Quiſquis ergo defluere deuitat,ſupereſt vt qđ
defluit,fugiat:ne per hoc,quod amat in hoc coga-
tur peruenire,quod vetat. Qui enim rebus labẽtib.
inhęret:illo trahitur,quò tendit, quod tenet.Prius
itaque curandum eſt, ne quiſque temporalia dili-
gat,ac deinde nẽ ĩ eiſdẽ tẽporalib.qui nõ ad dilectio-
nem ſibi ſed ad vſum retineret cõfidentiam ponat.
Et infra. Sed ſũt pleriq; q etſi in rebus tranſitoriis
nequaquã fiduciã ponunt,cũ tamẽ ſibi ad vſus ne
ceſſarios abunde adſunt,mẽte tacita lætantur.Qua
in re dubium nõ eſt,quia tũc quiſq; minus dolet,ꝙ
deſint æterna,quãto magis gaudet,ꝙ adſunt tẽpo-
ralia.Et q minus dolet,ꝙ deſũt tẽporalia interius,
magis expectat,vt adſint æterna.hęc Greg.propter
Prouerb 11. qđ dicitur.Qui cõfidit in diuitiis,corruet. Secundò
eſt cõfidẽtia ſuperborum.Quidam enim aliqua ſua

A bona cõſiderãtes,& mala,nulla aliorum autẽ mala,
& nulla bona volẽtes attendere,in ſeipſis ſuperbè
cõfidentes, cæteros deſpiciunt.De quorũ numero
fuerat ille Phariſæus,de quo dicitur.Phariſæus ſtãs
à lõgè,hæc orabat.d.Gratias ago tibi,dñe.quia nõ
ſum ſicut cæteri hominũ,&c.Ille enim in ſeipſo de *Luca 18.*
ſua ſanctitate cõfidit,q bona,quę facit,non Deo,ſed
ſibi attribuit,quod maximè ſuperbiæ eſt iudicium.
Vnde Theoph.prędicta verba exponẽs ſup Lucã d.
Quia enim ſuperbia pluſquã aliæ paſſiones vexat *Theophy.*
hominum mẽtes,ideo crebrius de hac nos dñs mo
net.Eſt autẽ ſuperbia Dei cõtẽptus, quotiens enim
B aliquis,nõ Deo ſed ſibi aſcribit bona, quę facit,qđ
eſt aliud quã Dei negatio?Cauſa ergo cõfidentiũ in
ſeipſis, nõ autẽ totũ attribuentiũ Deo,ſed ob hoc
etiã cæteros cõtemnentiũ,parabolã dñs proponit,
oſtendens ꝙ iuſtitia hominũ quamuis approximet
Deo,ſi tamẽ aſſumat ſuperbiã, hominẽ ad infimũ
deiicit.Et ideo dicitur.Qui cõfidit in corde ſuo,ſtul
tus eſt.Tertiò eſt confidentia hypocritarum.Multi *Prouerb. 28.*
enim ſuã cõfidentiã ſolum in exteriori apparẽtia,&
gloria ponunt,nihil de interiori veritate curantes.
Et tales idolum videntur colere.Quoniã idolũ ex-
terius prætendit formã rei animatæ,cuius virtute
caret interius.Similiter faciunt hypocritæ:de quib.
dicit pſa.Similes illis fiãt.ſ.idolis,q faciunt ea,& q
C cõfidunt in eis.Quartò eſt cõfidentia tyrannorũ. ſ.
mundialis eminẽtiæ,ſicut illorum,q cõfidunt in tẽ
porali potẽtia,in aliorum amicitia,in robore,vel vir
tute ꝓpria. Et de iſtis ad literam hic dicit pſal. *Qui
confidunt in virtute ſua,&c.*Sed quã vana ſit talis cõfi
dentia,multa naturæ docẽt exẽpla. Nõnne multo-
tiens,qđ fortius eſt,à debiliori re ſuperatur?Nõnne
petrã duriſſimã aqua mollis ſuis paruis guttis exca
uat?Nõnne ferrum ſua rubigine cõſumitur?Cœtus
piſcis maximus à crocodilo paruo animali ſæpe oc
ciditur?Nõnne gigas ille magnus Goliah,& fortiſſi *Hier. 17.*
mꝰ à puero Dauid fuit occiſus,& decapitatus?Nõn
ne Samſon ille fortiſſimus ab vna vili meretricula
captus fuit,& ligatus?Ideo dicitur.Maledictus ho-
D mo,q confidit in homine,& ponit carnẽ brachium
ſuum,&c.Conſimiliter dicendum de cõfidentib.in
potẽtia mundi.Cæſar enim imperator potẽtiſſimꝰ
orbis,qui in potentia cõfidebat armorũ, cum ſtilis
ferreis à Romanis in concilio fuit occiſus.Ille po-
tentiſſimus Alexander,amicorum veneno interiit.
Quoniã ergo vanum eſt cõfidere in tpali potentia,
quæ ſibi adhærentes in caſu defendere nõ poteſt,
ideo dicitur pſal.Nolite cõfidere in principib. in fi *pſal. 145.*
liis hominum,in quib.nõ eſt ſalus.Nam ſæpe con
tingit,ꝙ hodie quis maior eſt ciuitatis,craſtina die
expellitur,hodie imperat,cras decapitatur, hodie
dilectus,cras habitus odio. Quinto eſt cõfidentia
reproborum,qui.ſ.in ſæculari ſapientia confidunt.
Quãti enim ſunt hodie,qui in aſtutia verborum,&
in ſtylo ſæcularis ſapientiæ cõfidunt,cæteros poſſe
E ſuppeditare,& ad libitũ ducere mundum?cũm ta-
men tales ignorantes verã ſapientiã ſint cæci,& du *Nota contra malos aduocatos.*
ces cæcorum.Et iſtis dicitur.Nolite cõfidere in ver
bis mendacij,&c.vnde in ſapientia ſæculari,vel elo *Hiere. 7.*
quẽtia nõ eſt cõfidendum:quia nõ ſolum in ſe cõfi
dentib.plerunq; eſt cauſa mortis ęternæ,ſed etiam
tpalis.Quid profuit Catoni ſapientia ſua,in qua plu
rimum confidebat,vt per eã inuidens poteſtati Cæ
ſari.ſ.ſe occiderit propria manu? Quid Senecæ ſua
ſapientia,ꝓpter quã à Nerone coactus fuit eligere
ſibi mortem?Quid ipſi Achitofel ſua ſapientia,quæ
tanta erat,vt eius cõſilium Dei putaretur,qui eam
in ſe

Prouerb. 12 in ſe ſemel vidẽs deſpectã,laqueo ſuſpẽdit ſeipſum.
Et ideo dicitur.Qui cõfidunt in cogitationib. ſuis,
impiè agũt.Cõfidendũ nõ eſt in prædictis, ſed ſolũ
in Deo.pſal.124.Qui confidunt in dño,ſicut mons
Sion,non cõmouebitur,&c. Omnes ergo in tem-
poralibus confidentes,reprehendens pſal.ait. *Qui
confidunt in virtute ſua,& in multitudine,&c.*

794 *13.q.2. in præſẽti.*

Frater nõ redimet,redimet homo? & non dabit Deo placationem ſuam.

Hic cõſequenter oſtẽdit,ꝙ talia tẽporalia in die
mala nõ ꝓficiunt,nec iuuare poſſunt.Vbi notãdũ
ꝙ nomine fratris hic Chriſtus intelligitur q noſtrũ
pſal. 21. ſe fratrẽ appellat.d.Narrabo nomen tuum fratrib.
Ioan. 20. meis.Vnde poſt reſurrectionem dixit Magdalenæ.
Rom. 8. Vade & dic fratrib. meis,aſcendo ad patrẽ meum,
&c.Et de ipſo dicit apoſtolus.Ipſe eſt primogenitꝰ
in multis fratribus.Iſte frater.ſ.Chriſtus ſolus,pec
catores redimere poteſt:quia ſolus pretiũ ſufficiẽs
ꝓ noſtris peccatis,Deo ſoluere potuit.Et quamuis
vita illiꝰ,quã pro nobis dedit in mortẽ,fuerit ſuffi-
ciens pretium ꝓ redemptione omniũ peccatorũ,
non tamẽ omnes redimet p efficaciã,ſed ſolũ illos,
q ad participandũ pretium ſuę paſſionis debitè ſe
diſponũt.Cũm ergo in tẽporalib.confidentes ſe nõ
debitè diſponãt, ideo Chriſti paſſio eis nõ proficit,
nec redimit eos.Si autẽ Chriſtus nõ redimit tales,
& nullus alius eos redimere põt:quia nullus alius
homo à Chriſto debitum precium quo Deus pla-
cetur peccatori, & peccator redimatur, exoluere
poteſt. Sequitur quòd tales in die mala dam-
nabuntur,& tẽporalia bona,in qb.cõfidebant, eos
iuuare non poterunt.Et hoc eſt, quod dicit hic de
ipſis.*Frater nõ redimet.*hoc dicit affirmatiuè.i. frater
Chriſtus nõ redimet tales. Cõſequenter interroga-
tiuè dicit.*Redimet homo.* q.d. Non;quia nullus alius
homo à Chriſto poteſt,quare?quia nullus alius pla
cationẽ Dei ꝓ peccato,vel preciũ redẽptionis debi
tum ſoluere poteſt.Et ideo ſubdit. *Non dabit Deo
placationẽ ſuam,*& precium redemptionis animæ.Si
ergo tales in mundo cõfidentes nõ redimentur in
die iudicij,quid erit de ipſis,niſi ꝙ damnabuntur
æternaliter?Vnde de quolibet tali ſubdit. Labora-
bit in æternum.Nõnne magnus eſt labor perpetuũ
ſuſtinere cruciatum,inuitè pati,mori velle,& non
Apoca. 9 poſſe mori?Deſiderabũt enim mori,& mors fugiet
ab eis.Ideo ſubdit,& viuet in finem. Quia etſi vita
præſens,in qua confidebat,hic finitur,viuet tamen
in finem.i.poſt finem vitæ viuet ſecundum animã:
quia non moritur anima cum corpore, ſed dolori
reſeruabitur,quouſq;,reaſſumpto corpore, vtrũq;
ſimul crucietur.Ideo dicit,

795 *De pœni. diſ.3. quid ergo.*

Et precium redemptionis animæ ſuæ,& laborabit in æternum,& viuet adhuc in finem.

De dãnatorũ dolorib. & vita ſine morte loqui-
tur Greg.15.mor.de quolibet dãnato dicẽs.Perſol
uit enim in tormento,quæ hic illicita ſeruauit de-
ſideria,& flãmis vltricib.traditus ſemper moritur:
quia ſemper in morte ſeruatur.Non enim in morte
cõſumitur:quia ſi cõſumeretur vita moriẽtis,cum
vita etiã pœna finiretur,ſed vt ſine fine crucietur,
viuere ſine fine in pœna cõpellitur, vt cuiꝰ vita hic
mortua fuit in culpa,illic eius mors viuat in pœna.
Cruciabitur enim,& non extinguetur,moritur,&
viuit,deficit,& non ſubſiſtit,finitur ſemper,& ſine

A fine ſẽper erit.Hęc ſolo auditu valdè ſũt terribilia,
quantò magis paſſione?hęc Greg. Cõtinuando ma *Articulus tertius.*
teriam articulorum ſupra inceptã,nunc reſtat ter-
tium articulum declarare,ex tertio ciuitatis funda
mento.Vbi notandũ,ꝙ tertiũ articulũ poſuit Ioan
nes euangeliſta d.de Chriſto. Qui cõceptus eſt de
ſpiritu ſancto,natus ex Maria virgine.Qui articu-
lus figuratur p tertium fundamentũ, qui eſt Cal-
cedonius.Ad hoc autẽ intelligendum eſt notandũ,
ꝙ ſecundũ Magiſtrum vbi ſupra,Calcedonius mul
tàs habet proprietates, iſtũ articulum declarantes.
Habet enim mititatis apparentiã in colore,charita
tis cõgruentiam in colore,vtilitatis abundantiã in
valore,puritatis efficaciã in vigore.Sic & cõformi
ter iſte articulus cõtinens verbi incarnationem, &
B natiuitatẽ cõtinet quatuor dicta. ſ. verbi mititatẽ,
humanitatis noſtrę fragilitatẽ aſſumendo. Qui cõ-
ceptus eſt. Spiritus charitatẽ liberationis noſtrę
vtilitatẽ peragẽdo.De ſpiritu ſancto.Fructus vber
tatem humanitatis verbi natiuitatẽ demõſtrando.
Natus.Matris puritatẽ virginitatis ſacræ,ſyncerita
tem cõſeruando.Ex Maria virgine. Prima proprie-
tas Calcedonij eſt,quòd habet in colore mititatis
apparẽtiã.Habet enim colorẽ pallidum, & hebetẽ,
vt dicit Magiſter vbi ſupra. Hic autẽ color ſignifi-
cat humilitatem.In cuius ſignũ regina Heſter co- *Heſter. 15.*
ram Aſſuero rege humilis apparens in pallorẽ co-
lore mutato reclinauit caput.Hanc virtutẽ cõtinet
C articulus iſte,oſtendẽs verbi humilitatẽ,&c.d.Qui
cõceptꝰ ẽ.i.cũ carne ſimul captꝰ.Quod clariꝰ aperiẽs
maius ſymbolum ait.Et incarnatus eſt. Hæc autẽ
fuit verbi humilitas maxima,vt carne mortali ſibi
vnita formã ſerui acciperet dñs omnium.Philip.2.
Qui cùm in forma Dei eſſet,non rapinam arbitra-
tus eſt,&c.formam ſerui accipiens in ſimilitudinẽ
hominum factus,& habitu inuentus,vt homo.Iſtã
cõceptionem prædixit Eſa.Ecce virgo cõcipiet,& *Eſa. 7.*
pariet filiũ,& vocabitur nomẽ eius Emanuel quod *Matth. 1.*
eſt nobiſcũ Deus.Eſt ergo ſenſus huius partis.Qui
conceptus eſt.i.qui noſtræ humanitati vnitus eſt: *Lib 3. di. 4.*
quia ſecundũ Magiſtrum.Verbum totum hominẽ
in hac cõceptione aſſumpſit, ſimulq; ſibi vniuit a-
nimã,& carnem,nec caro prius cõcepta,& poſtmo
D dum aſſumpta:ſed in conceptione aſſumpta, & in
aſſumptione concepta.Ex iſta parte iſtius articuli
excluduntur errores.Primus eſt Valentinianorum,
& Eutychetis,qui dicũt verbũ corpus cœleſte ſecũ
attuliſſe,nihilq; de Maria virgine aſſumpſiſſe.Quo *Lib. 3. di. 2.*
rum ratio eſt ſecundũ Magiſtrum:quia humana ca
ro cùm de ſe ſit immunda, verbo diuino ſine eius
inquinatione non poſſet vniri.Cõtra iſtum errorẽ
dicit Ioannes.Qui cõceptus eſt:quia ſi verbũ illud
tale corpus de cœlo in virginis vterum attuliſſet, *Aug. in lib. de agone Chriſtiano. cap. 18.*
iã ibi cõceptus nõ fuiſſet,ſed ſolum receptus. Ideo
iſtum errorem Aug.exterminans in libro de agone
Chriſtiano,& recitatur à Magiſtro,vbi ſupra,dicit
Non ſunt audiendi,qui nec verũ hominẽ filiũ Dei
ſuſcepiſſe dicũt,neq; natum de fœmina,ſed falſam
E carnẽ,& imaginẽ corporis ſimulatã oſtẽdiſſe viden
tib.In quẽ errorem prorepunt:quia timẽt,qđ fieri
non poteſt,ne humana carne veritas, & ſubſtantia
Dei inquinetur.Et tamen prædicant iſtũ viſibilem
ſolem radios ſuos per omnes feces ſpargere,& eos
mundos ſeruare.Si ergo viſibilia mũda à viſibilib.
immũdis contingi poſſunt,& non inquinari:quã-
to magis incõmutabilis,& inuiſibilis veritas totũ
hominem ſine ſui contaminatione aſſumpſit: &c.
hunc ergo errorem extirpans ait. Qui conceptus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Secundus fuit error Photini: qui dicit, ꝙ iste A cōceptus in virginis vtero fuit purus homo. Cuius ratio est. Quia, cùm omnis natura cōpōsita ex corpore, & anima humana sit homo, & per cōsequēs persona creata, si persona verbi talē personā assum pſisset, iam Christus esset duę personæ. Cōtra istū errorē dicitur. Qui cōceptus est. Nā ly qui, refertur ad personā filij, de qua superius immediatè dictū est. Et in Iesum Christū filium Dei. Ipse ergo filius cōceptus est. i. simul carni vnitus. Cōtra istū errorē instat Theoph. in sermone. d. Dicat nūc Photinus, quomodo humana natura p vulua virginalē nata, vulueꝙ virginitatē seruauit incorruptā. Nulli⁹ enim hominis mater virgo permāsit. Sed quia natus est de carne Deus verbū custodiuit matris integritatē, seipsum p hoc verbū esse ostēdens. Neq; enim nostrum verbum cùm cōcipitur, vel paritur, corrūpit mentem, nec Deus verbū in cōceptione, vel partu peremit virginitatē. Ad rationē aūt ipsorum patet, ꝙ assumit falsum. s. ꝙ persona verbi personā hominis assumpsit, quod est falsum, vt deducit Magister lib. 3. dis. 5. Nec etiā assumpsit animā prius corpori vnitam, vt supponit. Quia illa in cōceptione fuerunt assumpta, & in assumptione cōcepta. Ex prędictis apparet, ꝙ istum cōceptū habemus credere Christum esse verum Deum contra secundum errorē, & verum hominē cōtra primum, vt sic virgo
Gene. 4. ipsum concipiens dicat. Cōcepi hominē per Deum, vbi vide nostrā humanitatē: quia concepi hominē, vt verbi diuinitatē: quia p Deum. Istas duas naturas in isto cōceptu esse vnitas clarè ostendit angelus Marię. d. Ecce cōcipies, & paries filium, quem
Luc. 1. demonstrauit esse Deum. d. & filius altissimi vocabitur, & verum hominem ipsum appellans filium Dauid. d. Et dabit illi Deus sedē Dauid patris sui. Vbi Beda. Omittat ergo Nestorius dicere Christum hominem tantum à virgine natum, & hunc cum verbo Dei non in vnitate personæ esse receptum. Angelus enim, qui asserit eundem ipsum patrem habere Dauid, quem filium altissimi vocari pronunciat, in duabus naturis vnam Christi personam demonstrat. De aliis partibus articuli dicam in sequentibus.

796 D

Non videbit interitum, cùm viderit sapientes morientes, simul insipiēs, & stultus peribunt.

Hic consequenter ostendit, ꝙ malitia mundanorum prouenit ex contēptu supernæ fœlicitatis, ex eo. s. quia mundani non credunt aliā vitā nisi presentē: ideo liberius ad peccata currūt. Et diuiditur in duas partes. Quia ponitur primo illorū opinio falsa. Secundò fideliū opinio vera, ibi. *Homo cum in honore.* Prima pars diuiditur in partes tres. secundū E quòd tripliciter probant suam falsam opinionem. Primò ex parte personarū, quę æqualiter moriūtur. Secundò ex parte diuitiārum, quæ æqualiter relinquūtur, ibi. *Et relinquent.* Tertiò ex parte ędificiorum, quæ solenniter fabricātur, ibi. *Tabernacula eorum.* Quantum ad primum sciēdum, ꝙ mundanorū falsa opinio est, quòd nō sit alia vita post istā, & ꝙ
Sapien. 2. sicut moritur corpus, ita moriatur & anima, ꝓpter quod dicunt, quòd in præsenti vita homo debet voluptuosè viuere, & frui tēporalibus bonis, vnde in persona talium dicitur. Dixerunt impij apud semetipsos non recte. Exiguū est, & cum tædio tēpus vitę nostræ, & nō erit refrigerium in fine hominis, & nō est agnit⁹, q sit reuersus ab inferis. Et infra. Venite ergo fruamur bonis, quæ sunt, & vtamur creatura, vino precioso, & vnguentis nos impleamus, non p transeat nos flos tēporis, coronemus nos rosis, antequam marcescāt, nullum pratum fit, quod nō p trāseat luxuria nostra, quia post hoc erimus tāquā nō fuerimus &c. Et ista opinio est occasio omniū pēccatorum, quia tales ponunt fœlicitatē suam, & finē præcisè in vita præsenti. Probant ergo istā opinionē, primò ex hoc, quòd omnes æqualiter moriuntur iusti, & iniusti, & sapientes, & stulti. Et ideo ex æqualitate mentis arguunt, ꝙ nō sit alia vita, in qua iusti præmientur, & mali puniantur. Et sic nō B intelligunt verum interitum, & damnationem malorum. Et hoc est, quod de vnoquoque illorum dicit psal. *Non videbit interitum.* i. non intelliget quis sit verus malorum interitus. Et hoc *cùm viderit sapientes morientes.* i. quia videt æqualiter mori bonos, & malos, q. d. Si sapiens, qui Deum coluit, mortuus est, cur sequar eum, faciam ergo mihi bene, dum viuo. Et ita nescit iste, quis sit verus interitus, qui illi imminet æternus. Ex hoc concludens, quòd sicut moritur sapiens, similiter, & insipiens. Et hoc est, quod subdit. Simul. idē similiter sicut *sapiens insipiens, & stultus peribunt.* Vnde ad istum intellectum hunc textum exponit Gregorius 26. moralium. cap. 15. d. *Cùm viderit sapientes morientes.* Quos C enī mali mori visibiliter conspiciunt, inuisibiliter viuere posse non credunt, atque eo reatum infidelitatis suæ cumulant, quo, visa morte fidelium, de æternitate desperant. Tales ergo faciliter peccant, quia animam nostram credūt cum corpore mori. Sed quòd hoc sit falsum, non solum patet ex fide, sed etiam ex dictis antiquorum, & naturalium philosophorum. Nam Plato in Timæo. cap. 4. inter alia dicit, quòd anima est immortalis, & secundum quòd passiones vicerit, vel ab eis victa fuerit, præmiabitur, vel punietur post separationem. Vnde ponit ibidem, quòd si anima existens in corpore virili, vincitur à passionibus corporis, post separationem à corpore virili, in corpus muliebre ponetur. Et si male ibi se habuerit, postea ponetur in corpore pecoris. Et secundum quòd melius, vel peius se habuerit, mittetur in nobiliori corpore, vel ignobiliori. Finaliter tamen dicit, quòd post expiationem malorum omnium ad originalem redibunt innocentiam. Secundò hoc idem patet per Pythagoram, sicut recitat Ouidius metamorpho. li. 3. d. Morte carent animæ, semper priore relicta, & nouis in domibus habitant, viuuntque receptæ. Tertio Hermes ad Asclepium dicit, quòd anima si virtuosa in corpore fuerit, post mortem præmiabitur, si vitiosa, punietur. Item Aristoteles 16. de animalibus dicit, quòd solus intellectus est ab extrinseco, & solus habet esse diuinum. Item tertio de anima dicit, quòd anima separatur à corpore tanquam perpetuum à corruptibili. Ad hoc etiam legimus de quodam religioso, qui alium redarguit, qui dicebat animam esse mortalem, dicens ei. Quære à te, an anima sit mortalis, vel immortalis. Si mortalis, nullum incommodum ex hoc infligetur illis, qui credunt illam esse immortalem, ex quo ipsa non est post separationem. Si verò sit immortalis, sequitur aliquod bonum credentibus ipsam esse immortalem, & per consequens melius est credere ipsā esse immortalem quàm mortalem.

Et

797 Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in
23. q. 1. paratus. æternum.

Hic cōsequēter ꝓbāt opinionē suā. s. ꝙ nō sit alia fœlicitas q̄ vitæ præsēcis, ex eo ꝙ diuitiæ ęqua liter relinquuntur in morte, quasi arguāt sic. Si alia vita esset post istā ī illā melⁱ⁹ deberet esse iustis q̄ iniustis, bonis quā malis, qd maximè apparere deberet in morte, sed nō est melius in morte bonis quā malis, qa sicut mali nihil secum portāt in morte de suis diuitiis, sed alienis omnia dimittūt, cōsimiliter & iusti. Et hoc est qd̄ dicit. *Et relinquent alienis diuitias suas.* Sed ista ipsorum rō falsum supponit. Quia etsi peccator post mortē de suis diuitiis nihil habet, iustus tñ ex eis nihil perdit, qa illas ante se ad perpetuā vitā transmittit, vt ostēdit Greg. 18. mora. c. 9. super illo verbo Iob. 27 Diues cùm dormierit, nihil secū affert. d. huic sententiæ psal. concordat. d. Dormierunt somnū suū, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Vt. n. in sua manu diuites post mortē suam suas diuitias inueniant, eis ante mortē dicitur, in quorū manib. diuitias suas ponant. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cū de. re. v. &c. Diues ergo cùm C dormierit, secum nihil affert. Res. n. suas cū morietur secū tolleret, si ad petentis vocē cū viueret, sibi tribuisset. Nā terrena omnia, q̄ seruādo amittimus, largiendo seruamus, patrimoniumq̄; nostrū retētū perditur, sed manet erogatum, diu. n. cum rebus nostris durare nō possumus, qa aut nos illas amittendo deserimus, aut illæ nos viuentes quasi deser unt pereūdo. Agendū ergo nobis est, vt res absolutè perituras ipsas erogando, in nō pereuntē transire faciamus mercedē. Ex quib. apparet, quòd iusti nō dimittūt alienis diuitias suas, vt peccatores, sed illas ante se per pauperes trāsmittūt. Cōsimili. n. modo dicebat beatus Laurentius Decio. Nā & facultates ecclesiæ, quas requiris, in cœlestes thesauros manus pauperū deportauerunt. Ad opinionem aūté D illorū sequitur, ꝙ, mortuo homine, moritur anima, & sic de homine mortuo nō remanet nisi cadauer. quod in sepulchro ponitur, pp quod sequitur. *Et sepulchra illorum domus illorum in æternum.* i. in æternū alias domos non habebunt. Quasi. d. Tā iusti quàm iniusti post mortem nihil habent, nisi quod cadauera eorum in sepulturis maneant in æternam i. absque spe resurrectionis futurę.

798. *De pœni. di. 3 quid ergo.* Tabernacula eorum in progenie, & progenie, vocauerunt nomina sua in terris suis.

Hic ponitur tertia ratio ex parte ædificiorum, quæ stat in hoc. Si alia vita esset post istā, homines E non quærerent cum sumptuosis ædificiis memoriam suam perpetuare, cuius oppositum videmus: quia homines faciunt quandoque magna, & fortia ædificia, quæ longo tempore possint durare, & in multis generationibus, ad istum finem, vt in illis remaneat ipsorum nomen, & fama. Sicut videtes palatium Iulij Cæsaris, eius famam sibi reducunt ad memoriam. Et sic per talia ædificia vocauerunt. i. ad memoriam reduxerunt *nomina sua in terris suis.* Homo enim tam in vita quàm post mortem magis cupit famam, & suum nomen dilatari in terra A sua quàm in aliena. Simile enim legitur. 2. Reg. 18. de Absa on. vbi dicitur. Porrò Absalon erexerat sibi titulum, cū adhuc viueret. Dixerat enim. Nō habeo filium, sī quo. s. remaneat memoria mea, & hoc erit monimentum nominis mei. Cōsimile habetur Gene. 11. Dixitq; alter ad proximū suū. venite faciamus ciuitatem, & turrem, cuius culmē pringat ad cœlū, & celebremus nomē nostrū. Ista aūt non facerent homines, si post hāc vitam viuerēt, qa cum ipsis nomen ipsorū, & fama duraret. Sed hoc argumentū non valet, qa etsi peccatores, qui aliam vitam nō sperāt, per talia transitoria famam suam pdurare conantur, non tñ iusti, q̄ solum per virtutes famam suam apud Deum ponere laborant, vt notat Gre. 11. li. mora. d. Omnes, qui cogitatione terre *Greg 11.* nā huic sæculo conformātur, per omne, quod agūt, *lib. moral.* huic mundo relinquere sui memoriam conantur. *c. 17.* Alij bellorum titulis, alij altis ædificiorum mœnibus, alii disertis doctrinarum sæcularium libris instanter elaborant, sibimet memoriam, & famam ædificant. Sed cùm ipsa ad finem celerius vita percurrat, quid in ea fixum stabit, quando & ipsa celeriter mobilis ptransit? Aura etenim cinerem rapit, sicut scriptum est. Non sic impij, non sic, sed tan- *Psalm. 1.* quam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ: Rectè ergo stultorum memoria cineri cōparatur. quia illic ponitur, vbi ab aura rapiatur. Quātumlibet etenim q̄uisque ꝓficienda gloria sui nominis elaboret, memoriam suam quasi cinerē posuit, quia hanc citius vētus mortalitatis rapit. Quo circa de iusto scriptum est. In memoria æterna erit *Psalm. 3.* iustus: Eo enim ipso, quo facta sua solius Dei oculis imprimit, nomen suæ memoriæ in æternitatem figit.

Homo, cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insi- 799
pientibus, & similis factus est illis.

Hic consequēter ponitur vera fidelium opinio, scilicet, quòd homo ad imaginem Dei capax est, & post hāc vitā Deum habere. Et duo facit. Quia primò ostendit hominem ad imaginem Dei factum. Secundò vnde sit infidelium scādalum ibi. *Hæc via.* Quantum ad primum notādū, ꝙ magnum honorē Deus dedit homini quando ipsum ad suam imaginem, & similitudinem formauit, quia per rationē capax est Dei, & per amorem ei potest stabiliter inhærere. Et per hoc homo ordinatur ad æternā beatitudinem, hanc autem dignitatem carnalis homo non intelligit. Et hoc est, quod dicit. *Homo, cùm in honore esset,* id est, ad imaginem Dei factus, *non intellexit,* scilicet, suam dignitatem, scilicet, quod per intellectum homo præ est iumentis, non viribus. Et ideo perdendo rationem, id est, dum viuit secūdum E sensualitatem, & nō secūdum rationem, *comparatus est iumentis, & similis factus est illis.* quia in nullo est homo superior iumēto nisi per rationem, qua perdita, non est superior iumento. Ideo de peccatore, qui, perdita ratione bestialiter viuit, dicitur. Vnus *Eccle. 3* est interitus hominis, & iumentorum, & vtriusq; æqua cōditio, & nihil hēt hō iumēto ampli⁹. Vnde *Greg. 24. mo. ca. 8.* Gre. 24. mo. ad propositū istū textū inducit. d. Scriptura sacra aliq̄n homines dicere solet humana sapiētes, sicut ait apostolus. Cū. n. sit inter vos zelus, *1. Corin. 3* & cōtentio, nōne carnales estis? nónne hoīes estis? Nōnunquam verò homines dicit eos, quos à be-

stiis

Universidad de Deusto Biblioteca

stiis ratione distinguit.i.illos,quos nõ subiici pas
sionũ motib.demõstrat.Quib.per ꝓphetã dicitur.
Ezechi. 34. Vos aũt greges mei hoĩes estis,quia illos nimirum
Deus pascit,quos voluptas carnis iumẽtorũ more
nõ afficit.At cõtra ii,q̃ carnali effectioni succũbũt,
nõ iã hoĩes,sed iumenta nominãtur.sicut de quib.
in peccato suo morientib.perprophetã dicitur.Cõ-
Iohel.1. putruerunt iumẽta in stercore suo.Iumẽta quippe
in stercore suo cõputrescere,est carnales hoĩes in
fœtore luxuriæ vitã finire.Nõ.n esse homines sed iu
Ezechie. mẽta declarãtur:de quib.per prophetã dicitur.Car-
nes asinorum,carnes eorum, & fluxus equorum
fluxus eorum.Vñ & per Dauid dicitur.*Homo ,cũ in
honore esset,nõ intellexit,cõparatus est iumẽtis insipiẽtib. &
similis factus est illis.* Sic ergo merito vocãtur homi-
nes,qui iustitiæ ratione suffulti sunt,sic & irratio-
nabilia animalia vocantur ii , qui carnali delecta-
tioni deseruiunt,hęc ille.Istum textum pulchrè sub
aliis verbis deducit Ber.d.*Homo,cùm in honore esset,nõ
intellexit &c.*Heu quõ degrege facta est egregia crea
tura.Puto dicerent iumenta,si possent loqui. Ecce
Adam factus est quasi vnus ex nobis.*Cùm in honore
esset*,inqt.In quo honore?certè qa habitabat in para
diso in loco voluptatis cõseruatio eius nihil mole-
stiæ,nihil indigentiæ sentiebat, odoriferis stipatus
malis,fultus florib.gloria,& honore coronat⁹,&cõ
stitut⁹ sup opera manuũ psalmatoris : magis aũt ob
in signe diuinæ similitudinis,& imaginis p̃cellebat.
Erat illi societas cum angelis,& cum omni militia
cælestis exercitus,sed mutauit istã gloriã ad simili-
tudinẽ vituli comedẽtis fœnum: Inde est,quòd pa-
nis angelorum fact⁹ est fœnum peccatorum. Ergo
cib⁹ hominis mutauit se in cibum peccatoris,homi
ne mutato in pecus.Heu tristis,& lachrymosa mu-
tatio,vt homo paradisi accola,terræ dñs,cœliciuis,
domestic⁹ dñi sabaoth,spũum cælestium, & cohæ-
res virtutum,repẽtina se cõuersione inuenerit pro-
pter infirmitatẽ iacentẽ in stabulo,propter pecori-
nã similitudinem indigentẽ fœno,& propter indo-
mitam feritatẽ alligatum p̃sepio.Agnosce tñ,ô bos,
possessorẽ tuũ,& tu,asine, pręsepe dñi tui.Cogno-
sce pecus,quẽ nõ cognouisti hõ.Adora in stabulo,
quem fugiebas in paradiso. Adora ei⁹ præsepium,
cuius contempsisti imperium.Sed quę est causa tã-
tę deiectionis , hęc est quia *homo cùm in honore esset,
non intellexit &c.* hæc Bernard.

6.q.1.imitare.
800 Hæc via illorum scandalum ipsis: & postea in ore suo complacebunt.

Hic ostẽdit,vnde tm̃ peccatorum processerit scã
dalum.s.ab amore vitæ pręsentis.Vñ notandum,ꝙ
pręsens vita in rei veritate nihil aliud est quã quędã
Greg.15 mo.cap.27. via:qua cõtinuo p̃gim⁹ ad mortẽ:quia cotinuè iusti
pergunt ad patriã,& mali ad gehennã.vnde Greg.
d. Viator quippe dicitur,qui præsentem vitã viã sibi
esse,& nõ patriã attendit:q̃ in dilectiõe prętereun
tis sæculi cor figere despicit: qui non remanere in
transeuntib. sed ad æterna peruenire concupiscit,
&c.Dicat ergo Psal.*Hæc via illorum scandalum.*s. hæc
præsens vita,q̃ realiter est via,est scandalũ illorũ.s.
casus illis,quia amor vitæ pręsentis omne scandalũ
causat peccatorum,quia inde procedit omnis do-
lor,omnis stimulus,securitas nulla,sed timor om-
nis. Hic enim amor facit eis scãdalũ,quia facit eos
ruere de peccato in peccatũ.Et tñ istis non obstã-
tibus,peccatores in præsenti vita fœlicitatẽ suã po-
nẽtes iactãt se de tali vita tanq̃; assecuti fœlicita
tẽ homini possibilẽ. Et hoc est, quod subditur. *Po-*
A *stea in ore suo complacebunt.*s.habita huius vitæ fœlici
tate,ex hoc verbis sibiipsis cõplacentibus se extol-
lunt.Consequẽdo materiam articulorũ,restat secũ-
da pars tertij articuli , declarata prima q̃ dicit.Qui
cõceptus est.Sequitur.De spiritusancto,quam par
ticulã declarat secundũ fundamẽtũ.s. Calcedonius.
Nã vt dicebatur,secũda proprietas Calcedonij est,
quòd hẽt in calore charitatis cõgruẽtiã.Conditio.
n.charitatis est quòd hõ ipsa calefactus,& inflãma
tus alios quamuis debiliores,& imperfectiores sibi Hier.13.
vnit,& ad se attrahit,iuxta illud.In charitate perpe
tua dilexi te,iõ attraxi te miserãs.Hãc aũt cõgruen
tiã,& similitudinẽ hẽt Calcedonius,qui suo calore
res ẽt viles ad se attrahit & sibi vnit:quia secũdum
B Magistrũ vbi supra, Calcedonius calefactus paleas
ad se attrahit.Hãc conditionẽ continet hic secũda
pars articuli ostẽdẽs spũs charitatẽ,dicẽs de spũ san
cto. Vbi notandũ,quòd,cũ charitas spiritui sancto
approprietur,iõ ad ostẽdendũ,quòd iste cõceptus
nullis nostris meritis pręcedentib.sed solũ charita
te,qua nos dilexit Deus,est factus,quo naturã hu-
manam noĩe paleę significatã calore suæ charitatis
velut Calcedonius paleas sibi vniuit. Vñ Magister
dicit,quòd cũ Christus de spũ sctõ conceptus dici-
tur,insinuatur nobis Dei gratia, qua homo nullis
suis meritis pręcedẽtib.in ipso exordio naturę suę,
quo esse cępit,verbo Dei copularetur in tãtã perso
nę vnitatẽ,vt idẽ esset filius Dei,q̃ filius hominis,&
C ecõtrario, q̃ gratia per spũm sanctum est significa
ta,quia ipse proprie sic est Deus,vt sit ẽt donũ Dei.
Per hoc ergo, ꝙ de spiritu sancto conceptus esse
Christus dicitur, quid aliud quàm ipsa gratia de-
mõstratur,qua hõ mirabili, & ineffabili mõ verbo
Dei est vnitus &c. Sic ergo Christus tãquã Calce-
donius paleas attrahit,dũ feruore suę charitatis ac
census paleas nostræ humanitatis sibi copulauit.
Quod confirmat Magister ibidẽ.d.De spũ sctõ con
ceptus dicitur Christus,quia spiritus sãctus est cha
ritas,& donũ patris,& filij,& ineffabili Dei charita
te verbum Dei caro factũ est, & inæstimabili Dei
dono filius Dei sibi vniuit formã serui. Et iõ filius
Dei summa charitate hũc cõceptũ,quo sibi nostrã
D naturã copulauit,eẽ factum ostẽdit añ lõge,cùm de
omnib.prędixerat.Osee 11.d.Trahã eos in funicu-
lis charitatis.Aduertendũ autem,quòd ex ista par-
ticula de spiritu sancto, aliqui sumpserunt occasio
nem erroris,dicentes,ꝙ Christus quantum ad hu-
manitatẽ est fili⁹ spiritus sãcti,sicut q̃tũ ad diuinita
tẽ est filius patris. De quib.ait Aug. in enchiridion.
Nunquid ideo dicturi sumus patrẽ hominis Chri-
sti esse spũm sanctum , vt Deus pr̃ verbum genue-
rit,& spiritus sanctus hoĩem ? Quod autẽ absurdũ
est, vt nullę fideliũ aures id velint sustinere. Et cõ
sequẽter ponit argumentũ eorum.d. Qũo ergo eũ
dicimus de spũ sancto natum,vel conceptum,si nõ
eũ genuit spiritus sanctus? Ad hanc rationẽ respõ-
det Hiero.in expositione fidei catholicę.d.Non si-
E cut quidã sceleratissimè affirmant, spũm sanctum
dicimus fuisse ꝓ semine,s; potẽtia,ac virtute crea
toris dicimus operatum. Et ideo hunc conceptum
effectiuè,ñ naturaliter de spũ sancto fuisse prædi-
xit angelus Marię Lucę.1.d.Spũs sanctus superue-
niet in te:& virt⁹ altissimi &c.Tertia ꝓprietas Cal
cedonij est ꝙ hẽt in ortu tẽporis plenitudinẽ.Nã vt
ait Magister vbi suprà, hic lapis inuenitur ad reper
cussum plenæ lunæ.Hanc conditionẽ continet hic
articulus ostẽdens verbi incarnati natiuitatẽ in tẽ
poris plenitudine factum d. Natus Et verè hic na-
tus est , vt Calcedonius in plenilunio. Vbi nota ꝙ
lunæ

lunæ noĩe in scriptura tẽpus designatur, & hoc pp
suã mutabilitatem,qa sicut temp⁹ est res successi-
ua,nũq̃ in eodem statu p̃manens,sic & luna. Et iõ
Hebræi menses,& tempus fm̃ lunationes mensu-
Augu.15 decimi.ca.12 rãt,secũdũ Aug.Et iõ lunã ꝓ tẽpore accipiẽs psal.d
Fecit lunã in tẽpora.Si ergo p lunã tẽpus significa-
Psal.103. tur,q̃d significat,nisi temporis plenitudinem ? Sed
natiuitas Christi fuit in plenitudine tẽporis,ergo in
plenilunio,& p cõsequẽs Christ⁹ vt Calcedoni⁹ ap-
paruit in plena luna.q̃d aũt Christ⁹ natus fuerit in
Gala.4. plenitudine temporis apl̃s.d.at vbi venit plenitu-
do temporis,misit Deus filium suũ &c.In ista par-
te insurgunt duo dubia.Primũ,quare tẽpus natiui
tatis Christi dr̃ plenitudo tẽporis. Ad hoc respon-
det Magister Io.Bachon.in postilla ad Gal. d.quòd
pp multa.Primò pp plenitudinem pacis , & bono-
rum tẽporalium.iuxta illud Esa.2. Cõflabunt gla-
dios suos in vomeres &c.psal.71.Orietur in dieb.
eius iustitia,& abundãtia pacis.Scdo pp plenitudi-
nem gratiarum.Io.1. De plenitudine eius omnes
accepimus,gratiã pro gratia.Tertiò pp adimpletio
nem figurarũ,& legaliũ.Matth. 5. Non veni legem
soluere,sed implere.Quartò pp plenitudinem diui
natum promissionum. 2. Corinth.1. Quotquot enĩ
ꝓmissiones Dei sunt, in illo est,iõ per ipsum. Quin
tò ꝓpter impletionẽ ꝓpheticarũ visionum.Dan.9.
Vt impleatur visio & ꝓphetia &c.Sextò ꝓpter im
pletionẽ tẽporis.1.Corin.10.Nos sumus,in quos fi
nes sæculorum deuenerunt.Septimò ꝓpter imple
tionẽ ruinæ angelorum.psal.109.Implebit ruinas,
Octauò propter plenitudinẽ præmiorũ.Esa.58.Im
plebit splẽdorib.aĩam tuã &c.Nonò ꝓpter plenitu
dinẽ vniuersorum.Ephe.1.Proposuit in ipso ĩ dispẽ
satione plenitudinis ipsi⁹ ĩstaurare omnia , & quæ
Christus natiuitate in vtero dicitur factus nõ natus, sed ex vtero dicitur factus. li.4. dist.4. in cœlis,& q̃ in terra.Secundũ dubium est,qũo Ioã
nes hic dicat Christũ natũ,cũ apostol⁹ dicat eũ nõ
natum,sed factũ Gal.4.Misit Deus filium suum fa-
ctũ ex muliere &c.Rñdeo,quãuis Christus verè de
Maria virgine sit natus teste angelo.Lucę 2.Annun
cio vobis gaudiũ &c.qa natus est &c.Apostolus tñ
dicit eundẽ factum,vt ostẽdat differentiã inter hu-
ius natiuitatẽ,& aliorum,vñ Magister d.Quęri põt,
cur nos saluatorẽ natum profiteamur,cùm aposto
lus eum factum dicat ex muliere,cùm aliud sit fie-
ri,& aliud nasci. Aliquid enĩ significat homo. Quia
enim non humano semine cõcreata est caro domi
ni in vtero virginis,& corpus effecta,sed effectu,&
virtute spirit⁹ sãcti,ideo apl̃s dicit eũ factũ,nõ natũ.
Aliud est.n.semine admixto,& sanguine coagula-
to generare.Aliud est nõ permixtione, sed virtute
procreare,possunt.n.homines generare filios , sed
nõ facere.Ecce ergo,quare dicit apostolus Christũ
factum nõ natum:ne s.eius natiuitas,quæ fuit sine
viri semine,nostrę similis putaretur,quæ seminum
commixtione conficitur &c.Et istam natiuitatem
Esa.9. Esa.prædixit.d.Puer natus est nobis &c. & vocabi-
tur nomen eius admirabilis,Deus fortis &c.

801. Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos.

Hic consequenter explicat bonorum præmia,&
supplicia malorũ.Et diuiditur in tres partes. Quia
ponit primò malorum supplicium.Secundò bono
rum dominium,ibi.*Et dominabuntur.* Tertiò Chri-
sti adiutorium,ibi.*Verumtamen.* quantũ ad primum
sciendum,quòd prophetæ multotiẽs de futuris lo-
quuntur per verba de præterito,vel de pręsenti,eo
quòd sicut pręterita sunt certa carẽtia omni dubio,
A sic & prophetis futura reuelata erant certa.De illis
ergo,q̃ ĩ præsenti vita bonis creatis fruũtur.d.*Sicut
oues in inferno positi sunt.*i.ponentur post ipsorum mor
tẽ.Sicut oues.n. qa sicut ouis ignorãter ducitur ad
mortẽ,sic isti ignorantes vitã futuram ad infernum
ducũtur.Hunc aũt passũ sic exponit Bernar.d.*Sicut
oues in inferno positi sunt*,quã bene sicut oues , quia de
tracto vellere terrenarũ diuitiarũ dure pressẽque de
tonsi sempiternis nudi dãnabũtur incendiis.Sequi-
tur. *Mors depascet eos.* Quod iõ dicit secundum Ber.
quia in inferno semper moriuntur ad vitã , & sem-
per viuunt ad mortẽ , vñ hic ipsorum caro vermib.
illic anima dæmonibus deputatur,donec rursus in-
fœlici collegio tormentis pœnalibus socientur,qui
socij in vitiis fuerunt.Vbi notandũ , quòd res mul-
B totiens ab effectu accipit nomen , sicut dicitur pi-
ctor à pictura.vñ quia Christus est vitæ dator , dici Ioan.14.
tur vita,sicut dicit.Ego sum via,veritas , & vita. Sic
& quia diabolus fuit prima cã mortis , non imme-
rito ipse mors appellatur. Sapien.2. Inuidia diaboli
mors introiuit in orbẽ terrarum. vnde ad literã de
diabolo dicitur. Et nomen illi mors. Sic ergo *mors
depascet eos*.i.diabolus. Vnde glo. *Mors depascet eos*.i.
diabolus.hoc.n.dicitur à simili iumentorũ,qui non
radicitus corrodendo herbas,euellunt,sed summi-
tates capiunt,vnde iterum herbæ nascuntur ad pa-
stum. Sic & in inferno morte depasti reuiuiscunt.
C quia nunquam deficiunt , vel *depascet eos*. i. de pas-
cua ad pascuam.i.de pœna ad pœnã deducet.Alia li
tera vt dicit Magister habet sic.*Mors pastor est eis*, qa
sicut Christus suis est vita , ita diabolus est mors
malis , qui pastor est illis vt ouibus , quas trahit ad
pascua mortis.

Et dominabuntur eorum iusti in matutino, & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum. 802

Hic ponitur bonorum præmium ad dominium.
Vbi notandum , quòd per matutinũ siue per manè
intelligitur resurrectio generalis,vbi omnia omni- Matth.
bus erunt nuda , & aperta.In resurrectione autem 25.
iusti præmiabuntur , & honorabuntur , quia cum
D Christo iudicabuntur.vnde sicut iudex habet domi
nium supra reũ,ipsum iudicando , sic & in matuti-
no resurrectionis iusti dominabuntur peccatorũ.
Hoc dominium beatorũ supra damnatos benè præ
uiderat Salomon.d. Seruus prudens dominabitur
filiis stultis. Iusti.n.in præsenti vita sunt serui pru Prouerb.
dentes per humilitatem Christo seruientes,pecca- 1.
tores autẽ,qui florent in mundo,& habent liberta-
tem malitiæ,vt filij diaboli stulti dicuntur , quia v-
su rationis carent , sibi de auxilio in tẽpore oppor-
tuno prouidere nolentes , propter quod subditur.
Et auxiliũ eorũ veterascet in inferno.i. auxilium , quod
E hic viuentes habebant , vt puta auxiliũ diuitiarum
potentiam scientiarum,vel amicorũ ibi nihil profi
ciet illis. Et hoc est,quod dicit. *Veterascet in inferno*,
i.cessabit,quod.n.antiquatur , deficit.Et , si quæras
qualiter veterascet,vel deficiet, respondet, *à gloria
eorum* , id est , iuxta quantitatem gloriæ ipsorum,
quam in præsenti vita habuerunt. Quia quanto ali
quis malus in præsenti visus est habere gloriam
inter homines , tanto in inferno ampliorem corru
ptionem patietur , iuxta illud quod habetur Apoc.
18.Quantum glorificauit se,& in delitiis fuit,tan-
tum date ei tormentum , & luctum.Alia autem li-
tera habet.*A gloria sua expulsi sunt.*

Universidad de Deusto Biblioteca

803. Veruntamen Deus redimet animá meá de manu inferni,cũ acceperit me.

Hic ponit Chriſti adiutorium.Quia quamuis de malis dixit ſuperius,quòd frater.i.Chriſtus nõ redimet,ſ.malos, boni tamẽ per ipſum redimentur.vnde in perſona omnium iuſtorum dicit. *Veruntamen Deus redimet &c.*Et nota,quod redemptorem noſtrũ verum fatetur Deum,& hominem,verum hominẽ, quia per humanitatem ipſum noſtrum fratrem appellat dicens.Frater nõ redimet verum Deum.vnde hic dicit,*veruntamen Deus redimet &c.*Et ſicut ſuperius terruit malos per deſperationẽ redemptionis. d.Frater nõ redimet.Ita modo bonos cõſolatur ſpe redẽptiõis.d. *Deus redimet* &c.Et quia redemptorem noſtrũ oportebat Deũ,& hoĩem eſſe.ſ.Deũ,qui poſſet,hominẽ,qui deberet.Iõ hic vtrumq; ponit.ſ.Deũ cùm dicit.Deus redimet,& hominem cùm addit,*cũ acceperit me.*id eſt,humanitatem meam in vnitatem ſuæ perſonę.Et notãdum,quòd nomine inferi quãdoq; intelligitur ipſe diabolus,quãdoq; vero pœna infernalis ſiue locus.Significatur.n.inferni nomine diabolus.Iob.26. Nudus eſt infernus corã eo,quod dicitur de diabolo,quia omnis eius malitia,& cogitatio Deo nuda eſt, & aperta, vt exponit Greg.17. mora.c.11.Et tunc eſt ſenſus.*Verumtamen Deus redimet animã meam de manu inferi.*i.de poteſtate diaboli Quod facit etiam in præſenti,peccata dimittendo. Significatur ẽt inferni noĩe locus inferior,ad quem ante Chriſtum omnes quantumcunq; iuſti deſcendebãt,licet diuerſimodè,de quo inferno ſanctos patres redemit,cùm illos ſecum extraxit ibidem dimittendo reprobos.Sed quomodo redimet animam de manu inferni, cùm in inferno nulla ſit redemptio?
Greg.12. mo.cap 7. Ad hoc reſpõdet Greg.12.mora.d. Quia ante aduentum mediatoris Dei,& hominum omnis hõ quamuis mundæ,probatæq; fuerit vitæ, ad inferni clauſtra deſcendit,dubiũ nõ eſt. Quoniã hõ, qui per ſe cecidit,ad paradiſi requiem per ſe redire nõ potuit, niſi veniret ille,qui ſuæ incarnationis myſterio eiuſdem nobis paradiſi iter aperiret. Nec tamen ita iuſtorum animas ad infernum dicimus deſcendiſſe, vt in locis pœnalib.tenerent, ſed eſſe alia ĩferiora inferni loca,alia ſuperiora credenda ſunt, vt & in ſuperiorib.iuſti requieſcerent,& in inferiorib. iniuſti cruciarentur. Vnde & pſal.propter præuenientem ſe Dei gratiã dicit.Eripuiſti animam meam ex inferno inferiori.Ex inferno ergo electos eduxit, & reliquit reprobos. Vnde per Oſee prophetã dominus dicit.Ero mors tua,ô mors,ero morſus tuus,ô infer
Oſee.13. ne.Quod.n. occidimus agimus penitus vt non ſit, ex eo vero quod mordemus, partem abſtrahimus, partemq; relinquimus. Quia ergo in electis ſuis dominus funditus occidit mortem,mors mortis extitit,quia verò ex inferno partem abſtulit, partemq; reliquit:non occidit funditus,ſed momordit infernũ.Dicit ergo.Ero mors tua ô mors.i.in electis meis te funditus perimo.Ero morſus tuus,inferne, quia ſublatis eis, te ex parte transfigo. Vult ergo Grego. dicere,quòd in inferno ſũt diuerſa loca. Aliqua pœnarum,aliqua ſine pœnis.In primo nulla eſt redemptio, ſed benè in ſecundo.Vel ſecũdum alios, idem locus erat bonorum,& malorum,ſed malis erat locus pœnarum,& non bonis.Sicut idem locus carceris,vni poteſt eſſe locus damnationis ad mortem,alteri verò ad requiem.

804. *12.q.2. gloria* Ne timueris, cùm diues factus fue-
A rit homo,& cùm multiplicata fuerit gloria domus eius.

Hæc eſt quarta pars principalis, in qua ad mundum non timendum iuſtos prouocat. Admonet.n. non timere mundi aduerſitates,nec affectare mundi gloriam.Et hoc propter tria. Primò quia proſperitas & gloria mundi in morte terminatur. Secundo,quia ſolum verbis commẽdatur,ibi. *Quia anima eius.*Tertiò quia in pœnis terminatur, ibi. *Introibit.* Quantum ad primum ſciendum, quod multi videntes malos proſperari in mũdanis,& bonos aduerſa multa pati,admirantur quomodo Deus talia
B permittit.Et ex hoc timent bonos eſſe, ne aduerſa patiantur.Et quemlibet talem admonet pſal.d. *Ne timueris.*ſ.eſſe bonus. Et hoc cùm videris, quod *diues factus fuerit homo*, & tu pauper, cùm etiam videris quòd *multiplicata fuerit gloria domus eius*, & tu ſis aliis in opprobriũ. *Ne timueris* iſta.i.ne mireris iſta, qa ꝓſperitas mũdi ſignũ ẽ calamitatis æternæ.Aduerſitas autẽ eſt ſignũ fœlicitatis futurę. Secũdũ.n. naturales vnumquodq; denominatur bonum, vel malũ à ſuo fine.Sic quòd illud cuius finis eſt bonus illud quoq; bonum eſt, & illud cuius finis eſt malus,illud quoque malum eſt,cùm ergo finis proſperitatis mundi ſit malus,ipſa erit dicenda mala, & ꝑ conſequens fugienda, & cùm finis aduerſitatis ſit bonus, ipſa erit bona, & appetenda. Sic.n.dicitur
C de homine ſilueſtri,quod quãdocunque habet pulchrum tempus,ipſe triſtatur,ſciens quod poſt pulchrum tempus, ſequitur pluuia.Conſimiliter quã do habet aduerſum tempus lætatur, ſciens quod poſt tempeſtatem ſequitur tranquillitas. Vñ Greg. 16.moral dicit. Quiſquis in vita præſenti recta agit, & aduerſa ſuſtinet,laborare quidem ex aduerſitate cernitur, ſed ad benedictionem hæreditatis perpetuæ conſeruatur.Quiſquis verò peruerſa agit,& tamen proſpera recipit,ſéque à malis actibus nec donorum largitate compeſcit,proſperari quidem cernitur, ſed reatu perpetuæ vltionis ligatur. Quod idem Gre. familiari exemplo oſtendit dicẽs Propriũ *Grego. 16 moral.* *Greg.16. mo.cap.11*
D infirmantium.i.peccatorum iudicium eſſe ſolet, vt tanto quempiam exiſtiment iuſtum, quanto hunc adipiſci conſpiciunt omne, quod appetit. Cùm tamen nouerimus bona terrena, nonnunquam iuſtis ſubtrahi, quæ largo munere tribuuntur iniuſtis.Quia & deſperatis ægris medici, quicquid poſſunt,dari præcipiunt,& eos, quos reduci poſſe ad ſalutem præuident, quæ appetunt,dari eis contradicunt. Sic ergo non admirari de temporali proſperitate malorum nos admonet pſalm.d. *Ne timueris, cùm diues &c.* id eſt,ne mireris ex hoc, vel turberis. Conſimiliter admonebat Matathias filios ſuos.d. *1.Matha. 2.* A verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius ſtercus,& vermis eſt,hodie extollitur, & non inuenietur,quia,ſcilicet, omnis talis gloria in mor
E te terminatur.vnde ſubdit,

Quoniam cùm interierit, non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius. 805. *Omnia ſ. hic poſſeſſa.*

Et notanter dicit, deſcendet, quia talis quilibet in morte ad inferni tormenta cadit, & ab omnibus diuitiis, & amicis derelinquitur. Et ideo ratione ſuæ breuitatis omnis mundi gloria, vel apparatus

ratus deſpici debet.vnde Greg.15.mora.c.1.Ex præteritis colligitur quàm nulla ſunt, quę videntur aliquid eſſe,dum ſunt.Si enim ab ipſo humani generis exordio vſq; ad tempus,in quo ſumus,mẽtis oculos ducamus,omne,quòd finiri potuit,quàm breue fuerit videmus. Ponamus enim quemlibet hominem à primo die mundi cõditum,vſq; ad hodiernum diem vitam ducere, hodie tamẽ eandẽ vitam quam lõgam ducere videbatur,finire.Ecce finis adeſt,pręterita iam nulla ſunt,quia cuncta tranſierũt. Futurum in hoc mundo nihil eſt,quia nullum ad vitam vel breuiſſimum reſtat momentum. Vbi eſt ergo lõgum tempus,quod inter initium,finémque depreſſum ita cõſumitur, ac ſi nec breue vnquam fuiſſet? Impij itaq;,qui præſentem vitam diligunt, in ea proculdubio elati proſperari appetunt,gloriã quęrunt,nõ eſſe boni,ſed videri appetunt, quã ꝓſperitatẽ,& gloriã longam eſſe exiſtimant, dum aſſequuntur,ſed breue intelligunt fuiſſe, dum amittunt.In fine quippe eis oſtenditur, quod nihil fuerit,quod amauerunt.d. Pſal. *Quoniam,cùm interierit, nõ ſumet omnia:neque deſcendet cum eo gloria eius.*

806 Quia anima eius in vita ipſius benedicetur,confitebitur tibi,cùm bene feceris ei.

Hic oſtenditur,quòd proſperitas vitæ præſentis ſolum verbis commendatur. Vbi notandum quòd diuitib. & magnis adulantur hoĩes,non pauperib. & patientib. aduerſa. Ideo quandiu manet homo in ꝓſperitate vitæ præſentis, *anima eius*,id eſt, ipſe: vel ipſius ſenſualitas *benedicitur* per adulationem,& vanam laudem.*Confitebitur tibi,cùm benefeceris ei*, qa tales laudant illos, qui ipſos adiuuant ad ſtatum proſperitatis tenendum,vel ampliandũ. Et ideo ſicut alij ipſis adulantur, ita & aliis ipſi. Sed iſta eſt falſa laudis confeſſio, quam parit proſperitas, vera
Grego 8. mo.ca.25 autem,quæ fit in aduerſis. Vnde iſtum textum exponens Greg.8.mora.ait.Per pſal.cõtra cõfeſſionẽ peccatoris dicitur. *Confitebitur tibi, cùm benefeceris ei.* Deſpecta quidem vox cõfeſſionis eſt, quã format iocunditas proſperitatis. Sola autem illa confeſſio habet magnum meritũ põderis,quam à veritate rectitudinis nequaquam ſeparat vis doloris, quã vſque ad iudicium vocis exacuit aduerſitas teſtis cordis.Quod ideo dicit,quia confeſſio facta in proſperitate adulatio quædam eſſe videtur, quæ multum
Philoſop. 18 de animalibus. nocet ipſi,cui adulatur.Dicit philoſophus,quòd cũ ventus fuerit meridionalis,illud, quod naſcitur de ouibus erit fœmina.Ventus meridionalis eſt placidus,quia temperatus, & ſignificat linguam blandã adulatoris,quæ ſuo flatu.i. loquela fœtus qui eſſet futurus maſculus.i. opus, quod quis virtuosè ageret,efficitur fœmineum.i.debile,vel ſimpliciter nullius virtutis. Quia opus virtuoſum bono fine inchoatum ſuperueniens cenfeſſionis adulatio, ipſũ inani gloria permiſcet. Et tunc efficitur partus fœmineus,& nullius meriti,ſed monſtruoſus.

807 Introibit vſque in progenies patrũ ſuorum,& vſque in æternum non videbit lumen.

Hic conſequenter oſtenditur,quòd mundi proſ-
A peritas ĩ pœnis terminatur.Sicut enim filius alicuius dicitur ille,qui eius eſt imitator, ſicut dicit Chriſtus.Si filij Abrahæ eſtis,opa Abrahæ facite, ſed vos ex patre diabolo eſtis,& deſideria patris veſtri vultis facere. *Ioan.8.* Sic & conformiter patres malorũ vocantur priores iniuſti,quorũ illi peccata imitantur, vt Cain fuit pater omniũ malorum,& etiam diabolus cum omnib.angelis ſuis apoſtatis,& ad ipſorum ſocietatẽ malos ducit ꝓſperitas mũdi.Quod de quolibet notat pſal. *Introibit vſq; in progenies patrũ ſuorũ,* qa q patres peſſimos imitãtur,eorũ ſocietate ſũt dãnati.Et ꝙ de dãnatione intelligat ſubdit.*Et vſque in æternum non videbit lumen.* Quia ſicut hic in peccatis manentes tenebras interiores patiuntur,ſic in inferno poſiti tenebris exterioribus, & æternis inuoluuntur.Sic ergo vide quã diuerſus ſit finis proſperitatis mundialis malorum,& finis iuſtorũ.Nam
B iuſti bona ſua ante ſe præmittunt, mali autem illa alienis relinquũt.Iuſti redimuntur, malos autẽ nõ redimet frater.Iuſti in lumine Dei æternum lumẽ videbunt,mali autem internum non videbunt lumen.Quod fuit figuratum ſap.17.vbi dicitur.Ignis ſ.infernalis nulla vis poterat illis lumen præbere, nec ſiderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.

Homo,cùm in honore eſſet,non intellexit,comparatus eſt iumentis inſi- 808
C pientibus,& ſimilis factus eſt illis.

Hic replicando reddit rationem prædictorum malorum,oſtendens quod mala voluntas noſtra eſt cauſa,quia non cõſeruauimus honorem à Deo nobis collatum:expone vt ſupra verſi.799. Sequendo materiam tertij articuli,reſtat declarare quartã partem articuli ex quarta proprietate Calcedonij. Nam vt dicebatur, quarta proprietas Calcedonij eſt, quod habebat in vigore puritatis efficaciam. Hic enim lapis ſecundum Magiſtrum,vbi ſupra, & Dioſco.eſt conſeruatiuus caſtitatis, quia valet cõtra illuſiones.Hanc virtutem nouit quarta pars huius articuli,oſtẽdens matris virginitatem in partu
D conſeruatam,dicẽs.Ex Maria virgine. Meritò enim decuit ſalua matris virginitate Chriſtum naſci ex Maria virgine:Vnde Anſel.in de conceptu virginali,inquit.Decebat vt illius hominis conceptio de matre puriſſima fieret. Nempe decens erat: vt ea puritate,qua ſub Deo maior nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium ſuum, quem de corde ſuo æqualem ſibi genitum tanquã ſeipſum diligebat,ita dare diſpoſuit, vt naturaliter eſſet vnus,eiuſdémque communis Dei patris & virginis filius.Et quamuis hoc ſit mirabile, quod virgo concepit,& peperit,non tamen impoſſibile vi-
E deri debet.Cuius poſſibilitatem oſtendit Bacho ſuper Matth. multis exemplis virginem de ſpiritu concipere,& parare poſſe.Primò virtute ſpiritus elementaris.Nam vt dicit Ariſto. Fœminæ perdices ſi fuerint maribus oppoſitæ,& flauerit ventus concipiunt. *Philoſophus 5.de animalibus.* Similiter Beda libro primo de imagine mundi dicit, quòd in Cappadocia equæ concipiunt de vento.Sic in propoſito multò fortius ad inſpirationem ſpiritus ſancti,qui in euangelio vento comparatur, virgo concipere potuit & parere. Et iſta comparatio ponitur Ioan. 3. vbi dicitur.Spiritus i.ventus vbi vult,ſpirat. Et ſequitur

tur ibi.Sic eſt omnis,qui natus eſt ex ſpiritu.Secundo hoc probatur per ſpiritum vitalem.Alimentum enim cōuertitur in naturam aliti.primò de generatione.Et hoc fit per ſpiritū vitalem.Ergo à ſimilivitute ſpiritus ſancti ſanguis beatæ Mariæ cōuertipotuit in naturā hominis Ieſu Chriſti.Tertiò hoc probatur per ſpiritum animalē.Apes.n. ſine patrib. in materno vtero creſcūt.Et hoc exēplum ponit Aug. ad oſtēdendum,ꝙ virgo poſſit parere de ſpiritu ſancto.li.3.de mirabilib. noui,& veteris teſtamenti.Et addit ibi,ꝙ multæ aues poſsūt ſine marib.oua gignere,&hoc fit virtute ſpiritus animalis.Cōſimiliter in propoſito erit poſſibile. *Angeli, de mirabilib noui & veteris teſtamenti.* Quartò hoc probatur per ſpiritum intellectualem.Secundum.n.philoſophos intelligentia mouens cœlum , cauſat vermes ex terra , ergo à fortiori intelligentia prima poteſt ex ſanguinib. beatę Marię,quę eſt materia propria fœtus,cauſare hominem.Et confirmatur, quia ſol ex materia phœnicis redactæ in cineris,ꝓducit formā nouæ phœnicis,ergo à fortiori , prima intelligentia de ſanguinib. fœminæ pōt ꝓducere hominem.probatur cōſequentia , quia mulieris propinquior materia eſt ab homine,quā cineres adauem. De incineratione,& generatione phœnicis , habetur lib.12.de proprieratib. rerum.c.15. Ad propoſitum ergo.Si lapis calcedonius in portante puritatē cōſeruat , & iſta virgo in pariēdo fuit puriſſima: quid expreſſius per calcedonium , quàm ipſa virgo pariens deſignatur?Quia ex Maria virgine. Ex iſto articulo condemnatur error Antidiocamaritarum dicentium,ꝙ etſi beata Maria, virginitateſalua,genuit Chriſtum,poſt tñ per Ioſeph cognita alios habuit filios,quos virgo non concepit. Hic error ponitur.24.q.3.quidā hæretici.Quod nituntur probare ex hoc quod dicitur Matth.1.ꝙIoſeph non cognoſcebat eam,donecpeperit filium ſuum primogenitū quia arguunt,donec,ergo poſtea cognouit. Itē per hoc quod ſubditur primogenitum:quia primogenitus non dicitur niſi reſpectu aliorū genitorum , ꝗa dixit quidam Chriſto,Ecce mater tua,& fratres tui foris ſtant quærentes te. Oppoſitum autem tenet fides catholica.27.q 2.matrimonium. Ad primum ergo dicitur , ꝙ in ſcriptura ly donec quandoq; ſignificat aliquod tempus determinarum, quo trāſacto aliquid fiat, ſicut dicitur Ioſue 6. Nō clamabitis,donec veniat dies,in quo dicam vobis clamate. Quandoq; verò ſignificat æternitatem vt pſal. Donec ponā inimicos tuos &c.Et ſic accipitur hic. Ad ſecundum dicitur , quod primogenitus accipitur dupliciter.ſ. affirmatiuè. i. ante omnes alios,& negatiuè.i.antequam nullus,& ſic accipitur hic.Ad tertium dicitur , quòd conſuetudo ſcripturæ eſt conſanguineos,fratres vocare.

PSALMVS XLIX.

809 *6.q.1.ſi omnis*

Deus deorum dominus locutus eſt, &vocauit terram.

Titulus huius pſalmi eſt. *Pſalmus Aſaph.* vt enim habetur 1.paral.15.Aſaph cū multis aliis fuit à Dauid poſitus ſuper cātores,qui laudes domini in tabernaculo habebāt cātare.Et hic habuit ſpiritū propheticū,& multos pſal.fecit,vt apparet inferius.Et hic iſtum pſal.fecit.Et ſic dictus pſa.Aſaph.ſ.ab ipſo factus. Etiā alia ratione dicitur pſal.Aſaph.Quoniā Aſaphè Hebraicè,Latinè dr̄ cōgregatio,Grecè vero ſynagoga. Et ſic Aſaph idē eſt , quod ſynagogæ

A congregatio. Synagoga autem duas partes habuit. Quia aliqui in ſynagoga fuerunt fideles,& Deo deuoti,vt Dauid.Ezechias,Ioſias,& multi alij reges. Aliqui autē infideles,& Deo recalcitrantes, vt fuit Roboā,Achab,& multi alij reges. Iſte ergo in hoc pſal.loquitur in perſona ſynagogæ quo ad partē ſidelē:vt p ipſam alios infideles, quaſi per teſtes magis certos,ad fidē reducat.Quantū vero ad materiā, pſ iſte de multis agit. ſ.de duplici aduētu Chriſti,p primū alliciēs fideles,& per ſm terrēs peccatores. Agit de datione legis euāgelicæ.Agit de mutatione ſacrificiorū legalium in ſacrificium laudis,&eucharistiæ.Per omnia iſta mouēs fideles, ne ad ſacrificia legalia iam terminata redeant.Et ſic intelligēdo pſalm.iſte pſal.diuidit in partes tres.Quia agit B primò de Chriſti aduentu,& manifeſtatione.Secundo de lege euangelica,& ſacrificiorum terminatione,ibi.*Audi populus meus.*Tertiò de præſumptione peccatorū,& ipſorum increpatiōe:ibi. *Peccatori autem.*Prima in duas.Quia primò agit de aduētu Chriſti in mundū.Secūdò de eius aduentu ad iudicium ibi.*Deus noſter manifeſtè.*Prima in duas. Quia primò oſtēdit aduētū xp̄i in mundū.Secundò eius publicationē per mundū,ibi.*A ſolis ortu.*Quantū ad primū notādū,ꝙ primus verſus quo ad ſentētiā determinatur ibi incluſiuè. *A ſolis ortu vſque ad occaſum.* Et ſecundus verſus incipit,ibi.*Ex Sion.* Prædicando ergo Chriſti aduētum in carne dicit. *Deus deorū dominus &c.*Vbi notandū,ꝙ hoc nomē Deus in ſcriptura accipitur C tripliciter.ſ.naturaliter,& ſubſtantiuè.Vt Deus trinitas pater,& filius,& ſpiritus ſanctus.Deute.6.Dominus Deus tuus vnus eſt.Itē ſpiritualiter,& adoptiue,& ſic omnis iuſtus Deus dicitur,& filius Dei.Ioan.1.Dedit eis poteſtatē , filios Dei fieri.Itē vocaliter,& nuncupatiuè,& ſic idola, & dæmones dij vocātur.pſal. Omnes dij gētiū dæmonia.Deus autem eſſentialis,& verus dn̄s eſt omniū aliorū deorū,quia generaliter omnes ſubi ſubiiciuntur.Tamē ſpecialiter dicitur dominus ꝓphetarum,qui ſpiritu ſancto inſpirati ipſius diuinitatis magis ſunt participes.Et ſic per Deos intellige ſanctos ꝓphetas,de quib.dicitur.Ego dixi dij eſtis , & filij excelſi omnes. *Pſalmus 81.* Quod exponit Chriſtus de ꝓphetis.Ioan.11,d.Illos dixit Deos ad quos ſermo D Dei factus eſt.Sic ergo dicitur.*Deus deorū*.i.prophetarum dominus.*Locutus eſt*.i noſtrā aſſumpſit humanitatē,in qua ore proprio nobis eſt locutus , ꝗ nobis per ora prophetarū loꝗ ſolebat.Iuxta dictū apoſtoli ad Hebræos.1. Multifariè , multiſq; modis olim Deus loquēs patrib. in prophetis nouiſſimè locutus eſt nobis in filio &c.gl Locutus eſt nobis in filio.i.per filium vnicū incarnatum ꝗ maior eſt omnib.prophetis & omniū prophetarū dn̄s. Quid aūt ſit locutus ſubdit.*Et vocauit terrā. A ſolis ortu vſque ad occaſum.*Vbi aduerte,ꝙ xp̄s loquēdo nobis legē dedit euāgelicā,quā nō vni tm̄ genti dedit: ſicut lex Moyſi ſoli populo Iudęorū fuit data,ſed omnes mūdi partes ad ipſam vocauit per ſeipſum prædicādo,& per apoſtolos,eis d.Eūtes docete omnes gentes baptizantes eōs &c.docentes eos ſeruare omnia &c. *Matth.vltimo.* E Quod ipſi deuotè impleuerunt,quia ex omni parte mundi gentes ad fidem vocauerunt. vnde pſal.18.In omnē terram exiuit ſonus eorum &c.Et hoc eſt quod hic dicit. *Vocauit terrā à ſolis ortu vſque ad occaſum.*ſ.per apoſtolos ſuos. Notandū autē qđ ait.*Et vocauit terram.* *Terra. Matth.9.* Terrā enim hic peccatores ſignificat,quos vocare ad fidē,& pœnitētiā Chriſtus venit, ipſo d.Nō veni vocare iuſtos,ſed peccatores.

Significat

Significat aūt terra peccatores pp eiuſtres cōditiones.Nā terra inter cætera elemēta, eſt in quātitate minima.Eſt in qualitate frigida. Eſt capacitate peſſima. Primò terra eſt in quātitate minima inter omnia elementa , quia terra eſt incluſa inter omnia elementa.Et iō ſicut circulus incluſus infra circulū neceſſario eſt minor circulo,infra quē clauditur:ſic & terra omnib .aliis elementis. Vn̄ & ſecundū Baſilium in hexaemerō. Terra dicta eſt ſcabellū Dei, eo ꝙ in corpore mundi minima eſt ſpecies inter elementa.Hoc directè peccatori congruit, quia peccatum nō ſolum hoīs facit paruos: īmò ipſos à vero eſſe elōgando annihilat.Quia ſecundū Aug. ſuper Ioa.Peccatum eſt nihil,& nihil fiunt hoīes cùm peccant.Cuius ratio pōt eſſe,quia ſicut corpus opacum ſe elongans à corpore luminoſo aliquid perdit de claritate,& quanto magis elōgatur,tāto plus eius claritas perditur. ſic cùm verum eſſe ſoli Deo cōueniat,vt dicit Magiſter li.1.di.8.hinc eſt,ꝙquāto quis magis Deo appropinquat , magis de eſſe participat.Et quanto plus elongatur à Deo:tanto amplius ab eſſe recedit,& perdit ipſum eſſe.Qualiter autem pōt hō ſe elōgare à Deo, niſi per peccatum; vt docet Magiſter li.2.di.35.d ꝙ per peccatum priuatur hō illo bono,cui⁹ participatione cætera ſunt bona,quo tanto magis priuatur , quo magis ſe ab eo elōgat.Ab eo autē ſe elōgat per peccatū,nō locorum diſtātia , quia vbiq; totus præſens eſt omnib. & omnia in ipſo ſunt:ſed quia per peccatum ab ei⁹ ſimilitudine recedit,& tanto lōgius, quāto fit diſſimilior.Et iō quia peccatores peccato cōſumūtur,dicitur Thre.4.ꝙ cōſumpti ſunt à ſterilitate terræ.ſ.à pctō.Secundo terra eſt in qualitate frigida.Quia ſecundum Baſiliū in hexaemerō, terra eſt corpus frigidum,& ſiccū.Et iō pōt eſſe , quia magis diſtat ab elemēto ignis quolibet alio elemēto.Et hoc directè peccato cōgruit, quod animā priuat igne diuini amoris.Quia vt dicitur Hiere.6.Sicut frigidam facit ciſterna aquā ſuā,ſic frigidam fecit malitiam ſuā.Et iō dicitur,Maledictum adulterium,homicidium,& *Oſee 4.* furtum inundauerunt , & ꝓpter hoc lugebit terra. Tertiò terra eſt capacitate peſſima,ꝗa capit peſſimū. ſ. infernum , quia ſecundū doctores infernus eſt in cētro terrę,diſtāsà ſuperficie terrę per tria millia,& ducēta 45.milliaria cū dimidio vt deducit Catholicō in vocabulo terra. Hoc directè peccatorib. congruit , quia infernus eſt in medio cordis eorum,dū per cogitationes ſuas & opera ad infernū cōtinuè tēdunt, vbi virga diuinę iuſtitiæ puniantur, ꝓpter quod dicitur Eſa.11. ꝙ Deus percutiet terrā virga oris ſui. Sic ergo ꝗa p terrā ſignificātur peccatores, ideo tunc Deus deorum dn̄s vocauit terrā,quando venit in hunc mundum vocare peccatores,ipſos iuſtificando.Rom.8.Quos prædeſtinauit , hos & vocauit,quos vocauit,hoc & iuſtificauit.

810 *De conſe. d.3.c. vltimo.*

A ſolis ortu vſque ad occaſum ,ex Sion ſpecies decoris eius.

Hic cōſequēter ponit aduētus Chriſti publicationē p mundum. Vbi nota,ꝙ ſpecies decoris Chriſti & ei⁹ pulchritudo dicitur ipſius humanitas aſſumpta,ꝗtota decora fuit.nō ſolum quoad animā ꝗ nullā peccati habuit maculā,ſed ēt quo ad corpus.ſicut de ipſo dicitur pſa.44.ꝙ eſt ſpecioſus forma prę filiis hoīm.Vn̄ de humanitate Chriſti,qua velut īdumento tegebatur diuinitas dicitur,Dn̄s regnauit decorē indutus eſt. *Pſal. 92.* Iſte autē decor publicatus fuit ex

A Sion,quia in mōte Sion manifeſtatus.qm̄ in monte Siō erat tēplū,in quo Chriſtus multotiēs prædicādo ſeipſum manifeſtauit mūdo. *Mōs Sion* Etiā ex alio,quia in mōte Siō apoſtolis datus fuit ſpiritus ſanctus, quo accepto,ipſi plenè illuminati ſe per totum orbem dimiſerunt,verbum caro factū prædicando, quia in illo mōte receperunt virtutem linguarum oīm,per quam omnib.gētib. Chriſtum prædicare poſsūt.Et hoc eſt qđ dicit *Ex Siō ſpecies decoris eius*, quia prædicatio noīs Chriſti in illo mōte inchoata ex illo ad alias partes mundi fuit deriuata,ſicut prędictum fuerat.Eſa.2.De Sion exibit rex,& verbum dn̄i de Hieruſalē.Et, ſi quæras ad quas partes mundi ex Sion ꝓceſſit prædicatio ſpeciei , & decoris Chriſti.Rn̄det.*A ſolis ortu vſque ad occaſum*.i.ad omnes mundi partes. Et nota , quòd iſta prædicatio Chriſti quanto ad remotiores partes orbis proceſſit,plus fideles calefecit,& inſtruxit.Iō notanter dicit.*A ſolis ortu vſque ad occaſum*.quia Iudæa, vnde cępit origo fidei,frigida in incredulitate remanſit,ſed gētes,quę ad occaſum ſolis habitabāt,cōuerſæ fuerunt.In occaſu.n.& in parte occidētali hodie fides remāſit,vt in Italia,Francia,Alemania , Anglia , & hmōi.Vnde nota,ꝙ,vt tradunt aſtrologi,& experiētia docet,Sol quāto magis elōgatur à nobis,magis nos calefacit,& illuminat,quā qn̄ nobis appropinquat,vt puta qn̄ eſt in ſummo circuli zodaici,vt in C Cancro,vel Leone:quā qn̄ eſt in infimo,vt in Piſce vel Aquario.Et ratio,quia in ęſtate,quādo eſt in ſūmo,directi⁹ ad nos immittit radios ſuos quādo aūt eſt in imo,in baſſo,tunc magis obliquè nos reſpicit.Sic accidit de vero ſole iuſtitiæ Chriſto , ꝙ illos qui erant à remotis à loco natiuitatis eius & cōuerſationis,directius reſpiciēdo calefecit per ſuum amorē,& illuminauit per fidē, vt meritò dicatur illud pſal.112.A ſolis ortu.ſ.incipiēdo,vſque ad occaſum illuminando,laudabile nomen domini.

Deus manifeſtè veniet,Deus noſter &non ſilebit. 811

D Hic cōſequēter agit de aduētu Chriſti ad iudiciū. Circa autē iſtum aduentum quatuor oſtendit. ſ. ꝙ iſte aduentus primò cunctis erit publicus , mundi perluſtrando oīa.Secundò malis erit timidus, igne cōburendo ſæcula,ibi: *Ignis in cōſpectu eius.* Tertiò defunctis erit validus ipſorum ſuſcitando corpora, ibi.*Aduocauit cœlum.*Quartò bonis erit placidus, iuſtorum prę̄miando merita,ibi.*Congregate.*Quantum ad primum,ꝙ Chriſtus ad iudiciū veniens cunctis tā bonis ꝗ̄ malis(in forma humana tn̄ glorificata) apparebit manifeſtus,vt oſtendit Magiſter lib.4. di. 48.d. *Quæſtio Veniet Chriſtus manifeſtè.* Solet ꝗ̄ri,cùm in humana forma cōſtet Chriſtum in iudicio apparíturū, an in illa forma glorio- E ſa apparebit,ſicut verè eſt,an in forma infirma,qualis in paſſione extitit. Quidā putant à malis talem videri,qualem crucifixerunt.ſ.infirmum,quia dicit ſcriptura.Vt videāt,in quem pupugerunt.Sed apertè Aug.dicit formam ſerui glorificatam à malis & bonis tunc videri.vn̄ Aug. ſuper Iohel. Cùm in forma ſerui glorificata viderit boni,& mali,tollet impius,vt nō videat claritatē Dei,qua Deus eſt , quem ſoli mundo corde videbunt. Forma ergo humana in Chriſto glorificata videbitur à cunctis. Et hoc eſt,quod hic dicit pſal. *Deus noſter manifeſtè veniet.* Vel & alio modo. *Deus manifeſtè veniet* , quia manifeſtum dabit iudiciū.Manifeſtū.n.dicitur iudicium, qn̄ cā iudicij eſt clara,& manifeſta.quod tunc erit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia sicut merita bonorum ꝓ qb. dabitur sentẽtia ꝓ illis omnib. erunt manifesta, sic & omnia demerita peccatorum, ꝓ quib. cõtra illos sententiabitur, oĩb. erunt nota. Et ideo dicitur iudicium vltimum dies. Vnde Magister li. 4. di. 43. dicit. Aduentus domini ad iudicium, dies domini dicitur, nõ ꝓ qualitate tẽporis, sed rerum, qa tunc cogitationes & cõsilia singulorum patebunt, vnde in Dan. dicitur. Vetustus dierum sedit, & libri aperti sunt corã eo. Libri sunt cõscientiæ singulorum, q̃ tunc apertientur *Dãiel, 7* *Mat. 10.* aliis, & tunc ꝙplebitur, quod scriptũ est, Nihil occultum, qđ nõ reueletur. Aduẽiente. n. summo iudice, nõ solùm tenebræ aeris illuminabuntur, sed etiam abscõdita cordium manifestabuntur. Virtute. n. diuina fiet, vt vnicuiq; omnia opera sua bona, vel mala cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accusẽt, vel ex *1. Cor. 4.* cusẽt, hominem cõscientia, eaq; teste saluetur, vel dãnetur. Sic. n. dicit apostolus. Veniet dominus qui illuminabit abscõdita tenebrarũ, & manifestabit cõsilia cordium. Vbi gl. Abscõdita tenebrarũ. i. peccatorum & manifestabit cõsilia cordium. i. bonas cogitationes quia omnia gesta, vel cogitata bona vel mala tunc erunt aperta. Et hoc notãs hic psal. dicit. *Deus noster manifestè veniet.* s. ad iudicandum illa, quæ erunt manifesta. Et ió quia omnia tã bona quã mala erunt manifesta, ad ipsum spectabit ꝓ bonis, & contra malos ꝓferre sententiã. Et hoc est, quod sub *Mat. 25.* dit. d. *Et non silebit*, quia. s. dabit sententiã pro bonis *Quæstio.* dicens. Venite benedicti &c. & cõtra malos dicet. Discedite à me &c. Dicat ergo nõ silebit. Sed hic dubitatur, vtrũ illa sententia dabitur verbis, vel alio mõ. Hãc q̃stionem Magister mouet, & indiscussam dimittit li. 4. dist. 47. dicens. Solet queri, qualiter da- *Sententia iudicij vltimi* bitur iudicij sentẽtia sed non est perspicuum illud explicare. Non enim scriptura apertè diffinit an voce illa ꝓferantur. venite benedicti, & ite maledicti, an virtute iudicis ita fiat (cõscientiis singulorum attestãtib.) vt modo dicitur futurum, vt iudicis potentiæ effectus ipsius dictione significetur. Illa etenim, esuriui, & nõ dedisti mihi, & huiusmodi, magis cõscientiis exprimẽda plurimi putant q̃ verbis, qa apostolus in momẽto: & in ictu oculi cõsummandum iudiciũ tradit. Sed illud ad resurrectionis statum tantum referunt illi, qui iudicij sententiam, & malorum increpationẽ, & bonorum præconia verbis expimenda asserunt. Ex litera tamẽ videtur, ꝙ sententia dabitur verbis, quia dicit. *Et non silebit.*

812. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida.

Ignis præcedet iudicium Hic ostenditur, quòd illud iudicium malis erit timidum: quia ante iudicium erit ignis cõflagratio nis, quo corpora malorum, qui viui reperientur, cõsumentur, sed nõ bonorũ. Vnde dicit Magister lib. 4. di. 48. Domino enim veniẽte ad iudiciũ præcedet ante eũ ignis, quo comburetur facies mundi huius, & peribit cœlum, & terra: non quidem secundum substãtiã: sed secundũ speciẽ, q̃ mutabitur, cœlũ q̃dẽ aereum nõ æthereum. Tãtum. n. ascẽdet ignis in iudicio q̃rum ascẽderunt aquæ in diluuio. Ille aũt ignis malis qui reperti fuerint viui, erit cõsumptio: bonis verò nõ. Vt. n. ait Augustinus hoc erit incendium mundis sanctis quod fuit caminus ignis tribus pueris. In quib. quod purgandũ fuerit, per illũ ignẽ purgabitur, aliis verò nullam ingeret molestiam. Et hoc est, quod hic dicit psal. *Ignis in conspectu eius exardescet.* Et hic merito malis incutiet timorem, quia ipso cõburentur. vnde gl. *Ignis ante ipsum exardescet.* Timeat ergo palea se arsuram, quia exardescet. i. torquebit impios, & hoc in conspectu eius, quia etiam ignis malæ conscientiæ malos cõburet, cùm cõspiciẽt iudicãtẽ. Sed de isto igne quærunt doctores, qualis ignis erit. vel de nouo à Deo creatus, vel ignis naturaliter productus. Ad hoc dico, ꝙ sicut prima purgatio mundi in diluuio facta per aquam, nõ fuit per aquã miraculosè productã, sed per aquã elementarẽ & naturalẽ, sic & secũda purgatio in iudicio facienda per ignem, fiet per ignem naturalem & elementarem. Vt emẽ dicit Augustinus. ille ignis tunc fiet mundanorũ igniũ conflagratione: ita enim factũ est aquarum inundatione diluium. Et ideo vt dicit Ægidius li. 4. di. 47. huic auctoritati inhærendo, dico quòd in diluuio nõ sunt nouæ aquæ creatæ, sed eædem ipsæ multiplicatæ sunt in hoc operatione, & adiutorio superiorum corporum, per quæ facta est eleuatio vaporum. Sic & dico, quod nõ solum ignis, qui est in sphæra sua, sed etiam omnes ignei, qui in terra, & supra terrã, & infra terram sunt, concurrent ad conflagrationem. Et benè credo, quod virtus superiorũ corporum adhuc cõcurret ad ignis multiplicationem, & actionem. De isto ergo igne, quo purgabuntur omnia elementa, dicit. *Ignis in conspectu eius exardescet.* Sequitur. *Et in circuitu eius tempestas valida.* Hæc tẽpestas nõ erit tẽpestas realis, quæ fit vẽtis, vel procellis, sed ista tempestas erit iudicio Dei, quo fiet, vt per eius potentiam statim post ignem prædictũ area ventiletur, & boni separentur à malis. Quæ iudicatio dicitur tempestas, quia sicut tempestas subitò veniet. Et sicut tempestas cadens super messem separat à paleis grana, sic illa Dei iudicatio subitò bonos separabit à malis. Hæc autem tempestas erit in circuitu eius, quia primò erunt insimul loco permixti boni, & mali. Christus in medio omnium veniens existentes in suo circuitu diuidet. ponendo hædos à sinistris, oues autẽ à dextris. De ista enim tempestate dicitur Nau. 1. Dominus in tẽpestate & turbine veniet. Sequendo materiam fun- *Articulus fidei. 4* damentorum ecclesiæ, & articulorum, nũc restat videre quartum articulum per quartum lapidem figuratũ, qui erat smaragdus, quẽ quartũ articulũ posuit Iacobus maior. d. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Et hic duo faciam, quia primò ostendam qualiter iste articulus quo ad suas partes per smaragdũ figuratur. Secũdo qualiter huius articuli, s. virtus passionis xpi, & mortis p dictũ lapidẽ declaratur. Quãtũ ad primũ sciendũ, ꝙ smaragdus habet tres proprietates huius articuli declaratiuas. Nã fm Magistrũ vbi supra. Iste lapis aduersitatis aqlone spirante in q̃ rẽtibus reuelatur, Viriditatis colore excellẽtius rutilãte colorat, Immanitatis tremore ab hominib. circundãte occultatur. Sic & conformiter Dei filius in isto articulo est aqlone aduersitatis realiter sub Pilato flagellatus. Passus sub põtio Pilato. Colore viriditatis amariter crucis morte vulneratus, crucifixus, mortuus. Tremore immanitatis occultatur in sepulchro tumulatus, & sepultus. Prima ergo conditio smaragdi est, ꝙ in aquilone aduersitatis &c. q̃m hic lapis maximè flãte aquilonari vẽto reperitur. quod smaragdi maximè inueniuntur flante aquilone, qua tellure discooperta, intermicãt, qa arenę monẽtur maximè

maximè his ventis. Quid autem per ventum aqui lonarem, nisi passio, aduersitas intelligitur, & pœna? Quoniam dictus ventus frigidus est & tempestuosus. Eccl. 43. sic & status aduersitatis. Vnde aduersitatẽ & pœnã aqlonis nomine vocabat Hie- *Hiere. 4. Aquilo.* remias. Malũ ego adduco ab aquilone, & cõtritionẽ magnã. Isto vento aduersitatis, & pœnæ ad modum smaragdi Christi reuelatur: quia ex his, ꝙ verus sit homo, demõstratur. Quia. n. aliqui ipsum ne *Passio Christi vniuersalis* gabant verum hominẽ esse: ideo talibus per tales aduersitates se verum hoiem manifestat. Quoniã teste Magistro lib. 3. d. 15. Dei filius naturam accepit passibilem. s. animam passibilẽ, & carnẽ passibilem & mortalem: vt enim probaret se verum corpus habere, suscepit pœnas corporis: & vt veram animã probaretur habere, suscepit pœnas, & defectus animæ. Isti autẽ defectus, & pœnæ maximè in ipso apparuerunt passionis tẽpore: quãdo. s. est passus sub Põtio Pilato: vbi omne pœnę malũ i Christi corpore apparuit; vt de tali aquilone passionis Christo dicatur illud Hiere. 1. Ab aquilone pandetur omne malũ. Et verè in aquilone Christi passionis omne malum est repertum: quia corpus eius omni genere passionis fuit respersum: qm passus fuit omni genere passionis, quo quis homo potest pati. Quod patet tripliciter. Primò ex parte illorũ, à quibus est passus, quoniam passus est à gentilibus, & Iudæis, à masculis, & fœminis, vt patet de ancilla accusãte Petrum. Passus est à principibus, & ipsorum ministris, & popularibus fm illum psal. 2. Quare fremuerunt gentes &c. Passus est à notis, & familiarib. patet de Petro ipsum negante, de Iudaipsum prodẽte. Ex quibus patet, ꝙ ab omni hominum genere fuit passus. Secũdò hoc potest patere ex parte rerum, in quibus aliquis homo põt pati: quoniam passus fuit in amicis eũ deserẽtib. Mat. 26. Tunc oẽs discipuli, eo relicto, fugerunt. Passus fuit in suis parentibus, s. videndo matris angustiam, quam doloris pertrãsibat gladius. Lucæ. 2. Et tuam ipsius animã &c. Passus fuit in fama per blasphemias, cõtra ipsũ illatas Matth. 27. prætereuntes blasphemabant eum &c. Passus fuit in honore, & gloria per cõtumelias. Mat. 27. Dederunt arundinẽ in manu eius, & genu flexo ante eum illudebant &c. Passus fuit in rebus: quia suis vestib. spoliatus. Passus in anima per timorẽ, & tristitiã. Matt. 26. Cępit cõtristari, & mœstus esse: & ait. Tristis est anima mea &c. Passus est in corpore per vulnera, & flagella. Ioan. 16. Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eum. Tertiò hoc potest patere ex parte mẽbrorum, in quibus fuit passus. Nã passus fuit in capite per spineam coronã: in manibus, & pedibus per clauorũ confixionem. in facie per alapas, & sputa: in collo per colaphos: in lingua per vinum cum felle mixtum. Passus in toto corpore, dum totum corpus eius pro nobis pendebat in cruce. Esa. 50. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas &c. Fuit etiam passus secundũ omnẽ sensum corporeum, scilicet secundum tactũ, quia flagellatus: secundum visum, quia oculis velatus: secundum auditum, quia blasphematus: secundum odoratum, quia in loco fœtido crucifixus: secundum gustum, quia aceto, & felle potatus. Sic omni genere passionis fuit passus. Propter quod merito de ipso dicit Iacobus. Passus sub Pontio Pilato: per quæ omnia verus homo fuit demonstratus: vt meritò dicat illud Iob. 16. Aperuerunt super me ora sua, exprobrantes percusserunt maxillam meã: saturati sũt opprobriis meis: hæc passus sum absque iniquitate manus meæ &c. Secunda cõditio smaragdi est, quod viriditatis colore excellẽti[9] insignitur. Vnde dicit Magister vbi supra, ꝙ smaragdus gẽmarum omniũ obtinet principatũ. Tanta. n. viriditate fulget, ꝙ nullis gẽmis, vel herbis maior ineſt viriditas. Nã herbas virentes, & frondes superat, inficiens circa se viriditate nimia, nec ei[9] viror in sole aliquo modo obscuratur. Hãc cõditionem cõtinet secunda pars huius articuli ostẽdẽs d. Crucifixus, & mortuus. Vbi notandũ, quòd per viriditatem smaragdi, amaritudo crucis, & mortis Christi denotatur. Quoniã fm Isidorum omne satis viride amarum dicitur. Si ergo smaragdus hẽt summam viriditatem, sequitur quòd significat summã amaritudinẽ, quæ in cruce Christi, & morte fuit. In cuius articulo myrrha, & fellefuit potatus, quæ sunt amariſſima. Vnde de ista crucis, & mortis amaritudine, quę fuit causa nostræ pacis, dicat Iesus. Ecce in pace. s. humani generis, amaritudo mea amariſſima. *Isidorus. 16. etymo.* *Esa. 21.* Ex ista parte articuli excluditur error Basilidianorum, inter alios errores quarto loco ponuntur, ꝙ Christus non fuit crucifixus nec mortuus, sed loco eius Simon Cyreneus, qđ probãtp illud, quod dicitur Lucę 23. quòd cùm ducerent Iesum apprehẽderunt Simonem Cyrenensem, & imposuerunt illi portare crucem post Iesum, id est, pœnam crucis. Sicut cùm dicitur 1. Petri. 2. Peccata nostra ptulit super lignum crucis in corpore suo, id est, pœnam peccatorum nostrorum. Hic error hic excluditur cùm dicitur Crucifixus, & mortuus. Vnde de seipso Christus dicit. Filius hominis tradetur principibus sacerdotum: & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad alludendum, flagellandum, & crucifigendum. Et teste angelo. Iesum quęritis crucifixum &c. Tertia conditio smaragdi est, quòd immanitate ttemoris circundante, custoditur ab hominibus. Nam, vt dicit Magister vbi supra, & Isidorus libro 16. Hic lapis à gryphis eripitur, & ne possint smaragdi in copia inueniri, gryphorum immanitate visus hominis impeditur. Sic & Christus occultabatur in sepulchro tumulatus quia sepultus. Vbi nota, quòd gryphi habent corpus leonis, & alas, & plumas aquilæ. Quid autem per leonem, nisi Christum intelliges, qui est leo de tribu Iuda? Apoca. 5. Quid autem per aquilam quæ teste Iob. 39. In petris manet, nisi sepulchrum Christi in petra excisum designatur? Sic ergo in grypho corpus leonis sub alis aquilę absconditur, ad significandum Christi sepulchrum, vbi verus leo Christus sub alis aquilæ, id est, lapidei sepulchri fuit absconsus. Ideo in fine articuli dicitur Sepultus. *Mat. 26.* *Mar. 16.*

813. Aduocauit cœlum desursum, & terram discernere populum suum. *6. q. 1. si omnium.*

Hic ostenditur, quòd Christi aduentus ad iudicium, defunctis erit validus, ipsorum suscitando corpora. vbi notandum est, quòd, vt dicit Magister. li. 4. di. 47. Purgato in fine mundi mundo per ignem, tunc mittet angelos suos, & archangelus Michael in voce tubæ, scilicet, in voce magna, & sonora clamabit. d. Surgite mortui, venite ad iudiciũ. Et tũc surgẽt omnes mortui ministerio angelorũ, id est virtute data illi tubæ vel voci angelicæ à Deo. Quo facto, angeli congregabunt omnes bonos, q rapiẽtur, Christo veniẽti obuiã i aera,

Universidad de Deusto
Biblioteca

reprobis remanẽtibus in terra, qui terrã dilexerũt. A Et hæc est illa collocatio bonorum à dextris, & malorum à sinistris: quia boni erunt sursum in aera cũ Christo, malis in terra remanẽtibus. Pars. n. sursum per dexterã: qa nobilior, inferior autẽ per sinistrã significatur. Et tũc prẽconia bonorũ. s. Esuriui, & dedistis mihi &c. & increpationes malorũ proferẽtur, s. Esuriui & nõ dedistis mihi mãducare &c. & cõsequẽter vtrorumq; sniã. Venite benedicti &c. Ex quibus apparet, ꝙ in iudicio Xps primò vocabit angelos, vt sua voce mortui resurgant: secundò vocabit terrã. s. corpora malorũ, & sãctorũ in terrã reuersa, vt resurgãt cũ animab. suis, & veniãt ad iudicium. Angeli aũt, qa cœlestes, significãtur per cœlũ. Corpora autẽ mortuorũ, per terrã. Et hęc oĩa notãs psal. d.

Aduocauit cœlũ de sursũ. i. vocabit sãctos angelos, ꝙ B bus dabit officiũ tubæ, ad cuius vocẽ mortui resurgãt. Deinde vocabit terrã. i. corpora defunctorũ, vt s. virtute dictæ tubæ resurgãt. Et hoc totũ erit *discernere populũ suũ.* i. vt discernat, & separet populũ suũ. s. bonos à malis, vt. s. bonos beatificet, & dãnet malos. Sed hic insurgit dubiũ: quia, vt hic dicitur, Christus, *vocabit terrã.* i. corpora nostra defuncta ad resurrectionẽ solum in fine mundi: ideo cũ Christi resurrectio sit forma nostrę resurrectiõis: quęret aliquis cũ Christus surrexit statim tertia die post mortem quare nostrã resurrectionẽ tardare voluit vsq; in finẽ? Ad hoc respõdetur, ꝙ ꝓpter tria. Primò ꝓpter meritorũ multiplicationẽ. Resurrectio. n. futura est vnus articulus fidei, quia si euidẽter statim quilibet C mortuus resurgeret, nõ esset meritũ ipsam credere: quia fides nõ habet meritũ, cui humana ratio præbet experimẽtum: vt ait Greg. in homil. Et quia fm Magistrum li. 3. di. 32. Fides est de his, quæ nõ vidẽtur: vel quæ nõ habentur per sensum, & experiẽtiã. Nec valet dicere, ꝙ virgo Maria habuerit certã experientiam, se Christum peperisse, salno virginitatis sigillo: huius tamen veram fidem habuit, sicut de articulo fidei, q est ꝙ Christus natus ẽ ex Maria virgine. Consimiliter Petrus vidit experimentaliter Christum pati, & tũ articuli passionis, & mortis habuit fidẽ. Ad ista duo. Ad primum dico, ꝙ virgo Maria non habuit fidem in hoc, quòd sciebat se virginem peperisse: sed in hoc, quòd credebat se peperisse Deum, & hominẽ: de hoc autem experientiam D non habuit, sed fidem. Consimiliter dico, quòd Petrus non habuit fidem in hoc quòd hominẽ Christum credebat in cruce pati, quem videbat, sed in hoc quòd illum hominem credit esse Deum, quod non videbat. Secundò nostrã distulit resurrectionẽ. propter suffragiorum multiplicationem. Si enim mortui statim resurgerent, suffragia pro ipsis opus non haberent. Et sic nõ solum defuncti multa adiutoria perderent, sed etiam viui facientes pro mortuis suffragia multa merita omitterent, quæ non omittunt. Tertiò propter hæreticorum extirpationem. Quoniam si mortui statim resurgerent non deessent hæretici, qui dicerent resurrectionem esse virtute naturali: sicut est natiuitas. Et quòd sicut corpora cœlestia conferunt ad natiuitatem: *sic &* ad resurrectionem. Et sicut natiuitas nostra nõ est E virtute natiuitatis Christi, sic & resurrectio nostra non esset virtute resurrectionis Christi: quæ falsa sunt, & hæretica. Omnes ergo tales errores volens Christus extirpare, dignum duxit vsque ad diem vltimum terram nostram per resurrectionem vocare.

814 Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia.

Hic cõsequenter ostendit, quòd aduentus Christi ad iudicium bonis erit delectabilis & placidus, quia tunc cum Christo in anima, & corpore viuent simul: vbi notandum est quòd in antiqua lege plura erant sacrificia, vt puta agnorum, arietum, & vitulorum, ex eo quòd nullum illorum erat perfectum. Si em vnum esset perfectũ, & sufficiens, frustra multiplicarentur. Sicut dicimus, ꝙ filius in diuinis nõ põt multiplicari: quamuis tantam virtutẽ intelligentiæ habeat filiꝰ sicut pater: quia tãtæ perfectionis est ipse vnicus Dei filius, ꝙ in se continet perfectionem omnem cuiusl. bet possibilis filiationis. In nouo autẽ testamento vnicum solum est sacrificium. s. Eucharistiæ. Et quia est perfectissimum oẽm pfectionẽ cõtinens, ideo multiplicari non põt. Et vnicum sacrificium fide tenuerunt etiam patres antiqui testamenti, sc̃entes oĩa sacrificia antiqua ad istud ordinari tanquam diuersæ figuræ ad vnũ figuratum. Hic ergo per testamentum in singulari accipe sacrificium vnicum eucharistiæ noui testamenti: de quo dixit Christus, Hic est sanguis meus noui testamenti, Istud sacrificium ordinauerunt sã Matt. 26 cti patres tã antiqui, quã noui testamenti: quia ipsum extulerunt super omnia sacrificia. Vel etiam: quia etsi Christus hoc sacrificium ordinauit, quãtũ ad illud, qđin eo est essentiale, tñ sancti patres ad eiꝰ decorem, & solennitatem multa circa illud fienda ordinauerunt, vt est de ordine missæ, de tonsura, de vestibus sacerdotalibus, de cõsecratione altaris, & huiusmodi. Psalmista ergo futura præuidens quasi præsentia, ad angelos loquẽs ipsos hortatur, vt oĩs sãctos de omnibus mundi locis cõgregent, & Christo in iudicio adducant, cum ipso in perpetuum regnaturos. Et hoc est, qđ angelis loquẽs dicit. *Congregate.* i. congregabitis illi. s. Christo *sanctos eius.* Et quos sanctos: Sequitur. *Qui ordinant testamentũ eius super sacrificia.* vt dictum est. Vbi sciendum, quòd cõgregatio sanctorum in die iudicij fiet per sctõs ãgelos. i. ipsorum ministerio. Sic. n. de ista cõgregatione dixit Christus, Videbunt filium hominis venientem Mat. 24. in nubibus cæli. s. ad iudicium, & mittet angelos suos cum tuba, & voce magna, & cõgregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsq; ad terminos eorum. Ex quibus apparet quòd, sicut Christi aduentus malis erit timidus, vt dictum est versic. 812. sic per oppositum iustis erit placidus: quia cum Christo congregabuntur, vt cum ipso regnent in perpetuum. Tunc. n. non solũ gaudebit iustus de Christi cũ sortio, de visione Dei, de securitate fœlicitatis, sed etiam de damnatione malorũ: quia lætabitur iustus, cùm viderit vindictam.

Et annunciabunt cæli iustitiam eius: quoniam Deus iudex est. 815 6. q. 1. sp omnia.

Hic ostendit psalmista, quòd antequam prædicta de die iudicij eueniant, omnia erunt per apostolos, & sanctos prædicatores mũdo annunciata. q. dic. Iustitiam Christi, quam in iudicio exercebit bonos præmiando, & damnando malos, cœli, i. apostoli, & alij prædicatores mũdo annũciabunt, ostendentes quòd Deus iudex est. Et hoc iam adimpletum videmus: qa cœli annunciauerunt nobis iustitiã Dei. s. quòd quidam erunt ad dexterã, & quidã ad sinistrã, nullum

nullũ granum tunc erit cũ palea, & si nũc maneant A permixta. Et sic *annunciabunt, quoniã Deus iudex est.* i. discernens bonos à malis. Et attende, quod sanctos apostolos, alios q; iustos nomine cœlorum designat. d. *Et annũciabunt. cœli iustitiã eius.* Nec mirum. Qm, sicut cœli cæteris corporib. sunt altiores, sic sancti p donum patientiæ. Putiores sic sancti per donũ innocentiæ. Clariores, sic sancti per donũ sapientiæ. Aptiores, sic sancti per donum obedientiæ. Primò enim cœli sunt cæteris corporib. altiores. Quantũ enim aliquod corpus naturaliter est nobilius, tantum naturaliter altius situatur. Sicut patet in ordine elementorum, vbi aqua est altior terra, aër altior B Prouerb. 25. aqua, ignis altior aëre, quia subtilioris, & melioris est naturæ. Ideo dicitur. Cœlũ sursum, & terra deorsum. Hæc em duo extrema maximè nominauit, vt p ista ordinem mediorũ intelligas, quod quãto corpus est nobilius, tãto ꝓximius cœlo, & ecõtra. Cõformiter sic apostoli, & alij sancti p donum patientiæ cæteris sunt sublimiores, vt nec minis terreantur, nec inclinentur verberib. Et quod maiꝰ est, nec blanditiis, vel laudib. dissoluãtur. Quantũcunq; em ista inferiora agitentur, nunquã tñ cœlũ à sua pace turbatur. Sic & quãuis q; iniustos viros inferiores agitentur, ratio tñ ipsorum semper in trãquillitate quiescit. Et in figurã huius cœlum, quod positũ est in medio aquarũ, dicitur firmamentum. Nõ qa non moueatur, quinimo ad ipsius motum stellæ in C eo fixę mouentur, sed qa in suo motu nõ fatigatur, vel perturbatur. Vñ de quolibet iusto virtute patiẽtiæ stabilito dicitur. Gen. 1. Vocauit Deus firmamẽtum cœlũ. Secundò cœli sunt cæteris corporib. puriores. Lux. n. est tantę puritatis, vt p fœda loca trãsiens, nõ maculetur, vt patet de radiis solis. Cũ ergo cœli ex luce sint creati, cõsequẽs est ꝙ naturaliter sit purissimi. Nec obstat, quod dicitur Iob. 15. Cœli nõ sunt mundi in cõspectu eius, quia hoc dicitur cõparatiuè ad munditiam Dei, respectu cuius puritatis, omnis nostra puritas sordescit. Cõformiter apostolis & cæteri iusti in se puritatẽ cõseruant, licet enim omnes nascamur filij iræ, tñ per baptismũ mundari cœlestes efficimur, quod figuraliter ostẽdebat Pau- D 1. Corin. 15. lus d. Primus homo de terra terrenus. s. primo natiuitate carnis, sed secũdus homo de cœlo cœlestis. s. natiuitate spirituali. Tertiò cœli sũt aliis corporib. pulchriores, quod patet, si cõsideres eorum ornatũ luminarium stellarum, & planetarum, in quib. pulchritudo cœli consistit. Propter quod dicitur Eccle. 43. Species cœli in visione gloriæ. Sic & sancti apostoli aliique iusti, & doctores diuersis virtutib. ornati, quasi stellis pulchri redduntur. In illis enim tanquam in cœlo reperies Saturnum pietatis: & clementiæ, Iouem charitatis, & beniuolentiæ, Martem fortitudinis, & constantiæ, Solem claritatis, & sapientiæ, Venerem amoris, & complacentiæ, Mercurium disertæ eloquentiæ, Lunam castitatis, & continentiæ. Sicut enim Deus cœlum istis stellis ornauit, sic & sanctos præfatos virtutibus illis signi E ficatis decorauit. Gene. 1. Fecit Deus duo magna luminaria, & stellas, & posuit eas in firmamento cœli &c. Quartò cœli præ aliis corporibus sunt ad motum aptiores. Corpora enim quanto magis sunt sphærica, tanto amplius ad motum sunt apta. vt experientia docet. Cœlum autem est summè sphæricum, cui simile nullius ars producere posset. Et ideo faciliter est mobile, & mototibus obediens. Idcirco admitatiuè de tanto ordine cœlorũ, quo suo motori obediunt, dicitur. Nunquidnosti ordinem cœli. &c. Sic conformiter sancti apostoli, & doctores per virtutẽ obedientiæ à primo motore mouentur faciliter, plus Deo obedire curantes quam hominib. d. Obedire oportet magis Deo, quàm hominib. Isti sunt cœli intellectuales, qui domini intelligentes voluntatem, eidem in omnib. famulantur, de quibus psal. Fecit cœlos in intellectu, quos mirabiliter Deus ornauit. Iob. 26. Spiritus eius ornauit cœlos. Isti ergo sunt cœli, qui iustitiam Christi iudicis mundo annunciauerunt. de quibus supra psal. 21. Annunciabunt cœli iustitiam eius, populo, qui nascetur, quem fecit dominus. *Actuum 3.*

Audi populus meus, & loquar, Israel, & testificabor tibi, Deus, Deus tuus ego sum. 816 *De consec. dist. 3. ca. vltimo.*

Hic consequenter agit de legis euangelicæ datione facta per Christum. Vt autem legem nouam ostendat, duo describit principaliter. s. latoris nouæ legis diuinitatem. Secũdo sacrificij nouæ legis subtilitatem, ibi. *Non in sacrificiis.* In istis. n. duob. principaliter consistit lex euãgelica. s. in dignitate legislatoris, per quam probantur omnia esse vera, qnæ in ipsa continentur & in sacrificij nobilitate, quia ad ipsum omnia sacrificia antiquæ legis reducuntur. Quantũ ergo ad primum sciendum est, ꝙ tanta est dignitas Christi latoris legis, ꝙ nõ solum est verus homo, vt fuit Moyses dator legis antiquæ, sed etiã est verus Deus: q nec falli, nec fallere potest. Et hãc diuinitatẽ. i. se esse verũ Deum, ipse probauit verbis, Ioan. 10. & factis. Verbis. d. Ego, & pater vnum sumus. Factis aũt, qa faciebat miracula imperatiuè ꝓpria potestate, q nullus alius à Deo facere potest. Si. n. alij sancti miracula faciebant, nõ autem virtute propria, sed Dei, vñ & Deũ inuocabant, vt illa facerẽt. Sic ergo dicebãtur alij sancti facere miracula, qa Deus ad ipsorum orationem illa faciebat. Vnde & nũc psal. in Matt. 15. pſona Christi loquens populo Israelitico dicit. *Audi, populus meus &c. Deus tuus ego sum.* Lex. n. euãgelica primò fuit data solum filiis Israel, quib. prædicauit Christus. Vñ dicebat. Nõ sum missus nisi ad oues, q̃ perierunt, domus Israel. Si. n. aliq̃n prædicauit Samaritanis, tñ ita raro, ꝙ quasi pro nihilo reputatur. Et hoc est quod populo suo Iudæorum nunc loqtur. d. *Audi populus meus* quia. s. de te carnẽ assumpsi. *Et loquar tibi, Israel,* quia ad te principaliter sum missus. Et testificabor tibi per scripturas, & per miracula, quid testificabor? hoc. s. *quod Deus tuus ego sum.* Dicat ergo, *audi, populus meus.* Vbi notandum, ꝙ propriè loquendo, nomine populi solũ boni, & iusti intelliguntur, in tantũ, quod mali nunquã populum facere possunt. Nam vt recitat Aug. secundum sen- *Aug. 19. de ciui. c.* tentiam Scipionis, & Ciceronis populus sic diffinitur. Populus est cœtus multitudinis, iuris cõsensu, *21.* & vtilitatis cõmunione sociatus. Ex quib. sequitur, quòd vbi iustitia non est, ibi populus esse nõ potest. Quod sic ibidem deducit August. Nam iuris consensus sine iustitia geri non potest. Vbi ergo iustitia non est, ibi ius esse non potest, quod enim iure fit, profecto iustè fit, quod autem fit iniustè, nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda iniqua hominum statuta. Quocirca vbi vera iustitia non est, iuris consensu sociatus cœtus hominum non potest esse. Et ideo nec populus iuxta illam Scipionis, vel Ciceronis diffinitionem. Ex istis sequitur, quòd peccatores, & mali non faciunt populum, quia in malis non est ve-

ra

ra iustitia. Quoniá vt dicit canõ. Iustitia cum scelerato homine cõsortiũ habere nõ potest. Quod ibidem declarat Aug. subdens. Quapp vbi homo Deo nõ seruit, quid in eum putandũ est esse iustitiæ, qñquidem Deo nõ seruiens, nullo modo potest iustè animus corpori, aut humana ratio vitiis imperare? Et, si in homine tali qui. s. Deo nõ seruit, nõ est vera iustitia, proculdubio nec in hominum cœtu, qui ex talib. hominib, cõstat. Non est hic ergo ille iuris cõsensus, qui hominum multitudinem populum facit. Et infra in principio capituli vigesimi quarti cõcludit Aug. propositum. d. Quapropter vera iustitia est populi, vt secundum suam gratiá ciuitati obedienti, Deus imperet vnus, & summus. Et per hoc in omnib. hominib. ad eandem ciuitatem pertinẽtib. atq; obedientib. Deo, animus etiá corpori, atq; ratio vitiis ordine legitimo fideliter imperet: vt, quemadmodum iustus vnus, ita cœtus populusq; iustorũ vniatur ex fide, quæ operatur per dilectionem, qua homo diligit Deum, sicut diligendus est Deus, & proximum sicut semetipsum. Vbi ergo non est ista iustitia, profecto nõ est cœtus hominum iuris cõsensu, & vtilitatis cõmunione sociatus, quod si nõ est, vtiq; populus nõ est, si vera est hæc populi diffinitio. Hæc omnia Augu. Ex quib. sequitur, q propriè loquẽdo populi nomine solum boni intelliguntur. Et isto modo loquebatur Petrus gentibus ad fidem cõuersis. d. Vos estis genus electum &c. qui aliquando nõ populus, nunc autẽ populus. Verum est tñ, q populus accipitur quandoque magis largè. Et sic populum diffinit Aug. d. quod populus est cœtus multitudinis rationalis rerum, quas diligit, cõcordi cõmunione sociatus. Et isto modo impriè mali etiá populum faciunt, nõ quidẽ Dei, sed magis diaboli. Vñ de malis dicitur. Quare fremuerunt gẽtes, & populi meditati sunt inania? Et Matt. 15. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum lõgè est à me. Sequendo materiá fundationis ecclesiæ, & articulorũ, nunc circa quartum articulum restat videre, qũo huius quarti articuli. s. passionis, & mortis Christi efficacia p quartum fundamẽtũ. s. smaragdi significatur. Vbi notãdũ, q hic lapis smaragd⁹ multas habet proprietates, qb. significat multas vtilitates, p Christi passionẽ nobis collatas. Nã vt dicit Magister vbi supra. Habet iste lapis ex naturæ bñficio multas virtutes. Est. n. viroris sui multiplicatiuus. Ex se. n. generat radiũ, quo virore circuncingit aërem circumfusum, habet corp⁹ speculare, ac pspicuum obiectarũ figurarum, & imaginũ ostẽsiuus, diuersarum infirmitatum est curatiuus, auget opes, in causis dat suasoria verba, visum conseruat, & debilem cõfortat, lasciuos motus cõpescit, reddit memoriá, valet cõtra illusiones, & phãtasmata dæmonũ, & tẽpestates sedat. Ex qb. verè elicio, q iste lapis decẽ habet virtutes significãtes decẽ vtilitates Christi passionis. Nã hic lapis radios multiplicat, prælia specificat, lãguidos sanificat, facundiam clarificat, diuitias amplificat, luxuriá refrigerat oculos illuminat, memoriá fortificat, phantasmata exterminat, turbidos lætificat. Sic & passio Christi eõformiter radios multiplicat, virtutẽ charitatis diffundendo, prælia specificat, nostrum hostẽ superando, languidos sanificat, nostras culpas remittendo: facũdiam clarificat, grata verba proferendo, diuitias amplificat, cœlum nobis reserando, lasciuiá refrigerat, carnem menti subiugãdo, oculos illuminat, nobis fidem inspirãdo, memoriá fortificat, morte mortem redimendo, phantasmata exterminat, tẽtationes expellendo, turbidos lætificat, captiuos redimendo. Prima virtus huius lapidis est, quod suos radios multiplicat. Vnde dicit Magister vbi supra, quod hic lapis est viroris sui multiplicatiuus. Ex se enim generat radium, quo cingit aërem circumfusum. Istam virtutem in sua passione consimiliter habuit Christus, virtutem charitatis diffundendo. Tunc enim ad modum Smaragdi radios suę charitatis emisit, & multiplicauit, quia ex hoc maximam nobis charitatem ostendit. Roma. 5. Commendat Deus charitatem suam in nobis, quia, cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et sicut smaragdus de se emittendo radios circunstãtem aërem afficit sua viriditate, sic & Christus in passione populum circunstantem, id est, sibi per fidem adhærentem sua viriditate conspersit, dum virtute suæ passionis ipsum virore virtutum virescere fecit, qa ipsum à peccatis liberauit, & viriditate prædotauit charitatis. Dicente Magistro lib. 3. distin. 19. Per mortem Christi in nobis commendatur eius charitas. i. apparet eximia, & commendabilis Dei charitas erga nos in hoc quod filium suum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantæ charitatis arrha, & nos mouemur, accendimurque ad diligendum Deum, qui tantùm fecit pro nobis. Et hanc charitatem nobis insinuat Hiere. d. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. Secunda conditio huius lapidis est, quòd imagines, & obiecta repræsentat. Quoniam vt dicit Magister, habet hic lapis corpus speculare, ac perspicuum, obiectarum figurarum, & imaginum ostensiuum. Et hic lapis licet imagines obiectas repræsentet, specialiter tamen antiqui illo vtebantur ad prælia in ipso speculanda. Vnde dicit Isidorus. 16. etymo. quòd Nero Cæsar in smaragdo gladiorum pugnas præsciebat. Hoc passioni Christi conuenit, quæ prælia specificat &c. In hoc enim singulariter potes speculari prælium, quod pro humano genere inter Deum vertebatur, & diabolum, quod in Christi cruce fuit terminatum, vbi misericordia, & iustitia simul in vnum conuenerunt, in quo vt tam iustitiæ quàm misericordiæ satisfieret, decreuit Deus, vt filius Dei in cruce mortis pœnam pro omnibus toleraret. Vnde pater filio dixisse videtur, illud. 3. Reg. 22. Sume arma, scilicet humanitatis, & ingredere prelium, quod & fecit pro nobis. Tertia conditio lapidis huius est, q langores sanat. Vnde Magister vbi supra dicit, quòd est diuersarum infirmitatum curatiuus, & inter alios morbos curat caducum. Hoc Christi passioni conuenit, quæ languidos sanificat &c. & maximè curat morbum caducum, scilicet, mortale peccatum, quo anima cadit à Dei gratia ad gehennæ tormenta. Et modum huius sanationis ostendit Magister. d. Per mortem Christi à peccato, diabolo, & pœna redempti sumus. Quia, vt ait apostolus. In sanguine ipsius iustificati sumus, id est, à peccatis soluti, à diabolo liberati sumus, qui nos vinculis peccatorum tenebat, hoc ideo, quia per fidem mortis huius à peccatis mundamur, vnde apostolus. Quem posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, id est, per fidem passionis eius, vt olim aspicientes serpentem æneum, in ligno erectum à morsibus serpentum sanabantur. Si ergo recto fidei intuitu in illum aspicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis diaboli soluimur. id est, à peccatis &c. Vnde. 1. Petri. 3. Christus pro nobis mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret

1. Petri. 1.
Aug. 15. de ciuitate Dei, c. 24.
Psal. 2.
Hiere 31.
Magister lib. 2. dist. 19.
Roma. 5.

ret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu &c.

817 Nõ in sacrificiis tuis arguam te, holocausta autem tua in cõspectu meo sunt semper.

Hic consequenter describit sacrificij nouæ legis sublimitatem, & dignitatem, quod est sacrificium eucharistiæ sum mèlaudandum, ac venerandum. Et diuiditur in duas partes. Quia ponitur primò sacrificiorum antiquæ legis terminatio. Secundò sacrificij nouæ legis institutio, ibi. *Immola Deo.* Quantum ad primum sciendum, q sacrificia antiquæ legis aliquando fuerunt necessaria. s. à tempore, quo fuerunt instituta per Moysen diuino præcepto vsque ad mortem Christi, quando fuit sacrificium eucharistiæ institutũ, per quod omnia illa terminata fuerunt, pro tempore. n. illo peccatum fuisset omittere illa. Aliquando vero fuerunt neutralia. s. à tempore Christi mortis vsque ad nouæ legis publicationem factam per apostolos. Illo. n. medio tempore non erant necessaria, quia iam cessauerát, nec erant mortalia, quia homines illa offerentes, excusabat ignorantia. Aliquando autẽ fuerunt mortalia s. post nouæ legis publicationẽ. Et secundũ hoc præsens pars diuiditur in duas. Quia primò ponitur tempus, in quo fuerunt neutralia. Secundò tẽpus, in quo fuerunt mortalia, ibi. *Nõ accipiã.* Quantum ergo ad primum sciendum, q tempore inter Christi passionẽ, & legis euangelicæ promulgationem, quia antiqua sacrificia erant neutralia qui illis vtebantur & illa omittebant, nisi aliquod istorum ex contemptu facerent, nõ erant culpabiles. Et quantum ad hoc dicit. *Nõ in sacrificiis tuis arguã* te. s. ,p tẽpore illo, nec illa omittendo, nec illa faciendo: quia vbi nõ est culpa, ibi nõ cadit reprehensio. Sed quia illa sacrificia etiá sic neutralia, nõ semper durare debebant. immo lege Christi publicata, & sub pœna peccati erant prohibita, & mortifera. Ideo subdit. *Holocausta autẽ tua in cõspectu meo sunt semper*, id est, non semper. In trãslatione autem Hieronymi iuxta Hebræam veritatẽ dicitur, *holocausta autẽ tua corã me sunt semper.* Vbi aduertendum, q quando aliqua propositio hypothetica, & copulatiua in principio habet negationem, illa vnica negatio deseruit ambabus partib. propositionis. vt cùm dicitur. Non dabit Deo placationẽ suam, & pretium animæ suæ. Et est sensus. Non dabit Deo placationem suam, & non dabit pretium &c. Similiter & in proposito cùm dicitur. *Nõ in sacrificiis tuis arguam te, & holocausta nõ sunt.* i. non durabunt *semper in conspectu meo*, quia, s. facta publicatione legis euangelicæ, nullo modo erunt licita, vel dicamus, q illa secũda pars tenet interrogatiuè. quasi dicat. *Holocausta tua erunt semper in conspectu meo?* Supple, non. Vel aliter illa, quæ nullo modo sunt ex nobis, non possunt esse meritoria, cùm omne meritũ sit à voluntate, & gratia. Illa ergo sacrificia cùm nõ essent ex nobis de se, & ratione operis operati meritoria non erant, sed solum ratione operis operantis, s. deuotionis, & fidelitatis offerentium. Vnde illa sacrificia non dicebantur nostra, sed mentis deuotio, quæ à voluntate est, dicitur nostra, & istud est sacrificium Deo placitum. vnde istum textum sic exponit Magister. *Non in sacrificiis' tuis arguam te.* id est, nõ quæro animalia in sacrificium, hæc nolo. sed holocausta tua, quæ. s. sunt tui iuris sẽper sunt, in conspectu meo, s. & non ad tẽpus, illa mihi placent.

Holocausta autem dicit animam totam igne charitatis inflammatam. vnde & alibi. Sacrificium Deo spiritus cõtribulatus. Ad huius euidẽtiam est sciendum q sacrificium nostrum, quod Deo placet, est bona operatio, ex amore, & Dei gratia procedẽs. Ad hoc enim Dei templum erat institutum, vt in eo offerretur sacrificium. Et secundum apostolum. Nos sumus templum Dei. Ergo in hoc templo. s. in nobis ipsis est sacrificium Deo offerendum. Eccle. 35. Salutare sacrificium est attendere mãdatis domini, & discedere ab iniquitate. Notandum est ergo, quòd in antiqua lege triplex erat sacrificium, scilicet, hostia pacifica, hostia pro peccato, & holocaustum. Primum sacrificium Deo offerũt, qui Deo offerunt, & conseruant munus innocentiæ, qui. s. cum Deo semper pacem seruant, quales sunt, qui pactum cum Deo factum in baptismo semper custodiunt. Et istud dicitur sacrificium iustitiæ cõseruatæ. Secundum sacrificium Deo offerunt, qui pro peccatis perpetratis rigore pœnitentiæ se affligũt. quod sacrificium pœnitentiæ magis ad iustitiã pertinet, quã sacrificia legis antiquæ. Quia in antiqua lege in sacrificio pro peccato immolabatur animal, quod nõ peccauerat. Ideo minus iustum videbatur, q, vno peccante, alius occideretur, sed erat signũ, quòd peccans sic occidi merebatur. Sed in sacrificio pœnitentiæ, qui peccat, immolatur, dũ. s. homo mortificat membra sua per pœnitentiam, quib. fuerat vsus ad culpã, & spititus, qui carni consenserat, affligitur cum carne. Iuxta illud psal. 50. Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus. Et istud dicitur sacrificium iustitiæ, quia peccans nõ ex arbitrio suo, sed secundum arbitrium sacerdotis sacrificium pœnitentiæ agere debet. In cuius signum inveteri lege de hostia pro peccato offerens nihil habebat, sed vnam partem habebat sacerdos, residuum Deo offerebatur. Tertium sacrificium Deo offerunt, qui perfectionẽ legis euangelicæ seruant. Dicitur enim holocaustũ quasi totum incensum. Et istud erat Deo gratissimum. Vnde in illo sacrificio nihil seruabatur, sed totum Deo offerebatur resolutum per ignem. Sic sacrificet Deo, qui Deo totam vitam suam offerũt: nihil sibi de propria voluntate relinquentes, sicut perfecti religiosi, qui non solum præcepta, sed etiã cõsilia Christi obseruare studeant, vt tota vita ipsorũ sit spiritualis, & tota igne charitatis accendatur. Et hoc est sacrificium iustitiæ perfectæ, de quo dicit Gregorius super Ezechielem. Sunt quidam, qui nihil sibimetipsis reseruant, sed sensum, linguam, cunctámque substantiam, quam perceperant, omnipotenti Deo immolant &c. Ista sunt ergo sacrificia Deo accepta, in quibus debitè factis nulla reprehensio cadit, vt dominus cuilibet sic sacrificanti dicat. *Non in sacrificiis tuis arguam te, holocausta &c.*

1. Cor. 6.

818 Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

3 q. 7. in grauibus.

Hic agit de sacrificiis antiquæ legis pro tempore, quo fuerunt mortalia, scilicet, post publicationem legis euangelicæ. Vbi notandum, quòd antiqua sacrificia acceptabat Deus, non ratione animalium, quæ offerebantur, sed solum ratione significationis, quia in illis figurabatur verum sacrificiũ corporis Christi. Ideo quia in illis sacrificiis offerentes spiritu sancto inspirati verum Christi sacrificium

Eucharistia sacrificium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficiũ venerabantur,ideo tali ratione illa Deus acceptabat,quia ergo,sicut adueniente sole, cessat vmbra,adueniente figurato,cessat figura. Sic adueniẽte vero sacrificio Christi corporis,cessauerunt omnia sacrificia antiqua,& ideo Deo amplius accepta non fuerunt,nec ratione significationis ipsorũ:nec ratione Dei, quia ipsis indigeret.Et ideo duo facit. Quia primò ostendit,ꝙ Deo nõ sunt amplius accepta ratione significationis. Secundò quod nec rõne indigentiæ Dei,vel necessitatis,ibi.*Si esuriero,nõ dicã tibi.* Quantũ ad primum notãdum,ꝙ sacrificia antiqua de diuersis reb.fiebant, quæ omnia cessauerunt.s.de animalib.& de auibus & fructib.terræ.Et duo facit. Quia primò ostendit sacrificium animalium esse finitũ.Secundò sacrificium & fructus terræ,& auiũ,ibi.*Cognoui.* Prima diuiditur in duas partes.Quia ostendit primò,ꝙ in illis non habet complacentiã.Secundò ,ꝙ in illis nõ habet indigentiã, ibi.*Quoniã meæ sunt.* Quantũ ad primum ait.*Nã accipiã de domo tua vitulos &c.* Id est,sacrificium vitulorũ, vel hircorum.s.publicata lege euangelica.Illa enim duo animalia maximè Christum figurabant.s.vitulus pp habilitatem nutrimẽti. Nã,vt dicit Magister de proprietatib.rerum,vitulus inter cætera animalia habet carnes laudabilis nutrimenti , quia est facilis digestionis pp calorem , & humidũ dominans in illo. Sic & Christus est nobis cibus perfectissimi nutrimenti,quoad vitam nutrimur æternã.Ioan.6. Cato mea verè est cibus. Hircus vero significat Christũ ratione suæ potestatis.Nã tantæ potestatis dicitur esse hircus,quod caliditate sui sanguinis frãgit adamantẽ,qui nulla alia re domari potest.Et sic significat Christũ,qui calore sui sanguinis. i. charitate in suo sanguine exhibita superauit diabolum, quẽ nullus alius superare potuit.Si ergo illa sacrificia facta,per vitulũ, & hircũ figurabant sacrificium corporis Christi,ideo meritò per istud sacrificiũ illa cessare debuerunt.Et hoc est, quod dicit,instituto sacramento eucharistiæ.*Nõ accipiã de domo tua vitulos &c.* Magis moraliter.Per vitulũ, & hircũ significantur duo peccata,quæ inter cæteta regnabãt in Iudæorum populo. s. per vitulum accipe peccatum auaritiæ,& per hircũ peccatum luxuriæ: quia est animal inter cætera magis luxuriosum. Per vitulum significatur peccatum auaritiæ.Nã vt habetur Exo. 32. Dum Moyses esset cum Deo in monte ad accipiendũ legẽ,Aaron remãsit inferius cũ populo.Populus autem dixit ipsi Aaron.Fac nobis Deos , qui præcedãt nos : Moysi enim nescimus quid acciderit.Tunc Aarõ postulauit à populo inaures aureas, aurũ ipsorũ,& argentũ , vt ex illis faceret eis Deos, quod cũ accepisset, fecit ex eis vitulum cõflatilem, in quo populo fuit occasio idololatriæ , suisq; successorib.exemplum idololatrię dedit.Vnde Moyses cũ descendisset,ex hoc fuit turbatus,quia Aaron dixit.Dederunt mihi aurũ,& proieci illud in ignẽ, & egressus est hic vitulus.Vnde prædicta verba ad ꝓpositũ exponens Gualf.dicit. Aurum dederũt mihi &c.Mira res,sed tamẽ vera,quod huius idololatriæ sacerdos actor extiterit. Audi ergo sacerdos.Quare aurum tibi datum est?Nõ,n.ex tuo thesauro habes, patrimonio,vel labore , sed ex oblatione fidelium. Sed acceptum aurum sacerdos misit in ignem. Et hoc est in auri concupiscentiã per auaritiã hominũ corda inflammare.Ignis enim auaritiæ significat ardorẽ.& in hunc ignem à sacerdotib.mittitur aurũ, quorũ exemplis agitur,vt ardenter ametur.Quę est enim subuersio maxima populorum nónne auaritia sacerdotum?vnde studium hoc, & cura vehemẽtius terrena colendi, immoderatius incũbendi huiusmodi lucris agendis,nõ in solis iã secretis oritur, sed foris etiam manifesta operis executione profertur.Et ideo quia in illo vitulo aureo aliis datum est exemplum auaritiæ, Moyses reprehendens Aaron ei dixit.Quid fecit tibi popul⁹ iste, vt induceres super eo peccatum ? Verumtamen Aaron in fabricatione huius vituli excusatur aliqualiter , quia ipsis petentib.ab eo,vt eis faceret Deos,ipse studiosè ab eis inaures aureas postulauit , vt ex difficultate rei postulatæ, ipsos à suo malo proposito reuocaret. Vnde Rabanus super eodẽ dicit,quod iubet Aaron aurum sibi dari ab aurib. vxorum,& filiarum, vt illis faceret Deos , non absurdè intelligitur difficiliã voluisse præcipere , vt difficultate præcepti eos ab intentione idololatriæ facilius reuocaret. Et , si dicas, postquam ex hoc non potuit eos reuocare,non tamen debuit ex dato aurovitulum pro idololatria eis facere. Ad hoc dicitur,ꝙ ipse acceptum aurũ, nõ proiecit in ignem,intentione faciendi vitulum, sed potius vt turbatus ex petitione ipsorum,iocalia ipsorum destrueret. Sed ex aũro illo arte dæmonis vitulus fuit formatus. Vnde Magister in historiis super Exo.dicit.Tradunt quidam Aaron inaures proiecisse in ignem,sed opere dæmonis cõflatum fuisse caput vituli , quod tamen quandoque vitulum, quandoq; caput vituli vocatur. Vnde in excusationem sui Aaron dixit Moysi. Proieci illud in ignem, & egressus est vitulus iste.Sic ergo per vitulum , auaritiam,quæ est idolorum seruitus, & per hircum intellige luxuriam , quæ maximè in domo ecclesiæ Deus detestatur. propter quod & nũc dicit. *Non accipiam de domo tua vitulos,&c.*

Quoniã meæ sunt omnes feræ siluarum,iumenta in montibus & boues. 819

Hic cõsequẽter ostẽdit, ꝙ istorum nõ habet indigentiã.s.vt de manu nostra ista accipiat,qa omnia sunt sua,& nõ nostra.q.d.secundũ gl.Quia ista non sunt tua,sed mea,cur ergo quęrã à te,quod meũ est. Vbi notandũ,ꝙ animalium quędã sunt siluestria,q̃ non possidentur ab homine, quæ sunt indomita.Et ista notat.d. *Quoniã meæ sunt omnes feræ.* Quædã vero sunt domita, q̃ ab homine possidentur,& nutriuntur,vt boues,equi,& oues.Et ista notat, d. *Iumẽta in montib.& boues.* Sub istis duobus generibus cætera omnia includens animalia.

Cognoui omnia volatilia cœli,& pulchritudo agri mecum est. 820

Hic cõsequenter ostendit cessasse sacrificiũ,quod fiebat antiquit⁹ ex auib. & fructib.terræ. Fiebãt eñ aliqua sacrificia de auib. vt de turturib. & passerib. & aliqua de fructib.terræ.Et omnia cessauerunt sicut sacrificium animaliũ , & eisdem rationib.vt supra.Notat ergo primum,cùm dicit.*Cognoui omnia vo latilia cœli.* Ac si dicat.Omnia sunt mea nõ tua , quæ cognoui ab æterno, quod nullus hominum fecit. s. quæ,& quot sunt.Notat secundum.d.*Et pulchritudo agri mecũ est.* i.vbertas omnium ex terra nascentium *mecum est*, i. mihi seruit. vel *mecum est.* quia ego vbique sum. Vnde propheta. Cœlum , & terram ego impleo. Vel *mecũ est*, quia apud me nihil præterit, nihil futurũ est , cum illo sunt omnia. Et hic notandum,quòd Dei cognitio accipitur dupliciter , quia est quædam Dei cognitio simplicis notitiæ , & sic omnia cognoscit bona,& mala.Dan.13.Deus ęterne

ne,qui absconditorũ es cognitor , tu nosti omnia, ante quã fiant. Quædam verò dicitur cognitio approbationis,& cõplacentiæ, & sic solum bonos , & bona cognoscit,sed non malos nec mala , quia non approbat illa. Sic enim populo gentili , quem non approbabat,dicit.Populus,quem non cognoui,seruiuit mihi.i.seruiet. Ad propositum ergo omnia illa sacrificia,quæ fiebãt de animalib.auib.& fructib. terræ,ante institutionem veri sacramenti,cognoscebat etiam approbatiuè. Instituto autem vero sacrificio,illa non approbat , licet cognoscat. Et hoc est quod dicit.*Cognoui omnia &c.* s.approbaui de præterito. nunc autem non approbo. Quæ præteritio se tenet ex parte nostra,non Dei.

Psal. 17.

Si esuriero , non dicam tibi,meus est enim orbis terræ,& plenitudo eius.

Postquam ostendit,ꝙ illa sacrificia amplius Deo non sunt accepta ratione significationis, hic ostendit,quòd sibi non sunt accepta ratione suæ necessitatis.Vbi notandũ , quòd nullius boni creati Deus habet indigẽtiam,quia essentia sua eminẽter,& excellentissimè omnia creata , & creanda,ac possibilia , & non creanda continet. propter quod psal.d. psal.15.Bonorum meorum non indiges.Et hoc est, quod hic dicit.*Si esuriero,non dicam tibi.* q. d. Si ita esset quod esurirem(quod tamen est impossibile)non oporteret,ꝙ aliquid à creatura peterem ; cùm omnia potestati meæ sint.subdita,*quia meus est orbis terræ,& plenitudo eius.* psal.23. Domini est terra, & plenitudo eius orbis terrarum &c.Sed dices.Nunquid Deus esuriit,& petiit mãducare?=esuriui,& dedistis mihi &c.Nunquid sitiuit& petiit bibere?Dixit Samaritanæ,Da mihi bibere?Respondeo, quod esuriuit Deus , non in se , sed in assumpta humanitate. Vnde quod in se esurire non possit sequitur dicens.

Matt. 25. *Ioan.* 4.

822 Nunquid manducabo carnes taurorum,aut sanguinem hircorum potabo?

Quasi dicat , non. Vel magis moraliter.Per taurum,quod est animal indomitum , intellige superbos. Per hircos autem quod est animal fœtidum,& luxuriosum , luxuriosos. Istos non comedit Deus, quia tales non approbat,non sibi incorporat.Nam illud,quod manducamus,& bibimus, nobis incorporamus. Sic spiritualiter illos manducat Deus & bibit,quos sibi per approbationem, & dilectionem incorporat , & facit membra corporis sui , & per oppositum illos non manducat , neque bibit,quos sibi per dilectionem non incorporat , nec approbat.

Manducare.

823 Immola Deo sacrificium laudis , & redde altissimo vota tua.

Reprobatis sacrificiis veteris legis.hic commendatur nouæ legis sacrificium. s. eucharistiæ. Et duo facit. Quia primò nobis imponit eius immolationem.Secundò ostendit eius vtilitatem,ibi.*Et inuoca me.* Circa primum sciendum, quòd sacer componitur cum facio.cis.& inde sacrifico. cas.i. sacrum facere. Et inde sacrificium,id est,sacrum factum. Vocatur ergo meritò eucharistia sacrificium, quia panis fit verum Christi corpus , quod est sacrum , & vinum fit sanguis Christi. Vocatur etiam sacrificiũ laudis,quantum est ex parte sua,quia dignum omni laude,immo maius omni laude. Et quantum est etiam ex parte nostra , quia præ omnib. aliis sacrificiis cum maioribus laudib.offertur,propter quod dicitur Nihil in sacrificiis diuinis maius potest esse,quã corpus,& sanguis domini nostri Iesu Christi. Nec vlla oblatio potior est,sed hæc omnes præcellit.Quæ pura conscientia domino offerenda est, & pura mente sumenda,atq; ab omnib.venerãda, & sicut potior est cæteris,ita cæteris potius extolli,& venerari debet.Item notandum, ꝙ hoc sacrificium dupliciter immolatur.s. quando per sacerdotem sacramentum consecratur,& quando iã consecratum sumitur,solis sacerdotib. primum cõuenit, secundum autem & cæteris. Ratione primi vocatur sacrificium,sed ratione secũdi dicitur holocaustum,quia per primum fit sacrum,per secundũ autem totum cor hominis accenditur,& inflammatur igne diuini amoris.In vitis.n. pattũ legitur de quodam episcopo sancto,qui dum accederet fideles ad perceptionem huius sacramenti,vidit conscientias accedentium.Vidit ergo bonos quosdam,qui,dum accederent, & corpus Christi reciperent,exurebat eos,& incendebat.Alij autẽ sicut lumen efficiebantur in se,& corpus Christi per os ingressum totum corpus eius illustrabat.Et ideo de hoc sacrificio dicit Damascenus.Diuinum carbonem sumamus, & participatione diuini ignis deificemur.Vnde Deute ro.4.dicitur.Deus noster ignis cõsumens est.Et hęc benè in carbone denotantur. Nam carbo dicitur ignis in materia terrestri.Ignis autem Deus est , natura vero humana secundum carnem terra est. Sic ergo Deus in carne est quasi carbo. Qui ergo vult inflammari amore diuino hunc sibi carbonem frequenter applicet.Et hoc est,quod dicit. *Immola Deo sacrificium laudis.* Sed attende, quid prius facere debeas. Vnde subdit. *Et redde altissimo vota tua.* s. quæ promisisti in baptismo.q.d.sine obseruatione votorum. i. in baptismo promissorum , hoc sacrificium dignè immolari non potest. sed magis ad iudicium sumitur quàm ad vitam.Vnde Ionę 2. dicitur. Ego in voce laudis immolabo tibi. Et modum subdit. dicens. Quæcunque voui , reddam pro salute mea domino.

De consec. di. 2. nihil.

824 Et inuoca me in die tribulationis , & eruam te,& honorificabis me.

Hic ponitur vtilitas dignè immolãtis,quia in omni tribulatione adiuuatur à domino.q.d.Si immolaueris sacrificium laudis (& hoc soluendo vota tua domino)tũc securè *inuoca me in die tribulationis.* s. aduersitatis,vel tentationis,*& eruam te,* s.à tribulatione , ecce prẽmium immolationis. *Et sic honorificabis me.* quia dignè sumens eucharistiam , Deum honorat.Sic enim dicitur infra.Sactificium laudis honorificabit me.Sed hic est dubium, in qua immolatione magis quis meretur , vel dignè sacrificando , vel dignè manducando. Ad hoc dico , quòd sacrificando.Sic etiam per oppositum magis quis peccat indignè sacrificando,quam indignè communicando , quod patet ex tribus. Primò ratione maioris potestatis , qua Christi corpus consecratur , sicut enim altior gradus causa est maioris demeriti,sic & meriti,si quis illo dignè vtatur.Nulli autẽ dubium, quod maior est potestas in consecratione , quæ solum competit sacerdotibus, quàm in communicatione , quæ omnibus tam viris , quàm mulieribus conuenit.Secundò ratione maioris dignitatis , qua ipse Christus præsentatur , quia sacerdos in consecratione

Quæsito.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cratione gerit personam Christi,in cõmunicatione autẽ personam hominis.Ideo sicut plus peccat indignè agendo primum actum , quã secundum,cõsimiliter digne agẽdo magis meretur. Tertiò ratione maioris vnitatis,qua Christi sponsæ magis conformatur : quoniam cõsuetudo est ecclesiæ Christi spõsæ ℔ maiorem Christo exhibet reuerentiam in actu cõsecrationis,quã cõmunicationis: ergo sicut indigne cõsecrans sibi magis difformatur,quã indigne cõmunicans,sic per oppositum dignè cõsecrãs sibi magis cõformatur,& per cõsequens magis meretur. Sequendo materiã fundamentorum ecclesię. i.articulorũ:nunc videre restat alias vtilitates mortis Christi per quartum lapidem(s.smaragdum) figuratas.Quarta enim conditio huius lapidis est, ℔ facundiam clarificat: vnde magister vbi supra dicit, ℔ hic lapis in causis dat psuasoria verba. Hoc autem excellenter Christi passioni conuenit, quæ facundiam clarificat, grata verba proferendo. Arbor enim crucis stola fuit Christi , in qua suam doctrinam ad breuem formam verborum reduxit,in qua nunc vt Deus , nunc vt homo grate loquebatur. Vnde Bernard. in de verbis Christi in cruce dictis, ait.Itaque ex illa cathedra crucis quoddam Deuteronomium dictatum est,in qua recapitulans breuiter,quæ multa prolixitate dicta fuerant , satagit simul magister bonus facere , & docere, & exemplo cõfirmare doctrinã. Ne tam veritatis præceptor esset quã testis,modo vltimo loquitur,qui paulo ante ad Pilati,& Herodis inquisitiones cõticuit.curio sitatem,& fastum tumentium hominum aspernatus,pauperes spiritu edocet de patibulo.Ibiq; stylũ religionis iterum instruẽs pauca proponit capitula, in quib.affectum charitatis intimat,& zeli sancti imitationem cõmendat.Non possunt impedire tormenta doctrinam. Seipsum igitur modo hominem exhibet,modo Deum,modo omnipotentem,modo infirmum,modo supplicat,modo se dicit derelictũ, modo latroni promittit paradisum , hæc Bernard.

Nota victoriam septẽ verborum a Christo in cruce prolatorũ cõtra septem peccata mortalia.

Hoc autem clarius patet si cõsideres facundiam septem verborum,quæ in cruce protulit,quę nobis victoriã cõtra septem peccata mortalia præstant.Primum fuit charitatis , & concordiæ cõtra inuidiam, dicens.Pater,dimitte illis,&c.Secundum largitatis, & misericordiæ contra auaritiam , dicens latroni. Hodie mecum eris in paradiso. Tertium puritatis, & munditiæ contra luxuriam,dum matrem virginẽ virgini cõmendauit,dicens. Mulier ecce filius tuus &c.Quartũ humilitatis,& patientiæ contra superbiam,dicens.Heli,heli lamazabatani.&c.Quintum fuit asperitatis pœnitentiæ , dicens.Sitio , &c. Sextum fuit operositatis,& obedientiæ contra acediã, dicens.Consummatum est.Septimum fuit æquitatis,& iustitiæ contra iracundiam , dicens.Pater , in manus tuas, &c. Et ideo hanc mirabilem loquendi crucis facundiam admirans apostolus dicit. Accessistis ad Iesum ,& sanguinis Christi aspersionem melius loquentem quàm sanguis Abel. videte ne recusetis Deum loquentem.Quinta conditio smaragdi est,quòd diuitias multiplicat. Vnde vbi supra dicit Magister. Hic lapis auget opes. Sic & Christi passio diuitias amplificat , cœlum iustis reserando, quoniam per hanc passionem non solum peccatorum nobis relaxantur merita, sed etiam æternas diuitias cœlum aperiendo,vt ostendit Magister lib. 3. dist. 18. dicens. Decreuerat enim Deus propter primum peccatum nullum intromitti hominem ad gloriam , nisi in vno homine tanta existeret humanitas.quæ omnibus suis sufficere posset: sicut in primo homine tãta fuit superbia, quòd omnib.suis nocuit. Non est autem inuentus inter homines aliquis,quo illud posset impleri, nisi leo de tribu Iuda,&c.Vnde & hanc passionẽ nobis contulisse gloriæ diuitias prædicat apostolus, d. Videmus Iesum per passionem mortis gloria , & honore coronatũ, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Sexta conditio Smaragdi est,℔ luxuriam refrigerat.Vnde Magister vbi supra,dicit quòd lasciuos motus compescit,vnde hic lapis coitum nõ valet sustinere.Vnde dicit Albertus lib. 2.de mineralib. Expertum est temporibus nostris , quòd hic lapis smaragdus , si vere bonus est,non sustinet coitum. Vnde rex Vngariæ Bella,qui nostris temporibus regnat,in coitu cum vxore sua lapidem hunc in digito habuit , & propter coitum in tres partes fractus est. Et ideo probabile est , quod quidam dicunt , quòd hic lapis gestantem se ad castitatem inclinat. Hoc passioni Christi congruit qui in sua passione asperitate maxima carnem à carnalibus voluptatibus abdicat, nos exemplo suo admonens omnis luxuriæ fugere voluptatem.Sic enim vt dicitur.1.Petri 2. Christus passus est pro nobis , vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, &c.

Hebræ. 5.

Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? 825

3.9.7.idẽ testatur.

Hic consequenter agitur de præsumptione peccatorum,& ipsorum increpatione. Quia statim dictum est,℔ Deus quęrit sacrificium laudis.s.in quo, & per quod Deus laudetur.d. Immola Deo sacrificium laudis.Ideo ne putet peccator hanc sibi imperari, prohibet ne linguam presumat laudare cui obuiat conscientia,hoc tamen nõ interdicitur iam cõuersis ad pœnitentiam, quia iã peccatores nõ sunt, sed in malo perseuerantibus. Ista ergo pars diuiditur in partes tres.Quia primò ponit peccatorum increpationem.Secundò peccatorum distinctionẽ,ibi.*Tu vero odisti*. Tertiò infert intentam cõclusionem , ibi. *Intelligite*.Quantum ad primum sciendum,℔ verbũ Dei cum summa reuerentia est audiendũ,vt ostẽdit Aug.& habetur.1.q.1.Interrogo vos,fratres &c.Cũ ergo non sit minoris dignitatis verbum domini aliis prædicare,quàm ipsum ab alio audire , sed maioris.Sequitur,quòd ad tantam ipsius reuerentiam obligatur prædicator diuini verbi , quantam auditor , & plus.Et ideo si auditor peccat , negligenter audiens,quãtò fortior prædicator immundus? Vnde tales increpat hic,cuilibet talium dicens. *Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas &c.*

Quæstio.

Et attende , quòd per iustitias intelligit legem euã gelicam , quæ animam iustificat à peccato , sed per testamentum legem antiquam. Præponit autem iustitiam testamento , quia euangelium dignius est antiqua lege. Sed hic oritur dubium. Vtrum prædicator malæ vitæ sit prohibendus à publica prædicatione,& consimiliter à publica lectione verbi Dei in ecclesia.Et videtur quod non , quia à bono opere nullus est prohibendus,sed prædicare publicè,& legere verbum Dei, sunt bona opera, ergo ab illis nullus debet prohiberi. Ad oppositum videtur præsens noster textus dicens. *Peccatori autem dixit Deus &c.* Respondeo. Dicunt aliqui, quòd

quòd opera sunt in triplici differentia. quædam sunt meriti,vt opera misericordiæ,& pœnitentiæ, quædam sunt remedij : vt sumptio Eucharistiæ. quædam sunt dignitatis: vt prædicare, legere , vel regere. A primis nullus debet prohiberi quantumcunque malus: quia etsi in peccato facta non sunt meritoria:sunt tamen dispositiua ad gratiam. A secundis mali sunt prohibendi:quia talibus non remedium conferent , sed damnationem. A tertiis , si sunt in notorio peccato , sunt arcendi , ne scandalizetur populus: si autem peccatum ipsorum sit occultum , non sunt arcendi propter vtilitatem audientium. Quamuis hic vnum sit clarum , scilicet, quòd quilibet irreuerenter tractans verbum Dei , grauiter peccat: tamen dubium est, scilicet quòd esset existenti in peccato , vel malæ vitæ minus malum , vel maius peccatum , an prædicare, vel à prædicatione cessare. Et ad hoc declarandum respondet magister Gerardus tertio quolibeto suo,multiplicem ponens distinctionem. Prima , tali prædicatori aut prædicare ei incumbit ex officio suo, vt puta quia est episcopus, vel curatus,& sic ex officio ei incumbit in ecclesia sua verbum Dei prædicare: alibi autem non. vel hoc sibi competit ex priuilegio,vel commissione illius,cui incumbit ex officio:tunc enim potest,sed non obligatur. Item distinguendum est de peccato eius, aut est populo , cui debet prædicare , publicum,& notorium,aut occultum,& secretum. Item distinguendum ex parte audientium : quia aut indigent, & sunt dispositi ad audiendum : aut non indigent, vel non sunt dispositi ad audiendum.Et secundum ista variæ ponuntur conclusiones. Prima conclusio,quòd si tali malæ vitæ non incumbit prædicare ex officio:quòd tunc minus peccatum est illi tacere quàm prædicare : probatur quia talis ex præsumptione magis videretur prædicare , quia ad hoc non obligatur , sed potest : & sic, si omittat, non peccat ex hoc. Si vero faciat,peccat:quia Dei verbum irreuerenter pertractat. Vnde Greg. ait. Lex quippe est ipsis prædicatoribus posita : vt viuendo impleant, quod suadere festinant. Nam loquendi auctoritas perditur , quando vox opere non adiuuatur. Hinc etiam per Psal. dicitur *Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam: & proiecisti sermones meos retrorsum.* Sermones etenim Dei prædicator postse proicit: cum hoc, quod dicit, facere contemnit. Quomodo autem dictis eius alter obediat:dum ipse respuit opere , quod prædicat voce : & dissimulat audire, quòd narrat?&c. Talibus enim ait Apostolus.Qui alium doces:teipsum non doces.qui prædicas non furandum, ipse furaris? &c. Secunda conclusio est, quòd,si tali prædicare incumbit ex officio : & peccatum eius sit publicum,quòd grauius peccat prædicando,quàm tacendo. Probatur:quia ex tali actu magis scandalizatur populus , quàm informetur. Et talibus dicit Hieronymus in epistola ad Nepotianum. Non confundant opera tua sermonem tuum : ne ibi,cum in ecclesia prædicaueris, tacitus quilibet audiens dicat. Cur ergo , quæ dicis , ipse non facis? Delicatus est magister : qui pleno ventre de ieiuniis disputat.Nam & latro accusare auaritiam potest. Sacerdotis Christi os cum mente concordet : vt , quod verbis prædicat , ipse prius obseruator existat. Et confirmatur:quia cum plus, & efficacius exempla moueant,& inducant videntes,quàm verba audientes, talis sua mala vita plus videntes prouocabat ad malum , quàm audientes ad bonum. Et, si dicas talis ex officio prædicare tenetur:ergo si omittat, peccabit. & per te, si prædicet,peccabit : ergo cogitur ad peccatum. Respondeo,quòd non cogitur,sicut verbi gratia.Quilibet tenetur cõmunicare semel in anno sub pœna peccati mortalis: quæro ergo de publico vsuratio,aut communicabit , & sic peccabit , quia indigne: aut non cõmunicabit,& sic peccabit, quia inobediens ecclesiæ:ergo ad peccandum cogitur. Certum est, quòd non,quia vsuras potest restituere,& pœnitere. Similiter dico in proposito. Tertia conclusio est,quòd si peccatum talis,qui ex officio ad prædicationem tenetur, sit occultum:tunc minus peccabit prædicando , quàm tacendo : quia ex hoc scandalum nullum sequitur : & officiũ implet,ad quod tenetur : licet non eodem modo, quo tenetur. Ex prædictis ergo apparet , quòd quilibet aliis prædicans bona , quæ ipse non perficit , peccat. propter quod dicebat Apostolus. Non enim audeo loqui aliquid eorum:quæ per me non effecit Christus.

Greg. 19. moral.c.1.

Psal.47.

Rom. 2.

Hieron.

Rom. 15.

Tu vero odisti disciplinam:& proiecisti sermones meos retrorsum. 826

Hic consequenter ponit peccatorum distinctionem:quæ maximè officium impediunt prædicationis.Et ista sunt quinque,quæ hic ponũtur.Primum præsumptionis,& superbiæ in principio.Secũdum elationis & iactãtiæ:ibi. *Si videbas furem.*Tertium est detractionis,& malitiæ:ibi. *Os tuum*, Quartum est infectionis,& nequitiæ:ibi. *Sedens.* Quintum est abnegationis diuinæ iustitiæ:ibi. *Existimasti.* Quantum ad primum sciendum, quòd magna est præsumptionis superbia,Deo nolle subiici,& Deũ spernere:spernit autem Deum,& Deo subiici recusat, omnis , qui mandatis eius contradicit. Et hoc peccatum notans dicit. *Tu vero odisti disciplinam.*

Disciplina. Compunctio. Cõtritio. Pœnitentia.

Vbi notandum,quòd disciplina multipliciter accipitur. Vide supra versi.23,6. Hic autẽ accipitur pro contritione,vel compũctione. Nam disciplina secundum Catholicon dicitur à displiceo,ces. Contritio autem , & compunctio facit compuncto displicere commissa peccata. Hæc autem disciplina quatuor modis contingit:vt ostendit Grego. super illo verbo Iob.33. Erudiens eos instruit disciplina. Erudiens,inquit, eos instruit disciplina : quia considerati menti , & se per pœnitentiam laceranti, quasi quædã plagæ sunt percussionis lamenta compunctionis.Vnde compunctionem non incongrue disciplinã vocat. Quatuor quippe sunt qualitates, quibus iusti anima in disciplina, vel compunctione vehementer afficitur. Cum aut malorũ suorum reminiscitur,considerans vbi fuit. Aut iudiciorum Dei sententiam metuens : & secum quærens cogitat vbi erit. Aut cum mala vitæ præsentis solerter attendens,mœrens considerat,vbi est.Aut,cum bona supernæ patriæ contẽplatur: quæ quia necdum adipiscitur,lugens conspicit,vbi non est.Malorum suorum Paulus meminerat : & ex eis se in quibus fuerat afflgebat, cum diceret.Non sum dignus vocari Apostolus : quia persequutus sum ecclesiam Dei. Rursus diuinum iudicium subtiliter pensans: in futuro malè esse metuebat,dicens. Castigo corpus meum : & in seruitutem redigo : ne forte,cum aliis prædicauero, &c. Rursus mala præsentis vitæ

Grego.23. moral.c.21

1.Cor.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. Cor. 5. Rom. 7. 1. Col. 13.

pensabat, cum diceret. Dum sumus in corpore, peregrinamur à domino. Infœlix homo, quis me liberabit de corpore, &c. & rursus bona æternæ patriæ considerabat, dicens. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autē facie ad faciem, &c. Ex quibus apparet, quòd ille odit disciplinam, qui prædicta quatuor non cōsiderat, vt contritionem de suis habeat peccatis, quòd maximè in prædicatore est detestandum, qui alios ad contritionem ducere conatur. Et de istis dicitur Hiere. 5. quòd renuerunt accipere disciplinam, non considerantes, quod dicitur Sap. 1. Qui abiicit disciplinam, infœlix est. *Et proiecisti sermones meos retrorsum.* Vbi glo. quasi dicat. Quæ dicis, post te ponis, ne videas, scilicet, ne dicas, te non feciſſe. Et sic istud proiicere sermones Dei retrorsum, est quasi quoddā velle ignorare. Greg. autem dicit vt supr. lib. 19. mor. c. 6. Sermones enim dei prædicator post se proiicit, cū hoc, quod dicit, facere contemnit. Quod omnia proceedunt ex peccato præsumptionis, & superbiæ.

827. 6. q. 1. ex merito.

Si videbas furē, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

Hic consequenter ponitur peccatum elationis, & iactantiæ. Vbi notandum, quòd ille propriè fur dicitur: qui bona rapit aliena. Et quia hoc à principio diabolus facere studuit, dum Dei gloriam sibi vsurpare voluit: ideo ipse propriè fur nuncupatur, de quo ait Christus Ioan. 10. Fur non venit nisi vt mactet, furetur, & perdat. Consimiliter fur vocatur prædicator, qui de sua prædicatione gloriam sibi, & non Deo quærit. Exemplo diaboli primi furis. Est ergo sensus. *Si videbas furem*, id est, diabolum, qui Dei gloriam vsurpare conatus est: tu cum eo currebas, scilicet consimiliter Dei gloriam tibi quærendo. Vnde merito tales hypocritæ propriè quærentes laudem cum primo fure currere: immo & ipsi fures dicuntur. Præda quippe vel furtum dicitur, cum auferuntur aliena: omnis autem, qui ex bono opere laudem sibi quærit, alienum profecto est, quod tollit. Et hoc idem sub aliis verbis exprimit, dicens. *Et cum adulteris portionem tuā ponebas.* Adulter enim dicitur omnis ille prædicator, qui ex prædicatione non fructum, sed propriam gloriam quærit. Quod ostendens Greg. 16. mora. cap. 22. ait. Paulus ait. Non sicut plurimi adulterantes verbum Dei. Adulter namq; in carnali coitu non prolem, sed voluptatem quærit. Ideo peruersus quisq; prædicator vanæ gloriæ seruiens, rectè adulterare verbum Dei dicitur: quia per sacra eloquia, non Deo filios generare, sed suam scientiam desiderat ostendere: quem enim libido gloriæ ad loquendum trahit, voluptati magis quàm generationi operam impendit. Cum adulteris ergo prædicator portionem suam ponit: qui ex prædicatione gloriam Deo debitam, appropriare sibi quærit.

Fur. Adulter.

818.

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.

Hic consequenter ponitur peccatū detractionis. Detractio enim ex abundanti malitia procedit. Nam detrahere est verbis alterius famā diminuere. Vnde detractio est malitia oris procedens à dolositate cordis. Vnde istud peccatum ponens dicit. *Os tuum abundauit malitia, &c.* Hic enim accipitur os pro corde: ex cuius malitia consequenter linAgua exterior concinnat dolos, & detractiones. vnde Iob. 15. Docuit iniquitas os tuum. Hic notandum, vtrum omnis diminuens famam alterius per malitiam, & dolositatem, ei illam restituere teneatur. Ad hoc respondet Catholicon in termino fama dicens. Secundum theologos quis potest alterius famam tripliciter auferre, vel diminuere. Vno modo verum dicendo, & iustè, puta cum aliquis crimen alterius prodit, debito ordine seruato. Vt cum iudex publicat latronem: & ipsum suspendit: & tunc non tenetur ad restitutionem. Alio modo falsum dicendo iniustè, & tunc tenetur restituere, se dicendo falsum dixisse. Tertio modo verum dicendo, licet iniustè: vt puta cum quis prodit crimen alterius contra ordinem debitum, vel intentione mala. Et tunc tenetur ad restitutionē famæ, quantum potest, sine mendacio tamen. Vt puta dicendo, quod dixi de tali, verum dixi: sed ego defeci sic dicendo: quia debitum ordinem non seruaui. Sed in isto tertio membro non credo esse verum: quia sic dicēdo, nullo modo eidem famam restituit: sed magis dictum suum sine debito ordine prolatum confirmat. Dico ergo, quòd in tali casu sic diffamanti debito ordine non seruato, sufficit contritio, & confessio sacramentalis.

Bona. quæ ſtio. Detractio Famæ.

Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc feciſti, & tacui.

819.

Hic consequenter ponitur peccatum infectionis, scilicet malū exemplum aliis ministrando. Vbi primo notandum, quòd prima pars istius versus spectat ad sententiā versiculi præcedentis: in quo actum est de peccato detractionis: dicēs. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua, &c. Vnde hic ponit modum talis detractionis: dicens. *Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris*, scilicet verba detractoria. Vbi notādum, quòd aliqui aliis detrahunt non deliberato animo, sed casu: & isti non sedent, sed ambulant. Alij autem deliberatè: & isti sedere dicuntur. Vnde aggrauans peccatum deliberatum: dicit. *Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris.* Vnde gloss. *Sedens, &c.* Non enim sedens, casu alteri derogat: sed studio. Qui autem transiens hoc facit casu, non voluntate facit. Per fratrem autem omnem hominem intelligē: quia omnes homines fratres sunt conditione primæ natiuitatis. Consequenter ad propositum accedens dicit. *Et aduersum filiū matris tuæ ponebas scandalum*, id est, malum verbum: vel malum exemplū proximo præbebas. quod ei occasio ruinæ fuit. Vbi notandum, quòd scandalum aliud est corporale, aliud spirituale. Scandalum corporale dicitur: vt quando aliquis obex ponitur alicui in via corporali: cùi impingens disponitur ad ruinam: & talis obex dicitur scandalum. Similiter in processu viæ spiritualis contingit aliquem disponi ad ruinam spiritualem per dictum, vel factum alterius: inquantum, scilicet sua locutione, inductione, vel exēplo alterum trahit ad peccandum, & talis locutio, monitio, vel exemplum dicitur scandalum spirituale. vnde Hieronymus super illo verbo, Quicunque scandalizauerit vnum, &c. dicit. Scandalizat alium, qui alteri dicto, vel exemplo occasionem ruinæ præbet. Et illud peccatum maximè contradicit vitæ prædicatorum

Sedere. Scandalum. Hieronym. Matt. 18.

torum: qui sunt ordinati ad leuandum iacentes. A dicitur) deducantur ad pœnitentiam. Et primo ponit peccatorum correctionem. Secundo ipsorum per Eucharistiam deductionem, ibi. *Sacrificium.* Quantum ad primum dicit, *Intelligite hæc*, scilicet, quæ supra sunt dicta de statu bonorū, & malorum. *Vos, qui obliuiscimini Deū.* i. qui me Deum esse non creditis. *Nequando rapiat.* Deus ad pœnā vos post mortē. *& tunc non sit, qui eripiat*: quia, qui ante mortem non conuertitur ad Deū, post mortem à pœna non liberatur: quia in inferno nulla est redemptio.

1. Cor. 8.

vnde dist. 82. Nemo in Ecclesia Dei amplius nocet, &c. Et ideo dicebat ille prædicator Paulus. Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum. *Hæc feciſti, & tacui* q.d. Tu prædicta feciſti, *& ego tacui*, id est, distuli pœnam, expectando emendam. Et tu expectationem ad impunitatem vertis: quia ex hoc quod punire differo tu crēdis me similem tibi, qui peccatum tuum impunitum vis permanere. Vnde sequitur.

830. de pœn. di ſtinct. 1. medicina

Existimasti, iniquè, quòd ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Hic consequenter ponit peccatum abnegationis diuinæ iustitiæ, multi enim mundani considerantes, quòd in vita præsenti multoties Deus peccata impunita dimittit: cogitant peccata Deo placere, quia, si Deo displiceret, cum sit omnipotens, illa non permitteret. Sed tales non aduertūt, quòd si Deus hominem in libero arbitrio non relinqueret, iam homo non haberet, vnde à Deo iustè præmiari, vel puniri posset. Permittit ergo Deus peccata: non quia sibi placeāt, sed vt ex hoc vel homo cognoscens infirmitatē suam, humilietur, vel ipse puniendo iudex appareat iustus. Etiam alia ratione mala, quæ tamen sibi non placent, fieri permittit: quia ex illis malis bona scit elicere. Vnde ait Magister lib. 1. dist. 46. Nam, vt ait August. mala fieri bonum est: nec fierentur mala ab omnipotente Deo fieri: nisi esset bonum, vt ea fierent: quia ex malis, quæ fiunt, Deus bona elicit. Et infrà patet, quòd ex malis, quæ fiunt, quædam prouenient bona: cum comparatione malorum bona magis placent, & laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus, ex malis, quæ faciunt, interdum bona proueniunt. Iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti: talibus enim vsque adeo omnia cooperantur in bonum: vt, si qui eorum deuiant, & exorbitant, hoc eos faciat, proficere in bonum, quia humiliores redduntur, atque doctiores, vt Petrus. Illa etiam mala, quæ ab iniquis fideles perferunt piè: vtique prosunt illis ad demenda peccata: vel ad exercendam, probandāmque iustitiam: vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam, &c. Ex quibus apparet, quòd quamuis Deus mala permittat: ipsa tamen non amat, vt mali, qui in hoc Deum sibi ipsis similem existimant. Et hoc est, quod hic peccatori Deus dicit, *Existimasti, iniquè, quòd ero tui similis*, scilicet consentiēdo malis, quia putas, quòd placent mihi mala. Sed ego peccata finaliter impunita non dimittam: quia *arguam te*, scilicet te puniendo. *Et sic statuam contra faciem tuam*, scilicet, peccata tua, scilicet, vt ostendam tibi, quòd displicent mihi: ideo ipsa puniam. Et peccata propria arguent peccatorem, & ostendent ipsi peccatori, quòd Deo non placent. Et hoc est quod dicitur Hiere. 2. Arguet te malitia tua, & conuersio tua increpabit te. Sequitur. Scito quam amarum est, te dereliquisse dominum Deum tuum.

Peccatū. Malum.

831.

Intelligite hæc, qui obliuiscimini Deum, nequando rapiat, & non sit, qui eripiat.

Hic ponitur intenta conclusio, quæ est, vt per prædicta mali ante mortem corrigantur: & sic per virtutem sacramenti eucharistiæ (quod viaticum

832. Eucharistia.

Sacrificium laudis honorificabit me,

id est, sacrificium Eucharistiæ: quod sacrificium laudis dicitur, vt patet versi. 823. *Honorificabit me*, scilicet, debite celebratū, & receptū, quia per illud summas gratias deo reddimus pro omnibus bonis, quę nobis cōtulit. Et hoc sacrificiū dicitur via eundi ad Deum: propter quod viaticū dicitur, vnde subdit. *Et illic iter.* s. in sacrificio illo, quia hoc sacrificium est via ad Deum. Hæc est scala Iacob, qua Angeli, id est, fideles ascendunt, & descendunt, ad laudem ascendunt diuinitatis, sed descendunt ad laudem humanitatis Christi, quia in isto sacramento est vera diuinitas, & humanitas Christi. Et ideo subdit. *Et illic iter: quo ostendam salutare Dei.* Salutare Dei dicitur Christus, qui est Saluator noster. Lucæ 2. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Hic ergo ostenditur salutare Dei: quia hic Saluator noster realiter continetur, & etiam quia per virtutem, & immolationem huius sacramenti saluamur. Continuando materiam articulorum: nunc restat quintus articulus, quem, s. posuit Thomas, dicēs. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis: figuratus per quintū fundamentū, qui erat Sardonyx. Hic enim lapis suis cōditionibus, & proprietatibus huius articuli singulas significat partes. Vbi notandum est, quòd iste articulus tres continet partes. s. Captiui visitationē generis, quod inferni continebatur carcere, quia descendit ad inferos. Defuncti resurrectionem corporis, quod sepulchri regebatur lapide, quia resurrexit à mortuis. Præstiti numerationem temporis: quod à Christi docebatur pectore, quia tertia die. Hæc omnia significat iste lapis Sardonyx. Quoniam hic lapis secūdum Magistrum lib. 16. virtutibus afficitur, quibus visitationis infernalis figuratur vtilitas: quo ad primum ex partibus componitur, quibus resurrectionis corporalis demonstratur veritas, quoad secundum. Coloribus afficitur, quibus numerationis tridualis denotatur quantitas, quoad tertiū. Primo ergo hic articulus continet captiui visitationē generis, dicens. Descendit ad inferos. Christi enim humilitas non fuit contenta pro humano genere carnē assumere, & in crucis patibulo mortē tolerare pro ipso, nisi etiam in mortis triduo corpore remanente in sepulchro, eius anima sanctos patres in infernum visitaret: ipsósque suo perlustrādo lumine liberaret. Vnde Ambr. in 3. libro de spiritu sancto, & allegatur à Magistro libr. 3. dist. 22. Lumen vitæ fundebat æternæ, radiabat illuc lux vera sapientiæ: illuminabat infernum: sed in inferno non claudebatur. Et infrà. Confitemur enim Christum pependisse in ligno, & iacuisse in sepulchro, sed in carne: & fuisse in inferno, sed in anima sola. Hæc autem tanta, & consummata Christi animæ descensionis ad infernum humilitas, in hoc figuratur lapide. Quoniam secundum Magistrum vbi supra, hic lapis Sardonyx humilem efficit. Et ideo Christus de anima

Articulus quintus.

Descendit ad inferos.

Ambrosius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sua, à quâ fluit corporis vita, dicit in Psal. Vita mea, A
id est, anima inferno appropinquauit, æstimatus
sum cum descendentibus in lacum, &c. Sed circa
istum articulum occurrunt dubia. Primum, vbi sit
Infernus. Limbus. locus inferni, ad quem Christus descēdit. Ad quod
notandum, quòd secundum antiquos doctores in-
fernus est quadruplex, scilicet, damnatorum, vbi
est carentia lucis gratiæ, & gloriæ, & pœna sensi-
bilis. Secundus est limbus puerorum, vbi sunt duo
prima sine tertio. Tertius est purgatorium, vbi
sunt duo vltima sine primo. Quartus est limbus
patrum, in quo sine extremis est medium. Et ad
istum quartum Christus descendit: & omnes, quos
Gregor. inuenit, liberauit. Tamen quia Gregor. Homil. 22. B
expressè ponit, quòd Christus non omnes de in-
ferno, ad quem descendit extraxit, ideo notan-
dum, quòd ista inferna possunt considerari aut
secundum situm, aut secundum qualitatem. Si se-
cundum qualitatem, sic nulli dubium, quòd sunt
distincta inferna: quia in vno est pœna sensus, in
alio non: in vno est gratia, in alio non: in vno est
gratia cum pœna sensus, in alio non: & sic de aliis,
vt patet ex diuisione dicta. Si autem considerentur quantum ad situm, tunc probabile est, quòd
omnium istorum sit vnus situs: sic quòd in eodem
loco saltem continuò sunt omnia inferna dicta.
Hoc autem probo: quia infernus damnatorum, & C
lymbus patrum sunt in eodem loco, igitur & om-
nia alia inferna sunt in eodem loco: patet conse-
quentia, quia limbus patrum minorem conuenien
tiam habet cum inferno, quam limbus puerorum,
vel purgatorium, quia cum ipso solum conuenit
in vno, scilicet in carentia gloriæ. Sed in isto con-
ueniunt cum inferno limbus puerorum, & purga-
torium, & in aliquo alio, quod patet de limbo
puerorum: quia ibi est carentia gloriæ, & vltra
hoc carentia gratiæ. De purgatorio patet, quia
ibi est carentia gloriæ, & vltra hoc pœna sensus,
Gregor. ergo. sed probo antecedens, primo per Gregor.
Homil. 22. vbi vult expressè, quòd Christus de-
scendendo ad inferos, de inferno damnatorum ex-
traxit sanctos patres, ibidem relinquens damna-
tos. Vnde sic dicit. Si exaltatus fuero à terra, om-
nia traham ad meipsum, omnia traxit, qui de elec-
tis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia ergo
abstulit vtique electa, neque enim infideles quos-
que, & pro suis criminibus æternis suppliciis de-
ditos, dominus resurgendo ad vitam reparauit, sed
illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide,
Osee. 13. & actibus recognouit. Vnde rectè per Oseam dici-
tur. Ero mors tua, ô mors, ero morsus tuus, inferne. Id namque, quod occidimus, agimus, vt peni-
tus non sit. Ex eo autem, quòd mordemus, partem
abstrahimus, partémque relinquimus, quia ergo
in electis suis funditus occidit mortem, mors mor-
tis extitit, quia vero ex inferno partem abstulit, E
partémque reliquit: non occidit funditus infer-
num, sed momordit. Ait ergo. Ero mors tua, ô
mors, ac si apertè dicat, quia in electis meis te fun-
ditus perimo. Ero morsus tuus, inferne, quia sub-
latis eis, te ex parte transfigo. Et hæc eadem ver-
ba ponit idem Greg lib. 12. moral. cap. 8. Item huic
opinioni assentit Sanctus doctor lib. 4. distinct. 45.
dicens, quòd potest dici, quòd limbus patrum, &
infernus sunt in eodem loco, hoc etiam dicit de
Augu. 20. de ciuitate Dei. capite 15. limbo puerorum. Item hoc est de mente beati Au-
gust. d. Non absurde credi videtur, antiquos san-
ctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem à tor-
mentis quidem impiorū remotissimos, licet apud
inferos fuisse: donec eos inde Christi sanguis erue-
ret. Et ista opinio potest declarari ex verbis arti-
culi, dicentis, quòd Christus descendit ad inferos,
quia locus, ad quem anima Christi descendit, in
plurali dicitur inferna, non propter pluralitatem
locorum, sed propter eiusdem loci qualitates di-
uersas, à quibus diuersimode appellatur, quia ali-
quando infernus damnatorum, aliquando limbus
&c. Secundum dubium est, vbi existit situaliter iste
locus inferni, ad quem Christus descēdit. Ad quod
dicitur, quòd est in medio terræ, de hoc vide suprà
versi. 108. Tertium dubium est, per te sancti patres
erant in inferno, nunquid pœnam patiebantur in-
ferni? Ad quod dicendum, quòd secundum Greg. *Gregor. 9. moral.*
Ignis inferni habet ardorem, quo cruciat, & obscu-
ritatem, qua excæcat: propter primum cruciat ani-
mam, propter secundum priuat gloria. Et istę ope-
rationes non sunt necessariò annexæ: nec in om-
nem animam ibidem existentem insimul efficiun-
tur, sed secundum quòd anima est disposita, vt illis
accidentibus sit subdita. Fit autem subdita anima
eius ardori, & concremationi per culpam morta-
lem, vel eius reatum. In animam ergo in inferno
existentem, si careat culpa mortali, & eius reatu,
ignis ille licèt sua obscuritate possit priuare lumi-
ne, non tamen suo ardore potest illam cruciare.
Sicut patet de nostro igne, qui suo splendore ali-
qua potest illuminare, quæ suo ardore non potest
cremare, vt patet de salamandra. Quia igitur san-
cti patres ante aduentum Christi carebant culpa
mortali: eius reatu licet ibi priuati essent lumine
gloriæ, non tamen pœnam sensus patiebantur. Et
consimiliter dicendum est de paruulis in solo ori-
ginali discedentibus. Istam autem huius articuli
primam partem concludit Bar. 4. cap. dicens. Depu
tatus es cum iis, qui descendunt in infernum.

PSALM. L.

833. *de pœn. & sim. 3. 10. tam.*

D Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

Psalmus iste talem titulum habet.

Psalmus Dauid, cum venit ad eum Nathan Propheta: quando, vel quoniam introiuit ad Bersabee.

Ad cuius intellectum sciendum: quòd, vt habetur 2. Regum 12. Postquam Dauid commisit pec-
catum adulterij cum Bersabe vxore Vriæ, & ipsa
concepisset: volens occultare peccatum suum, fe-
cit occidi Vriam virum eius, & postmodum il-
lam accepit in vxorem. Quod factum displicens
domino, misit ad eum Nathan Prophetam, vt
ipsum argueret de commissis peccatis. Qui cum
venisset ad Dauid, proposuit ei iudicium quærens.
Diues quidam cum haberet centum oues, vicino
suo pauperi vnam solam, quam habebat ouiculam
rapuit, quod cum audisset Dauid, iudicauit hunc
reum esse mortis. Et Nathan ipsum ex hoc re-
prehendit, dicens. Tu es ille, qui hoc fecisti: qui
cum multas vxores, & concubinas haberes, vnam
solam, quam habebat Vrias, rapuisti. Ad cuius
vocem territus Dauid, statim rediens ad cor, pœ-
nituit. Et in conspectu omnium confessus est
peccatum suum, dicens. Peccaui Domino, & Dei petens misericordiam, fecit istum Psalmum.
Ex quibus apparet sensus tituli, & materia Psal-
mi. Est ergo sensus tituli talis. Psalmus Dauid,
scilicet

scilicet agens de humilitate, & pœnitentia, quam A
habuit Dauid, *quando venit ad eum Nathan propheta*, scilicet à Deo missus ad ipsum arguendum de
peccato, quod fecit, *quando intrauit Bersabee*, vel re-
darguit eum, quoniam intrauit ad Bersabee. Et no-
tandum, quòd in isto Psalm. Dauid nobis omnibus
ponitur in exemplum non cadendi: sed, si quis ce-
ciderit, resurgendi. Et ne desperes de alicuius im-
manitate peccati: cum videris Dauid post reatum
adulterij, & homicidij per pœnitentiæ humilita-
tem Deo placuisse: quia ad vocem prophetę ipsum
arguentis, non negauit peccatum: non se excusa-
uit, vt homines facere solent: sed peccatum suum
publicè confitens, ait: Peccaui Domino. Vnde hic
spiritualiter nobis humilitatis datur exemplum: B
quæ summè pœnitentibus valet. Et hinc est, quòd
præ omnibus aliis Psalmis pœnitentialibus, iste
frequentius in ecclesia legitur: quia hic magis
quam in aliis humilitatis datur exemplum pœni-
tentibus: quam omnes habere debent, & possunt
quantumcunque debiles, & infirmi. Quoniam in
isto Psalmo nihil difficile dicitur: vt in aliis pœ-
nitentialibus Psalmis: in quibus. Lauabo per sin-
gulas noctes lectum meum. Et in alio. Grauata
est super me manus tua. Putruerunt, & corruptæ
sunt cicatrices meæ. Et in alio. Cinerem tanquam
panem manducabam. Et in alio. De profundis cla
maui. Et in alio. Persecutus est inimicus animam
meam. Sed in isto solum à Deo patre misericor-
diarum misericordiam implorat humiliter, dicens.
Miserere mei, Deus. Alibi enim districtiora for-
tioribus. Hic autem temperata, & leuia infirmis
prouidet: per quod omnes docentur agere pœni-
tentiam. propter quod in isto psalm. dicitur. *Docebo iniquos vias tuas &c.* Per istum enim modum fa-
ciliter de peccatis venia impetratur. Et hinc est
quod iste psalm. in ordine psalmorum est quin-
quagesimus, significans annum iubileum: qui erat
annus remissionis: in quo omnia debita remit-
tebantur: & possessiones alienatæ restituebantur.
Sic conformiter per humilitatem pœnitentiæ, de D
qua hic agitur, plena præstatur peccatorum re-
missio, & restituitur gloria alienata per peccatum
à nobis. Istis visis, accedo ad psalmi diuisionem:
qui diuiditur in partes tres. Quia primo petit cul-
pæ remissionem. Secūdo petit gratiæ infusionem:
ibi. *Asperges me.* Tertiò promittit satisfactionem:
ibi. *Docebo iniquos.* Prima in tres: quia primo po-
nit misericordiæ Dei implorationem. Secundo pe-
tit plenam purgationem: ibi. *Amplius laua me.*
Tertiò ad hoc inducit multiplicem persuasionem:
Misericor dia Dei. ibi. *Quoniam iniquitatem.* Prima in duas, quia pri-
mo petit gratiam Dei in generali. Secundò in spe-
ciali: ibi. *Et secundum multitudinem.* Quantum E
ad primum sciendum, quòd propriè misericordia
non cadit in Deo, cum misericordia sit quædam
compassio alterius miseriæ: de hoc vide supra ver-
sic. 55. Sed dices: quæ est misericordia Dei, quæ
dicitur magna? Audi Bernardum istum passum
pertractantem: vbi sic ait. *Miserere mei Deus, &c.*
Sicut sunt peccata minima, sunt & magna, sunt
& mediocria. Sic & misericordia Dei dicitur quæ-
dam parua, quædam mediocris, & quædam ma-
gna. Magnus peccator magna opus habet miseri-
cordia, vt vbi superabundauit peccatum, super-
abundet, & gratia. Parua misericordia Dei dicitur
expectatio peccatoris, quod non statim punitur
cum peccat: sed ad pœnitentiam expectatur. Par-
ua inquam misericordia, non in se, sed in compa-
ratione cæterarum: alioquin magna nimis valde
misericordia Dei est expectatio peccatoris. Nam
peccantem Angelum non expectauit, sed statim
præcipitauit è cœlo: primum quoque hominem
peccantem statim expulit de paradiso. Et certè si
consideremus quam magna, & quàm multa quo-
tidie committimus, nonne leuia illa reputabimus,
quæ statim damnationis exceperunt sententiam?
Sed hæc potestas crucis, & virtus est, quam Chri-
stus dicit. Nolo mortem peccatoris, sed vt con-
uertatur, & viuat. Hæc vox videtur Christi: vi-
detur & resurgentis à morte peccatoris. Ac si di-
cat velit, nolit Iudæus, viuo ego: nolo mortem
peccatoris, qui pro peccatoribus mori volui, volo
quòd fructuosa sit mors mea, & sit per eam mise-
ricordia magna, & copiosa redemptio. Parua in-
quam hæc misericordia: quia hæc sola non sufficit
ad salutem, sed iudicium damnationis accumulat,
vt peccator audiat: hæc fecisti, & tacui. Apostolo- *Rom. 2.*
lum etiam proinde audiamus terribiliter tonan-
tem. An diuitias bonitatis eius, & longanimita-
tis contemnis? Ignoras, quòd benignitas Dei te
ad pœnitentiam adducit? Tu autem secundum du-
ritiam cordis tui, thesaurizas tibi thesauros iræ,
qui thesauros prærogatæ tibi misericordiæ con-
C tempsisti, secundum duritiam tuam ait, & cor im-
pœnitens. Sed quis scindet duritiam istam? Est ita-
que prima misericordia patientia Dei. Secunda mi
sericordia omnino maior est priore, quæ facit, ne
prima perniciosa sit, & infructuosa. Et hæc qui-
dem leuibus sufficit in peccatis, quibus scilicet,
dum gestamus corpus mortis, non possumus ab-
stinere. At in grauioribus, & quæ ad mortem sunt,
non solum pœnitentia opus est, sed etiam conti-
nentia. Res planè difficilis, & possibilis soli Deo,
susceptum solum peccati iugum à ceruicibus ex-
cutere. Et hæc est magna misericordia magnis
necessaria peccatoribus, de qua nunc ait Psalmi-
sta. *Miserere mei, Deus secundum magnam miseri-* *Quæstio.*
cordiam tuam. Sed statim dices, potest ne miseri-
cordia Dei maior esse respectu vnius, quam respe-
ctu alterius? quia vocat misericordiam Dei mag-
nam, magnum enim comparatiuè dicitur ad mi-
norem. Et sic hoc est quærere, vtrum Deus mise-
ricordius agat cum vno quam cum alio. Et vide-
tur quòd sic. Quoniam misereri est auferre mise-
riam: sed Deus magis aufert miseriam vnius quam
alterius: quia scilicet ab vno aufert totam mise-
riam, vt puta à beatis: ab alio autem solum aufert
partem, puta à damnatis, quia non eos tantum
punit, quantum puniri meruerunt: ergo. Ad op-
positum arguitur: quia cum misericordia Dei sit
idem quod Deus: & Deus non suscipiat magis
nec minus: consequens est quod nec misericor-
dia eius maior, nec minor poterit dici. & sic non
misericordius aget cum vno, quā cū alio. Respon-
deo, quod Deum magis vel minus misereri tri-
pliciter potest intelligi. scilicet, aut maiori habi-
tu, aut minori actu, aut maiori effectu, primo
modo, & secundo est impossibile magis, vel mi-
nus in Deo ponere, sed tertio modo, scilicet, quo
ad effectum, qui est subleuare à miseria, verum est
tam in præsenti quam in futuro, sed aliter nunc,
& aliter tunc: quia nunc misericordiæ effectus
sunt principaliores: & effectus iustitiæ sunt con-
sequentes. Tunc autem, iustitiæ effectus erunt
principaliores: & misericordiæ erunt annexi.

Universidad de Deusto Biblioteca

Tunc enim reddet Deus secundum opera sua vnicuique:nunc autem secũdum benignitatem suam. Et ideò simpliciter magis miseretur in præsenti eius,cui magis vult. In futuro vero magis eius,qui magis indiget. Vnde magis misero magis condonabit, secundum quantitatem absolutam,non secundum quantitatem relatam. Ex istis patet ad argumenta.

834. de pæ. distinct. 3. Serpens.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Hic consequenter misericordiam Dei in speciali postulat: ostendendo, quid petat,scilicet culpæ remissionem. *Dauid. Peccatũ.* Vbi notandum, quòd Dauid implorando misericordiarum Dei multitudinem, se apertè manifestat peccasse multipliciter. Et ideo attende,quòd ex illo peccato,quod in Bersabe commisit, multiplex peccatum implicatur. Nam ibi primo fuit peccatũ luxuriæ: quia adulterium cum aliena vxore commisit. Secundò ibi fuit peccatum deceptionis,& fallaciæ:quia peccatum suum occultare voluit. Et ideo statim, cum sciuit illam esse grauidam,misit pro Vria viro eius,vt illam cognosceret,& sic ei attribueret conceptum. Tertiò ibi fuit peccatum auaritiæ, siue rapinæ. Nam ex hoc, quòd volebat Vriã cognoscere vxorem suam iam grauidam, volebat quòd Vrias conceptum Dauid crederet esse suum rapere: & per consequens falsum hæredem ipsi Vriæ voluit supponere,quod est alienam hæreditatem velle rapere. Quartò ibi fuit peccatum homicidij: quia non potens Vriam militem fidelissimum inducere ad dormiendum cum vxore sua, ipsum proditoriè etiam fecit occidi. Quintò quia occasione mortis Vriæ, plures alij de seruis Dauid interfecti fuerunt, vt apertè habetur 2. Reg. 11. Tot ergo, & tanta peccata sua Dauid considerans, multitudinem misericordiarum Dei petit, dicens. *Misericordia.* *Et secundum multitudinem miserationum tuarum &c.* Et attẽde, quod in primo versu postulauit magnam misericordiam. Hic autem multitudinem miserationum per hoc innuẽs, quòd misericordia differt à miseratione: quia misericordia notat interiorem miserẽtem habitum, sed miseratio actum notat exteriorem. Vnde dicit. *Et secundum multitudinẽ miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Dele inquit, vt nullũ remaneat peccati vestigium. In primo ergo versiculo notauit misericordiam Dei secundum quantitatem continuam,dicens. *Magnam.* Hic autem secundũ quantitatem discretam, dicit. *Secundum multitudinem.* *Aquila. Cornix.* Istam autem miserationum multitudinem præbet Deus nobis in præsenti. In futuro autem magis iustitiam. Dicit Magister in libro de naturis rerum, quòd aquilam cornix diu insequitur: sed aquila ex nobilitate animi diu dissimulat, tandem propter importunitatem eius: quia non desistit ab incepto, vnguibus ipsam rapit, & lacerat. Sic moraliter. Nam aquila ab acumine visus dicitur Christus, qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo,& in terra,quem mali licet insequantur, ipse tamen dissimulat,& patienter sustinet:& à malo desistere volentibus liberè parcit. Psal. 102. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se: quoniam &c. Tandem verò, non cessantibus peccatoribus, propter ipsorum importunitatem vnguibus suæ iustitiæ, ipsos

A rapiens damnat, & punit. Ideò in præsenti hanc postulemus misericordiam, quia post hanc vitam peccatoribus obliuiscetur misereri Deus, & continebit in ira sua misericordias suas: vt dicitur Psal. 76. *Satisfactio.* Et notandum, quòd bene Dei misericordia multiplex dicitur, & magna, scilicet, intensiuè, extensiuè, & duratiuè. Primò est multa, & fortis intensiuè, patet, quia delet peccatum, quod est tantæ malitiæ, vt pro ipso nullus mortalium satisfacere possit,vt ostendit Anselmus 1.cur Deus ho.c.6. Vbi ostendit, quòd oporteret dare hominem pro peccato commisso aliquid maius omni eo,quod non est Deus,ad satisfaciendum **B** pro peccato,quod nullus mortalium facere potest. Et ideo ex misericordia, Deus incarnatus est, vt pro homine satisfaceret Deus factus homo: quòd autem homo teneretur dare pro peccato aliquid maius omni eo, quod non est Deus, probat ipse Anselmus in cap. 21. dicens. *Anselm.* Quia homo non satisfacit pro peccatis suis: nisi reddat aliquid maius quam sit illud, pro quo peccare non deberet, sed pro omni eo, quod non est Deus: non debuit homo peccare: ergo oportet pro peccato reddere aliquid maius omni eo,quod non est Deus. Et istud est vita Christi. Et ideò dicitur ad Titum 3. *Misericordia Dei.* Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Ista er- **C** go misericordia fuit fortis intensiuè. Dicit enim *Philosophus 1. de cælo.* Aristotel. quòd fortitudo potentiæ actiuæ terminatur per maximum, in quod potest. Vnde si esset aliqua potentia, quæ posset in duplum, triplum, & sic in infinitum: illa diceretur infinita intensiuè: sed talis est misericordia Dei: quia non est dare peccatum ita graue,vel magnum, quin misericordia Dei maior sit ad remittendum. *Ambros. de obitu Theodosij.* Refert Ambrosius de obitu Theodosij, quòd tantæ fuit misericordiæ, quòd nunquam negauit misericordiam petenti,de quo sic scribit. Beneficium putabat se accepisse Theodosius, cum rogaretur ignoscere, Et tunc pronior erat veniæ,quando fuisset maior **D** commotio: optabatur in eo quod ab aliis timebatur vt irasceretur. Habebat reorum remedium. quoniam & habuit super eos potestatem, quasi parcens postulari mallebat,quam contra iudicium punire æquitatis: vides impunè abire, qui nunquam veniam petenti negauit. Et sic fuit verè filius illius,qui dicit. Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Luc. 6. Ex hoc considerare potes, quantò maior est misericordia Dei. Secundò misericordia Dei est infinita extensiuè. Hoc autem dupliciter potest declarari. Primò ex parte subiecti ipsius. s. Christi, sic. Si aliquis omnibus **E** vicinis suis consideret riuulos de fonte, vt sibi facerent aquæductus pro libito, signum esset, quòd fons ille magnæ esset sufficientiæ. Isto modo Deus pater filium suum, qui est fons sapientiæ, verbum Dei in excelsis misit in mundum, & voluit eum scaturire de terra vteri virginalis. Et, vt esset omnibus copiosius, permisit cuilibet riuulum sibi facere, quando Iudæorum, & Gentilium voluntati se dedit, vt ipsum crucifigerent. Ideo benè dicitur in plurali. Hieremię 42. Dabo vobis misericordias. Secũdò hoc ex parte hominis patet, cui Deus multipliciter miseretur. Primò præseruando vt caueat, secundò expectando vt redeat: tertiò condonando vt pœniteat. Vnde Augustinus 2. Confession. Gratiæ,& misericordiæ tuæ deputo, quæcunque mala non feci,quia,te duce,non feci. Tertio

tio est infinita duratiuè, quia quantuncunque homo expectet tarde,statim vt vult,pœnitere,ipsum recipit,& indulget. *Luce 23. Bernard.* Exemplum de latrone: vnde Bernardus super cant. Omninò propter misericordiam tuam post te currimus, ô bone Iesu: videntes, quòd non spernis pauperem, peccatorem non horres, non horruisti latronem confitentem, non lachrymãtem meretricem, non Chananæam deprecantem,non deprehensam in adulterio,non sedentem in teloneo, non supplicantem publicanum, non persecutorem Paulum, non ipsos tuos crucifixores. Ex quibus apparet, quòd non immeritò misericordiam Dei Psal. dicit magnam in primo versiculo: sed multiplicem in secundo. *Misericordia hominum.* Per oppositum autem misericordia hominum est debilis, & modica multipliciter. Primò intensiuè: quia vix quis mouetur ad compassionem alterius, iuxta illud 2. Timoth 3. Erunt homines seipsos amantes absque misericordia, &c. Secundò extensiuè: quia si sit aliqua compassio hominis ad alium, est forte ad consanguineum, non ad extraneum, ad amicum,vel familiarem, & non vltra: ideo dicitur *Eccles. 18.* Miseratio hominis circa proximum suum, misericordia autem domini super omnem carnem. Tertiò est breuis duratiuè: quia non durat, nisi quandiu homo cernitur in oculis. Osee 6. Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane *Tobia 4.* pertransiens. Non sic docuit Tobias filium suum sibi d. Quantum potueris, esto misericors. ad Colos. 3. Induite vos sicut electi Dei viscera misericordiæ,non dicit verba, sed viscera: quia multi verbis compatiuntur: sed operibus pauci. Vnde dicit Petrus Ra. in quodam ser. In resurrectione coram omnibus Angelis in conuentu omnium resurgentium, non dicitur, quòd Abel fuit passus, quòd Noe mũdum seruauit, quòd Abraham fidelis fuit, quòd Moyses legem dedit: quòd Helias in cœlum ascendit, quòd Petrus resupinus crucem ascendit, quòd Paulus decapitatus fuit, quòd Laurentius combustus. Omnia enim hæc Christus tacet, & solum de operibus misericordiæ loquitur, dicens, Esuriui,& dedistis mihi mãducare,&c. vt ostendat quòd, qui misericors est, & ipse à Deo misericordiam meretur. Distinguens ergo Psal. misericordiam Dei à nostra ipsam dicit magnam, & multiplicem, dicens, *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam Et secundũ multitudinem miserationum tuarum, &c.* *Misericordia Dei multiplex.* item notandũ, quòd Dei misericordia est multiplex, scilicet præueniẽs, quo ad boni propositi inspirationem. Psal. Misericordia eius præueniet me. Subsequens, quoad meritorum cooperationem. Psalm. Misericordia tua subsequatur me omnibus diebus vitæ meæ. Perficiens, quoad præmij æterni retributionem. Esa. 49. Non esurient, neque sitient amplius: neque percutiet eos æstus, & sol: quia miserator eorum reget eos. Et ideo istam misericordiã multiplicem Psal. notans dicit. *Et secundum multitudinem miserationum tuarum, &c.* Sequendo materiam articulorum: restat declarare secundam partem quinti articuli, scilicet præsciti determinationem temporis resurrectionis Christi: propter quod dicit articulus, *Tertia die.* tertia die. Tribus enim diebus Christus secundum corpus mansit in sepulchro: sed, habita mortis victoria, tertia die resurrexit: quod ipse adhuc viuens *Matt. 20.* suis prædixit discipulis, dicens. Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis: & condemnabunt eum morte. Sequitur. Et tertia die re-

A surget. Et Matth. 12. Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, &c. Hic autem prædictus numerus in Sardonyce figuratur. *Sardonyx.* Quoniam hic lapis tribus coloribus distinguitur, &c. Secundum enim Magistrum vbi suprà: hic lapis ex tribus constat coloribus: quia in imo est niger, in medio candidus: & in summo rubicundus. Istis enim tribus coloribus, rectè tres dies: quibus Christus in sepulchro iacuit, figurantur. Primus enim dies fuit dies Veneris, quando scilicet hora iam tarda completorij etiam obscurata die, sepulturæ fuit traditus. Et quia illa die fuit in sepulchro solum hora iam nigra, & obscura: hinc est, quòd illa dies per primum colorem huius lapidis, scilicet nigrum, **B** figuratur. vt de ipsa prima die iam nigra, & obscura dicatur. Dies domini ista tenebræ, non lux. *Amos. 5.* Secundus dies fuit dies sabbati. In qua per totum diem iacuit in sepulchro. Et hæc dies figuratur per secundum colorem huius lapidis, qui est candidus. Nam, cum per totam hanc diem Christus fuerit in sepulchro, hæc dies debet denominari à principaliori parte sua, quæ est meridies. Tunc ei sol existens in altiori loco, & gradu suo magis splendet, & feruet, quam in aliqua alia hora diei. Et sic merito per colorem candidum, & splendidum illa etiam dies figuratur: vt de hac secunda die dicatur. Sicut lux meridiana clara est. *Esa. 58.* Tertius dies fuit dies dominica, in qua fuit in sepul- **C** chro per ipsius scilicet primam partem: quia, scilicet, in aurora resurrexit. Illa autem pars diei quando tempus est clarum est rubicunda. Et ideo merito per tertium colorem huius lapidis rubeum figuratur: vt merito, de hac die, in qua solum in principio diei, & mane mansit in sepulchro dicatur. Mane dies vnus. *Genes. 1.* Vnum de istis tribus diebus, quibus Christus in sepulchro à nobis mansit absconsus potest dici. Tribus diebus nemo vidit fratrem suum. De quibus expressè ait saluator. *Exod. 10. Matt. 12.* Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus,& tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Sed statim occurrit dubium, qualiter, scilicet, Christus fuit in sepulchro **D** tribus diebus,& tribus noctibus. Ad hoc respondet gloss. & est August. d. *August.* Dicitur tribus diebus more antiquorum, qui diem cum nocte præcedẽte computabant. Et sic accipit partem diei, qua sepultus est cum nocte præterita pro tota die per synecdochem. Sabbato vero noctem,& diem integrum accipit, noctem vero dominicam cum eodem die illucescente, partem pro toto. Et sic habes tres dies,& noctes. *Resurrectio Christi.* Tertia vero pars huius articuli continet defuncti resurrectionem corporis: quod sepulchri tegebatur lapide, quia resurrexit à mortuis. Christus enim in principio tertiæ diei resurrexit: & non post tertiam diem: vt Iudæi falsè *Matth. 27.* **E** Pilato allegabant, dicentes. Domine, recordati sumus, quia seductor ille, &c. dixit post tres dies resurgam. Hæc autem Christi resurrectio Sardonyce lapide figuratur, qui ex partibus componitur: quibus Christi resurrectionis demonstratur veritas. Secundum enim Magistrum vbi suprà. Sardonyx est lapis compositus ex sardio, & onyce figurans compositionem, vel vnionem animæ Christi cum corpore in hac sancta resurrectione. Nam per sardium lapidem, qui coloris est sanguinei, figuratur anima rationalis: cuius sedes est sanguis. iuxta illud Leuitic. 17. Anima omnis carnis in sanguine est. Et sic per sardium colorem habens

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanguineum, figuratur anima. Per onycem autem lapidem, qui lapis ex sua proprietate multiplicat lites, & commouet animos ad rixas, & lites: humana caro, siue corpus humanum figuratur, quod lites, & bella semper aduersus spiritum excitat: secundum illud Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Sardonyx ergo compositus ex sardio figurante animam, & ex onyce figurante corpus, expresse Christi resurrectionem significat: in qua Christi corpus, & anima ad inuicem coniuncta fuerunt. Et hoc ponēs ista pars articuli quinti dicit. Surrexit à mortuis. Et hanc partē ponit Apostolus. 1. Cor. 15. d. Tradidi verbis imprimis, quoniā Christus mortuus est pro peccatis nostris: & quoniam sepultus est: & quia resurrexit tertia die, &c.

835. *de pœnit. dist. 1. circa.* **Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me.**

Hic consequenter petit plenam à peccatis mundationem. Vbi sciēdum, quòd peccatum commissum diuturnitate semper augetur: quia impœnitentia de peccato, quandiu durat, & peccatum amplius aggrauatur. quoniam vt habetur extra de consuetudine. cum tanto. Peccata tanto sunt grauiora, quanto diutius infœlicem animam detinent alligatam. Dauid autem in istis peccatis adulterij, & homicidij, &c. diu permansit, antequam pœniteret, vel confiteretur, scilicet per annum, vel circa. Quòd ex hoc probatur: quia iam natus erat puer, quem per adulterium conceperat Bersabee de ipso Dauid. Vnde quando Nathan reprehendit eum, ei inter alia prædixit, Filius, qui natus est
2. Reg. 12. tibi, morte morietur. Peccata autem, quanto sunt grauiora, & diuturniora difficilius lauantur, & purgantur. Sicut macula in panno recens faciliter lauatur, sed antiquata difficulter. Et ideo Dauid plenè pœnitens volens ostendere grauitatem peccati sui ex diuturnitate temporis, non solum petit per Dei misericordiam lauari, scilicet, ab actu peccati, sed etiam amplius lauari propter diuturnitatem in peccato habitam. d. *Amplius laua me, &c.* Alia etiam ratione hoc idem petit. Nam pœna, consequens est necessarium ad culpam: quia peccatum impunitum esse non potest: sed mitigari potest. Videns autem Dauid, quòd à Deo erat ordinatum, vt peccatum suum grauiter ac multipliciter puniretur: orat, vt non solum à peccato lauetur, sed etiam amplius à pœna multiplici liberetur. Nam pœnæ sibi per Nathan reuelatæ ex parte Dei 2. Reg. 12. Prima, quòd à filio suo persequeretur, & de regno expelleretur. Vnde ei dixit. Non recedet gladius de domo tua. Secunda, quòd, sicut ipse vxorem alterius tulerat: sic & coram eo alius scilicet Absalon tolleret vxores ipsius Dauid: & dormiret cum eis publicè: quod & factum fuit. Tertia quòd peccatum suum, quod secretè fecerat, omnibus fieret manifestatum: quod & factum fuit. Ideo postea Dauid continuè populo fuit exosus, quandiu vixit. Quarta quòd puer ille ex adulterio natus moreretur: quod & factū fuit ibidem. Videns ergo Dauid tot pœnas pro peccato sibi prædictas: Deum orat pro remissione culpæ, & iniquitatis, dicens. *Laua me ab iniquitate mea.* Item pro remissione illarum pœnarum, vel saltem mitigatione. d. *Amplius munda me à peccato meo.* vt sit sensus. *Amplius*, id est, etiam, dicit ergo *laua me ab iniquitate mea.* & vltra hoc peto amplius, scilicet, *à peccato meo munda me.* Et sic hic accipitur peccatum pro pœna: iuxta modum loquendi Petri Apostoli de Christo dicentis. Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum crucis, &c. vbi 1. Petr. 2. patet expresse: quod peccata ponit pro pœna peccati. Similiter & in proposito. Vel ideo amplius lauari petit, eo quod peccatum suum grauabatur ratione dignitatis, & prælationis: quia quanto altior est gradus: tanto grauior est casus. Idcirco ampliori gratia mundationis indigebat, quam si fuisset simplex subditus ipse Dauid, qui erat rex populi Dei.

836. **Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.**

Hic consequenter assignat multiplicem rationem, qua Deus peccatum suum sibi remittere debet. Et diuiditur in tres partes: secundum quòd tres adducit rationes. Prima est ex parte ipsius pœnitentis. Secunda ex parte Dei promittentis: ibi. *Tibi soli peccaui.* Tertia est ex parte humanæ fragilitatis: ibi. *Ecce enim.* Quarta ex parte diuinæ veritatis: ibi. *Ecce enim veritatem.* Quantum ad primum sciendum, quòd diuina iustitia peccatum impunitum dimittere non potest: quia vel homo illud punit per contritionem: vel Deus illud punit per damnationem. Et cum idem peccatum semel sufficienter, punitum amplius puniri non debeat: hinc est, quòd, quando homo vere pœnitet de peccato commisso, & sic ipsum punit: Deus illud dimittit, & amplius non punit. Et hoc est, quod dicitur de pœni. distin. 1 si peccatum. Impunitum non dimittit Deus peccatum: quia aut homo punit, scilicet, per veram pœnitentiam, aut Deus punit. Ad propositum ergo Dauid ad vocē Nathan Prophetæ statim doluit de peccato cōmisso, & pœnituit: & sic veniam meruit. Et hanc rationem hic insinuat Dauid. d. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* quasi dicat. Miserere debes mei, quoniam iniquitatem meam tanquam verus pœnitens recognosco. *Et peccatū meum contra me est semper*, id est, mihi displicet tanquam mihi contrarium. quasi. d. Sicut suum contrarium quilibet abhorret videre: sic & ego peccatum meum abhorreo. Vnde secundum glo. Dauid hic respondet cuidam tacitæ quæstioni. Posset enim quis ipsi Dauid dicere. Tu petis per misericordiā peccatum tuum deleri. Quid ergo erit? per misericordiam sic peribit iustitia, vt peccatum tuum sit impunitum? Respōdet huic quæstioni Dauid dicens, non manebit impunitum: quia ego punio. Et ideo tu ne punias: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Ideo ignosce: quia ego agnosco, non dissimulo. propter quod subdit. *Et peccatum meū contra me est semper*, id est, coram facie mea. sic enim accipitur contra pro coram. Vnde & alia littera habet, *coram.* Contra se ergo habet peccatum, qui eius fœditatem recogitat: post se peccatum habet, qui de illo non pensat. Prius enim Dauid habuit peccatum suum post tergum, quando Nathan proposuit ei parabolam de diuite, qui rapuerat ouem pauperis: & ipse sententiam contra diuitem dedit oblitus: quia ipse erat ille diues, qui morte dignus erat. sed ad verba Nathan statim peccatum coram mente sua statuit: vt verus pœnitens. Et ideirco nunc dicit. *Et peccatum meum contra, vel coram me est semper.* Notandum, quòd initium salutis peccatoris, est

est seipsum, & sua vitia cognoscere. quia illis cognitis, statim remedia quærit. Sicut homo se infirmum non cognoscens: non quærit remedia. propter quod dicit Seneca epistola sexta, quòd signum est meliorati animi, cum vitia sua cognoscit. ostendit per simile. Quibusdam enim ægris congratulamur, cum seipsos ægros esse senserunt. Et ideo homines, qui suos defectus non aduertunt, correctores quærere debent, qui eos doceant, quando peccant. Sic enim in proposito Dauid peccata sua non aduertebat: sed per Nathan correctus illa cognouit: propter quod dicit. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Vnde August. ait. O homo, si te videres, tibi displiceres, & mihi placeres: sed quia te non vides, mihi displices, & tibi places. Et ideo opus maximę charitatis est corripere peccatorem: vt se, & sua peccata cognoscat. Non est enim aliquis tam sapiens, qui omnes suos defectus cognoscat. Vnde legitur in libro de dictis philosophorum, quòd quidam fuerat in seruitio Alexandri diu commoratus, & nunquam de aliquo vitio increpauerat Alexandrum. Cui tandem dixit Alexāder. Non delector in seruitio tuo. Et cum ille peteret causam. Respondit Alexander. Quia cum tanto tempore mecum fueris, me nunquam de aliquo vitio increpasti. Aut enim nunquam perpendisti me errare: cum tamen pluries errauerim: & sic ignarus es: aut percepisti, & mihi occultasti: & sic infidelis mihi fuisti. Et propter istam causam dicebat Plato, quòd magis nobis proficiunt inimici, quam amici: quia inimici vitia nostra nobis improperant: & sic nos ad illorum cognitionem ducunt: amici autem illa cooperiunt, & occultant: propter quod melius est à sapiente corripi, quam ab adulatore decipi. Ex quibus omnibus patet, quòd peccati sui cognitio facit ipsum detestari, & fugere: quia sicut quilibet naturaliter fugit vita priuari, sic & fugere debet peccato maculari: quia peccatum ipsum tollit, & priuat vitam hominis. Quod sic probo, Quia peccator solo corpore viuit, & non anima: quia vita animæ est ipsa gratia Dei, qua caret peccator, vt dicit Magister libr. 4. Et ideo tales carentes gratia: carent & vita animæ. Cum ergo denominatio debeat fieri à principaliori parte hominis: cuius est anima: & in ipsis non viuat anima, sed sit mortua: sequitur, quòd ipsi merito non viui: sed mortui digne sunt dicēdi. Iuxta illud Apoc. 3. Nomen habes, quòd viuas, & mortuus es. Et hoc est, quod dicit Seneca epist. 78. quod non est dicenda vita, quandiu vixeris, sed solum quandiu bene vixeris. Hoc benè considerabat ille, qui postquam in sæculo per multa tempora peccator fuerat: tandem peccata sua cognoscens, & pœnitens religionem ingressus virtuose vixit. Vnde cum à quodam fuisset interrogatus, quantum in hoc mūdo vixisset. Respondit dicens. Vixi. Fuerat enim in religione. xvij. annis. Tunc interrogans dixit. Non dubito, quòd vixisti: sed quantum vixisti, interrogo. Respondet ille. Quantum vixi dixi. voluit dicere illo tempore me vixisse non reputo, quo male vixi, sed solū illo, quo benè vixi. Vixi autem benè per tot annos: quod significant literæ numerales illius dictionis vixi. quia significat xvij. quia ibi est. v. significans quinque. & x. significans decem. & duo ij. qui significant duo, quia solo illo tempore vixi, quo peccatum meum cognoui: quia ad peccati cognitionem sequitur peccati pœnitentia. Vnde Leui. 4. dicitur.

Seneca. *Humilis Deo placet. Augusti.* *Exemplū valde notandum.* *Plato.* *Vita.* *Seneca.*

Cum cognouerit homo peccatum suum, offeret capram immaculatam, id est, seipsum ad modum capræ se Deo debet offerre. Capra enim secundum naturales carnes habet siccas, & difficillimæ digestionis, pilos habet asperos: & cibo vtitur grossiori: quia, scilicet, virgultis arborum. Sic verè tales peccatum suum cognoscentes: vt Deo satisfaciant carnem siccam habere debent per abstinentiam, & ieiunium: quæ debet esse difficilis digestionis. illud enim, quod digeritur, in alimentum vel substantiam digerentis conuertitur. Talis autem carnem non debet digerere: quia affectiones carnales non debent à nobis sic recipi: vt in nobis per approbationem conuertantur. Pilos etiam asperos debet habere: quia carnem suam non mollibus vestibus: sed magis cilicio operire debet. Cibo grosso debet vti, id est, solido, scilicet, verbo Dei, quod est tantæ soliditatis, quod manet in æternum. Et sicut capra per vias asperas ascendit ad alta: sic & talis per asperā pœnitentiæ viam ad alta, id est, ad cælestium contemplationem perueniet: quia, scilicet ex hoc cognoscet Deum, quem per peccatum offendit. Et tunc dicit illud psal. 118. Cognoui, domine, quia æquitas iudicia tua: & in veritate tua humiliasti me. Sic & Dauid sua errata cognoscens dicit. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* *Capra. Pœnitens.*

837. *De pœnit. dist. 1. & penit.* **Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris.**

Hic inducit secundam rationem, quæ sumitur ex parte Dei promittentis. Vbi notandum, quòd antequam Dauid prædicta peccata adulterij, & homicidij committeret: dominus ei promiserat, quòd firmaret regnum suum ad filios suos, & posteros: & quod filius eius ædificaret templum domini. vt patet 2. Reg. 7. Item quod ex semine eius Christus nasceretur. vt patet. psalm. 131. Iurauit dominus Dauid, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Statim autem cum peccatum Dauid fuit publicatum, multi ex populo dicebant prædictis promissionibus se indignum fecisse: & ideo ipsum illis esse frustratum. Et ideo Dauid pro remissione peccati obtinenda, dictam promissionem allegat Deo. d. *Tibi soli peccaui.* Et quomodo dixit, *Tibi soli peccaui?* Nónne peccauerat contra proximum, auferendo ei vxorem, & ipsum morti tradendo, cum multis aliis? Respondeo: quòd aliud est, peccare contra aliquem, aliud est, peccare alicui. Peccat contra aliquem, qui illum suo peccato offendit: peccat alicui, qui subiicitur illi, vt scilicet per ipsum puniri eius peccatum debeat. Et peccamus in proximum, illum offendendo, sed peccamus iudici, nos eius punitioni alligando. Quia ergo Dauid ista peccata committendo, erat rex: & in terra superiorem iudicem, à quo puniri deberet, non haberet: ideo soli Deo se peccasse verè confitetur. Et hoc est, quod dicit glossa. *Tibi soli peccaui.* Quod ideo dicit, quia rex est omnibus superior: & ideo solum à Deo, qui est ipso maior, puniendus est. Si quis autem de populo erraueris, & Deo peccat, & regi. Rex vero soli Deo peccat, quia non habet hominem, qui eius facta diiudicet. Sic enim ipsi Nathan, quando eum reprehendebat, ait Dauid. Peccaui domino. Ex hoc autem

Peccare. 1. Reg. 12.

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non negat, quin etiam peccauerit in proximum, & A
contra proximum: propter quòd de peccato facto
in proximum subdit, *Et malum coram te feci.* Sciebat enim Deum vbique esse præsentem, & omnia
Hebr.4. videntem, sicut dicit Apost. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Vnde modo seipsum arguit coram Deo, corã quo ante peccare non erubuit: vt ipsum saluatorẽ inueniat. Et hoc est, quod dicitur Iob.13. Vias meas coram illo arguam: & ipse erit saluator meus. Quod exponens Greg.11.moral.cap.19.dicit.
Iudicare. Arguere. Cum Paulus Apostolus dicat. Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Eo tunc dominus saluator inuenitur, quo nunc præ timore do
mini coram ipso peccatum nostrum à nobismet- B
ipsis redarguitur. Vnde electi quique suis culpis nunquam sciunt parcere, vt possint culpatum iudicem placatũ inuenire. Et verè postmodum eum saluatorem inuenire credunt: quem modo districtum iudicem metuunt. Nam, qui sibi nunc in culpa parcit, ei postmodum non parcitur in pœna. Sic ergo nunc, & conformiter psalm. non sibi ipsi parcit, sed seipsum arguit coram Deo. *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* Sequitur. *Vt iustificeris in sermonibus tuis.* Vbi sciendum, vt dictum est, quòd multi considerantes peccata Dauid enormia, quæ fecerat, dicebãt, quòd Deus ei non compleret promissa: quia indignum se fecerat. Et per consequens C
dicebãt Deum in promissis non esse veracem. Petens ergo iste peccatorum veniam, hanc rationem allegat. d. *Amplius lauа me ab iniquitate mea.* Ad hoc scilicet. *Vt iustificeris in sermonibus tuis, id est,* vt iustus, & verax ab hominibus iudiceris, vt scilicet, sicut non te iudicant veracem in promissis, quia non credunt te mihi implere promissa, ita si me mundaueris à peccato, & promissa compleueris: te iustificabunt, id est, iustum credent. Et sic rogo *vt vincas, cum iudicaris,* quasi dicat, Tu iudicaris ab hominibus non verax, ergo imple promissa: vt opinionem hominum vincas: qua te iudicant. Vnde non est sensus: quòd Deus si dimittat peccata, iustificetur, id est, iustus efficiatur: sed quòd iustus apparebit per effectum hominibus, & videbitur. D

838. De consecra. dist.3. firmissime.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Peccatum originale. Concupiscentia.

Hic inducit tertiam rationem, quæ sumitur ex parte nostræ fragilitatis. Vbi sciendum, quòd natura humana peccato originali sic est vulnerata, vt ad malũ inclinetur: & sensualitate trahatur deorsum. Nam ex primo peccato facta est quædam rebellio inter carnem, & spiritum, quia sicut spiritus fuit Deo rebellis, Dei non obseruando præcepta, sic iusto Dei iudicio factum est, vt caro, quæ prius spiritui subdebatur, ipsi spiritui rebellando, E
contra ipsum concupiscat. Vt Apostolus in perso-
Rom.7. na omnium dicat. Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato, &c. Quòd ideo dicit secundum glossam ibidem. Quia ex primo peccato concupiscentia contra spiritum nata est in carne. Ex qua concupiscentia carnis quicquid peccati est in dictis, in factis, & cogitationibus, totum oritur ex illa concupiscentia, quæ ex primo peccato processit. Et, si consentientem traxerit, atque ille consenserit, tunc concipit, paritque peccatum. Ex quibus apparet, quòd homo ad concupiscentiam con
tra illa, quæ sunt spiritus, per carnem peccato corruptam trahitur. Cui concupiscentiæ difficile est resistere, vt Apostolus ibidem dicat. Non, quod volo bonum, hoc ago, sed quòd odi malum, hoc facio. Quòd ideo dicit, quia ex carne est concupiscentia. Etsi non assensum præbeo, ex ratione tamen adhuc confligo: nondum vici, magnũ mihi est certamen, quia etsi concupiscentiæ non consentio, tamen adhuc concupisco, & nolo, facio ergo, quod odi, scilicet, concupiscere. Ex quibus apparet, quòd peccatũ, quod oritur ex carnis concupiscentia, minus est, & magis venia dignũ, quam fuisset ante primum peccatum, quando concupi- B
scentia non erat in carne: quia quanto peccatum à maiori tentatione, & impulsu progreditur, tanto minus peccanti imputatur, quia minus habet de voluntario. Hanc ergo rationem adducens scilicet, carnis concupiscentiam, quæ continuum bel-
Conceptio. lum contra spiritum facit: dicit. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* scilicet in peccato originali, ex quo caro concupiscit aduersus spiritum. Et per consequens peccatum meum magis est remissibile. Sed statim insurgit dubium, quomodo
Quæstio. Dauid, vel quilibet alius concipitur à matre in peccatis originalibus, quia certum est, quòd tempore, quo mater concipit prolem, ibi non est in conceptu anima rationalis, quæ non creatur, & corpori C
infunditur, nisi post corpus cõceptum, formatum, & distinctum: corpus autem conceptum non habet debitam formam, nisi post quadraginta dies à conceptione, si est masculus, si autem fœmina, post octuaginta. Cum ergo peccatum non possit esse nisi in anima, & quando mater concipit fetum, ibi non est anima, quomodo ergo mater in peccatis concepit fetum? Ad hoc respondetur dupliciter. Primo quòd illud peccatum, vel illa peccata, in quibus fetus concipitur, non sunt peccata prolis conceptæ, sed parentũ concipientium. Licet enim ante primum peccatum hominis carnalis copula posset fieri sine libidinosa concupiscentia, tamen post peccatum fieri non potest absque libidinosa D
concupiscentia: quæ semper est vitium, & peccatum, vt dicit Magister lib. 2, distinct. 31. nisi excusetur per bona matrimonij, vt scilicet ad mortale non imputetur. Sic ergo in peccatis concepit eum mater eius, quia parentes, ipsum concipiendo, peccauerunt ex libidinosa concupiscentia, saltem venialiter. Secundo dicitur, quòd in peccatis concepit eum mater eius, quia in conceptione seminis in semine concepto est quædam necessitas ad causandum peccatum originale in anima, quando fuerit eidem coniuncta. Sic enim aliud dicitur fieri, cum fit illud, ad quod illud necessario dicitur consequi. Verbi gratia. Dixit Deus primis parentibus. In quacunque hora comederitis de ligno scientiæ boni, & mali, moriemini, non quidem quod statim mortui fuerint, quando de ligno comederunt, quinimmo post Adam vixit nongentis, & triginta annis. Sed idcirco dictum est, quacunque hora comederitis moriemini, id est, contrahetis necessitatem moriendi: sic in proposito. Et ideo notant doctores, quòd peccatum origina- Peccatum originale.
le contrahitur dupliciter, scilicet causaliter, & formaliter. Contrahitur causaliter in conceptione seminis, quia tunc contrahitur necessitas ad ipsum contrahendum formaliter, quando anima creata infunditur corpori, nisi interim Deus per suam gratiam purificet, & sanctificet semen

conceptum

conceptum ab illa libidinosa concupiscentia: sicut A
fuit in conceptione beatæ Mariæ. Contrahitur autem formaliter in conceptione hominis. Et ambæ duæ prædictæ solutiones sunt venerabilis Ansel. in lib. de conceptione beatæ Mariæ. Istam materiam diffusè declarauí in tractatu de conceptione beatæ Mariæ. Vide ibi.

839. 11.qu.3. cibus.

Ecce enim veritatem dilexisti: incerta, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Hic adducit quartam rationem, quæ sumitur ex parte diuinæ veritatis. vbi notandum, quòd quia in præcedẽti ratione videbatur aliqualiter peccatum B
suum excusare ex concupiscẽtia carnis, quę in conceptione trahitur, ideo vt verus pœnitẽs vult ostendere, quòd quæ dixit, non dixit ad excusandum, sed magis ad gratiam impetrandam: propter quod
Scientia. hic consequenter peccatũ suum aggrauat. Quanto enim quis maiora recipit à Deo beneficia, tanto amplius peccans est Deo ingratus: & peccatum suum grauius existit. Inter alia autẽ beneficia Dei magnum beneficiũ est intellectus illuminatio ad
Peccatũ. veritatem cognoscẽdam, & diuinæ voluntatis beneplacitum. Et ideo quanto magis quis à Deo intellectum habet illustratum ad cognitionem supernorum agendorum, & fugibilium: tanto amplius peccat cæteris paribus. Quod ostendit Gregor.18. lib.moral.cap.7 d. Scriptum est, seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatẽ eius, vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & non fecit digna plagis, va-
Luc.4. pulabit paucis. Rursúmque scriptum est. Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Ad maioris ergo culpæ cumulum hostes suos sancta ecclesia perhibet scire, quod sequi debeant, & sequi nolle, quod sciant: de quibus alias dictum est. Descendant in infernum viuentes. Viui sunt, qui sentiunt, quę erga illos fiunt. Mortui enim omnino nec sciunt, neque sentiunt. Mortui itaque, qui non sentiunt pro nescientibus: viuentes vero, qui sentiunt pro scientibus poni solent. Viuentes ergo in D
infernum descẽdere est scientes, sentientésque peccare. Sic ergo magnitudo sciẽtiæ peccantis peccatum eius aggrauat. Sed quis altius illuminatus à Deo fuit ipso Dauid, vt clarius cognoscęret secreta Dei mysteria, Dei iudicia: quę facienda, quæ vitanda ipso Dauid? vnde propheta per excellentiam dicitur. Sicut cum Apostolus dicitur absolutè intelligitur Paulus: sic cum absolutè dicitur Propheta intelligitur Dauid propter altitudinem scientiæ, qua à Deo fuit inspiratus. Vnde alias dicebat Psal.15. Benedicam dominũ, qui tribuit mihi intellectum. Ex quibus omnibus sequitur, quòd grauissimè pec-
cauit, dum adulterium, homicidiúmque commisit. E
Et ideo, vt facilius mereatur veniam, se vt verus pœnitens accusat. d. *Ecce enim veritatem dilexisti.* Hic enim veritas pro iustitia accipit, vt Psalm 84. Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi. *Ecce ergo veritatem.* id est iustitiam *dilexisti* Psalm.10. Iustus Dominus, & iustitias dilexit. Quæ quidem iusticia peccati mei punitionem exigit. Quod quidem peccatum est magnum, quia directè factum per malitiam non per ignorantiam, quia *tu incerta, &*
Reuelatio Dauid. *occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Vbi per occulta, & incerta sibi reuelata intelligit arcana mysteria sacræ scripturæ, quæ aliis sunt occulta, & incerta: sed isti manifestata fuerunt: vt est beatorum gloria, damnatorum supplicia, & similia. de quib. multotiens agit in psal. Vnde de ipso singulariter potest dici illud Iob. 28. Profunda fluuiorum scrutatus est: & absconditа produxit in lucem. Vel per absconditа, & occulta intelligit mysterium incarnationis Christi: quod etiã ante ascensionem multis beatis Angelis fuit occultum, & incertum. Vnde hic ait gloss. *Incerta, & occulta, &c.* id est, aduentum filij tui, qui aliis incertus est, & aliis occultus. Per hanc enim prophetiam notat, quòd ei reuelatum est, vt sciret, quòd Dei filius de suo semine nasceretur. vnde sibi à peccato magis erat cauẽdum. Vel per incerta, & occulta intelligit remissionem peccatorum suorum, sibi reuelatã, scilicet per Nathan prophetam, qui ei pœnitenti dixit. Dominus tran-
2.Reg.12. stulit peccatum tuũ. Incerta enim & occulta sunt, quòd peccatoribus ignoscat Deus. Vnde sub hac incertitudine Niniuitæ pœnituerunt dicẽtes. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus? Sed hoc ipsi Dauid per Nathan prophetam fuit reuelatũ. Vnde ipse Dauid Deo dixit. Tu, domine, reuelasti auriculam serui tui. Nunc ergo, domine, tu es verus
2.Reg.7. Deus: & verba tua erunt vera. Sequendo materiam articulorum restat agere de sexto articulo, & de sexto fundamento ciuitatis Hierusalem, quod erat sardius. Sextum autem articulum posuit Iacobus
articulus sextus. minor. d. Ascendit in cœlũ, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Et hic articulus rectè figura- C
tur per sextum lapidem, qui est sardius. Vbi notandum, quòd iste articulus duas partes continet principaliter: quia ostendit, quòd Christus à terris eleuatur ad cælestia: vt homines comprehensores efficiat iocundius: quia Ascendit in cœlum. A dextris patris collocatur verius, vt homines viatores protegat ab hostibus: quia Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Hæ autem duæ huius articuli partes per sardium lapidem figurantur. Quoniam hic lapis s. cundum Magistrum vbi suprà, expellendo tædium, lætificat iocundius: cuius efficacia cœli figuratur gloria, quoad primum. Roborando animum fortificat solidius, cuius ex potentia patris figuratur dextera quoad secundum. Primò ergo con- Assensio.
tinet dictus articulus, qualiter Christus à terris eleuatur, &c. Postulat enim ordo rationis; vt, sicut Dei verbum se nobis copulando, de cœlo ad terras descenderat, sic vt nos suæ copularet gloriæ, de terris ascenderet ad cœlum. Quantum enim descendit aqua, tantum naturaliter per conductum ascendere potest. Et ideo sicut Christus de cœlo descendit ad terram: sic de terra ad cœlum scandere debuit. Vnde glo. super illud Apoc.12. raptus est, &c. dicit Raptus est Dei filius: & ascendit ab humilitate ad diuinitatem in transfiguratione, à passibilitate ad immortalitatem in resurrectione, à minoritate ad patris æqualitatem in ascensione. Quia quantus fuit descensus de sinu patris ad patibulum crucis, tantus fuit ascensus à patibulo crucis vsque
Resurrectio. ad dexteram patris. Ad hoc autem ascendit (vt dicebant) vt homines comprehensores efficeret iocundius: quia in hac Ascensione ipse ianuam cœli omnibus prædestinatis aperuit. Quia sicut eius resurrectio fuit causa nostræ resurrectionis: sic & eius Ascensio nostræ Ascensionis. Vnde
Augustin. August. in sermone de resurrectione. Quorum se- pulchra in passione domini sunt patefacta, horum corpora, Christo resurgente, sunt resuscitata. Decebat enim, vt ille primum resurgeret, deinde alij.

sicut

Universidad de Deusto Biblioteca

1. Cor. 15. ſicut dicit Apoſtolus. Chriſtus ſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium. Et,ſicut ipſi cum domino ſurrexerunt, ſic etiam ipſi cum ipſo aſcendente aſcenderunt. Si ergo iſta Chriſti aſcenſio eſt cauſa noſtræ glorificationis: benè ſequitur, quòd nobis debet eſſe cauſa magnæ lætitiæ, & exultationis. Pſal. 46. In cuius figuram dicitur. Aſcendit Deus in iubilo: & Dominus in voce tubæ. Hæc autem huius articuli pars, ſcilicet, quòd Chriſtus à terra eleuatur, &c. clarè in iſto ſexto lapide, ſcilicet ſardio figuratur: Quoniam hic lapis expellendo tædium, lætificat,&c. Nam vt dicit Magiſter lib. 16. Hic lapis excitat gaudium, & excutit timorem, & onycem reprimit,ne ſua præſentia nocere poſſit. Quæ omnia planè ad cœli applicari poſſunt gloriam. Ideo de gloria paradiſi, per hunc lapidem ſignificatam: Ezech. 28 cuilibet beato dicitur. Tu in delitiis paradiſi Dei omnis lapis precioſus operimentum tuum: ſardius, topazius,&c. Et ideo de Chriſto ſic aſcendente & nobis fœlicitatis ianuã aperiente dicitur Michee 2. Quæſtio. Aſcenſio Chriſti. Aſcendit,iter pandens ante eos. Et hoc notat prima pars articuli dicens. Et aſcendit in cœlum. Sed circa iſtam partem primo dubitatur, Qualiter fuit poſſibile Chriſtum in cœlum aſcendere. ratio eſt, quia Chriſtus poſt reſurrectionem non potuit moueri: ergo nec aſcendere. conſequentia nota: quia omnis aſcenſio motum includit. probatur antecedens: quia omnis motus eſt actus imperfectus: quia omnis motus fit propter indigentiam termini ad quem, quo caret. Sed corpus Chriſti poſt reſurrectionem, cum eſſet glorificatum, nullum poterat habere actum imperfectum: nec aliquo carere: ergo nec moueri, nec aſcendere. Præterea, ſi Chriſtus aſcendit in cœlum, aut aſcendit, ſecundum quòd homo: aut ſecundum quòd Deus. Non ſecundum quòd Deus: quia aſcendere,& deſcendere ſunt proprietates circumſcripti corporis: cuiuſmodi non eſt Deus. Nec ſecundum quòd homo: quia non deſcendit ſecundum quòd homo, ergo nec aſcendit ſecundum quòd homo. antecedẽs notum: quia humanitatem ſuam non attulit de cœlo ſecundum errorem Eutychetis,& Origenis: ſed ipſam de matre virgine aſſumpſit. & patet conſequentia: quia ſecundum eandem naturam aſcendit: ſecundum quam deſcendit, ſecundum illud Ioan. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit. Ad oppoſitum eſt articulus. d. Et aſcendit in cœlum. Reſpondeo, vnde pro declaratione primæ difficultatis ſciendum, Motus. quòd quædam mouentur à principio extrinſeco: & talis motus arguit imperfectionem in mobili: Quædam vero à principio intrinſeco: vt puta, quia habent motiuum in ſeipſis, vt animata. Et iſta ſunt in duplici differentia: quia quædam mouentur propter ſupplementum indigentiæ, in quibus eſt motus: & iſte arguit imperfectionem. Alius autem eſt motus ad virtutis declarationem. Primus motus ponit imperfectionem in mobili. Secundus vero perfectionẽ. Aſcenſio autem Chriſti non fuit motus habens principium extra ſe: nec ad ſupplementum indigentiæ: ſed habuit principium intra ſe, ſcilicet, ſuam beatam animam,& naturam corporis glorificati obedientem animæ: & vtumque obediens diuinitati. Et ſic talis motus in ipſo arguit perfectionem ſine imperfectione. Ad ſecundum dico, quòd ly ſecundum, aut poteſt denotare conditionem aſcendentis: & ſic aſcendit ſecundum quòd homo, vel ſecundum naturam humanam, quæ loco contine-

A tur, & motui poteſt ſubiici, & non ſecundum naturam diuinam: aut deſignat cauſam aſcenſionis: & ſic aſcendit ſecundum quòd Deus: non ſecundum quòd homo: quia aſcendit virtute diuinitatis. Vnde Aug. in ſermone de aſcenſione. De meo eſt, quòd filius Dei aſcendit in cruce, de ſuo, quòd aſcendit in cœlum. Et ſic patet, qualiter intelligitur illud Ioan. 3. Nemo aſcendit in cœlum, &c. quia ipſe filius hominis vnus, & idem Deus erat, & homo: qui deſcendit, in quantum Deus, quia ſemetipſum exinaniuit in incarnatione. Aſcendit autem, ſecundum quòd homo. Hanc autem articuli primam partem concludens Apoſtolus ait. B Qui deſcendit, ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, Epheſ. 4. vt adimpleret omnia. Si ergo hic lapis ſardius excitat lætitiam, & excutit timorem, vt dictum eſt: meritò ſignificat ſtatum cœleſtis gloriæ: vbi noſtrum perfectum eſt gaudium: & nullus reperitur timor.

Aſperges me, domine, hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. 840.

Hic conſequenter Dauid petit gratiæ infuſionẽ. C Multiplicem enim à Deo hic poſtulat gratiam, ſcilicet, gratiam humiliantem in principio. Secundo gratiam iocundantem: ibi. *Auditui.* Tertio gratiam abſoluẽtem: ibi. *Auerte.* Quarto gratiam iuſtificantem: ibi. *Cor mundum.* Quinto gratiam confirmantem: ibi. *Ne proiicias.* Sexto gratiam illuminantem: ibi. *Redde mihi.* Diſtinguitur enim Dei gratia ſecundum diuerſos effectus eiuſdem. Primo ergo poſtulat gratiam humiliãtem: vt, ſicut peccando ſe erexerat contra Deum, eius mandata contemnendo: ſic modo per pœnitentiam ſeipſum humiliet ſe Deo totaliter ſubiiciendo. vnde dicit. *Aſperges me, domine, &c.* Vbi notandum, quòd per hyſſopum Hyſſopus. herbam ſignificatur humilitas. Quoniam ſecundum quòd dicunt naturales, hyſſopus eſt herba D humilis, id eſt, parua, medicinalis, quia purgat pulmonem: radix eius petræ hæret. Sic verè virtus humilitatis eſt parua, ſcilicet in ſua reputatione, licet ſit magna in conſpectu domini: quia quilibet paruus in conſpectu ſuo magnus eſt in conſpectu domini: & quilibet magnus in conſpectu ſuo, paruus, & abiectus eſt in conſpectu Dei. Sic enim dixit Samuel ad Saul. Nonne cum paruulus eſſes in oculis 1. Reg. 15. tuis, caput factus es in tribubus Iſrael? Secundo hyſſopus purgat pulmonem, Nam ſecundum naturales in pulmone manẽt inflationes: & ſic ſignificat inflationẽ ſuperbiæ, quam purgat humilitas, ſic enim virtute humilitatis dixit Dauid. Humilia- 2. Reg. 6. E bo me, & vilior fiam in conſpectu domini. Tertio radix hyſſopi petræ hæret: & ſic humilitas petræ, quæ Chriſtus eſt, (1. Cor. 10. Petra autem erat Chriſtus.) nos facit humiles: quia ſolum humiles Chriſtum imitantur. Diſcite à me: quia mitis ſum, &c. Matth. 11. Sic ergo, per hyſſopum virtus humilitatis deſignatur. Quid eſt ergo dicere domino. *Aſperges me, domine, hyſſopo, & mundabor:* niſi aſperge me virtute humilitatis, & mundabor à ſuperbia. Attendant ergo aqua benedicta aſpergẽtes ſe, dicendo, *Aſperges me, domine, &c.* vt, quod ore petunt, fortius deſiderent mente. Et, quia ſuperbia eſt omnis peccati initium: ſic & humilitas omnis virtutis, & munditiæ eſt fundamentum. Ideo ad humilitatem ſequitur plena

plena purgatio mentis, propter quod ſubditur. *Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* id eſt, habita humilitate, mundus efficiar. & dicit *ſuper niuẽ,* id eſt, incõparabiliter albus, & mundus ero: quia albedo ſpiritualis animæ incõparabiliter melior eſt albedine niuis corporalis. Quia autẽ iſto verſiculo ſæpius vtimur, nos aqua benedicta aſpergentes. Ideo ad ipſius deuotionem confirmandam eſt notandum, Aſperſio. quòd multiplex eſt aſperſio, ſcilicet, Aſperſio ſanguinis Saluatoris, quo emundãtur crimina. Aſperſio ſanguinis figuralis, quo aſperguntur corpora. Sanguis Chriſti. Aſperſio aquæ ſalutaris, qua expiantur venialia. Primo eſt aſperſio ſanguinis Saluatoris &c. Sicut enim Pelicanus, vt filios viuificet, ipſos proprio aſpergit ſanguine, ſic Chriſtus vt morte culpę ſublata, vitam nobis daret gratiæ, proprio ſuo nos aſperſit ſanguine. Ad Heb. 12. Acceſſiſtis ad Ieſum, & ſanguinis aſperſionem melius loquentem quam ſanguis Abel. vbi gloſ. Aſperſio ſanguinis Chriſti melius loquitur quam ſanguis Abel: quia iſte veniam petit, ille vindictam: iſte ſalutem, ille damnationem clamat. Aſperſorium. Iſte pro perſecutoribus implorat indulgentiam, ille vindictam. Qui ergo à peccatis cupit mundari, iſto ſanguine debet aſpergi. Sed quale aſperſorium debeat eſſe figuraliter oſtenditur Leuit. 14. vbi dicitur, quòd cum ligno cedrino, cocco, & hyſſopo tinget in ſanguine paſſeris immolati, quo aſperget leproſum ſepties, & mundabitur. Et ſic aſperſorium ex tribus debet componi, ſcilicet ex ligno cedrino, cocco, & hyſſopo. Per hæc enim tria tres ſignificantur virtutes, quibus Chriſti ſanguinem ſuper nos debemus aſpergere. Per cedrum enim, quæ eſt arbor fortis, & alta, cuius odor fugat ſerpentes, ſpem accipe, quæ eſt de cœleſtibus, & altiſſimis, quæ fortis eſt: quia omnem aduerſitatem patienter tolerare facit, & ſuo odore fugat ſerpentes ſcilicet diaboli tentationes. Sed quia ſpes ſine charitate eſſe nõ poteſt, ideo ſecundum requiritur, ſcilicet coccus, quod eſt genus tincturæ rubeæ. Et ſecũdum Magiſtrum in gloſſ. ad Heb. 9. ſignificat charitatem, quæ feruorem ſpiritus ſancti igneo colore teſtatur. Tertio requiritur hyſſopus. Et per hoc accipe humilitatem. Nam vt ait glo. Exo. 12. Hyſſopus eſt herba humilis, naſcens in petris, purgans pectus, & pulmonem: & ſignificat veram humilitatem, cuius exemplum Chriſtus in ſeipſo præbuit nobis. Sic ergo faſciculum, id eſt, aſperſorium cedri, cocci, & hyſſopi ſanguine Chriſti tingimus, & nos illo aſpergimus, quando memores Chriſti paſſionis, ſpẽ in illum ponimus: ipſum charitate vera diligimus, & eius humilitatẽ ſectamur. Et ideo dicitur Exo. 12. Faſciculum hyſſopi ſanguine tingite, & aſpergite ex eo ſcilicet dicendo *Aſperges me, domine, hyſſopo &c.* Et nota virtutem talis aſperſionis: quia per ipſam primo peccata mundantur, quod probat Apoſtolus ad Hebræos nono, dicens. Si enim ſanguis vitulorum, & hircorum aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem &c. quanto magis ſanguis Chriſti &c. Secundo diſcordes pacificantur. prima Petri capitu. primo. In aſperſione ſanguinis Chriſti eſt pax. Tertio porta cœli nobis reſeratur. Exod. 12. Sanguine, qui eſt in limine, aſpergite ex eo ſuperliminare, & vtrunque poſtem. Quod exponens ibi Gregor. in glo. dicit. Super vtrunque poſtem ſanguis aſpergitur, quando non ſolum ore corporis, ſed etiam

A ore cordis hauritur, & ad imitationem intenta mente cogitatur. Nam qui ſic redemptoris ſanguinem accipit, vt imitari paſſionem eius nec dum velit: vnum ſolum poſtem Chriſti ſanguine aſpergit: qui etiam in ſuperliminaribus domorum aſpergendus eſt. Domus enim mentes noſtræ ſunt, in quibus per cogitationem habitamus. Superliminare vero, quod præeminet actioni, intentio eſt. Qui ergo intentionem cogitationis ad imitationem Chriſti paſſionis dirigit, ſuperliminare domus aſpergit ſanguine Chriſti. Vel domus noſtræ ſunt corpora noſtra, in quibus habitamus dum viuimus. Superliminare ergo domus Chriſti ſanguine aſpergimus, quando B crucem paſſionis Chriſti in fronte portamus. Et hæc aſperſio debet fieri ſepties, id eſt, contra ſeptem peccata, propter quod Leuitic. quarto, dicitur. Leuiti. 4. Sanguine aſperget ſepties contra velum, id eſt, Sanguis. contra peccata: quod velum, vel velamen dicitur, quia velat, vel obfuſcat intellectum peccatoris. Secundo principaliter eſt aſperſio ſanguinis figuralis. Vbi notandum, quòd quadruplici figurali ſanguine in antiqua lege fiebat aſperſio, ſcilicet ſanguine hædi, vituli, hirci, & vaccæ, & paſſeris. Ad ſignificandum, quòd ſanguine multiplicis peccati à nobis debemus aſpergere, & expellere. Primo aſpergebatur ſanguis hædi. Exod. Hædus. duodecimo. Immolabit hædum &c. & faſciculum aſpergite in ſanguine &c. Quid enim ſan- C guis hædi niſi vitam ſignificat luxurioſam. Quoniam vt ait Hieronymus Hierony. ſuper Mattheum. Hædus laſciuum animal eſt, & ſemper ad coitum feruens. Huius ſanguis aſpergitur, cum luxurioſa vita virtute continentiæ diſſipatur. Sic enim figuraliter ſanguine Iezabel aſperſus eſt paries, & Vitulus. equorum vngulæ &c. vt dicitur quarto Regum nono. Iezabel enim, quæ fluxus ſanguinis interpretatur, ſignificat ipſam luxuriam, quæ in quodam fluxu conſiſtit. Secundo aſpergebatur ſanguis vituli Leuitici quarto. Tollet de ſanguine vituli, & aſperget ſepties digito contra propitiatorium ad orientem. Quid enim vitulus niſi ſuperbos ſignificat, qui vt vituli ſunt ſine iugo ſuperio- D ris: immo nec Deo ſubiici volunt, vt dicit Magiſter in glo. ſuper illo verbo. Pſal. 21. Circundederunt me vituli multi. Et ſic ſanguis vituli figuraliter aſpergitur, cum ſuperbia ſpargitur, & deponitur. vnde dicitur Leuit. 4. Sanguine vituli ſepties aſpergens altare, ſanctificet illud ab immunditiis ſuis. Vbi per altare cor noſtrum, in quo ſacrificium Deo offerebamus, intellige. Tertio aſpergebatur Hircus. ſanguis hircorum. ſecundo Paralippomenon, cap. vigeſimonono. Aſperſerunt ſanguinem hir- E corum coram altari pro peccato populi. Quid enim ſanguis hirci, niſi auaritiam ſignificat: cuius tanta eſt caliditas, vt adamantem, quem nec ferrum, nec ignis domare poteſt, ſolus diſſoluat. Vacca. Quarto aſpergebatur ſanguis vaccæ. Numeri decimonono. Vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla ſit macula, immolabit, intingens digitum in ſanguine eius, aſperget contra fores tabernaculi. Secundum enim quòd ait Magiſter in gloſſa ad Hebræos nono. Vacca rufa eſt caro Chriſti infirma. Sexus enim fœmineus poſitus eſt propter infirmitatem carnalem. Rufa eſt quia caro Chriſti in paſſione ſanguine fuit cruentata. Ætatis erat integræ: quia Chriſtus in paſſione fuit triginta

Universidad de Deusto
Biblioteca

trium annorum. Absque macula fuit, quia in illa nullum fuit peccatum. Huius ergo sanguinem figuraliter aspergimus septies, cum per memoriam suæ passionis corda nostra ab omni purgamus peccato, ipsius sanguinem deuotè meditantes, s. secundum quòd Apostolus ait. Accedamus vero corde in plenitudine fidei asperſi corda à conſcientia mala. Et de isto sanguine dicitur ad Heb. 9. quod Moyses asperſit populum. d. Hic est sanguis testamenti, quod mandauit Deus &c. Vt ergo prædictis modis asperſi valeamus, dicamus Deo. *Asperges me, domine hyssopo & mundabor.* Tertia principalis asperſio est aquæ salutaris &c. scilicet aquæ benedictæ, figuratæ per asperſionem aquæ expiationis: qua immundi aspergebantur, vt mundarentur. Numer. 19. Qui tetigerit cadauer hominis mortui, aspergetur hac aqua die tertio, & septimo: & sic mundabitur. Tangens cadauer hominis mortui: est omnis descendens ab Adã seminaliter: cuius semen primo peccato fuit mortificatum. Sed si aspergatur aqua expiationis. s. baptismi, mundatur. Si tamen aspergatur die tertio, & septimo. Die. s. tertio. i. in fide sanctæ trinitatis: & die septimo, qui est dies requietionis. s. vt in illa fide requiescat: nec ab illa discedat. Vnde nota q̃ in asperſione huius aquæ peccatum remittitur. Numer. 8. Aspergatur aqua, & radat omnes pilos suos. s. superfluas cogitationes, vt purificetur. Item spiritus sanctus cõdonatur. 2. Macha. 1. iussit Neemias sacrificia aspergi aqua, & ligna: & factũ est, vt, cum sol refulsit, accensus est ignis magnus &c. Vel per aquam expiationis accipe asperſionem aquæ benedictæ, per quam fugantur dæmones, peccata delentur venialia, & gratia multiplicatur: vnde Alexander dicit, & habetur in can. de consecrat. di. 3 aquam sale. Vbi sic dicitur. Aquam sale asperſam populis benedicimus, vt ea cuncti asperſi sanctificentur, & purificẽtur, quod omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam, si cinis vituli asperſus, populum sanctificabat, atque mundabat: multo magis aqua benedicta sale asperſa, diuinisq; precibus sacrata, sanctificat populum. Et, si sale asperſo per Heliseum prophetam sterilitas aquæ sanata est: quanto magis diuinis precibus sacratus sal sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, & purgat &c. bona multiplicat: & insidias diaboli auertit & à phãtasmatib⁹ & versutijs homines defendit. Sed fortè multi mirantur, quomodo per aquã benedictam asperſam peccata saltem venialia remittantur, & expellantur dæmones. Quia cum aqua benedicta sit res materialis, quomodo in animam potest agere, illam purgando, vel dæmones expellere, cum secundum naturales corpus in spiritum agere non possit: quia corpus agit per contactum, spiritus autem tangi non potest. Sed ista dubitatio aliam mouet, quia eodem modo quæram, sanguis Christi, cum sit res materialis: quomodo potest animam à peccatis lauare, cum tamẽ dicatur Apoca. 1. quòd Christus lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: vnde eadem difficultas est vbique. Respondeo ergo, & dico, quòd res materialis vt sic, in spiritũ agere nõ potest, sed rei materiali aliqua virtus spiritualis potest applicari, virtute cuius in spiritum poterit agere. Sic enim ignis infernalis, qui est ignis materialis, agit in animam, ipsam cruciando: quia certa virtus spiritualis illi igni à Deo est communicata. Similiter & sanguis Christi virtute diuinitatis sibi coniunctæ. Similiter & aqua benedicta: non ratione aquæ, sed ratione benedictionis spiritualis in animam agere potest, ipsam purificando. Etiam alio modo: quia considerata benedictione spirituali aquæ per ipsam asperſi accendimur ad Dei reuerentiam, & deuotionem, per quam deuotionem, quæ spiritualis est, delentur venialia, & dæmones fugantur. Consimilem rationem ponit Magister de sanguine Christi, quomodo purgat peccata. li. 3 dist. 19. dicẽs, quòd per sanguinem mundamur. 1. per charitatem, & deuotionem, quæ per considerationem Christi sanguinis, & passionis excitantur in nobis. Sic ergo cum fiducia, & deuotione aqua benedicta aspergamur. d. *Asperges me, domine, hyssopo &c.*

Hebr. 10.

Aqua benedicta.

Aqua benedicta.

Quæstio. Nota dubiũ cum sua solutione de virtute aquæ benedictæ.

Auditui meo dabis gaudiũ, & lætitiam: & exultabunt ossa humiliata.

841 Decons. dist. 1. quãdo auit.

Hic consequenter Dauid postulat gratiam iocunditatem. Vbi sciendum, quòd Dauid sicut de prædicto adulterij peccato fuit reprehensus per Nathan Prophetam, statim corde pœnituit, & dolorem per contritionem magnum habuit: considerans quã grãde peccatum fecerat: vnde & dicebat Iniquitatem meam ego cognosco: & peccatũ meum contra me est semper. Per hoc insinuãs, quòd sine dolore peccati non datur venia. Quanto autem maior fuerit dolor de peccato, tãto, impetrata venia, maior est consolatio de remissione peccati. Quod narrabat alibi Psal. d. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Quod ad propositum exponit Greg. 4. moral. c. 8. d. Secundum metam afflictionis disponitur mensura consolationis. Vnde alias scriptum est. Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. In ea enim mensura consolatum se, in qua afflictus fuerat, indicauit: qui lætificetur se secundum multitudinem dolorum clamat. Non autem minime lector instruitur: si ipsam remunerationis ordinẽ contempletur: quoniam excessus. i. peccatum correctio, correctionem pœnitentia, pœnitẽtiam venia, veniam vero munera, & consolationes sequuntur. Et hoc est quod hic Dauid ex dolore contritionis consolari de venia petit. d. *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata.* Qui dideo dicit, quia in sua pœnitentia descendit deorsum ad locum solitarium, & s. ipsum humiliando iacebat supra terram, vt habetur. 2. Reg. 12. Et nota hic tria verba iocunditatis, quæ distinctè ponit, scilicet gaudium, lætitiam, & exultationem, vt ostendat quantam consolationem peccator post veniam debet habere, & intus, & extra. Quoniam secundum Grammaticos illa tria distinguuntur: quoniam gaudium est mentis, lætitia vultus, exultatio vero verborum, atque membrorum. Dicit ergo Psal. *Auditui meo dabis gaudium &c.* id est, post contritionem peccati facies me intus, & extra tuam percipere consolationem. Notandum ergo, quòd gaudium, siue lætitia, vel exultatio est multiplex. Est enim gaudium Temporale, quod est peccatorum, Spirituale, quod est deuotorum, Supernale, quod est bonorum. Primum est gaudium peccatorum, qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis, non

Cõtritio. Consolatio.

Gregor.

Gaudiũ.

Prou. 2.

non aduertentes, quod scribitur. Qui gaudet iniquitate, deuorabitur, quia tale gaudium ad tristitiam perducit æternam. Prouer. 14. Extrema gaudij luctus occupat. Dicunt naturales, & maximè Solinus de mirabilibus mundi lib. 2. quòd vox prima, quam emittit homo statim natus, est ploratus, quia si est masculus plorando clamat. A. si est fœmina clamat. E. Vox autem gaudij vel lætitiæ vsque ad quadragesimum diem differtur. Et si contingat in aliquo oppositum, malũ signum est eius futuræ vitæ. Vnde dicit idem Solinus, Zoroastes in hora suæ natiuitatis risisse legitur, quod in ipso malum fuit signum: quia factus adultus, amplius nunquam risit. Hic adinuẽtor magicæ artis fuit, & dæmonibus dedicatus. Sic spiritualiter facit gaudium mundi: quia ad malũ finem suos perducit: propter quod quilibet in præsenti vita non gaudere mundialiter debet, sed semper plangere, & in statu pœnitentiæ stare, cõsiderata miseria tam culpæ, quam pœnæ: quam propter posteritatem Adæ, & genus incurrit humanum: vnde primos parentes, id est, ipsorum peccatum semper in memoria debet habere, & ipsorum casum lachrymabiliter flere. In cuius signum masculus statim natus clamat. A, plorando casum Adæ: & fœmina. E, plorando casum Euæ. Si autem statim natus, id est, ad ætatem adultam perductus ridere, & gaudere vult cum mundo, signum est, quòd talis erit dæmonibus dedicandus, & suppliciis deputandus æternis, sicut fuit Zoroastes: quia de talibus dicitur Iob. 21. Tenent tympanum, & citharam, gaudent ad sonum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferos descendunt. Ergo vt gaudeamus æternaliter, differamus signa lætitiæ nostræ vsque ad quadragesimum diem. Quid enim quadragesimus dies nisi dies, quo homo à vinculis carnis absolutus ascẽdit ad gloriam? In cuius figura Saluator noster resuscitatus, quadragesimo die cælos ascendit. Quoniam huius mundi gaudium nihil est, & ad pœnam ducit æternam. Iob. 20. Gaudium hypocritæ ad instar puncti, id est, in fine perdetur. Secundum est gaudium spirituale, scilicet deuotorum, qui gaudent, cum corpus affligunt per pœnitentiam, per quam liberantur à seruitute peccati. Quid enim est gaudium nisi cordis dilatatio? Cor autẽ dilatatur amaris, sed dulcibus stringitur, & oppilatur. Et amara sunt causa lætitiæ cordis, quia purgant, & cor dilatant: sed dulcia mortis. Dicit Auicẽna. 3. canon. quòd cor nutritur cum suis viribus naturalibus ex dilatatione sua attrahitur ad ipsum sanguis sicut & aer. Sanguis autem est eius nutrimentum. Secundum autem ipsum in eodem libr. quandoque circa cor multiplicãtur humores, quibus cor constringitur, & oppilatur: & sic dilatari non potest, & tunc interficitur. Quando autem illi humores per potiones amaras purgantur, sic respirat. Sic & spiritualiter amaritudine pœnitentiæ purgantur opilantia cordis nostri, & voluntatis: & sic dilatatur. Quando autem cor dilatatur nutritur spiritualiter. Nam sanguis Christi pro nobis effusus est spirituale nutrimentum cordis nostri: Leui. 17. Anima omnis carnis in sanguine est. Iste sanguis ad cor attrahitur per tribulationem, & amaritudinem pœnitentiæ: quia qui in amaritudine pœnitentiæ gaudent ad cor reuocant Christi sanguinem, & mortem. Sed circa multorum corda sic multiplicantur humores, & superfluitates temporalium, quòd de spiritualibus nihil curant, propter quod ipsorum cor illis constructum dilatari non potest, & sic vitam spiritualem perdũt. Vnde de gaudio pœnitentium dicitur Esa. 12. Haurietis aquas in gaudio, aquas scilicet lachrymarum? Quantum enim gaudium debet habere pœnitens, dum per pœnitentiam se à seruitute peccati videt liberatum? Refert enim Valerius, quòd Philippo rege Macedonum à Romanis superato, cum Romani omnes vrbes Græciæ, quæ sub Philippo erant, libertati donassent, tanta alacritate clamoris gaudio cœlum repleuerunt, quòd certitudinaliter constat, aues, quæ desuper volabant, attonitas, & pauentes cecidisse. Sic multo fortius peccator, qui vilissima diaboli seruitute per peccatum fuit oppressus, quando virtute doloris pœnitentiæ per Christum libertati donatur, maximo gaudio repleri debet: vt dicit illud Psalm. 29. Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. Et istud est gaudium, quod nunc quærit Psalm. dicens. *Auditui meo dabis gaudium. &c.* Tertium est gaudium supernale beatorum, quod consistit in faciali Dei visione, de quo Psalmus 20. Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Nunc prosequendo materiam articulorum, restat declaranda secunda pars articuli sexti, quæ est. Sedet ad dexteram Dei partis omnipotentis. Ad cuius euidentiam sciendum, quòd in scriptura sacra nomine dexteræ multa significantur, scilicet Deitatis honor, & reuerentia. Psalm. Dextera tua suscepit me. Fœlicitatis valor, & excellentia. Psalm. Delectationes in dextera tua vsque in finem. Auctoritatis potestas iudiciaria. Psalm. Dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Et ideo ad videndum qualiter Christus sedet ad dexteram patris, est sciendum, quòd Deus Christus consideratur tripliciter, scilicet vel secundum quòd Deus, vel secundum quòd homo, vel secundum quòd Deus homo. Si ergo accipiatur dextera primo modo, sic sedet ad dexteram patris tanquam Deus, quia scilicet sic est vnius substantiæ, & per consequens vnius honoris, & reuerentiæ cum patre. Quod ostendit Paulus ad Hebr. 1. dicens de Christo, inquantum Deus. scilicet. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Si autem accipiatur dextera secundo modo, sic Christus sedet ad dexteram patris, inquantum homo: quia inquantum homo potior, & maior beatitudo quam alicui alteri est concessa. Et ideo probans ipsum Apostolus, maiorem habere beatitudinem, quàm aliquis angelorum dicit ad Hebr. 1. Ad quem autem Angelorum, dixit aliquando, sede à dextris meis, &c. supple sicut Christo homini, glossa. Sede à dextris meis, id est, in potioribus bonis meis. Si autem accipiatur dextera tertio modo, sic sedet ad dexteram Dei patris, inquantum Deus homo. Quia homini assumpto iudiciariam potestatem contulit pater iudicandi quoslibet secundum illud Ioann. 5. Pater omne iudicium dedit filio. Et sic de Christo loquitur Apostolus ad Ephesios primo, dicens, Pater constituit eum ad dexteram in cœlestibus super omnem principatum, & potestatem, & omnia subiecit sub pedibus eius. Hæc autem pars huius articuli, qua Christus ad dexteram patris sedet, in mater in sardio lapide, qui laborando animam fortificat solidius. Et sic per ipsum, figuratur Dei dextera. Hic enim lapis

Ecclesi. 19.

ver. Omnis masculus. a. masculus. e. fœmina profert.

Cor. Pœnitentia.

Auicẽna.

Sanguis.

Zoroastes

Dextera.

Sardius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tripliciter habet virtutem, qui triplicem dexteram Dei prædictam significat. Quoniam vt patet per Magistrum vbi suprà: hic lapis resistit maleficiis. Ecce dexteram honoris diuinitatis, & reuerentiæ. Acuit mentem. Ecce dexteram valoris fœlicitatis, & excellentiæ. Confert audaciam. Ecce dexteram auctoritatis potestatis iudiciariæ. De qua triplici dextera per sardium figurata dicitur Psal.117. Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me, dextera domini fecit virtutem. Ex prædictis ergo patet, quòd hic lapis sardius sua efficacia prouocans lætitiam Christi figurat gloriam. Quia ascendit in cœlum. Conferens potentiam patris figurat dexteram. Quia sedet ad dexteram patris. Et ideo Christus, qui ascendit ad cœli gloriam, & iudicandi habet potentiam. Hinc lapidi sardio similem asserit Ioan. Apoc. 4. de Christo dicens. Sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens, & qui sedebat similis erat aspectui lapidis iaspidis, & sardij.

342. *De pœnit. dist. 2. cognouerit. Auersio.*

Auerte faciem tuam à peccatis meis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Hic consequenter Psal. petit gratiam absoluentem. Vbi notandum quòd secundum grammaticos Auerto. tis. duo habet significata. Est enim auertere idem, quòd remouere. vnde Psal. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Quandoque vero idem est, quòd tergum vertere. Qui autem tergum alicui rei vertit, illam rem non videt, nec aspicit: vnde Psal. Conuerte nos, Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Ne, scilicet, ira tua nos videat, vt puniat. Petens ergo Psal. à peccatis mandari, petit à Deo, vt ab illis faciem suam auertat. id est, vt illa sic per veniam deleat vt amplius illa non aspiciat. d. *Auerte faciem tuam à peccatis meis &c.* Vnde hic notat glo. quòd quando nos faciem nostram vertimus ad peccata nostra, vt ipsa consideremus ad puniendum, tunc Deus illa non respicit: quando autem ab illis faciem nostram auertimus, non considerando illa, nec puniendo: tunc Deus faciem suam ad illa vertit & punit. Vnde sic ait glos. *Auerte faciem tuam à peccatis meis.* Non à me sed à peccatis meis: quia illa ante faciem meam habeo. Si enim homo aduertit peccatum, Deus auertit faciem suam, ne puniat. Aduerte ergo peccatum, vt auertat Deus, ne aduertendo animaduertat. Quid autē sit Deum auertere faciem suam à peccatis nostris statim ostendit. d. *Et omnes iniquitates meas dele*: quia tunc auertit faciem, quando illa per veniam remittit, & delet. Econtra autem de illis, qui peccata sua nolunt considerando punire dicitur Psalm. 108. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum matris eius non deleatur. Et notandum hic, quòd auertit Deus se multipliciter à nobis. Quoniam Dei auersio quandoque est actus supernalis iracundiæ: quo Dei priuamur adiutorio. Auersio quandoque est actus pietatis, & clementiæ, quo alto protegimur præsidio. Auersio quandoque est actus æquitatis, & iustitiæ, quo mali damnantur in supplicio. Auersio quandoque est actus paternalis diligentiæ, quo summo gloriamur in palatio. Primo auersio Dei est quandoq; actus supernalis iracundiæ. Multotiens enim Deus nostris prouocatus peccatis, suam protectionem subtrahit, auertendo se à nobis. Sic enim dicitur Psalm. 88. Auertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Quod ideo dicit, quia quando Deus à Iudæis non erat auersus, pauci illorum multos ex aliis superabant, sed quando propter ipsorum peccata Deus se auertebat ab illis, ipsorum multi à paucis aliorum superabantur. Vnde ibidem dicit glos. Solebant enim pauci illorum multos vincere, modo à paucis victi sunt, & captiuati: quia dominus ab eis est auersus, populus enim armatus sine Deo inermis est. Et aduerte, quod Deus multotiens se auertit à nobis ad nostram vtilitatem, vt scilicet homo seipsum sine Deo nihil posse cognoscat: & sic non superbiat, sed sub Deo humiliter viuat. Sic enim accidit ipsi Dauid, qui in principio regni sui videns se in omnibus prosperari, quasi in seipso confidens dixit. Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Et hoc ideo: quia confidebat in decore, & fortitudine à Deo sibi data: propter quod subdit, Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem. Volens ergo Deus ad cognitionem propriæ fragilitatis ipsum reducere, se ad tempus auertit ab eo, quo facto ipse statim grauiter per adulterium, & homicidium fuit lapsus: ideo subdit. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Secundo, auersio Dei quandoque est actus pietatis & clementiæ, &c. Deus enim ad orationem verè pœnitentis se clementer ab eius peccatis auertit, illa delendo. In cuius figuram statim cum Phinees luxuriantes percussit, Deus iram suam auertit à populo Numeri 25. Vnde dixit Deus. Phinees auertit iram meam à filiis Israel. Quia quotiens contriti peccata nostra punimus, Deus clementer faciem suam à nostris peccatis auertit. Vnde de omnibus pœnitentibus dicitur Ose. 14. Sanabo contritiones eorum. Diligam eos spontanee: quia auersus est furor meus ab eis. Et hoc est, quod nunc pœnitens orat. d. *Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c.* Tertio, auersio Dei quandoque est actus æquitatis, &c. Iustitia enim durante, Deus à damnatis se auertit, eos æternaliter puniendo, vt nullus ipsum quibuscunque precibus ab hoc actu iustitiæ ipsum auertere possit. Iob. 23. Ipse solus est, & nullus potest auertere cogitationem eius. Quod ideo dicit, quia eius iudicia nullus mutare potest, &, si quando mutetur sententia, quæ stat in exterioribus signis, vt ibidem deducit Greg. 16. moral. Vnde de damnatis dicitur. Auertantur retrorsum, & confundantur, &c. Fiant tanquam puluis ante faciem venti, &c. Quartò, auersio Dei quandoque est actus paternalis diligentiæ, &c. Si enim pater naturalis à suis filiis auertit mala quantum potest: quanto magis Deus pater omnia mala à suis filiis auertit, scilicet à beatis in patria ipsos auertendo ab omnibus peccatis, & ab omni peccatorum sequela: propter quod dicitur, Aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab iis, quæ fecit, scilicet peccatis, & liberet eum de superbia, scilicet diaboli liberans animam eius à corruptione, scilicet perpetuæ damnationis. Sic ergo Deus à beatis omne malum auertit, eis concedens gaudium perpetuum, & exultationem. Psalm. 13. Cum auerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel. Quibus omnibus consideratis, humiliter Deo dicamus. Conuerte nos, Deus saluaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Consimiliter & nunc quilibet pœnitens orat. dicens

Greg. 16. mor. c. 12. Psal. 34.

Iob. 33.

Psal. 84.

dicens. *Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c.*

743

Cor mundum crea in me, Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Hic consequenter postulat gratiam iustificantem. Quamuis enim insimul, & in eodem instanti fiat peccati remissio, & gratiæ iustificantis infusio, quia gratia simul cum peccato stare non potest, vnde, cum gratia infunditur, remittitur culpa, & cum culpa remittitur, infunditur gratia. Tamen secundum nostrum modum intelligendi ordine naturali, prius intelligimus cor mundum à peccatis quàm Dei gratiā infusam in corde. Et hunc ordinem satis hic notat psal. præmittendo mundiciam, d. *Cor mundum crea in me, Deus* & consequenter addēdo gratiam dicens. *Et spiritum rectum, &c.*

Cor. Vbi notandum, quòd cor nostrū de se est immundum, & maculatū, nisi per diuinam emūdetur gratiam. Quoniam ab ipso corde omnia procedunt

Matth. 15. peccata, Christo dicente. Quæ autem de ore procedunt, de corde exeunt. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ: hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Ex quo patet, quòd omnia vitia oriuntur à corde, & non à diabolo, vt quidam arbitrantur. Quoniam diabolus malarum nostrarum cogitationum non est auctor. Sed, cum illas ex actibus exterioribus in corde nostro esse natas prospexerit, tunc illas suis tentationibus fouet, & nutrit. Vnde Hieronymus super Matth. exponens præmissa Christi verba dicit. Arguendi sunt ex hac sententia, qui malas cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex corde nasci, & propria voluntate. Diabolus enim adiutor, & intentator malarum cogitationum potest esse, auctor autē esse non potest. Si autem diabolus semper in insidiis positus leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammauerit, non debemus opinari eum occulta quæque cordis nostri rimari, sed ex corporis habitu, gestisque exterioribus æstimare, quid in nostro corde versetur interius. Verbi gratia, Si pulchram mulierem nos crebro viderit inspicere, intelligit ab oculis cor vulneratum esse luxuria. Vnde, si quandoque reperiatur in scriptura, quòd diabolus cogitationes malas, & peccata immittit in corde nostro, non est intelligendum, quòd diabolus illas malas cogitationes faciat, sed suis suasionibus ad illas ex corde nostro generandas inducit nos, & prouocat. sicut cum dicitur Ioan. 13. Cum diabolus misisset in cor Iudæ, vt traderet eum Iudas, &c. Illa enim immissio solum quædam persuasio fuit. Vnde illa verba exponens Augustin. super Ioan. dicit. Missio ista suggestio spiritualis est: & non fit per aurem, sed per cogitationem, diabolicæ enim suggestiones immittuntur humanis cogitationibus. Factum ergo iam fuerat in cor Iudæ scilicet per diabolicam suggestionem, vt discipulus magistrum traderet. Ex quibus omnibus patet, quòd cor nostrum de se est immundum: quia ab illo omnia nostra peccata procedunt, propter quod dicitur. Prauum est cor hominis: & inscrutabile, & quis cognoscet illud? Et hoc est, quod considerans nunc pœnitens dicit. *Cor mundum crea in me, Deus* quasi dicat, Munda in me cor meum. Vnde notandum, quòd cor nostrum mundatur à Deo multipliciter, scilicet, Cor mundatur per fidem credendorum. Cor mundatur per contritionem peccatorum. Cor mundatur per effusionem vitiorum. Cor mundatur per lauationem lachrymarum. Cor mundatur per orationem deuotorum. Cor mundatur per conuersionem reproborum. Primo cor mundatur per fidem. Act. 15. Quis nouit corda? Deus dat spiritum sanctum, fide purificans corda eorum: vnde fides non solum corda purificat, sed etiam ipsa mundata sic sigillando conseruat, vt ipsa amplius per peccatum violare non audeat diabolus, scilicet fide manente. Vnde Gregorius 29. mor. c. 2. dicit. Qui immortalitate perdita, ad Deum pœnitendo reuertitur, per fidei signaculum munitur. Vnde à sponso suo ecclesiæ dicitur. Pone me vt signaculum super cor tuum. Ideo namque signaculum rebus ponitur: ne diripientium præsumptione violentur. Sponsus ergo super cor, vt signaculum ponitur, quando fidei mysterium in custodia nostræ cogitationis imprimitur, vt ille aduersarius noster diabolus cum signata fide corda considerat, tentando ea diripere non præsumat. Ex quibus patet, quòd fides corda mundando contra diabolum fortificat propter quod dicitur. Oculi domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem, qui corde perfecto credunt in eum. Secundo cor mundatur per contritionem. Statim enim, cum peccator debitè dolet de peccatis commissis, à Deo veniam recipit: quia Deus cor contritum despicere non potest psalm. 50. *Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies:*: quia sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et aduerte secundum gloss. quòd prius dicit. *Cor contritum.* & postea *humiliatum.* quia cor humiliari non potest, nisi primo contritum fuerit. Vnde Esa. 57. dicitur. Dominus in sancto habitat, & cum contrito, & humili spiritu: vt viuificet cor contritorum. Quid enim est cor contritorum viuificare, nisi ipsum à peccatis, quibus spiritualiter moritur emundare? Secundum enim Valerium, tantum honoris confert patriæ offensæ malorum punitio, quantum iniuriæ ipsæ mala perpetrata intulerunt. Et sic per punitionem mali reformatur perditus honor. Cum contritio cordis puniat offensam diuinam, sequitur, quòd honorem ablatum Deo restituit, & per consequens perditam recuperat iustitiæ munditiam. Tertiò cor emundatur per effusionem vitiorum, quando, scilicet vitia effunduntur: id est, extra mittuntur, quod fit per confessionem. Vnde cuilibet pœnitenti dicitur. Effunde sicut aquam cor tuum, in conspectu domini. Et benè dicit, Effunde sicut aquam cor tuum, & non sicut vinum, vel oleum, quoniam omnis aliusliquor ab aqua effusus saporem suum & aliquid sui dimittit in vase, non autem aqua: ad denotandum, quòd in confessione nihil peccati in corde debet relinqui, sed totum effundi. Vnde prædicta verba exponens Hugo de S. Victore dicit, Effundere debemus sicut aquam corda nostra pia confessione ante dominum. Vt, quemadmodum cum aqua effunditur, nihil ibi occultum relinquitur: ita in corde nostro nihil relinquamus absconditum, sed omnia per confessionem Deo reuelemus, vt cor nostrum mundum efficiatur, propter quod dicitur. Effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum. Quarto cor mundatur per lauationem

Hier. 17.

Fides.

Can. 8.

2. Par. 16.

Contritio.

Confessio.

1 Reg. 2.

Psal. 61.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lachrymarum. Sic enim Magdalena cordis macu-
las lachrymis lauit, sic & Petrus, qui egressus flo-
ras fleuit amarè, propter quod dicitur. Laua à ma-
licia cor tuum, Hierusalem. Hierusalem enim in-
terpretatur visio pacis, & significat animam, quæ
quæ ad visionem pacis habendam est creata. Di-
cat ergo. Laua à malitia &c. quasi dicat. O tu ani-
ma, si visionē pacis cupis habere, primo cor tuum
Hiere. 4. à malitia lachrymis laua. Nec immerito: quia so-
lum mundi corde Deum videre possunt. Matth. 5.
Threp. 1. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vide-
Oratio. bunt, vt sic meritò pœnitens dicat. Multi gemi-
tus mei: & cor meum mœrens. Quinto cor mun-
datur per orationem. Si enim quicquid orantes
petimus, quia accipiemus, debemus credere, con-
sequens est, vt, qui orando deuote cordis mundi-
tiā petit, ipsam indubitanter recipiat à Deo. Et
Hebr. 10. ideo dicit apostolus. Accedamus ad eum cum cor-
de vero in plenitudine fidei, aspersi corda à con-
scientia mala. Et sic nunc deuotè psalm. mundi-
ciam cordis petit orando, dicens, *Cor mundum
crea in me, Deus.* Sexto cor mundatur per conuer-
Conuersio. sionem. Cum enim auersus à Deo ad Deum con-
uertitur, statim à Deo cor efficitur mundum Iohel.
2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, se-
quitur. Scindite corda vestra &c. quia benignus
Iaco. 4. est, & præstabilis super malitiam. Vnde sic mun-
dare corda nostra docet Iacob. d. Purificate corda
vestra, miseri estote, & lugete, risus vester in lu-
ctum conuertatur, & gaudium vestrum in mœro-
rem. Quod si sic fecerimus, tunc dominus nobis
dicet illud Ezechiel. 16. Mundabo cor tuum, ait
Dominus Deus. Et hoc est, quod nunc orat psal.
dicens, *Cor mundum crea in me, Deus: & spiritum
rectum innoua in visceribus meis.* Rectus est enim
spiritus, qui rectè tendit in Deum, qui ad terrena
non curuatur. Et nota, quòd viscera hic ac-
cipit pro viribus interioribus, vt est intellectus,
voluntas, & memoria.

844 De pœnit. dist. 2. oppo nitur.

Ne proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Perseue-rantia.

Hic consequenter petit gratiam confirmantem,
vbi notandum, quòd nulla virtus sine perseueran-
tia ad meritum æternæ vitæ proficere potest. Quid
enim prodest ad brauium acquirendum velociter
currere, si antequam perueniatur ad brauium defi-
Bernard. ciat cursus? Quod ostendens Ber. super illo verbo.
Lucæ 11. Qui perseuauerit vsque in finem, hic
saluus erit. dicit. Perseuerantia sola meretur viris
gloriam, coronam virtutibus: prorsus absque per-
seuerantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam
consequitur victor. Vigor virium virtutum con-
summatio est. Nutrix ad meritum, mediatrix ad
præmium. Soror est patientiæ, constantiæ filia,
amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vin
culum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseue-
rantiam, nec obsequium mercedē habet, nec be-
neficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique
non qui incœperit, sed qui perseuauerit vsque
in finem, hic saluus erit. Saul cum esset paruulus in
oculis suis, super Israel est rex constitutus, non
perseuerans in humilitate, & regnum amisit, &
vitam. Si cautela Samsonis, si Salomonis deuo-
tio perseuerantiam retinuissent, nec iste sapien-
tia, nec ille viribus priuaretur. Et ideo Dauid con-
siderans se alias spiritum sanctum habuisse: tamen
ab illo per peccatum adulterij fuisse proiectum,
nunc à Deo in gratia perseuerantiam postulat, ne
amplius spiritum sanctum perdere possit. dicens.
Ne proiicias me à facie tua &c. Proiicere enim nos
dicitur Deus: non quia sit causa nostri casus, &
proiectionis, sed quia peccantem non diligit. Spi-
ritum sanctum auert, quia cum peccato gratia
spiritus stare non potest. Dicat ergo, *ne proiicias
me à facie tua*, quasi dicat. A peccatis meis auerte
faciem tuam, non à me. *Et spiritum sanctum tuum
ne auferas à me*, id est, gratiam spiritus sancti. Ne
auferas dicit: quia qui pœnitet, iam habet donum,
& gratiam spiritus sancti: quia non potest esse vera
pœnitentia, & peccati punitio in homine ex se
ipso, vt dicit glo. Cum enim quis irascitur sibi: ipsi,
& displicet: sine dono spiritus sancti non est. Di-
cat ergo. *Ne proiicias me à facie tua.* Per ista enim
verba ostendit psalm. quantum desiderium habe-
bat Christum incarnatum videre: qui per faciem
in scriptura designatur. psalm. Ne auertas faciem
tuam à puero tuo. Duplici enim ex causa Deus fa-
ciem suam conuertit ad nos, scilicet vt nos vide-
ret, & vt videretur à nobis. voluit enim videre nos
oculo cōpassionis, vt nostras tolleret infirmitates.
Plinius. Dicit Plinius de coladion, quæ est auis, quæ si ad
infirmum ducatur, & in eum oculos defigat, si-
gnum est sanitatis futuræ, si vero oculos auertat
ab eo, signum est mortis. Sic & spiritualiter Deus
faciem suam, & oculos quasi à nobis auertit, quan
diu incarnationem Christi distulit. Et ideo omnes
istam incarnationem præcedentes descenderunt
in mortem. Sed in sua incarnatione faciem, &
oculos in hominem defixit: quod fuit signum futu-
ræ salutis. psal. Ostende nobis faciem tuam, & sal-
ui erimus. Secundo ad nos conuertit faciem, vt
videretur à nobis: quia nos ipsius videndo faciem
beatificamur. Gene. 32. Vidi dominum facie ad fa-
ciem, & salua facta est anima mea.

845

Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

Hic consequenter petit gratiam illuminan-
tem. Vbi sciendum, quòd Dauid post peccatum
adulterij, & homicidij statim spiritum prophe-
ticum perdidit, nec spiritum prophetizandi ha-
buit vsque ad actum pœnitentiæ, & confessionis
suorum peccatorum. Ideo ipsum spiritum sibi à
Deo restitui nunc postulat. d. *Redde mihi letitiam
&c.* Quem spiritum vocat lætitiam salutaris Dei, *Spiritus.*
quia per ipsum cognouit Christum esse ventu-
rum, qui salutare Dei dicitur. Lucæ 2. Viderunt *Trinitas. Vnitas.*
oculi mei salutare tuum. In quem sicut nos læ-
tamur, quia venit, ita antiqui lætabantur in ipsum
venturum. Quoniam sicut nos saluamur per fi-
dem Christi incarnati, ita saluabantur antiqui
patres per fidem Christi venturi. Dicat ergo. *Spi-
ritu principali confirma me*, id est spiritu prophetico, quem prius habui, cognoscendo Christum
venturum, confirma me per fidem eius, & sic
reddes mihi lætitiam salutaris tui, quam per pec-
catum amisi. Notandum, quòd in istis vltimis tri-
bus versiculis, ter spiritum posuit, diuersimodè
articulatum. In primo dixit. *Spiritum rectum inno-
ua in visceribus meis.* In secundo dixit. *Spiritum*

sanctum tuum ne auferas à me. In tertio dixit. *Spi-
ritu principali confirma me.* Per hoc denotans
trinitatem personarum in Deo, cum vnitate
essentiæ. Spiritus enim Deus est, & non corpus.
Ioan. 4. Spiritus Deus est, & in spiritu adorare
oportet. In hoc ergo, quòd semper hic spiritum
ponit in singulari, nota vnitatem essentiæ. In
hoc autem, quòd tribus vicibus ponit, notat tri-
nitatem personarum, spiritum rectum dicit filium
spiritum sanctum intelligit tertiam personam:
sed spiritum principalē intelligit patrem, qui à
nullo est, & à quo sunt alij. Hoc notat Bernard.
super isto passu. d. In istis trib. versib. intellige tri-
nitatem. Spiritum sanctum ipsum intellige pro-
prio nomine designatum, pro quo rogat. dicens.
Ne proiicias me à facie tua. tanquam, scilicet, ali-
quid immundum, quia spiritus iste odit sordes,
nec habitare potest in corpore subdito peccatis.
Cui enim proprium est repellere peccatum, ipsi
& proprium est odire peccata. Recepto ergo
spiritu sancto per sanctimoniam: quia pertinaces,
& immundæ cogitationes separant à Deo, oran-
dum est, vt cor mundum creetur in nobis. Quod
vtique fiet, si spiritus rectus fuerit in viscеribus
nostris innouatus. Quod autem ait spiritum re-
ctum conuenienter filio conuenit, qui nos vete-
ri homine exuens, nouum induit, quo nos renō-
uauit in spiritu mentis nostræ, tanquam in no-
stris viscеribus: vt cogitemus, quæ recta sunt: for-
mam enim rectitudinis attulit de cœlis quam re-
liquit in terris, immittens dulcedinem rectitudi-
nis in omnibus operibus nostris, sicut scriptum
Psalm. 24 est. Dulcis, & rectus dominus. Castigato ergo cor-
pore, per sanctitudinem operum, mundato cor-
de, vel potius innouato per rectitudinem cogita-
tionum, redditur lætitia salutaris. Quid ergo iam
restat, nisi vt spiritu principali, confirmetis? pa-
trem intellige spiritum principalem, non quia
maior, sed quia solus à nullo. In quo autem con-
firmatio hæc consistit, nisi in charitate? Aut quod
donum aliud tam dignum potest esse? Quod mu-
nus aliud tam paternum? Quid nos separabit à
charitate Christi, tribulatio, angustia &c. certè sci-
tis, quia neque mors, neque vita, neque alia cæ-
tera, quæ Apostolus tam multipliciter quàm au-
dacter enumerat, poterunt nos separare à cha-
ritate Dei, quæ est in Christo. Id est, vt scias vas
tuum possidere in sanctificatione, & honore, &
non in passione desiderij, spiritum sanctum acce-
pisti. vt quod tibi vis fieri ab omnibus, vt tu fa-
cias illis. Et quod tibi non vis fieri alteri non fa-
cere, spiritum rectum, ad opus accepisti proxi-
mi. Hæc est enim rectitudo quā lex vtraque com-
mendat innata & illata. iam, si in his perseueras,
spiritum principalem, quem solum Deus appro-
bat, recepisti. Itaq;, si desideras, vt in te Deus par
tem eligat sibi, esto sollicitus, sicut tibi spiritum
sanctum, sic proximo spiritum rectum, sic ei tan-
quam vero principi, & patri spiritum principa-
lem exhibere. hæc Bernard. Sequendo fundamen-
torum Ecclesiæ materiam, restat videre de septi-
Articulus septimus fidei. mo articulo fidei, quem posuit Philippus. d. In-
de venturus est iudicare vivos, & mortuos. Qui
apertè declaratur per septimum fundamentum
ciuitatis, quod erat Chrysolitus. Qui lapis huius
articuli significat singulas partes. Vbi nota quòd
iste articulus de Christo venturo iudice tria ma-
nifestat, quæ in quolibet iudice requiruntur. Os-
tendit enim primo plenam auctoritatis iurisdi-
ctionem, quæ à patre Christo traditur. Inde ven-
turus est. Secundò iustam condignitatis retribu-
tionem, quæ à Christo cunctis redditur. Iudica-
re. Tertio multam societatis congregationem
quæ à patre Christo subditur. Viuos, & mortuos.
Quæ omnia per istum lapidem Chrysolitum
figurantur. Quoniam hic lapis primo roborat
ingenium, iudici posse Christo significans tra-
ditum. Secundo rutilat vt aurum, iudicis Chri-
sti iustum significans solium. Tertio terrificat
dæmonium, iudici Christo mundum significans
subditum. Primo ergo iste articulus continet
plenam auctoritatis iurisdictionem &c. dicens.
Inde venturus est. Vbi nota, quòd istud aduer-
bium, Inde, semper denotat quendam ordinem
sequentium ad præcedentia. Et quantum ad præ-
sens spectat in scriptura triplicem ordinem no-
tat, scilicet Ordinem locutionis: vt inde videbo.
Numer. 23. Veni mecum in alterum locum, vt
partem Israel videas inde &c. Ordinem factio-
nis vt primo fac hoc, inde illud. 1. Corin. 15.
Christus visus est Cephæ &c. deinde visus est
Iacobo &c. Ordinem participationis, vt sol ca-
let, inde aer. 1. Corin. 15. Primitiæ dormientium
Christus, s. resurrexit, deinde quæ sunt Christi,
scilicet, virtute Christi resurrectionis resurgent.
Modo ad propositum istis tribus modis hic ex-
poni potest ly, Inde. Primo modo potest notare
ordinem locutionis, & tunc ly, inde, refertur ad
primam partem præcedentis articuli, dicens. As-
cendit ad cœlum. Et tunc est sensus. Inde, scili-
cet de cœlo venturus est &c. Et hic sensus adiu-
catur Act. 1. vbi dicitur. Quemadmodum vidi-
stis eum euntem in cœlum, sic veniet, id est,
quemadmodum vidistis eum de terra in cœlum
ascendere, sic in iudicio, inde, scilicet de cœlo
descendet ad terram. Secundo hic potest notare
ordinem successionis. Et tunc est sensus. Inde,
id est, post eius ascensionem venturus est, scilicet
in fine mundi, quia eius ascensio & ad dexteram
patris glorificatio merito debuit præcedere vlti-
mum iudicium, vt eius glorificata humanitas
nobis spem tribueret glorificationis. Et sic eius
glorificationem & ad dexteram patris sessionem
præcedere vltimum iudicium notabat saluator,
Matth. 26 dicens, Videbitis filium hominis sedentem à dex-
tris virtutis Dei, & venientem in nubibus &c.
Tertiò potest notare participationem, & causa-
litatem. Et tunc est sensus, quia postquam de
Christo dictum est, quòd sedet ad dexteram pa-
tris, sequitur, Inde, scilicet, ab eadem patris dex-
tera habet, quòd sit venturus iudicare &c. Sic e-
Ioan 5. nim loquebatur Christus de patre, Pater pote-
statem dedit filio iudicium facere &c. Inde er-
go venturus est, id est, ab eadem patris dextera
habet filius, vt sit venturus &c. Ex quibus patet,
quòd iste articulus ostendit plenam auctoria-
tis iurisdictionem &c. dicens, Inde venturus est.
Notandum autem, quòd filium habere à patris
dextera auctoritatem iudicandi potest dupli-
citer intelligi, scilicet, vel inquantum Deus, vel
inquantum homo. Primo inquantum Deus, quia
sicut à patris dextera genitiua habet, quòd sit fi-
lius: sic etiam quòd sit iudex, quia quicquid ha-
bet filius, nascendo accepit. Vnde Chrysostomus
super Ioan. dicens, Pater omne iudicium dedit
filio, id est, genuit eum omnium iudicem. Se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundò inquantum homo, quia forma serui, quæ in iudicio apparebit, ab ipso patre habebit auctoritatem iudicandi. Vnde Ioan. 5. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, &c. vbi August. Pater omne iudicium dedit filio, quia in iudicio non forma Dei, sed forma filij hominis apparebit. Ac si diceret, Patrem nemo videbit in iudicio, sed omnes filium hominis &c. Hæc autem potestas iudiciaria à patre filio tradita in isto lapide Chrysolito figuratur. Hic enim roborat ingenium. Quoniam secundum Magistrum de proprietatibus lib. 16. hic lapis confortat intellectum. Per intellectum enim intelligitur ipse Dei filius, qui est intellectus, & sapientia patris, cui attribuitur virtus intellectiua. Et ideo de filio, per quẽ pater operatur omnia, sub nomine intellectus ait psal. quòd feçit cœlos in intellectu. Hic ergo intellectus, scilicet, Dei filius confortatur cum sibi à patris dextera omnis iudiciaria potestas traditur. Et sic hic lapis confortans intellectum significat iudicis posse Christo traditum. Vnde & Dei filius isto lapide ornatus dicitur. Tu signaculum sim litudinis, omnis lapis preciosus operimentum tuum, Sardius, Topazius, Chrysolitus &c.

Psalm.135

Exech.28.

846 *Depœ.dis. 2.si omnia*

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Hæc est tertia pars principalis huius psal.' in qua pœnitens Deus promittit satisfactionem. Vbi notandum, quòd satisfactionis tres partes assignantur principales, ad quas reducuntur cæteræ. Prima est eleemosyna, & ad istam reducitur omne opus pietatis impensum proximo, tam spirituale quàm corporale. Et alium docere, est actus pietatis, & spiritualis eleemosyna. Secunda est oratio, & ad istam reducitur omnis supplicatio, & Dei laudatio. & sic laudare Deum ad orationem pertinet. Tertia est ieiunium, & ad istam reducitur omnis afflictio corporalis, vt abstinentia, peregrinatio, disciplina, vestium asperitas, & huiusmodi. Et secundum istas tres partes satisfactionis psalm. se Deo satisfacturum promittit. Primo per actum eleemosynæ alios infirmando in principio. Secundo per actum orationis Deum laudando ibi. *Libera me.* Tertio per actum afflictionis corporalis ibi. *Quoniam si voluisses.* Quantum ad primum sciendum, quòd, sicut verbis, vel actibus detractoriis famam alterius lacerás iniustè omnibus modis quibus potest, ipsam ei tenetur restituere, sic conformiter in suo malo exemplo alios in moribus corrumpens, tenetur quantum potest, ipsos bonis exemplis, & verbis ad bonum statũ reducere. Cum ergo peccatum principis multos ad peccatum inducat: quia nemo in Ecclesia amplius nocet quàm qui peruersè agens dignitatem, vel nomen sanctitatis habet, vt dicitur dist. 82. nemo. Nulli dubium, quòd peccata Dauid regis publicata multis occasionem peccandi dederunt, propter quod & Dauid obligatur ad eos iuxta posse reducendum. Et hoc est, quòd hic se facturum promittit. dicẽs. *Docebo iniquos vias tuas.* non solum verbis sed fortius exẽplo. Vnde hic glossa ait. *Docebo*, exẽplo, & verbo: exẽplo quidẽ, quia, dum mihi parcitur, aliis spes veniæ datur. Docebo verbo: quia postea magnalia tua prædicabo. Item nota, quòd dicit *docebo iniquos, & impii conuertentur.* Iniquos dicit qui in fide manentes peccant. Impij autem dicuntur, qui sunt sine pietate: pietas autem dicitur cultus Deo debitus, & sic impij dicuntur, qui sine fide peccant, scilicet infideles. Dicat ergo. *Docebo iniquos vias tuas*, id est, misericordiam, & iustitiam: quia vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas. psalm. 24. Sed hic occurrit dubitatio. Quia dictum est, quòd qui alium verbo, vel exemplo ad peccatum traxit, tenetur ipsum docere, & ad bonum reducere. Quæro ergo vtrum mulier hoc facere possit, vt quæ alium male loquendo corrupit, ipsum postea teneatur reducere ad bonum docendo. Et videtur quòd non, quia mulier alium docere non potest, dicente apostolo. Mulieri docere non permitto: neque dominari in virum. Vbi expressè secundũ glo. Apostolus docendi auctoritatem mulieribus negat. Ad oppositum autem: quia in scriptura reperiuntur multæ mulieres, quæ prophetissæ fuerunt, & docebant populum. vt Anna prophetissa, quæ omnes docebat in templo aduentum Christi, & Sibilla quæ docuit Octauianum Christum incarnatum. Item B. Catherina publicè cum philosophis disputauit de fide, & docuit eos fidem. Sic & S. Iudith docuit sacerdotes, & populum spem in Deum ponere. Iudith 8. &c. Respondeo: vbi scienciũ, & docere includit tria necessaria ad hoc quod quis licitè docere possit, scilicet, Sapientriq; claritatem, Iudicij si miratem, Passionis serenitatem. Primum requiritur vt sciat discernere inter verũ, & falsum. Nemo enim alteri communicare potest, quod non habet. Si ergo volens docere aliũ, non habet sapientiam, docebit non sapientiã, sed stultitiam, etiam si loquatur verba cõposita non erit audiendus: quia vt dicitur Prouerb. 26. In ore stulti non erit docens parabola. Vnde nec sunt audiendi sophistæ, qui scientiã theologicam, & moralem sophismatibus permiscent: tales enim non sunt doctores (sicut dicit Arist) quòd repromittunt sophistæ se docere, agit autem nullus secundum politicam scientiam, scilicet ad bene viuendum. Nam vt dicit Seneca in Epistola 17. Ex quo tales venerunt, boni esse desierunt: sequitur quia docemur magis disputare quàm viuere. Secundo debet habere iudicij firmitatem, vt scilicet sciat discernere inter rectum, & obliquum, iustum, & iniustum, maximè in docendo, quò ad mores, & de iis, quæ ad fidem pertinent. Et, vt sciat bene iudicare inter opiniones diuersas, aut illas concordare: quia locus ad persuadendum, siue ad docendum sumitur à iudicio, vt dicit Philosophus 2. Rhetoricæ. Tertio debet habere passionis serenitatem. Quia sicut dicitur 17. & 10. Ethicorum, Existens sub passione non bene iudicat, maximè vbi oportet discernere inter agenda, & fugienda, inter bonum, & malum: sicut est in scientiis moralibus. Ad propositum ergo, quia sexus muliebris deficit multum in istis tribus. Primo in sapientiæ claritate propter suam instabilitatem in proposito. Sicut dicit Seneca, in libro de remediis fortuitorum, quòd mulieris animus in lubrico est. nihil enim tam mobile quàm fœminarũ volũtas. Et Philosophus primo politicæ dicit: q̃ seruus, & fœmina principatum non habent: quia deficiunt mẽte. i. prudẽtia. Secũdo carent iudicij firmitate ad discernendũ, quia (vt dicit Philosophus) seruus nõ habet cõsiliatiuũ, mulier habet, sed inualidũ, puer habet, sed imperfectum. Tertio caret serenitate passionis,

Satisfactio.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Quæstio.

Hieronymus.

1.Tim.2.

Luca.2.

Nota bene qui sunt qui possũt docere, & audire debẽt & pcõ sequẽs ad oppositum qui non.

Philosophꝰ 10.ethicorum.

Philosophꝰ 1.politica.

passioni: quia vt dicitur. 7. Ethicorũ. Masculinum differt à fœminino per vinci, & non posse contendere. id est, resistere passionibus, quia scilicet mulieres vincuntur à passionibus faciliter, quia non resistunt. Ex quibus omnibus ad quæstionem patet, quod docere non debet mulier maximè de iis, quæ sunt fidei, vel circa mores propter prædictas rationes. Neque etiam publicè, & locis solennibus de quacunque scientia docere debent mulieres, vt dicit Hieronymus super epistolam ad Tim. vt sit transfata doctrina à mulieribus in viros, quòd esset valde indecens, & periculosum, quia non debent mulieres principari, aut principes sub mulieribus regi. vt dicit Philosophus. 2. Politic. Per hoc tamen non excluditur: quin benè possint docere, & exhortari ad bonum pacificè filios, & filias: amicos, & parentes: immo viros suos retrahere ab excessibus, & malis, quia vt dicitur 1. Corinth. 7 Vir infidelis per mulierem fidelem saluabitur. Ad argumentum autem cum dicitur, quòd multæ mulieres publicè docebant de fide, &c. Dicitur quod tales per miraculum, & inspiratione diuina erant doctæ, & paucæ fuerunt respectu virorum, & aliarum mulierum, ideo legem non faciunt: quia vt dicitur 4. q. 2. Testes: miracula diuina sunt admiranda: non in exemplum trahenda actionis humanæ.

Hieronymus.

847. ## Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ: & exultabit lingua mea iustitiam tuam.

Hic se promittit satisfactum per actum laudis diuinæ, quæ ad orationem reducitur. Sed fortè dicum secundum grammaticos sanguis careat plurali, quia non dicimus sanguina, nec sanguines, quomodo hic Psal. dicit. *Libera me de sanguinibus, &c.* Respondeo primo: dico quòd translatores volentes ostendere scripturam sacram omnes alias excedere scientias, & nulli subiici: & per consequens, nec regulis grammaticorum subiici, quandoque studiosè in suis trãslationibus regulas grammaticæ non obseruabant, sicut Ioan. 4. Et sermonem, quem audistis, non est meus, cum secundum regulam grammaticæ diceretur. Et sermo, quem audistis. Sic & in proposito. Vel vt dicit Catholicon, quamuis sanguis in plurali cõmuniter non reperiatur apud omnes: apud aliquos tamen reperitur. Vnde & euangelista ait. Qui non ex sanguinibus, &c. Item notandum, quòd in scriptura sanguis peccatum significat, quia sicut inter omnes humores sanguis est magis maculatiuus, sic & peccatum animam summè deturpat. Vnde Gregorius. 13. moral. cap. 10. ait. Per prophetam dicitur. Sanguis sanguinem tetigit. Solet enim sanguis nomine significari peccatum, sanguis ergo sanguinem tangit, cum culpa cumulatur. Vnde psal. qui à peccatis per pœnitentiam liberari desiderat clamat dicens. *Libera me de sanguinibus, &c.* Ista autem verba dicit Dauid in persona propria, ac etiam in persona cuiuslibet pœnitentis. Si in persona propria sciendum, quòd Dauid multum sanguinem fuderat, quando Vriam in bello fecit occidi: cuius occasione & multi alij occisi fuerũt, propter quod & mortem meruerat. Nunc ergo orans & pœnitẽs dicit. *Libera me de sãguinibus*, id est, à pœna mortis, quam incurri propter effusionem sanguinis Vriæ, & aliorum eius occasione interfectorum. Si verò dicatur in persona cuiuslibet pœnitentis, hic considerat pœnitẽs, quòd originale peccatum, quod causaliter contrahitur in seminatione sanguinum siue seminum, est causa, & origo omnium peccatorum, & inde de sanguinibus orat liberari, id est, de omnibus peccatis, quæ proueniunt ex originali peccato. Et hæc est expositio Augustin. d. *Libera me de sanguinibus.* Omnes nos nouimus Latinè non dici sanguines: sed sanguinem. Sed etsi min⁹ Latinè dicatur pluraliter, quàm singulariter, tamen magis propriè pluraliter dixit: innuens multa peccata trahi ex origine carnis peccati, id est, ex carne, per originale peccatum corrupta. Vnde sanguinem pro peccato accipit scriptura. d. Caro, & sanguis regnum Dei non possidebunt, id est, peccata, quæ de corruptione carnis, & sanguinis veniunt. Et hoc est quod pœnitens dicit. *Libera me de sanguinibus, ô Deus*, id est, de carnalibus peccatis quæ multa sunt, vt desinam. Quo facto, *Exultabit lingua mea iustitiam tuam*, id est, cum exultatione lingua mea annunciabit iustitiam tuam. Quod ideo dicit, quia nullus nisi prius mundatus fuerit à peccato, Dei iustitiam, vel laudem dignè annunciare potest. Sic enim dicitur Psalm. 49. Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas &c. Sed videtur quòd potius debuit dicere misericordiam tuam, quàm iustitiam, quia misericordiæ est, peccata dimittere: sed iustitiæ est, peccata punire. Ad hoc respõdeo, quod in omnibus Dei operibus semper insimul concurrit iustitia, & misericordia. Et ideo cum dicitur hic, *Iustitiam tuam*, subintelligitur misericordia temperata, quę fuit in proposito. Quia licet Dauid non fuerit tunc pœnam mortis passus, quantum meruerat in propria persona, tamen ipsam passus est in persona filij nati de Bersabe, vt habetur 2. Reg. 12. pro qua multum doluit. Cum hoc etiam propter peccatum illud grauem persecutionem substinuit à filio suo Absalon contra eum moram in pœnam huius peccati, sicut ibi dixit Nathan. 2. Reg. 12. Suscitabo aduersum te malum de domo. Hanc ergo pœnam, quam pro peccato illo passus diuinæ iustitiæ attribuit: se iustè asserens fuisse punitum. Ideo non murmurans: sed magis iustè punitum recognoscens, dicit. *Et exultabit lingua mea iustitiam tuam*, scilicet misericordia temperatam. Aliqui codices habent. *Et exaltabit*, & ibi est defectus scriptorum. Verum quia digne nullus Deum laudare potest, nisi inspiratione diuina tactus, ideo ad hoc faciendum diuinum adiutorium postulat. d.

Iustitia. Misericordia.

Not. quòd pagina diuina non vult se subdere legi artiũ grãmatice, quia omnes scientias excedit.

848. ## Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.

De pœnit. d. 5. hinc. 2. quæritur.

Cùm enim (vt dicitur eccles. 15.) non sit speciosa laus in ore peccatoris: ideo necesse est, quòd dignè Deum laudemus, vt per eius gratiam cor nostrum, & cordis labia aperiat: Et nota, quòd multa nos Deo aperire debemus, quæ tamen ipse prius aperit nobis. Debemus enim Deo aperire cor per contritionem peccatorum, Aperire os per confessionem vitiorũ, Aperire oculos per discretionem agendorum, Aperire aures per obseruationem mandatorum, Aperire manus per substentationem ægenorum, Aperire labia per laudationem diuinorum. Primo ergo aperiamus cor, &c. vt scilicet, consideremus mala, quæ fecimus, & scindamus corda nostra ad illa expellenda. Res enim clausa exire non potest. Si enim corporalis medi-

cus

Universidad de Deusto
Biblioteca

cus apostema intus congregatum aperiendo purgat:ne ipsius veneno moriatur corpus,quod tamen non sine magno dolore corpus infirmi sustinet, & affectat. Quanto magis ne apostema peccati existens in mente animam funditus occidat cor nostrum aperire debemus, & peccati venenum per contritionem expellere. Et quia ista cordis apertio principaliter fit à Deo;ideo dicitur Actuum 16. Quædam mulier nomine Lydia purpuraria audiuit,cuius dominus aperuit cor, intendere iis, quæ dicebantur; per istã mulierem intellige animam, quæ se Deo templum cupit ædificare. Vnde & Lydia interpretatur ædificatio eius. Et hæc purpuraria dicitur. Purpura enim tingitur sanguine rubicundo vermiculi, & sic significat Christi sanguinem,qui se vermem dicit. Psal.21. Ego autem sum vermis, &c. Et sic illa anima pupuraria dicitur, quæ isto sanguine per deuotionem seipsam tingit. Quod vt facit statim cor eius aperit dominus per detestationem peccatorum, & verbi diuini receptionem. Quid enim est conscientia,quæ peccata intus retinet clausa, nisi tumulus peccatorum, & sepulchrum? Sed ista sepulchra aperuit dominus cum contritione inspirat in corde. Vnde Ezec.37. Ecce ego aperiam tumulos vestros,& educam vos de sepulchris vestris. Secundo aperiamus os, &c. Aperit enim os, qui seipsum per confessionem accusat. Vnde cuilibet peccatori dicitur, Prouerb.31. Aperi os tuum, mute: & discerne, quod iustum est:& iudica. Iustum est enim, quòd reus seipsum accuset: & seipsum iudicet puniendo peccatum. Ista oris apertio figuratur Iosue 10. vbi dicitur. Aperite os speluncæ, & educite quinque reges, qui in ea latitant. Per speluncam accipe animam subditam peccatis. In ista quinque reges clausi manent, scilicet, Rex Hierusalem, Rex Hierimoth, Rex Hebrom, Rex Lachis,& Rex Eglon. Per istos quinque reges intellige quinque peccata, quibus præcipuè dæmon in anima regnat. scilicet,Peccatum superbiæ; quòd figuratur per regem Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur: quia superbus, vt sibi videtur, omnes alios merito subiugare pacifice debet. Secundum est peccatũ gulæ, quod figuratur per regem Hierimoth, qui interpretatur ebrietas. Tertium est peccatum auaritiæ,quod figuratur per regem Lachis; quod interpretatur sibimet vir: quia auarus solum de seipso curat. Quartum est peccatum luxuriæ: quod per regem Ebron figuratur: qui interpretatur coniugiũ: quia luxuriosus semper ad actum libidinis, quo sexus coniunguntur,manet intentus. Quintum est peccatum iræ: quòd per regem Eglon figuratur, qui interpretatur vitulus mœroris. Iosue ergo, qui saluator interpretatur, id est, Christus, nobis præcipit, dicens. Aperite os speluncæ, id est, animæ, quæ dæmoniorum dicitur spelunca, scilicet aperite per confessionem. Et educite quinque reges, id est, prædicta quinque peccata. Nos ergo obedientes aperiamus os nostrum domino, dicentes, Iudicũ 11. Aperui ad dominum os meum,&c. Tertio aperiamus oculos, &c. Et secundum quod discretio iudicabit,imitetur:Baruc 3. Aperi oculos tuos,& vide, quia non mortui dabunt honorem domino. Mortui enim per peccatum, honorem Deo non referunt, sed magis, quantum in se est, vituperium. Ideo ne de illorum numero simus, tibi dicitur. Aperi oculos tuos, scilicet per discretionem,& vide. Tamen attende, quòd multi sunt leoni simiA les:qui(vt dicitur)apertis oculis dormit,quia multi oculos habent apertos, scientes quæ agenda sunt, & quæ vitanda: sed tamen dormiunt, quia secundum iudicium,quod habent,agere nolunt. Ad hoc enim Deus mentis oculos nobis per cognitionem aperit: vt à peccatis surgentes, ipsum imitemur. Vnde Christo homini dicit pater. Dedi te in lucem Esa.42 gentium, vt aperires oculos cæcorum;& educeres de conclusione vinctum,& de domo carceris. Vinctus enim,& in domo carceris dicitur esse,quisque peccatis ligatus. Quarto aperiamus,&c. Quid est enim aures apertas habere, nisi ad obedientiam Dei mandatorum se reddere promptum? Et ideo B tunc aures nostras aperit Deus: quando nos erudiens liberat à superbia: & nos obseruationi suorum subijcit mandatorum. Vnde Iob.33. Aperit aures virorum, erudiens eos,vt auertat hominem ab iis, quæ fecit; & liberet eum à superbia. Quid est enim aperiendo aures liberare à superbia: nisi mentem per humilitatem mandatis diuinis subiicere? Et hoc est, quod dicitur Esa. 60. Dominus Deus aperuit mihi aurem; ego autem non contradico: retrorsum non abij,&c. Quinto aperiamus manus,&c. Exemplo fortis illius mulieris, de qua Prouerb.31. Manus suas aperuit inopi, & palmas suas,&c. Sic etenim nos sustentãdo manum suam C nobis aperit Deus. Psalm. 144. Aperis tu manum tuam,& imples omne animal benedictione. Sic & magi, apertis thesauris suis, obtulerunt domino, Matt.2. &c. Sexto aperiamus labia, &c. Et quia ad hoc sufficientes non sumus, labiorum apertionem à Deo implorando:dicamus præsentem versiculum. *Domine, labia mea aperies, &c.* Quæ verba exponens Gualfridus,dicit. Vtinam,domine, meorum verborum, mearum cogitationum, & affectionum digneris esse materia: vt mente te cogitem, corde te diligam, ore te laudem, & glorificem. Vtinam inspirando moueas spiritum meum: vt ex abundantia cordis loquatur os meum. Et ipsa quoque labia mea purgare, & aperire digneris per coLabia. operantem in homine, & præuenientem gratiam D tuam: vt labiis apertis os meum annunciet laudem tuam. Vtinam nobis interim & deuotè, tuis annuas vacare laudibus ante mortem;dignius vero, & deuotius quandoque post mortem: dignissimè verò, & deuotissimè in perpetuum post resurrectionem. Et ideo quia hoc à nobis agere non possumus;in principio vigiliarum nostrarum orantes,istum versiculum Deo dicimus. *Domine, labia mea aperies, &c.* Quasi secundum glo.dicat. *Domine, labia mea aperies.* quæ propter peccatum clausa fuerunt. *Et os meum tunc annunciabit laudem tuam,* scilicet, quod me creasti, quod me peccantem non dereliquisti, quod confiteri monuisti: quod me E mundasti,&c.

Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique:holocaustis non delectaberis.

849. De pœn. dist. 2. vt cogitauerunt.

Hic consequenter satisfacere se promittit per actum afflictionis corporalis. Et tria facit. Quia primo ostẽdit, quòd sacrificia exteriora de se Deo non sunt placita. Secundo quòd sacrificia interiora Deo sunt placita;ibi. *Sacrificium de.* Tertio quòd verum sacrificium solum fit in ecclesia;ibi. *Benignè fac.* Quantum ad primum sciendum, quòd sacrificia

ctificia antiquæ legis de se Deo non erant placita: sed solum ex fide, & deuotione offerentium: quia acceptabat Deus sacrificia propter offerentem:& non offerentem propter sacrificia. propter quod dicitur Gene.4.Respexit Deus ad Abel, scilicet,primo:& consequẽter ad munera eius. Econtra autem de sacrificiis nouæ legis vt puta de Eucharistia: quæ à quocunque offeratur, acceptissima est Deo.Illa ergo antiqua sacrificia nõ valebant: nisi ex deuotione offerentis. Et ideo Dauid ante remissionem peccati sui, nõ erat in statu offerendi sacrificium,quod Deo fuisset acceptum. B Et hoc est, quod dicit. *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem*, scilicet pro peccato meo.Sed quia peccatum adhuc mihi dimissum non erat,ideo tibi sacrificium meum non fuisset acceptum: ideo subdit.*Vtique holocaustis non delectaberis.* De his sacrificiis,& nouis vide superius versic.817.Et infra.

850 De pœ.d.1. in electione.

Sacrificiũ Deo, spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum, Deus,non despicies.

Hic ostẽdit, quòd sacrificia interiora Deo sunt accepta: sicut est dolor, & contritio de peccato: per quam non solum homo affligitur mente: sed C etiam consequenter & corpore. Hoc enim sacrificium contritionis tantum Deo est acceptum: quod debitè contrito nunquam peccati denegatur venia.Quoniam (vt dicitur) cum auerterit se Eccli.18. impius ab impietate sua:ipse animam suam viuificabit. &c. Et nota ordinem verborum. *Quia cor contritum, & humiliatum &c.* Per cor con-Contritio. tritum notat interiorem contritionem & peccati displicentiam: sed per cor humiliatum notat confessionem: quæ debet esse humilis, id est, accusans peccatum commissum & non excusans. Et sic præmittit contritionem confessioni, quia confessio sine contritione est nulla. Et vere sacrifiD ciũ Deo acceptũ est *Spiritus contribulatus*,id est,simul de omnibus peccatis tribulatus. Iustitia enim requirit:vt,per quę peccauerit homo:per hęc & satisfaciat modo scilicet,contrario. Verbi gratia. Vt qui furatur aliena,satisfaciat etiã, propria dando. Sicut & corporaliter qui peccat,nimis comedẽdo, postea reducitur ad debitum statum,abstinendo. Sicut spiritualiter vult Dei iustitia: vt qui in peccato vanam delectationem habuit, satisfaciat dolẽdo: more Ezechię dicentis. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Dicũt enim naturales medici, quòd omnia dulcia sunt oppilatiua:& amara sũt purgatiua. Sic & spiritualiter dulcia,& delectabilia secundum carnem, opilant animam interius,& claudunt ne inde à peccato possit purgari:sed amaritudo contritionis habita, ipsam E à peccato purificat. Qui enim non dolet de peccatis suis,eo ipso peccat,quia Deum non diligit, cuius offensa ei non displicet. Et hæc talis contritio animã Deo immediate reconciliat. Vnde Cassiodorus super illud psal.6. Laboraui in gemitu meo, dicit. Contritio flentes consolatur: pœnitentes emundat:diabolum fugat;Christo recõciliat:amaIudic.8. ritudo dulcis:lachrymæ fœlices; salutaris afflictio in contritione consistit. Ideo dicitur. Humiliemus illi animas nostras in spiritu contrito & humiliato seruientes illi.

851 Benigne fac,domine,in bonavolũtate tua Syon:vt ædificẽtur muri Hierusalem. De pœ.d.1. facturus tus.

Hic ostendit, quòd verum sacrificium Deo in Ecclesia fit offerẽdum. Vbi notandum, quòd Deus Dauid promiserat. 2 Regum. 7. quòd filius ex eo nasciturus erat, scilicet Salomon, qui templum Deo ædificaret in Hierusalem in monte Sion. Dauid autem propter sua peccata meruerat mortem. Vnde,si secundum rigorem iustitiæ Deus egisset cum eo, ipse fuisset mortuus: nec Salomon ex eo natus: & sic per filium eius templum non fuisset ædificatum. Hic ergo orat Dauid: vt Deus non agat cum illo secundum rigorem iustitiæ: sed magis secundum benignitatem suæ misericordiæ parcendo sibi:vt promissum possit impleri. Vnde dicit *Benignè fac in bona voluntate Sion*,id-est,ipsi monti Sion. Et ad quid, subdit. *Vt ædificentur muri Hierusalem.* scilicet muri templi, quod fiendum erat in Hierusalem in parte illa ciuitatis: vbi erat mons Sion. Et in hoc figuraliter petebat aduentum Christi:qui Ecclesiam Catholicam ędificaret, vbi verum sacrificium esset offerendum. Vnde hic ait Magister in glo. Iam si propheta de ædificatione Ecclesiæ prophetizat: in qua est verum iustitiæ sacrificium, vt sit sensus. *Benignè fac Sion*,id est,ipsi Ecclesiæ,quæ Sion dicitur,quod hic speculatur, quod sperat,id est, mitte filium tuum: dimitte peccata,nam filij Dei incarnatio benignitas dicitur. Psalmus 84. Dominus dabit benignitatem, & terra nostra ideſt, virgo Maria dabit fructũ suũ. Et hoc *fac in bona voluntate tua.* quia filij tui incarnatio non erit ex meritis nostris:sed ex bona volũtate tua. *Et tunc ædificabuntur muri Hierusalem*,id est,Ecclesię,quę per Christũ & Apostolos fundata,& fabricata fuit.1.Mach.4.Ædificauerunt montem Sion:& per gyrum eius muros altos. Isti muri sunt articuli fidei,quibus defensatur Ecclesia.

852 24.q.1.odi Iustitia.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ,scilicet ædificata Ecclesia. Vbi nota quòd sacrificiũ iustitiæ vocatur sacrificiũ à iusto homine factum, quia iustitia nõ nisi in iusto hoie potest esse. Vnde totus iste versus consummationem Ecclesiæ respicit: quæ solum completa,& perfecta erit in patria. Quoniam quandiu durat vita præsens, continuè noui lapides viui apponuntur Ecclesiæ. Dicat ergò:tunc scilicet,in patria, *Acceptabis sacrificium iustitia,oblationes,& holocausta.* glo.id est,sanctos;qui erunt sacrificium iustitiæ,quia iusti. Erunt etiam oblationes, & holocausta: ita vt diuinus ignis eos totos cõsumat,id est,feruor charitatis. *Et tunc imponent super altare tuum vitulos* id est,ipsi angeli messores. Vitulos,id est,nouos, & innocentes populos habentes colla libera à iugo legis carnis, & peccati *super altare tuum*, quod est cœlestis Hierusalem. Sequendo articulum fidei septimum, cuius pars prima fuit pertractata in præcedenti lectione:restat tractare secundum. Nam iste articulus secundo continebat iustam condignitatis retributionem quæ à Christo cunctis redditur: cum dicitur iudicare. Hæc enim actus iudicandi importat iustam retributionem iudicis. Quoniam sicut Chrysolit. Iudicare. iustitia dicitur iure status: sic & iudex quasi ius dans vel docens,extra de verborum signifi. foras. Et sic iudicare nihil aliud est,quam ius alteri dare. Et ideo iudex dici non debet, in quo non est iustitia, ibidem,In hoc ergo quòd de Christo dicitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

citur: quòd venturus est iudicare, significatur, quòd ipse est venturus vnicuique ius suum dare: & per consequens iustam omnibus retributionem facere, iuxta illud. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua. Vbi glo. In illo iudicio veritas, & æquitas erit. Quid enim æquius, & verius, quam electos congregare secum ad iudicandum: & cæteros diuidere, hos ad dexteram, qui fecerunt misericordiam: & illos ad sinistram, qui non fecerunt. Iudicabit ergo in æquitate & veritate, quia in illa separatione duo populi erunt: quibus dabit sententiam veritatis, vt alij in vitam, alij in pœnas vadant. Vnde ista iustitia, qua Christus venturus est iudicare, figuratur Apocalyps. 11. Vbi Ioanni datus est calamus mensuræ, dictumque est ei. Surge, metire templum Dei, atrium autē, quod est foris, ne metieris, quoniam datum est gentibus, & calcabunt illud. Ioannes, in quo est gratia, Christum significat, in quo summa gratia fuit, cui datus est calamus mensuræ ad modum virgæ, id est potestas iudiciaria, per virgam figurata Psalm. 44. Virga æquitatis virga regni tui, vt ista mediante, mensuret templum, id est, bonos, qui templum Dei sunt 1. Corin. 3. Templum sanctum Dei est quod estis vos. Istud templum Christus metietur singulorum merita discernendo, & vnicuique iustè retribuendo iuxta illud Psalmi. Qui seminant in Lachrymis, in exultatione metent. Atrium autem, quod est foris templum, est collegium reproborum quod est foris ecclesiam. Apoc. 22. Foris canes, venefici, & impudici, homicidæ, & idolis seruientes, & omnis, qui amat mendacium. Istos dico non metietur, eos scilicet, præmiando, quoniā dati sunt gentibus scilicet, sine lege viuentibus, id est, dæmonibus: & calcabunt eos scilicet perpetuo cruciando. Et ideo benè dicitur, quòd venturus est iudicare scilicet vnicuique ius suum reddere. Ezech. 7. Iudicabo te iuxta vias tuas. Ista autem iustitia retributiua in lapide Chrysolito figuratur, qui rutilat vt aurum. Nam secundum Magistrum libro 16. hic lapis de die rutilat vt aurum: de nocte vero, vt ignis. Quid autem per diem in quo lux habetur, nisi iustorum significatur collegium, in quo lux solis iustitiæ, scilicet gratiæ Christi reperitur Et per oppositum quid per noctem obscuram: nisi status malorum intelligitur: qui lumine gratiæ priuatur? Vnde Apostolus iustos filios diei dicit, malos autem filios noctis. 1. Thessal. 5. dicens iustis. Omnes vos filij lucis estis, & diei; non sumus filij noctis, neque tenebrarum. Aurum autē, quod inter cætera metalla est maioris splendoris, ponderis, & valoris, significat vitam æternam, & gloriam, quæ continet magnum splendorem cognitionis, firmum pondus durationis: & summum valorem fruitionis. Et ideo supernam ciuitatem Hierusalem, & gloriam similem esse auro dicit Ioan. Apoca. 21. In hoc ergo, quòd iste lapis de die lucet, vt aurum: notatur, quòd Dei iustitia in die, id est, in collegio iustorum apparebit aurum, scilicet gloriæ æternæ eis conferendo præmium. In nocte vero peccatorū, apparebit ignis, scilicet ipsos æternis suppliciis deputando Matth. 15. ibunt hi in supplicium &c. Et ideo Christus sic iudicando iustè in indicio erit quasi visio lapidis Chrysoliti Eze. 10. Tertio iste articulus continet multam societatis congregationem &c. scilicet, viuos, & mortuos. Istis enim duobus nominibus: omnis congregatio iudicandorum figuratur, quod dupliciter exponitur, viuos, & mortuos, id est, iustos, & peccatores: quia iusti vitam gratiæ habent peccatores autem illa priuantur. Vel aliter viuos, & mortuos id est, illos, qui in aduentu eius viui corpore reperientur: & illos, qui ante mortui erant. Tunc enim viuentes subito morientur, & statim resurgent vt ad iudicium cum aliis congregentur. Et hoc est, quod dicit Apostolus. Testificor coram Deo, & Christo Iesu, qui venturus est iudicare viuos, & mortuos. Ista autem cunctorum congregatio, in lapide Chrysolito figuratur, qui terrificat dæmonium &c. Hic enim lapis dæmones terret, & fugat: ex quo significatur dæmonum subiectio, & per consequens totius mundi, cum ipse diabolus huius mundi sit princeps, significat ergo totum mundum esse subiectum. Et cui magis quā Christo: qui dicit, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Et ideo Christi vniuersale dominiū, cui viui, & mortui subiiciuntur, figurabat iste lapis. Vnde Dan. 10. vbi de Christo dicitur ecce vir vestitus lineis: & corpus eius quasi Chrysolitus. Per istum ergo lapidem Chrysolitum, qui septimum fundamentum ponitur ecclesiæ rectè significatur septimus fidei articulus &c.

Psal. 95.

Chrysolitus.

2. Tim. 4.

Matth. vl.

PSALMVS LI.

Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? 853. 11. q. 3. in iustum.

Hic Psalmus talem habet titulum. *In finem Psalmus Dauid, cum venisset Doech Idumæus, & nunciasset Sauli: venit Dauid in domum Abimelech.* Iste titulus manifestat historiam, supra quam littera istius Psalmi fundatur. Quæ historia habetur 1. Reg. 18. quòd, cū Saul manu propria lancea occidere voluisset Dauid, & non potuisset: quia Dauid declinauit à lancea, Dauid cognoscens Saulis malitiam contra ipsum esse firmatam: fugitiuè recessit de regno ipsius Saulis: & iuit ad regem Geth, in terra Philistinorum. Dum autē iret, transiuit per ciuitatem Nobe, quæ erat ipsius Saulis, in qua manebat Abimelech sacerdos cum filiis, & multis aliis sacerdotibus; ad hunc ergo Abimelech veniens Dauid, finxit se festinanter missum à rege, pro negotiis regis: & quæsiuit ab eo panes, & gladium Goliæ: quem ille habebat, quibus sibi datis: Dauid inde recessit, & iuit ad Achis regem Geth. Dum autē Abimelech daret ipsi Dauid panes, & gladiū. Ibi præsens erat quidā amicissimus Saulis, & potentissimus cum rege scilicet, Doech Idumæus. Qui postquam reuersus fuisset ad Saul, & Saul quadam die conquereretur, quòd nullus sibi nunciaret, vbi esset Dauid, tunc iste Doech dixit regi. Vidi Dauid in Nobe apud Abimelech sacerdotem: qui consuluit pro eo dominum: & dedit ei cibaria, & gladium Goliat. Ex quo apparet, quòd iste detractoriè ista retulit, volens complacere regi, quia falsum, adiunxit, vt detractores facere solent: dicens, quòd Abimelech consuluit pro eo dominum, quod verum non fuit. Quod audiens Saul, contra Abimelech statim furibundus fuit effectus. Vnde præcepit emissariis, id est, cursoribus, vt irent in Nobe, & interficerent Abimelech, & omnes sacerdotes, qui erant in Nobe, & mulieres, & paruulos: ac etiam animalia omnia. Cum emissarij nollent ponere manum in sacerdotes

cerdotes domini, ait Saul ad Doech. Irrue tu in sacerdotes, & irruit Doech, & trucidauit octoginta sacerdotes: viros quoq; qui erant in Nobe, & mulieres, & paruulos, & animalia occidit. Solus autem Abiathar filius Abimelech euasit, & fugit ad Dauid, nuncians ei, quod factum fuerat, & factus est socius peregrinationis eius. Quod audiens Dauid, considerata malitia ipsius Doech, cōtra ipsum fecit istum psal. Primo ergo dicā sensum literalē. Secundo sensum propheticū. Quantum ad literam psal. iste duas partes habet. Quia primo, malitia Doech reprehēditur. Secūdo innocētia Dauid describitur. ibi. *Ego autē*. Prima pars in tres. Quia Dauid primo arguit Doech malitiā. Secundo ipsius pœnā prædicit futurā, ibi. *Propterea*. Tertio ex hoc ostendit vtilitatis consequētiam: ibi. *Videbunt iusti*. Dic vt Nic. de Ly. Quantū autē ad intellectū propheticū intentio psal. est discernere bonos à malis in præsenti vita, etsi nonloco, tamē merito. Vnde hic agit de conditionibus malorū, & bonorū: vt roboret fideles, & bonos cōtra malos, & infideles. Et sic psal. iste diuiditur in duas partes. Quia agit de statu malorū, & peccatorū. Secundo de statu bonorū, & deuotorū, ibi. *Ego autem*. Prima diuiditur in partes tres. Quia primo ostēditur peccatorū status, & malitia. Secundo ipsorū finis, & miseria, ibi. *Propterea*. Tertio ex hoc iustorū aucta lætitia: ibi. *Videbunt iusti*. Quantum ad primū sciendum, q̄ status malorū variatur secūdum diuersos modos peccādi. Peccatur autem quatuor modis, quos hic ponit illos reprehendendo. s. peccatur vana delectatione, in principio: Peccatur praua cogitatiōe: ibi. *Tota die*. Peccatur mala dilectione: ibi. *Dilexisti*. Peccatur iniqua locutione: ibi. *Dilexisti omnia*. Quantū ad primū sciendū quòd sicut summa virtus, & Deo placēs est, post peccatū turbari dolore & cōtristari de malo: sic summa iniquitas est, post peccatum cōmissum lætari, & gloriari de peccato cōmisso: quia, sicut dolor de peccato cōmisso sic placet, q̄ Deo per ipsum peccatum plenè tollitur: sic gloriatio de peccato cōmisso tantum Deo displicet, q̄ per ipsam peccatū cōmissum multiplicatur. Vnde peccatores tales execrans sapiens, dicebat. Lætātur, cùm male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Consimiliter nunc tales primo reprehendens psalmista ait, *Quid gloriaris in malitia &c.* Quod ideo dicit: quia sunt multi, qui nō solum delectātur, & gloriātur peccādo, & dum malè faciunt: sed etiā trāsacto peccatō, & ipsius delectatione, recordādo de cōmisso peccato, in tali recordatione delectātur & gloriātur. Tales enim in mente sua fabricant quoddā idolum prēteritorum malorum, ad cuius contēplationem lætantes gloriantur. & sic gloriā, quam in Deo deberēt habere, in gloriam idoli mutāt. De quibus conqueritur dominus. d. Hiere. 2. Populus meus mutauit gloriam suam in idolum. Non aduertentes, quòd talis gloriatio ad ignominiā æternæ damnationis tendit. Osee. 4. Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Sed fortè dices. In quo quis grauius peccat, vel in delectatione peccati, dum peccatū cōmittit, vel in delectatione, & gloriatione peccati cōmissi: dum recordatur de ipso: verbi gratia. Quis delectatur fornicando, transacto actu, cogitando quid fecit, delectatur: in quo grauius peccat? Similiter quis commisit homicidium, & post homicidium delectatur in recordatione ipsius? Respōdeo, quòd cæteris paribus, magis peccat in delectatione peccati, & gloriatione post ipsum commissum quam in eius commissione. Probo primo quantæ bonitatis est dolor, & contritio de peccato commisso: tantæ malitiæ est delectatio, & gloriatio de peccato commisso, cæteris paribus. Patet, quia ista duo dolor, & delectatio circa idem peccatum directè contrariantur in bonitate, & malitia. Sed tantæ bonitatis est dolor, & contritio de peccato cōmisso, quòd eius bonitas superat malitiam peccati cōmissi: quia ipsam tollit: ergo consimiliter lætitia, & gloriatio de commisso peccato erit tantæ malitiæ, quòd peccati commissi malitiam superabit. Propterea, cùm peccatum sit solum in voluntate: quia sola voluntate peccatur, secundum Magist. lib. 2. dist. 15. illud peccatum erit grauius, quo voluntas magis obliquatur, sed magis obliquatur voluntas in tali delectatione, & gloriatione peccati cōmissi, quàm in actu ipsius primi peccati: quod patet, quia omnem obliquitatem in primo peccato habitā (cùm illud primum peccatum cōmitteret in gloriatione, & delectatione recordatiōis illius peccati) habet. Patet: quia nunc illud peccatū vult, & acceptat. Et vltra hoc habet nouam deordinationē actus difformis gloriæ, & exultationis de ipso peccato: ergo nunc magis obliquatur quàm ante. Hunc ergo singulariter reprehendens Psal. dicit. *Quid gloriaris in malitia, qui potēs es in iniquitate*: Vbi nota, q̄ potestas sa- Posse. Potestas. ciendi malum, non proprie dicitur potestas, quinimo defectio potestatis: probatur: quia, cū Deus sit omnipotens in se, habet rationem omnis potestatis: & tamen Deus non potest facere iniquitatem. Ex quo sequitur, quòd posse iniquitatē facere: non est posse, sed magis non posse, vel à posse deficere. Sicut quādoque non posse notat potestatem, vt, si dicam. Iste nō potest vinci ab aliquo: & ille potest vinci. Nōne non posse vinci, significat potestatem illius, qui vinci non potest, & posse vinci significat defectum potestatis illius, qui vinci potest? Eodem modo posse mori, non est posse, sed potestatis defectus: sed non posse mori, est potestatis. Consimiliter posse peccare, nō est posse, sed à potestate deficere, sed non posse peccare potestatis est. Et hinc est, quòd Deus propter suam omnipotentiam non potest peccare, non potest mētiri, non potest mori, quia illo posse nō est potestatis, sed defectus potentiæ: sed non posse mori, non peccare, non mentiri, potestatis est. Si in proposito cùm dicitur. *Qui potens es in iniquitate*. Per hoc in peccatore nulla designatur potētia, qua possit iniquitatem facere, sed magis in potentia, qua à bono cadere potest. De his vide Magistrum lib. 1. distinct. 42.

Gloriari. Peccare.

Prouer. 2.

Quæstio.

Tota die iniustitiā cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolū. 854. 6. q. 1. sunt plurimi.

Hic agit de peccato cogitationis. Vbi sciendum, quòd sola mala voluntate peccatur: etiam si opus volitum malæ volūtatis non sequatur. Vnde quando volūtate malum vt fiat, cogitatur: tunc talis cogitatio ratione voluntatis deliberantis imputatur ad peccatum. Sic enim cogitatione peccauerunt Iudæi, quando cogitauerunt, vt Lazarum resuscitatum interficerent: quia multi propter eum credebant in Iesum, quamuis de facto ipsum non occiderent, vt habetur Ioan 12. Vnde cogitationes tales malorum vocantur iniustæ: quia contra iustitiam tendunt. Psalm. 118. Spreuisti omnes discedentes à iudiciis tuis: quia iniusta cogitatio eorum. Vnde de talibus cogitationibus hic psalmista malos reprehendit, dicens. *Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua.*

Cogitatio.

Universidad de Deusto Biblioteca

tua. id est, iniustitiam, quam cor cogitauit, lingua manifestauit. Quia secundum quòd dicit gl. Talis si non potest malũ facere, loquitur malũ: &, si hoc nequit, saltem cogitat: vt quãdo aliquid mali abest à manibus, à cordibus non absit. Istas cogitationes malas à nobis amputare debemus: quia à Deo sunt cognitæ. Si enim homines mundi nostras cogitationes inspicerent, nónne à malis cogitationibus abstineremus? quanto magis quia Deus iudex noster conspicit illas? Vnde Iob.42. Scio quòd nulla te latet cogitatio. *Gregor.* Quod exponẽs Greg d. Sancti viri tanto subtilius se in cogitatione constringũt, quanto à superno iudice districtius se cõsiderari conspiciunt. Et hanc rationem assignabat Psal. dicens. B Psal.93. Dominus scit cogitationes hominũ, quoniam vanæ sunt. Et bene vanæ. Nam vanum dicitur, quod fine caret intento. Mali autem suis cogitationibus intendunt nocere bonis: & tamen eis proficiunt. Et hoc est, quod subditur. *Sicut nouacula acuta fecisti dolum.* Vbi nota, quòd nouacula dicitur rasorium sic dictũ à nouo. as. quia innouat hominem. *Nouacula persecutio.* Sic & mali suis persecutionibus contra iustos sunt, sicut nouacula acuta: quia ad modũ nouaculæ omnes pilos exteriores radendo auferunt, sed non lædunt hominem, sed magis innouãdo purificant. Quid enim per pilos nisi exteriora bona intelliguntur: quibus ablatis, per malos iustus turpior C non redditur, sed pulchrior, & magis acceptus? Dicat ergo malis. *Tota die &c. Sicut nouacula acuta fecisti dolum.* i.dolum, quem contra bonos cogitasti facere, eis fuit sicut nouacula acuta, quę superfluos, & inutiles pilos radit. Ita enim mali suis persecutionibus sanctis pilos radunt. i. inutilia & superflua auferunt, etiam quandoque vitam corporalem: sed quod vtile est eis, s. animam, auferre non possunt; propter quod nobis dicitur. Nolite timere eos, qui occidunt corpus &c. Vnde de ista nouacula persecutionis dicitur. *Matt.10. Esa.7.* In die illa radet dominus in nouacula acuta caput, & pilos pedum, & barbam vniuersam, quod facere dicitur dominus: quia hoc facere malos permittit. Per caput enim, quod est D principale in exteriori homine: intelligitur mens, quæ in interiori homine principatur. Per barbam autem, quæ sexũ distinguit exterius, accipe extrinsecum hominis corpus. Sed per pilos pedum, intellige infimas temporalium curas. Ista ergo persecutionis nouacula radit caput, dum malas cogitationes à mente resecat. Radit barbam, dum carnales refrenat tẽtationes. Radit pilos pedũ, dum infimas temporalium resecat curas. Quæ omnia iustos innouant, & eis ad vtilitatẽ proficiunt. Ex quo apparet, quòd cogitationes malorum contra iustos iniustæ & vanæ dicuntur: quia fine carent intento.

855. Dilexisti malitiã super benignitatẽ, iniquitatẽ magis, quã loqui æquitatẽ. E

Quæstio. Hic agit de peccato dilectionis inordinatę. Quidam enim hic satis dubitant: quomodo quis malitiam possit diligere: quia dilectio est actus voluntatis. Voluntas autem cùm pro obiecto habeat bonum: quia bonum est, quod omnia appetunt. Cùm ergo malitia nullo modo sub obiecto voluntatis contineatur, quomodo à volũtate alicuius potest esse volita? *Malitia. Malum. Voluntas.* Sciendum ergo, quòd malitia, sed neque malum ab aliquo per se, & sub ratione malitiæ, vel mali non diligitur: sed solũ per accidens, scilicet ratione alicuius commodi, quod ex malo quis intendit consequi. Et modum declarat San- A ctus doctor, dicens: quòd appetitus inclinetur ad malum: hoc contingit ex aliqua corruptione, vel inordinatione in aliquo principiorum hominis. *1.2.q.78. artic.1.* Principia autem humanorum actuum sunt intellectus, & appetitus tam naturalis quàm rationalis, id est, tam voluntas quàm sensus. Ex quibus peccatum contingit in humanis actibus. Et hoc quandoque ex defectu intellectus: puta cùm aliquis per ignorantiam peccat: quandoque ex defectu appetitus sensitiui, sicut cùm aliquis ex passione peccat, quandoque ex defectu voluntatis: qui est inordinatio ipsius. Est autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat quàm maius. Quilibet autem eligit pati detrimentum in bono minus amato: sicut, cùm homo vult pati abscissionem membri, etiam scienter, vt conseruet vitam, quam magis amat. Et per hunc modum, quando aliqua inordinata voluntas, aliquod bonum temporale: puta diuitias, vel voluptatem, magis amat quàm ordinem legis diuinæ, vel charitatem, vel aliquid huiusmodi. Sequitur quòd tunc velit dispendium pati in aliquo spiritualium bonorum, vt potiatur aliquo temporali bono. Nihil autem aliud est malum, quàm priuatio alicuius boni. Et secundum hoc aliquis scienter vult aliquod malum spirituale, quod est malum simpliciter, per quod bonum spirituale priuatur, vt bono temporali potiatur. Et tunc dicitur ex certa malitia, vel ex industria peccare: quasi scienter malum eligens non quidem per se, sed ratione alterius minoris boni, quod appetit. Et hoc est, quod dicit Dam. *Dam.li.2 cap.23.* Nemo respiciens ad malum, operatur, sed omnis peccans, peccat ratione alicuius æstimati boni, quod per peccatum intendit consequi, vt quis mentitur, vt per mendacium acquirat alicuius gratiam, vel pecuniam, vel aliquid huiusmodi. Hoc etiam dicit Augustinus, & habetur in canon.15.q.1. *August.in libr.quæstionum.* merito dicens. Omnes quippe homines, qui scienter faciunt, quod non licet, vellent licere facere: vsque adeo nemo ipsum peccare appetit propter hoc ipsum, sed propter illud, quod ex eo consequitur. Ex quibus patet quomodo quis malitiam, vel malum potest diligere, non quidem per se, sed per accidens. Sic ergo peruerso homini, ait psal. *Dilexisti malitiam super benignitatem.* Vbi August. q.d. Vtrunque ante te habes, scilicet malitiam, & benignitatem, malum, & bonum, sed malitiam eligis peruerse. Et ita facis, quasi leues aquas super oleum, & terras super cœlum. Sed cum his, id est, ad similitudinem horum cadis inferius. Quia sicut ista suo pondere deorsum feruntur: sic tu benignitati præferens malitiam, ruis in profundum: quia talentum plumbi, super quod sedet iniquitas (vt Zacharias propheta ait) amplexaris. Et quia vnusquisque qualis est, talia loquitur & facit vt dicitur *Philosophus.* 1.Ethi.& Matth.12. Ex abundantia cordis os loquitur. Et ideo tales, sicut mali interius, sic & peruersa loquuntur exterius. Et hoc est, quod subditur. *Dilexisti iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.*

Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa. 856.

Hic consequenter agit de peccato peruersæ locutionis. *Præcipitatio. Præceps.* Vbi nota, quòd secũdum Grammaticos caput componitur cum præ, & dicitur præceps. tis. omnis generis, qui scilicet cadit, vel ruit præcedẽte capite, & corpore sequente. Et ex hoc ille homo dicitur

dicitur præceps, qui omnia sua facta ãgit sine modo, & cum periculo. Et sic verba præcipitationis sunt verba periculosa, quæ aliis sunt causa præcipitij & ruinæ, vt sunt verba detractoria, diffamatoria, quæ sunt causa diuisionis, & discordiæ. Et de talibus, linguosus homo hic reprehenditur, cùm dicitur. *Lingua. Loqui.* *Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa* quasi d. Tu quis es, lingua dolosa, id est, linguosus, & dolosus. *Dilexisti omnia verba præcipitationis*: dum vnum gestas in corde, & aliud in ore. Talis enim lingua dolosi, quantæ sit præcipitationis, & periculi, ostendit Grego. dicens. *Gregor.5. moral. c. 11.* Quibusdam enim ruinæ suæ gradibus desidiosa mẽs, ad lapsum impellitur. Nam, dum ociosa verba cauere negligimus ad noxia peruenimus, vt prius loqui aliena libeat: & postmodum detractionibus eorum vitam, de quibus loquimur, lingua mordeat. Quandoque autem vsque ad apertas contumelias erumpat. Hinc seminantur stimuli, oriuntur rixæ, accenduntur faces odiorum, pax tota extinguitur cordium. *Prouerb. 17.* Vnde benè per Salomonem dicitur. Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum. Aquam quippe dimittere est, linguam in fluxu eloquij relaxare. Qui ergo dimittit aquam, caput est iurgiorum: quia qui linguam non refrenat, concordiam dissipat. *Spiritus sanctus. Octauus articulus fidei.* Sequendo materiam articulorum, restat declarare octauum articulum, quem posuit Bartholomæus, dicens. Credo in spiritum sanctum, quod ex octauo fundamento ciuitatis Hierusalem declaratur, qui erat lapis, qui dicitur beryllus, qui hunc articulum clarè manifestat. Vbi sciendum, quòd ad maiorem huius articuli declarationem, & ad multorum hęreticorum confutationem: huic articulo ecclesia multa addidit in maiori symbolo, dicens. Et in spiritum sanctum, dominum, & viuificantem, qui ex patre, filióque procedit: qui cum patre, & filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per prophetas. In quibus ver. confundens hæreticos, ecclesia de spiritu sancto nobis ostendit, scilicet, quòd ipse spiritus sanctus habet potestatis dominium, iure cunctis imperans: quia, Et in spiritum sanctum dominum. Bonitatis officium, vitã iustis condonans: quia, Et viuificantem. Charitatis glutinium, verbum patri copulãs: quia, Ex patre, filióq; procedit. Honestatis consortium, cultum Dei vendicãs: quia, cum patre, & filio simul adoratur, & conglorificatur. Veritatis eloquium, verbum Dei referans, quia, Locutus est per prophetas. Hæc autem omnia in isto octauo fundamento, scilicet in Beryllo declarantur. *Beryllus.* Quoniam vt patet ex dictis Magistri libr.16. hic lapis aliquas habet proprietates, quæ huius articuli singulas partes significant. Nam hic lapis: vt ibidem dicitur, tanto vigore hostes superat, Dei denotans imperium: quò ad primum. Suo virore morbos medicat, vitæ condonans remedium: quoad secundum. Grato amore mentes alligat, verum indicans connubium: quoad tertium. Alto honore dignas magnificat, summum explicans consortium, quò ad quartum. Claro splendore mentes illuminat, verum referans eloquium: quòad quintum. Primum ergo in isto articulo de spiritu sancto ostenditur: quòd ipse habet potestatis imperium, &c. quia dicit. Et in spiritum sanctum dominum. Vbi primo sciendum, quòd spiritus sanctus dupliciter accipitur secundum Magistrum libro primo, distinctione 26. scilicet secundum substantiam, & secundum relationem. Nam secundum substantiam

A est nomen commune omnibus tribus personis diuinis: quoniam Deus spiritus est. Itaque pater, filius, & spiritus sanctus, vnus sunt Deus, & Deus vtique sanctus est, & Deus spiritus est: potest appellari tota trinitas vnus spiritus sanctus. *Ioan.4.* Si autem accipiatur relatiuè: tunc solum dicitur de persona tertia trinitatis. Et sic accipitur hic, cùm dicitur. Et in spiritum sanctum dominũ. Huic enim tertiæ personæ spiritus sancti propriè competit ius imperij, & dominij. Quod patet ex hoc: quia spiritui sancto attribuitur summa libertas: ergo & ius dominij, & imperij: patet consequentia: quia libertas est de ratione intrinseca dominij, & econtrario. Et quantum in aliquo est de ratione libertatis: B tantum est in illo de ratione dominij: cùm dominium, & seruitus ex opposito distinguantur: quia ille veraciter dominus est, cuius libertas nulla potestate premitur. *Dominus.* Sed antecedens patet per apostolum. 2. ad Corinthios, 3. vbi libertatem spiritui sancto attribuit, dicens. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et ideo concludit ibidem spiritum sanctum esse dominum, dicens. Dominus autem spiritus est. Hanc ergo primam spiritus sancti conditionem exprimens symbolum, dicit. Et in spiritum sanctum dominum. Ista conditio per Beryllum exprimitur, qui rato vigore hostes superat. C Nam, vt ibidem dicit Magister. Iste lapis habet virtutem contra pericula hostium, & contra lites inuictum reddit hominem. Cùm ergo resistere hostibus, & inuictum permanere, dominium importet: sequitur, quòd iste lapis spiritus sancti significat dominium. Hanc autem conditionem dominij de spiritu sancto concludit Apostolus 1. ad Corinthios 12. quia omnia gubernat ad libitum, & distribuit, dicens. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: quia hæc omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Secundo: vt patet ex articulo, spiritus sanctus habet bonitatis officium, &c. quia, Et viuificantem. *Vita.* D Spiritus sanctus enim est ille, qui mortuis peccatoribus vitam spiritualem inspirat: quod patet: quia, sicut peccatum est mors spiritualis animæ: sic gratia peccato opposita, est vita animæ spiritualis, quæ ipsam viuificat, secundum Magistrum lib. 4. distinct.17. sed ipsa gratia propriè spiritui sancto apropriatur: qui charitas, & gratia dicitur: secundum Magistrum lib.1.distinct.17. Igitur & viuificatio animarum, quæ est effectus formalis gratiæ, ipsi spiritui sancto debet appropriari, vt sic spiritus sanctus dicatur viuificans. Quod Christus ostendens, *Ioan.6.* dicit. Caro non prodest quicquam, spiritus autem viuificat. Ideo Ricardus.6.de Trinit. ait: quòd sicut *Ricardus.* E spiritus humanus qui procedit de corde vita est corporum: sic spiritus sanctus, qui procedit à patre, & filio, vita est animarum. Sicut enim habitare animam in corpore probant vitales motus corporis, ita habitare spiritũ sanctum in anima, probat vita *Rom.8.* spiritualis. Vnde apostolus dicit, quòd Christus viuificabit mortalia corpora nostra per inhabitantem spiritum eius in nobis. Huius autem effectus spiritus sancti, qui est viuificare, habetur expressa figura Ezech.37. vbi Ezec. in spiritu domini fuit ductus in medio campi, qui erat plenus ossibus aridis, & ei dixit dominus. Ecce ego intromittã spiritum meum in ossibus istis, & viuent. Et sequitur. Et ecce commotio, & accesserunt ossa ad ossa: vnumquodque ad iuncturam suam. Et ecce super ea

Universidad de Deusto Biblioteca

nerui, & carnes aſcenderunt, & extenta eſt in eis cutis deſuper. Et dixit dominus. A quatuor ventis veni, ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant. Et ingreſſus eſt in eos ſpiritus, & vixerunt, &c. Et hanc de ſpiritusſancto virtutem tangens articulus dicit. Et viuificantem. Rom. 8. Prudentia ſpiritus, id eſt, efficacia, vita, & pax. Iſtud autem ſpiritusſanctus pietatis officium in iſto lapide Beryllo figuratur, qui ſuo virore morbos medicat, &c. Nam ſecundum Magiſtrum, vbi ſupra, iſte lapis valet contra infirmitatem hepatis. Hepar enim, in quo calor naturalis ſedem habet, à quo ad cætera membra ſe diffundit, ſignificat vitam ſpiritualem, in qua ſedet calor, & ignis ſpiritusſancti, ad cætera membra ſe diffundens. Per charitatem huius autem hepatis, ſcilicet vitæ ſpiritualis infirmitates ſunt vitia, & peccata, quæ vitam ſpiritualem interimunt. In hoc ergo quòd Beryllus valet contra infirmitates hepatis, clarè figuratur ſpiritusſancti efficacia: quæ valet contra vitia, & peccata, vitam ſpiritualem nutiendo. Nec mi-
Iob.12. rum, quoniam dicitur. In manu eius eſt anima omnis viuentis, & ſpiritus vniuerſæ carnis hominis. De aliis in ſequenti lectione.

857. **Propterea Deus deſtruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem tuam de terra viuentium.**

Hic conſequenter ponitur ſtatus malorum, finis & miſeria. Et nota hic proceſſum miſeriæ malorũ. Quoniam praui quamuis in præſenti vita aliqua bona agant: proſperitatibus eleuentur, cum iuſtis inſimul commorentur, tamen finaliter cadunt, & hæc omnia perdunt. Vnde in iſto verſiculo notat quatuor. ſ. quòd iniquus primo à Deo finaliter diuiditur, in principio. *Propterea Deus deſtruet te in finẽ.* Secundo à mundo tẽporaliter euelletur, ibi. *Et euellet te.* Tertiò à viris iuſtis ſecernitur. ibi. *Et emigra-*
Prædeſtinatio reprobatorũ. *bit te de tabernaculo tuo.* Quartò à beatis æternaliter excluditur, ibi *Et radicem tuam, &c.* Quantũ ad primum nota, quòd Dei electio, ſiue prædeſtinatio eſt duplex, ſcilicet ſecundum præſentem iuſtitiam, & ſecundum æternam Dei præſcientiam. Similiter & reprobatio. Vnde multi prædeſtinati ſecundum æternam Dei præſcientiam, quandoque ſunt reprobati ſecũdum præſentem iuſtitiam, ſicut fuit Petrus, quando Chriſtum negauit. Paulus, quando Chriſtum perſequebatur. Dauid, quando peccauit. Sic econtrario multi prædeſtinati ſecũdum præſentem iuſtitiã, ſunt reprobati ſecundum æternam Dei præſcientiam, ſicut Iudas, ſi quando fuit in ſtatu gratiæ. Et differentia eſt inter iſtos; quia ſi primi quandoque mortaliter peccent, tamen finaliter eos Deus non deſerit, quin ad ſtatum veræ pœnitentiæ reſurgant, & in ſtatu gratiæ decedant.
Deſtruere. Deſerere. Etſi ſecundi quandoque ſint in ſtatu gratiæ, & aliqua opera meritoria faciant, tamen finaliter à Deo deſeruntur, & per peccatum cadunt, & in illo moriuntur. Quod oſtendit Magiſter libro 1. diſtinct. Et hoc notans pſalmiſta cuilibet prauo ſecundum æternam Dei præſcientiam reprobato, etſi quandoque ſit in ſtatu gratiæ, dicit. *Propterea*
Grego.11. mor.cap.5 propter peccata tua, *Deus deſtruet te in finem.* Quid eſt enim Deum mentem hominis deſtruere, niſi ipſam deſerere? Vnde Gregor. ait. Omnipotens

A Deus humanum cor deſtruit, cùm relinquit; ædificat, cùm gratia replet. Neque enim humanã mentem debellando deſtruit, ſed recedendo: quia ad perditionem ſuam ſufficit ſibi dimiſſa. Et hoc eſt, quod hic ait. *Propterea Deus deſtruet te in finem.* id eſt, finaliter te deſeret, vt in gratia vitam non termines, nec à peccatis reſurgas. Pſalm. 27. Deſtrues illos, & non ædificabis eos. Secundo à mundo temporaliter euelletur. Vnde ſubdit. *Et euellet te.* Euellere idem eſt, quod eradicare, etiam radices extirpare. Euelluntur ergo peccatores à mundo: quia quandoque etiam temporaliter à mundo deſeruntur, & de magnis dignitatibus, & fortunis
B ad magna infortunia cadunt, & miſerias, vt amplius reſurgere non poſſint, ſicut arbor radicitus euulſa, amplius non germinat: ſic talibus omnis ſpes proſperitatis euelletur, vt quilibet talium de mundi fortuna dicat illud Iob. 19. Tanquam euulſæ arboris abſtulit ſpem meam. Et ſi quandoque in proſperitatibus mundi vſque ad mortem perdurant, tamen tunc ab illis euelluntur & ad perpetuas miſerias deducuntur. Vnde de talibus dicitur. Præuaricatores quaſi ſpinæ euellẽtur vniuerſi: 2.Reg.23.
ignique ſuccenſæ comburentur. Et iſtum intellectum habet glo. Aug. dicentis. *Euellet te,* id eſt, dignitatem tuam auferet à te. Tertiò à iuſtis ſecernitur. Vnde ſubdit. *Et emigrabit te de tabernaculo* Tabernaculum corpus. Greg. 14. moral.
C *tuo.* Vbi nota, quòd tabernaculum peccatorum eſt caro, vel corpus eorum. Vnde Gregor. ait. Iniqui enim tabernaculum caro eſt: quia ipſam lætus inhabitat: & ſi ſit poſſibile, optat, vt eam nunquam derelinquat. Iniquus ergo, quia omne gaudium ſuum in carnali vita poſuit, in tabernaculo carnis habitauit. De hoc ergo tabernaculo corporis Deus emigrat iniuſtum, id eſt, facit tranſire, ſcilicet per mortem. Et tunc ſecernitur à iuſtis. Quia quandiu ſumus in vita præſenti, inſimul manet granum cum paleis, mali cum bonis: ſed per mortem emigrantes mali ſeparãtur à iuſtis: quia iuſti ad Deum aſcendunt: mali verò deſcendunt ad infernum. Et hinc vide differentiam inter iuſtos, & malos:
D quia mali emigrant de tabernaculo ſuo in morte: vt dictum eſt, iuſti autem non: ſed in tabernaculo ſuo magis confirmantur. Nam tabernaculum alicuius dicitur illud, in quo habitat. Iuſti autem mente hîc non habitant in carne, ſed in cœleſtibus. Ideo cœleſtia tabernaculum iuſtorum dicuntur. Pſal. 41. Tranſibo in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum Dei. Iuſti autem per mortem ab iſto ſuo tabernaculo non emigrant, ſed magis in ipſum confirmantur. Vnde quilibet iuſtus dicit Pſalm. 61. Deus meus Saluator meus, adiutor meus & non emigrabo. Quarto à beatis æternaliter excluditur, vnde ſubdit. *Et radicem tuam de terra viuentium.* ſ. emigrabit. Vbi nota, quòd alia Radix cupiditas. Homicidium.
E eſt radix bonorum, & alia malorũ. Nam radix bonorum eſt charitas, ex qua velut radicem omnia opera bona fructificant. De qua ad Rom. 11. Si radix ſancta, & rami ſancti. Radix autem malorum, in qua fundantur, eſt cupiditas in qua fundantur, omnia ſibi ſubiugare volentes. De qua 1. Tim. 6. Radix omnium malorum cupiditas. Quod non ſolum intelligitur de cupiditate auaritiæ, ſed multo fortius de cupiditate gloriæ, ex qua omnia mala procedunt, ſcilicet, homicidia, ſacrilegia, proditiones, furta, adulationes, &c. Et de homicidio, quod maius malum videtur ratione cupiditatis Valerius l.8.cap.15
gloriæ commiſſo, narrat Valerius, quòd Pauſanias

Valerius lib.8.c.15. gloriæ cupidus, cum Hermoclem percunctatus eſſet quonam modo ſubito clarus poſſet euadere. Atque is reſpondiſſet. Si aliquem virum illuſtrem occidiſſet, futurum vt eius gloria ad ipſum redundaret, continuo Philippum patrem eius virum illuſtrem occidit, & quidem quod petierat, aſſecutus eſt. Nónne conſimili modo cupiditas gloriæ Abſalonem ad perſequendum patrem excitauit? Et conſimiliter multis exemplis reperimus, quòd cupiditas gloriæ omnium malorum eſt radix. Bene ergo dicit Apoſtolus de hac, quòd radix omnium malorum cupiditas. Iſta ergo radix ſemper tendit ad alta germinanda. Sed deducetur ad infima inferni, ne ſcilicet in terra viuentium germinet. Et hoc eſt, quod hic dicitur. *Et radicem tuam de terra viuentium,* ſcilicet emigrabit. Radix autem iuſtorum in terra viuentium germinabit, quia ex radice charitatis, ibi iuſti præmiabuntur. Quoniam vt dicitur Sapien. 15. Radix eſt immortalitatis.

858. **Videbunt iuſti, & timebunt, & ſuper eum ridebunt, & dicent, ecce homo, qui non poſuit Deum adiutorem ſuum.**

Hic oſtenditur ex pœnis malorum iuſtis habita lætitia. Vbi ſciendum, quòd iuſti in hoc mundo vident, & cognoſcunt mala opera prauorum, conſimiliter & videbunt in futuro, nec tamen ex hoc compatientur eorum in futuro videntes pœnas eorum, ſicut hic eis compatiuntur, videndo ipſorum mala opera. Ex viſione ipſorum in præſenti, ad Dei timorem inducuntur, ſed ex viſione ipſorum in futuro, ad gaudium, & lætitiam ampliorem promouentur. Et hoc eſt, quod dicit pſal. in præſenti. *Videbunt iuſti, & timebunt.* Quia iuſti in præſenti vident peccata malorum, & cognoſcunt quid mali
Beatus. euenturum ſit eis in fine. Et hoc videntes, timent, ne ſcilicet ipſi in conſimilia mala cadant. Et tali timore magis ſubduntur Deo, & oritur timor reue-
Dãnatus. rentiæ finalis. In futuro autem videntes finem reproborum, tunc ſecuri ſuper eum ridebunt, & lætabuntur, quia damnatorum pœna viſa à beatis, ad
Grego.33. mor.c.19. augmentum erit gloriæ ipſorum. Vnde Grego. 33. mor. ait. Damnatorum cruciatus iuſti, ſcilicet beati videndo non compatiuntur, ſed in laudibus Dei creſcunt: quia & in ſe cernunt bonum, quo remunerati ſunt, & in illis inſpiciunt malum, quod euaſerunt, & ſupplicium. Ita enim tunc pulchra erit vniuerſitas, dum & gehenna iuſtè cruciat impios, & æterna fœlicitas iuſte remunerat pios. Sicut enim niger color in pictura ſternitur, vt ſuperiectus albus, vel rubeus pulchrior oſtendatur. Ita & tunc malos benè ordinans Deus, fœliciora exhibet gaudia beatorum, oſtenſis ante eorum oculos ſuppliciis reproborum. Et quamuis illud ex viſione diuina eorum gaudium non ſit, quo creſcat, magis autem auctori ſuo ſe ſentiunt eſſe debitores, quando bonum cernunt, quod iuſte remunerati perceperunt, & malum, quod miſericorditer adiuti vicerunt. Et eandem ſentẽtiam ponit Magiſter lib. 4. diſtinct. vltima. Sic ergo in futuro, impium damnatum videbunt iuſti, & ſuper eum ridebunt, id eſt, gaudebunt, videndo pœnas illorum, quia pſalm. 57. Lætabitur, cùm viderit vindictam, &c. Sicut enim damnati modo videntes beatos, quos in vita iſta
Sap.3. contempſerunt, amplius cruciantur, dicent. Nos

A inſenſati vitam illorum putabamus inſaniam, &c. & ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei &c. Sic & ſancti videntes ſupplicia damnatorum, lætabuntur cogitantes vanitatem ipſorum, & dicent. *Ecce homo, qui non poſuit Deum adiutorẽ ſuum,* ſed diuitias. Et ideo *præualuit in vanitate ſua,* id eſt, in hoc, quòd quis non in Deo ſperat, ſed in multitudine diuitiarum, ſumma, & præualens vanitas oſtenditur. Vnde gloſſa. *Et præualuit in vanitate ſua.* Quid enim vanius eo, qui putat plus valere nummum quàm Deum? Et conſimilem ſententiam poſuit ſuperius pſalm. dicens. Et do- Pſal.48.
minabuntur eorum iuſti in matutino, & auxilium eorum veteraſcet in inferno à gloria eorum. Vide
B expoſitionem huius ad propoſitum ſuperius verſiculo 820.

Sed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuit in vanitate ſua. 859. De conſe. diſtinc. 6. Ieiuniũ.

Quæ eſt maior vanitas, quàm in diuitiis ſperare? quæ neceſſitatis tempore & miſeriæ maximè aduerſantur, vel deſerunt. Vnde nota, quòd ſpes in diuitiis poni non debet: quia diuitiæ ſperanti-
C bus in eis ſunt damnoſæ: quia impediunt cognitionem. Sunt doloſæ: quia non reſeruant promiſſionem. Sunt ſpinoſæ: quia inducunt damnationem. Primum patet. Tum quia impediunt verbi Dei cognitionem, quia Matth. 13. Fallacia diuitiarum ſuffocat verbum. Tum quia impediunt cognitionem inimicorum: quia propter diuitias multi, qui realiter inimici ſunt diuitis, ſe prætendunt amicos. Propter quod Boëtius. 2. de conſolatione: oſtendens quòd aduerſa plus proficiunt homini quàm proſpera, dicit. Hæc ſcilicet proſperitas ſemper fidem fœlicitatis promittit, cùm videtur blanda, & mentitur; hæc vero, ſcilicet aduerſitas ſemper vera eſt, cùm ſe miſerabilem mu-
D tationem demonſtrat. Illa fallit, hæc inſtruit. Illa mendaciter ſæpe bonorum mentes fouendo ligat, hæc aggregatione fragilitatis, fœliciter abſoluit. Propter quod dicitur. Qui amat diuitias, fructum Eccl.5.
non capiet ex eis. Secundum patet: quia diuitiæ promittunt lætitiam, quam nunquam exhibent veram: quia ſemper timorem ſecum portant. Narrat Auguſt. quod quidam diues tranſiens, pauperem Aug 6. confeſſ.
quendam iocantem inuenit, quem diues videns ingemuit, ſuíſque ſociis dixit. Ecce omnibus inquit conatibus ad hoc laboramus, vt ad ſecuram lætitiam perueniamus, quò nos iſte mendicus præceſſit. Ille lætabatur, & ego anxius eram, ille ſecurus, & ego trepidus. Doloſitas diuitiarum benè ap-
E paruit in illo diuite, qui dicebat. Anima mea habes Lucæ 12.
multa bona recondita in annos plurimos, &c. Pro- Pſal.36.
pter quod dicitur. Melius eſt modicum iuſto, ſuper diuitias peccatorũ multas. Tertium patet. Luc. 16. Mortuus eſt diues, & ſepultus in inferno. Propter Pſal.6.
quod dicitur. Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere, diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.

Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei in æternum, & in ſeculum ſeculi. 860.

Hic conſequenter agit de ſtatu bonorum. Vbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nota, quòd vitam iustorũ hic psalmista oliuæ comparat propter multa. Primo propter vnitatem concordiæ, quæ in oliua designatur, quæ in signum pacis, & reconciliationis portatur. In cuius figuram pacificato Deo cum humana natura, post diluuium venit columba ad arcam portans in ore ramum virentis oliuæ. Genes. 8. Secundo firmitatem constantiæ, quæ in oliua figuratur, quoniam æquanimiter virescit tempore æstatis, & hyemis, scilicet prosperitatis, & aduersitatis. Sic & iustus per virtutem constantiæ inter aduersa, & prospera virescit, & floret. Psal. 91. Iustus vt palma florebit, &c. Eccles. 24. Quasi oliua speciosa in campis. Tertio propter synceritatem conscientiæ. Oliua enim est fomentum luminis, & puritatẽ conscientiæ significat, & claritatem. Vnde iusto dicitur. Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit dominus nomen tuum. Ratione quorum dicit psalm. in persona iustorum. Ego autem sicut oliua, &c. Vel ideo iustos oliuæ comparat propter quatuor virtutes, in quibus iusti confidũt per quatuor colores oliuæ designatos. Nam docet experientia, quòd oliua in suo fructu successiuè quatuor habet colores. Nam primo est viridis, secundo rubea, tertio liuida, & quarto nigra. Vt sic color viridis significet claritatem diuinæ cognitionis, rubeus charitatem fraternæ dilectionis, liuidus asperitatem pœnitentiæ & afflictionis, sed niger humilitatem modestæ conuersationis. Primo ergo iustorum spes, & gloria consistit in claritate diuinæ cognitionis, scilicet in hoc quòd verum Deum cognoscit, & colit. Hierem. 9. Hæc dicit dominus. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitiis suis, sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire, & nosse me, &c. Sicut enim summa spes, & expectatio iustorum consistit in faciali Dei visione in æterna fœlicitate, sic conformiter & expectatio iustorum in præsenti vita consistit in visione fidei, & ænigmatica diuinitatis. Propter quod dicebat Apostolus. Qui gloriatur, in domino glorietur. Hoc autem iustorum desiderium, & spes, in primo colore oliuæ designatur, qui est color viridis. Quia sicut inter omnes colores viridis plus confert oculis corporis ad videndum, sic & diuinitatis cognitio oculos mentis magis, ac summè perficit, & illuminat. Propter quod dicitur. Beatus vir, qui inuenit sapientiam. Sequitur. Longitudo dierum in dextera illius, & sinistra illius diuitiæ, & gloria. Quid enim per dexteram, nisi vita beata, quid per sinistram nisi vita præsens designatur? Ista igitur sapientia diuinæ cognitionis habet in dexteram dierum longitudinem, dum beatis sine fine vitam tribuit. Sed in sinistra diuitias habet, & gloriam, dum in præsenti vita iustorum desiderium solum ad Deum dirigit. Sed forte quis dicet. In præsenti vita ponam desiderium meum ad Deum cognoscendum, cùm hic nullatenus ad ipsius cognitionem pertingere valeamus? dicente scriptura. Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Respondeo quòd quamuis in vita præsenti cognitio clara haberi non possit, habetur tamen cognitio ipsius ænigmatica. 1. Corinth. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate. Dicunt naturales, & docet experientia, quòd quamuis corpus solare clarè nostris oculis videre non possimus in vita præsenti propter excessum luminis ipsius ad sensum visus, tamen si accipiatur speculum clarum, & ponatur in aqua clara lucente sole, tunc videbitur sol triplicatus, scilicet vnus in cœlo, qui est fons luminis, vnus in speculo generatus à primo, & vnus in aqua generatus ab vtroque. Sic spiritualiter debes facere, si Dei cognitionem saltem ænigmaticã vis habere. Quid enim per speculum, nisi rationalis anima intelligitur, in qua velut in speculo Dei gloria manifestatur, cùm sit facta ad ipsius similitudinẽ de qua Sap. 7. Est speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Quid autem per aquã nisi spiritus sancti designatur gratia, Christo d. Qui credit in me, &c. Fluminа de ventre eius fluent, &c. Hoc autem dicebat de spiritu sancto. Si igitur hic Deum vis cognoscere, pone speculum in aqua, id est, fac quòd anima tua sit in statu gratiæ, & tunc poteris videre solem triplicatum, id est Deum in tribus personis suppositum. Tunc enim videbis vnum solem in cœlo, scilicet personam patris. Cùm enim cœlum inter cætera sit maximum opus: quia est circulus maior omnia continens, habet manifestare potentiam sui productoris, quę patri appropriatur. Videbis alium solem in speculo, s. personam verbi in humanitate assumpta. Cùm enim speculum dicatur rationalis anima (vt dictum est) quæ est pars principalior humanitatis assumptæ, meritò per speculum intelligitur ipsa humanitas à verbo assumpta, cùm à principaliori parte totũ denominetur. Consequenter videbis alium solem in aqua, id est, personam spiritus sancti ab vtroque procedentem in aqua suarum gratiarum, quibus anima nostra purgatur & irrigatur, atque fecundatur. Gen. 1. Spiritus domini ferebatur super aquas. Hæc est ergo prima confidentia iustorum. s. in Dei cognitione, per primum colorem oliuæ designata. Et propter hoc iusti oliuę comparãtur. Psal. 127. Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Propter quod & nunc psal. in persona iustorum dicit. Ego autem sicut oliua, &c. Secundo iustorum gloria consistit in charitate actionis meritoriæ, quæ in hoc consistit, vt omnia bona nostra recognoscamus esse à Deo, ei bonorum operum gloriã dantes non nobis. 1. Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Cùm enim omnia nostra merita non à nobis sint, sed à Deo: non nobis sed Deo ipsorũ gloriam dare debemus. In cuius figuram legitur. 2. Reg. 12. quòd cùm Ioab in virtute exercitus regis Dauid obsideret ciuitatem filiorum Moab, & in breui ipsam esset capturus, videns, quòd hoc non faciebat virtute propria sed exercitus ipsius Dauid, noluit gloriam victoriæ sibi, sed ipsi Dauid attribuere, &c. Sic spiritualiter quilibet iustus considerans quòd omnia bona, quæ facit, facit virtute gratiæ Dei, & non propria, gloriam illorũ non sibi, sed Deo debet attribuere. d. psal. Quoniam gloria virtutis eorum tu es. Et hæc virtus charitatis, in qua sic iusti gloriantur, per secundum colorem oliuæ, qui est rubeus ad modum ignis figuratur: quia, sicut ignis inter omnia elementa est magis actiuus, sic & charitas inter omnes virtutes ad benè agendũ nos magis inclinat. Dicunt naturales, quòd quando quis est inflãmatus amore alicuius personæ: quæ sit illa ex velocitate pulsus percipi potest. Nam pluribus personis ei nominatis, audito nomine illius ad quam afficitur, cuius præsentia caret, statim pulsus eius fortius agitatur. Et ratio est: quia tunc spiritus descendit ad cor ratione amoris, & sic cor magis inflammatum magis mouet partes exteriores. Sic spiritualiter, quando homo est accensus charitate Dei, & gratia, statim audito Christi nomine, ad benè operandum cor eius cætera membra fortius mouet. Et ratione huius secundi coloris oliuæ, iustum oliuæ comparat scriptura. d. Erit quasi oliua gloria eius. Quod & nunc confirmãs psal. d. *Ego autem sicut oliua*, &c. Tertio iustorum gloria consistit in asperitate pœnitentiæ. Cùm enim gloria iustorum sit sequi dominum. (Eccl. 23. Gloria magna est sequi dominũ.) & Christus Dominus, & pater iustorum asperitatem pœnitentiæ in sua assumpserit carne, consequens est, vt iusti patrem sequentes, in asperitate pœnitentiæ gloriẽtur, more apostoli qui solum in Christi cruce gloriabatur. d. Mihi autem absit gloriari, &c. Quid enim crux, quæ à cruciatu dicitur, nisi pœnitentiæ significat cruciatum? Hæc verò virtus pœnitentiæ iustorum in tertio colore oliuæ figuratur, qui est liuidus, qui ex verberatione in carne facta consurgit: quia pœnitentes non quærunt in mundo florere, sed magis sub liuore pœnitentiæ carnem domare. propter quod de iusto sub nomine oliuæ dicitur. Lignum oliuæ non floruit. Conformiter nunc in persona iustorum dicit psalm. *Ego autem sicut oliua, &c.* Quarto gloria iustorum consistit in humilitate internæ conscientiæ. 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimoniũ conscientiæ nostræ. Hæc autẽ virtus humilitatis per quartum colorem figuratur oliuæ: qui est color niger, qui inter colores tenet statum infimum, significans humilitatem, qua quis se infimum cæteris putat. Quæ virtus quanto hominẽ sibiipsi reddit viliorem, tanto amplius ipsum Deo reddit speciosum. Vnde de iusto humili dicitur, quòd est quasi oliua speciosa in campis. Sic ergo omnibus prædictis consideratis, oliuæ iustos comparat psal. nunc d. *Ego autem sicut oliua, &c.* Et ex hoc vult ostendere in quanta reuerentia iusti ab aliis debẽt haberi, & venerari. Nam vt dicit Palladius libro primo, Græci iubent oliuam, cùm plantatur, aut colligitur solum à mundis pueris, & virginibus debere pertractari, per hoc significantes quòd iusti per oliuam significati, multum à cæteris debent honorari.

Confitebor tibi, quia fecisti, & expectabo nomen tuum quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

Hic vltimo iustus ex omnibus prædictis consurgit ad gratiarum actionem. d. *Confitebor tibi*, scilicet confessione laudis. Laudabo te. & quare? quia fecisti me iustum, scilicet quòd sim oliua, vel fecisti omnia bona, quæ in me sunt, vnde cõfitebor, quòd tu illa fecisti, non ego. *Et expectabo nomen tuum*, scilicet, rem nominis tui, quod est Iesus: quia scilicet tunc per ipsum saluabor. Et quamuis Iesus à malis fuerit vilipensus, tamen à iustis multum fuit honoratus. Propter quod dicit, quòd illud nomen, scilicet Iesus, *bonum est in conspectu sanctorũ tuorum*, i. iustorum. Nunc restat agere de tertia parte articuli octaui, quod est q̃ spiritus sanctus à patre, filióque procedit. Ex qua ostenditur, quòd spiritus sanctus est charitatis glutinium, patri verbum copulans. Nullum enim maius glutinium potest esse quàm sit amor, qui tantum cum amato ligat amantem, vt vnum transformet in alterum. Vnde Dionysius de di. no. c. 5. Amorem dicimus mutuam, & coniunctiuam virtutem. Et Aug. dicit. Quid est amor, nisi vita, duo aliqua copulans, & copulare appetens, amantem, scilicet, & amatum? Istud autem tantum ligamen amoris attribuitur spiritui sancto: quia ipse secundum Magistrum lib. 1. dist. 10. est amor, & charitas patris ad filiũ, & econtrario. Vnde & Hieron. super psalmum 14. dicit. spiritus sanctus nec pater est, nec filius est, sed dilectio, quam habet pater in filium, & filius in patrem. Et sic meritò dicitur: quòd spiritus sanctus est charitatis glutinium, patri verbum copulans. Quod ostendit iste articulus de spiritu sancto. d. Qui ex patre, filióq; procedit. Et ideo istum Spiritum à patre, atque filio procedere, & sic ambos immensi amoris vinculo copulare, ostendit Christus d. Mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit. Istud autem amoris vinculum in lapide Beryllo figuratur, qui grato amore mentes alligat, &c. Nam vt dicit Magister libro 16. hic lapis amorem diligit coniugalem. Qui, scilicet amor coniugalis: quia ipsos coniuges efficit vnam carnem, figurat increatum spiritus sancti amorem, quo verbum cum patre vnius substantiæ manet. Et ideo de spiritu sancto sic viuente, & ad modum berylli per amorem ligante dicitur. Solliciti seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis. Quarto Spiritus sanctus habet maiestatis consortium. Quia cum patre, & filio simul adoratur, & conglorificatur. Nec mirum cùm spiritus sanctus sit vnius substantiæ cum patre, & filio, & per consequens in omnibus ipsis æqualis, & ideo rationis postulat ordo, vt ei cum patre, & filio vnus cultus, vnus honor, & vna ascribatur maiestas, & sic cum patre, & filio simul, & æqualiter adoretur, & glorificetur. Et ex hoc excluditur error Arrij. d. Spiritum sanctum puram creaturam esse. Contra quem ait Christus. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant, in spiritu, & veritate adorare oportet. Istud Spiritus sancti cum patre, & filio æquale consortium in lapide Beryllo figuratur, qui alto honore dignos magnificat. Nam, vt dicit Magister vbi supra, hic lapis hominem magnificat, in quo ostendit Spiritus sancti maiestatem, qua æqualiter cum patre, & filio magnificatur. Nec mirum: quia pater verbum & Spiritus sanctus, hi tres vnum sunt. Quinto Spiritus sanctus habet veritatis eloquium, &c. Quia locutus est per prophetas. Hic enim spiritus humanam mentem, quam replet, arcana docet diuinitatis, & sic ad prophetizandum prophetas erexit, 2. Petri 1. Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Quibus Christus d. Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus sanctus, qui loquitur in vobis. Vnde de Zachar. dicitur, quòd impletus Spiritu sancto, prophetizauit. Istam virtutem loquendi figurat lapis Beryllus, qui claro splendore mentes illuminat. Vnde Magister vbi supra dicit quod iste lapis facit bonum ingenium, & per consequens hominem aptum ad veritatis eloquium, quod confert Spiritus sanctus, qui loquutus est per Prophetas. Vnde Actuum 2. dicitur. quòd repleti sunt Spiritu sancto, & cœperunt loqui, &c.

PSAL. LII.

861. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Iste psalmus secundum Magistrum talem habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

titulum. *In finem intellectus Dauid pro Amaleth.* Ad cuius euidentiam sciendum, quòd psal. iste multum in verbis concordat cum Psalm. 13. quasi per omnia verba, tamen differentem sententiam multum habet, & quo ad historiam & quoad intellectum propheticum. Nam primus, (scilicet Psalm. 13.) agit de persecutione Babyloniorum, qui Iudæos sunt persecuti, & ciuitatem Hierusalem ceperunt, & ipsam cum templo euerterunt, vt ibidem fuit dictum. Iste autem psalmus agit de persecutione Græcorum, qua scilicet Antiochus Iudæos est persecutus, vt cultum veri Dei ex toto à Iudæis auferret: quia etiam in magna parte fecit, à quo Iudæi multi fugati fuerunt, multi interfecti, & multi captiuati, vt plenè cõtinetur in libris Maccabeorum. Sciendum etiam, quòd ipsi Græci per Amaleth intelligũtur. Nam Amaleth interpretatur gens bruta. Quæ autem gens brutis animalibus magis ex brutis moribus assimilatur quàm Græci? Vnde de Cretensibus quæ vna ex principalioribus partibus Græciæ fuit, dicit Apostolus ad Titum 1. Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, vētres pigri. Agit ergo littera istius psalmi, de persecutione facta per Græcos, per Amaleth significatos contra Iudæos, quam spiritu prophetico præuidens psal. ipsam per hunc psalmum prædixit. Est ergo sensus tituli litteralis iste. *Intellectus Dauid quem* scilicet habuit à spiritu prophetico, in isto psal. contentus est *in finem*, scilicet in Christum nos dirigens, *pro Amaleth*, id est, pro Græcis per Amaleth significatis: qui sunt persecuti Iudæos. Ex quibus apparet materia psalm. & titulus. Sed historia, quia prolixa est, & totum librum Macchabeorum occupat, in breuibus dici nõ potest, sed in littera tangam partes historiæ, vt littera requirit. Sic ergo primo dicam sensum litteralem, secundò sensum propheticum. Quantum ergo ad primum, psalmus iste diuiditur in partes quatuor. Quia primo describitur Regis Antiochi malicia. Secundo ipsius examinatio diuina, ibi. *Dominus de cælo prospexit.* Tertio ipsorum debita pœna, ibi. *Nonne scient.* Quarto populi Iudæorum liberatio ex Dei misericordia, ibi. *Quis dabit ex Sion.* Quantum ergo ad primum præuidens propheta malitiam Antiochi, dicit de ipso. *Dixit insipiens in corde suo, &c.* Hic enim cogitabat tantam esse potentiam suam, vt Deus sibi resistere non posset, & sic negando potentiam Dei (quæ est idem quod Deus) ipsum Deum negabat, propter quod & eius cultum conatus fuit annihilare. Dic vt Nic. de Ly. Dixit insipiens, &c. Quantũ ad intellectum propheticum sciendum, quòd psal. 13. qui simili modo incipit, & in parte continuatur similiter (vt ibidem fuit dictum) directè agebat contra Iudæos. Hic autem psalmus quasi idem in litera agit contra Antichristum. Præuidens enim psal. duram Antichristi persecutionem in fine futuram contra ecclesiam (ipsam per istum psalmum reddit cautam) confortat, & consolatur: vt patet ex fine psalmi. Et hoc satis sonat titulus psalmi prædictus. d. *In finem intellectus Dauid pro Amaleth.* Amaleth enim, vt prædictum est, interpretatur gens bruta. Gens bruta dicuntur omnes, sine ratione viuentes. Ipse Antichristus cum omnibus suis sequacibus, sine ratione, vel vsu rationis erunt, Deum non colentes. Est sensus tituli talis. *Intellectus Dauid*, id est, factus à Dauid. *in finem*, scilicet nos dirigens, *pro Amaleth*, id est, pro persecutione ipsius Amaleth fienda contra ecclesiam. Et sic intelligendo psal.

A psalmus iste diuiditur in partes tres. Quia ponitur primo malorum increpatio, in principio. Secundo ponitur malorum comminatio, ibi. *Nonne scient.* Tertio ponitur bonorum consolatio, ibi. *Quis dabit ex Sion.* Quantũ ad primum de multis hic Antichristus, & omnes mali increpãtur. Primo de ipsorum stultitia. Secundo de ipsorum idololatria, ibi. *Corrupti sunt.* Tertio de ingrata resistentia, ibi, *Dominus de cœlo.* Et omnes istos psalm. quatuor versus exponere potes contra Antichristum, & malos, vt expositi sunt supra contra Iudæos psalm. 13. Et si dicas, quid est negare Deum, vel dicere Deum non esse? Respondet glo. Qui putat Deo placere mala, B non putat eum esse Deum, vel qui dicit eum omnibus parcere. Idem namque est Deo esse Deum, & esse iustum: quia iustitia in Deo, Deus est. Qui ergo negat eum esse iustum, negat eum esse Deum. Eum vero negat esse iustum, qui putat ei mala placere, vel non punire. Item quia *dixit insipiens in corde suo, non est Deus.* est notandũ, quòd negant Deum aliqui multipliciter. Primo quidam solum ore, & non corde. vt illi, qui timore pœnæ negant, quod corde credunt. Et sic negauit Petrus. Secundò quidam negant solo corde, & non ore, sicut hypocritæ, & occulti hæretici, qui in aperto Deum confitentur, sed non corde. de quibus dicitur. Fuerunt & pseudoprophetæ in populo sicut & in nobis erant C magistri mendaces, qui introducerent sectas perditionis, & qui cum eis erãt, Deum negant. Tertio quidam negant Deum opere solum, sicut illi, qui scienter peccãt mortaliter cum remorsu conscientiæ: quia licet scienter peccent opere, tamen corde, & ore Deum timent, confitentur, & credunt. Vnde 31. Iob postquã enumerauit multa peccata, de quibus se mundum dicebat, concluſit scilicet quòd ea committere erat negatio cõtra Deum altissimum. Quarto quidam negant Deum ore simul, & corde, sicut publici hæretici, qui contra Christi fidem sentiunt, & prædicant. Vnde 1. Ioan. 2. Quis est mendax, nisi qui negat, quòd Christus non est? & iste est Antichristus. Quinto quidã negant Deum corde, D ore, & opere simul, vt persecutores ecclesiæ: vt etiã fuerunt Iudæi, qui ore ante faciem Pilati Christum negauerunt, corde testati sunt, opere occiderunt. De quib. Act. 3. Vos autem iustum, & sanctum negastis, & petistis virum homicidam dari vobis, auctorem verò vitæ interemistis, &c.

Quæst 0. Negare Deum.

Matt. 26.

Petri 2.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus, non est, qui faciat bonum. 863.

Hic consequẽter mali reprehenduntur de ipsorũ idololatria. Vbi notandum, quòd sicut corruptio luxuriæ vastat corpora, sic & idolatria corrumpit animas. Vnde & ipsa idololatria quædam fornicatio, vel luxuria spiritualis dicitur. 1. Paralip. 5. Reliquerunt Deum, & fornicati sunt post Deos populorum terræ. Et 28. qu. 1. solum dicitur, quòd fornicatio est duplex, scilicet carnis, & idololatriæ. Pro cuius euidentia sciendum, quòd omne peccatum corruptio est alicuius boni. Vnde dicit Magister libr. 2. distinct. 35. quòd omne peccatum est corruptio boni: vt puta superbia est corruptio humilitatis, luxuria castitatis, &c. Et ideo omnes peccatores generaliter psal. dicit esse corruptos, hic dicens. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt. Vbi nota, quòd peccatorum corruptio est

1. Para. 3. 28. q. 1.

Corruptio.

A est multiplex, scilicet, Corruptio infidelitatis idolatriæ. Corruptio ambitionis, & superbiæ. Corruptio cupiditatis auaritiæ. Corruptio conuersationis infectoriæ. Primo est corruptio idololatriæ infidelitatis. Infidelitas enim, & idololatria fidem corrumpunt, & de ista corruptione dicit Apostol. Timeo enim, ne, sicut serpens seduxit Euam, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate fidei, quæ est in Christo Iesu. Quod ad propositum exponit ibi glo. d. Timeo, ne corrumpantur sensus vestri à simplicitate &c. id est, à paradiso simplicis fidei: quæ nihil alienum recipit. Isti corrupti similes sunt Euæ: pseudoprophetæ similes sunt serpenti, id est, diabolo, qui per eos insidiatur: lux dei similis est paradiso, quorum ergo fides corrumpitur, à paradiso eiiciuntur: quia præponunt mendacium veritati. Qui ergo mẽdacium ædificant in hominibus: ab eis pellunt veritatem: & immittunt diabolum: & ita expellunt Christum. Si quid enim dixeris contra fidem: intrat putredo de veneno serpentis: & nascitur vermis mendaciorum, & nihil integrum remanet: sed corrumpitur totũ. Et ideo sicut patribus nostris aduersus leonem opus erat patientia: sic & nobis aduersus draconem vigilantia. Tunc enim cogebat, nunc docet, tunc rugiebat violentias, nunc insidias, videbatur tunc fremens: nunc lubricus oberrans facilè videtur. Ideo timet Apostolus, ne, sicut per serpentem seducta est Eua, ita per hæreticos corrumpatur ecclesia virginitate fidei, quam gestat in corde. Modo ergo, anima, virginitatem tuam serua, postea fœcundaberis in amplexu sponsi tui. Sepite ergo aures vestras spinis. Adhuc enim musitat serpens, & non tacet, quod gestum est in illo paradiso, nunc geritur in ecclesia. Nemo vos corrumpat ab isto paradiso ecclesiæ. Sufficiat quòd lapsi sumus illuc: vel experti corrigamur. De istis ergo hæreticis, & corruptoribus fidei dicit Apostolus. Hi resistunt veritati homines corrupti mente, reprobi contra fidem. Consimiliter & idololatræ corruptores sunt fidei, de quibus dicitur Rom. 1. quod mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, volucrum, quadrupedũ, & serpentum. D Vbi ait glosſ. mos enim fuit ab antiquis Romanis adorare simulachra hominũ, scilicet, Romuli, Iouis, & aliorum: & maximè ab aduentu Æneæ in Italiam, volucrum autem, quadrupedum, & serpentum simulachra coluerunt: ex quo Alexandria victa est ab Augusto. Secundo est corruptio ambitionis, & superbiæ. Superbia enim omnem corrumpit virtutem, & hominem suppliciis deputat æternis. Hierem. 51. Ecce ego ad te, mons pestifer: qui corrumpis vniuersam terrã, extendam manum meam super te, & dabo te in morte combustionis. Per montem pestiferum intellige superbum corde eleuatum. Tertio est corruptio cupiditatis auaritiæ. E Quem enim hodie non corrumpit auaritia? non est sacerdos, non iudex, non princeps, qui huius corruptionem euadat: Vnde Sopho. 3. dicitur, Principes in medio eius quasi leones rugientes, iudices eius lupi: Prophetæ eius vesani, viri infideles, sacerdotes eius polluerunt sanctum, & sequitur de omnibus istis. Diluculo surgẽtes corruperunt omnes cogitationes suas. Principes quasi leones, sunt potentes sæculares qui opprimunt. Iudices lupi, sunt iudices, qui saturari non possunt. Prophetæ vesani, sunt doctores, qui non sana, sed placita consilia, & insana tribuunt corrupti pecunia. Sacerdotes polluti, sunt omnes clerici, qui omnia per auaritiam peruertunt, non aduertentes, quod dicitur. Ne accipias personam, vt delinquas, de iudicio iustificare impium, de datione hæreditatis amicorum, de æqualitate stateræ, & ponderum: de corruptione emptionis, & negotiatorum. Quarto est corruptio conuersationis infectoriæ. Malorum enim conuersatio atque locutio, multos corrumpit spiritualiter. 1. Corinth. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Vbi glosſ. Corrumpunt bonos mores, &c. virtutes etiam necant, assiduitas enim praui colloquij mentem vitiat: & ideo ab his cauendum est. Et à tali corruptione immunem se dicebat apostolus. Neminem læsimus: neminem corrupimus: neminem circunuenimus: quasi dicat, Neminem læsimus imprope-B rando, vt pseudoprophetæ faciunt, neminem corrupimus à mixtione falsitatis, neminem circunuenimus fraudulenta vestrorum ablatione. Omnibus ergo istis modis corruptionis consideratis de malis dicit Psalmus, quòd *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt: non est qui faciat bonum.* quia etsi quis sit bonus, tamen quia tam pauci sunt respectu malorum, nulli dicuntur, quia quod modicum est, nihil dicitur esse. 2. Physicorum. Ex prædictis insurgit vnum dubium, quia dictum est in primo versiculo, quòd multipliciter Deus negatur, ideo dubitatur vtrum negans Deum verbo plus peccet quàm negans Deum facto solum, vel e contrario. Et probatur, quòd plus peccat negans facto: quia plus C considerandæ sunt facta, quàm sermones, vt dicit Eustathius primo Ethicorum. Ergo plus peccat malefaciens, quàm dicens. Igitur plus peccat negans Deum facto, quàm verbo. Secundo quia Iudas Christum negauit facto: Petrus autem verbo: nullus autem dubium, quod Iudas plus Petro peccauit. Ad oppositum, quia aliter quilibet in omni peccato mortali plus peccaret, quàm hæreticus, qui negat Deum verbo. In omni autem peccato mortali facto negatur. Secũdo quia negare Deum verbo, est apostatare à fide, apostasia autem maximum peccatum est: ergo. Respondeo, quod si negare verbo, vel facto accipiantur generaliter sine aliqua restrictione, quod multum est simpliciter grauius altero, quia se habent sicut excedentia, & excessa. Et ad hoc videtur esse beatus Aug. & habetur 6. quæstio. 1. Vtrum Catholicum pessimis moribus alicui hæretico, in cuius vita præter illud, quòd est hæreticus, non habent homines quòd reprehendant: præponere debeamus, non audeo præcipitare sententiam. Et ideo dicit post, quòd, si negatur facto, sit grauius, oportet quòd sit processus sic: quòd primo sit consensus, secundo verbum, tertio factum: Et sic secundum ipsum negans facto videtur corde negare. Et sic videtur consentire, quòd Christianus prauis moribus, grauius peccat quàm simplex hæreticus. Dici tamen potest, quòd circunstantiæ circa aliquam istarum negationum, faciunt peccatum esse grauius, vel leuius. Et sic rationes vtriusque partis ex diuersitate circunstantiarum possunt solui. Sequendo materiam articulorum restat tractare nonum articulum, quem posuit Matthæus. d. Sanctam ecclesiam catholicam. Vt sit sensus. Credo in spiritum sanctum facientem ecclesiam esse sanctam, & catholicam: patet quia spiritus sanctus donum suum, scilicet, Charitatis quo sanctificatur ecclesia, sic confert ecclesiæ catholicæ, vt quasi eccle

Ecclesiast. 42.

Idololatria. Infidelitas. 1. Cor. 11.

Locutio mala.

2. Cor. 7.

Quæstio. Negare Deum.

Auaritia.

Superbia.

Auguſt.

Hæretic.

Articulus nonus. Ecclesia.

2. Tim. 3. cap.

Universidad de Deusto
Biblioteca

si ecclesiæ dicatur esse proprium donum: vt habetur.1.quæstio.1.multo. Et ideo ecclesia propter charitatem sanctitatis, quam à spiritu sancto recipit, Christi sponsa immaculata dicitur: quæ nunquam adulterari potest, vt habetur 24. quæst.1. loquitur, vbi dicitur, quòd vnam esse ecclesiam in cantico canticorum spiritus sanctus ex persona Christi designat, dicens. Vna est columba mea: vna est perfecta mea: vna est electa genitricis meæ. Et infra: ecclesia Christi adulterari non potest, sponsa Christi incorrupta est, & pudica. vnam domũ nouit: vnius cubilis sanctitatem custodit. Hanc ergo ecclesiæ sanctitatem concludit articulus. d. Sanctam ecclesiam catholicam. Et addit catholicam, quod idem est, quòd vniuersalem, ad denotandum, quòd licet ecclesia Christi sit vnica, est tamen vniuersalis, & communis, quia per omnes mundi partes latè, longéque diffusa. Quod multis exemplis probatur. 24. quæst.1 loquitur. Primo exemplo luminis: quia sicut vnum lumen diuersos habet radios: sic & vna ecclesia multa membra habet diuersa, vt declarat Apostolus. d. Quosdam posuit Deus in ecclesia, primo quidem Apostolos, secundo Prophetas, tertio doctores. Secundo exemplo arboris, quæ ex vna radice multos ramos habet. Tertio exemplo fontis: à quo vno, multi riui deriuantur. Sic est vna ecclesia catholica, id est, vniuersalis: ex qua generantur omnes fideles. Nec mirum: quia Christus caput est omnis ecclesiæ, Colos. 1. Ideo & vos sanctificate ecclesiam Iohel. 2. Sed hic est vnum dubium, scilicet, vtrum debeat dici, In sanctam ecclesiam: vel sine ly in. Et sicut dicit Alexand. lib. 3. quæstio. 77. Leo Papa dicit quod non debet dici in sanctam: sed sanctam. Ambros. autem dicit, quòd debet dici in sanctam. Respondeo, & dico quod licet vtrumque possit dici: communis tamen dicitur sine in. Si enim dicatur sine in, tunc est sensus. Sanctam &c. id est, Credo in spiritum sanctum facientem ecclesiam sanctam &c. Si autem dicatur cum in: tunc est sensus. Credo in sanctam &c. id est, credendo amo ecclesiam, eique vt eius membrum adhæreo, iuxta dictum magistri lib. 3. d. quòd credere in Deum, est credendo amare, eidémque adhærere. Iste autem nonus articulus in nono fundamento ciuitatis Hierusalem: quod erat topazius, significatur. Quoniam hic lapis lucem solis speculatem recipit, conformiter. Nam vt dicit Magister lib. 16. Hic lapis topazius sic lucem solis recipit conformiter: quod tunc magis lucet, quando solis radio tangitur, & omnium aliarum gemmarum superat claritatem. Quid enim solis nomine: nisi ipse Deus significatur, qui sol iustitiæ dicitur? Malach. 4. Cuius. s. radio gratiæ ecclesia perlustrata, & sanctificata velut topazius summè refulget: & omnium aliarum gemmarum, id est, legum, vel sectarum superat claritatem. Nec mirum, quoniam in dicto sole gratiæ Deus posuit tabernaculum ecclesiæ: iuxta illud psal. In sole posuit tabernaculum suum. Ideo de ecclesia potest exponi illud Iob. 28. Adæquabitur ei topazius, quia ergo ecclesia velut topazius à sole illustratur scilicet, Deo, & sanctificatur: ideo in sanctitate fundata dicitur. Fundamenta eius in montibus sanctis.

24.q.1.

1.Cor.12.

Quæstio.

Leo. Ambros.

Topazius.

Psalm.18.

Psal.86.

863. Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat, si est intelligens, aut requirens Deum.

Hic consequenter agitur de malorum ingrata resistentia. Vbi nota, quòd per cœlum intelligitur humana natura à verbo assumpta, per quam oculo suæ misericordiæ respexit super filios hominum, id est, super omnes homines. Quid enim est respicere Dei, nisi misereri, suam misericordiam nobis inspirare, & largiri? De cœlo ergo Deus respexit super filios hominum, quia homo factus, homines ad suam gratiam adduxit, homines dico vel filij hominum scilicet, secundum rationem viuentes. Vnde Greg. dicit. Per Propheram dicitur. Non repellet dominus plebẽ suam, quia in manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines mõtium ipse conspicit. Altitudines quippe montium sunt elationes superborum, quas dominus conspicere dicitur, id est, ab iniquitate sua in melius cõmutare. Conuertit namque eum, quem conspicit Deus. Vnde scriptum est. Respexit dominus Petrum, & recordatus est Petrus, &c. & egressus foras, fleuit amare. Sed attende, quòd Deus aliter respicit bonos: & aliter malos. Vnde Gregor. dicit. Duobus enim modis peccator respicitur à domino, aut, cùm à peccato conuertitur, aut cùm pro peccato punitur. De respectu enim conuersionis, dicitur, quòd respexit dominus Petrum, &c. De respectu autem vltionis dicitur. Vultus autem domini super facientes mala, &c. Vtroque autem modo arrogans sternitur, cùm respicitur à domino, quia aut pœnitendo cognoscit culpam, aut pereundo percipit pœnã. Superbi ergo ex respectu domini confunduntur, aut hic culpam cognoscentes & damnantes, aut ibi supplicia de culpa sustinentes. Ex quibus apparet quòd incarnatus dominus respexit de cœlo super filios hominum, scilicet, suam gratiam offerendo, & minãdo supplicia. Tanta autem est aliquorum ingratitudo, quod nec gratiam oblatam verentur, nec minata supplicia timent. Vnde de tanta ingratitudine reprehendens malos: ait. *De cœlo, &c. Vt videat si est intelligens, &c.* Vbi nota, quod tunc Deus videre dicitur, quando nos videre facit, sic & cognoscere, quando nos cognoscere facit. Item nota quòd ly si aliquando stat affirmatiuè. Lucæ 11. Si in digito Dei eiicio dæmonia &c. si id est, quia sic est. Aliquando stat negatiuè: vt in Psalm. Quibus iurauí in ira mea, si introibunt, &c. si, id est, non. Hic autem stat negatiuè cùm dicitur, *Vt videat. si est intelligens, &c.* id est, vt nos videre facit, quia non est intelligens, scilicet, cognitionem: *Aut requirens Deum* operatione. Quod ideo sic dicit, quia cognoscentes, & requirentes Deum pauci sunt respectu malorum, ideo quasi nulli esse putantur, quia multi sunt vocati, pauci verò, &c. Et hoc est, quod subdit, istum intellectum declarando, dicens:

Respicere.

Greg. 30. Mora. ca. 34.

Luc. 22.

Greg. 32. Moral. ca. 6.

Matt. 20.

864. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum: non est vsque ad vnum.

Id est, omnes peccauerũt. Quod ideo dicit, quia ante Christi aduentum, omnes peccato erant obnoxij, vt ostendit Gregor. d. Omnes nos illa vnica persuasio culpæ contagio, ab ipsa radice polluerat. Nullúsque erat, qui apud Deum pro peccatoribus loquens, à peccato liber appareret, sed ex eadem massa editos, cunctos par reatus inuoluerat. Proinde venit ad nos vnigenitus patris: assumpsit à nobis naturam, non perpetrans culpam

Peccator.

Greg. 24. Mora. c. 3.

pam &c. Et hoc est, quòd tangit psalmus. dicens. *Omnes declinauerunt*, scilicet, à mandatis Dei, quia non ad Deum, sed ad terrena incuruabantur: vnde Psalmus 19. Oculos suos statuerunt declinare in terram. Vnde de ista generali declinatione dicitur. Omnes in viam suam declinauerunt; vnusquisque ad auaritiã suam, à summo vsque ad nouissimum. *Simul inutiles facti sunt.* Quamuis enim in peccato existens aliqua bona de genere quandoque faciat, tamen quia illa carent forma gratiæ, Deo non placent, & inutilia quò ad præmium à Deo iudicantur. d. Vnde Gregor. Homo peruersus quædam recta agere videtur, sed per ea, quæ iniqua sunt, destruuntur. Et quia multum displicent Deo mala, nec illa placent quæ sunt malorum, qui ergo in malis suis Deo abominabilis est in bonis inutilis est, quia, dum se per praua opera Deo abominabilem exhibet, nec illud quod rectum in eo videtur, Deo placet. Ideo dicitur, Opera eorum inutilia, ratio: quia opus iniquitatis in manibus eorum. Sequitur. *Non est vsque ad vnum.* Per vnum intellige Christum, qui est vnicus patris, quia sine isto vno scilicet, sine fide Christi, nullum bonum Deo placitum facere potest. Vnde gloss. Psal. 13. *Non est vsque ad vnum*, id est, præter vnum, quia nullus facit bonum sine vno, scilicet, sine Christo. Quod ideo dicit, *Vsque ad vnum.* id est, vsque ad Christum, quia ipse solus homo factus boni faciendi efficax nobis dedit exẽplum, non tam verbis quàm factis. Efficacius enim mouent exempla ad bonum faciendum quàm verba. Dicit Seneca epistola. 42. quòd longum est iter per præcepta, sed breue, & efficax per exempla: narrat Photinus. lib. 4. de Xenophonte, quòd cùm equo insideret, & pedites collem quendam præruptum occupare præcepisset, vnus militum eius murmurando dixit. Facillimum esse sedentem in equo tam laboriosa imperare. Quod audiens Xenophon statim de equo descendit, & illum militem murmurantem equum ascendere fecit, ipso duce ad prædictũ collem occupandum cursum properãte. Cuius facti ruborem cùm dictus miles perpeti non posset: cæteris commilitonibus ipsum irridentibus, de equo descendit, & cum maxima difficultate obtinuit, vt Xenophon equum iteratò ascendere vellet. Sic spiritualiter multa, quæ Deus præceperat, laboriosa videbãtur, vt ergo doceret hominem factis, & exemplis. quo illa faciliter facere posset, descendit de maiestate sua factus homo, vt suis exemplis omnes ad bonum peragendum incitaret. Et sic vsque ad vnum nõ erat, qui faceret bonũ, id est, vsq; ad Christum.

Inutiles.

Gregor. 12. Moral.

Esa. 59. Vnus.

Facere. Exemplũ Seneca.

865. Nónne scient omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorãt plebem meam vt cibum panis?

Dic vt versiculo 163. Et nota quòd quia dignitas peccantis auget peccatum, sic & maior ei pœna correspondet, ideo istũ versum principaliter prælatis applicat Psalm. qui subditos vt cibum deuorant: vt subditi cibus sint prælatorum, scilicet, quandoque per cupiditatem auaritiæ. Iob. 30. Radix iuniperorum erat cibus eorum. In iunipero enim, quæ ex omni parte habet aculeos, quibus pungit: nota auaritiam, quæ ex omni parte aculeos habet punctionum, quandoque per detractionem, & inuidiam: quod prohibetur prouerb. 23. Non comedas cum homine inuido, & ne desideres de cibis eius. Et ibidem, Ne desideres de cibo eius, in quo est panis mendacij, quandoque per elationem, & superbiam, ideo caue te à superbo, quoniam vt dicitur Eccles. 13. Confundet te in cibis suis, donec te exinaniat.

Cibus.

866. Deum non inuocauerũt, illic trepidauerunt timore: vbi non fuit timor.

Hîc redditur ratio talis punitionis, dic vt versic. 164. Vel aliter, ista verba dicit psal. de malis, quibus spiritus bona inspirat, sed timore temporalium inspirationem omittunt. Sic enim istum passum exponit Grego. exponens illud Iob. 6. Qui timent pruinam, irruet super eos nix. d. Pruina quippe inferius congelascit: nix autem de superioribus ruit. Et sæpe nonnulli dum temporalia aduersa pertimescunt, districtionem æternæ animaduersionis incurrunt. De quibus bene per Psalmist. dicitur. *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* Iste nãque veritatem iam libere defendere appetit. Sed tamen in ipso suo appetitu trepidus, indignationẽ potestatis humanæ pertimescit. Cúmque in terra hominem contra veritatem pauet, eiusdem veritatis iram cœlitus sustinet. Ille peccatorum suorum conscius ea, quæ possidet, indigentibus iam elargiri desiderat, sed tamen ne datis rebus egeat, ipse formidat. Cúmque carnis subsidia reseruando trepidus præparat, ab alimentis misericordiæ animam necat. Et cùm pati in terra inopiam metuit, æternam sibi abundantiam supernæ refectionis abscindit.

Timor. Greg. 7. Mora. ca. 12.

867. Quoniam Deus dissipauit ossa eorũ, qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.

Confirmatur eadem ratio, quia qui hominibus placere cupiunt, Deo displicent. Qui autem displicent Deo, confunduntur finaliter. Et hoc est, quod dicit: *Quoniam Deus dissipauit &c.* Vbi notandum, quòd per ossa intelliguntur interiores animæ virtutes. Et hoc propter duo. Primo, quia sicut dicit Albertus. Si ossa crescerent semper, animal, cuius sunt, semper creseeret, quia his crescentibus, crescunt & membra, quæ ossibus sustentantur. Magnitudo enim animalis est maximè ex magnitudine ossium. Sic est de viribus interioribus animæ, vt puta intellectu, voluntate &c. quia, quandiu vires istæ proficiunt in bono, tamdiu membra extrinseca scilicet, sensus corporei, quorum bonitas ab interioribus dependet, crescunt in bono. Esa. 66. Ossa vestra quasi herba germinabunt. Secundo quia ossa medullis irrigantur, alioquin arescerent. Sic & vires interiores medulla gratiæ debent irrigari. Iob 21. Medullis ossa illius irrigantur, alioquin desiccantur, & pereunt. Dicit Philosophus, quòd in ossibus porcorum minimum est de medulla. Sic & illi, qui porcis sunt similes, quales sunt illi, qui admodum porcorum terram effodiunt: qui oculos suos statuerunt declinare in terram: modicum habent de medulla prædicta gratiæ: immo nihil. Et tunc necesse est talium ossa dissipari: quia cùm non possint esse vacua, si non replentur medulla, replentur vento. Dicit autem Auicena, quòd in ossibus quandoque fiunt ventositates, quæ erumpendo, frangunt ossa. Sic est de ossibus interioribus malorum

Os ossis.

Albert. 16. De anima libus.

Philosophus 4. De animal.

Auicena. 2. Can.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum, quia non replentur ſpirituali medulla gratiæ A ipſa replentur vento vanitatis inflatione ſuperbię, quæ vires animæ rumpit, & diſſipat, quia multis, curis diſtrahit mentem. Eſa. 38. Quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea. Et Pſal. Diſſipata ſunt omnia oſſa noſtra ſecus infernũ. Ad propoſitum ergo illi, qui curant non Deo placere, ſed hominibus, habent vires interiores ventoſitatibus plenas, & ideo Deus extrahendo ventoſitatem, diſſipat illas. Sicut de antiquis Philoſophis, qui habebãt intellectum acutum, tamen qui voluerunt magis hominibus quàm Deo placere, Deus diſſipauit intellectum eorum, dum tradidit eos in reprobum ſenſum, vt

Rom. 1. dicit Apoſtolus. Et hoc eſt, quòd hic dicit Pſalmus. B

Quæſtio. Placere. *Quoniam Deus diſſipauit oſſa eorum, &c.* Sed hic inſurgit dubium ſcilicet, vtrum licitum ſit placere hominibus. Et videtur quòd non ex iſto textu.

Gala. 1. *Quoniam Deus diſſipauit, &c.* Item Apoſtolus dicit.

1. Cor. 10. Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Ad oppoſitum præcipit Apoſtolus. Sine offenſione eſtote Iudæis, & gentibus, & eccleſiæ Dei: ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Iſtam quæſtionem cum argumentis facit glo. ad Galat. 1. Et ſic reſpondet. Sunt homines aliqui temerarij judices ſuſurrones, murmuratores, quærentes ſuſpicari, quod non vident, contra tales ſufficit teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Neque eriã in aliis, quibus placere volumus gloriam noſtram quærimus, vel quærere debemus, ſed illorum ſalutem, vt nos bene ambulantes imitando, non errent, & inde non nos, ſed Deum laudent, qui tales nos facit. Non ergo vtilitatem, vel gloriam noſtram quærimus, cùm placere hominibus volumus, ſed gaudemus eis placere, quod bonum eſt propter ipſorum vtilitatẽ, non propter noſtram dignitatem, Ideóque Apoſtolus & non ſe hominibus rectè placere dicebat, quia in eo ipſo vt Deo placeret intuebatur: & placendum ſic eſſe homini bus rectè præcipiebat, non vt hoc appeteretur tanquam merces rectè factorum, ſed quia placere Deo non poſſet, qui non ſe his, quos ſaluos fieri D volet, imitandũ præberet. Et ſicut in Apoſtolo videbantur: ſic in euangelio illa videntur contraria.

Matth. 5. Dixit enim Chriſtus. Luceat lux veſtra coram hominibus. Item, nolite facere iuſtitiam veſtram corã hominibus, vbi illos arguit, qui opera ſua ita faciunt, vt finem bonorum operum in laudem hominũ ponant, eandémque quaſi pro mercede conputant operum ſuorum, ideo ait. Vt videamini ab eis, quaſi nolite ſic facere coram hominibus, quicquid boni facitis, vt videamini ab eis, id eſt, vt ipſe ſit finis boni operis veſtri videri ab eis, nolite hic facere finem. Stat ergo ſolutio in hoc, quod hominibus non debemus velle placere iſto fine, vt ipſorum gratiam, & beniuolentiam acquiramus; E ſed vt ſalutem animarum ipſorum procuremus.

868. **Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? cùm auerterit dominus captiuitatem plebis ſuæ, exultabit Iacob, & lætabitur Iſrael.**

Hîc ponitur finalis bonorum conſolatio. Dic vt verſiculo 166. loco Iudæorum ponendo omnes bonos &c. Reſtat agere de decimo articulo. De cimus articulus, quem poſuit Simon eſt, Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum. Vnde aduerte, quòd hoc, quod dicitur, ſanctorum communionem, dupliciter exponitur. Primo, credo per fidem ſanctæ eccleſiæ peruenire ad ſanctorum communionem. Et iſte ſenſus approbatur, extra de ſumma Trinitate, cap. firmiter. Vbi dicitur: quòd vna eſt vniuerſalis fidelium eccleſia: extra quam nemo ſaluatur. Vel ſic, credo, quòd vnitas eccleſiæ tanta eſt, quòd quilibet, qui eſt membrum eccleſiæ, particeps eſt omnium, quæ ſunt totius corporis. Pro cuius declaratione ſciendum, quòd tanta actualis eſt vnitas fidelium, & eccleſiæ, quòd omnes fideles ſua merita, & bona opera ſibi inuicem communicant, ſecundum magis, & minus vt fideles ſunt magis, & minus diſpoſiti ad huiuſmodi participationem. Diſponitur autem quis ad participandum bona, & merita vniuerſalis eccleſiæ, per gratiam, quæ omnia facit eſſe cõmunia, ideoque ſecundum quod aliquis eſt in maiori, vel minori gratia, ſecundum plus, & minus participat eccleſiæ bona: etiam ſi ſibi ſpecialiter non applicentur. Et hoc notabat Pſal. d. Particeps ego ſum omnium timentium te. Et hoc eſt, quod notat articulus. d. Sanctorum communionem. Non ſolum autem hoc verum de ſanctis, quandiu ſunt in via: ſed etiam de animabus in purgatorio exiſtentibus, quia omnium bonorum, quæ hic fiunt habent communionem, ſcilicet, ſecundum quòd ſunt magis vel minus capaces. Et hoc ex parte operis operati. Ita quod ſi celebrarem pro Petro exiſtente in gratia, & Martino, ſi Martinus ſit in maiori gratia, magis de iſta miſſa participabit, poſito quòd ego miſſam ad ¡Martinum non applicarem. Iſta talis ſanctorum communio probatur primo auctoritate Hiero. & habetur de conſec. diſt. 5. non mediocriter. Vbi dicitur quòd cùm pro cunctis animabus Pſal. vel miſſa dicitur: nihil minus accipit quiſque, quàm ſi pro vnoquoque ipſorum diceretur. Secundo hoc expreſſe tenet dominus Guido in expoſitorio, exponens dictum capitulum: non mediocriter. Tertio hæc eſt opinio Domini Præpoſitiui, dicens: quòd ſuffragia pro aliquo facta, non magis proſunt ei, pro quo fiunt, quàm aliis, ſed proſunt vnicuique ſecundum quod magis ſunt digni. Ratio: quia charitas facit omnia eſſe communia, diuidens ſingulis pro vt ſunt capaces, ponit exemplum de candela, quæ accenditur pro aliquo diuite, quæ non minus prodeſt illis, qui cum ipſo ſunt, quàm diuiti, ſed forte magis ſecundum quod oculos habent clariores. Similiter de lectione, quæ non magis proficit ei, pro quo legitur, quàm aliis &c. Quarto hæc eſt opinio domini Hoſtien. in ſumma ſua: titulo de pœnitentia, paragrapho, quibus mortuis. Veruntamen ad maiorem declarationem horum, ego noto quòd opera bona vt orationes, &c. poſſunt conſiderari dupliciter, vno modo in quãtum meritoria, alio modo inquantum ſatisfactoria. Primo modo reputo verum quod dictum eſt. Secundo modo reputo dubium. Et hoc ex opere operato non operantis. Sed hic eſt vnum dubium. Si tanta eſt ſanctorum communio virtute charitatis, quòd omnes fideles in charitate exiſtentes, ſanctorum, & iuſtorum merita participant, vnuſquiſque ſecundum ſuæ charitatis proportionem, nunquid Petrus exiſtens in maiori charitate, quàm Linus, merita Lini, vt puta ieiunium Lini, orationẽ, vel

Sanctorũ cõmun. 9. Articulus fidei decimus.

De ſumma trinitate.

Commu-nio.

C

Suffragia Hiero. de cõſe. diſ. 5.

Charitas.

vel eleemoſynã magis participat ipſo *Lino*. Et videtur q; ſic: quia poſtquam ſanctorum bona ab omnibus participantur ſecundum virtutem charitatis ipſorum, quæ facit ſanctorum communionẽ, & Petrus eſt in maiori charitate quàm *Linus*, ſequitur propoſitum. Reſpondens dico, quòd, non obſtante ſanctorum communione, meritum plus proficit meréti quàm alteri: licet in maiori charitate exiſtenti. Et ideo nota, quòd charitas ſic applicat merita, & facit ſanctorum communionem, ſicut & dilectionem. Dilectionem autem ſic facit charitas, vt dicit Magiſter libro tertio, diſtinctione vigeſimanona. vt prius diligatur Deus, ſecundo quòd nos ſumus, tertio proximus, quarto quod infra nos eſt, ſcilicet corpus noſtrum. Sic ergo poſito, quòd proximus ſit in maiori charitate quàm B ego: virtute tamen charitatis teneor me plus diligere quàm ipſum. Cuius ratio eſt: quia via charitatis incipit à ſe, & decurrit in proximum. Sed quia proximos reſpicit ſecundum eorum bonitatem: ideo ſecundum proportionem charitatis, & bonitatis aliorum alios facit charitas diligere. Sic dico in propoſito, quòd cùm ordinata charitas incipiat à ſeipſo, & conſequenter tendat in alios: quòd charitas *Lini*, cuius virtute eſt opus ſuum meritorium: primo, & principalius illud ſibi applicat, ac magis: quia ipſe ſimul cum charitate operatur: conſequenter autem illud applicat ad proximos magis & minus, ſecundum eorum maiorem, vel minorem bonitatem, vel C charitatem. Et ſic plus habenti, plus datur, & minus habenti, minus. Sic enim eſt de merito Chriſti, quod applicatur cæteris ſecundum eorum charitatis bonitatem. Iſtam ergo meritorum communionem notans articulus dicit. Sanctorum communionem. Vnde nos vnà cum Apoſtolo dicen-

2. Cori. 8. tes. Simus obſecrantes gratiam, & communicationem miniſterij, quod eſt inter ſanctos. Sed quia hæc ſanctorum communio, ſolum virtute charitatis habetur, quæ omnia peccata remittit, ideo remiſſionem peccatorum, quæ huic communicationi eſt neceſſaria, ſubdit articulus. d. Remiſſionem peccatorum. Et eſt ſenſus. Credo quòd charitas, & ſacramenta, quibus fideles communicant, conferant remiſſionem peccatorum. Sic D enim debemus credere pœnitentiam in remiſſionem peccatorum in omnes gentes: quod prin-

Luca. 24. cipalius facit charitas. Figura de Magdalena, cui remiſſa ſunt peccata multa. Alia ratio non aſſignatur, niſi quia dilexit multum. Iſte autem arti-

Luca. 7. Chryſo-praſus. culus quoad duas partes prædictas ſignificatur in decimo fundamento ciuitatis, quod erat Chryſoprаſus: qui lapis actum ignis virtualem exprimit. Nam vt dicit Magiſter libro decimoſexto, hic lapis de nocte eſt igneus. Ignis autem habet duas virtutes, ſcilicet multiplicatiuam: quia ſe communicat ſine ſui detrimento, & purgatiuam: quia metalla ab omni ſorde purificat. Ex prima ſignificat ſanctorum communionem: ex ſecunda remiſſionem peccatorum. In hoc ergo, quòd iſte lapis de nocte eſt igneus, figuratur quòd in nocte præſentis vitæ ex dicto articulo fidei dictas duas virtutes ignis debemus credere: vnde iſte articulus poteſt dici ſermo Dei ignitus. prouerb. 30. iuxta illud Pſal. Ignitum eloquium tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud. Et quia iſte articulus tractat ſanctorum communionem, remiſ-

Pſal. 118.

A ſionem peccatorum: quæ fiunt per charitatem, & pœnitentiam. Ideo poteſt dici illud fundamentum, de quo habetur ad Hebr. 6. quòd eſt fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum &c.

PSALM. LIII.

Deus, in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me. 869

Iſte Pſalmus talem habet titulum. *In finem in carminibus intellectus Dauid, cùm veniſſent Ziphæi ad Saul, & nunciaſſent Sauli, nonne Dauid abſconditus eſt apud nos?* Pro expoſitione literali huius tituli, eſt notandum, quòd (vt habetur hiſtoria 1. Regum vigeſimotertio) cum Saul perſequeretur Dauid: Dauid fugit, & abſcondit ſe cum ſuis in monte Ziph, in quo habitabant Ziphæi, qui erant de tribu Iuda cum ipſo Dauid. Quapropter Dauid magis confidens de ipſis, apud eos declinauerat: vt ibi ſaluari poſſet ne Saul ipſum inueniret. Ipſi autem Ziphæi gratiam Saulis acquirere volentes, proditores fuerunt & nunciauerunt Sauli dicentes. Ecce Dauid apud nos latitat, deſcende vt tradamus eum in manus tuas. Deſcendit ergo Saul. Quod cùm nunciatum fuiſſet ipſi Dauid: ſtatim receſſit inde, & fugit ad tutiſſima loca Engaddi. Erat autem ibi in monte quædam magna ſpelunca, in qua Dauid cum ſuis habitabat. Quod ignorans Saul, ſpeluncam illam intrauit, vt ventrem purgaret: & depoſuit chlamydem ad partem. Tunc Dauid, qui ibidem latitabat cum ſuis, videns ſe habere perſecutorem ſuum in manu ſua: noluit tamen manum mittere in ipſum: ſed latenter præſcidit oram chlamydis Saul: & receſſit. Saul autem de hoc non aduertens, purgato ventre, receſſit. Tunc Dauid poſt ipſum exiuit ſpeluncam, & clamauit poſt Saul, dicens. Domine mi rex, quare audis verba hominum dicentium, Dauid quærit malum aduerſum te? Reſpice, & cognoſce oram chlamydis tuæ in manu mea. Quoniam cùm præciderem oram chlamydis tuæ: nolui extendere manum meam in te. Aduerte ergo, quòd non eſt malum in manu mea: tu autem inſidiaris animæ meæ. Dixitque tunc Saul ad Dauid Fili mi, tu iuſtior es quàm ego: tu tribuiſti mihi bona, & ego reddidi tibi mala &c. Ad propoſitum ergo, cùm Dauid videret ſe inimicum ſuum habere in manu ſua, fecit iſtum pſalm. rogans Deum vt ſaluaret eum, id eſt, præſeruaret ab homicidio: ne ſcilicet interficeret Saulem, ſicut ſuggerebant ei viri ſui. Vnde orans dixit. *Deus, in nomine tuo ſaluum me fac &c.* E ne ſcilicet incurram homicidium. Ex prædictis apparet expoſitio literalis tituli, & materia pſal. Et ad iſtum intellectum pſalm. iſte litteraliter habet duas partes. Quia Dauid primo ponit ſuam deprecationem. Secundo vt facilius exaudiatur, facit Deo votum, & promiſſionem: ibi. *Voluntarie.* Quantum ad primum dicit. *Deus, in nomine tuo &c.* Dic vt Nic. de Ly. Quantum vero ad intellectum propheticum, ſciendum quòd totus iſte pſalmus agit de bonis, & ſanctis viris: oſtendens

Universidad de Deusto
Biblioteca

qualiter hîc in præsenti sunt inter malos, & persequuntur ab eis: monens eos inter malos habere patientiam, & auxilium sperare diuinum. Et hoc innuit titulus prædictus intellectus spiritualiter. Vbi notandum, quòd Ziphæi, inter quos latitabat Dauid, interpretatur florentes. Et significant illos, qui in præsenti florent gloria temporalium rerum: quorum gloria est vt flos fœni, quod hodie floret, & cras in clibanum mittitur. Dauid autem iustus, qui inter istos latitabat: significat viros sanctos mortuos mundo, quorum vita in præsenti latet, Coloss.3. quibus dicebat Apostolus. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo &c. Saul autem, qui interpretatur aburens significat diabolum regem super omnes filios superbiæ, qui creaturis Dei abutitur: dum homines omnes ad malum conatur inducere. Ziphæi ergo tunc nunciant Sauli, quòd Dauid inter illos habitat, vt ipsum tradant in manibus Saul, quando homines mundi, & peccatores bonos persequuntur, ad hoc vt ipsos per peccatum diabolo tradant: quod tamen effectum non habet. Est ergo sensus tituli talis. *Intellectus Dauid in carminibus.* i. in laudibus: quia per hoc intelligitur etiam, quòd in aduersis laudandus sit Deus. *Cum venissent Ziphai, & nunciassent &c.* scilicet quando mali bonos in manibus diaboli tradere volunt. Et hoc in finem: quia scilicet in præsenti non apparet virtus iustorum inter malos, sed apparebit finaliter. Intentio Psal. est bonos mouere: vt etiam in aduersis laudent Deum. Et secundũ hoc Psal. iste diuiditur in partes tres. Quia psal. in persona bonorum omnium loquens, videns se inter malos positum, & persecutum ab illis, primo diuinam implorat misericordiam. Secundo persecutorum explicat malitiam: ibi, *Quoniam alieni.* Tertiò in Deo plenam ponit confidẽtiam: ibi. *Ecce enim Deus adiuuat me.* Prima diuiditur in partes duas. Quia primo ponit suam orationem. Secundò suæ orationis implorat exauditionem, ibi. *Deus exaudi.* Quantum ad primum ait. *Deus, in nomine tuo saluum me fac.* Vbi nota ꝙ duplex est nomẽ verbi incarnati. s. proprium, & appellatiuum, proprium nomen est Iesus: sed appellatiuum est Christus: quia omnes inuncti reges, & sacerdotes Christi vocabantur: hic autem loquitur de proprio nomine, quod est Iesus. De quo Lucæ 1. Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Vnde qualiter nos saluat: vide superius versiculo 653. Sic ergo hic dicit. *Deus, in nomine tuo.* scilicet quod est Iesus: *saluum me fac.* id est, imple in me rem nominis tui, quæ est saluatio: quia Iesus saluator interpretatur. Ex quo apparet, ꝙ Dauid sic orando mysterium incarnationis præuidit. Sequitur. *Et in virtute tua iudica me.* Aliqui textus habẽt. *Et in virtute tua libera me:* quia aliqui timentes diuinum iudicium, non audent petere iudicari: sed solum liberari. Et sic textum istum corrumpunt: quia verus textus dicit. *Et in virtute tua iudica me.*

Iudicare Dei. Vbi sciendum, ꝙ duplex est iudicium. s. discussionis, & discretionis: de quo supra versi. 367. Hic autẽ loquitur de iudicio discretionis. Item notandũ, ꝙ virtus Dei dicitur verbum Dei per quod omnia facta sunt. Ad Heb. 1. Portãs omnia verbo virtutis suæ, qđ in humanitate assumpta in finali iudicio diuidet & discernet bonos à malis. Matt. 25. Quia statuet quidem oues à dextris &c. Et sic dicere: *in virtute tua iudica me:* nihil aliud est, nisi per verbũ tuum incarnatum discerne me à malis & damnandis. Vel per virtutẽ Dei intellige misericordiam, quæ maximè omnipotentiam Dei manifestat, sicut cantat ecclesia. Deus, qui omnipotẽtiam tuam parcendo, & miserando maximè manifestas. Et tunc petit, vt per misericordiam sibi peccata dimittantur: vt à malis diuidatur: quasi dicat. Per misericordiam tuam iudica, id est, diuide à malis.

Deus, exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei. 870

Hic consequenter suæ orationis implorat exauditionem. *Auribus percipe* &c. Vbi nota ꝙ auris Dei non est corporale instrumentum: sed est *Auris per cipere.* eius gratia, qua nostris votis annuit. Sic enim auris Dei pro exauditione accipit Salomon. 2. Paralip. 6. dicens Deo. Sint aures tuæ intentæ super orationem quæ fit in loco isto, & Psal. 85. Inclina aurem tuam, & exaudi me. Item nota, quòd capio cõponitur cum per: & fit percipio, pis. & est idem quòd perfectè capere, & intelligere. Quamuis enim Deꝰ omnia perfectè percipiat, & intelligat, tamen propriè illud dicitur perfectè capere, quod approbat, & sic percipere Deum verba nostra est orationem nostram acceptando approbare. Sic enim orabat superius Psal. 5. d. Verba mea auribus percipe, domine &c. Et nota hic duplicẽ modum orandi. s. corde, & voce. Quantum ad primum dicit. *Deus, exaudi orationem meam.* Quantum ad secundum dicit. *Auribus percipe verba.* Ad denotandum, quòd in oratione cũ affectione cordis, etiam verba vocalia concurrere debent. Sed fortè d. Nun quid sufficit orare corde sine exterioribus verbis. *Quæstio.* Dic vt supra versi. 39.

Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam meam, & non proposuerunt Deum ante conspectum suum. 871

Hic persecutorum explicat malitiam. Quantum ad literam, si Dauid loquitur in persona propria, loquitur de Ziphæis, qui eum prodere volebant in manibus Saul. d. *Quoniam alieni.* id est, Ziphæi *insurrexerunt aduersũ me,* scilicet proditoriè. *Et fortes quæsierunt animam meam.* i. Saul cum suis complicibus, qui erant fortes temporaliter, *quæsierunt animam meam.* i. vitam meam sine ratione: ideo *non proposuerunt Deum ante conspectum suum.* Sed non videtur, quòd Ziphæi essent alieni à Dauid: quia erant de eadem tribu. Ziph nanque vicus erat pertinens ad tribum Iudæ, de qua tribu erat Dauid. Sed dic, quòd alieni erant à Dauid non tribu, vel loco, sed malicia, & voluntate: quia prodiderũt eum Sauli. Secundum autem sensum propheticum Dauid loquitur in persona omnium bonorum, *Greg. 12. mor. c. 18.* contra quos alieni. i. dæmones insurgunt. Vnde istum textum exponit Greg. d. Quis vero alienus nisi apostata angelus vocatur? Vnde per psalm. de cunctis simul spiritibus malignis dicitur. *Quoniam alieni insurrexerũt aduersum me, & fortes quæsierũt animam meam.* Et sic nomine alienorũ, accipiuntur dæmones cũ omnibus suis mẽbris. i. iniquis hominibus, qui iustos persequũtur. Vel Dauid ista verba in persona Christi dicit de Iudæis, qui cũ carne propinqui essent Christo, tamen voluntate perpropinqui

uersa increduli facti sunt alieni. De quibus dicitur Iob. 19. Fratres meos longè fecit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me. Iudæi enim fratres erant Christi carne, noti erant lege: quia per prophetas, & legem ipsum cognouerum venturum. Sed quando venit, elongati sunt ab eo cultu, & fide: & sic facti sunt alieni. Vnde prædicta verba exGreg. 14. mor. c. 11. ponẽs Greg. dicit. Ioãnes de Christo dicit. In propria venit, & sui eum non receperunt. Ab ipso quippe Christo Iudæi fratres secundũ carnem longè facti sunt: & noti recesserunt: quia quem per legem, & prophetas nouerant venturum, veniẽtem minimè recognoscebant. Iudæi enim propinqui per carnem, noti per legis instructionẽ: quasi oblitiB sunt quem prophetauerant: dum eum & incarPsalm. 17. nandũ verbis legis canerent, & incarnatum verbis perfidiæ negarent &c. Vnde & de Iudæis conqueritur Christus. d. Filij alieni mentiti sunt mihi &c. Vide versic. 246. Notandum autem ꝙ generaliter omnes mali dicuntur à Christo alieni: quia etsi per baptismum efficiuntur filij: tamen peccando efficiuntur alieni & filij diaboli. Dicitur in libro de naturis rerum, ꝙ Syris, & Aphris non nocent aspides. Et ideo pueros ex se natos obiiciunt aspidibus, vt experiantur, an sint sui filij, vel alieni. Si enim eis nocent aspides, sciunt eos non esse suos, sed adulterinos. Si verò eis non nocent, approbant eos esse suos. Sic & conformiter Christus habet C experientiam de regeneratis. Scit enim ꝙ quandiu sunt filij sui aspis. i. diabolus eis non potest noPsal. 90. cere, nec eos venenare: quia de filio Dei scribitur. Super aspidem, & basiliscum ambulabis &c. Et ideo si quis à diabolo venenatus, scit ipsum non esse filium suum, sed alienum: quia vt dicitur 1. Ioan. 3. Omnis qui natus est ex Deo, non peccat. In hoc Psalm. 17. manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli &c. Vnde de istis filiis sic alienatis dicit. Filij alieni mentiti sunt mihi: filij alieni inueterati sunt, &c. Vnde tales multipliciter describuntur. Primo ex nimia falsitate. Et quantum ad hoc dicit Christus. Filij alieni mentiti sunt mihi: quia scilicet, quæ in baptismo promiserunt, non obseruant: promiserunt D enim renunciare diabolo, & omnibus põpis eius:
Vegetius lib. 2. tanquam ascripti militiæ regis cœlestis. Dicit Vegetius, quòd milites iurant omnia se strenuè facturos, quæ præcepit Imperator, nunquam deserturos militiã, nec mortẽ recusantes pro republica. Consimilia iurant, qui ad militandum summo impẽratori ascribuntur. Ideo falsi Christiani non solum sunt mendaces: sed etiam facti iuramenti sui, seu voti transgressores. Cùm enim ad pugnam venerint, non confligunt: sed aciem, & militiam deserunt. Et ratio potest haberi ex eo, quod dicit VegVeg. lib. 2. etius. Miles qui scit sumptus suos apud signa positos, de deserendo nihil cogitat, sed magis signa E diligit: pro illis in acie fortiter dimicat: vt pro illis habeat maximam curam, in quibus suam positam videt substantiam. Ex quo patet, ꝙ si sumptus atque substantiam alibi quàm apud signa habeat, retrahit hoc militem à pugnando: & est ei occasio signa deserendi. Propter quod Agesilaus dux Lacædemoniorum (sicut narrat Sextus Iulius Frontinus lib. primo.) cùm comperisset multos suos milites in ciuitate, quæ prope fuerat, omnia sua preciosa deposuisse, præcepit oppidanis, ne quic quam reciperent, quod ad suos milites pertinebat, vt sic ardẽtius dimicarent milites, qui scirent pro omnibus suis esse belladum. Sic in acie Christianorum, cùm ipse Christus crucifixus sit signum secundum illud Esa. 55. Erit dominus nominatus in signum æternum. Apud istud signum cogitat verus miles Christi omnem suam substantiam es- *Psal. 38.* se repositam: dicens illud psalm. Substantia mea apud te est. Et ideo de deserendo signo, talis nunquam cogitat, sed constanter pro ipso dimicat. Secus est de illo, qui totam substantiam suam alibi repositam habet, puta in ciuitate huiusmodi, dicens illud psal. Substantia mea in inferioribus terræ. Vnde talis nec est fidelis miles, nec verus Christianus. Vnde Aug. de decem chordis. Non enim debent Christianorum mentes de præsenti sæculo cogitare. Qui enim de futuro sæculo non cogitat nec propterea Christianus est, vt illud quod in fine promittitur accipiat: necdum Christianus est. Tales ergo infideles milites, & falsi Christiani dicuntur alieni, qui contra ecclesiam insurgunt. De quibus nunc dicitur. *Quoniam alieni insurrexerunt aduersũ me &c.* Amos. 5. Filios alienos genuerunt.

Ecce enim Deus adiuuat me, & dominus susceptor est animæ meæ. 872

Hic ostendit Psalmista se in Deo plenam habere confidentiam. Et diuiditur in partes quatuor. Quia primo in Deo suam ponit confidẽtiam. Secundo ad inimicos veram ostendit amicitiam: ibi *Auerte mala.* Tertio debitam Deo exoluit gratiam ibi. *Voluntarie.* Quarto in Deo perfectam habet lætitiam, ibi. *Quoniam ex omni tribulatione.* Quãtum ad primum ostendens se in Deo habere confidentiam: & non in mundo, dicit. *Ecce enim Deus adiuuat me &c.* Vbi sciendum, ꝙ propheta spiritu pro- *Adiutor noster Christus Psal. 37.* phetico eleuatus vidit verbum pro nostro adiutorio incarnandum: vnde istud adiutorium per incarnationem factum humiliter postulabat psal. d. Exurge in adiutorium meum, domine Deus salutis meæ. Surrexit enim Deus in adiutorium nostrum, quando Dei verbum caro factum est. Et *Greg. 22 mor. c. 18.* hunc adiutorem flagitabat Iob 13. d. Quis tribuat mihi adiutorem, vt desiderium meum omnipotens audiat? Quod exponens Gregor. dicit. Sciens sanctus Iob, quòd suis meritis redimi non poterat, adiutorem quærit. Et quem nisi vnigenitum filium Dei contemplatur, qui humanam naturam *Incarnatio Christi.* in hac mortalitate laborantem dum suscepit, adiuuit. Ipse quippe adiutor adiuuit hominem factus homo: vt quia puro homini via non patebat redeũdi ad Deum, via fieret per Verbum Dei. Longè quippe distabamus à iusto, & immortali, nos mortales, & iniusti. Sed inter immortalem, & iustum & nos mortales, & iniustos apparuit mediator Dei, & hominum mortalis, & iustus, qui & mortem haberet cum hominibus, & cum Deo iustitiam: vt quia per ima nostra longè distabamus à summis: in seipso vno adiutor noster factus iungeret ima cum summis: atque ex eo via redeundi nobis fieret: quo summis suis ima nostra copularet &c. Hunc ergo modum adiutorij hic Psalmist. præuidẽs in persona omnium bonorum dicit. *Ecce enim Deus adiuuat me* Et statim modum ostendit dicens. *Et* (pro quia) *Deus susceptor est animæ meæ.* Per animam enim, quæ est principalior pars hominis totam naturam humanam intellige. Suscepit ergo dominus animã nostram, quando Dei filius, vt nos adiuuaret, factus est

Universidad de Deusto
Biblioteca

homo. Et in isto adiutorio plenè confidit quilibet iustus dicens filio Dei illud Psal. 118. Adiutor, & & susceptor meus es tu, & in verbum tuum, scilicet incarnatum, superesperaui.

873 20. q. 3. præsens.

Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos.

Hic consequenter ad inimicos se ostendit habere amicitiam, & hoc pro ipsis orando vt conuertantur, d. *Auerte mala &c.* Vbi nota, quòd verto vertis, componitur cum a, & fit auerto. tis. & habet duo significata. s. remouere. Et sic dicitur psalm. 118. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem: aliquando idem est ꝙ tergum vertere: psal. 43. Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros &c. Hic autem accipitur pro remouere. Orat ergo vt auertantur. i. remoueantur mala ab inimicis, & non tam pœnæ quàm culpæ. *Et in veritate tua disperde illos*, id est disperde illos à priori intentione, & pone eos *in veritate tua*. i. fac vt veniant ad veritatem tuam.

Psal. 118.

874 De consi. dist. 5. non mediocriter.

Voluntariè sacrificabo tibi, & cõfitebor nomini tuo, domine: quoniam bonum est.

Hic promittit gratiarum actiones. Vbi notandum, ꝙ sacrificium est triplex, quòd Deo sacrificare debemus: vide supra versi. 817. Item nota ꝙ voluntariè sacrificare, est gratis, & non propter aliud sacrificare. Illle ergo voluntariè Deo sacrificat, qui propter sacrificium suum nihil aliud à Deo quærit, qui autem propter sacrificiũ aliud à Deo quærit, si illud haberet, nõ sacrificaret. Et quia omnia nostra bona opera in laudem Dei debent terminari: ideo subdit. *Et confitebor nomini tuo*. s. confessione laudis: quoniam bonum est. Sed quod est illud nomen cui confitendum est? certè nomen Iesus: accipiendo nomen pro significato nominis: de quo dicit Apostolus ad Philip. 2. Dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur: & omnis lingua confiteatur &c.

875 7. q. 1. ad. uersitas.

Quoniã ex omni tribulatione eripuisti me, & super inimicos meos despexit oculus meus.

Hic ostendit, ꝙ solum in Deo vera habetur lætitia: quia solus Deus ab omni tribulatione nos liberare potest. Non quidem plenè liberat in præsenti: sed in futuro: ideo hîc accipitur præteritum pro futuro ratione certitudinis propheticæ. In præsenti enim vita tribulationes patimur, vt purgati in futuro consolationem Dei inueniamus, propter quod dicitur Iob. 5. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. Quod exponens Greg. ait. Quid enim senario numero, quẽ septimus sequitur: nisi ptæsentis vitæ operatio, discursusq; significatur? Sextò quippe die omnia perficiẽs, hominem condidit: & septimo die Deus requieuit. Perfectis ergo omnibus requies sequitur: quia post bona vitæ præsentis opera, retributio æternæ quietis inuenitur. In sex itaque tribulationibus dominus nos liberat, ne nos in septima malum tangat: quia per paternæ pietatis eruditionem præsentis vitæ labore nos atterit. Sed in aduentu iudicis à verbere abscondit: vt tanto tunc ad salutem certiores exhibeat: quanto nunc flagella durius secant. *Et super inimicos meos despexit oculus meus.* Quod ideo dicit: quia sancti in patria videbunt damnatos deorsum positos. Nam specio. cis, quòd est videre, vel considerare: componitur cum de, & fit despicio despicis, quod est deorsum aspicere, vel contemnere. Restat in materia articulorum nunc consequenter agere de vndecimo articulo, quem posuit Iudas, vel Thaddeus, dicens: Carnis resurrectionem. Vbi notandum, quòd secundum Augustinum, duplex est resurrectio, scilicet prima, quæ est animarum: & secunda, quæ est corporum. Prima fit, quando homo vitam gratiæ per peccatum perditam recuperat: de qua dicitur. Beatus, qui habet partem in resurrectione prima. In his enim secunda mors non habet potestatem. Secunda est resurrectio corporum, quæ erit in fine generaliter omnium tam bonorum quàm malorum. de qua 1. Corinth. 15. Omnes quidem resurgemus &c. Articulus autem præcedens primam resurrectionem posuit. d Remissionem peccatorum. Hic autem ponit secundam dicens. Carnis resurrectionem. Hic autem articulus maximè mouere debet homines ad bona opera peragenda. Remota enim spe resurrectionis, remota erit omnis obseruatio pietatis. Et ideo diabolus homines in errorem contra istum articulũ nititur inducere vt ipsos peccatis facilius inficere possit. Vnde Chrysostomus super Matt. Videns diabolus, ꝙ iusticiam Dei omnino extinguere non potuit, introduxit hæresim Saducæorũ, qui dicunt, non esse resurrectionem mortuorum: quæ res omni homini faciendæ iustitiæ propositum frangit. Quis enim erit contentus aduersus semetipsum quotidie luctamina exercere, nisi ad spem resurrectionis aspiret? Et ideo ad huius articuli declarandam veritatem multiplex est ratio. Prima ex parte diuinæ iustitiæ, quam facit Damasc. lib. 4. d. Si resurrectio non est, nec Deus est, neque prouidentia est: tunc casu omnia feruntur, & aguntur, videmus enim plurimos iustos esurientes, & iniuriam ferentes: peccatores autem, & iniustos in diuitiis, & in omnibus voluptatem habentes. Sed quis vnquam hoc iusti iudicij, vel sapientis prouidentiæ opus benè sentiens suspicabitur? Erit ergo resurrectio. Iustus ergo Deus est iis, qui confidunt in eum: mercedis retributionem in resurrectione seruans: malis autem punitionem. Et hanc rationem tangit Apostolus. 2. ad Corinth. 5. dicens. Oportet nos omnes manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, quæ gessit, siue bonum, siue malum. Secunda ex partis resurrectionis Christi, sicut arguit Apostolus dicens. Christus resurrexit: ergo & nos resurgemus: antecedens patet: quia aliter vana esset fides nostra: & consequentiam probat gl. quia Christus propter nos totum fecit: & patet ex alio: quia si resurrectio repugnaret humanitati Christi, repugnaret omni homini: quia quantum ad humanitatem Christus est vniuocè homo cum aliis hominibus. Hanc rationem expresè facit Iob. c. 19. dicens. Scio, quia redemptor meus viuit: & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Ipse enim tunc fidem habens de Christo futuro, & futura eius resurrectione, cuius certitudine fidei præteritum pro futuro posuit, dicens: scio, id est firmiter credo, quòd Redemptor meus Christus pro omnibus moriturus resurget à mortuis & viuet in

Tribulatio.

Sex. septem. Greg. 6. mor. c. 17.

Resurrectio. Articulus vndecimus fidei. Aug. 22. de ciui. cæ pit. 7. Apoc. 20.

1. Cor. 5.

in æternum. Et ideo ad Christi resurrectionem, tanquam ad antecedens addit consequens. d. Et ideo in nouissimo die de terra surrecturus sum, & & rursum circundabor pelle mea, &c. Hanc fidem resurrectionis confessa fuit illa discipula Christi Martha dicẽs. Scio quòd resurget in resurrectione in nouissimo die. Tertia, ex parte satisfactionis: quia iustum est, quòd satisfacto pro peccato, pœna peccati cesset: sed mors, siue priuatio vitæ est pœna peccati Adæ. Rom. 5. Cùm ergo Christus plenè satisfecerit pro peccato Adæ, iustè debet cessare mors, & priuatio vitæ. Et hanc rationem facit apostolus. 1. Cor. 15. dicens. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: sicut ergo in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quarta, ratione apetitus naturalis: quia anima separata appetit vniri corpori, tanquam ad perfectum esse naturæ humanæ secundum speciem: vnde anima separata manet imperfecta quo ad esse specificum. Decet autem diuinam bonitatem (quæ omnia fecit, vt essent perfecta) quòd anima non semper careat esse perfecto secundum speciem. Et hoc est quod dominus promittit Esa. 26. d. Viuent mortui tui, & interfecti tui resurgent. Sed contra veritatem huius articuli restat vna difficultas: quia multorum mortuorum animæ iam sunt beatæ. Aut igitur volunt reuniri corpori, aut non. Si volunt & de facto non vniuntur, ergo non sunt beatæ, contra positum, patet consequentia: quia beatus est, qui habet, quicquid vult. Si autem nolunt, ergo non reunientur: quia cùm omne inuoluntariũ sit triste. 3. Ethi. iam in beatis caderet tristitia, quod est falsum. Respondeo, & dico ꝙ volunt vniri. Ad argumentum dico, ꝙ beatus habet quicquid vult, sicut vult, & quando vult: anima autem beata vult vniri corpori suo modo, non pro modo sed pro tempore statuto. Iste articulus figuratur in vndecimo fundamento quod erat hyacinthus, qui lapis vitam membris animalem tribuit stabiliter. Nam vt dicit Magister libr. 16. hic lapis vigorem dat membris, & vegetat neruos. Et sic significat vltimam resurrectionem corporum, quę membris omnium quanquam incineratis, & dissolutis, ac dispersis in vnum colliget: & vigorem vitæ ipsius reuniendo animam præstabit: vt amplius mori non possint, vnde resurrectionis immortalitas, etiã in isto lapide figuratur: qui vt dicit Magister vbi supra: resistit pestilentiis, ad denotandum, quòd talis ac tanta erit virtus resurrectionis, vt omni pestilentiæ mortis resistat integraliter. Et ideo de immortalitate resurrectionis per istum lapidem hyacinthum figuratè, dicetur humano genetici illud Eze. 27. Hyacinthus operimẽtum tuum.

Ioan. 5.

Hyacinthus.

Exec. 27

PSAL. LIIII.

876

EXaudi Deus orationem meam: & ne despexeris deprecationẽ meã: intende mihi & exaudi me.

Hic psal. talem habet titulum. *In finem in carminibus intellectus Dauid.* Pro cuius intellectu notandum, quòd Dauid fecit istum psalm. quoad litteram, quando ipse fugiens de Ceila, saluatus fuit de manibus Saul, qui volebat eũ in Ceila obsidere. Vbi notandum, quòd (vt habetur 1. Reg. 23.) cùm Dauid fugiens à facie Saulis: maneret cum suis absconsus in saltu Aret, nunciatũ est ei, quòd Philistæi oppugnarent Ceilam ciuitatem, qui statim assumptis sociis, abiit in Ceilam, & pugnauit aduersus Philistæos, & percussit eos plaga magna, & sic saluauit habitatores Ceilæ, & cœpit manere in Ceilam. Quod cùm audisset Saul, cum exercitu suo se præparauit, vt ad ciuitatem Ceilæ veniret, & obsideret eum, quousque traderent viri Ceilæ Dauid, & viros eius in manibus Saul. Reuelauit autem Deus ipsi Dauid, quòd si maneret ibi, viri Ceilæ traderent eum, & suos ipsi Saul, & tunc exiuit ciuitatem cum suis, & vagabantur huc atque illuc incerti. Et videns Dauid se liberatum de manibus Saulis, fecit istum psalmum: etiam rogans Deum, vt in futuro ipsum de manibus Saulis liberaret. Est ergo sensus tituli talis. Iste psalm. dirigens nos in finem scilicet, Christum, est *intellectus Dauid in carminibus*, id est, intellectus Dauid in isto psal. est *in carminibus*, id est, in laudibus diuinis, quia ipsum liberauit de manib⁹ Saulis. Quia ergo psalm. iste est historialis, primo dicam litteram, secũdo sensum propheticum exponã. Quantum ergo ad litteram iste psal. diuiditur in partes tres. Quia primo Dauid suum explicat periculum. Secundò Ceilæ increpat populum: ibi. *Præcipita, domine.* Tertio diuinum implorat suffragium, ibi. *Ego autem ad dominum clamabo.* Dic vt. Nic. de Ly. Quantum vero ad sensum Propheticum, primò exponendus est titulus d. *In finem in carminibus intellectus Dauid.* Vbi sciendũ, quòd secundum Magistrum per Dauid hic intelligitur Christus non secundum caput sed secundum corpus, id est ipsa bonorum ecclesia. Cuius eruditio, & intellectus summopere est aduertere locum, in quo modo est: in quo multa aduersa patitur. Et hoc intelligere debet in carminib. i. in laudib. vt hoc intelligẽs semper Deum laudet: siue erudiat aduersis, siue lætis consoletur. Quod si faciat tunc dirigetur in finẽ. s. in Christum. Iste ergo psal. est *intellectus* i. eruditio Dauid scilicet ecclesiæ dirigens nos in finem, scilicet Christum. Et hoc *in carminibus*. i. in laudibus. Intentio psalmistæ est mouere ecclesiã attendere mala, quæ hic patitur: & inter illa plangendo laudare Dominum. Et sic iste psal. diuiditur in partes tres. Quia psalmista in persona ecclesiæ contra mala præsentis vitæ suam ponit orationẽ. Secundo diuinam expectat consolationem, ibi. *Expectabam eum.* Tertio diuinam iustam ponit retributionem: ibi. *Ego autem.* Prima pars diuiditur in partes tres. Quia primo postulat suam orationem Deo fore placitam. Secundo suam multiplicem explicat miseriam: ibi. *Contristatus sum.* Tertio pro remedio diuinam petit gratiam: ibi. *Quis dabit mihi.* Quantum ad primum sciendum quod non omnis oratio quæ exauditur à Deo est Deo beneplacita. Quia quandoque multi exaudiuntur ad votum, etiam ad ipsorum detrimentum, & peccatum, vt si quis à Deo petat in temporalibus prosperari, & amittat æterna, vel vt prospere committat furtum, vel adulterium, & obtineat, tunc enim Deus iratus tali concedit postulata, quæ sibi tamen non sunt placita. sed sola oratio, quæ fit pro æternis, & cœlestib. Deo placet. Psalmista ergo nõ solum à Deo petit exaudiri, sed quod principalius est, vt eius oratio Deo sit placita. Et hoc est, quod dicit quantum ad primum

1. Reg. 23.

Exaudi, Deus, orationem meam. Quantum vero ad secundum dicit. *Et ne despexeris deprecationem meam.* Illam enim deprecationem Deus despicit, quam non approbat. Et ista duo sub aliis verbis repetit dicens. *Intende mihi* quo ad secundum, & *exaudi me*, quò ad primum. Vbi aduertendum, quòd intendo dis. componitur ex in, & tendo, & fit intẽdo, & habet duo significata. Quoniam intendere quandoque idem est, quòd augere, vt calor intenditur, quandoq; idem est, quòd respicere, considerare, vel dirigere: vt intende quid agas. Et sic Deum intendere nobis, est ipsum nos dirigere, & nostras preces approbare, sicut dicitur psal. 5. *Intende voci orationis meæ, &c.* Et sic accipitur hic cùm dicitur, *Intende mihi, & exaudi me.* Et benè post intendere sequitur exaudire sicut consequens: quia ista consequentia est bona. Deus intendit istam orationẽ, id est, approbat: ergo ipsam exaudit. Sic enim dicitur psal. 39. Expectans expectaui dominum, & intendit mihi. sequitur, & exaudiuit preces meas, primum ergo, quod orando à Deo debemus petere, est, vt nobis intendat.

877 **Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.**

Hic consequenter ecclesia sua multiplicem explicat miseriam. Et diuiditur in partes quatuor, secundum q̃ iustorum ecclesia hic quatuor mala sustinet. Quia scilicet primo à dæmonib. aggreditur & exercitatur. Secundò detractionibus impetitur & diffamatur, ibi. *Quoniam declinauerunt.* Tertio timoribus concutitur, & conturbatur, ibi. *Cor meum.* Quantum ad primum sciendum, quòd viti sancti multis tentationibus impugnantur à diabolo: quia illos maximè impugnat, quos sibi magis contrarios videt, illos autem quos possidet, tentare contemnit: quod ideo Deus permittit, ne de suis virtutibus boni glorientur, sed vt per tentationem exercitati seipsos cognoscant, & humilitatem conseruent. Quod ostendit Gregorius dicens. Dispensante Deo permittitur, vt conuersus quilibet post conuersionem suam tentationum stimulis fatigetur, ne ipsum securitas sternat. Iam quidem per conuersionem mare rubrum transitum est, sed adhuc in eremo vitæ præsentis ante faciẽ hostes occurrũt, iam per peccata extinctos Ægyptios post terga relinquimus. Sed adhuc nocentia vitia quasi alij hostes obuiant, vt ad terram promissionis pergentibus cœptum iter intercludant, iam priores culpæ prostratæ sunt, sed tentationum st muli quasi hostes alij contra faciem veniunt, qui & cum nostro labore superentur. Hoc ideo: quia conuersio securitatem parit, mater autem negligentiæ solet esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, scriptum est, Fili, accedens ad seruitutem, Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Non ait ad requiem, sed ad tentationem: quia hostis noster adhuc in hac vita nos positos quantò magis nos sibi rebellare conspicit, tantò amplius expugnare contendit. Eos enim pulsare negligit: quos quieto iure possidere se sentit, contra nos verò vehementius incitatur, quo ex corde nostro, quasi ex iure nostro propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in semetipso dominus sub quadam figuratione præsignauit, qui diabolum non nisi post baptismum se tentare permisit, vt signum nobis quoddam futuræ conuersationis innueret, quod membra eius postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent, &c. Ad propositum viri sancti talibus tentationibus exercitantur (quod permittit Deus) ne superbiant. Quæ tamen tentationes magnas molestias, & turbationes inferunt, dum eis bellando resistitur. Quod exprimens Paulus ait. Datus est mihi stimulus carnis, qui collaphizet me &c. Vnde de istis tentationibus contristatus psal. in persona omnium bonorũ dicit. *Contristatus sum in exercitatione mea.* Et quia has tentationes aliquando diabolus facit per seipsum, aliquando vero per homines malos, qui verba iniuriosa contra bonos proferunt, ideo de vtroque subdit. *Et conturbatus sum à voce inimici.* quo scilicet ad homines malos voces iniuriosas proferentes. *Et à tribulatione peccatoris*, quò scilicet ad diabolum dum tentat per seipsum, qui singulariter peccator dicitur. Psal. 108. Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.

878 **Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi.**

Hic ostendit quomodo ecclesia à detractoribus impetitur, & diffamatur. Mali enim sua peccata imponunt bonis ipsos diffamando. & sic dicuntur iniquitates in iustos declinare. Sic enim fecerant Christo. Vnde de ipso dicitur. Quoniam declinauerunt in te mala: vt quando sibi dicebant. Dæmonium habes, & Ioann. 9. Nos scimus, quia hic homo peccator est. Mali enim homines vt se bonos ostendant, mala sua in bonos declinant. vt ostendit Gregorius dicens. Esse proprium peruersorum solet, quòd mala sua per conuitium bonis ingerant, priusquam de eis veraciter accusentur. Et dum metuunt increpari de iis, quæ faciunt, aduersantibus suis præuitatibus iustos hæc facere testantur. Sancti autem viri patienter audiunt etiam quæ se nunquam fecisse meminerunt, quamuis ea mala, quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus nouerint perpetrata, etiam cùm eos prædicando corrigere non possunt, patiendo tolerant, quatenus si fructum conuersionis eorum consequi non valeant ex ipsis tamen præmium longanimitatis acquirant. Vnde & sancta ecclesia Dauid propheræ vocibus dicit. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, quia videlicet, dum reprobos, quos non valet corrigere tolerat, facta peccantium supra dorsum portat, hæc ille. Sic & nunc conformiter dicit. *Quoniam declinauerunt in me iniquitates.* Et huius declinationis causam statim subdit dicens. *Et in ira molesti erant mihi.* Cùm enim bonus iratus peccatis malorum, ipsos corrigit, tunc propter talem iram, & displicentiam, quam habet iustus de peccatis malorum, ipsi mali contra bonos insurgunt: quia in hoc iustus malis se contrarium ostendit, vnde mali dicunt. circumueniamus iustum, quoniam contrarius est operibus nostris, & impraperat nobis peccata legis. Et hoc est, quod hic dicit. *Et in ira molesti erant mihi.* Ad videndum autem, quàm graue peccatum sit sua mala in alios declinare, vel

vel alium diffamare iniustè, quærunt doctores virum inter peccata contra proximum commissa detractio sit maximum. Vide secundam secundæ. q. 73. articulo 3. Vltimo circa materiam articulorum incœptam, Duodecimus articulus est, quem posuit Matthias. dicens, Vitam æternam. Vbi nota, quòd vita æterna dupliciter potest accipi, scilicet pro vita, vel pro viuere, quæ non terminatur, sed in æternum durat. Et sic omnes animæ tam bonæ quàm malæ viuunt æternaliter. De bonis dicitur. Qui viuit, & credit in me non morietur in æternum. De malis autem dicitur in psalm. Viuet in æternum, & laborabit adhuc in finem. Vel propriè. & sic accipitur solum pro vita beata. Et sic dicebat Christus ponens differentiam inter bonos, & malos. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Et sic iste articulus potest dupliciter intelligi, scilicet de prima vita, & tunc est sensus, vitam æternam, id est, generaliter credo, quòd omnes post resurrectionem, tam boni quàm mali viuent sine fine iuxta dictum Apostoli dicentis de humano genere corruptibili, & mortali. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Vel aliter, & communius exponitur de secunda vita, scilicet beata. Et tunc est sensus. Vitam æternam, id est, credo quòd Deus post resurrectionem æquitate iudicante, dabit vitam æternam, sicut Christus de suis fidelibus dicit. Ego vitam æternam do eis. Et tunc est dubium, quare in hoc articulo non est facta æqualiter mentio de damnatorum æterna miseria, sicut de beatorum vita æterna. Respondeo, quòd quamuis non explicite, tamen in hoc articulo implicitè intelligitur æterna damnatorum miseria: quia si Deus virtute iustitiæ & misericordiæ præmiat bonos æternaliter, consequens est vt malos etiam puniat æternaliter: quia indifferenter ad virtutem iustitiæ spectat vtrunque. Et ideo quòd ad æternam vitam bonorum, sequatur etiam æterna pœna malorum, ostenditur Dan. 12. vbi dicitur. Qui dormiunt in puluere, euigilabunt, scilicet per resurrectionem, alij in vitam æternam, alij in opprobrium. Quam consequentiam approbans saluator Ioan. 5. ait. quòd procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala, in resurrectionem iudicij. Hic articulus per duodecimum fundamẽtum figuratur, qui est lapis amethystus, qui statum menti salutarem influit. Nam sicut ait Magister lib. 16. Hic lapis facit hominem vigilem, & bonum confert intellectum. Quæ autem melior vigilia vel intellectio, quàm vita beata, quę in summi boni cognitione, tãquam in actu fundamentali consistit? Ioan. 17. Hæc est vita æterna &c. Ad quam cognitionẽ sequitur fruitiõ, & firma rentio, in quibus completè æterna vita consistit. Quod fuit figuratum per lapidem amethystum. Exo. 28, vbi in tertio ordine copulabantur isti tres lapides adinuicem, scilicet amethystus, achates, & ligurius. Amethystus qui bonum confert intellectum, figurat claram Dei visionem. Achates, qui facit hominem dilectum, & gratum, significat plenam charitatis fruitionem. Ligurius autem, qui sanat fluxum, significat omni fluxu defectibilitatis sanato, firmam, & æternam tentionem, in quibus integraliter æterna vita consistit. Duodecimus ergo articulus, qui est, vitam æternam, per amethystum significatur &c.

vita æterna. Articulus fidei duodecimus.

Ioan. 11

Matth. 25

1. Cor. 15

Ioan. 10

Amethystus.

879 **Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.**

Hic ostendit, quòd iustus in præsenti timoribus conturbatur. Vbi notandum quòd iusti in præsenti vita in quocunque statu sint, semper timent: quia, si prospera arrident illis, timent, ne sint præmium bonorum suorum. Si eos aduersa percutiũt, timent, ne sint initium pœnę futuræ. Vnde Greg. ait Iusti semper timent, & magnis se lamentis cruciant: quia deseri formidant, & quamuis in aduersis de correctione sua gaudeant, eorum tamen trepidam mentem correptio ipsa perturbat, ne malum, quod tolerãt, non pia percussio disciplinæ sit, sed animaduersio iusta vindictæ. Quod benè psal. considerans ait. Quis nouit potestatem iræ tuæ? Potestas quippe diuinæ iræ nostra non potest mente apprehendi: quia eius dispensatio obscuris super nos dispositionibus sæpe vnde minatur deferre, inde nos recipit, & vnde nos recipere creditur, inde dereliquit, vt plerunque hoc fiat gratia. quod ira creditur, & hoc aliquando ira sit, quod gratia putatur. Nonnullos quippe flagella corrigunt, nonnullos vero ad impatientiam perducunt. Et alios prospera, quia demulcent, ab insania mitigant. Alios quia cleuant, funditus ab omni spe conuersationis eradicant. Cunctos autem vicia ad ima pertrahunt, sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quò se in eis corruisse altius erubescunt. Et semper virtutes ad superna subleuant, sed nonnunquam quidam dum tumorem de virtute concipiunt, per ipsum tramitem ascensionis cadunt: quia ergo potestas diuinæ iræ minimè cognoscitur, in cunctis necesse est, vt sine intermissione timeatur. Ex quibus apparet, quòd iusti semper timent tam in prosperis quam in aduersis, ne per illa ad mortem æternam tendant. Et hoc est, quod in persona iustorum hic ait psal. *Cor meum conturbatum est in me*, & quare: *quia formido mortis cecidit super me*, scilicet mortis æternæ: quia nullus in præsenti vita de suo fine manet securus. vnde subdit.

Iustus timet.

Greg. 5. moral. c. 5

Psal. 89

880 **Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ.**

Verè enim quilibet quantuncunque iustus debet timere. vnde causam tanti timoris aperiens Gregor. dicit. Quis cognouit, si ille, qui nunc iniquus cernitur, in iniquitate vitam finiat? vel is, qui iustus cernitur, extremitatem vitæ suæ cum iustitiæ perfectione concludat, vel cui bona actio perseuerans, æternam mansionem præstet in regno, vel quem vsque ad terminum suum actio prauã confingens in æternum damnet supplicium? Quis hominum ista discussus dicatur? vel quis ista saltem imperterritus audiat? Multos enim videmus quotidie, qui iustitia resplendent, & tamen ad finem suum nequitiæ obscuritate tenebrantur. Et multos cernimus nequitiæ renebris obuolutos, & indè iuxta vitæ suæ terminum repentè reddi iustitiæ luce liberos. Multos etiam norte reddi iustitiæ luce liberos. Multos etiam note reddi iustitiæ luce liberos. Multos etiam note reddi iustitiæ luce liberos. Multos etiam note

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentis suæ radium mittat, vt aliqua cõsideratione discernat? vel quis perduret in malo, vel quis perseueret in bono, vel quis ab infimis conuertatur ad summa, vel quis à summis reuertatur ad infima? Latent hic sensus hominum, nec quicquam de cuiuslibet fine cognoscitur, quia diuinorum iudiciorum abyssus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Scimus, quòd latro de patibulo transiuit ad regnum, Iudas de apostolatus gloria lapsus est in tartarum: quia quandoque, quæ cœperunt, non imitantur. Sed quia quidam imitantur quæ cœperunt, scimus latronem alium peruenisse ad supplicium, & cæteros apostolos percepisse, quod desiderauerunt, regnum. Video Paulum ex illa persecutionis sæuitia ad gratiam apostolatus vocatum, & tamen sic inter iudicia occulta formidat vt reprobari, etiam postquam vocatus est, timeat.

1.Cor.9. Ait enim, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Iam de illa voce dominica, dictum fuerat. Vas electionis mihi est iste. & tamen adhuc castigans corpus suum, timet ne reprobetur, vę miseris nobis: quia de electione nostra nullam adhuc Dei vocem cognouimus, & iam in ocio quasi securi torpemus. Debet ergo nobis in spe esse non solum securitas, sed etiam timor in conuersatione, vt & in illa certantes foueat, & in ista torpentes pũgat. Vnde per prophetam dicitur. Qui timent dominum, sperent in domino, hæc ille. Ex quibus patet, quòd quilibet quantuncunque iustus in præsenti vita semper debet timere, quòd suum finem ignorat. Et hoc, est, quod hic dicit psalm. *Timor, & tremor venerunt super me.* & rationem subdit: *quia contexerunt*, id est, vndique operuerũt me *tenebræ*, scilicet ignorantiæ, contempserunt, id est, contemptibilem fecerunt. Et nota quòd differentia est inter timorem, & tremorem, & timiditatem. Quia tremor est corporis, sed timor, & timiditas mentis. Timor autem est ad tempus, scilicet quando quis ex aliqua causa timet ad tempus, & sic timor est animi vitium ad tempus, sed timiditas est animi vitium sempiternum, quod est etiam si timor non sit. Vnde Homerus ait. In Achille fuit aliquando timor, sed timiditas nunquam.

881 7.q.1. ad-uersitas. ## Et dixi, quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam.

Hic consequenter psal. diuinam petit gratiam. Et duo facit. Quia primo gratiam Dei postulat. Secundo se exaũditum manifestat, ibi. *Ecce elongaui.* Quantum ad primum sciendum quòd vt patet ex dictis, iustus timet in prosperis & in aduersis. Duo autem sunt remedia contra illum timorem, quem significant in pennis columbæ. Nam sicut dicunt naturales, Accipitrum sunt duo genera, quidam sunt nobiles, qui aues non caperent nisi in altum volando essent eleuatæ à terra, & quidam sunt degeneres, qui eas non caperent, nisi in terra. Columba autem istos cognoscens, vt primos videt, statim descendit ad terram, & quando secundos, statim volat in altum. Sic & moraliter. Accipiter auis rapax est diabolus, qui aliquos rapit in alto, scilicet in statu prosperitatis, & aliquos in basso, scilicet in statu aduersitatis. Columba autem significat iustos, & simplices, qui felle peccati carent. Hæc columba duas alias habet, scilicet humilitatem, & patientiam.

A Quando ergo iustus videt accipitrem diabolum ipsum volentem rapere sursum in alto prosperitatis, tũc vti debet ala humilitatis, per prospera non se exaltando, sed ex hoc se magis Deo debitorem cognoscendo; quia, cùm augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Quando autẽ videt diabolum se volentẽ rapere in terra, scilicet in basso aduersitatis, tunc volare debet in altum per alam patientiæ & spei, sperando quòd patientia est via ad cœlum meditans verbum Christi. Lucæ. 21. In patiẽtia vestra possidebitis animas vestras. Istæ ergo sunt alæ columbæ, quas iustus à Deo sibi dari B petere debet, scilicet humilitas in prosperis, & patientia in aduersis. d. *Quis dabit mihi pennas vt columbæ?* Talis ergo colũba duabus prædictis alis volat mente à prosperitatibus mũdi, illis non se exaltando: & ab aduersis illis non se deiiciendo: sed in foraminibus plagarũ & passionis Christi requiescit, tali Christo dicente canti. 2. Veni, columba mea in foraminibus petræ. Vel aliter, per columbam intellige Apostolos Christi. Quoniam sicut refertur: quædam sunt columbæ qui nunciorum funguntur officio, litteras dominorum suorum sub alis portãtes: & modico tempore multa terrarum spacia transeuntes: quæ maximè sunt necessariæ, C quando per terras hostiles alij nuncij transire non audent. Vnde Plinius dicit lib. 10. quòd in obsidione Mutinensi, Decius Brutus epistolas ligatas pedibus colũbarum in castra consulum transmisit. Consimile narrat eodem libro de hirundinibus. Et ex hoc apostoli columbis assimilantur, qui verbum Dei per totum orbem in breui tempore portauerunt. Quod in spiritu admirans Esaias, de Apostolis ait. Qui sunt isti, qui vt nubes *Esa.60.* volant, & quasi columbæ &c. Quæ autem sunt pennæ istarum columbarum, scilicet apostolorum nisi virtutes quibus eleuantur à terra ad cœlestia, *Gregor.in* quæ sunt quatuor, vt dicit Gregor. super Ezechiel. *Ezec.1* D parte prima homil. quarta super illo verbo Ezechiel. 1. Duæ pennæ iungebantur, & duæ tegebant eorum corpora. Hæ sunt quatuor virtutes. Duæ respectu futurorum, scilicet amor, & spes, & respectu præteritorum timor, & pœnitentia. Primæ duæ iunguntur: quia profecto electi & amant cœlestia, quæ sperant, & sperant, quæ amant. Duæ autem aliæ tegunt eorum corpora, quando eorum mala præterita à conspectu iudicis timor & pœnitentia absconduntur. Scriptum quippe est. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Istas ergo quatuor pennas à Deo petit iustus, vt à malis sæculi euolando requiescat in Christo, dicens. psal. 4. In pace in idipsum dormiam, & requiescam.

882 8.q.1. offi. ## Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.

Hic se exauditum ostendit. Vbi notandum quod præfatis duabus primis alis, scilicet spe, & amore homo à tumultu temporalium rerum volat ad solitudinem contemplationis, in qua manens, nec aduersa sentit, quibus turbetur, nec prosperiora, quibus eleuetur in flatus: quia amor æternorum temporalium expellit amorem, & spes cœlestium spem temporalium non patitur secum. Et sic talis elongatur à malis, non corpore, sed mente, non loco, sed merito. Vnde glo. *Ecce elongaui fugiens*

fugiens. id est, me elongaui à malis: non loco, ne A rumpatur charitas bonorum: & ne perdatur malo rum exercitiũ: quos Deus admiscet cum bonis: vt Iudam apostolis. Fugiens se elongat: quia turba terrenorum desideriorum dimissa: in alta se Dei contẽplatione sublenat. *Et mansi in solitudine*, scilicet, mentis, vbi nullus cum eo, nisi Deus, vbi quies. Manet enim in solitudine, qui contemplando Deum: manet in remota mentis intentione. Tamen notandum quod (vt ait. Gregor. lib. 30. c. 23.) duplex est solitudo, scilicet mentis, & corporis. Secunda non valet sine prima: sed prima benè sine secunda. Vnde istum versum exponẽs Gre-
Greg.li.4. Mora.c.35 gor. dicit: *Ecce elongaui fugiens &c.* Fugiẽs se elon- B gat, qui à turba desideriorum temporalium in alta Dei contemplatione se subleuat. Manet vero
Quæstio. in solitudine, qui perseuerat in remota mẽtis contemplatione. Sed statim occurrit dubium: quia iste perfectionem suam ostendit ex vita solitaria, dicens. *Ecce elongaui &c.* Vtrum vita solitaria sit homini licita. Et videtur quod non: quia est contra naturam hominis, cùm homo naturaliter sit animal ciuile & sociale: vt deducit Philos. 1. Poli. dicens, quod eligens vitã solitariam, non est pars ciuitatis, sed est aut bestia, aut Deus: Ad litteram enim eligentes non conuiuere aliis: aut hoc est quia sunt nimis scelerati: & non possunt societatem aliorum sup portare: & tunc sunt quasi bestiæ. vel quia sunt nimis boni & volunt vacare contemplationis ocio: & tunc sunt quasi diuini, quod autem homo naturaliter sit animal ciuile, & sociabile: ex hoc maximè deducitur, quia natura cùm nihil agat frustra: omni rei dat naturaliter illa, sine quibus res in esse conseruari non potest. Cùm ergo viuere sit homini naturale, naturaliter homo habet illa sine quibus in vita conseruari non potest, quorum præcipuum est societas. Quod ex multis patere potest. Prima sumitur ratione cibi quo naturaliter indiget. Natura enim omnibus animalibus sufficienter ministrat cibum, quæ viuunt ex herbis: vel aliis animalibus quæ de terra producuntur. Homo vero quia habet inter cæ- D tera animalia meliorem tactum, & complexionem magis puram cæteris animalibus: indiget cibo magis diligenter, & artificialiter præparato, vt puta. Frumentum enim, quod à natura producitur, etsi esset sufficiens cibus aliis animalibus non tamen homini, nisi præpararetur, & depuraretur, moleretur, pinseretur, & decoqueretur. Et quia ad hæc omnia vna sola persona non bene sufficit, ideo homo ratione victus indiget societate: & sic naturaliter est animal ciuile. Secunda sumitur ex parte vestimentorum, quibus tegimur. Natura enim sufficienter de tegumento prouidit omnibus aliis animalibus: quia, aliquibus pro indumento dedit lanam: aliquibus plũmas, homini autẽ non. Vnde oportet, quòd artificialiter sibi indumenta præparet: quia cùm sit subtilioris complexionis aliis animalibus: magis offenderetur à frigiditate, & ab inæqualitate aeris. Sed nullus vnus sibi ad hoc sufficit sine societate alterius: ergo homo natura est animal sociale. Tertia sumitur ex remotione prohibentium scilicet, ex defensione ab hostibus, & inimicis. Natura enim omnibus animalibus arma defensiua dedit, vt puta aliquibus cornua, aliquibus dentes, aliquibus vngues, aliquibus corporis agilitatem. Sed natura homini nullum istorum pro sui defensione dedit: sed dedit manus, quibus arma defensiua sibi facere possit. Sed ad hæc facienda nullus solus sibi sufficit sine societate: quare sequitur, quòd naturaliter homo est animal ciuile. Quarta sumitur ex parte loquelæ & disciplinæ. Cæteta enim animalia ex instinctu naturæ inclinantur ad opera sibi debita absque alterius instructione. Vt aranea ad telam faciendam vt sibi capiat cibum. Hirundines ad faciendum nidum. Canes ad pariendum & ad partum nutriendum, etiam si nunquam alium parere vidisset: homo autem non. Vnde mulier cùm parit, nescit qualiter in partu se debet habere nisi ab aliis sit edocta. Quia ergo homo ex instinctu naturæ nõ sufficienter inclinatur ad opera sibi debita, sed ex disciplina, hinc est, quòd natura homini præ aliis animalibus dedit loquelam, per quam homines ab inuicem inst uantur in faciendis, sed instructio mutua hominum fieri nõ posset, si adinuicem non cõuiuerent. Ex quo sequitur, quòd naturaliter homo est animal ciuile. Et hac ratione maximè innititur Philos. 1. Poli. scilicet, quod quia sermo est ad alterum, vt ad socios, ex quo natura dedit homini sermonem, quem non dedit aliis animalibus, sequitur hominem magis naturaliter esse animal ciuile, & sociale: quàm cætera animalia. Ex quibus omnibus sequitur ad propositum: quòd recusantes C societatem, non viuunt vt homines, & sic solitudo non videtur homini licita. Sed nunquid Ioannes Baptista sanctificatus in vtero fugiens societates habitauit in solitudine? Dicendum ergo, quòd vitam solitariam eligentes, non faciunt contra naturam hominis, sed supra naturam. Vel quòd vita solitaria non excludit omnem societatem: sed societatis tumultum: Nonne Ioannes habitabat in solitudine, & tamen ad ipsum confluebat multitudo copiosa Iudæorum. Sic & de Beato Antonio, & aliis anachoretis, qui tamen consocios habebant; & tales non sunt bestiæ, sed meliores homine, quia plus mente tendunt ad illud, quod est supra hominem, scilicet, ad Deum, quàm ad ipsum hominem.

883 ## Expectabam eum, qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate.

Hic psalmista Dei præstolatur gratiam, scilicet, Christi incarnationem, qua salui facti sumus. Et duo facit. Quia primo prædicit Christi incarnationem. Secundo contra Christum Iudæorum impugnationem: ibi. *Præcipita, domine.* Quantum ad primum: quia solum per Christum saluamur, vnde & Iesus, qui saluator interpretatur, est vocatus. Ideo dicit. *Expectabam eum, qui saluum me fecit*, se E Christi incarnationem dicitur præstolare. Qui saluos nos fecit, dum fides eius ardescit in nobis: & dum videmus, quæ pro nobis tulerit: & nos ad portandum omnia aduersa animamur. Vnde ait Apostolus. Recogitate eum, qui talem sustinuit à *Hebre.12.* peccatoribus contradictionem: vt non fatigemini &c. Sed à quibus nos saluat, subdit dicens. *A pusillanimitate spiritus, & tempestate.* Vbi notãdum quòd duo maxime nos impugnant, scilicet, prosperitas, & aduersitas: quia prosperitas nos eleuat per superbiam: aduersitas nos deprimit per impatientiam. Impatientia autem prouenit ex pusillanimitate. Nam pusillanimus componitur ex sillanimitate. Nam pusillanimus componitur ex pusillus, quod est paruus. & animus, quasi paruus

animus

Universidad de Deusto
Biblioteca

animus : quia qui impatienter aduersa tolerat, pusillum animum habet. Saluat ergo nos Christus à pusillanimitate : dum exemplo suo nobis patientiam tribuit in aduersis. Tempestas autem significat superbiam : quæ ex prosperitate procedit. Tempestas enim componitur ex tempore,& peste:& est tempestare idem, quod destruere, dissipare, nocere : quod directè conuenit superbiæ. Saluat ergo nos Christus à tempestate scilicet, à superbia quæ procedit ex prosperis, quia suo exemplo nobis humilitatem tri- *Philip.2.* buit in prosperis, quia, vt dicit Apostolus, Cùm in forma Dei esset,non rapinam arbitratus est &c. sed semetipsum humiliauit &c. Saluat ergo à *pusillanimitate spiritus* id est,ab impatientia aduersorum saluat *à tempestate*, scilicet,à superbia prosperorum. Et hoc est quod dicitur.Psal.35. Homines, & iumenta saluabis, per homines intellige prosperitatem habentes : sed per iumenta aduersitate depressos. Quia de solitaria vita actum est,& dictum quòd est licita, ideo posito quòd sint duæ religiones:quarũ vna vacat vitæ solitariæ, & contemplationi:alia verò societati, & actioni, quæritur, quæ illarum sit perfectior, & maioris meriti. Vide secundam secundæ quæst.188.articulo.6.

884 **Præcipita domine, & diuide linguas eorum : quoniam vidi iniquitatem,& contradictionem in ciuitate.**

Hic consequenter ponit contra Christum Iudæorum iniquitatem. Et duo facit. Quia primo ponit Iudæorum contra Christum malignationem. Secundo ipsorum iustam prædicit punitionem:ibi. *Veniat mors.* Prima pars diuiditur in partes multas : secundum quod multa mala Iudæorum ostendit.Quia ponitur contra Christum primò popularis contradictio. Secundò principum persecutio : ibi. *Die ac nocte.* Tertio tormentorum aggrauatio : ibi. *Et non defecit.* Quarto Iudæorum falsa simulatio : ibi. Quoniam si inimicus. Quintò Iudæ manifesta proditio : ibi. *Et si is, qui oderat.* Quantum ad primum sciendum,quod non solum principes sacerdotum Christo contradicebãt : sed etiam ciues populares, & minores. Et hoc multiplici contradictione. Vbi noto quatuor contradictiones : quibus Iudæi Christo contradixerunt, scilicet, Contradictio temeritatis, & superbiæ. Contradictio afflictionis, & miseriæ. Contradictio operationis, & fallaciæ. Contradictio infidelitatis,& nequitiæ. Primò est contradictio superbiæ scilicet,& inobedientiæ,vt puta:quando subditi suo domino inobedientes contradicunt, sicut Cain Deo, & Chore Moysi domino suo. Vnde Iudas in epistola sua dicit. Væ illis, qui in via Cain abierunt, & in contradictione Chore perierunt.Isto modo per inobedientiam Iudæorum populus Christo contradixit nolentes Christo obedire. Matth.23. Quoties volui congregare filios tuos,& noluisti &c.Sic & eius Apostolis Actuum. 13.Videntes Iudæi gentes, repleti sunt zelo & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes.Secundò est contradictio afflictionis, qua scilicet alicui cõtradicitur : non solum verbis sed etiam flagellis, & verberibus. Quod enim maius signum contradictionis contra aliquem potest esse : quàm ipsum iniustè persequendo ad mortem ducere ?Si Iudæi Christo contradixerunt: sicut de ipso prædixerat Simeon Lucæ 2.ad Mariam matrem eius.Ecce positus est hic in ruinam,& in resurrectionem multorum in Israel:& in signum cui contradicetur. Quod exponens Basilius ait. Signum huius contradictionis fuit ipsa crux dominica.In quo signo Christo posito ab omnibus contradicebatur,dum ab omni genere,& sexu,& gradu patiebatur. Sed ab ista contradictione per resurrectionem fuit liberatus : & caput gẽtium per fidem effectus,ipso dicẽte. Eripies me de contra- *Psalm.17.* dictionibus populi : constitues me in caput gentium. Tertio est contradictio operationis,& fallaciæ:quando scilicet quis verbis cum alio concordat, sed voluntate, & factis contradicit. Et tales maximè præsides,& rectores debent corrigere,ad Titum.1.Oportet episcopum esse sine crimine,vt potens sit exhortari in doctrina sana: & eos, qui contradicunt, arguere.Vbi glo:Contradicunt veritati,male viuentes,& benè loquentes. Non contradicunt multi lingua, sed vita, quos redarguere magnũ opus est. Isto modo contradicebant Iudæi Christo:quia ipsum verbis extollebant: sed corde velipendebant,vt puta Matth.22.Magister, scimus quia verax es &c.Propter quod eis dixit Christus. Hypocritæ, benè prophetauit de vobis Esaias, dicens. Populus hic labiis me honorat:cor autem eorum longè est à me. Contra quos dicitur *Matth.15.* Esa. 45. Væ illis, qui contradicunt factori suo. Quartò est contradictio infidelitatis : qua scilicet fidei contradicunt infideles, fideles tamen suos Deus protegit in tabernaculo ecclesiæ, Psalm. Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum. Sic contradicebant Iudæi Christo, dum ipsum verum Dei filium negabant: & vsque hodie fidei eius contradicunt: & prædicatores fidei spernunt. Iudith 1. Qui omnes vno animo contradixerunt : & nuncios abiecerunt sine honore.Ad propositum ergo prẽuidens Psalm. tantam contra Christum Iudæorum popularium contradictionem, rogat vt dispergantur per mũdum :quatenus dispersi, minus ecclesiæ, & fidei nocere possint,dicens. *Quoniam vidi*,id est,prævidi,*iniquitatem, & contradictionem in ciuitate*, scilicet,in populo ciuitatis Hierusalem contra Christum futuram. Ideo ne inualescãt,domine,*præcipita, & diuide linguas eorum.* Dicit ergo *præcipita.* Vbi nota, quòd caput componitur cum præ.& sic præceps.tis. id est qui cadit capite inclinato,& corpore sequente. Et sic præcipito. tas;est aliquando præcipitem facere:vel sic deiicere. Sic enim Iudæi fuerunt præcipitati: quia per Titum & Vespasianum primò sacerdotes, qui erant caput eorum, fuerunt capti, & trucidati, & consequenter alius populus. Fuerunt etiam diuisi:quia per totum orbem dispersi, & ad diuersas linguas, & nationes missi. Quæ prævidens psalmista dicit.*Præcipita,domine,& diuide linguas eorum.* Causam subdit. *Quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate*, id est, in ciuibus contra Christum. Nec mireris, si psalmista precatur, quòd Iudæorum vnitas diuidatur : quia mali quanto amplius sunt vniti, tanto fortiores sunt in malo, & magis incorrigibiles,sed diuisi melius corrigi possunt. Vnde Gregor. dicit. Qui enim diuisi corrigi *Gregor.33. mor.c.33* poterant, in iniquitatum suarum pertinacia vniti perdurant. Vnde sicut solet esse noxium, si vnitas desit bonis, ita pernicioſum, si non desit malis.

Peruersos

Peruersos quippe vnitas corroborat, dum concordat,& tanto magis incorrigibiles,quanto vnanimes facit. Vnde etiam & Psal. 17. Iudæorum diuisionem orabat, dicens:Domine, à paucis de terra diuide eos in vita eorum.Sic enim Deus diuisit linguam superborum,qui turrem pertingentem vsque ad cœlum ædificare volebant: ne vniti ipsorum superbam voluntatem perficere possent.Genesis 11.

885 **Die, ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas : & labor in medio eius,& iniustitia.**

Hic consequenter ostenditur principum contra Christum persecutio. Vbi notandum, quod per muros ciuitatis, quibus ciuitas munitur, & custoditur,significantur principes sacerdorum, & maiores,quibus ciuitas regebatur, & custodiebatur.Vnde de istis mutis scilicet, principibus: quia salus eorum est salus ciuitatis, & econtrario; dissipatis mutis, dissipatur ciuitas,orat psalmista Psal. 50.dicens.Benigne fac, domine, in bona voluntate tua Sion : vt ædificentur muri Hierusalem. Ibi enim psalmista petebat Apostolos,& alios principes ecclesiæ ordinari. De istis ergo muris scilicet, de principibus sacerdotum scribis, & Pharisæis: quia continuè meditabantur inique contra Christum,dicit Psal. *Die, ac nocte circundabit eam*, scilicet,gentem Iudæorum,iniquitas,& dolus : & quare:quia primo super muros eius, id est, principes, est iniquitas,& dolus.Vel sic. *Iniquitas*,scilicet, & dolus existens super muros eius, id est,super principes *Circundabit eam*.scilicet, ciuitatem. Vel aliter,volens ostendere destructionem gentis, & populi Iudæorum : inducit per similem modum destructionis ciuitatis Hierico,& murorũ eius. Nam vt habetur Iosue 6.Volens Iosue capere ciuitatem Hiericho:quę erat muris clausa : circũdedit ciuitatem cum arca domini septem diebus.In septimo autem die facta circundatione septima, omnes muri Hiericho funditus corruerũt. Quid enim arca domini continens manna,virgam,& tabulas legis,nisi Christum significat,in quo erat manna diuinitatis, virga potestatis,& tabulæ legis, scilicet plenitudo omnis sapientiæ,& veritatis?Ista ergo arca scilicet,Christus circumdedit ciuitatem, id est gentem Iudæorum septem diebus,id est, septem virtutibus, contra septem vitia Iudæorum,per septem verba quæ in cruce dixit figuratis. Quibus peractis muri ciuitatis corruerunt : quia principes Iudæorum per Christi mortem à suo statu corruerunt : quia ex hoc perdiderunt gentem, & locum, id est, dominium gentis & loci. Est ergo sensus *Iniquitas, & dolus est super muros eius*, id est, super principes: & in medio eius labor, & iniustitia: quia cordialiter laborant,iniustè cogitantes Christum morti tradere.Ideo Christus circũdabit eam vt corruat:sicut & muri Hierico corruerunt.Quia propter iniquitatem factam erga Christum omnes muri eius in manibus inimicorum traditi fuerunt. Thren. 2. Tradidit in manus inimici muros eius.

886 **Et non defecit de plateis eius vsura & dolus.**

Hic consequenter ponitur contra Christum tormentorũ aggrauatio.Vbi notãdum, quòd aliud est vsura, aliud dolus. Ad videndum autem quid sit vsura:sciendum,quòd duplex est : quia quædam *Vsura.* committitur in recipiendo, quædam in reddendo. Prima est vsura rerum,& bonorum. Secunda est vsura iniuriarum, & malorum.Ad euidentiam primæ notandum, quod res sunt in duplici differentia:quædam sunt quarũ vsus est ipsarum consumptio:vt pecunia,frumentum,vinum, & huiusmodi:aliæ sunt quarum vsus non est ipsarum consumptio : vt equus,domus,possessio &c. Res verò quarum vsus est earum consumptio: non habent vsum discretum ab ipsis rebus. Vnde in talibus nõ debet seorsum computari vsus rei à seipsa.Sed cuicunque conceditur vsus rei: conceditur ipsa res.Vnde in talibus per mutuum transfertur dominium rei.Si quis ergo seorsum vellet vendere vinum,& seorsum vellet vendere vsum vini,eandem rem bis vẽderet.Vnde manifestè per iniustitiam peccaret. Et tale peccatum vocatur vsura, quia vendit vsum rei : qui non distinguitur ab ipsa re.Similiter peccat quicunque mutuattriticum, pecunias,vinum homini : petens ex hoc duas recompensationes, vnam quidem restitutionẽ non rei mutuatæ,sed æqualis:aliam verò pretium vsus, quod vsura dicitur. Aliæ verò res sunt, quarum vsus non est ipsa rei consumptio: sicut vsus domus est habitatio : non autem dissipatio. Et in talibus potest vtrumque seorsum concedi : puta cùm aliquis tradit alteri dominium domus, reseruando sibi ad aliquod tempus vsum ipsius. Vel econtrario cùm quis concedit alteri vsum domus, reseruato sibi dominio. Et propter hoc potest homo licite recipere precium pro vsu domus,& potest petere domum commodatam, sicut patet in conductione, & locatione domus.Ad propositum ergo: *Philosoph. 5.Ethi.& 1.Politi.* quia secundum Philosophum,pecunia principaliter est inuenta ad commutationes faciendas:& ita proprius,& principalis vsus ipsius pecuniæ est ipsius consumptio, vel distractio : secundum quod in commutationibus distrahitur,nõ quidem quod pecunia consumatur in se:sed consumitur illi, qui ea vtitur : quia ipsa vtendo,dominium eius transfert in alium. Et ideo pro vsu pecuniæ mutuatæ precium petere,est vsuram committere, & iniustè alienum auferre: & ideo restitutione indiget. Veruntamen notãdum quòd in casu, quo pecunia mutuaretur, non trãsferendo dominium pecuniæ mutuatæ:sed solum vsum, vt puta si aliquis concederet pecuniam signatam ad ostentationem,vel ad ponendum loco pignoris,tunc talem vsum pecuniæ potest quis licitè vendere:sicut & vsura vasorum argenteorum, & huiusmodi, vt expresse ponit sanctus doctor secunda secundæ quæsti. 78. articulo 1.Vsura autẽ,quæ est reddendo, est in malis, vt puta cùm quis recepit iniuriam ab aliquo, & vindicando maiorem iniuriam reddit quàm acceperit. Sic enim accipit vsuram Magister hic in glo.Dicens.Vsura est:quando plus exigit iniuria,quàm acceperit:non dimittit, vt sibi dimittatur.Et isto modo hic accipitur vsura. Vbi notandum, quòd quamuis Christus Iudæis nunquam iniuriam intulerit : ipsi tamen ab ipso se iniuriatos reputabant:ex hoc quòd ipsorum vitia reprehendebat.Mali autem odio habent se corripientes. Quoniam vt dicitur Prouerb. 15. Non amat pestilẽs eum,qui se corripit.Et ideo Christum habuerunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

buerũt odio, & se ab ipso reputabant offensos in verbis. Ipsi autem pro tali iniuria ab ipsis reputata: multo plus reddiderunt Christo, quia ex hoc continuè machinati sunt ipsum ad mortem deducere, & non ad quamlibet mortem, sed ad mortem magis opprobriosam, magisque pœnosã. Et ideo quia plus in malis reddebant Christo, quàm etiam secundum ipsorum reputationem ab ipso receperant, in hoc vsuram cum Christo faciebant. Et hoc est quod ait psalmista. Et non defecit de plateis eius. s. Hierusalem, vsura. Et dicit de plateis, quia in publico prædictam vsuram cum Christo fecerunt, & tamen ipse Christus tam pro illis quã pro aliis seipsum per mortem obtulit patri, si ab iniquitate voluerint conuerti, & ab istis vsuris eos redimeret. Psal. Ex vsuris, & iniquitate redimet animas illorum. Dolus autem aliud est. Nam secundum grammaticos dolus dicitur malitia occulta, blandis sermonibus ornata. Et dicitur dolus à dolore, eo quòd dolorem inferat. Sic Iudei dolum agebant contra Christum, quia dolose insidiabantur ei, vt ipsum caperẽt in sermone, sicut quãdo ipsi dicebant. Matth. 22. Magister, scimus quia verax es &c. Quia igitur publicè vsuras, & dolum contra Christum exercebant, ideo dicit de ipsis. Et non defecit de plateis eius vsura, & dolus.

887 11.q.3.pau per.

Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique.

Hic consequenter ad declarandum dolum ipsorum, ponitur Iudeorum falsa simulatio, quia scilicet prætendebant se amicos exterius, & de facto interius erant inimici. Grauior est enim iniuria recepta ab illo, qui reputatur amicus, & grauiorẽ dolorem ingerit, quã illata ab illo, qui est apertus inimicus, nulla enim peior pestis, quã familiaris inimicus. Dicat ergo de Iudæis Christus. *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique*, id est, magis de se fuisset supportabile. Et hic per inimicum, scilicet apertum, intelligit gentes, quæ aperte inimicabantur Deo, adorantes idola. Quanto enim quis grauius peccat, tanto amplius Christũ offendit. Quanto autem quis magis Christo per fidẽ copulatur, cæteris paribus grauius peccat. Vnde magis peccabãt Iudæi contra Christum insurgentes cæteris parib. quã pagani. Sicut & modo Christiani magis quã Iudæi, vel pagani. Et consequenter hoc idem aliis verbis declarat, dicens,

888

Et si is, qui oderat me super me magna locutus fuisset.

quasi dicat. *Et si is, qui oderat me*, scilicet manifeste, *super me magna locutus fuisset*, id est, mihi superbe insultasset, & magnificaret se supra me, & minaretur, quicquid posset, *Abscondissem me forsitã ab eo*. Hic enim loquitur Christus more humano illorum, qui ab apertis inimicis se abscondũt, non quidẽ timore, sed illorum amore, ne scilicet eius præsentia magis incitentur ad malum. Quoniã vt ait Chrisost. super Matthæum. Malus homo non docetur sermonibus, sed magis irritatur. Malum enim hominem melius vincere potes locum dando, quàm respondendo. Nam si contendis irrationabilem ratione placare, & ipsum nõ placas & teipsum subiicis &c. Sic etenim Christus non timore abscondit se, & exiuit de templo, quando Iudæi voluerunt ipsum lapidare, vt dicitur Ioannis 8. Et conformiter loquitur hic, dicens. *Abscondissem me forsitan ab eo*. Alia litera habet *Abscondissem me vtique ab eo*.

889

Tu verò, homo vnanimis, dux meus, & notus meus.

Hic consequenter explicatur Iudæ' manifesta proditio. Et primò ponitur eius proditio. Secundò eius punitio, ibi: *Veniat mors*. Aggrauatur autem peccatum Iudæ super aliorum peccata ex duobus. Primò ratione singularis familiaritatis. Secundo ratione sacramentalis communicationis, ibi. *Qui simul mecum*. Quantum ad primum sciendum, quòd Iudas inter alios Apostolos multum erat Christo familiaris, in cuius signum ipsum præ aliis exaltauerat, faciẽdo ipsum omnium aliorum ministrum, quia ipse loculos habebat, & cæteris vt dispensator habebat prouidere, vt habetur Ioan. 13. quod erat signum maioritatis, quia vt dixerat Christus, Quicunque voluerit inter vos maior esse, sit vester minister. Hanc ergo singularem familiaritatem notans Christus, vertit se singulariter ad Iudam, ei dicens. *Tu verò, homo vnanimis*, scilicet, inter cæteros. Vnus enim componitur cum animus, & fit vnanimis id est, vnius animi, & vnius voluntatis. Dicebatur ergo Iudas vnanimis Christi, quia Christus ad ipsum singularem familiaritatem videbatur habere, & sic per signa exteriora videbantur vnius animi, licet intrinsecè animus Iudæ discordaret ab animo Christi. *Dux meus*. quia ipse Iudas ratione officij sibi dati, quia dispensator, cæteros regere, & ducere videbatur. *Et notus meus*. Quod ideo dicit, nequis suspicetur Christum ignorasse proditionem Iudæ, cui tanta beneficia contulerat. Ideo sibi dicit. *Et notus meus*. quasi dicat. A me tamen eras cognitus, scilicet, quod à me animo discordabas, propter quod ipse dicebat. Ioan. 13. Ego scio, quos elegerim.

Matth. 20

Vnanimis

890

Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cũ consensu.

Hic aggrauatur peccatum Iudæ ratione communicationis. Vbi sciendum, quòd Christus sacramentum corporis, & sanguinis sui in cœna Iudæ dedit, sicut & omnibus aliis, non faciens in hoc distinctionem inter Iudam, & alios apostolos. Ex eo, quia peccatum Iudæ aliis apostolis adhuc erat occultum, ne ergo occultum peccatum proderet Christus, ipsum communicauit cum aliis. Vnde Remigius super Matth. ait. Christus Iudam proditorem communicauit, in quo facto ecclesiæ suæ reliquit exemplum, vt neminem à societate sui nec à communicatione corporis, & sanguinis domini separet, nisi pro aliquo publico & manifesto crimine. Ex hoc ergo peccatum Iudæ aggrauatur, quia in tanto crimine consistens sacramentum sumpsit indignè. Quia ergo in exteriori apparentia Iudas cum aliis apparebat vnius voluntatis, licet intus discordaret, ideo notans exteriorem apparentiam Christus dicit. *Qui simul mecum dulces capiebant cibos*, id est, omnes apostoli, qui sacramẽta corporis, & sanguinis cum Christo receperunt. *In domo Dei*, id est, in cœnaculo, quod dicitur domus Dei ratione Christi, & apostolorum, etiam quia in eodem loco spiritus sanctus super Apostolos fuit missus. Ambulauimus cum consensu, quia scilicet exterius omnes apparebant eiusdem voluntatis, & consensus. Et si quæras quare sacramentum vocat cibos, & non cibum. Respondeo propter multiplicem virtutem, qua animam deuote sumentem reficit.

Eucharistia. Communicatio Iudæ.

Quæstio.

891 23.q.6 si non licet.

Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes.

Hic consequenter ponitur eius punitio. s. & omnium ei similium. Et primo ponit pœnam. Secundò causam: ibi. *Quoniam nequitiæ*. Quantum ad primum sciendum quòd similia peccata simili pœna puniri merentur. Peccatum autem Iudæ fuit simile peccato Dathan, & Abiron. De quibus habetur Nume. 16. q. tanquam schismatici diuiserunt se ab aliis, nolentes obedire Moysi. Vnde seditionem mouerunt aduersum Moysen, & Aaron: quos terra viuos cum omnibus suis absorbuit, & viui descenderunt in infernum. Chore quoque & cum eo ducenti, & quinquaginta illorum sequentes malitiam, arripuerunt thuribula, vt adolerent incensum in cõspectu domini, quod erat officiũ Aaron: qui illico diuino igne sunt consumpti, qui etiam vastauit de populo quatuordecim millia, & septingentos. Et sic super illos, qui schisma aduersus dominum suum fecerunt, venit noua mors. Ad propositum ergo Iudas consimili peccato peccauit, schisma aduersus Christum faciendo dum se diuisit à consortio Apostolorum, & ab obedientia Christi, & alios contra Christum induxit. Ergo consimili pœna meruit puniri. Et hoc est, quod de Iuda, & eius sequacibus dicit Psal. *Veniat mors, super illos, & descendant in infernum viuentes*. Hic enim psalmista prædicit illud, quòd Iudas meruit, non quod euenit de facto. Vel secundum alios hic psalmista orat pro malis, & schismaticis, vt cõuertantur ad Christum. Vbi notandum, q̃ inter alia, quæ peccatorem mouent ad conuersionem, est mortis consideratio, & meditatio pœnarum inferni. Vnde ait Hieronymus in prologo Bibliæ. Facile contemnit omnia: qui se cogitat morituri rum. Et quantum ad considerationem mortis dicit. *Veniat mors super illos*. Mors enim super illum venit, qui illam iugiter in corde meditatur. Quantum autem ad considerationem pœnarum inferni dicit. *Et descendant in infernum viuẽtes*. Illi in infernum mortui descendũt, qui post mortem damnati in inferno cruciantur. Illi autem viui descendunt, qui hic viuentes, mentem inclinant ad ipsum meditandum. Ista ergo duo orat iste, vt malis eueniant, & conuertantur ad Deum.

Schisma.

Infernus.

Hieron.

Mors.

892

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.

Hic ostendit causam ipsorum punitionis. Vbi notandum, quòd per habitacula intelligit præsentem vitam, in qua vt peregrini habitamus, & transimus. Vnde ait. *Quoniam nequitiæ*, id est, peccata *in habitaculis eorum*, scilicet in vita præsenti. Et hoc *in medio eorum*, id est, in corde ipsorũ, quod est in medio animalis. Quia dictum est, quòd pœna schismaticis debita, est pœna inferni. Ideo ad aliquid de ipsa intelligendũ quæro, vtrum in inferno sit ignis realis, qui in spiritum se paratum agere possit. Vide in scripto meo libro 4. quæstio. 44. articulo. 2.

Quæstio.

893

Ego autem ad dominum clamaui, & dominus saluauit me.

Hic consequenter ostendit iustam diuinam retributionem. Hic Psalmista mutat stylum loquendi: quia supra loquebatur in persona capitis ecclesiæ. s. Christi: hic autem loquitur in persona corporis scilicet ecclesiæ. Et duo facit: quia ostendit primo quid diuina iustitia retribuat bonis. Secundò quid retribuat malis, ibi. *Exaudiet Deus*. Quantum autem ad retributionem bonorũ psalmista ostendit, q̃ iustis Deus tria bona retribuit. Quia primò ipsos saluificat, condonando crimina. Secundo ipsos iustificat cõferendo petita ibi. *Vesperè*. Tertiò ipsos pãcificat, largiẽdo præmia, ibi. *Redimet in pace*. Quantũ ad primũ notandũ, q̃ clamare ad Deũ, non est nisi mentis desiderio in ipsum tendere orando. Qui aliquid à Deo petit orãdo, non clamat ad Deũ: sed in infimis iacens loquitur lingua corporis, sed corde permanet mutus: Oratio autem deuota quidam clamor cordis est aures pulsans diuinas. Vnde orans psalmista dicit. Domine, exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Vnde Moysi corporis lingua tacenti, sed oranti, dixit dominus. Quid clamas ad me? Videns ergo ecclesia se inter tot malos, & mala positam, pro salute sua orat, dicens. *Ego clamaui ad dominum, & saluauit me*. Vel etiam possunt esse verba Christi pro suo corpore, quod est ecclesia orantis. Sicut quando dixit. Pater, non pro mundo rogo: sed pro iis, quos dedisti mihi. i. quos meos futuros esse ab æterno prædestinasti. Et ipse exauditus fuit, sicut ait Apostolus. Cum clamore valido, & lachrymis orans, exauditus est: quod nunc ostendit prophetа in persona Christi, dicẽs. *Ego clamaui ad dominum, & saluauit me*, id est, meos. Et hic potes nota re, quòd Christus clamauit ad Deum multoties, ac multipliciter. Vide supra versiculo 399. Si autem ista sint verba non Christi, sed ecclesiæ: tunc nota quòd iusti oratio pro multis ad Deum clamare debet. s. debet clamare pro sustentatione vitæ corporalis. Clamare pro liberatione pœnæ temporalis. Clamare pro consolatione mentis internalis. Clamare pro euasione pœnæ infernalis. Clamare pro remissione culpæ criminalis. Clamare pro adeptione gloriæ triumphalis. Primo ergo clamet iustus pro sustentatione vitæ temporalis. Quia sicut licitum est etiam velle naturaliter viuere, quinimò & naturale, sic & alimenta huius vitæ clamando petere. In cuius figuram Genes. 41. Clamauit populus ad Pharaonẽ, alimenta petens, scilicet necessitatis nõ superfluitatis: & sic clamando sperare debemus, quòd illa nobis dominus dabit. Esa. 30. Ad vocem clamoris tui dabit tibi dominus panem arctũ, & aquam breuẽ. Panem enim arctum, & aquam breuem nobis tribuit dominus quando nobis non superflua tribuit: sed necessaria vitæ. Sic enim necessaria vitæ clamando postulauit Helias. 3. Regum. 17. quando clamauit post tergum viduæ dicens. Affer mihi obsecro buccellam panis in manu tua. Secundò clamet pro liberatione pœnæ tẽporalis. Animalia enim etiam bruta pœnis afflicta clamant, multo fortius & nos pœnis afflicti pro nostra liberatione ad Deum clamare debemus. Cuius figuram nobis ostendit ille strenuus miles Mardochæus, qui videns mala

Psal. 101. Oratio. Exod. 14.

Ioan. 17.

Hebr. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæis præparata pro liberatione clamauit ad dominum. Hester.4. Quæ cùm audisset Mardocheus scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, & voce magna clamauit, ostendens amaritudinem animi sui. Ex quo apparet, quòd non solum pro præsentibus pœnis, sed etiam pro imminentibus orando clamare debemus. Et sic cùm clamor noster non sufficit, ad iustos viros recurrere debemus, vt pro nobis ad dominum clament, more Hebræorum, qui se videntes malis arctatos, Samueli dixerunt. 1.Reg.7. Nō cesses pro nobis clamare ad dominum Deum nostrum. Tertiò clamet pro consolatione mentis &c. Naturaliter enim tribulati consolationem quærunt. psal.119. Ad dominum cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me. Sic enim nos consolari se Psal.90. dominus promptum promittit, dicens. Clamauit ad me: & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione &c. Quartò clamet pro euasione pœnæ infernalis, quam quilibet iustè fugere velle debet. In cuius figuram Petrus cum in mari mergi cœpisset, clamauit ad dominum, dicens. Domine, salua Matt. 14. nos fac. Mare enim ab amaritudine dictum, amaritudinem pœnę infernalis significat: in quam propter peccata proiiciuntur homines cum ipsis peccatis. Mich. 7. Deponet omnes iniquitates nostras, & proiiciet in profundum inferni omnia peccata nostra. Cùm ergo quis se videt ponderę peccatorum in infernum demergi, clamet cum Petro ad dominum dicens. Domine, saluum me fac, & liberabitur. psalm. 33. Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eum. Quintò clamet pro remissione culpæ criminalis scilicet confitendo peccata. Esa.38. Sicut pullus hirundinis, sic clamabo, & meditabor vt columba: sequitur. Recogitabo tibi omnes annos &c. Vbi apparet, quòd volēs ad Deum pro remissione peccatorum clamare, vt hirundo, & vt columba, se debet habere: quia scilicet debet peccata per confessionem extra cor suum emittere. Et hoc significat hirundo: quæ vt dicitur libr. 12. de proprietati. rerum, pullos suos summè instruit, vt eiiciant stercora extra nidum. Quid enim stercus, nisi peccatum: quid nidus nisi conscientiam significat? consequenter de commissis debet pœnitentiam agere, quod figurat columba, quæ pro cantu gemitum reddit. Qui ergo sicut hirundo, & sicut columba clamauerit ad dominum per confessionē, & gemitum, liberabitur à culpa. Sic enim mulier Chananæa à finibus illis egressa clamabat dicens, Domine, filia mea &c. & sanitatem impetrauit. Quæ mulier primo peccata reliquit: quia à finibus illis egressa. Secundò pœnitentiam agit: quia sua peccata confiteri non erubuit dicens. Filia mea, id est, anima mea &c. Vt nostrum quilibet sic clamandō dicat illud Esa. 26. Sicut quæ concepit, cùm appropinquat ad partum, dolens clamat: sic facti sumus à facie tua, domine. Sextò clamat pro adeptione gloriæ. psal. 56. dicens. Clamabo ad Deum altissimum, ad Deum, qui benefecit mihi: quia misit de summo, & liberauit me &c. Quicunque enim pro prædictis deuotè clamauerit, liberabitur, vt dicere cum psalmista possit. *Ego autem clamaui ad dominum, & dominus saluauit me.*

Hirundo.

Nota hic quòd peccata per confessionē extra emittere debemus, ad exēplū hirūdinis, qui filios suos instruit sūmè vt stercora proiiciant extra nidū.

894 Vespe, & mane, & meridie narrabo, & annūciabo, & exaudiet vocē meā.

Hic consequenter ostendit, quòd Deus suos iustificat, postulata eis concedendo. Vbi notandum quòd illos maximè Deus exaudit, qui fidem docendo alios informant. Sic enim dicit Christus Apostolis. Docete omnes gentes &c. Ego autem vobiscum sum. s. vobis conferendo petita. Et hoc Matt.vlt. hic ostendit psalmista, qui ex prædicatione fidei se exaudiendum ostendit, dicens. Vespere &c. & dominus exaudiet vocem meā. Vbi notandū: quid hīc vespere, quid mane, quid meridie significatur. Non enim per ista vocabula hic intelliguntur horæ temporales: sed in illis horis celebrata. Vespere enim, id est, declinante die Christus in cruce emisit spiritum: quia hora nona clamans, emisit spiritū. Et sic per, vespere, intellige Christi passionem. Mane autem surrexit Christus, sic etenim mulieres valdè manè vna sabbatorum veniunt ad monumētum &c. quibus ait angelus. Surrexit &c. Et sic per mane accipe Christi resurrectionem. Meridie autem ascendit in cœlum: quia discipulis cum ipso prandentibus. Et sic per meridiem accipe Christi ascensionem. Dicat ergo psalmista. *Vespere & mane, & meridie narrabo.* i. narrabo & annunciabo Christi passionem, resurrectionem & ascensionem. Et propter hoc ipse Deus *exaudiet vocem meam*, scilicet postulata concedendo.

Vespere passionis. Mane resurrectionis. Meridies ascensionis.

895 Redimet in pace animam meā ab his qui appropinquāt mihi, quoniam inter multos erant mecum.

Hic ostēdit, q̄ Christus suos pacificat conferendo pacis prēmia. Vbi notandū est q̄ differentia est inter vocatos ad fidem, & electos. i. prædestinatos: quia teste Christo, vocati sunt multi, pauci vero electi. Matth. 20. Et ideo vocati significantur per multos. s. qui non sunt prædestinati: sed prædestinati significantur per paucos. In vita autē præsenti multi isti, & pauci appropinquāt, & sunt insimul, loco non merito, corpore nō mente, exteriori apparentia, non interiori existentia. Et quāuis passio Christi fuerit sufficiens pro omnibus redimendis, non tñ omnes æqualiter redemit: quia multos redemit solū quoad sufficientiam, non quoad efficaciam: quia quamuis pro omnib. fuerit passus, multi tamen se ab eius passione peccatis fecerunt alienos, & sic non habent finem Christi passi, qui est pax æterna. Pauci autem prædestinati redimuntur aliter; quia non solum quo ad sufficientiam, sed etiam quoad efficaciam: quia finem redēptionis, qui est pax æterna, consequitur: quia se per peccatum finaliter nō diuidunt à Christi corpore. Quo viso, patet sententia. Vnde psalmista dicit in persona electorum. *Redimet in pace animam meā*: quia scilicet finē redēptionis, qui est pax æterna, habebo. Et sic ero separatus ab iis, qui modo *appropinquant mihi*, scilicet à malis, qui hic mihi corpore, & loco appropinquant, non merito. Et q̄ de malis sibi appropinquantibus intelligat, ostendit dicens. *Quoniam inter multos erant mecum*, quasi dicat, loquor de malis, qui sunt mecum inter multos, non inter paucos: quia scilicet sunt de multitudine vocatorum nō de paucitate electorum. mali enim sunt multi, qui bonis appropinquant: sicut paleæ triticeo. Nā paleæ, & triticū vno semine nascuntur, in vno agro radicantur, de vna pluuia nutriuntur, sub eodem messore colliguntur: eadem tritura-

Multi vocati. Pauci electi.

Redēptio.

tione vtuntur: eandem ventilationem expectant: sed in vnum horreum finaliter simul non intrant. Sic & mali appropinquant bonis, & multis sacramentis: non tamen similiter terminantur; quia boni ad pacem ducuntur, vt granum ad horreum, mali autem igni comburendi vt paleæ reseruantur. Psal.4. Vnde merito quilibet electus dicat. In pace in idipsum dormiam, & requiescam. Sed impiis non est pax, dicit dominus. Esa.48.

896 Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante sæcula.

Ostenso quid Deus retribuit bonis, nunc ostendit quid retribuit malis. Et diuiditur in partes quatuor, secundum quòd de malis quatuor ostendit. Quia primo ponit malorum depressionē. Secundò malorum obstinationem: ibi. *Non enim est illis*. Tertiò ipsorum transgressionem: ibi. *Contaminauerunt* Quartò ipsorum damnationem: ibi. *Tu vero Deus*. Quantum ad primum sciendum, quòd aliud est humilitas, & aliud humiliatio. Quoniam humilitas virtus est, & semper sonat in bonum. Humiliatio autem non semper est virtus, sed depressionem, & pœnam significat: sicut dicitur Lucæ 18. Omnis qui se exaltat humiliabitur, id est, deprimetur, & punietur. Sic etiam dicitur 1. Reg. 7. quòd ab Israel humiliati sunt Philistæi: nec apposuerunt vltra vt venirent in terminos Israel. Sic & Esa.15. Glorioſos terræ humiliabo. Vnde humilitas iustificat, sed humiliatio abiicit, & vilificat. Vnde Hugo super magnificat, dicit. Humilitas est intus in virtute mentis. Humiliatio autem foris in abiectione humanæ opinionis. Sic igitur humiliatio significat depressionem & abiectionem. Et hanc Deus retribuet malis: quia licet in præsenti videantur alti, & honorabiles: tamen finaliter depressi erunt, & abominabiles. Et hoc est, quod dicit hic Psalmista. *Exaudiet Deus.* scilicet, qui est ante sæcula, quia æternus, exaudiet, scilicet iustos, sed illos humiliabit.

Humilitas. Humiliatio.

897 Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum, extendit manum suam in tribuendo.

Hic ostendit malorum obstinationem, qui scilicet à malitia sua nolūt commutari, & ad bonum conuerti. Vbi sciendum, quòd maximum remedium conuersionis malorum est timor Dei: quia vt dicitur. Eccles. 1. Per timorem Dei declinat omnis homo à malo. Qui autem timorem Dei non habet, à malo ad bonum conuerti non potest. Quia qui sine timore est, non poterit iustificari. Et ideo quia mali non timent Deum, ideo non commutantur à malo. Et hoc est, quod hic dicit. *Non enim est illis commutatio*, scilicet, vitæ à malo ad bonum. Et causam subdit, dicens. *Et* (pro quia) *non timuerunt Deum.* Hoc enim remedio, scilicet, timore Dei, vt dicit glos. conuertitur homo. Et ideo si non est illis commutatio à malo, dignè puniri merentur à Deo. Vnde de Deo subditur. *Extendit manum suam in retribuendo.* scilicet eis pœnam. Loquitur enim à simili hominis ferire volentis: qui manum eleuat, vt grauius feriat.

Timor. Eccles.1.

898 Contaminauerunt testamentum eius, & diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquabit cor illius.

Hic ponit malorum transgressionem. Et tria facit. Quia primo ponit malorum transgressionem. Secundo ipsorum inexcusationem: ibi. *Mollita*. Tertiò iustorum conseruationē: ibi. *Iacta*. Quantum ad primum sciendum quòd testamentum Dei in scriptura significat tria, scilicet, quandoque scripturam sacram. Eccles. 24. Hæc omnia liber vitæ, & testamentum altissimi, & agnitio veritatis. Quandoque Christi passionem: supra versi. 354. & 358. Zacha. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu &c. Quandoque vero hæreditatem æternam. psalm. 88. Disposui testamentum electis meis. Item notandum, quòd contaminare secundum grammaticos, idem est quòd polluere, deturpare, vel corrumpere. Testamentum scripturæ sacræ contaminant hæretici, scripturam falsè exponendo. Testamētum passionis Christi contaminant luxuriosi: illud quantum in se est polluendo. Testamentum hæreditatis æternæ contaminant omnes obstinati, illud pro temporalibus vilipendendo. Prima contaminatio spectat ad peccatum superbiæ. Secunda ad peccatum luxuriæ. Tertia ad peccatum auariciæ. Et ad ista tria reducuntur omnia alia peccata. Et ideo generaliter de omnibus malis peccatoribus dicit nunc psalmista. *Contaminauerunt testamentum eius.* Ratio autem quare contaminauerunt testamentum eius est: quia diuisi sunt ab ira vultus eius. Ira enim vultus Dei nihil aliud hic accipitur quam eius iustitia: qua peccatores punit secundum Gregor. Illi ergo diuisi sunt ab ira vultus Dei, qui ipsum non credunt peccata punire, & per consequens ipsum non timent. Idem ergo est hic dicere, diuisi sunt ab ira vultus eius, quod versiculo præcedenti dixit. Non timuerunt Deum. Vnde sicut non est illis commutatio: quia non timuerunt Deum. Ita conformiter. *Contaminauerunt testamentum eius: quia diuisi sunt ab ira vultus eius*: hoc quia non timuerunt Deum Et tamen in hoc valde decipiuntur: quia cor, & voluntas Dei semper parata est ad puniendum peccatores indurato. Et hoc est quod subdit. *Et appropinquabit cor illius*, scilicet ad ipsos puniendum. Ezech. 7. Scietis quia ego sum dominus percutiens, & non erit requies in eis. Venit tempus, appropinquabit dies.

Testamentum.

Contaminare.

Greg. lib. 11. mora.

899 Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

Hic ponitur talium obstinatorum malorum inexcusatio. Vbi notandum hic, quòd sermones eius sunt sermones Dei, scilicet sacræ scripturæ, qui dicuntur molliti: quod enim mollitur redditur subtilius, quod autem subtilius est, magis est penetratiuum. Sermones ergo Dei, vel sacræ scripturæ dicuntur molliti super oleum: quia sunt subtiles, & penetratiui super oleum: id est, magis quam oleum: quod etiam ossa penetrat. Vult ergo ex hoc habere, quòd sermones Dei ita sunt molliti, & penetratiui, quòd etiam cor peccatoris habent penetrare: nisi ponat obicem. Si ergo ipsis cor peccatoris non penetratur, culpa est peccatoris. Et ideo inexcusabilis redditur. Et ideo subdit. *Et ipsi sunt iacula.* Quia quantum est de se: nisi obex ponatur, parati sunt

Sermo. scriptura.

Universidad de Deusto Biblioteca

Hebr.4. penetrare cor peccatoris, ſicut iacula penetrant corpus. Et hoc eſt, quod dicebat Apoſtolus. Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: pertingens vſque ad diuiſionem animæ, ac ſpiritus &c. Si ergo cor tuum non penetrat, culpa eſt tua non ſermonis, & ſic tu es inexcuſabilis.

900 **Iacta ſuper dominum curam tuam & ipſe te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iuſto.**

Hic differenter à malis ponit iuſtorum conſeruationem. (Cura. ſollicitudo.) Vbi notandum, quòd Deus totum mundum per ſeipſum regit, & gubernat: & ſecundum debitum iuſtitiæ omnium curam habet tanquam paterfamilias. Vnde ſicut peritus medicus nunc amaras potiones infert per aduerſitates: nunc dulcibus reficit per proſperitates, propter quod de ipſo dicitur. (Sap.12.) Nec eſt alius Deus quam tu, cui cura eſt de omnibus. Sicut ergo familia domus totam curam iactat ſuper patremfamilias, vt domum diſponat ad libitum, ita & nos totam curam vitæ noſtræ ſuper dominum iactare debemus. Non tamen ex hoc ſequitur, quòd ocioſi manere debeamus. Sed ſicut filij familias patri relinquentes curam domus quam ipſe per ſe ordinat & aliis agenda imperat: parati ſunt patri obedire, & in iis, quæ ſibi pro cura domus impoſuerit, ſe exercere. Sic & nos nobis impoſita per Deum pro cura noſtra exercere debemus: vt totam curam iactemus ſuper Deum, tanquam ſuper ordinatorem, & præceptorem, nos autem eidem obedientes illa ſollicitemus, quæ nobis impoſuerit. Ex quibus omnibus ſequitur, quòd etiam de vita noſtra ſollicitari debemus: ſed ſolum ſub Dei voluntate: ſic quòd nihil agamus contra eius voluntatem, ſed ſolum nobis per ipſum impoſita. (1.Petr.5.) Et hoc eſt quod dicitur. Omnem ſollicitudinem veſtram proiicientes in eum, quoniam illi cura eſt de vobis. Et iſto modo intelliguntur verba (Matth.6.) Chriſti dicentis. Nolite ſolliciti eſſe dicẽtes, quid mãducabimus &c. Non enim præcipit, quòd non ſeminemus, quòd non metamus, quòd non ponamus granum in horreum, ſed ſolum hoc intendit quòd noſtra ſollicitudo, & cura eius curæ ſubiiciatur, ne pro vita noſtra aliquod peccatum incurramus. Hic enim etiam brutis animalibus prouidet dando eis induſtriam naturalem, vnde viuere poſſint: quanto magis hominibus? Vnde Sap. 6. Æqualiter eſt ei cura de omnibus. Iſtum intellectum habet Ioannes Chryſoſtomus ſuper Matth. (Chryſoſtomus.) dicens. Qui credit ſe iudicio Dei gubernari, eſcã ſuam in manu Dei committat. Cogitet autem ipſe de bono, & de malo, ſcilicet in omni ſollicitudine & cura ſua: de quo niſi quis ſollicitus fuerit, nec malum fugiet, nec bonum apprehendet. Et ideo dixit Chriſtus. Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam &c. Regnum Dei eſt retributio bonorum operum. Iuſtitia autem eius via pietatis, per quam itur ad regnum. Si ergo cogitas qualis erit gloria ſanctorum, neceſſe eſt aut vt propter timorem pœnæ recedas à malo: aut propter deſiderium gloriæ feſtines ad bonũ. Et, ſi cogitas quid ſit Dei iuſtitia, quid odit Deus, & quid amat: ipſa iuſtitia oſtendit tibi vias ſuas, quæ amantes ſe ſequitur. Non enim daturi ſumus

A rationem, ſi pauperes ſumus, vel diuites, ſed ſi bene, vel male egerimus, quod eſt in noſtro arbitrio. *Et non dabit in æternum fluctuationem iuſto* Fluctuo fluctuas idem eſt quòd vacillare vel dubitare. Iuſtus autem qui ſperat in domino, non dubitat ſe à Deo relinqui: ideo non fluctuat.

Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus. 900

Hic ponitur malorum damnatio. Vbi notandum, quòd ſecundum Greg. 14. mora. cap. 5. Interitus dicitur diabolus, quia quos hic exaltat, poſtea æternaliter interire facit. (Interitus. Diabolus. Puteus.) Vnde de diabolo, qui B malos calcat, dicitur Iob decimooctauo. Calcet ſuper eum quaſi rex interitus. Eſt ergo hic interitus caſus genitiui: & eſt idem puteus interitus, id eſt, puteus diaboli. Quid eſt autem puteus diaboli niſi infernus: de quo Apocalypſis nono. Aperuit puteum abyſſi, & aſcendit fumus de puteo, & obſcuratus eſt ſol &c. Sic ergo ponens damnationem iuſtam malorum dicit. *Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus*, id eſt, ęternaliter ipſos damnabis.

Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos: ego autem ſperabo in te, Domine. 901

C Et ne credant mali damnationem ſuam tardam eſſe: hoc remouet dicens, quòd viri mali *non dimidiabunt dies ſuos*. (Dimidiare dies.) Quia quamuis cuilibet naturaliter ſit determinatum tempus, quãtum viuere poſſit ſecundum proportionem caloris naturalis ad humidum radicale: tamen terminus ille breuiari poteſt, quod maxime accidit malis, qui per malam vitam ſuam diſſipant virtutem vitalem: & multotiens morte violenta terminantur: vt oſtenſum fuit ſuperius verſic. 637. Vel aliter ille malus non dimidiat dies ſuos, qui continue vſque ad finem perſeuerat in malo. Ille vero dimidiat, qui poſtquam partem dierum in malis conſumpſit, aliam D partem ad bonum per pœnitentiam conuertit. *Viri ergo ſanguinum non dimidiant dies ſuos*: quia nunquam ad pœnitentiam reuertuntur. Et iſto modo exponit iſtum verſum Greg. 5. mor. cap. 28. d. (Gregor.5. mor.c.28.) De reprobis per pſal. dicitur. *viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos*. Dies quippe dimidiare eſt tempus vitæ male in voluptatibus ductum ad pœnitentię lamenta diuidere, atque hoc ad bonum vſum pœnitendo reparare. Sed iniqui dies ſuos nequaquam dimidiant: quia peruerſam mentem neque etiam in extremo tempore immutant &c. Quia de ſollicitudine & cura vitæ præſentis E dictum eſt. Iacta ſuper domum curam tuam. Ideo quæro, vtrum ſollicitudo rerum temporalium ſit licita. Reſpondeo ſecunda ſecundæ. quæſtio. 55. articulo. 6. (Secunda ſecundæ q. 55. art. 6.)

PSAL. LV.

Miſerere mei, Deus, quoniam cõculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me. 902

Huic Pſalmo talis præmittitur titulus. In finem

finem ipſi Dauid, cũ tenuerũt eum Allophyli in Geth. Pro cuius euidentia ſciendum, ꝙ iſte pſalmus, & pſal. 33. fuerũt facti pro eadem hiſtoria, licet diuerſis reſpectibus. Nam, vt dictum fuit in expoſitione tituli pſal. 33. cũ Dauid fugeret Saul perſecutorem ſuũ, cõtulit ſe ad Achis regẽ Geth, &c. vt ibi. Tunc ſerui Achis cognoſcentes Dauid, ſuaſerunt regi Achis vt teneret Dauid & occideret eum. Dauid ergo in tali periculo ſe videns poſitum, fecit iſtum pſalmũ, Dei poſtulãs adiutoriũ. Differt autem iſte pſalmus in materia à 33. quia pſalm. 33. reſpicit euaſionem Dauid de manib. eorum, quãdo per regem Geth fuit vt fatuus expulſus. Et ideo illũ pſalmum incœpit à gratiarum actione, dicẽs. Benedicam dominum, &c. Iſte autẽ pſalmus magis reſpicit tentionem ipſius Dauid, quando fuit ibi in periculo mortis. Et ideo iſte incipit ab imploratione diuinę miſericordię dicẽs. *Miſerere mei, Deus, &c.* Notãdũ etiam ꝙ Allophyli dicũtur ipſi Philiſtæi, qui erant in ipſa ciuitate Geth, qui tenuerunt Dauid. quia erant alienigenæ à populo Iudęorũ. Nã allon idem dicitur ꝙ alienũ, & componitur cũ phylus, & dicitur allophylus. i. alienigena maximè Philiſtęus. Ex quib. apparet titulus. ſ. Iſte pſalmus in finem nos dirigens attribuitur ipſi Dauid, quia ipſum fecit *eum tenuerunt eũ Allophyli in Geth.* Et quia iſte pſal. eſt hiſtorialis. Primo dicã ſenſum literalẽ. Secundo ſenſum propheticum. Quantũ ad ſenſum literalem iſte pſal. diuiditur in partes tres: quia primo ponitur Dauid deprecatio. Secundo deprecationis exauditio, ibi. *Sicut ſuſtinuerunt.* Tertio gratiarum actio, ibi. *In Deo laudabo, &c.* vt Nyc. de Ly. Quantum vero ad ſenſum propheticũ notandũ, ꝙ tota intentio pſalmiſtę eſt confirmare eccleſiam, & bonos fideles contra perſecutiones, & aduerſitates. Et ſecundum hoc pſal. iſte diuiditur in partes tres. Quia eccleſia primo ſuam multiplicem explicat tribulationem. Secundò ad Deũ ſuam erigit intentionem, ibi. *In quacunque die inuo.* Tertiò Deo refert gratiarum actionẽ. ibi. *In Deo laudabo.* Quantum ad primum, ſciendum ꝙ in præſenti tres patimur hoſtes, à quib. continuè tribulamur. ſ. diabolum, mundum, & carnem. Et ſecundum hoc tria facit: quia oſtendit primo tribulationes, quas infert diabolus. (Diabolus dicitur homo.) Secundò illas, quas infert mundus, ibi. *Ab altitudine.* Tertiò illas, quas infert caro, ibi. *In Deo laudabo.* Quantũ ergo ad primum oſtẽdens qualiter à diabolo conculcamur, & tribulamur dicit. *Miſerere mei, Deus, quoniam conculcauit me homo.* Vbi ſciendum, ꝙ diabolus quandoque dicitur homo, quandoque dicitur inimicus hominis. Dicitur enim homo nõ naturaliter, ſed aſtutia. Sicut enim diabolus quandoque ſe transfigurat in angelum lucis, vt decipiat, cum tamen nõ ſit angelus lucis: ſic ſe quandoque transfigurat in hominem, vt homines decipiat. Nam transfigurat ſe in angelum lucis: cum ad peccandũ inducit, ſpiritualia bona prætendens. Vt dum volens hominem inducere ad ſuperbiam ſibi proponit meritum regiminis aliorum, vt gradu prælationis adepto, facilius per ſuperbiã eleuetur. Transfigurat autẽ ſe in hominem, cum ad peccandũ inducit bona prætendens humana. Vt cum amorẽ filiorum tibi proponit, vt ad illicita lucra inducat. Et ideo ſaluator (Matt. 13.) diabolum appellat hominem, dicens. Cum autem dormirent homines, illuc venit inimicus, & ſuper ſeminauit zizania, quod de diabolo ad literam dicit. Vnde ſtatim iſtũ inimicum diabolũ hominem

A appellat dicẽs. Inimicus homo hoc fecit. Vbi Hieronymus, Diabolus inimicus homo appellatur, (Hieronymus.) quia deſæuire non deſinit. Et de ipſo ſcriptũ eſt in pſalm. Exurge, domine, non præualeat homo. Vel etiã diabolus dicitur inimicus homo, quia ſub ſimilitudine rationis humanæ hominẽ decipit vel ex eo ꝙ homini à principio inimicatur, vel ab euẽtu, quia deiecit hominẽ. De diabolo ergo ſub nomine hominis hic ait pſalm. (Conculcare.) *Miſerere mei, Deus.* & cauſam adiungit. *Quoniã conculcauit me homo.* Calco calcas cõponitur cum con, & fit conculco conculcas, quod idem eſt ꝙ alium deprimere ſimul & ſuperare. Cõculcat ergo diabolus hominem, cum ipſum tentando ſuperat. Sicut econtrario homo diabolum cõculcat, cum ei reſiſtendo, ipſum ſu- B perat. pſal. 90. Super aſpidẽ, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem. Et quia diabolus impugnare non deſinit, ideo ſubdit. (Dies.) *Tota die impugnãs tribulauit me. Tota die.* i. in omni parte diei. Dies enim naturalis diuiditur in lucem, & tenebras. Per partem lucis intellige proſpera, ſed per tenebras aduerſa. Tribulat ergo tota die, quia per aduerſa, & proſpera nos tentando, ad peccatum conatur inducere. Quibus conſideratis noſtrum quilibet meritò cogitur Deo cum pſal. dicere. Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt, de neceſſitatibus meis erue me. Vnde & hoc aliis verbis inſinuat dicens.

C **Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduerſum me.** 903 3.q.1.nulli.

Inimici noſtri dicuntur dæmones, quia cõtinuè nobis aduerſantur, vt nos ſubiiciãt. 1. Pet. 5. Aduerſarius veſter diabolus &c. (Diabolus dicitur interitus.) quia quos ſuis tentationibus ad peccatũ trahunt, hos pedib. ſuæ tyrãnicæ dominationis conculcant, vt oſtendit Greg. lib. 14. mor. c. 8. d. ſuper illo Iob 18. Calcet ſuper eum quaſi rex interitus, dicens. Hoc loco interitus nomine ipſe inimicus humani generis, qui interitum nobis intulit deſignatur, de quo ad Ioãnẽ dicitur. (Apoc.6.) Et nomen illi mors. (Calcat diabolus.) Iſte nanq; interitus quaſi rex ſuper D impiũ calcat: quia quem prius blãdis perſuaſionib. decepit ad interitũ, violentis nexib. ad ſupplicium rapit, tantóq; eum durius premit, quanto in prauis actib. eum vehementius aſtringit. Qui hic quoque mentẽ reprobi dum poſſidet calcat: quia quotiens eam delectationib. premit, quaſi totiẽs ſuper eam pedes ſuæ tyrãnicæ dominationis ponit. vt & peccatores dicere cogãtur. (Bellum diaboli.) *Cõculcauerũt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduerſum me.* Quod ideo dicit: quia quos diabolus, vno tẽtãte, vincere nõ poteſt, dæmonũ multitudine vincere conatur. Diabolus enim bellicoſus eſt, & ſeditioſus. Vnde & ab initio contra ſanctos angelos bellauit. Apoc. 12. Factũ eſt prælium magnum in cœlo, dum draco E cõmitteret bellum. Michael, & angeli eius præliabantur &c. Hic etiã cõtra Chriſtum hic etiam victus, & deiectus poſtmodum cõtra Chriſtum bellum aliud mouit, quando. ſ. poſt Chriſti ieiunium ipſum tentando multipliciter inuaſit. (Matt.4.) Sic & non quieſcendo cõtra homines cõtinua bella facit per ſe ſuóſq; ſatellites nos multipliciter impugnando. Et hæc eſt, quod hic ait pſal. *Quoniã multi bellantes aduerſum me.* Sed qualiter cõtra ipſum armari debemus, oſtendit Gregor. d. Sancti viri, quia contra (Greg.6. mor.c.19.) multiformem aduerſarium ſe pugnare conſide-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rãt, semetipsos in certamine multipliciter armãt. Habent enim contra famem diuini verbi pabulũ, contra belli gladium continentiæ scutum, contra flagellum linguæ protectionem patientiæ, contra exterioris calamitatis damnum interni amoris adiutorium: vnde miro modo agitur, vt quò hostis callidus numerosius tentat, eò circunspecti Dei milites virtutibus fiant ditiores &c. Et nota, quòd Dei filius videns nos tantis dæmonum bellis oppressos, pro nobis contra diabolum bellum assumpsit, dum assumpto nostræ humanitatis habitu, contra ipsum ad bellum processit. Sic enim scribitur 3. Reg. vltimo. Rex Israel mutauit habitum suum, & ingressus est bellum. Israel enim, qui videns Deum interpretatur, quem proprius significat, quàm Dei filium, qui omnium beatorum videntium Deum rex gloriæ, & dominus existit, de quo psalm. 23. Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Hic habitum suum mutauit, quando nostræ mortalitatis habitum, quem ante non habebat, assumpsit. de quo ad Phil. 2. dicitur, quòd exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et sic, nostro assumpto habitu, pro nobis contra diabolum ingressus est bellum, quando in assumpta humanitate pro nobis à diabolo bellum tentationis sustinuit, in quo ipsum superando eius vires contra nos diminuit, & nobis postea ipsum vincendi concessit. Quæ notans Psalm. ista dicit ipsi Christo. Præcinxisti me virtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me. Si ergo bello dæmonum impugnaris, inuoca Christum pro adiutorio, dicens. *Miserere mei, Deus, quoniam multi bellantes aduersum me.*

Christus bellat pro nobis.

Psal. 17.

Ab altitudine Dei timebo, ego vero in te sperabo.

904 22. q. 1. cuè portio.

Hic consequenter ostendit tribulationes, & bella, quæ nobis infert mundus. Vbi nota, quòd secundum glossam altitudo diei dicitur mundus, id est, mundana altitudo, vbi est superbiæ tumor. Et hanc timere non debemus, quia citò terminatur. Vnde sicut altitudo diei nullam stabilitatem habet, sed statim vergit ad occasum: quia cum sol continue moueatur, quando peruenit ad altiorem suum gradum, quod facit in meridie, statim incipit ad occasum declinare. Sic est de potestate mundi, quæ dum ad altum gradum peruenerit, ibi diu durare non potest: sicut est de certo puncto in rota, quæ continuè voluitur, signato, qui cum in altiori gradu fuerit, inde statim accipit casum. Et hoc cõsiderans hic Psalm. dicit, *Ab altitudine diei timebo.* quod dicit interrogatiuè, quasi dicat, non. Et causam quare timere non debet, adiungit, dicens. *Ego vero in te sperabo.* In quo scilicet speranti nulli timendum est. Cuius ratio est: quia qui sperat in Deum, in suis tribulationibus Deũ secum habet Psal. 90. Quoniam in me sperauit, & ego liberabo eum &c. cum ipso sum in tribulatione. Qui autem Deum secum habet, qui est omnipotens, nullum hostem timere debet. Vnde Chrysostomus super illud Lucæ 11. Erat Iesus eiiciens dæmonium, dicit. Neque enim timere debet hostem fortem, qui secum principem habet fortiorem. Narrat Iustinus libro. 2. de Alexandro, quòd cum nullo hoste nunquam pugnauit, quem non vinceret, nec vrbem obsedit, quam non expugnaret, nec vllam gentem inuasit, quam nõ obtineret. Et idem eius præsentia tantam fiduciam eius militibus contulerat: vt illo præsente, nullum hostem, nec arma timerent. Multo ergo fortius Christus dominus noster, cuius virtuti, nihil resistere potest, sua præsentia tantam fiduciam tribuit suis, quia in omni aduersitate se præsentem eis exhibet: vt nullum timere debeant. Et hoc bene aduerterat Psal. dicens. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, nõ timebo mala, quoniam tu mecum es. Et nunc similiter dicit Psalm. *Ab altitudine diei timebo:* quasi dicat non. Et rationem subdit dicens. *Ego vero in te sperabo:* & sic te præsentem habebo.

Altitudo diei dicitur potentia mũdi.

Timor.

Chrysostomus.

Iustinus.

In Deo laudabo sermones meos, in Deo speraui, non timebo, quid faciat mihi caro.

905

Hic consequenter ostendit tribulationes, & bella carnis. Et tria facit. Quia primo ponit carnis impugnationem. Secundo contra illam ad Deum erigit suam deuotionem, ibi. *Deus vitam meam.* Tertio ostendit suam à Deo exauditionem ibi. *Sicut & in promissione.* Prima pars diuiditur in duas. Quia primo bellum carnis proponitur. Secundò ipsum prosequitur, ibi. *Tota die.* Quantum ad primum sciendum, quòd bella carnis timere non debet, qui secum Deum habet. Habet autem homo secum Deum, dum per recognitionem beneficiorum ab ipso receptorum sperat ab ipso alia in futurum recipere. Sic ergo hic Psal. primo recolit beneficia à Deo recepta, dicens. *In Deo laudabo sermones meos.* Vbi sciendum, quòd hic per sermones accipiuntur omnia opera bona, & meritoria, quæ rectè sermones dicũtur. Nã secundum grammaticos sermo dicitur à sero seris: ipsa autem opera nostra sunt semina, quæ seminamus, secundum quæ & metemus bonum, vel malum, dicente Apostolo. 2. Cor. 9. Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionib. & metet vitam æternam. Et semina pro operibus accipit Apostolus dicens. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Et sic sermones à serendo dicti, significant operationes, de quibus nunc ait Psal. *In Deo laudabo sermones meos.* id est, ei retribuam opera bona, quæ ego facio: quia ipsa ab eo recognoscam, quia sua sunt. Vbi nota, quòd boni sermones, id est, opera omnia nostra bona dicuntur esse Dei, & nostra: Dei quia per eius gratiam facta: nostra autem quia per liberum arbitrium nostrum tanquam per instrumentum motum à gratia eius facta. Vnde Greg. 33. mora. c. 26. dicit. Bonum quippe, quod agimus & Dei est, & nostrum, Dei per præuenientem gratiam, nostrum per hoc obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non esset, vnde ei in æternum gratias ageremus? Rursum si nostrum non esset, quomodo ex illo nobis præberi præmia speraremus? Quod ergo non immerito gratias agimus, scimus quòd eius munere præuenimur. Et rursum: quia non immerito retributionem quærimus: scimus quia subsequenti libero arbitrio bona eligimus, quæ ageremus. Et istum intellectum habet Magister in gl. dicẽs. *In Deo laudabo sermones meos:* ei, scilicet attribuens q̃ bene loquor, vel ago, quia ab eo habeo. Sermones meos dico, id est, opera; quia ab ipso accepi. Vnde & Dei sunt, quia dat

Sermo dicitur opus.

Gala. 6.

Bona quæ facimus, Dei sunt, et nostra.

dat: & mea quia accipio. Ex quibus patet, quòd per ista verba, *In Deo laudabo sermones meos*, à Deo recognoscit omnia bona, quæ agit, & loquitur. Et per hoc sperat in futurum alia à Deo sibi danda, vnde subdit. *In Deo speraui.* Et ideo ex hoc fortificatus in mente, dicit. *Non timebo, quid faciat mihi caro.* Carnis enim tentatio, sibi resistatur, mentem non iniquinat, sed purgat, vnde Gregorius ait. Scien-dum est, aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur, aliud vero cum per consensum delectationibus obligatur. Plerunque enim cogitatione praua pulsatur, sed renititur, plerũque autem cum peruersum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium voluit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, & renititur. Sed cum hanc sibi per delectationem subiugat, hinc etenim p. Petrus dicator egregius dicit. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Humana quippe tentatio est, quia plerunque in cogitatione tãgimur etiam nolentes. Quia vt nonnunquam & illicita ad animum veniant, hoc vtique in vobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Hæc iam vero dæmoniaca est, & non humana tentatio, cum ad hoc, quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit. Repugnans ergo animus carni dicat. *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.* Quia hic ait psal. *In Deo speraui, &c.* Ideo quæritur, vtrum quis licite in homine possit sperare, secunda secundæ. q. 17. articulo 4.

Tentatio carnalis. Greg. 21. moral. c. 3

1. Cor. 10.

Quæstio.

Tota die verba mea execrabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum.

906

Hic consequenter psal. in persona iustorũ ostendit mala, quæ à prædictis inimicis patitur, scilicet à mundo, carne, & diabolo. Et tria facit secundum quòd sunt tria mala. Primum est veritatis impugnatio. Secundum est adulatoria obseruatio, ibi. *Inhabitabunt.* Tertium est simplicitatis persecutio, ibi. *Sicut sustinuerunt.* Quantum ad primum sciendum quòd mali verba bonorum sustinere non possunt, sed totis viribus illa impugnant, vt ostendit Gregor. 8. mora. c. 24. d. Iniustis semper grauia sunt verba iustorum. Et quæ ad ædificationem prolata audiunt, hæc quasi super impositum pondus ferunt: quia cũ corrigi iniqui despiciunt, bene prolata criminantur. Hoc enim expresse in domino nostro apparuit, qui cum Iudæos reprehenderet dicẽs. Omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati, statim verba eius execrantes dixerunt. Dæmonium habes, & ipsum lapidare voluerunt. Hoc ergo etiam de membris Christi hodie faciut mali. Quod notans hic psal. d. *Tota die verba mea execrabantur, &c.* i. verba mea maledicebat, vel me propter illa. Nam secundum grãmaticos, Execror componitur de ex, & sacro sacras. Et est execrare idem q̃ maledicere, vel extra sacrum ponere. Execrantur ergo mali verba bonorũ dicta ad ipsorum correctionem, quia ipsa sufferre non possunt. Et ideo contradicentes ipsa interpretantur in malum. Et hoc est, quod subdit *Omnes cogitationes eorum in malum.* Quia semper cogitant persequi corripientem. Et hoc est, quod dicitur Prou. 9. Qui arguit derisorem, ipse sibi iniuriam facit. Qui arguit impium, generat maculam sibi. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te. De talibus autem cogitationibus dicitur. Peruersæ cogitationes separant à Deo.

Bonum. Malus. Verbum.

Ioan. 8.

Sapien. 1.

Inhabitabunt, & abscondent, ipsi calcaneum meum obseruabunt.

907

Hic ostenditur adulatoria obseruatio. Vbi aduerte, q̃ aliqui bonos aperte persequuntur, de quibus statim dictum est. Tota die &c. Aliqui autem absconse fingentes se iustorum amicos: & hi peiores sunt, de quibus nũc dicit. *Inhabitabunt*, id est tales simul cum bonis habitant & conuersantur & cum eis ostendunt se amicitias habere, vt sunt falsi adulatores, qui amicitias simulant, vt fortius damnent. vnde ait glo. Hic agit de fictis fratribus, qui latenter subintrant vt noceant, quasi dicat. Quidam aperte impugnant, quidam autem latẽter, qui dolos abscondunt, & hi peius nocent, quàm aperti mali. Sicut & Iudas, qui cum diabolus esset, tamen vt fictus amicus cum Christo, & apostolis habitabat. Et de talibus nũc dicit. *Inhabitabunt, & abscondent.* quasi dicat. *Inhabitabunt*, scilicet cum aliis conuersando *sed abscondent.* scilicet in corde dolos, quos cogitant, vt noceant. Et hoc est, quod subdit. *Ipsi calcaneum meum obseruabunt*, id est pedem meum obseruabunt ad lapsum, vt calumniantur: quia suis abscõdis machinationibus nihil aliud obseruant, nisi vt aliorum vitã calumniari possint. vnde glo. Tales amici ficti calcaneum iustorum obseruant. iustorum omnia verba vel facta quærentes, vt laqueos, & nodosas calumnias facere possint. Quibus tamen ipsi prius capiuntur vt pereant, quàm alios capiant, vt perdant. Vel per calcaneum, qui est finis corporis intellige finem vitę scilicet mortem: quia mali iustos obseruabãt, vt ipsos ad mortem ducere possint. Sic enim Iudas obseruabat calcaneum Christi, quando quærebat opportunitatem, vt eum traderet ad mortem. Hic autem nota quòd obseruare accipitur multipliciter, vide supra vers. 224. & 442.

Amicus fictus.

Calcane.

Sicut sustinuerunt animam meam pro nihilo, saluos facies illos, in ira populos confringes.

908

Hic consequenter ponitur sanctitatis persecutio. Vbi sciendum, quòd mali videntes iustorum patientiam, & virtutes, inuident illis: quia Deus protegit eos. Et ideo vt Deus derelinquat eos, conantur ad peccatũ illos inducere, vt derelinquantur à Deo. Sic enim & diabolus à principio videdo quòd verbum Dei hominẽ debebat assumere, hominem ad peccatum induxit, vt Deus sperneret eum, nec assumeret. Et hanc malorum nequitiam, qua sanctitatem iustorum persequuntur, hic notans psal. dicit. *Sicut sustinuerunt animam meam pro nihilo.* Sustinere enim idẽ est, quod expectare. Sic enim discipulis Christus dicebat. Sustinete hic, & vigilate mecũ, id est expectate. Nihil autem significat peccatum, quod nulla res est sed priuatio boni: quia si peccatum esse aliquid, cũ omnia, quæ sunt, per verbũ sint facta, iam peccatum per verbum factum fuisset. Vnde Aug. super Ioannem, Peccatum est nihil, & nihil fiunt homines cũ peccant, &c. Quid est ergo sustinere animam alicuius pro nihilo, nisi ipsam expectare pro peccato, id est expectare illam & obseruare, vt in peccatũ cadat?

Matth. 14.

Nihil dicitur peccatum.

A Omnis autem, qui animam alterius ſic ſuſtinet, dignus eſt pœna ęterna. Ex quibus patet ſententia verſiculi. vt Pſal. Deo dicat de talibus malis, *Saluos faciet illos?* interrogatiuè vel ironicè quaſi dicat tu Deus non ſaluos facies illos, immo illos dãnabis. Quia ſicut ſuſtinuerunt animã pro nihilo, ipſam. ſ. impellentes ad peccatum, ita in ira populos. ſ. illos malos confringes. pſal. 2. Reges eos in virga ferrea & tanquã vas figuli cõfringes. Vt hic ly ita non denotet menſuram pœnæ, ſed proportionem culpæ, q. d. Sicut enim grauiter peccauerunt, ſuſtinentes animã meã pro nihilo, ſic tu grauiter punies eos, quia in ira populos. ſ. illos confringes. Sed quia dictum eſt, quòd peccatũ eſt nihil, ideo admirãtur B multi dicẽtes: cũ Deus dãnet homines ſolum propter peccatũ, quod eſt formaliter nihil, ſequitur quòd Deus nõ propter aliquid, ſed ſolũ propter nihil homines dãnat, qđ videtur eſſe ſummæ crudelitatis. Ad iſtã imaginationẽ reſpondet venerabilis Anſel. d. quod licet Deus puniat hominem pro peccato, quod eſt nihil, non tamen punit ipſum pro nihilo, ſed pro hoc. ſ. vt regnũ ſuũ ordinatum cõſeruet: quia puniendo hominẽ pro peccato debitum ſibi honorẽ, quem ſibi peccator peccando abſtulerat, quem ſpõtè reddere noluit, ab ipſo inuito exigit. Sed fortè, quia prædicta reſponſio aliquib. videtur obſcura, declarabo qualiter peccatũ C nihil eſſe dicitur. Vbi notandum, ꝙ nihil accipitur dupliciter, ſ. negatiuè, & priuatiuè. Nihil negatiuè eſt ſimplex negatio entis, vt cum dicitur chimæra eſt nihil, & ſic peccatũ nõ dicitur nihil. Nihil vero priuatiuè eſt negatio entis nõ ſimpliciter, & abſolutè à ſubiecto, de quo dicitur, ſed cum debito ineſſendi, vt cum dicitur cæcitas eſt nihil: quia licet per hoc denotetur, ꝙ cæcitas nõ ſit aliqua entitas, tamen per hoc connotatur alicuius rei ineſſe debitũ: quia. ſ. cæcitas connotat viſionẽ ineſſe debitã, quæ tamẽ nõ ineſt. Et hinc eſt, ꝙ lapis non dicitur cæcus, licet careat viſione: quia viſio non eſt lapidi ineſſe debita. Itẽ notãdum, ꝙ nihil priuatiuè accipitur dupliciter: quia aut connotat rẽ ineſſe debitã D reſpectu corporis, aut reſpectu animæ. Si reſpectu corporis, aut intrinſece, vt cæcitas, quæ connotat viſionẽ homini ineſſe debitam intrinſece, aut extrinſece, vt inreuerentia, quæ connotat honorẽ ab extrinſeco ineſſe debitũ. Si autem tale nihil priuatiuum cõnotet rẽ ineſſe debitam reſpectu animæ, tunc hoc poteſt contingere tripliciter, ſicut ſunt tres vires animæ: quia aut connotat rem ineſſe debitam reſpectu intellectus, vt eſt ignorãtia eorum quæ quis ſcire tenetur, aut reſpectu memoriæ, vt eſt obliuio, aut reſpectu volũtatis, vt iniuſtitia. Ex prædictis pono aliquas propoſitiones declarantes propoſitũ. Prima, ꝙ peccatũ non eſt nihil ſumptũ E merè negatiuè, patet: quia aliter cũ quælibet creatura ante ſui productionẽ penitus ſit nihil, tũc foret peccatũ, quod eſt falſum. Secunda ꝙ peccatum non eſt nihil priuatiuũ, vt cõnotat debitum ineſſe reſpectu corporis, patet: quia corporales priuationes ſunt in corpore, peccatũ autem ſolum eſt in anima. Tertia ꝙ peccatum nõ eſt nihil priuatiuum reſpectu intellectus, patet: quia cum tale nihil ſit in intellectu, ſicut & res debita, quam negat, tunc peccatum foret in intellectu, quod negat Anſelmus. Quarta ꝙ peccatum nõ eſt nihil priuatiuum reſpectu memoriæ eadem ratione. Quinta quòd peccatum eſt nihil priuatiuum, quod connotat rem ineſſe debitam reſpectu voluntatis, vt puta

Anſelmus lib. de cõce. virgi. cap. 6.

Quæſtio.

Nihil dicitur multipliciter.

A voluntas debet habere taleactum, vt puta diligere Deum, & vult habere, vel non vult habere, & tale nolle, vel non velle dicitur iniuſtitia, & peccatum. Vnde poſito caſu, tu teneris ad officium tuum dicendum, & cum voluntariè omittis, tũc tu peccas, & debes puniri, non præciſe pro nihilo abſolutè, ſed pro nihilo, quod tenebaris omittere, & poſitiuum illius oppoſitum habere. Ex quibus apparet, qualiter peccatum dicitur eſſe nihil, & qualiter pro nihilo Deus hominem damnat, & punit. Vel aliter conſtruendo ly *pro nihilo*, cum ly ſaluos facies, vt Deo dicat. Nunquid tu *pro nihilo*, id eſt pro peccato *ſaluos facies illos*, quaſi dicat, non: quia non B decet hoc iuſtitiam tuam, vt pro peccato reddat præmia. Sed ſicut ſuſtinuerunt animam meam obſeruando vt ad peccatum caderet, ita in ira con fringes populos.

909 Deus, vitam meam annunciaui tibi, poſuiſti lachrymas meas in cõſpectu tuo.

De pœni. diſſ. j. taciturnitas.

Hic iuſtus ne cum malis pro nihilo confrigatur, à Deo miſericordiam Dei impetrare conatur. Vbi notandum ſecundum gloſſam, ꝙ eſt triplex in no- C bis vita in præſenti. ſ. vita naturæ, qua homo naturaliter viuit. Geneſ. 1. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt, &c. Vita gratiæ, qua in Chriſto viuimus. Ad Gal. 2. Viuo ego iam nõ ego, viuit autem in me Chriſtus. Et eſt vita culpæ, quæ in vitiis agitur. 1. ad Tim. 5. Vidua, quæ in delitiis viuit, mortua eſt, & Apoc. 3. Nomen habes, ꝙ viuas, & mortuus es. Duæ primæ vitæ ſunt à Deo, quia bonæ ſunt. ſ. vita naturæ, & gratiæ, ſed tertia, ſcilicet culpæ eſt à nobis, quia mala eſt. Et has omnes vitas Deo annunciare debemus. Primo ergo annunciemus vitã peccati, quæ ſemper eſt mala. Iſtam Deo annũciat, qui peccata ſua confitetur, non Deum docẽs, ſed ſeipſum damnans, vt ſic ſoluatur. Et de iſta dicit pſalm. *Deus vitã meam*. ſ. pec- D cati, quę mea dicitur: quia à me eſt, non à te. *Annunciaui tibi*. ſ. confitendo, & pœnitentiam agendo per quæ. ſ. indulgentiam peccatornm accepi, vnde ſubdit. *Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo*. i. acceptaſti lachrymas meas mihi parcendo. Poteſt etiam intelligi de vita naturę, & gratię, quę à Deo annunciatur, dum à Deo haberi recognoſcitur, gratia ei agendo, & ipſam vitam ad eius honorem exponendo, vt qui viuit, iam non ſibi viuat, ſed ei, qui pro omnibus mortuus eſt.

Sicut & in promiſſione tua, tũc con 910
E uertentur inimici mei retrorſum.

Hic oſtendit qualiter per lachrymas inimici noſtri ſuperentur. Vbi notandum, ꝙ Deus hominibus promiſit, quòd quacũq; hora pro peccatis gemerẽt, & plorarẽt corde, quòd illis liberè peccata dimitteret. Ezec. 18. Si egerit impius pœnitentiam ab omnib. peccatis ſuis, quæ operatus eſt, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et infra. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnib. iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Hoc ergo præuidens pſal. dicit. *Sicut & in promiſſione tua*. q. d. Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo, mihi condonando peccata. *Sicut & in promiſſione tua* promiſiſti dimittere: quia à lachry

Pœnitẽtia.

A lachrymarum pœnitentia omnia peccata condonantur. Et hoc eſt, quod ſubdit. *Tunc conuertentur inimici mei retrorſum. Inimici*, id eſt, peccata quę ad pœnitentiam retrorſum conuertuntur, quia deficiũt, vt amplius nocere non poſſint. Vel etiã per inimicos intellige dæmones, qui nobis aduerſantur continuè, qui tamen per ſtatum lachrymatum & pœnitentiæ retrorſum conuertuntur à nobis, vt nocere non poſſint, & infirmantur pſal. 9. In conuertendo inimicum meum retrorſum, infirmabuntur, & peribunt à facie tua. Vel per promiſſionem Dei intellige Chriſtum in le- B ge promiſſum. Ad Rom. 1. Ante promiſerat in ſcripturis ſanctis de filio ſuo &c. In iſta ergo promiſſione conuertentur inimici mei retrorſum, quia per Chriſtum dæmones ſuperati fuerunt. Vide ſupra ver. 93. Ad cuius euidentiam ſciendum, quòd (vt dicit Albumazar) luna dum eſt in veniendo ab oriente in occidentem, reptilia egrediuntur, & in declinando, recondunt ſe. Sic in propoſito. Nam per reptilia ſpiritus maligni intelliguntur. Per lunam vero humana natura à verbo aſſumpta. Hæc autem luna fuit in aſcendendo ab oriente vſque ad meridiem, à principio generis humani vſq; ad incarnationem. Oriebatur enim in primis parentibus, & verſus nos appropinquabat C tranſiens per patriarchas, prophetas, & omnes alios patres, ex quibus deſcendit humanitas illa, quam Chriſtus aſſumpſit, fuit enim in omnibus illis ſecundum carnem, licet non ſecundam rationem ſeminalem. Toto autem tempore reptilia egrediebantur ad intoxicandum homines Abac. 3. Egredietur diabolus ante pedes eius. Sed tunc attigit meridionalem punctum, quando vterum virginis intrauit. Hæc eſt enim illa meridies de qua Eccleſia. 1. Girat per meridiem, & vertitur ad aquilonem luſtrans vniuerſa. Hæc autem luna fuit in declinando, & quaſi ad occaſum tendendo à principio ſuę natiuitatis vſque ad diem ſuę mor- D tis. Hac autem luna ſic declinante, reptilia iſta ſe abſconderunt & ad ſua latibula ſe reduxerunt. Iob. 37. Ingredietur beſtia latibulum ſuum, ſcilicet hora ſuæ paſſionis imminente, quam horam huius promiſſionis præuidens nunc pſalmiſt. dicẽs. *Sicut & in promiſſione tua tunc conuertentur inimici mei retrorſum.*

Pſalm. 9.

Ad Ro. 12 promiſſio. Chriſtus.

Luna. Incarnatio.

911 In quacumque die inuocauero te: ecce cognoui, quoniã Deus meus es.

Hic conſequenter pſalm. ad Deum ſuam erigit intentionem, exprimens quanta erga peccatores ſit gratia Dei, qui omni hora paratus eſt pec- E catorem recipere pœnitere volentem, vnde ſubdit. *In quacunque die inuocauero &c.* Vbi gloſſa. In quacunque die, id eſt, ſiue in pueritia, ſiue in media ætate, ſiue in fine vitæ. *Inuocauero te*, ſcilicet & non alium. Ecce cognoui, quòd Deus meus es, ſcilicet me exaudiendo, & condonando peccata. In quo mira Dei clementia oſtenditur, quæ quod libet tempus noſtræ conuerſionis expectat, & quandocunque rogatur, indulget. Sed aduerte, quòd quanto Dei erga nos maior eſt clementia, tãto amplius peccatur ſi contemnatur. Teſte Gre. ſuper illo verbo Iob. 24. Dedit ei tempus pœnitentiæ, & ipſe abuſus eſt eo in ſuperbia. d. Quiſquis delinquit, & viuit, idcirco hunc diuina diſ-

Pietas dei

Greg. 17. moral. c. 3.

A penſatio in iniquitate tolerat, vt ab iniquitate con peſcat. Sed qui diutius toleratur, non tamen ab iniquitate compeſcitur, munus quidem ſupernæ patientiæ pertulit, ſed reatus ſui vinculis ex ipſo ſe munere arctius conſtringit. Nam qui accepta pœnitentiæ tempora diuertit ad culpam, diſtrictus in vltimis iudex impenſa augmenta miſericordiæ conuertit ad pœnam. Hinc namque per Paulum dicitur. An ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam tè adducit? tu autem ſecundum duritiam tuam & cor impœnitens theſaurizas tibi B iram in die iræ. Hinc Eſaias ait puer centum annorum morietur & peccator centum annorum male dictus erit. Ac ſi apertè nos deterreat dicens. Vita quidem pueri in longum trahitur, vt à factis puerilibus corrigatur: ſed, ſi à peccati perpetratione nec temporis longinquitate compeſcitur, hæc ipſa longinquitas vitæ, quam per miſericordiam accepit, ei ad cumulum maledictionis creſcit. Vnde neceſſe eſt, vt dum nos diutius expectari conſpicimus, ipſa prerogatæ pietatis tempora quaſi damnationis argumenta timeamus, ne ex clementia iudicis creſcat ſupplicium peccatoris &c. Hanc ergo clementiam expectationis inſinuans pſalm. d. *In quacunque die inuocauero te &c.* C

Roma. 2.

Eſa. 65.

In Deo laudabo verbum, in domino laudabo ſermonem, in Deo ſperaui, nõ timebo, quid faciat mihi homo. 912

Hic conſurgit ad gratiarum actiones. Et diuiditur in partes tres. Quia primo ponit, cui gratias agit. Secũdo de quibus: ibi. *In me ſunt, Deus*. Tertio pro quibus, ibi. *Quoniam eripuiſti*. Quantũ ad primum notandum, quòd hic ponuntur tria nomi- D na, quibus perſonarum diuinarum ſignificatur trinitas. quibus gratias iſte agit. ſ. Deus, verbum, & dominus. Per Deum intellige patrem, quia pater totius diuinitatis principiũ eſt, & origo, quia ab ipſo procedit, & filius, & ſpirituſſanctus, vt oſtendit Magiſter libro primo di. 29. Sic enim Deũ pro patre accipit Chriſtus. d. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum daret. Per verbum autem intelligitur filius. Iuxta illud Ioan. 1. In principio erat verbum &c. Sed per dominum accipitur ſpirituſſanctus, quia ad dominum maximè ſpectat ſubditis dona largiri, quod ſpirituiſancto appropriatur. 1. Corin. 12. diuiſionem gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus, diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem dominus. Iſtis ergo tribus pſal. gra- E tias agit. ſ. Deo patri verbo filio & domino ſpiritui ſancto. Quod notans dicit. *In Deo* ſcilicet patre, *laudabo verbum*: id eſt, filium. *In domino*, id eſt, in ſpiritu ſancto, *laudabo ſermonem*, id eſt, ipſum filium: quia quicquid gratiæ nobis ab vna perſona datur, & ab omnibus aliis datur: cùm opera trinitatis ad extra ſint indiuiſa. Laudare autẽ Deũ, eſt ei gratias agere, & ab ipſo bona, quæ habeamus, recognoſcere. Sed, quia ſic mente gratias agens Deo de acceptis beneficiis ſperare debet ab ipſo adiuuari, ideo ſubdit. *In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi homo*. Et verè ſperans Deo hominem timere non debet, quia homo ſolum exteriora arripere poteſt, non interiora. Ille autem, qui ſperat in domino, in nullo exteriori fiduciam ponit.

Gratiarũ actio.

Ioan. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

ponit.vide superius ver.443.

913 37.q.1.Sit quædam.

In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi.

Hic ostendit, de quibus rebus gratias Deo vult reddere. Vbi notandum, quòd res exteriores & corporales de se Deo non sunt placitæ, nisi ratione interioris bonæ conscientiæ. Vnde eleemosynas exteriores datas Deus nõ acceptat, nisi ratione iustitiæ dantis. Sed bona interiora, vt sunt virtutes, & bona gratiæ, quæ à voluntate recta procedunt, illa Deus acceptat. Et de istis principaliter sibi vult gratias reddi. Quod satis notatur psa. 49. vbi Deus dicit. Nunquid manducabo carnes tautorum &c. Sequitur. Immola Deo sacrificium laudis &c. Et ista interiora sunt illa, quæ pro gratiarum actione Deo offerre debemus. Et hoc est, quod dicit hic psalm. *In me sunt, Deus, vota tua &c.* quasi dicat. Quæro quid reddam domino pro gratiarum actione, certè non quæ extra me sunt: sed quæ in mente manent intus, quia per illa Deus laudatur, & talia quærit à nobis.

914

Quoniam eripuisti animam meam de morte: & pedes meos de lapsu, vt placeã corã Deo in lumine viuẽtium.

Beneficiũ triplex.

Hic ostendit Dei beneficia, pro quibus gratias vult agere Deo. Vbi notandum, quòd tria maxima sunt Dei beneficia, pro quibus Deo gratias agere debemus, scilicet, Primum, quia nos à morte culpæ suscitat. Secundum, quia ab æterna pœna nos liberat. Tertium, quod æterna præmia nobis condonat. Quæ tria, iste hic enumerat dicens. *Reddam tibi vota tua quæ sunt in me. Quoniã eripuisti animam meam de morte*: scilicet culpæ, peccata condonando, de qua morte dicitur. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur: *Et pedes meos de lapsu* scilicet ad eternam miseriam & infernalem pœnam, ab illa me absoluendo, de quo lapsu æternæ pœnę siue casu dicitur Hiere. 8. Qui cadit, non resurget *Vt placeam coram Deo in lumine viuentium* Hic notat collationem gloriæ, quoniam lumen viuentium dicitur lumen gloriæ, in quo omnes existentes Deo sunt accepti, & ei placent, de quo lumine dicitur psalm. In lumine tuo videbimus lumen. Quia dictum est super illo verbo, In quacunque die inuocauero te &c. quod Deus omni tempore pœnitentiam peccatoris acceptat. Ideo quæro vtrum pœnitentia in extremis facta, culpam remittat. Vide in scripto libro quarto. di. quæstio. 22. articulo primo.

Ezec.18

Psal.35.

Quæstio.

PSALM. LVI.

915

Miserere mei, Deus: miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.

Titulus huius psal. est. *In finem, ne disperdas David in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saul in Speluncam.* Vbi sciendum, quòd Dauid tribus vicibus fuit vnctus in regem. Et primo in domo patris sui à Samuele, antequam persecutionem Saulis pateretur. Secundò in Hebron à viris solum Iuda. Tertio in Hebron fuit inunctus super totum Israel. Et in prima vnctione habuit titulum regis de iure, sed non possessionem. In secunda habuit possessionem partis regni, quia tribus Iudæ. In tertia vero habuit possessionem totius regni. Postquam autem Saul vidit qualiter Dauid prospere in cunctis agebat: statim dubitauit, ne regnum suum ad ipsum Dauid deueniret. Et ideo motus inuidia ipsum persequebatur. Vnde dixit ipsi Dauid. Scio certissimè, quòd regnaturus sis: & habiturus in manu tua regnum Israel. Ex quibus patet, quòd Saul ideo persequebatur Dauid, vt titulum regium, quem ipsi Dauid dederat Deus in prima vnctione, deleret ipsum interficiendo. In isto ergo psal. orat Dauid, ne disperdatur. i. interficiatur pro titulo, quem sibi Deus dederat regali. Item notandum pro secunda parte tituli, quòd Dauid persecutus à Saule, bis legitur fugisse in speluncam. Primo in speluncam Odollam, vbi venerunt ad eum fratres sui, & multi, qui erant in angustia, & oppressi ære alieno, & factus est eorum princeps. Et de ista fuga non habetur in isto psalm. sed in psal. 141. Secundo quòd Saul persequebatur Dauid super abruptissimas petras, quæ solum ibicibus peruiæ sunt: vt habetur 1. Reg. 24. Et tunc Saul intrauit eandem speluncam ad purgandum ventrem. Dauid autem, & viri eius fugientes Saul prius intrauerant eandem speluncam latitantes in interiori eius parte, ipso Saule ignorante. Et tunc viri Dauid voluerunt Saulem occidere, sed Dauid illos impediuit. Et silenter præcidit oram chlamydis Saulis, quam despuebat ibi, vt ventrem purgaret. Et cum exiisset Saul de spelunca, Dauid post eum clamauit: ostendens ei oram chlamydis, quam præciderat, in argumentum quòd potuerat eũ occidere, si voluisset. Quod Saul recognoscens gratias egit ipsi Dauid, & recessit cum exercitu suo, & cessauit ad tempus persequi ipsum Dauid. Et de fuga Dauid ad hanc speluncam loquitur iste psal. Erat enim in mortis periculo Dauid, quando ad istam speluncam fugit. Ex prædictis apparet sensus literalis tituli. Nam Dauid fecit istum psal. quando intrauit istam speluncam orans Deum ne occideretur à Saule, pro titulo regis, quem iam acceperat à domino. Dicit igitur *In finem*, scilicet, iste psal. nos dirigens, id est in Christum, scilicet, ad confidendum in ipso, est factus à Dauid, qui sic Deum orabat, *Cum fugeret à facie Saulis in speluncam d. Ne disperdas Dauid*. id est ipsum occidi non permittas. *In tituli inscriptione* id est, pro titulo regni sibi inscripto. Ex prædictis etiam apparet materia historialis psal. quam primo dicam. Secundo ad intellectum prophetici accedam. Quantum ad primum psal. iste diuiditur in tres partes. Quia ponitur primo ipsius Dauid anxia deprecatio. Secundo ponitur diuina exauditio, ibi. *Misit de cœlo*. Tertiò gratiarum actio: ibi. *Exaltare &c.* Dicit vt. Nic. de Ly. Quantum verò ad sensum propheticũ, notandum, quòd psal. iste agit de titulo crucis Christi, de eius passione, sepultura, & resurrectione. Vt enim habetur Ioan. 19. Christo crucifixo, Pilatus scripsit titulum, & posuit super crucem eius. Erat autem scriptura. Iesus Nazarænus rex Iudæorum. Hunc autem titulum voluerunt corrumpere Iudæi, dicentes Pilato. Noli scribere rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. Sed quia inspiratione spiritussancti prædictus titulus erat scriptus, ideirco dicit spiritussanctus Pilato. Ne disperdas Dauid in tituli inscriptione. Per Dauid intellige Christũ ex Dauid natum. Est ergo sensus, quod propheta Dauid per spiritum sanctum præuidens dictum titulum Christi dicit, psal. iste dirigens nos in finem id est, in Christum hoc orat. Tu, Pilate vel quicunque es ad instantiam Iudæorum, ne disperdas, vel corrumpas Dauid, id est, Christum in tituli inscriptione scilicet, negando ipsum Christum verum regem esse, vt titulus inscriptus affirmat. Quem tamen corrumpere voluerunt Iudæi, sed quando ipsum voluerunt corrumpere, subdit. *Cum fugeret à facie Saulis in speluncam.* Vbi per Saul, qui interpretatur abutens, accipe Iudæos, qui abutebantur lege à Deo sibi data. Per speluncam verò accipe Christi sepulchrum, quod ad literam spelunca quædam erat, in saxo cauato. Voluerunt ergo Iudæi corrumpere titulum Christi, cùm ipse per passionem suam fugeret, id est, se occultaret à facie Saulis, id est, Iudæorum in spelunca sepulchri. Et ideo Pilatus inspiratus, à Deo titulum non corrupit, sed confirmauit dicens. Quod scripsi scripsi. Totus iste psal. intentionem eunctorum monet. Ne quis contradicat titulo crucis scilicet, vt quisque corde, & ore confiteatur Christum omnium angelorum, & hominum verum esse regem. Diuiditur autem Psal. iste in tres partes, quia Christus in passione existens tria facit. Quia primo suæ passionis petit liberationem. Secundò defuncti corporis prædicit resurrectionem: ibi. *Misit de cœlo*. Tertio surgit ad gratiarum actionem: ibi. *Paratum cor meum*. Prima pars diuiditur in tres, quia Christus in passione positus: primo misericordiam patris postulat. Secundo immunditiam nostram expiat: ibi. *Et in vmbra*. Tertio rationem exauditionis explicat: ibi. *Clamabo*. Quantum ad primum sciendum, quòd Christus vt verus homo mortem timebat secundum voluntatem naturalem: sed secundum voluntatem deliberatam ipsam pro mundi salute auide suscipiebat, vnde & dicebat. Pater, saluifica me ex hac hora, & Matth. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et ideo vt verum hominem se ostenderet in passione positus, misericordiam patris postulat dicẽs. *Miserere mei Deus* scilicet pater, me ab ista passione liberando, vnde hic ait glo. *Miserere mei, Deus.* Hoc Christus patri dicit ex nostro nos docens orare, qui tamen cum patre vt Deus nostri miseretur. Et repetit *Miserere mei*: Repetitio enim dolorem magnum passionis ostendit. Et causam quare misericordiam obtinere debeat: adiungit. d. *Quoniam in te cõfidit anima mea.* Confidentia enim in Deo postulata impetrat faciliter, sicut confidentia infirmi habita in medico ad sanitatem multum proficit: propter quod dicitur Deo. Non est confusio confidentibus in te. Et hanc rationẽ assignat hic Christus dicens. *Miserere mei.* Ratio. *Quoniam in te confidit anima mea.* Quod dicit ad differentiam confidentiæ malorum: quæ non in Deo, sed in rebus confidunt transitoriis. Vnde notandum, quòd confidentia est multiplex, scilicet confidentia terrenalis abundantiæ, quæ est auarorum. Personalis sanctimoniæ, quæ est superborum. Temporalis vanæ gloriæ, quæ est hypocritarum. Mundianis eminentiæ, quæ est tyrannorum. Sæcularis sapientiæ: quæ est reproborum. Spiritualis innocentiæ, quæ est deuotorum. Primò est confidentia terrenalis abundantiæ, quæ est auarorum: qui tantum sunt excæcati, quòd totam suam confidentiam in rebus transitoriis, id est, diuitiis ponunt, non considerantes, quòd tempore maioris necessitatis deserunt confidentes in ipsis. De quibus dicitur. Argentum, & aurum thesaurizant, in quo confidunt homines, & non est finis possessionis ipsorum, & tamen exterminati sunt & ad inferos descendunt Et quàm sit talis confidentia vana ostendit Gregor. d. In rebus dubiis confidentiam suam fixerat ille diues, qui dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos. Requiesce, comede, bibe, epulare. Sed hunc superna vox increpat dicens. Stulte, hac nocte animam tuam tollent à te: quæ autem parasti, cuius erunt? Eadem quippe nocte sublatus est: qui in rerum abundantia sibi multa tempora fuerat præstolatus, vt scilicet, qui in longum subsidia colligenda prospiceret, sequentem diem vel vnum minimè videret. Quasi enim in aquis defluentibus fundamentum ponere: est in rebus labentibus confidentiam velle solidare. Stante enim in perpetuum Deo, transeunt omnia. Quid ergo nisi à stante fugere est trãseuntibus rebus inhærere? Quisquis ergo defluere deuitat: superest, vt quod defluit, fugiat, ne per hoc, quod amat, in hoc cogatur peruenire, quod vitat &c. Et ideo dicitur. Qui confidit in diuitiis corruet. Talis nam-que confidentia confidentem à vita excludit æterna, propter quod dicebat saluator Matth. 10. Filioli, quàm difficile est confidentem in pecuniis in regnum Dei intrare &c. Secundo est confidentia personalis sanctimoniæ. Quidam enim aliqua sua bona considerantes, sed nulla mala: aliorum autem mala, & bona nulla volentes attendere: in seipsis superbè confidentes, cæteros despiciunt. De quorum numero fuerat ille Pharisæus, de quo parabolam posuit Christus dicens ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur cæteros duos homines &c. sequitur quòd Pharisæus hæc apud se orabat. Gratias ago tibi, domine: quia non sum sicut cæteri hominum &c. Ille enim in seipso de sua sanctitate confidit, qui bona, quæ agit, non Deo, sed attribuit sibi, quod superbiæ maximum est signũ. Vnde Theophy. præ dicta exponens verba dicit super Lucam. Quia enim superbia præ cæteris passionibus vexat hominum mentes, ideo crebrius de hac nos admonet dominus. Est autem superbia Dei contemptus. Quotiens enim quis non Deo, sed sibi ascribit bona, quæ facit: quid est aliud, qua Dei negatio &c. Nullus ergo hominum quantumcunque iustus de sua iustitia confidere debet: sed semper timere debet casum: propter quod dicitur. Qui confidit in corde suo, stultus est. Tertiò est confidentia vanæ gloriæ &c. Multi enim suam confidentiam in solo apparatu exteriori ponunt de virtute interiori nihil curantes. Et tales idolum colere videntur. Quoniam idolum exteriorem formam animatæ rei prætendit, cuius veritate caret interius. Sic faciunt omnes hypocritæ: de quibus dicitur in psal. Similes illis fiant, qui faciunt ea: & omnes, qui confidunt in eis. Vnde quàm similis sit idolo hypocrita, qui apparentiam exterius habet: cuius veritate caret interius: ostendit Greg. d. Hypocritarum confidentia aranearum telis similis esse dicitur: quia omne, quod ad obtinendam gloriam impendunt, ventus vitæ mortalis dissipat. Nam quoniam bona æterna non quærunt, bona temporalia cum tempore perdunt. Considerandumque est, quòd tela aranearum per ordinem ducunt

Ioan. 12.

Passio Christi.

Confidentia multiplex.

Diuitiæ.

Baruc. 3.

Auaritia.

Greg. 22. moral. c. 2

Mar. 12. Luc. 12.

Prouer. 11

Luce. 18.

Negare Deum.

Prouer. 28.

Daniel. 3.

Gregor 8. mor. c. 29.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ducunt: quia sua hypocritæ, quasi sub discretione opera disponunt &c. Verè enim hypocritarum confidentia similis telæ aranceæ dicitur quæ cum magno ordine &(vt ita dicam) discretione texitur: sed à minimo flatu subito dissipatur. Vnde cuilibet hypocritæ dicitur. Hæc est ciuitas gloriosa, habitans in confidentia, sequitur. Quomodo facta est in desertum cubile bestiæ? Quartò est confidentia mundialis eminentiæ &c. scilicet illorum, qui confidunt in temporali potentia in aliorum amicitia, vel in fortitudine propria, de quibus dicitur. Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Sed quàm vana sit confidentia talis, multa naturæ ostendunt exempla. Nónne multotiens, quod fortius est, à debiliori re superatur? Nónne petram fortissimam aqua mollis suis guttis excauat? Nónne ferrum sua rubigine consumitur? Cetus piscis maximus à cocrodilo animali paruo sæpè occiditur? Elephans ab vnicornio sæpè in ventre perforatur. Nónne gigas ille fortissimus Goliah à puero Dauid prostratus fuit, & deprætatus? Samson ille robustissimus ab vna vili meretricula capitur & ligatur. Ideo dicitur. Maledictus homo, qui confidit in homine: & ponit carnem brachium suum &c. Consimiliter dico de confidentibus in potentia mundi. Cæsar potentissimus imperator in armorum potentia confidebat: qui tamen stylis ferreis à Romanis in consilio congregatis fuit occisus. Similiter Nero ille crudelissimus Cæsar, dum vellent eum Romani occidere, ipse fustem dentibus propriis acuit: & se transfodit per ventrem. Ille inuictissimus Alexander amicorum veneno fuit interfectus. quàm ergo sit vanum confidere in potentia temporali, patet, quæ nec se, nec sibi adhærentes potest in casu adiuuare. Ideo dicitur psal. 145. Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Quinto est confidentia sæcularis sapientiæ, &c. Quanti sunt hodie, qui in astutia verborum, & stylo sapientiæ sæcularis confidunt cæteros posse suppeditare: & ad libitum ducere mundum: cùm tamen in veritate sint intus cæci, & duces cæcorum? Vnde cuilibet talium dicit Apostolus. Instructus per legem confidis teipsum ducem esse cæcorum &c. Qui ergo alium doces, teipsum non doces &c. In ilta enim sæculari sapientia non est confidendum: quia in se confidentibus: non solum est causa mortis temporalis: sed etiam æternæ. Quid enim profuit Catoni sapientia sua, in qua plurimum confidebat: vt per eam potestati Cæsaris inuidès se propria occideret manu? Quid Senecæ valuit confidentia scientiæ suæ: propter quam ipsum coegit Nero sibi eligere mortem? Quid Achitopheli valuit sapientia, quæ tanta erat: vt consilium eius, quasi consilium Dei putaretur: qui ipsam solum vidés despectam seipsum laqueo suspendit? Et ideo dicitur Prouer. 12. Qui confidit in cogitationibus suis, impiè agit. Sexto est confidentia spiritualis &c. qua scilicet, boni & deuoti non in suis confidunt meritis sed in sola misericordia Dei. Et hanc confidentiam suo exemplo nos docet Christus habere, dum misericordię, patri loquentes dicit. *Miserere mei, domine, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.* De hac confidentia quantæ sit vtilitatis vide superius ver. 133. 344. Circa prædicta quibus ostenditur, quòd in solo Deo debet esse confidentia nostra: quæro vtrum spes sit in beatis, secunda secundæ. q. 18. articulo. 2.

Sopho. 2

Psalm. 48

Hiere. 17

Scientia mundi.

Roma. 2.

Questio.

Et in vmbra altarum tuarum sperabo: donec transeat iniquitas.

915 11. 9. 3. Ad mensam.

Hic consequenter ostendit Christus quomodo per suam passionem nostras purgat iniquitates. Vbi primò sciendum, quòd sicut gallina duas alas habet, quibus suos pullos calefacit, protegit, & nutrit: sic mysticè Deus duas alas habet, quibus suos fideles calefacit per amorem: protegit à diabolo: & nutrit per fidem. De quibus dicitur. *Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie impiorum.* Istæ duæ alæ sunt misericordia, & charitas: per misericordiam à rapacitate diaboli nos protegit: sed per charitatem nos suo nutrit amore. Istæ sunt alæ, de quibus Christus dicebat Iudæis. Hierusalem, Hierusalē, quotiens volui congregare filios tuos: quēadmodum gallina congregat pullos sub alis: & noluisti &c. Est ergo sperare in vmbra alarum Dei, sperare protegi à Deo per misericordiā, qua mala terminat: & per Charitatē qua bona concedit. Item notandū, quòd iniquitas quandoque dicitur ipsum peccatum, prout est culpa: quandoque verò dicitur ipsum peccatum, prout est pœna. Iniquitatem pro culpa accipit psalm. dicens. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco &c. Et isto modo iniquitas in Christo non fuit. Esa. 53. Iniquitatem non fecit: neque dolus fuit in ore eius. Iniquitatem vero pro pœna non pro culpa. Et isto modo iniquitas magna fuit in Christo tempore passionis: quia pœnam omnium peccatorum portauit in corpore suo super lignum crucis: vt dicitur 1. Pet. 2. Sic enim de Christo dicitur. Omnes nos errauimus, vnusquisque in vitam suam declinauit: & dominus posuit in iniquitates omnium nostrum. Dicat ergo Christus tempore suæ passionis patri positus in passione. *Sperabo in vmbra alarum tuarum*, id est, confidam in misericordia, & charitate tua: *Donec transeat à me iniquitas* id est donec finiatur passio mea, quæ est pœna satisfaciens pro peccatis omnium electorum: quia per ipsam iniquitas omnium consummabitur. Et si dicas: nonne Christus vt homo sperauit in vmbra alarum Dei, solum tempore passionis: quia dicit, sperabo donec transeat à me iniquitas? Donec enim ponit terminum temporis. Sciendum ergo, quòd hæc dictio donec in scriptura tenet dupliciter. Quia quandoq; significat aliquod tempus determinatum, quo transacto aliquid fiat. Iosue 6. Non clamabitis, donec veniat dies, in qua dicam vobis, clamate. Quandoque verò significat tempus indeterminatum, vel æternum, vt psalm. 109. Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis, donec ponam &c. Nunquid postquam omnes inimici Christi erunt subiecti pedibus Christi, non sedebit Christus ad dexteram patris? Certum est, quòd sic. Similiter dicitur. Matth. 1. quod Ioseph non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum. Similiter vulgari sermone dicitur. Non loquar tibi, donec vixero, non tamen sequitur, ergo loquar tibi, postquam non vixero. Si vero hic iniquitas accipiatur pro culpa: tunc Christus loquitur de iniquitate suorum electorum, quæ merito suæ passionis transitura erat, vt sit sensus. *Donec transeat à me iniquitas*, id est, à meis.

Ale Dei.

Psal. 16

Matth. 23

Iniquitas.

Psal. 50

Donec

Clamabo

916. Clamabo ad Deum altissimum, Deum, qui benefecit mihi.

Hic Christus rationem quæ à patre debet exaudiri explicat. vbi notandum, quòd experientia beneficiorum ab aliquo perceptorum fiduciam præstat, alia consequenter recipiendi, vt puta si Deus gratioſè absque omni merito nostro nos in filios adoptauit: ex hoc sperare debemus, quòd orationes intendit exaudire iam factorum filiorum. Et ideo, vt suis daret fiduciam exauditionis, quando eos orare docuit: vt beneficio primo gratis recepto prius recordarentur admonuit. d. Sic orabitis pater noster, &c. Vbi Augost. lib. 1. de sermone domini in monte dicit. Cùm homines dicunt Deo, Pater noster: quædam fiducia impetrandi, quæ petituri sumus, generatur in nobis. Cùm antequā aliquid peteremus tam magnum donum accepimus: vt dignamur Deo dicere, Pater noster. Quid enim non dabit iam filiis petētibus, cùm hoc ipsum ante dederit, vt filij essent? &c. Consimiliter ergo Christus homo ex tanto beneficio à patre recepto, vt mera gratia verbo diuino personaliter vniretur: sic vt verus Dei filius esset, fiduciam plenam recepit, omnem suam orationem exaudiēdam à patre. Et hoc hic Christus notans ait. *Clamabo ad Deum altissimum*, scilicet, per orationem. Et causam exaditionis subiungit dicens. *Deum, qui benefecit mihi.* quasi dicat secūdum glo. Quia expertus sum, quòd benefecit mihi ante: vt puta, quia me ad vnionem hypostaticam assumpsit: per hoc plenè confido, quòd clamantem audiet. Similiter ex beneficiis præteritis nos exaudiendos sperare debemus: vnde glo. Si enim impios quæsuit, qui eum non quærebant, & pro impiis mori voluit: clamantes quomodo non exaudit?

Oratio. Exaudire. Matth. 6. Augost. Pater noster.

917. Misit de cœlo, & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me.

Hæc est secunda pars, in qua suam prædicit resurrectionem. Et duo facit: quia prædicit primo suam resurrectionem. Secundò suam ad cœlos ascensionem: ibi. *Exaltare.* Prima in duas. Quia primo prædicit suæ resurrectionis gloriam. Secundò ostendit Iudæorum malitiam, ibi. *Filij hominum.* Prima in duas: quia primò prædicit suæ resurrectionis triumphum. Secundò declarat ipsius resurrectionis modum, ibi. *Misit Deus.* Quantum ad primum sciendum, quòd differentia est inter Christi resurrectionem, & aliorum: quia nullus aliorum propria virtute resurgere potest: sed Christus se ipsum suscitauit à mortuis: propter quod ipse filius dicebat. Potestatem habeo ponendi animā meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Cum enim opera trinitatis ad extra sint indiuisa, & pater suscitauerit Christum, consequens est, vt verbum etiam suscitauerit Christum: cùm ergo Christus sit verbum, consequens est: vt Christus suscitauerit seipsum. Hanc ergo resurrectionem patri attribuens, pro cuius gloria omnia faciebat: dicit. *Misit de cœlo, & liberauit me.* Vt sit sensus. Pater liberauit me, scilicet, à morte resuscitando: quo facto statim *misit de cœlo*, scilicet, Angelum, resurrectionem factam prædicantem, & milites custodes sepulchri exterrentem: propter quod de angelo misso subdit. *Et dedit*, scilicet ipse angelus *in opprobrium conculcantes me.* Conculcabantenim illi custodes Christum: quia supra Christi sepulchrum iacebant, qui ad vocem angeli in opprobrium dati fuerunt: quia vt dicitur Matth. 28. Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Vel hoc accipi potest de Iudæis, qui Christum conculcabant, quando ipsum in cruce pendentem vilipendebant: propter quod dati sunt in opprobrium: quia per totū orbem dispersi.

Resurrectio.

Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus. 918.

Hic declarat Christus modum suæ resurrectionis. Hic veritas accipitur pro iustitia. Sciendum est ergo, quòd Christi resurrectio fuit opus iustitiæ, & misericordiæ: fuit opus misericordiæ: quia virtute illius nos surgimus à peccatis: fuit etiam opus iustitiæ: quia virtute illius corporaliter omnes resurgent: differenter tamen secundum differentiam meritorum: alius cum maiori claritate, & gloria, alius cum minori, vt dicit Apostolus 1. Corinth. 15. quòd sicut alia est claritas solis, alia lunæ, & alia stellarum: & sicut stella differt à stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Quod ideo dicit: quia sicut in hominibus sunt diuersitates meritorum, vt puta: quia aliqui habent fructum centesimum, vt virgines, alij sexagesimum, vt continentes: alij trigesimum, vt coniugati, sic erit differens claritas resurrectionis, vt ostendit glo. prædicta verba apostoli exponēs, dicens. Sicut enim sol, luna, & stellæ, etsi vnius naturæ sint, diuersæ tamen claritatis sunt, sic & homines cùm sint eiusdem generis: dissimilis tamen gloriæ in resurrectione erunt: vt claritatem solis, illorum dignitas exæquatur, qui centesimum numerum habent: lunari vero claritati comparetur illorum dignitas, qui sexagesimum numerum habent, stellis verò, qui trigesimum habent. Sic ergo ipsa Christi resurrectio est opus misericordiæ, quo ad peccatorum remissionem, sed opus iustitiæ, quo ad præmiorum retributionem. Et hoc est, quod de sua resurrectione hic dicit Christus. *Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam*, id est, fecit resurrectionem meam: quæ dicitur opus misericordiæ, & iustitiæ. Et quòd loquatur de sua resurrectione, subdit dicens. *Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum.* vbi per leones intellige principes sacerdotum, Scribas, & Pharisæos, qui alios habebāt regere, & nutrire: qui leonibus propter ipsorum crudelitatem contra Christum comparantur. Per catulos verò leonum accipe plebeios, ab ipsis principibus seductos. Eripuit ergo Deus animam Christi, id est, vitam de medio illorum, quia per suam resurrectionem factus fuit immortalis, & impassibilis: ne sibi amplius Iudæorum crudelitas posset nocere: quamuis ad modicum tempus ipsum morti tradidissent. Et hoc est, quod subdit. *Et dormiui conturbatus.* Mors enim Christi dormitio dicitur, sicut & aliorum mors corporalis. Ioan. 11. Lazarus amicus noster dormit: quia Deo facile est, à morte defunctum reuocare ad vitam sicut dormientem excitare. Sic enim dicebat Christus. psal. 3. Ego dormiui, & soporatus sum: & resurrexi. Dormiuit Christus in morte conturbatus: non secundum rationem, sed secundum carnem mortis timore. Vnde ait Matthæus. 26. Tri-

Ioan. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stis est anima mea vsque ad mortem.

919. ## Filij hominum dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.

Dentes. Grego.11. moral.ca. 18. Threno.3.

Hic ostendit Iudæorum malitiam contra Christum. Vbi notandum, quòd per dentes significantur nostri sensus interiores, vt ostendit Grego. dicens. Per dentes sensus interiores, accipi solent, quod Hieremias propheta attestatur dicens. Fregit ad numerum dentes meos. Per dentes enim cibus frangitur, vt glutiatur. Vnde non immeritò in dentibus internos sensus accipimus qui singula, quæ cogitant quasi mandunt: atque ad ventrem memoriæ transmittunt, quos propheta ad numerum fractos dixit: quia iustà mensuram vniuscuiusque peccati, intelligentiæ cæcitas generatur in sensibus. Sic ergo per dentes hic accipe cogitationes Iudæorum, & acuta consilia contra Christum. De quibus psalm. 3. Dentibus suis fremet, & tabescet. Et de istis dentibus nunc dicit Christus. *Filij hominum*, id est, Iudæi, qui filij hominum erant, scilicet sanctorum patrum quòd secundum rationem vixerant, licet ipsi homines non essent. *Dentes eorum*, id est, eorum cogitationes, & consilia: *arma, & sagittæ*: quia ipsis suis cogitationibus meditabantur morte Christi se defendere, ne perderent locum, & gentem: & quantum ad hoc erant arma. Cogitabant insuper Christum non per se, sed per præsidem morti tradere, & sic se immunes à Christi morte ostendere, & quantum ad hoc dicuntur sagittæ: quia occultè feriunt, & à remotis. Vnde de illo Iudæorum populo loquitur Christus Iob. 16. d. Collegit furor suum in me: & comminans infremuit contra me dentibus suis. Vel per dentes accipe Iudæorum crudelitatem: vt supra ver. 27. Sequitur. *Lingua eorum gladius acutus.* Per linguam enim intellige eorum verba dicta per linguam: sicut per causam quandoque intelligitur effectus, quandoque econtrario. Verè enim eorum verba erat gladius acutus mortem Christi accelerans: vt quando clamantes dicebant. Crucifige eum, crucifige eum: & huiusmodi: quia tales voces, etiam fecerunt Christi mortem: vt facit gladius acutus. Vnde de linguis Iudæorum acutis tempore Christi passionis dicitur psalmo 63. Exacuerunt vt gladium linguas suas, &c.

Lingua.

920. ## Exaltare super cœlos, Deus, & super omnem terram gloria tua.

Ascensio.

Hic ostendit Christus ad cœlos suam ascensionem. Et tria facit. Quia primo Christi ascensionem postulat. Secundò Iudæorum malitiã explicat: ibi. *Laqueum.* Tertiò ipsorum pœnam explicat, ibi *Foderunt.* Quantum ad primum sciendum, quod ista verba dupliciter exponuntur: quia possunt esse verba psalmi. ad Christum, vel Christi ad patrem. Quantum ad primum intellectum psalmi, visis iniuriis Christo illatis, visa per spiritum sanctum Christi resurrectione, desiderans quòd Christus cognoscatur super omnem creaturam gloriosus: ipsius ascensionem prædicendo postulat dicens. *Exaltare super cœlos, Deus.* Quamuis enim Christus in primo instanti suæ conceptionis verus esset Deus: & per consequens super omnem creaturam exaltatus, non tamen ante suam resurrectionem, & ascensionem, sed in sua ascensione vt Deus exaltatus apparuit. In resurrectione enim super omnes homines exaltatus apparuit: quia inter omnes solus factus immortalis: sed in ascensione apparuit exaltatus super omnes angelos. Quia tunc ascendit super Cherubin: & volauit super pennas, &c. id est, super omnes angelos ascendit. Vnde hic per cœlos Angelos cœlestes intelligit. Nam sic cœlum pro Angelica natura accipit Christus. Matthei sexto, dicentis. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Quod exponens Gregorius vigesimo septimo moralium, capitulo vigesimoquinto, dict, Per cœlos enim ij, qui cœlestibus sunt conditi, angelici spiritus designantur. Vnde & orando voce dominica dicere instruimur. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Vt nimirum voluntas Dei sicut à superiore, id est, angelica natura agitur: ita etiam in omnibus ab humana infirmitate seruetur. Cùm ergo psalmista Christo dicit. *Exaltare super cœlos, Deus.* hoc prædicit, quòd Christus in ascensione super omnes angelos exaltaretur: vt sic omnia cognoscantur Christo subdita. Psalmo octauo. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Exaltatur autem Deus, non in se, sed in nobis: quando scilicet nos ipsum exaltatum cognoscimus. Et sic ad exaltationem ascensionis, consequenter Christi gloria per omnem terram fuit dilatata: quando post Christi ascensionem gloria Christi per Apostolos per omnem terram fuit prædicata, iuxta illud psalmi decimioctaui. In omnem terram exiuit sonus eorum. Et hoc notans psalm. dicit. *Et super omnem terram gloria tua.* quasi dicat. Post tuam ascensionem gloria tua super omnem terram erit prædicata. Si autem sint verba Christi ad patrem, tunc est sensus: vt Christus patri dicat. O tu Deus pater, *Exaltare super cœlos*, id est, fac in me per quod altus videatis super omnes angelos, scilicet, fac me ascendere. Et tunc gloria tua apparebit hominibus gloriam angelorum excedere: quia tunc Apostoli mei tuam gloriam per totum mundum prædicabunt. Et sic apparebit super omnem terram gloria tua.

Psal.17. Cœlis significat. Angelos. Matth 6. Greg.27. moral. ca. 25.

Laqueum parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam. 921

Laqueus.

Hic ostendit Christus Iudæorum nequitiam. Vbi nota, quòd laqueus mysticus dicitur dolosa cogitatio, qua quis conatur alterum decipere: sicut quando Saul cogitabat per manus Philistinorum occidere Dauid. Ideò dolosè cogitauit dare ei filiam in vxorem, si sibi centum præputia Philistinorum præsentaret. vt habetur primo Regum decimooctauo. Et tamen ipse deceptus laqueo suo fuit captus: propter quod dicit Dauid. In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Consimiliter Iudæi multos laqueos Christo parauerunt: vt ipsum dolosè morti traderent. Vt puta: quia faciebant occultas suas imaginationes: quibus necessario ipsum in suis responsionibus capere credebãt, & ipsum ad mortem sub colore iustitiæ deducere, &c. vt suprà versic. 440. Et de tali multiplici laqueo hic Christus

Psal.17.

Per Christi.

stus dicit. *Laqueum parauerunt pedibus meis.* Pedes enim Christi, quibus per mundum ibat, sunt increpationes malorum & promissiones præmiorum, quibus quasi pedibus per mundum incedebat, cum malos increpabat & bonis præmia promittebat. Istis enim pedibus laqueũ parabant Iudæi, vt cum adulteram adduxerunt ante eum, &c. vt ver. 440. Sequitur. *Et incuruauerunt animam meam.* id est, per tales laqueos voluerũt incuruare animam meam, scilicet ipsam per mortem ad infernũ deprimere.

922. ## Foderunt ante faciem meam foueam & inciderunt in eam.

Fouea. 2.Reg.18. Laqueus.

Hic explicat debitam pœnam Iudæorum, per foueam enim mors intelligitur: quia hominem in fossam sepulturæ deducit. Tobiæ 8. Abierunt, vt foderent sepulchrum. Et de Absalon dicitur. Proiecerunt eum, scilicet mortuum in foueam grãdem. Isti ergo parauerunt foueam ante faciem Christi, quando in conspectu eiusdem sententiam mortis dederunt cõtra ipsum. Quoniam vt habetur Matthæi 26. dum princeps sacerdotum Christum examinaret, dixit circunstãtibus. Quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes dixerunt. Reus est mortis. Et sic quandocunque tractabant de morte Christi, fodebant ei foueam. Et quia nihil faciebant, contra Christum, quod Christũ lateret: ideo dicit quòd *foderunt foueam ante faciem meam*: quia secundum glo. ipse sciebat totum, quod moliebantur contra ipsum: tamen sic faciẽdo sibiipsis nocuerunt, propter quod subditur. *Et inciderunt in eam.* quia propter hoc ipsi inciderunt sententiam mortis corporalis (quia in vindictam mortis Christi à Tito, & Vespasiano fuerunt trucidati, captiuati, & per mundum dispersi. Luc. 19.) ac etiam æternæ. Vnde de populo Iudæorum dicitur, *Incidit in foueam, quam fecit.* Hoc enim satis est commune, quòd in illud malum quis incidit, quod dolose alteri parat. Sic enim Aman suspensus fuit in cruce, quam Mardocheo parauerat. Sic Saul manu Philistinorum fuit interfectus: quod contra Dauid molitus fuerat. Sic sapientes Babylonis in lacum missi à leonibus deuorati sunt, quod Danieli parauerant. Sic iniqui Sacerdotes morte, quam parauerant contra Susannam, sunt perpessi. Et hoc est quod dicitur Eccles. 27. Qui fodit foueam, incidit in eam. & qui statuit lapidem proximo, incidet in eo: & qui laqueum alij ponit, peribit in illo.

Pfal.7. Hester.7. Daniel.13

923. ## Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum, cantabo, & psalmum dicam.

Hic consequenter Christus surgit ad gratiarum actionem. Vnde circa gratiarum actionem Christus tria facit. Quia primo ostendit modum. Secundò effectum: ibi. *Exurge.* Tertiò causam: ibi. *Quoniam magnificata.* Quantum ad primum ostendit modum, quo gratias agit patri dicens. *Paratum &c.* Gratiæ enim aguntur duobus modis. s. verbis, & operibus: verbis, Deum laudando: operibus, aduersa patienter tolerando. Quia sicut ille, qui in aduersis murmurat, Deum accusat, vt ostendit Gregor. sic & per oppositum patienter tolerans, Deo gratias agit. Quantum ergo ad ista duo dicit Christus. *Paratum cor meum, Deus*, quasi dicat. Et si illi parant mihi mortis foueam: tamen paratũ est cor meum ad tolerantiam. Iterum repetit. *Paratum cor meum*: ad te verbis laudandum, vnde sicut hic ait glo. Gratiæ aguntur verbo, & opere. Et ideo bis dicit, *Paratum cor meum*: vt alterum ad opus, alterum ad verbum referatur. Quæ duo aliis verbis distinguit dicens. *Cantabo, & psalmum dicam*: quasi dicat *Cantabo*, i. verbis gratias agam: *& psalmum dicam*, id est, operibus: quæ prædictæ geminationi reddidit: quia ad vtrunque est paratus. Psalmus enim dicitur à psalterio: quia manu pulsatur: & sic significat opus. Cantare autẽ fit voce, & sic significat verba.

Gratiarũ actio. Patiẽtia. Gregor.5. moral. ca. 26.

Exurge, gloria mea, exurge, psalterium, & cithara: exurgam diluculo. 924.

Hic consequenter ostendit gratiarum actionis effectum, scilicet, quid inde consecutus fuit Christus. Quia enim gratias egit patri, patienter mortem tolerando: ideo gloriã resurrectionis, & exaltationis super omnem creaturam fuit consecutus: vt dicit Apostolus ad Philip. 2. Vnde de resurrectionis gloria nunc dicit Christus. *Exurge, gloria mea.* Vbi notandum, quòd hic per gloriam Christi intelligitur caro Christi, quæ fuit causa gloriæ Christi. Vnde & ipsa Christi caro gloriosa resurrexit. Et de hac gloria sua, id est, carne gloriosa dicebat Christus. Luc. 24. Oportuit sic Christum pati: & ita intrare in gloriam suam, id est, propter passionem in carne mortali habitam, Christus carnem gloriosam resurgendo accepit. De hac ergo carne gloriosa dicit Christus. *Exurge, gloria mea*, id est, exurges, sed quando consequenter notat horam resurrectionis dicens. *Exurgam diluculo.* quia Christi resurrectio diluculo celebrata fuit. Et consequenter ad resurrectionem Christi gloriosam secuta fuit gentium credulitas, quæ crediderunt Christum verũ fuisse Deum & verum hominem: quod notatur per psalterium, & citharam. Nam psalterium, quod sonat à superiori, significat diuinitatem. Cithara vero, quæ sonat ab inferiori, significat humanitatẽ. Et hoc notans dicit *Exurge, psalterium, & cithara*, id est, per resurrectionem carnis gloriosam exurgã in gentibus psalterium, & cithara, quia credent me verum Deum, & hominem. Consimiliter etiam in aliquibus Iudæorum surrexit. Et hoc est, quòd subdit.

Diluculũ.

Confitebor tibi in populis, domine, & psalmũ dicam tibi in gentibus. 925. 15. qu. 1. reuertimini.

Per populos accipe Iudæos, scilicet per gentes idololatras, qui ad Christi fidem cõuersi, Deo confitebantur. Christus enim se facere dicit, quod sui fideles per suam gratiã faciunt. *Confitebor ergo tibi in populis & in gentibus*, id est, per populos, & gentes laudabo te, & bonis operibus honorabo: quæ per psalmum significãtur. Consimile dixit psal. 16. Propterea cõfitebor tibi in nationibus, & nomini tuo psalmum dicam. Vide superius versic. 250.

Quoniam magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua. 926.

Hic ostendit causam tantæ actionis gratiarum

Misericordia dicitur Christus.

Vbi primo notandum, quòd per misericordiam Dei intelligitur humanitas Christi à verbo assumpta: de qua dicitur psal. 47. Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui. Hæc magnificata fuit vsque ad cœlos, quando in ascensione ascendit super omnes cœlos, per nubes autem intelliguntur Apostoli, & prædicatores, qui impleti veritate aliis compluunt doctrinis: per quos tanquam per nubes dominus coruscat miraculis, pluit doctrinis, & minis tonat. Vnde Gregor. dicit. Nubium nomine quid aliud quam Apostoli, & sancti prædicatores designantur, qui per mundi partes circumquaque missi, & verbis nouerant pluere, & coruscare miraculis? Quos Esaias propheta longè ante intuens dixit. Qui sunt isti, qui vt nubes volant? & alibi. Mandabo nubibus meis, ne pluant super vos imbrem. Est ergo magnificata veritas vsque ad nubes, quando prædicatores spiritu veritatis repleti fuerunt: per quam totum orbem docuerunt. Ista ergo sunt duo motiua actionis gratiarum, scilicet primum: quia humanitas Christi super omnes cœlos, id est angelos est exaltata: quod notans dicit. *Quoniam magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua.* Secundum quia prædicatores veritate fidei repleti fidem Christi per totum orbem prædicauerunt: quod notans dicit. *Et veritas tua vsque ad nubes.* Consimile dixit psal. 35. Domine, in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes.

Ephes. 4.

Greg. 17. mor. c. 12. prædicator Nubes.

927. **Exaltare super omnes cœlos, Deus, & super omnem terram gloria tua.**

Hic replicat, quod superius dixerat, fidem nostram confirmans. Vide supra versi. 920.

PSALM. LVII.

928. 2. q. 1. nouem.

SI vere vtique iustitiam loquimini, recte iudicate, filij hominum.

Hic psal. talem habet titulum. *In finem, ne corrumpas Dauid in tituli inscriptione.* Istius tituli expositio patet ex expositione primæ partis tituli præcedentis immediate. Quantum verò ad materiam psalm. dicit Rabbi Sa. quòd Dauid fecit hunc psal. quando ad denunciationem Ziphæorum, Saul cognouit Dauid esse apud eos, & tunc assumptis tribus millibus virorum electorum, venit, vt ipsum Dauid caperet. Quæ historia habetur. 1. Reg. 26. Nam cum Dauid fugiens Saulem habitaret in deserto Ziph latitans cum suis, Ziphæi proditiosè nunciauerunt Sauli dicentes. Ecce Dauid absconditus est in desertum Ziph. Tunc Saul electis tribus millibus virorum electorum, descendit in desertum Ziph, vt quæret, & caperet Dauid. Tunc Dauid cognito per exploratores, quòd Saul venisset ad ipsum quærendum: ac etiam didicisset locum, in quo dormiebat rex Saul: & Abner princeps militiæ Saulis, & quòd Saul dormiebat, & Abner cum reliquo exercitu: quia sopor domini irruerat super eos, tunc Dauid assumpto vno ex militibus suis, scilicet Abisai, venit ad castra Saulis nocte, & secretè. Et inuenerunt Saulem dormientem in tentorio, & hastam fixam ad caput eius in terra; & cyphum aquæ, & Abner cum reliquo populo dormientem in circuitu regis. Tunc Abisai dixit ad Dauid. Conclusit hodie Deus inimicum tuum in manus tuas: & voluit interficere regem. Quod Dauid mansuetus prohibuit, sed acceperunt hastam, quæ erat ad caput regis, & cyphum aquæ, & recesserunt, sic quòd nullus de exercitu Saulis aliquid perpendit. Cúmque essent tantum elongati, quòd erant in loco tuto, Dauid clamauit fortiter. Euigila, Abner. Abner autem euigilatus respondit. Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem? Et respondit Dauid. Digni estis morte, quoniam malè custodistis dominum vestrum regem. Ingressus est enim vnus de turba, vt interficeret regem. Nunc ergo vide, vbi sit hasta regis, & cyphus aquæ, qui erat ad caput regis. Tunc excitatus Saul cognouit vocem Dauid, & dixit. Num est vox tua hæc, fili mi Dauid? Et ait Dauid, Vox mea est, domine mi rex. Quid enim mali feci? quare me persequeris? Ecce dedit te Deus in manu mea hodie, & nolui extendere manum meam in te, &c. Et ait Saul. Peccaui, nequaquam tibi vltra malè faciam, eo quòd fuerit anima mea pretiosa in oculis tuis. Et recessit Saul. Tunc ergo Dauid videns iniquitatem illorum, qui diffamabant eum apud regem illos increpans fecit istum psalmũ. Per hunc spiritu prophetico prædicans multa alia futura. Sic ergo primo dicam sensum historicũ. Secundò sensum propheticum. Quantum ad primum psal. iste diuiditur in duas partes. Quia Dauid primo ostendit Saulis, & suorum malitiam. Secundò ostendit pœnam eis debitam, ibi. *Deus conteret, &c.* vt Nic. de Ly. Quãtum verò ad sensum propheticum, patet expositio tituli per expositionem tituli immediatè præcedentis. Intẽtio psal. est mouere omnes, ne quis Christo contradicat, sed vt vero regi obediat ei. Et secundum hoc psal. iste diuiditur in tres partes. Quia primò Iudæorũ exprobratur malitia. Secundò peruersorũ demonstrantur supplicia, ibi. *Deus conteret.* Tertiò ex hoc deuotorum explicatur lætitia, ibi. *Lætabitur iustus.* Prima pars diuiditur in partes quatuor: quia ponit primo Iudæorum in seipsis demonstrata contradictio. Secundò ipsorum iniquitatis exquisita operatio, ibi. *Etenim in corde.* Tertiò ipsorum à prophetis antiquata diuisio, ibi *Alienati.* Quartò ipsorum in peccatis indurata obstinatio, ibi. *Furor.* Quantum ad primum sciendum, quòd Iudæi de Christo in seipsis contradicebant: quia labiis iusta, & vera de Christo prædicabant, contra ipsum corde dolos cogitabant, vt puta, quando ad ipsum adduxerunt mulierem deprehensam in adulterio, quando ad ipsum miserunt discipulos cum Herodianis dicentes. Magister scimus, quia verax es, &c. Ipsi enim vera loquebantur: sed corde ipsum persequebantur. Istos ergo reprehendens dicit. (*Si verè vtique iustitiam loquimini.*) quare non rectè corde iudicatis? Et vocat istos non homines, sed filios hominum: quia ipsi non viuebant, vt homines secundum dictamen rectæ rationis, quamuis essent filij hominum, id est, sanctorum prophetarum, & patriarcharum. Vnde notandum, quòd aliqui sunt homines, & filij hominum: vt boni nati de bonis: aliqui neque sunt homines, neque filij hominum, vt mali nati de malis. Alij sunt homines, sed non filij hominum, vt boni nati de malis: alij sunt filij hominum, sed non homines: vt mali nati de bonis: de quibus dicitur Psalm. 4. Filij hominum, viqueque graui corde, &c. Et isto modo hic Iudæos vocat

Filij hominum quidam.

Iniustitia. vocat filios hominum. Vel aliter, vbi notandum, quòd vera iustitia non stat in verbis, sed in factis, si idem sit in corde quod in ore, & per facta cognoscantur verba. Quilibet enim in corde suo naturaliter iustitiam habet scriptam. Vt puta, quod tibi vis fieri, alteri facias: & quod tibi non vis fieri, alteri non facias. Hanc etiam iustitiam quilibet loquitur ore sed factis multi contradicunt. Et tales loquuntur iustitiam, sed non verè: quia aliter agunt, quàm loquuntur. Et ad hoc glossa ponit exemplum dicens. Interrogatus, quod sit melius, an aurum, an fides. Indubiè corde, & ore præponis auro fidem. Sed amicus tuus nullo teste, aurum tibi commendauit, discedit, & mortuus est, filium hæredẽ reliquit, qui ignorat, quid tibi commendauerit pater, & cogita te similiter alteri aurum commendasse, nullo alio sciente, & te filium reliquisse. Quid velles filio tuo, à tuo amico præstari? Respondeo, quid tibi respondet cogitatio. Et hoc idẽ, tu iudica cum filio amici tui. Sratim enim respondebis, quòd propter aurum fides non est neganda. Sed aliud iudicat auaritia, qua cogitas aurum negare hæredi amici tui. Aure locutus es, & cognouisti meliorem esse fidem. Et modo auaritia corruptus, melius dixisti esse aurum. Non sic iudicasti, vt locutus es, vera locutus es: sed falsa iudicasti. Vetitas iubet omnes loqui iustitiam, ne dicantur iniusti. Veritas omnibus clamat. *Si verè vtique iustitiam loquimini*, id est, si non falsè, si non aliud in labiis, & aliud in voluntate. *Rectè iudicate, filij hominum*, id est auro, & cæteris aliis fidẽ præponite, & alia huiusmodi, aliter enim hypocritæ estis, quasi Iudæis dicat Christus. Si dicitis mihi. Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Et nostis, quòd veraci mors non est intentanda, quare ergo quæritis mortẽ meam? Sed Iudæi sic de Christo iudicauerunt, vt fictè de ipso locuti probentur, verbis suis illaqueantur, & accusantur. Et hanc sententiam ponit sapiens Eccl. 31. dicens. Intellige, quæ sunt proximi tui ex te ipso, id est, ita iudica de proximo tuo, sicut de te ipso velles rectè iudicari, vel sicut recta ratio in teipso dictat esse iudicandum.

Terra caro Christi.

Ioan. 9.

Quæstio.

Cordis cogitatio.

Diabolus.

Ioan. 13.

929. **Etenim in corde iniquitates operamini in terra, iniustitias manus vestræ concinnant.**

Hic consequenter ponitur Iudæorum exquisita iniquitas. Vbi notandum, quòd sicut malæ locutiones procedunt ex corde malo, consimiliter & malæ operationes, dicente Christo Matthæi decimoquinto. De corde exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, adulteria. Vnde fundamentum omnis malæ locutionis & operationis manet in corde, propter quod dicit Philosophus, quòd vnusquisque talia operatur, & dicit, qualis est. Et ideo causam malignitatis Iudæorum contra Christum ostendens esse malitiam cordis eorum, ait hic. *Etenim in corde iniquitates operamini in terra*, quasi dicat. Ideo opera vestra exteriora sunt mala: quia prius in corde vos iniquitates operamini, quæ postea operibus adimpleti: quia opera vestra praua cogitationi correspondent: quia manus sequitur cor. Et sic peccatum operis peccato cordis adiungitis. Et hoc est, quod subdit. *Iniustitias manus vestræ concinnant*, id est, coniungunt. Vnde alia litera habet. *Iniustitiau manus vestræ connectunt.* quia, scilicet peccatum peccato abiungunt. Et attende, quòd Christus volens demonstrare, quòd omnia ista agebant contra ipsum, dicit. *Iniquitates operamini in terra.* scilicet in me, quẽ hominem quo ad corpus de terra factum conspicitis. In terram ergo, scilicet, in corpus Christi operabantur mala, sed non in animam. Vnde de terra corporis Christi dicitur. Terra data est in manus impij. Quod ad propositum exponens Gregor. 9. moral. cap. 21. ait. Quid enim terræ nomine, nisi caro Christi exprimitur? Quis appellatione impij, nisi diabolus designatur? Huius impij manus fuerunt ij, qui in redemptoris nostri morte grassati sunt. Terra itaque data est in manus impij, quia antiquus hostis redemptoris nostri mentem corrumpere per se tentando non valuit, sed eius carnem per suos satellites ad triduum permissus extinxit, & dispensationi supernæ pietatis, nesciens ex ipsa permissione seruiuit. Tribus enim tentationibus redemptorem nostrũ pulsans, corde tentare non valuit, sed tamen suas manus ad mortem carnis eius excitauit. Cum enim cohortem, atque à pontificibus, & Pharisæis ministros tradidit, nimirum iste impius tunc manus ad terram tetendit. Huius certè manus sacerdotes, & principes, Pilatus, atque illusores milites fuerunt, &c. Et hæc omnia notans Christus dicit. *Etenim in corde iniquitates operamini in terra.* Sed hic glossa quæstionem mouet dicens. Si iniquitas manus, iniquitati cordi desit; nunquid sine culpa erit? Respondet quòd non; quia quicquid vis, si non potes, factum Deus imputat. Verum quia hic dicitur. *Etenim in corde iniquitates operamini.* forte dices. Nunquid diabolus malas cogitationes, & iniquitates in cordibus nostris operatur? Et videtur quòd sic. Nam de Iuda dicitur. Cum diabolus iam misisset in cor Iudæ, vt traderet eum. Ad oppositum videtur Christus dicens Matthæi decimoquinto, quòd de corde exeunt cogitationes malæ, &c. ex quo patet, quòd à corde oriuntur, non à Diabolo. Respondeo, quòd diabolus malarum cogitationum auctor non est, sed cum illas ex actibus nostris in corde nostro esse natas perspexerit, illas suis tentationibus fouet & nutrit. Vnde Hieronymus exponens prædicta verba Christi dicit. Arguendi sunt ex hac sententia, qui malas cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex corde nasci, & propria voluntate. Diabolus enim adiutor, & incentor malarum cogitationum potest esse, auctor autem esse non potest Si autem diabolus semper in insidiis positus, leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammauerit, non debemus opinari, cum occulta quoque cordis nostri rimari, sed ex corporis habitu, & gestis exterioribus æstimare, quid in nostro corde versetur interius. Verbi gratia. Si pulchram mulierem crebrò nos viderit inspicere, intelligit ab oculis, cor maculatum esse luxuria. Ad auctoritatem autem in oppositum: quia cum misisset diabolus in cor Iudæ, &c. & ad omnes similes dicendum, quòd non debet intelligi, quòd diabolus illas malas cogitationes faciat, sed quòd suis suasionibus ad illas ex corde germinandas prouocat. Vnde illa immissio quando diabolus immisit in cor Iudæ, &c. fuit quædam persuasio. Vnde Augustinus super Ioann. exponens illa verba dicit.

Philosophus. 1. ethicorum.

Hieronymus. Matth. 15.

Augustus.

August. Missio ista suggestio spiritualis est, & non fit per aurem, sed per cogitationem. Diabolicæ enim gestiones mittuntur humanis cogitationibus, factum ergo iam fuerat in corde Iudæ, scilicet per diabolicam suggestionem, vt magistrum traderet discipulus.

930. 11.q.1.om pis atm. **Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa.**

Hic ponitur Iudæorum à suis patribus antiquata diuisio. Antiqui enim Iudæorum patres, sicut Abraham Isaac, & Iacob, toto corde desiderabant Christi aduentum in carnem, qui spiritu prophetico venturum sciebant, Christo dicente. Multi reges, & prophetæ voluerunt videre, quod vos videtis, &c. Isti autem à fide parentum alienati, Christum videre nolebant, sed ipsum totis conatibus persequebantur. Quod de ipsis notans psalm. ait. *Alienati sunt peccatores à vulua.* Vulua. Quid enim nomine vuluæ, quæ fœtum concipit, & parit, nisi antiqui patres, à quibus Iudæi persecutores Christi, concepti fuerunt, & geniti? *Alienati ergo sunt à vulua*, id est alieni à suis patribus effecti, propter quod de ipsis dicitur psalm. 17. Filij alieni, scilicet effecti à patribus, mentiti sunt mihi &c. versic. 246. Alienati ergo à patribus mentiti sunt: quia contra dictamen conscientiæ ipsorum Christum persequebantur. Et hoc est, quod subdit. Vterus dicitur mēs. *Errauerunt ab vtero*, id est, discordauerunt à mente, & conscientia sua. Vbi notandum, quòd vteri nomine mens nostra, siue conscientia designatur, vt ostendit Greg. 12. mora. c. 28. dicens. In sacro eloquio vteri nomine mens nostra solet intelligi. Hoc est enim, quod per Salomonē dicitur. Lucerna domini spiraculum hominis, qui inuestigat omnia secreta ventris. Lux enim gratiæ, quæ desuper venit, spiraculum præstat homini ad vitam, quæ scilicet lux omnia secreta ventris inuestigare dicitur: quia occulta nostræ mentis penetrat, vt ea, quæ de seipsa latebant, anima ante eius Hiere. 4. flendo oculos reducat. Hinc Hieremias ait. Ventrem meum doleo. Qui vt ostenderet, quid dixisset ventrem suum, adiunxit. Sensus cordis mei turbati sunt. Vteri itaque nomine rectè mens accipitur: quia sicut proles in vtero concipitur, sic cogitatio in mente generatur. Et sicut in ventre cibi, ita continentur in corde cogitationes. Et de vtero mentis dicitur Iob 15. Vterus eius præparat dolos. Errare ab vtero. Quid est errare ab vtero, nisi discordare verbis, vel factis à propria conscientia, vel mente? quod Iudæi faciebāt erga Christum: quia dictante ipsorum mente, quod ei nihil dignum morte erat aptum, ipsi clamando dixerunt. Reus est mortis. Tolle, tolle crucifige eum. Et sic locuti sunt falsa: quia verbis discordabant à mente. Vnde ipsos à parentibus, alienatos ostendens Christus, dicit. Ioan. 8. Quæritis me interficere, hominem, qui veritatem locutus sum vobis. Hoc Abraham non fecit, vos facitis opera patris vestri, scilicet diaboli, &c.

931. 11. qu. 3. Quicunq. **Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas.**

Hic consequenter ponitur ipsorum in peccatis obstinatio. Ad cuius euidentiam sciendum, quòd, vt dicit Magister de proprietatibus rerum libro vndecimo, quòd aspis serpens quando præuidet incantatorem suis carminibus ipsam euocare de cauerna volentem, & sibi soporem immittere, Aspis. vt arripiat carbunculum, quem gerit in fronte, ille nolens exire, aurem vnam ponit in terram fixam, & alteram cauda obturat, ne voces magicas audiat incantatoris. Per hanc ergo similitudinem vult psalmista ostendere induratam Iudæorum obstinationem contra Christum: quia ipsi ne audirent verba prædicationis eius, & Apostolorum, ad modum aspidis aures suas obturabant, vnam terra, aliam cauda. Quid enim mouit eos contra Christum, nisi terra, id est, terrenorum cupiditas, Terra. ne, scilicet perderent dominium, & bona terrena? Vnde & Caiphas consulendo dicebat. Ioan. 11. Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem. Aliam vero aurem clauserunt cauda. Cauda. Quid enim per caudam, nisi hypocrisis, & falsa simulatio intelligitur? Quia sicut cauda turpitudinem animalis cooperit, & posteriora, sic Iudæi Christi tempore hypocritæ falsa simulatione verborum, & signorum exteriorum occultabant malitiam contra Christum conceptam. Veniebant enim ad Christum multotiens in vestimentis ouium, sed intrinsecus erant lupi rapaces. Vnde de tali hypocritarum cauda dicitur. Longæuus, & honorabilis ipse est caput, Propheta docens mendacium, ipse est cauda. Esa. 9. Ipsi enim erant falsi prophetæ: quia simulabant, quod non erat, & sic toto corpore mentiebantur. Vnde Gualfredus, super illud psalmi. Odisti omnes qui operantur iniquitatem, ait. Si graue est solo ore mentiri, quantò grauius toto corpore? Toto siquidem corpore mentitur hypocrita, cauda cooperire suas turpitudines volens: quia simulat sanctitatem vitæ, cuius veritate caret, de quo dicit dominus. Propheta docens mendacium, ipse est cauda. Sic ergo Iudæi ad modum aspidis vnam aurem terra, id est, cupiditate terrenorum, aliam cauda, id est, falsa simulatione obturabant, ne Christum prædicantem audirent, sed in sua malitia potius obstinati remanerent. Et hoc est, quod dicit. *Furor illis.* Vocat enim iram obstinatorum furorem: quia irreuocabilis est, secundum similitudinem serpentis; sed quia variæ sunt naturæ serpentium declarat de quo serpente intelligat dicens. *Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas.* Sic enim non solum ad vocem Christi obturabant aures suas, ne ipsum audirent, sed etiam ad vocem Apostolorum, & discipulorum. Sic enim ad vocem Stephani (vt dicitur act. 7.) continuerunt aures suas, & impetum fecerunt, scilicet, ne audirent prædicationem. Et hoc est, quod subditur.

Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. 932.

Incantatores propriè sunt vt dicitur 24. quęst. 4. igitur. Incantatores. qui artem verbi peragunt. Sic ergo Christus, & apostoli erant incantatores, qui arte verbi scilicet prædicationis, audientes conuertebant ad Deum. Et hoc sonat vocabulum incantator, id est, intus in corde cantator. Et sic quando arte verborum quis alium conatur ad bonum ducere, dicitur incantator bonus, quando vero ad malum, malus. Sed vt plurimum incantator in malum accipitur, licet hic in bonum accipiatur. Veneficus. *Et venefici incantantis sapienter.* Vbi aduerte, quòd veneficus dicitur faciens venenum, vel componens, venenum autem cum sit res frigidissima, directè opponitur sanguini, & sic dicitur à vena quia contrarium venæ, quæ sanguinem continet. Quid ergo notat venenum, nisi frigidam pœnitentiam, & paupertatis viam, quæ carni, & sanguini contrariatur, & vitam mortificat corporalem? Veneficus erat ergo Christus, venefici erant apostoli, qui tale venenum prædicando conficiebant, docentes asperitatem pœnitentiæ. Et vt ostendat, quòd loquitur hic de venefico in bonum, dicit. *Et venefici incantantis sapienter.* Vnde gloss. Sicut enim aspis non audit incantantium vocem, ne educatur ad lucem, sic & Iudæi audire noluerunt Christi vocem, & apostolorum, qui sunt incantatores sapientes, vt ad lucem exirent. Psal. 113. Sicut de ipsis dictum est. Aures habent, & non audient. Quæstio. Hic propter hoc, quod dicit, quòd non exaudiet vocem incantantium, cadit quæstio scilicet, vtrum incantationes, vel obseruationes ordinatæ ad immutationem corporum, puta ad sanitatem, vel aliquid huiusmodi, sint licitæ, vide secundam secundæ. q. 96. artic. 2.

933. 2.2.q.97.ac. Infatio. **Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet dominus.**

Hic consequenter demonstratur pœna Iudæis debita. Notatur autem hic quadruplex pœna eis debita. Prima quia mendaces ostendentur. Secunda per mundum dispergentur, ibi. *Ad nihilum deuenient.* Tertia lumine priuabuntur, ibi. *Sicut cera, quæ fluit.* Quartò æterno igne cremabuntur, ibi. *Priusquam.* Quantum ad primum sciendum, quòd dupliciter Iudæi Christum persequebantur, scilicet quandoque dolosè, & occultè, sicut quando volentes eum capere in sermone, miserunt discipulos cum Herodianis, dicentes. Magister, &c. Quandoque apertè, sicut quando ante Pilatum Matt. 22. clamabant, dicentes. Tolle tolle, crucifige eum. Ioann. 19. Et per omnia ista intendebant Christi nomen, & fidem delere, cuius tamen oppositum euenit. Vnde propter persecutionē dolosam comparantur aspidi, sed propter apertam leoni. Primo ergo propter persecutionem occultam, & dolosam comparantur aspidi. Cuius ratio est. Nam vt Aspis. dicit Magister de proprietatibus, Aspis non nocet Aphris, quamuis ore venenum immittat. Vnde volentes Aphri pueros de se natos probare, eos obiiciunt aspidi, si de ipsorum semine fuerint, aspis nil nocet eis, si adulterinus, mox ipsum interimit. Sic conformiter est de dolosa persecutione, quæ ab adulatione incipit, quæ non nocet Aphris. Apher enim fuit vnus ex posteris Abrahæ, natus de Cetura. Abraham autem, qui interpretatur pater multarum gentium, significat ipsum Deum omnium creatorem, cuius filios probat adulatio: quia si talis sit filius Dei, adulatio ei non nocet, quia per ipsam non inflatur, si autem ex alieno, scilicet diabolo sit genitus, statim per superbiā erigitur, & interficitur per peccatum. Ideò de iustis, qui aspidem adulationis non timent dicitur psal. 90. Super aspidem, & basiliscum ambulabis. Vnde superius Iudęos adulatores aspidi comparat, dicens. Furor illis &c. sicut aspidis surdæ. Secundò propter persecutionem apertam cōparatur leoni, Leo. qui apertè sæuit, vt rapiat & deuoret, propter quod de ipsis dicitur. Susceperunt me sicut Leo, paratus Psal. 16. ad prædam. Vnde prima pars istius versus refertur ad persecutionem occultam, cum Dicit. *Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum. Dentes eorum.* s. aspidum. Vnde gl. *Deus conteret dentes &c.* i. ipsorum verba dolosa, quibus est furor sicut aspidis. Et hoc *in ore ipsorum.* quia in verbis suis capiet eos. ore enim suo contra se dicunt, dum laudant, quem perdere volunt. Consequenter eos comparat leonibus ratione persecutionis apertæ, dicens *Et molas leonum confringet dominus* Vbi glo. *Molas leonum confringet*, id est, apertas clamationes ipsorum mortis Christi, quas Iudæi fecerunt, ne ad effectum veniant, quibus fidem Christi extinguere conabantur. Nota ergo, quòd aspides erant Iudæi, dum insidiosè tentabant, sed leones, dum apertè mortem Christi clamabant. Sed horum dentes & molæ fractæ sunt, quando Christus surrexit, & omnes illos ostendit fuisse mendaces.

Ad nihilum deuenient, tanquam aqua decurrens, intēdit arcum suum, donec infirmentur. 934

Hic ponitur secunda pœna, scilicet dispersionis per mundum. Aqua. Peccator. Vbi aduerte, quòd secundum naturales, omnis virtus vnita fortior est seipsa dispersa, sicut exercitus, qui congregatus in vnum fortis est, dispersus nullius est virtutis. Sic & Iudæorum populus, dum esset vnitus cum Deo, fortis erat, sed per peccatum contra Christum commissum à Deo diuisus deuenit ad nihilum: quia propter hoc etiam à Romanis principibus fuerunt de propria terra abiecti, trucidati, & venundati, sic quòd ipsorum potestas ad modum aquę decurrentis fuit lapsa. Quod præuidens propheta de Iudæis ait. *Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens.* Primò ergo ad nihilum, vt aqua decurrens, deuenerunt Iudæi, & hoc in seipsis per peccatum: quia ad modum aquæ decurrentis instabiles sunt effecti. Peccator enim rectè aquæ comparatur, propter suam instabilitatem. Vnde de ipso dicitur Iob 24. quòd leuis est super faciem aquæ. Quod ad propositum exprimens Gregor. dicit. Greg. lib. 16. cap. 5. Aquæ enim superficies huc, illúcque aura impellitur, & nulla stabilitate solidata, passim mouetur. Peccatoris ergo mens, & iniqui plusquam aquæ superficies leuis est: quia quælibet hanc aura tentationis attigerit, sine tarditate aliqua pellit. Si enim cordis fluxum cuiuslibet peccatoris cogitemus: quid aliud quàm in vento positam aquæ superficiem cerminus? Nunc namque illum aura impellit iræ, nunc aura luxuriæ, nunc aura inuidiæ, nunc fallaciæ pertrahit. Super faciem ergo aquæ leuis est peccator, quem quilibet erroris ventus impellit. Vnde bene per Psalmistam dicitur. Psal. 82. Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. Vt rota quippe ponuntur iniqui: quia in circuitu laboris missi, dum ea, quæ ante sunt negligunt; & ea, quæ de-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

serenda sunt, sequuntur, ex posterioribus eleuantur, & in anterioribus cadunt. Qui rectè quippe stipulæ ante faciem venti comparantur: quia irruente aura tentationis, dum nulla subnixi sunt grauitatis ratione, eleuantur, vt corruant. Et sæpè eo se alicuius meriti existere existimant, quo eos in alta flatus erroris portat. De quibus nunc ait psalm. *Ad nihilum deuenient sicut aqua decurrens.* Secundo hoc exponitur de ipsorum dispersione per mundum facta per Titum & Vespasianum, quæ vsque hodie durat. Verum, quia aliqui Iudæorum à Deo erant prædestinati, ideo de ipsorum conuersione dominus sollicitus ostenditur. Vnde subditur. *Intendit arcum suum donec infirmentur.* Arcus enim Dei dicitur scriptura sacra & verba ipsius Dei, quæ corda hominum feriunt à remotis, vt superius patet versiculo 76. Arcum ergo suum ad conuersionem electorum dominus intendit, quando per scripturam vel prædicationem suam electos ad fidem conuertit donec deposita omni superbia humiliter Christo subiiciantur, sic enim tetendit arcum suum, dum terrens Saulum persecutorem ipsum ad terram prostrauit. Et sic statim infirmatus à sua superbia, humilis fuit factus. Vnde gloss. *Intendit Deus arcum suum.* id est, verba scripturæ sacræ, quibus minando peccatoribus ipsos terret. Et hoc *donec infirmentur*, id est, conuertantur. Vt Saulus infirmatus est audiens. Saule, Saule, quid me persequeris? Vnde statim respondit. Domine, quid me vis facere? Qui enim dixit, Saule, Saule, arcum tetendit de cœlo.

Arcus scriptura. Actuũ 9.

935. **Sicut cera, quæ fluit, auferentur: supercecidit ignis, & non viderunt solem.**

Hic ponitur tertia pœna, scilicet, quòd Iudæi lumine Dei priuabuntur. Ante enim Christi passionem, & resurrectionem, solum in Iudæa notus erat Deus, sed per Christi passionem, & resurrectionem cæci fuerunt illuminati, & videntes cæcati: quia gentes fidem receperunt, & Iudæi, qui legem habebant excæcati fuerunt, non quidem ab ipso Christo, sed ab ipsorum malitia, quoniam, vt habetur Sapien. 2. Excæcauit illos malitia ipsorum. Et hanc cæcitatem ponens dicit, *Sicut cera, quæ fluit, auferentur.* Hæc pars spectat ad præcedentem versiculum, declarans quomodo propter peccatum mortis Christi ipsi expellerentur de terra sua, vagabundi per orbem. Sicut enim cera calida fluens, nullam habet stabilitatem, sed decurrit semper ad loca inferiora, sic Iudæi per peccatum mortis Christi, ad modum ceræ, quæ fluit, instabiles effecti, ad loca inferiora descenderunt: quia de libertate ad seruitutem, à terra promissionis hæreditariæ eis data, ad seruitutem Christianorum. Et hoc quantum ad primam partem versiculi præcedentis. Quantum vero ad secundam partem, quæ est, *Intendit arcum suum, donec infirmentur.* ostendens qualiter infirmabuntur, dicit. *quòd sicut cera, quæ fluit à facie ignis.* Pro cuius declaratione notandum, quòd per ceram significantur operationes trium virtutum, quæ proprie tribus vitiis principalibus opponuntur. De quibus dicitur. 1. Ioan. 2. Omne, quod est in mundo, &c. Nam in cera significari vide bonitatis mititatem, præceptorum legis impletiuam, quoad Deum, contra superbiam. Puritatis castitatem, vitiorum exclusiuam quo ad se, contra luxuriam. Pietatis charitatem proximorum protectiuam, quò ad proximum, contra auaritiam. Primò in cera vide bonitatis humilitatem, &c. Vt enim dicit Magister de proprietate rerum, libro 19. Inter alias ceræ proprietates vna hæc est, quòd cera calori non resistit, sed liquefit. Et in hoc significat humilitatem, quæ calore ignis Spiritus sancti non resistit per superbiam, sed statim liquefit, diuinæ voluntati se totaliter subiiciens. Cera enim calefacta, ad libitum faciliter ducitur. Et similiter humilis sine resistentia præceptis Dei obediens, ducitur faciliter. Propter quod sponsa calefacta igne diuini amoris dicit, Canticum 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Quid enim est dilectum nostrum nobis loqui, nisi sponsum Christum nostræ dilectionis terminum, præcepta sua nobis inspirare? Ad cuius vocem anima liquefit, quando sine resistentia omnibus suis præceptis se subiicit, vt meritò tunc dicere possit illud psalmi 21. Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio. Et aduerte quòd non solum virtus humilitatis in cera significatur, sed etiam præmium ei debitum, quod est exaltatio. Lucæ 14. Omnis qui se humiliat, exaltabitur. Nam secundum Magistrum libro 19. Cera inter cætera hoc habet proprium, quòd inter omnes liquores supernatat, & cum calescit, ad fundum non descendit, sed potius tendit semper sursum, quod faciunt aliquæ partes igneæ, & aereæ, quæ prædominantur in cera. Sic & verè humilis ex igne dilectionis diuinæ, & aere, qui dominatur terræ, scilicet ratione carni dominante, quæ in se humilis includit, semper tendit ad superiora. Cuius figuram gessit ille primus pater noster Helias, quando in curru igneo per aerem ascendit in cœlum. 4. Reg. 2. Helias enim interpretatur Dei dominatio, & significat humilitatem, quæ Dei dominationi se totaliter subdit. Secundò in cera vide castitatis puritatem. Nam ipsa cera producitur ab apibus, quæ nunquam violant castitatem, sed semper virginitatem conseruant. Et non solum ex hoc significant castitatem, sed etiam ex vtilitate consequente. Nam fructus, & vtilitas castæ puritatis, est diuina visio. Matthæi 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et quid clarius designat Dei visionem, ipsa cera? quoniam ex ipsa cerei conficiuntur, & nutritur lumen. Ad denotandum, quòd virtute puritatis lumen spirituale nutritur, quo Deus à mundo corde cernitur. Tertiò in cera vide pietatis charitatem, quod patet. Nam tria maximè debet quis ex pietate proximo impendere, quæ significantur per ceram: quia quilibet debet proximum ab aduersis defendere, de secretis non prodere, de agendis instruere. Primum patet, quoniam Ecclesiastes decimoseptimo. Vnicuique mandauit Deus de proximo suo, scilicet vt proximo suo misereatur. Et hoc significat cera, quoniam vt patet per Magistrum vbi supra, pannus lineus cera infectus, libris, & aliis rebus inuolutus, virtute ceræ omnia inuoluta custodit ab aqua. Sic & homo cera charitatis infectus proximum infra se recipiens, ipsum ab aduersis custodit. Vnde cuilibet nostrum dicitur. Ecclesiast. quarto. Libera eum,

Cera. Humilitas. Castitas.

eum, qui iniuriam patitur, de manu superbi. Secundum patet Prouerb. 11. Qui fidelis est, celat amici consilium. Et hoc significat cera: quia ipsa litterarum secreta sigillo occultantur. Tertium patet: quia cera tenebris lumen ministrat. Ad propositũ ergo de prædestinatis conuertendis, de quibus statim suprà dixit *Intendit arcum suum donec infirmentur*, nunc ostendens ipsorum conuersionis modum dicit, quod sicut cera, quæ fluit, auferentur scilicet de statu superbiæ per humilitatem immũditiæ, per castitatem, auaritiæ, per liberalitatem. Sed de malis Iudæis subditur tertia pœna eis debita, cum dicitur. *Supercecidit ignis, & non viderunt solem.* Nihil enim tantum intellectum spiritualis lumine priuat, sicut peccatum. Sopho. 1. Ambulabunt vt cæci, quia domino peccauerunt. Sic & Iudæi peccatis subditi, lumen legis perdiderunt: vt legem, & Prophetas de Christo dictas non intelligerent, quod notans hic psalm. dicit. *Supercecidit ignis*, scilicet, peccati illis, & ideo non viderunt solem scilicet, Christum, qui est Sol iustitiæ. Per ignem enim peccatum significatur. Prouer. 6. Non potest homo abscondere ignem in sinu suo: vt vestimenta eius non ardeant: sic qui ingreditur ad mulierem proximi.

936. **Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum: sicut viuentes sic in ira absorbet eos.**

Hic ponitur quarta pœna: quia æterno igne cremabuntur. Ad cuius euidentiam sciendum, quod secundum grammaticos rhamnus est genus spinarum: & (vt dicunt) est spina alba: quæ in herba est mollis, & pulchra: sed postea efficitur spinis plena, & aspera. Per istam ergo herbam intellige peccatum; quod à principio delectat peccatorem, & mulcet: sed postea tristat in spinis, quæ pungunt, quia ad æternum cruciatum peccatorem deducunt. Et de isto rhamno dicit Iudæis. *Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum*, id est priusquam intelligeretis, & cognosceretis scilicet, per experiẽtiam, quod spinæ vestræ, id est, pœna æterna causaretur per rhamnum, scilicet per peccatum, id est, prius quam habeant experientiam de pœna æterna per peccatum causata, *Sicut viuentes, sic in ira absorbet eos*, id est, dum sunt adhuc in vita ista viuentes. Et dicit sicut viuentes, & non dicit simpliciter viuentes: quia non est vera, sed falsa vita peccatorum: quia videntur viuere, cum non viuant: quia principalis ipsorum pars scilicet, anima mortua manet: dum enim sicut viuunt, *sic in ira absorbet eos*: quia Deus contra illos iratus, ipsos absorbet tollendo de mundo: ipsos absorbet, eos tradens spinis, scilicet, æternis tormentis. Et notanter de Deo dicit, sic in ira: & non simpliciter in ira: quia Deus tranquillus iudicat: qui tamen damnandis dicitur iratus: quibus ad modum irati se habet, illos puniendo.

Spina. Rhamnus. Peccatũ.

937. **Lætabitur iustus, cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris.**

Hæc est tertia pars, in qua deuotorum explicatur lætitia de punitione malorum. Vbi aduertendum, quòd iusti, & beati malos in tormentis videntes ipsis nullatenus compatiuntur: sed magis ex consideratione pœnæ ipsorum lætitiæ sumunt occasionem, quod ostẽdit Magister hic 4 distin. 50. d. Cum sancti malos in tormentis viderint: nonne aliqua compassione erga eos mouentur? Nonne eos de tormentis liberare cupiunt? Et respondet. Recole illud Euangelij, quod illi diuiti existenti in tormentis Abraam respondit. Inter nos, & vos chaos magnum firmatum est: vt illi, qui volunt hinc ad vos transire, non possint: nec huc inde transire. Quid est illud chaos inter bonos, & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, quæ nullatenus sociari valent? Adeo enim isti diuinæ iustitiæ addicti, sunt: vt nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla pro eis inter sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire, & non possint? Non quia velint, & non possint, sed quia, etiam si vellent, non possent eos iuuare. Et infrà. Apud animum iustorum non obfuscat beatitudinem inspecta pœna reproborum, quia vbi iam compassio miseriæ non erit, diminuere beatorum lætitiam non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamen ipsorum gloriam vident pœnas malorum, quas per Dei gratiam euaserunt. Vnde scriptum est. *Lætabitur iustus, cum viderit vindictam* Consimiliter istum versum exponit Greg. super illud Iob. 5. In vastitate, & fame ridebis, dicens. In vastitate, & fame iustus ridebit, quia, cum iniquos omnes extremo vltio percutit, ipse de gloria dignæ retributionis hilarescit. Nec damnatis iam nunc ex humilitate compatitur, quia diuinæ iustitiæ per speciem inhærens, inconcusso discretionis intimæ vigore solidatur. Erectas namque in claritate supernæ rectitudinis electorum mentes nulla miseria afficit, quia has in miseriis altitudo beatitudinis alienas reddit. Vnde benè per psalmistam dicitur. Videbunt iusti: & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent. Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum. Iniquos enim nunc iusti vident, & metuunt tunc visuri sunt & ridebunt, quia enim modo labi ad eorum mutationem possunt, hinc habent formidinem, quia vero damnatis tunc prodesse nequeunt, illic non habent compassionem. Æterno itaque supplicio deditis, non esse miserendum, in ipsa, qua beati sunt, iustitia iudicantis legunt. Quo quod suspicari fas non est, qualitatem sibi perfectæ fœlicitatis imminuunt: si in regno positi volunt, quod implere nequaquam possunt. Vnde bene dicitur. *Lætabitur iustus, cum viderit vindictam. Manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* quod ideo dicit: Non quod sanguis manus lauet: sed amplius deturparet. Sed quia, sicut docet experientia: contraria iuxta se posita magis elucescunt. Idcirco tunc manus, id est, opera beatorum comparata sanguini, id est, peccatis damnatorum pulchriora videbuntur: quia iustus comparatus impio, pulchrior apparet. Vnde istum versum exponens Adam de perseuerantia dicit. *Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, &c.* Lætabitur inquam; sed cur manus suas lauabit in sanguine peccatoris? Non inquinabit sanguine, sed lauabit: vt vnde ille cruentus magis, inde ipse mundior videatur: vnde ille plus sordet, iste pulchrius elucescat. Sic nimirum sibi inuicem collata contraria, suum quidem vtrunque videtur suscepisse augmentum aliquod qualitatis. Vt album nigro si conferas: & illud candidius, & istud tetrius apparebit. Nec tibi durum videatur,

Greg. 6. mora. ca. 20.

Beatus. Damnatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

videatur, quod ridebis in interitu impiorum. Ridebis certe. Non quod velut quadam immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltione complaceat: sed quòd modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis, vltra quam credi possit, iustitiæ zelatorem, & amatorem æquitatis oblectet.

937. **Et dicet homo: si vtique est fructus iusto, vtique est Deus iudicans eos in terra.**

Hic ex omnibus præmissis concluditur diuina iustitia. Iustus enim iudex non personas hominũ, sed merita attendere debet, vt, sicut malis supplicia, sic & bonis præmia largiatur. Sic autem faciet Deus. Et hoc est, quod dicit. *Et dicet homo.* scilicet, quilibet rationalis Deum esse iustum: quia sicut dabit bonis præmia, sic & malis supplicia. Vnde subdit. quòd dicet, si pro quia: quia sic est, *si vtique est fructus iusto*, scilicet, quia, iustus de sua iustitia, habet fructum, & præmium. *Sic vtique est Deus iudicans eos*, s. malos *in terra*, scilicet, in inferno, qui terra dicitur, quia in medio terræ situatus. Iob. 10. Terra miseriæ, & tenebrarum, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Quia hic agitur de damnatorum pœna. Quæro vtrum damnati in pœnis, velint se peccasse. Ægydius distinct. 50.

Quæstio.

PSAL. LVIII.

938. 11. q. 3. Ad mensam.

Eripe me de inimicis meis, Deus meus: & ab insurgentibus in me, libera me.

Huius psalmi titulus est. *In finem, ne corrumpas, vel disperdas Dauid in tituli inscriptione quando misit Saul, & custodiuit domum eius, vt interficeret eum.* Expositio istius tituli quò ad primã partem patet per expositionem tituli psal. 56. versi. 915. quæ dicit. In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptione. Pro declaratione vero sequentis partis est notandum, quòd (vt habetur. 1. Regum. 19.) semel dum Dauid psalleret coram Saule: Saul voluit eum lancea interficere, sed Dauid declinando ab ictu lanceæ, euasit, & recessit ad domum suam. Tunc Saul misit nocte satellites suos, vt custodirent domum Dauid, sic quod non posset euadere: & ipsum Dauid mane exeuntem de domo sua, interficerent: quod cum præsciuisset Michol vxor Dauid, & filia Saulis: notificauit ipsi Dauid: & deposuit eum per fenestram, & abiit, & sic saluatus fuit. Tunc quando Dauid se vidit in tali periculo mortis, quia satellites Saulis domum eius custodiebant, vt ipsum interficerent, fecit istum psalmum, Deum rogans, ne sic permitteret eum occidi. Et sic patet titulus sensus litteralis, quem sensum litteralẽ primo dicam, & consequenter sensum propheticum. Quantum ergo ad sensum litteralem, iste psalmus diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò ipsius Dauid oratio. Secundò Dei exauditio: ibi. *Et tu, Domine.* Tertiò gratiarum actio: ibi. *Ego autem cantabo.* Prima pars diuiditur in tres. Quia Dauid orando primo allegat suam miseriam. Secundo suam innocentiam: ibi. *Neque iniquitas mea.* Tertiò persecutorum malitiam: ibi. *intende ad visitandas, &c.* Dic vt Nic. de Ly. Quantũ verò ad sensum propheticum, prima pars tituli apparet ex dictis superius in titulo psal. 56. Sed quantum ad secundam partem, quæ dicit, *quando misit Saul, & custodiuit domum eius vt interficeret eum.* Notandum, q̃ hic domus Dauid scilicet, Christi, dicitur Sepulchrum eius, in quo tanquam in domo quòd ad corpus in triduo quieuit. De quo psalm. 75. In pace factus est locus eius. Saul autem rex, qui abutens interpretatur, significat principes sacerdotum, qui præ aliis, diuinis beneficiis abutebantur. Qui miserunt satellites, vt custodirent domum Christi, id est, sepulchrum, quando scilicet vt habetur Matth. 27. Conuenerunt principes sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum, dicentes. Domine, recordati sumus: quia seductor ille dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulchrum vsque in diem tertium, &c. Et ait illis Pilatus. Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus. Sed non videtur cõcordare, quod subditur in titulo scilicet. *vt interficerent eum.* quia Christus mortuus erat, quando posuerunt custodes ad sepulchrum. Respondet gloss. quod tunc quærebant eum interficere, non quidem corporaliter, sed spiritualiter, id est, nomen eius, & famam ex toto extinguere, ne crederetur in eum. Mortuus enim homo corporaliter, viuit in fama, & nomine suo, sicut nomen Pauli viuit, Alexandri, Arist. Sed tamen hoc facere non valuerunt, quia surrexit Christus & viuens regnat super Iudæos, & gentes. Hoc ergo in spiritu prævidẽs Propheta, fecit istum psalm. Est ergo tituli sensus. Psalmus iste in finem, id est, tendens in Christum, hoc agit ne tu iudex, vel Pilate, vel alius quisque *corrumpas, vel disperdas Dauid in tituli inscriptione*, id est, ne disperdas titulum crucis Christi, quod conabantur principes sacerdotum, quando dixerunt Pilato. Noli scribere rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, &c. Pilatus autem titulum non corrupit, sed confirmauit, dicens. Quod scripsi, scripsi. Et hoc fuit *quando misit Saul*, id est, principes sacerdotum milites, *vt custodirent domum eius*, id est, sepulchrum, *vt interficerent eum*, id est, famam, & fidem eius delerent. Sed ipsi sua intentione frustrati sunt, & Christi nomen, atque fides vbique prædicatur. Intentio psalmistæ est monere, ne aliquis Christo contradicat. Quantum ergo ad sensum istum, psalmus iste diuiditur in partes tres. Quia Christus orando primo adiutorium Dei patris inuocat. Secundo conuersionem gentium explicat ibi. *Intende.* Tertio conuersionem finalem Iudæorum manifestat: ibi. *Et scient.* Prima pars diuiditur in tres. Quia Christus primo suam necessitatem explicat. Secundo suam innocentiam allegat: ibi. *Neque iniquitas.* Quantum ad primum notandum, quòd tria sunt inimicorum genera: quia quidam persequuntur verbis iniuriosis, quidam operibus perniciosis, quidam vero his non contenti, ad mortem intendunt. Et secũdum hoc Christus tria facit. Quia primo orat liberari ab irrisoribus, in principio. Secundo à percussoribus: ibi. *Eripe me de operantibus.* Tertio ab occisoribus: ibi. *Quia ecce.* Quantum ad primum notandum, quòd primum genus inimicorum est illorum, qui contra alios verbis insurgunt, vt blasphemando, detrahendo, falsè accusando. Et omnibus istis modis Iudæi Christo iniuriabantur. Primo ipsum blasphemando,

Sepulchrũ Christi.

Inimicus.

vt quando ipsum dæmoniacum appellabãt. Ioan. 8. Seductorem. Matth. 28. Leccatorem. dicẽs. Matt. 11. Hic est homo vorax, & potator vini. Etiam falsè ipsum in multis accusauerunt, vt quando dicit: Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari. Propter quod dicitur Lucæ 22. quòd multa blasphemantes dicebant in eum. Sic ergo verbis insurrexerunt contra Christum. psal. 53. Quoniam alieni insurrexerunt in me, & psal. 26. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Ab his ergo Christus liberari petit à patre, dicens. *Eripe me de inimicis meis Deus meus.* Et prædictum genus inimicorum explicat, dicens. *Et ab insurgentibus in me.* supple verbis, *Libera me.* Vnde ad istum intellectum hunc versum exponit glo. dicens: ait Christus. *Eripe me de inimicis meis, Deus meus*, scilicet, ab ipsis Iudæis, qui me odio habent. *Et ab insurgentibus in me libera me.* qui scilicet verbis mihi nocent, & infamant. Consimili modo etiam orat psal. 139. dicens. Eripe me, domine ab homine malo: à viro iniquo libera me.

939. **Eripe me de operantibus iniquitatem, & de viris sanguinum salua me.**

Hic petit liberari à percussoribus. Non solum enim Iudæi cõtra Christum verbis insurrexerunt, sed etiam malis operibus, vel gentiles ad ipsorum instantiam. Vt quando vnus ministrorũ dedit alapam Iesu, dicens. Sic respondes pontifici? Quoniam Pilatus apprehẽdit Iesum, & flagellauit eum. Quando milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius. Quando genibus flexis dixerunt. Aue, rex Iudæorum. Et dabant ei alapas. Quando colaphizabant eum: & dabant ei alapas. Quando arundine percutiebant caput eius, & similia. Isti enim non solum verbis: sed malis operibus insurgebant in Christum: à quibus nunc petit liberari, dicens. *Eripe me de operantibus iniquitatem.* Et sic ipsum flagellando, & spinis coronando, multum eius sanguinem fuderunt. Ideo subdit. *Et de viris sanguinum salua me.* Viri enim sanguinum dicuntur, iniustè sanguinem fundẽtes humanum. Psal. 93. De Iudæis autem fuit prædictum. Captabunt in animam iusti, scilicet, Christi: & sanguinem innocentem condemnabunt.

940. **Quia ecce ceperunt animã meam: irrueruntin me fortes.**

Hic petit Christus liberari ab occisoribus scilicet, à morte, quam illi sibi intulerunt. Et hoc per resurrectionem, dicens. *Quia ecce ceperunt animam meam.* Vbi nota, quòd anima quandoque accipitur pro parte hominis, scilicet pro forma substantiali. Et sic de anima dicebat Christus. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Primam partem ponit, quòd ad formam substantialem. Secundam quòd ad corpus. Quandoque verò accipitur anima pro toto homine, & sic Matth. 20. Filius hominis venit dare animã suam in redemptionem pro multis, vbi anima accipitur pro toto composito: similiter in proposito accipitur anima pro toto composito: quia cùm dicitur. *Quia ecce ceperunt animam meam*, id est vitam meam, per mortem scilicet. Vel potest accipi anima pro parte hominis: & tunc est sensus: *Ceperunt animam meam*, id est, per passionem illatam animam separauerunt à corpore: & in idem redit. Et qui fuerunt illi declarat dicens. *Et irruerunt in me fortes.* Per fortes intelligit diuites in temporalibus abundantes: qui non ponunt Deum adiutorem suum, sperantes in multitudine diuitiarum suarum. Vel per fortes intelligit superbos, qui Deum non timent, de seipsis præsumentes, sicut erant principes sacerdotum, & Pharisæi. De quibus dixerat superius psal. 53. Quoniam alieni insurrexerunt in me, & fortes quæsierunt animam meam, &c. Sed quia in isto vltimo versiculo videtur quòd Christus fuerit mortuus, quia fortes acceperunt animam eius, scilicet, per tormenta ipsam à corpore diuiserunt: ideo quæro vtrum in Christo fuerit necessitas moriendi, scilicet vtrum fuisset mortuus senio, si passio ei ab extrinseco non fuisset illata. Vide Hugon. libr. 3. distinct. 16. quæstio. 1.

Fortes.

Quæstio.

941. **Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, domine: sine iniquitate cucurri, & direxi.**

Hic Christus allegat suam innocentiam. Et duo facit. Quia primò ostendit suam puritatem. Secundò suam cum patre æqualitatem. ibi. *Exurge.* Quantum ad primam hic notat glos. differentiam inter iniquitatem, & peccatum. Quia iniquitas notat offensam, & iniuriam in proximum, sed peccatum offensam sibiipsi factam. Vnde iniquus dicitur, qui proximum offendit, sed peccator, qui seipsum ex diuina offensione. Accipitur enim iniquitas pro peccato: quod proximo nocet. Sic enim dicitur Eccles. iiast. 21. Romphea bis acuta iniquitas. Omne enim peccatum primo offendit peccantem, sed illud propriè iniquitas dicitur, quod non solum peccantem sed etiam proximum lædit, sicut furtum, adulterium, & huiusmodi. Dicitur ergo iniquitas Romphea bis acuta, scilicet, peccatum, quod lædit peccantem, & proximum. Sed id solum peccatum dicitur, quod solum lædit peccantem, vt puta peccatum malæ voluntatis, quod latet in corde. Iob. 31. Si abscondi quasi homo peccatũ meum. Volens ergo Christus suam exprimere innocentiam, dicit. *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum*, quasi dicat secundum gloss. *Neque iniquitas mea*, quam in eos fecerim, causa fuit, quare irruerunt in me. *Neque peccatum meum*, quod in me sit aliquo modo causa fuit persecutionis meæ. *Quia sine iniquitate cucurri, & direxi.* quasi dicat, sine iniquitate cucurri viam mandatorum obseruando. psalm. 118. Viam mandatorum tuorum cucurri. Et non solum in me obseruaui iustitiam, sed etiam alios ad iustitiam induxi. Ideo subdit. *Et direxi*, scilicet, distortos ad iustitiam, quantum in me fuit. Vnde ista duo respondent psalm. duobus. Primo enim dixit. *Neque iniquitas mea.* probat, quia aliis non nocui, sed alios direxi. Secundo dixit. *Neque peccatum meum.* probat, quia sine iniquitate cucurri. Ex quibus explicat Christus, quòd innocenter sit passus. Vnde meritò dicit illud. Iob 16. Passus sum absque iniquitate manus meæ: cùm haberem mundas ad Deum preces. Quod exponens Gregor. dicit. Absque iniquitate manus suæ

Iniquitas Peccatũ.

Passio Christi.

Greg. 13. mora. ca. 11.

Universidad de Deusto Biblioteca

suæ passus est Christus: quia peccatum non fecit: A nec inuentus est dolus in ore eius: & tamen dolorem crucis, pro nostra redemptione tolerauit. Qui solus mundas ad Deum preces habuit: quia & in ipso dolore passionis, pro persecutoribus orauit,
Lucæ 23. dicens. Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Quid enim dici, quid cogitari in oratione mundius potest: quàm cum & illis misericordia intercessionis tribuitur, à quibus dolor toleratur?

942. Exurge in occursum meum, & vide, & tu, domine Deus virtutum, Deus Israel.

Occursus. Hic Christus suam cum patre ostendit æqualitatem. Quamuis enim Christus per incarnationem acceperit humanitatem nostram: quam sibi prius vnitã non habebat, non tamen dimisit, quod prius erat, & sic semper quòad suppositum patri remansit æqualis. Et hoc notãs Christus, dicit patri. *Exurge in occursum meum, & vide.* Vbi notat Magister in gloss. quod occurrere non nisi de æqualibus dicitur. Vnde proprie maior non occurrit minori: nec minor maiori, sed obuiat. Sic ergo dicit Christus patri. *Exurge in occursum meum.* se patri ostendit æqualem. Vnde ait gloss. *Exurge in occursum meum & vide.* id est innotesce, & fac videri, quòd tibi C æqualis sum. Occurrere enim non nisi de æqualibus dicitur. Christus enim non desiit esse æqualis patri. Licet pro nobis factus sit infirmus, qui seipsum exinaniuit formam serui accipiendo. Vnde
Matth. 23 in euangelio se gallinæ comparat, dicens. Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos sub
Nota de infirmitate gallinæ super pullos. alis: & noluisti. Nulla enim auis adeo infirmari propter pullos videtur, quemadmodum gallina, cuius vox raucescit, fit hispidum totum corpus, deponuntur alæ: laxantur plumæ. Et hæc est materna charitas, qua inuenitur infirmitas. Sic & Christus propter nos infirmatus est, vt nostram tolleret infirmitatem. Sed in ea infirmitate occurrit patri æqualis. Ita enim assumpsit, quod non erat, vt non amitteret, quod erat. Ita ergo se exinaniuit, quia dignitatem, quam habet pater, non demonstrauit. In ipsa ergo infirmitate agnoscendus est patri æqualis, non visione corporali, sed fide, vt, quod videre non possumus, saltem credamus. Et, dum hoc credimus ipse ad patrem in no-
Maria Magdalena. Ascensio. Tangere. bis ascendit. Vnde, Mariæ Magdalenæ, cui primo post resurrectionem apparuit, ait. Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Quid est hoc, noli me tangere? Nónne postea mulieres redeuntes à monumento adorauerunt eum, & tenuerunt pedes eius? Sed hîc agit de tactu mentis non corporis. Id est non illud solum credas quod vides, ne hæreat nimis meæ humanitati aspectus tuus, quasi tactus tuus. Ideo hoc dico, quia nondum ascendi ad patrem meum, vtique in corde tuo, quia nondum postquam vidisti me mori, credis me patri æqualem. Attende ergo, quibus gradibus ascendit. Cœpit enim ab infirmitate, & paulatim conscendens ad resurrectionis gloriam, & ad patris æqualitatem peruenit. Hæc omnia glo. Ex quibus patet, quod occursus Christi ad patrem, est ipsius æqualitas cum patre, quòad diuinitatem, quia omnem summam, & immensitatem perfectionis, quam habet pater, habet & Christus ver-

A bum. Et hæc æqualitas per occursum demonstratur, cùm de Christo dicitur psal. 18. A summo cœlo scilicet, à patre egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Hanc ergo æqualitatem volens mundo manifestari, ait patri. *Exurge in occursum meum.* scilicet declarandum. *Et vide*, id est, fac videri, quod exurgis in occursum meum, id est, quod tibi sim æqualis. Et quòd Deo patri loquatur, subdit. *Tu, domine Deus virtutum, Deus Israel.* Per virtutes accipe omnes angelorum ordines. Per Israel verò, qui interpretatur videns Deum, accipe omnes beatos. Quid est ergo, *Domine Deus virtutum, Deus Israel*, nisi tu Deus omnium angelorum &
B beatorum?

Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem. 943.

Hîc consequẽter Christus pro conuersione gentium orat. Et diuiditur in partes tres. Quia agit primò de gentium conuersione. Secundo de Iudæorum obduratione, ibi. *Et tu, domine.* Tertio de Iudæorum dispersione, ibi. *Disperge illos.* Prima pars diuiditur in tres. Quia circa conuersionem gentium. Primò ponit Christi orationem. Secundo ipsius exauditionem, ibi. *Conuertentur.* Tertio
C populorum prædicationem, ibi. *Ecce loquentur.* Visitatio Dei.
Quantum ad primum sciendum, quòd Deum visitare homines, nihil aliud est, quã ipsos ab obscuritate culpæ ad lumen gratiæ conuertere. Vnde Diluculũ. Greg. lib. 8. mora. ca. 20.
Greg. exponens illud Iob. 7. Visitas eum diluculo, ait, Quis nostrum nesciat, quia diluculum dicitur, cùm iam nocturna tempora in claritatẽ lucis mutantur? Nos itaque noctis tenebris premimur, cùm perpetratione iniquitatis obscuramur. Sed nox in lucem vertitur, cùm errores nostri veritatis cognitione iudicantur. Nox in lucem vertitur, cùm corda nostra iustitiæ fulgor illuminat: quæ cæcitas culpæ deprimebat. Hoc diluculum discipulorum mentibus oriri Paulus aspexerat, cùm dicebat. Nox præ Rom. 13.
D cessit, dies autem appropinquauit. Diluculo ergo nos dominus visitat, quando erroris nostri tenebras lucis suæ cognitione illustrat, contemplationis munere subleuat, in arce virtutis exaltat, &c. Sic ergo Christus pro conuersione gentium orans dicit patri. *Intende ad visitandas omnes gentes*, id est, intende ad illuminandas gentes per gratiæ lumen, & fidem. Et attende, quòd Deus tripliciter nos visitat, vt ostendit Alredus super illud Prouer. 31. Da siceram mœrentibus, dicens. Tripliciter autem suos visitat Deus: quia visitat aliquando ad exercitationem, aliquando ad consolationem, aliquando ad præmiationem. Ad exercitationem visitat dormientes, ad consolationem laborantes: ad præ- Visitat Deus tripliciter.
E miationem ad cœlestia suspirantes. Prima visitatio ad sanctitatem prouocat. Secunda sanctitatem conseruat. Tertia sanctitatem remunerat. Prima terret contemnentem, vel trepidantem. Secunda fouet, & promouet admittentem. Tertia amplectitur venientem: prima est quasi stimulus, deuium corrigens. Secunda quasi baculus, debilem sustinens. Tertia quasi lectulus ad quietem suscipiens. Quid ergo magis poterit esse diuinæ miserationis iudicium, quàm vt illa suauitas, illa iocunditas illa mira serenitas, in qua nihil inquinatum inincurrit animæ inquinatæ Deus sua visitatione impertiatur? Nec solum terrore ad Deum ipsam conuertat;

conuertat: sed omnia mentis claustra seris vitio- A rum obserata penetrabilitate perscindens, fœdis adhuc labiis: quoddam suæ dulcedinis imprimat osculum, ac ineffabili suauitate sua blandiatur, & auersæ animæ suam gratiam impartiatur? Et hanc Dei visitationem gentibus Christus imprecabatur patri, dicens. *Intende ad visitandas omnes gentes.* Vt ly *omnes* stet pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Sequitur. *Non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.* quasi dicat. Ita visita gentes, ipsas ad fidem conuertendo: vt tamen ipsarum peccata impunita non dimittas. Hoc est dictu. Visitabis gentes ipsas conuertendo: non tamen sic misereberis ipsorum, vt eorum peccata impunita relinquas. Nulla enim peccata impunita relinquuntur: quia vel homo pœnitendo illa pu- B nit, vel Deus iudicando punit illa. Vel aliter, quia inter gentes aliqui erant à Deo prædestinati, & aliqui reprobati. Pro prædestinatis orat Christus, dicens. *Intende ad visitandas omnes gentes.* Sed de reprobatis subdit. *Non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem*: quia illi non conuertentur ad fidem.

944 Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.

Hic ponitur exauditio orationis Christi, scili-
Vespera. AEtates mundi. cet quòd gentes conuertentur, sed ad vesperam. C ad cuius euidentiam sciendum primo, quòd per vesperam, quæ est finis diei, significatur vltima ætas, in qua mundus finitur. A doctoribus enim ponuntur septem mundi ætates. Prima ab Adam vsque ad Noe. Secunda à Noe vsque ad Abraham. Tertia ab Abraham vsque ad Moysen. Quarta à Moyse vsque ad Dauid. Quinta à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis. Sexta à transmigratione vsque ad Christum. Septima à Christo vsque ad finem mundi. Sic ergo vltima ætas mundi incœpit à Christo: & quia vltima, ideo vespera dicitur. Et vsque ad istam ætatem gentes in infidelitate, & cultura idolorum pertinaciter per- D manebant. Adueniente autem Christo, & prædicante per se, & Apostolos suos, gentes ad fidem sunt conuersæ. Quod præuidens ante longo tempore, psalmista dicit de gentibus: quòd *conuertentur ad vesperam*, id est, in vltima mundi ætate. Ista est illa vespertina, in qua Christus innocens natus, pacem attulit mundo. Genesis octauo. Columba venit ad vesperum portans ramum virentis oliuæ, in qua Christus est pro nobis immolatus. Exod. duodecimo. Immolabit eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperum. Et psalmus vigesimus nonus. Ad vesperum demorabitur fletus. Et in hac vespera gentilis populus ad Dei cultum est conuersus: quia eis hoc tempore E data est lux gratiæ. Zacharias decimo quarto. In tempore vesperi erit lux. In die illa erit dominus vnus, scilicet gentium, quæ diuersos dominos habebant: quia diuersa colebant idola. Quæ postea per prædicationem Christi, & Apostolorum sub vno domino, & sub vna fide conuenerunt Se-
Fames. quitur, *Et famem patientur vt canes.* Sicut enim homo ex duabus naturis constat, scilicet corporis, & animæ: sic est duplex fames, scilicet, corporis, & animæ. Fames corporis est desiderium

A naturale cibi corporalis. Et fames animæ est desiderium cibi spiritualis, scilicet, audiendi verbum Dei. Vnde Amos octauo dicitur. Ecce dies veniunt, dicit dominus, & mittam famem in terram, non famem panis, sed audiendi verbum domini. Quia scilicet gentes ad fidem conuersæ, cum magno desiderio, verbum Dei audient. *Et circuibunt ciuitatem*, id est, muniẽt ecclesiam contra hæreticos, per quos enim munita est hodie ecclesia: nisi per gentiles conuersos, vt sunt doctores ecclesiæ, qui omnes ex gentibus sunt conuersi?

Ecce loquentur in ore suo, & gla- 945 B dius in labiis eorum, quoniam quis audiuit?

Hic ponit modum conuersionis gentium: quia conuersæ fuerunt per prædicationem Apostolorum. Et hoc ponens dicit. *Ecce loquentur*, scilicet prædicando fidem, & clarè: quia in ore ipsorum. Aliud enim est loqui in ore, & aliud in corde, Loqui. qui enim loquitur in corde non intelligitur. Quid est ergo. *Ecce loquentur in ore suo*: nisi clarè, & apertè prædicabunt? Quia quæ prophetæ ænigmaticè de Christo prædixerunt, ipsi clarè annunciabant populo. Sicut resurrectionem Christi ænigmaticè per psalmistam prædictam, Pe- C trus clarè exponendo prædicabat Actuum secundo, dicens. Christum Deus suscitauit. Dauid enim dicit in eum. Prouidebam dominum in con- Psalm. 15. spectu meo semper &c. Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Ista verba de Christo apertè Petrus declarat dicens. Viri fratres, licet audacter dicere ad vos de patriarcha Dauid, quoniam defunctus est, & sepultus est, & sepulchrum eius est apud vos. Propheta ergo cum sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus: de fructu lumbi eius, sedere super sedem eius, prouidens locutus est de resurrectione Christi, cuius omnes nos testes sumus &c. Et consimiliter dum a- D lias scripturas ænigmaticè dictas declarabant, tunc ipsi in ore suo loquebantur. Sic enim quilibet ipsorum dicere poterat illud Psalmi 144. laudationem domini loquetur os meum &c. Sed quid prædicabunt, & quid loquentur, subdit, *Quia gladius in labiis eorum.* Quid enim gladius in scriptura: nisi verbum Dei dicitur? ad Gladius. Ephesios sexto. Assumite gladium spiritus, quod est verbum Dei &c. Vbi gloss. Est enim verbum Dei gladius bis acutus, docens de temporalibus, & æternis illorum consolationem in veteri, istorum perfectionem in nouo testamento promittens. Quod enim tantum temporaliter nobis E promissum est: ad vnam partem gladij pertinet, quod vero sempiternum, ad alteram. Nam ideo duo testamenta dicuntur: quia vetus terrena, sed nouum æterna promittit. De hoc gladio dominus ait. Non veni mittere pacem, sed gladium. Matth. 10. Iste gladius verè acutus est: quia eum quem ferit, à mundo diuidit. Quid est ergo gladius in labiis eorum, scilicet Apostolorum: nisi verbum Dei, quod sedulè mundo prædicabant? Secundum aliam litteram dicitur. *Et mors in labiis eorum.* Et idem est in sententia. Quia Apostoli gladio

Universidad de Deusto Biblioteca

dio verbi diuini occidunt malos, vt boni viuant, percutiunt, vt sanent: percutiunt corpus, vt anima viuat. Et ista erant valde aliàs inaudita, quæ apostoli prædicabant, puta quòd Deus homo factus, passus fuisset, mortuus, & sepultus: quòd mortuus propria virtute resurgens, patenter ascenderet cœlũ. Et hoc est, quod subditur. *Quoniam quis audiuit*, supple talia, qualia ipsi Apostoli prædicabant? certe nullus. Vel aliter per gladium accipe ipsum Christum, quem Apostoli continuè in ore gestabant. *[Gladius dicitur Christus.]* Vbi nota, quòd secundum omne genus causæ, Christus gladio comparatur. Primo secundum causam efficientem: quia sicut gladius fit à fabro, sic Christus ab eo fabro est productus illo fabro, scilicet Deo patre. De quo dicitur psal. 73. Tu fabricatus es auroram, & solem. Secundò ratione causæ formalis. In gladio enim sunt duæ partes: quarũ vna manu tenetur: altera vero propter suam acutiem teneri non potest. Sic & in Christo erant duæ naturæ, scilicet humana, quæ in passione in manibus persecutorum tenebatur. Quoniam ad hoc venerat in mundum, vt comprehenderetur, & moreretur: altera, scilicet diuina propter suam subtilitatem, teneri non potuit. *[Ferrum.]* Tertiò ratione causæ materialis: quia ferreus est: sic & Christus ferro comparatur. Quoniam ferrum contactu sanguinis humani: citissimè rubiginem trahit, secundum Isidorum. Sic & Christus vniens sibi humanam naturam ex purissimis sanguinibus virginis gloriosæ, statim rubiginem traxit: etsi non culpæ, tamen pœnæ. Dicit enim Philosophus, *[Philosophus. 4. Meteor.]* quòd aliquando ferrum cadit de nubibus, & illud (sicut dicunt Arabes) est optimum pro gladiis faciendis. Sic & ferrum istud de nubibus venit: quia de patriarchis, & prophetis originem duxit. Ex hoc ferro fabricatus est ille gladius optimus, *[Hebræ. 4.]* qui est penetrabilior omni gladio: pertingens vsque ad diuisionem spiritus, & animæ. Quartò ratione causæ finalis, quæ est scindere & diuidere. Nam secundum Raba. Gladius dicitur quasi gulam diuidens, id est, separans caput à corpore. Sic & Christus venit separare diabolum, qui est caput omnium malorum, cuius omnes mali sunt membra. Ioan. 12. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras: imò etiam venit separare spiritum à carne: pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus. Iste ergo gladius, scilicet, Christus, erat in labiis Apostolorum: quia continuè Christum prædicabant, vt meritò de ipsorum quolibet dicatur: illud Apoca. 1. Ex ore eius exibat gladius ex vtraque parte acutus.

946 Et tu, domine, deridebis eos, & ad nihilum deduces omnes gentes.

Hic consequenter agit de Iudæorum obduratione: quia gentibus ad prædicationem Apostolorum Christi fidem recipientibus, ipsi credere noluerunt. Et tria facit. Quia ponitur primo Iudæorum pœna debita. Secundò Christi erga iudæos patiẽtia: ibi. *Fortitudinem meam.* Tertiò Christi erga Iudæos misericordia: ibi. *Deus ostendit mihi.* Quantum ad primum Iudæi Messiam in lege promissum, scilicet Christum recipere noluerunt, qui ad ipsos saluandos venerat. Et ideò meritò *[Deridere.]* derisione erant digni, sicut & infirmus medicum abiiciens. Notãs ergo Christus ipsorum malitiam ponit ipsorum pœnam vt ab effectu cognoscatur causa, & à pœna culpa, dicens. *Et tu domine, deridebis eos.* Vbi nota, quòd derisio est quædam vilipensio, vel despectio derisi facta à deridente. Et sic ille, qui deridetur à Deo, à Deo despicitur. Despici autem à Deo, est summa pœna, quia despectus à Deo manet incorreptus, & obstinatus in malo: propter quod dicitur Ecclesi. 7. Considera opera Dei: quia nemo possit corrigere, quem ille despexerit. Et sic in hoc, quòd Deus deridebit Iudæos: eorum obstinatio denotatur, & superbia indurata. Sed gentes ad verba prædicationis Apostolorum se humiliauerũt: Christi fidem recipientes. Et hoc notans subdit. *Ad nihilum deduces omnes gentes.* *[Nihil.]* Qui enim verè est humilis, de se nihil præsumit, imò se nihil reputat esse, sed quia tantam virtutem à seipso nullus potest habere, nisi Deo faciẽte, ideò tanta humilitas Deo attribuitur cum dicitur. *Et tu, domine, ad nihilum deduces omnes gentes*, id est, de omni genere generationum. Vnde hic ait glo. *Ad nihilum deduces omnes gentes*, id est, pro nihilo habebis, conuertere omnes gentes, id est, facile conuertes, quia facilè erit tibi facere, vt credant in te omnes gentes. Ac si dicat. Omnes gentes Christianæ futuræ sunt.

Fortitudinem meam ad te custodiam: quia Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia eius præueniet me. 947

Hic ponitur Christi erga Iudæos patientia, Christus enim sua potestate omnes Iudæos ipsum persequentes poterat vindicando delere, sed noluit vti sua potestate, sed magis patientia, dimittens omnem vindictam Deo patri. Et hoc est quod dicit. *Fortitudinem meam ad te custodiã.* quasi dicat, illud quod mea fortitudine facere possem, tibi, pater, reseruo. Nec immeritò *Quia Deus susceptor meus es.* qui scilicet, peccatum impunitum non dimittis. Ideo me suscepisti, vt peccatum generis humani impunitum non maneret. q. d. Meritò me patienter habere debeo in aduersis per Iudæos illatis: quia ad hoc suscepisti me, Deus meus, scilicet, ad vnitatem hypostaticam, vt ista sufferrem. Sed ne quis credat Christum sic à Deo meritis suis præcedentibus fuisse assumptum, *[Gratia Dei et misericordia.]* ideo subdit. *Deus meus, misericordia eius præueniet me*, id est, præuenit: *[Meritum.]* vbi futurum pro præterito ponit. Per hoc notans, quòd etiam in futurum misericordia Dei præueniet ipsum, & hoc in membris suis. Dicat ergo: *misericordia eius præueniet me*: quasi dicat. In me nullum præcessit meritum, quoad vnitatem verbi deberem assumi, sed hoc totum fuit ex misericordia Dei, præueniẽte me: quia in primo instanti suæ creationis fuit assumptus. Nullus autem meretur prima dona Dei. Vnde dicit Magister, quòd diuinæ misericordiæ nullum est meritum: sed liberè, & gratis datur à Deo. Et hoc est quod notabat Apostolus ad Rom. 11. dicens. Quis prior dedit eis, retribuetur ei? q. d. nullus: quod probat, quia ex ipso & per ipsum sunt omnia. In omnibus ergo bonis à Deo receptis, vel recipiendis: non merita nostra, sed Dei misericordiam præuenientem considerare debemus, dicentes. *Misericordia eius præueniet me.*

948 Deus ostendit mihi super inimicos meos: ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei.

[6. quæst. 1. Plerumque.]

Hic ostenditur Christi erga Iudæos misericordia. Vbi notandum, quòd anima Christi à principio suæ creationis habuit omnis gratiæ, & scientiæ plenitudinem, sic quòd omnia cognouit, quæ Deus cognoscit: quia ei clarè ostendit omnia præterita, *[Iudæi.]* præsentia, & futura. Et per consequens ei ostendit, quòd Iudæi eum persequerentur, & eius fidem: qui tamen in finem ad ipsum conuerterentur, & eius fidem reciperent. Et hoc est, quod Christus hic dicit *Deus ostendit mihi super inimicos meos*, id est, secundum glo. *Deus ostendit mihi super Iudæos*, quid de ipsis agendum sit. Et, si quæras, quid de ipsis agendum sit, tibi ostendit. Respondet Christus hoc, vt non penitus ex toto occidantur: sed quòd pro eis orarem, & dicerem. *Ne occidas eos.* Et hoc est, quod pater ei ostendit: vt pro Iudæis patrem oret: dicens. *Ne occidas eos.* Precatur enim ne Iudæi funditus pereant: dispersi quidem sunt, vt ad cõuersionem prouocentur. Quasi secundum Cassio. Christus orans dicat patri. *Non occidas eos*, qui me occidunt: sed maneat gens Iudæorum cum signo circũcisionis, vt Cain signum habuit, vt nemo eum occideret. Ita & gens Iudæorum habens signum suum, non est occisa, quia necessaria est gentibus, quia per illos præcisos cognoscitur, quanta misericordia gentibus insertis sit facta. Item ideo Iudæi præseruantur: quia sunt nobis testes legis, & prophetarum, qui prædixerunt omnia Christi mysteria. Et etiam quia in fine ad fidem nobiscum conuertentur, per illos enim ad memoriam nobis reducũtur prædicta de Christo: & postmodum adimpleta. Etiam ex alio: quia per illos cognoscimus quanta gratia Dei nobis sit collata: quando conspicimus populum Iudæorum sibi dilectum, propter ipsorum peccata derelictum: & nos gentes idololatras per eius misericordiam ad eius gratiam, & fidem receptas. Et sic quodammodo sunt causa, quare recordamur magis Dei. Et hoc est quod dicit. *Ne occidas eos*, ne scilicet, populi mei. s. fideles *obliuiscantur mei.*

949 Disperge illos in virtute tua, & depone eos, protector meus domine.

Hic agitur de Iudæorum dispersione. Et diuiditur in tres partes: quia ostenditur primò, quomodo Iudæi per orbem disperguntur. Secundò quomodo superbi comprehẽduntur: ibi. *Delictum oris.* *[Scriptura. Testamentum nouum & vetus.]* Tertiò quomodo comprehensi humiliantur ibi. *Et de execratione.* Quantum ad primum notandum, quòd Iudæi sunt testes fidei nostræ: quia ipsi habent omnes scripturas antiqui testamenti: in quibus totum nouum testamentum prophæticæ *[Grego.]* continetur tanquã signatũ in signo, & figuratum in figura. Vt ostendit Greg. super Ezech. parte prima, homil. 6. super illo verbo. Quasi si sit rota in medio rotæ. dicens, Rota intra rotam est testamentum nouum intra testamentum vetus: *[Gene. 2.]* quia quod designauit testamentum vetus, hoc testamentum nouum exhibuit. Vt enim pauca de multis loquar. Quid enim est quòd Adam dormiente, *[Gene. 22.]* Eua producitur: nisi quòd moriente Christo, ecclesia formatur? Quid est quòd Isaac ad immolandum ducitur, & ligna portat: aræ superponitur, & viuit: nisi quòd redemptor noster ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portauit. Et sic in sacrificio pro nobis ex humilitate est mortuus, *[Iosue. 20.]* vt tamen immortalis ex diuinitate maneret. Quid est, quòd homicida post mortem summi pontificis absolutus, ad terram propriam redit: nisi quòd humanum genus, quòd peccando sibimetipsi mortem intulit: post mortẽ veri sacerdotis videlicet redẽptoris nostri peccatorum suorum vinculis *[Exod. 25.]* soluitur, & in paradisi possessione reparatur? Quid est quòd in tabernaculo propiciatorium fieri iubetur, super quod duo Cherubim, vnũ à summitate vna, & alterum à summitate alia, ex auro purissimo ponuntur, expandentes alas, & operientes oraculũ: qui se mutuo respiciunt versis vultibus in propiciatorium, nisi quòd vtraque testamenta ita sibi in mediatorẽ Dei, & hominum cõgruũt, vt quod vnum significat, alterum exhibeat? Quid enim per propiciatorium, nisi ipse redemptor humani generis designatur? *[Rom. 5.]* De quo per Paulũ dicitur. Quẽ posuit Deus propiciationem per fidẽ in sanguine ipsius. Quid vero per duo cherubim, qui plenitudo sciẽtiæ dicũtur: nisi vtraq; testamẽta signata sunt? Ex quibus vnũ à sũmitate vna propiciatorij, aliud vero à summitate altera stat, quia quod testamẽtum vetus de incarnatione nostri redẽptoris cœpit prophetizando promittere, hoc testamentum nouum perfectè narrat expletum. Duo autem Cherubim ex auro mundissimo facta sunt: quia vtraque testamenta pura, ac simplici veritate describuntur. Expandunt vero alas, & oraculũ operiunt, quia nos, qui omnipotentis Dei oraculum sumus, à culpis imminentibus, scripturæ sacræ ædificatione protegimur. Cuius dum sententias sollicitè aspicimus ab errore ignorantiæ eius alis velamur. Duo vero Cherubim se mutuo respiciunt versis vultibus in propiciatorium: quia vtraque testamenta in nullo à se discrepant: & quasi ad semetipsa vicissim facies tenent, quia quod vnum promittit aliud exhibet: dum inter se positum Dei & hominum mediatorẽ vident. Facies quippe à semetipsis Cherubim auerterent: si quod vnum testamentum promitteret, aliud negaret. Sed dum concorditer de mediatore Dei, & hominum loquuntur, vt vicissim se respiciant, in propiciatoriũ intendunt. Rota ergo in medio rotæ est: quia in veteri testamento, testamentum nouum inest. Et quod testamentum vetus promisit: hoc nouum exhibet. Et quod illud occultè annũciat, hoc istud exhibitum apertè clamat, hæc ille. *[Iudæi]* Ex quo apparet, quod Iudæi legem antiquam habentes, & tenentes, testes sunt legis, & fidei nostræ. Et idcirco vt testimonium fidei, & legis Christi vbique portarent, ipsi per orbem fuerunt dispersi. Vnde glo. hic dicit. *Disperge illos*, scilicet Iudæos per omnes gentes, qui portant codices nostros. A principio enim per omnes gentes dispersi fuerunt, vt veritas nostræ fidei omnibus patefieret. Et ipsi in sua obstinatione permanentes, essent omnibus opprobrium. Veruntamẽ quia in fine conuertentur, ideo subditur. *Et depone eos, protector meus domine.* i. depones eos, in eo quòd sunt mali: vt boni surgant: vt in Paulo actum est: quia non surgeret Paulus, nisi prius caderet Saulus. Deponere enim in scriptura stat pro conuertere aliquem à peccatis. Mich. 7. Deponet iniquitates nostras: & proiiciet omnia peccata nostra.

Delictum oris eorum sermonem labiorum ipsorum, & comprehendantur in superbia sua.

950 Hic ostenditur, quomodo Iudæorum superbia comprehenditur. Iste versus per se nullam habet sententiam, nisi referatur ad superiora. Statim enim dixit. Depone eos protector meus domine. Vnde hic subditur. *Delictum oris eorum*. i. sic depone eos: vt etiam deponas delictum oris eorum, & sermonem &c. i. dimitte delictum oris eorum &c. Vbi nota, quòd per delictum, & sermonem comprehendit omne genus peccati. Nam peccatum generaliter distinguitur, quia aliud est peccatum commissionis, & aliud peccatum omissionis. Sicut enim duplex est pars iustitiæ. s. declinare à malo, & facere bonum: sic duplex est pars iniustitiæ. s. declinare à bono, & facere malum. Prima pars proprie vocatur delictum. Secunda verò vocatur peccatum. Primum stat in omissione. Secundum in commissione. Vnde Aug. in quæstionibus Leuitici ait. Aliud est declinare à bono, aliud facere malum. Delictum est declinare à bono: peccatum autē facere malū. Delictū ergo dicitur derelictio boni: quod ipsum nomē ostēdit. Quid. n. aliud sonat delictum nisi derelictū? Et quid delinquit, nisi qui derelinquit bonum? Ad propositum ergo per delictum oris: quo scilicet derelinquebant laudes Deo debitas, intelligit omne peccatum omissionis: per sermonem verò qui stat in loquendo, quo male loquebantur, intelligit omne peccatum commissionis. Sic ergo hic orat psal. quòd omnia peccata Iudæorum deponantur in fine, & conuertantur. Et hoc est, quod subdit. *Et comprehendantur in superbia sua.* Quid autem sit comprehendi in superbia, ostendit Magister in gl. dicens. Comprehenditur enim aliquis in superbia, cum immanitatem peccati sui attendens, videt se superbe egisse, & frustra. Sic autem erit de Iudæis in fine, quia cognoscent per superbiam suam nihil contra Christum potuisse. De isto modo comprehensionis dicitur versic. 238. Persequar inimicos meos: & comprehendam illos. Vide ibi.

Delictum Peccatū.

Et de execratione, & mendacio annunciabuntur in consummatione, in ira consummationis, & non erunt.

951 Hic ostendit quomodo Iudæi comprehensi humiliabuntur. Vbi sciendū, quòd inter alia peccata Iudæorum, quæ ipsi cōmiserunt contra Christum, duo fuerunt; Vnum quod commiserunt in ipsum ante mortem, scilicet ipsum execrando, blasphemando, & abominando. Nam execratio secūdum Grammaticos idem est, quòd maledicere, excommunicare, vel blasphemare. Ipsum enim maledixerunt, dicētes. Dæmonium habes: & huiusmodi. Ipsum excommunicauerunt: quia (vt habetur Ioan. 9.) conspirauerant Iudæi: vt, si quis eum Christum confiteretur, extra Synagogam fieret. Aliud peccatum commiserunt in ipsum post mortem, & iam resuscitatum, quod fuit mirabile mendacium, scilicet, quando post Christi resurrectionem pecuniam copiosam dederunt militibus, qui ad custodiam sepulchri positi fuerant, vt mendaciter dicerent, quòd, ipsis dormientibus, discipuli nocte corpus de sepulchro furati fuissent, vt habetur Matth. vltimo. Et tamen tanta fuit diuina misericordia, quòd Iudæis conuerti volentibus, ista duo peccata fuerunt dimissa: quia vbi superabundauit delictum, superabundauit & gratia. Et hanc gratiam factam Iudæis, Apostoli gentibus prædicabant per mundum: vt ipsorum exemplo conuerterentur ad dominum. Et hoc prænuidens psal. ait: quòd Iudæi *de execratione, & mendacio annunciabuntur in consummatione*, id est, Apostoli, annunciabunt illos de dictis peccatis ad consummationem, id est, ad perfectionem peruenisse: quia illa peccata à Deo eis fuissent dimissa. Et hoc *in ira consummationis*, id est in ira Dei, quæ consummat, & perficit. Est enim ira consummationis quia aliquando punit Deus, vt perficiat: & est ira consumptionis, quæ punit, vt damnet. Istis autem dimissa sunt peccata in ira consummationis, qui voluerunt conuerti. Sequitur. *Et non erunt*: quia scilicet sic consummati in ira consummationis non erunt amplius in superbia. Isto enim modo non esse accipit scriptura. d. Verte impios: & non erunt.

Execratio Iudæorum, & mendacium.

Prou. 12.

Et scient, quia Deus dominabitur Iacob, & finium terræ.

952 Hic notatur generalis Iudæorum conuersio in fine mundi. Et diuiditur in partes tres: quia de Iudæis tria ostendit in fine mundi futura. Ostendit enim, quòd Iudæi tunc primo crucis Christi verum recognoscent titulū. Secundò quòd ad Christi fidem suum conuertent animum, ibi. *Conuertentur ad vesperam.* Tertiò quòd Christum auide aliis prædicabunt dominum, ibi. *Ipsi dispergentur.* Quantum ad primum notandum q̄ titulus crucis Christi erat. Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Hunc titulum negauerunt Iudæorum principes, dicentes Pilato. Noli scribere rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. Quamuis enim Christus ex parte sua verus esset rex Iudæorum, & dominus: non tamen quantum erat ex parte ipsorum. Quoniam, vt dictum fuit superius. versi. 773. dominium regale vt à dominio tyrannico distinguatur: duo requirit (secundum Philosophum primo Poli.) Primum ex parte regentis, scilicet amor subditorum, & reipublicæ. Secundum est ex parte subditorum, scilicet voluntaria subiectio. Primum habuit Christus erga eos à principio: qui ideo venit, vt saluum faceret populum suum: & seipsum pro ipsis daret in mortem. Sed secundum deficiebat ex parte ipsorum: quia Christo nolebant subiici. Et ideo titulum crucis eius negauerunt. Sed in fine mundi ipsi Christi fidem suscipientes voluntariè subiicient se Christo. Et sic tunc ipsum verum regem, & dominum Iudæorum confitebuntur, ac etiā omnium fidelium. Et hoc est, quod dicit. *Et scient quia Deus dominabitur Iacob*, per Iacob intellige Iudæos, qui ex Iacob descenderunt. Scient ergo, & confitebuntur, q̄ Deus id est dominus Iesus Christus dominabitur Iacob, quem tamen ante contempserunt. Confitebuntur etiam, q̄ dominabitur finium terræ, id est, gentium. Sic ergo Iudæi quia primò vt superbi gentes contemnebant: tunc se gentibus comparabunt: quia scient se pares esse gentibus: quia cognoscent superbia contra Deum se erexisse, sicut & gentes. Vnde tunc dicēt illud psal. 94. q̄ Christus est magnus dominus, & rex magnus super oēs deos: q̄a in manu eius sunt omnes fines terræ, quoad gentiles: & altitudines montiū ipse conspicit, quoad Indæos altos per superbiam.

Christus dominus & rex Iudæorum.

Matt. 20.

Conuer

Conuertentur ad vesperam, & famem patiētur vt canes: & circuibunt ciuitatem.

953 Hic ostendit, quomodo ad Christi fidem suum conuertent animum. In scriptura enim sacra per vesperam quandoq; finis mundi intelligitur: quia verspera est vltima pars diei, sic ergo *conuertentur ad vesperam*. i. in fine mundi. Vel hic per vesperam intellige Antichristum in fine mundi venturū: cuius tempore multi Iudæorum conuertentur ad ipsum: & multi ipsorum Christi fidem recipient. Ipse enim Antichristus vesperum dicitur, sic & Christus lucifer. Vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. 38. Nunquid producis luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terræ consurgere facis? d. Pater in tempore suo luciferum producit, quia scriptum est. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere &c. Qui natus ex muliere velut lucifer in tenebras nostræ mortis apparuit, quia fugata obscuritate peccati æternum nobis mane nunciauit. Lucifer vero se innotuit: quia diluculo ex mortuis resurrexit, & fulgore suo mortalitatis nostræ tenebras pepulit &c. Vesperum vero dominus super filios hominum cōsurgere facit: quia infidelibus Iudæorum cordibus dominari antichristum, eorum peccato exigente, permittit. Qui idcirco huic à domino vesperi subduntur: quia ipsi sponte sua filij terræ esse voluerunt, &c. Per vesperum ergo intellige ipsum antichristum in fine mundi venturum. In quo mundi fine Iudæi conuertentur ad Christum, quia qui prædicatores fidei expulerunt ipsos in fine recipient. Vt ostendit Greg. super illo verbo Iob 9. Qui claudit stellas sub signaculo dicens. Pensandum est, quòd idcirco aliquid sub sigillo clauditur, vt cum tempus congruerit, in medium proferatur. Et sacro eloquio attestante didicimus, quòd Iudæa, quæ nunc deseritur ad sinum fidei, in fine colligatur. Hinc namque per Paulum dicitur. Donec plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel saluus fiet. Quia ergo prædicatores suos nunc Deus Iudæis subtrahit, seu postmodum eis in finem eos mittet quasi sub signaculo stellas claudit. Hinc est, quòd duo illi eximij prædicatores, scilicet Enoch, & Helias, dilata morte subtracti sunt, vt ad prædicationis vsum in finem reuocentur, &c. Hanc ergo finalem Iudæorum ad Christum conuersionem prænidens psalmista, dicit. *Conuertentur ad vesperam.* Pro istorum declaratione est notandum, quòd licet Helias translatus sit in cœlum, & Enoch, isti tamen redibunt tempore antichristi ad fidem prædicandam. Vnde Malach. 4. dicitur. Ecce ego mittam vobis Heliam antequam veniat dies domini magnus, & horribilis, vt conuertat cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Hæc pertractans August. dicit. Curru igneo raptus est Helias de rebus humanis. Cum venerit ergo legem spiritualiter exponendo, conuertet cor patrum ad filios, vt scilicet filij, id est Iudæi sic intelligant legem, quemadmodum patres eorum, id est, prophetæ, vt Moyses, & alij intellexerunt. Hoc est enim corda patrum ad filios conuerti, cum intelligentia patrum ad filios perducitur. Et conuertet cor filiorum ad patres, dum id, quod senserunt patres, sentient similiter & filij. Et hoc est quod Christus dixit. Helias venturus est, & restituet omnia. Quod exponēs Chrysostom. ait. Helias in fine mundi veniens, restituet omnia dum corriget infidelitatem Iudæorum, qui tunc inuenientur, quod est conuertere corda patrum ad filios, id est, Iudæorum ad Apostolos, & prophetas. Ipsi sic conuersi famem patientur, vt canes. Hoc exponitur sic supra versic. 944.

Vesperū antichristus.

Lucifer Christus Greg. 29. mora. c. 3o.

Greg. 9. mora. c. 4.

Aom. 11.

4. Reg. 2. Gen. 5.

Aug. 20. de ciuitate Dei. c. 29.

Matt. 17.

Ipsi dispergentur ad manducandum, si vero non fuerint saturati, murmurabunt.

954 Hic ostenditur, quòd Iudæi conuersi fidem aliis auidè prædicabunt. Vbi nota, quòd sicut manducare corporaliter, est cibum sibi extrinsecum incorporare, & ad suam naturam conuertere, sic & manducare spiritualiter, est proximum à fide extraneum sibi per amorem incorporare, & ipsum masticando, id est, prædicando, & suadendo, ad veram fidem, quam ipse habet, conuertere. Sic & Iudæi conuersi, alios conuertere procurabunt cum magno desiderio. Et hoc est, quod dicit glo. *Ipsi*, scilicet iam digni effecti, *despergentur vbique ad manducandum*, id est ad alios lucrandum. *Et si non fuerint satiati*, id est omnes illos non conuerterint, quos desiderabunt conuertere, *murmurabunt*, scilicet contra pigros, id est, increpabunt alios nolentes credere.

Murmuratio.

Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exultabo mane misericordiam tuam.

955 Hic ex omnibus præmissis surgit ad gratiarum actionem. Et duo facit. Quia gratias agit primo laudibus. Secundo operibus, ibi. *Adiutor meus.* Quantum ad primum notandum, quòd sicut fortitudo corporalis erga corporalia demonstratur, sic & fortitudo spiritualis erga spiritualia. Fortis namque vocatur, qui hostes suos corporaliter superare potest, sed multo fortior, qui inimicorum animos ad suum amorem conuertere potest. Fortis apparuit Christus, dum Saulum persequentem sola voce ad terram proiecit, sed multo fortior, dum eius mutauit animum, & de persecutore fecit defensorem. Similiter in proposito. Magna fuit Dei fortitudo, quòd verbis prædicationis gentilium corda, dimissis idolis, conuerteret ad fidem. Fortis apparebit, quando in fine Iudæorum superbiam sub iugo fidei humiliabit. Vnde & hanc fortitudinē ecclesia considerans, Deo gratias agit dicens. *Ego autem cantabo*, id est laudabo, *fortitudinem tuam*. Vbi glo. Iam tota gaudet ecclesia vtroque pariete coniuncta in angulari lapide, quasi dicat. Longè erat prius vterque paries, sed ego, scilicet tota ecclesia, *cantabo fortitudinem tuam*: quia gentes erigis, & Iudæos humilias. *Et exultabo mane misericordiam tuam*. Vbi nota, quòd sicut per noctem significatur vita præsens, in qua aliorum corda videri non possunt, sic per mane, in quo lumen clarum fulget, significatur vita futura, in qua omnium corda omnibus erunt manifesta, quæ in vltimo iudicio integraliter inchoabitur. Vnde Gregor. dicit. Mane enim dicitur illa

Fortitudo Dei.

Mane.

Gregor. 8 mora. c. 23.

manifeſtatio mentium, quæ in aduentu iudicis apertis cogitationibus, quaſi poſt noctis tenebras demonſtratur. De quo mane per pſal. dicitur. Mane aſtabo tibi, & videbo. Illo enim mane *Exultabo miſericordiam tuam*, id eſt, cum exultatione pronunciabo. Vnde glo. *Exultabo mane miſericordiam tuam*, id eſt, tranſactis tentationibus, cum nox ſæculi tranſierit, quando iam latronum inſidias, ſcilicet diaboli, & angelorum eius non timebimus, quando ipſum Dei verbum tanquam ſolem contemplabimur. Hoc itaque mane exultabo, in cuius figuram Chriſtus mane ſurrexit, vnde ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Apoſtoli enim veſpere fleuerunt mortuum, mane ad reſurgentem exultauerunt. Cantabo ergo primo ſuſcipiens miſericordiam tuam, ſed ipſam exultabo mane, quæ erit in remuneratione. Vnde & materiam tantæ exultationis ſubdit, dicens.

Pſal. 5.

956 Quia factus es ſuſceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ.

Tota enim cauſa noſtræ lætitiæ, eſt Chriſti incarnatio, qua noſtram ſuſcepit, in qua patiendo nos redemit, in qua reſurgendo, noſtram reſurrectionem effecit, in qua aſcendendo ad cœlos, portas cœli nobis aperuit, in qua ad dexteram patris ſedendo, nos in tribulationib. adiuuat, & protegit. Vnde ſi quæratur ab eccleſia, quare, Chriſte, cantabo tibi, & exultabo, &c. Reſpondet. *Quia factus es ſuſceptor meus*, id eſt humanitatis meæ. Et ex hoc quòd Deus ſuſcepit humanitatem noſtram, *Factus eſt refugium meum in die tribulationis meæ.* Sic enim de Chriſto dicitur. Deus noſter refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus &c. Vide ſupra verſiculo 755.

Pſal. 45.

957 Adiutor meus, tibi pſallam, quia, Deus, ſuſceptor meus es, Deus meus, miſericordia mea.

Hic conſequenter gratias agit operibus. Pſallere enim, vt dictum fuit ſuperius verſic. 771. idem eſt quòd operibus laudare. Pſallit ergo Deo, qui bonis operibus ipſum laudat. Et attende, quòd pſallunt boni Deo in præſenti vita & in gloria: quia bona opera habent hic, & ibi, ſed hic ſunt meritoria, non ibi: quia hic bona opera mercedem merentur, ſed non ſunt ipſa merces. Ibi autem opera bona ſunt ipſum præmium formale. Dicit ergo. *Adiutor meus, tibi pſallam.* quàm multipliciter autem adiutor noſter ſit Deus, vide ſupra verſic. 673. Magis autem dilatando materiam, dicamus, quòd Deus multa genera hominum adiuuat: quia ſcilicet adiuuat contritos pœnitentes, culpas remittendo, iniuſtè patientes, pœnas mitigando, cum hoſte præliantes, vires confortando, egenos mendicantes, ipſos ſaturando, in Deo confitentes, tales protegendo, deuotè exorantes, vota adimplendo. Primò Deus adiuuat contritos pœnitentes, &c. Sicut enim Deus culpa offenditur, & patrocinari neſcit peccatis, ſic & pœnitentia placatur, & contritis adiutorium præſtat. Dum enim quis peccat, & in peccatis perſeuerat, mortuus eſt Deo, diuino ſpi-

Adiutor Deus.

A rituali adiutorio carens, in perſona talium dicente pſalm. 87. Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Sicut enim homo corporaliter mortuus, propriè non eſt homo, ſed propter effigem exteriorem dicitur non homo, ſed ſicut homo. Sic & ſpiritualiter peccato mortuus, non eſt homo, ſed ſecundum quandam exteriorem apparentiam dicitur ſicut homo inter mortuos deputatus. Et ideo ſine adiutorio gratiæ liber exiſtit, non quidem à culpa, ſed liber à gratia, iuxta modum loquendi apoſtoli dicentis. Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Sed dum ad cor rediens peccatum ſibi diſplicet, illum adiuuat Deus, culpam ei remittendo, & liberat à perditione, vnde peccator tunc B ſic adiutus à Deo & liberatus, Deo dicit. Confitebor tibi, domine rex, & collaudabo te Deum ſaluatorem meum, quoniam adiutor, & protector factus es mihi, & liberaſti corpus meum à perditione. Vbi notandum, quòd in iſto adiutorio quo Deus pœnitentes adiuuat, tria concurrunt, quia adiuuat, culpam remittendo. Adiuuat, gratiam infundendo. Adiuuat, à gehenna liberando. Et ſecundum iſta tria, anima pœnitens Deum adiutorem ſuum nominat. Quoniam vocat ipſum Deum regem, & dominum. Primo ergo in iſto pœnitentis adiutorio eſt culpæ remiſſio, in qua prius anima iacebat, quam culpā Deus delet, ipſam remittendo. Et quia culpam delere eſt actus infinitæ potentiæ, cum ſit maius pecca- C torem iuſtificare, quàm mundum creare, vt ait Augu. ſuper Ioan. Potentia autem maximè in nomine domini intelligitur. Exo. 15. Dominus quaſi vir pugnator, omnipotens nomen eius. Ideo quoad iſtum actum adiutorij ipſum vocat dominum dicens. Confitebor tibi, domine. Secundo in iſto adiutorio eſt gratiæ infuſio, qui eſt actus clementiæ. Et quia clementia maximè ſpectat ad regem: quia vt ait Seneca lib. 2. de clementia ad Neronem, nullum magis quàm regem clementia decet. Ideo quò ad iſtum actum infuſionis gratiæ, ipſum adiutorem vocat Regem dicēs. Confitebor tibi, domine rex. Eccleſ. 51. Miſericordia, & veritas D cuſtodiunt regem, & clementia roborabitur thronus eius. Tertio in iſto adiutorio eſt à gehenna liberatio. Et hic eſt actus iuſtitiæ. Quid enim iuſtius quàm innocentem à pœna liberare? Peccator autem ante actum pœnitentiæ, æternæ pœnæ erat obligatus, ſed quia per actum pœnitentiæ à Deo liberatur à culpa, & innocentiæ redditur, ideo actus iuſtitiæ eſt, vt etiam à pœna liberetur vel à debito pœnæ. Sed quia actus iuſtitiæ ſpecialiter ſpectat ad Deum, qui fons eſt omnis iuſtitiæ, iuxta illud pſal. 7. Deus iudex iuſtus, fortis, & patiens. Ideo quo ad iſtum actum iuſtitiæ adiutorem ſuum vocat Deum dicens. Collaudabo te Deum ſaluatorem meum, quoniam adiutor &c. Et iſtud adiu- E torium quo Deus iuuat culpas remittendo, pſalm. implorabat dicens. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, & propter gloriam nominis tui, domine, libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris &c. Et aduerte, quòd qui ſic adiuuari cupit à Deo, vt ſibi peccata remittat, & ipſe cōformiter adiuuare proximum debet, omnē ſibi illatam offenſam remittendo. Vnde ſic adiuto à proximis ſuis offenſa remittitur dicit dominus. Pax adiutorib. tuis. Propter quod dicit Aug. in lib. de ſer. domini in monte. Iſtum conſilium eſt, vt, qui à potentiori vult adiuuari,

Rom. 6. Eccleſ. 51. Auguſt. Seneca. Pſal. 78. 1. Par. 12. Auguſt.

adiuuari, & ipſe adiuuet infirmiorem, in quò eſt ipſe potentior. Et hoc eſt cōtra multos, qui quando aliquem in peccato aliquo viderint lapſum, ſolum lapſum, & caſum inquirunt, non autem quo modo ipſi ad reſurgendum adiutorium præſtent. De quibus ait Aug. in epiſtola ad Hiero. Eleganter dictum eſt. Cum quis in puteum cecidiſſet, & in puncto ſuffocationis eſſet, acceſſit alius ſibi notus, & eo viſo, admirans ait. Quomodo huc, amice, cecidiſti? Ille autem obſecro inquit, quomodo me adiuuando hinc liberes, non quomodo hic ceciderim quæras. Et iſto modo Deus cupit nos coadiutores ſuos eſſe, vt ſcilicet ſicut volumus ab ipſo adiuuari per remiſſionem culpæ, ita & nos conſimiliter adiuuemus proximos, offenſas remittendo, quod ſi fecerimus, dicere poterimus cum Apoſtolo, Dei enim adiutores ſumus. Sed heu quòd plures hodie ad peccandum reperiuntur adiutores, quàm à peccatis reſurgendum. De quibus Zachar. 1. dicitur. Ipſi adiuuerunt in malum. Adiuuat enim in malum qui conſulit, fauet, vel aliquo modo alium ad peccandum inducit. Et tales non Dei adiutores, ſed dæmonis eſſe dicuntur. Nullum enim Deus ſic ad peccandum adiuuat. Iob 10. Nunquid bonum tibi videtur ſi calumnieris, & opprimas me, & conſilium impiorum adiuues? quaſi dicat non. Vnde prædicta verba exponens Gregor. dicit. Quos nanque hoc loco impios, niſi malignos ſpiritus vocat? qui cum redire ad vitam ipſi nequeant, crudeliter ſocios ad mortem impellendo quærunt. Quorum nimirum conſilium fuit, vt beatum Iob diuina correptio tangeret, vt qui in tranquillitate iuſtus extiterat, ſaltem per flagella peccaret. Sed impiorum conſilium dominus non adiuuat; quia eorum tentationibus carnem iuſti prodidit, ſed animam negauit. Hoc indeſinenter contra bonos maligni ſpiritus indeſinenter ineunt: vt hi quos ſeruire Deo innocuè in tranquillitate conſpiciunt, vexati aduerſitatibus ad voraginem culpæ rapiantur. Sed eorum conſilium Deus non adiuuat: quia pius conditor cum viribus flagella moderatur, ne virtutem pœna tranſeat, & per aſtutiam fortium humana infirmitas excidat. Vnde benè per Paulum dicitur. Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari ſupra illud, quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. Niſi enim omnipotens nos adiuuando, cum viribus tentamenta moderaret, nullus profectò eſt, qui malignorum ſpirituum inſidias non corruens portaret. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd Deus malignorum conſilium non adiuuat, ſicut illi qui alios ad peccandum inducunt. Qui omnes tales mali adiutores, figurantur in Ioab & Abiathar ſacerdote. De quibus dicitur. 3. Reg. 1. quòd Adonias eleuabatur dicens. Ego regnabo, ſcilicet contra voluntatem patris ſui Dauid. Sequitur. Et ſermo eius cum Ioab filio Saruiæ, & Abiathar ſacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ. Adonias autem, qui interpretatur ſeruus mœrens, ſignificat ipſum diabolum, qui rectè ſeruus dicitur ratione peccati, quo peccauit ab initio: quia omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Mœrens autem ideo dicitur: quia ſemper in pœna infernali cruciatur. Hic eleuatur, & regnare cupit: dum Dei imperium vſurpare cupit. Hic eſt enim, qui ait, Super aſtra cœli exaltabo ſolium meum, & ſimilis ero altiſſimo. Et certum eſt

1. Corin. 3. Greg. 9. mor. c. 34. Cōſilium diaboli. 1. Cori. 10. Ioan. 8. Eſa. 14.

A quòd non poteſt regnare niſi ſuper iniquos, cum ipſe ſit rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Iob 41. Vt ergo regnū ſuum poſſit dilatare, ſemper quærit ad peccatum homines inducere: quia vt dicitur. 1. Pet. 5. Tanquam leo rugiens circuit quærens, quem deuoret Sed iſtius Adoniæ, id eſt, diaboli adiutores ſunt Ioab, & Abiathar. Duobus enim modis quis conatur in hac parte diabolum adiuuare, ſcilicet aut odio, aut amore. Odio ſcilicet qui contra aliquem procedit vt peccet à propoſito, vt malus efficiatur, & corruat. Et hic eſt Ioab, qui inimicus interpretatur. Amore autem qui alium amore inordinato diligens, ipſum ad peccandum indu- B cit, vel ſibi peccare conſentit, ne ipſum contriſtet, ſicut fuit de Adam reſpectu Euæ. Et hic eſt Abiathar, qui interpretatur pater ſuſcitans peccatum: quia tales ratione amoris, patres vocantur, ſed inordinato amore peccatum ſuſcitant. Et contra omnes tales pſal. docet inuocare adiutorium Dei, dicens. Iniqui perſequuti ſunt me, adiuua me, domine Deus meus. Qui adiutus à Deo gratias ei agendo dicat. *Adiutor meus, tibi pſallam, &c.* Et cauſam ſubdit. *Quia Deus ſuſceptor meus*, ſcilicet meæ humanitatis, per quam nos adiuuas. Et tu idem *Deus meus miſericordia mea.* Vocatur enim Deus miſericordia; quia totum gratis donat, & C non ex meritis noſtris.

Nota hic quod duobus modis contra hominē quis adiuuat diabolum ſcilicet amore aut odio.

PSALM. LIX.

958 Deus, repuliſti nos, & deſtruxiſti nos, iratus es, & miſertus es nobis.

De pœnit. diſ. 1. taciturnitas.

Iſte pſalmus habet titulum valdè prolixum, qui talis eſt. *In finem pro his qui commutabuntur inſcriptione tituli ipſi Dauid in doctrinam, cum ſuccendit Meſopotamiam Syriæ, & Syriam Iobal: & conuertit Ioab, & percuſſit Edom in valle ſalinarum duodecim millia.* Pro cuius intellectu literali ſciendum quòd D (vt habetur. 2. Reg. 10.) cum Naas Rex Amonitarum mortuus eſſet, & regnaret pro eo filius eius Annon, Dauid miſit ad Annon nuncios ad conſolandum eum de morte patris, ipſi autem Annon ſuggeſſerunt principes ſui, dicentes. Putas quòd propter honorem patris tui, Dauid miſerit ad te conſolatores, & non ideo vt inueſtigaret, & exploraret ciuitatem, & euerteret eam miſit Dauid ſeruos ſuos ad te? Quibus auditis, iratus Annon rex contra nuncios Dauid, fecit radi dimidiam partem barbæ ipſorum, & præſcindi medias veſtes ipſorum vſque ad nates, & ſic dimiſit eos. Deinde videns Annon, & populus eius, quòd E iniuriam feciſſent ipſi Dauid, conduxit vndequaque potuit currus, & equites de Meſopotamia, Syria, & aliis locis. Quod cum audiſſet Dauid, miſit Ioab principem militiæ contra eos ad prælium. Et debellatis illis, rediit Ioab cū exercitu in Hieruſalem, & tunc Dauid diſpoſuit ſe cum toto exercitu ſuo vt iret ad debellandū Syros: quia venerant in adiutoriū ipſi Annō Regi Amonitarum. Et vt dicit Rabbi Samuel, Syri hoc audientes, miſerunt nuncios ad Dauid, dicentes, quòd non erat ei licitum venire contra ipſos propter fœdus, quod fecerat Iacob cum Labam Syro, ex quo ipſi Syri proceſſerant, ſicut Iſraelitæ ex Iacob, vt habetur Gen. 31. Et tunc Dauid conſuluit ſuper

Universidad de Deusto Biblioteca

hoc ſapientes ſuos. Qui reſponderunt ei, quòd licitum erat, eo quòd Syri prius fregerunt iuramentum, veniendo ad impugnandum ſeruos Dauid in auxilium Amonitarum, vt dictum eſt. Et quia Chuſanraſa thaim ante pugnauerat cõtra filios Iſrael, ſubiiciendo eos ſeruituti per octo annos. vt habetur Iudicum 3. Et ſic Dauid bellum geſſit contra eos, & eos ſuperauit. Legitur etiam 2. Regum 10. quòd Dauid percuſſit Adadezer Regem Syriæ, & percuſſit Dauid de Syris ſeptingentos currus, & quadraginta millia equitum. Quod videntes cæteri reges, fecerunt pacem cum Iſrael, & ſeruierunt ei. Omnes iſtas hiſtorias tangit titulus. Item notandum quòd antequam regnum eſſet in manu Dauid, fuerat multipliciter afflictũ, & vaſtatum vndique, vt patet in libro Iudicum & in principio regni Saulis, in quo Philiſtæi tenebant ipſum in tanta ſeruitute, quòd nullus faber ferrarius erat in tota terra Iſrael, cauerant enim Philiſtæi, ne Hebræi facerent gladium, aut lanceam, ne poſſent rebellare, vt habetur. 1. Regum 13. Item mortuo Saule, Philiſtæi intrauerunt ciuitates regni Iſrael, vnde fugerat populus, & habitabant ibi, vt habetur 1. Reg. 31. Item poſt mortem Saulis facta eſt longa concertatio de regno inter domum Dauid & domum Saulis, vt habetur 2. Regum tertio. Propter quod gentiles in circuitu regni Iſrael exiſtentes, vaſtabant illud multipliciter, non habentes validam reſiſtentiam propter dictam concertationem. Ad propoſitum ergo Dauid conſiderans primum ſtatum regni Iſrael: inquo per gentiles vaſtabatur & ſubiugabatur, & ſtatum proſperum quem tempore ſuo habuit, fecit iſtum pſalm. narrans primum ſtatum & prædicens ſecundum. Ex prædictis apparet ſenſus tituli, qui eſt talis. *In finem pro iis, qui commutabũtur in inſcriptione tituli ipſi Dauid*, id eſt iſte pſal. dirigens nos in finem, agit de iis, qui commutabuntur, ſcilicet de illis gentibus, quæ primo dominabantur, & ſubiugabant Iudæos, qui *commutabuntur*, ſcilicet ſeruient ipſis Iudæis, & hoc *in inſcriptione tituli*, id eſt tituli regalis data ipſi Dauid. Et hoc fuit *quando ſuccendit Meſopotamiam Syriæ, &c.* vt prædictæ hiſtoriæ dicunt, &c. Quibus viſis, accedo ad expoſitionem literalem. Et diuiditur iſte pſalm. in duas partes. Quia primo Dauid deſtructionem regni Iſrael plangit. Secundo eius erectionem propheticè prædicit, ibi, *Vt liberentur, &c.* Dic vt. Nic. de Ly. Quantũ verò ad ſenſum propheticũ, notandũ, quòd ſpiritualis intelligentia tituli ex interpretationibus nominum in titulo poſitorum, eſt ſumenda. Meſopotamia enim interpretatur eleuata vocatio. Syria, ſublimis. Sobal, vana vetuſtas. Ioab, inimicus. Edon, terrenus. Iſtis omnibus nominibus figurantur elati magnitudine terrenæ vanitatis, quos omnes Chriſtus igne charitatis, quem in terram miſit, ſuccendit, id eſt, conuertit ad fidem. Et conuertit Ioab, ſcilicet diabolum in fugam. Et percuſſit Edon, id eſt terrenos, vt viuant cœleſtes. Eſt ergo ſenſus tituli talis. Iſte pſalm. dirigens nos *in finem*, id eſt in Chriſtum agit pro iis, *qui commutabuntur*, ſcilicet de veteri vita in nouam. *In inſcriptione tituli*, ſcilicet ſuſcepta per fidẽ, id eſt, qui commutabuntur in regnum Chriſti, & hoc ipſi Dauid vt ſcilicet amplius non ſibi viuant, ſed *ipſi Dauid*, id eſt Chriſto. Et hoc in doctrinam eius, ſcilicet credendo, oportet enim in doctrinam eius credere, qui vult in regnum eius tranſire, & hoc fit per ignem charitatis, quo ſuos electos incendit. Et hoc eſt quod ſubditur. *quando ſuccendit Meſopotamiam*. quando, ſcilicet eleuatos & altos igne charitatis humiliauit, &c. Intentio pſalmiſtæ eſt oſtendere bonum eſſe contemnere mundum, vt acquirantur æterna. Et diuiditur in partes duas. Quia pſal. primo narrat aduerſitates immiſſas, vt peccata vitentur. Secundò proſperitates promiſſas, vt ſuperna diligantur, ibi. *Vt liberentur.*

Aduerſitas. Quantum ad primam partem notandum quòd aduerſitates ideo Deus immitit, vel nobis immitti permittit, vt nos reuocet à peccatis & à pœnis liberet æternis. Vnde Gregorius dicit. (Greg. 6. mora. c. 16) Vt electus quiſque ſupplicia euadat æterna, vt ad perennem gloriam pauper aſcendat, aſſiduis flagellis hic atteri debet, quatenus in iudicio purgatus, valeat inueniri. Ipſo namque infirmitatis noſtræ pondere, deorſum quotidie ducimur, niſi mira manu artificis per ſubleuantia flagella releuemur. Vnde bene dicitur. Beatus vir, qui corripitur à domino. Prima autem virtus, vt perpetrata vitari debeant peccata. Secunda autem ſaltem perpetrata corrigere. Sed plerumque culpas non ſolum imminentes minimè vitamus, verumetiam nec commiſſas agnoſcimus. Et peccatoris mens tanto altius tenebreſcit, quanto nec damnum ſuæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerumque diuini muneris largitate, vt culpam pœna ſubſequatur, & flagella oculos delinquentis aperiant, quos inter vitia ſecuritas cæcabat. Torpens quippe animus percuſſione tangitur, vt excitetur, quatenus qui ſtatum ſuæ rectitudinis ſecurus perdidit, afflictus conſideret, quo iacet. Hinc itaque aſperitas correctionis fit origo luminis, argumentum verò ſalutis eſt vis doloris. Hinc eſt, quod Salomon ait, (Eccle. 10) Curatio ceſſare faciet peccata maxima. Et iterum dicit. (Heb. 12) Quem enim diligit Deus, caſtigat. Flagellat autem omnem filium, quem recipit &c. Ex quibus apparet, quòd Deus flagella multa, & aduerſa populo ſuo immiſit, vt ipſum corrigeret à peccatis. Quæ narrat pſalmiſta in prima parte huius pſalmi, quæ diuiditur in partes quatuor, ſecundum quòd quatuor ponit aduerſorum genera. Primo ergo ponit aduerſa connaturalia. Secundò aduerſa corporalia, ibi. *Commouiſti terram.* Tertiò aduerſa temporalia, ibi. *Oſtendiſti populo tuo.* Quartò aduerſa internalia, vt eſt timor, &c. ibi. *Dediſti.* Quantum ergo ad primum ſciendum quòd illa aduerſa connaturalia dicuntur, quæ cum natura contrahuntur ex peccato primi hominis, vt eſt quantum ad corpus, moriendi neceſſitas, & quantum ad animam, originale peccatum, quia ſicut Adam peccante, contraximus neceſſitatem moriendi, ſic & carentiam originalis iuſtitiæ, qua natura dicimur filij iræ, per quæ ſumus à Deo repulſi ratione culpæ, & deſtructi ratione mortis neceſſariæ. (Ephes. 2.) Quæ duo notans pſalmiſta dicit. *Deus, repuliſti nos.* Et hoc quia per culpam quaſi in Adam contraximus, à te ſumus diuiſi quò ad animam. *Et deſtruxiſti nos.* quia propter peccatum contra nos mortis ſententiam dediſti, qua homo deſtruitur, quia per mortem homo deſinit eſſe homo, & ſic deſtruitur quò ad eſſe hominis. Et aduerte, quòd Deus hominem quem miſericorditer fecit, crudeliter à ſe non repellit: niſi prius ipſe ab homine repellatur. Sicut enim anima corpus à ſe non repellit, vt diuidatur à corpore: niſi propter corporis defectum, vt propter infirmitatem, vulnerationem, & huiuſmodi. Sic multò fortius non repellit nos Deus, niſi à nobis ipſe prius fuerit repulſus, vel originali culpa vel actuali.

Ira Dei. Sequitur. *Iratus es, & miſertus es nobis.* Iraſcitur enim Deus peccatis noſtris: quia ad modum irati ſe habet, dum hominem propter peccatum punit. Quia tamen quamdiu viuimus locus pœnitẽtiæ nobis ſeruatur, quia ex ſua miſericordia expectat ad pœnitentiam: ideo in ira ſua nobis miſeretur. Sic enim dicitur Abac. 3. Cum iratus fueris miſericordiæ recordaberis. Quia tam electos quam reprobos peccantes, ad pœnitentiam expectat. Sed quibus poſt hanc vitam iraſcitur: illis amplius non miſeretur. Repellit Deus. Vel aliter, Repellit Deus peccatores, & deſtruit, quando ipſos per aduerſa iuſtificat, quia peccatores facit non peccatores. Et ſic deſtruit peccatorem, & repellit iniuſtum, quia peccator pœnitens amplius peccator dici non debet. 36. q. 2. his auctoritatibus. Vnde hic dicit glo. *Deus, repuliſti nos &c.* ſcilicet, malè ædificatos, vt erigeres in bonum ædificium. *Iratus es*: & ſic *Miſertus es nobis.* Non enim miſereris, niſi iraſcaris. Ita eſt vetuſtatis vt pereat, miſericordia autem innouat interiorem hominem, & ſi exterior corrumpatur. Oportet enim primo repellere & deſtruere vitia, antequam virtus ædificetur. Sic enim dicitur Hiere. 1. Dedi verba mea in ore tuo: vt euellas, & deſtruas, & conſequenter ædifices, & plantes.

959
12. q. 1. exẽplum.

Commouiſti terram, & conturbaſti eam: ſana contritiones eius, quia commota eſt.

Hic conſequenter oſtendit aduerſa corporalia: vt ſunt infirmitates corporis, & dolores. Vbi ſciendum quod in ſtatu innocentiæ ante peccatum, natura humana ab omni pœna, & infirmitate erat libera. Quia cum omnis pœna ſi iuſta eſt, peccati ſit pœna, ante peccatum nulla potuit eſſe pœna. Vnde in ſtatu innocẽtiæ nec aqua ſuffocaſſet hominem, nec ignis combuſſiſſet: nec febres inuaſiſſent, nec ferrum eius carnem diuiſiſſet. (Commot° eſt homo.) Sed homo ſine morte ſine pœna aliqua in ætate perfecta ad cæli gloriam fuiſſet tranſlatus. Sed ſtatim vt peccauit, mortalis factus corpore fuit: & cæteris paſſionibus ſubditus. Vt oſtendit Gregor. 4. mora. (Greg. 4. mora.) Hæc eſt ergo magna & mirabilis terræ ſcilicet, corporis noſtri mutatio: vt de impaſſibilitate ad paſſibilitatem, de immortalitate ad mortem mutatum fuerit, vt omnis creatura homini nocere poſſit poſt peccatum, cui nihil ante peccatum nocere poterat. Nam modo ab igne comburitur: ab aqua ſubmergitur: à terra ſuffocatur, à ferro ſecatur, febribus æſtuat, doloribus afficitur. Et iſtam commotionem propter peccatum factam nunc notans pſal. ait Deo. *Commouiſti terram, & conturbaſti eam.* Quid enim nomine terræ, niſi homo de terra creatus intelligitur? (Geneſ. 3.) Vnde primo homini dixit Deus. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec vertaris in terram, de qua ſumptus es, quoniam puluis es, & in puluerem reuerteris. Et quia terra noſtri corporis tot aduerſis premitur, ideo conſequenter implorat Deum vt ſanetur. d. *Sana contritiones eius quia commota eſt.* quod ſcilicet fiet in reſurrectione, quando mortale hoc induet immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, vt ait Apoſtolus ad Corin. 15. Vel aliter. (Pœnitẽtia Contritio) Commouet Deus terram ſcilicet hominem peccatorem, & terrenum, quando de peccato ipſum mouet ad ſtatum pœnitentiæ de iniuſtitia ad iuſtitiam, de ſuperbia ad humilitatem, de luxuria ad caſtitatem, quod facit gladio ſpiritus, vt puta quando dixit. (Matt. 3.) Pœnitentiã agite: approquinquabit enim regnum cœlorum. Conturbat eam, quando dolet de peccatis commiſſis, conſcientia peccatorum accuſante. Et quia tunc meretur veniam, ideo ſubditur. *Sana contritiones eius: quia commota eſt.* q. d. Sicut cœpiſti, perfice, quia aliter non eſt dignus ſanari per veniam, niſi commota fuerit, & contrita de peccatis. Sed adueniente tali commotione, ſtatim digna eſt venia, & ſanatur à Deo Pſal. 102. qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, ſanat omnes infirmitates tuas. Et nota, quod contritio peccatoris rectè commotioni terræ, id eſt, terræmotui comparatur, cum dicit. (Terræmotus.) *Commouiſti terram, &c.* Et hoc propter tria, quæ ſunt in terræmotu. Primò namque, ſicut dicit Philoſophus 3. meteor. terræmotus fit quando cauſa diluuij, vel magnæ inundationis ſuper terram, intra terram coarctantur venti diuerſi, ſicut meridies, & ſeptentrio, & tunc eleuat vnuſquiſque aquam prius latentem ſub terra. Sic moraliter eſt de corde peccatoris, quando conuerti incipit. Sunt enim quaſi duo venti oppoſiti ſcilicet, meridies, id eſt, ſpes veniæ, & ſeptentrio id eſt, timor gehennæ, qui aquam lachrymarum in tantum eleuant, vt ſint quaſi inundãtes ſuper terrã Pſal. 64. Viſitaſti, & inebriaſti eam &c. Flumen Dei repletum eſt aquis. Secũdo quia ſicut dicit Albertus 3. meteor. Signum cõcomitans terræmotum eſt ſonus, qui non quieſcit aliquando, donec terra ſit rupta, & tunc exit ſonus cum vento magno. Sic in propoſito. Nam ſignum conuerſionis peccatoris à malis, eſt ſonus ille de quo pſal. 37. Rugiebam à gemitu cordis mei. Vel etiam ſonus conuerſionis, de quo Pſal. 9. Periit memoria eorum ſcilicet, peccatorum cum ſonitu qui non ceſſat, donec terra ſcindatur. Aperiatur ergo & ventus ſuperbiæ, & inflationis contra Deum expiret. Eccl. 10. Quid ſuperbis terra, & cinis? Tertiò quia ſicut dicit ibidem Albertus. In terræmotu quandoque terra ſic euertitur, quod illud, quod erat prius inferius, efficitur ſuperius, & econtrario. Sic eſt in conuerſione peccatoris. Nam caro, quæ prius dominabatur ſpiritui, efficitur inferior tanquam ſubdita ſpiritui, & econtrario. Vnde Matth. 28. Angelus domini deſcendit de cœlo, & ecce terræmotus, &c.

960
22. q. 4. Quantum.

Oſtendiſti populo tuo dura: potaſti nos vino compunctionis.

Hic conſequenter oſtendit aduerſa temporalia vt ſunt bella, perſecutiones, peſtilentiæ, fames, & huiuſmodi, quę dura dicuntur, quò ad carnem, licet ſint cauſa ſalutis. Vnde & Iob dicebat. (Iob. 30) In duricia manus tuæ aduerſaris mihi. Vbi ait Gre. (Grego. 20. mor. c. 26.) Manus enim domini dura creditur cum voluntati noſtræ contraria hoc, quod ei in nobis diſplicet, feriendo perſequitur, & flagella ingeminat, cum dolentis anima clementiam expectat. Sicut medicus dum ſecat putridum membrum, perſequentis

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis manus duritia infirmitati aduersatur, sed concordat saluti. Istum intellectum ponit glo.d. *Ostendisti populo tuo dura*, id est, tẽporales miserias, quæ per infirmitatem carnis graues sunt nobis. Sed quis sit effectus istarum miseriarum, ostendit cum subdit *Potasti nos vino compunctionis*: quia, scilicet, per miserias huius vitæ homo ad cognitionem Dei, & sui ducitur, & de suis peccatis conpungitur. Vel vinum compunctionis dicitur tribulatio temporalis, qua purgatur patiens: vt vulnus vino vitis purgatur, quia ex tribulatione nascitur in nobis compunctio de peccatis. Et nota, quòd in scriptura multiplici vino potamur. Est enim potatio quædam criminalis, qua culpa intus gignitur. Quædam spiritualis, qua Christi sanguis sumitur. Quædam salutaris, qua crimen fletu tegitur. Primo est quoddam potare criminalis immunditiæ. Vnde in scriptura potare quandoque idem est, quod peccare. Vnde de peccatore homine dicitur. Abominabilis, & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem. Quod ideo dicitur, quia sicut aqua sine labore, & difficultate potatur, sic & mali sine labore peccare videntur. Vnde prædicta verba exponẽs Greg. ait. Hoc namque, quod comeditur, cum mora glutitur. Hoc autem, quod bibitur tanto ad glutiendum moram non habet, quantam nullam ad mandendum necessitatem habet. Culpa ergo quia à stulto homine sine nulla retardatione perpetratur quasi aqua iniquitatis bibitur. Qui enim illicita sine timore facit, quasi potum iniustitiæ sine obstaculo bibit. Sic enim diabolus peccatis omnes potare conatur. Apoc. 14. Vino fornicationis suæ potauit omnes gentes. Secundò est potare spirituale &c. quo scilicet Christus fideles suo sanguine potat dicẽs, Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus &c. Quod fuit maximę charitatis signum, vt pro saluanda vita subditorum, proprium sanguinem eis ad potandum traderet. Vnde huius potationis necessitatem ipse ostendens Ioan. 6. d. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed ex istis verbis aliqui occasionem dubitationis sumpserunt, dicentes. Quamuis fide teneamus, quod in hostia consecrata sit verus sanguis Christi, & corpus, non tamen bibimus Christi sanguinem sumendo consecratam hostiam, sed manducamus Christi corpus. Sicut sumendo consecratum calicem, bibimus sanguinem, sed non manducamus corpus. Cum ergo soli sacerdotes, vt communiter bibant Christi sanguinem, ac laici de manu Papæ communicantes, quomodo ergo alij vitam spiritualem habent, qui Christi sanguinem non bibunt, cum Christus de vtroque copulatiuè dicat, Nisi manducaueritis & biberitis &c. Respondeo, quòd duplex est manducatio corporis, vel potatio sanguinis Christi. Prima sacramentalis, quæ stat in sumptione consecratæ hostiæ, vel potatione consecrati calicis. Secunda est spiritualis, quæ est in Christo manere per fidem. Prima sine secunda non proficit, sed nocet, dicente Apostolo. Qui manducat, & bibit indignè &c. Sed secunda bene valet sine prima. Et de secunda Christus intellexit: dicens. Nisi manducaueritis, & biberitis &c. Et hoc statim Christus declarat postea. d. Qui manducat meã carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quòd exponens Augustinus in homil. dicit. Hic ostendit Christus, quid sit manducare eius carnem, & sanguinem bibere. dicens. Qui manducat &c. In me manet &c. Hoc est ergo illam manducare escam, & illum bibere potum, in Christo manere per fidem & ipsum in se habere manentem &c. Sic ergo primo probat seipsum homo. Et sic de pane illo edat, & de calice bibat &c. Tertio est potare salutaris pœnitentiæ &c. quam secundum peccati mensuram potare debemus. Vnde Ezech. 4. Aquam in mensura bibes. Quod ideo dicit: quia non oportet plus debito nec minus aquam pœnitentię potare. Quod ostendens Gualfredus super illo verbo Gen. 28. Egressus Iacob de Bersabee, pergebat Aram. dicit. Accedendum est nobis ad puteum pœnitentiæ, & ex eo vsque ad sacietatem potandum. Intrauerat enim ad istum puteum, & satis potauerat, qui dicebat. Ad meipsum anima mea turbata est. Intrat autem, sed non gustat ille, qui conscientiam propriam discutere incipit, sed resilit continuo, & quasi necdum potatus egreditur, vt in curis exterioribus occupetur. Bibit sed nõ satis, qui mediocriter dolet & deflet quod vberius oportet, Bibit & satis, qui iuxta modum sui reatus modum compunctionis ostendit. Bibit & vltra quam satis, qui desperatus & absynthio inebriatus, pœnitentiæ modum excedit &c. Vnde quoſt istud bibere debeat esse moderatum dicitur. Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate potatum, si bibas illud moderate, eris sobrius. Et isto vino suos electos dominus potat, dum compunctionem de peccatis per aduersa eis immittit, v sibi dicant. *Ostendisti populo tuo dura*, scilicet, aduersa immittendo. Et sic per consequens. *Potasti nos vino compunctionis*, id est, contritionis de peccatis commissis.

Bibere. Potare. Iob. 15.

Greg. 12. mora. c. 17

Sanguis Christi. Mat. 26.

1. Cor. 11.

Pœnitentia. 1. Cori. 11.

Dediſti metuentibus te ſignificationem: vt fugiant à facie arcus. 961

23 q. 4. quædam. Pœna.

Hic ostendit aduersa interiora, vt est timor. Vbi notandum, quòd præsentes mundi aduersitates, quibus Deus omnes percutit, scilicet, tam bonos quam malos, nobis significant pœnam æternam, qua in iudicio malos damnabit, quia si suos electos hic pœnis castigat, vt emendentur, quanta putas puniet pœna reprobos, qui in suo odio vitam terminabunt? Vnde sicut mors corporalis communis bonis, & malis est quædam significatio mortis æternæ damnatorum, sic & præsens aduersitas est significatio aduersitatis æternæ damnatorum. Quia secundũ glo. Si hic tam aspere nos Deus punit, quid in futuro faciet? Sic enim Iob flagellatus sine peccato, significabat qualiter flagellandi essent in peccato morientes. Quod ipse dicebat. Confregit me, posuit me sibi quasi in signum. Et hoc hic notans Psal. ait. *Dediſti metuentibus ſignificationem*, id est, immisisti pœnas metuentibus te. Et ad quid valet talis significatio scilicet, *vt fugiant à facie arcus*, id est, vt fugiant à pœna æterna in futuro iudicio, cõtra malos iaculanda. Vbi notandum, quòd futurum iudicium non incongrue per arcum figuratur. Vt ostendit Grego. istum passum exponens, vbi dicit. Per arcũ dies iudicij figuratur. Vnde per psalmistam dicitur. *Oſtẽdiſti populo tuo dura, potaſti nos vino compunctionis. Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus.* in arcu enim quanto longe trahitur corda, tanto de eo districtior exit sagitta. Sic nimirũ extremi iudicij dies, quanto

Iob. 16.

Arcus. Iudicium vltimum. Grego. 15. mo. ca. 28. Psal. 59.

tò lõgè differtur vt veniat, tanto cum venerit, districtior de illo sententia procedit. Idcirco autem nunc diuersis cladibus percutimur, vt his correcti, parationes tunc inueniri valeamus. Vnde illic præmissum est. *Ostendisti populo tuo dura flagella.* vi dilicet sæculi, quæ secuturum grauius iudicij diem præcurrunt. *Potasti nos vino compunctionis*, vt terrena gaudia in lachrymis verterentur. *Dediſti metuentibus te ſignificationem*, *vt fugiant à facie arcus.* Ac si apertè diceret. Hoc tempus misericordiæ est, illud tempus iudicij erit. Per ista ergo, huius temporis flagella significas, quomodo tunc percussurus es, quando non parcens iudicas, qui sic districtè modo persutis, quando parcis. hæc Gregor. Vel aliter secundum glo. Significatio accipitur vexillum crucis, quod pro signo nobis datur vt sequamur Christi passiones: per quod euademus faciem arcus, quia si socij passionum sumus, simul & resurrectionis erimus. Et est sensus. *Dediſti metuentibus te ſignificationem*, id est, vexillũ crucis ad imitandum, vt per hoc *fugiant à facie arcus*, id est, euadant æternum iudicium.

Aduersitas.

Greg. 9. mor. c. 33.

1. Cori. 11.

Vt liberentur dilecti tui, ſaluum me fac dextera tua, & exaudi me. 962

Postquam psalmista narrauit aduersitates immissas, hic consequẽter narrat prosperitates promissas. Et diuiditur in tres partes. Quia ponitur primo electorum consolatio. Secundo diuinæ virtutis recognitio: ibi. *Quis deducet.* Tertio reproborum finalis damnatio: ibi. *In Deo faciemus.* Prima pars diuiditur in quinque. Quia ponitur primo Ecclesiæ generalis deprecatio. Secundò gentium ad fidẽ conuersio: ibi. *Deus locutus.* Tertio gentium conuersarum applicatio: ibi. *Meus est.* Quartò tribulationum consolatio: ibi. *Iuda rex meus.* Quinto Euangelij Christi per orbem prædicatio: ibi. *In Idumæam.* Quantum ad primum sciendum quod aduersa à Deo nobis immissa, non omnes corrigunt, immo aliquos magis indurant, vnde aliquibus fiunt ad correctionem, aliquibus autem ad damnationis initium. Vnde Greg. dicit. Solus quippe præsens aduersitas à supplicio liberat, quos immutat. Nam quos præsentia mala non corrigunt, ad sequentia supplicia perducunt. Si autem nequaquam præsens pœna quosdam ab æterno supplicio defenderet, Paulus non dixisset, Cum iudicamur, à domino corripimur, vt nõ cum hoc mundo damnemur. Sæpe ergo mens iusti vt magis secura sit, altius trepidat, & cum flagellis cingitur, superni iudicij incertitudine turbatur. Pauet ne initium sequentis damnationis sit omne, quod patitur &c. Ad propositum ergo psalmista in persona Ecclesiæ, vel cuiuslibet iusti, hic Deo supplicat, vt flagella, quæ hic patimur, ad salutem nobis proueniant, non ad damnationem, dicens, *Vt liberentur dilecti tui.* Quasi dicat. Vt per flagella, & aduersitates vitæ præsentis, dilecti tui liberentur ab æternis. Rogo vt sim de illorum numero. Ideo subdit. *Saluum me fac dextera tua*, id est, filio tuo, qui patris dextera nuncupatur. *Et exaudi me*, id est exaudies me. Quia secundum quod dicit glossa. Iustus salutem petens æternam, semper exauditur à Deo: de terrenis autem non semper exauditur ad votum, sed ad vtilitatem. Quod autem Christus per dexteram significetur, vide supra versiculo 7. 13. Et sic psalmista dicendo, *Saluum me fac dextera tua*, Christi incarnationem pro salute electorum petebat.

Deus locutus eſt in ſancto ſuo, lætabor, & partibor Sychimam, & conuallem tabernaculorum metibor. 963

24. q. 4. dixit dominus.

Hic ostenditur per Christum, gentium conuersio. Vbi nota, quod per ly sanctum, absolute intelligit Christus per eminentiam, qui omnes alios sanctificat. Sic enim Mariæ dixit angelus. Quod enim nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei. Et Leui. 21. Ego sanctus sum qui sanctifico vos. Iu isto ergo sancto locutus est Deus, quia in ipso & per ipsum nobis salutem dare promisit, propter quod Angelus ait. Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum &c. Et quia quod Deus promittit & loquitur certum est esse futurum, idcirco de tali promissione certificatus psalmista dicit. *Lætabor*, id est faciam, quod mihi ad lætitiam cedat. Et sunt verba Ecclesiæ dicentis. *Lætabor.* Et, si quæras, quidagas, & in quo lætaberis. Respondet, quòd in conuersione gentium ad fidem, quam prædicando virtute Christi perficiam. Et hoc est quod subdit. *Et partibor Sychimam & conuallem tabernaculorum metibor.* Vbi notandum, quòd hic per Sychimam intelligitur populus gentilis & idololatra. Ratio est: quia secundum historiam Sychima est locus, in quo Iacob rediens à Labam, fecit tabernacula propter oues, & armẽta, quę secum habebat. Vbi etiam Rachael abscondit idola, quæ habebat de Syria. Et erat locus ille in partibus Syrię, vbi gentiles habitabant, vt habetur Gen. 31. Et ideo quia locus ille erat gentilium, & quia idola ibi absconsa fuerant, per Sychimã intelligit gentes idololatras. d. *Et partibor Sychimam*, id est gentilem populum diuidam, quia non omnes conuersi sunt ad fidem, sed aliqui sic; & quidam non & sic fuerunt diuisi. Ista est illa diuisio, quam Christus venit facere. d. Mat. 10. Non enim veni pacem mittere in terram, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem &c. Vel aliter Sychima interpretatur humerus, quo scilicet portantur onera. Ecclesia autem onera partitur, & diuidit. quia aliquos peccata grauant, alij autem per Ecclesiam cõuersi bene Christi iugum ferunt. Et secundum hoc per Sychimam accipiuntur generaliter onera bona, & mala, id est, Christi, & diaboli. Vel aliter vt per Sychimam intelligantur solum boni humeri, id est, onus Christi, quod pro viribus Ecclesia distribuit singulis, secundum quod diuersos gradus ipsa Eccl. sia continet. Vnde aliud est onus prædicantium, aliud actiuorum, aliud contemplatiuorum, aliud virginum, aliud continentium, aliud coniugatorum &c. quia licet diuisiones gratiarum sint, idem autem est dominus. Sequitur. *Et conuallem tabernaculorum metibor.* Vbi nota, quòd Iacob in eodem loco scilicet in Sychima fecit tabernacula, in quibus suas oues collocauit & armenta. Qui autem dicuntur oues Iacob, nisi Iudæi ab ipso Iacob geniti? Et ideo per conuallem tabernaculorum intelligit Iudæos, quos etiam diuisit: quia aliquos ad fidem conuertit, & aliquos in infidelitate reliquit. Est ergo sensus. *Et conuallem tabernaculorum metibor*, id est, de Iudæis non paucos habebo.

1. Cori. 12.

Meus

Universidad de Deusto Biblioteca

964 Meus est Galaad: & meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei.

Hic ponitur conuersorum applicatio. Vbi notandum, quòd Deus suos fideles ad fidem conuersos, ad diuersa applicat officia. Quoniam ex illis aliquos suæ fidei efficit testes, aliquos confessores, *Galaad.* quosdam verò prædicatores. Quæ omnia in isto *Martyres.* versiculo notantur. Primò ergo aliquos efficit fidei testes, & isti sunt martyres, qui sanguine proprio veritatem fidei attestantur, de quibus dicit *Hebr.11.* Apostolus. Sancti ludibria, & verbera experti sunt &c. Lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladij mortui sunt. Et hi omnes testimonio fidei probati inuenti sunt. Et istos significat, dicens. *Meus est Galaad.* Nam vt habetur Gen. 31. Galaad est mons, vbi Labam comprehēdit Iacob fugientem. Vbi post rixas, & iurgia pacificati fuerunt, & fœdus amicitiæ insimul inierunt. Collectisque lapidibus, fecerunt cumulum, & comederunt super illum, quem vocauit Labam cumulus testis. Et Iacob aceruus testimonij. Dixitque Labam. Cumulus iste testis erit inter me, & te &c. Et sic Galaad idem est, quod aceruus testimonij. Et sic per Galaad intelliguntur martyres, in quibus est aceruus testimonij, dum inter omnia opprobria Christiani nominis Christum constanter confitentur. Est ergo sensus *Meus est Galaad*, id est meus est aceruus testimonij, id est, mei sunt martyres veri, quia *Manasses. Confessores.* illos conuersos fidei efficio testes. Secundò ex conuersis aliquos efficit confessores, qui scilicet, obliti idolorum cultum, Christum verum Deum confitentur. Et hos notat. d. *Meus est Manasses.* Manasses enim fuit primogenitus Ioseph, qui hoc nomine ipsum vocauit, dicens, Obliuisci me fecit Deus laborum meorum, & domum patris mei. Ideo Manasses interpretatur oblitus, per quem conformes significantur, qui prioris confusionis, id est, cultus idolorum obliti Christi fidem honorificè confitentur, & sine confusione dicentes cum Apostolo. Non enim erubesco Euangelium. *Rom.1* Tertiò ex conuersis, aliquos efficit prædicatores, *Ephraim. Prædicatores.* & doctores, qui lumen fidei spargentes per orbem de fide & credendis cæteros illuminant, & sic per *Matt.5.* illos fideles multiplicantur & crescunt, quibus dicebat Christus. Vos estis lux mundi. Et istos per Ephraim notat. d. *Meus est Ephraim fortitudo capitis mei.* Nam Ephraim fuit alter filius Ioseph quem sic vocauit, dicens. Crescere me fecit Deus. Vnde Ephraim interpretatur crescens, siue augmentum. Et sic significat prædicatores, per quos augmentātur, & crescunt fideles, qui quanto amplius multiplicantur, & crescunt, tāto Christi fides amplius fortificatur. Ideo ipsi prædicatores dicuntur fortitudo capitis ecclesiæ, id est Christi, & fidei ipsius. Sic enim in persona cuiuslibet prædicato- *Michæ.3* ris dicitur. Repletus sum fortitudine spiritus domini.

965 *23. q. 5. nō frustra.* Iuda rex meus, Moab olla spei meæ.

Prospera. Aduersa. Hic ponitur tribulationum consolatio. Vbi notandum, quòd iusti in præsenti vita plus aduersis consolantur, quam prosperis. Et plus timent pro-

A spera quam aduersa. Vt ostendit Gregorius dicens. Quia inter diuina iudicia graui incertitudinis *Greg.5 mor.c.1. Nota bene totum.* suæ caligine humana mens premitur, ideo viri sancti cum sibi suppetere prospera huius mundi conspiciunt, pauida suspitione turbantur. Timent enim, ne hic fructus laborum suorum percipiant, timent, ne quod diuina iustitia latens in eis vulnus aspiciat, & exterioribus eos muneribus cumulans, ab intimis repellat. Cum verò taciti cogitant, quod nec bona agant nisi vt soli Deo placeant, nec in ipsa affluentia se prosperitatis exaltant, minus quidem de prosperis occulta contra se iudicia metuunt. Sed tamen eadem prospera, B quia se ab intima intentione præpediunt, ægre ferunt; & præsentis vitę blandimenta molestè tolerant, quia per hæc se vtcunque tardari in interno desiderio non ignorant. Plus enim in hoc mundo honor, quam despectio occupat, & magis prosperitas sublimitatis, quam necessitas aduersitatis grauat. Per hāc namque nonnunqam cum homo exterius premitur, ad concupiscenda, quæ interius sunt liberior relaxatur. Per illam verò animus, dum multis parere cogitur, à desiderij sui cursu retinetur, vnde fit, vt sancti viri magis in hoc mundo prospera quam aduersa formident. Sciunt namque quia mens, quæ de blanda occu- C patione premitur, aliquando libens ad exteriora deriuatur. Sciunt quia sæpe sic hanc clandestina cogitatio decipit, vt quomodo permutetur ignoret. Pensant autem, quæ sint æterna bona, quæ cupiunt, & cognoscunt quam nihil sit omne, quod blandum temporaliter arridet. Cunctáque huius mundi prospera, mens eorum eo ægre tolerat, quo supernæ fœlicitatis est amore sauciata, tantóque magis in præsentis dulcedinis aspernatione erigitur, quanto hanc conspicit, quia furtiue sibi internæ gloriæ despectu blanditur, hæc ille. Ex quibus apparet, quòd iusti magis aduersitatibus consolantur, quam prosperis. Et hoc est, quod hic notat psal. dicens. *Iuda rex meus &c.* Vbi notandum quòd hic per Iudam Christus intelligitur, qui de D Iuda originem duxit vt patet Matth.1. Moab verò quidam populus est, qui descēdit à Moab, quem genuit maior filia Loth, abutens patre ebrio, per quem intelligitur omnis abutens lege. Sicut enim filia male abutens patre genuit Moabitas, sic qui male vtitur lege, generat opera mala, sicut qui bene, bona. A male autem vtentibus lege Dei scilicet, à malis hominibus oritur olla, id est, tribulatio ecclesiæ, quæ per ollam significatur. Hæc *Olla significat tribulationem.* est olla feruens ab aquilone, id est, à diabolo, de qua Hiere.1. Ollam succensam ego video, & facies eius à facie aquilonis. Vnde ab aquilone pandetur omne malum, id est, à diabolo. Ab illo ergo E aquilone olla tribulationum ebullit in Ecclesia. Sed Christo rege duce, hæc olla tribulationum ardens, fit iustis spes gloriæ futuræ, quia tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio autē spem, Rom. 5. Quia per spem charitas diffunditur in cordibus, quæ ardorem tribulationis superat. Est ergo sensus versiculi iste. *Iuda rex meus*, id est, Christus, quo me regente olla Moab, id est, tribulatio à malis bonis illata est spei malæ, id est, tribulatio me plenius sperare facit bona æterna, & nō deficere. Et p hoc vult ostēdere, quòd aduersitas, & tribulatio iustis est causa consolationis. 2. Corin.1. Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

966 In Idumæam extendam calciamentum meum, mihi alienigenæ subditi sunt.

Hic ostenditur euangelij Christi per orbē præ- *Calciamentum. Incarnatio.* dicatio. Vbi notandum, quòd per calciamentum in scriptura, multa intelliguntur. Primo per calciamentum significatur Christi incarnatio. Sic *Ioan.1.* enim dicebat Ioannes Baptista de Christo. Post me venit, qui ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Vbi aduertendum, quòd per calciamentum, quod fit de pellibus mortuorum animalium, figuratur nostra na- B tura mortalis, quam Christus assumpsit cuius calciamenti corrigia fuit ipsa inexplicabilis vnio naturæ humanæ ad verbum: dissoluere vero corrigiam est ipsam vnionem clarè manifestare. Sed quia hæc vnio talis est, ac tanta, quòd nullus mortalium eam plenè explicare potest: ideo hoc Ioannes de se fatetur: dicens, cuius non sum dignus &c. id est, non sufficio explicare vnionem naturæ humanæ ad verbum, per quam Deus factus est ho- *Gregor.* mo, & homo Deus. Et istum intellectum habet Greg. in homil. d. Quis enim nesciat, quia calciamenta de mortuis animalibus fiunt? Incarnatus ergo dominus quasi calciatus apparuit, qui in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Corrigia ergo calciamenti est ligatura myste- C rij. Ioannes ergo soluere corrigiam calciamenti eius non valet: quia incarnationis mysterium, nec ipse inuestigare sufficit. Ac si patenter dicat. Quid mirum, si ille mihi prælatus est: quem post me natum quidem considero, sed natiuitatis eius myste- *Desponsatio ecclesiæ.* rium non comprehendo? Secundo per calciamentum intelligitur desponsatio ecclesiæ facta per *Deut. 25.* Christum. Vbi aduertendum, quòd in lege erat præceptum: quòd quando aliquis moriebatur sine liberis, frater defuncti vxorem relictam debebat ducere: vt ex ea suscitaret semen fratri suo. Si autem nollet eam in vxorem ducere: tunc alius propinquior defuncti eam ducere volens debebat illum primum discalciare publicè in porta ciuitatis, D in signum illius concessionis, & in opprobrium discalciati, qui nolebat eam ducere: & postea domus eius vocabatur domus discalciati. Et sic ille, qui non erat dignus alium discalciare, eo ipso non erat dignus vxorē sibi debitam, in vxorem sumere. Ad propositū vxor Christo debita erat sancta mater ecclesia, quam in fide suæ passionis sibi desponsaturus erat. Osee 2. Desponsabo te mihi in fide. Mortuo ergo Moyse sponso synagogæ, ipsa debebatur Christo, vt ex ea filios spirituales gene- E raret. Cùm ergo nullus mortalium esset dignus Christum discalciare: sequitur, quòd nullus alius à Christo dignus erat ecclesiam in sponsam ducere. Et istam expositionem ponit etiam Greg. in homil. prædicta verba Ioannis exponens. d. Mos apud veteres fuit, vt, si quis eam, quæ sibi competeret, vxorem accipere nollet: ille ei calciamenta solueret, qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Rectè ergo Ioannes se indignum ad soluendam corrigiam calciamenti eius iudicat. Ac si apertè dicat, Ego redemptoris vestigia denudare non valeo: & ideo sponsi nomen immeritus mihi non vsurpo. Vel per calciamenta, quæ de pellibus mortuorum animalium fiunt, potest intelligi mors, & passio Christi. De istis ergo calciamentis,

A scilicet de mysterio incarnationis desponsationis ecclesiæ, & Christi passionis hic loquitur psal. d. *In Idumæam extendam calciamentum meum*, id est prędicabo incarnationem Christi, ecclesiæ desponsationem, & Christi passionem, scilicet, in omni terra: quod significat Idumæa. Nam Idumæa interpretatur terrena. Et sic est sensus. *In Idumæam extendam &c.* id est, vsque ad terminos terræ: quod fuit adimpletum tempore Apostolorum. De quibus dicitur. In omnem terram exiuit sonus eorum *Psalm.18.* &c. Quis autem fuerit fructus huius extensionis, siue prædicationis, ostendit subdens. *Mihi alienigenæ subditi sunt*, quia scilicet gentes, quæ alienæ erant à Deo per idololatriam, per talem prædica- B tionem Christi fidem receperunt: & iugo fidei se submiserunt. Et hoc est quod dicitur Osee.1. Vocabo non plebem meam, plebem meam. Vnde & *1.Petri.2.* gentibus dicitur. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

Quis deducet me in ciuitatem munitam, quis deducet me vsque in Idumæam? 967

Hic ponitur diuinę virtutis recognitio. Vbi no- *Angelus homo beatus.* tandum, quòd ecclesia militans integraliter ad cœlestem transire non potest, donec numerus ele- *Numerus* C ctorum fuerit completus, quo completo, statim terminabitur mundus. Qui electorum numerus est iuxta numerum angelorum, non quidem qui ceciderunt, sed illorum, qui permanserunt, vt scilicet tot sint beati homines, quot angeli: & econtrario. Vnde ait Magist. li. 2 dist. 9. Non enim iuxta numerum eorum angelorum, qui ceciderunt, sed qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Grego. ait. Superna illa ciuitas *Gregor.* ex angelis & hominibus constat, ad quam credimus tot homines ascendere: quot illic contigit angelos remansisse. Sicut scriptum est. Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum *Deut.32.* D Dei. Ad propositum ergo psalm. hoc præuidens quærit, quis ecclesiam debet deducere & dilatare per orbem vt compleatur electorum numerus: & per consequens quis ipsam deducet ad ciuitatem cœlestem. Nam per ciuitatem munitam, intelligit cœlestem Hierusalem, quæ omni bono fulcitur: sed per Idumęam terrenos, & gentiles conuertendos ad fidem. Primo ergo de hoc format quæstionem. Secundò ponit solutionem: ibi. *Nonne.* Quærit ergo primò, *quis deducet me in ciuitatem.* id est, in cœlestem Hierusalem? Et quia oportet quòd E primo de gentibus numerus compleatur, subdit. *Quis deducet me vsque in Idumæam*, id est, vsque ad gentes terrenas, vel ad terminos terræ in quibus Christi fides suscipiatur? Et consequenter respondet, dicens.

Nónne tu, Deus, qui repulisti nos, & non egredieris, Deus, in virtutibus nostris? 968

Quia enim duæ negationes faciunt vnam af- *Egreditur Deus cōtra hostes.* firmationem: quia negatio præcedens negat quidquid sequitur. Ideo nónne est affirmatio: vt sit sensus. Quis deducet me &c. certe tu, Deus, qui

Universidad de Deusto Biblioteca

repulisti nos,& tribulari finis,nos deduces ad prædicta.Sed qualiter deduces nos:subdit.*Et non egredieris in virtutibus nostris.*Vbi notandum,quòd aliter Deus deducit ecclesiam suam,& aliter deduxit synagogam. Quia synagogam contra hostes deduxit,apertè pugnando contra hostes : sicut apertè pugnauit contra Pharaonem, ipsum cum exercitu suo submergendo : contra Hierico muros ad vocem Iudæorum dissipando:contra ciuitatem Hai, solem immobiliter per vnam diem stare faciendo. Et hæc Dei pugna erat exterior,& cunctis apparens. Non sic autem deducit ecclesiam exterius visibiliter pugnando,sed intus mentes martyrum, & fidelium contra dæmones fortificando. Et ideo non egreditur extra in virtutibus nostris,vel exercitibus visibiliter pugnando, sed intus manet in corde. Et hoc est, quod dicit. Tu, Deus, deduces nos : sic tamen quòd non egredieris in virtutibus nostris. Et hæc est intentio glossæ dicentis.*Et non egredieris in virtutibus nostris*, id est, non contra hostes apparebis, vt olim fecisti patribus : quia non ostendes potentiam tuam qualem fecisti in Moysen,in Iesu Naue,in Dauid,quibus gentes violenter cesserunt, & magna strage facta, terram promissam obtinuerunt:sed pro nobis intus operaberis, vt gentes non coactè, sed spontè cedant idolis, fide suscepta. Et sic melius deduces ecclesiam,quam feceris synagogam.

969 **Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.**

Hic vt sic fiat orat psal.scilicet vt ex tribulatione præsenti ecclesia fortificetur, vt prædictum est versic.865.q.dicat, Non est curandum, si tu, Deus, non egrediaris in virtutibus nostris. scilicet exterius saluando corpus, dummodo interius iuues, quia per tribulationes nobis subuenis,vnde putaris deserere.q.d. Non curo de salute exterioris hominis, quia illa est vana : sed de salute interioris: quia illa est solida. Et hoc est,quod dicit.*Quia vana salus hominis,scilicet exterioris.*

970 **In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.**

11. q.3.ad mensam.

Nihil dicitur peccatum.

Hic ponitur reproborum finalis damnatio.Vbi notandum,quod in scriptura sacra per nihil intelligitur peccatum,quod nulla est entitas : quia omnis entitas per verbum est facta, peccatum autem non est factum per verbum,& sic nihil pro peccato accipitur. Ioan.1. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod exponens August.super Ioan.dicit.Sine ipso factum est nihil, id est,peccatum : quod non per verbum factum est: peccatum enim nihil est, & nihil fiunt homines, cum peccant : quia peccatum à vero esse separat homines & ad malum trahit:& sic ad non esse deducit. Qui enim à summi boni participatione recedunt quod solum verè ac propriè est : meritò non esse dicuntur. Si ergo propter peccatum quis nihil dicitur esse : quia non habet verum esse. Sequitur, quòd quantò quis pluribus & grauioribus peccatis constringitur, tantò proprius dicitur esse nihil : cuiusmodi est diabolus. Vnde diabolum post hanc vitam sub nihilo reperiunt auari. Iob 27. Diues, cum dormierit, aperiet oculos

August.

Nihil dicitur diabolus.

A suos,& nihil inueniet. Et ad istum nihilum tribulantes ecclesiam Deus deducet, ipsos cum diabolo damnando æternaliter. Est ergo sensus, vt iusti à malis afflicti dicant : *In Deo*, scilicet sperantes *faciemus virtutem*,id est opera virtuosa,& ipse ad nihilum, id est,ad diabolum *deducet tribulantes nos*; quia cum diabolo illos damnabit æternaliter.

PSALM. LX.

971 **EXaudi, Deus, deprecationẽ meã, intende orationi meæ.**

Hymnus. Psalm. 4.

Titulus huius psalmi est. *In finem hymnus psal. Dauid.* Vbi notandum,quòd iste psal. habet eandem historiam pro fundamento, quam habet & B & psal. quartus. Vnde patet iste titulus ex expositione tituli psal.quarti:nisi quòd ibi ponitur canticum,& non hymnus.Hic autem ponitur hymnus, & non canticũ.Sciendum ergo,ꝙ secundum grammaticos, hymnus hymni masculini generis, est laus Dei cum cantu, vel cantus continens laudes Dei.Si ergo sit laus,& nõ sit laus Dei, vel si sit laus Dei & non cantetur,proprie non dicitur hymnus. Si autem sit laus Dei, & cantetur, propriè dicitur hymnus. Laus vero lamenti vel funeris cantata, non dicitur hymnus, sed canticum terrenum, vel carmen lamenti. Hodie tamen magis strictè capitur hymnus, scilicet pro laude Dei metricè C scripta, cantata, vel dicta. Et sic in horis canonicis dicimus hymnos. Et horum hymnorum,qui in horis dicuntur quatuor fuerunt principales autores,scilicet, Gregorius,Prudentius, Ambrosius, & Sedulius.Sed postea quidam nomine Hylarius videns istos multos composuisse hymnos, illos omnes in vnum collegit libellum ; & per horas certas dicendos ordinauit. Vnde & multotiens ab illo Hylario etiam hymni facti dicuntur : quia ab ipso collecti fuerunt.Ex præmissis vero apparet tituli sensus : qui est iste. Psalmus iste dirigens nos in finem, id est, in Christum : est hymnus, id est, laus Dei cum cantu exhibita : Dauid, id est, ipsi Christo. De materia vero istius Psal. notandum ꝙ D Dauid fecit istum psalm. postquam euasit manus Saulis,ipsum in modum coronæ cingentis : vt habetur. 1. Reg. 23. Propter quod Dauid inde ascendens, habitauit in locis tutissimis Engaddi : qui erant in confinibus regni Saulis. Vt habetur 1. Reg. 24. Vt si Saul ipsum persequeretur, cito posset exire de regno & potestate eius : propter quod & finaliter se transtulit ad terram Philistinorum. Vt habetur 1. Reg.27.Et pro hac etiam liberatione fecit psalmum quartum.Sed sciendum,quòd licet psalm.4.& iste sint facti de eadem materia:tamen sic differunt : quia ille psal. 4.propriè fuit factus pro gratiarum actione liberationis de manu E Saulis:ipsum in modum coronæ cingentis.Immediatè enim post recessum Saulis fecit illum psal.4. Istũ vero psal.60 fecit Dauid postea qñ iam elongatus erat in finibus regni Saulis. Quibus visis,accedo ad expositionẽ literalem psal.Diuiditur ergo psal.iste in tres partes. Quia Dauid primo beneficia sibi exhibita recolit.Secũdò alia sibi præstanda propheticè prædicit : ibi. *Inhabitabo.* Tertiò pro vtrisque gratias agit:ibi. *Sic psalmum dicam.*Dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad sensum propheticum,sciendum, quòd iste psal. est vox ecclesiæ laborantis in hoc sæculo,quæ à finibus terræ clamat ad Deum. Quæ etsi laborat inter impedimenta sæculi

Psalm. 4.

sæculi Deum tamen laudare non desinit.Vnde totus iste psal. intentionem mouet ad laudem Dei. Quantum ergo ad istum intellectum psalm. Iste diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò ecclesiæ afflictæ deprecatio. Secundò deprecationis exauditio,ibi.*Quoniam tu Deus.*Tertiò exauditionis gratiarum actio:ibi. *Sic psalmum dicam.* Prima pars diuiditur in tres.Quia ponitur primo ecclesię deprecantis humilitas. Secundò illatæ anxietatis vtilitas,ibi. *A finibus terræ.* Tertiò supernæ defensionis securitas,ibi.*Deduxisti me.* Quantũ ergo ad primum ecclesia fidelium videns se vbique in pressuris multis positam, humiliter Deum exorando inuocat.d. *Exaudi,Deus,deprecationem meam.* Vbi notandum, quòd, vt dictum fuit superius versicu. 62. Deprecatio differt ab oratione : quia deprecatio est assidua precatio, quæ non solum Deo sed etiam hominibus exhiberi potest, sicut & homines precari possumus, sed oratio est postulatio cum spe, & ideo sicut solum in Deum sperare possumus, sic solum Deum debemus orare.Et sic deprecatio fit tam Deo quam hominibus:oratio vero soli Deo debetur.Vel aliter vt ait glo.psal.6.Deprecatio est pro malis tam temporalibus quam spiritualibus remouendis, sed oratio pro bonis conferendis.Et sic quando petimus peccata nobis dimitti deprecamur:quando vero postulamus gratiam,vel auxilium nobis conferri, Deum oramus. Ad propositum ergo videns ecclesia quòd multa hic patitur mala:quia vndique impugnatur à Diabolo:quæ sine Dei gratia superare non potest,duo petit à Deo scilicet amotionem malorum, & collationem adiutricis gratiæ. Et quãtum ad primum deprecatur,d. *Exaudi, Deus, deprecationem meam.* Quantum vero ad secundum Deum orat.d.*Intende orationi meæ.* Notandum,quòd intendere habet duo significata. Et sic intẽdit Deus orationem nostram dupliciter.vide supra versic.876.

Oratio. Deprecatio.

972 **A finibus terræ ad te clamaui, dum anxiaretur cor meum;in petra exaltasti me.**

Aduersitas Iustus. Peccator.

Hic ostenditur illatæ anxietatis vtilitas.Vbi notandum, quòd permittit Deus suos electos tentationibus diaboli & mundi aduersitatibus affligi, non ad ipsorum consumptionem, sed magis ad ipsorum vtilitatem.Vt puta:quia nemo potest coronari, nisi vicerit : nemo potest vincere nisi certauerit:nemo autem certare potest,nisi inimicum habuerit:ergo de primo ad vltimum, nemo coronari potest, nisi tentatus, & anxiatus fuerit. Et sic quanto plurà aduersa patitur ecclesia,illa superando maiora præmia meretur. Vnde Gregorius ait. Peccatoris lumen in die,est obscuritas in vespere: quia in præsenti vita fœlicitate attollitur sed aduersitatis tenebris in fine deuoratur. Iusto autem meridianus fulgor ad vesperum surgit,quia quanta sibi claritas maneat cum iam occumbere cœperit, agnoscit. Hic namque scriptum est. Timenti Deum benè erit in extremis. Hinc per psal. dicitur. Cum dederit dilectis suis somnum,ecce hæreditas domini : quia in huius quoque vitę certamine positus, cum consumptum se putauerit, vt Lucifer orietur:quia foris cadens intus innouatur. Et quo magis exterius aduersa tolerat, eo verius virtutum lumine interius coruscat. Paulo attestante, qui ait. Sed licet is,qui foris est, noster homo cor-

Grego.10. mor.c.21.

Psal. 126.

2.Cor. 4.

A rumpatur:tamen is,qui intus est, renouatur de die in diem.Id enim,quod in præsenti est leue,& momentaneum tribulationis nostrę,supra modum in sublimitate æternę gloriæ pondus operatur in nobis &c. Ex quibus patet quare Deus electos suos siue ecclesiam suam affligit, & tentari permittit. Et hæc à finibus terræ.Ecclesia nanque incœpit in Hierusalem, vbi Christus prædicauit,sacramenta instituit,passus fuit, ascendit, & spiritum sanctum visibiliter misit. *A finibus ergo terræ,* id est,circumquaque per orbem terrarum passa est ecclesia, & continuè in suis patitur membris. Vnde anxia ad dominum clamans,orat,dicens. *A finibus terræ ad te clamaui,dum anxiaretur cor meum.* Et quòd non B frustra clamauerit : ostendit subdens. *In petra exaltasti me.* Quid enim nomine petræ nisi Christus intelligitur ? qui de ipso ait. Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Et Apostolus. Petra autem erat Christus. Est ergo sensus.*In petra exaltasti me*, id est, in Christo, & per Christum omnium aduersitatum, & tentationum victoriam mihi dedisti : quia ad vtilitatem mihi cesserunt : non ad nocumentum : quia etsi cor meum in illis anxiatur, non tamen vincitur. Et nota, quòd Christus dicitur petra, in qua exaltantur iusti : quia in Christo fundatur ecclesia. Super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. Per Christum nobis fluit salutaris gratia.Numeri.20.Loquimini ad petram, & ipsa vobis dabit aquas. In ipso conseruatur fi- C delis conscientia : prouerb. 30. Collocat in petra cubile suum. Cantic. 2. Veni,columba mea, in foraminibus petræ. Per ipsum corrigitur sensualis concupiscentia. psalm. 136. Beatus, qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram. glo. id est paruas concupiscentias carnales, antequam robur accipiant,ad Christum petram allidendo occidit.

Petra Christus. Matt. 16. 1.Cor.10.

Matt. 16.

Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. 973

2.q 7.testes.

Hic ponitur supernæ protectionis securitas.vbi D notandum, quòd Christus dicitur spes nostra factus : non quidem essentialiter, cum spes sit quædam animæ virtus, sed causatiuè:quia ab ipso spes nobis datur:sic etiam dicitur patientia nostra,perseuerantia nostra : quia scilicet ab illo habemus istarum virtutum exempla,vel dicitur spes nostra, quia est obiectum spei nostræ : vt sit sensus, vt ecclesia Christo dicat, *Deduxisti me,* per te viam ad te veritatem,& vitã.Et hoc : *quia factus es spes mea.* qui scilicet sperantes exaltas. Aliter enim non esses nobis dux, nisi spes esses nobis factus. Sed in E hoc factus es spes nobis:quia speramus,quòd non perdet pater : propter quos filium tradidit. Et aduerte, quòd secundum grammaticos differentia est inter abducere,& producere,& deducere Quoniam abducitur in honestum, producitur ad studium,deducitur ad honorem. Et sic illos Deus deducit, quos virtutum exemplis ad honorem trahit regni cœlestis. Et sic nota, ꝙ Deus ecclesiam suam deduxit,deducit,& deducet.Deduxit in præteritum exemplis antiquorum patrum, velut stellis fulgentibus,noctem præsentis vitæ perlustrando. Vt ostendit Greg.1 mora. c.10.d. Deduxit nos Deus per noctem vitæ præsentis, dum nostræ noctis tenebras sanctorum exemplis quasi stellarum radiis perlustrauit : vnde ad ostendendam

Spes nostra Christus.

Deducere exempla virtutũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

innocentiam, venit Abel, ad docendam actionis munditiam, venit Enoch, ad insinuandam longanimitatem operis, & spei, venit Noe ad manifestandam obedientiam, venit Abraham ad demonstrandam coniugalis vitę castimoniam, venit Isaac ad insinuandam laboris tolerantiam, venit Iacob ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiam, venit Ioseph ad ostendendam mansuetudinem, venit Moyses, ad informandam contra aduersa fiduciam, venit Iosue, ad ostendendam inter flagella patientiam, venit Iob. Ecce quam fulgentes stellas in cœlo cernimus, vt inoffenso pede operis deducti, iter nostræ noctis ambulemus. Et ideo dicitur. Deduxisti sicut oues populum tuum. Secundo nos deducit in præsenti, nos sua gratia ab insidiis diaboli protegendo. Et hoc est quod subdit. *Deduxisti me, quia factus es spes mea.* Sequitur. *Turris fortitudinis à facie inimici* Est enim nobis Deus turris fortitudinis à facie diaboli, dum Christus suos defendit contra omnia scandala inimici rugientis: quia etsi te tentat, cogita quoniam & Christus prius est tentatus, si te aduersis percutit, & Christus prius percussus fuit: si te infamat, & Christus prius fuit infamatus: si bona tua rapit, & Christus suis vestibus fuit spoliatus: etiam si vsque ad mortem persequeris, & Christus fuit crucifixus, & similia: quæ quis mente cogitando velut in quadam fortissima turre positus, inimici insidias liber evadit: quia suis exemplis tunc te Christus regit. Psal. 79. Qui regis Israel intende, qui deducis velut ouem Ioseph. Tertiò nos deducet in futurum, dum ad gloriam suos electos assumet. psalm. 142. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Et sic Christus est illa fortissima turris nostræ defensionis, de qua Prouerb. 18. Turris fortissima nomen domini, ad ipsam currit iustus, & saluabitur.

Psal. 76.

974 **Quoniam tu, Deus, exaudisti orationem meam, dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.**

Hic ponitur orationis exauditio. Et aduertendum quòd hic dicit orationem esse exauditam, & non dicit deprecationem: cum tamen in principio psalm. orauerit & etiam fuerit deprecatus. Quod ideo dicit: quia cum deprecatio sit pro malis amouendis: Deus autem à suis electis non omnia mala remouet vitæ præsentis: quinimò illa multotiens infert ad virtutum custodiam, vel augmentum meritorum. Hinc est, quòd iustorum deprecatio, non semper exauditur ad votum, licet ad vtilitatem. Oratio autem pro bonis conferendis semper exauditur: quia omnia, quæ Deus suis electis infert, vel permittit inferri, ad hoc tendunt, vt illis æternam conferat vitam. Et ideo dicit orationem suam exauditam: sed non deprecationem. Diuiditur autem ista pars in tres: quia ostendit primo, quòd iustis datur patris hæreditas. Secundò ostenditur hæreditatis dignitas: ibi. *Dies super.* Tertiò hæreditatis ostenditur æternitas, ibi. *Permanet in æternum.* Quantum ad primum sciendum, quòd hæreditas est multiplex, scilicet: hæreditas abominabilis & perniciosa, hæreditas mutabilis, & fluctuosa, hæreditas vtilis, & gratiosa, hæreditas desiderabilis, & gloriosa. Primò est hæreditas abominabilis &c. scilicet hæreditas malorum, qui supplicium hæreditabunt æternum. Vnde de impio dicitur. Deuorabit eum ignis, qui non succenditur, & affligetur. Sequitur. Hæc est pars hominis impij à Deo: & hæreditas à domino verborum eius. Quæ exponens Gregorius, ait. Iniquus si in hac vita positus benè agere voluisset, apud Deum hæreditatem regni cœlestis haberet. Sed quia prauis subdi desideriis elegit, hæreditatem suam à Domino in tormentis inuenit: quia eiusdem domini participare gratiam non quæsiuit. Bene autem dicitur, hæreditas verborum eius à domino. Qui enim pro magnis malis in supplicium mergitur, fortasse credebatur quòd pro illis, quæ malè dixerat, minimè iudicaretur: sed cum districta omnipotentis Dei iustitia supplicium à reprobis pro peruersis actibus exigit, eis etiam mala vsque ad verborum retributionem reddit: vt qui de magnis malis debitores sunt, suppliciis traditi, etiam nouissimum quadrantem soluant. Nam quos magna premunt, etiam mala minima pariter in gehenna affligunt &c. Hæc autem malorum hæreditas est detestabilis: quia contumeliam malus hæreditabit: & omnis peccator est horribilis. Eccles. 17. decimo. Cum moritur homo, scilicet peccator, hæreditabit bestias, serpentes & vermes. Et est odibilis: quia Iob 20. dicitur. Deuorabit eum ignis: & hæc est hæreditas impij à domino. Secundò est hæreditas mutabilis. scilicet, temporalium rerum, & hæc datur bonis & malis. Et hoc satis est parui pendenda. Et hæc hæreditas sæpè obtinetur per violentiam: quia vt plurimum quidam aliorum temporalia rapiunt violenter. Iob 27. Hęc est hæreditas violentorum, quam ab omnipotente possidebunt. Sæpe obtinetur per malitiam. Prouerb. 20. hæreditas, ad quam festinatur in principio, in nouissimis benedictione carebit. Quod ideo dicitur: quia de malè acquisitis non gaudebit tertius hæres. Et hæc hæreditas quanto maior est, tanto sibi maiores acquirit inimicos: patet, quia quanto quis plura bona suo reliquit hæredi, tanto hæres magis optat illius mortem. Vnde Seneca dicit. Quanta dementia est hæredis sui res procurare, vt hæredem amico faciat inimicum hæreditas magna? Hinc est, quòd plus tristantur de morte domini serui quàm filij hæredes: vt idem dicit in libro declamationum, declamatione tertia. Vnde & idem Seneca in libro de prouer. dicit: quòd malè agit secum, qui medicum facit hæredem, quia scilicet ipsum de amico facit inimicum. Et ideo de ista hæreditate dicitur. Hæreditas mea facta est mihi quasi leo in silua. Tertiò est hęreditas vtilis & gratiosa, scilicet scientiæ & virtutum. De qua eccles. 37. Sapiens in populo hæreditabit honorem. Et benè dicit, hæreditabit: quia nihil in præsenti vita securius possideri potest, quam ipsæ virtutes quæ per violentiam auferri non possunt. Vnde Boetius. Quid ô mortales extra petitis? intra vos positam fœlicitatem habetis. Ostendam tibi cardinem fœlicitatis. Estne aliquid tibi te ipso precioſius? nihil inquies. Ergo si tui compos fueris: teipsum possidebis: quem nunquam amittere velis: nec fortuna possit auferre. Modo homo est sui compos per virtutes. Quapropter vt narrat Seneca de tranquillitate animi ante finem, naufragio inquit Zeno cum audiret omnia sua submersa, dixit. Hoc iubet me philosophari. Et Polycrates dicit, illum respondisse petenti: cum omnia perdidisset ex vastatione inimicorũ: & totum incendio fuisset consumptum, sic, Nihil perdidi, omnia mea mecum sunt. Ex quibus planè patet, quòd virtutes, quæ in nobis sunt, violenter auferri non possunt, & ideò ipsorum hæreditas est vtilis & gratiosa. Esaiæ 54. Hæc est hæreditas seruorum Dei, iustitia eorum. Quartò est hæreditas desiderabilis, & gloriosa. scilicet, hæreditas gloriæ, quæ verè delectabilis est, quia possidetur cum fiducia, ad Hebr. 9. Repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis. quòd autem est æternum, cum fiducia possidetur, possidetur cum bonorum abundantia. Leuit. 20. Possidete terram, quam dabo vobis in hæreditatem, manantem lacte, & melle. Possidetur cum lætitia. ad Ephe. 1. Sciatis, quæ sunt diuitiæ hæreditatis eius in sanctis. Et hæc est illa hæreditas gloriæ, quam Deus suis conferet electis post hanc vitam psalm. 126. Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas domini &c. & de ista nunc loquitur Psalm. dicens, *Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam, dedisti hæreditatem timentibus nomentuum.* Et aduerte, quòd dicit *dedisti*, in præteritum, ponens præteritum pro futuro pro nimia certitudine. Et est sensus. *Dedisti.* ne dicam dabis. adeò enim certus sum, quasi esset iam. Vel dedisti in spe. Ex eo enim quod dedit nobis potestatem filios Dei fieri, dedit nobis potestatem hæreditatis suæ. Et hoc est quod dicit Apostolus Rom, 8. Sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sed ibi quæstionem mouet glos. dicens, quòd cum hæres quis solum dicatur, cum iam hæreditas morte decessoris teneatur, nec alio modo possit intelligi hæreditas firma, secundum leges humanas, quomodo ergo nos hæredes Dei possumus dici, cum ipse Deus non moriatur? Respondet, nos hæredes Dei dicimur, etsi non Deus decedat: quia hæreditatem æternam nos filij speramus, quam in futuro possidebimus, non per patris mortem, qui mori non potest: quia ipse est hæreditas nostra. Vel potest dici, quod decedet secundum modum cognitionis, quo cognoscitur à nobis. Nunc enim ex parte cognoscimus, & per speculum videmus, decedet ergo, vt tunc non videatur per speculum in ænigmate sicut nunc, sed facie ad faciem. Potest etiam dici, quòd Christus, qui est Deus, mortuus est, in cuius morte testamentum hæreditatis nostræ fuit confirmatum. Et hoc est, quod de Christo dicitur, quòd noui testamenti mediator est, vt, morte intercedente, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis.

Seneca in epistola ad Lucil. lum. 6.

Hiere. 12. Virtus.

Boetius li. 2. de cõsolatione.

Hæreditas.

Quæstio.

Heb. 9.

975 **Dies super dies Regis adiicies, annos eius vsque in diem generationis, & generationis.**

Hic ostenditur eiusdem hæreditatis dignitas: quia scilicet filij eandem hæreditatem habebunt cum patre, & milites cum Rege, ac serui cum domino, quia scilicet erimus hæredes quidem Dei: cohæredes autem Christi, Dum itaque dicit, quæ sit hæreditas regis, scilicet Christi, significat, etiam quæ sit militis, quasi dicat. *Dedisti nobis hæreditatem.* sed quàm? quàm scilicet habet Christus rex. Et ipse quam hæreditatem habet? habet scilicet æternam: quia scilicet tu adiicies dies Regis super dies, id est, dies æternos super temporales. Per hoc enim significat æternitatem Christi, qui est Rex noster. Christo itaque Regi, dedit pater dies sine fine, super istos dies quibus in præsenti regnat ecclesia, vt non solum in istis diebus regnet Christus in ecclesia, sed etiam cum illo sancti regnent in æternum. Et hoc aliis verbis exprimit, dicens. *Annos eius vsque in diem generationis, & generationis.* quasi dicat. Hi dies, & hi anni sunt vsque in diem generationis huius præsentis, & generationis futuræ, scilicet sunt vnus dies, qui vnus dies continet, & transcendit sæcula præsentis, & futuræ generationis. Et hic dies est æternitas. De quo die dicitur. Melior est dies vna in atriis tuis super millia.

Hæredi. tas Dei.

Dies æternus.

Psal. 83.

976 **Permanet in æternum in conspectu Dei, misericordiam, & veritatem eius quis requiret?**

Hic declaratur huius hæreditatis æternitas, dicens, quòd illa hæreditas *Permanet in æternum.* Vbi notandum, quòd de essentia formalis beatitudinis sunt tria, scilicet clara visio, vera fruitio, & firma siue æterna tentio, vt notaui supra versiculo 491. Quomodo enim esset quis verè beatus, si de æternitate suæ beatitudinis certus non esset? semper enim timet cadere, & cum timor talis sit pœna, beatus in pœna semper staret, quod implicat contradictionem. Et de ista æternitate certificantur, videndo diuinam essentiam in qua relucet. Et hoc est, quod subdit. *In conspectu Dei.* quasi dicat. Illa hæreditas permanet in æternum, & de hoc sunt certi: quia sunt in conspectu Dei. Et quia illa hæreditas omnibus bonis abundat, ideo subdit. *Misericordiam & veritatem eius quis requiret?* quasi dicat: Nullus. In æterna enim hæreditate nulla potest esse miseria, ergo ibi non est opus misericordiæ, quia ibi nullus erit miser. Ibi omnes clarè videbunt Deum, qui est ipsa veritas per essentiam: ergo ibi nullus potest errare. Veritas autem cum requiratur, vbi non cognoscitur, & ibi omnes cognoscent clarè veritatem, sequitur quòd ibi nullus veritatem requirit: quia nemo requirit, quod habet, & scit se illud habere. Exponitur ergo ista pars negatiue, scilicet in patria misericordiam, & veritatem eius quis requiret? quasi dicat, nullus: quia ibi nulla miseria, ibi omnis veritas.

Misericordia. Veritas.

977 **Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi, vt reddam vota mea de die in diem.**

12. q. 1. simm.

Hic est vltima pars, vbi ponitur gratiarum actio. Vbi notandum, quòd beati cõtinue cum spiritibus angelicis in diuinis laudibus immorantur, in Deum referentes omnia sua bona opera, & ex hoc ipsum laudantes. Vnde de ciuitate superna dicitur. Esa. 51. Gaudium, & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Et hoc est, quod hic dicit psalmista in persona cuiuslibet beati. *Sic*, scilicet in hæreditate æterna positus, *Psalmum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicam nomini tuo. Psalmus enim vt frequenter dictum est, significat bonam operationem. Et sic psalmum dicere domino, est omnem bonam operationem Deo attribuere & nō sibi. Sic psalmum Iacob.1. Deo dicebat Iacobus apostolus. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, &c. *In seculum seculi*, id est, in perpetuum. Vide supra vers. 95. Sequitur. *Vt reddam vota mea de die in diem.* Vbi notandum est, quòd voluntas nostra quandiu carni manet in præsenti alligata totaliter in Deum ferri non potest, quia pondere carnis grauatur. Vnde præceptum dilectionis Dei, quo est diligendus toto corde &c. in præsenti ad plenū perfici nō potest, perficietur autem in futuro, vbi anima à pondere carnis libera erit. vt dicit beatus August. in libro de perfectione iustitiæ. Et B sic in præsenti vota nostra, id est, actus voluntatis nostrę plenè Deo reddere non valemus, sed in patria ipsos actus plenè in Deum referemus, ipsum amando toto corde, &c. Et hoc est, quod ait. *Vt reddam vota mea*, id est, actus voluntatis meæ totaliter tibi. Et hoc *de die in diem*, id est, absolutus à die vitæ præsentis, ac deductus in diem fœlicitatis æternæ. De quo psalm. 83. Melior est dies vna in atriis tuis super millia. Et hic notat glo. quòd in figuram huius laudis diuinæ, quæ erit post hanc vitam post omnia in ecclesiasticis officiis dicitur, Benedicamus domino: quia de omnibus bonis, quæ in præsenti facimus, Deum perenniter in futuro laudabimus. A pueris autem dicitur: quia tunc angelicæ puritatis consortes erimus. Nullus C enim in regnum cœlorum intrabit, nisi paruulus.

PSALM. LXI.

978 23.q 8.vl timo. NOnne Deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meū.

Titulus huius psalmi est. *In finem pro Idithum psalmus Dauid.* Vbi pro literali intelligentia notandum, quòd Dauid constituit multos cantores ad canendum Deo laudes in tabernaculo ante D arcam fœderis. Quibus tres præpositos instituit, qui omnibus aliis cantorib. præessent, sic quòd quilibet illorum trium certam partem cantorum sub se habebāt. Et laudes domini per vices decantabant, sicut modo hebdomadarij per vices suas officium faciunt in choro. Et isti tres præpositi fuerunt, Asaph, Heman, & Idithum. Vide supra versic. 632. Et sic Idithum est nomen proprium. Et sic sensus literalis tituli est: quòd iste psalm. dirigens nos in finem, fuit factus à Dauid decantandus à Leuitis, qui erant sub Idithum. De materia autem psalm. quòd Dauid fecit istum psalmum, quando persecutus à Saul fugerat in terram Moab, sed admonitus à Gad propheta, fuit E reuersus in terram Iuda. vt habetur 1. Regum 22. De quo etiam reditu fecit psalmum decimum, sed illum fecit redeundo de terra Moab ad terram Iuda. Istum autem fecit postquam per aliquod tempus in terram Iuda remansérat. Et quia in Iudæa sub diuina confidentia manebat, ideo istum psalmum à diuina confidentia, in qua subiectus manebat, incœpit dicens. *Nónne Deo subiecta erit anima mea, &c.* Sic ergo literaliter psal. iste diuiditur in duas partes. Quia primo ponitur ipsius Dauid in Deo confidentia. Secundò aduersariorum eius exprimitur malitia, ibi. *Quousque irruitis, &c.* Dic vt. Nic. de Ly. Quātum ad sensum propheticum notandum, quòd ex titulo declaratur materia psal. cum dicitur. *In finem psalm. Dauid pro Idithum.* Idithum enim nomen proprium fuit cuius- *Idithum.* dam cantoris. Et secundum Catholicon Idithum interpretatur transiliens eos, vel saliens, quia quosdam humo inhærentes, & ea, quæ sunt in humo cogitantes, & in rebus transitoriis spem ponentes, transiliuit iste Idithum, qui vocatur transiliens & acuitur in fine. De tali ergo transiliente agit psa. iste qui à terrenis ad cœlestia mēte transire docet. Monens pigros illuc sequi, & laudans locum quo transiliendo peruenit. Ostendit enim, quòd transiliens ista terrena, Deo subditus esse debet. Est ergo sensus tituli iste: psalm. iste factus à Dauid, est pro Idithum, id est agit de transiliente de mundo in finem, id est in Christum. Vnde tota intentio psalmistæ est, vt spretis terrenis, amemus æterna. Quantum ergo ad istum intellectum psalmus iste diuiditur in tres partes. Quia transiliens talis quilibet tria debet facere, scilicet primo pro fundamento habere humilitatem. Secundò, Dei debet cognoscere pietatem, ibi. *Quia ipse Deus meus.* tertiò spernere debet mundi vanitatem, ibi. *Verumtamen vani.* Prima in duas, quia primo ponit suam humilitatem. Secundò Iudæorum iniquitatem, ibi. *Quousque.* Prima in duas: quia primo ponit suam humilitatem. Secundò humilitatis causam & rationem, ibi. *Nam & ipse.* *Subiici Deo.* Quantum ad primum sciendum, quòd in isto psalmo loquitur ecclesia in persona cuiuslibet iusti, vel suorum membrorum. Et quia fundamentum cuiuslibet virtutis, & iustitiæ est humilitas, ideo ab humilitate incipit, dicens. *Nónne Deo subiecta erit anima mea?* Nam vt dicit Gregorius. Hu- *Gre.li. 25 mor. c.13.* militas est omnium virtutum mater, & magistra. Deo autem quilibet homo rectè subiici debet, & hoc multiplici ratione. Quoniam ad hoc nos inducit. Primò dispositio generalis circa vniuersum, in quo videmus inferiora subiici superioribus, quia quanto aliqua sunt puriora, & digniora, tanto in mundo sunt superiora, vt patet de igne, qui est supra aerem, aer supra aquam, aqua supra terram. Et ideo quia terra indignior est omnibus elementis, cæteris omnibus subiicitur. Cum ergo Deus dignior sit omnibus, omnia Deo subiici debent. Et hanc rationem notabat apostolus di- *Rom. 13.* cens. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quid autem hic dicitur anima, nisi ipse homo, quem vocat animam, vt ostendat, quòd non solum corpore Deo quis debet subiici, sed principalius anima, & voluntate. Secundò ad hoc nos inducit obligatio naturalis hominis ad Deū. Naturaliter enim, qui sibi inferioribus vult præesse, & dominari, & ipse suis superioribus subiici, & obedire debet. Qua enim fronte quis superior ab inferioribus obedientiam exhibet, si ipse suo superiori subesse contemnit? Cum ergo homo suis inferioribus velit præesse, vt pura iumentis, auibus, & cunctis animantibus terræ, dignum *Psal. 32.* est vt se subiiciat suo superiori. Vnde homini dicitur. Subditus esto domino, & ora eum. quasi dicat. Si Deo non te per humilitatem subiicis, nec alia tibi erunt subiecta. In cuius signum ante peccatum, animalia venenosa homini nocere non potuissent, neque aliqua alia creatura, sed omnia inferiora

inferiora ditioni hominis subiecta fuissent: similiter & caro non repugnasset animæ, sed statim vt homo per superbiam diuinis mandatis subiici noluit, omnia homini repugnare cœperunt, & caro spiritui. Idcirco nobis consulitur. Eccles. 51. Collum vestrum subiicite iugo eius. Tertiò retributio salutaris: quia subiectos exaltat in cœlestibus Vnde & ille Antiochus recognoscens flagellatus 2. Mac.9. Deo, quòd Deus subiectos exaltat, & flagellat rebelles, ait. Iustum est hominem subditum esse Deo, &c. Quæ omnia considerans psalmista dicit. *Nónne*, id est, immo subiecta erit Deo anima mea. Et subdit motiuum. *Ab ipso enim salutare meum*, B scilicet ab ipso Deo patre procedit filius, qui est auctor salutis meæ.

979 Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non mouebor amplius.

Meus. Relatio. Hic suæ humilitatis ostendit causam. Vbi sciendum, quòd ista pronomina, meus, tuus, & similia: notant quandam relationem habentis ad habitum, vel habiti ad habentem. Vnde quandoque notant maioritatem, & excellentiam subiecti supra prædicatum, vt, cum dicitur, dominus meus, C quandoque econtrario, vt cum dicitur, seruus meus. Et hæc differentia denotatur in subiecto importante excellentiam, & perfectionem, vt dominus meus, pater meus, magister meus, vel in subiecto importante aliqualiter minorationem & defectum, vt seruus meus, filius meus. Vnde talis relatio dicitur indifferens, videlicet ratione subiecti importantis maioritatem aliquam, vel minoritatem secundum nostrum modum intelligendi: vt puta dicendo alicui. Ego sum vester, vel vos estis meus, talis relatio est indifferens: quia potest esse sensus. Ego sum vester, scilicet dominus, vel seruus: vel vos estis meus, scilicet dominus, vel seruus. Sed quando ponitur subiectum importans excellentiam facit relationem excellentiæ, vt dominus meus, vel Deus meus: econtrario relatione D importante subiectionem. Cum ergo hoc nomen Deus sit nomen summæ excellentiæ, quandoque sibi additur meus, vel tuus, denotat relationem superioris ad inferiorem, vel genitoris ad genitum, & huiusmodi. Deus enim nomen est summæ excellentiæ. Quoniam secundum grammaticos, Deus dicitur à deos: quia in Græco significat metum, eo quod Deus sit timor omnibus celentibus eum. Vel dicitur Deus, à do das: quia omnia ab ipso dantur bona. Vel dicitur Deus, à diligo, gis, quia omnia, quæ sunt, diligit, & nihil odit eorum, quæ fecit. Et cum omnes istæ deriuationes sint E excellentiæ, sequitur, cum dicitur *Deus meus*, quòd ibi notatur excellentia & dominium Dei, supra rem, cuius est Deus. Ad propositum ergo psalmista volens ostendere se Deo subiectum, & causam subiectionis dicit. *Nam & ipse Deus meus*, scilicet cui merito subiici debet anima mea, quamuis enim Deus sit omniū Deus & dominus, quantum est ex parte sui, non tamen quantum est ex parte subditorum: quia non omnes voluntariè ei subiici volunt, nec cum suum Deum recognoscere. Sed fidelis quisquis propriè dicere potest Deus meus, qui ipsum pro Deo recognoscit, & domino. *Salutare.* Et nota, quòd hic Deus accipi potest essentialiter, & personaliter. Si accipiatur personaliter, tunc A refertur ad id, quod statim dictum est, in primo versiculo. *Ab ipso enim salutare meum*, scilicet filius, qui est auctor salutis meæ, quod scilicet salutare est Deus meus. Per hoc ostendens, quòd filius non sit minor patre, quia Deus vnus est cum patre. Et ipse filius *est salutaris meus*, id est redemptor meus per incarnationem. Vnde qualiter sit salutaris meus ostendit, dicens: quia susceptor meus: quia scilicet me, id est humanitatem meam suscepit ad vnionem hypostaticam. Et quia illa susceptio hominis est inseparabilis: quia quod semel filius assumpsit, nunquam dimisit, ideo subdit. *Et non mouebor amplius.* i. homo assumptus semel, amplius à verbo non separabitur. Si autem accipiatur hīc Deus essentialiter, tunc est sensus. *Nam & ipse Deus meus* quia licet sit omnium Deus per potentiam, meus autem est per gratiam. *Et salutaris meus.* scilicet in quo est finis meus & saluatio mea: quia beatitudo nostra erit in visione & fruitione diuinæ essentiæ & non alicuius personæ præcisè. *Et susceptor meus.* quia scilicet Deus vel diuina essentia me suscipiet ad gloriam in qua beatificabor. Quod cum factum fuerit. *Non mouebor amplius.* quia scilicet ad beatitudinem assumptus à Deo, amplius cadere non potero: quia. s. quilibet beatus est certus de æternitate suæ beatitudinis.

980 Quousque irruitis in hominem, interficitis vniuersi vos tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ?

Hic consequenter ostendit Iudeorū, & aliorum *Homo. Persecutio.* reproborum iniquitatem. Vbi notandum, q; vniuersalis ecclesia assimilatur vni homini qui habet vnum caput & membra distincta. Caput autem ecclesiæ est Christus, quia ipse est caput super omnem ecclesiam. Ephe. 1. Cæteri autē fideles sunt huius hominis membra, vt puta, actiui dicuntur manus, prædicatores pedes, & huiusmodi. Hunc autem hominem semper mali sunt persecuti: quia reprobi semper persecuti sunt bonos volentes ecclesiam bonorum dissipare. Sed hoc frustra fecerunt. quia licet quandoque potestatem habuerint supra hominem exteriorem, nunquam tamen hominem interiorē dissipare potuerunt, immo quanto maior erat persecutio exterioris hominis, tātò amplius roborabatur interior homo. Vnde istos reprobos reprehendens psalmista dicit. *quousque irruitis in hominē?* Per hoc enim, quod dicit *quousque*, notat continuationem persecutionis, quia à sanguine Abel iusti inceperūt irruere in hunc hominem. Et nō solum in membra, sicut in persecutione prophetarum, & sanctorū patrum, sed etiam in ipsum caput, quod est Christus. Irruerunt enim in Christum volentes per eius mortē eius nomen, & fidem perdere. putabant enim ipsum Christum à Deo deiectum, & Dei auxilio destitutum. Vnde de ipso dicunt. Si filius Dei est, liberet eum nunc, si *Matt. 27.* vult. Et hoc est, quod dicit. *Irruitis in hominem.* scilicet ecclesiam, vel Christum. *Tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ.* q.d. Putatis q; sine defensore sit, & facile ruat vt inclinatus paries, qui etiā non impulsus caderet. Et quasi macceria, quæ est constructio saxorum sine ligamine cementi, vt sit circa hortos, & vineas, quæ faciliter dissoluitur. Sed quid mali ex hac persecutione Christi, & ecclesiæ consequuntur? Certè nihil proficiunt, quia ex hoc ecclesia roboratur, & ipsi seipsos occidunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

æternalitas. Vnde de illis dicit. *Interficitis vniuersi* A *vos*, scilicet, metipsos interficitis, non Ecclesiam neq; caput Ecclesiæ Christũ, quia vt scribitur Sap. 11. Homo per malitiam occidit animam suam.

981 nulli. 3. q. 1

Veruntamen precium meum cogitauerunt repellere, cucurri in siti, ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

Precium. Christus.

Hic ostenditur malorum iniquitas & malitia. quia tota persecutio cõtra Christum & Ecclesiam ad hoc intendebat, vt Christi fides & nomen tolle B rentur, ne ipsum tollerẽt homines. Et hoc notans dicit *Verumtamẽ precium meum cogitauerunt repellere*. Hic enim loquitur Ecclesia. Quod est enim precium Ecclesiæ, nisi Christus, quo Ecclesia de captiuitate diaboli redempta fuit? 1. Corint. sexto. Empti enim estis precio magno, glorificate, &c. glo. Precio magno, id est, sanguine Iesu Christi. Hoc ergo precium ne redimeretur Ecclesia, cogitauerunt mali repellere, id est, perdere, & dissipare eius fidem, & nomen per mortem, sed eius morte precium nostrum non fuit perditum, sed pro nostra redemptione erogatum. Tamen non obstante Iudæorum cogitatione peruersa, Christus charitatem ad eos habens, ipsorum salutem desiderabat. Quod notans subdit. *Cucurri in siti*. Quid enim sitis significat, nisi desiderium? Vide versiculum 689. Vnde & Christus pendens in cruce desiderio humanæ salutis ait Sitio. Et sic Ioan. 19. conformiter sitim pro bono desiderio accipit psal. dicens. Sitiuit anima mea ad Deum. Sic & nunc desiderium salutis Iudæorum innuens Christus, ait. *Cucurri in siti*, scilicet salutis eorum. Sed illi tanquam ingrati, & infideles, *ore suo benedicebant, &* 1 audare. *corde suo malidicebant*. Vbi notandum, quòd mos Adulatio est peruersorum, primo laudare illos, quos perdere volunt. Vt ostendit Greg. dicens. Iniqui enim Gregor 5. ne praui videantur, loquuntur aliquando bona moral. c. 13 de iustis, quæ esse iam cognita & aliis nouerunt, D sed hæc ipsa protinus ad cumulum reatus protrahunt Et credendum sibi in contrariis, ex eo quòd prospera loquuntur ostendunt. Tantóque mala quasi verius infamant, quanto bona quasi deuote laudant. Ad vsum ergo intorquent crimi- § nis voces fauoris, dum iustorum vitam inde post grauius vulnerãt. Vnde hanc ante speciem tenus laudabant. Consimiliter & Iudęi, vt facilius Christum perdere possent, ipsum quandoque verbis laudabant, vt quando dixerunt. Magister, scimus, quia Matt. 22. verax es, &c. Et hoc tangens psalmista in persona Christi, de ipsis dicit. quòd *ore suo benedicebant, & corde maledicebant*. Sic enim conformiter de ipsis E Christus dixit. Populus hic, labiis me honorat, Matt. 15. cor autem eorum longè est à me. Et ex omnibus prædictis concludendo repetit primum versum suæ humilitatis ostensiuum, dicens.

982 7. q. 1. scie dum.

Verũtamẽ Deo subiecta esto, anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.

Hæc enim repetitio menti nostræ robur infigit, quasi dicat, Quicquid illi faciant, Deo subiecta esto anima mea, quia scilicet, patientiam in aduersis seruabo: quam non sibi, sed Deo attribuit, dicens, *Ab ipso enim patientia mea.*

Quia ipse Deus meus, & saluator meus, adiutor meus, non emigrabo. 983

Hic consequenter ostenditur, quòd quilibet transiliens mundum, & siue iustus, debet cognoscere Dei bonitatem. Bonitas autem Dei maxime in tribus apparet: secundum quòd pars ista diuiditur. Nam Deus suos in se sperantes fortificat, ne cadant à virtutibus. Secundò glorificat, vt scandant in cœlestibus: ibi, *In Deo salutare*. Tertiò iustificat, ne viuant in criminibus: ibi. *Sperare in eo*. Quantum ad primum, sciendũ, quod Adiutor Deus. quandiu sumus in præsenti vita, impugnamur Prælates vndique vt à virtutibus cadamus in peccatum: cõtra diased Deus suos adiuuat, ne cadant, pro nobis pubolum. gnando contra hostes. Si enim gallina pullos suos contra miluum protegit, & defendit: quomodo credendum est quòd ipse Deus filios suos sine adiutorio relinquat pugnantes contra diabolum? certe minime. In cuius figuram legimus 2. Para. 26. quòd Ozias pugnabat contra Philistiim, & adiuuit eum Deus contra Philistiim, & contra Arabes, & cõtra Amonitas. Vbi notandũ, quod contra Hostis tres hostes spiritualiter gerimus bellum, quos sine plex, diabolus caro Dei adiutorio superare non possumus, figuratos & mũdus per Philistęos, Arabes, & Amonitas, scilicet diabolum, carnem, & mundum. Philistæi enim, qui interpretantur cadentes, vel ruina populi, significant dæmones, qui de cœlo ceciderunt. Esa. 14. Quomodo cecidisti, &c. Arabes vero, qui interpretãtur campestres, vel deserta, significant mundum, qui ad modum deserti se habet de iure: quia ab omnibus est deserendus. Vnde de qualibet anima iusta dicitur. Quæ est ista quæ ascendit per desertum, Can. 3. &c. Sed Amonitę, qui interpretantur comprimentes, significant carnem, quæ nos vndique comprimit: quia caro semper concupiscit aduersus spiritum. Ozias autem, qui interpretatur vidēs Deum, Gala. 3. significat quamlibet deuotam animam, quæ in triplici pugna prædicta oculos mentis ad Deum habet erectos. Dominus ergo Oziã, id est, quemlibet deuotam personam adiuuat contra Philistæum, dum aduersarium nostrum diabolum nobis subiicit. psalmus. Deus adiutor nostrũm in æternum. Contra Arabes, dum suo adiutorio nos mundum spernere facit, & mundi derisiones vel opprobria non timere. Psalm. 70. tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor & fortis. Contra Amonitas, dum suo adiutorio nos carnem facit superare, & nos in carne existentes, ad instar Angelorum præter carnem facit viuere, ne per carnem cadamus. Et istud adiutorium per Angelos nobis administrat, vt quilibet sic adiutus, dicat illud Dan. decimo. Ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium meum, & nemo est adiutor meus in omnibus his nisi Michael. Quis enim tales, tantósque hostes sine Dei adiutorio vincere posset? certè nullus. Vnde tales considerans hostes, Deo dicebat ille miles probus Iudas Machabæus. Quomodo poterimus resistere ante faciem illorum, nisi tu adiues nos? Et nota, quòd quandoque ad tempus electos suos Deus sine adiutorio prædicto deserit, sed ad ipsorum humilitatem, vt inde in humilitate magis fundentur, sed eos finaliter adiuuat, ne scilicet finaliter à virtutibus cadant. Quod bene considerans psalmista, dicit. Psalmo 118. Non me derelinquas vsquequaque. Quod exponens

Vlricus, dicit. Ac si diceret. Scio quòd derelin- A quere soles vtiliter sanctos tuos, ab eis quandoque tuum subtrahendo adiutorium, vt eos probes, aliter enim ab aduersario tentari non possent. Et ideo non rogo, ne vnquam me derelinquas, quia non expedit mihi, velut meam infirmitatem sentiens dicam, bonum mihi, quòd humiliasti me, vel vt exercitium habeam præliandi. Sed magis peto, ne me vsquequaque deseras, id est, vsque ad nimietatem. Nulla enim virtus humana, si diutius tuo deseratur adiutorio, in tentatione sua constantia poterit perdurare. Vnde oportet vt tu, qui humanarum vitium es cõscius, sis & luctaminum moderator. Et hoc est, quod alibi psalmista petit, Psal. 26. B dicens. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus. Ex quibus omnibus patet, quod Deus suo adiutorio animam fortificat ne per peccata cadat à virtutibus. Et hoc est quod recognoscens hic psalmista: dicit. *Quia ipse Deus meus est saluator meus & non emigrabo*. Scilicet à virtutibus non cadam, finaliter. Nam migrare, idem est, quod transire, & componitur cum e, & fit emigro, gras. id est, valde transire, quòd fit, quando homo de statu gratiæ transit ad statum culpæ.

984 In Deo salutare meum, & gloria mea, Deus auxilij mei: & spes mea in Deo est. C

Gloria aduersis acquiritur.

Hic ostendit, quòd bonitas diuina suos glorificat. Vbi sciendum, quòd præsens vita est via, non terminus. Ideo hic non debet poni gloria nostra, sed solum in vita futura, vbi iustis erit requies sine labore, vita sine morte, gaudium sine mœrore.

Greg. 10. moc. 22.

Ad quam quisque fœlicior peruenit, quanto hic grauiora fuerit passus pro Deo. Vnde Gregor. ait. Tãto namque spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque grauiora pertulerit, quia nequaquam rettributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione semi- Psal. 125. natur. Hinc enim per Psalmistam dicitur. Euntes D ibant, & flebant, mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Hinc Paulus ait. Si commorimur, & 2. Tim. 2. conuiuemus, si sustinemus, & conregnabimus. Actuum 14. Hinc discipulos admonet, dicens. Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Hinc sanctorum gloriam Ioanni indicans angeApoc. 7. lus ait. Hi sunt, qui venerunt de tribulatione E magna, & lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Quia ergo nunc per tribulationem feritur, vt post gloriæ fructus metatur, tanto maior fiducia mentem roborat, quanto fortior hanc pro veritate afflictio calcat. Ex quibus patet, quòd in Deo, non in mundo, in futuro, non in præsenti gloriam sperare debemus. Et hoc est, quod hic ait psalmista. *In Deo salutare meum, & gloria mea*. q. d. Non in mundo, non in præsenti, sed in futuro, quia tunc salvus, & gloriosus ero in Deo. Sed hoc non meritis meis, sed Dei adiutorio. Vnde subdit. *Deus auxilij mei*, scilicet in præsenti certamine. Quod ideo dicit. Ne quid boni sibi reputet homo, sed totum diuinæ gratiæ attribuat. *Et spes mea in Deo est*, scilicet donec perueniam ad perfectum, scilicet, ad illam gloriam, vbi iusti fulgebũt, sicut sol in regno patris eorum.

Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: quia Deus adiutor noster in æternum. 985

Hic ostendit, quod diuina bonitas suos iustificat. Vbi notandum, quod sine spe veniæ nullus Effunditur cor. iustificari potest. Vnde talis spes contritioni, & confessioni præponitur. Vnde & hic psalmista spem præponit pœnitentiæ, dicens. *Sperate in eo omnis congregatio populi*. Et statim pœnitentiam subdens dicit. *Effundite coram illo corda vestra*. vbi glo. *Effundite coram illo corda vestra*, scilicet, praua cogitationes cordis vestri emittite, sperando veniam, confitendo peccata, plorando ruinam. Per lachrymas enim cor effunditur. *Effundite ergo*. Nolite intus retinere virus peccati. Hæc effusio significatur in tunsione pectoris. Dum enim pœnitens extrinsecus pectus tundit, quantum peccati conscientia animam pungat, intimatur: vnde Ecc. 22. Pungens oculum deducit lachrymas, & qui pungit cor, profert sensum. In hac vero tunsione pectoris sonus est, quo figuratur sonus, Spes veniæ. & clamor confessionis peccatorum &c. Et notandum, quòd meritò spes veniæ primitus est habenda iustificari volenti: quia cum debite, peccati venia speratur à Deo, peccatum remittitur, & sub protectione Dei ponitur peccator. Vnde ait dominus. Quoniam in me sperauit, & ego liberabo Psal. 90. eum, protegam eum &c. Non enim est aliquid faciens peccatum irremissibile, nisi desperatio veniæ. Vnde Iudam proditorem non tã scelus, quod commisit, damnauit, quantum veniæ desperatio. Aug. in li. de vtilita te Pœnitentiæ. Quoniam vt ait Augusti. De venia nemo desperet, quoniam Iudam proditorem, non tam scelus, quod commisit, quam desperatio veniæ interire fecit. Ab hac enim spe nihil mentem nostram auellere debet. Non quidem magnitudo criminũ. Vnde Ambrosius. Nemo diffidat, nemo peccatorum veterum conscientia ductus, præmia superna desperet, nouit dominus mutare sententiam, si tu noueris emendare delictum. Non diuturnitas culpæ. Vnde Isidorus libro 2. de summo bono. Nullus debet desperare veniam, etiam si in fine vitæ suæ conuertatur, vnumquemque enim Deus de suo fine, non de vita sua iudicat præterita. Sed aduerte, quòd hæc spes veniæ temperata Iustitiæ timor. debet esse cum timore diuinæ iustitiæ, ne sub spe veniæ aliquis peccatum aliquod committat, quia ipse Deus non solum misericors est, sed etiam iustus. Et hoc est, quod docet Greg. dicens. Nemo Grego. 33. mo. c. 25. sit, qui dicat, quia pius est Deus, ideo venialiter pecco. Et nemo sit, qui, cum peccauerit, dicat, quia iustus est Deus, ideo de peccati venia despero. Relaxat, enim Deus facinus, quod defletur. Sed perpetrare quisque timeat, quod an digne deflere possit, ignorat. Ante culpam ergo iustitiam metuat, post culpam de pietate Dei præsumat. Neque ita iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat. Neque ita confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis digna pœnitentiæ negligat medicamina. Sed quem præsumit sibi pie parcere semper cogitet, & districte iudicare. Sub pietate quippe eius spes peccatoris gaudeat; sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Et subdit ad propositum. Spes ergo præsumptionis nostræ habeat morsum timoris,

Universidad de Deusto
Biblioteca

moris, vt ad corrigenda peccata & iustitia iudi- A
cantis terreat, quem ad spem veniæ, gratia parcen
tis inuitat. Hinc enim per quendam sapientem
Eccle.5. dicitur. Miserationes domini multæ, peccatorum
meorum non memorabitur. Vnde protinus sub-
dit, dicens. Misericordia enim & ira ab illo cito
proximant. Ad hoc quippe in scriptura sacra vi-
rorum talium, scilicet Dauid, & Petri peccata re-
citantur, vt cautela minorum sit ruina maiorum.
Ad hoc vero & vtrorunque illic pœnitētia insinua
tur, vt spes pereuntium sit reparatio perditorum,
De suo ergo statu Dauid cadente, nemo super-
biat. De lapsu suo Dauid resurgente, nemo despe- B
ret. Ecce quam mirabiliter scriptura sacra eodem
verbo superbos premit, quo humiles leuat. Vnam
namque rem gestam retulit, & diuerso modo su-
perbos quidem ad humilitatis formidinem, hu-
miles vero ad spei fiduciam reuocauit. O ineffa-
bile noui generis medicamentum, quod vno eo-
demque ordine positum premendo tumentia e-
xiccat, & subleuando arentia infundit. De magno
rum nos lapsu terruit, sed de temperamento ro-
borauit. Sic quippe semper nos diuinæ dispensa-
tionis misericordia & supebientes reprimit, &
ne ad desperationem corruamus, spe fulcit. Hæc
Grego. Sic ergo hanc spem veniæ semper cum ti- C
more iustitiæ nos docet habere psal. dicens. *Spe-
rate in eo &c.* Sequitur. *Effundite coram illo corda ve-
stra.* scilicet per pœnitentiam timendo iustitiam.

986 12.q 1. omnis ætas.

Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominū in stateris: vt decipiant, ipsi de vanitate in idipsum.

Hæc est tertia pars in qua ostendit, quòd debe-
mus spernere mundi vanitatem. Circa quod tria
facit. Quia primo mundanorum describit vanita-
tem. Secundo electorum informat bonitatem, ibi
Nolite. Tertiò circa omnes diuinam concludit æ- D
Vanitas. quitatem: ibi. *Semel*. Quantum ad primum scien-
dum, quod cum homo dicatur proprie solum ille,
qui viuit secundum rationem, vt patet supra ver-
sicul. 589. quod aliqui dicuntur filij hominum, sed
non homines, illi scilicet, qui de bonis parentibus
sunt geniti, sed ipsi non vt homines sed vt bestiæ
sine ratione viuunt, vt patet versiculo 31. Et de ta-
libus hic loquitur, dicens. *Veruntamen vani filij ho-
minum* Sed quamuis omnis homo sit vanitas, ali-
ter tamen vani sunt mali, aliter boni. Mali enim
sunt vani, quia mundanis, quæ omnia sunt vana,
sunt dediti, sed boni dicuntur vani, quia deside-
rant esse cum Christo, & sic eis vana videntur, &
per cōsequens vita præsens est ipsis vana. Et quan-
tum ad hoc nota quod triplex est vanitas. Vide
supra versiculo 639. Quæ considerans psalmista,
ait. *Veruntamen vani filij hominum*. Et quod de va- E
nitate peccatorum sit quod per filios hominum
intelligat malos & peccatores, subdit. *Filij homi-
num mendaces in stateris*. Et nota quod statera est
triplex, in qua filij hominum sunt mendaces sci-
licet, statera nostræ redemptionis, statera mer-
catorum & venditionis, & statera loquelæ vel ex-
terioris ostensionis. Prima statera dicitur Chri-
stus, eo quod ipse ponderat omnia nostra merita,
& demerita, merita cum præmiis, demerita cum
pœnis, & suppliciis. Et istam stateram Iob desi-
derabat, dicens. Iob. 6. Vtinam appēderentur pec-
cata mea quibus iram merui, in statera. Quod *Greg.li.7. mor.c.1.*
exponens Greg. dicit. Quis alius nomine state-
ræ, nisi Dei, & hominum mediator intelligitur?
Qui ad ponderandum vitæ nostræ meritum ve-
nit ac secum misericordiam, & iustitiam simul de
tulit. Sed misericordiæ lance præponderans, cul-
pas nostras, pendendo leuigauit. In manu enim
patris quasi statera miri libraminis factus, hinc
in se calamitatem nostram, & illic peccata sus-
pendit. Sed grauis pōderis calamitatē moriēdo in-
notuit, & apud misericordiam leue esse peccatum
relaxando monstrauit &c. De hoc etiam vide Gre. *Greg.li.21 moral.c.6*
In hac autem statera sumus mendaces, quando B
spe vana credimus ipsum per misericordiam non
punire peccata, & sic peccata vltra debitum
leuia facimus, & eius misericordiam grauem, vel
quando credimus ipsum per iustitiam peccata non
dimittere. & sic per peccata per desperationem
vltra debitum grauamus, & misericordiam faci-
mus leuem, more Cain dicentis. Maior est iniqui- *Gen.4.*
tas mea &c. Non considerāt tales mendaces, quod
in sola potestate stateræ diuinæ iustitiæ est pec-
cata remittere, vel damnare, iuxta illud Sapien. 11.
Quasi momentum stateræ, sic ante te est omnis
orbis terrarum. Secundò est statera mercatorum.
per quam intelligitur æqualitas mercationis sci-
licet emptionis & venditionis. Et de hac dicitur C
Leuiti. 19. Nolite facere iniquum aliquid in iudi-
tio, in regula, in pondere, & mensura, statera iu-
sta, & æqua sint pondera. Et hoc dicitur contra
omnes mercatorum falsitates, quia stateram iustam
non facit, qui malum vendit pro bono, paruum
pro magno, qui vnum pondus tenet pro emendo,
aliud pro vendendo, similiter de mensuris. Contra *Prouer. 11*
quos dicitur. Statera dolosa abominatio est apud
dominum, & pondus æquum voluntas eius.
Sic ergo illi mercatores mendaces dicuntur in sta
tetis, qui mendacia, vel falsitates in suis merca-
tionibus exercent, & tales Deo sunt abominabi-
les, de quibus dicitur. Abominatio est apud do- *Prouer.20*
minū pondus, & pōdus, statera dolosa nō est bona. *Statera malorum.*
Tertiò est stātera loquelæ, vel exterioris apparen-
tiæ. Ad hoc enim inuenta fuit statera, ne deceptio
fieret in emptionibus, & venditionibus. Et sic sta-
teram iustam habet, qui nullum verbis vel si-
gnis decipit. Et de hac statera verborum, & ope-
rum dicitur. Verbis tuis facito stateram, & præ- *Eccle. 28.*
nos ori tuo rectos. In ista statera sunt mendaces
adulatores, qui vnum corde dicunt & aliud ore,
quia non est æqua lanx inter cor, & os. Consimi-
liter hypocritæ, qui vnum exterius ostendunt, &
aliud sunt interius. Vnde 9. hic ait. Hic de hypocri-
tis agit, qui aliud sunt, aliud videri volunt, dicēs. Fi-
lij hominum sunt mendaces, quia falso examine
fallunt intuentes, quia iusti videri volunt, cùm sint
fallaces. Et hoc est quod subditur. *Mendaces* dico
In stateris, id est, in libra iustitiæ, per quod faci-
lius decipiat. Et hoc est quod subditur. *Vt deci-
piāt ipsi de vanitate in idipsum*, id est, per hoc ipsum
quod boni esse creduntur, cum tamen non sint
boni. Vnde tales dicunt. Supponamus stateras *Amos 8.*
dolosas, vt possideamus in argento egenos, & pau
peres. Quod ideo dicit. Quia quicquid faciunt hy-
pocritæ, ad hunc finem dirigunt, vt aliorum bo-
na possideant.

Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere, diuitiæ si affluant

affluant, nolite cor apponere.

Hic consequenter informat electorum boni-
tatem. Vbi notandum, quòd hic psalmista vult ab
ducere electos ab amore temporalium rerum,
quæ maximè consistunt in tribus scilicet, in astu-
tiis, & malitiis. Et contra hoc dicit. *Nolite sperare
in iniquitate* In potentia, & rapinis, & contra hos
dicit. *Rapinas nolite concupiscere*. In temporalibus
Astutia, Sapientia mundi. diuitiis, & contra hoc dicit. *Diuitiæ si affluant &c.*
Primò namque aliqui confidunt in suis malitiis
& astutiis. Sic confidebant illi malitiosi antiqui B
iudices, qui sua astutia crediderunt seipsos iusti-
ficare, & Susannam ad mortem ducere, ipsi tamen
in sua astutia fuerunt deprehensi, & Susanna li-
berata. Dan. 13. In tali enim astutia non est confi-
dendum, quia illam Deus faciliter comprehendit,
& confundit confidentes in ipsa, propter quod
dicitur Iob. 5. quod comprehendit sapientes in
astutia eorum, & consilia prauorum dissipat.
Grego. 6. mora. c. 11 Quod multis exemplis declarans Grego. dicit. Sæ-
pe enim nonnulli humanā sapientia inflati &c.
Vide versiculū 940. Et adde ad illud quod ibidem
ponit alia exempla scilicet de Saule, & de Iona,
quæ ibi consequenter ponit Gregor. dicens. Sic
Saul dum Dauid subiectum quotidiano virtutum
successu crescere concupisceret, suam ei in coniu-
gio filiam spopondit, atque in eius dotem centum
Iudæus. Christus. dari ab eo Philistinorum præputia petiit, vt cum
prouocatus miles &c. vide ibi. Aliud exemplum
ponit ibidem ca. 13. de astutia Iudæorum contra
Christum, quæ ipsis nihil profuit, sed in ipsa com-
prehensi fuerunt, dicens. Cum ad redemptoris
miracula credentium turba conflueret, cum sacer-
dotes inuidiæ facibus accensi mundum post eum
Iohan. 12. ire proclamarent, dicentes. Videtis, quia nihil pro
ficimus. Ecce mundus totus post eum abiit, vt ab
illo vim tantæ occursionis abscinderent, finire
eius potentiam per mortem opinati sunt, dicen- D
Iohan. 11. tes. Expedit vt vnus homo moriatur, & non tota
gens pereat. Sed comprehensi fuerunt in astutia
sua, quia totum oppositum euenit illius, quod in-
tendebant. Vnde subdit, persecutores ergo pere-
gerunt hoc, quod pernitiosè moliti sunt. Intule-
runt mortem, vt ab eo abscinderent fidelium de-
Cōcupiscē tia diuitiarum. notionem, sed inde fides creuit, vnde hanc se ex-
tinguere infidelium crudelitas credidit &c. Ex
quibus apparet, quòd non est sperandum in ini-
quitate, quia vt dicitur Prouerb. 5. iniquitates suæ
capiunt impium &c. Secundò aliqui confidunt
in potentiis mundi, & rapinis. Et contra hos di-
cit. *Rapinas nolite concupiscere*, id est aliena violen-
ter vel astute rapere. Sic enim præcipitur Exo. 20.
Non concupisces domum proximi tui, non bo- E
uem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt. Cu-
ius ratio potest esse, quia talis concupiscētia quan-
to maior est, tanto pauperiorem facit hominem:
quia quanto plura concupiscit, tanto sibi defi-
ciunt plura, & quanto plura sibi deficiunt, tanto
Paupertas Valerius. pauperior est. Qui autem nihil concupiscit, ei ni-
hil deficit, & per consequens ditior est. Vnde &
Valerius Maximus lib. 4. cap. 4. ait. Omnia nimi-
rum habet, qui nihil concupiscit. Eo quidem cer-
tius quo cuncta possidet, quia dominium rerum
collabi solet, bonæ mentis vsurpatio nullum tri-
stioris fortunæ recipit incursum. Ita quorsum at-
tinet, aut diuitias in persona fœlicitatis parte aut
paupertatem in vltimo miseriarum statu ponere:
A cum & illorum frons hilaris multis intus amari-
tudinibus sit referta, & huius horridior aspectus,
solidius & certis bonis abundet? Istam autem con-
cupiscentiam auaritiæ benè nouit Paulus abiicere,
Actuū.20 vt virtutibus ditaretur dicens. Argētum, & aurum
aut nullius vestem concupiui, ipsi scitis quoniam
ad ea, quæ mihi opus erant, & iis, qui mecum sunt,
ministrauerunt manus istæ. Consimiliter ergo ne
aliena concupiscamus, dicit psalmista. *Rapinas no-
lite concupiscere*. Tertiò aliqui confidunt in diui- *Diuitiæ.*
tiis iam habitis. Et hos corrigit, dicens. *Diuitiæ si
affluant, nolite cor apponere*. vbi glo. Hoc diuitibus
dicitur. Ille ergo, qui non habet, non ambiat, ille
qui habet, non superbiat. Et notandum, quia non
dicit. Nolite habere, sed *nolite cor apponere*. Non
enim damnat diuitias vnde mercamur cœlum sed
cor appositum, quod scilicet non expendit, sed re-
condit, more diuitis illius, dicentis. Anima mea,
habes multa bona reposita in annos plurimos
&c. Quibus consideratis, ait Apostolus, Diuitibus *Lucæ.12.*
huius sæculi præcipe, non sublime sapere, neque *1.Tim.6.*
sperare in incerto diuitiarum &c.

988 De pœnit. dist.1. omnis quidē diligit.

Semel locutus est Deus, duo hæc audiui: quia potestas Dei est, & tibi, domine, misericordia; quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

Hic ostendit circa omnes diuinam æquitatem. Loquis Dei
Vbi notandum, quòd diuina locutio aliquando
dicitur ad intra. & sic solum semel loquitur Deus,
quia suum loqui siue dicere, est verbum æternum
generare. Vnde psal. 2. Dominus dixit ad me, fi-
lius meus es tu &c. Aliquando autem dicitur ad
extra, & sic multoties, multiplicitérque loquitur
Deus: ad Hebræ. 1. Multifariè, multisque modis
olim Deus loquens patribus &c. Hic ergo agit
de locutione ad intra, dicens. *Semel locutus est* *Iob.33.*
Deus. vnde glos. semel locutus est Deus, quia
vnum verbum genuit, per quod omnia facta sunt
& in quo omnia simul disposita sunt. Et de isto
loqui dicitur. Iob. 33. Semel loquitur Deus, & *Grego.23. mor.c.13.*
id ipsum sermo non repetit. Quod exponens
Greg. d. Semel loquitur Deus, quia pater vnigeni-
tum consubstantialem sibi filium genuit. Loqui
enim Dei, est filium genuisse. Semel autem loqui
est verbum aliud præter vnigenitum non habere *Misericor dia.*
&c. Hinc autem verbo Dei duo maxime appro- *Iustitia.*
priantur sicut vero iudici, scilicet, iustitia, qua
peccata impunita non relinquit, & misericor-
dia, qua præmia iustis largitur, propter quod de
ipso verbo Dei filio dicit Apostolus. Factus est no- *1.Corin.1.*
bis iustitia, & sanctificatio. Ista enim sunt illa duo
principalia, quæ ad verum iudicem spectant. Vn- E
de glo. ait. Apud se semel loquitur Deus, quia
vnum verbum genuit, per quod omnia facta sunt
& in quo omnia simul disposita sunt. Inter quæ
omnia hæc duo, quæ hic opus est, dici audiuit, cum
multa alia audiuit, quæ hic memorari non est o-
pus. Illa duo sunt potestas id est, iustitia, & miseri-
cordia, de quibus omnes scripturæ sunt, propter
quæ duo lex, & propheræ sunt, propter quæ duo
ipse Christus missus est, & Apostoli. Potestas ergo
timeatur, misericordia ametur, nec pro misericor-
dia potestas contemnatur, nec pro iustitia, vel po-
testate de misericordia desperetur. Dicit ergo
psalmista de verbo incarnato. *Duo hæc audiui*, scili-
cet

Universidad de Deusto
Biblioteca

cet, de verbo incarnato, quod potestas Dei est, scilicet, quod ipsum verbum est potestas Dei scilicet iustitia Dei, iuxta illud psalm. 71. Deus, iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Et consequenter se vertit ad ipsum verbum, dicens. *Et tibi, domine, misericordia*, scilicet est appropriata, qua iustos habes præmiare, & pœnitentibus peccata dimittere. Vnde ipse ad litteram de
Matt.9. se dicebat. Euntes discite, quid est misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Sic ergo per iustitiam, & misericordiam verbum Dei malos punit, & præmiat bonos. Et hoc est, quod subditur. *Quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.* Et
Prouer.24 hoc est, quod de ipso dicitur. Qui inspector est cordis, ipse intelligit, & seruatorem animæ tuæ nihil
Scriptura sacra. fallit, reddétque homini iuxta opera sua. Vel aliter, iste textus intelligi potest, vt per Dei locutionem intelligamus sacram scripturam. Quæ dicta duo scilicet, iustitiam, & misericordiam Dei nobis præ cæteris omnibus manifestat, per quam etiam ad omnes quæstiones generaliter respondet, licet non per se singulatim cuilibet. Quod
Greg.23. mor.c.18. ostendit Grego. super illo verbo Iob. 33. Non ad
Iob.33. omnia verba respondet tibi. Semel loquitur Deus: & id ipsum secundo non repetit dicens. Ac si diceret. Deus singulorum cordibus priuatis vocibus non respondet, sed tale eloquium construit, per quod cunctorum quæstionibus satisfacit. In scripturæ enim sacræ eloquio causas nostras singuli si requirimus, non inuenimus. Nec opus est, vt in eo quod specialiter quisque toleret, responderi sibi diuina voce quærat. Ibi enim nobis omnibus in eo quod specialiter patimur, vniuersaliter respondetur. Ibi enim vita præcedentium fit forma sequentium. Vt enim vnum ex pluribus proferamus, ecce dum passione aliqua, vel molestia carnis afficimur, scire fortasse occultas causas passionis eiusdem vel molestiæ optamus, quatenus in eo quod patimur, ex ipsa rerum scientia
consolemur. Sed quia de specialibus tentationibus nostris nequaquam nobis singulis specialiter respondetur, ad scripturam sacram recurrimus Ibi scilicet inuenimus, quod Paulus carnis infir-
2.Cori.12. mitate tentatus audiuit. Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Quod idcirco illi in infirmitate propria dictum est, ne sigillatim nobis omnibus diceretur. In scriptura enim sacra voce Dei afflicto Paulo audiuimus, ne cum fortasse affligimur, singuli audire illa priuata cõsolatione quæreremus. Non ergo dominus ad omnia verba nobis respondet, quia semel loquitur Deus, & id ipsum secundo non repetit, id est, in iis, quæ per scripturam sacram ad patres nostros protulit, nos erudire curauit &c. Et quia sacra scriptura maximè versatur circa iustitiam, & misericordiam Dei, iccirco subdit *Duo hæc audiui &c.* vt expositum est supra.

PSALM. LXII.

92.9 DEus, Deus meus, ad te de luce vigilo.

Istius psalmi titulus est. *Psalmus Dauid, cum esset in deserto Idumææ.* Ad cuius notitiã sciẽdum, quòd istum psalmum fecit Dauid quando fugiens à persecutione Saulis abscondit se in deserto Idumææ. Vt enim habetur 1. Reg. 22. Dauid fugiens persecutionem Saulis, venit ad regem Moab, qui erat gentilis. Et ne haberet occasionem idololatrandi, venit ad eum Gad propheta missus à domino, dicens. Noli manere in præsidio, sed vade in terram Iuda. Et tunc venit Dauid in saltum, siue desertum Aret. Non enim audebat manere in ciuitatibus propter persecutionem Saulis. Vnde tunc maximè indigebat diuinis consolationibus. Tum quia erat infra regnũ Saulis sui persecutoris, Tum quia erat in locis sterilibus omnibus bonis, & desertis. Et qua ad mandatum Dei reuersus fuerat intra regnum Saulis persecutoris, decens erat, vt ipsum Deus consolaretur. Vnde tunc pro consolatione diuina habenda fecit istum psal. Ex quibus apparet sensus tituli, & materia psal. Sed hic vnum cadit dubium de eo quod dicit titulus, cum esset in deserto Idumææ, quia in tota illa persecutione non legitur, quòd Dauid aliquando fuerit in Idumæa, nec quod fuerit extra regnũ, nisi quando fugit in principio ad regem Moab, & vltimo in terram Philistinorum. Ideo in translatione Hierony. habetur in titulo, *cum esset in deserto Iudææ.* Et sic etiam habetur in libris Hebraicis. Vnde dicitur, quòd Idumæa in titulo non accipitur propriè, sed secundum interpretationem. Quoniam Idumæa interpretatur rubra. Et illud desertum Iudææ ad quod tunc fugit Dauid, terram rubram habebat. Vt sit sensus. *Psalmus Dauid cum esset in deserto Idumææ*, scilicet, terræ rubræ. Iste ergo psal. quo ad sensum litteralem diuiditur in tres partes, quia Dauid in tali anxietate positus primò suum Deo explicat desiderium. Secundò persecutorum prophetizat interitum, ibi. *Ipsi vero.* Tertiò gratiarum Deo reddit debitum, ibi. *Rex vero &c.* vt. Nic. de Ly. Quãtum vero ad sensum propheticum, quo ad titulum notandum, quod in isto titulo Dauid significat ipsum Christum, quo ad corpus, scilicet, Ecclesiam fidelium, sed per desertum Idumææ significatur præsens mundus, vel prauorum congregatio. Idumæa namque terrena interpretatur, & sic significat homines prauos, qui totam mentẽ habent in terrenis deserti huius mundi, propter quod & ipsi terreni appellantur, cum denominatio à principaliori parte rei sit facienda. Et sic est sensus tituli talis. *Psalmus Dauid*, id est, iste psal. attribuitur Dauid, id est, Ecclesiæ sanctæ, vel congregationi bonorum, quæ hic loquitur. Et est iste psal. de iis, quæ Ecclesia sustinet, vel sustinuit, *dum est vel esset in deserto Idumææ*, id est, in deserto huius sæculi, vel inter malos posita. Intentio autem psal. est nos monere, vt boni in medio malorum positi suam bonitatem conseruent, quia eis malorum societas non est ad consumptionem sed ad probationem, & ad meritorũ augmentum. Magis enim est meritorium inter malos virtutem seruare, quàm inter bonos, quia magis laboriosum, cæteris paribus. Iste ergo psalm. diuiditur in tres partes. Quia ostendit primò quod bonorum vota in Deum diriguntur. Secundo quod malorum vitia à Deo puniuntur, ibi. *Ipsi vero.* Tertiò quod bonorum opera à Deo præmiantur, ibi. *Rex vero.* Prima pars diuiditur in tres, quia ostendit primo, quòd iustorum diligentia in cœlis conuersatur. Secundo quod iustorum desideria ad Deum erigantur, ibi. *Sitiuit.* Tertio quod iustorũ patientia in aduersis roboratur, ibi. *In terra deserta.* Quãtum ad primum sciendum, quod homo ex duabus

bus naturis contrariis componitur, scilicet, ex corpore, & anima. Vnde fit, quòd quando anima
Vigilat. Dormit. dormit, corpus vigilat, & econtrario: & quando anima vigilat, dormit corpus; vt ait Gregorius. Vn-
Greg.18. mora. cap.10. de anima vigilat ad Deum, quando verè est memor Dei: tunc autem dormit ad Deum, quando obliuiscitur. Dei. Similiter anima tunc dormit ad mũ-
Alitur habetur in originali Greci. dum, quando mundi obliuiscitur: tunc vigilat ad mundum, quando ipsum mundum diligit. Et notandum, quòd tempus vigiliæ est tempus laboris: sed dormitionis est tempus quietis. Cum ergo ad dormitionem sequatur vigilia, & ad vigiliam dormitio: consequens est, vt qui hic benè vigilauerit, quòd in futuro dormiendo quiescet: & qui dormierit, in futuro laborabit in pœnis. Ergo hic mente est vigilandum: vt in futuro quiescamus. Notandum ergo, quòd ad vigilandum mente ad Deum, multa nos inducere debent, scilicet Hostilitas crudelis inuasionis. Vtilitas fidelis administrationis, Debilitas terrestris habitationis.
Gratiæ. Primum patet. Existentes enim in bello mortali dormitioni vacare non possunt: nos autem bello mortali, & continuo cum hoste crudeli pugnamus, de quo prima Petr. 5. Sobrij estote & vigilate in orationibus, qa aduersarius vester &c. Dicunt naturales, quòd grues inter se vigilias diuidunt: & illa, quæ vigilare debet, in pedibus lapidem tenet, vt si illa dormiret, lapis cadens se & alias excitaret. Si ergo auis insensata sibi prouidet contra noctis pericula, multo fortius nos rationales cautelam contra somnum quærere debemus.
Matth. 26. Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Et prima Petri. capitulo quinto. Sobrij estote & vigilate in orationibus, quia aduersarius vester
Ebrietas diabol⁹ &c. Et benè præmittit sobrietatẽ ad vigiliã Nã ebrietatẽ necessariò sequitur somnus. Est enim de aduersario nostro, sicut de quodã duce Car-
Cicero. thaginensi refert Tullius lib. sexto, capitulo quinto. ꝙ dux Romanus habuit bellũ contra Aphricanos: quia Carthaginenses rebellauerãt. Fuerũt aũt illi de Aphrica auidi ad bibendum vinum: quod audiens dux: contra illos talem accepit cautelam. Accepit enim multa dolia vini, & cum vino miscuit vinum mandragoræ: quæ mirabiliter prouo-
Philosophus. cat somnum, vt docet Aristoles. 1. de somno & vigil. Facit enim domire homines ita profunde, quòd fiunt quasi insensibiles. Et ideo solet dari hominibus, qui propter aliquam infirmitatem sunt secandi, vt possint secari sine dolore. Dolia ergo vini sic infecti dimisit in tentoriis suis, & fugit, ad cautelam relinquens tẽtoria. Aphricani ergo gaudentes, tentoria inuadunt, & inuenientes victualia comederunt, & biberunt de vino infecto: & statim opilati sunt somno, ita vt se nullatenus iuuare possent. Quòd dux explorans de nocte, super eos irruit, & sicut voluit omnes trucidauit. Moraliter consimili cautela vtitur diabolus contra homines. Vinum, quod lætificat, significat lasciuiam, quam diabolus sic immiscet succo mandragoræ, id est, delectationi luxuriæ, quòd omnes ex ea bibentes sunt quasi insensibiles. Mandragora enim est herba habens masculum, & fœminam, & omnia lineamenta humani corporis impressa ad generationem confert, & libidinem. Vnde Genelis trigesimo dixit Rachel Lię de Iacob viro suo. Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui. Et ideo meritò voluptatem significat carnis. Quia ergo vita humana his duobus delectatur tentenita per diabolum, ideo multi sic dormiunt in peccatis, quòd ad correctionem prædicatoris quasi insensibiles existunt. Vt de quolibet eorum dicat illud Prouerbiorum vigesimo tertio. Vulnerauerunt me, & non dolui: traxerunt me, & non sensi: quando vigilabo, & rursus vina reperiam. Nos ergo sic, fratres: sed in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros in vigiliis multis, in castitate &c. Secundum patet. Debemus enim esse sicut serui de nocte vigilantes, expectantes aduentum domini sui de nuptiis
2.Cor.6. redeuntis. Nuptiæ sunt in cælo ineffabilis gaudij de visione naturæ diuinæ, & humanæ. De istis nuptiis venturus est Christus finaliter omnes iudi-
Matt. 24. care. Propter quod dicitur. Vigilate, quia nescitis quando dominus venturus sit. Et Lucæ duodecimo. Sint lumbi vestri præcincti &c. Et vos similes hominibus &c. & sequitur: beati sunt serui illi, quos dominus inuenerit vigilantes. In cuius signum dominus inueniens Apostolos dormientes, increpauit Petrum dicens. Simon, non
Matth. 26. potuisti vna hora vigilare mecum? Tertium patet. Qui enim iaceret in domo ruinosa, ex omni parte debili: & cum hoc sciret, quòd aliquis inimicus eius foderet muros ad opprimendum eum: non daret se somno, si prudens esset, sed solicitus vigilaret. Domus animæ est corpus luteum. Iob 4. Habitant domos luteas terrenum habentes fundamentum. Fossor autem est mors,
Matth. 24. quæ nititur fodere domum nostram, id est, corpus: vt furetur animam, & ducat ad pœnam. Ideo
Puer. Philoso. phus dicitur. Si sciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique. Sed timendum est, ne sit de nobis sicut de pueris nouiter natis. Dicit Aristoteles primò de somno, & vigil. quòd pueri quando nati sunt nouiter, semper tenent oculos clausos, & dormiunt propter consuetudinem dormiendi in matrice. Sic multi peccato diu oppressi negligentes, diu vigilare non possunt. Et illi debent cauere de tribus malis passionibus, quæ communiter in somno accidunt, scilicet, epilepsia, ephialtes, & lethargia. Epilepsia est quæ-
Epilepsia. dam passio cerebri faciens hominem cadere ex inopinato. Ephialtes est passio in somno faciens homini apparere, quòd aliquis eum suffocet, vel opprimat. Lethargia est infirmitas hominem compellens domire, & dormiendo mori. Moraliter istæ tres passiones tria generalia mala significant, quibus totus inuoluitur mundus, scilicet superbi, & ambitiosi, qui ad altum gradũ ascendere, volunt. Vbi epilepsiæ casus abundat. Vnde Claudianus, Iniqui tolluntur in altum, vt casu grauiore ruant. Luxuriosi patiuntur ephialtem, quibus concupiscentia carnis dominatur, & opprimit eos, ne surgere possint. Auari sunt quasi lethargiti, id est, obliuiosi, qui quanto plura à Deo recipiunt, tanto magis obliuiscuntur tam sui, quam Dei. Vnde in isto
Vigilare. versiculo dicit glossa. Ad Deum verè vigilat, qui Dei memor est, ad Deum autem dormit, qui Deum obliuiscitur. Ad propositum ergo sancta ecclesia ac etiam quilibet bonus istis rationibus attentis ad Deum vigilare cordialiter studet, dicens, *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.* Vbi per lucem accipe gratiam, qua cor ad Deum dirigitur. Si autem quæras, quid hic spiritualiter est vigilare. Audi Greg. in homil. d. Ille
Gregorius. verè

Universidad de Deusto
Biblioteca

verè vigilat, qui ad aſpectum veri luminis oculos cordis tenet apertos. Ille vigilat, qui ſeruat operando quod credit. Ille vigilat, qui à ſe torporis & negligentiæ tenebras expellit.

990 Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea?

Hic oſtendit quomodo iuſtorum deſideria diriguntur ad Deum. Vbi notandum, quòd per ſitim ſignificatur deſiderium tam bonum quàm malum: vt dictum eſt ſupra verſ. 689. Hic autem ſolum ſignificat bonum deſiderium: vt ſit ſenſus. *Anima mea ſitit*, id eſt deſiderat te, Deus. Hoc etiam facit caro: imò plurib. ex cauſis: quia hic plures defectus patitur caro, quâ anima iuſti. Propter quod dicit, *Quam multipliciter tibi caro mea.* Caro enim hic aduerſis quatitur, & non anima. Caro reſurrectionem expectat, & non anima, quamuis enim anima cum carne hic ſit coniuncta, caro eſt moritura, non anima, quia caro mortalis, ſed anima eſt immortalis. Et nota, quòd eſt quoddam deſiderium rationale: & hoc eſt animę. Et quoddam naturale: & hoc eſt carnis. Sed hic cadit dubium. Cum anima multo nobilior carne: quia illa immortalis, & iſta mortalis. Quare Deus tam nobilem creaturam, vt eſt anima: voluit vnire cum carne tam ignobili, & mortali? Ad hoc dico, quòd triplici ratione, ſcilicet, Primò, vt promiſſa doceret præmia. Secundò vt commiſſa puniret vitia. Tertiò vt perfecta augeret merita. Primum patet: quia hæc vnio carnis ad animam, mentem eleuat ad cognoſcendum, & ſperandum qualiter anima noſtra ſic Deo beatificè vniri poterit: vt ab ipſo nullo modo poſſit velle ſeparari. Quia ſi anima tam infimæ rei, ſcilicet carni, ſic vnitur, vt ipſam ſibi vnitam nullo modo poſſit odire, nec ab ipſa velle poſſit ſeparari, quanto magis per amorem ipſi Deo vniri poterit beatificè: vt ipſum toto corde diligat: nec ab ipſo aliquo modo patiatur ſeparari? Et hanc rationem tangit Apoſtolus ad Epheſ. 5. dicens. Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit. Et ſubdit ad propoſitum. Sacramentum hoc magnum eſt. Et iſtam rationem in forma ponit magiſter lib. 2. diſt. 1. dicens. Ideo carni voluit Deus vnire animam, vt in hac humana conditione oſtenderet nouum exemplum beatæ vnionis, quæ eſt inter Deum, & ſpiritum creatum. Putaret enim creatura ſe non poſſe vniri creatori ſuo tanta propinquitate, vt eum tota mente diligeret, & cognoſceret, niſi videret animam quę eſt creaturarum excellentiſſima: tam infimæ creaturæ (vt eſt caro, quæ de terra eſt) tanta dilectione vniri, vt non valeat arctari ad hoc, vt velit eam relinquere: pro exemplo, ergo futuræ ſocietatis inter Deum, & ſpiritum creatum perficiendæ in glorificatione Deus animam carni & terrenis manſionibus copulauit. Secundum patet, quoniam anima multas tribulationes & pœnas patitur in carne: ex quibus quandoque pœna ſoluitur peccato debita: quas pœnas ſine carne pati non poſſet: ſicut eſt pœna famis, ſitis, caloris, frigoris, & huiuſmodi. Vt oſtendit magiſter lib. 3. diſt. 15. Certum eſt autem, quòd per tales pœnas Deo ſatisfacit: quia, dum caro mortificatur, ſpiritus viuificatur. Sic enim Chriſtus nos obtulit Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu. Tertium patet, quia talia opera carnis afflictiua quæ animæ ſine carne facere non poſſet, deuotè facta ſunt meritoria. Propter quod dicit Apoſtolus. Viuere in carne, mihi eſt fructus.

Deſiderium ſitis.

Caro. Anima. Queſtio.

Philip. 1.

991 In terra deſerta, inuia, & inaquoſa ſic in ſancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.

Hic oſtendit quomodo iuſtorum patiętia in aduerſis roboratur. Et duo facit. Quia oſtendit primò iuſtorum ex aduerſis profectionē. Secundò ponit inter bonos, & malos diſtinctionem, ibi. *si memor fuit tui*. Prima in quatuor. Quia oſtendit quòd iuſti ex aduerſis quatuor perfectiones acquirunt: quia ex aduerſis primò intellectus noſter illuminatur. Secundò homo interior gratificatur ibi. *Quoniam melior eſt*. Tertiò mens ad Deum eleuatur, ibi. *Sic benedicam*. Quartò anima verius fortificatur ibi. *Sicut a lipe*. Quantū ergo ad primū oſtendit primò conditiones huius ſeculi, ſiue congregationis malorum, dicēs, quòd eſt terra deſerta, inuia & inaquoſa. Præſens enim mundus dicitur terra deſerta: quia in ipſo nullus ſanctorum habitat: & ſi corpore non tamen mente, dicente apoſtolo. Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Dicitur etiam inuia, quia præſens mundus ipſum diligentes, vel eius ſequentes veſtigia ad terminum fœlicitatis intentum non ducunt, ſed magis ad oppoſitum dānationis. Dicitur enim inaquoſa, quia caret aqua gratiæ: & ipſum ſequentes nullatenus ſatiat. Eſt ergo præſens ſæculum terra deſerta aqua veniens ventus ſcilicet tentationis, concutit quatuor angulos domus, ſcilicet noſtræ mentis, qui ſunt quatuor virtutes cardinales, & ipſam diſſipat. Iob 1. In iſta ergo terra deſerta habitāt iuſti, etſi corpore, non mente. Et quamuis iſta terra de ſe ſit deſerta: tamen in ipſa habitationem habent: quia Deus habitat in ipſis, quamuis ſit inuia: ibi tamen viam inueniunt, ſcilicet Chriſtum, qui eſt via, veritas, & vita: quamuis ſit inaquoſa: ibi tamen inueniunt fontem aquæ vitæ ſalientis in vitam æternam. Et ideo per ſanctum deſiderium corā Deo mente perſiſtunt. Et hoc eſt, quod quilibet iuſtus dicit. *In terra deſerta, inuia & inaquoſa ſic in ſancto deſiderio apparui tibi*. Et ad quid in ſancto deſiderio apparet hic iuſtus coram Deo? non quidem, vt videatur à Deo: quia omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius, ſed magis, vt ipſe videat Deum. Et hoc eſt quod dicit. *Vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam*. Per virtutem, & gloriam Dei intellige Chriſtum. Et vide contextum verborum. *Apparui tibi vt viderem &c.* Quid eſt enim apparere alicui niſi videri ab illo? Eſt ergo ſenſus. *Apparui tibi vt videre &c.* id eſt vidiſti me, vt viderem te. Nemo enim videt Deum, niſi prius appareat Deo, id eſt videatur à Deo. Sicut enim ſol ſua luce nos reſpiciens nos illuminat, vt videamus: ita & Deus, dum nos reſpicit, facit nos ſuam gloriam, & virtutem videre. Ergo vt hic ait gl. Nos in ſancto deſiderio appareamus Deo id eſt nos videat Deus, vt ipſe appareat nobis, id eſt videatur à nobis. Et hic notandum, quòd modum, quo Deo apparere debemus nobis oſtenditur Exod. 34. vbi dicitur. Tribus vicibus anni apparebit omnis maſculus in conſpectu omnipotentis Dei. Vbi notandum quòd quamuis ſecundum Philoſophum 4. phyſicorum. non habeamus de tempore niſi nunc, tamen ſecundum grammaticos tres ſunt temporis partes, ſcilicet præteritum, præſens, & futurum. Et ſic per tria tempora anni in conſ-

Apparere.

Videre Dei.

Philoſophus.

conſpectu domini in terra deſerta huius mundi apparere debemus. Primo per tempus præteritū, ſcilicet, recogitando omnes annos noſtros in amaritudine animæ noſtræ ipſi Deo. Et hoc de ipſis agendo pœnitentiam. Secundò per præſens, vt dum tempus habemus, operemur bonum, ad oēs iuxta dictum Apoſtoli de ipſo præſenti tempore dicens. Ecce, nunc tempus acceptabile. In omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros &c. Tertiò per tempus futurum: & hoc per firmum propoſitum perſeuerandi in bono: dicētes illud Iob. 27. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea: iuſtificationem meam, quàm cæpi, tenere nō deſeram. In iſtis ergo tribus temporibus anni omne maſculum coram Deo apparere debet, id eſt, omnis homo perfectus: quòd ſi fecerit, & Deus, ei apparebit: vt ſicut ipſe videtur à Deo: ita ipſe videat Deum. Et tunc Deo dicere poterit. *In ſancto*: id eſt deſiderio *apparui tibi*, ſcilicet *vt viderem*

2. Cor. 6.

992 *virtutem tuam &c.*

Quoniā melior eſt miſericordia tua ſuper vitas, labia mea laudabūt te.

Hic conſequenter oſtendit, quòd per aduerſa homo Deo gratificatur. Vbi notandum, quòd ſicut proſpera hominē per ſuperbiā eleuant: ſic & aduerſa mentes humiliant, & ex conſequenti gratas faciūt Deo. Vnde Greg. dicit. Duobus modis omnipotens Deus vulnerat, quos reducere ad ſalutē curat. Aliquando enim carnē percutit, & mētis duritiam ſuo pauore tabefacit. Vulnerando ergo ad ſalutem reuocat, cum electos affligit exterius, vt interius viuant. Vnde per Moyſem loquitur, dicens, Ego occidam, & ego viuere faciā, percutiam, & ego ſanabo. Occidit. n. vt viuificet: percutit, vt ſanet. Aliquādo aūt & ſi flagella exterius ceſſare videantur, intus vulnera infligit: quia mentis noſtræ duritiā ſuo deſiderio percutit, ſed percutiendo ſanat: quia terroris ſui iaculo tranſfixos ad ſenſū nos rectitudinis reuocat &c. Ex quo apparet, cp magnā miſericordiam Deus nobis exhibet, cum nos vt ſanet percutit per aduerſa. Talis autem miſericodia nobis melior eſt quā vita corporalis: quia per illā vitā ſpiritualē habemus, qua Deo gratificamur, quæ melior eſt omni vita corporali. Et hoc eſt quod hic ait pſal. *Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper vitas*. Vnde hic ait glo. *Melior eſt miſericrodia tua* .ſ. qua per flagella mē corripiens das vitā gratiæ. *Super vitas*. ſ. humanas, quæ & ſi longæ, & proſperæ ſint, non tamen peruenire poſſunt ad longitudinem, & proſperitatem vitæ ſpiritualis. Et nota, cp dicit vitas in plurali, quia vitæ tēporalis multiplex eſt differentia: quia. ſ. eſt vita militis: vita artificis, vita agricolæ &c. quaſi d. Melior eſt vita gratiæ, quā per aduerſa das correctis, quam quælibet mūdalis vita, quā eligunt peruerſi. Sed quia magnū beneficiū requirit gratiarū actionem: ideo per aduerſa accepta vita gratiæ, ad gratiarum actiones ſurgens dicit. *Labia mea laudabunt te*. ſcilicet gratias agendo.

De pœni. diſ. 1. quia diu tius

Aduerſitas

Creg. 6. mor. c. 18. Vulneratio.

Salus. Deut. 32.

Vita.

Manus.

993 Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo leuabo manus meas.

Hic oſtendit quomodo per aduerſa mens ad Deum eleuatur. Vbi notandū, cp in ſcriptura per manus ſignificatur operatio: quia illis operamur vnde Iob 13. Animā meā porto in manibus meis.

Opus.

Quod ideo dicit, quod ſm opera anima iudicatur

Et ideo qñ opera ſunt bona, & tēdunt ad Deū, tūc manus eleuantur: quādo aūt ſunt mala & à iuſtitia declināt, tūc deprimūtur. Cū ergo bonitas operū, vel malitia ab interiori anima procedat: ſequitur, cp per bona opera anima eleuatur in Deū, ſicut per mala anima ad infernū declinat. Et hoc eſt, quod hic ait pſal. *Sic benedicam te in vita mea*. Vnde quid ſit Deū benedicere ſubdit. *In nomine tuo leuabo manus meas*. q. d. Tūc te benedicā, quādo leuaboad Deū manus. i. quādo bona operabor, quoniā melius Deus benedicetur operibus bonis, quā verbis. Vnde hic ait magiſter in gl. *Sic benedicā te in vita mea &c.* i. miſericordiæ tuæ attribuā vitam meā, in qua te laudo bona faciēdo. Vnde ſubdit, *Et in nomine tuo leuabo manus meas*. i. ad honorem tuū, nō pro laude hominū opera bona perficiā. Vt Chriſtus leuauit manus ſuas in cruce pro nobis, vt manus noſtræ tā coporis quā bonæ operationis extendantur ad Deū. In nomine Dei nēpe manus leuat, qui bonis operibus inſiſtendo tēlis manibus in figura crucis Deū orat. Vnde Apoſtolus ait. Leuantes manus puras in oratione ſine ira, & diſceptatione. In: uius rei figura præceſſit, quod Moyſes in Exodo feciſſe legitur. Qui, dum in oratione manus ad Deum leuabat, populus Dei vincebat Amalech, dum verò manus deponebat, ſuperabatur Iſrael. Quia, dum aliquis bona operatur pro cæleſtibus, vincit Amalech. id eſt demonū turbā ſanguinē noſtræ perditionis lingētem. Dū aute deponit manus. i. dum pro terrenis operatur, vincitur ab Amalech. Moraliter aūt notādū, cp multa multipliciter leuare debemus. ſ. oculos, animā, vocē, & manus. Oculos autem leuare debemus ad tria, ſcilicet ad illud, quod intra nos, ad id, quod eſt extra nos, & ad illud, quod eſt ſupra nos. Primo ergo oculos leuemus ad illud, quo eſt intra nos. ſ. ad peccati deformitatem purgandam, vt velociter ſurgamus: ſicut qui cecidit in luto, videns vbi ſit, velociter ſurgit. Hiere. 3. Leua indirectū oculos tuos, & vide, vbi nūc proſtrata ſis. Secundò ad illud quod eſt extra nos, ſcilicet ad temporis breuitatem, vt bonum inſtanter faciamus: ſicut operarius leuat oculos ſuos ad ſolem, vt videat ſi tēpus ſufficiat ad opus ſuum perficiendum. Ioan. 4. Leuate oculos veſtros: & videte regiones, quoniā iā albæ ſunt ad meſſē: & qui metit, mercedem accipit: & congregat fructum in vitā æternā. Tertiò ad illud, quod eſt ſupra nos. ſ. ad Dei, & ſanctorum ſocietatem, vt eos humiliter exoremus, ſicut pauper leuat oculos ad diuitē, vt ei diues ſubueniat: pſal. 120. Leuaui oculos meos in mōtes, vnde veniet auxiliū mihi. Sed proh dolendum, cp de multis hodie dicitur illud pſal. 16. Statuerunt declinare oculos ſuos in terrā. Secundò debemus animā leuare ad Deū. Et hoc propter triplex bonū quod inde prouenit. Primò propter noticiā veritatis, quam præſtat. Sicut viator leuat oculos ſuos ad indigenā, vt eum dirigat: ſic debet homo animā ſuam leuare ad Deū, vt eum dirigat ad viam æternam. pſal. 142. Notā fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam. Secūdò propter lætitiā deuotionis, quā cōdonat, pſalm. Lætifica animam ſerui tui: quoniam ad te, domine, animam meam leuaui. Tertiò propter fugam confuſionis, quam declinat. Sicut auis leuat ſe à terra, ne capiatur: ſic homo animam leuare debet ad Deum de terra, ne à peccato capiatur, Pſalm vigeſimo quarto, Ad te, domine

Leuare manus

Leuare oculos.

Leuare animam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lequaui animā meā, Deus, meus, in te cōfido &c. De A istā autem léuatione animæ ad Deum, ait Grego.

Greg. 16. mor. 4. cap 10. Facies leuatur.

Ad Deum faciem vel animam leuare, est cor ad sublimia inuestiganda attollere. Nam sicut per corporis faciem homini: ita per interiorem imaginem Deo noti iam, atque conspicabiles sumus. Cum verò reatu culpæ deprimimur, ad Deum leuare cordis nostri faciem veremur. Dum verò nulla bonorum operum confidentia fulcitur, intueri summa mens trepidat: quia ipsa se conscientia accusat. Cū verò iam pœnitentiæ lamentis culpa diluitur: & sic perpetrata planguntur, vt plangenda minimè perpetrentur, magna menti fiducia nascetur: & ad inspicienda supernæ retributionis gaudia cordis nostri facies leuatur &c. Tertiò principaliter debemus leuare vocem: & hoc ad tria. Primò ad confitendum peccatum, sicut homo leuat vestem, vt ostendat vulnus medico. In cuius figura legitur de Agar: quòd recedens, Agar iuit in desertum vbi nō erat aqua: & sitiuit puer eius. Gen. 21. Leuauit vocem suam, & fleuit: & ex audiuit dominus vocē eius &c. Secundò ad quærendum remedium: sicut pauper leuat vocem ad quærendum panem: sic debet homo pro remedio peccatorum. Exemplum habetur de decem Leprosis. Luc. 17. Leuauerunt vocem dicētes. Iosue præceptor, miserere nostri: sequitur, Ite, ostendite vos sacerdotibus: & dum irent mundati sunt. Tertiò ad laudādum Deum. Esa. 52. Vox speculatorum tuorum leuauerunt vocem, simul laudabunt psalm. 92. Eleuauerunt flumina, domine, eleuauerunt vocem &c. Quartò principaliter debemus leuare manus: & hoc ad tria. Primò ad impugnādum malum, sicut pugnator leuat manum cum gladio ad impugnandum aduersarium. Et hoc fit per opera misericordiæ. psalm. *In nomine tuo leuabo manus meas.* Huius figura habetur Iosue. 8. Leua clipeum, qui in manu tua est, contra vrbem Hai, quoniam tibi tradidi eam. Et de hoc potest exponi illud Exo. 17. Cūque leuaret manus Moyses, vincebat Israel: si autem paululum remisisset, vincebat Amalec. Secundò ad operandum bonum, sicut operator leuat manus ad laborandū. Et hoc fit per opera obedientiæ. psalm. 118. Leuaui manus meas ad mandata tua &c. Tertiò ad orandum Deum, sicut pauper in pressura leuat manus ad diuitem, vt aliquid recipiat. Et hoc fit per cordis deuotionem. Thre. 3. Eleuemus corda nostra cum manibus ad Deum in cœlo. psal. 140. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium &c. Vnde & Apostol' ait. Volo viros orare in omni loco: leuātes manus puras corā Deo. Prædictis ergo modis psal. hic nos docet manus leuare dicens. *Et in nomine tuo leuabo manus meas.*

Leuare votem. B

Agar.

Leuare manus. C

1. Tim. 2. D

994 Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exultationis laudabit os meum.

Hic ostendit quomodo mens per aduersa fortificatur. Aduersitates enim iustorum in eis perpetuam securitatem concedunt: vt deducit Greg. lib. 10. mor. c. 16. Et hoc hic notat psal. dicens. *Sicut adipe, & pinguedine &c.* Vbi notandum quòd adeps est in intestinis: pinguedo verò in carne. Et sic per adipem intellige sapientiam, quæ stat in abscondito, scilicet in anima: quia hæc est pinguedo animæ, sine qua anima macrescit, & ita ex illis est, vt in bonis operibus citò deficiat. Per pinguedinē verò intelligitur fortitudo spiritus. Et sic secundū glo. est sensus. *Anima repleatur adipe, & pinguedine*, id est, scientia & fortitudine spiritus. Quo facto, *Laudabit te os meum labiis exultationis*, id est, ex pura conscientia, cuius comes est exultatio. Vel aliter. Vbi notandum, quòd triplex est adeps vel pinguedo moraliter quo debet repleri qui dignè Deū laudare cupit. Adeps enim in scriptura significat tria, scilicet, A Eternorū desiderium sanctitatis & munditiæ. Altaris sacrificium vnitatis & concordiæ. Deuotorum adiutorium charitatis & amicitiæ. Primum patet. Sicut enim naturaliter adeps, vel pinguedo semper quærit supremam partem rei & superficiē: quia supernatat aliis liquoribus, sic & desiderium cœlestium superna petit, ima deserens: quia solū in cœlestibus conuersatur, & domino cōsecratur. Vnde de tali adipe dicitur. Omnis adeps domini erit iure perpetuo: quia. s. omne desideriū in ipsum debet terminari. Vnde de isto adipe loquitur Greg. super illo Iob. Cutis mea aruit. d. In sanctæ ecclesiæ corpore ii, qui exterioribus curis inseruiunt, congruè cutis vocantur. Quæ nimirū cutis arescendo contrahitur: quia mentes carnaliū dum præsentia diligunt, & quasi iuxta posita concupiscunt, ad futura extendi per longanimitatem nolunt. Qui dum internæ spei pinguedinē negligunt, attrahuntur, & arefiunt. Hanc autem arefactionem psal. formidauerat, cum sanctitatem mētis intuens dicebat. *Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea.* Adeps quippe pinguedinis animam replet, cum hanc contra præsentium desideriorum escam supernæ spei infusio refouet. Cutis ergo arescens contrahitur, cum correbus exterioribus deditum in auctoris sui amorem non tenditur: sed in semetipso (vt ita dixerim) rugosa cogitatione plicatur. Hic ergo est adeps illorū, qui nō quæ sūt super terram, sapiunt, sed quæ sursum sunt, quærunt: de quo Leui. 3. offerent domino adipem, qui operit vitalia. Hic enim adeps operit vitalia: quia vitam spiritualem conseruat. Et nota quòd secundū Arist. Animalia, quæ abundant in pinguedine, parum habent de sanguine, & econtrario. Item ibi dem dicit, quòd adeps magis crescit in hyeme quā in æstate. Sic moraliter est de adipe cœlestis desiderij. Quid enim per sanguinem in scriptura, nisi peccatum intelligitur? iuxta illud psal. Libera me de sanguinib. &c. Sic ergo fit mystice, quòd quanto quis abundat adipe, minus habet de sanguine: quia quantò quis supernis per desiderium est intentus, tanto minus peccatis implicatur: & econtrario. Similiter sicut adeps magis crescit in hyeme quam in æstate, sic & adeps spiritualis desiderij. Quid enim per ęstatem nisi prosperitas? quid per hyemen frigidum nisi aduersitas designatur? quia tempore aduersitatis mens nostra magis eleuatur ad Deum quàm tempore prosporitatis, dicente psal. Cum occideret eos, quærebant eum. Et Osęę. 6. In tribulatidne sua mane consurgent ad me. Sed quia multiquandoque cœlestia desiderant, sed statim habita opportunitate, reuertuntur ad mundū. Ideo contra tales dicitur, Offerent domino adipem, & caudam totam. Per caudam enim, quæ est finis animalis, accipe virtutem perseuerantiæ vsq; in finem. Secundum patet. Quoniam in hoc sacramento totalis gratiæ pinguedo continetur, qua plenè nos reficit Deus. psalm. 80. Cibauit eos ex adipe

Adeps.

Philos. 4. de animalibus.

Psalm 50.

E

Leuit. 3. Eucharistia. Psa. 80.

adipe frumenti &c. Quid enim frumenti nomine A nisi Christi corpus intelligitur? Vnde de seipso ait.

Ioan. 12. Nisi granum frumenti cadens in terra &c. si autē mortuum fuerit multum afferet fructum. s. fructum nostræ redemptionis. Istud frumentum habet corticem, & adipem: vt cortex sit ipsa humanitas, adeps verò sit intus latēs diuinitas: quia in hoc sacramento satiamur: qui in ipsa nostra finalis beatitudo consistit. Vnde prædictaverba psal. exponēs glo. dicit. Cibauit eos ex adipe frumenti, id est, sacramento corporis Christi. Vnde & psal. 147. Qui posuit fines tuos pacem, ex adipe frumenti satiat te. Quod ideo dicit: quia sicut adeps frumenti est vnitiuus: quia ex multis granis vnus panis conficitur: sic istud sacramentum est vnitiuum: quia omnes dignè sumentes vnit & pacificat, dum eos B vnum corpus facit in Christo. Vnde de adipe sacramentali corporis, & sanguinis Christi ipse suis

Ezech. 39 pollicetur electis dicens. Comedetis adipem in saturitatem: & bibetis sanguinem in ebrietatem de victima, quam ego immolo vobis. Quidenim est victima à Christo nobis immolata, nisi corpus suū & sanguis, quæ in cruce pro nobis obtulit patri? Ex qua comedimus adipem in saturitate, dum corpus Christi dignè sumendo eius gratiis replemur. Et sanguinem in ebrietate bibimus: dum per Christi sanguinem sumptum eius replemur amore. Vnde magister in gl. psal. 14. Ex adipe frumenti satiat te. 1. pane, qui de cœlo descendit, qui adeps frumenti dicitur: quia carne clausus in mundo sola fide cognitus est interius. Tertium patet. Adeps enim realiter defendit vitalia interiora, & ipsa ope C ritsic: & virtus charitatis, & amicitiæ proximū operiendo custodit. Vnde Leui. 3. dicitur. Offe-

Charitas rent domino adipem, qui intrinsecus operit vitalia, & quicquid pinguedinis est intrinsecus. Vitalia. n. interiores virtutes dicuntur, quas operit charitas, & custodit, quam Deo debemus offerre: quia omnis actus verè charitatis terminatur ad Deum. Adeps ergo charitatis operit vitalia: quando quis vitam proximi charitate defendit, nutrit, & protegit. Dicit magister de proprietatibus rerum lib. 7. cp si adeps vel pinguedo in corpore hominis dissoluatur: statim deficit calor naturalis, & mors subitanea sequitur. Quid. n. est calor naturalis, nisi ipsa vita gratiæ, in qua consistit nostrū viuere spirituale, sicut & vita corporalis in natura li calore? Si ergo adeps interius coagulatus dissoD luatur. i. vnio charitatis ad proximū disrumpatur: statim cessat calor spiritualis, in quo vita gratiæ consistit: & sic subito sequitur mors animæ. Istum ergo adipem charitatis conseruare debemus. s. corde, & opere. In cuius figuram dicitur Leui. 7. Tenebit in manibus adipem hostiæ & pectusculum. Per manus opera intellige: sed per pectusculum, in quo latet cor, ipsam intentionem. Debemus ergo adipem charitatis tenere in manibus, id est, charitatem per opera proximis ostendere, debemus etiam pectusculum tenere in manibus, vt scilicet operibus exterioribus copuletur charitas interior: vt scilicet solum propter Deum exteriora opera fiant, & non propter aliquod temporale, vel carnis delectationem, vt scilicet adeps charitatis separatus sit à carne, id est, ab omni carnis volupE tate vel affectione, sicut de Natham prophetā

Eccles. 47 dicitur. Surrexit Nathan propheta quasi adeps separatus à carne. Qui ergo prædictum triplicem adipem habuerit, dignè Deum poterit laudare. Et hoc innuēs psal. dicit. *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea*, & tunc scilicet *labiis exultationis laudabit os meum.*

995 Si memor fui tui super stratū meū, in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. 7. q. 1. denique.

Hic ostendit differentiam inter bonos, & malos: quia boni laudant Deum: & ipsius sunt memores in prosperitate, & aduersitate: mali autem non: quia ipsi prosperis eleuantur, sed franguntur aduersis. Primò ergo ostendit conditionem bonorū in prosperitate. Secūdò in aduersitate, ibi. *Et invelamento.* Quantum ad primum sciendum, quòd per Stratus. stratum, siue lectum, qui est locus quietis, significatur status prosperitatis, in quo sine turbatione homo quiescit. Et sic ille memor est Dei super stratum suum, qui in statu prosperitatis positus virtutem seruat humilitatis, & bona opera sibi sternit, in quibus requiescere possit. Vnde Gregorius ait. Per stratum repausatio in bonis operibus designatur. Vnde in Apostolorum actibus Petrus apostolus Greg. 23. moral. 23. dicit, A Enea, sanet te dominus Iesus Christus, surActuū 9. ge & sterne tibi. Quid est dicere surge: nisi mala quæ fecisti, derelinque? Et quid est dictum, sterne tibi, nisi talia bona, in quibus quiescere possis, operare? vt & deserat surgendo, quæ fecit: & inueniat sternendo, quod non fecit. Quod vtrunque propheta breuiter comprehendit, dicens. Declina. Psal. 36. na à malo, & fac bonum. Declinare à malo quippe est ab eo, in quo iacuit surgere: bonum verò facere, & mercedis opera in quibus requiescere debeat operari. Qui enim declinat à malo: sed adhuc bona nō facit: surrexit quidem ab eo, quo iacuit, sed vbi requiescere debeat, nondum strauit &c. Sic autem memor Dei continuè meditatur quomodo Christi Deo seruire posit. Et hoc est, quod subdit. *In matutinis meditabor in te*, id. est, continuè die, ac nocte: nam matutinum est finis noctis, & principium diei: & sic vtrunque comprehendit. Et ne opera bona, & talis meditatio videatur sibi attribuere, sed totum ipsi Deo, Ideo subdit. *Quia fuisti adiutor meus.*

996 Et in velamento alarum tuarum exaltabo, adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. 11. q. 3. ad uenisam.

Hic ostendit statum bonorum in aduersitate, quia scilicet, tunc maximè Deo adhærent per patientiam. Vbi notandum, quod alæ Dei, quibus Ala. nos protegit, & velat, sunt duæ, scilicet misericordia, & charitas. Vnde dicit glo. psal. 16. Istis enim velatus, aduersis frangi non potest. Nam per alam misericordiæ fecit cum tentatione prouentum, quia non patitur nos tentari supra id, quod possumus. sed per alam charitatis aduersa immittendo, nos magis ad suum amorem trahit. Quod notans E subdit. *Adhæsit anima mea post te*, scilicet charitate. Vbi notandum, quod illi rei cor nostrum adhæ- Adherere ret, quam diligit, cum ergo Deum toto corde debeamus diligere, sequitur quod toto corde ei debeamus adhærere. Adhæremus autem Deo cha-

Universidad de Deusto Biblioteca

ritate,eius præcepta obſeruando. Propter quod A dicitur.Diligatis dominum Deum veſtrum, vt ambuletis in omnibus viis eius, & obſeruetis omnia mandata eius,adhæreatiſq; illi in omni corde veſtro. Et attende, quòd iſta adhæſio eſt tantæ vtilitatis,quòd ſic adhærentes vnit Deo,quòd illos deificat,dicente apoſtolo.1.Cor.6. Qui adhæret Deo,vnus ſpiritus eſt cũ eo. Quod tamen dictum ſanè oportet intelligi,vt ibidẽ oſtendit magiſter in glo.dicens.Qui adhæret Deo, ſcilicet eius voluntatem ſemper faciens,non vna caro eſt. cum Deo,ſed vnus ſpiritus cum ſpiritu Dei: Cum ergo vnus eſt ſpiritus non ſubſtantiæ identitate, ſed participatione diuinæ beatitudinis. Diuerſæ B enim ſunt ſubſtantiæ ſpiritus hominis,& ſpiritus Dei. Sed quia noſter ſpiritus adhærendo Deo, accedit ad participationem veritatis diuinæ, & beatitudinis illius. Vnus eſt ergo ſpiritus hominis, qui adhæret Deo cũ ſpiritu Dei,cum ei ſic adhæret,vt particeps eius beatitudinis plenè ſit, cum, ſcilicet, ſatiabitur eius deſideriũ in ipſa trinitate adhærens Deo, cuius eſt imago. Nõ ergo ſpiritus hominis adhærens Deo eſt,ita vnum, vel vnus cũ ſpiritu Dei,ſicut filius cum patre eſt vnum, vel vnus Deus. Sic enim dicim⁹ de patre, & filio, quòd vnum ſunt,quia vnius ſubſtantiæ duo ſunt, Diligenter ergo aduerte,quòd quando de rebus duabus,vel pluribus vnum eſt,vel vna eſt, & additur C quid vnum,vel quid vna deiis, quæ diuerſæ ſunt, & deiis,quæ ſunt eiuſdem ſubſtantiæ, dici poteſt. Diuerſę enim ſunt ſubſtãtiæ ſpiritus hominis, & ſpiritus Dei,& tamen dicitur, qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cum eo. Vbi autẽ dicitur de duobus,vel pluribus vnum, nec additur quid vnum, talia diuerſa non intelliguntur, ſed vnius ſubſtantiæ:ſicut dictum eſt. Qui plantat,& qui rigat, vnũ ſunt,& item. Ego,& parer vnum ſumus. Si ergo deiis,quę diuerſę ſunt ſubſtãtię, quòd ſint vnus ſpiritus,rectè dicitur, quanto magis, quę vnius ſunt ſubſtantiæ,rectè dicuntur vnus Deus eſſe. D Hæc magiſter. Ex prædictis ergo patet, quòd aduerſitas facit adhærere Deo. Item quòd adhæſio Dei facit nos aſſumi ad vnitatem Dei modo prædicto. Et ideo concludit pſal.dicens. *Adhæſit anima mea poſt te.*& quid ad hoc ſequitur. *Me ſuſcepit dextera tua*,ſcilicet ad talem vnitatem.

Ioſue.22. — *Vnum cũ Deo.* — *1.Cor.3. Ioan.10*

997 Ipſi verò in vanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terrę,tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt,

Hæc eſt ſecunda pars principalis, in qua oſtenditur,quòd malorum vitia à Deo puniuntur. Vbi notandum,quòd mali nocere cupientes bonis,ipſis non nocent,ſed ſibiipſis,peccantes enim contra bonos bonis proficiunt, ſed ſibiipſis damnationem acquirunt. E Decius enim perſequendo Laurentium,ſibi ipſi nocuit, ſed Laurentio non modicum profuit, & ſic alij tyranni quærentes ſanctos funditus perimere: non ſanctis, ſed ſibi ipſis nocuerunt, & ſic eorum perſecutio erat vana, quantum ad perſequentes: quia finem intentum habere non poterant. Vnde Greg. 20. mora.cap.22.dicit,Omnipotens Deus electorum ſuorum aduerſarios temporaliter permittit excreſcere,vt per malorum ſęuitiam purgetur vita bonorum. Nunquam enim dominus aduerſus, bonos eos ſęuire permitteret,niſi etiam quantum prodeſsent,videret. Nam dum iniuſti ſæuiunt; iuſti purgantur,& vtilitati innocentiũ militat vita prauorum, dum hanc & premendo humiliat, & humiliando ſemper ad melius format. Vnde rectè per Salomonem dicitur.Qui ſtultus eſt,ſeruiet ſapienti. Et tamen ſępè conſpicimus ſapientes ſubeſſe, ſtultos verò arcem dominj tenere. Sapientes ſeruiliter obſequi , ſtultos tyrannidis elatione dominari. Quomodo ergo diffinitione diuinæ ſapientię,ſtultus ſapienti ſeruit, dum plerumque hunc iure temporalis dominij comprimit? Sed ſciendum eſt,quòd dum contra ſapientis vitam , ſtultus prę eminens terrorem poteſtatis exercet,dum hunc laboribus fatigat, contumelis lacerat,profectò hunc ab omni vitiorum rubigine vrendo purgat.Stultus ergo ſapienti etiam dominando ſeruit, quem ad meliorem ſtatum premendo prouehit,&c. Quia ergo mali per ſequendo bonos,intentum contra bonos non acquirunt,ideo in vanum animam bonorum quęrunt. Vnde hic dicit pſalm.de malis.*Ipſi vero in vanum quæſierunt animam meam.* quaſi dicat.In carnem poteſtatem habent,non in animam. Sed quales eos pœna ſequatur,ſubdit dicens. *Introibunt in inferiora terræ.* Vbi tres prauorum numerat pœnas. Prima eſt,quia in infernum demergentur, quam notat.dicens. *Introibunt in inferiora terræ*,id eſt,in infernum, qui eſt in inferioribus terrę ſituatus,vt dictum fuit ſupra in verſiculo 108. ibi Conuertantur in infernum &c.Secunda eſt , quia à Chriſto iuſtè iudicabuntur, *quia tradentur in manus gladij.* Quid autem hic eſt gladius,niſi iuſta Chriſti ſententia,quę in iudicio malos occidet, & quo ad corpus & quoad animam? De quo gladio dicitur Apocal.1.quòd exore eius exibat gladius ex vtraque parte acutus. Tertia eſt,quia à dęmonibus cruciabũtur,quia *partes vulpium erunt.* D Quid enim per vulpes fraudulentas intelligitur, niſi ipſi dęmones deceptores, & fraudulenti? De quibus ait Chriſtus illi auaro. Vulpes faueas habẽt, & volucres cœli nidos, id eſt. ſecundũ gloſ. vulpes,id eſt dęmones doloſi,volucres cœli,id eſt, dęmones ſuperbi in corde tuo habẽt habitaculum, ſed non filius hominis. Vnde nõ ſolum dęmones ratione doloſitatis vulpes dicuntur,ſed etiam homines doloſi. Vnde & Chriſtus Herodem appellauit vulpem. Dicite illi vulpi &c. Vbi glo. Vulpis enim eſt animal plenum fraudibus,in fouea propter inſidias latens, odore fœtens, nunquam rectis itineribus incedens. Quę omnia dęmonibus competunt, & hominibus prauis. Eſt ego ſenſus. *Partes vulpium erunt.*in partes hęreditatis dęmonum erunt,ſicut Deus eſt pars hęreditatis iuſtorum pſamus 15. Dominus pars hęreditatis meę,&c

Nocere mali bonis non poſſunt. — *Prouer.12* — *pœna malorum.* — *Vulpis* — *Matt. 8.* — *Luca.13.*

Rex verò lętabitur in Deo, laudabuntur omnes,qui iurant in eo, quia obſtructum eſt os loquẽtium iniqua. 998

Hic conſequenter oſtenditur quomodo bonorum opera à Deo prę miãtur. Vbi nota quòd quilibet iuſtus regis nomine intelligitur: Cum enim rex dicatur à rego,regis,ſicut ſcriptor à ſcribo, & doctor à doceo. Ideo ſicut ſcriptor dicitur qui benè ſcribit

Rex quilbet iuſtus

& ſcribit, & doctor qui bene docet, ſic & rex dicitur quilibet, qui ſeipſum bene regit. A Cum ergo ſolum iuſti ſeipſos bene regant, carnem ſubdentes ſpiritui, & ſpiritum Deo,ſequitur, quòd ipſi dignè reges vocantur. Et econtra,illi,qui ſe non bene regunt , vt ſunt praui , iniuſtè reges nuncupantur, quacunque temporali fulgeant dignitate. Vnde Iſidor.lib.3.de ſummo bono,dicit. Reges à rectè agendo dicti ſunt. Ideoque rectè faciendo nomen regis retinent,peccando autem perdunt. Vnde Prou.20. Rex qui ſedet in ſolio ſuo, ſcilicet mentis, diſſipat omne malum. Certum eſt autem, quòd iuſti totam ſuam gloriam in Deo ponunt, & lætitiam non in rebus creatis pſal.31. Lætamini in domino,& exultate, iuſti. Et hoc eſt, quod hic de iuſtis ſub regis nomine dicit pſalm. *Rex vero lætabitur in Deo.* Vnde B & pſal.20.ait Domine,in virtute tua lætabitur rex. De lætitia autem iuſtorum vide ſupra verſicu.479. Subditur. *Laudabuntur omnes qui iurant in eo.* Vbi ſecundum glo. Ille iurat in Deo, qui obſequium, & vota Deo promittit,Et obſeruat. Et tales laudabuntur,ſcilicet ab ipſo Deo in iudicio quando eis dicet Venite benedicti patris mei &c. Mali autem tunc à nullo laudabuntur. Non quidem à Deo,nec à iuſtis quia mala laudare non norunt,neq; à malis,& adulatoribus,vt in vita præſenti. Quia in iudicio *obſtructum eſt*, id eſt obſtruetur *os loquentium iniqua.* Iniqua enim loquitur omnis, qui alterius mala commendat. Secundum enim grãmaticos obſtruo componitur ex ob,& ſtruo,ſtruis,& eſt obſtruere idem quòd claudere,oppilare,vel vndiq; obturare. Obſtructum ergo C tunc oſtendit os malorum,quia ibi non erit tempus excuſandi mala,vel laudandi: quia omnia omnib. erunt manifeſta. Et hoc eſt,quod de malis dicitur, impij in tenebris conticeſcẽt. Quod exponens Greg.ait. Nunc enim malus bonis derogat,& recta,quæ agere negligit, hæc in aliis obtrectando lacerare non ceſſat : Sed tunc iniquitas os ſuum contrahit, cum iuſtis quanta ſuppetat gloria retributionis,agnoſcit. Tunc enim ei loqui contra bonos non vacat,quia malorum ſuorum digna retributione linguam tormenta ligant. Vnde benè, Anna prophetizãte,dicitur. Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit,& impij in tenebris cõticeſcẽt. Quod nunc confirmans pſal.ait. *Obſtructum eſt os loquentium iniqua*,præſens ponens pro futuro. D

Os peccatorum. — *1.Reg. 2. Greg. 6. mor.c.16.*

PSAL. LXIII.

999 EXaudi, Deus, orationem meam cum deprecor,à timore inimici eripe animam meam.

Pſalmus iſte hunc habet titulum. *In finem pſalmus Dauid.* Patet ex prædictis multotiens expoſitio. De materia vero pſalm. quo ad literam dicunt doctores hebræorum , maxime Ra. Sal. quod Dauid hunc pſalmum facit de ipſo Daniele propheta, qui de ſemine Dauid deſcendit. Vnde Ezechiæ regi dixit Eſaias. 4.Reg.20. De filiis tuis,qui egre- E dienrur ex te , quos generabis , tollentur , & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Et hoc impletum fuit in Daniele , & ſociis eius , vt habetur Danielis 1. Dauid ergo ſpiritu prophetico præuidens , quod Daniel de ſuo ſemine naſciturus , per inuidiam malignantium fuerat in lacum leonum proiiciendus , & inde miraculoſe liberandus,hunc pſalmum in perſona Danielis compoſuit. Et ſecundum iſtum ſenſum literalem pſalm.iſte diuiditur in tres partes. Quia primò diuinum beneficium recolitur. Secundò malignantium iniquitas deſcribitur , ibi. *Quia exacuerunt.* Tertio vtilitas conſiderantium concluditur , ibi. *Conturbati ſunt &c.* vt Nic. de Ly. Quantum verò ad ſenſum propheticum , notandum , quod iſte pſalmus agit de Chriſti paſſione, & reſurrectione. Vnde in iſto pſalmo Chriſtus loquitur , ſed quandoque vt caput, quandoque vt corpus , quod eſt eccleſia. Sicut enim Chriſtus caput eccleſiæ in ſua paſſione orauit,ſic & eccleſia in ſuis paſſionibus Deum debet orare. Eſt ergo ſenſus tituli. *In finem pſalmus Dauid*, id eſt , iſte pſalmus dirigens nos in finem,id eſt, in Chriſtum qui eſt omnium fidelium finis,attribuitur ipſi Dauid,id eſt,Chriſto,quia in iſto pſal. Chriſtus loquitur,vt dictum eſt. Intentio pſalmiſtæ eſt, fideles mouere,ne in paſſionib.turbentur, ſed tunc maximè in Deum ſperent, & per orationem ad ipſum deuotè recurrant Sub iſto ergo intellectu tractando pſalmum,pſalmus iſte diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò paſſionis Chriſti acerbitas. Secundò Chriſti in paſſione ſtabilitas,ibi. *Accedet homo.* Tertiò paſſionis Chriſti vtilitas , ibi. *Conturbati ſunt omnes.* Prima in tres : quia ponitur tempore Chriſti paſſionis primò Chriſti deprecatio. Secundò deprecationis exauditio, ibi. *Protexiſti.* Tertiò Iudæorum malignatio,ibi. *Quia exacuerunt.* Quantum ad primum notandum,quòd quamuis timoris multæ ſint ſpecies,vt dictum fuit verſic. 261. Quantum tamen ad præſens reſtat ſciendum, quòd timor eſt duplex,ſcilicet corporalis,& ſpiritualis. Corporalis, quo pœna timetur corporis , vt timere infirmitates,verbera,vel mortem. Spiritualis autem,quo ſpiritualis inimicus timetur, ne ſuis tentationibus vel pœnis immiſſis ad caſum trahat. Et quamuis primus timor ſit quaſi naturales , nunquam tamen tantus eſſe debet , vt ſuperet rationem , vt ſcilicet pro aliqua pœna vitanda aliquod fiat inhoneſtum,quinimmo ante omnis pœna corporalis eligi debet,vt deducit Chriſoſtomus ſuper illo verbo Matthæi decimo. Nolite timere eos qui occidunt corpus,&c.dicens,Nolite timere eos,qui occidunt corpus , quoniam corpus , etſi ab impiis occiſum non fuerit propter dominum,à ſeipſo poſt modicum merientur propter naturam. Ergo occiſi ſecundum corpus ab impiis, nihil perditis, niſi mortis dilationem,vt corpus quod poſt modicum fuerat moriturum,ante modicum moriatur. Magis autem nec ipſam mortis dilationem. Si enim verum eſt , quòd nec ſolum quidem cadet de arbore ſine Dei præcepto , quia numerati ſunt dies qui vitam nobis ſunt dati, credere debemus, quòd nec morimur ante diem , nec tranſire poſſumus diem. Nunc anteponamus , quòd ante diem morimur propter Deum. Si ergo & gratis poſt modicum morituri ſumus,nulla Dei cauſa propoſita, quare non ante modicum in cauſa Dei cum gloria morimur, vt fiat voluntarium, quod futurum eſt neceſſarium E vt offeramus pro munere , quod redditur pro debito. Ideo nolite timere eos,qui occidunt corpus, ſubſtantia enim hominis non eſt corpus, ſed anima. Hanc enim ſolam ad imaginem ſuam Deus fecit & hanc diligit,propter hanc fecit & mundum, & hanc zelat, & perſequitur inimicus , & propter hanc ipſe Dei filius venit in mundum. Corpus autem veſtimentũ eſt animæ. Sicut ergo veſtimentum

Timor corporalis. — *Nota totũ ad nõ timẽdum ſubire mortem corporalẽ pro domino,cum ſit caſus obtuleris.*

Universidad de Deusto Biblioteca

super homines positum, si quis furibundus scindat, dolorem quidem iniuriæ sentit homo, damnum autem non patitur in natura. Sic corpus super animam positum si occidatur ab impiis, anima quidem occisionis illius sentit dolorem, damnum autem suæ naturæ non patitur. Aut quod sentio verius, non solum ad vestimentum animæ caro creata est, sed magis ad tentationem eius, quasi domestica, & naturalis inimica copulata, vt, dum expugnatur à carne, nec vincitur, coronetur à Deo. Si ergo caro animæ inimica tentatio est, quis sapiens non intelligit, quia occisio corporis optãda est magis quàm timenda. Ideo enim tibi corruptibilis natura creata est, ideo deponendi corpus tempus est numeratum, vt, dum homo moritur, quotidie corpori illi non parcas, sed conuenientiæ perituræ compares tibi vitam mansuram. Ecce si mutuo acceperimus, vt puta equum, aut bouem: nonne assiduè opus tuum operaris in eum? Dicis enim apud te, hodie, aut cras tollendus est à me: quia non est meus. Et in corpore corruptibilis natus quare ad vtilitatem animæ tuæ non vteris temporali corpore tuo? sciens, quod, post modicum tollendum est à te, quia non est tuum. Quæ est ista insipientia nostra, odire, quod nostrum est, & amare, quòd nostrum nõ est? studere, quod saluare non possumus, & negligere quod in æternum habituri sumus! hæc ille. Ex quibus patet, quòd mortem corporis nullus timere debet: vt pro ipsa vitanda aliquid agat inhonestum. Sic ergo Christus hic orans, *a timore inimici eripe animam meam.* non petit ne moriatur, sed vt eos non timeat qui tantum corpus occidere possunt, sed magis illum timeat, qui corpus & animam perdere potest. Et hoc modo à timore inimici eripitur, etiam dum occiditur: quia homines non timet, sed nec morti cedit, vt hic dicit glo. Et attende quòd non tam pro se hic orat Christus, quàm etiam pro suis, scilicet ne martyres illos timeant, qui solum corpus occidere possunt, vnde hic ait August. *Exaudi, Deus, &c. à timore, &c. eripe animam meam.* Sæuierunt inimici in martyres Quid ergo orabat ista vox corporis Christi? Hoc orabat, vt eruerentur ab inimicis, & vt non eos occidere possent inimici. Ergo exauditi non sunt: quia occisi sunt. Nunquid deseruit Deus contritos corde seruos suos, & sperantes in se despexit? Absit. Quis enim inuocauit Dominum, & derelictus est? Quis sperauit in eum, & ab eo desertus est? Exaudiebantur ergo, & occidebantur, & tamen ab inimicis eruebantur. Alij enim timentes consentiebant & viuebant, & tamen ab inimicis absorbebantur. Occisi itaque eruebantur, viuentes autum mori timentes absorbebantur. Vnde est illa vox gratulationis, forsitam viuos absorbuissent nos. Multi absorpti sunt viui, absorpti sunt multi mortui. Qui enim putauerunt inanem esse fidem Christianam, mortui absorpti sunt. Qui autem scientes, veritatem esse predicationem euangelij, Christum esse filium Dei dicentes, & hoc credentes, & hoc intus tenentes, victi tamen doloribus cesserunt, & idolis sacrificauerunt. Illi viui absorpti sunt. Illi absorpti, quia mortui. Illi autem, quia absorpti mortui. Quid ergo orabat hæc vox martyrum dicentium. *A timore inimici eripe animam meam.* Non vt me non occidant inimici, sed ne anima mea cõsentiat inimicis. Hoc ergo orat Christus in suis impleri quod iubet in euangelio dicens. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum timete, qui animam, & corpus potest perdere in gehennam. Oretur ergo, vt præstet quod iubet. *A timore inimici erue me, Deus*, & subde timori tuo, id est, non timeam eum, qui corpus occidit; timeam autem te, qui habes potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Non enim à timore tuo volo esse alienus sed à timore inimici liber, sub timore vero seruus domini.

Martyr exaudire. Mors. — Matt. 10.

Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem. 1000

Hic ponitur deprecationis exauditio. Vbi notandum, quòd tego, tegis, habet duo significata, secundum quæ & humanitas Christi protegebat diuinitatem: & diuinitas humanitatem, vide supra versic. 438. Protexit ergo diuinitas humanitatem Christi, quia ipsam defendit, ne malignantes Iudæi ipsam, vt conabantur superare possent: quia etsi corpus in manibus ipsorum est traditum, animam autem in aliquo lædere non potuerunt, sicut diabolo de Iob dominus dixit. Ecce caro eius in manu tua est: veruntamen animam eius serua. Et de hoc vide supra versicul. 396. Orat etiam hic Christus pro corpore suo, & sanctis martyribus. Vnde virtute eius orationis sancti martyres sic à Deo fuerunt protecti, vt fortiores essent patiendo quàm inimici sæuiendo. Vnde hic ait glo. hoc quod hic dicitur. *Protexisti*, in capite factum cernimus. Quod & membra experiuntur. Hoc enim exemplo reliqui firmantur. Vnde Augusti. in sermone. *Protexisti me à conuentu malignantium, &c.* Iam ipsum Christum protectum intueamur, multi enim martyres talia passi sunt, sed nihil sic relucet, sicut in Christo, qui est martyrum caput. Versus iste sic est intelligendus, vt, dum Propheta agnoscit se hactenus à Deo protectum esse tacitè intelligatur precari, vt in posterum ab eodem protegatur. Insuper collige ex hoc versiculo, quòd solum in Deo vera letitia habetur. quia solus Deus nos ab omni tribulatione liberare potest. Non quidem plene liberat in præsenti, sed in futuro. Ideo accipitur hic præteritum pro futuro, ratione certitudinis propheticæ. In præsenti enim vita tribulationes patimur, vt purgati in futuro consolationem Dei inueniamus. Propter quod dicitur Iob quinto. In sex tribulationibus liberabit te: & in septima non tanget te malum. Quod exponens Gregorius ait, Quid enim senario numero, quem septimus sequitur, nisi præsentis vitæ operatio, discursusque significatur? Sexto quippe die omnia perficiens hominem condidit, & septimo die Deus requieuit. Perfectis ergo omnibus requies sequitur. Quia post bona vitæ præsentis opera, retributio æternæ quietis inuenitur. In sex itaque tribulationibus Dominus nos liberat, ne in septima nos malum tangat: quia per paternæ pietatis eruditionem, præsentis vitæ labore nos atterit. Sed in aduentu iudicis à verbere abscondit, vt tanto tunc ad salutem certiores exhibeat: quantò nunc flagella durius secant.

Protectio. — Iob 1. — Martyr. — August.

Quia

1001 Quia exacuerunt vt gladium linguas suas: intenderunt arcum rem amaram: vt sagittent in occultis immaculatum.

6.q.1.ex merito.

Hic ponitur Iudæorum contra Christum iniquitas, & malignatio. Et diuiditur in quatuor partes. Quia ponitur primò Iudæorum venenata locutio. Secundò ipsorum obstinata præsumptio, ibi. *Subito sagittabunt.* Tertiò ipsorum meditata deceptio, ibi. *Narrauerunt.* Quartò ipsorum frustrata intentio, ibi. *Scrutati sunt.* Quantum ad primum notandum quod multotiens nomine causæ significatur effectus, sic nomine voluntatis significatur actus, voluntate elicitus. Sic & in proposito nomine linguæ significantur verba per linguam formata. Dicat ergo de Iudæis Christus, *Quia exacuerunt vt gladium linguas suas*, id est, verba, scilicet, apertè clamãdo mortem Christi, dicentes. Tolle, tolle, crucifige eum. Et potes notare quod Iudæi acuerunt linguas suas contra Christum multipliciter, scilicet, ante passionem. Primò ipsum blasphemando. Ioan. 8. Dæmonium habes. Secundò ipsum increpando. Mat. 11. Ecce vorator, & potator vini, & publicanorum amicus. Tertiò, ipsum tentando. Matt. 22. Si licet censum dare Cæsari. Quartò adulando. Matt. 22. Magister, scimus quia verax es. &c. In passione etiam multipliciter acuerunt linguas suas, scilicet, ipsum accusando. Lucæ. 23. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram: ipsum condemnando. Matt. 26. Qui omnes clamauerunt. Reus est mortis. Ipsum crucifixerunt deridendo. Matt. 27. Vah, qui destruis templum Dei, &c. Vnde hic ait Augu. *Exacuerunt vt gladium linguas suas.* In alio psal. dicit. Filij hominum, dentes eorum arma, & sagittæ, & linguæ eorum gladius acutus. Ita & hic qui exacuerunt, &c. Non dicant ergo Iudæi, non occidimus Christum, quia propterea eum dederunt Pilato iudici, vt quasi à morte eius viderentur immunes. Nam cum dixisset eis Pilatus. Accipite eum uos, & secundum legem vestram iudicate eum. Responderunt. Nobis non licet interficere quemquam. Iniquitatem facinoris sui in iudicem refundere volentes. Sed nunquid Deum iudicem fallebant? Pilatus autem in eo quod fecit, aliquantulum particeps fuit, sed in comparatione illorum multo ipse innocentior. Institit enim quantum potuit, vt ipsum ex ipsorum manibus liberaret. Nam propterea flagellatum ipsum perduxit ad eos. Non persequendo dominum flagellauit, sed ipsorum furori satisfacere volens, vt vel sic iam mitescerent & desinereut velle eum occidere, quem flagellatum viderent. At vbi perseuerauerunt cum ipse Pilatus lauisset manus, fecit tamen, quod voluerunt, vel inuitus. Nunquid ergo innocentes fuerunt, qui ipsum coegerunt, vt faceret? Nullo modo. Ille dixit in eum sententiam, & iussit eum crucifigi, & ideo ipse quasi eum occidit. Sed vos eum corde, & voce occidistis, ò Iudæi. Acuistis enim linguas vestras, & eum percussistis, quãdo clamastis. Crucifige, crucifige. Crucifixit ergo Christum Pilatus: crucifixerunt & Iudæi. Ex quo vnum soluitur dubium. Nam Mar. 15. dicitur, quòd hora tertia crucifixerunt eum. Ioannes autem dicit, quod erat hora quasi sexta. Vnde ista concordans Augu. in sermone dicit. Ait enim vnus euangelista dominum crucifixum esse hora sexta, alius autem hora tertia. Iam quidem incipiente sexta hora Pilatus sedit pro tribunali. Et re vera quando dominus leuatus est in lignum, hora erat sexta. Sed alius euangelista Iudæorum intuens animum, qui volebant immunes à morte domini videri clamantes crucifige, ostendit eos esse reos, dicens dominum hora tertia fuisse crucifixum. Ergo verius illi tunc occiderunt, quando sic impiè clamauerunt. Apparitores autem potestatis hora sexta crucifixerunt. Iudæi hora tertia clamauerunt, quod illi manibus hora sexta, hoc isti lingua hora tertia fecerunt, quando, scilicet, *Exacuerunt vt gladium linguas suas.* Sic ergo magis rei isti fuerunt, qui clamando sæuiebant, quàm illi, qui obtemperãdo administrabant. Sequitur, *Intenderunt arcum, rem amaram, &c.* Arcus enim occultè ferit, sed gladius apertè. Lingua vt gladio feriebant, cum apertè clamabant. Crucifige. Sed arcu quando dolosè eius mortẽ tractabant, quando insidias parauerunt, vtpote, quod per discipulũ traderetur, quod est res amara, vt conuiua sit proditor, vt scilicet, ipsi omnia facientes nihil fecisse viderentur. Vnde Aug. hic, *Intenderunt arcum, rem amaram.* Arcum dicit insidias, qui enim sagittam mittit fallit vt feriat, prius autẽ sagitta percutit, quam ad illum venire præuideatur, quem latent insidiæ cordis humani. Sed nunquid dominum nostrum Iesum Christum latebant, qui opus non habebat vt quisquam ei testimonium perhiberet de homine? Qui dixit. *Intenderunt arcum*, hoc est, in absconditis quasi fallentes insidiis. Nostis enim quibus dolis egerunt, quemadmodum Iudam pecunia corruperunt, vt Iesum traderet illis? Quomodo falsos testes procurauerunt, quibus insidiis, & dolis egerunt, vt sagittent in occultis immaculatum. O cor durum volens occidere hominem qui mortuos suscitabat.

Lingua Iudæorũ. — Iob. 19. — August. Psal. 56. — Crucifige re. — Marci 15. Ioan. 10. — Arcus Iudæorum. — Augusti.

Subito sagittabunt eum: & non timebunt: firmauerunt sibi sermonem nequam. 1002

Hic ostenditur Iudæorum obstinata præsumptio. Vbi sciendum, quòd signum obstinatæ præsumptionis maximum est potentiorem non timere, contra stimulum velle calcitrare, mortuos suscitantem velle interficere, in deliberatione mala scienter velle perdurare. Sic & Iudæi faciebant contra Christum, quia sermonem, id est, deliberationem, quam de eius morte fecerunt, nullis Christi miraculis visis deposuerunt, sed in ipsa permanserunt obstinati, & non timuerunt contra Deum extendere manũ. Et hoc est, quod de Iudæis psal. hic prædicit. *Subito sagittabunt eum*, scilicet, Christum. *Subito.* ait glo. id est, insidiosè, quasi non præuisi, & non præmeditati, quasi nescientem, vnde Augu. hic. *Firmauerunt sibi sermonem nequam*, id est, obstinati obfirmauerunt sermonem de Christi morte, quem conceperant, quia post tanta Christi facta miracula non sunt moti, sed perstiterunt in consilio maligno. Traditus est ille iudici, trepidat iudex, & non trepidant, qui tradiderunt iudici, contremiscit potestas, & non contremiscit immanitas, id est, immunita humilitas, vult ille lauare manus, & illi linguas suas inquinantur. Sed quare hoc? quia *Firmauerunt sibi sermonem malignum.* Multa autem egit Pilatus vt refrenarentur. sed *Firmauerunt sibi sermonem nequam*, dicẽtes. Crucifige, crucifige. Repetitio affirmatio est maligni sermonis.

Obstinatio Iudæorum contra Christum. — August. — Luca 23.

Vide

Vide quomodo acrius firmauerunt sibi sermonem malignum. Pilatus dixit. Regem vestrum crucifigam? Illi autem dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem? Offerebat illis regem filium Dei, Illi ad hominem recurrebãt, quasi digni qui illum haberent, & istum non haberent. Adhuc audi quomodo firmauerũt sibi sermonem malignum. Non inuenio aliquid in homine isto (ait iudex) quo dignus sit morte. Et illi qui firmauerunt sibi sermonem malignum, respõdent. Sanguis eius super nos & super filios nostros. Firmauerunt ergo sibi sermonem malignum, non domino, quoniam dicunt. Sãguis eius super nos, & super filios nostros. Quod ergo firmauerunt sibi ipsis firmauerunt nõ domino, sicut alibi scriptum est. Foderunt ante faciem meam foueã, & ipsi inciderunt in eam, Deum mors non occidit, sed ipse mortem. Illos autem iniquitas occidit, quia noluerũt occidere iniquitatem. Prorsus, fratres, nobis certamen incumbit, aut occidere iniquitatem, aut occidi ab iniquitate. Noli autem quærere occidere iniquitatem, tanquam aliquid extra te, sed ad teipsum respice, & vide quod tecum pugnet in te, caue quoque, ne expugnet te. Iniquitas enim tua nisi interfecta fuerit à te, quia est ex te aduersus te rebellat. Ex quadam quidem parte tu hęres Deo, & ex quadam delectaris in sæculo. Illud, quod delectaris sæculo pugnat aduersus mentem tuam, quæ hæret Deo. Ergo hæreat mens tua Deo, vt cohęreat, non deficiat, dum se contra se dimicat, quia magnum adiutorium habet. Subiiciet quod in se sibi rebellat, si impugnando perseueret. Est peccatum in corpore tuo, sed non regnet. Non ergo (inquit Paulus apostolus) regnet peccatum in corpore nostro mortali, ad obediendum desideriis eius. Si non obedieris, & si est quod suadet, quod delectat ad malum, si non obtemperabis factis, non regnabit, & ita fiet postea, vt non sit, quod erat. Sed quando? Certè cum absorpta fuerit mors in victoriam, cum corruptibile induerit incorruptionem, vbi nõ erit quod tibi repugnet nisi Deus. Vide ergo Iudæorum obstinationem contra Christum. Inuidebant domino, quia delectabat eos principatus mundi. Viderant enim ab eo sibi auferri principatum, & ex delectatione sua, rebellauerunt contra dominum, quia si sibiipsis rebellassent, id est, aduersus delectationem suam malam inuidentiam suam vincerent, nec vinceretur ab ea, vt esset illis dominus saluator, qui venerat vt saluaret. Nũc autem fauerunt febri, & repugnauerunt medico. Et quicquid suggerebat febris, faciebant, quicquid verò econtra iubebat medicus, negligebant. Ergo illi magis occisi sunt, non dominus. Nam in domino mors occisa est. In illis iniquitas vixit. Et viuente in se iniquitate, illi occisi sunt.

Rom. 6.

1003 **Narrauerunt, vt absconderent laqueos: dixerunt quis videbit eos?**

Hic ponitur Iudæorum præmeditata, & consulta deceptio. Iudæi enim pluries fuerunt congregati, consulendo quomodo Iesum dolo tenerent, & occiderent. Et hoc est, quod præuidẽs psal. dicit, *Narrauerunt vt absconderent laqueos*, scilicet, ipsi Christi, id est, consilium fecerunt prius apud se quomodo ipsum occiderent Ioan. 11. Collegerunt pontifices, & pharisæi consilium, & dicebant. Quid facimus, quia hic homo multa signa facit &c. & ibi deliberatum fuit, vt occideretur. Postea vt ipsi à morte eius immunes viderentur, absconderunt ei laqueos mortis, scilicet, tractantes cum discipulo, vt ipse traderet eum, iudexq; ipsum interficeret. Et sic absconderunt laqueos ei mortis, quasi dicat. Si discipulus tradit, & Romani crucifigunt, quid ad nos? quasi dicat. Parabimus Christo laqueos mortis. *Et quis videbit eos?* quia ipse non perpendet, nec aliquis nobis eius mortem imputabit. Vnde Augustinus in sermone. *Narrauerunt vt absconderent muscipulas & dixerunt quis videbit eas?* Latere putabant eum, quem occidebant hominem, latere Deum, ecce putat homo. Nunquid erat Christus sicut cæteri homines, nesciens quid de illo cogitaretur? Nunquid Deus nescit? O cor humanum, quare dixisti tibi, quis videt me, cum ille videat, qui fecit te? Dixerunt, quis videbit nos, videbat Deus, videbat & Christus, quia Christus est Deus. Et nota quòd multos laqueos parauerunt Iudæi Christo, vt ipsum morti traderent. De quibus vide supra vers. 440. & vers. 529. De laqueis ergo paratis dixerunt. *Quis videbit eos*, id est, quis poterit ab illis cauere?

1004 **Scrutati sunt iniquitates, defecerũt scrutantes scrutinio.** 4. q. 4. Nullus.

Hic ostenditur ipsorum frustrata intentio frustra enim illud dicitur fieri, quod caret fine intento. Finis autem persecutionis Iudæorum, erat Christi nomen, & fidem per mortem ipsius extinguere, sic tamen quod ab ipsius morte reputarentur immunes. Sed certè totum oppositum euenit, quia & propter Christi nomen eius fides est per totum orbem diffusa, & eius nomen sublimatum, vt docet apostolus ad Philip. 2. Sic igitur consilia ipsorum, & dolositates defecerunt, Et hoc est, quod hic dicit. *Scrutati sunt & c. defecerunt scrutantes &c.* Vnde gl. *Scrutati sunt iniquitates*, scilicet quomodo iustum per falsos testes accusarent, quomodo eum perderent, ne mundus abiret post eum, & super hoc acerba, & occulta consilia. Dicebant enim, per discipulum tradatur, à iudice occidatur, & ita nihil ad nos. Sed defecerunt in scrutinio suo scilicet, in prauo consilio, quia quanto occultius cogitabant, tanto plus defecerunt à veritate & æquitate, & in tenebras merguntur, quia enim illi Deum non videbant, ideo putabant se non videri à Deo. Vnde & Aug. *Scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutationes*, id est, acerba, & acuta consilia, scilicet non tradatur per nos, sed per discipulum, non occidatur à nobis, sed à iudice. Totum nos faciamus, & nihil facere debeamur. Sed vbi est clamor linguæ? Crucifige, crucifige. Sic cęci estis, vt surdi scitis. Simulata innocentia non est innocentia Simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas, quia iniquitas est simulatio. Ibi ergo isti defecerunt scrutantes scrutationes. Quanto enim acutius sibi excogitare videbantur, tanto magis deficiebant, quia à lumine veritatis, & ęquitatis in profunda malignorum consiliorum demergebantur. Habet enim iustitia quadam lucem suam, qua perfundit, & illustrat animam inhærentem sibi. Animam autem auertens se à luce iustitię, quanto magis quęrit quid inueniat contra iustitiam, tanto plus à luce repellitur. Merito ergo & ipsi perscrutantes quid contra iustitiam molirentur, à iustitia recedentes, tanto plus deficiebant perscrutantes perscrutationes. O quam magnum est consilium innocentiæ. Nã Pilatus lauat manus dicens. Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Latro de cruce clamahat dicens. Nos quidem digna factis recipimus, hic autem nihil mali gessit. Miles crucifixo clamat dicens. Verè hic homo iustus erat. Iudas proditor pęnitet, dicens. Peccaui tradẽs sanguinem iustũ. Quibus consideratis de ipsis iudæis dicitur. Subito defecerunt. & perierunt propter iniquitatem suam.

Consilia Iudæorum defecerunt cõtra Christum. Aug. Luca 23. Matt. 27. Luca. 23. Luca. 23. Matt. 27. Psal. 72.

1005 **Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.**

Hic ponitur Christi stabilitas. Et duo facit, quia primò ponitur Christi in passione fortitudo. Secundò eius in resurrectione altitudo, ibi. *Sagittæ paruulorum*. Quantum ad primum sciendum, quod sicut cor paruum dicitur habere, qui omnia pericula timet, propter quõd omittit illa, quæ facere debet, sic per oppositum ille cor altum, & magnum habere dicitur, qui pro iustitia saluanda mortem corporis cõstanter aggreditur. Quod & Christus in sua passione fecit, qui patri obediẽs factus, mortem crucis intrepidus est pro nobis aggressus. Altũ ergo cor habuit, dum ad omnia mala, quæ de ipso cogitabant, patienda constanter se obtulit. Et hoc est quod de Christo homine hic dicit. *Accedet homo ad cor altum*: per quod nobis exemplum patiendi reliquit. Vnde Aug. in sermone. *Accedet homo ad cor altum*, homo, id est, Christus, quia homo erat propter homines factus, & in homine latens Deus, vt ne scietibus exemplũ fortitudinis daret, ipse sciẽs omnia sustinebat. *Accedet ergo homo ad cor altum & exaltabitur Deus*. Illi dixerunt. Quis nos videbit? & defecerunt scrutantes consilia mala. Accessit homo ad ipsa consilia, id est, ad tolerandum mortem, quam consulerant. Passus est Deus homo teneri. Non enim teneretur, crucifigeretur, aut moreretur, nisi esset homo. Accessit ergo homo ad omnes illas passiones, quæ in illo nihil valerent, nisi esset homo. Si verò ille homo non esset, non liberaretur homo; accessit ergo homo Christus ad cor altum, obiiciens se aspectibus humanis hominem, seruans intus Deum, id est, accessit in forma serui, qua minor est patre. Accessit ergo, & occiditur homo, & exaltatur Deus, quod enim occisus est, ex infirmitate humana fuit, quod verò resurrexit, & ascendit, ex potestate diuina. Vel aliter. Quilibet homo cor suum in altum volens eleuare ad considerandum alta scilicet, sacramentum redemptionis nostræ factæ per Christi mortem, statim eleuatur ad Dei amorem, & sic Deus exaltatur in corde ipsius, & magnificatur. Et ista videtur intentio magistri in glo. dicentis. *Accedet homo ad cor altum*, id est, ad altum cordis intellectũ, vt qui res diuinas considerat. *Accedit ergo ad cor altum*, qui charitatem Dei erga nos cõsiderat, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et tunc exaltabitur Deus scilicet, in corde ipsius. Deus enim non in se, sed in corde hominis grandescit. Qualiter autem Deus exaltari vel magnificari potest. Vide supra ver. 69. & ver. 503. Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius inidipsum.

Cor altũ. Homo Christus passus Aug. Psal. 33.

1006 **Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt cõtra eos linguæ eorum.** 11. q. 3. in ter

Hic ponitur Christi in resurrectione sublimatio, quia, tunc per suos prædicatores, primò per totam iudæam, deinde per totum orbem fuit exaltatus. Vbi sciendũ, quod sagittarum nomine prædicatorum verba signantur, quæ a paruulis, id est, humilibus emissa audientium corda transfigunt. Vnde istum textum ad propositum exponit Gregorius dicens. Quid enim per sagittas, nisi verba prædicationum accipimus? quæ si ex voce bene viuentium diffundũtur, audientium corda transfigunt. His sagittis ecclesia percussa fuerat, quæ dicebat. charitate vulnerata ego sum. De his sagittis psal. voce dicitur. *Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum*: quia scilicet, verba humilium apostolorum penetrauerunt animos superborum. De his sagittis veniẽti propugnatori dicitur. Sagittæ tuæ potentis acutæ, populi sub te cadent in corda, id est regis. Vir itaque sagittarius est, qui per sanctæ intentionis arcum audientium cordibus verba rectæ exthortationis infigit. Ad propositum ergo. *Sagittæ paruulorum*, id est verba, & prædicationes apostolorum *factæ sunt plagæ eorum*, scilicet iudæorũ. His etenim sagittis aliqui iudæorum vulnerabãtur ad mortem, aliqu iad vitam. Ad vitam vulnerati fuerunt, quando prædicante Petro baptizati sunt circa tria millia. Actuum. 2. Vulnerati fuerũt ad mortem principes sacerdotum, & magistratus: dolentes quod apostoli annunciarent in Iesum resurrectionem ex mortuis, & iniecerunt in eos manus &c. Quæ omnia præuidens psal. de apostolis ait. *Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum*. Et cõsequenter conuertens sermonem ad principes sacerdorum, & magistratus dicit. *Et infirmatæ sunt cõtra eos linguæ eorum*, quia scilicet, principes sacerdotum & magistratus, qui in Christi passione linguas magniloquas contra Christum habebant, constanter accusantes eum, voce alta clamantes. Tolle tolle crucifige eum. Audita, & diuulgata Christi resurrectione amplius non audebant loqui. Et si loquebantur in mendaciis, statim deprehẽdebãtur, & ad eorũ verecũdiã reuertebantur. Vnde hic ait, gl. *Infirmatæ sunt cõtra eos linguæ eorũ*. vt puta quibus dixerunt custodibus sepulchri. Dicite, quia vobis dormientibus, venerunt discipuli eos, & furati sunt eum. *Infirmatæ sunt cõtra eos linguę eorum*. ad ipsorum, scilicet, verecundiã. Si enim dormiebãt, quomodo videre potuerunt? Si verò nil viderunt, quomodo testes fuerunt? Contra se ergo mentiendo locuti fuerunt. Sic enim de ipsis prædixerat psal. 11. Disperdet dominus labia dolosa, & linguam magniloquam.

Sagittæ prædicatio. Greg. 34. mo. ca. 5. Canti. 1. Psal. 63. Psal. 44. Actuum. 4. Luc. 23.

1007 **Conturbati sunt omnes, qui videbant eos; & timuit omnis homo.**

Hic ponitur passionis Christi vtilitas, quæ est scilicet peccatorum conuersio. Apostolorum prædicatio, ibi. *Et annunciauerunt*. Deuotorum exultatio, ibi. *Lætabitur*. Quantum ad primum notandum, quòd per conturbationem in scriptura significatur pœnitentia, eo quòd quilibet pœnitens conturbatur, & dolet interius de commissis peccatis. Vnde hanc conturbationem pœnitẽtiæ interpretatur

Conturbatio pœnitentiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

imprecatur peccatoribus psal. 82. d. Erubescant, A & conturbentur in sæculum sæculi, confundantur, & pereant. Vt sit sensus secundum glo. Peccatores erubescant, & conturbentur, scilicet, de peccatis in præsenti per pœnitentiam, confundantur & pereant, scilicet in quantum mali sunt, vt boni fiant. Vnde & cuilibet pœnitēti dicitur. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede: & aquam tuam cum mœrore bibe. De ista ergo conturbatione pœnitētiæ dicit. *Conturbati sunt omnes, qui videbant eos*, scilicet paruulos apostolos prædicantes, quia displicuit illis, quæ in Christum fecerunt, omnes dico conturbati sunt, id est, pœnituerunt qui, scilicet salutis suæ quærebant consilium. Et hoc est, quod dicitur Actuum, 2. quòd prædicante Petro Christi resurrectionem, Iudæi his auditis, compūcti sunt corde, & dixerunt ad apostolos, Quid faciemus, viri fratres? Petrus verò ait ad illos. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque in nomine Iesu Christi, &c. *Conturbati ergo sunt omnes qui videbant eos*, scilicet apostolos prædicantes, quia sagittis suis corda aliorum penetrabant. Sic enim prædictum fuerat psal. 143. Emitte sagittas tuas, & conturbabis eos. Et quia ad veram pœnitentiam sequitur timor Dei, ideo subditur. *Et timuit omnis homo*, scilicet, Deum. Et dicit omnis homo, id est, omnis vtens ratione, qui ergo non timuit, non fuit homo.

1008 **Et annuntiauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt.** C

Hic ponitur apostolorum prædicatio. Quanuis enim ante Christi mortem apostoli tantum timerent mundum, vt Christi nomē prædicare non auderent, sicut pātuit de Petro, qui ad vocem ancillæ Christum negauit, tamen ipsi post Christi resurrectionem, accepto Spiritu sancto, omni hominum timore postposito, constanter nomen Christi prædicauerunt. Vnde quando principes sacerdotum præceperunt apostolis, ne amplius loquerentur, neque docerent in nomine Iesu, vt habetur Actuum 4. Petrus constanter respondit. Si iustum est in cospectu Dei, vos potius audire quam Deum, vosipsi iudicate. Non enim non possumus, quæ vidimus, & audiuimus non loqui. & sic à timo D re, quo prius terrebantur, eruti, iam liberè annunciauerunt opera Dei. Quod ostēdit Grego. dicens Scimus enim, quòd apostolorum primus, scilicet, Petrus, ante acceptam spiritus sancti gratiam, quoties dum mori timuit, vitam negauit. Qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cuiusquam, sed vnius mancipij sola interrogatione fuit prostratus. Et quidem vile mancipium, quia ancilla est inquirente prostratus. Ecce quam vilis persona ad tentandum est requisita, vt apertè monstraretur quanta eum timoris infirmitas possideret, qui non ante vocem ostiariæ ancillæ subsisteret, sed iam hic paulo ante timidus, qualis post aduentum Spiritus sancti extiterit, videamus. Certè E Luca attestante, didicimus contra sacerdotes, ac principes quanta dominum auctoritate prædicauit. Nam cum facto miraculo, quæstio fuisset exorta, & sacerdotum principes seniores ac scribæ in apostolorum persecutionem concurrerent, eos in medio statuentes, in qua virtute fecerit miraculum percunctari curauerunt. Quibus Petrus Spiritu sancto repletus, dixit. Principes populi, & seniores, si nos hodie iudicamur in beneficio hominis infirmi, in quo iste saluus factus est. Notum sit vobis omnibus, quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Cumque erga hæc persequentium furor excresceret, eosque Sacerdotes, ac principes Christum prædicare prohiberent, contra iram principum quanta auctoritate Petrus extiterit indicatur, cum illic protinus subditur. Petrus, & apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Sed cum auctoritate prædicantium resistentium præcepta non premerent, ad flagella peruenitur. Nam subditur. Principes sacerdotum apostolis cæsis denunciauerunt, ne loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Sed quia virtutem apostolorum premere nec flagella potuerunt, patenter ostenditur, cum subditur. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Mox & post flagellorum gaudia, quid agerent indicatur. Omni autem die in templo, & circa domos non cessabant docentes, & euangelizantes dominum Iesum Christum. Ecce illi, qui paulo ante timidi iam linguis loquuntur, coruscant miraculis infidelitatem sacerdotum, ac principum libera voce increpant, ad prædicandum Iesum, exemplum auctoritatis cæteris præstant, quia libera voce *Annunciauerunt*, id est, prædicauerunt opera Dei, id est incarnationem, passionem, resurrectionem, & ascensionem. Sed quid ex eorum prædicatione secutum sit subditur. *Et facta eius intellexerunt*, scilicet, auditores, id est, conuersi prædicationem apostolorum intellexerunt esse opera diuina non humana, scilicet, Cur Christus fuerit passus, cur non descendit de cruce, quia scilicet, pro nostra redēptione oportebat ipsum pati, & tertia die resurgere, quæ ante non intelligebant.

Actuū. 4

1009 **Lętabitur iustus in domino, & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde.**

Hic ostenditur ex Christi passione deuotorum exultatio. Vbi nota quòd per Christi passionem liberati sumus à seruitute diaboli, ab infectione peccati, & à pœnis inferni, vt ostendit magister lib. 3. di. 19. Quæ quidem passio quantum ad sufficientiam, se extendit ad omnes immo ad infinitos mūdos si essent ratione suppositi, quod erat Deus. Sed quo ad efficaciā, solum ad iustos. Et sic passio Christi sicut iustis est causa salutis, & per consequens letitiæ, sic iniustis est occasio maioris damnationis, & miseriæ, quia tanti beneficij sunt ingrati. Ideo non de peccatoribus, sed de iustis hic dicit psal. *Lætabitur iustus in domino*. Scilicet, redemptus per Christi passionē. *Et sperabit in eo*, scilicet per ipsum præmium æternum habere. *Et sic laudabuntur omnes recti corde*, scilicet, in iudicio, quando demerita malorum prænunciabuntur, & bonorum præconia. Vel ista iustorum lætitia procedit nō à Christi passione, sed à Christi resurrectione. Contrarij enim effectus à cōtrariis causis procedunt. Cū ergo mors Christi, & resurrectio opposito modo se habuerint, quia mors Christi ipsum vita corporali priuauit: resurrectio autē illam sibi restituit sequitur, quòd sicut mors iustis induxit tristitiam, sic, &

sic & resurrectio lætitiam. Propter quod dicitur A psal. 31. Lætamini in domino, & exultate iusti & gloriamini omnes recti corde. Qualiter autem iusti lætentur in domino, vide supra versiculo 479.

PSLM. LXIIII.

1010 TE decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.

De consecr. di. 1. Hi duo.

Hic psalmus hunc habet titulum. *In finem psalmus Dauid canticum Hieremiæ, Aggæi, & Ezechielis de verbo peregrinationis vel de populo transmigrationis cum inciperent proficisci.* Ad huius euidentiam sciendum quòd iste psalmus ad literam agit de captiuitate populi Israel, quæ per septuaginta annos in Babylonia fuerunt captiui sub Nabuchodonosor rege, & de reditu ab ipsa captiuitate in Hierusalem. Et quia illam captiuitatem maximè prophetizauerunt Hieremias, Aggæus, & Ezechiel, & eius reditum: ideo vocatur canticum illorum prophetarum. Nam vt legitur. 4. Reg. 24. Nabuchodonosor rex Babyloniæ filios Israel captiuauit eosque euersa Hierusalem, in Babyloniam transtulit. In qua captiuitate septuaginta annis sunt detenti. Cuius captiuitatis causa ad literam fuit verbum quod factum fuit in aula regis Nabuchodonosor. Vbi cum diceretur omnes gentes debere ei subiici: dictum est quòd Iudæi essent rebelles, C & ideo eos captiuauit. Hanc autem captiuitatem Hieremias futuram prædixit: præsentem vidit, & præteritam in Threnis deplorauit: prophetizauit etiam Hieremias post septuaginta annos reditum populum in Hierusalem. Inter captiuos autem erant aliqui prophetę, scilicet, Aggęus, & Ezechiel, qui etiam prędixerunt & intellexerunt liberationem à dicta captiuitate, completis septuaginta annis sub Cyro rege Persarum. Ex quibus patet tituli sensus literalis: quia. s. quando populus incœpit proficisci de prędicta captiuitate, ex magna lętitia: canticum istud factum à Dauid, decantabant Deo dicentes. *Te decet &c.* Quibus visis venio ad diuisionem psal. literalem, qui diuiditur in duas partes. Quia agitur primò de reditu dictę captiuitatis, Secundò de prosperitate habita post reditum, ibi. *Visitasti terram &c.* Dic vt Nic. de Ly. Quātum verò ad sensum prophetícum sciendū quòd tota intētio psalmistæ in isto psalmo est consolari nos in hoc exilio, ne quis desperet quia nos certificat deliberatione exilij & peruentione ad patriam cœlestem, & de prosperitate habenda post exilium. Quantum ergo ad istum sensum iste sensus diuiditur in tres partes. Quia primò affirmat exilij terminationem. Secundò post exilium ostendit futuram consolationem, ibi. *Beatus quem elegisti*. Tertiò surgit ad gratiarum actionem, ibi. *Exaudinos Deus*. Prima pars diuiditur in tres: quia primò prędicit prędictis exilij liberationem. Secundò pro hac deuotam facit oratio- E nem, ibi. *Exaudi*. Tertiò huius exilij causam dicit priorum parentum prędaricationem, ibi, *Verba iniquorum*. Quantum ad primum sciendum quòd quandiu sumus in prędicti sęculo: sumus inquodam exilio, & peregrinamur à Domino, dicente Apostolo, quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino Quod ideo dicit, quia quamuis Deus sit vbique, & in eo sint omnia: dicimur tamen pergrinari ab eo, quia & si vbique Deus est, non tamen à nobis hic videtur sicut in cœlis videbitur: petegrinamur ergo non fide sed spe: vnde ibidem subdit Apostolus. Per fidem enim ambulamus, id est, ad Deum tendimus: non per speciem, id est, non per præsentiam. Qui enim pergrinatur & per fidem ambulat, nondum est in patria sua: sed iam est in via. Qui autem non credit: nec est in patria neque in via. Ista autem pergrinatio terminabitur, quando de posito mortali corpore, in patria clarè videbimus Deum, & laudabimus ipsum perfectè. Quia videmus nunc per 1. Cor. 13. speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem &c. Hanc ergo exilij liberationem & ad patriam peruentionem, firmā spe nobis ostendit *Hymnus* psalmista, dicens. *Tedecet hymnus Deus in Sion.* Vbi nota quòd hymnus dicitur laus Dei cum exultatione de æternis habita. Et quia sic sancti in patria Deum laudant: ideo tunc Deo perfectè hymnum decantabant, scilicet quando ipsum Deum facialiter speculabuntur. Et ideo determinans locum in quo hymnus iste à beatis cantabitur dicit. In Sion: quod specula inter pretatur *Et tibi reddetur votum in Hierusalem.* Primum enim votum quod Deo facimus in baptismo est renunciare diabolo & peccatis, & Deo adhærere & eius mandatis: quandiu autem sumus in præsenti vita, hoc votum plenè obseruare non possumus, carne trahente deorsum: sed in patria plenè soluemus. Et hoc est quod dicit. *Tibi reddetur votum* *Quæstio.* *in Hierusalem*, scilicet, in cęlesti patria: quia Hierusalem visio pacis interpetatur. Sed hic occurrit dubium scilicet, vtrum sit magis meritorium illa vota *Votum.* in baptismo facere & obseruare, quam illa obseruare sine voto: vt puta quis recipit baptismum, & nullum votum Deo facit: alius recipit & vouet &c. & vterque ille æqualiter viuit, & vnus omnia facit & obseruat, quæ alius. Quæritur modo, quis istorum magis meretur. Et sic quæri potest generaliter de omni bono, vtrum sit magis meritorium illud an cum voto facere, sine voto. Et videtur quòd magis sit meritorium facere sine voto: quia actus liberè elicitus est magis meritorius. quam ex necessitate, sed actus factus ex voto fit ex necessitate: quia votum necessitatem im- 2. Cor. 9. ponit: actus autem sine voto fit ex libertate: ergo. Et istam rationem videbatur Apostolus dicere. Faciat vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ad hoc etiam videtur Prosper in secundo de vita contemplati. *Prosper.* ua. dicens. Sic abstinere vel ieiunare debemus vt non nos necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed intuiti rem voluntariam faciamus. Modo ille qui vouet aliquid se facturum, subdit se necessitati illud faciendi: ergo. Ad oppositum videtur: quia scriptura consulit vota, facere, consilium autem semper est de meliori. *Psalm. 75.* vnde psalmus. Vouete & reddite &c. vbi gl. vouere voluntati consulit. Et confirmatur: quia qui facit aliquid sine voto: vnum tantum consilium implet, scilicet, de faciendo. Qui autem facit cum voto, implet duo consilia. s. de faciendo bono, & de voto adimplendo. Respondeo quòd maioris 22. q. 88. meriti est aliquid facere ex voto, quam sine voto: cę teris paribus. Hoc autem sanct⁹ doctor probat triplici

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratione secunda secundę.q.88. Primò sic, actus virtutis quanto à nobiliori virtute est imperatus tanto est magis meritorius: sed actus virtutis factus ex voto est huiusmodi: ergo: maior patet: quia actus nobilioris virtutis est melior eo: quia imperatur à superiori virtute, vt putà actus fidei, & spei, imperatus à charitate melior est, quàm nõ imperatus: similiter de actu ieiunij vel castitatis: quia vltra actum virtuosum, ibi est obedientia superiori virtuti. Sed patet minor, quoniam vouere est actus latriæ quæ est nobilior virtus inter omnes virtutes morales: quia est cultus Deo debitus. Et ideo actus aliarum virtutum moralium: puta ieiunare, qui est actus abstinentiæ: continere, qui est actus castitatis: sunt meliores, & magis meritorij si fiant ex voto: quia sic iam pertinent ad diuinum cultum, quasi quædam Dei sacrificia. Vnde Auguſt. dicit in lib. de virginitate. Quia neque *Auguſtin* ipsa virginitas est, sed quia Deo dedicata est honoratur, quam vouet, & seruat continentia pietatis. Secundò sic: ille, qui vouet, & facit: plus se Deo subiicit, quàm ille, qui facit sine voto, patet: quia *Anſelmus.* Deo se subiicit, non solum quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem: quia de cętero oppositum facere non potest. Sicut Anselmus ponit exemplum in libro de similibus, quòd plus donaret alicui qui donaret arborem cum fructibus: quam qui donaret solum fructus, proprietate arboris sibi retenta. Tertiò, quia per votum voluntas immobiliter firmatur in bonum. Facere autem aliquid ex voluntate firmata in bono, per- *Philoſophus.* tinet ad perfectionem virtutis: vt vult philosophus secũdo Ethicorum: & sic est maioris meriti. Sicut patet per oppositum facere aliquod malum ex voluntate obstinata in malo: est maioris demeriti. Ad argumentum ad oppositum dicendum ꝙ necessitas est duplex, scilicet, immutabilitatis, & coactionis. Secunda benè tollit meritum, & de illa argumentum procedit, sed necessitas immutabilitatis quæ stat cum liberate complacentiæ meritum non tollit, sed auget: & talis est in voto. Verbi gratia. Christus necessitate immutabilitatis agebat actus meritorios, & virtuosos: quia opositos facere non poterat: quia nec peccare. Nũquid ergo actus eius non erant virtuosi, & meritorij? Similiter de Apostolis, qui fuerunt in gratia confirmati in aduentu spiritussancti, tamen meritoriè operabãtur magis quàm ante confirmationem. Similiter loquendo etiam moraliter actus bonus quanto ex maiori habitu virtutis procedit, fit magis immobiliter, & tamen moraliter est maioris bonitatis: vt deducit philosophus secundo Ethicorum. *Philoſophus*

1011 ## Exaudi orationem meã: ad te omnis caro veniet.

Hic pro exilij terminatione suam ponit orationem. Hic enim orat vt omnis homo de exilio
126 præsentis vitæ ducatur ad patriam: quod nomine carnis totus homo intelligitur: vt apertè totum intelligatur, scilicet corpus simul, & anima. Nec incongruè. Quoniam secundum grãmaticos (vt alias dixi.) caro in singulari numero propriè stat pro carne humana. In plurali autem numero stat pro carnibus aliorum animalium. Vnde verificator ait. Carnes carnifices &c. Non autem dicitur propriè caro nisi dum viuit. Caro autem humana non viuit, nec dicitur caro humana, nisi à forma humana: sicut nihil dicitur album, nisi per formã albedinis. Cum ergo sola anima rationalis sit forma substantialis hominis secundum philosophos & thelogos, sequitur ꝙ propriè non dicitur caro, nisi informata sit anima rationali, & sic significat totum hominem. Cum ergo orat hic psal. quòd omnis caro ad Deum perueniat, quid aliud petit nisi ꝙ omnis homo de hoc exilio perueniat ad patriam? Itẽ notandum ꝙ hic hoc signum vniuersale *Omnis.* omnis stat pro generibus singulorũ. non pro singulis generũ. Vnde hic ait glo. *Omnis caro ad te veniet* id est, omnis homo. i. ex omni genere hominis. s. pauperes & diuites: viri & mulieres, docti & indocti, pueri & senes. Sic enim accipitur omnis caro pro omni genere hominum. Gen. 6. Omnis caro corruperat viam suam super terram: & statim subditur post. Finis vniuersæ carnis venit coram me. Certũ enim est, quòd ibi caro accipitur pro toto homine, & signum vniuersale pro generibus singulorum non pro singulis generum: quia nomẽ non corruperat viam suam super terram, nec filij sui. nec finis illorum venerat coram domino, cum saluati fuerint à diluuio.

1012 ## Verba iniquorum pręualuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propiciaberis.

Hic ostendit præsentis exilij causam fuisse primorum parentum pręuaricationem. Vbi aduertendum, quòd omnium iniquorum caput est diabolus & omnes peccatores, & iniqui membra sunt diaboli. *Verba iniquorum.* Iniquus ergo à principio fuit diabolus: fuerunt & primi parentes. Quorũ verba prævaluerũt super nos: quia ipsorũ occasione totũ genus humanum in huius exilii peregrinatione est missum, Quorũ verborum principium fuit diabolus dicẽs, Quare prȩcepit vobis Deus: &c. Nequaquã moriemini. Verba primorũ parentum, quia dum *Gene.3.* requisiti de peccato peccatũ suũ confiteri deberent, ipsam excusando in Deũ retorserunt Adam dicente, Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, & comedi. Verba mulieris dicentis, Serpens decepit me &c. Propter istorum iniquorum verba in exilium huius mundi missum est genus humanum: vnde ait. *Verba iniquorum prævaluerunt super nos.* gl. 1. verba diaboli, & primitiuorum parentum. *prævaluerunt super nos.* i. proiecerunt nos in hoc exilium: quia .s. fuerunt occasio exilii nostri: quia nisi verba, & peccata iniquorum fuissent, homo sine huius vitæ exilio ad requiem trãsisset. Vt ostendit Greg. d. Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, vt, si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad cælestem angelorum patriam quandoque sine morte carnis transiret, Sic namque immortalis est conditus, vt tamen, si peccaret, etiam mori posset. Et sic mortalis est conditus, vt si non peccaret etiam non mori posset, atque ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non posset. &c. Sic igitur *verba iniquorum.* s. dæmonis tẽtantis, mulieri suadẽtis, & viri consentiẽtis *prævaluerunt super nos.* Sic enim quilibet illorum (vt dicitur psal. 51.) prævaluit in vanitate sua. Sed ab isto exilio per verbum incarnatum liberamur, & ducimur ad patriam: & hoc

Peccatum Mors Gloria Greg 4. mor. ca. 30.

hic est quòd subditur. *Et impietatibus nostris tu* A *Propitiare.* *propiciaberis.* Vbi nota quòd secundum Grammaticos propitius dicitur à propè, ꝙ benignus, misericors, mitis, placatus. Et hinc dicitur propitior propitiatis idem ꝙ fieri vel esse propitium & placatum: quia cum peccatis, nostris Deus longè fiat à nobis non loco sed similitudine, cum peccata nobis placatus dimittit, tunc nobis propitiatur. id est propè nos efficitur: & nos propè cum similitudine: quia ei magis similes efficimur. Propitiatur ergo Deus impietatibus nostris, qñ ignoscit & dat veniam: quod maximè fecit Christus quãdo pro peccatis nostris se hostiam obtulit patri in ara crucis. Propter quod dicitur. Si quis peccauerit, ad- *1. Ioan. 2.* uocatum habemus apud patrem Iesum Christum, B & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

1013 *11. q. 3. ad mensam.* ## Beatus quem elegisti & assumpsisti, habitabit in atriis tuis.

Hic ostenditur quanta post exilium hoc erit consolatio. Et duo facit. Quia ostendit ꝙ in patria erit beatorum stabilis permanentia. Secundò quòd ibi erit omnium bonorum vniuersalis abundantia, ibi. *Replebimur.* Quantum ad primum notandum quòd Deus multipliciter nos elegit scilicet, *Elegit nos Deus multipliciter.* ætenaliter prædestinando, temporaliter vocando, C ætenaliter glorificando. Primò elegit ętenaliter prædestinando. Ad Ephe. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati. Vbi nota ꝙ differentia est inter effectum prędestinationis vel electionis ætęrnę, & prędestinationis: nam effectus prędestinationis est ipsa gloria, & hũc precedunt merita. Sed ipsa prędestinatio est ipsa ætęrna electio quam nulla merita nostra præcedunt. Vnde ad gl. Ephe. 1. Ne quis putet animas eũ Deo fuisse ætęrnas: & tunc aliquid meruisse iuxta errorem illorũ qui dicũt ante hæc visibilia fuisse animas sanctas, & ideo tũc fuisse electas. Ideo apostolus apertè ostendit hoc esse falsum dicens. Ele- *Ephes. 1.* git nos ante mundi constitutionem. Quomodo autem eligeret eos qui nondum erant, nisi prædestinando? Elegit ergo prædestinans nos. Et sicut non elegit nos eo quòd tunc sancti essemus, ita nec ideo tunc elegit, quia sancti futuri eramus: sed potius elegit nos ad hoc, vt essemus sancti & immaculati. Sic ergo electis eius est causa sanctitatis futurę: & non sanctitas futura est causa electionis ætęrnę. Secundò elegit nos temporaliter vocando. Et sic quandoque elegit & vocat prescitos. Sic enim elegit Iudam, quando ipsum ad Apostolatum vocauit. Ioan. 6. Nõne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Et si dicas. Quomodo elegit Iudam, quem prescibat *Auguſti.* damnandum? Rospondet Aug. super Ioan. Electus est iste Iudas, de quo nolente & nescíente magnum aliquod bonum fieret, Sicut enim iniqui malè vtuntur bonis operib. Dei: sic ecotra Deus benè vtitur malis operibus hominum. Quid Iuda E peius? sed malo eius benè vsus est dominus: quia ad ipso se tradi pertulit, vt nos redimeret. Tertiò nos eligit ęternaliter glorificando: & ad gloriam assumendo. Sic enim dicitur Matth. 13. Simile est regnum cœlorum sagenę &c. sequitur Ele- *Gregor.* gerunt bonos in vasa sua: malos autem foras miserunt. Vbi Greg. in homil. Nunc enim ecclesia bonos malosque communiter continet: sed in fine boni pisces in vasis eliguntur: mali autem foras proiiciuntur: quia electus quisque in tabernacula ęterna recipitur: & ad exteriores tenebras reprobi pertrahuntur. Vnde de quolibet tali nunc dicitur. *Beatus quem elegisti & assumpsisti.* glo. Beatus quem elegisti per gratiam à massa perditorum: & assumpsisti tecum ad gloriam angelorum. Et nota quòd antequam Deus sic eligat homi- *Probat Deꝰ ſuos* nem & assumat ad beatorum gloriam: multipliciter ipsum probat. Quia probat ipsum sicut clericum ante promotionem, sicut nouitium ante professionem, sicut baccalarium ante inceptionem, sicut denarium ante oblationem. Primò eligendus ad vitam, probatur sicut clericus &c. Clericus enim antequam ordinetur: probatur & examinatur. Et quanto altiorem gradum est receptu- rus, tanto est strictius examinandus. Illi autem quos Deus eligit, promouendi sunt ad ordines angelorum: quia erunt beati in cœlo sicut Angeli Dei. Magnus autem fauor fieret clerico, si præmoneretur de qua materia deberet examinari. I- *Mercd. 12* ste autem fauor nobis fit: quoniam nobis prędicitur de quibus debemus examinari pro ordinibus in generali iudicio fiendis: quando iusta opera nostra ad ordines angelorum promouebimur: quia scilicet examinabitur de communibus, non de difficilibus: quia scilicet de operibus pietatis. vt patet Matth. 5. Et qui in his sufficientes reperti fuerint, cum angelis erunt ordinati, qui autem insufficientes, repudiati, quia ibunt in supplicium *Matt. 25.* ætęrnum: iusti autem in vitam ætęrnam. Et isto modo quia Dauid in operibus misericordiæ fuit repertus sufficiens, ideò à Deo fuit electus. psal. 77. Elegit Dauid seruum suum. Secundum patet, Examinatur enim nouitius ante professionem. Vnde secundum iura, tempus nouitiatus dicitur tempus probationis. In quo tempore licet gerat habitum professorum: tamen ipsum libere dimittere potest ante professionem. Moraliter habitus & ornatus animæ est gratia. vita præsens est tempus nouitiatus & probationis. Licet igitur habeamus habitum professorum, id est, beatorum, qui est gratia consummata, non tamen sumus professi, D sed habitum gratiæ prohibere possumus ad libitum: quem si proiiciamus, non professamur cum beatis, si autem perseueranter per totum tempus probationis, scilicet vitæ præsentis tenemus nos eligit Deus ad professionem beatorum. Sic enim dicitur Numeri decimosexto. Sanctos applicabit sibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Et nota quòd nouitij antequam ad professionem eligantur, communiter de quinque interrogantur, quæ Christus in suis nouitiis requirit vt professentur. Primò requiritur an sint *Seruire.* seruilis conditionis. Istud requirit Christus, scilicet an homo sit mundanis seruitiis dedicatus, vel pro delitiis, vel delitiis, vel honoribus mundo implicatis. Quod si sit, non admittitur: quia nemo potest duobus dominis seruire. Narratur *Matt. 6.* de quodam philosopho, qui aliis coram principe as- *Nota de quodam philoſopho.* surgentibus, & ipsum honorantibus, ipse principi assurgere noluit. Et dum causa quæreretur, *Philoſophus.* ipse respondit. Quia ipse est seruus serui mei: quare ergo ei assurgerem? Et causam assignat dicens, quia mundus mihi seruit, & ipse seruit mundo. Iste non fuit seruilis cõditionis, sed valdè nobilis. Secundò quæritur à nouitio, an sit alerius professionis. Sic moraliter ille qui est radicatus in ali

Universidad de Deusto Biblioteca

qua mala consuetudine, viuens in peccatis, est: quasi alterius professionis, & talis sibi cauea, quia licet a Christo possit ad professionem eligi tamen cum magna difficultate ex parte ipsius. Tertiò requiritur an sit coniugatus, id est, an sit carnis operibus dedicatus: quia si sit cum perfecta voluntate ad professionem non potest venire, Lucæ 14. Vxorem duxi, & ideo non possum venire. Quartò quæritur, an sit debitis obligatus. Homo enim obligatur ad computum, & ad restitutionem, si fuerit vsurarius, & sic ditatus. Sic est qui per falsum testimonium pauperem, vel alium spoliauit, qui per falsas apparentias, vel hypocrisim aliorum bona acquirunt, & tales à Christo non admittuntur. psalm. 124 Declinantes autem in obligationem adducet dominus cum operantibus iniquitatem. Quintò requiritur an habeat occultam infirmitatem: hoc est, si habeat peccatum occultum de quo non sit confessus, quod infirmitas occulta dicitur. Et tales ad professionem Christus non admittit. Sic ergo ad omnia prædicta benè respondere potest, à Deo eligitur ad professionem, sin autem repudiatur, Eccles. 45. Elegit eum ex omni carne. Tertium principale patet. Quilibet enim electus à Deo, sicut baccalarius ante inceptionem, tribus modis examinatur scilicet, legendo, respondendo, & opponendo. Ita nos debemus legere volumen conscientiæ nostræ. Stolidus enim clericus reputatur, qui nescit legere scripturam suam, vel opus suum cognoscere. Ita qui nescit confiteri, vel in propria conscientia legere. Gal. 6. Opus autem suum vnusquisque probet, & sic in semetipso. Secundò habemus opponere. & hoc per iustam correctionem proximorum. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe &c. Et Sapien. 1. Probata autem virtus corripit insipientes. Tertiò debemus respondere per gratiarum actionem.

1. Thes. 5.

In omnibus gratias agite Et qui istra bene perfecerit, dignus erit gradu magistrali. Exemplo Tobiæ, qui hæc omnia in se compleuit integraliter, peccata confitendo, vxorē corripiendo, Deo pro flagello gratias agendo.

Tob. 12.

Vnde et dictum fuit: quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Vt cuilibet tali dicat dominus. Elegi te in camino paupertatis.

Esa. 48.

Quartò principaliter eligendus à domino examinatur, sicut denarius ante oblationē. Qui enim mutuauit alteri denariū: in solutione considerat quantitatem, pondus, & imaginem: quia si in aliquo istorum deficiat, non est legalis moneta, nec recipienda. Moraliter quantitas est æquitas, pondus est charitas, imago est veritas. Æquitas, ad proximum, charitas ad Deum, veritas ad seipsum Vnusquisque autem accepit à Deo denarium mutuò, id est, animā rationalem habentem imaginem regis. Et in die mortis est tempus solutionis: quia tunc oportet imaginem reddere, & Deo offerre. Matth. 22. Ostendite mihi numisma census huius denarij, id est, animæ. Et nisi habeat, tria prædicta, scilicet, quantitatem, pondus, & imaginem, reprobatur. Hiere 6. Argentum reprobum vocate eos: quia dominus proiecit eos. Si verò illa tria habuerit, dicet Christus illud Gen. 43. Pecuniam quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Et de nostro denario verificabitur illud psal. 11. Argentum igne examinatum. &c. examinatum igne charitatis, probatum, purgatum, septuplum, scilicet à septem peccatis mortalibus

A Et sic quilibet talis electus erit à Christo, qui est patris vnicus, electus psal. 17. Cum electo electus eris. Et nota q; tales electos Deus transfert scilicet de rebellione ad reconciliationem. De dissolutione ad religionē. De peregrinatione ad quietationem.

Electus à Deo transferre.

Primum patet. Quoniam existētes in statu peccati, & iniustitiæ originalis, vel actualis ad statum gratiæ, vel pænitentiæ transfert sicut misericors rex profugos, & exules reuocat gratiosè, & ad pacis reconciliationem admittit. De isto exilio reducti fuerunt Petrus, Paulus & alij plures. ad Colossen. 1. Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit nos in regnum dilectionis filij sui. Ipse cuilibet pœnitenti, dicet, Elegi te, & non
B abieci te. Secundum patet.

Esa. 41.

Sicut enim hortulanus plantas delicati fructus, quando est prope viā, & in loco communi, vbi modo à bestiis læditur: modo à transeuntibus excutitur, ita q; vix producit fructum ad maturitatem, quin lædatur, vel in germine quando germinat, vel in flore quando floret, vel infructu quando maturescit, propter quod talem plantam, vel transfert in viridarum, vel in hortum benè conclusum, vbi fructificet sine impedimento, & fructus eius ad vsum domini sui conseruetur. Ita moraliter Christus aliquando videt personam aptam ad fructificandum in ecclesia, quando ergo est in mundo: qui est in via cōmuni omnium transeuntium & profert germen, & flores. s. sanctum propositum: quia bona multa pro
C ponit facere: sed statim læditur à bestiis. i. à bestialibus hominibus datis voluptatibus huius vitæ:

Psal. 79.

vel excutitur manibus. s. aliorum exemplis & ab eis agitatur: & sic læditur fructus eius ex malorū consortio, talem transfert in hortum religionis. de quo Can. 5. Veni in hortum meum &c. Et in isto horto est myrrha pœnitentię, aromata sanctæ doctrinæ. Et de hac translatione dicitur. Vineam de ægypto transtulisti &c. id est, de tenebris peccatorum. Tertium patet. Rex enim habēs hominem qui benè in aliquo officio fideliter secum laborauit, promouet eum ad aliquem certū statum pro labore suo: & sic de labore transit ad requiem. Figuratur. 2. Reg. 19. vbi dicitur Berzellai, Veni mecū, vt requiescas securus in Hierusalē. Berzellai interpretatur tribulatio nostra, & significat sanctos, qui mala huius mundi fortiter portauerunt. Istos Christus: quia in hac vita secum
D fortiter laborauerunt: transfert æternaliter in requiem regni cœlestis. Eccles. 44. Enoch placuit Deo, trāslatus est in paradisum. Eccl. 54. Elegit eum ex omni carne. Quibus omnibus considera tis: benè de quolibet sic electo ait psalm. Beatus quē elegisti, & assumpsisti: quia habitabit in atriis tuis, scilicet amplius non mouendis.

Replebimur in bonis domus tuę, sanctum est templum tuum, mirabile in ęquitate. 1014

24. qr. alius.

Hic ostenditur, q; in patria erit omnium bono
E rum vniuersalis abundantia. Vbi nota, quòd bona, quibus beati replentur in patria: excedunt cætera bona: quod patet, si consideres, q; quædam in præsenti vita sunt bona possessionis temporalis. Operationis moralis, Gratiæ salutaris. Quæ tamen omnia, à bonis patriæ exceduntur. Primò considera bona possessionis temporalis. Et

Bonum multiplex

ista sunt valdè mutabilia: quia modo accedunt, modo recedunt. Vnde à sapientibus vocantur inter bona, bona minima: licet hodie multis credantur bona maxima.

Bonum temporale.

Quod patet si consideres, Primò quòd ista sunt variabilia. Quanti enim magni, & potentes de magnis bonis temporalibus ad magna infortunia deuenerunt? Sicut apparet in illo diuite, de quo Lucæ. 12. Anima mea, habes multa bona &c. Et vide mutationem: quia eadem nocte sublatus est de medio.

Nota totum de bono temporali in quo errāt valdè homines.

Secundò sunt insatiabilia. Vnde dicit Philosophus 1. polit. quòd concupiscentia pecuniæ est infinita. Vnde ecclesias. 4. Est vnus, & secundum non habet: non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius diuitiis: nec recogitat, dicens. Cui laboro, & fraudo animam meam bonis.

Eccle. 4.

Tertio sunt ad aliud ordinabilia. Vnde Philosophus dicit. Sunt autem diuitiæ alterius gratia, scilicet, vt subueniatur proximo. Propter quod Zachæus dicebat. Dimidium bonorum meorum do pauperibus.

Philosophus 1. Ethico.

Lucæ. 19.

Quibus consideratis, ista bona temporalia minima bona debent vocati: quamuis hodie maxima reputentur: quia circa illa hodie errore decipimur. Docet enim experientia: quòd quando visus aliquam rem videt per medium diuersum, puta densum, vel diaphanum, malè iudicat de re visa, sicut patet de medio diuerso: de baculo, cuius pars est in aqua, alia verò pars extra aquam.

Visus.

Cuius scilicet vnam partem videt oculus per medium aeris, & aliam per medium aquæ, tunc enim oculus iudicat illum baculum esse curuum: cum tamen sit rectus. Sic res visa per medium densum apparet maior quàm sit: & quàm appareat in medio rariori. Sicut patet de denario sub aqua: & de stellis, quæ sunt corpora maxima: quæ tamen visæ per medium subtile aeris, paruę apparent. Quod non solum est propter maximam distantiam, imò etiam propter media subtilia, per quæ videntur: sicut est sphera aeris, & sphera ignis. Sic moraliter ista bona temporalia, vt sunt diuitię, delectationes corporis, &c. quæ sunt in rebus grosioribus: quàm sit oculus mentis, scilicet, intellectus, qui est purus, & immaterialis, vt dicitur tertiò de anima. Ideo talia videntur grosiora, & maiora, quàm realiter sint.

Philosophus. 3. de anima.

Bona verò gratiæ cùm spiritualia sint: & delectationes eorum sint spirituales, à Deo, qui est summè spiritualis, nobis immissæ: videntur minora quàm sint: propter quod signanter dicitur. Qui peruersi cordis est: non inuenit bonum. Item in istis bonis decipiuntur homines mundani credentes delectationes carnis, & voluptates esse bona principalia.

Seneca epistola 3.

Contra quos Se. arguit dupliciter, primò sic: aut illa bona non sunt, quæ vocantur: aut homo felicior est Deo: quoniam, quæ parata sunt nobis, non habet Deus in vsum, nec libido apud ipsum est: nec epulatio, nec opes, nec quodcunque ex his, sed imposibile est bona Deo deesse. Igitur ista, quæ vocantur bona, non sunt vera bona, sed falsa. Secundò arguit sic. Ista temporalia bona sunt corruptibilia: ergo in eis non est summa fœlicitas. Et concludit quòd omnis fœlicitas sit perfecta, dum consummatur virtutibus. Vnde dicit. Proprium bonum hominis perfecta ratio est: cætera enim cum animalibus communia sunt: quia fortis est leo, formosus pauo, velox equus. Ratio autem hominis est: quia vnumquodque est bonum cum eius ratio bona est. Et hoc est, quod dicitur Micheę. 5. Indicabo tibi, ô homo, quid sit bonum,

A & quid Deus tuus quærat à te? vtique facere iudicium, & iustitiam, & solicitè ambulare cum Deo tuo. Secundò dicitur esse bonum operationis moralis: quod scilicet consistit in virtutibus moralibus, & earum operationibus.

Bonum morale.

Et isto bono multi etiam infideles suo modo boni dicuntur, dum moraliter viuunt secundum iustitiam, aliena non rapientes, castè viuentes, sobriè, & sic de aliis virtutibus moralibus. Quoniam per has morales virtutes homo redditur bonus, & eius opus bonum: & dicitur secundò Ethicorum. Et istud bonum apud philosophos dicitur bonum honestum: dicitur etiam bonum intrinsecum: quia à nullo potest violenter aufferri. Vnde narrat Valerius libro septimo, capitulo secundo: quòd Bias, cum pa-
B triam eius inuasissent hostes: & capta ciuitate, permisissent omnes incolumes, cum illis bonis, quæ asportare poterant, fugere.

Valerius.

Aliis ergo preciosarum rerum pondere onustis fugientibus, & ipse Bias de suis bonis nihil asportaret: & super hoc interrogatus: ipse Bias respōdit. Ego bona mea mecum porto. Illa enim pectore gestabat non humeris, nec oculis exterioribus visenda, sed examinanda animo. Quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefieri queunt. Et vt manentibus præsto sunt, ita fugientes non deserunt. Et quamuis ista de se sint bona, non tamen habent sufficientiam: quia ad finem principalem hominis, qui est beatitudo, non sufficiunt: vt de talibus moraliter bonis (vt fuerunt Philosophi tamen
C infideles) dicatur illud Iob. 21. Dicunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. tertiò est bonū gratiæ salutaris. Et istud differt à bono morali.

Bonum gratiæ.

Quia licet bonum morale sit gratis datum à Deo, non tamen de se sine forma charitatis facit Deo gratum, vt ostendit Magist. lib. 2. dist. 24. Et istud est bonum meritorum vitæ ęternæ: de quo dicitur Rom. 8. Omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Quod ideò dicit, quia qui bonum charitatis habet, vbique rationem meriti inuenit, quia omnia talia cooperantur in bonum, siue bona, siue mala, siue mors, vel vita, siue prospera, vel aduersa: quod ostenditur tam de bonis quàm de malis. De bonis, quoniam bona sunt duplicia, scilicet
D quæ facimus, & quę recepimus.

Mala bonis proficiunt.

Bona quę facimus, bonis vertuntur in bonum, dum in his solum salutem animæ, proximorum ædificationem, & Dei laudem quærunt. Similiter bona, quæ recipiunt boni, illis vertuntur in bonum, dum illa cum gratiarum actione, vt Dei beneficia recipiunt. Similiter & mala, quæ fecerunt, dum illorum consideratione, ad pœnitentiæ lamenta consurgunt. Et in his humilitatis causam, & cautelam futurorum recipiunt. Similiter & mala, quæ patiuntur, dum in illis armantur patientia: quinimò, vt dicit Vlricus super illo psal. 17. Diligam te, domine, fortitudo mea. Per bonum gratiæ omnis fortitudo mihi contraria succumbit, antiqui draconis malitia no-
E cere cupiens, mihi proficit. Sæuire poterit mūdus, sed hoc erit mihi seruire. Vrere poterit, tondere, dissecare, sed hoc erit mihi fabricare coronas. Vltimò corpus occidere poterit, sed hoc erit mihi, rupto carcere, ad libertatem gloriæ conuolare. Sed istud bonum adhuc mentem non satiat, quia est via, non terminus, exilium, non patria: etiam quia ante finem deficere potest. Sed bonum gloriæ omnia prædicta superat bona: quia primum est dece-

Bonum gloriæ.

Universidad de Deusto Biblioteca

ptorium,scilicet bonum temporale,& in gloria est perfecta cognitio, & sapientia:quia ibi clarè videtur Deus & in ipso omnia.Ioan. 17. Hæc est vita æterna,&c.Secundum, scilicet bonum morale est insufficiens,quia non satiat, & in gloria est mens perfectè satiata. psal. 16. Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Tertium scilicet bonum gratiæ est dubium, quia deficere potest ante finem:sed bonum *Aug. 12 de ciuitate Dei.* gloriæ non potest deficere. Vnde Aug. dicit. Ibi erit Deus omnia bona:quæ ab hominibus desiderari possunt,scilicet vita,salus, virtus, copia,gloria,honor, pax:& vnum bonum omnia continens bona. Cuius bonorum firmitatem notabat Apo- *Gala. 6.* stolus, dicens. Bonum facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ista ergo sunt bona gloriæ, quibus Deus suos replet electos. De quibus nunc in persona omnium electorum ait psalmista. *Replebimur in bonis domus tuæ.* Notandum tamen, quòd non omnes æqualiter illa bona participabunt, sed differenter secundum differentiam meritorum: quia Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Et hoc notans subdit. *Colos. 2.* *Sanctum est temolum tuum mirabile in æquitate.* Quid enim proprius dicitur templum Dei, quàm ipse Christus,in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter? Ad iustitiam enim distributiuam pertinet, secundum differentiam meritorum conferre & præmia. Est ergo templum Dei,id est,Christus,sanctum, & mirabile in æquitate: quia secundum quod dictat æquitas, tribuit præmia iustis:propter quod psal. 95. de ipso dicitur.Iudicabit orbem terræ in æquitate.

1015 Exaudi nos, Deus,salutaris noster, spes omnium finium terrę, & in mari longè.

Hic psalmista consurgit ad gratiarum actionem,& ad laudem diuinam. Et diuiditur in partes tres.Quia ostendit primò diuinæ bonitatis immensitatem. Secundò Christi incarnationis humilitatem, ibi. *Visitasti.* Tertiò sacramenti eucharistiæ vtilitatem, ibi. *Flumen Dei.* Quantum ad primum: quòd ostendens diuinam potestatem,ipsam ostendit in tribus, scilicet, in bonorum consolatione, in prædicatorum illustratione, ibi. *Præparans*: in mundanorum conturbatione, ibi. *Turbabuntur.* *Mare pœnitentia. Greg. 2. mor. c. 30.* Quantum ad primum notandum, quòd hic per terram intelliguntur peccatores: sed per mare pœnitentes. Primum ostendit Greg. dicens. Quid per terram nisi peccator homo intelligitur? Primò quippè peccanti homini dictum est, Terra es,& in terram ibis. Sed per mare intelligitur pœnitentium status: patet, quoniam mare ab amaritudine dicitur: quia,scilicet aquas amaras habet, & salsas. Similiter & pœnitentia dicitur mare, id est,amara: quia aquas amaras lachrymarum,& contritionis emittit, dum per ipsam homo seipsum punit:quia sensualitati valdè existit amarum. Vnde de pœnitentia sub nomine maris dicitur illud Iosue.12.quòd est mare deserti,quòd est mare salsissimum. Dicitur enim pœnitentia mare deserti: quia per ipsam homo deserit mundum: quinimò etiam & corpus proprium, dum ipsum flagellis subiicit.Dicitur etiam & mare salsissimum propter amaritudinem pœnitentiæ, quam continet.

Ideo cuilibet verò pœnitenti dicitur. In mari via tua,&c. *Psal. 76.* Volens ergo ostēdere psalmista,quòd Dei potestas est refugium peccatorum, ipsos vocando ad pœnitentiam,refugium pœnitentium,ipsis plenam conferendo veniam,ait. *Exaudi nos, Deus salutaris noster,* id est,exaudies. *Spes omnium finium terræ,* id est,omnium peccatorum. *Et spes in mari longè,* id est,omnium pœnitentium,qui per humilitatem à te se remotos reputant. Si autem moraliter de mari pœnitentiæ vis loqui. Nota quòd pœnitentia propriè significatur per mare æneum,quod Salomon fecit:vt habetur 3.Regum.7.Fecit Salomon mare æneum decem cubitos habens in latidine,&c.Vide in prædicationibus meis quadragesimalibus.

Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia,qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum eius. 1016. *De pœn. dist. 1. circa finem.*

Hic ostendit Dei potestatem in prædicatorum illustratione. *Montes sunt prædicatores Greg. 9. mor. c. 2.* Vbi nota quòd scriptura per montes significat fidei prædicatores,vt ostendit Greg. super illo verbo Iob.9.Qui trāstulit montes, &c.dicens. In scriptura sacra montium nomine prædicantium altitudo designatur. De quibus per psalmistam dicitur. *Psal. 71.* Suscipiant montes pacem populo, &c.Electi quippe prędicatores æternæ patrię non immeritò montes vocantur:quia per vitæ suæ celsitudinem:ima terrarum deserunt:& cœlo propinqui sunt,&c. Istos ergo montes præparauit Deus, quando per Spiritum sanctum ipsos perlustrauit: vi puta quando apostolos omnium linguarum genera docuit. Et hoc fuit apertum signum diuinæ potestatis,vt,scilicet,homines illiterati, & simplices à Spiritu sancto inspirati,sua prædicatione totū conuerterent mundū: & miracula aliàs inaudita facerent.Quod notans psal.dicit hic. *Præparans montes,* id est,disponens sanctos prædicatores ad totum mundum docendum. Et hoc *in virtute tua:* quia magna Dei virtute fuit factum,vt piscatores subito efficerentur doctores. Et homines despecti subito miraculis potestate inaudita fulgerent. Et quia hoc fecit homo Christus, non quidem virtute humanitatis, sed diuinitatis, cui erat vnitus. Ideo subdit. *Accinctus potentia,* id est, secundum glo.diuinitate: quia humanitas verbi maiestate præcincta est:vt,quod homo ex se non habuit,daret deitas. *Mare superbia.* Quid autem per istos montes sic præparatos,vel prædicatores fecerit. Audi quod sequitur. *Qui conturbas profundum maris, & sonum fluctuum eius.* Hic enim per mare accipitur peccator, & maximè superbus: quia superbia omnium peccatorum est caput. Nam mare inter alias conditiones est tumidum. Intumescit enim ad modum montium:& in altum eleuatur:propter quod dicitur psal.92.Mirabiles elationes maris.Et verè mirabites,quia quandoque ita bassum est, quòd vix videtur, & subito in altum eleuatur.Et sic significat superbiam: quæ multis de re vili, & bassa cor hominis in altum eleuat: vt puta quandoque per diuitias, quandoque per pulchritudinem, quandoque ex aliquo bono per hypocrisim facto.Quæ tamen omnia deberent hominem magis bassum tenere, si consideret se per ista Deo fore magis obligatum: quia cum augentur dona, rationes crescunt donorum.Tantò ergo humilior quisque debet

debet esse ex ratione &c. Verūtamen superbia hoc non cogitans,ad modum maris,de basso,id est,vnde se bassum deberet reputare,in altum erigit cor hominis. Etsic benè de superbo potest dici. Mirabiles elationes maris,quia secundum quod ait Hie- *Hierony.* rony.in epistolis. Quid tam magnū,& mirabile videri potest:quam superbum aduersus eius voluntatem viuere, à quo ipsum viuere accepit? illius pręcepta despicere,qui ideo solum aliquid præcepit, vt causam habeat remunerādi. Sic igitur per mare superbi significantur quos tamen Deus per suos prædicatores cōturbauit, quando per prędicatores mundi superbos ad pœnitentiæ conturbationem perduxit. Et hoc est,quod hic psal. Deo dicit. *Qui conturbas profundum maris,* id est,secundum *Fluct' superbiæ,* glo.superbos ad pœnitentiam ducis, vt scilicet ex profundo cordis pœniteant. *Et sonum fluctuum eius.* quia superbi ad pœnitentiam conuersi contradictiones contra Christi fidem sonantes, & persecutiones omiserunt Christo seruientes,vt puta rabies imperatorum & aliorū tyrannorum alias contra ecclesiam sęuiens ac mirabiliter sonans, modo defecit,quia conturbata est virtute pœnitentiæ. Sic enim hoc præuidens psalmista. 88. ait.Motum autē fluctuum eius tu mitigas.

1017 *11. q. 3. ira.* Turbabuntur gentes, & timebunt, qui habitant terminos, à signis tuis, exitus matutini,& vesperę delectabis.

Hic consequenter ostenditur Christi potestate mundi conturbatio. Vbi nota quòd ad prædicationem apostolorum gentiles primo turbati fuerunt,vt puta:quia videbant deos suos, & ipsorum cultum ad nihilum deuenire,dum apostolos diis suis pręualere viderent.Et inde turbabantur. Sic turbatus fuit Nero ad Petri prædicationē.A Egeas ad Andreæ prædicationem,& sic de aliis. Et hoc est,quod ait. *Turbabuntur gentes.* Sed tamen postea ipsorum visis miraculis, multi per orbem timuerunt Christi nomen,& conuersi sunt. Et hoc est, quod ait. *Timebunt qui habitant terminos, scilicet,* terræ à *signis tuis.* Iā enim visis Christi miraculis,christiani vbique Deum timent à *signis tuis,* id est,à miraculis,quæ per apostolos sunt facta. Sed aduerte, quòd differentia est inter timorem mundi, & ti- *Timor.* morem Dei,quoniam timorem mundi sequitur tristicia,sed timorem Dei sequitur gaudium,& exultatio,vnde Eccle.1.Timor domini delectabit cor, quia qui timet Deū,gaudet in prosperis per gratiarum actionem,gaudet in aduersis per virtutem pa- *Prosperitas. Aduersitas.* tientiæ.Et hoc notans psalmista dicit. *Exitus matutini,& vesperæ delectabis.* Vbi nota secundum glo. quòd per mane posperitas, quia lętum est mane post tristiciam noctis. Per vespere autem intelligitur aduersitas. In his enim duobus tentatur homo scilicet, prosperis vt eleuetur, aduersis vt cadat.Sed in his duobus dat Deus suis exitum, id est modum euadendi,ne peccent. Quia si adsunt prospera,inde non capiuntur, qui prodiuitiis Deum habent.Si adsunt aduersa, inde non terrentur,pro quibus passus est Christus. Est ergo sensus. *Exitus matutini,& vesperæ delectabis,* id est, ex aduentu prosperitatis, & aduersitatis *delectabis*, id est, *Exitus.* tuos in hac vita dectabiles facies. *Vel exitus matutini,& vesperæ delectabis,* id est,facies tuis delectabile exire à prosperis,& ab aduersis.Si enim non delectet hominem exitus prosperitatis,inde non laborat exire,sed capitur lucris,cui non placet promissio Christi.Et terretur aduersis,quem nō delectat ille,qui pro eo voluit pati,vt de aduersis exitum faceret nobis. Sicut enim dominus nos inducit in prosperis,& aduersis,sic inde nos custodiendo educit psal.102.Dominus custodiat in troitum tuum, & exitum tuum.

Visitasti terram, & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam. 1018 *1. q. 1. ex Catolica*

Hic consequenter ostendit Christi incarnationis humilitatem. Supra enim psalmista prædixit exilij huius mundi terminationem & bonorum cōsolationem,nunc ostendit,quæ fuit horū causa scilicet,Christi incarnatio,dicens. *Visitasti terrā &c.* Vbi nota, quòd per terram nostra humanitas designatur,quæ quāuis ex corpore de terra creato, & anima spirituali constet,tamen quia pars terrena experimentaliter magis cognoscitur quàm anima,ideo quandoque per terram ipsa humanitas,id est,totus homo ex anima, & corpore compositus designatur.De ista ergo terra humanitatis nostrę, *Visitatio Incarnatio.* nunc dicit psal. *Visitasti terram &c.* Visitauit ergo dominus terram,quando nostram humanitatē personę verbi copulauit hypostaticè.Sic enim Dei visitationem pro incarnatione accipit Zacha.dicēs. Benedict' dominus Deus Israel,quia visitauit,& fecit redemptionem &c.Quod exponens Beda super Lucam ait. Visitauit dominus plebem suam, quasi *Lca. 1.* longa infirmitate tabescentem, & quasi venditam sub peccato,quando verbum caro factum habitabit in nobis.Quid ergo est, *Visitasti terram*:nisi visitasti humanitatem nostram?quia tu fieri homo dignatus es.Et quid habuerit terra nostra ex ista visitatione sequitur, *Et inebriasti eam.* Quod ideo dicit,quia per talem visitationem, nostra humanitas in Christo omni gratia sunt repleta,quia tantam ei Deus gratiæ plenitudinem dedit,quod maiorem ei conferre non potuit,vt dicit Magister libro.3.distin.13. Vnde sequitur. *Multiplicasti locupletare eam,* quia non solum humanitatem Christi repleuit omnibus bonis,sed etiam omnes suos fideles in ipso diuites fecit,in omnibus virtutibus,& spiritualibus bonis.1.Corin.1.In omnibus diuites facti estis in illo,in omni verbo,& in omni scientia, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia.

Flumen Dei repletum est aquis;parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio eius. 1019

Hic consequenter ostendit sacramenti eucharistię vtilitatem,per quod scilicet nos locupletes fecit,quia per ipsum summa Dei nobis gratia datur. Circa autem istud sacramentum sic procedit.Quoniam ostendit,quòd per istud sacramentum. primo ecclesia plenè saturatur.Secundò, ecclesia per ipsum sanctificatur,ibi. *Benedices.* Tertiò ecclesia per ipsum fundatur, ibi. *Pinguescent.* Quartò. quod per ipsum ecclesia iocūdatur,ibi. *Induti sunt.* Quantum ad primum ostendit primò quòd ecclesia ipso saturatur,quo ad cibum. Secundò quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad potum,ibi. *Riuos eius.* Quantum ad primum scié dum,quòd quamuis sacramentum eucharistiæ sit vnicũ,tamẽ nobis sub duplici specie ministratur, scilicet,panis,& vini,cibi,& potꝰ. Et rationẽ ostendit Magister dicens. Sed quare sub duplici specie sumitur,cum sub altera totus sit Christus? Respondet. Vt ostenderetur Christum totam naturã humanam assumpsisse, vt totam redimeret, panis enim ad carnem refertur, vinum ad animam, quia vinum operatur sanguinem,in quo sedes animæ à physicis esse dicitur. Ideo ergo sub duabus speciebus celebratur, vt animæ, & carnis susceptio in Christo,& vtriusq; liberatio in nobis significetur. Sic ergo psalmista hic agit de sacramento primo, vt ministratur sub specie panis,& cibi,dicẽs. *Flumẽ Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum.* Quid enim hic fluminis nomine,nisi decursus vitæ præsentis intelligitur? Vnde Grego ait. Quid fluminis nomine,nisi humanæ vitæ decursus designatur: qui velut à fontis sui origine nascendo surgit:sed quasi ad ima defluens pertransit. Per aquam verò intellige spiritussancti gratiam. Vnde idem Greg. dicit. Aquæ nomine spiritussancti gratia designatur,sicut veritatis voce in euangelio dicitur. Qui credit in me,sicut dicit scriptura,flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritusancto &c. Quid est dicere. *Flumen Dei repletum est aquis,* nisi vita fidelium,vel ipsa ecclesia plena est gratia,& spiritussancti donis? Et causam subdit. *Quia parasti cibum illorum,* id est,quia dedisti sacramentum corporis tui in cibum illorum. Quod quidem sacramentum, vel cibus omni dono, & gratia repletur, propter quod eucharistia dicitur, id est,bona gratia,quia in illo non solum sumitur augmentum gratiæ,sed etiam ille sumitur, qui est fons,& origo cunctarum gratiarum. Et hoc sacramentum non datur nobis meritis nostris,sed solũ ex Dei mera gratia, & liberalitate. Ideo subdit. *Quoniam ita est præparatio eius.* Vbi glo. Istũ cibum parasti,vt illis des per tuam misericordiam, non quia ipsi hoc meruerint.

Eucharistia.

Magister i.4. istin. 11.

Flumen vitæ præsentis.

Aquaagratie Grego.11. mo c.6. Ioan.6

Greg.33. mo.c.7.

1201

Riuos eius inebria: multiplica genimina eius, in stillicidiis eius lætabitur germinans.

Hic agit de sacramento,vt datur sub specie potus. Vt enim statim dictum est. Flumen dicitur ecclesia. Qui sunt ergo riui istius fluminis,nisi ipsi fideles,qui sacramentum istud bibendo inebriantur? Sic enim dicitur psalm. 22. Calix meus inebrians, quàm præclarus est. Ista enim sanguinis potatio hominem inebriat. Quod ideo sic dicitur similitudinariè,quia sicut mens ebrii absorbetur à vino,sic mens deuota absorbetur à gratia,in potatione Christi sanguinis data. Vnde psal. 35. inebriabuntur ab vbertate domus tuę, & torrente voluptatis tuę potabis eos. Sed aduerte differentiam inter istam ebrietatem gratię, & vini corporalis,quia ebrietas corporalis obscurat intellectũ, hęc autem magis illuminat. Quod benè notat psalmista,dicens. Calix tuus inebrians quàm præclarus est,id est, multum clarus. Vnde Ambr. & habetur de conse.distin.2.in calice. Quotienscunque calicem domini bibis, remissionem peccatorum accipis, & inebriaris, non carne, sed spiritu. Vnde apostolus ait. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria,sed implemini spiritu sancto. Quid est ergo dicere. *Riuos eius inebria,* nisi fideles tuos per sacramentum sanguinis tui gratia implebis. Vnde glossa. *Riuos eius inebria,* id est,apostolos, & alios, qui de calice sanguinis tui biberint gratia inebriando,vt sibi,& aliis sufficiant. Vnde subditur. *Multiplica genimina eius.* Secundum grammaticos hoc genimen,inis, idem est, quod generatio, vel germen productum. Et dicitur à gigno.nis. Genimina ergo ecclesiæ sunt successores per apostolos & alios primitiuos patres generatos. Est ergo sensus. *Multiplica genimina eius,* id est, virtute huius sacramenti dabis imitatores prouectos à riuis generatos,quasi ex credẽtibus alij credant. Subditur. *In stillicidiis eius lætabitur germinãs.* Vbi nota,quòd stilla,id est,gutta componitur cũ cado.is. & sit hoc stillicidum.dij.& sunt stillicidia guttæ aquæ successiuè cadentes. Germinans ergo ecclesia scilicet noua,& rudis,quæ incipit à stillicidiis,id est,à gutis doctrinæ,& sacræ scripturæ lætabitur, quod ideo dicit,quia inde profici ũt rudes,& parui,quando minora misteria scripturarum eis stillãtur,quia necdum maiora capere possunt. Sic enim dicebat apostolus paruulis, & rudibus, quasi paruulis in Christo. Lac vobis potum dedi,non escam, quia nõdum poteratis &c. propter quod dicitur Iob 29. Super illos stillabat eloquium meum.

Calix. Sanguis Christi Ebrietas

Psal.22.

Ecp.5.

Genimina.

Stillicidium.

1.Corin. 3.

1021

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate.

Hic ostendit quomodo ecclesia sanctificatur. Vbi notandũ,quod annus benignitatis dicitur totum tempus gratiæ,scilicet ab aduentu Christi vsque ad finem sæculi,quia & ipsa incarnatio Christi Benignitas dicitur psal.84. Dominus dabit benignitatem,& terra nostra dabit fructum suum. Corona ergo anni benignitatis dicitur tota ecclesia fideliũ,quæ dicitur corona,quia coronam victorię præstat vincenti d'abolum,carnem,& mundũ. Est ergo sensus. *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ,* id est benedices multitudini fidelium acquisitæ anno benignitatis tuę,id est,ab aduentu Christi,vsque ad finem sęculi. *Benedices,* id est,bonadabis,scilicet gratiam,quia fideles noui testamenti per sumptionem huius sacramenti gratia sanctificantur. Et hoc est, quod subditur. *Et campi tui replebuntur vbertate,* id est,iusti replebuntur vbertate prolis genitæ,& meritorum. Dicat ergo. *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ,* id est,anno benignitatis tuæ, scilicet iustis in anno gratiæ acquisitis, dabit coronam benedictionis. Vbi nota,quod dominus annum benignitatis, scilicet iustis multipliciter coronat scilicet Coronat eternaliter eligẽdo. Coronat pęnaliter remẽdo. Coronat stabiliter dispẽsando. Coronat ipsos in carne præseruando. Coronat in mente perlustrando. Coronat in pœnis roborando. Primò coronat Deus iustos ipsos eternaliter eligendo. Quæ enim maior benegnitas potest cogitari, quã hominem,nullo precedente merito, ad summum bonum participandum eligere? Et de hac corona cuilibet iusto dicitur. Eris corona gloriæ in manu domini. In manu dicit Dei, quia solius Dei est bonitas,vt nullus præcedentibus meritis quis ad talem

Coronat Deus iustos multipliciter.

Esa.62.

talem coronam sit electus. Secundum patet. Nam corona quę nobis à Deo erat parata exigentibus nostris peccatis perdita, nullis nostris operibus poterat recuperari. Qui deplorabat Hieremias, dicens. Cecidit corona capitis nostri,vę nobis quia peccauimus. Ideo venit Christus,vtsua morte hanc coronam nobis repararet, dum pro nobis spineam ipse suscepit coronam. Ioan.19. Exiuit Iesus portans spineam coronam. O Christi corona totis affectibus amplexanda quæ nostra corona perdita recuperatur! Vnde ad hanc meditandam nos scriptura prouocat.d. Egredimini & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, Salomon rex pacificus est Christus, mater verò dicitur synagoga, ex qua secundum carnem processit. Tertium patet, Quoniam suos dominus coronat dum in tentationibus,& aduersis fortificat. Nam vt ait Hierony. in ser. In stadio sumus continuè pugnamus,aduersariis totus mundus est plenus, nos autem debiles sumus, nec sine victoria coronari debemus, quoniam vt ait apostolus. Non coronabitur,nisi qui legitimè certauerit. Est autem legitimè certare hostibus non cedere, sed de ipsis reportare victoriam. Ideo dicitur Apoc.3.Tene quod habes, scilicet, stabiliter pugnando, ne alius accipiat coronam tuã. Oportet ergo vt nostro inuicto principi fideliter semper adhæreamus qui nos seruabit inuictos. Vnde ad hoc quemlibet nostrum prouocat Apoca.2. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Quartum patet. Quia iustos præseruat,ne à carnis libidine superentur. Et ista corona maximè debetur virginibus, quę dicitur aurea. Aurum enim propter suam puritatẽ, & incorruptionem carnis significat integritatem Et de hac corona dicitur. Corona aurea super caput eius. Quintum patet. Dùm iustis dat scripturarum sapientiam & cognitionem. Et ista corona maximè debetur doctoribus quę dicitur stella. Stella enim propter suam, claritatem significat scripturarum sapientiam, etiam quia sicut stella est deuiantium directiua,sic scriptura sacra errantium illustratiua. Apoca.12. Et in capite eius corona stellarum duodecim quia scilicet scriptura maximè circa duodecim articulos fidei versatur Sextum patet. Quoniam suos roborat Deus in tormentis,ne deficiant. Et ista corona maximè competit martyribus qui pro Christo fortiter certauerunt quę corona dicitur lapidea. Nam lapis propter suam duritiam significat in aduersis patientiæ firmitatem. Et de ista corona dicitur. Posuisti domine super caput eius coronam de lapide precioso. Et hanc coronam dare martyribus venit Christus. Esa. 61. Spiritus domini super me ad annunciandum mansuetis misit me vt consolarem omnes lugentes,vt darem eis coronam pro cinere &c. lugentes dicuntur sancti martyres, qui in aduersis tribulationibus fuerunt, hos consolari venit Christus dum eis victoriæ coronam promittit. Quæ corona pro cinere datur,quia scilicet corpora sanctorum martyrum fuerunt occisa combusta & vsque ad cinerem redacta pro Christi fide seruanda. Vnde talibus dicitur Percipietis immarcesibilem gloriæ coronam. Omnibus ergo prędictis modis coronæ iustorum Deus benedicit. Vnde nũc dicitur. *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.*

Thre.5.

Can. 3.

Hierony.

2.Tim.2.

Apoc.3.

Eccle.45.

1.Pet.5.

1022

Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur.

Hic ostenditur quomodo ecclesia Christi fecundatur,cum scilicet continuè noua proles generatur in ea. vbinotandum,quod per desertum ipsa gentilitas intelligitur, quando ante Christi aduentum infidelis existens per Christũ incarnatũ ad ecclesiæ fidem fuit deducta. Vnde Greg.dicit. In gentilitate in qua patriarcha nõ fuit, Propheta nõ fuit:ad intelligendũ Deũ,q ratione vteretur penè homo nõ fuit,solitudo dicitur vel desertum,de qua per Esai.dicitur.Delectabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo,& florebit quasi lilium. Et rursum de ecclesia dicitur.Ponã desertum eius quasi delicias,&solitudinem eius quasi hortum domini. In hac ergo solitudine Christus domum accepit,quia incarnatus dominus pro hominibus,derelicta Deo gentilitatis corda possedit &c. Et hoc hic notans psal,dicit. *Pinguescent speciosa deserti.* id est corda gentilium, quę prius erant deserta, per aduentum Christi recipientur ad fidem, & sic pinguescent per gratiam & fient speciosa. Et istũ sensum hic ponit glo. dicens, *Pinguescent speciosa deserti,* id est gentilitatis desertum. Desertum namque sunt omnes gentes quibus nullus Propheta missus est. Hæ autem gentes pinguediem receperunt quando apostoli ad eas venerunt, per quos doctæ factæ sunt,& speciosæ, vbi ergo prophetæ non sonuerunt,vbi acceptus est prophetarũ dominus. Sequitur. *Et exultatione colles accingẽtur.* Vbi nota q hic per colles significantur alti,nõ quidem spiritu superbiæ, sed meritis & virtute humilitatis:quia humiles à Deo exaltantur, sicut & superbi deprimuntur. Iob.5. Ponit humiles in sublime. Et istum sensum hic habet glo. dicens. *Exultatione colles accingentur.* colles,id est,illi quos Deus per humilitatem erigit: quia scilicet Deus exaleat humiles, quia tales in ecclesia *accingentur* id est, confortabuntur ad prædicandum aliis Et hoc exultatione,quia alios suo exemplo inducendo ad Christi fidem exultabunt, sicut de apostolis Actuum. 5. dicitur, Ibant apostoli gaudentes à conspectu concilij &c.

1.2.q. 1 exemplũ

Desert ũ significat gentes.

Greg.30 mor c.30.

Esa.51.

Colles significat humiles.

1023

Induti sunt arietes ouium,& valles abundabunt frumento, clamabunt, etenim hymnum dicent.

Hic ostendit, quomodo ecclesia per Christum iocundatur. vbi nota quod ecclesia Christi duas partes habet quia aliqui sunt in statu prælationis,& alij in statu subiectionis. Prælati enim qui subditos habent ducere, & dirigere, per arietem significantur,vt ostendit Greg. dicens. Scriptum est, Tria sunt quæ bene gradiuntur, scilicet leo fortissimus bestiarum, qui ad nullius pauebit occursum gallus succinctus lumbos. & aries nec est rex, qui resistat ei. Ipse quippe hoc loco leonis nomine ponitur scilicet, Christus de quo scriptum est, vicit leo de tribu Iuda. Qui fortissimus bestiarum dicitur, quia in illo hoc quod infirmum est Dei fortius est hominibus qui ad nullius pauet occursum dicit enim. Venit princeps mundi huius & in me non habet quicquam, gallus succinctus lumbos sunt prædicatores sancti, qui inter huius noctis tenebras verum mane nunciant, qui succinctilumbos sunt: quia à membris suis luxurię fluxum restringunt. Aries nec est rex, qui resistat

Aries significat prælatos

Greg.30 mo.c.5.

Leo Christus. Apoc.5.

1.Cor.1. Ioan.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

resistat ei. Quem alium hoc loco arietem accipimus, nisi primum intra ecclesiam ordinem sacerdotum de quibus scriptum est. Afferte domino
Psal. 82. filios arietum, qui per exempla sua gradientem populum, quasi subsequentem ouium gregem trahunt. Quibus spiritualiter rectéque viuentibus nullus rex sufficit omnino resistere, quia nullus intentionem eorum valet impedire Sciunt enim ad eum, quem desiderant, & anxiè currere, & moriendo peruenire. Ex quibus apparet, quòd arietum nomine prelati, & principes significantur. Per valles autem, que stant in basso, significatur status subditorum. De istis ergo duobus statibus ecclesiæ, scilicet, superiorum, & subditorum, dicit. *Indati sunt arietes ouium*, id est, prelati: & duces ouium. *Indati sunt exultatione.* quia scilicet gaudent de fructibus suis. *Et valles.* id est humiles populi & subditi. *abundabunt frumento*: id est fruges boni operis, quia multum fructum afferent. Et sic tam arietes quàm valles clamabunt. Deo gratias agendo. Vnde sequitur. *Etenim hymnum dicent* Deum laudandum. Et attende quod secundum magistrum in glo. Iste psalmus dicitur in exequis mortuorum, quia hic psalmus agit de reditu Babyloniæ huius mundi ad patriam cœlestem, ad quam sancti in obitu de carne educti ad patriam fœliciter migrant: simplam stolam statim recipientes: donec in resurrectione stola geminę beatitudinis glorificentur.

PSALM. LXV.

1024 IVbilate Deo omnis terra psalmum dicite nomini eius: & date gloriam laudi eius.

Psalmus iste hunc habet titulum *In finem canti cum psalmi & resurrectionis.* Vbi notandum, quod iste psal. est factus ad gratias agendum Deo pro liberatione populi Iudaici de captiuitate, & seruitute Aegyptiaca, pro qua liberatione etiam multi alij psal. facti fuerunt. Vbi notandum quod vita hominis naturaliter in libertate consistit, quoniá anima que est substantialis forma hominis naturaliter est libera & sic totus homo per animam viuens liber & dominus actuum suorum naturaliter debet esse. Sic ergo vita nostra in libertate consistit. Vnde eccl. 15. dicitur Deus ab initio cõstituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, adiecit mandata, & precepta sua apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam: ante hominem vita, & mors, bonũ, & malum. Sequitur ergo quod si vita nostra in libertate consistit, quod tollens libertatem, tollit vitam libertatis, & sic mortem inducit. Cum ergo seruitus libertatem tollat, mortem inducit. Cum ergo populus hebreorum in Aegypto seruitute premeretur, mortuus dicebatur. Sicut ergoisto modo seruitus mortem inducit, sic & liberatio à seruitute hominem resuscitat & per consequens liberatio filiorum Israel de seruitate Aegypti, isto modo resurrectio ipsorum debet appellari. Ex prædictis apparet sensus literalis tituli. *In finem canticum psalmi*: i. iste psal. vel canticum dirigens nos in finem, est gratiarum actio resurrectionis, id est, pro liberatione populi Israel, à seruitute Aegyptiorum quę mors quædam moralis dicebatur. Ex isto titulo apparet materia psalmi, sed auctor non apparet. Vnde iste psal. dicitur ignotus, quo ad auctorem, quia nescitur quis istum fecerit psalmum. Procedam ergò primò secundum sensum historicum, deinde iuxta sensum Propheticum, Quantum ad sensum literalem, & historicum, tota sententia est omnes inducere ad Dei laudem propter liberationem hebræorum de Aegypto, Secundum hoc psalmista duo facit. Quia primò inducit omnes ad Dei laudationem. Secundò ad hoc multiplicę inducit rationem, ibi. *Venite, & videte &c.* vt Nic. de Ly Quãtũ vero ad sensum propheticum pro expositione tituli notandum, quòd in antiqua lege Iudei sperabant pro sua iustitia solum in bonis temporalibus præmiari. Nam regnum cœlorum primum in nouo testamento promissum fuit. Sperabant etiam resurrectionem futuram Sed post resurrectionem eadem temporalia bona sperabant habere quæ modo ante mortem habentur. Quod manifestè patet ex hoc, quod quæstioni Saducæorum, qui resurrectionem negabant, de muliere, quæ successiue habuit septem viros, cuius illorum in resurrectione erit vxor, ipsi Iudæi nesciebant respondere (vt habetur Mat. 22.) credentes quod connubia fierent post resurrectionem, sicut fiunt ante mortem. Vnde Christus ait, Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt, sicut angeli Dei in cœlo. Contra ergo illum errorem Iudæorum agit iste psalm. ostendens, quòd post resurrectionem boni habebunt spiritualia bona, non carnalia. Vt sicut Christus caput totus spiritualis resurrexit, ita & nos spirituales resurgemus. Est ergo sensus tituli talis: Canticum istud dirigens nos in finem, id est, in Christum, vel in consumationem futuræ beatitudinis, est resurrectionis, quia hic est exultatio de resurrectione capitis quæ præcessit, & corporis quæ futura est. Et est canticum psalmi, quia pro resurrectione futura monet bene operari. Vn de tota intentio psalmi, est mouere nos ad iubilum prosperæ resurrectioni futuræ Et ad istum intellectum psal. iste diuiditur in quatuor partes. Quia primò de Christi resurrectione nos docet habere lætitiam. Secundò pro nostra resurrectione nos docet habere iustitiam: ibi. *Venite, & videte* Tertiò ex hoc in tribulatione nos docet habere patiẽtiã. ibi, *Benedicite.* Quartò suo exemplo nos in Deo docet habere patiẽtiã, ibi, *Venite & audite* Prima pars diuiditur in tres. Ostenditur primo pro Christi resurrectione debita Deo gloria. Secundò in Christi resurrectione iudæorũ ostenditur fallacia, ibi, *Dic te Deo.* Tertiò per Christi resurrectionem gentilium deponitur superbia: ibi. *Omnis terra* Quantum ad primum notandum, quòd quatuor festa de Christo celebramus in quib. angeli apparuerunt in signum letitiæ & exultationis mundo datæ scilicet, festum incarnationis, natiuitatis, resurrectionis, & ascensionis. In festo annunciationis: & resurrectionis apparuerunt angeli solum mulieribus. In festo verò natiuitatis, & ascensionis solum viris, vt puta in festo natiuitatis pastoribus, etiam in ascensione apostolis. Infesto verò incarnationis, apparuit angelus Mariæ soli annuncians illam, sed in festo resurrectionis, apparuit mulieribus pluribus, vt patet Matt. vlt. Cum igitur sexus fœmineus sit infirmior virili, cõsequens est

est, quod maioris gratię est angelos mulieres consolari, quàm viros, & per consequens maioris est lætitiæ. Et sic maioris lætitiæ debet esse mundo Christi incarnatio & resurrectio, quam natiuitas & ascensio. In incarnatione autem solum vni mulieri apparuit angelus, scilicet, Mariæ, In resurrectione autem pluribus, & per consequens quãtum ad hoc maioris lętitiæ mundo fuit Christi resurrectio quàm eius incarnatio, quia quamuis in incarnatione maior mundo fuerit facta gratia, tamen in resurrectione gratia mundo facta magis per effectum fuit declarata. Ex quibus omnibus sequitur, quod festum Christi resurrectionis cum sit causa efficiens nostræ resurrectionis inter omnia alia Christi festa est maioris gaudij, & exultationis in cuius argumentum ecclesia in festo resurrectionis continuè cantat. Hæc dies quàm fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Quæ omnia considerans hinc psal. vt in Christi resurrectione exultemus, & Deo iubilemus, hic ait *Iubilate Deo omnis terra &c.* Et in isto versiculo nos hortatur ad tria, scilicet ad mentis iubilationem dicens *Iubilate Deo omnis terra.* Ad bonã operationem dicens, *Psalmum dicite nomini eius*; & ad gratiarum actionem dicens. *Date gloriam laudi eius.* Quãtũ ad primũ ait. *Iubilate Deo omnis terra.* q. d. Non solum Iudæa, sed omnis terra pro festo resurrectionis Deo debet iubilare, quia Christi resurrectio est causa resurrectionis nostræ, non solum Iudęorum quinimmo, & totius orbis. Quale autem gaudium sit iubilatio, vide superius versi. 766. Secũdò ex hoc non excitat ad bonam operationem, dicens. *Psalmum dicite nomini eius.* Psalm. enim dicere: idem est, quod psalterium tangere. Psalterium autem, quod erat instrumẽtum decem chordarum, quod manu pulsabatur, significat operibus decem Dei precepta adimplere. Et de hoc vide superius versi. 771. Tertiò ex hoc nos excitat ad gratiarum actionem, dibens. *Date gloriam laudi eius.* Quia si Christi resurrectio causa est nostræ resurrectionis, in qua beatificabimur in corpore & anima, hæc à Deo debes recognoscere, & non ascribere meritis tuis. Et hoc est, quod hic dicit glo. *Date gloriam laudi eius.* Non vestram, sed Dei quæratis gloriam non industriæ vestræ asscribatis, vt
Psal. 28. Iudæi faciunt, qui meritis suis dant iustitiam, & gentibus inuident gratiam, sic enim dicitur psal. 28. Afferte domino gloriam & honorem, afferte domino gloriam nomini eius.

1025 Dicite Deo, quam terribilia sunt opera tua domine, in multitudine virtutis tuę mentientur tibi inimici tui.

Resurrectio Christi. Iudæorũ mendacia

Hic ostenditur iudæorum falsitas de Christi resurrectione. Vbi aduertendum quod psalmista volens ostendere falsitatem Iudæorum circa Christi resurrectionem, per modum cuiusdam similitudinis ipsos hic assimilat Ægyptiis, quia sicut Deus
Exod. 8. & 9. fecit mirabilia in Ægypto & terrenda quando in de filios Israel cum magna potestate eduxit, vt patet in multis plagis quibus percussit Ægyptum. & tamen ipsi Aegyptij multoties promiserunt filios Israel dimittere exire, & statim postea reuocantes promissionem Deo mentiebantur. Sic & iudæi viderunt mirabilia Christi, scilicet quia homo factus est, quod cum ipsis sanctè conuer
A satus est quod multa & terribilia signa ostendit in passione, quod glorioſè resurrexit & tamen ipsi obstinati in multitudine tantæ virtutis Deo sunt mentiti, quia ad negandam Christi resurrectionem mendacia multa, & falsa composuerunt, quoniam, vt habetur Matthæ. 28. Christo resuscitato, quidam de custodibus sepulchri venerunt in ciuitatem & nunciauerunt principibus sacerdotum omnia, quæ facta fuerant, scilicet qualiter angelus apparuerat mulieribus Christum resurrexisse annunciauerat, & sepulchrum apertum & vacuum viderant &c. Tunc ipsi sacerdotum principes istis terribilib. auditis statim ad mendacia, & falsitates confugerunt. Vnde congregati cum senioribus, consilio accepto pecuniã copiosam dederunt militibus dicentes, Discite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum, vobis dormientibus. Sed quod isti expresse fuerint mentiti ostendit Chrisostom. in homil. dicens. Qualiter autem furati fuissent corpus Christi discipuli, homines pauperes & idiotæ, & neque apparere audentes? Si enim Christum adhuc viuum videntes fugerunt, qualiter mortuo eo, non timuissent tot militum multitudinem? Nunquid hostium sepulchri poterant euertere: lapis enim imminebat magnus multis indigens manibus. Nunquid etiam non erat signum super impositum? Propter quid autem non furati sunt prima nocte, quando nullus sepulchro affuit. Sabbato enim petierunt à Pilato custodiam. Quid autem sibi volunt hæc iudaria, quæ Petrus vidit iacentia? Si enim vellent furari non essent nudum corpus furati non solum ne iniuriarentur, sed etiam ne in exuendo tardarent, & traderent militibus se detinendi facultatem, maximè quia mirrha erat corpori, & vestimentis affixa, ita glutinoſè vt non esset facile à corpore enellere vestimenta: quare non persuasibilia sunt sed mendacia, quę de furto dicta sunt. Vnde per quę resurrectionem obumbrare conantur, per ea ipsum faciunt clarere. Dicẽtes enim quòd discipuli furati sunt, confitentur corpus non esse in sepulchro. Furtum autem ostendit esse mendax, custodia militum, & discipulorum pauor. Ex quibus apparet: qualiter tempore resurrectionis Christi inimici eius mentiti sunt ei. Sed illa mendacia magis ostenderunt Christi potestatem. Vnde glo. solent mentiri inimici cuiusquam, vt potentiam eius minuant, Christo autem contrarium accidit, quia minus appareret potentia Christi, si ei inimici mentiti non fuissent. potentia enim Christi secũdum hominem maximè in resurrectione apparui, vnde psal. iste intitulatur. Ad commendationem ergo huius potentiæ valuit mendacium iudæorum quo ad crucem eum perduxerunt, vt sic resurgeret, valuit & mendacium falsorum testium ad soluendum templum, quibus creditum est, & damnatus est, Christus, sed resurrexit. Accesserunt etiam mendacio custodes sepulchri, qui & probati sunt falsi. Auctus est numerus mendacium vt augeretur merces credentium. Mentiti sunt ergo mendaces: & contra mendaces, Christus verax apparuit & terribilia suæ potentiæ suis ostendit, vt sibi dicat ecclesia. *Quam terribilia sunt opera tua domine.* scilicet de sepulchro resurgendo sed *in multitudine virtutis tuæ.* ad ipsam virtutem declarandam *mentientur tibi inimici tui.* Sic enim dicitur psalm. 80. Inimici domini mentiti sunt ei. & erit tempus eorum, scilicet, punitionis, in sæcula.

Omnis

Universidad de Deusto Biblioteca

126 Omnis terra adoret te & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo.

Terra significat gentiles

Hic ostenditur, quòd per Christi resurrectionẽ gentilium deponitur superbia. Quia post Christi resurrectionem ad prædicationem apostolorum per totum orbem gentiles relictis idolis, ad fidem Christi sunt conuersi. Quod prȩuidens psalmista, dicit *omnis terra adoret*. id est, adorabit te Deus &c. Et hic ly, *omnis*. signum vniuersale accipitur pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Nomine vero terræ ipsa gentilitas intelligitur, quam Iudȩis Christus relictis ad fidem conuertit, vt deducit Greg. super illo verbo Iob. 1. Tõso capite, corruens in terrã adorauit, dicens. Quid enim per decisos capillos nisi sacramentorum subtilitas designatur? Vnde ad Ezechielem prophetam dicitur. Tu, fili hominis sume tibi gladium acutum radentem pilos, assumes eum & duces per caput tuum, & barbam. Vt scilicet, facto prophetæ iudicium redemptoris exprimatur, qui in carne apparens caput rasi, quia à iudaico sacerdotio præceptorum suorum sacramenta abstulit barbam rasit, quia regnum israeliticum deserens, decorem virtutis illius amputauit. Quid verò per terram, nisi homo peccator exprimitur? Primo quippe paccanti homini dictum est. Terra es & in terram ibis. Terrȩ ergo nomine peccatrix gentilitas designatur. Mediator ergo noster quasi detonso capite in terram corruit, quia iudæam deserens ad noticium gentilium venit. Quod hic notat psal. dicens *Omnis terra adoret te, Deus &c.* Et quod tria prȩdicit, gentiles facturos, scilicet primo Christi fidem recepturos, dicens. *Omnis terra adoret te Deus.* Secundo Christi præcepta perfectu ros: dicens *Psallat tibi.* Tertio alios Christi fidem docturos: ibi *Psalmum dicat nomini tuo.* Quæ omnia hic notans glo, dicit. Te cuius potentiæ mentiti sunt Iudȩi adorat omnis terra, scilicet gentilitas fide loco Iudȩorum substituta quo ad primũ *Psallat tibi* opere *Psalmum dicat nomini tuo*, scilicet, alios informando. Sic enim dicitur psal. 71. Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.

Greg. 2. mo. c. 29.
Eze. 5.
Capili significãt. sacramẽta.
Gen. 3

127 Venite: & videte opera Dei, terribilis in consiliis super filios hominum.

Consilia Iudæorũ contra Christum dissipata

Hic consequenter psalmista nos docet habere iustitiam pro nostra resurrectione, & spirituali iustificatione. Vocat enim hic gentiles ad iustitiam fidei & hoc triplici ratione. Primò ratione diuinæ sapientiæ. Secundò ratione diuinæ misericordiæ, ibi. *Qui conuertit.* Tertiò ratione diuinȩ potentiæ, ibi *Qui dominatur.* Quantum ad primum sciendum, quod talis ac tanta est diuina sapientia, quòd omnia malorum consilia sub vnico consilio dissipat, & illa ad suum propositum reducit: vt patet suprà versiculo. 490. Sic & Iudæorum contra se facta consilia ad suum propositum contra ipsos Deus reduxit sua sapienia. Quid enim suis consiliis intendebant nisi per Christi mortem suam fidem delere, & inde est aucta vt deducit Grego. dicens, Cum ad redemptoris nostri miracula credentium turba confluceret, cum sacerdotes populi inuidiȩ fascibus accensi, mundum post eum ire proclamarent, dicentes. Ecce mundus totus post eum abiit, vt ab illo vim tãtæ occursionis abscinderent. finire eius potentiam morte conati sunt, dicentes. Expedit, vt vnus homo moriatur, & nõ tota gens pereat. Sed redemptoris mors ad coniunctionem sui corporis id est, ecclesiæ valuit, nõ ad separationem. Persecutores ergo peregerunt hoc, quod pernitiose moliti sunt. Intulerunt mortem. vt ab eo abscinderent fidelium deuotionem: sed inde fides creuit, vnde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit. Cumque se æstimant persequendo abscindere, hoc nimirum compulsi sunt nesciẽdo dilatare &c. Ex quibus apparet Dei sapientia, quia suo consilio prauorum consilia ad suum propositum contra prauos retorquet. Et ista sunt opera Dei terribilia, quæ Deus operatus est, prauis Iudæorum consiliis, gẽtes ad fidem vocando. Ad quæ consideranda omnes gentes nunc psal. inuitat dicens *Venite videte & opera domini, terribilis in consiliis super filios hominum*, scilicet, super Iudæos, qui ex hominibus vtentibus ratione geniti erant, licet ipsi non viuerent secundum ratio nem: vnde illum intellectum assignat August. in glo, dicens. O vos gentes venite, & videte opera Dei, quibus expulsis Iudæis, ad vos dirigitur fides. Et quȩ sint illa opera, ostendit dicens *Videte*, scilicet. opera, in quibus est terribilis in consiliis habitis *super filios hominum*, id est, super Iudȩos quia scilicet, filij hominum, habuerunt consilia perdendi eum, ille autem habuit consilium excęcandi superbos. & vos ex hoc gentes illuminãdi, Per hoc docentur gentes timorẽ domini semper habere psal. 33. Venite, filij audite me, timorẽ domini docebo vos.

Greg. 8. mor. c. 13.
Ioan. 11.
Ioan. 12.
Nota

128 Qui conuertit mare in aridam in flumine petransibunt pede: ibi lætabimur in ipso.

De conse. di. 1. re vera.

Hic consequenter adducit gentiles ad fidem ex Dei misericordia, qui eis misericorditer prȩparauit sacramenta, quibus possunt saluari. Vbi notandum, quòd hic per opera Dei, qui educens filios Israel de Ægypto mare conuertit in aridã, Exo. 14. vt securum accessum haberent ad tęrrã promissionis, vult intelligere sacramentum pœnitentiæ, quo de Ægypto liberati ad terram promissionis æternȩ deducimur, Nota ergo, quòd sacramentum pœnitentiȩ rectè maris appellatur nomine. Quoniam mare ab amaritudine dicitur, quia aquas salsas, & amaras habet. Similiter & penitentia dicitur mare, quia aquas lachrymarum amaras, & contritioni emittit, dum per ipsum homo amaricatus ex peccatis, seipsũ punit quod valdè amarum sensualitati videtur, vt merito penitentia dicatur illud mare, de quo Iosue. 12. Mare deserti, quod est mare salsissimum. Dicitur enim pœnitentia mare deserti, quia per illam homo deserit mundum, quinimmo etiam & corpus propriũ, dum ipsum flagellis atterit. Dicitur etiam mare salsissimum propter amaritudinem pœnæ, quam cotinet, vt merito pænitentia si figurata per illud mare æneũ, quod Salomon ante introitum templi posuit, de quo 3. reg. 7. Vbi dicitur, quòd Salomon fecit mare æneũ habens decẽ cubitos in latitudinem, & quinque in altitudine, tres digitos in spissitudine, quod erat inferius strictum

Mare pœnitentia
Mare æneum

& latum superius ad modum calicis, & duodecim boues ænei illud sustinebant: quod ẽrat figuræ sphȩricæ: & istud mare posuit ante templum à latere dextro, in quo sacerdotes lauabant manus suas, & pedes, quando templum intrabant. Rectè istud mare significat sacramentum pœnitentiæ, & eius conditiones, si aspicias ipsius maris formam, & materiam. Primò illud mare erat æneũ. Æs enim inter omnia metalla, est maximè sonorum. Ex quo significatur, quòd pœnitentia vltra amaritudinem de peccato habitam intrinsecus, exterius debet esse sonora per vocalem confessionem: quia prouer. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Si autem vis videre, de quibus pœnitentiam agere debes, attende istius maris formam. Habebat enim decem cubitos in latitudine, ad denotandum, quòd pœnitens debet considerare decem præcepta, & qualiter illa transgressus est, & de illis confiteri, & contritionem habere. Apoc. 2. Habebitis tribulationem decem diebus, id est, propter decem prȩcepta transgressa. Item habebat quinque cubitos in altitudine, ad denotandum, quòd pœnitere debes de quinque sensibus corporalibus non benè custoditis, & per illos Deo satisfacere. Item habebat tres digitos in spissitudine, ad denotandum, quòd tribus modis debes pœnitere, scilicet, corde per contritionem, ore per confessionem, opere per satisfactionem. Item istud mare duodecim boues sustentabant, ad denotandum, quòd verus pœnitens debet esse perfectus in fide, quæ per duodecim articulos distinguitur. Illos enim articulos debet supponere verissimos: & ipsos nos velle discutere per naturales rationes: sicut ędificium domus fundamenta supponit. Item istud mare erat figuræ sphæricȩ, quæ angulis caret, ad denotandum, quòd pœnitentia debet fieri simul de omnibus peccatis, & non habere angulos: in quibus sordes reseruantur. Vnde sicut figura sphærica nullum habet angulum, in quo aliquid possit abscondi: sic vera pœnitentia omnia in clarum per confessionem prodere debet. Istud mare erat latum superius, & strictum inferius: quia verus pœnitens totum cor suum debet habere apertum & latum superius erga Deum, strictum autem & clausum interius erga mundum: vt, scilicet, per suam pœnitentiam soli Deo placere velit, non mundo. Ecce ergo quam propriè per mare fabricatum à Salomone sacramentum pœnitentiæ designatur. Sicut ergo sacerdotes templum intrare volentes, prius in isto mari lauabantur: sic quilibet templum gloriæ volens intrare, prius per sacramentum pœnitentiæ purgari debet. Matth. 3. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Ad propositum ergo Deus mare conuertit in aridam, quando per sacramentum pœnitentiæ hominem deducit ad aridam, scilicet, terram viuentium. Quod ideo dicit, vt omnes gentes per sacramentum pœnitentiæ deducat ad fidem ecclesiæ. psalm. 21. Conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. *In flumine pertransibunt pede.* Hoc ad literam fuit, quando siccauit dominus aquas fluminis Iordanis, & populus omnis pede sicco transiuit, Iosue 3. Fit autem spiritualiter, quando credentes in Christum, & verè pœnitentes mundum contemnendo, faciliter trãseunt ad patriam. Quid enim per fluuium nisi vita præsens designatur, quȩ continuè in quodam fluxu cõsistit? quem transeunt pede: qui solum habentes alimenta, & quibus tegantur, sunt contenti, non quærentes gaudium in mundo, sed solum in vero Deo. Ideo subdunt. *Ibi lætabimur in ipso*, id est, dum pede transibimus mundi flumen, non in ipso mundo lætabimur, sed in Christo, scilicet Deo, qui conuertit mare in aridam, quia in ipso lætari debemus, non in mundo Psal. 31. Lætamini in domino, & exultate iusti.

Nota benè totum de pœnitentia, necessario facienda, etiam per exteriorẽ vocalem confessionem.

Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt, qui exasperant, non exaltentur in semetipsis. 1029

Hic consequenter inducit gentes ad fidem ex consideratione diuinæ potentiæ. Tanta enim est diuina potentia, quòd non solum subiici corpora, sed & corda interius immutat ad libitum, illos interius, quos vult docet, & illuminat, & conuertit ad bonum, quod nulla creata potentia facere potest, quæ solum ad corpora, non se extendit ad corda. Vnde Grego. ait. Voce sua Deus foris per apostolos insonat, sed corda audientium per semetipsum interius illustrat. Paulo attestante, qui ait. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, nec qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Et Chrysostomus super Matth. c. 23. super illo verbo, Nolite vocari rabbi. Vnus est enim magister vester, &c. dicit. quasi dicat. Nolite vocari rabbi, ne, quod Deo debetur, vobis præsumatis. Nolite & alios vocare rabbi, ne dominiũ, & honorem hominibus deferatis. Vnus est enim magister omnium, qui omnes homines docet interius. Si enim hominem homo erudiret: omnes homines naturaliter discerent, qui haberẽt doctores. Nunc autem, quia non homo docet, sed Deus: multi quidem docentur: sed pauci discunt. Homo enim docendo, non præstat intellectum homini, sed à Deo præstitum per admonitionẽ exercet. Ex quibus patet, quòd potestas Dei in hoc superat hominis potestatem, quòd Deus quãdo vult, intellectũ & voluntatẽ hominis immutat: quod homo facere non potest. Habet ergo Deus potestatem conuertendi gentes: habet & voluntatem: ergo & sic faciet. Et hoc est, quod hic dicit psal. primò quo ad potestatem, dicens. *Qui dominatur in virtute sua in æternum*, quasi dicat: dominium Dei est æternum: ergo infinitum. Et sic quicquid vult per ipsum fieri: ipse facere potest. Vnde Deo dicitur. Non est, qui tuæ possit resistere voluntati. Quo verò ad voluntatem subdit. *Oculi eius super gentes respiciunt.* Quid enim est respicere Dei, nisi velle nobis misereri? Vide supra versiculo. 863. Oculi ergo domini super gentes respiciunt: quia eis misereri, & ad fidem decreuit conuertere. Istum respectum diuinæ misericordiæ postulabat psal. 85. dicẽs, Respice in me & miserere mei. Ex quibus patet, quòd de se vel genere suo vel viribus suis nullus præsumere debet, sed solum de Dei misericordia, propter quod subdit, *Qui exasperant nõ exaltentur in semetipsis.* Et hoc dicit contra Iudæos, qui suis peccatis exasperabant dominũ, & ad irã prouocabant. Ipsi ergo *non exaltentur in semetipsis*. i. nõ in genere suo, nõ in carnalib. obseruãtiis & c. Non in lege sibi data: quia hæc non habuerunt suis meritis, sed mera gratia

Gregor. 27. mor. c. 17.
1. Cor. 3.
Chrysost. Deus solus mentem immutat, non homo
Hester. 13

Dei.Si ergo ex his volunt exaltari,in domino glorientur,non in semetipsis.Exaltatur enim in semet ipso, qui bona sibi à Deo collata sibiipsi tribuit, non Deo.

1030. Benedicite gentes Deum nostrum, & auditam facite vocem laudis eius.

Aduersitas pœnitentiæ.

Hic consequenter psalmista suo exemplo nos docet in aduersitatibus habere patientiam. Et quantum ad hoc duo facit. Quia primò ostendit quòd in aduersis Deum debemus laudare. Secundò quòd in aduersis nos ipsos Deo debemus immolare,ibi. *Introibo in domum tuam.* Prima in duas quia primò ex aduersis ostendit debitam Deo laudem. Secundò ad hoc multiplicem asignat rationem,ibi. *Qui posuit.* Quantum ad primum notandum,quòd gentes non ducuntur ad fidem nisi per asperitatem pœnitentiæ & contritionis, quæ sensualitati non modicum aduersantur, in tantum ꝙ multi conuerti differunt, vt asperitatem euadant pœnitentiæ. Cum enim plus diligatur voluptas propria,quàm temporalis sensus vel pecunia,& dilectio pecuniæ,ne ipsa deseratur, multos à conuersione ad fidem retrahat, vt patet de Iudæis: ergo multo fortius multi retrahuntur, ne voluptates suas perdant,quas fides Christi non admittit. Tales ergo hortatur psal. vt pœnitentiæ asperitatem non timeant,dicens eis. *Benedicite gentes Deum nostrum.* quasi dicat. In amaritudine pœnitentiæ non debetis murmurare,sed Deum benedicere qui vos de tenebris vocauit in admirabile lumen suum. Similiter hoc dicitur cuilibet peccatori,qui per pœnitentiam de peccato conuertitur ad Christum. Dicat ergo talibus. *Benedicite gentes Deum nostrum.* quasi dicat. Benedicite Deum corde. Psal. 102. Benedic,anima mea,domino,&omnia interiora mea nomen sanctum eius. Benedicite opere,eius præcepta obseruando,psal. 102. Benedicite domino omnes virtutes eius,ministri eius,qui facitis voluntatem eius. Benedicite voce. Tob. 4. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, vt vias tuas dirigat. Et non sufficit Deum benedicere: nisi etiam ad hoc idem inducamus proximos. Ideo subditur, *Auditam facite vocem laudis eius,* id est, secundum glo. aliis palam facite: vt qui diligit Deum, diligat & proximum,ei annunciando quod vtile est. Et hinc est, quod clerici Deum benedicunt alta voce in ecclesiis,vt proximis laudem Dei notam faciãt. Propter quod dicitur psal. 133. Ecce nunc benedicite dominum omnes serui domini. Qui statis in domo domini,&c.

1031 Qui posuit animam meam ad vitam, & non dedit in commotionem pedes meos.

Aduersa iustificãt.

Hic asignat multiplicem rationem laudandi Deum in aduersis. Primò quia aduersa hominem viuificant,in principio. Secundò hominem purificant,ibi. *Quoniam probasti.* Tertiò hominem humiliant: ibi, *Induxisti nos.* Quartò hominẽ refrigerant, ibi. *Trãsiuimus.* Primò ergo aduersa hominem viuificant. Vita enim interioris hominis est ipsa gratia qua viuit anima,quæ per aduersa acquiritur,& conseruatur. Sic enim Paulus ad vitam gratiæ vocandus,primò prostratus fuit,& excœcat⁹,sic & Petrus prius lachrymis respersus, sic & latro prius suspensus in patibulo: & sic de aliis. Vnde Greg. dicit, ꝙ aduersitatibus inexpers nunquã fuit aliquis iustus. *Greg. 3. mor. c. 11.* Cuius ratio est. Quia aduersa magis conseruant animam in statu gratiæ, quam prospera: propter quod in canone dicitur,quòd aduersitas bonorum non est argumentum reprobationis ipsorum, sed magis virtutis. 7. q. 1. aduersitas. De hoc vide versiculum 19. Et hoc innuit hic psal. dicens, *Qui posuit* scilicet,per aduersa. *animam meam ad vitam:* vt,scilicet sibi non mihi viuam. Sed quia talis vita gratiæ sine perseuerantia finaliter non proficit: quæ à solo Deo habetur: ideo subdit. *Et non dedit in commotionem pedes meos.* *Commotio.* Commouere enim aliquid, est illud à loco,vel à statu suo totaliter remouere. Sic enim commouetur peccator,quando de statu peccati ad statum gratiæ reducitur. Sic enim dicitur Psal. 59. Commouisti terram, & conturbasti eam, &c. Quod ideo sic dicit: quia conuersio peccatoris licet non sit sine libero arbitrio: principalius tamen est à Deo. Hiere. 31. Conuerte me,domine,& conuertar: quia tu es dominus Deus meus. Consimiliter commouetur iustus: quando de statu gratiæ ruit in peccatũ, quod facere dicitur Deus permissiuè. Sed electos suos finaliter sic commoueri non permittit, quia ipsos inhabitat. Psal. 45. Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus,scilicet,ne commoueatur. Et hoc notans Psal. in persona omnium electorum quibus dat Deus finalem perseuerantiam,dicit. *Et non dedit in commotionem pedes meos.* Per pedes accipe vires interiores,quibus interior homo portatur.

Quoniam probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. 1032

Aduersitas purgat vitia.

Hic adducit secundam rationem, scilicet, quia aduersitas hominem purificat. Nam vt ait Grego. super illo verbo Iob 23. Probauit me quasi aurum quod per ignem transit. *Greg. 16. mo. c. 16.* Aurum quippe in fornace per ignem transiens, ad naturæ suæ claritatem proficit: dum sordes amittit. Quasi ergo aurum, quod per ignem transit, animæ iustorum probantur, quibus per exustiones tribulationis, & subtrahuntur vitia,& merita augentur. Et hoc est, quod dicitur Psal. 16. Probasti cor meum, &c. Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Vbi notandum. Nam vt ait Vincentius lib. 8. speculi naturalis. Aurum in ignem ponitur propter tria,scilicet ad purgandum,ad fabricandum, & ad examinandum. *Aurum igni.* Sic & electos suos in ignem aduersitatis Deus ponit. De quibus dicitur Sapien. 3. Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus,&c. Primò vt purgentur. Vbi sciendum, ꝙ, vt dicit Plinius libro trigesimotertio. Aurum cum plumbo coquitur,sic & electi purgandi per ignem tribulationis,& aduersitatis. *Plinius lib. 33.* Nam plumbum grauitatem significat peccatorum: quod admixtum confert purgationem: quia si ille qui est in aduersitate positus,consideret quam grauia sunt peccata pro quibus patitur: omnia tollerabit patienter. Constat enim grauitatem peccati maiorem esse grauitate pœnæ. Qui igitur voluit, & sciuit ferre grauitatẽ peccati,multò fortius potest grauitatem ferre pœnæ: propter quod dicit Martialis. *Martial.* Qui sua metitur pondus ferre potest,scilicet aduersitatis. Patientia autem ad purgationem multum valet. Vnde Numeri. 31. Quod potest transire per flammas,igne purgabitur. Secundò aurum,vel argentum in ignem mittitur: vt fabricetur. Est autem Deus pater faber,qui fabricatus est auroram,& solem. *Psal. 73* Vnde de filio dicitur Marc. 6. Nonne hic est filius fabri? Vterque autem istorum asiduè fabricatur in auro isto, scilicet in nobis. Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur,& ego operor. Et hoc ad fabricandam, vt formam habeant conuenientem variis virtutibus ornatã. Et ideo aurum istud semper est in igne tribulationis: vel prope Eccle. 38. Vapor ignis vrit carnes. Et ideo si quis nunquam ad istum ignem applicatur,signum est reprobationis. Et quanto amplius applicatur, signum maius est electionis. Ab aduersis ergo remoti, aurum reprobum esse dicuntur,Hiere. 6. Aurum reprobum vocaui eos. Vnde Ambrosius super Beati immaculati,dicit. *Ambrosius.* Fortassè cum persecutionẽ non patimur,tanquam condẽnati habemur. Nam cum diffinita sit sententia,quòd omnes,qui piè volunt viuere in Christo,persecutionem patiuntur: videtur,quòd is,qui persecutionem non patitur, abdicatus est eo quòd nõ sit piè intentionis in Christo. Vnde solum electi dicere poterunt illud, quod hic sequitur. Transiuimus per ignem,& aquam,& eduxisti nos in refrigerium. Tertiò aurũ in ignem mittitur ad examinandum,& probandum. Constat enim,quòd ignis in sua sphæra est quasi medium inter corpora cœlestia,& inferiora: & licet vtrisque coniungatur,tamen ipsum cœlum ab ipso non alteratur,quoniam est corpus impasibile. Corpora autem inferiora cum sint pasibilia,omnia ab ipso alterantur. Et ideo si ignis aliquod corpus alteret, & ad corruptionem disponat,aperta probatio est, quòd illud non est de natura corporum cœlestium propter quod & stellæ,quæ videntur per aerem discurrere,non sunt stellę cœlestes,sed quidam vapores terrestres,qui ab igne inflammantur,& consumuntur. Sic est de aduersitate,& tribulatione,quæ quamuis contingat tam bonis,quàm malis: tamen per ipsam mala alterantur,& ad corruptionem disponuntur: quia vel contra Deum murmurant,vel sua mala non corrigunt. Econtrario autem est de bonis. Et ideo mali quamuis luceant ad tempus coram hominibus: non sunt tamen cœlestes,sed terrestres. Boni autem,vt apertè probatur,sunt cœlestes. *Aug. 1. de ciuitate Dei.* Vnde Aug. dicit, ꝙ sicut sub vno igne aurum rutilat, palea fumat &c. Ita vna, eademque vis irruens,bonos probat,& purificat,malos autem obscurat,& damnat: vnde in aduersitate mali blasphemant Deum,& detestantur: boni autem ipsum laudant. Et sic non interest,qualia aduersa quis patiatur: sed qualis quisque patiatur. Hæc Augu. Huius figura habetur Dan. 3. de igne fornacis Chaldæorum,qui malos combusit: sed bonis occasionem tribuit Deum benedicendi. Et hæc omnia considerans hic psal. dicit. *Probasti nos, Deus, igne nos examinasti, &c.* quasi dicat secundum glo. Ignem aduersitatis nobis applicando non in cinerem vertisti nos,sed peccatorum sordes abstulisti.

1032 Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra.

De pœ. distin. 2. opponitur. Aduersa humiliant.

Hic ostendit tertiò, quòd aduersitas nos humiliat. Sic enim Apostolo Paulo ad custodiam humilitatis datus est aduersans stimulus carnis. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ,&c. *2. Cor. 12.* Vbi glo. Cætera vitia tantum in malè factis valent,superbia verò sola in rectè factis cauenda est. Cum enim quisque benè profecerit,superbia tentatur, vt perdat totum profectum. Non itaque mirum si contra capitale vitium Apostolus appositum sibi dicit mordax epithema: quo tumor curaretur. *Aduersitas multum proficit.* Quomodo securus agnus egredietur, vbi aries sic periclitari metuit, &c. Et Grego. dicit. Superna dispensatione nobiscum agitur,cum fatigamur aduersis: quia cum proficimus, infirmitatis nostræ obliuiscimur. *Greg. 23. mo. c. 24.* Ideo aduersis tangimur,vt cum profectu nostro quid de diuino munere, & quid de propriis viribus simus, agnoscamus. Quæ aduersitas profectò nos ad plenum raperet: nisi dispensatio superna seruaret. Sed pulsat, nec frangit, impellit, nec mouet, contrahit, nec deiicit, vt de nostra infirmitate sentiamus esse, quòd quatimur, & de diuino munere esse,quòd stamus. Et quia sæpè anima alicuius boni sibi conscia,cum virtutes suas sibi ad memoriam reuocat, quadam delectatione pascitur: & quasi gratulatione propriæ plenitudinis impinguatur. Et ideò qui nos alicuius esse momenti bona nostra pensando credidimus, pulsati paulo amplius nos perituros formidamus. Tunc omne bonorum nostrorum gaudium vertitur in pauorem pœnarum. Tunc iniquos nos esse deprehendimus,qui paulò ante sanctos nos omnes credebamus. Tabescit mens, stupescunt oculi,omne, quod prius prosperum arridebat,euanescit,&c. Sic igitur consimiliter nunc psalmista aduersa nobis à Deo immissa ad humilitatem ostendit,dicens. *Induxisti nos in laqueum*, scilicet, quò ad aduersitates captiuitatum. Non quidem vt moreremur,sed vt inde liberati misericordiam tuam experiremur. *Posuisti tribulationes in dorso nostro,* quò ad aduersitates flagellotum, quæ in dorso nostro ponuntur: vt malè per superbiam erecti,per humilitatem curuemur. Sic Romanis mulieribus ordinauit beatus Gregorius, vt caput inclinatum portarent ad terram,& magnum scutum variè ornatum lapidibus preciosis portarent in dorso: vt in ponderis semper curuatæ,cernerent terram. *Imposuisti homines super capita nostra,* scilicet quò ad aduersitates persecutionum, & occisionum& duræ seruitutis, multotiens enim patimur superiores tyrannos, quos nouimus esse peiores. Quæ omnia aduersitatis genera ad humiliandum nostram præsumptionem Deus immittit. Et hoc est quod dicitur prouerb. 12. Mœror in corde viri humiliauit eum. et Psalm. 43. Humiliasti nos in loco afflictionis. Et de hac materia vide ibi supra versiculo. 727.

Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. 1033

Refrigerium.

Hic ponitur quarta ratio,scilicet,quia aduersitates refrigerium præstant. Vbi nota,quòd refrigerium idem est quòd requies,& consolatio. Nam secundum grammaticos, frigero.ras.idem est quòd recreare,quietare,& componitur cum re,&dicitur refri-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

refrigero,ras.idem quòd releuare,consolari. Et in A de refrigerium idem q̃ releuatio, quies,& consolatio. Volens ergo Psal.ostendere, q̃ aduersa nos ad quietem,& consolationem ducunt æternam:dicit.*Transiuimus per ignem,& aquam,& eduxisti nos in refrigerium.* Vbi nota,quòd hic per ignem significatur aduersitas:sed per aquam prosperitas.secundum.gl.quia ignis vrit,& pænam infert:& sic significat aduersitatem.Sic enim statim dictum est vers. 1031.Igne me examinasti.Sed per aquam,quę mollis est,& dulcis, significatur prosperitas:quia aqua naturaliter habet corrumpere res existẽtes in ipsa, sic & prosperitas homines corrumpit,& ad peccatum perducit.In cuius figuram vt dicitur exodi.7. Aqua,id est,prosperitas,versa est in sanguine:&pisces,qui erant in aqua,mortui sunt.Est ergo sensus. B *Transiuimus per ignem, & aquam.* Per aduersa in illis habendo patientiam.*Per aquam,*id est,per prospera in illis habẽdo humilitatem.*Et eduxisti nos in refrigeriũ,* id est, spe istis nos ducis ad refrigerium salutis æternæ.Et hoc est,quod dicitur sapiẽ.4.Iustus si morte prę occupat' fuerit,in refrigerio erit.

Ignis. Aqua.

1034. 17.9.1. *Sunt quędam.*

Introibo in domum tuam in holocaustis:reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.

Hic consequenter psalmista docet, quòd in aduersis nos ipsos Deo liberè debemus offerre,& immolare.Sic enim consuluit apostolos.Roma.12.di C cens.Obsecro vos per misericordiam Dei,vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuam, sanctam, Deo placentem,&c.Ad hoc autem, quòd hæc hostia sit sancta, Deo tripliciter debet offerri,quæ tria hic docet psal. Primò vt offeratur cum sancta operatione:ibi.*Et locutum.* Tertiò cum deuota intentione: ibi.*Holocausta.*Quantum ad primum sciendum, q̃ holocaustum differebat in antiqua lege à sacrificio. Quoniam illa oblatio dicebatur sacrificium: cuius pars incendebatur ad Dei honorem: & alia pars pro victu sacerdotum relinquebatur.Sed holocaustum erat illa oblatio,quæ tota ad Dei honorem incendebatur, vnde, & holocaustum dicitur ab holon,quod est totum& caustos,quod est incen D dium:quasi totum incendiũ.Vult ergo Psal.quòd nos totos Deo offeramns, non partem Deo,& partem mundo: quia nemo potest duobus dominis seruire.Et ideo in persona omnium bonorum dicit. *Introibo in domum tuam in holocaustis.* Per bona enim opera,quæ hic facimus,nos totaliter Deo dicantes,habemus spem introeundi in domũ Dei, scilicet gloriæ.Idcirco dicit. *Introibo in domũ tuam* scilicet,cœlestis gloriæ, & hoc *in holocaustis,* scilicet bonorum operum, prius in præsenti exhibitis. Et tunc, scilicet, cum introiero, *Reddam tibi vota mea,*scilicet, vota laudum, quæ hic continuè promittimus, reddam tibi cum angelis.Quæ quidem vota *distinxerunt labia mea.* Vbi nota,quòd ille vo- E ta distinguit, qui discretè vouet,qui autem indiscretè vouet,vota non distinguit,quia discretionis est discernere: distinguit autem vota laudum Dei, qui corde dicit se nihil esse , & Deum omnia , qui dicit se Deo egere,non illum se. Qualiter in præ- *Rom.11.* senti nos offeramus Deo debitè:ostendit Pe. Ra. dicens.Ait Apostolus.Obsecro vos,&c.vide supra versiculo.411.

Oblatio nostra Deo.

Et locutum est os meum in tribulatione mea.

1035

Hic ostendit, quòd nos Deo debemus offerre cum plena contritione. Quæ enim oblatio magis Deo placet,quam sacrificium spiritus contribulati,cordis contriti,&humiliati?Certè nulla.In oblatione autem veræ contritionis quilibet Deo vouet detestationem peccatorum commissorum,& propositum abstinendi deinceps:hæc autẽ vota,quandiu sumus in præsenti vita plenè seruari non possunt propter corpus corruptibile, quod aggrauat animam,& ipsam continuè trahit deorsum.Sed in patria plenè seruabuntur:vbi nulla existet rebellio carnis ad spiritum, nec spiritus ed Deum. Et ideo de istis votis nunc loquitur psal.dicens,quòd tunc illa plenè Deo reddet,dicens.*Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea,*vt prædictum est.Et nunc subdit,*Et locutum est os meum in tribulatione mea.* id est etiam illa vota reddam tibi , quæ *locutum est os meum,* scilicet cordis *in tribulatione,* scilicet , veræ contritionis.

1036

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum,offeram tibi boues cum hircis.

Hic consequenter ostendit , quòd nos Deo offerre debemus cum deuota oratione. Vbi scien- *Medulla* dum,quòd per medulam , qua ossa repleta conseruantur:significatur charitas,quę omnem virtutem *Incensum* hominis confirmat.Vnde de quolibet bono dicitur Iob.21.Medullis ossa illius irrigantur.Per incensum verò,ipsa oratio deuota intelligitur Psal. *Aries.* 140.Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Per arietes verò , qui sunt duces gregũ primitiui patres ecclesiæ significantur,scilicet apostoli primi fundatores ecclesiæ:qui nos per euangelium Deo genuerunt. De quibus dictum est supra versic.411. Afferte domino filios arietum.Per boues verò,qui in agro domini operantur,intelligе doctores,& sanctos prædicatores:quibus necesaria sunt ministranda.Deutero.25.Non alligabis *Hircus.* os bouis triturantis in area fruges tuas.Per hircos verò intellige peccatores, qui peccata sua fletibus delent, qui fuerunt peccatores , sed plorando desinunt peccatores vocari: quia peccator per pœnitentiam nomen perdit peccatoris. 32.quæst.1. quod autem tibi. Ostendens ergo Psal.qualis erit in patria oblatio nostra,dicit.*Holocausta medullata offeram tibi,*id est,me ipsum cũ medulla charitatis,& intimi amoris. Intus enim mihi charitas est: non in superficie,sicut illis,qui hominibus placẽt. Et hęc offeram tibi.*Cum incenso arietum,*id est,cum oratione apostolorum,qui sunt duces gregis,quia Deo placet,quòd doctrina ipsorum sit.Item *Offeram tibi boues cum hircis,* scilicet doctores,qui in area domini operãtur,*Cũ hircis,*id est,cũ peccatoribus,qui peccata pœnitẽtia delẽt, & sic nõ remanẽt peccatores,sed per pœnitẽtiã sanati offerũtur.Vel aliter, vt ista sint verba generalis ecclesiæ,in quibus ostendit quos gradus, & status hominũ offert Deo ad gloriã percipiendã,d. *Holocausta medullata offerã tibi.* Ista sunt S.martyres,qui quãto amplius persecutio grassabatur exterius, tanto ipsi interius magis

magis charitate impinguabuntur , & se totaliter A mur bonis quæ sunt &c. Et sicut illi qui sunt main holocaustum Deo offerebant.*Cum incenso.* Isti sunt sancti confessores & virgines , qui Deo reddunt suauitatem odoris famæ & sancti nominiis *Arietem.* Isti sunt Apostoli & primi fundatores: vt statim fuit dictum.*Boues.* Isti sunt sancti doctores. *Hirci* sunt pœnitentes,vt supra expositum est.

Venite & audite & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

1037

Hic psalmista suo exemplo nos docet in Deo habere confidentiam. Vnde ad hoc alios indigere intendens ,quatuor facit. Primò alios inducendo excitat,in principio.Secundò se à Deo exauditum B indicat: ibi.*Ad ipsum.* Tertiò quid impediat orationem explicat ibi. *Si iniquitatem.* Quartò ostendit quid orationem exaudiri faciat , ibi. *Benedictus dominus.* Quantum ad primum sciendum quòd psal.suo exemplo cæteros inuitat ad sperandum in Deum : quia in se sperantes non dereliquit: dicens. *Venite & audite &c.* Vnde secundum gl. hic deuotos mouet: vt exemplo suæ liberationis amplius confidant in domino : benidicentes dominum de exauditione , quasi dicat. Ita ego facio & ô vos gentes,venite omnes, fide , & audite me, & *narrabo.* vos dico qui timetis Deum.Si enim Deum non timueris, non audiens : quia timor Dei aperit C aures.*Narrabo quanta fecit animæ meæ.* q.d. Si vultis eadem facict vestræ.! Et quæ sint illa quæ sibi fecit: statim postea narrat, dicens. *Ad ipsum ore meo clamaui &c.* Sicut ergo in principio matutini cãtor inuitando alios ad laudem Dei semper incipit inuitatorium,dicens. Venite. Sic & nunc facit psal. dicens. *Venite* &c. Sed nota quòd diuersi cantores diuersimodè alios inuitando diuersa inuitatoria cantant. Quoniam cantant Voluptuosi vnum venite : quod est voluptatis & luxuriæ. Malitiosi vnum venite: quod est iniquitatis & malitiæ. Ambitiosi vnum venite , quod est ambitionis & superbiæ.Religiosi vnum venite , quod est sanctitatis & reuerentiæ. Quantum ad primum inuitato rium quod voluptuosi cantant ponitur sapien.2. vbi in persona voluptuosorum dicitur. Venite D fruamur bonis,quæ sunt: & vtamur creatura, non prætereat nos flos iuuentutis nostræ &c. nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra &c. Vbi notandum quòd quando aliquis ecclesiam intrat ad audiendum matutinas alicuius sancti,statim audiendo inuitatorium potest cognoscere in quanta reuerentia habetur sanctus ille,de quo dicuntur matutinæ. Quoniam inferialibus diebus cantatur solus ab vno. In festiuis ante à duobus. Et quando festum est maius cantatur à quatuor. Inter nos autem in vita præsenti multi dij coluntur, vt puta aliqui colunt mundum, alij carnem, alij dęmonem &c. Videamus ergo quis E plures in suo choro habeant cantores adcantandum venite. Et inueniemus quòd Deus verus habet pauciores, & omnes alij dij habent plures. Si loquatur de mundo. nam senes & iuuenes , viri & mulieres inuitantur ad colendum mundum. Iste vt fiat mercator, ille artifex , ille doctor,& sic de aliis, qui omnes vna voce dicunt : venite fru-

Venite multiplex.

gis vani, à cantatoribus magis excitãtur ad cãtãdũ: ita homines familiariter conuersantes cum sæcularibus & carnalibus, nullo modo possunt euadere, quin eis in moribus conformentur. Vnde Isidorus de summo bono dicit. Necesse est vt quis inter vanitates sæculi positus à malis maneat impiicatus , nec diu potest esse secutus , qui periculo stat proximus. Et certè pauci sunt hodie, qui homines inuitent ad mundi contemptum, ad propria relinquendum : ad pœnitentiam de peccatis agendum , imò tantus est strepitus cantorum inuitantium ad mundi voluptates: quòd si qui dicunt inuitatorium Christi,vix possunt audiri. Secundum inuitatorium, quod cantant malitiosi *Venite* ponitur Hiere.18. vbi dicitur. Venite cogitemus *maiorem.* contra Hieremiam cogitationes , non enim peribit lex à sacerdote , nec consilium à sapiente , neque sermo à propheta. Et notate quomodo homines malitiosi ponunt pro parte sua sacerdotes sapientes & prophetas. Moraliter sacerdotes sunt magni prælati:sapientes sunt iustitiarij, prophetę sunt religiosi. Et nunquam videbitis in republica aliquam magnã malitiam factam , nisi ab illis vel ab aliquo istorum procedat: vnde illi tres perfectè cantant inuitatorium malitiosorum,& conspirationes sciunt facere contra bonos dicentes illud Hiere.18. Venite percutiamus eum lingua, & non attendamus ad vniuersos sermones eius. Percutere hominem lingua : est, ei præcludere viam respondendi, vel conspirate, vel falsè testificari. Et nota quòd isti malitiosi habent triplex inuitatorium sibi proprium, quo se ad malum adiuuant. Primò recolligunt se ad conspirandum subtiliter , dicentes. Venite & cogitemus contra *Hirem.* 18. iustũ cogitationes.Secundò congregant se ad accusandum ciuiliter:scilicet,sub iuris colore, dicentes. Venite percutiamus eum lingua : ecce accusatio. Tertiò ad occidendum crudeliter : dicentes. Veni te occidamus eum : & habebimus hæreditatem eius : & hæc est vltima conclusio intenta. Ter- *Matth.* 21. tium inuitatorium quod cantant superbi , ponitur Gen.11.vbi in ipsorum persona dicitur. Veni- *Venite* te ædificemus nobis turrim , cuius cacumen per- *superbiæ* tingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrum. *um.* Et nota quòd omnes ambitiosi exponunt se magnis laboribus pro honoribus consequendis: vnde isti ad ædificandum turrem talem se exponunt, & tantam vexationem sustinent q̃ curiis papæ, regum , episcoporum , & huiusmodi se mancipant: dant munera , adulantur , mentiuntur , nequiter *Innocen-* humiliant quibuscunque. Vnde dicit Innocentius *tius.* de vilitate conditionis humanæ. Ambitiosus semper est pauidus, ne dicat quod dipliceat : humilitatem simulat : honestatem mentitur:affabilitatem exhibet , benignitatem ostendit , amicos honorat vniuersis se inclinat , frequentat curias , omnibus assurgit,amplectitur,applaudit , adulatur. Et ió de talibus ambitiosis,qui castra regum sequuntur dicit quidam.Sunt , nec dicuntur miseri , qui castra sequuntur. Quartum inuitatorium , quod cantant boni Christiani & religiosi ponitur psalm. nona- *Venite* gesimoquarto. Venite exultemus domino &c. Et *bonorum.* istud cantatur hodie valdè ferialiter: quinimò tantus strepitus fit in choro mundi:quòd istud inuitatorium non auditur in choro Christi. Sed dolendum est qualiter isti cantores expediunt se: vt dicitur Matth.22.vbi habetur de rege, qui fecit

Universidad de Deusto
Biblioteca

nuptias filio suo, & misit seruos suos vocare inuitatos, dicens. Venite ad nuptias. Quod cum factum esset, inuitati neglexerunt: vnde vnus iuit in villam suam, alius ad negociationem suam &c. Illi ergo qui nunc sunt inuitati ad cœnam Christi bona hora, vt parent se per confessionem: si neglexerint & mundi negotiis se implicauerint: in die iudicij non recipientur: sed illis dicetur. Ite in ignem æternum. Venite ergo & adoremus & procidamus ante dominum: vt nobis tunc dicat, Venite benedicti patris mei &c.

1038 Adipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea.

Hic à Deo se exauditum indicat. Superiùs enim dixerat se merituram quanta Deus fecerat animæ suæ. Et dicere incipit, dicens. *Adipsum ore meo clamaui.* Vbi notandum quòd clamor orationis deuotæ à Deo est principaliter: quia Deus sua gratia præuenit clamorem nostræ orationis, inspirando voluntatem orandi: & sic antequam clamemus nos exaudit. Et hoc notabat psal. 16. dicens. Ego clamaui quoniam exaudisti me Deus. Sic ad propositum psal. hic dicit à Deo hoc sibi esse factum: quòd ipse orando clamaret ad Deũ. quasi dicat secundum glo. Hoc animæ meæ fecit Deus vt clamarem ad ipsum: cum gentes ad idola surda & muta clamẽt. Et aliud etiam fecit mihi, scilicet, quòd *Exultaui sub lingua mea.* Sub lingua enim esse dicitur cor, quia antequã verbum ad linguã procedat: manet in corde: & ex corde procedit ad linguam. Dicit ergo. *Et exultaui sub lingua mea.* q. d. Hoc etiam fecit mihi: quòd illud quod ore loquor scilicet orando, clamando, ipsum laudando prius intus habeo in corde. Duo ergo dicit sibi fecisse Deum, scilicet quòd clamaui, quòd exultaui. Et est sensus. *Clamaui.* id est, ipsum publicè predicaui. *Et exultaui sub lingua mea.* id est, in secreto ipsum confessus sum cordis mei: quia quod in ore hoc in corde habeo. In his enim duobus perfectio Christiani consistit.

Clamor orationis

Exultatio cordis

1039 Iniquitatem si aspexi in corde meo: non exaudiet dominus.

De con. di. 1. quoniam.

Hic ostendit quid orationem impediat, s. ipsa cordis malitia, & iniquitas. Quando enim oratio à corde procedit immunda: à Deo exaudiri non meretur. Esa. 1. Cum multiplicaueritis orationes vestras, non exaudiam vos: manus enim vestræ, plenæ sunt sanguine. Quod declarans Greg. super illo verbo Iob. 11. Tunc leuare poteris faciem tuam ad Deum sine macula dicens. Interna facies hominis mens est: in qua nimirum cognoscimur ab auctore nostro, vt ab ipso diligamur. Quam scilicet faciem leuare est ad Deum per studium orationis animum attollere. Sed eleuatam faciem macula inquinat, si intendentem mentem reatus sui conscientia accusat: quia à spei fiducia protinus frangitur, si intenta precibus culpæ memoria, mordetur: diffidit namque accipere se posse quòd apperit: quæ profecto reminiscitur nolle se ad hue facere, quod diuinitus audiuit. Hinc per Ioannem dicitur. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum, quòd quicquid petierimus ab eo accipiemus. Hinc Salomon ait Qui auertit faciem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Cor quippe nostrum in petitione nos reprehendit, cum resistere se præceptis eius, quem postulat meminit. Et oratio fit execrabilis, cum à censura auertitur legis: quia dignum profectò est, vt ab eius beneficiis sit quisque extraneus, cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus. Vt ergo ad orationem sine macula facies leuetur: ante orationis tempora semper debet sollicitè conspici quicquid potest in oratione reprobari. Consimilem sententiam nunc ponit psal. dicens. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus.* Non enim hæc dicit iustus secundum glo. quòd iniquitas ei non suggeratur, sed non amatur. Et est, *si iniquitatem aspexi in corde meo,* id est, si dilexi iniquitatem in corde meo. Multi enim apud se amant, quod in aliis damnant.

Greg. 10. mo. c. 17. Facies mentis.

Oratio munda debet esse.

1. Ioan. 3.

Prouerb. 28.

1040 Propterea exaudiuit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.

Per locum enim à contrariis si iniquitas est causa, quare oratio non exauditur, consequens est, quòd puritas cordis orationem faciat exaudiri. Et hoc est quòd dicit. *Propterea exaudiuit Deus* &c. scilicet quia iniquitatem in corde non dilexi.

1041 Benedictus Deus, qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me.

De præ. dis. 1. serpens.

Hic ostendit quid orationem facit exaudiri, scilicet, perseuerantia. Non enim proficit benè incipere: nisi adsit perseuerare. Deus autem sicut homini inspirat principium orationis, sic & dat perseuerantiam orandi. Et hoc est quod dicit. *Benedictus Deus qui non amouit orationem suam à me.* quasi dicat, sed perseueranter me fecit orare, vt scilicet in oratione non tepescam, sed orem perseueranter. Et quia donũ perseuerantiæ in bono est, ex magna Dei misericordia, Ideo subdit, *Et misericordiam suam à me.* quasi dicat, Ideo oraui perseueranter, quia misericordiam suam mihi perseuerantem dedit. Vel aliter: quia perseueranter oraui, ideo misericordiam eius impetraui. Perseuerantia enim orationis facit imperare quòd homo postulat: vt apparet in parabola quam Christus posuit Lucæ 11. dicens. Quis vestrum habebit amicum &c. Sequitur. Ille si perseueranerit pulsans: dico vobis, surget & dabit illi quotquot habebit necessarios. De bono autem perseuerantiæ vide superius versiculo. 844.

PSALM. LXVI.

1042 DEus misereatur nostri & benedicat nobis: illuminet vultum suum supernos & misereatur nostri.

De præ. dis. 1 serpens.

Iste psalm. talem habet titulum. *In finem in hymnis psalm. cantici Dauid.* Iste psal. historiam pro fundamento non habet, sed est quædam oratio, qua Dei postulantur beneficia, & de receptis gratiarum actio. Vnde dicunt aliqui quòd iste psalm. est quædam gratiarum actio pro fertilitate cuiusdam anni. Iudæi enim recollectis fructibus conueniebant

ueniebant in Hierusalem in mense Septembri, qui mẽsi erat quasi festũ tubarũ totus festiuus. Quoniã in illo mẽse erat festũ expiãtionis, & festum tabernaculorum, & festum cætus, seu collectæ, vt habetur Leui. 23. Et quando annus fuerat fertilior solito, tunc fiebant illa festa solenniora, & pro gratiarum actione aliquod certum canticum decantaba ntur domino. Dicitur ergo, qu òd Dauid istũ psal. fecit pro gratiarum actione, quando annus esset fertilior solito. Et sic secundum sensum literalem. Iste psal. diuiditur in duas partes. Quia primò Dauid huius fertilitatis ponit imploratiõc. Secundò pro fertilitate habita ponit gratiarum actionẽ, ibi, *Cõfiteantur &c.* Dic vt Nic. de ly. Quãtũ verò ad intellectum propheticum, notandũ quòd iste psal. misericordiam, & benedictionem petit, qua genus humanum redimatur scilicet, filij incarnationem, per quam omnes gentes erant benedicendæ, sicut promiserat Deus Abraæ Gen. 12. dicens. In te benedicentur vniuersæ cognationes terræ. Est ergo sensus tituli talis. Psal. iste dirigens nos in finem, scilicet, in Christum est *cantici.* quia hic est exultatio de Christi incarnatione. Et est *in hymnis,* id est, in laudibus Christo exhibẽdis. Quãtum ergo ad istum intellectum, psal. iste diuiditur in partes tres. Quia primò petit gratiam, vt videat Christi incarnationem. Secundò ex hoc gentes vocat ad gratiarum actionem: ibi. *Confiteantur* Tertiò ostendit ex Maria Christo factam generationem: ibi. *Confiteantur.* Prima in duas, quia primò petit lumen gratiæ, quo eius intellectus perlustretur. Secundò petit gratiam, qua Christus incarnatus ab eo cognoscatur: ibi, *Vt cognoscamus* Quantum ad primum notandum, quod misericordia in Deo non ponit passionem sicut in nobis: sed solũ notat voluntatem subleuãdi miserias nostras, (supra ver. 55.) quod facit, suam benedictionem nobis conferendo. Et sic tunc nobis misereturquãdo nobis benedicit, id est, bona tribuit.. Dicit ergo. *Deus misereatur nostri,* scilicet bona nobis dando, ideo subdit. *Et benedicat nobis.* Aduertendum ergo, quòd inter omnia fidei mysteria incarnationis diuinæ mysterium est profundioris intelligẽtiæ. vt puta intelligere, quomodo Dei verbum assumpsit naturam humanam, & non personam, quomodo persona diuina assumpsit naturam nostrã, & non natura diuina naturam nostram, & huiusmodi. Et ideo ad istã intelligẽdã, requiritur quòd intellectus noster à Deo lumine fidei perlustretur. Psal. ergo hic de ipsa incarnatione agens, primò petit à Deo illuminari, per ipsius Dei benedictionem. Nam Dei benedictio summè intellectũ eleuat ad cognitionem diuinitatis. In cuius figuram Iacob habita Dei benedictione, statim cognouit Deum sibi præsentem, quem ante ignorabat. Gen. 28. Dixit dominus ad Iacob In te benedicentur omnes tribus terræ. sequitur, Cumque euigilasset Iacob ait. Verè dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Sic etiam post angelus dixit ad Iacob, Dimitte me, at ille. Non dimittam te, nisi benedixeris mihi, & benedixit eum in eodem loco. Statim post benedictionem illuminatus Iacob dixit. Vidi dominum facie ad faciẽ. Vt ergo intellectus illuminetur ad cognoscendum incarnationis mysterium, psal. benedictionem Dei postulat dicens. *Deus misereatur nostri & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos,* id, est benedicendo illuminabit. Item notandum, quod aliter benedicit creator creaturæ, aliter & ecõtrario, Nã creator benedicit creaturæ, ipsam multiplicando numero, & merito. Creatura autem benedicit creatori, ipsum corde voce, & opere laudando, & omne bonum quod habet ipsi ascribendo. Item notandum, quod aliqua est Dei benedictio, quæ cõmunis est bonis, & malis, vt benedictio temporalium rerum, in diuitis, filiis &c. Et ista est benedictio sinistræ, quæ indifferenter bonis datur, & malis. Si enim solum bonis daret Deus bona sæculi, putaret malus propter hoc Deum esse colendum, quod si solis malis daret, timeret infirmus ad Deum conuerti, ne ista sibi deessent. Sicut multi Iudæi ad fidem timent cõuerti, ne sua tẽporalia perdant. Dat ergo ista Deus bonis, vt consoletur intrantes. dat malis, vt discant boni quærere alia, non cõmunia malis. Tollit ea à bonis, vt probent se fortes. Tollit ea à malis, vt infirmus non timeat perdere quæ perdi malus, cui nihil remanet intus, hic verò si persistat, habet intus quo consoletur. Ecce cur ista dantur vel toluntur bonis & malis. Alia autem est benedictio solis bonis comperens: quia scilicet, anima per Dei gratiam illuminatur. Et istam petit psal. dicens, *Benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos,* id est, ostẽdat Deus pater filium suum nobis, scilicet, claritatem filij sui, qui est vultus patris, quia per ipsum cognoscitur pater.

Incarnatio Benedictio Dei

1043 Vt cognoscamus in terram viam tuam: in omnibus genribus salutare tuum.

Hic petit in singulari gratiam, vt ab eo Christus cognoscatur: Vbi sciendum, quod quamuis æterna Dei sapientia sit incõmutabilis, quia Deus est, ipsa tamen ratione humanitatis assumptæ mutabilis fuit, & ad nos venit quando nostram humanitatem accepit. Et sic via Dei ad nos fuit eius incarnatio. Quod ostendit Greg. super illo verbo Iob 28. Deus intelligit viam eius, & ipse nouit locum illius, dicens. Hæc cœterna Dei sapientia aliter habet viã, & aliter habet locũ. Locũ vero si qs inteligatur nõ localẽ: nã teneri corporaliter: vel local iter nõ potest Deus. Sed (sicut dictũ est) locus intellgitur non localis. Locus sapientiæ pater est, locus patris sapientia est, sicut ipsa sapientia dicit, Ego in patre, & pater in me est. Aliter ergo hæc sapientia habet viam, aliter locum. Viam habet per humanitas transitum, locum vero per statum diuinitatis. Inde enim non transit, vnde cœterna est. Sed inde transit, vnde propter nos apparuit temporalis. Sic namque in euangelio scriptum est, quia egrediens dominus à Hierico transibat. Duo autem cæci sedentes secus viam clamauerunt: dicentes. Domine, miserere nobis, fili Dauid. Ad quorum vocem (sicut illic scriptum est) stetit Iesus & lumen reddidit. Quid est autem transeunte audire, stando lumen reddere, nisi quod per humanitatẽ suã nobis misertus est qui per diuinitatis suæ potentiam à nobis mentis nostræ tenebras exclusit: q enim propter nos natus, & passus est, quòd resurrexit, ascendit in cœlos, quasi transiit Iesus, quia nimirum hęc actio est temporalis Sed stans nos tetigit, & illuminauit, quia non sicut illa dispẽsatio verbi temporalis, ita verbi eterni tas transi, quæ in se manẽs innouat omnia. Stare

Via Christi est in carnatio

Greg. 19 mo. c. 1.

Ioan. 4.

Mar. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim Dei est incommutabili cogitatione, mutabilia cuncta disponere. Qui ergo voces petentium transiens audiuit stans lumen reddidit, quia & si propter nos tamporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit, vnde habere mutabilitatis transitum nescit, quia ergo quando percarnem appareret, hominibus incertum fuit, rectè dicitur. Deus nouit viam eius, ac si à parte diceretur. Humanæ cogitationi occulta sunt quando per carnem sapientia ad homines veniat &c. Ex quibus apparet quod per viam intelligitur incarnatio Christi. Et sic petere cognoscere viam Dei, nihil aliud est quàm petere videre Christi incarnationem. Salutare autem Dei nihil est aliud quam ipse Christus incarnatus, qui ad saluandum mundum à patre est missus De quo ait Simeon Lucæ.2. Quia viderunt oculi mei saluare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. De isto salutari vide superius versiculo 105.146. 155.272.662. Sic ergo postulare vt salutare Dei in omnib. gentibus cognoscatur, nihil aliud est nisi postulare, vt Christus incarnatus ad omnes, gentes per fidem descendat, accipiendo ly omnes pro generibus singulorum, non pro singulis generum.

Salutare dicitur Christus.

1044 ## Confiteantur populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Hic consequenter gentes vocat ad gratiarum actionem ex Christi incarnatione. Et primò inducit ad gratiarum actionem. Secundò ad mentis exultationem, ibi. *Lætentur.* Quantum ad primum notandum quod in scriptura sacra, confessio multotiens accipitur pro gratiarum actione de receptis beneficus. Sic enim dicitur Psal. 110. Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorum &c. Sic enim alicui confiteri, est illum laudare magnificare, & de acceptis beneficiis gratias agere & de tali confessione plena est scriptura: ostendens quod non solum homines, sed etiam inanimata suo modo debent Deo cofiteri. psalm. 144. Confiteantur tibi omnia opera tua. Vbi glo. Omne enim quod est, confitetur domino, vel per se, vel per rationales creaturas, sicut ea q̃ non habent sensum laudandi, quæ tamen nobis sunt materia laudis, quia dum inquiris, iuuenis magnam vim in eis quæ est ab ipso Deo. Verumtamen homo maximè sic Deo tenetur confiteri, quia mirabiliora circa ipsum Deus operatur. Et inter homines magis boni & spirituales. Vnde super illo verbo psal. Confitebuntur cæli mirabilia tua domine ait gl. Cæli id est, cælestes homines laudabunt te, non merita sua, sed mirabilia tua scilicet, quod nos redimis, quod nos iustificas per incarnatum verbum tuum & misericordiam tuam. In omni enim misericordia perditorum, in omni iustificatione impiorum, quid confitemur, quid laudamus, nisi mirabilia Dei? Laudas quia mortui surrexerunt, plus confitere & lauda, quia per Christum incarnatum redempti sunt perditi. Vide enim hominem heri voragine ebrietatis absorptum, hodie sobrietate ornatum, heri cæno lexuriæ infectum, hodie castum, heri blasphematorem Dei, hodie Deum laudantem, heri idolorum cultorem, hodie Deum colentem. Hæc enim sunt mirabilia quæ cæli id est, cælestes homines confiteantur à Deo iustificati. Cum ergo hæc omnia mirabilia in gentibus per Christi incarnationem peruenerint, merito omnes gentes ad Deo confitendum & ipsum laudandum prouocat hic psal. dicens. *Confiteantur tibi populi Deus &c.* vt merito omnis populus terræ dicat illud psal. Confitebor domino nimis in ore meo, in medio multorum laudabo eum.

Confessio audis.

Laudare debemus Deum.

Psal.88.

1045 ## Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Hic omnes inducit ex Christi incarnatione ad mentis exultationem. Vbi nota, quod lætitia differt ab exultatione, quia lætitia propriè est intus: sed exultatio extra, vide supra versi.92. Hic enim loquitur de gentibus ad Christi fidem conuersis qui Christum confitentur. Et causam exultationis ostendit dicens: quia ipse Christus incarnatus est iudex iustus & verus magister. Iudex iustus, quia iudicat populos in æquitate Æquum enim & iustum est, vt dominus fideli seruitori suo præmia reddat. Cum ergo Christus sit iustus, suis fidelibus qui ipsum cunfitentur præmia dabit: quod erit inæstimabilis causa lætitiæ. Et contra malis dabit supplicia, quod erit causa ipsorum tristitiæ *Lætentur ergo & exultent gentes.* scilicet, ad Christi fidem vocatæ. Et per oppositum populi. s. Iudæi qui soli populus Dei dicebantur, contristentur: quia fidem perdiderunt: & per consequens secundum æquitatem iudicabuntur. Hanc ergo differentiam inter gentes conuersas & populos Iudæorum peruersos ponens dicit. *Quoniam iudicas populus in æquitate* id est, Iudæos in iustitia licet enim in damnatione Iudæorum sit Dei misericordia cum iustitia, tamen ibi principalius relucet iustitia, sicut è contra in præmiatione beatorum principalius relucet misericordia & consequenter iustitia. Vnde de gentibus conuersis dicit. *Et gentes in terra dirigis.* id est, ad terram viuentium per tuam misericordiam perducis. Et nota quòd dirigere componitur ex rego, regis & di, & dicit dirigo, quod idem est quòd in directum regere. Illos ergo dirigit Deus quos ad æternam patriam regendo perducit. Suos ergo in terram dirigit, quia in præsenti vita vt ad patriam tendamus regit. Quod psal. 5. postulat dicens, Dirige in conspectu tuo viam meam.

Iudx: arg.

Dirigere

1046 ## Confiteantur tibi populi Deus: cõfiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.

Hic ostendit ex virgine Maria Christi generationem. Vbi aduertendum quòd hic nomine terræ beata Maria intelligitur, quæ tunc fructum suum dedit, quando Iesum benedictum fructum sui ventris peperit mundo, de qua terra dicitur psal. 84. Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Nec immerito virgo Maria terra vocatur, si consideres secundum antiquos imaginem terræ. Nam vt dicit magister de proprietatibus rerum li. 14. c. 4. Antiqui gentiles considerando fœconditatem terræ, ipsam pro Deo adorantes, ei talem fecerunt imaginem. Erat enim quædam magna imago fœminæ, quæ mater alma nuncupabatur, habens coronam in capite supra currum posita, cui leones subiiciebantur, in vna manu portabat

Terra dicitur beata. Maria.

Imago terræ.

portabat clauem, & in alia cymbalum, cuius auri- A clementiam respectu inferiorũ. Et quia virtutes gæ vibrabant gladios, quos gestabant, & galli matronam in curru sedentem subsequi fingebantur. Quam imaginem ad terram idem sic applicat ibidem dicens, quòd terra mater fuit dicta, eo quòd plura pariat, & omnibus mortalibus generet cibũ. Dicitur etiam & mater alma, eo quod alat elementa. Est enim nutrix elementorum, vt dicit Isidorus

Isidorus.

Coronam gestat in capite, quia tantis ciuitatibus, & castris insignitur. In curru rotato vehitur, & sedet, quia cum omnia elementa moueantur, ipsa sola immobilis manet, scilicet, secundum se totam. Leones ei subiiciuntur, quia nullum est genus ita ferox, qui per mortẽ terræ subiiciatur. Clauẽ gestat in manu, quia in hieme clauditur, & in æstate fructus producendo aperitur. Cymbalum portat in B manu, quo ferramẽtorum strepitus in colendis agris significatur. Eius aurigæ gladios vibrant, quia pro defendenda terra, vel acquirenda sæpe bella geruntur. Galli eã sequuntur, quia omnes aues eius indigent nutrimento. Hæc omnia magister. Ista tamen terræ imago aliter ad gloriosam virginem applicatur faciliter. Nam ipsa velut fertilis terra mater dicitur, quia non solum naturalis mater Dei, & hominis, sed omnis gratiæ, & virtuti, quia Maria mater gratiæ, & mater misericordiæ. Eccl. 24. Ego

Corona Maria.

mater pulchræ delectionis, agnitionis, & sanctæ spei, in me omnis gratia &c. Hæc coronã gestat in capite, quia eius mens omni virtute fuit decorata. Apo. 12. Mulier amicta sole, sequitur, & in capite eius corona stellarũ duodecim. In istis duodecim C stellis coronæ gloriosæ virginis, quædam duodecim eximia arbitror commendari. Quorum quatuor prima corpori, quatuor animæ, & quatuor vtrique cõmunia. Si quidem quo ad corpus hæc mulier in tacta concepit, illęsa peperit, incontaminata lacta concepit, illęsa peperit, incontaminata lactauit, & mortis soluto debito, sine dolore surrexit. Quantum verò ad animam totidem stellis coronatur, quæ sunt, fidei magnitudo, verborum, quę dicebantur, conseruatio, ex passione filij gladij doloris transuerberatio, & compassio miserorum & intercessio. Quantum verò ad totum coniunctum scilicet ex anima, & corpore totidem stellis fuit coronata scilicet, quia in vtero matris fuit sanctificatione pręuenta, ab angelo fuit salutata in omni scientia, & virtute fuit decorata, quod in anima, & corpore super choros omnium angelorum est e- D xaltata. Vnde de beata virgine prædictis consideratis, dicitur sapien. 4. quod in perpetuum coronata triumphat. Aliter illas duodecim stellas, quibus beata virgo coronatur possumus, assignare. Quia eius mens duodecim virtutibus fuit ornata, quæ in quatuor virtutibus cardinalibus continentur scilicet prudentia, fortitudo, temperantia, & iusticia, quarum quęlibet tres sub se continet virtutes, primò namque prudentia continet memoriam, quo ad præterita, intellectum quo ad præsentia, prouidentiam, quantum ad futura. Secundò temperantia tres virtutes continet scilicet, abstinentiam respectu gulæ, continentiam respectu luxuriæ, & modestiam respectu loquelę. Tertiò fortitudo tres virtutes continet scilicet, magnanimitatem in aggressu arduorum, & æqua nimitatem in toleratio- E ne aduersorum, & longanimitatem in expectatione præmiorum. Quartò iustitia tres alias continet virtutes, scilicet, reuerentiam respectu superiorum, beniuolentiam respectu parium proximorum, &

Greg. in præfatione primi lib. mor. c. 10. & li. 4. c. 13.

Esa. 45.

1047 ## Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

Hic ostendit qualis sit fructus iste, quem terra virginis Mariæ dedit. Vnde si quæratur, iste fructus quis est? Respondet quòd est Deus, Deus noster, ad quem spectat nos benedicere, ostendens quòd est vna in trinitate persona. Vbi notandum, quòd quamuis Deus pater sit noster Deus, quia noster dominus sic filius, sic spiritussactus, tamen alia ratione Deus filius dicitur noster, quam pater, vel spiritussanctus: quia hic per carnis assumptionem caro, & frater noster est, quod de patre, & spiritusancto dici non potest. In isto ergo versiculo ter Deum ponit, ad exprimendum tres in diuinitate personas, vt ly Deus primò loco referatur ad patrẽ dicens. *Benedicat nos Deus,* scilicet, pater. Secundò loco referatur ad filium, qui est secunda in diuinitate persona: vnde ipsum filium exprimens dicit. *Deus noster.* scilicet frater per humanitatem assumptam. Tertiò verò loco referatur ad tertiam personam scilicet, ad spiritum sanctum. Et sicut notat personarum trinitatem, sic & essentiæ vnitatem, verbum singulare ponendo scilicet, *Benedicat.* & pronomen singulare, dicens. *Et metuant eum.* Sic enim istum versum exponit magister. lib. 1. di. 3. dicens. Ille maximus prophetarum Dauid distinctionem personarum, & vnitatem essentiæ ostendit dicens. *Benedicat nos Deus, Deus noster &c.* Trina enim confessio Dei trinitatem in dicat, personarũ vnitatem verò exprimit essentiæ, cum, singulariter subiungit eum. Item notandum, quod secundum magistrum in glo. Iste psal. semper in matutinalibus laudibus adiungitur illi psal. qui tertio loco cantatur. Ratio: quia in hoc psal. benedictio trinitatis imploratur, cuius vna, eademque sine diuersitate est essentia. In psalmo illo tertio scilicet, Deus meus, ad te de luce vigilo, sitis, atque ariditas vitæ præsentis exprimitur. In isto verò domini cæ benedictionis pluuia ad sitim reficiendam postulatur, ideoq; isti duo psalmi cõiunctim cãtãtur.

Trinitas Personarũ & vnitas essentiæ.

Magister lib. 1. di. 3.

Psal. 62.

PSALM.

Universidad de Deusto Biblioteca

1048 *1.q.4.homini.* EXurgat Deus,& dissipentur inimici eius:& fugiant, qui oderunt eum à facie eius.

Titulus huius psal.est.*In finem psal.cantici Dauid.* Pro cuius euidentia sciendum, quòd in isto psal. qui totus est doctrinalis, magis quam historialis, agit Dauid de exultatione ecclesiæ hic, & in futuro,quam debet habere de Christi exaltatione, & inimicorũ Christi deiectione,vt malos terreat, & lętificet bonos. Est ergo sensus tituli. Iste psal.quē B fecit Dauid dirigens nos in finem,scilicet in Christum,est. *Psal.cantici,* id est, laudis, & exultationis. Mouet ergo omnes fideles exultare de Christi exaltatione,& resurrectione, & inimicorum deiectione,ostẽdens primò misericordiã exultationis,quæ maximè est duplex,scilicet,Christi resurrectio, & Christi ascensio. Et sic psal. iste diuiditur in duas partes. Quia primò agit de Christi resurrectione. Secundò de Christi ascensione,ibi.*Cantate Deo.* Circa primum tria facit. Quia prædicit primò Christi resurrectionem. Secundò iudæorum confusionem: ibi.*Sicut defecit.* Tertiò iustorum exultationem,ibi C *Et iusti epulentur.* Quantum ad primum,resurrectionem Christi pronuncians ait.*Exurgat Deus,* id est,resurgat Christus à morte,vt nos exaltando dissipet inimicos. *Resurrectio Christi. Arma fœderis.* Vbi notandum,quòd tempore Moysi facto in deserto tabernaculo & arca domini,quandocunque pugnaturi erant cum hostibus,vt de ipsis triumpharent,arca domini per sacerdotes eleuabatur, & tunc Moyses dicebat,Surge,domine,& dissipentur inimici tui,& fugiant,qui oderunt te,à facie tua, vt habetur Numeri.10. In quo figura erat aperta,quòd dum Christus à mortuis resurgeret, inimici sui tam visibiles scilicet,iudæi: quam inuisibiles,scilicet,dæmones,dissiparentur. Consimiliter & Dauid sequens Moysi vestigia per Christi resurrectionem prædicit inimicos dissipandos, hic dicens.*Exurgat Deus:& dissipentur,* id est,dissipabuntur &c. Vbi per inimicos iudæos intelligit D qui tamen carne erant parentes & domestici Christi,de quibus dicitur. Inimici hominis domestici eius. *Mat. 10. Iudæorũ dispersio.* Isti enim per resurrectionem Christi sunt dissipati,quando in vindictam Christi mortis per Titum,& Vespasianum fuerunt partim captiuati,partim trucidati,partim per orbē dispersi. Vnde Magister in gl.*Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius.* Hoc iã factũ est:qa surrexit Christ⁹, & dispersi sũt omnes iudæi. Hoc etiam de inimicis spiritualibus scilicet,de dæmonibus verificatum est,quia Christo resurgente,ipsorum mundi principatus,& potestas fuit dissipata,Christo dicente. *Ioan. 12.* Nũc princeps hujus mundi eiicietur foras,id est,eius potestas dissipabitur,ne in cordibus gẽtium, vt ante,regnare possit. Vnde Augu. ibidem super Ioãnem. *August. Princeps mũdi diabolus.* Nunc princeps huius mũdi eiicietur foras. Absit vt diabolum ita mundi principem dictum existimemus, vt eum cœlo, & terræ dominari posse credamus, E sed mundũ gẽtes appellauit,quæ toto orbe terrarũ erant diffusæ. Ideo dicit apostolus,quòd Deus erat in Christo,mundum reconcilians sibi. Hæ sunt ergo gentes,ex quarum cordibus mũdi princeps eiicitur foras,quia præuidebat dominus post passionem, & resurrectionem suam per vniuersum mun-

A dus multas gẽtes credituras,in quarũ cordibus diabolus intus erat, cui quando ex fide renunciant,ipse dissipatur,& eiicitur,quod etiam ante longè prę uiderat psal.dicens. *Exurgat Deus,& dissipentur inimici eius,* id est,Exurget à mortuis:& dæmones dissipabuntur. Et difficilius est intelligere, quod subditur.*Et fugiant qui oderunt eum,à facie eius.* Quomodo enim à facie Dei quis potest fugere, quia Deus vbique præsens est? Sicut enim impossibile est,fugere à cœlo:quia à quacunque parte cœli fugeris, ad aliam partem accedis. Sic multò fortius impossibile est à Deo fugere,qui vbique præsens existit psal.138. *Fugere à Deo quomodo quis potest.* Quo ibo à spiritu tuo,& quo à facie tua fugiã? Ad quòd intelligendum sciendum, quòd duplex est fuga.s.quædã localis,& quædam cordialis. Localis fuga à facie Dei nullus fugere potest,quia vbique præsens est. Cordiali fuga à Deo fugiunt qui timore mentis,eius præsentiam timent,& libẽter ab eius præsentia vellent abesse. Sic fugiunt mali,& obstinati homines,& dæmones, qui Dei prę sentiam sufferre non possunt. Vnde gl. *Et fugiant, qui oderunt eum,à facie eius.* Fugiant,non loco, quia ibique præsens est,sed metu animi scilicet, timendo,non latẽdo. Et est sensus. Tollantur metu animi,& volũtate à præsentia Dei,qui vbique præsens est. Et hoc est graue tormentum, & horrenda malorũ hominum,& dæmonum maledictio,vt velint, C & conentur fugere,quod nullatenus fieri potest.

Sicut deficit fumus,deficiant,sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. 1049 *De conse dis.c.vltimo.*

Hic clarius ponit iudæorum omnium malignorum confusionem,& præcipuè iudæorum,& duplicem ipsorum confusionē notat.s.in præsenti, & in futuro. *Fumus superbia.* Quo ad pręsens dicit. *Sicut deficit fumus,deficiant.* Fumus enim ex igne procedens in altum eleuatur. Et quanto plus eleuatur,tãto citius euanes- D cit,& deficit. Et sic per fumum nota superbiam iudęorum contra Christum, quæ ex igne auaritiæ processit. Qnoniam principalis causa propter quã Christũ persequebantur,erat cupiditas dominandi in populo,à quo lucra temporalia recipiebant. *Ioan. 11.* Istam enim causam in consilio suo ipsi allegabant dicẽtes. Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent locum nostrum,& gentem &c. ex isto ergo igne cupiditatis processit fumus eorum superbiæ contra Christum. *Iona. 19* Nonne ascendebat fumus eorum superbiæ,quando clamando dicebant, Tolle, tolle,crucifige eum, & similia? Sicut ergo fumus deficit ascendendo, sic eorum & superbia se contra Christum eleuando fuit dissipata, & cito euanuit,quia propter Christi mortem perdiderunt locum,& gentem. *Psal. 36.* Vnde de ipsis dicitur. Inimici verò domini mox vt honorificati fuerint,deficientes quemadmodum fumus deficiet vide versiculum, 86. Quo verò ad pœnam futuram sub- E dit, *Sicut fluit cera à facie ignis,sic pereant peccatores à facie Dei.* Quod ideo dicit quia sicut cera ad ignem posita liquescit, & nulla stabilitate subsistit, sic & Christi persecutores facie iudicis Christi liquefacti subsistere non poterunt. Vnde Mich. 1. Sicut cera scindentur à facie ignis. Vel aliter,

Cera significat peccatores aliter totus iste versus de pœnitentibus exponitur, A Vbi nota quòd peccator ad pœnitentiam veniens, primò deficit sicut fumus. Per fumum enim deuotio conscientiæ intelligitur, iuxta illud Apoc.8. ascendit fumus incensorum &c. Deficiunt ergo pœnitentes, vt fumus,quia per deuotionem conscientiæ desinit esse peccator. Sic enim dicitur psal.103. Deficiant peccatores à terra,& iniqui, ita vt non sint,id est,deficiant à peccatis,ne iã sint,quod prius erant, id est, vt amodo non sint iniqui. Conformiter loquitur textus canonis,dicens.2.q.1. quid autem tibi,quod nomen adulteræ adultera per pœnitentiam perdit, & sic de quolibet alio peccato, quia scilicet per pœnitentiam de peccato conuertitur ad virtutem. Quod magis aperit, dicens. *Sicut fluit cera à facie ignis,sic &c.* Vbi notandum B quod per ceram tres virtutes significantur tribus principalibus vitiis oppositæ,de quibus vitiis dici- *1.Ioan.2.* tur,Omne,quod est in mundo &c. Nam in cera videfigurã humitatis præceptorum legis impletiuę. *Cera significat humilitatem: castitatē & charitatem.* Puritatis vitiorũ carnis exclusiuę. Pietatis proximorum famis solatiuæ. Primò in cera figuratur humilitas. Nam secundum magistrum lib.19. de proprietatibus rerum. Inter alias ceræ proprietates, cera calori non resistit. Et in hoc notatur humilitas, quę calori veri ignis(scilicet Deo) non resistit per superbiam, sed liquescit,se diuinæ voluntati totaliter subdens. Nam, vt experientia docet,cera liquefacta faciliter ducitur,& tractatur ad libitum. Sic & verè humilis sine resistentia diuinis obedit præceptis. *Can.5.* Quòd de se ostendens sponsa,ait. Anima mea liquefacta est,vt dilectus locutus est. Quid C enim est dilectum nostrum nobis loqui,nisi Deum sua præcepta nobis inspirare:ad cuius vocem anima liquescit,quando sine resistentia omnibus Dei mandatis se subiicit, vt quilibet talis dicere possit. *Psal.21.* Factum est cor meum tanquam cera liquescens &c. Et attende,quòd non solum virtus humilitatis in cera designatur, sed etiam eius præmium, quod est exaltatio, quia omnis qui se humilitat, exaltabitur. Lucæ. 18. Sed quid exaltationem animæ expressius significat, quam cera? Nam secundum magistrum vbi supra,habet hoc cera proprium,quòd super omnes liquores supernatat, & cum liquefit, non descendit, sed potius semper sursum tendit. Et hoc faciunt aliquæ partes igneæ, & aereæ,quæ in ipsa cera prædominantur: Sic & verè humilis ex igne dilectionis Dei, & aere domi D nante terræ scilicet,ratione dominante ipsi carni, quæ in se includit,semper tendit ad superiora. Cuius figuram gessit ille primus noster pater Helias, qui in curru igneo per aerem ascendit in paradisum. 4.Reg.2. Helias enim interpretatur Dei dominatio, & significat verum humilem, qui Dei dominationi se totaliter subdit. Secundò in cera figuratur puritatis castitas. Quoniam ipsa producitur ab apibus,quæ nunquam coitu maculantur,sed virginitatem semper conseruant. Et ideo castitatem significat,quæ solum castæ mentis fructus dicitur. Etiam castitatem significat ex vtilitate consequente. Nam fructus castitatis est diuina visio. Mat.5. Beati mũdo corde,quoniam ipsi Deũ videbunt. Et quid clarius designat Dei versionem, quam ipsa cera? Quoniam ex ipsa lumen nutritur. E Ad denotandum,quòd virtute puritatis lumen spirituale nutrirur in nobis,quo Deus à mundis videbitur. Castitas etiam nos Deo summè similes facit,qui est speculum sine macula. Et hæc simili-

A tudo in cera denotatur. Nam secundum magistrũ vbi supra, Cera inter omnia est apta ad recipiendum similitudinem rei sibi impressæ,& figuram,vt patet in sigillationibus. Sic & puritas est aptissima ad nos Deo conformandum. Propter quod dicitur Cum apparuerit,similes ei erimus. Et quod ista similitudo sit propter puritatē subdit. *1.Ioan.3.* Omnis,qui habet hanc spem, sanctificat se, sicut ille sanctus est. Tertiò in cera significatur pietatis charitas. Nam tria maximè habet homo ex charitate proximo impendere,quæ per ceram significantur. Nam quilibet debet proximum ab aduersis defendere. De secretis non prodere. De agendis instruere. Primum patet,quia vt dicitur Eccl. 17. vnicuique mandauit Deus de proximo suo,& hoc, vt misera B tio hominis sit circa proximum suum. Eccl.18. Et hoc significat cera,quia pannus lineus ex illa confectus,libris,vel aliis rebus inuolutus, per ipsam ceram ab exteriori nocumento custodit, vt puta ab aqua. Sic & homo cera charitatis contectus,proximum infra se recipiens,ab aqua aduersitatis,quantum potest custodit. Vnde cuilibet nostrum dicitur. *Eccl.4.* Libera eũ qui iniuriam patitur,de manu superbi. Secundum patet,quia dicitur. *Prouer.11* Qui fidelis est,celat amici cõsilium. Hoc significat cera, quia ipsa secreta literarũ sigillata occultantur. Tertium patet 1.Esdrę.7. Imperitos doce liberè. Hoc significat cera,quæ in tenebris lumen ministrat. Ad propositũ ergo peccator pœnitẽs,sicut cera perit à facie Dei, quia de superbo efficitur humilis,de immundo castus,& de cupido pius. Vnde istam expositionem C ponit glo.dicens,quòd iste versus potest dici de pœnitẽtibus in bono quasi dicat, Odientes Deum fugiãt & dissipentur,sed alij scilicet,pœnitentes sicut fumus deficiant,non vt ad nihilum reducãtur, sed vt quiescant à peccatis suis. *Et sicut cera fluit à facie ignis sic pereant peccatores à facie Dei,* in hoc quod mali sunt, scilicet,vt lachrymis pœnitentiæ,admoto igne spiritussancti, duritia eorum soluatur.

Et iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia. 1050 *De conse dis.5.Ieiunium.*

D Hic consequenter ponit iustorum exultationē. *Epulæ spirituales.* Hoc ideo dicit,quia sicut malis supplicia, ita & iustis præmia debentur. Hoc autem intelligi potest de præsenti,& de futuro. Nam,si de præsenti epulamur gaudentes cum Christo,quando sumimus eucharistiæ sacramentum omni suauitate plenum. Sic enim docet apostolus dicens, *1.Corin.5* itaque epulemur,non in fermento veteri malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis &c. Per azyma enim intellige Christi sacramentum,quod in azymis efficitur. Sic e- *Actuum.2* nim de fidelibus dicitur, quod post resurrectionē Christi, quod erant vnanimiter perdurantes in templo,frangentes panē circa domos,sumebant enim cibum cum exultatione, collaudantes Deum. Si autem de futuro accipiatur, per epulas quibus iusti epulantur in conspectu Dei,intellige gloriam E æternam. Isto enim modo loquebatur Christus *Lu.22.* suis electis,dicens, Ego dispono vobis regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Quod exponens ad propositum Beda dicit *Beda.* mensa proposita omnibus sanctis ad fruendum cælestis

Universidad de Deusto Biblioteca

cœlestis est gloria vitæ, qua qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, saturabuntur fruendo desiderato gaudio veri boni. Non autem hoc dicit, quasi futuris illic corporalibus escis, & quasi regno suo sensibili futuro. Erit enim illic angelica conuersatio. Sed & Paulus dixit, quòd regnum Dei esca, & potus non possidebunt. Sic enim dixit supra psal. 31. Lætamini in domino, & exultare iusti &c. vide versi. 479. Vel per istas epulas intellige sacram scripturam, quæ epulas delitiis plenas nobis præstat, quibus in præsenti vita iusti delectantur iuxta modum loquendi Greg. dicentis. Super omnipotentem delitiis affluere, est in amore illius sacræ scripturæ epulis satiari in cuius nimirum verbis tot delitias inuenimus, quot ad profectũ nostrum intelligẽtiæ diuersitates accipimus, vt modo nos nuda pascat historia, modo sub textu literę velata medulitus nos reficiat moralis allegoria, modo ad altiora suspendat contemplatio in præsentis vitę tenebris, iam de lumine ęternitatis intermicans &c. *moeg. 16. Gr. c. 10.*

1052 Cantate Deo psalmum dicite nomini eius: iter facite ei, qui ascendit super occasum dominus nomen illi.

De. præ 1. Omnis qui non dirigit.

Hæc est secunda pars principalis psal. in qua agit de Christi ascensione & eius beneficiis. Et diuiditur in duas partes. Quia ad laudãdum Christum ascendẽtem, primò inuitat angelos. Secundò inuitat homines, ibi. *Regna terræ cantate domino.* Prima in duas. Quia primò inuitantur angeli ad laudandum Deum de ipsius mysterio. Secundo de ipsius cõsortio, ibi. *Currus Dei.* Prima in duas, quia primò Dauid facit propositum. Secundò ad hoc adducit exemplum, ibi. *Deus, cum egredieris.* Circa primam partẽ ostendit quatuor Christi prerogatiuas, propter quas angeli, ac etiam homines in eius ascensione ipsum debẽt laudare, scilicet, primo ratione suæ victoriæ. Secũdò ratione suæ clementię, ibi *Exultate in conpectu eius.* Tertiò ratione suę concordię, ibi, *Deus in loco.* Quartò ratione suę potentiæ, ibi. *Qui educit.* Quantum ad primum notandum, ꝙ psal. volens ostendere Christum laude dignum, ostendit ipsum fæliciter triumphasse per hoc quod ipse super occasum ascendit. Quid enim occasus propriè dicitur, nisi mors? Nam secundum grammaticos ab occido, occidis, occasus, id est, obitus, mors, euersio. Sic ergo victoria Christi fuit. quia ascendit super occasum, quia de morte triumphauit. Sic enim istũ versum exponit Greg. dicẽs. *Iter facite ei, qui ascendit super occasum.* Super occasum Christo fuit ascẽdere ipsam mortem; quam pertulerat resurgendo superasse. Ait ergo. *Et qui ascendit super occasum, iter facite* i. resurgẽti, & ascẽdẽti domino in cordib' vestris, per fidem viam præbete. Et secũdũ istã expositionem psal. magis hic hominibus loquitur quam angelis, quia angeli per fidem Christo viã propriè præparare non possunt. Istum etiam modum exponendi, ponit magister in glo. dicens. *Cantate &c. qui ascendit super occasum.* Quia Christus resurgendo casum corporis vincit, morte quippe sua mortẽ nostram cõsumpsit. Vel ꝑ occasum intelligitur mors vitiorum, quo à gratia anima cadit. Et tunc est sensus, quod psal. fideles hortatur ad Christi laudem, quia surrexit dominus. Et ideo *cantate* mente, viuendo Deo, *& psalmum dicite nomini eius*, id est, rectè operamini ad gloriam nominis eius. *Iter facite ei*, id est, in cordibus vestris præparate iter, vt intret, quia impolluta est via eius. Et ideo. *iter facite ei, quia ascendit super occasum.* Occasus enim mortis, id est, vitiorum, & peccatorum cedit illi, cum sol iustitiæ oritur &c. Si autem hic psal. principalius loquatur ad angelos, vt in diuisione textus dixi, tunc notandum, ꝙ per occasum hic cælum intelligitur. Nam secũdum quòd dicit Nicolaus, propria litera hebræorum hic habet. *Qui ascendit super cœlum*, quod propriè Christo competit, qui ascendit super celũ empyreum, quod antonomaticè dicitur cœlum. Et hoc notat hic textus noster, dicens. *Super occasum.* Vbi aduertendũ, quòd Iudæi adorabant versus occasum, nam facies anterior tabernaculi erat ad oriẽtem, & sancta sanctorum, versus quam orabant, ad occidentem per oppositum ecclesiarum nostrarum. Per hoc ergo, quod dicitur, Christum ascendisse super occasum, intelligitur ipsum ascendisse super locum adorationis humanæ scilicet, ad locũ adorationis angelicæ, qui locus est cœlum empyreum, vbi adorant Deum, & venerantur. Sic ergo iste versus ad angelos principaliter dirigitur, qui Christo ascendenti exhibebãt ministerium cum laudibus, non propter sui indigentiam, sed propter sui reuerentiam, sicut fecerunt post dęmonis tentationem, Mat. 4. Ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. Vnde in eius ascensione apparuerunt angeli, vt patet Actuum. 1. Dicat ergo angelis. *Cãtate Deo &c. Iter facite ei*, id est, ministerium exhibete Christo ascendenti, *qui ascendit super occasum &c.* Et subdit ad Christi laudem. *Dominus nomen illi*, quia super omnem creaturam plenam habet potestatem, propter quod dixit. Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.

Occasus est mors. Greg. 19. mor. c. 3. Occasus est pœnitentia. Occasus est cœlum. Mat. vltimo.

Exultate in conspectu eius: turbabũtur à facie eius patris orphanorum, & iudicis viduarum. 1052

Hic ostendit Christũ laudandum, ratione suæ clementię, quia scilicet ipse est pater orphanorum & viduarum. Vbi notandum quòd dominum vel principem nulla res apud subditos magis laudabilem reddit, quàm pietas & clementia. Vnde Isidorus dicit, quod regiæ virtutes præcipuæ sunt quæ scilicet, iustitia & pietas, plus autem in regibus pietas laudatur. Hæc autem virtus maximè fuit in Christo, cui proprium erat misereri & parcere. Quod innuens psal. hic ipsum vocat patrem orphanorum & viduarum iudicem, quia inter cæteros orphani & viduæ magis miseratione indigent. Spiritualiter autem orphanus dicitur quilibet iustus. Nam orphanus dicitur pupillus carens patre & matre. Pater autem omnium nascentium omnium est ipse diabolus, quia omnes nascimur filij iræ, vel ipse mundus. Mater autem est ipsa concupiscentia carnis. Et sic orphanus dicitur quilibet iustus, qui patrem primum scilicet, diabolum vel mundũ abnegauit, & à se abdicauit matrem .s. concupiscentiam carnis. Et quia tales Christus in suam accipit curã ideo orphanorum dicitur pater. ió Christo dicitur. Tibi derelictus est pauꝑ, orphano tu eris adiutor. Vidua verò dicitur quæ marito præterito caret. Quis autem maritus animæ primus nisi peccatum cum quo oritur, à quo ducitur, & regitur? Et per consequens illa anima dicitur vidua, quæ caret peccato. Et talium iudex est Christus, ipsius merita præmiando. Iob 29. Cor viduæ consolatus sum. Ante faciem ergo Christi, qui est pater orphanorum, & iudex viduarum, iusti exultabunt, sicut prædictum est. Et iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei: sed mali, & peccatores turbabuntur: quia videbunt iustos præmiari, se autem æternis deputari suppliciis. Sap. 5. Videntes turbabuntur timore horribili &c.

Pietas. Isidorus 9. Ethimol. Orphanus dicitur quilibet iustus. Psal.

1053. Deus in loco sancto suo, Deus, qui inhabitare facis vnius moris in domo.

Vnitas. Hic ostendit Christum laudandum ratione suæ vnitatis, & concordiæ: quia scilicet non dyscolos, & schismaticos secum habitare permittit, sed solũ charitate vnanimes, & concordes. Vbi notandum, quòd quamuis Deus sit vbique per potentiam, præsentiam, & essentiam: tamen specialiter in cœlo empyreo dicitur esse: quia ibi dicitur res esse, vbi apparet. Ibi autem apparet Deus sanctis sicut est. Ideo locus hic Dei, & Christi dicitur ipsum cœlum empyreum, in quo animas beatificat: de quo loco dicitur psalmo vigesimoquinto. Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. In isto autem loco, & domo solum vnanimes facit habitare, quia nullus sine charitatis vnitate ibi manere potest. Vel per istam domum intellige ecclesiam militantem, quæ statim post Christi ascensionem fuit vnius moris: quia vt habetur Actuum 4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquã eorum, quæ possidebant, suum aliquid esse dicebat, sed omnia erant eis communia. Et sic qui in domo ecclesiæ vult habitare: concordiam cum omnibus debet tenere. Sic enim dictum est psal. 54. In domo Dei ambulauimus cum consensu, id est, cum vna voluntate. *Psal. 54.*

1054. Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

Vinculũ peccati. Hic ostendit Christum fore laudandum ratione suæ potestatis. Hic enim ex multis ostendit potentiam Christi. Primò in absolutione peccatorum. Secundum enim quod dicit Augustinus super Ioannem. Maius est, iustificare impium, quàm creare cœlum, & terram. Vnde Iustificare impium alicui creaturæ Deus communicare non potest, sicut nec potestatem dimittendi peccata, vt dicit magister. libro 4. distinct. 5. maximè autem de illo peccatore, qui in peccato manet ligatus vinculo prauæ consuetudinis. Et tamen hoc potest Christus & facit. Propter quod dicit de Dhristo. *Qui educit vinctos in fortitudine*, scilicet, sua peccato ligatos absoluit. Et de istis peccatorum vinculis dicitur Sapien. 17. Iniqui vinculis tenebrarum compediti sunt. Adhuc autem secundum nostrum modum intelligandi maioris potestatis esse videtur, quòd quando aliquis non solum prædicto modo ligatus existit: sed etiam quando actualiter est in actu persecutionis fidei, & Christi, quòd talis subito de infidelitate conuertatur ad fidem: sicut fuit de Paulo, & pluribus aliis. Et de talibus subdit, dicens. *Similiter eos qui exasperant*, scilicet contra Christum, & fidem eius verbis, & factis persequentes. Propter quod Paulo sic ex asperanti fuit dictum. Saule, Saule, quid me persequeris? Adhuc etiam difficilius videtur, quòd aliqui, qui in infidelitate sint mortui, & sepulti in mortali peccato, vt scilicet tales reducantur ad vitam, & per pœnitentiam conuertantur ad Christum. Sicut fuit de iuuene suscitato à sancto Ioanne euangelista: & de illo, qui per suspendium se interfecerat, à beato Martino resuscitato, & baptizato: & de multis aliis, qui in nomine Christi resuscitati fuerunt. Et de istis dicitur. *Qui habitant in sepulchris.* Vnde de omnib. istis dicit hic gl. *Qui eduxit vinctos*: quia soluit vincula peccatorum, vel educit vinctos ad cœlum de inferno, quo tenebantur. Similiter educit eos, *qui exasperant*, id est blasphemant in Deum, vel qui exasperant persequendo bonos, & resistendo iustitiæ. *Et qui habitant in sepulchris*, id est in carnalibus & fœtidis desideriis sepulti: hos enim omnes soluit per gratiam. Et hoc *in fortitudine sua*, quam habet vt Deus.

Videtur sumi in principio huius psal. Potestas Christi. Actuum. 9. Actuũ. 9.

Deus, cum egredieris in conspectu populi tui, cum pertransieris in deserto. 1055

Hic consequenter psalm. per exemplum conferendo legem euangelicam cum antiqua, ostendit consimiles gratias, imò maiores per Christum nobis factas, quam fuerint gratiæ factæ in antiqua lege. Et ideo amplius ipse Christus nunc est laudandus. Et diuiditur in duas partes: quia ponitur primò Christi incarnatio. Secundò legis euangelicę publicatio, ibi *Dominus dabit verbũ.* Prima pars diuiditur in quatuor. Quia ponitur primò Christi incarnatio. Secundò gentium conuersio, ibi, *Terra mota est.* Tertiò gratiæ infusio, ibi, *Pluuiã.* Quartò credentium perfectio: ibi. *Animalia.* Quantum ad primum sciendum, quòd psal. hic vult deducere beneficia legis nouæ per exempla beneficiorum legis antiquæ. Inter autem omnia beneficia legis antiquæ illud fuit magnum, quòd populum suum eduxit de Ægypto, & quadraginta annis duxit per desertum, præcedens semper populum in die per columnam nubis, quæ omnibus dabat refrigerium, & in nocte per columnam ignis, qua noctis obscuritas perlustrabatur. Inter omnia autem beneficia nouę legis, maximum fuit beneficium incarnationis: quo verbum Dei humanitatem nostram assumpsit. Et istud sine comparatione præcedit primum: ergo nunc amplius tenemur laudare Deum. Ponit ergo beneficium antiquæ legis primum dicens. *Deus, cum egredieris in conspectu populi tui.* s. exeuntis de Ægypto: tu supple pręcedebas eos per diem in colũna nubis &c. Et hoc tam diu durauit, quandiu transierunt per desertum. Et hoc est quod subditur. *Cum pertransieris in deserto.* Per hoc autem nobis innuit Christi incarnationem. Quoniã egressus Dei quid aliud est, nisi eius incarnatio? ipso dicente. Exiui à patre, & veni in mundum. Et est sensus secundũ glo. *Deus, cum egredieris in conspectu populi tui*: carnem. s. assumendo verè nos educis per gratiam tuam, & doctrinam. Educis, scilicet, de Aegypto tenebroso. s. de peccato. Egreditur autem in conspectu populi, cũ hominibus per opera se Deũ manifestat. Hęc aũt sunt

Incarnatio. Egressio Christi. 1. Ioã. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

opera, quibus apparet: quia vinctos soluit, quòd mortuos suscitat. Et hæc tandiu nobis exhibes, quandiu pertransieris in deserto, scilicet huius mundi, nobiscum essendo, id est, vsque ad finem mundi: ipso dicente. Ego autem vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Moraliter autem circa *Mat.vlt.* istam egressionem incarnationis, notandum quòd ista egressio nobis figuratur Genes. 2. vbi dicitur quòd fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui diuiditur in quatuor capita. Nomen vni Phison: ipse circuit terram Euilath: nomen secundo Geon: ipse circuit terram Acthiopiæ: nomen tertij Tigris, ipse vadit contra Assyrios: fluuius autem quartus, ipse est Euphrates. In qua figura huius egressionis Christi, scilicet per incarnationem vide tria, scilicet Prolis incarnatæ humilitatis excellentiam: quia fluuius egrediebatur. Matris fecundatæ virginitatis permanentiam, quia de loco voluptatis. Gentis visitatę vtilitatis abundantiam: quia ad irrigandam terram. Primò vide prolis incarnatę humilitatem: quia fluuius egrediebatur. Per fluuium enim intellige ipsum verbum incarnatum: quoniam sicut fluuius aquarum habet abundantiam: sic verbum incarnatum omnium gratiarum habet plenitudinem, Per aquam enim gratia intelligitur. Io. 4. Qui biberit ex aqua, C *Eccl. 24.* quam ego dabo ei, non sitiet vnquam &c. Hic ergo fluuius aquarum habet plenitudinem. Vnde & Christus de seipso dicit. Ego quasi fluuius Dorix, exiui de paradiso &c. Vide istam figuram prolixè expositam in lectura mea super Mich.

1066 **Terra mota est: etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai: à facie Dei Israel.**

Hic consequenter ostendit vtilitatem incarna- *Terra significat gentiles.* tionis, quia per ipsam gentes ad fidem sunt conuersæ. Vbi nota quantum ad exemplum antiquæ D legis, quòd quando Deus egrediebatur in conspectu populi sui per desertum quod tunc terra fuit mota, quia quando dominus descendit in igne super montem Sinai, vt legem daret Moysi, totus ille mons videbatur tremere, vt apparet Exodi 19. In illo etiam monte apparuit nubes densissima: ex qua pluuia distillabat: vt habetur ibidem. Et hoc est, quòd dicit: quòd *tunc terra mota est*: quia mons tremere videbatur. *Etenim cæli distillauerunt*, quia nubes illa, quæ erat in cœlo aereo pluuiam distillabat. Et hoc *à facie Dei Sinai* id est à facie Dei, qui descenderat in montem Sinai: qui erat de Israel, scilicet quem colebat populus Israel. Et hoc est, quod dicit. *A facie Dei Sinai. à facie Dei Israel.* Per E hoc autem nobis innuit conuersionem gentium. Quid enim per terram nisi gentiles, qui terram id est deos de terra factos, colebant? Per Christum ergo incarnatum terra mota est: quia gentiles per eius incarnationem, qui terra dicuntur, à cultura idolorum de terra factorum recedentes, ad fidem veri Dei sunt conuersi. Et vnde hoc nisi quia cœli distillauerunt? Per cœlos accipe apostolos, & sanctos prædicatores, qui Christi fidem per mundum distillauerunt, & enarrauerunt: vide supra vers. 252. *Terra ergo*, id est gentes, mota est à cultura idolorum, ad Christi fidem: ratio: *quia cœli distillauerunt*, id est apostoli Christi fidem per mundum prædicauerunt. Sed vnde hanc distillationem fidei habuerunt? Non quidem à seipsis, sed à facie Dei Sinai, id est ab illo vero Deo, qui legem antiquam patribus dedit in monte Sinai. Isti cœli scilicet apostoli habuerunt gratiam, qua legem euangelicam mundo distillando prædicarent. Istam expositionem satis innuit magister in glo. dicens. Ideo terra mota est: *quia cœli*, id est apostoli, & sancti prædicatores *distillauerunt*, id est fide mundum irrigauerunt. Et hoc *à facie Dei*, scilicet informati, & inspirati: cuius Dei subdit. De Sinai, id est illius Dei, qui legem dedit Moysi in monte Sinai. Et per hoc vult ostendere conformitatem legis nouæ, & veteris: quia ab eodem legislatore data: quia ille qui le- B gem dedit populo per Moysen in monte Sinai: ille met dedit legem Euangelicam toti orbi per apostolos. Quamuis prima lex data sit in terrore, secunda verò in gratia, & amore.

1097 **Pluuiam voluntariam segregabis, Deus, hęreditati tuę, & infirmata est: tu verò perfeciſti eam.**

Hic consequenter ostenditur terræ motę gratię infusio. Vbi notandum quantum ad exemplum legis antiquę, quòd (sicut habetur Leuit. 26) promiserat Deus antiquis patribus, dicens. Si in præceptis meis ambulaueritis, dabo vobis pluuiam temporibus suis, qua scilicet terra fructum debitum produceret posset. Per hoc exemplum volens ostendere, quòd in nouo testamento multo fortius dat pluuiam: qua terra nostrę humanitatis fructus meritorios gignere possit. Quid enim est pluuia nisi aqua desursum descendens? quid autem est aqua, nisi spiritus sancti gratia? Pluuiam ergo voluntariam segregat Deus hęreditati suę: quia gratiam suam suis donat electis, quę vocatur pluuia voluntaria: quia gratia non datur ex meritis, sed sola Dei voluntate, & gratia: vnde glo. *Pluuiam vo-* D *luntariam* &c. id est doctrinam & spiritus sancti gratiam, quę voluntaria dicitur: quia sine meritis datur sola Dei voluntate: voluntarię quippe segregauit nos verbo veritatis. Vel per pluuiam voluntariam accipe fidei prędicationem, qua terrenorum corda irrigantur. Sic enim istum versum exponit Gregor. super illo verbo Iob 38. Quis pater pluuię est: dicens. Sunt enim plerique ad verba Dei valdè insensibiles: fidei quidem nomine censentur: verba vitę auribus audiunt: sed ea transire vsque ad interna cordis non permittunt. Hi quid aliud quàm deserta terra sunt? Quę scilicet terra hominem non habet: quia eorum mens sensu rationis caret. Sed cum misericors Deus imbri suo cursum viam dare dignatur: compuncti per internam gratiam verbis vitę aures cordis aperiunt. Et sic facies terrę, gratia innouatur, dum gratia stillante cõpluitur. De hac enim pluuia per psal. dicitur. *Pluuiam voluntariam segregabis, Deus, hęreditati tuæ.* Pluuiam quippe voluntariam hęreditati suę Deus segregat: quando eam nobis non pro nostris meritis, sed pro suę munere benignitatis præstat &c. Sed quid ex ista pluuia cõsequatur hęreditas Dei, scilicet gentilitas conuersa, subdit. *Infirmata est, tu verò perfeciſti eam.* Quid .n. est infirmari: nisi humiliari, & se infirmũ, & nullius boni dignum cognoscere? Infirmata est ergo hęreditas Dei per pluuiã gratiæ, & prædicationis, quia ex hoc agnouit nihil esse ex se. Et ex tali humilitate perficitur: quia vt dicit apost. 2. Cor. 12. Virtus

Pluuia gratia & doctrina.

Greg. 19 mo. c. 19.

Virtus in infirmitate perficitur. Et hoc est, quod A subditur. *Tu verò perfeciſti eam.*

1058 **Animalia tua habitabunt in ea, parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.**

23. q. 3. iam vero.

Anima significat euangelistas & doctores.

Hic consequenter ostenditur conuersarum gentium perfectio. Vbi notandum, quòd per sanctos euangelistas & doctores gentes conuersæ sunt ad Christi fidem. Sic quòd in fide, & hæreditate Christi primo habitauerunt euangelistæ sancti & doctores, & per ipsos aliæ gentes ad Christi hæreditatem sunt introductæ. Et hoc hic notans psalm. dicit. *Animalia tua habitabunt in ea*, scilicet in hæreditate tua. Quid enim per animalia nisi sancti euangeli- B *Ezech. 1.* stæ, & doctores intelliguntur? Sic enim euangelistas per quatuor animalia figurauit Ezechiel. Sic & Ioan. Apocal. 4. dicens. Animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo &c. Vnde Gregor. dicit. Euangelista Ioannes dum sub *Greg. li. 31. mo. c. 35.* animalium specie euangelistas quatuor se vidisse describeret, & in eis sibi hominis, leonis, bouis, ac aquilæ faciem sibi apparuisse testatur, dicens. Primum animal simile leoni, secundum animal si- *Apo. 4.* mile vitulo: tertium animal habens faciem quasi hominis: & quartum animal simile aquilæ volanti. Et quamuis singula ad vnumquenque euangelistam rectè conueniant: dum alius humanę natiuitatis ordinem, alius per mundi sacrificij mactationem, quasi vituli mortem: alius potestatis fortitudinem, quasi leonis clamorem insinuat, alius natiuitatem verbi intuens, quasi ortum solem, quasi aquila aspiciat: possunt tamen hęc quatuor animalia ipsum suum caput, cuius sunt membra, significare &c. Ex quibus patet, quòd animalia dicuntur principaliter ipsi prędicatores fidei, & euangelistę, qui scilicet primitus fidem recipientes, ipsam aliis spargunt. Et de istis animalibus dicit. *Animalia tua habitabunt in ea*, scilicet ecclesia, vel hereditate tua. Sed quia per sanctos prędicatores alię gentes deductę sunt ad fidei, & gratię dulcedinem: ideo subditur. *Parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.* Quis enim pauper nisi gentilis populus, qui omni vero bono carebat, intelligitur? Cui pauperi Deus per sanctos prædicatores dulcedinem suę gratię distil- D lauit, secundum quod dicitur prouer. 31. Palmas suas extendit ad pauperem.

1059 **Dominus dabit verbum euangelizantibus in virtute multa.**

11. q. 3. ita sepè.

Hic ponitur legis euangelicę publicatio. Vbi notat psalm. quòd verbi euangelici prędicatio fuit in mundo magnę efficacię: quod probat ex multis, quę ostendit fuisse ex ipsa euangelizatione, quorum fuit primum miraculorum operatio. Secundum peccatorum iustificatio: ibi. *Rex virtutum.* Tertium scripturarum concordatio: ibi. *Si dormiatis.* Quartum gratiarum distributio, ibi. *Dum discernit.* Quin- E tum generalis omnium eruditio, ibi. *Mons coagulatus.* Sextum Christi exaltatio: ibi. *Mons in quo.* Quantum ad primum notandum, quòd primis prędicatoribus Deus verba ministrabat per spiritum sanctum. Sic enim apostolis suis Christus dixit. Nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini: da- *Mat. 10.* bitur enim vobis illa hora, quid loquamini, non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus sanctus, qui loquitur in vobis. Sed fortè dices. Quomodo sollicitudinem studendi Dei verbum, quod prędi- *Quæstio.* care habemus, hic nobis prohibet Christus, dicens. *prædicatores.* Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, cum alibi Petrus apostolus dicat. Parati semper *1. Petri. 3.* ad satisfactionem omni poscenti vos rationem reddere de ea, quę in vobis est fide. Ad hoc respondet Chrysostomus super Matth. dicens. Cum inter fi- *Chrisо.* deles, & in medio amicorum certamen erit iubentur esse solliciti. Cum autem iudicium terribile, & plebes insanientes, & timor vndique, auxilium à Christo prębetur, vt confidenter loquantur, & non obstupescant. Quia ergo in primitiua ecclesia apostoli erant missi ad prędicandum, non amicis, & fi- B delibus, sed infidelibus. Ideo ne timerent, in eis spiritus sanctus loquebatur. Et hoc est, quod hic notat psalmista dicens. *Dominus dabit verbum euangelizantibus.* Et aduerte quòd non solum datur à Deo verbum prędicatoribus: sed etiam in virtute multa. Quod ideo dicit, quia in primitiua ecclesia prędicatores prędicando Christi fidem multa miracula faciebant, vt non solum verbis, sed signis infideles ad fidem conuerterent. Propter quod dicitur Actuum 4. Virtute multa reddebant apostoli testi- *Quæstio.* monium resurrectionis Iesus Christi. Sed in hoc *Miracu-* multi mirantur: quare in primitiua ecclesia prædicatores à Deo habebant verbum prædicationis in virtute multa: quia prędicando multa miracula faciebant: nunc autem sine ostensione miraculorum prędicant: nunquid ergo deserta putabitur à C Christo ecclesia? Hanc difficultatem mouet Greg. *Greg. 27. mo. ca. 14.* & soluit, dicens. Sunt namq; nonnulli, qui cum mira apostolorum opera audiunt: quòd accepto spiritu sancto, mortuos verbo resuscitarent ab obsessis dęmonia pellerent: sola vmbra infirmitates amouerent, ventura quęq; prophetizando prędicarent: & vnigenitum verbum Dei omnium gentium lingua prædicarent: quia has virtutes nunc in ecclesia non vident: subtractam iam ab ecclesia supernam gratiam suspicantur, nescientes pensare, quod scriptum est. Adiutor in tribulationibus. Tunc quip *Psalm. 9.* pe sancta ecclesia miraculorum adiutoriis indiguit, cum eam tribulatio persecutionis pressit. Nam, postquam superbiam infidelitatis edomuit, D non iam virtutum signa, sed solum merita operum requirit, quamuis & illa per multos, cum oportunitas exigit, ostendat. Vbi ergo omnes fideles sunt, quæ causa exigit, vt signa monstrentur? Vnde citius fortasse satisfacimus, si quid de ipsa apostolica dispensatione memoremus. Paulus nanque egregius prædicator Mitilenem veniens, & plenam infidelibus insulam sciens: patrem Publij dysenteria, febribusq; vexatum, orando saluauit. Et tamen ægrotan- *1. Tim. 5.* ti Timotheo præcipit, dicens. Modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Quid est, ô Paule, quòd ægrum infidelem orando ad salutem reuocas, et tuum adiutorem euangelij more medici per alimenta curas: nisi quòd idcirco fiunt exteriora miracula, vt mentes hominum ad interiora perducantur? quatenus E per hoc, quod mirum visibiliter ostenditur, ea, quæ mirabiliora sunt inuisibilia credantur. Signo quippe virtutis pater Publij sanandus fuerat: vt mente viuiscaret, dum miraculo ad salutem rediret. Timotheo autem adhibendum miraculum foris non fuerat: quia iam totus intus viuebat. Quid igitur mirum, si propagata fide crebro miracula non

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiunt, quando hoc ipsi quoque apostoli in quibusdam iam fidelibus non fecerunt &c.

1060 ## Rex virtutum dilecti, dilecti, & speciei domus diuidere spolia.

Dilectus

Hic ostendit, quòd per prædicationem euangelij fiebat peccatorum remissio. Quoniam multi reges mundi, & potentes, qui infideles multis peccatis erant inuoluti, per prædicationem euangelij venerunt ad fidem, & sic purgati facti sunt dilecti Christi. Et multa donaria ecclesiæ sunt largiti, quæ postea ecclesia diuersis locis distribuit, & officiis. Quod notans hic dicit. *Rex virtutum*. i. reges in mundo potentes. Accipitur enim hic singulare pro plurali: sicut Exo. 8. Venit musca, id est multitudo muscarum. Dicat ergo, *Rex virtutum dilecti*, id est reges multi potentes, facti sunt dilecti. Et sic ly primum *dilecti* est numeri pluralis, & casus nominatiui. Sed cuius facti sunt dilecti, subdit, Dilecti, id est, Christi, qui est dilectus patris. Matth. 3. Hic est filius meus dilectus. Et sic ly secundum. *dilecti*, est numeri singularis, & casus genitiui. Sequitur. *Et speciei domus diuidere spolia.*

Ecclesia speciei domus.

Nam vt dictum est: reges conuersi ad ornamentum ecclesiæ magna dona contulerunt: vt patet de Constantino, de Carolo magno, & de aliis, quæ dona diuersis officiis, & locis distribuere spectabat ad ecclesiam Romanam, quæ est caput, & pulchritudo omnium ecclesiarum. Quid est enim speciei domus, nisi ecclesia Romana, ad quam scilicet spectat diuidere spolia, id est, dona ecclesiæ collata? Vel aliter secundum magistrum in glo. vt ly *rex* sit Deus pater: qui dicitur rex virtutum, id est, omnium angelorum, qui virtutes dicuntur. psal. 102. Benedicite domino omnes virtutes eius &c. Quæ etiam virtutes sunt ipsius Christi, qui dilectus patris dicitur. Et sic est sensus. *Rex virtutum dilecti*, id est pater, qui est rex omnium angelorum, qui angeli sunt etiam ipsius Christi à patre dilecti. Quod autem iterum repetitur dilecti, fit ad maiorem Christi commendationem: quamuis in pluribus libris dilecti semel ponatur. Ad istum ergo regem, scilicet Deum patrem spectat diuidere spolia speciei domus: vbi per spolia accipe omnes illos, quos diabolus captiuos tenebat, qui per Deum de potestate diaboli sunt erepti, quos Deus diuisit, scilicet per diuersa officia: quia scilicet aliquos fecit apostolos, aliquos euangelistas: quosdam prophetas. Et sic ista spolia diuidendo facta est *speciei domus*, id est ecclesia speciosa, & ornata. Ista spolia per Deum sic ad speciem domus ecclesiæ diuisa, notat apostolus. 1. Corint. 12. dicens. Quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum apostolos: secundò prophetas, tertiò doctores, deinde virtutes, exinde gratiam curationum, genera linguarum &c. Nunquid omnes apostoli, nunquid omnes prophetæ, nunquid omnes doctores &c. Sicut enim diuersitas colorum picturam reddit magis speciosam, sic & donorum varietas, ecclesiam facit pulchriorem.

1061 ## Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbę deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri.

Hic ostendit, quòd in prædicatione euangelij fuit scripturarum concordia. Pro cuius expositione oportet primò exponere terminos, & consequenter construere. Primò ergo sciendum quòd per ly *cleros*, significantur duo testamenta sacræ scripturæ. Cuius ratio est. Nam cleros idem est quòd sors, vt dicitur distin. 21. cleros. Sors autem in veteri testamento partes hæreditatis terræ promissæ significant, quæ ex promissione dicitur: quasi ex sorte prouenient. Sicut ergo cleros significat duo testamenta: quia per ea datur nobis hæreditas æterna. Dormire ergo inter medios cleros, est in auctoritate, & fide duorum testamentorum pacificè quiescere. Dormit ergo prædicator euangelicus inter medios cleros: quando duo testamenta firmiter credens, ipsorum concordiam docet, & prædicat. Per columbam verò intellige ecclesiam, Christi sponsam quę (vt habetur 24. q. 1. omnibus consideratis.) vnica columba appellatur, quæ sponsa est Christi non habens maculam, neque rugam. Ista autem columba est deargentata, id est, diuinis eloquiis erudita. In scriptura enim diuina, per argentum diuina eloquia intelliguntur. Vnde in psal. dicitur, Eloquia domini, eloquia casta: argentum igne examinatum. Pennæ autem, scilicet alæ istius columbæ ecclesiæ sunt sancti doctores, & prædicatores, per quos semper volat ad alta: quia ipsorum prædicatione in cœlum fertur gloria ecclesiæ. Posteriora verò dorsi huius columbæ ecclesiæ sunt posteriora tempora ecclesię quę, scilicet erunt in communi resurrectione, vel quæ erunt in fine cuiusque. Quæ posteriora dorsi in specie auri splendebunt: quia postquam quisque membrum ecclesiæ exit de ecclesia militante, statim additus ecclesiæ triumphanti super aurum splendet. Vocatur ergo columba ecclesiæ in parte anteriori argentea, sed in parte posteriori aurea: quia hic in præsenti vt argentum sonat, & lucet veritate doctrinæ: sed in posterioribus, id est, post hãc vitam erit *in pallore auri*, id est in requie cœlestis gloriæ, quæ per aurum denotatur. His visis, talis est sensus literæ, vt psalm. loquatur doctoribus, & prædicatoribus euangelicis per pennas columbæ figuratis, dicens. Vos ô pennæ *columbæ deargentatæ*, id est, ô vos doctores ecclesiæ militantis: *Si dormiatis inter medios cleros*, id est, si fide requiescatis inter duo testamenta, eorum consonantium scilicet verbis docendo, & operibus adimplendo, tunc *posteriora dorsi eius*, id est ecclesiæ erunt *in pallore auri*, id est in requie cœlesti. Ex hoc enim notat quòd bonitas doctorum est causa bonitatis subditorum: & consimiliter malitia doctorum est causa malitiæ subditorum. Ideo totum imponit doctoribus, dicens. Si vos *pennæ columbæ deargentatæ dormiatis &c.* aliter istum textum magis mysticè exponit Adam de virgine Maria, dicens. *Si dormiatis inter medios cleros &c.* Columba est virgo Maria, in qua manet spiritus sanctus ad emundationem omnis iniquitatis. Columba est, cuius simplicitatis antidoto venenati serpentis detegitur astutia multiformis. Pennæ huius columbæ duæ sunt. s. humilitas, & virginitas. Deargentatæ sunt: quia diuino eloquio insignitæ. Eloquium Dei est verbum Dei filius Dei. Quid est ergo argentum in columbæ pennis, nisi filius Dei in materia per præsentiam carnis? His pennis leues, & expediti volant ad cœlum: his malè deorsum æstuantibus refrigerij præstatur vmbraculum. *Posteriora dorsi eius in pallore auri.* Ecce nos præcessit ad gloriam Maria, precedentem sequamur. Quid sde præcedẽte nisi dorsum videmus? Posterio-

Cleros.

Columba dicitur ecclesia.

Columba dicitur virgo Maria.

Posteriora dorsi eius nos sumus quicunque post dorsum relicti, ipsam aliquatenus imitari conamur posteriora hæc in pallore auri sunt. Per aurum, quo nullum in metallis est preciosius: designatur virginitas Mariæ, qua nihil post Deum est excellentius. Aurum hoc habet splẽdorem, & pallorem. Splendorem in veritate naturæ. Pallorem in superficie mutabili massæ. Splendorem ergo habet naturaliter. Pallorem accidentaliter. Splendor auri est castitas in corrupta. Pallor est castitas post lapsum per continẽtiam reformata. Vtrumq; est in auro Mariæ & splendor, & pallor: quia inhærendo ei, alij permanent in integritate corporis, alij de longe eam sequendo et si florem perdiderunt virginitatis, castitatis tamen amore vincunt in se luxuriam carnis. Quid ergo si virginitatem perdidimus, ideo nequaquam ad virginem, vel ad virginis filium pertinemus? Ne desperes: quia posteriora dorsi eius in pallore auri. Quã pulchra columba, & quam diues, deargentata est in pennis, in posterioribus: deaurata? In pennis sonat argentum, & licet in dorso splendet aurum, & pallet. Lux argenti refertur ad gratiam, sonus ad doctrinam: splendor auri ad sapientiam pallor ad patientiam: pallor, qui est iudicium vultus affricti, designat patientiam in aduersis exhibitam ex amore Dei. Ergo & gratiæ plenitudo: & doctrinæ rectitudo sunt in pennis columbæ: hoc est in virtutibus Mariæ. Fulgor cœlestis sapientiæ, & pallor patientię sunt in dorso columbæ, id est, in exemplum actionis virgineæ. Sed quare in dorso aurum vt sequentibus, & dorsum solum intuentibus aurum ostendatur? In dorso quid auro concupiscibilius, quid in præcedentis dorso conspicabilius? Qui ergo aurum in dorso portat, sectatores, & æmulatores habere desiderat. Sed cui datum est aurum hoc æmulari, & has pennas intueri? Cui concessum est dormire inter medios cleros, hoc est in medio clerorum? Nam cleros sors dicitur: sors hæreditas appellatur. Sortes ergo sunt duæ hæreditates filiorum hominum: vna, quam habent ex eo quòd sunt filij Dei, altera quia filij hominum. Illa cœlestis, ista terrestris: illa animæ, ista corporis: illa futura, ista præsens: illa debet esse in desiderio, ista in vsu necessario, Qui ergo requiescit inter vtraque, inferioris strepitum fugiens, superioris quietem appetens: sic dormiẽdo, videt sponsam sicut columbam ascendentem desuper riuos aquarum. Vnde & Dauid videns requiem quòd esset bona ait. In pace in idipsum dormiam, & requiescam. Vnde sequaces habere volens, & dormitionis suæ socios. Si dormiatis, inquit inter medios cleros &c. Medium clerorum vbi dormiendum est: charitas dici potest, per quã in animo mundi cupiditas tumultuosa sopitur, & æternæ hereditatis quietum desiderium expectatur. Vis videre medium clerorum? mediatricem intuere Mariam. Ipsa medium est inter cœlum, & terram, Media, & mediatrix est inter Deum, & hominem. Medium intelligamus per condescensionis clementiam. Quæ tamen super cœlos eleuata est per gloriam. In ipsa ergo qui escẽdum est: quia super ipsã requiescit spiritus almus, sine quo omnis spiritus est iniquus. Aliter istum versum magis literaliter exponit Nico. de Lyra, vbi dicit: Sciendum est, quòd cleros Græcè, idem est quòd sors latinè. Columba autẽ hic accipitur pro ecclesia: quæ columba frequenter nominatur in cãticis.

Psal. 4.

Nicolaus

Pennæ autẽ huius columbæ sunt virtutes eã ad cœlestia eleuantes. Dicat ergo. *Sidormiatis inter medios cleros.* i. si quiescatis inter statos ecclesiæ. s. militantis, & triumphantis, quod fit, qñ sic vtuntur homines bonis præsentis vitæ, vt nõ perdant bona æterna, sed magis acquirant: quia sicut diuitię impedimenta sunt reprobis, ita probis sunt adiumenta virtutis. Et sic pennæ columbę deargẽtatæ sunt: quia presens vita in puritate ducitur conscientię. *Et posteriora dorsi eius.* i. superiores partes pennarum, quę sunt supra columbę dorsum, sunt *in pallore auri.* i. terminantur in perfecta charitate. Hęc illæ. Ista etiam expositio sententialiter habetur in glo. magistri.

1062 ## Dum discernit cælestis reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon, mons Dei mons pinguis.

Hic consequenter ostendit, q̃ in prędicatione euangelij est gratiarum distributio. Pro cuius eui dentia, primò notandum, q̃ cœlestis dicitur quilibet in cœlis habitãs. Et sic cũ Deus singulari modo in celis habitet: ipse per cœlestẽ significatur. Et sic cœlestis quandoq; dicitur Deus pater. Matth. 6. Pater noster qui es in celis. Et Luc. Estote perfecti sicut pater vester cœlestis perfectꝰ est. Dicitur etiam Christus cęlestis. 1. Cor. 15. Primus homo de terra terrenus, secundus de cælo cœlestis Et sic accipitur hic cœlestis pro Deo patre, siue pro ipso Christo. Notandum etiam, q̃ reges dicti sunt apostoli & principes ecclesiæ, ac eius successores: quia ecclesiã habent regere. Vnde de ipsis dicitur. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: cõstitues eos principes super omnẽ terram. Et magister dicit lib. 4. dist. 29. q̃ prælati, & clerici reges dicuntur: quia se, & alios regere habẽt. In cuius signum coronã in capite portant. Item notandum, quod secũdum grãmaticos, dicernere idem est, quòd videre, de siderare, præponere, statuere, & diuidere. Hic autẽ accipitur pro diuidere, siue distribuere. Item notandum, quòd Selmon aliquando est nomen pro priũ cuiusdã montis: vt habetur Iudicũ 9. q̃ Abimelech ascendit montẽ Selmon. Quandoq; verò Selmon est nomen appellatiuũ, & sic interpretatur vmbra. Et sic significat vmbraticos, & obscuros gẽtiles, & idololatras peccatis obscuratos. Ex prædictis ergo sic versus debet cõstrui, & exponi *Dum discernit cælestes reges super eam.* i. dũ cœlestis pater Deus, siue Christus: *discernit.* i. distribuit *reges.* i. apostolos, & alios prælatos super ecclesiam. Quia ad regimen ecclesię apostoli fuerunt à Deo in diuersis partibus mundi discreti, & deputati. Et ipsi per orbem alios episcopos, & sacerdotes: qui omnes reges dicuntur: ordinauerunt: vt patet ex eorum gestis. Quid ex hoc secutum est: q̃ Dei gratia distributa est gentibus, quæ accepta fide Christi, sunt ab omnibus vitiis purgatę? Et hoc est quòd illi, qui sunt in Selmon. i. in gentilitate, *niue dealbabuntur*, id est, supra niuem albi, & puri efficientur: quia per fidem accipient puritatem animæ, quę excedit omnem puritatem, vel albedinem corporalem. Et sic illi, qui prius erant in Selmon. i. in obscuritate errorum: & infidelitatis per distributionem apostolorum, episcoporum, & regũ, à peccatis purgabuntur: quia. s. per ministros fideles ecclesię baptizabuntur. Et quia per conuersionem talem gentilium augmentata numero,

Reges dicuntur prælati.

Psal. 44.

Discernere.

Selmon.

Psal. 35.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& gratiis ditata fuit ecclesia. Ideo de ecclesia subditur. *Mons Dei mons pinguis.* Vbi notandum est, quòd in scriptura sacra mons in singulari numero, multa significat, & alia in plurali numero. Vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob. 40. Huic montes herbas ferunt, dicens. In scriptura sacra cum mons in singulari numero ponitur, aliquando incarnatus dominus, aliquando sancta ecclesia: aliquando testamentum Dei: aliquando apostata angelus: aliquando quilibet hæreticus designatur. Cum vero montes in plurali numero nominantur: aliquando celsitudo apostolorum: aliquando verò sæcularium potestatum timor exprimitur. Mons nanque dominum significat. Sicut scriptum est. Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domini in vertice montium. Mons quippe est in vertice montium incarnatus dominus, trascendens celsitudinem prophetarum. Rursus per montem sancta Dei designatur ecclesia, sicut scriptum est. Qui confidunt in domino, sicut mons Sion. Sion namque speculatio dicitur: per quam. s. speculationem contemplans Deum ecclesia figuratur. Rursus per montem testamentum Dei accipitur, sicut Abacuc ait. Deus à libano veniet: & sanctus de monte umbroso, & condenso. Qui enim ventu rum se per testamenti sui paginas spopondit, quasi inde venit; vnde velut sub promissione se tenuit. Quod scilicet testamentum benè mons condensus & umbrosus dicitur, quia spissis allegoriarum obscuritatibus opacatur. Rursus per montem apostata angelus designatur: sicut sub Babylonis regis specie: de antiquo hoste prædicatoribus dicitur. Super montem caliginosum leuate signum. Prædicatores quippe sancti super caliginosum montem signum eleuant: quando contra Sathanæ superbiam quæ sæpè sub nebula simulationis abscondit, virtutem crucis exaltant. Rursus per montē hereticus quilibet exprimitur, sicut ex voce ecclesiæ psal. ait. In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes sicut passer. Cum enim fideli animæ vnitate derelicta, in tumenti doctrina confidere hæretici prædicatoris dicitur, deserto domino quasi in montem transmigrare suadetur. Rursus per montes, Apostolorum atque prophetarum celsitudo designatur, sicut scriptum est. Iustitia tua sicut montes Dei. Et voce Pauli dicitur. Vt nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Vel sicut iterum voce sperantis ecclesiæ, psal. ait. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Rursum per montes, sæcularium potestatum tumor exprimitur: de quibus psal. ait. Montes sicut cera fluxerunt à facie domini: quia multi qui prius alta rigiditate tumuerunt, Deo in carne apparente magno sunt per pœnitentiam timore liquefacti &c. Ad propositum ergo hic cum dicitur. *Mons Dei mons pingnis.* Per montem significatur ecclesia, quæ mons pinguis dicitur propter multitudinē gentium ad ecclesiam conuersarum: & propter abundantiam gratiæ in ecclesia fidelibus collatam. Vel aliter, istum versum exponit magister in gl. ab illo loco. In Selmon mons Dei mons pinguis, dicens, q̃ ecclesia propter reges distributos super niuem dealbabor. i. purificatur: & causam huius purificationis subdit, dicens. *In Selmon* i. in vmbra gratiæ quæ venit ex corpore Christi. Selmon enim interpretatur vmbra .i. gratia spiritussancti, quia non meritis suis discernuntur ab æstu carnis, sed spiritu obumbrante. Vmbra enim gratiæ defensaculum nobis est contra incentiua carnalium concupiscentiarum. De qua ad virginem paritura angelus ait. Virtus altissimi obumbrabit tibi. i. vmbra faciet tibi. Vmbra autē fit lumine & corpore. Lumē est verbum. Caro Christi corpus. Accessit lumen corpori .i. verbum carni, verbū enim caro factū est. Et credentes hac vmbra protegimur, quæ de corpore eius manet, de cuius plenitudine omnes accepimus. Deinde ad commendationē mōtis subdit dicens. Iste Selmon, id est, iste in quo est plenitudo gratiæ, & vnde nobis vmbra fit: scilicet Christus est mons Dei, mons positus in vertice montium, ad quem fluent omnes gētes. Et est *mons pinguis.* id est vber, vnde aquæ, scilicet irriguæ & suaues currunt.

Mons multa significat — *Greg 33. mo. c. 2.* — *Esa. 2.* — *Psal. 124* — *Abac. 3.* — *Esa. 13.* — *Psal. 10.* — *Psal. 35. 2. Cor. 5. Psal. 120.* — *Psal. 96.* — *Vmbra gratiæ.*

Mons coagulatus, mons pinguis, vt quid suspicamini montes coagulatos? 1063

Hic ostendit quòd in prædicatione euangelij est generalis omnium eruditio. Vbi notandum, quòd euangelij prædicatores primò considerant capacitarem auditorum, & paruulis intellectū leuia prædicant, quę faciliter capi possunt, altioribus autem altiora: quia nec paruuli altis instruerentur, nec alti leuibus: sicut mater filio paruulo lac porrigit, non escam: maiori autem escam, & non lac. Sic dicebat Apostolus 1. Corin. 3. Non potui vobis eloqui quasi spiritualibus: sed tanquam carnalibus: tanquam paruulis in Christo, lac potum vobis dedi non escam. Et sic omnibus conuenit sermo diuinus. Vnde Greg. ait, Diuinus etenim sermo sicut mysteriis prudentes exercet: sic plerumque superficie simplices refouet. Habet in publico, vnde paruulos lacte nutriat, seruat in secreto vnde mentes sublimium in admiratione suspendat. Quasi quidam quippe est fluuius (vt ita dixerim) planus & altus, in quo & agnus ambulet: & elephans natet &c. Istam communitatem scripturæ sacræ omnibus paruulis & magnis conuentem hic ostendit psal. dicens de scriptura euangelica: quòd est mons coagulatus mons pinguis. Per montem enim ipsa ecclesia in qua prædicatur euangelium designatur, vt in præcedenti versi. fuit dictum. Dicitur ergo ecclesia mons coagulatus: quoad paruos, quos lacte fidei nutrit. Nam coagulatus est lac coagulo constrictum: & sic est cibus lacteus. Dicitur etiam mons pinguis propter fertilitatem altioris doctrinæ: qua alta ingenia pascit. Et istum intellectum ponit magister in glo. dicens. *Mons coagulatus* dicitur quoad paruulos, quos lacte interioris doctrinæ nutrit. Dicitur autem *mons pinguis* propter fertilitatem altioris intelligentiæ, quoad maturos & doctos, quos pane solidioris doctrinæ cibat. Et propter ista ecclesia catholica omnem aliam doctrinam & sectam excedit: quia ecclesia sola omnibus dat doctrinam salutis, quæ extra ecclesiam reperiri non potest, quia extra catholicam ecclesiam salus non consistit. extrà de summa trini. ca. firmiter. Et hoc notans psal. vertit se ad gentes idola colentes, dicens. *Vt quid suspicamini montes coagulatos?* id est. vt quid falso creditis extra ecclesiam esse montes coagulatos, scilicet aliquas leges vel sectas esse extra ecclesiam: quæ salutem possint suis conferre: vt facit mons coagulatus ecclesiæ?

Sacra scriptura omnibus conuenit. Greg. 1. mo. c. 4. — *Prouer. 12.*

Mons

Mons in quo benè placitum est Deo habitare in eo: etenim dominus habitabit in finem. 1064

Hic ostēdit q̃ in ecclesia habitat Christus, & ponitur Christi exaltatio. Vbi notandū est q̃ quāuis Deus sit vbique per essentiā, præsentiā, & potentiā: non tamen vbique habitat, sed solum ibi habitat, vbi est per gratiam. Vnde ait Magister li. 1. dist. 37. non enim vbicunque est Deus, ibi habitat; vbi verò habitat, ibi est. In solis verò bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes. Vnde per Esaiam dominus ait. Cœlum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum, quia in electis, qui sunt cœlum, habitat Deus, & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant, malos verò, qui sunt terra: iudicij diserērione calcat. Vnde in li. Sapien. dicitur, Thronus sapientiæ anima iusti, quia in iustis specialius est quàm in aliis: in quibus tamen omnibus est totus. Quemadmodum anima (vt ait Augustinus) per omnes particulas corporis tota adest simul nec minor in minoribus, nec in maioribus maior est, sed tamē in aliis intēsius, in aliis remissius operatur. cū insingulis particulis corporis tota sit. Ita & Deus cum sit essentialiter in omnibus, ac totus in illis tamen plenius dicitur esse, quos inhabitat, id est, in quibus ita est, vt faciat eos esse templum suum &c. Ex quibus patet, quod ibi solum Deus habitat, vbi est per gratiam gratum facientem: cum ergo extra montem ecclesiæ, id est: cōgregationem fidelium nullus sit in gratia, quia sine fide impossibile est placere Deo, ad Hebrę. 11. sequitur quòd Deus solum in montem ecclesiæ habitat, & non extra. Et hoc notans psal. dicit quòd ecclesia est *mons in quo benè placitum est Deo habitare in eo.* Et hoc quantum ad ecclesiam militantem: propter quod dicebat Christus. Ego autem vobiscum sum omnibus diebus: vsque ad finem sæculi. Quo autem ad ecclesiam triumphantem subdit. *Etenim dominus habitabit in finem*, quia in illa eternaliter habitabit in sanctis. Vnde textus Hierony. habet. *Etenim dominus habitat in sempiternum.* Vel aliter secundum glo per istum montem intelligitur Christus, in quo solo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, quod de nullo sancto verificatur. ideo de Christo dicit, quod est mons in quo benè placitum est Deo habitare in eo. Sic enim de ipso ait pater: Hic est filius meus dilectus: in quo mihi bene complacui. Conformiter hoc prædicit psal. dicens. Mons, in quo benè placitū est Deo habitare in eo. Quòd ideo dicit ne quis audeat eum cæteris comparare propter illos, qui dicebant eum esse Ioannem Baptistam, alij Heliam &c, quos increpat hic: quia iste solus est mons, in quo benè placitum est &c. Deo, id est verbo habitare in eo per se, in aliis autem per ipsum. Et quia verbum inseparabiliter habitat in Christo, ideo subdit. *Etenim dominus scilicet* verbum, *habitabit in finem.*

Habitatio Dei. — *Esa. 66.* — *Augustin. in epistola ad Hebre. de origine animæ.* — *Mat. vlt.* — *Mat. 17.*

Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantiū, dominus in eis in Synai in sancto. 1065

In ista parte inuitantur angeli ad laudandum Deum de Christi ascensione ex eius consortio. Et A diuiditur in partes duas. Quia primò facit quod dictum est. Secundò ostendit ex ascensione Christi ecclesiæ vtilitatem, & profectum, ibi. *Benedictus dominus.* Quantum ergo ad primum sciendum q̃ ad regis dignitatem declarandam facit multitudo militum, & ministrorum ipsum associantium. Vnde prouerb. 14. dicitur, in multitudine populi dignitas regis: in paucitate verò plebis ignominia principis. volens ergo Christus suam regiam dignitatem ostendere: cum magna multitudine militum id est sanctorum angelorum ascendit. Et quantum ad hoc primò psal. hoc probat per exemplum arguens per locum à minori. Secundò concludit propositum, ibi. *Ascendisti in altum.* Quantum ergo ad primam partem psal. facit talem orationem, si de quo minus videtur inesse inest: & B id de quo maius: sed minus videtur quòd Deus in datione legis descenderit in monte Synai cum angelorum multitudine, quā q̃ ipse de terris ad patrē, & tamē primū fuit, ergo & secundū: hic autē ꝓbat primū fuisse. s. quod cū angelorū multitudine Deus descendit in monte Synai legē daturus, dicens *Currus Dei decē millib. multiplex millia.* Sciēdū est ergo quòd quando Deus descendit in montē Synai ad dandum legem cum ipso descenderunt sibi ad ministerium legis dandum viginti millia angelorum. vnde dicitur Deute. 32. Dominus de C Syna venit, & cum eo sanctorum millia, & in dextera eius ignea lex. & hoc est quod hic ponit psal. declarans quot millia sanctorum, scilicet, angelorum cum ipso fuerint, dicens, *Currus Dei decē millibus multiplex millia.* Currus enim Dei dicuntur sancti angeli, in quibus Deus vt in sede, vel in curru sedet, & p quos sua iudicia operatur. Vnde psal. 79. dicitur. Qui sedes super cherubim. Sed quot angeli fecerunt istum currum, subdit, *Decem millia multiplex*, id est decem millia multiplicata, id est, duplicata vnde in hebræo habetur. *Bis decem millia lætantium.* quia tot angeli fuerunt in datione legis in monte Synai. Et hoc est quod subdit, *Dominus in eis in Synai in sancto*, id est, dominus ab eis fuit, associatus in datione legis super montem sanctum Synai. ex hoc ergo vult arguere psal. q̃ maior multitudo angelorum lętantiuum cum Christo debuit esse quando in cœlum ascendit. Quia Christi ascensio fuit maioris solēnitatis tam angelis, quā hominib. quia in illa ex hominib. cœpit restaurari ruinæ angelorū. & hoc est quod subditur de Christi ascensione.

Ascēdit Christus cum angelorum multitudine. — *Currus Dei.*

Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominib. 1066

Christus enim quo ad humanitatem ascendens in cœlum altiora loca cœli penetrauit, ad quæ ante nullus hominum fuerat ingressus, quia ascendit in cœlum trinitatis, quod supereminet omnibus aliis cælis. Et hoc est quod dic. *Ascendisti in altum.* Et ponit preteritum pro futuro. Et verè ascendit in altum: quia super omnes cęlos, ad Ephe. 4. Ascendit super omnes cœlos. Nam ponunt doctores septem esse cœlos. Vnde glo. super 2. c. Deut. enumerat septem cœlos. Primò ponens cœlum aerum. Secūdò cœlum æthereum. Tertiò cœlum igneum. Quartò sidereum. Quintò cœlum crystalinum, Sextò cœlum empyreum. Septimò cœlum sanctę trinitatis. Et istud dicitur cœlum cœlorum

Ascentio Christi. — *Cœlum multiplex.*

Universidad de Deusto Biblioteca

A locum propter dignitatis excellentiam. Et ad istud Christus ascendit, Quod notans psal. aït, *Ascendisti in altum*. Sic enim dicitur infra. Psallite Deo, qui ascendit super cœlum cœli. Sequitur, *Cepisti captiuitatem*. Christus enim ascendendo secum ad cœlos duxit sanctos patres, qui prius in limbo tenebantur captiui. Zacha. 9. Eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. *Accepisti dona in hominibus.* Christus enim ascendens, accepit à Deo dona spiritussancti hominibus distribuenda. Vnde post eius ascensionem misit hominibus spiritumsanctum in signo visibili. Sic ergo ascendens à Deo accipit dona spiritussancti: non quidem in se, quia ab instanti suæ conceptionis spiritu sancto fuit plenus. Sed pro tanto dicitur tunc accepisse dona spiritussancti, quia ad declarationem suę gloriæ, quòd sedet ad dexteram maiestatis spiritumsanctum in signo visibili misit, propter quod dicitur Ioan. 7. quòd spiritussanctus nondum erat datus, quia nondum Christus erat glorificatus. Istū versum ad literam de Christo dictum allegat apostolus ad Ephes. 4. dicens. Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensurā donationis Christi propter quod dicit. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus: quod exponit ibidem glo. dic. Christus ascendit in altum loco: & dignitate. Captiuam ducit captiuitatē, id est, eos: quos diabolus captiuauerat à paradiso, & proprios mundi, & inferni fecerat. Iterū C fecit Christus captiuos: dum ad cœlos reducerentur. Ipsos nanque homnies, appellauit captiuitatem, quia captiuati tenebantur sub diabolo, sicut cum dicitur militia intelliguntur, qui militant. Eandem captiuitatem Christus captiuam ducit: vt sit fœlix captiuitas: possunt enim homines ad bonum capi: Vnde dictum est Petro. Ex hoc iam eris homines capiens. Captiuati ergo dicuntur, quia captiui: & capti quia captiuati sub leue iugum Christi missi liberati; à peccato, serui autem facti Deo, *Dedit dona hominibus*, id est, spiritum sanctum. Notissimum enim est dominū Iesum Christum cum post resurrectionem ascendisset in cœlum: dedisse spiritum sanctum: quo impleti credentes loquebantur omnibus linguis: Tamen glo. ibidem notat varietatem inter textum psalmi & apostoli. Quia in psal. dicitur Accepisti dona in hominibus. Paulus verò apostolica auctoritate maluit dicere, Dedit dona hominibus, vt ex vtroque verbo, vno scilicet, apostolico, & altero prophetico (quia in vtroque est diuini sermonis auctoritas) sensus plenissimus redderetur, vtrumque enim verum est, & quia dedit dona hominibus, & quia accepit. Dedit hominibus tanquam caput membris suis. Accepit in hominibus idem ipse vtique in membris suis. Ipse Christus dedit de cœlo, & accepit in terra: dedit, quia Deus est cum patre, secundum quod dat accepit, quia ipse est in suis membris, & ecclesia in qua accepit. Et hoc est in hominibus accipere. Et hæc omnia etiam sententialiter hic ponit glo. Ex his omnibus vult ostendere psalmissa, quod ista Christi ascensio maioris festiuitatis angelis, & hominibus fuerit quàm datio legis antiquæ. & ideo si in datione legis fuit associatus à viginti millibus angelorum, multo fortius in ista ascensione. Et attende, quod dicit, Accepisti dona in hominibus indefinitè loquens de hominibus, quia spiritumsanctum in signo visibili non solum dedit apostolis vt promiserat, sed etiam aliquibus gentilibus. Vnde sequitur.

Ioan. 1.

Etenim non credentes, inhabitare dominum Deum. 1067

Id est, per donum spiritussancti fecisti inhabitare gentes dominum Deum, quæ tamen prius non credebant in Deum. Sicut legimus de Cornelio centurione qui gentilis erat, quem tamen spiritussanctus per donum suæ gratię habitauit, & conuertit ad fidem: vt habetur Actu. 10. Sic & de multis aliis gentilibus, conuersis ad fidem, quos Deus per gratiam habitabat, & ipsi Deum inhabitabant, quoniam vt dicitur 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et B sic Ly, *non credentes*. potest hic teneri nominatiuè. & accusatiuè. Hoc autem quod spiritus sanctus in gentibus quæ prius non credebant, per gratiam fuerit etiam in signo visibili datus, magnā admirationem induxit Iudæis etiam credentibus, quoniam vt habetur Actu. 10. Adhuc loquente Petro cecidit spiritussanctus super omnes qui audiebant verbū. s. gentiles. & obstupuerunt ex circūcisione fideles, quia & in nationes spiritussancti gratia diffusa est audiebant enim illos loquētes linguis &c.

Gentiliū conuersio.

Benedictus dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis, Deus salutarium nostrorum. 1068

De conse. di. 2. accessorum.

Hic ostendit ex ascensione Christi ecclesiæ vtilitatem, & profectum & hoc dupliciter scilicet primo ex Christi ascensione declarando ecclesiæ promotionem. Secundò inimicorum depressionem ibi, *Veruntamen*. Promotio autem fidelium est duplex, quia ascentio Christi primò paradisum nobis aperuit. Secundò nos in aduersis fortificauit, D ibi. *Deus noster*. Quantum ad primum notandum, quòd primus homo cœlos penetrans fuit Christus in sua ascentione, quia ante nullus quātuncunque iustus cœlum intrabat, sed descendebat ad limbum. Vnde Christus ascendens cęlum aperuit, & omnibus iustis iter in cœlum ascendendi fecit. propter quod de ipso dicitur figuraliter. Mich. 2. Ascendit iter pandens ante eos. Et de hoc Deo gratias agens psal. ait, *Benedictus dominus* &c. *Prosperum iter faciet nobis* id est aperiet cœlum ascendendo vt nobis iter ad ipsum prosperè. sequendum ostendat, Dicit ergo. *Benedictus dominus die quotidie*, id est per singulos dies laudetur dominus à fidelibus. Vnde alia litera habet. *Benedictus dominus de die in diem*, id est iugiter quod idē valet. Et causam subdit dicens. *Prosperum* iter E faciet nobis, scilicet quo possimus ad ipsum ire. Tum quia ascendens cœlum nobis apperuit, tum quia spiritum sanctum misit qui ecclesiam suam ad cœlestia dirigit semper. *Deus salutarium nostrorum*. quod ideo dicit in plurali salutarium, & non solum salutis quia de pluribus periculis nos saluat, vt puta quia non credentes vocat, peccata remittit per gratiam iustificat. Sic conformiter in plurali dixit psalmus 27. Dominus fortitudo plebis suæ & protector saluationum Christi sui est, Vide supra ver. 409.

Ascensio. Christi iter nobis fecit.

Deus

1069 Deus noster, Deus saluos faciendi, & domini exitus mortis.

A Vbi nota differentiam inter Deum nostrum, qui verus Deus est, & deos gentium, Quoniam dij gentium nullum saluare possunt: quia nec ipsi in se ipsis habent salutem, Deus autem noster est Deus saluationis. Primò quia omnes vult saluos fieri voluntate signi. Vnde. 1. Tim. 2. Vult omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Etiam quia suos electos multipliciter saluat, vt dictum fuit vers. 716. Et de hoc vero Deo dicit. *Deus noster* inquam est, *Deus saluos faciendi*, qui scilicet suos saluat, quia nullus saluatur, nisi per ipsum. Est ergo Deus saluos faciendi, scilicet, qui potesta B tem habet, & voluntatem saluandi suos electos. vnde ab ipso est salus nostra, sed perditio à nobis, Vnde Oseæ. 13. Perditio tua ex te, Israel, tantum modo in me auxilium tuum. Et quia saluat nos in ipsum sperantes, aduersa timere non debemus, exemplo eius fortificati, propter quod subdit, *Et domini domini exitus mortis*. Quod duobus modis de Christo exponitur. Primò quod Christus, qui erat omnium dominus, & sine peccato etiam passus fuit mortem. Cum ergo miles delicatior rege non debeat esse, sequitur ꝙ tu Christi exemplo mortem timere non debes. Et quantum ad istum sensum dicit. *Et domini domini exitus mortis*, quasi dicat secundum glo. Ipse est Dominus saluos faciendi. Sed ne dicas. Cur morimur? potius patienter C fer mortem. Non indigneris si morieris, quia & dominus Deus noster Iesus Christus etiam habuit exitum, scilicet, de vita præsenti, qui exitus vtique fuit exitus mortis, qui scilicet exitus mortis nos à timore liberat mortis. Voluntate enim Christus habuit exitū mortis, ne homo mortem timeret. Sic ergo Christus per exitum mortis, quem habuit, nos fortificat in aduersis. Christo ergo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Et ad istum intellectum loquitur Gre. dicēs. Redēptor noster suscepit mortē, ne mortem timeremus. Ostēdit resurrectionē, vt nos resurgere posse confidamus &c. Secundo modo hoc de Christo exponitur, vt per exitum mortis non intelligas Christum de mundo exiisse per mortem, D sed Christum exiisse à morte per resurrectionem. Est ergo sensus, *Deus noster Deus saluos faciendi &c.* id est, Deus saluat nos. Et ne turberis de morte, sed spera resurrectionem, quia Christus à morte per resurrectionem exiuit, & nobis similiter exitum parauit. Et hoc est, quod dicit. *Et domini domini exitus mortis*, id est, resurrectio, qua à morte exiuit. Sed forte dices. Quare hic duplicat hoc nomē *domini domini*? Videtur enim quædam nugatio. Sciendum ergo, quòd in hebræo hic loco *domini domini*, habentur duo nomina scilicet, tetragrammaton, Adonai, Tetragrammaton autem idem significat simpliciter quod Deus. Adonai autem idem quod dominus. Et pro istis duobus nominibus, hic dicitur, *Domini domini*, id est, domini Dei E
1070 domini scilicet, qui est Deus, scilicet Christus.

Mortuus fuit Christus.

Mori timere non debet. 1. Pet. 4. Grego. 14. mo, ca. 29.

Tetragrammaton Adonai.

Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum, & verticem capilli perambulātium in delictis suis.

Hic ex Christi ascensione ponitur inimicorū A Christi depressio. Et primò quantum ad Iudęos reprobos. Secundò quantum ad gentiles obstinatos, ibi *Increpa feras*. Prima in duas. Quia primò ponitur Iudæorum depressio. Secundò fidelium exaltatio, ibi. *Præuenerunt principes*. Circa autem depressionem Iudęorum psal. duo facit. Quia primò ponit ipsam. Secundò ipsius depressionis assignat causam, ibi. *Viderunt ingressus*. Quantum ad primam partem psal. ostendit destructionem Iudæorum, quoad tria. Primò quoad principes sacerdotum. Secūdo respectu ciuitatis Hierusalem, & ædificiorum, ibi. *Dixit dominus*. Tertiò respectu cæterorum popularium, ibi. *Vt intingatur*. Quantū ad primum sciendum, quòd hic inimici Dei dicuntur ipsi Iudæi Christi persecutores, ex quibus B secundum carnem erat natus. Matt. 10. Inimici hominis domestici eius. Quorum capita erant principes sacerdotum, pharisæi, & scribæ, quia illi regebant populum, & ipsorum suasionibus induxerunt populares ad Christum persequendum. Et isti, qui erant aliorum capita, quando per Titū, & Vespasianum fuit capta ciuitas Hierusalem in vindictam mortis Christi, fuerunt primò ante alios trucidati, vt Iosephus dicit. Et hoc est, quod præuidens psal. de illis dicit. *Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum*, scilicet, ipsos principes pharisæos, & scribas quasi dicat, psalm. Et quāuis Deꝰ noster sit Deꝰ saluos faciēdi, nō tamē credas ꝙ mala partinacium sint impunita. Vnde ait. *Veruntamen Deus confringet capita inimicorū C suorum, verticem capilli perambulantiū in delictis suis.* Vbi notandum quòd per verticem capilli intelligit ciuitatem Hierusalem, quę dicebatur vertex, & caput totius regni Iudæorum, quia erat metropolis. Dicebatur etiam vertex capilli, id est, capillorum, quia ibi capillꝰ ponitur pro capillis, quia sicut caput benè capillatum capillis ornatur, ita ipsa ciuitas quę caput regni erat, videbatur capillis ornata scilicet, propter altos muros, & turres, & templum, quod erat in monte. Quibus ędificiis ciuitas ornabatur, & fortificabatur, sicut vertex capillis. Ista autem capita inimicorum Christi istam ciuitatem possidebant & in ipsa dominabantur, & non ad Dei cultum ampliādum, sed magis ad suas voluptates exequendas. Vnde ipsi dominando perambulabant *verticem capilli*, id est. D ciuitatem Hierusalem in delictis suis. Vel moraliter potest intelligi, quòd Deus *confringet capita inimicorum suorum*, scilicet, principes gentilium, ipsos ad penitentiam reducendo, & sibi subiugando per fidem.

Capita Iudæorum sunt sacerdotes.

Iosephus.

Vertex capilli fuit Hierusalem.

Dixit dominus ex Basan cōuertā, conuertam in profundum maris. 1071

1. q. 4. homo.

Hic ostendit destructionem ciuitatis, & ædificiorum. Ad cuius intellectum sciēdum, quòd terra Iudæorum (in qua metropolis erat Hierusalem) ex vna parte habet flumen Ioardanis iuxta quod est terra Basan, vt habetur Deute. 3. & ex lib. Numerorum in multis locis. Ex alio verò latere E habet mare mediterraneum. Vespasianus missus à Nerone contra Iudæam, cōgregauit sibi exercitū ex vtroque latere scilicet, per terram Basan, & per mare, vt expugnaret Hierusalem. Et hoc est, quod dicitur. *Dixit dominus*, id est, disposuit destruere ciuitatem Hierusalem, in vltionē Christi mortis sicut

Destructio Hierusalem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cut Christus prædixerat Luc. 19. & per quẽ modum subditur. *Ex Basan conuertam.* ſ. exercitũ contra Hieruſalem etiam *conuertã in profundum maris.* Conuerſio. id eſt, etiam adducam exercitum, à parte maris profundi, quia ex vtraque parte congregauit Veſpaſianus exercitum. Vel aliter *cõuertam in profundum maris*: quia plures Iudæorum tunc fugientes, fugiebant per viam, quę ducit ad mare. Quos hoſtes perſequentes, proiecerunt in maris profundum. Vel aliter, ſed magis moraliter, Baſan enim interpretatur cõfuſio, & ſignificat gentiles qui confuſe viuebant adorando idola. Per mare autem, quod eſt amarum, accipe amaritudinem pœnitentiæ. Multo autem conuertit Deus de gẽtibus ad fidem per pœnitentiam. Et ſic eſt ſenſus. *Dixit dominus.* Dicere Dei eſt facere, quia ipſe dixit, & facta ſunt. *Ex Basan conuertam*, id eſt, ex gentilitate, conuertam *in profundum maris*, ſcilicet, in a maritudinem pœnitentiæ.

1072

Vt intingatur pes tuus in ſanguine: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.

Hic oſtendit deſtructionem popularium Iudæorum. Vbi notandum, quòd in deſtructione Hieruſalem, tantorum fuit occiſio Iudæorum, & tanta ſanguinis effuſio, quòd pedes ambulãtium ſanguine occiſorum tingebantur. Similiter & canes ſanguinem occiſorum lingua bibere poterãt. Ioſephus Nam ſicut dicit Ioſephus in lib. de iudaico bello. Aprincipio belli vſque ad finem fuerunt occiſa decies centena millia Iudęorum. Quod præuidẽs pſal. ait, quod tanta erit ſtrages Iudæorum, *vt intingatur pes tuus in ſanguine: & lingua canum tuorum ab ipſo*, ſcilicet, ſanguine poſſit ſatiari. Vel aliter, & magis moraliter. Vbi notandum, quòd per canes, *Canes ſunt prædicatores* qui ſuis latratibus cuſtodiunt domum, intelligũtur ſancti doctores, qui ſuis prædicationibus, & latratibus contra infideles cuſtodiunt domum eccleſię, qui pro fide vſque ad ſanguinem ſunt parati certare. Hi autem canes ſunt ex inimicis ſcilicet, conuerſi. Sicut egregius prædicator Paulus de perſecutore factus defenſor, ex impugnatore fidei, factus eſt prædicator. Qui non à ſeipſis conuerſi ſunt ad fidem prædicandam, ſed *ab ipſo*, ſcilicet, Chriſto, vt de Paulo patet. Item notandum, *Pedes Chriſti ſunt prædicatores* quòd dicti canes, id eſt, ſancti prædicatores, dicuntur pedes Chriſti, quia ipſum Chriſtũ, per mundum prædicando portauerunt. vt oſtendit Greg. *Greg. li. 18. mo. c. 29.* eſt ergo ſenſus. *Lingua canũ tuorum*, i. prædicatorũ tuorum, *ex inimicis ob ipſo*, ſcilicet, Chriſto conuerſis, talium inquam canum lingua eſt parata conſtanter, vſque ad ſanguinem veritatem prædicare. Et hoc eſt quod dicit. *Vt intingatur pes tuus in ſanguine*, id eſt, vt ſi neceſſe ſit pes tuus, ô Chriſte, id eſt, qui ibet talis prædicator *intinga ur in ſanguine.* *Gre 20. mo. c. 7.* ſcilicet, proprio, pro veritate martyrium non recuſans. Et ad iſtum ſenſum exponit hunc verſum. Greg. dicens. Quis eſt grex ſanctæ eccleſiæ, niſi multitudo fidelium? Vel qui alij huius gregis canes vocantur, niſi doctores ſancti, qui eorumdem fidelium cuſtodes extiterunt? Qui dum pro domino ſuo diurnis, nocturniſque vigiliis intẽti clamauerunt, magnos latratus prædicationis dederunt. De quibus canibus eidem eccleſiæ per pſal. dicitur. *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.* Nõ nulli quippe ab idolorum cultura reuocati, facti ſunt prædicatores Dei. Lingua ergo canum eccleſiæ ex inimicis prodiit, quia conuerſos gentie dominus prædicatores fecit &c.

1073

Viderunt ingreſſus tuos, Deus, ingreſſus Dei mei, regis mei: qui eſt in ſancto.

De conſe. di. 2. Chriſtus.

Viderunt iudæi opera Chriſti. & intellexerunt Chriſtus, de meſſia venturo eſſe impletum.

Hic depreſſionis Iudæorum prædictę aſſignat cauſam, quia ſcil cet ex malitia moti, veritati, quã viderunt de Chriſto, credere noluerunt, neque ipſum recipere. Et hanc cauſam aſſignat pſal. Chriſto loquẽs. dicẽs, *Viderunt ingreſſus tuos, Deus.* Viderunt enim apertè Iudæi ingreſſum Chriſti per mundum, vt puta quod in Chriſti natiuitate adimpleta erant omnia per prophetas de venturo meſſia prædicta. Viderunt in eius ingreſſu angelos cantantes. Gloria in altiſſimis Deo. Angelum clara voce dicentẽ. Annũcio vobis gaudium &c. Magos ab oriente Chriſtum adorare, ſtella duce venientes. Viderunt greſſus Chriſti per terram ipſorum diſcurrendo, prædicando, miracula faciẽdo. Et tamen obſtinati, in omnibus iſtis credere noluerunt. Et ideo ex his ipſorum peccatum aggrauabatur, & ipſi magis erant puniendi. Hanc ergo cauſam notans pſal. punitionis ipſorum dicit. *Viderunt ingreſſus tuos, Deus*, greſſus Dei mei, ſcilicet, Chriſti. Et ideo quia iſta viderunt, de peccato ſuo excuſationem non habent. Et hoc eſt, quòd de ipſis Chriſtus. Si opera nõ feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit: peccatum non haberent. Nunc autẽ viderunt, & oderunt me &c. Si non veniſſem & locutus eis non fuiſſem, peccatũ non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Et nota, quod pſalmiſta dicit. *Regis mei. qui eſt in ſancto.* Loquitur enim de Chriſto, qui eſt in ſancto, ſcilicet, aſſumptus in cælo ſupremo. Quod quidem ſanctum vocatur propter diuinitatis inhabitationem. Vel per hoc myſticè pſalmiſta vult oſtendere vnde prædicatores habent tantam conſtantiam, quia vſque ad mortem ſunt parati prædicare veritatem, vt in verſiculo præcedenti eſt dictũ. Certè ex hoc, quia *viderũt ingreſſus tuos Deus.* ſcilicet, quia viderũt te, Chriſte præceſſiſſe, & pro veritate ſaluanda te mortem non recuſaſſe: & te modo cognoſcunt in cœlis triumphare, quia es in ſancto, ſcilicet, cœlo. Hoc enim exemplo moti, & ipſi pro fide certant.

1074

Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuẽcularum tympaniſtriarum.

Hic ex Chriſti aſcenſione ponitur fidelium exaltatio. Exaltantur autem fideles in multis ſecundum literam. Primò, quia à malo fuerunt præſeruati. Secundò, quia ad Dei laudes fuerunt eleuati, ibi. *In eccleſiis.* Tertiò, eorum inimici fuerunt pacificati. ibi, *Ibi Beniamin.* Quartò, quia fideles in bono fuerunt cõfirmati, ibi. *Manda, Deus.* Quantũ ad primum ſciendum, quòd dum inſtaret excidiũ ciuitatis Hieruſalem, multa ſigna ante apparuerunt, vt illis moniti fideles de Hieruſalem recederent, ne in captione ciuitatis interirent. Vnde angelicę voces auditæ fuerunt per ciuitatem multis dicentes

dicentes. Tranſeamus ab his ſedibus, antequam Romani venirent ad obſidendam ciuitatem Hieruſalem. Quibus vocibus, & ſignis ſpirituſancto edocti principes fidelium, qui alios fideles dirigebant, cum omnibus aliis fidelibus vtriuſque ſexus, de Hieruſalem receſſerunt, & ſe tranſtulerunt ad regnum Agrippę, qui cum Romanis erat confœderatus, vt ibi ſecuri exiſterẽt, vt plenius in hiſtoriis ſcholaſticis habetur. Et hęc præuidẽs pſalmiſta, ait, *Præuenerunt principes*, id eſt, apoſtoli, & alij principales inter fideles, præuenerũt obſidionem ciuitatis inde recedentes, & ad regnum Agrippæ confugientes, vbi cum aliis fidelibus diuinis laudibus inſiſtebant, rogantes Deum, vt in tanto excidio futuro eccleſiam ſuam conſeruaret. Et hoc eſt, quod dicit, *Coniuncti pſallentibus.* Et quia in tali fuga erant multę mulieres, matronę, virgines, & adoleſcentulę cum eis. Ideo dicit, quod iſti ſic fugientes erant in medio iuuencularum. Inter omnes enim douotas mulieres, nominat iuuenculas, quia ratione ipſarum puritatis, earum laudes Deo ſunt gratiores. Et hę vocantur tympaniſtriæ, *Auguſt.* quia cum aliis fidelibus diuinis inſiſtebant laudibus. Iſta enim cauſa beatus Auguſt. in ſer. de natiuitate beatę Marię, vocat beatam Mariam tymphaniſtriam, id eſt, Dei laudatricem, dicẽs. Audite quemadmodum tympaniſtria noſtra Maria cãtauerit. Ait enim, magnificat anima mea dominum &c. Cuius ratio eſt, quia cum inſtrumentis muſicis laudes cantabantur domino. In ter quę organum maximè viris congruebat, ſed mulieres magis tympano, & cymbalo vtebantur. Eſt ergo ſenſus verſiculi, quòd principes, id eſt, principales fidelium edocti à ſpirituſancto, præuenerunt, ſcilicet, captionem ciuitatis Hieruſalẽ fugiendo ad regnum Agrippę. Et non ipſi ſolum, ſed etiam cum aliis fidelibus & virginibus Deum laudantibus. Ideo erant in medio iuuencularum tympaniſtriarum. Magis moraliter per iuuẽculas tympaniſtrias intellige fideles animas, quę carne domita, corio ſiccato per pœnitentiã, & extenſo, excluſa enim duplicitate peccati, in Dei laudes cõſurgunt. Fit enim tympanũ de corio extenſo, & ſiccato. Sic igitur præueniunt principes id eſt, præ lati eccleſiarum, præueniunt diem mortis, bene operando. Ideo *coniuncti pſallentibus*, id eſt, bonis operibus manu pſalterium decem præceptorum adimplentibus. *In mędio iuuencularum &c.* id eſt, omnium animarum, *trympaniſtriarum*, id eſt, per tympanum pœnitentiæ ad iuuentutem gratiæ deductæ, iuxta illud pſalm. 102. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

1075 *24. q. 1. a dicenus.*

In eccleſiis benedicite domino, de fontibus Iſrael.

Hic ponitur ex. prędictis fidelium ad laudem Dei eleuatio. Ex eo enim quod principes eccleſiæ ſic præuenerunt excidium ciuitatis Hieruſalem fugiendo, ipſorum exemplo alij omnes ad Dei laudẽ ſunt excitati, qui ſuos fideles ſic liberauit. Ex *fontes Iſrael ſunt populi* hoc ergo pſalmiſta alios ad laudem Dei prouocat dicens, *In eccleſiis benedicite domino.* Vbi notandũ, quòd fontes Iſrael literaliter dicũtur ipſi apoſtoli, & alij primitiui eccleſię principes, quia ex eis tanquã à fontibus proceſſit principium fidei, & laudis diuinę, qui etiam ex Iſrael duxerunt originem. Dicat ergo (omnes ad laudes Dei excitã- do) pſal. *In eccleſiis benedicite domino*, id eſt, in congregatione fidelium, *Benedicite domino*, id eſt laudando Deum, ei agendo gratias. Et hoc eruditi ab apoſtolis, & aliis principalibus in fide, qui erant fontes diuinę laudis. Ideo dicitur *de fontibus Iſrael* id eſt, accipientes exemplum diuinæ laudis ab ipſis Apoſtolis, qui erant ex Iſrael ſecundum carnem geniti. Vel per fontes Iſrael accipe doctrinam apoſtolorum, quos Chriſtus prius ex Iſrael elegit, vt eos faceret fontes aquę viuę ſalientis in vitam æternam. Et tunc eſt ſenſus. *Benedicite Deo de fontibus Iſrael*, id eſt, ad imitationem doctrinę apoſtolorum laudes Dei prędicate, & ei de omnibus bonis vobis collatis gratias agite.

1076

Ibi Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu.

Hic oſtendit materiam laudis diuinę, quia tanta eſt potentię, quòd ex inimicis ad libitum facit amicos, laudatores ex detractoribus. Quis enim inter Iudęos fuit apertior Chriſti inimicus quàm *Paulꝰ conuerſꝰ* Paulus? quis apertior detractor nominis Chriſti. Vnde dixit Ananias, quando dominus ipſum ad Paulum mittebat. Actuum. 9. Domine, à multis audiui de viro hoc, quanta mala fecerit ſanctis tuis in Hieruſalem, & hic habet poteſtatem alligandi omnes, qui inuocant nomen tuum. Et tamen Deus quando voluit ſubitò ipſum fecit amicum & prædicatorem fidei, quem prius impugnabat, & ipſum apoſtolis ſociauit. Et hoc præuidens pſalmiſta dicit *Ibi*, ſcilicet inter apoſtolos Deum laudãtes, *Beniamin in mentis exceſſu.* Per Benimin enim intelligitur ipſe Paulus. Ad literam enim ip *Paulus fuit de tribu Beniamin.* ſe fuit de tribu Beniamin, ſicut ipſe dicit ad Rom. 11. Nam & ego Iſraelita ſum exſemine Abrahę, de tribu Bẽiamin. Vnde de ipſo Paulo de tribu Beniamin nato prędixerat Iacob Beniamin lupus rapax, mane comedet prędam, & veſpere diuidet ſpolia, quia à principio fuit rapax, & Chriſti perſecutor, ſed poſtmodum dona ſpiritsſuancti gentibus, prædicando diuiſit. Hic etiam dicitur adoleſcentulus, quia in adoleſcentia conuerſus fuit ad Chriſtum. Vt enim dicitur Actuum. 7. quando Stephanus fuit lapidatus teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua ſecus pedes adoleſcentuli, qui vocabatur Saulus. Et eodem anno fuit ad fidem conuerſus. De Paulo ergo, qui tantus eccleſiæ perſecutor fuit, volens oſtendere Chriſti virtutem, qui ad libitum inimicos facit amicos, & laudatores, dicit. *Ibi*, ſcilicet inter Apoſtolos, & principes Deum laudãtes, ibi inquam eſt, *Beniamin*, Et quod *Raptus Pauli fuit ſ mentis exceſſus* maius eſt, nõ ſolum Paulus cum aliis fuit Deum laudans, ſed præ aliis fuit in mentis exceſſu: quia præ omnibus aliis apoſtolis hic fuit raptus vſque ad tertium cœlum, & audiuit arcana verba &c. Qui raptus vocatur mentis exceſſus: quia viſio ei oſtenſa, excedebat vires ſuæ mentis. Vnde dicebat 2. Cori. 12. ſe raptum vſq; ad tertium cœlũ. ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Fuit ergo in mentis exceſſu, vſque ad tertium cœlum raptus. Sed qualiter vſque ad tertium cœlum raptus fuerit in mentis exceſſu, ibi notat ma- *Cœlum triplex dicitur triplex viſio.* giſter in glo. dicens. Tres cœli intelliguntur tria genera viſionum. Nam primum cœlum eſt corporalis viſio, cum quædam corporaliter videntur Dei munere, quę alij videre non poſſunt, ſic Heliſęus vidit igneos currus quando raptus fuit

Helias

Helias in cœlum,& Balthassar vidit manum scri A
bentem in pariete.Secundum cœlum est visio i-
maginaria,vel spiritualis, scilicet quando aliquis
in extasi vel in somno videt,non corpora, sed re-
rum imagines Dei reuelatione. Vt Petrus. Actuũ
10.vidit linteum emissum de cœlo, in quo erant
omnia quadrupedia,& serpentia terræ. Tertium
cœlum est visio intellectualis,quando nec corpo-
ra,nec imagines eorum videntur, sed in substan-
tiis incorporeis intuitus mentis, mira Dei poten
tia figitur. Ad hoc cœlum raptus est Paulus,vt
ipsum Deum in se,non in aliqua figura videret,
&c.Et sic Beniamin fuit in mentis excessu. Sed
ne tu ex hoc credas Paulum solum fuisse ducem
fidelium in primitiua ecclesia. Ideo Psal. conse- B
quenter ostendit alios etiam Apostolos Christi
fuisse duces ecclesiæ.De quibus subdit.

1077 Principes Iuda duces eorum, prin
cipes Zabulon, principes Nephtalim.

Hic enim ostendit,quòd apostoli, & nõ solum
Paulus fuerunt duces ecclesiæ fidelium. Vnde
nominat tres tribus,ex quibus fuerunt, scilicet,
Apostolidum ecclesiæ. Iuda, Zabulon,& Nephtalim De tribu Iuda fuit
Christus,qui ex Iuda secundum carnem descen-
dit,vt habetur Matth.1. Et per consequens con
sobrini eius,scilicet Iacobus,& Ioannes filij Zebe-
dæi,Iacobus minor, Simon,& Iudas, qui omnes
erant de tribu Christi, quia cõsanguinei Christi. G
Istos ergo nominans dicit.*Principes Iuda duces eo-
rum*,id est prædicti apostoli de tribu Iuda,qui prin
cipes dicebantur.psal.44. Constitues eos princi-
pes super omnem terram. *Erant Duces eorum*,scili
cet fidelium:quia prælati eorum, & doctores. De
Hieron. aliis autẽ apostolis subdit.*Principes Zabulon prin-
cipes Nephtalim.* Istę enim duæ tribus acceperunt
sortem suam in Galilęa, vt haberi potest Iosue
19. Multi autem apostolorum Christi fuerunt de
Galilęa,vt Andreas,Petrus. Vnde & apostoli Ga-
lilæi dicebantur. Actuum 1. & 2. Quia apostoli
principes ecclesiæ,& duces fidelium,maximè,fue-
runt ex istis tribubus,scilicet de tribu Iuda. Za
bulon,& Nephtalim.Ideo hos notans psal.dicit
principes Iuda duces eorum, scilicet fidelium. *prin-* D
cipes Zabulon,principes Nephtalim. Istum autem
textum aliter exponit.in Hieron. in translatione
iuxta hebraicam veritatem, dicens.*Princeps Iuda
in purpura sua*, vt ly *purpura*, referatur etiam ad
Apostolorum martyrium principes Zabulon,& Nephtalim. Vbi notandum
quòd purpura, quæ tingitur ex sanguine vermi-
culi,martyrium significat, quo martyres proprio
sanguine rubricantur.Dicit ergo istos principes,
id est apostolos in purpura sua:quia omnes mar-
tyrio pro Christo rubricati fuerunt, ad dandum
aliis in fide exemplum fortitudinis. Et si obiicias
de Ioanne euangelista,qui sine gladio vitam fini-
uit.Tamen certũ est,quòd paratus fuit pro Chri-
sto sustinere martyrium,quando in feruentis olei
dolium fuit missus,matryrium autem plus stat in
mente quàm in carne.Et vide secundum glo. or-
dinem martyrij in istis tribus nominibus, Iuda,
Zabulon, Nephtalim. Nam Iudas confessio in-
terpretatur, Zabulon fortitudo,& Nephtalim
dilatatio.Quia in martyribus primò præcedit Iu-
das,id est confessio fidei. Sequitur fortitudo pa-
tienter tormenta tolerando, ad quæ sequitur
Nephtalim,scilicet cordis per charitatẽ dilatatio.

1078 Manda, Deus, virtuti tuę: confir-
2493. *loquitur.* ma hoc, Deus, quod operatus es in
nobis.

Hic ostenditur fidelium in bono confirmatio.
Hic enim psalmista orat,vt virtutes, quas Deus
principibus ecclesiæ contulit, scilicet apostolis,
Ioan 16. illas confirmet per finalem in bono perseueran-
tiam.Vbi notandum, quòd Christus prædicando
promisit apostolis se illis missurum spiritum san-
ctum,quo scilicet fortificarentur,& de omnibus
prædicandis plenè informarentur. Vnde dicit. Si
enim nõ abiero,paracletus non veniet ad vos: si
autem abiero, mittam eum ad vos &c. Vnde &
hoc impleatur orat psalmista,dicens.*Manda Deus,
virtuti tuæ.* Per virtutem Dei accipe ipsum ver-
bum incarnatum. Vnde ad Hebræ. 1. Potans
omnia verbo virtutis suæ.&c. Dicit ergo patri.
Manda virtuti tuæ,id est per effectum fac cum ver-
bo tuo,quod disposuisti,scilicet spiritum sanctum
mittere.Et per illum spiritum sanctum *confirma
hoc,quod operatus es in nobis.* Loquitur enim in per-
sona apostolorum,& primitiuorum fidelium, qui
virtutem fidei,spei,& charitatis iam per Christi
gratiam acceperant, sed in illis nondum confir-
mati erant.In cuius signum ab illis omnes eccì-
derunt tempore Christi passionis, sed post mis-
sionem spiritus sancti sic illi fuerunt confirmati,
vt nec verba,verbera,sec nec mortẽ timerẽt: quia *Confir-*
vt habetur Actuum 5. Ibant apostoli gaudentes *mat nos*
à conspectu concili; &c.Et hic nota, quòd Deus *Deus*
suos electos confirmat multipliciter,scilicet con- *multiplicẽser.*
firmat per aduersitatis tolerantiam. Confirmat
per prędicationem apostolicam. Confirma per
fidem catholicam.Confirmat per eucharistiæ ef-
ficaciam.Confirmat per spiritus Sancti gratiam.
Confirmat per salutar em pœnitentiam.Primò pa
tet.Quoniam sicut prosperitas etiam iustos mol-
lificat,& remittit,sic econtrario aduersitas ipsos
in bonum roborat,& confirmat:propter quod di-
cit apostolus. Cum infirmor,tunc potens sum.
Ideo de patientibus aduersa dicitur.In Christo 2 Cor.
modicum passos,ipse perficiet, confirmabit, soli- 12.1.Pet.
dabitque. Vnde glo.super illud psal.36.Quoniam 5.
brachia peccatorum conterentur: confirmat au-
tem iustos dominus,dicit. Confirmat iustos do-
minus in aduersis per spem,per exempla, & ma-
ximè exemplo suæ crucis. Crux enim finita est,&
pœna.& gloria manet.Vnde crux à locis supplì-
ciorum transit ad frontes imperatorum. Qui tan-
tum honorem dedit pœnis suis, quid faciet fide-
libus suis? Et ideo quia Christus prę omnibus a-
liis acriora fuit passus,ipse singularius à Deo di-
citur cofirmatus psal. 79. Fiat manus tua super
virum dexterę tuę,& super filium hominis, quem
confirmasti tibi.Secundum patet.Quoniam con-
firmatis columnis, restat vt ędificium superexi-
stens confirmatum credatur. Apostoli autem in
suis prędicationibus fuerũt columnę virtutum,
qui à Deo confirmat dicuntur.psal.74. Liquefa-
cta est terra,& omnes,qui habitãt in ea, ego con-
firmaui columnas eius.Vbi glo.Terra, id est, eius
habitatores,prius vitiis erat constricta, sed modo
stante spiritu sancto,liquefacta est, vt germina vir
tutum emittat,& rationem subdit. Quia ergo con
firmaui columnas eius, id est apostolos, qui in
passione mutauerunt,qui confirmati sunt resur-

rectione.Vnde de confirmatione per prædicatio- A
nem apostolicam dicitur Actuum 15.Verbo plurì-
mo confolati sunt fratres,& confirmauerunt.Ter-
tium patet. Sic enim per fidem confirmare Roma
nos optabat Paulus.Rom.1.dicens. Desidero vide-
re vos &c. Ad confirmandum vos per eam, quæ
inuicem est fidem vestram, atque meam. Sic per
fidem se confirmatum asserit psal.dicens. psal. 70.
In te confirmatus sum ex utero. Vbi glos. In vtero
ecclesiæ concipimur, sed per fidem confirmamur.
Quartum patet. psal.103. Panis cor hominis con-
firmet.Vbi glo.Temporalis panis stomachum con
firmat hominis,& ventrem replet, sed hic est spi-
ritualis panis,qui confirmat cor.hic est panis, qui
de cœlo descendit: & idem est panis, & vinum,
qui vt vinum lætificat cor, vt panis confirmat. B
Ideo psal.104. Quærite Deum, & confirmamini.
Quintò confirmamur per spiritussancti gratiam,
quia sicut illa nos mundat à peccatis: sic nos con-
firmat in bonis psal. 50. Cor mundum crea in me,
Deus:sequitur: & spiritu principali confirma me:
vide ibi. Vnde de ista confirmatione gratiæ dici-
tur. 1. Thessa. 3. Abundare faciat charitatem ve-
strum ad confirmanda corda vestra. Sextò confir-
mamur per pœnitentiam. Quoniam exempla a-
liorum pœnitentium, & veniam consequentium
multos ad pœnitentiam prouocant, ipsósque in
bonis confirmant. Considera quod ad pœniten-
tiam prouocauit, & confirmauit pœnitentia Da-
uid,Petri Pauli, & Magdalenæ,ac cæterorum, qui C
Luc.22. post peccata enormia pœnitendo veniam sunt
consecuti. Et ad istum sensum dixit dominus Pe-
tro. Tu aliquando conuersus confirma fratres
tuos:quod non solum de eius fratribus.sapostolis
intelligitur : sed etiam de cæteris fidelibus, qui
eius exemplo ad pœnitentiam erant prouocandi.
Theophil. Vnde prædicta verba exponens Theophilus, ait.
Confirma fratres tuos. q. d. Postquam me negato
ploraueris,ac pœnitueris:corrobora cæteros,cum
te principem apostolorum deputauerim. Hoc
enim decet te:qui meum robur es, & petra eccle-
siæ. Hoc autem intelligendum est non solum de
apostolis, vt confirmarentur à Petro: sed de om-
nibus, qui vsque ad finem mundi futuri sunt fide
libus,ne scilicet aliqui fidelium diffidat de venia, D
videns eum,qui,cum esset apostolus,Christum ne-
gauit,& iterum per pœnitentiam obtinuit prærò-
Psal.73. gatiuam, vt esset antistes mundi. Vnde in figuram
huius de mari pœnitentiæ dicitur. Tu confirmasti
in virtute tua mare. Et omnibus istis modis con-
firmata est ecclesia:quod postulabat psalm hic di-
cens.*Confirma hoc,quod operatus es in nobis.* Per istas
enim confirmationes deducitur finaliter ad con-
firmationem gloriæ facialis Dei visionis. psal. 40.
Me autem propter innocentiam suscepisti,& con-
firmasti me,in conspectu tuo in æternum.

1079 A templo tuo, quod est in Hieru- E
salem, tibi offerent reges munera.

Hic enim declarat prædictum versiculum quo-
ad duo. Primò ad hoc quod dicit, quod operatus
es in nobis. Secundò quoad effectum dictæ con-
firmationis. Quantum ad primum psalmista in
ecclesia Christi postulauit confirmationem virtu-
tum,scilicet fidei,spei, & charitatis, quas Chri stus
prædicando in suis fidelibus fuerat operatus. Si
autem quæras de loco, in quo istas virtutes in
suis fidelibus fuerat operatus. Responder, quòd in
templo sancto tuo, quod est in Hierusalem:quia in tẽ-
plo illo Christus frequenter docuit, & prædica- *Lucæ 7.*
uit. Vnde ipse ait. Quotidie eram in templo do-
cens. Et dicit *à templo*, vt ly à accipiatur pro in. vel
à templo.scilicet incohando. Vel aliter magis my-
sticè, per ly templum, accipe Christum incarna- *Ioan.2.*
tum:ipso dicente. Ioan. 2. Soluite templũ hoc &c.
confirma ergo dicit Deo, hoc quod operatus es
in nobis. *A templo.* id est ab ipso verbo incarnato.
Consequenter declarat huius confirmationis ef-
fectum, dicens. *Tibi offerent reges munera.* Quod
aliqui exponere volunt de regibus tribus, qui ve-
nerunt adorare Christum statim natum. Sed hoc
stare non potest: quia Christus nondum vocaue-
rat apostolos patres ecclesiæ, nec in illis dictas
virtutes fuerat operatus. Intelligitur ergo de aliis
regibus,post ascensionem Christi conuersis. Cer-
tum est enim, quòd per hoc, quòd Christus apo-
stolos,cæterosque fideles sic per spiritum sanctum
confirmauit, quòd ipsi constanter fidem per to-
tum orbem prædicauerunt: quòd multi reges, &
principes conuersi ad fidem,obtulerunt multa, &
magna munera, tam ad ædificationem ecclesia-
rum, quam ad sustentationem pauperum : sicut
patet de Constantino imperatore, de Carolo ma-
gno,& multis aliis.

Increpa feras arundinis, congre- 1080.
gatio taurorum in vaccis popülo-
rum, vt excludant eos, qui probati
sunt argento.

Hic consequenter ponitur infidelium depres- *Fera. Arundo. Romani.*
sio, quantum ad gentiles obstinatos. Vbi aduer
te, quòd iste versus maximè de tyrannis superbis
Romanorum intelligitur. Et primo ponitur ipso-
rum increpatio. Secundò diuersarum nationum
ad fidem Christi conuersio : ibi. *Venient legati.*
Notandum, quòd principes Romanos, & impe-
ratores hic vocat feras arundinis. Feras enim i-
psos dicit propter crudelitatem quam exercue-
runt in sanctos martyres. Sicut Nero in Petrum,
& Paulum : Decius in Laurentium, & huiusmodi.
Vt enim notant grammatici, à fero fers, dicitur
hæc fera feræ, vel ferus feri : quia toto impetu fe-
ratur. Et est idem quod crudelis,inhumanus. Vn-
de psal. 79 Singularis ferus depastus est eam. Sic
ergo Romani principes propter crudelitatem,
quam exercebant in Christianos,feri siue feræ di-
cebantur.Vel quia multorum sanctos martyres fe-
ris tradebant deuorandos: vt patet in multis san-
ctorum historiis. Vocabantur etiam feræ arun-
dinis. Nam arundo faciliter vento mouetur & a-
gitatur:vt dicit Christus Matth. 11. Quid existis in
desertо videre, arundinem vento agitatam? Ro-
mani autem principes quicquid agebant, totum
faciebant agitati vento vanæ gloriæ, vt deducit
Augustinus in principio de ciuitate Dei per plu- *Matt. 11.*
res libros. Vocat ergo ipsos feras arundinis, id
est, crudeles vento vanæ gloriæ agitatos. Et be-
ne feras arundinis, quia quamuis quælibet gen-
tem haberet Deum suum, ipsi tamen Romani
ad cultum cuiuslibet idoli faciliter conuertebantur. Vnde de ipsis dicit Leo papa in sermone

Apostolorum Petri, & Pauli : quòd Romani magnam se credebant feciſſe religionem, cum nullius gentis deos reſpuiſſent. De iſtis ergo dixit. *In crepa feras arundinis.* id eſt, argue, & caſtiga, vel corrige. Vnde hic dicit Nic. de Ly. ℣ in hoc pſalm. ſpiritu prophetico eleuatus præuidit Conſtantinũ imperatorẽ poſt multam ſtragem Chriſtianorum à Deo lepra percutiendum: & à Petro, & Paulo percutiendum, & ſic corrigẽdum, & ad fidem conuertendum: vt patet in hiſtoria ſancti Silueſtri. De eiſdem etiam Romanis principibus ſubdit. *Congregatio taurorum in vaccis populorum.* Vbi nota, quòd tauri ſilueſtres, cum vaccis familiariter conuerſari non poſſunt, ſed bene tauri domiti. Dicebantur Romani feræ arũdinis: & cõgregatio taurorum in vaccis populorum. Primum quia non ſolum conabantur crudeliter diſſipare Chriſtianos per tormenta tanquam feræ, ſed etiam multotiens tanquam tauri domeſtici, per blandimenta conabantur Chriſtianos à fide Chriſti ſeducere eis promittendo diuitias, honores & ſimilia. Et ſic dicebantur *Congregatio taurorum in vaccis populorum*, id eſt tauri domeſtici cum vaccis: quia ſic crudelitatem ſanctis, quos peruertere volebant, non oſtẽdebant, ſed ſub quadam pietatis apparentia, illos alliciebant. Et totum ad iſtum finem, vt eos à Chriſti fide ſeducerent. Et hoc eſt, quod ſubditur. *Vt excludãt*, ſcilicet à fide, *eos*, ſcilicet ſanctos, *qui probati ſunt argento*, id eſt, qui ſunt à Deo magis in fide probati, quam argentum in fornace. Sic enim loquitur ſcriptura. Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus.

Conſtãtin⁹ conuertitur.

Sapien. 3.

1081. 6. q. 1. ſi omnia.

Diſſipa gentes, quæ bella volunt, venient legati ex Aegypto, Aethiopia præueniet manus eius Deo.

Iſta pars ſpectat ad præcedentem verſum, quæ ſimiliter de Romanis intelligitur, qui bellis totum orbem ſibi ſubiecerunt. Et notandum, quòd diſſipatur quis dupliciter, ſcilicet quo ad ſubſtantiam ſcilicet quando deſtruitur vel occiditur. pſalm. 52. Deus diſſipat oſſa eorum, qui hominibus placent. Et quo ad qualitatem: vt quando mali hominis malitia tollitur, & ipſe bonus efficitur. Sic dicitur Prouer. 20. Rex qui ſedet in ſolio ſuo diſſipat omne malum. ſcilicet quia diſſipat hominũ malitias: & ſic accipitur hic. *Diſſipa gentes, que bella volunt*, id eſt Romanos belligerolos conuerte ad fidem, in eis diſſipando infidelitatem. Sequitur. *Venient legati ex AEgypto.* Hic ponitur diuerſarum nationum ad fidem conuerſio. Iſtum textum exponunt aliqui de Philone. Vbi ſciendum, quòd ſicut dicitur in libro virorum illuſtrium, Philo fuit quidam genere Hebræus, patria Alexandrinus, de genere ſacerdotum ſcriptorum inſigniſſimus, magnæ ſcientiæ, qui multos libros compoſuit. Hic poſt Chriſti aſcenſionem, de Alexandria, quæ eſt in Ægypto, fuit cum certis ſociis Romam miſſus legatus ad Caium, vel ad Claudium. Et tunc dum eſſet Romæ, contraxit familiaritatem cum beato Petro Apoſtolo Romæ exiſtenti. Qui legatione completa, rediit Alexandriam, & Chriſti fide à beato Petro ſuſcepta, conſtrui fecit eccleſiam ſancti Marci in Alexandria, quam multis donis ditauit, & in ſuis ſcriptis fidem catholicam multum commendauit. Iſtius ergo legationem cum ſuis contribulibus, & conuerſionem ad fidem præuidens pſalm. dicit. *Venient legati ex AEgypto*, id eſt ex Alexãdria, quæ eſt in Ægypto. Et tamen quia ante iſtius conuerſionem iam beatus Matthæus conuerterat Æthiopiam, quæ eſt prope Alexandriam. Qui veniens ad Æthiopiam baptizauit regem, & eius filium, quem mortuum ſuſcitauerat, & regis filiam virginem Chriſto dedicauit, & eam ducentis virginibus præfecit, & magnam partem populi illius regni ad fidem conuertit, & baptizauit: vt in hiſtoria beati Matthæi habetur, ideo narrata conuerſione Ægypti, conuerſionem Æthiopiæ ipſi præponit, dicens. *AEthiopia præueniet*: ſcilicet in conuerſione præueniet Ægyptum. *Manus eius Deo*, id eſt, confœderabitur cum Deo per fidem. Vbi notandum, quòd dare manus alteri, eſt ſignum confœderationis: vt patet ſupra verſiculo 713.

A

B

C

D

E

Regna terræ, cantate domino, pſallite domino. 1082

Hic ex omnibus præmiſſis inuitantur homines ad gratiarum actiones Deo referendas: dicens. *Regna terræ cantate domino*, id eſt homines qui habitatis in vniuerſis regnis terræ, *cantate*, id eſt laudibus extollite. *Pſallite domino*, id eſt operibus bonis ipſi obedite. Quid enim ſit cantare domino, & quid pſallere. Vide ſupra verſiculo 399.

Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem. 1083

Vbi notandum, quòd cœlum cœli dicitur ſummum cœlorum, ad quod Chriſtus ſecundum quòd homo aſcendit, vt dictum fuit verſiculo 1066. Et ſic in iſto verſiculo notat pſalm. duos terminos aſcenſionis Chriſti, ſcilicet terminum ad quem aſcendit; quia ſuper cœlum cœli. Secundò terminum à quo aſcendit; ſcilicet ad orientem. Vbi nota, ℣ (vt habetur Actuum 1. Chriſtus aſcendit in cœlum de monte Oliueti: qui eſt in parte orientali ciuitatis Hieruſalem. Et ſic dicitur aſcendiſſe ad orientem de parte illa, quæ reſpicit ad orientem. Vnde & alia litera habet, *ab oriente*. Vel magis moraliter: aſcendit ad orientem, ſcilicet noſtræ illuminationis. Et eſt *aſcendit ad orientem*, id eſt aſcendit vt lumen gratiæ nobis oriri faceret.

Aſcenſio Chriſti.

Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis, date gloriam Deo ſuper Iſraël, magnificentia eius, & virtus eius in nubibus. 1084

Quia de loco, ad quem aſcendit Chriſtus, ad iudicandum mundum eſt venturus, dicit deſcripto loco aſcenſionis, deſcribitur aduentus ad iudicium. Vbi notandum, quòd iſte textus per Magiſtrum in gl. exponitur de voce, qua ſuſcitabuntur mortui. De qua ait Apoſtolus, quòd ipſe dominus in voce Archangeli deſcendet de cœlo: cui dabit tantam virtutem, vt ad ipſius vocis ſonitum omnes mortui reſurgant. De qua dictum eſt pſalm. 28. Vox domini in virtute, vox domini in magnificentia. In illo autem aduentu non veniet

niet humilis, vt in primo, ſed magnificus, & glorioſus. Vnde ab omnib. in forma ſerui glorificata videbitur. Et ſic à malis plus timebitur quam in primo aduentu: & à bonis plus glorificabitur. Ideo hoc præuidens dicit. *Date gloriam Deo ſuper Iſrael.* id eſt tunc boni magis Chriſtum glorificabunt, quã fecerit populus Iſrael in primo aduentu. Sed cum quibus veniet, ſubdit, quod *magnificentia eius, & virtus eius in nubibus.* vbi per nubes intellige ſanctos, cum quibus deſcendet ad iudicium: vnde Matt. 26. dixit. Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli. Vbi ait Orige. Hæ nubes ſunt Prophetæ, & Apoſtoli ſanctique viri: quibus mandauit pluere, cum oportet. Et ſunt nubes cœli non trãſeuntes, quaſi portantes imaginem cœleſtis: & dignæ ſunt vt ſint ſedes Dei: quia hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti. Vel aliter, & fortè magis literaliter, totus iſte verſus intelligitur de prædicatione Apoſtolorũ, quibus aſcendens Chriſtus præcepit. Ite prædicate Euangelĩ omni creaturæ. Et hæc dicitur vox Chriſti, eo ℣ eius mandato ipſi prædicauerint. Cui voci dedit vocem virtutis: quia ipſorũ prædicationi dedit virtutẽ miraculorum, & penetrãdi gentiliũ corda, vt ad fidem conuerterentur: quia voci ipſorũ Chriſtus cooperabatur, propter quod dicitur. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperante, & ſermonẽ confirmante, ſequentibus ſignis. Sequitur. *Date gloriam Deo ſuper Iſrael.* Vbi nota, quòd per Iſrael, quod interpretatur videns Deũ, intelliguntur omnes fideles, qui Deum per fidẽ ſpeculantur, qui etiam circunciduntur: non quidẽ carne, ſed ſpiritu: iuxta modum loquẽdi Apoſtoli ad Rom. 2. volentis, quòd Iudæus dicitur, non qui carne circunciditur, ſed ſpiritu, dicens. Non enim qui in manifeſto circunciduntur in carne: ſed qui in abſcondito Iudæus eſt: & circunciſio in ſpiritu, non litera. De fidelibus ergo dicit. *Date gloriam Deo ſuper Iſrael.* i. propter bona, quæ fecit ſuper fideles: quia ipſorũ voce apoſtolorũ vocauit ad fidem. Vnde de ipſis Apoſtolis ſubditur. *Magnificẽtia eius, & virtus eius in nubibus.* i. in Apoſtolis, qui nubes dicuntur. Eſa. 60. Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant &c. Vide ver. 556. In Apoſtolis enim fuit magnificentia Chriſti: quia ipſum magnificum per totum orbem prædicauerunt.

Nubes ſunt ſancti.

Mar. vlti.

Mar. vlti.

A

B

C

D

E

Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſraël ipſe dabit virtutem, & fortitudinem plebi ſuæ: benedictus Deus. 1085

de cõſ. diſt. 5. de ſpiritu ſancto.

Si verſus iſte continuetur ad præcedentem, ſecundum primam expoſitionem, tunc iſte verſus exponit quod dictum eſt ſuperius: & virtus eius in nubibus: quia deſcendet ad iudiciũ cum ſanctis ſuis qui nubes dicuntur. Vnde ne nubes aliter intelligeres, niſi ſanctos, cum quibus venier: ſtatim de ipſis ſubdit. *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis.* Quia in ipſis apparebit mirabilis, eo quòd tunc omnibus ſanctis erit Iſrael: quia Iſrael interpretatur videns Deum. Et tunc omnes ſancti videbunt eum, ſicut eſt. Et tunc in iudicio ipſe Deus dabit virtutem, & fortitudinẽ plebi ſuæ. Virtutẽ quoad animam, quam ſupra virtutẽ naturalem eleuabit per lumen gloriæ ad claram diuinitatis viſionem. Fortitudinem, quo ad corpus: quia tantam fortitudinem corporis dabit, vt amplius nec mori poſſint nec pati: etiam dabit fortitudinem agilitatis vt nullo pondere grauentur. Eſa. 40. Aſſumet fortitudinem: current, & non laborabunt &c. Pro quibus omnibus gratias agens, dicit. *Benedictus Deus.* Si autem continuetur ad præcedentem iuxta ſecundam expoſitionem, tunc per ſanctos hic intellige ipſos apoſtolos, in quibus Deus mundo apparuit mirabilis: quia per ipſos faciebat mirabilia, ſanando infirmos, mortuos ſuſcitando. Et quod amplius eſt, mentes infidelĩũ ad fidem conuertendo: & conuerſis tantam donando conſtantiam, vt pro ipſius fide ſeruanda omnia aduerſa patienter tolerarent: etiam & ipſam mortem: quod eſt ſupra naturalem virtutem. Vnde talis conſtantia à Deo datur. Et hoc eſt, quod dicit. *Deus Iſrael*, id eſt fidelium, *ipſe dabit virtutẽ, & fortitudinem plebi ſuæ*, id eſt, fidelibus ſuis: pro quibus omnibus magnificandus eſt Deus. Ideo concludit. *Benedictus Deus.* Et nota, quòd pſalmiſta Chriſti fideles vocat nomine plebis. Cuius ratio eſt: quoniam à polys quod eſt pluralitas, dicitur hæc plebs: quia in populo plures ſunt plebeij quam nobiles. Eſt enim plebs collectio tantum ignobilium. Cum ergo primi fideles fuerint, quo ad modum ignobiles. Vnde 1. Corin. 1. Videte vocationem veſtram, fratres quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſunt mundi ignobilia elegit Deus &c. Ideo ratione primorum fidelium omnes fideles plebeij vocantur: quamuis etiam inter fideles ſint multi, etiam ſecundum mundum nobiles. Vnde de Ioanne Baptiſta dicitur Lucæ 1. Ipſe præibit ante illum parare domino plebem perfectam.

Mar. vlti.

PSALM. LXVIII.

SAluum me fac, Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. 1086

Titulus huius pſal. eſt *In finem pro iis, qui commutabuntur ipſi Dauid.* Ad cuius intellectum conſiderandum, quòd in ſacra ſcriptura commutatio multiplex reperitur, ſcilicet cõmutatio valoris, & iuſtitiæ, quam facit æqualitas: commutatio doloris, & miſeriæ, quam facit pœnalitas: commutatio falſitatis, & malitiæ, quam facit iniquitas: commutatio ſalutaris pœnitentiæ, quam facit ſynceritas. Primò eſt commutatio voloris, & iuſtitiæ, quando, ſcilicet ſecundum iuſtitiam commutatiuam vna res pro alia commutatur: vt puta panis vnus commutatur pro vno denario. Quæ commutatio dicitur æqualitatis: non quidem quòd in ſe tantum valeat vnus denarius, ſicut vnus panis, imò nec etiam mille: ſed quia ad conuiuendum ſimul, iuſtitia commutatiua ſic diſponit, quòd tales res pro talibus commutantur. Ideo dicitur commutatio, quando res datur pro tali, vel tanto pretio. Et de iſta cõmutatione loquitur Saluator Matth. 16. Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur: animæ vero ſuæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Ex hoc innuens, quòd in mundo non eſt aliquid tanti valoris, pro quo iuſte commutari poſſit anima. Vnde Chryſoſtomus ſuper Matth.

A

B

C

D

E

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicta verba exponens, ait. Sed pone etiam cum A
Anima. anima, id est cum vita corporali totum orbem terrarum, quid ex omnibus his erit amplius homini, anima in perpetuum pereunte? Si enim famulos tuos videris in lætitia, te autem in malis vltimis constitutum, quid hic lucraberis ex eorum dominio? Hoc enim in anima tua reputa, cum carne lasciuiente ipsa futuram perditionem expectat. Sed etsi regnaueris supra vniuersum orbem terrarum, non poteris animam tuam emere. Propter quod dicit Christus. Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? q. d. diuitias si perdideris, poteris alias dare, ad ipsas redimendas, ani- B
mam autem tuam si perdideris, non poteris aliam animam dare pro ipsa redimenda, sed nec aliquid aliud. Qui autem mirabile si hæc omnia contingunt animæ: cum hæc omnia contingant in corpore nostro: vt nulla pro ipso possit fieri commutatio? Etenim si decem milia diademata corpori insanabiliter ægroto imposueris, non curatur. Et ideo quòd anima nullo pretio commutari possit, dicitur Iob. 28. Nec appendet argentum in commutatione eius. Secundò est commutatio doloris, & miseriæ. Mirabilis est enim commutatio, cum quis de gloria ad pœnas, de honore ad opprobria commutatur. Istam commutationem in Christo C
factam nobis improperant infideles dicentes ipsum commutatum fuisse ad pœnas, crucem, & mortem, ignorantes quòd ista commutatione nos commutamur de morte ad vitam: de terris ad cœlum. Et hoc est quod dicitur psalm. 88. Memor esto, domine opprobrij seruorum tuorum. Sequitur. Quod exprobrauerunt inimici tui, domine, quod exprobrauerunt commutationem Christi tui, quasi dicat, secundum glo. Memor esto opprobrij illati seruis tuis à multis gentibus. Iam enim Christus sedet in cœlo: & crimen Christianis obiicitur de Christo. Vnde sequitur. Quod exprobrauerũt inimici tui, domine. i. Iudæi, & pagani nobis improperãt dicentes periisse Christum D
morte crucis. Et repetit d. q exprobrauerunt commutationẽ Christi tui. Hãc. n. cõmutationem Christi nobis obiiciũt dicentes, q Christ' mortuus est, & crucifixus. Sed hæc cõmutatio à temporali vita ad æternã, à terra ad cælũ, à Iudæis ad gentes cedit in gloriam nostram. Quid ergo insani hanc commutationem nobis obiiciunt? Nunquid opprobriũ est, quod obiiciunt? Nũ opprobrium est, quod *Psalm. 54* obiicitur? Vtinã & ipsi sic cõmutarentur: sed de ipsis dicitur, Non est illis commutatio, scilicet talis: & non timuerunt Deum &c. Tertiò est commutatio falsitatis, & malitiæ, qua scilicet homines virtutes commutant ad vitia, & veritatem in E
fallaciam: de qua Rom. 1. Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium. Quartò est commutatio salutaris pœnitentiæ prædictæ oppositæ qua de falsitate aliquis ad veritatem commutatur, & de vitiis ad virtutes. Et hæc est summa commutatio, si consideres, quòd Deus super bonos manum dexteram tenet, super malos verò sinistram: sed dum boni commutantur ad vitia, mali vero per pœnitentiam ad virtutes, ipse Deus similiter manus suas super illos commutat. Quod plenè fuit figuratum in commutatione manuum Iacob super Ephraim, & Manassen: de qua Gene. 48. Vbi dicitur, quòd Ioseph posuit duos filios suos, scilicet Ephraim, & Manassen ante Iacob patrem suũ, vt eis benediceret: & posuit Ephraim ad sinistram patris, Manassen verò ad dextram. Qui Iacob manus extendens, dexteram manum posuit super caput Ephraim iunioris: sinistram vero super caput Manasse commutans manus. Ephraim enim, qui crescens interpretatur, significat illos, qui cõmutantur per pœnitentiam de vitiis ad virtutes, qui cum essent in culpa, erant ad sinistram Dei collocati, sed per pœnitentiam commutatis, dextera manus Dei super illos extenditur, qui in virtutibus crescunt. Manasses vero, qui obliuiosus interpretatur, significat illos, qui de statu gratiæ ad culpam commutantur: & Deum, quem prius nouerunt obliuiscuntur, & isti de dextera Dei commutantur ad sinistram. Et ideo, quia carent commutatione pœnitentiæ, carent etiam benedictione diuinæ dexteræ. Et hæc commutatio est à Deo. Eccles. 8. Potentissimus faciem eius commutat. Ad propositum ergo de ista commutatione pœnitentiæ, qua quis commutatur de malo ad bonum, & de bono ad melius, loquitur titulus psalm. dicens. *In finem pro iis qui commutabuntur &c.* Et quia talis commutationis causa est Christi passio, à qua & per quam pœnitentia nostra efficaciam habet. lib. 2. distin. 18. lib. 4. distin. 2. Per hanc enim ipse Christus transiuit de mundo ad patrem, in qua & nos transire facit de morte ad vitam æternam, de terra ad cœlum. Inde ipse descendit ad eos, qui ceciderant, vt eos subleuaret. Est ergo sensus tituli talis. psal. iste dirigens nos in finem. i. in Christum attribuitur ipsi Dauid. i. Christo, qui hic loquitur secundum caput & secundum corpus, agens pro iis. i. de causa mutationis eorum. i. de passione Christi, qui commutabuntur de malo ad bonum, de timore ad securitatem: de mundo ad cœlum: quia. s. psal. hic ait de Christi passione, quæ est causa talis cõmutationis. Sciendum etiã quod iste psal. nõ habet historiam antiquæ legis pro fundamento, sed ad literam loquitur de Christi passione, & suorum, quia psal. præuidens Christi passionem in Christo & in suis mẽbris futurã, fecit hũc psal. quod ex multis locis noui testamenti põt declarari. Primo quia Christus adducit scripturam *Ioan. 15.* istius testamenti de se dictã dicens. Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, Quia odio habuerunt me gratis: quod de isto psal. sumitur vbi dicitur. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Ecce hoc Christus dicit de se adimpletũ, ostendens q hoc de ipso fuit prædictũ. Item apostolus de Iudeis, qui Christum p
sequẽtes fuerunt excęcati, adducit literã isti' psal. *Rom. 11.*
dicens. Fiat mensa eorum corã illis in retributionẽ & in scãdalum, obscurẽtur oculi eorum, ne videãt. Itẽ ad Rom. 15. adducit. quod habetur in hoc psal. de Christo. Et opprobria exprobrãtium tibi cecidерunt super me. Quod ad literã in personã Christi ostendit dictum fuisse. Itẽ Io. 2. dicitur q cum Christus facto flagello de funiculis eiecisset vendentes & ementes de tẽplo, recordari sunt discipuli eius, quia scriptum est. Zelus domus tuæ comedit me, per hoc ostendẽs euãgelista, q hęc scripta erãt de Christo. Ex quibus omnib. clarè patet, q totus iste psal. ad literã de Christo dictus est, & de membris eius. Sic ergo intelligendo psal. istum accedo ad eius diuisionem. Dauid ergo loquens in persona Christi, & mẽbrorum eius tria facit. Primò petit à pœnis absolutionẽ. Secũdo prædicit Iudæo rũ punitionẽ, ibi. *Fiat mensa eorũ.* Tertiò consurgit ad

ad Dei laudationem, ibi. *Ego sum pauper.* Prima in A
duas: quia primò ponitur pœnarum explicatio. Secundò à pœnis postulatur liberatio, ibi. *Ego vero orationem meam.* Prima pars diuiditur in duas: quia primo explicantur pœnæ illatæ factis. Secũdò pœnæ illatæ verbis, ibi. *Quoniam propter te.* Prima in duas: quia primo plangitur pœnarum illatio. Secundò inferentium multiplicatio, ibi. *Multiplicati sunt.* Prima pars diuiditur in partes quatuor: quia Christus primo à Iudæis reus mortis iudicatur. Secundò à gentibus vestibus suis denudatur, ibi. *Infixus sum.* Tertiò Christus sepultus custoditur, ibi. *Veni in altitudinem.* Quartò Christus clamans à suis non auditur, ibi. *Laboraui.* Quantum ergo ad primum ostendit psalm. quòd Christus à Iudæis morti fuit adiudicatus, dicens patri. *Saluum me fac,* B
Deus &c. Vbi notandum, quòd ista litera dupliciter exponitur, scilicet de capite Christi, & de membris eius. Si de Christo sciendum, quòd in scriptura per aquas intelligitur populus: quia sicut omnes partes aquæ, sic coniunguntur adinuicem, quòd faciunt vnum corpus aquæ, sic & omnes, qui sunt de vno populo vniti, vnum corpus debent facere. Propter quod dicitur Apoca. 17. Aquæ populi sunt. Inter omnes autem gentes mundi, ante solum Iudæi faciebant populum: cęteri autem gentes vocabantur. Propter quod gentilibus conuersis dicebat Petrus 1. Petr. 2. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei. Cuius ratio assignatur superius. ver. 816. quia nulla multitudo facit populum, nisi regatur iustitia, iustitia regi non potest, qui non subditur Deo. Quia igitur soli Iudæi subdebantur Deo per verum cultum, ideo soli Iudæi faciebant populum. Sic ergo aqua significat populum: & populus Iudæos: ergo ex consequenti aqua significat Iudæos: de quibus hic ad patrem orans Christus dicit. *Saluum me fac, Deus, quoniam intrauerunt aquæ,* id est Iudæi, *vsque ad animam meam.* vnde glo. *Saluum, &c. quoniam intrauerunt vsque ad animam meam aquæ,* id est turbæ Iudeorum: *intrauerunt vsque ad animam meam* tollendam: quia scilicet deliberauerunt non solum me tenere, me ligare, flagellare: sed etiam me occidere, & auferre D
animam meam. Sic enim de istis aquis Iudæorum dicitur. Inundauerunt aquæ super caput meum, *Thre. 5.* dixi perij. Et Dan. 12. Si autem ista verba sint corporis, scilicet Christi membrorum suorum fidelium, tunc per aquas intellige aduersitates, pœnas, *Aqua significat aduersa.* & miserias vitæ præsentis. Recte enim per aquas aduersitas vitæ præsentis figuratur: quoniam sicut in aqua res leues supernatant, & eminent, vt lignum: res autem graues submerguntur, vt plumbum, & ferrum: sic leues, & bonos homines peccati pondere non grauatos aduersa sursum eleuant per gratiam, & ad Deum ipsorum mentes dirigunt, sed malos, & graues scilicet peccatis implicatos per impatientiam submergunt, Et hoc est, E
quod dicitur Sapientiæ 10. Transuexit illos, scilicet bonos per aquam nimiam: inimicos autem eorum, scilicet malos demersit in mare. Iusti ergo aduersitatibus afflicti, ne desperent clamẽt ad Deum dicentes. *Saluum me fac, domine: quoniam intrauerunt &c.* ne cedant iniquitati timore mortis: vltra non habent mali aliquid quod eis facere possint. Clama ergo, Christi membrum, ad dominum, & saluabit te: de quo dicitur psalmo trigesimotertio. Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. 1090

Hic Christus vestibus suis denudatur. Vbi notandum, quòd nomine substantiæ bona temporalia intelliguntur: quæ per contemptum nobis subiicere debemus, & non mente subiici illis. Sic enim substantiam pro diuitiis, & temporalibus rebus accipit scriptura de Abraham & Loth: vbi dicitur. Erat enim eorum substantia multa, & nequibant habitare simul. Et Tob. 4. De substantia tua fac eleemosynam. Secundò notandum quòd per limum intelligitur humanum genus, quod fuit de limo terræ formatum quo ad corpus. Gene. 2. Formauit dominus Deus hominem de limo terræ &c. non tamen de profundo limo, sed de limo, qui erat in superficie terræ: sed homo per peccata cadendo factus est limus profundi, id est, iniquitatis. Et sic per limum profundi intelliguntur mali, qui limus dicuntur ratione corporis, sed limus profundi ratione iniquitatis. Dicit ergo Christus. *Infixus sum in limo profundi:* id est traditus sum in manibus malorum, qui ad profundum iniquitatis deuenerunt. Et isti maximè fuerunt milites Pilati, qui Iudæi cupientes complacere omnia Christi bona temporalia abstulerunt. Christus enim præter vestes alia temporalia bona non habebat: quibus tamen à militibus fuit expoliatus, & nudus *Psalm. 21.* C
crucifixus: & in maiorem Christi derisionem diuiserunt sibi vestimenta eius: & super illa miserunt sortem. Et hoc est, quod dicit Christus. *Infixus sum &c. Et non est substantia,* quia ad tantam paupertatem temporalium me deduxerunt, quòd nulla substantia mihi remansit: quia etiam vestes, quibus tegebar, abstulerũt, vt sic expoliatus omnibus temporalibus Christus illud psalm. 38. diceret. Subsistantia mea tanquam nihilum ante, id est, ad nihilum pro te est deducta.

Substantia significat diuitias.

Limus dicitur peccator.

Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. 1091

Hic consequenter Christus mortuus sepelitur. Vbi notandum, quòd Christo statim in cruce mortuo, anima descendit ad infernum: corpus verò sepulturæ traditum fuit. Quæ duo hic de se Christus ostendit, quo ad primum dicit. *Veni in altitudinem maris,* quo verò ad secundum dicit. *Et tempestas demersit me.* Quid est enim maris profundum, nisi infernus ad quem anima Christi descendit? Vnde Grego. tractans illud Iob. 38. Nunquid ingressus est profundum maris &c. dicit. Ac si apertè dicat Christus. Ego non solũ mare, id est sæculum per assumptam carnem, atque animam petij, sed etiam per animam sponte in morte positam: vsque ad vltima inferni quasi ad maris profunda descendi. Si enim mare diuini eloquij sæculum debet intelligi, nihil prohiber profundum maris inferni claustra sentire. Profundum ergo maris dominus petiit, cum inferni nouissima electorum suorum animas erepturus intrauit. Vnde per prophetam dicitur. Posuisti profundum ma- *Esa. 51.*
ris viam, vt transirent liberati. Hoc namque profundum maris ante redemptoris aduentum, non via sed carcer fuit: quia etiam electorum

Mare dicitur infernus Greg. 29. mor. ca. 7.

Universidad de Deusto Biblioteca

animas quamuis non in locis pœnalibus clausas tenebat, quod tamen in profundum dominus viam posuit: quia illuc veniens electos suos à claustris inferni ad cœlestia transire concessit &c. Hoc ergo Christus notans dicit. *Veni in altitudinem maris*, id est ad profundum inferni descendi. Quid enim hic est altitudo, nisi profunditas: sicut dicitur Ioann. 4. Puteus altus est: id est, profundus. Quo vero ad sepulturam corporis dicit. *Et tempestas demersit me.* Vbi notandum, quòd mors est causa sepulturæ: quia mortuo homine, statim de sepultura corporis agitur. Tempestas autem significat mortem. Nam tempestas secundum grammaticos componitur ex peste, & tempore: & sic significat mortem temporalem. Notans ergo Christus sepulturam sui corporis ait. *Et tempestas*: id est mors temporalis *demersit me*. Demergere enim est deorsum mergere vel includere, & sic significat Christi sepulturam, in qua corpus Christi defunctum fuit demersum & inclusum. Quam demersionem & sepulturam fecerunt duo amici & pacifici Christi, scilicet Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus. De qua sepultura dicitur. Viri pacifici tui demerserunt te. Huius demersionis, & sepulturæ figuram prætulit Ionas, qui à ceto absorptus, demersus est: sed tertia die vomitus, vt habetur Ionæ 2. & Matt. 12.

Tẽpestas demersio. — Hiere. 38.

1092 **Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ, defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.**

Hic Christus clamans non auditur. Christus enim multotiens clamauit, Iudæos increpando, vt eos ad gratiam reduceret, vt puta quando clamabat. In die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens. Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Et quando clamabat. Væ vobis, scribæ, & Pharisæi &c. similia. Et in isto clamore laborabat, quia fructum sui clamoris non percipiebat. Clamans enim tunc laborat, cum non auditur: non autem laborat, cum votum eius impletur: vnde subditur. *Raucæ factæ sunt fauces meæ.* Et ideo dicit, quia raucus effectus quanto magis clamat, minus intelligitur. Sic & Christus quanto magis Iudæos clamando reprehendebat, tanto amplius ipsi contra ipsum indignabantur, & minus ipsum curabant intelligere. Et quod grauius est, non solum Iudæi non intellexerunt eum clamantem, sed etiam nec discipuli sui. Nonne in nocte passionis omnes suos discipulos de scandalis ipsis futuris docuit, dicens, Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista? Ipsi autem de seipsis confidentes ipsum intelligere noluerunt. Vnde & Petrus dicit. Ego nunquam scandalizabor. Similiter & omnes discipuli dixerunt. Et tamen omnes in eadem nocte scandalizati defecerunt. Et hoc est, quod subdit. *Defecerũt oculi mei, dum spero &c.* Per oculos Christi intellige eius discipulos. Vnde alia littera habet. *Discipuli mei disparuerunt*, quod fuit, quando, Christo capto, discipuli videntes quòd Christus nolebat vti sua potestate, omnes relicto, eo, fugerunt. Et hoc est, quod subdit. *Dum spero in Deum meum.* Qui enim in aliquem sperat nõ vtitur potestate sua, sed totaliter illi, in quem sperat, se cõmittit. Sic & Christus se totaliter patri committendo, in quem sperabat, potestate sua non fuit vsus, quando se capi, & ligari permisit. Quod oculi sui, id est discipuli videntes, defecerunt, scilicet ab eius sequela, & ipso relicto, fugerũt. Et de isto clamore Christi qui raucus est effectus, dicitur Apocal. 10. quòd clamauit voce magna, quemadmodum leo, cum rugit. Vbi notandum, quòd clamor Christi clamori leonis comparatur. Nam vt ait Magister de proprietatibus lib. 12. Leo clamando terribiliter bestias in terra concludit, liberaliter gratiam humilibus facit: efficaciter vitam filiis tribuit, stabiliter aduersa multa recipit, laudabiliter benefactori se subiicit: mirabiliter captiuis libertatem concedit. Primò ergo leo clamando terribiliter bestias in terra concludit. Dicit enim Magister vbi supra, Esurit, clamat, & bestiæ adueniunt: & tunc ipse cum cauda circulum facit, vt nullum animal audeat exire. Sic & Christus prædicando circulum fecit in terra, verbum Dei vbique spargendo: quoniam vt habetur Matth. 9. Circuibat Iesus per ciuitates, & castella docens in synagogis eorum. Et in isto circulo concludebat bestias: id est bestiales homines: quia ipsos intrà metam rationis, & fidei astringebat. Isto enim modo Paulum prius bestialem, & infidum suo circulo cõclusit, quando circunfulsit eum lux de cœlo &c. ita vt circulum fidei exire non auderet. Roma. 8. Quis nos separabit à charitate Christi &c. Sic enim sibi fuerat dictum à patre. Hiere. 22. Clama & in Basan da vocẽ tuam, clama ad transeuntes. Basan enim confusio interpretatur, & significat infideles, ad quos Christus clamando prædicabat. Secunda conditio leonis est, quòd clamando liberaliter humilibus gratiã facit. Dicit enim Magister vbi supra, quòd leo nisi læsus nescit irasci, & prostratis animalibus parcit. Sic verè Christus, nisi peccatis offensus, nescit irasci. Esa. 30. Populus prouocans me ad iracundiam est, & humilibus, scilicet cõtritis humiliter parcit liberaliter. dicit psal. 114. Humiliatus sum, & liberauit me. Patet de Achab. 3. Reg. 21. Sicut enim vt parceret clamabat Iesus. Si quis sitit veniat ad me &c. Tertio leo clamando filiis tribuit vitam. Nam vt dicit Magister vbi supra leonis talis est natura, quòd catulus suus genitus tribus diebus, & noctibus fertur dormire: sed leo magno rugitu clamoris ipsum catulum excitat ad vitam. Sic verè filius Dei filios suos, quos in hoc mundo creauit, tribus diebus vt mortui iacent, scilicet tribus principalibus peccatis: scilicet superbiæ, luxuriæ, & auaritiæ: quos tamen Christus suo clamore excitat ad vitam: dum eos de tumulis dictorum peccatorum ad gratiam vocat. Sic enim clamando Lazarum resuscitauit de morte ad vitam. Sic enim sibi à patre dictum fuit. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob &c. Quartò leo aduersa multa sustinet: quoniam vt ait Magister, leo quasi continuè febricitat: imò frequenter seipsum clamando cauda sua verberat, & isto modo se reddit audacem. Sic & Christus aduersa multa sustinuit vt animaret ad patienter tolerandum aduersa. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum &c. Et ideo aduersa patiendo, clamauit in cruce, quando circa horam nonam clamauit Iesus voce magna dicens. Heli heli &c. quasi sic clamans diceret patri. Ad hoc me aduersitatibus exposuisti, vt meo exemplo ad patien-

Ioan. 7. Matth. 23. — Matth. 26. — Oculi Christi discipuli. — Magister lib. 12. de proprietatibus rerum. — Act. 9. — Ioan. 7. Figura. — Ioan. 11. Esa. 58. — Matt. 27.

tientiam vocarem fideles, vt sicut me in aduersis clamantem liberasti, sic & ipsi inter aduersa clamantes, à te liberari sperarent. Psalm. 119. Ad dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me. Quintò leo se suo benefactori subiicit. Est enim animal mirabiliter suum recognoscens benefactorem. Nam vt refert Plinius de mirabilibus mundi, cum semel vltra mare esset exercitus Romanorum, quidam miles casu quendam leonem reperit, quem quidam serpens taliter ligauerat, cauda, quòd se non poterat mouere, qui miles pietate motus, serpẽtem occidit, & liberauit leonem. Leo autem ille vt gratus, se seruituti militis subiecit, sic & quotidie ibat per nemora prædas capiendo, quas captas militi deferebat in tantum quòd non solum militi, sed etiam magnæ parti exercitus contulit plura commoda. Sic verè & Christus in quantum homo fecit: quia Deo benefactori suo se subiiciens, & prædas scilicet animarum de manu diaboli capiens suo patri offerebat. Sic enim fecit, quando in cruce voce magna clamans, ait. Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, id est meorum. Sextò leo donat libertatem. Nam vt dicit Magister vbi supra, leo captiuos obuios liberè in patriam ire permittit. Sic & Christus clamans in cordibus nostris, nos peccato captiuos liberans ad patriam redire facit, dum clamore suo nos patri adoptat in filios: quia misit Deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem, abba pater. Sed quia tempore eius passionis istos clamores discipuli intelligere noluerunt, ideo de ipsis nunc conqueritur Christus dicens. *Laboraui clamans*, vt expositum est.

Exẽplum de leone. — Luc. 23. — Gala. 4.

1093 **Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.**

Postquam Christus expressit pœnarum illationem, hic plangit inferentium multiplicationem. Et circa istam partem Christus multa prædicit. scilicet primò contra ipsum Iudæorum multiplicationem. Secundò gentilium malignationem, ibi. *Confortati sunt*. Tertiò suorum membrorum compassionem, ibi. *Deus tu scis*. Quartò patrum de limbo liberationem, ibi. *Non erubescant*. Quintò discipulorum confirmationem, ibi *Non confundantur*. Quantum ad primum notandum, quòd inimici Christi, ipso prædicãte, continuè multiplicabantur, procurante inuidia malorum. Nam primò cum cœpit corrigere sacerdotum vitia, ipsi odium ceperunt contra Christum, deinde ipsorum procuratione, pharisæi, deinde scribæ, & doctores, vltimò populus ab omnibus istis deceptus, Christum fuit persecutus. Propter quod dicitur. Principes autem sacerdotum concitauerunt turbam, vt magis peterent Barrabam, Iesum verò perderent. Hoc ergo notans Christus dixit de ipsis. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei.* Modus est loquendi, ad ostendendum inimicorum multiplicationem. Sic enim similiter dicitur Gen. 26. Multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, &c. Sed quia Christus eis causam non dederat talis inimicitiæ ideo subdit de illis dicens. *Qui oderunt me gratis.* Ideo sine causa, cum econtrario meipsum deberent diligere propter doctrinam, & multa beneficia per me ipsis collata. Vnde istum textum de se literaliter dictum allegat Christus dicens. Nunc autem viderunt, & oderunt me, & patrem meum, sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: quia odio habuerunt me gratis. Vbi August. Gratis odit, qui nullum ex odio commodum quærit, vel incommodum fugit. Sic oderunt Iudæi Christum, sic diligunt iusti, vt alia præter illum non expectent, quoniam ipse erit omnia in omnibus. Consimiliter de Iudæis conqueritur Christus. psalm. 119 dicens. Cum iis, qui oderunt pacem, eram pacificus, cum loquebar illis, impugnabant me gratis. Vel aliter, & pulchrius exponitur iste versus, Vbi notandum, quòd caput ecclesiæ est ipse Christus, ad Ephes. 1. Capilli autem huius capitis sunt omnes Apostoli, & alij iusti Christo capiti per charitatem adhærẽtes, & munditiam. De quibus dicitur Apoc. 1. quòd caput eius & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquam nix. Lana enim alba, & nix conueniunt in colore, sed discrepant in effectu, quoniam lana alba calefacit, sed nix alba frigefacit. Comparatur ergo primo caput nostrum Christus lanæ albæ, & niui, ad denotandum quòd in Christo fuit ignis charitatis, & frigus humilitatis. Consimiliter capilli huius capitis, id est, homines sancti his duobus ratione suæ munditiæ comparantur: quia ipsorum mens fuit feruida per charitatem contra frigus aduersitatis, & frigida per puritatem contra calorem luxuriæ & voluptatis. Vnde & glo. super illo verbo, psalm. 39. *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei.* dicit. Capilli capitis Christi sunt fideles, qui in Christo capite sunt radicati, quod ornant bene viuendo. Et de istis capillis vide supra versi. 666. Ad oppositum volens ostendere Christus, quòd maior erat numerus inimicorum suorum quam iustorum, de inimicis dicit, quod *multiplicati sunt super capillos capitis sui*, id est plures facti sunt inimici, quàm sint amici, & plures reprobi, quàm prædestinati: quia plures sunt vocati, pauci vero electi.

Matth. 15. — Literaliter. Ioan. 15. Odire gratis. — August. — Capilli dicuntur iusti. — Matth. 20.

Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè, quæ non rapui, tunc exoluebam. 1094

Hic consequenter ponit gentilium malignationem, & aggrauationem Hic enim loquitur de principibus gentilibus, scilicet de Pilato, & Herode, qui contra Christum fauorem Iudæis dederunt, vt puta Herodes spreuit illum cum exercitu suo, & illusum veste alba remisit ad Pilatum. Et sic fuit confortatus, id est simul cum Iudæis ad malum contra Christum fortificatus. Similiter & Pilatus qui in fauorem Iudæorum scienter sententiam dedit contra Christum. Et sic Christo imposuerunt pœnas, quas non meruerat. Quod notans subdit. *Quæ non rapui tunc exoluebam.* Vbi nota, quòd omnis peccans, rapinam committit. quia honorem Deo debitum non exoluit. Et talem rapinam si quis voluntariè non soluit per pœnitentiam, Deus ab ipso inuito exigit per damnationem æternam. Raptores ergo fuerunt primi parentes, sed solutor pœnæ debitæ Christus, qui pœnam peccatorum nostrorum portauit in corpore suo super lignum crucis. Vnde glo. *Quæ non rapui tunc exoluebam*, scilicet in passione, quasi dicat Christus. Non peccaui, & pro peccato pœnas exolui. Rapuerunt Adam & Eua, id est præsumentes rapere voluerunt diuinitatem, & per-

Luc. 23. — Rapere. Soluere. — Glossa. — Christi passio.

diderunt fœlicitatem. Chriſtus autem huius debiti fuit ſolutor. Iſta autem verba tractans *Balduin⁹.* Balduinus ad propoſitum dicit. *Quæ non rapui, tunc exoluebam.* Debitores ſumus Chriſto, qui commune omnium negotium gerens, pœnam, quam non meruerat, pro nobis exoluit. Verum qualia ſoluit pro nobis, talia exigit à nobis. Et qui ei poterit exæquari? Quædam magna ſumma paſſionum Deo debebatur pro liberatione generis humani, & ſinguli conferre debemus ad hanc ſummam, donec facta collatione, tota compleatur, Deóque *Nota totũ* ſoluatur. Quid enim iuſtius, quàm quòd homo patiatur pro Chriſto, pro quo paſſus eſt Chriſtus? Hinc Apoſtolus ait. Adimpleo, quæ deſunt paſſio- *Ad Coll. 1.* num Chriſti in carne mea. Ergo Chriſto pro nobis paſſo, non ſolum timoris, ſed pudoris nobis eſſe debet, ſi delicatè viuamus, ſi curam carnis in deſideriis perficiamus. Nam ſi dominus & talis dominus in cruce pendeat, & ſeruus malus, plagíſque dignus in delitiis agat, nónne confuſione dignus eſt? nónne ridiculum eſt, ſi Chriſtus in cruce pendens dixit, ſitio, & corda noſtra grauentur crapula, & ebrietate? Nónne probroſum eſt *Prouerbiũ* (vt vulgò dici ſolet) non æquè partitus eſt ludus iſte. Paſſio certè Chriſti nec ludus eſt, nec ludo ſimilis. At nos vitam noſtram ludo ſimilem æſtimamus, & quaſi artem quandam ad ludendum compoſitam. Ad hoc in mundo verſamur quaſi in campo certaminis, in quo dominus noſter pro nobis occiſus eſt. Quod ſi quis de hoc campo exierit, non habens in ſe plagam, nec tumorem, nec liuorem, inglorius reputabitur. Et nos ſiquidem qui liuore ipſius ſanati ſumus, domino pro nobis in acie occiſo, ſi illęſi euadamus, ſi ſani, & corpore integri, nónne rei proditionis iudicabimur, reiq; mortis Chriſti? Verè etenim mortis Chriſti, rei fuerunt, & auctores mortis Chriſti, & qui conſenſerunt, & miniſtri qui cruxifixerunt. Reus ſiquidem mortis Chriſti quodammodo eſt, qui virtutem mortis Chriſti in ſe male viuendo euacuat. Quamuis enim non egerit vt Chriſtus mortuus ſit, id tamen agit, vt quantũ ad ipſum gratis mortuus ſit. Mors enim Chriſti illi ad ſalutẽ non operatur, nec crux ſaluatoris illi proficit, qui crucem Chriſti non baiulat, ipſe ſe perdit, hæc ille.

1095 Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita.

Hic Chriſtus oſtendit ſuorum membrorum compaſſionem: quia defectus noſtros ſuos eſſe ex compaſſione reputat. Vnde hic loquitur in perſona mẽbrorum ſuorum. Iſta enim verba de perſona Chriſti intelligi non poſſunt, in qua nulla fuit inſipientia, cum ab initio ſuæ conceptionis omnia nouerit, quæ Deus nouit, vt ait Magiſter ſententiarum lib. 3. diſt. 13. Sed hoc dicit per modum compaſſionis ratione vnitatis membrorum cum capite. Vnde ſicut ſibi dicit factum, quod ſuis membris factum fuerit, ſic & inſipientiam ſuorum dicit ſuam, & delicta ſuorum dicit ſua. Dicit etiam inſipientiam ſuam, & delicta ſua, quia illa, id eſt, pœnam illorum pro nobis portauit. Satisfaciens enim pro debito alterius illud quodammodo facit eſſe ſuum. Et aduerte, quòd non omnem inſipientiam dicit eſſe ſuam, neque omnia delicta, ſed ſolum illam inſipientiam, quam Deus nouit, & illa delicta, quæ à Deo non ſunt abſcondita hic commendans confeſſionis myſterium. Quamuis enim ſint nota, quantum tamen ad nos illa dicuntur abſcondita Deo, quæ nos abſcondere conamur, & illa Deo manifeſta, quæ nos per confeſſionem reuelamus. Quamuis enim paſſio Chriſti ſufficiens fuerit pro omnibus peccatis, quoruncunque, tamen pro illis ſolum ſatisfecit quo ad efficientiã, quæ Deo per confeſſionem reuelantur. Et quia illa dicit ſua pro quibus efficaciter ſatisfecit, ideo nunc ait Deo. *Delicta mea à te non ſunt abſcondita.* quaſi dicat, Illa delicta dico mea, & ad meam paſſionem pertinere, quæ à te non ſunt abſcondita, ſed per confeſsionem reuelata.

Non erubeſcant in me, qui expectant te, domine, domine virtutum. 1096

Hic prædixit Chriſtus ex morte ſua liberationem patrum ſuorum de limbo. Vbi ſciendum, quòd ſicut magna erubeſcentia eſſet homini ſapienti, & aſtrologo, ſi prædiceret aliqua eſſe ventura tali tempore, & ex tali cauſa, ſi illa non euenirent, ſic ſanctis patribus & prophetis qui prædixerunt Chriſti paſſionem, mortem, & reſurrectionem, & ipſorum per Chriſtum de limbo eductionem, merito erubeſcere deberent, ſi prædicta *Erubeſcere.* non euenirent. Prædixerunt enim ſancti patres Chriſti reſurrectionem, vt puta Dauid in multis pſal. Chriſti animæ ad infernum deſcenſionem, & per eum ſanctorum patrum inde liberationem. Vt puta Zacha. 9. Tu autem in ſanguine Teſtamenti tui &c. Ipſis ergo in limbo exiſtentibus qualis eſſet confuſio, ſi per eos prophetata non euenirent? Ideo de ipſis patribus, & maximè prophetis in limbo cum magno deſiderio Chriſtum expectantibus, qui talia ventura prædixerunt, loquitur Chriſtus orans, vt prædicta eueniant, dicens. *Non erubeſcant in me, qui expectant te*, ſcilicet *Expectare* per me ipſos libera nunc *Domine Deus virtutum.* Vbi nota, quòd erubeſcentia propriè loquendo, eſt quoddam ſignum interioris verecundiæ. vide ſupra 344. In eo autem quod dicit. *Domine Deus virtutum*, notandum, quòd virtutes accipiuntur pro Angelis: quia quidam Angelorum ordo virtutes vocantur, & ſic apertè denominando totum per virtutes intelliguntur omnes Angeli. Item per virtutes intelliguntur dona gratiarum ac etiam poteſtates mundi, quorum omnium Deus dominatur, vide ſupra verſicu. 343. Et nota, quòd ſancti in limbo multipliciter Deum expectabant, vide verſi. 601.

Non confundantur ſuper me, qui quærunt te, Deus Iſrael. 1097

Hic quærit Chriſtus ex morte, & reſurrectione ſua diſcipulorum confirmationem. Sciebat enim Chriſtus diſcipulorum animos in ſua paſſione perturbandos, ſed in reſurrectione aliqualiter erigendos, ſed per ſpiritus ſancti miſſionem ex toto confirmandos ad Chriſti confeſſionem, & omnium tormentorum tolerationem. Petit ergo hic à patre ſuam reſurrectionem, per quam erigantur, petit etiam ſpiritus ſancti miſſionem, per quam plenè cõfirmentur, dicens. *Non confundantur ſuper me, &c.* Vbi notandum, quòd confundo, *Confundere.* dis, componitur ex con. & fundo, dis, & eſt confundere

idem quòd totum ſimul fundere, ſiue ſpargere. Confunditur ergo ille, qui totaliter ſpargitur, & diſſipatur. Et ſic quanto quis eſt in maioribus bonis, & virtutibus, tunc confunditur, quando peccat: quia omnia ipſius bona ſparguntur, & diſſipantur. Orat ergo Chriſtus pro Apoſtolis, vt per ſpiritum ſanctum ſic confirmentur, ne amplius per mortale peccatum confundantur. Vnde notandum eſt, quòd circa peccatum multipliciter eſt confuſio, & bona & mala, vt oſtendit Bern. ſuper illo verbo Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. dicens, Eſt confuſio in vitiis, & eſt confuſio contra vitia. Confuſio in vitiis eſt, quando quis peſſimis paſſionibus diſſipatus, non ratione regitur, ſed vitiorum tumultu peſſimè agitatur. Confuſio pro vitiis eſt, quando quis comprehenſus, & cõuictus criminis alicuius confunditur, vel pœnitens, & confitens quæ commiſit ſalubri purgat confuſione. Porrò confuſio contra vitia eſt, quando homo conuerſus ad Deum tentationi, quam patitur ex parte confuſionis recordatione, reſiſtit. Hic autem orat Chriſtus ne Apoſtoli ſui confundantur prima confuſione, ſcilicet quæ eſt in vitiis, dicens. *Non confundantur, &c.* Et in hoc maximè orat, vt Apoſtoli à triplici præſeruentur peccato, quod maximè omnia in homine bona confundit, ſcilicet ſuperbia, auaritia, & luxuria, vide ſupra verſi. 346. quia iſta tria vitia maximè prædicatoribus, & Euangelicis viris contradicunt. Dicat ergo Chriſtus orando patri. Apoſtoli mei, qui quærunt te Deus Iſrael, ſcilicet manifeſtare per orbem, cultum diuinum vbique prędicando, oro vt *non confundantur ſuper me* id eſt vt non peccent ſuper me, id eſt, non contradicant fundamento virtutum per me eis datum, ſcilicet humilitatis contra ſuperbiam. Matth. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum &c. paupertatis contra auaritiam. Matth. 10. Nolite poſſidere aurum, neque argentũ, &c. caſtitatis contra luxuriam. Lucæ. 12. Sint lumbi veſtri præcincti, &c.

1098 Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam.

Hic conſequenter Chriſtus explicat pœnas ſibi verbis illatas. Et diuiditur in partes duas: quia primò oſtenditur Iudæorum malitia. Secundò Chriſti iuſtitia, ibi. *Quoniam zelus.* Iudæorum autem oſtenditur in duobus. Primo quia Chriſtum verbis blaſphemauerunt. Secundò ipſum fide non receperunt, ibi. *Extraneus.* Primò ergo ponit iniuriam ſibi verbis à Iudæis illatam, dicẽs patri. *Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, &c.* Vbi notandum, quòd omnia Chriſti verba, & opera erant ad excitandum patris honorem in cordibus hominum. Propter hoc enim vitia Iudæorum corrigebat, virtutes prædicabat, & miranda faciebat opera, vt fidem verbis ſuis darent. Ipſi autem ex hoc magis contra ipſum inſurgebant, & ipſum la- *Ioan. 8* cerabant. Propter quod eis dicebat Chriſtus. Ego honorifico patrem meum, & vos inhonoraſtis me. Ex quibus patet, quòd omnia conuitia, quæ Chriſtus à Iudæis ſuſtinuit, fuerunt propter patris honorem, quem prædicabat. Vnde & nunc patri loquens dicit. *Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium,* Sed quale opprobrium? Nam vocauerunt eum magum, dicentes. In Belzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Vocauerunt *Luc. 11.* dæmoniacum, dicentes: Nónne bene dicimus nos, *Ioan 8* quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Guloſum, dicentes. Hic homo eſt vorax, & potator *Matth. 11.* vini. Et multa opprobria conſimilia Chriſto propter patrem, quem honorabat, intulerunt. Ex quibus omnibus confuſionem Chriſti quærebant. Et hoc eſt, quod ſubdit. *Operuit confuſio faciem meam.* Vbi aduerte, quòd confuſio accipitur hic, non pro erubeſcentia, qua quis ex peccato commiſſo verecundatur, ſed pro iniuria etiam contra iuſtitiam alteri illata. Sic enim facies Chriſti à Iudæis fuit confuſa, quando ante Annam pontificem alapa fuit percuſſus, quando velauerunt faciem eius, & quando expuerunt in faciem eius. *Ioan. 19.* Quæ omnia ad Chriſti confuſionem, & verecun- *Matth. 26* diam faciebant, quod Chriſtus notans dicit. *Operuit confuſio faciem meam.* Sed quia glo. hic notat, quòd talis confuſio maximè euenire ſolet in bono laceratis, qui ſolent tanto amplius ad tempus effici triſtes, quanto in ſe cognoſcunt iniqua confingi. Ideo occurrit quærendum, quæ eſt cauſa ma- *Quæſtio.* ioris triſtitiæ, & confuſionis, ſcilicet an iniuriari ſine culpa, ſiue cum culpa. Et videtur, quòd ſine culpa, quia ibi eſt maior iniuſtitia. Iniuriari autem pro culpa eſt, quaſi actus debitus, & iuſtitiæ. Certum eſt autem quòd actus iniuſtitiæ maioris confuſionis, & triſtitiæ cauſa eſt quàm actus iuſtitiæ. Et hinc eſt quod communiter dicunt ſine cauſa patientes, ſi feciſſem, quod imponitur mihi, patienter portarem, & ſimilia. Ad oppoſitum quia, iniuriari pro culpa commiſſa, duo mala continet ſcilicet culpam, & pœnam. Reſpondeo, quòd tolerabilius eſt, pati ſine culpa, quàm pro culpa, patet, quia innocentem confortat innocentia, ſed reum deprimit culpa. Ad argumentum autem dico, quòd quamuis pati ſine culpa includat iniuſtitiam ex parte agentis, non autem ex parte patientis. puniri autem pro culpa includit iniuſtitiam ex parte patientis. Quilibet autem recto ordine magis triſtari debet de culpa propria quàm de aliena.

Extraneus factus ſum fratrib. meis, & peregrinus filiis matris meæ. 1099

Hic notat Iudæorum infidelitatem, qui Chriſtum fide non receperunt. Vbi nota, quòd aliqui dicuntur adinuicem fratres multipliciter, ſcilicet carnis propinquitate, vt qui ex eiſdem parentibus ſunt geniti. Sic enim dicitur Gen. 42. Duodecim fratres ſumus ex vno patre geniti. Item legali adoptione, vnde adoptatus in filium dicitur ſecundum iura, frater carnalis filij. Sic enim Chriſtus, qui eſt naturalis Dei filius, frater eſt omnium fidelium à Deo in filios adoptiuorum. ad Heb. 2. Non confunditur vocare eos fratres, dicens. Narrabo nomen tuum fratribus meis. Item ſacramenti ratione. Vnde filius ſpiritualis alicuius frater dicitur filij naturalis. Sic enim omnes Apoſtoli à Chriſto baptizati adinuicem fratres dicebantur. Propter quod dicit Chriſtus Petro. Tu autem con- *Luc. 22.* uerſus confirma fratres tuos. Iudæi autem erant Chriſti fratres ſecundum carnem, quia & Chriſtus ſecundum carnem ex Iudæis natus erat, de quibus dicit Chriſtus. Fratres mei præterierunt *Ioh. 6.* me. Sic ergo nomine fratrum Iudæos intelligit non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non qui Christũ per fidẽ recipere noluerunt, quoniam vt dicitur Ioã.1. In propria venit, & sui eum non receperunt, quod hic notans Christus ait. *Extraneus factus sum fratribus meis.* Et hoc idem aliis verbis exprimit dicens. *Et peregrinus filiis matris meæ.* quia ipsum non reputabant fratrem sed aduenam, & forensem, vnde de Christo dixerunt. Ioan. 9. Hunc autem nescimus vnde sit. Et nota, quòd quamuis Iudæi ex malitia reputauerunt Christum extraneum, & peregrinum, tamen realiter quantum ad spiritum peregrinus potest vocari, sicut in die resurrectionis ei dixerunt illi duo discipuli. Tu solus peregrinus es. Habuit enim Christus omnes veri peregrini conditiones, vt notat Iacobus de Voragine in sermone feriæ ij. post Pascha. Vnde Christus populo Iudæorum dicit illud psal. 38. Quoniã aduena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.

1100 **Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.**

Hic ostendit Christus suam iustitiam. Iustitia autem perfecta consistit in multis, quæ omnia Christus hic se habuisse ostendit. Primum est cultus veneratio, in principio. Secundum est propriè carnis maceratio, ibi. *Et operui in ieiunio.* Tertium est patiens iniuriarum toleratio, ibi. *Aduersum me.* Quantum ad primum sciendum, quòd ad venerationem diuini cultus non solum requiritur Deum colere, sed etiam omnia, quæ ad ipsum cultum spectant venerari, sicut sunt vasa sacra, vestes & locus ad cultum deputatus, scilicet Ecclesia: quia irreuerentia circa prædicta habita peccatum aggrauat, non modicum, magis enim peccat quis indutus sacris quàm sine, magis in die festo, magis in loco sacro, quàm extra: vt satis haberi potest extra de reliquiis, & veneratione sanctorum, decret. lib. vj. Principes autem sacerdotum cupiditate moti, domum Dei vilipendendo, fecerant forum animalium, qui in templo ordinauerant animalia vendi, campsores tenere mensas suas, quoniam vt ait Beda super Ioan. Quoniam homines de longèad Hierusalem ratione sacrificij properantes, quæ iussa fuerant immolari secum ferre non poterant, eorum pretia secum deferebant. Vnde nacta occasione, hæc animalia scribæ, & pharisæi vendi in templo instituerunt, vt venientes emerent, & offerrent; eadémque oblata ipsi aliis venderent, & sic sua lucra accumularent. Vnde & numularij ad hoc sedebant ad mensam, vt inter emptiones, venditionésque bestiarum prompta esset pecunia. Dominus autem Iesus nolens in domo sua aliquid esse terrenæ negotiationis, omnes expulit foras zelo domus domini motus. Hunc ergo Christi zelum domus domini præuidens psal. in persona Christi dicit patri. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.* Sic ergo hæc prophetia verificata fuit in Christo, quando Christus inuenit in templo vendentes oues, & boues, & numularios sedentes, quos omnes facto flagello eiecit, dicens. Auferte ista hinc, &c. Vnde statim subditur. Recordati sunt discipuli, quia scriptum est. Zelus domus tuæ comedit me. Est autem hic zelus quidam feruor animi, quo mens relicto humano timore, pro defensione veritatis accendi-

Auaritia sacerdotũ

tur. Per istum autem zelum Christi indignati principes sacerdotum, videntes quòd eorum illicita lucra destruebãtur, Christi mortem tractauerunt. Et hoc est quod subdit, *Et opprobria exprobrãtium tibi ceciderunt super me.* In hoc enim quòd domus Dei male tractabatur opprobriũ Deo patri infere bant, sed quia ista opprobria Christus voluit corrigere, ideo eius mortem tractauerunt, & sic illa opprobria super Christum ceciderunt. Et sic est sensus. *Zelus domus tuæ comedit me,* id est fuit mihi causa mortis.

Et operui in ieiunio animam meam & factum est in opprobrium mihi. 1101

Hic ostenditur iustitia Christi ex carnis macerationc. Requirit enim iustitia, vt semper inferius suo superiori obediat, vt anima Deo, & caro animæ. Caro autem delicatè nutrita aduersus animam bella mouet. Vnde Prouer. 29. dicitur. Qui delicatè nutrit seruum suum, inueniet eum contumacem. Ne ergo caro repugnet spiritui, non delicatè est nutrienda, sed ieiuniis castigari iustitia dictat. Et quamuis in Christo non esset fomes peccati, quo caro spiritui repugnaret, tamẽ exemplum iustitiæ nobis præbens, carnem suam afflixit ieiunio, quod fuit adimpletum, quando Christus in desertum ductus à spiritu ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Et hoc ieiunio operta fuit anima Christi, id est, vita Christi: quia per illud ieiunium diabolus dubitauit, an Christus esset verus homo: quia per quadraginta dies, & noctes cibum non capiendo viuere excedit virtutem humanam. Et istud ieiunium ad opprobrium Christi deuenit, propter quod subdit. *Et factum est in opprobrium mihi.* Nónne ad opprobrium domini vertitur, quòd seruus supra dominum eleuetur, quòd seruus sibi quærat subiicere dominum? Hoc autem Christo propter suum ieiunium euenit: quia ex hoc diabolus occasionem accepit ipsum tentandi, immo quod opprobriosum magis fuit, diabolus Christo suasit, vt ipsum adoraret cadens in terra. Audire enim contumelias nobis illatas gloriosum est, & meritorium, sed audire contumelias Deo illatas, est nimis opprobriosum. Et ideo quando Christus audiuit tantam Dei contumeliam, vt diabolus cultum Dei sibi vendicare vellet, ad opprobrium sibi reputauit. Vnde & per modum indignantis ipsum diabolum repulit dicens. Vade Sathana. Vnde Chrisostomus super Matth. ait. Quando diabolus post ieiunium Christi Dei sibi vsurpauit honorem, dicens. Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, tunc Christus exasperatus est, & repulit eum dicens, Vade, Sathana, vt nos illius discamus exemplo nostras quidem iniurias magnanimiter sustinere, Dei autem iniurias neq; vsque ad auditum sufferre, quoniam quidem in propriis iniuriis esse quempiam patientem, laudabile est: iniurias autem Dei dissimulare, nimis impium est.

Ieiunium

Et posuit vestimentum meum cilicium, & factus sum illis in parabolam. 1102

Hic ostendit Christus suæ carnis macerationem à vestibus, per cilicium enim intellige historicè

ricè asperitatem vestium Christi, quibus ipse vtebatur. Cum enim Christus improbaret molliem vestimentorum, dicit. Ecce enim, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, consequens est, quòd ipse asperis vestibus vtebatur, quia omnia, quæ Christus docuit, ipse primò fecit. Vnde vtebatur Christus cilicio ad carnem. Nam secundum Nicolaum, tunica Christi, quæ erat inconsutilis desuper contexta per totum, erat quoddam cilicium. Certum est enim, quòd cilicium est vestis non consuta, sed contexta totaliter. Et ista tali veste factus est Christus in Parabolam, quando ad eius derisionem milites Christi vestimenta diuidentes, super istam vestem cilicinam sortem miserunt. Tunc enim factus fuit Christus Iudæis in parabolam, id est, in prouerbium, quoniam ipsis in prouerbium versum fuit. Christus tamen rex fuit, quòd ipsius vestimenta inter milites fuerunt diuisa, & super eius vestem cilicinam sors fuit missa. Vel magis mysticè per cilicium, quo caro pungitur, accipe punctiones pœnarum, quas Christus pro nobis in cruce suscepit, dum pœnam peccatorum nostrorum pro nobis portauit in cruce, in quo cilicio, siue pœna factus fuit Iudæis in parabolam, quãdo ipsi insultantes dicebant. Alios saluos fecit, seipsum nõ potest saluum facere, & similia. Vel per cilicium intellige carnẽ Christi, qua diuinitas celabatur, & occultabatur. Vide supra versicu. 536. Ipse autem propter carnem passibilem factus fuit illis in parabolam, propter quod dicit psal. 34. Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio.

Matth. 11.

Iob. 19.

1103 Aduersum me loquebãtur, qui sedebant in porta, & in me psallebant, qui bibebant vinum.

Sedere in porta, index.

Hic ponitur Christi patiens iniuriarum toleratio. Ad cuius euidentiam sciendum, quòd per sedentes in porta significantur sacerdotum principes, scribæ, & pharisæi, qui certum populum habebant iudicare, quoniam vt ait Greg. Mos apud veteres fuit, vt ad portam ciuitatis seniores sederent, id est, iudices, qui certantium iurgia iudiciaria examinatione distinguerent, quatenus vrbem, in qua concorditer oportet viuere, discordes minimè intrarent. Et sic portæ nomine iudicium intelligitur, quod in portis agebatur. Et sic sedentes in porta sunt iudices, qui in iudicio sedent. Sic ergo sacerdotes, scribæ, & pharisæi dicuntur sedentes in porta. Vel quia in porta domus domini stabant prædicando. Sic enim Hieremiæ sacerdoti à Deo dictum fuit. Sta in porta domus domini, & prædica ibi, &c. Isti aduersum Christum loquebantur, quando quærebãt falsum testimonium aduersus Iesum, vt eum morti traderent, quando cõdemnauerũt eum esse reũ mortis, quando Christo iam crucifixo, principes sacerdotum cum scribis, & senioribus dicebãt. Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere? Quid autẽ mirum si loquebantur aduersus Christum, quoniam ex abundantia cordis os loquitur: Matth. 12. Omnis autem illorum cogitatio erat contra Christum, vt ipsum morti traderent. psalm. 55. Omnes cogitationes eorum aduersum me in malum. *Et in me psallebant qui bibebant vinum.* Vbi notat Nico. quòd scribitur in quodam libro Hebraico, qui intitulatur, con-

Greg. 21. mor. c. 14.

Hier. 7.

demnatus iudicio, quod propter Salomonis dictum Prouerb. 31. Date siceram, id est potum inebriatiuum mœrentibus, & v num iis, qui amaro sunt animo, quod sapientes Iudæorum ordinauerunt, vt condemnatis ad mortem daretur plenus cyphus de vino forti, vt quasi inebriati mortis dolores minus sentirent. Et tale vinum fuit in die passionis pro Christo, & duobus latronibus condemnatis præparatum. Sed Iudæi in Christi derisionem, & vt maiorem dolorem sentiret in morte, illud vinum bonum biberunt, & ad Christum potandum acetum felle mixtum præparauerunt. Et de istis hic loquitur Christus, dicens. *Et in me psallebant, qui bibebant vinum,* id est contra me cantabant, & me deridebant, *qui bibebant vinum.* Vel hic aliter Christus vult dare differentiam inter principes & iudices Iudæorum, qui ipsum persequebantur, & eius fideles, qui ipsum venerabantur. Nam primi per sedentes in porta significantur, qui aduersum Christum (vt dictum est) loquebantur. Sed per bibentes vinum significantur deuoti, qui Christi sanguinem sub specie vini traditum deuotè recipiunt, quo spiritualiter lætificentur. De quo vino dicitur, Psal. 103. Et vinum lætificet cor hominis. Isti autem tales in Christo psallunt: quia Christum bonis operibus laudant dicentes illud psal. 137. In conspectu Angelorum psallam tibi, &c.

Ego vero orationem meã ad te, domine, tempus beneplaciti, Deus. 1104

Hic consequenter Christus pro se, & suis petit à pœnis liberationem. Et facit duo: quia primo petit liberationem, secundò ad hoc adducit rationem, ibi. *Exaudi me, domine.* Prima in duas: quia primo petit liberationem in generali, secundò in speciali, ibi. *Eripe me de luto.* Et primò ponit orationem, secundò petit exauditionẽ, ibi. *In multitudine.* Quantum ad primum sciẽdum, quòd in persecutionibus & aduersitatib. maximum remedium est, pro persecutorib. orare, quod Christus facere nos suo docuit exemplo, quando in cruce positus, patrẽ pro persecutorib. orauit, dicens. Pater, ignosce illis, &c. Quod præuidens psalmista hic in persona Christi dicit, quòd illi aduersum me loquebantur, *ego vero orationem meam ad te, domine,* supple dirigo. Vbi glo. Hic enim Christus prædictis malis orationem apponit, vt nos discamus, non rixas, sed orationes iurgiis opponere, quasi dicat Christus. Illi contra me sæuiunt, ego verò, dum illi sic insultant, dirigebã ad te orationem meam. Cum enim mali non corriguntur, non restat nisi pro eis orare. Sed quod hic loquatur de oratione, quam pro persecutoribus fecit tempore passionis ostendit, dicens. *Tempus beneplaciti, Deus.* Tempus enim beneplaciti Dei fuit tempus reconciliationis Dei ad humanam naturam, quod fuit tempus Christi passionis, quando, scilicet Christus per mortem suam nos Deo reconciliauit. Colossen. 1. De quo tempore ait Apostolus. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Et nota, quod tempus Christi passionis dicitur tempus beneplaciti Dei, quia in illo tria fuerunt, in quibus specialiter consistit Dei beneplacitum. Primum est peccatorum absolutio. Eccles. 35. Beneplacitũ est domino, recedere ab iniquitate. Et hoc fuit tempus Christi passionis, quando lauit nos à

Oratio aduersa.

Luca. 23.

2. Cor. 6.

peccatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatis nostris in sanguine suo. Secundum est concordia proximorum,& dilectio. Eccles. 25. In tribus beneplacitum est spiritui meo, concordia fratrum,amor proximorũ,&c. Et hoc fuit tempus passionis Christi, quando Christus pacificauit omnia per sanguinem crucis eius. Tertium est fides deuotorum. Eccles. 1. Beneplacitum est illi fides,& mansuetudo. Et hoc fuit tempus Christi passionis,quando rogauit, ne fides Ecclesiæ deficeret. Istis ergo causis tempus passionis Christi dicitur tempus beneplaciti.

Apoc.1.

Coloss.1.

Luc.22

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me,in veritate salutis tuæ.

1105

Hic petit Christus orationis exauditionem. Vbi notandum, quòd Christi passio à Deo erat ordinata pro peccatorum nostrorum satisfactione, quod fuit opus magnæ misericordiæ, vt ipse pœnam nostrorum peccatorum portaret in cruce. Fuit etiam opus multæ misericordiæ: quia nostra peccata erant multa. Et ideo Christus hic orans, vt effectus suæ passionis impleatur,quo scilicet multitudo nostrorum peccatorum tollatur: multitudinem diuinæ misericordiæ inuocat, dicens *In multitudine misericordiæ tuæ, &c.* Et attende quomodo misericordia Dei dicatur magna, & multiplex. Vide supra vers. 834. Et nota, quòd pro sua exauditione non solũ inuocat misericordiam patris,sed etiam iustitiam, dicens. *In veritate salutis tuæ.* Iustitia enim Dei requirit, vt ipse sua promissa perficiat. Promisit autem per prophetas per Christi passionem nos liberare, sic quòd propter nos pateretur. Esa. 53. Verè langores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostros &c. cuius liuore sanati sumus. Hoc ergo notans psalmista, dicit. *Exaudi me in veritate salutis tuæ*, id est propter tuam iustitiam,& veritatem,qua salutem mundo per mortem meam promisisti. Omnis autẽ Christi oratio fuit exaudita: quia solum postulabat, quæ patri erant placita. De hoc vide supra versic. 190. Et,si dicas,quare Christus orabat, cum omnia,quæ petebat, clarè sciret futura? Respondeo, quòd sicut præsciebat omnia, quæ petebat esse futura, sic & præsciebat illa virtute suæ orationis esse ventura.

A

D

Eripe me de luto,vt non infigar,libera me ab iis, qui oderunt me, & de profundis aquarum.

1106

Hic in speciali explicat Christus suam orationem. Vbi notandum, quòd sicut Christus sua passione pro nostris peccatis satisfecit, sic sua resurrectione causat nostram resurrectionem & corporis, & animæ. Propter quod hic Christus specialiter orat pro sua resurrectione. In morte enim Christi corpus positum fuit in monumento, ad limbum autem descendit anima. Et sic Christus orando pro sua resurrectione,duo petit. Primò ne corpus domini detineatur à sepulchro. Secundò ne anima diu detineatur in limbo, ibi. *Non me demergat.* Quantum ad primum sciendum, quòd hic per lutum intelligitur Christi sepulchrum, quamuis excisum esset in petra: quia omnis lapis,est de luto,vel terra productus. Vel secundum aliquos, quamuis sepulchrum Christi esset cauatum in saxo, vel petra,tamen ibi exterius ad ornamentum illius spelunceæ erant aliqua opera de lateribus facta, qui lateres propriè de luto efficiũtur. De isto ergo luto sepulchri Christus orat,ne suum corpus in eo infigatur. Infigitur enim res in luto, quando sic in ipso profundatur,quòd inde faciliter extrahi non potest. Et hoc est, quod dicit. *Eripe me de luto,vt non infigar*, id est eripe corpus meum de sepulchro, ne ibidem per corruptionem infigatur. Hoc autem fuit per resurrectionem, quando corpus Christi gloriosum resurrexit, & impassibile. Et ideo tunc corpus Christi liberatum fuit ab omni persecutione Iudæorum, & omnium iniquorum,& liberum factum ab omni aduersitate. Et hoc est quod subdit, dicens. *Libera me ab iis,qui oderunt me*, id est per resurrectionem me ab illis liberabis: quia amplius in corpus meum sæuire non poterunt, etiã ab omni aduersitate liberabor. Vnde subdit. *Et de profundis aquarum.* Per aquas enim aduersa significantur, vt patet supra versic. 250. & 1089. In passione enim sua Christus fuit in profundo aduersitatum. Hic nota,quòd in scriptura multiplex lutum reperitur, scilicet,Primò lutum nostræ humanitatis & hoc quo ad corpus. Iob 10. Memento, quòd sicut lutum feceris me. Secundò lutum peccati & iniquitatis,psal. 17. Vt lutum platearũ delebo eos. Tertiò lutum pœnæ & aduersitatis, psal. 39. Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis, Quartò lutum gratię & pietatis. Ioan. 9. Lutum fecit Iesus ex sputo,& cœcum illuminauit. Quintò lutum auaritiæ & cupiditatis. Abacuc. 2. Væ ei,qui congregat non sua, vsque quo aggrauat contra se densum lutum. Sextò lutum Christi sepulturæ siue mortis, vt hic. *Eripe me de luto; &c.* Gregorius autem distinguit aliter lutum. 34. mor. cap. 8. dicens. Luti nomine in sacro eloquio, aliquando terrenarum rerum multiplicitas, aliquando sordidum sapiens iniqua doctrina, aliquando autem desiderij carnalis illecebra designatur. Per lutum quippe terrenarum rerum multiplicitas designatur, sicut per Abacuc propheram dicitur. Væ ei,qui congregat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum. Denso enim luto se aggrauat, qui per auaritiam terrena multiplicans, peccati sui oppressione se angustat. Rursum luti nomine doctrina sordidum sapiens figuratur, sicut per eundem Prophetam domino dicitur. Viam fecisti in mari equis tuis in luto aquarum multarum. Ac si diceret. Aperuisti iter prædicatoribus tuis inter doctrinas huius sæculi sordida,& terrena sapientes. Per lutum quoq; desiderium sordidæ voluptatis exprimitur, sicut psalmista deprecans ait. *Eripe me de luto,vt non hæream.* Inhærere luto est sordidis desideris cõcupiscentiæ carnalis inquinari.

B

C

E

Lutũ multiplex.

Abacuc.2.

Abacuc.3.

Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum.

1107

Hic Christus orat, ne eius anima diu detineatur in limbo. Vbi nota,quòd nomine profundi infernus intelligitur, similiter & nomine putei. Profundum namque significat infernum,ad quem ante Christum Patres, & sancti descendebant.

Propter

Propter quod & Iob dicit, Iob 17. In profundum infernum descendent omnia mea. Quæ verba exponens Gregor. quæstionem mouet, dicens. Cum constet, quòd apud inferos iusti non in locis pœnalibus, sed in superioris quiete sinu tenerentur, magna nobis oboritur quæstio, quidnam sit quòd beatus Iob asserit, dicens. In profundum infernum descendent omnia mea. Quoniam etsi ante aduentum mediatoris Dei, & hominũ in infernum descensurus erat, liquet tamen, quia in profundissimum infernum descensurus non erat. An ipsa loca superiora inferni profundissimum infernum vocat, quia videlicet quantum ad sublimitatem cœli iam huius aeris spacium non immeritò infernus dici potest. Vnde cum apostatæ angeli à cœlestibus sedibus in hoc caliginoso sunt detrusi aere, Apostolus Petrus dicit. Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit, in iudicio cruciandos reseruari. Si itaque quantum ad celsitudinem cœli aer iste caliginosus infernus est, quantum autem ad eiusdem aeris altitudinem & illa loca inferni, quæ superiora sunt aliis receptaculis inferni, hoc loco non incongruè inferni profundissimi appellatione significantur: quia quod aer ad cœlum, terra ad aerem, hoc ille est superior infernorum locus ad terram, &c. Vnde & sancti patres, qui in limbo, vel inferno erant orantes vt inde per Christum educerentur, dicentes. Psal 129. De profundis clamaui ad te, Domine,&c. Sic ergo nomine profundi infernus, siue limbus intelligitur. Similiter & nomine putei idem infernus siue limbus designatur. Vide suprà versic. 900. Est ergo sensus Christi orationis hic: *Non me demergat tempestas aquæ*, id est, oro ne tempestas aduersitatis, & passionis meæ me demergat, id est, ex toro suffocet, ne resurgam: quod exponens subdit. *Neque absorbeat me profundum*, scilicet, ne infernus sic absorbeat animam meam: vt ibi diu detenta non valeat exire. Et idem aliis verbis repetit, dicens. *Neque vrgeat super me puteus os suum*, id est, neque claudat super animam meam puteus, id est, infernus os suum. Vnde litera Hebraica habet. *Non obturet super me os suum puteus*, id est, infernus, siue limbus. Hoc enim ideo orat ad differentiam aliarum animarum quæ sic ad infernum descendebant: quòd inde exire non poterant. Anima autem Christi licet ad infernum vt aliæ descenderit, tamen ad libitum inde tertia die exiuit. Propter quod dicit Christus. Psal. 87. Anima mea in inferno appropinquabit. Sequitur. Factus sum sicut homo inter mortuos liber.

A

B

C

D

Gregor. 13. mor. c. 22.

Puteus dicitur infernus.

Exaudi me, domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

1108

Hic Christus adducit rationem, quare exaudiri debet. Vbi aduertendum, quòd septem rationes adducit Christus, quibus ostendit se dignum exaudiri. Primò ratione diuinæ pietatis. Secundò ratione suæ puritatis: ibi. *Ne auertas.* Tertiò ratione Iudæorum iniquitatis: ibi. *Intende animæ.* Quartò ratione manifestæ veritatis: ibi. *Tu scis.* Quintò ratione diuinæ potestatis, ibi. *In conspectu.* Sextò ratione derelictæ humiliatis, ibi. *Et sustinui.* Septimò ratione inflictæ pœnalitatis, ibi. *Et dederunt.*

E

Prima ergo ratio sumitur ex parte diuinæ pietatis, & misericordiæ. Misericordia. n. est quædam Dei proprietas, qua miseris cõpatitur. Duæ enim sunt principales virtutes regum, & dominorum, scilicet, iustitia, & pietas, plus tamen in ipsis commendatur, & relucet pietas, vt dicit Isidorus. 9. etymol. Cum ergo Deus sit rex regum, & dominus dominantium, in ipso summè regnat pietas, vnde & eius dicitur esse, propter quod cantat ecclesia, dicens. Deus, cui proprũ est misereri, &c. Hanc ergo causam allegat Christus, dicens. *Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua, &c.* Et hic nota, quanta est benignitas diuinę misericordiæ: quoniam, vt docet scriptura, diuina benignitas culpæ remittit vitium: pœnæ absolait debitũ, humanum assumpsit habitum: nos fortificat in agonibus, nos gratificat in operibus: nos glorificat in cœlestibus. Primum patet, quoniam ipse Deus offensus à nobis sua benignitate ad se reuertentibus sua benignitate statim dimittit offensam. propter quod consulitur Ioelis. 2. Conuertimini ad dominum Deum vestrum: quoniam benignus, & patiens est, & misericors, & præstabilis super malitiam. Cuius ratio est: quia ipse Deus non delectatur in perditione morientium: sed magis vt conuertantur, & viuant, sciens quòd non minus est gloriosum misereri infelici, quam hostem superare, vt ait Valerius libr. 5. cap. 1. In hoc ergo diuina relucet benignitas, quòd libere offensas dimittit. Vnde ipsa diuina benignitas in benignitate Pompeij Romani principis potest figurari. De quo ait idem Valerius vbi suprà, quòd cum Pompeius regem Armeniæ, qui magna, & multa contra rempublicam gesserat bella, & infestissimus vrbi Romanæ fuerat, cepisset, ipsum tamen captum in conspectu suo diutius iacere supplicem non fuit passus, sed benignis verbis ipsum consolatus, diadema, quod abiecerat, capiti reponere iussit, cæterisque rebus imperatis, in pristinæ fortunæ gradum ipsum restituit, æquè pulchrum esse iudicans, & vincere reges, & facere. Et conformiter est de Deo, & nobis. Nos enim multa agimus contra Deum: quia quando peccamus, ipsum impugnamus bellando, sed tandem ab ipso capriuamur, quando ipso inspirante, eius ditioni subiicimur: & veniam supplices postulamus, ipse tunc aliqua nobis imponit, scilicet, emendationem vitæ per contritionem, confessionem, & satisfactionem, & ad pristinum statum, scilicet, meritorum nos adducit. Vnde ista benignitate omnes ad pœnitentiam meritò trahit, dicente Apostolo. An ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit, &c. Secundũ patet, quoniam quodlibet peccatũ, quo Deus mortaliter offenditur, æternam pœnam meretur, quam tamen Deus benignitas in pœnam temporalem, & breuem commutat. Peccatum enim Deus non relaxat inultum (vt ostendit Greg.) quia aut nos punimus, aut Deus punit. Benignitas autem Dei, vt à nobis peccati pœnam auferret debitam, ipsam in Christi dorso posuit. Propter quod dicitur Ephes. 4. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem: sicut Deus in Christo donauit nobis. In Christo enim Deus pœnas nobis donauit debitas, dum nostras pœnas in suo corpore posuit. O quam admirabilis benignitas, & omni prosequenda laude: quia, vt nos liberaret, se tradidit morti: meritò quantum ad hoc figuratus in illo Panopionis seruo: de quo narrat Valerius. libr. 6. cap. 8. quòd

Misericordia. Iustitia.

Benignitas Dei.

Ad Ro. 2.

Gregor. 4. mor. c. 21.

Exemplũ.

Valerius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum ipse ad dominum suum proscriptum occiden A
dum milites venisse cognosceret: mira benignitate
motus, commutata cum eo veste, illum postico
clam emisit, & se in lectum eius posuit, & sic se
se pro Panopione occidi permisit. Quis itaque
iste Panopio proscriptus est, nisi genus humanum
peccato primi parentis à paradiso patria exul: effec-
tum? Quis autem iste seruus tam fidelis, & beni-
gnus, nisi Dei filius, qui propter nos exinaniuit se- *philip.2.*
metipsum, formam serui accipiens? Qui vt nos à
pœnis liberaret inferni, nobiscum commutauit ha
bitum, quia habitu inuentus vt homo, & se pro
nobis permisit occidi. Nam dicam occisores pro-
uocauit, vt à pœnis liberaret ingratos: vt de eius B
benignitate dicatur illud Lucæ 6. Ipse benignus
est super ingratos, & malos. Tertium patet: quo-
niam ipse Deus hominem deuium vt corrigere
posset, factus est homo: vt deducit Greg. 24. mor.
cap. 1. Et hanc benignitatem commendat Apostо-
lus ad Titum 3. dicens. Apparuit benignitas, & hu-
manitas saluatoris nostri Dei, &c. Quomodo enim
nos ab æterna morte eripuisset: nisi sua benignita-
te homo factus fuisset? Cuius benignitas satis fi-
guratur in benignitate illius nobilis Romanorum
principis Curtij. De quo ait Valerius lib. 5. cap. 6.
quòd cum in mediam partem fori vasto, ac re-
pentino hiatu terra subsideret, responsúmque es-
set à diis ea re illum tantummodo compleri pos- C
se, qua populus Romanus plurimum valeret. Cur-
tius & animo, & genere nobilissimus adolescens,
militaribus insignis ornatus, equum conscendit,
cúmque vehementer admotis calcaribus, præci-
pitem in illud profundum egit, super quem vni-
uersi ciues honoris gratia certatim fruges ingес-
serunt, & continuo terra pristinum habitum re-
cuperauit. Magna postea decora in foro Roma-
no fulserunt. Nullum tamen hodie pietate Curtij
erga patriam clarius obseruatur exemplum. Hic
clarè vide figuram benignitatis Christi: qua car-
nem assumpsit humanam: quoniam ante eius in-
carnationem in medio fuerat hiatus vel vorago,
quæ omnes ad infernum trahebat: à Deo data fuit
sententia, quòd claudi non poterat, nisi nobiliore
genito. Et quis est iste nisi filius Dei, qui assum-
ptis regalibus ornamentis, factus homo: vt ipsum
clauderet ibidem se præcipitem dedit, quando
scilicet in triduo mortis ad infernum descendit.
Vnde quantum ad benignitatem in illo triduo no-
bis ostensam dicere possumus illud Actuum 28.
Nos suscipiens triduò benignè exhibuit. Quar-
tum patet, quia sua benignitate contra insidias
diaboli nos fortificat. Quomodo enim contra
tot, & tales hostes, scilicet dæmones, mundum &
carnem possemus resistere: nisi sua benignitate
nos dextera sua protegeret? Vnde Sapien. 7. dici-
tur, quòd ipse est spiritus humanus, benignus, sta- E
bilis, securus, & certus: omnem habens virtutem.
Vnde quòd sola Dei benignitate illorum tenta-
tionibus valeamus resistere, Vlticus super illo ver-
bo psalmi. Non me derelinquas vsquequaque, di- *Psal. 118. Derelin-quere. Tentatio.*
cit, quasi dicat, Scio, quòd derelinquere soles vti-
liter sanctos tuos, vt eos probes, aliter enim ab
aduersario tentari non possunt, nisi à te paulisper
fuerint derelicti. Et ideo non rogo, vt me nun-
quam derelinquas: sed vsque ad nimietatem. Nul-
la enim virtus humana, si diutius in tentatione
tuæ benignitatis auxilio deseratur, sua poterit con
stantia perdurare. Vnde oportet, vt tu, qui huma-

narum virium es conscius, tua benignitate sis &
luctaminum moderator. Hanc benignitatis diui-
næ contra hostes fortificationem petebat psalmi-
sta dicens. Benigne fac in bona voluntate tua Sion: *Psal.50.*
vt ædificentur muri Hierusalem. Quid enim per
muros Hierusalem, nisi fortitudo designatur? Sed *Nota de præuenientibus tentationes. Psal.51.*
ista benignitate fortificate illi abuntur, qui non
solum se à tentationibus vinci permittunt: sed ipsi
peccando tentationes præueniunt. Vnde cuilibet
tali dicitur. Dilexisti malitiam super benignita-
tem, &c. Propterea Deus destruet te, &c. Quin-
tum patet: quoniam nulla nostra opera ex se esse
possunt meritoria, nisi ex mera Dei benignitate
ad meritum sint accepta. Et sic sola Dei benigni-
tate terra nostra fructificat in meritis. psal. 84. Do-
minus dabit benignitatem: & terra nostra dabit
fructum suum. Sextum patet, quoniam sicut ipsa
diuina benignitas nostra facit merita, sic & meri-
ta præmia demonstrat. ad Tit. 3. Apparuit benigni-
tas, & humanitas saluatoris nostri Dei, &c. qui se-
cundum misericordiam suam saluos nos fecit. Ideo
si æterna præmia cupimus: oportet nos benignita-
tem Dei implorare, & cum psalmista dicere. *Exaudi me, domine, quoniam benigna est misericordia tua.*
Quibus omnibus de diuina benignitate conside-
ratis consulit Apostolus Coloss. 3. Induite vos sicut
electi sancti viscera misericordiæ, humilitatem,
benignitatem, supportantes inuicem, &c. Hanc
ergo rationem, scilicet, benignitatem Dei allegat
hic psalmista, dicens. *Exaudi me, domine, quoniam benigna est misericordia tua.* Et hoc aliis verbis con-
firmat dicens. *Secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.* Respicere enim Dei in
nos, est nos exaudire. Vide suprà versic. 444 & 541.
Qualiter autem misericordia differt à miseratio-
ne, vide suprà versiculo 664.

Et ne auertas faciem tuam à pue- 1109.
ro tuo, quoniam tribulor, velociter exaudi me.

Hic Christus se exaudiendum ratione suæ pu-
ritatis petit, ex contrariis enim contraria efficiun-
tur. Cum ergo impuritas, & peccatum impediant *Exaudi-tur oratio pura.*
orationem ne exeudiatur. Esa. 1. Cum multiplica-
ueritis orationes vestras, non exaudiam vos, ma-
nus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Et Ioan. 9.
Scimus quia peccatores Deus non exaudit, con-
sequens est, quòd puritas orationem facit exau-
diri. Quod ostendit Gregorius dicens. Faciem ad *Greg. 10. mor. c. 17.*
Deum leuare, est in Deum animum per studium
orationis attollere. Sed eleuatam faciem macula
inquinat, si intendentem mentem reatus sui con-
scientia accusat, & à spei fiducia protinus frangi-
tur: si intenta precibus necdum deuictæ culpæ me-
moria mordetur. Diffidit namque se accipere pos-
se, quod petit, quæ profecto reminiscitur nolle se
adhuc facere: quod diuinitus audiuit. Hinc per Io- *1. Ioan. 3.*
annem dicitur. Si cor nostrum non reprehenderit *Nota de retinentibus propositum peccandi, quorum oratio fit execrabilis.*
nos, fiduciam habemus apud Deū, quòd quicquid
petierimus, ab eo accipiemus. Hinc Salomon ait.
Qui auertit faciem, ne audiat legem, oratio eius
execrabilis erit. Cor quippe in petitione nos re-
prehendit, cum resistere præceptis eius, quem po-
stulat, se meminit. Et oratio fit execrabilis cum
à censura auertitur legis, quia dignum profecto
est, vt ab eius beneficiis sit quisque extraneus,
cuius

cuius nimirum inssionibus non vult esse subiectus, A
&c. Ideo dicebat Apostolus. 1. Tim. 2. Volo viros
orare leuantes manus puras, &c. Hanc autem pu-
ritatem in se Christus ostendit, hic se purum vo-
cans, dicens. *Ne auertas faciem tuam à puero tuo.*
Puer dicitur Christus. Vbi nota, quòd puer quandoque dicitur ab ætate,
& sic significat mundiriam: quia illa ætas adhuc car-
nis voluptates ignorat. Esa. 9. Puer natus est nobis
&c. Dicitur quandoque à qualitate: quia puer à pu-
ritate dicitur. Et sic omnis iustus dicitur puer. Vn-
de & Christus Apostolos suos iam ætate prouectos
post resurrectionem pueros vocabat, dicēs. Pueri,
nunquid pulmentarium habetis? Sic & isto modo
Ioan. 21. Christus hic dicitur puer à puritate. Vnde Actuū 4. B
dixit Petrus. Conuenerunt aduersus puerum san-
ctum tuū Iesum Herodes & Pontius Pilatus cum
gentibus & populis, &c. Puer etiam dicitur à sen-
sualitate, qui scilicet magis sensualitate quam ra-
tione regitur. Esa. 65. Puer centum annorum mo-
rietur: & peccator centum annorum maledicetur.
Vnde hic ait gloss. *Ne auertas faciem tuam à puero*
Glossa. *tuo*, id est à Christo. De quo per prophetam dici-
tur. Ecce puer meus, quem elegi: qui re. dicitur
puer à puritate propter peccati immunitatem.

1110. Intende animæ meæ, & libera eam: C
propter inimicos meos eripe me.

Hic Christus ostendit se exaudiendum ratione
iniquitatis inimicorum. Iustum est enim iniquos
persecutores comprimere: & liberare afflictos in-
Eccles. 4. iustè. Propter quod dicitur. Libera eum, qui in-
iuriam patitur de manu superbi. Iudæi autem in-
iustè Christum innocentem persequebantur, ergo
iustum erat Christum de ipsorū manibus liberare.
Vnde de Christo ad literam dicitur, Sapien. 2. Si est
verus filius Dei: liberet eum de manibus contra-
riorum. Hanc causam assignans Christus dicit *In-*
tende, &c. Propter inimicos meos, scilicet, iniustos
eripe me, id est, considerata iniquitate inimicorum
meorum, qui me iniustè opprimunt, me liberare
debes. Notandum autem, quòd Magister in gloss.
istam petitionem admiratur, dicens. Miranda pe-
titio ista: nec cursim transilienda: quòd causam suæ
ereptionis cōstituit Christus in confusione inimi-
corum, vel conuersione, tanquam aliter non sit li-
berandus: quod si neutrū illorum est, nunquid non
Liberatio duplex. est liberandus? Est vtique. Sed ideo sic dicit: vt no-
tentur duæ liberationes: occulta, scilicet, & mani-
festa. Est enim quædam liberatio occulta. scilicet,
in anima, quæ fuit in sanctis martyribus. Sic enim
2. Mac. 7. illi septem fratres Machabæi occultè liberati sunt,
qui corporaliter igne consumpti sunt, cum matre
eos hortante, vt potius eligerent pro legibus Dei E
mori, quam contra eas hominibus consentire. Sic
& Stephanus, sic Petrus, sic Paulus, sic Laurentius
occultè in anima sunt liberati: quamuis in corpore
perierint. Est etiam & alia liberatio manifesta:
quæ fit propter inimicos vel puniendos, vel libe-
randos. Sic enim tres pueri de caminо ignis libe-
Dan. 3. rati sunt. Vnde ipse Nabuchodonosor conuersus,
Deum ipsorum, quem ante contempsit, prædica-
Dan. 14. uit. Sic etiam liberatus fuit Daniel de lacu leonum,
vnde eius persecutores fuerunt puniti. Et ambas
istas liberationes hic tangit Christus. Primam di-
cens. *Intende animæ meæ, & libera eam*, hoc ad oc-
cultam liberationem pertinet animæ. Et hoc intel
ligit Christus de anima sua & suorum: vt, scilicet,

in persecutionibus sic fortificentur gratia, ne con-
tra Deum consentiant hominibus. Alteram libera-
tionem, scilicet, apertam, & corporalem tangit,
dicens, *Propter inimicos meos eripe me.* Hic enim *Inimicus Christi.*
petit sui corporis apertam resurrectionem: vt cor-
pus per resurrectionem effectum gloriosum, & im-
passibile, manibus inimicorum non sit subditum.
Et hæc liberatio fuit facta propter inimicos Chri-
sti, scilicet, ad aliquos conuertendos: & ad punien-
dos obstinatos. Sic enim multi audientes libera-
tionem corporis Christi per resurrectionem con-
uertebantur: sicut legitur Actuum 2. quòd prædi-
cante Petro Christi resurrectione multi ad fidem
sunt conuersi. Et tunc intelligitur *propter inimicos.*
scilicet, conuertendos. Sic etiam propter istam li- B
berationem corporis Christi: multi obstinati ma-
nentes fuerūt confusi, scilicet à Tito & Vespasiano
trucidati, captiuati, vemundati, & per orbē dispersi:
& ex hoc gentiles multi ad fidem conuersi: & hoc
est quod Christus dicit, Psalmo 17. Eripies me de *Psal. 17.*
contradictionibus populi: constitues me in caput
gentium.

Tu scis improperium meum, & 1111.
confusionem meam, & reuerentiam
meam.

Hic ostendit Christus se exaudiendum ratione
manifestæ veritatis. Iudex enim in manifestis iniu-
riis procedere debet ad punitionem rei. Cum ergo
iniusta Iudæorū contra Christum persecutio Deo
sit manifesta, consequens est, quòd Deus illos iu-
dicare debet, & Christū liberare. Et hanc rationem
assignat Christus patri, dicens. *Tu scis improperium* *Improperium.*
meum, &c. Improperium enim dicitur iniuria, &
conuitium verbis iniuriosis illatū, vt puta quando
Iudæi Christo dicebāt. Dæmoniū habes, vel ipsum
blasphemabant: quoniam vt habetur Matth. 27.
Prætereuntes blasphemabant eum, mouentes ca-
pita sua. Ad ipsum & latrones, qui cum eo cruci- D
fixi erant, improperabant ei. Propriè tamen lo-
quendo: improperium illud magis insultantium
Christo, quam ipsius Christi erat, sicut econtra ho-
nor propriè dicitur, non in honorato, sed in hono-
rante: vt habetur 4. Ethic. *Et confusionem meam*, vt
puta, quia captus, & ligatus ad modum latronis,
sputis deturpatus, vt fatuus ab Herode illusus. Et *Confusio.*
nota, quòd talis confusio temporalis est, non æter-
na, exterior, non interior: apparens in conspectu
hominum, sed non existens apud Deum. Sic enim
Deus quandoque confundit electos suos tempo-
raliter, dum eos passionibus, & opprobriis expo-
nit, vel ad augenda merita, vel ad ipsorum virtutes
manifestandas, vel pro aliorum salute. Sic enim E
sancti martyres talem confusionem temporalem
patiebantur, dum à falsis eis falsa crimina impone-
bantur. Vnde in persona eorum dicitur. Confusio *Psal 43.*
faciei meæ cooperuit me à voce exprobrantis, &
obloquentis, id est, crimen imponentis. Exprobra- *Nota differentiam exprobrare & obloqui.*
re enim est in faciem maledicere: sed obloqui est
absenti detrahere. Consimili modo & Christus
confusus dicitur. Sic enim dicit superius patri.
Quoniam propter te sustinui opprobrium: ope-
ruit confusio faciem meam. Vide supra versic. 1058.
Et reuerentiam meam. Hic enim accipitur reue-
rentia non pro honore, sed pro verecundia. Sic
irreuerens dicitur inuerecundus: sic & reueren- *Reuerentia.*
tia quandoque dicitur verecundia. Vnde textus

Universidad de Deusto Biblioteca

Textus Hieronymi.

Hieronym.habet. *Et ignominiam meam*, id est verecundiam mihi factam, puta alapas, flagella, & quòd Pilato tanquam reus fuit traditus. Quæ omnia non pro reatu suo: sed pro nobis sustinuit. De his ergo omnibus ad patrem loquitur, dicens. *Tu scis.* Quantum est ex parte Iudæorum, tu scis scientia visionis, sed quantum est ex parte mea, tu scis, illam acceptando pro satisfactione peccati generis humani.

1112. In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium expectauit cor meum, & miseriam.

Conspectus Dei.

Hic ostendit Christus se exaudiendum ratione diuinæ potestatis. Vbi notandum, quòd per conspectum Dei quandoque significatur eius sapientia, qua omnia cognoscit, etiam occultas cogitationes cordium. ad Hebr.4. Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: quia omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Aliquando vero accipitur pro potestate Dei: cui nihil resistere potest: vnde 1.Reg.6.quis poterit stare in conspectu Dei? Quia ideo dictum fuit, quòd tanta est diuina potestas, quòd ad conspectum eius dum arcam federis conspicerent Bethsamitæ, mortui fuerunt quinquaginta millia hominum. Hic ergo accipitur conspectus Dei pro potestate, vt sit sensus. *In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me*, id est, in potestate tua: & pro voluntate tua ipsos punire potes. Sequitur. *Improperium expectauit cor meum, & miseriam.* Hic Christus omnia prædicta se ostendit voluntariè passum pro nobis. Omnia enim ista præuidit, & discipulis prædixit. Matth. 26. Scitis, quia post biduum pascha fiet: & filius hominis tradetur, &c. Non tamen fugit, vt illa euaderet, sed sponte ad locum passionis venit crucifigendus, expectans pati pro nobis. *Luca 22.* Propter quod dicit. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Et hoc notans Christus dicit. *Improperium expectauit cor meum, & miseriam.* Et dicit *cor meum*, quia licet caro fugeret mortem, voluntas tamen, quæ per cor intelligitur, illam quærebat, illam desiderabat.

1113. Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.

Comparatio.

Hic ostendit se exaudiendum ratione derelictæ humanitatis. Miseria enim hominis augetur, & dolor, quando non videt alios sibi compatientes, sed magis sibi improperantes. Sic fuit de Christo tempore passionis: quia omnes contra ipsum insurgebant: vnde Lucæ vigesimotertio. Surgens omnis multitudo eorum duxerũt eum ad Pilatum, & cœperunt accusare illum in multis. Homini autem innocenti sic ab omnibus derelicto, magis est succurrendum. *Contristari.* Et hoc est quod allegat Christus patri dicens. *Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit.* Sed fortè dices hoc esse falsum: quia vt habetur Lucæ 23. quando Christus ducebatur ad mortem, sequebatur illum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant, & lamentabantur eum, etiam omnes Apostoli in eius morte contristati sunt; secundum quod prędixerat eis. Ioan.16. Amen

A dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos? &c. Propter quod canit ecclesia. *Ecclesia.* Tristes erant Apostoli de nece sui domini. Item quia dicitur Lucæ 23. quòd omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum illud, & videbant, quæ fiebant: percutientes pectora sua reuertebantur. Quomodò ergo Christus dicit, quòd non fuit qui simul cum eo contristaretur? Ad hoc respondet glo. quòd Christus loquitur de persecutoribus, qui scelus mortis Christi læti peregerunt. Vel aliter dicendum, quòd Christus hic loquitur secundum modum loquendi, quo dicitur nullus adest, vbi pauci sunt comparatiuè. Sicut dicitur nullus est in ecclesia, vel in foro: quia B pauci sunt secundum quòd deberent, vel consueuerunt esse. Ita in morte Christi comparatiuè pauci fuerunt contristati: cum tamen omnes debuissent compati ei, cui etiam insensibilia compati videbantur: quia in morte Christi sol obscuratus est, terra mota est: & petræ scissæ sunt, & monuméta aperta sunt. vt patet Matth.27. *Et qui consolaretur, & non inueni*, scilicet ex persecutoribus. *Consolari.* Sicut enim consolatur medicũ, qui curatur infirmus, sic Christum consolatur, qui ad ipsum conuertitur: quod nullus ex persecutoribus fecit tempore passionis. Et si aliqui, pauci tamen fuerunt. Vnde de humilitate Christi dicitur. Non est, qui consoletur eam ex omnibus charis eius. *Thren.1.* Quin etiã mater eius compatiens non C consolabatur, sed eius augebat dolorem.

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. 1114.

Hic ostendit Christus se exaudiendum ratione inflictæ pœnalitatis. Quanto enim maior est crudelitas iniustè persequentium, tanto facilior debet esse exauditio innocentis iniustè persecuti. Crudelitatem ergo Iudæorum allegans pro sua exauditione, dicit. *Dederunt in escam meam fel, &c.* Et vide quam clarè Dauid Christi passionem præuidit, quia ad literam ipsi Christo existẽti in cruce, dum D diceret sitio, potum fellis & aceti propinauerunt. *Bibit christus vinũ felle & myrrha mixtum.* Vbi notandum, quòd Christo in passione bis Iudæi potum dederunt, vt narrat Matth. 27. Primò quando peruenerunt ad locum crucifixionis. Tunc enim crux extensa fuit in terra, & Christus affixus cruci. Et tunc antequam crux eleuaretur, sic Christo affixo cruci dederunt bibere vinum cum felle mixtum. Et secundum Marcum, hoc vinum vocatur myrrhatum, id est myrrha, quæ est amarissima, mixtum. Sic ergo potus Christo primò datus fuit felle mixtus, & vinum myrrhatum: quod duobus modis intelligitur. Primò quia in illo vino erat fellis, & myrrhæ mixtio, quorum vinum ponit Matth. dicens. Et dederunt ei bibere E vinum felle mixtum. Secundum verò ponit Mar.15. dicens, & dabant ei bibere myrrhatum vinum. Secundò vt nomine fellis amaritudo intelligatur, & sic vinum myrrhatum, quia est amarissimum, dicatur felle mixtum. Et istos duos modos intelligendi ponit Augustinus in de consensu Euangelistarum, dicens. *Augustin.* Secundum Matth. dederunt ei bibere vinum felle mixtum. Fel quippe pro amaritudine posuit. Myrrhatum enim vinum amarissimum est, quanquam fieri possit, vt fel, & myrrha vtrumque simul vinum amarissimum redderẽt. Secundò autem cum iam in cruce fuisset per tempus videns omnia à patre sibi imposita consummata, iam

iam morti appropinquans, cum dixisset sitio: vas A positum erat ibi aceto plenum, tunc illi spongiam aceto plenam hyssopo circumponẽtes, obtulerunt ori eius. Ipse autem cum gustasset, noluit bibere. Istas ergo duas potiones amaras præuidens psalmista, dicit. Primo quoad primam. *Dederunt in escam meam fel.* Quantum verò ad secundam. *Et in siti mea potauerunt me aceto.* Sed hic duo occurrunt dubia. Primum, quare psalmista dicit. *Dederunt in escam meam fel*, cum euangelista dicat: quòd dederunt ei bibere vinum felle mixtum. Aliud est enim esca, aliud potus. *Glossa.* Hanc dubitationem glo. soluit dicens. In euangelio legitur ei oblatum vinum felle mixtum: sed in potum, non in escam. Quomodo ergo nunc dicit psalmista. *Dederunt in escam* B *meam fel*, & non dicit in potum? Respondit: mysticè ergo hoc dicitur. Vnde bene congruit quòd non dicitur fel dederunt in potũ, sed fel dederunt in escam: quia iam dominus escam acceperat, qui cum discipulis manducauerat pascha. *Eucharistia.* Vbi sacramentum sui corporis manducauit, & ministrauit, quod est esca dulcis, esca suauis, esca veritatis Christi, quam commendat Apostolus dicens. Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus. *1.Cor.10.* In hanc ergo escam, id est, super hanc escam suauem quam cum discipulis acceperat, quæ est vnitas Christi in æternum: fel, id est, amaritudinem resistendo veri- C tati, & resistendo euangelio, quod adhuc hodiè facit contemptor sedẽtis in cœlo: & grauius peccat: quam qui crucifixerunt ambulãtem in terra. Sicut ergo tunc Iudæi, ita etiam hodie dant bibendum amarum potum, qui malè viuendo faciunt scandalum in ecclesia: vt hæretici amaricantes: hæc gloss. Est ergo sensus, quòd *dederũt in escam fel*, id est, fel, quod dederunt ad potãdum Christo, dederunt in escam Christi, id est contra escam, quam Christus in cœna sui corporis dederat discipulis. Secundum dubium est: quomodo hic dicit potauerũt me: cum dicatur Matt.27. quòd cum gustasset, noluit bibere, & sic non fuit potatus? Respondetur: quòd hic notat intentionem Iudæorum, qui volebant aceto D Christum potare, in euangelio vero euangelista notat effectum.

1115. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.

Hic consequenter Christus ponit Iudæorum punitionem: & est secunda pars principalis psalm. Et diuiditur in sex partes, secundum quòd sex pœnas Iudæis ex morte Christi prædixit esse futuras: quoniam ipsi primò ab inimicis fuerunt circundati, & obsessi. Secundò in Dei cultu fuerunt excæ- E cati, ibi. *Obscurentur.* Tertiò à Romanis fuerunt captiuati ibi. *Effunde super eos.* Quartò vt vagabundi fuerunt per orbem dispersi, ibi. *Fiat habitatio.* Quintò in peccatis fuerunt multiplicati, ibi. *Appone.* Sextò de libro prædestinationis fuerunt cancellati, ibi. *Deleantur.* Quantũ ad primum notandum, quòd Iudæorũ principalia festa per octo dies celebrabant: *Festa Iudæorum.* & tunc omnes ad ciuitatem metropolim, scilicet Hierusalem, vbi erat templum, conueniebant. Et secundum Chrysosto. super illo verbo Ioan.7. *Chrysost.* In nouissimo autem die magnæ festiuitatis: inter istos octo dies festiuitatis, prima, & octaua erat solennior, & circa Dei cultum magis vacabant. Per sex autem dies medios magis in-

A tendebant voluptatibus, lætitiis, & comestionibus. Cum autem Titus, & Vespasianus vindictam mortis Christi vellent facere, applicuerunt infrà octauam festi paschæ, & sic inuenerunt omnes iudæos in Hierusalem congregatos solatiis vacantes, & mensis: *Mensa.* & sic dum vacarent solatiis, & mensis, à Romanis illaqueati sunt. Quod præuidens psalmista dicit, *Fiat*, id est, fiet *mensa eorum coram ipsis in laqueum*, id est, quando insimul mensis, & epulationibus vacabant infrà octauas festiuitatis, à Romanis illaqueati fuerunt: *Laqueus.* quia statim ciuitas fuit circundata: & ad modum laquei, ne quis euadere posset, obsessa. Et hoc est, quod eis prædixerat Christus. *Luca 19.* Circundabunt te inimici tui vallo, id est fossatis, & munitionibus circũcirca: ne aliquis euadere B possit. Et iste talis laqueus fuit eis in retributionem, scilicet, propter culpam mortis Christi. Sic enim prædixerat eis Christus. Circũdabunt te, &c. *Luca 19.* eo quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ. De hac retributione dictum est psal.30. Veritatem requiret dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam. Hæc autem retributio fuit eis in scandalum. *Scandalum.* Scandalum enim secundum grammaticos est idem, quòd ruina: quia per istam conclusionem & illaqueationem factam à Romanis, Iudæi in ruinam ceciderunt, vnde scandalum, quod C Christo præparabant, super eos cecidit: propter quod de Christo dicitur 1. Petr.2. Hic est lapis offensionis, & petra scandali iis, qui offenderunt: & Matth.26. Væ illi, per quem scandalum venit. Aliter autem, & magis mysticè hunc passum exponit Magister in gloss. dicens. *Mẽsa scriptura.* Mensa scriptura sancta est, quia sicut in mensa diuersa fercula ad refectionem corporis ponuntur, ita & in sancta scriptura diuersæ sentẽtiæ ad animarum refectionem. Vnde & in tabernaculo domini post introitum erat mensa, super quam erant duodecim panes de simila Deo positi. Panes duodecim: duodecim Apostoli sunt, & eorum successores, qui theologicis paginis inuigilare debent vt sint parati om D ni poscenti reddere rationem de fide, & spe. Vnde dicitur Malach.2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam. Hanc autem mensam, habuerunt Iudæi, dum mandata Dei coluerunt, sed postquam à fide ieiuni sunt, hæc mensa coram ipsis gentibus data est: vt grauius doleant. Sic enim dicitur Matth.21. Auferetur à vobis regnum Dei: & dabitur genti, &c. Est ergo sententia versiculi. *Mensa eorum*, id est, scriptura eorum, quæ eis prolata est, & quæ gentibus coram ipsis data est, *fiat eis in laqueum*, id est in reprehensionem: vt qui litera alios astringebant, in ea obligati cadant. *Et in retributionem*: quia illis ablata, & gentibus data malorum retributio fuit: E dum nolentes in ea epulari spiritualiter intelligendo, ab ea exclusi sunt. *Et in scandalum*: quia deserentes pacis auctorem, rixas sibi, & dissidia praua excitant. Ista tamen expositio magis mystica est, quam literalis.

Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua. 1116.

Iudæorũ excæcatio.

Hic ponitur secunda pœna, quæ est interioris hominis excæcatio. Iudæi enim, qui erant scripturarum doctores, in Christi præsentia intellectum scripturarum perdiderunt, & datus fuit gentibus. Propter quod Christus dicit. Ego veni in iudicium *Ioan.9.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hunc mundum, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. Quod ad literam de Iudæis, & gentibus intelligitur, quia Iudæi Christum recipere nolētes: intellectum scripturarum amiserunt, & gentiles, qui scripturas sanctas ignorabant, per spiritum sanctum intellectum scripturarum receperunt. Dicat ergo de Iudæis. *Obscurentur oculi eorum, ne videant*, scilicet, oculi interiores. *Et dorsum eorum semper incurua*: vt scilicet mens eorū de vno peccato ad aliud cadat. Vel aliter, per oculos Iudæorum intellige ipsorum scribas, & legis doctores, qui lumen scripturarum aliis præstabant. Per dorsum vero intellige subditos, & minores. Et sic est sensus. *Obscurentur oculi eorum, ne videant*, scilicet doctores eorum lumen scientiæ perdent. *Et dorsum eorum semper incurua*, id est, minores: quia, dum scientiam perdunt, qui aliis ducatum præstant, sequentes ad terrena quærenda inclinantur. Et sic istum versum exponit Greg. dicēs. *Obscurentur oculi eorum, &c.* ac si dicat. qui humanæ vitæ actionibus quasi præuidendis itineribus præsunt, veritatis lumen non habeant, vt & qui sequuntur subditi iniquitatum suarum oneribus incuruati omnem statum rectitudinis amittant; quod factum proculdubio in Iudæa nouimus: cum in ipso nostri redemptoris aduentu Phariseorum, scribarúmque turba, ac sacerdotum à vero lumine mentis oculos clausit, & per præpositorum exempla gradiens in infidelitatis tenebris populus errauit. Consimiliter istum textum ad propositum adducit Apostolus ad Rom. 11.

Oculus. Dorsum.

Greg. 25. mor. c. 11.

1117 **Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.**

Hic ponitur tertia pœna, quæ fuit à Romanis captiuatio. Notandum, quòd, vt dictum fuit superius versiculo 12. quamuis ira, & furor non cadant in Deo, quia tam ira, quam furor sunt passiones, motum animi contra aliquem significantes: qui motus non cadit in Deo, qui nunquam ira, vel furore commouetur, dicente sapiente Deo. Tu autē, domine virtutum, cum tranquillitate iudicas. Cum tranquillitate autem non stat ira, neque furor. Sed dicitur Deus iratus, vel furibundus iuxta nostrum modum loquendi, quia ad similitudinem irati, vel furibundi quandoque videtur punire malos. Differt ergo isto modo in Deo ira à furore: quia tunc dicitur Deus iratus contra peccatores: quando ipsos punit vt emendet: quia iratscitur contra nos Deus, vt nos conuertat, non vt perdat, vt dicitur de pœniten. distin. 1. sed econtrario. Propter quod Deute. 32. dicitur Deo. Cum iratus fueris, misericordię recordaberis. Furit autem, quando punit, vt damnet. Et sic ira Dei effunditur in præsenti: sed furor in futuro malos compræhendit. Propter quod Iob. 35. dicitur. Nunc enim non infert furorem suū, neque vlciscitur scelus valde. Ad propositum autem tunc super Iudæos effudit iram suam: quando puniuit eos in præsēti per Romanos principes ipsos cruciando, venundando, captiuando: & per totum orbem dispergendo. Ex qua punitione non est dubium, multos ad Deum fuisse conuersos. Sed furor iræ suæ comprehendit eos, quando obstinatos in malo supplicio damnat æterno. Hoc ergo notans hic psalmista ait *Effunde super eos iram tuā*, ipsos per Romanos captiuando, & cruciando: sed in futuro obstinatos. *furor iræ tuæ comprehendet eos.*

Sap. 12. Ira Dei. Furor Dei.

Ira Dei in præsenti: furor Dei in futuro.

In vita ènim præsenti quoad animam nullus comprehensus dicitur: quia voluntas libera de malo ad bonum: & econtrario liberè potest permutari. Sed in futuro mali comprehenduntur: quia à malo ad bonum conuerti non possunt. In præsenti ergo punit iratus, sed in futuro comprehendit furibundus.

1118 **Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet.**

Hic ponitur quarta Iudæorum pœna, scilicet ipsorum per orbem dispersio. Et primo ponitur hæc pœna. Secundò ipsius redditur causa, ibi. *Quoniam quem tu percussisti.* Quantum ad primum sciendū, quòd iste versus dupliciter exponitur. scilicet de habitatione temporali, & spirituali. De temporali: quia Romani capta ciuitate Hierusalem, ipsam destruxerunt: & maximè templum, & palatium regis, quæ erant in monte Sion, ita vt nullus in illis habitare posset: quia funditus destructa. Reliquam autem ciuitatem destruxerunt, non quidem funditus, quin aliqua habitatio ibidem remaneret ad tēpus: sed postea funditus destructa fuit, sicut prædixerat Christus. Lucæ 19. Non relinquent in te lapidem super lapidem &c. Et hoc secundum Greg. ipsa ciuitatis transmigratio testatur: quia nunc in eo constructa est, vbi extra portam fuerat dominus crucifixus: vnde prior illa Hierusalē funditus euersa est. Intelligitur ergo iste versus de habitatione temporali templi, & palatij regalis, in quibus maximè Iudæi confidebant. Etsi pro tunc aliqua pars ciuitatis, vel domus remanserit in qua aliquis habitare posset: non tamen aliquis Iudæus ibi habitare potest. Vnde hic dicit gl. *Et non sit, qui inhabitet in ea*, id est inhabitatione templi, & palatij simpliciter. Vel si ad ciuitatem referatur: *Non sit qui inhabitet in ea*, scilicet de numero Iudæorum. Secundo exponitur de habitatione spirituali. Nam ibi habitat Deus, vbi adest per gratiam. Et sic ante solum in Iudæis habitabat, quoniam solum Iudæa Deum colebat. Psal. 75. Notus in Iudæa Deus &c. Et ibi. Habitatio eius in Sion. Sed propter Christi persecutionem ab eis recessit Deus, & transmigrauit ad gentes. Et hoc est, quòd dicit: *Fiat habitatio eorum deserta*, id est deserantur eorum mentes à Deo *Et non sit qui inhabitet in ea*, id est & Deus non sit ille qui habitet in ea: sed diabolus: secundum quod prædictum fuerat Esa. 13. Habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi.

Destructio Hierusalem per Romanos.

Glossa.

Habitatio.

1119 **Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.**

Hic ponitur causa prædictæ dispersionis. Vbi notandum, quòd eadem res à duobus potest fieri, ab vno scilicet, benè, & virtuosè, ab alio autem malè, & vitiosè. Sicut duo medici possunt dare eādem potionem infirmo: vnus ad finem, vt ipsum sanet: alius ad finem, vt ipsum occidat, & tamen eadem potio erit. Sic & de passione Christi. Nam Christus traditus fuit in mortem à patre, & à Iudæis. Tradidit illum pater. Roman. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Tradiderunt illum iniqui. Actuum 2. Iesum traditum per manus iniquorum, quē interemistis. Vnum ergo fuit opus passio Christi, sed à Deo bene, à Iudæis autem malè. Vnde Magist. lib. 3. dist. 21. Traditus est Christus à patre traditus est à seipso, traditus est à Iuda, & Iudæis. Ab istis omnibus vna res facta est. Quid ergo discernit inter istos? quia hoc fecit pater, & filius ex charitate. Iudas vero ex proditione. Vnde non quid facit homo, sed qua voluntate, considerandum est. In eodem facto inuenimus Deum, & Iudam, Deum benedicimus, Iudam detestamur: quia Deus cogitauit nostram redemptionem, Iudas cogitauit pretium, quo vendidit dominum. Passio ergo Christi & opus fuit Iudæorum, & Dei, &c. Ex quibus apparet, quòd Christus in passione percussus fuit à patre, sed bona voluntate nostræ redemptionis & pro satisfactione peccatorum nostrorum. Esa. 53. Propter scelus populi mei percussi eum. Et hoc est, quod psalmista patri loquitur, dicens. *Quoniam quem tu percussisti perse.* scilicet quasi dicat secundum gl. patri. Percussisti Christum, non pro culpa sua, sed pro redemptione generis humani, illum isti persecuti sunt, scilicet ad malum: quia mala voluntate ipsum ad mortem deduxerūt. Vnde supra versi. 1094. Persecuti sunt me iniustè, quæ non rapui, tunc exoluebam, vide ibi. Et vide eorum malitiam: quia adhuc non fuerunt contenti persequi Christum ad mortem, nisi etiam super Christi mortem adderēt persecutiones Apostolorum, martyrum, & aliorum fidēlium. Et hoc est, quod subdit. *Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* quia non solum persecuti sunt Christum, sed etiam membra eius, vt puta Stephanum lapidando, Iacobum gladio perimendo, & alios fideles incarcerando. Si ergo quæris causam, quare habitatio fuit deserta, respondet Christus. *quia quem tu percussisti*, id est me, &c. Et istam causam sub aliis verbis exprimit Christus, dicens. Eo quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ, scilicet mei aduentus, veneram enim visurus, & saluaturus te.

Passio Christi.

Voluntas.

Lucæ 19.

1120. **Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam.**

Hic ponitur eorum quinta pœna, quæ est in peccatis multiplicatio. Qualiter autem Deus apponit iniquitatem super iniquitatem, cum Deus iniquitatem non faciat, sed neque diligat? aliis verbis ostendit Paulus ad Rom. 1. dicens. Propter quod Deus tradidit illos in desideria cordis eorum, &c. Vbi glo. Tradere autem est permittere, non incitare, non immittere. Et similiter apponere iniquitatem iniquitati est permittere. Præcedentibus quippe culparum causis, iure, & merito deseruntur à Deo peccatores, vt in aliis peccatis cadere permittantur, vt ostendit Gregor. 25. moral. cap. 12. dicens. Omne quippe peccatum, quod citius pœnitendo non tergitur, peccatum est, & causa peccati, aut peccatum est, & pœna peccati. Peccatum namque, quod per pœnitentiam non diluitur, ipso suo pondere ad aliud trahit. Vnde fit, vt non solum sit peccatum, sed peccatum, & causa peccati. Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, ex quo cæcata mens ducitur, vt peius & in alio ligetur. Sed peccatum, quod ex peccato oritur, non iam peccatum tantummodo, sed peccatum est, & pœna peccati: quia iusto iudicio Deus omnipotens cor peccantis obnubilat, vt precedentis peccati merito etiam in aliis cadat. Hinc enim voce angeli ad Ioannem dicitur. Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Hinc Dauid ait. *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, &c.* Vel etiam iniquitati apponitur iniquitas: quia peccatum quātum vlterius procedit, fortius aggrauatur, sicut viam rectam deserens, quantum amplius procedit, amplius errat, vt patet de duabus lineis rectis procedentibus à centro ad circunferentiam, quæ quanto vlterius procedunt, magis abinuicem distant. Vel aliter, & facilius. Vbi notandum, quòd accipitur quandoque pro culpa iniquitas, vt patet psalm. 50. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Quādoque pro pœna peccati. vt Esa. 53 Omnes nos errauimus, & dominus posuit in ipso iniquitates omnium nostrum, scilicet pœnam peccatorum. Cum ergo dicitur hic. *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum.* primo loco iniquitas stat pro pœna, secundo pro culpa, vt sit sensus. *Appone iniquitatem*, id est, pœnam debitā. *super iniquitatem*, id est supra peccata, quod est reddere eis pœnā peccatis ipsorum debitam. Et tunc ly apponere, propriè competit Deo, quia pœnam apponit Deus, & punit, & non solum permittit.

Qualiter Deus adducit peccatū peccato. Gregor. 25. mor. c. 12.

Peccatum est pœnitentia peccati & causa.

1121. **Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.**

Hic ponitur sexta pœna, quæ est de libro vitæ cancellatio. Vbi notandum, quòd aliquis dicitur scribi in libro vitæ, siue prædestinationis diuinæ tripliciter, scilicet primò secundum æternam Dei prædestinationem. Secundò secundum præsentem iustitiam. Tertiò secundum opinionem propriam. Primo modo scribuntur ab æterno, qui sunt prædestinati, & electi à Deo, sicut fuit Petrus, & tales. de dicto libro delentur secundum præsentem iustitiam, quando mortaliter peccant, sed non delentur secundum æternam præscientiam, quia finaliter saluantur. Secundo modo scribuntur omnes qui sunt in statu gratiæ, quamuis æternaliter sint reprobati. Et tales delentur: quia finaliter in peccato moriuntur. Tertio modo scribuntur illi, qui de sua iustitia præsumētes, se in libro vitæ scriptos putant, licet non sint. Et tales delentur, quando experimentaliter se vident damnatos. Hic ergo loquitur de deletione facta secundo modo & tertio modo. Et est sensus. *Deleantur de libro viuentium*, id est finaliter in peccato decedant, & cum iustis, qui sunt in libro secundum æternam Dei præscientiam, non scribantur. Et hoc fuit impletum de persecutoribus Christi. De ista materia vide diffuse in decretis, de pœn. dist. 4. in multis capitulis.

Prædestinatio. Reprobatio. Deleri de libro vitæ quid sit.

1122. **Ego sum pauper, & dolens, salus tua, Deus, suscepit me.**

Hæc est tertia pars principalis psalm. in qua Christus ex omnibus prædictis consurgit ad Dei laudem, & gratiarum actionem. Et diuiditur in partes quatuor, quia Christus primò suæ resurrectionis explicat beneficium. Secundò gratiarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

actionis exhibet officium, ibi. *Laudabo nomen Dei.* A
Tertiò fidelium ad hoc excitat consortium, ibi. *Videant pauperes.* Quartò beatorum prædicat solatium, ibi. *Quoniam Deus saluam faciet Sion.* Quantum ad primum sciendum, quòd beneficium collatum alicui, tanto maius apparet, quanto recipiens in maiori necessitate consistit. Maius enim esset beneficium pauperi accipere denariũ, quàm diuiti equum. Ideo ad magnificandum resurrectionis beneficiũ, Christus primo præmittit suam necessitatem, dicens. *Ego sum pauper, & dolens.* Vbi nota, quòd pauper quandoque dicitur idem quòd humilis. Matth.5. Beati pauperes spiritu, &c. Vbi Augustin. in sermone Domini in monte. Spiritus audaciam, & superbiam significat. Vnde vulgo superbi magnum spiritum habere dicuntur. nam spiritus ventus vocatur. Quis vero nesciat superbos inflatos dici tanquam vento distentos? Quapropter hic rectè intelliguntur pauperes spiritu, id est humiles, & timentes Deum, id est, non habentes inflantem spiritum. Et isto genere paupertatis, nullus fuit pauperior Christo, qui cum in forma Dei esset, humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem crucis. Secundo pauper significat egenum rebus mundi. Sic enim dicitur, psalm.73. Pauper, & inops laudabunt nomen tuum. Et isto modo Christus fuit etiam pauper: quia in paupertate natus, in paupertate conuersatus, in paupertate mortuus, & sepultus: quia in alieno sepulchro repositus. Propter quod de Christo dicitur. Scitis enim gratiam domini nostri Iesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia nos diuites faceret. Vnde Christus dicit. Vulpes foueas habent, &c, &c. filius autem hominis non habet, vbi reclinet caput suum. Consimiliter ergo hic dicit. *Ego sum pauper, & dolens,* scilicet ratione passionis. In qua passione, vt dicitur Esa.53. Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Propter quod dicit psal.87. Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Omnis dolor irruet in eum. Iob 20. Sequitur. *Salus tua, Deus, suscepit me.* scilicet me resuscitando à morte. Vnde psal.72. patri dicebat. Tenuisti manum dexteram meam & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Sic ergo suscipere notat resurrectionem, psal.3. Tu autem susceptor meus es, gloria mea, &c. Hanc resurrectionem postulat Christus, vt inimici confundantur, dicens. Suscipe seruum tuum in bonum, vt non calumnientur me superbi.

Nota.
Pauperid est humilis.
Christus Pauper.
2. Cor. 8.
Matth 8.
Resurrectio dicitur susceptio.

1123. Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Hic Christus insurgit ad gratias. Et duo facit, quia primo Deum laudat, secundo Dei laudem exaltat ibi. *Et placebit.* Quantum ad primum nota, quòd canticum significat lætitiam mentis interiorem, vt dictum fuit versic.29. Et sic Deum laudat cum cantico, qui Deum læto corde exaltat, quod dicitur ad differentiam illorum, qui laudant cantando ore, sed cor habent alienum, vt hypocritæ, pigri, & negligentes, *Et magnificabo eum in laude.* Non est intelligendum, quòd ex laude nostra aliquid Deo accrescat, propter quod à nobis magnificus fieri dicatur, sed magnificamur in illo, dum laudibus extollimus ipsum. Vnde qualiter nos magnificamur in Deo, & nos Deum magnificamur, vide supra versic.272. & 503. Aliter exponit istum versum Hugo. vide in originali, vers.1002.

Et placebit Deo super vitulũ nouellum, cornua producẽtem, & vngulas. 1124.

Hic laudem Dei exaltat. Vbi notandum, quòd in antiqua lege offerebantur sacrificia animalium vitulorum, hircorum, & huiusmodi, quæ quidem de se Deo non erant accepta, sed solum ratione deuotionis offerentis. Sed sacrificium laudis cum cantico, id est ex deuoto corde procedentis, ratione sui Deo est acceptum. Et hoc est, quod hic dicit, quòd sic laudare Deum cum cantico, placebit Deo super vitulum, &c. id est magis quàm sacrificium vituli, qui ad literam producit vngulas, & cornua. Vel per sacrificium laudis dicitur sacrificium Eucharistiæ, vt fuit superius ostensum versic. 823. Certum est autem, quod istud magis Deo placet, quàm sacrificium vitulorum. Propter quod dicitur psal.49. Sacrificium laudis honorificabit me, &c. Vel per vitulum nouellum, &c. intellige superbos, & lasciuos Iudæos, vt supra versic.840. De quibus dicit Christus. Circundederũt me vituli multi. Et illi vituli producebant cornua, & vngulas, scilicet cornua superbiæ contra Christum, & vngulas rapinæ contra proximum. Quia sacerdotes Iudæorum, ne sacrificia carnalia perderent, Christum superbè sunt persecuti, & cum illis sacrificiis expoliabant subditos. Vult ergo dicere psalmista, quòd sacrificium laudis, scilicet noui testamenti, & Eucharistiæ placet Deo *super vitulum, &c.* id est, plus quàm sacrificia sacerdotũ legis antiquæ. Hic nota, quòd multa Deo singulariter placent, scilicet deprecatio humilium ad exauditionem. Iudith 9. Humilium, & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Secundò tribulatio innocentium, quòd ad probationem. Iob 1. Sicut domino placuit, sic factum est. Tertiò confessio pœnitentium, ad peccati detractionem. Malach.3. Placebit Deo sacrificium Iuda, qui confessio interpretatur.

B
C
Psal.21.
Placent Deo multa.
D

Videant pauperes, & lætentur, quærite dominum, & viuet anima vestra. 1125.

Hic ad Dei laudem fideliũ aduocat consortium. Et primò facit hoc. Secundò adducit motiuum, ibi. *Quoniam exaudiuit.* Quantũ ad primum sciendum, quòd nomine pauperum intelligit primitiuos fideles, vt Apostolos, & alios, qui in primitiua ecclesia nihil possidebãt, sed omnia erant eis communia. vt habetur Act.4. Habere enim in communi, non obuiat veræ paupertati. Vel per pauperes intelligit humiles, vt dictum est, supra versic. 1122. Et tunc hortatur omnes fideles, qui in humilitate fundari debent, dicens. *Videant pauperes. Videant,* scilicet Christum transisse de morte ad vitam, de pœnis ad gloriã. Videant etiam per Christum sacrificia antiquæ legis in vnum verum sacrificium Eucharistiæ permutata. Et ideo ex hoc lætentur laudantes Deum, & sic sacrificium laudis offerentes. Et ex hoc vide differentiam inter sacrificia legis antiquæ, quæ fiebant in vitulis, agnis, & aliis animalibus, quæ solum diuites offerre poterant: quia pauperes illis carebant. Sacrificium autem laudis nouæ legis commune est omnibus tam

E

tam pauperibus quàm diuitibus, à quo nullus se excusare potest: quia hoc sacrificium stat in mente, illa autem in rebus exterioribus. Dicat ergo. *Videant pauperes, & lætentur*, scilicet in Christo Vbi nota, quòd lætitia est multiplex, scilicet temporalis, spiritualis, & æternalis. Vide supra ver.841. Vnde psal. dicit, Lætamini in domino, & exultate iusti, quasi dicat non in mundo, sed in Christo domino. Propter quod subdit *Quærite dominum, & viuet anima vestra*, id est quærite dominum per fidem, & amorem, & viuet anima vestra vita gratiæ. Qualiter autem quærendus sit Deus, notandum, quòd aliqui Deum non quærunt, nec inueniunt, aliqui Deum quærunt, sed non inueniunt, aliqui Deum quærunt, & inueniunt. Primi sunt, qui totam spem suam in temporalibus ponunt, de Deo nihil curantes, figurati per regem Asa. de quo dicitur 2. Paralip. 16. quòd ægrotauit dolore pedum vehementissimè, nec in infirmitate sua quæsiuit dominum, in arte medicorum confisus, & mortuus est. Vbi nota, quòd per regem Asa, qui plasmatio interpretatur, significatur homo, quem Deus fecit quòd ad corpus, & creauit quò ad animam, qui ideo rex dicitur: quia omnibus creaturis præpositus fuit. Tales autem multi sunt solum quærentes temporalia, & non Deum, & moriuntur non solum corporaliter, sed etiam æternaliter, qui infirmantur in pedibus, id est in affectionibus mentis, quas ad vana mundi applicant. Vnde de talibus dicitur 2. Paral. 15. Si quis non quæsierit dominum, moriatur. Secundi sunt, qui stant in carnis delitiis. Isti figurantur per sponsam, quæ dicit. Can. 3. In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea, & non inueni. Tertij sunt, qui in munditia, & puritate cordis eum quærunt. Et tales inueniunt figurati in Magis, qui venerunt Hierosolymam quærentes regem Iudæorum, & ipsum inuenerunt. Matth.2. Et nota, quòd Magorum exemplo Christum tripliciter quærere debemus, scilicet festinanter, ne morte præueniamur, perseueranter vt ad fidem perducamur, gaudẽter, ne coacti iudicemur. Primò quæramus festinanter, quamuis enim certus sit quilibet, quòd quandocunq; per pœnitentiam perfectè Deum quæsierit, quòd placatum inueniet per gratiam, tamen dubius esse debet, an in futurum ipsum debitè poterit inquirere: quia vt dicitur Eccles. 9. Nescit homo finem suum, quilibet ignorat quid sibi futurum tempus apponat. Quia etsi Deus pœnitenti veniam spopondit, peccanti tamen diem crastinum non promisit. Propter quod Christus dicit. Prouerb. 8. Qui mane vigilauerit ad me, inuenier me. Et dicit mane, quia statim habita opportunitate, debes de peccato dolere, & per pœnitentiam quærere Deum. Sic & Magi fecerunt: quia statim Christum natum quęsierunt. Et hoc est quod dicitur. Eccles. 5. Ne tardes conuerti ad dominum, &c. vnde Esa. 55. Quærite dominum, dum inueniri potest, &c. Et Magister lib. 4. distinct. 20. Dico tibi, dum sanus es, pœnitentiam age, &c. Secundò quæramus ipsum perseueranter. Quid enim bonum facere proficit, si ante finem vitæ deseratur? quoniam secundum Isidorum vtrumquenque Deus iudicat non de sua vita præterita, sed de suo fine. & Christus ait. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Vnde dicitur Hierem. 29. Cum quæsieritis me in toto corde vestro, inuenietis me. Psalm. 104. Quærite dominum & confortamini, quærite faciem eius semper.

A
Psal. 96. & psal. 31.
Quærere Deum.
B
Nota.
Nota quòd liter tripliciter est quærẽdus Christus.
Isidorus. Matt. 10.

Quærit Deum in parte cordis, qui ad tempus illum quærit, sed in toto corde, qui perseueranter. Tertiò quæramus lætanter. Omnia enim bona nostra cum lætitia cordis debent fieri, non cum tristitia, quia omne triste coactum, & violentum iudicatur, & nullum coactũ feruitium apud Deum meretur præmium. Et hoc est, quod dicitur psalmo 69. Lætentur in te omnes, qui quærunt te. Sic enim & Magi quærentes dominum, gauisi sunt gaudio magno. Sic & nunc conformiter psalmista dicit. *Audiant pauperes, & lætentur; quærite dominum, &c.*

Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & vinctos suos non despexit. 1126.

Hic ostendit Christus motiuum, quare cum lætitia Deum debemus quærere, quia scilicet desideria pauperum adimplet, captiuos liberando. Per pauperes enim intellige humiles, quos exaudit Deus, quoniã inter virtutes humilitas orationem exaudiri facit, vt patet suprà versic. 315. & 362. & 437. *Et vinctos suos non despexit.* Per vinctos intellige sanctos patres, qui vincti tenebantur in lymbo, quos Christus resurgendo liberauit Zach. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Vel per vinctos accipe peccatores, quoniam vt dicitur Prouerb. 5. Funibus peccatorum suorum constringitur quisque. Sed nota, quòd peccatores sunt duplices, aliqui sunt Dei, & aliqui diaboli. Dei sunt peccatores, qui tamen æternaliter à Deo sunt prædestinati, sed diaboli sunt, qui à Deo æternaliter sunt reprobati. Primos Deus non despicit, sed finaliter saluat, & liberat. Sed secundos finaliter despicit, & damnat. Vnde de primis hic postulat psalmista. d. *Et vinctos suos non despexit.* Vel *vinctos suos*, id est præceptis suis, & legibus astrictos.

C
D
E
Laudare Deum.

Laudent illum cœli, & terra, mare, & omnia reptilia in eis. 1127.

Hic ex prædictis ostendit omnem creaturam ad Deum laudandum obligatam. Et primò proponit laudem debitam. Secundò ostendit laudis causam, ibi. *Quoniam Deus.* Quantum ad primum sciendum, quòd laus est duplex, quædam verborum, & quædam operum. De laude verborum dicitur 2. Paral. 29. Præcepit Ezechias, vt laudarẽt dominum sermonibus Dauid. De laude operum dicitur de sapientia increata Prouerb. 31. Laudent eum in portis opera eius. Laudare Deum verbis, & operibus potest omnis creatura rationalis, quia ipsum laudat sermonibus, dum ipsum verbis verum Deum confitetur. Psalmus. Labia mea laudabunt te. Laudat operibus, dum mandata Dei, & ordinem sibi à Deo datum perficit omnis creatura. Isto modo homo laudat Deum, quando mãdata Dei perficit. Solum laudat Deum: quando ordinem sibi datum à Deo conseruat, sic mare, &c. Hæc omnia insensibilia Deum laudant, dum seruando ordinem à Deo sibi datum, ipsum Deum laudandum nobis ostendunt. Hic ergo ex Christi resurrectione sic ostendunt. Hic ergo ex Christi resurrectione sic ostendit omnem creaturam ad Dei laudem excitat, vt sicut omnis creatura in Christo passo turbationem ostendit, sic & in resurrectione lætetur. Nam Angeli suo modo fuerunt turbati. Esa. 33. Angeli pacis

Universidad de Deusto
Biblioteca

cis amarè flebũt. Cœli, quia sol obscuratus est. Terra, quia mota est, &c. Sed in Christi resurrectione omnia dominum laudare cum exultatione videbantur. Nam angeli in veste candida mulieribus apparuerunt. Sol præuenit diem per tot horas, quibus obscuratus fuerat in die passionis. Terra, quia reddidit mortuos suos &c. Quæ omnia prævidens psalmista, dicit. *Laudent illum cœli, & terra.* Vel per cœlum intellige apostolos, & viros cœlestes, psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei. Per terram intellige Iudæos, quibus terrena præmia promissa erant. Per mare intellige gentes per pœnitentiam amaram conuersas. Per reptilia intellige cæteros peccatores terrenis deditos, qui omnes Deum laudare tenentur; quia pro omnibus quo ad sufficientiam fuit passus. Et aduerte, quòd ad laudem Dei omnes tam bonos quàm malos excitando cœlos præmittit, dicens. *Laudent illum cœli.* quia cœli maximè nobis Deum laudabilem ostendunt, quod sic ostenditur. Nam opus artificem ostendit laudabilem. Cœli autem sunt opus Dei subtilissimum. Propter quod cœli dicuntur opera digitorum Dei. psal. 8. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum. Illa enim, quæ subtiliter operari volumus, digitis, & nõ tota manu operamur. Dicit enim Philosophus, quòd opus laudat artificem. Constat autem, quòd operatio corporum cœlestiũ, & ipsorum dispositio est imago pulchertima. Si ergo hodie laudatur sculptor ex pulchra imagine facta, similiter pictor ex pictura, doctor ex lege edita, & huiusmodi: quanto ex consideratione cœlorum laudandus est Deus? Sic ergo nota, quòd quandocunque in scriptura insensibilia dicuntur laudare Deum, sic intelligendum est, quia hominibus materiam diuinę laudis præstant.

Philosophus 10. de anima libus.

1128. ## Quoniam Deus saluam faciet Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudæ.

Hic beatorum explicat gaudium, siue solatium. Vbi notandum, quòd omnes tres versus sequentes exponuntur, non solum de viatoribus, vel de ecclesia militante: sed etiam de triumphatoribus, & ecclesia triumphante. Primo ergo exponitur de ecclesia militante. Vbi notandum, quòd per Sion intelligitur militans ecclesia, & ratione nominis, & ratione operis. Ratione nominis; quia Sion interpretatur specula, & ecclesia militans videt per speculum in ænigmate. Etiam ratione operis: quia in monte Sion incœpit Christi ecclesia ædificari per Christi prædicationem, quoniam in templo, quod erat in monte Sion, Christus pluries prædicauit. Ibi etiam Christus cœnauit, & sacramẽtum eucharistiæ confecit. Ibi spiritum sanctum misit apostolis, quo informati apostoli ecclesiam per orbem dilatauerunt. De hac ergo dicit, quòd tenemur laudare Deum, ratio, *quoniam Deus saluam faciet Sion*, id est ecclesiam militantem: quia scilicet, saluabit omnes, qui sunt membra ecclesiæ: saluabit in præsenti, quia apostolos, & alios fideles fortificabit, ne per peccatum cadant aduersitatibus pressi, vt patuit in apostolis, & martyribus. Et saluabit in futuro eorum meritis dando præmia. Quæ autem sint eorum merita ostendit dicens. *Et ædificabuntur ciuitates Iudæ.* Ecclesia enim catholica dicitur ciuitas, eo quòd in ipsa sit ciuium vnitas. Et quamuis sit solum vna ecclesia generalis, tamen particulariter multæ dicuntur ecclesiæ, vt ecclesia Romana, Constantinopolitana, Rauennen. &c. Apostoli autem spiritu sancto recepto, per orbem diuisi ciuitates ædificauerunt, id est ecclesias, quod notans psalmista dicit. *Et ædificabuntur ciuitates Iudæ*, id est ecclesiæ Christi, qui per Iudam significatur: quia fuit de tribu Iuda. Potest etiam exponi de ecclesia triumphante, quæ Sion appellatur, quia Deum facietenus speculatur. De qua dicit apostolus ad heb. 12. accessistis ad Sion montem, & ciuitatem dei viuentis Hierusalem cœlestem &c. Et de hac cœlesti Sion dicit. *quoniam Deus saluam faciet Sion:* quia, scilicet per homines beatificatos restauratur angelorum ruina, & sic *ædificabuntur ciuitates Iudæ*, id est ordines angelorum restaurabuntur, qui dicuntur *ciuitates Iudæ*, id est Christi, qui fuit de Iuda: quia in beatis angelis, & hominibus, qui sunt ciues supernæ ciuitatis, est summa voluntas, vnitas & concordia.

Sion significat ecclesiam.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam. 1129

Hoc similiter exponitur de ecclesia militante, & triumphante. Vbi notandum, quòd differentia est inter habitare, & inhabitare. Nam habitatur corpore, sed inhabitatur mente, quoniam inhabitare est intus habitare. In ecclesia militante multi habitant, qui non inhabitant, vt puta, qui nomine sunt christiani, non re. Sed illi inhabitant, qui re, & mente ecclesiæ sunt membra, sicut fuerunt apostoli, & alij Christi fideles. De quibus dicitur psal. 67. Deus, qui inhabitare facit vnius moris in domo: quia in ecclesia nullus mente inhabitat, nisi cum cæteris fidelibus sit vnius moris, & voluntaris. Et tales ecclesiam sibi hæreditate acquirunt spe. De beatis autem exponitur, quòd in cœlesti Hierusalem beati inhabitabunt ibi. *Et hæreditate acquirent eam*, id est stabiliter in perpetuum ibi habitabunt: quia Deus hæreditas eorum erit. psalm. 15. Dominus pars hæreditatis meæ. De hac hæreditate, vide supra ver. 974. & 975.

Habitare Inhabitare.

Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea. 1130

Hic exponit, qui sunt illi, qui habitant in ecclesia militante, vel triumphante. Vbi nota, quòd nomine seminis imitatores intelligũtur, eo quòd semen, quod nascitur ex arbore, vel herba, imitatur, & continet naturam herbæ, vel arboris, ex qua oritur, vnde simile generat. Sic & in hominibus illi vocantur semen alterius, qui illius mores imitantur. Sic enim semen bonorum vocantur boni. psalm. 21. Qui timent dominum, laudate eum, vniuersum semen Iacob, glorificate eum. Consimiliter & mali malorum semen dicuntur. Dan. 13. Semen Chanaan, & non Iuda, &c. Serui autem Dei vocantur propriè patres antiqui, qui Dei voluntatem seruabant, vt Abraham, Isaac, & Iacob, vel quia ipsi à Deo seruabantur. Nam vt ait August. 19. de ciuitate Dei. Origo vocabuli seruorum in Latinam linguam inde creditur educta: quia ij, qui iure bell à victoribus poterant occidi, conseruabantur, & serui fiebant à seruando appellati.

Semen. Seruus.

Sic

Sic ergo sancti patres serui Dei dicuntur: quia ab ipso Deo seruati, ne à dæmone per peccatum occiderentur finaliter. *Semen ergo seruorum eius possidebit eam*, scilicet hæreditatem, id est imitatores patrum sanctorum. Et sic exponit glo. dicens. *Semen seruorum eius, &c.* id est imitatores fidei, & bonorum operum sanctorum patrum. Sed quia nullus potest imitari sanctos patres, nisi Deum diligat, ideo exponit quid per nomen seminis intelligat, dicens. *Et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.* Vbi gloss. Hi sunt semen seruorum, non qui carne filij sunt: quia etiam serui dilexerunt nomen eius, qui non diligunt, non se dicant semen eius, & qui diligunt nomen eius, non se negent semen seruorum eius. Et nota, quòd hic accipitur pro re significata per nomen Dei.

PSAL. LXIX.

1131. Deus, in adiutorium meum intende, domine, ad adiuuandum me festina.

Hic psalmus talem habet titulum. *Psalmus Dauid in rememoratione, quòd saluũ fecit eum dominus.* Pro cuius expositione sciendum, quòd istum psal. fecit Dauid, quando ab Absalon filio suo, Deo permittente propter peccatum adulterij, & homicidij commissum in Bersabe, & Vriam, de Hierusalem fugit. Nam vt habetur 2. Regum 15. Fuit enim tunc in magno mortis periculo, à quo tamen saluus factus est, ipsum Deo protegente mediante consilio Chusi, & eius inimici fuerunt mortui, & dissipati. Et tunc hoc videns Dauid fecit istum psalmum, in recordatione tanti beneficij à Deo recepti. Ex quibus patet materia psalmi, & tituli. cuius sensus est iste. Psal. Dauid, scilicet quem fecit Dauid, *in rememoratione, quod saluum fecit eum dominus*, scilicet à persecutione Absalon, & aliorum. Et sic quantum ad literam iste psalmus habet tres partes: quia Dauid in ista persecutione primo petit inimicorum deiectionem. Secundò amicorum exultationem, ibi. *Exultent, &c.* dic vt Nic. Quantum vero ad sensum propheticum sciendum, quòd iustorum recordatio stat in duobus, scilicet in recordatione peccatorum commissorum, propter quæ Dei iudicium timemus, & in recordatione æternorum præmiorum, quæ firmiter speramus. De prima recordatione agit titulus psalm. 37. De secunda vero agit iste. Propter hoc dicitur, *in recordatione, quòd eum saluum fecit dominus*, scilicet per spem. Et sic est sensus tituli talis. Psalm. Dauid, id est iste psalmus factus est à Dauid, & competit omni iusto per Dauid figurato. Et factus est adhuc *in rememoratione*, id est agens de rememoratione, non vtique peccatorum, sed huius rei, *quòd dominus saluum fecit eum spe*, scilicet, & certitudine. Et vide quàm bene præsens psalmus sequitur præcedentem ad ostendendum conformitatem capitis, & membrorum Christi, & fidelium. Nam in præcedenti psalm. actum est de Christi persecutione, morte, & passione, & consequenter de ipsius resurrectione. Hic autem conformiter agitur de membrorum Christi persecutione, & pœnis, & consequenter de ipsorum gloria, & præmiatione. Diuiditur ergo psalmus iste in duas partes: quia primo petit Dei adiutorium, vt ab inimicis protegatur. Secundò vt in bonis collocetur, ibi. *Exultent.* Prima in duas: quia primo petit adiutorium Dei contra persecutiones dæmonum. Secundò contra persecutiones hominum, ibi. *Confundantur.* Quantum ad primum sciendum, quòd diabolus illos magis tentat, & inuadit, quos sibi magis rebellare per bona opera conspicit, quod ostendit Gregor. dicens. Mater negligentiæ solet esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, scriptum est. Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara cor tuum ad tentationem. Non enim ait, ad requiem, sed ad tentationem: quia hostis noster adhuc in hac vita nos positos, quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Illos enim pulsare negligit, quos quieto iure possidere se sentit. Contra nos vero eo vehementius excitatur, quo ex corde nostro quasi ex iure proprio nostræ habitationis expellitur. Hoc enim in seipso dominus quasi sub quadam dispositione figurauit, qui diabolum non nisi post baptisma se tentare permisit, vt signum nobis quoddam futuræ conuersationis innueret, quod membra eius postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent, &c. Ad propositum ergo iusti in hoc mundo videntes, quòd quantò deuotius erga Deum disponuntur, tanto acrius infestantur à diabolo, cui per seipsos resistere non valent, ad Dei inuocandum adiutorium excitãtur, dicentes. *Deus, in adiutorium meum intende.* Quia si Dei adiutorium tardat, nos aduersarius superat. Et ideo acceleratione adiutorij quærit, dicens. *Domine, ad adiuuandum me festina.* Et notandum, quòd inter alias virtutes oratio maximè mentes nostras ad Deum erigit. Et ideo orantes maximè diabolus impugnat. Et ideo ne nobis orantibus præualeat, semper in principio horarum istum versiculũ præmittimus, dicentes. *Deus, in adiutorium meum intende, &c.* Et hoc est, quod Magister notat in glo. dicens, Nota, quòd hic versiculus ante omnes horas dicitur: quia cum orare debemus, tunc maximè nos diabolus tentat. Contra ergo illius insultus, auxilium à domino postulamus ante omnia. Circa adiutorium Dei nota, quòd Deus adiutorium suum multis generibus hominum præbet: quia adiuuat pœnitentes, adiuuat patientes, adiuuat præliantes, adiuuat meditantes, adiuuat confidentes, adiuuat deprecantes. Vide suprà versi. 957. vbi agitur de primo membro. De secundo membro agitur. versic. 983. De sexto autem membro, quod est magis ad propositum agitur vers. 673. vbi istud membrum distinguitur in sex. Quia ibi notatur, quòd orando debemus petere adiutorium Dei, vt scilicet adiuuet captiuatos, tribulatos, impugnatos, fatigatos, infirmatos, & adoptatos. Et ibi agitur de prima. Nunc ergo dicamus de secundo. Dico ergo quòd orando debemus petere, vt Deus adiuuet tribulatos consolando paternaliter. dicen. illud psalm. 45. Deus noster, refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus, &c. Ipse enim in tribulationibus orantes adiuuat: propter quod dicitur. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et tot onem adiungit, dicens, quia factus est mihi dominus in refugium, & Deus meus in adiutorium spei meæ. Secundum enim naturam tribulationis dat consolationem. Sic enim adiuuit tres pueros

Memoria.

Vitat diabolus bonos. Securitas negligentia. Greg. 2. 4. mor. c. 12.

Adiutor Deus.

Psal. 45. Psal. 93. Dan. 3. Dan. 14.

ros

Universidad de Deusto
Biblioteca

ros in camino ignis positos, ventum roris ministrando. Danielem in lacum leonum missum, leones mansuefaciendo. Susannam eius accusatores occidendo; & multa similia. Vnde merito quilibet in tribulatione sic adiutus, ei dicat. Tu autem domine, adiuuisti, & consolatus es me. Tertiò, petamus, vt adiuuet impugnatos nos defensando. Sine enim Dei adiutorio à dæmonibus impugnantibus, & malis hominibus saluari non valemus. Et ideò dicamus ipsi Deo. Adiuua me, & saluus ero. Deus enim, qui non est acceptor personarum, stat in medio omnium oppressorum paratus æqualiter omnes adiuuare, ipsum inuocantes. Propter quod de ciuitate omnium oppressorum dicitur. Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus manè diluculo. Quartò petamus, vt adiuuet fatigatos, eos sociando. Hoc est, quòd nos sic adinuicem societ, vt vnus adiuuet alium onera nostra portantes adinuicem, & tunc securi erimus: quoniam vt scribitur Prouerb. 18. Frater, qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Quintò vt adiuuet infirmantes, eos roborãdo. Quilibet enim per se debilis est, & infirmus ad tolerandum aduersa, propter quod Dei egemus adiutorio. Sic & illa Hester contra Aman hostem Iudæorum debilem se cognoscens, à Deo quærebat adiutorium, dicens. Domine, rex solus, adiuua me: quia præter te nullus auxiliator est alius, & statim fuit adiuta. Sextò vt adiuuet adoptatos nos beatificando, sibi dicentes illud psalm. 108. Adiuua me, domine Deus meus, saluum me fac propter misericordiã tuam. Et aduerte, quòd illud Dei adiutorium aliqui contemnunt, qui scilicet plus in diuitiis quàm in Deo confidunt. psalm. 51. Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorium suum, sed sperauit in mul. &c. Aliqui illud tollunt, qui scilicet proximos adiuuare contemnunt: quia tales Dei adiutorio se indignos faciunt. De quibus psalm. 109. Non sit illi adiutor, nec sit, qui misereatur pupillis eius, rationem subdit, dicens. Pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam. Aliqui impugnant, scilicet, qui non credunt Deum disponere ista inferiora, sed solum superiora. Et sic tales non credunt se adiuuari à Deo, sed magis suis operibus credunt iuuare Deum, quos reprehendit scriptura, dicens. Cuius est adiutor, nunquid imbecillis, & sustentas brachium eius, qui non est fortis? Veruntamen sciendum, quòd ipsum Deum fortissimum etiam humiliter agentes adiuuare dicimus. Vnde per Paulum dicitur. Adiutores Dei sumus. Nam cui ipse internam gratiam infundit, nos exhortationis voce concurrimus, hoc ille per spiritum agit intrinsecus, quod nos exterius ministerio vocis adiuuamus. Aliqui intrant, qui scilicet gratia Dei iustificantur. Et sic intrare cupiebat psalmista, dicens. Adiuua nos, Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui libera nos, &c. Aliqui transeunt per istud adiutorium; qui scilicet per gratiam, operantem proficiunt in meritis. Et sic intrabat & transibat illa anima, quæ dicit psal. 45. Adiuuabit eam Deus manè diluculo, Deus in medio, &c. Aliqui autem in isto adiutorio habitant, qui, scilicet in gloria sunt assumpti. De quibus psalm. 88. Posui adiutorium super potente, & exaltaui electum, &c. Nos ergo isto modo adiuuari quæramus, dicentes. Adiuua me, & saluus ero. Quod nunc nos facere docet psalmista, dicens. *Deus, in adiutorium meum intende.*

Psal. 95. *Psal. 118.* *Iob 16.* *1. Cor. 3.* *Psal. 78.* *Hester 14.* *Psal. 118.*

A

Confundantur, & reuereantur, qui quærunt animam meam. 1132.

Hic petit Dei adiutorium contra persecutiones hominum. Et diuiditur in tres partes, secundum quòd sunt tria genera persecutorum: quia quidam sunt aperti, quidam occulti, quidam adulatores. Primò petit contra primos. Secundò contra secundos, ibi. *Auertantur.* Tertiò contra adulatores, ibi. *Auertantur statim.* Primò ergo agit de apertis persecutoribus, dicens. *Confundantur, & reuereantur, &c.* Vbi notandum, quòd confusio est triplex, vt dictum fuit supra versiculo 345. scilicet confusio in vitiis, pro vitiis, & contra vitia. Confusio in vitiis, est mentis deordinatio propter vitia. Confusio pro vitiis, est pœna vitiis debita. Sed confusio contra vitia, est displicentia propter commissa vitia, siue pœnitentia. Hic ergo versus potest intelligi de qualibet illarum. Nam, si intelligatur de duabus primis confusionibus, tunc stat præmissiue, non optatiuè, vt talium confusionem præuidens psalmista, non optans dicat *Confundantur*, id est confundentur. Sic etenim dicit Hier. 17. Confundantur illi, & non cõfundar ego. Si autem accipiatur tertio modo, tunc stat optatiuè, vt scilicet tales persecutores considerantes mala sua erubescant, & conuertantur. Et istum sensum magis sonat litera. Propter quod sequitur. *Et reuereantur.* Vereor enim secundum grammaticos, idem est quòd ex aliquo facto verecundari, vel timere cum exhibitione alicuius reuerentiæ. Et componitur cum re, & fit reuereor, id est valde vereri. Et sic peccator reueretur, quando ex consideratione peccatorum erubescit, & verecũdatur, & timens Deo exhibet reuerentiam. Vnde hic ait glo. *Confundantur*, primò de peccatis suis, & postea *reuereantur*, id est conuertantur. Nam reuereri est timere, ne pro læsa iustitia pœna sequatur. Sic enim dicitur psalm. 70. Lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam, cum confusi, & reuériti fuerint, qui quærunt mala mihi.

Confusio. *Reuereri.*

D

Auertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala. 1133.

Hic agit de inimicis, & persecutoribus occultis. Vbi notandum, quòd diuersa fuit persecutio ecclesiæ & fidelium. Nam primo fuit impetus persequentium apertus, quando, scilicet reges, & imperatores aperte persequebantur ecclesiam, martyres trucidantes. Et de illis statim dicitur. *Confundantur, & reuereantur, qui quærunt animam meam*, id est vitam meam auferre per mortẽ. Postea venit persecutio occulta, scilicet hereticorũ, qui sub ratione christianitatis, Christi fidẽ persequebantur, vt tempore Arrij, Nestorij, & huiusmodi. Et isti plus nocuerunt quam primi: quia periculosior est hostis occultus quàm manifestus, sicut morbus occultus quam manifestus: quia contra manifestum remedia apponi possunt, non contra occultum. Et de istis occultis persecutoribus, orat dicens. *Auertantur retrorsum, & erubescant*, id est reuertantur, vt ecclesiam sequantur, & non ipsam præscindere velint. Sic enim multi hæretici finaliter ecclesiæ veritatem cognoscentes, auersi sunt à via sua mala, *& retrorsum*, id est post ecclesiam abierunt, vt de Euthychio expresse ostendit Gregor. libr. 14. mora.

B

mor. capit. 31. Quia verecundatus errore suo, quo resurrectionem negabat corporum, veritatem fuit confessus. Et hoc est quod dicit. *Et erubescant.* Erubescentia enim signum est interioris verecundiæ.

Auersio multiplex Exc. 18. Vide supra versicul. 344. Et notandum, quòd auersio quandoque accipitur in bono, quandoque in malo. De bona dicitur. Cum auerterit se impius ab impietate sua &c. De mala autem dicitur ibidem. Si auerterit se iustus à iustitia sua &c. Hic autem accipitur de bona auersione, qua quis ab errore conuertitur ad veritatem. Vnde ista aduersio dicitur quidam actus salutaris pœnitentiæ. De qua Eccl. 8. dicitur. Ne despicias auertentem se à peccato &c. Et hæc auersio est multiplex. Primò est auersio à mala societate. sic Moyses auertit se à Pharaone. Exo. 10. Auertit se Moyses, & egressus est à Pharaone. Secundo est auersio à crudelitate. scilicet per pietatem. Thobiæ 4. Noli auertere faciem tuam ab vllo paupere. Ita enim fiet, vt non auertatur à te facies domini. Tertiò à dolositate ad virtutem. Prouer. 4. Non declines ad dexteram, neque ad sinistram, auerte pedem tuum à malo. In huius enim figuram asina Balaam, sciens viam suam contrariam Deo: cernens angelum stantem euaginato gladio, auertit se de itinere. Quarto furoris ad pacem. Prouerb. 29. Homines pestilentes dissipant ciuitatem: sapientes vero auertũt furorem. Sic & illa mulier sapiens Abigail suis verbis pacificis auertit furorem Dauid concitatum contra virum suum Nabal. Quinto à luxuria ad castitatem. Cant. 6. Auerte oculos tuos à me: quia ipsi me auolare fecerunt. & Eccl. 9. Auerte faciem tuam à muliere compta: & circunspicias speciem alienam. Sextò ab idololatria ad fidem. Ezech. 14. Recedite ab idolis vestris: & ab vniuersis contaminationibus vestris auertite facies vestras. Septimò ab hæresi ad veritatem, quam in persona hæreticorum postulabat Dauid, dicens. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Hic enim accipit oculos interiores, quibus vera vel falsa contemplamur: qui tunc vanitatẽ vident, quando falsitatem contra veritatem sacræ scripturæ attestantur, & docent. Et istam auersionem hæreticorum hic postulat psalmista, dicens. *Auertantur retrorsum & erubescant, qui volunt mihi mala*, scilicet mala semina falsitatis inserere.

Num. 22. *1. Reg. 25.* *Psal. 118.*

C

D

1134 Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge, euge.

Adulatio. Hic agit de inimicis adulatoribus, qui sub specie boni ad malum alios trahunt, quales sunt hodie in ecclesia multi laudantes alios etiam in malis. Et tales multum nocent: quia laudata culpa fauoribus crescit: vt deducit Gregor. 4. moral. capitul. 23. Et contra istos orat propheta dicens.

Euge. *Auertantur statim erubescentes, qui dicunt &c.* Euge enim est interiectio lætantis. sicut quando quis vult alteri congaudere, & ipsum laudare, dicit. Euge euge. quasi dicat: bene feceristi. Et sic adulatores etiam fidelibus nocent, dum eis adulando ipsos ad vanam gloriam incitant. Vnde hic ait gloss. Auertantur statim &c. *qui dicunt. Euge euge*, glo. id est irrisoriè, vel adulatoriè. Duo enim sunt genera persequentium: scilicet adulantium, & vituperantium. Sicut enim aurum igne probatur: ita vir lingua adulantium. Plus enim lingua adulatoris nocet, quam manus persecutoris. Vtrunque enim, scilicet laudatio, & vituperatio ignis est, intrat hunc ignem, qui tentatur vituperio, vel laude, exit integer, qui neutro capitur. Et, si quæras quod magis nocet homini, vel vituperium siue conuitium illatum: vel laus, & adulatio: credo quòd plus nocet adulatio, & laus, quia difficilius est resistere laudi, ne homo per superbiam eleuetur, quam vituperio, ne per impatientiam irascatur: multi, n. vituperio resistunt, non tantum perfecti, sed laudi nullus resistit nisi perfectus. Quod ostendit Greg. dicens. Despecto enim honore conditoris, seipsum plus amare conuincitur, qui suis præconiis lætatur. Quamuis etiam sancti viri de bona sua opinione gaudeant, sed cum hanc perficere audientes pensant, nec ideo de opinione sua, sed de proximorum gaudent vtilitate, quia aliud est, fauores quærere, & aliud, ad vtilitatem subditorum gaudere. Qua in re necesse est, vt cum audientium vtilitati non proficit, mentem nostram fama laudis non eleuet, sed fatiget &c. Et sequitur. Vnde per Salomonem dicitur. Sicut probatur in conflatorio argentum: & in fornace aurum, ita probatur homo ore laudantis. Argentum quippe vel aurum si reprobum est, igne consumitur, si perfectum vero, igne declaratur. Sic nimirum est de hominibus. Nam qualis sit quisque in eo quod laudatur ostenditur. Si enim auditis suis laudibus se extollit, quid iste aliud quam aurum vel argentum reprobum fuit: quem videlicet fornax linguæ consumpsit. Si autem fauores suos audiens ad superni iudicij considerationem redeat, ac de his apud occultum arbitrum grauetur, metuit, quasi ex purgationis igne ad magnitudinem claritatis excrescit, & vnde incendium trepidationis sustinet: inde clarius fulget. Ex quibus claret, quam periculosa sit laudatio, quam bene trepidans psalmista nunc dicit. *Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge, euge.* Quod nihil aliud est orare, nisi vt adulatores non sint.

Greg. 22. mor. c. 9. *Prou. 27.*

E

Vituperibm. Laus.

Exultent, & lætentur in te omnes 1135 qui quærunt te, & dicant semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum.

Hæc est secunda pars principalis, in qua à persecutionibus liberatus petit in bonis collocari. Vbi ostendit, qui vult in Deo finaliter beatificari, tria debet facere, scilicet, Primo Deum magnificare. Secundò debet seipsum humiliare, ibi. *Ego autem.* Tertiò debet in solo Deo spẽ ponere, ibi. *Adiutor meus.* Quantũ ad primum sciendum, quòd omnis nostra lætitia, & exultatio ponenda est in Deo solo: propter quod dicitur. Lætamini in domino, & exultate iusti &c. De hoc vide supra, ver. 479. & 480. Nota etiam, quòd iste versus & alij duo sequentes quasi formaliter ponuntur supra in fine psalm. 39. vide ibi. ver. 671. & 672. Dicat ergo psalm *Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te.* scilicet in præmium, *& dicant semper magnificetur dominus.* Loquitur enim hic more humano: vbi quis laudibus crescit, quod non facit Deus: sed nos Deum laudando proficimus. Non ergo in se, sed in nobis magnificatur Deus. De hoc vide supra. ver. 272. & 501. & 551.

Psalm. 31

Universidad de Deusto
Biblioteca

1136 **Ego vero egenus, & pauper sum: Deus, adiua me.**

Hic ostendit, quòd homo seipsum debet humiliare: si Deum in præmium vult habere. Quid enim est seipsum humiliare, nisi seipsum cognoscere, quòd à se nihil habet, quòd per se nihil potest, vnde sicut debemus Deum magnificare, ita nos egenos, & pauperes confiteri debemus. Quæ autem differentia sit inter egenum & pauperem vide supra ver. 674. Sequitur. *Deus, adiua me.* Qualiter autem pauperes & mendicos, dicitur superius. psal. 39. Ego autem mendicus, & pauper sum, dominus sollicitus est mei. vide ibi ver. 672.

Psal. 39.

1137 **Adiutor meus, & liberator meus es tu, domine, ne moreris.**

Hic ostendit, quòd in solo Deo spem debemus ponere. In tot enim aduersitatibus positi, sine Dei adiutorio subsistere non valemus. Ipse autem tribulatos, & in aduersis oppressos in se sperantes adiuuat, quod patet: quia, si iustus homo dici non posset, qui iustos iniustè oppressos non adiuuaret, dum posset, quomodo Deus iustus diceretur, si iniustè oppressis denegaret adiutorium? Vnde de ipso dicitur psalm. 9. Factus est Deus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Et de isto adiutorio abundat tota scriptura. Nonne Deus adiuuit tres pueros in camino ignis positos iniustè, quibus ignis nocere non valuit? Sic adiuuit Ioseph propter castitatis amorem incarceratum iniustè: vt inde ipsum honorificè extraheret, & dominum Ægypti constitueret. Sic adiuuit Susannam propter amorem castitatis iniustè ad mortem condemnatam: vt ipsius castitatem ostendens falsos criminatores traderet morti. Et sic de multis aliis. Propter quod dicitur psalm. 45. Deus noster, refugium, & virtus: adiutor in tribulationibus &c. Etsi quandoque ad adiuuandum tardus nobis videatur, tamen adiuuare nos semper est paratus: & tempore debito auxilium præstat: vnde festinum eius auxilium postulat psalm. dicens. *Domine, ne moreris*, id est, ne mihi tardius videatur, quòd adiuues. Illi ergo qui eget, adiutorium sibi tardius præstari videtur. Sic ergo vide quomodo finis istius psal. concordat principio: quia in principio dicitur. *Deus, in adiutorium meum intende*: hic autem dicitur. *Adiutor meus, & liberator meus es tu, domine.* Ibi dicitur. *Ad adiuuandum me festina*, hic autem dicitur *Domine, ne moreris*. Item nota, quòd propter septem peccata mortalia aduersa, vndique premunt: quia cuilibet peccato sua corresponder pressura: quia aliunde premitur superbus: aliunde auarus, & sic de singulis. Ideo septem vicibus in die, id est in septem canonicis horis adiutorium Dei postulamus dicentes. *Deus, in adiutorium meum intende.*

Daniel. 3
Adiutor Deus.
Gen. 41.
Dan. 14.

PSALM. LXX.

1138 **In te, domine, speraui, non confundar in æternum, in iustitia tua libera me, & eripe me.**

Secundum aliquos expositores iste psal. non est psal. distinctus à præcedenti: sed idem penitus: vt in multis bibliis Hebræorum reperitur. Sed quia Hieronymus ponit istum psalmum distinctum à præcedenti: quia præcedentem dicit 69. sed istum vocat septuagesimum. Et sic communiter vt psal. distinctus tractatur in libris nostris. Ideo ipsum vt distinctum à præcedenti tractabo. Et quamuis in Hebræo, & secundum Hieronymum hic nullus ponatur titulus. Magister tamen in glo. hic talem titulum ponit. *Psal. Dauid filiorum Ionadab, & priorum captiuorum.* Sed quia iste titulus in nullo facit ad literam psalmi: sed solum ad sensum propheticum: ideo primo exponam literam psalmi, antequam ad titulum accedam. Sciendum igitur quòd etsi iste psal. à præcedenti sit alius, habet tamen eandem materiam: quia tam iste quam ille fuit factus à Dauid, quando Absalon filius suus ipsum persequebatur. Vnde in præcedenti psalm. diuinum postulabat adiutorium pro sua liberatione, hic autem consequenter inducit rationes pro sua exauditione. Et sic psal. iste diuiditur in partes duas: quia Dauid primo pro sua exauditione adducit rationes ex parte Dei. Secundò ex parte sui, ibi. *In te cantatio.* Tertiò ex parte aduersarij, ibi. *Confundantur, & deficiant.* Circa primum allegat primo Dei magnificentiam. Secundò eius iustitiam, ibi. *Deus meus eripe me &c.* Dic vt Nic. de Ly. Quantum vero ad sensum propheticum primò exponendus est titulus, qui est, *Psal. Dauid filiorum Ionadab, & primorum captiuorum.* Vbi notandum, q̃ per filios Ionadab significantur iusti, & Deo obedientes: sed per primos captiuos significantur mali, & peccatores. Ratio primi est: quia filij Ionadab summè patri suo Ionadab fuerunt obedientes. Vnde obedientiam ipsorum ad exprobrandum inobedientiam Iudæorum Deo adducit propheta dicens, quòd adduxit filios Ionadab in domo domini: & posuit corã eis cyphos vino plenos dicens eis, Bibite vinum. Qui responderunt. Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab pater noster præcepit nobis dicens, Non bibetis vinum &c. obediumus ergo voci Ionadab filij Rechab patris nostri. Et ex ista obedientia improperatur Iudæis, quòd voci Dei obedire nolebant. Vnde sequitur in eodem cap. Vade, & dic viris Iuda. Nunquid non recipietis disciplinam, vt obedia tis voci domini? dicit dominus. Prævaluerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filiis suis, vt non biberent vinum, & non biberunt vsq; in præsentem diem, obedientes voci patris sui. Ego autem locutus sum ad vos, & non obedistis mihi &c. Et sic ratione tantæ obedientiæ per filios Ionadab intelliguntur iusti Deo obedientes. Sed per priores captiuos intellige peccatores, & iniustos. Vbi aduerte, quòd captiui dicuntur omnes peccatores: quia per peccatum à diabolo captiui tenentur. Et isti sunt in duplici differentia scilicet in præsenti, & in futuro, scilicet in inferno. Illi qui sunt in præsenti captiui peccato possunt liberari: vnde & primi captiui dicuntur. Sed captiui peccato in inferno amplius euadere non possunt, & dicuntur captiui secundi, sicut captiuitas præsens futuram præcedit. Est ergo sensus tituli iste, *Psal. Dauid filiorum Ionadab*, id est iste psalm. est obedientium: qui ideo cantatur, vt in obedientia Dei perseuerent. Est etiam *priorum captiuorum*. s. captiuorum, qui sunt in præsenti, qui ideo cantatur, vt à peccato desistant. Sic ergo iste psal.

Hieron.
Hiere. 35.

mouet

mouet iustos ad perseuerantiam, & malos ad pœnitentiam. Quibus visis, sciendum, q̃ hic psal. loquitur generaliter in persona iustorum, & diuiditur in partes tres: quia primò petit à malis liberationem. Secundò malorum conuersionem, ibi. *Confundantur, & deficiant.* Tertiò surgit ad gratiarũ actionem, ibi. *Ego autem semper sperabo.* Prima in partes duas: quia Deum inuocando, primò allegat Dei misericordiam. Secundò suam innocentiam, *In te cãtatio.* Prima in duas: quia primò allegat Dei sericordiam. Secũdò Dei iustitiam, ibi. *Deus meus, eripe me.* Prima diuiditur in tres partes, quia primò ponit suam in Deo confidentiam. Secũdò Dei petit clementiã, ibi. *Inclina ad me.* Tertiò Dei confitetur potentiã, ibi. *Quoniam firmamentum.* Quantum ad primum sciẽdum, quòd spes, siue confidentia in Deo habita orationem facit exaudiri: tria enim sunt, quæ orationem faciunt exaudibilem, scilicet pœnitentia, de diabolo victoria: & in Deo confidentia, vide vers. 624. Et hanc confidentiam psal. se ostendit habere dicẽs. *In te, domine, speraui.* q.d. iustus Deo. *In te, domine, speraui*: non in me, non in mũdanis, quæ caduca sunt. Et ideo si in illis spero, confusionem patior, sed quia in te spero, ideo in æternum non cõfundor, sed à peccatis liberor: & temporalib. periculis. Ideo subdit. *In iustitia tua libera me.* s. à peccatis, & *eripe me* à periculis. i. secundum hoc quòd tua iustitia exigit. s. vt parcas oranti: non in sua iustitia, sed in tua confidentia: vnde eccl. 2. dicitur. Respicite, filij, nationes hominum: & scitote, quia nullus sperauit in domino, & confusus est, permansit in mandatis eius, & dereli ctus est. Meritò ergo sperare debemus in domino. Vbi notandum, quòd tribus hominum generibus spes maximè est necessaria, in quibus est in præsenti quilibet homo. Est enim spes necessaria primò dimicantibus (quia spes victoriæ vires pugnantis fortificat: nos autem in præsenti) vt adiuuentur. Secundò nauigantibus, vt cõseruentur. Tertiò ægrotantibus, vt liberentur. Primò dimicantibus quia spes victoriæ vires pugnantis fortificat, nos autem in præsenti in continuo bello pugnamus. scilicet contra diabolum, carnem, & mundum. psal. 55. Multi bellantes aduersum me. Quomodo autem istis resistere possemus: nisi spe essemus muniti? Ideo dicitur psal. 61. sperate in eo omnis congregatio populi effundite coram illo corda vestra: quia Deus adiutor noster in æternum. Narratur in historiis Britonum, quòd Harturus in scuto suo ab intra portabat imaginem beatæ Mariæ, quæ filium tenebat in brachiis. Vbi quotiens in bellis præssura fatigari incipiebat, ad hãc imaginem respiciebat: ex cuius intuitu vires resumebat, & quasi recens fiebat: quia spem in Christum, & in matrem ponebat. Sic & nos bellantes fatigati spem nostram erigamus ad Deum, & vires ministrabuntur à Deo. In cuius figuram dicitur 2. Mac. 15. quòd Machabeus confidebat cum omni spe auxilium sibi affuturum à Deo, & hortabatur suos, & sequitur, quòd victoriam obtinuit. Secundò sumus naugantes in huius mundi mari periculoso, de quo psalm. 103. Hoc mare magnum, & spaciosum, illic reptilia, quorum non est numerus. Nautis autem magnum solatium confert, quando de nocte stellam maris aspicere possunt, quia ad ipsius intuitum gressus suos dirigunt, sine cuius intuitu quasi desperant. Quid autem est stella maris, nisi Christus, qui de seipso dicit. Ego sum genus, & radix Dauid, stella splendida, & matutina. Et ideo dum ipsam stellam spe conspicimus, assecuramur. Vnde sperando in ipsum dicamus illud psalm. 64. Exaudi nos, Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ: & in mari longe. Tertiò sumus ægrotantes, spes autem sanat ægrotos. vnde primo Machab. 2. Dicebat Matathias filiis. Cogitate per generationem, & generationem, quia omnes, qui sperant in Deum, non infirmantur. Narrat Seneca in suis declamationibus, quòd quidam pater abdicauit filium: abdicatus autem filius audiens medicinam, medicus effectus est. Contigit autem patrem infirmari. Rediit filius factus medicus: & patrem curat: facta cura, filius reconciliatur patri. Contigit, quòd vxor patris nouerca filij simili morbo infirmatur. Iubet pater filio curare nouercam: filius se excusat, & abdicatur. Secundò pater accusat filium de eo quòd noluit, & sciuit curare nouercam. Quod autem sciuit, & potuit, probat per hoc, q̃ patrem de simili morbo curauerat. Filius respondet, quòd nescit, an possit eam curare, vel non, quia spes, quam habuit pater curari à filio, fortè fuit magis causa curationis, quam scientia eius. Ad propositum cum simus multipliciter infirmi, spes nobis summè est necessaria, & confidentia tam de habenda salute, quam de Christi medicina, ac bonitate. In cuius figuram paralytico Chrystus dicit. Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua. Propter defectum huius spei peccatum Cain, & Iudæ fuit irremissibile: quia peccauerunt in spiritumsanctum, quod non remittitur in hoc seculo, nec in futuro. Vnde de quolibet peccatore sperante in ipsum, dicit Christus. Quoniam in me sperauit, & ego liberabo eum, protegam eum &c. Et hoc ponit hic psalm. dicens. *In te, domine, speraui. &c.*

Spes.
Exemplum.
Apoc. 22.
Exẽplũ.
Seneca.
Matt. 9.
Psal. 90.

Inclina ad me aurem tuam, & salua me.

1139

Hic consequenter diuinam petit clementiam. Et primò petit, vt exaudiatur. Secundò vt protegatur, ibi. *Esto mihi.* Quantum ad primum nota, quòd nullus aurem alteri inclinat, nisi minori. Qui enim altiorem vult audire, aurem eleuat, non inclinat. Petens ergo psal. vt Deus ad ipsum aurem inclinet, se paruum dictat, & humilem: vide supra ver. 437. Vnde hic ait glo. *Inclina ad me aurem tuã.* Hæc enim est confessio humilitatis. Qui enim hoc dicit, hoc confitetur, quia iacet velut æger me dico stanti prostratus, ideo subdit. *Et salua me*, scilicet ab ægritudine, quæ intus est. s. à peccatis. Vbi nota, q̃ tripliciter saluamur à peccatis. s. per pœnitentiam de sceleribus. Hierem. 23. In diebus illis saluabitur Iuda, qui confitens interpretatur, per mundiciam in operibus. Iob. 22. Saluabitur innocens mundicia manuum suarum. Per patientiam in aduersitatibus. Tob. 13. Tu flagellas, & saluas. Et sic dicere Deo, salua me, idem est q̃ petere, da mihi veram peccatorum pœnitentiam: da mihi in operibus, & in conscientia munditiam: da mihi in aduersis veram patientiam. Si ergo Deo deuote dicamus, salua me: ipse statim respondet. Tecum sum dicit dominus, vt saluet te. Item nota q̃ in scriptura auris Dei quandoq; significat Dei misericordiã, quandoq; Dei iustitiã. Primũ patet, quoniam quando diuina pietas nostras supplicationes

Oratio.
Humilitas.
Saluare.
Hiere. 3.
Auris Dei duplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exaudit: tunc aurem suam nobis inclinare dicitur, vel auribus suis nostra percipere vota. Sic enim psalm. 5. dicitur Deo. Verba mea auribus percipe &c. intellige clamorem meum. Quòd exponens glo. ait. Auris Dei non corporeum instrumentum est, sed potentia diuinæ maiestatis accipitur. Vox enim corporalis aure corporis auditur: spiritualis vero intelligitur. Auris enim Dei eius est misericordia, & clementia. Et quia Dei misericordia exaudit preces iustorum: ideo dicitur psalm. 33. Oculi domini super iustos: & aures eius in preces eorum. Secundum patet. s. de aure iustitiæ, quoniam Deus aures habet iustitiæ, quibus ad vindictam audit oppressiones malorum: vnde Iac. 5. dicitur. Ecce merces operariorum vestrorum, quæ fraudata est à vobis, & clamor ipsorum in aures domini sabbaoth introiuit. Hic autem accipiuntur aures pro misericordia Dei.

1140 ## Esto mihi in Deum protectorem. & in locum munitum, vt saluum me facias.

Hic petit vt à Deo protegatur. Vbi nota, quòd duæ sunt maximæ virtutes, quæ de Deo prædicantur. s. misericordia, & iustitia. Et quamuis ista vnũ sint in Deo, habent tamen diuersa significata siue cõnotata, quia misericors dicitur, quando parcit siue defendit, sed iustus, quando punit. Et sic aliquibus se offert in Deum protectorem per misericordiam, aliquibus autem in Deum punitorem per iustitiam. Iustus ergo non confidens de sua iustitia, Deum postulat habere protectorem per misericordiam, non vltorẽ per iustitiam, dicens. *Esto mihi in Deum protectorem:* vide supra versic. 438. Et nota, quòd ostendit scriptura tres virtutes nos protegere. i. quòd illę virtutes Deum prouocant ad nos protegendum, & defendendum. Primò æquitas iustitiæ. Eccle. 27. Si sequeris iustitiam, apprehendes illam, & proteget te. Secundò largitas misericordiæ. Eccl. 7. Sicut protegit sapientia, sic protegit & pecunia. s. liberaliter impensa. Tertiò fidelitas amicitiæ. Eccles. 6. Amicus fidelis protectio fortis. Ergo, si vis Deũ habere protectorem, serua iustitiam, vt sis obediens Deo serua misericordiã, vt sis cõpatiens proximo, serua amicitiam, vt sis fidelis in promisso. Et sic securè Deo dicere poteris illud psalm. 16. Sub vmbra alarum tuarum protege me &c. Et idem aliis verbis exprimit dicẽs. *Et in locum munitum.* Locus enim munitus dicitur locus fortis ad defensionem aptus, in quo quis ab hostibus potest saluari. Et ideo quia martyres gratia Dei sic erant fortificati, q̃ persecutorum iacula eorum corda penetrare non poterant ideò dicebantur mysticè ciuitates munitæ. Sic. n. Hieremiæ dictum est. Nec te timere faciam vultum eorum, ego enim dedi te hodie in ciuitatem munitam &c. Et nota, quòd in præsenti tres defectus patimur, contra quos nos munit Deus, scilicet ignorantiam, concupiscentiã, & impotentiam. Contra ignorantiam nos munit per sapientiã illuminantem. vnde Sap. 4. Videbunt finem sapientis: & non intelliget, q̃ munierit illum Deus. Cõtra concupiscentiam per gratiam fortificantem. Et hanc specialiter hic quærit psal. dicẽs. *Esto mihi in locum munitum.* Vel hic quærit muniri per gloriam, vt ab omnibus periculis sit saluus. Et hanc munitionem alibi quærebat psalm. 59. dicens. Quis deducet me in ciuitatem munitam &c. scilicet, gloriam, vt saluum me facias: quia in illa solum salus nostra consistit.

protegere. *Munitus.* *Hiere. 1.*

1141 ## Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

Hic psal. confitetur Dei potentiam. Vbi nota, quòd Deus aliter est firmamentum iustorum, & aliter refugium. Est enim firmamentum, dum in aduersis nobis dat patientiam. Est refugium, dum ad se nostram dirigit conscientiam. Dirigit ergo firmamentũ, dum nobis in aduersis donat patientiam. Quis enim mundi aduersa posset sustinere, nisi per patientiam Deus ipsum firmaret? Vnde ipse dicitur patientia nostra: quia ipsam efficit. De isto firmamento figuraliter dicitur Genes. 1. Fecit Deus firmamentum, & diuisit aquas, quæ erant sub firmamento ab iis, quæ erant supra firmamentum. Vbi nota, quòd per aquam fluidam significantur mundi aduersitates, quæ homines faciunt fluxibiles, & instabiles: iuxta illud psalm. 68. Saluum me fac, Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Istæ autem aquæ sunt duplices, scilicet superiores significantes aduersitates, quæ nobis immittuntur à Deo, vt est infirmitas corporalis &c. & inferiores significantes aduersitates, quæ immittuntur à mundo, à carne, à diabolo, vt sunt odia, persecutiones, concupiscentiæ &c. Sed Deus tunc nostrum firmamentum efficitur, quando inter istas aduersitates per patientiam nos fortificat, ne illas formidemus, quod facit per donum fortitudinis. Quod patuit in Petro, qui antequam per donum fortitudinis fortificaretur à Deo inter aduersa firmus esse non poterat. Vnde ad vocem ancillæ Christum negauit. Sed post acceptum donum fortitudinis inter omnia aduersa firmamentum factus fuit, vt habetur Actuum. 4. Quod ostendit Gregor. dicens. Scimus, quòd Petrus apostolorum primus ante acceptum spiritum dum mori timuit, vitam negauit, qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cuiusquam, sed vnius mancipij interrogatione prostratus, scilicet ab ancilla ostiaria requisitus. Ecce quam vilis ad tentandum persona est requisita: vt apertè proderetur, quanta eum timoris infirmitas possideret, quia ante vocem ancillæ non subsisteret. Sed iam hic paulo ante timidus qualis post aduentum spiritus extiterit videamus. Certè Luca attestante, discimus, quanta contra sacerdotes, ac principes auctoritate dominũ prædicauit: vt nec verba nec verbera non mortẽ iam firmatus timeret &c. vide ibi. Petro ergo firmamentum factus est Deus, quãdo per spiritum sanctum dono fortitudinis inter omnia aduersa ei patientiam contulit, vt meritò diceret illud psal. 17. Diligam te, domine, fortitudo mea, dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Dicitur autem Deus nostrum refugium, dum nostram conscientiam ad se dirigit. Qualiter autem Deus sit nostrum refugium, vide supra ver. 438.

Firmamẽtum. Aduersa. Patientia. *Greg. 17. mor. c. 16. Petrus.*

1142 ## Deus meus, eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & iniqui.

Hic

Hic orando allegat Dei misericordiam. Ad misericordem enim spectat, miseris compati. Ideo vt exaudiatur tria facit: quia iustus primo explicat suam miseriã. Secundò allegat Dei misericordiam ibi. *Quoniam tu es.* Tertiò Dei potentiam, ibi. *In te confirmatus.* Quantum ad primum sciendum, quòd duo sunt genera hominum, qui nos in præsenti opprimunt. s. aliqui sunt sub nomine Christianitatis: & aliqui sine lege. Ab istis fuit passus Christus. s. à Iudæis, qui legem Dei acceperant, & à gentilibus, qui legem Dei non acceperant. Consimiliter & Christi membra patiuntur. Primò ab infidelib. qui. s. conati sunt ecclesiam ad nihilum deducere, persequendo Christianos, & martyrizando: vt fuit Nero, Diocletianus, Maximianus, &c. Secundò à fidelibus, qui scilicet fidem confitentur vt puta à tyrannis, qui simplices persequuntur: & à falsis fratribus. Et ab his omnibus hic psal. à Deo petit liberati, primo in genere dicens. *Deus meus, eripe me de manu peccatoris.* Peccator enim generaliter est omnis iniustus persecutor: deinde istos peccatores distinguit in dicta duo genera dicens. *De manu cõtra legẽ agentis*, i. de manu transgressoris legis. Propriè. n. contra legem agere dicitur, qui legem accepit, & ipsam transgreditur. Et aliud genus subdit dicens. *Et iniqui.* Per iniquum enim simpliciter intelligit infidelem quemlibet sine lege peccantem. Et hoc notat hic gl. dicens. Duo enim sunt genera peccatorum. Alij enim legem acceperunt, vt Iudæi, & Christiani, & istos significat dicens. *Et de manu contra legem agentis.* Alij non, vt pagani: & istos significat dicens. *Et iniqui.* Et nota quòd à tribus hostibus nos maximè eripit Deus. s. à carne tẽtante. 2. Pe. 2. Nouit Deus de tentatione nos eripere. A dæmone decipiente. Coloss. 1. Eripuit nos de potestate tenebrarum &c. A mundo alliciente. Gal. 1. Dedit semetipsum, vt nos eriperet de præsenti sæculo nequam.

Persecutio duplex. *Gloss.* *Eripere.*

1143 ## Quoniam tu es patientia mea, domine, domine, spes mea à iuuentute mea.

Hic allegat Dei misericordiam. Notandum est hic, quòd aliqua prædicantur de Deo per essentiã, aliqua vero per causalitatem. Illa prædicantur de Deo per essentiam, quæ idem sunt, quòd essentia Dei: vt cum dicimus, Deus est bonus, æternus, iustus &c. Illa vero prædicantur per causalitatẽ, quæ singulari efficientia in nobis causantur ab ipso, vt cũ dicimus, Deus est amor meus, spes mea, patientia mea. Et est sensus, Deus est patientia mea. i. causa patientiæ meæ, & huiusmodi. Vnde ait Magister lib. 1. dist. 17. Dicitur Deus spes nostra, patientia nostra, non quòd ipse sit ista, sed quia ista ex eo sunt: vnde in psa. dicit. Quoniam ab ipso patientia mea. Sic ergo volens ostendere psalm. misericordiam Dei dicit, *quoniam tu es patientia mea*: quasi dicat. Tu sola misericordia tua mihi donas patientiam, & spem. Sed notandum est, quòd non omnis patientia est bona nec à Deo similiter nec omnis spes. Quod non omnis patientia sit bona: patet: quia patientem esse in iniuriis Dei est summa crudelitas, vt ait Hieronymus. Vnde Bernar. super illo verbo. 2. Cor. 11. Libenter sufferetis insipientes ait. Magna est virtus patientiæ, sed interdum impatientem esse, probius est. Tu nẽ approbes illorum patientiam, quibus Paulus dicebat. Libenter suffertis insipientes &c. Nisi fallor ironica erat, vt non laus, sed suggillatio quorundam mansuetudinis, qui à pseudoapostolis trahi se in peregrina, & peruersa dogmata patienter ferret: vnde & subdit dicens. Sustinetis enim, si quis vos in seruitutem redigit &c. Non est patientia bona, cum possis esse liber, seruum te fieri permittere &c. De tali ergo patientia non possumus Deo dicere. *Quoniam tu es patientia mea.* Sic enim dicitur homo duplex. scilicet nouus, & vetus: nouus per gratiam generatus, vetus in peccatis antiquatus. Sic & dicitur iuuenis. i. nouus, & antiquus. i. vetus. Dicit ergo, *spes mea à iuuentute mea.* i. postquam me per gratiam generasti, & renouasti. Et nota, quòd qui in iuuentute gratiæ, vult generari: in iuuentute naturali ad bona opera debet assuefieri: & maximè ad tria. s. ad munditiam castitatis, ad prudentiam veritatis, ad obedientiam humilitatis. Primò ad munditiam: nam vt dicitur 2. Ethi. Non parum confert, imò multũ, si sic, vel sic ex iuuene confestim assuesti: sed magis autem omne. i. totum. Quia vt dicitur. 2. Pol. Amamus prima magis: vt s. sicut in talibus crescit ætas corporis: sic & crescat ætas virtutis. Vnde & Hieronymus in lib. de continentia virginali ait. Crescit vitæ ætas cum annis: cum ætate iustitia: & fides eo perfectior videatur, quo senior. Et sequitur. Omne tempus, in quo te non senseris meliorem, hoc te existima perdidisse. Et propter hoc dicitur Thre. 3. Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Et Hierem. 31. Lætabitur virgo in choro: iuuenes & virgines simul. Secundò ad prudentiam, vt. s. sint moribus ornati, sensibus prædicti, gestu maturi & honesti. Vt enim ait Valerius. Ciuitas nostra. i. Roma nobilium iuuẽum ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & vtiles ciues fecit, honoribusque, non patiendo eos à securis peti: debitum vtilitatis pondus adiecit: vnde dicitur psalm. 118. In quo corrigit adolescentior &c. Et Sapien. 8. Puer eram ingeniosus, & fortitus sum animam bonam. Tertiò ad obedientiam, vt. s. sint obsequiosi, non proterui aut dyscoli. Quia vt dicit Bernar. li. de duodecim abusionibus, tertius gradus abusioni est adolescẽs sine obedientia. Et sequitur. In senibus sobrietas, & morum perfectio requiritur. Sic in iuuenibus obsequium, subiectio, & obedientia iure debentur. Et post, sicut fructus non reperitur in arboribus, in quibus prius flos non apparuit: sic nec in senectute honorem legitimum consequi poterit, qui in iuuentute sua disciplinæ non laborauerit. 1. Reg. 3. quia vt dicitur Eccles. 30. Filios habes? curam fer eorum à iuuentute. vnde 1. Pet. 5. Adolescentes subiecti estote. Et ista tria documenta ponit philosophus 8. Pol. circa principium.

Patientia. Spes. Deus. *Hieronymus.* *Bernard.* *Iuuenis* *Hierony.* *Adolescẽs.* *Valerius lib. 7. c. 5.* *Bernard.* *Philosophus.*

1144 ## In te confirmatus sum ex vtero, de ventre matris meæ tu es protector meus.

Hic allegat Dei potentiam. Vbi notandum, quod per vtetum æternum Dei consiliũ vel prædestinatio intelligitur: quia sicut in vtero proles concipitur, quæ in hac vita profertur, sic in Dei prædestinatione ab æterno concepti ad vitã gratię

Universidad de Deusto
Biblioteca

Greg. 14. mor. c. 22.

nascimur, vnde Greg. ait. In Deo, qui corporis forma non circumscribitur, membra corporis. i. manus, oculus, vterus: ita nominantur, vt ex membrorum vocabulis effectus eius potentiæ designetur. Oculos quippe habere dicitur: quia cuncta videt. Manus habere describitur: quia cuncta operatur. In vtero proles concipitur, quæ in hac vita profertur. Quid ergo vterum Dei, nisi eius consilium debemus accipere: in quo ante sæcula per prædestinationem concepti sumus, ita vt creati per sæcula perducamur, vt de isto vtero dicatur illud Iob 31. Nunquid in vtero fecit me Deus? Est ergo sensus. *In te confirmatus sum ex vtero*, id est quod sim in gratia tua confirmatus finaliter, hoc habes ex vtero tuæ prædestinationis: quia prædestinatio causa est nostræ confirmationis in bono. Sequitur. *De ventre matris meæ tu es protector meus.* Quid enim est mater nostra, nisi sancta mater ecclesia, quæ nos per sacramenta generat Christo? De ventre ergo matris producimur, cum per sacramenta generamur: quibus sacramentis protegimur contra diabolum, & adiuuamur, quia statim, vt per sacramenta generati Christi nomen accipimus sub eius protectione gubernamur. Vnde de quolibet sic nato ait psal. 90. Protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Et de matre ecclesia, & eius ventre dicitur psal. 21. De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discedas à me.

Vterus. Prædestinatio. Deus.

A

B

1145 **In te cantatio mea semper, tanquá prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis.**

C

Hic consequenter iustus quilibet vt exaudiatur allegat suam innocentiam. Et diuiditur in tres partes: quia primò ostendit suam innocentiam. Secundò petit in bono perseuerantiam ibi. *Ne proiicias.* Tertiò exprimit persecutorum malitiam, ibi. *Quia dixerunt.* Vbi nota, quòd Dei laudes solum innocentes possunt canere. Et hoc est quod dicitur Apocal. 14. quod nemo poterat dicere canticum, nisi illi, qui cum mulieribus non erant coinquinati: virgines enim sunt &c. In hoc ergo quòd iste semper Deo cantat, suam ostendit innocentiam. Sed aduertendum, quòd duplex est cantus, siue cantatio. scilicet quædam deuotionis, & reuerentiæ, qua Dei laudantur mirabilia, & quædam exultationis & lætitiæ, qua Dei recoluntur beneficia. Prima est in præsenti. Secunda in patria. Primò ergo agit de prima. Secundò de secunda, ibi. *Repleatur*. Quantum ergo ad primum sciendum quòd non solum corde: sed etiam ore Dei mirabilia resonare debemus. psalm. 97. Cantate domino &c. quia mirabilia fecit, & talis est cantus ecclesiasticus: qui ideo est institutus, vt ipso fideles ad deuotionem excitentur. Et ideo ab ipso omnis vanitas debet excludi: vt solum per illum mens cantantis & audientis dirigatur in Deum. Propter quod dicit Hugo in lib. de 12. abusionibus claustri. In ecclesia dum ad cantandum ventum fuerit &c. vide supra ver. 482. Hanc autem deuotionem omni exclusa vanitate, si hic iustus habere prætendit dicens Deo. *In te cantatio mea semper*: quia cantatio mea est, vt soli tibi placeam, non hominibus. Verùm quia quanto quis iustior est, & magis Deo deuotus, tanto amplius deridetur à malis, vt patet versicu. 449. ideo subdit. *Tanquam prodigium factus sum multis.* Per multos intellige malos, vt supra versi. 895. Prodigium enim dicitur quasi procul à digito, vt quando quis derisoriè digito aliis monstratur. Sic enim hodie boni malis tâquam prodigium efficiuntur: vt puta quando eis insultant, dicentes, Quid vis perdere, quòd habes, scilicet temporalia, pro eo, quod non habes? vel quare vis credere, quod non vides? & similia. Sed boni adiuti à Deo ipsorum insultationes superant. Propter quod subdit, *Sed tu adiutor fortis.*

Cantare. Hugo.

Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam. 1146

Hic de cantu patriæ nota. Vbi sciendum, quòd quandiu sumus in præsenti vita carne mortali grauati, tota mente in Deum tendere non valemus, sed hoc fiet in patria, vbi perfecta erit charitas in nobis, vt ostendit Magister lib. 3. distinct. 37. Ibi enim os nostrum, scilicet cordis Dei laude totaliter repletum erit. Et hoc postulat hic iustus dicens. *Repleatur os meum laude*: quia in patria summè recolentes Dei beneficia, exultando laudabimus Deum cantando gloriam Dei per ipsum nobis communicatam. Et talis cantus sine magna cordis lætitia esse non poterit, quod patet: quoniam inter omnes actus humanos cantare requirit lætitiam mentis & organorum debitam dispositionem: vt ostendit Grego. 1. mor. cap. 5. dicens. Quilibet peritus cantandi artifex artem cantandi explere non valet, nisi ad hanc exteriora instrumenta concordent, quia nimirum cantum quem docta manus imperat, quassata organa propriè non resultant: nec artem flatus exprimit: si scissa rimis fistula strident. Vt igitur debitè Dei beneficia recolendo eidem cânticum resonare valeamus, oportet quòd cum debita exultationis lætitia fiat. Propter quod dicitur psalm. 99. Iubilate Deo omnis terra, seruite domino in lætitia. Vbi considera, quod sancti in patria Dei beneficia recolendo, & laudando triplicem lætitiam habent. Prima est lætitia mentis interioris: quod notatur cum dicitur, Iubilate. Iubilum namque secundum Gregor. dicitur quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi potest, nec sermonibus aperiri: quod quamuis quibusdam moribus proditur, nullis proprietatibus exprimi potest. Sic ex natiuitate Christi ecclesia tantum gaudium concipiens, quòd nec tacere valet omnino: nec perfectè exterius ostendere, diuersis melodiis cantando illud conatur exprimere in nocte natiuitatis Christi, cantando illum versum. Tanquam sponsus &c. quē præ aliis diuersis melodiis cantat. Hic ergo est cantus lætitiæ cordialis, qui erit in patria. De quo Tob. 13. de cœlesti Hierusalem dicitur. Per vniuersos vicos tuos dicantabitur alleluiah. Secunda est lætitia vocis, & oris, quæ notatur cum dicitur. Cantate, exultate. Ibi enim facta resurrectione, non solum corde, sed etiam ore Dei laudes resonabunt. Propter quod dicitur infrà. Exultabunt labia mea, cum cantauero tibi &c. Et psalm. 88. Misericordias domini in æternum cantabo. Tertia est lætitia exterioris operis, quæ notatur cum dicitur. Psallite. Psallere. n. est cū psalterio canere, quod fit per tactū manus, quo significatur operatio. In patria aūt sancti oēs suas

Cantare. Lætitia. Iubilum. Greg. 14. mor. c. 6.

suas operationes totaliter in Deum dirigent: vt quilibet eorum dicat. Cantabo domino, qui bona tribuit mihi: psallā nomini domini altissimi. Psal. ergo vt taliter Dei laudem in patria canere possit: ideo nunc orat dicens. *Repleatur os meum laude. vt cantem tibi gloriam tuā.* i. vt tibi gratias agam de gloria tua: quam mihi dedisti &c.

Psalm. 12.

A

1147 **Ne proiicias me in tempore senectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.**

B

Hic consequenter petit in bono perseuerantiam. Sciens enim Psalm. quòd senectus deficit in multis: ideo ne tempore illo cadat à gratia petit à Deo conseruari. Vbi nota, quod Deum hominem proiicere à se vel derelinquere: nihil aliud est quā hominem propriis viribus relinquere: quod fuerat expertus Dauid, quando sibiipsi à Deo relictus, statim per adulterium cecidit & homicidium. Ideo postea à Deo postulabat dicens. Ne proiicias meà facie tua &c. vide ibi. ver. 844. Et hoc maxime timendum est tempore senectutis, quando virtus hominis amplius solito deficit. Nam vt ponit Magister Ioannes in epistola ad Titum. Senectus deficit à cognitionis claritate, inficit corpus infirmitate, excludit ab omni voluptate, impellitur mortis propinquitate. Primo deficit à cognitionis claritate: nam per philosophum dicentem. Formidabile est, quod seniores (etsi sunt virtuosi) sint per totam vitam domini iudiciorum. Item Aristotel. dicit: quod qui vexerunt multum & multa sunt experti: & in multis decepti fuerunt: tales non affirmant aliquid simpliciter: sed in omnibus dubitant magis quam oportet. Et quia nihil sciunt: ideo dubie sententiantes, in dictis eorum semper apponunt æque. i. quasi, & fortè. Et ita dicunt omnia: fixe autem nihil. Et ideo dicitur Iob 31. Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium. Sed contra hoc videtur quod ait Aristo. 7. pol. dicens, quod potentia est in iunioribus: sed prudentia in senibus. Et secundo rhetoricæ dicitur: quod loqui sententiis congruit ætate seniorum. Et Tullius dicit. Non enim viribus, aut celeritate, aut velocitate corporum res magnæ geruntur: sed consilio, auctoritate, & scientia: quibus non modo orbari, sed augeri senectus solet. Ad hoc respondetur, quod primum est communius: istud autem ratius. Secundo inficit corpus infirmitate. vnde Aug. in li. de catechizandis rudibus ait. Quisquis optat senectutem, quid sibi optat nisi infirmitatem? Et hæc est ratio, quare senes vt communiter sunt auari, & illiberales: quia propter ipsorum continuas infirmitates semper timent, ne eis deficiat ipsorum substantia, quam sciunt sibi prodesse: vt dicit Philosophus. 3. pol. Vnde Philosophus. 4. ethi. dicit. Videtur omnis senectus, & omnis impotentia illiberales facere. Tertiò senectus excludit ab omni voluptate: patet: quia propter eorum continuas infirmitates semper sunt tristes. Propter quod dicitur. 8. eth. Breue est, quod in senibus delectationis est. Et hæc est ratio, quare senes deficiunt in affabilitate. Nam vt videmus ad sensum semper turbantur, quando vident iuuenes solatiari, aut ludere. vnde senes nihil amant nisi causa lucri non delectationis: vt dicitur. 3. Rheto. &. 8. Ethico. Quartò senectus impellitur mortis propinquitate. vnde & Cyprianus dicit. Quid stolidius fieri potest, si mens ad perfectionem venire non contendat: quando totus habitus corporis senecture confectus ad interitum festinat? Dum oculi caligant, aures grauiter audiunt: capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes numero minuuntur, cutis aresçit, flatus non suauiter olet, tussis cachinat, pedes inflantur, genua trepidant: & hæc omnia domum ruituram cito pronunciant. Hæc igitur omnia considerans Psal. vt in bono finaliter perseuerare possit tempore senectutis quo tot defectus concurrunt: petit ne relinquatur ab adiutorio Dei dicens. *Ne proiicias me &c.*

Tullius. l. d. senect.

C

D

E

Cypriano de duodecim abusionibus.

Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnum. 1148

Hic consequenter ostenditur persecutorum malitia. Et primo ponitur ipsorum malitia. Secundo inuocatur Dei misericordia ibi. *Deus, ne elongeris.* Prima in duas: quia primo ponitur ipsorum mala consultatio. Secundò malæ consultationis deliberatio, ibi. *Dicentes.* Quantum ad primum sciendum quòd mali homines conantur bonos ad malum inducere: sicut vnum contrariorum conatur aliud ad suam trahere similitudinem. Sunt enim omnia mundi naturaliter contagiosa tam bona quam mala. Volunt ergo mali bonos ad malum trahere quandoque sub specie pietatis: & hoc disconfortando eos: vt puta si quis iciunat dicunt, quare carnem tuam tantum affligis: vt sis tuiipsius homicida? Si quis humilitatem sequitur, dicunt. Cum enim sis imago Dei, teipsum despiciendo, despicis Deum: & similia. Et sic malè consulunt iustis, vt ad præcipitum trahant. Quod hic notans psa. ait: *Quia dixerūt inimici mei mihi*, scilicet mala verba, scilicet me disconfortauerunt à boni perseueratione. Sic enim custodientes, & obseruantes iustorum vitam, consulunt adinuicem, vt ipsos faciant cadere more dæmonū. De quibus ait Grego. Astuta dæmonum consilia: dum quasi blanda prouisione consulunt: cor à forti intentione peruertunt. Et ponit exempla. Ecce quidam propriis rebus contentus huius mundi occupationibus implicari formidans, quietis suæ lucra perdere: & peccatis lucra cumulare despicit. Ad hunc hostis callidus veniens vt intentionem bonæ opinionis subruat: quasi vtilitatis consilium subministrat dicens. Ea quidem quæ habes in præsenti sufficiunt: sed his deficiētibus, quid acturus es? si etiam nulla post hæc prouidentur: quæ ad præsens sunt, impendenda sunt filiis: sed cum paranda sint, quæ frequenter deesse possunt: solicitudo prouida esset parare, quod deest. Annon terrena actio sine peccato peragi potest? Hoc iterum blandiens insinuat, & seorsum iam in negotio terreno, quos præuidit peccati laqueos parat. Et consequenter aliud ponit exemplum dicens. Alius decreuit non solum terrena commoda non quærere: sed etiam cunctis, quæ possidet renunciare: vt Christum nudū valeat nudus sequi. Huius cor hostis insidians occulta suggestione alloquitur dicens. Vnde hæc temeritatis tantæ audacia surrexit: vt credere audeas, quòd omnia relinquendo subsistas? Aliter te creator condidit: aliter tu teipsum disponis.

Malí bonos perse quuntur.

Gregorio 31. mor. c. 20. Consilium malorum.

Universidad de Deusto Biblioteca

Robuſtiorem enim te feciſſet:ſi ſequi te ſua veſtigia cum inopiæ neceſſitate voluiſſem &c. multa alia exempla ponit conſequenter, vide ibi. Et de talibus conſultoribus ad malum hic loquitur Pſal.d. *Et qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt &c.* De quibus dictum eſt. pſal.21. Circundederunt me ſicut canes multi : conſilium malignantium obſedit me.

.1149 Dicētes, Deus dereliquit eum: perſequimini, & comprehendite eũ: quia non eſt, qui eripiat.

Hic conſequenter ponitur malæ conſultationis intentio, quæ ſcilicet eſt vt bonos perdant. Vbi *Derelinquere.* notandum, quòd Deus tripliciter hominem derelinquit, ſcilicet temporaliter non oſtendendo potentiam vt puta quando ab aduerſis non liberat. Et iſto modo etiam hominem Chriſtum dereliquit in cruce. pſal. 21. Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me: Quod exponens Magiſter lib.3. diſt. 21. dicit. Fatemur Deum quodammodo in morte illum hominem dereliquiſſe, qui poteſtati perſequentium illum expoſuit ad tempus ſuam poteſtatem non exercendo, illum non defendit vt non moreretur, &c. vide verſic. 291. Secundò derelinquit ſpiritualiter ipſum, propriæ virtuti relinquendo, & iſto modo nunquam derelinquit hominem, niſi primò relinquatur ab *Grego. 11. mora. c.5.* homine. Et de iſta derelictione dicit Greg. Omnipotens Deus cor humanum deſtruit, cum derelinquit, &c. vide verſic. 857. Vnde 2. Paral. 15. dicitur. Si dereliqueritis Deum derelinquet ipſe vos. Tertiò derelinquit æternaliter non ſaluando per miſericordiam. 2. Paral. 24. Quare derelinquiſtis dominum, vt derelinquat vos? Modo ad propoſitum mali in præſenti videntes iuſtos primo modo à Deo derelictos, id eſt aduerſitatibus expoſitos, cum maiori audacia ipſos perſequuntur, videntes Deum non pugnare pro ipſis. Sic enim Decius videns beatum Lurentium captum non liberari à Deo, crudelius ſæuiebat in eum, & ſic de aliis perſecutoribus martyrum. Quinimo & ſic de ipſo Chriſto accidit in cruce poſito, cui inſultando dicebant. Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi vult. Conſimiliter dicunt de quolibet iuſto. *Perſequimini, & comprehendite eum.* quia nõ eſt, qui eripiat, non aduertentes, quòd etſi Deus iuſtos à præſenti miſeria non ſtatim eripit, ex hoc ipſorum vtilitatem intendit : & tamen ipſos eripit multipliciter, ſcilicet à pugna tentationis ne capiantur. 2. Pet. 2. Nouit Deus pios de tentatione eripere. A culpa inquinationis, ne maculentur pſal. 55. Eripuiſti animam meam de morte, pedes meos de lapſu. A poteſtate dæmonis, ne ſuperentur. Colo. 1. Eripuit nos de poteſtate tenebrarum. A tormentis æternis, vt glorificentur. 2. Theſſa. 1. Eripuit nos ab ira ventura.

1150 Deus, ne elongeris à me, Deus meus, in auxilium meum reſpice.

Hic inuocatur Dei miſericordia, vt iuſtum perſecutum non deſerat. Sed dubitant multi, cum Deus ſit ſpiritus incircunſcriptus, qui loco non comprehenditur, qui eſt vbique per eſſentiam, præſentiam. & potentiam, & nullibi deeſſe poteſt, & per conſequens à nulla re poteſt elongari. Qualiter ergo orat pſalmiſta, dicens. *Deus meus, ne elongeris à me.* Sciendum ergo, quòd ſpecialiori modo *Quæſtio.* eſt Deus in hominibus iuſtis quàm in cæteris rebus, vt oſtendit Auguſtin. in lib. de præſentia Dei *Elõgatur Deus à nobis longè.* ad Dardanum, dicens. Cum Deus ſit natura incorporea, & incommutabiliter vna æterna ſtabilitate in ſeipſa manens, totus adeſt rebus omnibus & ſingulis ineſt totus, ſed in quibus habitat, habent eum pro ſuæ capacitatis diuerſitate, alij amplius, alij minus, &c. Quamuis ergo ſit impoſſibile Deum ab aliqua re elongari per eſſentiam, potentiam & præſentiam, tamen eo modo quo eſt in iuſtis per gratiam, elongari poteſt, ſcilicet quãdo ſubtracta gratia, vel protectione ſua, ipſos ſuis viribus exponit. Et ſic Deus elongatur à nobis, quando nos per peccatum elongamur ab eo. Et quando noſtris peccatis exigentibus, nos aduerſitatibus exponit. Sic enim dicitur Prouer. 15. Longè eſt dominus ab impiis. Et iſtam elongationem formidat iuſtus dicens. Tu autem, domine *Pſal.39.* ne longè facias miſerationes tuas à me, vide ſuprà verſic. 664. & pſalm. 21. Tu autem domine ne *Pſal.21.* elongaueris auxilium tuum à me. Conſimiliter & nunc iuſtus orat, dicens. *Deus, ne elongeris à me.* ſcilicet auxilium tuum ſubtrahendo. Et hoc eſt quòd exponendo quod dixerat ſubdit. *Deus meus, in auxilium reſpice.* Vel aliter. Vbi ſciendum, *Deſerit Deus iuſtos.* quod Deus ad tempus ſuos iuſtos deſerit, vt fortius probentur & purgentur. Quod oſtendit Gregorius ſuper illo verbo Iob 30. *Grego.10. mor.c.22.* Diſſipauerunt itinera mea, & non fuit qui ferret auxilium, dicens. *Pſalm.9* Cum de diuino adiutorio pſalm. clamet. Adiutor *Adiutorium Dei.* in opportunitatibus in tribulatione, ſperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non derelinquis quærentes te, domine. Qua itaque ratione nunc, iuſti dicunt, & non fuit, qui ferret auxilium, niſi quia omnipotens Deus eos, quos in æternum diligit, aliquando ad tempus relinquit? Vnde ſcriptum eſt. Ad punctum in modico dereliqui te, *Eſa.54.* & in miſerationibus magnis congregabo te. Hinc & pſalm. deprecatur, dicens. *Pſalm.118* Non me derelinquas vſquequaque. Derelinqui ergo ſe ad modicum poſſe nouerat, qui ne vſquequaque derelinqueretur petebat. Sanctos etenim ſuos dominus veniendo adiuuat, & derelinquendo probat, donis firmat, tribulationibus tentat. Vnde omnipotens Deus electorum ſuorum aduerſarios permittit excreſcere, vt per malorum ſæuitiam purgetur vita bonorum. Nunquam quippe dominus aduerſos bonis eſſe permitteret, niſi etiam quantum prodeſſent videret. Nam dum iniuſti ſæuiunt, iuſti purgantur, & vtilitati innocentium militat vita prauorum, dum hanc & premendo humiliat, & humiliando ſemper ad melius format. Quæ omnia conſiderans iuſtus oppreſſus, vel ipſa eccleſia orat dicens. *Deus, ne elongeris à me.* ſcilicet permittendo me aduerſis ſuccũbere. Ideo ſubdit *Deus meus, in auxilium meum reſpice.*

Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ, operiantur confuſione, & pudore, qui quærunt mala mihi. 1151

Hic conſequenter orat pro malorũ conuerſione. Vbi nota, quod confuſio eſt multiplex, ſcilicet in vitiis, pro vitiis, & contra vitia, vide ſupra verſ. *Confuſio bona.* 345. & 1097. Hic autem loquitur de confuſione, quæ eſt contra vitia, quando ſcilicet quis pœnitens conſiderando vitia, quæ commiſit, abhorret, turbatur, & confunditur. Ad hoc enim Deus ſua peccata homini oſtendit, vt illis conſideratis confundatur, & doleat, vnde Hier. 31. dicitur: poſtquam conuertiſti me, egi pœnitentiam, & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum, confuſus ſum, & erubui. Notandum autem, quòd aliqui ex conſideratione peccatorum ſuorum ſic confunduntur, quòd de illis verè pœnitent, & per confeſſionẽ illa emittunt. Et iſta propriè dicitur confuſio, quaſi ſimul peccatorum effuſio. Et iſta confuſio gratiam præſtat, & gloriam. Aliqui autem ſic confunduntur, quòd interius dolent ſe peccaſſe, tamen verecundia ducti, peccata per confeſſionem non effundunt. Et iſta confuſio propriè confuſio non dicitur, nec gratiam acquirit, ſed magis auget peccatum, quia tales plus timent verecundari apud homines quàm offenſam Dei. Et de iſta *Eccle.4.* duplici confuſione dicitur. Pro anima tua non confundaris dicere verum Eſt enim confuſio adducens peccatum, & confuſio adducens gratiam, & gloriam. Quę verba exponens Bernard. ad propoſitum ait. Bonus pudor, quo peccaſſe aut peccare confunderis, & tam diuinum quàm humanum tam verecundius reuereris aſpectum, quanto verius tam Deum quàm hominem cogitas puriorem. tantòque grauius offendi à peccante, quanto conſtat longius ab illo eſſe omne peccatum. Huiuſmodi confuſio fugat opprobrium, parat gloriam dum aut peccata omnia adimit, aut admiſſa pœnitendo punit, & confitendo expellit. *Confuſio mala.* Quod ſi quis tantum compungitur intus, ſed tamen confiteri confunditur, talis confuſio peccatum adducit, & gloriam de conſcientia perdit quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere confuſionis, & pudoris metus obtuſo labiorum oſtio, non permittit exire. Ideoque ſapiens ait. Non confundaris pro anima tua dicere verum. Ad propoſitum ergo de confuſione, quæ peccatum totaliter effundit: nunc orat eccleſia pro ſuis perſecutoribus, vt confundãtur, dicens *Confundantur, & deficiant, &c.* Deficit quis multipliciter, verſic. 1789. Deficiunt, ſcilicet à peccatis: vt amplius non ſint peccatores. Sic enim alibi orat pſalmiſta, pſal. 103. Deficiant peccatores, & iniqui, ita vt non ſint, ſcilicet peccatores. Et hoc idem aliis verbis replicat dicens. *Operiantur confuſione, & pudore, qui quærunt mala mihi.* Vbi nota quòd confuſio ſpectat ad mentem : quia eſt quædam verecundia mentis, & compunctio de malis geſtis. Sed pudor ſecundum grammaticos eſt verecundia corporis, id eſt apparens in corpore ex aliquo caſu malo. Eſt ergo ſenſus. *Operiantur confuſione,* id eſt intus ex compunctione verecundentur, & pudore, id eſt etiam in ſignis corporalibus oſtendant verecundiam. Sicut quãdo aliquis ex aliquo malo caſu faciem vel oculos non audet eleuare.

1152 Ego autem ſemper ſperabo, & adiiciam ſuper omnem laudem tuam.

Hic conſurgit ad gratiarum actionem. Et diuiditur in partes tres: quia primò gratias agit. Secundò gratiarum modum oſtendit, ibi. *Quoniam non*

cognoui. Tertiò rationes gratiarum adducit, ibi. *Deus docuiſti.* Prima in duas: quia primo gratias agit corde. Secundò ore ibi. *Os meum.* Quantum ad primum ait *Ego autem ſemper ſperabo*, quod ideo præmittit : quia ſine ſpe nullus debitè Deum laudare poteſt: quia qui non ſperat, deſperat. Et ideo nota quod tripliciter ſperare debemus, vide ſuprà verſic. 202. *Et adiiciam ſuper omnem laudem tuam.* Vbi notandum, quòd quamuis alij ſancti prophetæ Deum laudauerunt, vt Moyſes, Abraham, Iacob, &c. Nullus tamen laudes Dei docuit, vt Dauid, qui de pluribus beneficiis Deum laudauit, dum nobis prædixit verbi incarnationem, Chriſti paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem, ſpiritus ſancti miſſionem &c. quæ omnia clarè in eius pſalmis continentur, vt oſtendi in principio. Et ideo quia plures Dei laudes prędixit quàm aliquis aliorum, ipſe per excellentiam ſuper omnes alios propheta dicitur: Quod tunc notans dicit. *Et adiiciam ſuper omnem laudem tuã.* Similiter hæc ſunt verba eccleſiæ, quibus Chriſtũ de omnibus virtutibus laudat, quod nulla alia ſecta facit. Vel per hoc intelligit Chriſtum laudare de redemptione peccatorum. Si enim Deus damnaret peccatores, adhuc laus Deo eſſet perfecta : quia hoc requirit iuſtitia, ſic omnis virtus laudans Dei iuſtitiam, ipſum perfectè laudat. Hic autem perfecta laus accipitur pro omni laude. Et ſic laudans Deum: quia peccatores ſaluat, & liberat, adiicit laudem ſuper omnem laudem Dei : quia ſuper laudem iuſtitiæ. De laude Dei vide ſupra verſic. 1044. Et nota, quòd tripliciter Deus laudatur, ſcilicet corde in ipſo exultando. Dan. 3. Hi tres quaſi vno ore laudabant, & glorificabant Deum. Opere ipſum honorando. Threno. 2. Surge, & lauda in nocte &c. Spe ipſum manifeſtando. Eſa. 49. Laudate, cœli, & exultet terra.

Os meum annunciabit iuſtitiam tuam, tota die ſalutare tuum. 1153

Hic Deum laudat ore : quia hic Chriſtum prædicat aliis: vel ſe prædicaturũ promittit dicens. *Os meum annunciabit iuſtitiam tuam.* Vbi ſciendum quòd in ſcriptura ſacra Chriſtus dicitur iuſtitia, non quidem participatione, ſed per eſſentiam, quia eſt iuſtitia iuſtificans, vt oſtendit Grego. 18. mora. c. 30. Quod etiam deducit lib. 16. c. 15. ſuper illo verbo Iob. 23. Nolo multa fortitudine contendas mecum, æquitatem proponas contra me, dicens. Mens enim quælibet iuſti ſi ab omnipotente Deo diſtrictè iudicatur, mole magnitudinis premitur. In quibus nimirum verbis hoc quoque intelligendum eſt, quòd ſanctus vir, dum Dei fortitudinem deuitat, quid aliud quàm eius infirmitatem deſiderat. Et ſcriptum eſt. Quod infir- *1. Cori. 1.* mum eſt Dei, fortius eſt hominibus, ideo protinus ſubiungit. Proponat æquitatem contra me. Quis enim alius niſi mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus æquitatis nomine deſignatur, de quo ſcriptum eſt. Qui factus eſt nobis ſa- *1. Corin. 1.* pientia à Deo, & iuſtitia. Quæ ſcilicet iuſtitia dum in hunc mundum contra vias peccatorum venit, antiquum hoſtem vincimus, à quo captiui tenebamur. Dicit ergo, proponat contra me æquitatem, id eſt ad redarguendas vias meas filium incarnatum mittat, &c. Iſtam ergo iuſtitiam, ſcilicet Chriſtum incarnatum ſe prædicaturum dicit

eccleſia

Universidad de Deusto Biblioteca

eccleſia dicẽs. *Os meũ annunciabit iniuſtitiam tuam.* Et quòd iuſtitia pro Chriſto accipiatur, declarat cum ſubdit. *Tota die ſalutare tuum.* Quis enim ſalutare dicitur, niſi Chriſtus, de quo ait Simeon. [Luc.2.] Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Et ipſa virgo dicit. [Luc.1] Exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Iſtam expoſitionem ponit glo. dicens. *Os meum annunciabit iuſtitiam tuam,* id eſt Chriſtum, per quem impleta eſt omnis iuſtitia, quia ait Ioanni. [Matth.3.] Sine modo, ſic decet nos implere omnem iuſtitiam. Sed ne aliter accipias iuſtitiam, addit. *Salutare tuum.* Et nota, quòd dicit, *tota die.* Tota enim dies dicitur dies cum nocte. Per diem autem intelliguntur proſpera, ſed per noctem aduerſa. Et ſic eſt ſenſus. *Os meum annunciabit iuſtitiam tuã tota die,* id eſt in proſperis, & in aduerſis, quia tam proſpera quàm aduerſa laudis materiam mihi præſtant. Vel aliter ſecundum glo. Tota dies dicitur dies cum ſua nocte, quod tamen totum tempus dicitur dies & non nox: quia nox diei ſeruit, & non dies nocti. Nox vero caro noſtra eſt, & dies iuſtitia eſt. Quicquid ergo fit in carne veluti in nocte, iuſtitiæ tanquam diei ſeruiat. Et quicquid fit ex præcepto Dei, non propter emolumenta carnis fiat, ne dies nocti ſeruiat, ſed propter iuſtitiam vt diei ſeruiat nox. Et ſic eſt ſenſus. *Tota die annunciabo ſalutare tuum,* id eſt ita, vt quicquid in carne gero, iuſtitiæ ſeruiat.

1154 Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias domini, domine, memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.

Hic modum gratiarum oſtendit. Vbi ſciendum quòd per literaturam hic intelligit legem Moyſi ſecundum ſenſum literalem acceptam, vt communiter faciunt Iudæi, de qua litera dicit Apoſtolus. [2. Cori. 3.] Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Per literam intelligit antiquam legem, ſed per ſpiritum nouam. [Literatura. Magiſter l.3.di.4.] Illa enim (vt ait Magiſter.) multum diſtat ab euangelio: quia habent diuerſa promiſſa: quia illa terrena promittebat, hæc cœleſtia. Habent diuerſa ſacramenta, quia illa ſolum ſignificabat gratiam, iſta conferunt &c. Illa litera occidit, quia morbum oſtendit, ſed non curat, quia ſcilicet oſtendit quid debeas facere, ſed non confert gratiam adiuuantem. Et ſic facit ſcienter peccare. Iſta autem oſtendit, & per gratiam iuuat. Ad cuius euidentiam dicit glo. 2. Cor. 3. Aduerte, quam dicit Apoſtolus literam, quæ occidit, cui velut econtrario ſpiritum viuificantem ingerit. Illa certè litera eſt decalogus in illis duabus tabulis ſcriptus, quia lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. Porrò autem præcepta iſta vtilia ſunt facienti, & niſi quis ea fecerit, vitam habere non poteſt. Non ergo dicitur litera occidẽs, eo quòd mala ſit lex, ſed quia prohibens peccatum, præuaricationem cumulat, niſi liberet gratia per legem fidei. Apparet ergo literæ vetuſtas, ſi deſit nouitas ſpiritus, reos facit potius homines congregatione peccati, quàm liberet à peccato. Vnde qui apponit ſcientiam, apponit dolorem. Non lex ipſa malum eſt, ſed quia mandatum bonum habet tantum in litera demonſtrante, non in gratia adiuuante, quod mandatum ſi ſit timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, ſeruiliter non liberaliter fit, ideo nec benè fit. Item nota, quòd cognoſcere quandoque idem eſt, quod approbare, & nõ cognoſcere, idem quod non approbare. Dicat ergo nunc mater eccleſia. *Quoniam non cognoui literaturam,* id eſt literã legis non approbaui, ſed ipſius propheticum ſenſum & ſpiritualem: quia ſenſus ſpiritualis legis antiquæ totam euangelicam legẽ continet. Et nunc exemplum ponit de iſta literatura glo. dicens. Miſit Heliſæus baculum per ſeruum ſuum ad ſuſcitandum puerum mortuum, & non ſurrexit, deſcendit ipſe, & incuruauit ſe ſuper puerum, & ſurrexit puer, vt habetur 4. Reg. 4 Lex enim fuit baculus Heliſæi per ſeruum miſſus ad ſuſcitandum mortuum, quo non ſurrexit mortuus. Venit ergo ipſe Heliſæus, & cum viuus eſſet, & adultus contraxit magnitudinem ſuam, & coaptauit ſe puero mortuo, & ſurrexit mortuus. Heliſæus eſt Chriſtus, [Heliſæus ſignificat Chriſtum] qui per ſuum, ſcilicet Moyſen miſit baculum ſcilicet legem ad ſuſcitandum mortuum in peccato. Sed quia legis baculus non potuit viuificare illum, venit ipſe Heliſæus, ſcilicet Chriſtus contraxit ſuam magnitudinem ad paruitatem mortui: quia ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiendo, & coaptauit ſe mortuo: quia habitu inuentus eſt vt homo, & ita ſurrexit mortuus. [Ad Phi.2.] Et hunc ſenſum in illa hiſtoria approbat eccleſia parum de litera curans. Et hoc eſt, quod dicit. *Quoniam non cognoui literaturam*: quia per illam hiſtoriam intelligit Chriſti incarnationem, per quam potentia patris filio eſt communicata ad ſuſcitandum mortuos ſpiritualiter, ipſo dicente. Data eſt [Matt. vlt.] mihi omnis poteſtas &c. Ideo ſubdit. *Introibo in potentias domini.* i. literam antiquam applicabo ad Chriſtum, qui eſt patris poteſtas. Et quia tota litera legis ad Chriſti miſteria, quj eſt vera iuſtitia, applicatur: ideo ſubdit. *Domine, memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius,* quaſi dicat. In tota antiqua litera *ſolius iuſtitiæ tuæ.* i. Chriſti recordabor.

Deus, docuiſti me à iuuentute mea, & vſque nunc pronunciabo mirabilia tua. 1155

Hic adducit gratiarum actionis rationes. Et diuiditur in duas partes: quia primo aſſignat recepta beneficia, pro quibus gratias agit. Secũdo gratiarum actionem reſumit, ibi. *Nam & ego.* Prima diuiditur in partes quinque: ſecundum quod quinque beneficia narrat. Primum eſt mentis illuſtratio. Secundum eſt fidei confirmatio ibi. *Et vſque in ſenectam.* Tertium eſt verbi incarnatio, ibi. *Donec.* Quartum eſt operum iuſta retributio, ibi. *Potentiam tuam.* Quintum eſt in aduerſis conſolatio, ibi. *Quantas.* Quantũ ad primum ſciendum quod [Docere] aliter docet Deus hominẽ, aliter homo, quia homo ſolum docet exterius voce exteriori pulſando aurem corporis: ſed Deus docet interius mentem illuſtrando. Quod oſtendit Gregor. ſuper illo verbo Iob. 38. [Grego.19. mora c.16 prædicator. Tonitruus] Et viam ſonantis tonitrui: dicens. Aliquando tonitruus ipſa vox prædicationi accipitur: per quam ſupernorum iudiciorum terror auditur. Sed quia prædicator quilibet verba dare auribus poteſt: corda vero aperire non poteſt, & niſi per internam gratiam ſolus omnipotens Deus prædicantium verbis ad corda audientium inuiſibiliter aditum præſtet: incaſſum prædicatio aure iudientis percipitur: quæ peruenire ad intima ſurdo corde prohibetur, ideo dominus ſe viam

ſonantis

ſonantis tonitrui dare aſſerit: qui cum prædicationis verba tribuit: per terrorem corda compungit. Hanc viam egregius prædicator Paulus dum ſuperna myſteria terribiliter inſonaret: ſe à ſe habere non poſſe conſpiciens: diſcipulos admonebat [Ad Col.4] dicens. Orantes ſimul & pro nobis: vt Deus aperiat nobis oſtium verbi ad loquendum myſterium Chriſti. Qui ergo myſteria loquebatur: ſed in corde audientium eiſdem myſteriis à domino aperiri oſtium precabatur: habebat iam quidem tonitruum: ſed dari ei deſuper viam quærebat. [1. Ioan. 2.] Hanc viam ſe dare non poſſe cognoſcebat Ioannes, qui dicebat. Non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos: ſed ſicut vnctio eius docet vos de omnibus &c. Et hoc ſatis apertè oſtendebat Chriſtus [Matth.23.] dicens. Nolite vocari magiſtri ſuper terram: vnus enim eſt magiſter veſter Chriſtus, qui ſolus docet animam interius: nos autem exterius ſolum formamus verba. Vbi Ioannes Chryſoſtomus ait. Vnus eſt. n. Magiſter veſter Chriſtus: qui ſcilicet homines naturaliter docet. Si enim homo hominem doceret omnes homines diſcerent, qui habent doctores. Nunc autem quia non homo docet: ſed Deus, multi quidem docentur: ſed pauci diſcunt. Homo enim nõ intellectum pręſtat homini docẽdo: ſed à Deo præſtitum per admonitionem exercet. Sic ergo quia ſolus Deus animam docet interius: ideo eccleſia ſe à Deo illuminatam recognoſcit dicens. *Deus docuiſti me ex iuuentute mea.* Quia ſtatim formata eccleſia fuit à Deo illuminata ſcilicet in die Pentecoſtes: quando apoſtoli patres & fundatores eccleſiæ (qui ante homines idiotæ piſcatores, & ſine literis erant) per ſpiritum ſanctum plenè de omnibus myſteriis fidei edocti fuerunt, ſicut ante eis promiſerat Chriſtus, dicens. Cum [Ioan.16.] autem venerit ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Et quia eccleſia adhuc in principio ſic per ſpiritum ſanctum fuit docta, & illuminata: vt quæ didicerat, aliis prædicando, gentes vocaret ad fidem. Ideo hoc ſe facturam promittit dicens. *Et vſque nunc pronunciabo mirabilia tua.* Vbi [Nunc.] ſciendum, quod per ly *nunc*, quod eſt præſentis tẽporis denotatur æternitas, cui nihil præterit, nihilque ſuccedit: cui omnia ſubſiſtunt præſentia: vt oſtendit Gregor. 4. moral. c. 32. Dicat ergo *vſque nunc pronunciabo mirabilia tua.* i. per omne tempus vitæ præſentis. Sed quæ mirabilia pronunciabit? Reſpondet Magiſter in glo. Pronunciabo *mirabilia tua* ſcilicet quòd me regis, quod me in via poſuiſti ſalutis, quod me viuere facis, quem in anima ſuſcitaſti, quod eſt mirabile. Quid enim mirabilius, quam mortuos in anima ſuſcitare? Suſcitatus corpore viuit & abſente ſuſcitatore: ſicut Lazarus Chriſto corporaliter abſente: quia vita corporis in anima eſt. Sed anima ſuſcitata non ſic viuit ſine Deo, qui eſt eius vita. Hæc eſt gratia mirabilis: vt ſuſcitet mortuos: & poſt nobiſcum ſit, ne moriamur. Vel mirabilia, quæ pronunciat eccleſia, ſunt verbi incarnatio, quod Deus eſt homo, & homo Deus: Chriſti paſſio, reſurrectio, & huiuſmodi, [Ioan.3.] quod tantum nos dilexit Deus: vt filiũ ſuum vnigenitum in mortem daret pro nobis. Quæ omnia conſiderando dicamus illud Luc. 5. Vidimus mirabilia hodie.

1156 Et vſque in ſenectam, & ſenium: Deus, ne relinquas me.

Hic oſtendit ſecundum beneficium, quod eſt fidei, & eccleſiæ confirmatio. Vnde ad videndum, quid ſit propriè eccleſiæ militantis ſenectus, vel ſenium: ſciendum, quod, vt dicit Catholicon, mundi ætates diſtiguuntur ad ſimilitudinem ætatis vnius hominis. Variantur autem in homine ætates ſecundũ diuerſas & notabiles varietates in ſtatu ipſius. Vnde prima ætas dicitur infantia vſque ad ſeptimum annum. [Senium. Senectus. Aetas.] Secunda pueritia vſque ad tertium decimum. Tertia adoleſcẽtia vſque ad vigeſimum ſeptimum. Quarta iuuentus vſque ad quinquageſimũ. Quinta ſenium vſque ad ſeptuageſimum. Sexta ſenectus, quæ nullo annorum termino concluditur. Senium autem dicitur vltima pars ſenectutis. Conſimiliter ergo in tẽpore mundi ſex deſcribuntur ætates. Prima ab Adam vſque ad Noe: in qua fuit humani generis inſtitutio, & lapſus. Secũda à Noe vſq; ad Abraham: in qua fuit generis humani per diluuium conſumptio, & reparatio. Tertia ab Abram vſque ad Dauid: in qua fuit circuncifionis & legis inſtitutio. Quarta à Dauid vſque ad tanſmigrationem Babylonis: in qua lex floruit ſub regibus, & prophetis. Quinta à trãſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum: in qua fuit populi captiuatio, & liberatio. Sexta à Chriſto vſque ad finem mundi: in qua eſt humani generis redemptio. Ad propoſitum ergo ſicut ſexta hominis ætas vocatur ſenectus, cuius finis dicitur ſenium: ſic & vltima ætas mundi quæ durat à Chriſto vſque ad finẽ mundi: dicitur ſenectus, cuius vltima pars, quæ ſcilicet erit tempore antichriſti, ſenium appellatur. Eccleſia ergo orans ne derelinquatur à Deo vſque in ſenectam, & ſenium, petit eccleſię fidem ſeruari à Deo vſque in finẽ & pręcipuè in ſenio, id eſt, tempore antichriſti, quo eccleſiæ maxima perſecutio fiet. Dicat ergo eccleſia. *Et vſque in ſenectam* &c. quaſi dicat ſecundum glo. quia niſi vſque ad vltimum mecum ſit gratia tua, nihil ero. Vel poteſt dici, quòd iſti verba non tam dicit precatiuè quam predictiuè: vt exponatur ly *ne derelinquas.* i. non derelinques. Sic enim docta orat eccleſia à Chriſto, quod vſque ad vltimum ab ipſo non derelinquetur: ipſo dicente. [Matt. vlt.] Ego autem vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi.

Donec annunciem brachium tuũ, generationi omni, quæ ventura eſt. 1157

Hic ponitur tertium beneficium, quod eſt Chriſti incarnatio. [Brachiũ. Chriſtus.] Vbi notandum, quod quamuis in ſcriptura brachium multa ſignificet, vt patet, ſupra verſicu. 583. hic tamen ſpecialiter ſignificat Chriſtum incarnatum, qui quandoque dicitur dextera, quandoque brachium, vt patet ſupra verſic. 713. Recolens ergo eccleſia Chriſti incarnationem ipſam mundo prædicando annuntiare cupit. Et ideo ad hoc petit vt non derelinquatur à Deo, ad hoc, ſcilicet, *donec annuntiem brachiũ tuum.* id eſt, Chriſtum incarnatum *omni generationi, &c.* Sed aduerte, quod ait *donec.* Iſta enim prædicatio ſolum durabit in vita præſenti: quia in futura vita non erit opus doctrina vel prædicatione. Non quidem beatis: quia clarè videbunt Dei verbum in quo relucent omnia, ſed neque damnatis: quia non erunt in ſtatu in quo poſſint ad bonum conuerti, vt deducit Greg. lib. 30. mor. c. 9. Dum igitur petit non derelinqui à Deo, donec annuntiet brachiũ Dei, nunquid ergo vult derelinqui, poſtquam

hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc fecerit. Dicendũ, quòd donec quandoq; significat semper &c. vide supra vers. 915. Præsens ergo versus est quasi expositio præcedentis: quia enim statim superius dixit. Pronunciabo mirabilia tua. Ideo si quæras, quæ mirabilia. Respondetur, scilicet Christi incarnationem, in qua cætera miracula relucent.

1158 **Potentiam tuam, & iustitiam tuam, Deus, vsque in altissima, quæ fecisti magnalia, Deus, quis similis tibi?**

Hic ponitur quartũ beneficium, quod est operum iusta retributio. Vbi notandum, quòd in scriptura per potentiam Dei intelligitur eius misericordia, qua peccatores iustificat, & iustificatos præmiat. Per iustitiam vero eius æquitas: qua in malo obstinatos æternaliter damnat. Et ratio primi est: quia secundũ Aug. super Ioan. maioris potestatis est impium iustificare, quàm totũ mundum ex nihilo producere. Cuius ratio est: quia peccatum magis Deo cõtrariatur quàm nihil. Et hoc est, quod in collecta quadã notat Ecclesia dicens. Deus, qui omnipotentiam tuã parcẽdo maximè & miserando manifestas. Sic enim Dei misericordiã sub nomine potentiæ, vt nos saluos faceret orando postulabat psal. dicens. Excita, domine potentiã tuam, & veni, vt saluos facias nos. Ratio vero secundi est: quia quamuis in omni opere Dei insimul concurrãt misericordia, & iustitia, tamẽ in punitione malorum principalius relucet iustitia. Vnde malorum punitio vocatur iustitia. Sap. 14. Benedictũ lignum, per quod fit iustitia. Est ergo huius versiculi sensus. *Annunciabo mirabilia tua.* Et si quæras, quę? Respondet, *Potẽtiam tuam, & iustitiam.* Et istum intellectum ostendit Magister in glo. dicens. O Deus *annunciabo potentiam tuam*, scilicet liberãdo homines: quia per tuã incarnationem captiuos liberas. *Et iustitiam tuam*, qua, scilicet punis malos: qua, scilicet hominem peccantem isto iudicio dãnas. Ista autem duo. s. potentia ad saluandum, & iustitia ad puniendũ, inter opera Dei vocãtur magnalia, quia in omni opere Dei concurrunt. Opera enim misericordiæ dicuntur magnalia. Vnde (vt habetur. 2. Reg. 7.) cum promisisset dominus Dauid firmare regnum eius, ait Dauid. Secundũ cor tuum domine feci omnia magnalia hæc. Opera etiam iustitiæ quæ malos puniũt dicũtur magnalia. Vt puta quib. puniuit Ægyptios psal. 105. Qui fecit magnalia in Ægypto. Vnde glo. hic ait. Vtraq; opera sunt magnalia. s. per gratiam redimere hominem, qui per iustitiam erat damnatus. Et per iustitiam Adã expellitur de paradiso, qui in paradiso fuerat creatus per gratiam latiorem in paradisum ponere, & per iustitiã Iudã apostolũ damnare. Et nota quòd ista magnalia opera gratiæ, & iustitiæ non solum fecit Deus in hominibus de terra creatis, sed etiam in Angelis altissimis in cœlo altissimo creatis: quia bonos per gratiam beatificauit, superbos autem iustitia damnauit. Et hoc est quod ait. *Vsque in altissima quæ fecisti magnalia.* Vnde glos. *Vsq; in altissima quæ fecisti, magnalia* quod ideo dicit: quia Angelos in altissimis factos quosdam misericorditer beatificauit, quosdam vero iustè puniendo damnauit. Et hæc omnia considerans psal. concludit dicens. *Deus quis similis tibi?* Et loquitur Christo incarnato per quem in Ecclesia ista magnalia fiunt. Vide superius quòd in Christo nullus similis dici potest vers. 532. Et hic notat gl. quòd homines dupliciter Deo similes esse dicuntur. s. bene & malè, vnde dicit. Et similitudo peruersa, qua homo stultus se extulit, & credidit diabolo suggerenti, eritis sicut dij, & inde fuit captiuus. Omnis enim, qui ipsi Adæ similis est, dum peruerse vult esse similis Deo, cadit in captiuitatem. Est & alia similitudo bona, qua homo iustus, qui diligit inimicos, & benefacit eis, similis est Deo, ad cuius imaginẽ factus est, qui solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Hæc est similitudo obedientiæ non superbiæ, imitationis non æquiparationis. Est ergo bene similis Deo, qui credit Deum summum esse: nullo egere, se vero non per se, sed per eũ esse. Qui vero vult esse per se vt Deus à nullo est, peruerse vult esse similis Deo, vt diabolus, qui noluit esse sub eo, & homo, qui vt seruus noluit teneri præcepto, sed voluit vt nullo sibi dominante esset quasi Deus, quæ est peruersa similitudo. Prima ergo similitudine imitationis boni sunt similes Deo. Sed secunda, quæ est superbiæ, & ambitionis, multi quidem similes Deo esse volunt, sed similis nullus existit. Propter quod dicitur. Non est similis tui in diis, domine, non est secundum opera tua. *Psalm. 85.*

1159 **Quantas ostẽdisti mihi tribulationes multas, & malas! & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.**

Hic ostenditur quintum beneficium, quod est in aduersis consolatio. Vbi notandũ, quòd ecclesia à principio per aduersitates, & persecutiones exercitata fortis effecta numero creuit, & sanctitate. Vnde quãdo sancti martyrizabantur, corpore moriebatur vnus, & spiritu innumerabiles viuificabantur. Quod nũc præuidẽs psal. ait. *Quantas ostendisti mihi tribulationes, &c.* Vnde & multi gentiles videndo martyrum constantiam, conuertebantur ad Christũ. Hoc ideo, quia Deus illorum exemplis se conuertebat ad illos. Et hoc est, quod sequitur. *Et conuersus viuificasti me.* quia. s. gentiles vita gratiæ carentes reuocauit ad vitã, & illos, qui erant in abysso terrenorum vitiorũ, reduxit ad gratiam. Sic ergo Deus percutiebat electos, vt ęgrotos sanaret, occidebat viuentes, vt mortuos reuocaret ad vitã. Et hoc beneficium recolẽs Ecclesia dicit. *Quantas ostendisti mihi tribulationes, &c.* Potest etiã hic versus intelligi de quolibet electo, quem Deus idcirco tribulationibus percutit exterius, vt intus animam reducat ad vitam. Vnde Greg. ait Aliquando enim omnipotens Deus carnem percutit, & mentis duritiã suo pauore tabefacit. Vulnerando ergo ad salutem reuocat, cum electos affligit exterius vt interius viuant. Vnde per Moysen loquitur dicens. Ego occidam, & ego viuere faciã, percutiam & ego sanabo. Occidit enim, vt viuificet, percutit vt sanet, quia idcirco foras vulnera adhibet, vt intus vulnera delictorum curet. Et hoc est quod ait Apostolus. Id enim quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Quod ideo est: quia tribulatio amorẽ Dei accendit in nobis. Dicit enim Isidorus. 16. etym. quòd natura calcis viuæ dicitur esse mirabilis: *Grego. 6. mor. c. 17* *Deut 32.* *2. Cor. 4.* *Isidorus.* *Calx.*

nam

Calx. Oleum. nam aquis incenditur, quibus ignis solet extingui, & oleo extinguitur, quo ignis solet accendi. Et causam primi reddit Albertus tertio meteor. quòd in calce frigido est ignis dispersus, qui congregatur in vnum, per hoc quòd per aquam expellitur à quibusdam partibus calcis ad alias quasdam. Ex quo patere potest causa secundi, scilicet de oleo: quia certum est, quòd oleum talẽ frigiditatem expellens, non habet ignem congregare, sed magis dispergere, & sic ipsum extinguit. Similiter in proposito. Nam per caleem amor intelligitur: quia vsus calcis est in structura domorum interius: quia lapis lapidi fortiter adhærere non potest, nisi calce coniunctus. Sic per amorem fit adhæsio fortis amantis cum amato. Contingit ergo quandoque amorem nostrum circa Deum & spiritualia tepescere, & secundum dictum Christi multorum charitatem frigescere: quia feruor cordis circa temporalia distrahitur. Et ideo Deus quandoque infundit aquam tribulationis & aduersitatis, vt sic feruor cordis extrinsecus repercussus (quia nihil inuenit extra se, nisi aduersum & contrarium) interius congregetur, & ergà Deum inflammetur. Oleum autem, id est, prosperitas mundi omnino facit oppositum. Et hoc est quod dicitur Naum 1. Bonus dominus, & confortans in die tribulationis. Et hoc confirmans subdit.

1161 **Multiplicasti magnificentiã tuam, & conuersus consolatus es me.**

Vbi nota, quòd magnificentia dicitur Christus, vt patet superius vers. 83. quæ multiplicari debet, non in persona: sed in naturis: quia in vna persona verbi tres substantię sunt vnitę. s. diuinitas, anima, & caro. Ista ergo magnificentia fuit multiplicata, quando verbum caro factum est. In qua multiplicatione consolatus est nos, dando nobis exemplũ patientię in omnib. aduersis, & præmia pro aduersorum patientia conferens æterna. Et nota, quòd multiplicata magnificentia, dicit Deum esse conuersum, quod ideo dicit: quia per incarnationem Christi seueritas legis antiquæ in amorem nouæ legis est mutata, vt qui ante dominus vocabatur per timorem, nunc per amorem dicitur pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. 2. Cor. 1. Quinimo secundum mensuram tribulationis datur mensura consolationis. psal. 93. Secundum multitudinẽ dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

Multiplicatur Christus.

1161 **Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam, Deus, psallam tibi in cithara, sanctus Israel.**

Hic resumit gratiarum actionem. Et ex tribus assumit materiam gratiarũ actionis. Primò ex diuinitatis veritate. Secundò ex pietatis charitate, ibi. *Exultabunt.* Tertiò ex retributionis æquitate, ibi. *Sed & lingua mea.* Quantum ad primum sciendum, q̃ veritas est duplex, sicut & iustitia, quædam per essentiã, qua omnia sunt vera, & hæc est Deus dicẽte Christo, Ego sum via, veritas, & vita. Quædam autem est veritas accidentalis, & participata. s. quælibet creata veritas. Et hæc est triplex s. veritas vitæ. Tob. 1. Viam veritatis non deseruit. Veritas doctrinæ. Exo. 28. Pones in rationali doctrinam & veritatẽ. Veritas iustitiæ. Exo. 18. Prouide de omni plebe viros timentes Deum, in quib. sit veritas. Et quælibet istarum est veritas accidentalis, quia deficit & minuitur. psal. 11. Diminutę sunt veritates à filiis hominum. Prima namq; veritas, s. vitæ iam penè in omnib. defeciſſe videtur. Esa. 59. Facta est veritas in obliuionem. Et Mich. 7. Periit sanctus de terra, in hominib. non est veritas. Secunda veritas. s. doctrinę defeciſſe videtur: quia quamuis multi multa scientes vera loquantur, tamen pauca faciunt eorum, quę docent, & sic propriè in talib. nõ dicitur esse veritas, quę est adæquatio rei ad intellectum. Vnde de talib. dicit Greg. super Ezec. parte prima Homil. 10. q̃ eorũ intellectus ad spiritualia inuitat: & tamen vita in factis carnalib. remanens ab intellectu discordat. de quib. dicitur 2. Timo. 4. Erit tempus (& nunc est) cum sanam doctrinam non sustinebunt &c. Tertia vero veritas. s. iustitiæ defecit in iudicib. & rectorib. 1. Mach. 7. Non est in eis veritas, & iudiciũ. & Esa. 59. Iustitia lõgè stetit: quia corruit veritas. Veritas autem essentialis, quæ Deus est, stabilis est & æterna. psalm. 116. Veritas domini manet in æternum. Ad propositum, quid est confiteri veritatem Dei, nisi quòd Deus verè Deus est? quod de diis gentium dici non potest. Et hoc est quòd dicit. *Nam & ego confitebor tibi veritatem tuam.* s. q. quòd verè Deus es, & hoc *in vasis psalmi*, id est in decantatione psalmorum, qui sunt vasa veritatis. Illud enim, quod veritatem, & laudem continet vas vocatur, sic enim quia Deus veritatem fidei impleuerat, Paulum in triduo excœcationis ipsum vas nominauit dicens Ananiæ Vade quoniam vas electionis est mihi iste, vt portet nomen, &c. Sic & cõformiter psalmi, quia laudem, quam continent, per totum spargunt, vasa dicuntur. Sequitur. *Psallam tibi in cithara, sanctus Israel.* Hoc multipliciter intelligitur secundum quòd multiplex est cithara, vide supra vers. 481. *Act. 9.*

Veritas multiplex. *Ioan. 14.*

1162 **Exultabũt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea, quã redemisti.**

Hic gratias agit ratione suæ pietatis, & charitatis, qua nos redemit. Secundum enim, q̃ ait Chrys. super Matt. Nihil est, propter quod magis gratias Deo agere debeamus, quàm propter mortẽ suam, qua nos piè redemit. Vnde omnis nostra salus in Christi morte consistit. Considerans ergo ecclesia se à Christo redemptam, cum exultatione gratias agens, dicit. *Exultabunt labia mea, cum cantauero tibi*, id est cum prædicauero charitatem, qua me redemisti, & tibi gratias adducam per fidem. Et, si quæras, quæ est causa talis exultationis & cantus, Respondet. *Anima mea, quam redemisti.* Qualiter autem redempti sumus per Christum, vide supra vers. 431. Et nota, quòd ad hoc quòd labia nostra dignè Deo cantare valeant, multas conditiones debent habere, scilicet quia debent esse labia discreta contra verborum temeritatem. Prou. 10. In labiis sapientis inuenitur sapientia. Labia modesta, contra verborum superfluitatem. Prouer. 5. Disciplinam labia tua conseruent. Labia honesta, contra verborum inhonestatem. Prou. 22. Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum habebit amicum regem. Labia iusta, & recta contra verborum iniquitatem. Prouerb. 23. Exultabunt renes mei, cum locuta fuerint recta labia

Chrysost. *Labia.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mea. Talibus ergo labiis exultando ecclesia Deum laudat, dicens. *Exultabunt labia mea, &c.*

1163 **Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam, cum confusi, & reueriti fuerint, qui quærunt mala mihi.**

Hic gratias agit ratione æquitatis, & iustitiæ. Vbi notandum, quòd in vita præsenti sicut mali præ aliis florent, ita & iusti infirmantur, prosternuntur, & vituperantur, vnde non bene discernuntur à malis. Sed in futura vita, vbi omnia erũt clara & aperta, mali confundentur: iusti autẽ coronabuntur. Ideo, hic iusti non habent meritũ perfectæ lætitiæ, sed habebunt in futuro, sic enim dictat diuina iustitia. Et hoc est, quod hic dicitur. *Sed & lingua mea meditabitur iustitiam tuam*, id est contemplando laudabit iustitiam tuam. Sed quando hoc erit? *Cum confusi fuerint, & reueriti qui quærunt mala mihi*, id est, cum mali apertè confusi fuerint, quod erit in iudicio. Quanta autem tunc erit confusio damnatorum, vide supra versic. 455. De quib. nunc dicit. *Cum confusi, & reueriti fuerint.* Sed quid est, reueriti fuerint? Sciendum, quòd secundum grammaticos vereor, eris, veritus sum: idem est, quòd verecundari, vel timere, & cõponitur cum re, & sic reueritus sum, id est, iterum confusus, vel verecundatus. Erunt ergo in futuro mali reueriti: quia dupliciter confusi, & verecundati, scilicet intus & extra. Intus, quia ipsos accusabit conscientia, extra quia ipsorum mala opera erunt omnibus manifestata. Et hoc est, quod aliis verbis de ipsis dicitur. Induantur sicut diploide confusione sua, diplois enim est vestis duplex. Induentur ergo sicut diploide confusione secundum glos. quia confundentur intus, & foris, & coram Deo, & coram hominibus.

Reueriti.

Psal. 108.

PSALM. LXXI.

1164 **Deus, iudicium tuum, regi da, & iustitiam tuam filio regis.**

Hic psalmus talẽ habet titulum. *In Salomonem.* Secundum opinionem multorum Hebræorum, ac etiam doctorum nostrorum Dauid fecit hunc psalmum orans pro Salomone filio suo, quem regem constituerat, orans Deum vt regnum Israel in manu sua prosperaretur, cum iustitia, & veritate. Et ideo intitulatur à Salomone, non tanquam ab auctore, sed tanquam ab illo, pro quo fuit factus. Sed Hieronymus in prologo super psalterium expressè dicit, quòd Salomon istum psalmum fecit. Et hoc tenetur communius. Vnde pro tituli expositione sciendum, quòd iste psalmus non agit de prosperitate regni Iudæorum sub Salomone, sed agit de prosperitate ecclesiæ per Christum regem in veritate, & iustitia gubernatæ. Multa enim in isto psalmo continentur, quæ de Salomone rege intelligi nõ possunt, vt puta, orietur in dieb. eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna, &c. Pax enim, quæ fuit sub Salomone, non duravit vsque ad ablationem lunæ, quæ erit in die iudicij, immo ipso mortuo, statim regnum eius diuisum fuit, vt patet 3. Reg. 11. Etiam Salomon non habuit dominiũ à mari vsque ad mare, nec vsque ad terminos orbis terrarum (sicut hic dicitur) sed tantum in Iudæa, & aliquib. terris propinquis fuit dominatus. Sed hæc omnia in isto psal. cõtenta cõperunt propriè Christo. Et per Salomonẽ hic intellige Christum. Salomõ enim interpretatur pacificus, quod verissimè competit Christo: qui vt verus mediator pacem attulit mundo. Propter quod ipso statim nato, angeli cantauerunt. Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus: nos Deo pacificauit in sanguine suo. Ephe. 2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Cum iniuriantib. pacificus mansit. psal. 119. Cum iis, qui oderunt pacẽ, eram pacificus. In hunc ergo Salomonem verum pacificum dirigitur iste psalmus. Quib. visis, accedo ad diuisionem psalmi. Ergo iste agẽs de Christo diuiditur in partes quinque: quia agit primo de Christi iudiciaria potestate. Secũdò de Christi humili natiuitate, ibi. *Descendet.* Tertiò de Christi adoranda diuinitate, ibi, *Et dominabitur.* Quartò de Christi cõmendãda bonitate, ibi. *Quia liberauit.* Quintò de Christi laudanda maiestate, ibi. *Sit nomen domini.* Prima pars diuiditur in tres: quia primò agit de Christi potestate. Secundò de potestatis auctoritate, ibi. *Iudicabit.* Tertiò de ipsius æternitate, ibi. *Et permanebit.* Prima pars diuiditur in tres: quia primo Christi potestas optatiuè prædicitur. Secundò declaratiuè exponitur, ibi. *Iudicare.* Tertiò qualiter recipiatur ostenditur, ibi. *Suscipiant.* Quantum ad primũ sciendum quòd nomina relatiua, quæ de Deo dicuntur, sunt duplicia: quia quædam sunt intrinseca, quædã extrinseca. Intrinseca sunt, quæ de Deo dicuntur æternaliter, vt pater, & filius: spirator, & spiritus. Sed extrinseca sunt, quæ relationem ad creaturam important, vt dominus dicitur respectu, serui gubernator respectu gubernati: conseruator respectu conseruati, sic & rex respectu recti. Cum igitur relatiua posita se ponant, & perempta se perimant, & ab æterno nõ fuerit seruus, nec gubernatus, nec cõseruatus, nec aliquis ab alio rect⁹, sequitur, quòd ab æterno Deus nõ fuit dominus, non cõseruator, nõ gubernator, neque rex, sed simul cùm creatura cœpit esse, talia nomina relatiua de Deo prædicati potuerunt extrinsecè. Et quia tales relationes extrinsecæ æqualiter de trib. personis dicũtur, sequitur quòd omnes tres æqualiter dicũtur vnus dominus, vnus cõseruator, vnus rex respectu creaturæ. Istã tamen dignitatem regiam Deus Christo homini cõmunicauit, quando verbum humanitatẽ nostrã assumpsit. Quod prævidens nunc psal. Deo loquitur, dicẽs. *Deus, iudicium tuũ regi da*, id est Christo homini, qui est rex, inquantum Deus dabis potestatem iudiciariam, qua habebit omnes iudicare. Cum enim iudicare sit actus ad extra, & per cõsequens toti trinitati cõpetat, tamẽ, quia solus filius in humanitate ab omnib. in iudicio videbitur, ideo specialiter iudicium filio attribuitur. Est etiam filius Regis: quia filius Dei, de quo subditur. *Et iustitiam tuam filio regis.* Sed replicatur eadem sententia sub aliis verbis: quia repetitiones eiusdem sententiæ sub eisdem verbis, vel sub aliis, multum cõmendant diuina eloquia, maximè quæ sunt in eodem genere sermonis, quo effectus animi est mouendus, vt cum dicitur. Deus, meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Vel cum dicitur. Domine Deus salutis meæ. Vel aliter secundum grammaticos differẽtia est inter iudicium, & iustitiam: quia iudicium dicitur à ius, quasi iuris dictio, & est iudicium, cum causa discutitur, sed iustitia, cum

Salomon.

Iudicij.

Psal. 21.
Psal. 87.
Iustitia.

Matth. 25.

Aristotel.

Rex dicitur Christus.

Deut. 17.
Psal. 73.

cum causa determinatur. Sic Christus in iudicio vltimo faciet iudiciũ, cum dicet. Esuriui, & dedistis mihi, &c. Sed iustitiam, cum dicet. Venite benedicti patris mei, &c. Et nota, quòd quãuis Deus trinus, & vnus sit vere rex noster: quia nos gubernat, & regit: tamen Christus incarnatus singulari modo rex noster dicitur. Dicit enim philosophus 1. pol. quòd rex debet esse de genere illorum, quibus principatur. Sic enim erit maximè regis & subditorum mutuus amor. Ideo Christus vt congruentius nobis rex fieret, de genere nostro voluit esse dum nostram naturam assumpsit. Et hoc satis insinuat scriptura dicens. Non poteris alterius generis hominem regem facere, qui non est frater tuus. Et de isto rege dicitur. Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ. i. rex noster Christus, qui est rex ante sæcula.

1165 **Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.**

Hic declaratur iudiciaria Christi potestas. Quia enim statim prædixit dandam Christo potestatem indiciariam, nunc declarat ad quid. q.d. Da iudiciũ tuũ regi &c. Ad quid, ad hoc scilicet, *iudicare populum tuum in iustitia &c.* Vbi nota q. duplex est iudicium. s. discretionis & condemnationis. Et de vtroque loquitur hic dicens. De iudicio discretionis, vt. s. discernat populum suum à non suis, & pauperes à diuitibus. i. humiles à superbis, quod facit in præsenti, non quidem loco, sed merito. In iudicio autem faciet loco, & merito, quando scilicet separabit oues ab hædis Matth. 25. Et nota hic, quòd pro eodem accipitur *populum tuum, & pauperes.* Quis autem propriè dicatur populus, vide supra ver. 816. Sed quilibet sic faciens populum est humilis, & per consequens pauper spiritu: vide. 99. & 128. Et sic per populum & pauperes iusti significantur. Istos ergo *iudicabit in iustitia*, dando sententiam pro ipsis, *& in iudicio* eorum merita discutiendo. Item nota, quòd per hoc quod dicit *tuum & tuos*, ostendit omnia quæ sunt patris esse filij: & econtrario: vnde & ipse & filius patri dicebat. Ioann. 17. Omnia mea tua sunt, & omnia tua mea sunt.

Ioan. 17.

1166 **Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam.**

Hic ostenditur, qualiter Christi potestas, vel ipse Christus recipitur. Vbi primò notandũ, quid per montes, quid per colles intelligitur. Secundò quid per pacẽ, & quid per iustitiã. Primò nãq; per montes significãtur Sancti angeli, qui sicut montes nos protegunt. Vnde Greg. Montes sunt sublimes angelorum virtutes, quæ hic nos ministrando, & adiuuando reficiunt, quæ Deo largiente in omni nos certamine protegunt, quorum defensione contra aduersarios ex omni latere munimur. De quibus dicitur psal. 124. Montes in circuitu eius. i. angeli. vt August. exponit. Et sic per colles, qui sunt montes minores, intelliguntur sancti apostoli, & doctores, quibus angelorum ministerio mysteria diuina sunt reuelata. Apoca. 1. Significauit Deus mittens per angelum suum seruo suo Ioanni &c. Propter quod de diuinis mysteriis dicitur. De monte in colliem transierunt. Dicit igitur. *Suscipiant montes pacem populo*, quia sancti angeli acceperunt mandatum à Deo de annunciando pacem populo in Christi natiuitate dicentes. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. *Et colles iustitiam.* Per iustitiam autem hic accipe legem euãgelicam, quæ hominem iustificat obseruantem. Hoc ideo, quia apostoli & alij doctores acceperũt mandatum de prædicando populo euangelia. Mar. vltimo, Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Vel aliter per montes accipe apostolos, prælatos, & alios, qui inter cæteros eminent dignitate, & magis per vitam approximant cœlo. De quibus dicitur psal. 120. Leuaui oculos meos in montes &c. Per colles vero accipe minores, & subditos. Ad prælatos autẽ, & maiores pertinet præcipuè subditorũ pacem procurare, & vnitatem, vt habẽtur dist. 90. discordantes. Ad subditos autem præcipue spectat humilitas, qua suis obediant superioribus. Ipsa autem humilitas per iustitiam significatur. Matth. 3. Sic decet nos implere omnem iustitiam. Dicat igitur psal. *Suscipiat montes pacem populo*, id est prælati, & doctores mãdatum pacis in populo seruandæ: quia excellentes in ecclesia debent paci vigilanti animo consulere, ne propter suos honores superbè agendo schismata faciant, vnitatis compage dirupta. *Et colles iustitiam.* id est, minores humilitatem, vt maioribus obediant, & in eis Christum anteponant vt de his dicatur. Incuruati sunt colles mundi.

Mar. vl. Montes prælati.

Abac. 3.

Mõtes angeli.

Greg. 30. mor. c. 29.

Psal. 21.
Psal. 87.
Iustitia.

Hiere. 5.
Luc. 1.

1167 **Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem.**

Hic agitur de potestatis Christi auctoritate. Vbi aduertendum, quòd cum paupertas sit multiplex, scilicet quædam necessitatis, quædam voluntatis non spiritualis, quædam autem voluntatis spiritualis, solum de tertia est hic intelligendum, quòd tales pauperes saluos faciat Christus: quod ostendit Bernard. super illo verbo Matth. 5. Beati pauperes spiritu, dicens. Quid enim tam absconditum, quam paupertatem esse beatam? attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere potest. Sic vos, insensati filij Adam, diuitias quæritis diuitias desideratis vsque adhuc: cum beatitudo pauperum diuinitus sit commendata? Qua fronte vel qua mente Christianus diuitias quærit, postquam Christus beatos pauperes prædicauit? Sed diligenter attende, quòd non simpliciter pauperes nominat propter plebeios pauperes necessitate, miserabiliter, non voluntate, de quibus hoc loco non dicit, sed de iis, qui possunt dicere: Voluntariè sacrificabo tibi. Sed nec omnes pauperes voluntarij laudem habent apud Deum. Nam & philosophi omnia sua voluntariè reliquisse leguntur: vt expediti à mundialibus curis studio veritatis vacare possent liberius: & nolebant sensu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu Dei. Hos discernit, quòd dictum est, spiritu, id est spirituali voluntate. Beati enim pauperes spiritu, id est, spirituali intentione, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: & merito. Nam miserrimus ille hostis antiquus de cœlo eiectus est: quoniam in affectauit celsitudinem, sublimitatem præsumpsit, nonne consequens est beatos esse, qui sponte in paupertatis humilitate sese deponũt? Et vide, quam sapienter ordinauit sapientia contra primum

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatum remedium primum opponens, ac si dicat. Vis obtinere regnum cœlorum, quod perdidit superbiens angelus, qui confisus est in virtute sua & in multitudine diuitiarum suarum, paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit? Et hoc est quod hic sub aliis verbis dicit psal. *Iudicabit pauperes populi.* i. in populo. Sed qualiter eos iudicabit, subdit. *Et.* i. quia *saluos faciet filios pauperum.* Idem enim sunt pauperes, qui & filij pauperũ: sicut idem est ciuitas Sion, & filia Sion. Sequitur. *Et humiliabit calumniatorem.* Quis autem dicatur calumniator ostendit Greg. dicens. Calumniatores rectè dicere possumus omnes iniquos, non solum qui exteriora bona rapiunt, sed etiam qui malis suis moribus, & vitæ reprobæ exemplo interna nostra dissipare contendunt. Illi namque ea, quæ nobis extra sunt, inuadere ambiunt, isti vero prædari interius quærunt. Illi amore rerum: isti odio non cessant fœuire virtutũ. Illi inuident quod habemus, isti quòd viuimus. Illi student rapere bona exteriora, quia placent, isti student interiora bona dissipare, quia displicent. Quanto ergo morum vita à rerum substantia distat, tanto grauior calumniator est qui malè viuendo vim infert nostris mentibus quam qui violenter opprimendo damna ingerit rebus &c. Ex quibus patet, quòd duplex est calumniator. Scilicet spiritualis, qui bonis spiritualibus insidiatur, & alius temporalis qui temporalibus. Primus est diabolus. Secundus quilibet tyrannus. Et de vtroque hoc exponit. Et primò de calumniatione spirituali diabolo, quem Christus humiliauit: dum per suam passionem dominium mundi ei abstulit. Vnde Magister in glo. Calumniator diabolus humiliatus est in Christi passione, quando per calumnias Iudæorum eum occidit in quo nihil iuris habuit: vnde meritò eos amisit, in quibus aliquid iuris habere videbatur: qui verè calumniator dicitur: quia innocentes in culpam trahere nititur, quod est calumniari. Hunc autem humiliauit Christus in passione, sed nondum penitus extinxit. Vnde alibi scriptum est. Humiliasti sicut vulneratum superbum. Potest enim intelligi de calumniatoribus temporalibus: quia Christus humiliauit tyrannos fidelium persecutores, sicut patet de Nerone, qui primam persecutionem mouit contra ecclesiam, & de Domitiano, qui mouit secundam, & vterque deiectus fuit de imperio. Vnde primus interfecit seipsum: secundus autem à senatu sunt occisus, & sic de multis aliis.

Calũniator. Greg. 16 mora. c. 9.

Diabolus fuit humiliatus.

Psalm. 88

1168 Et permanebit cum sole, & ante lunã, in generatione & generationem.

Hic agitur de Christi æternitate. Vbi nota, quod in Christo est duplex natura, scilicet diuina, & humana. Secundũ diuinam est simpliciter æternus. sed secundum humanam à parte ante non est æternus, sed à parte post. Itẽ nota, ꝙ per solẽ accipitur omne tẽpus, sed per lunã omnia tẽporalia. Per solem enim ideo significantur omnia tempora, quia iuxta cursum solis mutãtur, & distinguuntur tẽpora. Et sic est sensus. *Et permanebit cum sole.* i. secundũ humanitatem quandiu voluerit ipse permanebit scilicet in ecclesia per sacramentum sui corporis. Matth. vlt. Ego autem vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Et hoc dicit ad confutationem illorum, qui dicunt ecclesiam vel Christianam religionem aliquando defuturam. Quantum vero ad diuinitatem dicit, ante lunam. Per lunam enim, quæ nunquam in eodem statu permanet, intellige omnem creaturã, quæ de se semper mutabilis est. Si ergo Christus permanet ante lunam, sequitur quòd permanet ante omnem creaturam: & sic est æternus: ad Hebr. 13. Christus heri, & hodie ipse in sæcula. Vel aliter per solem intellige Deum patrem, quia sicut sol habet splendorem sibi coæuum: sic & ipse filium, qui est splendor, & figura substantiæ patris ad Hebræos 1. Permanet ergo cum sole: quia cõæternus est patri, quo ad diuinitatem. Sed permanet ante lunam, per quam ecclesia intelligitur: quæ de præsenti generatione, scilicet mortali transibit ad generationem immortalem. Permanet ergo *ante lunam*, id est in conspectu ecclesiæ ipsum protegendo, donec transeat de generatione mortali ad immortalem.

1169 Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.

Hic consequenter agitur de Christi incarnatione, & natiuitate. Et duo facit: quia primò ponit natiuitatis modum. Secundò eius fructum, ibi. *Orietur.* Quantum ad primum sciendum, quòd iste versus fundatur super historiam, quæ habetur Iudicum 6. Nam cum populus Israel propter peccata sua in seruitutem Madian esset traditus, angelus domini apparuit Gedeoni dicens, quòd ipse liberaret populum de manu Madiã. Gedeon autem super hoc volens habere aliquam certitudinem, dicit ad Angelum. In hoc sciam, quòd dominus liberet populum per manum meã. Ponam vellus in area: & si hac nocte descendat pluuia supra vellus solum, sic quòd in tota terra areæ sit siccitas. Et factum est ita. Nam de mane consurgens, inuenit totum vellus madidum: sic quòd ex vellere concham plenam roris expressit, & in tota terra erat siccitas. Deinde vt certior fieret, postulauit signum per oppositum. scilicet vt tota area compluetur, & in solo vellere siccitas esset, quod & factum est. Nam nocte descendit pluuia suauiter distillans, & guttatim, & complet tota aream. In vellere autem solo remansit siccitas. Consimiliter ergo adistam historiam ostendit psalmista Christi incarnationem fiendam. Vbi notandum, quòd in incarnatione sua non venit cum magnitudine potestatis, sed benignitate humilitatis maximæ, secundũ quòd fuerat prophetatum Zacha. 9. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus &c. Et hoc notans dicit. *Descendet sicut pluuia in vellus*, id est suauiter, & imperceptibiliter descendet in virginem, quia in humilitate summa & lenitate veniet. Et hoc est. Descendet in vterum virginis, sicut pluuia in vellus Christus, qui magna potestate venire potuisset si voluisset. Leniter sine aliquo strepitu in vterũ virginis descendit, sicut pluuia in vellus. Et congrua similitudo, vt ait gloss. Lana enim accipiendo vel reddendo aquam non rumpitur, sed integra manet. Sic in gloriosa virgine Maria, virginitas ante partum, post partum, & in partu permansit inuiolata. Et adhuc addit aliam similitudinem, dicens.

cens. *Et sicut stillicidia stillantia super terram.* Stilla enim id est gutta componitur cum cado. dis. & sic stillicidiũ. dij. id est aqua guttatim, & suauiter cadẽs. quæ in modum roris summa suauitate descendit. Quis ergo (ait glo.) post tam aptam similitudinem adductam dubitet de virginis partu? Et attende, quòd sicut isto signo prædicto Gedeõ liberauit populum de manu Madian. Gedeon enim interpretatur circuiens in vtero, & significat Christum, qui in vtero virginis existens, totum mundũ circuiendo continebat. Madian vero interpretatur iniquitas, vel contradictio, & significat diabolum, qui sua iniquitate omnibus bonis contradicit. Et ista similitudine voluit vti psalmista, demonstrando Christi incarnationẽ. Vel aliter exponitur iste versus secundum glo. quæ dicit. In exemplo enim Gedeonis significatur mysticè, quòd populus Iudæorum prius irroraretur gratia Christi, remanẽte sicca area gentilitatis: postea compluereturgẽtilitas, sicco remanẽte vellere Iudæorum. Per vellus enim Iudæa accipitur, quæ auctoritate doctrinæ expolianda erat, vt ouis vellere. Per vellus enim Iudæa accipitur: quia pluuiam doctrinæ detinebat, quam gentibus prædicare noluit, vt vellus detinet pluuiã. Ait ergo de Christo, quòd scilicet prius *descendet sicut pluuia in vellus*, id est gratia Christi prius descendet in populum Iudæorum: vnde sibi matrẽ elegit & apostolos, sicca remanente area totius orbis: sicut pluuia prius descendit in vellus Gedeonis sed postea *descendet sicut stillicidia stillantia super terram*, id est super gentes, sicco vellere Iudæorum: sicut postea compluta fuit area Gedeonis, sicco vellere. Et sic Christus primò venit ad Iudæos, relictis gentibus, postea ad gentes, relictis Iudæis.

Vellus Iudæa.

1170 Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Hic ostenditur fructus Christi natiuitatis. Vbi notandum, quòd per iustitiã intelligitur lex euangelica, in qua omnis iustitia continetur: quia lex antiqua solam iustitiam docebat exteriorem, hæc autem exteriorem simul, & interiorem. Propter quod de lege noua sub nomine iustitię dicitur psal. 118. Iustitia tua iustitia in æternum, & lex tua veritas. Et de hac iustitia dicit. *Orietur in diebus eius iustitia*, quia scilicet ipse Christus natus, legem iustitiæ dedit in monte discipulis suis. *Et abundantia pacis.* Quidam de pace temporali hoc exponunt, quę fuit per vniuersum orbem tempore Christi natiuitatis, quando vnus erat in orbe monarcha. Sed hoc non videtur competere literæ sequenti, d. *Donec auferatur luna*: quia illa pax non multum durauit, & maximè in Iudæa, ipsis Iudęis rebellantibus Romanis: propter quod Hierusalem destructa fuit, & ciuitates multæ. Sed ad hoc dici posset, quòd psalmista prædicit duo tempora Christi orienda scilicet iustitia euangelica legis, & abundantia pacis: quorum primum durabit, donec auferatur luna, non secundum. Et sic ly *donec auferetur luna*, refertur ad ly *iustitia*, non ad *abundantia pacis*. Aliter autem, & melius exponitur de pace spirituali, quã attulit Christus. De qua, ipso nato, angelus ait. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis: quia in bonis hominibus semper durat pax melioris conscientiæ, quia vt dicitur Prouerb. 12. Non contristabit iustum, quicquid ei acciderit. Ista autem durabit donec auferatur luna: per lunam enim intelligitur ecclesia: quia sicut luna illuminatur à sole, sic ecclesia à Christo. Vnde Greg. 17. lib. mor. c. 8. dicit. Quid per lunam nisi cuncta simul designatur ecclesia? propheta attestante, qui ait. Abacuc. 3. Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo: quia ascendente ad cœlos domino, sancta protinus ecclesia in prædicationis auctoritate roboratur &c. De ecclesia ergo dicit. *Donec auferatur luna*, scilicet ecclesia tollatur de statu mortali, in quo nunc est: & deducatur ad statum immortalitatis. Vnde alia litera habet. *Donec extollatur luna.* id est donec ecclesia subleuetur per statum resurrectionis. Et accipe hic *donec*: vt supra versiculo. 915.

1171 Et dominabitur à mari vsque ad mare: & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.

Hic consequenter agit de Christi adoranda diuinitate. Et diuiditur in partes quatuor: quia primo ponitur regni Christi dilatatio. Secundò gentilium ad fidem conuersio, ibi. *Coram illo.* Tertiò dominij Christi recognitio, ibi. *Reges Tharsis.* Quartò fidelium per orbem multiplicatio, ibi. *Et adorabunt.* Quantum ad primum notandum, quòd regnum Christi dilatatum fuit: primò ratione suæ potestatis, qua corda infidelium per gratiam sibi poterat subiugare. Et istam potestatem habuit in primo instanti suæ conceptionis in vtero virginis. Secundò fuit dilatatum per prædicationem legis, & sacramentorum collationem, & incœpit in baptismo Christi, quando à Ioanne fuit baptizatus in Iordanis flumine. Primam dilationis causam notat, dicens, *Et dominabitur à mari vsque ad mare.* Per mare enim in scriptura aliquando intelligitur virgo Maria. Vnde ipsa à mari Maria nuncupatur. Nec mirum, quoniam ipsa ad modum maris est magnæ puritatis, capacitatis, & vtilitatis. Patet primum: quia nihil immundum retinere potest, sic nec virgo aliquam peccati contraxit immunditiam. Vnde de ipsa dicitur Apoca. 4. In conspectu sedis, scilicet Dei tanquam mare vitreum simile crystallo. Crystallus enim, & vitrum habent claritatem, & frigiditatem, quæ puritati congruunt virginis Mariæ. Secundum patet: quia omnia flumina intrant mare. Sic in beata virgine omnes gratiæ congregatæ fuerunt. Vnde Hieronymus. Cæteris gratia per partes præstatur, Mariæ autem se tota gratiæ plenitudo infundit &c. Vnde Genesis primo. Congregationes aquarum appellauit maria. Tertium patet quia non est terra ita sterilis, quæ (supra mare situata) non abundet omnibus bonis. Sic & beata virgo omnibus peccatoribus iuxta ipsam per deuotionem positis gratiarum copiam confert. Vnde Bernardus. Maria omnibus sinum suæ misericordiæ aperuit: vt de plenitudine eius capiant vniuersi. Secundò per mare quandoque intelligitur pœnitentiæ status: mare ab amaritudine dictus. Vnde Ricardus super psal. Qui diuisit mare rubrum in diuisiones, ait. Maris aquæ amaræ sunt valde. Quid ergo mare, nisi amaritudo pœnitentiæ? Mare ergo quasi

Mare dicitur virgo Maria.

Hieronymus.

Bernard. Mare pœnitentiæ. R. cardus Psal. 135.

Universidad de Deusto
Biblioteca

indiuiſum manet: quando quis ſolum ex damnationis formidine gemere nouit. Sed mare diuiditur, quando compunctione geminatur amaritudo cordis, quando quis, ſcilicet compunctionis fletum geminat: vt non ſolum defleat malum, quod pertimeſcit, ſed etiam pro bono, quod cõcupiſcit. Et in iſto mari pœnitentiæ Ægyptij ſubmerguntur: quia per pœnitentiam omnia peccata annullantur. Vnde Micheæ 7. Proiiciet in profundum maris omnia peccata noſtra. Eſt igitur ſenſus pſalmi. *Et dominabitur à mari vſque ad mare:* quia dominatio Chriſti, qua per ſuam gratiam dominatur, & regnat in fidelibus, incœpit à mari gloriosæ virginis Mariæ: quando, ſcilicet in ea fuit conceptus, & proceſſit per totum orbem vſque ad mare, id eſt, ad omnes per pœnitentiam pro peccatis amaros. Secundò dilatatum fuit Chriſti regnum per prædicationem euangelij, & ſacramentorum collationem: & quantum ad hoc, dicit: *A flumine vſque ad terminos orbis terrarum.* Hic enim fluuius ſecundum gloſſ. fuit Iordanis, in quo Chriſtus fuit baptizatus: & ſuper ipſum vox patris inſonuit. Hic eſt filius meus dilectus. Inde ergo incœpit Chriſti doctrina, ibi incœperunt ſacramenta: quia baptiſmus, qui eſt ſacramentorum omnium ianua, & fundamentum. Et inde, id eſt ab iſto flumine manauit doctrina Chriſti, & ſacramentorum: *vſque ad terminos orbis terrarum*, id eſt, per totum orbem diffuſa fuit: vt dicitur pſalm. 18. In omnem terram exiuit ſonus eorum &c. id eſt apoſtolorum, & aliorum prædicatorũ. Vel aliter. Vbi nota, quòd tota terra mari circundatur. Mare enim Oceanum licet ſit vnum mare, ſecundum tamen ſui partes diuerſas variè nuncupatur, vt puta mare orientale à parte orientis, occidentale à parte occidentis, aquilonare à parte aquilonis, & ſic de aliis. Quid eſt ergo à mari vſque ad mare, niſi ab vno extremo terræ, vſque ad aliud extremum? Et per conſequens in omni terra: quia in omni parte terræ Chriſtus habuit aliquos per fidem ſibi ſubiectos. Sed tamen quia iſta prædicatio incœpit à flumine Iordanis, vt dictum eſt, ideo ſubditur *A flumine vſque ad terminos orbis terrarum*, vt ſupra.

Fluuius Iordanis.

Coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent. 1172.

Hic oſtenditur gentium ad fidem Chriſti conuerſio. Vbi nota, quòd ad prædicationem apoſtolorum ex gentibus aliqui ſunt conuerſi ad Chriſtum: aliqui vero in ſua infidelitate permanſerunt.

AEthiopũ conuerſio.

De primis dicit. *Coram illo procident AEthiopes*, qui conuerſi fuerunt ad prædicationem beati Matthęi Apoſtoli, qui ad illam prouinciam veniens, ſuſcitato filio regis defuncto: ipſum regem cum filio baptizauit, & vnam eius filiam virginem Chriſto conſecrauit, & eam ducentis virginibus præfecit, & populũ regni illius Æthiopiæ pro magna parte baptizauit. Sic ergo Æthiopes, qui erant prius gentiles, accipiuntur generaliter pro omnibus gẽtibus: vt moris eſt ſcripturæ accipiendi partem pro toto. Vnde de cõuerſis gentilibus, dicit. *Coram illo*, ſcilicet Chriſto *procident AEthiopes*, ſcilicet generaliter gentiles. Nam ſecundum grammaticos cado. dis. componitur cum pro, & fit procido. dis. id eſt, ante cadere, ſicut quando aliquis vult adorare alium, cadendo ante illum ſe proſternit, vt dicitur pſalm. 94. Venite, adoremus, & procidamus ante Deum. De illis autem, qui in infidelitate permanſerunt, ſubditur. *Et inimici eius terram lingent*, ſcilicet pertinaces, & ſchiſmatici, qui gloriæ Chriſti inuident, *terram lingent*, ſcilicet in modum ſerpentis, cui dictum eſt. Terram comedes. *Lingent terram*, id eſt amabunt terrena, ſpreta gloria Chriſti. Micheæ. 7. Lingent puluerem ſicut ſerpentes. Vel aliter etiam exponitur in bonum, ſcilicet de gentilibus, qui prius erant inimici Chriſti per idololatriam: audita prædicatione euangelij, inclinauerunt ſe ad Chriſtum adorandum deuotè, ac ſi terram ex deuotione, & humilitate lingere vellent, ſicut prædictum fuit Eſa. 60. cap. Venient ad te, qui detrahebant tibi, & adorabunt veſtigia pedum tuorum. Et ſic in iſtis impletum eſt, quod dictũ eſt Eſa. 49. Vultu in terra demiſſo, adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingẽt. Vel aliter, hoc exponitur ab aliquibus de Iudæis contra Chriſtum obſtinatis, qui in obſidione Titi fuerunt ita fame compreſſi, quòd ipſi quærebant ad comedendum illa, quæ de emundatione ciborum, ad terram fuerant proiecta: & ſic terram lingere videbantur.

Lingent terram.

Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, reges Arabum, & Sabba dona adducent. 1173.

Hic ponitur dominij Chriſti recognitio, quoniam alij reges terræ venerunt ad Chriſtum ſtatim, ipſo nato, ad recognoſcendum ipſum verum regem, & in modum tributi ei obtulerunt munera. Vnde ad literam hoc exponitur de illis tribus regibus de quibus dicitur Matth. 2. Cum natus eſſet Ieſus &c. Ecce magi &c. qui venerunt adorare dominum cum muneribus, qui ad literam fuerunt de iſtis prouinciis hic nominatis, cum quibus etiã inſulæ, id eſt aliqui extremi. Vnde & illi dicebant. Venimus cum muneribus adorare eum. Sic & hoc præuidit pſal. dicens. *Reges Tharſis, & inſulæ offerent ei munera &c.* Quia apertis theſauris, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrhã. Quilibet enim illorum iſta tria munera obtulit. Vnde cognouerunt ipſum eſſe verum Deum, quia thus obtulerunt, quod in ſacrificiis diuinis offertur: verum regem: vnde obtulerunt aurum, quod offertur regibus. Et verum hominem mortalem: quia obtulerunt myrrham, qua corpora mortuorum condiũtur. Vnde Auguſt. in ſermone de Epiphania, dicit, Aurum ei ſoluitur quaſi regi magno, thus ei immolatur, vt Deo vero, myrrha ei præbetur tanquam pro ſalute omnium morituro: vnde & ſinguli prædicta munera obtulerunt, quia ſinguli ipſum ſuis muneribus regem Deum, & hominem prædicauerunt. Poteſt etiam hic verſus exponi de aliis regibus, & principibus mundi: qui ad Chriſti fidem conuerſi larga munera dederunt ad ſuſtentationem pauperum, & eccleſiarum conſtructionem.

Magi.

Munus.

Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. 1174.

Hic ponitur familiæ Chriſti per orbem multiplicatio. Vbi notandum, quòd hoc videtur impletum

pletum fuiſſe tempore Conſtantini, cui tanquam monarchæ obediebant omnes reges terræ, & ipſe præcepit ad cultum, & honorem Chriſti eccleſias vbique ædificari. Et ſic omnes reges terræ adorauerunt Chriſtum: quia Conſtantinus, qui erat caput omnium regum. Vel alio modo intelligitur, vt hic ly *omnes* ſtet pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum: quia non fuit gens aliqua, quæ ſaltem in parte ſui non adorauerit Chriſtum. Quid autem ſit adoratio, & qualiter diuerſa diuerſimodè adorari debent vide ſupra verſiculo 320.

Adorare.

Quia liberauit pauperem à potente, & pauperem, cui non erat adiutor.

Hæc eſt quarta pars principalis, in qua agitur de Chriſti commẽdanda bonitate. Vbi notandum, quòd duæ virtutes maximè regibus conueniunt (vt dicit Iſidorus.) ſcilicet iuſtitia, vt iniuſtè oppreſſi liberentur, & miſericordia, vt bonis præmia conferantur. Et ſecundum iſta duo hic regis noſtri commendatur bonitas. Primo in liberatione oppreſſorum. Secundò in collatione bonorum. ibi. *Et viuet.* Quantum ad primum ſciendum quòd ante Chriſti aduentum humanum genus triplici malo premebatur. Primò diabolo ſubiugabatur. Secũdò peccato maculabatur. Tertiò pœnæ obligabatur. A quibus tribus liberauit nos Chriſtus. Et ſic pars prima diuiditur in tres partes, quia primo oſtenditur, quòd nos liberauit à diabolo. Secundò à peccato, ibi. *Parcet.* Tertiò à pœna, ibi. *Ex vſuris.* Primò ergo ante Chriſti aduentum nos diabolus tenebat captiuos. Vnde & princeps mundi dicebatur, ex eo quòd eius tentationibus nullus plenè poterat reſiſtere, vt deducit Greg. 2. moral. c. 22. dicens. Ab Adam quippe vſque ad aduentum domini diabolus omnes nationes gentium poſt ſe traxit. Circuiuit terram, & perambulauit: quia per corda gentium iniquitatis ſuæ impreſſit veſtigia. Cadens enim de ſublimibus humanas mentes iure poſſedit: quia in culpæ ſuæ vinculo nolentes aſtrinxit, tantóque in mundo latius eſt vagatus, quanto à reatu illius quiſque per omnia liber inuentus non eſt. Cui quaſi ex poteſtate mundum circuiſſe eſt, nullum qui ſibi plenè reſiſteret inueniſſe. Vnde de ipſo dicebatur Iob 41. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei. Sed ab eius poteſtate nos liberauit Chriſtus, ne tantum poſſit in nobis, quantum poterat ante. Quod oſtendit Magiſter, dicens. Chriſtus diabolum morte ſua vicit vt in hac vita tentando, nobis non prævaleat. Licet enim nos tentet poſt Chriſti mortem, quibus modis ante tentabat, non tamen vincere poteſt, ſicut ante vincebat. Nam & Petrus, qui ante Chriſti mortem voce ancillæ territus negauit Chriſtum, poſt Chriſti mortem ante reges, & præſides ductus, non ceſſit, quare? quia fortior, id eſt, Chriſtus veniens in domum fortis, id eſt, in corda noſtra, vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id eſt, à ſeductione compeſcuit fidelium &c. Et hoc eſt, quod præuidens hic pſalmiſta dicit. *Quia liberauit pauperem à potente, pauperem* inquã, ſcilicet populum humilem, & credentem *à potente*, id eſt à diabolo, quem non ſua virtus, ſed hominum peccata potentem fecerunt, quem pauperem nullus præter Chriſtum liberare poterat: quia non angelus, non communis homo iuſtus, non liberum arbitrium poterat eum liberare, niſi tantum leo de tribu Iuda. Et hoc eſt, quod ſubdit. *Pauperem, cui non erat adiutor.*

Ioan. 12.

Magiſter li. 3. diſt. 19

Tentatio diaboli.

Matth. 26 Actuũ. 4. & 5. & multis locis.

Liberat Chriſtus

Parcet pauperi, & inopi, & animas pauperum ſaluas faciet. 1176

Hic oſtenditur quomodo nos Chriſtus liberauit à peccato: quia ſcilicet peccata dimittit, ſed quibus? pauperi, & inopi. Vnde nota, quòd pauper dicitur, qui aliquid habet, licet parum. Inops vero dicitur, qui nihil habet. Per pauperem ergo intellige peccatorem, qui fidem Chriſti habet licet informem, vt puta, qui fide recepta peccauit. Hi enim parum habent, quia talis fides informis licet non ſit meritoria, diſponit tamen ad pœnitendum: quia ad cogitandum peccatum commiſſum. Per inopem autẽ intellige infideles, & idololatras, qui de fide Chriſti nihil habent. Iſtis duobus generibus peccatorũ parcit Chriſtus & peccata dimittit, pauperibus per actum pœnitentiæ, ſed inopibus quando eis ſupernaturaliter fidem inſpirat. Vel per pauperem & inopem intellige humiles, qui de ſeipſis nihil præſumunt, ſed ſolum de gratia Dei. Sed hic eſt dubium, quomodo Deus parcit peccatori, cùm peccatum impunitum dimittere non poſſit. Vnde ſcriptum eſt, Verebar omnia opera mea, ſciens, quòd non parcis delinquenti. Ad hoc reſpondet Gregor. prædicta verba tractando, dicens. Si enim delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cum à delicto mundus nemo reperiatur? An pœnitenti parcit, & delinquenti non parcit: quia cum delicta plangimus, nequaquam iam delinquentes ſumus? Sed quid eſt quòd Petrus cum negat reſpicitur, & redemptoris negati reſpectu ad lachrymas vocatur? Quid cum Paulus redemptoris nomen conaretur in terra extinguere, eius verba meruit audire? Sed tamen culpa in vtroque punita eſt: quia & de Petro teſte euangelio, ſcriptum eſt. Recordatus Petrus verbi Ieſu, quod dixerat, egreſſus foras, fleuit amare. Et de Paulo hæc eadem, quæ ipſum vocauit veritas, dicit. Ego oſtendam ei, quanta oportet eum pro nomine meo pati. Delinquenti ergo nequaquam dominus parcit: quia delictum ſine vltione non deſerit: aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitens punit, aut hoc Deus cũ homine vindicans percutit. Nequaquam igitur parcit peccato, quia nullatenus ſine vindicta relaxatur. Sic igitur pœnitenti parcit Deus. Malach. 2. Parcam eis ſicut vir parcit filio ſuo. Quod præuidens pſalmiſta, dicit. *Parcet pauperi, &c.* Sequitur. *Et animas pauperum ſaluas faciet*, ſcilicet ab iniquitate, ſcilicet dando gratiam ad faciendam iuſtitiam, & opera meritoria. Et attende ſecundum quòd ait Magiſter in glo. duplex adiutorium gratiæ hic commendatur. Primum eſt, quòd in remiſſione peccatorum cùm ait, parcet pauperi, & inopi. Secundum eſt, quod in participatione iuſtitiæ cum addit, *& animas pauperum ſaluas faciet.*

Quæſtio.

Iob 9.

Parcere peccato. Gregor. 9. mor. c. 27.

Luc. 22.

Actuũ 9.

Ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo. 1177

Hic oſtendit, quod Chriſtus nos liberat à pœna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vbi sciendum est pro eius euidentia, quod vsura est multiplex scilicet vsura culpæ: vsura pœnæ: vsura gloriæ. Primo est vsura culpæ: vt culpa, cum quis exigit vltra sortem: in rebus, cuius vsus est ipsarum consumptio. Et de ista dicitur. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, &c. Sequitur Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Et ab ista nos debent retrahere multa. Primum timor diuinæ maiestatis. Leuit. 23. Dominum Deum time: vt possit viuere frater tuus apud te. pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram. Secundum est amor diuinæ bonitatis. Deu. 23. Fratri tuo id, quo indiget: sine vsura commodabis: vt benedicat tibi Deus. Tertium odium dolosæ iniquitatis: contra quod dicitur in psalm. Non defecit de plateis eius vsura, & dolus. Quartum est desiderium supernæ fœlicitatis: ad quam non ascendit vsuras exercens: vt dictum est, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram &c. de isto genere vsuræ, vide supra versic. 886. Secundo est vsura pœnæ: quando scilicet plus exitur in pœnis, quam commissum fuerit in delictis. Et de ista intelligitur iste versus. *Ex vsuris &c.* Vsuræ enim secundum glo. sunt, quando plus exigitur in suppliciis: quam cõmissum fuerit in culpis. Et istud plus intelligitur multipliciter scilicet, quoad plura. Verbi gratia. Cum homicida tãtum corpus hominis perimat: animæ vero nihil noceat: ipsius tamen homicidæ corpus, & anima perditur in gehenna. Vel potest intelligi, quò ad durationem: quia peccati delectatio est brevis, & transitoria: sed pœna æterna. vel quo ad intentionem: quia longè maior, & intensior est afflictio in pœna, quam fuerit delectatio in culpa. Ezechiel. 22. Vsuram, & superabundãtiam accepisti. Tertiò est vsura gratiæ siue gloriæ. De qua dicitur. Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam: vt & ego veniens cum vsuris exegissem illam? Dominus enim nobiscum vsurã facit: quia per suos prædicatores verbum Dei nobis præstat, & cum verbis à nobis exigit opera. Vnde prædicta verba exponens Chrysostomus ait. In sensibilibus, & temporalibus diuitiis debitores solius accommodati obnoxij sunt: quantum enim receperunt: tantum necesse est eos reddere, nec plus ab eis quæritur. In diuinis autem eloquiis non solum ad custodiã obligamur: sed etiam multiplicare monemur. Qui enim verbi pecuniam à doctore percipit credendo, necesse est vt cum vsuris eam soluat operando: ac etiam vt ex iis, quæ audiuit etiam alia studeat intelligere: quæ necdum ex prædicatoris ore didicit. Ad propositum igitur hic loquitur de vsuris secundi generis: quia cum Deus à culpa nos liberat: etiam ab vsuris pœnæ æternæ absoluit. vnum enim consequens est ad aliud. Ideò illa Deo simul copulat, dicens. *Ex vsuris, & iniquitate redimet animas eorum.* Sequitur. *Et honorabile nomen eorum coram illo.* quia scilicet tales ante se in regno collocabit honorificè. Vel secundum aliam literam. *Et honorabile nomen eius coram ipsis:* quia tales sic per Christũ liberati in multa reuerentia, & honore habent Christi nomen.

Psalm 14.

Luca. 19.

Beda.

1178. Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ: & adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei.

Hic consequenter commẽdatur bonitas Christi ex collatione bonorum. Duo autem bona maximè suis confert scilicet veritatis cognitionem, & in bono confirmationem. Secundum, ibi *Erit.* Quantum ad primum sciendum, quòd in scriptura per aurum sapientia designatur. De qua per Salomonem dicitur. Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Aurum quippe sapientiam vidit: quam thesaurum vocauit: qui rectè auri appellatione significatur: quia sicut auro temporalia, ita sapientia æterna mercantur. Si enim aurum sapientia non esset: nequaquam Laodiceæ ecclesiæ ab angelo diceretur. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum. Aurum quippe emimus: cum ad acceptam sapientiam prius obedientiam præbemus. Ad quem videlicet contractum nos bene quidem sapiens excitat, dicens. Concupisce sapientiam: serua mandata: & dominus præbebit illam tibi, &c. Per Arabiam namque, quæ humilis interpretatur: humilitatis accipe vittutem. Quid ergo est dicere: *Dabitur ei de auro Arabiæ:* si dabitur ei scilicet Christo sapientia, qua seipsum humiliabit pro nobis vsque ad mortem crucis? Sapientiam enim tantam Deus animæ Christi contulit quod ei amplius conferri non potuit: quia omnia nouit quæ Deus. vt ostendit Magister libr. 3. distin. 13. Humilitatem vero habuit: quia humiliauit semetipsum formam serui accipiens &c. Propter quod & Deus exaltauit illum &c. Dicat ergo de Christo. *Et viuet.* i. etsi pro nobis sit mortuus: tamen resurget immortalis: quia Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Ro. 6. *Et dabitur ei de auro Arabiæ,* de fonte diuinæ sapientiæ cum summa humilitate. Et hæc omnia accepit Christus propter nos scilicet sapientiam: vt nos de mysteriis fidei illuminaret, ipso dicente. Ego sum lux mundi. Humilitatem: vt nos ad humilitatem inclinaret. Matth. 11. Discite à me: quia mitis sum &c. Et ideo fideles per Christum illuminati fide seipsos illi humiliant ipsum adorando. Quod præuidens psalmista, de fidelibus nunc loquitur, dicens. *Et adorabunt de ipso semper.* s. illi qui sunt de ipso. i. de corpore suo: quod est ecclesia: semper Christum vt verum Deum adorabunt: & hoc actu, vel habitu *tota die benedicent ei.* s. gratias agendo pro receptis ab eo beneficiis. Vel aliter: per aurum Arabiæ accipe sapientiam sæcularem, nam Arabia interpretatur terrestris. Et sic dabitur de auro Arabiæ: quia sapientes mundi sibi subiicietur. Sic enim exponit glo. dicens. *Et dabitur ei de auro Arabiæ.* i. sapientes mundi in Christum credent. Per Arabiam enim gentes significantur. Per aurum vero, quod excellit inter omnia metalla: sapientia, quæ excellit inter doctrinas. Vel ideo hoc dicit: quia post resurrectionem Christi multi principes, & potentes ad fidem Christi conuersi, dederunt aurum, & munera preciosa ad ædificationem ecclesiarum. Et sic verisimile est, quod dederunt de auro Arabiæ, quod est preciosius &c.

Aurum sapientiæ.

Ioan. 8.

1179. Erit firmamentũ in terra in summis montium: superextolletur super Libanum fructus eius: & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.

Hic ostendit, quod Christus fuit conferens in bono confirmationem. Vbi primo notandũ quod secundum

secundum aliquos doctores hæc litera vitio scriptoris est corrupta quando dicit *Et erit firmamentum,* quia dicere debet *Et erit frumentũ.* Quod probant per hoc: quia in hebræo habetur. *Et erit abundantia frumenti.* Et in translatione Hieronymi habetur. *Et erit memorabile triticum.* Et ideo dicunt quod translatio communis est corrupta per scriptores ex similitudine dictionum habens firmamentum pro frumentum. Vnde istum passum exponunt Hebræi, dicentes, quòd in aduentu messiæ, quem falsò expectant, frumenta crescent in altitudine tanta, sicut cedri Libani, & facient spicas altas, & latas, ex quibus, vento flante, decidet simila, de qua Iudæi ad libitum poterunt saturari. Sed posito, quòd textus diceret. *Et erit frumentum.* tamen illa expositio videtur satis puerilis, & non vera. Sed tunc acciperetur frumentum pro sacramento eucharistiæ, in quo Christus realiter continetur, qui se grano frumenti comparat. Et tunc sic exponeretur. *Et erit frumentum,* scilicet sacramentum eucharistiæ, *in terra in summis montium:* quia episcopi, & sacerdotes, qui sunt in ecclesia Dei quasi montes, super capita sua eleuant hoc sacramentum. *Superextolletur super Libanum fructus eius,* quia fructus huius sacramenti extollit, & eleuat hominem ad altitudinem cœli, & vitæ beatæ. Ioan. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet inæternum. *Et florebit de ciuitate sicut fœnum terræ,* id est Christiani, qui in ecclesia velut in ciuitat vniuntur fide, & charitate. Ciuitas enim dicitur ciuium vnitas. De ista ergo ciuitate florebũt Christiani, id est multiplicabuntur. Et hoc sicut fœnum terræ. Quod ideo sic dicit: quia sicut fœnum subito multiplicatur, sic & Christiani in paruo tempore per totum orbem multiplicati fuerunt. Sed legendo istum textum vt habet communis translatio, scilicet *Et erit firmamentum in terra, &c.* Vbi notandum quòd per montes in scriptura sacra sancti prædicatores designantur, vt ostendit Gregor. dicens. In scriptura sacra sæpe montium nomine prædicantium altitudo designatur. De quibus per psalmistam dicitur. Suscipiant montes pacem populo. Electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immerito montes vocantur: quia per vitæ suæ celsitudinem ima terrarum deserunt, & cœlo propinqui fiunt. Summa ergo montium sunt summi prædicatores scripturarum, scilicet Prophetæ, & Apostoli: quorum vaticiniis Christus incarnatus fuit. Firmamentum, quia omnia ab illis prædicta per Christum sunt firmata & completa. Et hoc in terra, id est propter eos qui sunt in terra. Vnde propter hoc Christus in terram venit, vt in ea impleret quæ prædicta erant. Firmamentum ergo prophetarum est, quia quod dixerunt impleuit. *Et extolletur super Libanum fructus eius.* Quis est enim fructus Christi, nisi quilibet iustus? De quo fructu dicit Iesus Apostolis. Ego posui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. De isto ergo fructu dicit. *Et extolletur super Libanum fructus eius.* Quod ideo dicit: quia sicut Libanus producit proceros fructus, & altos, ita Christus iustus suos altius subleuat, dum eos attollit ad cœlum. *Et florebunt de ciuitate,* scilicet Ecclesiæ, vt supra, *sicut fœnum terræ.* Vbi nota quòd hic fœnum accipitur pro viriditate, non pro ætate, sicut de iustis alibi dicitur. Iustus vt palma florebit: quia viriditatem gloriæ semper obtinebunt.

Frumẽtũ De aduentu messiæ secundum Hebræos

Eucharistia. Ioan. 12.

Firmamẽtum dicitur Christus.

Gregor. 9. moral. c. 2 mõtes sũt prædicatores.

1180. Sit nomen eius benedictum in secula, ante solem permanet nomen eius.

Hæc est vltima pars, in qua agit de Christi laudanda maiestate. In qua per multas rationes probat Dei maiestatem à cunctis venerandam. Et primò ratione suæ æternitatis, quia ante solem permanet nomen eius, ergo ante omnem creaturam cuius deductio ex hoc patet. Omnia creaturarum genera à principio simul creata fuerunt & non successiuè. Eccles. 18. Qui viuit in æternum creauit omnia simul, quod Augustinus intelligit omnia simul fuisse creata in materia, & forma. Sed Gregor. solum in materia, postea autem per opera sex dierum fuerunt per suas species distincta, ex quibus sequitur, quòd nulla creatura fuit ante solem vel saltem materiã solis. Ergo omne, quod fuit ante solem, est æternum, sed Christus fuit ante solem, quia nomen eius ante solem permanet, quod verum est quantum ad suppositum Christi. Vel aliter per solem intelligitur natura angelica, quia sicut sol cæteris aliis cunctis est luminosior, sic & natura angelica cæteris creaturis quamuis non pertingat ad claritatem cognitionis diuinæ: quia vt dicitur Eccles. 23. Oculi domini multo lucidiores sunt sole, quod exponitur de natura angelica. Cum igitur ante naturam angelicam nihil fuerit creatum, consequens est vt qui ante solem fuit, sit æternus. Et hanc rationem laudis assignat psalmista, dicens. *Sit nomen eius benedictum.* id est dignum est benedictione, probat ratione æternitatis. *Et ante solem permanet nomẽ eius.* Vbi ly, &, stat pro quia.

1181. Et benedicentur in ipso omnestribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum.

Hic ostendit Christum laudandum ratione suæ bonitatis, quam scilicet omnibus communicat. Vbi nota, quòd Christus incarnatus in mundo conuersatus, passus, & mortuus fuit, non pro vna gente tantum, vt puta pro Iudæis, vel Sarracenis vel pro Græcis, sed pro omnib. generaliter quantum ad sufficientiam, pro solis autẽ electis quantum ad efficaciam, quib. passio fuit causa salutis, cuius participatione benedictionẽ cœlestem consequuntur ab ipso Christo. Et hoc erit in dic iudicij, quando omnes electos insimul congregatos ad regnum cœleste vocabit, dicens. Venite benedicti, possidete, &c. Ista est promissio facta Abrahæ. Benedicentur in te omnes cognationes terræ, vt signum vniuersale ly omnes accipiatur pro generibus singulorum non pro singulis generum, quod in Christo qui fuit de semine Abrahæ completum fuit, quod etiam nunc præuidens psalmista, ait. *Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ.* Vbi notandum, quòd hoc nomen hæc tribus dicitur à tris vel à tribo. Et dicitur tribus progenies à tribus: quia in principio Romani à Romulo fuerunt trifariam transcripti, scilicet in senatores, milites, & plebeios. Et sic alia est progenies senatorum, alia militum, alia plebis. Et isto modo duodecim filij Iacob fecerunt duodecim tribus: quia de quolibet illorum tres prædictæ progenies descenderunt,

Benedicitur Christus.

Matth. 25 Gene. 12.

Tribus non de dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt: cum ad istam triplicem progeniem quilibet reducatur. quia quilibet aut est de progenie dominorum, aut militum, aut plebium: sequitur quod per omnes tribus intelligitur, omnis homo *Benedicentur ergo in Christo omnes tribus* id est, omnis homo. Et quia sancti à Christo sic benedicti: non sunt sibi ingrati: ideo sequitur. *Omnes gentes*, scilicet sic à Deo benedictæ magnificabunt eum. Qualiter autem Christus magnificatur & magnus efficitur à nobis. vide supra versicu. 272. & 503. & 551.

1182 Benedictus dominus Deus Israel: qui facit mirabilia solus.

Hic ostendit Christum fore laudandum ratione suæ potestatis: quia ipse solus mirabilia facit Omnia enim opera trinitatis ad extra sunt indiuisa: & sic æqualiter competunt filio, vt patri. Cum ergo solus Deus mirabilia faciat sua infinita potentia: consequens est, quod etiam Christus solus mirabilia facit; quia Christus est Deus. Vnde Iob. 5. Qui fecit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absque numero. Quod exponens Grego. 6. mora. c. 6. ait. Quis omnipotentis Dei mirabilia scrutari sufficiat: quod cuncta ex nihilo creauit: quod ipsa mundi fabrica mira potentiæ virtute disposita: & super aera cœlum suspenditur: & super abyssum terra libratur: quod ex rebus inuisibilibus omnis hæc vniuersitas existat: quod hominem fecerit (vt ita dixerim) in breui colligens mundum alterum: quod hunc ex anima & carne constituens inuestigabili virtutis dispositione permiscuit spiritum & lutum? Ex his itaque aliud nouimus, aliud sumus: sed tamen hæc mirari negligimus: quia ea, quæ incomprehensibili indagatione mira sunt humanis oculis vsu viluerunt. Vnde fit vt si mortuꝰ homo suscitetur, in admiratione omnes exiliant, & quotidie homo, qui non erat, nascitur: & nemo miratur, cum proculdubio omnibus constet, quod plus sit creari, quod non erat, quam reparari, quod erat. Quia arida virga Aaron floruit, cuncti mirati sunt: quotidie ex arente terra arbor producitur: virtusque pulueris in lignum vertitur, & nemo miratur. Quia quinque fuerunt panibus quinque milia hominum satiati, creuisse escas in dentibus cũcti mirati sunt, quotidie sparsa grana seminum plenitudine implentur spicarum, & nemo miratur. Aquam semel in vinum permutatam videntes cuncti sunt admirati: quotidie humor terræ, in radicem vitis attractus per botrum in vinum vertitur, & nemo miratur. Mira itaque sunt omnia, quæ mirari homines negligunt, quia ad considerandum (vt prædiximus) vsu torpescunt. Et sequenti cap. addit alia exempla ad propositum ex quibus omnibus patet mira Dei potentia, quæ mirabilia operatur. vnde & laude concluditur dignus. Quod modo attendens psalmista, ait. *Benedictus dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus*. Et si dicas. Nonne etiam quandoque homines alij faciunt mirabilia: vt Petrus, qui sola vmbra sui corporis curabat infirmos: solo verbo suscitabat mortuos: erigebat claudos: cæcos illuminabat: & sic de aliis etiam sanctis? Quomodo ergo de Christo dicitur: qui facit mirabilia solus? Ad hoc respondet glo. quia & quicunque alius si mirabilia facit, ipse in illo facit: quia omnia per ipsum facta sunt Ioann. 1. Vnde Esa. 26: Omnia opera nostra operatus es in nobis, domine.

Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum: & replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat. 1183

Hic ostendit Dei maiestatem laudandam ex eius immensitate. Sicut enim æternitas Dei simul continet omnia tempora præsentialiter: sic & immensitas Dei simul replet omnia loca, & omnem naturam: sic quod vbique præsens est. Quoniam vt ait Magister libro 1. dist. 37. Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter, & essentialiter est in omni natura, siue essentia sine sui diffinitione, & in omni loco sine circunscriptione: & in omni tempore sine mutabilitate &c. Vnde Hiere. 23. dicitur, Cœlum, & terram ego implebo, dicit Dominus. Vnde Grego. ait. Creator quippe hominũ in parte non est: quia vbiq; est, & tũc minus inuenitur, quando is, qui totus vbiq; est, in parte quæritur. Incircunscriptus nãque spiritus omnia intra semetipsum habet: qui tamen omnia implendo circundat: & circundando implet: & sustinendo transcendit: & transcendendo sustinet. Hæc autem Dei immensitas, scilicet quod omnia repleat, ratione naturali probari potest. vt sic arguatur. Aut Deus est essentialiter vbique: aut nusquam: aut alicubi sic: & alicubi non. Si primum habetur propositum. Si secundum, ergo Deus non est, si nullibi est, dato quòd sit solus. Quis enim audeat dicere, diuinam essentiam nusquam esse? Si autem detur tertium, quod alicubi sit, & alicubi nõ: ergo sequitur, quod Deus sit localis: & quod possit de loco ad locum moueri, quod nulla philosophia suspicatur. Nec valent aliquorum argumenta ad propositum facta, dicentium, Deus ab æterno non fuit vbique, ergo nunc essentialiter non est vbique. Patet consequentia quia omne, quod Deo conuenit essentialiter, ei conuenit ab æterno, cum eius essentia ab æterno fuerit perfectissima. Sed antecedẽs patet, quia ab æterno non fuit in ciuitate Bononiæ, quia ciuitas Bononiæ non erat, nec in aliquo loco, quia nullus locus erat. Et confirmant, quia Deus essentialiter est incommutabilis, ergo non est vbique: patet consequentia, quia tunc sequeretur, quòd ad creationem noui loci esset in illo in quo ante non fuit. Vnde & Damasce. dicit libro 1. quod Deus immaterialis existens, in loco non est. Ista non concludunt. Non primum, quia, cum dicitur, quòd omne, quod Deo conuenit essentialiter, ei conuenit ab æterno. Hoc enim intelligi debet de illis, qui nullam creaturam connotant. Nam Deus essentialiter est dominus omnium, quod non fuit ab æterno, quia Deum esse dominum connotat seruitutem creaturæ. Et sic dico in proposito, quod Deum esse vbique, connotat creaturam quia connotat locum. Ad secundum consimiliter dicitur, quod solum illud quòd locum nouum acquirit circunscriptione, vel habitum, sic deperdit: quod solum tale mutatur. Deus autem circunscriptiue locum nouum non acquirit, vel habitum, perdit, sed solum dicitur esse in loco nouo, quia locus nouus est, vel habitum deperdit, quia habitus locus desinit esse. Ad Damascenum dicitur consimiliter, quod intelligit de esse in loco circunscriptiuè.

Grego. 10 mora. c. 15

Vbique est Deus.

cunscriptiuè. Ad propositum ergo ratione huius immensitatis diuinæ, psalmista ostendit Dei maiestatem fore laudandam, dicens. *Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum*. Et subdit causam, dicens. *Et*, pro quia, *replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat* id est, amen, amen. Et secũdum distinctionem factam in principio, hic finitur secundus liber psalterij. Quia vbicunque ponitur fiat, fiat. ibi est finis libri. Quid autem nomine maiestatis intelligitur: dicit Catholicon, quod maiestas dicitur à maior, & est maiestas idem quod dignitas sic dicta, quasi maior potestas.

Maiestas.

PSALMVS LXXII.

1184 QVam bonus Israel Deus iis, qui recto sunt corde!

Tertius liber psalmorum.

Titulus huius psalmi est *Defecerũt laudes vel hymni Dauid filij Ieſſe. psalmus Asaph*. Circa istũ titulum duplex est opinio. Prima: totus iste titulus vsque ad illud, psalmus Asaph: spectat ad psalmum præcedentẽ. & est finis ipsius: sed titulus istius psalmi solum est *psalm. Asaph*. Et hæc est opinio aliquorũ Hebræorum: Vnde in fine præcedentis psalmi hoc totum ponitur. *Defecerunt laudes, vel hymni Dauid filij Ieſſe*. Et si arguatur contra, quia psalmus, & orationes Dauid in præsenti psal. non sunt completæ, quia postea in hoc libro etiam consequenter ponuntur multi psal. ab ipso Dauid facti. Quomodo igitur in præcedenti psalmo defecerunt laudes Dauid: Respondet, quòd hoc dicitur pro tãto, quia in præcedẽti psalmo agitur de Christi regno ad quod cẽs psalmi à David facti, vt ad finem sunt ordinati. finis autem importat complementum. Sed ista responsio non valet, quia multi alij psalmi Dauid agunt de Christi regno, vt est psal. 20. & 23. & 22. &c. Non tamen in illis ponitur talis finis. s. defecerunt laudes &c. Ideo aliter respondet Nicolaus, dicens, quod iste psalmus fuit vltimus inter psalmos factos à Dauid, sed in hoc libro non fuit vltimo loco scriptus, quia psalmi scribebantur eodem ordine, quo inueniebantur. Et ex hoc contigit, quòd psal. 144. qui primus fuit factus à Dauid, vel factus fuit de Psal. est positus propè finem libri, quia fuit de vltimis inuctis. Et cõformiter accidit, quod iste psalm. qui fuit vltimus factus à Dauid, ponitur circa medium libri, quia scilicet tali ordine fuit inuentus. Et hanc solutionem dicit tangere Ra. Sal. in glo. Vnde quamuis in titulis psalmorum multorum ponatur nomen Dauid absolutè, nunquam tamen ponitur cum articulo vt hic Dauid filij Ieſſe, quod nõ vacat à mysterio. Nã quando Dauid absolutè ponitur, ratione suæ interpretationis significat Christum quo ad caput, vel quo ad membra. Ideo ne hic sic acciperes Dauid secundum interpretationem pro ipso Christo, ipsum non posuit absolutè, sed cum articulo. s. filij Ieſſe, vt intelligeret illũ hominem realiter, qui fuit dictus Dauid filius Ieſſe, quo tempore suo temporaliter regnauit in populo Iudæorum carnali. Et sic quia Dauid erat rex, & caput illius carnalis populi, per ipsum Dauid intellige illum populum Iudæorum, qui pro temporalibus bonis habendis Deo seruiebat, non intelligens, quod per illa bona temporalia, quæ Deus eis dabat, & promittebat signabãtur bona spiritualia, & æterna. Vnde & illa bona temporalia multotiens Deus ab eis auferebat, & dabat idololatris, vt viderent illa communia esse bonis, & malis, & per consequens pro illis non debere Deum colere principaliter, sed pro bonis æternis in illis signatis. Boni autem Iudæi, & spirituales, qui significantur, non per Dauid filium Ieſſe, sed per Dauid filium Dei, non colebant Deum pro illis temporalibus, sed pro spiritualibus figuratis per illa. Et sic in istis deficiebãt laudes Dauid filij Ieſſe, id est, illius populi carnalis, sed non laudes Dauid filij Dei. Ad propositum, Asaph, qui fuit vnus de principaliorib. cantoribus, quos Dauid instituit volens abducere illum carnalem populum ab illis terrenis ad bona spiritualia, & ęterna per illa figurata, fecit istum psalmum. Ex quibus apparet sensus tituli, qui est talis. *Defecerũt laudes, vel hymni Dauid filij Ieſſe*, id est laudes illius carnalis populi, qui pro temporalibus Deum colebat, significati per Dauid filium Ieſſe *defecerunt* scilicet in bonis, & spiritualib. qui scilicet non laudant Deum, vel colunt pro temporalibus principaliter, sed pro bonis æternis. Et de hoc agit iste psal. quem fecit Asaph. Iste ergo psal. non est exponendus historialiter, sed solũ doctrinaliter. Vnde in toto psalmo, iste vult ostendere diuinam bonitatem erga illos, qui ipsum colunt deuotè. Diuiditur ergo psalmus iste in tres partes, quia primo psalmista ponit intentam conclusionem. Secundo arguit ad vtramque partem ibi. *Mei autem*. Tertiò ponit veritatis determinationem. ibi. *Si dicebam*. Quantum ad primũ sciendum, quòd principalis intentio psalmistę est, ostendere erga nos Dei bonitatem, quam proponit dicens. *Quam bonus Israel Deus &c.* quasi dicat, Deus Israel est valde bonus. Et loquitur ipsi populo Israel, quia quamuis Deus sit omnium Deus, specialiter tamen erat Deus Israel per verum cultum, & cognitionem, quia solus populus Israel Deũ colebat. Vbi notandũ, quòd iste Asaph quandoque fuit opinionis cõtrariæ scilicet, quod Deus esset melior malis quam bonis, quia videbat malos amplius prosperari in præsenti. Nunc autem ab errore conuersus oppositum tenet, quod bonis, & rectis corde melior est. Vnde dicit. *Quam bonus Deus iis, qui recto sunt corde*, quasi dicat secundum glo. Hoc mihi non semper visum fuit, quia peruersus eram, & verè bonus est Deus bonis. quia bonitas diuina nõ sentitur à malis, sicut nec claritas solis delectabilis est oculis ægris. Ideo dicit. *Iis qui recto sunt corde*, qui scilicet recto corde tendunt in Deum sicut in summum bonum. Et nota, quod solus Deus multipliciter dicitur esse bonus. Vide supra versicu. 351.

Mei autem penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei. 1185

Hic incipit arguere ad partes. Et primò arguit ad oppositum diuinæ bonitatis. Secundò ad propositum, ibi. *Si dicebam*. Quantum ad primum arguit contra bonitatem diuinam improbans diuinam prouidentiam ex duobus. Primò ex prosperitate malorum. Secundo ex aduersitate bonorum ibi. *Conuertetur*. Quantum ad primum notandum, quod hic propheta loquitur in persona propria: quia quandoque non fuit veræ opinionis in ista materia, vt dictum est. Vel loquitur in persona

Universidad de Deusto Biblioteca

ſona populi infirmi,qui videns malorum proſperitatem incipit dubitare de bonitate diuinæ prouidentiæ. Propter quod multi dicunt diuinam prouidentiam etiam circa iſta inferiora non verſari. In quorum perſona dicitur Iob 22. Circa cardines cœli perambulat, nec noſtra inferiora conſiderat. Circa hoc autem duo facit, quia primò deſcribit malorum proſperitatem: Secundò oſtendit ipſorum iniquitatem, ibi. *Ideo tenuit.* Proſperitatem autem malorum deſcribit ex tribus. Primò, quia pacis habent tranquilitatem. Secundò, quia vitæ habent diuturnitatem, ibi. *Quia non eſt.* Tertiò, quia quietis habent voluptatem, ibi. *In labore.* Ante tamen quam iſta producat præmittit quòd iſtorum conſideratio ſibi periculum ruinæ fuit, & erroris, dicens. *Mei autem penè moti ſunt pedes.* Vbi notandum, quòd per pedes hic accipit affectiones, & cogitationes, quibus totus homo interior circunfertur, ſicut exterior corporis pedibus. Videntes enim multi tam malorum proſperitates quam bonorum aduerſitates, & ſcientes quod iuſtitia oppoſitum dictat, ſcilicet vt mali deprimantur, & boni exaltentur, in ſeipſis ſyllogizant, dicentes. Aut Deus non eſt iuſtus, aut de iſtis inferioribus non habet prouidétiam. Hac enim con-
Hiere. 12. ſideratione motus Hieremias. d. Iuſtus quidem tu es, domine, ſi diſputem tecum, verumtamen iuſta loquar ad te. Quare via impiorum proſperatur, bene eſt omnibus, qui inique agunt, &c. Con-
Iob. 21. ſimiliter & Iob iſta conſiderans, dicit. Quare impij viuunt, ſubleuati ſunt, confortatique diuitiis &c. Et multorum affectiones & iudicia à via recta diuinæ prouidentiæ errant, & aliqui ſunt in periculo erroris. De quorum numero hic erat pſalmiſta, dicens. *Mei autem penè moti ſunt pedes, & effuſi greſſus,* ſed penè, quia cœpi errare, ſed nō perſeueraui, cœpi cadere, ſed non cecidi. Vnde hic idem ſunt pedes, & greſſus. Et ſic prima pars verſus, & ſecunda continent eandem ſententiam, ſed replicatam aliis verbis. Et notandum, quòd effuſio eſt multiplex: ſcilicet voluptatis, & laſciuiæ. Gen. 49. Aſcendiſti cubile patris tui, effuſus es &c. Quædam crudelitatis & malitiæ Pſal. 78. Effuderunt ſanguinem innocentem &c. Quædam miſerationis & clementiæ, Eſa. 58. Cum effuderis eſurienti animam tuam, orietur in tenebris lux tua. Quædam deuotionis, & reuerentiæ. Matt. 26. Alabaſtrum vnguenti effudit ſuper caput eius. Quædam contritionis, & potentiæ. Pſalm. 61. Effundite coram illo corda veſtra. Quædam dubitationis, & inconſtantiæ, vt hic. *Penè effuſi ſunt greſſus mei.*

1186 Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.

Hic declaratur malorum proſperitas. Et primo quia habent hic pacis tranquilitatem. Vnde iſte verſus cum duobus ſequentibus reſpondet prædicto: quia ſi quæratur, quare penè moti ſunt pedes &c. reſpondet. *Quia zelaui ſuper iniquos &c.* Vbi notandum, quòd zelare quandoque ſumitur in bono, & quandoque in malo. Nam ſecundum grammaticos zelus zeli maſculini generis idem eſt quandoque quod amor, quandoque idem quod inuidia, quandoque idem quod æmulatio tam in bono quam in malo. Et hinc dicitur zelo. las. idē quod amare, inuidere vel æmulari ſiue imitari. Eſt enim zelare idem quod imitari. pſal. 36. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris, id eſt imitatus fueris faciētes iniquitatem. Quādoque idem quod amare. Eccle. 9. Neque zeles, id eſt a mes, mulierem proximi tui. Quandoque idē quod inuidere & dolere. Actuum. 17. Cum multitudo magna fidem Chriſti recepiſſet, zelantes Iudæi aſſumpſerunt quoſdam de vulgo, & turba facta, concitauerunt ciuitatem. Sic & in propoſito zelare ſtat pro inuidere, vel dolere. Vnde dicit. *Quia zelaui ſuper iniquos, &c.* glo. quaſi dicat. *Videns pacem peccatorum,* inuidi eis, & grauiter tuli. Vel ſecundum alios hic zelari ſtat pro imitari, vt ſit ſenſus. *Zelaui ſuper iniquos,* id eſt quaſi motus fuit per quandam concupiſcentiam ad ſequendum eos. Et motiuum dictæ concupiſcentiæ tangit, dicens *Pacem peccatorum videns,* ſcilicet ipſorum fœlicitatem temporalem. Circa autem pacem peccatorum notandum, quòd pax peccatorum triplex reperitur, ſcilicet pax libidinoſæ familiaritatis, quæ eſt carnalium peccatorum. Pax calumnioſæ fraternitatis, quæ eſt mundialium cōſpiratorum. Pax ocioſæ impunibilitatis, quæ eſt negligentiæ prælatorum. Primo dicitur pax libidinoſæ, &c. Et hæc reperitur inter libidinoſos virum, & mulierem, ſe inhoneſtè amantes. Vnde talis mulier dicit illud Can. 8. Ego murus, & vbera mea ſicut turris ex quo facta ſum cum eo pacem reperiens. Talis pacificus fuit Salomon. De quo Eccleſiaſt. 47. Salomon imperauit in diebus pacis, & citò poſt de ipſo dicitur. Inclinaſti femora tua mulieribus. Et notandum, quòd talis pax non habetur in diebus belli, vel aduerſitatis: quia tunc homines non vocantur libidini: ſed in diebus otij, & proſperitatis. Vnde Dauid cum ocioſus deambularet in ſolario domus, ſuis militibus exiſtentibus in bello, commiſit adulterium. 2. Regum 11. Sic & ciuitas Romana, cum bellis, quibus Carthago euerſa eſt, habens pacem, continuò Romani vitiis gulæ, & luxuriæ vacantes fuerunt. Vnde plus nocuit Romæ euerſa Carthago, quàm prius noceret aduerſa: ſicut dicit Auguſtinus 3. de ciuitate Dei. Secundò eſt pax calumnioſa, &c. quæ nihil aliud eſt, quàm quædam violentia calumnioſæ fraternitatis: quia mali confederant ſe adinuicem, vt bonis reſiſtere poſſint. Hæc figuratur per pacem Herodis, & Pilati, qui Chriſtum occiderunt. Sic enim videmus, quòd inter ſpinas ſteriles maior eſt connexio, quàm inter arbores ferriles, ſi & inter malos maior eſt connexio ad brigas, & diſcordias, quàm inter bonos ad bona. Sic & Iudas pacem fecit cum Iudæis, vt traderet Chriſtum. pſal. quadrageſimo. Homo pacis meæ, in quo ſperabam. Tertio eſt pax ocioſa. Et hæc nihil aliud eſt quàm quædam negligentia punitionis. Quando enim prælatus videt delictum puniendum, & diſſimulat, nec punit: tunc à ſubditis vocatur pacificus. Similiter & quando Deus malos non punit, dicunt mali ſe habere pacem cum Deo. Et de iſta pace hic loquitur pſalmiſta, dicens. *Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum, videns.* Sed aduertant, quod ſcribitur. Cum dixerint 1. Theſſa. 5
pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus.

Quia

1187 Quia non eſt reſpectus morti eorū, & firmamentum in plaga eorum.

Hic ſecundò declaratur malorum proſperitas: quia habent vitæ diuturnitatem. Vbi ſciendum, quòd reſpectus dicitur à reſpicere, ſeu videre. Et ſic illud dicitur habere reſpectum, quod ſæpe cernitur, & videtur: & illud non habere reſpectum, quod tardius: vel rarò videtur. Et iſto modo, quia Deus in præſenti ſanctos ſuos aduerſitatibus exponit, ipſi à Deo reſpici non videntur: ſed quia in futurum ipſos conſeruabit: ideo tunc erit reſpectus illorūm. Sapien. 3. Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus. Sequitur. Et in tempore, ſcilicet, futuræ vitæ erit reſpectus illorum. Et iſto modo hic loquitur pſalmiſta: quòd non eſt reſpectus morti malorum: quia ſcilicet diu viuunt amplius quàm iuſti. Et hoc eſt, quod dicit: *quia non eſt reſpectus morti eorum:* quia etſi aliquando infirmantur, eo quia in diuitiis abundant: habent remedia præparata medicorum, & aliorum neceſſariorum, quibus cito curantur. Iuſti autem quia temporalibus carent, illa remedia habere non poſſunt. Et hoc eſt, quod ſubdit. *Et firmamentum in plaga eorum.* Vnde negatio, quæ eſt in principio verſus, ad ambas partes refertur: vt dicatur, *Non eſt reſpectus morti eorum: & non eſt firmamentum in plaga eorum.* quia ſcilicet eorum plaga, vel infirmitas non firmatur, vt diu duret: ſed cito curatur. Sed huic ſententiæ videtur aduerſari, quod ſuperius dictum eſt pſalmo 54. Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Hic autem dicitur, quòd non eſt reſpectus morti eorum. Reſpondeo, quòd ambæ propoſitiones ſunt indefinitæ, ideo inſimul ſtare poſſunt in veritate: ſicut iſte homo currit: & homo non currit. Secundò quòd illud, viri ſanguinum &c. non dimidiabunt dies ſuos: intelligitur, quòd non interponent mediūm malis ſuis per pœnitentiam: vide vbi ſup. verſi. 902. Vel aliter iſte verſus exponitur. Vbi conſiderandum, quòd multiplex eſt mors, ſcilicet culpæ. Ezech. 18. Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. Naturæ. Hebr. 9. Statutum eſt hominibus ſemel mori. Gratiæ: qua ſcilicet quis moritur mundo, & peccatis, 1. Petr. 2. Chriſtus peccata noſtra pertulit ſuper lignum crucis in corpore ſuo: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus. Iſto enim modo religioſi dicuntur mortui: quia ex perfectione ſua mundo, & vitiis mori profitentūr. Et de iſta morte gratiæ loquitur pſalm. 30. dicens. Obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde. Quod exponens Gilbertus, dicit. Obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde, id eſt, à propria voluntate. Bo-
Ad Ga. 2 na obliuio, ſi teipſum neſcias, vt proximo proſis. Bene autem mortuus à corde qui dicit Viuo ego, iam non ego: viuit autem in me Chriſtus. Mortem hanc, quæ ſit à corde, infert charitas. De qua loquitur ſponſa in canticis. Vulnerata charitate ego ſum. fortis eſt vt mors dilectio: vt mortem in nobis, non vitam occidat. Vnde & audacter morti minatur, dicens. Ero mors tua, ô mors. Quia peccatum contingit, quod animæ vitam expulerat, animam innocentiæ reſtituit. Verum ſi prçualet morti charitas: ita vt illum in ingreſſu vincere poſſit: cur non dicitūr morte fortior: niſi quia & ipſa eſt mors, & ſeipſa fortior eſſe non poteſt. Bona mors, non vitæ, ſed mortis. Bona mors non abhorrenda: quæ etiam ſi vitam adimit, adimit quidem, ſed ad tempus reſtituēdam in tempore ſine tempore duraturam &c. Ad propoſitum. Iſta morte aliquando moriuntur mali: quia pænitent de peccatis: & charitate eleuantur ad Deum: ſed non perſeuerant ad vitam peccati redeuntes. Et hoc notans hic pſalmiſta, dicit. quòd *non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum, &c.* quia ſcilicet non durant firmiter vſque ad mortem.

In labore hominum non ſunt: & cū hominibus non flagellabuntur. 1188

Hic tertio declarat proſperitatem malorum: Iob 5.
qui quietis habent voluptatem. Cum enim dicatur. Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volandum: ille videtur à natura declinare hominis, qui in præſenti labore caret. Sed quis eſt hic cum in omni ſtatu, & gradu labor ſit, & dolor? Et ideo notandum, quòd ſicut duplex eſt homo, ſcilicet re, qui viuit ſecundum rationem, vt quilibet iuſtus, & eſt homo ſolo nomine, qui viuit, non ſecundū rationem, ſed ſecundū ſenſualitatem. Sic duplex eſt labor, ſcilicet hominum iuſtorum, & labor peccatorum. Labor iuſtorum eſt hic quotidie flagellis, & aduerſatibus atteri, & mente ad cœleſtia eleuari. Vnde Grego. exponens illud, Homo naſci-
tur ad laborem, ait. Ad laborem quippe homo naſ- Grego. 6 mor. c. 5.
citur, quia nimirum is, qui præditus eſt ratione, conſiderat, quòd valde ſit ſibi impoſſile, vt hic peregrinationis ſuæ tempora ſine gemitu euadat.
Vnde bene Paulus cum tribulationes ſuas diſcipu- 1. Theſ. 3.
lis enumeraret, adiunxit. Ipſi enim ſcitis, quòd in hoc poſiti ſumus, ſed in eo quòd caro flagellis afficitur, mens ad appetenda altiora ſubleuatur,
Paulo atteſtante, qui ait. Et licet is, qui foris 2. Cor. 4.
eſt noſter homo, corrumpatur. is tamen, qui intus eſt, renouatur de die in diem. Homo autem ad laborem naſcitur, & auis ad volandum, quia inde
mens ad ſumma euolat, vnde caro in infimis du- 2. Cor. 11.
rius laborat &c. Et in iſtis laboribus aduerſorum, & flagellorum fuerat Paulus, qui dicebat. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modū, in carceribus frequenter. Et in iſto labore dicit pſalmiſta, quòd multi mali non ſunt, quia voluptatibus, & delitiis vacant, Et ſic *in labore hominum* ſcilicet, iuſtorum non ſunt. Sed nunquid ideo ſunt ſine labore? Certè in labore ſunt peccatorum, quinimmo quanto in mundo altior eſt gradus diuinitatis, gradus voluptatis, vel diuitiarum, tanto in illis magis anxiè laboratūr. Nam grauis labor eſt hanc ipſam præſentis vitæ gloriam quærere, quæſitam quandoque percipere, & perceptam cum omni circunſpectione cuſtodire. Grauis labor eſt, hic cum magna fatigatione apprehendere, quòd is, qui apprehendit, nouerit, ſe diu ſtare non poſſe. Ille enim huius mundi mala veraciter ſentit, qui mundi bona inhianter appetit. Verba ſunt Gregor. ſexto. mor. cap. 5. In iſtis autem laboribus peccatorum non ſunt iuſti, quia tranſeuntia non amant. ideo in eorum grauibus ærumnis non laborant. Sic & mali in labore iuſtorum non ſunt, quia cæleſtis non deſiderant, ideo amore cœleſtium carnem non affligūt. Et hoc eſt, quod hic de malis dicit. *In*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bernard. in sermone dixit Simo Petrus ad Iesum.

labore hominum non sunt, & cum hominibus, scilicet A *iustis non flagellabuntur*. Istū, aūt versiculum exponit Bernardus de clericis lasciuis, & prælatis dicens. *In labore hominum non sunt, dicit.* Ad nullos rectius arbitror, quàm ad nostri temporis clericos referendum. Habent enim singula quæque hominum genera laboris aliquid, & aliquid voluptatis. Sed aduerte prudentiam istorum: & mirare quemadmodum nouo inter hæc artificio discernentes, totum quod delectat eligunt, quod molestum est, fugiunt, & declinant. Cum militibus nempe superbiæ fastus amplam familiam, & nobiles apparatus, equorum phaleras, accipitres, aleas, & similia quæque frequentant: & molliciem omnem atque gloriam suam à mulieribus mutuantes. Cautè verò loricæ pondus, & insomnes in castris noctes, incertáque præliorum discrimina vitant. Mulierumque verecundiam, & disciplinam: & si aliquid ille sexus laboris habere credatur, declinant. Sudant agricolæ: putant, & fodiunt vinitores: & clerici inter hæc ocio torpent. Accedente vero fructuum tempore, innouari sibi horrea iubent: & promptuaria eorum plena: vtinam non præillis: vtinam vel cum illis: viuunt tritico: bibunt sanguinem vuæ meracissimum, parum est impinguantur, & dilarantur ex adipe frumenti. Herbarum viribus peregrinum mutant vina saporem, & additur oleum camino. Sed considera, & negociatores. Circumeunt mare, & aridam in labore C corporis, & periculo vitæ perituras sibi diuitias congregantes: & isti in terra dulces capiunt somnos, ne dicam in stratis suis lasciuiunt. Erit tamen inuenire in die festo graues in vasis aureis & argenteis ministrorum dexteras, refertas variis opibus manticas, & pertcas oneratas, & in scriniis tam multiplices loculos, vt si mensas adhibueris, numulatios illos putes. Quid fabros quid cæmentarios cæterósque huiusmodi operarios necesse est enumerare? Victum sibi multo labore quærunt, illi autem madent delitiis, copiis affluunt ociosi. An non merito tales poeta subsannet? Ne forte cum suas repetitum venerit olim grex auium plumas, moueat cornicula risum furD tiuis nudata coloribus. Cùm ergo resurgere homines cœperint, vnusquisque in ordine suo, vbi putas generatio ista locabitur? Si ad milites forte diuertant, exsufflabunt illos, quòd non secum pericula, & labores toleraverunt. Sic agricolæ, sic negociatores, & cæteri singuli à finibus suis eos arcebunt, vt puta, quia in labore hominum non fuerunt. Quid ergo restat, nisi, vt quos omnis ordo repellit pariter, & accusat, eum sortiantur locum, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat? Erunt enim necessariò in labore demum qui cum hominibus non flagellati, in labore hominum non fuerunt.

1189 Ideo tenuit eos superbia: operti sunt iniquitate, & impietate sua.

Hic consequenter describit malorum iniquitatem. Horum autem iniquitatem ostendit per quatuor. Primo ex præsumpta superbia. Secundò ex certa malitia, ibi. *Prodiit*. Tertiò ex docta

nequitia, ibi. *Cogitauerunt*. Quarto ex ingrata dementia, ibi, *Posuerunt*. Quantum ad primum sciendum, quòd vitia quandoque tenent hominem, quandoque vero tenentur ab homine. Tenent hominem, quando sic radicata sunt in homine, vt homo ab illis faciliter diuertere non possit, sicut quando quis peccat ex habitu vitioso, qui de difficili dicitur mobilis. Sicut grauiter infirmus ab infirmitate tenetur, quia sibi non est facile ab illa resilire. Sic enim dicitur Lucæ 4. Socrus autem autem Simonis tenebatur magnis febribus. Sed homo tunc tenet vitia, & non tenetur, quia non peccat ex habitu, vel consuetudine, sed solum aliquo actu accidentaliter, vnde ab illo faciliter resilire B potest. sicut homo illud, quod tenet in manu, faciliter potest dimittere. Sic dicebat Apostolus secundo Thessal. 2 cap. Qui tenet nunc, teneat. Per hoc ergo quod dicit. *Ideo tenuit eos superbia*, quia talis malorum superbia non est ad horam per modum passionis transeuntis, sed magis per modum habitus permanentis. Quod ideo contingit, quia quasi connaturaliter altum gradum, vel magnas prosperitates mundi superbia concomitatur. Vnde glossa. *Tenuit eos superbia*, quia prosperis sunt eleuati. Ideo *Ideo tenuit eos superbia*, quasi quibusdam manibus ne euadere possint, quod peius est scilicet, superbia teneri, quam quolibet actu superbire. Vnde ad denotandum, quòd tales totaliter à superbia possidentur, subdit. *Operti sunt iniquitate, & C impietate sua*. Vnde non dicit amicti sunt, sed *operti*. nam qui vestitus est, saltem caput habet liberum, qui autem opertus est, nihil liberum habet. *Operti sunt ergo iniquitate* contra proximum, & *impietate sua* contra Deum, quia superbia & Deum contemnit, & proximum calcat. Et ad prædictum sensum istum passum exponit Gilbertus, dicens. *Ideo tenuit eos superbia &c.* Quid est tenuit, nisi irretiuit, & implicauit, & delicato vinculo consuetudinis obligauit? Et hoc est, quod sequitur. *Operti sunt iniquitate, & impietate sua*. vt scilicet non facile euoluere, & explicare ab illa se possint. Et amplius dicam, quasi cute quadam sic aliqui praua operti & inuoluti sunt consuetudine vitiorum, vt illam exuere non tam expoliari sit quàm excoriari. In cuius rei iudicium forte continet legis institutio hostiæ pellem abstrahi. Nam è regione quod stricta sacerdos indui iubetur linea, veritatis te vult illius, quæ de terra orta est habitu arctius astringi, vt per se castimoniæ, & puritatis, & innocentiæ tibi virtus inhæreat, & tibi conglutinetur, sed omnia sacerdotis indumenta catenulis, vel vittis astricta, & colligata sibi vult esse lex, vt cùm indueris dominum Iesum Christum, certè indueris viscera misericordiæ, benignitatem, charitatem, & contemplandæ virtutis inuiscaueris affectum, omnia tibi coaptentur: & constricta sint, nihilque circa te vagari, & fluctuari E possit nec ex tentationis vento dissolui.

Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis. 1190

Hic ostendit malorum iniquitatem ex eorum

rum deliberata malitia. Vbi sciendum, quòd peccatum tanto grauius est, quanto ex minore occasione procedit. Hinc est, quòd peccatū dæmonis fuit maius quā peccatum hominis: quia dæmō nullā habuit occasionem ad peccandum, nisi voluntatē propriam. Homo autem ad peccandum fuit tentatus. Ideo peccatum hominis remedium habere meruit: non autem dæmonis peccatum, vt ostendit Grego. lib. 4. mor. cap. 9. Vnde si quis mentitur timore mortis: alius autem sola libidine mentiendi, grauius peccat secundus quàm primus. Similiter si quis furatur paupertate coactus, minus peccat quàm diues. Et ideo mali tyranni, qui in hoc sæculo prosperantur, alios expoliantes, quia hoc non faciunt ducti necessitate, sed magis abutentes libertate propria, magis peccant, quàm facerent pauperes indigentia moti, alios expoliantes. Volens igitur psāl. ostendere malorum grauitatem peccati, qui prosperantur in mundo, ait. B *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum*: quasi dicat secundum glo. Iniquitas eorum in apertum prodiit ex adipe, id est ex abundantia, non ex motiuo necessitatis. Sunt enim quidam mali ex macie .i. ex necessitate, alij autem ex abundantia, vt cùm pauper egestate furatur, diues ex cupiditate. Et hoc notans subdit *Transierunt in affectum cordis*. i. peccando sunt imitati affectum, & voluntatem cordis eorum, nō necessitatem, vel aliam occasionem inducentem ad extra: quasi dicat. Hoc desiderio agunt, non necessitate, vt grauius ostendant illos peccasse. Vnde istum versum ad propositum inducit Gregorius 13. mor. ca. 25 dicens. Sicut enim ex abundanti cibo adeps, ita ex abundantia rerum nascitur quod impinguat mentem diuitis, dum eleuatur animus superbientis. Superbia enim cordis, quasi quædam pinguedo est crassitudinis. Vnde & plerique ex abundantia peccata perpetrant, sicut per prophetam dicitur. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum*.

1191 Cogitauerunt, & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso locuti sunt.

Hic ostendit malorum iniquitatem ex docta nequitia. vbi sciendum, quòd quamuis peccatum, quod aliis exemplum, & occasionem peccandi tribuit: grauius est quam alias foret. Vnde & si quis publicè peccat, & transacto actu peccati, tanto grauius augetur peccatum, quanto exemplo illius alij ad peccandum inducuntur sicut dicitur de Arrio hæretico, quòd peccatum eius continuè augetur: dum alij suo errore inducti deficiunt (sicad propositum peccans in secreto cordis sui, non tantum malus est sicut peccatum suum publicans, & docens alios consimiliter peccare grauius peccat. Sic malorum iniquitatem nunc exasperans psalmista, dicit. *Cogitauerunt*, scilicet in corde malum facere, & sic fecerunt. Et hoc non suffecit eis, nisi etiam alios docerent malè facere. Vnde subdit. *Et locuti sunt*. scilicet alios docendo: quasi dicat secundum glo. Non satis fuit eis peccatum, quod intus habent, nisi illud exterius effundant, & alios doceant. Et quia nullus peccare potest in proximum, quin etiam peccet in Deum ideo doctrina, qua quis A alium peccare docet, contra Deum procedit: & est quod subditur. *Iniquitatem in excelso locuti sunt*. Quia sicut omnia bona proximis exhibita Deus sibi exhibita approbat: sic conformiter de malis est iudicandum. Et nota quòd in hoc quod dicit. *Locuti sunt nequitiam*, notat quòd mali sunt parati alios omnia peccata docere, quia per nequitiam omne significatur peccatum: quoniam nequitia significat primo peccatum superbiæ. primo Regum decimo sexto. Exagitabat eum spiritus nequam. Et Eccles. trigesimo septimo. O præsumptio nequissima, vnde creata es? Secundò peccatum inuidiæ. Eccles. decimo quarto. Nequam est oculus inuidi. Matthei vigesimo. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Tertio iracundiæ. Eccles. vigesimo quinto. Morari cum leone, & dracone magis placebit, quàm cum muliere nequam, nequitia enim mulieris immutat faciem eius. Quartò auaritiæ. Actuum octauo. Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, volebat enim Simon emere gratiam, vt ipsam aliis dando lucraretur: & inde dicuntur simoniaci. Quintò acediæ. Eccles. dicimoquarto. Qui sibi nequam, cui bonus erit? Talis est ociosus, qui nec sibi nec aliis proficere curat. Sextò luxuriæ. Eccles. decimonono. Qui se iungit fornicariis, nequam erit. Septimo gulæ. Eccles. decimoseptimo. Quid nequius quàm quod cogitat caro, & sanguis? Et ideo de malis dicendo, quòd *locuti sunt nequitiam*: vult ostendere, quòd ipsi alios omnia genera peccatorum docent.

Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. 1192

Hic ostendit malorum iniquitatem ex ingrata dementia. Quid magis ingratum excogitari potest quàm suo benefactori non solum gratias non agere, sed honorem ei debitum iniquè sibi vsurpare? Quod quidam faciunt prosperantes in mundo: qui maiorem reuerentiam & obedientiam sibi exhiberi cogunt quàm Deo. Et in hoc se Deum æstimari volunt: quia sua præcepta seruari volunt plusquam Dei. Si quis blasphemauerit Deum, leuiter parcitur sibi. Si quis blasphemauerit principem, statim crimine læsæ maiestatis punitur. In hoc ergo os suum ponunt in cœlum: quia se Deo præponentes, detrahunt Deo: more Nabuchodonosor, qui Holoferni præcepit, vt omnes deos terræ exterminaret, ad hoc vt ipse solus Deus putaretur. Et ideo *lingua eorum transiuit in terra*. Quamuis enim tales contra domini præcepta faciant, non tamen eorum præcepta à iustis recipiunt, sed ab eis contradicitur more Petri dicentis. Actuum quinto. Obedire oportet magis Deo quàm hominibus. Non ergo transit præceptum eorum in iustis, sed solum *in terra*, id est in terrenis hominibus, qui terrenis principibus complacere volentes, ipsorum præE cepta recipiunt: & Dei mandata contemnunt. Et hoc est quod subdit. *Et lingua eorum transiuit in terra*: quia scilicet solum ab hominibus terrenis est recepta

Ideo conuertetur populus meus 1193.

hic, & dies pleni inuenientur in eis. A

Hic consequenter arguit contra bonitatem diuinæ prouidentiæ ex aduersitate bonorum. Circa quam sic procedit: quia ponitur primò aduersitatis bonorum consideratio. Secundò ex hoc infertur conclusio, ibi. *Et dixerunt.* Tertiò conclusionis probatio, ibi. *Ecce ipsi.* Circa primum sciendum, quòd vita iustorum pluribus aduersis quoad corpus, & mundum hic premitur, quàm vita malorum, quinimo vt in pluribus, quantò quis iustior, tanto grauiora sustinet aduersa, vt patet de Christo, de Apostolis, & sanctis martyribus. Sic quòd nullus vnquam iustus inexpers aduersitatibus fuit, vt deducit Greg. lib. 5. mora. B cap. 14. Sic autem hic iusti assidue considerant, & reperiunt dies suos plenos pœnalitatibus, & aduersis. Et hoc est quod dicit. *Ideo conuertetur populus meus hic*, scilicet ad considerandas aduersitates bonorum: *Et dies pleni*, scilicet aduersitatibus *inuenientur in eis.* Sic enim ad hoc considerandum se conuertit, & alios conuerti docebat illa sancta mulier Iudith omnibus dicens. Memores estote: *Iudith. 8.* quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus amicus Dei effectus est. Sic Isaac, sic Iacob: & omnes, qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Et nota, quòd ista talis consideratio aliquos inducit ad amorem Dei: quia considerant Deum ad modum boni patris filiorum mala hic C emendare velle, & corrigere, ne puniantur æternaliter, reproborum autem mala ad æternam damnationem reseruare. aliquos autem ducit in errorem, quia considerat cùm Deus sit iustus, quomodo bonis infert aduersa, & malis prospera, si prouidentiam haberet de istis inferioribus. Et ideo ex hoc arguunt, quòd Dei scientia, vel prouidentia ad ista inferiora non se extendit. Vnde & argumentationem ex hoc errantium infert consequenter. d. Vel aliter. Iusti plenos habent dies, scilicet, mercede æterna. Vide Gregorius. 5. moral. cap. 16. & 20.

D

Et dixerunt, quomodo scit Deus, 1194
&, si est scientia in excelso?

Hic ergo ex præmissis infertur conclusio. Cùm enim ad principem spectet bonos præmiare, & punire malos, quos nouit, sequitur quòd postquam Deus hic malos non punit, nec præmiat bonos, quòd nostra bona opera, vel mala non cognoscit. Inter omnes enim virtutes, quæ requiruntur in principe est scientia, qua opera, & conditiones subditorum cognoscere possit. Ad principem enim spectat iudicare de subditis. Solum autem quis rectè iudicare potest de iis, quæ nouit, & horum solum est bonus iudex: vt ait Philosophus 1. Ethi. Vnde quòd in regno aliquo boni deprimantur, & mali exaltentur, ex duobus prouenire potest, scilicet aut ex malitia principis, aut ex nescientia. Cùm ergo in præsenti vita mali exaltentur, & boni deprimantur, aut hoc est ex malitia Dei, aut ex nescientia: sed cùm malitia in Deum cadere non possit: sequitur quòd hoc prouenit ex nescientia. Et sic concludunt, quòd Deus non habet scientiam actuum nostrorum. Sic ergo multi videntes prauorum prosperitatem, & aduersa bonorum dixerunt. *Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso?* id est in Deo: quasi dicat, si Deus ita sciret ista, talia euenire non permitteret. Ista opinio, scilicet quòd Deus actus nostros non sciat, ponitur Iob. 22. vbi dicitur. Quid enim nouit Deus: & quasi per caliginem iudicat, nec nostra considerat &c. Istius etiam opinionis videtur Philosophus fuisse in 11. meta. vbi ponit, quòd intelligibile est perfectio intelligentis: ergo si Deus intelligit aliud à se, intellectus eius perficitur ab alio. Quòd si verum dicatur, ad hoc sequitur triplex inconueniens. Primum quòd eius cognitio vilescit, cùm perficiatur à re minus nobili quàm sit Deus. Secundum quòd eius cognitio transmutatur, quia omne, quod ab aliquo alio perficitur, transmutatur: & per consequens etiam ipse Deus transmutatur, cùm cognitio Dei sit ipse Deus. Tertium est, quòd Deus ab alio extrinseco perficitur. Sed ad oppositum, scilicet quòd Deus omnia cognoscat, est textus Eccl. 23. Domino Deo, antequam crearentur, omnia sunt agnita, & post perfectius respicit omnia. Ad hanc autem difficultatem dicendum, quòd Deus omnia nostra opera cognoscit. Vnde ad intelligentiam huius difficultatis notandum est, quòd Deum cognoscere ista inferiora, & alia à se potest intelligi dupliciter. primò quòd illa cognoscat per aliquod medium à se distinctum. Secundò quod illa cognoscat non per aliquod medium à se distinctum, sed per seipsum. Quando enim cognoscens cognoscit aliud à se per aliud & non per seipsum, tunc verum est, quòd perfectionem habet aliunde, & est transmutabile. Hoc autem est omnino impossibile circa Deum. Quando autem cognoscit per seipsum: tunc cognoscens est actus respectu cognitionis. Et tunc non recipit perfectionem à cognoscibili, sed magis econtrario. Et isto modo ponemus Deum cognoscere alia à se, non per aliud, sed per seipsum. Et sic non procedit ratio philosophi, sed secundum primam viam: & ita intellexit philosophus, si verum dixit. Errant, ergo, qui dicunt, quòd non scit Deus ista inferiora, 1011
& quòd non est scientia in excelso. Quam opinionem hic recitat psalmista, dicens. *Et dixerunt, quomodo scit Deus?*

Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias. 1195

Hic ponitur probatio conclusionis ipsorum errantium circa diuinam prouidentiam. Et hoc inducit primo ex prosperitate malorum. Secundò ex aduersitate bonorum, ibi. *Et dixi.* Quantum ad primum (vt dictum est) multi mirantur, quòd E mali in hoc mundo magis florent, & bonis temporalibus abundant quàm boni: & ex hoc arguunt Deum actuum nostrorum non habere notitiam. Et hanc rationem adducit psalmista, dicens. *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo*, id est in malis & vitiis huius sæculi. *Obtinuerunt diuitias*, id est abundant diuitiis. Ex quo sequitur quòd etiam abundant aliis bonis temporalibus: quia vt dicitur Eccles. 10. Pecuniæ omnia obediunt. Sed tales sic arguentes non aduertunt quòd sicut Deus nullum malum dimittit impunitum, sic & nullum bonum irremuneratum. Cum ergo reprobi quantum

tuncunque mali, aliquod bonum de genere bono- A rum quandoque faciant, quia illo non sunt digni æterna remuneratione, Deus in præsenti vita bonis temporalibus eos præmiat. Vnde diuitiæ, & prospera huius sæculi sunt magis signum diuinæ reprobationis quàm dilectionis, vide supra versicu. 587.1.

Et dixi, ergo sine causa iustificaui 1196
cor meum, & laui inter innocentes manus meas?

Hic consequenter arguunt errantes propositum suum ex aduersitate bonorum. Et primò ponit bonorum frustrationem. Secundò bonorum afflictionem, ibi. *Et fui.* Quantum ad primum sciendum, quòd quanto quis iustior est, tanto amplius premitur aduersis. Quod multi considerantes dicunt. Ad quid proficit se abstinere à peccatis, cùm talibus plura eueniant aduersa? Et hoc inferunt dicentes. Ergo postquam bonis mala eueniunt, frustra à peccato abstineo. Et notat hic duplex peccatum scilicet peccatum cordis, dicens. *Sine causa iustificauit cor meum*, id est iustum cor habui abstrahendo à peccato cordis. Et peccatum operis, dicens. *Et laui inter innocentes manus meas*, id est, manus habui mundas à peccato operis. quia ex hoc præmium non consequor, sed magis supplicium. Et tales sic arguentes non aduertunt, quòd non est aliquis tam iustus, quin multotiens cadat, quia si dixerimus quòd peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Deus au C *1. Ioan. 1.* tem electos in futuro præmiare volens, hic de suis peccatis punit, vt postmodum purgati reperiantur. Et nota, quòd cor iustificatur, siue emundatur multipliciter, scilicet per adhæsionem credendorum. Require supra versic. 843. Et statim causam quare dicit, sine causa iustificaui cor meum, adiungit dicens.

Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. 1197

Loquitur enim hic in persona istorum, qui præ cæteris magis hic affligùntur aduersis. Vbi nota, quòd per diem tempus vitæ nostræ designa D *Grego. 4 mora. c. 6.* tur, vt ait Gregorius. Tota ergo die flagellatur iustus: quia per totam vitam suam aduersis quatitur, vel per magnam partem. Sic enim dicitur psal. 37. Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar. Talia autem flagella iustis non immittit Deus frustra, sed vt in ipsis purget, si quod vitium ha- *Psal. 3.* bent, dicens. Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberauit, &c. Et Apostolus ad Hebræos 12. Flagellat autem Deus omnem filium, quem recepit. & Apocalyp. 3. Quos amo, hos corrigo, & castigo. Et non solum flagellat Deus iustos, sed flagellare non tardat. Quod nO- E tans psalmista, dicit. *Et castigatio mea in matutinis*, id est, velociter adhibita. Quando enim electi cadunt in peccatum, Deus non differt eos punire vsque ad finem, sed citò punit, & corrigit, quod est signum magnæ misericordiæ. Vnde dicitur. 2. Machabeor. 9. Etenim multo tempore non finere peccatoribus ex sententia agere, sed statim punitiones adhibere, magni beneficij est indicium. Et nota, quòd castigatio idem est quòd disciplina, vel correctio. Castigatio autem Dei quandoque præcedit peccatum: quia quandoque flagella Deus immittit, vt per illa peccatum vitetur, sic dicebat Apostolus. Ne magnitudo reuela- *2. Cor. 12* tionum extollat me, datus est mihi stimulus, &c. Quandoque concomitatur peccatum. Sic enim dicitur psalm. 77. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos. ad Heb. 12. Quem diligit Deus, castigat, &c. Quandoque sequitur post peccatum. Sic enim populum Iudæorum propter ipsorum peccata castigauit, quando ipsum in captiuitatem duci permisit. Tob. 13. Castigauit nos propter iniquitates nostras.

Si dicebam, narrabo sic, ecce natio 1198
nem filiorum tuorum reprobaui.

Hic consequenter arguit ad oppositum quæstionis, ostendens, quòd si aduersa aduenient iustis, quòd hoc non est ideò, quia Deus non cognoscat ipsorum virtutes, & merita, sed ideo scienter illa immittit, vt iustorum præmia augeantur, quia coronam non meretur, nisi qui legitimè certat. Et sic, quanto certamen est maius, tanto sibi maius præmium correspondet. Et hoc est, quod dicebat illa sancta mulier Iudith. Omnes, qui pla- *Iudith 8.* cuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles, sic Abraham, sic Isaac, sic Iacob. Vnde & Ioseph à fratribus fuit venditus, Dauid à Saule persecutus, Esaias secatus, Hieremias lapidatus. Vnde Actuum 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Ex quibus apparet, quòd filij Dei non casu, sed à prouidentia Dei patiuntur aduersa in præsenti, vt in futuro ipsorum præmia augeantur. Quid est ergo negare prouidentiam Dei, nisi negare generationem filiorum Dei? Et hoc exponens psalmista ait. *Si dicebam, narrabo sic*, id est, si tenebo opinionem prædictam, quòd Dei prouidentia non se extendit ad ista inferiora. *Ecce nationem filiorum tuorum*, id est iustorum, *reprobaui*, id est negabo: quia scilicet sic negarem ipsorum meritum, & præmium. Reprobat enim nationem filiorum Dei, qui dicit illos per aduersa non mereri, & à Deo amplius præmiari. Vnde Magister in glossa. *Si dicebam narrabo sic*, id est si astruam sic, scilicet, quòd Deus non curat ista, quòd quis frustra iustè viuat, *ecce reprobaui*, id est reliqui, *nationem filiorum tuorum*, id est sanctorum patriarcharum, & prophetarum, qui omnes docent iustè viuere, & Deum æternaliter cognoscere.

Existimabam, vt cognoscerem, hoc 1199
labor est ante me.

Hic consequenter ponitur prædictæ quæstionis determinatio. Et primò ponitur quæstionis difficultas. Secundò ostenditur quæstionis veritas, ibi. *Verumtamen* Prima pars diuiditur in duas, quia primo ostenditur, quòd quæstio est difficilis. Secundò ostenditur, quòd est solubilis, ibi. *Donec intrem, &c.* Quantum ad primum sciendum, quòd opera Dei, & iudicia humana ratione comprehendi non possunt: sed fide credenda sunt, vt ostendit Grego. dicens. Auctoris facta semper indiscussa veneranda sunt: quia iniusta esse nequaquam pos- *Grego. 9. mor. c. 11.* sunt. Rationem quippe de occultis Dei quærere, nihil aliud est quàm contra eius consilium superbire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bite. Cùm ergo factorum Dei causa non deprehenditur, restat vt sub factis illis cum humilitate taceatur: quia nequaquam sufficit sensus carnis, vt secreta penetret maiestatis. Qui ergo in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam considerans cur non videat, rationem videt, &c. Ex quibus patet, quòd si quis velit per rationem naturalem diuina facta discutere, hic quidem laborat, sed suo labore ad cognitionem veritatis peruenire non potest: quia talium operum Dei veritas, & ratio sola diuina inspiratione & reuelatione cognoscitur. Et hoc est quod dicitur. Difficile æstimanus scire quæ in terra sunt, & quæ in conspectu nostro sunt inuenimus cùm labore. Quæ autem in cœlis sunt, quis inuestigabit? quasi dicat nullus. Et hoc hic notans psalmista dicit. *Existimabam vt cognoscerem*, id est cogitabam, vt scirem dictæ quæstionis veritatem, & multæ difficultates mihi occurrebant, scilicet, si Deus cognoscit ista inferiora, qualiter est iustus, cùm bonis det mala, & bona malis? Et ideo. *Hoc labor est ante me*, id est supra me. Sic enim ante accipiebat pro supra Ioannes, dicens. Qui post me venit, ante me factus est. Et aduerte, quòd quamuis sit nobis occultum, cur hæc Deus bonis mala, & malis bona confert, tamen magis secretum, & occultum est nobis, cum bonis bona, & malis mala tribuit, vt deduxit Gregor, dicens. Cùm valde occulta sint diuina iudicia, cur in hac vita nonnunquam bonis malè sit, & malis benè, tunc tamen occultiora sunt, cum & bonis hic benè est, & malis malè. Nam cùm bonis malè est, & malis benè, hoc fortasse deprehenditur, quia & boni si qua deliquerunt, hic mala recipiunt, vt plenius ab æterna damnatione liberentur, & mali bona quæ pro hac vita faciunt, hic inueniunt, vt ad sola postmodum tormenta pertrahantur. Vnde & ardenti in inferno diuiti dicitur. Memento, fili, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. At cùm bonis hic benè est, & malis malè, incertum valde fit, vtrum boni idcirco bona accipiant, vt prouocati ad aliquid melius crescant, an iusto latentique iudicio hic suorum operum remunerationem recipiant, vt à præmiis vitæ sequentis inanescant. Et vtrum malos idcirco aduersa feriant, vt ab æternis supplicijs corrigentia defendant. An hic eorum pœna incipiat, vt quandoque complenda eos ad vltima gehennæ tormenta perducat. Quia ergo inter diuina iudicia graui incertitudinis suæ caligine humana mens premitur, sancti viri cùm sibi suppetere prospera mundi conspiciunt, pauida suspicione turbantur. Timent enim, ne hic laborum suorum fructus percipiant, timent, ne quod diuina iustitia latens in eis vulnus aspiciat, & exterioribus eis muneribus cumulans, ab intimis repellat, &c. Ex quibus patet, quòd non solum sit laboriosum inuestigare, cur Deus hic bona malis det, & bonis mala, sed multo plus cur bona bonis, & malis mala. Et ideo ait psal. quòd hoc cognoscere vel inuestigare, est labor ante eum, id est, supra vires humanas, quia scilicet talia non possunt cognosci nisi reuelatione diuina, vel per scripturam sacram à Deo reuelatã. Vnde sequitur.

Sapien 9. *Ioan. 1.* *Gregor. 1 mora. c. 1.* *Luca 16.*

Donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum. 1200

Hic consequenter ostendit qualiter dicta quæstio potest solui, scilicet per scripturam sacram A Vbi notandum, quòd per sanctuarium Dei intelligitur scriptura sacra: quia sicut in sanctuario Dei, id est in sancta sanctorum diuina dabantur responsa, sic per sacram scripturam nobis loquitur Deus. In isto enim sanctuario, scilicet sacræ scripturæ nobis ostenditur solutio dictæ quæstionis, scilicet cur Deus bonis in præsenti dat mala & bona malis, vt puta Lucæ 16. dum dicitur diuiti. Recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. In hoc etiam sanctuario ostenditur, quòd omnia Deus cognoscit, & disponit iustè. Eccles. 17. De hominibus dicitur, quòd viæ eorum non sunt absconsæ ab oculis, scilicet Dei. Intrans ergo sanctuarium Dei, id est, scripturam intelligit nouissima eorum, scilicet bonorum, & malorum: quia finaliter bonis dabuntur æterna præmia, sed malis supplicia. Vnde Dan. 12. dicitur. Qui dormiunt in puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper. Vel aliter. Per sanctuarium Dei accipe Christum, qui est sanctus sanctorum, in quo nobis dicta quæstio soluitur. Vnde ait Magister in gl. Sanctuarium Dei Christus, in quo sunt omnia consilia super filios hominum, qui vt Deus merita singulorum cognoscit. Et est sensus. *Donec intrem in sanctuarium Dei*, id est mente in Christum tendam, qui hic prospera non habuit, nunc autem regnat in æternum cum patre. *Et intelligam in nouissimis eorum.* id est per ipsum Christum intelligam finem bonorum, & malorum: quia ipse in iudicio dabit bonis regnum, sed malis æternum supplicium.

Sanctuarium Dei dicitur Christus.

Veruntamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos, dum alleuarentur. 1201

Hic consequenter declaratur dictæ quæstionis veritas. Et primò circa malorum prosperitatem. Secundò circa bonorum aduersitatem, ibi. *Quia inflammatum est.* Circa primum ostendit, quòd malorum prosperitas verum bonum non est, nec ex illo debent gloriari. Quod probat ex tribus, ostendens quòd eorum prosperitas primò non est pura. Secundò, quòd non est firma, ibi. *Quomodo facti sunt.* Tertiò quòd non est vera, sed phantastica, ibi. *Velut somnium.* Quantum ad primum sciendum, quòd malorum prosperitas semper pœnalitatibus est admixta, quia illa semper est cum peccato, peccatum autem omne semper pœna est, & corruptio boni. Et ideo omnis malorum prosperitas verum malum continet, sed falsum bonum, sicut phreneticus se regem putat, dum est in vinculis, fatuus se liberum putat, dum seruit. Sic & quilibet malus, dum maiori prosperitate attollitur, grauius cadit, dum temporaliter amplius dominatur dæmonibus, durius seruit, & dum magis floret, magis laborat teste Gregor. dicente Carnalis quisque, dum transeuntia appetit, desideriorum suorum se pondere affligit. Grauis quippe labor est hanc ipsam gloriam præsentis vitæ quærere, quæsitam quandoque recipere: & perceptam cum omni circumspectione custodire. Grauis labor est hoc cum magna fatigatione apprehendere, quod is, qui apprehenderit, nouerit diu stare non posse. Vnde meritò nunc psalmista ostendens malorum prosperitatem puram non esse, sed multis pœnis admixtam, ait. *Veruntamen propter dolos*, id est propter dolositates ipsorum, & peccata. *Posuisti eis*

Prosperitas malorum non est pura. *Gregor. 6. moral.*

eis. scilicet pœnas multas admixtas. Vnde glo. hic dicit etiam in hoc mundo malos non esse immunes, & impunitos: quia etsi fœlices sunt, reatum gestant, id est vermem conscientiæ: quia & quanto amplius temporalibus florent, magis spiritualibus carent. propter quod eorũ temporalis exaltatio, est realiter ipsorum depressio. Propter quod subditur. *Deiecisti eos, dum alleuarentur.* Quia talis eleuatio casus est, sicut & diabolus dum se in altum eleuare voluit, grauissimè corruit. Sic etiam patet de Nabuchodonosor, qui, dum superbè se eleuaret, à consortio hominum eiectus est. Sic & Holofernes, cùm se contra Deum eleuaret, manu fœminæ corruit. Sic & Anthiochus illustris, dum se superbè contra Deum eleuaret, de curru suo cecidit, & abominabilis omnibus factus est. Sic & Herodes, vt patet Actuum 12. Merito ergo de malis prosperantibus dicit. *Deiecisti eos, dum alleuarentur.* quia ipsorum eleuatio, ipsorum est casus. Vnde in persona omnium malorum, ait psalmista psal. 101. Eleuans allisisti me. Quod ideo est, quia superbia semper deiicit ad ima, vt ostendit Greg. libro 34. mora.

Esa. 14. *Dan. 4.* *Iudith 13.* *2. Math. 9.*

Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. 1202

Hic ostendit, quòd malorum prosperitas non est stabilis, nec firma, sed cito labilis, & caduca. Vnde & mundi prosperitas, siue fortuna ad modum rotæ pingitur: quia ad modum rotæ rotundæ nulla stabilitate fingitur, vide supra vers. 575. Vnde psal. 36. Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani, transiui, & ecce non erat, &c. Quod ideo dicit: quia subito de prosperitate ruunt in aduersitatem, de gloria ad opprobrium, de libertate ad seruitutem, &c. Exempla quotidie nobis apparent manifesta. Et si dicas, ꝙ quandoq; malorum prosperitas etiã vsq; ad mortem durat, ex hoc non concluditur, ꝙ sit stabilis: quia sicut ipsorũ vita corporalis diu stare non potest, sed per mortem subito deficit, sic & eorũ prosperitas. Et hoc est, quod hic dicit. *Quomodo facti sunt in desolationem*, quia ab omnibus rebus deseruntur in morte, quæ repente venit eis. Vnde subdit. *Subito defecerunt.* quia sicut fumus ascendendo, deficit subito, sic & ipsorum prosperitas per mortem. psal. 67. Sicut deficit fumus, deficiant, sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. Et non solum per mortem perdunt prosperitatis honorem, quẽ habebant, sed etiam æternam miseriã incurrunt. Vnde subdit. *Perierunt*, scilicet ꝙternaliter *propter iniquitatem suam.* Vnde de malis dicitur Iob 11. Oculi impiorum deficient, & effugium deperibit ab eis. Quod exponens Greg. dicit. Oculi impiorum sunt intentiones in eis carnalium desideriorum, qui idcirco deficiunt, quia æterna negligunt, & sola semper transitoria præstolantur. Adipisci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus temporalibus exoptant, ad mortẽ quotidie cursu labentiũ rerũ tendunt. Carnis vita per momenta deficit, & tamen carnale desiderium crescit, res habita instante fine corrumpitur, & habendi anxietas non finitur. Sed cùm mors impios subtrahit, eorum profectò desideria cum vita terminantur. De quibus ait psalmista. In illa die peribunt omnes cogitationes eorũ, quia & æterna mala nunquam cogitata reperiunt, & subito amittunt bona temporalia, quæ diu tractata tenuerunt. A quibus & omne effugium perit, quia eorũ malicia quo se valeat ab animaduersione districti iudicis occultare non inuenit. Nam nunc iniqui, cùm tristia aliqua vel aduersa patiuntur, effugij latebras inueniunt: quia ad voluptatem protinus desideriorum carnalium recurrunt. Ne enim paupertas eos cruciet, diuitiis animam demulcent, ne despectus proximorum opprimat, sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atteritur, ante positus epulatum diuersitatibus, nutritur. Si quo animus impulsu mœstitiæ deiicitur, mox per interposita iocorũ blandimenta releuatur. Tot igitur habent effugia, quot sibi præparant delectamenta. Sed quandoq; ab eis effugium perit: quia eorum mens, amissis omnibus, se solummodo, & iudicem conspicit, tunc voluptas subtrahitur, sed voluptatis culpa seruatur, & repete miseri pereundo discunt: quia peritura tenentur, vt de ipsis meritò dicatur. *Subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.*

Prosperitas malorum desicit. *Greg. 10. mor. c. 23.* *Psal. 145.*

Velut somnium surgentium, domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. 1203

Hic ostenditur, quòd malorum prosperitas non est verũ bonũ, sed simulatũ, & phantasticum. Sicut enim res, quæ videtur in somno, non sunt veræ res, sed imaginariæ, & phantasticæ, sic & gloria temporalis, vel prosperitas malorum. Vnde sicut pauper somniat se diuitè esse, vel seruus regem: & cùm euigilat, nihil horum se esse reperit, sic prosperitate temporali diuitiis, vel dignitate hic male gaudentes, cùm anima ipsorum, quæ in vitiis hic dormiebat, per mortem euigilauerit in pœnis, quia pœna aperit oculos, quos clausit culpa, nihil horum se inueniunt habere. Si ergo queras, quid sit temporalis prosperitas malorum, Respondet psal. dicens. quod est *velut somnium surgentium.* Quod bene ostenditur Iob. 27. vbi dicitur. Diues, cùm dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos suos, & nihil inueniet. quod exponens Greg. dicit. Vt enim in sua manu diuites post mortem suam quicquam inueniant, eis ante mortem dicitur. Diuitias suas in quorum manibus ponãt. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Diues enim cùm dormierit nihil secum auferet. Res suas cùm moritur, secum tolleret, si ad petentis vocem, cùm viueret tribuisset. Nam terrena omnia, quæ seruando amittimus, largiendo seruamus. Patrimonium quoq; nostrum retentum perditur, manet erogatum. Diu enim cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viuentes quasi deserunt pereundo. Agendum ergo est nobis, vt res absolutè perituras in non pereuntem transire faciamus mercedem. Sed mirandum valdè est quod dicitur. Cùm dormierit, aperiet oculos suos, & nihil inuenies. Vt dormiamus quippe oculos claudimus, & vigilates aperimus. quia cùm homo ex anima constat, & corpore. cùm vnius rei somnus dicitur, alterius vigilię demõstratur: quia cùm corpus dormit in morte, anima vigilat in cognitione. Dormit ergo diues, & oculos aperit, quia cùm carne moritur, eius anima videre cogitur, quod prævidere contempsit, & tunc nihil esse

Prosperitas malorum somnium dicitur. *Greg. 18 mora. c. 9.* *Luca. 16*

Universidad de Deusto
Biblioteca

conſpicit quod tenebat. Tunc ſe vacuum inuenit, A qui plenum rebus præ cæteris hominibus ſe eſſe lętabatur. Nam culpa terũ ſimul ducitur, quamuis hic omnia, pro quibus culpa perpetrata fuit, relinquantur. Eat ergo nunc dives, & acceptis rebus, tumeat, ſeſéque ſuper cæteros extollat, glorietur, ſe habere, quod proximus non habet. Veniet quandoque tẽpus, vt euigilet, & tunc cognoſcet, quàm vacuũ fuerit, quod in ſomno tenuerat. Sæpe nãq; contingit dormienti inopi, vt ſe per ſomnium diuitem videat, atq; eiſdem rebus animum extollat, lętetur ſe habere, quod non habet, ſed repente euigilans euigilaſſe ſe doleat, qui interim diuitiarum imaginem vel dormiens tenebat. Hæc ille. Ex quibus omnibus patet, quòd proſperitas temporalis malorum velut quoddam ſomnium eſſe dicitur. De quibus pſal. 75. Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Et nunc ait pſalm. *Velut ſomnium ſurgentium, domine.* & hoc *in ciuitate tua*, ſcilicet in cœleſti gloria: quia mali ibi nihil habent, cùm moriuntur. Et ſic totum, quicquid hic habuerunt, ſomnium fuit. Sequitur *Imaginem ipſorum ad nihilum rediges.* Per imaginem malorum intellige temporalem gloriam ipſorum, quæ non eſt vera gloria, ſed ſimilitudo gloriæ: quia cùm deerit eis veritas ſupernæ ciuitatis, peribit etiam imago: quia nec ſimilem retinebunt, qui de vera beatitudine nihil habebunt. Vnde de proſperitate omnium malorum per
Eſa. 29. ſomnium ſignificata dicitur. Sicut ſomniat eſuriens, & comedit, cùm autem fuerit expergefactus, vacua eſt anima eius, ſic erit multitudo omnium gentium, &c. id eſt malorum.

C

1204 Quia inflammatum eſt cor meum, & renes mei commutati ſunt, ego ad nihilum redactus ſum, & neſciui.

Hic conſequenter exequitur declarationem propoſitæ quæſtionis circa conditiones bonorum. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponit iuſtorum virtutes, & præmia. Secũdò inter iuſtos, & malos concludit differentiam, ibi. *Quia ecce.* Prima in duas: quia primò ponit iuſtorũ virtutes in præſenti. Secundò ipſorum præmia in futuro, ibi. *Tenuiſti.* Quantum ad primum ſciendum, quòd fortius argumentum ſuperius factum ad probandum, ꝙ Dei prouidentia non ſit in iſtis inferioribus, fuit quia bonis eueniunt mala. Et ad illud hic reſpondens pſal. dicit, ꝙ bonis eueniunt mala in præſenti ex diuina prouidentia, nec ex hoc Deus iniuſtus dicitur: quia mala iuſtis permittit euenire, non ad ipſorum conſumptionem ſed magis ad ipſorum vtilitatem. Quæ vtilitas eſt duplex. Et ſecundum hoc
Duplex vtilitas aduerſitatis. hæc pars habet duas: quia oſtendit ꝙ aduerſa iuſtos primò virtutibus ornant. Secundò iuſtos Deo ſociant, ibi. *Vt iumentum.* Quãtum ad primum ſciendum, ꝙ aduerſa in nobis præcipuè tresinducunt virtutes, ſ. charitatem, caſtitatẽ, & humilitatem, quas omnes virtutes in iſto verſic. tangit. Et ponit virtutem dilectionis, & charitatis dicens. *Quia inflammatum eſt cor meum.* quaſi in perſona omnium iuſtorum loquitur, dicens. Non fruſtra, nec iniuſtè mihi Deus immittit aduerſa, ſed ad meam vtilitatem: quia per aduerſa inflammatum eſt cor meum, ſcilicet Dei dilectione, & charitate. Sicut enim aduerſa mundi ab eius amore animum reuocant, ſic ad Dei dilectionem mentẽ inflammant, vt oſtendit Greg. dicens. Iuſti ex aduerſitatibus vires ſumunt: quia creſcente pugna, glorioſiorem ſibi non *Greg. 26 mora. c.* ambigunt imminere victoriam. Sic itaque electo- *10.* rum deſideria dum premuntur aduerſitate, proficiunt, ſicut ignis flatu premitur vt creſcat, & vnde quaſi extingui cernitur, inde roboratur. In eo namque oſtendimus, quanta ad Deum cupiditate flagramus, ſi non ſolum ad eum per tranquilla, & mollia, ſed etiam per aſpera, & dura tranſimus. Hinc namq; propheta ait. Qui perfecit pe- *Pſal. 17.* des meos tanquam ceruorum. Ceruus enim cùm montium iuga aſcendit, quæq; ſibi aſpera, quæque obuiant ſentibus illigata, dato ſaltu tranſgreditur, & abſq; vllo curſus ſui obſtaculo in ſuperiora eleuatur. Ita etiam electorum mentes quæq; ſibi in hoc mundo aduerſa obſiſtere atque obuiare conſpiciunt, contemplationis ſaltu traſcendunt, & more ceruorũ deſpectis terrenorum ſentibus, in ſuperna ſe fortius eleuant, &c. Vnde de mundo, qui pauca bona miniſtrat, & multa aduerſa, dicitur. Exigua dabit, & multa improperabit, & aper- *Eccl. 20.* tio oris eius inflammatio. Et ſic aduerſa nobis proficiunt, dum nos ad Dei amorem accendunt. Et hoc eſt, quod nunc ait pſal. quia ſcilicet per aduerſa inflammatum eſt cor meum. In cuius figuram quando Ioſeph aduerſa carceris, & compedum iniuſtè patiebatur, eloquium domini inflammauit eum. pſal. 104. Secundò aduerſa iuſtis proficiunt: quia caſtitatem conſeruant. Nam vt ait *Aduerſa caſtitatẽ inducunt. Greg. 26. mor. c. 16.* Gregor. Internus medicus peccatorum contagia, quæ ineſſe medulitus reprobat, ſecat. Abſcindit enim virus libidinis ferro tribulationis. Et hoc notans pſalmiſta, dicit. *Et renes mei commutati ſunt,* ſcilicet per aduerſa à carnis concupiſcentia, quæ in rebus viget. In cuius figuram de Helia virgine dicitur 4. Regum 1. quòd zona pellicea circa renes eius eſſet accinctus. Tertiò aduerſa in nobis humilitatem conſeruant, ſicut proſpera ad ſuperbiam inducunt, vt oſtendit Gregorius 26. moral. cap. 20. Et hoc inſinuans pſalm. dicit hic. *Et ego ad nihilum redactus ſum*, id eſt per aduerſa nihil me eſſe reputaui, & neſciui, id eſt me neſcientem, & ignorantem reputaui. Sic enim & Iob per aduerſa humiliatus dicebat. Redactus ſum in nihilum.

D

Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. 1205

Hic conſequenter oſtendit, quòd aduerſa nos Deo ſociant. Vbi ſciendum quòd iumentum dicitur à iuuo iuuas, vel à iuuamentum per ſyncopam dicitur iumentum: quia iumenta ſuo labore nos iuuant, vt bos arando, equus trahendo, *Iumẽtum dicitur à iuuãdo.* aſinus onera portando. Et ideo iuſti humiles iumentum dicuntur: quia ad modum iumenti diuinis alligati præceptis, aduerſitatum onera patienter portent, & ad aliorum adiutorium ſe totis viribus ſubiiciant, vnde ſicut iumentum non liberè vadit, ſed loris ligatum ducitur, ſic & iuſti *Greg. 10 mor. c. 15.* ducuntur à Deo. Vnde iſtum verſum inducens. Gregor. ait. Sæpè diuina miſeratio, quos prodire in effrenationem illicitæ libertatis conſpicit, obiectione proſperę aduerſitatis frangit, quatenus læſi diſcant quàm reproba erectione tumuerunt, vt iam flagelli experimentis edomiti, quaſi iumenta domeſtica præceptorum loris mentis colla ſubiiciant,

E

ſubiiciant, & vitæ præſentis itineta ad nutum præſidentis pergant. Quibus loris bene ſe ligatum nouerat, qui dicebat. *Vt iumentum factus ſum apud*
Pſal. 72. *te, & ego ſemper tecum.* Et nota quòd iuſti aduerſa patienter tollerãtes adhærent Deo, & ipſum Chriſtum imitantur, ideo cũ Deo ſemper dicuntur eſſe, quinimo & vnum eſſe cum Deo per imitationem, vt patet. ſupra verſiculo. 996. Sunt ergo tales cum Deo, & Deus cum illis, dicente domino.
Eſa. 42. Dum ambulaueris per ignem, ego tecum ſum.

1206 Tenuiſti manum dexteram meam & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me.

Hic conſequenter oſtendit in futurum iuſtorum præmia, & mercedẽ virtutum. Et diuiditur in partes tres. Quia primò oſtenditur, quòd iuſti per aduerſa ad gloriam deducuntur. Secundò quòd nõ in creatura, ſed ſolũ in Deo beatificantur, ibi. *Quid enim mihi eſt in cœlo.* Tertiò quòd omnes ſenſus noſtri à gloria ſuperantur, ibi. *Defecit cor meum, & caro mea.* Quantum ad primum notandum, quod per dexteram manum ſignificatur proſperitas, ſiue præmium bonis operibus debitum, ſicut per ſiniſtram pœna debita culpis, iuxta illud. Dele-
Pſal. 15. ctationes in dextera eius. Dextera ergo iuſtorum dicitur præmium debitum bonis operibus ipſorum, quod Deus quandiu ſunt in præſenti vita apud ſe retinet, non præmians ipſos in præſenti, ſed multis aduerſitatibus ſubiiciens ipſos. vt deducit Grego. lib. 10. mora. cap. 21. Sed econtrario malis dat dexteram ſuam in præſenti, quia de bonis ipſorum operibus hic præmium ipſis concedit, quia ipſos in futurum præmiare non intendit. vt deducit Gregor. 5. mora. cap. 1. Quid eſt ergo iuſtũ Deo dicere. *Tenuiſti manum dexteram meam*, niſi præmium operibus bonis mihi debitum hic, non conceſſiſti, ſed magis aduerſis me percuſſiſti: iuxta illud ad Hebr. 12. Flagellat autem Deus omnem filium, quem recipit. Et quia per aduerſa ad amorem Dei magis accendimur, & per conſequens Dei voluntati conformamur, ideo ſequitur. *Et in voluntate tua deduxiſti me.* Deducit enim illos Deus, quos virtutum exemplis ad honorem regni cœleſtis trahit. vide ſupra verſicu. 973. Ideo ſubditur *Et cum gloria ſuſcepiſti me.* Quia ſuos electos, quos in præſenti flagellis percutit, ipſos poſtmodum de præſenti miſeria ad æternam gloriam ducit, iuxta illud prouerb. 29. Humilẽ ſpiritu ſuſcipiet gloria. Et hic nota, quod iuſtos multipliciter ſuſcipit Deus, ſcilicet ſuſcipit innocentes per gratiam conſeruantem. pſalmus 37. Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti &c. Suſcipit pœnitentes per gratiam reparantem Hiere. 3. Reuertere ad me, & ego ſuſcipiam te. Suſcipit aduerſa patientes ad gloriam conſummantem. Act. 7. Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Sic & modo loquitur iuſtus aduerſitatibus preſſus dicens. *Et cum gloria ſuſcepiſti me*, id eſt ſuſcipies, præteritum ponens pro futuro.

A B C D E

1207 Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram?

Hic conſequenter oſtendit, quòd iuſtorum beatitudo in ſolo Deo conſiſtit. Cùm enim beatitudo ſatiet mentem beati, quia aliter beatus non eſſet, & ſolus Deus noſtram mentem ſatiare poſſit, cùm mens noſtra ſit capacitatis infinitæ, & ſolus Deus ſimpliciter ſit infinitus, ſequitur quòd in nulla creatura cœleſti vel terrena beatificari poſſumus. Et hoc eſt quod hic dicit. *Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram?* quaſi dicat neque in cœlo, neque in terra eſt aliud à te, id eſt, aliqua creatura, quæ ad me beatificandum ſufficiat mihi, quia vera beatitudo in ſolo Deo, qui eſt bonitatis infinitæ, obiectiuè conſiſtit. Etiam quia noſtræ beatitudinis cauſa ſola diuina prædeſtinatio exiſtit, vide ſupra verſicu. 492. Et ideo hoc oſtendens dicit. *Quid enim mihi eſt in cœlo &c.* quaſi dicat *à te* id eſt, quid aliud à te pro beatitudine volui in cœlo, vel in terra? ſcilicet nihil. quia pſal. 143. Beatus populus, cuius dominus Deus eius.

Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea, Deus, in æternum. 1208

Hic conſequenter oſtendit, quòd omnes ſenſus noſtri tam interiores quàm exteriores ſuperantur à gloria. Vt enim ait Gregor. in homil. Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere ſufficit, quanta illius ſupernæ ciuitatis ſint gaudia, angelorum choris intereſſe, cum beatiſſimis ſpiritibus gloriæ conditoris aſſiſtere, præſentem Dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, in eorruptionis perpetuæ munere lætari? quaſi dicat nulla, nullus. quia vt dicitur 1. Corin. 2. Oculus non vidit, neque auris audiuit. Et hoc quo ad ſenſus corporales, quòd vero ad ſenſus interiores ſubdit. Nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Et hoc eſt, quod ait. *Defecit caro mea, & cor meum* quia ſcilicet non ſufficiunt tantam gloriam comprehendere. Et quod ſolus Deus ſit beatitudo noſtra, ſubdit dicens. *Deus cordis mei*, ſcilicet beatificator. Et ideo *pars mea Deus in æternum.* quaſi dicat, Pro beatitudine ſua eligant ſibi ſuperbi honores, auari diuitias, luxurioſi dilitias, &c. Ego autem partem meam eligo Deum. Et nota quod hic pars ſtat pro hæreditate, ſicut pſalm. 15. Dominus pars hæreditatis meæ &c. Et nota quia dicit. *Deus cordis mei*, quod vt Deus ſit cordis noſtri beatificator ipſum cor noſtrum multipliciter ſibi debemus offerre, ſcilicet, Liberaliter ſine coactione. Integraliter ſine diminutione. Perpetualiter ſine terminatione. Primo ergo offeramus cor noſtrum Deo liberaliter, & ſponte, vt ſcilicet ipſum Deo non mutuemus, nec vendamus, ſed offeramus liberè. Deo enim mutuant cor ſuum, qui ei ſeruiunt ſub ſpe temporalis retributionis, qui quando eis temporalis retributio ſubtrahitur, vel proſperitas, & ipſi cor ſuum à Deo ſubtrahunt. Illi autem vendunt, qui pro temporali mercede Deum diligunt, qui ſolum tantum de Deo cogitant, quantum de bẽeficiis ſe à Deo percepiſſe cognoſcunt. Et tales cor ſuum habent diuiſum, qui ſecundum partem minorem Deum diligunt & ſecundum ampliorem eius beneficia amant. De quibus Oſeæ 10. Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Illi autem cor ſuum Deo liberaliter

Universidad de Deusto
Biblioteca

liberaliter donant, qui non amore commodi: sed A iustitiæ Deo seruiunt. Iuxta illud Iosue 24. Nunc ergo timete dominum, & seruite ei corde perfecto, atque verissimo. Secundò offeramus integraliter. Ille enim nõ integraliter, sed partialiter cor suum dat Deo, qui aliquid aliud diligit cum Deo, & non propter Deum. Deus enim sicut sponsus sponsæ suæ, sic & cordis nostri zelotypus est, nec alium à corde nostro permittit amari. vnde totum cor sibi vult applicari. Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Videmus enim, quòd cùm ipsa auis nobilis de manu domini sui volauerit, & ceperit prædam, cor prædæ suæ requirit habere. Sic & Christus auis nobilis, qui volauit à manu patris in vterum virginis, ac ad mundum, & patibulum crucis, & de inferno prædam B cepit generis humani, quam captam in cœlum portauit ad patrem, huius prædæ cor petit habere. Et ideo consuluit psalm. dicens. Effundite coram illo corda vestra. Vnde cuilibet nostrum dicit. Fili, præbe mihi cor tuum. Tertiò debemus offerre cor nostrum Deo perpetualiter sine terminatione, quia nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. psal. 111. Confirmatum est cor eius, non commouebitur.

Prouer 23.

1209 Quia ecce qui elongant se à te, peribunt; perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

C

Hic finaliter concludit differentiam inter iustos, & malos, quæ differentia stat in hoc, quia mali à Deo sunt remoti, sed boni propinqui. Ideo primò ostendit primum. Secundò secundum, ibi. *Mihi autem*. Quantum ad primum sciendum, quòd homo existens in gratia, manet cum Deo, quia similis est Deo, sed per peccatum fit Deo dissimilis, & sic per peccatum elongatur à Deo, non quidẽ loco, sed dissimilitudine. vt ostendit Magister dicens. A Deo elongatur homo per peccatum, non quidem loci distantia, quia vbique præsens est Deus, & in omnibus rebus. per peccatum ergo non secundum locum quis longè fit à Deo, & in eo longè fit quia ab eius simulitudine recedit, & tanto longius, quanto fit dissimilior. Nam quæ participatione similia sunt Deo, recipere possunt dissimilitudinem, ipsa autem similitudo ex nulla parte dissimilis esse potest. Vnde cùm filius sit similitudo patris, ex nulla parte potest esse patri dissimilis, cuius participatione similia sunt, quæcunq; Deo similia sunt, & illa possunt recipere dissimilitudinem. Nihil est autem, quod hominẽ à Deo dissimilẽ faciat quemadmodum peccatũ per quod homo elongatur à Deo. Ideo dicitur psal. 118. de peccatoribus. A lege autẽ tua longe facti sunt. Et quia per peccatum mortale quis elongatur à Deo, quòd pœnam meretur æternã, ideo ait. *Quia ecce, qui elongant se à te*, s. per peccatũ mortale: *peribunt*. psal. 67. E Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. Quod aliis verbis confirmans, ait. *Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te*. Vbi nota, quòd in scriptura per fornicationem intelligitur idololatria, vt habetur 28. q. 1. non solum. Vnde 1. Paral. 5. Reliquerunt Deum, & fornicati sunt post Deos populorum terræ. Omnis autem peccans mortaliter est idololatra, quia aliud plus

Elõgatur à Deo quis per peccatum. Magister li. 2. dist. 35.

quàm Deum diligit. Illud autem, quod plus diligis, colis. Et sic dicitur hic *perdidisti omnes, qui fornicantur abs te*. idem est dicere, quod *perdidisti*, id est perdes æternaliter omnes, qui alium Deum à te adorant. Prouer. 6. Qui autem adulter est, scilicet idololatra, perdet animam suam.

Mihi autem adhærere Deo, bonum est: & ponere in domino Deo spem meam. 1210

Hic ostendit quòd boni sunt Deo propinqui, quia ipsi Deo adhærent. Vnde notandum, quòd triplex est adhęsio, qua iusti adhærent Deo, secundum quam ista pars diuiditur in tres. Prima est adhæsio charitatis, & amicitiæ. Secunda est adhæsio spei, atque confidentiæ, ibi. *Et ponere in Deo spem meam*. Tertia est fidelitatis, & credentiæ, ibi. *Vt annunciem*. Quantum ad primum sciendum, quòd illi rei cor vehitius seu magis adhæret quàm diligit. Et ideo quia Deum toto corde debemus diligere, & proximum sicut nos, ideo & Deo, & proximo charitate adhærere debemus, scilicet Deo per mandatorum obseruantiam, proximo autem per charitatem, & compassionem. De adhærere Deo per mandatorum obseruantiam dicitur. Diligatis dominum Deum vestrum, vt ambuletis in omnibus viis eius, & obseruetis mandata eius. Adhæreatisque ei in omni corde vestro. Sic enim adhæserat Deo psal. quando dixit. Adhæsi testimoniis tuis, domine, noli me confundere. Sic enim adhærere Deo, nihil aliud est quam ipsum diligendo, eius mandata custodire. Vnde dicta verba exponens Magister in glo. dicit, Adhæret testimoniis Dei, qui mundo renunciat, & qui curam huius vitæ & tædia spernit, qui luxuriæ studio ac pecuniæ cupiditate non curuatur, & reliqua Dei custodit mandata. Vnde talis Deo confidenter dicit. Noli me confundere, scilicet ab expectatione mea, sed fac, vt quò curro, perueniam. Et de ista adhæsione charitatis nunc ait psalm. *Mihi autem Deo adhærere bonum est*. Nec mirum, quoniam qui D adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo, vt ait Apostolus. 1. Corin. 6. Secunda adhęsio est spei, quia iusti adhærent Deo. Quanto enim aliqua res est solidior, tanto res illi adhærens firmior est, atque securior. Cùm ergo Deus sit fortitudo per essentiam, & perpetua stabilitas, ei adhærens, nihil timere debet. Quod considerans psalm. nunc ait. *Mihi autem adhærere Deo, bonum est, & ponere in Deo spem meam*. Cum enim spes sit certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia proueniens, & meritis, ille dicitur per spem adhærere Deo, qui in gratia existens de præmio futuro confidit, quòd scilicet illud habebit post hanc vitam in re, quod nunc habet in spe. Vnde hic ait Magister in glo. *Mihi autem adhærere Deo, bonum est &c.* quia nihil est melius quàm videre Deum facie ad faciem. Et ideo interim dum sum peregrinus, dum non est res, bonum est mihi adhærendo, id est confidendo de Deo ponere spem meam in ipso, quæ spes est quasi anchora præmissa ad terminum, qua nostra vita in huius mundi fluctibus stabilis perseuerat. Vnde & Bernardus. super can. exponens ista verba dicit. *Mihi autem adhærere Deo bonum est &c.* Tu domine, es spes mea, quicquid agendum, quicquid declinandum, quicquid tolerandum

Iosue 23

Psal. 118.

rãdum, quicquid optandum, tu es, domine, spes A mea, hæc mihi vna promissorum causa, hæc tota ratio meæ expectationis. Prætendat alter meritum suum, abstinere se iactet, põdus diei, & æstus portare, ieiunare se bis in sabbatho dicat, se non esse sicut cæteri hominum glorietur. Mihi autem hoc solum bonum est adhærere Deo, & ponere in domino Deo spem meam. Ideo nobis præcipitur Iosue 22. Illi soli scilicet Deo adhæreatis: quoniam ipse est vita vestra.

1211 Vt annunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

Hic agit de tertia adhæsione fidelitatis, qua iusti Deo vniuntur. Vbi nota, quòd sicut arbor adB hæret terræ, à qua trahit humorem, quo viuit, quod si ab eius adhærentia se alienaret, statim vita illius deficeret: sic quilibet homo Deo adhærens per fidem, quæ animæ tribuit vitam spiritualem, à qua si recedat statim spiritualiter mortificatur. vnde Deut. 4. Vos, qui adhæretis Deo, viuitis vniuersi. Ille autem, qui Deo per fidem adhæret, non solum, quæ sunt fidei, credit, sed credenda aliis annunciare conatur. Et hoc est, quod nunc ait psalm. *Vt annunciem &c.* quasi dicat. Ideo tibi Deo adhæreo per fidem, vt annunciem omnes prædicationes tuas. Vnde & Hieremiæ dictum C fuit. Sta in porta domus domini, & prædica, &c. Consimiliter iste dicit. *Vt annunciem &c. in portis*, scilicet templi *filiæ Sion*, id est, ciuitatis Hierusalem, quæ filia Sion dicitur. quia in monte Sion erat fortalitium. quo ciuitas Hierusalem protegebatur, vt filia à matre. Consimilia loquitur psal. cùm dicit, qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Ibi vide de duplicibus portis scilicet versic. 104.

Adhærere.

Hier. 7.

PSALM. LXXIII.

1212 Vt quid, Deus, repulisti in finem? iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ?

Psalmus iste hunc habet titulum. *Intellectus Asaph*. Vel secundum alios. *Eruditio Asaph*. Et potest habere duplicem sensum. Primus est, quòd iste psalmus est eruditio, qua Asaph à Deo per reuelationem fuit eruditus de contentis in isto psal. Alius sensus est, quod iste psalm. est eruditio aliorum, quia istum psalmum scripsit Asaph ad aliorum eruditionem de contentis in ipso. Materia autem psalm. est, quia Asaph propheta spiritu prophetico præuidit captiuitatem futuram populi Iudaici factam per Nabuchodonosor regem Babylonis. Et in isto psal. orat pro liberatione à dicta captiuitate, de qua captiuitate habetur 4. Re. E 24. Vel secundum alios hic loquitur de captiuitate Iudeorum facta per Titum, & Vespasianum & destructione templi, & ciuitatis Hierusalem. de qua loquitur Christus Luc. 19. Est ergo in toto psal. isto intentio Asaph, rogare Deum pro liberatione populi Iudęorum ab illa captiuitate. Et vt facilius exaudiatur, ipse multa allegat, vt Deũ ad misericordiam inclinet. Et maximè quatuor adducit secundum quę iste psalmus diuiditur in quatuor partes, quia allegat primò Dei ad Iudæos priest. nam familiaritatem, & amicitiam. Secundò aduersantium iniquitatem, & malitiam, ibi. *Leuama nus tuas*. Tertiò Dei bonitatem, & potentiam, ibi. *Vsquequo, Deus*. Quartò populi Iudæorum afflictionem, & miseriam, ibi. *Ne tradas*. In prima autem parte tria facit. quia primò per modum quæstionis dictam proponit captiuitatem. Secundò per modum inclinationis Dei ad illos antiquam inducit familiaritatem, ibi. *Memor esto*. Tertiò per modum recognitionis Dei erga illos memorat bonitatem, ibi. *Redemisti*. Quantum ad primum sciendum, quòd quando populus Iudæorum Deum deuotè colebat, Deus erat adiutor eius, & pro ipso contra hostes dimicabat, vt patuit in Pharaone, quem miraculosè cum toto suo exercitu submersit: in regibus Amorrhęorum, quos lapidibus grandinis cum suis interfecit. Iosue 10. In habitatoribus terræ promissionis, quos mirabiliter deleuit, vt patet Iosue per totum. Sed quando ipsi peccatis suis Deum ad iracundiam prouocabant, ipsos deserebat, & in manibus persecutorum tradebat. Sic enim dicitur psalm. 105. Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum. Sequitur. Et iratus est furore dominus in populum suum, & abominatus est hęreditatem suam, & tradidit eos in manus gentilium, & dominati sunt eorum, qui oderunt eos. Est enim de Deo respectu nostri sicut de anima respectu corporis, quia sicut anima non recedit à corpore, nisi propter defectum corporis, sic nec Deus à nobis, nisi propter defectum nostrum. Propter peccata ergo Iudæorum Deus repulit eos, & tradidit eos captiuos in manu regis Babyloniæ, qui regem Ioachim, & omnes filios eius, & mortem ac omnes proceres regni captiuos duxit in Babylonem, vt habetur 4. Reg. 24. Similiter post tradidit eos in manus Romanorum, qui omnes trucidauerunt, vendiderunt, & captiuauerunt, & templum cum ciuitate fundirus destruxerunt. Et ista captiuitas vsq; hodie durat, & durabit vsq; in finẽ sęculi. Hąc ergo captiuitatem per modum querelę proponit psalm. Deo, dicens. *Vt quid, Deus, repulisti*, id est repellęs, scilicet Iudæos *in finem*? Et dicit *in finem* quasi dicat ex toD to, quia non parcitur homini, non sexui, non ætati, non templo quod potest exponi de captiuitate Babylonica. Vel aliter, & clarius. *Vt quid Deus repulisti in finem?* id est vsque ad finem sæculi, & tunc intelligitur de captiuitate Romanorum. Et istum intellectum magis approbat glo. *Iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ*. Quamuis in Deo non cadat ira nec furor: quia cum tranquillitate iudicat, tamen quando perimit, & homines à se repellit, dicitur se habere secundum modum nostrum intelligendi, ad modum irati, vel furibundi *Super oues pascuæ tuæ*. Oues autem pascuæ Dei dicebantur Iudæi, quia per cultum veri Dei soli E Deo voluntariè subdebantur. & ab eo sicut oues à pastore regebantur. Psalm. 94. Nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. Et nunc singulariter Iudæos oues Dei nominat secundum glos. vt misericordiam pij pastoris per humilitatẽ facilius acquirant. Et dicit oues pascuæ eius, quia in eos temperantius solemus vindicare, quos aliquando fuisse nostros meminimus.

Repellit nos Deus propter peccata.

Sapiẽ. 12.

Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio. 1213

Hic consequenter antiqua Dei beneficia per

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum populo Iudæorum facta, & familiaritatem proponit, vt Deum ad ampliora beneficia eis præstanda inclinet. Circa quod sciendum, quòd quamuis vera amicitia solum sit inter bonos, quod si aliquis eorum paruus efficiatur, statim amicitia est dissoluta. vt habetur octauo Ethicorum

Amicitia Tamen in illo, qui in bonitate perseuerat, semper remanet quædam inclinatio ad illum, qui prius erat amicus ad ipsum gratioſe recipiendum, si ad bonum reuertatur, & ad iniurias ei liberè dimittendas. Cùm igitur ab initio populus Iudæorum, qui incepit in sanctis patriarchis, vt Abraham, Isaac & Iacob: qui erant virtuosi, & per consequẽs amici Dei. vnde Iaco. 2. dicitur. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & ideo amicus Dei appellatus est. Sequitur quòd quamuis dictus populus postea Deum offenderit per diuersa B peccata, quod tamen Deus ratione pristinæ amicitiæ libenter ipsum, si reuerti voluerit, recipit, & liberè iniurias illi dimittit. Et ideo ad placandum Deum hic psal. Deo proponit pristinam eius cum isto populo amicitiam dicens Deo. *Memor esto congregationis tuæ &c.* Vnde hic ait Magister in glo. Prio ra beneficia huic populo data psal. commemorat, vt pius iudex inuitetur ad consueta beneficia, & plus sua beneficia in eis quàm ipsorum errata attendat. Orans ergo pro eis ait *Memor esto congregationis tuæ &c. quam possedisti ab initio*, scilicet illius populi, id est, à patriarchis, qui fuerunt initium eius. C Hic est enim populus Israel, quem Deus possedit, quibus specialiter legem dedit, & prophetas, non gentibus. Et nota, quod populum Iudæorũ vocat cõgregationẽ in hoc recolẽs beneficiũ liberationis à captiuitate Ægyptiaca, quoniã populus Hebræorum per diuersas partes Ægypti dispersus erat ad onera diuersa deputatus, sed quando ipsum Deus liberare voluit, ipsum totum insimul in Ramesse ciuitate Ægypti congregauit. Ideo istam congregationem commemorãs dicit. *Memor esto congregationis tuæ*, vt conformiter nunc Deum inclinet ad liberandum ipsum populum de præsenti captiuitate. Item nota, quòd quamuis Deus omniũ generaliter sit dominus, illius tamen populi spe-
Exo. 24. cialiter dicitur possessor, qui ad eius obediẽtiam se sponte obligauit. Sic fuit de Iudæorum populo, qui lege suscepta, ad eius obseruantiam se obligauit liberè, dicens. Omnia, quæ locutus est dominus, faciemus. Sic & nunc possidet fideles, qui
Psal. 103 ad eius obedientiam in baptismo se obligauerunt
Psal. 134. Vnde de gentibus conuersis ad fidem dicitur. Impleta est terra possessione tua. De Iudæis autem dicitur. Dominus Israel elegit in possessionem sibi. Et hic nota, quòd multiplex est congregatio tam bona quàm mala. vide in dicto loco suo.

1214 ## Redemisti virgam hæreditatis tuæ, mons Sion, in quo habitasti in eo.

Hic consequenter alia Dei erga Iudæos recolit beneficia. Vbi notandum, quòd per virgam hæreditatis domini intelligitur populus Iudaicus, cuius ratio est, quia volens Deus liberare popu-
Exo. 4. lum de Ægypto, & illum possidere, virgam Moysi vertit in serpentem: sed apprehensa cauda rediit in virgam. Cùm enim dixisset Moyses Deo. quod signum dabo filiis Israel, vt credant, quia tu me misisti? Ait ad illum dominus. Quid tenes in A manu tua? Qui respondit. Virgam. Et ait illi dominus. Proiice illam in terram. Et dimisit virgam in terram, & facta est serpens. & expauit Moyses, & fugit. Et ait illi dominus. Apprehende caudam eius. Et apprehendit, & reuersa est in statum suũ virga facta, sicut ante virga erat. Et propter hoc ipsa congregatio populi Iudæorum virga dicitur. De hac ergo virga dicit psalm. *Redemisti virgam hæreditatis tuæ*, id est, redemisti de seruitute Pharaonis Iudæos, qui dicuntur virga hæreditatis tuæ, quia ille populus hæreditas domini dicebatur, *Esa. 19* quia sicut ille solus populus verum Deum colebat, sic illi soli hæreditas regni cælestis debebatur, dicẽte domino. Hæreditas autem mea Israel. Sed postquam istam hæreditatem redemit, & in terra promissionis collocauit, quis fuerit principalior locus vbi ipsam collocauit, adiungit dicens. *Mons Sion, in quo habitasti in eo.* Quia enim ibi erat templum, in quo Deus colebatur, & palatiũ in quo caput regni habitabat, ideo Deus singulariter in monte Sion habitasse dicitur psal. 75. Iu pace factus est locus eius, & habitatio eius in Sió. Et nota moraliter, quod triplex virga reperitur. quoniam legimus florentem virgam mirabiliter, virgam reficientem suauiter, virgam potentem efficaciter. Primò vide virgam mirabiliter florentem. Hęc fuit virga Aarõ, de qua Nume. 14. Inuenerunt virgam Aaron germinasse, & ingẽtibus gemmis eruperant flores. per hanc virgam intellige virginem parturientem. de qua Esa. 11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Per secundam intellige Christum nos reficientem infundendo gratiam. 1. Reg. 14. Ionathas extendit summitatem virgæ in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. Sic & Christus gratia sua nos reficiendo illuminat interius. psalm. 22. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. per tertiam intellige crucem summæ potentiæ confundendo diabolicam potestatem. Exo. 4. Virgam hanc sumes in manu tua, in qua facturus es signa.

1215. ## Leua manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimicus in sancto.

Hic consequenter ad inclinandum pro liberatione dictæ captiuitatis diuinam clementiam psal. allegat iniquitatem, & iniustitiam aduersitantium. Aduersantes autem duplices erant scilicet extrinseci, & intrinseci. Extrinseci erant persecutores ipsos captiuos detinentes, vt puta Babylonij, vel Romani. Intrinseci autem erant aliqui ex Iudæis ipsorum peccatis dictam captiuitatem promerentes. primò ergo allegat iniquitatem extrinsecorum. E Secundo intrinsecorum, ibi. *Signa nostra*. Quantum ad primum sciendum, quòd primò allegat malitiam eorum in generali. Secundo in particulari ibi. *Et gloriati sunt*. Notandum quòd (vt dictum est) iste psalmus potest intelligi de captiuitate Babylonica, vel de captiuitate Romana. Si de captiuitate Babylonica, tunc psalm. ista, quæ contra captiuantes loquitur dicit non optatiuè, sed prædictiuè, dicens. *Leua manus tuas in superbias eorum*, id *Manus Dei* est, leuabis. Quid. n. per manum qua operamur nisi potestas designatur? Et sic leuat super aliquos Deus manus suas cum potestate sua ipsos

pro peccatis suis punit. Sic enim leuauit manum A suam super Philistęos, quando pro peccatis eorum ipsos interficiebat. 1. Reg. 5. Fiebat manus domini super singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis, & percutiebat viros, &c. Præuidens ergo psalm. quòd Deus puniturus erat Chaldæos, qui Iudæos captiuauerant, dicit. *Leua manus tuas in superbias eorum* id est, manus leuabis ad puniendum ipsorum superbias. quod adimpletum fuit, quando Deus per Cyrum, & Darium reges Persarum Babyloniam destruxit, vt habetur Daniel 5. Et causam huius punitionis adiungit, dicens. *Quanta* id est, multa *malignatus est inimicus in sancto*, id est, rex Babylonis, & eius populus, *in sancto*, id est, in templo sancto cultiui diuino deputato: quia & tẽplum destruxit, & vasa sancta asportauit, & populum captiuauit. Si autem intelligatur de captiuitate Romanorum, tũc ista dicit propheta per modum orantis, & optantis. Vbi sciendum, quòd tunc Deus dicitur manum suæ potestatis habere ligatam, quando peccatores non puniendo, non corrigit, sed manum leuat, vel soluit, quando ipsos flagellat, & corrigit, vt ostendit Grego. super illo ver-
Gregor. 7. mor. ca. 2. bo Iob. 6. Soluat manum suam, & succidat me: dicens. Sæpè namque fiducia longè prosperitatis inflati in quodam fastu elationis erigimur. Cumq; nos extolli conditor conspicit, sed amorem suum per verba erga nos non exercet, quasi ad ferienda nostra vitia manum ligatam tenet. Annon affectus sui manum ligauerat, cùm peccanti populo dicebat. Iam non irascar tibi, & zelus meus recessit à te. Soluat ergo manum dicitur, id est, exerceat affectũ, id est, succidat me. Cùm enim securos nos, ac de virtutum affluentia elatos repentinus vel flagelli dolor, vel infirmitatis tentatio percutit, protinus à status sui vertice nostræ mentis elatio succisa cadit &c. Sic Deum leuare manus in superbias hominum, est vitia corrigendo superbos ad humilitatem conuertere. Sic ergo psalm. præuidendo superbiam Romanorum orat pro ipsorum conuersione, dicens. *Leua manus tuas in superbias eorum in finem.* Quod exponens ad istud propositum glo. ait. *Leua manus &c.* id est, leua potentiam tuam in superbias eorum, à quibus scilicet euersa est Hierusalem, scilicet in superbias Romanorum, vt superbias eorum vertas ad humilitatem, *in finem*, id est, in Christum. quod & iam impletum cernimus, quia Romæ Christiana religio
Romani. effloruit. Et notanter dicit *Leua*, quia ex multum superstitiosa facta est sanctissima. & ipsorum primo superbiam admiratiuè exprimit dicens *Quanta*, id est, multa *malignatus est inimicus in sancto*, id est in iis, quæ sancta tua erant, scilicet in templo, in sacerdotio, & in cæteris sacramentis. Quæ omnia permisit Deus, quia iam illa nihil præsignabant, cùm res per illa signata iam aduenisset. Admirando ergo dicit. *Quanta malignatus est inimicus in sancto!* quasi dicat multa, quia sacerdotes, & ministeria templi præda illis fuerunt, tota gens occisa, vel captiuata fuit. Et hoc fecit inimicus, id est,
Gualf. Subdicus. Prælatus. Romanus exercitus. Istum passum exponit Gual. de subditis superbis, qui contra prælatos suos malignãtur, dicens. *Quanta malignatus est inimicus in sancto!* Iã si dispar est, & satis molestior vexatio malignantium quàm amantium, sed tamen nescio, quæ nostri temporis huius miseria, ipsi amantes facti sunt malignantes. Quanta malignatur hodie amicus in sancto, dixisse debuissem inimicus,

sed dixi amicus in sancto, quod magis dolet. Ipsi enim amici facti sunt inimici: amici professione, inimici actione, speciei amici, virtutem amicitiæ abnegantes. Amicus Absalon, quia filius, sed quan- *Absalon.* ta malignatus est sceleratus in sancto, filius in patre, Absalon in Dauid? Absalon pax patris dicitur, bonum planè nomen, sed ipse veritatem nominis confudit, quoniam affectauit regnum, incestauit cubile. Felix tamen Dauid, cùm inter tot filios, non nisi vnus malignator erupit. Quis dabit mihi hodie, vt contra magistros nõ nisi vnus Absalon insidietur? Verùm quasi Absalones quidam sunt qui (sicut scriptum est) pacem prædicant, & dentibus mordent, affectant locum patris, cubile fœdant, dum susurrationibus socios eorum punt, & subuertunt corda innocentium, in quibus pax patris suauiter quiescebat. Imitatione Absalon, est qui magistri & locum sibi arrogat, & derogat vitæ. *Quanta malignatus est inimicus in sancto!* Denique quæ non videt, suspicatur. Posuerunt inquit signa sua, & nõ cognouerunt, quia ponunt quę nõ inueniũt: ponunt quæ postea prauè exponunt. Signa inquit sua: seipsos enim in signum ponunt, cùm ex suæ prauitatis regula alios metiuntur. Signa inquit, quasi dicat tantum signa, & non veritatem, signa non certitudinis, sed C suspicionis, & non cognouerunt. Non enim cognitione, sed coniectura vincuntur. Malignatur inimicus in sancto. In quo sancto? In sancto sanctorum. In sancto qui dicit. Qui vos spernit, me spernit &c.

Et gloriati sunt, qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ. 1216.

Hic consequenter in particulari exponit malitiam persequentium. Et diuiditur in partes quinque: quòd quinque mala in particulari narrat de ipsis, quoniam illi primo Deum corD de contempserunt. Secundò signa vana extexerunt, ibi. *Posuerunt*. Tertiò portas ciuitatis destruxerunt, ibi *Quasi*. Quartò sanctum templum combusserunt, ibi. *Incenderunt*. Quintò festa Dei abiecerunt, ibi. *Dixerunt*. Et omnia prædicta de duplici captiuitate intelliguntur. Quantum ad primum sciendum, quo ad primam captiuitatem Babyloniorum, quòd Babylonij, capta ciuitate Hierusalem, & destructo templo, gloriabantur in semetipsis, quasi propria virtute hoc fecissent, non con- *Gloriari de malo.* siderantes, q̃ Deus iustus hoc fieri mandãuerit, vt Iudæorum peccata hoc modo puniret, & vt Iudæi qui in prosperis à Deo recedebant, per aduersa ad ipsum colendum reducerentur. Et nota, quòd ipsos Babylonios dicit odientes Deum, quia ipsi E idololatræ erant, & sic cultum Deo debitum idolis impendebant, quod sine contemptu Dei fieri non poterat. Dicit ergo. *Et gloriati sunt* s. captiuato populo, & destructa ciuitate tanquam hoc propria virtute fecissent. *Qui oderunt te* s. Babylonij, qui erant idololatrę *in medio solemnitatis tuæ*, id est, in destructione Hierusalem, quæ dicebatur in me dio solemnitatis Dei, quia illa erat sita in medio terræ promissionis, ad quam Iudæi in circuitu manentes ter in anno confluebant ad solennitates domini celebrandas. s. in festo paschæ, pentecostes, & tabernaculorũ, vt habetur Exod. 23 Si aũt de secunda captiuitate intelligatur, tunc eodẽ mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

do applicatur ad Romanos principes; de quibus dicitur. *Et gloriati sunt*, scilicet, de victoria, quam habuerunt contra Iudæos, *qui oderunt te*, s. Romani, qui tunc erant serui dæmonum. Et notatur maximè ipsorum peruersitas s. de malo facto gloriari. Ex quo notat glos. q̃ Romani non bono zelo destruxerunt Hierusalem, & templum, & populum captiuauerunt, sed magis liuore vindictæ: quia Romanis rebellauerunt. Vnde ait glos. Ecce quòd non bono zelo fecerunt, gloriati enim sunt de malo, cùm post scelus sequi soleat pœnitudo, sed isti ad gloriam verterunt. Et in quo tempore hoc fecerunt ostendit dicens: *In medio solennitatis tuæ*. Tunc enim versa fuit Hierusalem, quando pascalis solennitas agebatur: & sic *in medio solennitatis*, scilicet paschalis. Et vide mirabilia Dei iudicia: quia sicut Iudæi in solennitate paschali contra Christum sæuierunt congregati, sic congregati in solennitate paschali perierunt. Sed quid dicendum, cùm doctores dicant, quòd illa captiuitas, & destructio fuerit facta in vindictam mortis Christi, sed ex parte populi Romani sæuientis fuit in vindictam rebellionis factæ contra Romanos. Quamuis ergo illi tunc facerent, quòd Deus disposuerat illos facturos, non tamen recto animo id agebant: quod patet: quia ex hoc vanè gloriabantur: de quibus Prouer. 2. Lætantur, cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. An sit maius peccatum gloriari de peccato commisso, quàm in se fuerit primum peccatum, vide versic. 853.

A

B

Quæstio.

C

1217. **Posuerunt signa sua signa, & nõ cognouerunt sicut in exitu super sũmũ.**

Hoc eodem modo exponitur de Babyloniis, & Romanis: quia capta ciuitate, in signum victoriæ posuerunt vexilla in locis altis, & in portis. Et hoc est, quod dicit. *Posuerunt signa sua*, id est, vexilla Romana, dracones, & aquilas, quibus in prælio vtebantur. Et replicat signa in signum doloris: vt scilicet ad celerem vindictam prouocaret iudicem, ostendens quòd suis viribus victoriam ascriberent, & non Deo. Vnde subdit. *Et non cognouerunt*. scilicet, quòd hoc esset à Deo, & q̃ Dei dispositione hoc fieret. Sequitur. *Sicut in exitu super summum*. Per exitum intellige portas ciuitatis, per quas quis exit ciuitatem. Sicut ergo posuerunt signa sua in exitu in portis ciuitatis, sic etiam illa posuerunt *super summũ*, i. in summitate turriũ. Vel per signa intellige statuas principum, qui victoriam obtinuerunt, quas ad rei memoriam posuerũt, & in portis, & in locis supremis. Vel per summum intellige templum, cuius summitas omnia alia ædificia excellebat. Erat enim ad modum cuiusdam turris altissimæ, tres habens mansiones. Vnde de templo sub nomine turris dicitur. Turris nebulosa filia Sion, vsque ad te veniet. Vocabatur enim turris propter altitudinem, sed nebulosa propter fumum holocaustorum sacrificiorum & incensorum.

D

Summũ. Signa.

Mich. 4.

E

1218. **Quasi in silua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum: in securi, & ascia deiecerunt eam.**

Hic consequenter ostendit, quòd portas ciuitatis sanctæ, scilicet Hierusalẽ destruxerunt: quod vniformiter de vtraque captiuitate intelligi potest: quia quando ceperunt ciuitatem Hierusalem (vt consuetum est in talibus) primum quod victores faciunt, vt habeant liberum ingressum, & egressum, portas ciuitatis destruunt, ne per insidias, vel aliis superuenientibus includantur: vnde ait, quòd sine aliqua reuerentia cum *securi, & ascia exciderunt*. Ianuas, scilicet ciuitatis, quemadmodum indifferenter in silua lignorum ligna inciduntur. Et hoc *in idipsum*. s. existentes conspirati in vnum constantes. Et nota, quòd Asaph prophetizat destructionem ciuitatis in securi & ascia, ad denotandum, quòd totaliter dissipari debebat. Nam securis primo ligna grossa præscindit, ascia verò minutius prosequitur. Per hoc ergo res magnas, & minimas ciuitatis dicit deiiciendas, vt ostendat ciuitatem funditus dissipandam. Possumus autem hic moraliter notare, quòd per ianuas ciuitatis intelligitur aditus regni cœlestis. Nam triplex ianua est. s. superior, anterior, & exterior. Prima aperitur per beneficiorũ Dei collationem psal. 77. Ianuas cæli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum. Secunda aperitur per animarum præparationem. Apoc. 3. Ego sto ad ostiũm, & pulso, si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum &c. Tertia aperitur per superborũ damnationem. Esa. 45. Aperiam ante eam ianuas, & glorioſos terræ humiliabo. Sed prima ianua, scilicet cœlestis, dissipatur per ingratitudinem diuinorum beneficiorum, vt ingratis non pateat. 2. Paral. 28. Difruptis omnibus vasis, atque contractis, destruxerãt ianuas templi. Vnde nunc de ingratis dicitur. *Exciderunt ianuas eius*: & hoc *in securi, & ascia*. Per securim, quæ ligna grossa cædit, accipe ingratitudinem beneficiorũ spiritualium, sed per ascia, quæ minutè cædit, accipe ingratitudinem beneficiorum corporalium: quæ sunt minuta respectu spiritualium.

C

Ianua.

Tabernaculũ multiplex.

1219. **Incenderunt igni sanctuarium tuũ in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.**

Hic ostendit consequenter, q̃ templum combusserunt. Quia enim templum de lapidibus erat, qui securi, & ascia excidi non possunt, vt ligna, ideo ipsum per ignem vastauerunt. Vbi nota q̃ per sanctuarium, & tabernaculum hic idem intelligitur. s. templũ ad Dei cultum fabricatũ, vt in ipso nomen Dei laudaretur, quod igne tam per Chaldæos, quàm postea per Romanos fuit combustum, capto tamen tẽplo, antequã illud cõburerent illud polluerunt, immolantes in eo idolis suis, quibus victoriam suam attribuebant. Et hoc est, quod subditur. *Polluerunt tabernaculum nominis tui*. s. nomini tuo dedicatum. Et notanter dicit in terra: quia tabernaculum Dei, quod est in cœlo nec tangere nec violare potuerunt. Et nota moraliter quòd tabernaculum nominis Dei, scilicet Christi est multiplex, scilicet primum in quo requieuit, carnem assumendo, scilicet virgo Maria Eccle. 24. Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Secundum est, in quo requiescit, fidem collocando, scilicet vniuersalis ecclesia, vel quælibet sancta conscientia. Apoca. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum illis, s. per fidem, & gratiã. Tertiũ est in quo requiescit gloriam

D

gloriam conferẽdo, scilicet gloria æterna. psal. 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet, &c. Primum tabernaculum polluunt hæretici, qui dicunt ipsam Christum concepisse ex virili semine. Contra quos ipsa dicit. Secretò Deus erat mecum in tabernaculo meo. Secretum enim est, quod nulli communicatur. Et sic Deus in tabernaculo virginis erat secretò, quia eius conceptio alteri homini non fuit communicata. Secundum tabernaculum, scilicet ecclesiã, vel conscientiam, polluunt infideles, & peccatores, qui ecclesiam, vel conscientiam vertunt in speluncam latronum. Contra quos dicebat psal. 83. Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Tertium tabernaculum, scilicet gloriæ polluunt, resurrectionem corporum negantes. Contra quos dicebat Saluator. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

A

Iob. 29.

B

Luc. 16.

1220. **Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul, quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra.**

C

Hic consequenter ostendit, quomodo Dei festa abiecerunt. Vbi aduertendum quòd intentio tam Chaldæorum in prima captiuitate, quàm Romanorum in secũda, erat tollere de terra cultum Dei, & ceremonias Iudæorum, ne Deus Hebræorum amplius ibi coleretur. Et hoc statuerunt communi consilio, scilicet primo Chaldæi intra se: & secundo Romani intra se. Et hoc est quod dicit. *Dixerunt in corde suo*, id est, intentio ipsorum erat hæc, & post simul cõgregati super hoc consiliũ fecerunt *cognatio eorum simul*, scilicet omnis eorum cognatio simul congregata. Et quid dixerunt, vel quid deliberauerunt, subditur. *Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra*, id est, sic destruamus ritum Iudæorum, & cæremonias, vt dies ipsorum festiui amplius non memorentur. Et nota, quòd dies festiui apud Iudæos maximè erant tres. Primum est azymorum, scilicet festum paschæ in memoriam liberationis de Ægypto, per quod festum significatur serenitas conscientiæ. 3. Esdræ 7. Celebrauerunt diem festum azymorum. Secundum erat festum Pentecostes in memoriam legis à Deo datæ, quod alio nomine dicebatur festum nouarum frugum: quando scilicet panes de nouis frugibus Deo offerebant: de quo Deut. 16. Celebrabis festum domino Deo tuo. Tertium erat festum tabernaculorum, quod dicebatur scenopegia, in quo comedebant in vmbraculis, in memoriam quòd per quadraginta annos in vmbraculis ipsos per desertum Deus pauit. Phagim enim, quod est comedere, componitur cum scenos, quod est vmbra, & inde scenophegia, id est, festum tabernaculorum in quo sub vmbra ramorum habitabant, & comedebant. De hoc Ioan. 7. Erat dies festus Iudæorum, qui dicitur scenopegia &c. Et de istis tribus festis, siue festiuitatibus dicitur Exod. 23. Tribus vicibus per singulos annos festa celebrabitis. Per primum festum moraliter intellige puritatem conscientiæ. Per secundum nouitatem vitæ. Per tertium, quod erat vltimum, celebritatem gloriæ. Sed forte dices. Dies festus quando incipit, & quando termi-

D

Festum.

E

Scenopegia.

Festum.

natur. Respondet gloss. extra de fer. quoniam in parte. libr. 2. dicens. Dies incipit, & terminatur horis diuersis diuerso respectu. Quantum enim ad officij diuini celebrationem incipit in vesperis, & terminatur. Quoad iudicia incipit in mane, scilicet, in ortu solis, & terminatur in occasu. Quo ad contractus incipit in media nocte, & terminatur. Quo ad esum carnis incipit post cœnam. Quò vero ad obseruationem treugæ, incipit in ortu solis, & sic terminatur. Quò vero ad operationem, non dicit quando incipiat, vel terminetur: sed credo quòd incipit in occasu solis, & sic terminetur. Et in hoc maximè locorum consuetudo debet considerari.

A

Dies.

1221. **Signa nostra non vidimus, iam non est Propheta, & nos non cognoscet amplius.**

Hic allegata iniquitate extrinsecorum aduersantium, consequenter allegat iniquitatem intrinsecorum. Hoc aliter exponitur de captiuitate Babylonica, & aliter de Romana. Quantum ad captiuitatem Babylonicam, sciendum, quòd multi Iudæorum talem captiuitatem videntes, & templi destructionem, desperabant, & se à Deo totaliter repulsos credebant, propter quod idololatriam committebant. Vnde dicebant. *Signa nostra non vidimus*, id est, Deus nunc non ostendit nobis signa qualia fecit patribus nostris, quando ipsos de Ægypto eduxit: quando per desertum multos reges nobis subiecit, quando in conspectu nostro in terra missionis gentes euertit. Et videtur, quòd ex toto nos reliquerit. Similiter ex alio, quia patribus dedit Prophetas, qui eis Dei voluntatem manifestabant. Nunc autem nullus est propheta, qui nobis eius voluntatem annunciet. Ex quo concludebant quòd Deus ipsos amplius non recognosceret, vt populum peculiarem sibi acceptum. Et hoc est, quod subdit. *Iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius*. Et ex hoc inferebant. Si nos vt populum suum amplius non vult recognoscere, nec nos ipsum vt Deum, & dominum nostrum recognoscere debemus, & sic in desperationem cadebant. Ex hoc enim vult psalm. allegare causam domino pro liberatione dictæ captiuitatis, ne scilicet populus, in quo solo diuinus erat cultus, ad idololatriam totaliter verteretur. Sed contra hoc, quod dictum est, quòd tempore dictæ captiuitatis non erat propheta in populo Dei, qui ei annunciaret Dei voluntatem, videtur quòd tempore dictæ captiuitatis fuit Hieremias propheta: vt patet Herem. 1. Respondeo, quòd quamuis tempore illo Hieremias eis prophetizaret, tamen ipsum non reputabant verum prophetam, imò etiam illi, qui remanserant in Iudaismo, dicebant. Non misit te dominus, & mendacium loqueris: vt patet Hier. 43. Quanto magis apostatæ Iudæorum ipsum verum prophetam non reputabant. Sic & hic psal. allegat eorum opinionem dicens. *Iam non est propheta*. Quantum vero ad captiuitatem Romanorum sic exponitur. Nam omnia veteris testamenti erant quasi signa, & figura noui testamenti, vt deducit Apostolus. 1 Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis. Sicut autem aduenit luce, cessat vmbra, sic aduenit veritate, siue re figurata, cessat figura, & signa. Cessauerunt autem

B

Signum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia signa veteris legis tempore nouæ legis datæ per Christum : quia venit res figurata. Quia igitur captiuitas Iudæorum facta per Romanos fuit tempore legis nouæ, ideo notat propheta istam captiuitatem non esse signum, sed res significata per captiuitatem Babylonicam. Vnde dicit quòd tempore dictæ captiuitatis Romanorum : *signa nostra non vidimus*, scilicet in ista captiuitate, quia scilicet venit res signata : *& iam non est propheta*, scilicet, sicut in aliis captiuitatibus fuit, qui eis prædicet liberationem ab ista captiuitate. *Et nos non cognoscet amplius*, scilicet nos reducendo, quia scilicet ista captiuitas Iudæorum manere debet vsque ad finem sæculi, quando per Heliæ, & Enoch prædicationem Iudæi conuertentur ad fidem Christi. Et secundum hoc iste versus respondet interpretationibus psal. superius positis pro liberatione populi, dicens, quòd ille populus ab ista captiuitate liberari non debet nec à Deo recognosci vsque ad finem sæculi. Moraliter autem hic nota quòd multiplex est propheta. vide in lectura Ioannis.

Iudæi. Propheta. Nota.

1222 Vsquequo Deus improperabit inimicus ? irritat aduersarius nomen tuum in finem.

Hic consequenter pro liberatione populi psal. allegat Dei bonitatem, & potentiam. Et diuiditur in partes tres. quia per psal. primo tempus dictæ captiuitatis deploratur. Secundò vt Deus ipsam terminet imploratur, ibi. *Vt quid auertis*. Tertiò ad hoc Dei potestas explicatur, ibi. *Deus autem rex noster*. Quantum ad primum, sciendum quòd aliter legitur iste versus de captiuitate Babylonica : & aliter de Romana. Quantum ad primam captiuitatem per aduersarium, & inimicum intellige populum Babyloniorum : qui populo Dei aduersabatur, & inimicabatur. Sic enim inimici nomine illum populũ nominabat Hieremias Thre. 2. Dicẽs. Quos educaui, & enutriui, inimicus meus consumpsit eos. Ille enim populus Chaldæorum Iudæis captiuis improperabat, quòd Deus Iudæorum non esset verus Deus, quia ipsos non defenderat de manibus ipsorum. q.d. Si esset verus Deus, non vos sic captiuari permisisset. Et quia tale improperium erat ad iniuriam Dei, ideo sic improperando Deum irritabant contra se : & ad iram prouocabant. Quærit ergo hic psal. quamdiu Deus hoc sustinebit dicens *Vsquequo, Deus, improperabit* &c. id est, quamdiu hoc durabit : an vsque in finem, scilicet sæculi. Non tamen vsque in finem durabit sæculi, sed solum vsque ad Cyrum regem Persarum, qui reduxit captiuitatem Iudæorum ad propria. vt habetur 1. Esdræ 1. Sed tamen sic loquitur psal. vsque in finem. quia sicut expectanti liberatione omne tempus longum videtur. Si autem intelligatur de secunda captiuitate per inimicum, & aduersarium, intellige populũ Iudaicum, qui homini Christo inimicatur, qui ex eorũ gente carnem assumpsit. De quibus dicitur Matth. 10. Inimici hominis, domestici eius. Quamdiu enim extra fidem Christi manent, improperant Christo, & per consequens Deo, quia Christus est Deus. Quærit ergo psalm. quamdiu Iudæi extra Christi fidem manebunt, dicens. *Vsquequo Deus improperabit inimicus* ? scilicet populus Iudaicus.

Inimicus. Inimicus dei Iudæi.

A & statim respondet, quod vsque ad finem sæculi. quando scilicet Helias conuertet corda patrum ad filios, & econtrario. Et hoc est, quod subdit. *Irritat aduersarius*, id est populus Iudaicus tibi ad uersans *nomen tuum*, id est Christum. *in finem*, id est vsque ad sæculi finem. quia tunc conuertetur. vide supra versi. 953.

Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem? 1223

Hic psal. implorat captiuitatis terminationem. Quantum ad primam captiuitatem, sciendum quòd vulgariter manum in sinu tenere dicitur, quod quando potest quis non operatur. Sic conformiter Deus manum in sinu tenere dicitur, quamdiu populum Iudaicum suo cultui deputatum ab infidelibus, & idololatris non defendit. Et ideo vt ipsam de sinu extrahat Iudæos liberando dicit. *Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuã*, supple extrahere *de medio sinu tuo in finem* ? id est tã diu. Loquitur enim ipsi Deo ad modum quo loquetur homini. Quantum ad secundam captiuitatem nota quod per manum Dei intelligitur populus Iudaicus. Per manus enim operamur. Et quia soli Iudæi opera Dei faciebant, quia soli legem Dei obseruabant : ideo ipsi inter omnes nationes manus Dei dicebantur, & ipsorum opera Deo erant accepta. Ideo dicitur de ipsis. Opera manuum tuarum, id est, fidelium Iudæorum non despicies. Quid autem est sinus Dei nisi Christus Dei filius ? Nam (vt ait Grego. per sinum, secretum mentis accipitur, ipse autem filius Dei Iesus est secreta patris notitia. Vnde quia Ioannes Euangelista per amorem erat coniunctus Christo, ideo in sinu Iesu recubuisse dicitur. Extra sinum ergo Dei manet manus eius, quamdiu populus Iudaicus extra Christi fidem permanet. Quando verò ad Christi fidem in fine mundi reducetur, tunc Deus manum suam ponet in sinum. Hoc satis figuraliter nobis fuit ostensum Exod. 4. Vt deducit Magister in glos. quando Moysi patri, & ductori Iudæorum dixit Deus, Mitte manum tuam in sinum tuum. Et misit. & ait. Produc eam, & produxit. & inuenta est immunda. Iterum dixit reuoca eam in sinum tuum, & reduxit, & munda effecta est. Hæc manus populus Dei est, qui quamdiu manet extra sinum, scilicet Christi fidem, immundus est. Sed quando reuocabitur ad sinum veræ fidei Christi, mundus erit. Vt ergo Iudæi ad fidem reducãtur, ait psal. Deo *Vt quid auertis manum tuã*. Et de qua manu intelligat, subdit. *Et dexterã tuam de medio sinu tuo*. Id est, vt quid auertis populum Iudaicum à Christi fide, & non reducis eum in finem, id est in Christum. q.d. secundum glos. Vt quid alienas populum tuum à te, vt foris remaneat immundus ? Vsquequo non reuocas manum in finem, id est in Christum, vt eum agnoscat saluatorem ? Et nota quòd illos dicitur auertere à fide Christi, quos non conuertit.

Manus Dei Iudæi. Psal. 137. Greg. 22. mora. c. 14. Ioan. 13. Sin⁹ Dei Christus. Gloss.

Deus autẽ rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ. 1224

Hic Dei potestatem ostendit, ostendens quòd Deus potens est ipsos ad libitum liberare. Et duo facit

A illud tempus denotans Asaph, dicit. *Deus autem rex noster ante sæcula, &c.*

Tu confirmasti in virtute tua mare, contribulasti capita draconum in aquis. 1225

Hic consequenter ostendit Dei potestatẽ : quia ad ingressum Iudæorum mare diuisit. Nam (vt habetur Exo. 14. leuante Moyse virgam supra mare, aquæ maris fuerunt diuisæ, & erant Iudæis quasi pro muro à dextris & à sinistris : quam aquarum solidationem virtute diuina factã ostendit, dicẽs, *Tu confirmasti in virtute tua mare*, id est, lapsum maris rubri, vt filiis Israel esset iter siccum per mediũ maris. Vel aliter & magis mystice. Per mare, quod amarum, fluctuans, & immundum est, intellige gentes, quę erãt amarę per idololatriam, fluctuantes per superbiam, immundæ per luxuriam. Hoc mare dominus confirmauit, cùm ad fidem Christi incarnationis gentiles reduxit. Vnde Gregor. 17. mora. ca. 17. ait. Quid aliud maris nomine, nisi præsens sæculum designatur : in quo corda hominum terrena quærentiũ diuersis cogitationum fluctibus intumescunt : quia elatione superbiæ incitati dum alterna intentione se impetunt, quasi aduersantes se inde collidunt. Sed iam in fortitudine illius maria sunt confirmata : quia incarnato domino, discordantia sæculariũ corda concorditer credunt. Iam Petrus supra mare ambulat : quia nimirum Christi prædicationibus illa quondã tumida corda gẽtilium humili auditu substracta sunt, &c. Est ergo sensus. *Tu cõfirmasti in virtute tua mare*. id est, fluctuantia gentilium corda in Christi fide firmasti. Vnde huius confirmationis mysterium subdit, dicẽs. *Contribulasti capita draconum in aquis*. id est superbias dæmonum in aquis baptismi annihilasti. Et dicit *contribulasti*. quia dæmones simul condolent virtute aquarum baptismi de cordibus gentilium se fore expulsos.

1225 Mare. Gentes. Baptismus.

Tu confregisti capita draconis, dedisti eum escam populis Aethiopum. 1226

Hic consequenter ostendit Dei potestatem ex submersione Ægyptiorum. Vbi notandum, quòd in scriptura draconis nomine, regnum Ægypti intelligitur, vnde Ezech. 29. dicitur. hæc dicit dominus. Ego ad te rex Ægypti, draco magne, &c. Et sic per capita draconis intellige principes, & proceres regni Ægypti, qui omnes confracti fuerunt, & in mari submersi, vt habetur Exod. 14. Et Exod. 15. dicitur. Electi principes submersi sunt in mari rubro, abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundũ quasi lapis. Quod aliis verbis psal. recolit, dicens. *Tu confregisti capita draconis*, scilicet regni Ægypti. Sed quid de ipsis postea factum fuerit, subdit. *Dedisti eum escam populis Æthiopum*. Vbi sciendum quòd (vt habetur Exod. 14.) postquam illi fuerunt in mare submersi, ipsorum cadauera mare proiecit ad littus. Vnde ibi dicitur, quòd viderũt filij Israel Ægyptios mortuos supra littus maris. Vnde & aues coruini generis, quæ affectuose cadauera mortuorum comedunt, ad illa cadauera descenderunt, & illa comederunt. Vnde aues illas nigras coruini generis, hic psal. figuratiuè vocat populũ Æthiopum propter coloris

Draco.

Medium terræ multipliciter. Beda. Bernard. Sæculum quid dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nigredinem.dicens. *Dedisti eum*, scilicet regnum, *Escam populis AEthiopum*, id est auibus nigris. Ma-
Glossa. gis autem mysticè hoc exponit glos. de dracone diabolo in aquis baptismi confracto, dicens. *Tu confregisti capita draconis.* id est, potestates draconis, id est, principis dæmoniorum. Vel caput draconis est initium peccati, quod est superbia. *Et dedisti eum*, scilicet draconem *escam populis AEthiopum.* id est, gentium omnium, quæ prius nigræ erant peccatis, sed post baptismum lotæ candore virtutum sunt dealbatæ, quibus diabolus datur in escam cõsumptionis, sed Christus datur illis in escam consummationis. Christus enim esca est, qua confirmamur in bono, sed diabolus est esca quam consumimus, dum per virtutes eius vires deducimus ad nihilum. Sic ergo gentes, quæ credunt hodie, corpus diaboli deuorant, dum alia diaboli membra ad Deum conuertunt. Sic ergo gentibus conuersis corpus diaboli præbet in escam. Iob 38. Quis præparat coruo escam suam? supple nisi Deus.

1217 **Tu dirupisti fontes, & torrentes, tu siccasti fluuios Ethan.**

Hic ostendit diuinam potentiam, ex eo quòd de petra aquam eduxit. Nam vt habetur Nume. 20. Cùm veniſſet Hebræorum populus in deserto Sina, aquam ad bibendum non habebant, propter sitim moriebantur tam homines quàm iumenta. Clamauit populus ad Moysen, Moyses autem orauit ad dominum dicens. Domine Deus, audi clamorem populi huius, & aperi eis thesaurum tuũ fontem aquæ viuæ, &c. Et ait illi dominus. Tolle virgam in manu tua, & congrega populum tu, & Aaron, & loquimini ad petram coram ipsis, & illa dabit aquas. Cũmq; eleuasset Moyses manum,
Aqua contradictionis. percutiens virga bis silicẽ, egressæ sunt aquæ largissimæ quasi de fonte in modũ torrentis inundantis, & bibit omnis populus, & iumenta. Et hanc historiam in breui cõmemorat hic psal. dicens. *Tu dirupisti.* s. petram, & exierunt fontes, & torrentes aquarum. Vel *tu dirupisti*, id est, aperuisti petram, &c. Et de petra, quæ sua natura aquam non habebat, aquam abundanter fecit exire, quod est signum summæ potestatis. Sic & econtrario flumina quæ naturaliter aquarum habent abundantiam, in siccum pro libito redegit. Et hoc est, quod subdit *Tu siccasti fluuios Ethan.* Vbi sciẽdum, quòd
Iordanis. Ethan interpretatur fortis, & robustus. Et sic per fluuios Ethan intelligitur fluuius Iordanis qui inter omnes fluuios terræ promissionis fortior est, & profundior. Et accipitur hic plurale pro singulari, cùm dicitur fluuios, id est, fluuium, sicut
Exo. 32. Fluuius. cùm dicitur. Isti sunt dij tui Israel &c. cùm tamen esset solum vnus vitulus. Est ergo sensus. *Tu siccasti fluuios Ethan.* id est fluuium Iordanis: quia vt habetur Iosue 3. Deus ad transitum filiorum Israel siccauit Iordanis fluuium tempore, quo aquis magis erat repletus. Vide ibi historiam. Magis autem mysticè hoc exponit glo. dans differentiam inter
Torrens. Prædicator. fluuios, & torrentes. Per fluuios intelligens bonos prædicatores, à quibus continuè aqua sapientiæ fluit, sed per torrentes illos prædicatores, qui ad tempus prædicant, sed in tempore tentationis deficiunt. Vnde dicit. In aliis enim verbum Dei fit fons aquæ salientis in vitam æternam, in aliis torrens, quæ est aqua currens, sed in æstate siccatur. Hi sunt illi, qui accepto vẽbo, prædicant, & currunt, sed tentationibus cedunt, qui non sic habent verbum, vt benè viuant, sed vt aliis annuncient: tamen ex vtrisque terra fidelium irrigatur à Deo. *Tu siccasti fluuios Ethan.* Ethan enim interpretatur fortis, & significat doctrinas pholosopho rum gẽtilium, & magorum de se præsumentium, quas Deus siccauit, dum ad prædicationem simplicium apostolorum, illos subiecit: quia elegit infirma, vt fortia quæque confundat, vt ait apostolus. 1. Corin. 1.

1218 **Tuus es dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram, & solem.**

Hic ostendit diuinam potentiam ex eo quòd cœlestia corpora creauit. Vbi notandum, quòd per cursum solis dies à nocte distinguitur: quia quando sol est supra hemisphærium nostrum, in ipso diem causat, quando vero est infra, in ipso causat noctem. Ex quo sequitur, quòd in cuius potestate est motus solis, in eius potestate est tempus, dies, & nox. Cùm igitur sol sit in potestate Dei: quia ipsum solem facit, ergo & dies, & aurora, & nox. Et hoc notans psalm. Dicit. *Tuus est dies, & tua est nox.* quia scilicet ista sunt in potestate tua, probat: quia sol, à quo ista causantur, est ipsius Dei. Vnde subdit. *Tu fabricatus es auroram, & solem.* Ex hoc vult concludere, quòd omnia corpora cœlestia a Deus sua potestate creauit: quia per solem, qui inter omnia corpora cœlestia nobis magis apparet, & maioris efficaciæ videtur, cætera corpora cœlestia vult intelligere. Per auroram autem hic intelligitur luna: quoniam aurora est finis noctis, in qua splendet luna. Omnis autem res à suo fine denominari potest, & ideo quia aurora terminat lunæ lumen, per auroram accipe lunam: Est ergo sensus. *Tu fabricatus es auroram, & solem* id est, lunam, & solem, & ex consequenti cæteras stellas, iuxta illud Genes. 1. Fecit Deus duo luminaria magna, &c. & stellas. Magis autem mysticè secundum glo. per diem hic accipe perfectos, & spirituales, quos illuminat sol iustitiæ Christus. Per noctem verò accipe minus perfectos & carnales, quos luna, id est, Christi perlustrat humanitas, quibus ait Apostolus 1. Corint. 3. Non potui vobis loqui quasi spiritualib. sed quasi carnalibus. Per auroram autem quæ est principium diei, intellige insipientes, sed per solem qui perfectam generat claritatem, intellige in sapientia & fide Christi perfectos. Et hos omnes fabricat Deus: quia ab ipso omnis sapientia grandis siue parua procedit secundum illud Ioan. 1. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: quia nullus nisi per ipsum illuminatur.

1219 **Tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem, & ver tu plasmasti ea.**

Hic consequenter ostendit Dei potentiam ex productione corporũ inferiorum. Vbi per termi-
Terminus terræ. nos terræ accipe omnia quæ terminantur, & vertuntur in terram, vt sunt omnia generabilia, & corruptibilia, quæ de terra generantur, & in terra terminantur. Est ergo sensus. *Tu fecisti omnes terminos terræ.* id est, omnia corruptibilia quæ vertuntur in terram. Et per hoc vult habere, quòd etiam fecit omnia quæ sunt media inter cælum, & terram,

terram: quia, si fecit omnia cœlestia, & omnia terrestria, omnia superiora & inferiora, consequens est, quòd etiam fecit media, & sic fecit omnia entia permanentia. Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Sed Deus de rebus successiuis, vt est motus, & tempus subdit. *A Estatem, & ver tu plasmasti.* per ista duo intelligens omnia tempora. Quamuis enim sint quatuor tempora anni, scilicet ver, æstas, autumnus, & hyems, tamen quia extrema tẽpora sunt æstas & hyems, æstas in calore, hyems in frigore tenet extremitatem, ideo per ista duo extrema alia duo media intelligit. Omnia autem prædicta ab illo loco, Deus autem rex noster induxit psalm. ad ostendendam Dei potẽtiam, qua Iudæos de captiuitate ad libitum liberare potest, Iob. 24. Ab omnipotente non sunt abscondita tempora. Magis autem mysticè fecit Deus omnes
Greg. 12. moral. c. 1. terminos terræ, quia omni rei terrenæ & corruptibili posuit terminum, vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. 14. Constituisti terminos eius, qui
Præscitia Dei, ordinauit omnia. præteriti non poterunt, dicens, Nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei consilio veniunt. Nam cuncta Deus futura præsciens, ante sæcula decreuit, qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe est homini, vel quantum hunc hæc mundi prosperitas sequatur, vel quantum aduersitas feriat ne electos eius aut immoderata prosperitas eleuet, aut nimia aduersitas grauet. Statutum quoque est quantum in ipsa vita mortali temporaliter viuat. Nam etsi annos
Vita. 4 Reg. 20. quindecim Ezechiæ regi ad vitam addidit omnipotens Deus, cùm eum mori permisit, tunc eum præsciuit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per prophetam dicatur. Hæc dicit dominus, dispone domui tuæ: quia morieris tu,
Mors. & non viues. Cui cùm mortis sententia data est, protinus ad eius lachrymas, & vita addita est. Sed per prophetam dominus dicit, quo tempore mori ipse merebatur, per largitatem verò misericordiæ illo tempore eum ad mortem distulit, quòd ante sæcula ipse præsciuit. Nec propheta igitur fallax: quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur, nec dominica statuta permutata sunt: quia vt ex largitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoq; ante sæcula præfixum fuit: ac spacium
Terminus vitæ. vitæ, quod inopinatè foris est additum, sine augmento præscientiæ fuit intus statutum. Benè ergo dicitur. Cõstituisti terminos eius, qui præteriti non poterunt. Et hoc non solum de rebus corporalibus, sed & de spiritualibus est intelligendum secundum Magistrum hic in glo. Vnde & ibi se subdit Greg. dicens, quòd dicitur. Const tuisti terminos eius, qui præteriti non poterunt, etiam iuxta spiritum intelligi valet: quia nonnunquam in virtutibus proficere conamur, & quædam dona percipimus, à quibusdam verò repulsi in imis iacemus. Nemo enim est qui tantum virtutis apprehendat quantum desiderat, quia omnipotens Deus interiora discernens ipsis spiritualibus proiectibus modum ponit, vt ex hoc homo vel bonum, quod apprehendere conatur, & non valet, in illis se non eleuet, quæ valet. Vnde ille quoque egregius prædicator, qui raptus vsque ad tertium cœlum fuerat, paradisi arcana penetrauerat, esse post reuelationem tranquillus, atque intentatus non valebat. Sed quia omnipotens Deus terminos constituit homini, qui præteriri non poterunt, & eleuauit hunc ad cognoscendum sublimia, & reduxit iterum ad infima toleranda, vt modi sui mensuras aspiciens, dum securitatem apprehendere conaretur, & non posset, ne per elationem extra se iret, per humilitatem cogeretur intra suos semper se terminos redire. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd non solum rebus terrenis Deus terminos fecit, sed etiam omnibus spiritualibus.

1230 **Memor esto huius, inimicus improperauit domino, & populus insipiens incitauit nomen tuum.**

Hic psalmista narrata potentia Dei, ipsius bonitatem implorat dicens. *Memor esto huius.* Sed cuius huius non dicit, sed subintelligitur, scilicet operis tui. Vnde alij transtulerunt. Memor esto huius creaturæ tuæ. Cuius creaturæ? scilicet prædicti populi Iudæorum. Ista litera aliter legitur de
Inimicus captiuitate prima, aliter de secunda. Nam, si exponitur de prima captiuitate, tunc ly *inimicus.* & *populus insipiens* stat pro populo Babyloniæ, qui Iudæos captiuauerat, & tunc est sensus. *Memor esto huius*, scilicet populi Iudæorum, vt ipsos liberes. Adducit causam, quoniam in ista captiuitate *inimicus improperauit domino.* scilicet populus Babylonicus. Improperauit enim domino, dum Iudæis captiuatis diccbatur. Ecce quàm potens est Deus vester, qui non valuit vos defendere à manibus nostris. Et hoc improperium directè tentabat contra Deum. De quo etiam populo Babylonico subdit. *Et populus insipiens incitauit nomen tuum.* quod est replicatio eiusdem sententiæ. Nam ipse populus Babylonicus ideo dicitur insipiens: quia caret cognitione veri Dei, in qua sola vera sapientia consistit. *Incitauit nomen tuum.*
Incitare. Incitare nomen domini, est ipsum promouere, & instigare ad iram. Et sic idem significatur in prima parte versus, cùm dicitur. *Inimicus improperauit domino.* quod in secunda ostenditur. *Et populus insipiens incitauit nomen tuum* quia inimicus, & populus insipiens stat pro populo Babylonico. Et improperare domino, & incitare nomen domini idem est, scilicet Deum ad vindictam incitare. Si autem exponitur de secunda captiuitate, tunc ly *inimicus & populus insipiens* stant pro populo Iudæorum, qui inimicus dicitur: quia iniustè Christum persecutus est. Matthæi decimo. Inimici hominis domestici eius. Etiam populus insipiens dicitur: quia Christum qui ad eum saluandum venerat, noluit recipere. Ioannis primo. Sui eum non receperunt. Iste ergo inimicus, & populus insipiens Iudæorum improperauit domino, & incitauit nomen do-
Ioan. 8. mini, vt pura quando Christo dicebant. Dæmonium habes. Et Ioannis nono. Scimus, quia hic homo peccator est, non nouimus vnde sit, Moysen nouimus, cui locutus est dominus, & similia. Et sicut tunc Christo improperabant, & ipsum ad iracundiam concitabant, sic & hodie faciunt, & facient, vsquequo ad fidem Christi reducantur. Ne ergo isti in tanto malo perseuerent, pro ipsis rogat psalm. allegans malum ipsorum, vt ex tanti peccati displicentia, ne perdurent, & Deum prouocent ad iracundiam, dicens. *Memor esto huius.* Quomodo autem memoratio, vel obliuio cadat in Deo, vide supra versiculo 349.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.

Hæc est vltima pars principalis psal. in qua vt Deum ad misericordiam prouocet, allegat populi Iudæorum afflictionem, & miseriam. Et facit quinque. Quia primò allegat Iudæorum pœnalitatem. Secundò promissionis Dei fidelitatem, ibi. *Respice*. Tertiò Iudæorum humilitatem, ibi. *Ne auertatur*. Quartò Dei offensionem, ibi *Exurge*. Quintò persecutorum iniquitatem, ibi. *Ne obliuiscaris*. Primò ergo allegans Iudæorum pœnalitatem, dicit. *Ne tradas, &c.* Vbi sciendum, quòd aliter exponitur de prima captiuitate, quàm de secunda. Si de prima exponitur, sciendum, quòd homo quamuis nō sit solum corpus nec solū anima, quia propriè nec anima est homo, nec corpus est homo, sed anima simul cū corpore est homo. Vndè nec propriè dicitur, ꝙ Iudas homo est in inferno, sed solum pars hominis illius, s. anima. Sic nec homo Petrus est in Paradiso, sed solū anima illius hominis, vnde in triduo Christus nec erat homo in sepulchro, nec erat homo in inferno: quia sola anima in inferno, & solū corpus in sepulchro erat. Tamen multotiens nomine partis principalioris totum intelligitur. Et quia anima est principalior hominis pars, nomine animæ totus homo accipitur. Sic enim dicitur Exod. 1. Omnes animæ, quæ egressæ sunt de femore Iacob, &c. i. omnes homines. Similiter & in proposito accipitur anima pro toto homine, cùm dicitur. *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi.* quod de Iudæis intelligitur: quia tunc soli Iudæi cōfitebantur Deo confessione laudis: quia soli Deum colebant. psal. 75. Notus in Iudæa Deus. Nomine autem bestiarum intelligūtur ipsi Babylonij, propter ipsorum crudelitatē, quam erga suos captiuos exercebant, vt patuit de tribus pueris, quos innocentes in fornacem ignis ardentis posuerunt, de Daniele, quem in lacum leonum clauserunt. Videns ergo psalm. in quorum manib. Iudæi essent traditi, pro ipsis orat dicēs. *Ne tradas bestiis, &c.* Si autem accipiatur de captiuitate secunda, sciendum ꝙ Iudæi hodie per orbem captiuitati Deo confitentur cōfessione laudis, & ipsum colunt, quamuis Christū negent Deum, & in parte negant, & confitentur in parte. Per bestias verò intellige ipsos dæmones, vt deducit Gregor. libr. 3. mora. c. 2. Videns ergo psal. ꝙ Iudæi quamdiu in secunda captiuitate manent, sunt alieni à fide Christi, & sic morientes dæmonibus perpetuo cruciandi traduntur, orat vt Deus ipsis misereatur ipsos ad fidem conuertendo, dicens. *Ne tradas bestiis animas, &c.* id est, oro vt animas Iudæorum, qui hodie per mundum dispersi vagantur, ne obliuiscaris in finem, scilicet Christum, qui est omnium fidelium finis, reducere per fidem: quia si reducantur sic in finem, non tradentur bestiis, scilicet dæmonibus cruciandi.

Homo. Anima. *Bestiæ dicūtur Babylonij.* *Bestia Diabolus*

3122 Respice in testamentum tuum, quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

Hic cōsequenter allegat promissionis Dei fidelitatem, & inimicorū malignitatem, quod de vtraque captiuitate exponitur. Si de prima, tunc per A testamentum Dei intellige testamentum vetus, in quo promisit Deus populo Iudaico: quòd quandocunque esset in captiuitatem ductus, si pœniteret de suis peccatis, ipsum liberaret, vnde dicitur Deut. 30. Si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde te retrahet dominus Deus tuus, & inducet te in terrā, quam possederūt patres tui, & obtinebis eā. Cū ergo in illa captiuitate Babylonica multi fuerint Iudæi boni, & pœnitentes, ex hoc testamento probat, ꝙ Deus eos debet inde adducere ad terram promissionis, dicens Deo. *Respice in testamentum tuum*, id est, respice promissionem, quam fecisti in scriptura testamenti tui. Consequenter allegat Babyloniorum iniquitatem, dicens. *Quia repleti sunt, qui obscurati sunt, &c.* Quod sic construitur. *Qui obscurati sunt terræ.* scilicet abundantia terrenorum, scilicet ipsi Babylonij, *repleti sunt domibus iniquitatum*, id est, repleti sunt iniquitatib. in quibus vt in domib. confidenter habitant. Si autem de secunda captiuitate exponatur, tunc per ly *testamentum* accipit legem nouam, in qua non terrena promittuntur, sed cœlestia, & æterna. Et tunc psal. orat vt testamentum nouum cito impleatur, quia complero ipso, scilicet completo electorum numero, quibus promissio noui testamenti dirigatur, ipsi Iudæi, qui reperientur, saluabuntur. Dicit C ergo. *Respice in testamentum tuum*, id est, imple & perfice quæ promisisti in testamento nouo, scilicet vitam æternam dare beatis. Et quando erit completum? Quando, scilicet iniquitas Antichristi, & eius satellitum erit impleta. Et hoc est quod subdit, quod hoc erit ad antichristum cum suis, qui obscurati sunt terræ, repleti erunt domibus iniquitatum. Construe vt supra.

Testamentum vetus. *Testamentum nouum.*

Ne auertatur humilis factus confusus, pauper, & inops laudabunt nomen tuum. 1233.

Hic allegat Iudæorum humilitatem, siue humiliationem. Nota quòd populus Iudaicus in captiuitatem ductus factus fuit humilis, & confusus, quia depressus, & subiugatus. Nam humilitas quandoque significat virtutem, quandoq; pœnam & afflictionem, vt dictum est, vers. 616. & vers. 896. Hic ergo humilis accipitur pro afflicto, & subiugato. quod satis ostendit cùm subdit. *Factus confusio.* quia non modica confusio fuit Iudæis, sic per idololatras captiuari, & subiugari. De populo ergo Iudæorum sic humiliato, & confuso dicit. *Ne auertatur.* s. à te vel à tua misericordia, sed reducatur quia si reducatur ad propria, quāuis sit pauper, & inops, tamen laudabunt nomen tuū, quod & sic factum fuit: quia quando per Zorobabel de captiuitate educti fuerūt in Hierusalē, statim ædificauerunt altare domino, & festū tabernaculorum fecerunt laudātes nomen domini, vt habetur 1. Esd. 3. Si autem de secunda tunc accipitur humilis, & confusus pro virtuoso: quia Iudæi, qui in fine reperientur, sub Christo humiliabuntur, & de sua infidelitate pudore perfundentur, quæ confusio est virtuosa, vt notatur supra ver. 345. Quod autem de humilitate, & confusione virtuosa loquatur, ostendit cùm subdit. *Pauper, & inops laudabunt, &c.* quia pauper, & inops dicitur qui verè est humilis. Mart. 5. Beati pauperes spiritu. Quæ autem sit differētia inter pauperem, & inopē, vide superius, vers. 580.

Humiliter.

Exurge

1234. Exurge, Deus, iudica causam tuam memor esto improperiorum tuorum eorum, quæ ab insipiente sunt tota die.

Hic consequenter allegat diuinā offensionem. Vbi aduerte, quòd iniuria, & opprobria illata contra populum Dei per Babylonicos directè militabant contra ipsum Deum, tum quia dicebāt Deum Iudæorum illos non potuisse defendere, tum quia iniuria illata membris resultat in caput. Cùm ergo Deus sit caput nostrum, & nos membra eius, mala B suis illata ad ipsum pertinent vt deducit Gregorius dicens. Si enim caput nostrum tormenta nostra non tangerent, nequaquam afflictis membris persecutori etiam de cœlo clamaret. Saule, Saule, quid me persequeris. Si cruciatus nostri eius pœnæ non essent, conuersis, afflictisque Paulus minimè diceret. Suppleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea. Et tamen de resurrectione iam sui capitis exaltatus dicit. Qui nos conresuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus. Nempe hunc in terra persecutionum tormenta constrinxerant, sed pœnarum suarum ponderibus pressus ecce iam per gloriam capitis in cœlo residebat. Ex quibus apparet, quòd iniurię nobis illatę, & pœnę Christi esse dicūtur. Quod bene considerans psal. nūc ait. *Exurge, domine, iudica causam tuam.* Quæ causa? quia scilicet dicunt Babylonij, vbi est Deus tuus, qui te liberare possit? Vel si referatur ad captiuitatem secundam eodem modo exponitur de Romanis. Vnde causam istam exprimit dicens. *Memor esto improperiorum tuorum.* Hic ly *tuorum* vel referri potest ad Deum, vt improperia dicantur Dei, id est, contra Deum, vel ad populum Iudæorum. vt sit sensus. *Memor esto improperiorum tuorum*, qui scilicet sunt tui per cultum singularem. Et à quibus sint ista improperia illata subdit. *Quæ sunt ab insipiente tota die*, scilicet ab insipiente po- D pulo Babylonico, quò ad primam captiuitatem, vel ab insipiente populo Romano, quò ad secundam: qui vterque populus dicebatur insipiens, quia sine cultu veri Dei erat. *Memor ergo esto eorum*, scilicet tuis dans coronam, hostibus pœnam. Et aduerte quòd memoratur Deus bonorum & malorum multipliciter, scilicet primò nobis miserendo. Iob. 7. Memento mei, Deus, quia ventus est vita mea. Secundò in tribulatione subueniendo psalm. 135. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri. Tertiò æternaliter præmiando, vt hic & psal. 113. Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis. Quartò peccata relaxando. Tob. 3. E Nunc, Domine, memor esto mei, neque vindictam sumas de peccatis meis. Quintò malorum memoratur ipsos puniendo. Psalm. Memor esto, domine, filiorum Edon.

Gregor. 3. mora. c. 11. Pœnæ nostræ sunt Christi. Act. 9. *Ephes. 2.* *Memoratur Deus multipliciter.*

1235. Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum, superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

Hic vltimò allegat persequentium iniquitatem. Si ad primam captiuitatem referatur, ipsi Babylonij dicebantur inimici Dei, tum quia Deum blasphemabant, dicentes ipsum non posse liberare Iudæos de ipsorum manibus, tum quia erant idolatræ, & superbia pleni, de quibus subdit. *Superbia eorum*, scilicet Babyloniorum *ascendit semper.* Quandiu enim superbia, & aliud peccatum durat, semper crescit: quia diuturnitas peccati ipsum auget, etiam quia in tantum superbia Nabuchodonosor regis Babyloniorum ascendebat, quod se adorari tanquam Deum volebat ab omnibus in statua aurea, quam erexerat. vt habetur Daniel. 3. Si autem exponatur de secunda captiuitate, tunc exponitur de superbia Romanorum quæ tantum ascendit, quod Christum vbique persequebantur in terris. Vnde hoc de superbia Romanorum exponit Magister in glo. Sed hic est vnum dubium, B scilicet quomodo Deus odio haberi potest ab aliquo ethnicorum. Vnde sicut summum malum non potest ab aliquo diligi, sic nec summum bonum odiri. Ad oppositum tamen est, quod hic dicitur, & Ioan. 15. Nunc autem viderunt, & oderunt me, & patrem meum. Responsio: dicendum, quòd odium est quidam motus potentiæ appetitiuæ, quæ non mouetur, nisi ab aliquo apprehenso. Deus autem ab homine, dupliciter potest apprehendi. Vno modo secundum seipsum, puta cùm videtur per essentiam. Alio modo per effectus eius, puta cùm inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Deus autem, per C essentiam suam est ipsa summa bonitas, quam nullus odio habere potest, quia de ratione boni est, quòd ametur, ergo multo fortius de summo bono. Et ideo impossibile est, quod omnis videns Deum per essentiam, ipsum habeat odio. Vnde dicit Magister lib. 4. distinct. vlti. quòd damnati in iudicio non videbunt diuinam essentiam: quia diuinitas sine gaudio videri non potest, nec odiri, quia res odita visa non gaudium ingerit, sed turbationem. Si autem Deus ab homine apprehenditur per effectus suos, tunc sciendum, quod aliqui sunt effectus diuini, qui nullo modo possunt esse contrarij voluntati humanæ, sicut esse, viuere, & intelligere, quæ omnibus sunt appetibilia, & amabilia. Et secundum istos effectus Deus odio haberi non potest. Quidam autem sunt effectus diuini, qui repugnant voluntati inordinatæ, sicut cohibitio peccatorum per legem Dei, pœnæ inflictio. Talia enim repugnant voluntati per peccatum deprauatæ. Et secundum consideration em talium effectuum, Deus ab aliquibus odio potest haberi, inquantum scilicet, apprehenditur, vt peccatorum, & delectationum carnalium prohibitor, peccatorum damnator, pœnarum inflictor, & huiusmodi. Cùm ergo dicitur quod Deus est summum bonum, carens omni malo, ergo odiri non potest. conceditur sub nomine huius, sed benè in quantum punitor & huiusmodi. Vnde & damnati tantum habent Deum odio, quod vellent ipsum non esse, vt dicit Magister lib. 4. distinct. 50.

Superbia. *Quæstio. Odium Dei*

PSALMVS LXXIIII.

C Onfitebimur tibi, Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuum. 1236.

Titulus huius psalmi hic est. *In finem, ne disperdas, vel corrumpas, psalmus cantici Asaph.* Vbi notandum quòd sicut psalmus præcedens ab Asaph fuit factus pro liberatione filiorum Israel à captiuitate

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitate Babylonica, & Romana, sic ipse Asaph istũ psalmum consequenter fecit rogans Deum, ne amplius permitteret populum suum à gentibus captiuari. Est ergo psalmus iste oratio ipsius Asaph, vt Deus populum suum liberatum de captiuitatibus amplius captiuari non permittat. Et sic est sensus tituli ad literam. *Iste psalmus cantici Asaph*, qui quidem est psalmus, quia docet bene agere, est canticum, quia docet Deum laudare, qui dirigit nos in finem. Orat: & quid? ne scilicet *disperdas, vel corrumpas*, scilicet, ne disperdi, vel corrumpi amplius permittas populum tuum Israel ab aliquibus hostibus. Et sic quoad literam psalmus iste diuiditur in tres partes, quia ponitur primo liberatorum confessio. Secundò inimicorum amotio, ibi. *Dixi iniquis.* Tertiò Deo gratiarum actio, ibi. *Ego autem, &c.* Dic vt Nic. de Ly. Quantum vero ad sensum propheticum sciendum, quòd intentio psalmistæ est ostendere Christum verum Deum, & verum hominem, iudicémque venturum viuorum omnium, ac mortuorum, ad hoc maximè, vt Iudæi credant in ipsum, & ne aduersitatibus pressi corrumpant, vel disperdant fidem, & spem, quam ipsorum patres antiqui habuerunt in Christum venturum. Est ergo sensus tituli, iste psalmus, quem fecit Asaph, est in finem, scilicet in Christum nos dirigens, qui dicitur psalmus, qui mouet ad benè optandum, dicitur etiam canticum, quia agit de præmiatione æterna. Hoc intendit, ne tu, Iudæe, vel quicunque alius aduersitatibus pressus disperdas, vel corrumpas fidem, scilicet & spem, quam antiqui patres habuerunt in Christum. Psal. autem iste diuiditur in duas partes, secundum quòd sunt duo genera hominum, quia quidam sunt humiles, & depressi, quidam vero florentes, & superbi. Primò ergo consolatur humiles. Secundò terret superbos, ibi. *Narrabimus mirabilia.* Quantum ad primum sciendum, quantum ad præsens spectat, quòd confessio est triplex, scilicet confessio foralis eloquentiæ, reorum damnatiua, confessio salutaris pœnitentiæ peccatorum purgatiua. confessio laudis, & excellentiæ gratiarum redditiua. Prima est confessio foralis, quæ scilicet fit in foro iudiciali, per quam reus confessus iustè condemnatur à iudice, de qua ad literam dicitur Iosue 7. Dicit Iosue ad Achor. Fili, da gloriam Deo, & confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas. Respondit Achor. Verè ego peccaui, &c. ex qua confessione iustè fuit condemnatus ad mortem. Et nota, quòd ista confessio facta in foro iudiciali solum confitenti præiudicat, & non alteri. vt habetur 2. quæst. 1. nos. Sed fortè dices, quis est reus; nunquid in iudicio tenetur se quis reum confiteri? Et videtur quòd non, quia tunc esset suiipsius homicida. Ad oppositum videtur, si veritatem non confiteatur, proditor erit veritatis, quod nunquam licet. Respondeo quòd sic, quia iudici tenetur respondere, & non nisi verum. ergo non est homicida suiipsius propriè, sed valdè indirectè, quia aliquod peccatum in hoc casu sibi non imputatur, & ista confessio non est ad propositum. Secunda confessio est salutaris pœnitentiæ. & de ista dicitur. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino &c. vbi Psalm. docet aliena peccata tacere, & solum propria confiteri, & se solum accusare, non excusare, dicens. Confitebor aduersum me iniustitiam meam. Notandum tamen, quòd in casu licet alienum peccatum in confessione dicere, immo expedit, non quidem ad excusationem sui peccati, sed ad declarationem. Verbi gratia. Quis cognouit matrem: ipsa volente, vel mulier quædam cognita est à curato suo, ipso instigante. Talis enim non potest confitendo grauitatem peccati declarare, nisi peccatum alterius dicat. Ista autem confessio est peccatorum purgatiua. Vnde gloss. super illud Psal. 95. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, ait. Confitendo fit homo de fœdo pulcher. Si ergo amas pulchritudinem, confitere, vt sis pulcher, id est iustus. Ideo prius dicit confessio: & postea pulchritudo. Vnde & Rebecca de camelo prosiliuit, viso Isaac, vt ei iungeretur, quia ecclesia de tortuosa vitiorum gibbositate per confessionem descendit veniens ad Christum. Et ideo debitè confessio dicitur decor. Psalm. 103. Confessionem, & decorem induisti amictus lumine sicut vestimento quia scilicet per confessionem decor, & lumen gratiæ acquiritur. Tertia confessio est laudis. Sic enim confiteri alicui est illum laudare & extollere, vel illi gratias agere, & sic Deum laudando, ei confitemur. psalmus 108. Confitebor domino nimis in ore meo, in medio multorum laudabo eum. Ad propositum ergo confessionem laudis diuinæ præcedere debet confessio salutaris pœnitentiæ, quia nullus Deum laudare potest, nisi à peccatis fuerit purgatus, quoniam vt habetur psalm. 49. Peccatori dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, &c. Prius ergo quàm ad confessionem laudis accedat, ad confessionem criminis accedere debet, per quam peccata purgantur. Et hoc notans quilibet verus humilis, dicit. *Confitebimur tibi, Deus*, scilicet confessione prima pœnitentiali. Et iterum replicat, dicens. *Confitebimur tibi*, scilicet post confessionem criminis confessione laudis. Vnde glo. hic ait. Confiteri peccata vel semel terreno iudici, mortem inducit, sed Deo facta frequens confessio, vitam parit. Post confessionem vero criminis, laus sequitur Dei: sed post laudem, inuocatio. Vnde subditur. *Et inuocabimus nomen tuum.* Inuocatio enim diuini nominis sequitur confessionem, quia prius est (vt ait glossa) peccata confiteri, per quod euacuatur à malis, postea Deum inuocare in auxilium, quo bonis implentur. A purgato enim animo inuocatur Deus vt à suo. Indeuotus vero, si eum vocat, iudicium sibi postulat. Quid autem propriè sit inuocare Deum, vide suprà versiculo 4 5 4.

Confessio multiplex

Quæstio.

Psal. 31.

Nota totum.

Narrabimus mirabilia tua, cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. 1237.

Hæc est secunda pars, in qua terret superbos. Nihil autem tantum terret peccatores, sicut consideratio vltimi iudicij, in quo mirabilia aget Deus circa iustos, ac reprobos. Ideo vt bonos consoletur, & malos terreat, hic mirabilia diuini iudicij narrare proponit, quæ mirabilia maximè sunt tria, scilicet, primum, quòd Christus erit verus iudex: secundum quòd erit vniuersalis omnium iudex, ibi. *Quia neque ab oriente*, tertium quòd erit iustus iudex, ibi. *Hunc humiliat.* Quantum ad primum ostendit tria. primum quod potestas iudicandi Christo condonatur. Secundum quod dignitas

dignitas iudicandi bonis applicatur, ibi. *Liquefacta est.* Tertium, quod malorum iniquitas inexcusabilis demõstratur, ibi. *Dixi iniquis, &c.* Quantum ad primum sciendum, quòd potestas iudiciaria data est Christo, inquantum homo est, non in quantum Deus, quod ipse exprimens ait. Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Vbi Augustinus. Christus filius Dei, & filius hominis est, quia filius hominis est, accipit potestatem iudicium facere, quod scilicet erit in fine sæculi, vbi erit resurrectio corporũ mortuorum. Animas enim suscitat Deus per Christum filium Dei, corpora verò suscitat per eundem filium hominis. Nam secundum quòd filius Dei est, semper potestatem habuit iudicium facere, secundum autem quòd filius hominis est, accepit hoc ex tempore. Et hoc est, quod ait psalmista. *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Modo enim tempus est docendi, & miserendi, sed in fine erit tẽpus iudicij. Accepit enim Christus tempus, nunquid accepit filius Dei tempus? Filius Dei non accepit tempus, sed filius hominis. Idem tamen est, filius Dei per quem facti sumus, & filius hominis per quem refecti sumus. Accepit ergo tempus, vt filius hominis, qui gubernat tempora vt filius Dei. Accepit ergo Christus secundum hominem, quod ipsemet dat Deus, scilicet potestatem faciendi iudicium. Nam secundum quòd filius Dei, nunquam caruit potestate iudicandi. Hæc sunt ergo mirabilia, quæ narrare incipit, scilicet vt factor temporum, tempus accipit, vt creator omnium, potestatem accipiat iudicandi.

Index est Christus vt homo.

Augusti.

Psal. 74.

Liquefacta est terra, & omnes, qui habitant in ea, ego confirmaui columnas eius. 1238.

Hic ostendit secundum mirabile, scilicet quòd dignitas iudiciaria bonis applicatur. Vbi sciendum, quòd non solum sancti apostoli, sed etiam alij boni cum Christo sedebunt in iudicio ad iudicandum, licet diuersimodè, dicente Christo suis Apostolis. Vos, qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Quod non solum de apostolis intelligendum est, sed de omnibus imitatoribus Christi. vt ostendit Greg. dicens. Vos qui secuti estis me, &c. Duo denario numero quantitas vniuersitatis exprimitur: quia quisquis stimulo diuini amoris excitatus hic possessa reliquerit, illic proculdubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit, vt simul tunc iudex cum iudice veniat, qui consideratione iudicis sese spontanea paupertate castigat &c. Sic ergo in hoc numero duodenario iudicantium omnes intelliguntur, qui propter euangelium sua dimiserunt, & secuti sunt dominum. Vnde Augustinus ait. Ex hoc loco discimus cum suis discipulis iudicaturum Iesum, nec quoniam super duodecim sedes sessuros esse ait, solum hos duodecim homines cum ipso iudicaturos putare debemus. Duodenario quippe numero vniuersa quædam significata est iudicantium multitudo, propter duas partes numeri septenarij, quo significatur plerunque vniuersitas, quæ duæ partes, id est, tres, & quatuor, altera per alteram multiplicata duodecim faciunt. Alioquin cùm in locum Iudæ traditoris Matthiam legimus ordinatum, apostolus Paulus, qui plus omnibus laborauit, vbi ad iudicandum sedeat non habebit, qui profecto cum aliis sanctis ad numerum iudicum se pertinere demonstrat, cùm dicit. Nescitis, quia angelos iudicabimus? Hanc ergo dignitatem bonis concessam hic prædicit psalm. dicens. *Liquefacta est terra &c.* Vbi per terram accipe omnes homines terram in habitantes, quorum columnæ fuerunt apostoli & cæteri alij iusti, qui tamen à calore peccati omnes liquefacti sunt, vt puta apostoli in Christi passione fugerunt, qui columnæ fidei principales erant. Et hoc notans, dicit *Liquefacta est terra*, scilicet à stabilitate virtutis, & iustitiæ defluxit. Sed de qua terra loquatur, exponit cùm subdit. *Et omnes habitantes in ea* & ponitur pro, id est, vt sit sensus. *Liquefacta est terra* id est, omnes habitantes in terra. *Ego confirmaui columnas eius.* id est, dicit Christus. Ego, qui non sum nunc suppliciorum exactor, sed peccatorum donator, *confirmaui columnas eius*, id est, bonos, & prædestinatos, scilicet apostolos, & cæteros iustos consummaui in fide per meam resurrectionem, confirmaui in charitate per spiritus sancti missionem, confirmaui in honore per iudiciariam mecum potestatem. Et nota hic, quod apostoli etiam cæteri iusti per columnas significantur, quia septem donis spiritus sancti ditantur, quibus velut columnis septem ecclesia sustentatur. Vnde de domo ecclesiæ dicitur. Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Vbi nota, quòd sacra scriptura septem materias columnarum diuersarum ostendit, per quas septem dona spiritus sancti quibus iusti fortificantur demonstrat. Prima columna est donum timoris, quo mens semper Deo humiliatur, quod figuratur in columna nubis, quæ à spiritu circunquaque mouetur faciliter, sic & humilitas impulsum spiritus sancti sequitur semper. Nec. 9. In columna nubis ductor eorum fuisti, scilicet iustorum. Secunda columna est donum pietatis, quæ per columnam auream figuratur. De qua Eccle. 26. Columnæ aureæ super bases argenteas. In auro enim ratione sui coloris, & valoris significatur pietas. Tertia columna est donum scientiæ, quæ per columnam argenteam denotatur, quia argentum ad modum scientiæ sonorum est, atque perlucidum Can. 3. Columnas eius fecit argenteas. Quarta columna est donum fortitudinis, quæ per columnam ferream figuratur. Hiere. 1. Dedi te in columnam ferream: per ferrum enim quod inter metalla fortius est, designatur fortitudo. Quinta columna est donum consilij, quod figuratur in columna fumi. De qua dicitur Iudicum 20. Viderunt columnam fumi de ciuitate conscendere. Fumus enim, qui ex sui natura semper sursum ascendit, & ad cœlum eleuatur, significat donum consilij, quo quis, omnibus mundi spretis, cælestis efficitur. Sexta columna est donum intellectus. Intellectus enim ad munditiam pertinet cordis, qua intellectus nullis obfuscatur immunditiis. quod figuratur in columna marmorea, quæ sordes retinere nescit, sed semper candida splendet. De qua Can. 5. Crura eius columnæ marmoreæ. Septima columna est donum sapientiæ, quod figuratur in columna pacis, & requiei, quia sapientia mentem quietat. De qua dicitur Eccle. 36. Adiutorium illi est, & columna, & requies. Istæ erigo sunt septem columnæ, quibus ecclesia Dei sustentatur

Iudicabunt omnes iusti Aug. 20. de ciuitate Dei.

Duodecim septẽ.

Sapien. 9.

Columnæ multiplex.

dona spiritus sancti per columnã significantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stentatur, & iusti omnes significantur. Ideo iusti columnarum nomine significantur, cùm hic dicitur. *Ego confirmaui columnas eius.*

1239 **Dixi iniquis, nolite iniquè agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu.**

Hic consequenter ostendit malorum iniquitatem in iudicio fore inexcusabilem. Vbi notandum quod quamuis lege naturali quilibet faciens malum, sciat se facere malum, vt deducit Gregor. 27. mora. cap. 18. Tamen quando peccator de peccato suo corrigitur & amouetur, tunc minus excusationem de peccato suo prætendere potest. Excusationem ergo aliquam prætendebant gentiles ante Christi incarnationem, quia ad eos neque propheta, neque alius, qui eos corriperet, fuerat missus, quia prophetæ in solo populo Iudæorum manebant, secundũ illud psal. 147. Non fecit taliter omni nationi &c. Venit ergo Christus, apostolos per vniuersum mundum misit, qui peccatores corrigerent, & sic eis nullam excusationem de peccatis suis relinquerent. Et hoc est, quòd hic ostẽdit psalmista, dicens. *Dixi iniquis &c.* Et duo facit. Quia peccatores primò admonet, vt peccare desistant. Secundò ne peccata excusent: ibi. *Nolite extollere.* Quantum ad primum dicit. *Dixi iniquis &c.* Loquitur enim illis, qui iam per peccatum ceciderunt, ne in peccato perseuerent. Quid autem dixerit, subdit. *Nolite iniquè agere*, id est, nolite in peccato perseuerare, sed surgite ad medicum. Malum enim est peccare, sed pessimum est, in peccato perseuerare. Et aduerte, quòd aliud est peccatum operis, aliud est peccatum cordis, vt ostendit Gregor. libr. 11. mora. ca. 23. dicens. Scelus in opere, delictum verò plerunque est in cogitatione. Vnde & per psalmistam dicitur psal. 18. Delicta quis intelligit? quia videlicet peccatum operis tanto citius cognoscitur, quanto exterius ostendit. Peccata vero cogitationis eo ad intelligẽdum difficilia sunt quo inuisibiliter perpetrantur. Peccara ergo operis reprimit, dicens. *Dixi iniquis, nolite iniquè agere.* Peccata verò cordis reprimit, dicẽs. *Et delinquentibus nolite exaltare cornu.* Per cornu enim ipsum peccatum cogitationis intelligitur, vt statim ostendã. Et sic exaltare cornu, est corde contra Deum superbire.

Grego. Peccatum Delictum

1240 **Nolite extollere in altum cornu vestrum, nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.**

Hic admonentur peccatores, ne peccata excusent. In altum enim cornu extollit, qui commissum peccatum superbè defendit. Vnde glossa. Quasi enim cornu in altum erigit, qui peccata sua per alios excusare nititur, vt per diabolum, vel suos suasores, vel per necessitatem stellarum. Et quia tales excusantes peccata sua culpam in Deum nituntur inferre. Ideo hoc clarius exponens subdit. *Nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.* Vbi glo. Aduersus Deum iniquitatem loquitur, qui se dicit iniustè pati, cùm nequiores prosperi sint, quod est dicere Deum iniustum. Vel aduersus Deum iniquitatem illi loquuntur, qui non sua culpa, sed necessitate stellarum dicunt se peccasse, vt Deo, non sibi imputetur. Nihil enim aliud est peccatum excusando defendere, nisi iniquitatem aduersus Deum loqui, & Deo peccati culpam imponere. vt ostendit Gregor. dicens. Hæc namque sunt verè humilitatis testimonia, iniquitatem suam cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire. vt supra versiculo 553. Et ibidem adde, quod hic dicitur. Cúmque excusare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per serpentem, auxerunt culpam, quam tueri conati sunt. Adam enim Deum tangens, quòd ipse peccati auctor extitit, qui mulierẽ fecit, & Eua culpam ad dominum referens, qui serpentem in paradiso posuisset. Qui enim ore fallentis diaboli audierant, eritis sicut dij, qui Deo esse similes in diuinitate nequiuerunt, ad erroris sui cumulum Deum facere sibi similem in culpa conati sunt. Hic autem moraliter notandum, quòd diuersa peccata in scriptura per cornu significantur. Et sic quia omne peccatum procedit à corde. ideo per cornu intellige specialiter peccata interiora siue cordis. Nam cornu in scriptura significat ambitionem superborũ: simulationem deceptorum, obstinationem reproborum, cupiditatem auarorum, voluptatem lasciuorum, transgressionem mandatorum. Primo cornu significat superbiam quoniam sicut cornu in corpore animalis altiorem locum poscit, & cætera membra supergreditur, sic & superbia semper ad alta ascendere conatur, & cæteris eminere hominibus, & cætera procedere: vide in dictionario literam cornu.

Greg. 22. mor. 4. 33.

Matth. 5. cornu significat peccatum

Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus, quoniam Deus iudex est. 1241

Hic ostendit, quòd ipse Christus est vniuersalis omnium iudex, sic quod illius iudicium nullus effugere potest, cùm Deus sit immensus omnia replens, aliquo singulari loco non continetur, vt ab alio sit absens, & sic ad nullum locum potest esse fuga, vt eius euitetur iudicium. Vnde ad istum intellectum inducit hunc versiculum Grego. dicens. Potestas enim diuini iudicij (quia vndique stringit) circulus dicitur & quia intra se omnia scindendo complectitur, falcis nomine significatur. In falce enim quicquid inciderit, intus cadit. Et quia potestas diuini iudicij nullatenus euitatur, intra enim ipsam sumus quolibet fugere conemur, rectè cùm venturus iudex ostenditur, falcem tenere perhibetur, quia cum potenter ad omnia obuiat, incidendo circundat se esse intra iudicij falcem: propheta conspexerat, cùm diceret. Si ascendero in cœlum, tu illic es: & si descendero, in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Intra quandam falcem diuini iudicij se vidit, cum ex nullo se loco patere fugæ aditum posse cognouit, dicẽs. *Quia neque ob oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus* subaudit, patet via fugiendi. Atque mox ipsam supernæ potentiæ omnimodam comprehensionem subdens, ait. *Quoniam Deus iudex est.* Ac si diceret Fugiendi via vndique deest, quia ille iudicat, qui vbiq; est. Hæc ille. Quamuis enim in certo quodam loco fiet iudicium vltimum, scilicet in aere contra montem Oliueti, ex quo ascendit dominus (vt ait magister) tamen potentia iudicis totum orbem occupabit: vt non sit in orbe locus, in quo quis latere possit. Propter quod dicit Apostolus. Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Gl. id est, ante iudicem Deum sedentem. Et hoc dicitur à simili. Tribunal enim est sedes iudicum, quæ in excelso loco locatur, vt iudex ab omnibus videatur, & ipse ex eminenti loco omnes valeat intueri. Ita Christus in iudicio quasi in tribunali sedebit: quia & ab omnibus videbitur, & ipse omnium conscientias videbit, & omnium causas iudicabit. Et horum causam subdit, dicens. *Quoniam Deus iudex est.* id est, quoniam Christus, qui est iudex, est Deus. Deus autem vbique est, & omnia continet &c. Mystice autem hoc exponit glo. dicens, quòd oriens sunt boni quibus oritur sol iustitiæ, scilicet, homines claritate conspicui. occidens sunt, quibus occidit sol iustitiæ, id est, mali. Deserti montes sunt falsi prædicatores, qui locum montium vsurpant, sed à veritate Dei sunt deserti: quibus Deus præsens est, non ob merita, vt in bonis, quibus Deus præsens est per gratiam non modo per cognitionem. Est ergo sensus: Cur mala non faciatis, ratio est, quia Deus neque deest ab oriente, id est, à bonis, neque ab occidente, id est, à malis, neque deest à desertis montibus, id est, à falsis prædicatoribus, quia omnibus generibus hominum præsens est Deus, & cognitor est. Quoniam Deus iudex est etiam eorum, quæ sunt in corde.

Magister li. 4. dist. 48. Rom. 14.

Oriens. Occidens. Montes deserti.

1242 **Hunc humiliat', & hunc exaltat, quia calix in manu domini vini meri plenus mixto.**

Hic ostendit consequenter, quod Deus est iustus iudex. Et diuiditur in partes tres. Quia ostenditur primò, quòd per Christum omnes iustè iudicantur. Secundò quòd omnes piè admonentur, ibi, *Ego autem.* Tertiò omnia iustè terminantur, ibi, *Et omnia.* Quantum ad primum sciendum, quòd diuina iustitia à se superbos repellit, & deprimit, sed humiles corde exaltat, Christo dicente. Omnis, qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. Quam iustitiam ante longè præuiderat psalmista dicens, *Hunc humiliat*, scilicet, superbum. *Hunc exaltat*, scilicet, humilem. Vbi notandum, quòd humiliatio est multiplex, similiter & exaltatio. Nam, vt ait Chrysostomus super Lucam. Humilitatis nomen est multiplex. Humilitas enim quandoque virtus est, iuxta illud. Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Et est humilitas idem quòd ærumna siue pœna, iuxta illud psalm. 142. Humiliauit in terra vitam meam. Similiter & est multiplex exaltatio, scilicet præsumptionis: qua diabolus superbus voluit exaltare seipsum. Esa. 14. Super astra cœli exaltabo solium meum. Et est quædam exaltatio præmiationis. Psalm. 36. Expecta dominum, & exaltabit te, vt hæreditate capias terram. Nunc ad propositum hunc humiliat, hunc scilicet, qui præsumptuosè seipsum extollit, humiliat Deus pœnis, & ærumnis. Et illum, qui se virtuosè humiliat, exaltat præmiis, & honoribus, quia vt dicitur Iob 5. Ponit humiles in sublime. Quod exponens Gregor. dicit, In sublimi humiles ponuntur: quia ij, qui nunc pro Dei amore despecti sunt, postea cum Deo iudices veniunt. Vnde autem veniat talis humilitas, & exaltatio, ostendit, cum subdit. *Quia calix in manu domini vini meri plenus mixto.* Vbi notandum, quòd per calicem significatur lex diuina, quæ ideo calix dicitur, quia inde Deus suos fideles potat, iuxta illud Eccl. 15. Aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Hic autem calix legis diuinæ continet vinum merum, & etiam mixtum. id est, feces. Per vinum merum, quod cor lętificat iuxta illud Psalm. 103. Vinum lætificet cor: intellige præmium ęternum, iustis debitum. Iudic. 9. Vinum, id est, præmium ęternum, lętificat Deum, & homines. Per vinum autem mixtum, & non depuratum, scilicet per feces, intellige pœnam malis debitam. Apoca. 14. Si quis adorauerit bestiam, bibet de vino irę furoris Dei. Est ergo sensus: quia *calix in manu domini*, id est sacra scriptura, *plenus vini meri*, id est, declarans premium ęternum iustis debitum & plenus *mixto vino*, id est, declarans pœnam malis debitam. Iste ergo calix Dei *in manu domini*, id est, in operibus domini: quia scilicet sic dabit iustis præmium, & malis supplicium: vt prędicit scriptura sacra. Vel aliter totum *hunc humiliat, hunc exaltat*: hic duos populos intelligit, scilicet Iudęum, & gentilem. Christus ergo veniens *Hunc humiliat*, scilicet, populum iudaicum, quia in Christũ noluit credere, aliis nationibus subiiciet. *Hunc exaltat*, scilicet populum gentilem, qui Christum recepit: quia in cognitione legis diuinę, & veritatis fuit exaltatus, *quia calix in manu domini*, scilicet scriptura sacra, quę plena est vino mero, & mixto. Vbi notandum, quòd tota scriptura in duas partes diuiditur scilicet in antiquum, & nouum testamentum. Antiquum testamentum erat quasi quędam figura significans rem noui testamenti, scilicet ipsum Christum, & legem nouam, vt deducit Gregor. super Ezech. parte 1. Vnde illa sacrificia carnalia erant quasi fęces ab illis figuris, Iudęis ergo, quibus remansit vetus testamentum, & illę figurę carnales, remansit vinum mixtum, sed gentilibus conuersis, qui Christum, & eius legem recipiunt, datur vinum merum. Ecce ergo quomodo humiliat Iudęos, verum legis intellectum auferens ab eis. Ecce quomodo exaltat gentiles, vinum merum dans eis, scilicet cognitionem Christi, & nouę legis. Et istum intellectum videtur sequens versus confirmare, dicens.

Luca 18.

Humilitas. Exaltatio.

Christ.

Gre. 6 mo. cap. 2.

Calix. scriptura

Vinum merum & mixtum.

1243 **Et inclinauit ex hoc in hoc, veruntamen fex eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ.**

Veruntamen fex eius: vt sit sensus. *Et inclinauit* scilicet dominus hunc calicem scripturę, *ex hoc* id est, à iudaico populo, *in hoc*, id est in gentilem populum, in quem spiritualis sensus scripturæ eliquatus est. Et per hoc patet quomodo humiliat populum iudaicum, & exaltat gentilem. Vnde sequitur. *Veruntamen fex eius non est exinanita*, scilicet, figuræ legis antiquæ non cessauerunt, scilicet à Iudæis: quia carnalia sacramẽta apud eos remanserunt, quia dicunt in illis figurata, scilicet Christum, & legem eius nondum aduenisse. Vnde de isto calice scripturæ subdit. *Bibent ex eo omnes peccatores terræ.* Vbi sciendum, quòd peccatores sunt duplices scilicet superbi, qui regem suum, scilicet Christum negant: alij peccatores humiles, scilicet, gentiles cõuersi, qui regi suo Christo per fidem se humiliter subiiciunt.

Bibere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Omnes ergo bibunt ex isto calice scripturæ, sed differenter: quia peccatores humiles bibunt vinum merum calicis, recipiendo Christum, & eius legem, sed peccatores superbi, scilicet Iudæi bibunt fœces, scilicet antiquas figuras de Christo retinentes, & sacrificia carnalia, quorum significata adhuc impleta non credunt. Vel aliter iuxta primam expositionem versiculi præcedentis, si per vinum merum intelligatur præmium bonis debitum, & per vinum mixtum supplicium debitum peccatoribus: tunc est sensus. *Bibent ex eo omnes peccatores terræ*, id est, ex vino mixto: quia omnes peccatores punientur æternaliter, & non solum in præsenti vita, quia per pœnas vitæ præsentis non exinanitur fex, id est, non terminatur pœna debita B malis: quia vt dicitur psalm. 10. Pluet super peccatores laqueos ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum, boni autem inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuę potabis eos.

1244. Ego autem annunciabo in sæculum cantabo Deo Iacob.

Hic omnes piè admonentur. Deus enim volens omnes homines saluos fieri voluntate, scilicet, signi, omnes semper admonet, vt opera iustitię faciant: per quę vnum merum æterni præmij percipere queant, vt ostendit Gregor. in homil. dicens, C
Ad erudiendam autem dominus plebem suam, nullo tempore destitit Deus operarios mittere: quia
Gre. in ho. Matt. 20. & prius per partes: postmodum per legis doctores, deinde per prophetas: ad extremum verò per apostolos vineę, id est, ecclesię cultum debitum annunciauit. Vel dicat Christus. *Ego autem annunciabo in sæculum*, id est, quandiu sæculum erit, annunciabo per meos & pœnam malis debitam, & gloriam bonis. *Vel annunciabo in sæculum*, scilicet quæ de Christo sunt credenda. Vnde circa hoc no-
Annũcia re tandum, quòd de Christo sacra scriptura sex nobis annunciat. Primò annunciat eius incarnationem, qua scilicet verbum caro factum est. Et hanc annunciat angelus. Luc. primo. Vnde de ista annunciatione facta per angelum dicitur. Qui habet D
pennas, annunciabit sententiam. Angelus enim pennas habere dicitur, propter suam agilitatem, eum non grauetur corpore. Quæ autem maior potest esse sententia, quàm annunciare mundo verbum carnem factum. Vnde ille angelus annuncians
Eccle. 10. Mariæ rectè poterat dicere mundo illud Esaiæ 42. Noua ego annuncio, antequam oriantur, & vobis audita faciam. Sed quod nouum tunc annunciauit angelus mundo, declaratur Hierem. 31. Nouum inquit faciet dominus super terram, mulier circundabit virum. De istis, quæ de Christo sunt annunciata, vide supra versic. 657. Sequitur. *Cantabo Deo Iacob*: Quid enim est cantare Deo Iacob, nisi pura
Cantare Deo quid est mente, & iocunda Deo de eius beneficiis gratias E
agere? Vbi nota, quòd inter omnes actus humanos cantare requirit lętitiam, & organorum debitam
Gre. 1. mo. ppstol. 5. dispositionem: vt ostendit Gregor. dicens, Quilibet peritus cantandi artifex, artem cantandi explere non valet, nisi ad hanc sibi instrumenta exteriora concordent, quia nimirum canticum, quod docta manus imperat, quassata organa propriè non sonant, nec artem flatus exprimit si scissa rimis fistula stridet. Vt ergo Dei beneficia recolendo, eidem canticum resonare valeamus, oportet quòd cum debita exaltationis lætitia fiat. Propter quod dicit psalmista. Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate, & psallite. Vbi considera triplicem lętitiam pro beneficiis Dei reddendo canticum nobis necessariam. Primò est lætitia mentis interioris, quæ notatur, cum dicitur. Iubilate Deo. Iubilum namque secundum Gregor. dicimur ineffabile gau- *Gre. 24. mor. c. 6.*
dium, quod mente concipitur, quod nec abscondi potest, nec sermonibus aperiri, quod quamuis quibusdam motibus prodatur &c. vide in dictionario, litera canere. Sic ergo pro beneficiis per Christum nobis exhibitis reddendo Deo gratias, nostrum qui- *Ad ephe. 5.*
libet dicat. *Cantabo Deo Iacob.* Ad quod nos exhortans apostolus, dicit, Impleamini spiritu sancto, cantantes, & psallentes domino in cordibus vestris.

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. 1272.

Hic concludit conclusionem principalem, scilicet, quomodo per Christum iustum iudicem peccatores damnabuntur, & iusti glorificabuntur. Vbi nota, quòd per cornua in scriptura sacra duo principaliter significatur, scilicet malorum superbia, & iustorum virtus, & innocentia. De cornu iniquitatis, & superbię, vide supra versic. 1240. De cornu verò virtutis notandum, quòd virtutes quibus effi- C
cimur iusti, in scriptura cornua vocantur, quia sicut cornua animalia defendunt, & ornant: sic & virtutes homines iustos, & maxime tres virtutes per cornua designantur. Primò per cornua significa- *Cornua multiplice scilicet peccati & virtutum.*
tur virtus humilitatis, & reuerentiæ. Cornua enim animalis semper circa terram aliqualiter inclinantur. Sic & humilitas mentem declinat ad ima. Vnde de cornu humilitatis dicitur psalm. 111. Iustitia eius manet in sæculum sæculi, cornu eius exaltabitur in gloria. Vbi ad literam loquitur de homine humili. Vnde ibidem ait glossa. Iustitia eius manet in sæculum sæculi, scilicet, eleemosyna, quæ Deo datur, quia Deo custode nihil petit. *Et cornu eius*, id est, humilitas, quæ à superbis contemnitur, exaltabitur in gloria. Quare? quia hic humilis fuit, ibi potestatem habebit. Secundo cornu significatur virtus pietatis, & misericordiæ. Antiquitus enim in cornibus portabant oleum, ad inungendum reges, vt per hoc ostenderetur, quòd in eis virtus pietatis vigere deberet. In oleo enim suaui, & linitiuo doloris ipsa signatur pietas. Vnde 1. Regum 16. dicitur. Tulit Samuel cornu olei, & vnxit Dauid in medio fratrum eius: & peristam vnctionem Dauid totus clemens, & pius fuit effectus psal. 131. Memento, domine, Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Tertiò in cornu significatur virtus castitatis, & munditiæ. Cornu enim ex carne nascitur, à carne tamen manet nudatus. Sed ossa à carne quidem originem habent, & carne manent operta. Ideo per ossa figurantur in carne viuentes carnaliter. Sed per cornua homines casti in carne viuentes, sed præter carnem. In cuius figuram facies Moysi, cornuta apparuit populo. Exo. 34. Moyses enim, qui assumptus ex aquâ interpretatur, significat castos homines, quoniam per aquam ipsa luxuria fluxibilis designatur. *Apoc. 17.*
Vnde & Ioanni dictum fuit. Veni & ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quę sedet super aquas multas. Si ergo per aquam significatur luxuria, quis proprie dicitur Moyses, id est assumptus

ex

ex aqua, nisi quilibet homo castus à voluptate luxuriæ separatus? Sic ergo per cornu aliquando figuratur peccatorum nequitia aliquando bonorum iustitia. Vnde & de vtroque cornu hic loquitur psal. Primò de cornibus vitiorum, dicens. *Et omnia cornua peccatorum confringam*, quasi dicat, secundum glos. quamuis peccatores hic eleuentur & nolint hic per humilitatem frangi, in fine tamen, id est, in iudicio confringentur per damnationem æternam. De iustis autem dicit. *Et exaltabuntur cornua iusti*, id est virtutes iustorum, quę hic depressæ videntur, exaltabuntur in iudicio, id est, B
præmiabuntur. Sic enim de iustis dicit psal. 148. Confessio eius super cœlum, & terram, & exaltabit cornu populi sui.

PSAL. LXXV.

1246. NOtus in iudæa Deus in Israel magnum nomen eius.

Iste psalmus talem habet titulum. *In finem in carminibus canticum ad Assyrios psalm. Asaph.* Ad cuius notitiam sciendum, quòd istum psalmum fecit Asaph prędidens superbiã Semnacherib Regis Assyriorum, contra regem Iudæorum confidentis in multitudine exercitus sui: qui tamen miraculosè per angelum domini fuit fugatus. Nam vt habetur 4. Reg. 19. Sennacherib rex Assyriorum venit contra Hierusalem, regnante Ezechia rege. Misit autem ad Ezechiam regem, dicens. Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas. Non tradetur Hierusalem in manu regis Assyriorum. Tu enim ipse audisti, quæ fecerunt reges Assyriorum vniuersis terris, quomodo vastauerunt eas. Nunquid tu solus poteris liberari? Nunquid liberauerunt dij gentium singulos, quos vastauerunt patres mei? Cum autem audisset Ezechias sermones istos, deuotè orauit dominum vt ipsum saluaret de manu Sennacherib regis Assyriorum. Dominus exaudiuit illum. Vnde illa nocte misit Deus angelum suum in castris regis Assyriorum, & percussit ex exercitu regis Assyriorum cen- D
tum, & octuaginta quinque millia. Cumque surrexisset Sennacherib rex, vidit omnia corpora mortuornm exercitus sui, & statim territus recessit ad regnum suum, & mansit in Ninive, & ibi interfectus fuit à filiis suis. Istam ergo miraculosam victoriam populi Iudæorum contra Sennacherib regem Assyriorum prędidens Asaph spiritu prophetico, fecit istum psalmum, vt omnes moneret in omni aduersitate spem suam in domino Deo ponere. Est ergo sensus tituli. Iste psalmus, quem fecit Asaph in finem, scilicet in Christum nos dirigit, & est *in carminibus*, id est in laudibus de victoria à E
Deo data Iudæis: & est *canticum*: quia gratias agit Deo de victoria data. Et est iste psalmus *ad Assyrios*, id est contra Assyrios: quia agit de percussione ipsorum à Deo facta miraculosè. Intentionem mouet ad confidendum in Deo in omni aduersitate constitutis. Sic ergo primò declarabo sensum literalem, secundò propheticum. Quantum ergo ad sensum literalem sciendum, quòd psalmus iste diuiditur in tres partes, quia describitur regni Iudææ conditio, Secundò Sennacherib deiectio, ibi, *Confregit*. Tertiò gratiarum actio, ibi, Quoniam cogitatio hominis &c. Dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad A
sensum propheticum sciendum, quòd psalmus iste agit de Christi gratia, & de Iudæorum ingratitudine, & malitia. Et sic diuiditur in tres partes, quia primò confundit Iudæorum vanam gloriam. Secundò ostendit Christi veram gratiam, ibi, *Illuminans*. Tertiò consurgit ad gratiarum actionem debitam, ibi. *Quoniam cogitatio*. Quantum ergo ad primum volens confutare Iudæorum gloriam, quam sibi vsurpant ex nomine, tria facit, quoniam ostendit primò, qui sunt veri Iudæi quibus notus est Deus. Secundò quòd in veris Iudæis habitat Christus, ibi, *Et factus est in pace*. Tertiò quòd omnia mala à veris Iudæis remouet Christus, ibi, *Confregit*. Quantum ad primum sciendum quòd psalm. hic vult ostendere, quòd gloria Iudæorum, qua se iactant populum esse Dei, & legem Dei habere, est nulla: quia illi non sunt veri Iudæi. Vt enim ostendit apostolus Rom. 2. Duplices sunt Iudæi, scilicet in manifesto, & in occulto, id est carne, & spiritu. Carne enim *Iudæus quis pro prio dicatur.*
dicuntur Iudei, qui carnaliter nati sunt de tribu Iuda. qui fuit vnus ex filiis Iacob. Sed spiritu, & in occulto Iudei sunt, qui rem per nomen significatam conseruant. Nam Iudas interpretatur confitens. Illi ergo non sunt veri Iudei, qui Christum regem non confitentur. Illi autem sunt veri Iudæi, qui Christum verum regem confitentur. Vnde dicit glo. ad Roma. 2. Benè potest fieri Iudęus gentilis & gentilis Iudæus. Vnde verus Iudæus nõ est, C
qui solũ Iudæus est nomine & natione, vel qui solũ labiis cõfitetur, sed corde est remotus. Iudæus enim interpretatur confitens. Qui ergo verè credit & rectè confitetur, verè Iudæus est. Vnde contra istos, *Glossa.*
carne Iudæos arguit sic magister hic in glo. dicęs, *Gene. 49.*
De tribu sola Iuda reges erant Iudæorum. Vnde benedicens Iacob filiis suis, ait, Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Et ab hac tribu omnes Iudæi dicũtur. Dequa etiã venit dominus noster Iesus Christus. Iudæi autẽ Cæsarem confessi sunt regẽ ipsorũ qui non erat de tribu Iuda, & nõ Christũ. Ergo iam qui amplius nõ sunt appellẽdi Iudæi: itaq; euersum est regnum Iudæorum, quia noluerũt cognoscere verum regem Iudæorum. Abdicauarunt se ab isto nomine, cum dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem. Si enim non habent Regem nisi Cæsarem, defecit iam princeps de Iuda: venit ergo ille qui promissus est. Illi ergo verius Iudæi sunt, qui Christum de Iuda natum verum regem credunt. Ex isto ergo vult arguere psalmista quòd iudæi carne falso gloriantur de hoc nomine dicens, *Notus in Iudæa Deus*: arguens. Sic enim veri Iudæi estis, tunc in vobis notus est Deus: quòd si non est in vobis notus, tunc non estis veri Iudei. Sed in vobis non est notus Deus, quia Cæsarem gentilem confessi estis, dicentes. Non habemus regem nisi Cę
sarem, & Christum negastis de tribu Iuda natum. Et eodem modo vult ostendere, quòd illi, qui sunt Iudæi sola carne, non debent dici viri Israelitę: quia illi non sunt veri Israelitæ, in quibus non est magnum nomen domini, patet: quia *in Israel est magnum nomen eius*, patet etiam, quia Israel interpretatur videns Deum. Sed nomen domini non est magnum in illis, quia ipsum dominum regem negauerunt, & Cæsarem sibi regem elegerunt. Ex quibus omnibus vult psalmista concludere, quòd gentiles ad fidem Christi conuersi veri Iudæi & Israelitæ debent nuncupari, & non illi, qui solum de tribu Iuda sunt carnaliter nati.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1247 Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.

Hic ostendit quòd in veris Iudæis habitat Christus. Vbi notandum, quòd pax est duplex, scilicet exterior, & interior. Exteriorem pacem plus habent peccatores quam iusti, qui semper aduersis impetuntur, sed interiorem, quæ stat in puritate conscientię, quę peccatorum remorsum non habet, habent iusti, & non peccatores. De qua dominus dicebat suis apostolis. Pacem meam do vobis &c. Hęc autem pax stat in duobus (vt ait Augustinus super Ioan.) scilicet, vt hostem vincamus, & vt nos adinuicem diligamus. Tales autem pacificos inhabitat Christus. psalm. 21. Tu autem in sancto habitas &c. Consimiliter nunc ait. *In pace factus est locus eius.* Locus enim Christi est cor hominis pacifici. Quę autem conturbent cor nostrum, ne ista pace fruatur, ostendit Hugo de sancto victore, dicens, Quatuor sunt, quę in nobis pacis quietem frangunt, scilicet hostis, seruus, vxor, & vicinus. Hostis est diabolus, seruus mundus, vxor caro, vicinus quilibet proximus. Cum ergo diabolus eiicitur, mundus subiicitur, caro affligitur, proximus diligitur, quid aliud agitur, nisi quod pax in nobis ex omni parte stabilitur? Sic ergo ille veram pacem habet in corde, quem non conturbat memoria preteritorum delictorum, quem non inquietat desiderium futurorum, qui non frangitur aduersis, neque prosperis eleuatur. Et talem pacificum inhabitat Christus. De quo dicitur. *In pace factus est locus eius.* Sequitur. *Et habitatio eius in Sion.* Vbi aduerte, quòd aliter Christus locum habet in nobis, & aliter habitationem, quoniam locum habet in illis, in quibus est per gratiam, sed habitationem in sanctis, in quibus est per gloriam. Nam quòd propriè non habitet in hominibus, in quibus est per gratiam apparet ex verbis Christi, dicens iustis, Si quis diligit me &c. Sequitur. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ecce quòd iam in illis erat per gratiam, quia diligentibus se loquitur, in quibus tamen nondum habitabat per gloriam. ideo de futuro dicit. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Licet etiam modo communiori habitet in omnibus, in quibus est per gratiam. Hoc ergo insinuans dicit. *Et habitatio eius in Sion.* Sion namque specula interpretatur. & significat gloriam æternam, in qua beati facie ad faciem Deum speculantur. Propter quod dicitur psal. 83. Ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion. Sic enim speciali modo habitat Deus in beatis. Apoca. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum illis, & erit illorum Deus. Aliqui autem exponunt istum versum de sepultura Christi, quia à principio natiuitatis suę semper Christus persecutiones fuit passus vsque ad mortem. Sed post mortem, sepultus in pace requieuit.

Pax.

Ioan. 14.

Hugo. Pax frangitur à nostris.

Habitatio. Christi.

Ioan. 14.

1248 Ibi confregit potentias, arcum scutum, & gladium, & bellum.

Hic ostendit, quòd à veris Iudæis Christus omnia mala remouet, quia ipsos verè pacificat in gloriam. Multa enim mala in hoc mundo patimur, quę in patria verè tolluntur. Et hoc est, quod dicit. *Ibi*, scilicet in Sion & in gloria *confregit potentias, &c.* Et quas potentias, ostendit subdens. *Arcum, scutum, gladium, & bellum.* Per arcum, qui fecit occultè, intellige dolos. Per scutum quo protegimur, intellige omne illud per quod superbi sua vetia operire conantur. Per gladium omnis rebellio contra Deum. Per bellum, peccatorum excusatio, qua contra Deum bellamus. *Ibi* ergo, id est, in Sion gloriæ omnia ista remouentur: quia ibi hæc omnia desinunt. Vel aliter. Per arcum intellige peccatum luxuriæ. Per scutum peccatum obstinationis, & superbię. Per gladium peccatum auaritiæ. Per bellum vero rebellionem carnis ad animam. de quibus vide suprà versicu. 763. Aliter istum versum exponit Gregorius ostendens, quòd omnia etiam ista in præsenti vita confringuntur. Vnde ait, Ibi confregit cornua, secundum aliam translationem, arcum &c. In cornibus elatio superborum, in arcu insidiæ longè ferientium: in scuto obstinata duritia derelictionum, in gladio vicina percussio, in bello verò ipsa contra dominum mentis motio designatur. Quod nimirum totum in sancta ecclesia confringitur, dum mentes Deo resistentium supposito iugo humilitatis edomantur. Hinc rursùm per eundem psalmistam dicitur, Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. Arcum enim dominus conterit, cum occulta insidiantium machinamenta dissoluit. Arma confringit, cum ea, quæ contra se erecta fuerant, patrocinia humana comminuit. Scuta ergo comburit, cum peccantium mentes obstinata se duricia defendentes, ad pœnitentiæ, & confessionis ardorem spiritussancti calore succendit.

Greg. 33. mor. c. 8.

Psal. 45.

1249 Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, turbati sunt omnes insipientes corde.

Hic consequenter ostendit Christi veram gratiam, & potentiam. Et primò ostendit erga nos Christi gratiam, & benignitatem. Secundò circa malos iudiciariam Christi potestatem, ibi. *Tu terribilis es.* Circa primum gratiam Christi ostendit in tribus. Primo quia per fidem mentes illuminat. Secundò: quia per exemplum auaros reuocat, ibi. *Dormierunt.* Tertiò, quia increpando superbos humiliat, ibi. *Ab increpatione.* Quantum ad primum sciendum, quòd Christus mundum per apostolos suos, & alios prædicatores illuminauit, qui fidem Christi prædicando docuerunt, & miraculis confirmauerunt: quod præuidens psalmista, dicit. *Illuminans tu mirabiliter &c.* Per montes enim intellige sanctos apostolos, & prædicatores propter vitæ altitudinem, & quia non ima, sed summa prædicabant, vt dictum est suprà versicu. 1016. & 1170. Per quos Deus mundum illuminauit, quia ipsorum prædicatoribus gentes conuertit ad fidem. Qui prædicatores, & apostoli dicuntur montes æterni, quia ipsorum non terminatur beatitudo, & qura Deus per eosdem mundo vitam promisit æternam. Illuminat autem mundum per ipsos mirabiliter: quia non solum prædicatione, sed etiam per miraculorum operationem. Et hoc est quod dicit, *Illuminans tu mirabiliter*, id est, per mirabilia per manus tuorum apostolorum, & prædicatorum facta, quia gentilium corda ipsi non tantum verbis, quantum signis conuertebant.

Et

Montes sunt prædicatores

Illuminat Deus mundum.

Et ne virtutem huius illuminationis cordium quis attribuat apostolis & prædicatoribus notanter dicit. *Illuminans tu mirabiliter.* quasi dicat, Non montes ipsi illuminant, sed tu per montes: sicut manus propriè non scribit, sed intelligens per manum, sic homo non docet alium nec illuminat, sed Deus per hominem, vide supra versic. 353. Verum quia ad prædicationem apostolorum non omnes fuerunt illuminati, sed quidam rebelles & obstinati permanseruut, quia electi crediderunt, reprobi non, sicut dicitur Actuũ 13. Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam æternam, ideo de illis qui non crediderunt subditur, quòd ad pædicationem apostolorum *turbati sunt omnes insipientes corde.* vt homines multi carnales desideria mundi sequentes, turbati sunt, audientes quòd aliam vitam futuram diligere debemus, & calcare præsentem. Sic ergo continuatur præsens versus ad præcedẽtem: quia dictum est Christus confringet potentias, arcum, scutum, &c. nunc ostendit quomodo: quia *illuminans tu mirabiliter, &c.* Istum versiculum exponit Greg. inducens Deus non illuminat ad sequelam virtutum sanctorum exemplis, qui montes dicuntur æterni. Vnde sic ait, In psalmo scribitur. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Qui enim oriẽtem solem contemplari non valet, irradiatos montes conspicit, & quasi sol ortus sit deprehendit. Ex æternis ergo montibus Deus nos illuminat: quia per admiratam vitam patrum præcedentium radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce in studio deuotionis dominicæ & charitatis accendimur, sed in hac deuotione atque charitate melius horum montium contemplatione formamur. Quis enim deuotior Petro? quis charior Ioanne? Ille per deuotionẽ fluida maris dorsa calcare non timuit, iste per amorem in ipso auctoris nostri pectore quieuit. Et qui ad corporalis pænæ recreationem venerat, spirituale pabulum de sinu redemptoris sumpsit. Sed quia signari per mõtes Prophetas diximus, necesse est vt adhuc ad medium superiorum patrum exempla deducamus. Ecce cum præceptis cœlestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum patrum vestigiis iuuamur. Quid enim Abraham obedientius, qui ad vnam vocem domi nicam cognatos, & patriam deseruit, & pro adipiscenda ęterna hereditate ipsum ferire non trepidauit, quem senex iam & penè moriturus acceperat heredem? Cum patientię apprehendere virtutem conamur, præcedentium montium exempla conspicimus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, & de holocausto interrogat, atque post paululum ligatur & non loquitur, atæ superponitur & non reluctatur? Quid ergo isto viro patientius dici potest, qui quasi ad solatium ducitur & requiritur, adferiendum ligatur, & conticeseit, oblatus in holocaustum tacet? Cùm autem accingi ad laborum tolerantiam nitimur, exemplis præcedentium montium informamur. Quid enim Iacob laboriosius, qui apud Labam tam longo tempore propinquus iure cognationis opera exercuit seruitutis, & vicem obsecutus est famuli, vt perfueretur premiis heredis. Cum arcem continentię, & castitatis ascendere nitimur, exemplis præcedentium montium subleuamur. Quid Ioseph castius, qui ad desiderium petulantis dominę iugo luxurię premi non potuit, etiam captiuus. Et quidem hominibus ser-

Turbatio

Greg. 27. mor. c. 6.

Exẽplis hominis accendimus ad virtutes.

Abraham exemplũ obedientiæ.

Isaac exemplũ patientiæ.

Iacob exemplũ tollerantiæ

Ioseph exemplum castitatis

Moyses exemplũ mansuetudinis.

Iosue exemplũ constantiæ.

Samuel exemplũ benignitatis.

Dauid exemplum humilitatis.

1250 Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

Canon.

Hic cõsequenter per exemplum auaros reuocat. Vbi notandum quòd vita presens quædam dormitio dicitur ipsis peccatoribus: quia licet vigilent corpore, anima tamen ipsorum dormit, sic econtra iusti corpore dormiunt, sed anima vigilat. Sic enim ecclesia, in persona omnium iustorum dicit. Ego dormio & cor meum vigilat. Peccator ergo qui secundum animam in præsenti dormit, vigilat in morte: quia tunc eius anima videre cogitur, quæ hic videre nolebat. Psalmista ergo auaros ad pœnitentiam

Auaris.

Universidad de Deusto Biblioteca

nitentiam prouocare volens, adducit exemplum q̄ sunt dormientes corporaliter, pauperes quandoq; somniant se multas habere diuitias, sed cum euigilant, vacuos se reperiunt. Sic est de auaris, quia in pręsenti dormientes se diuites putant, sed cum per mortem euigilauerint, nihil se habere reperiunt, De quibus nunc dicit. *Dormierunt somnum suum.* Vbi glo. Auari enim hic dormientes somniant se multos thesauros habere, sed cum euigilant, nihil inueniunt. *Viri diuitiarum in manibus suis.* Et attende quod ait. *Viri diuitiarum,* scilicet subditi diuitiis, non dicit habentes diuitias. Multi enim habent qui non amant. Vnde istum versum ad propositum exponens Greg. super illo verbo Iob 27. Diues cum dormierit, nihil secum auferet, dicit. Huic nimirum sententię psalmista concordans, dicit. *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Vt enim in sua manu diuites post mortem suam quicquid inueniant, eis ante mortem dicitur, diuitias suas in quorum manibus ponant, &c. vide supra versiculo 1203. Vnde de istis auaris, diuitibus dicitur psalm. 48. Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum, vide ibi.

Diuitiæ. Gre. 18. mor. c. 9.

1251. Ab increpatione tua Deus Iacob, dormitauerunt, qui ascenderunt equos.

Gre. 31. mor. c. 18. Equus significat multa. Psal. 31. Hiere. 5. Eccle. 10.

Hic superbos increpando humiliat. Vbi sciendum quòd secundum quòd ait Greg. Equi nomine in scripura multa significantur. Equi nomine alquando lubrica vita prauorum, aliquando dignitas vel superbia tēporalis, aliquando hoc ipsum præsens seculum, aliquando præparatio rectæ intentionis, aliquando sanctus prædicator exprimitur. Equi enim nomine lubrica vita prauorum designatur, sicut scriptum est. Nolite fieri sicut equus & mulus. Et sicut per prophetam alium dicitur. Equi amatores in fœminas & emissarij facti sunt vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Equi nomine dignitas vel superbia temporalis accipitur Salomone attestante qui ait. Vidi seruos in equis, & principes ambulantes quasi seruos super terram. Omnis quippe qui peccat seruus est peccati, & serui in equis sunt, dum peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur. Principes verò quasi serui ambulant super terram, cum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed summa hic aduersitas velut indignos deorsum premit. Hinc rursum dicitur. *Dormitauerunt qui ascenderunt equos* id est in morte animæ mentis oculos à veritatis luce clauserunt qui in præsentis vitę honore superbè confisi sunt, &c. Sic ergo hic per equos intellige superbas huius mundi dignitates, quas ascendunt superbi, qui Deo subiici nolunt. Ascenderunt ergo equos superbiæ, qui Deo subiici nolunt. Sic pharao increpatus à Deo increpationes Dei obstinata mente contempsit. Sic & omnes qui negligunt monita Dei dormitant, quia Deum audire contemnunt, quasi per hoc volens illos adducere à superbia, vt Christo subiiciantur, ne sic accidat eis, sicut pharaoni, de quo dicitur Exod. 14. Ingressus est eques Pharao cum curribus & equitibus eius in mare, & reduxit super eos dominus aquas maris. Et attende secundum gloss. tremendam rem, increpatio habet strepitum, strepitus autem increpationis exercitare solet dormientes. Quomodo ergo ad increpationem Dei, quæ tanti ponderis est, dormitant superbi, nisi quia cor habent induratum? Duritia enim cordis obdormitio est. Vnde, quantò amplius à Deo increpantur in præsenti, ipsi magis indurantur. Vnde de talibus superbis induratis dicitur Sapien. 12. Qui increpationibus correcti non sunt, dignum Dei iudicium experti sunt.

Increpatio.

Tu terribilis es: & quis resistet tibi? ex tunc in ira tua. 1252.

Resistere Deo. Actu. 7. Exo. 32. Greg. 9. mo. c. 11 Exo. 32.

Hic consequenter ostendit diuinam potestatem, circa quàm tria ostendit, scilicet primò quòd diuina potestas est singulorum excessiua. Secundò quòd est malorum punitiua, ibi. *De cælo.* Tertiò quòd est bonorum præmiatiua, ibi. *Cum exurgeret.* quantum ad primum sciendum, quòd tanta est diuina potestas, quòd nullus ei resistere potest, quia sua voluntas est sua potestas. Propter quod dicitur Hester 13. Domine Deus, rex omnipotens in ditione tua cuncta sunt posita, & non est, qui tuæ possit resistere voluntati. Quod nunc confirmans psalmista ait. *Tu terribilis es, & quis resistet tibi?* quasi dicat, nullus. Sed contra videtur: quia psalm. 16. dicitur. A resistentibus dexteræ tuæ custodi me. Et Stephanus Iudæis dicebat. Vos semper spiritui sancto restitistis. Quomodo ergo nunc dicit psalmista. *Quis resistet tibi?* Hanc quæstionem mouet Gregor. super illo verbo. Iob 9. Deus, cuius iræ nemo resistere potest, dicens. Mirum valdè est, quòd iræ Dei nullum resistere posse dicitur, cum tamen multos indignationi supernæ animaduersionis obuiasse eloquia diuina testantur. An non irę Dei Moyses restitit, qui pro cadente populo erectus, ipsum supernæ percussionis impetum, mortis suæ oblatione resistit dicens. Dimitte illis hanc noxam, alioquin dele me de libro, quem scripsisti. An non iræ Dei Aaron restitit, cum inter viuentes ac mortuos thuribulum sumpsit, atque animaduersionis ignem incensi fumo temperauit? An non Phinees iræ Dei restitit: quia luxuriantes cum alienigenis in ipso coitu trucidans, zelum suum diuinæ indignationi obtulit, & furorem gladio placauit. An non iræ Dei Dauid restitit, qui angelo ferienti se offerens, placationis gratiam, & ante tempus propositum exegit? An non Helias irę Dei restitit, qui longo iam tempore, terra arente, subductas de cœlo pluuias verbo reuocauit? Quomodo ergo diuinæ iræ nullum posse resistere dicitur, cum multos sæpè restitisse exemplis existentibus demonstratur? Sed, si subtiliter ista pensemus, & verum cognoscimus: quia diuinæ irę non resistitur, & verum, quia multi sępe restiterunt. Omnes etenim sancti, qui irę Dei obuiant, ab ipso accipiunt, vt contra impetum percussionis eius opponantur, atque, vt ita dixerim, cum ipso se erigunt contra ipsum, cósque diuina vis sibi opponit secum: quia in eo quòd aduersum se seuientem iram foras obtinent, intus eos gratia miserantis fouet, & famulantes interius leuat, quos quasi aduersantes exterius tolerat. Porta ergo contradictionem deprecantium, quàm aspirat, & velut nolenti opponitur, quòd ab ipso vt fiat imperatur. Moysi enim dicit, Dimitte me, vt irascatur furor

meus contra eos, & deleam eos, faciamq; te in gentem magnā. Quid est seruo suo dicere. Dimitte me, nisi deprecanti ausum præbere? Ac si apertè diceretur. Pensa quantum apud me valeas, & cognosce quia obtinere poteris, quicquid pro populo exoras. Aliter autem ad dictam quęstionem respondet idem Greg. dicens, Resistere Deo dicimur, cum repugnare eius dispositionibus conamur. Neque enim nostra infirmitas incommutabili eius sententiæ obuiat, sed tamen quod explere non valet, tentat. Nam sæpè humana infirmitas occultè vim dispositionis agnoscit, & tamen hanc si mutare valeat, appetit, & contra ire satagit, sed ipso se gladio contradictionis frangit, ordini interno renititur, sed suis victa conatibus ligatur. Hanc ergo Dei potentiam insuperabilem ostendens, ait. *Tu terribilis es, & quis resistet tibi?* quasi dicat nullus. Terribilis enim secundum grammaticos, dicitur à terreo terres, & idem est terribilis, quod metuendus, & terrori habilis. Et aduerte tamen, quòd quamuis hic nullus, realiter Deo possit resistere, tamen eo modo quo precib. sanctorum placatur, ei resistere dicimur, quia nunc tempus est misericordię, sed in iudicio, cum tempus erit iustitiæ, & vindictæ, nullis placabitur precibus. Quod notat psalmista, dicens, *Ex tunc ira tua,* quasi dicat secundum glo. Modo dicūt mali, quæ volunt, disputant contra Deum, quod tunc facere nō poterunt, quia tunc scilicet in die iudicij erit ira tua scilicet super malos firmata.

Grego. 9. mora. c. 2. Terribilis.

1253 De cœlo auditum fecisti iudicium terra tremuit & quieuit.

Hic ostenditur, quòd diuina potentia est malorum punitiua. Vbi notandū, quòd per cœlū significantur sancti apostoli, & prædicatores, Psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei &c. Et isti Christū venturū ad iudicandū orbē toti mundo annunciauerūt, tā in nouo quàm in antiquo testamento, vt patet discurrenti in vtroque. Propter quod dicitur Psal. 49. Annunciabunt cœli, id est, sancti patres Apostoli, & prædicatores iustitiā eius, quoniā Deus iudex est. Vnde de Christo iudice dicebat Petrus Act. 10. Ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorū, & mortuorū. Huic omnes prophetæ testimoniū perhibent. Quid est ergo *de cœlo auditum fecisti iudicium,* nisi ex ore sanctorū mundo declarasti Christum futurum iudicē mundi? Vel aliter. *De cœlo auditū fecisti iudicium.* Christus enim de cœlo veniens, auditum faciet toti orbi iudicium vltimum. Sic enim dicitur Actuum 1. Quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, ita veniet. Ascendit autem in voce tubæ. Psalm. 46. Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ, ergo & sic descendet in voce tubæ, vt auditum omnibus faciat iudicium. Et hoc est quod ait Apostolus. 1. Thessa. 4. ipse dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descēdet de cœlo, &c. Ad hoc enim valet vox tubæ, vt auditores excitet. Illud autem iudicium vltimum peccatoribus timorem incutiet, & iustis lætitiam, vt ostendit Greg. dicens. In iudicio Christus iustis tranquillus apparebit, & iniustis iratus. Testem enim conscientiam intra semetipsos deferunt, vnde & eorum mētes æquè vnum respiciant, sed non æqualiter modificentur: quia & istis eum benignum ostendit anteacta iustitia, & illis terribilem culpa. Quorum pauorem quis explicet, cum contigerit miseris, & intra se culpas cernere, & ante se iudicem iustum videre? Hoc nimirū continuè in vsu vitæ præsentis agitur, vt de qualitate venturi iudicis mortalium corda doceantur. Nam, cum duo ad iudicium pergunt, alius innocentiæ sibi conscius, & alius culpæ debitor, graue contra se hoc ipsum iudicis silentium suspicatur, quam iram sibi non denunciat perturbatio iudicis, sed recordatio prauitatis. Quia & si adhuc fortassis hunc reū sententia non clamat intus tamen conscientia iam grauiter accusat. At contra iustitiæ amicus, decernentis iudicis vultum cōspicit, sed intus de testimonio bonæ recordationis hilarescit. Et quo apud se metuat non habet, eo ipso omne, quod est ante ipsum, blādum videt. Cum ergo dicitur Iob 40. Disperge superbos in furore tuo, non perturbatio diuinæ sententiæ, sed super peccatores malè sibi conscios examinatio iustæ vindictæ, quamuis enim in iudicio eum tranquillum videant, quia tamen feriendos se ab illo non dubitant, eum suis moribus perturbatū putant. Ex quibus apparet, quòd mali in iudicio tranquillum iudicem timebunt, & conscientia teste, recalcitrare non valebunt. Et hoc notans hic Psal. ait, *Terra tremuit, & quieuit.* quia scilicet secundum glo. peccatores terreni cremabuntur, & perdita potestate malè agendi, vel excusandi, conquiescent.

Greg. 32. mora. c. 6. Iudicium malos cōturbat, & lætificat bonos. Innocentia confortat.

Cum exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ. 1254

Iustitia. Isid. 5. etymo. Lex dat per se præmium sed per accidens supplicium. Origenes.

Hic ostenditur, quòd diuina potentia est bonorum præmiatiua. Vbi notandum, quòd iustitia duos habet actus, videlicet malos punire, & præmiare bonos, quorum vnum per se intendit, scilicet bonorum præmiationem, & aliud per accidens, scilicet malorum punitionem. Non enim malos punit nisi ad vtilitatem bonorum. Propter quod dicit Isidorus. Factæ sunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis, formidato supplicio, refrenetur audacia, & nocendi facultas. Et quamuis hoc dicatur de lege humana, tamen suo modo sic est de lege diuina, quæ principaliter intendit præmiare bonos, sed quasi per accidens malos punire. Sic etenim Christus prius bonos ad præmium vocabit, & postea malos ad supplicium, vt patet Matth. 25. Venite benedicti, &c. Et consequenter dicit. Discedite, &c. Quamuis postea concludendo dicat. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti verò in vitam æternam. Quod ad propositum exponens Origenes ait, Attende quia prius dicit, venite benedicti patris mei, deinde, discedite maledicti, propterea, quia proprium est boni Dei primum recordari facta bonorum, quàm malorum, hic tamen prius concludit pœnam malorum, deinde vitam bonorum, vt primum quæ timoris sunt euitemus mala, postea quæ honoris sunt, appetamus bona. Sic & hic quamuis Deus principalius intendat bonos præmiare, tamen præmisit malorum pœnam dicens. *Terra tremuit, &c.* Tamen vt ostendat bonorum præmium principalius intentum, hic adiungit, quòd prin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipalis causa iudicij erit bonorum præmiatio, dicens, *Cum exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret, &c.* Nam ly vt, est dictio ostendens causam. Est ergo sensus, quòd terra tremuit, & quieuit, id est, peccator quilibet, *cum Deus exurgeret*, id est, exurget in iudicio. *Vt saluos faceret*, id est, faciet *omnes mansuetos terræ*. Et notanter dicit, *omnes mansuetos terræ*, glo. id est homines, qui non ascendunt equos superbiæ, sed humiliter confessi sunt peccata, qui habent pacem mentis. Quid autem proprie sit mansuetudo, & quis mansuetus dicatur, vide supra vers. 740.

1255 Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.

Hic Psalmista vice bonorum consurgit ad grãtiarum actionem debitam. Et tria facit: quia ostendit primò, quòd Deo gratias debemus agere. Secundò quòd promissa Deo debemus reddere, ibi. *Vouete*. Tertiò, quòd terribilẽ Deum debemus credere, ibi. *Terribili*. Quantum ad primum sciendum, quòd secundum grammaticos, reliquiæ dicuntur *Reliquiæ* à relinquo, is. Et sic reliquiæ dicuntur illa, quæ remanent, vel post relinquuntur, vel sequuntur. Iusti autem habent duo, scilicet vnum primũ, quod præcedit, scilicet bona voluntas vel cogitatio, & aliud quod relinquitur post, vel sequitur, scilicet bona operatio. Volens ergo Psalmista ostendere, q̃ gratias Deo debemus agere corde, & opere, dicit, *Quoniam cogitatio hominis*, scilicet iusti confitebitur tibi, scilicet cõfessione laudis gratias agendo. *Et reliquiæ cogitationis*, scilicet opera, quæ sequuntur cogitationem, *Diem festum agent tibi*, id est, ad laudẽ tuã terminabuntur, & cessabunt ab operib. seruilibus peccatorum. Istam intentionem ponit magister in gl. dicens. *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi*, id est, iusti laudant te cogitatione, & etiam opere. Vnde subdit. *Et reliquiæ cogitationis*, i. exhibitio boni operis *diem festum agent tibi*, i. iusti cessabunt à seruili opere peccati non intenti mundo, sed quieti bonis intendent. Cogitatio enim est conceptio voti, reliquiæ verò, scilicet operatio reliqua.

1256 Vouete, & reddite domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.

Hic ostẽdit, quòd promissa Deo post cogitationem debemus reddere. Omne enim votum Deo factum, vel promissum necessario est adimplendum. Eccles. 5. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. Sed hic est dubium, cum votum sit consilij, & non præcepti, quomodo hic præcipitur votum, cum dicitur. *Vouete, & reddite*. Ad hoc respondet gl. dicẽs, quòd vota sunt duplicia: quia alia sunt vota communia de iis scilicet, sine quibus nõ est salus, vt vouere fidem in baptismo, & renuntiare diabolo, & pompis eius, non occidere, non superbire, & huiusmodi, quæ, etiam si non promittantur, soluere debemus. Et de istis præcipitur hominibus vouere, & reddere. Alia sunt vota propria singulorum, vt castitas, paupertas, virginitas, & huiusmodi. Ad hæc ergo vota nos omnes inuitat, nec præcipit, vt voueamus, sed vt vota facta reddamus. Vouere enim voluntati consulitur, sed post voti promissionẽ necessariò redditio exigitur. Ideo non ait simpliciter vouete, vel nolite vouere, sed vouere & reddite, id est, si vouetis reddite. Alioquin de voto reiicnẽtur, & damnationem habent: quia fidem datam irritam fecerunt. Vel dicendum, quòd verbum imperatiui modi in scriptura non semper tenet imperatiuè, licet quandoque. Vnde notandum quòd verbum imperatiuum multis modis accipitur, scilicet quandoque imperatiuè, vt Matth. 6. Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exod. 20. Honora patrem tuũ, &c. Quandoque permissiuè, sicut Psalm. 4. Irascimini, & nolite peccare. Quandóque deprecatiuè, Psalm. 50. Miserere mei Deus. Quandoq; hortatiuè, sicut ad Ephes. 4. Obsecro vos, vt dignè ambuletis domino, &c. Quandoq; prædictiuè, sicut Ioan. 2. Soluite templũ hoc, &c. Et Ioan. 13. Quod facis, fac citius. Quandoq; derisiuè 3. Reg. 22. Vade tradet tibi dominus Syriam. Quandoque confusiuè, Matt. 25. Discedite à me maledicti. Quãdoque vocatiuè. Thre. 1. O vos omnes, qui transitis per viam, venite, &c. Quandoque consultiuè. Matth. 19. Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Ad propositum ergo, cum hic dicitur. *Vouete, &c.* hic ly *vouere* tenetur consultiuè, non autem imperatiuè. Dicat ergo consultiuè. *Vouete, & reddite domino Deo vestro*. Sequitur. *Omnes, qui in circuitu eius afferis munera*. Omnes enim iusti dicuntur esse in circuitu Dei: quia tanquam famuli obsequentes isti assistũt. Apocal 7. Omnes angeli, id est, spirituales, & angelici viri stabant in circuitu throni, &c. Et isti munera offerunt Deo, dum seipsos viuos Deo immolant, sic dicebat Apostolus Roman. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt offeratis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam Deo beneplacentem, &c. Sed hic est vnum dubium, quia dicit, *vouete, & reddite*. Vtrum votum debitè factum quis licitè possit non reddere? id est, vtrum in voto facto licitè, ne reddatur, cadat dispensatio, vide Thom. secunda secundæ. quæst. 88. artic. 10.

Imperatiuum verbum tenetur multiplici.

Votum duplex.

Votum.

1257 Terribili, & ei, qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.

Hic consequenter ostendit, quòd Deum terribilem habemus credere, & continuatur ad præcedentem versum: quia dixit: Vouete, & reddite domino Deo vestro. Hic quia multi sunt dij gentium dæmonia, declarat, quòd soli Deo vero nostra vota debemus reddere, qui scilicet Deus est verus, & apud omnes terribilis, ideo ab omnibus timendus, non solum à paruis, sed etiam à principibus, & regibus, quod probat: quia *aufert spiritum principum, & regnum terræ*, id est, vitam: quia anima omnis viuentis in manu sua est. Iob. 12. In cuius manu est anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis. Vbi Greg. dicit. Per manum quippe potestas intelligitur. Anima ergo omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis in eius est potestate à quo est, vt ipse prouideat qualiter sit, qui præstat esse, quod non fuit. Vel aliter hic ostenditur diuina potestas. Vbi sciendum, quòd per spiritum hominis significatur ipsa superbia. De quo spiritu dicitur Matth. 5. Beati pauperes spiritu. Hunc ergo spiritum Deus aufert, quando corda superborum

Vita nostra in potestate Dei est. Greg. 11 mor. c. 3.

borum suis sagittis vulnerans, ad humilitatem deducit. Sic enim dicitur Iob 6. Sagittę domini in me sunt quarum indignatio ebibit spiritum meum. Quod exponens Grogo. dicit. Quid enim est spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagittę autem domini spiritum hominis ebibent, cum superbiæ animaduersiones mentem afflictam ab elatione compescunt. Sagittæ domini spiritum ebibunt, quia intentum exterioribus introrsum trahunt. Hoc potatus namque Dauid spiritu fuerat, cum dicebat. In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognouisti semitas meas. Et rursum, Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & defecit spiritus meus. Sagittarum ergo Dei indignatio spiritum hominis ebibit, quia supernæ sententiæ electos, quos in peccatis inuenerint, dum vulnerant, immutãt, vt dufitiam suam mens transfixa deserat &c. Et ad istum intellectum dicitur psal. 103. Auferas spiritum eorum, & deficient. Vnde hic, ait glo Qui aufert spiritum principum, id est, audaciam superborum &c.

Greg. 7. moral. c. 3. Spiritus hominis est superbia.

Psal. 142.

Psal. 70.

PSALMVS LXXVI.

1258 VOce mea ad dominum clamaui, voce mea ad Deum, & intendit mihi.

Hic psalmus talem habet titulum. *In finem pro Idithun psalmus Asaph*. Pro cuius euidentia est sciendum, quòd Asaph vnus de tribus præpositis cantoribus à Dauid spiritu prophetico tactus, præuidit captiuitatem, & transmigrationem populi Iudæorum in Babyloniam faciendam tempore Nabuchodonosor, regis Babylonis, propter peccata Iudæorum. de qua locutus est Asaph in psal. 73. Vidit etiam terminandam ipsam, medianibus orationibus aliquorum iustorum, qui erant in captiuitate illa detenti. vt patet Dan. 6. & Ezechielis, & aliorum iustorum illius temporis. Vnde de illa captiuitate futura suo tempore & terminanda modo prędicto fecit istum psalmum. Notandum, quòd hoc nomen Idithun, quandoque est nomen proprium, & sic fuit nomen cuiusdam cantoris. vt habetur. 1. Paralip. 25. & sic non accipitur hic in titulo. Quandoque est nomen appellatiuum, & sic Idithum interpretatur saliens, vel transiliens. Et sic accipitur hic, & significat populum vel salientem de libertate ad captiuitatem, vel transilientem postea de captiuitate ad libertatem. Et sic quò ad literam sensus tituli est. Iste Psalmus est Asaph. quia scilicet ipsum fecit, qui nos dirigit in finem, scilicet in Christũ quem Asaph fecit pro Idithun, id est, pro saliente populo de libertate ad captiuitatem, vel econtrario. Sic primò procedam in isto psalmo iuxta sensum historicum. Secundò iuxta sensum propheticum. Quantum ergo ad primum psalmus iste diuiditur in duas partes, quia Asaph primò ponit suum intentum. Secundò declarat suum propositũ, ibi. *In die tribulationis &c.* vt Nic. de Ly. Quãtum ad sensum propheticum, sciẽdum quod titulus istius psal. est consimilis titulo, qui habetur psal. 61. Nec est aliqua differentia nisi in nomine auctoris, quia scilicet illum fecit Dauid, & istum fecit Asaph. Vnde eodem modo exponitur quo ad sensum propheticum iste titulus, sicut & ille. vide supra versiculo 978. Hic ergo in isto psalmo loquitur Asaph in persona cuiuslibet deuoti, mũdum, & ea, quæ in mundo sunt, transilientis. Et quatuor facit, secundum quę iste psalmus habet quatuor partes. Primò quia mentem, & opera ad Deum eleuat. Secundò suam miseriam, & necessitatem explicat, ibi. *Renuit*. Tertiò Dei pietatem, & misericordiam explicat, ibi *Nunquid in æternum*. Quarto nostræ redemptionis potestatem prędicat, ibi. *Notã fe cisti*. Prima pars diuiditur in duas; quia hic orando primò ad Deum clamat corde. secundò clamat opere, ibi. *In die tribulationis*. Quãtum ad primum sciendum, quod oratio deuota quidam clamor est, aures pulsans diuinas. De quo psalmus. 101. Domine, exaudi orationẽ meam, & clamor meus ad te veniat. quoniam oratio debet esse cum clamore, non quidem vocis exterioris, sed interioris scilicet cordis. quilibet enim orans magna mentis affectione, ad Deum clamat. Vnde tacente Moyse voce corporali, dixit dominus ad eum. Quid clamas ad me? Isto ergo modo nũc ait psalmista. *Voce mea* scilicet cordis *ad dominum clamaui*. Et nota secundum glo. quod psalm. hic prius ostendit, ad quem clamat. Et non dicit, quid petat, dicens. *Voce mea ad dominum clamaui*. Et si quæras, quare non exprimit quid orando, vel clamando petat. Respondet. quia *voce mea ad dominum clamaui*, quasi dicat. Non exprimo, quid petam, quia clamo ad Deum, cui nõ est opus aliquid dici, qui omnia, quæ expediunt, nouit, quia omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, Vnde alia litera habet. *Vox mea est ad Deũ* quasi dicat, Nihil aliud clamando peto nisi ipsum Deum, vltra quem nihil est. Et quia omnem iustum orantẽ Deus exaudit, ideo nc frustra se clamare ostendat subdit. *Et intendit mihi*. glo. quia semper adest quærentibus se, non autem adest quærentibus aliud ab eo. Vnde Psalm. 17. Clamauerunt, nec erat, qui saluos faceret, ad dominum: nec exaudiuit eos. Quid autem sit Deum intendere orationibus nostris, vide supra versicu 876. Moraliter autem procedendo, hic potes notare quod triplex est vox, qua clamamus ad Deum scilicet voxgenitricis gratiæ, qua proteguntur humiles, vox contemplatis animæ, qua exaudiuntur supplices vox redẽpto. ris machinæ, qua superantur dæmones. De istis vide in postilla mea super Ioan. lect 44.

Clamor orationis.

Exo. 14.

Hebr. 4.

Multiplex vox.

1259 In die tribulationis meæ, Deum exquisiui manibus meis, nocte contra eum, & non sum deceptus.

Hic consequenter clamat ad Deum opere. Vbi notandum, quod tempus totum præsenti vitæ iustorum dicitur dies, & nox, & hoc respectu diuersorum. Nam vita iustorum hic dicitur nox respectu vitæ beatorum, sed dicitur dies respectu vitæ peccatorum. quod enim dicatur dies respectu vitæ peccatorum, ostendit apostolus, qui inter vitam iustorum, & peccatorum dans differentiam, vitam iustorum vocat diem. Sic vt in die honestè ambulemus, non in comessationibus, & ebrietatibus &c. Quod ideo dicit, quia status peccatorum nox dicitur, quia omnis, qui malè agit, odit lucem &c. Quod autem dicatur nox respectu vitæ beatorum, ostendit Petrus apostolus dicens

Vita præsens dicitur dies & nox.

Rom. 13.

Ioan. 3. 2. Petr. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

cens, Habemus propheticum sermonem, cui be. A ne facitis intendentes, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Vnde hic ait magister in glo. Venturus est ergo dies post istam noctem, cuius diei comparatione huius vita nox est. Comparata vero vitę infidelium, est dies. Dies ergo hic est vita iustorum comparatione infidelium, sed nox in comparatione angelorum. Est ergo vita iustorum dies tribulationis, quia tota vita præsens tribulatio est desiderantibus cęlestia, psalm. 33 Multę tribulationes iustorum. Dicat ergo. *In die tribulationis meæ Deũ exquisiui manibus meis*. Quęro enim cõponitur cum ex, & fit exquiro, ris. quod est valdè, & desideráter, siue affectuosè quærere, quod est, quãdo homo corde, & opere Deũ quęrit. Propter quod B subdit. *Deũ exquisiui manibus meis*. Per manus enim designantur opera. Vnde hic ait glo. quasi dicat, Non solum cordis voce quæsiui Deum, sed etiam *manibus*, id est, operibus, & ideo non inani desiderio, & quod desideranter Deum quærat, non pro vana gloria, non propter aliud, sed propter ipsum Deum. Ideo ad hoc declarandum subdit, *Nocte contra eum*. Per noctem accipe illud, quod per diẽ, vt dictum est, scilicet vitam iustorum. Sed dices, Si iustus desideranter quærit Deum in vita præsenti, quomodo ergo dicit se quęrere contra Deũ?

Contra, i. coram.

Vbi sciendum, quod contra quandoque accipitur pro coram. Sic enim dicitur Math. 27. Erant autem ibi maria Magdalenæ, & altera Maria sedentes contra sepulchrum. glos. i. coram sepul- C chro. Similiter & psalmus 49. Arguam te, & statuam contra faciem tuam: quia peccatum, quod post dorsum posuisti ante, vel corã facie tua ego ponã vt scias, quia malè egisti, & fidelitatẽ tuã videas vt erubescas. Similiter in proposito, ly *cõtra* stat pro coram. Vnde alia litera habet, *nocte coram eo* vbi glo. Contra Deum, vel coram Deo quærit, qui non facit iustitiam suam coram hominibus vt videatur ab eis, sed solum coram Deo, vt illi placeat. qui autem sic orando exquirit Deum coram ipso exauditur. Ideo subdit, *Et non sum deceptus*. quasi dicat, Inueni Deum: quem quærebam. Decipiuntur enim, qui quęrunt in temporalibus requiem, cum mæroribus sint plena. Hic potes notare, quòd contra in scriptura multipliciter ac D cipitur. Vide in dictionario meo loco suo.

1260 Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum: & defecit spiritus meus.

Hic consequenter explicat iustus suam necessitatem, & miseriam. Vbi nota, quòd miseria iustorum in præsenti causatur ex quatuor, quæ hic ponit psalmista scilicet primò ex implicatione mundanorum. Secundò ex infestatione inimico- E rum, ibi, *Anticipauer'nt*. Tertiò ex dilatione æternorum, ibi, *Cogitaui*. Quarto ex meditatione peccatorum, ibi, *Et meditatus*. Quantum ad primum sciendum, quòd in rebus mundanis nulla vera cõsolatio reperitur, quia omnia mũdana sunt quasi somnia, raptim transeuntia. Vnde de omnibus mundanis, & temporalibus dicitur.

Zach. 10.

Consolatio mundi vanè est.

Somniatores frustra locuti sunt, vanè consolantur. Et non solum est talis consolatio in se vana, sed suos ad æternam miseriam ducit, dicente Christo. Vę vobis diuitibus, qui hic habetis consolationem vestram. Non enim condemnantur diuitiæ, sed in diuitiis vana consolatio: quoniam vt ait Ambrosius super Lucam, exponens dicta verba.

Ambros.

Qui cõsolationam vitæ præsentis appetunt, consolationem remunerationis perpetuæ perdunt. Quod pulchrè deducit Bernardus super illo verbo Esa. 40. Consolamini, consolamini popule meus, &c. dicens,

Bernard.

Non tantum dicit semel consolamini, sed secundò, vt certi simus, quod tam corpus quam animam sit saluans, qui neutrum suscipere est dedignatus. Sed quibus putas istam consolationem esse daturum? certè populo suo. Consolamini, inquit, popule meus. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Vis noscere populum eius, quem ipse sit saluaturus? Tibi (inquit psalm.) derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.

Consolatur Christus suos Psalm. 9.

Ipse in euangelio dicit, Vę vobis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestram. Vt quid enim consoletur eos Christus, qui suam habent consolationem? Non consolatur Christi infantia garrulos, non consolantur Christi lachrimæ cachinantes, non consolantur panni eius ambulantes in stolis, non consolantur stabulum, & presepe Christis amantes primas cathedras in synagogis, non cõsolatur Christi nuditas diuites consolationem mundi quærentes. Cæterum nec angeli illos consolantur. Vigilantibus enim pastoribus, & custodientibus vigilias noctis nouæ lucis consolationem euangelizant, & eis saluator dicitur esse natus pauperibus scilicet, atque laborantibus, non autem vobis diuitibus, qui hic vestram consolationem habetis. Ex quibus apparet, quòd in rebus temporalibus vera consolatio esse non potest. Et ideo vt hic ait glo. iustus semper timet in aliquo temporali lætari & consolari, quia qui in omnibus hominibus scandalum vel inuenit, vel timet, in nullo securus est. Et hoc est, quod ait, *Renuit consolari anima mea*, scilicet in temporalibus rebus. Sed in quo sit vera consolatio iustorum. ostendit cum subdit, *Memor fui Dei, & delectatus sum*. Memoria enim, ac recordatio æternæ fœlicitatis iustos consolatur, qui in præsenti mũdo, consolationem non quærunt. Quod ostendit Berna. super illo verbo Eccle. 24. Memoria mea in generatione sæculorum, dicens,

Bernard.

Quamdiu stare cernitur præsens sæculum, in quo generatio aduenit, & generatio præterit, non deest electis consolatio de diuina memoria. Sed quæ generatio ex Dei recordatione capit consolationem? Illa solum, quæ veraciter dicere potest. *Renuit consolari anima mea, memor fui Dei &c.* Iustum quippe est; vt, quos præsentia bona non delectant, præsto eis sit ex recordatione Dei futurorum consolatio.

Consolatio bonorum.

Et ista iustorum consolatio est tanta, quòd in illa noster deficit spiritus, Propter quod subdit. *Et defecit spiritus meus*. Quis namque est spiritus hominis, nisi superbia, quæ in tali penitus deficit. Sed spiritus Dei fortificatur in ipso. vt deducit Gregor. li. 7. mora. c. 3 vide supra versiculo 1257. Vel aliter iste versus põt exponi de cõtẽplatiuis, quòd quamuis ipsorum spiritus rapiatur ex recordatione Dei, & delectetur, tamen si ad occupationem, vel exercitationem terrenorum se occupent, statim spiritus à contemplatione cadit, quia contemplatio Dei aliam occupationem secum

Contemplatio opera alia non patitur.

cum nõ admittit. Et istum sensum ponit hic Psal. A dicens, *Exercitatus sum, & defecit spiritus meus*. Vnde hunc versum ad istud propositum exponens Gilber. ait.

Gilbertus.

Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum, & defecit spiritus meus. Si delectatio memoriæ Dei negoco alio se exercet, totum exhaurit spiritum prophetæ quomodo plura poterit, & peregrina complecti negocia? Delicata si quidem species est amoris affectio, & tenui occasione læditur, lætitia spiritualis, & amor æternorum occupationis impatiens est, suis satis habens intendere negociis. Occasione enim accepta, amor nescit, nec exercet negocium aliud. Semper quidem scientia quadam eget auaritia. Semper. n. quem amat, vel præsente eo se oblectat, vel absentem desiderat. Vn- B de & ocio gaudet, & quiete fouetur ad internam delectationem libera volens habere tempora. An non ipsum hoc tibi videtur sponsa innuere, cum dilectum suum ad cubilis secretum trahit.

Can. 3.

Non dimittam, inquit, te, donec introducam in cubiculum genitricis meæ. Nouit illa dilectum suum non posse foras possideri, nec in negocio quidẽ, & quòd durum est amanti dimidiare cum Christo in mundo, quam durum est inquam in dilectionis vita peregrinas admittere curas, & cœleste secretum turbis sæcularibus infestari? Hæc ille.

1261 Anticipauerunt vigilias oculi mei, turbatus sum, & non sum locutus. C

Hic ostẽdit iustus suam miseriam ex infestatione inimicorum. Hic enim accipit glo. oculos pro inimicis, eo quia sicut oculorum officium est vigilando prouidere, ne corpus lædatur, sic per contrarium inimici semper vigilant ad lædendum. Vnde & alia litera habet hic. *Anticipauerunt vigilias inimici mei*.

Oculi sunt dæmones. Ephe. 6.

Quòd non solum de temporalibus inimicis est intelligendum, sed multò amplius de spiritualibus. De quibus dicit apostolus. Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principatus, & potestates, aduersus spiritualia nequitiæ, quia scilicet dæmones plus vigilant ad D decipiendum, quam nos vigilare possumus ad custodiam, vbique ponunt scandala, vbique ponunt muscipulas. Vnde diabolus decipiens nos, dicit illud Amos. 9. Ponam oculos meos id est, astuta cõsilia mea super eos in malum, & non in bonum. Ad istorum autem oculorum insidias ratio iusti turbatur, sed caro condelectatur. Vnde ait contemplatiuus. *Turbatus sum*, scilicet mente, *& non sum locutus* scilicet carne recalcitrando. Ecce intrinsecum bellum, quia ratio & caro adinuicem pugnant, quia in eo quod ratio turbatur, caro quiescit, & condelectatur. Vel hoc potest accipi de inimicis interioribus, scilicet de sensibus corporalibus, qui mentem præueniunt trahendo ad illicita, si cautè non custodiantur. Qui sensus nomine oculorum in- E telliguntur, quia oculos inter omnes sensus obtinet principatum. Istos oculos cautè custodiebat Iob dicens.

Iob. 31.

Oculi sunt custodiendi Greg. 21. mora. c. 2.

Pepigi fœdus cum oculis meis, vt nec quidem cogitarem de virgine. Quòd ad propositum exponens Gregor. dicit. Valdè namque est quòd caro deorsum trahit, & semel species formæ cordi per oculos illecta vix magni luctaminis manu soluitur. Ne ergo quadam lubrica in cogitatione versemus, prouidendum nobis est, quia intueri non debet, quòd concupisci non licet. vt enim munda mens in cogitatione seruetur à lasciuia voluptatis suæ, deprehendendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eua lignum vetitum contigisset, nisi hoc prius incautè respexisset. Hinc ergo pensandum est, quanto debemus moderamine ab illicitis oculos restringere nos, qui mortaliter viuimus, si & mater viuentium per oculos venit ad mortẽ. Hinc etiam sub Iudeæ voce, quæ exteriora videndo concupiscens, bona interiora perdiderat, dicit propheta.

Thren. 3.

Oculus meus deprædatus est animam meam. Concupiscendo enim visibilia, inuisibiles virtutes amisit. Quæ ergo interiorem fructũ per exteriores oculos perdidit, per oculum corporis pertulit prædam cordis, &c. Sic & conformiter pugnam interiorem, quam ab oculis, scilicet sensibilibus exterioribus iusti patiũtur, insinuans nunc Psalmista ait. *Anticipauerunt vigilias oculi mei*. Quod autẽ sequitur. *Turbatus sum, & non sum locutus*. exponitur vt supra.

Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. 1262

Hic ostendit iustus suam miseriam ex dilatione æternorum. Iustorum enim animus quibuscunque temporalibus hic habitis, non satiatur, sed semper cogitat æterna premia, sine quibus omne, quod habet, sibi ad miseriam reputat. Vnde ait Grego.

Greg. 20. mor. c. 29.

Sanctis enim viris in hac peregrinatione positis, omne quòd sine visione Dei abundat, inopia est, quia cum sibi omni electi adesse vident, gemunt, quòd auctorem omnium non vident, eisque totum hoc minus est, quia adhuc species vnius deest. Sicque eos foris exaltat gratia supernę dispensationis, vt tamen intus sub disciplina teneat meror magistræ charitatis. per quam videlicet discunt, vt de iis, quę exterius accipiunt, apud semetipsos amplius humilientur, mentem sub iugo disciplinæ teneant &c.

Consideratio gloriæ non habitæ contristat.

Quia ergo iusti patriam æternam desiderant, & omne desiderium pœnam includit, hinc est, quod quicunque æterna prẽmia considerant, ex illius affliguntur desiderio. Vnde & alibi dicit Psalm. 119. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quod ideo sic dicit, dum cogitat mala, in quibus nunc est, & bona in quibus nondum est. Consimiliter & nunc ait. *Cogitaui dies antiquos &c.* quasi horum cogitatione suam deplorans miseriam. Et nota, quòd secundum gloss. hic accipit pro eodem dies antiquos, & annos æternos, scilicet pro æterna fœlicitate. Dicitur enim gloria æterna aliquando dies in singulari propter vnitatem obiecti, sicut in Psal. 83. Melior est dies vna in atriis tuis super millia, Et Psalm. 118. Ordinatione tua perseuerat dies. Quandoque verò dicitur dies in plurali propter gaudiorum abundantiam. sicut Prouerb. 3. Longitudo dierum in dextera illius, & in sinistra illius diuitiæ, & gloria. Similiter & hic dicitur de gloria. *Cogitaui dies antiquos*.

Annus gloriæ.

Similiter & gloria dicitur annus quandoque in singulari. Leuit. 25. Sex annis operaberis, annus verò septimus erit requietionis, quia sex annis Deo seruire debemus, opera faciendo meritoria, sed in septimo scilicet fœlicitatis æternæ requies dabitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur nobis. Quandoque autem dicitur anni in plurali. Psalm. 101. Anni tui non deficient. Et nota quod iste annus gloriæ quatuor partes habet scilicet quatuor corporis glorificati dotes, quæ per quatuor tempora anni designantur, scilicet impossibilitas in hyeme figurata, in qua constringitur, & fortificatur. Agilitas figurata in vere, in quo corpora nascentia de terra sursum eleuantur: Claritas significata in æstate, in qua sol altior, & clarior demonstratur. Subtilitas in autumno, in quo fructus terræ à fœcibus depurati, in vinum congregantur.

1264 Et meditatus sum nocte cum corde meo: & exercitabar, & scopebam spiritum meum.

Hic ostendit iustus suam miseriam ex meditatione peccatorum. Vbi notandum, quòd inter iustos, & iniustos hæc est differentia, quia mali bona, quæ fecerunt, semper meditãtur, & malorum obliuiscuntur: econtrario boni peccata sua præterita & mala semper meditantur, & illa deflent, bona verò, quę fecerunt, non attendunt; sed magis, quę eis restant facienda. Quòd ostendens Gregor. dicit, Sunt verò nonnulli, qui cum bona aliqua faciunt, iniquitatum suarum protinus obliuiscuntur, & cordis oculum in consideratione bonorum operum, quæ exhibent, agunt: atq; eò se iã sanctiores æstimant, quò inter bona, quę agũt, malorum suorum, in quib. adhuc fortasse implicati sunt, memoriã declinãt. Qui si districtionem æterni iudicis vigilanter attẽderent, plus de malis suis meuerent, quam de imperfectis bonis exultarent: plus inspicerent quòd de iis, quæ adhuc eis agenda sunt, debitores tenentur, quam quod operantes quædam iam debiti partem soluunt. Neque enim absolutus est debitor, qui multa reddit, sed qui omnia. Et infra. Amplius ergo debemus inspicere, quæ bona necdum fecimus, quam ea, quæ iam nos fecisse gaudemus. Et habet hoc humana infirmitas proprium, vt plus ei intueri liberat, quod sibi in se placet, quàm quod sibi in se displicet. Sed electi ab eo, in quo sibi placent, mentis oculos diuertunt, omnem in se peractis bonis lætitiam deprimunt, & de iis, quæ minus se egisse intelligunt, tristitiam requirunt, indignos, & peccatores se æstimant &c. Sic ergo iusti in corde suo quiescentes meditantur bona, quæ nondum fecerunt, & mala, quæ commiserunt. Et hoc est, quòd ait psalmista. *Et meditatus sum nocte cum corde meo.* & sic meditando satagunt perficere bona, quæ eis desunt, & plangere mala, quæ commiserunt. Et hoc est, quod subditur. *Et exercitabar*, scilicet ad perficiendum bona, & ad mala plangendum. Et quia per pœnitentiam anima purgatur ab omnibus malis, ideo subditur. *Et scopebam spiritum meum.* Vnde Gregor. super illo verbo, Iob. 14. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis &c. ait. Omnipotens itaque Deus culpas nostras enumerat, cum nosipsos ad singula, quæ fecimus, mala defienda conuertit, & quasi misericorditer relaxat, quia, dum ipsi nos ea punimus, ipse nequaquam in extremo examine iudicat, Paulo attestante, qui ait. Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Ex quibus apparet, quòd iustus meditando mala, quæ fecit, & se per pœnitentiam exercitando, scopat spiritum suum, & mundat.

Malis consideranti bona quæ fecerunt: sed iusti mala.

Greg. 22. mor. c. 6.

Greg. 12. mor. c. 10.

1. Cor. 11.

1265 Nunquid in æternum proiiciet Deus, aut non apponet, vt complacitior sit adhuc?

Hæc est tertia pars principalis, vbi psalmista misericordiam, & pietatem Dei explicat. Hanc autem pietatem Dei in duobus ostendit scilicet primò in peccatorum iustificatione, secundo in verbi æterni incarnatione, ibi, *Et dixi nunc cœpi.* Circa primum tria facit, quia ostendit primò, quod pietas Dei primò peccatores iustificat. Secundò quòd vsque in finem perducit, ibi. *Aut in finem.* Tertio quòd iram Dei pietas superat, ibi. *Aut obliuiscetur.* Quantum ad primum sciendum, quòd illos peccatores à se proiicit Deus, qui Deum à se repellunt: illos verò iustificat, qui ad ipsum accedunt per pœnitentiam. Cum quis ergo est in peccato, à Deo repellitur; cum autem pœnitet, à Deo recipitur, & iustificatur. Sed, quia nullus est ita iustus, quin quandoque cadat in peccatum, & sic quin quandoque à Deo proiiciatur. Ideo psalmista per modum quæstionis quærit, an talis status sit mutabilis an semper in æternum sic duraturus. Vel quòd homo quandoque sic iustificetur à Deo, quòd amplius non possit cadere, dicens. *Nunquid in æternum proiiciet?* quasi dicat non, sed veniet status, in quo erit complacitior. modo enim nobis est complacens, dum nos iustificat, sic tamen quòd in gratia non confirmat. Sed tunc, scilicet in patria, erit complacitior, quando nos in gratia reddet confirmatos. Et istam altiorem complacentiam postulabat psalmista, dicens. Complaceat tibi, domine, vt erues me, scilicet à mutabilitate iustitiæ. Vel peccatoribus iratus dicitur Deus, & eos proiicit, quando ipsos punit pro peccatis, sed complacitior, quando ipsis parcit.

Proiicit nos Deus.

Psal. 39. Complaceat Deus nobis.

1266 Aut obliuiscetur misereri Deus, aut cõtinebit in ira sua misericordias suas.

Hic ostendit quòd pietas Dei eius iram superat. Vbi sciendum, quòd ira Dei dicitur peccatoris dãnatio: sed misericordia dicitur peccatoris iustificatio & saluatio. Ita quòd accipitur ira & misericordia pro effectibus. Et hæc duo semper erga peccatores sunt parata. quia & ira ad feriendum obstinatos & misericordia ad parcendum contritis. Sed tunc ira superat misericordiam, quando peccator finaliter in vitiis manet obstinatus: quia super ipsum semper ira Dei manebit, amara misericordia veniæ. Sed tunc misericordia iram Dei superat, quando quis de vitiis finaliter triumphat, quia super talem misericordia Dei semper manebit, omni ira remota. Quamuis ergo erga præscitos ira Dei misericordiam vincat ratione obstinationis ipsorum tamen misericordia Dei iram superat erga prædestinatos ratione conuersionis finalis ipsorum. Et sic quamuis ad tempus in aliquo præscito regnet misericordia Dei & non ira, tamen finaliter in illo ira Dei dominabitur: & econtrario de quolibet prædestinato. De prędestinatis ergo loquitur dicens. *Aut obliuiscetur misereri Deus* scilicet ipsis prędestinatis finaliter? quasi dicat non. Quia quãuis modo ad tẽpus cõtra ipsos irascatur, tamen finaliter non cotinebit in ira misericordias suas, sed magnis misericordia iram superabit. Vnde ad hoc quod dicit. *Aut obliuiscetur misereri Deus.* ostendit quòd Deus iam incępit prædestinatis, misereri, quando. s. ipsos ab æterno sua bonitate elegit absq; ipsorum meritis. vide sup. ver. 101. 3. Vnde hic ait glo. In alio non est misericordia, nisi eam Deus donet. Ipse ergo ne erit sine misericordia? Riuus non currit nisi à fonte, & fons siccatus erit? Ipse. n. est fons misericordiæ, qui eam naturaliter habet à quo emanat velut riuus à fonte in alios. Dum enim dicit. *Aut obliuiscetur misereri Deus.* significat quòd incœpit. Idem autẽ repetit sub aliis verbis, dicens. *Aut continebit in ira sua misericordias suas.* i. vincetne ira misericordiam? non: sed

Ira Dei vicit misericordiam & quando quæ misericordia.

Greg.

tius tolleratur nec tamen ab iniquitate compescitur, munus quidem supernæ patientiæ percipit: sed reatus sui vinculis ex ipso se munere arctius astringit. Nam qui accepta pœnitentiæ tempora diuertit ad culpam, districtus in vltimis iudex impẽsa argumenta misericordiæ cõuertit ad pœnã. Hinc nãq; per Paulum dicitur. An ignoras quia patientia Dei ad pœnitẽtiã te adducit? Tu autẽ secũdũ duritiã tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi irã in die iræ & reuelationis iusti iudicij. Puer centum annorũ morietur & peccator centũ annorũ maledictus erit. Ac si apertè ostenderet, dicens. Vita quidem pueri in lõgũ trahitur, vt à factis puerilibus corrigatur, sed si à peccati perpetratione nec tẽporis longinquitate cõpescitur, hoc ipsa longanimitas vitę quã per misericordiam accepit, ei ad cumulum maledictionis crescit. Vnde necesse est vt cum nos diutius expectari cõspicimus, ipsa prærogatę pietatis tẽpora: quasi dãnationis argumẽta timeamus, ne ex clemẽtia iudicis crescat suppliciũ damnationis. Et vnde quisque eripi à morte potest, inde grauius ad mortem tendat. Exquibus patet quòd Deus misericordiam suam vsq; in finẽ vitæ nobis impendit, est ex bonitate iudicis, quæ si contemnatur, à Deo augmentũ dãnationis crescit.

Rom. 2.

Eccli. 65.

1267 Et dixi nunc cœpi hæc mutatio dexteræ excelsi.

Hic cõsequenter ostendit Dei pietatẽ ex verbi incarnatione. Vbi ostendit mirabiles effectus ex Christi incarnatione erga nos factos. Ostendit enim ꝙ Christi incarnatio, primo nos de culpa mutat ad gratiam. Secundò nobis operum Dei tribuit memoriã, ibi. *Memor fui.* Tertiò ad præceptorum Dei nos ducit obseruantiam, ibi, *Et meditabor.* Quartò, de prẽsenti miseria nos ducit ad patriam, ibi *Deus in sancto.* Quantũ ad primum sciendũ, humanum genus nullus à culpa plenè liberare potuit nisi Christus incarnatus qui pro nostris culpis solus potuit satisfacere. Vnde & ipse Christus propriè adiutor noster, & inter Deum & nos mediator esse dicitur: vt deducit Greg. 22. mor. c. 16. dicens. Sciens sanctus Iob, quòd suis meritis redimi non poterat &c. vide sup. ver. 87 2. Hęc est ergo humani generis mirabilis mutatio, quòd de filiis iræ sancti sumus filij Dei, de remotis à Deo prope Deum. Et hęc mutatio est dexterę excelsi. i. facta per dexteram excelsi. s. Dei patris. Quis autem propriè dextera patris Dei dicitur, nisi ipse Christus incarnatus? Ad hoc vide rationem superius ver. 713. Ista est ergo dextera excelsi, quæ nos suscepit, vt nos de culpa mutaret ad gratiam psal. 17. dedisti mihi protectionem salutis, & dextera tua suscepit me. Est ergo sensus psal. *Et dixi.* s. statim supra de diuina pietate de qua statim incæpit dicere in illo versiculo. Nunquid in æternum proiiciet Deus, vbi ostendit quòd Dei pietas nos iustificat, qua vsq; in finem perdurat quòd iram superat. Et si queras: vnde ergo tanta mutatio erga nos tantę pietatis. Respondet, quòd hoc habemus per Christi incarnationẽ: quia *hæc mutatio dexteræ excelsi.*

Christi incarnatio nos iustificat. Christus est mediator.

Exod. 3. mirabilia quæ memorare debemus.

1268 Memor fui operũ domini: quia memor ero ab initio mirabiliũ tuorum.

Hic ostendit quòd Christi incarnatio mirabilia Dei nobis ducit ad memoriã. Quamuis enim Christi incarnatio sit inter omnia Dei opera admirabilis: vt puta quòd Deus fuerit factus homo & homo Deus, ꝙ virgo cõcepit & partũs permansit virgo, ꝙ verbum per quod oĩa facta sunt sit caro & similia: tamen ne mens nostra Christi incarnationem percũtetur fide credere, adiuuatur per alia Dei mirabilia præterita, quę huius admirabilis incarnationis figura fuerunt, nos inducit. Vtputa nonne magnum admirabile fuit, ꝙ Moyses vidit rubum ardere, quę tamen non comburebatur. Et quid significabat, nisi virginem parere filium, & non corrũpi? Quid significabat mirabile signũ ostẽsum Gedeoni quòd velus rore aspergeretur, & tota terra ficca maneret, nisi ꝙ Maria Christo fecundaretur, & tamen eius caro incorruppa maneret: & ꝙ terra rore aspergeretur vellere sicco manente, nisi ꝙ tota terra nostrę humanitatis per Christi incarnationem gratia est fecundata ipso vellere. s. Christo quo induimur sicco. i. in crucis passione exsiccato manente? Quid virga Aaron quę sine humore floruit & fructum produxit: nisi fœcunditatem Mariæ sine semine viri? Et sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

de aliis. Volens contemplari Christi incarnationem, mittitur ad considerationem operum mirabilium Dei, quæ huius erant figura, vt vilis signis figuratum, firmiter credat. Et hoc est, quod dicit psalm. considerans Christi incarnationem. *Memor fui operum Dei.* in quibus, scilicet, figurata fuit Christi incarnatio, & sic memor ero per incarnationem verbi mirabilium tuorum, quæ scilicet fecisti ab initio. Et hoc est, quod dicit apostolus. Omnia in figura contingebant illis. Vel aliter. Homo contemplatiuus non in se delectatur, sed in contemplatione mirabilium operum Dei. Et hunc sensum hic habet glo. dicens, ne contemplatiuus de se tantum lætari videatur, dicit, *Memor ero mirabilium tuorum*, quæ, scilicet, generi humano induxit ab initio, vt puta quòd Adam ad imaginem suam fecit, q̃ Abel hostiam accepit, quòd in arca Noe in ecclesia mysterium omnis generis animalia seruauit, quòd de Abraham, cuius immolatione filij Christi incarnationem, & passionem designauit, tandem quòd ipse Deus homo fuerit factus. Hæc enim sunt mirabilia, quæ virum cõtemplatiuum delectãt. Quorum omnium in sui incarnatione memoriam in nobis reducit. Psal. 110. Memoriam fecit mirabiliũ suorum. Vel aliter, Mirabilia Dei, quorum memorari debemus, sunt mirabiles modi quibus Christus incarnatus seipsum nobis exhibuit vt nos repararet perditos vt ostendit Bern. super illo verbo. Sapien. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: dicens. Venit enim Dei filius, & tot, & tanta mirabilia in mundo operatus est, vt non immeritò intellectum nostrum ab omnibus mundanis euacuauerit, vt semper cogitemus, & nunquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit dominus. Quis enim cogitare sufficiat qualiter rerum dominus præuenerit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis, & singularis illa maiestas voluerit mori, vt viueremus, seruire, vt regnaremus, exulare: vt repatriaremus, vsque ad serui formam inclinari, vt constitueret nos super omnia opera sua. Et hæc ab initio fecit, quia ante sæcula facere disposuit, vt meritò quilibet nostrum dicat illud Dan. 3. Signa, & mirabilia fecit apud me Deus omnipotens.

1 Cor. 10.

Mirabilia, Christi.

Bernard.

1269 Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinuentionibus tuis exercebor.

Hic ostendit, quòd Christi incarnatio nos inducit ad præceptorum obseruantiam. Non enim ad salutem sufficit operum Dei meditatio, nisi etiam adsit præceptorum obseruatio, ad quæ nos inducit Christi incarnatio. Ideo enim humilis factus est Deus, vt superbum non esse hominem doceret, sed collum suum ad Dei mandatorum obseruantiam subiiceret, & in illis exercitaretur, vt ostendit Gregor. dicens. Ad hoc namque vnigenitus Dei filius formam nostræ infirmitatis suscepit. Ad hoc inuisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit. Ad hoc ludibria contumeliarum, irrisionum opprobria, passionum tormenta tolerauit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta igitur est virtus humilitatis, propter quã solam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsque ad passionem factus est paruus &c. Sed quid est vera humilitas in nobis, nisi collum iugo diuinorum præceptorum sub-

Incarnatio Christi nos ad humilitatem ducit.

Gre. 34. mor. c. 21.

A dere, dicente Christo. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Si ergo Christi incarnatio nos ducit ad humilitatem, consequens est, quòd nos ad obseruationem etiam mandatorum Dei inducit. Et hoc est, quod hic ait psal. dicens, *Meditabor in operibus tuis.* Ad obseruationem enim mandatorum primò requiritur illa mente cogitare, & cognoscere, & hoc est, quod præmittit, dicens. *Et meditabor in omnibus operibus tuis.* Meditari enim idem est quòd cogitare & deliberare. Opera autem Dei hic sunt mandata Dei quę nobis operanda præcepit. Et quia non sufficit mente meditari, nisi opere perficiantur: ideo subdit. *Et in adinuentionibus tuis exercebor.* Vbi nota, quòd hic per adinuentiones intelligit diuina præcepta. Vnde glo. *Exercebor in adinuentionibus tuis*, id est in præceptis tuis, quæ inueniſti, & nobis seruanda mandasti, vel quibus à nobis inueneris. Vnde alia litera habet. *Et in obseruationibus tuis exercebor.* quia non satis est scripturas, & mandata Dei legere, sed fructum operum demonstrare oportet. Ideo ait. *Exercebor.* Nam arceo. ces. quod est constringere, & a mutata in e, fit exerceo, quod est valdè constringere. Ille ergo in mandatis Dei exercetur qui in illis per opera se astringit. In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas.

Matt. 11

Meditatio.

Adinuẽtio.

Exercere. Psal. 118.

B

1270 C Deus in sancto via tua: quis deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus, qui facis mirabilia.

Hic ostendit, quòd Christi incarnatio de præsenti miseria nos ducit ad patriam. Sicut enim diabolus fuit via ruinæ nostrę, per quam à cœlo cecidimus, sic & Christus via est nostræ exaltationis, per quam redimus ad cœlum perditum, ipso dicente. Ego sum via &c. Quid autem nomine sancti, nisi Christus intelligitur, ipso dicente angelo Mariæ. Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur, &c. Vnde de Christo dicit apostolus Petrus. Conuenerunt Pilatus, & Herodes aduersus sanctum puerum tuum Iesum. Quid est ergo *Deus in sancto via tua*, nisi ô Deus via redeundi ad te est in sancto, id est, in Christo qui est vitæ via? Vnde glo. *Deus iustus in sancto via tua*, id est, in Christo est via ad te redeundi. Sed tamen quia textus non dicit Deus sanctus est via tua, sed *in sancto*. ideo aliter melius accipimus viam hic non esse Christum, sed in Christo non esse sanctum, sed in sancto. Et sic per vias domini, quæ sunt in Christo, accipe virtutes Christi, & exempla, quibus ducimur ad patriam. Vnde Grego. ait, Via incarnatæ sapientiæ est omnis actio, quam temporaliter gessit. Viæ eius sunt exempla viuendi, quæ ad se venientibus præbuit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit, quot bene viuendi exempla monstrauit. Humilitatis eius vias propheta inspexerat, cum suspirabat dicens. In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas. Hinc rursum de vnoquoque iusto dicitur. Qui curat, vt per dominicæ humilitatis exempla gradiatur ad Deum, à domino gressus hominis dirigetur: & viam eius volet. Sed, quia superbi humilitatis dominicę facta contemnunt, de ipsis rectè dicitur. Vias eius intelligere noluerunt. Vię istæ visione despectę sunt, sed intellectu reuerendę. Aliud quippe, quod in eis cernitur, aliud quod expectatur. Quid enim in hac via aliud quam deiectionem

Ioan. 14.

Act. 4.

Via dicitur Christ

Glossa.

ta Dei est in Christo.

Gre. 25. mor. c. 16.

Psal. 118.

Iob. 34.

D

E

puta ludibria mortemque intuentium oculis ostendit. Sed per hæc infirma transitur ad summa. Per hæc indecora, quę procedunt æterna nobis & gloriosa pollicentur &c. Et quia ista infirmitatis exempla in Christo fuerunt non immeritò ait psal. *Deus, in sancto via tua.* Et quia valdè mirabile nobis videtur per infirma ascendere ad summa, per opprobria ad gloriam ideo subdit. *Quis magnus sicut Deus noster tu es Deus qui facis mirabilia* q.d. secũdum gl. quis in diis gentiũ magnus sicut Deus noster. q.d. nullus: quia tu Deus propriè non alius, tu solus facis mirabilia tam in corpore quàm in anima. Nam in corpore sanati sunt surdi, cæci languidi, paralitici, & mortui resuscitati. In anima verò quia sobrij sunt, qui paulò ante erant ebriosi fideles, adoratores simulacrorum, humiles qui superbi, pauperes, auari & casti, qui erãt luxuriosi. Hic potes notare, quod quadruplex via fuit in Christo quam imitari debemus figurata per quadruplicem viam, de qua dicitur prouerb. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro. Via aquilæ in cœlo: via colubri supra petram, via nauis in medio maris: in adolescentia sua via viri. De quibus in postil. super Ioan.

Christus est Deus magnus. Glossa.

B

1271 Notam fecisti in populis virtutem tuam, redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Iacob & Ioseph.

Hæc est quarta pars principalis, in qua manifestat nostrę redemptionis potestatem. Vbi notanter ex multis hic psal. vult ostendere Christi potestatem in opere nostræ redemptionis, secundũ quę pars ista habet septem partes, quoniam ostendit Christi potestatem, primò ex peccatorum redẽptione. Secundo ex populorũ conuersione, ibi, *Viderunt te.* Tertio ex apostolorum predicatione, ibi multitudo. Quartò ex animorũ penetratione, ibi. *Etenim sagittæ.* Quinto ex miraculorũ operatione ibi, *Illuxerunt.* Sextò ex pœnitentiæ cõmendatione ibi, *In mari.* Septimò ex ecclesiæ gubernatione, ibi, *Deduxisti.* Quantum ad primum ostẽdens Christi potestatem ex redemptione peccatorum ait. Notam fecisti. &c. vbi notandum quòd per virtutẽ Dei hic intelligitur Christus, vel verbum incarnatũ, per quod Deus omnia fecit. Ad He. 1. Qui est portãs omnia in verbo virtutis suę. Quid est ergo *notã feci ſti in populis virtutem tuam*, nisi notum fecisti populis Christi incarnatum in populis, quia tam fidelibus quàm infidelibus licet diuersimodè. Vnde hic glo. *Notam fecisti virtutem tuam.* i. Christum quando eum misisti in mundum. *Notam* dico in populis tam infidelibus quam fidelibus: sed infidelibus sic notum fecisti, vt cognoscant Christum tuum tantũ corpore, fidelibus verò vt cognoscant eum etiã diuinitate. Sed quid ex incarnatione sequatur adiungit dicens. *Redemisti in brachio tuo populum tuum.* Per brachium. n. Dei intelligitur Christus: vide versi. 713. Quod ideo dicit, quia per Christum facta est redemptio nostra. ver. 533. 377. 431. 521. 662. 794. 803. 895. Et aduerte quòd non solum redemit vnum populum Iudæorum, sed etiam gentilium: quod notatur, cum subditur. *Redemisti populum tuum filios Iacob, & Ioseph.* quoniam secundum glos. per filios Iacob intellige Iudęos credentes, sed per Ioseph gentilem populũ, Ioseph enim peruenit ad gentes

Ioan. 1.

Iacob significat Iudæos, Ioseph Gentiles

C

D

E

A & interpretatur augmentum. Ideo benè significat gentes, ex quibus augmentatus est populus Dei. Vel per Ioseph intelligitur Christus, quia sicut Ioseph venditus à fratribus prius, humiliatus est, deinde exaltatus cum in Ægipto regnaret: ita & Christus à Iudæis venditus transit ad gentes, in quibus regnauit à quibus tamen prius fuit humiliatus in persecutionibus martyrum. Filij ergo Ioseph sunt illi, quos elegit in gentibus. Est ergo sensus. *Redemisti in brachio tuo.* i. Christo *filios Iacob.* i. populum Iudæorum *& filios Ioseph.* i. Christi filios ex gentibus electos. Et quantum ad istam redemptionem notandum, quòd seruitus humani generis duplex erat. s. seruitus peccati grauissima & seruitus mortis certissima. A prima nos redemit Christus preciũ redẽptionis exoluendo, quamuis enim ante Christum multi essent iusti, non tamen erant verè liberi, donec ille pro ipsis preciũ solueret qui ait, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Ioan. 8. Et in hoc concordat lex humana, quæ vult quòd liber captus ab hostibus ex conuentione redẽptionis, tunc demum cum precium soluerit, statuti pristinum recipiat: nã ante ferè per omnia quasi seruus est. Cum igitur homo primò liber fuerit, & postea peccato suo fuerit captus ab hostibus, non poterat liber esse, imò in multis seruire cogebatur donec redemptionis precium fuisset solutum per Christum, quod nullus alius præter Christum soluere poterat. Apoc. 5. Redemisti nos Deo in sanguine tuo. Quantò verò ad seruitutem *&* mortis nos liberauit, siue sua morte redemit, quoniam vt ipse ait Mat. 18. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Vnde Ambro. super psal. 36. Mors Christi vita est: Christi vulnus vita est, sanguis Christi vita est, sepultura Christi vita est, Christi resurrectio vita est vniuersorum: vnde ad Gala. 3. Christus nos redemit de maledicto legis, quod. s. erat mors.

Ioseph significat Christũ.

Ambros.

1272 Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbati sunt abyssi.

Hic ostendit Christi potentiam ex cõuersione populorum. Vbi notandum quòd hic aquarum nomine populi designantur, vnde apostolus Ioan. Apoc. 17. Aquæ multæ populi multi. Cõsimiliter aquas pro populis accipit scriptura. Iob. 26. d. Gigãtes gemunt sub aquis. Quod exponit Greg. dicẽs. Gigantium nomine petestates huius sæculi designãtur. In aquis verò populi designãtur, Ioanne attestante; qui ait, Aquæ sunt populi. Benè autem contra superbientes dicitur Gigantes gemunt sub aquis, quia elati omnes dum in hac vita affectui honoris celsitudinem cupiunt, sub ponderibus populorum gemunt. Nam quanto quisque hic altius erigitur, tanto curis grauioribus oneratur, eisq; ipsis populis mente & cogitatione supponitur, quibus superponitur dignitate. Et benè istis verbis & breuiter indicatur, quia omnis superbia eo ipso in imo iacet, quo in alta se erigit, vt inde magis cunctis suppolita sit, vnde cunctis appetit superesse &c. Et aduerte quòd hic ductis appetit superesse &c. Et aduerte quòd hic ductis plicat hoc, *Viderunt te aquæ Deus.* Per hoc innuens duos populos. s. Iudaicum & gentilem: quia ambo populi viderunt Christum in carne, qui verus erat Deus etiam quia videntes Christi humanitatẽ

Aquas significat populos. Greg. 17. mor. c. 1.

Superbia deprimit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

viderunt ipsum Deum per fidem, quia ex vtroque
populo aliqui ad Christi fidem peruenerunt. Et hoc
est, quòd ait. *Viderunt te aquæ, Deus*, id est, populus
Iudęorum. Et iterum subdit. *Viderunt te aquæ*, id est,
Abyssus populus gentium. Quid autem ex tali visione sit
peccati. consecutum subdit. *Et turbati sunt abyssi*. Quid enim
abyssi nomine, nisi profunditas peccati designatur?
Nam abyssus dicitur aquarum profunditas, qua facile
liter submerguntur intrantes. Et quid facilius
submergit hominem, quam culpa? Exo. 15. Abyssi
operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi
si lapis. Per abyssum ergo accipe peccatores, in abysso
byſſo peccatorum submersos: de quibus nunc ait.
Et turbati sunt abyssi turbatione, scilicet contritionis,
nis, & pœnitentiæ: quia ad Christi pręsentiam vel
ad apostolorum prędicationem tam Iudęi quàm B
gentiles timuerunt, & de suis peccatis pœnitendo
turbati fuerunt. De Iudęis namque dicitur quod
Act. 2. ad prędicationem Petri compuncti sunt corde, &
dixerunt ad Petrum & ad reliquos apostolos. Quid
faciemus fratres &c. De gentibus vero dicitur.
Psal. 63. Conturbati sunt omnes qui videbant eos, & timuit
muit omnis homo. Conturbatio namque significat
pœnitentiam. vide sup. ver. 1007.

1273 Multitudo sonitus aquarum, vocē dederunt nubes.

Hic ostendit potestatem Christi ex prædicatione C
Nota bene. ne apostolorum. Maximum enim potestatis signum
fuit, quòd duodecim viri ignobiles, idiotæ & pauperes
peres totum mundum in fide Christi permutarent:
quod Deus fecit ad ostentionem suæ potestatis.
Quod admirans apostolus ait. Videte vocationem
vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum
1. Cori. 1. dum carnem, non multi potentes, non multi nobiles,
biles, sed quę stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat
fundat sapientes, & quæ infirma sunt, vt confundat D
fortia &c. quasi dicat apostolus. Considerare potestatem
statem Dei, & videte per quos vocati estis, quia insipientes,
sipientes, & infirmi vos vocauerūt. Et istos tales prędicatores
dicatores hic ponit psal. dicens. *Vocem dederunt nubes*.
bes. Per nubes significantur apostoli & prædicatores,
Nubes res, vt dictum est supra versic. 556. Vnde hic ait glo.
Apostoli. Nubes enim apostoli & prędicatores verbi Dei dederunt
derunt vocem in omnibus gentibus Christum prędicando.
dicando. De quibus nubibus dominus per prophetam
tam ait, scilicet, Esaiam. Mādabo nubibus, ne pluant
super eam imbrem, scilicet ne prędicent in Iudęa
quando, scilicet de Iudæa fuerunt expulsi, vt ad gentes
tes se conuerterent. Sed quid ex istorum prædicatione
tione est consecutum ostendit, cum dicit. *Multitudo* E
Multitudo. *sonitus aquarum*, id est multitudo populorū ad Christum
stum est conuersa. Quę multitudo conuersorum erat
rat sicut sonitus aquarum: quia conuersi resonabant
in confessione peccatorum, in gemitu culparum, in
laudibus Dei, in actionibus gratiarum, quasi enim
mare confragosum hodie in ecclesia sonant diuersa
vota populorum. Vnde ergo in ecclesia tanta multitudo,
tudo, quę est vt sonitus aquarum: tanta conturbatio
abyssorum, nisi quia nubes vocem prędicationis dederūt.
derūt. Dicit ergo, *Multitudo sonitus aquarum*. Vbi notandum,
tandum, quòd fidelium multitudo in se tria debet
habere, scilicet charitatis connexionem. Act. 4. Multitudinis
titudinis credentium erat cor vnum, & anima vna.
Confessionis claritatem. Eccl. 24. In multitudine electorum,
lectorum, habebit laudem & inter benedictos benedicetur.
nedicetur. Sanctitatis imitationem. Ioan. 6. Sequebatur
batur eum multitudo magna: quia videbant signa,
quæ faciebat. Primum est respectu cordis, Secundum
dum respectu oris. Tertium respectu operis. Sic econtra
contra multitudinem tria dissoluunt: scilicet diuisio
discordiæ contra primum. Act. 14. Diuisa est multitudo
tudo ciuitatis. Detractio blasphemię contra secundum.
dum. Num. 19. Vsquequo multitudo pessima murmurat
murat &c. Perpetratio malitiæ contra tertium.
Phil. 3. Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis,
inimicos crucis Christi &c.

Etenim sagittæ tuæ transeunt, vox tonitrui tui in rota. 1274.

B Hic ostendit potestatem Christi ex animorum *Sagitta*
penetratione. Quid enim sagittarum nomine nisi *prædicationis.*
verba prædicationis accipimus, quæ mentem audientis
dientis charitate vulnerant? De quibus dicitur psal.
63. Sagittę paruulorum factæ sunt plagæ eorum:
quod de sagittis intelligatur prędicationum, ostendit
dit Gregor. dicens. Quid enim sagittas &c. vide su- *Greg. 34.*
pra versicu. 1006. De istis ergo sagittis hic dicitur. *mor. c. 5.*
Etenim sagittæ tuæ transeunt. alia litera habet tran- *Glossa.*
sierunt: vbi glo. Sagittę tuę, ô Deus. id est, voces nubium
bium transeunt, vel transierunt vsq; ad cor: non in
auribus remanserunt: sed corda transfixerunt. Verbū
bū enim scripturę & prędicationis aliquando dicitur
C tur pluuia, quę descendit à nubibus, quia corda rigat
gat auditorum. Aliquādo dicitur sagitta, quę emittitur
titur ab arcu: quia cor auditorum vulnerat, & percutit.
cutit. Et in hoc ostēditur Dei potētia, qui solus cor
hominis penetrare, & docere potest. Homo enim
aures exteriores sua voce pulsat: sed solus Deus docet
cet cor intus: vide supra versic. 1155. Vel per istas
sagittas aliqui intelligunt ipsos apostolos, & euangelistas,
gelistas, qui transierunt de gente in gentem prędicando
D cando & aliquos vulnerantes ad mortem. s. obstinatos
tos & infideles, & aliquos ad vitam. s. illos quos cōuerterunt
uerterunt ad fidem de quibus vide supra. ver. 215. *Tonitruum.*
Sequitur, *Vox tonitrui in rota*. Vbi notandū quòd
tonitruū generatur ex vapore calido, & sicco in nube
be superius compresso. Qui vapor cum virtute sui
caloris nubem frangit violenter nubes reuoluitur,
& sic sonus fractionis eius quasi rotatus, & reuolutus
tus longè lateque auditur. Vnde & vox tonitrui
est admodum sonitus quam facit currus hinc inde
de rotatus. Ex quibus omnibus sequitur: quòd
vox tonitrui non fit in occulto, sed palā longè, lateque
teque diffunditur. Et huic sono psal. cōparat vo- *Glossa.*
cem nubium. i. apostolorum quę per orbem rotata
E tata vbique intonuit, Dicens, *vox tonitrui tui in rota*.
ta. vbi glos. Vox nubium. i. apostolorum non in occulto
culto facta est: sed fuit vox tonitrui. i. aperta, &
fuit in rota totius mundi. rota enim orbis dicitur
quia ad modum rotę rotundus. *Est ergo vox tonitrui*
trui tui in rota. i. prędicatio apostolorum tuorum
per rotam totius orbis est diffusa: quia in omnem
terram exiuit sonus eorum &c. psal. 18. Vnde de isto
tonitruo prędications dicitur Iob 38. Quis dedit
dit viam sonantis tonitrui? Quod, ideo dicit: quia
viam penetrandi corda auditorum verbis prędicantium
tium solus Deus facit. Vnde prędicta verba expo- *Greg. 29.*
nens Grego. ait. Quid enim per tonitruum nisi *mo. c. 10.*
prædicatio superni terroris accipitur, quē terrorē
dū humana corda percipiūt, quatiuntur, per quod
tonitruum supernorū iudiciorum terror auditur.
Sed

Docere Sed quia quilibet prædicator verba auribus dare A
cor. potest, corda vero aperire non potest, & nisi per
internam gratiam solum omnibus prædicantium
tium verbis ad corda audientium aditum inuisibiliter
biliter præstet, incassum prædicatio aure audientis
percipitur, quæ peruenire ad intima surdo corde
perhibetur. Ideò se dominus viam tonantis toni-
Prædicatio. trui dare asserit, qui cum verba prædicationis tribuit,
buit, per terrorem verborum corda compungit,
&c. Et de ista prædicatorum voce nunc ait psalm.
Vox tonitrui tui in rota.

1275 Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, cōmota est, & contremuit terra.

Hic ostendit Christi potentiam ex miraculorum
rum operatione. Vbi aduertendū quòd secundum
grāmaticos coruscare idem est quòd resplendere
Coruscatio. vibrare, vel iaculari fulgore. vnde coruscatio idem B
est ꝙ splendor vel coruscandi actio. Quid igitur
in proposito significat coruscatio, nisi miraculorum
rum operationem, quibus Christus mundo
resplenduit, dum cæcos illuminauit, claudos erexit,
xit, mortuos solo verbo suscitauit, consimiliaque
& maiora per suas nubes, id est, apostolos per mundum
dum fecit? Ex quibus per totum verbum terrarum
sonus illuxit. Quod præuidens psal. nunc ait,
Miraculum. *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ*: accipiens prę-
teritum pro futuro, id est, miracula per tu Christe
& per tuos apostolos facta toto orbi resplenduerunt.
runt. Quæ miracula gentes videntes commoueban
tur admiratione, & per hoc conuertebantur ad fidē
& de peccatis conterebantur. Et hoc est quod subdit.
dit. *Commota est & contremuit terra*. commota quia C
simul mota, quia totaliter de statu peccati euersa
& ad statum gratiæ conuersa. Et de hac commotione
ne dicitur psal. 59. Cōmouisti terram & cōturbasti
eam. vide supra versi. 959. vel aliter *Commota est &*
contremuit terra. hoc de Iudæis intelligitur qui qa
Christum miraculis coruscantem recipere noluerunt
runt de terra sua commoti per totum mundum trepidi
pidi vagantur. De quibus dicitur Iob 9. Commouit
terrā de loco suo & colūnæ eius concutiētur. Vbi
per terram Iudæos intellige, qui solum terrena spectabant,
ctabant, Sed per columnas ipsorum pontifices, pastores,
stores, & doctores, qui propter infidelitatem suam
àpropria patria expulsi & commoti fuerunt. Quod D
Gre. 9. ostendit Grego. dicens, De loco quippe suo terra
mo. c. 3. commota est, cum plebs israelitica de Iudeæ finibus
est euulsa: quæ nimirum colla gentibus subdidit,
quia subdi suo auctori recusauit. Quæ, scilicet,
Iudæi de terra columnas habuit, quia in sacerdotes principes
terra sua pes & legis doctores atq; Phariseos ruitura eius
fuerunt pertinax structura surrexit. In ipsis namque literæ
expulsi. ræ ædificium tenuit & tranquilitatis suo tēpore
sacrificiorum carnalium quasi superimpositæ fabricę
bricę onera portauit. Sed translatis montibus columnę
lumnę concussę sunt: quia subductis à Iudęa a- E
postolis, nec ipsi viuere in illa permissi sunt, qui
ab illa vitę prędicatores expulerunt. Dignum quippe
pe erat, vt terrenam patriam subacti perderent, cuius
ius amore nequaquam sunt veriti cœlestis patriæ
milites impugnare. Sed expulsis sanctis doctoribus
bus Iudæa funditus corruit: & iusto iudicantis examine
mine commota fuit. Quod nunc præuidens psal.
dicit, *Commota est & contremuit terra*. Sic igitur visis
sis corruscationibus miraculorum, gentes ad pœnitentiam
tentiam venerunt Iudæi increduli de propria terra
fuerunt expulsi. psal. 45. Conturbatæ sunt egntes,
scilicet per pœnitentiam & inclinata sunt regna
scilicet sub iugo fidei. Dedit vocem suam, scilicet
Christus prædicando, & coruscando miraculis, &
tunc commota est terra, scilicet Iudęa de terra sua
expulsa.

In mari viæ tuę & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur. 1276

Hic ostendit Christi potentiam ex pęnitentię
commendatione. Vbi notandū ꝙ per mare ipsa pœnitentia
nitentia amara designatur, vt patet supra versic. *Via charitas.*
1028. Via Dei dicitur non solum humilitas, per quā
venit ad nos, sed etiam charitas per quam pergimus
mus ad eum. de qua ait apostolus. Adhuc excellē-
tiorem viā demonstro vobis. Dicit ergo, *In mari*.
scilicet pœnitentię *via tua*: quia non est charitas *1. Cor. 12.*
nisi in pœnitente. Semita autem q uę arctior est
via significat cōsilia, quę arctiora sunt perceptis
& multis laboribus plena. De quibus dicit. *Et semitæ*
mitæ tuæ in aquis multis, id est, tribulationibus & *Semita*
pressuris. Vestigium autem dicitur quod ducit in *consilia.*
cognitionem alicuius per formam impressum, sicut
cut forma pedis relicta in puluere docet hominem
inde transisse. Et sic per vestigia Christi accipe eius
ius doctrinam & miracula quę demonstrabant ip- *Vestigia*
sum esse Deum, quę tamen Iudæi noluerunt ad- *Christi*
uertere. De quibus nunc dicit. *Et vestigia tua* *miracula.*
non cognoscētur. scilicet à Iudęis. Vnde hic glo. *Et*
vestigia tua non cognoscentur, scilicet doctrina tua &
miracula non cognoscentur à Iudęis. Hic. n. tan C
git aliquos Iudęos qui dicunt: Nondum venit
Christus. Vnde hic est increpatio Iudęorum quasi
si dicat, licet Christus palam venerit, & se miraculis
lis palam ostenderit, tamen non est cognitus à
Iudęis infidelibus. Vel aliter, Per mare intellige
corda superborum: quę tamen Christus pedibus
calcauit, cum ipsos per fidem sibi subiecit. Sed
qa hoc inuisibiliter facit: ideo in hoc eius vestigia
nō cognosci dicūtur à nobis. Et ad iustū intellectū
istum versum exponit Gilbertus, dicens, *In mari*
via tua. Ambulat Iesus super vndas maris carnalibus
bus pedibus, cui nec dum carne vestito psal. cecinerat:
nerat: dicens. *In mari via tua* quod est, conculcas D
corda tumentium superborum, & fluxa desideria
carnalium comprimis, quia iustificas impios &
superbos humilias, quod tamen quia inuisibiliter
fit carnalis non sentit à quo fit: propter quod subdit.
Et vestigia tua non cognoscentur.

Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi & Aaron. 1277

E Hic ostendit Christi potestatem ex ecclesiæ gubernatione.
bernatione. Vtitur enim hic quadam similitudine:
quia si Deus eduxit filios Israel de Ægypto potenter
tenter per manum Moysi & Aaron, quæ eductio
erat figura eductionis ecclesię de gentibus & infidelibus,
libus, nulli debet esse dubium, quòd ipsam ecclesiā
sic iam deductam potenter cōseruat & gubernat.
Vbi notandum quod per istos duos per quos deduxit
duxit populum de Ægypto, scilicet Moysen &
Aaron, vult ostendere psal. per quos Deus eduxit
ecclesiam de gētilibus & quomodo ipsam conseruan

Universidad de Deusto
Biblioteca

dò gubernat. Primum significat Moyses, & Aaron secundum. Primò ergo pro Moyse deducit ecclesiam de gentibus. Moyses nanque interpretatur assumptus de aqua, & significat sacramentum baptismi, quo de Ægypto peccatorum eduximur. Hic etiam inter cætera signa, in mari viam fecit Hebræis, significans per baptismum fidelium populum ad terram promissionis reduci. Et sic quia Moyses figura erat baptismi, ideo dicit Apostolus. Omnes in Moyse baptizati sunt. Per Aaron verò intelligitur ipse Christus qui sua virtute gubernat ecclesiam. Vnde nota quòd Aaron multipliciter Christum significat, scilicet ratione primò mediationis. Sicut enim Christus est mediator Dei & hominum (ad Hebræos 1 1.) sic Aaron charitate nimia mediator fuit inter peccatores & iustos se in medio ponens, ne vltio peccatoribus debita transiret ad iustos: nam cùm plaga Dei sæuiret in populum, & iam nonnulli mortui essent (vt habetur Numer. 16.) Aaron cucurrit ad medium multitudinis, quam iam vastaret incendium. & obtulit tymiama, & stans inter mortuos & viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Vnde hoc de Aaron notans Isidorus de obitu sanctorum patrum dicit, Aaron frater Moysi, & insignis miraculorum socius, ac in lege domini primus sacerdos, cuius virga sorte electa frondem germine floruit, qui thuribulum in dextera gestans furenti se flammæ opposuit, atque stans inter viuos & mortuos nostrum mediatorem figurans obiectu sui corporis ignem transire ad aggerem viuentium non permisit. hic per hostiam victimarum & sacrificium sanguinis, futuram Christi passionem expressit, &c. Et ideo quòd Aaron ratione mediationis figuram gesserit Christi ostendit dominus Moysi dicens, Aaron frater tuus erit Propheta tuus ad populum, & os tuum, &c. Secundò Aaron Christum figurat ratione defensationis, quia sicut Christus in omni nostra tribulatione defensor noster est & protector. (2. Cor. 1.) sic & Aaron figuraliter protector erat populi Dei Vnde Moyses dum ascenderet in montem ad Deum ipsum Aaron dimisit defensorem populi, dicente populo. Habebitis Aaron & Vr vobiscum, si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos. Quæ verba ad propositum exponens Gualf. ait, Aaron qui mons fortitudinis interpretatus est Christus. Vr autem qui & ignis dicitur, Spiritus sanctus est, quorum custodię populus commendatur apte, & si qua quæstio, id est aduersitas nos aut pulset tentatio, ad eorum suffragium recurramus contra dubium. Quia si persistimus per Aaron fortitudinis montem, id est per Christum nostra infirmitas roboratur, & per Vr qui gratiam spiritus sancti figurat, ignorantia nostra perlustratur. Vnde bene contra hæc duo in remedium habemus auxilium filij & spiritus sancti, vnde dicamus, Dominus illuminatio mea & salus mea, contra infirmitatem & ignorantiam. Sic igitur Aaron figurat Christi potentiam, per quam nos in aduersis fortificat. & infiguram huius pectusculum hostiæ in quo animalis fortitudo consistit dabatur ipsi Aaron. Leui. 7. Pectusculum victimę erit Aaron. Tertiò Aaron significat Christum ratione desponsationis. Aaron enim erat de tribu Leui sacerdotali, & accepit vxorem de tribu Iudę regali, in se copulans dignitatem sacerdotalem & regalem, & sic significat Christum qui verus rex fuit atque sacerdos

Moyses significat baptismū.

1. Cor. 10.

Aaron significat christum.

Isidorus.

Exod. 7.

Deut. 14.

Gualf. Aaron significat fortitudinem.

Aaron fuit rex & sacerdos.

vnde de ipso dicitur Exo 6. Accepit Aaron vxorem Helisabeth filiam Aminadab sororem Naason. Certum est autem q̃ ipse Aminadab princeps fuit in tribu Iuda, vt habetur Matth. 21. Vnde prædicta ibi exponens gloꝛait, Hæc Helisabeth de tribu Iuda fuit soror Naason, qui fuit princeps tribus Iudæ in deserto. Nondum enim præceptū erat, vt quisq; de tribu sua duceret vxorem. Ideo autem hęc tribus, scilicet Leuitica & regalis iam tunc in personam Aaron coniungebant, vt in ipso Christo intelligeretur rex & sacerdos figuratus ab illis. Vnde istas duas dignitates in ipso Aaron coniunctas ostendit sapiens dicens: Excelsum fecit Aaron ideo dit illi sacerdotium gentis suæ. Hic vide dignitatem sacerdotalem: & coronauit illum. Hic vide dignitatem regalem. Si vis de Aaron vlterius procedere, vide in dictionario. Ad propositum ergo volens ostendere psal. quòd ecclesia per baptismum generatur, sed per Christum conseruatur, dicit. *Deduxisti sicut oues populum tuum, in manu Moysi.* vide Baptismum. & Aaron, hic vide Christum.

Eccl. 45.

PSAL. LXXVII.

A Ttendite popule meus legem meam, inclinate aurem vestram in verba oris mei. 1278.

Titulus huius psalmi est, *Intellectus Asaph. vel* secundum alios. *Erud tio Asaph.* quod idem est. Et idem titulus habetur per omnia psal. 73. ideo expositionem vide ibi. Ex titulo patet auctor psal. qui fuit Asaph, sed non apparet materia. Sciendum est ergo quòd intentio Asaph in isto Psalmo fuit probare ex scripturis antiquis, quòd regnum populi Israel de iure debebatur tribui Iudæ & non alteri. Per hoc volens inducere quòd Dauid iuridicè regnum tenebat, quòd alij vsurpantes non fecerunt, sicut fuit Saul qui erat de tribu Beniamin & Ieroboam, qui inuasit regnum Israel & eius successores qui fuit de tribu Ephraim qui accepit regnum Israel tyrannicè de manu Roboam filij Salomonis, vt habetur 3. Reg. 11. Sed quia Saul non habuit in regno successorem de tribu sua, Ieroboan autem habuit continuè successores vsque ad captiuitatem Babylonis quoad regnum Israel. Sola enim tribus Iuda secuta est successores Dauid. Et ideo iste psal. hic specialiter agit contra tribum Ephraim. Verumtamen quia omnia veteris legis in figura nouæ legis erant (vt ait apostolus 1. Cor. 10.) ideo per omnia ista vult psal. declarare mysteria nouæ legis. In hoc enim psal. declararat beneficia Iudeis à Deo collata, & pœnas malorum, per hoc volens ostendere beneficia Dei in noua lege data fidelibus, & pœnas infidelib. debitas. Vnde illa quæ de illis hic historialiter referuntur, illa nobis spiritualiter sunt intelligenda. Et hoc satis notat titulus, dicens. *Intellectus Asaph.* quia scilicet in isto psalmo Asaph monet intellectum auditoris, vt illa quę hic historialiter dicuntur, intelligat spiritualiter, quia illa quę tunc figuraliter Iudeis contigerunt modo realiter in nobis fiunt. Est ergo intentio prophetę, vt per acta in veteri populo Iudeorum doceat populum nouum ne ingrati sint de beneficiis Dei, & contra se eius prouocent iram. Insimul ergo legendo literam psal. dicam propheticum sensum. Psalmus

ergo

ergo iste diuidendus secundum intentionem litterę, & in qualibet parte littera deducatur secundum spiritum. Diuiditur ergo in tres partes, quia Psalm. primò præmittit quandam Præfationem. Secundò ponit suam narrationem, ibi. *Quanta audiuimus.* Tertiò infert intentam conclusionem, ibi. *Et repulit tabernaculum Ioseph.* Quantum ad præfationem duo facit: quia primò auditores ad attentionem prouocat. Secundò causam prouocationis explicat, ibi. *Aperiam in parabolis.* Quantum verò ad primum hortatur auditores, vt dicendis sint attenti, dicens. *Attendite, populę meus legem meam.* Loquitur hic in persona Dei: quia os Dei erat hic Asaph, quia spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. 1. Petr. 1. Propter quod & Christus dicit. Matth. 10. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Dicit ergo in persona Dei. *Attendite, &c.* quasi dicat populo Iudaico quo ad literam. Vos, qui mihi estis populus peculiaris relictus, debetis esse attenti ad audiendum legem Dei, quæ hic in multa manifestatur. *Inclina te ergo aurem vestram.* Docibilis enim discipuli est, humiliter aurem inclinare ad percipienda verba magistri. Notandum autem, quòd in scriptura multiplex attendere reperitur. s. attendere prohibitionis, impositionis, consiliationis, prælationis, contemplationis, & eruditionis. Primò est attendere prohibitionis, quo prohibentur crimina. Vnde in scriptura per hoc verbum attendere multa prohibentur crimina. Primò prohibet peccatum elationis, & vanæ gloriæ. Matth. 6. Attendite ne iustitiam faciatis coram hominib. vt videamini ab eis. Vbi Chrysostomus. Cor hostrum attendere debemus. Inuisibilis est enim serpens quem obseruare iubemur, & latenter ingreditur & seducit. Vbi enim res gloriosa agitur, ibi facilius locum inuenit gloriationis occasio. Ideo hanc prohibet dominus dicens. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominib. &c. Secundò prohibet cupiditatem auaritiæ. Eccl. 5. Noli attendere ad passiones iniquas, nihil enim proderunt in tempore vindictæ. Tertiò prohibet voluntatem luxuriæ. Prouerb. 7. Fili, attende verbis oris mei, ne obstruatur in viis eius, scilicet meretricis mens tua, multos enim vulneratos deiecit, fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Quartò prohibet gulositatem gastrimargiæ. Luc. 21. Attendite vobis, ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius sæculi, & superueniat in vos repentina dies illa. Quod exponens Basilius ait. Dicit autem attendite, vt scilicet discernere possitis à salubri nociuum. Sed quoniam dupliciter contingit attendere, hinc quidem corporeis oculis, illinc verò per intellectiuam virtutem, & oculus corporis virtutem non attingit. Restat ergo dictū de oculis intellectus. Attendite, hoc est, vndiq; circunspicite vos, peruigil habentes ad vestram custodiā animæ lumen. Et ideo dicitur Prouer. 23. Quando sedes, vt comedas cū principibus, diligenter attende, quæ posita sunt ante faciē tuam, & statue oculum in gutture tuo. Quintò prohibet falsitatem eloquētiæ. Eccl. 34. Vana spes mendacium, quasi qui apprehendit vmbrā, & persequitur ventū, sic qui attēdit ad vniuersa mendacia. Sextò prohibet scandalum fraternæ iniuriæ. Luc. 17. Væ homini, per quem scandalum venit. Sequitur. *Attendite vobis.* Secundò principaliter est vnum attendere impositionis quod est, scilicet affirmatiuè præceptū, vnde Eccl. 32. dicitur. Qui credit Deo, attendit mandatis eius. Et Eccl. 35. Sacrificiū salutare, attendere mandatis domini. Si enim mandatis domini intenderemus, illa obseruando, pax abundaret in nobis. Esa. 48. Vtinam attendisses mandata mea, & facta fuisset sicut flumen pax tua. Sed quia non attendimus mandatis Dei, ideo nobis dicitur. Hæc dicit dominus, iudicium verum iudicate, misericordiam facite. Sequitur. Et noluerunt attendere, sed auerterunt scapulam recedentes. Tertiò principaliter est vnum attendere consiliantium, scilicet ne decipiamur. sic enim consiliauit dominus, dicens, Attedite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis. &c. Vnde de isto attendere cōsiliationis ibi dicit Chrysostomus, quia enim falsi Prophetæ erant futuri nō manifesti sed absconditi, ideò consulens non dicit aspicite, sed abscondite. Vbi enim res certa est, aspicitur, id est, simpliciter videtur. Vbi autem incerta attenditur, id est, cautè consideratur. Sic etiam cōsulit sapiens attēdere à pestifera societate. Eccl. 11. Attende tibi à pestifero, fabricat enim mala, &c. Quartò principaliter est vnum attendere prælationis, scilicet quod importat gubernationem subditorum. Act. 20. Attendite vobis, & vniuerso gregi vestro, quos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Sed quid hodie de prælatis attendere debemus, audi consilium Gamalielis dicentis. Attendite vobis super hominibus istis, quid acturi estis. Sequitur. Et nunc itaq; dico vobis, finite illos, quoniam si ex hominib. est consilium, hoc dissoluetur, si autem ex Deo est, non poteritis dissoluere illud. Quæ autem verba hodie maximè tempore scismatis sunt notanda. Quintò principaliter est vnum attendere contemplationis. s. passionis Christi, ipso dicente, O vos omnes, qui transitis per viā, attendite, & videte, si est dolor sicut dolor meus. Sed quia tanquam ingrati eius passionem nolumus attendere, ideo ipse de nobis patri conqueritur, dicens. Attende, domine, ad me, & audi voces aduersariorum meorum, nūquid redditur pro bono malum? Recordare quòd steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. Non ergo sic, sed vt nobis consulitur. Esa. 51. Attendite ad me, qui quæritis dominum: attendite ad petram, vnde excisi estis. Petra autem erat Christus. 1. Cor. 10. Sextò principaliter est vnum attendere eruditionis, quo magister attētos admonet esse auditores, sicut hic facit psal. dicens. *Attendite, populę meus, legem meam.* id est veritatem rei, quæ in scripturis signis tegitur. Et subdit qualiter debemus attendere, dicens. *Inclinate aurem vestram, &c.* id est, per humilitatem inclinate aurem, non quidem corporis, sed fortius cordis, & sic bene attendetis. Tumor namque infusa repellit. Vnde præceptum fuit in lege altare domini concauum fieri, & quadrangulum, vt mens nostra quatuor munita virtutibus per humilitatem sit concaua ad receptaculum diuini verbi. Si enim sic sacram scripturam humiliter attenderimus, ibi mirabilia multa reperiemus. Primò absconditā Dei iudicia scilicet, quòd malis prospera aduenium, & bonis aduersa. Iob 21. Attendite ad me, & obstupescite: quare ergo impij viuunt subleuati sunt, confortati diuitiis, &c. Secundò quia quandoque ante ortū sanctificatur anima Esa. 49 Audite, insulæ, attendite, populi de longe, dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei. Tertiò quòd pœnitenti omnia dimittun-

Ecclesi. 35.

Zach. 7.

Matt. 7.

Chrysostomus.

Thren. 1.

Esther. 12.

Humiliatas requiritur ad silentium addiscendum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mittuntur crimina: Luc. 17. Attendite, si peccauerit frater tuus, increpa illum, si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Sed heu: quia multi hodie sacræ scripturæ non attendunt, sed magis vanis scientiis & doctrinis, Vnde Act. 8. dicitur. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in ciuitate magus seducens gentes. Sequitur, Attendebant in eum. Vnde quemlibet talem increpans apostolus dicit, Attende lectioni, vt scripturas intelligas. Quod nunc similiter facit psalm. dicens *Attendite, populemeus legem meam &c.*

Tim. 4.

1279 Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.

Hic exprimit causam, quare auditores procurabat esse attentos. Vbi notandum, quòd quanto illæ, quæ dicuntur, aliis sunt in se magis profunda & obscura, vel sub velamine dicta, tanto magis auditorem oportet esse intentum. Sed illa, quæ iste intendit hic tractare sunt profundè, & obscurè dicta, quia parabolicè, ideo auditores oportet esse attentos. Et hoc est quod dicit, *Aperiam in parabolis os meum.* Vbi notandum, quòd parabola dicitur rerum similitudo, vt cum rei per adductam similitudinem, quod de illa re dicitur, de alia intelligitur, vt est illud, Simile est regnũ cœlorũ sagenæ missæ in mare, &c. Per hanc enim similitudinem intelligitur, q̃ ecclesia congregat in præsenti bonos, & malos, sed quando veniemus ad litus, id est ad iudicium in finẽ mundi, tunc mali separabuntur à bonis. Sic ergo iste loquitur in parabolis: quia quæ dicit populo Iudæorũ à Deo esse facta, vult quòd fuerint quæda m similitudines vel figuræ illorum quæ in rei veritate nobis sunt. Vt quòd eduxit populum de Ægypto per mare, significat quòd educit populum suum de Ægypto, quod interpretatur tenebra. s. de obscuritate peccati per mare pœnitentiæ, & sic de aliis. Vnde dicit, *Aperiam in parabolis os meum.* Sequitur, *Loquar propositiones ab initio.* s. ab antiqno, quia. s. narrat, quæ antiquis patrib. Deus fecit. Alia litera habet, *Loquatur problemata.* Nam problema idem est, q̃ propositio cõtinens aliquam difficultatem per disputationem soluendam. Est ergo sensus. *Loquar propositiones ab initio*, id est propositiones magnas difficultates continentes. Nota quòd non solũ os aperire debemus, sed & multa alia, & qualiter vide versi. 848. Aliter autem hic de apertione agẽdo nota, quòd est quoddam eruditionis, sicut nunc loquitur psalm. dicens, *Aperiam in parabolis os meum.* Ex hoc enim quod dicit. Aperiam os meum. notat quòd illa quę sequuntur sunt diligenter attendenda. Vnde Greg. super illo verbo Iob 3. Post hoc aperuit Iob os suum, dicit, Scriptura enim sacra quando de aliquo dicit, Aperuit os suum: ex iis, quę præmittit, reuerenter expectanda indicat, quæ subiungit, Sicut enim clausa vascula, quid intus contineant, ignoramus, aperto vero ore vasculorum, quid intrinsecus contineatur, cognoscimus, ita sanctorum corda, quæ clauso ore occulta sunt, aperto ore detegũtur. Et cum cogitationes detegunt, os aperire referuntur, vt intenta mente quasi apertis vasculis quid intus contineant festinemus agnoscere, atq; nosmetipsos eorum odore intimo recreare. Vndè & sublimia præcepta domino in monte dicturo, præmittitur. Aperiens os suum docebat eos, quamuis & illic hoc accipi debeat, quia tunc vt doceret

Problema.

Gregor. 4. mor. c. 4. Aperire os.

A os suum in præceptis aperuit, in quibus dudum ora aperierat prophetarum. Et sic nota quòd os nostrum aperire debemus. Primò ad Deum laudandum psal. 50. domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Secundò ad spiritum sanctum attrahendũ psal. 118. Os meũ aperui, & attraxi spiritum. Tertiò ad intellectũ scriptis cognoscendum. Eccle. 15. In medio Ecclesiæ aperuit os eius, & impleuit eum dominus spiritu sapientiæ, &c. Quartò ad alios docendum, sicut & Christus Matth. 5. Aperiens os suum, docebat eos. Et isto modo psal. vult aperire os suum, dicens. *Aperiam in parabolis, &c.*

B

Quanta audiuimus, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis. 1286

Hic incipit tractatum suum siue suam narrationem. Tota enim intentio psalm. est ad concludendum propositum suum ostendere benignitatem Dei erga populum Iudæorum, & ipsius populi ingratitudinem, & maximè tribus Ephraim. Diuiditur ergo in duas partes: quia primò hoc ostendit in generali. Secundò in speciali. ibi, *Filii Ephraim.* Prima diuiditur in partes duas: quia primo ponuntur Dei beneficia. Secundò Iudæorum ingrata malitia, ibi, *Generatio quæ non direxit.* Prima diuiditur in partes tres: quia primò ponitur diuinorum beneficiorum cognitio. Secũdò ipsorum explicatio, ibi, *Et suscitauit.* Tertiò huius narrationis finis, & intentio, ibi, *Quanta mandauit.* Circa cognitionem autem beneficiorum Dei sic procedit: quia ponit primò à quibus talis cognitio sit tradita. Secundò per quem modum sit tradita, ibi. *Narrantes.* Tertiò quibus sit tradita, ibi, *Non sunt occultata.* Quantum ad primum notandum, quòd Asaph in duobus versiculis præcedentibus locutus est in personam Dei: nunc autem stilum loquendi mutans, loquitur in persona propria, vnde gloss. Notandum quòd prius in homine Deus locutus est, nam verba Dei fuerunt prædicta, iam verò homo ipse loquitur, verba enim hominis sunt ista. *Quanta audiuimus.* Illud prædictum dixit Deus ex se, ne eius locutio in homine post eum loquenti contemneretur. Admiratiuè ergo dicit *quãta audiuimus*, &c. id est, quàm multa beneficia audiuimus à Deo collata populo Iudaico: vt puta in egressu de Aegypto, quando iter per medium sicci maris præbuit, & Pharaonem cum toto suo exercitu submersit. In progressu per desertum, quando eos quadraginta annis pane de cœlo pauit eis de cœlo legem dedit, & ante ipsos multos reges prostrauit. In ingressu terræ promissionis, quando, scilicet ad ipsorum ingressum aquas Iordanis superiores ad instar vitri solidauit, & inferiores ad mare transmisit, & admirabiles victorias contra habitatores terræ promissionis eis dedit. Ista ergo sunt illa quanta, quæ audiuimus, & cognouimus ea. Sed à quibus subdit *Patres nostri narrauerunt nobis*, quibus scilicet credendum est. Erat enim præceptum patribus, vt Dei magnalia suis filiis narrarent, vt habetur Deuteron. 6. & Iosue 4. Per hoc autem vult psalmista ostendere, quòd omnia quæ antiqui in veteri testamento cognouerunt Dei beneficia, nos in nouo testamento per Christi incarnationem cognoscimus

Beneficia Dei Iudæis facta.

impleta

impleta. Et hoc est quòd hic ait gl. *Quanta audiuimus* in veteri testamento Iudæis facta, & nos cognouimus ea in nouo testamento adimpleta. In Christi enim incarnatione cognoscimus realiter nos de Ægypto liberatos sico pede mare transire &c. Sed aliqui tam ingrati sunt, quòd Christi incarnatum cognoscere nolunt. Nam hunc incarnandum sancti patres cognouerunt, quòd ostendit Grego. dicens, Antiqui patres inquantum humanitatis infirmitas permittebat, creatoris lucem erecta mente contemplati sunt, sed incarnandum hunc in mundi fine procognoscentes, quasi à solis radiis ad terram oculos deflexerunt, & quasi de summis ad ima deuenerunt, dum hunc Deum supra omnia, & hominem infra cognoscunt Hunc incarnatum Iudei perfidi cognouerunt. Vnde Hieronimus super illo verbo Matth. 2. Agricolæ dixerunt intra se. Hic est hæres, dicit. Ex hoc manifestè probat dominus Iudæorum principes Christum cognouisse, & non per ignorantiam, sed per malitiam Dei filium crucifixisse. Cognouerunt enim illum esse cui pater per prophetam ait, postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Hunc incarnatum cognouerunt Iudei, & idiotæ pastores. Luc. 2. Cognouerunt de verbo, quod factum erat ad illos de puero. Hunc incarnatum cognouerunt dæmones. Vnde Gregorio. dicit, Antiquus hostis redemptorem humani generis debellatorem suum in mundum venisse cognouit. vnde per obsessum hominem in euangelio dicit. Quid nobis, & tibi, fili Dei? venisti ante tempus torquere nos &c. Ex quibus omnibus sequitur, quòd qui filium Dei pro nobis incarnatum iam cognoscere nolunt, rudibus pastoribus sunt stultiores, obstinatis Iudæis sunt crudeliores quinimmo ipsis dæmonibus sunt deteriores Vnde de talibus dicitur, Mundus per ipsum factus est, & mundus eũ non cognouit. Si autem tales legerem dicta sanctorum apostolorum de Christo dicta, cognoscerent omnia fore completa per Christum, & tunc cum psal. dicerent, *Quanta audiuimus* scilicet per sanctos patres dicta de Christo in antiquo testamento, & nos cognouimus ea, scilicet in nouo testamento completa.

Greg. 9. mor. c. 23. Cognouerunt multi Christi incarnationem.

Hieron.

Greg. 2. mor. c. 23.

Matt. 8.

Dan. 3.

D

1281 Narrantes laudes domini, & virtutes eius, & mirabilia eius, quæ fecit.

Hic ostendit modum, per quem ista ab antiquis patribus sunt tradita. Hoc enim refertur ad illud quòd statim dictum est, patres nostri narrauerunt nobis. Et si quæras quomodo. Respondet, quia *narrantes laudes domini &c.* Vbi nota quòd tria dicit antiquos patres narrasse, scilicet *laudes domini, virtutes, & mirabilia.* Per laudes intellige gratiarum actiones, quas populus egerat in laudem Dei, vt puta quando transito mari rubro, gratias agendo laudare cæperunt dominum dicentes. Cantemus domino glorioſe &c. Sic & tres pueri liberati de fornace ignis benedicebant dominum, dicentes, Benedicite omnia opera domini, domino &c. Per virtutes vero intellige potestates magnas, quas pro populi liberatione exercuit. vt puta quando decem plagis percussit Ægyptũ, quando oẽs Ægyptios in mari submersi. Per mirabilia verò intellige misericordias, quas

A mirabiliter eis præstitit, vt puta quod per quadraginta annos in deserto vestimenta ipsorum, & calciamenta non sunt attrita, & similia. Et hæc omnia in nouo testamento adimpleta, in quo narrantur Dei laudes, in Christi natiuitate per angelos narrantur virtutes, quòd solo verbo suscitabat mortuos, narrãtur mirabilia beneficia quòd Christus vt nos redimeret, seipsum tradidit in mortem. Nos ergo meritò laudes Christi narrare debemus. Laus enim secundum phil. 1. Rhetoricæ, est sermo elucidans magnitudinem virtutis alicuius. In Christo autem maximè elucidatæ fuerunt diuinæ virtutes, scilicet, charitatis & patientiæ. De charitate, & dilectione patet: quia cum maiorem hac dilectionem nemo habeat vt animam suam ponat quis pro amicis suis, quòd ipse non solum fecit, sed etiã pro inimicis & ideo in hoc laudandus est. Vt enim dicit philosophus. 1. Rhetoricæ, sæpè in laudem ponitur si quis prouideas quòd est sibi preciosum agat illud, quòd est pulchrum. Sic in proposito Christus pro amicis suis animam suam, id est vitam quæ sibi erat præciosa parui pendit mortem eligens cum posset viuere. Hiere. 21. Dedi dilectam animã meam in manibus inimicorum eius. Et ideo laudes eius meritò narrare debemus. Propter quod dicitur. Laudate dominum, quoniam bonus est dominus. Ostendit secundò magnitudinem virtutis patientiæ, & fortitudinis. Nam sicut philosophus tertiò ethicorum, dicetur vtique fortis, qui contra bonam mortem est impauidus, puta in bello pro republica hostibus se ad mortem obiiciens. Quod & Christus fecit, quia pro republica bonam mortem elegit. Dicit enim philosophus in œconomicis, quòd si contigerit mori pro inimicis scilicet reipublicæ, huius mors maximè honoratur. Cum ergo talis fuerit mors Christi, consequens est, vt summè ipsum honorare debeamus, & eius laudes enarrare, sicut & antiqui patres enarrabant. De quibus nunc dicitur. *Narrantes laudes eius &c.*

Deut. 26.

Laudes Christi narrare debemus.

Aristot.

Charitas Christi.

Psal. 134.

Aristotel.

Fortitudo & patientia Christi.

Non sunt occultata à filiis eorum, 1282 in generatione altera.

Hic ostendit, quibus sit tradita talis cognitio, quia scilicet filiis suis à patribus. Vbi notandum, quod secundum philosophum generatio dicitur progressus à non esse ad esse: sicut & corruptio dicitur progressus de esse ad non esse. Et sic tantum durat vna generatio quantum communiter durat filius à patre genitus. Et sic filius dicitur vna generatio. Nepos scilicet filius filij dicitur alia generatio. Pronepos scilicet filius nepotis alia generatio. Et abnepos scilicet filius pronepotis alia generatio &c. Volens ergo Psal. ostendere, quòd cognitio beneficiorum Dei peruenit in antiquo testamento per narrationem patrum ab vna generatione in aliam continuando, dicit quòd non sunt occultata à filiis eorum in generatione altera, quia de vna generatione narrabatur ad alteram. Hoc autem in nouo testamento maximè adimpletum est. quia de generatione antiqui testamenti cognitio beneficiorum Dei transiuit ad generationem alteram scilicet noui testamenti. Vbi notandum, quòd secundum venerabilem Ansel. generatio hominis quadruplex est, scilicet absque

Quid dicatur generatio.

Generatio hominis quadruplex

Universidad de Deusto
Biblioteca

absque viro, & fœmina, vt Adam. De viro absque fœmina, vt Eua. De viro, & fœmina, vt communis. De fœmina absque viro, vt Christus. Et quia ista est vltima, quia aliæ ttes fuerunt à principio, ista autem in vltima ætate, ideo vocatur altera generatio. Vnde istam generationem distinguens Matthæus ab aliis, singulariter de ista dicit. Generatio autem Christi sic erat quasi dicat altera ab omnibus aliis. Dicat ergo *quod non sunt occulta à filiis eorum in generatione altera.* quia scilicet talis cognitio peruenit vsque ad Christi generationem. Et quia Christus vnum corpus est cum omnibus suis fidelibus, ideo per hoc intendit, quòd cognitio beneficiorum Dei ad omnes fideles notii testamenti peruenit. Vel aliter, & ad idem redit. Duplex est generatio scilicet corporalis, & spiritualis. Corporalis, quæ fit quatuor modis prædictis. Spiritualis autem, quæ fit non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntare viri, sed ex aqua, & spiritu sancto &c. Et ista dicitur ,,prie altera generatio, quia aliæ carnales, hæc autè merè spiritualis. Et sic generatio altera vocatur, vt fideles noui testamenti ex aqua, & spiritu sancto generati. Et istum sensum tangit magister in glo. dicens, *Non sunt occultata à filiis eorum*, scilicet spiritualibus. Quod posteà exponit dicens. *In generatione altera*, id est gentium, quæ ex aqua, ex spiritu sancto generantur.

Matth. 1.

Generatio altera dicitur generatio spiritualis.

1283 C

Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israel.

Hic ponuntur in summa, & in generali beneficia potiora illis exhibita. Vbi notandum quòd per Iacob, & Israel idē significatur: quia Iacob patriarcha ex quo populus descendit binominis fuit. Primò enim vocatus fuit Iacob: quem sic vocauit mater cū nascēretur, quia, vt habetur Gene. 25. duos vno partu genuit. Primus egressus est totus rufus, ideo vocauit cum mater Esau, qui rufus interpretatur. Secundò autem egressus est plantam fratris tenens manu. Ideo vocauit Iacob qui supplantator interpretatur. Sic ergo primum nomen eius fuit Iacob. Secundò autem vocatus est Israel ab angelo scilicet, quando Deum vidit, qui luctabatur cum eo. Gen. 32. Nam Israel videns Deum interpretatur. Per Iacob ergo & Israel idē intellige scilicet populum domini, qui de Iacob descendit. Secundò notandum quod per testimonium & legem idem intelligitur scilicet testamentum vetus, quod dicitur testimonium, quia testamentum nouum ab ipso testimonium habet scilicet à lege & prophetis. Omnia enim, quę in nouo testamento continentur pronunciata sunt in antiquo, & figurata, vide supra versiculo 949. Idem autem testamentum vetus dicitur lex à ligando, quia ligat obseruationem eius. nam filij Israel illam susceperunt pro se, & posteris suis, & sic omnes ligabat tam tunc præsentes quàm futuros ex eis. sic enim promiserunt se legem obseruare dicentes. Exo. 24. Omnia, quę locutus est dominus faciamus. Et istud fuit singulare Dei beneficium, vt legem eis daret, per quam rectè viuerent, quod aliis nationibus non fecit psalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Et hoc est quod dicit *Et suscitauit testimonium in Iacob &c.* id est in populo Iudæorum ex Iacob orto. Et aduerte varium modum loquendi, quoniam dicit quod *suscitauit testimonium in Iacob & legem posuit in Israel.* Aliud est enim suscitare, aliud ponere. Testimonium suscitauit, quia per legem peccatum, quod latet in carne, reuixit, vt ait apostolus ad Rom 7. Peccatum non cognoui nisi per legem. *Posuit etiam legem in Israel*, quia illam imposuit eis quasi iugum, ne vaga voluntate errarent. Similiter ista facit in lege noua, quia suscitat testimonium in Iacob, dum triplici baptismo nos facit vitia supplantare, dicens, Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Quod exponens Gilbertus ait, In aqua baptismum intellige, in sanguine martyrium, in spiritu charitatem. Similiter legem nobis imposuit, quando ascendens in montem legem nouā diuulgauit, quæ multo nobilior est antiqua, quia illa timoris: sed ista est amoris. Illa prohibet manum, sed ista animum. Illa promittit temporalia, sed ista promittit æterna.

Iacob. Israel.

D

Deut. 6.

Matth. vlt.

1284

Quanta mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera.

Hic ponitur intentio, quare Deus voluit sua beneficia per patres narrari posteris, vt scilicet cognoscat generatio altera. Huius autem hic assignatur quadruplex ratio. Prima ne posteri excusentur per ignorantiam. Secunda vt mereantur per obedientiam, ibi, *Filii qui nascentur.* Tertia vt in Deo ponant confidentiam, ibi, *Vt ponant.* Quarto ne prauis parentibus conformentur per malitiam, ibi. *Ne fiant.* Quantum ergo ad primum notandum, quod ignorantia quandoque peccatum excusat, quandoque ipsum aggrauat. Et quę sit illa, vide supra versiculo 554. Illi ergo qui doctores habent & addiscere possunt, quæ sunt agenda vel credenda, sed nolunt scire, isti grauius peccāt. Voluit ergo Deus patres narrare filiis beneficia eis præstita, vt inexcusabiles essent, si Deo grati non essent. Vnde ait Moyses. Hæc sunt præcepta, atque iudicia, quę mandauit dominus Deus vester, vt docerem vos &c. Consimiliter in noua lege mandauit Deus patribus nostris scilicet apostolis, vt nota facerent posteris mirabilia eius, dicens eis. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæ mandaui vobis. Vnde quod mandauit patribus illis nota facere filiis suis in figuram nostram erat. Vnde istum textum sic exponit glo. *Nota facere filiis suis ea.* filij sunt nouus populus in nouo testamento, qui mandata nouit, & fecit, quod quasi exponendo subdit. *Vt cognoscat generatio altera*, scilicet de gentibus collecta, vt scilicet cognoscant spiritualiter, quod ipsi primi patres antiqui testamenti viderant carnaliter de generatione altera. vide versiculum 1282.

1. Ioan 5. Testimonium trib. plex spiritus, aqua, & sanguis.

1285

Filij qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filijs suis.

Hic ostendit secundam causam, scilicet vt posteri mercantur per obedientiam. Docere enim alium, quę ad salutem pertinent actus est de se meritorius. Et quamuis literaliter ista intelligantur de filiis carnalibus Iudæorum, sensus tamen prophetæ est hoc principalius intelligendum de filiis spiritualibus renatis ex aqua, & spiritu sancto, qui à primis patribus scilicet ab apostolis docti mysteria fidei illa alios filios, quos regenerauerunt in Christo docuerūt, sicut fuerūt successores apostolorum, & hos maximè notat Psal. cum dicit *Exurgent*, scilicet cor sursum habebunt. Et hoc notat glo. dicens. *Filii, qui nascentur*, id est, Christiani secundò ex aqua, & spiritu sancto regenerati, exurgent sursum habentes cor. Qui verò nati sunt, & non renati non resurrexerunt, quia non est sursum cor eorum, sed in terra. Et isti narrabunt filiis suis, scilicet posteris per gratiam regeneratis. Hoc enim significabat Psalm. 44. dicens. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnē terram, memores erunt nominis tui, scilicet alios docendo, propterea populi confitebūtur tibi. De hac natiuitate spirituali & narratione filiis facta vide supra scilicet versi. 752. 753. 754.

B

1286

Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant.

Hic ponit tertiam causam, quæ est, vt in Deo ponant suam confidentiam. Vbi notandum, quod inter alia Iudæorum vitia hoc erat, quod gloriabantur de suis patribus antiquis, à quibus duxerunt originem, & per illos sperabant saluari. Vnde de hoc singulariter eos reprehendens baptista Ioannes ipsis dicebat. Matth. 3. Ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraam. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraæ. Sed quid prodest filio iustitia patris, quem peccata inficiunt? certè nihil. Sicut peccatum patris virtuoso filio non nocet, quo scilicet ad Deum. vnde Chrysostomus super Matth. prædicta verba exponens ait. Quid enim prodest ei, quem sordidant mores, generatio clara? Aut quid nocet illi generatio, quem mores adornant? Melius est enim alicui, vt in eo glorientur parentes, quia talem filium habent, quam, vt ipse in parentibus glorietur. Sic ergo & vos Iudæi nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abraam. sed magis erubescite, quia filij estis eius, & sanctitatis eius non estis hæredes. De adulterio enim natus videtur, qui non assimilat patrem. Sic ergo saluari sperabant per ipsum Abraam. Sed istam spem ab eis remouet Psalm. dicens, quòd ideo mirabilia Dei narrantur filiis, vt non in patribus spem suam ponant, sed in Deo, vt scilicet considerent, quòd Deus non attendit ad merita, vel ad demerita parentum, sed ad propria. Sicut enim quandoque de malis parentibus filij boni nascimur, vt de Acham malo natus est Ezechias electus à Deo. Sic quandoque ex bonis nascuntur reprobi, sicut de Isaac natus est Esau reprobatus à Deo. Hoc ergo notans Psalm. ait. *Vt ponant in Deo spem suam*, & non in parentibus, *& non obliuiscantur operum domini*, scilicet iudicat singulos secūdum propria merita, & demerita, & non secundum merita parentum. Et ista considerando *mandata eius exquirant.*

Parentū mores filiis non prosunt.

Chrysostomus.

4. Reg. 18. & matth. 1. Gene. 25.

C

D

E

Exquirere. Exquirere enim componitur de ex & quæro. ris. ex quo est extra. Et est exquirere quasi extra quærere. Et sic ille mandata Dei exquirit, qui non solum corde illa cognoscit, sed etiam operibus illa perficit. Vel exquirere idem est, quod valdè, & perfectè quærere, scilicet tam intus illa meditādo, quàm extra, illa operibus adimplendo, Psalm. 76. Deum exquisiui manibus meis. Vnde hic ait glo. *Et mandata eius exquiram.* scilicet operando, qui dicti sunt prius cognouisse, modo dicitur vt exquirant vt scilicet sperantes in domino ab ipso adiuuentur ad mandata opere adimplēda. Et nota, quòd spes nostra meritò in Deo est ponenda, & hoc propter triplex bonum, quòd in se sperantibus largitur scilicet prouisionis in necessitate. Psalm. 9. Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliques &c. Sicut apparuit in Susanna, de qua dicitur Dan. 13. Erat enim cor eius fiduciam habens in domino. Propter beneficium liberationis in tribulatione Psalm. 90. Quoniam in me sperauit, & ego liberabo eum, cum ipso sum in tribulatione &c. Sicut patuit in Iob, qui dicebat. Etiam si occiderit, sperabo in eum. Propter beneficium coronationis æternæ. prouerb. 28. Qui sperat in domino, saluabitur.

Spes est ponenda in Deo.

Nota. Iob. 13.

1287

Ne fiant sicut patres eorum, generatio praua, & exasperans.

Hic ponitur quarta ratio, ne scilicet prauis parentibus conformentur per malitiam. Vbi nota, quòd Iudæi fuerunt patres nostri, quia per ipsos geniti sumus in fide: quoniam apostoli ex Iudæis etiam carnaliter duxerunt originem. Generatio ergo parentum nostrorum scilicet Iudæorum dicitur praua, & exasperans. Ista autem generatio Iudæorum dicitur generatio praua, generatio mala, & generatio infidelis, & incredula. Dicitur enim praua. Deut. 32. Generatio praua, & peruersa, hæccine reddis domino &c. Et nota quòd prauus differt à malo: quia malus dicitur naturaliter, sed prauus ex vitioso vsu, vnde prauus id est, vsu peruersus. Quæ autem maior prauitas potest esse, quàm bona in malum peruertere, & contra veritatem pugnare? Quod & generatio fecit Iudæorum, quia Christi beneficia dæmonibus ascribebat, & in saluatorem manum misit armatam. Vnde de ista generatione dicitur. Generatio, quæ maledicit patri suo, & non benedicit matri suæ. Generatio, quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota sordibus suis. Generatio, quæ pro dentibus gladios habet. Secundò dicitur generatio infidelis, & incredula. Luc. 9. O generatio infidelis & peruersa. Quod ideo dicit Christus, quia quem patres sui venturum prædixerunt, ipsum venientem recipere noluerunt, quia in propria venit, & sui eum non receperunt. Tertiò dicitur generatio mala & adultera. Matth. 12. Generatio mala, & adultera signum quærit &c. Vbi Chrysostomus. Propter hoc vocat eos generationem malam, quia circa benefactores semper fuerunt ingrati, & bona suscipientes semper deteriores fuerunt, quod est vltimæ malitiæ. Vnde hic ait gloss. Iudæi dicuntur generatio praua, quia veritatem non recipit & exasperans scilicet Deum à Deo vt in saluatorem armaretur quod fuit super omnes acerbitates. Vnde per Ezechielem dominus dicit. Vade, quia domus exasperans est. Ne ergo filij noui testamenti illis similes fiant, ideo illis narrarē

Generatio Iudæorum mala.

Nota differentia inter prauus & malus.

Prou. 30.

Chrysostomus.

Universidad de Deusto Biblioteca

re cupit laudes domini& virtutes,& mirabilia, quæ fecit.

1288 Generatio, quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus eius.

Hic notatur Iudæorum ingrata malitia. Vbi notandum, quòd cor directum dicitur cor sursum ad Deum rectum, sicut econtrario cor curuum, dicitur cor ad terrena curuatum. Et sic amans cælestia cor habet directum, amans verò terrena cor habet incuruatum. *Hugo.* Vnde ait Hugo super illo verbo psal. Quoniam rectus dominus &c. Quærere quæ super terram sunt, curuitas est cordis, sed quę sursum sunt quærere, eius est rectitudo. Quia ergo Iudæorum generatio tota ad terrena videbatur incuruata, ideo de ipsa nunc dicit. *Generatio, quæ non direxit cor suum.* Et causam adiungit, dicens. *Et non est creditus cum Deo spiritus eius.* Vbi nota, quod plus importat, *non est creditus cum Deo spiritus eius*, quam si dixisset, nō credit Deo spiritus eius, Vnde hic ait gl. Multò enim expressius dicit, *non est creditus cum Deo spiritus eius*, quam si dixisset, non credidit Deo. Habere enim cum Deo spiritum creditum, est non credere spiritum sanctum sine Deo facere posse, iustitiam, vel aliquid boni, sed cum Deo, quod est credere in Deum. quod vtique plus est, quam credere Deo. Nam credimus homini, sed non in hominem. *Credere Deo vel in Deum* In Deum credere est ei credendo adhęrere ad benè operandum. Vnde apostolus ait. *1. Cor. 6.* Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Ista est ergo, cuius exemplum cauendum est, quæ & si credidit Deo, non tamen in Deum, quia non fide adhæsit Deo, vt ab eo sanata cooperaretur, cooperante in se Deo. Hic autem notandum, quòd immerito de Iudæorum generatione dicit, quòd non dixerit cor suum. Vbi sciēdum, quod cor per aliqua vitia incuruatur, & sic non dirigitur. quæ omnia in generatione Iudæorum fuerunt. *Cor non dirigitur.* Nam incuruatur cor hominis per vanitatem, & superbiam, per cupiditatem, & auaritiam, per voluptatem, & luxuriam, per hypocrisim, & fallaciam, per ebrietatem & gastrimargiam, per increpationem, & iracundiam. *Superbia* Primo ergo cor non dirigitur, sed incuruatur per superbiā, quia ad Deū dirigitur sed contra Deū erigitur. Sic.n. in directū fuit cor luciferi, cui *Esa. 14.* dicitur. Quomodo cecidisti, lucifer, qui dicebas in corde tuo, in cœlum ascēdā &c. Cecidit.n. in profundum laci: quia quando se in Deum dicebat erigere, se contra Deum erexit. in quo nobis tremendum datur exemplum: quoniam si indirectio cordis per superbiam tam excellenti creaturæ sic fuit à Deo punita, quomodo cor nostrum *Nota.* indirectum punietur, quia certum est, quod cor superbum, & indirectum execrabilius est in paupere quàm in diuite, in seruo quam in domino. *Radulphus.* Quod benè aduertens Radulf. super illo verbo. 2. Reg. 1. A Gelboe autem transeat, ait. Ab angelis transiit dominus eorum execrans superbiam cordis. Quid de me fiet terra & cinere, si fortè in corde meo superbia fuerit inuenta. Illius cor in cœlo intumuit, meum autem cor in sterquilinio superbit. Quis non tolerabiliorem in diuite quàm in paupere superbiam dicat? Væ mihi si tam durè in angelo primo punitum est, pro eo quod in superbiam erectum est cor eius. quid de me misero fiet & corde superbo? Sed istud vitium maximè in generatione Iudæorum abundauit à principio. Vnde isti generationi ad literam dicebat Moyses Deut. 31. Ego scio contentionem tuam & ceruicem tuam durissimam. Adhuc enim me viuente, & ingrediente vobiscum semper contentiosè egistis contra dominum, quanto magis, cum mortuus fuero? Vnde ad literam de Iudæis ait dominus. Oseæ. 13. Eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis sicut leæna, & sicut pardus. Per leænam, & pardum, quæ sunt bestiæ feroces, intellige seueritatem pœnæ cordi eorum scilicet Iudæorum debitam. Secundò cor non facit directum cupiditas auaritiæ. *Auaritia* Cor enim secundum naturales in sinistra parte corporis hominis situatur, per quam temporalia significantur. Ad significandum quod cor hominis de se non ad cœlestia dirigitur, sed incuruatur ad terrena. quia ipsi Iudæi quasi ex natura ad auaritiam erant incuruati. Vnde de eis ad literam dicitur. Auaritiam sequitur cor eorum. *Ezechiel 33.* Vnde ait Greg. Curuum est cor cum ima appetit, dirigitur autem cum ad sublimia subleuatur. *Gre. 24. mor. c. 14.* Istud autem vitium maximè in Iudæis regnabat. Tota enim causa quare Christum sunt persecuti, fuit auaritia scilicet timor ne propter Christi fidem perderent locum & gentem. Vnde illi generationi dicitur ad literam. Tui oculi, & cor tuum ad auaritiam. *Ioan. 11. Hier. 22.* Tertiò cor facit non directum sed curuum voluptas luxuriæ, *luxuria.* quæ principalius in corde sedet quàm in carne. Propter quòd dicitur, *Osee 4.* Fornicatio, & vinum auferunt cor. Istud autem maximè in generatione praua Iudæorum abundat, quo eius corda non diriguntur. Exemplum habes in Salomone rege Iudæorum, qui, cum tot gratias à Deo recepisset, finaliter tamen per luxuriam cor eius fuit incuruatum. de quo 3. Reg. 11. dicitur. Cumque iam senex esset, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum domino Deo suo, sed colebat Salomon Deos alienos. Si ergo libido incuruauit cor tanti viri, quis ab hoc vitio tutus stabit in seculo, neque in clero? quia etiam presbyterorum corda incuruauit luxuria Iudæorum, qui pulchritudinem Susannæ aspicientes euerterunt sensum suum, & auerterunt oculos suos, ne viderent cœlum &c. *Dan. 13.* Vnde illis ait Daniel. Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum &c. Quartò cor facit non directum, sed curuum hypocrisis fallacia *Hypocrisis.* quæ cor distortum facit ab exteriori apparentia quia tales verbis Dei appropinquant, sed corde remoti sunt ab eo. *Greg. 26. mor. c.* Vnde Greg. ait, Omnis. n. hypocrita cum iniquus sit, dicit sanctus, ab hominib. non pertimescit, & si iniquum se tacita cogitatione deprehendit, tamen dum sæpius sanctum se audire reperit, hoc quod de se interius tenebat amittit. Cor quippe exterius fundit, & quia libenter de se foris falsum testimonium recipit, qualem se intus in corde habeat non requirit. Et infra. Quibus benè per prophetā dicitur, Redite, præuaricatores, ad cor. *Esa. 46.* Si enim ad cor redirent, cor per attestationis exterioris verba non diffunderēt. Nūquid vicinius est nobis aliorū testimoniū corde nostro? Quid vicinius est nobis ea re, quæ intra nos est. Et tamen cum per prauas cogitationes cor spergitur à nobis cor nostrum longius euagatur. Lōgè ergo propheta præuaricatorē mittit cum eum ad cor suum redire compellit, quia quo se exterius,

fundit eo ad se vnde redire possit vix inuenit. Vnde in persona hypocritæ psalm. cogitur dicere. Cor meum dereliquit me. Sed quis isto vitio magis abundat quàm generatio Iudæorum, de qua ad literam dicitur. Populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem longè est à me. Quæ verba ad *Esa. 29.* literam contra populum Iudæorum recitat Christus. Quæ exponens Remigius dicit. Iudæorum namq; populus labiis, & ore Deo appropinquare, & *Mat. 15. Remigius.* Deum honorare videbatur: quia vnius Dei cultum se gloriabatur habere, sed corde à Deo longè recessit: quia, visis signis, & miraculis, nec diuinitatem eius cognoscere, nec eum suscipere voluerunt. Quintò cor curuum facit, & non directum gulositas gastrimargię. Nimia enim pinguedo suffocat cor, ne ad cœlestia dirigi possit. Hoc autem vitium maximè abundabat in Iudæis: propter quod cor suum ad Deum dirigere non valebant. Vnde de ipsis ad literam Christus dicebat. Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos clauserunt. Sextò cor curuum facit iracundia. Nam vt naturales asserunt. Ira est accensio sanguinis circa cor. ideo cor iracundum accensum san- *Matt. 13.* guine non motu recto, sed sanguinis agitatur calore. Quod benè notatur psal. 38. Cor meum concaluit intra me: & in meditatione mea exardescet ignis. Sed isto vitio maximè Iudæorum generatio erat maculata. Quod maximè patuit in passione Stephani Act. 7. vbi dicitur, quod audientes Stephanum, dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum. Quibus omnibus consideratis, quid mirum si de Iudęis nunc psalm. dicit, quòd sunt *generatio, quæ nō dixerit cor suum &c.* Vnde de isto populo ad literam dicitur. 2. Paralip. 20. Adhuc populus non direxerat cor suum ad dominū Deum patrum suorum.

1289. Filij Ephrem intendentes, & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli.

Hic in speciali psalm. vult ostendere ingratitudinem populi Iudæorum erga Dei bonitatem. Et primò hoc ostendit quantum ad Ephraim tribum. Secundò quantum ad totum Iudæorum populum, ibi. *Et obliti sunt.* Quantum ad primum duo facit Quia primò istius tribus Ephraim ponit elatam superbiam. Secundò ipsius erga Deum contumaciam, ibi. *Non custodierunt.* Quantum ad primum *Ephraim.* sciendum, quòd inter cæteras tribus populi Hebraici populus Ephraim maximè aspirabat ad regnum populi Israel & ad dominium habendum. Tum quia Ephraim fuit filius Ioseph, qui habuit *Gene. 48.* dominium super omnes alios fratres suos in Ægypto. Tum quia Iacob patriarcha adoptauit Ephraim, & Manassem in filios. Genes. 48. Et tamen Ephraim minorem pręposuit ipsi Manasse maiori: quia cum eis duobus vellet benedicere Ioseph, posuit Manassem ad dexteram patris, & Ephraim ad sinistram. Iacob autem non videns, (quia caligauerant oculi eius) manus cancellauit, & posuit dexteram super Ephraim, & sinistram super Manassem, & sic minorem maiori preposuit. Propter quę ipse Ephraim & ab eo descendentes prę cęteris aspirabant ad regnum. Vnde & Ieroboam qui regnum Israel inuasit quo ad decem tribus, de tribu Ephraim fuit istum ergo versum de ipsa tribu Ephraim exponunt Iudæi dicentes, quòd ipsi filij Ephraim, adhuc viuente patre suo, in Ægypto multiplicati, & fortificati, & pręsumptuosi effecti volentes habere dominium terrę promissionis, exierunt de AEgypto aliis tribus ibidem relictis, & per viam breuiorem voluerunt ingredi terram promissionis, scilicet per terram Philistiim, quę vicina est, vt habetur Exo. 12. Sed expugnati, & interfecti fuerunt à Philistæis, qui habitabant in Geth, & in terris circum adiacentibus, quod dominus permisit, eo quòd superbè præoccupabant tempus à Deo constitutum habendi dominium terræ promissionis, quoniam dominus dixerat Abrahæ. *Gen. 15.* Semen eius futurum peregrinum in terra aliena quadringentis annis, qui nondum erant completi. Et istud non videtur verisimile. Primò, scilicet, quia viuente patre in tantum essent multiplicati, quòd crederent se violenter posse obtinere terram promissionis. Secundò quia assignatur infra pro causa huius ingratitudinis, quòd coram patribus eorum fecit mirabilia in terra AEgypti. Nulla autem mirabilia leguntur facta pro populo israel in terra AEgypti ante tempus Moysi, qui longo tempore natus est post mortem Ephraim patriarchæ. Item quia ante tempus Moysi filij Israel erant in AEgypto magna seruitute oppressi. Et sic non est verisimile, quod possent de AEgypto exire ad libitum, & maximè cum exercitu. Exponendus est ergo iste versus de filiis Israel, qui contra voluntatem Moysi processerunt ad prædam contra Amorrhæos, & Amalechitas: vt habetur Num. 14. Inter quos filij Ephraim principaliores fuerunt alios inducentes, eo quòd præ cæteris aspirabant ad regnum, vt dictum est. De istis ergo dicitur. *Filij Ephraim intendentes*, scilicet arcum, & mittentes sagittas suas ex arcu, *Conuersi sunt in die belli* vide Historiam Nume. 14. Quantum autem ad sensum propheticum, Ioseph duos filios habuit, scilicet primogenitum Manassem, & secundogenitum Ephraim, qui duos significant populos, scilicet gentilem & iudaicum, quorum primus fuit gentilis, secundus autem incœpit in Abraham. Et sic populus gentilis per Manassem intelligitur, Iudaicus autem per Ephraim. Sed sicut Iacob secundum præposuit primò, cancellatis manus, & ponens dexteram super Ephraim, sinistram verò super Manassem. *Christiani præferuntur Iudæis.* Sic Deus, dimisso populo gētili, Iudaicum populum elegit, sed iste populus Iudæorum defecit in promissis: quia promisit se legem Dei seruaturum, dicens Moysi. Omnia quæ locutus est nobis dominus, faciemus. Propter quod derelictus est: & populus gentilis ad fidem conuersus est electus. De Iudæis ergo per Ephraim significatis dicit. *Filij Ephraim intendentes arcum &c.* id est, secundum glo. promittentes seruare mandata in die auditionis, scilicet quando Deus de aliqua aduersitate eos clamantes audiebat. *Conuersi sunt in die belli*, id est defecerunt in die tentationis. Nihil enim aliud est tendere arcum, & mittere sagittas, sed conuerti in die belli, nisi attendere, & promittere in die auditionis, & deficere in die tentationis: & hoc est quasi præludere armis, sed ad horam tentationis nolle pugnare. Et propter ipsorum culpam facti sunt nouissimi primi. Sed gentiles conuersi, nunc Iudæis sunt præpositi per aduentum Saluatoris. Sed & Abel maiori fratri prælatus fuit, Isaac Ismaeli, Iacob Esau, Phares ipsi Zaram. Dauid fratribus suis maioribus. Sic

Universidad de Deusto Biblioteca

populo Iudæorum prælatus est populus Christianus quia .s. Ephraim audiuit præcepta, sed obedire cōtēpsit. Nā promissionē obedientię nō auditio sed tētatio probat.

1290. Non custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare:

Hic ponitur illius tribus contra Deum contumaciam. Hoc ideo dicit quantum ad literā, quia ad mandata Moysi noluerunt ire ad pugnam contra aduersarios, sed volebant in Ægyptum reuerti, vt habetur Num. 13. Postmodum verò propria superbia contra inhibitionem Moysi perrexerunt ad pugnam contra Philistæos & corruerunt, vt dictum est in versiculo præcedenti: & habetur Num. 14. Hic ergo idem accipe pro testamento Dei & lege .s. mandatum quòd faciebat Moyses ex parte Dei, quamuis promisissent se præcepta Dei seruaturos. Exo. 20. Vel aliter Populus Iudęorum & si quando legem Dei seruabat hoc faciebat timore pęnę non amore iustitiæ: vnde lex illa lex timoris dicitur. Lex autem noua est amoris in qua pręcepta seruantur non timore pœnę, sed amore iustitię. Et hanc differentiam ponens glo. dicit. Et si quando ambulent in lege Dei, tamen ambulare nolunt, quia non ex corde faciunt. Agunt enim quę malent non percipi sibi. Ex corde autem nullomodo fit quod fit formidine pœnę non amore iustitię, pares sunt manu, sed non corde qui nō furatur timore pœnę, & qui amore iustitię. Et nota quòd dignè volens ambulare in lege Dei ambulando debet multa habere .s. humilitatem in reputatione, puritatem in imitatione, paupertatem in rerum abdicatione, fidelitatem in adhęsione, discretionem in examinatione, ęquitaten in operatiōe. (*Ambulatores.*) Primò ergo ambulet per humilitatem .s. vt sit humilitas in reputatione suiipsius. (*Humilitas.*) Suauius enim ambulat qui per viam planam incedit, quàm qui per asperam & montuosam. Omnis enim casus ab alto descendit: ideo qui in humili & basso ambulat, casum pati non potest. Hanc humilitatis viā ad ambulandum Dauid elegerat cūm dicebat Domine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei, neque ambulaui in magnis &c. si non humiliter sentiebam &c. (*Esai 38.*) Sic & ille Rex Ezechias eius successor dicebat humiliter se ambulasse. dicens. Memento quęsō domine quomodo ambulauerim coram te corde perfecto, & in veritate. Sed fortè dices, Quomodo iste humilter ambulabat, qui se tam virtuosum affirmabat? (*Laudare seipsum.*) Similiter & Dauid vt dictum est. Ad hoc respondet Greg. (*Gre. 12. mo. c. 16.*) dicens. Sępè contingit vt iusti & iniusti habeant similia verba, sed tamen semper longè cor dissimile. Et ex similibus dictis dominus ab iniustis offenditur, ex quibus à iustis placatur. Nam Pharisęus templum ingressus dicebat. (*Luc. 18*) Ieiunò bis in sabbato, decimas do omnium, quę possideo, sed iustificatus exiit magis publicanus quàm ille. (*Esai. 38.*) Ezechias quoque rex cum molestia corporis laboraret siue afflictus ad extremitatem vitę peruenisset, in oratione compunctus dixit. Obsecro domine memento mei, quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto: nec tamen dominus hanc confessionem perfectionis eius despexit, quē mox in suis precibus exaudiuit. Ecce Pharisæus se iustificat in opere, Ezechias iustum se asseruit in cogitatione, atq; vnde ille offendit inde iste Deum placauit. Cur itaq; hoc, nisi quia omnipotens Deus singulorum verba, & cogitationes pensat, & in eius auribus superba non sunt verba, quæ humili corde proferuntur? Isto modò humiliter Achab increpatus per Heliam de morte Naboth 3. Reg. 21. Cum audisset Achab sermones Heliæ, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnē suam & ambulauit demisso capite. Require cætera membra in dictionario meo litera ambulare.

Et obliti sunt benefactorum eius: & mirabilium eius, quæ ostendit eis. 1291.

Hic consequenter ostendit eorum ingratitudinem quo ad totum populum Iudæorum, & Dei beneficia. Et diuiditur in partes duas. Quia scribitur ingratitudo populi primo in comparatione ad Dei beneficia ante ingressum in terram promissionis. Secundò quò ad beneficia post eius ingressum, ibi. Et induxit eos in montem. Prima in duas: quia primò describuntur Dei beneficia. Secundò populi ingrata malitia, ibi. *Et apposuerunt adhuc.* Prima in tres, quia primò describuntur beneficia eis præstita in Ægypto. Secundò quæ in mari rubro, ibi. *Interrupit mare.* Tertiò quæ in deserto, ibi. *Interrupit petram.* Prima in duas: quia ponuntur primò Dei beneficia in quodam generali. Secundò magis in speciali, ibi. *Coram patribus.* Quantum ergo ad primum simul ponens in generali Dei beneficia, & ipsorum malitia: dicit. *Et obliti sunt benefactorum &c.* (*Obliuio benefactorum.*) Isti enim satis ingrati videntur, qui nunquam ponderant præconcessa, sed semper aspirant ad habenda. Non quid acquirunt de præterito cogitāt, sed quid accepturi sunt de futuro. Et hæc est pessima species ingratitudinis, sicut dicit Seneca. 2. de benefitiis. (*Ingratitudo Seneca.*) Prima inquit, ac potissima causa ingratitudinis est semper cupiditatibus occupari, nō quid habeamus, sed quid petamus cogitare & memorari quòd aduersus præterita sumus ingrati: quia quæcunque recipimus bona ad memoriam non reducimus: nec inter voluptates numeramus. Vnde cōcludit Seneca, quod ad hoc ne simus ingrati magna memoria indigemus, ne propter magna beneficia simus ingrati circa memoriam. (*Seneca memoria beneficiorum.*) Vnde de quodam amico suo dicit Seneca, quòd solebat tales non ingratos, sed oblitos vocare: tanquam ea res ingratum excuset: quia non facit. Et ideo consequenter distinguit Seneca de ingratis sic. Qui beneficium se accepisse negat, quod accepit, ingratus est. Qui dissimulat, ingratus est. Qui non reddit, ingratus est. Ingratissimus omnium, qui oblitus est. Et hoc probat dupliciter. Primò quia illi, qui sunt memores beneficiorum, licet non reddant, sciunt tamen in animo eorū se debitores esse: & ideò possunt de facili induci ad reddendum. Isti verò nullomodo: quia non recordantur. Secundò hoc probat, quia ad reddendum homo indiget multis meminisse, scilicet omnium quę accepit. (*Eccle. 29*) Et ideo nunquam voluit esse ingratus qui beneficium non tam longè proiecit, vt extra conceptum suum illud poneret. Vnde de quolibet sic ingrato dicitur. Ingratus sensu dereliquit liberantē se. Benè enim dicitur ingratus sensum perdidisse, qui memoriam perdidit illius, quod semper sentire debuit. Isto ergo genere ingratitudinis ingrati erant Iudęi, qui obliti sunt beneficiorum eius.

Istud est ergo primum genus ingratitudinis, scilicet illorum, qui dona Dei non cogitant. Secundum genus est illorum, qui Deum de beneficiis non honorant. Similes enim sunt porcis, qui glandes quotidie comedunt, sed nunquam oculos erigunt ad arborem, cuius fructu pascuntur. Contra istos dicit philosophus, (*Philosophus. ethicorū*) quod in contribuendo proportionabile commanent, & cohabitant ciues boni, & qui non possunt similia retribuere, saltem gratiarum actiones retribuant: (*Gratiarū actio.*) quia gratiarum actio est quædam distributio in illis, qui non possunt æquiualenter retribuere. Cum igitur continuè à Deo beneficia recipiamus, debemus ei continuè gratias agere. Vnde dicit Augustinus in epistola ad Marcellinum: (*August. Deo gratias.*) quòd nihil possumus melius dicere, quàm Deo gratias. Quid inquit gratius, vel animo habeamus, vel ore proferamus, vel calamo scribamus, quàm Deo gratias. Nihil hoc dici breuius, nec audiri lętius, nec reddi fructuosius potest. Et ideo dicit Hermes trimegistus in libro suo, (*Hermes trimegistus.*) qui logos telios dicitur quasi in fine, quòd non est conueniens thus, vel mirrham incendere, & sic Deum adorare, sed Deo gratias agere. Isto autem genere Iudæi ingrati Deo fuerunt, ipsum pro beneficiis receptis non honorantes, eis ad literam dicente Christo. Vos inhonorastis me. Tertium genus ingratitudinis est illorum, qui Deo sua beneficia exprobrant ad modum vxoris ingratę, pro qua vir quoddam opprobrium passus vxor ei deinceps improperabat in perpetuum. Istam imitari videntur qui Christo suorum vulnerum enormitatem fatuè mirando improperant, quæ nullatenus sustinuisset, nisi ad hoc eum charitas coegisset. Eccles. 29. Pascet, & potabit ingratos, & adhuc amara audiet. (*Numer. 21.*) Isto genere Iudæi ingrati Deo fuerunt, qui pane de cœlo à Deo recepto, ipsi improperabant dicentes. Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Quartum genus ingratitudinis est illorum, qui contra Deum ex suis beneficiis pugnant, qui, scilicet donis Dei ad peccatum vtuntur, vt aliqui abundant diuitiis, vt necessitati pauperum subueniant & isti sunt pauperum oppressores. Alij fortitudine corporis vigent & isti in seruitiis diaboli suam fortitudinem consumunt. Alij naturali vigent ingenio vt se, & alios diligant, & isti dolositate, & fraude proximos decipiunt &c. Contra quos dicit Gregorius. (*Gre. 22. mo. c. 1.*) Qui rebus diuinitus acceptis, nequaquam recta, sed semper praua agere cogitant, quid aliud faciunt, nisi suis contra dominum donis pugnant? Isto genere ingrati erant Iudæi qui per donum legis à Deo acceptę contra ipsum per eandem legem pugnabant Pilato dicentes. Nos legem habemus, & secundum legem debet mori: quia filium Dei se fecit. (*Ioan. 19.*) Ecce quanta ingratitudo Iudæorum erga Dei beneficia, quam breuiter commemorans psal. dicit, *Et obliti sunt benefactorum eius &c.*

1292. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.

Hic ponuntur Dei beneficia magis in speciali, quæ fecit in Aegypto. Istum textum exponit de mirabilibus, quæ fecit Deus, ipsi Pharaoni, ipsum mirabilibus plagis percutiendo, vt de manibus eius suum liberaret populum. De quibus plagis mirabilibus habetur infrà in præsenti psalm. ibi. *Sicut posuit in Ægypto signa sua.* Vt autem omnem dubitationem tollat, nominat prouinciam, in qua illa facta fuerunt, scilicet Aegyptum: nominat & locum, quia in campo Taneos. Tanis enim est quædam ciuitas in Aegypto, (*Tanis*) quæ est regalis ciuitas, in qua regia consilia tenebantur, in qua morabatur rex Aegypti: de qua dicitur Esa. 19. Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens, & quamuis illa mirabilia, & illæ plagæ tangerent totam terram Aegypti, tamen quia per Moysen facta fuerunt ibi in præsentia regis, ideo omnia illa dicuntur esse facta in campo Taneos, id est, in campo illius ciuitatis. Sed quia ista mirabilia explicabuntur inferius, ideo nunc omitto. Alij autem istum textum exponunt de mirabilibus factis in eodem loco circa personam Moysi dux adhuc iuuenis esset habitans in domo Pharaonis. Vbi sciendum, quòd super illo verbo, quod dicit dominus Moysi. Quis fabricatus est mutum, & surdum, videntem, & cæcum, nónne ego, dicit dominus? Dicunt doctores, quòd cum Moyses existens adhuc in domo Pharaonis, in qua educatus fuerat, occidisset vnum Aegyptum, vt habetur Exo. 2. (*Exod 4*) fuit captus, & ductus ante Pharaonem, vt occideretur. Speculator autem, qui debebat eum occidere, tunc à Deo cæcitate fuit percussus, & sic Moyses euasit. (*Moyses*) Videns autem Pharao eum recedentem, statim à Deo factus fuit mutus ad horam, vt seruis suis non posset percipere, vt Moyses caperetur. Similiter & tunc omnes serui ita fuerunt istis visis attoniti, quòd remanserunt quasi surdi essent, & cæci. Et sic ex istis mirabilibus patet, quòd Moyses liberatus fuit miraculosè. & de istis mirabilibus in personam Moysi factis nunc dicit. *Coram patribus eorum fecit mirabilia &c.* Quia & si patres eorum prædictis præsentes non fuerunt, tamen, quia de illis sufficienter informati fuerunt, ideo coram ipsis illa facta dicuntur.

Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in vtre. 1293.

Hic describuntur beneficia illis in mari rubro exhibita. Et primò quoad maris transitum. Secundò quo ad ipsorum ducatum, ibi. *Et eduxit.* Quantum ad primum habetur historia Exod. 14. Nam cum filij Israel exiissent de Aegypto, venerunt ad mare, & castrametati sunt iuxta mare. Tunc Pharao doluit, quòd ipsos dimisisset exire, aggregatóque toto exercitu Aegypti, persecutus est filios Israel. & inuenit eos iuxta mare. Leuantes ergo filij Israel oculos, viderunt Pharaonem, & exercitum eius grandem contra se venientes, & timuerunt valdè, quia eis fugere non erat possibile, quia ab vna parte Aegyptij armati erant, ex alia verò parte mare ipsos concludebat. Vnde clamauerunt contra Moysen dicentes. Quid est hoc, quod voluisti facere, vt educeres nos de Aegypto? Multo enim melius erat nobis seruire Aegyptiis, quam mori hic in solitudine. Et ait Moyses, Nolite timere, state & videte magnalia domini, quæ facturus est hodie. Dominus enim pugnabit pro vobis. Et tunc facta est nubes densissima, & tenebrosa: diuidens inter filios Israel & Aegyptios, ex parte Aegyptiorum, ita vt ad se inuicem toto noctis tempore accedere non valerent, sed ex parte filiorum Israel erat luminosa. Tunc Moyses præcepto domi-

Universidad de Deusto Biblioteca

A ni extendit manum ſupra mare,& ſtatim aquæ maris ſe diuiſerunt,& apparuit iter ſiccũ per mediũ maris. Aquæ autem ſtabant hincinde quaſi murus,& tunc filij Iſrael tranſierunt per medium ſicci maris. Pharao autem perſequens eos cum toto ſuo exercitu, ſubmerſus eſt in mari. Hoc autem beneficium narrans dicit pſal. *Interrupit mare* quaſi non eſſet liquidum, & perduxit eos, ſcilicet ad terram. *Et ſtatuit aquas quaſi in vtre.* Aquæ enim detinentur in vtre, ne fluant. Eodem modo aquæ maris diuiſæ ex vtraque parte ſtabant diuina virtute, ne fluerent ſuper filios Iſrael, quia vt dicitur Exodi. 14 Erant aquæ eis quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris. Hoc autem quotidie ſpiritualiter in nobis facit Deus, vt dicit glo. Tunc enim ſtare facit aquas & nos deducit, cum cohibet fluida concupiſcentiarum, cum huic renunciatur ſæculo, vt peccatis omnibus quaſi inimicis deletis, populus fidelis perducatur per baptiſmum. Aliter autem iſtum verſum exponit Grego. ſuper illo verbo Iob. 9. Et graditur ſuper fluctus maris, dicens. Quid enim maris nomine, niſi in bonorũ nece ſæuiens huius mundi amaritudo ſignificatur? Deque per pſal. dicitur, *Statuit aquas quaſi in vtre.* Aquas enim maris quaſi in vtre dominus congregat, cum miro moderamine cuncta diſponens, in ſuis clauſas cordiculis carnalium minas frenat. Super fluctus ergo maris dominus graditur: quia cum ſe procellæ perſecutionis erigunt, miraculorum eius obſtupefactione franguntur. Qui enim timores humanæ veſaniæ mitigat, quaſi erectis in cumulo aquas calcat. Nam cum morem ſuum gentilitas deſtrui nouæ conuerſationis prædicatione conſpiceret, cum mundi huius diuites elationis ſuæ contraria facta pauperum cum ſapientes ſæculi aduerſari ſibi imperatorum verba penſarent, in perſecutionis, protinus tempeſtatem tumuerunt: Sed qui verborum aduerſitate commoti ad perſecutionis procellas inſiliunt ſignorum admiratione tẽperantur. Tot ergo in his fluctib. dominus greſſus poſuit, quot ſuperbis perſecutionibus mirabilia oſtendit. Et ſic interrupit mare, & ſtatuit aquas quaſi in vtre. dũ perſecutores eccleſiæ oſtenſis miraculis placauit. Scribitur enim Mirabiles elationes maris, ſed mirabilis in altis dominus.

Grego. 9. mo. c. 5.

Aqua maris ſignificat perſecutiones.

Pſal. 92.

1294. Et eduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.

Hic oſtendit beneficium, quòd ad ipſorum ducatum. Hiſtoria habetur Exo. 13. quòd dominus præcedebat populum ad oſtendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in colũna ignis, vt dux eſſet itineris vtroque tempore, nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem. Columna enim nubis protegebat eos ab ardore ſolis in die, & columna ignis oſtendebat eis viam in tenebris noctis, quandocunque ſcilicet habebant intrare de nocte vel mouere caſtra. Hoc autem beneficium Deus nobis nunc etiam præſtat: quia Chriſtus in die apparet per nubem, ſed in nocte per ignem: quia in die præſentis vitæ ducatum nobis præſtat per nubem dum ſeipſum nobis in ſacramento nube ſpecierum ſacramentalium velatum exhibet, ſed in nocte futuri iudicij in columna ignis ducatum

Colũna nubis & ignis.

præſtabit, quia tunc magna tribulatio tanquam ignis lucebit iuſtis & ardebit iniuſtis. Et iſtam expoſitionem ponit Greg. ſuper Exo. prædicta verba exponendo dicens. Dominus præcedebat populum &c. In igne terror, in nube viſionis blandimentum, dies vita iuſti, nox verò vita peccatoris. Vnde ait apoſtolus. Fuiſtis aliquando tenebrę nunc autem lux in domino. In die ergo per nubẽ columna monſtrata eſt, & in nocte per ignem, quia omnipotens Deus & blandus iuſtis & terribilis apparebit iniuſtis. Hos ad iudicium veniens per lenitatis manſuetudinem mulcens, illos per iuſtitiæ diſtrictionem terrens. Vel aliter ſecundum Grego. ibidem. Columna nubis in eremo peribat populum & ſplendor ignis non in die, ſed in nocte radiebat, quia Chriſtus conuerſationis B ſuæ exemplo ducatum ſequentibus præſtans, de iuſtitia cõfidentibus nullà luce claruit, peccatorum vero tenebras agnoſcentib. igne ſui amoris refulſit.

Gregorius.

Ephe. 5.

Colũna ignis & nubis dicitur Chriſtus.

Interrupit petram in eremo, & adaquauit eos velut in abyſſo multa. 1295.

Hic ponuntur beneficia illis in deſerto præſtita. Hic enim ſpecialiter mentionem facit de beneficio aquæ miraculosè illis præſtito, quod bis eis fuit collatum ſ. ante dationem legis & poſt. Vnde primo agit de primò, ſecundò de ſecundo, C ibi. *Et eduxit aquam de petra.* Quantum ad primum ait. *Interrupit petram &c.* Hiſtoria habetur Exod. 17. quòd cum eſſet populus in deſerto Raphidim vbi non erat aqua ad bibendum, iurgatus eſt populus contra Moyſen, dicens. Da nobis aquam ad bibendum. Cui reſpondit Moyſes, Quid iurgamini contra me? Cur tentatis dominum? Clamat autem Moyſes ad dominum dicens: Quid faciam populo huic? Adhuc modicum, & lapidabit te. Dixit autem dominus ad Moyſen, Accipe virgam in manu tua, percutieſque petram Oreb, & illa dabit aquas, & bibet populus: quod & factum eſt, & egreſſæ ſunt aquæ abundantiſſimę. Et hoc quod dicit. *Et adaquauit eos velut in abyſſo multa.* Oportuit ergò quòd aqua eſſet in D magna abundantia, quia in exercitu Hebręorum erant ſexcenta millia abſque mulieribus & paruulis pecoribus & iumentis. Et ideo oportuit eſſe aquam multam vnde omnes poſſent ſufficienter bibere, & aquari. Hoc autem beneficium continuè nobis dominus præſtat, qui de petra percuſſa nobis aquam gratiæ parat. Quid enim eſt petra percuſſa niſi Chriſtus poſitus in cruce? Vnde iſtud beneficium pertractans Origines ſuper Exodum dicit. Sitiuit inquit populus propter aquam, & murmurabat aduerſus Moyſen. Suffeciſſet dicere quia ſitiuit: quid opus fuit addere aquam? non eſt ſuperflua additio. Sunt enim duę ſites, & quiſque habet propriam. Qui beati ſunt E eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: alij quoque dicunt, ſitiuit anima mea adte Deus. Qui verò peccatores ſunt, non patiuntur ſitim aquæ, neque famem panis, ſed audiendi verbum Dei. Sitiuit ergo populus propter aquam, qui debuit ſitire iuſtitiam, ſed Deus eruditor infantium & magiſter inſipientium corrigit culpas & emendat errorem: dicens ad Moyſen vt ſumat virgam & percutiat petram, & educat aquam. Vult enim nos iam de petra bibere proficere, & ad interiora myſteria peruenire

Aqua de petra fluxit.

Chriſtus eſt petra dans aquam viuam. Origenes

Sitis multiplex.

uenire, murmurauerunt enim aduerſus Moyſen, A ideo iubet dominus, vt oſtendat eis petram, de qua bibant. Si quis eſt qui legens Moyſen, murmurat aduerſus eum, & diſplicet ei lex ſecundum literam: quia in multis non videtur habere cõſequentiam, oſtendit ei Moyſes petram, quæ eſt Chriſtus: vt inde bibat, & ſitim reficiat. Sed hæc petra nõ dat aquas niſi percuſſa, percuſſa verò fontes producit. Percuſſus enim Chriſtus, in cruceque actus noui teſtamenti fontes produxit. Niſi enim fuiſſet percuſſus, & exiiſſet ſanguis, & aqua, omnes ſitim pateremur. Propter quod ait apoſtolus Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus. Et hoc eſt, quod B ait pſalmiſta. *Interrupit petram in eremo & adaquauit eos, &c.* ſcilicet abundantia prædicationis verbi diuini.

1. Co. 10.

1296. Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

Hic oſtendit beneficium aquæ præſtitum poſt dationem legis, cuius hiſtoria habetur Num. 20. quòd cum eſſet omnis populus in deſerto Sina, & indigeret aqua, cõuenerunt aduerſus Moyſen, & Aarõ, & verſi in ſeditionem dixerunt, Quare nos feciſti aſcendere de Ægypto ad locum iſtum peſſimum, qui ſeri non poteſt, inſuper & aquam non habet ad C bibendum? Moyſes ergo, & Aaron ingreſſi tabernaculum clamauerunt ad dominum, dicentes, Domine Deus, audi clamorem populi huius, & aperi eis theſaurum tuum, fontem aquæ viuæ, vt ſatiati ceſſet eorũ murmuratio. Locutuſque eſt dominus ad Moyſen, & Aaron. Tolle virgam & loquimini ad petram coram populo, & illa dabit aquas. Tulit ergo Moyſes virgam & congregata omni multitudine ante petrã dicit eis. Audite rebelles, & increduli. Num de petra hac poterimus vobis aquam eiicere? Et percuſſit virga bis ſcilicem, & egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ ita vt biberet omnis populus & iumenta. Hanc ergo hiſtoriam hic tangens Pſalmiſta ait. *Et eduxit aquam &c.* Iſta autem D fuit aqua contradictionis, propter quam prohibitus eſt Moyſes intrare terram promiſſionis, ſed non prima aqua in præcedenti verſiculo educta. Iſtud beneficium quotidie nobis præſtat dominus quando de petra Chriſto flumina aquę viuę producit. Vnde glo. *Et eduxit aquam de petra.* De petra enim quæ dicitur Chriſtus educitur aqua. Ipſe eſt enim qui ait. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Hoc autem dicebat de ſpiritu ſancto, &c. Vel aliter, Petra eſt cor hominis obduratum, & tamen ſi virga crucis dominicæ percutiatur per deuotionem aquam lachrimarum abundanter educit. Vnde hunc verſum exponens Balduinus ait. *Et eduxit* E *aquam de petra &c.* Si per obdurationem cordis nos petra ſumus, quæ virtus, quę poteſtas, quę virga percuſſionis, aut comminationis aquas ſalutiferas pœnitentiæ de corde noſtro educere poteſt, niſi crux Chriſti? Quid autem ſunt hæc flumina, niſi illa, de quibus dicit Chriſtus; Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuę. Hęc ſunt flumina gratiarum & fluenta chariſmatum, quę de corde puro per crucis memoriam pia deuotione iugiter compuncto indeſinenter exeunt, & indeſinenter fluunt.

Aqua de petra educitur.

Ioan. 7.

Lapis cor peccatoris aquã lachrimarum educit crucis virtute.

Et appoſuerunt adhuc peccare ei in iram excitauerunt excelſum in inaquoſo. 1297.

Hic conſequenter deſcribitur populi ingrata malitia. Et hoc dupliciter. Primò quantum ad eiuſdem ingratitudinis magnitudinem. Secundò quantum ad eius multitudinem, ibi. *Quotiens exacerbauerunt eum.* Prima in duas, quia ponitur primò ipſorum ingratitudo: in his quę contigerunt ante miſſionem exploratorum. Secundò in his, quæ contigerunt poſt, ibi, *In omnibus his.* Prima in duas, quia primò ponitur populi ingratitudo. ſecundò Dei manſuetudo, ibi, *Ideo audiuit.* Prima diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò in partem recidiuatio. Secundò ipſorum malitioſa tentatio, ibi, *Et tentauerunt.* Tertiò ipſorum contra Deum murmuratio, ibi, *Et male.* Quantum ad primum ait. *Et appoſuerunt adhuc, &c.* Ante enim collata beneficia prædicta, ſcilicet tranſitus maris columnæ nubis, & ignis, eductionis aquę, iam offenderant Deum, murmurando contra Deum, & Moyſen, antequam mare apertum fuiſſet, dicentes, Forſitam non erant ſepulchra in Aegypto. Ideo tuliſti nos, vt moreremur in ſolitudine. Multò melius erat nobis ſeruire Aegyptiis, quàm mori in ſolitudine. Sed quod grauius eſt, poſt tanta recepta beneficia, iterum contra Deum murmurare cœperunt, & ſic in peccatum priſtinum grauius inciderunt. Tum quia recidiuatio in peccatum grauior eſt primo peccato, ſicut patet de recidiuatione corporalis infirmitatis. Tum quia poſt multiplicationem beneficiorum ingratitudo habita grauius eſt peccatum. Horum ergo recidiuationem pſalmiſta quaſi admiratiuè proponit, dicens. *Et appoſuerunt adhuc* ſcilicet poſt tot beneficia recepta *peccare ei. In iram concitauerunt excelſum in inaquoſo.* Inaquoſum dicitur deſertum vbi erat penuria aquæ, hoc eſt, in deſerto concitauerunt Deum excelſum ad iram. Magiſter autem in glo. hic peccatum eorum dicit peccatum incredulitatis, dicens. *Adhuc appoſuerunt peccare ei*, id eſt, non credere ei, ſcilicet diſcredere, & accipitur pro peccato infidelitatis. Et eſt ſenſus, Hęc tanta beneficia fecit illis Deus, & tamen illi, ſcilicet generatio praua *appoſuerunt adhuc peccare ei*, id eſt adiecerunt, vt inter tot beneficia non crederent quod ſcilicet non credere vt maximum intelligeretur peccatum cum dominus dixiſſet in euangelio, Spiritus arguet mundum de peccato, continuè exponendo ſubiunxit, de peccato quidem, quia non crediderunt in me. Ita & hic, peccatum dicit, non credere. Et nota quia dicit *appoſuerunt peccare ei.* Nam ſicut dicit Gualfredus, aliud eſt peccare Deo, aliud peccare in Deum, aliud peccare ſibi. Peccat autem Deo quis dupliciter, primò cum quis peccat Deo, id eſt, ad honorem Dei conſecutiuè, ſcilicet per gloriam ignoſcendi, ex peccato enim ſępè ſequitur contritio, & remiſſio, quę ſunt ad gloriam Dei. Vnde dicitur. Tibi ſoli peccaui. Vel peccat quis Deo per curam, quando, ſcilicet qui peccat, curę Dei ſe ſubdit: quia ab eo ſperat ſalutem. Peccat autem ſibi, & non Deo, ſcilicet acquiſitiuè, ſcilicet ad damnationem ſuam, & malum ſuum. Peccat autem quis in Deum, qui contra Deum erigitur. Tamen in omni peccato iſti tres modi peccandi reperiri poſſunt.

Recidiuatio peccati.

Peccatũ infidelitatis.

Ioan. 16.

Gualfred Peccare. Nota differentiã inter peccare Deo & peccare in Deũ, & peccare ſibi.

1298. Et tentauerunt Deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis.

N *quot multis modis dicitur. tentare.*

Hic ponitur ipsorum malitiosa tentatio. Vbi notandum q̃ aliter tentat Deus hominem, aliter diabolus, aliter homo Deum. Vbi sciendum q̃ tentare propriè est experiri aliquid, vt habeatur eius cognitio, sicut homo tentat vinum, & magister discipulum. Aliquando vero dicit tentare aliquid experiri cum intentione manifestandi cõditiones suas aliis: Aliquando verò tentare est callidè accipere experientiam alicuius, cum intentione fallendi & decipiendi. Aliquando verò tentare est aliquid dolosè postulare, quod non credit posse fieri, vt sit in verbis simplicitas, sed in corde malitia. Primo modo homo tentat hominem, vt experiatur quod ante ignorabat. Sic enim quandoque homo tentat seipsum, vt Dauid quando induit arma Saulis cœpit tentare, vtrum sic armatus posset incedere, vt habetur 1. Regum 17. Et quandoque homo tentat sic alium. Sic enim regina Sabba veniens ad Salomonem tentauit ipsum in multis ænigmatibus, vt habetur 3. Regum 10. Secundò modo tentat Deus, vt scilicet quod ante ei erat cognitum, & non aliis, fiat aliis cognitum. Et sic tentauit Deus Abraham &c. Gen. 22. Tertio modo tentat diabolus vt decipiat. Sic enim tantauit Ananiam & Saphiram, quibus ait Petrus. Cur tentauit Sathanas cor veſtrum? Quarto modo homo Deum tentat, quando dolosè aliquid petit à Deo, nec credens Deum illud posse facere vel velle. Et sic Iudæi in deserto Deum tentauerunt, vt hic dicitur. Et sic potes notare quòd mutipliciter aliqui Deum tentãt, quia aliqui tentant eius clementiam, tentant eius patientiam, tentant eius sapientiam, tentant eius potentiam. Primò tentant eius clementiam illi, qui sub spe veniæ peccant, & tales difficiliter consequuntur veniam. Ideo dicitur. Noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Sic & Iudęi experimentum volentes habere de Christi clementia, an ipsam præponeret iustitiæ, adduxerunt illi mulierem deprehensam in adulterio, quærentes quid de ipsa diceret fiendum. Hoc autem dicebant tentantes eum vt habetur Ioan. 8. Secũdò aliqui tentant eius patientiam, qui scilicet in peccatis perseuerant sperantes in fine pœnitere. Sic & Iudæi tentauerunt Christum, quia vsque ad finem ipsum sunt persecuti, dicentes. Tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ sunt nouissima eius. Tertiò aliqui tentant eius sapientiam, qui scilicet dicunt omnia ex necessitate fieri propter sapientiam Dei vel præscientiam quę falli non potest. Tales enim negant experientiam, quia nesciunt videre Dei sapientiam rebus præscitis non imponere necessitatem, cum tamen sit notum cum vera scientia stare contingentia rerum, vt experientia docet. Sic eius sapientiam tentauerunt Iudęi, dicentes. Magister scimus quia verax es, &c. Propter quod eis respondit Iesus dicens. Quid me tentatis hypocritę, &c. Quartò aliqui tentant eius potentiam, qui scilicet in aliquo periculo existentes & habentes naturaliter quo modo possint euadere nolunt, sed fidei potentiæ ipsam volentes experiri se committunt, sicut si famascens habet vnde possit famem tollere, nolit, sed potentiam Dei volens experiri, ipsum tentat,

Actuũ 5.

Tentatur Deus multipliciter.

Eccle. 18.

Sap. 2.

Matth. 22.

A sicut Diabolus volebat Christum se proiicere de pinnaculo templi, cum tamen haberet gradus per quos descendere posset. Propter quod sibi dicit Christus. Scriptum est, non tentabis dominum Deum tuum. Deuter. 8. Sic & Iudæi Deum tentauerunt quærentes ab eo signa de cœlo tentantes eum: vt habetur Mar. 8. Sic & in proposito, tentauerunt Dei potentiam, scilicet volentes experiri, si Deus in deserto escas ad sufficientiam dare posset, quasi hoc non credentes. Bis enim de hoc Deum tentauerunt, scilicet primò ante legem datam, vt habetur Exo. 16. dicentes Moysi. Cur eduxisti nos in hanc solitudinem, vt occideres omnem multitudinem istam fame? Secundò post legem datam, quando manna non contenti, carnes postulauerunt, dicentes. Quis nobis dabit carnes ad vescendum, &c. Hic autem agit de prima tentatione, vbi non carnes sed solum escas tentando postulabãt cum dicitur. *Et tentauerunt Deum in cordibus suis, vt peterent escas, &c.*

Num. 11.

B

1299. Et malè locuti sunt de Deo, dixerunt nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?

Hic ponitur ipsorum contra Deum murmuratio, & primò ponitur ipsorum murmuratio, secundò mumurationis reprehensio, ibi. *Quoniam percussit*. tertiò murmurationis obstinatio, ibi *Nunquid & panem*. Quantum ad primum hic refert psalmista murmurationem, scilicet secundum quam fecerunt postulantes lata cibaria carnium, credentes tamen hoc Deum non facere posse. Et hoc notans psalmista dicit, *Et malè locuti sunt de Deo*, scilicet incorde negantes eius potentiam. Et modus loquendi subditur *Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto*. glo. quasi dicat non. Hæc enim diffidentia, Deo est iniuria. Hic autem accipitur mensa pro splendida & copiosa carnium refectione quia erant attædiati de esu mannæ, dicentes. Anima nostra arida est nil respiciunt oculi nostri nisi man. Et attende quòd iste versus est quasi declaratiuus præcedentis, inquo dixit quòd tentauerunt Deum in cordibus suis: quia si quis diceret, quomodo potuit psalmista scire cor eorum, cum solus Deus corda hominum scrutetur? quia vt dicitur 1. Reg. 16. Homo videt quæ patent in facie, Deus autem intuetur cor. Hic respondet psalmista: quòd cor sciri potest per loquelam: quia loquela bona, boni cordis est nuncia, sic & multa mali cordis est testis. Vnde ipsorum malam loquelam hic exprimit, dicens. *Et malè locuti sunt de Deo*. Sciendum ergo quòd mala loquela qualitatem indicat cordis, secundum illud Lucæ 21. Nam & loquela tua manifestum te facit. Vnde philosophus 1. ethic. dicit. Vnusquisque qualis est talia loquitur & dicit. Et Cassiodorus super psal. 11. Si vis scire de fratre tuo, quale cor habeat, attende vnde libenter loquatur: quia talis est incorde, nam ex abundantia cordis os loquitur. Dicit philosophus, quòd aliquę aues faciunt oua venti. sed hoc non contingit in auibus boni volatus. Sed qui deberent esse hodie melioris volatus quàm clerici & sacerdotes, quorum conuersatio tota cœlestis deberet esse. Oua autem venti nunquam faciunt pullum, & ideo significant verba vana & ociosa, quę dicuntur oua venti: quia à vento

Num. 11.

Num. 11.

Loquela cor ostendit Cassiod.

Philos. 17. De animalib.

vento vanitatis generantur. Licet enim quandoq; ab aliis talia oua vana procedant, tamen hoc maximè in clericis est abominabile: quia secundum Bernard. nar. lib. 2. ad Eugenium. Inter sæculares nugæ nugæ sunt, sed in ore sacerdotis blasphemiæ. Consecrasti os tuum euangelio, talibus ergo illud iam aperire illicitum est, assuescere sacrilegium est. Quod ideo dico, quia sacerdotes, & prædicatores hodie, omissa sacra scriptura, amplius delectantur fabulis poetarum, quàm sacra scriptura, quasi non sit sufficiens ad omnium virtutum exempla ponenda. Propter quod de talibus dicitur in can. disti. 37. Sacerdotes Dei, omissis euangeliis, & prophetiis, videmus comœdias legere, amatoria buco licorum versuum verba cantare, tenere Vergilium in manibus, & illud quod in pueris est causa necessitatis, in se crimen facere voluptatis.

Bernard.

B

1300. Quoniam percussisti petram: & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt.

Hic ponitur murmurationis reprehensio, vt dictum fuit versi. 1295. Ibis Deus eduxit aquam eis de petra. Hic autem loquitur de prima eductione, de qua habetur Exod. 17. Vnde contra eos sic arguit psalmista probans, quòd debebant credere Deum posse eis in deserto mensam parare. Ille, qui expertus est Deum posse, quod est maius debet credere Deum firmiter posse, quod est minus. Sed maius est aquam educere copiosè de petra (quàm petra in se non habet naturaliter) quam carnes volatilia de vno loco ad alium ducere, quia hoc secundum potest facere etiam virtus creata. Et primum fuerant experti, ergo nullo modo debebant dubitare, quin in deserto Deus eis mensam potuisset parare, cum ipse esset, qui maius fecit, *quoniam percussit petram* &c. id est per Moysen percuti fecit. Sic & moraliter petra est Christus qui in cruce percussus fuit, & vulneratus, ex cuius vulnere aqua fluxit, & sanguis. Ioan. 19. Aqua scilicet triplex, scilicet aqua gratiæ, sapientiæ, & lachrimarum, siue pœnitentiæ. Primo est aqua gratiæ, de qua dixit Iesus Samaritanæ. Ioan. 4. Qui biberit ex aqua, quam dabo ei, non sitiet in æternum. quod de gratia dicit eõfirmatã. Ista aqua exiuit de petra Christo percussa, quia per gratiam eius passionis saluati sumus. Esa. 12. Haurietis aquas in gaudio de fontib. saluatoris, id est, de vulnerib. Christi. Secunda est aqua sapientiæ. Eccl. 15. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Ista exiuit de Christo petra percusso. Vnde & Longinus, qui Christum lancea percussit, statim perlustratus sapientia Christum verum Deum cognouit, quem ante putarum hominem esse credebat. Propter quod exclamauit, dicens. Vere filius Dei erat iste. Tertia est aqua lachrymarum, quam postulabat Hieremias. dicens. Quis dabit capiti modo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Istas aquas amaras petra percussa efficit dulces, quia in tantum aqua lachrimarum est amara, quòd sumi non potest, nisi virtute petræ percussæ, vel ligni crucis dulcoretur. In cuius figuram dicitur Exo. 15. quòd filij Israel non poterant bibere aquas, eo quòd essent amarę. Et clamauit Moyses ad dominum, qui ostendit ei lignũ, quod cum misisset in aquas, in dul-

Aqua triplex de latere Christi fluxit.

Hier. 9.

C

D

E

A cedinem versæ sunt. In signum quòd petræ in ligno crucis percussæ deuota consideratio omnem amaritudinem lachrimarum, & pœnitentiæ in dulcedinem vertit. Vnde & glo. Augustin. ibidem dicit quòd per lignum Deus aquas amaras dulces fecit, præfigurant figuram, & gloriam crucis.

1301. Nunquid & panem poterit dare? aut parare mensam populo suo?

Hic ponitur ipsorum murmurationis obstinatio, quia non obstante hac experientia, quod, scilicet eius aquam de petra duriſſima dederat abundanter, adhuc obstinati permanentes, murmurant dicentes. (*Nunquid & panẽ poterit dare* &c. Ex modo enim loquendi apparet, quòd non loquebantur assertiuè: sed magis dubitatiuè, tentates Deum. Sciendum est autem, quòd hic non intelligitur, de pane eis dato de cælo, scilicet de manna: quia illius panis datio præcessit eductionem aquæ de petra, quia panem cœli, scilicet manna dedit eis. Exo. 16. Sed aquam post eduxit de petra, vt habetur Exo. 17. Sed hic per panem intelligit cibum delicatum carnium, & huiusmodi petitio ponitur Num. 11. Vnde subditur, *Aut parare mensam populo suo*, id est, delicatam refectionem, & splendidã. Vnde in hebræo habetur. (*Aut parare carnem populo suo*. Vnde glo. hic. (*Aut parare mensam populo suo*, id est, refectionem copiosam populo suo, id est, tot hominibus? quasi dicat non, quòd autem loquatur negatiuè, apparet ex modo loquendi, quia dicit. *Nunquid*. Vbi sciendum, quòd hæc dictio compositã nunquid, cõponitur ex non, & quid, & ponitur in scriptura aliquando affirmatiuè, sicut & ly non. Vnde dicit dominus. Non possum, quod volo facere? quasi dicat, imò possum facere. Sic & ly nunquid. Hiere. 18. Nunquid redditur pro bono malum; quasi dicat, imò. Et tunc locutio ironica est. Quandoque verò ponitur interrogatiuè, vel dubitatiuè. Sic enim audientes apostoli à Christo, vnus vestrum me traditurus est, nescientes de quo diceret, Christum sigillatim dicebant. Mar. 14. Nunquid ego sum, domine? Quandoque verò ponitur negatiuè. Sic enim Eliphat dicebat. Nunquid tu primus homo factus es? quasi dicat, certè non. & psal. 49. ait dominus. Nunquid manducabo carnes taurorum &c. Et prouerb. 6. Nunquid potest homo abscondere ignem, in sinu suo: vt vestimenta eius non comburantur quasi dicat, non. Et sic in proposito, ly nunquid negatiuè.

Nunquid tenetur multipliciter. Matt. 2. Hier. 18.

Iob. 15

1302. Ideo audiuit dominus, & distulit: & ignis accensus est in Iacob, & ira Dei ascendit in Israel.

Hic consequenter contra ipsorum ingratitudinẽ ponitur Dei mansuetudo, quia non statim puniuit ipsorum ingratitudinem, sed distulit punitionem, sic quòd primò impleuit eorum postulationem, & consequenter intulit punitionem. Et duo facit, quia primò adimplet ipsorũ desiderium secundo murmurationis adhibet supplicium. ibi. *Adhuc escæ*. Circa primum duo facit, quia ponitur primo circa murmurationem eorum Dei offensio, secundo petitionis eorum adimpletio, ibi. Et *mandauit* Prima in duas, quia ponitur primo Dei offensio, secundo offensionis assignatur ratio, ibi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia non crediderunt. Quantum ad primum scien- A
dum, quòd Deus differt multorum peccata punire propter multa. Quandoque vt ostendat suam erga peccatores clementiam: quia ipsos patienter expectat, vt conuertantur. Sic enim dicit Apostolus ad Roman. 2. An diuitias bonitatis, & longanimitatis contemnis? Nescis quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Vbi glo. Copiosa patietia Dei, quæ tot, & tanta peccantes sustinet, & non citò eos punit, ad pœnitentiam ipsos reducere volens, peccantes diu expectans ad pœnitentiam. Secũdò differt punire, vt grauius eos puniat, quia cum differt punire culpa despicitur, & sic augetur, & ampliorem pœnam meretur, vide suprà versic. 1265. Tertiò differt, vt ostendat potentiam suam. Et sic in proposito. Voluit enim primò Deus facere, quod non credebant ipsum posse facere, vt cognoscerẽt se defecisse, quo facto, posteà puniuit eos. Et hoc est, quod dicit. *Ideo audiuit dominus.* scilicet eorum petitionem dando eis rogata, non quidem propter ipsorum meritum, sed ad suæ potentiæ declarationem, & distulit, scilicet inferre eis debitam pœnam, tamen disponens eos in futurum punire. Et hoc est, quod subdit. *Et ignis accẽsus est in Iacob.* Ignis, id est, ira Dei, qua disposuit eos punire. Vnde declarans, quid intelligat per ignem subdit. *Et ira Dei ascendit in Israel.* Notandum autem, quòd ira Dei multum formidanda est ne ascendat super nos propter multa, scilicet quia ira Dei non declinatur virium potestate, non debilitatur temporis tarditate, in C
plures excitatur vnius prauitate, nullo mitigatur nisi humilitate. Primò ira Dei non superatur virium potestate. Naum 1. Ante faciem indignationis eius quis stabit? & quis resistet iræ furoris eius. Et in Psalm. Quis nouit potestatem iræ tuæ, &c. Probat Boetius 1. de consolatio. quòd sapiens non habet timere iram cuiuscunque sæuientis contra eum: quia in potestate eius est facere iram alterius inermem: quia sapiens nihil timebit perdere quod tyrannus possit auferre, nec aliquid sperat ab ipso posse recipere, quod ipse ei possit conferre. Et ideo reddit iram suam impotentem, & priuat eum armis. Quicunque enim amat honores mundi, timet aduersitates fortunæ, & econtrario sapiens qui honores mundi non quærit, D
aduersa non timet. Sic ergo non timendo iram tyranni, ipsam facit inermem, & superat. Iram autem Dei non possumus facere impotentem: quia non possumus non appetere bonum, quod ipse liberè confert, nec velle miseriam quam ira sua infert. Secundum patet. Vnde Valerius ait libro primo. Lento gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatémque supplicij grauitate compensat. Ecclesiast. 16. In gente incredibili exardescet ira. Narratur de quodam, qui ciuitate bellis lacessita, misit ad quendam principem pro succursu habendo, nihilominus vt magis inclinaret eius animum, exposuit ei fortitudinem suæ ciuitatis in muris, turribus, & fossatis. Cui ille respondit. Est ne ciuitas vestra superius co- E
operta, vt ira Dei in illam descendere non possit? quod si est, libenter veniam ad defendendum vos. Si autem non, propter peccata vestra contra Deum pugnare non audeo. In quadam etiam parte Angliæ contigit semel, quòd blada creuerant pulcherrima in æstate. Et ecce, appropinquante tempore messis, quoddam genus muscarum in tanta multitudine venit, quòd totum illud

Ira Dei emendatio est propter multa.

Boe. de cons.

Valerius

Exemplum.

bladum consumpsit. Homines autem illius patriæ, quasdam de illis muscis ceperunt, & diligenter inspicientes quales erant, quia nunquam similes viderant, narrauerunt alas ipsarum litteras habentes, & in vna scribebatur colore nigro, ira, & in alia scribebatur de auro, Dei. Et tunc manifestum fuit propter peccata eorum accidisse hoc, iuxta illud Hierem. 12. Seminauerunt triticum, & messuerunt spinas, confundimini à fructibus vestris propter iram furoris domini. Tertium, patet, quoniam propter vnius personæ malitiam Deus percutit totam vnam multitudinem. Exemplum Gen. 20. vbi tota domus Abimelech fuit flagellata propter eius demeritum. & to- B
tus populus Israel pro peccato Achor punitus est vt non posset stare contra inimicos suos, donec punitus fuit ipse Achor. Et habetur Iosue 22. Vnde & dicit Iosue populo. Nónne Achor præteriit mandatum Dei, & super omnem populum ira Dei incubuit Deus enim punit vnum pro peccato alius, sed hoc tantum temporaliter. Quartum patet, Narrat Aristoteles in libro de historiis animalium, quòd leonis natura est non irasci, nisi lædatur, prostratis etiam hominibus parcere dicitur, & est fortis ira leonis, Eodem modo Christus non irascitur nisi læsus. iuxta illud Esa. 64. Ne irascaris, domine, satis, & ne memineris iniquitatis nostræ. Immo quantumcunque offensus fuerit, humilitate placatur. Vnde 2. Para. 12. Quia humiliati sunt auersa est ira domini.

Exemplum.

Aristotel. Leo.

Quia non crediderunt in Deo, nec sperauerunt in salutari eius. 1303

Hic iræ Dei assignat causam, quasi dicat. Ideo ira Dei ascendit super eos, quia non crediderunt Deo, visis miraculis tot præcedentibus, ex quibus firmiter sperare debebant, q̃ Deus esset salutare ipsorum, quia scilicet eis prouideret in necessariis: Vbi notandum, q̃ per vnum contrariorum aliud cognoscitur: quia contrariorum eadem est disciplina. Ideo volens videre, quantum malum sit non credere Deo, videat quantum bonum & vtile est credere Deo. Notandum ergo, quòd credere Deo est vitiorum purgatiuum, mundanorum cõtemptiuũ, tormentorum receptiuum, supernorum adeptinum. Primum patet quoniam per misericordiam ex parte Dei, & fidem ex parte nostra peccata purgantur, vt patuit in Magdalena, quæ accedens ad Christum, meruit à peccatis purgari, Christo dicente, Fides tua te saluam fecit. Huius figura habetur Ionæ 3. in Niniuitis. de quibus dicitur, quòd crediderunt Niniuitę domino, & prædicauerunt ieiunium, & induti sunt saccis. Quod videns dominus quòd conuersi essent de via sua mala & fidem haberent in eum, eis pepercit. Secundum patet, quoniam propter fidem, quam homines in Christum habent, mũdana relinquunt, vt in apostolis patuit Actuum 4. Credentiũ erat cor vnum, &c. Et vendebant, &c. Similiter & claustrales propter Christi fidem mundo moriuntur, vt Deo viuant. Ioan. 6. Qui credit in me, habet vitam æternam. Tertium patet, nam propter fidem sancti martyres multa pertulerunt tormenta, vt deducit apostolus ad Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna &c. Quartum patet, quoniam propter credere efficimur filij Dei, si autem filij, & heredes.

Credere bona multa facit.

Lucæ 7.

Ioan. 1.

Quæ

Augustin. Ad Gal. 4.

Quæ omnia considerans Augustin. de verbis do- A
mini, dicit. Nullæ maiores diuitiæ, nulli maiores thesauri, nulli honores, nulla huius mundi maior est substantia, quàm fides catholica, quæ peccatores iustificat, cæcos illuminat, infirmos curat, pœnitentes reparat, virgines, coniugatas, & viduas casto pudore conseruat, clericos ordinat, sacerdotes consecrat, & in æterna hæreditate cum angelis collocat. Propter quod dicebat Christus, Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. & omnis, qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Vel aliter de credere, vide in dictionario meo.

Et mãdauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit. 1304

Hic ostendit, quomodo Deus contra ipsorum incredulitatem, ipsorum adimpleuit desiderium. Duo enim postulauerunt superius, scilicet panem, dicentes. Nunquid & panem poterit dare? Secundo mensam delicatè præparatam, scilicet carnes, dicentes. Aut parare mensam populo suo. Et quo ad ista duo exaudiuit eos, & primò in petitione panis, secundò in petione mensæ, siue carnium, ibi. *Transtulit austrum.* Quantum verò ad primum circa panem eis cælitus datum tria facit, quia ponitur primò huius panis elargitio, secundo eius nominatio, ibi. *Et pluit*, tertiò huius panis commendatio, ibi. *Panem angelorum.* Quantum ad primum, sciendum, quòd secundum Rabanum septem sunt C
cœli, scilicet empyreum, crystallinum, sidereum igneum, olympium, æthereum, & aereum. & insuper est illud cœlum sanctæ trinitatis. Ipsa enim celsitudo diuinę maiestatis mathematicè dicitur cœlum. Hic autem accipitur cœlum pro cœlo aereo, de quo dicit Christus. Respicite volatilia cœli, id est, aeris. Iste autem panis à Deo Iudæis in deserto datus, generabatur sursum in aere ad modum roris, vbi est locus nubium, & inde ad modum roris super terram descendebat. Et hoc est, quòd dicit, *Et mandauit nubibus desuper.* Quid mandauit? vt scilicet talem cibum generarent. *Et ianuas cœli aperuit*, scilicet aperuit aerem, quia per aerem ille cibus, descendebat ad terram. Per hoc autem denotatur, qualiter Deus in nouo testa- D
mento panem verbi suis fidelibus tribuit. Vbi nota, quòd per nubes significantur Apostoli, & alij prædicatores. vt patet ver. 556. & 1273. & 936. Mãdauit autem illis nubibus, vt panem verbi Dei per mundum distribuerent, dicens eis. Euntes in mundum vniuersum docete omnes gentes &c. Et sic ianuas cœli aperuit. Quid autem hic nomine cœli accipitur, nisi ipsi apostoli, & cœlestes prædicatores intelligitur? Quorum ianuas tunc Deus aperuit, quando ipsos de Iudæa per totum orbem dilatauit. vt ostendit Grego. super illo ver bo Iob. 9. Deus extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris, dicens. Cælorum namque nomine cælestes prædicatores designantur. De quibus per psalmistam dicitur. Cœli enarrant gloriam Dei. Ipsi enim cœli nominantur, quia intercedendo protegunt. Cum ergo Iudæa cõtra prædicatores cælestes infremuit, prędicatorum vitam dominus in cunctarum gentium cognitionem aperiens dilatauit, & dum illa per iudicium Dei in mundum captiua dispergitur, isti cœli in honorem per gratiam tenduntur. Angusti quippe cœli fuerant, cum vna sola plebs tot egregios præ-

Cœlum multiplex.

Matt. 4.

Cœli dicuntur prædicatores.

Grego. 9. mor. c. 4.

Psal. 18.

Apostoli per mundum spargentur & quare.

B

1305

Et pluit illis manna ad manducandum: & panem cœli dedit eis.

Hic ponitur prædicti panis, & cibi nominatio, quia manna vocabatur. Vbi sciendum, quòd (vt habetur Exod. 16.) ad satisfaciendum murmurationibus populi Israel, quibus contra Deum murmurabant, dicentes. Nunquid & panem poterit dare &c. Deus illis pluit manna de cœlo. Vnde dicit Moysi Deus. Loquere filiis Israel, mane saturabimini panib. Factum est ergo mane ros iacuit per circuitum castrorum. Cumque operuisset su- *Manna.*
perficiem terræ apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ super terram. Quod cum vidissent filij Israel, dixerunt adnuicem manhu? quod significat, quid est hoc? Ignorabant enim quid esset. Et ait Moyses. Iste est panis, quem dedit dominus ad vescendum vobis. Propter verbum ergo quod dixerant primo filij Israel videntes dictum cibum, scilicet manhu, iste cibus appellatus est manna. De quo nunc. *Et pluit illis manna ad manducandum*, quia iste cibus descendebat, cum rore, vt haberur Nume. 11. Ros autem, & pluuia non differunt, nisi secundum paucitatem, & multitudinem materiæ. Et ideo dicitur, quòd manna descendebat per modum pluuiæ, & dicebatur panis de cœlo, quia de cœlo aereo descendebat per hoc autem nobis significatur sacramentum eucharistiæ in nouo testamento, quòd Deus nobis dat in deserto præsentis vitæ tendentibus ad terram promissionis cælestis patriæ. Vbi notandum, quòd de isto manna legitur sententialiter Exo. 16. & Nume. 11. quòd illud manna erat ad modum roris, & in mane iacebat in solitudine per circuitum castrorum, & erat in similitudinem seminis coriandi album, gustuſque eius quasi simile, cum melle. Colligebant omni die excepto die sabbati, in quo nihil coligebant, sed in die præcedente colligebant duplum. Colligebant autem omni die vnam mensuram, quæ dicebatur gomor. Et, si quis plus coligebat, non tamen habebat plus nec qui minus habebat minus. Nota quòd per istud manna sa- *Eucharistia per manna figuratur.*
cramentum eucharistiæ figuratur, quòd ad instar E
mannæ fuit sicut ros, & pluuia. Nam sicut ros, & pluuia de cœlo descendit, & terram infundit, sic Christus in virgine per terram significata descendit sicut pluuia, in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Cuius figura præcessit in vellere Gedeonis. De quo dicitur Iudi. 6. quod ros in solo vellere fuit. Signanter autem dicitur simile semini coriandri, quæ est herba odorifera, quia Christus fuit fructus beatæ virginis signatæ per odoriferam

Universidad de Deusto Biblioteca

odoriferam, & fructiferam herbam, vt sic ipsa meritò dicere possit illud Eccle.24. Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris. Dicitur autem fuisse album ad instar coriandri, propter puritatem, quam semper habuit, quia peccatum non fecit, *Petri.2.* nec inuentus est dolus in ore eius. Dicitur autem fuisse pilo tusum, propter pœnas, quas pro nobis sustinuit. Dicitur autem habere gustum mellis & simile, propter dulcedinem spiritualem. Notanter autem dicitur, quòd filij israel omni die illud colligebant præterquam in die sabbati. Vbi notandum, quòd per sex dies in quibus colligebatur, vita laboriosa, quam in hoc mundo habemus, intelligitur: Per sabbatum verò intelligitur vita beata, quæ in futurò consistit sine omni labore. In cuius figura post quam Deus in sex diebus mundum creauit, die septimo dicitur requieuisse. Gen. 1. Quamdiu ergo in hoc mundo viuimus, quotidie indigemus isto cibo spirituali corporis Christi. Et ideo quotidie in ecclesia sacrificatur, & sumitur ad sustentationem deuotorum fidelium. Vnde iste est cibus quotidianns, quem quotidie petimus, dicentes. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. In vita verbo beata isto sacramento non erit opus, quia videbimus eum, sicuti est. Ideo dicitur, quod septimò die non colligebant manna, sed die sexto colligebant duplum, ad denotandum, quòd bonis iste cibus datus in fine, non solum auget meritum, sed etiam ducit ipsos ad regnum. Mirum tamen videtur, quod omnes metebant eandem mensuram, quia nec qui plus colligebat, plus habebat, nec qui minus, minus. Quòd figurabat, quòd in sacramento totus Christus continetur in toto, & totus in qualibet parte. Vnde tantum recipit, qui totam integram hostiam sumit, sicut qui partem, & econtrario. Dicitur autem ad mensuram gomor sumi: quæ est mensura trium sextariorum, ad denotandum quòd in isto sacramento tria cōsiderare debemus, scilicet corpus, animam, & diuinitatem, cui vniuntur. Et aduerte, quod filij israel istum cibum videntes dixerunt manhu, quòd interpretatur, quid est hoc? Quia si consideremus, quæ sunt in hoc sacramento, inueniemus multa mirabilia, excedentia omnem considerationem naturalem. Non mirum quòd totus Christus contineatur sub modica hostia, quod totus in tota, & totus in qualibet eius parte. Et sic de multis. Sed vbi sensus deficit, ad firmandum cor syncerum, sola fides sufficit. Sic ergo de cibo Iudæis dato, qui istud sacramentum figurabat, dicitur quòd pluit illis manna ad manducandum, & quia de cœlo descendebat, ideo subditur. *Panem cæli dedit eis.* Et de isto pane ad literam dicitur. *Sap.16.* Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo pręstitisti illis sine labore. omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem.

1306 Panem angelorum manducauit homo: cibaria misit eis in abundantia.

Hic ponitur huius cibi commendatio. Vocatur enim panis angelorum manna, non quòd angeli illo cibo vtentur, cum cibo non indigeant: quia puri sunt spiritus sine corpore, sed quia angelorum ministerio iste cibus, in cœlo aereo formabatur, & in terram descendebat. Sed de isto pane angelorum mirum videtur, quod cum Iudæi istum textum allegarent Christo dicentes. Quod signum tu facis vt videamus, & credamus *Ioan.6.* tibi? Patres nostri manducauerunt, manna in deserto, sicut scriptum est, Panem de cœlo dedit eis manducare. Quibus respondens Christus ait. Amen dico vobis, Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Ex quibus videtur Christus innuere quòd manna non fuerit panis verus. Ad hoc respondetur, quòd illud manna erat figura Christi (vt statim dictum est versiculo præcedenti.) & vera figura figurans verum panem Christum. Non erat ergo is panis signatus, sed figura veri panis signati. Vnde Theophilus exponens prædicta verba Christi ait. *Theophi.* Seipsum dicit Christus panem verum, quia principale signatum per manna est ipse vnigenitus Dei filius, homo factus. Manna *Eucharistia dicitur manna.* namque interpretatur, quid est hoc. Quoniam Iudæi videntes primò illud stupefacti vnus ad alium dicebat, quid est hoc? Filius autem Dei factus est homo, ipse est potissimun admiratiuum manna, ita vt cuilibet contingat quærere, quid est hoc. Quomodo filius Dei filius hominis est? Quomodo ex duobus naturis vna persona sit? Hæc omnia ergo, quæ de isto pane dicuntur, figura erant corporis Christi. Quod notans magister in glo. dicit. Mysticè hæc omnia sunt intelligenda & sub historia veteris testamenti gratia euangelica declaratur. Mandauit enim nubibus de super, id est, prædicatoribus, & iannuas cæli aperuit. Ianuæ cœli sunt ipsi prædicatores (quibus intratur in cœlum) videlicet scripturæ sacræ. Aperuit autem ianuas quia suis prædicationibus dedit spiritum, vt intelligerent scripturas. Et pluit illis manna ad manducandum. Manna interpretatur, quid est hoc. Et significat panem, qui de cœlo descendit scilicet corpus Christi, qui est verus cibus angelorum, quo incorruptibiels incorruptibiliter pascuntur, quem vt manducaret homo, verbum caro factum est, qui per nubes euangelicas pluitur toti mundo, & apertis cordibus eorum, quasi cælestibus ianuis credenti ecclesiæ prędicatur, non tentāti synagogæ. *Panem angelorum manducauit homo.* Panis cœli non aliud est quā Christus de quo cælestes, id est, angeli reficiuntur eius contemplatione. Et hunc panem id est verbum grandi cibo, quo pascuntur angeli, carnem factum, edit homo.

Transtulit austrum de cœlo: & induxit in virtute sua africum. 1307

Hic ponitur exauditio secundæ petitionis eorum qua carnes postulauerunt. Circa autem istum cibum carnium eis datum quatuor ponit, primò modum, quo illum dedit, secundò copiam, qua ipsum dedit, ibi, *Et pluit.* tertiò facilitatem ad capiendum, ibi. Et ceciderunt. quartò saturitatem ad comedendum, ibi. *Et manducauerunt.* Quantum ad primun sciendum, quod *Auster.* auster dicitur quidam ventus perflans à meridie; dictus sic ab oriendo aquas. Nam nebulas nutrit, & dat aquas. *Africus.* Africus autem dicitur quidam ventus occidentalis, lateralis tamen versus meridiem. A parte ergo occidentali castrorum hebræorum vltra mare erat maxima multitudo coturnicum, Volens ergo Deus illas aues conducere in castris hebræorum. cessare fecit ventum austri, qui, à castris flabat versus coturnices, & induxit ventum africum validum, qui ab illo loco, vbi erant coturnices flabat versus castra hebræorum. Qui ventus africus suā vehementia coturnices illas de illa patria asportauit ad castra hebræorum Et hoc est quod dicit. *Transtulit austrum de cœlò.* id est cessare fecit illum ventum, de aere, quia flabat à castris hebræorum versus coturnices illas, & sic si regnasset ille ventus, impediuisset aduendum illarum, & *induxit in virtute sua africum*, id est ventum quasi oppositum, qui flabat à loco coturnicum ad castra. Et sic ille ventus africus sua virtute asportauit illas coturnices ad castra hebręorum. Per hoc autem gratia noui testamenti significatur, qua Iudęis expulsis *Greg.27. mo.c.26.* gentes sunt vocatæ. Nam secundum Grego. per austrum populus iudaicus designatur, quia isti, *Iudæi.* qui vnum, atque inuisibilem Deum nouerant, *Gentes.* eiusq; legi saltem carnaliter seruiebant, quasi sub merediano sole feruētes, in fidei calore tenebantur, & sic per austrū signantur. Gētiles autem quia nullam scientiam supernæ cognitionis attigerant, velut sine sole frigidi sub aquilone siue africo remanebant. Modo ergo Deus de cœlo, id est, de cognitione cælestium *transtulit*, & amouit *austrum* scilicet populum iudæicum, *& in virtute sua induxit*, scilicet ad Dei cognitionem *africum*, id est gentilem populum. Et benè dicit, *in virtute sua induxit africum*, quia secundum Augustinum, maius est impium iustificare, quàm totum mundum creare de nihilo.

1308 Et pluit super eos sicut puluerem carnes: & sicut arenam maris, volatilia pennata.

Hic ostendit copiam cibi eis dati, quam abundantiam designat nomine pulueris, & arenæ maris, quia nec puluis, nec arena maris dinumerari potest. Non tamen credendum est, quòd illa volatilia, vel coturnices, quas adduxit ventus africus in castris Iudæorum, essent tot, sicut puluis terræ, vel arena maris, sed est consuetudo scripturæ, quando vult alicuius rei copiam ostendere sic *Gen.13.* loqui. Sic enim dicit dominus ad Abraham. Si quis possit numerare puluerem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Et 1.Reg.13. dicitur, quòd reliquum vulgus scilicet philistinorum erat sicut arena, quæ est in litore maris. Per hoc enim denotatur abundantia, & maxima multitudo. Hanc etiam abundantiam notat per hoc verbum, pluit, quasi dicat sicut in pluuia descendit innumerabilis guttarum multitudo, sic & illæ coturnices quasi innumerabiles erant. Et quales carnes eis dederit scilicet nobiles subdit, dicens. *Et sicut arenam maris volatilia pennata*, quia coturnices erant viuę. Mysticè autem per carnes intellige aduersitates corporales, quæ maximè carni *Aduersa.* aduersantur, sed volatilia pennata accipe consolationes spirituales, quæ ex aduersitatibus iustis oriuntur, quia ex aduersitatibus iusti hic pressi diuinis consolationibus refecti sursum vt volatilia pennata ascendunt ad Deum mente vt ostendit Grego. 2. libr. mora.

Et ceciderunt in medio castrorum eorum: circa tabernacula eorum. 1309

Hic ostendit facilitatem, dictum cibum capiendi. Qualiter autem hoc factum fuerit, ne aliquis labor esset ad illas coturnices capiendas ostenditur Num. 11. Vbi dicitur, quòd ventus scilicet africus egrediens à domino, arreptas transmare coturnices detulit, & dimisit in castra itinere, quantum vno die cōfici potest ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aere duobus cubitis super terram. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero congregauerunt coturnicum multitudinem, & siccauerunt eas per gyrum castrorum. Sic ergo quia in altum volare non poterant, vt facilius capi possent, dicitur, quòd ceciderunt in medio castrorum eorum: ac etiam per circuitum castrorum suorum scilicet circuncirca per spacium vnius dietæ. Mysticè autem per ista volatilia pennata, quæ ceciderunt in medio castrorum eorum, intellige animalia illa pennata, senas alas habentia scilicet sanctos euangelistas, & prædicatores, qui non expectarunt, vt gentes esurientes, & sitientes, id est, carentes cibo verbi diuini ad ipsos venirent vt ab eis satiarentur, sed ipsi sponte vento spiritus sancti deducti venerunt ad homines, & eis attulerunt verba diuinitus missa quo ipsorum fames satiaretur, vt etiam homines in sedibus & in locis suis stantes audirent verba diuina, quoniam vt dicitur Psal. 18. In omnem terram exiuit sonus eorū &c. Et hoc est quod dicit, quod illa *volatilia pēnata*, &c. id est, sancti euangelistæ, & prædicatores ceciderūt, id est, deuenerunt. *In medio castrorū eorum* &c. vt scilicet quilibet ad libitum sine labore verbum Dei accipere posset.

Et manducauerunt, & saturati sunt nimis: & desiderium eorum attulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo. 1310

Hic ostenditur eorum saturitas, tantum enim de illis volatilibus comederunt, quòd non solum ad sufficientiam saturati fuerunt, sed etiam nimis: quia vt dicitur Numer. 11. Comedetis, donec exeat per nares vestras, & vertatur vobis in nauseam. Et sic quod desiderabant plenè assecuti fuerunt. Propter quòd dicitur, quod desiderium eorum attulit eis dominus, & non sunt fraudati à desiderio suo. Sic ergo saturati sunt ventre non mente & conuicti sunt, qui hoc Deo impossibile putauerunt. Hoc ergo ideo fecit dominus, ne impotentia in Deo videretur. ideo *desiderium eorum attulit eis.* Vnde si dicas scriptum est, quod peccato- *Ioan.9.* res Deus non exaudit. Cum ergo isti essent peccatores & increduli, quomodo exauditi fuerunt à Deo, quia desiderium eorum attulit eis &c. Ideo *Exauditio.* notandum quod exaudit dominus postulantes diuersimodè: quia, quandoque ad vtilitatem, & votum, quandoque ad vtilitatem non ad votum, quandoque verò ad votum, & non ad vtilitatem. Primo modo exaudita est omnis oratio *Oratio.* Christi. Sic etiam & filij israel clamantes de Deum, vt de seruitute Pharaonis eriperentur, exauditi fuerunt. Secundo modo exauditus fuit Paulus, quando

quandò orabat, vt stimulus carnis ab eo auferretur, non enim fuit ad votum exauditus, sed ad vtilitatẽ, quia ad conseruationem humilitatis datus sibi erat. Tertio modo exauditi fuerunt Iudæi postulantes carnes, quia impetrauerunt, quod volebant, sed non ad eorum vtilitatem, sed magis ad damnum. Propter quod hic ait glo. *Desiderium eorum etiulit eis dominus.* licèt eis non profuerit. Conceduntur enim interdum, quæ non proficiunt, sed magis nocent. Quia ergo nos nescimus, quæ nobis in particulari sunt profutura, vel quæ nobis nociua. Ideo etiã antiqui philosophi dicebant, quod nihil in particulari à diis petere, sed solum in vniuersali, vt nobis conferant bona. vide supra vers. 504.

1311 Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos.

Hic consequenter ponitur murmurationis ipsorum pœna, siue supplicium. Et duo facit, quia ostendit contra eos primò diuinam indignationẽ, secundò indignationis executionem, ibi. *Et occidit.* Quantum ad primum sciendum, quòd, quamuis Deus multorum punitionem peccatorum differat, non tamen peccatum omnino impunitum dimittit, sed quod tardius punit, amplius vindicat. Distulit ergo istos punire Deus (vt dictũ est vers. 1302.) vt euidentius in eis suam iustitiam ostenderet. Et hoc est, quod modo ait. *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum,* & ira Dei. &c. Verisimile est enim, quòd quando ira Dei venit super eos, quòd adhuc aliqui *Num. 11.* eorum comedebant. Et hoc est, quod dicitur. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat homini cibus, & ecce furor domini concitatus est in populum, & percussit eum plaga magna nimis, vocatusque est locus ille sepulchra concupiscentiæ, ibi enim sepelierunt populum, qui desiderauerat carnes. Ex hoc clarè apparere potest, quantum vitium gulæ displiceat Deo, quod sic acriter puniuit in populo. Dedit eis, quod quærebant, & puniuit in eis desiderium eorum malum. Vnde istum *Greg. 15. mor. c. 10.* versum adducens Gregor. dicit, Maioris quippe iracundiæ est causa cum & hoc tribuitur, quod malè desideratur, quia & hoc quoque obtinuit, quod, Deo nolente, concupiuit. Vnde & per Psalm. dicitur, cum escam carnis malè populus desiderasse perhibetur. *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei descendit super eos.* Solent namque tardius apparere diuina iudicia, cum præpediuntur, ne implere debeant mala vota. Nam quantò citius malum votum impleri permittitur, plerunque tanto celerius punitur. Et ideo, ne propter escam inordinatè desideratam ira Dei descendat super nos, nota quod in desiderio escarum, & comestione multa sunt vitanda. Primò multiplicatio ferculorum, & hoc propter infirmitatem tam corporis quam animæ. Eccl 37. In multis erit infirmitas. Secundò indiscreta occasio scandalorum, quia contra ædificationem proximi. 1. cor. 8. Si esca scandalizat fratrẽ meum, non manducabo carnem in æternum. Tertiò inordinata postpositio meliorum scilicet spiritualium, & diuinorum, quia esset cõtra electionem boni. Matth. 6. Nonne anima plus est quàm esca? ergo prius curandum est de anima quàm de esca. *Rom. 14* Non est regnum Dei esca & potus. Quartò nimia delectatio gulosorum: propter quod dicitur. Esca ventri, & venter escis, scilicet ordinatè seruire debet. Quia ergo plus comedendo escas sibi à Deo datas, prædicta non seruauit, ideo *adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* Quantum autem sit timẽda ira Dei, vide vers. 1302. *1. Cor. 6.*

Et occidit pingues eorum: & electos Israel impediuit. 1312

Hic ponitur diuinę indignationis executio. Vbi notandum, quòd per pingues intelliguntur diuites, & potentes in populo, qui scilicet murmurando, Deo resistebant, petendo, quod non credebant Deum facere posse. Nam pinguedo dicitur ipsa superbia, quæ ex diuitiis habet ortum, vt ostendit Gregor. dicens. Sicut enim ex abundanti cibo adeps, ita ex abundantia rerum superbia nascitur, quæ mentem diuitiis impinguat, dum eleuatur animus superbientis. Superbia enim mentis quasi quædam pinguedo est crassitudinis. Vnde quia plerunque ex abundantia rerum peccata perpetrantur. Ideo per prophetam dicitur. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. Per electos autem accipe bonos, vt erat Moyses, & alij à Deo electi. De quibus dicitur. Quemcunque elegerit dominus, ipse erit sanctus. De diuitibus ergo superbis, & murmuratoribus dicit. *Et occidit pingues eorum,* quia scilicet illi subita morte occisi fuerunt à Deo, vt patet Nume. 11. De bonis autem dicit. *Et electio Israel impediuit:* vt puta Moysen, & Aaron. Vbi notandum, quòd quando populus murmurabat contra Moysen postulando aquam ad illorum murmurationem Moyses dubitauit posse educere aquam de petra, vt dixerat Deus: propter quod dubitando dicit populo, Num poterimus vobis de petra hac aquam elicere? Propter quam dubitationem ipse & Aaron impediti fuerunt, ne terram promissionis intrarent. vnde statim dicit dominus ad Moysen, & Aaron. Quia non credidistis mihi &c. non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Similiter videtur Moyses dubitasse de datione carnium, vt habetur Numero vndecimo. Et ideo ipse & Aaron impediti fuerunt ne intrare possent terram promissionis. Et sic intelligit Psalm. dicens. *Et electos Israel impediuit.* Nontandum autem quia *occidit pingues eorum,* quoniam (vt habetur Numero 11.) locus, in quo fuerunt occisi, vocatus est sepulchra concupiscentiæ, ad denotandum, quòd qui per gulam peccant, meritò ipsorum guttur sepulchrum concupiscentiæ debet appellari. Nec mirum, quoniam secundum philosophum 3. Ethicor. maxima delectatio gulosi est in lingua, & in gutture. Et ponit exemplum de illo guloso, qui solum à diis postulabat habere collum longum ad modum gruis, vt scilicet haberet longam delectationem in cibo. Sic ergo guttur gulosi sepulchro comparatur, quia sicut in sepulchro cadauera putrescunt, sic & in gutture gulosi, dum alimenta recipit vltra virtutem digestiuam, & conuertentem cibum in alimentum corporis, quia tunc cibus in stomacho non digeritur, sed potius corrumpitur, & malos morbos, & humores generat tam mentis quàm corporis. In sepulchris etiam mortuorum (vt recitat Isidorus. 12. etymolo.) de spina dorsi. id est

Pingues dicuntur superbi.

Greg. 15. mor. c. 25.

Psal. 72.

Num. 16.

Gulosus sine os gulosi, dicitur sepulchrum.

id est de medulla eius generatur serpens. Quod meritò euenit secundum Isido. vt sicut per serpentem mors hominis: ita & in morte hominis serpens generetur. Sic ergo in sepulchro generantur species venenosæ. s. delectatio & concupiscentia inordinata, quæ totum hominem inficit veneno suo. Vnde Gregor. dicit, quòd dum venter non restringitur per carnis conpescentiam, simul cunctæ virtutes obruuntur. Et Ambros. in lib. de ieiunio. Inuitas ad mortem prandium: efferre vis ad sepulchrum, cibos promitis, tormenta irrogas, vina prætendis, venena suffundis, omne enim, quod nocet venenum est, tollit sensus, viscera exurit, somnum infert, caput vexat. Etiam maior est vis vini quam veneni: vnde Deut. 32. Fel draconum vinum eorum, id est, praua concupiscentia. Merito illud euenit quia propter hoc solum comedit & bibit gulosus, vt concupiscentiæ suæ satisfaciat. Vnde sicut cocupiscentia est principium immoderatę sumptionis, sic & terminus. Propter quod de gutture gulosi dicitur, quod scribitur Nume. 11. Vocatus est ille locus sepulchra concupiscentię &c.

Gregor. 30. mo. c. 26.

Ambro. in lib. de ieiunio. c. 14.

1313. In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.

Consequenter hic ponitur ingratitudo populi post missionem exploratorum. Et diuiditur in partes tres, quia ponitur primò ipsorum ingrata malitia: secundò ipsorum falsa pœnitentia. ibi. *Cum occideret eos.* tertiò Dei lata misericordia, ibi. *Ipse autem misericors.* Prima in duas, quia primò ponitur ipsorum malitia, secundò ipsorum pœna subsecuta. ibi, Et defecerunt. Quantum ad primum notandum quòd quando populus Israel *Num. 13.* per desertum ambulans, venit ad desertum Pharam, Moyses de præcepto domini misit de omni tribu principes ad considerandam & explorandam terram promissionis, dicens eis. Considerate terram qualis sit, & populum qui habitator eius est, vtrum fortis sit an infirmus, pauci numero aut plures, quales sint ibi ciuitates, &c. & afferte nobis de fructibus terræ. Ascenderuntque ibi exploratores, & lustrata omni terra post quadraginta dies, reuersi sunt ad Moysen portantes de fructibus terræ illius, scilicet palmitem cum vua, mala granata & ficus. Et retulerunt coram omni populo dicentes. Terra ista optima est, re vera fluens lac, & mel: quod ex istis fructibus cognosci potest, sed ciuitates habet fortissimas, vsque ad cœlum muratas, habitatoresque viros fortiores nobis, & plures, nequaquam poterimus ipsos superare. Illic enim vidimus gigantes, &c. Ad quorum verba fuit populus territus, & murmuratio magna in populo orta est dicens. Vtinam mortui essemus in Ægypto, & non inducat nos dominus in terram hanc, vt cadamus gladio, & vxores nostræ, ac liberi nostri captiui ducantur: vnde & lapidare voluerunt Moysen, dicentes. Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Sed econtrario Caleb filius Iephonę, qui fuerat vnus de exploratoribus, & Iosue confortabat populum, dicens, quòd faciliter poterant illos debellare, & illam terram optimam obtinere. Sed ista populus noluit credere, sed magis volebat eos vna cum Moyse lapidare. Et hoc est grande peccatum populi. Quod hic notans psalm. dicit, *In omnibus his peccauerunt adhuc.* quasi dicat, vide populi huius infidelitatem: quia viderant tot mirabilia Dei & circa ipsos miraculose operata, tot beneficia eis liberè concessa: punitionem, quam Deus exercuerat contra murmuratores, quia adhuc esce eorum erant in ore ipsorum &c. per quæ omnia debebant firmiter credere, quod Deus ipsos introduceret in terram promissam. Sed istis non obstantibus, *In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.* Consimilis incredulitas fuit in Iudęis tempore Christi, qui, visis tot signis, & miraculis factis per Christum, obstinati permanentes credere noluerunt. Propter quod dicitur Ioan. 12. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum. Sed mirandum quod ibi subditur, vt sermo Esaię impleretur, quem dicit, Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est. propterea non poterant credere. Et iterum dicit Esaias. Excęcauit *Credere* oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde. Ex quo textu apparet, quòd Iudæi Christo prędicanti, & miracula facienti non crediderunt, nec credere potuerunt, hoc ideo, quia Deus excæcauit oculos eorum, & indurauit cor ipsorum. Ex quo volunt aliqui inducere, quòd talis incredulitas non est eis ad culpam imputanda, quia nemo videtur peccare in eo, *Peccare* quod vitare non potest. Ad istam difficultatem respondet Aug. super Ioan. pertractans prędicta verba, d. Dicunt enim nobis, si non potuerunt credere, *Augustin.* quod peccatum est homini non facere, quod non potest facere? Si autem non credendo peccauerunt, ergo potuerunt credere, & non fecerunt. Si autem potuerunt credere, quomodo ergo dicit Euangelium, & non potuerunt credere, quia dicit Esaias. Excæauit eos &c. Et sic tales, quod grauius est. ad Deum referunt causam, quare non crediderunt: quoniam ipse excæcauit eos, & indurauit. Audistis ergo propositam quęstionem, quam profunda sit. Sed respondemus. Si enim à me quæritur, quare credere non potuerunt, respondeo, quia nolebant: malam quidem voluntatem eorum Deus pręuidit, & per prophetam pronunciauit, sed non fecit. Sed dices, aliam causam dicit Esaias propheta, non voluntatem eorum, sed hanc, quia excęcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum. Sed respondeo eorum voluntatem meruisse hoc. Sic enim excæcat Deus, sic obdurat, quod est deserendo, non faciendo: & hoc meruit eorum voluntas: hoc enim vitium cęcitatis, & duritię superbientis voluntatis audacia inflixit. Si ergo dicant, non possunt Iudæi credere: quia hoc prędixit Esaias: imò non possunt, quia nolunt, quod Deus prescit, & prędixit, non fecit. Non ergo mirum est, quia non potuerunt credere, quorum voluntas sic superba erat, vt eorum suis viribus attribuerent, vt negarent sibi diuinum auxilium esse necessarium, ad benè viuendum. Quotquot enim tam superbè sapiunt, non possunt credere in Christum, non quia immutari homines in melius non possunt, sed quia quandiu talia sapiunt, credere nec possunt. Sicut ergo quòd Deus seipsum negare non potest laus est diuinę voluntatis, ita quòd illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanę. Hęc omnia August. Vnde de ipsis dictum est supra. Non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutare eius.

1314. Et defecerunt in vanitate dies eorum & anni eorum cum festinatione.

Hic ponitur pœna pro dicta culpa debita subsecuta. Nam propter istud peccatum nouiter postreuersionem exploratorum cõmissum Deus sic puniuit populum murmurantem, quòd omnes qui exierunt de Aegypto (& hoc à viginti annis, & supra) omnes mortui sunt in deserto, & nullus eorũ intrauit terram promissionis, exceptis duobus de exploratoribus prædictis. s. Caleb filio Iephonæ, & Iosue filio Num. Vnde dixit dominus ad Moysen omnes homines qui viderunt maiestatem meã & signa mea, quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me, non videbunt terram, pro qua iurauí patribus eorum, quia non obedierunt voci meæ. nec quisquam exillis, qui detraxerũt mihi, intrabunt in eam &c. Et hanc pœnam hic ponẽs psal. dicit. *Et defecerunt in vanitate dies eorum* Et benedicit invanitate quia vanum dicitur, quod fine caret: intento similiter *defecerunt anni eorum cum festinatione*, quia mors multorum illorum per multos annos fuit accelerata, sicut in rebellione Core in qua multi à terra fuerãt absorpti, & multi Igne diuino cõsumpti, & postmodu per serpentes ignitos, quos Deus pluit super populũ & postmodũ propter peccatũ fornicationis cum alienigenis mulieribus, & idololatriæ, qua deos illarum adorauerunt propter quod mortui sunt viginti tria millia hominum, & sic multipliciter fuerunt percussi, quod nullus eorum intrauit terram promissionis, vt dictum est. Ad istum intellectũ dicitur psal 54. Viri sanguinum & dolosi nõ dimidiabũt dies suos vide sup. vers. 900. Qualiter autem dies in vanitate deficiant, nota triplicem vanitatem, supra vers. 639.

Num. 14.

Num. 16.

Num. 21.

1315. Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.

Hic ponitur ipsorum falsa pœnitentia. Falsa enim pœnitentia dicitur, quæ fit timore pœnæ, & non amore iustitiæ. Et diuiditur in partes quatuor: quia ostendit primò ipsorum falsa pœnitentia, secundò ipsorum instabilis memoria, ibi. *Et memorati*. tertiò ipsorum falsa amicitia, ibi. *Et dilexerunt*. quartò ipsorum infidelis adhærentia, ibi. *Cor autem eorum*. Vbi notandum, quòd Deum quærere, eiúsque mandata seruare timore pœnæ & non amore iustitiæ, non solum non est meritorium, quinimò est culpabile: quia est plus pœnam timere quàm amare Deum. Timor autem pœnæ non est nisi ex dilectione suiipsius. Et per consequens plus timere pœnam quam amare Deum, nihil aliud est, quã plus seipsum amare quàm Deum, quod sine peccato esse non potest. Vnde Greg. dicit, humani generis conditorem qui adhuc seruiliter formidat, procul dubio non amat. Nam tunc soli Deo vera obsequia reddimus, cum eum propter amoris fiduciam non timemus, cum nos ad bona opera affectus non metus dirigit, cum mælum nostræ menti iam non placet etiam si licet. Nam qui à peruersitatis opere ex timore retringitur, peruersa libenter ageret si liceret. Nequaquam ergo veraciter rectus est qui adhuc à prauitatis desiderio liber non est, quia vera obsequia Deo non reddimus, si ex timore mandatis illius, &

Greg. 9. mo. c. 13. Timore bonum facere, peccatum est.

non potius ex amore seruimus. Sic & in proposito videntes isti per desertum qualiter Deus infidelitatem illorum puniebat, timebant & ipsi puniri. Et sic timore pœnę ad Deum reuertebantur. Et hoc est, quod dicit. *Cum occideret eos, quærebant eum.* Non ipsi occisi quærebant, sed alij. Sed sic loquitur quia vnus populus sunt, quia de vno corpore loquitur. Quærebant autem Deum non ex amore propter æternam vitam, sed timẽtes occidi exemplo occisorum. Hęc autem omnia faciebant propter temporalia bona acquirenda, & mala vitanda. Et sic non dominium Deum, sed illa collebãtur. Vnde istum versum ad istud propositum exponit Greg. dicens. Iusti viri ante Deum metuunt, quàm eius contra eos ira moueatur, & ne commotum sentiant tranquillum timent. At contra peruersi tunc iam feriri pertimescunt, cum feriuntur, eósq; tunc terror eius à somno sui corporis excitat cum vindicta perturbat. Vnde per prophetam dicitur. Sola vexatio intellectum dabit auditui. Cum enim de præceptis Dei cõtemptis atque despectis verberari cœperint per vindictam, tunc intelligunt, quod audierunt. Et psal. ait. *Cum occideret eos tunc quærebant eum.* quia reprobis cordibus, non timor requiem, sed pœna timorem parit. Sic ergo percussi Deum requirebant & reuertebantur, scilicet ad ipsum inuocandum, & diluculo, id est sedulo & festinãter veniebant ad eum.

Greg. 11. mo. c. 17.

Esai. 28.

1316. Et rememorati sunt, quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.

Hic ponitur instabilis ipsorum memoria. Memoria enim beneficiorum receptorum continua debet esse. Sed iste populus tempore prosperitatis diuinorum beneficiorum receptorum memoriam non habebat, sed tẽpore aduersitatis tunc cogebantur recordari, & talis memoria nõ est stabilis, nec virtuosa. Sic enim de istis dicitur, quòd dum occideret eos, rememorati sunt quia Deus adiutor eorum est, quia scilicet tũc sunt recordati qualiter pugnauit pro ipsis cõtra Pharaonem & exercitum eius, propter quod dicebant Aegyptij. Fugiamus Israelẽ, dominus enim pugnat pro eis contra nos. Quomodo pugnauit pro eis cõtra Amalech, quia dũ Moyses leuauit manus vincebat Israel. &c. Similter tunc sunt recordati quòd Deus eos redemerat de seruitute Pharaonis. Et hoc est quod subdit. *Et Deus excelsus redemptor eorum est.* scilicet hoc recordati sunt. Dum quis ad uestitate premitur cogitur de adiutore cogitare & præteritos benefactores reducere ad memoriam quos in prosperitate obliuioni tradiderat. Hic ergo notandum quòd memoriam beneficiorum quæ deberet esse continua tria impediunt. scilicet prosperitas, curiositas. & voluptas. Primum patet quoniam prosperitas facit homines ignaros & obliuiscí amicorũ, qui eis in angustiis adiuuerãt. Cuius exẽplum apertum legitur Gen. 40. quòd præpositus pincernatum Pharaonis, qui fuerat prius incarceratus cum Ioseph, & per ipsum de sua liberatione prophetiè informatus, succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui. Sic est de multis qui in tribulationibus, aduersitatibus & infirmitatibus benè domini habẽt memoriã, sed quando ad sanitatẽ vel prosperitaten reducũtur, statim Deũ obliuiscuntur, vt experientia docet de mulierb. parturiẽtibus: de existẽtibus in periculo maris, qui multe

Adiuuit dominus Iudæos. Exo. 14. Exo. 17. Memoria beneficiorum. Memoriã tria impediunt.

Deo

Deo promittunt, sed liberati statim omnium obliuiscuntur. Sic enim accidit isti populo, de quo dicit Moyses. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, dereliquit Deum factorem suum: & infra Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tui. Ad hoc autem declarandum, quòd, scilicet memoria beneficiorum debet esse continua Seneca in de beneficiis comparat legem beneficiorum, & gratitudinis ludo pilę, quo dum homines ludunt, & alternatis vicibus proiiciunt inter se, tandiu durat ludus, & continuatur, quandiu pila ab illo, à quo recipitur, iactatur ad alium: si verò aliquo casu à recipiente non iactatur ad mittentem, statim deficit ludus, qui deficere non potest nisi ex recipientis defectu. Isto modo imaginatur Seneca, quòd debet esse de beneficentia mutua inter amicos. Si enim à te recipio beneficium, & per gratiarum actionem tibi retribuo illud: tunc aptè ludo. Si verò acceptum beneficium obliuioni trado, nec tibi si possum in aliquo recompenso, ludi facio finem. Si ergo talem recompẽsationem beneficiorum ad homines semper debemus habere multo fortius ad Deum, cuius beneficiis semper egemus: ideo dicitur. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Secundò istam memoriam impedit curiositas, & nimia circa mundum sollicitudo. Communiter enim dicitur, quòd pluribus intentus minor est ad singula sensus, vnde de talibus dicitur. Obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis. Tertiò istam memoriam impedit voluptas carnis: secũdum enim opinionem Platonis obliuio nobis accidit ex corpore. Fuit enim opinio Plato. (vt dicit philosoph. 1. poste.) quòd animæ habent omnium memoriam ab initio eis à Deo concreatam, & omnium species rerum indictam à Deo, sed quando anima coniungitur corpori terreno, illam notitiam tradit obliuioni, nec aliquorum potest recordari nisi per sensus excitetur. Et ideo ponit Plato, quòd addiscere nostrum non est nisi quoddam reminisci. Et sic secundum istam viam carnis voluptas impediret memoriam. Vnde de carnalibus dicitur. Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

Deu. 32.

Seneca.

Thre. 3.

Psal. 77.

Opinio Platonis

Psa. 105.

1317. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.

Hic ostenditur ipsorum ad Deum falsa amicitia, quia, scilicet Deum verbis diligebant, sed non mente, & sic mentiebantur, quia contra ipsorum mentem loquebantur. Promittebant enim se omnia facere, quæ Deus mandabat, sed non secundum promissa operabantur. hæc est autem falsa amicitia. Amicitia enim ab animo dicitur non à verbis: vnde amicus dicitur quasi animi custos. Vnde de isto Iudæorum populo ad literam dicit dominus. Appropinquat mihi populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autẽ eorum longè est à me. O quam stultum illi maximè mentiri velle, qui omnium corda rimatur. vnde glo. *Et dilexerunt eum in ore suo &c.* non in corde, cum tamen ei omnia secreta nuda sint, & sine obstaculo, quid potius amarent, videbat. *Et lingua sua mentiti sunt ei.* Sic enim contingit eis, qui solo timore credunt non amore. Et talis falsa amicitia in eis perdurauit etiam tempore Christi. Vnde contra populum Iudæorum dicebat Christus. Hypocritæ benè prophetizauit de vobis Esaias dicens. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quod exponens Rabanus ait. Præuidit enim Esaias simulationes Iudæorum, quòd in dolo pugnarent contra euangelium: & ideo dicit ex persona domini. Populus hic labiis me honorat &c. Labiis enim Christum honorabant, quando dicebant, magister scimus, quia verax es, sed cor eorum à Deo longè fuit, quando miserunt insidiatores, vt eum in sermone caperent. Hic autem notandum quòd multiplex est falsa dilectio hominum, directè dilectioni Dei contraria. Primò enim aliqui diliguntur, sed non diligunt, vt ingrati, sed contra est de dilectione Dei, dicens, Ego diligentes me diligo. & Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, Secundò sunt aliqui, qui diligunt sed solum propter propriam vtilitatem. Contra quos dicit Seneca in quadam epistola. Negociatio est amicitia, quæ est propter commodum. Et Aristo. dicit quòd omnis amicitia est propter bonum, scilicet vtile, delectabile, vel honestum. Diligere autem propter vtile est minimi amici: & tamen hæc amicitia hodie in mundo communior reperitur. Remoto enim bono vtili, frater relinquit fratrem, filius patrem, &c. Vnde hodie vulgus amicitias vtilitate probat. Sed econtra Deus nos diligit non propter suam vtilitatem, quid bonorum nostrorum non indiget, sed propter nostram: vnde dicit. Sanabo contritiones eorum, & diligam eos spontaneè. Tales autem amicos quos sola vtilitas facit, aduersitas statim separat. Tertiò aliqui diligunt viuentem, sed mortuum persequuntur, cuiusmodi sunt fratres, filij, vxores, testamentorum executores. Cum enim fuerit homo defunctus, tunc illi qui de bonis eius ipsum magis iuuare deberent, ipsum magis expoliant, & præ cæteris ipsius bona rapiendo, sibi appropriant. Vnde quidam ait metricè. Post mortis morsum vertit dilectio dorsum. Finita vita, finitur & amor. Sed econtra Deum multum diligit viuentes secundum legem, sed multo amplius post mortem, Ioan. 13. Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et Hier. 31. In charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te miserans.

Dilectio falsa contra dilectionem Dei.

Prou. 8.

Seneca. Ari. 8. ethic

Osee. 14.

1318. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius.

Hic ponitur infidelis ipsorum adhærentia. Vbi notandum, quòd cor dicitur rectum cum Deo, quando, scilicet seruit Deo propter ipsum Deum, sed non est rectum cum Deo, sed curuum, quando quærit Deum propter terrena, vel propter seipsum, quia tunc non ad Deum respicit, sed ad seipsum, vel ad mundum. Statim enim sicut cor nostrum per peccatum ab amore Dei recessit non rectum, sed curuum, ad terrena & fluxibile fuit terrenis illaqueatum desideriis propter quod dicitur. Sicut perdix inducitur in cauea, & vt caprea in laqueum, sic & cor superborum. Sic igitur quia isti cor non habebant ad ipsum Deum propter Deum, sed solum propter terrena ab ipso recipienda: ideo *cor eorum non erat rectum cum eo.* quia non Deum propter Deum quærebant. *Nec fideles habiti sunt in testamento eius.* Testamentum Dei dicit legem diuinam, & præcepta, in quibus isti fideles non fuerunt, quia nec præcepta obseruabant, sicut promiserant, & per illa temporalia quærebant, non æterna. Hoc autem

Eccle. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de multis verificatur hodie, qui volunt seruire Deo propter habenda temporalia, & non quærunt temporalia, vt per illa Deo seruire possint, & sic temporalia Deo præponunt. Illi ergo fideles sunt in testamento Dei qui fidem promissam operibus implent, vt Deum super omnia diligant, & non seipsos. Vnde nota, quòd quandoque maior fidelitas reperitur in seruis erga dominos, quam in multis Christianis erga Deum. Narrat enim Valerius lib. 6. cap. 8. quòd dum Panopio esset proscriptus, & seruus eius cognosceret ex certa relatione milites venturos ad ipsum occidendum, ipse seruus, vt dominus suus liber euaderet, sic egit: nam cum domino mutata veste ipsum dominum emisit, & se cum veste domini sui in lecto domini posuit, qui à militibus venientibus se pro domino suo in lecto occidi permisit. Sed quis hodie pro Deo sic mori vellet, cum etiam in tranquillitate positi ipsi fidem non seruemus? Vnde merito de generatione moderna dicitur. Generatio enim peruersa est, & infideles filij.

Fideles Dei. *Valerius.* *Deut. 32.*

1319. **Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos.**

Hic ostenditur lata Dei bonitas & misericordia erga illos tam ingratos, quæ ostenditur in tribus: primò in remissione peccatorum: secundò in mitigatione pœnarum, ibi. *Et abundauit.* tertiò in reuocatione infirmorum, ibi. *Et recordatus est.* Quantum ad primum sciendum, quòd misericordia Dei presto est bonis, & malis, scilicet quia facit oriri solem suum super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos: & hoc quò ad temporalia bona. hæc autem misericordia est sinistræ, non dexterę: temporalis, non spiritualis: quia communis est bonis, & malis. Et isto modo misericors fuit illi populo Deus: quia ipsum non eradicauit de terra, vt meruerat. Alia est misericordia spiritualis, & dexteræ, qua scilicet peccata dimittuntur, & bona conferuntur æterna. Et istam illi prauæ generationi non fecit, quia maior eorum pars in deserto murmurando, & Deo contradicendo interiit. Hoc ergo, quod dicit, quòd propitius fiet peccatis eorum, hoc non de patribus eorum prauis intelligitur, sed de ipsorum filiis patribus ipsis succedentibus, vt fuit Dauid, Ezechias, Iosias, Daniel & cæteri boni: qui etsi aliquando peccauerunt, tamen ipsorum peccatis propitius fuit Deus, vt manifestè apparuit in Dauid. Vel per successores eorum intellige gentiles, qui Iudęis successerunt in fide non per carnalem generationem, sed per spiritualem, quorum peccatis Deus propitius fuit. De illa ergo peruersa generatione in se dicit. *Ipse autem est misericors.* Et quomodo? quia *non disperdet eos.* scilicet ex toto quin ex ipsis remaneat semen. Sed de eius successoribus electis dicit. *Et propitius fiet peccatis eorum.* Quomodo autem misericordia cadat in Deo vide vers. 5 5. 103. 484. 782. 833. 834. Quid autem sit Deum esse propitium vide vers. 355.

1320. **Et abundauit, vt auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam.**

Hic ostendit Dei misericordiam in mitigatione pœnarum. Vbi aduertendum, quòd quando Moyses erat cum Deo in monte Sinai ad accipiendum legem: videns populus, quòd moram faceret Moyses descendere de monte, congregatus est aduersum Aaron dicens. Fac nobis deos, qui præcedant nos. Aaron autem volens ex difficultate postulationis remouere intentionem eorum, quæsiuit vt omnes portarent sibi aurum, & argentum, quod habebant, quo facto, illud proiecit in ignem, & de igne opere diaboli exiuit vitulus aureus, quem populus idololatrando adorauit, illi offerens holocausta. Tunc dominus dicit ad Moysen, Descende quia peccauit populus idololatrando, cerno quòd populus iste durę ceruicis sit, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos de terra &c. Tunc autem ad orationem Moysi placatus factus est Deus, ne omnes illos deleret sicut dixerat Moysi. Et hoc notans hic psalm. dicit. *Et abundauit*, scilicet misericordia domini ad preces Moysi Sed ad quid? subdit. *Vt auerteret iram suã*, id est punitionem, quam dicit Moysi facturam populo propter dictum peccatum idolatriæ. Auertit ergo iram à populo sed non ex toto, imò illa die mortui fuerunt viginti tria millia hominum. Et sic in parte exercuit iram suam contra populum, sed nõ in totũ quantũ meruerant: & hoc est, quod subdit. *Et non accendit omnem iram suam.* Hic notandum, quòd auersio Dei est duplex, scilicet quædam est auersio, quæ est actus supernaturalis iracundiæ, & quædam quæ est actus pietatis, & misericordiæ. Prima patet, quoniam Deus multis nostris irritatus peccatis, suam protectionem à nobis subtrahit, se à nobis auertendo. Sic enim dicitur, aduertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Quod ideo dicitur, quia quando Deus ab eis non erat auersus, pauci illorum multos aliorum superabant, sed quando propter ipsorum peccata se ab eis auertebat, ipsi multi à paucis aliorum superabantur, vt ibidem ostendit glo. quia populus armatus sine Deo inermis est. Et nota, quòd ista auersio quandoque est temporalis & quandoque æternalis. Temporalis est enim pœnitentibus, sed obstinatis æterna. Et ideo Dauid fornicando, qualiter Deus ab ipso erat auersus, & ab ipso auxilium suum subtraxerat, humiliter orando postulabat. Vsquequo, domine, obliuiscéris me in finem, vsquequo auertis faciem tuam à me? Deus enim multoties auertit se à nobis ad nostram vtilitatem, scilicet vt homo seipsum cognoscat sine Deo nihil posse, & sic non superbiat, sed sub Deo humiliter viuat. Sic enim accidit ipsi Dauid, vt ostendi supra psal. 29. ibi. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Propter quod pòst humiliter orando dicit, Auerte faciem tuam à peccatis meis &c. Et ideo ne Deus iratus auertatur à nobis æternaliter, humiliter oremus dicentes illud psalm. 84. Conuerte nos, Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Quandoque verò ista auersio est æterna. psalm. 9. Auertit faciem suam, ne videat in finem. Quod ne nobis contingat humiliter dicamus illud psalm. 131. Propter Dauid seruum tuum ne auertas faciem Christi tui. Secundò auersio Dei quandoque est actus pietatis, & clementiæ. Deus enim ad orationem veri pœnitentis se clementer à nostris peccatis auertit, illa remittendo. In cuius figuram statim vt Phinees luxuriantes percussit, Deus iram suam auertit à populo. Vnde dixit Deus. Phinees auertit iram meam à filiis Israel.

Exo. 32. *Auersio Dei duplex.* *Psal. 88.* *Psal. 12.* *Num. 25.*

Quia

Quia quoties contriti peccata punimus, Deus clementer faciem suam ab ipsis auertit, ideo humiliter orando dicamus. Auerte faciem tuam à peccatis meis & omnes iniquitates meas dele: vide ibi. Et ipse nos exaudiendo dicet illud Oseę. 14. Sanabo contritiones eorum, & diligam eos spontanè, quia auersus est furor meus ab eis.

Psal 50.

1321. **Et recordatus est, quia caro sunt spiritus vadens & non rediens.**

Hic ostenditur misericordia Dei in reuocatione infirmorum. Peccatum enim quantò maiori tentatione præuia committitur, tantò magis est remissibile. Similiter & quanto maiori fragilitate: quia sic minus habet rationem voluntarij. Et hinc est quod quia caro humana est infirma, spiritus autem fortior. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, ideo maius peccatum fuit peccatũ dæmonis qui spiritus est sine carne, quam peccatum hominis qui est spiritus in carne. Et peccatum hominis fuit remissibile, non autem peccatum demonis, vt ostẽdit Gre. vbi ad propositum istum versum adducit dicens. Duas ad cognoscẽdũ se creaturas dominus fecerat, angelicam, scilicet & humanam, vtramque ergo superbia perculit, à statu ingenitę rectitudinis fregit, sed vna tegmen carnis habuit, alia verò nihil infirmum de carne gestauit. Angelus namque solũ modo est spiritus, homo verò spiritus & caro. Misertus ergo creator vt redimeret, illã ad se debuit reducere quã in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid cõstat habuisse, & eo altius debuit apostatam angelum repellere, quo cum à persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum in carne gestauit. Vnde & rectè psal. cum misertum redemptorẽ hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordię expressit dicens. *Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens & non rediens.* ac si diceret. Quo eorum infirma vidit, eo districtè culpas punire noluit. *Spiritus vadens & non rediens.* quod ideo dicit, quia spiritus hominis carne coniunctus per se in peccatum cadere potest, sed per se resurgere non potest. Ideo Deus reuocauit homines qui ad peccandum carnis pondere grauantur, sed per se redire non possunt. Vnde de peccatoribus dicitur Iob 16. Omnes qui in eam, scilicet viã peccati ambulant, non reuertentur, scilicet per se, sed per gratiam Dei reuocabũtur. Vel spiritus hominis dicitur *vadens & non rediens.* scilicet vadẽs de hoc mundo, & non rediens ad corpus in hoc mundo. Et hæc est breuis definitio mortis. Quare autem Deus animam cum carne vnire voluit, vide in prædicationibus quadragesi.

Peccatũ hominis remissibile non demonis. Gre. 4. mo. c. 9.

1322. **Quoties exacerbauerunt eum in deserto, in iram concitauerunt eum in inaquoso.**

Hic consequenter ostendit ingratitudinis Iudæorum mutiplicitatem Ingratitudo autem fuit in duobus, scilicet in commissione, vt benefactori irrogare contumelias, & in omissione, vt recepta beneficia obliuisci. Istis autem duobus modis ille populus Deo fuit ingratus, primò commissione, secundo obliuione, ibi. *Non sunt recordati.* Prima in duas, secundum quòd dupliciter committi serunt contra Deum, scilicet ipsum exacerbando, Secundò ipsum tentando, ibi, *Et conuersi.* Quãtum ad primum sciendum quòd ille populus in deserto non solum semel sed pluries ac pluries suis malis operibus. Deum ad iram prouocauit, vt ex supradictis patere potest. Vnde quando amittis explorantoribus volebant reuerti in Aegyptum & dominus contra eos fuisset iratus, dum Moyses oraret pro eis, ait dominus Moysi, Tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ. Et tamen hoc dicit Deus anno secundo egressionis eorum de Aegypto, à cuius egressu vsque ad ingressum terræ promissionis fluxerunt quadraginta anni. Si ergo in duobus primis annis iam decies Deum irritauerant, quoties credendum est illos Deum postea irritasse in triginta octo annis sequentibus? qui semper ad malum erant proniores, quamuis non omnia eorum mala sunt scripta. Ideo admiratiuè hic loquitur psal. dicens. *Quoties exacerbauerunt Deũ in deserto.* q. d. multoties, & non solum prædictis modis sed pluribus aliis. Et peccatum ipsorum aggrauat circunstantia loci: quia *in deserto in inaquoso.* quia vbi maiorem indigentiã Dei habebant, quia erant in terra deserta sine aqua, ibi amplius Deũ offendere timere debuerant & ipsi humili corde seruire. Quoties ergo exacerbauerunt eum. Secundum enim grãmaticos exacerbo, bas, est compositum de acerbo, quod est facere acerbum aspernum & durum, sicut acerbi fructus dicuntur asperi, insipidi & duri. Acerbo ergo componitur cum ex, & fit exacerbo, bas, quod est valdè durum vel asperum aliquem facere, & irritans vel prouocans hominem ad irã dicitur exacerbare illum, id est durũ & acerbum facere. Sic ergo isti exacerbant Deum in deserto quando suis murmurationib. & peccatis Deum contra seipsos ad iracundiam prouocabant. Vnde quid sit dictu, exacerbauerunt eum in deserto, statim exponit dicens. *in iram concitauerunt eum in inaquoso.* scilicet loco. Sic & moraliter quandocunque Deum peccatis offendimus, ipsum exacerbamus: quia contra nos ipsum asperum facimus & ad iram ipsum prouocamus. Sic dicitur psal. 9. Exacerbauit dominum peccator. Et Hiere. 32. Filij Israel vsque nunc exacerbauerunt me in operibus manuum suarum.

Ex verbo Deũ. *Num. 14.*

1323. **Et conuersi sunt, & tentauerunt Deũ, & sanctũ Israel exacerbauerunt.**

Hic ostenditur ipsorum ingratitudo Deum tentando. Qualiter autem Deus tentatur dictum est versicu. 1298. Quantum vero ad hoc quod dicit. *Et conuersi sunt.* Notandum quòd duplex est conuersio. A malo ad bonum, & à bono ad malum. Prima est de malo ad bonum, quoniampe creator in peccato existens non faciem sed dorsum vertit ad Deum, faciem autem vertit ad creaturam: quando autem ipsum pœnitet totus vertitur. & sic faciem vertit ad Deum, & dorsum ad inferiora. Et istam conuersionem à nobis postulat Deus, dicens. Conuertimini ad me in toto corde vestro, &c. Ista autem versio debet esse integra: vnde versio componitur cum con, quod est simul, quia totaliter & non partialiter se debet vertere pœnitens ad Deum. Et Hier. 3. Conuertimini filij reuertentes, quia ego vir vester, & assumam vos. Alia est conuersio opposita, de bono, scilicet ad malum. Quando enim homo in statu gratiæ faciem vertit ad Deum, & dorsum ad inferiora, sed quando

Ioel. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

in peccatum cadit ad oppositum vertitur. Et de ista tali conuersione intelligitur iste textus. dicens. *Et conuersi sunt* scilicet de bono proposito quod habuerunt dicentes. Quæcunque præceperit dominus faciemus. Postea ab hoc fuerunt ad oppositum conuersi, scilicet ad faciendum oppositum præceptorum Dei. Et isto modo reperio istum populum ad malum multipliciter conuersum. scilicet quia cõuersus fuit ad infidelitatis idololatriam ad vanitatis auaritiam, ad obstinationem & impœnitentiam, ad iniquitatem & iniustitiam, ad mendositatem & falaciam, ad ambitionem & superbiam, ad detractionem & infamiam, ad carnalitatem & luxuriam, ad ingratitudinis nequitiam, ad irritandam Dei clementiam. Primò sunt conuersi ad idololatriam; isti enim frequenter relicto domino colebant idola. Sic enim de illo populo prædixit dominus Moysi, cum morti appropinquaret. Cumque comederint & saturati, incrassatique fuerint, conuertentur ad Deos alienos & seruient eis & detrahent mihi. Et sic plerumq; peccatum gulæ est causa spiritualis idololatrię, quia guloso venter efficitur Deus: vnde ad literam de Iudæorum populo scribitur. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere, scilicet ante idolum, quod fecerant. Secundò conuersi sunt ad auaritiam, quia solum propter temporalia Deo seruiebant. Sic enim ad literam de illo populo dicitur. Omnes auaritiæ student à maiori vsque ad minorem. De quibus in psal. 77. Conuersi sunt in arcum prauũ. Dicitur enim auaritita arcus prauus quia primò ferit arcum tenentem: quia auarus primo sibiipsi nocet. tertiò conuersi sunt ad obstinationem. Multi enim ex illis aliam vitam non credentes veniam desperantes; suis cogitationibus ad desperationem conuersi sunt. De quibus ad literam dicitur. Non dabant cogitationes suas vt conuertantur ad dominum: quia spiritus fornicationis in medio eorum, & dominum non cognouerunt, &c. De aliis vide in dictionario meo. Propter quę omnia nunc ait psal. *Et conuersi sunt* scilicet ad irritandum Deum & tentandum.

Exo. 23. *Cõuersio malamultiplex.* *Deut. 31.* *Exo. 32.* *Hier. 6.* *Osee. 5.*

1324 Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis.

Hic ponitur ipsorum ingratitudo ratione omissionis, quę consistit in obliuione beneficiorum receptorum. Et duo facit: quia primò ponit ipsorum obliuionem, secundò obliuionis aggrauationem, ibi. *Sicut posuit.* Quantũ ad primum quanta sit ingratitudo recepta beneficia obliuioni tradere, nota quę superius sunt dicta versicu. 1291. Hoc idem nunc psal. repetit volens ad maiorem expressionem ipsorum ingratitudinis alia beneficia ipsis à Deo facta ab enarratis superius de nouo proponere, vnde proponit, dicens. *Non sunt recordati manus eius*, scilicet potestatis diuinæ; quæ per manum significatur, quam potestatem, scilicet maximè ostendit in die *quando liberauit eos die manus tribulantis* scilicet de potestate Pharaonis. Et nota quòd hic accipit in singulari diem pro diebus in plurali. Nam potestatem suam ostendit non solum in vna die percutiendo Pharaonem diuersis plagis, sed etiam hoc fecit multis diebus. Notandum ergo quòd ex tali obliuione ille populus multum est accusandus. Nam ad recordationem diuinæ potestatis maximè duo nos inducere debent. primum multiplex eius in nobis similitudo. Recordatio namque alicuius rei fit per similitudinem rei vel per similia, sicut quãdo vides imaginẽ rei propter similitudinem illius ad rem de illa recordaris. Vnde recordatio est in cogitationem præcognitæ rei occasione similium animi recursio. Et commentator in de memo. & reminiscentia. dicit, quòd motus rememorationis est motus à simili rei ad rem. Modo nos multas similitudines Dei habemus in nobis tanquam Dei memorialia. Intra nos enim est anima, quæ ad imaginem & similitudinem Dei facta est. Ab extra autem sunt eius cõtinua beneficia, quę nobis eius potentiam à simili repræsentant, quinimmo omnis creatura nobis Dei potestatem & bonitatem ostendit. Vnde quocunq; homo se vertat, occurrit sibi quædam Dei similitudo, ex qua deduci debet in recordationem potestatis diuinæ. Propter quod dicitur Sapien. 13. A magnitudine speciei & creaturæ cognosci poterit verisimiliter eorum creator. Vltra autem ista generalia sicut nos habemus apud nos continuè eucharistiæ sacramentum, quod omnem similitudinem diuinæ bonitatis continet ac potestatis, ita & ille populus continuè ante oculos habebat manna, quandiu fuit in deserto, quod per quandam expressam similitudinem ipsis Deum repręsentabat. de quo dicitur Sap. 6. Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, &c. Et expressa erat Dei figura & similitudo, & tanta similitudine non deficiente ipsi tanquam multum ingrati non sunt recordati manus eius, &c. Secundum, quod ad recordationem alicuius inducit est beneficiorum continua exhibitio. Quis enim illo magis ingratus dici potest, qui beneficium alicuius actualiter recipit & benefactorem non attendit? Nos autem non solum semel, non solum quotidie, sed etiam continuè Dei beneficia recipimus, vnde Bern. in meditationibus suis. Sicut nullus est momentum quo homo non vtatur Dei bonitate, sic nullum debet esse momentum quo eum in memoria non habeat præsentem. Et ideo pręmittit ibidem Bernar. Vbicunque fueris in lecto aut in alio loco, semper ad Deũ est erigenda memoria. Vltra autem ista beneficia generalia ille populus semper circa se Dei specialia beneficia sentiebat, vt puta quia Deus semper ei pręsens erat, in die per columnam nubis, & in nocte per columnã ignis, ab hostibus. fortioribus ipsum defendebat, vestimenta & calciamenta ipsorum per quadraginta annos illæsa conseruauit. Quibus omnib. nõ obstantibus, *non sunt recordati manus eius, &c.*

Recordatio Dei. Memoria Dei. *Bernard.*

Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Thaneos. 1325

Hic aggrauatur eorum ingratitudo & obliuio ex magnitudine beneficiorum à Deo receptorum, Beneficia autem eis collata fuerunt duplicia. Primum fuit potentię expressiuum, secundum clementiæ collatiuum. Primum ostendit diuersis plagis flagellando Phaaronem & omnes Ægyptios. Secundum fuit vt filios conseruando & educendo hebræos. Primò ergo ponit primum, secundò secundum, ibi. *Et abstulit.* Circa primum duo facit: quia primò ponit illud beneficium in generali, secundò in speciali, ibi *Et conuertit.* Quantum ad primum notandum, quòd iste versus satis expositus est superius ver. 129. vbi eadem sentẽtia ponitur. tamẽ hic nota ꝙ sicut Deus multa signa in Ægypto fecit, vt suũ liberaret populum, sic etiam & nobis multa signa cõfert vt nos à peccatis liberet. Et maximè triplex signum nobis ostendit, scilicet signum placatiuum diuinę iracundiæ, signum punitiuum humanæ immunditię, signum directiuum humanæ ignorantiæ.

1326 Et conuertit in sanguinem flumina eorum: & imbres eorum, ne biberent.

Hic ponit signa in Aegypto facta in speciali, scilicet in plagis, quibus Deus percussit Aegyptum. Vbi notandum, quòd, vt habetur in Exo. Deus decem plagis principalib. percussit Aegyptum, multis autem aliis ipsam percussit, quæ non ponuntur in textu Exo. vnde hic psal. ponit aliquas plagas quæ in Exodo non ponuntur, & aliquæ in Exodo ponuntur, quæ hic non ponuntur. Procedendo ergo de plagis, quæ hic ponuntur: notandum etiam, ꝙ hic quandoque duæ plagæ insimul ponuntur, sic ergo absq; alia diuisione textus est procedendum quemlibet versum per se exponendo. Prima ergo plaga, quam hic ponit, est aquæ in sanguinem conuersio. Ista plaga ponitur Exo. 7. vbi cum Pharao nollet Dei populũ dimittere, Moyses ex præcepto domini coram Pharaone, & seruis eius eleuans virgam percussit aquã fluminis, quæ versa est in sanguinem, similiter omnes riui, & paludes omnes lacus aquarum, & omnis aqua, quæ erat in vasis ligneis, & saxeis est in sanguinem versa, & pisces, qui erant in flumine, mortui sunt. Et sic fuit sanguis in tota terra Aegypti. Et tunc Aegyptij foderunt per circuitum fluminis, vt haberent aquam ad bibendũ & vbiq; sanguis erat, & sic non poterant aquas bibere. Vbi notandum, quòd Deus infert pœnas secundum qualitates peccatorum. Peccauerat autẽ Pharao, occidens pueros hebræorum, & ipsorum sanguinem spargens, & ideo meritò in pœnam peccati sanguine potatur. Vnde Origen. super Exod. ait. Aquæ fluminis vertuntur in sanguinem illis, qui hebræorum paruulos tradiderunt necandos, vt auctoribus sceleris poculum redderet sanguinis vt cruorem polluti gurgitis, quem paruulos in flumine necando polluerant, potando sentirent. vel aliter secumdum Ricard. hæc prima plaga correspondet transgressioni primi præcepti, vnde ait super Exo. primum præceptum de colendo vno Deo, non erunt tibi dij alieni præter me. prima plaga in sanguinem aqua versa, contra primum præceptum, primæ plagæ aqua, qua generantur omnia, significat vnum Deum ex quo omnia, sanguis verò carnem mortalem. Aqua ergo versa in sanguinem est, quia commutauit gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Et hæc quidem commutatio fit in corde prauorum. Istum autem versum aliter exponit Balduinus dicens, Est quædam conuersio aquę in sanguinem, sed apud Aegyptios. Est alia conuersio aquæ in vinum sed in nuptiis. Et est tertia conuersio, scilicet vini in sanguinem sed in dominica cœna. Prima conuersio aquæ in sanguinem hoc indicare dicitur, quòd aqua mortiferæ sapientiæ, quæ est sapientia huius mundi, scilicet prudentia carnis in sanguinem, id est, in mortem eis vertitur, qui ambulant secundum carnem. Prudentia enim carnis mors est, & sapientia carnis inimica est Deo. Hos increpans propheta inquit. Et quid tibi vis in via Aegypti, vt bibas aquam turbidam? Et quid tibi est in Assyrios, vt bibas aquam fluminis? Omnis enim sapientia terrena est Deo odibilis, de qua bibunt Aegyptij, id est, amici huius mundi, qui sunt inimici Dei. Aqua ergo Aegypti est quæ in sanguinem conuertitur: quia sanguis eius super eos, qui bibunt eam. Secunda conuersio est aquæ in vinum, & hoc significare videtur conuersionem, scilicet timoris in amorem iustitiæ. Hæc autem cõuersio fit in nuptiis, quia in fide & iustitia desponsata est ecclesia Deo, illa vtique iustitia quæ est ex fide Iesu Christi. Tertia verò conuersio vini in sanguinem est, quando iustitia mentem delectat intantum, vt vsque ad sanguinem & mortem quis pro iustitia certet, & hæc est perfectio iustitiæ. Et de prima conuersione, scilicet aquæ in sanguinem nunc ait Psalmista. *Et conuertit in sanguinem aquas eorum.*

Aqua cõuertitur in sanguinem. *Origenes* *Ricardus* *Balduinus.* *Conuersio triplex.* *Ad Ro. Sapientia mundi.* *Hiere. 2.*

Misit in eos cynomyiá & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos. 1327

Hic ponitur secunda plaga, quæ tamen secundum ordinem plagarum in Exodo ponitur quarta. De ista ergo plaga dicitur Exod. 8. Dicit Moyses ad Pharaonem, Hæc dicit dominus, si non dimiseris populum meum, ecce ego mittam in te, & in seruos tuos, & in populum tuum omne genus muscarum. Fecitque dominus ita, & venit musca grauissima in domo Pharaonis & in omnem terram Aegypti, corruptaque est terra ab huiusmodi muscis. Sed hanc plagam hic ponens Psalm. ostendit specialiter quales muscæ illę fuerint dicens. *Misit in eos cynomyiam.* Nam secundum grammaticos cynomyia est quoddam genus muscarum, quę dicitur musca canina, & venenosa & multum infesta. Et dicitur à cyon quod est canis. Quamuis enim in illa plaga fuerit omne genus muscarum, tamen ista musca canina nominatur specialiter; quia peior & molestior erat omnibus aliis. Hanc plagam muscarum tractans Isid. super Exod. dicit. Aegyptus muscis percutitur, musca enim insolens, & inquietum animal est, in qua insolentes curę carnalium desideriorum inquietudinibus feriuntur. Septuaginta verò interpretes posuerunt cynomyiam, id est, muscam caninam per quam canini mores significantur, in quibus humanę mentis voluptas, & libido carnis arguitur, *Et ranam & disperdidit eos.* Hęc fuit alia plaga à plaga muscarum, & fuit secunda in ordine plagarum, de qua habetur Exod. 8. Dixit dominus ad Moysen. Dic Pharaoni, si nolueris dimittere populum meum, ego percutiam omnes terminos tuos ranis, & ebuliet fluuius ranas, quę ingredientur domum tuam, & in lectum tuum, & in domos seruorum tuorum, & in furnos tuos, & cibos tuos, & omnium seruorum tuorum. Et factum est ita. Notandũ quòd quando in isto versiculo ponit cynomyiam in singulari & ranam, cum tamen innumerabiles muscæ, & ranę fuerint: quia secundum Aug. ponit singulare pro plurali. Vnde August. super Exod. Et venit musca, &c. Musca pro multitudine muscarum posita est. Nescio enim quomodo per loquendi consuetudinem imbutis sensibus hominibus plus

Musca. *Isidorus.* *Ranæ.* *August.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Singulare. Plurale. videtur quod singulariter quàm quod pluraliter dicitur. Verbi gratia est, illic miles, plus significat quàm sunt ibi milites, est illic piscis, plus significat quàm sunt ibi pisces. Misticè autem secundum *Origenes.* Origen. ranæ significant carminat poetarum qui inani, & inflata modulatione velut ranarum sonis, & cantibus mundo deceptionis fabulas intulerunt. Ad nihil enim illud animal vtile est, nisi q̃ sonum vocis improbis & importunis clamoribus reddit. Vel per istas ranas intellige tria principalia vitia, quibus hodie totus mundus infestatur, scilicet superbia, luxuria & auaritia, de quibus. 1. Ioan. 2 Omne, quod est in mundo, &c. Nam secundum Magistrum de proprietatibus rerum lib. 12. *Rana tres habet conditiones.* Primò in aquis putridis, & paludibus habitat. Secundò ventrem habet magnum respectu reliqui corporis, quo terræ adhæret. Tertiò saltando graditur. Per quæ tria prædicta tria figurat vitia. Primò enim in aquis putridis rana habitat, & conuersatur. Quid enim per talem aquam nisi ipsa putrida, & fetens significatur luxuria? Apocal. 17. Venit, & ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas plurimas, vnde sicut semper præcipitatur ad ima, sic & voluptatis vitium hominem trahit ad nihilum. Secundò rana habet ventrem magnum respectu aliorum membrotum, quo terræ hæret. Quid enim per terram, nisi cupidos, & auaros intelligimus? quia sicut terra non satiatur aquis, sic nec cupidus diui C *Prou. 30.* tiis, Ecclesiast. 14. Hi enim ad modum ranarum magno ventre terræ hærent: quia omnibus suis conatibus amplexantur terrena. Tertiò rana magnos saltus facit, quibus se in altum eleuare contendit. Quid enim tales saltus significant nisi ambitionem superborum, qui semper ad alta, & ad honores cupiunt saltando scandere? quia dimisso vero medio, quo honor acquiritur, scilicet virtute per saltum scandere conantur. Vnde de istis tribus vitiis sub ranarum nomine dicitur. Vidi *Apoc. 16.* tres spiritus immundos in modum ranarum exire de ore draconis. Istam figuram expressius vide in postil. Apocal.

1328 Et dedit erugini fructus eorum, & D laboresecorum locustæ.

Hic ponitur quarta plaga eruginis, de qua in Exod. non fit mentio. Ibi enim ponuntur solum decem plagæ notabiles, cum quibus est dubium alias plagas fuisse quæ in Exodo scribuntur, sic hic de erugine, & in sequenti versiculo de pruina. Notandum, quòd fructus duplices ex terra nascuntur, quidam à se sine labore hominum, vt, fructus arborum, quidam verò cum labore hominum, vt segetes, & huiusmodi, primos consumpsit erugo: & secundos locusta. Primum no- *Erugo.* tans dicit, *Et dedit erugini fructus eorum.* Erugo enim est quidam ventus vrens, desiccans, & consumens fructus terræ, quem ventum ad consum- E ptionem fructus Aegyptiorum tunc vehementer Deus flauit, & abundè. Vel aliter, vt ait glo. super illo verbo Amos 4. percussi vos vento vrente, & in erugine multitudinem hortorum vestrorum. Erugo inquit ita fit, cum nocte ros vel imber super teneras spicas cadit, inualescente sole vertuntur in rubeum colorem, & inanescunt grana adhuc tenera. Misticè autem secundum glo. per eruginem, quæ occultè nocet, intellige vitium, quod difficile apparet, vt est multum fidere de se. Aura enim noxia hoc in fructibus operatur latenter, sic in moribus superbia oc- *Superbia* culta, cum quis se putat aliquid esse, cum nihil sit. Et de ista erugine dicitur. Nolite thesaurisa- *Matt. 6.* re vobis thesauros in terra, vbi erugo, & tinea demolitur, &c. Sequitur. *Et labores eorum locustæ.* Labores eorum, id est, fructus ex laboribus eorum ortos. Locusta fuit octaua plaga, qua Deus percussit Aegyptum, de qua dicitur Exod. 10. Extendit Moyses virgam super terram Ægypti, & dominus induxit ventum vrentem tota die illa, & nocte, mane facto, ventus vrens leuauit B locustas, quæ ascenderunt supra totam terram Ægypti, & sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerunt, operueruntque vniuersam superficiem terræ, vastantes omnia, &c. Istam plagam locustarum applicat Gregorius ad vitium *Gregorius.* adulationis dicens super Exod. Exhibitæ cœlitus Aegypti plagæ exigentibus eorum demeritis, corporaliter illatæ sunt. Sed quæ malè quotidie prauos feriant spiritualiter, signauerunt, quibus exteriori percussione Aegyptus afflicta commota humana mens, dolénsque perpenderet, quę vastationis damna interius negligens toleraret. Per locustas enim, quæ plusquam cætera mi- *Locustæ significat adulationem.* nuta animantia fructibus nocent, linguæ adulantium significantur, quæ terrenorum mentes aliqua bona proferentes immoderatius laudando corrumpunt. Fructus enim Aegyptiorum opera cenodoxorum, quæ locustæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam locustæ comedunt, quando adulatores verba loquentium fauoribus extollunt. Poma arborum deuorant cum vanis laudibus quorundam iam quasi fortium opera eneruant.

Et occidit in grandine vineas eo- 1329
rum, & moros eorum in pruina.

Hic ponitur sexta plaga, quæ in Exodo fuit septima ante plagam locustarum posita, de qua dicitur Exod. 9. quòd extendit Moyses virgam in cœlum & dominus dedit tonitrua & grandinem ac discurrentia fulgura super terram, & grando ignis mixta pariter ferebantur, tantæque fuit magnitudinis, quantæ ante nunquam apparuit in vniuersa terra Ægypti, & percussit grando in terra Agypti cuncta, quæ fuerant in agris ab homine vsque ad iumentum, cunctam herbam agri percussit grando, & omne lignum regionis confregit, tantum in terra Gessem, vbi erant filij Israel, grando non fuit. Per istam plagam significatur, qualiter Deus per verba prædicationis vitam prauorum terret, & reuocat ad gratiam. Vnde Gregor. *Greg. 29. mor. c. 11.* ait. In grandine, vel niue frigida & dura accipimus *Grando & niue significant mentes.* corda prauorum. Sed quia omnipotens Deus sanctos suos de talibus eligit, & quàm multos electos adhuc intra prauorum vitam expositos habeat, nouit. Iam aptè in niue & grandine se habere thesauros perhibet. Quos electos ad medium cum iubet producit, & iustitiæ nitore candidos per supernam gratiam ostendit. Grando quippe, & nix fuerat Saulus per frigidam insensibilitatem, sed nix, & grando contra aduersariorum pectora

factus

factus est, vel, candore iustitiæ, vel districti eloquij A correptione. Qualem thesaurum tunc in niue, & grandine habuit Deus, quando illum intra vitam prauorum positum, iam electum latenter dominus vidit. ¡O ad quanta aduersariorum pectora ferienda hanc in manu sua grandinem sumpsit, per quam tot sibi resistentium corda prostrauit. Nemo itaque de suis operibus extollatur, ne mo desperet eos, quos adhuc frigidos videt, quia thesauros in niue, & grandine non videt. Quis enim crederet, quòd per apostolatus gratiam lapidatum Stephanum ille præcederet, qui in morte eius omnium lapidantium vestimenta seruauit? Si ergo ad ista dona vel iudicia occulta occurrimus nullos omnino desperamus, nec illis in cor- B de nostro, quibus pro tempore prælati sumus. quia & si iam videmus quantum præcessimus, nescimus quantum dum currere cæperint, præceda mus. Sicque ergo dominus in grandine occidit in vineas eorum, quando per discreta prædicatorum verba voluptates carnalium ferit. *Et moros eorum in pruina.* In translatione Hiero. habetur, *in frigore*, scilicet, folia mororum corrumpente, Mysticè secundum gl. quia hæc plaga pruinæ in Exo. non habetur, pruina est vitium, quo charitas Christi stultitiæ tenebris quasi nocturno frigore congelascit.

1330 Et tradidit grandini iumenta eo- C
rum: & possessiones eorum igni.

Hic non ponitur noua plaga, sed est declaratio plagæ grandinis præcedentis, quoniam vt habetur Exo. 9. antequam dominus mitteret plagam grandinis fecit per Moysen Pharaonem præscium illis plagæ. vnde Pharaoni dicit Moyses. Pluam grandinem multam nimis mitte ergo iam nunc & congrega iumenta tua & omnia, quæ habes in agro: homines ergo, & iumenta, & vniuersa, quæ inuenta fuerint foris in agris, super quæ ceciderit ea grando, morientur. Hoc ergo inducens psal. dicit, *Et tradidit grandini iumenta eorum*, scilicet, quæ nó fugerunt interficienda. *Et possessiones eorum igni*, quia vt ibidem dicitur, grando D *Grando.* ferebatur mixta cum igne. Vbi aduertendum quòd grando cadens in terra non solum destruit fructus terræ, quos inuenit, sed etiam destruit, & impedit fertilitatem terræ in sequenti anno, & ea, quæ percutit, inutilia reddit, in tantum quod etiam iumenta non delectabiliter illa capiant in cibum, quod tamen non facit gutta magua pluuiæ, quod ideo fit, quia frigus multum est in grandine: frigus autem est qualitas mortificatiua, & hęc virtus manet in aqua grandinis liquefactæ, Vnde hęc aqua grandinis liquefacta humefacit terram, & impedit fertilitatem eius, & infusa fructibus extinguit in eis calidum naturale, quo digeritur humidum naturale in fructibus, & sic fructus crudus remanens generat iumentis abomi- E nationem Gutta autem pluuię quanuis sit magna, tamen cum sit calida, totum oppositum facit, quando sola venit, itaque grando eam non sequitur. Est enim bonę digestionis cum vapore aereo subtili, & terrestri, & habet in se multum de calore vaporis, ex quo fit & ideo optimè infundit terram, & si lædit aliquos fructus terræ, hoc non facit ratione suæ qualitatis, sed vi percus- *Pluuia.* sionis. Quæ pro tanto dixi, vt nó incredibile videatur, si tanta grando terrã Aegypti dissipauit, & maximè quia igne mixta cadebat. Mysticè autè secundũ glo. morte iumentorũ, vel pecorũ damnũ pudicitiæ significatur. Concupiscentia quippe, qua fę- *Concupiscentia.* tus oritur, communis est nobis cum iumentis. hanc habere domitam, & ordinatam, pudicitię virtus est. hanc autem laxare ad omnes motus, mors animæ est. Morte ergo iumentorum stultorum casus ostenditur, qui velut bestialiter viuentes motus illicitos continentiæ freno non cohibent. ignis verò possessionem dissipans est cupiditas, quę possessionem id est statum mentis, & quicquid boni est ex dote naturæ vastat.

Misit in eos iram indignationis 1331
suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per angelos malos.

Hic non ponitur plaga noua, sed est quædam exaggeratio quartæ plagę, quę fuit occisio primogenitorum. Septem enim plagę hic enumeratę sunt. Prima conuersio aquarum in sanguinem, secunda immissio muscarum, tertia immissio ranarum, quarta erugo, quinta locustę, sexta grando, septima pruina. Antequàm ergo veniat ad octauã plagam vult ostendere, per quos Deus istas plagas immittebat, quia scilicet ministerio dęmoniorum. Vnde hic ait glo. Iudicio vtique Dei istę plagę factę sunt illis, sed *Dæmones minister sunt Dei.* malorum angelorum ministerio. Sciendum itaque est, quòd malorum angelorum officio Deus vtitur benè, conuenienter, & iustè, quos quidem quantum ad substantiam ipse fecit, malos verò ipse non fecit. sicut & homo bonis creaturis Dei malè vtitur. Vtitur enim Deus malis angelis non solum ad puniendos malos, sicut in inferno damnatorum, vel in isto mundo sicut in rege Achab, quem fallaciæ spiritus seduxit, vt caderet in bello, verum etiam ad probandos, & manifestandum bonos, sicut fecit Iob. Nam, sicut homo bonus, vel malus vtitur visibili materia elementorum, scilicet terra, aqua, aere, & igne pro modo suo, non solum in necessariis, sed etiam in superfluis, lubricis, & perniciosis operibus, sic angeli boni, & mali eisdem elementis vtuntur, prout cuique potestas est, quæ est eis amplior quam hominibus & maior est bonis quam malis secundum nutum Dei, sed diuersimodè. In malis namque hominibus potest *Dæmonis potestas.* diabolus vt in suis pectoribus, nisi prohibeatur à maiori scilicet à Deo. In bonis autem non potest, nisi permittatur ad probandum non ad perdendum, sicut homo vt de pectore alieno faciat quod vult, potestatem expectat ab eo sibi dari cuius est. Notandum etiam secundum gl. quod per bonos angelos quandoque punit Deus, sicut Sodomam, sed iustos per bonos probari non mihi occurrit. Obstinatio ergo in Aegyptiis facta est per malos angelos quibus amica sunt vitia, & mala signata per plagas eorum per eosdem immissas. possumus ergo sine dubio malis angelis attribuere plagas Aegyptiorum, mortes primogenitorum, & obdurationes eorum. Hanc enim obstinationem, & indurationę Deus facere dicitur nó instigando, & inspirando, sed deserendo facit, vt illi

operentur

operentur in filiis diffidentiæ, quod Deus debitè, iustéque permittit &c. Sic malorum angelorum ministerio aquæ versæ sunt in sanguinē, ranæ productæ sunt, locustæ &c. & interfecti primogeniti Aegyptiorum. Sed nunquid ex hoc dicemus ipsos dæmones creatores, vt quod ranas locustas vel eruginem creauerunt, certè non. vt ostendit magister lib. 2. di. 7. Ipsi namque dæmones triplici acumine scientiæ vigent, scilicet subtilitate naturæ, experientia temporum, & reuelatione supernorū spirituum. Cognoscunt ergo naturas rerum, & sciunt applicare actiua passiuis. Et sic quod natura faceret in magno tempore, ipsi quasi subito faciunt. Sic ergo de ranis, sic de locustis, sic & de aliis plagis facere potuerunt. Hoc ergo notans Psal. ministerium istarum plagarū dæmonibus ascribens ait. *Misit in eos iram indignationis suæ*, id est, effectum indignationis suæ, & iræ suæ scilicet plagas prædictas, & sequentes. & hoc *per angelos malos*. Indignatio enim eodem modo cadit in Deo sicut & ira, quia sicut quando punit videtur iratus, sic & indignatio. Vide supra versi. 55. 684.

1332 Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit à morte animarum eorum: & iumenta eorum in morte conclusit.

Hic ponitur quædam exaggeratio iræ diuinæ. Vbi sciendum, quòd quamuis plagæ prædictæ graues fuerint, & causatiuæ doloris, tamen sequens plaga cæteris grauior fuit scilicet mors omnium primogenitorum tam hominum quàm iumentorum. cuius grauitatem præ cæteris notans Psalm. ait. *Viam fecit semitæ iræ suæ*, quasi dicat. Ex semita iræ suæ fecit viam. Semita enim secundum grammaticos dicitur à semis, quod est dimidium, quasi dimidium iter, qua semita est iter strictum quasi dimidia via. [Semita. Via.] Est enim semita duorum pedum iter strictum adeo, vt alter in transitu obuianti transitum dare non possit. Via autem dicitur iter latum. Ira autem Dei accipitur pro punitione peccatorum. Psalm. 2. Cum exarserit in breui ira eius &c. Quid est ergo ex semita irę facere viam, nisi de parua ad magnam deuenire, de parua punitione ad maiorem? Et sic quia vltima plaga mortis omnium primogenitorū fuit maior pœna cæteris præcedentibus, ideo illam immittendo Deus viam fecit semitæ iræ suæ. Vel aliter. Semita est iter occultum, & rectum, & significat occultam Dei æquitatem, & iustitiam, qua iratus erat Aegyptiorum peccatis. Huic autem occultæ iustitiæ viam fecit, quando licentiam dedit angelis malis, iustitiam illam occultam per plagas manifestas executioni mandare. Et istum intellectum habet magister in glo. dicens. *Viam fecit semitæ iræ suæ.* Hic ostendit vnde licentia sit data angelis malis. quasi dicat his immissis fecit viam, id est, ampliorem manifestationem semitæ iræ suæ, id est, occultæ æquitati suæ, qua Deus iratus erat Aegyptiis. Aliter enim non liceret diabolo illa immittere, quæ dicuntur semita iræ, eo quòd semita recta est, & occulta. Erat enim semita iræ Dei, quæ occulta æquitate puniret Aegyptiorum impietatem, cui semitæ fecit viam, vt eos quasi ex abditis per angelos malos perduceret in aperta scelera, & sic in euidentissimos impios euidentissimè vindicaret, ipsos scilicet interficiendo. propter quod subdit. *Non pepercit à morte animarum eorum, & iumenta eorum in morte conclusit.* quia. s. tam homines quam iumenta interfecit. Qualiter autem & quare homo iumentum dicatur vide supra versic. 799. hic enim parificat Aegyptios iumentis, quia similes iumentis erant. [Iumenti homo.]

Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham. 1333

Hic ponitur vltima plaga mortis primogenitorum, de qua dicitur Exod. 12. quod primo mense quartadecima die mensis factum est in medio noctis percussit dominus omne primogenitū in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis, qui sedet in solio, vsque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere, & omnem primogenitum iumentorum, surrexitque Pharao nocte, & omnes serui eius, cunctaque Aegyptus, & ortus est clamor magnus in Aegypto, neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus. Aduertendum autem, quòd nulla plagarum præteritarum peruenit ad terram Gessen, in qua habitabant hebræi, sed ista vltima sic, quia in illa terra Gessen etiam cum hebræis aliqui Aegyptiorum habitabant. & illorum etiam omnes primogeniti mortui sunt nocte illa. Vnde Augu. super Exod. dicit. [August.] Cum primogeniti tantum morerentur, quomodo nulla erat domus, in qua non esset mortuus, an & hoc diuinitus procuratum fuerat, vt in omnibus domibus essent primogeniti, in quibus percuterentur Aegyptij, etiam, qui habitabant in terra Gessen. hominum quippe erant hic, vel animalium non terræ, id est, homines, & animalia primogenita moriebantur occulto, & angelico percussu. Non aliquid in cœlo, vel in terra factum erat sicut rana, vel locusta, & tenebræ à talibus enim plagis, cum terra Gessen fuisset aliena, perueniebat beneficium ad Aegyptios, qui in ea cum hebræis morabantur. Hac verò vltima plaga omnes percussi sunt. Glo. super Exo. quæstionem facit, vtrum ista vltima plaga facta fuerit per angelos bonos, vel malos dicens. [Glo. strab.] Vtrum percussor bonus, vel malus angelus fuit, non necesse est inquiri, quicunque enim fuerit, domini præcepto obediuit. Sciendum tamen, quia tales pestes mali angeli facere solent permissione Dei. Notandum, quòd diuina punitio rectè correspondet peccatis hominum. [Punitio peccati.] vnde & ista decima plaga correspondet transgressioni mandati decimi. Decimum namque præceptum est. Non concupisces rem proximi tui &c. Huic præcepto decima plaga contraria est, mors scilicet primogenitorum. [Concupiscere rem alienam.] Alio præcepto furtum prohibetur, quo & rapina damnatur, peius est enim rapere violenter, quàm latenter. Auferre volens apertè, vel occultè præceptum suum habet. Concupiscere autem rem proximi tui, etiam si iustum quæras successorem, non licet. Qui enim volunt res alienas tanquam iustè possidere, hæredes quærunt morientibus esse. Tu laudas relictam rem, quasi iure possidentem,

possidentem, Deus damnat iniustè cupientem. Qui enim quæris ab aliquo hæres fieri, nō vis, vt habeat hæredes, in quibus nihil charius primogenitis est. Iure ergo in primogenitis tuis puniris, qui concupiscendo res alienas quasi iuris vmbram perquiris, [Hæreditas.] & quæ meliora sunt cordis primogenita perdis. Primogenita quidem fides est. nemo enim bona facit, in quo fides non præcessit. Omnia opera bona filij spirituales sunt, sed inter hos primogenita fides. Quisquis ergo rem alienam occultè cupis, interius fidem perdis. seruis enim non charitate, sed fraude, velut amans eum, quem mori desideras, vt illi succedas. hæc omnia glo. super Exo. Sequitur. *Primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Chā.* [Cham significat Aegyptios.] Vbi per primitias laboris eorum significātur primitiæ illorum fructuum, qui ex terra nascuntur, mediante labore hominum, vt est frumentum, & huiusmodi. Vel per primitias laboris intellige primogenita iumentorum, quæ sunt laboris hominum, id est, ad laborem pro hominibus sustinendo producta: vnde & iumenta dicuntur quasi iuuamenta. Quod autem sequitur. *In tabernaculis Cham.* exponitur, id est, in tabernaculis, vel habitationibus Ægyptiorum. Vbi aduertendum quòd Aegyptij descenderunt ex Chā filio Noe. nam vt habetur Gene. 10. Cham filius Noe inter alios filios genuit Mesrahim, à quo denominata est Aegyptus, quia ibi dominatus fuit. vnde in toto veteri testa. vbi in translatione nostra ponitur Aegyptus, in hebræo ponitur Mesrahim. Et sic idem est *in tabernaculis Cham*, id est Aegyptiorum.

1334 Et abstulit sicut oues populum suum: & perduxit eos tanquam gregem in deserto.

Hic enim narratis plagis Aegyptiorum, narrare incipit quomodo Deus eduxit populum suum de Aegypto. Et duo facit, quia primò ostendit qualiter eos de Aegypto eduxit. secundò qualiter eos per desertos perduxit, ibi. *Et deduxit eos.* Quantum ad primum sciendum, quòd (vt habetur Exo. 12.) in sacrificio agni immaculati eduxit Deus filios Israel de Aegypto, scribitur enim ibidem. Decima die mensis tollat vnusquisque agnum per familias, & domos suas &c. Sequitur, quòd illo agno immolato, quartadecima die mensis, dominus transiuit per totam Aegyptum eadem nocte, percutiens omnia primogenita Aegyptiorum, ex quo magnus planctus in tota Aegypto fuit ortus, & non erat domus, in qua nō iaceret mortuus. quo facto, Pharao emisit populum totum, viros, & mulieres, magnos, & paruulos cum omnibus suis animalibus, & rebus, quinimo Aegyptij non solum dimiserunt populum liberè exire, sed etiam (vt ibidem dicitur) vrgebant Aegyptij populum de terra exire velociter, dicentes, Omnes moriemur. Quia ergo per sacrificium ouium (quia quælibet familia agnum paschalē illa nocte comedit) Deus populum suum eduxit de deserto: ideo nunc ait Psalm. *Et abstulit sicut oues populum suum*, scilicet per immolationem ouium ipsos eduxit de deserto. vnde & sequitur. *Et perduxit eos tanquam oues in deserto*, scilicet custodiendo eos per desertum quadraginta annis, sicut pastor gregem suum custodit, & pascit, quia pane cælesti semper eos pauit. Per hoc mysticè denotatur, quòd Christus simplices, & bonos per desertum huius mundi perducit, sicut pastor oues. Boni enim, & fideles ouibus comparantur. [Ouis significat bonos.] Primò ratione innocentiæ, & simplicitatis, nam ouis nullum offendit, non morsibus, vt canes, non dentibus, vt apri, non vnguibus, vt leones, non veneno, vt serpentes. Sic & boni fideles nullum offendunt, non morsibus, aliena rapiendo, non dentib. aliis detrahendo, non vnguib. alios persequendo, non veneno, aliis mala exempla præbendo, notantes quòd dicitur. Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum. [2. Cor. 6.] Secundò ratione patientiæ, & taciturnitatis, nam ouis, dum tondetur, vel occiditur non clamat, non murmurat, vt animalia cætera, sic & boni fideles. Et hæc est causa quare Christus oui fuit comparatus. Tanquā ouis ad occisionem ductus est. [Esai. 53.] Sic & patienter mala sufferre debemus, nulli malum pro malo reddentes. Tertiò ratione affluentiæ, & vtilitatis. Nam ouis est animal vtile per omnia, sic & boni fideles proximis per omnia vtiles debent esse. Lana nudos vestire, pelle mādata Dei in se scripta ostendere, carne famelicos pascere. &c. Et tunc à Deo per desertum huius mundi sicut à vero pastore deducentur illæsi. De talibus enim dicit Christus. Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, &c. [Ioh. 10.]

Et deduxit eos in spe, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare. 1335

Hic ostendit qualiter ipsos per eductionem perduxit sine timore. Sed statim contra hoc videtur, quia postquam ipsi educti fuerunt de Aegypto multum timuerunt Aegyptios, quoniā postquam filij Israel exierunt, Pharao cum omni exercitu Aegyptiorum persecutus est eis. [Exod. 14.] Cumq; Aegyptij persequerentur vestigia præcedentium, repererunt eos in castris supra mare. Cumque appropinquasset Pharao, leuantes filij Israel oculos viderunt Aegyptios post se, & timuerunt valdè, &c. Quomodo ergo hic dicitur, quod *non timuerunt.* Respondeo, quòd duplex est timor scilicet efficax, qui tollit propositum, & inefficax, qui non tollit propositum. [Duplex timor.] Sicut per exemplum quis vult pergere ad sanctum Iacobum, timet pericula viarum, aliquando timor est tantus, quod iter dimittit, aliquando verò non est tantus, quin iter dispositum arripiat. primus vocatur efficax, secundus autem inefficax. Dico ergo ad propositum, quòd si filij Israel timuerunt Aegyptios, non tamen timore efficaci, quasi per Moysen confortati propositum suum non omiserunt. *Et inimicos eorum operuit mare.* vt habetur Exo. 14. quod miraculum Dei ab omni timore eripuit ipsos. Mysticè autem per hoc quia Aegyptios demersit in mare, denotatur, quòd omnia peccata per Aegyptios significata in mari baptismi submerguntur, quia ibi omnia peccata delentur.

Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem, quem acquisiuit dextera eius. 1336

Hic ostenditur bonitas Dei, & ingratitudo populi

Universidad de Deusto
Biblioteca

puli post introitum terræ promissionis, & diuiditur in partes tres, quia circa hoc ostenditur primò Dei bonitas. secundò populi prauitas, ibi. *Et tentauerunt*, tertiò pœnæ illatæ grauitas, ibi. *Audiuit dominus*. Prima pars diuiditur in tres, secundum quòd extribus beneficiis circa illos Dei bonitatem ostendit. primò quia ipsos in terram promissionis induxit. secundò quia inimicos eorum eiecit, ibi. *Et eiecit*. tertiò quia terram promissionis eis possidendam tradidit, ibi. *Et habitare fecit*. Quantum ad primum sciendum, quòd per montem sanctificationis Dei intelligitur mons Sion, quia mons sanctus appellatur propter multa sancta in eo perpetrata, vt puta quia ibi erat templum, in quo Christus sæpissimè prædicauit, ibi cenando sacramentum eucharistiæ instituit, & ibidem apostolis cõgregatis in die pentecostes spiritum sanctum misit. Propter quæ de ipso monte Sion ad literam dicitur. Mõs domus domini exercituum, mons sanctificatus. Et per istum montem Sion intelligit totam terram promissionis, quia erat principalior locus, cum ibi esset templum, & palatium regium. Mysticè autem per istum montem intelligitur ecclesia, quæ mons Sion dicitur. Sion enim specula interpretatur, & ecclesia domini in præsenti per fidem in ænigmate contemplatur, vt ostendit Greg. vide supra versi. 1062. Ipsa enim ecclesia est mons, quem Christus acquisiuit sanguine suo. propter quod dicit apostolis, Attendite vobis, & vniuerso gregi vestro, in quo spiritus sanctus posuit vos regere ecclesiam, quam acquisiuit sanguine suo. Et attende quo ad literam, quòd dicit. *Et induxit eos*. &c. quia non eosdem personaliter, quos eduxit de Ægypto, sed illos nomine, & genere, quia scilicet filios eorum.

Zac. 8.

Mons Sion significat ecclesiã.

Greg. 33. mor. c. 1. Act. 20.

1337 **Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.**

Hic ostenditur quòd à facie ipsorum eorum inimicos eiecit scilicet Chananæos, & alios populos idololatras, qui in illa terra habitabant, quòd fuit tempore Iosue, qui terrã promissionis de manu gentium Dei potestate miraculosè eripuit, & gentes illas occidit, & dissipauit, vt enim habetur Exod. 33. Deus promisit à facie illorum sex nationes gẽtium de terra promissionis euellere, illi populo dicens. Mittam præcursorem tui angelum meum, vt eiiciã Chananæum, Amorrhæum, Ethæum, Pherezæum, Euæum, & Hiebusæum, & intres terram fluentem lac, & mel. Et sicut promisit illas eiicere, sic & de facto fecit tempore Iosue. vt habetur Iosue per totum. Quibus eiectis, sorte Iosue diuisit eis terram, vt habetur historialiter Iosue 18. Et hanc diuisionẽ fecit in funiculo distributionis per sortes. Funiculus enim dicitur mensura, quia vnicuique tribui dedit mensuram terræ promissionis secundum conuenientiam eius, scilicet alicui plus, alicui minus, alicui ad partem orientis, alicui ad partem occidentis, quod sorte fecit per illas, iudicium Dei super his postulans. Sed fortè ex hoc dubitabit quis, vtrũ licitè sorte possumus vti. de hoc vide secunda secundæ q. 95. art. vlt. Mysticè autem per hoc, quod dominus a facie populi sui gentes eiecit, scilicet illas sex nationes prædictas significat, quòd angelus Dei ad nos missus scilicet Christus incarnatus sex peccatorum genera à suis fidelibus eiecit, per illas sex gentes figurata. Quoniam Chananæus significat peccatum cupiditatis, & auaritiæ. Amorrhæus carnalitatis & luxuriæ. Ethæus torpositatis & acediæ. Pherezæus temeritatis, & superbiæ. Euæus iniquitatis, & inuidię. Hiebusæus obscuritatis, & ignorantiæ. Primò ergo Chananæus significat peccatum cupiditatis & auaritiæ, interpretatur enim Chananæus cõmotio. Et quid magis totum orbem commouet quàm auaritia, quę commouet sæculares, & clericos, famulos, & dominos, fœminas, & masculos, dicente prophetа. A maiore vsque ad minorem (quo ad laicos) à propheta vsque ad sacerdotem (quo ad clericos) omnes auaritiæ studeant. Hunc autem Chananæum cupiditatis à nobis Christus eiecit suo exemplo, quia, cùm dives esset, pro nobis pauper fieri voluit, vt sua paupertate nos diuites faceret. Secundò Amorrhęus significat peccatum luxurię, & est idem quod reus amor, & significat luxuriam, quę diabolus reo amore maximè ad inuicem ligat gentes, vt eas facilius capere possit. Hunc Amorrhęum à nobis Christus suo eiecit exemplo quando mundus de mundâ virgine voluit nasci, iuxta dictum Esa. 4. Ecce virgo concipiet &c. Tertio Ethæus significat acediam. interpretatur. n. formidans. Et quid magis facit hominẽ formidare, ne ad meritoria opera peragẽda surgat, quàm acedia? Hunc à nobis suo exemplo eiecit dominus dicens, Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Quartò Pherezęus significat superbiã, interpretatur. n. separatio, & maximè quia cõpetit superbię, quę dæmones separauit à Deo, atq; homines, & continuè separat illos. Hunc à nobis suo exemplo eiecit dicẽs. Discite à me, quia mitis sum &c. Quintò Euæus significat inuidiam, interpretatur enim pessimus, & inuidię virus peius est cęteris, quia intrinsecus in medullis radicem absconditam seruat. Hunc à nobis Christus eiecit, charitatem docẽs nos mutuam habere dicens, Diligite inimicos vestros &c. Sextò Hiebusæus significat ignorantiam interpretatur. n. conculcatio. Et quid magis conculcat hominẽ, ne aliis præficiatur, quam ignorantia? Vnde dicitur à domino. Ose. 4. Quia tu scientiam repulisti, repellã te & ego ne sacerdotio fungaris mihi. Hunc à nobis Christus eiecit, dum spiritum sanctũ misit, quo illuminantur fideles, dicens suis fidelibus. Ego dabo vobis os, & sapientiam &c. Quibus omnibus consideratis, ait Psalm. *Eiecit à facie eorum gentes*. Mysticè autem, quid sit terram in funiculo distributionis diuidere ostendit Ricardus, istum passum exponendo, dicens. *Eiecit à facie eorum &c.* Primus. n. gentes. i. in disciplinatos mores oportet eiicere, vt consequenter animi motus ad ordinẽ redigere valeamus. Nihil enim aliud est terram in funiculo distributionis diuidere, quàm indisciplinatos &c. & quod cuiq; virtuti est proprium etiã mensurã attendere. Parcitas enim sise infra mensuram trahit, se præcipitat in auaritiam. Largitas etiam si se supra modum extendit, se effundit in prodigalitatem. & sic de singulis.

Chananæus auaritiæ.

Hieron. 6.

2. Cor. 8.

Amorrhæus luxuria.

Ethæus acedia. Ioan. 4.

Pherezæus superbia.

Matt. 11.

Euæus inuidia.

Matth. 5.

Hiebusæus ignorantia.

Luc. 21.

Ricardus.

Funiculus significat mensuram. Virtus sit in medio.

Quæstio. Sors.

1338 **Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.**

Hic cõsequẽter ostendit quartũ bñficiũ. s. q; terrã promissionis eis dedit possidẽdã. Litera est clara, quia

quia villas, ciuitates, & castra per illas gentes in terra promissionis ædificata, in possessionem dedit filiis Israel, vt habitarent in illis. Quid autem sit tribus, & vnde dicatur, vide versic. 1181. Et adde quòd filij Israel tribus dicebantur, maximè quia à tribus patribus à Deo singulariter dilectis & præ cæteris in scriptura nominatis traxerunt originem, scilicet, Abraham, Isaac, & Iacob. Mystice autem per hoc significatur, quòd in tabernaculis ecclesię Christus ab eis expulsis vitiis per illas gentes significatis (vi in præcedenti versic. dictum est) suos fideles habitare facit. Quare autem ecclesia dicatur tabernaculum, vide suprà versic. 758. Sed quare hic dicitur tabernaculis in plurali, cum sit solum vna ecclesia, sicut & vna fides? Ratio est, quia hoc tabernaculum duas habet partes, scilicet partem anteriorem, & militantem, & partem posteriorem, & triumphantem. Vnde hic ait magister in glo. Mysticè autem *in tabernaculis eorum habitare facit tribus Israel*. id est in cœlestem gloriam; vnde angeli deiecti sunt; per gratiam Christi subleuamur nos qui sumus tribus Israel, id est videntium Deum, vel in militanti ecclesia habitant illi, in quibus primò regnabant peccata, in quibus per baptismum expulsis, modò regnant virtutes.

1339 **Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt.**

Hic consequenter post tot beneficia exhibita describitur ipsius populi prauitas. Et diuiditur in partes tres, secundũ quòd tria mala fecerũt, scilicet primò Deum tentauerunt, secundò promissa non fecerunt, ibi. *Et auerterunt*. tertiò idola coluerunt, ibi. *In ira*. Quantum ad primum quid sit Deum tentare vide versic. 1298. Et quid sit exacerbare, vide versic. 1322. Ipsi autem postquam fuerunt in terra promissionis, Deum multoties tentauerunt, vt patet per totum librum Iudicum, & sic consequenter Deum exacerbabant, quia ipsum ad iram prouocabant. Et sic testimonia eius non custodierunt, id est præcepta eius non adimpleuerunt. Hic notandum, quòd ad custodiam diuinorum mandatorum maximè nos inducere debet promissio Deo facta in nostra spirituali natiuitate: quando enim spiritualiter Deo per baptismum regeneramur, tunc Deo promittimus solemni voto renunciare diabolo, & eius vitiis, mundo, & eius pompis: quæ seruare debemus, quia tunc solum fideles sumus, quando, quod promittimus ore, operibus adimplemus, vt ait Greg. Legimus enim de antiquis Romanis, qui tamen nondum æterna præmia sperabant, quòd nulli promissam fidem frangebant, vt de Fabricio dicit Aug. qui nullis promissionibus à fide data poterat auerti: non tormentis, vt patet exemplo Marci Reguli: de quo dicit Aug. 1. de ciuit. Dei: quòd cum per Romanos missus fuisset contra Carthaginenses ad bellum, & captus fuisset ab eis, illi vt rehaberent captiuos suos, quos Romani ceperant, voluerunt omnes captiuos Romanorum eis reddere, & cum ipsis facere pacem. Ad quod pertractandum miserunt Romam prędictum Marcum Regulum captiuum, accepto ab eo prius iuramento, vt, si prędicta non impetraret, ipse ad captiuitatem reuerteretur, morti tradendus. Ille ergo veniens Romam, narrauit Senatui proposita sibi. Romani autem amore illius volebant facere pacem. Ille autẽ videns, quòd hæc pax non cedebat ad honorem Romanorum, quem ipse seruare iurauerat ante, hoc modis omnibus impediuit, & sic vt fidem promissam seruaret, ad captiuitatem moriturus rediit, quem reuersum Carthaginenses crudeliter occiderunt. Si ergo Romani tanta diligentia fidem promissam custodiẽbant, qui tamen ex hoc præmia non sperabant ętterna, sed solum Reipub. vtilitatem, quid nos Christiani amore Dei facere debemus, & spe regni cœlestis? propter quod dicitur. Qui custodierit mandata mea vsque in finem, dabo ei potestatem &c. Meritò ergo hic Iudæi reprehenduntur, quia testimonia Dei non custodierunt.

Custodire præcepta.

Aug. 5. de Ciuit. Dei.

Fides data debet seruari.

Apoc. 2.

1340 **Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum, quemadmodũ patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum.**

Hic consequenter ostenditur eorum prauitas in violatione promissorum. Vbi notandum, quòd post mortem Moysi filij Israel promiserunt obedientiam ipsi Iosue; dicentes ad Iosue. Omnia quę præcepisti nobis, faciemus, & quocunque miseris, ibimus, sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi. Sed istud pactum statim post ingressum terrę promissionis irritum fecerunt, vt patet de Acham, & de pluribus aliis: nam Iosue præceperat eis, quòd totum argentum, aurum, & æs, quod reperiretur in captione ciuitatis Hierico, domino consecraretur, reliqua omnia igni comburerentur, vt patet Iosue 6. Sed statim capta ciuitate, preuaricati sunt mandatum Iosue, & non seruauerunt pactum promissum, propter quod dicitur, filij autem Israel preuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate. Et hoc notans psalmista dicit. *Et anerterunt se*. scilicet scienter recedentes ab obedientia promissa. *Et non seruauerunt pactum*, scilicet quod fecerunt cum Iosue. Et comparantur patribus, qui promissam obedientiam Moysi in deserto multoties fregerunt. Et hoc est, quod subditur. *Quemadmodum patres eorum conuersi sunt in arcum prauum*. Arcus enim prauus secundum glo. est qui facilè remittitur, & soliditate caret. Sic erant isti, qui facilè retroibant à promissis. Vel arcus prauus est, qui non eminus iaculatur, sed in se spicula conuertit. *Conuersi sunt ergo in arcum prauum*: quia credentes contra Iosue facere, contra seipsos iacula ferebant, quia illa inobedientia contra eos est versa, propter illam enim superati interfecti, & partim fugati fuerunt à viris ciuitatis Hai: vt habetur Iosue 7. Circa hoc notandum, quòd arcus in scriptura quandoque peccatum significat, quia sicut inter cętera arma arcus improuisè incautos ad mortem vulnerat, sic & peccatum animas mortificat incautorum. Vnde de peccatore dicitur. Arcum suum tetendit, & parauit illum & in eo parauit vasa mortis. Sequitur. Ecce parturiit iniustitiam, &c. Maximè autem significat peccatum superbię: de quo dicitur. Dedit in forti arcus eius. Sed tales aduertant, quòd multoties fortuna vertitur: & superborum arcus ab infirmis humilibus superatur: quia primo Regum 2. dicitur, quòd Deus scientiarum dominus est, ipsi preparantur cogitationes. Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Vnde arcus superbię est ille arcus prauus, qui tela in mitentem retorquet, de quo nunc ait psalm. *Conuersi*

Arcus prauus.

Psal. 7.

Arcus superbiæ. Gen. 49.

Universidad de Deusto Biblioteca

sunt in arcum prauum. Quod ad propositum deducit Grego. dicens. *Gre. 27. mora. c. 26.* Viri namque arrogantes, & docti cum rectè non viuunt, sed tamen recta dicere doctrinę impulsibus, compelluntur, ipsi damnationis suę aliquo modo pręcones sunt, quia dum ea, quę agere respuunt, prędicantes insinuāt se suis vocibus damnandos clamant. Cōtra benè per psal. dicitur. *Cōuersi sunt in arcū prauum.* Arcus quippe peruersus ipsum, à quo tenditur percutit. In dictis autem suis arrogantium linguę arcui peruerso sunt similes, quia, dum contra elationem verba proferunt in sui actoribus sagittas figunt, de quibus in alio psal. dicitur. *Psal. 36.* Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum: sequitur. Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringetur.

1314 In ira concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad emulationem eum prouocauerunt.

Hic tertiò ostendit ipsorum prauitatem: quia idola coluerunt. Vbi sciendum, quòd antequam arca domini poneretur in Sylo postquam filij Israel introierunt terram promissionis licitum erat Hebræis offerre oblationes, & sacrificia domino in diuersis locis secundum eorum deuotionem alibi, quam esset arca domini: quia illis temporibus nondū erat adhuc certus locus pro ipsa arca deputatus. Sed postquam in Sylo fuit posita, & consequenter in domo Aminadab, deinde in domo Dauid, & inde consequenter in templo per Salomonem ædificato, non fuit licitum offerre vota, & oblationes illi populo, nisi ante arcā domini. *Daniel. 3.* Propter quod Daniel in captiuitate positus cum Hebræorum populo dicebat. Non est in tempore hoc holocaustum neque sacrificium, neque locus primitiarum coram te, &c. Sed contra hoc populus iste Hebræorum etiam post ędificationem templi per Salomonem, immolabant alibi, quā in templo sacrificia sua: quod illicitum erat nisi ex singulari dispensatione Dei: sicut legimus. 3. Reg. 18. de Helia, qui obtulit sacrificium Deo in monte Carmelo. Quinimò quod peius est, non solum sacrificia sua alibi offerebant quàm ante arcam domini, sed etiam illa in montibus, & collibus idolis offerebant, *4. Reg. 16.* sicut patet de Acham rege Iuda qui filium suum consecrauit idolis ipsum transferens per ignem secundum idola gentium, immolabat quoque victimas, & adolebat incensum in excelsis, & in collibus. Et consequenter *4. Reg. 17.* in capitulo sequenti dicitur. Ambulauerunt filij Israel iuxta ritum gentium, & ędificauerunt sibi excelsa in cunctis vrbibus suis, feceruntque sibi statuas, & lucos in omni colle sublimi, & adolebant incensum super aras more gentium &c. Et sic non solum offendebant Deum ratione loci, sed etiam ratione idolorum, quę colebant. Et hoc hic notans psal. dicit *in ira*, id est, ad iram *concitauerunt eum*, *Sculptile quis facit* scilicet Deum *in collibus suis*, & hoc quantum ad locum non debitum. Quantum verò ad idola per eos culta subdit. *Et in sculptilibus suis*, scilicet idolis manu ipsorum sculptis & factis, *ad emulationem eum prouocauerunt*, id est ad vindictam. Æmulatio enim multa significat: vide suprà versi. 566. Hic autem ęmulatio stat pro indignatione secundum glo. Mysticè autem in sculptilibus suis Deum ad ęmulationem, id est indignationem prouocat qui suo malo exemplo alteri exemplum presta peccandi.

Audiuit dominus, & spreuit, & ad nihilum redegit valde Israel. 1342

Hic ponitur prædicti populi prauitatis punitio Et diuiditur in partes duas, quia primò ponitur ipsorum prauitatis punitio: secundò diuinę bonitatis consolatio, ibi. *Et excitatus est.* Prima diuiditur in partes quinque, secundum quod quinque pœnas hic assignat: prima est diuini auxilij subtractio: secunda arcæ testamenti captiuatio ibi. *Et repulit.* tertia populi Dei subiugatio ibi. *Et tradidit.* quarta multitudinis trucidatio, ibi. *Et conclusit.* quinta est virginum violatio, ibi. *Iuuenes.* Sexta sacerdotum interfectio, ibi. *Sacerdotes.* Prima ergo pœna illis illata fuit subtractio diuini auxilij. Quantum ad primum sciendum, quod quamuis Deus omnia semper videat, & audiat, tamen quo ad nos tunc videre dicitur mala nostra, quando ipsa punit, & non videre, quando ipsa ad tempus impunita dimittit. Similiter audire mala nostra quando per effectum ipsa punit, & non audire quando non punit. Sic etenim Deum audire vota nostra, est effectui mancipare, quod quęrimus, & non audire, idem non exaudire. *Auxilium suum subtrahit Deus vtiliter ad tempus.* Sic & in proposito audire Deum peccata nostra est illa percipiendo punire. Sic ergo hic ait psal. *Audiuit Deus.* id est secundū glo. aduertit peccata istorum & vindicauit. Et quæ fuit prima punitio: quia *eos spreuit*. i. auxilio suo eos priuauit, quo deserente, nihil sunt, qui per eum totum fuerunt. Deseruit ergo Deus, & spreuit populum suum ad tempus, vt ex hoc cognoscerent se sine Deo nihil posse. Vnde Greg. 23. mor. c. 28. ait Protectio diuina minus necessaria creditur, si semper habeatur. Sed plerunque vtiliter subtrahitur, vt sibimet ipsi homo quòd nihil sit sine illa ostendatur. Et idcirco, subtracto diuino auxilio, quia per se nihil poterant statim subditur. *Et ad nihilum redegit valde Israel.*, quia post mortem Iosue propter corū peccata duræ seruituti moltoties fuerunt traditi vt patet ex discursu libri Iudicum, & primi lib. Regum. Sed mysticè quandocunque Deus propter peccatum spernit hominem, homo efficitur nihil, eo modo quo expositum est. ver. 908.

Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum suum, vbi habitauit in hominibus. 1343.

Hic ponitur secunda pœna, quæ fuit arcæ testamenti captiuatio: historia habetur 1. Reg. 4. Nam cum Philistæi venissent in prælium contra filios Israel, & initio certamine, terga vertisset Israel, consilio maiorum diffinitum fuit, vt arca Dei portaretur de Sylo in castra. Quę cum deducta esset in medio castrorum, iterum inito certamine, superatus fuit Israel, & ceciderunt de populo Dei viginti tria millia peditum, & arca Dei capta fuit, & ducta ad terram Philistinorum. Et consequenter tabernaculum, in quo manebat arca in Sylo, fuit dissipatum. Et hęc commemorans psalmista dicit. *Et repulit tabernaculum Sylo.* quia scilicet capta arca tabernaculum illud dissipatū fuit. Sed causam tantę aduersitatis, vt arca caperetur tabernaculū dissiparetur, & tot millia hominum cæderentur adiungit:

adiungit dicens, *Tabernaculum suum vbi habitauit in hominibus*: quasi si quis quærat cur repulit sic tabernaculum suum? eleganter secundum glo. causam exponit dicens. *Vbi habitauit in hominibus.* Cum ergo non essent digni in quibus habitaret, meritò repulit illud, quod non propter se, sed propter illos instituerat. Repellit enim nos Deus propter peccata vt supra. versic. 1212. Notandum autem quòd tota ista repulsio ortum habuit à peccatis sacerdotum filiorum Heli, vt habetur 1. Reg. 2. ad denotādum, quòd peccata maximè clericorum iram Dei prouocant in populum. *Repellit Deus prælatos propter tria.* Hos autem scilicet sacerdotes & prælatos repellit Deus maximè propter tria. Primò propter ignorātiam. Oseę. 4. Quia tu repulisti scientiam, repellam te & ego, ne sacerdotio fungaris mihi. Secundò propter malitiā. Thren. 2. Repulit domins altare suum, maledixit sanctificationi suæ. Tertiò propter auaritiam, vt hic *Repulit tabernaculum Sylo &c.* Sylo enim interpretatur auulsio, & significat auaritiam, quæ omnia repellit & euellit.

1344 Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum & pulchritudinem eorum in manus inimici.

Hic ponitur tertia pœna, quæ fuit populi captiuatio. Nam vt habetur 1. Reg. 4. in illo certamine in quo arca Dei fuit capta, cæsus fuit Israel, & fugit vnusquisque: vnde per virtutem eorum intelligit iuuenes robustos & fortes, quos occiderunt & fugauerunt, qui pulchri erant & speciosi corpore, quos Deus tradidit in manibus inimici. s. populi Philistinorum. Non solum autem Iudæi captiuati fuerunt, sed Iudeæ amplius. Vbi nota ꝙ multiplex est caqtiuitas. s. captiuitas culpę, & captiuitas pœnæ. Primò est captiuitas culpæ. Cum enim dicatur captiuitas à capio. pis. vnde & captiuus dicitur quasi captus, & peccata peccatorem capiant, meritò ipsa captiuitatis nomine designatur. Prouerb. 5. Iniquitates suę capiunt impium. Est & alia captiuitas peccati. s. lex membrorū, siue fomes, quæ captiuitas dicitur, quia nos ad captiuitatem inclinat peccati. De quà Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnātem legi mētis meę, & captiuantem me in lege peccati. Fomes enim peccati, qui in membris nostris regnat, vt puta in oculo ad cōcupiscendum, in manu ad operādum, in lingua ad loquendum, in lumbis ad luxuriandum, quę nō licent, talis inquā fomes repugnat menti & rationi, & dicitur lex, quia legitimè factum est, vt qui non obediuit suo superiori, ei non seruiat suum inferius. s. caro. *Glossa.* Vnde ibidem ait glo. Supra te est dominus Deus tuus, infra te est caro tua. Serui ergo meliori, vt ibi seruiat inferior. Et quia tu contempsisti superiorem in primo parente, nunc torqueris ab inferiori scilicet à carne, quę fomitem habet peccati captiuantem te & captiuum ducentem. i. inclinantem in legem peccati. Istā captiuitatem tam culpę quàm fomitis à nobis iuxta posse debemus excludere. Esa. 52. Solue vincula colli tui, captiua filia Sion. Secunda est captiuitas pęnę, & hæc duplex. s. temporalis & ęternalis. Tēporaliter captiuati sunt hodie Iudęi, vt Christus *Luc. 21.* prędixit de ipsis. Cadent in ore gradij, & captiui *Eusebius* ducentur in omnes gentes. Quę verba exponens Eusebius, ait. Aduenientibus Romanis & capientibus vrbem, multæ quaternæ iudaici populi in ore gradij perierunt, sed & plures necati sunt fame. Hæc autem accidebant primò quidem sub Tito & Vespasiano post hos tempore Adriani principis Romanorum, quando sic Iudæi sunt captiuati, ꝙ natale solum eis factum est inaccessibile. Propter quod Christus dixit, Et captiui ducentur in omnes gentes. Totum orbem impleuerunt Iudæi, & vsque ad fines orbis peruenerunt. Et cum eorum terra ab alienigenis habitetur, solis Iudæis facta est inaccessibilis. Eze. 25. Filij Iuda ducti sunt in captiuitatem. Est & alia captiuitas pœnæ æternalis, in qua damnati in pœnis infernalibus à diabolo captiui tenentur. Apoc. 13. Qui habet aures audiendi audiat. Qui in captiuitatem duxerit in captiuitatem vadet. Quia dū quis peccando animā suā in captiuitatem peccati ducit, talis in captiuitatem finaliter ducitur damnationis æternę, vt glo. exponit ibidem. Modo ad propositum Iudæos omnibus modis prędictis Deus duxit in captiuitatem, vel permisit, scilicet culpę propter eorum infidelitatem, temporis pœnę, propter eorum dispertionem, & damnationis ęternę propter eorum obstinationem. Propter quod de ipsis nunc ait psal. *Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum &c.*

Et conclusit in gladio populum suum, & hæreditatem suam spreuit. 1345

Hic ponitur multitudinis populi trucidatio quæ, scilicet fuit in illo bello Philistinorum supradicto, quando arca Dei fuit capta. Tunc enim de populo Israel gladio Philistinorum ceciderunt illa die 30. millia peditum vt habetur 1. Reg. 4. Et sic spreuit hęreditatem, quia tradidit populū suum captiuum sub manu inimicorum eius. s. Philistinorū cum magno opprobrio, intantū ꝙ Philistiim ordinauerunt ꝙ in tota terra Israel nō inueniretur faber ferrarrius: quoniam vt habetur 1. Reg. 13. Porro faber ferraius non inueniebatur in tota terra Israel. Cauerunt enim Philistiim, ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam. Descendebat ergo omnis Israel ad Philistiim, vt acueret vnusquisque vomerem suū, ligonem & securim. Ex quo apparet ad quātū opprobrium hęreditas Dei peruenerat. Quod attendens psal. ait, *Et hæreditatem suam spreuit.* Mysticè autem dominus concludit in gladio populum suū, quando aliquam tentationibus diaboli permittit superari. *Gladius significat tentationem.* Gladius namque significat malam persuasionem, vt dicit Greg lib. 6. mor. c. 16. Sed nota ꝙ ista talis conclusio in gladio non fit etiam sine propria voluntate conclusi. Quamuis enim diabolus aduersus nos diuersa cogitet, & quandoque illa exterius educat, sed sine nostra voluntate concludere nos non valet: vnde ostendit Gregor. super illo verbo Iob. 20. Gladius eductus & egrediens de vagina sua &c. dicens. *Greg. 15. mo. ca. 13.* Diabolus bonis insidiatur: sed dum praua in cogitationibus machinatur, quasi adhuc gladius in vagina est, dum verò malum quod cogitat iniquè perficit, tunc de vagina sua gladius egreditur: quia de occultatione cogitationis suæ per iniquitatem malæ operationis aperitur, ostenditur in opere qualis latuit in cogitatione. Et notandum quòd ait. Eductus gladius & egrediens de vagina sua, eductus per seductorem, egrediens vero per propriam voluntatem. *Educere.* Nam his qui ducitur ducētem proculdubio sequitur, qui autem egreditur secundum suam pergere *Egredi.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntatem videtur. Quia ergo ad mala queq; opera & ab iniquo hoste trahimur, & tamen sub libero arbitrio in eorum desideriis obligamur, de vagina sua gladius egrediens & eductus dicitur quando hoc quod ex praua cogitatione exiit ad pessimam operationem, & illius est spiritusqui & eius nequitię qui ex propria voluntate consensit. Vnde de isto gladio tentati onis diabolicæ dicitur psal.36. Gladium euaginauerunt peccatores, vt decipiant pauperem & inopem, vt trucident rectos corde.

1346. ## Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non sunt lamentatæ.

Hic ostenditur virginum violatio. Hoc enim exponitur de igne luxuriæ: quia Philistæi habita tanta victoria de populo Iudæorum, & inuaserunt ciuitates Iudæorum ex eis captiuas duxerunt iuuenes & virgines ipsarum, eis abutentes vt in talibus cędibus mali facere consueuerunt: vel secundum alios Philistæi combusserunt igne ciuitatem Iudæorum, & ex cosequenti multi iuuenes & virgines combusti fuerunt, nec fuerunt lamentatę, quia non vacabat Iudæis sepelire corpora suorum hostili metu fugientes, & sic corpora dimittebant in sepula & inlamentata. Mystice autem per iuuenes possunt intelligi tam boni quàm mali: quia multas habent conditiones (secundum philosophum) tam bonas quam malas. Nam de malis coditionibus iuuenum ibidem ostendit philosophus. Primò q̃ sunt passionum insecutiui. Secundò sunt de facili vertibiles Tertiò sunt nimis creditiui. Quartò sunt contumelioſi. Quintò sunt mendaces. Sextò in suis actionibus non habent modum, sed omnia faciunt valde. Quorũ omnium ratio est. Primò sunt passionum insecutiui, & maximè de passionibus venereorum. Sunt enim incontinentes, & huius duplex est ratio assignata. Prima quia sunt calidæ naturæ, & corpore calefacto fit venereorum appetitus. Secũda ratio quia in actionibus nostris sequimur aut rationem aut passionem. Et quia quando minus viget ratio in nobis, tanto amplius passio fortificatur. ideo quia iuuenes sunt inexperti, & per consequens non vigent intellectu & prudentia magis passionibus reguntur quàm ratione. Secundò sunt de facili vertibiles. Nam anima inclinatur ad sequendas passiones corporis. Cum ergo in corporibus iuuenum humores sint in magno motu sic & ipsi habent concupiscentias & voluntates valdè vertibiles. Vnde dicit Aristotes 2. Rheto. q̃ iuuenes acutè concupiscunt, sed citò satiantur, nec vehementer volunt, sed de tali concupiscentia permutantur. Tertiò sunt nimis creditiui, cuius ratio est duplex. Prima quia nõ sunt maligni moris, ideo non putant alios esse malos, sed sua innocentia alios mensurant, ideo aliis faciliter credunt, quia alios faciliter credunt esse bonos. Secũdò hoc contingit: quia sunt inexperti, ideo ad pauca respicientes facilè iudicant. Cum ergo iuuenes sint inexperti cum eis proponitur aliquod negotium, nõ valentes ad multa respicere, statim de illo negotio iudicant & credunt sic esse vt proponitur eis. Quartò sunt contumelioſi: quia maximè appetũt excellere: ideo cum non habent quod appetunt, statim ad contumelias prorumpunt. Quintò sunt mẽdaces, & quodammodo quasi pertinaciter omnia asserunt. Nam quia sunt inexperti ignorant seipsos & omnia scire putant: ideo de omnibus respondent & volunt videri omnia scire, & omnia affirmant vt omnia scire videantur. Sextò insuis actionibus non habent modum, sed omnia faciunt valde & odiunt valde. Hoc autẽ ideo cõtingit, quia sunt acutæ iræ & habent acutas concupiscentias. Nam iræ concupiscentię semper acutę sunt nisi per rationem moderẽtur. Et ideo propter omnia prædicta iuuenes signi ficant peccatores, quos finaliter ignis infernalis deuorat sicut hic dicitur. *Iuuenes eorum comedit ignis*: quod ne cõtingat ipsi iuuenes sunt sub arcta regula corrigẽdi. Et hoc maximè quãtum ad quatuor: quia primò moribus sunt instruendi. Secundò arctius sunt castigandi. Tertiò parcius sunt sustentandi. Quartò mitius sunt iudicandi. Quantum ad primũ nota, quòd antiqui gentiles iuuenes suos tripliciter informare voluerũt, scilcet scripturis librorum picturis gestorum, figuris signorum. Primum patet: quia gentilium principes explorauerunt, qui meliores philosophi essent, & sibi pueros suos informandos tam literis quàm moribus tradebant. Vnde Alexãder Aristotelem habuit magistrum, & Traianus Plutarchum. Secundum patet quoniam Romani nobiles sic per singulos ordinabant pueros suos nobiles, vt scilicet summo mane aspicerent arcus triumphales, in quibus victores sui pingebantur: vt sic iuuenes illis visis accẽderentur ad virtutem per imaginationem gestorum. Deinde ibant ad templum Apollinis, qui erat deus sapientię, deinde iudices ad forum, & Sanatores ad Capitolium ascendebant: & sic tempus suum vsque ad horam prandij expendebant, & ne iuuenes à bonis occupationibus impedirentur tempus suum exponebant. Tertium patet vnde narrat Macrobius quòd apud Romanos pueri nobilium vocabantur prætextati. Habebant enim coram pectore suo bullam auream habẽtem figuram cordis humani. Bulla autem erat figuræ sæmirotundæ, & vestem prætextam de purpura. Portabant ergo cordis imaginem ante pectus, ne vecordes in suis actionibus essent. Purpura enim induti quæ est coloris sanguinei, vt ad sanguinem si onus esset pro republica spargendum animarentur. Istis ergo moribus iuuenes sunt informandi, vt vitia vincere possint. 1. Ioan. 2. Scribo vobis iuuenes, quia fortes estis, & viciſtis malignum. Secundò principaliter sunt arctius castigandi: quia vt dicitur prouer. 13. Qui parcit virgæ odit filiũ. Tertiò sunt parcius sustentandi, vt scilicet in iuuenili ætate assuescant sobrietati. Ad Titum. 2. Iuuenes simul hortare vt sint sobrij. Quartò sunt mitius iudicandi, ne asperitate correctionis desperent. Propter quod dicitur psalm. 24. Delicta iuuentutis meę ne memineris.

Iuuenes significãt peccatores. Arist. 2. Rhet.

Iuuenum conditiones malę.

Prou. 13.

1347 ## Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt & viduæ eorum non plorabantur.

Hic ponitur sacerdotum trucidatio. Nam vt habetur 1. Reg. 4. Heli qui erat summus sacerdos duos filios sacerdotes habebat. s. Ophin, & Phinees. Isti autem bello intererant non causa pugnãdi, sed custodiendi arcam testamenti, quam ibidem portauerant ad castra. Inito ergo certamine, & superato populo Dei arca fuit capta, & illi duo sacerdotes interfecti. Nam nuncius qui primo venit in Sylo nuncians finem belli dixit ipsi Heli.

Fugit

Fugit Israel coram Philistiim, & ruina magna facta est in populo, insuper & duo filij tui mortui sunt Ophin, & Phinees, & arca Dei, capta est. Cumque ille nominasset arcam Dei. Heli hoc audiens cecidit de sella retrorsum, & fractis ceruicibus mortuus est. Nurus autem eius vxor Phinees prægnans erat vicinaq; partui, & audito nuncio quòd capta esset arca Dei, & quod mortuus esset socer eius, & vir suus peperit, & in ipso partu mortua est, quæ iam viduata erat, & sic credendum est de multis viduis audita morte virorum suorum. Ista ergo omnia recitans Psal. ait. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt*. scilicet Ophim, & Phinees, & de viduis mortuis subdit. *Et viduæ eorum non plorabantur* eadem ratione sicut supradictum est & virgines eorum non sunt lamentatæ. Nota ergo quod inter omnes interfectos in illo prælio solum de duobus illis sacerdotibus fit specialis mentio, quia ipsi propter ipsorum peccata causa fuerunt totius istius discriminis, & quòd Deus sic populum despiceret, vt habetur 1. Regum. 2. Pater eorum, scilicet Heli, audiuit mala, quæ ipsi faciebant, & non correxit eos, & maximè quia dormiebant cum mulieribus ad ostium tabernaculi. Vnde ipsi

1. Re. 21. Heli dicit dominus. Quia honorasti filios plus quàm me, præscindam brachium tuum, vt non sit

Peccata clericorũ senex in domo tua. Ex quo apparet quòd multotiens peccata clericorum sunt causa ruinæ populorum & econtrario. Quod ne contingat ipsi cle-

Policrates. Hieronymus. rici bonis moribus debent ornari. Nam vt dicit Polycrates, Beatus Hieronimus tres clericos semel à mensa sua expulit, quia incompositos eos moribus vidit, dicens, quòd sicut indecens est regem turpibus moribus esse subditum, sic indecens est clericum qui coronam quę est signum regale, portat in capite aliqua indecentia maculari. Ideo

Psal. 131. dicitur. Sacerdotes tui induãtur iustitia, per quam scilicet omnis virtus intelligitur.

1348 ## Et excitatus est tanquam dormiens dominus, tanquam potens crapulatus à vino.

Hic consequenter ponitur diuinæ bonitatis consolatio. Et primo ponitur diuina miseratio. Secundò Philistinorum percussio, ibi, *Et percussit*. Quantum ad primum notandum q̃ quamuis Deus multotiens populi sui peccata puniat per malos sicut idololatriam populi sui puniuit per

4. Re. vlt. Babylonios, tamen illi aliorũ peccata mali punientes ex hoc non merentur: quia hoc non faciunt amore iustitiæ, sed magis ipsi à Deo puniri merentur. Sic accidit de Philisteis, per quos Deus puniuit peccata populi sui: quia ampliori pũnitione ipsi punitores digni fuerunt, ideo quia odio & nõ zelo iustitiæ hoc fecerunt: iram Dei contra se fortius prouocauerunt. Et hoc est quod Psal. hic dicit. *Et excitatus est tanquam dormiens dominus &c.* scilicet contra ipsos Philistæos. Hic enim Psalm. de Deo sicut de hominibus loquitur, ei mores hominum attribuens per similitudinem. Videtur enim infidelibus, quod Deus dormiat, quando suis fidelibus periclitantibus non subuenit. Visus ergo est Philistæis Deus Israel dormire, quando populum suum sic dedit in manus eorum. Vnde & tales populo Dei insultabant dicentes. Vbi est Deus vester? Eodem modo videtur impiis quòd Deus dormiat, quando non tam citò subuenit suis. Et revera sic putantibus Deus dormit, & est tanquam ebrius alienus, sed talibus postea excitatur, tanquam dormiens, & per somnum confortatus, & tanquam crapulatus à vino. Secundum enim naturales homines post ebrietatem surgentes à somno ad iracundiam sunt faciles, & ad actus fortitudinis exercendos magis potentes. Hæc ergo omnia ad similitudinem hominum dicuntur de Deo, quia ipsorum peccata scilicet Philistinorum valenter puniuit, non solum in ipsos, sed etiam in idolo suo suam ostendendo virtutem, vt statim dicetur. Notandum ergo quod, hæc dictio tanquam, vel sicut notant aliquam similitudinem in illis, in quibus ponuntur, quæ stat pro maiori dissimilitudine, sicut cum dicitur, Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Nulli tamen dubium, quòd maiòr dissimilitudo est inter Deum, & nos: quam sit similitudo. Cum dicitur, q̃ Deus est excitatus tanquam dormiens, vel tanquam crapulatus, significatur aliqua similitudo, non tamen rei veritas dicitur quod Deus excitatus est tanquã dormiens; & ebrius, non quod fuerit dormiẽs, nec in veritate ebrius. Ipsa crapula, vel ebrietas enormia mala continet, quę nulli homini virtuosè cõpetere possunt, ergo multo fortius nec Deo. vnde Pe.ra. super illo verbo. Matt. 24. Si cœperit seruus ille percutere; edere, bibere, & inebriari, dicit. Propriè dixit edere, bibere & inebriari, quoniam ebrietas cædis est mater, parens litium, petulantiæ magistra, hanc qui habet, se non habet, hanc qui habet, homo non est, hanc qui habet, peccatum non solum habet, sed est ipsum peccatum. Ebrietas ergo est dæmon blandus, venenum dulce, voluntaria rabies, illecebra honestatis, & pudoris inimica. Certum est autem quod ista duo competere non videntur: ergo nec ebrietas vel crapula. Nota quod hic crapula est multum vitanda. Primò quia nocet menti, quia per ipsam obturatur. Luc. 21. Attendite ne obturentur corda vestra in crapula. Secundò nocet corpori quia per ipsam interimitur. Eccle. 37. Propter crapulam multi perierunt. Tertiò nocet possessioni, quia per ipsam dirimitur Zach. 12. Ponam Ierusalem super luminare crapulæ omnibus populis in circuitu.

Sicut tanquam si militudo

Matth. 5.

Crapula.

Ebrietas

Ebrietas quid est.

1349 ## Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.

Hic ponitur Philistinorum percussio. Historia habetur. 1. Reg. 5 Nam Philistiim, capta arca domini tulerunt eam in Azotum, & posuerunt eam in templo Dagon iuxta illud idolum. Cumque mane surrexissent, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam domini, abcisſis manibus, & capite. Aggrauata est ergo manus domini super Philistæos habitantes Azotum, & fines eius & percussit eos in posterioribus, computrescebant enim prominentes extales eorum. Extalis enim est breuis via purgandi ventrem. Nam propter violentiam dysenteriæ per illan viam habebant putrefacta intestina. Vnde & mures ebulientes de agris illa comedebant. Quod videntes Azotij, aggregatis satrapis Philistinorum, & inito consilio; quia nec volebant arcam Dei apud se habere propter plagam nec ipsam remittere ad populum israel,

Extalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deliberauerſit ipſam de ciuitate in ciuitatem mittere Philiſtinorum, quouſque eſſet in loco, vbi talis plaga non eueniret, & in omni ciuitate ad quã mittebant arcam domini, ſimilis plaga fiebat & moriebantur multi. Vnde ad placandum ſibi dominum Deum Iſrael, habito conſilio, fecerunt quinque anos aureos & quinque mures aureos, ſecundum quod erant quinque prouinciæ Philiſtinorum, quę à præſentia arcę Dei in illa parte poſteriori fuerunt percuſſæ & à muribus corroſæ, & cum iſtis miſerunt arcam domini ad propria. Iſtam ergo percuſſionem Philiſtinorum in breui notans pſalm. dicit. *Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora.* Et quia iſta plaga facta fuit in turpiſſima parte hominis, ſcilicet in poſterioribus, ideo opprobrioſiſſima fuit. Et hoc eſt quod ait. *Opprobriũ ſempiternum dedit illis*: quia iſtud ipſorum opprobrium redactum eſt in ſcriptura ad ipſorum verecundiam quæ ſcriptura in ęternum durabit.

Percuſſio triplex. Eſt autem notandum, quod iſta diuina percuſſio ex iuſtitia fuit, & laudabilis. Vbi ſciendum quòd percuſſio eſt triplex. Quędam ex charitate, quædam ex malignitate, & quædam ex iuſtitia: & ęquitate. Primo eſt percuſſio quædam ex amore, & charitate. Sic enim parentes & prælati percutiunt quos caſtigare volunt, vt ipſos inſtruant, ſic & magiſter diſcipulum. Sicut Seneca libro de prouidentia dicit de Lacedemoniis, quod indolem, vel mores filiorum experiuntur verberibus & adhortantur illos, vt ictus flagellorum fortiter perferant. Et Tullius lib. 2. de tuſculanis quæſtionibus. dicit, quòd Spartæ ad experientias exercendas in militia & ludis vſque ad effuſionem multam ſanguinis pueros prouocabant. Sic & parentes & magiſtri multum inſudare debent ad correctionem filiorum ac diſcipulorum. Prouerb. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, ſi virga percutis eum, non morietur. Vnde negligentes hoc facere multum ſunt reprehendendi, ſicut ponit exemplum Grego. 4. dialogorum de puero quinque annorum, qui conſueuerat blaſphemare Deũ propter quod percuſſus fuit à Deo in ſinu patris, & mortuus, quia pater eum non corrigebat. Etiam narrat Boetius de diſciplina ſcholarium de filio Lucrerij ſanguineo diſcipulo Zenonis, eo quòd fuerat abſque diſciplina nutritus, & peſſimè viuens, & propter hoc ad ſupplicium pluries ductus, & à patre pluries redemptus cum lachrymis ſupplicabat vt patrem poſſet oſculari. Et cum pater acceſſit, naſum patri morſu acutiſſimo ſecauit, dicens quod ſupplicium pateretur, quia pater eum in iuuentute non correxerat. Ideo dicitur Prouer. 23. Tu virga percutis eum & animam eius ab inferno liberaſti. ſecundo eſt quædam percuſſio ex iniquitate, quod eſt maximum vitium, & præcipuè in prelatis, & principibus. Contra quos ſcribitur Eſa. 58. Percutitis pugno impiè, & debitores veſtros repetitis. Vnde & clerici percuſſores, ſcilicet ex malitia ab officiis ſuis debẽt deponi, hoc quod nunquam docuit facere Chriſtus, diſtin. 45. epiſcopum. Sed econtra docuit dominus, qui cum maledicereturnó maledicebat, cum percuteretur, non cõminabatur, vt dicitur. 1. Pet. 2. Iſti autem ita ſe deberent habere in ſua iracundia ſicut Archita philoſophus: de quo dicitur in nugis philoſophorum quod cum videret omnia ſua eſſe perdita ex negligentia villici ſui, intuens in illum male meritum inquit. Sumpſiſſem ſupplicium de te, niſi eſſem tibi iratus. Maluit ipſum impunitum dimittere, quàm propter iram iuſto grauius percutere. Simile narrat Seneca lib. de ira, de Platone, qui cum ſeruo ſuo iratus fuiſſet, iuſſit eum expoliari, vt verberaretur, prout tunc moris erat, ſed poſtquam ſenſit ſe iratum, manum cum virgis eleuatam tenebat. Et cum ab amico ſuo: qui ſuperuenerat interrogaretur, vt quid ſic faceret. Reſpõdit tu ſeruum iſtum verberibus obiurga, nam & ego iraſcor propter quod non cædo. Vnde concludit ibi Seneca Nihil tibi liceat, dum iraſceris. Et hoc ideo, quia tunc vis omnia tibi licere, pugna tecum ipſe ſi iram vincere non potes, illa incipit iam vincere te. Tertiò eſt quædam percuſſio ex iuſtitia & æquitate, ſicut iudices ſeculares malos percutiunt. Vnde Mich. 6. Ego incœpi percutere te ſuper peccatis tuis. Et qui propter iuſtitiam ſine commotione animi ſic percutiunt malos, ſunt in hoc innocentes. Vnde Seneca lib. 1. de ira. Et ſi peruerſa induenda magiſtratui veſtis, & conuocanda claſſica cõcio eſt, procedam in tribunal, non furens, non infeſtus, ſed vultu legis, ſed illa ſolennia verba leui magis grauique, quàm rabida voce proferam, & agi iubebo non iratus, ſed ſeuerus, & quum ſeruicem noxio imperabo præſcindi ſine ira eodem vultu eodemque animo ero, quo ſerpentes & animalia venenoſa percutio. Vult dicere. Si iuſtè percutit aliquem, ſententiando, contra ipſum, hoc non facit ex ira, ſed ex iuſtitia. Et Greg. 25. mora. & recitatur in can. diſt. 45. diſciplina, dicit, quod miſericordia ſine diſciplina multum deſtituitur, ſi vna ſine altera teneatur. Ad hoc enim prælatus portat baculum, vt feriat delinquentes, & Iudex gladium non ſine cauſa portat (vt dicit apoſtolus) vt feriat malefactores, vt, iuſtitia exigente, ille ex cenſura eccleſiaſtica feriat, alter percutiendo à populo malitiam extirpet. Sic & ſaluator flagello de funiculis facto, vendentes & ementes percutiendo de templo eiecit. Iſto ergo modo percutiendo ſeruatur iuſtitia, ſicut lib. 4. de nugis philoſophorum narratur de Plutarcho, qui fuit aſſeſſor, & conſultor Traiani Imperatoris, qui cum propter ſua demerita præcepiſſet ſeruum verberari (vt mos erat Romanorum virgis percutere delinquentem) ſeruus verbis iniurioſis inſultauit in eum, dicens quod non decebat philoſophum iraſci, & quod ipſe faciebat contra doctrinam ſuam maximè quia ipſe conſcripſerat vnum librum de clemẽtia ad Traianum. Cui Plutarchus. Vnde inquit tibi ex hoc iraſci videor? Eſt ne ira mea ſi à me debitum recipis? nulla ſigna irę in me vides? Conuerſuſque ad illum qui verberabat, ait. Dum ergo hic: & ego diſputamus, age quod agis, & ſine iracundia retunde ſeruilem contumaciam, & iniquum pęnitere doce magis, quàm obiurgare. Ex quibus concluditur, quod ſanctum eſt delinquentem ex iuſtitia percutere, quia hoc cedit ad reipublicæ bonum. Propter quod Iob. 5. dicitur. Increpationem domini ne reprobes, quia ipſe vulnerat & medetur, percutiet manus eius, & ſanabit. Ad propoſitum ergo iſto genere percuſſionis Deus percuſſit inimicos ſuos in poſteriora.

Seneca.

Tullius.

Parentes.

Correctio.

Boetius.

Ira.

Seneca.

Seneca.

Rom. 13.

Mat. 21.

Et repulit tabernaculum Ioſeph, & tribum Ephrem non elegit. 1350

Hæc eſt tertia pars principalis pſal. in qua ponitur intenta concluſio in toto Pſal. quę eſt quòd dignitas regia in populo Iſrael diuina ordinatione non ſpectabat ad tribum Ioſeph, nec ad deſcendentes ex ea, ſed ad tribũ Iuda, & ad deſcendentes ex ea. Et primò ponitur reprobatio tribus Ioſeph Secundo electio tribus Iudæ, ibi. *Sed elegit.* Quantũ ad primum ſciendum quòd tribus Epharim deſcendens ex Ioſeph totis viribus aſpirabat ad regnum, vt deductum fuit in principio huius pſal. verſicu. 1289. Vnde & pro curatione illorum de tribu Ephraim, quando accepit poſſeſſionem terræ promiſſionis, arca teſtamenti, ad quam omnes recurrebãt fuit poſita in parte, quam accepit in ſortem tribus Ephraim, ſcilicet in Silo, vt habetur Ioſue 18. Vnde dicit quòd Deus ad demonſtrandum, q̃ illã tribũ ad regiam dignitatem non elegerat, permiſſit quòd arca Dei inde, ſcilicet de Silo portaretur ad bellum & ibidẽ à Philiſtiim caperetur, ne in tribu illa maneret, vt ibi principatus non videretur eſſe. Et ſi dicas, nónne Ieroboam, quit fuit de tribu Ephraim, regnauit cum ſuis poſteris ſuper decem tribus? vt habetur 3. Reg. 11. Dico quòd ille regnauit non ex diuina electione, ſed magis tyrannicè, & vſurpatiuè ſicut antè fecerat Saul, qui erat de tribu Beniamin. Hoc ergo oſtendens Pſal. ait, *Et repulit tabernaculum Ioſeph*, id eſt, Ephraim non elegit, qui ſcilicet Ephraim fuerat filius Ioſeph, quã, ſcilicet tribum non elegit dominus ad dignitatem regiam. Et quantum ad hoc notãdum, quòd ratio, quare Deus non elegit tribum Ephraim ad regiam dignitatẽ, fuit ipſius tribus præſumptio, & ſuperbia: quia à Deo non vocati dominari volebant in populo, vt patuit in principio pſal. & in ipſo Ieroboam, qui tyrannicè magnam partem regni vſurpauit. Et ideo notãdum quòd in electione regum, vel prælatorum quatuor maximè conſiderari debent, ſecundum quatuor rerum cauſas. Primò quantum ad cauſam efficientem, vt ſcilicet vbi ſit Dei auctoritas, vt ſcilicet electio fiat, vel à Deo immediatè, vel ab ipſius motione vt Deo dicant concorditer eligentes illud Act. 1. Domine, qui noſti corda omnium, oſtende quem elegeris, &c. Secundò quantum ad cauſam finalem vt ſit reipublicæ vtilitas, exemplo Chriſti dicentis. Ego elegi vos, vt eatis, & fructum afferatis. Tertiò quo ad cauſam materialem, vt ſit perſonæ condignitas. Act. 6. Elegerunt Stephanum virum plenum fide, & ſpiritu ſancto. Vbi vide electi ſufficientiam quò ad ætatem: quia elegerunt virum, quò ad veritatis notitiam: quia plenum fide non ignorantia. quò ad ſanctitatis gratiam: quia plenum ſpiritu-ſancto. Quartò quo ad cauſam formalẽ, vt ſit conueniens, & idonea, ne ſcilicet ſuperueniat aliqua pactio ſimoniaca, amor carnalis, vel reſpectus vtilitatis propriæ, ſed ſit electio ſolum à ſpiritu ſancto, formata ſicut apoſtolorum electio, quos Chriſtus per ſpiritum ſanctum elegit. Act. 1.

3. Reg. 12. Electio multa debet habere.

Iuda tribus rex.

Canti. 6.

Christia. ni Iudæi.

Ioan. 15.

Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit. 1351

Hic ponitur electio tribus Iuda. Et primo ponitur electio tribus Iudæ in generali. Secundò loci in ſpeciali. ibi. *Et ædificauit.* Tertiò perſonæ in ſingulari, ibi. *Et elegit.* Quantum ad primum ſciendum, quòd ad tribum Iuda ex diuina electione ſpectabat dignitas regalis. Primò quia ex illa tribu naſciturus erat Chriſtus, rex regum, & omnium dominus. Et hoc præuidit Iacob, dum filius moriturus benediceret. Geneſ. 49. Qui cum veniret ad Iudam dixit. Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Item iſta tribus meruit dignitatem regiam propter ipſius præ cæteris probitatem. Nam quando Moyſes eduxit populum de Ægypto, & Deus ſiccauerat mare ante eos, adhuc filij Iſrael timentes non audebant intrare mare poſt Moyſen, niſi quod Aminadab, qui erat de tribu Iuda, & princeps eiuſdem tribus aſſecurans cæteras tribus audacter cum omnibus ſuis quadrigis, & rebus intrauit mare, & omnes de tribu ſua poſt eum, quo viſo, cæteri aſſecurati ipſum per mare ſunt ſecuti. Et propter hanc probitatem hæc tribus Iuda habere meruit regiam dignitatem, vt habetur ſuper illo verbo. Anima turbauit me propter quadrigas Aminadab, quia ſcilicet videntes aliæ tribus tribum Iudæ ad hanc dignitatem exaltatam, turbatæ fuerunt, quia non primò intrauerunt. Hoc ergo notans pſalmiſta, ait. *Sed elegit tribum Iuda.* Per hoc autem, quòd Deus reprobato Ioſeph, & tribu Ephraim, elegit tribum Iuda: myſticè datur intelligi, quòd Deus, repulſo priori Iudæorum populo, Chriſtianum populum ſibi elegit hæredem, quod deducit magiſter in gloſ. dicens. His verbis ſignificatur Iudaicus populus à Deo repulſus, & nouus populus Chriſtianorum electus. Vnde meritò non dicit, Et repulit Ruben, qui primogenitus fuit, & cæteros, qui fuerunt ante Iudam, qui meritò viderentur propter ipſorum opera repulſi, cum Iacob eorum peccata deteſtetur. Vel non dicit repulit Beniamin, ex quo Saul fuit, qui vicino tempore fuerat reprobatus, ſed potius eos nominauit, qui clarioribus meritis alios videbantur excellere, ſcilicet Ioſeph qui impiè venditus pro iuſtitia ſublimatur, pauit patrem, & fratres, de quo fuit Ephraim, qui maiori benedictione aui ſui Iacob prælatus eſt. Per hæc ergo pręclari meriti nomina totum illum vetuſtum populum à Deo repulſum intelligimus, & electam tribum Iudæ non pro meritis Iudę, quo longé melior fuit Ioſeph, ſed per tribum Iudę, quia de illa Chriſtus exiuit nouum populum Chriſti prela- um veteri populo ſcriptura atteſtatur, Iudaico populo, Chriſto dicente. Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Sequitur. *Montem Sion, quem dilexit.* Hic ponitur locus ſpecialis, quem pro cultu ſuo Deus elegit, ſcilicet montem Sion: quia in iſto monte mandato Dei altare fuit ędificatum per Dauid, & poſtmodum templum à Salomone, vt habetur 3. Reg. 6. Myſticè autem per montem Sion, qui ſpecula interpretatur, intellige eccleſiam, quę futura ſpeculatur non terrena, quę ab initio hebreę gentis vſque ad Chriſtum procedit, vide ſupra.

Mons Sion ecclesia.

Et ædificauit ſicut vnicornis ſanctificium ſuum in terra, quam fundauit in ſæcula. 1352

Hic oſtendit ſtabilitatem cultus diuini. Vbi notandum, quod ſecundum naturales vnicornis eſt talis naturę, quòd nullum aliud animal permittit ad ſuum cubile accedere. Et hanc ſimilitudinem adducit pſalmiſta, dicens. *Et ædificauit ſicut vnicornis, &c.* quia ſcilicet ad modum vnicornis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus prohibuit omnem alienigenam à sacerdotibus sibi consecratis ad suum cubile accedere, id est in templo sibi ministrare. Vnde num. 3. Extraneus, qui accesserit ad ministrandum, morte morietur. Vnde & Ozias rex, qui in templo sacrificare voluit, dum incensum offerret, statim lepra percussus fuit à Deo, vt habetur 2. Paralip. 26. Dicat ergo Psalmista. *Et ædificauit sicut vnicornis sanctificium suum*, id est, sanctum ædificium, scilicet templum, sed locum assignat dicens, *In terra quam fundauit in sæcula* scilicet in terra sancta montis Sion, quam fundauit perpetuo duraturam pro cultu suo, & regali solio quantum erat ex parte, sua nisi eorum peccata oppositum demeruissent. Mystice autem per vnicornium intellige gentiles superbos per partum virginis ad fidem Christi conuersos. Natura enim vnicornij vt ait Greg. est, quòd isto modo capitur. Nam puella virgo proponitur, quæ venienti sinum aperit, in quo ille, omni ferocitate depositâ, caput deponit, sicque ab eis, à quibus capi quæritur, repentè velut enervis inuenitur, & capitur. Sic & de populo gentili qui cornu gestabat in fronte, scilicet superbiæ despiciens Deum ab apostolis, eorumq; successoribus captus fuit, dum præposuerunt sibi virginem puellam, scilicet virginem Mariam, quę eis sinum suæ gratię aperuit, & statim omni ferocitate dimissa per fidem Christi captus fuit. Et hoc tangens Psal. ait, *Et ædificauit sicut vnicornis sanctificium suum*, vbi glo. Sanctificium est plebs sancta ad Deum conuersa regale sacerdotium, vt ait Petrus. Hoc ergo sanctificium fundauit sicut vnicornis, quia ad modum vnicornis gentes per partum puellæ fide captæ sunt.

Sanctificium.

vnicornis.

Greg. 31. moral. 13.

Maria virgo.

Glossa.

1353 Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum.

Hic nominatur persona electa in singulari. Et tria facit. Quia ponit primò Dei electionem. Secundò electionis intentionem, ibi. *Pascere*. Tertiò intentionis executionem, ibi. *Et pauit*, Quantum ad primum sciendum, q. Dauid ad literam ex pastorali officio pecudum ad regimen populi Dei, quanuis inter omnes fratres suos minimus esset, fuit electus à Deo. Nam vt habetur 1. Reg. 16. cũ dominus reprobasset Saulem regẽ, misit Samuelem in ciuitatem Bethleem ad domum Isai, qui secum in domo septem filios habebat, octauus autem paruulus scilicet Dauid pascebat oues, sciebátque Samuel, q. vnũ de filiis Isai in regem vngere debebat mandato Dei, sed nondum sciebat quẽ, fecit sibi præsentari filios Isai sigillatim. At ille primò præsentauit ei primogenitum suũ Heliab. Et dicit dominus, non est hic. Et sic consequenter omnes filios suos præsentauit Samueli, & nullum illorum elegit dominus. Dixit ergo Samuel ad Isai. Nunquid completi sunt omnes filij tui? Qui respondit, Adhuc est vnus paruulus, qui custodit gregem. Dixitq; Samuel ei Mitte, & adhuc eum. Fuitque adductus Dauid de pascuis. Dixitq; dominus ad Samuelem. Surge, & vnge eum, hic est enim quẽ elegi. Vnxit ergo tunc Samuel Dauid in regem de mandato domini. Hoc ergo breuiter notans Psal. ait. *Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium.* quia quando fuit vocatus, pascebat gregem. *Et de post-*

Dauid electio.

fœtantes accepit eum. Nam secundum grammaticos hic fœtans, tis, idem est, quòd Pecus, pecudis. Vnde *de post fœtantes accepit eum*, id est sequẽtem oues habentes fœtum. Mystice autem per hoc significatur, quòd Christus à Iudæis ad gentes translatus est, quod sic glo. deducit. Dauid ad literam ex pastorali officio pecudum ad regimen hominum translatus est. Christus verò ex hominibus ad homines, id est, à Iudæis ad gentes. Iudæi enim primo erant oues fœtantes, dum præcepta legis seruabant. Ab his ergo translatus est Christus ad regendum homines, id est, fideles, secundum rationem viuentes.

Pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam. 1354

Hic ponitur electionis intentio. Vbi aduertendum, quòd per Iacob intelligitur populus Israel, qui de Iacob descendit, similiter & per Israel. Ipse enim Iacob binominis fuit: quia vocatus est Iacob à parentibus, sed Israel à Deo. Qui populus dicitur hæreditas Dei: quia inter cęteras gentes fuit à Deo specialiter electus ad Dei cultum, per quem hæreditas Dei acquiritur. Sic enim loquebatur Moyses Deut. 32. Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Ad istum ergo finem Dauid fuit electus à Deo, vt pasceret populum suum. Et nota, quòd non ait regere Iacob, sed pascere: quia quilibet alteri prępositus plus debet velle prodesse subditis, quàm præesse, pascere quã dominari. Et non solum pascere subditos cibo temporali: quia hoc cibo à subditis prælatus debet pasci, secundum quòd dicit apostolus. Si nos vobis spiritualia seminamus, non magnum est, si nos carnalia vestra metamus. Sed magis cibo spirituali, vt habetur Hier. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina. Vndè conditiones veri pastoris ostendens Adam in de perseuerantia, super illo verbo Ioan. 10. Ego sum pastor bonus, dicit. Octo sunt, in quibus officium boni pastoris disponitur. Ad hoc enim vt sit bonus pastor humilis, & fidelis, debet habere panem in pera, canem in fune, baculum cum virga, cornu cum fistula. Panis est verbum Dei. Pera est memoria verbi. Canis est zelus pastoris, qui zelare habet pro domo domini: & deijcere lupos pijs latratibus sanctæ prædicationis, & orationis indefessæ. Funis, quo canis tenetur est moderamen zelantis, & discretio, qua zelus pastoris spiritu pietatis, & scientiæ temperatur: ne forte (vt ait Apostolus) zelum Dei habeat, sed non secundum scientiam. Baculus est piæ exhortationis consolatio, qua sustentet pusillanimes, & consoletur ne in tempore tribulationis deficiant. Virga est potestatis auctoritas, qua corripiat inquietos, ne de impunitate audaciam sumant. Cornu cuius sono terribili ad belli conflictum milites animantur, est terribilis gehennæ comminatio, qua Christi milites contrà vitiorum mollitiem spiritu fortitudinis accingunt. Fistula, quæ dulcius canit, æternæ beatitudinis suauitatem designat: quam subditorum auribus fidelis pastor dulciter, ac frequenter inculcat &c. Isto ergo modo Deus elegit Dauid pascere Iacob seruum suum. Quæ omnia in se Dauid fidelis habuit, vt ex primis duobus libris regum potest deduci.

Pastor. Prælat.

1. Cor. 9.

Et

1355 Et pauit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

Hic ponitur intentionis electionis per ipsum Dauid executio, scilicet quomodo Dauid sanctè & iustè rexit populum à Deo sibi datum. Vbi nota quod aliqui mundas, & innocentes habent manus, scilicet opera, sed cor maculatum. vt puta, qui bona agunt, vel mala declinant, non quidem amore iustitiæ, sed timore pœnæ. Et contra istos dicitur, quòd Dauid habuit in regendo populum cordis innocentiam. Aliqui autem habent cor mundum, & habent zelum Dei, sed non secundum scientiam, vt puta qui carent intellectu, & prudentia, sicut pastores illiterati, aliter tamen boni, qui cæci cæcos dicuntur ducere. Et contra istos dicitur de Dauid, quòd habuit in regendo populum intellectum, & prudentiam, per quam omnia prudenter agebat: quia in intellectibus manuum suarum, id est in prudentia, per quam dirigebat opera sua, *deduxit eos*. id est, regebat eos. Sic enim de Dauid literam de Dauid dicitur. 1. Regum 18. quod Dauid in omnibus viis suis prudenter agebat. Sed hic dubitatur, quomodo Dauid commendatur de cordis innocentia, cum multa enormia peccata commiserit, vt ostensum fuit vers. 54. Respondeo primò, quòd Asaph, qui psalm. istum fecit fuit contemporaneus ipsius Dauid. Vnde possibile fuit, quòd quando istum psalmum fecit, Dauid nondum peccauerat, illis peccatis. Vel quod si iam peccauerat, quòd ab illis per pœnitentiam resurrexerat. Pœnitens autem peccator amplius dici non debet. Vel aliter, quia principale quòd Deus intendebat in populo suo, erat sibi soli cultum diuinum exhiberi, etiam si aliis peccatis ex humana fragilitate peccasset. In hoc autem Dauid fuit fidelissimus, quia nunquam idololatrauit, nec aliis idololatrãdi dedit exemplum, vt fecerunt alij reges, vt Salomon, & successores eius. Et quantum ad hoc pauit eos in innocentia &c. Mysticè autem hoc sonat contra prælatos, qui emolumenta à subditis recipiunt, sed officium, quod subditis debent, non impendunt. Illi enim non gregem sibi commissum, sed seipsos pascunt. De quibus conqueritur dominus dicens. Væ pastoribus, qui pascunt semetipsos, gregem autem meum non pascunt. Contra quos meritò subditi clamant. Aduersum me terra mea clamat, si fructum eius comedi absque pecunia. Quod exponens Grogor. dicit. Fructus enim terræ absque pecunia comedere, est ex ecclesia quidem sumptus accipere, sed eidem ecclesiæ prædicationis precium non præbere. Terræ ergo fructum absque pecunia comedit, qui ecclesiastica commoda ad vsum corporis percipit, sed exhortationis ministerium populo non impendit. Quid ad hoc nos pastores dicimus, qui aduentum districti iudicis præcurrentes, officium quidem prędicationis suscipimus, sed alimenta ecclesiastica muti manducamus? Exigimus quod nostro debetur corpori, sed non impendimus quod subditorum debetur cordi.

Dauid quomodo fuit innocens.

Ezechiel. 34. Iob. 31. Greg. 22. moral. c. 23.

Psalmus iste istum habet titulum, *Psalm. Asaph.* Asaph enim quidam propheta fuit tempore Dauid qui multos psalmos fecit, scilicet à septuagesimo secũdo psalmo, scilicet quàm bonus Israel Deus inclusiuè, vsque ad psal. 84. exclusiuè scilicet, quam dilecta. Et illos vndecim psalmos contiguos fecit ipse Asaph propheta. De materia autem psalm. dicunt doctores, quòd de persecutione populi Israel, quæ tempore istius prophetæ futura erat sub Antiocho illustri, de qua etiam egit psalmista 43. Quam persecutionem iste prævidens in spiritu deplorat, deprecans Deum, vt misereatur populo suo. Vel secundum alios hic agitur de persecutione populi Israel facta per Nabuchodonosor regem Babylonis, qui ciuitatem Hierusalem cepit, Iudæos duxit captiuos in Babylonem, & templum destruxit. Et litera psalmi vtrique persecutioni congruenter applicatur. Quapropter dicendum videtur, quod psalm. prævidit vtranque persecutionem futuram, scilicet Babyloniorum sub Nabuchodonosor, & Græcorum sub Anthiocho. & pro vtraque sub eodem contextu verborum fecit istum psalmum, rogans Deum pro populo Israel. Nam in vtraque persecutione gentes occupauerunt hæreditatem Dei, scilicet terram promissionis datam Iudæis, polluerunt templum, occiderunt populum Dei, & captiuauerunt, de quibus iste psalm. agit. Intentio psalm. est omnes mouere de bonis proximorum lętari, & compati calamitatibus, & malis. Et secundum hoc psalm. iste habet tres partes, quia psalm. primò videns prædictam persecutionem lamentatur. Secundò pro eius liberatione Deum deprecatur, ibi. *Vsquequo*. Tertiò de ipsius terminatione consolatur, ibi. *Nos autem populus tuus*. Applica literam vtriq; persecutioni habes fundamentum in Nicolao. Quantum verò ad sensum propheticum hic psalm. prævidet persecutionem martyrum post Christi ascensionem toto orbe futuram, & ideo misericordiam Dei implorat, ne succumbat ecclesia. Et ad istum sensum diuiditur psalm. sicut ad literam dictum est. Sic ergo procedam, quia in quolibet passu primò expolito sensu literæ, sensum propheticum dicam. Prima ergo pars in qua ponitur futuræ persecutionis lamentatio diuiditur, quia psalm. vt facilius diuinam impetret misericordiã dictam persecutio nem exaggerat, ostendendo quantum grauis fuerit. Ad hoc autem ostendendum quatuor narrantur à psal. Et primo offensa Dei ostenditur & iniuria. Secundò populi Dei narrantur homicidia, ibi. *Posuerunt*. Tertiò occisorum insepulta deplorantur corpora, ibi, *Effuderunt*. Quartò illata à gentibus explicantur opprobria, ibi. *Facti sumus*. Quantum ergo ad primum sciendum quòd aliqui istum textum intelligere volunt de vltima captiuitate iudæorum facta per Romanos, quando Romani ceperunt ciuitatem Hierusalem & funditus eam euerterunt & templum: & multum sanguinem Iudæorum sparserunt. Sed hoc stare non potest, propter hoc quod psal. ait, *Deus venerunt gentes in Hereditatem tuam*. Hæreditas enim Dei dicuntur *tas Dei.* hæreditas cum hæreditas ad solos filios spectet, & solum boni & electi sint filij Dei, sequitur quod solum boni hęredes sunt Dei.

PSALM. LXXVIII.

1356 DEus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et hoc est, quod dicit apostolus. Rom. 8. quod si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sed quod nullus electorum tunc esset in Hierusalem, quando per Romanos fuit dissipata, ex hoc patet, quia, vt dicitur in historiis scholasticis, ante aduentum Romanorum omnes fideles angelorum vocibus fuerunt moniti, vt inde recederent; quòd & sic factum fuit, vt ostendi versi. 1074. Et hoc est, quod dicit gl. hic. Non potest hoc accipi de temporibus post ascensionem Christi, quando vastati sunt Judæi per Romanos. Tunc enim populus, qui remanserat in Hierusalem, hereditas Dei non erat, omnes enim reprobi, & excæcati erant. Omnes enim boni, & fideles, aduenientibus Romanis, monitu angeli in regnum Agrippæ secesserunt. Potius ergo iste Psal accipiendus est de tempore antequam Christus veniret. Tunc enim populus ille hereditas Dei erat, quia ibi erant multi prophetæ, & sancti, scilicet quando ducti sunt in Babyloniam. Vel de persecutione facta ab Anthiocho tempore Maccabæorum. De ista ergo persecutione futura à spiritu sancto edoctus ait de gentib. *Deus, venerunt gentes.* scilicet Græci *in hæreditatem tuam*, scilicet in Hierusalem, vbi aliqui boni erant. *Polluerũt templum sanctum tuum*, quia vt habetur 1. Maccab. 1. Antiochus posuit abominabile idolum super altare in templo. Et aduerte, quòd tempore istius Psal. nondum erat factum templum, & tamen in templo futura narrat quasi facta, & præterita. Et hoc propter certitudinem prophetiæ. Sequitur. *Posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam*, id est, fecerunt Hierusalem desertam, non tamen eam funditus euerterunt, sicut custodes vinearum, vel fructum faciunt sibi in vinea tugurium, vel aliquod ædificium desertum, vnde possint circuncirca videre damnum inferentes. Sic ad horum similitudinẽ Hierusalem deserta videbatur. Et tunc impleta fuit prophetia Esaię dicentis. *Derelinquetur filia Sion* sicut vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario. Mysticè autem templum Dei est quilibet bonus vide versi. 136. Diffusius autem de hoc vide in postillis Nicol. Hoc autem templum polluitur, quando peccato aliquo iusti anima inficitur &c. Vide etiam de templo, quod est quilibet iustus versi. 751.

Judæi. *Esa. 1.* *Templũ est anima iusti.*

1357 **Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.**

Hic ponuntur sanctorum homicidia. Vbi notã, quòd propriè morticinus est nomen compositum. Et hoc dupliciter. Primò, quia mors componitur cum cædo, dis, & fit morticinus, a, um, id est, morte cæsus, & interfectus, & tunc producit penultimam. Item mors componitur cum cado, dis, & fit morticinus. a. um id est morte cadens, sicut quãdo est mortalitas hominum, vel animalium, & tunc corripit penult. Vnde versus. De cado morticinũ, de cædo morticinúmque. Hic autem accipitur prout componitur cum cædo. & sic morticina sunt corpora sanctorum, quę ab infidelibus cęsa fuerunt: quod literaliter fuit in persecutione Antiochi, qua nolentes à lege Dei discedere, passim occidebantur. Vnde dicitur 1. Macca. 1. quod Antiochus perdidit populum multum ex Israel, & in fine eiusdem capituli dicitur, quòd multi de populo Israel diffinierunt apud se, vt non manducarent immunda, & elegerunt magis mori quàm cibis coinquinari immundis, & noluerunt infringere legem Dei sanctã & trucidati sunt. Et nota istorum Græcorum crudelem stultitiam: quia tępore persecutionis illius multi sancti, dum trucidarentur spe resurrectionis confortabantur, vt patet 2. Macca. 7. vbi trucidati ipsi Antiocho dicebant. Tu, scelestissime, in præsenti vita nos perdis, sed rex mũdi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione nos suscitabit. Hanc ergo spem resurrectionis insipiens, & crudelis Antiochus ab eis auferre volens, mortuorum corpora dabat volatilibus cœli, & bestiis terræ comedenda, stultè cogitans, quòd sanctorum corpora per diuersas aues, vel bestias comesta Deus in vnum reunire per resurrectionem non posset, non cogitans, quòd ille, qui de nihilo fecit hominem, corpus hominis in diuersis mundi partibus dispersum reunire potest. Hanc ergo stultam crudelitatem ponens Psal. dicit. *Posuerunt morticina seruorum tuorum* &c. Mysticè autem morticina, & carnes sanctorum dantur bestiis terrę, & volatilibus cœli, quia caro nostra multotiens exponitur potestati dæmonum, qui dicuntur bestiæ terræ, & volatilia cœli, sed nunquam anima, vt de Christo ostendit Greg. vide supra versi. 396. Ipsi autem dæmones bestiæ dicuntur, quia ratione non vtuntur. Vnde de anima, quæ à gratia cadit in peccatum, & sic fit habitatio dæmonis dicitur Soph. 2. Quoniam facta est in deserto cubile bestiæ. Dicuntur etiam volucres cœli, quia habitant istud cœlum aereum, de quibus saluator ait, quod volucres cœli comederunt semen, quod cecidit secus viam.

Morticinum.

1358 **Effuderunt sanguinem ipsorum, tanquam aquam in circuitu Hierusalem, & non erat, qui sepeliret.**

Hic ostenditur, quòd occisorum corpora dimittebantur insepulta: quod erat signum crudelitatis maximæ, sæuire namque in viuos crudelitas est, sed in mortuos sæuire summæ crudelitatis est indicium. Isti autem persecutores non solum in viuentes, sed etiam in mortuos sæuiebant. Sicut enim sepelire mortuos opus est pietatis, sic abiicere mortuos à sepultura, crudelitatis est opus. Sic ad literam fuit tempore persecutionis Antiochi. Quia tanta fuit copia cædis Iudæorum infra ciuitatem Hierusalem, & extra, vt nulli vacaret defunctorum corpora sepelire, dum omnibus periculum immineret. Quę notans psalmista dixit, quòd *effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem*, scilicet per totam Iudęam, in cuius medio Hierusalem erat. Sic enim ad literam scribitur. 1. Macca. 1. Et effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis. Et quod insepulta ipsorum occisorum remanerent corpora apparuit de Iason, de quo ibidem, scilicet, 2. Macca. 5. dicitur, quod fuerit proditor gẽtis suæ quòd ille qui multos de patria sua expulerat, & qui insepultos inultos abiecerat, ipse & inlamentatus, & insepultus abiectus est, vt per ea, per quæ peccauerit, torqueatur. Sapien. 11. Sed quamuis prohibere defunctis iustorum sepulturam

tam sic crudelitatis ipsis tamen iustis nihil infertur nocumenti: quia si careant sepultura hominum nobiliori modo per sanctos angelos sepeliuntur. Sicut & econtra mali potentes nobilium hominum sepultura honorantur, sed ab angelis sepeliuntur in inferno, vt Christus ostendit de mendico Lazaro & diuite epulone Lucæ. 16. Quod ad propositum pertractans Petrus Rauennas ait. Mortuus est diues & sepultus est in inferno. En fratres quam rerum lamentanda mutatio pauperem portant angeli, diuitem deglutit infernus. Quare ergo sic sepulturæ pompa mentitur, in sepultura diuitis migrat tota ciuitas, cum funus effertur pauperem portat diuinorum miseratio baiulorum. Meritò mox ei officia deputantur angelica, cui tam crudeliter negata sunt ipsa humanitatis extrema. Funus diuitis antecedit lugubris turba suorum. feretrũ pauperum antecedit angelorum psallentium multitudo & portatur ab angelis in sinum Abrahæ. Sed cur Abrahã sic ambit pauperẽ, diuitem sic refugit & refutat? Nonne ipse diues fuit Re vera diues fuit, sed pauperibus nouit succurrere & opes prerogare magis gestiuit in sinu pauperis, quàm in horreis recondere suis, sicut toto ordine vitę suę perdocetur. Exterus patria domus nescius ipse & domus omnium fuit, & patria sciens se non possessorem sed dispensatorem diuinę potius largitatis &c.

Sepultura bonorum & malorum Petrus Rauennas.

1359 **Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio, & illusio iis, qui in circuitu nostro sunt.**

Hic illata à gentibus explicantur opprobria. Terra enim promissionis situata erat inter gentes idololatras, quorum idola Iudæi despiciebant, & prædicabant illa esse dæmonia. Vnde & gentes Iudæos habebant odio, & sic letabantur in ista persecutione Iudæorum & illos deridebant, dicentes. Vbi modo est Deus vester. Nonne videtis, quod vos defendere non potest & similia. Et sic opprobria & contumelias inferebant Iudæis. Vnde ad literam de ista persecutione dicitur 1. Maccab. 1. quòd vniuersa domus Iacob induit confusionem. Istud autem opprobrium tanto maius fuit, quanto status ciuitatis illius, & populi erat prius in maiori gloria & honore. Vnde Abac. 2. Repletus est ignominia per gloriam. Et de hoc vicini eorum Philistiim, & aliæ gentes letabantur. Vnde dicebat populus ille, illud Thren. 1. Omnes inimici mei audierunt malum meum, letati sunt, quoniam tu feciśti. Quæ omnia notans psalmista ait. *Facti sumus opprobrium vicinis nostris &c.* Consimilia verba pro ista persecutione dicebat superius psalm. 43. posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem, & derisum iis qui in circuitu nostro sunt: vide supra versic. 722. Et quid sit opprobrium, vide ibi. Quid sit subsannatio. vide versic. 11. Quid autem sit illusio: nota quod ludo, is, componitur cum in, & mutata in n, l. fit illudo dis. vnde illusio. & est illusio idem, quod deceptio, vel derisio, Mysticè autem sunt verba hæc bonorum qui hodie in opprobrium subsannationem & illusionem habentur à malis. quoniam vt dicitur Iob. 12. Deridetur iusti simplicitas, quia quicquid virtutis boni peragunt, totum à malis interpretatur in malum. vide supra versicu. 449.

Illusio.

Vsquequo, domine, irascēris in fine, accendetur velut ignis zelus tuus? 136R

Hic pro liberatione à dicta persecutione, ponitur deprecatio. Et tria facit, secundum quod tria à Deo petit, scilicet, quia petit primo, persecutionis determinationem, secundò persecutorum punitionem, ibi. *Effunde*. tertiò peccatorum populi remissionem, ibi. *Ne reminiscaris*. Quantum ad primum sciendum, quod propriè ira, nec zelus cadit in Deo, sed solum metaphoricè, vt dictum fuit versic. 55. Vnde hic ait glos. Ira & zelus Dei non sunt perturbationes eius, qui cum tranquilitate iudicat, sed nomine iræ vindicta iniquitatis accipitur, quando nos pro malis punit commissis. Nomine vero zeli exactio castitatis intelligitur, ne anima legem Dei contemnat, & à Deo suo fornicando dispereat. Ne ergo ista persecutio quæ procedebat ex ira Dei, & zelo erga populum suum duret vsque in finem: id est, vsque ad consumptionem totius populi Israel, Psalmista prætatur, dicens. *Vsquequo domine irascēris in finem?* quasi dicat ne vsque in finem ira tua desęuiat supplico. Conformiter rogabat Psal. 12. dicens vsquequo domine obliuiscēris me in finem &c. Vnde subdit. *Accendetur velut ignis zelus tuus?* Interrogatiuè dicitur quasi dicat. Non decet misericordiam tuam quòd zelus tuus sæuiat, & continuetur vt ignis qui lignis non parcit, sed quandiu combustibile cõtinuè accenditur. & benè ira Dei accendi dicitur, quia ignis accensus, aliqua deuorat, aliqua purgat, ligna redigit in cineres, sed purificat aurum. Sic & ira siue zelus Dei euenit bonis & malis, sed iustos purificat, malos autem exterminat.

Ira Dei *Zel' Dei*

1361 **Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt & in regna quæ nomen tuum non inuocauerunt.**

Hic petit malorum punitionem, & primo facit hoc. Secundò assignat rationem, ibi. *Qui comederunt*. Quantum ad primum sciendum, quod pœna peccati culpæ correspondet. Culpa verò istorum persecutorum fuit quod iram suam non solum supra Iudæos sparserunt, sed ipsam effuderunt totaliter omnem crudelitatem exercentes in eis. Propter quod de eis statim prædicit. *Effuderunt sanguinem eorum tanquam &c.* Ideo nunc de ipsorum pœna consimiliter Deo dicit, *Effunde iram tuam super gentes &c.* Aliud est enim, Deo iram suam spargere aliud effundere, quoniam de illo, quod spargitur pars retinetur, & non totum emittitur, quòd autem effunditur, totum emittitur. Et sic spargit iram suam Deus: quando vt iratus peccata punit, vt corrigat, sed ipsam effundit, quando vt iratus peccata punit vt damnet. Iram Dei spargi, non effundi notabat Psal. 29. dicens. Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius. Sed iram effundi ad æternum interitum ostendit Moyses dicens Misisti iram tuam: quæ deuorauit eos. Sic ergo Psalmista contra persecutores populi Dei postulat dicens. *Effunde iram tuam &c.* Et secundum glo hic non est hoc dicere maliuolentia: sed prævisa dicuntur. Figura enim optandi futura

Effunde iram Dei vel spargere. *Exo. 15.*

prædicit

Universidad de Deusto Biblioteca

A prædicit. Et aduerte quod hic per gentes intelligit subditos, sed per regna ipsorum reges, & principes, qui tam maiores Græcorum quam populares contra Iudæos sæuiebant, qui nec Deum nouerant per fidem, nec eius nomen inuocabant. Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt? vt dicit apostolus Rom. 10. Aduerte tamē generaliter, quòd quandoque illos quos ira Dei fortius damnare despicit, illos hic diuitius in suis iniquitatibus tolerat, vt euidentiorem causam dānationis ipsorum ostendat. Similiter & iustos, quos *Grego. 5. mor. c.15.* altius præmiare disponit, multotiens eius ira trāseundo hic celerius punit. Quod notans Grego super illo verbo Iob 4. Vidi eos, qui operantur iniquitatem, flante Deo, spiritu iræ eius esse consum B ptos, dicit. Quomodo, flante Deo, spiritu iræ eius consumpti sunt iniqui, qui plerumque hic, diutius subsistere iustis fælicius permittuntur. Hinc *Psal. 72.* namque de illis per psalmistam dicitur. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagallabuntur. *Hier. 12.* Hinc & Hieremias ait. Quare via impiorum prosperatur? Quia enim, sicut scriptum est, Dominus patiens redditor est, sæpe diu tolerat, quos in perpetuū damnat. Nonnunquam verò concitè percutit, quia pusillanimitati innocentium consolando occurrit. Aliquando ergo omnipotens Deus diu iniquos præualere patitur, vt iustorum vita mundius purgetur. Aliquandoque verò iniustos celerius trucidat, eorumque interitu innocentium corda confirmat. Si enim omnes ma C lè agentes trucidaret, extremum iam iudicium quibus exhiberet? Si autem nullum omnino percuteret, quis Deum res humanas curare credidisset. Nonnūquam ergo iniquos ferit, vt ostendat quia inulta mala non deserit. Nonnunquam verò iniquos diu tolerat, vt considerantibus insinuet ad quid eos ad iudicium reseruat &c.

1362 Quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt.

Hic ostenditur causa punitionis eorum. Comedere enim aliquando stat pro destruere, vel dissipare. Per Iacob verò intellige populum Israel, ex eo natum. *Comederunt ergo Iacob*, quia bona populi D ex Iacob nati diripuerunt, & magnam populi partem occiderunt, & captiuauerunt. Isto enim modo tyrannus dicitur comedere pauperes sibi subditos. *Et locum eius desolauerunt*, id est, ciuitatem Hierusalem, quæ erat metropolis totius regni, in qua erat & templum, & palatium regium. Hanc ciuitatem desolauerunt. Sic enim ad literam de ciuitate Hierusalem fecit Antiochus, vt habetur 1. Macca. 1. *Comedore peccatorum.* Quia spoliauit templum omnibus iocalibus suis, accepit aurum, & argentum, fecit magnam cædem hominum, & ciuitaten incendit igni, & fugerunt habitatores Hierusalem, & facta est ex terra semini suo, & nati eius reliquerunt eam. Et sic secundum gloriam eius multiplicata est ignomina eius. Moraliter autem notandum quod E in scriptura reperitur comestio mala multiplex. vide in dictionario, ibi, Comestiò.

1363 Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum: citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.

Hic postulat peccatorum populi remissionem. Et primò postulat peccatorum remissionem, secūdò ad hoc adducit rationem, ibi. *Ne forte.* Prima in duas, quia primò petit peccatorum remissionem: secundò diuini auxlij collationem, ibi. *Adiuua.* Quantum ad primum sciendum, quòd nec memoria propriè nec obliuio cadit in Deo, sed iuxta nostrum modum loquendi dicitur recordari peccatorum nostrorum, quando ipsa punit, sed obliuisci, quando ipsa dimittit per veniam. *Obliuio Dei. Memoria Dei.* Quod notans Grego. ait. Quis nesciat quia Dei memoria nec obliuione rerum rumpitur, nec recordatione sarcitur? Sed cum aliqua deserens permittit more nostro obliuisci dicitur, & cum post longum tempus, *Greg. 32. mora. c.5.* quæ voluerit visitat, nostræ mortalitatis more recordatus vocatur. Quo enim pacto diuinitatis eius vim obliuio dissipat, cui ipsa quoque laudabilis memoria essentialiter concordat? Nulla namque nisi præterita aut absentia recordantur. Quomodo ergo Deus præteritorum reminiscitur, cum ipsa in semetipsis prætereunt, eius verò nutui semper præsentia existunt? Aut quomodo absentium recordatur, dum omne quod est, per hoc illi præsto est quòd in ipso est, quòd si præsto non esset, omnino non esset. Nam non existentia videndo creat, existentia videndo continet. Quicquid ergo creator non videt, essentia subsistendi caret &c. Ad propositum ergo orat psalmista, vt Deus peccatorum populi non recordetur, id est, vt parcendo illa dimittat, dicens. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum*, quasi dicat hæc mala nobis inferunt inimici, sed scio te nos flagellare pro peccatis nostris, ideò dimitte peccata, & cessabunt flagella. Quòd autē dicit iniquitatum nostrarum antiquarum, per hoc non intelligit de præteritis tantum, cū & illo persecutionis tempore etiam aliqui Iudæi idola sequerentur, vt habetur 1. Maccab. 2. Sed dicit, *iniquitatū antiquarū*, id est, similiū antiquis, quib. innumeris annis peccauerunt, idola colendo, vt patet per totum librum iudicum. *Citò anticipent nos misericordiæ tuæ*, id est, misericordia tua præueniat iudicium, quia nisi indulgentia præueniat in iudicio, non absoluetur reus. Vel *anticipent nos misericordiæ tuæ*, scilicet ante totalem consumptionem populi tui. Et dico citò, *quia pauperes facti sumus nimis*, id est, expoliati afflicti, & iam quasi ad nihilum redacti, quasi dicat, Si differs misereri, erimus consumpti totaliter. *Misericordia præuenit nos.* Nota quòd in omni nostra bona actione misericordia Dei nos præuenit, & anticipat, & nunquam nos Deum præuenimus. Vnde Psalm. 58. Deus meus misericordia eius præueniet me. vide supra versiculo 947. *Grego.* Hoc satis deducit Gregor. 33. mora. c. 25. dicens. Nemo quippe, vt diuina eum gratia subsequatur, prius aliquid contulit Deo. Nam, si nos Deum *Psal. 58.* benè operando præuenimus, vbi est, quod propheta ait. Misericordia eius præueniet me? Si quid nos *Ephe. 2.* ei bonæ operationis dedimus, vt eius gratiam mereremur, vbi est, quod apostolus ait. Gratia salui facti sumus per fidem, & hoc non ex vobis, sed donum Dei est: non ex operib. vestris, vt ne quis glorietur. Si nostra dilectio Deum præuenit, vbi est, quod Ioannes ait. *1. Ioan. 4.* Non quia nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos? Vbi, est, quod per Oseam dominus dicit. *Osee. 14.* Diligam eos spontaneè. Si sine eius munere nostra virtute Deum sequimur, vbi est, quòd per euangelium veritas dicit. Sine me nihil potestis facere? *Ioan. 15.* Vbi est

quòd

quod ait. Nemo potest venire ad me, nisi pater A *Ioan. 6.* meus traxerit eum. Item: Non vos me elegistis, *Ioan. 15.* sed ego elegi vos; Si saltem dona bonorum operum virtute nostra benè cogitando preuenimus, vbi est quod per Paulum tam subtiliter dicitur vt omnis de se humanæ mentis fiducia ab ipsa cordis radice præscindatur eum ait. Non quod sufficientes simus aliquid cogitare à nobis quasi ex nobis, sed *2. Corin. 3.* sufficientia nostra ex Deo est. Nemo ergo Deum preuenit meritis, vt tenere eum quasi debitorem possit sed miro modo æquus omnibus conditor, & quosdam prælegit, & quosdam in suis reprobis moribus iustè derelinquit. Nec tamen electis suis pietatem sine iustitia exhibet, quia hic eos duris afflictionibus premit. Nec rursum reprobis iustitiam sine misericordia exercet, quia hic æquani- B miter tolerat, quos quandoque in perpetuum damnat. Sic ergo electi preuenientem se gratiam consequuntur, & reprobi iuxta quod merentur accipiunt, & de misericordia inueniunt electi, quod laudent, & de iustitia non habent reprobi quod accusent &c. Hoc ergo considerans psalmista pro liberatione populi non sua allegat merita, sed præuenientem Dei postulat misericordiam, dicens, *Citò anticipent nos misericordiæ &c.*

1364 Adiuua nos Deus salutaris noster: & propter gloriam nominis tui domine libera nos: & propitius esto peccatis nostris, propter no- C mentuum.

Hic postulata peccatorum indulgentia consequenter erga hostes postulatur Dei gratia, vt scilicet Deus populum adiuuando protegat. Videbant enim hostes fortes se infirmos, ideo ad Dei recurrunt auxilium, dicentes. *Adiuua nos Deus salutaris noster*, scilicet qui saluator noster fuisti, de seruitute Pharaonis, qui nos saluasti de captiuitate Babylonis: nunc adiuua nos in præsenti persecutione. Hoc autem dicendo recolit beneficia præterita, & sic magis captat Dei beneuolentiam. Conditio enim magnifici est libenter audire bona quæ contulit. vt habetur quarto ethicorum. D Et hinc vulgariter dicitur, quòd gratiarum actio est ad maiora prouocatio. *Et propter gloriam nominis tui domine libera nos.* quasi dicat, non allegamus merita nostra, sed gloriam nominis tui. vt, scilicet, ab ista persecutione per te liberati nomen tuum gloriosè per mundum innotescat. Ideo *propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.* Quid autem sit aliquem alteri propitium fieri: vide versiculum trecentesimum quinquagesimum quintum. Qualiter autem Deus suos adiuuat, vide versiculum nonagesimum nonum, & trecentesimum primum, & sexcentesimum trigesimumprimum, & sexcentesimum septuagesimum tertium, & octingentesimum septuagesimu- E secundum, & millesimum contesimū trigesimumquintum. Moraliter autem ista verba sunt cuiuslibet volētis benè agere, eo quòd liberum arbitrium sine Dei gratia ad meritoriè peragendum, est inualidum, vt ostendit Magist. li. 2. dis. 25. Ideo Dei inuocare debemus adiutorium, dicentes. *Adiuua nos Deus salutaris noster &c.* q.d. gratia tua adiuuet li- A berum arbitrium, non tamen ab opere meritorio ex hoc excludit liberum arbitrium, qui enim adiuuatur etiam ipse aliquid facit. Notandum est ergo quòd adiuuat nos multipliciter Deus, scilicet ad rectè incipiendum, & virtuosè perficiendum. Primum adiutorium datur infallibiliter, datur cuilibet qui non resistit sicut sol *Adiutorium Dei.* omnia illuminat, nisi ponatur obex. Vnde ait Origenes super librum numeri. *Origenes* Maior cura pro nobis à Deo geritur ad nostram salutem, quàm ab aduersariis procuretur ad mortem: quia Deus pater & filius & spiritus sanctus, non solum prouocant ad salutem, sed etiam pertrahunt. Igitur nisi coniunxerimus nos aduersariis nostris, & ipsorum partem fortificauerimus, gratiam adiuuan- B tem habebimus. Et ideo nulla alia causa est quare quis adiuuantem Deum non sentit, nisi illa quam ponit psal. dicens. *Psalm. 51.* Ecce homo qui non posuit Deum adiutorium suum. Secundò adiutorium datur omnibus, nisi quis gratiam receptam negligat. Propter negligentiam enim & gratia data perditur & danda non obtinetur. *Gratia. Adiutorium. Lapis dicitur gratia.* Dicit Solinus quòd in capite draconis est quidam lapis preciosus, qui extrahitur à draconibus viuis, quia scilicet draco quibusdam herbis somniferis dormire cogitur, vt ab eo viuente sic lapis extrahatur. Sic & diabolus volens auferre ab homine viuente lapidem preciosissimum diuinæ gratiæ, quo viuitur: primò soporem negligentiæ procurat, sciens quòd à litera viuente lapidem illum auferre non C posset. *Chrysost.* Vnde Chrysostomus super Mattheum, dicit, quòd gratia est adiutorium infirmitatis humanę. Adiutorium aūt non datur dormientibus, sed festinantibus. Istud apparuit in beato Antonio, de quo in vitis patrum ait Hieronym. *Hierony.* quòd cum aduersus malignos spiritus bellum gereret & ab ipsis multa sæuissima vulnera pertulisset, cum gaudio per radium solis desuper venientem, & dæmones effugantem, Christi intellexit aduentum ad se, & ait. Vbi eras ô bone Iesu, vbi eras? Quare ab initio non affuisti, vt curares vulnera mea? Et vox ad eum facta est. Antoni hic eram, sed spectabam certamen tuum. Nunc autem quia dimicando viriliter non cessisti, semper tibi auxiliabor. *Rom. 8.* Propter quod dicitur Spiritus adiuuat infirmitatē nostram. D Non autem dicit negligentiam nostram.

Non fortè dicant in gentibus, vbi est deus eorum: vt innotescat in nationibus coram oculis nostris. 1365

Hic assignat rationem vt Deum inclinet ad præstandum sibi adiutorium. Ad hoc autem psalmista adducit quatuor rationes quibus vult Deum ad misericordiam populi sui inclinare, quia hoc decet primò diuinam reuerentiam, secundo diuinam iustitiam, ibi. *Vitio.* tertiò diuinam potentiam, ibi. *Secundum.* Quartò persecutorum malitiam, ibi. *Et redde.* Quantum ad primum sciendum quòd sicut ad Dei honorem pertinet ipsum prædicare misericordem & omnia posse: sic contra eius reuerentiam est de ipso sentire opposita, scilicet quòd non sit misericors, nec omnipotens. Gentiles autem videntes Iudæorum populum in tanta persecutione, & exterminatione, faciebant talem rationem contra Deum,

Deum. Deus, quem colunt Iudæi aut vult eos iuuare & non poteſt aut poteſt ſed non vult. Si primum, ergo eſt impotens, ergo non eſt Deus. Si ſecundum , ergo eſt crudelis , ergo non eſt. verus Deus. Vbi ergo eſt Deus Hebræorum? Et hoc eſt quòd ait pſalmiſta, *Ne forte dicant*.ſ. obſtinatè *in gentibus*.id eſt.inter gentes dicant. *Vbi eſt Deus eorum?* id eſt, Deus Iudæorum nullius virtutis eſſe vel momenti videtur, *& innoteſcat coram oculis noſtris* i. ad tantum deueniãt gentes, vt hoc nobis in facie dicant, quia tanta Dei iniuria nullo modo eſt tollerãda. Tales ſic contra Deũ arguentes non aduertunt quòd & ſi Deus naturaliter eſt miſericors & omnipotens, eſt etiam iuſtus, & peccata non ſinit impunita. Quia ergo populus Iudaicus peccauerat legem eius preuaricando, Dei iuſtitia requirebat ipſos puniendos. Opus autem miſericordiæ eſt delinquentem temporaliter punire, ne æternaliter puniatur. Dicunt enim naturrales & maximè Iſidorus. 12. Etym. quod leo naturaliter erga homines eſt mitis, cuius miſericordia apparet in multis, nam proſtratis parcit, & captiuos obuios liberè repatriare permittit & niſi læſus de facili non iraſcitur, prouocatus verò ad iram in prouocãtem ſęuit. Sic & Deus erga homines naturaliter eſt miſericors , & pius, vnde proſtratis, id eſt, pœnitẽtib. parcit, captiuatos à diabolo volentes ad patriam redire non ſolum permittit, ſed etiam ipſos adiuuat & dirigit: quia vincula peccatorum abſoluit. Vnde vt in vitis patrum ſcribitur, nullum peccatum hominis Dei miſericordiam poteſt vincere, ſi tamen per pœnitentiam reuertitur. Cum enim ſit miſericors Deus ſcit infirmitatem hominum & paſſionem, fortitudinem atque diaboli aſtutiam & potentiam. Et ideo cum naturaliter ſit miſericors, cum homines dimiſſis delictis ad ipſum per pœnitentiam reuertuntur, ſtatim furorem ſuum mitigans omnes facit dignos honore. Si verò vltro prouocatus fuerit ſicut fit quando poſt expectationem pœnitentiæ contẽnitur ſecundum quòd ait pſalmiſta. Irritat aduerſarius nomen tuum in finem. talem omnino punit donec per pœnitentiam conuertatur. Vnde in prouerbiis ſapientũ dicitur. Furens fit lęſa patientia ſæpè. Vnde & Valerius dicit libro 1. quòd lento gradu ad vindictam ſui diuina ira procedit, tarditatem ſuplicij grauitate compenſat.

Deus miſericors iraſcitur prouocatus. *Leo.* *Exemplũ.* *Punitio peccati.* *Valerius.*

1366 Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum qui effuſus eſt, introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum.

Hic adducit ſecundam rationem quæ fundatur in diuina iuſtitia, vt ſic arguat, Ad iuſtum iudicem ſpectat ſuos ſubditos iniuſtè oppreſſos vindicare. Cum ergo tu Deus noſter ſis iuſtus iudex vindica ſanguinem noſtrum. Et hoc eſt quod ait. *Vltio ſanguinis &c.* Tamen notandum quòd in Hebræo, & in tranſlatione Hieronymi hic terminatur verſus precedens. Et eſt ſenſus. *Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum qui effuſus eſt* à Græcis innoteſcat nationibus, ita quòd omnes nationes ſciant te iniurias nobis illatas iuſtè vindicare , & hoc fiat coram oculis noſtris, ſic quòd iſtam vindictam ſcilicet nos oculis noſtris ad laudem tuæ iuſtitiæ videamus. Vnde hoc euenit, ſubdit. *Introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum* id eſt exaudi gemitum noſtrum oppreſſorum & captiuorum, vt ſcilicet à tanta oppreſſione liberemur. Secundum autem glo. hic verſus exponitur de vltione temporali & æterna. Si de æterna, tunc eſt ſenſus: ſume vindictam de malis qui fuderunt ſanguinem noſtrum, ipſos damnando æternaliter. Et tunc hoc dicit non optando, ſed prophetizando. quia iuſti non delectantur in perditione peccatorum: quia non eos odit propheta quum ſit iuſtus, ſed de diuina iuſtitia quam diligit. Si autem intelligatur de vltione temporali , optat inimicos ad Deum conuerti, vt ipſimet pœnitendo de peccatis ſuis accipiant vltionem. q. d. cito fiat vt videamus illos conuerſos qui nos modo perſequuntur. Qualiter autem iuſti lætantur de vindicta malorum: vide ſuprà ver. 937. Item quòd Deus multipliciter vindicat. vide ſup. ver. 248.

Vltio.

Secundum magnitudinem brachii tui poſſide filios mortificatorum. 1367

Hic ponitur tertia ratio, quæ fundatur in diuina potentia, quæ eius voluntati æquatur: quia omnia quæ vult poteſt, vt ſic arguat. Diuina poteſtas poteſt conſeruare ſanctos martyres pro eius honore paſſos, & hoc eius bonitati conuenit, ergò & hoc facere debet quòd autem hoc poſſit, patet: quia habet brachium cui nihil reſiſtere poteſt. Fortitudo enim & potentia per brachium deſignatur, quoniam ſecundũ grãmaticos brachium dicitur à bary quod eſt forte. Vnde Eſa. 40. Ecce dominus veniet, & brachium eius dominabitur, vt ſic ſit ſenſus, quòd iuſti viri qui tempore illius perſecutionis Antiochi erant à Deo poſtulent, dicentes. *Secundum magnitudinem brachij tui* id eſt, potẽtiæ tuę *poſſide*, id eſt, tuos reputa, & vt tuos defende nos qui ſumus filij mortificatorum, id eſt, ſanctorũ patrum qui ſe ipſos mortificabant carnem mortificando. Vel ſecundum gl. hæc eſt vox ſanctorum martyrum qui Deum orant vt mors ipſorum per exemplum proficiat ſucceſſoribus. Vnde ait. *Poſſide*. ſcilicet ne aliquo errore maculentur. *Filios mortificatorum*. ſ. poſteros vt accendantur ipſorum exemplo, & non terreantur. Hoc enim ſemper orant ſancti martyres, ne infructuoſus eſſet poſteris ſanguis eorum, vt ſcilicet inde creſceret ſeges vnde putabatur peritura. Et iſta eſt pia precatio, ne Deus filios eorum proiiciat, qui pro eo puniti ſunt , ſed multiplicet. Notandum quòd mortificatus dicitur à mortifico. cas. & componitur ex morte & facio. cis. & ſic mortificatus quaſi mortuus factus. Et ſic non ſolum ſancti martyres, ſed etiam quilibet iuſtus qui ſeipſum mortificat mundo, dicitur mortificatus. Vnde tales dicunt illud pſal. 43. Quoniam propter te mortificamur tota die. Quod verbum exponens Ricardus ait. Quomodo nõ mortuus creditur, &c. vide ver. 730. vel per brachium domini intelligit Chriſtum, quoniam ſicut brachio totũ corpus protegitur & defenditur, ſic & Chriſtus incarnatus totum corpus eccleſiæ ſuis operationibus liberat & defendit De iſto brachio ipſi Iob ait dominus, Si habes brachium vt Deus, & voce ſimili tonas. Quod ad propoſitum exponit Gregor. dicens. Per brachium Dei conſubſtantialis eius filius demonſtratur. Ipſe enim eſt brachium, de quo propheta ait. Et brachium domini cui reuelatum eſt? Deum ergo habere brachium eſt operantem filium gignere. Voce verò tonare eſt conſultantialem ſibi filium mundo per incarnationẽ terribiliter demonſtrare. Et nota quod in iſto brachio multa mirabilia Deus operatur in nobis, quoniam per iſtud brachium, primo ſuum redemit populum pſal. 76. Notam feciſti in populis virtutem tuam, redemiſti in brachio tuo populum tuum. Vbi gl. virtutem tuam id eſt Chriſtum notum feciſti quando miſiſti eum in mundum, notum dico in populis tam fidelibus quàm infidelibus, ſed infidelibus ſic notum feciſti vt cognoſcant Chriſtum tuum corpore, fidelibus autem vt cognoſcant eum etiam deitate. Deinde oſtendit quid præſtiteris hac virtute, dicens, Redemiſti in brachio tuo populum tuũ id eſt per Chriſtum. Secundo iſtud brachium per totum mundum eſt dilatatum: quia eius fides vbique dilatata, quod futurum prędixit pſal. 70. Deus ne derelinquas me donec annunciem brachium tuum generationi omni quę ventura eſt, ſcilicet Chriſtum incarnatum. Et de iſto brachio dicitur Eſa. 53. Domine quis credidit auditui noſtro & brachium domini cui reuelatum eſt. Primum dicit de incredulis ipſos accuſando. Secundum verò ipſorum execrationẽ remouẽndo dicit, Et brachium domini cui reuelatum eſt. q. d. Illi quibus brachium domini per prædicationem reuelatum eſt credere noluerunt. Tertio eſt ſuorum fidelium defenſiuum propter quod orat propheta. Domine miſerere noſtri, eſto brachium noſtrum in mane, & ſalus noſtra in tempore tribulationis. Et Sap. 5. Brachio ſancto ſuo defendet illum. Quartò eſt dęmonum ligatiuum. Hoc enim brachium incarnatum dæmones ſic terruit, vt nobis ad libitum nocere non poſſint. Quod prædictum fuit Exo. 15. Irruat ſuper eos formido & pauor in magnitudine brachij tui. Vnde Sapien. 11. Virtuti brachij tui quis reſiſtet? quoniam tanquam momentum ſtaterę ſic eſt ante te orbis terrarum: propter quæ omnia in iſto brachio confidens pſalmiſta dicit. *Secundum magnitudinem brachij tui poſſide. &c.*

Martyr. *Brachium dicitur Chriſtus.* *Iob. 40.* *Greg. 32. moral. c. 5* *Eſa. 53.* *Chriſtus cognitus dicitur.* *Eſa. 33.*

1368 Et redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum: improperium ipſorum quod exprobrauerunt tibi, domine.

Hic adducit quartam rationem: quæ fundatur in perſecutorum malitia. Vnde hic pſalmiſta non optatiuè , ſed prædictiuè ponit perſecutores à Deo puniendos ſecundũ peccata ſua: ſic quòd nihil in eis impunitum remanebit. Vbi notandum, quòd numero ſeptennario vniuerſitas deſignatur. Vnde Grego. ait. Septeno numero vniuerſitas exprimitur. Vnde & non amplius quam diebus ſeptem hoc tempus tranſitorium conſummatur. Quid eſt *redde vicinis noſtris ſeptuplum*: niſi redde eis penę perfectionem , id eſt pænam complete. Hoc enim numero perfectio ſignari ſolet. Redde ergo vicinis noſtris. ſcilicet perſecutoribus qui vicini erant: vicini quidem loco, non voluntate: corpore non mente *ſeptuplum*. i. complete debitam pœnam *in ſinu eorum*. i. in mente ipſorum: vt ſcilicet prius ſeptem peccatis inuoluantur, vt poſtea improperium ſit meritum ſuppliciorum futurorum. *Redde etiam eis improperium ipſorum, quod exprobrauerunt tibi domine.* Vbi nota quod improperium quo aliquis alteri improperat, tunc improperanti redditur quando per effectum in ſeipſo percipit quod alteri malè improperabat. Sicut ſi quis alteri improperaret dicens, tu non vales mecum pugnare, tunc ſi ille ſecum pugnando improperantem ſuperaret, tunc improperium ſibi illatum redderet illi, ſic in propoſito illi improperabant Deo dicentes, quòd populum non poterat defendere, vnde & cultum Dei de terra auferre conabãtur. Tunc ergo improperium Deo illatum improperantibus Deus reddidit: quando finaliter populum liberauit, & Anthiocum miſerabili morte. proſtrauit: vt propriis pœnis flagellatus ipſe potentiam Dei in ſe experiretur, cui improperauerat prius vt habetur 2. Machab. 9. Et ad iſtum ſenſum exponit Grego. hunc verſum. dicens. Scriptura ſacra plerunque ſinum pro mente ponere conſueuit, ſicut voce eccleſiæ de perſecutoribus noſtris, qui nobis natura quidem coniuncti ſunt, ſed vita diſiuncti per Pſalmiſtam dicitur. *Redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum.* Ac ſi apertè diceretur: in menſa ſua recipiant hoc quod in noſtris corporibus ſæuientes operantur: vt dum nos exterius ex parte præmunt, ipſi interius perfectè puniantur.

Grego. 3. moral. capi. 19. *Septem ſignificat vniuerſitatem.* *Grego. 22. moral. capi. 14.*

Nos autem populus tuus, & oues paſcuæ tuæ confitebimur tibi in ſæculum. 1369

Hæc eſt tertia pars principalis , in qua Pſalmiſta pręuidens finalem populi de dicta perſecutione liberationem: gratias Deo agens conſolatur. Et primò ponit ſuam intentionem , ſecundò ſuæ intentionis expreſſionem, ibi, *In generatione*. Quantum ad primum præuidens pſalmiſta populi liberationem confitetur in perſona totius populi ſe à Deo gubernari, atque nutriri, dicens, *Nos autem populus tuus*, ſcilicet quem elegiſti ad cultum tuum, cui in monte Sinai legem dediſti. *Nos oues paſcuæ tuæ*: quia nos in deſerto quadraginta annis manna pauiſti, quaſi dicat, & nunc conſimiliter vt tuum populum defendiſti & nutriſti. Ideo *confitebimur tibi in ſeculum*, ſcilicet confeſſione laudis. Vbi nota, quòd ſeculum accipitur quandoque pro æterno: ſic enim dicitur Eccleſ. 40. Omnia quæ de terra ſunt, in terram conuertentur: fides in ſæculum ſtabit: fides, id eſt, effectus fidei, ſcilicet præmium debitum fidelibus. Aliquando verò accipitur pro certo, & determinato tempore ſcilicet pro reuolutione vnius iubilęi, ſcilicet pro ſpatio quinquaginta annorum. Et ſic multiplicantur ſęcula: ſecundum quod multiplicantur reuolutiones annorum iubilei. Et iſto modo accipitur Eccleſ. 9. vbi dicitur, Amor, & odium ſimul perierunt: nec habent partem in hoc ſæculo. Et quia ſpacium quinquaginta annorum eſt vt in pluribus tempus diſcretionis hominis, qua caret in pueritia, & ſenio: ſine qua confeſſio laudis nõ eſt multum laudabilis: ideo ait. *Nos autem populus tuus &c. confitebimur tibi in ſæculum*, id eſt diſcrete, & voluntariè laudabimus nomen tuum. Et aduerte, quòd pſalmiſta propriè populum Iudęorum oues appellat. Nam ſecundum natura-

Seculum multiplex

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturales oues in æstate tempore caloris si mul manent vnitæ, & ad inuicem strictæ, In hiemis tempore frigoris disiunctę manent: & abinuicem segregatę quod faciunt propter frigiditatem flatus ipsarum: quia si in hieme congrgatæ manerent, magis ingrigidarentur. sed in æstate congregatæ refrigerantur. Sic & Iudæorum populus tanquam oues tempore estiuo. s. prosperitatis insimul congregati Deum confitebantur, tempore autem hyemis. s. aduersitatis disiungebantur à Deo, vt in libr. Iudicum multis patet exemplis.

Note oues dicuntur mali.

1370 In generatione, & generationem annunciabimus laudem tuam.

Hic exponit quod statim dixerat. s. confitebimur tibi in sæculum, quia. s. non accipitur sæculum solum pro vno iubileo, sed pro successione omnium generationum. s. pro æterno. Vnde sicut dictum est superius vers. 12 32. Vna generatio tantum communiter durat quantum durat filius à patre genitus, & sic filius dicitur vna generatio, nepos. s. filius filij dicitur alia generatio, pronepos alia generatio, & sic vlterius. Sic enim accipit generationem Matthæus: dicens. Omnes generationes ad Abraham vsque ad Dauid quatuordecim, à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim à transmigratione Babylonis vsque ad Christum generationes quatuordecim: Volens ergo ostendere Psalmista quomodo sæculum superius acceperat, dicens, *Confitebimur tibi in sæculum*, dicit, in generatione, & generationem. Vbi glos. *in generatione & generationem*, id est, in omnem generationem, quod supra dixerat in sęculum. Vel aliter generatio est duplex. s. accipiendo generationem pro re genita. s. generatio præsentis sæculi, & futuri. de prima dicitur Eccles. 1. Generatio præterit, & generatio aduenit. De secunda autem dicitur, 1. Ioan. 5. Generatio Dei conseruat eum & malignus non tangit eum. Dicit ergo *in generatione & generationem. &c.* id est, non solum in presenti sæculo annunciabimus laudem tuam, sed multo magis in futuro. Apoca. 19. Audiui vocem de cœlo dicentium, laus virtus & gloria Deo nostro est. Moraliter autem notandum, quod Dei laudes meritò annunciare debemus, vt illis auditis proximi in virtutibus crescant. Sic etenim Deus virtutem operum suorum annunciabit populo suo, vt det illis hæreditatem gentium. Quod exponens Grego. dicit. Nam Deus qui nos prohibet, ne proprio ore laudemur per scripturam sacram laudes suas nobis annunciat: non quia ipsis indiget, qui proficere laudibus nescit, sed dum suam magnitudinem narrando nobis annunciat: nostram ad se imperiam subleuat: & bona sua loquendo nos edocet, quę omnino homo non cognosceret, si de se tacere voluisset. Iccirco autem laudes suas nobis indicat, vt valeamus studentes eum cognoscere, cognoscentes amare, amantes sequi, sequentes à dipisci, adipiscentes verò eius visionem frui, vt ait Psalmista. Virtutem operum suorum annuncia bit populo suo, vt det illis hæreditatem gentium. Ac si aperte dicat. Idcirco fortitudinem suæ operationis annunciat, vt eum, qui audierit, donis diteseat. Morem ergo sui creatoris imitantes sancti viri nonnunquam quędam de se vt audientes instruant annunciando narrant, non vt ipsi proficiant manifestant, & tamen in his alta se consideratione custodiunt, ne dum à terrena intentione erigunt, ipsi terrenæ laudis appetitu mergantur. Similiter multo fortius laudes Dei annunciare debemus, vt alios ad Dei ducamus amorem, vt merito dicamus illud Psal. 33. Semper laus eius in ore meo.

Generatio quid sit.

Ad Gal. 1.

Generatio multiplex.

Annunciandę laudes Dei.

Greg. 18. mo. c. 9.

Psal. 110.

PSAL. LXXIX.

1371 QVi regis Israel, intende, qui deducis velut ouem Ioseph.

Iste Psalmus talem habet titulum. *In finem pro iis qui commutabuntur Psal. pro Assyriis testimonium Asaph.* Vbi sciendum, quòd iste Psal. ad literam de Christo exponitur. Agit enim de primo Christi aduentu quo vineam de Ægyto eductam. s. synagogam per verum intellectum legis ad veram fidem conuertit, & illuminauit, & in melius commutauit. Et sic iste Psalmus est Christi & ecclesiæ testimonium. Vnde agit de commutandis, & de Assyriis. Vbi per commutandos accipe tã Iudæos quàm gentiles. Iudæos. s. à litera legis commutandos ad legis intellectum: de figura ad rem figuratam vt in tota lege intelligant Christum figuratum fuisse. Pro gentibus autem. s. quæ commutabuntur per aduentum Christi ab idolorum cultura ad vnius veri Dei cultum. Et sic est testimonium pro iis, qui commutabuntur Iudæis. s. vel gentilibus. Est etiam testimonium pro Assyriis. Assyrij enim interpretantur dirigentes se. Et sic per Assyrios intellige Iudæos obstinatos, vel gentiles, qui in aduentu Christi non cõmutabuntur sed magis se per superbiam contra Christum dirigent, vel ceremonias legis carnales præferendo euangelio, vel Christi ecclesiam persequẽdo. Est ergo sensus tituli talis. Iste Psal. quem fecit Asaph. dirigit nos in finem. i. in Christum, & est testimonium *pro commutandis*. i. pro conuertendis Iudæis ad Christum vel gentilibus, *& pro Assyriis*. i. contra Assyrios. s. superbos Iudæos vel gentiles, qui contra Christum superbè se erigunt. Et iste est testimonium pro commutandis, sed contra Assyrios: agit enim de Christi primo aduentu quo commutandi recipiuntur, sed Assyrij superbi reprobantur. Hoc viso accedo ad Psalmi diuisionem. Ad cuius intellectum sciendum q̃ sicut vna fides est patrum testamẽti, veteris & noui, ita & vna ecclesia noui ac veteris testamenti est, quia illud quod vetus testamentum promittebat esse futurum, hoc nouum declarat iam esse perfectum. Et sic quod antiqua ecclesia credebat esse venturum. s. Messiam: ecclesia noui testamenti iam venisse confitetur & credit. Et ista vna ecclesia multotiens in antiquo, & nouo testamento nomine vineæ designatur. Ecclesiam enim veteris legis sub nomine vineæ descripsit Esaias ex parte domini dicens. Vinea domini exercituum domus Israel est. Similiter & in nouo testamento Christus ecclesiam suam sub nomine vineæ descripsit dicens, quòd exiit primo mane conducere operarios in vineam suam &c. Vbi Greg. in homil. dicit Quis patris familias rectius similitudinem tenet quam conditor noster, qui regit, quos condidit, & electos suos sic in hoc mundo possidet, quasi subiectos

Vinea dicitur ecclesia.

Esaiæ. 5.

Mat. 20

subiectos dominus in domo? qui habet vineam A suam, scilicet ecclesia, quæ ab Abel iusto vsque ad vltimum electum, qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. Istam ergo vineam Asaph in spiritu prævidens. de ipsa hunc psalmum conscripsit, in quo de ipsa duplicem eius statum ostendit. Primò statum, quem habuit ante Christi aduentum. Secundò statum, quem habuit post Christi aduentum, ibi. *Deus virtutum, conuerte nos.* Prima in duas, quia primo psalmista pro vinea deprecatur, secundò processus vineæ demonstratur, ibi. *Vineam de Ægypto.* Circa primum duo facit: quia primò Christi aduentum inuocat, secundò statum vineæ explicat, ibi. *Domine Deus virtutum.* Circa primum quatuor petit à Deo, scilicet primò erga nos Dei considationem, B secundò Dei manifestationem, ibi. *Qui sedes.* tertiò Christi incarnationem, ibi. *Excita.* quartò gentis commutationem, ibi. *Deus virtutum conuer-*

Israel significat populum Dei.

te nos. Quantum ad primum, sciendum, quod Israel vocatus fuit Iacob, à quo duodecim patriarchæ geniti sunt, à quibus populus Dei descendit, qui diuidebatur in duodecim tribus. Et ideo per Israel intelligitur populus Dei in duodecim tribubus contentus. Quem populum singulari gubernatione Deus regebat, non solum interius per veri Dei cultum, sed etiam exterius, vt patuit quando quadraginta annis ipsum per columnam nubis in die, & per columnam ignis in nocte duxit per desertum & panes cœli pauit ipsum, vt patet Exodi decimotertio. Et ideo dicebatur Deus regere C Israel. Quod notans Psalmista recolens illius beneficij, ait. *Qui regis Israel intende.* scilicet nobis. Intendere enim dupliciter accipitur, vide versiculum 876. hic accipitur pro dirigere. Et sic Deum intendere nobis est ipsum nos dirigere, & nostras præces approbare sicut psalmo quinto dicitur. Intende voci orationis meæ. *Qui deducis velut onem Ioseph.* Hoc quidam sic intelligunt, quia vt habetur Genesis quinquagesimo, Ioseph in morte adiurauit fratres suos, dicens. Scio quòd Deus visitauit populum suum, & vos hinc educet ad terram vestram. Ideo tunc asportabitis hinc ossa mea vobiscum, vt non hic sed, cum patribus meis sim sepultus in terra promissionis. Quod facere volentes filij Israel, quando exierunt de Ægypto D propter inundationem Nili fluminis Ægypti non poterant inuenire sepulchrum Ioseph. Et tunc apparuit eis quædam ouis, quæ ductu angelico natauit vsque ad locum sepulchri Ioseph ad ostendendum eis locum, vt inde ossa Ioseph acciperent. Quæ ossa accipiens Moyses secum asportauit, vt habetur Exodi decimotertio. Et propter

Ouis Ioseph.

hoc vocata est ouis Ioseph. Et tunc esset sensus literæ. *Qui deducis*, scilicet populum Israel per angelum præcedentem castra eorum, vt habetur Exodi decimoquarto, *velut ouem Ioseph.* quæ similiter ductu angelico ducta fuit ad sepulchrum Ioseph. Sed hoc, quod dicitur de illa, est satis voluntariè dictum, nec ab aliquo doctorum repertum. Ideo sic exponenda est litera. *Qui deducis velut ouem Ioseph*, id est populum Israel hic denominatum à Ioseph, eo quòd ipsum tempore famis saluauit in Ægypto sicut ouem, scilicet diligenter custodiens eum, sicut sollicitus pastor diligenter gregem suum deducit. In isto ergo versiculo psalmista erga nos implorat Dei considerationem, vt sit sensus. *Qui regis Israel*, id est, vidientes te per fidem, *intende*, scilicet respice nos mittendo filium tuum nobis, *Qui deducis velut ouem Ioseph*, id est fidelem populum conuersum de gentibus signatum per Ioseph. Ioseph enim interpretatur augmentum. Et mortuo grano frumenti, scilicet Christo auctus est multum populus Dei coniunctis in angulari lapide Christo Iesu duobus parietibus, scilicet populis Iudæorum ac gentium. Vnde gentium populus ouis nomine vocatur, de quibus ait Christus. Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & *Ioan. 10.* fiet vnum ouile, & vnus pastor.

1372 Qui sedes super Cherubin, manifestare coram Ephraim, Beniamin, & Manasse.

Hic erga nos implorat Dei manifestationem. Ad huius expositionem sciendum, quòd arca testamenti, in qua Deus habitare dicebatur, quia inde dabat populo responsa, situata erat super duos cherubin auro puro fabricatos, vt habetur Exodi trigesimoseptimo. Et ideo literaliter dicebatur Deus sedere super cherubin: quia arca testamenti duobus cherubin sustentabatur. Vnde tertio Regum octauo, dicitur. Tulerunt arcam fœderis domini sedentis super cherubin. Sic ergo Deo loquitur psalmista hic iuxta illum modum scripturæ, dicentis. *Qui sedes super cherubin.* Vel magis realiter cherubin est quidam ordo angelicus, & interpretatur plenitudo scientiæ? Vnde secundum Gregorium in homil. de angelis. Illa summa angelorum agmina ideo cherubin sunt vocata: quia tanto perfectiore scientia sunt plena, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur, vt secundum creaturæ modum eo amplius omnia sciant, quo vicinius visionem conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. In istis ergo angelicis spiritibus ideò sedere dicitur Deus, quia omnis scientia, & cognitio creata ei subditur. Propter quod & ipse Deus scientiarum dominus dicitur primo Regum secundo. Deus scientiarum dominus est. Istum ergo Deum scientiarum Dominum inuocat psalmista dicens. *Qui sedes super cherubin, manifesta-*

Cher ubin.

Gregor. in homil.

re coram Ephraim, &c. Pro cuius expositione literali sciendum, quòd vt habetur Numeri secundo. Erecto tebernaculo per Moysen in deserto, stabat in medio castrorum, sic quòd quælibet tribus habebat determinatum locum circa tabernaculum pro custodia eius. Nam ad partem orientalem tabernaculi ponebantur tres tribus, scilicet Iudas, Isachar, & Zabulon. Ad meridiem verò aliæ tres tribus, scilicet Ruben, Simeon & Gaad. Ad aquilonem verò aliæ tres tribus, scilicet Dan, Asser, & Nephtalin. Ad occidentem verò aliæ tres tribus, scilicet Ephraim, Beniamin, & Manasses. In ista verò parte occidentali tabernaculi erat fœderis sancta sanctorum, & propitiatorum, in quo diuina dabantur responsa, & Deus voluntatem suam populo manifestabat. Ex quibus apparet, quòd istæ tres tribus, scilicet Ephraim, Beniamin, & Manasses, quia situabantur ad partem occidentalem, erant propinquiores loco diuinis responsionibus cæteris. Et ideo quærens psalmista quòd Deus, qui istis tribus tribubus vicinius manifestari solebat nunc omnibus per incarnationem se manifestet, dicens. *Tu qui sedes super cherubin*, eo modo, quo dictum est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui te soles manifestare coram Ephraim, Beniamin, & Manasse, supple manifesta teipsum mundo per incarnationē. Et hoc est quod statim subditur, quem ex hoc querat dicens: *Excita potentiam tuam & veni.* Mystice autem considerantes, quod istæ tres tribus Ephraim, Beniamin, & Manasses castra metabantur a parte occidentali tabernaculi. Sciendum quod tabernaculum corporis nostri quatuor habet partes, scilicet orientalem, quæ significat natiuitatem, austrālem, quæ significat statum prosperitatis, aquilonarem quæ significat statum aduersitatis: & occidentalem, quæ significat mortem & finalem corporis casum & resolutionem. Et in qualibet tres considerare oportet per tres custodes illius partis figurata. Primò ergo à parte orientali castra metabantur Iudas, B Isachar, & Zabulon, & significant tres virtutes quas ex consideratione tuę natiuitatis debes habere quæ sunt confessio accepti muneris, hæc est Iudas, obseruatio promissi fœderis, hæc est Zabulon, recordatio susceptī nominis, hæc est Isachar. Primò ergo circa natiuitatem tuam, scilicet spiritualem qua Deo regeneratus es per baptismum considera munus quod tunc à Deo accepisti, quia, de filio diaboli factus es filius Dei. de filio gehennę filius gloriæ, de peccatore iustificatus. Et istud munus semper debes considerare, confiteri, & Deo gratias agere. & hoc significat istius partis primus custos, scilicet Iudas qui confitens interpretatur. Ad hoc enim etiam bruta nos inducunt animalia. Nam de elephante legitur quòd cum in C foueam ceciderit, si ab aliquo extrahatur, statim beneficium confitens liberatorem sequitur, & omni feritate deposita, per susceptum beneficium edomatur. De tigride etiam legitur, cum in foueā quandam ceciderit, & miles quidam à casu inde transiens ipsam extraxisset, fera extracta beneficium sibi factum recognoscens, & liberatorem suum recognoscens, cum cauda blandiebatur, & benefactori gratias agere videbatur, vt ponit Plinius, De quodam leone etiam legitur. in historia vltra marina, quòd cum vltra mare foret exercitus Christianus, quidam miles casu quendam leonem inuenit, quem quidam serpens taliter cum cauda ligauerat quod se mouere non poterat. Vnde miles pietate motus serpentem occidit, & liberauit D leonem. Leo autem tanquam gratum animal seruituti militis se mancipauit. Ibat enim per nemora prædas capiendo, & captas deferebat ad militem, intantum quòd multa commoda exercitui contulit. Ad hoc etiam adduci posset exemplum de leone quem beatus Hierony. curauit. Si ergo bruta animalia bene ficia sibi exhibita taliter recognoscunt, multo fortius & nos beneficia in nostra natiuitate nobis exhibita confiteamur & Deo agamus gratias: quod significat primus custos orientalis partis qui erat Iudas, qui confessio Gene.29. interpretatur dicens. Nunc confitebor domino. Et ob hoc vocauit nomen eius Iudam. Secundò ab ista parte debet esse obseruatio promissi fœderis. Considera quid tunc Deo promisisti, scilicet E renunciare diabolo, & peccatis, mundo, & eius pompis. Et hoc obseruare debes, quod significat secundus custos illius partis, scilicet Zabulon, qui interpretatur iusiurandum, per quod obseruatio Gregor. promissi fœderis significatur: quia secundum Gregor. tunc solum fideles sumus, si, quod verbis promittimus, operibus adimplemus. Ad quod faciendum etiam multa paganorum exempla nos inducunt, qui nec prece, nec precio promissa violare volebant. Narrat August. 5. de ciuitate Dei, de Fabricio Romano, qui tamen satis pauper erat, quod promissa fidelitate Romanis, quòd cum missus fuisset per Romanos contra regem Pyrrhum, & bis fuisset deuictus, nunquam tamen frangere Romanis voluit promissam fidem fugiendo, cuius fidelitatem rex Pyrrhus admirans, ipsum in amicum habere concupiuit, quod vt Fabricius consentiret, medietatem regni sui sibi obtulit, & perpetuam pacem cum Romanis facere, si Fabricius in amicitiam sibi vellet copulari. Qui tamen vt fidem Romanis promissam teneret, spernens omnia sibi oblata, libera voce respondit. Non veni quærere tua, sed te, neque dominum supra tua habere cupio, sed supra te. Idem ad propositum de eodem Fabricio notat Orosius, quòd cum dictus Fabricius bellum contra dictum regem Pyrrhum haberet pro Romanis, medicus Pyrrhi cupiditate ductus, venit ad Fabricium offerens ei, Pyrrhum si vellet sibi prouidere, veneno interficeret, quod facere poterat: quia rex Pyrrhus de ipso medico multum confidebat. Qui Fabricius statim dictum medicum ligatum remisit ad Pyrrhum cum literis hoc factum continentibus. Qui Pyrrhus hoc viso admirans Fabricij fidelitatem, dixit. Antea sol à cursu suo auerteretur, quàm Fabricius à fidelitata sua posset auerti. Similiter ad propositum de Marco Regulo narrat Augusti. in de ciuitate Dei, vide versi. 1339. Si ergo gentiles fidem promissam sic seruare cupiebant, quantò magis Christiani hoc facere debemus, vt nec diuitiis, nec blanditiis, nec tormentis promissam Deo fidem violemus? quod nobis ostendit secundus custos orientis, scilicet Zabulon. Idcirco cuilibet fideli dicitur. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi Apoc.2. coronam vitæ. Tertiò ab ista parte debet esse pro custodia recordatio susceptī nominis, quod significat tertius custos, scilicet Isachar, In natiuitate predicta accipis nomen Christi, vnde & Christianus dixeris. Ergo & nominis significationis recordari debes, ne nomen habeas falsum, & Christum imitari. Hoc significat Isachar, qui memorans dominum interpretatur, vt meritò quilibet nostrum dicere possit. Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Secundò principaliter à parte australi erant custodes tres, scilicet Ruben, Simeon, & Gaad, Per partem australem, in qua sol est altior, intellige statum prosperitatis, in quo homo in altum ascendit. Et tunc si seipsum vult custodire tria debet facere, p tres dictos custodes significata: quia scilicet ad medium debet accedere extrema relinquendo Ruben, ad proximum debet intendere, egenis miserendo, Simeon, ad dubium debet aspicere fortunam meditando Gaad. Primò in statu prosperitatis homo debet ad medium accedere: extrema relinquendo, &c. Hic amplius non prosequor. Vide in postilla mea super Mich. residua membra.

Natiuitas.

Iudas. Gratiarum. Actio.

Elephas.

Fides data seruari debet exemplo Augusti.

Fabricius.

Memor nominis Christiani.

Isachar.

Zabulon.

Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos. 1373

Hic expresse Psalm. postulat Christi incarnationem, quam in præcedenti versiculo postulauerat implicitè. Et nota, quòd duo hic petit Psalm. scilicet Christi incarnationem, & eius resurrectionem. Vnde iste versus partes habet transpositas. Primò enim

enim petit Christi incarnationem, dicens. *Veni vt saluos facias nos.* Secundò petit eius resurrectionem dicens. *Excita potentiam tuam*, scilicet per resurrectionem. Vnde istum versum sic exponit Magister in glo. dicens. Ordo versus talis est. *Veni*, scilicet tuipse in carnem, & manifesta teipsum mundo. *Excita potentiam tuam*, scilicet post mortem resurgendo: quia scilicet visus es infirmus in passione dum tibi dicitur, Si filius Dei es, descende decruce, nihil posse videbaris, prævaluit super te persecutor. *Excita ergo* id est, ostende *potentiam tuam*. vt qui infirmate humanitatis crucifixus es, ex virtute & potentia diuinitatis resurge. Et hoc totum vt saluos facias nos, quia in his omnibus salus nostra consistit. Et sic B psalm. istum versiculum dirigit ad filium, dicens. *Excita potentiam tuam & veni.* Ante enim veniebat ad nos Deus, sed non in persona propria, sed in persona sanctorum prophetarum, quibus admonebat suum populum. Sed his psalm. non contentus, ipsum in propria persona venire desiderās, ait. *Excita potentiam tuam, & veni.* Vnde & ipsum iam sic venisse Ioan 1. ostendit euangelista, dicens. In propria venit &c. scilicet ipse filius vel Dei verbum. Vnde statim subdit. *Quæstio.* Et verbum caro factum est. Pro cuius declaratione aliqui solent querere, quare pro salute nostra ad C nos venit Dei filius magis quàm pater aut spiritus *Venit filius Dei: & non pater nec spiritus sanctus.* sanctus. Ad hoc multæ assignantur rationes, scilicet ne in diuinis confunderentur nomina, vt forma iuris remittantur crimina, vt à nato patri supplicetur venia, vt arte verbi reparentur opera, vt conuerso modo sperentur præmia, vt nobis patris commendetur gratia. Primum patet, ne scilicet nomen filij, in trinitate confunderetur, sc̄s scilicet quod in trinitate essent duo filij: quia si pater fuisset incarnatus vel spiritus, factus ia ibi cōfuse diceretur filius: quia ibi esset filius verbū, & alius filius, scilicet alia persona incarnata, & ex homine nata. Hanc rationem ponit Magister in glossa. libro 3 distinct. 1. dicens. D Ideo ad nos solus filius venit carnem assumendo, & non spiritus sanctus, nec pater, vt qui in diuinitate erat Dei filius, in humanitate filius hominis fieret, ne alius in diuinitate esset filius, & alius in humanitate: & ne idem esset pater & filius si pater de homine nasceretur. Secundum patet, quia secundum iura ad illum spectat iniuriam remittere qui iniuriam recepit. 23. quæstio. 4. si illic. Sed persona filij pe peccatum primorum parentum specialiter fuit iniuriata, quod patet: quia primum peccatum cuius sequela humanum genus erat perditum, fuit peccatum Luciferi, qui voluit Deo similis fieri. Esa. 14. Ascendam in cœlum, &c. & similis ero altissimo. Similitudo autem est nomen appropriatum filio: quia est imago patris, vt ait magister libro 1. *Bernard.* distinctione 27. & distinctione 31. Hanc rationem tangit Bernardus in sermone de aduentu, dicens. E Si consideremus exilij nostri causam, aduertere potuerimus quàm congruum fuerit filium Dei ad nos venire, & non patrem neque spiritum sanctum. Lucifer enim pro eo quòd similitudinem altissimi vsurpare tentauit, & rapinam arbitratus est esse, se æqualem Deo, quod vtique filij est, illico precipitatus corruit. Potest etiá minor huius rationis formari de peccato primi hominis, qui fuit, quia appetiit in scientia Deo assimilari, dicente sibi dæmone, eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Sapientia autem vel scientia propriè attribuitur filio, vt ostēdit Magister lib. 1. dist. 34. Tertium patet, quia oportebat redemptorem nostrū supplicare pro offensa Deo facta, vt ipsius veniam impetraret, sed nullus alteri cōgruentius supplicare potest, quàm filius patri. Et hanc rationem præuiderat Iob de filio sub nomine angeli, dicens. Si fuerit pro eo angelus loquens, miserebitur eius. Quartum patet, quoniam sicut Deus *Iob 33.* primò per verbum suum cui attribuitur sapientia omnia fecerat, dicente psalm. Omnia in sapientia fecisti. Et Ioan. 1. Omnia per ipsum verbum facta sunt, ita decens erat Deum eodem verbo reparare perdita. Hunc rationem tangit Magister libr. 3. *Ioan. 3.* distin. 1. dicens, Venit Dei filius & non pater neque spiritus sanctus, quod vtique congruo ordine atque alto Dei sapientia fecit consilio, vt scilicet Deus qui in sapientia sua mundum condiderat, secūdum illud. Omnia in sapientia fecisti domine, in eadem & quæ in cœlis sunt, & quæ in terris restaurāret. Quintum patet, quoniam videbatur homini post quam Deum offenderat hæreditatem cœlestem de qua eiectus fuerat, non posse recuperare, sicut nec diabolus potest. Volens igitur Deus spem dictæ recuperandæ hæreditatis mundo dare, voluit ostendere quòd homo etiam post peccatum potest fieri filius Dei, & per consequens hæres. Hoc ostendit filius veniendo: quia ipse Deus est factus hominis filius: quasi arguat sic, Filius Dei est factus filius hominis, ergo multo fortius perconuersionem simplicem filius hominis fieri potest filius Dei. Si autem fieri potest filius Dei, sequitur quòd de hæ- *Rom.8.* reditate patris desperare non debet. Et hanc rationē tangit apostolus, dicēs, Si filij & heredes, hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Sextū patet: quia cum pater plus in naturalibus diligat filium quàm filius patrem, vt multis rationibus ostendit Philos. 8. Ethic. sequitur q̄ pater in hoc q̄ ad nos suū misit filium, maiorem gratiam nobis ostendit & charitatem, quàm si econtrario filius patrem misisset. Non tamē per hoc intelligo, quòd in diuinis pater plus diligat filium quàm econtrario. Et hanc rationem tanguit Ioan. Chryso. super illo Ioā. 3. Sic Deus dilexit mundum, &c. dicens. Hoc e- *Chrysost.* nim infiniti amoris est ostensiuum: quia pater non hominem misit, non angelum, non archangelum, sed filium suum vnigenitum. Istis ergo rationibus ad nos venit Dei filius, & non pater neque spiritus sanctus ad nos saluandum. Propter quod dicit Ego veniam & curabo eum. Et hinc loquitur psaldicenes. *Excita domine potentiam tuam & veni, vt saluos facias nos.* *Matt.*

Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & saluerimus. 1374

Hic psal. prædicit gentis commutationem. Cum enim homo sit spiritus vadens & non rediens, quia scilicet per seipsum in peccatum cadere potest, sed per se inde redire non potest, nisi Dei adiutus gratia. Hinc est quòd à peccato non potest conuerti, nisi ipsum Deus conuertat. Vnde sicut in peccando nos primò auertimur à Deo, & consequenter ipse auertitur à nobis: sic & pœnitendo accidit oppositum: quia ipse primò se conuertit ad nos, quæ conuersio causat nostram conuersionem. Propter quod dicit dominus Hiere. *Conuersio.* 15. Hæc dicit dominus, si conuerteris conuertam te. quasi dicat hæc est bona consequentia. Tu conuerteris

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerteris à peccato ad me, ergo ego te conuerti: quia effectus infert causam suam. Propter quod
Zacha.1. Zach.1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, in eodem sensu quasi dicat. Si vos conuertimini ad me, hoc ideo est: quia ego primò conuertor ad vos. Dum ergo sumus in peccato, Deus auertit faciem suam à nobis & nos etiam auersi sumus ab eo. Dum autem conuertit faciem suam ad nos, & nos respicit, tunc nos ad eum cõuertimur. Et hoc notat Psal. dicens, *Domine Deus virtutum.* sciliet angelorum qui virtutes dicuntur, Psal.
Psal.102. 102. Benedicite domino omnes virtutes eius, &c. Conuerte nos, scilicet à culpa ad gratiam, sed per quem modum subdit. *Et ostende faciem tuam.* Quid est faciem alicui ostendere nisi se ad illum conuertere à quo primo fuerat auersus? Vel per faciem, B intellige Christi incarnationem, quæ Dei facies dicitur vide supra vers. 689. 844. Et istam faciem scilicet Christi incarnationem, Psal. petit, dicens, *Ostende faciem tuam, &c.* vnde magister in glos. ait. *Ostende faciem tuam.* id est filium tuũ, qui est imago tua,
Facies Dei est Christus. hæc facies velata fuit nube carnis, sed hanc faciem ostendit Christus quando surrexit, & ascendit, & ita saluamur. De hac facie dicitur Hester 15. Facies tua domine est plena gratiarum.

1375 ## Domine Deus virtutũ, quousque irascéris super orationem serui tui?

Hic ostendit vineę, id est ecclesiæ turbationem. Et quatuor facit, quia erga istam vineam ostendit C primò diuinam conturbationem. Secundò vineæ afflictionem: ibi *Cibabis.* Tertio persecutorum cõtradictionem, ibi, *Posuisti nos.* Quartò Dei petit cõsolationem, ibi. *Domine Deus virtutum.* Quantum ad primum sciendum quod Deus turbatur peccatis nostris, id est ad modum turbati se habet, quia sicut iratus homo contra aliquem ipsum orantem non exaudit. Sic & Deus peccatoribus iratus eorum orationes repellit, sed amotis peccatis, statim tranquilus nobis manet. Propter quod sibi dicitur
Ira Dei. Hiere. 3. Abac. 3. Hiere. 3. Nunquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis in finem, quasi dicat non. Quinimò cum itatus fueris, misericordiæ recordaberis. Abac. 3. Petit ergo hic Psal. vt ira Dei auertatur ab ecclesia D vt ipsius orationes sint exaudibiles, dicens. *Domine Deus virtutum quousque irascéris, &c.* id est quousque iratus non exaudies orationem serui tui. quasi dicat, Et si iustè irascéris super orationem inimici tui, ne irascaris iam super orationẽ serui tui. Præuidebat enim Psal. populum per Chaldæos captiuandum, ideo pro ipsius liberatione orabat. Et nota quòd ira Dei etiam durat super conuersos, sed àliter quàm supra obstinatos. Nam conuersos flagellat, vt patet, sed obstinatos vt iudex, conuersis est ira corrigens, sed obstinatis est ira damnans. Dicit ergo. *Quousque irascéris, &c.* quasi dicat, hoc oro, non vt non flagellet vt pater & corrigat, sed ne flagellet vt iudex & damnet. Qualiter autem ira E cadat in Deo, vide versi. 55. 684.

1376 ## Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura.

Hic consequenter ostendit Psal. ecclesię afflictionem: quantum ad literam certum est, quòd A ecclesia fidelium tempore captiuitatis Babylonicæ multas præssuras passa fuit. Homines autem in tali præssura & captiuitate existentes ducunt in luctu & lachrimis vitam suam. est ergo sensus, vt ly-
quousque. hic etiam resumatur & dicatur, *Quousque cibabis nos pane lachrimarum.* id est, quousque permittes nos in tali afflictione, vt cibus noster sit semper cum lachrymis: Et idem resumit dicens. *Et potum dabis nobis lachrymis in mensuram.* sciebat enim Psalm. quod secundum mensuram peccati est mensura & pœnæ. Vult ergo dicere. Affligimur & punimur & hanc punitionem meruimus, quia peccauimus tibi, sed quo vsque hoc durabit quasi dicat. Et si hanc mensuram pœnæ nos peccatis nostris meruimus, tamen tu non respicias ad peccata nostra, sed libera nos per tuam miseri cordiam. Et per hoc vult ostendere Psalm. quod ex incarnatione Christi quàm supra statim posuerat fideles multa patiuntur pro fide nominis Christi, tamen illæ passiones erunt ad mensuram, quia erunt ad correctionem, non ad perditionem. Vnde erunt ad mensuram: quia scilicet nõ excedẽt vires fidelium, vt possint sustinere. Et hoc est quod dicit apostolus. Fidelis Deus, qui non pa- 1.Cor.10.
tietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Mysticè autem hic agitur de cibo pœnitentię & *Cibus pœnitentiæ.*
lachrimarum, quo Deus pascit pœnitentes in mensura peccati, vt secundum mensuram peccati sit pœnitentiæ mensura. Iste fuit cibus Magdalenæ quando lachrimis Christi pedes rigauit. Luc. Luc.7.
7. Isto cibo pœnitens non solum pascitur, sed etiã Deum pascit & reficit, vt estendit Pe. Ra. de Magdalena, super illo verbo Lucæ, 7. Intrauit Iesus domum cuiusdam pharisæi, &c. dicens. Pharisæi domum Christus intrauit non vt iudaicos caperet cibos, sed potius diuinam misericordiam largi- *Lachry-*
turus accubuit: non vt pocula saporata melle, flo- *mæ.*
ribus stipata sumeret, sed vt pœnitentis lachrimas ex ipsis oculorum fontibus in suum sumeret cibum. Et ecce inquit mulier, &c. venit illi pietatis non voluptatis cibum exhibitare, denique & pœnitentię ponit mensam, ferculum compunctionis apponit, cibum doloris infert, potum lachrymis temperat in mensuram & ad delitias diuinitatis totas totam pulsat cordis sui & corporis simphoniam, organi planctibus dat clamorem citharam. per suspiria longa modulatur, gemitus aptat in fistulam, & dum pectus ipsam conscientiam arguens sæpius percutit, facit cymbala personare. Deinde aportat diuinis oculis cibos & totas sic misericordiæ copias reportat. Iste cibus lachrymarum benè figuratur in illo problemate quod *Iudi.14.*
Samson philistęis proposuit, dicens, de comedente exiuit cibus, & de forte egressa est dulcedo. Vbi notandum quòd per comedentem in scriptura sæpè figuratur peccator, eo quòd comedendo cibum vetitum primum peccauit homo. Genes. 3. *Gen.3.*
Per fortem verò significatur amaritudo mundi & castigatio carnis, quæ homini exteriori fortis & dura videtur, que tamen dantur nobis vt in ipsis *Sap.10.*
vincamus. Sapient. 10. Certamen forte dedit illi vt vinceret per cibum verò significatur ipsa pœnitentia, qua cibatur anima, psalm. 41. Fuerunt mi- *Psal.41.*
hi lachrymæ meæ panes &c. Per dulcedinem verò denotatur spiritualis delectatio: quia anima diuina adiuta gratia, in aduersitatib. & carnis castigatione delectatur, sic quòd illud quod canaliter

viuentibus

viuentibus amarum sapit, illi amore iustitiæ totum A
dulce videtur. Et (vt dicitur Eccle. 23) nihil dulcius quàm respicere in mandatis domini. Sic ergo ad propositum de comedente exiuit cibus, quando peccator considerans seipsum, de peccatis suis pœnitentiam agit, & contritus potum lachrymarum emittit. Et tunc consequenter deforti egreditur dulcedo, quia illa, quę sibi prius videbantur amara, & fortia sciliicet orationes, & ieiunia, & huiusmodi, omnia sibi nunc dulcia videntur, & sapida. vt meritò dicat illud Iob 6. Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ augustia cibi mei sunt. Et de isto cibo nunc ait psal. *Cibabis nos pane lachrimarum &c.* Et de isto cibo lachrimarum vide supra versic. 690. B

1377 ## Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, & inimici nostri sub sannauerunt nos.

Hic ostendit persecutorum contradictionem, ad literam hoc dicit psalm. quia in illa captiuitate Babylonica rex Assyriorum posuit Samaritanos habitare terras Iudæorum. (vt dicitur 4. Reg. 17.) C
qui odio habebant Iudęos, & econtrario. Propter quòd dicitur Ioan. 4. Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Et ideo, si aliquid proponebant regi de reditu Iudæorum ad propriam terram, illi Samaritani eorum vicini, quantum poterant, contradicebãt, ne rex ipsos à captiuitate liberaret, ac etiam post quam liberati fuerint, & de licentia Cyri ad propria reducti, ipsis Iudæis multum erant infesti, vt patet primò Esdræ quasi per totum. Similiter quando Iudæi reuersi voluerunt reædificare ciuitatem Hierusalem, illi deridebaut eos, & subsannabant quasi dicat. Isti non facient, quæ cogitant. Vnde vt habetur Nec. 4. cum audisset Sanaballath, quòd ædificaremus murum, iratus est D
valde, & motus nimis subsannabat Iudæos, & dixit coram frequentia Samaritanorum. Quid isti imbeciles Iudęi faciunt &c. Per hoc mysticè dat psal. intelligere, quòd Christo incarnato, resuscito, & in cœlis assumpto, apostoli, qui eraant veri Iudæi, circuibant per orbem ædificantes ecclesiam
Contradicebant gentes apostolis. Dei in nomine Iesu Christi, quibus ab auditorib. contradicebatur dicens. Qui sunt isti nouorum dæmoniorum annunciatores? Sed contradictores vincebantur, & fideles efficiebantur. Prædicabaut enim mortuum surrexisse. noua res: sed incredibilis rei fidem miracula faciebant. Et non solum contradicebant, sed etiam subsannabant fideles dicentes. Isti colunt mortuum crucifixum, sed multi subsannantes apostolos prius, facti sunt postea Christiani vsque ad sanguinem confitentes, vt de apostolo Paulo patuit Act. 9. quod ideò vicebant con E
tradictores, quia à Christo protegebantur psal. 30. Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum. Ista est contradictio hæreticorum & schismaticorum, qui fidelibus contradicunt fidei veritatem abnegantes. Act. 13. Contradicebant his, quæ dicebantur à Paulo blasphemantes. Vbi ait glo. psal. 30. quòd fideles à contradictione hæreticorum in futuro seculo absconditur, sed in presenti proteguntur, dum enim in præsenti peregrinamur, contradicunt hęretici negantes futura: sed tu, Deus, proteges eos in tarbernaculo tuo, scilicet intra fidem, quę est earum rerum, quas pro no bis dominus gessit, & pertulit Et hæc est catholica ecclesia, quæ est tabernaculum fidei &c.

1378 ## Domine Deus virtutum, conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Hic postulat diuinam consolationem. Et exponitur iste versus vt supra 1374. Et nota quòd in istopsal. tribus vicibus istum versum repetit psal. petens diuinam consolationem. Præuidebat enim in spiritu triplicem captiuitatem Iudeorum futuram scilicet Babyloniorum per Nabuchodonosor, Græcorum per Antiochum, & Romanorum per Titum, & Vespasianum. Ideò pro liberatione ab illis tribus captiuitatibus per istum versum dicit, petẽs diuinam misericordiã. Hic tamẽ moraliter notãdum, quòd rogare debemus Deum; vt nos in multis conuertat secundùm multa membra, quæ ad ipsum mysticè debemus conuertere, scilicet vt con- *Conuersio ad Deum mystice.*
uertatur facies ad gratiarum imploratiouem, vt conuertatur caput ad superborum detestationem, vt conuertatur oculus ad secretorum considerationem, alias meditationem, vt conuertatur manus ad egenorum sustentationem: vt conuertatur pes ad mandatorum obseruationem; vt conuertatur cor ad diuinorum amorem. Primum patet. quoniam, qui ab aliquo vult petere, ad illum faciem conuertit, & non dorsum. Sic enim Ezechias rex gratiam vitæ longioris à Deo petere volens, propter Christum, quem ex semine suo sperabat esse futurum, faciem suam conuertit ad ipsum. 4. Reg. 20. Conuertit faciem suam ad parietem, & orauit dominum dicens. Obscero domine, memento mei &c. Per faciem enim intentionem mentis accipe, sed per parietem Christum dominum ecclesię circundantem, in quem Iudei vnanimiter irruerunt. psalm. 61. Irruitis in hominem vniuersi vos, tanquam parieti inclinato &c. Ad istum ergo parietem Christum conuertamus faciem, gratiam eius volentes impetrare exemplo Sarræ. de qua Tob. 3. Ad te domine, conuerti faciem meam peto domine, &c. Secundum patet, vt enim patet, conuertere se ad aliquem: est se sibi humiliare, & subiicere. quod fit faciliter, quando homo considerat dolores vitæ præsentis. Propter quod dicitur psal. 7. Conuertetur dolor eius in caput eius quasi dicat. Ex consideratione humanæ fragilitatis, & miseriæ conuertetur caput, & humiliabitur. Omnis enim miseria, omnis dolor, & pœna est quędam pro peccato nobis data retributio, quæ *Nota.*
in caput nostrum conuertitur, quando ipsius consideratione homo humiliatur. Propter quod dicitur Abdię. 1. Retributionem tuam conuertet in E
caput tuum. Tertium patet. sic enim Zacharias secreta Dei meditari volens ænigmaticè sibi ostensa, conuerti oculos suos ad illa dicens. Conuersus sum, & leuaui oculos meos, & ecce quatuor quadrigæ &c. Ex ista conuersione oculorum, quæ significat attentionem intellectus, vt ibi dicitur de mysterio quadrigarum fuit informatus. Quartum patet: per manus autem designantur opera, & maximè pietatis. Vnde ad exercenda pietatis opera dixit Rex Israel armigero suo. Conuerte manum tuam, & educ me de acie quia vulneratus sum. 2.Parrh. 18.
Magnum pietatis opus est infirmis subuenire. Sic & Deus manum suam conuertit, dum nostri miseretur

Universidad de Deusto
Biblioteca

feretur. Esa. 1. Dicit dominus Conuertam manum meam adte, & excoquam ad purum scoriam tuam &c. Patet quintum, quoniam sic pedes suos per quos significantur affectus psal. conuerterat dicens. psal. 118. Cognoui vias tuas, & conuerti pedes meos in testimonia tua. Sextum patet, quoniam hoc dominus postulat à nobis, dicens. Conuertimini ad me in toto corde vestro, quòd sit per veram dilectionem. In parte enim cordis, & non in toto conuertitur, qui aliquid retinet in corde per illicitum amorem, quo offenditur dominus. Propter quod dicitur Eccles. 21. Qui timet Deum scilicet timore filiali, qui dilectionem includit, conuertetur ad cor suum. Vt ergo omnibus istis modis conuertamur, recurramus ad Deum dicentes. *Domine Deus virtutum, conuerte nos &c.*

Iohel. 2.

1379

Vineam de Ægypto transtulisti: eiecisti gentes, & plantasti eam.

Hic processus vineæ scilicet ecclesiæ ante Christi incarnationem demonstratur. Et circa hoc duo ostendit. Primò eius statum prosperitatis. Secundò aduersitatis, ibi. *Vt quid.* Circa primum quatuor ostendit. Primò eius de Ægypto liberationem. Secundò in terra promissionis eius radicationem ibi. *Dux itineris.* Tertiò eius in altum eleuationem, ibi. *Aperuit.* Quartò eius in latum dilationem, ibi. *Extendit.* Quantum ad primum notandum, quòd sicut planta nobilis in terra fertili, & mala posita transplantatur ad terram bonam, vt fructus bonos afferat. Consimiliter Deus populum suum in terra Ægypti, quæ idololatriæ erat dedita ne ad idololatriam cum illis conuersando inclinaretur, abstulit de terra illa ipsum ab Ægyptiaca seruitute liberando, & per desertum quinquaginta annis perducens ad terram promissionis indxit. De qua abiectis gentilibus, in ea ipsum suum populum plantauit, dando ei dictæ terræ promissionis possessionem. Et hoc est quòd de ecclesia sub nomine vineæ psal. vt cultori dicit Deo. *Vineam de Aegypto trãstulisti*, id est, populum tuum vel synagogam quæ vinea dicitur. Esa. 5. Vinea domini exercituum domus Israel est, *transtulisti*, id est, mirabiliter populum educendo de Aegypto eiecisti gentes, scilicet idololatras de terra promissionis, vt habetur in lib. Iosue, quasi per totum eiiciendo scilicet reges Chananæorum &c. quorum eiectio fuit miraculosa, & magis diuina virtute, quàm humana facta. *Et plantasti eam*, scilicet ecclesiam. Mysticè autem hæc vinea est anima nostra, quæ meritò dicitur vinea ratione multiplicis assimilationis, quia vineæ æquiparatur, scilicet ratione plantationis, ratione putationis, ratione ligationis, ratione fossionis, ratione occupationis, ratione fructificationis. Primum patet, quoniam sicut vinea plantatur in terra, sic anima nostra in terra corporis creatur, quamuis enim de anima primi hominis apud doctores fit dubium, vtrum primò fuerit creata extra corpus, & postea vnita corpori. De aliis autem certum est, quòd in corpore creatur. vt ostendit Magister lib. 2. di. 17. Sicut etiam vinea non potest fructum facere, nisi quandiu in terra manet plantata, sic nec anima nisi quandiu vnita corpori manet: quia statim separata amplius non potest meteri, vt ostendit Magister lib. 4. di. 50. Vnde de plantatione huius vineæ dicit dominus, Ego plantaui te vineam electam, omne semen verum. Est enim hæc vinea electa ratione finis, ad quem est creata, & habet omne semen verum rãtione fructus ad quem est ordinata. Sicut enim semen in se habet virtutem fructificandi, sic dominus dedit animæ virtutem, qua fructificare possit, scilicet intellectum ad ipsum cognoscendum, voluntatem ad ipsum diligendum, memoriam ad ipsum continuè recordandum. Sed circa illius vineæ plantationem occurrit primò dubitatio quam facit Magister lib. 2. di. 1. dicens, Cum maioris dignitatis videtur esse anima si absque corpore permaniisset, cur vnita est corpori vel in corpore plãtata. Ad hoc multiplex assignatur ratio versic. 990. Secundum patet: quoniam sicut vinea putatur vt fructum plus afferat, quinimò ne siluestris efficiatur, ideo enim putata plus fructificat & melius conseruatur, quia virtus radici eius ad pauciores palmites transmittitur, & sic eius virtus magis vnita vigoratur, & sic putare non est aliud quàm virtutem ad multos palmites dispersam ad vnum reducere. Sic & putanda, est anima nostra, quia tota virtus eius ad vnum solùm scilicet ad Deum est reducenda, vt scilicet intellectus animæ omnibus aliis abiectis solùm ad Dei contemplationem intendat. Voluntas ad Dei dilectionem, memoria ad eius recordationem. Si enim ad multa se velint ista spargere satis faciliter anima efficeretur siluestris, & infructuosa. Et si quæras, Nonne mihi licet cogitare de familia mea, diligere eam, & similia. Respondeo, quòd non ratione familiæ tuæ, sed solum ratione Dei, sic quòd omnia, quæ cogitas, reducas ad Deum &c. De ista putatione dicitur Leui. 25. Sex annis putabis vineam tuam, septimus autem annus requietionis erit, non putabis eam. Sex anni putationis sunt sex vitia, quæ ab anima debemus putare, scilicet vanas cogitationes, prauа delectationes, astutas machinationes, falsas locutiones, prauas operationes, & mundanas occupationes. Quibus sex ab anima amputatis, annus septimus requietionis habebitur. Sed aduerte, quòd in putatione oportet tempus obseruare debitum, sicut si tempore incongruo vineam putares, nihil proficeres sic & in ista spirituali putatione, cuius putationis tempus debitum est solum vita præsens. Can. 2. Tempus putationis aduenit: Ideò de illis, qui tempore isto vineam putare negligunt, conqueritur dominus dicens. Posuit vineam meam desertam. patet, quoniam sicut vinea putata ligatur ad palum, ne ad terram corruat, sic anima putata à prædictis vitiis, ne iterum ad terram, id est ad vitia, & terrena cadat, ad Christum per amoris vinculum ligari debet quia sine Christo causam peccati vitare non posset. In cuius figuram quando tempore Christi passionis ipse in horto volens orare, à discipulis se diuidens, at statim ipsi dormiebant nec poterant vigilare ad significandum, quod sine ipsius sustentatione nullum bonum valemus facere, sed neque dormitationem peccati vitare. Et ideo ad Christum vitem animæ suæ ligauerat Paulus, qui dicebat, Christo affixus sum cruci. Quartum patet, postquam enim vitis est plantata, & ligata, tunc foditur, vt plus humoris habeat, & tunc melius foditur quando pluuia præcesserit, quæ terram aliqualiter irrigauerit. Sic spiritualiter est faciendum de vinea animæ. Vbi sciendum quòd fodere est terram clausam aperire, & illam

Vinea dicitur anima nostra.

Hiere. 2.

Iohel. 2.

Gala. 2.

lam partem, quæ subtus manebat absconsa, vertere, & ipsam desuper facere manifestam. Hoc autem facit spiritualiter confessio, quæ occulta peccata sacerdoti facit manifesta, & sic honorem dat animæ, dum Dei acquirit gratiam Prouerb. vigesimo octauo. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem confessus fuerit &c. misericordiam consequetur. Quintum patet. Sicut enim inter omnes arbores vinea, vt fructum faciat maiorem, requirit occupationem, vt experientia docet, Sic & anima nostra vt fructum afferat multum, requirit diligentiam, quòd satis patet, si consideres quot, & quales habet inuasores, qui eius fructum impedire quærunt. Vnde si quis ociosius stet contra animæ hostes, statim hæc vinea dissipatur. Prouerb. vigesimoquarto. Transiui per vineam hominis pigri, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant faciem eius spinæ, maceria lapidum destructa erat. quia statim cum custodia animæ negligitur, vrticæ quæ pungunt, licet non lacerent, scilicet vanæ cogitationes ipsam replent, consequenter spinæ, quæ vulnerant, scilicet malæ delectationes ipsam operiunt, ex quibus maceria lapidum scilicet virtutum congeries dissipatur. Vnde talis meritò dicere potest illud Canti. 1. Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui. Sextum patet: quia sicut super omnia ligna vitis, dum viuit in radice ratione fructus est nobilior, sicut & anima, dum in radice charitatis manserit fructum nobiliorem Deo reddit, immo solum talis vitis fructum Deus acceptat ad meritum. Sic econtrario sicut vitis à radice separata inter omnia ligna contemptibilius lignum est & solum igni aptum (vt ait Augustinus super Ioannem) sic & anima nostra si à radice charitatis separata fuerit, ad nihil valet, nisi vt in ignem mittatur & ardeat. Et hoc est quòd dicitur Ezechiel. decimoquinto. Factus est sermo domini ad me dicens. Fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum? Nunquid tolletur vt ex ea fiat opus? quasi dicat non. Sequitur. Ecce igni datum est. De hac ergo vinea dicat Deo psalm. *Vineam de Aegypto transtulisti*, per Aegyptum intellige statutum peccati. *Eiecisti gentes*, scilicet Amorrhæorum, Pherezæorum &c. quæ diuersa peccata significaut vt habet versic. 1337. *Et plantasti eam*, scilicet in gratia.

Ezechias. 15

1380

Dux itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terram.

Hic ostendit ecclesiæ in terra promissionis radicationem. Quantum enim ad literam ostendit psalm. qualiter ecclesiam suam, siue synagogam Iudæorum eduxit Deus per desertum, & induxit in terram promissionis, dicens. *Dux itineris fuisti in conspectu eius*, quia Deus præcedebat per desertum Iudæos per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris vtroque tempore. vt habetur Exodi decimotertio. *Plantasti radices eius*, scilicet sanctos patres, vt Iosue, Dauid, Esaiam, Hieremiam, cæteróque sanctos patres, & prophetas, in quibus tanquam in radicibus viuebat synagoga Hierem. duodecimo. Plantasti eos, & radicem miserunt. Et sic impleuit terram, quia mirabiliter in paruo tempore multiplicabantur: quod fiebat virtute diuina. Vnde psal. 103. Omnia in sapientia fecisti, domine; impleta est terra possessione tua. Per hoc enim quòd synagogam sic Deus deduxit, & multiplicauit, vult ostendere, quomodo Deus ecclesiam noui testamenti gubernat. Nam filius Dei assumpta humanitate nostra, ductor fuit ecclesiæ, qui de seipso dicit, Ego sum via, veritas, & vita. Ioan. 14. Vnde de isto duce ex Iudæis nato dicitur ipsi synagogæ. Matt. 2. Ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel, id est, ecclesiam quæ per fidem Deum contemplatur. *Plantasti radices eius.* Sicut enim antiqui sancti & prophetæ dicebantur radices synagogæ, sic & sancti & apostoli & prædicatores eorumque successores, radices sunt ecclesiæ, ex quibus ecclesia creuit. Plantauit ergo radices eius, quando sanctos apostolos & prædicatores elegit, & per spiritum sanctum confirmauit. Et sic etiam impleuit ecclesiam, quando ipsos per mundum misit prædicare euangelium omni creaturę. Hieremię vigesimotertio. Cœlum & terram ego implet, dicit dominus. Cœlum implet, dum iustos gratia replet, sed terram implet, dum prædicationem fidei spargit per omnem terram. psalm. 18. In omnem terram exiuit sonus eorum. Moraliter autem notandum, quod hodie multi à malis ducibus malè ducuntur contra Christi ducatum. Nam ducuntur hodie aliqui illecebrosa sensualitate, pernicioſa familiaritate, præsumptuosa temeritate, malitiosa saeueritate Primum patet. Nam illi, qui non ducuntur secundum virtutem, sed secundum passionem, tales ducuntur illecebrosa sensualitate, & non viuunt secundum bonum honestum, sed secundum delectabile. Sic ductus fuit iuuenis ille vecors, quem mulier meretrix vultu placito, sermonibus blandis, & labiis pertrahit, & sequitur eam quasi bos ductus ad victimam. Prouerb. septimo. Sed iste ducatus est malus, quia ducit ad mortem. vnde ad Gala. quarto. Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. & infra. Si spiritu ducimini, non estis sub lege, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Secundò quidam ducuntur pernitiosa familiaritate. Familiaritas enim, vel societas mala ad vitia multa ducit. Quam vitandam ostendit Seneca epistola decimaoctaua, dicens. Si vis peregrinariones tuas habere iocundas, comitem tuum sana, hærebit tibi auaritia, quandiu auaro, fordidóque coniunxeris, hærebit timor, quandiu cum superbo conuersaberis, & rixas habebis, Si vis vitiis exui, longè à vitiorum exemplis recede, & ad meliores transi. De tali ductore peruerso dicitur. Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Tertiò ducuntur aliqui præsumptuosa temeritate, quales sunt aliqui, qui proprio sensui nimis adhærent. Imperita enim rusticitas plurimos decipit, & hoc propter inexperientiam. Vnde passio iuuenum est præsumptio, timiditas verò senum, vt dicit Tullius. Et de talibus verificatur illud Matthei decimoquinto, quod sunt cęci, & duces cæcorum. Quartò quidam ducuntur malitiosa saeueritate, sicut tyranni, & potentes subditos tyrannicè ducunt. Vnde de ipsorum subditis dicitur Esaię quinto. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles

Dux multiplex.

Prælati mali.

Prouerbio. 16.

Dux dicitur Christus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobiles eius interierunt fame &c. Sed contra quatuor prædicta Christus dux noster in suo ducatu quatuor virtutes in prælatis ostendit necessarias, qui alios habent ducere, quando duxit discipulos suos in montem excelsum, & coram eis transfiguratus est. Matthæi decimoseptimo. Vbi apparet quòd Christus exemplum quadruplex dedit prælatis. Primò vt subditos ducant in montem excelsum, scilicet rationis, ne sensualitas rationi prædominetur, contra primum. Secundò vt eos associent cum Helia, & Moyse per honestatem conuersationis, contra secundum. Tertiò vt humiliter viuant & alta de se non præsumant, vnde discipuli ceciderunt in faciem suam. Quartò vt prælati non domini, sed patres se esse cognoscant. Vnde ibi paterna vox audita est suprà Christum. Vnde de Christo dicitur. Ipse sapientiæ dux est, & sapientium emendator.

Sapient. 7.

1381 Operuit montes vmbra eius, & arbusta eius cedros eius.

Hic ostendit ecclesiæ in altum eleuationē si. Moo ad literam dicit de synagoga, quæ postquam plantata fuit in terra promissionis, altis honoribus & dignitatibus fuit exaltata, & à circunstantibus gentibus, & regibus honorata, sicut tempore Dauid, qui subiugauit sibi gentes per circuitum, & reges scilicet Philistinorum, Moabitarum, & regem Sabba &c. vt habetur secundo Regum octauo. Etiam tempore Salomonis, de quo dicitur tertio Regum decimo. Magnificatus est rex Salomon super omnes reges terræ diuitiis, & sapientia, & omnes desiderabant videre vultum Salomonis. Quod notans psalmista dicit. *Operuit montes vmbra eius &c.* Per montes altos, & cedros, intelligit alta regna, & ipsorum reges, quos vmbra, id est, nomen, & fama synagogæ, & regnum eius operiebat. Per hoc vult ostendere psalm. exaltationem ecclesiæ fidelium, quę sibi subiecit reges mundi, & principes, vt etiam totius orbis princeps imperator Romanus glorietur, se Christi subditum vocare. Vel aliter mystice loquitur de synagoga, cuius montes erant prophetę, quos operuit vmbra, quia prophetæ in figuris, & vmbratice loquebantur. Vnde vmbra synagogę fuit circuncisio, scilicet baptismus, & huiusmodi, quę prophetę sub figura loquebantur. Ideo velamentis figurarum quasi vmbra fuerunt operti. Per cedros autem intellige altos, & superbos, sicut fuit Nabuchodonosor, Holofernes, Antiochus, & similes. quos tamen synagoga operuit, & sibi subiecit. Et hęc omnia figura erant ecclesię Christi, quę operit omnes prophetas per oppositum, id est, aperit, & superborum sibi subiicit colla.

Dignitas ecclesiæ.

1382 Extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius.

Hic ostendit ecclesię dilatationē. Vbi aduertendum, quòd tempore Iosue, filij Israel habuerunt possessionem terrę promissionis, sed succedente tempore, scilicet Dauid, & Salomonis multum ipsorum possessio fuit dilatata, intantum quòd ab vna parte pro termino habebāt mare occidentale, ab alia verò parte pro termino erat fluuius magnus Euphrates. Sic enim eis promiserat Deus dicens. Si custodieritis mandata mea, à flumine Euphrate vsque ad mare occidentale erunt termini vestri, quod impletum fuit tempore Salomonis. Et hoc notans psalmista dicit. *Extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius.* Per palmites intelligit filios, qui nascuntur ex patribus; sicut palmites ex vite, & similiter intelligit propagines pro genitis filiis à patribus. per hoc vult psalm. ostendere ecclesię Christi dilatationem, quę toto orbe terrarum diffusa est. Hinc autem moraliter potes notare, quod termini ecclesię ad quos se extendit, sunt duo, scilicet mare & flumen. Per mare significatur pœnitentia, à qua inchoatur ecclesia. vide versic. 1171. Per flumen verò intellige spiritum sanctum, quo perficitur, dicente Christo. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquę viuę. Hoc autem dicebat de spiritu sancto &c.

Deut. 11.

1383 Vt quid destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?

Hic agitur de statu ecclesię tempore aduersitatis. Et primò ponit synagogæ inuasionem. Secundò eius dissipationem, ibi. *Exterminauit eam aper.* Quantum ad primum sciendum, quòd filij Israel postquam fuerunt introducti per Iosue in terram promissionis, quandiu coluerunt Deum & seruauerunt eius præcepta, erant vallati angelorum custodia, sicut vinea maceria circundatur vt à transeuntibus sit tuta. Vnde Esa. 62. Super muros tuos Hierusalem, constitui custodes &c. Tunc que synagoga tua manebat, nec ab hostibus poterat damnificari. Sed statim dum ad idololatriam declinauit, angelorum custodiam perdidit, & à gentibus cōculcabatur. vt patet per totum librum iudicum. Vnde traditi sunt quandoque in manu regis Mesopotamiæ, aliquando in manu regis Moab, & sic de aliis. vt patet Iudic. 3. Hoc ergo notans psal. dicit. *Vt quid destruxisti maceriam eius &c.* id est, vt quid remouisti angelorum custodiam à synagoga qua remota dissipatur, & vindemiatur à gentibus per circuitum. Ad hoc potest responderi, quòd hoc ei accidit propter idololatriam, & contemptum mandatorum Dei. Et vt dicit glo. hoc accidit synagogę, quia superbia fuit aduersus plantatorem, & non solum occidit seruos ad se missos, sed etiam filium hæredem. vt Christus ostendit Matth. 21. Et nota quòd hęc maximè destruunt ecclesiam. Primò clericorum malitia. 3. Reg. 19. Dereliquerunt pactum meum filij Israel, altaria tua destruxerunt. Secundò regum, & principum auaritia prouerb. 29. Rex iustus erigit terram, vir auarus destruet eam. Tertiò mulierum malitia, prouerb. 14. Mulier sapiens ędificauit domum suam: insipiens constructam manibus destruet.

1384 Exterminauit eam aper de silua, & singularis ferus depastus est eam.

Hic ostendit synagogę dissipationem. Synagoga tempore iudicum fuit vindemiata: sed tamen remanebat in terra sua plantata: sed postea, multiplicatis eorum peccatis, ex toto fuit exterminata. Vbi nota, quod exterminare propriè dicitur aliquid extra terminos suos ponere. Fuit ergo extrema vindemia synagogæ, & non solum vindemiata, quando fuit capta, & extra terram suam ducta, sicut fecit Nabuchodonosor rex Babylonis. 4. Reg. vlt. Antiochus tempore Machabeorum 1. Mac. 1. Romani principes. Luc. 19. Illas ergo captiuitates futuras Iudæorum prœuidens psal. ait. *Exterminauit eam aper de sylua.* Vbi aduerte, quòd per aprum de sylua intelligit Nabuchodonosor regem Babylonis, qui sic dicitur: quia ab hominibus electus, in siluis cum bestiis habitauit: vt habetur Dan. 4. Sed per singularem ferum accipe principatum Romanum, sic dictum propter singularitatem domini, & exterminationem ciuitatis Hierusalem: populi, ac templi destructionem. Vnde hic ait gl. *Singularis ferus depastus est eam.* idest, Titus princeps Romanus, qui reliquias Iudæorum terribiliter depascens consumpsit. Qui dicitur singularis, idest superbus. Vnde hic idem est aper & ferus scilicet Romanus exercitus. Per hoc autem vult ostendere psal. crudelem persecutionem ecclesiæ, quę erit tempore Antichristi, quę excedet omnem persecutionem prætextam: intantum, quòd illo tempore etiam electos multos prosternet, & superabit: vt ostendit Greg. 32. mor. c. 13. Qui dicitur aper, siue ferus à feritate vel crudelitate sic dictus.

Aper ferus.

1385 Deus virtutum, conuertere, respice de cœlo, & vide, & visita vineam istā.

Hic ostenditur status ecclesię perfectus post aduentum Christi. Et diuiditur in sex partes, secundum quod de ecclesia psal. sex futura prædixit. Primò q̄ ecclesiæ Deus reconciliabitur. Secundò q̄ per Christum ecclesia fundabitur, ibi. *Et perfice.* Tertiò quod synagoga terminabitur, ibi. *Incensa.* Quartò quòd filius Dei incarnabitur, ibi. *Fiat manus.* Quintò quòd fides confirmabitur, ibi. *Et nō discedimus.* Sextò quòd ecclesia beatificabitur, ibi. *Domine Deus.* Quantum ad primum sciendum quòd quamuis Deus in se sit immutabilis, per effectus, tamen mutabilis dicitur. Sic enim dicimus ipsum de irato fieri placatū, quando peccatoribus parcit: de placato fieri iratum quando contra peccatores iram suam ostendit. Si militer ipsum dicimus conuerti, quando nos aduersos ad se cōuertit. Et isto modo loquitur hic psal. dicēs. *Domine Deus virtutum.* i. angelorum *conuertere.* i. nos aduersos ad te conuerte. *respice de cœlo.* Respice enim Dei nihil aliud est quàm nos ad pœnitētiam vocare & ad gratiam vnde suprà ver. 493. Vnde & Respicere quippe Dei est ea quæ perdita sunt ad suam gratiam reformare. Vnde scriptum est. Rex qui sedet in solio suo dissipat omne malum intuitu suo &c. *Et vide.* Quid enim est Deo videre, nisi nos facere videre. *Vide ergo & visita vineam istam:* nihil aliud est, nisi fac eam te videre & cognoscere, quod faciet si videat seipsam id est peccata sua cognoscat. *Et visita* idest sana ipsam infirmam, sicut medicus infirmum visitat vt ipsum sanet. Per hæc enim omnia prædicit psal. Deum hominibus per aduentum suum reconciliari. Nota quòd Deus in scripura multis modis dicitur conuerti. Conuertitur enim peccatores conuertendo, afflictos liberando, defunctos suscitando, tribulatos cōsolando, obstinatos puniendo. Primum patet, sicut enim in peccando nos primò auertimur à Deo, & consequenter ipse auertitur à nobis, sic per oppositum in pœnitendo primò ipse conuertitur ad nos: & consequenter nos ad ipsum. Quis enim lapsum Petrum ad statum pœnitentiæ reduxit, nisi domini conuersio, qua ipsum peccatum suum cognescere fecit, & pœnitere. Luc. 22. Conuersus dominus, respexit Petrum & recordatus est Petrus &c. & egressus foras fleuit amarè. Sed quomodo tunc dominus conuersus Petrum respexit, cum in eodem loco non esset. Ad hoc respondet Aug. in de consensu euangelistarum dicens. Quomodo autem sit accipiendum, quòd conuersus dominus Petrum respexit, considerandum est, quia tunc Petrus erat in atrio foris, & non intus, vbi Christus examinabatur, non ergo dominus conuersus respexit Petrum facie corporali. Qua propter conuersio illa & respectio spiritualiter intelligitur facta: sicut alibi scriptum est. Respice, & exaudi me, & conuertere, domine, & libera animam meam. Sic arbitror dictum: & cōuersus dominus respexit Petrum. Vnde Hie. 15. dicitur. Hęc dicit dominus, si conuerteris, conuertam te. Secundum patet, affligit enim Deus primò peccatores, vt ex pœna cognoscant seipsos, quòd cum se cognouerint, ipse ad ipsos se conuertit, & ipsos consolatur. Et hoc est quod dicitur psalm. 70. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas, & malas: & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me. Vbi glo. quasi dicat. Immisisti mihi passiones, & tribulationes: & meritò, quia recessi ab eo, quod per se bonum est, & beatitudo. Et ideo miser factus sum. Ostendisti, dicit, quòd scit illas prodesse, multas quantitate, malas qualitate. Ecce iustitia in peccātibus, sed hęc disciplina, qua me flagellasti, admonitio fuit conuersionis, non desideratio captiuationis. Vnde sequitur. Et tamen tu conuersus, scilicet dum me conuertisti viuificasti me. Ecce clementia in conuersis. Et de abyssis terræ, id est, de submersione peccati, iterum spe reduxisti me. Primò enim cum natura nostra verbo Dei vnita propter nos surrexit, reducti sumus de abyssis terræ, iterum cum credimus in eum, & redimus in eum. Et sit prima resurrectio animæ, quæ spe iam surrexit cum eo. Vnde apostolus. Si consurrexistis cum Christo. Vnde dicit hic, iterū reduxisti me. Itē secundò iterum reduximus quando postea corpore resurgemus. Vnde postea dicet. Iterum reduxisti me. Vnde tunc anima dicere potest illud Cantic. 7. Ego dilecto meo, & ad me conuersio illius. Tertium patet, Nonne magna est conuersio, dum furor in clementiam, & ira conuertitur in amorem? Dum enim in peccatis manemus, furor Dei contra nos exardescit, sed ipse sua clementia conuersus furorem suum in amorem nostrum conuertit. Esa. 12. Confitebor tibi, domine, quoniam iratus es mihi: conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Et sic ipse conuersus iram suam conuertit in misericordiam. Sic enim dicitur. 2. Mac. 8. Ira domini in misericordiam conuersa est. Quartum patet. Conuersio enim eius ad nos defunctis spiritualiter confert vitam. psalm. 84. Deus, tu conuersus viuificabis nos &c. Et hoc fuit, quando per incarnationem suam fuit conuersus. Et vide mirabilem conuersionem Deus primò fecit hominem: postea per conuersionem simplicem homo fecit Deum, quando, scilicet misit Deus filium suum

Respicere Dei. Greg. 16. mo. cap. 4. Prouer. 20. Videre Dei.

Cantic. 7.

Universidad de Deusto Biblioteca

factum ex muliere &c. ad Gal.4. Vnde glo. Deus tu conuersus viuificabis nos.q. d. Deus tu non extendes iram tuam, sed potius tu conuersus ab ira tua in aduentum filij tui viuificabis nos. Quintum patet. Sicut enim pater auertens faciem tristitiam ingerit filio, sic postea ad ipsum conuertens faciem, ipsum consolatur. psal.70. Multiplicasti magnificentiam tuam, & conuersus consolatus es me. Et si Deus quandoque iustis flagella multiplicat, conuersus tamen eos per scripturas consolatur, & præmiat.q.d. secundum glo. Et si Deus suos districtè castiget, ipsos tamen tristes non sinit. Sextum patet. Nunc enim Deus ad nos faciem vertit, vocat nos, veniam premit, vt conuertamur ad ipsum: sed si quis obstinatus permanserit, ipse conuersus à misericordia ad iustitiam, à venia ad vindictam, æternaliter punit illos. Vnde Ioel.2. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem. Solis & lunæ nomine Christum intellige. Dicitur enim sol ratione suæ claritatis, luna ratione suæ tractabilitatis. Luna enim faciem mutat quia modo plena, modo vacua. Sic & Christus in vita præsenti à nobis tractabilis est, quia ipsum iratum faciliter pœnitentia placamus, & ipsum placatum faciliter peccatis irritamus. Tenebrarum autem nomine pœna inferni designatur, iuxta illud Matt.22. Proiicite eum in tenebras exteriores. Per sanginem autem accerbitatem vindictæ intellige. Sol ergo conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, quando Christus erga damnatos conuertetur à misericordia ad pœnam, à tractabilitate suę misericordiæ ad rigorem vindictæ. Vnde Esa.34. Dies vltionis domini, & conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur; & erit terra eius in picem ardentem nocte ac die, & non extinguetur in æternum.

1386 Et perfice eam, quam plantauit dextera tua: & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Hic ostenditur quòd ecclesia in Christum fundatur & perficitur. Vbi notandum quòd status synagogæ & legis antiquæ perfectus non erat. Propter quod dicit apostolus ad Hebr.7. quòd nihil ad perfectum duxit lex, quia neminem iustificatione perfecit lex. Et si enim aliqui tunc fuerunt perfecti, non tamen virtute legis, sed per fidem Christi fuit. Legis ergo perfectio reseruabatur Christo. Propter quod ipse ait, Non veni legem soluere, sed implere i. perficere, quod & fecit, quia præcepta moralia adimpleuit superaddendo consilia. Præcepta iudicialia perfecit rigorem pœnitentię temperando, vt homines cauerent à malis, & bonis insisterent magis amore iustitię quàm timore pœnę, quod est propriè perfectorum. Vnde quidam ait, Oderunt peccare mali formidine pœnę, oderunt peccare boni virtutis amores. Præcepta verè ceremonialia, quę tantum figuratiua erant, adimpleuit in sua incarnatione, passione, resurrectione &c. cuius erant figurę & loco illorum sacramenta instituit, quę gratiam conferunt & introducunt ad gloriã, quod facere nõ poterant sacramenta legis antiquę. Hęc omnia preuidens psalmista postulat ecclesię perfectionẽ, vt s. per Christum lex perficiatur, & hoc per legẽ euãgelicam per quã ecclesia perficitur. Et hoc est quod subdit, *Et super filium hominis quẽ confirmasti tibi.* Per filium enim hominis Christus intelligitur, ad differentiam aliorum qui sunt filij hominum, scilicet ex patre & matre. Christus autem ex matre sine patre. Et hunc filium hominis Deus confirmauit sibi. s. per vnionem hypostaticam, quæ talis confirmationis est quòd illud quod semel assumpsit nunquã dimisit, vt ostẽdit Magister li.3. dis.21. Si ergo quæras quomodo debeat ista vinea perfici. s. ecclesia, & super quẽ debet fundari, respõdet Psal. *super filiũ hominis quẽ confirmasti tibi.* Sic. n. dicebat Christus descipulo Mat.16. Super hanc petrã ædificabo ecclesiã meã.

Matth.5.

Perfecit Christus legem.

Filius hominis Christus.

Incensa igni, & suffosa, ab increpatione vultus tui peribunt. 1387

Hic ostendit quòd synagoga terminabitur. Vbi sciendum quòd quasi tota lex antiqua & synagoga stabat in sacrificiis quę igne cremabantur, quorum sacrificiorum combustorum cineres in certo loco sepeliebantur, & sic illa sacrificia, quæ per synagogam designãtur, dicuntur *igni succensa*, quia cõburebantur, & etiam dicuntur *suffossa*: quia cineres in fossa ponebantur, vt patet Leui. 1. De istis ergo sacrificiis quòd cessare debuerunt in aduentu Christi dicit psalmista. *Incensa igni & suffossa*. idest in terra suffosa posita, ista in quam talia peribunt. Et hoc *ab increpatione vultus tui*. Per vultum enim Dei intellige Christum. de quo psalmus 44. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Iste inquam vultus illa antiqua sacrificia increpauit quando noue legis sacramenta instituit, quia illa solum erant figuratiua, sed adueniente figurato cessat figura. Vel aliter secundum Nico. per istum textum vult psalmista intelligere sacerdotes Iudæorum, qui vltionem mortis Christi à Romanis fuerunt obsessi, & tandem incendio templi aliqui combusti, aliqui verò fugerunt ad subterranea loca: vbi capti tandem fuerunt & interfecti. Ideo de ipsis ait. *In censa igni; & suffossa ab increpatione vultus tui peribunt*, quia ex rigore diuinæ iustitię quæ hic dicitur increpatio, in vltionem mortis Christi perierunt. Vel aliter magis mysticè secundum gl. Vult enim, quòd peccata sunt duplicia, quia quędam fiunt ex cupiditate, & ista dicũtur incensa, & quędam ex timore, & ista dicuntur suffosa. Vnde ait sic gl. Peccata dicit: sed incensa sunt peccata illa, quæ facit ardens cupiditas suffossa dicuntur illa, quæ facit timor malè iacens. Et sunt hæc omnia criminalia, quia omnia peccata fiunt vel propter cupiditatem, vel propter timorẽ. Quem enim non capit cupiditas vincit timor. Perscrutamini cõscientias, interrogate corda vestra vtrum possint esse peccata, nisi aut timendo aut cupiendo. Omnia peccata quæ res faciunt in homine scilicet cupiditas & timor. sicut econtra amor Dei & timor eius ducunt ad omne bonum. Amas vt benè sit tibi: times, ne tibi malè sit. Hoc age in Deo, non in sæculo vterque amor incendit, vterque timor humiliat, sed aliter & aliter. Ait ergo, *incẽsa igni*. id est peccata quę veniũt ex amore malè incendenti. Incẽdit enim vterque amor. *Et suffossa* id est peccata, quæ veniunt ex timore malè humilianti. Humiliat enim vterque timor. *Peribunt ab increpatione vultus tui*, id est filij tui. Hæc est facies quæ peccata delet. Quid enim increpauit Christus, nisi peccata.

Peccata sunt duplicia suffossa & incensa.

Amor & timor causant esse peccatum.

Fiat

1388. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Hic ostenditur Christi incarnatio. Namque dexteræ Dei vir dicitur Christus, quia sedet ad dexteram patris. Qui singulariter dicitur vir à virtute, quia omni virtute & gratia plenus: de quo dicitur Hiere.31. Nouum faciet dominus super terrã mulier circundabit virum. de quo vide supra vers. 657. Manus autem domini super istum virum facta fuit, quando mirabili potestate absque virili semine spiritus sancti virtute iste vir in vtero virginis fuit formatus. Ideo dicit: Nouum faciet dominus super terram, mulier circundabit virum. Istam operationem diuinæ virtutis ad istum virum in vtero virginis fabricandum petit psalmista ad effectum deduci dicens. *Fiat manus tua*. i. virtus tua *super virum dexteræ tuæ*. id est, Christum ad ipsum formãdum. Et ꝙ de isto viro, scilicet Christo filio virginis loquatur. Ideo subdit *Et super filium hominis quem cõfirmasti tibi.* Hic enim ly, &, stat pro, id est, super filium Mariæ, *quem confirmasti tibi*. id est, in cõsilio æternitatis tui firmiter disposuisti ipsum tibi vnire hypostaticè. Istum intellectum habet glo. dicens. *Fiat manus tua* &c. i. operatio tua ad effectum promissa ducat, & precatur operationem sanctæ incarnationis. Notandum autẽ quòd dicit super virum, vocat enim Christum singulariter virũ nec immeritò: quoniam multis rationibus Christus præ omnibus aliis vir potest nuncupari. Primò ratione ætatis. Ætas enim virilis, & viribus magis abundans est ætas triginta trium annorum, in qua ętate Christus fuit passus, vt ostendit Magister lib.4. dist.44. Secundò ratione perfectionis & virtutis spiritualis. Vir enim à virtute dicitur. Ipse autem præ omnibus aliis omni virtute fuit plenus à sua conceptione tam moralis quàm theorica. Vnde ipse solus in vtero matris existens à virtute vir dicebatur. Hiere. 31. Mulier circũdabit virum idest hominem virtutibus plenum Esa.4. Apprehendent septem mulieres virum vnum idest septem virtutes Christum. Tertiò ratione dispensationis. Vir. n. idem est quòd maritus vel sponsus. Matth. 1. Iacob genuit Ioseph virum Mariæ. Sic Christus solus propriè dicitur vir, quia ipse solus est totius ecclesiæ sponsus. 2. Cor.11. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Vnde Thophilus super Ioan. ait. Nullus alius vir est ecclesiæ, nec spõsus, nisi solus Christus, omnes autem alij paranymphi sunt, sicut & præcursor. Nullus enim bonorum largitor est, nisi Christus, omnes verò alij ministri bonorum sunt quæ dantur à Deo. Vnde & de isto viro Christo dicit Petrus, Iesum Nazarenm virum approbatum à Deo in nobis virtutibus & signis, quem vos interemistis.

Vir dicitur Christus

Actuum 2.

1389 Et non discedimus à te: viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.

Hic ostendit quòd fides per Christũ cõfirmabitur. Vbi notãdum quòd differentia est inter sanctos patres noui testamenti, & antiqui. Licet enim antiqui sancti inhærerent Deo per fidem, tamen in gratia in præsemti vita cõfirmati non erãt. Vnde & aliquando errabant sicut Abraham, quando ingressus est in AEgyptum dixit vxori suæ. Noui quòd pulchra mulier sis: & cum te viderint AEyptij dicturi sunt, vxor ipsius est, & interficent me, & te reseruabunt. Dic ergo obsecro, quòd soror mea sis. Quamuis enim verè soror eius esset idest cõsobrina, tamen hoc dicit ad finem quòd illi crederent, quòd non esset vxor eius. Cũ ergo Deus sic verba accipiat, sicut ille qui loquitur illa vult intelligi, sequitur quòd Abraham in hoc mendacium dixit. Similiter quando ducebat Isaac ad immolandum, dixit pueris suis, quando fuit prope locum. Expectate hic donec puer & ego reuertamur ad vos, & tamen intentionis eius erat immolare puerum, & non reuerti cum ipso vt habetur Gen.22. Sic ergo quia omne peccatum facit hominem à Deo discedere, saltem commissum ex industria, sequitur quòd illi patres amore vel timore quandoq; discedebant à Deo. Patres autẽ noui testamenti. s. apostoli, sic per spiritũ sanctũ fuerunt cõfirmati, quòd amplius à Deo discedere non poterant, quod ostendit apostolus dicens. Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, fames, nuditas? &c. Certus sum enim quòd neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, neque creatura aliqua poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Et hoc præuidens psalmista in persona patrum noui testamenti qui Christi fidem fundauerunt, scilicet apostolorum, dicens, *Et non discedimus* id est, nõ discedemus à te scilicet post spiritus sancti missionem. *Et viuificabis nos.* Hic reddit causam stabilitatis fidie, q.d. Tu per spiritum sanctum viuificabis nos, & ideo non discedimus à te, per spiritum confirmati. Et nota quòd viuificare componitur ex viuo & facio.cis. quasi viuũ facere. Cum igitur gratia spiritus sancti sit vita animę, sequitur ꝙ in missione spiritus sancti Apostoli recipientes gratiam spiritus sancti viuificati sunt. *Et nomen tuum inuocabimus.* Quid autem sit inuocare nomen domini: vide sup. ver.204. Inuocamus autem nomen domini in præsenti & in futuro. In præsenti fideliter orando, in futuro ipsum ęternaliter laudando.

Abrahã peccauit

Apostoli confirmati fuerunt.

Rom. 8.

Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus. 1390

Hic ostenditur quòd ecclesia finaliter beatificabitur. Iste versiculus ter in isto psalmo ponitur, & causa dicta est versic. 1378. In ista autem vltima repetitione vult ostendere, quòd in visione Christi erit completa beatitudo nostra quo ad animam ex visione diuinitatis Christi. & quò ad corpus ex visione humanitatis eius. Propter quòd ipse ait. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christũ. Christus autem hic per Dei faciem intelligitur. vide vers.150.

Beatitudo consistit in Christo. Ioan.17.

PSALM. LXXX.

Exultate Deo adiutori nostro, iubilitate Deo Iacob. 1391.

Iste titulus huius psalmi est hic. *In finem pro torcularibus ipsi Asaph psalmus quinta sabbati.* Ad cuius intellectum literale m nota udum quòd iste psalmus communiter cantabatur in tẽplo in festo

Universidad de Deusto
Biblioteca

tubarum, quod incipiebat prima die Septembris quę apud Hebręos est in nouilunio propinquiori æquinoctio autumnali, siue sit ante æquinoctium siue post, siue in ipso æquinoctio. Illo enim tempore communiter in terra promissionis, quæ est terra calida, completæ sunt vindemię, & cęteri fructus sunt collecti. Vnde in festo tubarum fiebat sacrificium de vino nouo expresso de torcularibus, & fiebant libamenta sacrificiorum in templo. Et sic iste psalmus erat gratiarum actio pro fructibus recollectis. Et sic est sensus literalis tituli. Iste psalmus dirigens nos in finem attribuitur ipsi Asaph. s. tanquam auctori; & est *pro torcularibus*. scilicet est gratiarum actio pro torcularibus, id est pro vino collecto ex torcularibus expresso, quod autem additur *quinta sabbati*, non potest accipi secundum literam, sed nos mittit ad significationem mysticam, quam habuit propheta. Vbi sciendum, quòd quinta sabbati; dicitur quinta dies septimanę; quę sabbatum dicitur, vt patet versi. 609. & 775. Quinta autem die septimanę fecit Deus ex aqua pisces, & volatilia, sed piscibus in aquis infrà remanentibus, aues volant ad alta, per quod sacramentum baptismi significatur, quo renati aliqui sunt tanquà aues, qui scilicet, temporalibus contemptis, mentes sursum eleuantur ad cœlestia. Alij verò tàquam pisces, qui in fluctib. huius sęculi remanęt curiosi. Per torcularia autem ecclesia intelligit, quia sicut in torculari tria sunt, s. pressura, & vinũ & acinum, quorũ alterũ reponitur. s. vinum, & alterum proiicitur. s. acinum. Sic in ecclesia est pressura tribulationũ, & pòdus passionũ, per quod fit discretio bonorum, & malorũ, quos tamẽ eadẽ sacramenta coniungunt. Sicut .n. racemus in vite simul habet vinũ, & acinum, sic bonis, & malis communia sunt sacramenta. Et sicut vinum pressura torcularis expressum reconditur, sed acinum proiicitur, ita accedente pressura tribulationis, iustus iustior fit, & sordidus magis sordescit. Sic ergo torcularia ecclesiam significant. Est ergo sensus tituli talis. Iste psalmus dirigens nos in finem i. in Christum, est *pro torcularibus*. i. pro ecclesiis, in quibus est pressura tribulationum, qui psalmus est ipsius Asaph, *quinta sabbati*. i. agens de baptizatis & baptizandis aqua baptismi, quod significatur per opus quintæ sabbati. Intentionem monet, vt post baptismum, cõtemptis temporalibus, in cęlestibus mente conuersemur. His visis, venio ad diuisionem psalmi. Diuiditur iste psalmus in duas partes, quia ostendit primò quid agendum sit electis, secundò quid reprobis, ipsos redarguens, ibi. *Audi populus meus*. Prima in duas, quia primò bonos inuitat ad gratiarum actionem: secundò ad hoc adducit rationem, ibi. *Quia præceptum est*. Prima diuiditur in tres: quia primò inuitat ad gratiarum actionem corde, secundò opere, ibi. *Sumite*. tertiò voce, ibi. *Buccinate*. Quantum ad primum sciendum, quòd iste psalmus Asaph: quasi propòsita sibi imagine cuiusdam solemnitatis, electos omnes ad celebritatem illius inuitat, dicens. *Exultate Deo adiutori nostro*. Exultare enim est lætitiam cordis exterioribus demonstrare: vt habetur vers. 443. Et per consequens exultare Deo, vel in Deo est lætitiam mentis de Deo habitam, per exteriora signa, vel laudes ostendere, vt dictum fuit ver. 480. Item exultare Deo, vel in Deo est, nihil aliud præter Deum quærere, vide versic. 531. Sic ergo dicat, *Exultate Deo*. i. mente, & voce Deo gratias agite,

Aues. Pisces.

Torcular dicitur ecclesia.

A & solum Deum querite. Sed quia Deus in scriptura accipitur multipliciter scilicet naturaliter, & substantiuè, & sic summa trinitas pater, filius, & spiritus sanctus vnus Deus est, & pluraliter non potest Deut. 6. Dominus Deus tuus vnus est. Item dicitur Deus specialiter & adoptiuè & sic omnis iustus Deus dicitur, quia filius Dei. Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et sic sancti prophetæ, quib. Deus arcana reuelabat, dij dicebantur. Ioan. 10. Illos dicit deos, ad quos sermo Dei factus est. Itẽ vocaliter solùm, & nuncupatiuè: & sic idola & dęmones dij vocabantur. psal. 95. Omnes dij gentium dæmonia. Et de hoc vide supra versi. 774. & 809. Et ideo ne in æquiuoco psalm procedat, declarat cui Deo debemus exultare, quia. s. Deo vero & substantialiter dicto, dicẽs. *Exultate Deo adiutori nostro*: quia solus Deus est adiutor noster, qui multipliciter nos adiuuat. vide ver. 99. & 631. & 673. & 957. Sequitur. *Iubilate Deo Iacob*. Dicitur enim Deus, Deus Iacob, non solũ quia Iacob verũ Deum coebat, sed etiam quia videtur fuisse primus, qui vero Deo votũ fecit ipsum colere, dicens, Si Deus fuerit mecũ in via ista, erit mihi dominus in Deum, & lapis iste, quẽ erexi in titulum, vocabitur domus Dei &c. Quid autem sit iubilare. vide supra ver. 766.

Deus dicitur multipliciter.

Deus Iacob.

Gen. 28.

Sumite psalmum, & date tympanum, psalterũ iocũdum cũ cithara. 1392

C Hic psalmista inuitat ad gratiarum actionem opere. Vbi notandum, quod Deus antiquitus laudabatur cum instrumentis musicis, sicut vsque hodie laudamus Deum insolennitatibus cum organis. Hoc ideo quia illa instrumenta musica significabant conditiones, quibus Deum laudare debemus. Ex quibus instrumentis hic tria ponit scilicet psalterium, tympanum, & citharam. Psalterium enim, quod erat decẽ chordarum, & manu pulsabatur, significat obseruantiam decem præceptorum non solum verbis, sed operibus exhibitam: vide vers. 389. & 771. & 772. Et psalterium quod manu pulsatur, significat operationem: sicut instrumenta, quę flatu pulsantur, significant predicationem, vide ver. 791. Per tympanum verò, quod sit ex pellibus non ex carne animalium, significantur temporalia bona, quibus vt pelle vestimur, & protegimur. Vnde tympanum pro bonis temporalibus carnalibus accipit hic gl. dicens. Per tympanum enim accipitur carnale, quod à nobis est. Qui id est ergo *date tympanum*, nisi bona temporalia erogate pauperibus, & maximè dantibus vobis spiritualia? Vnde & apostolus ait. Si spiritualia vobis seminamus, non est magnum, si carnalia vestra metamus. Sic enim tympanum pro temporalibus bonis accipitur Iob. 21. Tenent tympanum &c. Sequitur. Et in puncto ad inferna descendunt. Loquitur de illis, qui bona temporalia retinent, & illa non communicant. Vel per tympanum, ad cuius sonum percutitur pellis mortua, accipe patientiam in aduersis, vt sicut illa pellis percussa sonum lętum reddit: sic pellis tua aduersitatibus percussa, Deo gratias reddat. Sic enim dicitur psal. 150. Laudate eum in tympano, & choro. Per citharã autem intellige virtutem asperitatis, & pœnitentię. Cithara namq; corpus est de ligno concauum, quod chordis nerueis exsiccatis, & desuper extentis per tactum sonum reddit. Similiter & corpus nostrum per pœnitentiam fit concauum, & vacuum à cibis abstinens

Psalterium.

Tympanum.

Cithara pœnitentia.

A spiritus sancti innouamur. Et hoc est, quod dicitur Isaiæ 58. Exalta quasi tuba vocem tuam. Hæc autem nouitas vitæ dicitur dies insignis, quia nos filios Dei facit.

stinens, quæ cordis exsiccatis extendit desuper, dum neruos & pellem remota pinguedine extendit super ossa. Et tunc corpus sic tactum, bene sonat laudes Deo referendo. Sicut enim corpus citharę si plenum esset non redderet sonum, sic & corpus nostrum cibis repletum cessat à laude diuina. Et de ista cithara pœnitentiæ dicitur, Iob 3. Versa est in luctum cythara nostra & organa mea in voces flentium, vide versi. 481. Ad propòsitum ergo ait psalmista, *Sumite psalmum*. id est operibus laudate Deum decem obseruando præcepta. *Date tympanum*. id est temporalia bona erogate proximis. Et sic fit *psalteritum iocundum cum cithara*. id est obseruatio diuinorum præceptorum fit cum abstinentia carnis.

Buccinate in neomenia tubâ, in insigni die solemnitatis nostræ. 1393

Hic inuitat psalmista ad gratiarum actionem voce siue turba. Exemplo enim Iudęorum non inuitat. Vbi sciendum quòd neomenia est nomen cõpositum ex neos quod est nouum, & mene, quod est defectus, & significat lunam quæ omni mense deficit. Et sic neomenia idem est quòd luna noua. Iudæi enim semper in principio nouæ lunæ festum agebant, quod dicebatur festum gubernationis. Tunc enim precipuè rogabant Deum vt ipsos gubernaret, eo quòd in nouiluuio communiter magis apparet transmutatio temporis. Incipiunt enim Iudæi menses secundum lunationes. Sciendum etiam C quòd in principio mensis Septembris, pro quo maximè factus fuit iste psalmus ad literam, vt in expositione tituli est dictum, duo festa insimul concurrebant, scilicet festum neomeniæ, & festum tubarum. In principio enim Septembris in memoria illius rei, quòd quando iussu Dei Abraham voluit immolare filium, quod angelus prohibuit dicens. Ne extendas manum tuam supra puerum, &c. Et tunc ostendit ei dominus arietem inter vepres hærentem cornibus, quem pro Isaac immolauit, vt habetur Gen. 22. In memoriam in quam istius rei faciebant festum tubarum: quia. scilicet clangebant tubis vt habetur Leui. 23. & Num. 29. quia tunc angelus clamabat de cœlo, dicens. Ne extendas manum tuam, &c. Et quia ista duo festa in principio Septembris D insimul concurrebant, vnde erat maior solemnitas, ideo dicebatur dies insignis, id est, maioris solemnitatis. Nam secundum grammaticos signum componitur cum in, & dicitur hic & hæc insignis & hoc insigne, id est, maioris famę, & maioris signi. Dicit igitur literaliter Iudæis, *Buccinate*, id est, tuba canite *in neomenia*, id est, in noua luna Septembris. *insigni die solennitatis vestræ*, id est, qui est dies insignis propter festum tubarum concurrens, vt dictum est. Ista autem, quæ psalmista Iudæis ad literam loquitur, nobis fidelibus spiritualiter dicit. Vbi sciendum, quòd luna, quæ semper mutatur, & nunquam in eodem statu permanet, significat vitam præsentem. Et de vita nostra dicitur Iob 14. quòd nunquam in eodem statu permanet. Et sic neomenia, id est noua luna significat nouam vitam nobis datam per Christum, per quam regeneramur in filios Dei. Istam ergo nouam vitam debemus aliis prædicare, & hoc est tuba in neomenia canere. Istum sensum ponit gl. dicens. *Buccinate tuba in neomenia*, id est, nouam vitam prædicate, quam signabat noua luna, in qua Iudęi clangebant tubis septem diebus, quia septiformi gratia

Festum tubarum.

Insignis.

E

Quia præceptum in Israel est, & iudicium Deo Iacob. 1394

Hic redditur ratio gratiarum actionis. Et duplex assignatur ratio, prima sumitur ex diuino præcepto, secunda ex beneficio dato, ibi. *Testimonium*. Quantum ad primum sciendum, quòd, cum Deus sit omnium dominus, omnes ad eius præcepta obligantur. Vnde psalm. 118. Deo dicitur. Maledicti, qui declinant à mandatis tuis. Sed Deus prædictas solemnitates mandauit. Et hoc est, quod ait. *Quia præceptum est in Israel*, quasi dicat. Bene debetis Deum laudare in prædicta solemnitate, quia dominus hoc præceptum dedit *in Israel*, id est, in populo Israel, scilicet Leui. 23. & Num. 29. Sed vbi est præceptum, ibi consequenter est iudicium: quia qui præceptum legis frangit, eo ipso iudicari, & puniri debet, quia vt dicitur Rom. 2. Quicunque in legem peccauerint, per legem iudicabuntur. Si igitur præceptum est, ergo & iudicium. Et hoc est, quod ait. *Quia præceptum est in Israel*, scilicet à Deo vt hoc fiat, *& iudicium Deo Iacob*, scilicet Iudicium de transgressoribus facere, spectat Deo Iacob. Ratio autem, quare dominus præcepit illam solemnitatem tubarum, fuit multiplex, scilicet memoria obedientiæ Abrahæ, & memoria liberationis Isaac, ac etiam patientię: quia cum esset grandis intantum, quod portabat ligna sufficientia ad totalem combustionem vnius hominis, tamen patienter se ligari permisit, & poni super struem lignorum. Vnde in illa festiuitate Iudæi clangebant cum cornib. arietum in memoriam arietis pro Isaac immolati. Fuit etiam alia causa vt statim in sequenti parte dicetur. Notandum ergo, quòd in memoriam obedientiæ ipsius Abrahæ, & patientiæ ipsius Isaac, Deus illud festum tubarum præcepit, vt, dum exempla illorum audiremus, ad ipsorum imitationem accenderemur, vt ostendit Greg. dicens. Quia transire intellectus noster ad diuina non sinitur, nisi prius per sanctorum præceden tium exempla formetur; vt qui orientem solem con templari non valet, irradiatos montes aspicit, & quia sol sit ortus, deprehendit. Ex æternis ergo mon tibus Deus nos illuminat, quia per admirandam vitam patrum præcedentium radio nos suę claritatis illustrat. In medium ergo sanctorum exempla ducamus. Ecce præceptis cœlestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum patrum vestigiis iuuamur. Quid enim Abraham obedientius, qui ad vnam vocem dominicam pro adipiscenda æterna hęreditate, ipsum ferire non trepidauit, quem senex iam, & penè mortuus acceperat hęredem? Cum patientię apprehendere virtutem cõnamur, præcedentium exempla conspicimus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, de holocausto interrogat, atque post parum ligatur, & non loquitur, aræ superponitur, & non reluctatur? Quid isto viro patientibus dici potest, qui quasi ad solatium ducitur, & requiritur ad feriendum, ligatur, & conticescit, & oblatus in holocaustum tacet? &c. Sic ergo vt istorum exemplis informemur, prędictorum festorum præceptum posuit in Israel, dicens nobis illud Exo. 25. Fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est.

Præceptũ Iudicium.

Greg. 27. moral. c. 6. Exemplis sanctorũ nos informamur.

Abraham. exemplum obedientia.

Isaac exemplum patientiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1395 Testimonium, in Iopseh posuit illud, cùm exiret deterra Ægypti, linguam, quam non nouerat, audiuit.

Hic assignat secundam rationem, scilicet beneficiorum receptorum. Narrat enim multa beneficia illo populo exhibita, pro quorum memoria illud festum agebatur. Enumerat autem tria beneficia, primum est eruditionis, secundum liberationis, ibi. *Diuertit*, tertium exauditionis, ibi. *In tribulatione*. Quantum ad primum sciendum quòd vt dicit Ra. Sa. eodem die quo Abraham voluit immolare filium, succedente tempore Ioseph qui iniustè incarceratus erat in Ægypto, fuit liberatus. Et sic illa dies non solùm erat insignis propter liberationem Isaac, sed etiam propter liberationem Ioseph. Et hoc est quod ait. *Testimonium in Ioseph posuit illud*, id est illud festum posuit in testimonium Ioseph, qualiter, scilicet illa die fuit liberatus & à Deo informatus. Et hoc cum exiret terram Ægypti, id est ad videndam terram Ægypti. Statim enim vt fuit à carcere liberatus, per Pharaonem fuit factus præpositus super terram Ægypti vt habetur Genesis 41. vt prouideret de frumentis congregandis. Et tunc statim iuit per terram Ægypti vt officium sibi cõmissum adimpleret. Verum quia Ioseph non intelligebat, nisi linguam propriam, scilicet hebraicam, vt melius sibi commissum officium posset implere, angelus domini statim ipsum perfectè docuit linguam Ægypti. Et hoc est quod dicitur. *Cum exiret terram Aegypti*, scilicet cõsiderandam, *linguam quam non nouerat* scilicet Aegypti, *audiuit*. scilicet ab angelo ipsum docente, vt dicit Ra. Sa. Nec hoc incredibile videtur quòd Deus qui apostolos subitò docuit omnium genera linguarum, (vt habetur Actuum 2.) istum Ioseph doceret linguam Aegypti, vel aliter iste versus exponitur de toto populo Israel, qui per Ioseph intelligitur, tum quia Ioseph populum Israel in Aegypto saluauit tempore famis, tum quia Ioseph inter filios Israel duas tribus constituit. Habuit enim Israel duodecim filios, qui duodecim tribus fecerunt. Sed quia tribus Leui diuinis officiis mancipata, decimam ab aliis recipiebat, & sic non habuit sortem distinctam in terra promissionis, ideo Ioseph duas tribus fecit ex duobus filiis suis, scilicet Ephraim, & Manasse, ne numerus tribuum minueretur. Et ideo quia ex filiis Israel aliis solum quælibet vnam tribum fecit, iste autem duas nomine Ioseph totus populus Israel intelligitur. de quo dixit. *Testimonium posuit in Ioseph illud*. Quid enim est Dei testimonium datum populo Israel, nisi lex sibi data? de quo psalm. 18. Lex domini immaculata conuertens animas, testimonium domini fidele; Testimonium ergo legis posuit in Ioseph cum exiret terram Aegypti, id est statim postquam exierunt terram Aegypti, scilicet quinquagesimo die legem eis dedit. Et tunc ipse populus linguam quam non nouerat audiuit, quia populus audiuit dominum loquentem dantem decem præcepta, quem ante non audierat. Vnde dixerũt. Loquere tu nobis, ne loquatur nobis dominus, ne forte moriamur.

Ioseph linguam Aegypti quo modo scit.

Ioseph significat populum Israel.

Exo. 19. Exo. 20.

1396 Diuertit ab oneribus dorsum eius, manus eius in cophino seruierunt.

Hic narrat secundum beneficium, scilicet liberationis quo ipsum Ioseph à seruitute liberauit; nam vt habetur Genesis trigesimoseptimo. Ioseph inuidia fratrum suorum venditus fuit ab eis, & peruenit ad seruitutem Putipharis principis exercitus Pharaonis. Tales autem serui habent seruire dominis suis in multis oneribus, & laboribus, & maximè tempore comestionis habent in mensa seruire portando, & asportando panes, & alia cibaria, quæ in cophinis portantur. Sic enim dicitur Ioannis sexto, quòd postquam Christus saturauit quinq; mil- *Cophinos*
lia hominum ex quinque panibus, quòd discipuli collegerunt duodecim cophinos fragmentorum, &c. Vbi aduerte, quòd secundum grammaticos cophinus in penultima corripit, & dicitur à cauo, as, secundum Raban. & multa significat. Quandoque est vas ex virgulis contextum aptum ad mundare, puta triticum, vel bladũ. Quãdoq; est vas gestatorium fimi, vel fœmi. Quandoque verò est vas aptum ad portandum secum cibaria, sicut sunt sportæ ex palmis, vel ex virgulis textæ. Et sic accipitur cum de Ioseph dicitur, quod *manus eius in cophino seruierunt*. Vel si ad viliora officia ipsum dicimus deputatum, accipitur cophinus pro vase apto ad portandum fimum, sed hoc non est verisimile, quoniam vt habetur Genesis trigesimonono.) Ioseph erat in domo Putipharis domini sui præpositus, & gubernabat creditam sibi domum. De ista autem seruitute Ioseph fuit à Deo miraculosè liberatus, vt patet Genesis quadragesimoprimo. De isto ergo Ioseph dicit. *Diuertit ab oneribus dorsum eius*, cuius, scilicet Ioseph, cuius *manus in cophino seruierunt*, quia liberatus factus fuit dominus Aegypti, vt dicitur de ipso ad literam Sapien. decimo, quod Deus iustum venditum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit illum, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni. Vel aliter intelligitur (vt in præcedenti versiculo dictum est) de populo Israel, à seruitute Aegyptiaca liberato, quia populus grauibus oneribus luti, & lateris erat oppressus, sed tamen Deus ipsum liberando *Diuertit ab oneribus dorsum eius*. & à quibus oneribus ostendit, dicens. *Manus eius in cophino seruierunt*. Nam vt dictum est, cophinus est vas ex virgulis factum, quo secundum glo. populus Israel in Aegypto existens portabat terram ad faciendum lateres Pharaoni. Et sic est sententia versus. *Diuertit*, scilicet Deus *ab oneribus dorsum eius*, scilicet Ioseph, vel populi Israel, Modo mutat modum loquendi, quia prius dixit de Deo. *Diuertit*, &c. Nunc dicit de Ioseph vel de populo. *Manus eius in cophino seruierunt*.

1397 In tribulatione inuocasti me, & liberaui te, exaudiui te in absconditio tempestatis, probaui te apud aquam contradictionis.

Hic narrat tertium beneficium, scilicet exauditionis, quo ipsum Ioseph afflictum orantem exaudiuit. Et habetur Gen. 39. Ioseph in Aegyptum venditus, & factus præpositus domus Putipharis domini sui, vxor Pharaonis iniecit oculos in Ioseph, & ait sibi, dormi mecum. Qui acquiescere noleris, dicit ei. Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua, nec quicquam est in domo sua, quod non tradiderit in potestate mea præter te, quæ vxor eius es. Quomodo ergo possum

Ioseph ea fatetur.

possum hoc malum facere, & peccare in dominũ meum? Quãdam autem die accidit vt intraret Ioseph domũ, & illa apprehenso vestimento eius dicit ei dormi mecum. Qui non acquiescẽs, relicto in manu eius pallio, fugit, & egressus est foras. Cũ ergo vidisset mulier palium in manibus suis, & se esse contemptam, vocauit homines domus suæ & dixit. En dominus meus introduxit virum hebræum, vt illuderet nobis. Ingressus enim est ad me, vt coiret mecum. Cumque clamassem, reliquit palium in manu mea, & fugit foras. In argumentum ergo rei, marito reuertenti domum, ostendit palium & ait ingressus est ad me seruus hebræus quẽ aduxisti, vt illuderet mihi. Cumque clamarem, reliquit palium in manu mea & egressus est foras. His auditis, dominus nimis credulus verbis coniugis tradidit Ipseph in carcerem, vbi vincti regis custodiebantur. In hac ergo tribulatione iniustè positus. Ioseph inuocauit dominum pro liberatione sua, & ipsum exaudiuit dominus quem post duos annos liberatum dominum Ægypti constituit vt habetur Gene. 41. Hanc historiam recolens Psalmista, ipsi Ioseph loquitur, dicens. *In tribulatione inuocasti me, & liberaui te*. Et quia eius liberatio fuit conseruatio populi Israel: quia factus dominus Ægypti tempore famis nutriuit patrem, & omnes fratres suos cum omni domo sua, vt habetur Gen. 46. Ideo totus populus Israel hoc beneficium cognoscere debebat & Deo seruire. Et quia oppositum fecerant ideo Psalmista verterns modo se ad populum ex parte Dei, & sibi improperans, dicit. *Exaudiui te in absconditio tempestatis*, scilicet Ioseph in carcerem, vbi est absconsio & tempestas tribulationum. Et hoc non obstante infidelis es mihi: quia *probaui te apud aquas contradictionis*. scilicet Nume. 20. vide de bonitate & potestate mea desperans dixisti. Nunquid poterit Deus de petra aquam eiicere, aut parare in deserto mensam populo suo? vel totum hoc potest in telligi de populo Israel, qui in Aegypto dura seruitute oppressus inuocauit dominum *in absconditio tempestatis*, scilicet tribulationis & afflictionis: quia palam non erant ausi dominum contrà tempestatem sibi inflictam inuocare: sicut & modo populi sub tyranno absconsè gementes, non audent cõqueri palam. Et tamen fuit gratiosè in manu forti à Deo liberatus Et hoc non obstante, diffidit populus de bonitate domini apud aquas contradictionis, vt dictum est.

1398 Audiui, populus meus & contestabor te: Israel, si audieris me, non erit in te Deus recens: neque adorabis Deum alienum.

Hæc est secunda pars principalis, in qua reprobos Psalmista redarguit. & primò ostendit eorum culpam. Secundò pœnam eis debitam, & inflictam ibi. *Et dimisi*. Prima pars diuiditur in tres, quia ostendendo eorum culpam, vt ipsam exaggeret primò ponit ipsorum increpationem, secundò ipsorum ad bonum inductionem, ibi, *Ego enim sum*. tertiò ipsorum ad malum obstinationem, ibi *Et non audiuit*. Quantum ad primum sciendum, quod populus Israel dicebatur peculiariter populus Dei, tum quia illi soli legem dederat Deus & sua iudicia manifestauerat eis. Psalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, tum quia ipse populus solus Deum colebat, psal. 75. Notus in Iudæa Deus. Hunc ergo populum increpans ait. *Audi populus meus & contestabor te*. Con enim componitur cum testor, aris, & aliquando idem est, quòd simul testari, & tunc Deus contestatur, id est, simul testatur, quia ipse iudex est simul, & testis. Et est sensus. *Contestabor te*, id est simul iudex, & testis ero veritatis. Vnde glo. Ecce testem se facit veritas tam hic quàm in futuro, vt nullus iam dubitet, cum ante iudices terrenos soleant testes produci ad cognitionem veritatis. Et hoc est, quod dicit dominus. Ego sum iudex, & testis, qnæ simul officia nullus alius facere potest. Aliquando verò contestari est idem, quòd contra aliquem testari. Sic enim accipitur 1. Reg. 8. vbi, dum populus à Samuele peteret regem, dicit dominus ad Samuelem. Contestare eos, & prædic eis ius regis, qui regnaturus est super eos, id est testificare contra eos pressuras, quas à rege sunt passuri. Et isto modo melius accipitur hic, vt Deus populo dicat. *Contestabor te*, id est testificabor contra te, scilicet si legem meam non custodias. *Israel si me audieris*, id est, si mihi obediens fueris. Audire enim quandoque idem est, quòd obedire. Sic enim sapientia increata ait. Qui audit me, non confundetur. Sed quid erit si me audieris. *Non erit in te Deus recens, neque ad Deum alienum*. Aduerte, quòd hic aliud dicitur Deus recens, aliud Deus alienus. Habent enim aliqui Deum recentem apud se, non tamen Deum alienum, vt puta, qui verbum putat sub tempore Deum esse. Deus enim recès dicitur, qui ad tempus factus est. Qui igitur putât filium Dei ex tempore à patre genitum, & non cœternum patri in se habent Deum recentem. Deus autẽ noster non est Deus recens, sed ab æterno, inæternum. Cum enim filius Dei sit sapientia patris, si filius est ex tempore, sequitur, quòd pater ex tempore fuit sapiens, & non ab æterno. Etenim Christus Deus noster homo fortè recens est, sed Deus æteruus. Habent autem alij Deum alienum, qui scilicet idola sibi fabricant à diuinitatis natura alienum. Vnde hic ait glo. Quod enim quisque cupit, & veneratur, hoc illi Deus est, & sic auarus adorat Deum alienum: quia denarium alienum à natura diuinitatis. Gulosus ventrem suum, &c. ad Philipen. 3. quorum Deus venter est. Qui enim audit Deum sibi credendo, & obediendo neque habet in se Deum recentem neque alienum Sic enim ait dominus in principio legis. Exod. 20. Non habebis deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c.

Contestor

Hier. 29

Ecclc. 24.

Deus recens.

Deus alienus.

1399 Ego enim sum dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuum, & implebo illud.

Hic ponitur ipsorum ad bonum exhortatio, quod facit ostendendo, & exhibendo eis suam gratiam. Gratia autem maior alicui exhibetur, quanto magis gratificatus offenderit gratificantem: Ipsi autem Iudæi Deum multum offenderunt fabricãtes sibi idola, & illa adorantes, & beneficia à Deo recepta non Deo, sed idolis attribuenres. Quot enim apta & miranda beneficia eis contulerat educendo ipsos de Aegypto, mare ante ipsos exsiccando, inimicos eorum omnes in mare submer-

Universidad de Deusto Biblioteca

gendo,&c. Et tamen ſtatim poſt omnia attribuebant idolis. Nam vt habetur Exodi trigeſimoſecundo. Fecerunt ſibi vitulum conflatilem, & immolantes ei hoſtias dixerunt, Iſti ſunt dij tui, Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Et tamen, hoc non obſtante, omnem gratiam, quam ſciunt petere, paratus eſt eis facere. Primò ergo iniuriam eis remittit, dicens. *Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti.* contra quod tu falſè dixiſti. Iſti ſunt dij tui, qui eduxerunt te, &c. Et conſequenter eis gratiam promittit, dicens. *Dilata os tuum, & implebo illud.* Vbi nota, quòd ſecundum grammaticos *Dilatare.* lato, as, idem eſt quòd ampliare aliquid, vel latum facere. Vnde dilato, as, idem eſt quòd multum extendere vel ampliare. Et ſic dilatare os eſt multum aperire vel ampliare os, id eſt, multa, & alta poſtulare. Et ſic dicit populo ſuo. *Dilata os tuum,* ſcilicet pete, non quidem parua, vt ſunt temporalia, ſed alta, & grandia, vt ſunt ſpiritualia, *& ego implebo illud*, non quidem implebo os, ſed illud quod poſtulabis. Myſticè autem Aegyptus interpretatur tenebræ, & ſignificat peccatum, quod tenebras amat, quia qui malè agit, odit lucem. Ioannis tertio. Et quia ſolus Deus peccata poteſt dimittere, ideo ſolus Deus animam de Aegypto educere poteſt, & ſic ſolus dicere. *Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te, &c.* Narratur, quòd Chaldæi pro *Ignis non eſt Deus.* Deo adorabant ignem. Volentes ergo Chaldæi alios inducere ad culturam ignis, cum Aegyptiis pactum fecerunt, quòd ſi Deus eorum ab aliquo vinceretur, ſcilicet ignis dimitterent eius cultum, ſed ſi alios Deos vinceret, quod alij ipſum ignem colerent. Quibus Aegyptij acquieuerunt, ſed hac cautela vſi ſunt contra eos, qui idolum Bel colebant, Nam depoſuerunt de capite idoli coronam auream, & poſuerunt ſuper caput eius quoddam vas teſteum, in qua erant multa foramina, quæ obturauerunt cera, & illud impleuerunt aqua. Venerunt ergo Chaldæi ad examinandum illud idolum, & appoſuerunt ignem, & ſtatim cera liquefacta eſt, & deſcendit aqua, & extinxit ignem, & præualuit idolum eorum, & extunc permiſſi ſunt idolis ſuis vti. Ex hoc ergo, quòd Deus noſter eduxit Iſrael de Aegypto, probat ſe præualere idolis, quæ habent poteſtatem ſuper ignem: quia præcedebat eos de nocte per columnam ignis: etiam ſuper aquam, quia mare ſiccauit. Dicat ergo. *Ego ſum dominus Deus, &c.*

1400 Et non audiuit populus meus vocem meam, & Iſrael non intendit mihi.

Hic oſtendit ipſorum obſtinationem ad malum quia non obſtantibus tot beneficiis, & promiſſionibus ipſis à Deo factis cōtempſerunt obedire. Et hoc eſt quod dicit. *Et non audiuit populus meus vocem meam*, id eſt non obediuit voci meæ, quia eis dedi legem, quam tranſgreſſi ſunt. *Et Iſrael non intendit mihi.* *Intendere Deo.* Intendere enim idem eſt quod intus tendere. de hoc vide ſupra verſicu. 876. Et ſic ille intēdit Deo, qui intus in corde ſuo tendit ad Deū. Cum ergo peccatum elonget hominem à Deo, ſequitur quòd peccans & legem Dei non ſeruans, *Audire Deum.* non intendit Deo ſed magis ab eo recedit. Notandum ergo quod ſi volumus audire Deum, & intendere Deo, oportet abſtinere à peccato: quia auditus Dei eſt gratiarum augmentatio. Prouerb. 1. Audi diſciplinam patris tui, vt addatur gratia capiti tuo. Immundis autem cordibus gratia non additur, cum in illis gratia non præexiſtat. Et ideo notandum quòd verus Dei auditor à tribus vitiis maximè debet eſſe immunis. Primò à vitio diſcordiæ. Vnde dicitur 1. Eſdræ. 3. Congregatus eſt omnis populus quaſi vir vnus ad audiendum legem. *Diſcordia.* Qui enim diſcordiam habet cum Deo, non diligit Deum, Graue autem eſt audire verba illius, quem quis non amat. Vnde ſicut graue eſt iuſtis audire verba malorum, ſic & graue eſt malis audire Deum, vt oſtendit Gregor. 7. moral. cap. 7. Vnde de concordia auditoribus neceſſaria, dicitur Actuum decimotertio. Conuenit vniuerſa ciuitas audire verbum Dei. Secundò à peccato auaritię quę auditus Dei maximè fructum impedit *Auaritia.* quod oſtendit ſaluator, dicens. Quod autem inter ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitiis euntes ſuffocantur, & non afferunt fructum. Diuitię enim temporales & corporales delitię ſpinatę per ſpinas auditum verbi diuini fructificare non ſinunt. Vnde Gregorius in *Luc. 8. Diuitiæ.* homil. ait, Mirum autem, quomodo dominus ſpinas diuitias ſit interpretatus, cum illæ pungant, iſtæ delectent, & tamen ſpinæ ſunt: quia cogitationum ſuarum punctionibus mentem lacerant, & dum vſque ad peccatum pertrahunt, quaſi inflicto vulnere cruentant. Duo autem ſunt, quæ diuitiis iungit, ſcilicet ſolicitudines, & voluptates: quia per curam mentem opprimunt, & per affluentiam reſoluunt, ſuffocant enim ſemen verbi diuini: quia importunis cogitationibus guttur mentis ſtrangulant, dum bonum deſiderium ad cor intrare non ſinunt, quaſi aditum vitalis flatus necant. Tertiò à peccato arrogantiæ: quia cum tremore verbum *Arrogantia.* Dei debet audiri. Abac 3 Domine, audiui auditum tuum, & timuit. Et infra. Audiui, & conturbatus eſt venter meus, à voce contremuerunt labia mea. Ad propoſitum ergo: quia Iudęi his tribus vitiis abundabant, ideo ipſum Deum non poterant audire. Propter quod hic dicit *Et Non audiuit populus meus vocem meam.*

Et dimiſi eos ſecundum deſideria 1410
cordis eorum ibunt in adinuentionibus ſuis

Hic conſequenter ponitur pœna correſpondens ingratitudini, & peccatis ipſorum, quæ hic oſtenditur triplex, prima eſt priuatio gratiæ ſpiritualis: ſecunda eſt ſubtractio auxilij temporalis, ibi. *Si populus.* tertia eſt inflictio pœnæ infernalis, ib. *Inimici domini.* Quantum ad primum ſciendum, quòd ſubtracto ab homine auxilio diuinę gratię tunc in eo non ratio, ſed ſenſualitas dominatur. *Gratia.* Vnde non poteſt non peccare etiam mortaliter, vt oſtendit magiſter lib. 2. diſt. 25. Iſti autem propter ingratitudinem ſuam diuina gratia ſunt priuati. Et hoc eſt, quòd dicit. *Et dimiſit eos*, ſcilicet ipſis ſubtrahendo gratia præſeruantem à peccatis. Et ideò ſic dimiſſi gratia reguntur ſecundum fomitem peccati Et hoc eſt quod ſubdit. *Secundum deſideria cordis eorum ibunt in adinuentionib. ſuis*, id eſt, ſecundum inclinationem fomitis ad malum ibunt *in adinuentionibus ſuis*, id eſt in peccatis enormibus ab ipſis adinuentis. Vel ſecundum aliam

aliam literam *ibunt in affectionib. ſuis.* Vbi nota, quòd in ſcriptura adinuētio ſignificat præceptum: *Adinuentiones.* vt patet verſiculo 1269. Et ſic adinuētiones Dei ſunt præcepta Dei, ſed adinuentiones hominum ſunt præcepta hominum, quę ipſi adinueniunt, & non Deus. Dicit igitur. *Ibunt in ad inuentionibus ſuis*, quia propter traditiones ſuas irrita fecerunt mādata Dei, vt ait Chriſtus de ipſis. Matth. 15. Et ideò dimiſit eos ſecundum deſideria cordis eorum. quòd expreſſius ponit apoſtolus Rom. 1. dicens, Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum in immunditiam. Vbi glo. Tradere Dei eſt permittere non incitate, aut immittere. Præcedentib. quippe culparum cauſis, iure & meritò deſeruntut. Ideò ij, qui veritatem Dei in iniquitate detinent & deſeruntur à Deo, & tradentur deſideriis malis, iſta verò mala deſideria, qade ſuperbia ſunt, nō ſolùm peccata, ſed etiā ſupplicia ſunt. Omne quippe peccatum, quòd citius pœnitendo non detergitur, aut peccatum eſt, & cauſa peccati, aut peccatum eſt, & pœna peccati. Peccatum namque ꝙ pœnitentia non diluitur, ſuo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit, vt non ſolum peccatum ſit, ſed etiam cauſa peccati. Ex illo quippe ſubſequēs culpa oritur. Peccatum verò, quòd ex peccato oritur, non ſolum peccatum eſt, ſed etiam pœna peccati, quia iuſto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, & præcedentis peccati meritò in alio cadit. Quem enim liberare noluit, deſerendo percuſſit. Conſimiliter & in propoſito dicitur. *Et dimiſit eos ſecundum deſide. &c.*

1402 Si populus meus audiſſet me, Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet.

Hic ponitur ſecunda pœna ſcilicet ſubtractio auditorij temporalis, & facit vnam conditionalem. Si populus meus fuiſſet mihi obediens, ego liberaſſem eum ab inimicis ſuis, ſed ego non liberaui eum, ſequitur ergo quòd non fuit mihi obediens. Iſtius conditionalis ſolum ponit antecedēs. Et primò ponit ſubiectum antecedentis, ſecundò prædicatum, ibi, *Pro nihilo.* Quantum ad primum *Audire Deum & facere.* ponit ſolum ſubiectum illiuſconditionalis, dicens, *Si populus meus audiſſet me.* Quid autem intelligat per audire Deum, declarat, dicens. *Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet.* Et ita audire Deum eſt mandata eius obſeruare. Nam præcepta domini ſunt viæ, quibus tendimus ad patriam. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata Dei. Et ideò nota, quòd audire Deum, eſt opera, quæ mandat, adimplere. Non implere autem amplius nocet quàm proficiat, quia contemptus verbi auditi peccatū aggrauat. Propter quod ait. Eſtote factores verbi, *Iacob.* non auditores tantum, fallentes voſmetipſos &c. Quid enim profuit Herodi, quòd Ioannem Baptiſtatem libenter audiebat, quia tamen plus Herodiadi adulteræ obediens fuit, quàm Ioanni? Nihil ei profuit, ſed peccatum ſuum auxit. Auditus enim verbi diuini obſeruantibus eſt cauſa vitæ, ſed non proditoribus ſuis. Proditor autem verbi Dei dicitur omnis qui audit Deum, & operibus non implet, quod audit. *Richard.* Vnde Ricardus ſuper illud Ioſue 2. Si tamen non prodideris nos, ait. Verbum Dei auditum non permittit nos damnari, niſi tamen prodiderimus eum. Proditor enim eſt verbi Dei, qui nō adimplet opere, quod audit in prædicatione. In hoc maximè differūt boni à malis, quia boni non ſolùm verbum Dei audiunt, ſed etiam guſtāt quando opere implent. Mali autem ſolùm audiūt ſine guſtu, quia quod audiunt exterius, ad ipſorum corda nō intrat. Ad hoc etiam facit quod ait Gre. *Grego. 11. mor. c. 4.* ſuper illo verbo Iob 12. Auris verba diiudicat, dicens. Hic de electis, & reprobis aliquid innuere videtur, quia verba ſapientiæ, quæ reprobi audiunt, electi non ſolùm audiunt, ſed etiam guſtant, vt eis in corde ſapiat, quod reproborum non mentibus ſed ſolummodo aure ſonat. Aliud namque eſt nominatum cibum audire ſolūmodo, aliud verò guſtare. Electi namque cibum ſapientiæ ſic audiunt, vt etiam guſtent, quia hoc audiunt, quod eis per amorem medullitus ſapit. Reproborum verò ſciētia vſque ad cognitionem ſonitus tenditur, vt quidem virtutes audiant, ſed tamen corde frigido qualiter ſapiant ignorent. Et hoc eſt, quod dicitur Lucę 11. Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Ad propoſitum ergo, quia populus Iſrael etſi Deum aure corporis audiebat, quia tamen ore cordis quòd magis eſt audire nolebat, ideò ſimpliciter non audiſſe Deum dicitur.

Pro nihilo forſitan inimicos eo- 3041
rum humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.

Hic oſtendit prædicatum dictæ conditionalis. Hoc quod hic dicitur pro nihilo, multipliciter exponitur. Primò pro nihilo id eſt gratis, & ſine ipſorum labore. Vel *pro nihilo*, id eſt computaſſem inimicos eorum pro nihilo, ſicut magnus, & potens *Nihil.* rex pro nihilo reputat paruum militem deponere. Vel *pro nihilo*, ſicut alia litera habet, id eſt, ad nihilum vel in nihilum inimicos eorum reducendo, ſicut fecit de Ægyptiis inimicis ipſorum quos omnes ad nihilum reduxit in mare, omne ſubmergendo. vel *pro nihilo* id eſt, pro peccato, nam peccatum nihil dicitur, vt dictum eſt ſuperius verſic. 908. Quamuis enim peccator ratione peccati ſtatim puniri mereatur, tamen Deus quandoque pſum permittit in poteſtate tēporali, vt per ipſum alios peccantes puniat. Et ſic inimicos Iudæorum in poteſtate temporali permiſit, vt per ipſos Iudæorum peccata puniret, ſicut etiam per dæmones punit. Et ſic eſt ſenſus, *pro nihilo*, id eſt pro peccato inimicorum ſuorum humiliaſſem, id eſt depoſuiſſem inimicos eorum, ſi ipſi ambulaſſent in viis meis &c. Sed quia ipſi non ambulauerunt in viis meis ideo permiſi inimicos ipſorum in poteſtate vt ipſos punirent. Et dicit *forſitan*. *Forſitan* Cum enim forſitan ſit aduerbium dubitandi, & in Deo nulla cadat dubitatio, quomodo ergo dicit forſitan. Non enim hoc dicit propter mutationem diuinæ voluntatis vel dubitationem quæ cadat in Deo, ſed propter vertibilitatem hominis de bono ad malum: vel forſitan dicit, non quia dubitatio ſit, ſed per oppoſitum omnis certitudo, ſicut pontus dicitur mare per oppoſitum, quia ponte caret, ſic & hic dicit forſitan, quia hoc omni dubitatione caret. Sic enim forſitan pro vero accipiebat Chriſtus, dicens, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi forſitan *Ioan. 5.* id eſt verè. Quod autem dicit humiliaſſem, hic accipitur humiliatio non pro virtute, ſed pro pœna

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœna. vide versiculo 616. Et est sensus. *Humiliassem*, A
idest puniendo inimicos eorum deiecissem ad terram, *& super tribulantes eos misissem manum meam*. Non quidem ad fortificandum eos, sicut dictum est psalm. 79. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, sed ad deponendum, & interficiendum, sicut facta est manus domini super Pharaonem, & exercitum eius, eos in mari submergendo, Sic enim manus domini super aliquem fieri, est ipsum ad nihilum redigere. Isto modo dicitur 1. Reg. 5, quod fiebat manus domini super singulas ciuitates Philistinorum interfectionis magnæ. Ex istis (vt dicit glo.) patet, quòd si nos Deo resistimus ipse non cõtradicit inimicis nostris, nec manum defensionis nostræ super eos ponit.

Manus domini

1404 **Inimici domini mentiti sunt ei; & erit tempus eorum in sæcula.**

Hic ponitur tertia pœna, quæ est inflictio pœnæ infernalis. Et duo facit. Quia primò ostendit ipsorum ingratitudinem, pro qua pœnam merentur æternam. Secundò ostendit erga eos diuinam bonitatem, vt exaggeret ipsorum malitiam, ibi, *Et cibauit eos*. Quantum ad primum loquitur de peruersis Iudæis, qui domino promiserunt obseruare legem, & omnia eius præcepta dicentes. Omnia quæ mandauit dominus, faciemus, & erimus obedientes. Et tamen satis citò post primum eius mandatum transgressi fuerunt (alium Deum sibi statuentes) quando adorauerunt vitulum conflatilem vt habetur Exo. 32. Et in hoc aggrauatur peccatum eorum, quoniam grauius peccant, quàm pagani, qui nihil promiserunt, sicut grauius peccatum est aliquod malum contra votum facere quàm sine voto. Vnde sequitur, *Et erit tempus eorum in sæcula*. Distingit sapiens tempora, dicens. Omnia tempus habent, tempus flendi, tempus ridendi, tempus plangendi, & tempus saltandi. Hic autem loquitur de tempore malorum, quòd est tempus flendi, & plangendi. Sicut enim diuina iustitia exigit, vt tempus ridendi, & saltandi bonorum sit æternũ, sic & de tempore plangendi malorum dicit Christus, Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Et hoc est, quòd de tempore malorum hic dicit. *Et erit tempus*, scilicet punitionis eorum *in sæcula*, id est in æternum. Vel per tempus, quòd nihil fixum habet, sed semper in successione consistit, & varietate, intellige varietatem pœnarum inferni, quæ erit in sæcula, id est sine fine. Vbi nota quòd seculum in singulari significat spacium centum annorum, vt dictum est versiculo 596. sed quando duplicatur, vt seculum sæculi vel quando in plurali, ponitur tunc pro æternitate saltem à parte post, ad Hebr. 1. Per quem fecit & sæcula. Dicit ergo, quòd *erit tempus eorum in sæcula*, id est in perpetuum. Hoc autem satis apertè de falsis Christianis potest accipi secundum glo. qui sunt inimici domini. Inimicus enim componitur ex in, quòd est non, & amicus, ergo si non sunt amici, sequitur quòd sunt inimici, sed non sunt amici, quia mentiti sunt ei, scilicet resumẽdo illa, quibus renunciauerant. Abrenunciauerũt enim diabolo in baptismo, & pompis eius, id est diabolici factis a Deo dãnatis, sed rursus ad ea redeũt & sunt nouissima peiora prioribus. Ecce canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Quid inde est? Et si hic tolerati sunt, non tamen erunt impuniti, quia erit tempus i. punitionis ipsorum in sæcula, id est, in æternum. Quid autem sit mentiri, vide versiculo 44.

Exo. 24.

Tempus Eccles. 3.

Sæcula.

Inimici domini sunt falsi Christiani.

Et cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos.

Hic psalmista, vt exaggeret ipsorum malitiam, recolit bonitatem Dei erga illos. Quantum ad literam Deus satiauit eos ex adipe frumenti, quia, non obstante eorum malitia, introduxit eos in terram promissionis, tritico abundantem, & sic vrebantur pane facto de simila, vel de medula frumenti. Et quia in terra promissionis est magna abundantia apum, sic quòd mellificant in rupibus & sic de petris coligunt magnam copiam mellis, ideò dicit. *Et de petra melle saturauit eos*. Vel per adipem frumenti intellige panem angelorum scilicet manna, quo pane pasti fuerunt quadraginta annis in deserto. Et dicitur manna adeps frumenti, propter bonitatem illius cibi. *Et de petra mel saturauit eos* Legimus, quòd saturauit eos aqua educta de petra, sed non legimus, quod mel eduxerit de petra. Dicunt ergo aliqui, quod aqua educta de petra hic mel dicitur, quia illa suauissima & dulcis erat ad modum melis. Vel per adipem frumenti intellige sacramentum eucharistiæ, vide versiculo 994. quo etiam ingratos Iudæos saturauit. Vnde & Iudæ proditori corpus suum ad manducandum dedit, cui etiam in fine pacem dedit, quando in horto osculatus est eum. Vnde Psalm. 147. dicitur ipsi Iudę. Qui posuit fines tuos pacẽ & adipe frumenti satiat te. Adeps autem multiplex est. vide versiculo 995. De isto ergo sacramẽto eucharistiæ dicat. *Et cibauit eos* Vbi nota, quòd iste cibus corporis Christi est cibus verus ad sustentationem viatorum, cibus electus ad impinguationem aridorum, cibus solidus ad confirmationem perfectorum, cibus absconditus ad glorificationem beatorum, Primum patet Ioan. 6. Caro mea verè est cibus &c. Qui ideò dicitur verus cibus, & potus, quoniam & si alij cibi vitam humanam sustentant, ipsam tamen perpetuare non valent, iste autem eucharistiæ cibus vitam spiritus non solum sustentat, sed etiam perpetuat ipsam. Ioan. 6. Qui manducat carnem meam, habet vitã æternam, scilicet hic in spe, sed in futuro in re. Ideo subdit. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die, vt scilicet, sicut iustè cibus hic animæ vitam dedit spiritualem, sic & post hanc vitam animæ simul, & corpori resuscitato perpetuam tribuat vitam. Et ideo ad significandum, quòd iste cibus corpori & animæ insimul perpetuam tribuit vitam, dicebat Paulus consociis suis, Actuum. 27. Rogo vos accipere cibum pro salute vestra, quia nullius vestrum capilus de capite peribit. Secundũ patet, quia isto cibo anima ipsum dignè sumens impinguatur omni abundantia charismatum, vt iste sit ille cibus electus, de quo Abacu. 1. incrassata est pars eius. Et, id est, quia cibus eius electus. Cũ enim homo ex corpore, & anima tanquam ex duabus partibus cõstet, quę pars est illa, quę isto cibo incrassatur? certè est pars animæ, quæ quantum isto cibo incrassetur, ostendit magister lib. 4. di. 8. dicens quòd eucharistia spiritualiter reficit. Vnde excellenter eucharistia dicitur, id est, bona gratia, quia in isto sacramento non tantummodo est augmentum virtutis, & gratiæ, sed hic totus ille sumitur, qui est fons, & origo totius gratiæ

Mel de petra

Adeps.

Cibus ab haristia

tiæ. Et tamen istum cibum electum peruersi fastidiunt: & contemnunt: dicentes. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Qui tamen istis verbis hunc cibum diffamare credentes ipsum mirabiliter commendant, dum ipsum cibum leuissimũ vocant, scimus enim quod sicut natura grauiũ est descẽdere, & leuia semper ascendunt: & per consequens superlatiuè leuissimum dicitur, quia præcæteris naturã habet eleuatiuã: quòd benè isti cibo competit, quòd præcæteris sacramentis in præsenti per gratiam animam eleuat ad Deum, & finaliter in simul animam & corpus eleuabit per gloriam. Tertium patet, quia hunc cibum dignè sumens contra aduersitates mundi fortificat, & diaboli certamina, de quo ad Hebræos. 5. Perfectorum autem solidus est cibus, eorum, qui exercitatum habent sensum ad discretionem boni, & mali. Dicitur enim solidus cibus, quia non solum ipsum dignè sumentes fortificat, sed etiam hostes nostros dæmones terret. Vnde Pe. Damianus super illo verbo Ioan. 6. Qui manducat carnem meã &c. dicit. Christi corporis cibum, & sanguinis potum etiam ore carnis recipere perutile est. Terretur enim aduersarius cum Christiani labia Christi viderit cruore rubentia. Hic enim recolit suę perditionis initium, & diuinæ victorię, qua captus fuit, non tolerat instrumentum, Isto cibo figuraliter fortificatus fuit ille magnus pater noster Helias, de quo dicitur 3. Reg. 19. quod cum surrexisset, comedit, & bibit, & ambulauit, in fortitudine cibi illius quadraginta dieb. & quadraginta noctib. vsq; mõte Dei. Et nota, q̃ prius surrexit, & postea hunc cibũ comedit, ga antequã istũ cibũ comedas, à terrenis vitiis surgere debes. Quartum patet, Absconditus enim dicitur iste cibus, quia sub alia specie occultatus. Et de isto cibo dicebat ille angelicus spiritus Tobiæ, Ego cibo inuisibili vtor, qui ab hominibus videri non potest. Ex hoc enim, quòd iste cibus in propria specie videri non potest, est causa nostri meriti, & glorificationis, quia si ibi Christus videretur in propria forma, ibi fides, quæ est meritoria, locum non haberet. Et quamuis iste cibus vera caro Christi sit, & sanguis, quia tamen non sacerdotibus ministratur solum sub specie cibi, & non potus, sacerdotibus autem sub vtraque specie. Ideo figuraliter præceptũ fuit, Leui. 7. Non sumetis sanguinem cum cibo, quia scilicet sub distinctis specieb. scilicet cibi & potus distinctè sumitur, & seorsum.

Num. 21.

Tobiæ. 12.

Sacramẽtum corporis Christi, non sacerdotibus ministratur solum sub specie cibi & non potus quod fuit præceptũ figuraliter.

PSAL. LXXXI.

1406 **Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem Deos diiudicat.**

Huius Psalmi titulus est. *Psalmus Asaph*. Titulus de se est clarus. Sed de materia psalmi dicunt doctores tam Hebræi quam catholici, quòd Asaph videns in futurum iudices mũdi corruptos, & iudicia amore, vel odio, aut munerib. frequenter corrumpere, contra ipsos hunc psalmum composuit super hoc postulans diuinam iustitiam, vt omnia talia ad viam æquitatis reducerentur per ipsam. Iste ergo psalmus quo ad literam diuidi tur in tres partes, quia psalmista primò arguit iudicum iniquitatem, secundo ostendit ipsorum dignitatem, ibi. *Ego dixi*. tertiò inuocat diuinam iustitiam & æquitatem, ibi. *Surge, Deus*. Prima diuidi-

tur in tres, quiæ primò ostendit diuinam sapientiam, secundò arguit iudicum malitiam, ibi. *Vsquequo* &c. tertiò accusat ipsorum ignorantiam: ibi. *Nescierunt*. Dic vt Nicolaus. Quantum verò ad sensum propheticum sciendum quòd iste directè arguit Iudæorum proceres, qui Christum eis in lege promissum præsentem non cognouerunt & conatur eos inducere vt amodo saltem ipsum cognoscant, & credant ipsum. Et sic psalmus iste diuiditur in tres partes, quia ostendit inter Iudæos primò Christi præsentiam corporalem, secundò ipsorum malitiam generalẽ, ibi, vsquequo. Tertiò Christi resurrectionem triumphalem, ibi. *Surge, Deus*. Quantum ad primum dicit, *Deus stetit in synagoga deorum*. Vbi sciendum quod sicut ecclesia prę Christianis catholicis congruit, sic synagoga Ecclesia. Iudæis quod ex ipsis vocabulis patet. Nam ecclesia interpretatur conuocatio, quia omnes generaliter vocat ad fidẽ, & recipit: synagoga verò interpretatur cõgregatio, & est propriè Iudæorũ. Distat conuocatio à congregatione, quia etiam congregari pecora solent, quorum congregationem propriè greges à congregatione dicimus: sed conuocari est magis vtentium ratione sicut sunt homines. Vt ergo notaretur Iudæorum infidelitas, dicta est eorum synagoga congregatio quasi pecorum, & indiscretorum, sed vbi fidelitas nostra ipso vocabulo insinuaretur, nostra dicta est ecclesia, id est, conuocatio quasi rationabilium, & discretorum, Quæ ecclesia dicitur catholica, id est vniuersalis. Non enim facit conuenticula sicut hæretici in aliquibus regionibus, sed per totum orbem diffusa dilatatur. Item nota, quod Iudæi inter omnes gentes dicebantur filij Dei, & eadem natione dij vocabantur, sicut dicitur infra de iudæis. Ego dixi dij estis. Et rationem subdit, quia filij excelsi omnes. Dicat ergo Psalmista de Christo *Deus stetit in synagoga deorum*, idem est quod Deus stetit in synagoga Iudæorum. Vbi nota quod cum Deus ratione diuinitatis cœlum, & terram impleat: qui est inter omnia non ineluſus, extra omnia non excluſus, proprie ratione diuinitatis in aliquo loco stare nõ dicitur, sed per hoc, quod dicit, *Deus stetit in synagoga deorum*, Deum hominem factum esse indicat, Sic ergo Deus factus homo stetit in synagoga deorum, id est, in populo Iudæorũ, vbi filius Dei stetit, secundum quod homo, qui missus fuit ad omnes quæ perierunt domus Israel. Præsentia autem diuinitatis, quæ vbique est, non propriè ad synagogam pertinet quę neque tempore neque loco variatur. Sequitur. *In medio autem Deos diiudicat*. Hic enim ostendit. quare stetit in synagoga deorum scilicet ad eos iudicandum scilicet ad discernendum eos & separandum. Ipse enim nouit, qui inter Iudæos ad bonum sint electi & qui ad malum præsciti. Discernit ergo vasa alia in honorem, alia in contumeliam. & hoc facit stans in medio. Per medium enim virtus iustitiæ intelligitur, quia secundum Philosophum 2. Ethic. Omnis virtus consistit in medio. Ipsi autem iustitia est omnis virtus. 5. Ethi. In medio ergo stetit Iesus, diiudicando Deos, quia omnes iustè discernit, & iudicat. Electi enim iustè sunt prædestinati, & reprobi iustè præsciti. Vnde hic dicit prouerbiorum octauo. In viis iustitiæ ambulo, in medio semitarum iudicij. qualiter autem Christus steterit in medio vel fuerit medius multipliciter, vide versiculo

Aristotel.

759. & 732

Vsquequo

1407 Vsquequo iudicatis iniquitatem & facies peccatorum sumitis.

Hic consequenter ostendit Iudæorum malitiã generalem. Et diuidtur in tres partes, quia primò eos de malo arguit, secundò eos ad Christum dirigit, ibi. *Iudicate*. tertiò ipsos ad bonum alicit, ibi. *Ego dixi*. Quantum ad primun sciendum, quòd synagoga quasi à principio semper iustos fuit persecuta, vt ostendit Christus, dicens, Ecce ego mitto ad vos sapientes, & scribas: & ex illis occidetis & flagellabitis &c. Hoc est ergo, quòd hic arguens Psalmista dicit. *Vsquequo iudicatis iniquitatem*, scilicet iustos persequendo, quasi dicat. Misit Deus ad vos legem, & restitistis; misit prophetas, & occidistis; sed vsquequo hoc erit, Nunquid vsque ad aduentum filij Dei scilicet Christi? Et in hoc arguit maiores in populo, scilicet sacerdoies, & scribas, & minores scilicet plebeios. Arguens, enim maiores ait. *Vsquequo iudicatis iniquitatem*. Ad maiores enim spectabat de cæteris iudicare. Et sic illi erant qui sententias iniquas proferebant contra sapientes, & prophetas & innocentes, sicut illi duo præsbyteri senes iniquam sententiam dederunt cõtra Susannam, ipsam condemnantes ad mortem Istos ergo arguens, dicit. *Vsquequo iudicatis iniquitatem*? Sed de minoribus subdit. *Et facies peccatorum sumitis*? ipsi plebeij propter ipsorum multitudinem maioribus resistere potuissent. Et hinc est, quòd in morte Christi maiores timebant populum, ne ipsos à morte Christi prohiberet. Vnde dicit Math. 26. Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo. Ex quo sequitur, quòd in mortib. prophetarum, & etiam Christi, populus culpabilis fuit, quia non restitit maioribus iniquè iudicantibus. Et hoc est faciem maiorum peccatorum sumere, scilicet, ipsos honorando, ipsis non contradicere, sed consentire. Vnde populo nunc loquens ait. *Vsquequo faces peccatorum*, id est sacerdotum, & maiorum *sumitis*, id est, honorando, eis iniustè iudicantibus non contradicitis? Notandum, quòd multi iniquitatem, id est iniquè iudicant, quòd maximè contingit propter tria. Primò propter personarum acceptionem, contra quos dicitur. Deut. 1. Ita paruum audietis vt magnum, non accipietis cuiusquam personam, & Iacob. 2. dicitur. Fratres nolite in personarum acceptione habere fidem. nonne Deus elegit pauperes hæredes fieri regni? Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Secundò propter peruersam intentionem. Intendunt enim quidam in remunerationem temporalem, vel in fama acquirenda, & tales quia illud, quod gratis exhibere debent, vendunt muneribus, vel fama, ideò iniquè iudicant, etiam si iustum dent iudicium, vt ostendit Greg. dicens. Plerumque nonnuli terreua præmia appetunt, & iustitiam defendunt, seque innocentes existimant, & esse defensores rectitudinis exultant. Quibus si spes nummi subtrahitur, à defensione protinus iustitiæ cessatur, & tamen defensores se iustitiæ cogitant, sibique se rectos asserunt, qui nequaquam rectitudinem, sed nummos quærunt Quos contra benè per Moyen dicitur. Quod iustum est iustè exequeris. Iniustè quippe quod iustum est exequitur, qui ad defensionem iustitiæ non virtutis æmulatione, sed amore præmij tem-

Iudicare iniquitatem.

Dani. 13.

Faciem peccatorũ sumere.

Iniquè iudicatur propter tria.

Greg. 9. mor. 19.

Deut. 16.

A poralis excitatur. Iniustè quòd iustum est, exequitur qui ad defensionem ipsam quam prætendit, iustitiam venundare minimè veretur. Iustè ergo iustum exequi, est in affectione iustitiæ eandem ipsam iustitiam querere. Sępè rectè agimus, & nequaquam prẹmia, nequaquam laudes ab hominibus expectamus &c. Tertiò propter debiti ordinis prætermissionem. Debent enim quicunque superiores & iudices primo iudicare seipsos, postea alios considerare homines esse non Deos. 1. Cor. 11. Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Qualis autem debeat esse, qui alios habet iudicare, docet apertè Ambrosius. super Beati immaculati. Et habetur. 3. quæstio. 7. Iudicet inquit ille de alieno errore, qui non habet in seipso, quod condemnet, iudicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putauerit punienda, ne cum alium iu- B dicat in seipso sententiam ferat. Iudicet ille qui ad pronunciandam sententiam nec odio, nulla offensione nulla leuitate ducatur. Et post, bonus iudex nihil ex arbitrio facit, nec domesticæ voluntatis proprietate, sed iuxta leges, & iura pronunciat, statui iuris obtemperat, non indulget propriẹ voluntati nihil præmeditatum de domo profert, sed sicut audiuit iudicat, & sicut se habet rei natura, distinguit.

Iudicate egeno, & pupillo, humilem, & pauperem iustificate. 1408

C Hic Iudæos dirigit ad Christum, scilicet cognoscendum. Et duo facit, quia primò eos dirigit ad Christi notitiam, secundò ipsorum ostendit ignorantiam, ibi. *Nescierunt*. Prima in duas: quia primò dirigit maiores, secundò populares, ibi. *Eripite*. Quantum ad primum sciendum, quòd nomine pauperis & pupilli intelligitur Christus. Pauper enim quandoque dicitur idem quod humilis: quandoque idem quod egens temporalibus bonis, & vtroque modo præ omnibus aliis Christus pauper fuit, & egenus. Vnde ait Psalm. 68. Ego sum pauper & dolens. vide versi. 1112. Dicitur etiam Christus pupillus. Nã pupillus propriè dicitur, qui caret vel patre matre, vel vtroq;: Christus caruit patre in ter- D ris, & matre in cœlis, & sic pupillus dicitur propriè Eze. 22. Pupillum & viduam ne contristaueris apud te. per pupillum accipe Christum, sed per viduam virginem gloriosam, quæ tempore passionis Christi iam amiserat sponsum. aliter enim per Christum ioanni commendata non fuisset. De isto ergo egeno, & pupillo ait iudicibus, & prælatis synagogæ *Iudicate egeno & pupillo*. Vbi aduerte, quod aliud est iudicare aliquem, aliud iudicare alicui. Nam qui iudicat alicui semper dat pro illo sententiam, sed generaliter iudicat alium siue dat sententiam pro ipso, siue contra ipsum. Dicit ergo *iudicate egeno & pupillo*, & non iudicate egenum, E id est, pro Christo egeno, & pupillo sententiã date. Vnde gl. *Iudicate egeno & pupillo*, id est, intelligite Christum esse Deum, quia pauper est, & pupillus. Et per hoc ostendit eos hoc nõ fecisse, quasi dicat. Nolite iudicare iniquitatem, sed potius iudicate egeno, & pupillo id est ad honorem eius iudicate: qui voluit propter vos esse sine patre. Vnde sequitur. *Humilem & pauperem iustificate*: id est: prædicate iustum esse Christum factum pauperem, & humilem

Christus pauper & pupillus dicitur.

Nota.

Iudicare aliquem & alicui differunt.

humilem propter vos. Quicunque enim iustificat A Christum id est, prædicat ipsum esse iustum prędicat verum Deum esse: cuius ratio est, quia si iustus, ergo verax. ipse autem dicit se verum Deum, Ego & pater vnum sumus. Quid est ergo dictum, *humilem & pauperem iustificate*, nisi Christum veracem prædicate siue dicite, & per consequens ipsum verum credite Deum. Hoc autem principibus sacerdotum & scribis dicit, qui alios informare debebant.

Ioan. 1.

1409 Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. B

Hic dirigit simplices. Vt enim dictum est, pupillus potuisset eripere Christum de manu principum, sed permisit ipsos de Christo facere quæcunque voluerunt. Et sic quamuis ipsi plebeij Christi mortem non tractauerunt, tamen quia tractantibus maioribus non restiterunt, ideo ipsis consensisse videntur. Et sic à Christi morte non fuerumt immunes. Cognoscebant populares Christum fore iustum, & ideo ipsum defensare tene- C bantur. Consentit enim peccatis & malis qui non obuiat cum possit. 2. q. 7. negligere. 17. q. 3. quòd autem quæritur. 22. q. 3. qui potest. Præuidens ergo psal. quòd populares non obuiarent in Christi morte maioribus, eos increpat, ostendens quid facere deberent: dicens. *Eripite pauperem &c.* Vnde istum intellectum habet hic glo. dicens. Hoc minoribus dicitur, per quod ostendit nec illos à morte Christi immunes fuisse, qui permiserunt principibus Christum interficere, cum pro multitudine timerentur, & possent illos à facto & consensu liberare. Qui enim facinori desinit obuiare cum potest, peccat & consentit. Dicit ergo. *Eripite &c. de manu peccatoris liberate*. Permanũ peccatoris D intelligit potestatem principum, & sacerdotum.

Consentit malis qui non obuiat.

1410 Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mouebuntur omnia fundamenta terræ.

Hic ostendit ipsorum ignorantiam tam maiorum quàm minorum, qui nescierunt Christum verum Deum esse. Et hoc est quòd ait apostolus. dicens, Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Quod secundum glo. intelligitur de dæmonibus & hominibus. Vnde sic ait ibi glo. Si demones cognouissent sapientiam Dei de redemptione humani generis implenda per Christi mortem, nunquam dominum gloriæ Crucifixissent. i. nõ suggessissẽt crucifigi: quia quomodo E suggereret diabolus illum crucifigi, per quem ius perdere se sciret. Vel de Iudæis potest accipi quorũ quidam cognouerunt Christum, alij verò non cognouerunt. De ignorantibus dicit Petrus. Scio fratres, quia per ignorantiã fecistis. id est isti non cognoscebant illum esse, qui in lege promissus erat eis. Maiores verò vt Scribæ & Pharisæi, & principes sacerdotum cognouerunt ipsum esse, qui in lege promissus erat &c. vide supra vers. 156. Vel aliter vt ibidem habetur, ipsum primò cognouerunt esse verum Dei filium, sed inuidia contra ipsum incitatis, obscuratum est cor eorum. Et hoc est quod hic ait psalmista. *Nescierunt neque intelle-* A *xerunt* scilicet Christum esse verũ Deum, & causam subdit. *In tenebris ambulant*. quia scilicet tenebris peccatorum excęcati fuerunt. Sap. 2. Excęcauit enim illos malitia eorum. Sed quid ad Christi mortem secutum sit subdit. *Mouebuntur omnia fundamenta terræ*. Quid impletum fuit in Christi passione, quando terra mota est, & petræ scissæ sunt. Matth. 27. Vel fundamenta terræ id est terreni tunc spiritualiter admirantes moti sunt tanto miraculo viso, vt centurio qui dixit. Verè filius Dei erat iste. Et Lucæ 23. dicitur quòd omnis turba eorum qui simul aderant viso terræmotu percutientes pectora sua reuertebantur. Vel per fundamenta terræ intellige gentiles, qui terram orbis regebant qui omnes sunt moti: alij admirando coli Christum pauperem & crucifixum, & eum contemptis terrenis sectari alij mouebantur. s. à cultura idolorum ad Christi fidem se conuertendo. Dicit ergo *mouebuntur omnia fundamenta terræ*. quia nullius est qui non miretur, vt conuertatur. Sic enim prędixerat propheta. Adhuc vnum modicum, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.

1. Corin. 2.

Christum andæmones velin dei cognouerunt.

Aggei. 2.

Eo dixi Dii estis & filii excelsi omnes. 1411

Hic ab bonum ipsos Iudæos allicit. Et duo facit. Quia primò alicit bonos. Secundò terret malos. ibi. *Vos autem*. Quantum ad primum sciendum quòd ad bonum quis inducitur quandoque ratione verecundię, vt puta, quia timet verecundiam ideo timet mala facere, ne deprehensus in malo, verecundia confundatur. Quantò autem quis est in maiori dignitate, tantò amplius verecundari debet in malo deprehendi. Vt ergo Iudæos electos ad bonum. i. ad Christi fidem inducat, ipsos dignitatem eis anteponit, dicens. *Ego dixi dij estis*. Quæ autem maior dignitas esse potest, quàm quòd quis nomine fungatur, & filius Dei appelletur? Si ergo magna est hæc dignitas ne ab ipsa quis cadat magno opere se custodire debet. Sciendum ergo, quòd in scriptura nõ essentialiter sed participatiuè hoc nomen Deus aliquibus attribuitur. Nam attribuitur dęmonibus, & hoc per falsam hominum ęstimationem. psal. 95. Omnes dij gentiũ dęmonia. Attribuitur potestatem habentibus, & sic Moyses accepta potestate, qua signa coram Pharaone facere posset: Deus dicebatur, Vnde Exod. 7. Dixit dominus ad Moysen. Ecce costitui te deum Pharaonis. Attribuitur quandoque iudicibus. Exod. 22. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos. glo. id est ad iudices. Attribuitur quandoque prophetis & doctoribus. Ioannis 10. Illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est. Attribuitur filiis Dei, & hæredibus, vt hic. *Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes*. Inter omnes autem applicatione hoc est maioris dignitatis quòd quis Deus dicatur, quia filius & hæres: de hoc vide suprà versiculo. 774. & 809. Et quamuis hoc solis Iudæis in antiqua lege diceretur, quia soli filij Dei erant per cultum Dei singularem, tamen tunc indifferenter dicitur omnibus cuiuscunque gradus vel conditionis existant, quia omnes has promissiones accipiunt, qui mandata Dei custodiunt. scilicet vt Deus & filij Dei dicantur, quia dedit eis potestatem filios Dei fieri iis

Deus multipliciter dicitur.

Ioan. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui credunt in nomine eius,&c. Hoc enim solis iustis dicitur, qui prædestinati sunt ad vitam.

1412 Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis.

Greg. 4. mor. cap. 17. *Homo multipliciter accipitur.*

Hic consequenter terret malos. Vbi notandum, quòd vt ait Gregorius. Homo accipitur tripliciter in scriptura, scilicet aliquando per naturam, scilicet in qua factus est. Geneſis primo. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Aliquando accipitur homo per infirmitatem, sicut scriptum est. Maledictus, qui ponit spem suam in homine, id est, in infirmitate. Aliquando accipitur homo per culpam, sicut Paulus ait. Cum sit inter vos zelus, & contentio, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Ac si dicat, qui discordes mentes ducitis, nónne adhuc ex reprehensibili humanitate peccatis? Ad propositum hic accipitur homo secundum culpam. Homo enim ex culpa mortem meruit, sed ex diuina gratia immortalis efficitur in gloria. Malis ergo Iudæis, qui potuissent esse dij, & filij Dei, & hæredes, qui tamen propter peccata mortem æternam incurrerunt, dicitur. *Vos autem sicut homines moriemini*, non solum, scilicet morte corporis: quia statutum est omnibus hominibus mori, sed etiam morte gehennę, qua mortuus est dives, & sepultus est in inferno. Et aduerte, quòd sicut supra fecit distinctionem inter maiores malos, & minores: maioribus dicit. *Vsque quo iudicatis iniquitatem?* minoribus verò dicit. *Et facies peccatorum fumitis.* Sicut & nunc explicans eorum pœnam: primò minoribus dicit: *vos autem sicut homines moriemini.* vbi sine aliquo titulo honoris nominat homines, sed consequenter maioribus cum titulo honoris dicit. *Et sicut vnus de principibus cadetis.* In scriptura enim sacra dæmones principes appellantur. Ioannis duodecimo. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ad Ephesios sexto. Nobis est colluctatio aduersus principes, & potestates tenebrarum harum. Hi autem principes vitio superbiæ de cœlo ceciderunt. Esaiæ decimoquarto. Quomodo cecidisti, lucifer, de cœlo? De minoribus ergo dicit. *Vos autem sicut homines moriemini.* De maioribus autem. *Et sicut vnus de principibus*, id est, de dæmonibus *cadetis.* Per hoc insinuans peccata sacerdotum, prælatorum, & maiorum etiam circa eandem materiam excedere peccata minorum, & per consequens ampliori pœna fore punienda: sicut maius fuit peccatum dæmonis, quam hominis, & ampliori pœna punitur. Et ideo, sicut peccatum diaboli est irremediabile, peccatum autem hominis remediabile, sic iuxta modum loquendi peccatum maioris, & infidelitatis irremediabile est respectu peccati minoris: quia maioribus impurantur peccata minorum.

Hebr. 9. Luc. 17.

Principes sunt dæmones

Peccata prælatorũ sunt grauiora quam subditorũ.

1413 Surge, Deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

Hic prædicit psalmista Christi resurrectionem, & eius effectum. Vbi notandum, quòd post Christi resurrectionem mundus fuit iudicatus, scilicet iudicio discretionis, quia Iudęi, qui prius erant populus Dei repulsi sunt, & gentes idololatrę Dei populus sunt effectę. Istud iudicium mirabile ostendit Petrus, dicens gentibus. Vos estis gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum, qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei. Et hoc est admirandum iudicium Christi, de quo ipse ait. Ioan. 9. In iudicium ego in hunc mundum veni, vt, qui non vident, videant: & qui vident, cęci fiant. Quod scilicet iudicium fuit iquia gentiles, qui prius Deum verum per fidem non videbant, post Christi resurrectionem conuersi ad fidem ipsum cognouerunt. Iudæi autem, qui prius videbant, infideles effecti sunt excæcati. Et hoc est, quod prævidens psalmista ait hic. *Surge Deus*, id est ô tu, Christe Deus, surge à mortuis: *iudica terram*, id est terrenos Iudæos, qui timentes perdere templum, & gentem, id est lucra terrena, te crucifixerunt. *Iudica ergo* hanc terram, id est damna, excęca, quia scilicet ipsa terra repulsa: *Tu hæreditabis in omnibus gentibus*, id est omnes gentes erunt hæreditas tua. Sic enim dictum fuit filio psal. 2. Dabo tibi gentes hęreditatem tuam. Qualiter autem hodie gentes sunt hęreditas Dei. vide versiculo. 178.

1. Petri. 2.

PSAL. LXXXII.

1414 Deus quis similis erit tibi? neque taceas neque compescaris, Deus.

Huius psalmi titulus est iste. *Canticum psalmi Asaph.* Quantum ad literam expositio tituli apparet ex dictis. Ex quo titulo apparet auctor psalmi: qui fuit Asaph. De materia autem psalmi quò ad literam, dicunt doctores communiter tam Hebræi quam Latini, quòd Asaph fecit istum psalmum contra hostes populi Dei prosequentes filios Israel, & terram promissionis inuadentes, & maximè contra Sennacherib regem Assyriorum, & eius exercitum, qui multum fuit infestus populo Israel, & terræ promissionis, vt habetur 2. Paralip. 32. Et Esa. 36. Dicitur quòd tempore Ezechiæ regis venit Sennacherib rex Assyriorum super omnes ciuitates Iudæ munitas, & cepit eas. Prolqua materia etiam Asaph fecit psalmum. 75. Vnde eadem est materia illius psalmi, scilicet notus in Iudæa Deus, & istius. Et sic psalmus iste diuiditur in duas partes: quia psalmista primò narrat hostium nequitiam: secundò implorat contra illum Dei iustitiam, ibi. *Fac illis &c.* Dic vt Nicolaus. Quantum verò ad sensum propheticum sciendum, quòd in isto psalmo, psalmista agit de secundo aduentu Christi ad iudicium, in quo boni, qui nunc multipliciter patiuntur à malis, coronabuntur. Mali verò, qui nunc bonos persequuntur, condemnabuntur. Et per hoc bonos, qui nunc tribulantur, per patientiam consolatur, sed malos terret, vt persecutione bonorum cessent. Est ergo sensus tituli. *Canticum psalmi Asaph.* Iste psalmus dicitur canticum: quia agit de iocunditate mentis habenda in persecutionibus, dicitur etiam psalmus, quia mouet ad bonas operationes: & vtrunque coniungit simul: quia cum lætitia mentis debet copulari bona operatio: & econtrario. Diuiditur autem psalmus iste in duas partes

partes, quia proposito timore diuini iudicij, primò agit de peccatis malorum, secundò de punitione ipsorum, ibi. *Facillis.* Prima diuiditur in duas, quia primò ponitur iudiciaria Christi potestas, secundò Antichristi & suorum peruersa malignitas, ibi. *Quoniam ecce.* Quantum ad primum sciendum, quòd Christus in forma hominis veniet ad iudicium, non in forma diuinitatis. Et hoc vt omnes iudicem suum videre possint: quæ tamen forma seruit in Christo tunc omnibus apparebit gloriosa, vt ostendit Magister lib. 4. dist. 48. Et sicut gratia Christi excessit gratiam cuiuslibet alterius creaturæ, vt populus in gratia similis sibi dici possit: sic & conformiter gloria humanitatis Christi excedet incomparabiliter gloriam cuiuslibet creaturæ. Et hæc omnia prævidens psalmista, Christo homini loquitur, dicens. *Deus quis similis erit tibi?* quasi dicat Christo, Tu qui es Deus, & homo, Deus vt nullus, homo vt alij. Tamen in iudicio, in quo apparebis vt homo, *quis similis erit tibi?* Certè nullus. Quia licet hic fueris iudicatus, cum latronibus deputatus, tamen ibi nullus similis tibi erit. Non in potentia: quia ibi tu terribilis eris: & quis resistet tibi ex tunc ira tua? Non in iustitia: quia iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ. Non in gloria: quia eris speciosus forma præ filiis hominum. Quis ergo erit similis tibi? De hoc vide superius versiculo 532. Sequitur. *Neque taceas, neque compescaris, Deus*, quasi dicat. Quia ergo talis eris in futuro iudicio, ideo tunc ne taceas scilicet à sententia danda contra malos, qui tamen hic primò tacuisti, quando, scilicet tanquam agnus coram tondente se fuit sine voce. & non aperuit os suum. *Neque compescaris, Deus.* Vbi aduerte, q pesco. scis. deriuatur à paciscor. sceris: quod est facere pacem, & componitur cum com. & dicitur compesco, quod idem est, quòd simul cum alio facere pacem. Prævidens psalmista, quòd in iudicio erit tempus iustitiæ, & non misericordiæ, & quòd iudex ibi nullius acquiescet precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima: vt dicitur Prouerb. 6. Hoc prophetizando prædicit. *Neque compescaris, Deus*, id est tunc cum malis non paciscaberis: qui modo faciliter reconciliaris. Christus ergo, qui nunc tacet, hominum peccata tolerando, vt conuertantur, tunc non tacebit, malos puniendo. Vnde dicit Esa. 42. Tacui, semper silui, sicut parturiens loquar. Quod ad propositum deducit Grego: super illo verbo Iob. 12. Lampas contempta apud cogitationes diuitum parata ad tempus statutum, dicit. Christus lampas nobis extitit, qui pro redemptione nostra in cruce moriens tenebrosis nostris mentibus per lignum crucis lucem nobis fudit, quę tamen apud cogitationes hominum contempta fuit, quia in propria venit, & sui eum non receperunt. Et alibi, Spreuit eum Herodes cum exercitu suo. Sed hęc contempta lampas, quæ in terra irrisiones tolerat: de cœlo iudicium corruscat. Vnde sequitur. Parata ad tempus statutum. De quo tempore per psalmistam dicitur. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Lampas ergo, quæ nunc contemnitur, ad statutum tempus est ventura, quia ipse peccata in die vltimo iudicat, qui nunc peccantium derisiones portat. Et tanto tunc durius districtionem expetit, quanto nunc vocandis peccatoribus suam nunc patientiam sternit. Qui enim diu conuertendos expectat, non conuersos sine retractione cruciat. Quod per prophetam insinuat, dicens breuiter. Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. Parturiens enim cum dolore eiicit hoc, quod in intimis longo tempore gestauit. Qui ergo semper siluit, sicut parturiens loquitur: quia venturus iudex, qui sine vltione diu facta hominum pertulit, quandoque cum feruore examinis quasi cum dolore mentis, quantæ animaduersionis sententiam intus seruauerit, ostendit &c. Hoc ergo prævidens psalmista ait. *Neque taceas, neque compescaris, Deus.* Cui Christus respondit, dicens. Non tacebo, sed reddam iniquitates vestras, & patrum vestrorum simul.

Iudicabit Christus in forma hominis gloriosa.

Esa. 42.

Esa. 65

Tacet nũc Christus qui loquitur in dicto

Greg. Io. mo. ca. 30.

Ioan. 1.

Psalm. 74 *Lampas dicitur Christus.*

1415 Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

Hic consequenter ostenditur malorum peruersitas. Et diuiditur in partes tres: quia ponitur primò malorum superba contumacia, secundò ponuntur ipsorum acerba consilia, ibi. *Super populum.* tertiò ipsorum praua consortia, ibi. *Quoniam cogitauerunt.* Quantum ad primum sciendum, quòd psalmista hic notat persecutionem, quę erit antichristi tempore, quando scilicet inimici Christi apertè contradicent Christo. Inimicos namque Christi dicit omnes iniquos, qui sunt membra antichristi, sicut modo amici Christi dicuntur omnes iusti qui sunt membra eius: vt ait Gregorius libro 25. mor. cap. 20. Isti autem inimici sonuerunt, id est sonabunt, contradicendo Christo. *Et qui oderunt te, extulerunt caput*, id est extollent. Et nota, quòd non dicit capita, sed caput, quia omnes iniqui habebunt vnum caput, quod erit antichristus: quod mali extollent, quia ipsum venerabuntur, & adorabunt, vt Deum. Vel istius inimicorum Christi caput est diabolus, qui omnium iniquorum caput dicitur: quia sicut capite membra reguntur, sic ipso dæmone reguntur omnes iniqui: vt ait Gregorius libro 14. mora. cap. 11. Et de isto capite dicitur 2. Paralip. 6. Reddas iniquo iuxta viam suam in caput proprium. Iuxta enim viam iniqui diaboli redditur in caput suum: quia omnis eius via, & iniquitas ipsius capiti ad vltionem cedit. Omnes ergo, qui Christum odiunt, extollunt caput suum, quia omnes peccatores ipsi diabolo subiungantur, & seruiunt, quia omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati, quinimò tot dæmoniorum, quot vitiorum.

Caput malorum diabolus & antichristus.

Gregor.

1416 Super populum tuum malignauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.

Hic ponuntur acerba antichristi consilia. Et primò ponuntur consilia, secundò ostenduntur in consiliis deliberata, ibi. *Dixerunt.* Quantum ad primum sciendum, quòd antichristus astutis vtetur consiliis contra fideles, vt illos omninò exterminare possit. Sicut enim Christus ad prædicandam fidem catholicam elegit stulta, & infirma, id est homines simplices, & idiotas, homines pauperes, & abiectos, vt ostenderet diuinitus fidem ipsius per orbem dilatatam non potentia mundi, aut astutia, sic per oppositum antichristus ad se Deum prædi-

Nota an hic de antichristo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

candum eliget prædicatores scientia mundi plenos, & in mundo potentes, vt ostendit Grego. li. 13 mora.c.6. Cum quibus astuta habebit contra Christianos consilia. Quę omnia consiliis dęmonum peragentur, sic quòd consilia dęmonum imitabuntur. Diaboli enim consilium est sanctos decipere vt illos ad peccatum adducere possit, quod aliquando facit per aduersa, & quãdoqi per prospera. Quandoque enim hoc facit per aduersa, vt ostendit Greg. super illud Iob.10. Nunquid bonum tibi videtur si calumnieris &c. Et consilium impiorum adiuuesdicens. Quos namque hic impios, nisi malignos spiritus vocat? qui cũ redire ad vitam ipsi nequeãt crudeliter socios quærunt ad mortem. Quorum nimirum consilium est, vt qui in tranquillitate iustus permanet, saltem flagellatus peccet. Hoc indesinenter coosilium contra bonos maligni spiritus ineunt, vt, quos seruire Deo innocuè in tranquillitate conspiciunt, vexati aduersitatibus ad voraginem culpæ rapiantur. Sed ipsorum consilij acumen destruitur, quia pius conditor cum viribus flagella moderatur. Nisi enim omnipotens Deus cum viribus tentata modificaret, nullus est, qui malignorum spirituum insidias nisi corruẽs portet. Quandoque cõsilium facit per obpositum scilicet vt non per aduersa, sed per prospera fortius faciat cadere iustos, quia vt habetur Prouerb.12. Consilia impiorum fraudulenta sunt. Quod ostendens Gregorius ait. Ecce quidam contentus rebus propriis, nullis huiusmundi occupationibus implicari valde formidãs, &c. vide supra vers.: 45. Consimiliter antichrist. astutis cõsiliis cogitabit populum Christianum perdere quia modo inferendo aspera tormẽta, modo diuitias conferendo, & honores, vt tunc meritò quilibet iustus dicere possit illud psalm. vigesimoprimo. Circundederunt me canes multi, consilium malignantium obsedit me. Quæ omnia prævidens psalmista ait. *Super populum tuum malignauerunt consilium &c.*

Greger. consilium diaboli.

Greg. 9. mor.ca.34

Greg.32. mor.ca.21

1417 Dixerunt venite & disperdamus eos, de gente, & non memoretur nomen Israel vltra.

Hic declarantur quę per eorum consilium sunt deliberata. Tanta enim erit superbia antichristi, q̃ non solum contendet se Deo facere æqualem, sed quod execrabilius est, se maiorem Deo conabitur ostendere, vt ostendit de antichristo apostolus dicens quod filius perditionis .s. antichristus aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus aut colitur, quia diabolus in antichristo se maiorem Deo conabitur ostendere. vt ostendit Grego. dicens. Diabolus lapsus suo crimine inmensura ruinæ suæ minimè permansit, sed quando ab omnipotentis gratia defuit, tanto magis reatum criminis cumulauit. nam qui ideo cecidit, quia peruerso ordine Deo esse similis voluit, eo vsque perductus est, vt in antichristum veniens videri Deo similis dedignetur, atque eum, quem non potuit habere superbus, æqualem, damnatus putet habere in seruorem. Nam cum de illo dcitur. Extollens se supra omne, quod dicitur Deus aut colitur, apertè monstratur, quod appetendo dudum Dei similitudinem, quasi iuxta Deum se erigere voluit, sed in superbiæ culpa crescendo, iam supra omne quod dicitur Deus & colitur, extollitur, &c. Sic igitur diabolus per antichristum conabitur cultum Dei de mundo tollere, & Christi fidem annullare, vt Christi nomen amplius non memoretur per orbem Et hoc est consilium eius Quod prævidens psalmista de ipso & eius satellitibus dicit quòd dixerunt id est suis consiliis deliberauerunt, *venite & disperdamus eos*, scilicet Christianos. Christi cultores *degente*, id est de omni generatione. Gens namque a generatione dicitur. Disperdamus ergo dicit de gente ne scilicet sint inter homines genitos id est omnes fideles eradicemus de terra. Et ad quid, ostendit dicens *Et non memoretur nomen Israel vltra.* Et id est vt Vbi per Israel intelligitur Christus, nam Israel interpretatur vir videns Deum, quòd per excellentiam de Christo dicitur, qui in primo instanti conceptionis suæ fuit vir perfectus & clarissimè ac beatificè Deum vidit. Nomen autem Christi de mundo auferre conabitur, quia nomen Dei maximè in Christo refulget. Sic enim de Christo sub Israel nomine dicitur. In Israel magnum nomen eius. Hic autem antichristus primò seducet Iudæos, & in ipsis primò accipiet dominium quia maximè scit ipsos Christi nominis inimicos vt qui Christum verum regem negauerunt, dicentes. Non habemus regem nisi Cæsarem, primi falso regi subiiciantur Vnde Grego. dicit. Quia verum regem super se regnare Iudæa noluit, idcirco eius demeritis exigẽtibus, sub antichristi regimine prior deriuatur.

Israel significat christum.

Psal.75. Antichristus primo regnabit in iudæis Ioan.19.

Greg.25. mor.c.20.

Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul aduersum te, & testamentum dispposuerunt tabernacula Idumæorum, & Ismaelitæ. 1418

Hic apperiuntur ipsorum mala consortia scilicet qui istud consilium congregabuntur. Nominat enim hic multas gentes, quę populum Israel sunt persecutæ, per quas vult significare quales coadiutores contra fideles antichristus habebit. Et ostendit quod sui adiutores primò erunt auari & luxuriosi. Secundo quòd erunt idololatræ & falsi Christiani, ibi. *Moab.* tertiò quòd dæmones & omnes superbi, ibi. *Etenim Assur.* Quantum ad primum ostendit primo ipsorum intentionem, dicens *Quoniam cogitauerunt vnanimiter &c.* quasi dicat sicut omnes gentes statim nominandæ infestæ erant filiis Israel, sic & per illas gentes mali designati, vnanimiter cum antichristo persequentur fideles. Omnes ergo insimul congregabuntur aduersus nomen Christi, quasi, ex multitudine fortiores Christo esse se credant. Et hoc est quod ait, *Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul aduersum te.* Et qualiter, subdit. *Testamentum dispposuerunt* id est pactum inter se fecerunt. Testamentum enim in scriptura non solum dicitur voluntas vltima hominis, quæ solum valet post mortem eius. vnde dicitur testamẽtum, quia solum valet post monumentum, id est post mortem. Sed etiã testamentum dicitur pactum factũ inter aliquos, quod etiam valet inter viuos. Vnde hic ait gl. Testamentũ quippe in scripturis non solum illud dicitur, quod non valet, nisi testatore mortuo, sed etiam omne pactum & placitũ quod etiam inter viuos tenet, testamentũ vocatur.

Testamentum dicitur pactum.

Sicut

Sicut Laban, & Iacob inter se testamentum fecerunt, id est pactum, quod viui etiam obseruarent. Ecce ergo testamentum quod inter se facient mali cum antichristo ad extinguendum fideles, quia pactum facient vt vnanimiter bonos persequantur. Et qui erunt isti, subdit. *Tabernacula Idumæorum & Ismaelitæ. Tabernacula.* id est habitantes in illis tabernaculis. inimicos enim Christi sub certis nominibus gentium exprimit, quæ secundum interpretationem conueniunt ipsis. Sic ergo per hæc nomina declarat inimicos Christi, qui cum antichristo simul congregabuntur ad Christum persequendum, sic & gentes hic nominatę realiter populum Dei persequebantur. Et primo loco boni tabernacula Idumęorum. Idumæi dicuntur ab Edon, scilicet gentes quæ fuerunt genitæ ab Edon. Hic est Esau frater Iacob qui alio nomine Edon est vocatus. Hic enim sicut odiebat fratrem suum Iacob quærens occidere eum, sic & Idumęi descendentes ex eo, odio habebant descendentes ex Iacob, scilicet filios Israel. Vnde quando transiebant per desertum euntes ad terram promissionis habentes transire per terram Edon, nunquam transitum voluit eis concedere rex Edon. Vnde Moyses ad eum legationem misit vt habetur Nume.20. dicens regi Edon, hæc mandat frater tuus Israel. Obsecramus te, vt nobis transire liceat per terram tutam, ibimus per viam tutam aquam pretio ememus, &c. Respondit rex Edon. Non transibitis. Statimque egressus est obuius cum insinita multitudine. per istos ergo Idumæos significantur auari. Idumæi namque interpretantur terreni & sanguinei, & sic significant auaros, qui terrena amant, & sanguinem pauperum sitiunt. Tales erunt cum antichristo: quia plures ad se muneribus conuertet & donis. Ismaelitæ isti descenderunt ab Ismaele filio Abrahæ, qui habebant odio filios Israel: quia propter Isaac Agar mater Ismaelis de domo Abrahæ fuit eiecta, vt habetur Gen. 14. Per istos autem Ismaelitas, etiam intelligit auaros, qui de proximis non curantes, sibi solis congregant terrena: nam Ismael interpretatur obediens sibi, quia tales propter lucrum proprium antichristo copulabuntur.

Idumæus & Edon significat auaros.

Gen.27.

Gregor.32. mor.ca.14

Agareni significat hypocritas.

Greg.25. mor.c.20.

Gebal significat crudeles.

1419 Moab, & Agareni Gebal & Ammon & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum.

Hic ponit alias nationes. Hic ergo secundum nomina hic posita singulatim est procedendum. Moab enim fuit filius Loth, quem de maiori filia ebrius genuit, vt habetur Gene.19. Et ab isto dicti sunt Moabitæ, qui multum infesti fuerunt populo Israel. Nam vt habetur Iudic. 3. Eglon rex Moab percussit Israel, seruieruntque filij Israel regi Eglon. 18. annis. Per istum ergo Moab significantur falsi Christiani, qui legem quidem Christi suscipientes, ipsa male vtentur. Nam Moab interpretatur ex patre, quod in malo accipitur. Bonus quippe fuit Loth pater eius, sed filia eius male abusa est patre suo, ex quo genuit Moab. Sic & lex Christi bona est, si quis ipsa vtatur licitè, sed qui malè ipsa vtitur Moab generat, quia scilicet falsus Christianus efficitur. Erit ergo Moab in societatem antichristi: quia multi Christiani abutentes & negantes fidem Christi sibi sociabuntur, intantum quòd (vt dicit Gregorius) antichristus multos electorum seducet & superabit. Sequitur. *Et Agareni.* Isti sunt sarraceni idem quòd Ismaelitæ, quia quamuis ex ancilla sint geniti, falsò tamen se dicunt ex Sarra vxore Abrahæ generatos. Isti habebant odio filios Israel & persequebantur eos, sed filij Ruben & Gaad pugnauerunt contra eos, & traditi sunt in manibus eorum, vt habetur 1. Paral 5. Per Agarenos autem intellige hypocritas, qui alieni sunt ab apparentia sua: quia vnum ostendunt exterius aliud autem sunt interius. Vnde & Agareni alieni interpretantur. Et isti erunt insocietate antichristi: quia maximus hypocrita erit, & simulator, immo ipse erit omnium hypocritarum caput, vt dicit Grego. super illo verbo Iob 34. Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Per hunc hypocritam designatur antichristus omnium hypocritarum caput. Seductor quippe ille tunc sanctitatem simulabit, vt ad iniquitatem alios trahat. Sequitur, *Gebal.* De isto Gebal nihil reperitur, ideo cogimur hoc non literaliter accipere, sed magis mystice. Gebal namque interpretatur vorago exterminans, & significat crudeles homines, qui voragine crudelitatis alios deuorare conantur. Quis autem crudelior imaginari potest antichristo, qui etiam secum multos crudeles habebit, intantum quòd tempore suo grauiora tormenta & persecutiones erunt in ecclesia, quàm alias ante fuerunt, vt dicit Gregorius libro 31. moral. cap. 20. Vnde de ipso dicitur Hierem. 6. Crudelis est, & non miserebitur. Sequitur. *Et Ammon.* Iste fuit filius Loth, quem de ipso ebrio genuit filia minor, à quo & Ammonitæ dicti sunt. Isti infesti fuerunt populo Israel & ingrati. Nam vt habetur. 2. Reg. 10. Mortuo rege filiorum Ammon, Dauid misit ambassiatores ad filium vt consolarentur eum. Ipse autem ingratus vilipendit nuncios Dauid, & rasit medietatem barbæ illorum, & scidit vestes eorum vsque ad nates, & postea instruxit bellum contra filios Israel. Isti significant ingratos, non solum ex re gesta, sed etiam ex interpretatione nominis. Nam Ammon interpretatur populus iniquus. Et quæ maior potest esse iniquitas, quàm ingratitudo. Et ingrati erunt in societate antichristi, immò ipse ingratissimus, quia acceptis donis contra Christum pugnabit. Sequitur. *Et Amalech.* Iste fuit filius primo geniti Esau, à quo Amalechitę sunt orti. Iste odiebat filios Israel sicut & Esau patriarchas ipsorum. Iste populus Amalech fuit primus qui pugnauit contra filios Israel, post quam egressi sunt de Ægypto, vt habetur Exo. 17. Quem superauit populus Israel orante Moyse, vt ibidem habetur. Per istos signantur luxuriosi, vitam brutorum ducentes animalium. Nam Amalech gens bruta interpretatur. Et tales luxuriosi erunt cum antichristo, nam præ omnibus & ipse luxuriosus erit. Vnde ad literam de ipso dicitur. Daniel. 11. Aduersus Deum deorum loquetur magnifica, & erit in concupiscentiis fœminarum. Et tales ei associabuntur. Sequitur. *Alienigenæ cum habitantibus Tyrum.* Vbi enim nos habemus *Alienigenæ*, textus hebraicus habet *Philistiim.* isti semper inimici fuerunt populi Israel, vt patet per totum primum lib. Reg. vnde & arcam domini in prælio ceperunt, vt habetur 1. Reg. 4. Per istos autem significantur gulosi comessationibus vacantes, & ebrietatibus, nam philistæi interpretantur cadentes populo. Tales enim cum antichristo erunt. Si enim

Christiani falsi Moab significantur

Amalech significat luxurios.

Philist. significat gulosos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

luxuriis vacabit, consequens est etiam quòd co- A
messationibus,& ebrietatibus vacabit. *Cum habitantibus Tyrum.* Quamuis enim Tyrij essent confœderati cum populo Israel tempore Dauid, & Salomonis. vt habetur tertio Regum quinto, tamen fuerunt eis postea inimici: & incitauerunt Sennacherib Regem Assyriorum cõtra populum Israel tempore Esechiæ Regis, vt habetur quarto Regum decimooctauo. Per habitantes ergo Tyrum intellige potentes in sæculo. Nam Tyrus fortitudo interpretatur. Ipse autem potentes & fortes sibi associabit. Tales consocios ergo antichristus habebit: & non solum tales malos homines sibi associabit: sed etiam dæmones. vnde sequitur.

Tyrus significat fortes.

1420 Etenim Assur venit cum illis, facti B
sunt in adiutorium filiis Loth.

Hic ostendit, quòd dæmones erunt ei socij. Vbi notandum quantum ad literam, quòd Assur hic accipitur pro Nabuchodonosor: qui erat Rex Assyriorum, per quem intelligitur ipse diabolus Assur enim interpretatur colens robustum: & significat ipsum diabolum: qui etiam robustos quandoque suis temporibus in peccatum cadere facit. Et iste versus est quasi redditio causæ præcedentis. Vt si quæratur: quomodo tot mali & vitiosi associabuntur antichristo. Respondet iste versus. *Etenim Assur venit cum illis.* id est diabolus erit in societate ipsius, omnes istos sibi congregans. Et ideo de omnibus istis sic congregatis ait, *Et facti sunt in adiutorium filiis Loth.* Qui enim dicuntur filij Loth, nisi angeli apostatæ? Nam Loth declinans interpretatur. Filij ergo Loth sunt Angeli apostatæ, qui sunt filij declinationis: quia à veritate declinando in societatem diaboli descenderunt. Vnde Apocalyp. duodecimo dicitur, quòd draco cecidit, & traxit secum tertiam partem stellarum. Venient ergo omnes isti mali cum antichristo in adiutorium filiis Loth: quia omnes suis malis operationibus iuuabunt dæmones ad seducendum fideles. Vel per omnes istas gentes nominatas significat, quòd omnia vitia per illas signata erunt in antichristo. Et in prædictis semper accipit verbum præteriti temporis pro futuro, more prophetarum ratione certitudinis prophetiæ.

Assur significat diabolum

1421 Fac illis sicut Madian, & Sysaræ sicut Iabin in torrente Cyson.

Hic consequenter agit psalmista de punitione ipsorum. Vbi sciendum, quòd multi sociorum antichristi, quando videbunt ipsum antichristum, quem Deum reputabant, à Christo manifestè superatum & interfectum, cognoscent errorem suum, scilicet, quòd antichristus Deus non erat: & sic aliqui eorum ad Christum conuertentur, aliqui autem obstinati perdurabunt. Et secundum hoc psalm. duo facit. Quia primò agit de pœnis obstinatorum. Secundò de conuersione aliquorum, ibi. *Imple facies eorum.* Prima in duas: quia primò agit de pœnis, quas patientur in præsenti. Secundò de iis, quas patientur in futuro, ibi, *Sicut ignis.* Pœnas autem, quas in presenti patientur, ponit ad similitudinem pœnarum, quas passi sunt realiter, populum Dei persequentes, quas sub multis exemplis enumerat. Ad quas intelligendas historias exemplorum videre oportet. Ait ergo, *Fac illis sicut Madian.* Vbi sciendum, quòd Rex chananeorum nomine Iabin habebat ducem exercitus sui nomine Sysaram. Iste oppresserat vehementer filios Israel per viginti annos, & clamauerunt ad dominum filij Israel. Tunc Delbora prophetissa, quę iudicabat Israel, præcepit Barach filio Abinoem, vt assumeret secum decem millia pugnatorum, & iret ad torrentem Cyson, & ipsa ibidem ad eum conuerteret. Iabin regem, & Sysaram ducem exercitum cum toto exercitu suo, & omnes traderet in manibus ipsius Barach. Qui tamen Baraeh noluit ad dictum locum pergere, nisi ipsa Delbora pergeret secum. Perrexerunt ergo simul cum decem millibus pugnatorum. Cum Sysara audisset, quòd ascendisset Barach cum exercitu in monte Thabor, & ipse congregauit exercitum suum, scilicet Iabin regis, & venit ad torrentem Cyson. Tunc Delbora dixit ad Barach. Surge, quia tradidit dominus Sysaram, & exercitum eius in manus tuas. Descendit Barac hcum suis ad torrentem Cyson, & statim perterruit dominus Sysaram in conspectu Barach, & totum exercitum eius in tantum, quòd Sysara de curru descendens pedester fugeret, & Barach eum persequebatur cum exercitu suo, ecciditque omnis exercitus Sysaræ. Sysara autem peruenit ad domum Iael, quę egressa in occursum Sysaræ dicit ei. Intra ad me, domine mi, ne timeas. Qui ingressus, postulauit, vt biberet, quia valde sitiebat. Quæ aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere, & cooperuit eum. Vt autem ille dormiuit, ista, accepto clauo & maleo, posuit supra C
tempus capitis eius, percussúmque malleo defixit in cerebrum eius vsque ad terram, & mortuus est. Et sic Deus in illo die humiliauit Iabin regem Chanaan coram filiis Israel. Hæc omnia habentur Iudicum quarto. Huius ergo humiliationis hostium populi Dei recolens psalm. vt Deus sic puniat antichristum cum suis, dicit, *Fac illis sicut Madian, & Sysaræ, & sicut Iabin in torrente Cyson. Et sicut Madian.* Vbi sciendum, quòd (vt habetur Iudicum 7.) Gedeon cum trecentis viris inermis exercitum Madian prostrauit. (Madian enim fuit filius Abrahæ natus de Cetura, à quo Madianitæ descenderunt, vt habetur Genes. 25. Isti autem multum opprimebant filios Israel, vnde vt habetur Iudic. 6. Omnis D
Madian, & Amalech, & omnes Orientales populi congregati sunt simul, & transeuntes Iordanem castramentati sunt in valle Iesrael, Gedeon autem omnes illos cum trecentis viris sine armis ipsos debellauit. Vide historiam, versicu. 235. Vult ergo psalm. dicere Deo, sicut tua virtute miraculosè debellasti Madian, debellasti Sysaran, & Iabin in torrente Cyson, id est, iuxta illum torrentem sic & percute antichristum cum exercitu suo.

Iudic. 4.
Sysara. Delbora Barach.
Delbora.
Iabin.
Madian.

1422 Disperierunt in Endor, facti sunt
vt stercus terræ.

Hic notat locum, in quo Sysara, & Iabin cum E
suo exercitu interfecti fuerunt. Ad literam enim locus, in quoerat torrens Cyson, dicebatur endor vel fons Endor, vt ait magister in glo. *Et facti sunt vt stercus terræ.* Hoc ideo dicit, quia corpora interfectorum ibi supra terram remanserunt insepulta, & sic vt stercus terræ reputata. Sed postea torrens Cyson creuit, & rapuit illorum cadauera, vt habetur Iudicum 5. Ex istis apparet, quòd non virtute humana

humana bellatum est contra istos, sed solum diui- A
na virtute superati fuerunt. Vnde dicitur Iudic. 5. Venerunt reges Chanaan, & pugnauerunt, de cœlo dimicatum est contra eos. Ex omnibus istis vult inferre Psalmista, quod sicut diuina virtute & non humana isti fuerũt superati, sic virtute diuina & non humana superabitur antichristus; quia non ab homine, nõ ab angelo, sed per ipsum Christum interficietur. 2. Tessa. 2. Quem dominus noster Iesus Christus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui: quia secundum Gre. sine manu conteretur, quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per aduentum iudicis solo oris spiritu æterna morte ferietur.

Greg. 32. mor. c. 14.

1423 Pone principes eorum, sicut Oreb, B
& Zeb, & Zebee, & Salmana.

Hic explicat quod dictum est superius, scilicet fac illis sicut Madian. Quando enim Gedeon miraculosè cum trecentis viris sine armis percussit castra Madian, ibi erant quatuor reges Madian, scilicet Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana, vt habetur iudicum 7. & 8. Dum enim fugerent castra Madian viri Ephrain præoccupauerunt vada Iordanis: & ibi ceperunt, duos reges ex illis fugientes, scilicet Oreb, & Zeb, & amputauerunt capita ipsorum, & illa portauerunt ad Gedeon. Interim autem Gedeon persequebatur alios reges fugientes cum quindecim millibus bellatorum qui remanserant ex omni exercitu orientaliũ. Iam enim cẽtum viginti millia bellatorum cęsa erant. Zebee autem & Salmana requiescebant cum illis quindecim millibus, credentes se esse in loco tuto, nihil mali suspicantes, quos aggrediens Gedeon. turbato omni exercitu eorum ipsos fugientes cõprehendit, & interfecit, vt habetur Iudicum 8. Ex hoc vult habere psal. quod sicut Deus miraculosè istos quatuor reges orientalium cum toto ipsorum exercitu, scilicet centum triginta quinque millia pugnatorum miraculosè prostrauit, & non humana virtute sic ipsum antichristum, & omnes principes eius miraculosè interficiet quia ipsemet Christus spiritu oris sui interficiet illos. Et hoc est quod ait, *Pone principes eorum,* sociorum antchristi D
sti *sicut Oreb, &c.* Vel per nomina istorum regum secundum glo. vult Psal. ostendere conditiones antichristi, & suorum illas deducens ex interpretationibus prædictorum nominum. Nam Oreb interpretatur siccitas, significans quòd illi erũt inexsiccati ab humore gratiæ diuinę: quia non reuocabuntur ex persecutione antichristi ad gratiã, sicut fuit Paulus ad gratiam reductus. Zeb verò interpretatur lupus qui est animal rapax, & crudele significans quòd illi erunt contra bonos rapaces & crudeles, quia ipsorum persecutio crudelior erit, quàm vnquam aliqua alia fuerit ante. Zebee verò interpretatur victima lupi. Per lupum verò diabolus crudelis intelligitur, qui gregem dominicum dispergit crudeliter. Ioan. 10. E
Lupus rapit & dispergit oues. Erunt ergo victima lupi: quia diabolo æternaliter sunt mactandi. Salmana verò interpretatur vmbra commotionis, significãs quod diabolus ad libitum dominabitur eorum, sic quòd absque stabilitate aliqua erunt omni suggestioni diaboli consentientes, vel instabiles: quia adueniente Christo omni

Oreb. Zeb. Zebee. Salmana

Glossa.

potestate deposita, ad modum vmbræ cedent A
Christi potestati.

1424 Omnes principes eorum, qui dixerunt, hæreditate possideamus sanctuarium Dei.

Hic consequenter declarat causam, quare antichristus cum suis sic erit à Deo puniendus, quia scilicet sanctuarium Dei inuadere, & sibi subiicere iniustè conabuntur. Vbi aduertendum, q̃ sanctuarium dicitur à sanctitate. Et est sanctuarium idem q̃ locus vel habitatio sanctitatis & sic per sanctuarium intellige Christum, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter ad Col. 1. Sic antichristus cum suis principibus conabitur possidere sanctuarium Dei, id est Christum, & fidẽ eius subiicere, & hoc hęreditate, scilicet vt perpetuo iure sibi subiiciatur. Vel per sanctuarium intellige iustos fideles, in quib. Christus sanctus sanctorum habitat per gratiam, quibus loquitur apostolus 1. Cor. 6. Templum sanctũ Dei, quod estis vos & spiritus Dei habitat in vobis. Et sic sanctuarium Dei conabuntur hæreditate possidere, quia conabũtur omnes iustos à fide abducere, & fide perfidiæ subiugare. & istum intelectum ponit glo. dicens. Sanctuarium Dei iusti dicuntur. De quo apostolus ait. Templum sanctum Dei est, quod estis vos. Isti sunt sancti, de quibus dixerunt. *Hereditate possideamus &c.* vt scilicet cedant nobis subditi. & sic hæreditatem Dei inuadent vt suam.

Sanctuarium dicitur Christus & quilibet iustus.

1425 Deus meus, pone illos vt rotam, &
sicut stipulam ante faciem venti.

Hic ostendit antichristi, & suorum finalem instabilitatem & comparat eos duab. rebus stabilitate carentib. scilicet rotę, & stipulæ. Vbi nota quòd per rotam hic intelligitur quoddam genus herbę, quod in pratis nascitur, quę desuper in summitate producit quandam sphæram ex omni parte rotundam albam, habentem pillos subtilissimos ad modum lanuginis, quæ rota ad modicum flatum statim dissipatur, & remanet calamus eius desuper rasus ad modum cutis depilatæ. Et quia talis rota nullã stabilitate fulcitur, idcirco instabilitatem antichristi, & suorum hic comparat prædicẽs quod futurum est, dicens, *Deus meus pone illos vt rotam.* scilicet pone eos instabiles vt rotam. Vel si rotã accipiamus pro qualibet re figuræ sphęricæ, certũ est, quod eodem modo significat instabilitatẽ. Res enim quadra stabilitatem habet, rotunda verò faciliter est mobilis. Vel ideo rotæ assimilatur antichristus, & eius complices. Rota enim quamdiu circumuoluitur, pars anterior cõtinuè cadit & descendit, sed pars posterior semper ascendit. Vnde ei, qui videt partem posteriorem, semper videtur quòd ascendat: sed aspicienti partem anteriorem semper apparet quòd descendat. Nota ergo quod Deus volens vertere hominem de malo ad bonum E
sibi duo anteponit, vt vertatur, quæ habet duas partes, scilicet anteriorem, & posteriorẽ. Ista rota est præmissio præmiorum, & cõminatio tormentorum. Istis duobus mali vt rota vtuntur, quia in eis pars posterior semper eleuatur, & crescit, sed anterior cadit. Pars anterior est promissio præmiorum, quia Deus principaliter intendit hominem

Rota dicitur quidam flos siue herba.

Rota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perbia. Desinit enim terra superbire,id est,homo cui dictum est. Terra es,in terram ibis, cum scit Deum altum super omnem terram, cum scit nullum valere contra eos. de quibus dictum est, si Deus pro nobis, qui contra nos? Et nota, quod dicitur altissimus propter multa. Primò quia omnia superat in maiestatis excellentia, Psalm. 91. Tu autem altissimus in æternum domine. Secundò quia solus dominus in potestatis efficacia. Eccle. 1. Vnus est creator omnium altissimus omnipotens. Tertiò quia solus essentialiter bonus in bonitatis affluentia psalm. 90. Tu es spes mea altissimum posuisti refugium meum Luc. 6. Diligite inimicos vestros,& eritis filij altissimi, qui est benignus super ingratos, & malos. Quartò quia solus sapientiæ dator in veritatis refulgentia. Eccles. 24. Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam.

Altissim9 dicitur Deus.

PSALMVS LXXXIII.

1431 Qvam dilecta tabernacula tua, domine virtutum! concupiscit, & deficit anima mea in atria domini.

Huius psalmi titulus est. *In finem pro torcularibus filiis Chore Psal.* Ad huius euidentiam sciendū q̄ per torcularia significatur ecclesia, quia insimul continet vinum & acinum,sed per finalem pressuram illam diuidet ab inuicem,scilicet hic continet bonos,& malos,sed finaliter diuidet bonos à malis vt dictum fuit in titulo Psalmi. 80. Sed etiam alia ratione, quoniam vua in vite pendens libero fruitur aere, nec est vinum ante pressuram torcularis. Sic & multi illorum, quos Deus præsciuit ante secula conformes fieri imaginis filij sui, antequam accedant ad seruitium Dei fruuntur in seculo delitiosa libertate,sed cum accedunt ad seruitutem Dei dicitur eis, Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore & præpara animam tuam ad tentationem: Ecce torcular. Conteruntur enim pressuris passionum exuuntur tegumentis carnalium desideriorum quasi vinaciis quia expoliantur homine,& ita liquati in vasis domini reponuntur. Et quia hæc fiunt in ecclesiis, ideo ecclesiæ præsentis temporis torcularia dicuntur. Sed qui sunt in his torcularibus,nisi filij Chore? Chore enim caluus interpretatur, & significat Christum in loco caluariæ crucifixum, significatū per Heliseum caluum à pueris irrisum dicentes, Calue,ascende,ascende, calue,quando scilicet pueri non quidem ætate,sed censibus sacerdotes clamabāt dicētes. Crucifige eū: Crucifige eū. Ideo.n. hic in torcularib. premuntur fideles tribulationibus & aduersitatibus, vt experientia discant hic veram requiem non esse,sed alibi quærendam. Ex prædictis ergo patet titulus psalm. cuius sensus est talis. Psalm. iste dirigens nos in finem, id est, in Christum proponitur filiis Chore,id est,filiis Christi in caluaria crucifixi,& est *pro torcularibus*,id est, agens de ecclesiis, in quibus sunt tribulationes, & pressuræ. Quæ ecclesiæ benedicuntur torcularia rationibus prædictis. Vnde intentio Psalm. est mouere fideles ad amorem ęternorum, temporalibus spretis. Iste ergo Psalm. diuiditur in tres partes: quia ostenditur primò, quod superna fœlicitas supra omnia debet desiderari. Secundò qualiter ab hominibus possit adipisci,ibi. *Beatus vir.* Tertiò q̄ pro ipsa adipiscentia diuinum auxilium debet postulari,ibi, *Domine Deus virtutum.* Prima pars diuiditur in quatuor,secundum quod quatuor ostendit de contemplatione cœlestis gloriæ. Ostendit enim, quòd ipsius contemplatio primò nostram mentem superat. Secundò quòd nostram mentem letificat, ibi, *Cor meum.* Tertiò quòd nostram mentem eleuat: ibi, *Etenim.* Quartò quòd nostram mētem sanctificat, ibi. *Altaria.* Quintò quòd nostram mētem beatificat,ibi. Beati qui habitant. Quantū ad primum sciendum quod talis ac tanta est gloria cœlestis,quòd excedit facultatem hominis,vt non sufficiat illam perfectè speculari corpore, nec mente. Propter quod dicit apostolus, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Quod ideo dicit: quia illam gloriam oculus non vidit,quia non est color,auris non audiuit quia nō est sonus, & per consequens in cor hominis non ascendit,quia intellectus noster coniunctus intelligit abstrahendio à sensibus,vel ideo non ascendit in cor hominis,qnia quod ascendit in cor hominis, oportet quod sit infra cor hominis. Ideo in cor hominis non ascendit, quia supra illud est, non infra. Omnis enim ascensus fit ab imo ad superius. Et sic gloriæ consideratio nostram facultatem excedit. Et hinc est quod illam considerare volens deficit, quia ad ipsius perfectam cognitionem ascendere non valet. Et hoc notans Psalm. ait. *Quam dilecta tabernacula tua domine virtutum!* Quid enim sunt tabernacula domini, nisi distinctæ præmiationes beatorum,dicente Christo. In domo patris mei mansiones multæ sunt? Et Luc. 16. Facite vobis amicos &c. vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. Istis tabernaculis. Petrus allectus viso Christo transfigurato,dixit ad Iesum, Domine, bonum est nos hic esse. Faciamus hic tria tabernacula. Quam ergo dilecta sunt ista tabernacula! quasi dicat exprimi non potest, quantum illa sunt diligibilia quia est ibi omne bonum, quod desiderari potest: ibi nullum quod displicere possit. Et dicit. *Domine Deus virtutum*, id est, angelorum, *Concupiscit, & deficit anima mea in atria domini.* Quod ideo dicit, quia omnis intellectus hominis existentis in via deficit à perfecta cognitione beatitudinis æternæ, vt dictum est. Et nota, q̄ gloriam vocat atria. Attrium enim dicitur ampla, & spaciosa, & sic significat cælestem gloriam, quæ multitudine inhabitantium beatorum non angustatur. Cuius figura habetur 3. Reg. 7. vbi dicitur, quod Salomon fecit atrium rotundum. Figura enim sphærica amplioris capacitatis est cæteris. De hoc tamen atrio infra dicam latius. Nota istius versicu. expositionem Origenis. 1023.

Torcular dicitur ecclesia. — 4. Reg. 2. — Luc. 23. — Gloriæ consideratio. — 1. Cor. 2. — Tabernaculum gloriæ. — Ioan. 14. — Matt. 17. — Attrium gloriæ. — Origenes.

Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. 1432

Hic ostendit, quòd gloriæ consideratio hominē lætificat, Quælibet enim potentiam tendens in obiectum suum benè disposita,& modo debito condelectatur: sicut patet de potentia visiua in visibili: de gustatiua in gustabili, de auditiua in sono. Cum igitur obiectum intellectus sit verum & voluntatis bonum quid mirum,si cor, quo significa-

tur

tur intellectus & voluntas delectatur in contemplatione Dei, qui est prima veritas, & summa bonitas? ideo dicitur 1. Reg. 2. Exultauit cor meum in domino. Et glo. virgo Maria dicit. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. De corde enim benè disposito non mirum si exultet in Deo. Sed de carne mirandum est, cum affectiones carnis contrarientur affectionibus cordis, quia caro concupiscit aduersus spiritum. Sciendum ergo, quòd caro non domita per spiritum spiritui repugnat, domita autem spiritui subiicitur, quamuis etiam caro per se non delectatur in his, per quæ affligitur, sicut est abstinentia, pœnitentia, oratio, & contemplatio, tamen per quandam consequentiā naturalem in his benè disposita, anima condelectatur. Docet enim experientia, quòd fortes actiones animæ multotiens redundant in corpus, sicut ex magno timore homines quandoq; infrigidātur, & pallescunt, ex magna ira corpus calescit, ex magna exultatione facies dilatatur. Sic ergo quid mirum, si cordis exultatio vehemens, quæ est in contemplatione diuinitatis, etiam ad carnem redundat, vt exultatione cordis exultet, & caro, quæ magis vnita est animæ quam vnus homo alteri, qui tamen de lætitia alterius exultat, Vnde meritò vir iustus dicat. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Et ideo vt caro simul cum corde in Deum possint exultare, subiicienda est, & temperantiæ freno liganda, aliter non spiritus carnem trahet, sed caro spiritum. Caro enim in primis corrupta parentibus ab integritate, quam in prima creatione acceperat deficiens, spiritui contrariatur, & nisi per spiritum castigetur, ipsa sibi spiritū subiicit. & ipsum ad mortem culpæ inducit. Ad Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis: viuetis. Cuius ratio est quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quod ostendit Gregor. exponens illud Iob. c. 11. Spes illorum est abominatio animæ, dicens. Spiritus deficit, vbi caro requiescit. Vt enim caro mollibus, sic anima duris nutritur. illam blanda refouent, hunc aspera exercent, illa delectationibus pascitur, hic amaritudinibus vegetatur, & sicut carnem dura sauciant, sic mollia spiritum necant, sicut illam laboriosa perimunt, ita hunc delectabilia extingunt. Et ideo dicit apostolus. Curam carni ne feceritis in desideriis, quia scilicet desideria carnis mortem spiritus inducunt, Quod ostendit Gualf. super illud Iudic, 16. Philistiin super te, Samson, ait. Nisi Samson Dalidæ consensisset, hostium ferocitatem super se non sensisset. Sit igitur mulier in potestate viri, id est, caro subiecta spiritui, ne regnet peccatum in nostra carne mortali, alioquin introducet Dalida Philistæum, & Philistæus Iebusæum Philistæum, & Iebusæum mundum dico, & diabolum, qui cum Dalida carne nostra fædus inierunt, vt suffocent spiritum. Hæc enim caro duplici armatur spiritum aggrediens, nunc blandimē to allicit nunc fraude circumuenit, nunc columbæ simplicitatem, nunc vulpeculæ induit calliditatem. quomodo dicis (ait caro spiritui) quod amas me, cum me facias laborare, ieiunare, vigilare, & similia? Quomodo tu dicis, quòd amas me (ait Dalida ad Sansonem) cum animus tuus non sit mecum? Attende quid interius dolo vulpeculę fecerit Dalida. Defecit anima eius, & ad mortem vsq; lassata est, donec fecit Samsonem dormire supra genua sua. Quid est Samsonem dormire super genua meretricis, nisi spiritum delectari in operibus carnis? tunc tondetur, ligatur, quia spiritus carnali illecebra seductus, gratia, & decore spoliatur. Recedit à Samsone fortitudo sua, quia necesse est vt deficiat opus iustitiæ, vbi regnat lasciuia carnis. Philistæi eruerunt oculos Samsonis, & carnis voluptas spiritum priuat lumine rationis. Postremò Samson ligatur, & in carcerem traditur, quia spiritus funibus peccatorum suorum constrictus, pœnis æternis adicitur. Sicut more vulpeculæ Dalida seduxit Samsonem, sic caro quotidie spiritum extinguit sibi consentientem. Hæc ille. Ne igitur hoc accidat sed magis caro cum spiritu delectetur in Deum, iuxta consilium apostoli Spiritu ambulate, & desideria carni non perficietis.

Luc. 1. — Caro exultat in spiritualibus. — Caro concupiscit contra spiritum. — Greg. 10. mo. c. 14. — Roma. 13. — Gualf. Samson spiritus, Dalida caro. — Gala. 5.

Etenim passer inuenit sibi domū & turtur nidum, Vbi reponat pullos suos. 1433

Hic ostendit, quòd glorię consideratio hominē exaltat. Istum textum exponit Grego. per passerem intelligendo Christum, qui sibi domum inuenit. quando ascendit in cælum, sed per turturem fideles accipit, qui ipsum imitantur. Vnde exponens illud Iob. 29. In nidulo modo moriar, ait. Quid per nidum exprimitur, nisi tranquilla quies fidei, puta vnusquisq; infirmus nutritur. Nā si ecclesia sancta infirmos quosque filios nunc in nido pacis non enutriret, psalm. non diceret. *Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, vbi reponat pullos suos*, Iam quippe domum passer inuenit, quia in ęternum cœli habitaculum Christus intrauit. *Et turtur inuenit nidum*, quia sancta ecclesia amore cōditoris affecta crebris gemitibus vtitur, & velut nidum sibi, id est paccatissimā fidei quietem construit, in qua crescentes filios quasi plumescentes pullos, quousque ad superiora euolent, charitatis gremio calefactos fouet &c. Aliter verò per passerem, & turturem accipitur quilibet iustus, qui virtutem pennis fultus per contemplationē ad cœlestia volat. vnde gl. *Etenim passer inuenit sibi domum*, id est ratio vel quilibet iustus inuenit sibi domum non manu actam in terris, sed in cœlestibus. Vnde & tunc pennas virtutum assumit scilicet spem, fidem, & charitatem, vt volet passer in domum in qua permaneat sine fine. *Et turtur nidū* scilicet corpore casti. & rationabilter passer significat iustos propter multa, primò propter prudentiā quo ad partem rationalem. Dicit enim Rabanus lib. 8. quod passer nidificat in tectis domorum, & non in imo, ne fætus eius rapiantur à serpentibus. propter quod dicitur Psalm. 103. Cedri libani quas plantauit quę scilicet sunt altæ, illic passeres nidificabunt. Quantum verò ad domos habes hic. *Etenim passer inuenit sibi domum.* Sic & iusti sciunt, quod in terra multi sunt serpentes. Ait dominus ad serpentem. Supra pectus tuum gradieris, terram comedes &c. Fœtus autem iusti est opus suum. Si igitur in terra pullificaret, à serpente deuoraretur. Et ideo pasceres prudenter nolunt habitare in terra, id est iusti, sed in alto. Ideo dicit Ambrosius in lib. de fuga sæculi. Non ambulemus in terris, & serpens nocere non poterit nobis, ideo dicunt iusti. Nostra conuersatio in cælis est. Auari autem econtra, ideo illis accidit il-

Gre. 19. mor. c. 24. — Nidus. — Passer Christus. — Turtur ecclesia. — Passer significat quemlibet iustū. — Gen. 3. — Ambros. — Philip. 3.

lud

Universidad de Deusto
Biblioteca

reducere, & ipsum beatificare. 1. Tim. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri, &c. Sed pars posterior est illatio tormentorum, quæ non per se, sed per accidens intenditur à iudice. In istis ergo accidit vt in tota, quia pars anterior semper cadit, quia isti à præmiis æternis efficiuntur alieni, sed pars posterior semper exaltatur: quia semper eis
1. Reg. 25. maius supplicium accumulatur. Vnde Christos dicitur. Anima inimicorum tuorum rotabitur sicut in impetu, & circulo fundæ. *Et sicut stipulam ante faciem venti.* Hoc ideo dicit, quia stipula ab omni
Glossa. vento impellitur, & ipsi ab omni tentatione diabolica mouebuntur, vnde glo. *Et sicut stipula ante faciem venti*, id est ante præsentiam tentationis, vt scilicet cadent omnibus motibus prauæ suggeB
Ventus est tentatio. stionis. Ventus enim pro tentatione ponitur, quia leuia, & inania corda premuntur. Per has ergo similitudines prædicit antichristi, & suorum futuras calamitates in præsenti.

1426 ## Sicut ignis, qui cõburit siluam, & sicut flamma, comburens montes.

Hic autem prædicit pœnas, quas in futuro patientur. Vbi aduertendum, quod psal. hic impios dupliciter nominat: scilicet siluam, & montes. Sic & duplici pœna eos dicit puniendos, scilicet siluã per ignẽ, sed montes per flammam. Vocat ergo eos
Silua dicũtur peccatores. primò siluam. Secundum enim grãmaticos silua dicitur à silẽ, quod est vastitas, vel silentium, & sic siluæ dicuntur loca vasta, & deserta, & silentio C plena. Sic & conformiter peccatores siluæ dicũtur: quia vasti, & deserti omni fructu bono carentes, & à laude muti. Et quia diabolus in talibus habitat, ideo dicitur aper de silua, Psal. 79. Exterminauit enim aper de silua. Vel aliter siluæ dicuntur à Xylon, quod est lignum: quia siluæ non producit nisi ligna, quæ sunt nutrimentum ignis, sic & mali non prodacunt nisi peccata, quibus ignis æternus accenditur, & nutritur. Secundò malos dicit montes, & hoc propter altitudinem superbiæ, qua supra cæteros eleuantur, montes supra valles, vt ostendit Greg. 33. mor. c. 1. In futuro autem ignis comburet siluam: quia secundum quantitatem lignorum accenditur ignis inferni, sed flãma cõburet & montes. Flamma enim supra ignem ascendit D & significat altiorem pœnam superbis debitã. Per hoc autem aliud non intendit, nisi quòd secundũ quãtitatem, & qualitatem peccatorum erit punitio malorum: quia altiores peccatores altius cremabũtur. Et hoc est, quod dicitur Sapient. 6. Exiguo cõceditur misericodia, potentes autem potenter tormenta patiẽtur. Vnde istam differentiã punitionis
Greg. 9. mo. c. 47. Ignis inferni. infernalis ignis ostendit Greg. dicens, Æterno igni tradendi pares paribus sociabuntur, vt quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat, & qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, ne quaquam dispari tormento crucientur, quatenus similis damnatio conterat, quos similis elatio subleuabat, quosque non dissimilis dilatauit ambitio, E non dissimilis afflictio angustet, & par cruciet flãma supplicij, quos igne luxurię par succendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris mansiones multæ sunt pro diuersitate virtutis, sic damnaIgnis diuersimode punit damnatos. tos diuerso supplicio gehennæ ignibus subiicit disparitas criminis. Quæ scilicet gehenna quãnuis cunctis sit vna, non tamen cunctos vna, eademq; qualitate succendit. Nam sicut sole omnes tanA guntur, nec tamẽ sub eo omnes vno ordine æstuamus, quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiã pondus caloris, sic damnatos vna est gehẽna, quæ afficit, & tamen non vna qualitate comburit: quia quod hic agit dispar valitudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum.

Ira persequeris eos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos. 1427

Vbi notandum, quòd per tempestatem furor vltimi iudicij designatur. Sic enim dictum est psal. 49. Ignis autem ipsum præcedet, & in circuitu eius tempestatis valida. Ignis enim præcedet faciem iudicis quo mundus comburetur, & postea sequetur tempestas valida, discernens malos à bonis, vide supra vers. 812. Vnde & tempestas proGre. 18. mo. c. 11. Iudicij tempus est occultum. vltimo iudicio accipitur Iob. 27. vbi de peccatore dicitur, Nocte opprimet eum tempestas. Quod exponens Greg. dicit. Quid hic noctem, nisi absconditum tempus repentini exitus appellat. Tempestatis verò nomine iudicij turbinem designat, quod etiam psal. testatur dicens. Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conProuer. 2. spectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. De qua tempestate etiam per Salomonem sapientia dicit. Ego quoque in interitu vestro ridebo, cum vobis, quod timebatis, aduenerit, cum irruerit repentina calamitas, & interitus, quasi tempestas ingruerit. Ei quia ipsa venturi iudicis ignorantia nox vocatur, rectè dicitur. Nocte opprimet eum tempestas, id est, turbo diuini iudicij eum dum ignorat apprehendit. De tempestate ergo diuini iudicij quo damnabitur antichristus cum suis dicit. *Ira persequeris eos in tempestate tua & in ira tua turbabis eos.* Sic enim dictum est psal. 20. Dominus in ira sua conturbabit & deuorabit eos ignis: ira enim tunc erit in Deo: quia ad modum irati contra antichristum, & suos se habebit, eos iustè puniendo. Qualiter autem ira cadat in Deo, vide versic. 55. 684.

Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, domine. 1428

Hic agit de conuersione quorundam electorũ. Et tria facit. Quia primò agit de electorum emendatione. Secundò de obstinatorum æterna conturbatione, ibi, *Erubescant*. Tertio de dominationis diuinæ generalis cognitione, ibi. *Et cognoscant*. Quantum ad primum sciendum, quòd ignominia *Ignominia.* idem est, quòd confusio & verecundia. Nam nomen componitur cum in, & fit ignominia, quasi sine nomine, & honore. *Et* hęc multotiens cedit ad bonum homini, vtputa quando falsè credens, ex opinione sua videns se confusum, reducitur ad veritatem. Vt in crucifixione Christi populus, qui primò Christo illudebat, ipso mortuo, videns terremotus, & alia signa, ad veritatem rediens percutientes pectora sua, reuertebantur. Et sic erit in morte antichristi, quòd multi, qui erunt cum eo, credentes ipsum esse Deum, videntes quam subito, & miraculosè interficietur à Christo, putabunt se confusos, & ab antichristo delusos, & sic pœnitentes quærent Christũ & ad Christi fidem conuertentur. Et hoc est quod dicit, *Imple facies eorũ ignominia, &c.* Aduersitates enim, inter quas etiã ignominia computatur, oculos mentis quandoque aperiunt,

Greg. 6. mor. c. 17. Aduersa oculos mentis aperiunt. A peruiunt, quos clauserat culpa. Vnde Grego. ait quod multotiens culpas cõmissas non cognoscimus, & peccatoris mens tanto altius tenebrescit quanto nec damna suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerunque diuini muneris largitate, vt culpã pœna, vel ignominia sequatur, vt oculos delinquentes aperiat, quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur, quatenus, qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus consideret, quo iaceret. Sic etenim Paulus Christum persequendo ad terram à Christo prostratus, ignominia percussus, Christum, quem persequebatur, verum Deum B cognouit. Sic & in proposito multi antichristum sequentes, & ipsum Deum credentes, ipso sic per Christum mirabiliter interfecto, & ex hoc confusi (quia illum crediderant Deum) reuertentur ad Christum. Benè ergo psalm. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, domine.* Et istum intellectum ponit glo. dicens. Hic orat psalm. pro crediturís, qui non habent scelerum laudatores, sed culpatores, quos sæpè opprobrium corrigit. quasi dicat. *Imple facies eorum ignominia*, id est fac eos sibi, & aliis ignominiosos videri. & sic quærent nomen tuum, domine. Sic ergo melius est homini ruere, vt pœniteat, quam sub specie religionis superbire. Quod autem per confusionem, & ignominiã aliqui reducantur mali ad statum gra-C
Micheæ 7. tiæ, ostendit propheta dicens. Filia Sion, veniesvsquo ad Babylonem, & ibi liberaberis. Babylon enim confusio, vel ignominia interpretatur.

1429 ## Erubescant, & conturbentur in sæculum sæculi, et confundantur & pereant.

Hic agit de obstinatorum æterna confusione. Quamuis enim verecundia, & confusione aliqui ad bonum conuertantur; aliqui tamen ex hoc ãplius Deum blasphemant, & in peccatis magis indurãtur, sicut & in passione Christi aliqui ex persecutoribus confusi ex signis, quæ viderunt in D
Matt. 27. morte, confusi quòd iniustè iustum fuerant persecuti, seipsos correxerunt. Vnde & centurio, visis signis, ait, Vere filius Dei erat iste. Aliqui autem magis contra fidem Christi indurati fuerunt, vt sacerdotum principes, qui non signis visis, non conuersione centurionis, non confessione Iudæ proditoris dicentis, Peccaui tradens sanguinem iustum, emoliri potuerunt, sed magis induraGreg. 14. mor. c. 13. Verecundia aliquos reuocat à malo aliquos non. uerunt cor suum, dicentes Pilato Domine, recordati sumus, quia seductor ille &c. Istorum differentiã ponit Grego. dicens, Sunt nonnulli, quos ad perE petrandam nequitiam humana verecundia reuocat. Et plerumque per hoc quod exterius erubescunt, ad interiora sua redeunt, & contra se intermum iudicium sumunt, quia si propter hominem facere mala metuunt, quanto magis propter Deũ qui cuncta conspicit, nec appetere mala debuerunt In quibus fit, vt mala maiora corrigant per bona minima scilicet per exteriorem verecundiam interiorem culpam. Et sunt quidam, qui post quam Deum in mente contempserint, multos magis humana iudicia spernunt, atque omne malum, quod appetunt, audacter peragere non erubescũt. Quos ad perpetrandum malum occulta iniqui tas inuitat, & nulla aperta verecundia retardat, sicut de quodam iudice iniquo dicitur. Deum non timebat, & hominem non reuerebatur! Ad propositum ergo, & si aliqui complices antichristi confusi ex eius morte conuertentur ad fidem, aliqui tamen tali confusione magis indurãbuntur. Et de istis prædicit psalm. *Erubescant & conturbentur in sæculum sæculi*, id est in æternum, quasi dicat secundum glo. Illi qui erubescunt, & ex erubescen- *Glossa.* tia quærunt nomen domini, etsi modo pro peccatis erubescunt & turbantur, non tamen, in æternum confunduntur, illi autem qui verecundati nõ quærunt dominum, illi in æternum, & in sæculum sæculi confundantur & pereant.

Et cognoscant, quia nomen tibi dominus, tu solus altissimus super omnem terram. 1430

Hic agit de generali cognitione Christi dominationis in fine post iudicium: tunc enim boni cognoscent Christum verum Deum ab ipso præmiati, ipsi vt vero patri, & domino per amorem subiugati, mali autem recognoscent ipsum verum dominum ab ipso iustè puniti, cui contradicere non potuerunt, tunc enim cognoscent Christum verum dominum, quem hic scire noluerunt. Dici- *Dominus dicitur Christus.*
tur ergo, *Et cognoscant quia nomen tibi dominus*, id *Dominus solus est Deus.* est & cognoscent omnes scilicet tam boni quàm mali. Hoc enim nomen soli Deo propriè conuenit. Quicunque enim alij nec vero nec suo nomine domini nuncupantur, quia omnes seruiliter dominantur, & vero domino comparati, nec domini sunt. cuius ratio est, quia omnis alius à Deo, aliorum dominus est seruiliter, quia dominando etiam ipsum subditis oportet seruire. Et sic nomen domini soli Deo propriè conuenit, vt ostendit Grego. dicens. Hoc namque debet omnipoten- *Greg. 22. mor. c. 23.*
ti Deo omnis dominus qui præest populo, hoc qui multis: hoc qui paucis præest, vt sic debita ministeria à subditis exigat, quatenus ipse etiam quid semper admonitionis debeat solicitus attendat. Omnes namque qui sub dispensatione conditoris vicario nobis ministerio iungimur sub vno ac vero domino, quid nobis aliud nisi inuicem serui sumus? Cum ergo is, qui subest, seruit ad obsequium restat procul dubio, vt is, qui præest, seruiat ad verbum. Cum is qui subest iussis obtemperat, oportet vt is, qui præest curam solicitudinis, ac pietatis impendat. Sicque fit, vt dum studiosè nunc seruire nobis inuicem per charitatem nitimur: quandoque cum vero domino communi exultatione dominemur. Sic ergo quia solus Deus omnibus præest, & nulli subditur, ipse solus propriè dominus nuncupatur. Vnde Deut. 10. E Dominus Deus noster ipse est Deus deorum & dominus dominantium. Et aduerte quòd hoc nomen dominus relationem importat ad subditum, & ab æterno nihil subditum, quia nihil creatum, ideo hoc nomen solum ex tempere competit Deo, vt patet li. 2. dist. 2. tu solus altissimus in omni terra. Sed forté dices, Cum Deus sit non solum al- *Quæstio.*
tissimus in omni terra, sed etiam in cælis, & super omnes cœlos, quare magis dicit. Tu solus altissimus super omnem terram, quam super om- *Glossa.*
nes cœlos? Ad hoc respondet glo. dicens. Hoc magis elegit dicere, quo magis prematur humana superbia

Universidad de Deusto
Biblioteca

lud Apoc.8. Væ væ væ habitantibus in terra. Et si- A
gnanter triplicatur, væ illis quia ipsi in terra nidi-
ficant per cogitationem, ouant per delectationem,
& pullificant per operationem. Omnis enim eo
rum cogitatio, delectatio, & operatio in terrenis
est. Et ideò serpens antiquus nidum cum ouis, &
Palla- dius. pullis aufert, sed iustus vt passer in foraminibus
petræ hęc tria facit. Dicit enim Palladius, quòd
passeres gaudent ad foramina parietum. Petra au-
tem Christus est, cuius foramina sunt ipsius vul-
Bernar. nera. Cant. 2. in foraminibus petræ, in cauernis
macerię. Vnde Bernard. super can. homil. 61. In pe-
tra exaltatus, in petra securus, in petra firmi
ter sto securus ab hoste, fortis a casu. Et B
vbi tuta, firma, q; infirmis requies, nisi in vulneri-
bus saluatoris? Secundò iustus passer dicitur pro-
pter temperantiam quò ad concupiscibilem. Di-
cit enim Rabanus vbi supra, quòd passer non fa-
cilè laqueis irretitur, nec per ingluuiem ventris es-
carum ambitione decipitur. Sic iusti laqueos vi-
Ambros. tant, hos laqueos, qui cibis superfluis, & escis non
indulgent. Vnde Ambro. in quadam oratione.
Clementiam tuam, Deus imploro, vt sicut eger ad
medicum, sic ad sumendas dapes accedam, nequa
quam in eis voluptatem appetens, sed necessitati
subueniens. Et sic agentes dicere possunt illud
psalm. 127. Anima nostra sicut passer erepta est
de laqueo venantium. Tertiò propter patientiam
Philoso- phos: quò ad irascibilem. Dicit. n. philosophus. 16. de ani
malibus, quò raro inuenitur passer albus, quia al-
bescere non conuenit ei, nisi propter infirmitatem.
Sic & iusti in suis infirmitatibus patienter albes-
cunt, quia fortitudo patientiæ in hoc magis reluc
cet, secundum illud 2. Corin. 12. Virtus infirmi-
tate perficitur, & quando infirmor, tunc fortior
sum, & potens. Et ideo iustus patiens potest dice-
re illud psalm. 101. Factus sum sicut passer. Sequi
tur, Tota die exprobrabant mihi inimici mei. Sic
ergo de quolibet iusto, qui pennis virtutum vo-
lat ad domum gloriæ, dicit. *Et tenim passer inuenit si-
bi domum*, scilicet gloriæ. Sequitur. *Et turtur nidum.*
Consimiliter & turtur significat iustos, scilicet pœ
nitentes suis proprietatibus. Quoniam hæc suis
carnis spernit lasciuiam, mundi fugit lætitiam, lo-
ci quærit munditiam. Primum patet, quoniam
turtur auis casta dicitur, eo quòd amisso corpora- D
li consortio, solitaria incedit, nec carnalem copu-
lam vltra requirit, vt dicunt naturales. Sic et ani-
ma pœnitens, amisso spirituali consortio dæmo-
num, amplius ad carnis opera vacare non intendit.
sed in castitate permanens peccata sua deflet. Se
cundum patet, quoniam hæc auis vocem lætitię
non habet, sed magis mœroris, vnde aliis auibus
cantantibus, hęc pro cantu gemitum reddit. Sic
& anima iusti pœnitens, mundi lætitias fugit, &
alijs cantantibus, hæc peccata sua considerans, la-
mentabiliter plorat: Tertium patet quoniam hæc
auis in locis tutissimis, & delectabilibus inuenit.
sibi nidum, vbi reponat pullos suos. Sic & anima
iusta pœnitens quærit loca munda, & tutissima
scilicet cœlestis gloriæ, vbi se cum pullis suis, id est
operationibus collocet, & hoc Deum laudando, &
gratias agendo. vnde de anima pœnitenti sancti
angeli dicunt illud Cantic. 2. Vox turturis audita
est in terra nostra. Et hoc est, quod de aliquo iu-
sto pœnitente ex contemplatione gloriæ eleua-
to, dicit psalm. quòd *turtur inuenit sibi nidum &c.*

Altaria tua, domine virtutum, rex meus, & Deus meus. 1424

Hic ostendit, quòd contemplatio gloriæ nostrã
mentem sanctificat. Quid enim sunt altaria Dei,
nisi corda iustorum, in quibus iusti seipsos sancti
ficando immolant Deo, & sic efficiuntur altaria
Dei. Et hoc altare cordis multas virtutes in se de-
bet habere, vide supra 372. Et hoc est quod hic
dicitur. *Altaria tua, domine virtutum.* Vnde præ- *Altare cordis no stri.*
ter dicta superius versiculo 372. hic notantur vir-
tutes, quæ cor nostrum faciunt esse altare Deo, quę
figurantur in altari holocaustorum, quod descri- B
bitur Exod. 27. vbi dicitur, quod istud altare erat
ante ostium tabernaculi, & erat factum de lignis
sethim, laminis aureis circumdatum, & erat qua-
drum, habens in omni quadro quinque cubitos,
& in altitudine tres, quatuor cornua ex ipso pro-
cedebant ex quatuor angulis eius, quæ in semet-
ipsis erant recurua. Infra altare autem erat crati-
cula, in qua carnes cremabantur, cum catenulis
pendens ex dictis quatuor cornibus. Et à parte o-
rientali habebat fenestram, per quam imponeban-
tur ligna sub craticula, & ignis ibi continuè conser
uabatur. Moraliter istud altare debet esse cor no-
strum, in quo nos Deo per multa virtutes offer-
re debemus. Ad cuius intellectum circa istud alta-
re nota tria, scilicet, locum, materiam, & formam. C
Primò quantum ad locum istud altare erat ante
ostium tabernaculi. In quo notatur, quòd altare
nostri cordis semper per intentionem ante ostium
paradisi stare debet scilicet ante Christum, qui de *Ioan. 10.*
seipso, dicit. Ego sum ostium. Et hoc vt in omni
bus suis cogitationibus, & operibus soli Christo
placere studeat, & non mundo, quia qui mundo
placere cupiunt serui Christi esse non possunt. Ad
Gala. 1 Si placerem hominibus, Christi seruus
non essem. Ponamus ergo altare cordis nostri an-
te ostium tabernaculi, id est, ante Christum eius
virtutes scilicet considerando, & consideratas iux
ta posse imitando. Et tunc erit illud altare aureum
ante dominum, ex quo deuotæ orationes ascen-
dent ad Deum. De quo Apoca. 8. Data sunt illi in- *Nota de lignis sethim.*
censa multa, vt daret de orationibus sanctorum
omnium super altare aureum quod est ante thro D
num Dei. Secundò quantum ad misericordiam il-
lud altare erat de lignis sethim laminis aureis cir
cundatum. Ligna enim sethim sunt ad modum
spinæ albæ, & habent tres conditiones. Primò non
crescunt multum in altum. Secundò non putres-
cunt ab aqua. Tertiò ab igne non cremantur. Ista
tria pro materia cor nostrum debet habere, vt sit
altare domini. Primò in altum crescere non debet
per superbiam, sed in basso stare per humilitatem
quia solum altaris & cordis humilis Deus acce-
E ptat sacrificium psalmus. 50. Sacrificium Deo spi
ritus contribulatus, cor contritum &c. Sed altare
cordis elati reprobat Thren. 2. Repulit dominus al-
tare suum, maledixit sanctificationi suę tradidit
in manus inimici muros eius. Secundò hoc al-
tare aqua non debet corrumpi, scilicet aqua luxu-
riæ, sed puritate castitatis incorruptum seruari,
quia Deus cum sit purissimus, omnia nostra
seruitia munda, & incorrupta vult esse. In cuius
figuram dicitur. 3. Reg. 7. quod sacerdotes antequã *2. Par. 4.*
accederent ad altare pro sacrificio offerendo, la-
uabantur in mari æneo, quod erat ante fores tem-
pli

pli. Si enim ad altare domini materiale nullus in- A
continens accedere debet neque in ipso ministra
re, quoniam vt dicitur dictin. 28. Ad altaris mini
sterium nullus accedere debet; nisi cuius castitas
est approbata: multo fortius nullus cor suum altare
Dei facere potest, nisi fuerit castitate præditus.
In cuius figurã sanguis victimæ effundebatur super
altare ad purgandum animas. Leuitic. decimoseptí
mo. Dedi vobis sanguinem vt super altare meum
expietis pro animabus vestris. Quia Christus san-
guinem suum nobis dedit, vt illum fundentes scili
cet per meditationem super altare cordis nostri:
corda nostra munda seruemus. Tertiò hoc altare
igne auaritiæ comburi non debet. Auaritia namque B
ignis dicitur: quia ad modum ignis nunquam sa-
tiatur. Ille enim qui vult cor suum altare domino
consecrare, omnem idololatriam à se abiicere de-
bet, ergo & auaritiam: quia auaritia est idolorum
seruitus. Auaritia enim facit altare cordis peregri-
num à Deo: quia amat temporalia quibus non vt
ciues sed vt peregrini vti debemus. Et talia altaria
peregrina à nobis abiici debent, exemplo illius de
quo dicitur. 2. Paralip. 14. quòd subuertit altaria pe-
regrini cultus. Consequenter quo ad materiam hoc
altare laminis erat æreis circundatum. Aes namque
inter alia metalla benè tersum, est maioris splendo
ris & sonorositatis. Sic & cor nostrũ debet esse splen
dens per sanctæ vitæ conuersationem. Matth. 5. Sic
luceat lux vestra coram hominibus &c. debet etiam C
esse ad modum æris sonorum per deuotam oratio-
nem: quia tacitè orans, etiam ad Deum clamat. Et
si tali materia cor nostrum altare Deo construamus:
tunc altare cordis nostri virtutibus impiniguabit
iuxta illud Ecc. 35. Cor iusti impinguat altare
tiò principaliter quantum ad formam istius
considera quòd habebat in longum quinque cubi-
tos, similiter & in latum, sed tres in altum. Prædicta
quatuor altaris latera significant quatuor cordis
nostri affectiones, quibus altare nostri cordis cir-
cundatur, scilicet dolor & gaudium, timor & spes.
Primum latus est dolor de peccato commisso, &
hoc quinque cubitos habet, quia quinque sunt ma
ximè quæ ad dolendum de peccato nos inducere de
bent, quæ in pœna pro peccato debita continen
tur, quæ in sententia iudicis describuntur, scilicet
à Deo separari, quia discedite à me. A toto mundo D
infamari: quia maledicti. Maximo tormento cru-
ciari: quia in ignem. Omni termino priuari: quia
æternum. Dęmonibus sociari: quia qui paratus est
diabolo & angelis eius. Sed istud latus doloris de-
bet habere tres cubitos altitudinis: quia eius consi-
deratio à tribus vitiis maximè nos debet eleuare,
de quibus dicitur primò Ioan. 2. Omne, quod est in
mundo, concupiscentia carnis, est concupiscentia
oculorum, & superbia vitę, vt sic primus cubitus al-
titudinis sit humilitas, secundus sit pietas, tertius
sit castitas. Secundum latus altaris cordis est amor
E &c. vide in litera altare.

Beati, qui habitant in domo tua, domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. 1425

Hic ostendit, quòd contemplatio gloriæ ani-
mam beatificat. Vbi primò notandum quòd mul-
tiplex est domus Dei, exterior, inferior, interior,
& superior: vide supra versicu. 33. Hic autem lo-
quitur de domo interiori, scilicet conscientiæ, &
superiori scilicet gloriæ. De domo conscientiæ di- *Domus cõscientiæ*
citur psal. 92. Domum tuam decet sanctitudo do
mine in longitudinem dierum. Ad cuius euiden
tiam notandum, quòd vt conscientia nostra do-
mus efficiatur domini, multa debet habere, scili-
cet Solidum fundamentum. Decens ornamentum,
Aptum tegumentum, Frequens purgamentum.
Primum patet, quia domus conscientiæ debet
fundari super solidam doctrinam. Vnde Matth. 7.
Omnis qui audit verba mea, & facit ea, assimila-
bitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam
supra petram id est supra doctrinam à me auditam.
Et supra hanc petram sanæ doctrinæ debet fun-
dari domus conscientiæ. Vnde summè considera-
randum est, ne domus conscientiæ erroneæ sit fa-
bricata, vel nimis lata vel nimis stricta, quia om-
ne quod fit contra conscientiam, ædificat ad ge-
hennam, intantum quòd dictamen conscien-
tiæ plus obligat quàm præceptum, quia conscien-
tia semper obligat: in casu autem præceptum præ-
lati non obligat. Omnis enim conscientia siue re-
cta siue erronea, siue de per se malis, vel de indiffe- *Conscien tia omnis obligat.*
rentibus obligat, quia in omnibus talibus faciens
contra conscientiam facit illud quod credit esse
malum: & sic vult facere malum. Omnis autem
talis voluntas peccatum est. Vnde de quolibet ta-
li dicitur, quòd ædificauit dominum suam super *Matth. 7*
arenam, venit pluuia, flauerunt venti & cecidit
domus illa. Secundum patet, quia debet esse picta
& ornata imaginibus virtutum: quia tales pictu
ræ sunt causa productionis aliarum virtutum. Di-
cunt naturales quòd imago abiecta aspectu mu- *Exemplũ naturale.*
lieris, dum concipit: si sit pulchra & ipsam mente
consideret: tunc concipit pluchram prolem, & si
sit turpis, turpem: quod satis confirmatur exem-
plo Iacob, qui virgas varij coloris obiiciens oui-
bus tempore conceptus, faciebant fœtus varios. Et
si solum albas virgas apposuisset, fœtus albos fa-
ciebant, vt habetur Genesis 30. Sic quando domus
conscientiæ pulchris virtutibus ornatur: tunc vo
luntas, illas considerans pulchra opera generat &
parit. Vnde narratur de quodam rege deformi, *Exemplũ.*
qui pulchros filios generabat quia cameram suam
pulcherrimis imaginibus habebat ornatam. Et ideo
dicitur Iudicum 9. Domus tua in sanctificatione
permaneat. Tertium patet, tegumentum enim
domus conscientiæ est honestas conuersationis vir-
tuosæ, vt scilicet sanctitatem quam intus geritetiam
per bona exempla ostendat exterius, vt merito
quilibet dicat illud psalm. sexagesimoquinto. In-
troibo in domũ tuam in holocaustis. Quartum pa-
tet, vt scilicet per actum pœnitentiæ frequenter
purgetur & per deuotam orationem. Ioan. 2. Do-
mus mea domus orationis vocabitur. Cõscientia au
E tem taliter ædificata est domus Dei, quia in illa ha- *Psalm. 65.*
bitat Deus. Sapien. 8. Intrans in domum meam,
conquiescam cum illa. In tali autem domo con-
scientiæ habitare facit hominem beatum in spe.
psalm. 121. Lætatus sum &c. in domum domini
ibimus. Alia est domus superior. scilicet cælestis
patriæ, de qua Ioan. 14. In domo patris mei man-
siones multæ sunt. Et istius domus mansio inha-
bitantes facit beatos. Et de hac dicit psal. Beati qui
habitant in domo tua domine &c. vbi hoc totum
negotium est sanctorum, in domo Dei laudare

Universidad de Deusto Biblioteca

Deum. Ibi enim nulla eſt neceſſitas, quæ eſt omniũ A humanarum actionum. In quibus autem conſiſtat beatitudo. vide verſ. 491. & 55.

1436. ## Beatus vir, cuius eſt auxilium a bs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lachrymarum, in loco, quem poſuit.

Hæc eſt ſecunda pars, vbi oſtendit qualiter beatitudo ab hominibus poſſit adipiſci. Ad hoc autem tria requiruntur, ſecundum quę iſta pars di- B uiditur in tres partes. Nam ad hoc requiritur primò adiutorium ſupernalis gratiæ, ſecundò concurſus voluntatis noſtræ liberæ, ibi, *Etenim.* tertiò actus deprecationis meritoriæ, ibi, *Domine Deus virtutum.* Quantum ad primum ſciendum, quòd ad omnem actum meritorium duo neceſſariò concurrunt, diuina gratia, quæ eſt forma meritorum & motiuum, & noſtrum liberum arbitrium, quia gratia per ſe ſola ſine voluntate non poteſt mereri, nec voluntas ſine gratia, vt ait magiſter li. 2. diſt. 25. Et inter iſta duo actus meritorij, vel meritorius eſt: gratia eſt principalior cauſa, ſed vt actus eſt voluntas. Et ideo pręmittit auxilium gratię diuinę, dicens, *Beatus vir, cuius eſt &c* quaſi ſi quis dicat. Dixiſti quòd beati ſunt, qui habitant in domo C tua, domine. Sed quo auxilio, cuius ope ad domum tuam peruenire poterimus, cum corpus potius grauet, quàm ſurſum volare permittat? Reſpondet. Certè auxilio tuo, ſcilicet gratię tuę: quia *beatus eſt vir, cuius eſt auxilium abs te,* id eſt à te Nam iſtę duę prępoſitiones abs, & à, idem ſignificant, quaſi dicat: ad beatitudinem ſupernam nullus poteſt pertingere, niſi per auxilium tuum: quia gratia tua habita, ſtatim diſponit in mente gradus aſcenſionis, quibus aſcenditur ad patriam. Et hoc eſt, quod ait, *Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit.* ſ. actus meritorios, quibus aſcenditur. Et quia ſolum in vita pręſenti eſt ſtatus merendi: ideo ſubditur, *In valle lachrymarum.* Vallis enim lachrymarum dicitur pręſens vita lachrymis, & ſudoribus plena. Et hęc vallis lachrymarum eſt locus, quem poſuiſti, Deus, hominibus ad merendum beatitudinis aſ- D cenſum. Et hoc eſt, quod ait, *In loco, quem poſuit,* ſcilicet Deus ad merendum, qui locus eſt vallis lachrymarum. Et nota quia dixit, *Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit.* quia non ſolum vnus gradus virtutum ad hunc aſcenſum ſufficit, ſed plures requiruntur, ſcilicet aſcenſus puritatis, & munditię, Corporalis pœnitentię, Doctrinalis Sapientię, Paupertatis voluntarię, Humilitatis, & obedientię, Charitatis, & amicitię. Primus gradus aſcenſionis eſt puritatis &c. quem notans pſal. 23. dicit, Quis aſcendet in montem domini, aut quis ſta- E bit &c. Cui quęſtioni reſpondet, dicens, Innocens manibus, & mundo corde: vide ſupra verſ. 337. Sine iſto gradu quilibet diuiſus eſt à Chriſto, & ideo non poteſt aſcendere in cœlum. Solum autem vnitus Chriſto, & Chriſti membrum in cœlum aſcendere poteſt. Sed fortè dices, Quomodo quis hominum in cœlum aſcendere poteſt, cum veritas dicat, Ioan 3. Nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo? Ad hoc reſpondet Greg. prædicta Chriſti verba pertractans, dicens. Sed ſi nos quoque, qui in terra editi ſumus, ad

Mereri. Gratia. — *Queſtio Aſcendere in cœlum.* — *Greg. 27. mo. cap. 11.*

cœlum aſcendamus, vbi eſt, quod veritas dicit. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo? Cui nimirum ſententiæ ſtatim obuiat, quod hæc eadem veritas dicit, Pater, volo, vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum. Quæ veritas ſibi in verbis ſuis non diſcrepat, ſed ad quærenda hæc quaſi diſcordantia ſtudium noſtræ mentis inflammat. Omnes enim nos, quia in eius fide renati ſumus, eius proculdubio corpus exiſtimus: quia dum mira diſpenſatione pietatis membrorum ſuorum dominus caput factus eſt, repulſa reproborum multitudine ſolus eſt etiam nobiſcum. Nemo igitur aſcendit in cœlum, niſi filius hominis, qui deſcendit de cœlo. Quia dum nos cum illo vnum iam facti ſumus: vnde ſolus venit in ſe, illuc ſolus redit etiam in nobis, & is, qui in Deo ſemper eſt, ad cœlum quotidie aſcendit: quia qui in diuinitate ſuper omnia permanet humanitatis compage ſeſe quotidie ad cœlos trahit. Non ergo ſe deſperet humana fragilitas, vnigeniti ſanguinem conſideret: & in pretio conſpiciat quam magna eſt, quæ tanti valet: perpendat ſolicitè, quo caput pręceſſit, & quę ad viuendum pręceptis aſtringitur, ad ſperandum exemplo roboretur. Confidat aſcendere cœlo: ſperet ſupernam patriam, angelorum ſe ſociam ſciat, atque in ſuo capite prælatam ſe eſſe etiam angelis gaudeat. Iſte aſcenſus puritatis figuratur per aſcenſum Chriſti baptizati. Matthęi tertio. Baptizatus autem Ieſus ſtatim aſcendit de aqua. Baptiſmus enim lauans ſordes peccatorum, ſignificat puritatem, & munditiam. Si de aliis gradibus vis procedere: vide in litera, Aſcendere.

Ioan. 17. — *Ioan. 3.*

Etenim benedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion. 1437

Hic oſtendit, quòd ad iſtum aſcenſum ad gloriam etiam requiritur cooperatio noſtræ voluntatis, quæ cum gratia ad benè merendum concurrat, & de vna virtute proficiat ad aliam. Vbi ſciendum, quòd non minor vnitas eſt inter virtutes, quàm ſit inter vitia. Et ideo ſi vnum vitium ad aliud trahit, multò fortius vna virtus inducit ad aliam. Et ſic homo manens in gratia ſemper in virtute proficit, vel nouas acquirendo virtutes vel præhabitas augendo, quia etiam ſola perſeuerantia virtutis ipſam auget, ſicut diuturnitas peccatum. Et ſic ſemper vel homo proficit, vel deficit, & nunquam in eodem ſtatu permanet, quod facit cum diuina gratia libertas voluntatis. & hoc eſt quod hic dicit. *Etenim benedictionem dabit legiſlator*, ſcilicet Chriſtus, qui nouam legem dedit. Quid enim eſt Chriſti benedictio, niſi ad operationem multorum gratiæ infuſio? Hæc enim benedictio noſtram præuenit voluntatem, vt bonum velit efficaciter. Pſalm. vigeſimo. Domine, præuениſti eum in benedictionibus dulcedinis. Hic etiam voluntatem pręuentam hęc benedictio adiuuando ipſam proſequitur vt operando bonum perſeueret in iuſtitia. Eccleſ. 3. Benedictio patris confirmat domos filiorum. Quis autem nomine patris intelligitur, niſi ille, de quo dicitur, Vnus eſt enim pater veſter, qui in cœlis eſt. Quid autem domus filiorum, niſi conſcientia iuſtorum, in qua per gratiam habitat pater cœleſtis? Prouerbiorum nono. Sapien

Benedictio Chriſti eſt gratia. — *Matth. 23*

Sapientia ædificauit ſibi domum. Hanc igitur A domum conſcientię ipſe Chriſtus per ſuam benedictionem conſequenter confirmat: quia Prouerbiorum decimo. Benedictio domini ſuper caput iuſti. Sed quia gratia per ſe ſola non ſufficit, niſi voluntas ipſam ſequatur, ideo ſubditur. *Ibunt de virtute in virtutem.* Ibunt enim ſignificat voluntatis noſtræ cooperationem, quæ de virtute proficit ad virtutem. Iſte autem profectus durat, quandiu durat vita præſens, quia poſt hanc vitam non eſt ſtatus proficiendi in meritis, ſed in eodem ſtatu, in quo quis præſentem terminat peccati vel meriti, in eodem permanet ſemper. Et hoc eſt quod ait. *Videbitur Deus deorum in Sion,* id eſt ſic proficiet de virtute in virtutem, donec ad Dei viſionem perueniant in Sion, id eſt in clara ſpeculatione. Iſtum tex- B tum pertractans Greg. oſtendit quomodo gratia Dei homo de virtute proficit ad virtutem dicens. De meritorum gradibus per pſalmiſta dicitur. *Ibunt de virtute in virtutem &c.* Nequaquam enim ad ſumma repente peruenitur, ſed ad virtutum celſitudinem per incrementa mens ducitur. Quod apertè in euangelio veritas oſtendit dicens. Sic eſt regnum Dei quemadmodum ſi iactet homo ſemen in terra; & dormiat nocte, & die ſemen germinat & creſcit, dum neſcit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica. Et cum produxerit fructum, ſtatim mittit falcem, quoniam venit tempus meſſis. Ecce veritatis voce per qualitates frugum diſtincta ſunt incrementa virtutum. Ait C enim primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum. An non adhuc herba fuerat Petrus, cum ab ore ancillæ ſubito ex vnius flatu ſermonis inflexus eſt? Iam quidem per deuotionem viridis erat, ſed adhuc per infirmitatem tenet. Plenum verò frumentum in ſpica inuentus eſt, quando perſequentibus principibus reſiſtebat, dicens. Obedire oportet Deo magis quam hominibus Plenum frumentum inuentus eſt, quando in tritura perſecutionis & nequaquam palearum more imminutus eſt, ſed granum permanſit.

Virtus creſcit. Greg. 22. mo. ca. 20. — *Mar. 4.* — *Petrus.* — *Actuum 5.*

1438 ## Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob.

Hic proſequitur tertium neceſſarium, ſcilicet orationis meritoriæ. Et primò orationem proſequitur, ſecundò ad commendationem beatitudinis reuertitur, ibi. *Quoniam memor.* Quantum ad primum primò petit exauditionem orationis, ſecundò oſtendit medium exauditionis, ibi. *Protector.* Quantum ad primum ſciendum, quòd quamuis anima ab æterno à Deo fuit diſpoſita & quis ſaluari debeat, & quo medio, tamen vult Deus ab hominibus exorari, quia per medium orationis ſic homines diſpoſuit ad beatitudinem peruenire, & aliquas orationes diſpoſuit exaudire, & aliquas repellere. Propter quod pſalmiſta in perſona cuiuſlibet iuſti precatur, vt ſit de illorum numero, quorum orationes exaudiuntur, dicens. *Domine Deus virtutum,* id eſt, angelorum, *exaudi orationem meam,* ſcilicet vt me perducas ad beatitudinem: *auribus percipe, Deus Iacob.* Percipit enim Deus orationem noſtram, quando effectum exauditionis nobis tribuit ſiue oſtendit. Quando enim diuina bonitas

Auris Dei.

A noſtras ſupplicationes exaudit, tunc nobis aurem inclinare dicitur, vel noſtra percipere vota. Vnde pſal. 5. dicitur verba mea auribus percipe, domine. Vbi glo. Auris Dei non corporeum inſtrumentum eſt, ſed præſentia diuinæ maieſtatis accipitur. Vox enim corporaliter aure corporis auditur: ſpiritualis verò intelligitur. Et quia Dei bonitas exaudit preces iuſtorum, ideo dicitur, Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Quid autem ſit auribus percipere, vide ſupra verſ. 788. 870.

Gloſſa. — *Pſalm. 33.*

Protector noſter, aſpice, Deus, & reſpice in faciem Chriſti tui. 1439

Hic oſtendit medium, quo exaudimur. Omnis enim oratio noſtra per Chriſtum, id eſt mediante Chriſto exauditur. Et hinc eſt, quòd eccleſia omnes ſuas orationes per Chriſtum terminat, dicens. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vel conſimiliter. Ipſe enim Chriſtus aduocatus noſter eſt apud patrem. 1. Ioan. 2. Aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum &c. Vnde ipſe noſtras orationes patri porrigit, & debitas adimpleri poſtulat. Et hoc attendens pſalmiſta per Chriſtum petit exaudiri, dicens. *Protector noſter, aſpice Deus,* ſcilicet orationes noſtras acceptando, ſicut dicitur Geneſis quarto, Reſpexit Deus ad Abel, & munera eius. Et modum ſtatim adiungit, dicens. *Reſpice in faciem Chriſti tui.* Hoc enim directè exponitur de C Chriſto filio virginis Mariæ, quia inter omnes reges, vel ſacerdotes inunctos Chriſtus dicitur per excellentiam, quia per eius meritum omnes orationes eccleſiæ habent effectum. Reſpicere enim Dei eſt miſereri: vide ſupra verſic. 360. & 363. & 493. & 873. & 444. & 541. Qualiter autem protector noſter dicatur Deus vide verſicu. 438. & 1000. & 1140. Notandum quòd reſpicere Dei in ſcriptura eſt triplex, ſcilicet clementiæ miſerantis, & ſic eſt reſpectu pœnitentium & iuſtorum. Eſaiæ 66. Ad quem reſpiciam dicit dominus, niſi ad pauperculum, & contritum, & trementem ſermones meos? pſalm. decimo. Oculi eius in pauperem reſpiciunt. Sapientiæ intuentis, & ſic eſt reſpectu omnium. Iob vigeſimooctauo. Omnia, quæ ſub cœlo ſunt, reſpi- D cit. Iuſtitiæ punientis, & ſic eſt reſpectu malignantium. pſalm. 24. Reſpice inimicos meos. Exodi decimoquarto. Reſpiciens dominus ſuper caſtra Ægyptiorum, interfecit exercitum eorum. Primum autẽ reſpicere Dei quod eſt clementiæ, nunc poſtulat pſalmiſta dicens. *Protector noſter &c.* Vnde Gregorius 19. mor. cap. 4. ait. Reſpicere Dei eſt ea quæ amiſſa, ac perdita fuerant: ad ſuam gratiam reformare. Vnde ſcriptum eſt. Rex, qui ſedet in ſolio iudicij ſui, diſſipat omnem malum intuitu ſuo. Reſpiciendo namque leuitatis noſtræ mala coercuit, & magnę maturitatis merita dedit.

Oratio Chriſtus. — *Reſpicere Dei.* — *Prouer. 20*

Quia melior eſt dies vna in atriis E tuis ſuper millia. 1440

Hic reuertitur ad commendationem ſupernæ fœlicitatis. Circa quam tria oſtendit, primò quantum eſt commendabilis, ſecundò quantum eſt deſiderabilis, ibi. *Elegi.* Tertiò qualiter eſt acquiſibilis, ibi. *Quia miſericordia.* Quantum ad primum ſciendum, quòd nulla delectatio præſentis

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitæ delectationi cœlestis patriæ poteſt compari,cum omnis delectatio vitæ præſentis multa amaritudine ſit reſperſa: vt clarè oſtendit Greg.8. mor.ca.22.dicens. Vt enim taceamus quòd in præſenti vitę homo dolores tolerat, febribus anhelat, ſua quadam ægritudine conſtringitur, ipſa quæ noſtri corporis ſalus vocatur ægritudo eſt. Nam ocio tabeſcit, opere deficit, inedia deficiens, cibo reficitur vt ſubſiſtat, refectione laſſeſcens, abſtinentia releuatur vt vigeat, aqua perfunditur, ne areſcat, linteis tergitur, ne ipſa nimia perfuſione liquefiat, labore vegetatur, ne quiete torpeat, quiete refouetur, ne laboris exercitatione ſuccumbat, fatigata vigiliis ſomno reparatur, oppreſſa ſomno vigiliis excitatur, ne ſua peius quiete laſſetur, veſtibus tegitur, ne frigoris aduerſitate penetretur æſtiuo calore deficiens, aurarum flatu refouetur. Cumque inde moleſtias inuenit vnde vitare moleſtias quæſuit: malè ſauciata (vt ita dixerunt) de ipſo ſuo medicamine langueſcit. Remotis ergo febribus ceſſantibúſque doloribus ipſa noſtra ſalus ægritudo eſt: cui curandi neceſſitas nunquam deeſt. Quot enim ſolatia ad viuendi vſum quærimus, quaſi tot noſtræ ægritudini medicamentis obuiamus. Vita autem beata delectationem habet ſine aliqua mentis vel carnis moleſtia. Quod conſiderans pſalmiſta ait. *Melior eſt dies vna in atriis tuis.* Dies vna vocatur ipſa vita beata, quæ eſt immutabilis ſine ortu & occaſu. Cui non ſuccedit dies externus, quem non vrget craſtinus. *Super millia* ſcilicet dierum præſentis vitæ. Et hic ponit numerum determinatum pro indeterminato. Et eſt ſenſus. *Super millia.* id eſt ſuper infinitos dies vitæ præſentis, ſi eſſent poſſibiles. Totum igitur tempus præſentis vitæ reſpectu diei fœlicitatis æternę: nihil aliud eſt niſi quędam pœna & miſeria. Quod benè attendens Greg. in ho. de martyribus ait. Si conſideremus quę & qualia ſunt, quę nobis promittuntur in cœlis, vileſcunt omnia, quę habentur in terris. Terrena namque ſubſtantia ſupernę fœlicitati comparata: pondus eſt, non ſubſidium. Temporalis namque vita, æternę vitę comparata, mors eſt potius dicenda quàm vita. Ipſe enim quotidianus defectus corruptionis, quid eſt aliud quàm quędam prolixitas mortis. Quę autem lingua dicere vel quis intellectus capere ſufficit illa ſupernę fœlicitatis quanta ſint gaudia? angelorum choris intereſſe, cum beatiſſimis ſpiritus glorię conditoris aſſiſtere, incircunſcriptum lumen videre: nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuę munere lętari &c. Non ergo immeritò dicit pſalmiſta, quòd *melior eſt dies vna. &c.* Et de hac die dicitur Zacharię.14. Erit dies vna, quę nota eſt domino, non dies neque nox, & in tempore veſperi erit lux.

Gregò. Præſentis vita miſeria.

Greg. in ho.

1441

Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

Hic oſtendit quantum gloria cœleſtis eſt deſiderabilis & eligibilis. Cùm enim bonum ſit obiectum voluntatis, tanto amplius aliquid à voluntate eſt eligibile, quanto amplius naturam boni participat. Vnde duobus propoſitis voluntati ſemper voluntas in illud magis fertur, quod eſt magis bonum, vel quòd ſibi magis bonum appareat. Cùm ergo gloria cœleſtis excedat in bonitate omnem rem vitæ præſentis: ſequitur quòd illa magis eſt eligibilis ſaltem ſecundum rectam rationem. Et hoc eſt quod ait pſalmiſta. *Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei.* Hic.n.domum Dei vocat eccleſiam, in qua exiſtentes à mundanis vilipendun tur & reputantur abiecti: vel abiectos eſſe: id eſt in humilitate viuere: per quam poſſint ad gloriam peruenire, ſine qua nullus regnum Dei poteſt intrare. Et vt habetur Lucæ.18. Quicunque non receperit regnum Dei vt puer, id eſt per humilitatem paruulus, non intrabit illud. *Magis quam habitare in taberuatulis peccatorum.* id eſt quam in magno ſtatu eſſe in mundo in congregatione peccatorum. Eſt ergo ſenſus, quòd magis eſt eligibile humiliter inter iuſtos conuerſari, quàm in magno ſtatu mundi copulari peccatoribus. Et huius ratio eſt: quia primus ſtatus in bonitate excedit ſecundum, immo primus ſimpliciter habet rationem bonitatis: & ſecundus ſimpliciter habet rationem mali. Nam ſecundum Philoſophum, illud dicitur bonum, cuius finis eſt bonus, & illud malum, cuius finis eſt malus. Finis autem primi ſtatus ſimpliciter eſt bonus, quia terminat in gloriam. Finis autem ſecundi ſimpliciter eſt malus: quia terminat in gehennam, ergo &c. Et nota quòd loquitur de domo eccleſiæ militantis, quia in domo eccleſiæ triumphantis nullus reperitur abiectus: quia etiam damnati illos de domo eccleſiæ triumphantis magnificant & extollunt, dicentes de illis. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore: & ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Iſto modo elegit Moyſes magis cum populo Dei affligi: quàm in domo Pharaonis regis peccatoris enutriri. De quo dicit apoſtolus, Moyſes grandis effectus, negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iocunditatem, maiores diuitias æſtimans theſauro Ægyptorum improperium populi. Ad declarationem dicti verſiculi notandum quòd multa multis ſunt præeligenda: quoniam eligenda eſt veritas magis quàm mundi fallacia pſal.118. Viam veritatis elegi. Eligenda eſt patientia contra mundi aduerſa.1.Machab.1. Elegerunt magis mori, quàm cibis inquinari immundis. Elegenda eſt vitæ ſyncritas contra temporalia bona, vt hic. *Elegi abiectus eſſe in domo Dei &c.*

Elegi abiectus eſſe.

1442

Quia miſericordiam & veritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit dominus

Hic oſtendit qualiter fœlicitas ſuperna eſt acquiſibilis. Vbi notandum quòd nullum noſtrum meritum de condigno poteſt gloriam æternam mereri: licet de congruo: quia incomparabiliter melius eſt præmium illud quàm meritum noſtrum, licet de congruo illam mereamur. Et hoc eſt quod dicebat apoſtolus Rom.8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Vbi glo. Omnes paſſiones temporales etiam ſimul ſumptæ, non ſunt condignæ ad promerendum gloriam, ſi nobiſcum ageretur diſtrictè: quia omnis tribulatio noſtra eſt cum

Sap. 5.

Hebr. in

Eligere.

cum fine, etiam quia maior erit gloria, quàm hic ſit labor, non ergo ex operibus noſtris datur gloria, ſed ex Dei gratia & miſericordia. Et hoc eſt quod dicebat apoſtolus. Gratia Dei vita æterna. Quia & merita noſtra ſunt à gratia, ideo gratia dicitur, & meritis gratioſè redditur merces æterna. Hoc notans pſalm.ait. *Miſericordiam & veritatem diligit Deus.* Diligit miſericordiam: quia ex miſericordia nobis promittit gloriam qui diligit veritatem: quia fidelis eſt in promiſſis. Vel diligit miſericordiam, quia ex ſola miſericordia ſua nobis donat gratiam qua poſſimus mereri. *Diligit veritatem,* id eſt iuſtitiam: quia iuſtè ex promiſſo præmium merentibus dabit. Et hoc eſt quod ſubdit. *Gratiam & gloriam dabit dominus,* id eſt miſericordia dabit gratiam qua poſſimus mereri, & iuſtitia meritis dabit gloriam. Hic enim pſalmiſta iam Chriſtum præuidebat à quo omnibus daretur gratia, dequo dicitur Ioan.1. De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Sed quomodo gratiam pro gratia? Sciendum ergo quòd duplex eſt gratia ſcilicet gratis data. Et gratum faciens. Gratia gratis data vocatur omne donum Dei: quia quicquid nobis donat, non ex debito, ſed gratis donat. Vnde gratia gratis data eſt, vt ſcientia, fortitudo, pulchritudo, &c. Et iſta gratia ſtare poteſt cum peccato. Gratia autem gratum faciens eſt illa, quæ nos Deo gratos facit & dilectos, ſiue ipſa charitas. Et hæc non ſtat cum peccato. Accipimus ergo à Chriſto gratiam per gratiam, quia pro prima gratia ſi benè vtamur illa, ſtatim ab ipſo accipimus gratiam gratificantem, Nonnè gratia gratis data fuit Paulo, quando contra Chriſtum ſe iactabat, quòd ipſum ad terram Chriſtus proſtrauit, ne malum faceret quod diſponebat? Certè ſic. Et quia iſta gratia fuit benè vſus ſe humiliando, dicens. Domine quid me vis facere? ſtatim accepit ſecundam gratiam iuſtificantem, quæ apoſtolus notans, ait. Supra modum perſequebar eccleſiam Dei. Cum autem placui ei, qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit me per gratiam ſuam, continuò non acquieui carni & ſanguini, &c. Sic ergo de Chriſto ait *Gratiam dabit dominus.* Similiter Chriſtus dabit gloriam. Sicut enim ſola Chriſti gratia iuſtificamur, & ſola Chriſti gratia glorificamur, quia cum præmia æterna iuſtis largitur, non noſtra opera, ſed ſua merita coronat: quia omnia merita ſunt principalis à gratia quàm à voluntate, & ſic principalius gratię Chriſti quàm noſtra voluntate meremur. Cum igitur meritis reddit præmia, non noſtra, ſed ſua merita coronat. Et hoc eſt quod ait apoſtolus. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.

Rom 6.

Gratiam pro gratia dedit Chriſtus.

Gratia duplex.

Gloriam dat Chriſtus

Titum 3.

1443

Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia, domine virtutum, beatus homo, qui ſperauit in te.

Hic confirmat ſtatim dicta, ſcilicet quòd gratiam & gloriam dabit. Pro huius declaratione notandū, quòd bona ſunt quadruplicia, eſt bonum temporale, Bonum morale, Bonum ſpirituale, Bonum æternale. Primò ſunt bona temporalia quę ſine merito vel demerito hominis accedunt & recedūt, & iuſtis & malis communicantur, quamuis amplius malis. Iſta bona ſunt vt diuinę & corporis delectationes. De quibus dicunt peruerſi illud Sap.2. Venite fruamur bonis, quę ſunt &c. Et iſta non ſunt vera bona, &c. De illis quatuor generibus bonorum, vide ſupra verſic.1014. Ad propoſitum ergo cum hic dicit pſalmiſta. *Non priuabit bonis &c.* non intelligitur de primis: quia illis magis abundant ſcelerati homines, quàm innocentes, ſed intelligit de aliis tribus generibus bonorum. Et ideo in illum eſt ſperandum, qui bona tribuit ſuis. Quid ergo lucratur qui pro bonis terrenis innocentiam deſerit, immò amplius damnificatur, quia habet lucrum quod eſt bonum extrinſecum, & perdit innocentiam, quæ eſt intrinſecum bonum. Omnia ergo in iſto pſalmo prædicta breuiter concludens ait. *Beatus homo qui ſperat in te.* Quantum ſpes in Deo habita ſit vtilis, vide ſupra verſic. 113.&443. &452.& 594.&1210.

Bonum multiplex.

PSAL. LXXXIIII.

1444

Benedixiſti domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob.

Huius pſalmi titulus eſt. *In finem filiis Chore pſalmus.* Iſte pſalmus ad literam agit de primo Chriſti aduentu, quo maledictio primis parentibus data, per Chriſtum in benedictionem mutata fuit, quia peccata remiſſa, ira Dei à nobis auerſa expoliatus infernus, & paradiſus apertus. Eſt ergo tituli ſenſus. Pſalmus iſte dirigens nos in finem, id eſt Chriſtum attribuitur filiis Chore qui ſcilicet iſtum pſalmum fecerunt. Vel per filios Chore intellige filios crucifixi, vt in titulo præcedentis pſalmi eſt dictum. Attribuitur ergo filiis Chore, id eſt crucifixi: quia ibi habuerunt ex Chriſti aduentu liberationem, quam non habuerunt ingrati. Intentionem monet per fidem ad Chriſtum accedere, vt ipſius benedictio habetur. Pſalmus ergo iſte ſic intellectus diuiditur in partes duas, quia pſalmiſta agit de Chriſti aduentu, primò per modum præteriti, ſecundò per modum futuri, ibi. *Conuerte nos.* Prima pars diuiditur in tres ſecundum quòd tria per Chriſti aduentum oſtendit eſſe facta. Primò contra maledictionem data eſt benedictio. Secundò contra iniquitatem data eſt iuſtificatio, ibi. *Remiſiſti.* Tertiò contra Dei indignationem facta eſt reconciliatio, ibi. *Mitigaſti.* Quantum ad primum ſciendum, quòd ſtatim commiſſo peccato priorum parentum, Deus terræ maledixit, dicens Adæ. Maledicta terra in opere tuo, &c. Quod non ſolum eſt intelligendum de terra, quam operamur, ſed etiam de terra quæ nos ſumus. Propter quod ſtatim ſubdit dominus, dicens Adæ. Donec reuertaris in terram, de qua aſſumptus es, quia puluis es & in puluerem reuerteris. Maledixit ergo terræ, ſcilicet homini ipſum priuans gratia & ſubiiciens miſeriis, & ipſum in captiuitatem diaboli tradens. Sed iſta maledictio per Chriſti incarnationem in benedictionem eſt mutata, quando humanitas ſingulariter fuit benedicta, & omni gratia repleta. Vnde Mariæ, ait angelus. Benedictus fructus ventris tui. Et hoc eſt quod futurum præuidens pſalmiſta ait. O domine Deus noſter. *Benedixiſti terram tuam.* glo. id eſt Chriſtum per quem ſit benedictio & per eum *Auertiſti captiuitatem Iacob.* ſcilicet populi tui, qui ſub diabolo captiuus

Genes 3. Terra id eſt homo.

Luc 1.

Gleſa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenebatur. Per Iacob enim, qui supplantator interpretatur Christum intelligit, qui sub planta posuit diabolum. Et vide, quòd quasi præterita prædicit futura, propter prophetiæ certitudinem. Et nota, quòd ista domini benedictio, valet ad multa. Primò valet ad peccatorum commissorum benedictionem. Quotiescunque enim anima in peccato existens se conuertit ad Deum, statim ab eo benedictionem absolutionis recipit. Vnde incredulos peccatores increpans propheta dicit. Quis scit, si conuertatur Deus, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem. Sic enim benedicens dominus de terrenis spiritualesnos facit & cœlestes. Ad Ephesios primo. Benedictus Deus, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali. Quod facit Deus, dum nos saluat à peccatis sua mera gratia, non meritis nostris. Vnde ibidem ait glo. Aliter benedicitur Deus ab homine, aliter homo à Deo. Vnum quidem benedictionis verbum est, sed pro congruentia personæ variè intelligi debet, sicut & facere Deus, & homo dicitur. Sed Deus nutu solo impassibiliter facit, homo verò conatu, & labore. Ita Deus benedicitur ab homine, cum laudibus dignis extollitur, homo verò à Deo benedicitur, cum Deus ei gratiæ suę dona largitur, non eius meritis, sed sola sua misericordia ipsum à peccatis absoluendo. Et quid mirum? Si enim sacerdos Dei minister sola benedictione peccata venialia remittit, si Deus sua benedictione remittat, & mortalia, & animas sub diabolo captiuas efficiat liberas? Et hoc est, quòd hic ait psal. *Benedixisti, domine, terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob, remisisti, &c.* Secundò valet ad meritorum operationem. Ipsa enim diuina benedictio nostram ad bonum præuenit voluntatem. psal. 20. Domine, præuenisti eum in benedictionibus. Et subsequitur adiuuando, vt stabiliter operetur. Eccles. 3. Benedictio patris confirmat domos filiorum. Tertiò valet ad præmiorum acquisitionem. Hæc enim ad æternam non introduxit hereditatem, Matth. 25. Venite benedicti patris mei. Et Eccle. vndecimo. Benedictio domini in mercedem iusti festinat, primo Pet. tertio. In hoc vocati estis, vt benedictionem hereditatis possideatis. Et nota, quòd præmium glorię in singulari vocat benedictionem, & nō benedictiones, cum tamen in domo cœlesti multę sint mansiones, ad denotandum, quòd qui benedictionem glorię vult consequi, nihil aliud prō requie sibi quęrere debet, sicut faciebat Esau patri dicens. Num vnam tantum pater benedictionem habes? Quem reprehendens Bernardus ait. Ecce dubitando dicis, num vnam tantum benedictionem habes, pater? quanto melius diceres cū propheta. Vnam petij à domino, hanc requiram. Indignus enim benedictione cœlesti conuincitur, qui dubiè quęrit, affectu duplici petit intentione ad refugium sibi parans si fortè benedictionem cœlestem eum non obtinere cōtingat. Et ideo in singulari hanc benedictionem nobis proponit psal. dicens. Benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion, psal. 3. Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua.

Benedictio Dei valet ad multa.

Ioel. 2.

Gloſſa.

Bernard.

1445 **Remisisti iniquitatem plebis tuæ operuisti omnia peccata eorum.**

Hic ostendit, quòd per Christum remissa sunt peccata, & iustificatio facta. Christus enim per suum aduentum peccata destruxit: tum quia illa propria potestate remittebat? tum quia sacramenta instituit, quæ & peccata remittunt, & conferunt gratiam, qua iustificamur: quod sacramenta antiquæ legis facere non poterant. Idcò de ipso singulariter ait Ioannes Baptista. Ecce agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi. Et hoc psalm. præuidens, dicit Christo. *Remisisti iniquitatem plebis tuæ.* & hoc quò ad culpam. *Operuisti omnia peccata eorum.* & hoc quò ad pœnam. illud enim, quod est opertum vel tectum non videtur. Et sic Deus dicitur peccata operire, quando ipsa non respicit ad puniendum. Et ista duo posuit supra psalm. 31. dicens. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. De istis duobus ibi satis, scilicet, versic. 466. Peccatum autem quomodo differt ab iniquitate. vide versicu. 376. 401. Qualiter autem sacerdotes virtute clauium peccata possint remittere, vel tegere, vide versiculum 469. Sed hic oritur dubium, scilicet, vtrum Christus vt creatura possit peccata remittere, & animam à culpa mundare. Et videtur quòd non: quia hoc solum potest Deus. Vnde Augustinus super Ioannem ait, Solus Deus peccata potest dimittere. propter quod dicit Esa. 43. Ego sum, qui solus deleo iniquitates tuas, & peccata tua. Ad oppositum ait Christus, Sciatis quia filius hominis habet potestatem dimittendi peccata. Christus autem vt filius hominis creatura est. Respondeo quòd aliquem remittere peccata, multipliciter potest intelligi, scilicet, Impetratiuè, Dispositiuè, Satisfactiuè, Iustificatiuè. Et secundum istos varios modos varia respōsio datur. Primo modo peccata remittuntur, seu dimittuntur impetratiuè. Et hoc nihil aliud est, quàm suis precibus, vel ministerio remissionem peccati alicuius impetrare. Et isto modo quilibet iustus quandoque peccata alterius tollit: talibus dicente Christo, Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Ex officio autem hoc competit sacerdotibus, qui preces, & hostias pro peccatis aliorum Deo habent offerre. vt ait Apostol. ad Hebræos 5. Isto igitur modo Christus peccata remittere potest vt creatura. quia iustus est, & summus pontifex. Secundo modo dimittere peccata, scilicet, dispositiuè, est quid facere ad quod sequitur peccati remissio. licet faciens illud; peccata non dimittat. Sicut ad apertionem fenestræ sequitur illuminatio domus: non tamen aperiens fenestram illuminat domum, sed sol per fenestram emittens radios suos. Sic in proposito quis potest aliquid facere, ad quod sequitur peccati remissio, non tamen ipse peccatum remittere potest, seu remittit. Vt puta, peccator potest de peccato commisso dolere, & veniam postulare. ad quod statim sequitur peccati remissio. Ezech. 18. Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et sic dispositiuè peccator peccatum suum potest tollere. Et isto modo Christus vt creatura peccata potest tollere: quia peccatorem potest disponere ad peccati detestationem, & ad hoc ipsum inducere quinimò & prædicatores ad hoc possunt peccatorem disponere, licet non ita immediatè, sicut Christus. Tertio modo peccatum dimittere, scilicet satisfactiuè est pro peccatis sufficientem satisfactionem facere, vel Deo reddere. Vbi aduerte, quòd satisfactio requirit redditionem æquiualentis, aliàs indebiti. Et ideo quia nullus hominum alius à Christo potest pro aliquo peccato aliquod bonum facere

Ioan. 1.

Quæstio.

Augus.

Matt. 9.

Christus remittit. Peccatum remittitur multipliciter. Mar. 11.

Nota.

Hebr. 5.

cere vel Deo reddere alias indebitum, vt deducit venerabilis Anselmus. 1. Cur Deus homo. c. 21 sequitur quòd nullus alius à Christo satisfactiuè peccata remittere potest. Sed Christus homo Deus hoc solum potest, quia eius vita patri pro peccatis nostris oblata fuit maioris bonitatis, & precij quàm omnia mundi peccata fuerint mala, & non erat alia mors alia debita. Et sic Christus peccata remisit. Matth. 18. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Quarto modo, scilicet iustificatiuè, peccata dimittere est per infusionem gratiæ animam interius à macula culpæ purgare & ipsam à morte spirituali suscitare. Et isto modo solus Deus peccata potest dimittere, & non aliqua creatura: quia solus Deus gratiam animæ potest infundere, & solus potest animam mortuam suscitare. Sic enim dicit Magister lib. 4. dist. 18. q. solus Deus per se animam mundat ab interiori peccati macula. Et isto modo dico: quòd Christus inquantum Deus peccata remittere potest, sed non vt creatura. Et sic de Christo dicit, vt est Deus. *Tu remisisti iniquitatem plebis tuæ* & hoc quantum ad culpam. Quantum vero ad pœnam, quàm etiam remittit sequitur, *Operuisti omnia peccata eorum.* Vbi aduertendum, quod peccatum quandoque acipitur non pro culpa, sed pro pœna peccato debita. Et sic Christus remittit peccata dupliciter. Primò quia in se assumpsit omnes pœnas connaturales peccato debitas. Et sic tollere peccata est idem, quòd in seipso portare, quod & Christus fecit. Vnde Esa. 53. verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, non quòd iniquitatem fecerit, sed quia peccata multorum ipse portauit. Secundò modo tollit peccata, id est, pœnam: quia scilicet virtute passionis ab ipso pro nobis tolerate, finaliter à nobis aufert omnē pœnam peccato debitā tam corporis quàm animę, quando scilicet cum ipso erimus in gloria. Quam pœnam licet tollat in præsenti, tamen quia eius passio ad hoc faciendum, modo & semper à Deo est accepta, ideo etiam in præsenti dicitur remittere peccata, id est, pœnam peccatorum. Sic enim dicitur 1. Pet. 2. Christus peccata nostra portauit in corpore suo super lignum crucis cuius liuore sanati sumus.

Anselmus

Pœnam peccatorū tollit Christus.

1446 **Mitigasti omnem iram tuam auertisti ab ira indignationis tuæ.**

Hic ostendit quomodo per Christum facta est iræ Dei mitigatio. Deus enim iratus dicitur, quoniam ad modum irati peccata nostra punit. Dicitur mitigatus, & placatus, quando peccata, ne puniat tegit, vide supra versicu. 55..684. Christus autem per suam incarnationem non solum peccata remisit, sed etiam pœnam peccatorum, vt statim in præcedenti versiculo dictum est. Et ideo iram Dei auertit à nobis. quod præuidens psalm. nunc sibi dicit. *Mitigasti omnem iram tuam, &c.* Sic enim ipse Christus patri loquitur. Hierem. 18. Recordare quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer prō eis bonum, & vt auerterem indignationem tuam ab eis. Et nota quod auersio Dei maximè est duplex: quia quædam est auersio diuinalis iracundiæ, & quędam est auersio pietatis, & clementiæ vide supra versic. 1320. Psal. 77. Et abundauit, vt auerteret iram suam.

Cōuerte nos, Deus salutaris noster, 1447
& auate iram tuam à nobis.

Hic incipit agere de Christi incarnatione per modum futuri. Et duo facit: quia primò Christi incarnationem deuotè futuram postulat. Secundò se exauditum esse explicat, ibi. *Misericordia, & veritas.* Quantum ad primum iste orat pro Christi incarnatione propter multa, quæ ex ipsa erant futura. Orat ergo Christum venire propter quatuor. Primò vt peccator Deo reconcilietur. Secundò vt peccator iustificetur, ibi. *Deus, tu conuersus.* Tertiò vt peccator illuminatur, ibi, *Audiam.* Quartò vt peccator glorificatur, ibi, *Veruntamen.* Quantum ad primum sciendum, quòd de Christi aduentu in præcedenti parte egit, vt de re præterita nunc autem de ipso agit, vt de re futura, dicens, *Conuerte nos, Deus salutaris noster.* Quasi dicat, quòd dixi præteritam, oro, vt fiat: petit, quod adhuc futurum sciebat. propheticè ergo dixit, vt præterita, hic iam orat vt verè futura, dicens, *Conuerte nos, Deus.* scilicet à vitiis, & auerte iram tuam à nobis. Quomodo autem Deus conuertit nos, vide versiculum 1374. Qualiter nos multipliciter conuerti debemus ad Deum, vide versicu. 1378. Qualiter iram suam auertit à nobis, vide versic. 1320. Notandum, quòd quilibet petens conuerti ex hoc seipsum manifestat auersum. Et ideo propheta petens humani generis conuersionem fiendam per Christum, ipsum ex hoc dicit ante Christum à Deo fuisse auersum quia à bono se auerterat ad malum. Et hoc secundum, multa peccatorum genera. Primò erat auersum per superbiam, quia rebellis & inobediens Deo fuerat, psal. 77. auerterunt se, & non seruauerunt pactum, &c. quia scilicet promissa Deo noluerunt seruare. Promiserunt ei dicentes. Omnia, quę locutus est dominus faciemus, &c. vide ibi. Sic se auertit à Deo omnis, qui promissa in baptismo non seruat. Secundò erant auersi per idololatriam auertentes se à cultu veri Dei ad colendum idola. Sic enim se auertit Salomon à Deo. Iratus est dominus Salomoni, eo quod auersa esset mens eius à domino qui præceperat ei, ne sequeretur Deos alienos. Tertiò erant auersi per auaritiam. Eccle. 20. Dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus auertit correptiones. Quarto erant auersi per luxuriam sicut illi presbyteri antiqui, de quibus dicitur Danielis 13. quod exarserunt in concupiscentiam. Susannæ. Quia ergo propheta sic populum à Deo videbat auersum ideo orat, vt per Christum cōuertatur ad Deum: dicens, *Conuerte nos Deus salutaris noster.*

Auertit se homo multipliciter à Deo.

Exo. 24.

3. Reg. 11.

1448 **Nunquid in æternum irascéris nobis; aut extendes iram tuam à generatione in generationem?**

Hic ostendit rationem suę postulationis. Cum enim propriū sit Deo misereri, & parcere, ipse irā semper continere non dedet, sed ad misericoriam inclinari. Et hoc est quòd dicit. *Nunquid in æternum irascéris nobis?* Tandiu enim Deus videbatur iratus quamdiu differebat nobis mittere reconciliationem. Et quia propheta sciebat certum tempus à patre esse diffinitum, quo Christus incarnaretur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ira dicitur pœna nostra.

quia dicitur Aggæi 2. Adhuc modicum, & ecce veniet desideratus cunctis gentibus, &c. Ideo ait *Nunquid in æternum irascéris nobis* &c. quasi dicat non. ira enim Dei (vt ait glo.) est omnis pœna quã patimur. Sic enim dictũ est Adæ. Maledicta terra in opere tuo, & in sudore vultus tui vescéris pane tuo. De ira ergo Dei mortales sumus, & passibiles, sed innouatis. in Christo præuidet psalm. hanc pœnam transituram, Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabũtur. Sequitur. *Aut extendes iram tuam à generatione in generationem?* Vbi nota, quòd hic ponit duas generationes, Prima ab Adam vsque ad Christum. Secunda à Christo vsque in finem. Primæ genarationi reseruata fuit ira Dei, quia illi non fuit reseratus aditus regni cœlestis. Sed secundæ generationi non fuit ira Dei reseruata, quia porta regni cælestis illi fuit aperta. *Et hoc est quod ait. Aut extendes iram tuam à generatione*, scilicet prima, *in generationem* scilicet secudam, quasi dicat non. Vel aliter Prima generatio est, qua ex Adam carnaliter nascimur, à quo culpam traximus & pœnam, quia in illo omnes eramus, quando primò peccauit. Ira ergo Dei est vindicta Dei, quam sentit carnalis Adæ generatio. Sed quia futurum erat, vt regeneraremur per Christum, & noui efficeremur, & in resurrectione omnis mortalitas absorberetur, & sic erit in futuro altera generatio immortalis de misericordia Dei, in quam hæc ira Dei non extendetur. Et hoc est, quod dicit, *Aut extendes iram tuam à generatione*, scilicet prima, *in generationem*, scilicet secundam. q. d. non

Generatio duplex.

A superbi in scipsis lætantur, non autem humilis. Vnde & virgo humilis dicit. Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo, vide supra versiculum 155.479.1802. *Luc. 1.*

1449 C

Deus, tu conuersus viuificabis nos, & Plebs tua lætabitur in te.

Hic ostendit, quòd per Christum iustificamur. Ante enim Christi incarnationem facies Dei à nobis erat auersa, vnde faciem eius videre non poteramus, sed solum dorsum. Sed per incarnationem se conuertit ad nos, vt faciem eius possemus aspicere. Vnde facies Dei dicitur incarnatio Christi. vide ver. 689. 844. Ipsa autem Dei facies ad nos conuersa est causa nostræ iustificationis, & vitæ spiritualis: quia respicere Dei est hominem de morte culpæ ad vitã gratiæ reuocare. Et hoc notans psal. *Deus, tu conuersus viuificabis nos.* Sic enim dicitur Luc. 22. quòd postquam Petrus Christũ negando mortuus spiritualiter erat, q̃ conuersus dominus respexit Petrum, & egressus Petrus foras fleuit àmarè. & sic vitam gratię recuperauit. Dicit magister de proprietatibus rerum, quòd est quædam auis dicta Kaladrius, quę est albi coloris nullam nascens nigredinis partem. Cuius natura talis est, quòd si portetur ad aliquem infirmum, si faciem suam auertit ab infirmo, & ipsum non respiciat, signum apertum est, quòd ille illa infirmitate morietur. Si autem faciem conuertat ad infirmum, & ipsum aspiciat, signum est manifestum, quòd viuet. Sic in proposito, quæ est ista auis totaliter alba, ni si Christus, qui nullam partem nigredinis habuit vel obscuritatis peccati? Hic si faciem suam ab homine auertit, statim moritur per culpam; si autem se ad hominem conuertat, statim per suam gratiam viuificat ipsum. Et hoc est quod ait. *Deus tu conuersus viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te.* plebis enim nomine populus minutus intelligitur, & sic significat humiles, & paruos, quia &si

Kaladri significat Christum

B C D E

Ostende nobis, domine, misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. 1450

Hic ostendit causam prædictæ postulationis. Vbi aduerte, quòd res denominantur ab effectu suo, sicut serpens quia serpit crudelis à crudelitate quam exercet, sic misericors à misericordia, quam facit. Cum ergo per Christum incarnatum maximè nobis Dei misericordia ostensa fuerit, quia pro nobis filium tradidit in mortem, ideo Christus in scriptura vocatur misericordia. Vnde de Christo incarnato dicitur psal. 47. Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Eodem modo, quia per Christum salus nostra facta est, ideo salutare Dei vocatur. Vnde & Simeon Christo recepto Dixit. Viderunt oculi mei salutare tuum Domine, &c. Et ideo quia Christus est misericordia Dei & salutare, ideo hunc petit prõ salute humani generis dicens. *Ostende nobis domine misericordiam tuam &c.* i. Christum, per quem nobis datur misericordia. *Et salutare tuum da nobis.* i. Christum per quem saluemur. Vnde ista secunda pars est quasi expositiua primæ, vt sit sensus dixi *Ostende nobis domine misericordiam tuam* sed quomodo peto vt ostendas hoc modo. *Salutare tuum da nobis.* Quomodo autem misericordia sit in Deo, & quomodo in multis modis ostendit, vide versi. 55. Item nota, quod ostendere nobis misericordiam suam, nihil aliud est quam nobis misereri, & nos respicere versi. 360. Vel aliter Ante Christi incarnationem misericordia Dei longe erat à nobis: quia stabat in cœlo, sed per incarnationem nobis terrigenis est exhibita, ideo vt per Christi incarnationem nobis exhibeatur ipsam postulat dicens. *Ostende nobis domine misericordiam tuam.* vide versi. 782. *Et salutare tuum da nobis* id est Christum qui salutare dicitur versi. 105. & 146. & 155. & 273. & 662.

Christus dicitur misericordia, & salutare.

Luc. 2.

B

Audiam quid loquatur in me dominus Deus; quoniam loquetur pacem in plebem suam. 1451

Hic ostendit quòd per Christi incarnationem illuminamur, quia ipse Deus, Christo incarnato, ore proprio nos docet, qui ante solum nos docebat per ora prophetarum, vbi notãdum q̃ locutio Dei est duplex, quædam æterna & quędam temporalis. Loqui Dei æternaliter idem est quòd filium suum æternaliter generare vnigenitum qui producitur à patre per modum intellectus. Vnde de ista æterna locutione dicitur Iob. 33. Semel loquitur Deus & idipsum secundo non repetit. Quod exponens Grego. ait. Loqui enim Dei est filium genuisse. Semel autem loqui est verbum aliud præter vnigenitum non habere. &c. Isto autẽ modo Deus non loquitur in nobis, sed in seipso: quia filiũ eternaliter in seipso genuit & non in nobis. Loqui autẽ Dei temporaliter est duplex quia aliquando per prophetas aliquando per filium incarnatum. Istum duplicem modũ loquendi Dei ostendit apostolus ad Hæbr. 1. dicens. Olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissimè locutus est nobis in filio suo

Loqui Deo duplex.

Greg 23. mo. c. 19.

suo. Primam locutionem nouerat psalmista, qui & plures prophetas audierat, & in ipso vt in prophe ta Deus locutus fuerat, sed secundam locutionẽ audire desiderabat scilicet verbum incarnatum ore proprio loqui, & nostrã mentem illuminando docere. Hoc est quod antiqui patres videre, & audire desiderabant. Lucæ 10. Multi reges, & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ vos auditis, & non audierunt. Et hoc est quod hic optabat psalmista, dicens. *Audiam, quid loquatur in me dominus Deus.* Et vide quod non dicit. Quid loquatur mihi, sed in me. Sciebat enim se Christum non visurum, sed in humanitate nostra venturum, & in ipsa prædicaturum. Ideo dicit. *Quid loquatur in me*, id est, in humanitate mea. Et sic licet propheta in persona propria Christum non audierit, audiuit tamen in aliis, vt apostolis, quia omnes iusti vnum corpus faciunt. Sequitur. *Quoniam loquetur pacem in plebẽ suam.* Vbi aduerte, quod lex euangelica, quam locutus est Christus incarnatus, tota fuit lex pacis, non quidem temporalis, quia mittebat suos sicut oues inter lupos, sed spiritualis, quia docebat mũdum contemnere, solique Deo seruire: quo causatur vera pax interior, & cum Deo. Propter quod dicit. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, non quo modo mundus dat, ego do vobis, quia mundus quærit pacem temporis, ego do pacem spiritus. Quid autem sit pax Christi, vide versicu. 551. Quid autem pax mundi, versicul. 1186.

Audire Deum.

Pacem dixit Christus.

Ioan. 14.

B

1452 C

Et super sanctos suos, & in eos, qui conuertuntur ad cor.

Iste versus in sententia ligatur cum præcedenti. Vbi aduertendum, quòd psalmista distinguit tria personarum genera, quibus Christus incarnatus suam pacem prædicaturus erat. Primi erant inimici in populo Iudæorum & plebeij, de quibus dictum est. *Loquetur pacem in plebem suam.* Plebs enim dicitur à polys, quod est pluralitas, & dicitur plebs collectio tantum ignobilium, quia plures sunt quam nobiles. Plebs autem Iudæorum maximè Christum sequebatur & eius facta imitabantur. Vnde dicitur Lucæ 6. quod multitudo copiosa plebis venerunt vt audirent eum. Non solum autem istis pacem suam locutus est Christus, sed etiam fundatoribus ecclesiæ, & apostolis. Et quia isti fuerunt aliis sanctitatis speculum, ideo istos per sanctos significat, dicens. *Et super sanctos suos.* id est, super apostolos. Vnde apostolus Paulus nomine sanctorum notat ipsos apostolos, dicens imitatoribus eorum. *Estis ciues sanctorum, superædificati super fundamentum apostolorum.* Non solum autem istis qui ante verum Deum colebant, sed etiam gentilibus ad fidem conuersis cor de pacem suam prædicabat. Et hoc est, quod ait. *Et in eos, qui conuertuntur ad cor*, scilicet gentilibus, qui redeuntes ad cor (idola relinquentes) ad Christi fidem sunt conuersi. Nota ergo, quod in eos, qui conuertuntur ad cor pacem suam loquitur Christus, quia in corde eorum pacificè vt verus rex habitat, & dominus, omnes motus interiores ordinans, & benè disponens, quia in eis sedet primus, sed vltimus in corde malorum: vt ostendit Grego. super illo verbo Iob 29. Si voluissem ire ad eos,

Plebs.

Ephe. 2. Sanctus.

Christus in corde bonorum sedet primus.

Greg 20. mo. c. 4.

D E

sedebam primus, dicens, Quia in corde reproborum priori loco actiones carnis sunt, & posteriori actiones animæ, ideo in eorum corde proculdubio Christus non primus, sed vltimus sedet. Sed in electorum corde, qui ea præ omnibus, quæ æterna sunt cogitant, & posteriori cura, ac minima, si qua sunt temporalia, disponunt, primus Christus sedet. Propter quod ait. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus. Itaque & cum vult, ad cor nostrum venit, & cum venerit, primus in corde nostro sedet. Quia & aduentus eius in corde nostro gratuitus est, & appetitus eius desiderij in corde nostro æqualis cæteris desiderijs non est &c. Et ideo dominus omnes hortatur, vt ad cor redeuntes ad ipsum verum Deum cognoscant, dicens. Esa. 46. Redite præuaricatores, ad cor, recordamini, quia ego sum Deus, & non est vltra me Deus.

Veruntamen propè timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. 1453

Hic petit Christi incarnationem, vt per ipsum homo beatificetur. Vbi notandum quia timor domini cum sit principium sapientiæ, facit hominem propè Deum manere, & Deum prope hominem. psalm. 144. Prope est dominus omnibus timentibus eum, omnibus timentibus eum in veritate, id est timore filiali. A superbis autem longè est salus psal. 118. Longè à peccatoribus salus, & hoc est quod dicit dominus Esa. 66. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Dum ergo in toto orbe an techristi incarnationem sola iudæa coleret Deum ipsa etiam sola Deum timebat ideo salutare Dei. s. Christus populo Iudæorũ magis debuit appropinquare. Et hoc est quod ait psal. *Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius.* quasi dicat licet misericordia Dei sit super omnes aliquid tamen speciale & proprium in terra Iudæorum factum est. Et quid sit illud subdit. *Vt inhabitet gloria in terra nostra.* Dicit propheta qui Iudæus erat. In illa. n. terra Christus incarnatus & natus, ibi apparuit, ibi legẽ nouã prædicauit. Vel aliter & melius. Vbi notandum quòd homo ex duabus naturis constat, scilicet corpore & anima. Corpus autem terra vocatur, quia de terra creatum. in visione diuinitatis beatificatur anima. Sed cũ corpus non nisi corporalia cernere possit, hinc est quod Christus ideo est incarnatus, qui est verus Deus & verus homo, & anima in ipso videndo diuinitatem beatificatur, & corpus, in ipso videndo humanitatem. Et hoc est quod Christus dicit, Hæc est vita æterna &c. Et hæc est intentio psalmistæ dicens, *Prope timentes eum est salutare ipsius.* scilicet christus incarnatus factus est propè timentes eum. Prope non solum loco sed carnis similitudine. Et ad quid? Ad hoc certè, *vt inhabitet gloria in terra nostra*, id est, ad hoc vt nostrũ corpus, quod est terra, in ipso glorificetur. Et hoc est, quod ait Greg. Deus inquit inuisibilis per assumptionem humanitatis patuit, aspectibus nostræ visionis. Creator quippe qui in diuinitate videri non poterat, assumpsit à nobis, vnde videretur à nobis. 1454

Prope est Deus hominib.

Prope fuit Christus Iudæis.

Beatificatur homo in Christo.

Ioan. 17.

Greg. 19. mo. c. 27.

Misericordia & Veritas obuiauerunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt sibi, iustitia, & pax oscula-tæ sunt

Hic psalmista ostendit se exauditum de Christi incarnatione. Et circa hoc ostendit primò scripturarum veritatem. Secundò Christi natiuitatem ibi. *Veritas*. Tertiò necessitatis vtilitatem, ibi. *Iustitia*. Quantum ad primum nota, quod vetus testamentum, quod erat rigoris, assignans malefactoribus pœnam talionis, oculum, pro oculo, dentem pro dente &c. vt habetur Exod. 21. dicebatur lex iustitiæ, siue veritatis, quia & veritas pro iustitia accipitur. Lex autem euangelica quæ est tota dulcis, & misericordiæ, quia peccatori aliud non imponit, nisi vade, & amplius noli peccare, vocatur misericordia. Ista duo testamenta in Christi incarnatione concordata fuerunt, quia quod lex antiqua promisit, lex noua exhibuit quod illa futurum prædixit, hæc factum ostendit. Et hoc notans psalmista ait. *Misericordia, & veritas obuiauerũt sibi*. Misericordia, & veritas id est, lex noua, & antiqua quasi dicat secundum Gilber. Christus est propè timentes eum. Et misericordia quæ est in nouo testamento manifestata est gentibus, quæ erant longè, & veritas, id est impletio promissorum veteris testamenti, quæ impleta in Iudæis, qui propè erant, *obuiauerunt sibi*, id est conuenerũt in Christo, *Iustitia, & pax osculatæ sunt*, est conuenerunt in hominibus. Amant enim se hæc duo, vt quia facit iustitiam inueniant pacem, & non aliter. Istum autem versum aliter ad Christi incarnationem applicat Bernard. Imaginatur enim, quòd quædam quæstio erat ante Christi incarnationem inter veritatem, & iustitiam ex vna parte, & pacem, & misericordiam ex alia parte circa redemptionem humani generis, quam quidem quæstionem Christus in carnatus terminauit. Vnde sic ait licet prolixè. *Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi &c.* in hoc quod psalmista ait istas virtutes obuiasse sibi, & in osculo fuisse reconciliatas inter illas prius fuisse contentionem declarat. Siquidem veritas, & iustitia miserum hominem affligebant, pax autem, & misericordia zeli harum expertes iudicabant magis homini esse parcendum. Sunt enim collactaneæ duæ sibi, quemadmodum. & priores. Vnde factum est, vt perseuerantibus illis in vltione, & præuaricatorem hinc inde cædentibus, & præsentes miserias futuri cumulantibus comminatione supplicij corporis, & animæ, illæ federent in cor patris redeuntes ad dominum, qui illas dedit. Solus siquidem Deus cogitabat cogitationes pacis, cum afflictionis omnia plena viderentur. Siquidem non cessabat pax, non ei misericordia dabat silentium, sed pio quodam susurrio paterna pulsantes viscera loquebantur, dicens. Nunquid in æternum proiiciet, Deus, aut non apponet vt complacitior sit adhuc? Nunquid obliuiscetur misereri Deus? &c. Et quamuis diu multumque visus sit dissimulare pater misercordiã, vt interim satisfaceret zelo iustitiæ, & veritatis nõ tamen infructuosa fuit supplicantium importunitas, sed exaudita est in tempore oportuno. Fortè enim interpellantibus tale dedisse videtur responsum. Vsquequo preces vestræ? debitor sum, & sororib. vestris, quas accinctas videtis ad faciendum vindictam in nationibus iustitiæ, & veritati? Vocẽtur ergo & veniant, & super hoc verbo pariter cõferamus. Festinant ergo legati cœlestes, & vt videruntmiseriam hominum & plagam crudelem, quid fecerunt, ostendit propheta, dicens. Angeli pacis amarè flebant. Qui enim fidelius quæ ad pacem sunt quærant, quam angeli pacis? Sanè ex de liberatione communi ascendit veritas ad constitutum diem, sed ascendit vsque ad nubes, necdum planè lucida, sed subobscura, & obnubilata adhuc zelo indignationis. Medius autem pater luminum residebat, & vtraque pro parte sua, quod habebat vtilius loquebatur. Ait misericordia. Eget miseratione anima rationalis, quoniam facta est misera, & miserabilis valdè. Venit tempus miserendi eius, quia iam præterit tempus. Econtra veritas inquit, Oportet impleri sermonem, quem locutus es domine. Totus moriatur Adam necesse est cum omnibus qui in eo erant, qua die vetitum pomum in præuaricatione gustauit. Vt quid ergo, tunc inquit misericordia, vt quid me genuisti pater citius perituram. Scit enim ipsa veritas, quia misericordia tua perit, si non aliquando misereris. Similiter autem & illa econtrario loquebatur, dicens. Quis enim nesciat quòd si prædictam sententiam mortis præuaricator euaserit, quod non permanebit in æternum, domine, veritas tua; Tũc ergo vnus de cherubin, dicit istas ad regem Salomonem esse mittendas, quoniam filio datum est omne iudicium. Et in eius conspectu misericordia, & veritas obuiauerunt sibi, eadem quæ supra diximus verba quærimonię repetentes. Fateor, inquit veritas, zelum bonum habere misericordiam, sed non secundum scientiam. Nam potius præuaricatori, quàm sorori indicat esse parcendum. At inquit misericordia. Tu veritas neutri parcis, sed tanta indignatione sæuis in præuaricatorem, vt inuoluas pariter & sororem. Quid enim mali merui? Si quid habes aduersum me, dicito mihi? Sin autem, cur me persequeris? Grandis controuersia, fratres, & intricata nimium videbatur disceptatio. Non videbatur quomodo simul misericordia, & veritas possent concordari. Cumque adiiceret veritas, in ipsum quoque iudicem partis suæ iniuriam retorqueri, dicens. Cauẽdum omnimo, ne fieret irritum verbum patris, ne sermo viuus, & efficax qualibet occasione euacuaretur, parcite quæso ait pax, parcite verbis huiusmodi, non nos altercatio talis decet. Inhonesta est enim virtutum contentio. Porro tunc iudex se inclinans digito scribebat in terra. Erant autem verba scripturę, quæ pax ipsa legit in auribus omnium. Hæc dicit, perij si non Adam moriatur. Hęc dicit, perij, si non misericordiam consequatur. Fiat mors bona, & habebit vtraque, quod petit. Si quidẽ fieri potest quod vtraque petit, scilicet vt moriatur, & misericordiã consequatur. Sed illud quomodo fiet, inquam. Mors enim crudelissima, & amarissima, & ipso horrenda auditu, qua ratione bona poterunt fieri. At ille, Mors inquit peccatorum pessima, sed pretiosa potest fieri mors sanctorum, an non pretiosa erit, si fuerit vitę ianua; portat glorię, Preciosa inquiunt. Sed quomodo fiet istud? Fieri inquit potest, si ex charitate moriatur quis, qui morti debeat nihil. Neque enim detinere poterit mors innoxium, sed forabitur (sicut scriptum est,) maxilla Leuiathan, & destruetur paries medius, soluetur chaos magnum, quod inter mortem vitámque situatum est. Nimirum charitas fortis vt mors, immo ipsa fortior morte, si fortis illius intrauerit atrium, alligabit eum, & diripiet vasa eius, sed & ipso

Scriptura-rum concordia.

Gilberti.

Bernard. Veritas & iustitia comtẽnebant tum pacẽ & misericordia

ipso transitu suo ponet profundum maris viam. vt transeant liberati. Sonus visus est seruo, vt potefidelis, & dignus omni acceptione. Sed vbi poterit ille inuocens inueniri, qui mori velit, nõex debito, non ex malo merito suo, sed ex beneplaci
Iob. 40. to suo, cum nemo mundus sit à sorde; Sed & misericordia cælum omne perlustrat, & in angelis quo que ne dixetim prauitatem, minorem tamen repe rir charitatem. Redeunt ergo ad constitutam diem misericordia, & veritas anxié plurimum, non inue nientes, quod desiderabant. Tunc verò pax seorsũ consolans eas. Vos inquit nescitis quicquam nec
Ioan. 11. cogitatis. Non est, qui faciat bonum, non est vs-
Psal. 5. que ad vnum. Qui consilium dedit, ferat auxiliũ Intellexit rex quid pax loqueretur, & ait, Pœnitet
Gen. 6. Zach. 9. me fecisse hominem. Tunc ergo dixit. Ecce venio. Et accersito Gabriele, vade inquit dic filiæ Sion. Ecce rex tuus venit tibi. Festinauit ille & ait. Adorna thalamum tuũ, Sion, & suscipe regẽ. Porro venturum regem misericordia, & veritas præ
Psal. 88. uenerunt, sicut scriptum est. Misericordia, & veritas præcedent faciem tuam. Iustitia thronum præparabat, sicut scriptum est. Iustitia, & Iudicium
Psal. 88. præparatio sedis. Pax cum rege venit, sicut scriptũ est. Pax erit in terra nostra cum venerit. Inde est
Luc. 2. quòd nato domino angelorum chorus canebat, dicens. Gloria in altissimis Deo &c. *Et tunc iustitia & pax osculatæ sunt*, quæ non modicè prius videbantur distare.

1455

Veritas de terra orta est & iustitia, de cœlo prospexit.

Hic consequenter ponit Christi natiuitatem, Vbi aduertendum, quòd nomine terræ propriè virgo Maria designatur, eo quia sicut terra sine maris commixtione, fructum suum profert, sic & virgo Maria sine virili semine protulit benedictũ fructum ventris suis Iesum. Qualiter autem nomine terræ beata Maria intelligitur. vide supra versiculo 1040. Vnde de isto ortu ex terra dicitur. Ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti, id est de virgine non fęcundata semine virili. Dicat ergo. *Veritas de terra orta est*, illa
Ioã. 14. inquã veritas, quæ nec falli, nec fallere potest, quæ de seipsa ait. Ego sum via, veritas, & vita. *De terra orta est*, id est de virgine Maria nata. Et, siquæras causam istius natiuitatis respondet. *Et iustitia de cœlo prospexit.* Et pro quia, scilicet, quia iustitia de cœlo prospexit super filios hominum, ideo veritas. de terra orta est. Sed quæ iustitia? Sciendum ergo quod talis ac tanta est diuinia iustitia, quod peccatum impunitum. & sine satisfactione dimittere non potest. Solus autem filius incarnatus pro nostris peccatis satisfacere poterat, vt dictum fuit supra versiculo 431. & 663. *Iustitia ergo de cœlo prospexit*, quia volens Deus peccata hominibus dimitere? oportuit iustitiam seruare, vt. s. pro peccato debita satisfactio fieret, quæ fieri non poterat, nisi per veritatem ortam de terra. Et ideo veritas de terra orta est, quia iustitia de cœlo prospexit.

1456

Etenim dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.

Tertia dicitur virgo Maria Esa. 53.

Satisfecit Christus pro peccatis nostris.

Hic ostendit, quomodo fuit possibile, quòd veritas increata de terra nascererur. Et dicit quòd fuit sola Dei gratia, nullis nostris meritis exigentibus, dicens. *Etenim dominus dabit benignitatem.* Secundum enim grammaticos benignus deriuatur ab igne, & benè, & dicitur benignus quasi bono igne ignitus. vnde hæc benignitas, atis. Et est benignitas virtus spontè ad benefaciẽdum exposita lenis, blanda, dulcis alloquio, & sua cunctos inuitans dulcedine. Quid est ergo benignitas Dei, nisi sua bonitas exposita lætanter omnibus gratis benefacere? Dedit ergo dominus benignitatem, quando mera sua bonitate absque nostris meritis gratia vterum virginis Mariæ impleuit, non solum ad sanctificationem mentis, sed etiam ad fœcundationem ventris: quia virtute spiritus sancti concepit. Et ideo benignitate à Deo virgini data. *& terra nostra dedit fructum suum illum* scilicet fructum, de quo Elizabet ipsi virgini dixit. Lucæ. 1. Benedictus fructus ventris tui. Hic autem potest notare, quod benignitas Dei multa bona facit vide supra versiculo. 1108.

Benignitas quid est.

Iustitia ante eum ambulabit & ponet in via gressus suos. 1457

Hic finaliter concludit huius benedictę natiuitatis vtilitatem: Vbi nota quod per iustitiam intelligitur virtus pœnitentiæ, eo quòd per istam iustè peccatum punitur. Vnde hic ait gl. Iustitia hominis est, vt puniat se malum, & faciat bonum. Qui enim peccata sua odit, iam incipit similis esse Deo, quia illa odit, quæ Deus, & sic iustus efficitur. Fac ergo te similem Deo, & para ei viam per pœnitentiam: & confessionem peccatorum. Vnde de pœnitentia sub nomine iustitiæ dicitur Eccle. 18. Ante iudicium para iustitiam. Quod dicit, quia iustitia pœnitentię solum ante iudicium habet locum. Quid est ergo iustitia ante eum ambulabit nisi quod pœnitentia ibit coram illo; quia ad hoc solum venit, vt homines ad pœnitentiam induceret. Vnde & predicationem suam ab ista iustitia pœnitentię incæpit. dicens, Pœnitentiam agite, apropinquabit enim &c. Hæc enim iustitia pœnitentię coram eo ambulat, quia simul cum eo est orta. Esa. 45. Aperiatur terra, & germinet saluatorem, & iustitia oriatur simul. Alij autem nomine iustitię intelligunt Iohannem Baptistam, qui dicitur iustitia, eo quod prædicauit pœnitentiam, per quam sit Deo iustitia de offensis. Propter quod de ipso dicebat saluator. Venit ad vos Ioannes in via penitentię iustitiæ. Ist quia non solum iustitiam pœnitentię prędicauit, sed etiam tenuit in asperitate vestitus & parcitate victus, vt dicitur Matth. 3. Ioannes habebat vestimentum de pillis camelorum & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca eius erat locustę, & mel siluestre. Sic ergo iustitia ante eum, ambulabit, quia Ioannes præcursor eius fuit. Sic enim ipsi statim nato dixit pater. Tu, puer, propheta altissimi vocaberis, prębis enim ante faciem domini parare vias eius. Sequitur. *Et ponet in via gressus suos.* Si iustitia accipiatur pro pœnitentia, Christus in hac via iustitię posuit gressus suos, quia non solum pœnitentiam prędicauit, sed etiam operibus fecit ieiunando, famescendo itinerando & alios labores corporales tollerando Si autem accipiatur iustitia pro

Iustitia dicitur pœnitentia.

Matt. 3.

Iustitia dicitur Ioannes baptista.

Matt. 11.

Lucæ. 1.

Ambulare pœnitẽtiæ Christi.

Ioan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioanne Baptista, eandem habet sententiam, scilicet, quod in via quam Ioannes prædicabat, scilicet pœnitentiæ Christus posuit gressus suos, quia cæpit primò facere, postea docere. Act. 1. Per hoc vult psalmista ostendere vtilitatem natiuitatis, quia docuit nos viam iustitiæ, per quam efficimur cælestes. Et hæc illa via iustitiæ, per quam debemus post Christum ambulare, quam Ioannes Baptista præcursor Christi venit præparare ante faciem suam. Lucæ. 1. Preibis enim ante faciem domini parare vias eius. Ista est via, per quam Christus pro nobis ambulauit, dum in mortali corpore vixit. Vnde Matt. 14. dicitur. Venit Iesus ad eos ambulans supra mare. Per mare amaritudinem intellige laboris, & pœnitentiæ. Quid enim fuit Christi per mundum ambulatio, nisi quædam pœnarũ B & aduersitatum in ipsum defluxus? Quoniam cum Nota. Iudæi hanc eius ambulationem ante tempus sibi à patre præfixum vellent terminare per mortem eius, & passionem, ipse adhuc se per aduersa ambulaturum eis prædicens ait. Lucæ. 13. Hodie & cras, & tertia die consummor; veruntamẽ oportet me hodie, & cras & sequenti die ambulare quasi dicat secundum Theophilum. Quid de morte mea cogitatis? ecce fiet post modicum: interim autem multa aduersa passurus sum à vobis. Per hoc autem quod dicit, hodie, & cras, & sequenti die oportet me ambulare, multos significat dies. Et ad hanc ambulationem ipse nos inuitat, dicens, Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. C

PSALMVS LXXXV.

INclina, domine, aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops, & pauper sum ego.

Hic psalmus hunc habet titulum, *Oratio Dauid* Secundum doctores Dauid fecit istum psalmum cum persecutus esset à Saule, petens à Deo à dicta persecutione liberari. Et quia in isto psalm. à Deo præcisè petit iusta, quæ Deum facere decet, ideo iste psalmus propriè dicitur oratio. Nam secundum Damas. Oratio est postulatio decentium à Deo. Patet ergo sensus tituli quò ad literam. Psalmus ergo iste quò ad literam habet duas partes, quia Dauid ostendit primo suę orationis decentiam, secundò explicat suæ orationis formam, ibi, *Dedne me domine*, Prima pars diuiditur in partis duas: quia Dauid volens ostendere suæ oratio nis decentiam, ostendit quòd est decens, primò ex parte sui orantis, secundò ex parte Dei orati, ibi. *Quoniam tu domine* &c. vt Nicolaus. Quantum verò ad sensum propheticum, hic Dauid loquitur in persona Christi. Vnde iste psalmus est oratio ipsius Christi. Hic enim Christus Dei filius, & hominis vnus Deus cum patre, vnus homo cum hominibus patrem orat in forma serui, qui à no- E bis oratur, vt Deus, & in forma Dei. Et nota, quòd Orat Christus. Christus orat pro nobis, orat in nobis, oratur à nobis, orat pro nobis vt sacerdos, orat in nobis vt caput in membris, oratur à nobis, vt Deus noster. Orabat autem Christus, non pro se tamen: quia in quãtũ Deus omnipotẽs erat, nulli' egẽs adiutorio, inquantũ verò homo, verè, ac pfectissimè beatus & getatus erat. Sed orabat pnobis. s. vt sua oratione nos ptegeret, & nos orare doceret. Sicut ipse fleuit Lazarũ mortuũ, nõ pp̃ sua necessitate, sed, vt doceret habere charitatẽ. Vnde Au. super illo verbo Ioan. 17. Subleuatis Iesus in cœlũ oculis &c. dicit. Poterat aũt dominus Iesus in forma serui (si hoc opus esset) orare silẽtio, sed ita se patri exhibere voluit precatorẽ vt meminisset se nostrũ esse doctorẽ. Proinde non solũ ad ipsos sermocinatio, sed etiã pro ipsis ad patrem oratio discipulorũ est ędificatio profectò & nostrum, qui fueramus conscripta lecturi &c. Est ergo sensus tituli talis. *Oratio Dauid*, i. oratio ista attribuitur ipsi Dauid. i. ipsi Christo qui per Dauid figuratur. intentio totius psalm. est nos ad orandum indu ere. diuiditur autem psal. iste in duas partes, quia Christus patrẽ orat, primò pro nostra protectione, secũdo pro sua resurrectione ibi *Deus iniqui insurrexerũt*. Prima diuiditur in p tes tres, quia Christus orãdo, primò ostendit orãdi necessitatẽ secundò Dei ostendit pietatem, ibi. *Quoniam tu domine* tertiò explicat suã voluntatem, ibi. *Deduc me*. Quãtum ad primum notandũ quod quilibet orãs tria debet habere. secundũ quæ ista pars diuiditur in tres, quę Christus in persona suorũ loquẽs se ostendit habere, primò humilitatẽ, secũdo puritatẽ, ibi, *Custodi animã'* tertio spẽ, & fidelitatẽ, ibi, *Miserere mei*. Quãtum ad primum ostẽdit Christus orandi necessitatẽ & humilitatẽ, dicens. *Inclina domine aurem tuam*. Sicut enim corporaliter inclinare aurem alicui indicat illum cui inclinat bassum esse, & paruum respectu sui, sic & spiritualiter C inclinare aurem alteri indicat illum esse humilem. Vnde gl. *Inclina domine aurem tuam*. s. mihi infimo & humili quia nõ superbo appropinquat Deus. Quid est aũt auris Dei nisi eius clemẽtia? Quãdo. n. diuina pietas nostra orationes exaudit tũc nobis aures inclinare dicitur Psal. 16. Inclina aurem tuã mihi & exaudi verba mea. Et nota quod quicunque vult domini tibi aures inclinare, & ipse debet aures suas diuinis pręceptis aperire: quoniam vt dicitur Prouerb. 28. Qui declinat aures suas ne audiat, legem, oratio eius erit execrabilis. Sed multi sunt qui ad modum aspidis ob turãt aures suas, ne Dei præcepta audiãt. De quibus ait Gualfredus super illo verbo. Apoc. 2. qui habet aures audiendi audiat quid spiritus dicat &c. dicens. Infœlix nimium D aspis surda aurem inferiorem terræ imprimens. vt auscultat quid appetat caro, quid suggerat mundus superiorem vero aurem obturans cauda, ne quid velit, quidve præcipiat spiritus, audiat, diffidens à superno iudice bonis vel malis remunerationem promissam. Si autem vis tu audiri à Deo & tu Deum audi vt dicere possis, illud Esa. 50. Dominus Deus apperuit mihi aurem, ego autem non contradico retrorsum non abij, &c. Sequitur, *Quoniam inops & pauper sum ego*. Hic enim ostendit suam necessitatem. Differentia est inter inopem, & pauperem: secundum enim grammaticos ops, is. idem est, quod diues & opulentus & componitur cum in, quod est sine, & dicitur inops, id est sine diuitiis, & terrenis facultatibus. Vnde inops dicitur propriè qui nihil habet, qui nec sibi sufficere potest, nec aliis elargiri. Pauper autem dicitur, qui licet aliis nihil elargiri possit, tamen sibi sufficit. Dicit ergo Christus in persona suorum electorum se pauperem & inopem. Per pauperem ergo intelligit Iudæos, qui licet legem, & prophetas haberẽt, quibus ad cultum vnius veri Dei ducebantur quod eis sufficiens erat

Aures cobedientiæ.

Pauper. inops.

hoc

hoc tamen elargiri aliis habebant, quia secundum A legem alias gentes abominabantur, nec aliis nationibus conuersabantur: per inopem verò intelligit gentiles qui nec legem, nec prophetas habebant, & ita nec sibi nec aliis sufficiebant. Et pro istis orat Christus, quia & in Iudæis & in gentibus habebat aliquos electos ad fidem conuertendos. Vnde nunc surgit ad orãdum pro ipsis. psalm. 11. Propter miseriam inopum & gentium pauperum, nec exurgam, dicit dominus.

1459. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum Deus meus, sperantem in te.

Hic Christus suam suorumque indicat puritatem, dicens. *Custodi animam meam quoniam sanctus sum*. Vbi aduertendum quòd aliter Christus sanctus est secundum caput, aliter secundum corpus, quod est ecclesia. Nam secundm caput Christus est sanctus sanctificans, secundum verò corpus est sanctus sanctificatus, quia eius fideles sancti sunt in baptismo, scilicet sanctificati ab eo, quibus ipse Leuit. 19. & 20. ait. Estote sancti, quoniam ego sanctus sum. Totus itaque Christus sanctus est, & vnus sanctus, sed aliter secundum caput, aliter secundum membra. Vnde nota quòd secũdum omnem modum sanctiatis Sanctus quis dicitur multipliciter Sanctus dicitur Christus. Christus verè dicitur sanctus. Sanctus enim quis quatuor modis. Sanctus enim quandoque dicitur à puritatis innocentia. A diuinæ legis sapientia. A martyrio sanguinis & patientia. A gratum faciente gratia. Primò sanctus dicitur à puritate & ininocentia. Sanctus enim dicitur quasi sine terra, quia scilicet sine terrenis cogitationib. & peccatis. Et sic sanctus idem est quòd mundus & innocens & purus. Et sic accipit scriptura Eze. 44. Docebunt inquit quid sit inter sanctum & pollutũ. Et sic sanctus dici 1. Petr. 2. tur quinque est sine peccato, vt ritè baptizatus, ritè pœnitens. Cum igitur Christus præ omnibus aliis fuerit innocens & sinepeccato, quia non fecit peccatum nec inuentus est dolus in ore eius ideo ipse per excellentiam sanctus dicitur psalmus 4. Mirificauit dominus sanctum suum. Secundo modo dicitur sanctus à diuinæ legis sapientia. Nam ff. de legi bus lex est secundum grammaticos sanctus dicitur à sancio. D is. quòd idem est quòd statuere, pręcipere, ordinare. Et quia lex diuina statuit præcipit & ordinat, ideo ipsa sanctio sancta vocatur, quinimò etiam & lex imperatoris, sanctio sancta dicitur. ff. de legibus. lex est, Si igitur sanctus dicitur à sanctio, & sanctio est lex diuina, sequitur quòd sanctus dicitur à lege diuina. Et sic sanctus dicitur qui in lege diuina est doctus & eruditus. Vnde doctor super quem splendet lex diuina, sanctus Eccles 26. dicitur. Vnde de lege diuina dicitur, quòd est lucerna splendens super candelabrum sanctum. Sed E isto modo quis sanctior Christo, qui non solum in lege domini doctus, sed ipse etiam omnia sapit quę Deus? lib. 3. dist. 13. Quinimò ipse lator fuit nouæ legis, cui similis nullus fuit. Iob. 36. Nullus ei similis in legislatoribus. In isto enim sancto locutus est dominus, quia omnia ei reuelauit. psalm. 56. Deus locutus est in sancto suo. Tertiò dicitur sanctus à martyrio sanguinis. Vnde sanctus quasi sanguine tinctus. Hoc ideo, quia secundum veteres patres nihil sanctum dicebatur, nisi quòd sanguine hostiæ esset consecratum vel respersum. Vnde illi qui volebant purificari, sanguine hostię aspergebantur, vnde postea sancti dicebantur, quasi sanguine tincti. Sed isto modo, quis sanctior Christo, qui voluntariè pro nobis proprio sanguine fuit tinctus, vt nos mundaret à crimine? Ideo de ipso dicitur. Non est sanctus, vt est domi Apoc. 3 nus. Quartò dicitur sanctus à diuina gratia gra- 1. Reg. 2 tum faciente. Sapient. 4. Gratia Dei in sanctos ius, & respectus in electos illius, Et isto modo ille sanctior est, qui maiorem Dei gratiam habet. Sed quis sit sanctior Christo, cui non est datus spiritus ad mensuram, de cuius plenitudine accipimus gratiam pro gratia? Vnde & sanctus ante- Ioan. 1. quam conceptus ab angelo fuit vocatus. Quod Lucæ. 1. B Hebræ. 7. enim nascetur ex te sanctum &c. Quibus consideratis, de Christo dicit Apostolus, Talis decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, inocens &c. Fideles verò eius ab ipso electi & prædestinati, sancti dicuntur per imitationem & participationem sanctitatis modis prædictis, quis vno modo, & quis alio, ad Ephes. 1. Elegit nos vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Dicat ergo Christus pro se & suis patri. *Custodi animam meam quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum*. Vocat se Christus seruum, quia humiliauit semet philip. 2. ipsum formam serui accipiens. *Deus meus sperantem in te*. Sed qualiter spes fuit in Christo, cum esset beatus? vide supra ver. 298. 436. C

Miserere mei domine, quoniam ad te clamaui tota die, lætifica animã serui tui, quoniam ad te domine animam meam leuaui. 1460.

Hic consequenter ostendit Christus se habere orando constantem perseuerantiam. Oratio enim debet esse perseuerans & continua, sicut ostendit Orat i nis perseuerãtia. Christus parabolicè dicens de illo qui ab amico Lucæ. 11. tres panes postulabat. dicens. Si perseueraueris ille pulsans, dabit illi, quotquot habebit necessarios. Et ideo docet apostolus omnes perseuerantiam, dicens. Sine intermissione orate. Sic & Christus orationem suam ostendit habere perseueran- 1. Thess. 5. tiam, dicens. *Ad te clamaui tota die*. perseuerantia enim in omni bono est necessaria, quia vt ait Bernard. super dicta verba Christi. Lucæ 11. Sola per Bernar seuerantia præbet gloriam & coronam virtutibus. Prorsus absque perseuerantia neque qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, neque laudem fortitudo. Denique non qui inceperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Hanc perseuerantiam in sua oratione Christus ostendit, dicens. *Miserere mei domine quoniam ad te clamaui tota die*. id est quotidie. Sed dices. Quomodo oratio debet esse continua, cum Christus dicat. Orantes E Matth. 6. nolite multum loqui. Ad hoc ibidem respondet Chrysostomus, dicens. Dissuadet hic inanem lo- Oratio per quid est. cutionem in orando, puta cum non petimus decentia à Deo, vt potentatus & glorias, & inimi- Homi. 19 cos superare, & superabundantiam præmiorum. Iubet ergo hic non longas, orationes facere Longas autem dico, nõ tempore, sed multitudine eorũ quæ petuntur, perseuerare quippe oportet quæ sunt vtilia poscentes in oratione quib, ait apostolus orationi instantes. Nõ tamẽ iubet decẽ millium

Universidad de Deusto
Biblioteca

versum orationem componere, eósque sic enunciare. Ad hoc etiam clarius respondet glo. super illo verbo, 1. Thessa. 5. Sine intermissione orate dicens. Sinei ntermissione orate. i. semper iustè viue, te, & æterna desiderate. Iustus enim nunquâ desinit orare, nisi desinat iustus esse, semper orat qui semper benè agit, Ipsum enim desiderium bonum oratio est. Et si continuum est desiderium, continua est oratio. Hoc habere se Christus ostendit dicit. *Quoniam ad te clamaui tota die.* Vel aliter tota dies intelligitur dies naturalis integra quæ diē & noctem includit, per diē autem intelligē prosperitatem. per noctē autem aduersitatem. Quid est ergo tota die clamare, nisi tempore vtroque scilicet aduersitatis, & prosperitatis Deum orare & clamare, nō voce sed corde. Sequitur *Letifica animam serui tui.* &c. Anima enim Christi in passione fuit tristis. Mat. 26. Tristis est anima mea vsq; ad mortē. *Quoniā ad te domine animā meā leuaui.* Sed quid est animā ad Deū leuare? Respondet hic glo. dicens. Ascēdis amando Deū, descendis negligēdo. Si negligis stas in terra si diligis Deū, stas in cœlo. Non enim sic leuatur corpus quomodo cor. Corpus leuatur mutatione loci, cor leuatur mutatione voluntatis.

Glossa.

Leuare animam. Glossa.

1461 Quoniá tu, domine, suauis, & mitis es, & multæ misericordiæ tuæ omnibus inuocantibus te.

Hic consequenter vt nos ad orandum inducat, ostendit Dei pietatē. Et duo facit, quia circa nostras orationes ostendit, primò Dei clementiā ad audiendū, secundò Dei potentiam ad perficiendum, ibi. *Non est similis tui.* Ostendit Deum clemētem circa orationes nostras in tribus. primò quia ipsas audit humiliter, secundò quia ipsas percipit cordialiter, ibi. *Auribus* tertiò quia ipsas præuenit paternaliter, ibi, *in die.* Quantum ad primum sciē dū, quod aliud est mitis, aliud suauis. Quis enim potest esse mitis, & non suauis? Nā secundum grāmaticos, suauis dicitur & sueo, es, & est idem quod dulcis, & mollis, eo φ assueta solent esse non aspera, sed mollia, vel mitiat. Et sic suauitas magis stat in effectu, sed mititas magis stat in affectu, quia mitis est qui æquanimiter aduersa tolerat. Et sic quis potest esse exterius alteri suauis, sed in seipso mitis non erit. Deus autem dicitur mitis, quia nulla iniuria in seipso agitatur. Dicitur & suauis, quia omnibus ad se accedentibus dulcem & benignum se præbet, Vnde psal. 33. Gustate, & videte quoniam suauis est dominus. Et aduerte, φ mititas idē est φ mansuetudo. Māsuetudo autem est virtus mediās inter defectū, & superabundātiam irę qua quis alterius vindictam quæric. Aliqui enim sunt qui in petendo vindictam iniuriarum, superabundant vt iracundi, qui vehementer omnis iniuriæ vindictam desiderāt. Quidam autem sunt inirascibiles, omnem iniuriā dissimulantes, quorum vtrunq; vitiosum est, quia est contra ordinem rationis. Inter ista duo extrema vitiosa oportet dare aliquam virtutem mediam reprimentem superabundantiam, & moderantem defectum, sicut inter audaciam, & timorem fortitudo tenet medium, & inter auaritiam, & prodigalitatem datur libreatis. Tale autem medium est mansuetudo, siue mititas, quæ est medium inter iram, per quam cupimus omnem vindictam, & iirascibilitatem per quam nullam volumus puniri. Ille ergo proprie mitis est, qui non superabundat de omnibus cupiens vindictam, nec deficit quin loco & tempore (prout ratio dictat) mala velit puniri. Omnia ista sententialiter habentur 4. ethi. Ad propositum ergo Deus dicitur mansuetus, & mitis quia & peccata non punit ad condignum, nec etiam peccata impunita dimittit. Suauis autem, quia omnibus ad se reuertentibus dulcedinē suæ misericordiæ prestat. Vnde & psalmista ostendens φ in vindicando tenet medium, nō habens superabundātiam, neq; defectum, dicit. Memoriam abundātię suauitatis tuæ eructabunt. Et sic excludit superabundantiam. Et iustitia tua exultabunt. Et sic excludit defectum. Sed quia virtus mititais magis accedit ad non vindicandum, quam ad vindicādū & magis accedit ad misericordiam, quā ad iustitiā ideo subdit. *Et multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.* Quomodo autem misericordia cadit in Deo. vide supra vers. 55. & 103. & 484. & 782.

Mitis. Suauis.

Psalm. 144.

1462 Auribus percipe, domine, orationem meam, & intende voci deprecationis meę.

Hic ostendit, quòd orationes nostras Deus percepit cordialiter: vbi aduertendum, quòd capio, pis, componitur cum per, & fit percipio, pis, quod iidem est, quod perfectè capere: & intelligere, vt dictum fuit supra vers. 788. Per aures autem intelligit perfectam cordis intelligentiā. Et sic auribus percipere, nihil aliud est, quā in corde perfectè aliquid capere profundè. Et sic Deus orationē nostram auribus percipit, quādo ipsam recipiēs perficit, & exaudit. Dicat ergo Christus patri. *Auribus percipe domine, orationem meam.* i. percipies. Quod ideo in persona Christi dicit psalmista, quia præuidit quod omnis Christi oratio esset exaudita. Propter quod & Christus orās, ait pater ego sciebam quia semper me audis. Qualiter autem omnis Christi oratio fuerit exaudita, & qualiter nō, vide suprà vers. 190. & 292. Sequitur. *Intende voci deprecationis meæ.* Vbi aduerte, φ intendere quandoque idem est, quod augere, quandoq; idem, φ considerare, & dirigere. Et sic Deum nobis intendere idem est, quod Deum nobis considerando dirigere, vide suprà vers. 876. Quomodo autem oratio differt à deprecatione. vide suprà vers. 62. & 185. & 648. Aduerte etiam quòd omnis Christi oratio fuit exaudita, & aliter quam orationes iustorum, quia omnis Christi oratio fuit exaudita quātum ad votum, & vtilitatem, orationes autem iustorum licet exaudiantur quo ad vtilitatem nō tamen omnes quo ad votum, vide suprà vers. 406.

Percipere auribus

Ioan. 11.

Intēdere

1463 In die tribulationis meę clamaui ad te, quia exaudisti me.

Hic ostendit quòd Deus præuenit orationes nostras. Deus enim orationes iustorum ante exaudit, quàm fiant, quia ab æterno illas exaudiuit, qui præuidit illas exaudiendas. Et quia sunt exaudiendæ ideo illis inspirat affectum orandi. Et hoc est quod hic ait Christus. *Ego clamaui ad te.* Et quare, subdit causam. *Quia tu exaudisti me.* Sancti ergo exaudiuntur antequam orent, & hæc est gratia præueniens. Exaudiuntur etiam, postquam orauerint, & hæc gratia subsequens. De hoc vide suprà versiculo 190. Sed quid hic est dies tribulationis? Ad hoc dicit glo. quòd dies tribulationis est totum tempus vitæ præsentis, in qua circundamur tribulationibus: sed dies lætitiæ erit in vita beata, de quo psalm. octogesimo octauo. Melior est dies vna in atriis tuis super millia. Et in toto isto die tribulationis Christus orat ad patrem vel in se vel in suis. Vel dies tribulationis Christi intelligitur tempus suę passionis, in quo singulariter ad patrem orauit multipliciter: vide suprà versiculo 268. & 292.

Orationi præuentor à Deo.

1464 Non est similis tui in diis, domine, & non est secundum opera tua.

Hic ostendit circa orationes nostras Dei potentiam, quia non est pius ad exaudiendum, sed etiam potens ad perficiendum. Et primò ostendit diuinam potentiam, secundò effectum diuinę potentię, ibi. *Omnes gentes.* Quantum ad primum sciendum, quòd quamuis Deus accipiatur multipliciter, & sic plures sint dij, vt dictum est supra versiculo 774. & 809. tamen quocunque modo Deus accipiatur: non est qui similis sit Deo vero in essentia: quia æternus, in operatione, quia omnipotens. Vnde ista possunt esse verba Christi ad patrem, vel ecclesię ad Christum, & vtroque modo sunt vera, vide supra versicul. 832. Sed hic est dubium, quomodo nullus Deus sit similis Deo. Cum enim sancti dij dicantur, & omnes sancti sint Deo similes dicente apostolo. 1. Ioan. 3. quòd cum apparuerit, similes ei erimus. Quomodo ergo nunc dicit Christus patri vel ecclesia Christo, *Non est similis tui in diis, domine?* Istam quęstionem tractat Gregorius super illo verbo Iob 28. Non adęquabitur ei aurum, dicens. Ad hoc enim sancti omnes ad illa æterna gaudia perueniunt, vt Deo similes esse possint, sicut scriptum est. Cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum, sicuti est. Cùm tamen psalmista dicat. *Non est similis tui in diis, Domine.* Vnde ergo ei similes erimus, vnde non similes, nisi quia huic sapientiæ, & similes erunt ad imaginem; & tamen non erunt similes ad æqualitatem? Aspiciendo quippe æternitatem Dei, fit eis vt æterni hi sint, vt dum visionis eius donum percipiunt, ex beatitudinis perfectione imitantur, quod vident. Et similes ergo sunt, qui beati fiunt, & tamen creatori similes non sunt, quia creatura sunt. Et habent itaq; quandam Dei similitudinem, quia non habent finem, & tamen incircunscripti spiritus æqualitatem non habent, quia circunscripti sunt. Sancti ergo quanta libet claritate, & perspicuitate fulgeant, Deo similes non sunt. Quia aliud est homines in Deo esse sapientes, atque aliud hominem esse sapientiam Dei. Et hinc est (vt ait Greg.) quòd sancti viri licet se iustos possint dicere, non tamen se Deo similes dicere possunt: quia ipse solus essentialiter æternus bonus & omnipotens est. psalm. 96. Tu solus altissimus super omnem terram. Vnde 2. Paralip. 6. dicitur. Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cœlo, & in terra.

Quæstio. Similis Deo qualiter quis dicitur & qualiter non.

Greg. 18. mor. c. 31.

1. Ioan. 3.

Similis nullus est Christo.

Greg. 11. mo. cap. 10

1465 Omnes gentes, quascunque feci-

sti, venient, & adorabunt coram te, domine, & glorificabunt nomen tuum.

Hic ostendit effectum diuinę potentię. Et hoc in duobus, primò in permutatione cordium, secundò in operatione mirabilium, ibi. *Quoniam magnus.* Quantum ad primum sciendum, quòd sicut nihil tantum est in potestate hominis sicut voluntas, id est, actus voluntatis, quia voluntas nostra est essentialiter libera, & cogi ad actum suum non potest, sic signum infinitę potestatis voluntatem hominis ad libitum subito mutare potest de vno ad oppositum eius. Et talis est diuina potestas: quę quando vult, subitò voluntatem immutat, de persecutore facit defensorem, de blasphemato-re prędicatorem, & de inimico facit amicum, vt patuit in Paulo, dum actualiter esset in Christi persecutione, cuius voluntatem subitò Deus mutauit. Et hoc non solum per seipsum Deus facit, sed etiam per suos fideles. Nonne per apostolos suos totum mundum permutauit, vt, relictis idolis, Deū verum colerent, & in quam breui spacio temporis? Et hoc preuidens psalmista, hic Deo dicit. *Omnes gentes, quascunque feceris, venient,* scilicet per fidē passibus mentis. *Et adorabunt coram te, domine.* Vnde hic ait glo. *Omnes gentes, quascunque feceris, venient,* id est omnes mutabuntur à suo cultu ad cultum. Et dicit omnes gentes, quas feceris. quasi dicat. Si est gens, quam non fecit Deus, illa non adorabit. Sed quia nulla est, quam non fecerit Deus, quia fontem omnium gentium, scilicet Adam, & Euam fecit, vnde propagatę sunt omnes gentes, sequitur ergo quòd omnes conuertentur ad finem. Et per hęc verba annunciat psalmista ecclesiam vbique diffusam, quod modo impletum est. Et aduerte quòd hic signum vniuersale accipitur pro generibus singulorum non pro singulis generum. Quid autem sit adoratio. vide supra versicul. 320. Sequitur. *Et glorificabunt nomen tuum.* Sed cum glorificare sit idem, quòd gloriosum facere: quomodo cratura potest glorificare Deum, quem non potest facere gloriosum? Sed aliquando accipitur facere pro manifestare. *Et glorificabunt nomen tuum* i. prædicabunt nomen tuum. i. quia nominabilis es. Sic enim hodie gentes conuersæ nomen domini glorificant, & ostendunt gloriosum, dum pro ipso dignum ducunt omne genus tormentorum & mortem subire. Vnde & matyribus ait apostolus. Glorificate, & portate Deum in corpore vestro.

Potestas Dei.

Gentium conuersio

1. Corin. 6

1466 Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.

Hic ostendit diuinam potentiam in mirabilium operatione. Tot enim & talia mirabilia operatur Deus, quot à nobis scrutari non possunt, vt ostensum est supra vers. 1182. Vnde illa plus stupendo, & tacendo laudamus quam loquendo, vt ostendit Greg. dicens, Diuinæ fortitudinis facta tunc verius explicamus, cum nos illa explicare non possumus, cum se cognoscimus, tunc facundius loquitur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe mirabilia Dei deficit intellectus noster quam sufficienter exerceat linguam suam, vt quæ comprehendere idoneè non valet, hæc idoneè mutus laudet.

Greg. 9. mo ca. 20. Mirabilia Dei loqui non possumus nec intelligere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.150. Vnde benè per psalmistam dicitur. Laudate eum in virtutibus eius. Laudate qui se succumbere in laudis eius explectione considerat. Vnde meritò Iob dicit. Qui facit magna mirabilia, & inscrutabilia, & quorum non est numerus. Magna videlicet virtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia mutiplicitate. Si autem ad Christum ista verba referantur, tunc est sensus quòd Christus in sua incarnatione operatus est mirabilia, implendo scripturas de ipso in scriptura permissas. De quibus vide suprà versicu. 1268. Nota ergo quòd Deus faciens mirabilia, mirabilis nobis redditur propter multa. vide versi. 82.

Iob 5.

1467 Deduc me domine in via tuà, & ingrediar in veritate tua, lætetur cor meum vt timeat nomen tuum.

Hic psalmista explicat suam voluntatem, scilicet quid velit orando petere. Et duo facit, quia primò explicat suam orationem, secundò surgit ad gratiarum actionem, ibi. *Confitebor*. Quantum ad primum sciendum, quòd psalmista hic orando petit vt gentes ad Christi fidem conuersæ (de quibus statim ait. Omnes gentes quascunque feciſti &c.) per ipsum Christum deducantur ne cadant à fide. Vnde in persona totius ecclesiæ, dicit. *Deduc me domine &c.* Notandum quòd aliud est duci ad viam, aliud deduci in via. Ducitur ad viam qui errat extra viam: sed deducitur in via, qui iam existens in via adiuuatur ne cadat, vel ne erret à via. Psalmista ergo loquens in persona gentium, iam conuersarum, non petit illas duci ad viam, quia iam sunt in via, sed deduci in via, quæ scilicet via Christus est. Ioan. 14.

Christus nos ducit. Ego sum via, veritas, & vita, scilicet ne errent vel cadant in via, petit deduci per Christum. Et nota, quòd Christus nos ducit ad viam, & nos deducit in via. Primò nos ducit ad viam: quia errantes ducit ad fidem. De hoc vide supra versicu. 1380. Ideo quilibet errans ad ipsum vt ducatur ad viam accedere debet, dicens illud psalm. Erraui sicut ouis quæ periit: quære seruum tuum &c.

Albertus Formica. Dicit Albertus. 8. de animalibus, quòd formica cęcata vadit errando, & sic errando si aliquam aliam apprehenderit, tenet eam strictè, vt per eam ad cauernam suam ducatur, nec facilè permittit eam à se separari. Huius exemplum debemus imitari. Propter quod nobis dicitur. Vade ô piger ad formicam, & considera vias eius &c. Quilibet enim in peccato existens est excœcatus Sapien. secundo. Excœcauit eos malitia eorum. Et ideo per seipsum vadit errando. Primum ergo occurrentem sibi degenere suo comprehendere debet, qui ipsum reducere possit ad locum suum. Christus autem est primus qui sic erranti occurrit, & porrigit manum. Prouerbio. octauo. Qui mane vigilauerit ad me, inueniet me. Sic ergo ipsum apprehendere debemus per orationem deuotã, nec ipsum dimittere donec nos ducat ad viam rectam. Iustum deduxit dominus per vias rectas. Secundò Christus nos deducit in via. Et de hoc nota satis suprà versiculo. 973.

Prouerb. 6.

Sapien. 10.

1468 Confitebor tibi, domine Deus meus in toto corde meo: & glorificabo nomen tuum in æternum.

Hic surgit ad gratiarum actionem, & consequenter harum gratiarum reddit rationem, ibi. *Quia misericordia.* Quantum ad primum ecclesia de gentibus congregata recognoscens gratiam à Deo factam: quia non suis meritis, sed mera gratia de idololatria ad veram fidem est vocata: ad gratiarum actionem consurgit dicens. *Confitebor tibi &c.* Confiteri enim alicui idem est quòd illum laudare & magnificare, siue illi gratias agere. Sic enim Deo gratias agendo ei confitemur.

Psal. 117. Sic enim loquitur psalm. Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Et sic omnis creatura suo modo confitetur domino: quia seruans ordinem & dispositinem sibi à Deo inditam, laudat Deum, excepto malo homine. Sic enim cœlum seruans cursum suum, Domino confitetur. psal. 88. Confitebuntur cœli mirabilia tua: sic & terra, sic & omnis creatura psalm. 144. Confiteantur tibi domine omnia opera tua. Sed homines mali non confitentur in toto corde, sed solum in parte: quia tempore prosperitatis Deum laudant. psalm. 48. Confitebitur tibi cum benefecceris ei, & in tempore aduersitatis plasphemant. Et contra hos dicit ecclesia Deo. *Confitebor tibi in toto corde meo.*

Psalm 88 Psalm. 144.

Balduinus.

Quid enim est toto corde confiteri, nisi ex omni parte cordis gratias agere, id est ex parte aduersitatis & prosperitatis? Vel confiteri toto corde, est totam spem suam in Deo ponere. Confitentur in parte cordis qui non solum in Deo, sed etiam in temporalibus sperant. Toto corde confitetur qui solum Deum propter se diligit & alia propter Deum. Et hoc ostendens Balduinus super illo verbo Deute. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, dicit. Nota quòd amor mundi totum cor nostrum occupat & omnes cellulas eius implet. De toto corde ergo eiiciendus est amor mundi, vt & princeps mundi huius foras eiiciatur, & ingrediatur amor Dei totum cor sibi vendicans, vt totum cor sibi confiteatur. Sed quomodo toto cor de domino possumus confiteri, cum cor nostrum nondum totum sit nostrum, sed alieni diripiant illud dicente psalm. Multiplicatæ sunt iniquitates meæ super caput meũ & cor me ũ dereliquit me. Verũ si nõ quãtum tenemur cõfiteri possumus Deo, saltè quantum corde possumus confiteamur, nec imitemur iniquum debitorem, qui si non sufficit totum soluere quod debet, detrahit soluere quod habet, quasi par culpa sit nihil soluere & non totum soluere. Et hic nota quòd multa iubemur toto corde facere. Primò toto corde Deum diligere. Deute. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Secundò toto corde Deum credere. Actuum. 8. Si ex toto corde credis, licet. Tertiò toto corde Deum sperare. Prouerb. 3. Habe fiduciam in domino ex toto corde, & ne initaris prudentiæ tuæ. Quartò ex toto corde pœnitere. Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro &c. Quintò toto corde ipsum orare. psalmus. 118. Clamaui in toto corde: exaudi me domine. Sextò ex toto corde ipsum laudare, & sibi gratias agere. psal. 9. Confitebor tibi domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Et isto modo nunc loquitur psalmista dicens. *Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum.*

Psal. 39

Cordeto multa facere debemus.

Quia

1469 Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

Misericordia magna est in carnatio Dei.

Hic ostendit causam gratiarum actionis, scilicet beneficia à Deo recepta. Nota quòd misericordia Dei secundum effectum idem est quòd gratia Dei. Illa ergo dicitur magna misericordia in nobis, quę magna est gratia. Sed inter omnes gratias à Deo homini factas illa est magna immò maxima, qua Deus incarnatus hominem assumpsit Deum faciens hominem & hominem Deum, vt ait Magister. lib. 3. dis. 12. Et sic hic psalmista appellat magnã misericordiam, Christi incranationem per quam à peccato liberari de inferno sumus erepti, dicens. *Misericordia tua magna est, super me.* id est, super naturam meam, quam assumpsisti hypostaticè. Vnde & hanc magnam misericordiam Christi incarnationis postulabat psalmista dicens. Miserere mei Deus secundũ magnã misericordiam tuam. Hæc enim magna fuit misericordia, quia per illam nos eripuit ex inferno inferiori. Quis autem sit infernus superior, & quis inferior, imaginatur Aug. super istum passum, quòd habitatio vitæ præsentis, vbi est mutabilitas mortalitas & pœna respectu vitæ cœlestis, est quidam infernus, sed superior respectu inferioris: quia ab hac terrena habitatione itur in infernum inferius, vnde Deus eruit animas misso filio. Etenim propter ista duo inferna missus est Dei filius, ad istum nascendo, ad illum moriendo. Ex illo autem inferno inferiori animas sanctorum patrum eripuit quas postea ascendendo sursum secum adduxit ad cœlum. Et quia hoc totum fuit ex magna misericordia incarnationis, ideo nunc in persona sanctorum patrum loquitur psal. dicens. *Quia misericordia tua magna est super me eruisti animam, &c.* Alij autem imaginantur, quòd in inferno sint distinctæ mansiones suppliciorũ, sicut in paradiso sunt distinctæ mansiones præmiorum. Vnde & diues ille, qui cruciebatur in inferno, leuauit oculos suos ad Abraham, qui cum aliis iustis erat in inferno, sed quasi in ora, & in superiori parte inferni, vbi visus est à diuite, qui erat in inferni parte inferiori, ad quam descendunt damnati, qui plurimum peccauerunt. Sed ab isto inferno inferiori nullus, qui ibi descenderit, liberatur. Sed ideo aliqui liberari ab illo dicuntur: quia à Deo præseruantur, ne eo descendant. Sicut quis dicitur alium à morte liberare, non quia mortuum suscitet, sed quia ipsum præseruat ne mortem incurrat. Alij autem asserunt vnum solum locum esse inferni purgatorij & limbi, qui diuersa nomina habet, non propter diuersa loca, sed propter diuersas pœnas ibi inflictas. Vnde vocatur infernus damnatis perpetuò, purgatorium illis qui ibidem purgantur pœnis adtempus, limbus illis, qui sine visione Dei & pœna sensus detinentur. De hoc vide satis superius versiculo 108. Et secundum istam viam quis de inferno inferiori qui est damnatorum liberatur quando præseruatur, ne ibidem descendat iuxta modum secundæ opinionis. Et istam vltimam opinionem reputo veriorem.

Psal. 50.

Infernus inferior & superior.

1470 Deus iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo.

Hic consequenter Christus orat pro sua resurrectione. Et quia resurrectionem præcedit mors & passio, ideo primò ostendit suam passionem secũdò petit resurrectionem, ibi. *Respice me.* Prima in duas, quia primò ostendit suam passionem, secundo passionis ostendit rationem, ibi. *Et tu domine.* Quantum ad primum agens de passione sua ostendit per quos sit facta, scilicet per Iudęos, qui ipsam tractauerunt. Et isti fuerunt in duplici differentia. Quidam fuerunt potentes. & principales alios inducentes, sicut principes sacerdotum & scribę. Alij autem minus principales, sed corrupti per superiores, sicut fuerunt falsi accusatores & testes. Ab istis ergo incipit Christus, dicens. *Deus, iniqui insurrexerunt super me*, scilicet testes & accusatores iniqui, de quibus superius dixit, insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Vbi nota quòd iniquus plus dicit, quàm peccator, sicut iniquitas plus quàm peccatum. id est apertius malitiam importat. Nam peccatum genus est ad omne vitium, & stat pro paruo vitio siue pro magno, sed iniquitas solũ de graui vitio dicitur. Sic & peccator est omnis malus, sed iniquus dicitur solum peccatis grauioribus irretitus, vt ostendit Greg. dicens, ipso loquendi vsu plus est iniquitas quàm peccatum. Vnde omnis homo liberè se peccatorem fatetur, iniquum verò nonnunquam dici erubescit. Sic ergo notans horum falsorum testium grauitatem, ipsos vocat iniquos, dicens. *Deus iniqui insurrexerunt super me.* scilicet falsè me acusantes. de quibus iniqui dicit Christus. Verbum iniquum constituerunt aduersum me. Prouer. 19. Testis iniquus deridet iudicium. Alij autem inmorte Christi fuerunt principaliores, scilicet principes sacerdotum & scribæ, de quibus subdit. *Et synagoga potentium quæsierunt animam meam.* Synagoga enim idem est quòd congregatio. Quæ ergo fuit ista synagoga vel congregatio potentium, nisi congregatio sacerdotum & scribarum in mortem Christi conspirantium? De qua dicitur Matthæi 26. Congregati sunt principes sacerdorum & seniores populi, & consilium fecerunt, quomodo Iesum dolo tenerent & occiderent. Et hoc consilium prævidens psalmista, in persona Christi dicit. *Et synagoga potentium quæsierunt animam meam.* Vnde psalmista sicut & euangelista volens exaggerare peccatum ipsorum, dicit, *Synagoga potentium.* & euangelista dicit. Congrati sunt principes sacerdotum. Synagoga, quia congregati sunt, potentes, quia principes sacerdotum, & in hoc aggrauatur ipsorum peccatum. Vnde Remigius. Condemnantur autem, quia congregati sunt, & quia potentes & principes sacerdotum fuerunt. Quanto enim plures ad aliquod malum peragendum conueniunt, & quo sublimiores & nobiliores fuerint, eo deterius malum habetur quod committur, & eo illis maior pœna præparatur. Sed quòd non zelo iustitiæ sed dolo hoc facerat, subdit psalmista dicens, *Et non proposuerunt te in conspectu suo.* id est non habuerunt timorem nec amorem Dei in conspectu suo, quo scilicet timerent dolosè iustum occidere. Sic enim ad literam de istis supra psalmista dixit. Alieni, scilicet à charitate insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierũt animam meam, & non proposuerunt Deum in conspectu suo, vide versic. 871.

Testes iniquitatis Christum.

Synagoga potentium congregatio sacerdotum.

Remigius

Psal. 53.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1471 Et tu domine Deus miserator & misericors, patiens & multæ misericordię, & verax.

Hic ostendit causam huius passionis, scilicet quare Deus permisit illos sic insurgere contra Christum vt ipsum morti traderent. Et dicit quòd hoc fuit ex magna misericordia Dei, qua scilicet proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Vnde si quæras, quare hoc Deus permisisti, respondet, quia tu domine Deus miserator & misericors: passio enim Christi fuit opus magnæ miserationis & misericordiæ. Nota ergo quòd miserator & misericors differunt, sicut doctor & docens, sicut cantor & cantans. Nam doctor dicit habilitatem docendi, etiam si non actu doceat, sed docens cum hoc denotat actum docendi. Sic misericors dicit voluntatem miserendi, sed miserator dicit actum. Dicitur enim misericors, qui habet cor miserum de alterius miseria interius sibi compatiens, & si nullam subleuationem illi conferat. Miserator autem, qui actualiter miseretur. Et secundum istum modum loquendi Deus ab æterno fuit misericors: quia ab æterno disposuit humano generi per passionem sui. filij subuenire: sed ab æterno non fuit miserator: quia ab æterno non fuit actualiter misertus, sed quando filium actualiter pro nobis exhibuit, tunc miserator fuit. Ista ergo subinuicem distinguens psalmista ait. *Et tu domine Deus miserator & misericors.* Miserator dando pro nobis filium tuum. Quod ideo fecisti, quia ab æterno fuisti misericors, sic disponendo per filium nobis subuenire. Sic enim dicit psalm. 144. Miserator & misericors dominus patiens & multum misericors. Sequitur. *Patiens & multæ misericordiæ & verax* Nónne patiens est Deus, quando quotidie offenditur à nobis, & ipsam vindictam differt vt à peccato conuertamur. Vnde ad Rom. 2. Tu contemnis diuitias bonitatis eius & patientiæ. Vbi glo. Copiosa est patientia Dei, quæ tot & tanta peccantes sustinet & non citò punit. Copiosa longanimitas Dei quæ non solum ad horam est, sed longa per multa tempora expectans. Hoc nunc exhibet Deus: quia nunc est tempus misericordiæ, postmodum autem tempus iustitię erit. *Et verax.* quia scilicet quod promisit per prophetas suos scilicet filium pro nobis dare, adimpleuit. Nec mirum quoniam est prima veritas, quæ mentiri non potest, fallere, nec falli. Vel omnia ista verba possunt dirigi ad filium, cui dicit miserator & misericors: quia voluntariè disposuit pro nobis mortem ferre, quod & fecit. Dicitur patiens: quia tot aspera patienter pro nobis sustinuit. Dicitur verax: quia veritatem semper docuit. Nam & hoc persecutores sui à veritate coacti confessi sunt, dicentes sibi. Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate docees. Vnde dicitur Apocalipsis decimonono, quòd vocabatur nomen eius fidelis verax & verbum Dei. Primò vocatur fidelis. Nam secundum Gregorium in homilia tunc veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus opere adimplemus. Sic filius Dei vocatur fidelis: quia vitam æternam quam suis dare promisit, dicens. Vbi ego sum, illic & minister meus erit, de facto sic adimpleuit, dicens. Et ego vitam æternam do eis. Quartò vocatur verax: quia est veritas per essentiam. Ioannis decimoquarto. Ego sum veritas & vita. Veritas per doctrinam. Ioannis decimoseptimo. Sermo tuus veritas est. Veritas per efficientiam. Ioannis primo, Veritas & gratia per Iesum Christum facta est. Tertiò vocatur verbum, quia est expressa notitia patris. Ioan. 1. In principio erat verbum. Quod tamen verbum sua misericordia pro nobis carnem assumpsit, quia verbum caro factum est. Propter quæ ei nunc ait psalm. *Et tu domine Deus miserator & misericors.*

Miserator & misericors differunt

Patientia Dei

Matt. 22. Apo. 19. Fidelis. Gregor.

Ioan. 12.

Ioan. 1.

1472 Respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo, & saluum fac filium ancillæ tuę.

Hic Christus consequenter petit suam resurrectionem, & consequenter ostendit resurrectionis vtilitatem, ibi. *Fac mecum.* Quantum ad primum (vt alias dictum est) respicere Dei in nos nihil aliud est, quàm misereri nobis. Sic enim videmus in hominibus quòd volens alteri gratiam facere, recto oculo respicit in eum: nolens autem gratiam facere faciem suam auertit. De hoc vide supra versic. 1385. 1439. Et hoc quòd respicere Dei sit misereri, hic declarat Christus, dicens. *Respice in me.* Et quomodo subdit. *Miserere mei,* scilicet me mortuum resuscitando. Et hoc est quòd subdit. *Da imperium tuum puero tuo.* Puer namque dicitur Christus ratione summæ puritatis. Sic enim puerum vocabat Petrus etiam post resurrectionem, dicens. Conuenerunt in ciuitate ista Pontius Pilatus & Herodes aduersus sanctum puerum Iesum. Quid autem per Imperium, nisi resurrectionis triumphum intelligit? quia in resurrectione data fuit Christo omnis potestas. Propter quod ipse ait resuscitatus. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: quia scilicet per resurrectionem eius declarata fuit mundo Christi potestas, quæ ante latebat. Secundum enim quod ait Remigius, antequam surrexisset à mortuis Christus, nouerant angeli se subiectos homini Christo. Volens ergo Christus etiam hominibus hoc notum fieri quòd data ei esset omnis potestas in cœlo & in terra, prædicatores misit, qui verbum vitæ omnibus nationibus prædicarent. Data est ergo Christo in resurrectione omnis potestas, id est manifestata. Et isto modo hic loquitur Christus patri, dicens. *Da imperium tuum puero tuo.* id est manifesta potestatem datam mihi: quia ante resurrectionem manifesta non erat hominibus quia infirmus videbatur dum caperetur, ligaretur, flagellaretur & crucifigeretur. Et quòd hoc erat fieri per resurrectionem, subdit. *Saluum fac filium ancillæ tuæ. Saluum fac,* scilicet à morte ipsum resuscitando, *filium ancillæ tuæ,* id est me Christum filium virginis Mariæ, quæ me concipiens dixit. Ecce ancilla domini. Et vide claram prophetæ illuminationem, quia non solum prænouit Christi mysteria passionis & resurrectionis, sed etiam hic prænidit responsionem, quam virgo Maria erat angelo datura, dicens. Ecce ancilla domini. Ideo hic Christum vocat filium ancillæ domini. Et nota hic quàm propriè virgo Maria ancilla vocatur, quæ sua humilitate nos omnes informat. Hæc enim ancilla, fuit mater & virgo. Sed si ancilla, quomodo mater? si mater quomodo virgo? Sed ancilla fuit per humilitatem, mater per fœcunditatem, virgo per punitatẽ

Puer Christus

Act. 4.

Matt. vlt.

Remigius.

Potestas Christi in resurrectione.

Luce. 1.

Ancillæ domini virgo maria.

Gregor 18. mor. c. 35. incarnatio Christi

puritatem. Quod ostendens Greg. super illo verbo. Iob 28. Non adequabitur ei aurum de Æthiopia, dicit. Mediator quippe Dei & hominum, non prius homo conceptus atque editus, post per meritum vt Deus esset accepit, sed annunciante angelo & adueniente spiritu, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum patre & cũ spiritu sancto coæterna assumpsit intra virginea viscera humanam naturam, vt & impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante sæcula, tẽporalis esset in fine sæculorum, vt per ineffabile sacramentum conceptu sancto & partu inuiolabili secundum veritatem vtriusq; naturæ, eadem virgo & ancila Dei esset & mater. Mater namq; fuit. Sic quippe ei ab Elisabeth dicitur. Vnde hoc mihi vt veniat mater domini mei ad me? Et ipsa virgo concipiens, dicit. Ecce ancilla domini. Vnde in hoc quantæ fuerit humilitatis, ostendit Ambrosius super Lucam, dicens. Vide humilitatem virginis, vide eius deuotionem. Ancillam se dicit quæ mater eligitur, nec repentina est exaltata promissione. Mitem enim humilémque paritura, humilitatem debuit & ipsa proferre. Simúlque etiam se ancillam dicendo, nullam sibi prærogatiuam tantæ gratiæ vindicauit quin faceret quod iubetur. Eusebius etiam eadem verba pertractans ad propositum dicit. Aliud quidem & aliud in præsenti sermone virginis: quis extollet apicibus hic quidem constantiam, hic obediẽtiæ promptitudinem. Aliud quòd non est allecta tam splendidis per magnum archangelum sibi promissis. Aliud quòd non excessit modum instantias vitando, sed æqualiter cauit & Euæ leuitatem, & inobedientiam Zachariæ, dicens. Ecce ancilla domini, &c. Sic ergò virgo maria sub ancillæ nomine suam profitebatur humilitatem, dicens. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Vnde & Augus. in sermo. assumptionis eiusdem, dicit, O vera Marię humilitas, quæ mater creatoris effecta, ancillam se nominat. Ouere marię humilitãs, quæ hominibus peperit Deum, mortalibus edidit vitam, cœlos innouauit, mundum purificauit paradisum aperuit, & hominum animas liberauit. Facta est Mariæ humilitas scala cœlestis per quam Deus descendit ad terras. Quid enim est dicere, quia respexit humilitatem ancillæ suę, nisi quia acceptauit? Multi enim in conspectu hominum videtur humiles esse, sed eorum humilitas à Deo non respicitur. Si enim veraciter essent humiles, deinde ab hominibus se laudari non vellent, non in hoc mundo, sed in Deo exultaret spiritus eorum, &c. Isto etiam modo ipsam ancillam Dei filius confitetur nunc, dicens patri. *Saluum fac filium ancillæ tuæ.*

Luce. 1.

Ambros.

Eusebius.

Humilitas Mariæ.

Luce 1.

Augus.

1473 Fac mecum signum in bonum, vt videant qui oderunt me, & confundantur, quoniam tu domine adiuuasti me, & consolatus es me.

Hic ponit resurrectionis vtilitatem. Vbi notandum quòd Christi resurrectio fuit figurata per signum Ionæ prophetæ, vt ipse Christus manifestat, quòd Ionæ datus fuit Iudæis in signum Christi resurrectionis, dicens Matt. 12. Generatio hæc signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in vẽtre ceti, &c. Et de hoc signo loquitur hic Christus dicens patri. *Fac mecum signum.* scilicet Ionæ prophetæ, id est comple me resuscitando quod illud signum figurabat. Et vide quòd Christus hic se patri æqualem manifestat: quia quæ pater facit, & filius facit. Vnde dicit Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Sic & nunc dicit. *Fac mecum signum* quia scilicet vna operato est patris & filij. Vnde Christus inquantum Deus, vna cum patre suscitauit se hominem. Vnde dicit. *Fac mecum signum in bonum.* id est fac quòd signum meæ resurrectionis aliis cedat in bonum: quod & factum fuit, quia prędicata Christi resurrectione, aliqui Iudæorum & gentiles Christi fidem receperunt. Fuit ergo resurrectio Christi signum in bonum, quia per ipsam conuersio multorum facta est, & per consequens saluatio. Et hoc est quod sequitur. *Vt videant qui me oderunt, & confundantur.* Oderunt Christum Iudæi ipsum persequentes, oderunt gentiles cultum idolorum cultui Christi præferentes. Et vtrique videntes quomodo pater adiuuit Christum ipsum resuscitando, confusi fuerunt, scilicet de Christi persecutione & de idolorum cultu, & sic confusi Christi fidem receperunt. Confusio enim in scriptura multipliciter accipitur, pro contritione peccatorum. Cum enim quis mente considerat mala quæ fecit, qualiter Deum summum bonum offendit, qualiter vitam perdidit, & meruit mortem æternam, merito in seipso confunditur & erubescit, & sic dolet & pœnitet se peccasse. Sic enim de tali confusione pœnitentiæ, dicitur. Hiere. 31. Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam: confusus sum & erubui. Vnde Eccl. 4. dicitur. Non confundaris pro anima tua dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam. Quę verba ad propositum tractans Bernardus, ait, Bonus pudor est quo peccasse aut certè peccare confunderis: & tã diuinum quàm humanum tantò verecundius reuereris aspectum quãtò verius tam Deum quàm hominem cogitas punitorem. Tantóque grauius offendi à peccante, quanto constat ab illo longius esse omne peccatum. Huiusce modi confusio fugat opprobrium, parit gloriam, dum autem peccata omnia adimit, aut dimissa pœnitendo punit, & expellit confitendo, quòd si quis tantum compungitur intus, sed tamen confiteri confunditur, talis confusio peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit. quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, confusionis & pudoris metus obtuso labiorum ostio: non permittit exiri. Et ideo Sapiens ait. Non confundaris pro anima tua dicere verum. Istam ergo confusionem pœnitentię per signum suę resurrectionis Christus optat tã iudeis quàm gentilibus, dicens. *Fac mecum signum, scilicet, resurrectionis in bonum,* vt profit infidelibus: vt scilicet, ipsi videant. *Quoniam tu domine adiuuisti me & consolatus es me.* scilicet me resuscitando. & sic confundantur pœnitendo. Hic moraliter potes notare, quòd Deus cum Christo fecit pro nobis multiplex signum quia ipsum nobis dedit in signum placitiuum, punitiuum & directiuum, vide in præcedenti folio.

Resurrectionis signum fuit Ionas.

Matt, 12

Ioan. 5.

Eccl. 4.

Hiere. 31.

Bernard.

Confessio pœnitentiæ.

Universidad de Deusto Biblioteca

1474 Fundamenta eius in mõtibus sanctis, diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

Iste psalmus talem habet titulum. *Filiis Chore psalmus cantici.* Ad intelligentiam tituli oportet præuidere de materia psalmi. Dicunt ergo aliqui hebrȩorum, quòd iste psalmus agit ad literam de ciuitate Ierusalem, quam ædificauit Salomon, eam triplici muro claudendo, & de templo, quòd ibi ædificauit in monte Sion mirabilis structuræ. Sed hoc stare non potest: quia cum dicitur infra. *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.* In hebræo dicitur, ciuitas cela, quòd significat perpetuitatem à parte post. Ciuitas autem, & templum, quod ædificauit Salomon, non durauit in perpetuum, quia post eius ædificationem per quadringentos, & viginti annos, per Nabuchodonosor fuit ciuitas cum templo totaliter destructa, vt patet quarto Regum vltimo Propter quod alij dicunt, quòd loquitur iste psamus de ciuitate Hierusalẽ & templo reȩdificandis per Regem Messiam, quem adhuc sperant futurum, quæ sine comparatione erunt gloriosiora quàm fuerint tempore Salomonis. Vnde dicunt aliqui hebrȩorum, quòd tempore Messiæ mons Sion eleuabitur in altum, quia Deus tres montes altos, & magnos transportabit ad montem Sion, scilicet montem Sinai, montem Thabor, & montem Carmeli, & super istos eleuabitur mons Sion, secundum illud Esaiæ secundo. Erit in nouissimis diebus mons domus domini in vertice montium, & eleuabitur super omnes colles. Isti enim tres montes sancti dicuntur, scilicet mons Sinai, quia ibi lex fuit data per Deum. Mons Thabor: quia ibi fuit ostensa victoria ipsi Barach contra hostes populi Dei. Mons Carmeli, quia in ipso ignis descendit de cœlo, & deuorauit holocaustum Heliæ. In istis ergo sanctis montibus sic congregatis tempore messiæ, (vt dicunt) fundabitur ciuitas Hierusalem. Et hoc est, quod in principio huius psalmi ait. *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Sed ista opinio nullius est momenti. Ista enim eleuatio montis domus domini in vertice montium, non intelligitur secundum situm, sed secundum dignitatem, & gloriam, scilicet propter multa gloriosa, quæ ibi tempore Christi facta fuerunt maiora quàm in aliis montibus, vt puta ibi Christus in templo personaliter fuit prȩsentatus, ibi prȩdicauit pluries ore proprio, ibi multa miracula fecit, ibi spiritum sanctum apostolis misit. Ibi primò in cœna sacramentum eucharistiæ instituit, & consecrauit. Propter enim ista gloriosa ibi facta ille mons domus domini fuit eleuatus super omnes alios montes, non quidem loco, sed dignitate. Est etiam illa opinio hæretica, quia dicit in aduentu Messiæ ista fienda, & sic negat Christum iam venisse, sed adhuc ipsum dicit futurum. Iste psalmus ad literam non agit de ciuitate Hierusalem terrestri, sed de spirituali, quȩ est Christi ecclesia. Vnde hic ait gloss. Psalmus iste breuis est in verbis, sed magnus pondere sententiarum, quia agit de cœlesti Hierusalem, id est, de ecclesia, quæ ciuitas est spiritualis. Cuius vna pars militat in terris, altera pars triumphat in cœlis, quàm iste psalmus commendat secundum prȩsentem statum, & futurum. Ex istis apparet tituli sensus.

Mons Sion eleuabitur.
Iud.4.
3.Reg.18.

Filiis Chore psalmus cantici, psalmus enim significat operationem. Et sic dicitur psalmus inquantum agit de ecclesia militante, quæ adhuc manet in operationibus. Dicitur etiam canticum, inquantum agit de ecclesia triumphante, quæ lȩtatur in Deo clarè viso. Sic ergo iste psalmus cantici appropriatur filiis Chore, id est, Christi, vide suprà versicu. 1431. Intentio tota psalmistæ est nos inducere ad amorem patriæ cœlestis. Iste ergo psalmus diuiditur in duas partes: quia primò agit de ecclesia militante, secundò de triumphante, ibi. *Sicut lætantium omnium.* Prima pars diuiditur in quatuor, secundum quòd statum ecclesiæ militantis describit ex quatuor, scilicet primò à fundamenti stabilitate, secundò ab vnionis charitate, ibi. *Gloriosa.* tertiò à ciuium numerositate, ibi. *Memor ero.* quartò a dominantis dignitate. ibi. *Numquid Sion.* Quantum ad primum ostendens stabile fundamentum ecclesiȩ dicit. *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Vbi notandum, quòd per montes sanctos apostoli, & prophetæ intelliguntur, qui montes erant per altitudinem scientiȩ, quo primò receperunt à Deo sicut montes primò radios solis recipiunt quàm valles. Sancti autem dicuntur propter vitæ sanctitatem. In istis montibus fundata est ecclesia iuxta modum loquendi apostoli ad Ephesios secundo, qui fidelibus ex quibus constat ecclesia dicit. Fundati estis super fundamentum apostolorum, & prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu, &c. Vnde istum textum tractans Gregor. super illo verbo Iob trigesimooctauo. Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ, dicit. In scriptura sacra quid aliud fundamenta quàm prædicatores accipimus? Quos dum primus dominus in sancta ecclesia posuit, tota in eis sequentis fabricæ structura surrexit, vnde & sacerdos legalis cum tabernaculum ingreditur, duodecim lapides in pectore portare iubetur. Quia videlicet semetipsum pro nobis offerens pontifex noster Iesus, fortes in ipso prædicatores exhibuit, duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portauit. Sancti itaque apostoli & pro prima ostensione ornamenti lapides sunt in pectore, & pro prima soliditate ædificij in solo fundamenta. Vnde cum psalmista sanctã ecclesiam in sublimibus apostolorũ montibus fundari conspiceret, dixit, *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Cum verò in sacra scriptura fundamentum in singulari dicitur, nullus alius nisi ipse dominus designatur, per cuius diuinitatis potentiam nutantia infirmitatis nostræ corda solidantur, de quo Paulus ait. Fundamentum nemo aliud ponere potest præter id, quod positum est, Christus Iesus. Sic & istum intellectum hic ponit gloss. dicens. *Fundamenta eius in montibus sanctis,* id est in apostolis & prophetis ipso summo angulari lapide Christo Iesu, qui solus est fundamentum, quod nemo mutare potest. Sed hic est dubium, cùm pronomina relatiua ad aliud referantur, vt cum dicitur, hoc est nomen eius, ly eius, refertur ad aliquod præcedens. Hic ergo ly eius, ad quid refertur? Respondet psalmista, ad ly Sion, vt sit sensus. *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Cuius Sion fundamenta sunt in montibus sanctis. Sion namque significat ecclesiam ratione nominis & operis, vt dictum est superius versic. 1128. & 1336. & 1351. Sed quȩ sunt portȩ Sion, id est ecclesiȩ, nisi ipsa sacramenta, per quȩ intramus ecclesiam, vt est baptismus, &c. Est ergo

Greg. 28. mor. c. 9.
Fundamenta ecclesiæ sunt prædicatores.
Fundamentum est Christus
1. Cor. 3.
Glossa.
Portæ Sion sunt sacramenta nouæ legis.

ergo sensus. *Diligit dominus portas Sion,* scilicet sacramenta ecclesiæ catholicæ, super omnia tabernacula Iacob, id est, plus acceptat sacramenta legis nouæ, quàm omnia sacramenta legis antiquȩ. Quæ vocantur tabernacula Iacob, quia filij Iacob illis ad cultum Dei intrabant.

Tabernacula Iacob sunt sacrificia legis antiquæ.

1475. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.

Hic commẽdat ciuitatem ecclesiæ à charitatis vnitate. In veteri namque testamento, & in nouo ad commendationem ecclesiæ catholicæ multa gloriosa sunt dicta. In antiquo namque testamento à multis gloriosis commendata fuit ecclesia catholica, quandoque à formositate. Canti.4. Tota pulchra es, amica mea, & macula nõ est in te. q.n. peccati habet maculã, nõ est viuũ ecclesiæ membrũ. Quandoque à castitate Canti.2. Surge propera amica mea, formosa mea, colũba mea, Columba enim animal castissimum perhibetur. Qui enim fornicatur per idololatriam, scilicet, aliquid diligẽs plus quã Deũ, nõ est viuũ ecclesiæ mẽbrũ. Quãdoque à comtemplatione. Can.3. Quæ est ista, quȩ ascẽdit per desertum, sicut virgula fumi? quia qui in istis infimis per amorem iacet, & non eleuatur ad cælestia, non est viuũ ecclesiæ mẽbrũ. Quãdoq; laudatur ab vnitate & cõcordia. Can. 6. Vna est colũba mea, vna est matri suæ electa. Quã vnitatem facit charitas. Qui autem charitatis vnitatem non habet, nõ est viuũ ecclesiæ mẽbrũ. Ista oĩa dicta de ecclesia sunt gloriosa, sed inter omnia gloriosius est quod sit ciuitas Dei, id est, vnita per charitatẽ in Deum. Nam ciuitas idem est, quod ciuium vnitas. Vult ergo psalmista dicere, quamuis de ecclesia multa gloriosa sunt dicta, tamen inter omnia gloriosa, quæ de ipsa sint dicta, hoc est gloriosius quod est charitate vnita; quod per nomen ciuitatis ostendit, dicens. *Ciuitas Dei.* Nã ciuitas idem est, quod ciuium vnitas. De ciuitate autem ecclesiæ dicitur, quod in principio illius ciuitatis. Act. 4. Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna, & omnia erant illis communia. Et hinc est quod ciuitas ecclesiæ hodie vili penditur quia in ipsa charitatis vnitas minuitur. Nota ergo, quod ecclesia meritò dicitur ciuitas, quia ad modum verè ciuitatis vnum principem Christum habet vnitatem ciuium per charitatem continet, & suos ab hoste maligno defendit. Et hanc ciuitatem ecclesiæ ex Iudæis, & gentibus ædificatã prȩuidit Hieremias, dicens. Ecce dies veniunt, dicit dominus, & ædificabitur ciuitas domino à turre Ananahel vsque ad portam anguli. Quod de ciuitate ecclesiæ exponit Grego. dicens. Ciuitatem quippe esse dimini sanctam ecclesiam nullus ignorat. Ananahel verò gratia Dei interpretatur, In angulo autem duplex paries iungitur, Ciuitas ergo domini à turre Ananahel vsque ad portam anguli ædificari perhibetur, quia sancta ecclesia à celsitudine supernæ gratiæ inchoans, vsque ad ingressum, susceptionem quȩ vtrorumque populorum, iudaici videlicet, atque gentilis dilatatur. Ante enim aduentum domini solos iudæos continebat ciues, sed per Christum gentibus est aperta. Vnde Hiere.39. dicitur. Aperta est ciuitas, & ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, qui scilicet erãt gentiles. Et attendè, quod ista ciuitas ecclesiæ bello extrinseco agitabatur, scilicet ab hæreticis & infidelibus, modo autem quod deterius est, bello intrinseco impugnatur ab illis scilicet, qui nomen Christiani retinent, & qui filios ecclesiæ se dicunt. De extrinsecis enim persecutoribus: dicitur Iob.24. De ciuitatibus fecerunt viros gemere. Quod ad propositũ exponens Greg. dicit. Quia ciuitates à conuiuentibus populis appellantur, non immeritò ciuitatum nomine verè fidei ecclesiæ sunt designatæ, quæ in singulis mundi partibus positȩ, vnam catholicam faciunt ecclesiam, in qua fideles omnes de Deo recta sentientes concorditer viuunt. Et subdit cap.26. Hæretici ergo, quia peruersis sæpè huius mundi potentibus adhȩrentes, bonorum socialem vitam, atque concordiam persequuntur, rectè nunc de ipsis dicitur. Fecerunt de ciuitatibus viros gemere. Quos rectè beatus Iob nominat viros, quia illos magis hȩretici extinguere ambiunt, qui perfectis gressibus per viam Dei non fluxè sed viriliter currunt. Sine impugnatione hȩreticorum non fuit ȩdificata ciuitas ecclesiȩ, & tamen ipsi eam non superauerunt. Quod benè prædixit sapiens, dicens. Sine his non ædificabitur ciuitas, & non inhabitabunt ipsi, scilicet, hæretici, & in ecclesiam non transilient. Sed heu quod magis dolendum est, quia iam hodie cessauit hȩreticorum impugnatio, & ipsa à propriis & domesticis filiis, qui eius lacte sunt nutriti, & de statu paupertatis ad Christi patrimonium vocari, quod probatione non indiget, experientia docente, ipsã persequuntur, & impugnant. Quod totum huius ciuitatis principibus videtur impugnare Esaias, cum de ista ciuitate prȩdixit. Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij. Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidȩ, Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua, principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera &c.

Ecclesia gloriosa dicta.
Ecclesia vnitas.
Hiere.31.
Greg.25. mor c.11. Ciuitas ecclesia.
Greg.16. mo. ca.25.
Eccles.38.
Esa.1.

Memor ero Raab, & Babylonis, scientium me. 1476

Hic commendatur ecclesia à ciuium numerositate. Vbi primò sciendum, quòd differentia est inter legem antiquam, & legem euãgelicam quia antiqua omnibus gentidus non fuit diuulgata, sed solum Iudæis. Vnde dicitur psal. 147. Non fecit taliter omni generationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Lex verò euangelica omnibus indifferẽter tradita fuit, & publicata. Vnde apostolis ait Christus. Euntes in mundum vniuersum, prȩdicate euãgeliũ oĩ creaturæ. Qui crediderit &c. q verò ñ crediderit, cõdẽnabitur Et p talẽ publicationẽ auctus est numerus fidelium per orbẽ, vñ hic nominantur aliqui populi existentes circa terram promissionis, per quos & alij per orbẽ dispersi intelligũtur. Vnde ait, *Memor ero Raab.* Vbi nota, quòd Raab hic potest esse nomen proprium vel appellatiuum. Et tamen quocunque modo intelligatur per Raab vult intelligere populum gentilem ad fidem conuersum. Raab enim, & Babylonem nõ pertinent ad populum iudaicum, sed ad gentilem. Nam Raab fuit quædam meretrix in Hiericho vt habetur Iosue.2. quæ recepit in domo exploratores

Mar.vlt.
Raab significat gentiles.

tores populi Dei. & ipsos abscondit, & tute emisit. Cui dictum est, vt signum coccineũ in fenestra suæ domus poneret, quando ciuitas caperetur, quo signo domus eius cognosceretur, & sic saluaretur. Quod & sic factum est, & saluata fuit ipsa & domus eius. Et per hanc significatur ecclesia gentium, quæ olim meretrix fuit, quia cum idolis fornicabatur. Modo autem signum coccineum habet in fenestra, quia signũ sanguinis Christi apertè portat in fronte. Et de ista meretrice conuersa dominus pharisæis superbientib. dicit, Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei, vt ait glo. iuxta etiam nominis interpretationem Raab significat gentes. Interpretatur enim latitudo, vel impetus. Hæc sunt gentes, quæ latè, & impetuosè euagabatur per vitia. Secundum autem Hieronymum Raab hic non est nomen proprium illius mulieris prædictæ, sed est nomen appellatiuum, & significat superbiam. Vnde per ipsam designatur populus Aegypti, quia tempore Moysi per superbiam maximè Deo fuit rebellis, qui tamen post Christi ascensionem humiliter fidem suscepit catholicam ad prædicationem beati Marci, sicut Æthiopes per prædicationem beati Matthæi. De Aegyptiis ergo dicit. *Memor ero Raab*, idest Aegypti gentilis. *Et Babylonis*. Duas enim ciuitates præcipuè ponunt doctores, scilicet, Hierusalem, & Babyloniam. Per Hierusalem intelligentes congregationem bonorum, per Babyloniam verò malorum, ita quod omnes boni spectant ad Hierusalem, mali autem omnes ad Babylonem, vt ostendit August. 1. de ci. Dei. Dicat ergo. *Memor ero Raab & Babylonis*, id est populi gentilis, *scientium me*, id est, quia scient me, & cognoscent per fidem. Memor enim istarum nationum fuit Deus, quando apostolos sanctos eis misit fidem Christi prædicare. Vnde Apoc. 16 dicitur. Babylon ciuitas illa magna veniet in memoriam ante Deum, Per hoc enim nihil aliud psalmista vult ostendere, nisi quod ciuitas ecclesiæ non solum ex Iudæis constat, sed amplius ex gentibus, quæ fidem susceperunt.

1477 Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

Hic ad eundem intellectum alias nationes nominat ad fidem conuersas, per quas eodem modo intelligit populum gentilem, quod ex nominum interpretatione patere potest. Nam tyrus interpretatur angustia, & significat gentes, quæ fuerunt in angustia vitiorum idolis seruientes. Sicut enim dominari inferioribus lætitiam infert, sic inferioribus subiici, angustiat & tribulat mentem. Sed idola manu hominum facta sunt eis inferiora, quibus tamen gentes subiiciebantur, & ideo in angustia erant, sed de illa angustia venerunt ad aliã scilicet, ad angustiam pœnitentiæ pro peccatis. Ad Tyrum ergo perfidè dominus fuit. Matth. 15. Secessit Iesus in partes Tyri. *Et populus Aethiopũ.* Isti fuerunt ad fidem per beatum Matthęum adducti, vt dictum fuit superius, Aethiopia præueniet manus eius Deo, vide suprà versiculo. 1081. Per Aethiobes autem intelligit gentilem populum tenebris peccatorum obscurum. Nam Aethiopes tenebrosi, vel obscuri interpretantur. De omnibus ergo istis populis dicit, *Hi fuerunt illic* id est in ecclesia, ducti per fidem. Ex quibus omnibus ostendit numerositatem ciuium ecclesiæ catholicæ quæ tamen ante solum in iudæa consistebat. Nota autem quod vbi nos habemus. *Hi fuerũt illic.* In hebræo, & in translatione Hiero. habetur. *Iste natus est ibi.* & est sententia quia ly *iste*, refertur ad quemlibet populum prædictum, vt sit sensus. *Iste* id est, quilibet populus de prædictis ad ecclesiam receptus. *natus est ibi.* id est renatus per baptismum sicut saluator ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire regnum Dei.

1478 Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eã altissimus?

Hic ostenditur nobilitas ecclesiæ ex dominantis dignitate, quia scilicet Christus ipsam regit & gubernat. Et primò Christus in ea natus demõstratur, secundò eius natiuitas publicatur, ibi. *Dominus narrabit.* In hæbræo autem hic dicitur. *Nunquid ad Sion dicet homo.* Ex quo apparet quod nõ est sensus, quod Sion dicat illa verba, sed quod dicantur ipsi Sion, & sic ly *Sion*, est casus datiui. Vt sit talis constructio, *Nunquid homo dicet Sion, vel ad Sion.* Et quid dicet ipsi Sion, subdit. *Et quia homo natus est in ea.* Vnde ly, primus homo qui dicet ipsi Sion intelligitur Iohannes baptista Christi precursor, qui ipsi Sion id est populo Iudæorum Christi nunciauit aduentum. Et de isto homine dicitur ad literam fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Iohannes. Hic venit in testimonium &c. Hic enim annuntiauit Iudæis verbum hominem factum, dicens. Post me venit vir, qui ante me factus est &c. Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Sed vide modum loquendi quid dicet, *Homo natus est in ea*, Cum enim homo propriè dicatur qui viuit secundum dictamen rationis, vt dictum est superius versiculo .558. quomodo homo quis appellatur, dum adhuc in ventre matris subsistit? Sed hoc proprium fuit Christo qui in primo instanti suæ conceptionis in ventre matris perfectus fuit vir & homo, vt dictum fuit superius versiculo 657. Dicit ergo *Homo natus est in ea*, id est in virgine Maria. Isto enim modo loquendi de ista ciuitate. Sion dixit angelus ad Ioseph, Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Sequitur. *Et ipse fundauit eam altissimus*, scilicet Christus: qui vt verbum est altissimus qui virginem Mariam fundauit. quia inquantum Deus ipsam creauit, sed inquantum homo postquam fundata, in ea fuit natus, ipsa dicente, Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Et nota quod creationem beatę Mariæ, dicit fundationem, fundamentum est fortitudo rei, & sic rem fundarè est ipsam fortem facere & firmam. Quando ergo anima beatæ virginis fuit creata tunc fuit fundata, quia per filium Dei sic fuit consecrata & in gratia stabilita, vt nunquam peccare posset, vt dictum est supra versicul. 428. Vel aliter vt per ly eam, intelligatur synagoga in qua natus est Christus, qui fundauit ecclesiam de seipso dicens, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

1479 Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea.

Hic ponitur ipsius Christi natiuitatis per orbẽ prædicatio. Vbi per scripturas populorũ, intelligit scripturas euangeliorum, quæ dicuntur scripturæ populorum quia omnib. populis sunt prædicatæ. Mar. vlt. Predicate euangelium omni creaturę. Et dicit de Christo. *Dominus narrabit*, & nõ dominus scribet, quia Christus euangeliũ non scripsit, sed benè predicauit. Matt. 9. Circuibat Iesus omnes ciuitates predicans euangelium regni Dei. Verũ & si ipse non scripsit euangelium tamẽ apostolis qui illud scriberent inspirauit, ideo subdit. *Et principum qui fuerunt in ea.* Per principes intelligit apostolos psal. 44. Constitues eos principes. Est ergo sensus. Dominus Iesus Christus narrabit. s. natiuitatem suam, & alia mysteria per seipsum predicando, narrabit etiã per alios euãgelia scribendo, quæ omnib. populis dirigũtur. Et sic narrabit in scripturis populorũ. quæ scripturę sunt principũ, *qui fuerũt in ea.* i. quæ scripturę euageliorũ fuerunt scripturę apostolorũ, qui fuerũt in ea. s. eccles. facti. principes Et aduerte, quòd non fuit cõtentus Christus quod euangeliũ prædicaretur, ni etiam in scripturis poneretur, quia vsq; ad finem mũdiduraturum erat. Sicut autem ait Greg. 11. mor. c. 24. Omne, quod loquitur trãsit, quod vero scribimus, manet: ideo dictum fuit Ioan. Apoc. 1. Quod vides, in lib. scribe.

1480 Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

Hic consequenter agit de ecclesia triumphante, in qua est perpetua laus, letitia, gloria, & securitas fœlicitatis. De qua nunc dicit loquens in persona beatorum. Omniũ nostrũ habitatio est in te sicut lætantium. Vbi ly sicut, quãuis quandoq; significet similitudinem & non rei veritatem, hic autẽ significat maximè rei veritatem. sicut 1. Ioan. 2. Videbimus eum sicuti est. Hæc autem ciuitas ecclesiæ triũphantis quantæ sit lętitiæ, & iocunditatis, clare figuratur Apoc. 21. vbi ait Ioãnes. Ostendit mihi angelus ciuitatem sanctã Hierusalem, habentem claritatẽ Dei in se, quæ habebat murũ magnũ & altum habentem portas duodecim, ab oriente portę tres, ab occidente portę tres: ab austro portæ tres: ab aquilone portæ tres. Vidi etiã figuram expositã in litera ciuitas. De lętitia sanctorum vide Orig. 1034.

PSALM. LXXXVII.

1481 DOmine Deus salutis meæ, in die clamaui, & nocte coram te.

Iste psalmus satis extraneum habet titulum qui talis est. *Canticum psalmi filiis Chore in finem pro Melech ad respondendum intellectus Heman Israelitæ vel Ezraitæ.* Secundũ enim quod hic ait Magister, licet quandoque tituli psalmorũ eandẽ importent sententiam, tamen quandoque in verbis variatur pro leuando fastidio, quia varietas multotiẽs fastidium tollit. Quãtum ergo ad intellectum literalẽ tituli, sciendũ quod istum psalmũ fecit Heman vel Amã Israelita vel Ezraita. Nã vt habetur Gen. 38. Iudas filius Iacob genuit duos filios de Thamar nuru sua. s. Phares. & Zaram. Descendentes autem ab isto Zaram Ezraitę dicebãtur. Sic ergo iste Hemã quia descẽdit de Zarã dicebatur Israelita quia ab Israel descenderat. Dicebaturetiam Esraita, quia de ipso Zaran descenderat & hic habuit spiritũ propheticum & multos psalmos fecit. Item sciendum quòd Melech, vel Mahalat nomen est hebraicum, & est nomen cuiusdã instrumẽti musici in quo iste psalmum cantabat. Quando autem iste psalmus cantabatur. Hemã qui erat preceptor incipiebat, sed chorus qui. s. erat de filiis Chore, respondebat. Item aduertendum quòd iste psalmus quo ad literã agit de tribulationib. & pressuris, quas passi fuerunt Iudęi in captiuitate Babylonyæ, quas præuidens hic propheta predixit. Tribulatio autẽ & aduersitas mouet ad opera bona & exultationme mentis. Et ideo iste psalmus dicitur canticum, quò ad lætitiã mẽtis quàm ingerit tribulatio exterior & dicitur psalmus quantum ad bonam operationẽ ad quam tribulatio nos excitat. Est ergo tituli sensus iste. Canticũ hoc psalmi in finẽ nos dirigẽs: *est intellectus Aman Israelitæ vel Ezraitæ.* i. est factus ab ipso Amã declarans intellectum eius de tribulationibus, quas passuri erant Iudæi in Babylone. Et est *pro Melech.* i. in illo instrumento musico decantandus erat. Et hoc dirigitur filiis Chore ad respondendum, quia filij Chore faciebant vnum chorum, & sic habebant respondere ipsi Heman inchoanti psalmũ. Ex prædictis ergo quo ad literã apparet auctor & materia psalmi. quia Aman vel Heman Esraita fecit istum psalmum, orans dñm pro liberatione populi Israel à pressura captiuitatis Babylonię. Et secundũ hoc iste psalmus diuiditur in partes duas, quia primò implorat diuinã miserationẽ, secundò ad hoc inducit multiplicẽ rationẽ, ibi. *Quia repleta est, &c.* Quãtum verò ad spiritũ propheticũ, iste psalmus agit de passione Christi. Vnde ad intellectũ tituli, sciendum quòd iste psalmus dicitur canticũ & psalmus, cãticum. quia Christi passio fuit causa nostræ liberationis, vnde exultare debemus. psalmus, quia passio Christi nos excitat ad ipsum imitandum p bonã operationem. Melech autem interpretatur Chorus & significat vnitos in charitate & concordia. Filij Chore significant filios crucifixi, vt supra dictũ est Est ergo tituli sensus hic. Hic est intellectus Aman Israelitæ. i. illius qui fecit istum psalmum, quia hic expressit intellectum suum de Christi passione, qui intellectus dicitur canticum, psalmus, quia passio Christi hic explicata nos mouet ad lętitiã & bonã operationẽ. Et est in finẽ. s. in Christũ nos dirigens. Et est filiis Chore. s. filiis crucifixi, ad respondendũ s. Christo, nõ quidẽ verbis. sed operibus, vt sicut ille p nobis passus est, ita & nos p nomine eius pati non formidemus. Sic enim Petrus. 1. Pet. 2. ait Christus passus est p nobis, vobis reliquens exẽplum vt sequamini, &c. Et hoc p Melech. i. in Choro, & charitatis cõcordia, quia aliter nihil valeret, dicẽte apostolo. Si tradidero corpus meũ, &c. charitatẽ autẽ nõ habeã, &c. Tota autẽ huius psalmi intentio est nos ad Christi imitationẽ passionis inducere. Diuiditur autẽ iste psalmus in tres partes, quia circa suã passionẽ Christus tria facit, quia primò adiutoriũ patris orãdo postulat, secundò suã passionem explicat, ibi. *Quia repleta.* tertiò ostendit quos sua passio nõ suscitat, ibi. *Nunquid mortuis.* quartò ostendit qd passio suis electis conferat, ibi. *Et ego ad te.* Prima in duas, quia Christus primò exprimit suã orationem, secundò petit exauditionẽ, ibi: *Intret.* Quantum ad primum Christus ait patri. *Domine Deus salutis meæ.* Vbi nota, q realiter Christus orando clamauit ad patrem, & in die & in nocte. Et hoc est, quod dixit psal. 21. Deus meus, clamabo p diem, & nõ exaudies & noctẽ, & nõ ad insipientiã mihi, vide vers. 292. Vel aliter, vbi aduertendum: q scriptura p diem accipit statum prosperitatis, & per noctem statũ aduersitatis

Universidad de Deusto Biblioteca

uersitatis.Sic enim accipitur psal.41.In die mandauit dñs misericordiã suam,& nocte canticum eius vide suprà vers.698.Vnde Greg.ait.4.mor.cap.17 Quasi dies quædã est,cum mundi prosperitas arridet.Sed dies iste in noctem desinit, quia sæpè temporalis ꝓsperitas ad tribulationis tenebras pducit. Hũc diem prosperitatis propheta despexerat, cum dicebat.Diem hominis non cõcupiui,tu scis.Hanc tribulationis noctẽ postremò incarnationi suæ tẽpore dñs se passurũ nunciabit,cum per psalmistam quasi ex præterito diceret.Vsq; ad noctẽ increpuerũt me renes mei.Sic ergo prosperitas dicitur dies, & aduersitas nox.Ad ꝓpositum ergo Christus clamauit ad patrem in die,& nocte Ipse .n. vtriusq; status summum habuit gradum.Nullus enim prosperitatis gradum altiorẽ habuit eo,qui ad tantã assumptus fuit gloriã & gratiã, vt in primo instãti sui esse,verus Deus esset,& omni gratia plenus,& non prius habuit esse q̃ fœlicitatẽ.Ipsi etiã summũ gradũ in hoc mundo habuit aduersitatis:quia nullus eo amplius in carne.fuit passus.Et tamẽ in vtroque statu sẽper clamabat ad patrẽ, in statu ꝓsperitatis gratias agens & laudans Deum.psa.56.Clamabo ad Deũ altissimum,ad Deũ,qui benefecit mihi. Clamaui in statu aduersitatis, Deum inuocando. Lucæ 23.Clamans voce magna Iesus ait. In manus tuas,dñe commẽdo spiritũ meũ. Benè ergo Iesus dicere potest.*Domine Deus salutis meæ,in die clamaui & nocte coram te.*De multiplici autẽ clamore Christi, vide versi.399.& 1092.Istum versum ad sensũ prædictum exponit glo.de Christo,dicens.*Domine Deus salutis meæ,in die clamauit,&c.* quia in lætis,& rebus aduersis orauit Christus.

Greg. 4. mo. c. 17. — Hie.17. — Psa.15. — Clamauit Christus in die & nocte.

1482 Intret in cõspectu tuo oratio mea, inclina aurẽ tuam ad precem meam.

Hic postulat suæ orationis exauditionẽ. Vbi aduertendũ, ꝙ specio.cis.verbũ,idẽ est ꝙ videre,vel cõsiderare, & inde cõspectus quasi simul visus.Et sic cõspectus Dei dicitur simul omniũ visio: quia eius sapiẽtia oĩa nudè videt & clarè.psal.118.Oẽs viæ meæ in cõspectu tuo.Vnde gl.super illo verbo Oĩa nuda, & aperta sunt oculis eius,ait.q.d Nulla creatura in cõspectu Dei est inuisibilis:quia oĩa, s.cœlestia, terrestria, & inferna ei nuda sũt,& apta i.discooperta,reuelata,& manifesta :quia ex omni parte plenè visa,oculis eius.i.conspectui,& visioni eius,ad quẽ nobis est sermo.i.cui oportet nos reddere rationẽ de omnib. operib.& cogitationib. & intentionib.nostris.Vnde psal.118.Meditatio cordis mei in cõspectu tuo semper.Ad propositũ ergo idem est cõspectus Dei ꝙ simul cogitatio Dei.Cognitio autẽ vel scire Dei est duplex.s.visionis & approbationis.Primo modo oĩa Deus cognoscit bona & mala.Quãtũ ad secũdũ modũ mala nõ cognoscit,sed solũ illa quæ approbat.Sic enim fatuis virginib.dicitur. Amen dico vobis,nescio vos.Sic cõ similiter dicimus conspectũ vel simul aspectũ Dei duplicẽ.s.cognitionis,& sic oĩa in cõspectu eius sũt & approbationis,& sic solũ illa sunt in cõspectu eius quę approbat,nõ autẽ mala.Vnde Iob 13. dicitur. Vias meas in cõspectu eius arguã. q.d. hoc approbat.Non.n.veniet in cõspectu eius oĩs hypocrita q.d.hypocritã nõ approbat. Isto ergo modo qd est orationẽ intrare ĩ cõspectu dñi,nisi orationẽ ei esse placitã, & approbatã & ab eo exaudiri?Et hoc est,qd hic gl. Ingressus orationi in conspectu dñi approbatio ei⁹ est Cõsequẽter hoc idẽ aliis verbis repetit,d. *Inclina aurẽ tuã,&c.*Inclinatio autẽ auris Dei ad preces nostras est misericors eius exauditio Qui enim aliquẽ vult exaudire porrigit sibi aurẽ, sed ab illo quem non vult exaudire,auertit. Auris enim Dei dicitur.eius gratia,vide supra vers.870.& 1139.In hoc etiã quod dicit.*Inclina aurẽ tuã,&c.*notat humilitatẽ orationis,vide ver.190.& 437.Hic autem notat gl.magnã virtutẽ orationis,d. Virtus magna purę orationis hic notatur,quæ quasi quędam personat,ad Deum intrat & mãdatũ peragit quo caro peruenire nequit.Quantæ autem virtutis sit conspectus Dei erga nos.vide suprà ver.686.

Conspectus Dei, duplex. — Hab.4. — Matt.25. — Glossa. — Orationis virtus.

Quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit. 1483

Hic Christus explicat suã passionem,quã Christus grauissimã ostendit ex multis,primò ex pœnarũ multiplicitate in principio. scdò ex opprobriosa reputatione,ibi. *Aestimatus sum.* tertiò ex corporali vulneratione,ibi. *Sicut vulnerati* . quartò ex iniquorum associatione,ibi,*Posuerunt*.quintò ex adiutorij priuatione.ibi.*Super me cõfirmatus* . Sextò ex discipulorum dispersione. ibi,*Lõgè fecisti.* septimò ex sui discipuli ꝓditione, ibi. *Traditus.* octauò ex mortis turpissimę cõdẽnatione;ibi.*Clamaui.*Quãtũ ergo ad primũ narrat grauitatẽ suę passionis ex dolorũ & pœnarũ multiplicitate,d.*Quia repleta est malis anima mea.*Duo.n. sunt genera malorũ .s. culpæ & pœnæ.Primum non põt esse sine secundo, quia omne peccatũ pœna est,sed secundũ benè põt esse sine primo,nõ simpliciter:quia oĩs pœna si iusta est est peccati pœna,sed in psona patiente:qa qs innocẽs pro peccato alterius mala pœnæ pati põt.Et de isto scdo genere malorũ ait Christus : *Quia repleta est malis.*s. pœnę aĩa mea, qa tpe suæ passionis oĩb. malis qb.qs põt repleri replet⁹ fuit Christus,& oĩb. modis passus.vide suprà ver. 21. Et hoc est quod Christus dicit, Tristis est anima mea vsq; ad mortẽ. Vnde gl.Nõ peccatis, sed dolorib. repleta fuit aĩa Christi, vel ẽt repleta fuit malis: qa omnib. vitiis & peccatis aliorum cõpatiebatur.Repleta est ergo malis anima mea.q.d.malis prætereuntis populi cõpatior,dũ trador ad mortẽ.Et hoc est quod subdit *En vita mea inferno appropinquauit.*q.d.quia trador ad mortẽ,p quod aĩa mea appropinquauit ad infernũ,quia statim separata aĩa in infernum appropinquauerit vel descẽderit aĩa Christi vide ver .108.

Matt.26. — Glossa.

Aestimatus sum cũ descendentibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. 1484

Hic aggrauatur passio Christi ex opprobriosa reputatione:quod.n.qs ꝓ altero facit laboriosum & sumptuosũ liberè,& ex mera charitate,reputare ꝙ hoc nõ liberè,sed ex necessitate, & coactè illud faciat,est iniuriosẽ & opprobriosẽ cõtra debitũ opus illius reputare.Qđ sic in sua passione accidit Christo.Vbi notandũ,ꝙ aliter Christus fuit passibilis,& mortalis & aliter nos;qm nos pœnas, miserias, & mortẽ patimur ex necessitate naturę ,quã necessitatẽ induxit peccatum primorũ parentũ Christus aũt hos defectus pœnales in se assumpsit sola volũtate vt ex charitate nũ necessitate ꝓ humano genere pateretur:vt deducit Magister li.3.dist.15. Iudæi autem opprobriosẽ contra Christum insurgentes existimabant illum pati non voluntate , sed necessitate.Et hoc est ,quod Christus dicit, *Aestimatus sum cũ descendentib.in lacum.*Per lacum accipit infernum ,sicut dicitur Zach.9.Eduxisti vinctos de lacu ad quẽ descenditur per mortẽ.q.d.Æstimatus sum

Christus passus est volun tate nõ necessitate.

sum mori,pati,& ad infernum descendere eadem ratione,qua & alij.s.non voluntate,sed necessitate.Et istam expositionẽ hic sentit gl.d.Ait Christus.Non solum grauiora sum passus, sed etiam cõtumeliosa. *Quia æstimatus sum cũ descendentib.in lacum.*s.miseriæ vel inferni profunditatem.Et hoc à nescientib.quid faciebant,q me sic putabãt mori necessitate, vt alij homines moriuntur.Sed hos defectus infirmitatis nostræ sicut & ipsam carnem non cõditione necessitatis,sed miseratione voluntaria suscepit,vt trans figuraret in se corpus suũ , quod est ecclesia .s. vt si quis suorum inter has humanas miserias cõtingeret tristari vel dolere,nõ ideo se alienum à gratia putet. Sequitur. *Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.*Est declaratio partis prædictæ,vt Christus dicat. Ego qui solus sum inter mortuos liber.s. q solus voluntate nõ necessitate morior,*factus sum.* i. æstimatus à nescientibus, ꝙ sim sicut homo sine adiutorio.s. ꝙ non possim euadere mortẽ sicut nec alij hoĩes possunt, qđ falsum est, quia alij homines nõ habẽt potestatẽ euadẽdi mortẽ si velint,sicut ego.Et hoc est qđ Christus dicit. Nemo tollit animã meã à me, sed ego pono eã à meipso. Potestatẽ habeo ponẽdi animã meã: & potestatẽ habeo iterum sumẽdi eã. Quod exponẽs Chrisostomus ait.Quia enim Iudæi cõsiliabãtur multotiẽs Christũ interficere,dicit,ꝙ ipso nolente,inutilis est hic labor.Ita enim habeo potestatẽ animã meã ponere, vt nullus possit à me inuito ipsam auferre, qđ in aliis hominibus nõ est. Dñs autẽ Iesus solus habet potestatẽ ponendi eam,& iterum ad libitum resumẽdi eam.

Mortuus est Christus volun tate non necessitate. — Ioan. 10. — Chrisost.

1485 Sicut vulnerati dormiẽtes in sepulchris,quorum nõ est memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt.

Hic aggrauatur passio Christi à corporali vulneratione.Christus enim ab eis vulnera multa suscepit,quia ipsi æstimabãt per illa vulnera eum violenter ad mortẽ ducere.Et hoc est quod dicit, *Sicut vulnerati dormientes in sepulchris.*q.d.æstimatus sum ab eis, sicut de aliis qui p vulnera inuitè ducuntur ad mortẽ,& ad sepulchrum.Sic & ego ab eis lãcea vulneratus sum, mortuus, & in sepulchro positus, sed totũ hoc voluntate ,non necessitate. Sed quamuis Christus sic fuerit vulneratus,mortuus & sepultus, sicut & cęteri,tamẽ differentia est inter ipsum, & alios.Vnde sequitur de aliis.*Quorũ non est memor* Alia litera habet & magis clarè. *Qorũ tẽpus resurgẽdi nõdum venit.* Vbi Christus discernit se ab aliis quia licet fuerit vulneratus mortuus & sepultus, ipse tamen die tertia resurgens euigilauit.Sed illi putabãt eum similẽ aliis vulneratis,& occisis & dormientib. in sepulchris, quorum Deus nõ est memor adhuc, quia non euigilabũt vsq; ad diẽ iudicij.Et notat gl. ꝙ scriptura cõsueuit mortuos dicere dormientes: quia ipsos vigilaturos.i. resurrecturos vult intelligere, quia euigilabunt in resurrectione. Sequitur. *Et ipsi de manu tua repulsi sunt.* Hoc enim ly ipsi non refertur ad ipsos vulneratos dormientes,inter quos etiam sunt multi iusti qui de manu dñi non sunt repulsi,quoniam iustorum animæ in manu Dei sunt, sed refertur ad ipsos Iudæos q æstimabant Christũ esse sine adiutorio,& ipsi priuati sũt adiutorio Dei, quod maximè patuit in captione ciuitatis , & populi trucidatione tẽpore Titi & Vespasiani principum Romanorũ De vulnerib. Christi dixit psal.21. Foderunt manus meas & pedes meos, vide suprà vers.308.Ista autẽ vulnera hic ad memoriam reducuntur, quoniam per illa animæ nostræ vulnera sanantur.Vnde Bernard.super illo verbo Esa.2.Ingredere in petra,abscondere in fossa humo à facie iræ dñi,ait.Infirmę adhuc & inerti animę, quę iuxta ꝙ in euãgelio quidã de se cõfitetur,fodere nõ valeo, mendicare erubesco, fossa ostẽditur vbi lateat humus,donec cõualescat & ꝓficiat,vt possit & ipsa ꝑ se sibi cauere foramina in petra, per quæ intret ad interiora verbi animi vtiq; vigore & puritate.Et si intellexerimus fossam humũ illã quæ ait , foderunt manus meas & pedes meos,nõ erit dubitandum de sanitate citius adipiscẽda animę illuminatæ, quę in ea demorabitur. Quid enim tam efficax ad cauẽda conscientiæ vulnera necnon ad purgandã mentis aciem quàm Christi vulnerum sedula meditatio.

Mors dicitur dormitio. — Sapien.3. — Vulnera Christi sanãt animã — Bernard.

Posuerũt me in lacu inferiori,in tenebrosis, & in vmbra mortis. 1486

Hic aggrauatur passio Christi ex iniquorũ associatione.Vbi aduerte ꝙ principes sacerdotum volentes in passione Christi ipsum corã omnib. diffamare & ostendere vitiosum , procurauerunt duos latrones notorios cum ipso crucifigi , & in medio ipsorum Iesum poni. Nã secũdum ꝙ dicit Theoph. malã opinionem de dño populo generare volentes, duos latrones fecerunt crucifigi cum eo, per hoc populo ostendere volentes ipsum esse latronẽ & vitiosum dignum morte. Et hoc notans Christus,ait. *Posuerunt me in lacu inferiori.*Vide aduerte, ꝙ lacus mysticè sumpt⁹ est duplex,pœnę & culpæ. Primus est superior , & secundus inferior. Lacus superior pœnę est infernus,de quo Esa. 14 Detraheris in infernum in profundũ laci.Lacus inferior culpæ est ipsum peccatũ.Vnde Thren.3.volęns ostẽdere Hieremias ꝙ causa captiuitatis Iudęorum à Babylonis fuerat peccatum ipsorum, dicit. Lapsa est in lacum vita mea. Quid est ergo posuerunt me in lacu inferiori,nisi sua opinione conati sunt me in peccatũ ponere.i.ostendere peccatorum?Et tamen per hoc apud populũ nõ fuit reputatus peccator, sed magis clarificatus.Vnde declarãs ꝙ per lacum inferiorem intelligebat peccatum quod est tenebrosum ideo statim subdit.*In tenebrosis.*Peccatũ enim quædam tenebra dicitur : quia totus homo interior obscuratur. vt ait magister lib 4. Et aduerte quòd vt ipsum magis diffamarent, nõ solum ipsum cum latronib.crucifixerunt, sed in loco ꝓ morte latronũ deputato.Et hoc est quod subditur.*Et in vmbra mortis.*Vbi secundũ gl.vmbra mortis est locus,quo mali puniuntur. Hoc autem quod dicitur.*Et in vmbra mortis* intelligi & aliter potest.Nam vmbra mortis tria significat.s. obliuionẽ,peccatum,& mortẽ carnis.in quib. omnib. Iudæi Christum ponere conati sunt.vnde Greg dicit.In scriptura sacra vmbra mortis aliquando obliuio mentis dicitur,aliquãdo imitatio diaboli, aliquando mors carnis. Vmbra enim mortis obliuio mentis accipitur , quia sicut mors hoc quod interfecit agit vt nõ sit in vita,ita obliuio hoc quod intercipit agit,vt nõ sit in memoria mẽtis.Vnde rectè Ioannes hebræorum populis eum quem obliti fuerant Deum prædicare veniebat,per Zachariam dicitur.Illuminare iis qui in tenebris & in vmbra mortis sedẽt.In vmbra enim mortis sedere est,à diuini amoris notitia in obliuionem labi. Vmbra etiam mortis peccatum vel imitatio antiqui hostis accipitur.Ipse enim quia mortem intulit, mors vocatur,Ioanne attestãte,qui ait. Nomen illi

Lacus superior pœnæ inferior culpæ. — Vmbra mortis multa significat. — Greg 4. mo ca.20. — Obliuio dicitur vmbra mortis — Luca.1.

mors. Per vmbram ergo mortis eius imitatio designatur, quia sicut vmbra iuxta quantitatem corporis ducitur, ita actiones iniquorum de specie imitationis eius exprimuntur. Vnde rectè Esaias cum gentiles populos in antiqui hostis cerneret imitatione defecisse, eos ad veri solis ortum resurgere conspiciens ait. | Sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Vmbra etiã mortis mors carnis accipitur, quia sicut vera est mors qua anima separatur à Deo, ita vmbra mortis est qua caro separatur ab anima. Vnde rectè voce martyrum per prophetam dicitur, Humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos vmbra mortis. Quos enim constat non spiritu, sed sola carne mori, nequaquam se vera morte operiri dicuntur, sed vmbra mortis. Ad propositum ergo istis trib. modis conati sunt Iudæi Christum in vmbra mortis ponere. primo modo, quia totum ad hoc contra ipsum faciebant vt obliuioni daretur nomẽ & fides Christi. Vnde Hier. 11. dicit, mittamus lignum in panem eius, & nomen eius non memoretur amplius. Secundo modo patet quia vt dictum est, ideo cum iniquis eum deputauerunt, vt ipsum peccatorẽ ostenderent, sed ex hoc magis clarus euasit. Tertio modo patet, quia licet vellent eum ex toto perdere, tamen sibi solũ carnis mortem intulerunt, & hoc ad modicum tempus, & sic ipsum in vmbra mortis posuerunt. Vnde Greg. vbi supra, ait. Mediator Dei, & hominum solam mortem carnis pro nobis suscepit, & veram mortem delinquentium per vmbram suæ mortis delcuit. Ad nos quippe venit, qui in morte carnis, & spiritus tenebamur, vnam ad nos suam mortẽ detulit, & duas nostras, quas reperit, soluit. Si enim ipse vtramque susciperet, à nulla nos liberaret. Sed vnam misericorditer accepit, & vtramque iustè damnauit, &c.

Esa. 9. Mors dicitur vmbra mortis.

Greg.

1487 Super me confirmatus est furor tuus, & oẽs fluctus tuos induxisti super me.

Hic aggrauatur Christi passio ex adiutorij priuatione. Christus enim in sua passione Deo derelictus videbatur à patre, eo quod sibi contra persecutores iniustos non ferebat auxilium. Vnde & in cruce clamauit, dicens. Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me? Matt. 27. qualiter autẽ hoc verum fuerit, vide suprà vers. 291. Et hoc hic notans Christus, dicit patri. *Super me confirmatus est furor tuus.* Non q̃ pater cõtra filium fuerit cõmotus, sed hic accipitur furor pro effectu furoris, sicut ad modum loquẽdi, quando vnus homo contra alium furit, ei omnem pœnã, quam potest, infert. Et isto modo videbatur patris furor confirmatus supra Christum, eo quod ipsum de manibus Iudæorum non defendebat, sed ipsum voluntati eorũ tradiderat percutiendum. Et sic videbatur quod Deus omnes indignationes suas super ipsum induxisset, quando permisit eum capi, ligari, flagellari, coronari, & inter duos latrones crucifigi. Et hoc totum refertur ad opinionẽ Iudæorũ, qui sic eum percussum à Deo propter sua peccata putabant. Vnde & dicebant illud Esa. 53. Vidimus eum, & non erat aspectus, & desideauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, vnde nec reputauimus eum. Per fluctus autem intelligit impetus tribulationum, de quibus subdit. *Et omnes fluctus tuos induxisti super me.* Et quamuis secundum illorum opinionem Deus super Christum fluctus pœnarum induxisset, tamen ipse superior fluctib. erat, quos voluntate susceperat, non necessitate. Vnde de ipso dicitur Iob 9. quod graditur super fluctus maris. Nota tamen quod fluctus secundum suas conditiones diuersas, diuersa significant in scriptura. Nã fluctus sunt terribiles, & sic significãt diuinam iustitiã. Iob 31. Quasi fluctus tumẽtes super me, semper sic timui Deum. Sunt instabiles, & sic significant mobilitatẽ cõscientiæ. Iac. 1. Qui hæsitat similis est fluctui maris, qui ab omni vento mouetur. Sunt eleuabiles, & sic significant sublimitatem arrogantiæ, psal. 92. Eleuauerunt flumina fluctus suos. Sunt conturbabiles, quia conturbant aspectũ, & sic significant punitionis acerbitatem. Esa. 51. Conturbabo mare, & intumescent fluctus eius. Et isto modo hic accipiuntur fluctus pro acerbitate pœnæ, cũ dicitur. *Et omnes fluctus tuos induxisti super me.* Sic enim dicit. Omnia excelsa tua & fluctus tui super me transierunt. vide suprà vers. 697.

Fluctus multa significãt.

Psal. 41.

Longè feci sti notos meos à me posuerunt me abominationem sibi. 1488

Hic aggrauatur Christi passio ex discipulorum dispersione. Sicut enim solatium est miseris, socios habere pœnarum, qui sibi in suis pœnis scilicet assistant, & cõpatiantur, sic & aggrauatur Pœna, quando quis in pœnis positus à suis familiaribus & notis derelinquitur, quia eo dolor aggrauatur, quia derelinquentes cognoscit non fuisse veros amicos. Sic enim dolor Iob aggrauabatur, quia ab amicis se in persecussione relictum videbat, dicens. Fratres mei Præterierunt me. Quod notans Greg. li. 7. mor. c. 11. dicit, Plerunq; ipsi nos miseros insequuntur, qui fœlices sine cõparatione coluerunt. Cum enim quis positus in prosperitate diligitur, incertum valde est, vtrum prosperitas, vel persona diligatur, amissio autem prosperitatis interrogat vim dilectionis. Vnde benè quidam sapiens, dicit. Nõ agnoscitur in bonis amicus, & non absconditur in malis inimicus. Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec aduersitas inimicum celat, quia ille sæpè prosperitatis nostræ reuerentia regitur, & iste ex cõfidentia aduersitatis aperitur. Quia nimirum, qui in aduersitate proximum despicit, apertè conuincitur, quia & hunc in prosperis, non amauit &c. Sic igitur ad propositum dolorem Christi passi acumulauit discipulorum dispersio, quando, scilicet videntes Christum llgari, qui promiserant vsq; ad mortem pro ipso constanter certare, omnes, relicto eo, fugerunt, vt habetur Mar. 14. Et hoc hic insinuans Iesus, ait. *Longè feci sti notos meos à me.* Et attende, quód non dicit notos quos ipse nouerat generaliter, sed notos, qui eum nouerant, qui scilicet viderunt ipsum cæcos illuminantem, mortuos suscitantem &c. *Posuerunt me abominationem sibi.* Abominor, aris, secundum grammaticos est aliquid abhorrere, cum execratione repellere, execrare, detestari. Sic enim apostolorum primus, ipsum tunc fuit abominatus, quando incepit anathematizare, & detestari, quia non nouisset hominem, vt habetur Matth. 26. Hoc enim in figura Iob prædixerat, dicens. Abominati sunt me consiliarij mei, & quem maximè diligebam, aduersatus est mihi. Consiliarij namque Christi dicuntur ipsi apostoli, quia & si Christo consilia non tribuebant, tamen membris Christi prædicando consulebant, & inter illos Petrus à Christo singulariter erat dilectus, quia in omnibus primus secretarius Christi erat, tunc super omnes magis aduersatus est Christo, ipsum cum iuramento abnegando.

Fluctus

Iob. 6. Amicos probat aduersitas non prosperitas.

Eccle. 12.

Matt. 26 Iob. 19.

Traditus

Traditus sum, & non egrediebar, oculi mei languerunt præ inopia. A

Iudas tradidit Christum.

Hic aggrauatur Christi passio ex discipuli traditione. Vbi nota, quòd quamuis Christus sciret tempore suæ passionis Iudam ipsum traditurum, ipsum solum generaliter prædixit, dicens. Vnus vestrum me traditurus est, sed in speciali ipsum non nominauit, sed hoc in corde sibi occultum retinuit, quòd ideo ipsum in particulari nominare noluit, vt dicit Leo in sermo. vt notam sibi conscientiam proditoris demonstraret, quam non aspera, non aperta increpatione confundens: sed leui ac tacita admonitione conueniens, ipsum facilius corrigeret pœnitendo, quàm nulla desormasset abiectio. Vel secundum Chrysostomum, quia Christus personaliter proditorem si in particulari nominasset, alij apostoli ipsum dentibus laceraſſent. Cognoscebat ergo proditorem, & tamen nomen eius exterius non expressit, sed intus in corde retinuit. Et hoc est quod hic dicit Christus. *Traditus sum*, scilicet à discipulo cui multa contulerat beneficia. *Et non egrediebar.* scilicet conceptus à me non egrediebatur, sed in me ipso remansit. Egreditur enim cognitio interior vel conceptus, quando exterius per linguam manifestatur. Sic enim egressionem pro locutione exteriori accipit propheta dicens. Tu scis quod egressum est de labiis meis in conspectu tuo, rectum fuit. Et quòd proditionem isstam magis aggrauabat, quia gratis prodidit, nulla offensione à Christo lacessitus, sed sola cupiditate allectus, vt ostendit Chrysostomus, in sermo. de proditione Iudæ, dicens. Dic, Iuda, causam proditionis. Tradis magistrum, nunquid laceratus ab eo? Audiam læsionem tuam. Forsitan quia tibi dæmonum tradidit potestatem quòd fecit te languentibus subuenire, quòd mortuos suscitare didicisti, has beneficiorum vices exoluis, dicens. Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? O demẽtia imò cupiditas proditoris. Cuncta enim mala cupiditas procurauit. Hac affectus Iudas, magistrum tradidit. Nam cupiditas huiusmodi sortita est naturam. Captiuas animas retinet, & omnibus modis alligatas astringit, beneficiorum obliuionem imponit, & alienationem mentis ostendit. Iudas captus cupiditatis insania, quanta beneficia conuersationis mensæ, discipulatus, admonitionis, suasionis oblitus est, vt magistrum traderet, ac dominum, vt & meritò cupiditatẽ radicem esse omnium malorum apostolus dicit. Non ergo mirum si tam ingrata proditio Christi passionem aggrauabat, & tamen ipse proditorem nollens confundere, ipsum exterius non expressit. Et hoc est quod ait. *Traditus sum, & non ingrediebar.* Sed quid ex hoc secutum fuit, insinuat dicens. *Oculi mei languerunt præ inopia.* Per oculos enim vt ait gloss. intelligit apostolos, qui quando viderant Christum sic proditum per discipulum, & se non defendentem statim perdita fide vt debiles, vt languidi omnes fugerunt. Nam languere idem est quòd deficere vel egere. Ipsi autem apostoli tunc egebant, quia videbant se perdidisse Christum, & ideo defecerunt.

Leo.

Chrisost.

Egressio est locutio

Hiere. 17

Chrisost.

Auaritia omnium malorum est causa

Matt. 26.

1490 Clamaui ad te, domine, tota die expandi ad te manus meas.

Hic aggrauatur Christi passio ex turpissimæ mortis condemnatione, scilicet mortis crucis. Ad hoc enim principes morte turpissima crucis & non alia voluerunt Christum occidere, vt Christo maiorem pœnam inferrent simul & ampliorem verecundiam. Erat enim hoc mortis genus magis meyosum, & magis opprobriosum. Et hæc duo notans Beda super Lucam ait. Pessimo enim genere mortis occidere desiderant innocentum, id est crucifigere. Et ideo quia pendentes in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusque confixis producta more necabantur, ne dolor citius finem haberet. Et hoc quantum ad primum Et ibi diu viuentes, ab omnibus diutius videbantur. Erat enim hoc genus mortis latronum. Et hoc quantum ad secundum. Certum est etiam quòd Christus expansis in cruce manibus clamauit ad patrem, quando, scilicet circa horam nonam clamauit voce magna, dicens. Heli, heli, &c. Matthæi 27. & Lucæ. 23. Clamans Iesus voce magna ait. Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, & hæc dicens, expirauit. Hoc ergo genus mortis hic exprimens, quo manus extensas habebat in cruce, dum oraret ad patrem, ait. *Clamaui ad te, domine tota die expandi ad te manus meas.* Ille autem versus dupliciter punctuatur, primò, vt punctus sit post *tota die*, vt dicatur. *Clamaui ad te, domine, tota die.* Et sic tota dies accipitur pro die, & nocte. Et sic cum dies significet prospera, & nox aduersa, Christus tota die clamauit ad patrem, quia in prosperis gratias agendo, in aduersis autem patrem orando, vt dictum est versic. 1153. Si autem sic punctuatur, tunc est sensus. In omni statu domine, clamaui ad te, finaliter autem expandi ad te manus meas, scilicet in cruce. Et sic clarus est textus. Secundò aliter punctuatur, vt punctus ponatur ante ly *tota die*, vt dicatur. *Clamaui ad te, domine.* & postea dicatur. *Tota die expandi ad te manus meas.* Et iste modus punctuandi est communior. Sed tunc gloss. facit dubium, quomodo tota die expandit manus in cruce: quia nec vna die fuit illa manuum in cruce extentio. Et, si dicatur quòd hic accipitur totum pro parte, obiicit gloss. quia textus dicit, *tota die.* Sed ego hic magnam difficultatem non video, quia non obstante, quòd signum vniuersale apponatur alicui termino in scriptura, tamen ille terminus quandoque solum fiat pro parte significatorum, & non pro omnibus. Dicitur enim Matthæi 2. quòd Herodes, audita natiuitate Christi, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo, & tamen certum est, quòd non omnes fuerunt turbati, non Simeon, qui auidè Iesum desiderabat, non Anna prophetissa: & sic de multis aliis sanctis. Similiter dicitur Matthæi 3. quòd omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem veniebat ad Ioannem &c. In talibus locutionibus non obstante signo vniuersali, accipitur totum pro parte, maximè vbi talis pars, pro qua accipitur, sit principalis pars illius totius, sicut dicitur. Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo: quia quę cum Herode fuit turbata, erat principalior pars Hierosolymorum, quia principes sacerdotum, & scribę. Sic in proposito, cum dicitur, *Tota die expandi ad te manus meas*, accipitur tota dies pro parte: maximè illa pars diei, in qua Christus expandit manus in cruce, fuit principalior pars diei, in qua Sol erat altior, De clamore autem Christi, vide suprà verficulum trecentesimum nonagesimumnonum, & millesimum nonagesimumsecundum.

Crucis mors turpissima.

Beda.

Tota die quomodo fuit Christus in cruce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1491 Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

Hic ostendit Christus quibus sua passio non proficit. Et primò proponit quibus non proficit, secundò probat quod dicit, ibi. *Nunquid non*. Quantum ad primum sciendum, quòd Christi mors in peccatis obstinatis non proficit, sed ex hac magis ipsi grauantur. Non enim hic loquitur de mortuis corporaliter quibus multotiens mirabilia fecit Christus, non solùm eos corporaliter resuscitando, sed etiam spiritualem vitam gratiæ eis conferendo: quia quos Christus resuscitabat corpore multofortius resuscitabat in anima: quia perfecta sunt Dei opera. Deute. 32. Sed loquitur de mortuis spiritualiter in anima. Et istorum sunt tria genera, quibus Christus mirabilia fecit: sed non quarto generi. Nam tria genera mortuorum spiritualiter, quibus Christus fecit mirabilia: tractat Greg. dicens finaliter, quòd peccatum primò est in occulta perpetratione, secundò ad apertam iniquitatē foras egreditur, tertiò per cōsuetudinem roboratur. Quartum verò genus est, cum culpa in vsum venerit, fauoribus extollitur, & sic peccator in malo obstinatur: quia incessanter crescit culpa fauoribus enutrita. Quia curari vulnus negligitur, quod dignum prēmio laudis videtur. Vnde benè per Salomonem dicitur, Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Peccatores enim lactant, qui perpetrata mala fauoribus extollunt. An non lactatur, de quo per psamistam dicitur. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur. Sciendum quoque est, quòd tres modi peccantium iuxta descensus sui ordinem, facilius corriguntur, quartus verò difficilius emendatur. Vnde & redemptor noster puellam in domo, iuuenem extra portam, in sepulchro autem Lazarum suscitauit. Adhuc quippe in domo mortuus iacet, qui latet, in peccato. Iam quasi extra portam educitur, cuius iniquitas vsque ad verecundiam publicam perpetrationis aperitur. Sepulturæ verò aggere premitur: qui in perpetratione nequitiæ etiam vsu consuetudinis pressus gratiatur. Sed hos ad vitam miseratus reuocat, quia plerumq; diuina gratia non solum in occultis, sed etiam in apertis iniquitatibus mortuos, & mole prauæ consuetudinis pressos respectus sui lumine illustrat. Quartum verò mortuum redēptor noster annunciante discipulo agnoscit, nec tamen suscitat, quia valdè difficile est, vt is, quem post vsum malæ consuetudinis etiam adulantium linguæ excipiunt, à mentis suæ morte reuocetur. De quo & benè dicitur. Sine mortuos, vt sepeliant mortuos suos. Mortui enim mortuos sepeliunt, cum peccatores peccatorum fauoribus premunt. Quid enim aliud est sepelire quàm occumbere? Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere absconduntur. Erat autem & Lazarus mortuus, sed tamen non à mortuis sepultus. Fideles quippe illum mulieres obruerant, quæ & eius mortem viuificatori nunciabant, vnde & protinus ad lucem rediit: quia cum in peccato animus moritur, citius ad vitam ducitur, si super hunc solicitæ cogitationes viuunt &c. Ex quibus apparet, quòd mortuorum spiritualiter quatuor sunt genera: quia peccatores primò quidam sunt occulti, secundò quidam sunt per opus extrinsecum manifesti, tertiò quidam sunt per consuetudinem sepulti, & quidam fauoribus obstinati. Et de isto quarto genere hic loquitur Christus, quòd eis non proficit passio Christi, quia tales per ipsam non reuocantur ad gratiam. Et hoc est quod ait. *Nunquid mortuis facies mirabilia?* Vbi glo. mortuos dicit non corpore, sed corde: coram quibus quedam facta sunt mirabilia per Christi passionem: sed non profuit eis: quia eos visa non mouerunt. Mortuis quidam corpore facta sunt mirabilia: quia quidam reuixerunt. Et cum dominus penetrauit inferna & inde mortis victor ascendit, magnum mortuis factum est miraculum. Dicat ergo. *Nunquid mortuis.* i. corde in peccato obstinatis. *Facies mirabilia?* q.d. non: quia & si coram eis facta sunt mirabilia, non tñ eis facta sunt, quia non profuerunt illis. Et hic tangit principes sacerdotum, qui obstinato corde visis miraculis in Christi passione ostensis aliis populis se conuertentibus, illi conuerti noluerunt. De quibus etiam subdit. *Aut medici suscitabunt & confitebuntur tibi.* Per medicos enim intelligit sanctos prædicatores, qui linguæ medicamento multos mortuos in peccatis, ministerialiter vocant ad vitam gratiæ, qui suscitati Deo confitentur per gratiarum actionem. Tales medici fuerunt sancti apostoli, per quos tamen ipsi obstinati principes sacerdotum ad vitam non fuerunt reuocati, vt fidem Christi reciperent, & ipsum verum Deum esse confiterentur. Et hoc est quod dicitur Ioan. 7. Nunquid aliquis ex principibus credit in eum, sed turba hæc quæ non nouit legem maledicta est.

Mors peccati multiplex

Greg. 4. mo. c. 29.

Adulatio lætat peccatorem

Prouer. 1.

Psal. 9. Tres mortuos suscitauit Christus.

Luce 9.

1492 Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam & veritatem tuam in perditione?

Hic probat quod dixerat. Vbi notandum q̄ anima obstinata in peccato mortua habitat in corpore, sicut in sepulchro. Vnde & ipsos phariseos vocabat Christus sepulchra. Matt. 23. Dicens. Væ vobis qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus autem sunt plena ossibus mortuorum & omni spurcitia, sic & vos &c. Vbi Chrisostomus ponit differentiam inter corpora iustorum & corpora peccatorū, dicens. Meritò quidem corpora iustorum templa dicuntur: quia anima in corpore iusti dominatur sicut Deus in templo. Corpora autem peccatorum sepulchra dicuntur, quia anima mortua est in corpore peccatoris, sicut insepulchro, nec enim anima putanda viua est, quæ nihil viuum aut spirituale agit incorpore. Est ergo ratio psal. ista: quia sicut in sepulchro mortuum non potest cōfiteri homini, sic nec anima in peccato manens: quia est in corpore sicut in sepulchro. Amortuo enim perit confessio, vt scribitur Eccl. 17. Vnde glo. hic ait. *Nunquid narrabit aliquis in sepulchro.* s. potius. id est *in perditione*, misericordiam tuam? Et aliquis positus in perditione id est obstinatus, *narrabit veritatem tuam.* quasi dicat isti non narrabunt: quia tales in cordibus nec cogitant diuinam misericordiam ad parcendum, nec diuinam iustitiam ad puniendum. Et hoc idem aliis verbis repetit dicens.

Sepulchrum anime est corpus.

Chrisost. templum dicitur corpus iusti.

Nunquid

1493 Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis.

Idem enim vult intelligere psalmista per mortuos dormientes in sepulchris, & per tenebras & terram obliuionis. Per omnia enim ista significatur peccator obstinatus. Dicitur enim in sepulchro positus, vt in præcedenti versiculo dictum est. Dicitur etiam tenebra ratione infidelitatis, de quibus dicit apostolus, quòd sunt tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei. obstinati enim quia alienati à via Dei merito tenebræ dicuntur, vt ibidem deducit gl. dicens. Illi tenebræ sunt, quia alienati à Deo qui est lux & vita animæ: quia Deus deserit illos. Duæ quippe sunt vitæ, vna corporis, altera animæ. Et sicut vita corporis est anima, sic vita animæ est Deus. Et quomodo si anima deserat corpus moritur corpus, sic si deserat Deus animam, anima recedens à lumine iustitiæ, quanto magis scit quid inueniat contra iustitiam, tanto plus repellitur à lumine veritatis, & tenebris ignorantiæ mergitur. Dicuntur etiam terra obliuionis: quia terrena amantes Deum obliuiscuntur: de quibus dicitur Oseæ 2. Ibat post amatores suos & mei oblita est, dicit dominus. Tales ergo quia non cogitant mente mirabilia misericordiæ Dei, nec iudicia iustitiæ suæ. Ideo dicit psalmista, quòd in ipsis non cognoscuntur mirabilia Dei nec iustitia.

Peccator dicitur tenebra. Ephes. 4.

Glossa.

Vita duplex corporis & animæ.

Obliuiscitur peccator.

Et ego ad te domine clamaui, & 1494 mane oratio mea præueniet te.

Hic consequenter ostendit Christus, quid sua passio suis electis conferat. Et ostendit quòd sex modis Christi passio electis proficit. Quoniam illi per ipsam primò à filiis iræ segregantur, secundò in ipsis bona desideria multiplicantur: ibi. Vt quid domine: tertiò Christo humili conformantur: ibi. *Pauper sum ego.* quartò de peccatis hic corriguntur, ibi. *In me.* quintò hic aduersis conseruantur, ibi. *Circundederunt.* sextò ipsi mundo moriuntur, ibi. *Elongasti.* Quantum ad primum sciendum quòd merito peccati primorum parentum omnes pariter nascimur filij iræ & in peccatis. Propter quod dicit apostolus. Eramus filij iræ sicut cæteri omnes natura. glo. i. filij pœnæ, filij vindictæ, filij gehennæ: quia peccato primi hominis tenebatur iusta damnatione genus humanum, & erant filij iræ omnes. Sed ab ista ira per Christi passionem liberantur electi. i. per fidem passionis eius, sicut dicit apostolus. Salui erimus ab ira per Christum. Hoc ergo exprimens ecclesia electorum, dicit ipsi Christo. *Et ego ad te domine clamaui.* Non enim simpliciter dicit ego, sed & ego: quasi dicat. Et ego fui natura filius iræ, sicut & cæteri: sed tua passione considerata, clamaui ad te vt saluus essem, non ad alium: quia in alio salus non reperitur. Actuum 4. Nec enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. In hoc autem quod dicit. *Et ego ad te domine clamaui.* notat se præuentum à gratia Dei. Qui enim clamat & inuocat, credit. Sed filius iræ non crederet, nisi ipsum misericordia Dei suscitando præueniret. Verum peccata præmissa impunita esse non debent, oportet quòd sicut gratia Dei nos præueniat suscitando, ita & nos iudicem præueniamus satisfaciendo. Inter partes autem satisfactionis, oratio primum obtinet locum. Per ipsam ergo iudicem districtum præuenire debemus id est ante finem vitæ satis facere. Et hoc est quod subdit. *Mane oratio mea præueniet te*, mane, id est in vita præsenti. Oratio enim præuenit futurum iudicium. Illa enim oratio exauditur, quę finem vitę præuenit. psal. 5. Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam. Et nota quòd præuentio est multiplex: quia præuenit Deus hominem, homo hominem, homo Deum. Præuenit Deus hominem gratia benedictionis. psalm. 20. Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Præuenit homo hominem reuerentia honorationis. Roma. 12. Honore inuicem præuenientes. Præuenit homo Deum per instantiam orationis, vt hic. *Mane oratio mea præueniet te.*

Ire filii omnes natura scimur. Ephes. 2.

Rom. 5.

Præuenire multiplex

Vt quid domine repellis orationē 1495 meam, auertis faciem tuam à me.

Hic ostendit quòd iustis bona desideria dilatantur. Vbi sciendum, quòd Deus orationes etiam iustorum exaudire differt, vt desiderium rei postulatę magis crescat: quia res faciliter habita, quasi pro nihilo reputatur, vide suprà versicu. 65. & 516. & 650. Et sic Deus quando orationem non exaudit, ipsam repellere videtur. Hoc ergo insinuans psalmista, per modum interrogationis Deo proponit, dicens. *Vt quid domine repellis orationem meam?* Ad hoc respondetur: quòd solum ad vtilitatem nostram: vt in prædictis locis allegatis patet. Et hoc aliis verbis proponit. dicens. *Vt quid auertis faciem tuam à me?* Et nota quòd diuina auersio, quafaciem suam auertit à nobis, quandoque est temporalis, quandoque verò æterna: vide suprà versic. 1320. Vel ista sunt verba sanctorum patrum, qui desiderabant Christi incarnationem quæ per faciem designatur, vt supra versi. 150. & 1374. & 459. & 686 & 844. Quia ergo differebat incarnari. d. *Vt quid repellis orationem meam? auertis faciem tuam à me?* id est: non conuertis faciem tuam me.

Orationē exaudire quare differt Deus

Pauper sum ego, & in laboribus à 1496 iuuentute mea, exaltatus autem humiliatus sum, & conturbatus.

Hic ostendit quomodo iusti Christum imitantur. Christus enim pauper fuit in natiuitate: quia in diuersorio natus. Fuit in laboribus in vita. Ioan. 4. Iesus autem fatigatus sedebat. Sic etiam conturbatus fuit in passione. Matth. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Exaltatus fuit in cruce. Ioannis 12. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Similiter & quilibet iustus Christum imitatur vt primò sit pauper: quia facilius est camelum per foramen acus intrare, quam diuitem in regnum Dei. Quod quidem non intelligitur de illis qui diuitias habent, sed de illis qui habentur à diuitiis & confidunt in eis. Habere enim diuitias non est criminis: sed illis subiici. Similiter ipsum imitantur in laboribus. Qui enim æternam gloriam in considerāt, in se hic laboribus occupant assiduè

Luce 2.

Mat. 10.

Labori. busse occupant iusti in præsenti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt ostendit Greg.8.mo.c.7. dicens. Sciendum est, quòd mercenarius sollicitè curat inspicere, ne vnquam dies vacuus labatur ab opere, ne expectatus finis temporis inanis veniat ad remunerationem. In laboris namque studio conspicit, quid percipere in tempore remunerationis possit. Nam cum labor, crescit præmij fiducia proficit. Cum vero labor torpuerit, spes à remuneratione lassescit. Vnde & electus quisque vitam suam quasi mercenarij dies pensans, tanto fidentius spe tendit ad præmia, quanto nunc robustius perdurat ad laboris incrementa &c. vt cum Christo dicere possit. *Ego in laboribus à iuuentute mea.* Qui sibol maximè esse debet in gemendo peccata. psal. 6. Laboraui in gemitu meo &c. Similiter ipsum imitatur in humilitate, aliter iustus non esset: quia Christo non obediret, dicens. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Et per consequens ipsum non imitatur in exaltatione: quia omnis qui se humiliat, exaltabitur. Similiter in conturbatione, quam pro commissis peccatis debet habere. Vnde cuilibet iusto dicitur, Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede, & aquam tuam cum mœrore bibe. Panem suum in conturbatione comedit, qui victum vitæ præsentis cum conturbatione pœnitentiæ pro peccatis sumit. Aquam cum mœrore bibit: quem die ac nocte pro consideratione peccatorum lachrymæ potant. Dicat ergo quilibet iustus Christi factus imitator. *Pauper sum ego &c.* vbi considera vitæ nostræ decursum. Hæc enim incipit à miseria, ideo præmittit. *Pauper sum ego & in laboribus à iuuentute mea.* Hanc erigit superbia, ideo sequitur. *Exaltatus sum.* Hanc corrigit pœnitentia: ideo concluditur. *Humiliatus autem, & conturbatus.* Vnde glo. Pauperes sumus à principio per miseriam: exaltati per superbiam, sed humiliati, & conturbati per contritionem, & pœnitentiam.

Matt.11.

Luc. 18.

Ezech.12.

Conturbatio pœnitentiæ

1497

In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me.

Hic ostendit, quòd iusti hic pro peccatis puniuntur. Quos enim Deus ad occisionem dat, hic dimittit in pascuis: quos autem ad vitam, illos hic pro commissis flagellat, & punit. Vnde ad Hebræ. duodecimo. Flagellat Deus omnem filium, quem recipit. vide suprà versicu. 19. & 236. 329. Et hoc nunc manifestat psalmista in persona cuiuslibet iusti, dicens. *In me transierunt iræ tuæ.* Quid enim est ira Dei, nisi punitio? quia quando aliquem punit, se habet ad modum irati. Sed hæc ira in reprobis non est transitoria, sed perpetuò manet. In electis autem temporalis est & transitoria, quia saltem in morte terminatur. Et hoc considerans psalmista ait. *In me transierunt iræ tuæ*, id est punitiones. Et benè dicit transierunt, quia ira Dei non manet in iustis, quia transitoriæ eos punit, vt sanet. Vnde Deuteron. trigesimosecundo. Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiam, & ego sanabo. Sequitur. *Et terrores tui conturbauerunt me.* Iustus enim non solum corrigitur per aduersa, quæ hic patitur, sed multo amplius timens futurum Dei terribile iudicium, qui timor etiam amorem Dei sequens, ad conseruandam iustitiam multum proficit. Ideo postquam psalmista ad suam correctionem ostendit præsentia aduersa valere, etiam subdit quòd timor perpetuę pœnę ad hoc proficit multum. Vnde & subdit. *Et terrores tui conturbauerunt me*, id est, timor pœnæ perpetuę. Vnde istum versum ad propositum pertractans Grego. super illo verbo Iob 6. Sagittę domini in me sunt, & terrores eius militant contra me, ait. Iustorum mens non solum perpendit, quod in præsenti vita tolerat, sed etiam pauet, quod restat. Videt qualia in hac vita patitur, metuit, ne post hanc vitam grauiora patiatur. Luget quia in huius cęcitatis exilium à paradisi gaudiis ceciderit, timet, ne & cum exilium relinquitur, mors æterna subsequatur. Iam ergo sententiam tolerat in pœnam, sed minas adhuc venturi iudicis formidat ex culpa. Hinc psalmista ait. *In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me.* Interni quippe iudicis postquam iræ pertranseunt, etiam terrores conturbant: quia iam aliud de damnatione patimur, & adhuc aliud de æterna vltione formidamus. Et hoc est quod hic dicit glo. notanter. Omne, quod potest accidere, & si non accidat, prudenter timetur.

Pœnæ perpetuæ timor proficit bonis.

Greg. 7. mor. c. 3.

Timor fœturorum valet.

1498

Circundederunt me sicut aqua, tota die circundederunt me simul.

Hic ostendit, quòd iusti per aduersitates hic à Deo conseruantur. Donis enim Dei quandoque animus in superbiam attollitur: sed ne ibi consistat, aduersis circundatur. Et sic aduersis circundatus, seipsum recognoscens in humilitate conseruatur. Quod ostendens Gregor. ait. Nam plerunque donis virtutum elatus animus corruit, & velut iram Dei metuit aduersa tentationum, & tamen eisdem aduersis pressus, ad virtutum custodiam cautior exurgit. Quis enim Deo propinquare se non æstimat, cum se supernis excrescere muneribus agnoscit, cum vel prophetię donum vel doctrinę magisterium percipit, vel ad alios conuertendum curationum gratia conualescit? Et tamen sępè mens dum virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario, inopinatę culpę telo perforatur. Et inde à Deo in æternum longe fit, vnde ei ad tempus sine cautelę custodia propinquauit. Et quis se derelictum iam gratia diuina non deputet, cum post experimentum munditię lacessiri se carnis tentationibus videt inhonesta ad animum congeri: & ante cogitationis oculos nonnulla improba & immunda versari? Et tamen cum fatigant ista non superant, sed per humilitatem animum seruant, vt infirmum se animus in aduersis deprehendens, totum se ad adiutorium diuinitatis conferat, & sui fiduciam funditus amittat. Sicque fit, vt inde Deo altius inhęreat, vnde se à Deo altius cecidisse suspirabat, &c. Ex quibus patet, quòd Deus animum iusti quandoque circundat aduersis, vt ipsum in virtutibus custodiat. Et hoc est, quod psalmista in persona iustorum hic de aduersitatibus dicit. *Circundederunt me sicut aqua tota die, &c.* Quasi dicat, Vt Deus me sibi electum custodiat, fecit quòd aduersitates circundant me, id est vndique opprimunt: & simul, quia nunquam aduersitas vna sola venit: quia abyssus abyssum inuocat.

Nota. Aduersæ custodiũt iustos. Gre. 9. mo, ca. 10.

1499

Elongasti à me amicum, & proximum, & notos meos à miseria.

Hic ostendit, quòd iusti mundo moriuntur. Qui enim

Pœna temporalis transit & bonis proficit.

enim vult Christum imitari, omnem carnalem amorem relinquere debet, vt Deũ omni amori, & cognationi carnali pręponat, præcepto Christi dicentis. Qui amat patrę suũ, aut matrem plusquã me, non est me dignus. Secundum enim Hieronymum, hic ordo in omni affectione est necessarius. Ama post Deum patrem, matrẽ, aut filios. Si autẽ necessitas venerit, vt amor patris, matris, vel filiorum Dei amori comparetur, & non possit vtrunq; simul saluari, odium in suos, pietas in Deum est. Vnde & expressius Lucę 14. Christus dicit. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Ex quib. omnibus nihil aliud vult concludere, quàm q; longè plus cognationę spiritus debet amare, quam carnis, & à mũdo propter Deum elongari in iis, quibus cognatio carnis, vel mundi Deo contradicit. Et hoc est, quod prauidens psalmista in persona bonorum Deo dicit, *Elongasti à me amicum, & proximum meum*, id est, propter præceptum tuum lõgè factus sum ab eis. Et quia tales carnales vident iustos se at eis elongare, eis in malis non consentiendo, ideo ipsi elongantur à iustis, & derident iustos videntes iustorum aduersitates in hoc mundo, & miserias. Idcirco concludit. *Elongasti à me amicum*, &c. à miseria mea. q.d. Sicut ego pręcepto tuo elongor ab ipsorum voluptatibus, quib. fruũtur in sęculo ita ipsi elongantur à miseria mea quam propter te domine, patior in sęculo.

Matt. 10. Amoris ordo.

PSAL. LXXXVIII.

1500

Misericordias domini in æternum cantabo.

Hic psalmus talem habet titulum. *Intellectus Ethan Esraelitæ.* Vbi aduertendum quòd iste Ethan qui psalmum fecit: fuit vnus de prępositis cantorũ quos instituit Dauid ad cantandum laudes domino ante arcam fœderis domini. vt habetur 1. Paralipo. 15. Hic habuit spiritum propheticum, & fecit istum psalmum. De materia autem psalmi communiter dicũt doctores quòd loquitur de stabilitate & perpetuitate regni Christi sub figura ipsius regni Dauid, de quo dixit angelus Mariæ. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. De cuius regni perpetuitate iste Ethan propheta eruditus fuit inspiratione diuina. Et sic apparet titulus. *Intellectus Ethan Israelitæ.* scilicet iste psal. est intellectus datus à Deo, siue eruditio de æternitate regni Christi ipsi Ethan Israelitæ, scilicet ipsi Ethan qui erat propheta de filiis Israel, Intentio totius psalmi est vt non in nobis, sed solum in Deo ponamus spem nostram. Iste autem psalmus diuiditur in duas partes: quia primò præmittit regni Christi prosperа, secundò prædicit aduersa, ibi. *Tu vero repulisti.* Prima in tres, quia volendo agere de prosperitate, & excellentia regni Christi, primò præmittit laudes debitas, secũdò adducit ad hoc rationes congruas, ibi. *Quoniam dixisti.* tertiò ostendit regni Christi magnificentias ibi. *Confitebuntur.* Prima in duas, quia primò præmittit laudem diuinæ misericordiæ, secundò laudem diuinæ iustitiæ, ibi. *In generatione.* Quantum ad primum sciendum, quòd misericordia quantum est ex parte Dei non sit aliud quàm ipse Deus misericors. Et sic cum sit solum vnus Deus simplex, sit solum ex vana misericordia simplex. Tamen quantum est ex parte effectus, sicut effectus sunt multiplices: sic & misericordia est multiplex. Et sic hic psalmista misericordias dicit in plurali ratione multorum effectuum, quos misericors Deus facit in nobis. Vnde multas Dei misericordias in seipso notans Bernardus in hoc loco ait. *Misericordias domini in æternum cantabo.* Septem in me misericordias video. Prima est conseruatio gratiæ, qua à multis peccatis me adhuc in sæculo positum custodiuit. Prima, inquam, non inter omnes: quas Deus mihi impendit, sed inter istas septem, prima. Et hæc tribus modis, scilicet occasiones peccandi subtrahendo, resistendi data virtute, & affectionis sanitate. Secunda misericordia fuit expectatio sustinentis qua tardabat vltionem, quia indulgentiam cogitabat, longanimiter expectans, electionem suę prædestinationis impleri volens, & qua nos dilexit, nimiam charitatem. Tertia misericordia fuit, quod me ad pœnitentiam conuertit concutiens cor meum, & excitans, vt adueterem meorum vulnera peccatorum, & vulnerum sentirem dolorem, terrens & deducens ad portas inferni, & meliorem mihi consolationem inspirans, spem indulgentiæ largiendo. Quarta misericordia, quòd suscepit me pœnitentem, sic enim ex toto indulsit, tam liberaliter omnem donauit iniuriam, vt iam nec damnet vlciscendo, nec confundat improperando, nec minus diligat imputando. Quinta misericordia sequitur, per quam mihi continendi deinceps, & emendatius viuendi præstitit virtutem, carnem cum concupiscentiis suis, pręsens sæculum cum cupiditatibus suis, & etiam ipsum cum tentationibus suis conterens Sathanam sub pedibus meis. Sexta misericordia est promerendi gratia bona æterna, quę gratia in tribus maximè constat. In odio prętеritorum malorum in contemptu bonorum temporalium, in desiderio futurorum. Septima misericordia est spes obtinendi, tria siquidem considero, in quibus spes mea tota consistit, Charitas adoptionis, veritas promissionis, potestas redemptionis. Scio cui credidi, & certus sum: quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax in promissione: quia potens in exhibitione. Licet enim ei facere quod vult. Hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quem à patria in hunc carcerem durissimum missum firmiter obsecro teneamus, vt ipse, nos subleuet: ipse trahat ad conspectu gloriæ magni Dei: hęc ille. Istas ergo multiplices misericordias semper in mente portare debemus, Deo gratias agendo, dicentes. *Misericordias domini in æternum cantabo.* Et dicit in æternum, dans differentiam inter iram Dei, qua electorum punit peccata, & misericordiam, qua iustos coronat, quia ira transit, psalmus 87. In me transierunt iræ tuę, sed misericordia durat in æternum psalmus 102. Misericordia autem domini ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum. Sed super isto verbo mouet Gregor. questionem 4. mora. cap. 42. scilicet an beati in patria peccatorum suorum prætеritorum habeãt memoriam dicens. Si mens beati nulla ibi peccatorũ sui memoria tangitur, ereptum se vnde gratulatur, aut quomodo largitori gratias refert de

Misericordia Dei multiplex.

Bernard.

Quæstio. Beati an recordentur peccatorũ præteritorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

venia quam accepit, si interueniente obliuione transactę nequitię pœnæ se esse debitorem nescit. Neq; enim neglectè prætereundum est, quod psalmista ait. *Misericordias domini in æternum cantabo.* Quomodo enim misericordias Dei in æternum cantat si se miserum fuisse ignorat? Et si misericordiæ transactæ non meminit, vnde largitori misericordię laudes reddit? Sed si meminit miserię, vbi est, quod Esaias ait. Non erunt in memoria priora neque ascendent super cor? Ergo quærendum est, quomodo electorum mens perfecta ad beatitudine esse poterit, si hanc inter gaudia memoria sui reatus tangit, aut quomodo perfectę lucis clarescit gloria, quam reducta ad animum obnubilat culpa? Et consequenter respondet Gregor. dicens. Sed sciendum, est quòd sicut nunc sæpè tristium læti reminiscimur, ita tunc transactæ nequitiæ sine lęsione nostræ beatitudinis recordamur. Plerumque enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores pręteritos sine dolore reducimus. Et quo ęgros nos recolimus, eo nos incolumes plus amamus, erit ergo in illa beatitudine & culpæ memoria, non quæ mentem polluat, sed quæ nos letitiæ altius astringat, vt, dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, & debitorem se medico verius intelligat, quò de molestia meminit, quàm euasit. In illa itaque lętitia sic tunc sine tædio mala nostra conspicimus, sicut nunc in luce positi sine vlla cordis caligine animo tenebras videmus: quia & si obscurum est, quod mente cernimus, de iudicio est hoc luminis, non de passione cęcitatis. Et in æternum ergo laudem misericordiæ nostro largitori referimus, & nequaquam miseriæ cõscientia grauamur, quia dum mala nostra sine aliquo mentis malo respicimus, & nunquam erit, quod corda laudantium de trãsactis iniquitatibus polluat, & semper erit, quod ibi ad laudem liberatoris accedat. De hac materia vide supra versic. 585

Esa. 65

Respõsio Gregor.

1501 In generatione, & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.

Hic laudat diuinam iustitiam: quæ in scriptura nomine veritatis intelligitur. Sic enim dicitur psal. 24. Vniuersæ vię domini misericordia, & veritas. Quod ideo dicit: quia in omni opere domini concurrit misericordia, & iustitia: De hoc vide suprà versic. 354. Si autem accipiatur veritas vt est adæquatio rei ad intellectum, & intellectus ad verbum tunc certum est quòd omnis veritas est Dei: qui enim de suo loquitur mendacium loquitur, qui autem loquitur veritatem ex Deo loquitur, vt habetur Ioan. 8. Et sic hic duo ponit vnum quod est Dei, scilicet veritas, aliud quod est hominis. scilicet os quo annunciatur veritas. Vnde ait *Annunciabo veritatem tuam in ore meo*, & hoc *in generatione & generationem*, id est, non solum in generatione ludęorum, sed etiam in generatione gentium. De hoc vide suprà versic. 1370. & 1448.

Annuncia te misericordiam & veritatem.

Notandum autẽ quòd præter illa quæ dicta sunt suprà versic. 657. & 1370. multa alia quilibet nostrum annunciare debet. Primò annunciemus, quæ verè sunt superãda, scilicet illa, in quibus spem debemus ponere. Vbi notandum, & ista sunt maxima duo dequibus hic agit Psalmista, scilicet misericordia & veritatem. Vbi nota quod per mane prosperitas, per noctem vero aduersitas designatur, in mane ergo prosperitatis annunciandus est misericordia Dei. sed in nocte aduersitatis, veritas & iustitia Dei. Primum vt tu bona tuis meritis non credas habere, sed sola misericordia Dei. Secundum vt aduersa iustè pro tuis peccatis te pati cognoscas. Et hoc sententialiter ponit glo. in psal. 91. dicens. *Ad annunciandum mane*, id est, quando benè est tibi, quod ex misericordia prouenit Dei. Quando ergo benè est tibi, lauda, & annuncia misericordiam, sed annuncia veritatem per noctem, id est, in aduersis, quando scilicet malè est tibi, lauda, & annuncia veritatem: quia ipse iustè flagellat. Et est sensus, quod prospera ex gratia Dei, aduersa verò ex iustitia te habere cognosce. Et hoc contra aliquos, qui prospera suis meritis attribuunt, & aduersa se iniustè pati prædicant. sperantes magis in seipsis, aliàs in mundo quàm in Deo. Cum oppositum figuraliter ab angelis fiendum nobis est ostensum. Apoc. 14. vbi dicitur, quod Ioannes vidit tres angelos annunciantes, & euangelizantes, quorum primus volabat per medium cœli. habens euangelium æternum vt annunciaret sedentibus super terram, & super omnes gentes voce magna, dicens. Time te dominum, & date illi honorem: qui fecit cœlum, & terram, & omnia quæ in eis sunt. Cuius rationem assignat, dicens quia venit hora iudicij eius. Secundus angelus secutus est primum, dicens. Cecidit, cecidit Babilon illa magna quæ à vino fornicationis suæ potauit omnes gẽtes. Tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna. Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterẽ eius in fronte sua vel in manu, hic bibet de vino iræ Dei. & cruciabitur igne, & sulphure & fumus tormentorum suorum ascendet in sęcula sæculorum, nec habebit requiem die ac nocte. Pro cuius euidentia sciendum, quòd homines communiter in tribus spem suam ponũt Quidam in Christo, & hoc bonum, quidam in mundo & hoc est malum, quidam in Diabolo, & hoc est pessimum. Et secundum hæc tria prædicti tres angeli tria nobis annunciant ostendentes in quibus sperare debemus: & in quibus non. Primus ergo angelus annunciat nobis de Christo, quod ipse fecit cœlum, & terram, & omnia quę in eis sunt, ex quo ostenditur magnæ potestatis. Et ideo ipsum timere debemus, & à nobis expellitur omne peccatum. quoniam vt dicitur Eccl. 1. Timor domini expellit peccatum. Secundò ipsum debemus honorare, scilicet per opera virtuosa, & non solum verbis sine operibus. Vnde dicitur Prouerb. 3. Honora Deum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus. Tertiò debemus ipsum adorare, scilicet cognoscendo ipsum redemptorem omnium esse & glorificatorẽ exemplo magorum qui procidentes adorauerunt eum, & apertis thesauris suis, &c. Sed quare ista Christo facere debemus, angelus assignat rationem, dicens. Quia venit dies iudicij eius: qui scilicet tunc à nobis rationem exiget qualiter ipsum tractauerimus peccata cauendo. qualiter ipsum honorauerimus, opera faciendo qualiter ipsum adorauerimus, spem totam in ipsum ponendo, dicens nobis, Redde rationem villicitationis tuę. Secundus vero

Misericordia in prosperis, iustitia in aduersis

Matt. 2.

Luc. 16.

vero angelus de mundo nobis annunciat duo, scilicet placibilitatem apparentem, quia de vino delectationis suæ apparentis potat omnes gentes, dum scilicet omnibus seipsum proponit, & quicquid in ipso est lætitiæ, & solatij, significat per vinum inebrians, & delectans. Istud est vinum de quo dicitur Gene. 9. quòd Noe cœpit vir agricola exercere terram, & plantauit vineam, bibensque vinum inebriatus est, & denudatus in tarbernaculo suo. Sic qui mundi delectationes sequitur, spoliatur, & denudatur. Secundò ostendit de mundo eius liberalitatem deficientem, dicens, Cecidit Babylon. Nam transit mundus, & concupiscentia eius, & ideo in ipso sperare non licet. Cecidit autem Babylon, id est, mundus: propter multitudinem vitiorum. Dicit autem bis, cecidit, propter maiorem expressionem casus, vel propter duplicem casum, scilicet corporis, & animæ. Tertius verò angelus annunciat nobis de diabolo tria. Primò eius naturam impugnantem. Vnde vocauit eum bestiam. Ad instar namque bestiæ est crudelis, homines impugnando, figuratus per bestiam, quam Daniel vidit, quæ erat crudelis, mirabilis, atque fortis, dentes ferreos habens magnos comedens, &c. Secundò ostendit eius culpam deformantem, quam in se habet, & in alios conatur inducere, quam vocauit characterem, & imaginem bestiæ. Nam culpa in diabolo dicitur character, quia indelebilis est, in homine verò imago, quia deleri potest per pœnitentiam. Vtsic dæmon sit ille qui habet characterem indelebilem per obstinationem, homo verò imaginem per pœnitentiam delebilem. Istum characterem diaboli quidam portant in fronte per manifesta peccata sine verecundia, quidam verò in manu per culpam occultam. Tertiò ostendit diaboli pœnam affligentem, quam in se patietur, & peccatores patientur post mortem. Vnde dicit, quòd biberunt de vino iræ Dei. Et sic ex prædictis patet, qualiter angeli nobis annunciant, quòd sperare debemus in Christo, non in mundo, vel diabolo. Et hoc annunciando eius misericordiam, & veritatem, scilicet iustitiam ante peccatum, sed misericordiam post culpam.

1. Ioan. 2.

Dan. 7.

1502 Quoniam dixisti in æternum misericordia ædificabitur in cœlis, præparabitur veritas tua in eis.

Hic consequenter ostendit rationem dictæ laudis, misericordiæ, scilicet, & iustitiæ, Et primò ostendit rationem in generali, secundò magis in speciali, ibi, *Confitebuntur*. Quantum ad primum sciendum, quòd tota ratio laudis diuinæ misericordiæ, & iustitiæ est ipse Christus & regnum eius, de quo iste psalmus agit, per quem gratia, & veritas facta est, vt dicitur Io. 1. Et primò describit gratiam & veritatẽ electis factam per Christum. secundò describit modum, ibi. *Disposui*. Quantum ad primum nota, quòd per cœlos intelliguntur omnes iusti, & principaliter ipsi primi fundatores ecclesiæ, scilicet prædicatores apostoli, per quos Deus fidem per vniuersum orbem prædicauit, vt patet superius vers. 252. Et in istis primò ostensa fuit Christi misericordia: quia ipsi primò electi mera gratia, & in ipsis primò per Christum præparata fuit veritas: quia ipsi primò per spiritum sanctum edocti fuerunt omnem veritatem. Et consequenter per istos misericordia. Christi & veritas, per vniuersum orbem fuit predicata. Et hoc est quod ait psalmista *Quoniam dixisti*. i. quasi dicat, Si quæratur à me, quare misericordias domini. & quas in æternum cantabo. Respondeo. *Quoniam tu dixisti*. id est mihi reuelasti, quòd misericordia tua, quæ scilicet æternaliter durat primò *ædificabitur in cœlis*, id est in sanctis apostolis, qui erunt idonei ad mundum totum illuminandum, quia scilicet veritas tua, id est veritas incarnationis Christi & mysteriorum ecclesiæ *præparabitur in eis*, id est per spiritum sanctum eis plenè reuelabitur. Et sic quasi istum textum exponendo Ioannes ait, Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. vnde scilicet apostolos qui sunt cœli, misericorditer elegit, quibus omnem veritatem per spiritum sanctum reuelauit. Propter primum dicit, *Misericordia ædificatur in cœlis*. propter secundum dicit: *Præparabitur veritas tua in eis.*

Ioan. 1.

Disposui testamentũ electis meis, iuraui Dauid seruo meo, vsque in æternum præparabo semen tuum. 1503

Hic describit modum dictæ misericordiæ, & veritatis. Vbi sciendum, quòd ista gratia, & veritas primò per legem fuit prophetizata: secundò per euãgelium fuit declarata. Primum ponit in principio, secundò, ibi, *Et ædificabo*. Quantum ad primum, vt dictum est, hic loquitur de Christo sub nomine regis Dauid, de cuius semine Christus secundum carnem descendit. Cuius incarnatio multipliciter per legem fuit prophetizata, quæ data fuit soli populo Iudæorum, qui erat populus Dei peculiaris. & electus, de quo nunc dicit. *Disposui testamẽtũ electis meis*. Non enim testamenti ipsa vetus lex in scriptura intelligitur: quia in ipsa Deus fecit testamentum suum, ostendens quos suos dimittebat hæredes, & qualis esset eius hæreditas. Sic enim apostolus Paulus legem Mosaicam dicit testamentum primum, & legem euangelicam testamentum nouũ, dicens de Christo Noui testamenti mediator est, vt, morte intercedente, in redemptionem earum præuaricationum, quę erant sub priori testamento, &c. Dicit ergo de lege antiqua. *Disposui testamentum electis meis*, id est legem dedi filiis Israel quos mihi elegi in populum peculiarem. Vnde populo Israel dixit Moyses. Deut. 7. Te elegit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cũctis populis, qui sunt super terram. Et in lege antiqua data populo Israeli, promisit dominus, quòd regnum Christi maneret in æternum, loquendo de Christo sub nomine Dauid. Hoc enim promisit Deus Abrahę, dicens, Terram hanc, quam conspicis, scilicet terram Chanaan dabo semini tuo vsque in sempiternum. quod in Dauid primò fuit adimpletum, qui primus totam terram Chananæorum possedit, & possedisset in sempiternum nisi reges descendentes ab eo obstaculum posuissent. Tales enim promissiones Dei sub conditione dabantur, scilicet, si illi Deo obedientes existerent. Et hoc est, *Iuraui Dauid seruo meo*. Vt enim habetur 2. Regum 7. Misit dominus Nathan ad Dauid, qui diceret ei ex parte domini. Suscitabo semen tuum post te, & firmabo regnum eius, & stabiliam

Testamẽtum dicitur scriptura.

Hebr. 9.

Gen. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stabiliam thronum regni eius vsque in sempiternum. Et hoc est quod hic dicit. *Iuraui Dauid seruo meo, vsque in æternum præparabo semen tuum.* Et ad literam fuisset factum, nisi successores Dauid possissent obicem. Sed hoc de regno Christi intelligebatur cuius semen, & filij sunt fideles, in quibus Christus regnat æternaliter, vt ait apostolus ad Galatas 4.

1504 Et ædificabo in generatione, & generationem sedem tuam.

Hic ostendit quomodo veritas, & misericordia regni Christi in nouo testamento fuit declarata, quã scilicet declarauit angelus annuncians mariæ perpetuitatem regni Christi in fideli populo ei dicente. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Et hoc in spiritu prævidens Psalmista de Christo ait ex parte Dei. *Et ædificabo in generatione & generationem sedẽ tuam.* Quid autem est sedes Christi, nisi fideles in quib. Christus sedet, & regnat. Vnde glo. *Et ædificabo in generatione, & generationem sedem tuã*, id est fideles. Nos enim qui credimus, semen Christi sumus, & sedes, in quibus Christus quiescit & regnat. Nisi enim ab illo regeremur, à nobisipsis præcipitaremur, quia sedes sapientiæ anima iusti. vel per sedem intellige Christi humanitatẽ, quę in æternũ verbo manet vnita, vide suprà ver. 742. Quod autẽ hic dupli catur generatio: quia dicit, *in generatione & generationem*, intelligit ꝙ Christus regnabit nõ solum in generatione iudęorum, quia ex illis multi fuerunt electi, sed etiam in generatione gentium conuersarum, vel intellige generationem carnalẽ, quę est in præsenti vita, in qua iusti viuunt in carne, & generationem spiritualem quę erit in patria, Nunc ergo sedet Christus in nobis, quos regit: & tunc sedebit in sanctis quos beatificabit. Et ita in generatione & generationẽ ędificabitur sedes Christi.

1505 Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Duo præmisit psalmista in generali, scilicet legis dationem, & regni Christi confirmationem. Vnde nunc illa duo declarat in particulari. Et hęc duo modo tractat in particulari. Et primò primum, secundò secundum, ibi. *Tunc locutus es.* Circa primum sciendum, quod lex antiqua fuit data satis cito post exitum de Ægypto, quia quinquagesima die. Et ideo ad illam declarãdam agit hic de illo exitu, & de aliquibus beneficiis tunc illi populo collatis, & primò de beneficiis datis ante ingressum terrę promissionis, secundò de beneficiis post ingressum, ibi. *Tabor & Hermon.* Circa primum sex narrat beneficia literaliter populo exhibita ante ingressum terræ promissionis vt per illa ostendat beneficia in præsenti Vita à Christo nobis exhibita. Et secũdum ista prima pars diuiditur in sex. Primum beneficium est, quod dedit eis panem angelicum, secundum ꝙ dedit eis nubis refrigerium, ibi *Quoniam in nubibus*, tertiũ quòd dedit eis legis magisterium, ibi. *Deus qui glorificatur*. quartum quòd dedit eis contra hostes adiutorium, ibi, *Domine Deus virtutum*. quintum, quòd mare fecit eis peruiũ, ibi, *Tu dominaris* sextũ quòd Pharaonis extinxit exercitum, ibi. *Tu humiliasti*. Ex quibus cõcludit firmũ Dei imperium, ibi. *Tui sunt cœli*. Quantum ad primum beneficium sciendum, ꝙ Deus illi populo de cœlo dedit eis panem angelicum, scilicet manna. vt habent Exod. 16. vide suprà versicu. 1305. & 1306. Qui quidem panis fuit mirabilis. Vnde ipsum videntes filij Israel, admirantes dixerunt, man, id est: quid est hoc? Et hoc beneficium recolens psalmista ait. *Confitebuntur cœli mirabilia tua, domine.* Per hoc autem vult significare beneficium nobis à Christo datum, quãdo per apostolos per mundum misit fidem prædicare gentib. vide sicut superius psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, &c. versic. 252. Vel per hoc vult significare panẽ cœli nobis datum per illud beneficium mannæ, id est, sacrificium eucharistiæ figuratum, vt dictum fuit suprà versic. 1305. & 1306. Sequitur. *Etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.* Quantum ad beneficium literale per illud beneficium mannæ datum de cœlo, Deus probatus fuit verax, quia promisit eis panem cœli dare, quod quia promissum adimpleuit in congregatione sanctorum, verax fuit prędicatus. Similiter in de prędicatione apostolorum intelligatur, manifestum est, quòd Dei veritas per seipsos in ecclesia fuit confessa, & publicata. Si autem de sacramento altaris intelligatur, patet ꝙ per illud quod veritas, quæ Christus est in ecclesia vsque ad finem mundi manet. Christo dicente. Ego autem vobiscum sum vsque ad consummationem sęculi.

1506 Quoniam quis in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit Deo in filiis Dei.

Hic ponit secundum beneficium, scilicet quia dedit eis nubis refrigerium. Quia (vt habetur Exo. 13.) dominus præcedebat populum suum per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vide suprà versic. 1249. Intelligitur etiam de nube illa densissima, quæ operuit montem Sinai, quando dominus ibi descendit ad dandum legem, vt habetur Exo. 19. De qua nube procedebant verba decem preceptorum. Et in istis duabus nubibus singulariter apparuit virtus diuina quia similia nulla virtus angelica per se facere poterat. Et hoc est quod dicit. *Quoniam quis in nubibus*, scilicet talibus, *æquabitur domino*? Certè nullus. Non solum nullus homo, sed etiam nullus angelus. Et hoc est: quod subdit, *Quis similis erit Deo in filiis Dei?* Hic enim per filios Dei, intelligit sanctos angelos, sicut dicitur Iob 1. Cum quę venissent filij Dei vt astarent coram domino, &c. vbi ait Greg. Qui autem filij Dei nisi electi angeli vocantur? Est ergo sensus *Quis similis erit Deo in filiis Dei*, id est quis inter angelos similis erit Deo in nubibus prędictis faciendis? Certè nullus, nec homo, nec angelus, vide suprà versi. 1158. Per hoc autem vult ostendere, quòd nullus homo quantumcunque sanctus, vel iustus Christo domino potest æquari. Vnde per nubes intelligit sanctos apostolos, & prædicatores, qui ad modum nubium aquam scientię diuinę mundo dederunt, vt ostensum est suprà versic. 556. & 1273. Per filios autem Dei intelligit generaliter omnes iustos fideles, de quibus Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis, qui credunt &c. Vult ergo psalmista dicere, quòd nec inter apostolos, nec inter oẽs quoscũq; iustos aliquis Christo pót assimilari, nec immeritò, quia ille filius Dei est naturalis, nos adoptiui, ille genitus, nos creati, ille ab æterno genitus, nos in tẽpore facti, ille vnicus, nos multi. Vnde hoc ostendens Greg. super illo verbo Iob. 36: Nullus est ei similis in legislatoribus, dicit Legislator Moyses, legislator Iosue, legislatores prophetæ, legislatores cunctos dicere possumus, quos ex lege admonuisse populum scimus. Sed Christo domino inlegibus nullus est similis, quia isti gratuitè vocati, ex peccatis ad innocentiam redeunt & ab iis, quæ in semetipsis experti sunt, prædicando alios reducunt. Mediator autem noster homo sine peccato est filius, sine adoptione nec perpetrauit vnquam, quod redarguit. Et sic mundo ex humanitate loquitur, vt tamen eidem mundo etiam ante sæcula ex diuinitate dominetur. &c.

1507 Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum, magnus, & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt.

Hic ostendit tertium beneficium, scilicet, quòd eis dedit legis magisterium. Vbi notandum quòd lex antiqua fuit data per ministerium sanctorum angelorum, dicente Stephano Iudæis. Accepistis legem in dispositionem angelorum, cum quibus sanctis angelis Deus consilium dicitur habere, nõ quod informetur ab eis, sed quia illis consuluit, dum eis reuelat secreta sua, vt illa nobis consequenter reuelent. Sic enim consuluit angelis sanctis, quando eis dedit legem, quam ipsi consequenter Moysi dederunt. In qua lege fuit Deus glorificatus, quia primum legis præceptum est, quod ipse solus Deus sit adorandus, & diligendus super omnia. Et hoc est, quod ait psalmista. *Deus qui glorificatur in consilio sanctorum suorum*, id est, Deus, qui ostenditur gloriosus in lege, quam reuelauit sanctis angelis, vt ipsam darent hominibus. Quæ lex dicitur consilium, quia præcepta continet, quibus consulitur animabus, ne pereant. In qua lege etiam fuit Deus ostensus terribilis, & magnæ potestatis. Vnde sequitur, *Magnus & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt.* Vt enim habetur Exod. 19. Terribilis omnibus filiis apparuit Deus, quando legem dedit. Nam, vt ibidem dicitur, cum cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, nubesque densissima operuit montem, timuitque populus. Et sic omnibus, qui erant in castris in circuitu montis, apparuit? terribilis Deus. Per hoc vult psalmista ostendere, quod per prædicationes sanctorum apostolorum, Deus per orbem erat glorificandus, & super omnes Deos gentium, qui in circuitu colebantur, potens & terribilis ostendendus. Et dicit idola in circuitu Dei existere, non quod Deus aliquo terreno circundetur, cum sit vbique, sed cultus veri Dei erat solum in populo Israel, qui habitabant in terra prosmissionis, quæ dicitur esse in medio terræ habitabilis. Nónne terribilis illis ostendebatur Deus, quãdo ad prædicationem apostolorum idola corruebant, templa funditus destruebantur, & idolorum cultura euacuabatur per orbem, ideo dicitur psal. 75. Tu terribilis es &c.

1508 Domine Deus virtutum, quis similis tibi? potens es, domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Hic ponitur quartũ beneficium scilicet, quod contra hostes dedit eis adiutorium. Quod maximè fuit, quando Amalech cum exercitu suo venit contra filios Israel in deserto, & Deus ostendit virtutem suæ potestatis, quia Moyse abscendente à pugna, dum stabat in monte orans, virtute orationis Moysi superatus est Amalech, & fugatus in ore gladij. Exod. 17. Quis autem alius quã Deus tale adiutorium conferre posset? certè nullus. Et hoc est, quod hic recolens psalmista, dicit. *Domine Deus virtutum*, id est, sanctorum angelorum, qui sunt executores diuinæ voluntatis, vnde etiam vnus ordo angelicus virtutes dicitur. *Quis similis tibi?* certè nullus, quia voluntas tua est tua potentia, vnde Sapiẽ. 12. Subest tibi posse, cum volueris, quod de nulla creatura verificatur. Quis enim verbis, vel orationibus tãtum exercitum potuisset subiicere: nisi Deus? Ideo subditur *Potens es, domine*, quia vt dicitur psalm. 23. Dominus fortis, & potens, dominus potens in prælio. Vnde sequitur. *Et veritas tua in circuitu tuo*, quod ideo dicit quia promissa complet. Promisit enim ipse Moysi delere memoriam ipsius Amalech de sub cælo, quod & fecit, quia ad nihilum illum redegit cum potentia sua. Et nota, quod ait. *Veritas tua in circuitu tuo.* Quod ideo dicit, non quod veritas Dei circundetur à rebus, cum sit vbique, sed quia sicut veritas intellectus nostri causatur à rebus cognitis, sic per oppositum veritas intellectus diuini est causa rerum. Ideo enim res est, quia Deus scit illã esse, & non econuerso, vt ostendit magister libro 1. distin. 38. Cum autem causa reluceat in effectibus suis, sequitur quòd Dei veritas relucet in omni creatura. Et veritas dicitur in creatura Dei, quia relucet, in omni re creata. Et nota hic, ꝙ quamuis Deus modo prædicto ab omni creatura circundetur, tamen modo speciali maximè circundatur à sanctis, de quibus dominus ait. In circuitu meo pueri mei. Pueri enim sunt in circuitu Dei, quando sancti ex omni parte Deo obsequuntur per aspera, & prospera, ꝑ famã, & infamiã, ꝑ statũ prælationis altum, & subiectionis bassum. Vnde prædicta verba exponens Grego ait. Pueri vocantur, qui cælestibus mandatis inseruiunt, vnde per prophetam dicitur. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi dominus. Nunc ergo in circuitu Dei sunt pueri, quia in cunctis fere gentibus reperiuntur, qui cœlestia mandata custodiunt. Et nota quod isto modo multæ virtutes faciunt nos esse in circuitu Dei. Primus est circuitus asperitatis, & pœnitentiæ psal. 25. Lauabo inter innocẽtes manus meas, & circundabo altare tuum, domine. Quod enim est altare Dei nisi Christus, super quem oblationes nostras offerimus Deo? quod totus pœnitentia, circundat. Secundus est circuitus charitatis, & amicitiæ, de quo psal. 127. Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Oliua enim pacificos charitatem habentes significat. Et isti sunt in circuitu mensæ domini, quia satiantur pane cælesti, & Christi doctrina. Tertius est circuitus humilitatis, & teuerentiæ De quo psalm. 75. Vouete, & reddite domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera. Vbi ait glo. In circuitu

Dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei sunt humiles vt famuli. In circuitu eius sunt A quasi medij, qui intelligunt communem esse omnibus veritatem, & non sciunt superbiendo propriam voluntatem. Hi afferunt munera, qui habent humilitatem. Qui autem quasi suum faciunt quod est commune omnibus, tanquam in medio posito ad partem ducere conantur, & hi non offerunt munera, quia vt humiles in circuitu non existūt. Quartus est circuitus veritatis, & sapientiæ. Ipsa enim veritas in circuitu dicitur esse, quia omnia continet, & complectitur. Sic enim dicitur hic, Deo. *Veritas tua in circuitu tuo.* vbi glo. Veritas tua in circuitu tuo est, domine, non solum in loco, vbi natus es, sed etiam in omnibus, qui sunt in circuitu tuo. Expansa est enim vbique veritas, *Iudic. 14.* quæ tamen solum in Iudæa incæpit prædicari. Ma B re gentium circa aridam Iudæorum incepit freme re vt leo in Samsonem, cum iret ducere vxorem de alienigenis. Vnde ipsa veritas meritò circuitus *Eccle. 24.* dicitur: quia omnia circuit, cœlum, terram, & mare, ipsa de se dicente. Gyrum cœli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui.

1509 **Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas.**

Hic ponitur quintum beneficium, scilicet, quia mare fecit eis peruium. Nam (vt habetur Exo 14.) C cum essent filij Israel conclusi, quia ab vna parte habebant mare, & post se ab alia parte Pharaonem cum exercitu eius persequentem, cum Moyses præcepto domini extendisset manum suam super mare, abstulit illud dominus flante vento vehementi tota nocte, & vertit in siccum. Et hoc recolens psalm. hic ait. *Tu dominaris potestati maris,* quia ipsam vertit in siccum. *Motum autem fluctuum eius tu mitigas.* quia quando ille ventus vehemens cæpit flare, mare fuit commotum, & fluctibus magnis agitabatur, quos tamen mitigauit dominus quia mare ex toto exsiccauit, vnde psalm. 65. Qui conuertit mare in aridam. Per hoc vult significare psalm. quòd Christus sua potestate gentes, quę per mare significantur, ad fidem conuerteret, & D fluctus persecutionis sedaret. vnde Grego. super *Greg. 9. mo. cap. 5* illo verbo Iob 9. Graditur super fluctus maris, ait. Quid enim maris nomine nisi in bonorum nece sæuiens mundi huius amaritudo significatur? de quo per psalm. dicitur. Congregans quasi in vtre *psalm. 32.* aquas maris. Aquas etenim maris quasi in vtre dominus congregat, cum miro moderamine cuncta disponens in suis clausas cordibus carnalium minas frænat. Super fluctus ergo magis dominus graditur, quia cum se procellę persecutionis erigunt miraculorum eius obitu pefactione frāgun tur. Qui enim tumores humanæ vesaniæ mitigat, quasi erectas in cumulo vndas calcat. Nam cum E morem suum gentilitas destrui nouæ conuersationis prædicatione conspiceret, cum mundi huius diuites elationi suæ contraire viderent facta pauperum, cum sapientes sæculi aduersari sibi imperitorum verba pensarent, in persecutionis protinus tempestatem tumuerunt. Sed qui verborum aduersitate commoti ad persecutionis procellas insiliunt, signorum admiratione temperantur. Tot ergo, fluctus maris dominus mitigat quot superbos persecutores per prædicationes, & miracu-

la humilians conuertit ad fidem. Vnde benè rursum per psalm. dicitur. Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis dominus, quia contra electorum vitam ad persecutionis undas mundus se mirabiliter exaltat, sed has supernorum conditor sub leuata virtute prædicationis mirabilius strauit. Ministros etenim suos plus ostendit posse per miracula quam potestates terrenas timere per iram. Benè ergo Deo dicitur. *Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas.*

1510 **Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.**

Hic ponit sextum beneficium, quia Pharaonis extinxit exercitum. Per superbum enim intelligit Pharaonem regem Aegipti, cuius cor contra Deū multoties eleuatum est & induratum, vt patet Exod. in multis capitulis in principio, in tantum quod cum Moyses sibi diceret ex parte domini vt dimitteret populum suum, ipse elatus superbè respondit vt habetur Exod. 5. dicens. Quis est dominus, vt audiam vocem eius, & Israel dimittā? Nescio dominum, & Israel non dimittam. Hunc autē Deus humiliauit, id est, ad nihilum redegit, quia ipsum cum toto exercitu suo submersit in mare, vt habetur Exod. 14. Et hoc fuit ostensio infinitæ potentiæ Dei, qui ad libitum mare conuertit in aridam, donec transiret populus suus, quo transacto, cum Pharao persequeretur eos intrauit siccū fundum maris, & statim dominus mare reduxit ad primum statum, & submersit Pharaonem cum toto exercitu suo, nec vnus quidem eorum remāsit, qui non submergeretur. Et istud beneficium recolens psalm. dicit Deo. *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum in brachio virtutis tuæ &c.* Et per *Diabolus per Christum fuit humiliatus* hoc vult psalm. intelligere, quòd Christus in noua lege diabolum sibi subiiceret, & humiliaret, id est, ipsum à potestate sua comprimeret. Nam quā doque humiliari in scriptura significat puniri, & de alto ad bassum deponi, vt dictum fuit superius vers. 616. Sic enim istum textum intelligit glo. dicens. *Tu humiliasti superbum,* id est. draconem super bum, qui factus est in mari ad illudendum ei, scilicet, diabolum, qui per humilitatem Christi, in quo alij sunt humiles humiliatur. humiliauit enim se Christus, vt humiliaret superbum. Superbus enim diabolus superbos hominnes trahebat alias tenebat. *Sicut vulneratum,* vlneratur diabolus vulnerato Christo nondum ex toto mortuus est. Humiliatus est ergo diabolus perdendo quos tenebat, vulneratus est non perforata carne, quam non habebat, sed percusso corde, vbi superbiebat. *Et hoc in brachio virtutis tuæ,* id est, Christo qui brachium Dei dicitur. vt superius dictum est versic. 713. 1367. Sic & istum textum exponit Grego su- *Greg. 17. mora ca. 5.* per illo verbo Iob. 26 Prudentia eius percussit superbum, dicens. Quis hic aliud superbus appellatur nisi ille, qui dixit, Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero altissimo, & de quo voce Dei dicitur. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. De quo etiam per psal. dicitur. *Tu humiliasti sicut vulneratum &c.*

1511 **Tui sunt cœli, & tua est tera: orbem terræ**

terræ & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti.

Ex prædictis hic psal. concludit firmum Christi imperium. Christus enim ex duplici natura consistit scilicet diuinitate & humanitate. Diuinitate est æternus, sed humanitate temporalis. Diuini tate creauit omnia, sed humanitate factus est *Christus creauit omnia.* inter omnia. De Christo ergo ratione personæ quæ Deus est dicit. *Tui sunt cœli*, quia illos creauit. *Et tua est terra.* Quinimmo *orbem terræ & plenitudinem eius.*, id est, omnia quæ in orbe sunt, tu fundasti. Sic enim scribitur psalm. 23. Domini est terra & plenitudo eius. *Aquilonem & mare tu creasti.* Aquilo enim est pars directè opposita mari. Ideo per mare, & aquilonem intelligit B omnes partes & differentias orbis. Per ista autem vult habere psal. quod nulla creatura contra Deum se erigere debet, quia ipse est dominus & creator omnium. Vel per cœlum intellige apostolos, & *Boni sunt Christi & non mali.* homines cœlestes. De cœlis dictum est superius psalm. 18. cœli enarrant gloriam Dei. per terram autem intellige humiles, qui audientes verbum Dei fructum afferunt in patientia. Et sic tam cœlum quam terra sunt domini, quia non solum maiores & prælati boni, sed etiam simplices subditi, & boni sunt de corpore Christi. orbis terræ dicitur ecclesia toto orbe diffusa, cuius plenitudo sunt fideles, quam Christus prædicatione fundauit apostolorum. Et isti omnes sunt Christi, quia pertinent ad corpus eius mysticum. Sed & alia creauit quæ non sunt sua, quia non pertinent ad corpus Christi mysticum, sicut est diabolus & obsti- C nati homines, quos tamen Christus creauit. De *Aquilo dicitur diabolus.* quibus subdit. *Aquilonem & mare tu creasti.* Per aquilonem intellige diabolum, sed per mare obstinatos homines. Per aquilonem enim diabolus intelligitur. Vnde Grego. 17. li. mora. ca. 11. aquilonis nomine in sacro aloquio appellatur diabolus, qui vt torporis frigore gentium corda constringeret, dixit. Sedebo in monte testamenti in lateribus *Esa. 14. Mare significat malos.* aquilonis. Per mare autem significantur persecutores ecclesiæ amari, quibus purificatur ecclesia vt ait glo. Dicat ergo de istis Deo psalm. *Aquilonem & mare tu creasti* quasi dicat. Et licet isti non sint tui, tamen plus valet ad dominationem tuam, D quod in illis fecisti, quia per ipsos purgatur ecclesia, quam valeat illorum voluntas ad malitiam suā.

1512 **Thabor & Hermō in nomine tuo exultabunt, tuum brachium cum potentia.**

Hic prosequitur psalm. de beneficiis datis populo post ingressum terræ promissionis. Omnia enim ista dicit psalmista ad ostendendum potentiam Christi, vt ex hoc concludat sub figura Dauid regni Christi in fidelibus perpetuitatem. Duo ergo facit, quia primò describit beneficia exhibita populo post ingressum terræ promissionis, se- E cundò ex illis concludit perpetuitatem regni Christi in fidelibus, ibi. *Tunc locutus.* Quantum ad primum nota, quod sicut sex beneficia eis exhibita ante ingressum terræ promissionis superius annumerauit. ita conformiter alia sex hic annumerat eis collat post ingressum terræ promissionis. Quorum primum fuit idololatrarum superatio in principio. secundum cultus Dei confirmatio, ibi. *Firmetur.* tertium promissorum adimpletio, ibi. *Misericordia,* quartum Leuitarum informatio, ibi. *Domine in lumine.* quintum populi Dei exaltatio, ibi. *Quoniam gloria.* sextum sub Deo gubernatio, ibi. *Quoniam domini.* Quantum ergo ad primum sciendum quod postquam Iosue cum populo Dei intrauit terram promissionis Deus dedit eis mirabiles victorias de idololatris, & non solum ipsi Iosue, sed etiam successoribus eius, de quibus dicit. *Hermon mons.* *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.* Hermō enim est quidam paruus mons iuxta ripam Iordanis, per quem transiuit Iosue cum populo Dei quando miraculosè transiuit Iordanem, quia sub pedibus sacerdotum aqua Iordanis fuit exsiccata donec totus populus transisset. vt habetur Iosue 3. Quo transacto fuerunt in illo monte Hermon exultantes & Deum laudantes. Et sic ille mons Hermon dicitur exultasse, quia in eo filij Israel transacto Iordane exultauerunt. Thabor verò est *Thabor,* ille mons in quo præuisa fuit victoria quam habuit Barach de Sysara exercitu eis, de qua dictum est superius versic. 1421. quia dimicatum est de cœlo contra eos: vnde ibidem Delbora & Barach exultantes cum populo decantabant canticum domino, vt habetur Iudicum. 5. Sic ergo isti duo montes dicuntur exultasse: quia in illis populus exultauit, in Hermon pro transitu Iordanis miraculoso in Thabor pro victoria de cœlo habita contra idololatras. Quæ omnia facta sunt virtute bra C chij Dei. Quæ recolens psalm. dicit. *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.* id est in eis exultauit populus & hoc laudando. *Tuum brachium cum potentia,* id est potentiam brachij tui, vel virtutis tuę, id est, Christi, qui per brachium significatur. vide suprà versicu. 713. 1367. Per hoc vult ostendere psalm. quod per aduentum veri luminis Christi diabolus expelleretur à cordibus fidelium, quod patet ex interpretatione nominum. Nam Thabor interpretatur veniens lumine, & significat aduentum Christi, qui est verum lumen qui illumi- *Ioan. 1.* nat omnem hominem venientem in hunc mundum, Hermon verò interpretatur anathema eius & significat illos qui à Christo illuminati anathematizant diabolum. Est ergo sensus secundum gl. *Thabor*, id est illi qui à te lumine veniente, scilicet Christo, sunt illuminati. *Et Hermon,* scilicet qui anathematizant diabolum. *Exultabunt in nomine tuo,* non in suis meritis. Et hoc *tuum brachium cum potentia.* id est Christum & eius potentiam magnificātes.

1513 **Firmetur manus tua & exaltetur dextera tua, & iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ.**

Hic ponit secundum beneficium scilicet cultus Dei confirmatio. Vbi sciendum quod postquam per Moysem præcepto domini fuit facta arca testamenti, in qua Deus colebatur, non habuit firmā mansionem, donec tempore Iosue fuit posita in *Iosue. 8.* Sylo, ante enim stabat sub tabernaculo per Moysen facto quod portatile erat. Sed debellatis habi- *Arca Iosue cum firmum primo habuit in Sylo.* tatoribus terræ promissionis habuit in Sylo firmam mansionem, sita quod hostiū debellatio præcessit stabilitatem loci arcæ domini. Et hoc notans. psalm. primò dicit hostium superationem, dicens, *Firmiter manus tua*, scilicet, contra inimicos no-

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtros. *Et exaltetur dextera tua*, ſcilicet, eos debellando. Quod factum fuit tpe Ioſue, maximè leuauit manum contra vrbem Hai, & non contraxit manum quam in ſublime porrexerat, donec interficerentur omnes habitatores Hai. Et ſic conſequenter aliis interfectis, parauit locum ſtabilem pro arca domini in Sylo. Quod enim idololatræ occupanter terram promiſſionis interficerentur, ex diuino iudicio & præcepto proceſſit. Et ſic illa iuſtitia qua interfecti fuerunt, fuit quædam præparatio ſedis domini pro arca in qua ſedes Dei dicebatur. Dicat ergo pſalm. *Firmetur manus tua*, ſcilicet, ſerui tui Ioſue contra hoſtes. *Et exaltetur dextera tua*, ſcilicet, Ioſue, vt fecit contra ciuitatem Hai ad interficiendum idololatras, quod eſt ex iuſtitia Dei, & ſic talis iuſtitia & iudicium. ſ. idololatrarũ interfectio erit præpatatio ſedis tuæ .i. facta illa iuſtitia præparabitur locus ſtabilis ꝑ arca domini. Deinde habuit locum ſtabilem intemplo tempore Salomonis. Per hoc vult oſtendere pſalm. quod Chriſtus ſua poteſtate humiliauit ſuperbos, & ſic auxit numetum fidelium. Quo completo, veniet in ſede maieſtatis ſuæ cum iuſtitia & iudicio ad orbem iudicandum. Eſt ergo ſenſus ſecundum glo. *Firmetur manus tua*, id eſt operatio tua contra ſuperbos vt humilientur, & ſic exaltatur dextera tua, id eſt, augeatur illorum numerus, qui in dextera tua ſunt locandi in die iudicij. talis inquam numerus exaltetur, id eſt, clarificetur & augeatur donec ſit cõpletus. Quo completo, iuſtitia & iudiciũ erit præparatio ſedis tuæ. Sedes enim Dei eſt æterna, ſed in iudicio apparebit parata, quia omnibus iuſtè videbitur iudicare, quia omnia mala malorum erunt manifeſta. pro quibus damnabuntur, & omnia merita bonorum erunt aperta, pro quibus ſaluabuntur. Quomodo autem differãt iuſtitia & iudicium vide ſuprà verſicu. 1164.

Chriſtus iudicabit mundum expleto numero bonorum.

1514 Miſericordia & veritas præcedent faciem tuam, beatus populus, qui ſcit iubilationem.

Hic ponit tertium beneficium ſcilicet promiſſorum adimpletio. Vbi aduerte, quod promiſerat Deus populo ſuo ipſos introducere in terram promiſſionis & populos ibi inhabitantes eiicere a facie Iſrael. vide Exo. 23. Præcedet te angelus meus & introducet te ad Amorrhæum & Ethæum & Pherezæum & Chananæum Euæum & Hiebuſæum, quos ego conteram à facie tua. Et ſicut promiſit ſic adimpleuit. Et in hoc fuit miſericordia Dei & veritas: miſericordia quia gratis abſque ipſorũ meritis illos ꝓtegebat, ſed veritas quia ꝓmiſſa cõplebat. Et hoc eſt qđ dicit, *Miſericordia & veritas præcedent faciẽ tuã*. ſ. expellendo aduerſarios de terra promiſſionis, vt ibidem præparetur locus ſtabilis pro arca teſtamenti, ante quam laudes Dei cantabantur & alij ad deuotionem excitabantur, quod non eſt parui meriti, ideo ſubdit. *Beatus populus qui ſcit iubilationem*, id eſt, qui ſcit cantare. Cantus autem meritorius non ſolum requirit conſonantiam vocum, ſed multo fortius conſonantiam mentis cum voce. Et attende quod hic per faciem intelligit populum Iudæorum, quia ſicut per faciem principaliter cognoſcitur homo, ſic ſolum per populum Iudæorum in mundo

Facies Dei dicũtur iudæi.

A Deus erat notus. Pſalm. 75. Notus in Iudæa Deus, Per hoc vult intelligere, quod Chriſtus in iudicio ſeruabit omnibus miſericordiam, & iuſtitiam, quamuis in damnatis principalius reluceat iuſtitia, & in beatis miſericordia: vide ſupra verſicul. 354.

Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exultabuntur. 1515

B Hic ponitur quartum beneficium. ſcilicet Leuitarum iuformatio. Vbi notandum, quòd triplici lumine iuuamur ad cognoſcendum Deum & eius mandata, ſcilicet lumine rationis naturalis, quod quidem eſt quædam impreſſio diuini luminis in intellectu noſtro, eo quod ſecundum partẽ intellectiuam homo factus eſt ad imaginem Dei. Et iſto lumine ipſi antiqui philoſophi cognouerunt vnum principium eſſe, à quo omnia alia pendent, & quid iuſtum, & quid iniuſtum. Nam, ſicut prima principia in ſpeculabilibus ſunt per ſe nota, ita & in agibilibus ex quibus concluſiones agibilium deducuntur. Propter quod dicit apoſtolus, quod gentes quæ legem non habent, naturaliter faciunt ea, quæ ſunt legis, ipſi enim ſibi
C ſunt lex, qui oſtẽdunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Secundum eſt lumen legis, quo illuminamur ad ſciendum, quid agendum, & quid cauendum, quia lex agenda præcipit, & cauenda prohibet. pſal. 18. Lex domini immaculata conuertens animas. Tertium eſt lumen diuinæ reuelationis, ſicut prophetę plura videbant edocti à Deo, quæ alij nec per lumen intellectus neque per lumen legis poterant cognoſcere. Iſto autem triplici lumine doctores & Leuitæ in populo Dei primo illuminabuntur, & illuminati docebant alios tanquam magis edocti. Et hoc eſt quod ait pſalm. de ipſis. *Domine in lumine vultus tui ambulabant*, ſcilicet Leuitæ primò. Et dicitur quodlibet prędictum lumen, lumen vultus Dei, quia per quodlibet illorum tãquam per vultum cognoſcitur Deus.
D Et iſtud non fuit paruum beneficium doctores ad re populo ad ipſum dirigendum. Et ſicut Leuitarum officium erat docere populum, ſic etiam da eos ſpectabat laudes Deo cantare ante arcam fœderis, vt ſicut per ſcientiam docebant alios, ſic etiam per deuotionem alios ad cultum Dei traherent. Et quantum ad hoc ſubdit. *Et in nomine tuo exultabunt tota die*, id eſt aſſiduè cum exultatione laudabunt nomen tuum. Ad ipſos etiam ſpectabat lites & queſtiones ortas in populo iuſtè decidere, & eorum iudicium firmiter tenebatur, vt dicitur Deute. 17. Si difficile & ambiguum iudicium apud te eſſe perſpexeris inter cauſam & cauſam, venies ad ſacerdotes Leuitici generis, qui in-
E dicabunt tibi iudicij veritatem. Et quantum ad hoc de ipſis ſubdit. *Et in iuſtitia tua exultabuntur*, quia in hoc quod alios habebant iudicare exaltati erant & honorati. Per hoc autem vult pſalm. oſtendere quod ipſi apoſtoli ab ipſo Chriſto vero lumine primò erant docendi & à ſpritu ſancto illuminandi, vt alios illuminarent conſequenter, quia ipſe Chriſtus aperiens os ſuum docebat eos. Et ideo dicit. *Domine in lumine vultus tui ambula*

Lumen multiplex

Roma. 2

Deute. 17 Sacerdotes iudicabant populum

bunt. Item quod pro nomine Chriſti letanter martyrum ſuſtinerent, ideo ſubdit. *Et in nomine tuo exultabunt tota die*, quia vt dicitur Act. 5. Ibant apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij &c. Et quod ipſi in iudicio cum iudices aſſiſterent. Sedebitis iudicantes duodecim tribus Iſrael. Quod ad magnam ipſorum exaltationem erit, & ideo dicit. *Et in iuſtitia exultabuntur*.

Matt. 19.

1516 Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum.

Hic ponitur quintum beneficium ſcilicet, populi Dei exaltatio. Ille enim populus à Deo multum fuit exaltatus in ſpiritualibus & temporalibus. In ſpiritualibus, quia ille ſolus habuit legem & prophetas ceremonias, & verum Dei cultum. Non fecit taliter omni nationi. In temporalibus quia pauci illorum glorioſè triumphabant de multis hoſtibus, vt vnus fugaret mille, & duo decem millia, quod non erat illorum virtute ſed Dei pugnantis pro ipſis. Propter quod dicitur pſalm. 43. Neque enim in brachio ſuo poſſederunt terram &c. ſed dextera tua & brachium tuum, quoniam complacuiſti in eis. Et hoc eſt quod hic dicit pſal. *Quoniam gloria virtutis eorum tu es*. id eſt tibi debetur gloria omnis virtutis illorum. Et idem aliis verbis exprimit, dicens. *Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum*. Per cornu enim poteſtas deſignatur. Per hoc enim vult pſal oſtendere quòd virtus, qua apoſtoli pauperes & idiotæ in breui tempore per totum orbem fidem Chriſti ſeminauerunt & magnam partem mundi conuerterunt, talis inquam virtus fuit, non ipſorum ſed Chriſti, quia in virtute nominis Chriſti illa faciebant, per quæ Chriſtus exaltatus fuit in mundo. Et hoc eſt quod de ipſis ait. *Quoniam gloria virtutis illorum tu es*, id eſt, tu es gloria & virtus eorum. Et ſic per eos tanquam per miniſtros exaltabitur cornu noſtrum id eſt, Chriſtus qui cornu noſtrum dicitur. vide ſuprà verſicu. 714. De hoc autem quod dicit. *Et in beneplacito tuo &c.* notandum quod beneplacitum Dei dicitur eius effectualis voluntas, quæ caſſari non poteſt. Nam ſecundum quod ait magiſter lib. 1. di. 45. voluntas Dei verè ac propriè dicitur quæ eſſentia eius eſt. Et hæc eſt vna quæ nec multiplicitatem recipit, nec mutabilitatem, quæ inexpleta eſſe non poteſt. de qua pſalm. 134. Omnia quæcunque voluit dominus, fecit. Et hæc voluntas rectè appellatur beneplacitum Dei. Aliquando verò ſecundum quandam dicendi figuram voluntas Dei vocatur, quæ ſecundum proprietatem non eſt voluntas eius, vt præceptum, prohibitio, conſilium, permiſſio, & operatio, quæ dicuntur voluntas quia ſignificata ſunt voluntatis diuinæ. Et iſta ideo diligenter diſtinguat lector, vbi de voluntate Dei ſcriptura commemorat. Iuxta quem modum accipi oporteat vtrum. ſ. pro beneplacito, an pro aliquo ſignorum eius. Magna enim adhibenda eſt diſcretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia beneplacitum eius æternum eſt, ſignum verò beneplaciti eius non. Et conſonat rerum effectibus beneplacitum eius, & ipſi effectus rerum ab illo non diſcordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri, & omne quod vult non fieri nequaquam fit. Non autem ita eſt de ſignis, quia præcipit Deus

Pſa. 147.

Beneplacitum Dei. Voluntas Dei.

A multis ea, quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & conſulit quæ non implent. Hęc magiſter. Ex quo patet quod voluntate Dei æterna cornu noſtrum, id eſt, ipſe Chriſtus in mundo eſt exaltatus. Propter quod dicit. *Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum*.

Quia domini eſt aſſumptio noſtra, & ſancti Iſrael regis noſtri. 1517

Hic ponitur ſextum beneficium, ſcilicet: populi ſub Deo gubernatio: dignitas enim reges nobilitat totum regnum, ſicut econuerſo fatuitas regis totum regnum diſſipat. Propter quod dicitur. Væ terræ cuius rex puer eſt & beata terra, cuius rex nobilis eſt, quia vt dicitur Prouer. 29. Rex iuſtus erigit terram. In populo autem Iſrael ante regem
B Saulem nullus hominum habuit poteſtatem regiam, ſed ipſe Deus gubernabat eos, & regebat, vnde quando populus à Samuele poſtulauit habere regem, dixit Deus Samueli. Non te abiecerunt, ſed me ne regnum ſuper eos. Quanta ergo erat huius populi dignitas, qui per talem regẽ gubernabatur? Et hoc notans pſal. dicit. *Quia domini eſt aſſumptio noſtra*. quia ſcilicet de ſtatu ſeruitutis Ægyptiorum aſſumpti erant ad ſtatum libertatis & ad poſſidendam terram promiſſionis. Quæ aſſumptio non fuit virtute alicuius ipſorum regis vel temporalis domini, ſed immediatè virtute Dei qui eos regebat. Et ne credas ꝙ loquatur de aliquo domino temporali qui liberauit eos, ſtatim explicat de quo domino
C loquebatur, dicẽs. *Et ſancti Iſrael regis noſtri*. Hic ly *&*, ſtat pro id eſt. Per hoc vult pſal. oſtendere quomodo Chriſtus factus eſt rex noſter, ſcilicet, per carnis aſſumptionem, dicens. *Quia domini*, id eſt filij Dei. *Eſt aſſumptio noſtra* id eſt carnis noſtræ. Ideo factus eſt ſanctus Iſrael, id eſt ſanctificans nos qui ipſum per fidem videmus. *Et regis noſtri*. Sic enim aſſumptio noſtræ carnis eſt domini, cuius domini, ſancti Iſrael regis noſtri qui per carnis aſſumptionem factus eſt rex regum & dominus domi-
D nantium homo Chriſtus. Cicra iſtam aſſumptionem notandum quòd Dei filius ſic aſſumpſit naturam humanam, quòd perſona Dei non aſſumpſit perſonam hominis, non natura diuina naturam hominis, non natura diuina perſonam hominis, ſed ſolum perſona verbi aſſumpſit naturam hominis, vt oſtendit magiſter lib. 3. diſtin. 5. Vnde hanc aſſumptionem recognoſcens humana natura, & Deo gratias agens dicit. Miſit de ſummo, & accepit me, & aſſumpſit me de aquis multis. In multis enim aquis miſeriarum poſita erat noſtra natura, à quibus per hanc aſſumptionem libarata fuit, quia per ipſam finaliter erit glorificata. Et attende quòd multis ex cauſis hæc aſſumptio facta fuit à verbo, ſcilicet, vt noſtrum corpus in ipſo beatificaretur, vt diuinum verbum per ipſum adimpleretur, vt noſtra mens ex ipſo humiliaretur. De quib. vide in dictionario meo, litera Aſſumptio. linea 4.
E

Eccle. 10

Rex Iudæorum Deus

1. Reg. 8.

Apoc. 19.

3. Senten. Pſal. 17.

Tunc locutus es in viſione ſanctis tuis, & dixiſti, poſui adiutorium in potente, & exaltaui electum de plebe mea. 1518

Hic in ſpeciali deſcribit perpetuitatem regni

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi,quod est eius principale propositum , & hoc sub figura regni Dauid. Et diuiditur in tres partes : quia ponitur primò promissio de regni promotione:secundò de successorum Dauid correctione.ibi. *Si autem*:tertiò de regni Dauid perpetuatione.ibi, *Misericordiam autem meam*. Prima in tres, quia ostendit primò quomodo Dauid à Deo fuit ad regnum electus : secundò quomodo in regno à Deo fuit protectus. ibi. *Manus enim mea*:tertiò quomodo à Deo fuit dilectus & acceptus.ibi.*Ipse inuocabit me*.Prima in duas:quia primò ponit ipsius Dauid electionem:secundò ipsius Dauid inunctionem.ibi. *Inueni Dauid*. Quantum ad primum sciendum,quòd Deus Dauid elegit in regnum. Et de ista electione Deus fuit locutus sanctis suis,scilicet prophetis, vt Samueli,& Nathan. Nam postquam Deus abiecerat Saulem regem quia fuerat inobediens Deoin victoria,quam habuit de Amalech,tunc dixit Samueli,Imple cornu tuum oleo,& veni & mittam te ad Isai Bethlee militem,prouidi enim in filiis eius mihi regem.Venit ergo Samuel ad Isai,qui habebat septem filios,&octauū,scilicet Dauid pascebat oues, & sic erat absens. Isai autem præsentauit septem filios suos ipsi Samueli singulatim secundum primogenita sua,& primò primum,scilicet Heliab,& dixit dominus ad Samuelem, Hunc abieci. Secundò præsentauit secundum,scilicet Aminadab,&dixit, Etiam hunc non elegit dominus. Et sic consequenter de omnibus septem.Et dixit Samuel ad Isai. Non elegit dominus existis. Dixitque Samuel ad Isai.Nunquid iam completi sunt filij.Qui respondit. Adhuc reliquus est paruulus , scilicet Dauid , qui pascit oues.Et dixit ei Samuel, Mitte & adduc eum.Qui cum venisset,dixit dominus ad Samuelem, Surge & vnge eum: Hic est enim. Sic ergo de ista electione Dauid dominus fuit locutus sancto Samueli de hoc vide versic.1453.Similiter locutus est ipsi Nathan dicens. Dices seruo meo Dauid. hæc dicit dominus exercituum. Ego te tuli de pascuis sequentem gregem , vt esses dux super populum meum,&c.Et hoc notans psal.ait: *Hunc* , scilicet reprobato Saule. *Locutus es sanctis tuis,scilicet* Samueli,&Nathan.Et quid locutus es sequitur. *Posui adiutorium in potente* , scilicet ipsi Dauid , quæ erat fortis viribus dedi adiutorium meum : quia vt habetur 1.Regum.17. à iuuentute sua interfecit leonem,& vrsum.Sed maximè adiutorium suum Deus in illo posuit quando inermis occidit gigantem. Dixisti etiam sanctis tuis. *Ego exaltaui electum de plebe mea*. Plebs enim vocatur populus minor, & ignobilis. Dauid autem dum pasceret oues ad regnum à Deo fuit electus,& exaltatus. Ista enim omnia quamuis literaliter de Dauid fuerunt vera, tamen intentio psalmistæ erat ista de Christo esse intelligenda. De cuius natiuitate Deus locutus multoties fuit sanctis prophetis:vt puta Esa.7.Ecce virgo concipiet,&c.Hiere. 31. Fœmina circundabit virum. Micheæ.5. Et tu Bethleem Ephrata, &c. Ista enim reuelabat Deus prophetisper visiones.vnde &prophetę dicebātur videntes.Locutus est ergo Deus sanctis prophetis de Christo. Et quid, quòd scilicet totum adiutorium nostrum poneret in ipso Christo:qui potens solus erat ad liberandū genus humanum per suam passionem:quia solus à peccato erat immunis. Et sic, *Exaltaui electum de plebe mea*. Quis est electus Dei nisi Christus, de quo dicitur ad literam. Ecce electus meus , complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum. Hunc electum exaltauit Deus virtute humilitatis pro passione: secundum quod dicit apostolus , Factus est obediens vsque ad mortem. Propter quod Deus exaltauit illum , & dedit illi nomen , &c. Dicat ergo Deus pater. *Exaltaui electum de plebe mea*, id est, Christum natum de plebe iudaica.

Electio Dauid in regem.

1.Regum 16.

1.Regum 7.

Christus electus & exaltatus Esa.42.

Philip.2.

Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum. 1519

Hic post electionem ponitur vnctio.Vbi aduerte quòd Dauid tribus vicibus in regem oleo fuit vnctus.Primò in domo patris per Samuelem 1.Regum 17. Secundò à viris Iudæ in Ebron 2.Reg. 2. Tertiò à toto Israel in Ebron super totum populum Israel. Et hoc notans propheta ait. *Inueni Dauid,&c.*Per hoc enimvult ostendere propheta, qualiter Christus per Dauid figuratus à Deo per gratiam fuit inunctus:de qua vnctione vide supra versic.743.Et quomodo per ipsum Christum nos vngimur:vide supra versiculo 379.

Vnctus fuit Dauid tribus vicibus.

Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum. 1520

Hic ostenditur quomodo Dauid à Deo fuit protectus , & defensatus. Et diuiditur in partes quinque,quia ponitur primo ipsius in regno cōfirmatio:secundò ipsius ab inimicis defensatio , ibi. *Nihil proficiet*.tertiò inimicorum eius subiugatio, ibi. *Et concidam*, quartò ipsius virtutum adunatio, ibi. *Et veritas* , quinto ipsius regni dilatatio, ibi. *Et ponam*. Quantum ad primum sciendum quòd postquam iam vnctus secunda vice erat Dauid in Ebron à tribu Iuda,& aliæ tribus vndecim fecerant sibi regem Isboseth filium Saulis. Vnde per septem annos durauit concertatio inter Dauid, & domum Saulis. Manus autem domini erat cum Dauid,vnde quotidie proficiebat,& robustior efficiebatur: econtra autem domus Saulis quotidie decrescebat:vnde & consequenter totum regnum obtinuit, vt habetur 2. Regum.3. Et hoc est, quod recolens Propheta ait.*Manus enim mea auxiliabitur ei*, puta cum Isboseth haberet vndecim tribus populi Israel,& Dauid solum vnam, tamen quia manus domini auxiliabitur ipsi Dauid, quotidie proficiebat , quousque plenè regnum obtinuit.Et hoc est,quod subdit.*Et brachium meum confortabit eum* , scilicet in regno. Per hoc vult psalmista ostendere,quòd longa concertatio fuit nato Christo inter regnum Christi,&diaboli.Et quamuis diabolus maiorem partem possideret,quia tamen potestas Dei siue manus Christi protegebat, ipse Christus in suis semper fortificabatur,quousque regnum per passionē suam plenè possideret. Et hoc est,quod ait glo.*Manus enim mea auxiliabitur ei*;id est verbum cooperabitur Christo,secundum quòd homo in operibus,& passionibus suis. *Et brachium meum confortabit eam*, contra aduersa, vt,scilicet peragat incæpta. Et si quæras quomodo manus Dei auxiliabatur Christo , cum ab aduersariis multis impugnantibus premeretur , & finaliter vsque ad crucis mortem duceretur. Respondeo,quòd tota intentio Christi erat congregare ecclesiam,& ideo auxilium domini erat cum Christo,quando illa agebat,per quæ ecclesia congregaretur;per quæ autem magis fuit congregata ecclesia, q̄ per Christi passiones:& persecutiones? quia in hoc explū per passiones vincēdi diabolū dedit & sic ecclesiā congregauit.Et hoc est, quod ait apostolus.In eo quòd passus est ipse , & tentatus,potens est & iis, qui tentantur,auxiliari. Vel aliter:vt per ly *ei*,non intelligatur Christus: sed genus humanum: & per ly *manum & brachium* intelligatur Christus:vt sit sensus. *Manus mea*,idest Christus.*auxiliabitur ei*,id est generi humano. *Et brachium meum*,id est Christus. *Confortabit eum*, licet genus humanum.Non enim incōgruè Christus manus Dei dicitur, & brachium. Vnde filium Dei sub nomine manus pro auxilio postulabat Dauid dicens. Emitte manum tuam de alto , & libera me.Et vide quam propriè manus Dei dicitur Christus: quia ad modum perfectæ manus quinque digitos habet, qui sunt pollex potestatis puniendi.Pollex namque secundum Isidorum, dicitur eo quòd inter cæteros digitos magis polleat vigore & potestate.Huius autem manus scilicet filij Dei tanta est potestas, quòd cum tempus puniendi aduenerit,nullus eum possit euadere.Ioan.10.Non est,qui de manu mea possit eruere.Ideo dicit apostolus.Horrendum est, in manus Dei incidere.Et Iob 13. Manum tuam longè fac à me,& fortitudo tua non me terreat. Secundus digitus dicitur index,eo quòd ipso mediante cætera indicamus, & ostendimus. Sic & Deus filio suo in die iudicij ostendet omnia merita bonorū, & malorum opera. Vnde dicitur 2. Mach.6.Manus Dei omnipotentis neque viuus, neque defunctus effugies:quia (2.Corin. 5.) omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.Tertius digitus dicitur medius.Ille enim inter alios est longior.Vnde in ipso designatur longa Dei misericordia , per quam nos expectat vt ad eum reuertamur.Gene.47.Salus nostra in manu tua est. Et psalmista.Fiat manus tua,vt saluet me. Et sicut isto digito super planum extento,nec pollex, nec index possint planum tangere:sic quandiu longitudo diuinæ benignitatis ad nos extenditur, nihil nobis nocere potest, scilicet nec potestas punièdi,nec perspicacitas, dicernēdi. Quartus digitus est annularis,quia in illo annulus portatur. Annulus autem figuræ sphæricæ,quæ nullam diuisionem,aut alicatem admittit, dilectionem significat,&amorem.Et ideo ponitur in quarto digito,in quo est quædam vena,quæ directè procedit à corde,vnde oritur amor. Sed in quo maior charitatis amor demonstrari potest,quam in eo, qui animam suam pro inimicis saluandis dedit in mortem? Quod præuidens psalmista,dicit.Fiat manus tua vt saluet me. Quintus est digitus auricularis,qui est breuior cæteris. Quod Christo competit ratione humilitatis, qua manus extendit in cruce.Prouerb.1. Extendi manum meam,& non fuit,qui aspiceret.De ista ergo manu,qui est solus filius Dei.dicit. *Manus enim mea auxiliabitur ei.* Quod & aliis verbis repetit dicens. *Et brachium meum confortabit eum.* Ipse enim Christus non solum manus Dei,sed etiam brachium dicitur, vide supra versi.713.& 1367.

Auxiliū D et datum Christo.

Quæstio.

Responsio

Hebr. 2.

Manus Dei dicitur Christus.

Psal.146. Digiti quique manus Dei.

Isi. 2. etym

Hebre.4

Psal. 118.

Nota quare magis annulus ponit in quarto digito q̄ in alio.

Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. 1521

Hic ostenditur ab hoste defensatio.Notandum quòd Dauid specialiter duos persecutores habuit qui eius vitam quærebant extinguere.s.Saul,cuius persecutio longo tempore duranit,vt patet 2.Regum. cap.17.vsque ad finem. Secundus fuit Absalon,qui expulit eum patrem suum de regno. Et tamē nullus istorum habuit intentum.De primo, scilicet de Saule hic ait psalmista.*Nihil proficiet inimicus in eo.*Quod Saul persequens Dauid nunquā manus super eum potuit ponere,vt interficeretur, sed ipso prius interfecto ad Dauid deuolutum est regnum,vt patet 2.Regum 5. De secundo autem, scilicet Absalone,subdit.*Et filius iniquitatis non apponet nocere ei.*Quis enim expulerit patrem vt regnum possideret? Tamen ipse persequendo patrē capillis suspensus,fuit interfectus:vt habetur 2.Regum. 18.Per hoc vult psalmista ostendere Christum specialiter duos habuisse persecutores,quorum vnus fuit inimicus,scilicet diabolus , & alius fuit filius iniquitatis. s.iudas. Quorum nullus de Christo habuit intentum.Primus enim hostis,scilicet diabolus conabatur Christum ad peccatum inducere.Vnde ipsum tribus principalioribus peccatis inuasit,vt patet Matth.4.sed superatus recessit.Secundus scilicet iudas filius iniquitatis Christum cum sua fide conatus est extinguere , sed ei non nocuit,quia ipse laqueo suspensus interiit , & Christus immortalis surrexit.Ex quo nec filius iniquitatis iudas, nec alius Christo amplius nocere potest. & hoc est,quod ait Et *filius iniquitatis non apponet nocere ei*, id est secundum glo. post resurrectionem Christi , sicut ad patiendum tradidit eum adhuc mortalem.

Diabolus inimicus Christi. Iudas filius iniquitatis.

Et concidam à facie ipsius inimicos eius, & odientes eum in fugam conuertam. 1522

Hic ponitur inimicorum Dauid superatio.Non solum enim Deus præseruauit Dauid , ne in manibus inimicorum suorum caderet,sed quòd plus est inimicos eius sibi subiecit, quosdam vero fugauit.De primis dicit.*Et concidam à facie ipsius inimicos eius,concidam.i.*simul cædam. Hoc factum fuit,quando(vt habetur 2.Reg.5.)audientes Philistæi,quòd vnxissent Dauid in regem super populum Israel, ascenderunt vniuersi, vt quærerent Dauid,& consuluit Dauid dominum dicens. Si ascendam ad Philistiim:& respondit dominus, ascende,quoniam dabo illos in manu tua. Venit ergo Dauid,& percussit eos ibi, & dixit. Diuisit dominus inimicos meos coram me. Tunc ergo concidit dominus inimicos suos, id est simul cęcidit.Alios verò odientes eum in fugam cōuertit, quod fuit quādo Ammonitæ videntes,quòd iniuriā fecissent nuntiis Dauid precidentes tunicas eorum vsque ad nates,& radentes medietatem barbæ eorum,cogitantes quòd Dauid vindicaret in iuriam sibi factam:conduxerunt sibi in auxilium triginta tria millia Assyriorum.Quod cū audisset

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dauid contra eos misit exercitum suum: omnes Syrij & Moabitæ statim in fugam sunt conuersi, vt habetur 2. Reg. 4. per hoc vult psalmista ostendere, quomodo inimici Christi Iudæi per Romanos fuerunt concisi & trucidati, & partim in fugam conuersi, s. tempore Titi & Vespasiani. Vel poterit exponi in bonum. Tunc enim Deus concidit inimicos Christi, quando ipsorum conspirationes diuisit, vt paulatim in Christum crederent. Quid enim est concidi à facie domini siue Christi, nisi per respectum Christi simul cadere? Et sic concido componitur ex, con & cado. Concisi ergo fuerunt à facie Christi, quia per respectum gratiæ Christi ipsi totaliter à malo proposito suo cadebant. Et sic inimici Christi in fugam sunt conuersi: quia fugerũt ab ipso Christo irato ad ipsum sim placatum. In fugam ergo peccator conuertitur, quando culpam considerans, ad Deum misericordem accedit, & sic fugit à iustitia ad misericordiam. Vnde cosulitur cuilibet Ecclę. 5. Ne adiicias peccatum super peccatum, & ne dicas miseratio domini magna est, quoniam in peccatores respicit ira illius. Ne tardes conuerti ad dominum & ne differas &c. Quis enim mente considerans peccati periculum vitæ incertitudinem, casus fortuitos in fugam conuerti dissimulet? Certè nullus sanæ mentis. Vnde Bernardus ait. Ab ore putei gehennalis per fugam eripior, inducias petam cunctabor exire? Abscondi ignem in sinu meo, & exusto iam latere, iam nudatis visceribus, iam sanie defluente, diu mihi deliberanduni est an à me illum excutiam? Tolle tolle moras, semper nocent differre paratis. Nãm cum mora trahit ad se periculum, trahit & damnum & subtrahit lucrum. O Deus quot incauta mora huius fugæ ad Deum decepit. Nam alius est morte præuentus, alius memoria & intellectu priuatus, alius infirmitatis dolore grauatus. Et ideo consulit magister lib. 4. distin. 20. Et sunt verba Augu. dicentis. Dico tibi dum sanus es, pœnitentiam age &c.

Fugit peccator quãdo conuertitur.

Tarditas conuersionis est periculosa. Bernard

Nota.

1523 Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu eius.

Hic ponitur virtutum adornatio. Hic tamen textus potest duplicirer intelligi. Primò quòd ipse Dauid in se habuit veritatem, & misericordiam, scilicet quòd ipse fuit verax, & misericors respectu aliorum. Alio modo, quòd Deus erga Dauid fuerit verax, & misericors. Si primo modo, sic dicitur, quòd Dauid fuit verax in promissis, intantum quòd promissio facta famulo Miphiboseth, scilicet Sibæ: quamuis malè informatus: quia diuideret sibi hereditatem Miphiboseth: ipsam postquam cognouit veritatem, noluit reuocare, vt verax inueniretur. Vnde respondit ipsi Miphiboseth. Quid vltrà loqueris? fixum est, quod locutus sum, quòd autem fuerit misericors apparuit in persecutione Saulis: quem pluries habuit in manibus & misericordia motus ei pepercit, vt patet. 1. Reg. 24. 26. Propter quòd dicitur psal. 131. Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Si autem intelligatur secundo modo, certum est quòd veritas Dei fuit cum Dauid: quia promissionem regni sibi factam adimpleuit. Fuit etiam cum ipso misericordia Dei: quia multa & grauia peccata, quæ Dauid commisit, Deus maseriecorditer sibi dimisit. Sequitur. *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Per cornu namque potestas regalis intelligitur: tum quia cornu continebat oleum quo reges vngebantur; tum quia cornu animalis est superior pars, tum quia cornu defenditur totum corpus animalis: quæ omnia regiæ potestati competunt. Est ergo sensus. *In nomine meo exaltabitur cornu eius*, id est, virtute nominis Dei potentia regalis ampliabitur ipsius Dauid, quia ipse multas gentes subiuguit regno suo, & fecit tributarias, vt dicetur in sequenti versiculo. Per hoc autem psalmista vult ostendere veritatem, & misericordiam per Christum factas fuisse, vt ostendat differentiam inter legem antiquam, & nouam, quam ponit Ioannes dicens. Lex per Moysem data est, sed gratia & veritas per Christum facta est. Nota ergo, quod ideo veritas dicebatur esse cum Christo quia per ipsum facta est veritas. In hoc quod figuras vmbraticas legis antiquæ adimplens, ad claram veritatem perduxit, sic quòd illud, quod lex promittebat, Christus adimpleuit, & exhibuit. In antiqua enim lege omnia in figura contingebant illis, vt dicitur 1. Corin. 10. Vnde Chrysostomus veritatem per Christum factam plenius scimus, si figuras veteris legis didiceremus. Ea enim quæ in nouo testamento perficienda erant, in veteri testamento in figuris præscripserunt: quas Christus veniens adimpleuit: quoniam figura data est per Moysem, sed veritas facta per Christum. propter quod ipse Christus de se ait. Ego sum veritas. Misericordia verò cum Christo fuit: quia ipse peccata misericorditer remittebat: vt patuit in Magdalena. Luc. 7. In muliere adultera. Ioan. 8. Vnde Chrysost. super Ioan. ait. Misericordia namque erat in Christo, quia omnia cum potestate dimittebat peccata. Misericordiam enim eius, & gratiam, baptizatis donum, adoptio, quæ nobis datur per Christum, & plura alia nobis ostendunt. Vnde & ipse dicebat. Misericordiam volo, & non sacrificium. Propter ista duo ergo de Christo dicit psalmista. *Veritas mea, & misericordia mea cum ipso.* Sequitur. *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Vbi nota quòd per cornu Christi intelligitur eius regnum, potestas & imperium. Sic enim de ipso dixit Zacharias. Luc. 1. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid &c. Quod exponens Beda super Lucam dixit. Cornu autem salutis regnum Christi Saluatoris dicitur. Ossa quidẽ omnia carne inuoluta sunt, cornu verò carnem excedit. Et ideo cornu salutis regnum Christi vocatur, quo mundus, & gaudia carnis superantur, in cuius figuram Dauid & Salomon olei cornu regni gloriam sunt consecrati. Propter quod de ipso dicebat Dauid. Cornu salutis meæ, & eleuator meus Similiter Chrysosto. exponens prædicta verba Lucæ 1. ait. Cornu autem salutis nominat potestatem, gloriam & famam Christi, metaphoricè à brutis animalibus illud accipens: quibus loco muniminis, & gloriæ cornua dedit. De isto ergo cornu regni Christi dicit *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius*, quia Christi regnum in breui tempore per prædicationem apostolorum per totum orbem fuit dilatatum. psal. 111. Cornu eius exaltabitur in gloria. Et 1. Reg. 2. Dominus dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui.

Veritas facta per Christum Ioan. 1.

Ioan. 14. Misericordia fuit in Christo. Chrysost.

Matth. 9.

Cornu dicitur regnum & potestas Christi.

Beda.

2. Reg. 22. Chrysost.

Et

1524 Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius.

Hic ponitur regni dilatatio. Dauid enim multum dilatauit regnum Iudæorum & per mare, & per terram, nam subiecit sibi terram philistinorum, quæ dicitur mare, quia supra mare est situata regio illorum, vt habetur 2. Reg. 4. Et quantum ad hoc dicit, *Et ponam in mari manum eius*, id est, potestatem eius in terris philistinorum, quæ sunt super mare situatæ. Subiecit etiam sibi Syriam, vbi sunt plura flumina. Vnde & Mesopotamia Syriæ dicitur, à meso, quòd est medium, & potamos, quòd est fluuius, quasi in medio fluuiorum, quia circũdatur fluminibus. Et quantum ad hoc dicit, *Et in fluminibus dexteram eius*, id est, ponam potestatem eius in Syria, quæ in medio fluuiorũ est situata. quod factum est, quando Dauid debellauit Syriam, vt habetur 2. Reg. 22. Per hoc enim vult psalmista ostendere, quomodo regnum Christi erat dilatandum quia scilicet per aquam baptismi gentes erãt Christo subiiciendæ per fidem, & ad Christi regnum adducendæ. Per mare enim gentes, quæ idololatræ erant, significantur, vt dictum fuit versicu. 1509. Et de hoc mari gentium, dicit de Christo. *Et ponam in mari manum eius.* Vbi glossa, id est, Christus dominabitur gentibus, quæ per mare significantur. Sed quomodo dominabitur, id est, per aquas baptismi, de quo subdit. *Et in fluminibus dexteram eius.* Quamuis enim in omni aqua naturali, vt puta fontis, putei, vel laci posit fieri baptismus, tamen propriè per aquam fluminis designatur, quia in aqua fluminis Iordanis fuit institutus, quando ibi à Ioanne primo Christus fuit baptizatus Matth. 3. Vnde hic ait glo. *Et in fluminibus dexteram eius*, id est, in aquis baptismi ponam operationem eius, qua gentes sibi subiiciet.

Mare significat gentes.

Flumen significat baptismũ

1525 Ipse inuocauit me pater meus es tu, Deus meus, & susceptor salutis meæ.

Hic consequenter ostendit quomodo Dauid à Deo fuit dilectus. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponitur ipsius Dauid fidelis oratio, secundò Dei ad ipsum dilectio, ibi. *Et ego* tertiò regni ipsius perpetuatio, ibi. *In æternum.* Quantum ad primum sciendum, quòd Dauid fuit valdè deuotus orator, & sæpius Deum inuocabat, vt maximè patet in isto libro psalmorum. Et quamuis nõ inuenerim, quòd ipse vocaliter diceret Deum esse suum patrem, tamen, quia multotiens se filius Dei dixit, sic & consequenter Deum esse suum patrem dixit. Vnde psal. 2. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, psal. 85. Saluum fac filium ancillæ tuæ. Sæpius autem vocauit eum Deum suum, psal. 62. Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Ac etiam salutem suam. Vnde psal. 26. Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo. Et psal. 34. Dic animæ meæ, salus tua ego sum. Et hoc est, quod de ipso Dauid hic loquitur Deus, dicẽs. *Ipse inuocauit me, pater meus, &c.* Per hoc autẽ vult psalmista ostendere Christum pro nobis efficaciter Deum patrem inuocasse. Vbi sciẽdum quòd Christus constans ex duplici natura, Deus verus est, & homo verus, vt Deus est, vocat Deum patrem suum, & sic de ipso, vt Deus est, dicitur: *Ipse inuocauit me, pater meus es tu.* In quantum verò homo est, vocat ipsum Deum suum, dicens. *Deus meus, & susceptor salutis meæ*, id est, salus mea suscipiens me. Et huius ratio est. Vocare enim aliquem Deum suum, notat maioritatem illius supra seipsum, sicut vocare aliquem Deum suum. Cum ergo omnes tres personæ diuinæ sint æquales quia in sancta trinitate nihil est prius, aut posterius, nihil maius aut minus, sequitur quòd nulla persona diuina aliam Deum suum dicit. Si ergo Christus Deum patrem dicit Deum suum, hoc dicit vt homo, non vt persona. Dicat ergo pater de Christo. *Ipse inuocauit me, pater meus es tu.* Et hoc in quantum Deus. *Et Deus meus &c.* Et hoc est in quantum homo. Christus ergo partem pro nobis inuocauit, quia ipse solus pro nobis patrem digne potuit inuocare, teste Greg. lib. 24. mor. cap. 3. dicẽte. Nisi ille, scilicet filius Dei, homo fieret similis hominibus æquus homo ante Deum non appareret. Et inde quippe annunciat iniquitatem nostram, vnde dignatus est infirmitatem nostram susc ipere. Omnes enim nos inimica illa persuasio in culpæ contagio ab ipsa radice polluerat, nullúsque erat, qui apud Deum pro peccatoribus loquens iustus appareret. Quia ex eadem massa editos cũctos par reatus inuoluerat. Proinde venit ad nos vnigenitus patris, assumpsit ex nobis naturam, non perpetrans culpam. Sine peccato quippe esse debuit, qui pro peccatoribus intercedere posset. Quia nimirum alienæ pollutionis contagia minime tergeret, si propria sustineret, &c.

Nota necessitatẽ incarnationis Christi.

Christus fuit pro nobis pater dignè orauit.

1526 Et ego primo genitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ.

Hic ostenditur Dei dilectio ad ipsum Dauid. Primogenitus enim honorabilior est, & magis dilectus. Sic & Dauid fuit Dei primogenitus, & hoc ad dignitatem regalẽ in populo Dei. Quamuis ante Dauid rex fuerit Saul, tamen ipse non dicitur genitus à Deo, quia non à Deo electus fuit ad regnum, sed ad instantiam populi datus. Et hoc, est quod dominus dixit ad Samuelem Audi vocem populi, scilicet Regem postulantis, non enim abiecerunt te, sed me. Dauid autem fuit rex à Deo datus, & ideo vocatur primogenitus Dei in dignitae regiate. *Et excelsum præ regibus terræ.* Sed quomodo hoc de Dauid potest intelligi, cum de Salomone dicatur, quòd magnificatus est rex Salomon super omnes reges terrę? Respõdetur dupliciter, primò quòd Dauid fuit excelsus præ omnibus regibus, scilicet, qui erant tempore suo, & maximè, qui erant in circuitu terræ promissionis, quia omnes illos Dauid debellauit, & sibi subiecit, secundò dicitur quòd prima pars istius versus intelligitur de Dauid, secunda verò de Salomone filio suo. Per hoc autem vult psalmista ostendere Christi dignitatem. Quia sicut primogenitus honorabilior est cæteris, sic Christus honorabilior est omnibus fidelibus, quia omnium caput. *Et excelsum præ regibus terræ*, quia rex est omnium regum, & dominus dominantium. Apoca. 10. Nota ergo, quòd Christus dicitur multiplex primogenitus. Est enim primogenitus patris æternaliter. Vnde ipse, qui est sapientia increata, ait. Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam. Secundò est

1.Reg.8.

3.Reg.4.

Primogenitus dicitur Christus noster multiplicester.

Eccle.24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

primo genitus matris temporaliter. Lucæ 2. Peperit filium ſuum primogenitum. Sed dices, quomodo duobus prædictis modis dicitur Chriſtus primogenitus: quia nec pater alium genuit naturaliter, nec etiam mater. Et tamen primogenitus non dicitur niſi reſpectu ſequentis, ſicut & prius non dicitur niſi reſpectu poſterioris. De hoc vide ſuprà, verſiculo 134. Tertiò dicitur primogenitus mortuorum, ideo quia primus ſurrexit à mortuis, ſcilicet immortalis. Multi enim ante ipſum ſurrexerant, ſed iterum morituri. Vnde Apoc. 1. Pax vobis à Ieſu Chriſto, qui eſt primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ. Quartò eſt primogenitus viuorum, ſcilicet filiorum Dei: quia per ipſum omnes alij adoptantur. Rom. 8. Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Vbi glo. Primogenitus in multis fratribus dicitur: quia omnes per eius primatum in Dei gratia renaſcuntur. *Hebræ. 1.* Et de iſto primo genito ait apoſtolus. Et cum iterum introduxit primogenitum in orbem terræ dicit. Et adorent eum omnes angeli Dei.

1527 **In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, & teſtamentum meum fidele ipſi.**

Hic oſtenditur eius regni perpetuatio. Et primò ponitur perpetuatio gloriæ regis, ſecundò perpetuatio regni, ibi. *Et ponam.* Quantum ad primun ſciendum, quòd quamuis Dauid multotiens grauiter peccauerit, tamen per pœnitentiam conſecutus eſt miſericordiam, & gratiam, in qua finaliter perſeuerauit, qui enim decedit in gratia, in illa perpetuatur, ſicut qui decedit in peccato perpetuatur in illo. Et hoc eſt, quod de Dauid hic ait. *In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam.* quia ſcilicet miſericorditer à peccatis liberatus ſaluatus eſt æternaliter. *Et teſtamentum meum fidele ipſi.* Teſtamentum enim promiſſio dicitur; ſicut pſal. 105. Et memor fuit teſtamenti ſui, id eſt, promiſſionis ſuæ. Dicit ergo. *Et teſtamentum meum fidele ipſi,* id eſt fideliter adimplendo, quæ ei promiſi, ſcilicet *2. Reg. 7.* per Nathan prophetam, dicentem, Requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis, &c. Per hoc autem vult oſtẽdere, quòd miſericordia ſumma facta humano generi eſt perpetua, quæ ſcilicet miſericordia fuit, quòd humanitas noſtra verbo vniretur in Chriſto, quæ miſericordia in æternum ſeruatur: quia quod verbum ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit. *Quod Chriſtus ſemel aſſumpſit nunquam dimiſit.* Licet enim in morte ſeparata fuerit anima à corpore, tamen diuinitas vnita manſit cum vtroque, vt oſtendit magiſter lib. 3. diſt. 22. *Et teſtamentum meum fidele ipſi.* Teſtamentum enim etiam vocatur ſacra ſcriptura legis antiquæ, vt dictum eſt ſupra verſic. 1503. *Scriptura dicitur teſtamentum.* Hoc teſtamentum ſcripturę fuit fidele Chriſto: quia quæ de Chriſto prædixit ſcriptura antiqua, omnia in Chriſto fideliter ſunt completa. Et nota, quòd ſcriptura dicitur teſtamentum propter multa. Primò propter diuinæ voluntatis expreſſionẽ. Eccl. 24. Hęc omnia liber vitæ, & teſtamentum altiſſimi, & aggregatio veritatis, pſal. 88. Neque prophanabo teſtamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis nõ faciã irrita. Secũdò propter hæreditatis æternæ aſſignationem, vnde dicitur pſal. 73. Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi: Reſpice in teſtamentum tuum, &c. Tertiò propter legitimi hæredis inſtitutionem, ſic enim hic de Chriſto hærede dicitur. *Et teſtamentum meum fidele ipſi.* Quartò propter mortis Chriſti confirmationem. Hebr. 9. Vbi teſtamentum eſt, neceſſe eſt intercedat mors teſtatoris. Vnde Zachar. 9. Tu autem in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, &c.

Et ponam in ſæculum ſæculi ſemen eius, & thronum eius ſicut dies cœli. 1528

Hic ponitur perpetuatio regni. Semen enim Dauid durabit in ſæculum ſæculi: quia ſcilicet per ſuccedentes ſibi generationes peruenit vſque ad Chriſtum, vt patet Matt. 1. In quo Chriſto perpetuatur regnum ipſius Dauid, dicente angelo, Dabit ei dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum. *Lucæ 1.* Et aliis verbis exprimit, dicens. *Et thronum eius,* ſcilicet ponam, *ſicut dies cœli.* quaſi dicat, Sicut dies cœli non terminantur: quia cœli ſecundum ſubſtantiam ſunt incorruptibile, ſic thronus regni Dauid erit ſine fine, & hoc in Chriſto. Sed hic non paruum inſurgit dubium: *Quæſtio notabilis.* cum dicitur quòd ſemen Dauid in perpetuum durat: quia per generationes ſuccedentes peruenit ad Chriſtum, qui factus eſt de ſemine Dauid, & regnat in æternum. Quia dices, quomodo declaratur quòd Chriſtus fuerit natus ex Dauid, *Chriſtus quomodo ex ſemine Dauid dicitur.* cum Matthæus hoc volendo deducere genealogiam Chriſti deduxit à Dauid vſque ad Ioſeph? Certum eſt autem quòd Ioſeph nihil pertinet ad generationem Chriſti. Si enim euangeliſta deduxiſſet generationes à Dauid vſque ad Mariam, tunc dubium non eſſet. Ad hoc reſpondent aliqui dicentes, quòd ſecundum legem quæ habetur Nume. vlt. nullus poterat accipere vxorem, niſi de tribu ſua. Cum ergo Ioſeph fuerit de tribu & familia Dauid, vt habetur Lucæ 1. ſequitur etiam quòd beata Maria fuerit de tribu Iuda. *Semen Dauid.* Et ſic probando quòd Ioſeph fuerit de ſemine Dauid, probatur etiam idem de beata Maria. Sed iſta reſponſio non eſt ad propoſitum. Poſito enim quòd beata Maria fuerit de tribu Iuda, ſicut & Ioſeph, non tamen ſequitur, quòd fuerit ex ſemine Dauid, quia multi fuerunt de tribu Iuda qui non fuerunt ex ſemine Dauid, ſicut deſcendentes à Zaram filio Iuda. Et ideò dicendum ad quæſtionem, quòd Dauid habuit duos filios inter cæteros, ſcilicet, Nathan & Salomonem, vt patet 2. Reg. 5. & 1. para. 3. & Luc. 3. vbi dicitur qui fuit Nathan, qui fuit Dauid. Virgo autem Maria ſecundum lineam carnalem deſcendit de Nathan, vt teſtatur Damaſcenus lib 4. cap. 6. *Damaſce.* Et ſic ipſa deſcendit à Dauid ſecundum carnem. Et ſic Chriſtus ex ea natus, ex ſemine Dauid ſecundum carnem deſcendit. Ioſeph autem deſcendit ab ipſo Dauid per Salomonem. Et ſic vterque eorum, ſcilicet, Ioſeph & virgo Maria deſcenderunt à Dauid. Sed quod magis vrget difficultatem. Et ſi virgo Maria fuit de ſemine Dauid, quomodo autem dicens Chriſtum ex ſemine Dauid, qui non ex virili ſemine conceptus fuit. Et ad hoc reſpondet Magiſter in glo. ad Rom. 1. dicens, Et ſi non interceſſerit ſemen hominis in conceptione virginis. tamen quia ex ea carne Chriſtus formatus eſt quæ ex Dauid ſemine proceſſiſſe conſtat, rectè dicitur Chriſtus ex Dauid ſemine proceſſiſſe, quia virgo Maria ex ſemine

mine Dauid fuit, ex cuius ſanguine formata eſt caro dominica opere Spiritusſancti in vtero virginali. Per hoc vult Pſalmiſta intelligere, quòd ſemen, id eſt, Chriſti per Dauid figurati, quod ſemen ſunt Chriſtani fideles, in æternum permanebunt, hic per gratiam, in futuro autem per gloriam. Cõſimiliter & thronus eius, ſcilicet, ipſius Chriſti, & ſuorum, erit ſicut dies cœli. Quod dicit ad differentiam regni terreni. Quia thronus regnum terræ, eſt dies terræ, qui tranſeunt. Sed dies cœli ſemper ſunt præſentes, vbi erit thronus eius in æternum.

1529 **Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis nõ ambulauerint.**

Hic ponitur ſucceſſorum Dauid correctio. Et primò ponitur ſucceſſorum Dauid diuinæ legis tranſgreſsio, ſecundò ipſorum per miſericordiam correctio: ibi. *Viſitabo,* Quantum ad primum ſciendum, quòd quamuis Deus promiſiſſet ipſi Dauid, quòd ex ſemine eius deſcenderet Chriſtus, præuidebat tamen, quòd multi deſcendentes à Dauid reges, antequam venirent ad Chriſtum futuri erant mali, & magni peccatores, & quòd peccata eorum eos indignos facerent, vt Chriſtus deſcenderet ab eis. Sed tamen quia miſericordia Dei, & veritas potentior eſt omni malitia: oſtendit quòd propter ipſorum malitiam promiſsio facta Dauid non erit irrita, quia talium peccata paternaliter Deus corriget, & ipſos ex toto cum ſemine ipſorum non diſſipabit. *Salomon idololatra fuit.* Et hoc eſt quod dicit. *Si autem dereliquerint filii eius.* ſ. reges ab ipſo Dauid deſcendentes *legem meam,* ipſam tranſgrediendo. *Et in iudiciis meis non ambulauerint,* vt puta ſicut fecit Salomon, qui amore mulierum infatuatus, ſecutus eſt idola, & templa eis ædificauit, vt habetur 3. Regum. 11. *3. Regum 11.* Deprauatum eſt cor Salomonis cum eſſet ſenex, & adamauit mulieres alienigenas, fueruntque ei vxores quaſi reginæ ſeptingentæ, & concubinæ trecentæ, & auerterunt mulieres cor eius &c. Sic & Acham, ſic & Manaſſes, ſic & Sedechias reges ſucceſſores Dauid dereliquerunt legem Dei, & grauiter Deum offenderunt. Et hoc etiam aliis verbis in ſequenti verſi. qui ſententiam non habet aliquam ab iſto diſtinctam, proponit, dicens.

1530 **Si iuſtitias meas profanauerint, & mandata mea non cuſtodierint.**

Hic idem oſtendit aliis verbis. Notandum autẽ quid ſit propriè profanare. Fanus, vel fanos græcè, latinè idem eſt, quòd ſonus. Et inde fanum dicitur templum, eo quòd voces & reſponſa dabantur à diis in tẽplis. *Profanare.* Vel per oppoſitum tẽplum dicitur fanum: quia voce & locutione debet carere, vt in templo nemo loquatur, niſi quæ ad Dei laudem pertinent. Et à fano. i. templo dicitur fano. as. & profanus. na. num. id eſt execro & ſacrilego, vel execratus & ſacrilegus, quaſi procul à fano. Et ſic profanare idem eſt, quòd contraria fano, id eſt, templo facere. Templum autem factum eſt ad cultum Dei. Et ſic ille profanat, qui contra cultũ Dei idola adorat, vel Deũ execratur: quod ergo hic dicit. *Si iuſtitias meas profanauerint,* i. ſi cõtra ordinẽ iuſtitiæ idola coluerint. Accipitur etiam quandoque profanare pro violare promiſſa, ſicut inferius dicitur. Neq; profanabo teſtamentũ meũ. Quandoque etiam accipitur profanare. i. in fanis annunciare, & ſic profanat qui in templis ventura annunciat. Quandoque etiã accipitur pro veneratione tẽpli. Et ſicut dicit catholicon, legimus ꝙ beata Maria erat profanata. i. in fanis venerata vel annunciata. Hic autem accipitur in prima ſignificatione. ſ. pro idololatrare, & execrare. Sic enim plures reges deſcendentes à Dauid profanauerunt iuſtitias Dei idololatrando, vt Salomon, vt Achã, Manaſſes, & multi alij. *3. Regum 11. 4. Reg. 16. 4. Reg. 2.* vult ergo pſalmiſta in dictis duobus verſiculis oſtendere, quòd multi reges ex Dauid deſcendentes erant futuri mali, ex quibus Chriſtus erat naſciturus, non tamen propter eorum peccata deficeret promiſsio ipſi Dauid facta, de Chriſto: quia ipſorum peccata non ex toto eos vindicando, ſed vt patet corrigendo puniret. Vnde ſequitur.

Viſitabo in virga iniquitates eorum: & inverberibus peccata eorum. 1531

Hic ponitur delinquentium paterna correctio. Deus enim nõ ſolum nos nutrit vt filios, ſed etiam caſtigat vt pater. Quis enim pater filium delinquentem non corrigit? Et ſi non corrigit, ipſum non amare conuincitur. Propter quod dicitur. Qui parcit virgæ, odit filium: *Corrigit pater filium. Prouer. 13.* ſicut & medicus diligens infirmum, amara remedia illi cõfert. Et hoc eſt, quod hic ait glo. Deus vt medicus in virga viſitat iniquitates ſuorum. i. in leui correctione. Nam eius virga eſt miſericordia. Cædit quidem, vt reddat hæreditatem. Quis enim pater filio non dat diſciplinam vt non auferat miſericordiam? Cædit contumacem, vt reddat hæreditatem. *Prouer. 3* Quem enim diligit Deus flagellat & corripit. Non eſt ergo miſericordia tantum vocantis, ſed etiam verberantis, vt meritò ſic virga filius à Deo correctus dicat. Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt. *Pſal. 22. Virga correctionis Dei.* De hoc vide ſuprà verſi. 319. Sed hic eſt dubium vtrum omnes reges deſcendentes à Dauid vſque ad Chriſtum profanantes iuſtitias Dei, per virgam eius fuerint correcti finaliter, & ſaluati. Ad hoc dicitur quòd in eo quòd Chriſtus deſcendebat ab eis, correcti fuerunt, deſcendebat autem ab eis per ſeminalem propagationem. Ideo ſaltem quando debebant generare filium ex quo Chriſtus erat naſciturus, pro illo tempore erant per virgam Dei correcti & emendati, licet aliqui ipſorum poſtea redirent ad vomitum. *Salomon vtrum ſit ſaluatus.* Sed inter cæteros de Salomone multi dubitant: an finaliter fuerit correctus, & correctus deceſſerit. Ad hoc dicitur quòd quamuis Salomon grauiter peccauerit contra Dei præcepta alienigenas mulieres aſſumendo, & amore ipſarum idololatrando, vt habetur tertio Regum vndecimo: tamen finaliter pœnitentiam de omnibus ſuis peccatis egit verè contritus. Probatur primò per Hieronimum: *Salomon pænitentiam egit.* qui libro 18. ſuper Ezechielem dicit: quòd quamuis Salomon peccaſſet, tamen pænitentiam egit. Item Hieronimus ſuper Eccleſiaſtem ait. Dicunt hebræi hunc librum eſſe Salomonis pænitentiam agentis. *Hieronymus.* Itẽ Ambroſius in apologia dicit. Quid de Dauid dicam, quid de ſancto Salomone? *Ambroſius.* Qui quoniam iudaicum vulgus æſtimabat eum veniſſe pro Chriſto, ne videretur eſſe

upra

supra hominem, corruit nutu diuino. Et hebræorum scripta eum sanctum nominant, vt a nobis de eius pœnitentia dubitatione tollant. Itē dicunt hebræi Salomonem venisse in templo quod ipse ædificauerat, cum quinque virgis, de quib. quatuor dedit quatuor legisperitis, vt verberaretur ab illis qui dixerunt (facto cōsilio inter eos) quod in vnctum domini manum nō mitterunt. Vnde frustratus suo desiderio, seipsum de regno deposuit. Itē hoc ratione potest probari, quia si auctor reprobatur, consequens est, vt eius dicta reprobentur vt habetur extra de hæreticis. cap. fraternitatis. Et Greg. dicit. Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Cum ergo scripta, & dicta Salomonis approbentur, consequens est, quòd eius vita finaliter approbatur. Item magister historiarum li. 2 Regum, exponens verba Nathan dicta ad Dauid de Salomone, dicens. Stabilitā tronum eius vsque in sempiternum & ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filiū dicit. Ex hac promissio ne cōuincitur, quòd Salomon sit saluus. Item glo. super Eccle. 1. cap. dicit. Salomō legitur Deū offendisse super omnes temporis sui, & intantū idolo latra fuit effectus mulierum amore, vt circa Hierusalem tēpla cōstruerer idolis, & illis thurificarēt. Hebræi autem tradunt illum pœnituisse, & in illa pœnitentia librum ecclesiastem composuisse, in quo ostendit omnia vana esse, & caduca, & ita reuocat omnes ab amore mundanorum suo exemplo. Istum autem textum magis mysticè exponit Adam in libro de perseuerantia, ostendens quòd ista virga, qua Deus peccatores corrigit, est virgo Maria, dicens. *Visitabo in virga iniquitates eorum* hæc virga est beata virgo Maria, qua, mundus corriptur, dum per eius exēplum, & partum ipsius in quo sit reprehensibilis, & damnabilis, demonstratur. Nec odij, sed pacis est talis vltio, qua flagellat filium pater, ne pereat, qua nō reo seueritas impēditur, sed reatui: nec se iudicem dominus exhibet, sed amicum. Zelus domini exercitum facit hoc: dum in virga visitat iniquitates orbis. Tot enim verberibus atterit peccata hominum, quot virtutibus illustrat virgini partum. Hæc virga quasi tot ictus in dorso peccantium dedit quot virtutib. ostensis in se mundi insipiētis vitia debelauit. Et quia vitiorum meta, & virtutum origo extitit, ideò rectè virga virtutis appellatur cum dicitur. Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Non immeritò virga diuinæ virtutis dicitur virgo Maria, cuius fide vita parta, expirans vitiis ad virtutem sæculum respirauit. Hæc virga virgā excludit cum per eam factus est, vt non relinquat dominus virgam peccatorum super sortem iusto rum. Hęc est virga Moysi, quę virgas magorum ægypti legitur deuorasse, quia virginei partus veritas totius mundi hæreses interemit. Hęc est virga ferrea, qua mundus regitur, qua mundi princeps prosternitur, cōfractus inferus aperitur. Hac virga fortior fortē armatus in pace possidentem rex virtutum veniens percussit, & attriuit. Oquā-ta ergo nobis ad Deum per te fiducia esse poterit Tu enim mater regis mater exulis, tu mater rei, tu mater iudicis, tu mater Dei, tu mater hominis. Per te enim reus factus est frater iudicis. Vnde cum sis vtriusque mater, discordiam inter filios sustinere non poteris. Quid ergo reo timendum est, cui in causa sua idem frater est, qui & iudex cui semper proprium est misereri & parcere, &, qui misericordia super exaltat iudicium? Timere ergo nō debet, vt pereat, cui misericordiæ mater clementissimi fratris, & iudicis, se piissima matrem exhibet, & potentissimam aduocatam. Tu misericordiæ mater non rogabis pro filiis filium? Rogabis quidē, quia qui filium tuum inter Deum & hominem posuit mediatorem, te quoque inter reum & iudicem posuit mediatricem. Ad hoc nāque electa es, & assumpta in matrem omnipotentis, vt in partu tuo inueniat locum iniquitas peccatorum. Ad hoc in cellam aromatum suorum erexit medicus, vt apud te, & per te reperiat ægrotus sanitatem. Si ergo causam tantæ tuæ solennitatis attendas, te totam debes miseris, vt eis reportes antidotum reconciliationis. Neque tu vnquam poteris faciem iudicis inuenire difficilem sic nec te reus vnquam inuenit inexorabilem. Abundas enim, & superabundas viscerib. pietatis, quia non solum impleuit te, sed superuenit in te accumulationis gratiæ plenitudine spiri⁹ sanctus

1532

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo: neque nocebo ei in veritate mea.

Hic agit de regni perpetuitate. Vnde hic quatuor promittit ipsi Dauid, scilicet primò miserationis pietatem, in principio, secundò promissionis firmitatē, ibi. *Neque*. tertiò dominationis perpetuitatem, ibi. *Semel*. Quartò exaltationis claritatem, ibi, *Et thronus*. Quantum ad primum sciendum, quòd licet prædestinati aliquando cadant: sicut cecidit Petrus, cecidit Paulus, & multi alij prędistinati, tamen finaliter misericordia Dei non deserit illos, quin resurgant & saluentur. Ista enim duo contradictionem implicant, quòd aliquis sit prædestinatus, & in peccato mortali finaliter pereat. Sic fuit de Dauid, qui à Deo erat electus, qui tamen multotiens cecidit, sed misericordia Dei illū finaliter non reliquit. Et hoc est, quod hic dicitur. Et si aliquando cadet, misericordiam autem meā non dispergam ab eo, scilicet finaliter *Neque nocebo ei in veritate mea*, Loquitur Deus more humano iurando, dicens. In veritate mea promitto, quòd non nocebo ei, id est, non permittam aliquem nocere ei, scilicet, finaliter per quòd cadat à regno. Quamuis enim post promissiones sibi factas per Nathan, filius eius Absalon insurrexerit contra patrē, & ipsum ecciderit de regno, finaliter tamen glorioſe restitutus fuit. Per hoc vult psalmista ostendere, quod gratia, & misericordia Christo homini facta, scilicet vnionis hypostaticę in æternum durat. Et quòd homini Christo finaliter nullus nocere posset, quin nocumētum vertetur ad gloriam Christi, sicut fuit de nocumento passionis, per quod venit ad gloriam resurrectionis. Consimile superius dicit. In æternum seruabo illi misericordiam meam. vide vers. 1527. Per hoc etiam ostenditur quòd misericordia Dei semini Dauid, id est Christi, scilicet, Christianis semper præsto est. Si quis autem est ita iniquus filius, vt ad ipsum accedente patre ipse fugiat, & se alienet ab hæreditate, non pater abiicit eum, sed ipse abiicit patrem, & misericordiam eius.

1533

Neque profanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

Hic

Hic ostenditur promissionis firmitas. Per testamentum hic accipit pactum, vel promissionem, quam scilicet fecit ipsi Dauid per os ipsius Nathan prophetæ. vt habetur 2. Reg. 7. Vbi Nathan ipsi Dauid ex parte Dei dixit. Hæc dixit dominus exercituum, requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis. Cumque completi fuerint dies tui, fuscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo, & stabiliam thronum regni eius vsque in sempiternum: quia scilicet successio per Posteros Dauid peruenit vsque ad Christum, in quo regnum firmatum est in æternum: vt habetur Luc. 1. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et hoc est, quod hic dicit. *Neque profanabo testamentum meum*, id est pactum meum ei factum, non faciam profanum, sed illud adimplebo *Et quæ procedunt de labiis meis faciam irrita*. Deus enim loquitur per ora prophetarum. Vnde sicut verba prophetarum dicuntur verba Dei: sic & labia prophetarum, sunt labia Dei. Hic ergo Deus dicit labia sua labia ipsius Nathan mediante quo promissionem dictam fecit ipsi Dauid notandum, quòd secundum grammaticos irrito, as, duas habet significationes. Nam quandoque componitur ex in & ritus, & mutata, n, in r, fit irrito, as me dia producta. Et sic irritare idem est, quòd prouocare & sic accipitur. psal. 9. Propter quid irritauit impius Deum. Quandoque verò componitur ex in & ratus, quasi non ratus vel firmus, & tunc corriptur media. Et sic irritare idem est quod rem facere non ratam, non firman. Et irritare promissionem, est ipsam reuocare vel non adimplere. Et sic accipitur hic. *Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita*. quasi dicat, illa firmabo, & complebo. Secundum enim glo. Profana, & irrita esset promissio, si inexpleta esset. Ex isto textu habetur, quòd sacra scriptura in nullo prophana, vel irrita potest esse: quia tota ex labiis Dei, id est prophetarum processit. Per hoc vult psalmista ostendere, quòd promissiones per Christum factæ fidelibus de præmio æterno, erunt impletę.

Irritare.

1534

Semel iuraui in Sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit.

Hic ostenditur dominationis perpetuitas. Vbi notandum, quòd Deus iurauit Abrahæ, post quā filium suum ad Dei præceptum immolare voluit quòd Christus ex semine eius nasceretur. Vnde scribitur Gen. 22. Per memetipsum iuraui, dicit dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo propter me: sequitur. Et benedicentur in semine tuo omnes gentes. Quod scilicet semen fuit Christus ex Abraham natus. vt patet Matth. 1. Sicut autem prouidit Deus Christum ex Abrahæ semine nasciturum: sic etiam ordinauit per quæ media. Et firmiter iurauit, & disposuit de Abraham, sic & de reliquis mediis vsq; ad Christum, vt quòd descenderet semen Abrahæ vsque ad Christum per Isaac, per Iacob, per Iudam, per Dauid. Et ideo in eo quòd iurauit Abrahæ, hoc consimiliter ipsi Dauid, & omnibus mediis inter Abraham, & Christum. Sed Abraham principalius nominatur: quia fuit ille, cui primo facta fuit promissio. Lucæ. 1. Iusiurandum, quòd iurauit Abraham patrem nostrum daturum se nobis. Et hoc est, quòd ait. *Semel iuraui in sancto meo*, scilicet ipsi Abrahæ per quod iuramentum semel factum intelligitur iurasse omnibus mediis. Vel etiam iurauit ipsi Dauid quando per Nathan ei firmiter promisit, dicens. Suscitabo semen tuum post te, & stabiliam thronum eius in sempiternum 2. Reg. 7. Sic enim dicitur psal. 131. Iurauit dominus Dauid, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuā &c. Sequitur. Et filij eorum vsque in seculum sedebunt super sedem tuam. Quod non potest intelligi nisi de regno Christi, & eius fidelium. Quid autem iurauerit, subditur. *Si Dauid mentiar*. Hic enim ly si accipitur pro non vide supra vers. 863. Et est sensus. *Si Dauid mentiar*. id est, non mentiar. *Semen eius in æternum manebit*, quod scilicet semen est Christus.

1535

Et thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cęlo fidelis.

Hic ostenditur exaltationis claritas, Hoc ad literam intelligitur de Christi regno: quia sicut Sol, & luna in æternū durabūt: quia nō sunt corpora corruptibilia, sic & regnum Christi in æternum durabit. Vel quia sicut Sol, & Luna excedunt omnia alia corpora luminosa, sic regnum Christi omnia alia regna hic in lumine virtutum, & iustitiæ, quæ super omnes virtutes claresćit, & in futuro lumine gloriæ. Et nota, quòd gloria regni Christi aliquando comparatur Soli, aliquando lunę. Comparatur Soli: vt Matth. 13. ait Christus Tunc fulgebunt iusti sicut Sol in regno patris eorum. In Sole enim significantur omnes dotes beatorum quo ad animam, & quo ad corpus. Dotes enim animæ sunt tres, scilicet clara visio nota tur in Solis claritate, dilectionis vnio notatur in Solis bonitate, sup omnes est planeta beniuolus perpetuitatis duratio notatur in Solis perpetuitate. Similiter & quatuor dotes corporis beati, qnę sunt claritas: quia in creaturis nihil clarius Sole. Agilitas, quia exiens ab oriente statim apparet in occidente. Subtilitas, quia penetrat vitrum, etiam eius virtus penetrat inferiora terræ, Impassibilitas, quia transiens per immunda, non maculatur. Quandoque autem assimilatur lunæ, quia sicut luna non habet splendorem à se, sed illum recipit à Sole, sic & quilibet beatus suam beatitudinem recepit à vero Sole iustitiæ Christo, quia hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deū, & quem misisti Iesum Christum. Quibus consideratis de regno Christi dicit psalmista. *Et thronus eius sicut Sol in conspectu meo &c.* Vel secundum gl. Sol refertur ad beatitudinem animę, luna verò ad beatitudinem corporis. Vnde ait, Fulgebunt iusti in regno sicut Sol secundum animum, qui tunc Dei contemplatione glorificabitur. *Et sicut luna fulgebunt*. secundum carnem quæ modo mutabilis est sicut luna. tunc autem erit immutabilis, & perfecta, tunc enim sancti erunt in vtroque perfecti gemina stola glorificati. Et quòd omnia intelligantur de Christo, & de regno eius, ostendit, cum subdit. *Et testis in cœlo fidelis*. quod propriè de Christo intelligitur: quia non solum est iudex, sed etiam testis in cœlis Coram Deo, & omnibus angelis

Sol significat dotes beatorum

Luna significat beatos

Ioan. 17

Christus est testis resurrectionis futurę

Universidad de Deusto
Biblioteca

angelis, de iis quæ propter nos passus sustinuit. Vnde in huius testimonium incorpore suo reseruauit cicatrices vulnerum, quas pro testimonio suæ passionis continuè omnibus beatis ostendit. Vnde glossa. *Testis in cœlo fidelis est* Christus. Quia enim in nullo sic contradicitur fidei Christianæ, sicut in resurrectione corporum, ideo ipse Christus carnem suam resuscitauit vt obuiaret omni contradicenti. Et qui poterat membra sua sic sanare vtea vulnerata fuisse non appareret, cicatrices suo seruauit incorpore, vt ipsarũ testimonio vulnus dubitationis sanaret in corde. De Christo ergo dicitur. *Et testis in cælo fidelis*. Vnde & Iob. 15. In cœlo est testis meus. Ista etiam verba possunt esse ecclesiæ, quæ testimonium suæ resurrectionis cernit in Christo iam glorificato. Sic enim adduc- *Greg. 13. mer. c. 13.* cit istum textum ad propositum Gre. tractans præ dicta verba Iob. In cælo est testis meus, dicens. Ad vocem corporis Christi scilicet ecclesiæ hęc verba referri possunt, vt ecclesia dicat. In cœlo est testis meus. Sancta enim ecclesia idcirco aduersa vitæ præsentis tolerat vt hanc superna gratia ad præmia ęterna perducat. Carnis suæ mortem despicit, quia resurrectionis glorię intendit. Et transitoria sunt, quę patitur, perpetua, quæ præstolatur. De quibus nimirum bonis perpetuis dubietatem non habet quia fidele iam testimonium redemptori sui gloriam tenet. Carnis quippe eius resurrectionem mente conspicit, atque ad spem fortiter conualescit Et quod in suo videt iam factum capite sperat in eius quoque corpore quod videlicet ipsa est absque dubietate secuturum. Quam videlicet ecclesiam psalmista conspiciens in perpetua perfectione mansuram sub appellatione lunæ describit, dicens. Luna perfecta in æternum. Quã quia ad resurrectionis spem dominica resurrectio roborat recte subiungitur. *Et testis in cœlo fidelis.* vt de sua resurrectione, non trepidet, quũ iam eum in cœlo, qui resurrexit à mortuis, testem habet &c.

1536 **Tu verò repulisti, & despexisti, distulisti Christum tuum.**

Hic consequenter describit huius regni deiectionem, & aduersa. Quod maximè fuit in captiuitate Babylonica, quam psalmista præuidens describit, & multa prædicit aduersa. Quoniam ostendit primò, quod regnum à Deo fuit reprobatum in principio, secundò, quod promisit, factum fuit, ibi, *Auertisti* tertiò, quòd illud regnum sfuit dissipatum, ibi, *Destruxisti*, quartò quòd fuit expoliatũ ibi. *Diripuerunt*. quintò quòd fuit subiugatum, ibi *Exaltasti* sextò quòd auxilio Dei fuit destitutum, ibi. *Auertisti*. septimò quod seremoniis fuit priuatum, ibi. *Destruxisti* octauò quòd multis opprobriis fuit, vituperatum, ibi. *Maledixisti*. Quantum ad primum sciendum, quòd ista aduersa quæ acciderunt in regno Dauid, in successoribus eius non contradicunt prædictis immò prædicta confirmãt Dixerat enim suprà, Misericordiam meam non dispergam ab eo, & nunc dicit, *Tu verò repulisti*. Dixerat, thronus eius, sicut sol in conspectu meo, nunc verò dicit. *Sedem eius in terra collisisti*. Hęc omnia sunt ad confirmationem prædictorum. Dictum est enim quod omnia quæ dicta sunt de Dauid, & regno eius intelliguntur de Christo & regno eius. Ne ergo tu credas prædicta fuisse de regno temporali Dauid & Iudæorum, apertè ostendit psal. quod in illo regno temporali acciderunt aduersa contraria dictis promissionibus. Non ergo de illo intelligebantur, sed de regno Christi, & fidelium. Vnde hic ait glo. Hic psalm. ponit quæ videntur aduersa prædictis promissionibus, ne putentur in alio impleri, quam in Christo tunc futuro. quasi dicat. Christianis hęc prædicta sunt, non Iudæis qui se priuauerunt promissione. Ostendit ergo primò quod prędictæ promissiones non intelligebantur de regno temporali Iudæorum, nec de regib. eius ex hoc quia illud regnum à Deo fuit repulsum propter peccata regum suorum. Quod impletum fuit tempore Ioachim regis Iuda, quem Nabuchodonosor rex Babylonis cæpit cum omnib. *Captiuitas Iudæorum per Nabuchodonosor. 4. Reg. 24* suis, & transtulit omnem Hierusalem in Babylonem & omnes thesauros domus domini asportauit. Et relicto in Hierusalem loco ipsius Sedechia. Iste etiam fecit malum coram domino. Et ibidem dicit textus quod irascebatur dominus contra Hierusalem. & contra Iudam, donec proiiceret eos à facie sua. Venit ergo iterum rex Babylonis, & comprehendit etiam istum Sedechiam, & effodit oculos eius & filios eius occidit coram eo, vt habetur 4. Reg. 25. Quę omnia præuidens psal. hic dicit. *Tu verò repulisti, & despexisti*, scilicet regnum Iudæorum tempore Ioachim, & Sedechie regum. Et quia multo tempore durauit illa captiuitas, antequam regnum regi Iudæorum restitueretur, ideo dicit. *Distulisti Christum tuum*, id est, regẽ Iudæorũ à regno repulit enim Deus regnum illud quia ipsi primò Deum per peccata repulerunt, vide suprà versicul. 705. & 718.

1537 **Auertisti testamentum serui tui, profanasti in terra sanctuarium eius.**

Hic ostendit oppositum ex promissionis profanatione. Vt enim dictum est, testamentum in scriptura dicitur promissio facta ipsi Dauid de perpetuatione regni in suis successorib. Ista autem promissio non fuit completa in successione Dauid, qui ad regnum temporale, quia reges illius regni fuerunt captiuati, & trucidati. Oportet ergo, quòd intelligatur de regno spirituali Christi & eius fidelium. Vnde dicit, *Auertisti testamentum serui tui*, quasi dicat, promissionem factam Dauid de perpetuitate regni non implesti in illo regno temporali Iudæorum. Etiam ex alio Nam dispositerat Dauid tempore suo ædificare templum domino. Sed quia vir sanguinum fuerat: noluit Deus quod illud ædificaret, sed Salomon filius eius. Vnde de Salomone ait dominus. Ipse ædificabit domum nomini meo, & erit domus tua, & regnum tuum vsque in æternum ante faciem meam. Volens ergo psalmista ostendere, quod, Deus non intelligebat de domo, vel de templo materiali dicit. *Profanasti in terra sanctuarium eius*, id est templum, quod dicitur sanctuarium Dauid, eo, quod præcepit ędificari per Salomonẽ filium suum, & omnes impensas pręparauit. Hoc sanctuarium profanauit, Deus, *Templũ fuit combustum.* id est profanari permisit, quoniam per Chaldęos fuit combustum, & destructum, vt habetur 4. Reg. vlt. Non intelligebatur promissio de sanctuario, quod erat in terra. Et ideo ait. *Profanasti in terra sanctuarium eius*, quia sanctuarium spirituale Christi profanari non potest. Vnde hic ait glossa. *Tu verò repulisti &c.* quasi dicat. Tu enim Deus qui promittebas qui confirmabas, quę propter dubitationem humanam iurabas, illa promisisti & ista feci A sti. Vbi ergo tenebo iusiurandum tuum? vbi inueniam promissum tuum? quare illa promisit Deus, & ista fecit? Respondet. Hæc fecit, vt promissa firmaret. Dauid enim erat cui promittebantur omnia, sed non in ipso Dauid, sed in semine eius, qui est Christus implenda. Ne ergo, quia ei dicta sunt viderentur in eo implenda, destruxit ea Deus in Dauid, vt quæ necesse erant fieri, quæ Deus iurauerat, quęrantur in alio. Vnde etiam Salomon filius Dauid, qui factus est tantę sapientiæ, tantæq; prudentię, ne promissio Dei de semine Dauid in illo putaretur impleta, cecidit, ne putaretur esse semen, in quo impleretur promissio. Hunc ergo *Legis antiquæ sacrificia significabat noua.* Dauid quo ad temporale regnum, in quo sperabant ignari Iudæi promissa Dei compleri, repulisti, & despexisti, non tamen abstulisti, sed distulisti B per Christum filium tuum impleri. vt non in illo Dauid, sed in alio firmius promissa expectentur Ideo subditur *Auertisti testamentum serui tui*, quia seruo tuo factum erat. Vetus testamentum Iudæorum, iam non est regnum eorum, non est sacrificium, vel sacerdotium, vel astra eorum. *Profanasti in terra sanctuarium eius*, id est vbique terrarum sancta quæ habent ostendisti terrena, quia scilicet per illa alia significabantur. Dicat ergo. *Aue tisti testamen* scilicet *tum, &c.* De auersione ista diuina, iracundiæ, vide supra Aers. 1320.

1538 **Destruxisti omnes sepes eius, posuisti firmamentum eius formidinem.**

Hic consequenter idem ostendit, quia illud re- C
4. Reg. 25. gnum fuit dissipatum. Chaldæi enim quando ceperunt ciuitatem Hierusalem, & regem captiuauerunt, succenderunt domum domini, & domum regis, omnémq; domum combuseruntigni, & muros ciuitatis Hierusalem in circuitu destruxerunt. Et hoc prędens psal. dicit hic. *Destruxisti omnes sepes eius*, id est, muros Hierusalem, & aliarum ciuitatum. Et quia Hierusalem erat metropolis, & in illa manebat potestas regia, qua totum regnum cu stodiebatur, ideo illa destructa, sequitur quòd firmamentum regni fuit dissipatum. Et hoc est, quod subdit, *Posuisti firmamentum eius formidinem*, scilicet Hierusalem, quia destructis muris, & combusta ciuitate, illi, qui ibidem de plebe remanserunt, erant in continuo pauore. Et nota hic, quòd *Formido quid sit.* formido, das, dicitur à formon, quod idem est q̃ calor, vel ignis. & sic quia calor naturalis hominis stat in sanguine, ipse sanguis dicitur formon vel formido, inis. Et formidare est timere, vel trepidare, quia ille, qui timet habet formidinem scili- *Timor sanguinem contrahit* cet calorem, vel sanguinem. Nam, cum quis timet formon id est, sanguis, vel calor naturalis ad præcordia, & interiora fugiens à cute se subtrahit, nam timor sanguinem gelat, qui contractus gignit formidinem. Cum enim homo ex aliquo peracto *Verecundia sanguinem extrahit* verecundatur, sanguis amicus naturæ, quasi cooperiens delictum, tendit ad exteriora, & ita fit homo rubeus. Quando verò pro aliquo multum timet, sanguis fugit ad interiora, & sic exterius fit pallidus. Et hęc est causa, quare sit homo rubeus cũ verecundatur, sed pallidus cũ fortiter timet. Cum ergo formon dicatur sanguis, in quo manet calor naturalis, ille formidat, qui sanguinem ex timore intrinsecus habet, & exterius manet pallidus. Ad propositum ergo, cum destructis vndiq; parietib. Hierusalem, ibi degẽtes cõtinuè in magno essent timore, sequitur quòd pallidi erant: quia sanguis ad interiora confortanda se diuerterat. Et sic ciuitas Hierusalem, quæ erat fortitudo totius regni Iudæorum, postea fuit in formidinem, & trepidationem, & timorem.

1539 Diripuerunt eum omnes transeuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis.

Hic consequenter hoc idem ostendit, quia Dauid regnum fuit expoliatum. Nam (vt habetur 4. Reg. 24.) Nabuchodonosor capto rege Iuda, Ioachim cum matre, & suis protulit omnes thesauros domus domini, & omnes thesauros domus regiæ, & concidit omnia vasa aurea, quæ fecerat rex Salomon in templo domini. Omnia hęc diripuit Nabuchodonosor, & asportauit. Et hoc prævidens psalmista dicit. *Diripuerunt eum*, scilicet regnum omnes transeuntes viam: quia primò Nabuchodonosor expoliauit regnum, & consequenter Samaritani, qui erant propinqui audacter irruentes in regnum Iudæorum faciebant prædas, & homicidia, & per consequens tantum regnum factum est opprobrium vicinis suis, qui quasi insultantes Iudæis, dicebant. Vbi est modo gloria Iudæorum? vbi Deus eorum? vbi eorum potestas? & similia. *Factus est ergo opprobrium vicinis suis.* quia tunc populus Iudæorum factus est opprobrium omnib. gentibus, sicut & nunc. Diripio, pis, componitur ex di, & rapio, pis. Et est diripere diuersis modis rapere, sicut faciunt gentes armorum, quæ capta ciuitate, diuersis modis rapiun ciuium bona. Et hoc vult psalmista ostendere, quòd regnum temporale Iudæorum non est illud regnum, cui promissiones prædictas fecerat Deus: quia illud regnum promisit Deus honorare, istud autem regnum factum est omnib. gentibus in opprobrium & sic istud non est illud. Et notanter dicit de populo Iudæorum, quòd factus sit opprobrium vicinis suis, & non solum probrum. Quoniam secundum grammaticos probrum, quod est vituperium, componitur cum ob, & mutata, b, in p, fit opprobrium per duplex p. Et est opprobrium circum- *Opprobrium quid sit.* circa, & vndiq; vituperium. Et sic tunc erat in populo Iudæorum: quia in vituperium erat omnib. circunstantib. Vnde dicebant, Posuisti nos opprobrum vicinis nostris, subsannationem, & derisum *Psa. 43.* omnibus, qui in circuitu nostro sunt.

1540 **Exaltasti dexteram deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos eius.**

Hic consequenter idem ostendit ex dicti regni subingatione. De illo enim regno, cui factæ sunt prædictæ promissiones, dictum fuerat. Thronus eius sicut sol in conspectu meo, &c. Quia sicut sol superest omnibus aliis corporibus luminosis, sic illud regnum, cui factæ erant promissiones, omnia alia regna in gloria, & honore debebat excellere. Regnum autem temporale Iudæorum, non est tale: quia à persecutoribus fuit subiugatum, & omnes eius inimici de ipso voluntatem suam adimplecuerunt, sequitur ergo, quòd regno temporali Iudæorum non fuit facta dicta promissio. Et hoc est, quod ait hic, *Exaltasti dexteram deprimentium eum, &c.* Per dexteram enim intelligitur potestas regni Chaldæorum, qui deprasierunt regnum Iu-

Universidad de Deusto Biblioteca

dæorum, & ipsum captiuauerunt, quæ fuit à Deo exaltata, quando tanta victoria contra Iudæos sibi fuit data. Deus enim vtebatur illa ad punienda peccata Iudæorum. Sed nunquid in hoc placuerunt Deo, faciendo vindictam malorum? Dico quòd effectus eorum placebat Deo, sed non ipsi, sicut punitio damnatorum per dęmones facta Deo placet, sed non ipsi dæmones. Mali enim à malis puniri merentur, sed mali non merentur punire malos.

Quæstio. Opus malorū Deo placet, nō ipsi punite.

1541 Auertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello.

Hic consequenter ostendit rationem priuationis adiutorij. Vbi aduertendum, quòd per gladium quo Iudæi solebant adiuuari contra hostes, intelliguntur viri bellatores Iudæorum, qui à Deo directi armis, & gladiis hostes fugabant. Sic enim de Gedeone, quia erat vir fortis armorum, dicebant Madianitæ ipsum timentes, non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis. Sic ergo Deus auertit gladium adiutorij Iudæorum, quando immisit formidinem bellatoribus eorum, vt ante faciem hostium fugerent, qui alios fugare solebant. Et hoc fuit quando exercitus regis Babylonis obsidebat Hierusalem, omnes viri bellatores Iudæorum timore hostium concussi fugerunt nocte de ciuitate per viam portæ, quæ est inter duplicem murum ad hortum regis. Quibus fugatis, etiam Sedechias rex fugit, quem persequentes Chaldæi incomprehenderunt, &c. Et hoc præuidens psal. ait, *Auertisti adiutoriū gladij eius*, id est, fugasti bellatores eius, quod ex diuina sententia fuit. Nam, vt hic ait glo. solebant enim pauci Iudæorum multos vincere, intantum vt vnus eorum fugaret mille, & duo decem millia, modo autem ipsi fugati sunt, & captiuati, quia Deus reliquerat eos, peccatis eorum exigentibus. Et subdit notabile verbum. Populus enim armatus sine Deo inermis est. Per hoc autem satis clarè ostenditur, quòd bello spirituali vitiorum si Dei adiutorium subtrahatur à nobis, statim succumbimus, & captiuamur. De bellis autem vitiorum, vide suprà versic. 384.

Gladius dicitur Potestas. — *Iudic. 7.* — *4. Re. vlti.* — *Populus armatus sine deo inermis est.*

1542 Destruxisti eum ab emundatione, & sedem eius in terra collisisti.

Hic hoc idem ostendit ratione priuationis cæremoniarum. Habebat enim populus Iudæorum secundum legem datam per Moysem certas cæremonias, quibus immundi purificabantur. Quilibet enim, qui aliquod morticinium tangebat, erat immundus, donec aspergentur aqua lustrationis. qua purificabantur, & multas alias cæremonias faciebant ad emundationem immundorum. Aliquando mundabantur per sacrificia, vt habetur Leuit. 12. & 14. Sed quando populus Iudæorum fuit captiuatus, ad emundationem suam istis sacrificiis, vel cæremoniis vti non poterant, & sic nec mundari. Et hoc præuidens psalmista dicit, *Destruxisti eum ab emundatione*, id est, priuasti eum cæremoniis, quibus mundabatur secundum legem. De illis cæremoniis mundationis, vide Num. 19. Et quare sic istis fuerumt priuati? Certè quia sub potestate gentium erant reducti, sic quòd non licebat eis vti suis legibus. Et hoc est, quod subdit *Et sedem eius in terra collisisti*. ly &, stat pro quia, vt sit sensus. Priuatus fuit cæremoniis, quia & regia maiestate fuit priuatus. Vel aliter, superius dixerat, quòd peccātes per aduersa mundaret, dicēs. Si dereliquerint filij eius legem meam, &c. visitabo in virga iniquitates eorum, &c. quia scilicet, per aduersa emundatur anima à peccatis. Sed modò vide ad quid deuenit populus Iudeorum. Visitatur in virga, aduersis præmitur, vbique subiugatur, nec tamen emūdatur. Cuius ratio est, quia vt dicit glos. Fide caret Iudæus, qua corda mūdantur. Et hoc est quod dicit psalmista. *Destruxisti eum ab emundatione*, id est, quia permisisti ipsum perdere fidē, amplius aduersis mūdari non possunt. Et quia perdidit fidem, ideo sedē eius in terra collisisti. Hoc ideo dicit: quia regnum Iudæorum vbique terrarū deletum est. Collidere enim componitur cum cō & lædo, is, & est collidere totum simul lædere. Et sic collisa est sedes Iudæorum, quia simul, & vbiq; læsa est, & dissipata.

Infideles in emundantur aduersis. — *Collidere.*

Minorasti dies tēporis eius, perfudisti eum confusione. 1543

Hic hoc idem ostendit ex opprobriorū illatione, & temporis terminatione. Promiserat enim Deus regnum eius stabilire in æternum. 2. Reg. 7. Vnde & superius dixit. Et ponam in sæculum sæculi semen eius, & thronū eius sicut dies cœli. Isti autem temporali regno Iudæorum venit oppositū, quia non multo tempore post fuit dissipatum, & captiuatum, nam ab ipso Dauid vsque ad istam captiuitatem, non fluxerunt nisi quatuordecim generationes, vt patet Matth. 1. Quid autem est tempus quatuordecim generationum respectu perpetuitatis? nihil. Et hoc est quod ait. *Minorasti dies temporis eius* Vel aliter. Certum est, quòd multi iuuenes vtriusque sexus Iudæorum in illa captiuitate interfecti fuerunt, & sic vita eorum fuit minorata: quia non vixerunt quantum viuere poterant, secundum ipsorum complexionem naturalem. Sequitur. *Et perfudisti eum confusione.* quia populus, qui solebat esse in tota gloria, captiuus fuit ductus per infideles. Vel aliter, Iudæi enim putabant, quòd promissiones factæ ipsi Dauid de regno perpetuando, essent de ipsorum regno temporali, & ideo putabant semper ipsorum regnum duraturū Sed quòd de ipsorum regno temporali non intelligatur, patet quia minorasti dies temporis eius secundum ipsorum opinionem. Putabāt enim in æternum fieri regnationes: sed minuisti dies regni eorum, vt non staret iuxta opinionem eorum, Qualiter autem tempus vitæ alicuius potest minorari, vel elongari, cū statutū sit cuilibet à Deo, quantum viuere debet, vide supra versic. 637.

Vsque quo, domine, auertis in finē exardescet sicut ignus ira tua? 1544

Postquam psalmista ostendit promissiones factas Dauid non intelligendas de regno temporali Iudæorum propter aduersa multa, quæ illi acciderunt in captiuitate Chaldæorū; nunc quia mentionem fecit de illa captiuitate, hic orat Deū pro ipsius terminatione. Et primò ponit suam supplicationem, secundò ad hoc impetrandum multiplicem adducit rationem, ibi, *Memorare*. tertiò surgit ad gratiarum actionem, ibi, *Benedictus*. Primò ergo facit orationem suam per modum postulationis, dicens. *Vsquequo domine auertis in finē?* Deus enim

enim peccatis hominum prouocatus, auertit faciem suam ab eis, quia ipsi prius à Deo se auertunt. Et tandiu stat auersus à nobis, quamdiu nos auersi stamus ab eo, quia ergo sunt aliqui qui post peccatum se conuertunt ad Deum, aliqui autem qui obstinati permanentes nunquam se conuertunt, ideo consimiliter auersio diuina est duplex. quædam temporalis, & quædam æterna, vt dictum fuit versicu. 1302. Quærit ergo psalmista an ista auersio Dei à populo Iudæorum sit temporalis vel æterna, dicens. *Vsquequo domine auertis vsque in finem?* id est, nunquid semper eris nobis auersus? quasi dicat, oro quod non. Hoc idem aliis verbis ponit dicens. *Exardescet sicut ignis ira tua.* Ignis enim semper ardet, quamdiu habet combustibile. Petit ergo. Erit ne ira tua exardescens sicut ignis vt nunquam extinguatur in nobis? quasi dicat hoc non decet maiestatem tuam, cui proprium est semper misereri & parcere. Consimilis versus ponitur supra psal. 78. Vsquequo domine irasceris in finem &c. vide versicu. 1360. Vel aliter, vult ostendere psalmista quod Iudęi ad Christum conuertentur in fine temporum, quia tunc cessabit ab eis auersio Dei qui se conuertet ad illos, vt hic finis significet ipsum Christum qui est α & ω principium & finis. Omnes enim aduersitates prædictæ aduenerunt Iudæis propter ipsorum peccata, & infidelitatem. Et ideo quamdiu durabit eorum infidelitas, durabit & eorum aduersitas. Dicat ergo psalmista. Dura sunt, quæ intulisti Iudæis propter eorum infidelitatem. Sed *vsquequo domine auertis*. scilicet, Iudæos à fide & salute? Auertit enim illos Deus à fide, quia id permittit. Et respondet subiipsi psalmista, dicens. *In finem*, id est, quousque per fidem reducantur in finem, id est Christum: quod erit quando plenitudo gentium intrauerit. Et hoc est quod dicitur Romanorum. 11. Cæcitas contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Interim autem contra Iudæos. *Exardescet sicut ignis ira tua.* Et nota quod benè ira Dei igni comparatur. Nam ignis agit diuersos effectus secundum diuersitatem materiæ, in quam agit. Nam aliqua incinerat vt ligna, aliqua emollit vt plumbum, aliqua purificat, vt aurum, & aliqua consolidat. vt testam. Sic & ira Dei, id est, effectus iræ, vt sunt aduersa per eum immissa, aliquos incinerat, id est, vsque ad finem consumit, sicut obstinatos qui per aduersa non corriguntur, quorum æternum iudicium incipit in præsenti, sicut fuit de Antiocho. 2. Machab. 9. Aliquos emollit: sicut illos, quos ad compunctionem & lachrymas ducit, sicut fuit de latrone cum Christo crucifixo, qui inter ipsa tormenta ad pœnitentiam venit. Aliquos purificat, sicut illos, quos immutat. Sic enim dictum est superius, Visitabo in virga iniquitates eorum &c. Aliquos consolidat, scilicet, quos per charitatem inflammat. Sic enim sancti martyres quanto grauiora patiebantur tormenta tantò eorum mens solidior efficiebatur, vt patuit in illis septem fratribus, 2. Machab. 7.

Auersio Dei duplex. — *Iudei conuertentur in finem.* — *Apoca. 2.* — *Ira Dei dicitur ignis.* — *Luc. 23.*

1545 Memorare quæ mea substantia nunquid enim vanè constituisti omnes filios hominum?

Hic pro sua exauditione mutiplicem adducit rationem, quarum prima sumitur ex parte nostræ fragilitatis. secunda ex parte nostræ mortalitatis, ibi, *Quis est homo.* tertia ex parte diuinæ pietatis, ibi. *Vbi sunt.* quarta ex parte inimicorum iniquitatis, ibi, *Memor esto*, quinta ex parte iniuriatæ maiestatis, ibi, *Quod exprobrauerunt.* Quantum ad primum sciendum, quantum peccatum ex maiori fragilitate cōmittitur, magis veniā meretur, & quāto ex minori, minori est venia dignum, quia fragilitas minuit de ratione volūtarii. Et hinc est, quod peccatum Adæ grauius dicitur cæteris quia natura in ipso integra erat, & non fragilis, vel corrupta per peccatum. post peccatum autem est fragilis, & ad peccandum prona. Quoniam, vt dicitur Gene. 8. Sēsus enim, & cogitatio cordis humani prona sunt ad malum ab adolescētia sua. Et ideo peccata nostra sunt magis venia digna. Et hanc rationem hic tangit psalmista, dicens. *Memorare, quæ mea substantia*, scilicet, vita mea, quam sit fragilis. & infirma. Sic enim est fragilis, quod ex se nō potest à peccato surgere, vel debitum finem, ad quem facta est, peruenire, nisi tua misericordia ei succurrat. Ex quo sequitur, quod nisi tu nobis misericordiam impendas, tu vanè constituisti filios hominum. Vanum enim dicitur, quod finem intentum non attingit. Et hoc est quod ait. *Nunquid enim vanè constituisti filios hominum?* Vel aliter vbi notandum, quod substantia inscriptura multiplex est. s. substantia, quæ nos sumus. Homo enim est animal, & omne animal est substātia. Et qa principalior pars hominis, scilicet anima omnis ante Christi aduentum descendebat ad infernum, ideo de ipsa dicebat psalmista, Et substantia mea in inferiorib. terrę. Est scdò substantia, qua viuimus & sic diuitię dicūtur substantia, quia substare debet hominibus & non dominari. Sic enim dicitur. Tobiæ. 4. Ex substantia tua fac eleemosynam. Est tertiò substantia, qua redimimur, scilicet, Christus, qui substantia dicitur propter stabilitatem sanctitatis, & gratiæ. Vnde apostolus, Participes Christi effecti sumus. si tamen initium substantię eius firmum vsque in finem retineamus. Et quia ista substantia nondum venerat, ideo psalmista illam expectando dicit. Et nunc, quę est expectatio mea. nónne dominus, & substantia mea apud te est? Et isto modo hic accipitur substantia pro Christo, cum dicit. *Memorare quæ mea substantia*, quia scilicet tota mea substantia est Christus. Etenim si Iudæi deficiunt, non deficit mea substantia, quę scilicet pertinet ad Christum, de qua formabitur corpus Christi. Non enim interiit radix vnde veniet virgo Maria. Nam de populo illo fuit virgo Maria de virgine Maria caro Christi, & caro illa non est peccatrix, sed peccatorum mundatrix quasi dicat psalmista. Non debes populum Iudęorum ex toto perdere, sed *memorare quæ mea substantia*, scilicet Christus ex illo est oriūdus, quod si totum populum perdis Iudęorum, substantia mea non orietur, & sic homines non redimentur. Ex quo sequitur, quod vanè constituisti filios hominum Et istam expositionem hic tangit glossa.

Peccatum fragilitate minoratur. — *Substantia multiplex.* — *Hebræ. 3.* — *Psal. 38.*

Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem, & eruet animam suā de manu inferi? 1546

Hic adducit secundam rationem quæ sumitur ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex parte noſtræ mortalitatis, quæ ſtat in hoc. Omnis homo peccato primi parentis moritur, & deſcendit ad infernum, ex quo per ſe liberari non poteſt. Niſi ergo tu ſuccurras miſerendo, ſequitur quòd omnes ſunt perditi, & per te fruſtra conſtituti, cùm non deceat te ſapientem aliquid facere fruſtra, ergo nobis debes miſereri. Et iſtam rationem tangit apoſtolus ad Hebræ. 9. dicens. Statutum eſt hominem ſemel mori, quaſi dicat. Cum à ſe à morte redire non poſſint, ſi ad finem ordinatũ peruenire debẽt, neceſſe eſt te ipſis miſereri. Vel hoc de morte peccati proprius intelligitur. Vel per hoc vult pſalmiſta tangere Chriſti incarnationem, per quem ſolum ab æterna morte poterunt liberari, quaſi dicat. *Quis eſt homo, qui viuet*, ſcilicet, poſt mortem reſurgẽs, à mortuis, *& non videbit* B *mortem*, quia poſt reſurrectionem amplius, non moriet ur. *Et eruet animam ſuam de manu inferi.* ſcilicet qui per mortem deſcendet ad infernum, & virtute propria ſe ab inferno liberabit. Certũ eſt, quòd *Ioan. 10.* iſta nulli niſi Chriſto competere poſſunt, quia habuit poteſtatem ponẽdi animam ſuam, & iterum ſumendi eam. Dicat ergo de Chriſto, quem pro adiutorio poſtulat, vt veniat. *Quis eſt homo, qui viuet, & non videbit mortem &c.* Certè ſolus Chriſtus *1 Mors communis eſt omnibus* eſt, & hunc poſtulo adiutorem. Et vide, quam terribilis fuit ſententia contra hominem data mortis. Nam alias multas ſententias Deus reuocauit & mitigauit, iſtam autem nullo modo ſententiam abſtulit, nec mitigauit. Quod oſtendit Gregor. ſu- *Greg. 11. mo. c. 24.* per illo verbo Iob 13. Scribis contra me amaritu- C dines, dicens, Quia omne, quod loquimur, tranſit quod verò ſcribimus, manet. Deus non loqui, ſed ſcribere amaritudines dicitur, cum diu ſuper nos eius flagella perdurant. Semel quippe peccanti *Sententia mortis eſt immutabilis.* homini dictum eſt. Terra es, in terram ibis. Et ſæpè apparentes angeli hominibus præcepta dederunt. Moyſes legiſlator per diſcretionem peccata coercuit. Ipſe vnigenitus ſummi patris ad nos redimendos, venit, moriendo mortem abſorbuit, vitam perpetuam denunciauit nobis, quam oſtendit in ſe. Sed tamen illa, quæ de carnis noſtræ morte data eſt ſententia ab ipſo initio, humani generis, vſque ad finem ſæculi non mutatur. Vnde pſal- *Pſalm. 73* miſta ait. *Quis eſt homo quis viuet, & non videbit mortem?* Quod benè rurſum pſalmiſta intuens, ait. Tu D terribilis es & quis reſiſtet tibi, ex tunc ira, quia videlicet peccanti in paradiſo homini, iratus ſemel de mortalitate carnis noſtræ ſententiam fixit quæ & nunc vſque ad vltimum mutari nullo mo- *Quæſtio* do valebit. Sed fortè dices. Nũquid Enoch nõ euaſit ſententiã mortis, qui viuus tranſlatus eſt in paradiſum. vt habetur Gen. 5. & Eccle. 44? Nunquid *Helias moritur. 4. Reg. 2.* Helias, qui viuens in curru igneo aſcendit in cælum? Ad hoc reſpondet Gregor. Et ſi nõdum ſunt mortui, mortis tamen ſententiam non euadent. *Greg. 20. mo. ca. 27.* Vnde etiam ait, Nullus huc venit, qui ad carnis mortem eiuſdem corruptionis ſuæ greſſibus non tendat, de qua videlicet morte per pſalmiſtam dicitur, *Quis eſt homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Nam & ſi ad cœlum raptus Helias eſſe phibet ur, mortem tantum diſtulit, non euaſit, de ipſo quippe ore veritatis dicitur. Helias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Vẽniet enim reſtituturus omnia, qui ad hoc nimirum huic mundo reſtituitur, vt & prædicationis munera impleat & carnis debitum ſoluat.

1547 Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquę domine, ſicut iuraſti Dauid in veritate tua?

Hic adducit tertiam rationem quæ ſumitur ex ratione diuinæ pietatis, quæ ſtat in hoc. Antiquitus iurauit Deus Abrahę, dicens, In ſemine tuo benedicendum omnes gentes. Quod intelligebatur de Chriſto qui ex ſemine Abrahæ erat oriun- *Gen. 22.* dus. Hoc etiam promiſit ipſi Dauid iureiurando, vt habetur 2. Reg. 7. Et pſal. 131. Iurauit dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Si ergo nobis miſericordiam non impendas, ſed ſic in captiuitate mori permittas populum tuum, vbi erunt miſericordiæ tuę antiquæ, quas ſcilicet promiſiſti Abrahæ, & iuraſti ipſi Dauid? Et hoc eſt qđ ſubdit. *Sicut iuraſti Dauid in veritate tua*, ſcilicet, per teipſum qui es veritas. vel poteſt legi iſte verſus non interrogatiuè, ſed magis determinando præcedentem verſum. Nam dictum eſt, *Quis eſt homo, qui viuet & non videbit mortem &c.* hoc ſolum de- *In Chriſto eſt omnis miſericordia* Chriſto intelligi poteſt de quo nunc ſubdit. Vbi, id eſt in quo Chriſto *ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ, domine*, quia in Chriſto impletur omnis miſericordia, & gratia antiquis promiſſa patribus, quia vt dicitur Ioan. 1. De plenitudine eius accipimus omnes gratiam pro gratia. Qualiter autem miſericordia ſit in Deo, vide ſuprà verſ. 55. & 782. & qđ Chriſtus dicatur miſericordia Dei, vide ſuprà ver. 1450.

1548 Memor eſto, domine, opprobrij ſeruorum tuorum, quod continui in ſinu meo multarum gentium.

Hic ponit quartam rationem quæ ſumitur ex parte iniquitatis inimicorum, quanto enim quis crudelius ab inimico perſequitur, tanto amplius indiget miſericordia. Caldęi autem captiuos habentes Iudæos, non manſuetè illos tractabant, ſi- *Pſal. 43.* cut modo ipſos tractant Chriſtiani, ſed crudeliter ipſis multa inferentes opprobria. Vnde dicũt. Poſui ſti nos opprobrium vicinis noſtris ſubſannatio nẽ & deriſum iis qui in circuitu noſtro ſunt. Poſui ſti nos in ſimilitudinẽ gentibus, commotionem capitis in populis &c. Et iſtud opprobrium in populo Iudęorũ durauit vſque ad Chriſtum quia *Sinus mentem ſignificat.* tunc populus Iudæorum ipſum intelligentes, ſum mè fuit honoratus, quando Dei verbum de ipſo carnem aſſumpſit. Et iſtud opprobrium populus captiuatus patienter tollerabat in ſinu ſuo, id eſt, in mente ſua. Nam ſinus mentem ſignificat, vt o- *Greg. lib. 22. morali. c. 14.* ſtendit Greg. dicens. Scriptura ſacra plerunque ſinum pro mente ponere conſueuit, ſicut voce ec cleſiæ de perſecutoribus noſtris per pſalmiſtam, E dicitur. Redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu *Pſal. 78.* eorum ac ſi aperte diceretur. Inmente ſua recipiant hoc quod in noſtris corporibus fœuientes operantur, vt dum exterius ex parte puniunt, ipſi interius perfectè puniantur. Et ſic quod hic dicitur. *Quod continui in ſinu meo multarum gentium*, id eſt memor eſto opprobrij nobis à multis gentibus illati, quod quidem patienter in mente porto. Memorari enim mala dicitur Deus, quando illa punit, obliuiſcitur autem dum illa punire differt. Quomodo autem recordatio, vel obliuio cadit

dit in Deo, vide ſuprà verſiculo 349.

1549 Quod exprobrauerunt inimici tui, domine, quod exprobrauerunt commutationem Chriſti tui.

Hic oſtendit propoſitum ratione diuinæ maie- *Iniuria Dei non eſt tolerandа. Chryſoſt. Matt. 4.* ſtatis iniuriatæ. Quamuis enim proprias iniurias ferre patienter, ſit virtuoſum, iniurias autem Dei ſuſtinere, vitioſum eſt. Vnde Chryſoſtomus ait ſuper Matth. Ait Chriſtus cum paſſus fuiſſet tentationis iniuriam, dicente ſibi diabolo. Si filius Dei es, mitte te deorſum, non eſt turbatus, nec diabo- B lum increpauit. Nunc autem, quando diabolus ſibi Dei vſurpauit honorem, exaſperatus eſt, & repulit eum dicens. Vade, ſathana. vt nos illius diſcamus exemplo noſtras quidem iniurias magnanimiter ſuſtinere, Dei autem iniurias neque vſque ad auditum ſufferre. Quoniam quidem in propriis iniuriis eſſe quempiam patientem, laudabile eſt: iniurias autem Dei diſſimulare, nimis eſt impium. Modo ad propoſitum iſta captiuatio populi Iudæorum cedebat ad iniuriam Dei: qui Chaldæi eis improperabant dicentes, quòd Deus eorum non potuiſſet defendere Chriſtum domini, id eſt, regem Iudæorum ne captiuatus in Babyloniam fuiſſet commutatus. Et hoc eſt, quod ait Pſalmiſta. *Memor eſto improperij, quod exprobrauerunt inimici tui, Domine.* Et quod fuit illud improperium *Quia exprobrauerunt commu-* *Exprobrare quid ſit.* *tationem Chriſti tui.* Probro enim probras idem eſt, quod redarguere, iniuriari, vituperare. Et componitur cum ex, & ſit exprobro, bras. ideſt, valdè, & multum vituperare, iniuriari, & redarguere. Vel hoc intelligitur ſecundum Hebręos de Chriſto meſsia. Præuidii enim Pſalmiſta, quòd Chriſti vita, & doctrina contraria retur multum vitæ Scribarum, & Sacerdotum, & ipſorum vitia detegeret, quia Chriſtus commutationem vitę de vitiis ad virtutes verbis, & factis oſtendebat. Et propter iſtam vitę commutationem ipſe Chriſtus, & fideles multa opprobria ſuſtinuerunt. Et hoc eſt, quod dicit, *Quod exprobrauerunt commutationem Chriſti tui.* D Vnde in hebręo habetur. *Quod exprobrauerunt veſtigia Chriſti tui.* Et tunc clarior eſt litera, quia facta, & verba Chriſti, quę ſunt eius veſtigia, fuerunt à Sacerdotibus, & ſcribis reprobata. Vel exprobrauerunt commutationem Chriſti tui: quia prę uidebat Pſalmiſta, quòd infideles Chriſtiani abiicerẽt commutationem Chriſti, ſcilicet, qualiter Chriſtus commutatus eſt, quia crucifixus eſt, quia mortuus eſt. Vel poteſt intelligi de commutatione pœni- *Commutatio pœnitentiæ.* tentiæ, quam Chriſtus prędicauit, vt vita commutaretur per pœnitentiam da vitiis ad virtutem. Quod maximè infideles exprobrant, ſcilicet quòd ſuauia fugiamus, & eligamus aſpera, proſpera mundi deteſtemur, & ſequamur aduerſa, vitam contemnamus, & mori gaudeamus. Iſta eſt com- E mutatio pœnitentię. Magna quippe eſt commutatio à virtutibus ad vitia, ſed maior à vitiis ad virtutes commutari. Deus enim ſuper bonos manum dexteram tenet, & ſuper malos ſiniſtram. A Sed dum boni commutantur ad vitia, mali verò ad virtutes per pœnitentiam, Deus conſimiliter manus ſuas ſuper illos commutat. Quod planè fuit figuratum in commutatione manuum Iacob ſuper Ephraim, & Manaſſem. De qua habetur Gene. 48. vbi dicitur quod Ioſeph poſuit duos filios ſuos ante Iacob, vt eis benediceret, ſcilicet Ephraim, & Manaſſem, ſed poſuit Ephraim ad ſiniſtram patris, Manaſſem verò ad dexteram. Qui Iacob extendens manus, manum dexteram poſuit ſuper caput Ephraim minoris, ſiniſtram vero ſuper caput Manaſſe maioris commutans manus. Ephraim enim, qui creſcens interpretatur, ſignificat illos, qui per B pœnitentiam commutantur de vitiis ad virtutem, qui dum eſſent in culpa, erant ad ſiniſtram Dei collocati, ſed per pœnitentiam commutati, dextera Dei manus extenditur ſuper illos, qui creſcunt in virtutibus. Manaſſes verò, qui obliuioſius interpretatur, ſignificat illos, qui de ſtatu gratiæ cadunt ad culpam, & Deum, quem prius nouerant, obliui ſcuntur, & iſti de dextera Dei commutantur ad ſiniſtram. Et ideo, quia carent commutatione pœnitentiæ, carent etiam benedictione dexteræ Dei, & ad ſiniſtram ponuntur. de quibus dicitur pſalm. 54. Non enim eſt illis commutatio, & non timuerunt Deum, extendit manum ſuam in retribuendo. Quod ad propoſitum exponit glo. dicens. Non enim eſt illis commutatio, ſcilicet peruerſi ſenſus, C ſed permanent in peruerſitate, & ſic moriuntur, quia per pœnitentiam non commutantur in melius, quia ſenſus perditorum incommutabilis eſt. Et vnde hoc? Quia non timuerunt Deum, Hoc enim remedio per pœnitentiam commutatur homo ſcilicet, quia timet Deum. Et quæ pœna iſtos ſequatur, adiungit, dicens. Extendit manum ſuam in retribuendo, ſcilicet, à ſimili ferire volentis, qui manus eleuat, vt grauius percutiat. Et ideo quia tales per pœnitentiam non commutantur ad bonum, ipſi inde commutantur ad pœnam æternam. Iob, 9. commuto faciem meam, & dolore torqueor.

1550 Benedictus dominus in æternum, fiat, fiat.

Hic ſurgit ad gratiarum actionem. Vbi aduertendum, quòd iuſti in omni ſtatu Deo gratias agunt, in aduerſis per patientiam, in proſperis per humilitatem: propter quod dicunt. Benedicam dominum in omni tempore &c. Sic igitur Pſal. quia *Pſal. 33. Gratiarũ actio.* in iſto pſalmiſta narrauit proſpera Iudæorum aduerſa, in omnibus gratias agens ait. *Benedictus Dominus in æternum*, id eſt, ſemper. Sequit. *Fiat, fiat* id eſt, ſic ſit, quod ſemper ab omnibus benedicatur. Et nota, quòd benedicere Deum, eſt iuſtè vi- E uere. vide ſuprà verſic. 278 et quod benedicimus Deum multipliciter verſ. 502 Et ſecundum Hieronymum hic finit tertius liber pſalterij vide *Hieronym.* ſupra verſic. 687

Universidad de Deusto
Biblioteca

713
Tw/36

Universidad de Deusto
Biblioteca

713
Jx17

Universidad de Deusto
Biblioteca